Sidney S. Goldstein 1938

חלק ראשון

מדרש רבה

על התורה

ספר בראשית

ווארשא

בהוצאת בית מסחר הספרים של ר׳ אברהם כהנא,
נאלעווקי 39

שנת תער״ג לפ״ק

Wyd. i księgarnia
ABRAM KAHAN
Warszawa, Nalewki 39.

PRINTED IN POLAND.

Druk. „Pośpiech", W-wa

בראשית

ר' הושעיא רבה פתח (משלי ח) ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום וגו' אמון פדגוג. אמון מכוסה. אמון מוצנע. ואית דאמרי אמון רבתא. אמון פדגוג. היך מה דאת אמר (במדבר יא) כאשר ישא האומן את היונק. אמון מכוסה. המד"א (איכה ד) האמונים עלי תולע וגו'. אמון מוצנע. המד"א (אסתר ב) ויהי אומן את הדסה. אמון רבתא. כמה דתימא (נחום ג) התיטבי מנא אמון. ומתרגמי' האת טבא מאלכסנדריא רבתא דיתבא בין נהרתא: ד"א אמון אומן. התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה. בנוהג שבעולם מלך ב"ו בונה פלטין אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת אומן. והאומן אינו בונה אותה מדעת עצמו. אלא דיפתראות ופינקסאות יש לו. לדעת היאך הוא עושה הדרים. היאך הוא עושה פשפשין. כך היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם. והתורה אמרה בראשית ברא אלהים. ואין ראשית אלא תורה. המד"א (משלי ח) ה' קנני ראשית דרכו. רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי פתח (תלים קיא) כח מעשיו הגיד לעמו וגו'. מה טעם גלה הקב"ה לישראל מה שנברא ביום הראשון ומה שנברא ביום השני. מפני אומות העולם שלא יהיו מונין את ישראל. ואומרין להם. הלא אומה של בוזזים אתם. וישראל משיבין אותן ואומרין להם. ואתם הלא בזוזה היא בידכם. הלא (דברים ב) הכפתורים היוצאים מכפתור השמידום וישבו תחתם. העולם ומלואו של הקב"ה. כשרצה נתנה לכם. וכשרצה נטלה מכם ונתנה לנו הה"ד (תלים קיא) לתת להם נחלת גוים וגו' הגיד להם את כל הדורות: בראשית ברא אלהים. ר' תנחומא פתח (שם פו) כי גדול אתה ועושה נפלאות. א"ר תנחום הנוד הזה אם יהי' בו נקב כחודה של מחט כל רוחו יוצאה ממנו. והאדם עשוי מחילים מחילים. נקבים נקבים. ואין רוחו יוצאה ממנו. מי יעשה כן. אתה אלהים לבדך. אימתי נבראו מלאכים. רבי יוחנן אמר בב' נבראו המלאכים. הה"ד (שם קד) המקרה במים עליותיו וגו'. וכתיב עושה מלאכיו רוחות. ר' חנינא אמר בה' נבראו המלאכים הה"ד ועוף יעופף על הארץ וגו'. וכתיב (ישעיה ו) ובשתים יעופף. ר' לוליאני בר טברין אמר בשם ר' יצחק בין על דעתיה דר' חנינא בין על דעתיה דר' יוחנן. הכל מודים שלא נברא ביום ראשון כלום. שלא יאמרו מיכאל היה מותח בדרומו של רקיע. וגבריאל בצפונו. והקב"ה ממדד באמצעו. אלא אנכי ה' עושה כל נוטה שמים לבדי וגו' מאתי. מי אתי כתיב. מי היה שותף עמי בברייתו של עולם. ד"א (תלים פו) כי גדול אתה ועושה נפלאות. בנוהג שבעולם מלך ב"ו מתקלס במדינה. וגדולי המדינה מתקלסין עמו שנושאין עמו במשאו. אבל הקב"ה אינו כן. אלא הוא לבדו ברא את העולם. הוא לבדו מתקלס בעולם. הוא לבדו מתהדר בעולמו. א"ר תנחומא כי גדול אתה ועושה נפלאות. למה כי אתה אלהים לבדך. אתה לבדך בראת את העולם: בראשית ברא אלהים (ילקוט ד) ששה דברים קדמו לבריית העולם. יש מהן שנבראו. ויש מהן שעלו במחשבה להבראות. התורה והכסא כבוד נבראו. תורה מנין שנא' (משלי ח) ה' קנני ראשית דרכו. כסא הכבוד מנין דכתיב (תלים צג) נכון כסאך מאז וגו'. האבות וישראל ובית המקדש ושמו של משיח: עלו

מתנות כהונה

פדגוג אומן המגדל תינוקות: רבתא. גדול והגון כגון מלכים: האמונים. פי' המלובשים והמכוסים בבגדי משי: אומן את הדסה. פי' מגדלי. שהיה מצנע אותה מפני בלוחי אחשורוש כדאיתא במסכת מגילה: מאלכסנדריא רבתא. גדולה והשובה דמרבי בה מלכי כמו שפירש"י בה: דיפתראות כו'. פי' יריעה של קלף דלא קמ"ע ו. לוויירים עליו צורות סוגות של בניים: פשפשים. הדרים קטנים: והתורה אמרה כלשונית עם ראשית: הה"ד לתת כו'. פי' כדי לתת להם שאלן בלי ערעור הגיד להם כל הדורות והקורות להם: מחילים מחילים הנלי"כ. חלולים: המקרה במים. וזה היינו מלאכתי ביום ב' ושיפא דקרא עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט: שלא נברא ביום א' כלום. פי' מן המלאכים: ממדד. פי' מיבל ומותח באמצע עד כדי ביטול במותניים מיכאל וגבריאל בצפון

אסיפת אמרים

ואהיה כו'. כל מהבר דבריו נרמז שמו בתחלת הספר. ע"כ השתיל בפסוקים אלו סב' תיבות ואהיה שעשועים בגימטריא זה כ' הושעיא רבה גם אותיות הושעיא בה נמצא. (והמד"ל למר ה): יום יום. היינו ב' ימים של הקב"ה שאלפים שנה קדמה לבריאת העולם (והאמר): אמון פדגוג. היינו שהקב"ה אומר יגדלם בה קו עד מ"ת. וכ וכתו שבשביל התורה שנקראת ראשית ברא הקב"ה העולם בכדי לגדלם ולאדירם שיקבלו ישראל אותה. וזהו קישור הענין להתחלת התורה. (מספר נזר הקודש והמד"ל למראה): אמון מכוסה. נגד גלות הבליות. שהגם שאחר מ"ת שמה גלוים לעין כל קודם מ"ת היו מכוסים: אמון מוצנע. נגד נסתרת שגם עתה מכוסים מבני אדם כ"א לבני עליה והמה מועטים (נז"ה): אמון רבתא. נגד מעשה מרכבה ע"ד שאחז"ל דבר גדול מעשה מרכבה (י"מ): מה שנברא ביום ראשון. לכאורה אין התשובה מספקת שהיה די בגלות ש-קב"ה ברא העולם. אך תוכן הענין להראות כי עיני ד' אלהינו והשגחתו תמיד בכלל ובפרט ולהוציא מדעת האומרים שפרט הענינים נמסר לגלגלים וב"ה זכה לאומתו. הורה לנו במה שביאר פרטי הבריאה כי הכל בידי שמים בכלל והפרט. ושיכריהו האומות להודות שבית סלא כפתורים כו' מ' ע"כ גם השמה מוכרחים לומר שברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם (נז"ה): ה"ג בילקוט כ"ך תהלה לבדך. ד"א כי גדול כו מלך ב"ו כו', גם כו' עד אתה לבדך בראת העולם בראשית ברא אלקים אימתי נבראו כו' עד בברייתו של עולם. וגיר' הספר א"א להולמן (שם): אלקים. דלכאורה תיבת אתה אלקים מיותר אך הודיענו בזה שקאי על בריאת עולם דכתיב ביה ברא אלקים (שם): ו' דברים

במחשבה להבראות. האבות מנין. שנא' (הושע ט) כענבים במדבר וגו'. ישראל מנין. שנא' (תלים עד) זכור עדתך קנית קדם. בית המקדש מנין. שנ' (ירמיה יז) כסא כבוד מרום מראשון וגו'. שמו של משיח מנין. שנ' (תלים עב) יהי שמו לעולם וגו'. רבי אהבה בר' זעירא אמר אף התשובה. שנא' (שם צ) בטרם הרים יולדו. מאותה השעה תשב אנוש עד דכא וגומר. אבל איני יודע איזה מהם קודם. אם התורה קדמה לכסא הכבוד ואם כסא הכבוד קודם לתורה. א"ר אבא בר כהנא התורה קדמה לכסא הכבוד. שנא' (משלי ח) ה' קנני ראשית דרכו וגו' קודם לאותו שכתוב בו (תלים צג) נכון כסאך מאז. רבי הונא. ור' ירמיה בשם ר' שמואל בר ר' יצחק אמרו מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר. משל למלך שהיה נשוי למטרונה אחת. ולא היה לו ממנה בן. פעם אחת נמצא המלך עובר בשוק. אמר טלו מילנין וקלמין זו לבני. והיו הכל אומרין. בן אין לו. והוא אומר טלו מילנין וקלמין זו לבני. חזרו ואמרו. המלך אסטרולגס גדול הוא. אלולי שצפה המלך שהוא עתיד להעמיד ממנה בן לא היה אומר טלו מילנין וקלמין לבני. כך אילולי שצפה הקב"ה שאחר כ"ו דורות ישראל עתידין לקבל את התורה. לא היה כותב בתורה צו את בני ישראל. דבר אל בני ישראל: א"ר בניה העולם ומלואו לא נברא אלא בזכות התורה. שנא' (משלי ג) ה' בחכמה יסד ארץ וגו'. רבי ברכיה אמר בזכות משה שנא' (דברים לג) וירא ראשית לו. ר' הונא בשם רבי מתנה אמר בזכות שלשה דברים נברא העולם. בזכות חלה. ובזכות מעשרות. ובזכות בכורים. ומה טעם. בראשית ברא אלהים. ואין ראשית אלא חלה שנאמר (במדבר טו) ראשית עריסותיכם. ואין ראשית אלא מעשרות. המד"א (דברים יח) ראשית דגנך. ואין ראשית אלא בכורים שנא' (שמות כג) ראשית בכורי אדמתך וגו'. רבי הונא בשם בר קפרא פתח (תהלים לא) תֵּאָלַמְנָה שפתי שקר וגו'. אתפרכן אתחרשן. אשתתקן. אתפרכן אתחרשן המד"א (שמות ד) או מי ישים אלם או חרש או פקח או עור הלא אנכי ה'. ואומר (בראשית לז) והנה אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה והנה קמה אלומתי. אשתתקן כמשמעו. הדוברות על צדיק. חי העולמים. עתק. שהעתיק בבריותיו. בגאוה. אתמהה בשביל להתגאות ולומר אני דורש במעשה בראשית. ובוז. אתמהא מבזה על כבודי. דא"ר יוסי בר חנינא כל המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעוה"ב. בכבודו של מקום עאכ"ו. ומה כתיב אחריו (תלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. ליראיך ואל לבוזים את מוראך הרב. אל יהיו במה רב טובך. בנוהג שבעולם מלך ב"ו בונה פלטין במקום הביבים ובמקום האשפה. ובמקום הסריות. כל מי שהוא בא לומר פלטין זו בנויה במקום הביבים ובמקום האשפה ובמקום הסריות. אינו פוגם? כך כל מי שבא לומר העוה"ז נברא מתוך תוהו ובוהו אינו פוגם? אתמהא. רב הונא בשם בר קפרא אמר אילולי שהדבר כתוב אי אפשר לאמרו. בראשית ברא אלהים. מנין הן. והארץ היתה תוהו ובוהו. רב יהודה בר סימון פתח (דניאל ב) הוא גלי עמיקתא ומסתרתא. הוא גלי עמיקתא זו גהינם שנאמר (משלי ט) ולא ידע כי רפאים שם. ואומר (ישעיה ל) העמיק הרחיב. ומסתרתא זו גן עדן שנ' (שם ד) למחסה ולמסתור מזרם וממטר. ואומר (תהלים לא) תסתירם בסתר פניך. ד"א הוא גלי עמיקתא ומסתרתא. עמיקתא אלו מעשיהם של רשעים שנ' (ישעיה כט) הוי המעמיקים מה'. ומסתרתא. אלו מעשיהם של רשעים שנא' (שם) לַסְתִּיר עצה. ידע מה בחשוכה. אלו מעשיהם של רשעים שנא' (שם) והיה במחשך מעשיה'. ונהורא עמיה שרא. אלו מעשיהם של צדיקים דכתיב (משלי ד) וארח צדיקים כאור נוגה. ואומר (תהלים צז) אור זרוע לצדיק וגו'. א"ר אבא סרונגיא. ונהורא עמיה שרא. זה מלך המשיח שנאמר (ישעיה ס) קומי אורי וגו'. בפסיקתא א"ר יהודה בר סימון מתחלת ברייתו של עולם הוא גלה עמיקתא ומסתרתא. בראשית ברא אלהים וגו' ולא פירש. והיכן פירש להלן (שם מ) הנוטה כדוק שמים. ואת הארץ. ולא פירש. והיכן פירש להלן (איוב לז) כי לשלג יאמר הֱוֵא ארץ (שם לח) בצקת עפר למוצק וגו'. ויאמר אלהים יהי אור ולא פירש. והיכן פירש (תהלים קד) עוטה אור כשלמה: רבי יצחק פתח (שם קיט) ראש דברך אמת וגו' אמר רבי יצחק

מתנות כהונה	אסיפת אמרים
ודיוס והוא לבון מגידם : כענבים במדבר. סיפיה דקרא כבכורה כאיתי אבותיכם · שנאמר ה' קנני וכו'. סיפיה דקרא קדם מפעליו מאז : מילנין דיו : וקלמין. קסת הסופר : אם טרליגוס. חוזה בכוכבים : אלולי. אי לא : בחכמה. בזכות החכמה : וי"א ראשית וכתיב בראשית בשביל ראשית : אתפרכן ענין קבילה וכן מתלגנים פי' מקפדין האלומות : שהעתיק. ספיר והספיר פיסס : א"ר יוסי גרסי' ולא דאמר : לי יאך. המשבירים מעשה מרכבה מפני מולת כבש וכבודו : ה"ג. רש"י ז"ל מוחק רבנן אמרי אל יהא לו וכו' ודרישת התלמידים יתפרש כדלעיל כלומר יהיו מקשרים ומזולזלים ממה לכבוד נך ורש"י ז"ל פי' דדייק מדסמיך ליה תסאלם וכו' : הביבים. פי' וש ביבוב ליגולות המקלחים ששופכין דרך של כל השופכין : הסריות.	דק"ל לבהוג בראשונה. נ"א ספי' בראשית ברא שית ודרשו כל' תיבת (יפ"ת הארוך) : בזכות התורה. שנקראת ראשית דרכו ופי' בשביל ראשית (נז"ס) : ג' דברים. פי' בזכות שישראל נותנים לו ראשית מכל ומוליכים בזה שאין ראשית לראשיתו : (נה"ל) אתפרכן. ס"ג בירושלמי פ"ב דחגיגה יתהדרשון ישתתקן יתהדרכן המד"א מי שם פה כו' יתפרכיה כמ"ש והנה אנחנו כו' ישתתקן כמשמעו ודרש כן מדש יקרא בדיבורים ולא אמר ידמו כדלעיל. והפליג בעונשם מעוה"ז מעוה"ב (נז"ס) : גלי כו'. פי' גלוי מעשיהן של הרשעים לצדיקים שידעו איך להשמר מהם פ"ד מאמר ליד"ז מאוי לי אם אומר כו'. ומעשיהם של צדיקים שלו גנוז עולם בסתר מפרסמן ע"ד שאמרו (מ"ק פ"ג) שתורה מכרזת (נה"ל)

בסירחון : אינו פוגם. בתמיה : א"א לאומרו. ופירש"י אפילו היה יכול להבינו מדעתו לא היה רשאי לגלותו : מניין הן. מהיכן נבראו ומפרש והולך מן תוהו ובוהו : רפאים שם. וגו' גרסינן וסיפיה דקרא ובעמקי שאול קרואיה : העמיק הרחיב גו'. גרסינן וסיפיה דקרא מדורת האש והעצים וגו' : ולמסתור. וריפיה דקרא מזרם וממטר כגן עדן : סרונגיא שם מקום : מתחלת בריאתו וכו'. פי' גילה לאנן על ידי ישעיה מה שהיה מתחלת בריאתו של עולם ומהיכן נבראת שמים והארץ : עוטה אור כשלמה. וגדולה מיניה לקמן ריש פרשה ג': בראשית גו'

מתחלת בריותו של עולם ראש דברך אמת . בראשית ברא אלהים . וה' אלהים אמת . ולעולם כל משפט צדקך . שכל גזרה וגזרה שאתה גוזר על בריותך . הן מצדיקין עליהם את הדין . ומקבלין אותו באמונה . ואין כל בריה יכולה לומר . שתי רשויות בראו העולם . וידברו אלהים אין כתיב כאן . אלא וידבר אלהים . ויאמרו אלהים אין כתיב כאן . אלא ויאמר אלהים . בראשית בראו אלהים אין כתיב כאן . אלא ברא אלהים : רבי יהושע בן לוי בשם ר' לוי אמר . זה שהוא בונה צריך ששה דברים . מים . ועפר . ועצים . ואבנים . וקנים . וברזל . ואם תאמר עשיר הוא ואינו צריך לקנים הרי הוא צריך לקנה המדה שנאמר (יחזקאל מ) ופתיל פשתים בידו וקנה המדה . כך התורה קדמה אותן שש קדימות . קדם . ומאז . ומעולם . ומראש . ומקדמי ארץ . (בפרשה יי קנני) . פילוסופוס אחד שאל את רבן גמליאל . אמר ליה צייר גדול הוא אלהיכם . אלא שמצא סממנים טובים שסייעו אותו . תוהו . ובוהו . וחושך . ורוח . ומים . ותהומות . אמר ליה תיפח רוחיה דההוא גברא . כולהון כתיב בהן בריאה . תוהו ובהו שנא' (ישעיה מה) עושה שלום ובורא רע . חושך . יוצר אור וגו' מים (תהלים קמח) הללוהו שמי השמים והמים . למה . שצוה ונבראו . רוח . (עמוס ד) כי הנה יוצר הרים ובורא רוח . תהומות (משלי ח) באין תהומות חוללתי . רבי יונה בשם רבי לוי אמר . למה נברא העולם בב' . אלא (ירושלמי חגיגה פ"ב) מה ב' זה סתום מכל צדדיו . ופתוח מלפניו . כך אין לך רשות לומר מה למטה מה למעלה . מה לפנים . מה לאחור . אלא מיום שנברא העולם ולהבא . בר קפרא אמר (דברים ד) כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך . למן היום שנבראו אתה דורש . ואי אתה דורש לפנים מכאן . ולמקצה השמים ועד קצה השמים . אתה דורש וחוקר . ואי אתה חוקר לפנים מכאן . דרש רב יהודה בן פזי במעשה בראשית בהדיה דבר קפרא : למה נברא העולם בב' . להודיעך שהן שני עולמים העולם הזה והעוה"ב . דבר אחר למה בב' . שהוא לשון ברכה . ולמה לא באל"ף . שהוא לשון ארורה . דבר אחר . למה לא באל"ף . שלא ליתן פתחון פה למינין . לומר האיך העולם יכול לעמוד שהוא נברא בלשון ארורה . אלא אמר הקב"ה . הרי אני בורא אותו בלשון ברכה והלואי יעמוד . דבר אחר למה בב' . אלא מה ב' יש לו ב' עוקצין . אחד מלמעלה ואחד מלמטה מאחוריו . אומרים לב' . מי בראך והוא מראה בעוקצו מלמעלה ואומר זה שלמעלה בראני . ומה שמו . והוא מראה להן בעוקצו של אחריו ואומר ה' שמו . אמר רבי אלעזר בר חנינא בשם רבי אחא . עשרים וששה דורות היתה האל"ף קורא תגר לפני כסאו של הקב"ה . אמרה לפניו . רבש"ע אני ראשון של אותיות ולא בראת עולמך בי . אמר לו הקב"ה . העולם ומלואו לא נברא . אלא בזכות התורה שנא' (משלי ג) ה' בחכמה יסד ארץ וגו' . למחר אני בא ליתן תורה בסיני . ואיני פותח תחלה אלא בך . שנא' (שמות כ) אנכי ה' אלהיך . רבי הושעיא אמר למה נקרא שמו אל"ף . שהוא מסכים מאלף . שנא' (תהלים קה) דבר צוה לאלף דור . אמר רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי . מנצפ"ך . צופים אמרום . הלכה למשה מסיני . רב ירמיה בשם רבי חייא בר אבא אמר . מה שהתקינו הצופים : (ירושלמי מגילה פ"ק) מעשה היה ביום סגריר ולא נכנסו הכמים לבית הועד . והיו שם תינוקות . ואמרו באו ונעשה בית הועד . אמרו מה טעם כתיב מ"ם מ"ם . נו"ן נו"ן . צד"י צד"י . פ"א פ"א . כ"ף כ"ף . אלא ממאמר למאמר . ומנאמן לנאמן . ומצדיק לצדיק . מפה לפה . מכף לכף . ממאמר למאמר . ממאמר של הקב"ה למאמר של משה . ומנאמן לנאמן . מהקב"ה שנקרא אל מלך נאמן למשה שנקרא נאמן . דכתיב (במדבר יב) בכל ביתי נאמן הוא . מצדיק לצדיק . מהקב"ה שנקרא צדיק דכתיב (תהלים קמ"ה) צדיק ה' בכל דרכיו . למשה שנקרא צדיק דכתיב (דברים לג) צדקת ה' עשה . מפה אל פה . מפיו של הקב"ה לפיו של משה . מכף לכף . מכף ידו של הקב"ה לכף ידו של משה . וסיימו אותן . ועמדו

מתנות כהונה

כו' י. וה' אלהים אמת כו' בראש התורה הודיע שה' אלהים אמת שהוא יחיד ואין שני שאל זה נקרא אל אמת שאילו יצוייר ח"ו שיש שם שתי רשויות אין אחד מהם אמת . ובמה הודיע בראש דבריו שהוא אל אמת מדלא כתיב בראשית בראו כו' ולכן נחתם אותיות אמת בג' תיבות הראשונות בראשית ברא אלהים . ס"ת אמת : קדם . ומאז כו' כל אלו לשונות כתובים בפ' ה' קנני הנאמרת על התורה : ומקדמי תרין . כך ששה : כתיב בהן ל' בריאה בהן עצמן נבראו : באין תהומות . ע' שלא הן ולא נבראו בדיין התהומות הרי שנבראת אח"כ : אחד . מלמעלה כו'. כזה ב' : ה' שמו : האלף תחלת אותיות של אדני וכו' אסי'ה ובה של ד' קריאתו אדני וכן אל אלהים או י"ל ה' שמו האלף כותבין ב' יודין וי"ו באמצען כזה א גימטריא שלו כ"ו שם של ד': ה"ג שהוא מסכים מאלף. פי' הקב"ה הסכים לתת התורה אחר אלף דורות כמו בדרשו לקמן תתקע"ד דורות עלו במחשבה להבראות ולא נבראו וכ"ו דורות עד מרע"ה הרי אלף ובמ"ת התחיל באלף אנכי וע"כ נקראת אלף : צופים אמרום. פירש"י בפ"ק דמגילה נביאי הדורות לפיכך קורין מנצפ"ך ולא כמנהגן כסדר שכתובים באל"ף בי"ת לדרוש נוטריקון מן צופים הוא או מה שהתקינו הצופים ומצאתי בשם הריטב"א ז"ל והאי צפים נאמר יאשיה המלך דאילו קודם לכן הרי היה בם הארון והלוחות והיכא אסקינן שבכתוב אלא נאמר בגנז הארון בימי יאשיה : סגריר. יום חושך ומטר : ממאמר למאמר. שמיד שהדבור נמסר למשה היה אומר לישראל כמו שדרשו הז"ל והאלהים יעננו בקול בקולו של משה שקולו היה הולך והן ; להשמיע הדבור לכל ישראל : וסיימו אותן . שהחכמים שהיו באותו הדור היו מסמנים ומציינים אותם מי ומי הם : באנכי ה"מ כו'. כזה שהוא ט"ס ובדוחק יש לפרשו שהיה כ"כ בס"ת שלו על הגליון וזכרו לאמי דתענית גרס בספרו של ר"מ כתוב שהיה כתנות אור בא' אור בעד עור בקילוף ס"ה ע"ל השל"ה וסעי"ן נמתאלף וכן גבי י' הדברות ה"ה כתוב הידה אן אות משונה ממה שכתוב בס"ת שלנו עזוכין

אסיפת אמרים

למה נברא . פי' התחלת סיפור הבריאה בב' ולא בא' שמורה על האחדות והיא לשון נאות וכו' (שם) : ה"ג בש"ט ולמה לא בא' שהיא אלא ל' ארור . ופי' דאיתא בזוה' שהקב"ה ברא בכל אות עולם א' והחריבו והתחיל מתי"ו עד אות ב' וקיימו ע"ז הקשה ולמה לא ברא בא' עכ"פ אף להחריבו ג"כ לז"א שאינו אלא כו' ולא היה יכול לבוא לשום ענין בריאה (ידי משה) : הל"מ . פי' שלא חדשום מעצמם רק כך קבלו

חכמים גדולים בישראל. וי"א ר' אליעזר ור' יהושע ור' עקיבא היו. וקראו עליהן (משלי כ) גם במעלליו יתנכר נער וגו' (באנכי דר' מאיר וכו'): ר' יודן בשם עקילס אמר. לזה נאה לקראו אלוה בנוהג שבעולם מלך ב"ו מתקלס במדינה. ועדיין לא בנה לה דמוסיות. ועדיין לא בנה לה פריבטאות. בתחילה מזכיר שמו ולבסוף קטיזמה שלו. ברם יחידו של עולם בתחילה פעל ולבסוף נתקלס. שמעון בן עזאי אומר (ש"ב כב) וענותך תרבני. ב"ו מזכיר שמו ואח"כ שבחו פלן אגוסטלי. פלן פראטאטא. אבל הקב"ה אינו כן. אלא משברא צורכי עולמו. אח"כ הזכיר שמו. בראשית ברא ואח"כ אלהים: תנא רשב"י מנין שלא יאמר אדם לה' עולה. לה' מנחה. לה' שלמים. אלא עולה לה'. מנחה לה'. שלמים לה'. ת"ל קרבן לה'. והרי דברים ק"ו. ומה אם מי שהוא עתיד להקדיש אמרה תורה לא יחול שם שמים להקריב. המחרפים והמגדפים והעובדים ע"ז עאכ"ו שימחו מן העולם: רבנן אמרין ב"ו בונה בנין. בשעה שהבנין עולה בידו. הוא מרהיב ועולה. ואם לאו מרהיב סלטטה ומיצר מלמעלה. אבל הקב"ה אינו כן. אלא את השמים שמים שעלו במחשבה. ואת הארץ. ארץ שעלתה במחשבה. ר' הונא בשם ר' אליעזר בנו של ריה"ג אמר אפי' אותן שכתוב בהן (ישעיה סה) כי הנני בורא שמים חדשים. כבר הן ברואין מששת ימי בראשית הה"ד (שם סו). כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה. ארץ חדשה אכ"כ אלא החדשה. ר' ישמעאל שאל את ר' עקיבא. א"ל בשביל ששמשת את נחום איש גם זו כ"ב שנה. אכין ורקין מיעוטין. אתין וגמין רבויין. הדין את דכתיב הכא מה הוא. א"ל. אילו נאמר בראשית ברא אלהים שמים וארץ. היינו אומרים השמים והארץ אלוהות הן. א"ל (דברים לב) כי לא דבר רק הוא מכם. ואם רק הוא מכם. למה. שאין אתם יודעים לדרוש. בשעה שאי אתם יגיעין בו. (שם) כי הוא חייכם. אימתי הוא חייכם בשעה שאתם יגיעין בו. אלא את השמים. לרבות חמה ולבנה ומזלות. ואת הארץ לרבות אילנין ודשאין וג"ע: ר' תנחומא משום ר' הונא אמר (שמות לח) ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה את אשר צוה אותו משה. לא נאמר. אלא את כל אשר צוה ה' את משה. אפי' דברים שלא שמע מפי רבו. הסכימה דעתו למה שנאמר למשה מסיני. ר' חוניא בשם ר' אמר (מלאכי ב) תורת אמת היתה בפיהו. אלו דברים ששמע מפי רבו. ורבנן אמרי (משלי ג) כי ה' יהיה בכסלך. אפי' דברים שאתה כסיל בהן. ושמר רגלך מלכד. ר' דוסאי אמר מן ההוריה. ר' אבהו אמר מן העבירה. ר' לוי אמר מן המזיקין. אמר ר' אבדימוס. אם נתת מכיסך צדקה. הקב"ה הוא משמרך מן הפיסין ומן הזמיונות מן הגולגלאות ומן הארנונות: ב"ש וב"ה. ב"ש אומרים. השמים נבראו תחלה. ואח"כ נבראת הארץ. וב"ה אומרים הארץ נבראת תחלה ואח"כ השמים. אלו מביאין טעם לדבריהם. ואלו מביאין טעם לדבריהם. על דעתיהון דב"ש דאינון אמרין השמים נבראו תחלה ואח"כ הארץ * משל למלך שעשה לו כסא. ומשעשאו עשה איפופודין שלו. כך אמר הקב"ה (ישעיה סו) השמים כסאי והארץ הדום רגלי וגו'. ועל דעתיהון דב"ה דאינון אמרין הארץ נבראת תחלה ואח"כ השמים. משל למלך שבנה פלטין משבנה את התחתונים. אח"כ בנה את העליונים. כך ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. א"ר יהודה בר אלעאי אף קרא מסייע לב"ה (תהלים קב) לפנים הארץ יסדת. ואח"כ ומעשה ידיך שמים. א"ר חנין ממקום שהמקרא מסייע לב"ש. משם ב"ה מסלקין אותו. והארץ היתה. כבר היתה. ר' יוחנן בשם חכמים אמר לבריאה שמים קדמו. ולשכלול הארץ קדמה. א"ר תנחומא אנא אמרי טעמא. לבריאה השמים קדמו שנא' בראשית ברא אלהים. ולשכלול הארץ קדמה שנא' ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. ארשב"י תמיה אני איך נחלקו אבות העולם. ב"ש וב"ה על

אסיפת אמרים

קבלו הנ"מ (יפת"ה) : החדשה . השמים הדשים אח"כ אלא החדשים הארץ הדשה אח"כ . כצ"ל (יפ"ת) : ד"ת . פי' היפ"ת שכתוב שבגמרא כיון האמת אף מה שלא שמע מרבו כך אם היה ר"ע מייגע א"ע היה מכוין האמת : ה"ג בירושלמי פ"ד דפאה . תורת אמת היתה בפיהו אלו דברים ששמע מפי רבו . ועולה לא נמצא בשפתיו . אל דברים שלא שמע (יפת"ה) : שאתה כסיל בהן . פי' דברים הנסתרים ממך . ע"ד לא יאונה לצדיק כל און (מ"כ) : מן ההוריה . שה' ישמרנו לא יטעה בהוראה (יפת"ה) : מכיסך . דרש בכסלך לכ' היינו בכיס לך חוי בכים

מתנות כהונה

ממתחוכו היה נלמד בכדיא דרש של ר' יודן דבסמוך : ר' יודן כו' : שאמר בספר בריאת העולם ועניין נפלאות דור המבול ודור הפלגה כו' עד משפט מצרים וירידת המן וכאשר נתקלס לבסוף ואמר אנכי ה' אלהיך ומלת וכו' . מגימגס קלא : דימוסאות פריבטאות . מיני מרחצאות ותענוגות בני אדם : קטיזמא . שבחו : מתחילה פעל כו' מוסב על ראשון ראשון לאמר שמדת הקב"ה נשתנה לעילוי ממדת מלך ב"ו שבתחילה מתקלס ואח"כ עושה צרכי המדינות ואח"כ מפרש שגם בהזכרת השם הוא הפוך ממדתו ומפיק ליה מקרא דו ענותך תרבני . אג סטלי פראטאטא . מיני שררות הן : משברא צרכי עולמו . משהזכיר

בברא צרכי עולמות בזהו שבחו וגדולתו וענותנותו ית' שמו : יחי' פי' כמו יתחיל שלא יתחיל בהזכרת השם שמא יתהרט בתוך כדי דיבור בקרבן או ישתתק ונמצא שהיה א' ש"ש לבטלה ק"ו וכו' : ואם לאו סרוחה שאם יהרהר כך ויעלה לא יוכל לעמוד הוזר בו מרהיב למטה ומיצר למעלה: שעלו במחשבה . ולא חזר בו ממחשבתו הראשונה : אלא החדשה . עם ה"א הידועה משמע הארץ הנבראת כבר וכן השמים: כי לא דבר רק . אין דבר רק בתורה : מכם . מצדכם ובשבילכם : אילנות ודשאים כו' . בכולם נבראו ביום ראשון ואח"כ כל א' וא' יצא בזמנו : שאתה כסיל בהם . והיה ה' ב"ה בעזרך ויזהיר עיניך בהם ולא יכשל: ההוריה . שלא יורה הוראות עד שהגיע לכלל זה : מן העבירה . על דרך הבא לטהר מסייעין אותו : אם נתת מכיסך כו' . קרי ביה כי ה' יהיה בכיסך אם תתן צדקה מכיסך לשם ה' וכו' : הפיסין וכו' . מיני מסים הן מן הקרקעות ומטלטלין וגלגולת ואיזה דמייתי דברי רבי תנחומא כו' להודיע שאם רק הוא מכם הוא מסייע ביה כולה מלתא ככתוב בירושלמי : ה"ג . ואח"כ הארץ שנאמר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ : אפיפורין . שרפרף כסא שמשימין את רגלי המלכים בשעה שיושבין על הכסא : מסלקין אותו . דיחין דברי ב"ש : אנא אמרי טעמא . לדברי ר' יוחנן : ביום עשות וגו' . דייק מדכתיב קודם לזה ויכלו השמים וגו' וסמיך ליה אלה תולדות השמים והארץ ביום עשות ה' וגו' . פי' ויכלו נשתכלל הוי בשכלל

בריית שמים וארץ. אלא שאני אומר שניהם לא נבראו אלא כאלפס וכסויה שנא' (ישעיה מח) קורא אני אליהם יעמדו יחדיו. א"ר אלעזר ב"ר שמעון. אם כדעת אבא. למה פעמים שהוא מקדים ארץ לשמים. ופעמים שהוא מקדים שמים לארץ. אלא מלמד ששניהן שקולין זה בזה. בכ"מ הוא מקדים אברהם ליצחק ויעקב. ובמ"א הוא אומר (ויקרא כו) וזכרתי את בריתי יעקב וגו'. מלמד ששלשתן שקולין זה כזה. בכ"מ הוא מקדים משה לאהרן. ובמקום אחד הוא אומר (שמות ו) הוא אהרן ומשה. מלמד ששניהן שקולין זה כזה. בכ"מ הוא מקדים יהושע לכלב. ובמקום אחד הוא אומר (במדבר יא) כי אם כלב בן יפונה הקניזי ויהושע בן נון. מגיד ששניהם שקולין זה כזה. בכ"מ הוא מקדים תורין לבני יונה. ובמקום א' הוא אומר (ויקרא יב) ובן יונה או תור לחטאת. מגיד ששניהם שקולין זה כזה. בכ"מ הוא מקדים כיבוד אב לאם. ובמקום א' הוא אומר (שם יט) איש אמו ואביו תיראו מגיד ששניהן שקולין זה כזה. אבל אמרו חכמים. האב קודם לאם. מפני שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו. בכל מקום הוא מקדים בריית שמים לארץ. ובמקום אחד הוא אומר ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. מפני ששניהם שקולין זה כזה:

פרשה ב והארץ היתה תוהו ובהו. רבי ברכיה פתח (משלי כ) גם במעלליו יתנכר נער. א"ר ברכיה עד דהיא פגה אפיקת פוביא. הוא מה שהנביא עתיד להנבאות עליה בסוף (ירמיה ד) ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו. ר' אבהו ור' יהודה בר סימון. ר' אבהו אמר. משל למלך שקנה לו שני עבדים שניהם באוני אחת. ובטימי אחת. על אחד גזר שיהא ניזון מטמיון. ועל אחד גזר שיהא יגע ואוכל. ישב לו אותו תוהא ובוהא. אמר שנינו באוני אחת ובטימי אחת. זה ניזון מטמיון. ואני אם איני יגע איני אוכל. כך ישבה הארץ תוהא ובוהא. אמרה העליונים והתחתונים נבראו בבת אחת. העליונים ניזונים מזיו השכינה. והתחתונים אם אינם יגיעים אינם אוכלים. ורבי יהודה בר סימון אמר. משל למלך שקנה לו שתי שפחות שתיהן באוני אחת ובטימי אחת. על אחת גזר שלא תזוז מפלטין. ועל אחת גזר טירודין. ישבה לה אותה השפחה תוהא ובוהא. אמרה שנינו באוני אחת ובטימי אחת. זו אינה יוצאה וזזה מפלטין. ועלי גזר טירודין. כך ישבה לה הארץ תוהא ובוהא. אמרה. העליונים והתחתונים נבראו בבת אחת. העליונים חיים והתחתונים מתים. לפיכך והארץ היתה תוהו ובוהו. א"ר תנחומא לבן מלך שהיה ישן על גבי עריסה. והית' מניקתו תוהא ובוהא. למה. שהיתה יודעת שהיא עתידה ליטול את שלה מתחת ידיו. כך צפתה הארץ שהיא עתידה ליטול את שלה מתחת ידיו של אדם שנאמר. ארורה האדמה בעבורך לפיכך והארץ היתה תוהו ובוהו. רבי יהודה ברבי סימון פתר קריא בדורות. והארץ היתה תוהו ובוהו. זה אדם הראשון שהיה ללמה ולא כלום. ובהו. זה קין שבקש להחזיר את העולם לתוהו ובוהו. וחשך. זה דורו של אנוש על שם (ישעיה כט) והיה במחשך מעשיהם ויאמרו מי וגו'. על פני תהום. זה דור המבול שנא' (בראשית ז) ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום. ורוח אלהים מרחפת על פני המים. על שם ויעבר אלהים רוח על הארץ. אמר הקב"ה עד מתי יהא העולם מתנהג באפילה. תבא האורה. ויאמר אלהים יהי אור. זה אברהם הה"ד (ישעיה מא) מי העיר ממזרח צדק וגו' אל תקרי העיר אלא האיר. ויקרא אלהים לאור יום זה יעקב. ולחושך קרא לילה זה עשו. ויהי ערב זה עשו ויהי בקר זה יעקב ויהי ערב ערבו של עשו ויהי בוקר בוקרו של יעקב. יום אחד שנאמר (זכריה יד) והיה יום אחד הוא יודע לה' לא יום ולא לילה וגו'. ד"א יום אחד. שנתן לו הקב"ה. ואי זה. זה יה"כ. ר"ש בן לקיש פתר קריא במלכיות. והארץ היתה תוהו. זה מלכות בבל שנא' (ירמיה יד) ראיתי את הארץ והנה תוהו. ובהו זה מלכות מדי. שנא' (אסתר ו) ויבהילו להביא את המן. וחושך זה מלכות יון שהחשיכה עיניהן של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם. כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל. על פני תהום. זו מלכות הרשעה. שאין לה חקר כמו התהום. מה התהום הזה אין לו חקר. אף הרשעים כן. ורוח אלהים מרחפת. זה רוחו של מלך המשיח המד"א (ישעיה יא) ונחה עליו רוח ה'. באיזו זכות

מתנות כהונה

שהארץ נשתלשלה תחלה: כאלפס וכסויה. שהאומן עושה אותם בבת אחת: הג"ה. בירושלמי אם כדעת באמר אבא פעמים כו' פירושו הגיה מה שפעמים מקדים זה לזה להגיד שבל הן שקולין כאחד ושניהם כאחד נבראו: עד דהיא פגה כו'. משל הוא על האדם בעוד שהוא עדיין רכה שלא הגדילה כל צרכה הוליאה קוליס כך בתחילת בריית הארץ גילה הכתוב מה יהא בסופה: אוני. בעל מכירה: ובטימי. באולר כלומר דמי בזין: מטמיון. מתוך אוצר המלך: ישב לו. אותו בנגזר עליו שייגע ויתפרנס מעמלו: טירודין. להיות נע ונד ונטרד: ליטול את שלה. עונש וגזר דין: ללמה. להבל ולתוהו כי תוהו שמה ת"י למה וכן הבל ת"א למה: זה יעקב. כמו שדרשו והנה השמש וירח וגו' אמר יעקב מי גילה לזה ששמי שמש שנא' כי בא השמש מלאכי השרת אומרים אתא שמשא: ערבו. לעתיד לבא: יוה"כ. יום שליחה לישראל: ויבהילו. בהו ובהלה אחת היא: אף הרשעים. דרך כינוי וכלפי מלכות הרשעה שאין חקר לגדולתה שמגברת והולכת יותר מדאי:

מתמבה

אסיפת אמרים

דברים שלך (שם): אם כדעת אבא למה כו'. דלבריאה נלמוד מיהדיו אע"כ להורות שהקולים ולא נבראו יחד כמו האבות ואיך. ופי' שקולים לענין הדיבותם לפניו ית' ולא לענין מעלותם וכן באבות ומשה ואהרן דהא קראו ליעקב בחור שבאבות ובמשה כתיב ולא קם נביא כו' (יפת"ה ונח"ל): עד דהיא פגה. דק"ל למה לא ברא מתחלת העולם בתיקונה. ופי' ע"ד דאיתא בזוהר דאין דבר מתהוה בעולם אם לא שהיה דוגמתו בו' ימי בראשית. ולזה כיוונו ג"כ לקמן בפתרן בדורות ובמלכיות ושלפה במעשיהן כו' (נז"ה): משל כו'. הביא ג' משלים נגד ג' דברים בהאדם כבהמה. אוכל ושותה. מת. פרה ורבה ויש להם לצער גידול בנים. והמשל מובן (שם): להחזיר כו'. פי' ה"פ"ת לפי שהרג את אחיו ונתחייב להרג בהעלאו הוא וזרעו ולולי שנולד שת היה העולם בטל: זה אברהם. והכוונה לתולדות שאברהם וזרעו עיקר תכלית הבריאה ושבעבורו סבל הש"י חטא הדורות שקדמוהו. ורש"ל אמר בהשוגה על נביא שתמלא הארץ דעה ולכך אף שלפני רשעת המלכיות

ממשמשת ובאה. המרחפת על פני המים בזכות התשובה שנמשלה כמים שנא׳(איכה ב)שפכי כמים לבך. ר׳ חגי בשם ר׳ פדת אמר ברית כרותה למים שאפי׳ בשעת שרב רוחה שיפה. וכבר היה ר״ש בן זומא יושב ותוהא. עבר ר׳ יהושע ושאל בשלומו. פעם ושתים. ולא השיבו בשלישית השיבו בבהילות. א״ל בן זומא. מאין הרגלים. אמר לו מעיין הייתי אמר לו, מעיד אני עלי שמים וארץ שאיני זז מכאן עד שתודיעני מאין הרגלים. א״ל מסתכל הייתי במעשה בראשית ולא היה בין מים העליונים למים התחתונים אלא כשתים ושלש אצבעות. ורוח אלהים מנשבת אין כתיב כאן אלא מרחפת כעוף הזה שהוא מרפרף בכנפיו וכנפיו נוגעתו אינן נוגעת. נהפך רבי יהושע ואמר לתלמידיו. הלך לו בן זומא ולא שהו ימים מועטים ובן זומא בעולם. רבי אבהו ור׳ חייא רבה. רבי אבהו אמר מתחילת בריותו של עולם צפה הקב״ה במעשיהן של צדיקים. ובמעשיהן של רשעים הה״ד (תלים א) כי יודע ה׳ דרך צדיקים וגו׳. והארץ היתה תהו ובהו. אלו מעשיהן של רשעים. ויאמר אלהים יהי אור. אלו מעשיהן של צדיקים. אבל איני יודע באי זה מהם חפץ אם במעשה אלו. ואם במעשה אלו. כיון דכתיב וירא אלהים את האור כי טוב. הוי במעשיהן של צדיקים חפץ ואינו חפץ במעשיהן של רשעים. אמר רבי חייא רבה. מתחילת בריותו של עולם צפה הקב״ה בית המקדש בנוי וחרב ובנוי. בראשית ברא אלהים. הרי בנוי היאך מה דאת אמר (ישעי׳ נא) לנטוע שמים וליסוד ארץ וגו׳. והארץ היתה תוהו ובהו. הרי חרב המד״א (ירמי׳ ד) ראיתי את הארץ והנה תוהו ובהו, ויאמר אלהים יהי אור הרי בנוי ומשוכלל לעתיד לבא המד״א (ישעי׳ ס) קומי אורי כי בא אורך. וכתיב (שם) כי הנה החושך יכסה ארץ וגו׳:

פרשה ג ויאמר אלהים יהי אור. ר׳ יצחק פתח (תלים קיט) פֵּתַח דבריך יאיר מֵבִין וגו׳. ר״י ור״נ. ר״י אומר. האורה נבראת תחלה. משל למלך שבקש לבנות פלטין. והיה אותו מקום אפל. מה עשה הדליק נרות ופנסין לידע היאך הוא קובע תימליוסים. כך האורה נבראת תחלה. ור״נ אמר. העולם נברא תחלה. משל למלך שבנה פלטין ועטרה בנרות ופנסין. ע״כ דרש רבי יודן. אתא ר׳ פנחס ור״י בר ר׳ סימון. ור׳ חנין בשם ר״ש בר רב יצחק פתח. פתח דבריך יאיר מבין פתיים. מפתח פומך לן הוה נהורא. ויאמר אלהים יהי אור וגו׳. ר׳ ברכיה בשם ר״י ב״ר סימון פתח (תלים לג) בדבר ה׳ שמים נעשו וגו׳. ר״י בר סימון אמר לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב״ה את עולמו אלא בדבר ה׳ וכבר שמים נעשו. אף הכא והיה אור אין כתיב כאן אלא ויהי אור כבר היה. רשב״י פתח (משלי טו) שמחה לאיש במענה פיו ודבר בעתו מה טוב. שמחה לאיש זה הקב״ה שנ׳(שמות טו) ה׳ איש מלחמה ה׳ שמו. במענה פיו ויאמר אלהים יהי אור. ודבר בעתו מה טוב. וירא אלהים את האור כי טוב. ר״ש בן יהוצדק שאל לרבי שמואל בר נחמן א״ל מפני ששמעתי עליך שאתה בעל אגדה מהיכן נבראת האורה א״ל מלמד שנתעטף בה הקב״ה כשלמה והבהיק זיו הדרו מסוף העולם ועד סופו. אמר׳ לו בלחישה. א״ל מקרא מלא הוא (תהלים קד) עוטה אור כשלמה ואת אמרת לי בלחישה אתמהא. א״ל כשם ששמעתיה בלחישה כך אמרתיה לך בלחישה. א״ר ברכיה אילולי שדרשה רבי יצחק ברבים לא היה אפשר לאומרה מקמי כן מה הוו אמרין, רבי ברכיה בשם רבי יצחק אמר ממקום בית המקדש נבראת האורה. הה״ד (יחזקאל מג) והנה כבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדי׳. ואין כבודו אלא בהמ״ק המד״א (ירמי׳ יז) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו וגו׳. א״ר סימון ה׳ פעמים כתיב כאן אורה. כנגד ה׳ חומשי תורה, ויאמר אלהים יהי אור. כנגד ספר בראשית. שבו נתעסק הקב״ה וברא את

אסיפת אמרים

נמרנה עיני כלודו [illegible] (יפת״ס): קרן השור. [illegible] מעשה עגל (י״ל): משום דכתיב כל פעל ד׳ [illegible] ר״ע [illegible] [illegible]. [illegible] בדבר הפץ [illegible] [illegible]. [illegible] הכן אלא בצדיקים [illegible] (יפ״ס). צפה כו׳. [illegible] שבתה [illegible] הכל [illegible] [illegible] עולמית [illegible] (נז״ס): וכתיב כי הנה כו׳. [illegible] מכחישי ד׳ [illegible] (יפת״ס): פתח כו׳. פי׳ מאמר [illegible] העולם [illegible]. ופי׳ [illegible] קודם [illegible] במים [illegible] וקוד [illegible] ד׳ ויסי אור. [illegible] לסיוע (שם): מהיכן נבראת האורה. דהמפרשים פירשו על [illegible] נאמר. [illegible] לא אמר [illegible] [illegible] אמר [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]: ואין כבודו. [illegible] (יפת״ס) [illegible]. [illegible]

מתנות כהונה

[illegible]. [illegible]: רוחה שיפה. [illegible] [illegible] גדול בעולם [illegible]. [illegible] מאי [illegible]. [illegible] ופירש״י [illegible] [illegible]: רגלים. [illegible]: הלך לו. מעולם [illegible] להסתכל [illegible]: בעולם [illegible] בירושלמי (פ״ב דחגיגה) [illegible] כפי׳ רש״י בעולם כלומר [illegible] בעולם [illegible]: ופנסין. [illegible] תלמיוסים. [illegible] (פ״כ) [illegible] של אבנים: מפתח פומך וכו׳. [illegible]: ויהי. [illegible] [illegible] [illegible]

טו:

עולמו ויהי אור . כנגד ספר ואלה שמות . שבו יצאו ישרא׳ מאפילה לאורה . וירא אלהים את האור כי טוב . כנגד ספר ויקרא שהוא מלא הלכות רבות . ויבדל אלהים בין האור ובין החשך כנגד ספר במדבר . שהוא מבדיל בין יוצאי מצרים לבאי הארץ . ויקרא אלהים לאור יום . כנגד ספר משנה תורה שהוא מלא הלכות רבות . מתיבין הברייא לר׳ סימון והלא ספר ויקרא מלא הלכות רבות אמר להן אף הוא שנה בו דבר . ויקרא אלהים לאור יום . לא הוא אור ולא הוא יום אתמהא . תני אורה שנבראת בששת ימי בראשית להאיר ביום אינה יכולה . שהיא מכהה גלגל החמה . ובלילה אינה יכולה . שלא נבראת להאיר אלא ביום . והיכן היא . נגנזה והיא מתוקנת לצדיקים לעתיד לבא שנאמר (ישעיה ל) והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים . אתמהא שבעה ולא שלשה הן . והלא ברביעי נבראו המאורות אלא כאיניש דאמר כן וכן אנא מפקד לשבעת יומיא דמישתותי . ר׳ נחמיה אמר (סנה׳ קח) אלו שבעת ימי אבילות של משותלח הצדיק שהשפיע להן הקב״ה אורה . וירא אלהים את האור כי טוב . (ירושלמי ברכות פח) ר׳ זעירא בריה דר׳ אבהו דרש בקסרין מנין שאין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו . מן הכא וירא ויבדל . רבי יהודה בר׳ סימון אמר הבדילו לו . רבנן אמרי הבדילו לצדיקים לעתיד לבא . משל למלך שהיה לו מנה יפה הפרישה לבנו . אמר רבי ברכיה כך דרשו שני גדולי עולם רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש ויבדל הבדלה ממש משל למלך שהיה לו שני איסטרטיגין . אחד שליט ביום ואחד שליט בלילה . והיו שניהם מדיינין זה עם זה . זה אומר ביום אני שולט . וזה אומר ביום אני שולט קרא המלך לראשון אמר ליה פלו׳ יום יהא תחומך . וכן לשני אמר פלו׳ לילה יהא תחומך . כך ויקרא אלהים לאור יום . אמר ליה יום תהא תחומך . ולהשך קרא לילה . אמר לו לילה יהא תחומך . אמר רבי יוחנן הוא שהקב״ה אומר לאיוב (איוב לח) המימיך צוית בקר ידעת שחר מקומו הידעת מקומו איזה הוא אתמהא אמר רבי תנחומא אנא אמרי טעמא יוצר אור ובורא חושך עושה שלום משנבראו עושה שלום . ויקרא אלהים לאור יום . אמר רבי אלעזר לעולם אין הקב״ה מיחד שמו על הרעה אלא על הטובה ויקרא אלהים לאור יום ולחושך קרא אלהים לילה אין כתיב כאן . אלא ולחושך קרא לילה . אמר רבי יהודה בר סימון יהי ערב אין כתיב כאן . אלא ויהי ערב . מכאן שהיה סדר זמנים קודם לכן . א״ר אבהו (קה״ל ג יא) מלמד שהיה בורא עולמות ומחריבן עד שברא את אלו . אמר דין הניין לי יתהון לא הניין לי . א״ר פנחס טעמיה דר׳ אבהו וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד דין הניין לי יתהון לא הניין לי . אמר רבי ינאי מתחלת ברייתו של עולם . צפה הקב״ה מעשיהן של צדיקים . ומעשיהן של רשעים . והארץ היתה תהו . אלו מעשיהן של רשעים . ויאמר אלהים יהי אור . אלו מעשיהן של צדיקים . ויבדל אלהים בין האור ובין החושך בין מעשיהן של צדיקים למעשיהן של רשעים . ויקרא אלהים לאור יום אלו מעשיהן של צדיקים . ולחושך קרא לילה . אלו מעשיהן של רשעים . ויהי ערב . אלו מעשיהן של רשעים . ויהי בקר אלו מעשיהן של צדיקים . יום אחד . שנתן להם הקב״ה יום אחד ואיזה זה יום הכפורי׳ . אמר ר׳ תנחום בר ירמיה שבו נבראו ארבעה דברים . הרים שמים . וארץ ואורה . אמר רבי יודן שבו היה הקב״ה יחידי בעולמו . שלא היה בעולמו אלא הוא . אתיא כר׳ יוחנן . ולא אתיא כר׳ חנינא (לעיל א) רבי יוחנן אמר בשני נבראו המלאכים הדא ה״ד (תלים קד) המקרה

מתנות כהונה

[...] והיה אם שמוע והיה עקב אע״פ שנשמע ג״כ לשעבר כמו והיה בכל יהם שלאן והיה העטופים ללבן וכהנה רבות : הלכות רבות . מאירות עיניו של אדם ולפיכך נכפלו ב׳ תוארים אור וכי טוב : והלא ספר ויקרא כו׳ . ולפיכך נכפלו בו אור וכי טוב . ובספר דברים יש בו ג״כ הלכות רבות לכך לא נכפלו בו דברים ומשני אף הלא אותו פסוק שנאמר בו ד׳ דברים נכפלו אור ויום וכי לא היה היא אלא כפלו לאורות שיתבאו שיש בו הלכות רבות : והיכן היא . דרך שאלה ותשובה נגנזה כו׳ : והלא ברביעי כו׳ . ואז נגנז האור הראשון : כן וכן אנא וכ׳ . כשנזדמן לו מנה יפה אמר שלישעה אותה לז׳ ימי אבלות והואיל דבר אינו מספיק לו רק יום א׳ ושנים מפני שאותו יום אוי נגיש הוא מכלל ז׳ הימים אמר לז׳ הימים אף כאן כיון שימי הבריאה היו ז׳ קרא גם לאור שלא נשתמש בו אלא ג׳ ימים אור של ז׳ הימים : משותלח כ׳ . כת׳ בפירש״י ז״ל בפסוק כי לימים עוד שבעה אנכי ממטיר וגו׳ . שעכב הקב״ה מי המבול כדי שיהא הספד כהלכה ובשכר זאת השפיע להן הקב״ה אורה כן פירש״י וזהו וירא אלהים את האור כי טוב היה הצדיק מתושלח כדכתיב אמרו לצדיק כי טוב : בדילו לו . פירש״י להאיר סביביו מלאכתו כד״א נסורה עמיה שרי : ר״י וריב״ל הבדלה ממש . כלומר כל זה מנן המחלוקת שהיה ביניהם בדיין הזה מבדיל : בין בני בעלי דינין : איסטרטיגון . פקידים ושלטונים . מדיינים . מדיינים כך ויקרא כו׳ ופי׳ שכתיב ויקרא לאור לאמר לו יום כלומר יום יהא תחומך : ידעתו כתיב . פי׳ וכי הודעתו לשחר מקומו וזמנו אלא זהו משמע שהקב״ה הודיע לו מקומו וזמנו אלא זהו : עושה שלום . מכלל שהיו מריבין שכל אחד היה רוצה לשלוט ביום : ויהי . משמע לשעבר כמשפט וי״ו פתוחה בראש התיבה : סדר זמנים כו׳ . אף קודם שנתנו המאורות היה קבוע לפניו יתברך ביעור מדת יום ומדת לילה : דין הניין כו׳ . אלו נאותים לי וטובים הם בעיני : ויתהון . ואותם שלפניכם לא היו נאותים לי וד״ין ו הי ערב רמז לאותם שלא היו נאותים לפניו והערב כן ויהי ערב ויהי בוקר רמז לאותן שנבראו והיו טובים ומבוקרים בעיניו : א״ר פנחס כו׳ . ומפיק טעם לדברי ר׳ אבהו מדכתיב מאד משמע בכבר היו נעשים ג״כ אבל לא היו טובים כאלו : ד׳ דברים . ולפי כך כתיב יום א׳ שהיה מיוחד בבריאות שאלו שהם כלל בעולם שאין מעט ולכן פירש״י : הרים . כתב בא״ח אע״פ שהן בכלל ארץ אני כוונתי על ההרים שתחת התהום כד״א על הרים יעמדו מים : אלא הוא . לא נבראו עדיין אפילו המלאכי׳ : אתיא כר׳ יוחנן . דאמר נמי בשני נבראו המלאכים ובראשון נמצא שנו לבדו הבל לו׳ הגיה שלא נבראו המלאכים ב׳ [...]

קמיבי

אסיפת אמרים

כד׳ וכן כולם . ובי׳ יהי אור כולא מסודר לאור שנגלית . ויהי אור וב״מ כתיב ולכל ב״י היה אור . ובאי שהארץ בא לאיר באור החיים שא״י נקראת ארץ החיים (נה״ל) : להאיר ביום . מד׳ זה היינו פליג הכא שנגנזה מפני הרשעים אך ה׳ והיא נמני מה ג׳ זה ביום ד׳ ה״ל להמתין עד שת ילו הדורות ה׳ נו . נז״א בהיא מכהה כו׳ . יא״כ אה״כ כשיבואו הדורות ויצט ך נגנז האור ה׳ ויתגלה אז אור החמה בפ״ע ואין כל חדש כו׳ . ובזה נתיישב הרבה קושיות במאמר זה (נז״ה) :

סיתפות

במים עליותיו השם עבים רכובו המהלך על כנפי רוח. וכתיב (שם) עושה מלאכיו רוחות. רבי חנינא אמר בחמישי נבראו מלאכים. שנא' ועוף יעופף על הארץ וכתיב (ישעיה ו) ובשתים יעופף. רבי לוליאני בר טבראי בשם רבי יצחק אמר בין על דעתיה דרבי חנינא בין על דעתיה דר' יוחנן הכל מודים שלא נברא ביום הראשון כלום שלא תאמר מיכאל היה מותח בדרומו של רקיע. וגבריאל בצפונו. והקב"ה ממדד באמצעו אלא (ישעיה מד) אנכי ה' עושה כל נוטה שמים לבדי רוקע הארץ מאתי. מי אתי כתיב. מי היה שותף עמי בברייתו של עולם (במ"ר י"ג) א"ר שמואל בר אמי מתחילת ברייתו של עולם. נתאוה הקב"ה לעשות שותפות בתחתונים. מה נפשך אם לעניין החשבון לא היה צריך למימר אלא אחד. שנים. שלשה. או ראשון. שני. ושלישי. שמא אחד שני שלישי אתמהא. אימתי פרע להם הקב"ה להלן בהקמת המשכן שנאמר (במדבר ז) ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו. ראשון לברייתו של עולם. אמר הקב"ה כאלו באותו יום בראתי את עולמי. תני עשר עטרות נטל אותו היום. ראשון למעשה בראשית. ראשון למלכים ראשון לנשיאים. ראשון לכהונה. ראשון לשכינה שנא' (שמות כה) ועשו לי מקדש וגו'. ראשון לברכה. ראשון לעבודה. ראשון לאיסור הבמה. ראשון לשחיטת בצפון. ראשון לירידת האש שנאמר (ויקרא ט) ותצא אש מלפני י"י וגו':

פרשה ד ויאמר אלהים יהי רקיע. כתיב (תלים קד) המקרה במים עליותיו. בנוהג שבעולם מלך ב"ו בונה פלטין ומקרה באבנים ובעצים ובעפר. אבל הקב"ה לא קרה את עולמו אלא במים שנאמר המקרה במים עליותיו. ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים רבנן אמרין לה בשם רבי חנינא ור' פנחס ור' יעקב בר' אבין בשם ר' שמואל בר נחמן בשעה שאמר הקב"ה יהי רקיע בתוך המים גלדה טיפה האמצעית ונעשו השמים התחתונים. ושמי שמים העליונים. רב אמר לחים היו מעשיהם ביום הראשון. ובשני קרשו. יהי רקיע יחזק הרקיע. רבי יהודה ב"ר סימון אמר יעשה מטלית לרקיע המד"א (שמות לט) וירקעו את פחי הזהב. א"ר חנינא יצאה האש מלמעלה וליחכה את פני הרקיע. ר' יוחנן כשהיה מגיע לפסוק זה (איוב כו) ברוחו שמים שפרה היה אומר יפה לימדני ר' חנינא. א"ר יודן בר' שמעון יצאה האש מלמעלה וליהטה פני הרקיע. ר' ברכיה בשם ר' אבא בר כהנא אמר בא מעשה בראשית ללמד על מתן תורה ונמצא למד ממנה (ישעיה כד) כקדוח אש המסים אימתי הצה האש בין העליונים לתחתונים לא במתן תורה אתמהא כך היתה בברייתו של עולם. ר' פנחס בשם ר' הושעיא אמר כחלל שבין הארץ לרקיע כך יש בין הרקיע למים העליונים. יהי רקיע בתוך המים. ביניים ובנתיים. אמר ר' תנחומא אנא אמרי טעמא אלו נאמר ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין המים אשר על הרקיע הייתי אומר על גופו של רקיע המים נתונים. וכשהוא אומר ובין המים אשר מעל לרקיע הרי המים העליונים תלוים במאמר. אמר ר' אחא כהדין קנדילא ופירותיהם אלו מי גשמים: כותי אחד שאל את ר' מאיר אמר לו אפשר המים העליונים תלויים במאמר אמר לו הן. אמר לו הבא לי אפרכוס. הביא לו אפרכוס. נתן עליה טס של זהב. ולא עמדו מים. טס של כסף ולא עמדו מים כיון שנתן אצבעו עמדו מים. אמר לו אצבעך את נותן אמר לו מה אני שאני בשר ודם אצבעי מעמדת מים אצבעו של הקב"ה עאכ"ו הוי מים העליונים תלוים במאמר אמר לו אפשר אותו שכתוב בו (ירמיה כג) הלא את השמים ואת הארץ אני מלא. היה מדבר עם משה מבין שני בדי הארון. א"ל הבא לי מראות גדולות אמר לו ראה בבואה שלך בהן. ראה אותה גדולה. אמר לו הבא לי מראות קטנות. הביא לו מראות קטנות אמר לו ראה בבואה שלך בהן. ראה אותה קטנה. אמר לו מה אם אתה שאתה בשר ודם אתה משנה עצמך בכל מה שתרצה. מי שאמר והיה העולם ברוך הוא עאכ"ו. הוי כשהוא

מתנות כהונה

חמישי היה לו לכתוב יום א' גם בשני ושלישי ורביעי: המקרה במים וגו'. וזה היה מלאכת יום שני: כלום. מן המלאכים: ממדד. ל' מדידה: לענין החשבון. האמו' בכתי' שני ושלישי וכו' הל"ל גם בראשון יום ראשון ומאחר שאמר יום אחד הל"ל שוב שנים שלשה וארבע' וכו': פרע להם. לאותן הימים שכתוב בהן שני ושלישי כו'. שלא אמר בראשון יום ראשון: הראשון. שהיה ל"ל ראשון וכתב הראשון עם ה"א הידוע רומז ליום ראשון של בריאת עולם. ראשון למלכים. כתב רש"י ז"ל דל"ג ליה שמה שמונין למלכים מר"ח ניסן היא תקנת חכמים ז"ל וכן לשחיטת צפון לא גרס ליה דמאי שנא למנות עבודה זו משאר העבודות

אסיפת אמרים

שותפות. להראות שכינתו בתחתונים ולא עשה כן מפני רשעי הדורות עד שבנה בהמ"ק ושיתף השכינה שלו עם המשכן והנשיאים (כמ"ל): למלכים. ר"ח ניסן נהרא מלך (שם): ה"ג בירושלמי פ"ק דברכות. יעשה כמין מטלית לרקיע. פי' אותן השמים שנבראו ביום א' כמין קרעיות יעשה כמין מטלית המתיח (יפת"ה): מ"ב ללמד. פירוש מדכתיב במ"ת המסיים בה' הידועה משמע שהיה קודם לכן ג"כ איזו מכילה וזה היה במ"ב ועדיין לא ידעני משום מקום ענין זה במ"ב רק מכאן בלמד (י"ע): ופירותיהן. כדכתיב מפרי מעשיך תשבע הארץ גמ'

עכ"ל וע"פ התלמוד במסכת שבת (פ"ו) נראה דבמקום ראשון למלכים גרס ראשון לקדשים ובמקום לשחיטת צפון גרס לאכילת קדשים: גלדה טיפה. פי' הקרשה והוגלדה: מטלית. מכסה וירוקע: ליחכה כו'. שהיו עדיין לחים ובזה נעשים קשים: כקדוח אש המסים. פסוק זה מדבר במ"ת: הצה כו'. פירש"י המסים פי' מבויים כד"א הרמונים משימסו פי' משיתבקעו ולכן קורין השם שכותנין בחלב להעמיד ולהפריש מי החלב ממנו מסו: יהי רקיע. ר"ל כד"א יהי רקיע וגו': ביניים ובנתיים. כלו' מכוון באמצע: קנדילא. פירש"י נר הקבוע באמצע עששי' ואינו נוגע בארבע דפנותי'. ופירותיה' מי גשמי'. פירש"י ז"ל בשם פרקי ר"א המי' העליוני' מזיעים מחמת הרקיע שהוא של אש והטיפות יורדו': אפרכס. פירש"י כלי מלא נקבים סביביו ולמעל' נקב כשיעור אצבע וממלאין אותו מים ומתמין פי הנקב באצבע בכוון והמי' נעצרין ואינ' מקלחי' וכשמסיר האצבע הנקבי' כלם מקלחי': טס של כסף איני סותמו בכוון כמו בשר באצבע: עמדו. המי' ורמז לו כשם שמים אלו עומדי' ואינם מקלחי' דרך הנקבי' כך אין לתמוה על המי' העליונים ואמר לו הכותי

רוצה הלא את השמים ואת הארץ אני מלא. וכשהוא רוצה היה מדבר עם משה מבין שני בדי הארון. א"ר חנינא בר' איסי פעמים שאין העולם ומלואו מחזיקים כבוד אלהותו פעמים שהוא מדבר עם האדם מבין שערות ראשו. הדא היא דכתיב (איוב לח) ויען ה' את איוב מן השערה גומר. מבין שערות ראשו. ועוד שאלו אמר לו אפשר (תלים ס"ה) פלג אלהים מלא מים מששת ימי בראשית ולא חסר כלום. אתמהא. א"ל הכנס ורחוץ ושקול עצמך עד שלא תכנס ומאחר שתכנס הלך כיון שיצא ושקל עצמו לא חסר כלום אמר לו כל אותה הזיעה שיצאת לא ממך יצאת אמר לו הן. אמר לו ומה אתה שאת ב"ו לא חסר מעיינך כלום. מעיינו של הקב"ה עאכ"ו. הוי פלג אלהים מלא מים מששת ימי בראשית ולא חסר כלום. אמר רבי יוחנן נטל הקב"ה כל מימי בראשית ונתנם חציים ברקיע. וחציים באוקיינוס. הה"ד פלג אלהים מלא מים. פלגא. הרקיע דומה לבריכה ומעלה מן הבריכה כיפה ומחמת הבריכה מזעת טיפים עבות והן יורדין לתוך מים המלוחים ואינן מתערבין אמר רבי יונה אל תתמה הדין ירדנא עבר בימא דטבריא ולא מתערב ביה. מעשה נסים יש בדבר. אדם כובר חטים או תבן בכברה עד שלא ירדו שתים ושלש אצבעות הן מתערבין. ואלו מהלכין מהלך כמה שנים ואין מתערבין. רבי יודן בר שמעון אומר שהוא מורידן במדה. שנא' (איוב לו) כי יגרע נטפי מים. המד"א (ויקרא כז) ונגרע מערכך. בעוביה של ארץ כך עוביה של רקיע. שנא' (ישעיה מ) היושב על חוג הארץ וגו'. (איוב כב) וחוג שמים יתהלך. וחוג חוג לגזרה שוה. א"ר אחא בשם ר' חנינא כטס הזה. ר' יהושע ב"ר נחמיה אמר כשתים ושלש אצבעות. רבי שמעון בן פזי אמר המים העליונים יתירין על התחתונים כשלשים כסוסטאות. בין מים למים. למ"ד תלתין. רבנן אמרין מחצה על מחצה: ויעש אלהים את הרקיע זה אחד מן המקראות שהרעיש בן זומא את העולם. ויעש אתמהא והלא במאמר הן הוי (תהלים לג) בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם. למה אין כתיב בשני כי טוב. ר' יוחנן תני לה בשם ר"י ב"ר חלפתא שבו נברא גיהנם. שנא' (ישעיה ל) כי ערוך מאתמול תפתה יום שיש בו אתמול ואין בו שלשום. ר' חנינא אומר שבו נבראת מחלוקת שנא' ויהי מבדיל בין מים למים. א"ר טביומי אם מחלוקת שהיא לתקונו של עולם ולישובו אין בה כי טוב. מחלוקת שהיא לערבובו עאכ"ו. א"ר שמואל לפי שלא נגמרה מלאכת המים. לפיכך כתיב בשלישי כי טוב ב' פעמים אחד למלאכת המים. ואחד למלאכתו של יום. שאלה מטרונה אחת את ר' יוסי אמרה לו למה אין כתיב בשני כי טוב. אמר לה אעפ"כ חזר וכללם כולן בסוף. שנא' וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. אמרה לו משל ששה בני אדם באין אצלך. ואתה נותן לכל אחד ואחד מנה. ולאחד אין אתה נותן מנה ואתה חוזר ונותן לכולם מנה אחד. לא נמצא ביד כל אחד מנה ושתות. וביד אחד שתות אתמהא. חזר ואמר לה כההיא דאמר ר' שמואל בר נחמן. לפי שלא נגמרה מלאכת המים. לפיכך כתיב בשלישי ב' פעמים כי טוב. אחת למלאכת המים ואחת למלאכת היום. ר' לוי בשם ר' תנחום בר חנילאי אמר כתיב (שם מו) מגיד מראשית אחרית. מתחלת ברייתו של עולם צפה הקב"ה משה קרוי טוב. ועתיד ליטול את שלו מתחת ידיהם. לפיכך לא כתיב בהם כי טוב. ר' סימון בשם ר"י בן לוי אמר. משל למלך שהיה לו לגיון קשה. אמר המלך הואיל ולגיון זה קשה אל יכתב שמי עליו. כך אמר הקב"ה הואיל והמים הללו לקו בהם דור המבול ודור אנוש ודור הפלגה. לפיכך אל יכתב בהן כי טוב: ויקרא אלהים לרקיע שמים. רב אמר אש ומים. רבי אבא ב"כ אמר משום רב נטל הקב"ה אש ומים ופתכן זה בזה ומהן נעשו שמים. ד"א שמים כתיב. שהן שמים מעשיהן של בריות. אם זכו (תהלים נ) הגידו השמים צדקו. ואם לאו (איוב כ) יגלו שמים עונו. ד"א שמים שהבריות משתוממים עליהן. לאמור של מה הן. של אש הן. של מים הן. אתמהא. ר' פנחס בשם ר' לוי אמר הוא אתא וקם עליה

מתנות כהונה | אסיפת אמרים

כבואה. כל פ׳ לוף ... על המים העליונים: בבואה. כל פ"לוף ... נמ' תענית דף ה': הזיעה. ומי גשמי הם ג"כ זיעה כדלעיל ... פנים הכנהם במרחץ: ומאחר שתכנס. אחר שנכנסת ויצאת משם ופירותיהן מי גשמים מדר"א: למ"ד. דס"ל כיניס (יפ"ת). ושקול עצמך: הלך ושקל את עצמו ... לא חסר מעיינך.

ומיד שיצאת הזיעה ... המלוחים: המים העליונים מתוקים והתחתונים מלוחים ... דתענית: ואינן מתערבין. נכרין הן בתוכן: כמה שנים. מהלך כמה שנים: ואין מתערבין. טיפה זו בטיפה זו ... כל טיפה וטיפה ממנה הקב"ה ... כי יגרע נטפי מים ... ונגרע וגו' ... כטס הזה ... הרקיע ... כסוסטאות. פי' הערוך ... למ"ד תלתין. פי' ... בין מים ומים: שהרעיש כו'. ... בדבר ה' שמים נעשו ... ויהי כן והולי היו ... לו פירוש ... ה"ג ... ערוך מאתמול. ... מחלוקת. חלוקה: אתמהא ... מתחת ידיכן. פי' ... לגיון. פ' הערוך חיל של אנשי מלחמה: אל יכתב בהן כי טוב. שמו של הקב"ה ... דור הפלגה. ... שא מים ... ומים ... של שמים: ופתכן. פי' הערוך ... ד"א שמים כתיב ... שהם שמים. לשון שוממות ... ד"א שמים שהבריות וכו'. ... הוא אתא כו'. לפיכך ... על הספק והשתוממות ... שמים ...

(תהלים קד) המקרה במים עליותיו. הוי של מים הן. סמים מה סמים הללו מהן ירוקין ומהן אדומים מהם שחורים ומהם לבנים. כך שמים פעמים ירוקין ופעמים כו'. ר' יצחק אמר שמים שא מים טעון מים. משל לחלב שהיה נתון בקערה עד שלא תרד לתוכו טיפה אחת של מסו. הוא מרפף. כיון שירד לתוכו טיפה אחת של מסו. מיד הוא קופה ועומד. כך עמודי שמים ירופפו. עמדו שמים נית; בהם את המסו. ויהי ערב ויהי בקר יום שני. אתיא כדאמר רב לחים היו בראשון ובשני קרשו:

פרשה ה ויאמר אלהים יקוו המים. כתיב (תהלים קד) מן גערתך ינוסון מקול וגו'. ר' ברכיה בשם ר' אבא בר אמי אמר יעשה מדה למים. היך מה דאת אמר (זכריה א) וקו ינטה על ירושלים. ר' אבא ב"כ בשם ר' לוי אמר. אמר הקב"ה יקוו לי המים. מה שאני עתיד לעשות בהם. משל למלך שבנה פלטין והושיב בתוכה אלמים. והיו משכימים ושואלים בשלומו של מלך ברמיזה ובאצבע ובמנולין. אמר המלך אילו היו פקחין עאכ"ו אתמהא. הושיב בה המלך דיורין פקחין. עמדו והחזיקו בפלטין. אמרו אין פלטין זו של מלך שלנו היא. אמר המלך תחזור פלטין לכמו שהיתה. כך מתחילת ברייתו של עולם לא היה קילוסו של הקב"ה עולה אלא מן המים. הה"ד (תהלים צג) מקולות מים רבים אדירים משברי ים. ומה היו אומרין אדיר במרום ה'. אמר הקב"ה מה אלו שאין להם לא פה ולא אמירה ולא דיבור הרי הן מקלסין אותי. כשנברא אדם עאכ"ו. עמד דור המבול ומרד בו. עמד דור אנוש ימרו' בו. דור הפלגה ומרד בו. אמר הקב"ה יפנו אלו. ויעמדו ויבואו אותן. הה"ד. ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה: אל מקום אחד. ר' יודן בשם ר' לוי ור' ברכיה בשם ר' יודן ב"ר שמעון אמר כל העולם כולו מים במים. ואתה אומר אל מקום אחד אתמהא. משל לעשר נודות נפוחות מונחות בטרקלין. נצרך המלך למקומן. מה הוא עושה להן. מתירם ומוציא את רוחן ומסלקן בזוית אחת. כך דרך הקב"ה על מי בראשית וסילקן בים אוקיינוס. הה"ד (איוב יב) הן יעצור במים ויבשו וגו'. (שם ט) ודורך על במתי ים. א"ר לוי המים היו אומרים אלו לאלו. נלך ונעשה קילוסין להקב"ה. הה"ד (תהלים צג) נשאו נהרות ה' נשאו נהרות קולם וגו'. ר' לוי אמר דרך הים דרך הים. ר' אבא ב"כ אמר לדוכתא פלונית ולזוית פלונית גלגל פלניתא. ר"ה אמר להדך ימא להדך ימא. ר' יהושע בר חנינא אמר לדיכסאים לדיכסאים. ר' אלעזר אמר קלטן הים. המד"א (איוב לח) הבאת עד נבכי ים. עד קלוטין דימא. רבנן אמרי דוכים קבלונו מדוכנים אנו קבלונו. א"ר יהושע ב"ר נחמיה המים היו עולין הרים ויורדין תהומות. עד שהגיעו לאוקיינוס. הה"ד (תהלים קד) יעלו הרים ירדו וגו'. אי זה מקום יסדת להם. זה אוקיינוס. דרש ר' אבהו אוקיינוס גבוה מכל העולם כולו וכל העולם כולו מימיו הם שותים. א"ר לוי יש מן הדרשנים שהן דורשין. כגון בן עזאי ובן זומא נעשה קולו של הקב"ה מיטטרון למשה. בשעה שא"ל (דברים לב) עלה אל הר העברים וגו'. נעשה קולו של הקב"ה מיטטרון על המים. הה"ד (תהלים כט) קול ה' על המים: א"ר ברכיה לא פירשו המים התחתונים מן העליונים אלא בבכיה. הה"ד (איוב כח) מבכי נהרות חבש. ר' תנחום מייתי לה מן הכא (ירמיה י) עושה ארץ בכחו וגו'. לקול תתו המון מים וגו'. ואין לקול אלא בכי. היך מה דאת אמר (שם לא) קול ברמה נשמע: א"ר יוחנן תנאין התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לפני ישראל. הה"ד (שמות יד) וישב הים לאיתנו. לתנאין שהתנה עמו. א"ר ירמיה בן אלעזר לא עם הים בלבד התנה הקב"ה. אלא עם כל מה שנברא בששת ימי בראשית. הה"ד (ישעיה מה) אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי. מידי נטו שמים כל צבאם צויתי. צויתי את

אסיפת אמרים

כתיב ס. גערתך. יכתיב בתריה גבול שמת בל יעבורון כלומר שיהיה להם גבול ומדה קצובה והוא דריש יעשה מדה (נז"ס): יקוו לי. יהיה לי תוה שיפארו עוד בעולם: (יפ"ת). ודרש אל מקום א' על הקב"ה שנקרא א' (מדל"א): יהדך ימא. פ"ל כר"א פ"ה דמקוואות דכל המים קרוין מקום. וקאמר להדך ימא זה הלך לים זה וזה הלך לים זה. וריב"ה ס"ל כר"ה שהק יש אוקי נום נקרא מקום ילכן אמר לדכסיאס היינו אוקיינוס (נז"ס): ק לטן הים. שלא ידעו מקום הליכתן והים קולטן ומושכן אליו. ו ליג אדר"ל (שם): דוכים מדוכאים. ס"ל שדרך ה' גם על הים ונתמעט ואמרו אנו מדוכאים ולכן אנחנו ולכן קבלנו כי יפה המקום מהזיק לשינו (שם): המים כו'.
ריב"ג

מתנות כהונה

מסו. דבר שמעמידין בו החלב להקפיא אותו כירא מנסו של בהם שמהלך ומפרים מי החלב מן החלב והגבינה: מרפף. רופף ומתנענע תמיד: קופא עומד קפוי כד"א וכגבינה תקפיאני: עמודי שמים. קרי ביה עמדו שמים מרופפים ונתן בהם הקיום והעמידה כמאי דכתיב ויהי כו'. שביום שני נקרשו: יקוו כו'. דרש מדכתיב יקוו בל' כבד ולא כתיב יקוו לי קל פירושו יהי נקווים לצרכי לעתיד לדור אנוש ודור הפלגה כו': במנ לין פירש"י והערוך בסודרים שעל ראשם שמסירין אותו מראשם מפני כבוד המלך כמנהג ארץ יון ואדום: אלא מן המים שלא היה אז בעולם רק מים: דור הפלגה. שגם הם נדונים במים כדלקמן בפ' כ"ג: הגשם פירש"י הגשם משמע מששת ימי בראשית מדלא כתיב גשם: מתירם. התיר הקשר בנקשר פיהם לפלוט בהם:

סרוה: נה"ג ויבש וגו' וכתיב והולך על במתי ים וכן הוא בשוחר טוב: ונעשה קילוסין כו'. שקבלו על הם בשמחה גזרת המקום ב"ה ואמרו שירה וקילוס או י"ל שמה שקבלו עליהם גזירת הנ..ים ב"ה הוא עצמו הקילוס והעריך וירש"י ז"ל גרס קלווסי' פי' לקיים גזירת המלך: דרך ים וכו' דכים. דרש נוטריקון דרך הים כלומר נלך דרך הים עד ים אוקיינוס ורש"י ז"ל גרס אומרים אלו לאלו לאן ניזל פירושו באמת אלו לאלו להיכן נלך שהקב"ה אמר לנו יקוו המים אל מקום א' היכן הוא המקום אמר להם הקב"ה ילכו נהרות דרך ים אוקיינוס: לדוכתא כו'. דכים נוטריקון דוכתא פי' למקום ולזוית פלונית תרד גלגל זו של מים וכן לכל גלגל וגלגל שבאה היה מראה לה הקב"ה מקום מיוחד שתרד שם: להדך לזאת כמו להדא. וגולם נוטריקון של דכים קדשי: לדוכסאים ה"ג בילקוט תלים ופי' בשביל היה וע"ע דכסמן ורש"י ז"ל גרס דוכוס ים ופי' בו לממשלת הים נגד הים המשיך דמלכות פלו: נבכי ים. נוטריקו' של דכים: קלוטין דימא. מסגרת הים כמו נבוכים בו בארץ הנוגים הם במדבר כן פי' בב"ר ובאה"ב: קבלונו כו' כך היו המים אומרים להם אוקיינוס קבלנו כא אותנו שאנו מדוכים והסבלים מגוזנו של מקום: מיטטרון. פירש"י וחטעבו ממגיע ומקדם לפניו ובא"א בשם ר"מ עלמא"א פירשו שסתהר לפניך לפניך לאוקיינוס: מייתי לה מכאן לקיים מכאן שפירשו בבכיה: ברמה נשמע. פירש דקלא מבכה על בניה: מידי נטו

הים שיהא נקרע לפני ישראל. צויתי את השמים ואת הארץ שישתקו לפני משה שנא׳ (דברים לב) האזינו השמים. צויתי את השמש ואת הירח שיעמדו לפני יהושע. שנא׳ (יהושע י) שמש בגבעון דום. צויתי את העורבים שיכלכלו את אליהו. שנא׳ (מלכים א יז) והעורבים מביאים לו. וגו׳. צויתי את האור שלא תזיק להנניה מישאל ועזריה. צויתי את האריות שלא יזיקו את דניאל. צויתי את השמים שיפתחו לקול יחזקאל. שנא׳ (יחזקאל א) נפתחו השמים. צויתי את הדג שיקא את יונה. שנאמר (יונה ב) ויאמר ה׳ לדג ויקא את יונה: אמר ר״א מתחלת בריתו של עולם גזר הקב״ה ואמר יקוו המים. למה (עמוס ה) הקורא למי הים (שם ט) הקורא למי הים שני פעמים. אחת בדור המבול ואחת בדור אנוש בשביל (קהלת ג) והאלהים עשה שייראו מלפניו. משל למדינה שמרדה במלך. שלח המלך לגיון קשה והקיפה כדי שיראו אותו בני המדינה ויתייראו מלפניו. כך למה (תהלים לג) כנס כנד מי הים. בשביל וייראו מה׳ כל הארץ וגו׳: בנוהג שבעולם אדם מפנה כלי מלא בתוך כלי ריקן. שמא כלי מלא בתוך כלי מלא. כל העולם כולו מים במים. ואת אומר אל מקום א׳. אלא מכאן שהחזיק מועט את המרובה. (וכולהו נמי איתנהו במדרש קהלת ובאגדת דויקרא רבה) ודכוותה (במדבר כ) ויקהילו משה ואהרן. א״ר חנינא כמלוא פי כברה קטנה היתה בה וכל ישראל עומדין בה. אלא מכאן שהחזיק מועט את המרובה. ודכוותה (שמות ט) ויאמר ה׳ אל משה ואל אהרן קחו לכם וגו׳. א״ר חנינא וכי חפנו של משה היתה מחזקת שמונה קמצים אתמהא לא דמי ההוא דחפן לההוא דקמץ. ההוא דחפן תרי מההוא דקמץ. דכתיב וזרקו משה. נמצאת חופנו של משה היתה מחזקת שמנה קמצים. אלא מכאן שהחזיק מועט את המרובה. ודכוותה אר״י ב״ר חלפתא (שם כז) אורך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים. וכל ישראל עומדים שם אתמהא. אלא מכאן שהחזיק מועט את המרובה. ודכוותה (יהושע ג) ויאמר יהושע אל בני ישראל גשו הנה וגו׳. ר׳ הונא אמר זקפן בין שני בדי הארון א״ר אחא בר חנינא צמדן (סמכן) בין שני בדי הארון. רבנן אמרין צמצמן בין שני בדי הארון. אמר להן יהושע ממה שהחזיקו שני בדי הארון אתכם. אתם יודעים ששכינתו של הקב״ה היא ביניכם. הה״ד (שם) ויאמר יהושע בזאת תדעון כי אל חי בקרבכם. אף בירושלים דתנן עומדים צפופים ומשתחוים רווחים. ר׳ שמואל ב״ר חנא בשם ר׳ אחא אמר ארבע אמות לכל אחד ואמה מכל צד. כדי שלא יהא אדם שומע תפלתו של חבירו. ואף לע״ל כן. שנא׳ (ירמיה ג) בעת ההיא יקראו לירושלם כסא ה׳ וגו׳. ר׳ יוחנן סליק למשאל שלמיה דר׳ חנינא. אשכחיה דיתיב ודריש בהדין פסוקא (שם) בעת ההיא יקראו לירושלים כסא ה׳. א״ל רבי וכי מחזקת היא ירושלים כסא ה׳. א״ל הקב״ה אומר לה האריכי. הרחיבי. קבלי אוכלוסיך. הה״ד (ישעיה נד) הרחיבי מקום אהלך למה כי ימין ושמאל תפרוצי וגו׳: ויקרא אלהים ליבשה ארץ. למה נקרא שמה ארץ שרצתה לעשות רצון קונה. ר׳ נתן בשם ר׳ אחא ור׳ ברכיה בשם ר׳ יצחק אמר אני אל שדי אני שאמרתי לשמים ולארץ די. שאלמלא כן היו מותחים והולכים עד עכשיו: ולמקוה המים קרא ימים אר״י ב״ר חלפתא והלא ים אחד הוא. ומה ת״ל ימים. אלא אינו דומה טעם דג העולה מעכו לעולה מצידון ולעולה מאספמיא: ויאמר אלהים תדשא הארץ. תני בשם ר׳ נתן ג׳ נכנסו לדין. וד׳ יצאו מחויבין. ואלו הן. אדם וחוה ונחש נכנסו לדין. ונתקללה הארץ עמהן שנאמר (בראשית ג) ארורה האדמה בעבורך. שתהא מעלה לך דברים ארורים. כגון יתושים וזבובין ופרעושין. אמר רבי יצחק מגדלאה אף הן יש בהן הנאה. ולמה נתקללה. ר׳ יהודה ב״ר שלום ור׳ פנחס. ר׳ יהודה ב״ר שלום אמר שעברה על הצווי. שכך אמר לה הקב״ה תדשא הארץ דשא וגו׳. מה הפרי נאכל אף העץ נאכל. והיא לא עשתה כן. אלא ותוצא הארץ דשא וג׳ הפרי נאכל והעץ אינו נאכל. ר״פ אמר אף הוסיפה על הצווי סמכה לעשות רצון בוראה. ע״ץ עושה פרי אפילו אילני סרק עשו פירות. על דעתיה דרבי יהודה ברבי שלום ניחא. אלא על

מתנות כהונה

המים. משעה שירדו כנו המים כו׳: מתחלת בריאתו כו׳. שגזר הקב״ה שיהיו נקוים במקום אחד וא״כ למה חזר וגזר וישפכם על פני הארץ: במלוא פי כברה קטנה. היה פני הסלע: קחו לכם. מלא חפניכם פיח וגו׳: ההוא דחפן. מי שנוטל בחפניו בפ״א אינו דומה לזה שנוטל בשני פעמים בכל פעם מלא יד שנקרא קומץ: ההוא דחפן כו׳. שנוטל בחפנו הוא מחזיק קומצין כפל משאם הי׳ נוטל יד על יד קומץ אחר קומץ: וכתיב וזרק משה כו׳. הרי שחפנו של משה החזיק שני חפנים שלו ושל אהרן דכתי׳ מלא חפניכם ודייק מדכתיב וזרקו שכל דבר הנזרק בכח אינו אלא ביד אחת: אף בירושלים. היה אחד מן המקומות שהמועט החזיק את המרובה: צפופים דחוקים עד שהלכתם עומדים באויר ורגליהם לא הגיעו לארץ כזה שצף ע״ג המים: כסא ה׳. וסיפא דקרא ונקוו אליה כל הגוים ועיין זה במדרש קהלת (יד): ה״ג בילקוט וכי מחזקת היא אותם: ארץ לשון רצון הוא: מעכו. מן הים בעיר עכו: שעברה על הצווי כו׳. ע׳ בפרש״י ז״ל בסדר זה: ה״ג ותוצא הארץ דשא וגו׳ עץ עושה פרי הפרי נאכל: סמכה כו׳. במה שהוסיפה סמכה דעת׳ שיפה היא עוש׳ כדמפרש ואזיל: ניחא. שנתקללה אחרי שחטאה: ה״ג לייטין נפשה

אסיפת אמרים

ריב״ג ס״ל כר״א. ור״ל לשיטתו (שם): מתחלת כו׳. עיין ב״ר פ״ד מ״ש: בנוהג. משום דקאמר בסמוך שהקוות המים לאוקיינוס היה בנס משום דגבוה מכל העולם. הביא זה שגם בזה היה נס (נז״ה): זקפן ס״ל שלא היה נס רק זקפן. וא״ו ובזאת תדעון קאי אקריעת ירדן. ומ״ד צמדן ס״ל דהנס היה מצד הבדים שהאריכו כ״כ ע״ד שדרשו על ויאריכו הבדים. ומ״ד צמצמן ס״ל דהנס היה מצד המקום שהחזיק מקום מועט כו׳ (שם): שרצתה. כי השמים נתמנו בצווי השם שא׳ יהי רקיע כד״א וירהעו אבל הארץ עשתה מעצמה (נחמ״ל): אף הן כו׳. פי׳ לרפואה ומקודם שחטא לא הוצרך לרפואה (נז״ה): שעברה כו׳. ומקודם לכן לא נענשה כדי שלא יהיה נזק לאדם מזה (יפ״ת): אף הוסיפה. פי׳ ל״מ שלא עברה אלא אף כו׳. וא״ל שעברה בהוספה דאסרלתה לטעות ה״ל לגרוע (שם): גבורים. נתן טעם למה נקרא גבורי׳ שלישי׳ לפי שנבראו ביום ג׳ שורשיה גבורה כי בו נבראת היבש׳ וברזל מעפר יוקח ובו נמנו האילנות ומשניה׳ כל״נ

דעתיה דרבי פנחס למה נתקללה . אלא כאיניש דאמר יהון לייטין ביזיא דהדין מניקי : ויהי ערב ויהי בוקר יום שלישי . יום שנבראו בו גבורים המד"א (יחזקאל כג) שלישים וקרואים רוכבי סוסים כולם . כיון שנברא הברזל התחילו האילנות מרתתים . אמר להן מה לכם מרתתים עץ מכם אל יכנס בי . ואין אחד מכם ניזוק :

פרשה ו ויאמר אלהים יהי מאורות . רבי יצחק פתח (תהלים קד) עשה ירח למועדים . אמר רבי יוחנן לא נברא להאיר אלא גלגל המה בלבד . אם כן למה נבראת לבנה למועדים כדי לקדש בהשבונה ראשי חדשים ושנים (ירוש' ר"ה פ"ב) רבי שילה דכפר תמרתה בשם ר' יוחנן אמר אע"פ שעשה ירח למועדים שמש ידע מבואו . משמש אין מונין ללבנה אלא משתשקע החמה . יוסטי חברא בשם רבי ברכיה אמר הרי הוא אומר (במדבר לג) ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בהמש' עשר יום לחדש ואם ללבנה אתה מונה עד כדון לית לה אלא ארבע עשר מטמועין . הוי אין מונין ללבנה אלא משתשקע החמה . רבי עזריה בשם רבי חנינא אמר לא נברא להאיר אלא גלגל חמה בלבד . אם כן למה נבראת לבנה אלא מלמד שצפה הקב"ה שעתידין או"ה לעשותן אלוהות . אמר הקדוש ברוך הוא מה אם משהן שנים מכחישין זה את זה או"ה עושין אותן אלוהות . אלו היה אחד עאכ"ו . רבי ברכיה בשם ר' סימון אמר שניהם נבראו להאיר שנאמר והיו למאורות . ויתן אותם אלהים ברקיע השמים . והיו לאותות . אלו שבתות . ולמועדים אלו שלש רגלים . ולימים . אלו ראשי חדשים . ולשנים זה קדוש שנים . לך יום אף לך לילה . לך היום מקלס ולך הלילה מקלס . מה היום ברשותך . אף הלילה ברשותך . בשעה שאתה עושה לנו נסים ביום לך יום ובשעה שאתה עושה לנו נסים בלילה אף לך לילה . ובשעה שאתה עושה לנו נסים ביום אומרים לפניך שירה ביום . ובשעה שאתה עושה לנו נסים בלילה אנו אומרים לפניך שירה בלילה . עשית לנו נסים ביום ואמרנו לפניך שירה ביום (שופטים ה) ותשר דבורה וברק בן אבינועם ביום וגו' . עשית לנו נסים בלילה ואמרנו לפניך שירה בלילה (ישעיה ל) השיר יהיה לכם כליל התקדש חג . לך נאה לומר שירה ביום . לך נאה לומר שירה בלילה למה (תהלים עד) אתה הכינות מאור ושמש . ואתה עשית את שני המאורות שנא' ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים וגו' . רבי יודן בשם רבי תנחום ברבי חייא ורבי פנחס בשם רבי סימון אמרי מאחר שהוא קורא אותן גדולים הוא חוזר ופוגם אותה . את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה אתמהא . אלא ע"י שנכנס בתחומו של חבירו . א"ר פנחס (שבועות ט) בכל הקרבנות כתיב שעיר עזים אחד חטאת ובראש חדש כתיב שעיר עזים אחד חטאת לי"י . אמר הקב"ה הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח שאני הוא שגרמתי לו להכנס בתחומו של חבירו ומה אם זה שנכנס ברשות כך פגמו הכתוב הנכנס שלא ברשות עאכ"ו . רבי לוי בשם רבי יוסי בר אלעאי אמר דרך ארץ הוא שיהא הגדול מונה לגדול . והקטן מונה לקטן . עשו מונה לחמה שהיא גדולה . ויעקב מונה ללבנה שהיא קטנה . אמר רבי נחמן והוא סימן טב . עשו מונה לחמה שהיא גדולה ׳ מה חמה הזאת שולטת ביום ואינה שולטת בלילה כך עשו יש לו חלק בעוה"ז . ואין לו חלק בעוה"ב . יעקב מונה ללבנה שהיא קטנה מה הלבנה הזו שולטת בלילה וביום . כך יעקב יש לו חלק בעולם הזה ולעולם הבא . רב נחמן אמר כל זמן שאורו של גדול קיים אין אורו של קטן מתפרסם שקע אורו של גדול מתפרסם אורו של קטן . כך כל זמן שאורו של עשו קיים אין אורו של יעקב מתפרסם שקע אורו של עשו מתפרסם אורו של יעקב הה"ד (ישעיה ס) קומי אורי כי בא אורך׳ כי הנה החשך יכסה ארץ וגו' . ואת הכוכבים אמר רבי אחא משל למלך שהיו לו שני אפוטרופסים אחד שולט בעיר ואחד שולט במדינה ׃ אמר המלך הואיל ומיעט עצמו זה להיות שולט בעיר . גוזר אני עליו בשעה שהוא יוצא תהא כל אוכלוסיו יוצאה עמו . ובשעה שיהא נכנס תהא בולי ודימוס נכנסת עמו . כך אמר הקב"ה הואיל והלבנ' הזו מיעטה

אסיפת אמרים

נעשה (מז"ה) : למאורות . והסמיך ו' מארת דרש על האסכרה (שם) : ...ת דימים אתה מונה להדש (פ"ת) : במ"כ (ד"ה מטמוען) אחר הגות . פי' ...ת...לת ז' וכ"ל דמה"ט המן אסור מז' ולמעלה ד יתא ב...ל ש מיהת קרן הגא לה ה ה דו א במילוי הלבנה וכ ת שוב מהמולד היה אז בי ה י"ד בו' שעות ט"ו יום מעת המולד אך מה ת שאין מונין אלא כו' ע"כ אין בו כרת עד הל לה (מז"ה) : למה . פי' הא לעיל פ"ג א' ואחר קרא לילה א קיה אין כ"כ לא"ה שאתה הכינות מאור היינו הלבנה א"כ שייך שפיר לכנות שמו ית' על הלילה אבל כשאמר לה שן

מתנות כהונה

ביזיא דהדין מינק . פי' הערוך אגוזים הדדים שמיניקים זה ועל הדרש רשע אומרים כן כדאיתא בפ"ד מיתות כמאן קריין רשע בר רשיעא אפי' לרשיעא בר צדיקא כמאן כהאי תנא יכן כ־ן האדם הטא וכזון מן האדמה ובטונו נתקללה : מרתתים . מפחדים לשון רתת וזיעה : אמר להם כו' . הברזל אמר לאילנות עץ כם אל כו' . אם לא תכנסו אתם באזן הגרזן לעשות בית יד הגרזן לא יוכלו להשוד בו ולא תהיו נזוקים : אלא גלגל החמה . דייק מדכתיב יה מארת חסר דמשמע מאור אחד כן הוא בפסיקתא : משתשקע החמה . אע"פ שהלבנה נראית גם ביום מ"מ אין מונין אלא משתשקע החמה : יוסטי הגרא

שם הכס : מטמועין שיקועין כי בא החמה ת"י מממע שמ־א כלומר י"ד י ים שהרי אותו מולד היה ביום ד' אחר חצות וכ"ז היה ביום ה' כדאיתא בסדר עולם ובמס' ר"ה . וגמירי דכל מולד הנולד לאחר חצות אינו נראה באותו יום א"כ אותו מולד לא היה נראה עד מוצאי יום ה' תחילת ליל ו' והפסח היו מונין משק"ח של יום ד' מ... ליל ה' וכן אע"פ שהיא נולדה ביום ד' אין מונין לה אלא משקה"ח . וזה דקאמר אלא משקה"ח : אם משהן שנים מכחישין . פעולת המה ולבנה מכחישין זו את זו : והיו לאורות . מלא בוי"ו הרי שניהם למאור : שבתות דכתיב בהם אות היא לעולם : לך יום וגו' . פסוק הוא בתלים ע"ד : בשעה שאתה עושה לנו ניסים ביום לך יום וכו' . וכדמפרש ואזיל ואומרים לך שירה ביום : מאור ושמש . הל נס בלילה והחמה ביום כדמפרש ואזיל אתה עשית וכו' : ופוגם אותה . במה שכתוב את המאור הקטן כדמפרש ואזיל : בתחומו וכו' . שהלבנה נראית קודם שקיעת החמה וכל המום ק גורע : הביאו כפרה עלי . בפ' אלו טריפות דף ס' : כי הנה החשך וגו' . מאמר שהחשך יכסה ארץ העמים הג ע שעתך שכבוד ה' עליך יגלה : בולי ודימוס . פי' הערוך מינות :

עצמה להיות שולטת בלילה גוזר אני עליה . בשעה שהיא יוצאת שיהיו הכוכבים יוצאין עמה. ובשעה שהיא נכנסת יהיו הכוכבים נכנסים עמה. ודכוותה ושם אחיו יקטן. אמר רב אחא למה נקרא שמו יקטן. שהיה מקטין את עסקיו . מה זכה . זכה להעמיד שלש עשרה משפחות גדולות. ומה אם הקטן ע"י שהיה מקטין את עסקיו כך גדול שהוא מקטין את עסקיו עאכ"ו · ודכוותה (בראשית מח) (לק' ל"ז) וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר. אמר רבי הונא וכי מן התולדות אין אנו יודעים שהוא הצעיר. אלא מה הוא הצעיר שהיה מצעיר את עסקיו . מה זכה זכה לבכורה . ומה אם הצעיר ע"י שהיה מצעיר את עסקיו . זכה לבכורה . הגדול שהוא מצעיר את עסקיו עאכ"ו אתמהא . ויתן אותם אלהים ברקיע השמים . א"ר יוחנן ג' דברים נתנו מתנה לעולם . ואלו הן התורה והמאורות · והגשמים . התורה מנין . שנא' (שמות לב) ויתן אל משה וגו' . המאורות מנין שנאמר (בראשית א) ויתן אותם אלהים ברקיע השמים . גשמים מנין . שנאמר (ויקרא כו) ונתתי גשמיכם בעתם . רבי עזריה בשם ר' יהודה בר סימון אומר אף השלום. שנא' (שם) ונתתי שלום בארץ . רבי יהושע בר נחמיה אמר אף הישועה. שנא' (תלים יח) ותתן לי מגן ישעך . ר' תנחומא אמר אף ארץ ישראל . שנאמר (שם קה) ויתן להם ארצות גוים וגומר. ויש אומרים אף הנקמה באדום. שנאמר . (יחזקאל כה) ונתתי נקמתי באדום וגו' רבנן אמרי אף הרחמים שנאמר (תלים קו) ויתן אותם לרחמים לפני כל שוביהם . רבי יצחק בר מריון אומר אף הפרשת הים הגדול . שנאמר (ישעיה מג) כה אמר י"י הנותן בים דרך וגו' . רבנן אמרי הנותן בים דרך מעצרת ועד החג. ובמים עזים נתיבה . מן החג ועד החנוכה (ק"ר ב) רבי נתן כהן אחוה דרבי חייא בר אבא הוה מפרש בימא . א"ל לאחוי צלי עלי . א ל מה נצלי עלך . מן דאת קטר לולבך קטור רגלך . אין עיילת לכנישתא ושמעתן מצליין על מטרא לא תסמוך על צלותי . ר' יהושע בריה דרב תנחומא ב"ר חייא דכפר חנון הוה באסי' בעא דיפרוש . א"ל מטרונא באילן יומיא פרשי אתמהא אתחזי ליה אבוי בחלמא א"ל ברי בלא קבורה . שנא' (קהלת ו) גם קבורה לא היתה לו . ולא שמע לא למילי דדין ולא למילי דדין וכן הות ליה : היכן גלגל החמה ולבנה נתונים ברקיע השני שנאמר ויתן אתם אלהים ברקיע השמים . רבי פנחס בשם רבי אבהו אמר מקרא מלא הוא . ואנשי כנסת הגדולה פירשו אותו . (נחמיה ט) אתה הוא י"י לבדך אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם וגו' . היכן הוא כל צבאם נתונים ברקיע שהוא למעלה מן השמים (חגיגה יג) ומן הארץ ועד הרקיע מהלך ה' מאות שנה . ועוביו של רקיע מהלך ת"ק שנה ומרקיע עד רקיע מהלך ת"ק שנה . ראה כמה הוא גבוה : ותנן באחד בתקופת תמוז אין צל לכל בריה דכתיב (תהלים יט) ואין נסתר מחמתו. גלגל חמה יש לו נרתיק . שנ' (שם) לשמש שם אהל בהם. ובריכ' של מים לפניו בשע' שהוא יוצא הקב"ה מתיש כחו במים שלא יצא וישרוף את העולם . אבל לעתיד לבא הקב"ה מערטלו מנרתיקו ומלהט בו את הרשעים שנאמר (מלאכי ג) וליהט אותם היום הבא : רבי ינאי ור"ש תרויהון אמרין אין גיהנם אלא יום שהוא מלהט את הרשעים מה טעם (שם) והנה היום בא בוער כתנור וגו' ורבנן אמרי יש גיהנם שנאמר (ישעיה לא) נאם יי אשר אור לו בציון וגו' . רבי יהודה בר אלעאי אומר לא יום . ולא גיהנם . אלא אש שהיא יוצאה (לק' כו) מגופן של רשעים ומלהטת אותם מ"ט דכתיב (ישעיה לג) תהרו חשש תלדו קש רוחכם אש תאכלכם . רבי יהושע בר אבון אמר (תלים נ) ויגידו שמים צדקו . לעתיד לבא שמים מתנים צדקה שעשה הקב"ה עם עולמו . שלא נתנם ברקיע הראשון . שאלו נתנם ברקיע הראשון לא היתה בריה יכולה לעמוד מאשו של יום (יומא כ) א"ר לוי ג' דברים קולן הולך מסוף העולם ועד סופו . והבריות בנתיים ואינם מרגישים . ואלו הן היום . והגשמים . והנפש בשעה שהיא יוצאה מן הגוף . היום מנין . אמר ר' יהודה את סבור שהוא שף ברקיע . ואינו אלא כמסר

מתנות כהונה

מקטין עסקיו . כלומר עניו ושפל : ומה אם הקטן . ופי' שהרי באמת היה יקטן בשרי פלג היה גדול ממנו : אתמהא כלומר בא ותמה על עצמך כמה גדול כח הענוה : מעצרת עד החג . אין רוח מ וי כ"כ:

אסיפת אמורים

נתחך עדיין לא כ"ראה הלבנה (נח"ל) : ופינם את הא' גר' ויס"ת) : אין צל. פי' אין לו מגין כי אף הצל הם. וכ ונתו ליתן ע ה למה לו הוהם

במים עזים וכו' . פרש"י אלו הנהרות לו הם ולפיכך כתב בהם נתיבה שצריך לבקש מקום עמוק שהספינה יכולה לילך בם תב ולא לד שעות פונה הרי דרך נכון לפניו : מן החג כו' . אזי ה"א לפרש בים אבל בנהרות אפשר אבל מחנוכה ואילך אפי' בנהרות א"א : לאחוי ר' חיי : צלי עלי . התפלל עלי שאצליח ולא אתחכן : מה נצלי עליך . מה אתפלל עליך כלומר שמור ע"ק מלבושים כשם תכס כנה אל תסמוך על הגם ידמפרש ולזיל : הן דא כו ה כן שלחה ק שר ללכך כלו ר כשיג עו י החג ו"ה תקשור גלגך כלומר עמיד אל תפרוב שוב על הים מפני הסכנה : אין עיילת כו' . ואם תכנס לבה"כ ותשמע הלבור מתפללים על המטר אל תסמוך על תפלתי אפילו אם הוא קודם החג שתפלת לבור לא תשוב ריקם . ותפילתי בטלה כנגדם : בעי דיפרוש . רלה לפרוש בים ביום החג לא נוכה : באילן יומיא כו' . בתמיה וכי באלו ימים פורשין בים : ולא שמע למילתא ואתחזי כו' . פי' ולא שמע לדבריה ונראה לו אביו בחלום ואמר ליה בר כו' רמז לו שאחר ימ"ום קבורה לא יהיה לו שיטבע בים ולא שמע לדבריהם בכל זה ישל זאת וכן היה לו שטבע בים : רקיע השני . מלמטה למעלה : שהוא למעלה כו' . וזה שמי השמים : ומרקיע עד הרקיע השני . שהו המאורות תלויים : מ יש כהי מגני . שה מי דול מ.ד יכן הוא במדבר קהלת (ט"ו) : מערטלו מפשיטו ערום מן אותו נרתק : ה"ג אין גיה"ס לעתיד לבא : מתנים . מספרים : ברקיע הראשון . מלמטה למעלה : ואינם מרגישים . אף כשסומעין ופירש"י שהוא הולך דרך בבל יאין נשמע לבריות כאדם שמדבר עם חבירו דרך נגס והבר שומעי ין ... שומעין כך אותו הקול הקב"ה מכניסו ד ך שביל שלא ישמע לבריות : שף הולך לאטו ניסוף כד"א שייף ופ יל : שהוא בף . גלגל סיוף ... הנ"ל פ"ס הריבב הוא שף ובמדרש שמואל גרס שהיום הזה שף כו' : כמסר כמן מגיל' במסר ס בן כתן ובילקוט תלים גרר כנס ...

הזה שהוא נוסר בעץ . הגשמים מניין . א"ר לוי (תהלים מב) תהום אל תהום קורא לקול וגו' . והנפש בשעה שהיא יוצאה מן הגוף מנין . דרבי שמואל אחוי דרבי פנחס ב"ר חמא הוה דמיך בציפורי . והוין חבריה יתיבין גביה . אתת מלת' ושרין נחכון . אמר להון כמה נפשיה דאחוה דההוא גברא מקצצא ארזין ומקצצא אילנות . ואתון יתבין גחכון ולא ידעון : ויתן אותם אלהים ברקיע השמים . כיצד גלגל חמה ולבנה שקועים ברקיע . רבי יהודה בר אלעאי ורבנן . רבנן אמרין (פסחים צד) מאחורי הכיפה ולמטה ורבי יהודה בר אלעאי אמר מאחורי הכיפה ולמעלה אמר ר' יוחנן נראין דברי ר"י בר אלעאי דהוא אמר מאחורי הכיפה ולמעלן בימות החמה שכל העולם כולו רותח . ומעיינות צוננין . ומלהון דרבנן דאמרין מאחורי הכיפה ולמטה בימות הגשמים . שכל העולם כולו צונן ומעיינות פושרין . אמר רבי שמעון בן יוחאי אין אנו יודעין אם פורחין הן באויר ואם שפין ברקיע ואם מהלכין הן כדרכן . הדבר קשה מאוד . ואי אפשר לבריות לעמוד עליו . ולמשול ביום ובלילה וגו' . אמר רבי אילפא אם לענין המאורות הלא כבר נאמר את המאור הגדול לממשלת היום וגו' . ומה תלמיד לומר ולמשול ביום ובלילה אלא אלו הצדיקים שהן שולטין במה שנברא להאיר ביום ובמה שנברא להאיר בלילה . הה"ד (יהושע י) וידם השמש וירח עמד וגו' הלא היא כתובה על ספר הישר . מאי ספר הישר ספר אברהם יצחק ויעקב ואמאי קרי ליה ספר הישר דכתיב (במדבר כג) תמות נפשי מות ישרים . רבי חלפתא מייתי ליה מן הכא ולמשול ביום ובלילה . רבי הנן בשם רבי שמואל מייתי לה מסיפא דספרא (בראשית מח) ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו ואפשר כן אלא זה יהושע שהוא עומד ממנו שהוא מעמיד גלגל חמה ולבנה שהן שולטין מסוף העולם ועד סופו . רבי הנן בשם רבי שמואל בר רב יצחק מייתי לה מסיפא דאורייתא (דברים לג) בכור שורו הדר לו אפשר כן אלא זה יהושע . שהוא עומד ממנו שהוא מעמיד גלגל חמה ולבנה . שהן שולטין מסוף העולם ועד סופו דאמר רשב"י ספר משנה תורה היה סיגנון ליהושע בשעה שנגלה עליו הקב"ה מצאו יושב וספר משנה תורה בידו אמר לו (יהושע א) חזק יהושע אמץ יהושע לא ימוש ספר התורה הזה וגו' . נטלו והראה אותו לגלגל חמה . אמר לו בשם שלא דוממתי מזה אף אתה דום מלפני . מיד (יהושע י) וידם השמש וירח עמד . א"ר יצחק א"ל עבדא בישא לאו זביניה דאבא את . לא כך ראה אותך אבא בחלום (בראשית לז) והנה השמש והירח וגו' . מיד וידם השמש וירח וגו' :

פרשה ז ויאמר אלהים ישרצו המים . כתיב (תהלים פו) אין כמוך באלהים וגו' . בנוהג שבעולם מלך ב"ו צר צורה ביבשה . אבל הקב"ה צר צורה במים שנאמר ויאמר אלהים ישרצו המים שרץ נפש חיה : יעקב איש כפר נבוראי הורה בצור . דגים טעונין שחיטה . שמע ר' חגי שלח ליה תא לקי . א"ל בר אינש דאמר מילתא מן אורייתא לקי . א"ל מנין היא דאורייתא א"ל מן ה"ד ויאמר אלהים ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף על הארץ . מה עוף טעון שחיטה אף דגים טעונין שחיטה . א"ל לא הורית טב . א"ל מנין אתה מודע לי . א"ל רביע ואנא מודע לך . דכתיב (במדבר יא) הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם ואם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם . ישחט אכ"כ אלא יאסף . אמר חבוט חבטך רצוף רצפך . דהיא טבא לאולפנא : יעקב איש כפר נבוראי הורה בצור . מותר למול בנה של נכרית בשבת . שמע ר' חגי שלח ליה תא לקי . אמר ב"נ דאמר מילתא דאורייתא לקי . א"ל מנין הוא דאורייתא . א"ל (במדבר א) ויתילדו על משפחותם לבית אבותם . משפחת אב קרויה משפחה . משפחת אם אינה קרויה משפחה . אמר לא הורית טב . א"ל ומנין אתה מודע לי . א"ל רביע ואנא מודע לך . אמר אם אתי בר עממיא לגבך ויאמר לך אנא בעי מתעבדא יהודאי על מנת למגזריה ביומא דשבתא

מתנות כהונה	אסיפת אמרים
אדם המכסח את העץ קרוי כפר : תהום אל תהום . פי' תהום התחתון ר"ל המים התחתונים קורין אל מים העליונים כדאי' בפ"ק דתענית וזהו מסוף העולם ועד סופו ובב"ר פ"ה מפרש	אותם ברקיע הא' לו"א שלא היה העולם מתקיים (י"מ): משנה תורה שכתוב בי' בכור שורו (נמ"ל) : הלבוש

היטב ע"ש: דמיך מת ודרך כבוד דבר כאילו הוא ישן: יתבין גביה. יושבים אצל ר' פנחס: אתת מלתא כו'. פי' הערוך בא להם דבר של שחוק: ושרין גחכון. והתחילו משחקים: אמר לון ר' פנחס. ה"ג בילקוט תלים ובמדרש שמואל פ"ט כמה נפשיה דאחוה דהדא גברא פרש"י ר' פנחס הרגיש שר' שמואל אחיו נשמתו יוצאת ואע"פ שאמרים אינם מרגישים אהים שאני מפני הקירוב שביניהם ואת בשרו עליו יכאב אמר להם כמה נשמת אחיו של אותו איש כלו' נשמת אחי מקצצא ארזים כלו' מצטערו הרבה וצועק' ושוברת באילנות לקולה המר ואתם יושבים ומשחקים ואין אתם מבינים כלום הרי למדנו מדברי ר' פנחס שקולו הולך ואין אדם מרגיש: הלא היא כתיבה כו'. כתוב בתורה שהחמה והלבנה צריכים להיות נשמעים ומשועבדים לגזירת הצדיקים שנא' ולמשול ביום ובלילה: ואמאי קרי לספר אברהם יצחק ויעקב ספר הישר ספרן של הישרים דכתיב מות ישרים ובאבות מדבר קרא: מסיפא דספרא. מסוף ספר בראשית: אפשר כן. פרש"י שזרעו יהיה מלא הגוים והלא לא העמיד בנים כל כך: סיגנון פי' הערוך דגל וגרם הגהה ורש"י פירש הותם וכן פירשו בעל עבודת הקודש פרק כ"ג מחלק היחוד: נטלו יהושע. נטל ספר משנה התורה: בשם שלא כו'. שעסקתי בו יומם ולילה שנאמר ומשרתו יהושע וגו' לא ימוש מתוך האהל: א"ל עבדא בישא. יהושע אמר כן אל החמה עבד רע ומורד וכי אין אתה עבד נמכר לאבי יוסף: הורה בצור כו'. בירושלמי פ' כילד אשת אחיו: בצור בעיר צור: שלח ליה תא לקי. פי' בא וקבל מלקות על שהורה שלא כהלכה: א"ל בן אדם שאומר דבר תורה יהא לוקה בתמיה: מנין היא כו'. היכן הוא מוכח בתורה שהדגים טעונין שחיטה: לא הורית טב. לא פסקת יפה: רביע הרכן לקבל המלקות: א"ל חבוט כו'. פי' ר' יעקב אמר כן לר' חגי הך מכותך שראוי וכוון לקבלם ובערוך משמע שר' חגי אמר כן: רצוף רצפך. פי' רש"י דבר דברך וכנס הלכותיך שהם טובים ללמוד אותם ועוד י"ל מלשון ובידו רצפה שפי' ל' הכאה. לפי מדרש חז"ל מדרשו רצפיה רצון פה: ה"ג בנה של נכרית הנולד מישראל בשבת פי' שהורה להתיר למול בשבת בן וכו': אם אתי כו'. אם בא אצלך בן נכר ויאמר לך אני רוצה לעשות יהודי: למגזריה למול: ומן הקבלה.

פסוק

או ביומא דכיפורייא. מחללין אותו עליו. והלא אין מחללין שבת ויהכ"פ אלא על בנה של בת ישראלית בלבד. א"ל ומנין לך. מן הדא דכתיב (עזרא י) ועתה נכרת ברית לאלהינו להוציא כל נשים והנולד מהם בעצת ה' וגו'. א"ל רבי ומן הקבלה אתה מלקני. א"ל והכתיב תמן וכתורה יעשה. א"ל מאיזו תורה. א"ל מן ההיא דא"ר יוחנן בשם רשב"י (דברים ז) ולא תתחתן וגו'. מפני מה. כי יסיר את בנך מאחרי. בנך הבא מישראלית קרוי בנך. ואין בנך הבא מן הכותית קרוי בנך אלא בנה. א"ל הבוט הבטך דהיא טבא בקולטא. ורצוף רצפך דהיא טבא באולפנא: ועוף יעופף בנוהג שבעולם מלך ב"ו בונה פלטין. ומשרה דיורין בעליונים ובתחתונים. שמא בחלל. אבל הקב"ה משרה דיורין בחלל כדכתיב ועוף יעופף על הארץ וגו': ויברא אלקים את התנינים. ר' פנחס בשם אחא אמר תנינם כתיב. זה בהמות ולויתן שאין להם בן זוגות. ארשב"ל בהמות יש לו בן זוג ואין לו תאוה. שנא' (איוב מ) גידי פחדיו ישורגו. ר"ח בשם רב מתנא אמר הצבוע הזה מטפה של לובן הוא. ויש לו שס"ה מיני צבעונים. כמנין ימות השנה של חמה. ר' ירמיה כהנא שאל לרשב"ל המרביע מחית הים מהו. א"ל אף הן כתיב בהן למיניהם. בהדא פרס בן לקיש מצדתיה לכהנא. איתיב כהנא והלא אף הדגים כתיב בהן למיניהם. בהא פרס כהנא מצדתיה על רשב"ל. והיך עבידא. א"ר יונה יכול אני מקיים לה משום מנהיג. מביא ב' דגים חד מיירן וחד אספרון וקושרן בגמי וממשיכן בנהר או בים. ואסור לעשות כן משום כלאים. דתנן כלאים שאמרו הנוהג בהן אסורין להרוש ולמשוך ולנהוג יחדיו. שנא' ואת כל נפש החיה הרומשת אשר שרצו המים למיניהם. ואת כל עוף כנף. זה הטווס: ויאמר אלהים תוצא הארץ וגו'. א"ר אלעזר נפש חיה זה רוחו של אדה"ר. ויעש אלהים את חית הארץ למינה. ר' הושעיא רבה אמר זה הנחש. א"ר חמא בר הושעיא בנפשות אומר ד'. כשנבראו הוא אומר חית הארץ למינ'. ואת הבהמה ואת כל רמש האדמה אתמהא. ר' אומר אלו השדים שברא הקב"ה את נשמתן ובא לבראות את גופן וקדש השבת ולא בראן. ללמדך ד"א מן השדים. שאם יהיה ביד אדם חפץ טוב. או מרגלית. ע"ש עם חשיכה. אומרין לו השלך ממך. שמי שאמר והיה העולם היה עסוק בברייתו של עולם. וברא את נשמתן. ובא לבראות את גופן. וקדש שבת ולא בראן:

פרשה ח ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו. ר' יוחנן פתח (תהלים קלט) אחור וקדם צרתני וגו'. א"ר יוחנן אם זכה אדם אוכל ב' עולמות. שנא' אחור וקדם צרתני. ואם לאו הוא בא ליתן דין והשבון. שנא' (שם) ותשת עלי כפכה. א"ר ירמיה בן אלעזר בשעה שברא הקב"ה את אדה"ר אנדרוגינוס בראו. הה"ד זכר ונקבה בראם. אמר רשב"נ בשעה שברא הקב"ה את אדה"ר דיו פרצופין בראו. ונסרו ועשאו גביים גב לכאן וגב לכאן. איתיבון ליה והכתיב ויקח אחת מצלעותיו. א"ל מתרין סטרוהי. המד"א (שמות כו) ולצלע המשכן דמתרגמינן ולסטר משכנא וגו'. ר' תנחומא בשם ר' בנייה ור' ברכיה בשם ר' אלעזר אמר בשעה שברא הקב"ה את אדה"ר גולם בראו. והיה מוטל מסוף העולם ועד סופו. הה"ד (תהלים קל"ט) גלמי ראו עיניך וגו'. ר' יהושע בר נחמיה ור"י בר"ס בשם ר"א אמר. מלא כל העולם בראו. מן המזרח למערב מנין. שנא' (שם) אחור וקדם צרתני וגו'. מצפון לדרום מנין. שנא' (דברים ד) ולמקצה השמים ועד קצה השמים. ומנין אף בחללו של עולם. שנא' (תהלים שם) ותשת עלי כפכה. כד"א (איוב י"ג) כפך מעלי הרחק. אר"א אחור למעשה יום הראשון וקדם למעשה יום

מתנות כהונה

פסוק שהוא כדברי קבלה: וכתורה פירושו כמו שכתוב בתורה ש"מ דמדאורייתא הוא: מאיזה תורה. כלומר והיכן כתוב בתורה שולד נכרית הרי הוא כמותה ואינה וכתורה יעשה פירושו כנכון וכה גם ולא שהוא כן מדאורייתא: בנך הבא מישראל' כו' ודייק מדלא כתיב תסיר בנך דהוה משמע הנכרית תסיר בנך שיהיה לך ממנה אלא יסיר את בנך פי' בתך לא תתן לבנו כי התנך וכו' הרי שהכל נמשך אחר האם ובן בתך קרוי בנך בבני בניה הרי הן כבניה: טבא בקולטא. טוב לקולטה ולקבלה: בחלל באויר חלל הפלטין: בהמות בהמות בהררי אלף: הצבוע פירש"י בירמיה עוף נצבע בגוונים הרבה: כתיב בהם למיניהם. פירושו שלא במינה אסור להרביע: ה"ג מצדתי' על כהנא. ר"ל פרש לו מצודה על כהנא ותפשו במה שהשיבו שאסור להרביע: הלא אף הדגים כו'. איך שייך אצלם הרבעה שהרי אין תולדותם דרך הרבעה שהנקיבה משלכת זרעה על פני הארץ ואח"כ מפיל הזכר זרעו על זרעה: ה"ג יכול אני מקיים להו למיניהו הכא ב' בדגים מדבר להנהיג אותם אסור כשאינו מינו ואינו מדבר בהרבעה ופריך והיאך עבידא פירוש היאך עושין להנהיג שני דגים ומשני מביא שני כו' וכן מצאתי שוב בתוספות בבבא קמא (דף נה): טיירין בל' יון לבן: אספרון שחור וממילא הן שני מינין: הנוהג בהן. באיזה מין שאמרו שכלאים נוהגין בהן אסור לחרוש וכו: הטווס כפרש"י: רוחו של אדם. פירש"י דכתיב ביה ויהי האדם לנפש חיה: ארבע דכתיב נפש חיה. בהמה. ורמש. וחיתו ארץ: אתמהא בתמיה למה לא כתיב וחיתו ארץ: נשמתן ופסוק תוצא הארץ מדבר בנשמות דכתיב נפש חיה: שני עולמות. אחור זה עוה"ב לבסוף וקדם זה העוה"ז הקודם לו: גביים שני גבות גב לזה לזכר וגב לכאן לנקיבה: מן תרין סטרוהי. אחד משני צדדיו כלומר חלקיו: אחור זה מערב מדמזרח קרוי קדם מכלל דמערב הוא אחור: ולמקצה השמים וגו'. דרום וצפון נקראו קצות כפי התוכניי': אף בחללו של עולם. היה גולמו מוטל בלי היתוך אבריו: ותשת עלי כפכה. וזהו עד השמים כד"א וימיני טפחה שמים או נוכל לומר דכתיב השמים כסאי וכתיב יד על כס יה' ויד היינו כף: אחור למעשה יום ראשון. ה"ג ר"פ תזריע וילקוט תלים ונ"ל ליום היותר מאוחר מיום ראשון וזהו ביום השישי ונפשו נבראת בראשונה ביום א':

אסיפת אמרים

הצבוע. בתנחומא פ' תזריע. הטווס הזה כו' וה"נ בטווס מיירי אלא שהפסיק בההיא דרשב"ל דקאי אלמיניהם וא"כ הזר לענינו (יפ"ת): דתנן כלאים. פ"ה אך אינו בזה הל' ע' תוס' פ' השוחט (דף מ"כ (ד"ה כ"ג) בתוס'. א"ה אינו רהיה רק לפי' ונא לגרסתו וע"ש: זה הטווס. דכנף למ"ל אלא ש"ל על הטווס שמיופה ונבוע בכנפיו כדכתיב כנף רננים נעלסה שפי' המפ' שהוא הטווס. ולחשיבותו רמז אליו ביחוד (יפ"ת): זה רוחו כו' דכיון דא' בהמה ורמש וחיתו ארץ. נפש חיה למ"ל (שם): זה הנחש. דכמאמר מאחרי' לחייתו ארץ ובעשי' אקדמי' לרמז על הנחש ואקדמי' לחשיבותיה דערום מכל ולא אקדמיה כמי במאמר דה"ל ל"ה שמעינן מידי (נז"ה): פתח אחור. כשבא לדרוש בנעשה אדם פתח בהאי קרא לפרש שבת אחר מעשהו וכוונתו לדרשב"ל והגב דרשו ג"כ לדרשא אחריתי (יפ"ת): כפכה

האחרון. הוא דעתיה דר"א, דאמר ר"א תוצא הארץ נפש חיה למינה זו רוחו של אדה"ר. אמר רשב"ל אחור למעשה יום האחרון. וקדם למעשה יום הראשון. הוא דעתיה דרשב"ל. דאמר רשב"ל. ורוח אלהים מרחפת על פני המים. זו רוחו של מלך המשיח המד"א (ישעיה י"א) ונחה עליו רוח ה'. אם זכה אדם אומרים לו אתה קדמת למה"ש. ואם לאו אומרים לו זבוב קדמך. יתוש קדמך. שלשול זה קדמך. א"ר נחמן אחור לכל המעשים. וקדם לכל עונשין. א"ר שמואל אף בקילוס אינו בא אלא באחרונה. הדא הוא דכתיב (תהלים קמ"ח) הללו את ה' מן השמים וגו'. ואומר כל הפרשה. ואח"כ הללו את ה' מן הארץ וגו'. ואומר כל הפרשה. ואחר כך אומר מלכי ארץ וכל לאמים. בחורים וגם בתולות. אמר רבי שמלאי כשם שקילוסו אינו אלא אחר בהמה חיה ועוף. כך ברייתו אינו אלא אחר בהמה חיה ועוף. מ"ט. שנאמר ויאמר אלהים ישרצו המים. ואח"כ ויאמר אלהים תוצא הארץ וגו'. ואח"כ ויאמר אלהים נעשה אדם וגו': ר' חמא בר חנינא פתח (איוב כ) הזאת ידעת מני וגו'. א"ר חמא בר"ח משל למדינה שהיתה מסתפקת מן החמרין והיו שואלין אלו לאלו מה שברון נעשה במדינה היום. של ששי היו שואלין של חמישי. ושל חמישי של רביעי. ושל רביעי של שלישי. ושל שלישי של שני. ושל שני של ראשון. ושל ראשון למי היה להם לשאול לא לבני המדינה. שהיו עסוקין בדימוסה של מדינה. אף כאן כל מעשה של כל יום ויום. היו שואלין אלו לאלו מה בריות ברא הקב"ה בכם. היום של ששי שואל של חמישי וכו'. עד לראשון למי היה שואל לא לתורה שקדמה לברייתו של עולם. דאמר רשב"ל ב' אלפים שנה קדמה התורה לברייתו של עולם. הה"ד (משלי ח) ואהיה אצלו אמון וגו'. ויומו של הקב"ה אלף שנים. דכתיב (תהלים צ) כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול. הוי הזאת ידעת מני עד וגו'. התורה יודעת מה קודם לברייתו של עולם. אבל אתה אין לך עסק לדרוש. אלא (איוב כ) מני שים אדם עלי ארץ. ר"א בשם בן סירא אמר בגדול ממך אל תדרוש. בחזק ממך בל תחקור. במופלא ממך בל תדע. במכוסה ממך אל תשאל. במה שהורשית התבונן. ואין לך עסק בנסתרות: ויאמר אלהים נעשה אדם. ר' יהושע בשם ר' לוי אמר במלאכת השמים והארץ נמלך. משל למלך שהיה לו ב' סנקליטים. ולא היה עושה דבר חוץ מדעתן. ר' שמואל ב"נ אמר במעשה כל יום ויום נמלך. משל למלך שהיה לו סנקתדרון ולא היה עושה דבר חוץ מדעתו. ר' אמי אמר בלבו נמלך. משל למלך שבנה פלטין ע"י ארדכל. ראה אותה ולא ערבה לו. על מי יש לו להתרעם לא על ארדכל. אתמהא. הוי ויתעצב אל לבו. א"ר אסי משל למלך שעשה לו סחורה ע"י סרסור והפסיד. על מי יש לו להתרעם לא על הסרסור. אתמהא. הוי ויתעצב אל לבו: א"ר ברכיה בשעה שבא הקב"ה לבראות את אדה"ר ראה צדיקים ורשעים יוצאים ממנו. אמר אם אני בורא אותו. רשעים יוצאים ממנו. ואם לא אברא אותו. היאך צדיקים יוצאים ממנו. מה עשה הקב"ה הפליג דרכן של רשעים מכנגד פניו. ושיתף בו מדת רחמים ובראו. הה"ד (תהלים א) כי יודע ה' דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד. איבדה מכנגד פניו ושיתף בו מדת ר ובראו. ר"ח לא אמר כן אלא בשעה שבא לבראות את אדה"ר. נמלך במה"ש. א"ל נעשה אדם בצלמנו כדמותנו. א"ל אדם זה מה טיבו. א"ל צדיקים עומדים ממנו. הה"ד (שם) כי יודע ה' דרך צדיקים. כי הודיע ה' דרך הצדיקים למה"ש. ודרך רשעים תאבד. איבדה מהם. גילה להם שהצדיקים עומדים ממנו. ולא גילה להם שהרשעי' עומדים הימנו שאילו גילה להם שהרשעים עומדים ממנו לא היתה מדה"ד נותנת שיברא: א"ר סימון בשעה שבא הקב"ה

אסיפת אמרים

כפשטה כדכתיב כפך מעלי הרחק כן הוא בוי"ר ובתר מילתא דר"א הוא פ"ש (יפ"ת): אנדרוגינוס אנדרוגינוס דהכא פי' דו פרצופים ורשב"ג בא לפרש דבריו (יפ"ת): א זה קדמת. שעיקר שלמותו בנפש (כה"נ): למי היו כו'. פי' היה שואל על תתקע"ד דורות שברא והחריבן וזה היה

מתנות כהונה

כד"א תוצא הארץ נפש חיה וגו'. וכ"ג רש"י ז"ל אחור למעש' יום אחרון וקדם למעשה יום אחרון ופירושו קדם למעשה יום אחרון שהנפש נבראת ראשונה כד"א תוצא הארץ וכו' וגופו באחרו' ובמדרש תלים גרס ע"פ המים זה רוחו של אדה"ר אם זכה כו' ויש ליישבו על פי הקבלה: אתה קדמת. הנפש שנבראת בראשון והמלאכים או בשני או בחמישי כדלעיל מר כדאי' ליה ומר כדאית ליה: וקודם לכל עונשין מפני שנתנה בו דיעה ובינה וכמו שדרשו רז"ל בסנהדרין דכתיב מאדם ועד בהמה גבי מבול: מה טעמיה דר' שמלאי. שאמר ברייתו היתה אחרונה: נעשה אדם וכו'. וס"ל שמה שאמר נעשה אדם ר"ל בגוף ונפש לא נבראת הנפש ביום ראשון או ביום החמישי ויאמר אדם על הגוף לבדו שהגוף בלא נשמה אינו אדם וגדר האדם חי מדבר ע"ש רוח ממללא אשר נפח באפיו ובפסוק ורוח אלהים ס"ל כמ"ד זה רוחו של משיח ועיין בילקוט ריש פר' בראשית ותוצא הארץ נפש חיה פירושו שיש בו חיות כמו שפירש"י בפי' החומש לפיכך אף הקילוס שבא מצד הנפש כ"ש כל הנשמה תהלל יה והמצא לבא בעי הוא בא באחרונה ג"כ ואילו היה נבראת הנשמה קודם להם ראוי היה להקדים קילוסה ולפי' שואל השואל מה טעמיה כלומר מ"ש בא קילוסה באחרונה מפני שיצירתו היתה אחרונה הלא בין כמ"ד ורוח אלהים זה רוחו של אדם הראשון בין למ"ד תוצא הארץ וגו' זהו רוחו של אדם הראשון היה ראוי להקדים הקילוס שבא מצד הנשמה והשיב דלא ס"ל כאחד מהם וכדפרישית: החמרין מוליכין להם על החמורים תבואה וכל צרכיהם ומוכרין להם: והיו שואלין כו' החמרין הנכנסין שמאן שואלין לאלו היוצאים ממנה מה שברון כלומר מקח ושער התבואה במדינה כמד"א לשבר אוכל שבו שברו לנו וגו' ורש"י ז"ל גרס מה שכרן פי' שכר החמרין: של ששי. החמרין הבאין שמה ביום ששי שואלין לאלו אשר היו שמה ביום חמישי: בדימוסה פרש"י והערוך בסדר המדינה ומנהגה לקבוע שער התבואה על נכון: הה"ג עד של ראשון וכו': ואהיה פי' הייתי מאז כמשפט וי"ו קמוצה המהפכת העתיד לעבר: הזאת ידעת. התורה שנקראת זאת שנא' וזאת התורה היא יודעת מה היה מאז מקדם: הזאת ידעת קרי ביה הזאת ידעתו (יודעת) אז יהיה תמיה קיימת: מני שים. מעת שם וסם ונולד אדם על הארץ ולא מקודם לכן: בגדול וכו'. פרש"י ד' מדות יש כאן כלומר שאל תחקור מה לפנים ומה לאחור מה למעלה ומה למטה גדול וחזק זה הקב"ה מופלא ומכוסה מעלה ומטה ואין לך עסק בנסתרות מעשה מרכבה שהסתיר וכיסה האופן עתיק יומין ב"ה:
סנקלוטין יועצים: סנקתדרין שר יועץ המלך יושב שני על כסא של כבוד:

לבראות את אדה"ר . נעשו מה"ש כיתים כיתים . וחבורות חבורות . מהם אומרים אל יברא . ומהם אומרים יברא . הה"ד (שם פה) חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו . חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים . ואמת אומר אל יברא שכולו שקרים . צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות . שלום אומר אל יברא דכוליה קטטה . מה עשה הקב"ה נטל אמת והשליכו לארץ . הה"ד (דניאל ח) ותשלך אמת ארצה . אמרו מה"ש לפני הקב"ה . רבון העולמים מה אתה מבזה תכסים אלטיכסייה שלך . תעלה אמת מן הארץ . הה"ד (תהלים פה) אמת מארץ תצמח . רבנן אמרי לה בשם ר"ח בר אידי ור' פנחס ור' הלקיה בשם ר"ס אומר . מאד . הוא אדם . הה"ד וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד . והנה טוב אדם . רב הונא רבה של צפורין אמר עד שמה"ש מדיינין אלו עם אלו ומתעסקין אלו עם אלו בראו הקב"ה . אמר להן מה אתם מדיינין כבר נעשה אדם . ר"ה בשם ר' איבו אמר בדעת בראו . שברא צורכי מזונותיו ואח"כ בראו . אמרו מה"ש לפני הקב"ה . רבון העולם מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו . הדא עקתא להן מברי' . א"ל אם כן (תהלים ח) צונה ואלפים כלם וגו' למה נבראו . צפור שמים ודגי הים למה נבראו . משל למלך שהיה לו מגדל מלא כל טוב . ואין לו אורחים . מה הנייה יש למלך שמלאו . אמרו לפניו רבש"ע (שם) ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ . עביד מה דהני לך : ר' יהושע דסכנין בשם ר' שמואל אמר בנפשותן של צדיקים נמלך . הה"ד (ד"ה א ד) המה היוצרים ויושבי נטעים וגדרה עם המלך במלאכתו ישבו שמה . המה היוצרים . על שם וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה . יושבי נטעים . על שם ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם . וגדרה . על שם (ירמיה ה) אשר שמתי חול גבול לים . עם המלך במלאכתו ישבו . עם המלך ממ"ה הקב"ה ישבו נפשות של צדיקים . שבהן נמלך הקב"ה וברא את העולם : ר' שמואל ב"נ בשם ר' יונתן אמר בשעה שהיה משה כותב את התורה היה כותב מעשה כל יום ויום . כיון שהגיע לפסוק הזה שנאמר ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו . אמר רבון העולם מה אתה נותן פ"פ למינים אתמהא . א"ל כתוב והרוצה לטעות יטעה . א"ל הקב"ה משה האדם הזה שבראתי . לא גדולים וקטנים אני מעמיד ממנו . שאם יבא הגדול ליטול רשות מן הקטן ממנו . והוא אומר מה אני צריך ליטול רשות מן הקטן ממני . והן אומרים לו למוד מבוראך שהוא ברא את העליונים ואת התחתונים וכיון שבא לבראות את האדם נמלך במה"ש . אר"ל לית הכא מלכו . אלא משל למלך שהיה מטייל בפתח פלטין שלו . וראה בלורין א' מושלכת . אמר מה נעשה בה . מהן אומרי' דימוסיות . ומהן אומרים פריבטאות . אמר המלך אינדרטין אני עושה אותה . מי מעכב : שאלו המינים את ר' שמלאי כמה אלהות בראו את העולם . א"ל אני ואתם נשאל לימים הראשונים . הה"ד (דברים ד) כי שאל נא לימים ראשונים למן היום אשר ברא אלהים אדם . אשר בראו אכ"כ . אלא אשר ברא . הזרו ושאלו אותו . א"ל מה הוא דין דכתיב בראשית ברא אלהים . א"ל בראו אלהים אכ"כ . אלא ברא אלהים . א"ר שמלאי בכל מקום שאתה מוצא פ"פ למינין . אתה מוצא תשובתם בצדו . חזרו ושאלו אותו . א"ל מה הוא דין דכתיב נעשה אדם בצלמנו כדמותנו . א"ל קראון מה דבתריה ויבראו אלהים את האדם בצלמיהם לא נאמר . אלא ויברא אלהים את האדם בצלמו . כיון שיצאו א"ל תלמידיו ר' לאלו דחית בקנה . לנו מה אתה משיב . א"ל לשעבר אדם נברא מן האדמה . חוה נבראת מאדם . מכאן ואילך בצלמנו כדמותנו . לא איש בלא אשה ולא אשה בלי איש . ולא שניהם בלא שכינה . הזרו ושאלו אותו . א"ל מה דין דכתיב (יהושע כב) אל אלהים ה' וגו' . א"ל הם יודעים אכ"כ אלא הוא יודע . א"ל תלמידיו לאלו דחית בקנה . לנו מה אתה משיב . א"ל שלשתן שם אלהים הן . כאיניש דאמר בסילוגוס קיסר . אגוסטוס קיסר הזרו ושאלו לו . א"ל מה הוא דין דכתיב (יהושע כג) כי אלהים קדושים הוא . א"ל קדושים המה

<table>
<tr>
<th>אשפת אמרים</th>
<th>מתנות כהונה</th>
</tr>
<tr>
<td>היה באלפים שנה שקדמה התורה (נז"ה) : וירא . פי' וירא דעת מה"ש אשר עשה והכריע שטוב אדם (יפ"ת) : מי מעכב . וכן בכאן השה"ה מ'ט : גולם שאל אותה היאך ובא"ז : גירה נעשה אדם ואת כ א' ובצלמו אני עושה אותו מי מעכב . ואיידי דאמר נעשה ג' רבים . אף</td>
<td>ארדבל ראש בראשים ותרשי עלים ולבנים : הפליג הרחיק מכנגד פני ושיתף שנאמר ויגלה ה' אלהים וגו' ה' זו מדת הרחמים : יודע קרי ביה הודיע ה' וגומר : אלטיכסייה חותם שחותמו של הקב"ה אמת : מאד הוא אדם . אותיותיהן שוים : רבה של ציפורין . הרב ו. אד ן של עיר : נב"ר נעשה . קרי ביה נעשה השי"ן קמוצה : הדא</td>
</tr>
</table>

עקתא כו' . הצרה הזאת לסיכן ולמה תבא נבראו שכל ימיו מכאובים כעס ענייניו וילקוט גרס למה מברי : עביד מה דהדר . עשה מה שטוב ונאה בעיניך : המה היוצרים . הצדיקים היו עם הקב"ה ביצירה ונטיעת גן עדן ובמאמר התחיל להרמב"ם מלאתי הגיד' שבהם נמלך הקב"ה ובראו את העולם . ועליהם נאמרה נעשה אדם וגו' : חל לים . וזהו גדרו שאין לים רשות לצאת אפי' כמלא נימא . פתחון פה למינים . לאמר שתי רשויות הן : לית הכא מלכו . אין כאן משמעות המלכות והאלה ונטילת רשות אלא כו' : בלורין אבן גזית כ(ו)נה לבניין : דימוסיאות מרחצאות . ורש"י פי' בניינים : פריבטאות מושבות נאות כהלל המלך : אינדרטין צורת ותמונת המלך והערוך גרס אנדריונטוס ופי' בו היכל נאה : לימים הראשונים . בירושל' דפרק הרואה גריס וגו' אתם שואלים לכו ושאלו לאדם הראשון שנאמר כי שאל נא וגו' עד האדם על הארץ : בראו האל"ף במלאפו"ם : אלהים משמעותו לשון רבים : אלא ברא אלהים . ולשון אלהים בכל מקום ל' רבים כמו אדוני יוסף בעיניו אין עמו : בצלמו הבירא ליה דכינוי הוי"ו של בצלמו מוסב על הקב"ה ולא כמו שפרש"י ז"ל בחומש שחוזר על האדם : דחית בקנה . שמ"מ למה לו לומר לשון רבים נעשה בצלמנו וגו' ויאמר אעשה בצלמי ודמותי : מכאן ואילך בצלמינו וכו' . דרך משפיע ומקבל כי כל הנבראים מקבלים זה מזה עד המשפיע העליון ברוך הוא : ולא שניהם בלא הקב"ה שזרק בו הנשמה וזהו נעשה לשון רבים בצירוף האב והאם : לאלו דחית כו' . שמ"מ למה לו לומר ג' שמות יאמר אחד מהם ולא יתן מכשול לפני העור בזה כבר : בסילגום אגוסטוס . שמות בני אדם הן : אלהים קדושים כו' . מה שלא אמרו התלמידים לאלו דחית בקנה לנו מה אתה אומר לפי שי"ל אלהים שם

קדושים

אכ"ב. אלא קדושים הוא: א"ר הושעיא בשעה שברא הקב"ה אדה"ר טעו בו מה"ש ובקשו לומר לפניו קדוש. משל למלך ואיפרכוס שהיו בקרונין. והיו בני המדינה מבקשין לומר למלך דומינו. ולא היו יודעין איזהו. מה עשה המלך. דחפו והוציאו חוץ לקרונין. וידעו הכל שהוא איפרכוס. כך בשעה שברא הקב"ה את אדה"ר. טעו בו מה"ש ובקשו לומר לפניו קדוש. מה עשה הקב"ה. הפיל עליו תרדמה וידעו הכל שהוא אדם. הה"ד (ישעיה ב) חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא: זכר ונקבה בראם זה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך זכר ונקוביו בראם: ר' יהושע בר נחמיה בשם ר' חנינא בר יצחק ורבנן בשם ר"א אמרי. ברא בו ארבע בריות מלמעלה וארבעה מלמטן. אוכל ושותה כבהמה. פרה ורבה כבהמה. ומטיל גללים כבהמה. ומת כבהמה. מלמעלן. עומד כמלאכי השרת. מדבר כמה"ש. יש בו דעת כמה"ש. ורואה כמה"ש. ובהמה אינו רואה. אתמהא. אלא זה מצדד. ר' תפדאי בשם ר' אחא. העליונים נבראו בצלם ובדמות. ואינם פרים ורבים. והתחתונים פרים ורבים. ולא נבראו בצלם ובדמות. אמר הקב"ה הריני בורא אותו בצלם ובדמות מן העליונים. פרה ורבה מן התחתונים. ר' תפדאי בשם ר' אחא אמר. אמר הקב"ה אם בורא אני אותו מן העליונים. הוא חי ואינו מת. מן התחתונים. הוא מת ואינו חי. אלא הרי אני בורא אותו מן העליונים ומן התחתונים. אם יחטא ימות. ואם לא יחטא יחיה: ורדו בדגת הים. א"ר חנינא אם זכה רדו ואם לאו ירדו. א"ר יעקב דכפר חנין. את שהוא בצלמנו כדמותנו ורדו. את שאינו בצלמנו כדמותנו ירדו. ר' יעקב דמן כפר חנין אמר יבא צלמנו ודמותנו. וירדו לשאינו דומה לצלמנו כדמותנו: ויברך אותם אלהים. תמן תנינן בתולה נשאת ליום רביעי. ואלמנה ליום חמישי. למה שכתוב בהן ברכה. והלא אין כתיב ברכה אלא בחמישי. ובששי. בר קפרא אמר רביעי אור לחמישי והמישי אור לששי: ר' אלעזר בשם ר' יוסי בן זמרא וכבשוה וכבשה כתיב. האיש מצוה על פריה ורביה. אבל לא האשה. ריב"ב אומר אחד האיש וא' האשה. על שניהם הוא אומר ויברך אותם אלהים וגו'. וכבשוה וכבשה כתיב. האיש כובש את אשתו שלא תצא לשוק. שכל אשה שיוצאה לשוק סופה להכשל. מנא לן מדינה. שנא' (בראשית לד) ותצא דינה. ולבסוף נכשלה. הה"ד (שם) וירא אותה שכם וגו'. ר' ירמיה ור' אבהו ור' יצחק בר מריון בשם ר' חנינא הלכה כר"י: א"ר אבהו נטל הקב"ה כוס של ברכה וברכן. אמר ר"י בר"ס מיכאל וגבריאל הם היו שושבינין של אדה"ר. א"ר שמלאי מצינו שהקב"ה מברך חתנים. ומקשט כלות. ומבקר חולים. וקובר מתים. מברך חתנים מנין. (בראשית ה) ויברך אותם אלהים. ומקשט כלות מנין. (שם ב) ויבן ה' אלהים את הצלע. מבקר חולים מנין. שנא' (שם יח) וירא אליו ה' באלוני ממרא. קובר מתים מנין. שנא' (דברים לד) ויקבר אתו בגיא. אמר רשב"נ בשם ר' יונתן. אף מראה פנים לאבל. הה"ד (בראשית לה) וירא אלהים אל יעקב עוד וגו'. מה ברכה ברכו ר' יונתן אמר ברכת אבלים:

פרשה ט וירא אלהים את כל אשר עשה וגו'. ר' לוי פתח (משלי כה) כבוד אלהים הסתר דבר וכבוד מלכים חקור דבר. רבי לוי בשם רבי חמא בר חנינא אמר מתחלת הספר ועד כאן. כבוד אלהים הוא הסתר דבר. מכאן ואילך כבוד מלכים חקור דבר. כבוד דברי תורה שנמשלו כמלכים שנא' (משלי ח) בי מלכים ימלכו. לחקור דבר: ד"א וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. ר' תנחומא פתח (קהלת ג) את הכל עשה יפה בעתו. א"ר תנחומא בעונתו נברא העולם. לא היה העולם ראוי לבראות קודם לכן. א"ר אבהו מכאן שהקב"ה היה בורא עולמות ומחריבן. ובורא עולמות ומחריבן. עד שברא את אלו. אמר דין הניין לי יתהון לא הניי לי. א"ר פנחס טעמיה דר' אבהו. וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. דין הניין לי יתהון לא הניין לי: ד"א וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. ר' יוחנן אמר מלך ב"ו

אסיפת אמרים

א' בצלמינו (שם): הה"ד חדלו. שם הזכיר הנביא מבטחון ב"ו וא' כי בהיותו ישן אין בו אלא נשימה קלה והביא הפי' לדוגמא שהקב"ה עשה לו כ' נגד המלאכים שידעו שאינו אלוה אשר לא ימות (מז"כ): ה"ג וירדו בדגת הים א"ת כו' (יפ"ת): רחב"ח. ס"ל דשכינה שרתה בו' י"ב למטה אלא שבחטא אדה"ר נסתלקה ולכן מדמי ליה לפלטין שהוא מדור למלך עצמו. ור"י דס"ל דהתחלת השראתה לא"ס

עד

מתנות כהונה

קדושים הוא המתקדשים ומוכרים עצמם עליו: איפרכוס שר הצבא: בקרונין עגלה חשובה: דומינו שבח וברכה כגון יחי אדוני המלך וע"ע דומינו ירש"י פי' שירה וכן כאן טעו וסברו כי היא השכינה מפני שנגלה בצלם כן פרש"י: זכר ונקבה בראם. אלו ד' דלמטן: ד' בריות כו'. יש בו ד' מדות כמלאך וד' כבהמה כדמפרש ואזיל: ד' מלמעלן לזה כתב בצלמינו כדמותינו כדמות מלאכי מעלה: מדבר לשון הקודש מצדד לא מצדד ממש ראשו לכל צדדיו שאפילו בהמה עושה כן אלא כאדם אע"פ שמביט לפניו רואה לצדדין אפי' מה שאינו רוצה לראות: משא"כ בבהמה שאינה רואה אא"כ נוטה ומנענע ראשה לצדדין כן פירש"י: אם זכו רדו וימשלו כד"א והוא היה רודה: את שהוא בצלמינו. הסיד ושלם כאלהים ורדו וימשלו על הכל: לשאינו דומה. כבהמות וחיות ובני אדם הדומים להם: ברכה לאדם ולדגים אור לחמישי. ערב ליום ה' של מחר יהיה יום ה' לפיכך נשאת בד' ונבעלת מיד בליל ה' שנ' בו ברכה: והמישי אור ערב לששי לפיכך נשאת האלמנה בה' ונבעלת מיד לילו': וכבשה כתיב חסר וי"ו משמעותיה לשון מיעוט: ומקשט כלות ויבן וגו'. ודרשו חז"ל בפ' המצניע מלמד שקשטה כלה שכן בכרכי הים קורין לקלעיתא בנייתא: וירא אליו. לבקר החולה: ויקבור אותו. דרשו חז"ל הקב"ה קבר אותו: ועד כאן. עד ויכולו כבוד אלהים הסתר. שהוא עיקר מעשה בראשית וסתרי תורה לחקור דבר לדורשה: טוב מאד וגו'. וסמיך ליה ויכלו השמים: קודם לכן. וזה בעתו: מכאן שהיה כו'. מדכתיב יפה בעתו משמע שקודם עתו לא היה יפה וכן גם כן מדכתיב וירא אלהים את כל וגו' שמשמעותו כן כדמפרש ר"פ ואזיל: דין הניין לי וכו'. אלו טובים ונאים בעיני ואלו הקודמים להם אינם טובים בעיני: ראייה אחרת כדמפ' ר"פ ואזיל: והנה וי"ו יתירה לרבויי אחרא לעוה"ב

וכתיב

בונה פלטין מביט בעליונים ראייה אחת . ובתחתונים ראייה אחת . אבל הקב"ה מביט בעליונים ובתחתונים ראייה אחת . אמר רשב"ל הנה טוב מאד זה העה"ז . והנה טוב מאד זה העה"ב . העה"ז והעה"ב הביט בהן הקב"ה ראייה אחת . רשב"ל בשם ראב"ע אמר (ירמיה לב) אהה ה' אלהים הנה אתה עשית את השמים ואת הארץ בכחך הגדול ובזרועך הנטויה לא יפלא ממך כל דבר . מאותה שעה לא יפלא ממך כל דבר . ר' חגי בשם ר' יצחק אמר (ד"ה א כ"ח) ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות מבין אם תדרשנו ימצא לך ואם תעזבנו יזניחך לעד . קודם עד שלא נוצרה מחשבה בלבו של אדם כבר היא גלויה לפניך . ר' יודן בשם ר' יצחק קודם עד שלא נוצר יצור . כבר מהשבתו גלויה לפניך . אמר ר' יודא לגרמיה (תהלים קלט) כי אין מלה בלשוני הן ה' ידעת כולה קודם עד שלא יארש לשוני דיבור כבר הן ה ידעת כולה : ר' חמא בר חנינא ור' יונתן . רחב"ת אמר . משל למלך שבנה פלטין ראה אותה וערבה לו . אמר פלטין פלטין הלואי תהא מעלת חן לפני בכל עת כשם שהעלית חן לפני בשעה זו . כך אמר הקב"ה לעולמו . עולמי עולמי הלואי תהא מעלת חן לפני בכל עת כשם שהעלית חן לפני בשעה זו . ר' יונתן אמר . למלך שהיה משיא את בתו . ועשה לה הופה ובית . וסיידה . וכיירה . וציירה . וראה אותה וערבה לו . אמר לה בתי בתי הלואי תהא החופה הזאת מעלת חן לפני בכל עת . כשם שהעלית חן לפני בשעה הזו . כך אמר הקב"ה לעולמו . עולמי עולמי . הלואי תהא מעלת חן לפני בכל עת . כשם שהעלית חן לפני בשעה הזו . בתורתו של ר"מ מצאו כתוב . והנה טוב מאד . והנה טוב מות . אמר רשב"ג רכוב הייתי על כתפו של זקני . ועולה מעירו לכפר חנן דרך בית שאן . ושמעתי את רשב"א יושב ודורש בשם ר"מ . הנה טוב מאד . הנה טוב מות : ר' חמא בר חנינא ור' יונתן . ר' חב"ה אמר ראוי היה אדה"ר שלא לטעום טעם מיתה . ולמה נקנסה בו מיתה . אלא צפה הקב"ה . שנבוכדנצר והירם מלך צור עתידין לעשות עצמן אלהות . לפיכך נקנסה בו מיתה . הה"ד (יחזקאל כח) בעדן גן אלהים היית . וכי בגן עדן היה חירם אתמהא . אלא א"ל אתה הוא שגרמת לאותו שבעדן שימות . ר' חייא בר ברתיה דר' ברכיה משום ר' ברכיה (שם) את כרוב ממשח . אתה הוא שגרמת לאותו כרוב שימות . א"ל ר' יונתן א"כ יגזור מיתה על הרשעים ואל יגזור מיתה על הצדיקים . אלא שלא יהו הרשעים עושים תשובה של רמיות ושלא יהו הרשעים אומרים כלום הצדיקים חיים . אלא שהן מסגלין מצות ומעש"ט . אף אנו נסגל מצות ומעש"ט . נמצאת עשייה שלא לשמה : ר' יוחנן ורשב"ל . ר"י אמר מפני מה נגזרה מיתה על הרשעים . אלא כל זמן שהרשעים חיים הם מכעיסים להקב"ה . הה"ד (מלאכי ב) הוגעתם ה' בדבריכם . כיון שהן מתים . הן פוסקים מלהכעיס להקב"ה . שנא' (איוב ג) שם רשעים חדלו רוגז . שם חדלו מלהכעיס להקב"ה מפני מה נגזרה מיתה על הצדיקים אלא כל זמן שהצדיקים חיים הם נלחמים עם יצרן . כיון שהם מתים הן נחין . הה"ד (שם) ושם ינוחו יגיעי כח . דיינו מה שיגענו . ורשב"ל אמר ליתן שכר לאלו בכפלים ולהפרע מאלו בכפלים . ליתן שכר לצדיקים . שלא היו ראוים לטעום טעם מיתה וקבלו עליהם טעם מיתה לפיכך (ישעיה סא) לכן בארצם משנה יירשו . ולהפרע מן הרשעים . שלא היו הצדיקים ראויים לטעום טעם מיתה . ובשבילן קיבלו עליהן מיתה . לפיכך (ירמיה יז) ומשנה שברון ירשו : אמר רשב"א והנה טוב מאד . והנה טוב השינה . וכי שינה טובה מאד . אתמהא . לא כן תנינן יין ושינה לרשעים נאה להם ונאה לעולם . אלא מתוך שאדם ישן קימעא . הוא עומד ויגע בתורה הרבה : ר' נחמן בר שמואל בר נחמן בשם רב שמואל בר נחמן אמר הנה טוב מאד . זה יצ"ט . והנה טוב מאד זה יצ"ר . וכי יצ"ה טוב מאד . אתמהא . אלא שאילולי יצ"ה לא בנה אדם בית . ולא נשא אשה . ולא הוליד . ולא נשא ונתן . וכן שלמה אומר (קהלת ד) כי היא קנאת איש מרעהו : א"ר הונא הנה טוב מאד . זו מדת הטוב . והנה טוב מאד . זו מדת יסורין . וכי מדת יסורין טוב מאד . אתמהא . אלא שעל ידיה הבריות באים לחיי העה"ב וכן שלמה אומר (משלי ו) ודרך חיים תוכחת מוסר . אמרת צא וראה איזהו דרך מביאה את האדם לחיי העה"ב . הוי אומר זו מדת יסורין : א"ר זעירא הנה טוב מאד . זו גן עדן . והנה טוב מאד . זו גיהנם . וכי

מתנות כהונה

וכתיב וירא ראיה אחת לשניהם : אהה וגו׳ . כיפא דקרא לא יפלא ממך כל דבר משמע הכל בידיעה אחת גלוי וידוע לפניו דבר והפכו וכן לקמן כי כל לבבות שואדורש בדרישה אחת : עד שלא נוצרה . דייק מדכתיב יצר מחשבות ודרש יצר ל׳ יצירה יצירה שלה מחשב׳ הוא מבין : עד שלא נוצר יצור . דרש יצר כמו יצור וכל יצור מבין מחשבתו בעוד שהוא לא נוצר : לגרמיה מהמת עצמו והראשון אמר בשם רבי יצחק : יארש ל׳ דבור כד"א וארשת שפתיו : עולמי עולמי כו׳ . פרש"י מדכתיב וירא אלהים וגו׳ והנה טוב מאוד הרי שהעלתה חן לפניו וכתיב וירא שנתן עיניו בו שיהיה כן לעד : ס ידה כו׳ . מלבנה בסיד : כיי״ה . פי׳ הערוך מעשה ציור בשמי קורה או בכותל כד"א בית ארזים בכיור׳ דארזא ונייירה על פני כולה : בתורתו של ר"מ . בספר תורה שלו כתב כן על הגליון : זה מות . שמפרידו מזה העולם הכלה ומביאו לעולם העומד וגם שם אינו בא שוב לידי חטא : אתה הוא שגרמת כו׳ . והנה הוא היה שם שהרי בשבילו נקנסה עליו מיתה :[לאותו כרוב . אדם הראשון שמעלתו היתה יותר מהמלאכים וכרובים : דיינו כו׳ . כן אומרים הצדיקים לאחר מיתה די לנו לער ויגיעה עד כאן מה שנלחמו עם היצר : ובשבילו קבלו כו׳ . כדברי ר׳ יונתן לעיל : זה יצה"ר ויין של והנה דרים: מדת הטוב . שהשעה משחקת לו בעה"ז ומגלה שנותיו בטוב ונעימה : מתכשר . עושה מלאכתו באמונה

אסיפת אמרים

עד הקמת המשכן . לכך מדמי ליה לחופה שהוא רק לתועלת הבת * ופל גתא זו בנ"ר פי"ג (נז"ה): כמשח . אדס"ר נמשך למלך נאמר כאן

גיהנם טוב מאד. אתמהא. משל למלך שהיה לו פרדס והכניס לתוכו פועלים. ובנה אוצר על פתחו. אמר כל מי שהוא מתכשר במלאכת הפרדס יכנס לאוצרו. וכל מי שאינו מתכשר במלאכת הפרדס אל יכנס לאוצרו. כך כל מי שהוא מסגל מצות ומע"ט הרי ג"ע. וכל מי שאינו מסגל מצות ומע"ט הרי גיהנם: ארשב"י הנה טוב מאד. זה מלאך חיים. והנה טוב מאד. זה מ"ה. וכי מ"ה טוב מאד. אתמהא. אלא למלך שעשה סעודה וזימן את האורחים והכניס לפניהם תמחוי מלא כל טוב. אמר כל מי שהוא אוכל ומברך את המלך יאכל ויערב לו. וכל מי שהוא אוכל ואינו מברך את המלך יותז ראשו בסייף. כך כל מי שהוא מסגל מצות ומע"ט הרי מלאך חיים. וכל מי שאינו מסגל מצות ומע"ט הרי מ"ה: א"ר ש בר אבא הנה טוב מאד. זו מדת הטוב. והנה טוב מאד. זו מדת הפורענו'. וכי מדת פורענות טובה היא מאד. אלא שוקד על הפורענות היאך להביאה. א"ר סימון בשם ר"ש בר אבא כל המדות בטלו מדה כנגד מדה לא בטלה. ר' הונא בשם ר' יוסי מתחלת ברייתו של עולם צפה הקב"ה שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו. לפיכך אמרו חכמים והנה טוב מאד. זו מדה טובה: רבנן אמרי לה בשם ר' חנינא בר אידי ור' פנחס ור' חלקיה. הוא מאד הוא אדם. הינון אותיות דדין הינון אותיות דדין. הה"ד (בראשית א) וירא אלהים את כל עשה והנה טוב מאד זה אדם: ארשב"ל הנה טוב מאד. זו מלכות שמים. והנה טוב מאד. זו מלכות הארץ. וכי מלכות הארץ טוב מאד. אתמהא. אלא שהיא תובעת דקיון של בריות. שנא' (ישעיה מה) אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי: ויהי ערב ויהי בקר יום הששי. א"ר יודן זו שעה יתירה שמוסיפין מחול על קדש. ובה נגמרה מלאכת העולם. ע"כ כתיב הששי. א"ר סימון בר מרתא ע"כ מונין למנינו של עולם. מיכן ואילך מונין למנין אחר:

ב: **שה י** ויכלו השמים והארץ וכל צבאם כתיב (תהלים קיט) לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד. לכל יש סיקוסים. שמים וארץ יש להן סיקוסים. חוץ מד"א שאין לו סיקוסים. ואיזו זו התורה שנא' (איוב יא) ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים. ד"א לכל תכלה ראיתי קץ זו מלאכת שמים וארץ. שנא' ויכלו השמים והארץ: ר' חמא פתח (משלי כה) הגו סיגים מכסף וגו'. א"ר אליעזר בשם ר' יעקב משל לאמבטי שהיתה מליאה מים. והיו בה שני דיוסקוסים נאים. כל זמן שהיתה מליאה מים. לא היתה מלאכת דיוסקוסים נראית. כיון שפקקה וניער המים שבתוכה נראית מלאכת דיוסקוסים. כך כל זמן שהיה העולם תהו ובהו לא נראית מלאכת שמים וארץ. כיון שנעקר תהו ובהו מן העולם נראית מלאכת שמים וארץ. (שם) ויצא לצורף כלי. נעשו כלים. הה"ד ויכלו השמים והארץ וכל צבאם: כיצד ברא הקב"ה את עולמו. א"ר יוחנן נטל הקב"ה שתי פקעיות. אחת של אש ואחת של שלג. ופתכן זה בזה ומהן נברא העולם. ר' חנינא אמר ד'. לד' רוחות השמים. ר' חמא בר חנינא אמר שש. ד' לד' רוחות ואחת מלמעלן ואחת מלמטן: אדריינוס שחיק עצמות שאליה לר' יהושע בר חנניא. א"ל כיצד ברא הקב"ה את עולמו. א"ל כההוא דאמר ר' חמא בר חנינא. א"ל אפשר כן. אתמהא. הכניסו לבית קטן. א"ל פשוט ידך למזרח ולמערב לצפון ולדרום. א"ל כך היה מעשה לפני הקב"ה: א"ר הושעיא דרש רבי אפס באנטוכיא. אין לשון ויכלו. אלא לשון מכה. ולשון כלייה. משל למלך שנכנס במדינה וקילסו אותו בני המדינה. וערב לו קילוסן. הרבה להן בדיצה. הרבה להן בהדיוכין. לאחר זמן הכעיסו אותו. ומיעט להן בדיצה ומיעט להן בהדיוכין. כך עד שלא חטא אדם הראשון היו המזלות מהלכין דרך קצרה ובמהירות. משחטא סיבבן דרך ארוכה ובמתינות. יש מזל שגומר הלוכו לי"ב חדש כגון כוכב חמה. ויש מזל שהוא גומר הלוכו לשלשים יום והיא לבנה. ויש מזל שגומר הלוכו לי"ב שנה והוא צדק. ויש מזל שהוא גומר הלוכו לשלשים שנה והוא שבתי. חוץ

אסיפת אמרים

כאן ויש אותו בג"ע כמד"א שותשים כו'. (י"מ בשם רש"י): ד"א לכל דלפ"א קאמר קן על שעורו שהוא ב"ת וה"פ לכל דבר שיש לו תכלית וסוף ראיתי קצו אבל התורה אין לה קץ והולך לפ' ויכולו ל' תכלית. ולפ"ב לא איירי אלא בענין המלאכה שע"ז נאמר ויכולו ותכלה ל' השלמה כמו ויכולו. וה"פ לכל מלאכה שנשלמה בו' ימי בראשית ראיתי קץ שלא נתוסף בה מאז דבר שאין כל חדש כו' אבל התורה היא נמשלת מהשמים ונתחדשו בה תמיד הלכות שלא נודעו מתחלה. והגלהו דרשי יתורא דויכולו דהכבר כתיב ויכל ועוד הכל"ל ל' השלמה בכדיא (יפת"ה): נעשו כלים. דרש ויכולו ל' כלי. (שם): פקעיות. פי' דנאמלע נברא העולם וגוש מותה והולך לגדדין. ומ"ד ד' כ"ל שהניחם לד' רוחות העולם והיו נמתחים לכל פנים עד שנדבקו בזה ולא הוצרך לגעור בהם לומר די. ומ"ד ו' דאל"כ אפשר שימתחו לצד מעלה ומטה. (שם): אפשר כן. תמה למה הרבה בפקעיות הא עכ"פ הוצרך לומר די כדי שלא ימתחו לצד חוץ כמו למ"ד מאמלע נברא שנמתחו לכל צד. ע"ז הראה לו בית קטן וצוה לו לפשוט ידיו ולא הגיעו גבולי הכתלים ורמז לו בזה שלמ"ד ו' פקעיות כמה היו גבולים ולא נמתחו לכל צד רק לצד פנים וכ"ל מצדדים נברא העולם כנ"ל: ג'.

מתנות כהונה

באמונה ומע"ט וכשר: הרי גיהנם. ומפני מורא בני אדם הולכים דרך טובה: היאך להביאה. כדכתיב וישקד על הרעה ויביאה ע יגו כי צדיק ה' ודרשו חז"ל שזהו הצדקה שהגלה אותם ב' שנים קודם למנין ונושנת' כדי שלא יתקיים כגד תאבדון ועוד נראה עיקר שהקב"ה שוקד על הרעה היאך להביאה שתהא מדה כנגד מדה וכדמפרש והולך בשם ר"ש בר אבא ורש"י פי' שאם הגלם בימות החורף לא יוכלו עמוד: כל המדות. פירש"י מ"ט מדות שבהן נברא העולם: מדה כנגד מדה דרש ל' מדה כמו שדרשו חז"ל בכל מאדך בכל מדה ומדה שהוא מודד לך: זו מדה טובה. כלו' המדה שמודדין מדה כנגד מדה טוב הוא: הינון. הייני אותיות של זה: דקיון. עלבון ודין מי שעובר על דת: שעה יתירה. פירש"י ה"א לרבות שעה אחרונה לששי היא ראשונה לשבת: למניינו של עולם. מתחילת ברייתו יום א' מתחילת ברייתו וכן כולם: מכאן ואילך מונין למנין אחר. יום א' בשבת יום ב' בשבת או חדשים ושנים או שמיטות ויובלות. או ירמוז שעד אלף הששי ימנו למניינו של עולם מכאן ואילך יתבטל סדר זמנים: סיקוסים מדה וקץ וזמן בל' יון: דיסקוסים. שלחנות מצויירים: שפסקה קילוח אמת המים שמקלחת לתוך האמבטי: נעשו כלים. הכסף קם לה ודרים כלי ל' תכלה: פקעיות פי' של שתי וערב נקראו כן: ופתכן וערבן. שחיק עצמות. ישחקו ויטחנו וגו' עצמותיו: בהדיוכין פי' הערוך טובות: ה"ג הערוך הרבה בדיצה והרבה בהדיוכין:

מן כוכב נוגה ומאדים. שאין גומרין הלוכן אלא לד' מאות ופ' שנה. (ובעי שאלה שנוגה מהלכת י"ב מזלות לעשרה חדשים. כל מזל כ"ה יום. ומאדים חדש וחצי כל מזל. מהלך י"ב בשנה ומחצה. והיאך אומר כן נוגה ומאדים אין גומרין הלוכן אלא לד' מאות ופ' שנה. חזינא תמיהא. לפיכך בעי שאלה) : ר' פנחס בשם ר' חנן דציפורין תני בנות שוח בשנה שניה של שמטה נוהג קדושת שביעית שלהן. לפי שעושות פירות לשלש שנים. ואותו היום עשו פירות בן יומן. אבל לע"ל הקב"ה מרפא אותה מכה שנאמר (ישעיה ל) ומחץ מכתו ירפא׳ מחץ מכתו של עולם ירפא : אריב"ל נשתכללו שמים בחמה ולבנה ובמזלות ונשתכללה הארץ באילנות ובדשאים וג"ע. רבי סימון בשם ריב"ל מכוללים היו המעשים והיו מותחין והולכין: וכל צבאם. א"ר אלעזר ג' צבאים הן. צבא לשמים ולארץ. וצבא לתלמידים. וצבא ליסורין. צבא לשמים ולארץ. שנא' ויכלו השמים והארץ וכל צבאם. צבא לתלמידים מנין שנא' (איוב יד) כל ימי צבאי איחל עד בוא חליפתי. עד יקום חלופי. וצבא ליסורין מנין. שנ' (שם ז) הלא צבא לאנוש עלי ארץ. וכל צביונו של אדם אינו אלא על הארץ. ומה הנייה לו וכימי שכיר ימיו. נחמן בריה דר' שמואל בר נחמן אמר אם זכה צבא לו ואם לאו צבא עליו. בנה בנין עלה בידו צבא לו. נפל ממנו ומת צבא עליו. אכל פתו והנייתו צבא לו. עמדה בתוך גרונו וחנקתו צבא עליו. הרבה צבאים מינה הקב"ה לאדם הזה. לתבוע דקיון שלו. הרבה דובים. הרבה אריות. הרבה נחשים. הרבה שרפים. הרבה עקרבים. ולא עוד אלא כימי שכיר ימיו. בר סירא אמר אלוה העלה סמים מן הארץ. בהם הרופא מרפא את המכה. ובהם הרוקח מרקח את המרקחת : א"ר סימון אין כל עשב ועשב שאין לו מזל ברקיע שמכה אותו ואומר לו גדל. הה"ד (שם לח) הידעת חקות שמים אם תשים משטרו בארץ וגו'. לשון שוטר. (שם) התקשר מעדנות כימה או מושכות כסיל תפתח. ר' חנינא בר פפא ור' סימון אמרי כימה מעדנת את הפירות וכסיל מושך בין קשר לקשר. הה"ד (שם) התוציא מזרות בעתו ועיש על בניה תנחם. ר' תנחום בר חייא ור' סימון אמרי מזל הוא שהוא ממזר את הפירות: רבנן אמרי אפי' דברים שאתה רואה אותן שהן יתירים בעולם. כגון זבובין. ופרעושין. ויתושין. אף הן בכלל בריותו של עולם הן. ובכל הקב"ה עושה שליחותו. אפי' ע"י נחש. אפילו ע"י יתוש. אפי' ע"י צפרדע. ר' תנחומא א"ל בשם ר' נחמיה ר' ברכיה בשם ר' חלבו. ר' אחא הוה משתעי הדין עובדא. חד ב"נ הוה קאים על כיף נהרא. חמא חד עוורדען טענה חדא עקרב ומגיזה יתיה נהרא. כיון דעביד שליחותיה אחזרתיה לאתריה. ר' פנחס בשם ר' חנין דציפורין אמר עובדא הוה בחד גבר. דהוה קאים למיחצד בחדא בקעתא בי טרפא. חמא חד עשב ולקט יתיה ועבדיה כלילא לראשיה. אזלא חד חויא ומחא יתיה וקטיל יתיה. אתא חד גבר וקם למסכר בההוא חויא. אמר תמה אני על מן דקטל הדין חויא. אמר ההוא גברא אנא קטלית יתיה. תלה אפוי וחמא לההוא עושבא עבידא כלילא לראשיה. אמר מן קושטא את קטלית יתיה א"ל אין. א"ל יכול את מרים הדין עשבא מן ראשיך א"ל אין כיון דארים יתי'. א"ל את יכיל קריב הכא ומרים הדין חויא בהדין חוטרא. א"ל אין. כיון דקריב לההוא חויא מיד נשרו אבריו. ר' ינאי היה יושב ודורש בפתח עירו. ראה נחש מרתיע ובא. והוה מרדף

מתנות כהונה

בהדיוקין וכו'. כך המזלות קשר להם הדרך כדי שלא יטרחו הרבה ואח"כ הרגו: לנס הדרך ונתמעט שמהם: ובעי שאלה כו'. הילקוט לא גרים ליה וכתב הא"א שהיה הגה"ה על הגליון: ה"ג אלא לת"פ שנה: בנות שוח כו': לשלש שנים. ונשתרש בשנת השמטה: ואותו יום. בעת הבריאה: נשתכללו. ויכלו דרש לשון שכלול: מכוללים היו כו'. בשעת בריאתן נבראו דרך כלל מקושר ומעורב בלי חיתוך ופירוד והיו מותחין והולכין כל ו' ימים על שיעורם עד שאמר הקב"ה די ופי' הכתוב כך ויכלו כבר היו מכוללים והיו מותחין והולכין עד יום ו' ואז אמר הקב"ה די בדיבור זה ויכל אלהים כו': ג' צבאים הן. פירש י"ל הפך ורצון ותאוה: כל ימי צבאי. מדבר בתלמידים כדאיתא ביומא: כימי שכיר. כמו שכיר יום בבא השמש מועד לאתו: צבא לו. חיל וצבאות ורש"י פי' לצבאות השמים והארץ נעשו בשבילו. ואם לאו צבא והיל יצא עליו וימותוהו והספר עצמו מפרש והולך בנה בנין כו': דקיין עלבון ופרעון חובו: העלה סמים. הצמות ודרש צבא מלשון חפץ ורצון והנייה: כימה. כוכב ברקיע. מעדנת. נותן בהם טעם לעדן אותן: בין קשר לקשר. פרש"י כשיגלו הפירות באילן כמין קשרים קטנים ובין קשרי השבולין מושכן ומגדלן: ממזר. עושה אותם כך מלשון ביצה מוזרת ורש"י פירש מפזר אותם ומפרים אותם כמו הנה זורה הגורן: בכלל בריותו. יש בהם צורך וגם הנה עיקר הבריאה: הוי משתעי. היה מספר המעשה בזה כל מקום שאינו מדבר רק בסיפור דברים הוא אומר משתעי: הוה קאים כו'. הוה עומד על שפת הנהר: חמא כו' ראה צפרדע את שהיה טוען ונושא עליו עקרב א' ומעבירה על הנהר: מגיזה מעבירה כד"א וכן נגוזו ועבר: כיון שעשה העקרב שליחות שנשתלח לו מן השמים הצפרדע החזירתה למקומה ועיין בויקרא רבה ובקהלת (רבה) שהמיתה שם בני אדם: דהוה קאים למהלך כו'. שהיה עומד לקצור הקמה בשדה: בהדא בקעת. בבקעה זו של בי טרפא שם מקום: חמא כו'. ראה עשב א' ולקח אותו ועשה ממנו עטרה לראשו: אזלא כו'. הלך שם נחש א' והכה הוא את הנחש והמית אותו: אתא כו'. בא שם איש א' ועמד לראות ולהסתכל ומתמה באותו נחש מפני שהיה הבר ומכיר כחו של אותו נחש ואמר תמה אני על מי שהמית את הנחש היה אומר אותו האיש הקוצר אני הרגתיה: תלה כו'. היה תולה עיניו והרים פניו למעלה וראה כו' ראה לאותו עשב נעשה עטרה לראשו והכיר העשב שהוא מגין ומציל בפני ארס הנחש אמר לאותו קוצר מן קושטא את קטלית יתיה ומצאתי בשם רש"י ז"ל מן קושטא וכו' בדין הרגת אותו מאחר שיש עמך אותו עשב וקשה לי א"כ למה שמע אליו שוב להסירו. מראשו אלא בשיפטא עסקינן: יכול אתה להרים ולהסיר אותו ע"פ מעל ראשך א"ל אין וכן עשה וכיון שהרימו והסירו א"ל יכול אתה לקרב לכאן ולהרים ולנגוע זה הנחש בזה המקל שהיה בידו: נש"ו נפלו מפני הוזק ארס הנחש.

אסיפת אמרים

ג' צבאים הן. דק"ל וכל תולדותם כל"ל. לכן מפ' ל' צביון וממשלה. ופי' ג"פ נזכרו בפ' מל' ממשלה: צבא לשמים ולארץ. אלו מלאכים הממונים עליהם כדאיתא בסמוך אין לך עשב כו' מכה אותו כו': צבא לתלמידים. שהרב מושל עליהם. ופי' הפ' כל ימי ממשלתי אוחיל שאעמוד תלמיד הגון שיהי' חליפתי: צבא ליסורים. שהם מושלים על האדם כל ימי היותו עלי ארץ לפי זמן הקבוע להם ודרש ג"כ כפי המסורה על ארץ לכן אמר וכל צביונו וממשלתו של האדם אינו אלא על הארץ פי' בעסקי הזמן לבנות ולנטוע ומה הני' יש לו שימיו קצובים כימי שכיר ולפני דרשות אלו מסיק ג"כ ר"נ אם זכה כו' הרבה צבאים כו' וכן סירא דרשו ג"כ כפי המסורות שצביונו של האדם על הארץ ממש ולז"א העלה סמים מן הארץ. ועכ"ז כימי שכיר ימיו

ליה מן הדין סיטרא . והוה חזר מן דין סיטרא . ועוד הוה רדיף ליה מן הדין סיטרא . והוה הזר מן הדין סיטרא . אמר זה הולך לעשות שליחותו . מיד נפלה הברה בעיר . פלוני בן פלוני נשכו נחש ומת . ר' אלעזר הוה יתיב מטייל בבה"כ . אתא חד רומאי ותרכיה וקדם יתיה ויתיב ליה . אמר לית דין על מגן . מיד נפק חד חויא ומחא יתיה וקטל יתיה . וקרא עליו (ישעיה מג) ואתן אדם תחתיך . ר' יצחק בר אלעזר הוה קאים ומטייל על משוניתא דימא דקיסרין . ראה שם קולית אחת והוה מצנע לה והות מתגלגלא . מצנע לה והות מתגלגלא . אמר זאת מוכנת לעשות שליחותה . עבד חד בלדר נכשל בה ונפל ומת . אזל פשפשוניה ואשכחוניה טעין כתבין בישין על יהודאי דקיסרין . טיטוס הרשע נכנס לבית קדש הקדשים וחרבו שלופה בידו וגידר את שתי הפרוכות ונטל ב' זונות ובעלן על גבי המזבח . ויצאת חרבו מלאה דם . אית דאמרי מדם הקדשים . וא"ד מדם שעיר של י"ה . והירף וגידף ונטל כל כלי בהמ"ק . ועשאן כמין גורגותני אחת . והתחיל מהרף ומגדף כלפי מעלה . ואמר לא דמי ההוא דקעביד קרבא עם מלכא במדברא ונצח ליה . לההוא דעביד קרבא עם מלכא בגו פלטין דידיה ונצח ליה . ירד לספינה כיון שירד מהאיה נחשלא בימא אמר דומה זה שאין כחו של אלוה של אומה זו אלא במים . דור אנוש לא פרע מהן אלא במים . דור המבול לא פרע מהן אלא במים . פרעה וכל חילו לא פרע מהן אלא במים . אף אני כשהייתי בתוך ביתו וברשותו לא היה יכול לעמוד בי . ועכשיו לכאן קדמני . סבור הוא שיהרגני במים . א"ל הקב"ה רשע חייך מבריה שהיא פחותה מכל הבריות שבראתי מששת ימי בראשית . בה אני נפרע מאתו רשע . מיד רמז הקב"ה לשר של ים ועמד מזעפו . כיון שהגיע לרומי יצאו כל גדולי רומי לקראתו וקילסו אותו . כיון שעלה לרומי נכנס למרחץ . כיון שיצא הביאו פיילי פוטירון של יין לשתותו ונכנס יתוש בתוך חוטמו והיה נוקר את מוחו והולך . עד שנעשה גדול כמו גוזל של ב' ליטראות . והיה מצווה ואומר פצעו מוחו של אותו האיש ודעו במה אלהיהם של יהודים נפרע מאותו האיש . מיד קראו לרופאים ופצעו מוחו . והוציאו כגוזל של שתי ליטראות . אר"א בר ר' יוסי אנא המיתיה ברומי תרתין ליטרא מהכא וגוזלא מהכא ותקיל חד לקביל חד . ונטלו אותו ונתנו אותו בתוך קערה אחת . כל מה דהוה הדין שני . הוה הדין שני . פרח יתושא פרחה נפשיה דטיטוס הרשע : ויכל אלהים ביום השביעי וגו' . א"ר חנינא משכני רבי ישמעאל ב"ר יוסי אצל פונדק אחד וא"ל כאן התפלל אבא של שבת בע"ש . ר' ירמיה ור' אחא אמרי ר' יוחנן מקשי . כאן התפלל אבא של שבת בע"ש . אתמהא . ולא צריך מקשי . דהא חמריא הוו סלקין מן ערב לצפורין . והוו אמרין כבר שבת ר"ה בן דוסא בעירו . ואי בעית מקשיא . על הדא קשיא . דאמר ר' חנינא משכני רבי ישמעאל ברבי יוסי אצל פונדק אחד . וא"ל כאן התפלל אבא של אחר שבת בשבת . א"ר אסא אף על דא לא הוי צריך למקשיא . דהא ר' הוה יתיב ודרש והוה אמר לאבא יודן אמוריה אכרוז קומי דצבורא יצלון דחולא עד יומא קאים : ר' שאליה לר"י ב"ר יוסי א"ל שמעת מאביך מהו ויכל אלהים ביום השביעי . אתמהא . אלא כזה שהוא מכה בקורנוס ע"ג הסדן הגביהה מבעוד יום והורידה משתחשך . אמר רשב"י ב"ו שאינו יודע לא עתיו . ולא רגעיו . ולא שעותיו . הוא מוסיף מחול על הקדש . אבל הקב"ה שהוא יודע רגעיו ועתיו ושעותיו . נכנס בו כחוט השערה . גניבא ורבנן . גניבא אמר משל למלך שעשה לו חופה וציירה וכיירה . ומה היתה חסרה . כלה שתכנס לתוכה . כך מה

אסיפת אמרים

ימ ו (מז"ה) : אר"ח . דק"ל ביום הששי הל"ל לזה הביא שהתפללו של שבת בע"ש וזה ע"כ היה בזמן תוספת שבת ומקרי שבת לענין הפלה ושפיר מיקרי ביום השביעי והקב"ה עשה אז מלאכה כדי שלא תהא התוספה חובה רק מצוה מן המובחר וכדי לשכלל העולם בקדושת שבת (שם) : מקשי . דק"ל למה דוקא בפונדק הע"כ בעיר לא רצ לפרוש מן הצבור רק בפונדק שלא היה עם הצבור לזה מקשי דהא על"פ מצוה להתפלל בשעה שהציבור מתפללין . ותירצו דרהב"ד נהג כן תמיד בעירו וא"כ סמך ר"י אציבורו של רחב"ד . וכן שפי' בכמוך (שם) :

מתנות כהונה

מתיע לי' ניענוע ונדנוד כד"א נרתע לאחוריו בפ' קרח גרס מרתית לי' רתתא וכעס ענינו : ה"ג והוה מרדף ליה מן דין כו' פי' ר' ינאי היה רודף הנחש מצד זה והיה חוזר ובא מצד אחר : הברה קול הברה : הוה יתיב מטייל פירש"י לעשות צרכיו ול' נקי דבר ובירוש' פ' במה אשה תמצא מעשה זה בל' אחרת : רומי גוי א' מן רומאי : ותרכיה וגרשו : וקדם ש׳קדימו ויסב לו : לית דין כו' . אין זה נכנס בא לידי שילטרני כ"כ מיד יצא נחש א' והכה אותו והמיתו : ומטייל כמשמעות : משוניתא הוף הים ועיין בערוך : קולית עצם של רגל מן המת : והוה מתגלגלא . כל עוד שהיה מצניע אותה היתה חוזרת מאכין

ומתגלגלת באמצע הדרך : בלדר . פי' הערוך שר חשוב מהלך המלך : פשפשוניה כו' הפשוהו בבגדיו וכלי תשמישו ומצאו אצלו שהיה נושא כתבים רעים על היהודים מעיר קסרין : טיטוס . גרסע כל זה מבואר בפ' הניזקין (נ"ו) : שתי פרוכות שהיה באמה שהיה ספק אצלם אם היה מן קדש או מן קדשי קדשים וקראו חז"ל אמה טרקסין : על גבי מזבח . ובילקוט קהלת גרס על ספר תורה ושמא כא וכא איתא : מדם הקדשים נתלכלך הפרוכת ונגע בחרבו : גרגותני של : כלפי מעלה . שאמר שהרג את עצמו : לא דמי כו' . אינו דומה מי שעושה מלחמה עם המלך במדבר ומנצח אותו כו' : ה"נ מהאיה נחשל בימא פי' ככהו נחשול בים : דומה זה כלפי מעלה אמר כן נדמה בעיני שאין כו' : לכן קדמני לכאן , קדם אותי : פיילי פוטירין כוס של משקין ששותין אחר המרחץ ורש"י פי' כוס קיסר . ונראה שהוא מזרק יין שכן קערה ת"י פיילי : אנא המיתיה כו' . אני ראיתי לאותו גוזל ברומי והיו מניחין שני ליטרות בכף מאזנים מזה והגוזל בכף מאזנים מזה והיו שוקלין בשוה זה כזה : שני תי ור"ל שוה ומחליף כח . והערוך גרס שיא ופי' בו ממלא ומגדל ושוב גרס הערוך עד שעמד על עיקרו ופרח : לא צריך מקשי . לא היה צריך להקשות כי אינו קושיא דהא מוליכי חמורים היו עולים מעיר ערב לעיר צפורי . או ר"ל מן ערב כלומר בע"ש קודם הכנסת שבת : כבר שבת . קבל שבת והתפלל א"כ ש"מ דר' חנינא ג"כ עשה כן ואין לתמוה על רבי יוסי : ואי בעית כו' . ואם תרצה להקשות על דבר זהים להקשות וכו' : של אחר שבת . תפלת מוצאי שבת : אמורא שהיה עומד עליו להכריז הדרשה לרבים : אכרוז כו' . הכריז לפני הצבור שיתפללו בעוד שהיום עומד טרם בא השמש . ושבת היה שבשבת היו דורשין בב"ה לרבים : אתמהא ויכל וכו' . וכי בשבת היה עושה מלאכה והכתיב וישבות ביום השביעי : הורידו כו' . אבל רש"י ז"ל גרס והדרה משתחשך . פי' החזיר ידו מן המלאכה משתחשך : וציי׳ה ציורים בקורה ובכותלים : מה היה העולם חסר שבת פירש"י יום הקלוס

בבכרת

היה העולם חסר. שבת. רבנן אמרי משל למלך שעשו לו טבעת מה היתה חסירה. חותם. כך מה היה העולם חסר. שבת. וזה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך. ויכל אלהים ביום הששי וישבות בשביעי: תלמי המלך שאל את הזקנים ברומי בכמה ימים ברא הקב"ה עולמו. א"ל לששה ימים. א"ל ומאותה שעה גיהנם ניסוקת לרשעים אוי לעולם מדיניו: מלאכתו. לא כן א"ר ברכיה בשם ר' סימון לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו. ואת אומר מכל מלאכתו. אתמהא. אלא להפרע מן הרשעים שהן מאבדים את העולם שנברא כולו בעמל וביגיעה. וליתן שכר טוב לצדיקים שהן מקיימין את העולם שנברא כולו בעמל וביגיעה. ומה נברא בו לאחר ששבת. שאנן. ונחת. שלוה. והשקט. ר' לוי בשם ר' יוסי ב"ר נהוראי כ"ז שהיו ידי קוניהם ממשמשין בהם היו מותחים והולכין. כיון שנחו ידי קוניהם מהן. ניתן להם נחה. וינח לעולמו. ביום השביעי: א"ר אבא ב"ו בשעה שהוא עושה אסטאט..ה אינו נותן דונטיבה. ובשעה שהוא נותן דונטיבה. אינו עושה אסטאטיבה. אבל הקב"ה עשה אסטאטיבה ונתן דונטיבה וישבות ויברך:

פרשה יא ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו. כתיב (משלי י) ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה. ברכת ה' היא תעשיר זו השבת. שנא' ויברך אלהים את יום השביעי. ולא יוסיף עצב עמה זה האבל. המד"א (שמואל ב יט) נעצב המלך על בנו: ויברך אלהים את יום השביעי וגו'. ר' ישמעאל אומר ברכו במן וקדשו במן. ברכו במן שכל ימות השבת היה יורד עומר ובע"ש שני עומרים. וקדשו במן שלא ירד בו כל עיקר. ר' נתן אומר ברכו במן. וקדשו בברכה. ר' יצחק אמר ברכו במן. קדשו במקושש. וברכו בעטיפה. רב הונא אמר צריך להחליף. ר' חייא בשם ר' יוחנן אמר צריך לערב. אבין בר חסדאי אמר צריך לשלשל. ר' ירמיה ור' זעירא הוון מהלכין כחדא. ואסתלקת גולתיה דר"י ושילשלה ר' זעירא. הדא אמרה צריך לשלשל. ר' אלעזר אומר ברכו בנר. ובי היה המעשה פעם אחת הדלקתי את הנר בלילי שבת ובאתי ומצאתי אותו במ"ש דלוק ולא חסר כלום. ברכו באור פניו של אדם. קדשו באור פניו של אדם. לא דומה אור פניו של אדם כל ימות השבת. כמו שהוא דומה בשבת. ברכו במאורות. ר"ש בר"י איש כפר עכו אומר משום ר"ש אע"פ שנתקלקלו המאורות מע"ש. אבל לא לקו עד מ"ש. אתיא כרבנן ולא אתיא כר' אמי. דא"ר אמי אדה"ר לא לן כבודו עמו. מה טעם (תהלים מט) אדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו. ורבנן אמרי לן כבודו עמו. ובמ"ש גיטל ממנו זיוו וטרדו מגן עדן. הה"ד (איוב יד) משנה פניו ותשלחהו. כיון ששקעה החמה בלילי שבת. בקש הקב"ה לגנוז את האורה. והלק כבוד לשבת. הה"ד ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו. ברכו באורה. כיון ששקעה החמה בלילי שבת התחילה האורה והיתה משמשת. התחילו הכל מקלסין. הה"ד (שם לז) תחת כל השמים ישרהו ואורו על כנפות הארץ. מפני מה. ואורו על כנפות הארץ. א"ר יהודה ב"ר סימון אור שברא הקב"ה ביום הראשון אדם צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו. כיון שהסתכל הקב"ה באנשי דור המבול ובאנשי דור הפלגה שמעשיהן מקולקלין עמד וגנזה והתקינה לצדיקים לע"ל. ומנין שגנזה. שנא' (שם לח) וימנע מרשעים אורם וגו'. ומנין שהתקינה לצדיקים לע"ל. שנא' (משלי ד) ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום. ר' לוי בשם ר' זעירא אמר ל"ו שעות שימשה אותה האורה. י"ב של ע"ש. וי"ב של לילי שבת. וי"ב של שבת. כיון ששקעה החמה במצ"ש. התחיל החשך משמש ובא ונתיירא אדה"ר. שנא' (תהלים קלט) ואומר אך חשך ישופני ולילה אור בעדני. אותו שכתוב בו הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב. בא להזדווג לי. מה עשה הקב"ה. זימן לו שני

מתנות כהונה

בשברא הקב"ה שמים וארץ עשה ממונים לכל מה שברא למזלות ולדשאים ולאילנות ולימים כשבאת יום השבת נתקבלו כ. השמש נים וקלסו להקב"ה ואמרו מזמור שיר ליום השבת ע"כ אבל בפירש"י בא. מה משמע שהעולם היה חסר מנוחה וכאשר בא שבת הרי בא גם כן מנוחה ונגמרה המלאכה בלי חסרון. פירושו ויכל אל יום השביעי מלאכתו: בעמל כו'. כלומר שכתיב על עצמו לשון מלאכה על דרך שאמרו בעשרה מאמרות נברא העולם כו': ומה נברא בו. בשבת

אסיפת אמרים

מאביך. דלדידיה שהתפלל של מוצ"ש בשבת אינו מוכח לפי ביום השביעי אהוספה מתפלת שבת בע"ש (שם): משנה. דרש נוטריקון מולאי שבת ניטל הוד פניו ותם הכו (יפ"ת): כיון ששקעה חמה. לאו מילתא דרבנן הוא אלא המדרש לקרא מ כבי ר"ל דלקנן להם קי למילתיה דברכו במאורות. והכי נא הזר וכתבן בסמוך במילתיה דר"ל. כדגר' לקמן פ' י"ב (שם): הכל מקלסין. שמשה האורה

אחר שבת מכל מלאכתו: שאנן כו'. כמ"ש חז"ל מה היה העולם חסר מנוחה באת שבת באה מנוחה: אסטאטיבא גוזר מנוחה על עבדיו: דונטיבא מתנה ויברך פירושו לשון מתנה כד"א קח את ברכתי וכן אגל בת כלב: זה האבל. שאין אבילות של פרהוס נוהג בו: בברכה שצריך לברך עליה בכוס אתה י"י מקדש השבת: ה"ג בילקוט אמר רבי יצחק ברכו בעטיפה וקדשו במקושש: במה שש שנתקדש שם שמים ע"י שנסקל על שחללו: להחליף כל בגדיו מבגדי חול לבגדי שבת: ל רב בגד אחד של שבת עם בגדי חול ודי בזה או רצה לומר אם אין לו להחליף כולם אז די לו כשיערב אחד וכן אמר טוב גבי שלשול שאם אין לו להחליף כלל די ל שיתיר וגורו שמשלשלים דרך מטה שלא כדרך החול שחוגר אותם למעלה כדי ל קל פעמיו: מהלכין כחדא. הולכין כאחד כלומר ביחד ואסתלקת היה מקושר ומסולק למעלה בתגורתו והתיר רבי זעירא החגורה כדי שיפלו וישלכו למטה ובע"ש סמוך להסיבה היה או בשבת עצמה: גולתיה טליתו: שנתקלקלו ומלאתי הגיר' שנתקלקלו המאורות אור הראשון בדיל הקב"ה לעתיד מפני שלא היו כדאי הרשעים. גזירה זו נגזרה בע"ש כשחטא אדם ואע"פ שנטלו שמא היה בו. ס' לא נגנז אור הראשון עד מוצאי שבת וכדמפרש יהודא: ל"ו בעות כו'. אלא השב אלא מיום שנברא בו אדם הראשון ששמשה בו לפנים מן השורה: ה"ג אך חושך ישופני. אותו שכתוב בו כו' ואתה תם פה זה נחש יצר הרע שמאל שמחשיך עיניהם של הבריות: שני רעפים כו' בשוהר טוב את את שני האבנים האחד של אופל ואחד של צלמות

רעפים והקישן זה לזה ויצא מהן אור ובירך עליה. הה"ד (שם) ולילה אור בעדני. מה בירך עליה בורא מאורי האש. אתיא כשמואל דאמר שמואל מפני מה מברכין על האור במ"ש. מפני שהיא תחלת ברייתה. רב הונא בשם רב ור' אבהו בשם ר' יוחנן אמרי אף מוצאי יוה"כ מברכין עליו. מפני ששבת האור כל אותו היום. ברכו ביציאה. ר' לוי בשם ריב"ח אמר כל יום שיש בו חסרון כתיב בו ברכה ואינו חסר כלום. בחמישי נבראו עופות ודגים. וב"א שוחטין עופות ואוכלים. וצדים דגים ואוכלים. כתיב בו ברכה ואינו חסר כלום. בששי נברא אדם ובהמה ובני אדם שוחטין בהמה ואוכלין. וב"א מתים. כתיב בו ברכה ואינו חסר כלום. בז' מאי אית לך למימר. ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא אמר מפני היציאה. ר' אלעזר בשם ר' יוסי אמר מפני איסטניסים. ברכו במטעמים. רבינו עשה סעודה לאנטונינוס בשבת. הביא לפניו תבשילין של צונן אכל מהם וערב לו. עשה לו סעודה בחול הביא לפניו תבשילין רותחין. א"ל אותן ערבו לי יותר מאלו. א"ל תבלין אחד הן חסירין. א"ל וכי יש קלרין של מלך חסר כלום. א"ל שבת הן חסירין. אית לך שבת: ר' ישמעאל ב"ר יוסי שייליה לרבי א"ל בני בבל בזכות מה הן חיים. א"ל בזכות התורה. ובני א"י בזכות מה. א"ל בזכות מעשרות. ואנשי ח"ל בזכות מה. א"ל בזכות שהן מכבדין את השבתות וי"ט. אמר ר"ח בר אבא פעם אחת זמנני אדם אחד בלודקיא והביאו לפנינו דיוסקוס אחד טעון בי"ו מוטות. ובו מכל מה שנברא בששת ימי בראשית. ותינוק אחד היה יושב באמצעיתו והיה מכריז ואומר (שם כד) לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה. כ"כ למה. כדי שלא תזוח דעתו של בע"ה עליו. א"ל בני מהיכן זכית לכל הכבוד הזה. א"ל טבח הייתי וכל בהמה יפה שהייתי רואה כל ימות השבת. הייתי מפרישה לשבת. ואמרתי לו לא על מגן זכית. א"ר תנחומא עובדא הוה ברומי בערובת צומא רבה. והוה תמן חד חייט ואזל דיזדבן ליה חד נון. אשתכח הוא וטלייא דאיפרכוס קיימין עילויה. הוה הדין מסיק ליה בטימי. והדין מסיק ליה בטימי. עד דמטיא לי"ב דנרין. ונסבה ההוא חייטא. בענתא דאריסטון. אמר איפרכוס לטלייא למה לא אייתית לי נון. א"ל מרי מה לכפור מינך. אזלית ולא הוה תמן אלא חד נון. ואשתכחת אנא וחד יהודאי קיימין עילויה. והוה הוא מסיק ליה בטימי ואנא מסיק ליה בטימי עד דמטא לי"ב דנרין. מה הוית בעי דאייתי לך נון בי"ב דנרין. אתמהא. א"ל מן הוא. א"ל ב"נ פלן. שלח בתריה ואתא לגביה. א"ל מאי חמיית חייט יהודאי דאכלת נון בי"ב דנרין. א"ל מרי. אית לן חד יום. דכל חובין דאנן עבדין כל יומי שתא. היא מכפר עלינן. וכד הוא אתא לית אנן צריכין ליקוריה יתיה. אמר כיון שהבאת ראיה לדבריך הרי אתה פטור. מה פרע לו הקב"ה. הלך וקרע אותה וזימן לו בתוכה מרגלית טובה והיה מתפרנס הימנה כל ימיו: טורנוסרופוס הרשע שאל את ר"ע א"ל מה יום מיומי'. א"ל ומה גבר מן גוברין. אמר מה אמרית לך. ומה אמרית לי. א"ל אמרית לי מה יום מיומים. מ"ש יומא דשבתא מכל יומא. ואמרית לך ומה גבר מגוברין. מ"ש טורנוסרופוס מכל גוברין. א"ל שרצה המלך לכבדני. א"ל אף זו שרצה הקב"ה לכבדה. א"ל מנאן את מודע לי. א"ל הרי נהר סמבטיון יוכיח. שמושך אבנים כל ימות השבת. ובשבת הוא נח. א"ל לנגדא את נגיד לי אתמהא. א"ל והרי המעלה את המת בזכורו יוכיח. שהוא עולה כל ימות השבת. ובשבת אינו עולה. וההוא גברא ליהוי בדק באבוהו. חד זמן צריך ובדק באבוהו. וסלק כל יומא דשבתא ובשבתא לא סלק. בתר שבתא אסקיה. א"ל אבא מן דמיתת איתעבידית יהודי. אתמהא. מפני מה עלית כל ימות השבת ובשבת לא עלית. א"ל כל מי שאינו משמר את

אסיפת אמרים | מתנות כהונה

בלילה (שם): לנגדא. פי' לנהר. שבל' ה"ס מודים שאין לשום ע"ג שנא' קץ שם לחושך אבן אופל וצלמות: ביציאה ההוצאה לשבת רבה שליטה. על האדם לפיכך ברכו וכמו שאחז"ל לוו עלי ואני פורע: בז' מאי אית לך למימר. לשון שאלה הוא: איסטנוסים אנשים מפונקים השואבים טעם טוב ברכו בטעם טוב וכדמפרש ואזיל: אותן ערבו לי. אותם שאכלתים בשבת והיו צוננין ערבים עלי: תבל תבלין: קדרין אוצר: אית לך שבת. בתמיה: בזכות מה הם חיים. כלומר חיי העושר שעני חשוב כמת ופי' כל כתבי גרס מעשרין: בזכות התורה שנא' כה כי היא חייך וכתיב בשמאלה עושר וכבוד: בזכות מעשר. דכתיב עשר תעשר ודרשו חז"ל עשר בשביל שתתעשר: שהן מכבדין כו. וכמו שדרש למעלה ברכת ה' היא תעשיר: דיוסקיה פי' הערוך שלחן: כ"כ למה. היה התינוק מכריז כך: שלא תזוח. תתגאה ויזכור כי מאת ה' היתה זאת: לא על מגן לא על חנם באת לך שיש לך זכות גדול לתלות בו: עובדא הוה כו'. מעשה היה בעיר רומי בערב י"כ שנקרא צומא רבה הגדול והחמור והיה שם חייט אחד אומן תופר בגדים במחט והלך לקנות דג אחד ונמצא שלא נשאר אלא הדג מי שחפץ לקנותו אלא הוא ונער אחד עבד לאיפרכוס הוא שר העיר והיה זה מעלה אותו בדמים וה?' העלה יותר עד שהגיעו דמיו לשנים עשר דינרים ולקח אותו החייט: ה"ג בענתא דאריסטון אמר איפרכס לטיילא כו'. בעת של סעודת הצהרים אמר השר לנערו למה לא הבאת לי דג כאשר צויתיך אמר לו אדוני מה אכפור מפניך הלכתי לקנות דג ולא היה שם אלא דג אחד ונמצאתי אני ויהודי אחד העומדי' עליו לקנותו והוא. הוא מסיק פי' והיה היהודי מעלה אותו בדמים וכן אנכי העליתיו בדמים עד שהגיע לי"ב דינרים מה היית רוצה שאביא לך דג בעד שנים עשר דינרים בתמיה: מן הוא. מי הוא אותו יהודי אמר ליה בן אדם פלוני: שלח בתרי' גרסי'. שלח אחריו ובא אצלו אמר לו מה ראית אתה יהודי חייט שאכלת דגים בי"ב דינרין אמר לו אדוני יש לנו יום א' כל עונות שאנו עושין כל ימות השנה הוא מכפר עלינו וכשבא אותו יום אין אנו צריכין לכבדו בתמיה: מה יום מיומים. מה מעלת יום אחד משאר הימים והשיב מה מעלת איש אחד משאר אנשים שלפעמים נמצא איש אחד נעלה משאר בני אדם אמר לו טורנוסר פים אמור ומפרש לי איך הבנת מה שאמרתי לך ומה עניתני: מנאן כו' מהיכן אתה מודיעני במופת שרצה הקב"ה לכבד את השבת: לנגדא את נגיד לי. למשוך את משכני כלומר ממשיך ודוחה אותי בדחייה בעלמא מי יאמר שהוא: כן והרוצה לשקר מרחיק עדותו וכן פירש"י ז"ל: וההוא גברא. על טורנוסרופוס אמר כן אם תרצה לבחון הדבר בדוק באביך: חד זמן. לזמן אחד היה צריך לשאול באוב: ובדק הדבר באביו להעלותו עקברו ועלה לו כל ימות השבוע ובשבת רצה להעלותו ג"כ ולא עלה לו: אחר שבת העלוהו

השבת אצלכם כרצונו. כאן הוא משמר אותו בעל כרחו. א"ל וכי עמל יש לכם שאתם עמלים כל ימות השבת. ובשבת אתם נוחין. א"ל כל ימות השבת אנו נידונין. ובשבת אנו נוחין. חזר אצל ר"ע א"ל אם כדבריך שהקב"ה מכבד את השבת. אל ישיב בה רוחות. אל ירד בה גשמים. אל יצמיח בה עשב. א"ל תיפח רוחיה דההוא גברא. אמשול לך משל. לשנים שהיו דרין בחצר אחת. אם אין זה נותן עירוב. וזה נותן עירוב. שמא מותרין לטלטל בחצר. אבל אם היה אחד דר בחצר. הרי הוא מותר בכל החצר כולה. אף כאן הקב"ה לפי שאין רשות אחרת עמו וכל העולם כולו שלו מותר בכל העולם כלו. ולא עוד. אלא שהרי אוכלי המן מעידין עליו שכל ימות השבת היה יורד. ובשבת לא היה יורד: פולוסופוס אחד שאל את ר' הושעיא. א"ל אם חביבה היא המילה. מפני מה לא נתנה לאדה"ר. א"ל מפני מה אותו האיש מגלח פאת ראשו ומניח את פאת זקנו. א"ל מפני שגדל עמו בשטות. א"ל אם כן יסמא את עיניו. ויקטע את ידיו. וישבר את רגליו. ע"י שגדלו עמו בשטות. א"ל ולאילן מיליא אתינן. אתמהא. א"ל להוציאך הלא א"א. אלא כל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכין עשייה. כגון החרדל צריך למתוק. התורמוסים צריכין למתוק. החיטין צריכין להטחן. אפילו אדם צריך תיקון: ר' יוחנן בשם ר"י בר חלפתא אמר אברהם שאין כתוב בו שמירת שבת. ירש את העולם במדה. שנאמר (בראשית יג) קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה וגומר. אבל יעקב שכתוב בו שמירת שבת. שנ' (שם לג) ויחן את פני העיר. נכנס עם דמדומי חמה. וקבע תחומין מבעוד יום. ירש את העולם שלא במידה. שנ' (שם כח) והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת וגו': ד"א למה ברכו ר' ברכיה ור' דוסתאי ור' שמואל בר נחמן. ר' ברכיה ור' דוסתאי אומרים שאין לו בן זוג. חד בשבתא תרי בשבתא. תלתא ארבעתא. חמשתא ערובתא. שבתא לית לה בן זוג. ר"ש בר נחמן אמר שאינו נדחה. י"ט נדחה. יה"כ נדחה. שבת אינה נדחית. תני רשב"י אמרה שבת לפני הקב"ה רבש"ע. לכולן יש בן זוג ולי אין בן זוג א"ל הקב"ה כנסת ישראל היא בן זוגך. וכיון שעמדו ישראל לפני הר סיני. אמר להם הקב"ה זכרו הדבר שאמרתי לשבת. כנסת ישראל היא בן זוגך. היינו דבור (שמות כ) זכור את יום השבת לקדשו: ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא אמר. שלשה בריות היה הקב"ה בורא בכל יום ויום. בא' ברא שמים וארץ ואורה. בב' רקיע וגיהנם ומלאכים. בג' אילנות ודשאין וג"ע. בד' חמה ולבנה ומזלות. בה' עופות ודגים ולויתן. בו' אדם וחוה ורמשים. א"ר פנחס בו' ברא ששה. אדם. וחוה. ורמש. ובהמה. וחיה. ומריאים. א"ר בנייה אשר ברא אלהים ועשה אין כתיב כאן. אלא אשר ברא אלהים לעשות. כל מה שהיה הקב"ה עתיד לבראות בז'. הקדים וברא אותו בו': ר' פנחס בשם ר' הושעיא אמר. אע"ג דאת אמר כי בו שבת מכל מלאכתו. ממלאכת עולמו שבת. ולא שבת לא ממלאכת הרשעים. ולא ממלאכת הצדיקים אלא פועל עם אלו ועם אלו. מראה לאלו ולאלו מעין דוגמא נטורין שלהן. מנין שפורענותן של רשעים קרויה מלאכה. שנאמר (ירמיה נ) פתח ה' את אוצרו ויוצא את כלי זעמו כי מלאכה היא ומנין ששכרן של צדיקים קרויה מלאכה. שנאמר (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם:

פרשה יב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם. כתיב (איוב כו) הן אלה קצות דרכיו וגו'. א"ר הונא כל מה שאת רואה קצות דרכיו של הקב"ה הן. הן אלה קצות דרכיו (שם) ומה שמץ דבר נשמע בו. ורעם גבורותיו מי יתבונן. א"ר הונא. הרעם הזה בשעה שהוא יוצא כתיקונו אין כל בריה יכולה לעמוד עליו. נתבונן אב"כ אלא מי יתבונן. הפקחים יודעין רמוז

מתנות כהונה

העלוהו ואמר לו אבי אחר מיתתך נעשית יהודי: אצלכם בעולם שאתם החיים פרוים כו: למה לא נתנה לאדה"ר שהוא היה יציר כפיו וחביב לפניו וראוי הוא ושלם בכל יצירותיו אלא ודאי הי' לא לזה ומלבכם אתם עושים וכל הנברא בששת ימי הבריאה עליו אין מוסיף ולגרוע דאל"כ היה נברא ככה השיב לו אם הוא כדעתך שכל הנברא עם אדם חביב הוא להיות כן לעולם הלא שער הראש שנברא עמך למה אתה מגלחו ומניח שער הזקן שלא נברא עמך המאוחר והשיב ששער הראש אחר שנולד נתרבה ונתגדל עמו בשטות בימי נערותו ושער הזקן אינו בא לו עד ימי החכמה והבינה וא"כ אין ראייה מכאן ואמר לו א"כ שכל שגדל בימי נערותו ראוי להסיר יסמא העינים כו' וכפרש"י ז"ל מצאתי בשם ס"א שפי' למה לא נולד כן אדה"ר כו': חלק בלי טעם ואומר לך למה לווני הש"י לחסר בברייתו ולמה לא בראוהו נולד מהול לפי שכל הנברא מששת ימי בראשית הכל צריך תיקון ורש"י פי' מדכתיב אשר ברא אלהים לעשות אפילו מה שכבר נברא צריך לעשות עוד בתיקונו ואשר לא נתנה לאדם לפי שקודם שהגיע לשמנה ימים נתקלקל וטעמו לא עמד במצוה קלה שנצטווה וסוב כל הדורות לא הועיל להם התיקון כי לא הכירו את ה' עד שהאיר מאורו של אברהם אבינו והוא היה כמו יצירה ראשונה ואז נתנה לו וכדלקמן ריש פרשה מ"ו זמן הי' לו לאברהם אימתי שנתנה לו המילה: צריכין עשייה. תיקון: ויחן משמע לשון שבת ומנוחה ומדכתיב את פני העיר משמע שהולך לחנות ולשבות לפני העיר שלא היה לו פנאי לכנוס לתוכה: ערובתה יום ששי נקרא כן על שם שהוא ע"ש והרי הם ששה ימים והם שלשה זיגות ונשאר השבת לבד בלי זוג לפיכך ברכו: שאינו נדחה. וזו היא הברכה: יום כפור נדחה. מפני ירקא ומפני מתיא כדאי' סוף פ"ק דמג' ר"ה: כנסת ישראל וכו' שסומכין כך: ברא ששה. השלשה שהיו ראוים ליבראות בשבת נבראו בע"ש כדמפרש ואזיל: מריאים פי' הערוך שדים: לעשות משמע מה שהיה ראוי לעשות: מכל מלאכתו כו'. דייק מדלא כתיב מכל מלאכה: דוגמא נטורין. הערוך גרס דוגמטרון ופירושו דוגמת שמירתן אבל לא פורענות ממש שהרי אור גיהנם שובת בשבת: יתבונן משמע להבא אף אם בא איש חכם להתבונן אינו יכול וכלקוט איוב מסיים בו הפקחים יודעים רמז של דבר והגיונו כי מתבוננים בו ועל עיקרן אין יכולים לעמוד. נתבונן משמע אין כל

מי

אסיפת אמרים

שלטה בים רק הקדוש ברוך הוא לבדו (י"מ): מותר. והעלאת למתים היא ג"כ רק טלטול כי אין כל חדש. והכל נברא כו' ימי בראשית רק שמולאת מכח אל הפועל. (ופ"ת): אוכלי המן. שהמן לא ירד בשבת כדי שלא יחללו אוכלי המן שבת בלקיטתם (מדר"א): כתוב בו. פי' לא דקדק לקיים עירובי תחומין ולא עשה המלוה רק במידה. (י"מ): אלה כו'. פי' שמים וארץ דכתיב אלה

תולדות

והגיונו. א"ר הונא אם על סדורו של רעם אין אתה יכול לעמוד. על סדורו של עולם עאכ"ו. אתמהא. ואם יאמר לך אדם יכול אני לעמוד על סדורו של עולם. אמור לו אחרי מלך ב"ו אי אתה יכול לעמוד. אחרי ממ"ה הקב"ה אתה יכול לעמוד. אתמהא. א"ר נחמן משל לחרישת קנים. שלא היה יכול אדם להכנס בתוכה. שכל מי שהיה נכנס לתוכה היה טועה. מה עשה פקח אחד. כסח ונכנס כסח ונכנס. נכנס דרך הכסוח ויצא דרך הכסוח. התחילו הכל מתכנסין ויוצאין דרך הכסוח. ר"נ אמר הורי. משל לפלטין גדולה שהיו לה פתחין הרבה. שכל מי שהיה נכנס לתוכה היה טועה. מה עשה פקח אחד. נטל פקעת של גמי וקשרה כנגד הפתח. ונכנס דרך הפקעת ויצא דרך הפקעת. התחילו הכל נכנסין ויוצאין דרך הפקעת. ארשב"י מלב"ו שבנה פלטין. והבריות נכנסין לתוכה ואומרים. אילו היו העמודים גבוהין היתה נאה. אילו היו הכתלים גבוהין היתה נאה. אלו היתה התקרה גבוהה היתה נאה. שמא יבוא אדם ויאמר אילו היו לי שלש עינים. אילו היה לי שלש רגלים היה יפה לי. אתמהא (קהלת ב) את אשר כבר עשהו לא נאמר כאן. אלא את אשר כבר עשוהו. כביכול ממ"ה הקב"ה ובית דינו נמנין על כל אבר ואבר משלך ומעמידך על מכונך. שנא' (דברים לב) הליי' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם. הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך. א"ר לוי בר חיתא. מלך ב"ו בונה פלטין. ואם נתן ביבה על פתחה אינה נאה. ממ"ה הקב"ה ברא האדם הזה. ונתן ביבו על פתחו והוא נאה והוא שבחו: א"ר יצחק בר מריון כתיב (בראשית ב) וייצר ה' אלהים את האדם. מה ת"ל אשר יצר. כביכול הקב"ה מתגאה בעולמו ואומר ראו בריה שבראתי וצורה שצרתי: א"ר יצחק בר מריון כתיב (שם) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם. בוראם משבחן ומי מגנן. בוראן מקלסן ומי נותן בהן דופי. אלא נאין הן ומשובחין הן שנאמר אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים: ר' פנחס בשם ר' לוי אמר בהבראם בה"א בראם (ישעיה סו) ואת כל אלה ידי עשתה ויהיו כל אלה נאם ה' ואל זה אביט אל עני ונכה רוח וחרד על דברי. א"ר יהודה בשם ר' סימון לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו. שנאמר ואת כל אלה ידי עשתה. ר' יודן אמר בזכות התורה שנא' (ויקרא כו) אלה החוקים והמשפטים והתורות אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל בהר סיני ביד משה. ר' יהושע בר נחמיה אומר בזכות השבטים. שנא' (שמות א) ואלה שמות. וכתיב ויהיו כל אלה נאם ה'. אלה תולדות השמים וגו'. א"ר אבהו כ"מ שנא' אלה פסל את הראשונים. ואלה מוסיף על הראשונים. כאן שנא' אלה פסל את הראשונים מה פסל. תהו ובהו והשך: ר' יהודה ור' נהמיה. ר"י אומר ויכולו השמים והארץ בזמנן וכל צבאם בזמנן. א"ל ר"נ והא כתיב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם. מלמד שבו ביום נבראו בו ביום הוציאו תולדות. א"ל והכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום א'. יום שני. יום שלישי. יום רביעי. יום ה'. יום ו'. א"ל ר' נחמיה כמלקטי תאנים הן. כל אחד ואחד הופיע בזמנו. ר' ברכיה על הדא דר' נחמיה אמר. ותוצא הארץ דבר שהיה פקוד בידה: דרש ר' נחמיה איש כפר סיחין כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וגו'. ג' דברים הללו הן הן עיקר ברייתו של עולם. ושהו ג' ימים והוציאו שלשה תולדות. הארץ בראשון כב"ה. ושהתה ג' ימים ראשון ושני ושלישי. והוציאה ג' תולדות. אילנות ודשאים וג"ע. רקיע בשני. ושהה ג' ימים שני ושלישי ורביעי. והוציא ג' תולדות. חמה ולבנה ומזלות. ומים בשלישי. ושהו ג' ימים שלישי רביעי חמישי. והוציאו ג' תולדות. עופות ודגים ולויתן. ר' עזריה לא אמר כן. אלא ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. שני דברים הן הן עיקר ברייתו של עולם, ושהו שלשה ימים. ונגמרה מלאכתן ברביעי. שמים בראשון כב"ש. ושהו ג' ימים ראשון ושני ושלישי. ונגמרה מלאכתן ברביעי. ומהו גמר מלאכתן מאורות. הארץ בג' ותוצא הארץ עיקר ברייתה. ושהתה ג' ימים שלישי רביעי המישי.

מתנות כהונה

מי שיש לב להתבונן ובערוך ערך רעה גרס מתבונן אין כתיב אלא מי יתבונן והוא הוא: משל לחורשת קנים פי' חורשה יער של קנים: כסח כורת הקנים במגל ומגירה: חוי מגל אחר: פקעת כנך ואגודה מן גמי: קשרה כו'. וקלה הפתחון אחז בידו: עשאהו כינוי לפועלים רבים. פועלים רבים עשו אותו: משלך מאיברים אשר לך: ביבה צינור המקלח לחוץ ובו שופכין כל השופכין המזוהמין: ביבו על פתחו. זה ה וטעם נתונה למעלה מפתחי פיו וכיא שבחו שעיקר חיותו תולה בחוטמו וכמו שאחז"ל אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם: בוראן משבחן. מדכתיב אלה תולדות השמים ידייק: ביום עשות וכו'. ר' פנחס אמר אע"ג דכתיב ביום עשות לא היה בו עמל ויגיעה שנברא בה"א אות הקל בכל האותיות ולכן הביא את כל אלה ידי עשתה והלא בלא עמל ויגיעה נברא ורש"י ז"ל גרס דכוותה ואת כל אלה וגו': אלה החוקים כו'. דרש ואת כל אלה יהיה כל אלה יכול נבראו בזמנן. שנברא צבא של שמים וארץ אחר שמים וארץ: כמלקטי תאנים כו'. שהתאנים אין מתבשלין כולן כאחד וכל א' נוקט כאו"א בזמנו זה"נ כך כל צבא השמים וארץ נבראו עם שמים וארץ ואח"כ הופיע כל אחד ואחד בזמנו וכדמפרש ר' ברכי' ואזיל: ותוצא משמע שלא היה צריך רק יציאה שכבר היה נברא ונפקד בידה:

אסיפת אמרים

תולדות כו' הם רק אות דרכיו בהיות עוד עולם העליון המכוון נגד עולם התחתון ולפיכך לא יוכל להטיל בו שמץ דופי בהיות שורשו ברוחני נעלם ממנו. כי אפילו על סידורו של רעם שפעמים בא בחוזק ופעמים בנחת א"א לעמוד כו' אם יאמר כו' פי' שיאמר שגם שינוי תנועות הרעם הוא במקרה אמור לו כו'. (נז"ה): משל. במדרש הזית (א א) הביא משלים אלו לומר שמקודם שבא שלמה לא היו יכולים להשכיל עד שהורה הדרך בדוגמא ומשל וכן כאן הביאו להראות שא"א לעמוד על עיקר סדרו של עולם כי כל מה שיוכל להשיג הוא רק על דרך משל גשמי ושורשי הכמת התורה היא רוחני מאד וא"א להשיגו (שם): כביכול כו'. לפי שהאדם עולם קטן וכלו מכל העולמות הולך להמלך עמהם. והביא שכמו שהאדם אין בו שמץ דופי כך כל העולם אך שא"א לעמוד עליו (שם): בוראן משבחן כו'. כפל הלשון מדייק שמו עליהם ב"פ בא..רו בה' בראם ה' אלהים (שם): ה"ג ואת אמרת ואת כל כו'. קושיא הוא ומתרץ ר"י בזכות התורה. כן הגיר' בש"ע (י"מ): כב"ש. פי' דפליגי לעיל פ"א איזו נברא בראשון נבראת בראשון: ותוצא הארץ עיקר ברייתה. כלומר זהו עיקר ברייתה בירוש' פ"ב דחגיגה גרס בדברי ב"ש גם בבני ושכם

ונגמרה מלאכתה בששי . ומהו גמר מלאכתה אדם . שנא' (ישעיה מה) אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי : תולדות . א"ר שמואל ב"ר נחמן . כל תולדות שנאמרו בתורה חסרין . בר מן תרין . אלה תולדות פרץ וגו' . והדין . ומפני מה אינון חסרין . ר' יודן בשם ר' אבין אמר כנגד ו' דברים שנטלו מאדה"ר . ואלו הן . זיוו . חייו . וקומתו . ופרי הארץ . ופירות האילן . ומאורות . זיוו מנין שנא' (איוב יד) משנה פניו ותשלחהו . חייו מנין . כי עפר אתה וגו' . קומתו מנין . שנא' ויתחבא האדם ואשתו . א"ר אבהו באותה השעה גזעה קומתו של אדה"ר ונעשית של מאה אמה . פרי האילן ופרי הארץ מנין . שנא' ארורה האדמה בעבורך . מאורות ר"ש ב"ר יהודה איש כפר עכו אמר משם ר"מ . אע"פ שנתקללו המאורות מע"ש . לא לקו עד מ"ש . אתיא כרבנן . ולא אתיא כר' יוסי . דאמר ר"י אדה"ר לא לן כבודו עמו . מ"ט (תהלים מט) ואדם ביקר בל ילין וגו' . ורבנן אמרו במ"ש ניטל זיוו ממנו . וטרדו מג"ע הה"ד ויגרש את האדם . וכתיב (איוב יד) משנה פניו ותשלחהו א"ר יהודה ב"ר סימון . אותה האורה שנברא בה העולם . אדה"ר עמד והביט בה מסוף העולם ועד סופו . כיון שראה הקב"ה מעשה דור אנוש . ומעשה דור המבול . ומעשה דור הפלגה שהן מקולקלים . עמד וגנזו מהם שנא' (איוב לח) וימנע מרשעים אורם . ולמה גנזו . אלא גנזו לצדיקים לע"ל . שנא' וירא אלהים את האור כי טוב . ואין טוב אלא צדיקים שנא' (ישעיה ג) אמרו צדיק כי טוב . ומנין שגנזו לצדיקים . שנא' (משלי ד) ואורח צדיקים כאור נוגה . וכיון שראה אור שהוא גנוז לצדיקים שמח . שנא' (שם יג) ואור צדיקים ישמח . ר' לוי בשם ר' נזירא אמר . ל"ו שעות שמשה אותה האורה י"ב של ע"ש . וי"ב של ליל שבת . וי"ב של שבת . כיון שחטא אדה"ר בקש לגנזה . חלק כבוד לשבת . שנא' ויברך אלהים את יום השביעי . ובמה ברכו באור . כיון ששקעה החמה בליל שבת שמשה האורה . התחילו מקלסין להקב"ה . הה"ד (איוב לז) תחת כל השמים ישרהו . מפני מה . ואורו על כנפות הארץ . האירה אותה האורה כל היום וכל הלילה . כיון ששקעה חמה במ"ש התחיל החושך ממשמש ובא . באותה שעה נתירא אדה"ר . אמר שמא אותו שכתוב בו הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב . בא להזדווג לי (תהלים קלט) ואומר אך חשך ישופני אתמהא . מה עשה לו הקב"ה . זימן לו שני רעפים והקישן זה לזה . ויצאת האור ובירך עליה הה"ד (שם) ולילה אור בעדני . אתיא כההיא דתני דבי ר' ישמעאל . מפני מה מברכין על האור במ"ש . בורא מאורי האש . מפני שהוא תחלת ברייתו . רב הונא בשם ר' איבי בשם ר' יוחנן אמר . אף במוצאי יה"כ מברכין עליו . מפני ששבת באותו היום . ר' ברכיה בשם ר' שמואל אמר . אע"פ שנבראו הדברים על מלואתן . כיון שחטא אדה"ר נתקלקלו . ועוד אינן חוזרין לתקונן עד שיבא בן פרץ שנא' (רות ד) אלה תולדות פרץ מלא . בשביל ו' דברים שיחזרו . ואלו הן . זיוו . חייו . קומתו . פירות הארץ . ופירות האילן . ומאורות . זיוו מנין . שנא' (שופטים ה) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו . חייו מנין . שנא' (ישעיה סה) כימי העץ ימי עמי וגו' . תני רשב"י אומר . אין עץ אלא תורה . המד"א (משלי ג) עץ חיים היא למחזיקים בה . קומתו מנין . שנא' (ויקרא כו) ואולך אתכם קוממיות . תני ר' חייא בקומה זקופה . ולא יראים מכל בריה . ר' יודן אמר . מאה אמה כאדה"ר . ר"ש אמר ר' אמה . ר"א בר ר"ש אמר ג' מאות . קומה מאה מיות מאתים . ר' אבהו אמר ט' מאות אמה . ר' ברכיה בשם ר' דוסא אמר . טעמיה דר' אבהו מהכא . כי כימי העץ ימי עמי . כשקמה הזו שהיא עושה בארץ ת"ר שנה . והוולד יוצא ממעי אמו באמה גדומה . צא וחשוב אמה ומחצה בכל שנה . הרי תשע מאות אמה . פירות הארץ ופירות האילן מנין שנא' (זכריה ח) כי זרע השלום הגפן תתן פריה וגו' . מאורות מנין שנא' (ישעיה ל) והיה אור הלבנה כאור החמה וגו' : לכל יש תולדות . שמים וארץ יש להן תולדות . שנאמר אלה תולדות השמים והארץ בהבראם . הרים יש להן תולדות . שנאמר (תהלים צ) בטרם הרים יולדו וגו' . מטר יש לו תולדות . שנאמר (איוב לח) היש למטר אב . טל יש לו תולדות . שנא' (שם) או מי הוליד אגלי טל . רשב"ל אמר אלו

מתנות כהונה

ב' ג' ד' ובחמישי ישרצו המים ולפ"ז צריך לומר גם בדברי ר' עזריה ג' דברים הן הן עיקרו של עולם : ששה דברים כו' . ועתידין להזור ע"י משיח בן דוד הבא מפרץ : גזעה נגדעה ונתקצרה שנאמר ויתחבא ואלא ק מתו היה מלא כל העולם והיאך נתחבא אלא שנגדע' קומתו: של מאה אמה . דכתיב ותשת עלי כפך כ"ף גימט' מאה הוא : כבודו האור כטוב לעיל פי"א גרס : אדם עמד והביט . פירושו כל אדם היה יכול להביט בו מסוף העולם כו' ובכמה מקומות גרס כמו כאן : ולמה גנזו . היה לו לומר והעבירה : מפני שהוא מוצאי שבת תחלת בריית האור : ה"ג אף ע"פ שנבראו הדברים על מלאותן . פי' ולפיכך כתיב תולדות מלא שנבראו במלואן בחלק העבודה גרס שתהזור למקומה הראשון : אין עץ אלא תורה . שהיא קיימת לעד כך יהיו קיימים לעד כ"ש בלע המות לנצח : באמה גדומה . לפי הענין הוא שיעור אמה ומחצה ובערוך גרס גרומה ופי' רש"י באמה דידיה ולכל היותר הוא שוחא במעי אמו י"ב חדשי שנה וכן לכל שנה הרי ט' מאות אמה ופסוק לא נאמר על אורך הימים שהרי כתיב בלע המות לנצח

אסיפת אמרים

ברא תחלה (יפת"ה) : ו' דברים . ותולדות השמים מלא שאז היו על מלואותן (שם) : דר"ש . דמר"י ורבנן אין ראיה דלא פליגי רק בזיוו וטירדו מג"ע ואפשר לומר דהמאורות לא ניטלו בחטאו לכבי מייתי דר"ש ואגב אמר דאתיא כרבנן . (שם) : ויגרש . פ' אע"ג דכתיב ויגרש כו' דמשמע לאלתר הא כתיב משנה כו' ואח"כ ותשלחהו . וע"ל פי"א (שם) : שנא' וירא . פי' ראה שראויה לצדיקים . ועז"א ומנין שגנזה דלמא בהדי הוא לקו כרבא ונאבדה לגמרי . שנאמר ואורח כו' וזה לע"ל . וכיון שראה שיהיו לצדיקים לע"ל שמח כמ כ (נז"ה) : ותני ר"ה כנ"ל (י"מ) : כאדה"ר . אחר החטא . כי אף קודם החטא לא היה ראוי שום אדם לקומתו רק אדה"ר מחמת שם א יציר כפיו : והא ראיה שלא היה א' מבנו גדול אף מאה אמה לאחר החטא . אע"כ שנתמעטו לפ"ע . (נז"ה) : באמה גדומה . דק"ל מאי כימי העץ הא יהיו חיים נצחיים ולכך מפרש דלא נאמר רק לענין הגידול . מה ימי העץ שרשו מתקיים בארץ ת"ר שנה . אף גידולן בארץ קודם שמתים כשיעור גידול ת"ר שנה . ובהיות גידול התינוק עד תחלת חודש.

מרגליות של טל: תני כל מי שיש לו תולדות. מת ובלה. ונברא ואינו בורא. וכל מי שאין לו תולדות. אינו לא מת ולא בלה. ובורא ואינו נברא. ר' עזריה בשם רבי אמר כלפי מעלה הדבר אמור. כל מה שאתה רואה תולדו' שמים וארץ הן. בא' ברא מן העליוני' ומן התחתוני' שנא' בראשי' ברא אלהים את השמים ואת הארץ. בב' ברא מן העליונים. שנא' ויאמר אלהים יהי רקיע. בג' ברא מן התחתונים. ויאמר אלהים תדשא הארץ. ברביעי ברא מן העליונים. ויאמר אלהים יהי מאורות. בחמישי ברא מן התחתונים. ויאמר אלהים ישרצו המים. בששי בא לבראות את האדם. אמר אם אני בורא אותו מן העליונים. עכשיו העליונים רבים על התחתוני' בריה אחת. ואין שלום בעולם. ואם אני בורא אותו מן התחתונים. עכשיו התחתונים רבים על העליונים בריה אחת ואין שלום בעולם. אלא הרי אני בורא אותו מן העליונים ומן התחתונים בשביל שלום. הה"ד וייצר ה' אלהים את האדם (וגו'). עפר מן האדמה מן התחתונים. ויפח באפיו נשמת חיים. מן העליונים. דאמר רשב"ל (איוב כה) המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו. המשל זה גבריאל. ופחד זה מיכאל: אמר ריב"ק בהבראם. באברהם. בזכותו של אברהם. ר' עזריה אמר על הדא דריב"ק (נחמיה ט) אתה הוא ה' לבדך אתה עשית וגו' וכל אשר בהם. כל האונקום הזה בשביל מה. בשביל אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים ושמת שמו אברהם. א"ר יודן בהרים הגבוהים היעלים אב"כ. אלא (תהלים קד) הרים הגבוהים ליעלים. הרים הגבוהים למה נבראו בשביל היעלים. מה יעלה זו תיישה היא מתיראת מן החיה ובשעה שהיא מבקשת לשתות. הקב"ה מכנים בה רוח של חזזית והיא מקרקשת בקרניה. והיא שומעת קולה ובורחת. (שם) סלעים מחסה לשפנים. הדין טפזא מיגין תחות שקפא מפני העוף בשעה שהוא פורח שלא יאכלנו. ומה בשביל דבר טמא ברא הקב"ה את עולמו. בשביל זכותו של אברהם עאכ"ו. אתמהא: בהבראם. ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר בהבראם בה"א בראם. ומה ה"א זה כל האותיות תופסין את הלשון. וזה אינו תופס את הלשון. כך לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו. אלא (שם לג) בדבר ה' וכבר שמים נעשו. ר' יהודה נשיאה שאליה לרשב"נ אמר מפני ששמעתי עליך שאתה בעל הגדה. מ"ד (שם סח) סולו לרוכב בערבות ביה שמו וגו'. א"ל אין כל מקום ומקום שאין לו איש ממונה על בית שלו. אנדיקוס במדינה ממונה על בית שלו. אגוסטוס במדינה ממונה על בית שלו. כך מי ממונה על בית של עולם. הקב"ה ביה שמו על בית של עולמו. א"ל אוי דמובדין ולא משתכחין. שאלית לר"א ולא אמר כן. אלא (ישעיה כו) כי ביה ה' צור עולמים. בשתי אותיות ברא הקב"ה את עולמו. אין אנו יודעין. אם העה"ז נברא בה"א. והעה"ב ביו"ד. או אם העה"ז נברא ביו"ד. והעה"ב בה"א. ומממה דאמר ר' אבהו בשם ר"י. בהבראם בה"א בראם. הוי העה"ז נברא בה"א. ומה ה"א זה סתום מכל צדדיו ופתוח מלמטה. רמז שכל המתים יורדים לשאול. והעוקץ שלו מלמעלה. רמז שעתידים לעלות. והחלון הזה שמן הצד רמז לבעלי תשובה. והעה"ב נברא ביו"ד. מה יו"ד זה קומתו כפופה. כך הן הרשעים קומתן כפופה. ופניהם מקדירות לע"ל הה"ד (ישעיה ב) ושח גבהות האדם ושפל רום אנשים ונשגב ה' לבדו ביום ההוא. ואומר (שם) והאלילים כליל יחלוף: בהבראם. ר' ברכיה בשם ר' יהודה ב"ר סימון אמר. בלא עמל ובלא יגיעה ברא הקב"ה את עולמו. אלא בדבר ה' וכבר שמים נעשו. משל למלך שנזף בעבדו ועמד לו תמיה. כך (איוב כו) עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו: ר' אליעזר ור' יהושע. ר"א אומר כל מה שיש בשמים בריתו מן השמים. כל מה שיש בארץ בריתו מן הארץ. ומייתי ליה מן הכא (תהלים קמ"ח) הללו

אסיפת אמרים

הודה ע' אמה גדולה (פי' הלק שמינית יותר מאמה וכה"ג בזבחים פק"ק) לכל חודש שמינית אמה נמצא לשנה אמה ומחצה. ממילא בקומו לתחיית המתים יהיה בקומתו ת"ק אמה (שם): דא"שב"ל. פי' אל תתמה איך יתכן קנאה למעלה (שם): זה ה שומעת כנ"ל. י"מ (ויפ"ת): ומה כו'. שלא יפלא בעיניך בריאת כל העולמות העליונים

מתנות כהונה

לגלא אלא על הגובה נאמר: מרגליות טיפין של הטל כמרגליות ורש"י פי' ולועזין ניברא: כלפי מעלה כו'. זה שאמר מי שאין לו תולדות כו' ר"ל הקב"ה וכן פירש"י. ולפ"ז נ"ל כל מה וכו' אכן יש לפרשו דה"ק פסוק של אלה תולדות מוסב אדלעיל לומר שכל מה שנברא וכל אשר אתה רואה תולדות שמים וארץ כמו שדרשו את השמים לרבות כל צבא מעלה ואת הארץ לרבות כל צבא מטה ושוב

מבאר והולך היאך כולם צבא מעלה ומטה: ה"ג בילקוט תולדות שמים וארץ הן בראשון ברא שמים וארץ. בשני כו' וכא נומר שבראשון נברא מן העליונים ומן התחתונים: המשל זה גבריאל וכו'. לפי מה שנמצא ברוב הספרים (ובמ"ר יב) ולפי מה שבא לפי הקבלה המפורסמת נ"ל בהיפוך: באברהם אותיותיו שוין: האונקים המסא: בהרים הגבוהים היעלים אין כת"ב. פריה משמע היעלים נמצאים בהרים: ה"ג בשביל היעלים. יעלה זו תיישה. כלומר תשה כתה ולפיכך היא עולה על ההרים הרמים כדי שלא יעלו החיות אחריה וכשהיא צמאה ומוכרחת לירד למים ומתיראה מן החיות: חזזית רוח של שטות ושגעון: והיא שהיא שומעת קול הקרקוש ומתיראה ובורחת: טפזא השפן הזה שוכב לישן תחת הסלע שמתיירא מן העופות שלא ישוטו עליו ויאכלנו ועיין ערך שקף: מגין ישן כד"א דגני אפרקדן: אינו תופס את הלשון. אינו צריך להפיס הלשון להוצאתו הה"א: ה"ג ממונה על בית שלו ופי' הרמב"ן בפ' מקץ כי אדני ביה אתה מעביר עלינו ופי' בו הרמב"ן ז"ל שבכל מקום ומקום יש ממונה על צעקת בני מדינה והעוות שנעשה בקרבה והקב"ה ממונה על עוותו של העולם כו' ובפירש"י מצאתי דרך אחרת: אנדיקים בערוך גרס אגריקות. והוא שם מין שררה: אגוסטס בערוך גרס אגבסטס והוא ג"כ שם מין שררה: ה"ג ביה שמו ממונה על ביה של עולמו ודייק מדכתיב ביה שמו ושלא שמו אינו אלא יוכן הוא בהדיא במדרש תהלים וכן אמר כאן בהבראם בס' בראם כלומר בורא ממונה על ביה שלו: אי דמובדין כו' אוי ואבוי יש לצעוק על שנאבדו ממנו חכמים הראשונים כגון ר"א כי שאלתיו ולא אמר כן: לבעלי תשובה. כלומר פתח פתוח לפניהם שיכנסו והקב"ה יקבלם ועיין בפ' הקומץ רבה מה טעם לא בגי בפתח של מטה: מקדירות משחירות כי כן היו"ד כולו גולם א' שחור: תמיה מזמיה ומבהיל: מטה מן הארץ. שהעבים שואבים מים

את ה' מן השמים וגו'. הללו את ה' מן הארץ וגו'. ר"י אומר כל מה שיש בשמים ובארץ. אין בריית‍ו אלא מן השמים׳ ומייתי לה מהכא (איוב לז) כי לשלג יאמר הוא ארץ. מה שלג אע"פ שהווייתו בארץ. אין בריית‍ו אלא בשמים. כך כל מה שיש בשמים ובארץ. אין ברייתו אלא מן השמים. ר' הונא בשם ר' יוסף אמר. כל מה שיש בשמים ובארץ. אין ברייתן אלא מן הארץ. הה"ד (ישעיה נה) כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים וגו'. מה הגשם אע"פ שירידתו מן השמים אין ברייתו אלא מן הארץ. כך כל מה שיש בשמים ובארץ אין ברייתו אלא מן הארץ. ר' יודן מייתי ליה מהכא (קהלת ג) הכל הולך אל מקום אחד הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר. רב נחמן אמר אפי' גלגל חמה. שנא' (איוב ט) האומר לחרס ולא יזרח: ר' יוחנן ור"ש ב"ל. ר' יוחנן אמר מלך ב"ו בונה פלטין. משהוא בונה את התחתונים. אח"כ הוא בונה את העליונים. אבל הקב"ה ברא את העליונים ואת התחתונים בריאה אחת. רשב"ל אומר. מלך ב"ו עושה ספינה. בתחלה הוא מביא קורות. ואח"כ הוא מביא ארזים. ואח"כ הוא מביא הוגנים. ואח"כ הוא מעמיד עליה נווטים. אבל הקב"ה ברא הן ומנהיגיהם. הה"ד (ישעיה מב) כה אמר האל ה' בורא השמים ונוטיהם. ונווטיהם כתיב: ר' יצחק ורשב"ל. ר' יצחק אמר מלך ב"ו. בונה אהל ומותח אהל אננקי. ע"י שהות הוא רפי קימעא. ברם הכא (איוב לז) תרקיע עמו לשחקים. וא"ת שהן רפים. ת"ל (שם) חזקים כראי מוצק. רשב"ל אמר. ב"ו מוצק כלים אננקי. ע"י שהות היא מעלה חלודה. ברם הכא חזקים כראי מוצק. נראים כמין תרקיא. ר' עזריה אמר על הדא דרשב"ל. כי בו שבת מכל מלאכתו. אלה תולדות השמים והארץ בהבראם. אלא יום יוצא יום נכנס. שבת יוצאת שבת נכנסת. חדש יוצא חדש נכנס. שנה יוצאת שנה נכנסת: ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. ב"ש וב"ה. בש"א מחשבה בלילה ומעשה ביום. וב"ה אומרים מחשבה ומעשה ביום. אמר רשב"י תמיה אני. איך נחלקו אבות העולם ב"ש וב"ה על בריית שמים וארץ. אלא מחשבה בין ביום בין בלילה. ומעשה עם דמדומי חמה: ה' אלהים. למלך שהיו לו כוסות דקים. אמר המלך אם אני נותן לתוכן חמין הם מתבקעים. צונן הם מקריסין. מה עשה המלך ערב חמין בצונן ונתן בהן ועמדו. כך אמר הקב"ה אם בורא אני את העולם במדת הרחמים הוו הטייה סגיאין. במדת הדין היאך העולם יכול לעמוד. אלא הרי אני בורא אותו במדת הדין ובמדת הרחמים. והלואי יעמוד: ארץ ושמים. משל ללגיון שהמליך את המלך תחלה. אמר המלך הואיל ולגיון זה המליכני תחלה. הרי אני נותן לו פרוקופי שלא תזוז ממנו לעולם. כך אמר הקב"ה הואיל והארץ היא עשתה צביוני תחלה. הרי אני נותן לה פרוקופי שלא תזוז ממנה לעולם. הה"ד (תהלים קד) יסד ארץ על מכוניה בל תמוט עולם ועד:

פרשה יג וכל שיח השדה טרם וגו'. הכא את אמר כל שיח השדה וגו'. והלן את אומר ויצמח ה' אלהים מן האדמה. א"ר חנינא להלן לג"ע. וכאן לישובו של עולם. תני ר"ח אלו ואלו לא צמחו. עד שירדו עליהם גשמים: וכל שיח השדה כל האילנות כאילו משיחין אלו עם אלו. כל האילנות כאילו משיחין עם הבריות. כל האילנות להנאתן של בריות נבראו.

מתנות כהונה

מים אוקיינוס: חרס ברייתו מן האדמה והוא קורא לשמש חרס כלי שברייתו מן הארץ: הוגנים פי' הערוך מאזניים או שפה ומסגרת: נווטים ספנים מנהיגי הספינה: ה"ג בירוש' (פ"ק דברכות) בשר דם מותח וילון אנקי ופי' הערוך וילון מראה של זכוכית כדאיתא במכילתין קפה היה משני חלקים ועשה כמין וילון של זכוכית: אננקי בעת צרה ושעת הדחק: ע"י שהות. כששוהה ועומד מעט הוא נעשה רפוי מעט: תרקיא. מראה של זכוכית: כי בו שבת וגו'. סיפא דקרא אשר ברא א' היום לעשות. אלה תולדות שמים וגו' דמשמע לעשות מכאן ואילך תולדות שמים והארץ וזהו במה שמחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית כדמפרש והזיל וזה כרים לקים שעומדין בחזקתו ומראיתם והמונתם כמו בעת החידוש: מחשבה בלילה כו'. דייק מדכתיב שני שמות ה' אלהים ובכל הבריאות כתיב ויעש אלהים ויברא אלהים בראשית ברא אלהים. ויאמר אלהים יהי כן הרי שהשם אלהים מיוחד אל המעשה וכאן כתב עוד שם של הויה והיא מורה על כמחשבה כד"א ויגהם ה' ויאמר ה' אל לבו וכן כל ויאמר ה' וידבר ה' ומדכתיב ביום עשות הרי שהעשייה היה ביום וממילא שהמחשבה היה בלילה וב"ה סברי שמלת ביום שב אל הוראת שני השמות על המחשבה והמעשה שניהם היו ביום ורשב"י סבר שאין ראוי לייחד יום או לילה למעשה כי לא היו פעולותיו צריכין להמשיך בזמן אך בדבר ה' וכבר נעשו והמחשבה היה בין ביום בין בלילה וזה אין ראוי לפה לא מרו כי כן מחשבתו יתברך בהיה והוה ויהיה ולכן כתיב עשות מקור המורה רק ענין העשייה ולא אמר עשה כמורה על פעולה הנמשכת אחר הזמן: מתבקעים נשברים לשברים: נקרשים מתבקעים בלי הסרון: חטייה החטא או החוטאים יהיו רבים כי לא יפחדו מן העונש: ללגיון חיל של מלך: פרוקפו כבוד בלשון גירמטקי ורש"י פי' מתנה והיא ס"א: צביוני פירש"י דכתיב ותוצא הארץ דשא מיד אחר הצוואה: ויצמח ה' אלהים הרי שהיו אילנות וכן אמר וכל שיח לא היה עדיין ואע"ג דכתיב ג"כ ותוצא הארץ דשא וגו' כבר תירץ רש"י בשם חז"ל שעמדו רק על פתח קרקע אבל לא יצאו עד שהמטיר על הארץ לצורך האדם אבל כאן אמר ויצמח ה' וגו'. כל עץ וגו': ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם ודרשו חכמים ז"ל מקודם בריאת האדם כדי שימצא הכל מתוקן: כאילו משיחין אלו עם אלו. כאילו הם מגינים דבר ומדברים זה עם זה: עם הבריות. פירש"י ז"ל שהבריות זורעין ונוטעין מעט על מנת לסוגיא הרבה. וכשהארץ מוציאה

אסיפת אמרים

העליוני' יקרי הערך מהאד' בשביל אברה' מק"ו: אננקי. פי' אף שמותחו בחוזק ודחוק מאוד להיות לו קיום ע"י שהות הוא רפוי. ברם הכא תרקיע פי' התוכל להרקיע עמו השחקים וקאי רק על השמים. והידך דרשי לענין יופי שעומד תמיד אף ביופי. ומלתי' שייכי' נמי בהארץ (שם): מוצק לים ומטריה א"ע לעשותם יפים. ול"ג אנקי (שם): ר"ע כו'. דק"ל נ'חר אומרו כבר ויכולו הזר ואמר אלה תולדות לכן מפרש דה"ק אף לאחר שיכלו מלאכת שמים וארץ וכל צבאם בז' י"ב מ"מ הם תמיד כיום הבראם והינם מעלים להיות עייפות ויגיעה בהם ולהתרשל בהיקף גלגל המזלות אלא כמו שיום יוצא בהיקף גלגל היומי כן שוב יום נכנס בהנהגה כזה. וכן שבת בהיקף ז' כוכבי לכת כחוזרים בז' ימי השבוע. וכן גלגל הירח וגלגל החמה תמיד בתוקפם והוזקם כיום הבראם. (מ"כ): צביוני תחלה. כדלעיל פ"ה ארץ שרצת לעשות רצון קונה. ושם נתבאר דאתי כב"ה דס"ל דבגמר שיכלול הבריאה הארץ נתפשטה תחלה מעלמה קודם השמים ויוכיח לה מדכתיב עשות ארץ ושמים. ועי"ז נקרא הקב"ה מלך כדאיתא פ"ד דר"ה שלא נקרא מלך עד אחר הבריאה (שם): עולם ועד. ע"ד ע"ש הזוהר שלעתיד יתבטלו השמים כלו לגמרי והארץ לא תתבטל רק צורתם

מעשה בא' שבצר את כרמו ולן בתוכו ובאת הרוח ופגעתו. וכל שיחתן של בריות אינה אלא על הארץ · עבדת ארעא . לא עבדת . וכל תפלתן של בריות אינה אלא על הארץ. מרי תעביד ארעא. מרי תצליח ארעא. כל תפלתן של ישראל אינה אלא על ביהמ"ק. מרי יתבני בית מקדשא . מרי מתי יתבני בית מקדשא : כי לא המטיר ה' אלהים על הארץ. מזכיר שם מלא על עולם מלא. א"ר חלפאי כשם שהוא מזכיר שם מלא על עולם מלא. כך הוא מזכיר שם מלא בירידת גשמים. אמר רשב"י ג' דברים שקולין זה כזה. ואלו הן. ארץ. אדם. ומטר. א"ר לוי בר חייא ושלשתן מג' אותיות. ללמדך שאם אין ארץ אין מטר. ואם אין מטר אין ארץ. ואם אין שניהם אין אדם : א"ר הושעיא קשה היא גבורת גשמים שהיא שקולה כנגד כל מעשה בראשית. מ"ט (איוב ה) עושה גדולות ואין חקר וגו'. במה (שם) הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות. ר' אחא מייתי לה מהכא. (ירמיה י) עושה ארץ בכחו מכין תבל בחכמתו. מה כתיב בתריה (שם) לקול תתו המון מים בשמים. ואין קול אלא גשמים. שנא' (תהלים מב) תהום אל תהום קורא לקול צנוריך. א"ר יצחק שהיא מרצה כקרבנות. שנאמר (שם פה) רצית ה' ארצך. ולהלן הוא אומר (ישעיה נו) לרצון על מזבחי. ר' סימון אמר אף מכנסת את הגליות. שנא'. (תהלים פה) שבת שבות יעקב. רבי יוחנן בר מריה אומר. שהיא אוספת את העברה. שנא'. (שם) אספת כל עברתך. ר' תנחום בר חנילאי אמר. אף מכפרת על החטאים. שנא' (שם) נשאת עון עמך. רחב"א אמר. ושקולה כנגד תחה"מ. ר' אבא ור' חייא בשם ר' (חייא בר) אבא אמרו. אף חכמים קבעו אותה בתה"מ. בזו יד ובזו יד. בזו פתיחה ובזו פתיחה. בזו יד שנא' (יחזקאל לז) היתה עלי יד וגו'. ובזו יד. (תהלים קמה) פותח את ידך. בזו פתיחה (דברים כח) יפתח ה' לך. ובזו פתיחה (יחזקאל לז) הנה אני פותח את קברותיכם וגו'. ר' יודן בשם ר"א בר אבינא אמר בזו שירה ובזו שירה. בזו שירה (ישעיה מב) ירונו יושבי סלע. ובזו שירה (תהלים סה) יתרועעו אף ישירו. רחב"א אמר וגדולה מתחיית המתים. שתחיית המתים לאדם. וזו לאדם ולבהמה. תחיית המתים לישראל. וזו לישראל ולאומות העולם. גוי א' שאל את ריב"ק. א"ל אתם יש לכם מועדות. ואנו יש לנו מועדות. בשעה שאתם שמחים אין אנו שמחים. ובשעה שאנו שמחים אין אתם שמחים ואימתי אנו ואתם שמחים. א"ל בירידת גשמים. מ"ט (שם) לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו. מה כתיב אחריו הריעו לאלהים. כהנים לוים וישראלים אין כתיב. אלא הריעו לאלהים כל הארץ. אמר ריב"ל בשעה שהמטר יורד בהמה מבקשת תפקידה. מ"ט לבשו כרים הצאן לבשו דכרייא ענא ל' נקי : ואדם אין לעבוד את האדמה. ואדם אין להעביד את הבריות להקב"ה כאליהו. וכחוני המעגל. ואדם אין לעבוד את האדמה. לא נברא אדם אלא לעמל. אם זכה הוא עמל בתורה. ואם לא זכה הוא עמל בארץ. אשריו לאדם שהוא עמל בתורה : כי לא המטיר ה' אלהים על הארץ ואדם אין וגו'. אלמלא אדם אין ברית כרותה לארץ להמטיר עליה. שנ' (איוב לח) להמטיר על ארץ לא איש מדבר וגו': ואד יעלה מן הארץ. כל הנחלים הולכים אל הים וגו' (קהלת א). מעשה בר"א ור"י שהיו מפרישין לים הגדול ונכנסה ספינתן לים למקום שאין מים מהלכין. א"ל ר"א לר"י לא באנו לכאן אלא לנסיון. מלאו משם חבית מלא מים. כיון שעלו לרומי אמר להם אנדריאנוס שחיק עצמות. מי אוקינוס מה הינון. א"ל מים בולעין מים. אמר להן הבו לי מנהון. יהבון ליה מלא לקינייאתא. והוו יהבין הגווה מים והיא בלעה להון. על דעתיה דר"א משם הם שואבים. על דעתיה דר"י לשם הם

אסיפת אמרים

ארתם (שם) : כנגד. פי' יותר מת"ה ור"א ור"ת פליגי ואמרו שוין הם

מתנות כהונה

מוציאה פירות הרי היא משלמת הרבה תחת מעט כענין משא ומתן של הבריות וכן אמר הכתוב בפירוש אענה את השמים והשמים את הארץ והארץ יענה את יזרעאל: להנאתן של בריות היא דקרא דייק ואדם אין הרי שהכל בשביל האדם ואעפ"כ לפעמים נכשל בהם כההוא מעשה כו'. כן פירש"י ז"ל. ועוד נוכל לומר שזהו נקרא לגאתם שמקבלים עבור הנאתם מעם ה' יתברך על דרך שדרשו חז"ל וכנה טוב אלו יסורין וכד.עיל: עבדת ארעא וכו'. שתמיד שואלין זה לזה עשתה הארץ פירות או לא עשתה ולכן כתיב שיח ודברי בני אדם עדיין לא היה כי לא המטיר וגו': וכל תפלתן כו'. דרש שיח מלשון תפלה כד"א ולא יאלץ לשוח וגו': מרי תעביד כו'. כך היא תפלתן להקב"ה רבון העולם תעשה הארץ ותצליח הארץ: מרי יתבני. אדון רבון העולם י"ר שיבנה ב"ה ודרש השדה זה ב"ה כד"א ציון שדה תחרש וכן מצאתי שוב בפרש"י: מזכיר שם מלא. כמו שנאמר ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים וכשם שהזכיר שם מלא על עולם כך וכו' וכן מוכח בילקוט. ומצאתי שראוי להגיה כך ואם אין שניהם אין אדם ואם אין אדם אין שניהם שנאמר כי לא המטיר וגו' ואדם אין: מכפרת על החטאים. מטעם שאחז"ל ק"ה יומא דמטרא כיומא דדינא: תפקידה רוצה נוחה ומתאוה ליזקק לבת זוגה: דכרייא זכרים כרים כן הוא בלאן ואמר הכרים לובשים צאן נקבות ולשון נקי דבר: כאליהו וכו'. שעל פי רצ"ה ירד המטר וכזה היו מעבידים לב הבריות להקב"ה: אלמלא אדם כו'. שאם לא היה נברא האדם לא היה הברית כרותה שירד המטר בשביל החיות והבהמות וכו' כי אם על צד החסד והרחמים וכן משמע כי לא המטיר מפני שאדם עדיין איננו וכמו שפרש"י ז"ל בפי' החומש וכן הזכיר שכתוב הסדי כשם שהמטיר על הארץ אע"פ שאין אדם דר שם וכן במדבר לתועלת החיות והבהמות וזהו בחסד ורחמים וכן מזכיר בכל פרשה הסיה הסדי המקום וגו' ברואיו וכן מצאתי שוב בפירוש הלב"ב אבל רש"י ז"ל פי' שאפי' אז אל היה שם אדם היה ברית כרותה שירד המטר כמו שנאמר להמטיר על הארץ אע"פ שאין אדם שם ודברי הספר כך תפרש אלמלא אדם אין ר"ל אע"פ שלא היה אדם בעולם מ"מ ברית כרותה וכו' ופסוק כי לא המטיר קשה ליישבו: שחיק עצמות ישחקו ויטחנו וימחו עצמותיו וימח זכרו: מה הם ומה טבעם הטעם מפני שכתוב כי הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא ואיך אפשר זה: בולעין מים. לפיכך איננו מלא: הבו לי מנהון. לכו והביאו לי מהם ממימי אוקינוס כי איני מאמין לכם: יהבון ליה. נתנו לו מאותן מים שהביאו משם: לקינואה פי' הערוך ספל: והוו יהבין כו'. היו נותנין בתוכו מים והיו מי אוקינוס בולעין לאותו מים: על דעתיה כו'. עיקר מאמר זה ברים מדרש קהלת ושם איתא פלוגתא דר"א ור' יהושע ר"א סבר הארץ שותה מים אוקינוס ור' יהושע סבר ממים עליונים ור"א דרש בם שבים משם הם שואבים ע"י העננים וזהו המטר

שבים ללכת: כיצד היתה הארץ שותה. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן. ר"י אמר כהדין נילוס ׳
דמשקה והדר משקה. ור"נ אמר כמין תוכייה דהדין קבריא דמרבה וקבר. ורבנן אמרי כמין
תווי (נהר בבבל ושמו תווי). ולמה קורין אותו תווי. שהוא חוזר ומשקה אחת למ' שנה. וכך
היתה הארץ שותה מתחלה. דכתיב ואד יעלה מן הארץ וגו'. וחזר בו הקב"ה. שלא תהא
הארץ שותה אלא מלמעלן: רבי חנן דצפורי בשם ר' שמואל ב"נ אמר. מפני ד' דברים חזר בו
הקב"ה שלא תהא הארץ שותה אלא מלמעלן. מפני בעלי זרוע. ובשביל להדיח טללים הרעים.
ושיהא הגבוה שותה כנמוך. ועוד שיהיו הכל תולין עיניהם כלפי מעלה. הה"ד (איוב ה) לשום
שפלים למרום וגו': ומהיכן הארץ שותה ר"א אומר ממימי אוקינוס׳ דכתיב ואד יעלה מן הארץ.
א"ל ר' יהושע. וכי מימי אוקינוס לא מים מלוחים הן. א"ל מתמתקים הן בעבים. דכתיב (איוב לו)
אשר יזלו שחקים. היכן הם נוזלים בשחקים. ר"י אומר מן העליונים. שנא' (דברים יא) למטר
השמים תשתה מים. והעננים מתגברים מן הארץ ועד הרקיע ומקבלין אותן כמפי הנוד. דכתיב
(איוב לו) יזקו מטר לאדו. וחושרים אותן כמין כברה. ואין טיפה נוגעת בחברתה. דכתיב
(שמואל ב כב) חשרת מים עבי שחקים. למה הוא קורא אותן שחקים. רשב"ל אמר שהן שוחקין
את המים. ר' אבא ב"כ אמר כהדין מסוסא. ר' שמואל ב"נ אמר כדקין הללו של בהמה: ר'
יוחנן ורשב"ל. ר"י אמר אין עננים אלא מלמעלה. שנא' (דניאל ז) וארו עם ענני שמיא. רשב"ל
אמר אין עננים אלא מלמטה. שנא' (תהלים קלה) מעלה נשיאים מקצה הארץ. על דעתיה דר"י,
לא' שכבד את חבירו חבית של יין וקנקנה. על דעתי' דרשב"ל לא' שאמר לחבירו הלוני סאה של
חטים. א"ל הבא קופתך ובא מדוד. כך הקב"ה אומר לארץ אייתי עננך וקבל מטר: ה' שמות
נקראו לו. עב. אד. ענן. נשיאים. חזיז. עב. שהוא מעבב את פני הרקיע. אד. שהוא שובר
אידן של בעלי שערים. ענן. שהוא עושה הבריות ענוים אלו לאלו. נשיאים. שהוא עושה
הבריות נשיאים אלו על אלו. חזיז. שהוא עושה הזיונות ברקיע ומשרה רוה"ק על הבריות.
כד"א (ישעיה א) חזון ישעיהו בן אמוץ: אמר רשב"ג ד' שמות נקראו לארץ. כנגד ד' תקופותיה׳
ארץ. תבל. אדמה. ארקא. ארץ. כנגד תקופת ניסן. שהיא מריצה את פירותיה. תבל. כנגד
תקופת תמוז. שהיא מתבלת את פירותיה. אדמה. כנגד תקופת תשרי. שהארץ עשויה בולין
בולין של אדמה. ארקא. כנגד תקופת טבת׳ שהיא מורקת את פירותיה: כמה גשמים יורדין
ויהיה בה כדי רביעה. כמלא כלי מחרישה של ג"ט דברי ר"מ. ר"י אומר בקשה טפח. ובבינונית
טפחיים. ובשבעה ג' טפחים. ארשב"א אין לך טפח יורד מלמעלה. שאין הארץ עולה כנגדו
טפחיים. מה טעם (תהלים מב) תהום אל תהום קורא לקול צנוריך וגו': א"ר לוי המים העליונים
זכרים. והתחתונים נקבות. והן אומרים אלו לאלו קבלו אותנו. אתם בריותיו של הקב"ה. ואנו
שלוחיו. מיד הם מקבלים אותן. הה"ד (ישעיה מה) תפתח ארץ. כנקבה זו שהיא פותחת לזכר.
(שם) ויפרו ישע. שהן פרין ורבין. (שם) וצדקה תצמיח יחד. זו ירידת גשמי'. (שם) אני ה'
בראתיו. לכך בראתיו לתקונו של עולם ולישובו: א"ר ברכיה עלה שבר מן הארץ. מיד והשקה
את כל פני האדמה. היא דעתיה דר' ברכיה. דאר"ב (דברים לב) יערוף כמטר לקחי וגו'. שברו
בריות את ערפן. מיד מטר יורד: כמה גשמים יורדין ויהא אדם צריך לברך. ר' יוסי בשם
ר' יהודה ור' יונה בשם ר' שמואל אמרין. מתחלה כדי רביעה. ובסוף אפי' כל שהן. ר' חייא
בשם ר' יוחנן אמר בתחלה כדי רביעה. ולבסוף עד שידחו פני הקרמיד. ר' ינאי ב"ר ישמעאל

מתנות כהונה

המטר היורד ורבי יהושע דרש כמשמעו מצד זה זוחלין ובצד אחר הם זוחלין לתוכו: כיצד היתה כו'. קודם שהמטיר מלמעלה: נילוס נהר מצרים הוא עולה בכל יום ומשקה הארץ: כמין תוכייה כו' הערוך הביאו בערך תווי ולא פירשו ורש"י גרס קבריאל וכן הוא במדרש חזית (ו ח) והוא נהר שעולה ומרבה מים ונקבר ונבלע באדמה: תווי הספר מפרש והולך נהר בבבל ושמו תווי: למ' שנה. ולפיכך נקרא תווי ל' תמיה ותוכו שלארבעים שנה אינו עולה רק פעם אחת והוא מספיק: בעלי זרוע. שלא יגרשו השפלים מן הבורות והבארות: להדיח מן הזרעים והאילנות: כלפי מעלה ויתפלל על המטר: ומהיכן הארץ שותה. כל זה נתבאר בפ"ק דתענית (ט) וגם הוא במדרש קהלת (א' ח'): יזלו מלאתי בפירש"י יזלו ימתקו: יזוקו כזיקים היינו נודות: וחושרין פירש"י פ"ק דתענית כלו' משירין המים לארץ: שוחקים שוחנים ומחלקים אותם טיפות: מסוסא כמו המסמס שמוחק וטוחן את המאכל: כדקין פירש"י הדקין שוחקין המאכל היטב מפני שמקומן צר ואם אין המאכל הדק היטב אינו יכול לכנס דרך שם: וקנקנה שלו. של הכותן: מעבב וכו'. פני הרקיע זהירים הם וכשהם מתכסי' בעבים הם משחירים ועבים: ה"ג בערוך ובילקוט שהיא שובר לבעלי שערים שיש להם תבואה ומייקרין השער: ענוים שאינם מקפידים זה על זה שהזול מצוי: נשיאים פירש"י מפני שהשדה אחת מתברכת ושל חבירו אינה מתברכת ובירוש' פ"ג דתענית גורם שעושה בעלי בתים כנשיאים: חזיונות מראות ירוקין ואדומים כד"א בהיר הוא בשחקים: ארץ ל' רוצה שמוציאה ומריצה פירותיה: מתבלת ותקופת תמוז חמה מאוד והחמה מבשלת וממתקת הפירות: בולין חתיכות של אדמה כי אז עת האסיף ומטר יורד על תלמי השדה ומגבל אותם תמרים ועיין ערוך ערך בול: מורקת פניהם מוריקות ולא נשתיירו באיביהן מפני חוזק הקור: כדי רביעה. לענין דשרי להפסיק התענית אפילו באמצע היום אם ירדו כדי רביעה או לברך עליו ברכת גשמים כדלקמן ושני הטעמים הם בירושלמי פ' הרואה: רביעה שיעור מטר שיש בו כדי לורך הקרקע ונקרא כן על שם שרובע את הקרקע להוליד ולהוציא זרע: של ג' טפחים. כן הוא שיעור שנכנס המחרישה בעומק הקרקע: בקשה בקרקע קשה שיעור שנכנס המטר טפח בעומק. ובירושלמי לא גרס מחרישה: בינונית קרקע בינונית. טפחיי' גרסינן פי' שני טפחים: ובשביעה קרקע שביעה שבעצמה היא רכה ולחה: ה"ג בפ"ג דתעני' (כה) אין לך טפח יורד מלמעלה כו' שאין התהום עולה כו': תהום עליון קורא לתהום התחתון: צינוריך לשון רבים משמע שנים · והן אומרים כו' העליונים אומרים כן לתחתונים: עלה שבר כו'. אל לשון שבר כשהבריות משברים את לבם בתשובה מיד וישמע ה' ומשקה וכו': שברו בריות כו'. בתשובה כד"א וערפכם לא תקשו עוד ודרש יערוף לשון עורף. ולבסוף פירש רש"י בזמן רביעה שנייה: הקרמיד שידית ויטשוף פני הלבנה שקורין קרמוד ועיין בערוך:

אסיפת אמרים

הם. והדר אהדרב"א ראיה לדבריו שגדולה. שזו לאדם. (י"מ): אין לך טפח. פי' אין לך מים יורד מלמעלה שיעור שירדו טפח בקרקע שאין הארץ שואבת מתחתיות התהום טפחיים ופולטות אלא הטפח הנ"ל

ואין

בשם רשב"ל אמר . בתחלה כדי רביעה . ולבסוף כדי שתשרה פי המגופה . והלא כמה גשמים יורדין ואין פי מגופה נשרת . אלא תהא נראית כאילו שרויה : כיצד הוא צריך לברך . כהדא דתנינן . על הגשמים ועל בשורות טובות הוא אומר . ברוך הטוב והמטיב . ר' ברכיה בשם ר' לוי מייתי לה מהכא (משלי כה) מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה וגו' . מה שמועה טובה . ברוך הטוב והמטיב . אף מים קרים הטוב והמטיב . ר' יהודה אומר כדין מברך יחזקאל אבא . יתברך יתרומם יתגדל שמך . על כל טפה וטפה שאתה מוריד לנו . שממנו אתה זן אלו מאלו . ר' יהודה ב"ר שמעון אומר שהוא מורידן במדה . שנא' (איוב לו) כי יגרע נטפי מים . המד"א (ויקרא כז) ונגרע מערכך . ר' יוסי בר יעקב סלק למבקרי לר' יהודה מגדלאה . שמע קליה מברך . אלף אלפים ורבי רבבות ברכות והודאות אנו צריכין להודות לשמך . על כל טפה וטפה שאתה מוריד לנו . שאתה משלם גמולים טובים לחייבים . א"ל כן הוה ר' סימון מברך . א"ר זירא תמן אמרין . על הזול שהוא בא לעולם . ועל השבע שהוא בא לעולם . ועל הנהר שמספה למדינה . אומר ברוך הטוב והמטיב : והשקה את כל . ר' אליעזר בשם ר' יוסי בר זמרא אמר . הכל מתברך משא ומתן מתברך והפרגמטוטין מרויחין . ר' יוחנן בר לוי אמר . אף מוכי שחין מרויחין . ר' חייא בר אבא אמר . אף החולין מרויחין . ואבריהן רפין עליהם . אבימי מן חבריא הוה מבקר בישיא . כד הוות רביעתא נחתא הוה א"ל רחב"א מה אינון עבידין . הוה א"ל נינוחו . ר' אבא אומר אף אבן טובה מרגשת . רבנן אמרי אף הדגים מרגישים . א"ר פנחס עובדא הוה בהדה עכו וצדו חד נון . ושמו יתיה ש' לטרין . ותקלו יתיה ר' לטרין . הוה תמן חד סב צייד . א"ל דלא נחת רביעתא . וכיון דנחת צדו חד נון . ושמו יתיה מאתן לטרין . ותקלו יתיה ואשכחוניה ש' לטרין : אמר ר"א בר"ש אין הארץ שותה אלא לפי חסומה . א"כ מה יעשו שרשי הרוב . ושרשי שקמה . ששרשיהם עד תהום . אלא כל אחד ואחד לפי צרכו . ר' חנינא ב"ר עיזקה ור' ברכיה בשם ר' יהודה אמרי . שרשי הטה בוקעין בארץ נ' אמה . שרשי תאנה בוקעים בצור . א"ר לוי כך הוא כדקא אמרת לפי חסומה . וחרוב ושקמה אחד לשלשים יום תהום עולה ומשקה אותה . מ"ט (ישעיה כז) אני ה' נוצרה לרגעים אשקנה . א"ר יהושע בן לוי בשעה שהמטר יורד הוא עושה פנים לאדמה :

פרשה יד וייצר ה' אלהים . כתיב (משלי כט) מלך במשפט יעמיד ארץ וגו' . מלך . זה ממ"ה הקב"ה . במשפט יעמיד ארץ . שברא את העולם בדין . שנש' בראשית ברא אלהים . (שם) ואיש תרומות יהרסנה . זה אדה"ר . שהיה גמר חלתו של עולם . ונקראת חלה תרומה . שנא' (במדבר טו) ראשית עריסותיכם וגו' . אמר ר' יוסי בן קצרתה . כאשה הזאת שהיא משקשקת עיסתה במים . ומגבהת חלתה מבנתיים . כך בתחלה ואד יעלה מן הארץ וגו' . ואח"כ וייצר ה' אלהים וגו' : וייצר שני יצירות . יצירה לאדם . ויצירה לחוה . יצירה לז' . ויצירה לט' . רב הונא אמר נוצר לז' ונולד לח' או לט' חי . נוצר לט' ונולד לח' אינו חי . ק"ו לז' . בעון קמיה דר' אבהו . מנין שהנוצר לז' חי . אמר להון מדידכון אנא ממטי לכון . זיט"א אפטא . איט"א

אסיפת אמרים

כנ"ל (יפ"ת) : שמספח . שבאת להתחבר למדינה שיסתפקו ממנה (יפ"ת) : א"כ . הוא דברי המדרש ופליג ארא"ב"ש . ורא"ב"ש ס"ל כר"ל דבסמוך . יפ"ת . ובנז"ה גרס אם אין הארץ כו' וא"כ הוא דברי רא"ב"ש ור"ל פליג ארא"ב"ש : לרגעים . דמשמע שיש עתים ידועות להשקאתה ואי בגשמים הא אין להם זמן קבוע ואכן מסברא אמרינן שזה קאי אחרוב ושקמה ושהיא ל' יום כי כן ימלאו ימי השקאתם (יפ"ת) : כאשה . כן ה"ג לכל עפר הארץ והוציא חלק א' משובח . וז"ש גמר חלתו ר"ל השלימה בשלימות ובירושלמי פ"ב דשבת גרס חלה טהורה היה . א"כ אמר גמר כמו שגלגול העיסה היא גמר מלאכתה לחלה (שם) : יצירה לז' . פי' שצורת הולד מתחלת להצטייר לפעמים ז' ימים אחר הקליטה ולפעמים ט' יום . (אך גמר הצורה היא מ' יום אחר הקליטה) (שם) : נוצר לז' . פי' שהתחלת הצורה היתה לז' ימים ונולד לח' חדשים (שם) : שהנולד לז' כנ"ל (שם) . ופי' כהנולד לז' (נז"ה) : איטא זה קאי אנוצר לט' ונולד לח' . והראיה לו בזה שריבוי חדשי הלידה אינם ראיה לחיי הולד רק העיקר תלוי ביצירה

מתנות כהונה

ואין פי מגופה כו' . פירש"י שהרי אין מסירין את החביות אלא באוצר נראית כאילו שרויה כשהגשמים יורדין כלי האדמה וכלי אבנים מתלחלחין מפני שטבען לה : כיצד הוא וכו' . כשהגשמים יורדין : מייתי לה הכא . מביא ראיה מכאן שמברכין הטוב והמטיב : ר' יהודה בר יחזקאל גרסינן בירוש' גרס שאתה מוריד לנו שאתה ממניען זו מזו . ועיין מזה בפ' כי תבא שממנה הקב"ה מלאכים להפרידם זו : במדה פירש"י שמודד במדה כמה צריך לכל קרקע וקרקע ומוריד לה כפי צרכה ולפיכך צריך לברך על כל טפה וטפה כפי עומ.ו ועי"ל שמודד ומשער שלא ירדו ב' טיפין מנקב אחד כדאמרי' פ"ק דתענית שאלמלא כן לא יוכל העולם לעמוד וכך מצאתי בהדיא בירושלמי דברכות פרק הרואה : סליק למבקריה . עלה לבקר לדרוש בשלומו : ה"ג א"ל הדא מנא לך א"ל כך כו' : תמן אמרין . שם בא"י אומרים על כל אלו ברכה אחת בסוף : הכל מתברך בשעת ירידת גשמים : משא ומתן פירש"י כשנושא ונותן איש עם חבירו ובשעת הסחורות יורדות גשמי' מבורכת הוא ביד התגרים שיש בו סימן ברכה : והפרגמטיטין הסוחרים : ואיברים פירש"י אפי' אותן שאין להם חולי אלא באבר אחד : רפין נוחין וכבשר נתרכך לקבל תרופה : חב־יא שם מקום כך פי' תוספות בפ"ק דחולין : מבקר בישיא ; מבקר חולים : כד הות כו' . כשהיה יורד הרביעה : מה אינון עבדי' מה עושין אלו החולים : נינוחו מלאו להם מנוח מחליין : מרגש' ומקבלת כח ומעלה : עובדא כו' . מעשה היה בזאת העיר עכו שצדו דג אחד והיה שמין שיהיה לו שלש מאות ליטרין ושקלו אותו ולא מצאו בו רק מאתים ליטרין והיה שם זקן אחד שהיה צייד דגים ואמר להם זה שלא שקל ג' מאות מפני שלא ירדה עדיין הרביעה : וכיון דנחת כו' . וכיון שירדה הרביעה צדו עוד דג אחר והיה שמין אותו על מאתים ליטרין והיו שוקלין אותו ומצאו בו שלש מאות : חיסומה קשיותה שבמקום קשה אינה שותה כ"כ בעומק כמו במקום הרך : ה"ג בירושלמי דברכות ופ"ק דתענית תאנה רכים בוקעין בצור הסלע הקשה . בירושלמי גרס דברי ר' חנינא קודם דברי (רא"ב"ש) ר"מ בר חנינא וכך נתיישב יותר ודוק : כך הוא כו' . לעולם כדקאמרת דאינה שותה אלא כפי תיכומה ודקא קשיא לך אחרוב ושקמה אחת וכו' : פנים לאדמה שנראין צמחים ומיני עשבים וגרעים וקודם זה היתה חרבה ודקם מדכתיב והשקה את פני הארץ : גמר חלתו . כדמפרש ואזיל ומצאתי רמז ה"..דם ל"נפש ח"יה ר"ת למפרע חלה : יצירה נשבעה . באם נולד הולד בחדש השביעי מההריון יוכל להיות חי וכן בחדש הט' : בעין קומי . א' מאנשי יון שאל ליה : מדידכון כו' . מכתב ולשון שלכם אני מביא אתכם תשובה וראיה : ה"ג בערוך זיט"א אפט"א אוט"א אוכט"ן ופי' הערוך . זיטא פירוש בלשון יון יתי' אפטה שבעה . ובאותיות שלהן קורין אל הז' זיטא כלומר בן ז' יתי' ; איטא [illegible] בל' יון ימות ואוכטין הוא הט' ובאותיות שלהם הט'

אוכט״א: וייצר שתי יצירות. יצירה מן התחתונים. ויצירה מן העליונים. ר׳ יהושע בר נחמיה בשם ר׳ חנינא בר יצחק ורבנן בשם ר׳ אליעזר. ברא בו ד׳ בריות מלמעלן וד׳ מלמטן. אוכל ושותה כבהמה. פרה ורבה כבהמה. מטיל גללים כבהמה. ומת כבהמה. מלמעלה. עומד כמה״ש. מדבר ומבין ורואה כמה״ש. ובהמה אינה רואה אתמהא. אלא זה מצדד. ר׳ תפדיי אמר בשם ר׳ אחא. העליונים נבראו בצלם ובדמות. ואינן פרין ורבין. והתחתונים פרין ורבין ולא נבראו בצלם ודמות. אמר הקב״ה הרי אני בורא אותו בצלם ובדמות מן העליונים. פרה ורבה מן התחתונים. אמר ר׳ תפדיי בשם ר׳ אחא. אמר הקב״ה אם אני בוראו מן העליונים. הוא חי ואינו מת. מן התחתונים. הוא מת ואינו חי. אלא הריני בוראו מאלו ומאלו. אם יחטא ימות. ואם לאו יחיה: וייצר ב׳ יצרים. יצר טוב ויצר רע. שאילו היה לבהמה ב׳ יצרים. כיון שהיתה רואה סכין ביד אדם לשחטה. היתה מפחדת ומתה. והרי אדם יש לו ב׳ יצרים. א״ר חנינא בר אידא. (זכריה יב) ויוצר רוח אדם בקרבו. מלמד שנפשו של אדם צרורה בקרבו. אלמלא כן. כיון שהיתה הצרה באה עליו. היה שומטה ומשליכה: וייצר ב׳ יצירות. יצירה בעה״ז. ויצירה לעה״ב. ב״ש וב״ה. בש״א לא כשם שיצירתו בעה״ז. כך יצירתו לעה״ב. בעה״ז מתחיל בעור ובבשר וגומר בגידים ובעצמות. אבל לע״ל מתחיל בגידים ובעצמות. וגומר בעור ובבשר. שכך הו״א במתי יחזקאל. (יחזקאל לז) וראיתי והנה עליהם גידים ובשר עלה. א״ר יונתן אין למדין ממתי יחזקאל. ולמה היו מתי יחזקאל דומים. לזה שהוא נכנס למרחץ. מה שהוא פושט ראשון הוא לובש אחרון. בה״א כשם שיצירתו בעה״ז. כך יצירתו בעה״ב. בעה״ז מתחיל בעור ובבשר וגומר בגידים ובעצמות. כך אף לע״ל מתחיל בעור ובבשר וגומר בגידים ובעצמות. שכן איוב אומר (איוב י) הלא כחלב תתיכני. התכתני אב״כ. אלא תתיכני. וכגבינה הקפאתני אב״כ. אלא תקפיאני. עור ובשר הלבשתני אב״כ. אלא תלבישני. ובעצמות וגידים סוככתני אב״כ. אלא תסוככני. לקערה שהיא מלאה חלב. עד שלא נתן מסו בתוכו ההלב רופף. משנתן לתוכה מסו. הרי החלב קפוי ועומד. הוא שאיוב אמר (שם) הלא כחלב תתיכני וגו׳. עור ובשר וגו׳. חיים וחסד עשית עמדי ופקודתך שמרה רוחי: את האדם. בזכותו של אברהם. א״ר לוי כתיב (יהושע י) האדם הגדול בענקים זה אברהם. ולמה קורא אותו גדול. שהיה ראוי להבראות קודם לאדה״ר. אלא אמר הקב״ה. שמא יקלקל ואין מי שיבא לתקן תחתיו. אלא הרי אני בורא את האדם תחלה. שאם יקלקל יבא אברהם ויתקן תחתיו. אמר ר׳ אבא ב״כ. בנוהג שבעולם אדם יש לו קורה שופעת היכן הוא נותנה. לא באמצע טרקלין. כדי שתסבול קורות שלפניה. וקורות שלאחריה. כך למה ברא הקב״ה את אברהם באמצע הדורות. כדי שיסבול דורות שלפניו. ודורות שלאחריו. א״ר לוי מכניסין את המתוקנת לביתה של מקולקלת. ואין מכניסין את המקולקלת לביתה של מתוקנת: עפר ר׳ יהודה ב״ס אומר. עופר עולם על מליאתו נברא. א״ר אלעזר בר״ש אף חוה על מליאתה נבראת. א״ר יוחנן אדם וחוה כבני עשרים שנה נבראו. ר׳ הונא אמר עפר זכר. אדמה נקבה. היוצר הזה מביא עפר זכר. ואדמה נקבה. כדי שיהו כליו בריאין: מעשה בא׳ בציפורי שמת בנו. אית דאמר מינאי הוה יתיב גביה. סלק ר״י בר חלפתא למהמי ליה אפין. חמתיה יתיב ושחיק. א״ל למה אתה שחיק. א״ל אנן רחיצן במרי שמיא דאתחמוי לאפוי לעלמא דאתי. א״ל לא מסתייה להוא גברא עקתיה. אלא דאתית מעקא ליה. אית הספין מתדבקין. לא כך כתיב (תהלים ב) ככלי

מתנות כהונה

בס׳ ז״א במקום ה׳ שלנו כלומר בן ה׳ ימות ובירוש׳ דפרק המילך גרס ה׳ הוכטין. ע׳ היפת״א: זה מצדד. פירש״י גו״ם אף בשעת פניט לפני מגוס רוחה. מה שביעהם מן הגלדין ובהמה אינה רואה אלא כשהיא מצדדת רהטה לא׳ מן הגלדין: בצלם ודמות. אלא אלהים. אם יחטא ימות גרסי׳ וכן הוא לע״ל פ״ח: מפחדת כו׳.

אסיפת אמרים

ביצירה (שם). (ולפי׳ המ״כ שהוכחתי היא הט׳ יוכל לפרש שקאי על היצירה ופי׳ השג גר לנ׳ אין בו שום צד ליצר שימות והשגוזר לט׳ אפשר שימות אם לא השגולד ג״כ לט׳ ויוכל ג״ב לקיים הגירסא בסתלה כשגוזר לנ׳ (נל״ה):

בס״י ז״ל יפ״קוע גרס מסחרת פי׳ מקדמת עלמה כד״א והוסכו שהרו מוסר ומתוך שאין בס יה״ר דרכיה תמימות: והרי אדם יש לו כו׳. ואפ״ה אינו מת מפני הפחד: א״ר חנינא כו׳ ויוצר כתיב פי׳ קושר וצורר שאלמלא כן ודאי היה שומט׳ ומשליכה מפני הפחד ומ״מ צריך הוא ליה״ר דאם לא כן נותרו מן הבהמה אין וכמו שדרשו למעלה טוב מאד זה יה״ר: מתחיל בעור ובשר כמו שנ׳ באיוב עור ובשר תלבישני וגידים ועצמות תס ככני: אין למדין כו׳ פירש״י לפי שעדיין היה בהם עצמות ולא חסרו כ״א גידים ועור ובשר אבל לעתיד שהכל עפר הקב״ה יתחיל כענין יצירת בעה״ז: לובש אחרון. וכן העור הנרקבת תחלה מפני שמונחת ע״ג קרקע עלה עליהם באחרונה וגידין תחלה על העצמות שנשארו עדיין ועל הגידים הבשר והעור באחרונה אבל לעתיד שהכל נרקב יתחיל בעה״ר שהוא עליון ויגמור בעצמות: התכתני הוא לשון עבר ומורה על היצירה הראשונה ולא אמר כן אלא תתיכני שהוא ל׳ עתיד כמשפט אית״ן: מסו כמו או עשב שנותנין בחלב להעמיד ולהפריד מי החלב מן הגבינה: מסו ל׳ חלוקה כד״א הרמונים מסוסו וכן אם של אשה היא מלאה דם וטיפה של לבנות יורד לתוכה ומיד נקפה: רופף מנענע נע ונד: ש׳ פעת ישרה וחלקה ומושפעת: המתוקנת אשה חכמה לנוה ומעשים טובים ומי שיש לו רעה מכניס הטובה בביתו כדי שתתפה על האשה הרעה ותלמ״ד את אבל איפכא לא כן התלמוד הטובה ממעשי הרעה וכן הכניס הקב״ה אברהם אבינו בתוך בית הרשעים והיה מתפה עליהם ולימד דעת את העם להכיר אביהם שבשמים: עופר עפר דרש לשון עופר בחור וחזק עומד על מעמדו ותקפו כד״א עופר האילים: עולם נער בחור לשון עלם: כבני עשרים שנה נבראו. שנא׳ כן אדם היה הוי״ב בגי׳ עשרים: עפר ל׳ זכר אדמה ל׳ נקבה ופירש״י ז״ל מיני עפרות כן חול הגס עפר זכר הול הדק עפר נקבה וזה החזק מאד ופניהם כאחד טובים. כ״ג רש״י: מינאי הוה ואית דאמרי מין הוה יתיב גביה וכן נכון: למהמי כו׳. להראות לו פנים ולנחמו: חמתיה כו׳. אבי הבן או המין אשר ישב שם רואה. ר׳ יוסי יושב ושוחק: רחיצין כו׳. מובטח יש אנו בה׳ יתברך שאתה השוב ותראה פניו לעוה״ב: דאתית א״ל הלא אף כמין היושב שמה וכי אינו די לו לאותה האיש הזה בצרתו אלא שבאת לנער אותו בדברי הבאי וכיים הרסין נשברי שיסובו

יוצר תנפצם. אתמהא. א"ל כלי חרש ברייתו מן המים והכשירו באור. כלי זכוכית ברייתו מן האור והכשירו באור. זה נשבר ויש לו תקנה. וזה נשבר ואין לו תקנה. אתמהא. א"ל על ידי שהוא עשוי בנפיחה. א"ל ישמעו אזנך מה שפיך אומר. ומה אם זה שעשוי בנפיחתו של ב"ו יש לו תקנה. בנפיחתו של הקב"ה עאכו"כ. אמר ר' יצחק ככלי חרס תנפצם אכ"כ. אלא ככלי יוצר תנפצם. כלי יוצר שלא הוסקו יכולין הן לחזור: מן האדמה. ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר' שמואל ב"נ אמרו ממקום כפרתו נברא. המד"א (שמות כ) מזבח אדמה תעשה לי. אמר הקב"ה הרי אני בורא אותו ממקום כפרתו והלואי יעמוד: ויפח באפיו. מלמד שהעמידו גולם מן הארץ ועד הרקיע. וזרק בו את הנשמה. לפי שבעה"ז בנפיחה לפיכך מת. אבל לעתיד בנתינה. שנא' (יחזקאל לז) ונתתי רוחי בכם וחייתם. חמשה שמות נקראו לה. נפש. רוח. נשמה. יחידה. חיה. נפש. זה הדם. שנא' (דברים יב) כי הדם הוא הנפש. רוח. שהיא עולה ויורדת שנא' (קהלת ג) מי יודע רוח בני אדם העולה היא למעלה. נשמה זו האופיא. דברייתא אמרין האופיתא טבא. חיה. שכל האברים מתים והיא חיה בגוף. יחידה. שכל האברים משנים שנים. והיא יחידה בגוף. הה"ד (איוב לד) אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף. ר' יהושע ב"נ ורבנן. ריב"נ אמר אם ישים אלהים לבו אל האדם הזה. רוחו כבר היה בידו. (שנא' ונשמתו אליו יאסוף בגופו כבר יגוע כל האדם. אלא בשעה שאדם ישן. נשמה מחממת את הגוף. שלא יצטנן וימות. רבנן אומרים אם ישים אלהים לבו אל האדם הזה רוחו כבר הוא בידו. ונשמתו אליו יאסוף למעלה. כבר יגוע כל אדם יחד. אלא בשעה שאדם ישן נשמה מחממת הגוף שלא יצטנן וימות. הה"ד (משלי כ) נר ה' נשמת אדם: ר' ביסני ור' אחא ור' יוחנן בשם ר"מ אומרים. הנשמה הזו ממלאת את כל הגוף. ובשעה שאדם ישן. היא עולה ושואבת לו חיים מלמעלן. ר' לוי בשם ר' חנינא אמר. על כל נשימה ונשימה שאדם נושם. צריך לקלס לבוראו. מ"ט (תהלים קנ) כל הנשמה תהלל יה. כל הנשימה תהלל יה: ויהי האדם לנפש חיה ר' יהודה אומר מלמד שעשה לו עוקץ כחיה. והזר. ולקחו ממנו מפני כבודו. רב הונא אמר. עשאו עבד מכודן בפני עצמו. דאי לא לעי לא נגים. הוא דעתיה דר' חנינא. דאמר (איכה א) נתנני ה' בידי לא אוכל קום. לעי באורייתא בלילא וביממא לא מטי: ר' שמואל התניה דרבי חנינא חברהון דרבנן אמר. כאן הוא עושה נשמה נפש. ולהלן הוא עושה נשמה רוח. מניין ליתן את האמור כאן. להלן. ואת האמור להלן. כאן. ת"ל חיים חיים לגזירה שוה:

פרשה טו ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם. דבי ר' ינאי אמרין למה הוא מזכיר שם מלא בנטיעת הגן. שמתחלת ברייתה היא צריכה כוון. קודם עד שלא נוצרה ממעי אמה. אדם צריך לכוון את רוחותיה. הה"ד (תהלים קד) ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע. א"ר חנינא כקרני הגבים היו. ועקרן הקב"ה ושתלן בתוך ג"ע. ישבעו עצי ה' וגו'. א"ר חנינא ישבעו חייהם. ישבעו מימיהם. ישבעו מטעתן: א"ר יוחנן לא היה העולם ראוי להשתמש בארזים. שלא נבראו אלא לצורך בה"מ. הה"ד ישבעו עצי ה' ארזי לבנון. ואין לבנון אלא בה"מ. המד"א (דברים ג) ההר הטוב הזה והלבנון: ר' שמואל ב"נ בשם ר' יונתן אמר. כ"ד מיני ארזים הם. ואין לך משובחים מכולם אלא ז'. הה"ד (ישעיה מא) אתן במדבר ארז שטה וגו'. ר' אחא אמר

מתנות כהונה

שיסובו ויתדבקו לא' כו': ברייתו מן המים כו'. ולכן אין תקנה לשבירתו מפני שתחלתו וסופו שני הפכים אבל הזכוכית תחלתו וסופו שוה לפ כך יש לו תקנה לשבירתו וכן הנהגו נוצרים בד"א שוה לפיכך יש לנו תקנה: בנפיחה הזכוכית נעשה ע"י נפיחה לפיכך יש לו תקנה בנפיחה כמו אז לתקנו בנפיחה כן כמו עתה: א"ר יצחק כו'. בא לתרץ שאלת המין איכה כלום דלא כתיב נוצר דמשמע שנוצר כבר אלא כלי יוצר שעדיין לא נוצרו: כלי יוצר שלא הוסקו. שלא נשרפו עדיין בכבשן וכ"ה בילקוט עדיין הם טיט וחמר ויש תקנה לשבירתן: מקום מזבח כו'. דייק מדכתיב האדמה וה"ל מן אדמה משמע ממקום המיוחד שבאדמה וזהו המזבח שבמקום ב"ה ומכפר על ישראל וכתיב גבי' מזבח אדמה תעשה: מלמד שהעמידו כו'. פירש"י דייק מדלא כתיב וזרק דהוה משמע למקום רחוק ואמר ויפח כאדם הנופח לתוך פיו של חבירו העומד אצלו: לפי שבעולם הזה בנפיחה. הנשמה ניתן בו ע"י נפיחה ומצאתי הגירסא בהרמב"ן בעה"ז בנפיחה ומי שנפח דעתו לחזור רוחו אליו לכך כתיב הרוח תשוב אל האלהים אבל לעתיד לבא במתנה שנא' ונתתי רוחי בכם וחייתם מי שנותן אין דעתו לחזור: שהיא עולה ויורדת. פירש"י בשעת שינה היא עולה מן הגוף ומשוטט בעולם ואח"כ שב לתוך הגוף ועי"ז חולם חלומותיו ממה שהרוח שומע בעולם: האופי' פירש"י וערוך עיקר דעתו: דברייתא אמרי'. זו שהבריות אומרי': האופית' טבא. הדעת הוא טוב ע"ד שאחז"ל תמן אמרין דעה קנית מה חסרת דעה חסרת מה קנית דדא בי' כולה ביה: והיא חיה בגוף. פירש"י פעמים שהיא מלומלמת בצד א' של הגוף וצד אחד של הגוף כולו מת. ואינו יכול לסיים מאותו צד שאין החיים שולט בו: משנים שנים. שני עינים שני אזנים וכן כולם: רוחו כבר היה כו'. בעת השינה הרוח כבר יצא ממנו: אם ישים אלהים לבו. כלומר שיתן דעתו עליו להמיתו: ה"ג כבר היה בידו ונשמתו כו'. פי' ואם יאסוף נשמתו אליו ר"ל על האדם שתהיה ק ורק במקום אחד ולא תהא נפזרת בכל הגוף כבר יגוע אלא וכו': למעלן אם אף הנשמה יאסוף אליו למעלה כבר יגוע: לקלס פירש"י שאלמלא שהיה חוזרת אליו מיד היה מת. נ"א פן תפרח נשמתו ממנו באותן נשימות שמכנס בעת השינה: עוקץ זנב ודייק מדכתיב חיה מנגס וזהו זנב שאילו צורתו וקומתו כבר כתיב בצלמנו כדמותינו: ה"ג בפי' רש"י ז"ל עשאו עבד מכודן בפני עצמו. ופי' הערוך משועבד לעצמו שיעבוד ויעמול לפרנס את עצמו וכדמפרש ואזיל: דאי לא לעי כו'. אם לא יעמול ויעשה מלאכה לא יהיה לו מה לאכול: נגים אוכל והנה הוא כבהמה המשועבדת לאדוניה לכל מלאכה וזהו לנפש חיה ובהמה בכלל: שם מלא. י"י אלהים כמו שאמרו ביום עשות י"י אלהים שם מלא על ע לם מלא: עד שלא נוצרה ממעי אמה כו'. דרך הנטיעות הוא שנוטעי' מתחלה הגרעין עד שלומהות ואח"כ עוקרין את הזמורה ושותלין אותה במקו' אחר ולכן אמר עד שלא תצא הזמורה ממעי אמו שהוא הגרעין כי היא אמו צריך האדם לכוון רוחותיה שיהיה אותו מקום מוכן לקבל אותו הנטיעה כמו שאמרו חז"ל על שלמה שהיה מכיר גידי הארץ איזה מהם הולך לכוש ונטע בו פלפלין כו' וכן כתוב כאן ויטע י"י אלהים גן בעדן וגו' ויצר ויברא לא כתיב אלא ויטע משמע שהגדלו כבר אחר כך נטעם וכן ארזי הלבנון אשר נטע משמע שהם ארזים אחר כך נטעם כך מצאתי בהקנטי וכיון שדרך הנטיעות כך הכתיב הקב"ה על עצמו כך: ישבעו חייהם. הקב"ה נתן בהם כח וקיום שיעמדו חי ובריא אולם ועוד שלא ישלטו בהם רקבון כד"א שפע ימים יינקו וגם נתן להם שבע מים ולא יכזבו מימיהם כד"א ארץ לא שבעה מים

ג'. ברוש ברתא. תדהר אדרא. תאשור פסקינון. ולמה קורא אותו תאשור. שהוא מאושר מכולן. הוסיפו עליהם עוד ג'. אלונים. ארמונים. אלמוגים. אלונים בלוטין. ארמונים דילבון. אלמוגים אלום: גן בעדן. ר' יהודה ור' יוסי. ר' יהודה אומר. גן גדול מעדן. שנא' (יחזקאל לא) ויקנאוהו כל עצי עדן אשר בגן אלהים. ור' יוסי אומר עדן גדולה מגן. שנא' ויטע ה' אלהים גן בעדן. והכתיב ונהר יוצא מעדן להשקות. ע ד דר' יוסי. מתמצית בית כור תרקב שותה. על דעתיה דר"י. כפיגי שהיא נתונה בגינה. ומשקה את כל הגינה. והא ר' יהודה יש לו שני מקראות. ור"י אין לו אלא מקרא אחד. א"ר חנין דציפורי האיר הקב"ה עיניו של ר' יוסי. ומצא לו מקרא אחד מכריע על גביו. ואיזה זה (ישעיה נא) וישם מדברה כעדן וערבתה כגן ה': מקדם. א"ר שמואל ב נ. את סבור קודם לברייתו של עולם. ואינו אלא קודם לאדה"ר. אדם נברא בששי. ג"ע בשלישי. הה"ד (תהלים עד) ואלהים מלכי מקדם פועל ישועות בקרב הארץ. ראו פועלא טבא שהתקין הקב"ה שברי עד שלא עמדתי לפעול: וישם שם. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר עילה אותו. המד"א (דברים יז) שום תשים עליך מלך. ר' נחמיה אמר פיתה אותו. למלך שעשה סעודה והזמין אורח. כך הזמין הקב"ה את אדם בזכותו של אברהם. הה"ד (תהלים קלט) אתה ידעת שבתי וקומי בנתה לרעי מרחוק. שבתי. בתוך ג"ע. וקומי. טירופי מתוכה. בנתה לרעי מרחוק. באיזה זכות יעצת לבראני. בזכות אותו שהוא בא מרחוק. הה"ד (ישעיה מו) קורא ממזרח עיט מארץ מרחק איש עצתו: וישם שם. המד"א (דה"ב ה) ויהי שם עד היום הזה. א"ר לוי ובלבד ביצירה זו. א"ר יצחק בר מריון כתיב אלה תולדות השמים וגו'. בוראן משבחן ומי מגנן. בוראן מקלסן ומי יתן בהן דופי. אלא נאים ומשובחין הם. אלה תולדות השמים: ויצמח ה' אלהים מן האדמה. תני עץ שהוא פוסה על פני כל החיים. א"ר יהודה בר אלעאי עץ חיים מהלך חמש מאות שנה וכל מי בראשית מתפלגין מתחתיו. ר' יודן בשם ר' יהודה בר אלעאי. לא סוף דבר נופו מהלך ת"ק שנה. אלא אפי' קורתו מהלך ת"ק שנה: מה היה אותו האילן שאכל ממנו אדם וחוה. ר"מ אומר חטים היה. כד לא הוה בב"נ דעה. אינון אמרין לא אכל ההוא אינשא פיתא דחיטי מן יומוי. ר' שמואל ב"ר יצחק בעי קמי ר' זעירא. א"ל אפשר חטים היה א"ל הין. א"ל והכתיב עץ. א"ל מתמרות היו כארזי לבנון. א"ר יעקב בר אחא איתפלגון ר' נחמיה ורבנן ר"נ אמר המוציא לחם מן הארץ. שכבר הוציא לחם מן הארץ. ורבנן אמרי מוציא להם מן הארץ. שהוא עתיד להוציא לחם מן הארץ. (תהלים עב) יהי פסת בר בארץ. לפת. תרין אמוראין פליגי. ר' חנינא בר יצחק ור' שמואל בר אמי. חד אמר לפת לא פת היתה. וחד אמר. לפת לא פת היא עתידה להיות. ר' ירמיה בריך קמיה דר' זירא המוציא לחם מן הארץ. וקלסיה. כר' נחמיה. אתמהא. אלא שלא לערב את האותיות: ר' יהודה בר אלעאי אמר ענבים היה שנא' (דברים לב) ענבימו ענבי ראש אשכלות מרורות למו. אותן האשכלות הביאו מרורות לעולם. ר' אבא דעכו אמר אתרוג היה. הה"ד (בראשית ג) ותרא האשה כי טוב העץ וגו' אמרת צא וראה איזהו אילן שעצו נאכל כפריו. ואין אתה מוצא אלא אתרוג. ר' יוסי אומר תאנים היה. דבר למד מענינו. משל לבן מלכים שקלקל עם א' מן השפחות. כיון ששמע המלך טרדו והוציאו חוץ לפלטין. והיה מחזר על פתחיהן של שפחות. ולא היו מקבלות אותו. אבל אותה שקלקלה עמו פתחה דלתיה וקבלתו. כך בשעה שאכל אדה"ר

מתנות כהונה

מים וגם נתן בהם תוספות ברכה שכל הנטיעות שנוטעין מהם יעלו כאילותו כמוהם וזהו אשר נטע ה' ולא הוצרכו לא השקאה ולא עבודה ולא זמורה דאם לא כן מיוש שגורם אדם ממנו מי המתעסק בו: ה"ג כל עצי עדן אשר בגן אלהים ואמר בעדן גן אלהים הרי שעדן בתוך הגן: והכתיב ונהר וכו'. לר' יוסי פריך דאמר עדן גדול הכתיב ונהר וגו' הרי שהעדן משקיתו של גן: מתמצית בית כור. דבר מועט מה שנותר ונתמלא ממה שמשקין בית כור יכול לשתות תרקב פי' שדה שזורעין עליו תרי וקב שהן ג' קבין ועיין במד' חזית בפסוק אחת היא יונתי וכן כאן מתמצית העדן הגדול שותה הגן. ת קב פרש"י תרי וקב שהן ג' קבין שהרי בית כור ל' סאין שהן ס' תרקבין שהרי סאה שהם קבין הרי תרקב שהוא ג' קבין חלק ששים מבית כור וכן מתמצית עדן שותה הגן שהוא חלק ששים מן העדן ועיין בפ"ק דתענית: כפיגי כו'. מעיין ת"י פיגי: מכריע על גביו. נוטה לצד פירושו ודעתו: וישם מדברה כו'. הרי שהמדבר הגדולה מן הערבה קרא אותו עדן והערבה קורא הגן: ראו פועלא טבא. אדם הראשון אמר כן בואו וראו פועל הטוב הוא הקב"ה שהתקין לי הקב"ה שברי כו': עילה העלה והגביה אותו שנא' ומוראכם יהיה כו': פיתה אותו. סידר לפניו דברי רצוי כד"א אשר תשים לפניהם ודרשו הז"ל תסדר לפניהם כשלחן ערוך ורש"י פי' כד"א שים נא ידך לשון בקשה כו' ודייק מדלא כתיב ויושב שם וכו' ועיין לקמן ועניין הפית י שלא ישער בדעתו מקום יותר טוב מזה ובלב"א כתב שלא היה אלא דרך כבוד כמו שמזמינין אותו לסעודה שמפצירין בו דרך כבוד: טירופי שנטרף מגורש מג"ע: קורא ממזרח כו'. וזה מדבר באברהם כמו שפירש"י שם: איש עצתו. עצתי קרינן. ויהיו שם עד היום הזה והארון שם נגנז במקומו וכן כאן היה ראוי לישאר בג"ע לעולם ויליף שם שם לג"ש: ביצירה זו. אם היה נשאר בצלם אלהים הראשונה שלא הי' חוטא היה נשאר בג"ע לעולם אבל משחטא ונשתנה צלמו כדלקמן פרשה י"ז אז שלחו הקב"ה חולה כד"א משנה פניו ותשלחהו: ויצמח וגו'. סיפיה דקרא עץ החיים וגו': פוסה הולך ומתגדל על כל החיים כד"א פשה יפשה כן פירש הערוך ערך פש השביעי: ה' מאות שנה. וזהו על כל החיים כי מן הארץ עד הרקיע מהלך ת"ק וכן יש מקצה העולם ועד קצהו: לא סוף דבר. כמו לאו דוקא: נופו נוף האמצעי אלא אפי' הקורות היוצאין מן הצדדין הם מהלך ת"ק: כד לא הוה כו'. כשאין דעה בבן אדם הבריות הם אומרים לא אכל אדם הזה פת חיטין מימיו וכמו שאחז"ל אין התינוק מדבר אבא עד שאכל כזית דגן הרי שהדעת תולה בפת חטין וזה היה עץ הדעת: מתמרות עולה למעלה כתמר זו: אתפלגון חולקין בדבר זה: המוציא פירש"י שכבר הוציא הלחם מן הארץ ממש בהווייתו ומשחטא ונגזר עליו בזיעת אפך כו' נהפך לתבואה: יהי פסת בר וגו'. ודרשו חז"ל עתיד הקב"ה להוציא גלוסקאותו כו': לפת מיני זרעונים נקראו לפת כל זמן שלא נעשה ממנו פת וכן החטים: לא פת היתה. קודם שחטא אדם כדדרש ר' נחמני: לא פת היא וכו'. כנחמיה וכרבנן: וקלסי' ושבח אותו: ופריך כר' נחמי' עשה ושבק רבנן כנחמיה. ומשני להכי קלסו שבזה כשאומרין המוציא לא יוכלו להתערב שני המ"מין העולם ומוציא ולפיכך קלסי' הוא בשביל שסבר כדר' נחמיה ובירושל' מסיים שלדעתו י"ל ג"כ לחם המן הארץ: מרורות מר ממות: מענינו כדמפ' ושם

מאותו האילן: טרדו הקב"ה והוציאו חוץ לג"ע והיה מחזר כל אילנות ולא היו מקבלין אותו ומה היו אומרים לו. א"ר ברכיה הא גנב. דגנב דעתיה דברייה. הה"ד (תהלים לו) אל תבואני רגל גאוה. רגל שנתגאה על בוראו. (שם) ויד רשעים אל תנידני. לא תיסב מני עלה. אבל תאנה שאכל מפירותיה. פתחה דלתיה וקבלתו. הה"ד ויתפרו עלה תאנה. מה היתה אותה התאנה. ר' אבין אמר ברת שבע. דאמטיית ז' ימי אבלא לעלמא. ר"י דסכנין בשם ר"א אמר. ברת אליתא. דאמטיית אליתא לעלמא. ר' עזריה ור' יהודה ב"ס בשם ריב"ל אמר ח"ו לא גלה הקב"ה אותו אילן לאדם. ולא עתיד לגלותו. ראה מה כתיב (ויקרא כ) ואשה אשר תקרב אל כל בהמה וגו'. אם אדם חטא בהמה מה חטאת. אלא שלא תהא בהמה עוברת בשוק. ויאמרו זו היא הבהמה שנסקל פלוני על ידה. ואם על כבוד תולדותיו חס המקום. על כבודו עאכו"כ אתמהא:

פרשה טז ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן. ר' סימון פתח (איוב יד) תתקפהו לנצח ויהלך משנה פניו ותשלחהו. תוקף שנתן הקב"ה לאדה"ר. לנצח. לעולם היה. ויהלך. כיון שהניח דעתו של הקב"ה. והלך אחר דעתו של נחש. משנה פניו ותשלחהו. ר' סימון אמר (שם יב) עמו חכמה וגבורה. בשעה שהיה מושלם לבוראו. ד' ראשי נהרות היה פותק במגרופית אחת. ואלו הן ד' ראשי נהרות. ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן וגו': שם האחד פישון. שהוא מגדל פשתן. ומימיו מהלכין בשופי. הוא הסובב את כל ארץ החוילה. עדיין לא היתה חוילה ואת אומר הוא הסובב. אתמהא. אלא (ישעיה מו) מגיד מראשית אחרית: אשר שם הזהב. זהב ודאי. וזהב הארץ ההיא טוב. א"ר יצחק טובוי דהוא בביתיה. טובוי דהוא בלוויתיה. א"ר אבהו טובה גדולה חלק הקב"ה לעולמו. אדם פורט זהוב אחד. והוא מוציא ממנו כמה יציאות. אר"ל לא היה העולם ראוי להשתמש בזהב. ולמה נברא בשביל בהמ"ק. שנא' (בראשית ג) וזהב הארץ ההיא טוב. המד"א (דברים יג) ההר הטוב הזה והלבנון: שם הבדלח ואבן השהם. א"ר איבו את סבור כבדלה הזה של פטמים. יגיד עליו ריעו (במדבר יא) ועינו כעין הבדלח מה זה אבן טובה אף זה אבן טובה. ושם הנהר השני גיחון וגו'. עדיין לא עמד כוש. והוא אומר את כל ארץ כוש. אתמהא. אלא מגיד מראשית אחרית. ושם הנהר השלישי חדקל. שהוא חד בקולו. הוא ההולך קדמת אשור. ועדיין לא עמד אשור אלא מגיד מראשית אחרית: והנהר הרביעי הוא פרת. רב אמר פרת אוותינטין של נהרות. ר' חנינא בר אמי בשם ר"י דסכנין בשם ר' לוי אמר. אובל אוותינטין של נהרות. והכתיב (דניאל י) ואני הייתי על יד הנהר הגדול הוא חדקל. אלא לפי שדניאל ראה ב' חלומות. אחד בחדקל ואחד באובל. וחדקל גדול מאובל. לפיכך הוא קורא אותו גדול. והלא הוא בברייתו של עולם אינו קורא אותו גדול. אלא שעלה והקיף את כל ארץ ישראל דכתיב ביה (דברים ד) כי מי גוי גדול אשר לו אלהים. משל הדיוט אומר עבדא דמלכא מלכא הדבק לשחון וישחון לך. רב אמר לחייא בריה. בנה לי בית בארץ ישראל. א"ל להיכן. א"ל אעברת נהרא בנה. שמואל אמר עד מקום שהנהר מהלך שם היא א"י. ואי זו זו תרבקנה: ר' יהודה ור' הונא. ר"י אמר הוא פרת והוא נהר כבר. פרת שפרה ורבה עד שעוברין אותו בספינות. פרת שמימיו פרין ורבין. פרת שמפרה והולך עד שכלה במגריפה. כבר שמימיו בלין. כבר שפירותיו גסין ואינן יורדין בכברה. ר"ה אמר כבר בפני עצמו. פרת בפני עצמו. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר:

מתנות כהונה

ואזיל: הא גנבא כו'. זהו הגנב שגנב דעת בוראו שסבר שהש"י לא ידע ממנו שחטא: אל תנידני. פי' לא תנוד ותנוע אותי: לא תסב כו'. לא תיקח ממני עלה: מה היתה כו'. שהרבה מיני תאנים הם: ברת שבע שם מין התאנה נקראת בת שבע על שהביאו לעולם ז' ימי אבלות: ברת אליתא. גם היא מין תאנה: אליתא פי' יללה וקינה: לעולם היה. היה ראוי להיות כן לעולם באותו תוקף: משולם שלם ודיק עם הקב"ה: פותק פוקה לכן פתח שיזובו מימיכן כד"א פ"ק דשבת פוקקין מים לגינה. או י"ל שבמגריפה אחת שתה כל ד' ראשי נהרות כדאמר שקל קלא פתק ביה: במגרופית פאל"א בלע"ז ודייק מדכתיב גבורה: פישון שפי שהולך בלט ובנחת: מגיד מראשית כו' כלומר הפסוק מדבר על העתיד: זהב ודאי. מבורר ומזוקק ודייק מדכתיב הזהב ועיין עוד בש"ר פל"ו: ט בים כו'. פירש"י טובתו הוא בבית שיכול לקנות בו מה שירצה וטובתו בלכתו בדרך היא לויתו שלו שבכ"מ יכול למכרו ועיין עוד מזה בש"ר פל"ה: של פטמ ן. מפטמי קטרת מיני סמים לרפואה ושוחקין בו דבר הנקרא בדולה ועינו אבן טובה וה"ג בילקוט יגיד עליו ריעו מה זה וכו': ריעו הוא אבן השוהם מה זה אבן טובה כו': חדקל נוטריקון חד בקולו שהוא הולך ורעש בקול וע"ש כך נקרא גיחון שהוא הולך ומנגח כמו כי יגח כן פי' רש"י בחומש וגרס שהוא חד וקל: אוותינטיא עיקר ומובחר שבכל הנהרות ודייק מדכתיב הוא פרת: אובל הוא יובל. ופירש"י בפ' מעשר בהמה ובעץ החיים משתעי קרא ועץ חיים נג"ע הוא ור"ל קרא דועל יובל ישלח שרשיו: הוא חדקל. פירש"י וקשיא בין למ"ד אובל גדול בין למ"ד פרת גדול ומשני לפי שחדקל גדול מאובל קרא אותו גדול אבל לעולם פרת גדול משניהם ע"כ וקשיא לי מאי משני ביה למ"ד אובל גדול ולפיכך נראה ישרה גירסת הילקוט בפ' זו ובס' דניאל שגרס והדקל נראה גדול מאובל כו'. ופירושו מראה החזון שהיה על חדקל היתה גדולה מהמראה שהיתה על נהר אובל לפיכך קראוהו גדול אבל לעולם אובל גדול משניהם למ"ד אובל אותינטיא של הנהרות: ועוד נוכל לומר שר' הונא סבר שנהר פרת נקרא יובל כמו בסבר ר"מ בפרק מעשר בהמה ואז עולה הכל א'. ומר אמר הדא ומר אמר הדא ולא פליגי אבל מה אעשה ורש"י לא פי' כן: והלא היה כו': למ"ד פרת גדול ה"ל לקרותו גדול בברייתו של עולם כשחשב הנהרות כולן והשיב כיון שעלה והקיף כו'. ולפי שהגביל הקב"ה א"י לאברהם בברית בין הבתרים קרא אותו גדול: הדבק לשות כו'. פי' הערוך הדבק עצמך לאיש הם ויהא לך גם אתה מל' גשומה הם שחונה ובכ"מ מביא רש"י לשחור כו' ופירש"י הדבק לשר וקלין שקורין. שחוור וישתחוון לך ישתחוו לפניך הבריות כמד"א שחי ונעבורה: אעברת נהרא בנה. מיד כשתעבור הנהר בנה שמה שהוא א"י ובערוך גרס ואני: תרבקנה שם מקום: נהר כבר. שם נהר ביחזקאל: שמימיו פרין ורבין. הזרעים כדלקמן: ה"ג רש"י ז"ל פרת שמפריד והולך כו'. פי' שכלה רחבו עד שסותמין אותו במגריפה אחת של עפר ונראה שבראשו כך היה קלה כמו שאמר למעלה ומשם מרחיב והולך: שמימיו בלין. נתמעט אדם כבר היו המים ועכשיו עברו והלכו לשבו באגם.

אומרים לפרת למה אין קולך הולך. א"ל איני צריך. מעשי מודיעים אותי. אדם נוטע בי נטיעה והיא עושה לשלשים יום. זורע בי ירק והיא עומדת לג' ימים. אומרים לחדקל. למה קולך הולך. א"ל הלואי נשמע קולי ונראה. אומרים לאילני מאכל. למה אין קולכם הולך. א"ל אין אנו צריכים. פירותינו מעידין עלינו. אומרים לאילני סרק למה קולכם הולך. א"ל הלואי נשמע קולינו ונראה. א"ר הונא לא משום הטעם הזה אלא אילני מאכל ע"י שהן כבדים בפירותיהם לפיכך אין קולן הולך. אבל אילני סרק ע"י שהן קלים בפירותיהם קולן הולך. הה"ד (ישעיה ז) וינע לבבו ולבב עמו כנוע עצי יער מפני רוח: א"ר תנחום בשם ריב"ל עתיד הקב"ה להשקות כוס תרעלה לעכו"ם ממקום שהדין יוצא. מ"ט ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד. והיה לד' נהרים אכ"כ אלא לד' ראשים. אלו ד' מלכיות כנגד ד' ראשים. שם האחד פישון זו בבל. ע"ש (חבקוק א) ופשו פרשיו. הוא הסובב את כל ארץ החוילה. שעלה והקיף את כל א"י. דכתיב ביה (תהלים מב) הוחילי לאלהים כי עוד אודנו. אשר שם הזהב. אלו ד"ת. שהן נחמדים מזהב ומפז רב. וזהב הארץ ההיא טוב. מלמד שאין תורה כתורת א"י. ולא חכמה כחכמת א"י. שם הבדלח ואבן השהם וגו'. מקרא משנה ותלמוד ותוספתא ואגדה. ושם הנהר השני גיחון. זה מדי שהיה המן שף עמא כנחש. ע"ש (בראשית ג) על גחונך תלך. חדקל זו יון. שהיתה קלה וחדה בגזירותיה. שהיתה אומרת לישראל. כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל. א"ר הונא בג' דברים קדמה מלכות יון למלכות הרשעה. בנימוסין ובפנקיסין. ובלשון. ר' הונא בשם ר' אחא אמר. כל המלכיות נקראו ע"ש אשור. ע"ש שהיו מתעשרות מישראל. א"ר יוסי ב"ח כל המלכיות נקראו על שם נינוה. ע"ש שהיו מתנאות מישראל. א"ר יוסי בר ר' חלפתא כל המלכיות נקראו ע"ש מצרים. ע"ש שהיו מצירות לישראל. והנהר הרביעי הוא פרת. זו אדום. פרת שהפירה והצירה לבניו (נ"א לפניו). פרת שפרת ורבת מברכתו של זקן. פרת שאני עתיד להפרע לה. פרת על שם סופה (ישעיה סג) פורה דרכתי לבדי וגו': ויקח ה' אלהים את האדם וגו'. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר עילה אותו. המד"א (ישעיה יד) ולקחום עמים והביאום וגו'. ר"נ אמר פיתה אותו. המד"א (הושע יד) קחו עמכם דברים ושובו אל ה' וגו'. ויניחהו. ר' יודן ור' ברכיה. רי"א הניח לו. והגין עליו ועדנו מכל אילני ג"ע. ר' ברכיה אמר להניחו. ולהגן עליו. ולעדנו מכל אילני ג"ע. ויניחהו. נתן לו מצות שבת. כד"א (שמות כ) וינח ביום השביעי. לעבדה (שם) ששת ימים תעבוד. ולשמרה (דברים ה) שמור את יום השבת לקדשו. ד"א לעבדה ולשמרה. אלו הקרבנות. שנא' (שמות ג) תעבדון את האלהים. וכתיב (במדבר כח) תשמרו להקריב לי במועדו: ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל. ר' לוי אמר צוהו על שש מצות. ויצו. על ע"ז. המד"א (הושע ה) כי הואיל הלך אחרי צו. ה'. על ברכת השם כד"א (ויקרא כד) ונוקב שם ה'. אלהים. אלו הדיינין. שנא' (שמות כב) אלהים לא תקלל. על האדם. זו ש"ד. שנא' (בראשית ט) שופך דם האדם. לאמר זה ג"ע. שנא' (ירמיה ג) לאמר הן ישלח איש את אשתו וגו'. מכל עץ הגן אכל. צוהו על הגזל. רבנן פתרין ליה כל ענינא. ויצו ה' אלהים. רחמן אני דיין אני להפרע. אלהים על האדם. אמר לו אלהים אני. נהוג בי כאלוה שלא תקללני. כמה דכתיב אלהים לא תקלל. ג"ע מניין. ודבק באשתו ולא באשת חבירו. ולא בזכור. ולא בבהמה. אכל תאכל. א"ר יעקב דכפר חנין מתי יתכשר לאכילה. משתשחט. רמז לו על אבר מן החי: מות תמות. מיתה לאדם. מיתה לחוה. מיתה לו. מיתה לתולדותיו:

מתנות כהונה

שאינם יורדין בכברה. וע"כ נקרא כבר על שנשאר בכברה: אין קולך הולך. והומה וסוער: ה"ג בילקוט הלואי אשמיע קולי ואראה. פי' ואהיה נראה: שקלין בפירותיהן. אפי' אותן אילני סרק שיש להן פירות הם קלין וקטנים הם: ממקום שהדין כו'. מעדן נוטריקון ממקום הדין דכתיב בהו גרסי': שף עמא. עם אותו היה שף ומסתיר סודות על ישראל כנחש ומלת גיחון דייק כד"א על גחונך תלך: קדמה מלכות יון. לפני מלכות אדום: בנימוסין כהוקית הגוים ולי היה נראה על דרך שאמרו בפ"ק דע"ז שאין מעמידין מלך בן מלך וזהו בלי חוק ונימוס ישר שסרי התורה לותה שאם בן כהן גדול ראוי להיות כהן גדול הוא קודם לכל אדם וכן בן המלכות נופל לו בירושה ועוד דהתם אמרינן על ידי שאלה מוקמינן מלך בן מלך הכי שאין להם נימוס קבוע: ובפנקסון. ר"ל שאין להם כתב וכן לשון פירוש רש"י בע"ז כתב ולשון של רומיים מן אומה אחרת בא להם אחרים תקנו להם ספריהם וע"ש בתוספות. ...ל שם אשור. כתב רש"י ז"ל וז"ל הגי' שלפנינו מוטעת וה"ג כל מלכיות שנקראו ע"ש אשור ופירוש כל מקום שתמצא מלכות הנקרא בשם אשור הטעם ע"ש שמתעשרות מישראל וכן ע"ש נינוה כו': והצירה לבניו. של הקב"ה: של זקן. יצחק שבירך לעשו משמני הארץ וגו' והיה כאשר תריד ופרקת עלו: שאני עתיד. הקב"ה כתב בתורתו: פרת ע"ש שיפרע ממנה ודרש בו לשון פרעות אויב: פורה פרת לשון פורס וגומר ומדבר באדום: עילה אותו כו'. הגביה אותו במעלה וכבוד על הכל ולעיל דרש וישם וכאן דרש ויקח: ה"ג ולקחום עמים והביאום ועיין מזה בתנחומא בפ' לו שהרבה בראיות: פיתה אותו. ריצה אותו כדי שיכנס לתוכו וכדלעיל: הניח לו. לשון הנאה וקורת רוח: והגין עליו וכו'. סיפא דקרא קדריש ויניחהו בגן עדן בגן דריש להגנה עדן לשון עידון כמשמעו: להניחו כו'. ע"מ כן הניחו שם כדי שיהיה שם ויקבל הנאה ועידון אבל לא עלתה לו ואדם ביקר בל ילין ובילקוט לא גרס דר' ברכיה: על שש מצות. כל זה בסנהדרין פ' ד' מיתות ולקמן בפ' ואתחנן ולא חשב ז' דאתיא כמ"ד אדם הראשון לא נצטוה על אבר מן החי כדאיתא בירושלמי דע"ז פ' השוכר ר' יוסי בר בון בשם רב אדם הראשון שלא הותר לו בשר תאוה לא נצטוה על אבר מן החי בני נח שהותר להם בשר תאוה נצטוה על אבר מן החי וכן הוא בפ' ד' מיתות ואע"פ שר' לוי גופיה אית ליה התם שבע על הגזל ובסדר עולם מסיים שנא' או מכל אשר ישבע עליו לשקר וגו' על הגזל: מכל עץ אכל תאכל לא הורשת לאכול אלא במה שהתרתי לך: רבנן פתרין כל ענייניא כו' פרש"י כל ענייניא דאמרי' לעיל: מתי יתכשר כו'. דרש כפל לשון אכל תאכל משמע משהוא אוכל אז תאכלנו לאפוקי אבר מן החי: מיתה לחוה. כלומר שלא יאמר האומר נמה מתה חוה או הבנים הבאים אחריהם ומפיק ליה מייתורא: מאמר

ניקן

פרשה יז ויאמר ה' אלהים לא טוב היות. תנינן בעשרה מאמרות נברא העולם ואלו הן:
בראשית. ורוח אלהים מרחפת. ויאמר אלהים יהי אור; ויאמר אלהים יהי רקיע.
ויאמר אלהים יקוו המים. ויאמר אלהים תדשא הארץ. ויאמר אלהים יהי מאורות. ויאמר
אלהים ישרצו המים. ויאמר אלהים תוצא הארץ. ויאמר אלהים נעשה אדם; מנחם בר יוסי
מוציא ורוח אלהים מרחפת. ומביא ויאמר ה' אלהים לא טוב היות האדם. א"ר יעקב בן
קורשאי מאמר ניתן לרוח בפני עצמה: לא טוב וגו'. תני ר' יעקב כל שאין לו אשה. שרוי
בלא טובה. בלא עזר. בלא שמחה. בלא ברכה. בלא כפרה. בלא טובה. לא טוב היות
האדם לבדו. בלא עזר. אעשה לו עזר כנגדו. בלא שמחה. שנא' (דברים יד) ושמחת אתה וביתך.
בלא כפרה. (ויקרא טז) וכפר בעדו ובעד ביתו. בלא ברכה. (יחזקאל מד) להניח ברכה אל ביתך.
ר' סימון בשם ריב"ל אמר. אף בלא שלום. שנא' (שמואל א כ"ה) ואתה שלום וביתך שלום. ר'
יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר. אף בלא חיים. שנא' (קהלת ט) ראה חיים עם אשה אשר
אהבת. ר' חייא בר גמדא אמר. אף אינו אדם שלם. שנא' ויברך אותם ויקרא את שמם אדם.
שניהם כאחד קרוים אדם. וי"א אף ממעט את הדמות. שנא' (בראשית ט) כי בצלם אלהים עשה
את האדם. מה כתיב אחריו ואתם פרו ורבו: (ג) אעשה לו עזר כנגדו. אם זכה עזר. ואם לאו
כנגדו. א"ר יהושע בר נחמיה אם זכה. כאשתו של ר' חנינא בר חכינאי. ואם לאו כאשתו של
ר' יוסי הגלילי. ר' יוסי הוה ליה אנתתא בישא. והות ברתא דאחתיה. והוית בזית ליה קדם
תלמידוי. אמרין תלמידיו. שבקא להדא אנתתא בישא דליתא מיקרך. אמר להון פורנא רב
עלי. לית בידי מה אשבוק לה. חד זמן הוון יתבין פשטין. הוא וראב"ע. מן דחסלין. א"ל
משגח רבי ואנן סלקין בביתא. א"ל אין. סליק. כי סליק אמכת לאפה ונפקת לה. צפה בההיא
קדרה. א"ל אית בההיא קדירה כלום. א"ל אית פרפריין. אזל גליתה ואשכח פרגיין. ידע
ראב"ע מה הוא שמע. יתבון להון אכלין. א"ל רבי לא אמרת אלא פרפריין. והא אשכחנן בגוה
פרגיין. א"ל מעשה נסים הן. מן דחסלין א"ל ר' שבוקא ההיא אנתתא מינך. דלית היא
עבדא ליקרתך. א"ל פורנא רב עלי ולית בי מה אשבוק לה. א"ל אנן יהבינן לה פורנא ושבקית
מינך. עבדון ליה כן. פסק לה פורנא. ושבקיתה מיניה. ואסבון יתיה איתתא אחרא טבא
מינה. גרמון חובין דההיא איתתא. ואזלת ואתנסבת לסנטרין דקרתא. לבתר יומין אתון
יסורין עליה ואיתעוור. והוות ציירת בידיה ומחזרא ליה על שקקיא דקרתא. כיון דהוית מטיא
בשקקיה דריה"ג. הות קיימא לה וחזרה לאחורה. מן דהוה ההוא גברא חכים קרתא. א"ל למה
את לא מובלת לי לשכונתיה דריה"ג. דאנא שמע דהוא עביד מצוה. אמרה ליה משבקתיה
אנא. ולית בי דליחמי סבר אפוהי. חד זמן אתון קרון בשכונתיה דר' יוסי ארגיש בה יום קדמוי
ויום תניין ושרי מחי לה. ואזיל קלהון והוון מתבזין בכל קרתא. אודיק ר"י לקלהון וחמהון מתבזין
בגו שוקא. א"ל למה את מחי לה. א"ל כל יום היא מובדה פרנסתיה דהדין שקקיה מיני. כיון
דשמע ר"י כן נסבהון ויהב יתהון בחדא ביתא מן דידיה. והוה מפרנס יתהון כל יומי חייהון. על
שם (ישעיה נח) ומבשרך לא תתעלם: ויצר ה' אלהים מן האדמה. בעון קומי ריב"ז. כתיב ויאמר
אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינה. ומה ת"ל ויצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה. אמר
להן להלן לבריאה. וכאן לכבוש. המד"א (דברים כ) כי תצור אל עיר ימים רבים: אמר ר' אחא

מתנות כהונה

ניתן לרוח כו'. כלומר בא וראה שגדול כח הרוח שנכתב עליו מאמר בפני עצמו וסבר כת"ק דמתני': כל השרוי כו'. כ"ה ביבמות פ' הבא על יבמתו: אתה וביתך. ודרשו חז"ל אין ביתו אלא אשתו וכן להניח ברכה אל ביתך וכו': ממעט הדמות. שאינו מוליד בנים שנבראים בדמותו וצלמו שנאמר בצלמנו כדמותינו: כנגדו מנגדתו ומכעסת אותו על פניו תמיד: כאשתו של ר' חנינא בן חכינאי כדאיתא בפ' אע"פ שהמתינה על בעלה ר' חנינא י"ב שנה ולא עכבה על ידו: אנתתא בישא כו'. אשה רעה והיתה בת אחותו והיתה מבזה אותו לפני תלמידיו אמרו לו תלמידיו עזב אותה בגט כריתות לזאת אשה רעה שאינה לפי כבודך אמר להם הכתובה רבה: פורנא היא הכתובה: פשטין היו הוזרין תלמידן. ועיין סוף פרשת כי תשא: מן דחסלין גרסינן פי' משסיימו א"ל ר' יוסי לר"א הסגה נא לדברי ולכתנו נלך לבית לאכול כי סליק כו'. כשעלה ר' יוסי לביתו היתה אשתו משפלת פניה למטה בפנים זועפים ויצאה לה לחוץ וכמו שאחז"ל מקצטא ליה כמה ומהדרא לאפה נפה ר' יוסי והסתכל בקדירה. אמר לה דרך ם לה היש בזאת הקדירה כלום לאכול: א"ל אית פרפריין. מיני לפתן ועיין בערוך: פרגיין פי' הערוך תרנגולים פטומות או עופות קטנים: ידע והבין מה שמע כלומר הבין שהיו שונאים זה עם זה ושתקו והיו יושבין ואוכלין. א"ל ר"א לר' יוסי לא אמרת שיש בקדירה אלא פרפריין והא מצינו שיש בתוכו פרגיין: מעשה נסים הם. דחה אותו בדברים מפני כבודו: מן דחסלין. שסיימו לאכול א"ל ר"א לר' יוסי עזוב אשה זאת פטור אותה שאינה עושה לפי כבודך: אנן גרסי' וס"ג בערוך ערך פס כלומר הנחנו תלמידך ניתן לה הכתובה ועזוב אותה ממך ועשו לו כן: פסיק לה פורנא גרסי' היה פוסק לה כתובה ועזב אותה הימנו והיו משיאין אותו אשה אחרת טובה ממנה: גרמון חובין גרסי' גרמו לה עונותיה של אותה אשה והלכה ונשאת לשומר העיר לאחר ימים באו יסורין עליו ונעשה עור. כ"ג בילקוט והוות ציירה בידיה ופי' אוחזת בידו ועיין בערוך ערך צר השני: ומחזרא כו'. והיתה מחזרת אותו על כל השווקים והרחובות שבעיר וכיון שהגיע לרחוב שר' יוסי היה דר בו היתה עומדת וחזרה לאחוריה: מן דהוה כו'. מפני שהיה אותו האיש מכיר ובקי ברחובות העיר אמר למה אין את מוליכת אותי לרחוב של ר' יוסי אני שמעתי עליו שהוא בעל צדקות הרבה. ובירושלמי פרק אלמנה ניזונית איתא שאותו היה סומא והיא חוזרת בכל העיר ולא נתנו לה כלום ולכן שאל אותה אם אין רחוב אחרת ואמרה לו יש רחוב של ר' יוסי וכו': מצוה סתמיה בלשון ירושלמי צדקה: משבקתיה גרושתו אנכי ואין בי כח מפני הבושה לראות הסברת פניו: ה"ג חד זמן אתון קרין. זמן אחד באו וקראו על הפתחים ברחוב של ר' יוסי: ארגיש הרגיש והיה מתקוטט עמה יום הראשון ושני וסוף התחיל להכותה והלך הקול בתוך הרחוב והיו מתבזים בכל העיר: אודיק ר' יוסי גרסי' פי' הביט והשקיף בשביל קולם: והמהון כו'. וראה אותם מתבזים בתוך העיר: היא מובדא כו'. בכל יום היא מאבדת ממני פרנסת רחוב זה שאינה רוצה להוליכני פה: נסבהון כו'. לקח אותם והיה נותן אותם בבית אח' שיש שלו והיה מפרנסם כו': ומבשרך זו אשתו כד"א והיו לבשר אחד: לכבוש שיהיו כבושים ומשועבדין תחת ידי בני אדם כמו שפירש"י בחומש: תחלת מפלה שינה. דייק
עדכתיב

בשעה שבא הקב"ה לבראות את האדם נמלך במה"ש . א"ל נעשה אדם . א"ל אדם זה מה טיבו .
א"ל חכמתו מרובה משלכם . הביא לפניהם את הבהמה . ואת החיה ואת העוף . א"ל זה מה שמו .
ולא היו יודעין . העבירן לפני אדם . א"ל זה מה שמו . אמר זה שור זה חמור זה סוס וזה גמל .
ואתה מה שמך . א"ל אני נאה להקרא אדם . שנבראתי מן האדמה . ואני מה שמי . א"ל לך נאה
להקראות אדני . שאתה אדון לכל בריותיך . א ר אחא (ישעיה מב) אני ה' הוא שמי . הוא שמי
שקרא לי אדה"ר . חזר והעבירן לפניו זוגות . אמר לכל יש בן זוג . ולי אין בן זוג . ולאדם לא
מצא עזר כנגדו . אתמהא . ולמה לא בראה לו תחלה . אלא צפה הקב"ה שהוא עתיד לקרות
עליה תגר . לפיכך לא בראה לו עד שתבעה בפיו . כיון שתבעה מיד ויפל ה' אלהים תרדמה
וגו' : ויפל ה' אלהים תרדמה . ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר . תחלת מפלה שינה . דמך
ליה ולא לעי באורייתא . ולא עביד עבידתא : רב אמר שלש תרדמות הן . תרדמת שינה .
ותרדמת נבואה . ותרדמת מרמיטה . תרדמת שינה . (בראשית ג) ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם
ויישן . תרדמת נבואה (שם טו) ויהי השמש לבא ותרדמה נפלה על אברם . תרדמת מרמיטה .
(ש"א כ"ו) אין רואה ואין יודע ואין מקיץ כי כולם ישנים כי תרדמת ה' נפלה עליהם . רבנן אמרי
אף תרדמה של שטות . דכתיב (ישעיה כט) כי נסך עליכם ה' רוח תרדמה : ר' חנינא בר יצחק
אמר . ג' נובלות הן . נובלת מיתה שינה . נובלת נבואה חלום . נובלת העוה"ב שבת . ר' אבין
מוסיף עוד תרתין . נובלת אורה של מעלה גלגל חמה . נובלת חכמה של מעלה תורה : ויקח
אחת מצלעותיו רשב"נ אמר מן סטרוהי . המד"א (שמות כז) ולצלע המשכן . ושמואל אמר עילעא
חדא מבין ב' צלעותיו נטל . תחתיה אכ"כ . אלא תחתנה : א"ר חנינא ברי' דר' אידי . מתחלת
הספר ועד כאן אין כתיב סמ"ך כיון שנבראת נברא שטן עמה . ואם יאמר לך אדם הוא הסובב .
תאמר לו בנהרות הכתוב מדבר : אמר ר' חנינא בר יצחק עשה הקב"ה נוי לתחתיתו . כדי
שלא יהא מתבזה כבהמה ר' אמי ור' ינאי . חד אמר עשה לו מנעל ואפיפורין כבוש עליו .
כדי שלא יצטער כשהוא יושב . ואחרינא אמר עשה לו כסתות . ר' לוי ור' אמי . חד אמר
עשה לו קבורה . וחד אמר עשה לו תכריכין : מטרונה אחת שאלה את ר' יוסי . אמרה לו למה
בגניבה . א"ל משל אם הפקיד אדם לידך אונקיא של כסף בחשאי . והזרת לו ליטרא של זהב
בפרהסיא זו גניבה . א"ל למה במטמוניות . א"ל בתחלה בראה לו . וראה אותה מלאה רירין
ודם . והפליגה ממנו . חזר ובראה לו פעם ב' . א"ל מוספת אני על דבריך . אמורה הייתי להנשא
לאחי אמי . וע"י שגדלתי עמו בבית התכערתי בעיניו והלך ונשא לו אשה אחרת ואינה נאה
כמוני : מעשה בחסיד אחד שהיה נשוי להסידה אחת . ולא העמידו בנים זה מזה . אמרו אין אנו
מועילים להקב"ה כלום . עמדו וגרשו זה את זה . הלך זה ונשא רשעה אחת ועשתה אותו רשע .
הלכה זאת ונשאת לרשע אחד ועשתה אותו צדיק . הוי שהכל מן האשה : שאלו את ר' יהושע
מפני מה האיש יוצא פניו למטה . והאשה יוצאת פניה למעלה . א"ל האיש מביט למקום
בריתו . והאשה מבטת למקום ברייתה . ומפני מה האשה צריכה להתבסם . ואין האיש צריך
להתבסם . א"ל אדם נברא מאדמה . ואדמה אינה מסרחת לעולם . והוה נבראת מעצם משל
אם תניח בשר ג' ימים בלא מלח מיד הוא מסריח . ומפני מה האשה קולה הולך ולא האיש
א"ל משל אם תמלא קדרה בשר אין קולה הולך . כיון שתתן לתוכה עצם מיד קולה הולך
מפני מה האיש נוח להתפתות . ואין האשה נוחה להתפתות . א"ל אדם נברא מאדמה . וכיון
ן

מתנות כהונה

מדכתיב ויפל אלא שינה ופירש רש"י תחלת מפלתו של אדם לא בא
עליו אלא ע"י שינה ועצלות שמתעצל מלהרויח : דמך ליה כו' . מתוך
שהוא ישן אינו ע סק בתורה ואינו עוסק במלאכתו : מרמיטה
פירש"י לשון בהלה ובערוך פי' דומה כמו אבן מרמיטה : נובלות
דוגמא ודמיון מעין אותו דבר שנדמה לו מל' עלה נובלת : נובלת
מיתה שינה . כמו שאחז"ל שינה אחת מס' שבמיתה : סטרוהי לצדדיו
וזהו כמ"ד דו פרצופין נבראו פניה לפניו ופניו לאחוריו ואח"כ
נסרו לשנים : עילעא צלע יחידה נקח מבין שני צלעותיו . מצלעותיו
פירושו מבין צלעותיו וזהו תחתנה ולשון רבים מורה תחת שני
הצלעות מעלה ומטה . שלקה מבנתיים הצלע האחת והכי מוכח בילקוט
שגרס מבין שני עילעיה אבל למ"ד ב' פרצ' פין הוו ונסר הא' מחבירו
הל"נ תחתיה כלומר תחת הצד שלקה : כיון שנבראת . חוה : שטן
אע"פ שסטן הוא בסי"ן מ"מ בסמ"ך א"א לטעות ולקרות באופן אחר
משא"כ בשי"ן שאם יקרא בשי"ן ימנית אין שטן ופגע רע : בנהרות
הכתוב מדבר . מספר איך הוא מהלך בנהרות אבל בענין הבריאה
והעשייה אין ס' : נוי לתחתיתו . בשר תחתונה קדרים וכדמפרש רבי
יאמי וכו' : שלא יהא מתבזה כו' . שיהא נקב בית הריעי נראה לעין
כל הרפש היה לו : מנעול שפה בתחתון סגור כאילו אין שם נקב
משא"כ שבבהמה : ועוד כבוש עליו אפיפורין . פי' הערוך ורש"י ז"ל
כמין כסא ור"ל בשר העגבות גבוה מכל צד שלא יהא מצטער כיושב
על עצמות העגבות כך משמע מתוך פירש"י וא"כ אחרינא דאמר
כסתות צריך לפרש כסתות ממש וכמו שכתוב בס"א כפירש"י והוא
קצת דחוק והערוך ותוס' פרק אלו מומין פרשו דהאי כסתות הוא
בשר העגבות שהוא תחתיו כמו כר וכסת וא"כ מר אמר חדא ומר
אמר חדא ולא פליגי ולכן נראה דהאי אפיפורין ר"ל עצמות העגבות
שעולין מזה ומזה ע"ג הנקב כדי שלא יצטער כשישב ע"ג הנקב וק"ל
וכך משמע הלשון דקאמר כבוש עליו משמע שהעיקר האפיפורין בשביל
לכסות הנקב ולא להיות לכר תחתיו ואחרינא מפרשים על בשר
העגבות שמונח תחתיו כמו כר וכסת : קבורה ופי' הכתוב (פי' לפי
שע"י האשה נגרם לאדה"ר מיתה וקבורה) ויסגור הבשר בתחתית
הארץ או ויסגור בעדו בתכריכין : למה בגניבה . בראה לו שלקח
ממנו הצלע : אונקיא משקל קטן : זו גניבה בתמי' וכך עשה הקב"ה
נטל ממנו צלע אחת והחזיר לו אשה שלמה : במטמוניות בעת השינה
בהחבא ולמה לא בגלוי : והפליגה והרחיק ממנו מפני שהיתה
מאוסה בעיניו ולקמן ס"פ ע"ב דריש ליה מזאת הפעם : אנ כו' .
מוסיף אני להביא ראיה לדבריך שיפה אמרת : אמורה הייתי . אמרתי
אני בלבי להנשא כו' : אין אנו מועילים וכו' . סברא אותנו לקיים
העולם שנאמר לשבת יצרה : יוצא לאויר העולם כשנולד פניו למטה :
ממקום בריתו הראשונה מן העפר לוקח : והאשה כו' . מבטת
למעלה כי מאיש לוקחה והוא עיון עליה בשעת הרגל דבר או נ"ל
לומר ע"ד מה שאמרו הז"ל איש מזריע תחלה יולדת נקיבה אשה
מזרעת תחלה יולדת זכר . וכלשון הראשון פירש"י ז"ל במסכת נדה
בפרק המפלת : להתבשם במיני בשמים ובממנים מפני שהזוהמות מצו,
בהן יותר מן האיש : וקולה הולך . הולך והומה ועושה צלצ
ל כיון

שאתה נותן עליה טפה של מים מיד היא נשרית. וחוה נבראת מעצם ואפי' אתה שורה אותה כמה ימים במים אינו נשרה. ומפני מה האיש תובע באשה. ואין האשה תובעת באיש. א"ל משל לה"ד. לאחד שאבד אבידה. הוא מבקש אבידתו ואבידתו אינה מבקשתו. ומפני מה האיש מפקיד זרע באשה. ואין האשה מפקדת זרע באיש. א"ל לאחד שהיה בידו פקדון. ומבקש אדם נאמן שיפקדנו אצלו. ומפני מה האיש יוצא ראשו מגולה. והאשה ראשה מכוסה. א"ל לאחד שעבר עבירה. והוא מתבייש מבני אדם. לפיכך יוצאה וראשה מכוסה. ומפני מה הן מהלכות אצל המת תחלה. א"ל ע"י שגרמו מיתה לעולם. לפיכך הן מהלכות אצל המת תחלה. הה"ד (איוב כא) ואחריו כל אדם ימשוך וגו'. ומפני מה ניתן לה מצות נדה. ע"י ששפכה דמו של אדה"ר. לפיכך ניתן לה מצות נדה. ומפני מה ניתן לה מצות חלה. ע"י שקלקלה את אדה"ר. שהיה גמר חלתו של עולם. לפיכך ניתן לה מצות חלה. ומפני מה ניתן לה מצות נר שבת. א"ל ע"י שכבתה נשמתו של אדה"ר. לפיכך ניתן לה מצות נר שבת:

פרשה יח ויבן ה' אלהים את הצלע. ר"א בשם ר' יוסי בן זמרא אמר. ניתן בה בינה יותר מן האיש. דתנינן בת י"א שנה ויום א' נדריה נבדקין. בת י"ב שנה ויום א' נדריה קיימין ובודקין כל י"ב. אבל לזכר בן י"ב שנה ויום אחד נדריו נבדקין. בן י"ג נדריו קיימין. ובודקין כל י"ג: ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר ר"י אמר. אית דמחלפין. דרכה של אשה להיות יושבת בתוך ביתה. ודרכו של איש להיות יוצא לשוק. ולומד בינה מבני אדם: ר' איבו ואמרי לה בשם ר' בנייה והוא תני לה בשם רשב"י. קישטה ככלה. ואח"כ הביאה לו. אית אתרין דקריין לקלעתא בנייתא. אמר ר' חמא ב"ח. את סבור שמתחת הרוב אחד. או שקמה א' הביאה לו. אלא משקשטה בכ"ד מיני תכשיטין אח"כ הביאה לו. הה"ד (יחזקאל כח) בעדן גן אלהים היית כל אבן יקרה מסכתך אדם פטדה וגו'. רבנן ורשב"ל. רבנן אמרי עשר. ור"ש אמר י"א. ר' חמא בר חנינא ורשב"ל תרוויהון אמרין כלל ופרט. עשה את הכלל מוספת לפרט והכל בכלל. כל אבן יקרה מסכתך כלל. אודם פטדה ויהלום תרשיש וגו' פרט. הכל בכלל כל אבן יקרה מסכתך. ר' לוי ור' סימון. חד אמר ט' וחד אמר י'. מ"ד עשר כרבנן. ומ"ד ט' הדין דהב דהכא לית הוא חופה. ר' אחא ב"ח אמר עשה כתלים של זהב. ובתי קריות של אבנים טובות ומרגליות. ר' אלעזר בר ביסנא בשם ר' אחא אמר אפי' קירקוסים של זהב עשה לו: ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר ויבן כתיב. התבונן מאין לבראתה. אמר לא אברא אותה מן הראש. שלא תהא מיקרת ראשה. לא מן העין. שלא תהא סקרנית. ולא מן האוזן. שלא תהא צייתנית. ולא מן הפה. שלא תהא דברנית. ולא מן הלב. שלא תהא קנתנית. ולא מן היד. שלא תהא ממששנית. ולא מן הרגל. שלא תהא פרסנית. אלא ממקום שהוא צנוע באדם. אפי' בשעה שאדם עומד ערום. אותו המקום מכוסה. ועל כל אבר ואבר שהיה בורא בה היה אומר לה. תהא אשה צנועה. אשה צנועה. אעפ"כ (משלי א) ותפרעו כל עצתי. לא בראתי אותה מן הראש. והרי היא מיקרת ראשה. שנא' (ישעיה ג) ותלכנה נטויות גרון. ולא מן העין. והרי היא סקרנית. שנא' (שם) ומסקרות עינים. ולא מן האוזן והרי היא צייתנית. (בראשית יח) ושרה שומעת פתח האהל. ולא מן הלב. והרי היא קנתנית. שנא' (שם ל) ותקנא רחל באחותה. ולא מן היד. והרי היא ממששנית. שנא' (שם לא) ותגנוב רחל את התרפים. ולא מן הרגל. והרי היא פרסנית. שנא' (שם לד) ותצא דינה. רב חסדא אמר בנה בה ד' גורות יותר מן האיש. רחבה מלמטה וצרה מלמעלה. כדי שתהא מקבלת עוברים: ויביאה אל האדם. אמר ר' אבין טבוי לקריה דמלכא שושביניה: ויאמר האדם זאת הפעם. ר' יהודה בר ר' אמר. בתחלת בראה

מתנות כהונה

כיון שנתן לתוכה. לתוך הקדרה: להתפתות פירש"י לדקך הרך אחר שכנסה וגם"א להתפייס מכעסו: טפה של מים. רמז לרוי דברים ודברים נוחים וחלוקי' כמו מים: תובע באשה. לדרך ארץ להכנסה לו: אדם נאמן כו'. פירש"י וכן האשה רחמה לקבל הולד משא"כ באיש שגופו נר ואינו יכול לקבל הולד: עבר עבירה כו'. וכן האשה היא אכלה מן העץ ונתנה לאדם: גם אכלו כו'. כמו העיסה כשנותנין חלתה ממנה היא נגמרת ומתוקן על שווייתו כך היה העולם נגמר ונעשה בבריאות אדם: נשמתו כו'. והנשמה קרויה נר כמו שנא' נר ה' נשמת אדם: בינה ויבן דרש ל' בינה. מדלא כתיב ויבנה: אית דמחלפין. יש שמחלפין את האמור בתינוק יהא נאמר בתינוקת והנאמר בתינוקת בתינוק והוא ר"ש דסבר הכי בפרק יוצא דופן ודרך לנדר' אינו: ולמד בינה. ולפיכך לענין נדרים הוא חשוב גדול שנה אחת קודם לאשה: אית אתרין כו'. יש מקום שקורין לקליעת שער האשה בנייתא לשון ויבן: הרוב כו'. כלומר בלי קישוט ופירכוס: בכ"ד כו'. ויבנה גימטריא כ"ד הכי איתא בספר הזוהר בשם ר"ש בספר ישעיה נזכרים ארבעה ועשרים מיני תכשיטים העכסים והשביסים וגו' בסימן ג' ונראה דהאי דכתיב בתם בושם לא קחשיב דאינו תכשיט אלא מתבשמת בריח טוב ואין לו עיקר: הה"ד כו'. סיפא דקרא ביום הבראך כוננו ומייתי ליה לראיה על רוב כבוד שעשה לו הקב"ה: רבנן אמרי יו"ד חופות עשה לו ור"ש אמר י"א וכל זה מבואר בב"ב (ע"ה) קאי בענין אחר: הכל בכלל כו'. והאי כל נוסף על הכלל ולרבות חופה אחת והכי סבר מר זוטרא בפרק הספינה והחכמים סברי כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט ובפרטן הם עשרה מינים טובות: הדין דהב כו'. הזהב הזה הכתוב כאן אינו חופה מדקחשיב לבסוף והכי סבר ר' יוחנן בפרק הספינה: ובתי קריות. לשון תקרה הכסדרא מלא חלונות כדי שיהיה קר מן הרוח: קורקסים סקרסים: ויבן כתיב ולא כתיב ויבנה שיהיה לשון בניין עליה: מיקרת ראשה. לשון גבהות וגאוה ועילוי ממש. ומתוך גירסת הילקוט נראה שצריך להיות שלא תהא מקילה את ראשה ולקמן בפ' כי תצא לא גרס ליה כלל: סקרנית. מבטת ומבקשת לראות את הכל: צייתנית מבקשת לשמוע כל דבר: שלא תהא קנתנית גרסינן לשון קנאה: ממששנית לנגוע ולמשמש כל דבר: פרסנית ל' נפרסת פרסה כל מה יוצאנית: ממקום שהוא צנוע כו' אתיא כמ"ד עילעא חד נטל וכו' והוא מה שם מן הירך והכ"ס: גורות דיורים דכך מדור ובניין וזהו ויבן ל' בניין: מקבלת עוברים. הוולדות: טבוי לקריה כו'. טוב ואשרי לבן עיר שהמלך נעשה שושבינו: לקריה לשון קריה וכפר

לו וראה אותה מלאה רירין ודם והפליגה ממנו. וחזר ובראה לו פעם שנייה. הה"ד זאת הפעם זאת היא של אותו הפעם. זאת היא שעתידה להקיש עלי כזוג. המד"א (שמות כח) פעמן זהב ורמון. זו היא שהיתה מפעמתני כל הלילה כולה: בעון קומי רשב"ל. מפני מה אין כל החלומות מיגעין את האדם. וזו מיגעת את האדם. אמר ליה שמתהלת ברייתה אינה אלא בחלום שנאמר (בראשית ב) עצם מעצמי ובשר מבשרי: אמר ר' תנחומא. נשא אדם אשה מקרובותיו. עליו הוא אומר עצם מעצמי: לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת. מכאן שניתנה תורה בלה"ק. ר' פנחס ור' חלקיה בשם ר' סימון אמרי. כשם שניתנה תורה בלה"ק. כך נברא העולם בלה"ק. שמעת מימיך אומר גיני גינייא. אנתרופי אנתרופיא. גברא גברתא. אלא איש ואשה. למה שהלשון הזה נופל על הלשון הזה: על כן יעזב איש. תניא. גר שנתגייר והיה נשוי לאחותו בין מן האב בין מן האם יוציא. דברי ר"מ. וחכ"א מן האם יוציא. מן האב יקיים. שאין אב לעכו"ם. איתיבון ליה והא כתיב (בראשית כ) וגם אמנה אחותי בת אבי היא וגו'. א"ל בשיטתן השיבן. אתיב להון ר"מ (שם ב) ע"כ יעזב איש את אביו ואת אמו. א"ר יוחנן ופשטו ליה על כן יעזב איש את אביו ואת אמו. הסמוך לאביו הסמוך לאמו. אתיב ר' אבהו והכתיב (שמות ו) ויקח עמרם את יוכבד דודתו. א"ר שמעון בריה דר' אבהו. מעתה אפי' כבני נח לא היו ישראל נוהגים קודם מתן תורה אתמהא. א"ר לוי ופשטו ליה ע"כ יעזב איש וגו'. הסמוך לו מאביו. הסמוך לו מאמו: ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר. בני נח על הנשואות חייבין. ועל הארוסות פטורין. ר' יונה בשם ר' שמואל אמר. זונה שהיא עומדת בשוק ובאו עליה שנים. הראשון פטור והשני חייב משום בעולת בעל. וכי נתכוון הראשון לקנותה בבעילה. הדא אמר בעילה בבני נח קונה שלא כדת. ומניין שאין להם גירושין. ר"י בר' סימון ור' חנין בשם ר' יוחנן אמר שאין להם גירושין. או ששניהם מגרשין זה את זה. א"ר יוחנן אשתו מגרשתו ונותנת לו דופרין: תני ר' חייא. עכו"ם שגירש את אשתו. והלכה ונישאת לאחר. והלכו שניהם ונתגיירו. איני קורא עליו (דברים כד) לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה וגו'. ר' אחא בשם ר' חנינא בר פפא אמר בכל ספר מלאכי כתיב ה' צבאות. ובכאן כתי' אלהי ישראל. שנא' (מלאכי ב) כי שנא שלח אמר ה' אלהי ישראל כביכול לא יחול שמו אלא על ישראל בלבד: א"ר חגי בשעה שעלו ישראל מן הגולה. נתפחמו פני הנשים מן השמש והניחו אותן. והלכו להם ונשאו נשים נכריות. והיו מקיפות את המזבח ובוכות. הוא שמלאכי אומר (שם) וזאת שנית תעשו. שנייה לשטים. כסות דמעה את מזבח ה' בכי ואנקה. אמר הקב"ה מאן קביל מהם בכי ואנקה. משגזלת וחמסת ונטלת יפיה ממנה אתה משלחה. אתמהא. ומניין שהן מוזהרין על גילוי עריות כישראל. שנאמר ודבק באשתו ולא באשת חבירו. ולא בזכור. ולא בבהמה. ר' שמואל ור' אבהו ור' אלעזר בשם ר' חנינא אמרו. בן נח שבא על אשתו שלא כדרכה חייב מיתה. א"ר אסי כל איסור שכתוב בבני נח לא בעשה ולא בלא תעשה אלא במיתה. והיך עבידא (בראשית ב) ודבק באשתו והיו לבשר אחד. למקום ששניהם עושים בשר אחד: ויהיו שניהם ערומים א"ר אליעזר שלשה הן שלא המתינו בשלותן שש שעות. ואלו הן. אדם. וישראל. וסיסרא. אדם שנא' (שם) ולא יתבוששו. לא באו שש שעות והוא בשלותו. וישראל שנאמר (שמות לב) וירא העם כי בשש משה. כי באו שש שעות ולא בא משה. סיסרא שנא' (ש פטים ה) מדוע בשש רכבו

מתנות כהונה

וכפר ועיין ערך קריס: והפליגה והרחיקה: זאת היא של אותו הפעם זאת היא של הפעם ראשון: להקיש עלי כזוג. כלומר שתתרעש עלי וכן היה לבסוף שהיתה מיללת עליו בקולה: שפ מ זני מקשקשת מפעמת אותו רוחי כל הלילה ע"י הירהור וכדמפרש והז"ל וזו מייגעת כו'. כשאדם רואה קרי בחלומו נתייגע כאילו שמש מטתו בהקיץ: מכאן שנתנה כו'. המדרש הזה גם הוא לקמן בפ' ל"א ודייק שנתנה תורה בלשון הקודש ממה שנאמר עשה לך שרף שעשאה משה מנחשת מפני שלשון נופל על הלשון ודברי הקב"ה היו עשה לך שרף דהיינו נחש בלשון קודש ולכך עשאה מנחושת ולכן נראה שהמדרש הועתק הנה ומה שאמר מכאן שנתנה התורה כו' הוזר על עשה לך שרף: גיני אנתרופי גברא כו'. כולם הם בלשונות מחולפות ואין נופל על הלשון לומר גינייא אנתריפי גברתא אבל איש ואשה שמענו כו' וכן פי' בערוך ערך אנתרופי: כששתן לפי דבריהם שהם אין הושם ן לזרע האב לכך אמר כן כדי שלא יקחוהו ממנו ולפי האמ, לא היתה אפי' בת אביו אלא בת הרן ובני בנים הרי הם כבנים: על כן יעזב וכו'. פירש"י דמשמע אחותו מן האב או מן האם יעזוב ודבק באשתו שאינו קרובתו ומשני הסמוך לו מן האם או מן האב כגון אחות אביו מאמו או אחות אמו מאמו אבל אחות אביו ואמו או אחותו מן האב לית לן בה: ויקח עמרם כו'. פירש"י מאי לאו שהיתה דודתו מאם וקשה לתרוייהו דאסרי אחות האם ומשני: אפילו כבני נח כו'. בתמיה אלא פשטו ליה: על כן יעזב כו'. וזו היתה אחות אביו מן האב ואי קשיא א"כ תקשי לר"מ י"ל דר"מ דרש את אביו ואת אמו אחותו ממש או מן האב או מן האם אבל אחות אב ואם לא נאסר עליהם וכ"מ באב"א וכתב שמצא כן בתוספות: ־ל הנשואות כו'. פירש"י דדייק ודבק באשתו משנהג עמה דרך אישות: וכי נתכוון כו'. בתמיה א"כ אינה אשת איש עדיין: שלא כדת. כלומר אפי' לא נתכוון לשם קידושין וזהו שלא כדת תורה ודייק מדכתיב ודבק באשתו ע"י דיבוק. כבר היא אשתו כן פירש"י: מניין שאין להם כו'. בירושלמי גרס מניין שיש להם: בשם ר' יוחנן. פירש"י ודבק באשתו מלמדנו שיהיו שוים כיון ששניהם בשוה לבשר אחד ואין אחד מהם יכול לגרש חבירו אלא זו את זה וזה את זו: א"ר יוחנן מסמיה דנפשו. עמד על בירורו של דבר שהוא אינו יכול לגרשה שעליו כתיב ודבק וגו' אבל היא יכולה לגרשו: דופרין פרש"י כתובה כפולה כיון שהוא אינו רוצה: דו. שנים: פורנא. כתובה וכאי לבשר אחד דרש ליה כדלקמן: אלא על ישראל. מפרשים בירושלמי במס' ע"ז פ' השוכר גירושי ישראל נקראו גירושין ולא של עכו"ם וא"כ מה שנשאה השני הוי בעילת זנות: נתפחמו נעשו שחורות ל' פחמין: שניה לשטים. כראשונה דבקו בנכריות בשטים בערבות מואב וזאת והיה פעם שני: ואנקה וגו' גרסי'. מתוך פירש"י למדתי דה"ג מאן קבל מהן מבכי ואנקה כו'. פי' מי יוכל לקבל מהם זבח מנחה מפני בכי ואנקה שגורמים לנשותיכם: משגזלת וכו'. היפי' דקרא קדרים וכסה חמס על לבושו: והאיך עבידא. מצאתי בפירש"י והאיך יבא עליה מאחר שאסר שלא כדרכו ומשני ודבק וכו' ועי"ל היאך נעשה מאין נלמד וכן הוא בירושלמי בן נח שבא על אשתו שלא כדרכה נהרג מה טעם ודבק כו' נלמד שיהא אסור שלא כדרכו: ולא יתבוששו נוטריקון ולא באו שש שעות: אלא ויעש. עיין בפירש"י ז"ל בהוגה

מאי

לבא. בכל יום היה למוד לבא בג' שעות בד' שעות. ועכשיו באו שש שעות ולא בא. הוי ולא יתבששו: והנחש היה ערום. לא היה צריך קרא לומר. אלא ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו וגו'. א"ר יהושע ב"ק להודיעך מאיזו חטייה קפץ עליהם אותו הרשע. מתוך שראה אותן מתעסקין בד"א נתאוה לה. א"ר יעקב דכפר חנין שלא להפסיק בפרשתו של נחש:

פרשה יט והנחש היה ערום. כתיב (קה' א) כי ברב חכמה רב כעס ויוסיף דעת יוסיף מכאוב. ע"י שאדם מרבה עליו חכמה. הוא מרבה עליו כעס. וע"י שהוא מוסיף דעת. הוא מוסיף עליו מכאוב. אמר שלמה ע"י שהרבתי עלי חכמה. הרבתי עלי כעס. ועל ידי שהוספתי עלי דעת. הוספתי עלי מכאוב. שמעת מימך אומר. חמור זה יוצא צינה עליו. כמה חככים באה עליו. והיכן הן יסורין מצויין. על ב"א. רב אמר אין ת"ח צריך התראה. א"ר יוחנן בכלי פשתן הדקים הבאים מבית שאן. אם מתפחמין קימעא הן אבודין. אבל כלי פשתן הארבליין כמה הן. וכמה דמיהם. תני ר' ישמעאל לפום גמלא שיחנא. בנוהג שבעולם שני ב"א נכנסין לקפילין. ח"א אייתי קופר צלי. ופיתא נקייה. והמר טב. וה"א אייתי פיתא ותרדין. דין אכל ומתנזק. ודין אכל ולא מתנזק. הוי על דין היא רבה. ועל אוחרן לית היא רבה: תנא בשם ר"מ לפי גדולתו של נחש היה מפלתו. ערום מכל. ארור מכל. ר' הושעיא רבה אמר. דקרטים היה עומד כקנה ורגלים היו לו. ר' ירמיה בן אלעזר אמר אפיקורס היה. רשב"א אמר כגמל היה. טובה גדולה חסר העולם. שאלמלא כן היה אדם משלח פרגמטיא בידו. והיה הולך ובא: ויאמר אל האשה אף כי אמר אלהים. א"ר חנינא בן סנסן ד' הן שפתחו באף ונאבדו באף. ואלו הן. נחש. ושר האופים. ועדת קרח. והמן. נחש (בראשית ג) ויאמר אל האשה אף. שר האופים (שם מ) אף אני בחלומי. עדת קרח (במדבר טז) אף לא אל ארץ. המן (אסתר ה) אף לא הביאה אסתר: ותאמר האשה אל הנחש. והיכן היה אדם באותה שעה. אבא בר קוריה אמר נתעסק בדרך ארץ וישן לו. רבנן אמרי נטלו הקב"ה והחזירו בכל העולם כולו. א"ל כאן בית נטע. כאן בית זרע הה"ד (ירמיה ב) בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם לא ישב אדה"ר שם: ומפרי העץ אשר בתוך הגן וגו' ולא תגעו בו. הה"ד (משלי ל) אל תוסף על דבריו פן יוכיח בך ונכזבת. תני ר' חייא שלא תעשה את הגדר יותר על העיקר. שלא יפול ויקצץ הנטיעות. כך אמר הקב"ה כי ביום אכלך ממנו וגו'. והיא לא אמרה כן. אלא אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמותון. כיון שראה אותה עוברת לפני העץ נטלה ודחפה עליו. א"ל הא לא מיתת. כמה דלא מיתת במקרביה כך לא מיתת במיכליה. אלא כי יודע אלהים כי ביום וגו': א"ר תנחומא השאלה הזו שאלוני באנטוכיא. אמרתי להם כי יודעים אלהים אכ"כ. אלא כי יודע אלהים: ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר. התחיל אומר דלטוריא על בוראו. אמר מאילן הזה אכל וברא העולם. והוא אומר לכם לא תאכלו ממנו. שלא תבראו עולמות אחרים. דכל אינש ואינש סני בר אומנתיה: ר' יהודה בר' סימון אומר. כל שנברא אחר חבירו שליט בחבירו. שמים בראשון. ורקיע בשני. אינו סובלן. אתמהא. רקיע בשני. ודשאים בשלישי. אינן מספקין את מימיו.

מתנות כהונה

מאי זו הטייה. וזהו נחשב להם עון אשר חטאו שעסקו בתשמיש לעין כל: שלא להפסיק. כדי להפסיק ולסיים בדבר טוב ולא בפרשתו של נחש שיש בו קללת העולם כולו וסיים בכתנות עור שהוא גמילות חסד ורחמים ואף כי לפי תורתו של ר"מ שהיה כתוב בו כתנות אור מאורו של מעלה וכן משמע שוב בפירוש רש"י לקמן פ"כ: מרבה עליו כעס כמו שמצינו גבי שלמה שסמך על רוב חכמתו ואמר אני ארבה ואוכל לעמוד והרבה כסף וסוסים ונשים ולא יסור מדבר ה' ולבסוף נכשל בשלשתן והכעיס להקב"ה או י"ל כי כל אדם נתפש לפי רוב חכמתו כמש"ה וסביביו נשערה מאוד שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה והכי א"ל התראה וכדלקמן וע"י שהוא מוסיף דעת ר"ל מאחר שנברא אדם בן דעת ולפיכך הכרת הטבע נותן שיהיה החומר שלו הכל כלולה יותר זך ונקי כמו שהאריך בזה בעל העקידה בפרשה זו ולפיכך לפי רוב זכותו הוא מעותד יותר לכל נזק וכל חולי יותר מן הבהמות וחיות השדה והאב"א פי' אדם בן דעת יכול לשמור עצמו מכל צער ונזק לפיכך טבעו רך והלא ויכהו לינה כו'. משא"כ בהמה שמתוך שאינה בת דעת טבעה חזק ושומר פתאים ה' ולקמן במדרש קהלת (א' י"ח) משמע דקאי נמי על זה שהקב"ה מדקדק אחריו לפקוד עליו עונותיו וכן משמע במדרש שמואל שגרס הרביתי עלי יסורין: חככים מיני שהן שצריך להכך בשבילם ובערוך גרס אבבים ופי' בו קוץ ועיין בפ' כ"ה ובקהלת: אין ת"ח כו'. וכדפירשתי לעיל והמשל מבואר: מתפחמין ל' שחרות ופחמין: הארביילין הבאים ממקום הנקרא ארבל וע"ל במדרש קהלת ובערוך גרס ארבל: במה הם וכו'. כלומר אין דמי שוויין כלום ואף נתפחמו מה בכך וכן הוא במדרש שמואל: לפום גמלא שיחנא. לפי גודל וחוזק הגמל כן הוא המשא שמניחין עליו: לקפילין להנות שמוכרים בו מיני מאכל והמוכר נקרא קפילא: קופר כו'. בשר צלוי ופת נקייה ויין טוב: פיתא פי' פת קיבר ותרדין מין עשב דין אכל פת נקייה וכו'. המאכל מזיקו אע"פ שאכל מאכלים דקים וטובים מפני שאין נפשו יפה עליו וטבעו רך ואסטניס וזה שאכל המאכל הגס אינו ניזוק מפני שכחו גדול וטבעו חזק ונפשו יפה עליו והמשל מבואר: רבה גדול ולא יוכל לשאת כלו ולסבלו: דקרטים ראשו זקוף ואדון על כל החיות עיין בערוך קרטים וכן מצאתי בפירש"י: אפיקורס מין ודרש ערום כי רשע ערום היה כ"ש והייתם כאלהים כו': מן האילן אכל וברא העולם. הרי שהאמין בקדמות העולם ורש"י פי' עז פנים מפקיר עצמו בפני בוראו בפרהסיא: כגמל היה. אותו הנחש ועיין בפ' ד' מיתות: שאלמלא כן. חטא ונתקלל: שפתחו באף כו'. ברית כרותה לשפתים שאף הוא לשון חרון וכעס וכן נאבדו בחרון אף: ונאבדו באף גרסי'. בדרך ארץ. עם אשתו ונתייגע: בית נטע. ראוי לנטוע אילנות: הגדר יותר. גובה יותר שלא יפול הגדר ויקצץ וישבור הנטיעות: במקרבי' בנגיעתו: כן לא תמות במיכליה. וא"ת מכל מקום היא היתה יודעת שאכילה אסורה לאדם באמת ולמה עשתה שקר בנפשה כבר כתבו באבות דר' נתן בפ"ק שאדה"ר עשה גדר וסייג והוסיף לו לעצמו הנגיעה וכך אמר לה שהאכילה והנגיעה אסורה והיא לא ידעה שהנגיעה היא סייג וכשראתה שאין מיתה בנגיעה סברה ששקר אמר לה אדם וה' לא צוה לא על הנגיעה ולא על האכילה ולפי' אכלה ומ"מ חטאה לנפשה שהיה לה לשאול את פיו ולא לחשדו בדובר שקרים בשם ה': השאלה הזו כו'. פירש"י דכתיב כאלהים יודעי טוב ורע לשון רבים והשיב להם ראיה שמקרא יוכיח דלא כתיב יודעים אלהים אלא יודע לשון יחיד וסיפיה דקרא יודעי שב על והייתם כאילו אמר והייתם יודעי טוב ורע כאלהים: התחיל הנחש לדבר דילטוריא. חנף ורכילות: דכל אינש כו'. כל איש ואיש שונא בן אומנתו: שליט בחבירו. הקודם לו: אינו סובלן. בתמיה וכי הרקיע אינו סובל השמים ותומך אותו והרי הוא תחת כולם: אינן מספקין. הרקיע מספיק מים לדשאים:

פירותיו

דשאים בשלישי . ומאורות ברביעי . אינן מבשלין פירותיו . מאורות ברביעי . ועופות בחמישי .
א״ר יהודה בר סימון זיז עוף טהור הוא . ובשעה שהוא פורח מכסה גלגל חמה . ואתם נבראתם
אחר הכל לשלוט בכל . קדמו ואכלו עד שלא יברא עולמות אחרים והן שולטין בכם . הה״ד ותרא
האשה כי טוב וגו׳ . ראתה דבריו של נחש : רבי יוסי בר זמרא אמר ג׳ דברים נאמרו באותו אילן .
טוב למאכל . יפה לעינים . ומוסיף הכמה . ושלשתן נאמרו בפסוק אחד . ותרא האשה כי טוב .
מכאן שהוא טוב . וכי תאוה הוא לעינים . מכאן שהוא יפה לעינים . ונחמד העץ להשכיל מכאן
שמוסיף חכמה . המד״א (תהלים פט) משכיל לאיתן האזרחי : ותקח מפריו ותאכל . א״ר איבו סחטה
ענבים ונתנה לו . ר׳ שמלאי אמר בישוב הדעת באת עליו . א״ל מה אתה סבור שאני מתה וחוה
אחרת נבראת לך . (קהלת א) אין כל חדש תחת השמש . או שמא אני מתה ואת יושב לך הטליס .
(ישעיה מה) לא תוהו בראה לשבת יצרה . רבנן אמרי התחילה מיללת עליו בקולה : וגם רבוי .
האכילה את הבהמה ואת החיה ואת העופות . הכל שמעו לה . חוץ מעוף אחד ושמו חול . הה״ד
(איוב כט) וכחול ארבה ימים . דבי רבי ינאי אמרי אלף שנה הוא חי . ובסוף אלף שנה אש יוצאה
מקינו ושורפתו . ומשייר בו כביצה . וחוזר ומגדל אברים וחי . ר׳ יודן בר״ש אומר . אלף שנים
חי . ולסוף אלף שנים גופו כלה . וכנפיו מתמרטין . ומשתייר בו כביצה . וחוזר ומגדל אברים :
ותפקחנה עיני שניהם . וכי סומים היו . ר׳ יודן בשם ריב״ז ור׳ ברכיה בשם ר״ע אמר . משל
לעירוני שהיה עובר לפני חנותו של זגג . והיה לפניו קופה מלאה כוסות ודייטרוטין . והפשיט
במקלו ושיברן . עמד ותפשו . א״ל ידע אנא דלית אנא מהני ממך כלום . אלא בא ואראה לך
כמה טובות איבדת . כך הראה להן כמה דורות איבדו : וידעו כי ערומים הם . אפילו מצוה
אחת שהיתה בידן נתערטלו הימנה : ויתפרו עלה תאנה . ארשב״י עלה שהביאה תואנה לעולם .
ואר״י קלקלת עובדך סב חוט והייט : ויעשו להם חגורות . א״ר אבא בר כהנא . חגורה אכ״כ .
אלא חגורות . חגורי חגורות . אסטכיוין . גליון . סדינים . כשם שעושים לאיש . כך עושין לאשה .
צילצלין . קולסין . סבנין : וישמעו את קול ה׳ אלהים מתהלך בגן לרוח היום . א״ר חלפון . שמענו
שיש הילוך לקול . שנא׳ וישמעו את קול ה׳ אלהים מתהלך בגן . והילוך לאש . שנא׳ (שמות ט)
ותהלך אש ארצה : א״ר אבא בר כהנא . מהלך אכ״כ . אלא מתהלך מקפץ ועולה : עיקר שכינה
בתחתונים היתה . כיון שחטא אדה״ר נסתלקה שכינה לרקיע הראשון . חטא קין נסתלקה לרקיע
השני . דור אנוש לג׳ . דור המבול לד׳ . דור הפלגה לה׳ . סדומיים לו׳ . ומצרים בימי אברהם לז׳ .
וכנגדן עמדו ז׳ צדיקים . ואלו הן . אברהם . יצחק . ויעקב . לוי . קהת . עמרם . משה . עמד אברהם
הורידה לו׳ . עמד יצחק והורידה מן הו׳ לה׳ . עמד יעקב והורידה מן הה׳ לד׳ . עמד לוי והורידה
מן הד׳ לג׳ . עמד קהת והורידה מן הג׳ לב׳ . עמד עמרם והורידה מן הב׳ לא׳ . עמד משה והורידה
מלמעלה למטה : א״ר יצחק כתיב (תהלים לז) צדיקים ירשו ארץ וגו׳ . ורשעים מה יעשו וכי
פורחים באויר . אלא הרשעים לא השכינו שכינה בארץ : וישמעו אל תקרי וישמעו אלא וישמיעו .
שמעו קולן של אילנות שהיו אומרים הא גנבא דגנב דעתיה דברייי׳ : ד״א שמעו קולן של מלאכים
אומרים ה׳ אלהים הולך לאותו שבגן . ר׳ לוי ור׳ יצחק . ר׳ לוי אמר מת אותו שבגן . ר׳ יצחק
אמר מת הלך לו . אתמהא . א״ל הקב״ה לרוח היום לריוח היום . הריני מחיה לו את היום . כך
אמרתי כי ביום אכלך ממנו מות תמות . אין אתם יודעים אם יום א׳ משלי . אם יום א׳ משלכם
אלא הרי אני נותן לו יום א׳ משלי שהוא אלף שנים . והוא חי ט׳ מאות ול׳ שנה ומניח ע׳ לבניו
הה״ד (תהלים צ) ימי שנותינו בהם שבעים שנה : לרוח היום . רב אמר לרוח מזרחית דנו . לרוח
שהוא עולה עם היום . זבדי בן לוי אמר לרוח מערבית דנו . לרוח שהוא שוקע עם היום . על
דעתיה דרב הקשה עליו . כל שהיום עולה הוא מרתיח . ועל דעתיה דזבדי בן לוי ריתה עליו .

מתנות כהונה

פירותיו של יום ג׳ הרי שהוא שולט עליו שאם אינו מבשל פירותיו לא ילמחו ולא יגדלו פירותיו : בישוב הדעת . בדברים של טעם וכדמפרש והזיל ודרש ותקח מפריו ותקח האיה והטעם מלד הפרי כמו ויקח מלדו ביהושע וזהו ותתן לו דברים של טעם נתנה בפיו דאילו הפרי היה יכול ליקח בעלמו והאב״א פי׳ דדייק מדכתיב עמה : אין כל חדש כו׳ . לפיכך לא אמות ואת שאתה לבדך תשאר יחידי בל א אשה לא תהו בראה ולפיכך אם תאכל גם אתה לא תמות משום הני תרי טעמי : הטליס פנוי ובטל : מיללת לעקה עליו בדברי נרגן ודייק מדכתיב לקמן לקול אשתך : וחוזר ומגדל איברים . פי׳ האב״א אע״פ שלא אכל מהפרי כיון שאכל אדם שהוא עיקר הבריאה ונקנסה עליו מיתה נקנסה גם על כל הנבראים שלא יהא כח העבד יפה מכח רבו ותי אלף שנה כי יומו של הקב״ה הוא אלף שנים ומ״מ הוזר ותי כיון שלא אכל ועי״ל שכן היתה כוונת המלוה יתברך שמו שאם לא יאכל יחיה על זה האופן אלף שנים יאסף לעפרו ויתחדש כנשר נעוריו : לעירוני אדם הדר בעיר ולא בכרך : זגג אומן עושה כלי זכוכית : דייטריטין כלי זכוכית חשוב : א״ל הזגג יודע אני שאין יכול לכנות ממך לשלם לי הכלים שאין בידך כלום אלא בא כו׳ :

כך הראה כו׳ . וזהו פקחת עינים : נתערטלו כו׳ . דאל״כ גם הסומא יודע שהוא ערום : הביאה תואנה . יללה ובכי שמאותו עץ שאכל נקח עלים להגורה : קלקלת כו׳ . קלקלת מעשיך קח הוט ותפור שקודם זה לא היו לריכים לזה כי ערומים היו בלי בושה : אסטכון כו׳ . מיני מלבושים הם וכולם של זכר ופרש״י דדייק מדכתיב חגורות לשון רבים : כשם וכו׳ . פירש״י כשם שאתה דורש שעשה אדם הגורות הרבה כך אתה יכול לדרוש על חוה שהרי כתיב להם בשוה : מקפץ וכו׳ . דרש מדכתיב מתהלך לשון מתפעל משמע שאינו הליכה ממש כד״א מתרושש מתעשר שאינו רש ועשיר באמת אך מדמה עצמו כן : עמד משה כו׳ . דכתיב וירד ה׳ על הר סיני : פורחים באויר בתמיה : לא השכינו שכינה כו׳ . אלא גרשוהו מן הארץ משא״כ הלדיקים שהשכינו השכינה בארץ קרי ביה וישכינו : אל תקרי כו׳ . נראה דדרש ביה הכי לפי שעל קול ה׳ אינן יכול לומר וישמעו כי לא ברעש ה׳ : דברייה של בוראו : מת אותו כו׳ . קרי ביה מתהלך כלומר אותו שבגן הלך לו למיתה : מתהלך לו כו׳ . הלך ובחר לו דרך לעצמו : הקשה כו׳ . החמיר בדינו כמו שחום היום הולך ומתגבר ופירש״י בתחלה א״ל איכה ואח״כ

כל שהיום שוקע הוא צונן : ויתחבא האדם ואשתו . א"ר איבו גרעה קומתו ונעשה של ק' אמה : בתוך עץ הגן . אמר ר' לוי רמז לתולדותיו שיהיו ניתנין בארונות של עץ : ויקרא ה' אלהים אל האדם וגו' איך הוית. אתמול לדעתי . ועכשיו לדעתו של נחש . אתמול מסוף העולם ועד סופו . ועכשיו בתוך עץ הגן : אמר ר' אבהו בשם ר' חנינא . כתיב (הושע ו) והמה כאדם עברו ברית . המה כאדה"ר . מה אדה"ר הכנסתיו לתוך ג"ע וצויתיו ועבר על ציוויי . ודנתי אותו בשלוחין . ובגרושין . וקוננתי עליו איכה . הכנסתיו לתוך ג"ע . שנא' ויניחהו בג"ע . וצויתיו שנא' ויצו ה' אלהים על האדם . ועבר על הציווי . שנא' המן העץ אשר צויתיך לבלתי אכל ממנו אכלת . ודנתי אותו בשלוחין . שנא' וישלחהו ה' אלהים מג"ע . דנתי אותו בגרושין . דכתיב ויגרש את האדם . קוננתי עליו איכה . שנא' ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה . איכה כתיב . אף בניו הכנסתים לא"י . וצויתים ועברו על הציווי . דנתי אותם בשלוחין ובגרושין . וקוננתי עליהם איכה . הכנסתים לא"י . שנא' (ירמיה ב) ואביא אתכם אל ארץ הכרמל . צויתים . שנאמר (שמות כז) ואתה תצוה את בני ישראל . עברו על ציוויי . שנא' (דניאל ט) וכל ישראל עברו תורתך . דנתי אותם בשלוחין . שנא' (ירמיה טו) שלח מעל פני ויצאו . דנתי אותם בגרושין . שנאמר (הושע ט) מביתי אגרשם . קוננתי עליהם איכה . שנא' (איכה א) איכה ישבה : ויאמר מי הגיד לך כי עירום אתה המן העץ . א"ר לוי לשואלת חומץ שנכנסה אצל אשתו של חבר . אמר לה מה בעלך עושה עמך . אמרה לה כל טוב הוא עושה עמי . חוץ מחבית זו שהיא מלאה נחשים ועקרבים שאינו משליטני עליה . אמרה לה כל קוזמיקון שלו שם הוא ומבקש לישא אשה אחרת וליתן אותה לה . מה עשתה הושיטה ידה לתוכה . התחילו מנשכות אותה . כיון שבא בעלה שמע קולה מצווחת . אמר לה שמא באותה חבית נגעת . כך אמר הקב"ה לאדה"ר (בראשית ג) המן העץ אשר צויתיך וגו' : ויאמר האדם וגו' . ד' הן שהקיש הקב"ה על קנקנן ומצאן קנקנין של מימי רגלים . ואלו הן . אדם . וקין . ובלעם . וחזקיהו . אדם שנאמר ויאמר האדם האשה . קין . (בראשית ד) ויאמר ה' לקין אי הבל וגו' ויאמר לא ידעתי . בלעם הרשע . שנא' (במדבר כב) מי האנשים האלה עמך ויאמר בלעם אל האלהים וגו' . חזקיהו . (ישעיה לט) מה אמרו האנשים הא"ה וגו' . אבל יחזקאל מצאו בקי מכולם שנאמר (יחזקאל לז) בן אדם התחיינה העצמות האלה . ויאמר ה' אלהים אתה ידעת . א"ר חנינא בר פפא . לציפור שהיתה נתונה ביד צייד . פגע אחד . א"ל זו שבידי מה היא . חיה או מתה . א"ל אי בעית חיה . אי בעית מתה . כך בן אדם התחיינה העצמות האלה . ויאמר ה' אלהים אתה ידעת : ויאמר האדם האשה אשר נתתה וגו' . הה"ד (איוב ט) אדברה ולא איראנו כי לא כן אנכי עמדי . אמר איני כאותו שאמר האשה אשר נתת עמדי וגו' . הוא שמע לדברי אשתו אבל אני לא שמעתי לדברי אשתי . א"ר אבא ב"כ דינה אשתו של איוב היתה . ע"כ אמר לה (איוב ב) כדבר אחת הנבלות תדברי גם את הטוב נקבל מאת האלהים וגו' . אקבל אכ"כ אלא נקבל . נאים בטובה . ולא נאים בפורענות . אתמהא . (שם) בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו . בשפתיו לא חטא · אבל בלבו חטא : אמר ר' אבא ב"כ ואכלתי אכ"כ אלא ואוכל . אכלתי ואוכל · אמר רשב"ל אדה"ר לא נטרד מג"ע עד שחרף וגדף . הה"ד (ישעיה ה) ויקו לעשות ענבים ויעש באושים : ותאמר האשה הנחש השיאני ואוכל . גירני . חייבני . והטעני . גירני המד"א (תהלים פט) לא ישיא אויב בו . חייבני המד"א (דברים כד) כי תשה ברעך · הטעני כד"א (דה"ב ל"ב) אל ישיא אתכם חזקיהו :

פרשה כ ויאמר ה' אלהים אל הנחש וגו' . (תהלים קמ) איש לשון בל יכון בארץ וגו' . א"ר לוי לע"ל הקב"ה נוטל את העכו"ם ומורידן לגיהנם . ואמר להם למה הייתם קונסין את בני . והן אומרים לו מהם ובהם היו באים ואומרים לה"ר איש על חבירו והקב"ה נוטל אלו ואלו ומורידן לגיהנם . ד"א איש לשון זה הנחש . שאמר לה"ר על בוראו . בל יכון בארץ . על גחונך . איש חמס רע יצודנו למדחפות . למדחפה אכ"כ אלא למדחפות . אדם נתקלל וחוה נתקללה . ונחש נתקלל : ויאמר ה' אל הנחש כי עשית זאת וגו' . (משלי י) איש תהפוכות ישלח מדון ונרגן מפריד אלוף . איש תהפוכות . זה הנחש שהיפך דברים על בוראו . ונרגן שריגן דברים

מתנות כהונה

ואח"כ כמן הטן ואח"כ ארוך : ריתה כניה ודנו במדת רחמים שבתחילה אמר כי ביום אכלך ממנו וגו' ואח"כ הניח לו היום לאלף שנה כמו שרות מערבית הולך ומלטון : גרעה קומתו כו' . דאל"כ היאך התחבא הלא מלא כל העולם היה כדלעיל פי"ב ומאה אמה נפקא ליה מדכתיב ותשת עלי כפך כ"ף גימטריא מאה הוה : בארונות כו' . מדכתיב בתוך העץ והל"ל בין העצים : איך הוית . איך הויית ונשתנית דעתך : ועכשיו בתוך עץ הגן . כלומר שנגרע קומתך ויכולת להתחבא בין עלי הגן : וקוננתי עליו איכה . איכה קרי ביה איכה : לשואלת חומץ כו' . שם המשל בחומץ כי היא בהלקלקות לשונה כעשן לעינים וכחומץ לשינים : של חבר . פירש"י חובר חבר נחשים ועקרבים ולפיכך היא בהביות : קוזמיקין פי' הער ד מיני תכשיטין : שהקיש פי' כזה שמכה על הקנקן לנסות אם יענדו או ישברו כך הכה אותם אם יענו כהוגן ולא ענו : ויאמר האשה כו' . שהיה לו להודות לומר חטאתי והוא היה כופה בטובה שנתן לו הקב"ה : בקי ומכיר להשיב תשובה שלימה : אי בעית כו' . אם תרצה היא חיה ואם תרצה הרי היא מתה שבידך להמיתה : כאותו האדם הראשון : דינה בת יעקב : כאחת הנבלות . וכתיב גבי דינה כי נבלה עשה : נאים בטובה . נקבל נוטריקון נאים נקבל ומלתא באפיה נפשיה הוא : ואכלתי הוא ל' עבר ודאי : ואוכל הוי"ו קמוצה מהפך א' האיתן לשעבר ומדלא כתיב ואכלתי דרש ביה לשון עתיד כמשפט איתן שהוי"ו בשבא או י"ל שדרש הכתוב : שחרף וגידף . במה שאמר ואוכל עוד : אלו ואלו המלשינים והעכו"ם : על בוראו . שאמר מן העץ אכל וברא את העולם : בל יכון כו' . שלא יהיה כן ובשם ורגלים כמו שהיה לו בראשונה : למדחפות דחיפות הרבה משמע כדמפרש

על בוראו ואמר לא מות תמותון. מפריד אלוף. שהפריד אלופו של עולם. ומיד נתקלל: ויאמר
ה' אלהים אל הנחש וגו'. עם אדם נשא ונתן. עם חוה נשא ונתן. ועם נחש לא נשא ונתן. אלא
אמר הקב"ה נחש זה רשע בעל תשובות. ואם אומר אני לו. עכשיו הוא אומר לי אתה צוית אותם
ואני צויתי אותם. מפני מה הניחו צוויך. והלכו להם אחרי צוויי. אלא קפץ עליו ופסק לו את
דינו: ויאמר ה' אלהים אל הנחש כי עשית זאת. תר"ח בגדולה מתחילים מן הגדול. ובקללה מתחילים
מן הקטן. בגדולה מתחילין מן הגדול שנא' (ויקרא י) ויאמר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר.
בקללה מתחילין מן הקטן. שנ' ויאמר ה' אלהים אל הנחש. ואל האשה אמר הרבה ארבה עצבונך
והרונך. ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך. מלמד שמתחלה נתקלל נחש. ואח"כ נתקללה חוה. ואח"כ
נתקלל אדם: הכל משמשין פנים כנגד עורף. חוץ מב' שמשמשין אחור כנגד אחור. גמל. וכלב. וחוץ
מג' שמשמשין פנים כנגד פנים. מפני שהשכינה דברה עמהם. ואלו הן. אדם. נחש. ודג. אדם
שנא' ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך. נחש ויאמר ה' אלהים אל הנחש. דג (יונה ב) ויאמר
ה' לדג ויקא את יונה: כי עשית זאת. א"ר הושעיא בשביל זו. כל פעולה שלך לא בשביל זו.
א"ר יהודה בר סימון בשם ר' הושעיא מתחלת הספר ועד כאן ע"א אזכרות. מגיד שנידון בסנהדרין
שלימה. ר' הושעיא דסכנין בשם ר' לוי. ארור בצרעת. הלין סלעיא דביה. צרען אינון: א"ר
אלעזר ראית מימיך מאחר שאדם מכה את חבירו במקל. הוא חוזר ומכה אותו ברצועה. כך
ארור אתה מכל הבהמה. כ"ש מכל חית השדה. תני בהמה גסה טהורה יולדת לט' חדשים.
בהמה גסה טמאה יולדת לשנים עשר חדשים. בהמה דקה טהורה יולדת להמשה הדשים.
והכלב להמשים יום. והחתול לנ"ב. והחזיר לס' יום. והנמייה לע' יום. והצבי והשועל לו'
חדשים. ושאר כל השרצים לו' הדשים. הארי והדוב והנמר והפיל והקוף והקיפוד לג' שנים.
והנחש לשבע שנים. והאפעה לע' שנה. פילוסופוס אחד בקש לידע לכמה הנחש מוליד. כיון
שראה מתעסקין זה עם זה. נטלן ונתנן בחבית. והיה מספיק להם מזונות עד שילדו. כיון שעלו
הזקנים לרומי. שאלו את ר"ג א"ל לכמה הנחש מוליד. ולא יכול להשיבן ונתכרכמו פניו. פגע
בו ר' יהושע ופניו חולנית. א"ל למה פניך חולנית. א"ל שאלה אחת נשאלתי ולא יכולתי
להשיבה. א"ל מה היא. א"ל לכמה נחש מוליד א"ל לשבעה שנים. א"ל מנא לך. א"ל הכלב
חיה טמאה ומוליד לנ' יום. ובהמה טמאה יולדת לי"ב חודש. וכתיב ארור אתה מכל הבהמה
ומכל חית השדה. וכשם שהבהמה ארורה מן החיה שבעה. כך נחש ארור מן הבהמה שבעה.
כמפני רמשא סלק ואמר ליה. התחיל מטיח ראשו לכותל. אמר כל מה שעמלתי שבע שנים.
בא זה והושיטה לי בקנה אחד: על גחונך תלך. בשעה שאמר לו הקב"ה על גחונך תלך. ירדו
מה"ש וקצצו ידיו ורגליו. והיה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו. בא נחש ללמד על מפלתה
של מצרים ונמצא למד ממנה. שנא' (ירמיה מו) קולה כנחש ילך. ר' ודן ור' הונא. חד מנהון
אמר אתה גרמת לבריות. שיהיו מהלכי גחונים על מתיהם. אף אתה על גחונך תלך. א"ר אלעזר
אף קללתו של הקב"ה יש בה ברכה אמר אילולא שאמר לו הקב"ה על גחונך תלך. היאך היה
בורח לכותל ונכנס לחור וניצל: ועפר תאכל כל ימי חייך א"ר חילפאי לא עפר מכל צד אלא
בוקע ויורד עד שהוא מגיע לסלע ושומט גידין של אדמה ואוכל: א"ר לוי לע"ל הכל מתרפאין.
חוץ מנחש וגבעונים. נחש. שנא' (ישעיה סה) ונחש עפר לחמו לא ירעו ולא ישחיתו וגו'. גבעונים
(יחזקאל מח) והעובד העיר יעבדוהו מכל שבטי ישראל: ר' אסי ור' הושעיא בשם ר"א. א"ל הקב"ה אני
עשיתיך מלך על הבהמה ועל החיה. ואתה לא בקשת. ארור אתה וגו'. אני עשיתיך שתהא מהלך
קוממיות כאדם ואתה לא בקשת. על גחונך תלך. אני עשיתיך שתהא אוכל מאכלות כאדם.
ואתה לא בקשת. ועפר תאכל כל ימי חייך. אתה בקשת להרוג את האדם ולישא את חוה.
ואיבה אשית בינך ובין האשה. הוי מה שביקש לא ניתן לו. ומה שבידו ניטל ממנו. וכן מצינו
בקין. וקרח. ובלעם. ודואג. ואחיתופל. וגחזי. ואבשלום. ואדוניהו. ועוזיהו. והמן. מה שבקשו
לא ניתן להם. ומה שבידם ניטל מהם: אל האשה אמר הרבה ארבה עצבונך והרונך. ר' יהודה
בר' סימון ור' יוחנן בשם ר' אלעזר בר' סימון. מעולם לא נזקק הקב"ה להשיח עם אשה. אלא

מתנות כהונה

וכדמפרש ואזיל: שריגן נשון תלונה כד"א וירגנו באהליהם שאמר לא מות תמותון: הפריד אלופו כו' אדה"ר שהי' אדון על העולם כולו: ופסק את דינו. מפני שאין מהפכין בזכות של מסית שלא יהא הוא בג"ע ותלמידו היתה בגיהנם ועיין בפ' א"מ: ודג עיין בס"פ אין מעמידין: כי עשית זאת א"ר בשביל זו פירש"י דהל"ל יען כי עשית זאת כלו' כל מה שעשית מן הפתוי לא עשית אלא בשביל זאת בשביל חוה שי' ות אדם ואתה תקחנה: שנידון הנחש בסנהדרין שלימה: הלין סלעיא כו'. החברבורות כמו סלעים של הנחש צרעת הם: במקל כלו' מכה גדולה: ברצועה מכה קטנה כך בתחלה ארור מכל הבהמה שלעבר עיבורה י"ב חדש ואח"כ מן החיה שיולדת לו' חדשים: ממשני תני בהמה כו'. עד לג' שנים והנה בתחלה ארור מן הבהמה שלעבר עיבורה דק. י"ב חדש ואח"כ מן החיה שלעבר עיבורה ג' שנים ועיין פ"ק דבכורות: מתעסקין כו'. בדרך ארץ: נתכרכמו פניו. ונשתנו לירקון מפני הבושה: שבעה. שבעה פעמים נ' יום הם ימות השנה: כמפני רמשא. לפנות הערב עלה ר"ג לאותו פילוסוף ואמר לו שימי עיבורו ז' שנים: מטיח הכה ראשו לכותל: קולה כנחש כו'. ש"מ שקול של הנחש הולך ועדיין לא ידענא עד היכן הולך ולא בא לכתוב אלא לפרש מסוף העולם ועד סופו וקצוץ ידים ורגלים נמי ילפי מסיפיה דהאי קרא דכתיב בקרדומות באו לה כרתו יערה וגומר ולא הלינו שהסר הנחש רק ידים ורגלים: גחונים כפיפים דרך הבילות: זה ועבד העיר. אלו הגבעונים שהיו שואבי מים וחוטבי עצים לבית ה' אשר בעיר ירושלים: יעבדוהו ינהגו בו מנהג עבד ה: לא נזקק כו'. וזה שדבר עם חוה אין זה קרוי שיחה אלא תוכחת מגולה ושיחה היינו שמדבר עמה סיפור דברים או דבר צורך לה
ע"י

עם אותה הצדקת. ואף היא ע"י עילה. ר' אבא ב"כ בשם ר' יצחק אמר: כמה כרכורין כרכר
בשביל להשיח עמה. ויאמר לא כי צחקת. והכתיב (בראשית טז) ותקרא שם ה' הדבר אליה. ר'
יהושע בר ר' נחמיה בשם ר' אידי אמר. ע"י מלאך. והכתיב (שם כה) ויאמר ה' לה. ר' לוי בשם
ר' חמא בר חנינא אמר. ע"י מלאך. ר"א בשם ר' יוסי בר זימרא אמר ע"י שם בן נח: הרבה ארבה
עצבונך והרונך. ר' אב"כ בשם ר' שמואל אומר כל שהוא הרבה ארבה כל שהוא במאתים וי"ב יום
חי. ר' הונא אמר נוצר לט' ונולד לז' אינו חי לח' אינו חי. נוצר לז' ונולד לשמונה חי. ק"ו לט'.
בעון קמיה דר' אבהו מניין שהנולד לשבעה חי. א"ל מן דידכון אנא ממטי לכון זיט"א אפט"א
איט"א אוכט"א: ר' ברכיה בשם ר"ש אמר. לעולם אין האשה יולדת אלא או לרע"א או לרע"ב
או לרע"ג. לתשעה הן ועיבוריהן. חייא בר אבא הוה יתיב קמיה דרב הוה מסבר ליה ולא סבר.
א"ל למה לית את סבר. א"ל דהא חמרתי בעי למילד. ואני מתירא שמא תיצון ותמות. א"ל
ומה איכפת לך. א"ל פעמים שהיא פוחתת. ופעמים שהיא מוספת. פוחתת אינה פוחתת מימות
הלבנה. מוספת אינה מוספת על ימות החמה. א"ל (איוב לט) הידעת עת לדת יעלי סלע תספור
ירחים תמלאנה. א"ל להלן בדקה. וכאן בגסה. א"ל והא בקרות של אנטונינוס היתה רובעת.
והרביעו ממנה בקרות של רבי. יש מהם שילדו עכשיו. ויש מהם שילדו לאחר זמן. א"ל להלן
בטהורה. וכאן בטמאה: עצבונך זה צער העבור. והרונך זה צער העדוי. בעצב זה צער הנפלים.
תלדי זה צער הלידה. בנים זה צער גידול בנים. אמר ראב"ש נוח לו לאדם לגדל לגיון אחד
משל זיתים בגליל. ולא לגדל תינוק אחד בא"י: ואל אישך תשוקתך. ארבע תשוקות הן. אין
תשוקתה של אשה אלא לאישה. שנא' ואל אישך תשוקתך. אין תשוקתו של יצה"ר אלא
על קין והביריו. שנא' ואליך תשוקתו. אין תשוקתן של גשמים אלא על הארץ. שנא' (תהלים
סה) פקדת הארץ ותשוקקה. ואין תשוקתו של הקב"ה אלא על ישראל. שנאמר (שיר ז) ועלי
תשוקתו. ד"א תשוקתו. תשים אנו. ואפי' שאנו תשים אנו מקוים לישועתו של הקב"ה:
ומיחדים שמו בכל יום: ד"א ואל אישך תשוקתך בשעה שהאשה יושבת על המשבר. היא אומרת
עוד איני נזקקת לבעלי מעתה. והקב"ה אומר לה תשובי לתשוקתך. תשובי לתשוקת אישך.
ר' ברכיה ור' סימון בשם רשב"י אמרו. לפי שרפרפה בלבה. לפיכך תביא קרבן מרופרף. ב' תורים
ב' בני יונה: והוא ימשל בך. אמר ריה"ג יכול ממשלה מכל צד. ת"ל (דברים כד) לא יחבול
ריחים ורכב. מעשה באשה אחת משל בית טברינוס שהיתה נשואה ללסטים אחד והיה בעלה
מצערה. שמעו הכמים ובאו אצלה להוכיחו כיון שבאת לפני הכמים. הוציאה לפניהם מנורה
של זהב ונר של הרס על גבה. לקיים מה שנאמר ואל אישך תשוקתך: ולאדם אמר. כי שמעת
לקול אשתך. ר' שמלאי אומר בישוב הדעת באת עליו. א"ל מה את סבור שאני מתה והוה
אחרת נבראת לך (קהלת א) אין כל חדש תחת השמש. מה את סבור שאני מתה ואתה יושב לך
הטלים (ישעיה מה) לא תוהו בראה לשבת יצרה. רבנן אמרין התחילה מיללת עליו בקולה. הה"ד
ולאדם אמר כי שמעת וגו' לדברי אשתך אכ"כ. אלא לקול אשתך: ותאכל מן העץ. הדא
מסייעא לההיא דא"ר אבא דעכו אתרוג היה: אשר צויתיך לאמר: מהו לאמר להזהיר את
הבהמה ואת החיה ואת העופות. לא דייך שלא הזהרת אותן אלא שנתת להן ואכלו: ארורה
האדמה בעבורך. שתהא מעלה לך דברים ארורים כגון יתושין. ופרעושין. וזבובין. ותעלה
לך גמל. א"ר יצחק אף הוא יש לו בו הנאה שהוא מוכרו ונהנה מדמיו: בעצבון תאכלנה.

מתנות כהונה

ע"י עילה. שיחה ועילה מפני שאמרה לא צחקתי כי יראה היה צריך
להשיב לה כי צחקת כך פירש"י: כרכר כו'. פירש"י כמה גלגולים
גלגל. כרכר הוא קנה חלול שכורכין עליו הערב ואורגין אותו עם
השתי: ע"י שם. בן נח: כל שהוא הרבה. שהוא במעי אמו כמנין
הרבה כמו שמפרש והולך דהיינו ז' חדשים שלמים דהיינו ר"י ימים
ואע"ג שהרבה הוא רי"ב פי' דהיינו ביום הג' של התשמיש
נקלט הזרע ואז מתחיל ההריון: נ"ג זיט"א אפט"א איט"א אוכט"א
ועיין לעיל פי"ד: הן ועבוריהן. כמניין ימים שיש בט' חדשים
ועיבוריהן ימי קליטתן ג' ימים היינו רע"ג ולפעמים נקלט ביום ב'
ואז הוא רע"ב ולפעמים ביום ראשון ואז הוא רע"א: הוה מסבר רא
ליה כו'. להבינו טעם הדבר ולא הבין כו': בעית למילד כו'. היא
רוצה לילד שכבר הגיע זמנה: תיצון תלטנן: מאי איכפת כו'. הרי
לא הגיע עדיין זמן לידתה שלא נשלמו לה עדיין י"ב חדש מיום שעלה
עליה הזכר וכן הוא בהדיא ירוש' פ' החולץ ובמסכת נדה פ"ק:
א"ל פעמים כו'. ומאי דיני ודיני איכא למיחש כל שעה שמא תלד
השתא: ימות הלבנה. שנ"ד. ימות החמה. שס"ה: ירחים תמלאנה.
משמע דפחות מי"ב חדשים אינה יולדת: בדקה אינה פוחתת
משיעורה והיינו ה' חדשים כדלעיל פ"ק דבכורות: בקרות פירוש
כערוך עדרים ומאי לאו דאף בבהמה דקה הוו וש"מ דבבהמה דקה
פוחתת ומוספת והאי קרא דתספור ירחים ע"כ איירי בגסה וא"ל
לא היא דהתם ר' הוי גסות והא דפחתו והותירו יותר משיעור הבין
שנות לבנה לשנות החמה התם הוו טהורות והכא איירי בטמאות כו'

זה פירשתי לפי גירסת הספר: העדוי בערוך משמע שהוא ווסת האשה
ומייתורא דקרא קדייק ואולי הוא מל' אחרי בלותי היתה לי עדנה:
ה"ג בילקוט לגיון א משל זתים ופירש"י טוב לו לאדם לפרנס אי'
א' בגליל שהם גדלים זתים הרבה: בא"י דוחק פרנסה וקשה לפרנס
אפילו תינוק: תשוקתך נוטריקון תשים וקוים: שרפרפה בלבה.
פירש"י הרהרה הנדר בלבה ולא הוציאתו בפיה: קרבן מרופרף. קל
וקטן בבני יונה: ממשלה מכל צד. מצאתי בשם רש"י אפי' למשכנה
לא יחבול. וכתיב בקרא שלפני זה כי יקח איש אשה חדשה וגו'
ומסיים הפסוק ושמח את אשתו אשר לקח לא יחבול רחיים ורכב
לומר שאפילו באשתו לא יחבול כו' וקרוב לשמוע פה פי' הבן עזרא
שפי' שהוא רמז ואזהרה שלא ימנע ממנה העונה והעד כי נפש הוא
חובל ע"ד שדרשו חז"ל בפסוק טוב מראה עינים מהלך נפש:
מנורה כו'. רמז רמזה אע"פ שאני חשוב כמו הזהב והוא כחרס מ"מ
הוא עליון עלי ואהבתו עלי: לקיים וכו'. כאן הוא מקויים:
בישוב הדעת. בדברים של טעם ולא ברעש כרבנן דלקמן:
אין כל חדש וכו'. שלא יהא שום בריאה כבריאת ו' ימי בראשית רק
ע"י אב ואם: הטלים פי' הערוך יחיד ופנוי וק"ו שלא נמות שנינו
משום אין כל חדש ולא תוהו בראה: אתרוג היה שטעם עצו כטעם
פריו וזהו ותאכל מן העץ עצמו: ותעלה לך גמל. נראה מפני
שהגמל מזיק בריר היוצא מפיו כל הנוגע בו ועוד שהורג את כל בריה
כשבא לעסוק בדרך ארץ: בעצבון לשון רבים משמע: גאולה פלאים
שנאמר לעושה נפלאות כו' וסמיך ליה ויפרקנו וכן בגאולת מצרים
כתיב

artichokes

א"ר אמי קשה היא הפרנסה כפלים כלידה. בלידה כתיב בעצב תלדי בנים · ובפרנסה כתיב בעצבון תאכלנה. ר' אלעזר ור' שמואל בר נחמן. ר' אלעזר אמר הקיש גאולה לפרנסה. ופרנסה לגאולה שנא' (תהלים קל"ו) ויפרקנו מצרינו וסמיך ליה (שם) נותן לחם לכל בשר. מה גאולה פלאים אף פרנסה פלאים. מה פרנסה בכל יום אף גאולה בכל יום. רשב"נ אמר וגדולה מן הגאולה שהגאולה ע"י מלאך. והפרנסה על ידי הקב"ה. גאולה ע"י מלאך מניין שנא' (בראשית מח) המלאך הגואל אותי מכל רע. פרנסה ע"י הקב"ה שנא' (תהלים קמה) פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון. ריב"ל אמר גדולה מקריעת י ס שנא' (שם קל"ו) לגוזר ים סוף לגזרים. ואומר (שם) נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו וגו' : וקוץ ודרדר תצמיח לך. קוץ זה קנדים. דרדר אלו עכביות. ויש מחליפין קוץ אלו עכביות. דרדר זה קנדים. שהיא עשויה דרין דרין: ואכלת את עשב השדה. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אמר. אילו זכית. היתה מעלת לך מכל אילני ג"ע. עכשיו שלא זכית : וקוץ ודרדר תצמיח לך. א"ר נחמיה. אילו זכית. היית נוטל עשבים מתוך ג"ע וטועם בהם כל מעדנים שבעולם. עכשיו שלא זכית. ואכלת את עשב השדה. א"ר יצחק על הדורות הללו הוא אומר ואכלת את עשב השדה. שאדם משליף שדהו ואוכלה עד שהוא עשב. כיון ששמע אדה"ר כן הזיעו פניו. אמר מה אני נקשר לאבוס כבהמה. א"ל הקב"ה הואיל והזיעו פניך תאכל לחם. א"ר לוי נוח היה לו אם היה עומד בקללתו הראשונה : בזעת אפיך תאכל לחם (בראשית ג) א"ר אבהו זה אחד מחמשה דברים שהן סימן יפה לחולה. ואלו הן. עיטוש. זיעה. ושינה. וחלום. וקרי. עיטוש מנין שנאמר (איוב מא) עטישותיו תהל אור. וזיעה מנין שנאמר בזעת אפיך תאכל לחם. שינה מנין שנאמר (שם ג) ישנתי אז ינוח. חלום מנין שנאמר (ישעיה לח) ותחלימני ותחייני. קרי מנין שנאמר (שם נג) יראה זרע יאריך ימים. רבנן דקסרי אמרין אף הלוך מעים כדרך הארץ. מ"ט (שם נא) מהר צועה להפתח וגו'. ר' חגי בשם ר' יצחק אמר ובלבד בל יחסר לחמו : עד שובך אל האדמה כי ממנה וגו'. א"ל קומץ עפר של אדמה שנברת ממנו לא גזולה בידך. כי עפר אתה ואל עפר תשוב. אמר רשב"י מכאן רמז לתחה"מ מן התורה. כי עפר אתה ואל עפר תלך לא נאמר אלא תשוב : ויקרא האדם שם אשתו חוה. ניתנה לו להיותו ומיעצתו כחויא. ד"א חוה חיוה לה אדה"ר כמה דורות אבדה. ור' אחא אמר חויא חויך. ואת חויא דאדם : כי היא היתה אם כל חי. רשב"א אמר עם כל חי. תני העשיר עולה עמו העני אינה יורדת עמו. ר' סימון אמר אם כל חי אמן של כל החיים. דא"ר סימון כל ק"ל שנה שפירשה חוה מאדם. היו רוחות הזכרים מתחממין ממנה והיא יולדת מהם. ורוחות נקבות מתחממות מאדם ומולידות ממנו הה"ד (ש"ב ז) אשר בהעותו והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם. בנוי דאדם קדמאה. מ"ד רוחי דביתא טבין דרבין עמיה. מ"ד אינון בישין דהכמין יצריה. רוחין דהקלא. מ"ד דאינון טבין דלא חכמין יצריה. ומ"ד דאינון בישין דלא רבין עמיה : ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם. בתורתו של ר"מ מצאו כתוב כתנות אור. אלו בגדי אדה"ר שהם דומים לפנס. רחבים מלמטה וצרים מלמעלה. יצחק רביא אומר חלקים היו כצפורן ונאים כמרגליות. א"ר יצחק ככלי פשתן הדקים הבאים מבית שאן. כתנות עור. שהן דבוקים לעור. ד"א אמר איגיאה ר' איבו אמר אגנייה. ריב"ל אמר לגאי. ריב"ח אמר סיסרטון. רשב"ל אמר אגלסינון ובהם היו בכורות משתמשין. רשב"ג אמר צמר גמלים וצמר ארנבים היו. כתנות עור. כתנות

מתנות כהונה

כתיב כורא תהלות עושה פלא: גאולה בכל יום. שהשם יתברך מפר מחשבות ערומים הקמים עלינו בכל יום מדשים לבקרים והקב"ה מצילנו מידם: לגוזר וגו'. סופיה דקרא והעביר ישראל בתוכו ואילו פרנסה לכל העולם כולו והכי איתא בהדיא בפרק ערבי פסחים: עכביות וקונדים. מיני צמחים הם וצריך למתקן על ידי האור ברותמין וגו' : דרין דרין. כך הקונדס צומח מדורין מדורין כמו האגוזים וע"ש כך נקרא דרדר לשון דירה: היתה האדמה מעלת כו' : משליף שולף ותולש : הזיעו נרתת ברתת ומורא מהדר גאון עוז ה' יתברך שהזיעה יוצאת מפניו מפני הפחד : הואיל והזיעו כו'. בזעת אפיך וגו' קורים : בקללתו הראשונה. לאכול עשב השדה לבהמה

שהיה מתפרנס בלי דאגה ופרנסתו מצויה בכל מקום : זיעה מנין כו צוכת לבך וגו' משמע כשהוא מזיע יאכל לחם ולא ימות : הילוך מעיים כדרך ארץ עשיית צרכיו. כי כן דרכן של בני אדם וכפי' הרואה גרס בהדיא שלשול ובשם רש"י מצאתי גרס כדרך הארץ. ופי' בו שלא ישלשל יותר מדאי : מיהר צועה כו'. סיפיה דקרא לא ימות : בל יחסר לחמו. סיפיה דקרא של מיהר כוא ור"ל שלא ישלשל יותר מדאי ויצטרך לאכול הרבה ואם יחסר לחמו ימות כן פירש"י בישעיה : לא גזולה כו'. דכתיב אשר לקחת : תשוב משמע תחזור לעפר חי כמו שאתה עכשיו ובשם רש"י מצאתי תשוב משמע אע"פ שתלך אל עפר תשוב : נתנו ל לחיותו. כי לא טוב האדם להיות לבדו על זה אמר כי היא היתה וגומר כלו' נתנה לו להחיות נפשו ועכשיו היא נהפכת לו. כהויא לי חוה : כחויא כנחש : חיוה הגיד כד"א כתר לי זעיר ואחוך ; חויא חויך כו' הנחש הוא

נחש היה ומסית שלך ואתה היית נחש ומסית לאדם : עם כל חי. כלומר קרי ביה עם כל חיים טובים היא וכדמפ' ואזיל : תני העשיר כו'. לענין הא דאיתא פרק אע"פ בכתובות אם העשיר וקנה שפחות היא פטורה מהמלאכות שהאשה חייבת לעשות לבעלה וכן אם הכניסה לו היא ז' שפחות פטורה מכל המלאכות אף אם העני שוב ומכר כל השפחות הרי אע"פ שהעני חשוב כמת היא נשארת חיה וקיימת כבראשונה וכן לענין המזונות כדאיתא התם : והיא יולדת כו'. הרי שהיתה אפי' אמן של השדי' וזהו כל חי: ומולידות ממנו. והיא היתה הגורם לו שפירש ממנה וע"כ נקראו על שמה אם כל חי: בנגעי ב"א. איתא במדרש הזוהר שכל אלו הנולדים ממנו נקראו

נגעי בני אדם וזהו שמפ' והולך בנוי דאדם קדמאה בנוי של אדה"ר : יש מאן דאמר רוחין כו'. יש מי שאומר שהרוחות המצויות בבית טובים הם ואינם מזיקים אותו מפני שמתגדלים עמו ונהנין ממנו ויש מי שאומר שהם רעים לו מפני שמכירים רוע לבו ומחשבתו הרעה ומזיקין אותו : דלא רבין עמיה. ולא נהנין ממנו ולפיכך מזיקין אותו : בתורתו של ר"מ כו'. פי' הרמב"ם ז"ל שר"מ היה חושב שכתנות אור שהיה לאדם תחלה ועתה נהפכו לעור ולהומרו בחשבו ר"מ כזה כתב אור על"ל : לפיגם בערוך משמע עשב שקורין רוטא ורש"י גרס פנס ופי' מאירות כמו נר דולק : רחבים מלמטה כדרך בני אדם בבגדיהם : שהם דבוקים לעור. פירש"י בשם תנחומא שבגדים דקים היו דביקים לעור ולא היה מרגיש בהן : איגיאה כו' מיני בגדים משובחים : בכורות משתמשים. בעבודתן : לפום הילך כו' פירש"י לפי כחך ויכלתך אכול שנאמר מכל עץ הגן אכל תאכל ; ופרא

שהן באין מעור : אמר ר' לוי למדתך תורה דרך ארץ לפום חילך אכול . ופרא מן מה דאת לביש ויתיר ממה דאת שרי . לפום חילך אכול . מכל עץ הגן אכול תאכל . ופרא מן מה דאת לביש . ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו וגו' . ויתיר ממה דאת שרי . שהרי שנים היו שרוין בכל העולם כולו :

פרשה כא ויאמר ה' אלהים הן האדם היה כאחד ממנו וגו' . כתיב (דניאל ח) ואשמעה אחד קדוש מדבר ויאמר אחד קדוש לפלמוני המדבר עד מתי החזון התמיד והפשע שומם תת וקדש וצבא מרמס וגו' ואשמע אחד זה הקב"ה שנא' (דברים ו) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. קדוש. כי הכל אומרים לפניו קדוש. מדבר. גזר גזרות קשות על בריותיו. וקוץ ודרדר תצמיח לך. ויאמר אחד קדוש לפלמוני המדבר. ר"ה אמר לפלנייה. תירגם אקילס לפנימי. זה אדה"ר שהיתה מחיצתו לפנים ממה"ש. עד מתי החזון התמיד. גזרה שנגזרה על אדה"ר לעולם היתה. אתמהא. (שם) והפשע שומם. כך יהיה פשעו שומם עליו בקבר. תת וקדש וצבא מרמס. כך יהיה הוא ותולדותיו עשויים מרמס לפני מלאך המות. (שם) ויאמר אלי עד ערב בקר אלפים וג' מאות וגו'. ר' עזריה ור' יונתן בשם ר' יצחק בכ"מ שיש ערב אין בקר. וכ"מ שיש בקר אין ערב. אלא לכשיעשה בקרן של עכו"ם ערב. וערבן של ישראל בקר. באותה שעה ונצדק קדש. באותה שעה אני מצדיקו מאותה גזרה. הה"ד ויאמר ה' אלהים הן האדם היה כאחד ממנו : על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב (משלי כד) א"ר הונא הרי שקנה שדה וקנה כרם קרוי איש. וקרוי אדם. ונקרא עצל. מה הנייה לו. אלא על שדה איש עצל עברתי. זה אדה"ר. ועל כרם אדם חסר לב זו חוה. א"ר הונא היכן מצינו שנקראת חוה אדם (ישעיה מד) כתפארת אדם לשבת בית. (משלי כד) והנה עלה כלו קמשונים. וקוץ ודרדר תצמיח לך. (שם) כסו פניו חרולים בזעת אפיך תאכל לחם. (שם) וגדר אבניו נהרסה. וישלחהו ה' מג"ע. כיון ששלחו התחיל מקונן עליו. ויאמר ה' אלהים הן האדם היה כאחד ממנו. הוה כחד ממנו : אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע (איוב כ) אם יעלה לשמים שיאו. רומיה. וראשו לעב יגיע. עד מטי עננייא. אמר ריב"ח ור' יהודה בר סימון בשם ר"א מלא כל העולם כלו בראו. מן המזרח למערב מנין שנא' (תהלים קל"ט) אחור וקדם צרתני. מן הצפון לדרום מנין (דברים ד) ולמקצה השמים ועד קצה השמים. ומנין אף כחללו של עולם. ת"ל (תהלים קל"ט) ותשת עלי כפכה (איוב כ) כגללו לנצח יאבד. על שגלל מצוה קלה נטרד מג"ע (שם) רואיו יאמרו איו. הוא האדם כיון שטרדו התחיל מקונן עליו. ואומר הן האדם וגו' : תתקפהו לנצח ויהלך משנה פניו ותשלחהו (איוב יד) תוקף שנתן הקב"ה באדה"ר לנצח לעולם היה. כיון שהניח דעתו של הקב"ה והלך אחר דעתו של נחש. משנה פניו ותשלחהו. כיון ששלחו התחיל מקונן עליו. ואומר הן האדם היה כאחד ממנו : דרש ר' פפוס הן האדם היה כאחד ממנו. כאחד ממה"ש. א"ל ר"ע דייך פפוס. א"ל מה אתה מקיים הן האדם היה כאחד ממנו. א"ל שנתן המקום לפניו שני דרכים. דרך החיים. ודרך המות. ובירר לו דרך אחרת. ר"י בר סימון אמר כיחידו של עולם שנא' (דברים ו) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. רבנן אמרי כגבריאל שנא' (דניאל י) והנה איש אחד לבוש בדים. כהדין קמצא דלבושיה מיניה וביה. ר"ל אמר כיונה. מה זה בורח משליחותו של מקום שנא' (יונה א) ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה'. אף זה בורח מלקיים צווי המקום. מה זה לא לן בכבודו אף זה לא לן כבודו עמו. ר' ברכיה בשם ר' חנינא אמר כאליהו מה זה

מתנות כהונה

ופרא כמו פחות ממה שיש לך לבוש שהרי הקב"ה עשה לו כתנות עור וממעי' היה יכול לעשות ולא עשה : ויותר ממה דאת שרי . ויותר ממה שיש לך עשה לך בית דירה : פרא פחות ולמאה ביאי לפעוני בקעו ת"י מפרתין . תבקע אפעה ת"י מפרתין וכן משמע בערוך ערך פרא הראשון וא"כ נ"ל דפליג אתלמודא דידן בפרק הזהב דאמר עסוק לגביך ושוי לכרסי' פירוש אם תקנה מלבוש הקנה ביותר מכדי הוין ומאכל לא תקנה יותר מכדי הויו ויש לפרש פרא ל' גודל ומפרייא ומרבה ועיין בערוך פרא השני והרביעי . ופירושו אכול לפי יכולת ולא תוסיף לפזר עוד והוי מרבה לפזר במלבושיך ויותר עוד בדירתך ולפ"ז הוא שוה להסיא דפרק הזהב שהתיר לאכול מן הלומה והלבישו מן החי ודירתו בכל העולם כולו : מדבר לשון הזק וקשה כד"א דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות : על בריותיו כו' . כדרך שגזר על אדה"ר וכמו שדרשו לעמלה בפסוק איכה וכל הענין תפרשו על ישראל כמו שמפרש והולך על אדה"ר לפי פי' תרגום אונקלוס : לפלנייה לפלוני והרמז על ישראל המדברים ושואלים עד מתי לא נזכה להגאל ישיב להם אחד קדוש עד ערב בקר כו' : ובסנהמ' מפ' עד מתי החזון התמיד עד מתי הנבוא' מסתלקת מישראל והפשע שומם זה ב"ה שמסם בעונותינו תת וקדש אין קדש אלא ישראל שנא' קודש ישראל לה' וצבא מרמס עד מתי הן מרמס לא"ה עד שיעשה ערבן של ישראל בקר וכו' : לפנימי לפלמוני דרש נוטריקון

לפנימי : בקרן של עכו"ם כו' . שמצליחין ועולין בעה"ז כאור בקר כמאיר ומזהיר והולך והעה"ז הוא לישראל כערב חשך ואפלה : מה הנייה יש לו . ולא היה לו לקרותו אדם ואיש כך פי' הא"א : זה אדה"ר . שנתעצל מלעשות תשובה עד שראה קין חוזר בתשובה כדאיתא במדרש תלים במזמור שיר ליום השבת : כתפארת אדם כו' . מתרגמינן כתושבחתא איתתא דיתבא בביתא : הוה לשון שבר כד"א הוה על הוה : רומיה שיאו . פי' רומיה עד מטי כו' עד שהגיע לעננים . או ר"ל עתה הוא כאחד ונמנע וסר ממנו והיה כמו הוה ולקמן ע"ג דרש כן כמו הוי לשון צעקה וקינה : שגלל העביר ודחה ממנו כד"א ויגל את האבן : הן הוא . היכן הוא : לעולם היה ראוי היה להיות כן לעולם כך עלה במחשבה בתחלת בריאותו : מקונן כו' . כדלעיל במאת כן ומאת היה : היה כאחד . נפרד ממנו . או דרש כאחד כאחר : כיחידו של עולם . יחיד בתחתונים כמו הש"י בעליונים : כהדין קמצא . מין שרץ וע"ל בפ' שמיני וממה שכא' ונהי בעינינו כחגבים . ות"א כקמצין משמע שהוא מין חגב בין כך ובין כך הוא בריה שלבושו גדל עמו וכן אדה"ר היה מכוסה בלבושו כצפורן כזה : כיונה דרש ממנו כאותו אחד שריחק עצמו וברח ממנו ועיין במדרש חזית פסוק לסוכתי ומצאתי כתוב בספר אות אמת וז"ל נ"ל כיונה שנאמר ויהי האחד מפיל הקורה עכ"ל ובקשתי ולא מצאתי בשום מדרש גם בפירושי המפרשים לא מצאתי שאותו האחד היה יונה

לא טעם טעם מיתה. אף זה לא היה ראוי לטעום טעם מיתה. היא דעתיה דר' ברכיה בשם ר' חנין דאמר כ"ז שהיה אדם לבדו היה כאחד. כיון שנטלה ממנו צלעתו שב לדעת טוב ורע: ועתה פן ישלח ידו. א"ר אבא ב"כ מלמד שפתח לו הקב"ה פתח של תשובה. ועתה. אין ועתה אלא תשובה שנא' (דברים י) ועתה ישראל מה ה' אלהיך וגו'. והוא אומר פן ואין פן אלא לאו.אמר הקב"ה ישלח ידו ואכל גם מעין החיים.אתמהא. ואם הוא אוכל הוא חי לעולם.לפיכך וישלחהו ה' אלהים מג"ע. כיון ששלחו התחיל מקונן עליו ואמר הן האדם היה כאחד ממנו: וישלחהו ה' אלהים מגן עדן. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אמר שלחו מג"ע בעולם הזה. ושלחו מג"ע לעוה"ב. ר"נ אמר שלחו מג"ע בעוה"ז ולא לעוה"ב. על דעתיה דר"י הקשה עליו. ועל דעתיה דר"י ריתה עליו. א"ר הונא איתפלגון ר' אדא בר אהבה ורב המנונא. חד אמר כר"י וחד אמר כר"נ. והא מסייע לר"נ (תהלים יז) אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך. לכשיקיץ אותו שנברא בדמותך באותה שעה אני בצדק אחזה פניך. באותה שעה אני מצדיקו מאותה גזרה. באותו שעה הן האדם היה כאחד ממנו: א"ר יהושע בן לוי כשבראו בראו במה"ד ובמדת הרחמים. וכשטרדו טרדו במדת הדין ובמדת הרחמים: הן האדם. הא אדם לא יכולת לעמוד בצוויך. אפי' שעה אחת. אתמהא. דרש רבי יהודה בן פדייה מי יגלה עפר מעיניך אדה"ר שלא יכולת לעמוד בצוויך אפי' שעה אחת. והרי בניך ממתינין לערלה ג' שנים שנא' (ויקרא יט) שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל. אמר רב הונא כד שמע בר קפרא כן. אמר יפה דרשת בן אחותי: ויגרש את האדם. ר' יוחנן ורשב"ל. ר"י אמר כבת כהן שנתגרשה ואינה יכולה לחזור. רשב"ל אמר כבת ישראל שנתגרשה והיא יכולה לחזור. על דעתיה דר"י הקשה עליו. על דעתיה דר"ש ריתה עליו: ד"א ויגרש. הראה לו חורבן בהמ"ק. המד"א (איכה ג) ויגרס בחצץ שני. ר' לוליאני בר טברי בשם ר' יצחק אמר למגרשה של עדן גרשו. והושיב עליו שומרים שישמרו אותו הה"ד (ישעיה ה) ועל העבים אצוה מהמטיר עליו מטר: מקדם. רב אמר בכל מקום רוח מזרחית קולטת. אדה"ר. ויגרש את האדם וישכן מקדם לג"ע. קין. ויצא קין מלפני ה' וישב בארץ נוד קדמת עדן. הרוצח (דברים ד) אז יבדיל משה ג' ערים בעבר הירדן מזרחה שמש: ד"א מקדם. קדם לג"ע נבראו המלאכים הה"ד (יחזקאל י) היא החיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר כבר ואדע כי כרובים המה. ואת להט. ע"ש (תהלים קד) משרתיו אש לוהט. המתהפכת שהם מתהפכים פעמים אנשים פעמים נשים פעמים רוחות פעמים מלאכים: ד"א מקדם. מקודם לג"ע נבראת גיהנם. גיהנם בשני. וג"ע בשלישי. ואת להט החרב המתהפכת. ע"ש (מלאכי ג) ולהט אותם היום הבא. המתהפכת. שהיא מתהפכת על האדם ומלהטתו מראשו ועד רגליו. ומרגליו ועד ראשו.אמר אדם מי מציל את בני מאש לוהטת זו. ר' הונא בשם ר' אבא אמר חרב מילה. שנא' (יהושע ה) עשה לך חרבות צורים. רבנין אמרי חרב תורה שנא' (תהלים קמט) והרב פיפיות בידם. כיון שראה אדם שבניו עתידים לירד לגיהנם. מיעט עצמו מפריה ורביה וכיון שראה שאחר כ"ו דורות עתידין ישראל לקבל התורה. נזקק להעמיד תולדות שנא' והאדם ידע את חוה אשתו:

פרשה כב והאדם ידע את חוה אשתו וגו' (תהלים כה) זכור רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה. לא מן דכדון אלא כי מעולם המה. א"ר יהושע בר נחמיה שבם נהגת עם אדה"ר. שכך אמרת לו כי ביום אכלך ממנו מות תמות. ואילולא שנתת לו יום אחד משלך שהוא אלף שנהי היאך נזקק להעמיד תולדות: והאדם ידע וגו'. ר"ה ור' יעקב בר' אבין בשם ר' אבא ב"כ אמר לא שמשה בריה קודם לאדה"ר. וידע אכ"כ.אלא והאדם ידע את חוה אשתו. הודיע דרך ארץ לכל. ד"א והאדם ידע.ידע מאיזו שלוה נשלה ידע מה עבדת ליה חוה. אמר ר' אחא חויא חויך ואת חויא דאדם: ותהר ותלד את קין. א"ר אלעזר בן עזריה ג' פלאים נעשו

מתנות כהונה

יונה והם קבלה נקבל: בשם רבי הנין. היינו ר' חנינא וה"ק הוא דעתי' כו' כלומר הכי מפרש המקרא כשכבר כשהיה אדם שלם היה ראוי לחיות כשאר הי כאחד שלא מת כמו אליהו ומשנטלה ממנו צלעותו ונחלק מאחדותו לדעת הטוב והרע נגזר עליו המיתה והכי מוכח בילקוט דכולה חדא מילתא היא ואח"כ מצאתי און לי בפי' הקב"ה: פתח של תשובה. שישוב בתשובה ויקבלנו ולא יגזור עליו מיתה: ואין פן אלא לאו. הלא ידוע שכל מקום שנא' השמר פן ואל אינו אלא לאו: מקונן עליו כדלעיל: לעוה"ב כלומר שאין לו חלק לעוה"ב ודייק מדכתיב י"י אלהים לומר שהקשה עליו באחרונה מברא שונה ורבי נחמיה סבר הניח לו וריחם עליו ופי' ה' אלקים רחום בדין וכן משמע קצת בתב"א: ריתה פירש הערוך הניח וריחם עליו: באותה שעה הן האדם היה.קרי ביה הויה פי' יהיה: כשבראו כו'. שנא' ויצר ה' אלהים: הן האדם כו'. דרש הן ל' צעקה וקינה כמו הוי: מי יגלה וכו' מי יגלה עיניך ותסתכל במעלת יוצאי חלציך הטובים ממך. ובפירש"י מצאתי אמר הקב"ה מי הוא זה ויסר שיהנן בעדן לעתיד כדי לגלות העפר מעל עיניך קסבר רבי יודא שאין לו לאדה"ר חלק עה"ב: ויג"ש דרש לשון אשה גרושה מאישה: כ"ג רש"י ז"ל ר' יוחנן אמר כאשת כהן. רשב"ל אומר כאשת ישראל: ואינה יכולה לחזור. כך אדה"ר אין לו חלק לעה"ב וגם גירסת הספר יש לקיים כבת כהן שנישאת לישראל ויש לה בנים ממנו שאינה חוזרת לבית אביה לאכול בתרומה ובת ישראל שנשאת אף לכהן ונתגרשה חוזרת לכל הזקת אביה שהרי אין בו תוספת קדושה ואדרבה אם יש לה בנים מבעלה הכהן היא אוכלת בתרומה בשביל הבנים. הקשה עליו כו'. טעמא כדלעיל בסמוך ובפ' י"ט: ויגרש דרש ויגרש בשי"ן בשיעולת: למגרשה ויגרש דרש לשון מגרשי הערים: ועל העבים כו'. כל הפרשה מדבר איך שנשחת הכרם ויקו לעשות ענבים ויעש באושים כן אדם הראשון לא עמד טעמו בו ולכן הניח עליו שומרים שלא ישוב לילך שמה. המלאכים הם כרובים וכתיב כי כרובים המה פירש"י המה שהיו קודם בריאת עולם: לא מן דכדון. החסד אינם מתחילין מעתה ומעכשיו: שבם ברחמים ובחסד נוהגת כו': הודיע דרך ארץ כו'. קרי ביה ידע הירק תחת ביו"ד: נשלח נגרש ונפרד כד"א כי ישל: חוויא כו'. חוה דרש מלשון חויא אסוא

באותו היום. בו ביום נבראו. בו ביום שמשו. בו ביום הוציאו תולדות. א"ר ריב"ק עלו למטה שנים וירדו שבעה. קין ותאומתו. והבל ושתי תאומותיו: ותאמר קניתי איש את ה'. חמת לה הא איתתא בנין. אמרה הא קנין בעלי בידי. ר' ישמעאל שאל את ר' עקיבא א"ל בשביל ששימשת את נחום איש גם זו כ"ב שנה. אכין ורקין מיעוטים. אתין וגמין רבוים. האי את דכתיב הכא מהו. אמר אילו נאמר קניתי איש ה' היה הדבר קשה. אלא את ה'. א"ל (דברים לב) כי לא דבר רק הוא מכם. ואם רק הוא מכם. שאין אתם יודעים לדרוש. אלא את ה'. לשעבר אדם נברא מאדמה והוה נבראת מאדם. מכאן ואילך בצלמנו כדמותנו. לא איש בלא אשה. ולא אשה בלא איש ולא שניהם בלא שכינה: ותוסף ללדת את אחיו את הבל. הדא מסייעא לריב"ק דאמר עלו למטה ב' וירדו שבעה. ותוסף ללדת תוספת ללידה ולא תוספת לעיבור: ויהי הבל רועה צאן וקין היה עובד אדמה. ג' הן שהיו להוטים אחר האדמה. ולא נמצא בם תועלת. ואלו הן. קין עובד אדמה. נח (בראשית ט) ויחל נח איש האדמה. עוזיהו (ד"ה ב כו) אכרים וכורמים בהרים ובכרמל כי אוהב אדמה היה: ויהי מקץ ימים. ר' אליעזר ור' יהושע. ר"א אמר בתשרי נברא העולם. ר"י אמר בניסן נברא העולם. מאן דאמר בתשרי נברא העולם עשה הבל קיים מן החג ועד החנוכה. מאן דאמר בניסן נברא העולם עשה הבל קיים מן הפסח ועד העצרת. בין לדברי אלו בין לדברי אלו הכל מודים שלא עשה הבל בעולם יותר מחמשים יום: ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה'. מן הפסולת. לארים רע שהיה אוכל את הבכורות ומכבד למלך את הסיפות: והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן. ר' אליעזר ור' יוסי בר חנינא. רבי אליעזר אמר הקריבו בני נח שלמים. ורבי יוסי אמר עולות הקריבו. אתיב רבי אליעזר לר' י ב"ח והכתיב והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן דבר שחלבו קרב. מה עביד ליה ר' יוסי ב"ח. עביד ליה מן שמניהו. אתיב ר' אליעזר לר' יוסי ב"ח והא כתיב (שמות כד) וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים. מה עביד ליה ריב"ח שלמים בלא הפשט וניתוח. אתיב ר"א לר"י ב"ח והא כתיב (שם יח) ויקח יתרו חותן משה עולה וזבחים לאלהים. מה עביד ליה ר"י ב"ח. כמאן דאמר לאחר מ"ת בא יתרו. א"ר הונא איתפלגון ר' ינאי ור' חייא רבה. ר' ינאי אמר קודם מ"ת בא יתרו. ור' חייא רבה אמר אחר מ"ת בא. א"ר חנינא ולא פליגי מ"ד קודם מ"ת בא. הקריבו בני נח שלמים. ומ"ד אחר מ"ת בא. עולות הקריבו. ודא מסייעא ליה לר"י ב"ח (שיר ד) עורי צפון. זו העולה שהיתה נשחטת בצפון. מהו עורי. דבר שהיה ישן ומתעורר. ובואי תימן. אלו שלמים שהיו נשחטים בדרום. ומהו ובואי דבר של חידוש. א"ר יהושע דסכנין בשם ר' לוי קרא מסייע ליה לר"י ב"ח דכתיב (ויקרא ו) זאת תורת העולה היא העולה. שהיו בני נח מקריבין. כד אתי לשלמים (שם) וזאת תורת זבח השלמים אשר הקריבו אכ"ב. אלא אשר יקריבו מכאן ולהבא: וישע ה' אל הבל ואל מנחתו. נתפייס ממנו. ואל קין ואל מנחתו לא שעה. לא נתפייס ממנו: ויחר לקין מאד ויפלו פניו. נעשו כאור. ויאמר ה' לקין למה חרה לך ולמה נפלו פניך הלא אם תטיב שאת. ברכה. כד"א (ויקרא ט) וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם. ואם לא תטיב שאת. קללה. דכתיב (שם כב) והשיאו אותם עון אשמה. ד"א אם תטיב אני מוחל לך על עונותיך. ואם לאו חטאו של אותו האיש גדוש ומגודש. ר' ברכיה בשם ר' שמעון בר אמי אמר (תהלים לב) לדוד משכיל אשרי

מתנות כהונה

שהוא נחש וכך אמר הנה היה הנחש ומסית שלך ואת חיית נחש ומסית ש"י: ותאומתו. דרש את לרבות והאי הבל כתיבי שני את את אחיו את הבל: חמת. לה כשהאשה רואה שיולדת בנים אומרת הרי קנין בעלי שמעתה אל יעזבני כ"מ בפי' רש"י: אלא את ה'. פי' עם ה' וכדמפרש והולך א"ל כי לא כו' גם אלה דברי ר' עקיבא הם: מכם קדייק שמגד עצמו אינו רק אלא מגדכם כו': אדם נברא מאדמה כו'. וזהו נעשה אדם שבבריאות אדם נבראת חוה גם היא שאח"כ לוקח' ממנו ומכאן ואילך בנים יולדו להם דרך משפיע ומקבל בצלם ודמות השפעת כל הנבדלים עד הש"י וכן הוא לעיל פר"ח: ולא שניהם כו'. שהקב"ה נותן בו הנשמה וזהו את ה' עם ה' ובעזרתו שזרק בו נשמה ואיש נאמר על קין כמו שפרש"י בסדר זה וזהו שנאמר איש הרגתי לפצעי: ולא תוספות לעיבור מדלא כתיב ותהר עוד ש"מ בהריון הראשון והבל היה גם הוא: להוטים מהורים ורדופים ולא נמצא בם כו' קין הרג את הבל. נח נשתכר ובא לידי קלון: עוזי' נצטרע: עשה הבל כו'. היה שוהה בעולם חי וקיים: עד החנוכה. פירש"י מדכתיב ימים משמע ימי מספר ולא בא לסתום אלא לפ' זמן מועד הראשון כגון עצרת או חנוכה חמשים יום. ואע"ג דמר"ה תשרי עד חנוכה הוה טפי מחמשים יום פרש"י דלאו דוקא נקט נ' יום: הבכורות מתבשלות ראשונה שהם הטובים: הסיפות האפילות המתבשלות לבסוף ודייק מדלא קאמר פרי האדמה ואמר מפרי משמע מן המותר מספרי כ"מ בשם רש"י. ורבי' בחיי פי' דאל"כ הל"ל מראשית פרי. ובקטן כלה ת"י סף: דבר שחלבו קרב. וזהו שלמים שלא קרב מהן אלא החלבים: מה עביד לה. מה עושה ממנו

והיאך מקיימו: מן שמניהון. הלא מחלביהן מעמידו ומפרשו מן שמניהון פי' השמנים והטובים שבהם כד"א חלב הארץ אבל לעולם עולות היו לא שלמים: ויעלו עולות וגו'. הרי שהקריבו גם שלמים: שלמים בלא הפשט כו'. קרי ביה שלמה כד"א ויבא יעקב שלם ולעולם עולות היו: וזבחים היינו שלמים כד"א ולזבח השלמים: לא פליגי כו'. לא פליגי בביאת יתרו מתי היתה כי אין לאחד מהן הכרע מן הכתובים מתי בא אלא מ"ד קודם מ"ת סבר בני נח הקריבו שלמים ויכול להיות שבא קודם מ"ת: ומ"ד עולות דוקא הקריבו ולא שלמים סבר דודאי בא אחר מ"ת דאל"כ האיך הקריב שלמים: שהיה ישן כו'. שכבר הקריבוהו בני נח ואח"כ כל ימי היותם במצרי' לא הקריבוהו ובהקמת המשכן חזר וניעור מחדש שלא הקריבוהו בני נח אך עתה חדשים מקרוב באו: היא העולה משמע היא הנקרבת מימות עולם: כאור. כלומר אדומים ובוער כאש כדרך השור' בכעס וחרון ודרים ויחר כד"א ועל ותי כמוקד נחרו וכן בפרש"י ז"ל ובילקוט גרס כיעור והולך אחריו האב"א ופי' בו מה שפי': ויפלו י"ל שנפלו ונשתנו מראות פניו שלא שב והאה על חרון אפו או י"ל ויפלו כד"א על פני כל אחיו נפל. יפול מצדך אלף ופי' פניו נחו שקטו מחרון אפו שלא נתחרט עליו ופניו הראשונים לא היו לו עוד: ברכה שאת. פי' תשא ברכה מאת י"י כד"א וישא כו': שאת קללה מכלל הן אתה שומע לאו וידיעת ההפכים א' ' מוחל לך. דרש שאת מלשון נושא עון ועובר על פשע: גדוש ומגודש גרס וה"ג הערוך ורש"י דרש שאת מלשון סאה כלומר יתמלא הסאתך על כל גדותיו כ"מ בפרש"י או י"ל דדרש שאת מלשון התנשאות שיתנשא עונו למעלה:

נשוי פשע כסוי חטאה. אשריו לאדם שהוא גבוה מפשעו ולא פשעו גבוה ממנו. שנא' (בראשית ד)
לפתח חטאת רובץ. חטאת רובצת אין כתיב כאן אלא חטאת רובץ. בתחלה הוא תש כנקבה
ואח"כ הוא מתגבר כזכר. א"ר עקיבא בתחלה דומה לחוט של עכביש ולבסוף נעשה כקלע הזה
של ספינה. הה"ד. (ישעיה ה) הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה. א"ר יצחק
בתחלה הוא נעשה אורח ואחר כך הוא נעשה בעל הבית. הה"ד (שמואל ב יב) ויחמול לקחת מצאנו
ומבקרו לעשות לאורח הבא לו. הרי אורח. ויקח את כבשת האיש הרש ויעשה לאיש הבא
אליו. הרי בעל הבית: א"ר תנחום בר מריון אית כלבין ברומי דידעין למשתדלא. אזיל ויתיב
קמי פלטירא ועביד גרמיה מתנמנם. ומרי פלטירא מתנמנם. והוא שמיט עיגולא ארעא. עד
דהויא מצמית לון הוא משתכר עיגולא ומהלך ביה. א"ר אבא היצר הזה דומה ללסטים שפוף
שהיה יושב בפרשת דרכים. כל מאן דעבר הוה אמר הב מה דעלך. עבר פקח אחד וראה שאין
בו תוחלת לגזול לו כלום התחיל מכתתו. כך כמה דורות אבד יצה"ר. דור אנוש. ודור הפלגה.
ודור המבול. כיון שעמד אברהם אבינו. וראה שאין בו תוחלת התחיל מכתתו הה"ד (תהלים פט)
וכתותי מפניו צריו ומשנאיו אגוף: א"ר אין יצה"ר מהלך לצדדים אלא באמצע פלטיא. ובשעה
שהוא רואה אדם ממשמש בעיניו מתקן בשערו מתלא בעקיבו. הוא אומר הדין דידי. מ"ט
(משלי כו) ראית איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו: א"ר אבין כל מי שמפנק את יצרו בנערותו.
סופו להיות מנון עליו בזקנותו. מ"ט (משלי כט) מפנק מנוער עבדו ואחריתו יהיה מנון: רבי
חנינא בר פפא אמר אם בא יצרך להשחיקך דחהו בד"ת. (אם עשית כן מעלה אני עליך כאילו
בראת את השלום) שנאמר (ישעיה כו) יצר סמוך תצור שלום. ואם עשית כן מעלה אני עליך
כאילו בראת את השלום. שלום אכ"כ אלא שלום שלום. וא"ת שאינו ברשותך ת"ל כי בך בטוח.
וכבר הכתבתי לך בתורה ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו. ר' סימון אמר אם בא יצרך להשחיקך.
שמחהו בד"ת שנא' יצר סמוך תצור שלום. ואם עשית כן מעלה אני עליך כאילו בראת את ב'
העולמות. תצור שלום אכ"כ. אלא שלום שלום. וא"ת שאינו ברשותך כבר כתבתי בתורה
ואליך תשוקתו וגו': ויאמר קין אל הבל אחיו ויהי בהיותם וגומר. על מה היו מדיינים. אמרו
בואו ונחלוק את העולם. אחד נטל את הקרקעות ואחד נטל את המטלטלין. דין אמר ארעא
דאת קאים עליה דידי. ודין אמר מה דאת לביש דידי. דין אמר חלוץ. ודין אמר פרח. מתוך
כך ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר שניהם נטלו את
הקרקעות. ושניהן נטלו את המטלטלין. ועל מה היו מדיינין. אלא זה אומר בתחומי בהמ"ק
יבנה. וזה אומר בתחומי בהמ"ק יבנה. שנא' ויהי בהיותם בשדה. ואין שדה אלא בהמ"ק. היך
בד"א (מיכה ג) ציון שדה תחרש. ומתוך כך ויקם קין אל הבל אחיו וגו'. יהודה ב"ר אמי אמר
על חוה הראשונה היו מדיינין. א"ר איבו חוה הראשונה חזרה לעפרה. ועל מה היו מדיינין.
א"ר הונא תאומה יתירה נולדה עם הבל. זה אומר אני נוטלה שאני בכור. וזה אומר אני נוטלה
שנולדה עמי. ומתוך כך ויקם קין: א"ר יוחנן הבל היה גבור מקין. שאין ת"ל ויקם. אלא מלמד
שהיה נתון תחתיו. א"ל שנינו בעולם מה את הולך ואומר לאבא. נתמלא עליו רחמים. מיד
עמד עליו והרגו. מן תמן אינון אמרין טב לביש לא תעביד וביש לא ימטי לך: ויהרגהו. במה

מתנות כהונה

למעלה ראש: גבוה מפשעו. ולכן אמר אם תטיב שאת תהיה נשא
וגבוה למעלה מחטאתך ואם לא יתגבר ויעלה עליך וכדמפרש
והולך: שנא' כלו' יש בידו להתנשא עליו על ענו ואם לא יש בידו
הטון להתגבר עליו שנאמר וכו': רובצת חטאת היא לשון
נקבה וצ"ל רובצת או חטא רובץ: כקלעי כחבל מל' קליעה
בחבלי השוא. שאינו חזק רק כחוט עכביש והה"ד כעבותות העגלה
בתחלה הוא תש כחו. נקבה: פירושו בתחלה כאשר פותח בעבירה
החטאת הוא רובץ ואח"כ מתגבר וכו' לך: הוא נעשה אורח. יצ"ר:
איש פירושו בעל ואדון כד"א איש האדמה. איש מלחמה: כלבים כו'
יש כלבים בעיר רומי שיודעין להשתדל להם פרנסתם בחכמה הולך
ויושב לפני החנות שיושב על השוק למכור פת האפוי ועושה את
עצמו כאילו הוא מנמנם כדי שהפלטר לא ישמור עצמו ממנו ולכן גם
הפלטר מנמנם שהוא בטוח מן הכלב והכלב קם לו שומט ככר כולו
על הקרקע ובעוד שהם מקבלים ומאספים אותם נמצא הוא אוכל ככר
ככר אחד והולך לו ובילקוט גרס משתכח טפי כו' ועיין מזה בערוך
ערך למה פירוש נמצא שהוא אוכל וכו' ורש"י ז"ל גרס משתכר ופי'
אוכל הראשון במהרה ונוסף עוד ותופס אחר בין שיניו והולך לו.
ובערוך ערך פרט גרס ויתיב קמיה פורטיר"א ופירש שוער בלע"ז
פורטיר"א וכן בלשון אשכנז וכן יש לפרש פלטיר"א שיושב לפני
הפלטרין ופירוש היכל ובית המלך ובעוד מנמנם מרי פלטירא פי'
אדון הבית השומרו כו' ולפי זה נתיישב יותר לשון מרי פלטירא
וכ"ג בילקוט תלים ונמשל מבואר כי כן לופת יצה"ר הולך בערמימותו
אחר בן אדם ויראה כי לא יכול לו עד שנתפס במצודתו: שפוף שפל
וגבה ק ותש כחו: אמר הב מה וכו'. תן לי מה שעליך והיכא וכרך
הנגב מתיירא ממנו פן יהרגנו ונותן לו כל מה שעליו: תוחלת תועלת
וכח לגזול ממנו כלו' כי אלם ותשכח הוא שהתחיל הוא להכות ולכתת
את הלסטים: פלטיא רחוב גדול שרבים מצוים שם: מתלא כו'
תולה עקבו למעלה דרך גאוה לילך עקב בצד אגודל: הדין דידי.
זה שלי: תקוה לכסיל. יצ"ר נקרא כסיל ויש לו תקוה ממי שהוא
חכם בעיניו ומתגאה בדרכיו: מנון אדון ומושל כד"א ינון שמו:
להשחיקך לשחוק ולהתעולל בך: דחהו בילקוט ישעיה גרס שמכהו
ופי' יצה"ר סמוך ותמוך אותו לבל יקרב אליך ובמה שתנצור ותשמור
התורה הנקראת שלום ואז מעלה אני עליך כאילו יצרת השלום שכבר
בעולם. ורש"י פי' יצר סמוך כשהוא סמוך וקרוב לקרוב אליך תצור
התורה שנקראת שלום וזהו לפי הגירסא נ"ג גרס דחהו: הצור דרש בו
ג"כ לשון יצירה: שלום משמע אותו שלום שכבר ישנו בעולם מעלה
אני עליך כאילו אתה בראת אותו: שמחהו דרש סמוך כמו שמח
בחילוף ס"ך בש"ין בלשון א"ט ב"ח וכשהוא עוסק בתורה גם יצה"ר
נהנה ממנו כד"א ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו דוגמ' מה
שאמרו שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו: שני עולמות. שלום שלום
רמז שלום לעליונים שלום לתחתונים: ארעא דאת קאים כו'. האדמה
שאתה עומד עליה שלי היא וזה אמר פרח וברח לך כי המקום אשר
אתה עומד עליה שלי היא: שניהם נטלו כו'. שניהם חלקו הכל בשוה:
בהיותם פירושו בהיותם מדברים ומדיינים על השדה זה ב"ה:
חוה הראשונה כו'. המדרש הזה סבר שחוה הראשונה נה מי"ס שאכל
אדם מן העץ נלקחה ממנו ולא חזרה עוד והקב"ה ברא לו חוה אחרת:
שנינו בעולם. ואין לאבינו בן אחר מה תאמר לאבא אם תהרגני:
מן תמן כו'. משם ממעשה הזה אומרים הבריות טוב לא תעשה לבא

רע

הרגו. רשב"ג אמר בקנה הרגו שנא' וילד לחבורתי. דבר שעושה חבורה. ורבנן אמרי באבן הרגו. שנא' כי איש הרגתי לפצעי. דבר שהוא עושה פצעים. ר' עזריה ור' יונתן בר חגי בשם ר' יצחק אמר התבונן קין מהיכן שחט אביו אותו הפר. שנא' (תהלים סט) ותיטב לה' משור פר. ומשם הרגו. ממקום הצואר מקום הסימנין. ומי קברו. א"ר אלעזר בן פדת עופות השמים וחיות טהורות קברוהו. ונתן להן הקב"ה שכרן ב' ברכות שמברכים עליהן. א' לשחיטה וא' לכיסוי הדם: ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר כתיב (שם לז) חרב פתחו רשעים ודרכו קשתם זה קין. להפיל עני ואביון לטבוח ישרי דרך. זה הבל. (שם) חרבם תבא בלבם וגו'. נע ונד תהיה בארץ: ויאמר ה' אל קין אי הבל אחיך וגו'. משל לאיפרכוס שהיה מהלך באמצע פלטיא. מצא הרוג ואחד עומד על גביו. א"ל מי הרגו. א"ל אנא בעי ליה גבך ואת בעי ליה גבי. א"ל לא אמרת כלום. משל לא' שנכנס לגינה ולקט תותין ואכל. והיה בעל הגינה רץ אחריו א"ל מה בידך. א"ל אין בידי כלום. א"ל והרי ידיך מלוכלכות. כך א"ל קין להקב"ה השומר כו'. א"ל הקב"ה הא רשע קול דמי אחיך צועקים אלי וגו'. משל לאחד שנכנס למרעה והטף גדי אחד והפשילו לאחוריו. והיה בעל המרעה רץ אחריו א"ל מה בידך א"ל אין בידי כלום. א"ל והרי הוא מפעה אחריך. כך אמר הקב"ה לקין קול דמי אחיך וגו'. ר' יודן ור' הונא ורבנן. ר' יודן אומר דם אחיך אכ"כ אלא דמי אחיך. דמו ודם זרעיותיו. ר' הונא אמר (מלכים ב ט) את דמי בנות וכו' דם נבות ודם בניו אכ"כ. אלא את דמי נבות ואת דמי בניו. דמו ודם זרעיותיו. רבנן אמרין וימת בדם יהוידע אכ"כ. אלא (ד"ה ב כ"ד) בדמי יהוידע. דמו ודם זרעיותיו: אמר רשב"י קשה הדבר לאומרו וא"א לפה לפרשו. לב' אתליטין שהיו עומדין ומתגוששים לפני המלך אילו רצה המלך פירשן ולא רצה המלך לפרשן. נתחזק אחד על חבירו והרגו. והיה מצווח ואומר מאן יבעי דיני קדם מלכא. כך קול דמי אחיך צועקים אלי: מן האדמה. לעלות למעלה לא היתה יכולה שעדיין לא עלתה לשם נשמה. למטה לא היתה יכולה לעמוד שעדיין לא נקבר שם אדם. והיה דמו מושלך על העצים ועל האבנים: ועתה ארור אתה. ארשב"ג בג' מקומות דברו הכתובים בל' מועט. ועתה ארור אתה. (במדבר טז) ואם בריאה יברא ה' (שופטים יא) ואנכי פציתי פי לה': כי תעבוד את האדמה לא תוסף תת כחה. ר"א וריב"ח. ר"א אמר לך אינה נותנת לאחר נותנת. ריב"ח אמר לא לך ולא לאחר. ודכוותה (דברים כח) זרע רב תוציא השדה. ר' יהודה ור' נחמי'. ר"י אומר זורע סאה ומכנים סאה. א"ר נחמיה א"כ פרנסה מנין אלא הראויה לעשות כ' עושה ט"ז. והראויה לעשות י' עושה חמש. ד"א כי תעבוד את האדמה לא תוסף תת כחה לך. כחה אינה נותנת לך. כחך נותנת לך. כל כחך אינה נותנת לך. נותנת היא לך מקצת כחך: ויאמר קין אל ה' גדול עוני מנשא. לעליונים ולתחתונים אתה סובל ולפשעי אין אתה סובל. ד"א גדול עוני משל אבא אבא על מצוה קלה עבר ונטרד מתוך ג"ע. זו שהיא עבירה חמורה שפיכת דמים עאכו"כ גדול עוני. הן גרשת. אתמול גרשת את אבא. ועכשיו אתה מגרשני. הן גרשת אותי היום שבא מפניך אסתר והייתי נע ונד בארץ וגו': ויאמר לו ה' לכן כל הורג קין. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר נתכנסו בהמה חיה ועוף לתבוע דמו של הבל. אמר להן לכן אני אומר כל הורג קין יהרג. א"ר לוי בא נחש הקדמוני לתבוע דינו של הבל. א"ל הקב"ה לכן אני אומר כל הורג קין יהרג. ר' נחמיה אמר לא כדינן של רוצחנין דינו של קין. קין הרג ולא היה לו ממי ללמוד מכאן ואילך כל הורג קין יהרג: וישם ה' לקין אות. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אמר הזריח לו גלגל חמה. א"ר נחמיה לאותו רשע היה מזריח לו הקב"ה גלגל חמה. אלא מלמד שהזריח לו הצרעת הה"ד (שמות ד) והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו [illegible] האות וגו'. רב אמר כלב מסר לו.

מתנות כהונה:

נע ולא יגיע ראש לידך: בקנה של עץ: אותו הפר שהקריב אדה"ר שנא' ותיטב לה' משור פר שהקריב שור פר לקרבן לע"י כדאיתא בכ"ק דע"ז: ישרי דרך. זה הבל שנהג דרך ישר עם קין שלא הרגו כשהיה נופל תחתיו: איפרכוס שר לצבא המלך: פלטיא רחוב גדולה רשות הרבים כדאמרינן בעירובין סרטיא ופלטיא: אנא בעי ליה גרסי'. אני מבקשו מעמך ואומר שאתה הרגתו ואתה אומר שאני הרגתיו כי אין עד מוכיח בינינו: אמר ליה לא אמרת כו'. נ"ל שבשני הכינויים היו נושאים ונותנים בדבר זה ואמר להם אל אחיו לא אמרת כלום במשל זה שאין הנדון דומה לראיה וה"ג בילקוט אלא משל כו': תותין פירש מורש בלע"ז ובלשונינו מוי"ל בע"ר: מפעה צועק כדאמרי' כיולדה אפעה: רבי יודן ור' הונא כו' מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי: אתליטין כו' פי' הערוך שרים ומצאתי פי' שבלשון לעי"ן קורין כן לשנים המתאבקים זה את זה: מתגוששין מתאבקין להפיל איש את רעהו: והיה מצווח כו'. האיש המוכה מצעק מי יתן לי מי שיתבע דיני ודמי מיד המלך כי דמי בראשו שאם היה רוצה היה מוחה ביד המכה: אלי כמו עלי: לא היתה יכולה. נשמת הבל שעדיין כו'. מפני שלא מת שום אדם עדיין שתעלה נשמתו לשם: לעמוד ולרחוף על הגוף: שלא נקבר. הנשמה אין לה מנוחה עד שנקבר הגוף כדאיתא סוף מדרש קהלת: שלא נקבר וכו' אפילו הבל: על העצים. נראה דדייק מדכתיב מן האדמה דמשמע למעלה

מעל פני האדמה והיה הוא הנפש: בלשון מועט שדיבר בל' קללה ועתה ארור וכו'. פירש"י שלא פי' במה נתקלל: בריאה יברא בל"ג פי' לארץ. וכן ופציתי פי לנדור: לאחר נותנת. אם יעבדנה אחר תוציא זרע' והוא אם יהיה קין נהנה ממנו: ורבי יוסי סבר שגזה לא צריך לה שהרי כתיב כי תעבוד כו'. לא תוסיף תת כחה כו' כא אם יעבדה אחר תתן כחה כו' אלא בא לומר שאף לאחר לא תתן כח יהיה הוא נהנה: ודכוותה כו'. הרי שלר' יהודה לא תוציא תוספות כלל כדעת ר"י אבל קללת קין. ר' נחמיה סבר שתוציא מעט מתה שראויה ורגילה וכן דעת ר"א אבל קללת קין שלא תוציא כלל רק אלא לאחר ולא לו: כחה אינה נותנת כו'. פירש"י כפי הראוי לגדל שפי' כח האדמה אבל כפי כחך וטרחך שעמלת תתן לך: כל כחך כו'. לך קדייק ומלת לא תוסיף מוסב את עצמו ואחר עמו ונמשך על מלת לך וטעמו אל הוסף. תת לפי כחה גם לא לפי כחך: מנשוא פירושו מלסבול עליך כאילו היא משא כבד כד"א ונשאו אתך: משל אבא, בניהותא: אתמול כו' גרשת משמע לשעבר כבר גרשת כו': שמא מפניך. והלא מלא כל הארץ כבודו ואם כן אנה אלך מרוחך. ר' נחמיה אמר כי אמר הקב"ה לא כדינך כו': כמי ל מוד. שכן לא יעשה: גלגל חמה. פירש"י בשבילו כדי שידעו הכל שתלה הקב"ה את דינו ולא רצה להרגו: הצרעת פי' כהכ"א בזה ידעו הכל שקבל את דינו שהמצורע חשוב כמת: כלב מצאתי בפירש"י לשומרו שב:

אבא יוסי בן קסרי אמר קרן הצמיח לו. רב אמר עשאו אות לרוצחנים. ר' חנין אמר עשאו אות לבעלי תשובה. ר' לוי בשם רשב"ל אמר תלאו ברפיון ובא מבול ושטפו שנא' (בראשית ז) וימח את כל היקום אשר על פני האדמה. כד"א ויקם קין וגו': ויצא קין מלפני ה'. מהיכן יצא. ר' יודן בשם ר' איבו אמר הפשיל דברים לאחוריו ויצא כגונב דעת העליונה. ר' ברכיה בשם ר"א בר' שמעון אמר יצא כמפרים וכמרמה בבוראו. ר' חמא בשם רבי חנינא בר ר' יצחק אמר יצא שמח. המד"א (שמות ד) הנה הוא יוצא לקראתך וגומר. פגע בו אדם הראשון אמר ליה מה נעשה בדינך. אמר ליה עשיתי תשובה ונתפשרתי. התחיל אדה"ר מטפח על פניו. אמר כך היא כחה של תשובה ואני לא הייתי יודע. מיד עמד אדה"ר ואמר (תהלים צב) מזמור שיר ליום השבת וגו'. א"ר לוי המזמור הזה אדה"ר אמרו ונשתכח מדורו ובא משה וחדשו על שמו. מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' וגו' :

פרשה כג וידע קין את אשתו וגו'. (תהלים מט) קרבם בתימו לעולם. ר' יודן ור' פנחס. ר' יודן אמר מה סבורין הרשעי' שקרבם בתימו לעולם וגו'. (שם) קראו בשמותם עלי אדמות. טבריה ע"ש טיבירואיס. אלכסנדריאה ע"ש אלכסנדרוס. אנטוכיאה ע"ש אנטיוכס. ור"פ אמר קרבם בתימו לעולם. למחר בתיהם נעשים קבריהם. (שם) משכנותם לדור ודור. שאינן לא חייב ולא נידונין. ולא עוד אלא שקראו בשמותם עלי אדמות. ויהי בונה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך: ויולד לחנוך את עירד וגו'. אמר ריב"ל כולן לשון מרדות הן. עירד עורדן אני מן העולם. מחויאל מוחן אני מן העולם. מתושאל. מתישן אני מן העולם. למך. מה לי ללמך ולתולדותיו: ויקח לו למך ב' נשים שם האחת עדה ושם השנית צלה. א"ר עזריה בשם ר' יהודה בר סימון כך היו אנשי דור המבול עושין. היה א' מהן לוקח לו שתים אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש. זו שהיתה לפריה ורביה היתה יושבת כאילו אלמנה בחייה (נ"א בחיי בעלה). וזו שהיתה לתשמיש היה משקה כוס של עקרים שלא תלד. והיתה יושבת אצלו מקושטת כזונה. הה"ד (איוב כד) רועה עקרה לא תלד ואלמנה לא ייטיב. תדע לך שכן. שהרי הברור שבהן היה למך ולקח ב נשים. הה"ד ויקח לו למך שתי נשים שם האחת עדה דעדת מיניה. ושם השנית צלה שהיתה יושבת בצלו: ותלד עדה את יובל וגו'. לשעבר היו מקנין להקב"ה במטמוניות. חזרו להיות מקנין אותו בפרהסיא. הה"ד (יחזקאל ח) אשר שם מושב סמל הקנאה המקנה. ושם אחיו יובל הוא היה אבי כל תופש כנור ועוגב. אדרבולין ובורבלין. וצלה גם היא ילדה את תובל קין. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר זה תבל עבירתו של קין. קין הרג ולא היה לו במה להרוג. אבל זה לוטש כל חורש נחושת וברזל. ואחות תובל קין נעמה. א"ר אבא ב"כ נעמה אשתו של נח היתה. למה היו קורין אותה נעמה. שהיו מעשיה נעימים. ורבנן אמרי נעמה אחרת היתה. ולמה היו קורין אותה נעמה. שהיתה מנעמת בתוף לעבודה זרה: ויאמר למך לנשיו עדה וצלה שמען קולי. ר"י ב"ח אמר תבען לתשמיש. א"ל למחר המבול בא נשמע לך ונהיה פרות ורבות למארה. א"ל וכי איש הרגתי לפצעי. שיבואו עלי פצעים בשבילו. וילד לחבורתי. שיבואו עלי חבורות בשבילו. אתמהא. קין הרג ונתלה לו ז' דורות. ואני שלא הרגתי אינו דין שיתלה לי שבעים ושבעה. ר' אמר הרי זה ק"ו של חשך. א"כ מהיכן גובה הקב"ה שטר חובו. ר' יעקב בר אידי בעא קמיה דר' יוחנן. אם איש למה ילד ואם ילד למה איש. א"ל איש לאברים וילד לשנים. א"ל איתא ניזיל גבי אדם. אזלון לגבי אדם. א"ל עשו אתם שלכם והקב"ה עושה את שלו. א"ל אסיא אסי היגרתך. כלום פרשת מחוה

מתנות כהונה

לרוצחים: קרן י"ל פי' שהקב"ה ריחם עליו והצמיח לו קרן ישועה ורחמים: אות לרוצחים. שממנו יראו עונש הרוצח שבכך יהיה להם ממי ללמוד: אות לבעלי תשובה. שאם ישוב יקבלם הקב"ה שהרי קבל לקין כששב והודה: ברפיון פירש"י ז"ל מרופרף להנך היסורי' ללכת נד כדכתיב ויצא קין מלפני ה' וישב בארץ נוד ולא רצה ליפרע ממנו עד שבא שעתו שבא המבול ושטפו ובערוך פיר' באויר האויר בלע"ז ריפ"א: הפשיל השליך דברי הש"י לאחוריו ולא השגיח בהן: ויצא כגונב כו'. שאמר לא ידעתי השומר אחי אנכי: כמפרים כן הוא ג"כ גי' הערוך וי"ל לשון פרוסה וחלוקה שיצא בלב חלוק שלא היה פיו ולבו שוין ובילקוט גרס יצא כמערים וכמרמה שאמר דרך תשובה גדול עוני מנשוא ובקרבו ישים ארבו ודייק מדכתיב מלפני באילו יצא מלפניו ולא ידע שוב מה בדעתו: ה"ג במדרש תלים עשיתי תשובה ונתפשרתי. וכן בילקוט ובויקרא רבה פ' יו"ד בגליון; גרס עשיתי התשובה ונתפשרתי פי' נתקרב וזה ממני כתובות נ"ה. ליום השבת וגו'. גרסי' וסיפיה טוב להודות לי"י: מזמור שיר ליום השבת. נוטריקון משה והטיל למ"ד בינתים מפני ענוה יתירה ואות למ"ד רמז על מי שלמד תורה לישראל: שקרבם בתימו. שיאמרו בקרב בתיהם לעולם או י"ל שבתיהם יהיה בקרבם ובמעמדם לעולם שיחיו לעולם ועד ויהיו משכנותם לדור דורים: עלי אדמות. על בעירים אשר שמם בונים קוראים שמותם וכדמפ' ואזיל:

קבריהם קרי ביה קברים בתיהם או כמו שמפרש התרגום בבית קבורתהון ישרון לעלם: לא חייב כו'. פירש"י שאין לדינם גמר שכל שעה הם קיימים ונידונין בדין גיהנם: מרדות מכות וממון ע"ש שמרדו בהקב"ה ונתחייבו כליה: עורדין פירש"י כערוד הזה שהוא דר במדבר ואין אדם יודע בו כך מאבדן אני מעולם: מוחן לשון וימח את היקום: למך מה לי וכו'. למך נוטריקון מה לי לנמך או מה לי ולך: שתים שתי נשים: עיקרים שעל ידו נעקר האשה כדי שלא תלד: הברור הטוב והמובחר ובערוך גרס המריד: דעדה מיניה. שהוסרה ממנו עדה לשון הסרה כד"א ויסר ואעדי: מקנין לשון כעס וקנאה להקב"ה וכדמפרש ואזיל ודרש לשון אהל מקנה שיושבין בסתר האהלים ומקנים בעבודות זרות שלהן ואח"כ בפרהסיא בכנור ועוגב: סמל הקנאה. ל' מקנה והאי קרא מיירי בקנאה של ע"ג: אדרבולין ובורבלין. מיני כלי זמר הן: תבל עבירתו של קין אותה כזה שנותן תבלין בקדירה ומתקנה: נעימים בכשרות: נשמע לך. אם נשמע לך: למארה לקללה ולחסרון כד"א את המארה: כי איש הרגתי כו'. פירש"י בתמיה וכי אני הרגתי את הבל שהיה איש בקומה וילד בשנים כדלקמן: חשך שאין לו אור וטעם: א"כ כו'. הגם בניו יאמרו כן מק"ו שלא חטאו גם המה ומהיכן יגבה הקב"ה את חובו מדור המבול: לאיברים גדול בקומה: איתא ניזיל. גרסי' פי' בואו: אסיא אסי כו'. רופא רפא את חיגרתך כלומר מכתך

וכוא

הני ק"ל שנה אלא כדי שלא תעמיד ממנה בן. אתמהא. כיון ששמע בן נזקק להעמיד תולדות: וידע אדם עוד את אשתו. נתוסף לו תאוה על תאותו. לשעבר אם לא היה רואה לא היה מתאוה. עכשיו בין רואה בין שאינו רואה הוא מתאוה. ר' אבא בר יודן בשם ר' אחא. רמז למפרשי ימים שיהו נזכרים את בתיהם ובאים מיד: ותקרא את שמו. שת כי שת לי אלהים זרע אחר וגו'. ר' תנחומא בשם ר' שמואל אמר. נסתכלה אותו זרע שהוא בא ממקום אחר. ואי זה זה מלך המשיח: תחת הבל כי הרגו קין. מחטייה של הבל נהרג קין. לשני אילנות שהיו סמוכין זה לזה. פכרה רוח את אחד מהן ונפל על חבירו ופכרו. כך תחת הבל כי הרגו קין. מחטייה של הבל נהרג קין: ולשת גם הוא יולד בן ויקרא את שמו אנוש. בעון קומי אבא כהן ברדלא. אדם שת אנוש ושתק. א"ל. ע"כ בצלם ובדמות. מכאן ואילך נתקלקלו הדורות ונבראו קינטורין. ד' דברים נשתנו בימי אנוש בן שת. ההרים נעשו טרשים. והתחיל המת מרחיש. ונעשו פניהן כקופות. ונעשו חולין למזיקין. א"ר יצחק. הן הן שגרמו לעצמן להיות חולין למזיקין. מה בין דגהין לצלמא. למאן דגחין לבר נש: אז הוחל (בראשית ד) א"ר סימון בג' מקומות נאמר בלשון הזה לשון מרד. אז הוחל לקרא בשם ה'. (שם ו) ויהי כי החל האדם. הוא החל להיות גבור בארץ. איתיבון. והכתיב וזה החלם לעשות. א"ל קיפח על ראשו של נמרוד ואמר זה המרידן עלי. א"ר לוי לאשה שאמרה לבעלה ראיתי בחלום שאת מגרשני. א"ל ולמה בחלום הא לך בעלילות. א"ר אחא אתם עשיתם עצמיכם ע"ז וקראתם לשמכם. אף אני אקרא למי הים לשמי ואכלה אותן האנשים מן העולם: דרש ר' אבהו. אוקינוס גבוה מכל העולם. א"ר אלעזר בן מנחם והלא מקרא מלא הוא (עמוס ה) הקורא למי הים וישפכם. על פני הארץ ה' שמו. אתמהא. כוזה שהוא שופך מלמעלה למטה. שתי פעמים כתיב הקורא למי הים. כנגד שתי פעמים שעלה הים והציף את העולם. ועד היכן עלה בראשונה ועד היכן עלה בשניה. ר' יודן ור' אבהו ור' אלעזר בשם ר' חנינא. בראשונה עלה עד עכו ועד יפו. ובשניה עלה עד כפי ברבריאה. ר' חנינא ור' אחא בשם ר' חנינא. בראשונה עד כפי ברבריאה. ובשניה עד עכו ועד יפו. הה"ד (איוב לח) ואומר עד פה תבא ולא תוסיף ופה ישית בגאון גליך. עד פה תבא ולא תוסיף. עד עכו תבא ולא תוסיף. ופה ישית בגאון גליך. ביפו ישית בגאון גליך. ר"א בשם ר' חנינא אמר בראשונה עלה עד קלבריאה ובשניה עד כפי ברבריאה:

פרשה כד זה ספר תולדות אדם. ר' הושעיא רבה פתח (ישעיה כט) הוי המעמיקים מה' לסתיר עצה והיה במחשך מעשיהם ויאמרו מי רואנו ומי יודענו. לארכיטקטוס שבנה את המדינה הדרים וביבים ומערות לאחר ימים נעשה גבאי. והיו בני המדינה מטמינין מפניו בתוך החדרים ובתוך המערות. א"ל אני הוא שבניתי את המערות. ומפני מה אתם מטמינין עצמיכם בהן. כך הוי המעמיקים מה' לסתיר עצה והיה במחשך מעשיהם. (שם) הפככם אם כחומר היוצר יחשב. מדמין צורה ליוצרה נטיעה לנוטעה. כי יאמר מעשה לעושהו לא עשני. ויצר אמר ליוצרו לא הבין. הלא עוד מעט מזער ושב לבנון לכרמל. לבית מלכות. והכרמל ליער יחשב. להורשי דבני אינש. (שם) ושמעו ביום ההוא החרשים דברי ספר. זה ספר תולדות אדם: ד"א זה

מתנות כהונה

זהו דרך משל שהוא עצמו לא היה עוסק בפריה ורביה: נתוסף כו'. עוד קדרים לשון רבוי: אם לא היה רואה. את הוה: למפרשי ימים כו'. פירש"י יפקדו נשותיהם בתשמיש סמוך לפרישתן ויבאו מיד לספינה כי כן עשה אדם אעפ"י שהמבול בא מיד לא מנע מלהעמיד תולדות עכ"ל. ועי"ל רמז למפרשי ימים אע"פ שרחוקים מביתם יעוררו תאותם ויזהרו ביאתם לביתם לקיים עונתן אחת לששה חדשים כי כן מצינו גבי אדם שאע"פ שלא היה רואה את אשתו היה מתעורר תאותו ולשון הספר מוכיח כן ודו"ק: נסתכלה אותה זרע כו'. דייק מדלא כתיב בו אלא זרע ודרש זרע ל' זרות והוא מלך המשיח שבא מזרע מואב מאסורים לבא בקהל: תחת הבל כו'. משמע הבל הרג לקין ודרש יתורא דקרא: מחטייה. מפני החטא שנעשה בעגל פרה שבכה: ברדלא בן דלא. דלא שם איש: אדם שת אנוש. ברים דברי הימים ושתק ולא כפר שוב הדורות מכאן ואילך: קונטורין מכעיסין לפני המקום ואיתא בספר הזוהר פי' כשהאדם מכעיס להקב"ה במעשיו הרעים שאז נסתלק ממנו צלם אלהים וכדמפרש והולך ונעשו פניהם כקופין: טרשים פירש"י הזקים כסלע ולא היו ראוים לחרוש ולזרוע פי' אף שמתחלה היו גבוהים ורחבים ביותר והיא ברכה וטובה וכן נשתבחה א"י כמו שנאמר ארץ הרים ובקעות וע"ש בפי' רש"י ז"ל: מרחיש רוחש ברמה ותולעה ובראשונה לא הכרית המת: חולין הוחל דרש לשון חולין כלומר נעשו הפקר וחולין למזיקים ששלטו בהם ובראשונה היו נבראים בצלם אלהים והיו המזיקין בדילין ובורחין מפני צלם הקודש ועכשיו משנבראו כקופיי וסר צלם אלהים מעליהם המזיקין יכלו להם: מה בין כו'. כך היו נ"ל מר"ס מה בין המשתחוה לצלם עשוי בדמות או בין המשתחוה לאדם החשוב ממנו א' הקב"ה אין צלם אלהים חשוב בעיניכם יסיר הצלם עליכם והמזיקים ימצאו מקום לשלוט בכם: וזה ההילם וכרי כם ד':

קפח הקב"ה הכה על ראשו של נמרוד ואמר לפמליא של מעלה זה ההילם והדריכם למרוד במקום ונמרוד כבר השיב ליה הוא שאל וכאלו קרא להו להכי כתיב: קיפח לשון הכאה כדאית אמר לקפח את שוקו וערפתו ת"י ותקפיה: מגרשני והיא היתה סוברת שיאמר חס לי לעשות כזאת: בחלום ההלם קדרש לשון חלם כלו' הקב"ה כבש מרדן כאילו לא ידע אוני ישובו והם פרסמוה בחזקה שנא' הוחל לקרא בקריאה מה רשות כך אמר הקב"ה וזה החלם והם פרסמוה שנאמר לקרוא וגו': בעלילות בגלוי ובפרהסיא כד"א בעליל לארץ (כ"מ): לשמכם דכתיב אז הוחל לקרוא בשם ה' שקראו שמות האדם בשם ה' לעשות ע"ג: שני פעמים בעמוס סימן ה' וסי' ט': הכי גרסינן בילקוט והציף את העולם בדור אנוש ובדור הפלגה. ובהקדמה לספר יוחסין מוכיח שאותן שני פעמים אחד בימי קין ואחד בימי אנוש: עד פה. פירושו כמו עד כה נוטריקון עד עכו ופה כמו פו: כפי ספת וגבול כד"א נכרא מכיפיה מיבכך: ארכיטקטום פי' שר וגדול האומנים העושה קיטונות והדרים: ביבים ניטות שטופכין בה השופכין וזוחלין לחוץ: גבאי גובה מס המלך מגלגלת האנשים: מדמין כו'. פירש"י עין של מטה לעין של מעלה היוצר בזה או אומן אחד שעושה צורה בדמות צורת האומן עצמו ויוצר אומר גרסי' ופי' הרד"ק הוא שם לכלי הנוצר ע"י היוצר: לא הבין. מטמונותיו והלא הוא אשר עשאם: לבנון יער גדול מאשרים גבוהים: כרמל מקום שדה תבואה וכרם ודרשו לבית מלכות ע"ד דרך מלך לשדה נעבד: לחורשים דבני נשא. פירש"י בס' ישעיה מלא העולם מבני אדם רצוף ומלא כיער הזה שהוא מלא עצים: ועי"ל כיער הנטוע ע"י בני אדם שהוא נטוע כסדר ומתוקן וטוב ויפה ולא כיער צומח עצים מעצמו ע"י מקרה בלי סדר והנהגה: זה ספר תולדות כו'. ספר היה לו לאדה"ר שניתן לו מן השמים כדאיתא במסכת ב"ב

ספר תולדות אדם כתיב (תהלים קלט) גלמי ראו עיניך ועל ספרך כולם יכתבו ימים יוצרו ולא אחד בהם. ר' יהושע בר נחמיה ור' יהודה בר סימון בשם ר"א בשעה שברא הקב"ה את אדה"ר. מלא כל העולם כלו בראו. ממזרח למערב מנין. שנא' (שם) אחור וקדם צרתני. ומצפון לדרום מנין. שנא' (דברים ד) ולמקצה השמים ועד קצה השמים. ומנין אף בחללו של עולם. ת"ל (תהלים קלט) ותשת עלי כפיך. ר' תנחומא בשם ר' בנייה ור' ברכיה בשם ר' אלעזר אמר. גולם בראו. והיה מוטל מסוף העולם ועד סופו. הה"ד (שם) גלמי ראו עיניך: א"ר יהודה בר סימון עד שאדה"ר מוטל גולם לפני מי שאמר והיה העולם הראה לו דור דור ודורשיו. דור דור וחכמיו. דור דור וסופריו. דור דור ומנהיגיו. שנא' (שם) גלמי ראו עיניך. גולם שראו עיניך כבר הם כתובים על ספרו של אדה"ר. הוי זה ספר תולדות אדם: בר קפרא פתח (שם סט) ימחו מספר חיים ועם צדיקים אל יכתבו. ימחו מספר חיים. מספר תולדות של מטה. ועם צדיקים אל יכתבו. מספר תולדות של מעלה: תני בר קפרא בכל מקום שנא' חי. צדיק. ארפכשד חי. שלח חי. ד"א ימחו מספר חיים. מספר תולדות של אדם: ד"א זה ספר תולדות אדם. כתיב (ישעיה נז) כי לא לעולם אריב. עם אדה"ר. ולא לנצח אקצוף. עם תולדותיו. כי רוח מלפני יעטוף. א"ר הונא הרוח הזה בשעה שהוא יוצא לעולם הוא מבקש להחריב את העולם והקב"ה מרשלו בהרים ומשברו בגבעות זא ל הזהר שלא תזיק בריותי. מ"ט כי רוח מלפני יעטוף. מה הוא יעטוף משלהי ליה המד"א (יונה ב) בהתעטף עלי נפשי את ה' זכרתי. א"ר הונא ג' רוחות ע"י שיצאו שלא במשקל היה העולם חרב בהם. ואלו הן. אחד בימי יונה. ואחד בימי איוב. ואחד בימי אליהו. א"ר יודן בר' ישמעאל של יונה על אותה הספינה היה שנא' (שם א) וה' הטיל רוח גדולה אל הים. של איוב על אותה הבית היה שנא' (איוב א) והנה רוח גדולה באה מעבר המדבר. ואין לך קוזמיקון אלא של אליהו שנא' (מלכים א יט) והנה ה' עובר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים. ר' תנחום בר חייא וא"ל בשם רבנן. לעולם אין מלך המשיח בא עד שיבראו כל הנשמות שעלו במחשבה להבראות. ואלו הן הנשמות האמורות בספרו של אדה"ר: ד"א זה ספר תולדות אדם. כתיב (איוב כח) אז ראה ויספרה. רבנן ור' אחא. רבנן אמרין כל דבור ודבור שהיה הקב"ה אומר למשה היה אומרו שני פעמים בלבו ואח"כ היה אומר למשה. ומ"ט אז ראה ויספרה חד. הכינה וגם חקרה חד. ואח כ ויאמר לאדם. זה משה. ור' אחא אמר ד'. אז ראה חד. ויספרה חד. הכינה חד. וגם חקרה. חד. ואח"כ ויאמר לאדם זה משה: א"ר יהודה ב"ר סימון ראוי היה אדה"ר שתנתן תורה על ידו. מ"ט זה ספר תולדות אדם. אמר הקב"ה יציר כפי ואיני נותנה לו. חזר הקב"ה ואמר ומה עכשיו שש מצות נתתי לו ולא היה יכול לעמוד בהן. והיאך אני נותן לו תרי"ג מצות. רמ"ח מצות עשה ושס"ה מצות לא תעשה. (שם) ויאמר לאדם. לא לאדם אני נותנן כי אם לבניו שנא' זה ספר תולדות אדם. א"ר יעקב דכפר חנין ראוי היה אדה"ר שיעמדו ממנו י"ב שבטים. מ"ט ז"ה ספר תולדות אדם. אמר הקב"ה ב' בנים נתתי לו ועמד אחד והרג את חבירו. והיאך אני נו־ן לו י"ב שבטים. ויאמר לאדם. לא לאדם אני נותנן אלא לבניו שנא' ז"ה ספר תולדות אדם. מנין ז"ה ז' שבעה ה' חמשה הרי י"ב: ד"א זה ספר תולדות אדם. אלין תולדות ואין הראשונים תולדות. ומה הן אלהות. בעון קומי אבא כהן ברדלא אדם שת אנוש ושתק. א ל ע"כ בצלם אלהים וכו' (כדכתיב לעיל). ד א אלו תולדות ואין הראשונים תולדות. ומה הן רוחות. דא"ר סימון כל ק"ל שנה שפרשה חוה מאדם. היו רוחות הזכרים מתחממים ממנה והיא יולדת מהם. ורוחות נקבות מתחממות מאדם ויולדות ממנו. הה"ד (שמואל ב ז) אשר בהעותו והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם. בנוי דאדם קדמאה. מ"ד דרוחי דביתא טבין דרבין עמיה. ומ"ד דאינון בישין דהכמין יצריה. מ"ד דרוחי דחקלא בישין דלא רבין עמיה. ומ"ד דאינון טבין דלא הכמין יצריה. ד"א אלו תולדות. ואין הראשונים תולדות. למה שהן כלין במים. דאמר ריב"ל כל השמות הללו לשון מרדות הן. עירד. עורדן אני מן העולם וכו' עד מה לי ללמך ולתולדותיו (כדכתיב לעיל

מתנות כהונה

פ"ק ובס' הזוהר והכעיתים הנביא שיתגלה לכן לעתיד: קדם זה מזרח כד"א קדמה מזרחה וממילא מערב נקרא אחור ונדקדם ואחור מזרח ומערב ש"מ ולמקצה וגו' קאי על צפון ודרום וגם בפי התוכניים נקראו צפון ודרום קצוות: כפיך וכתיב וימיני טפחה שמים: ראו עיניך. וכתיב עיני ה' המה משוטטות בכל הארץ: גולם שראו וכו'. ודוד על עצמו אמר כן ואמר שהיה כתוב על ספר של אדה"ר: של מטה. הנכתבים לחיי עוה"ז: של מעל'. עם צדיקים לעה"ב ועליהן אמר צדיקים שכל זמן שהן בעה"ז יש להום שלא יעמדו בצדקתן: כל מקום שנאמר חי כו'. ולכן זה שכתוב מספר חיים דרש מספר הצדיקים וכדלעיל: מס' תולדות כו'. שבו נרשמים כל הנבראת כדלעיל: משלהי לי' עייפות והולשא ואתה עייף ויגע ת"א ואת משלהי ולעי וכן בהתעטף ת"י באשתלהות: על אותה הספינה. ומלאתי בפרש"י דכתיב והאניה חשבה להשבר מכלל דעל אותה ספינה לבדה בלה נדלא כתיב והאניות כו'. וכן ויגע בד' פינות הבית קוזמיקון. הזק: עד שיבראו כו'. שנאמר כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי וסיפיה דקרא דכי לא לעולם אריב הוא: ה"ג ויספרה חד הכינה כו': הכי אחא אמר ד'. ד' פעמים היה אומרו בלבו: ראוי היה כו'. ספר היה דרים על ס"ת: יציר כפי. הוא אדה"ר ואני נותנה בתמים: ועל זה אמר אז ראה וגו'. מאז מבריאת עולם ראה ליתנה לאדם ויאמר לאדם נוטריקון לא לאדם אני נותנה: זה ספר תולדות אדם. משמע לתולדותיו ולא לו ודייק מדכתיב אדם דהל"ל זה ספר תולדות ואנא ידענא דתולדות אדם הוא ומידק אתא זה ספר תולדותיו ולא לו מכלל דבריש' בעי ליתן לו: מאי טעמא. ז"ה גמטריא י"ב. ודרש זה ספר זה סיפור תולדות של אדם ולא לו כדלעיל: אלהות בניהותא ולא בלשון תימה שנאמרו בצלם אלהים משא"כ מאנוש ואילך וכדמפרש אבא כהן וכדלעיל פ' כ"ג ויגד עליו ריעו דבסמוך שדרשו ג"כ בלשון ניהותא. ובשם רש"י מצאתי שהוא לשון תימה: ק"ל שנה ע"ל פ"כ: דאינון טבין דלא הכמין כו' ע"ל פ"כ

פ' כג) : ר' תנחומא בשם ר"א ור' מנחם בשם רב אביר. כל האומניות אדה"ר למדם מ"ט (ישעיה מד) וחרשים המה מאדם. מאדה"ר. רבנן אמרין אפילו סירגולו של ספר אדה"ר למדו שנא' זה ספר הוא וסירגולו : ביום ברא אלהים אדם. הדא מסייעא להיא דאמר ר"א ב"ע שלשה פלאים נעשו באותו היום. בו ביום נבראו. בו ביום שמשו. בו ביום הוציאו תולדות. בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם זה כלל גדול בתורה. ר' עקיבא אומר (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה. שלא תאמר הואיל ונתבזיתי יתבזה חבירי עמי. הואיל ונתקללתי יתקלל חבירי עמי. א"ר תנחומא אם עשית כן. דע למי אתה מבזה. בדמות אלהים עשה אותו :

פרשה כה ויתהלך חנוך את האלהים ואיננו כי לקח אותו אלהים. א"ר חמא בר הושעיה איננו נכתב בתוך טימוסן של צדיקים אלא בתוך טימוסן של רשעים. א"ר איבו חנוך חנף היה. פעמים צדיק. פעמים רשע. אמר הקב"ה עד שהוא בצדקו אסלקנו. א"ר איבו בר"ה דנו. בשעה שהוא דן כל באי עולם. המינים שאלו לר' אבהו א"ל אין אנו מוצאין מיתה לחנוך. א"ל למה. א"ל נאמר כאן לקיחה ונאמר להלן (מלכים ב ב) כי היום ה' לוקח את אדוניך מעל ראשך. א"ל אם ללקיחה אתם דורשים נאמר כאן לקיחה ונאמר להלן (יחזקאל כד) הנני לוקח ממך את מחמד עיניך. א"ר תנחומא יפה השיבן ר' אבהו. מטרונה שאל את רבי יוסי. א"ל אין אנו מוצאין מיתה בחנוך. א"ל אילו נאמר (בראשית ה) ויתהלך חנוך את האלהים ושתק הייתי אומר כדבריך. כשהוא אומר ואיננו כי לקח אותו אלהים. ואיננו בעוה"ז כי לקח אותו אלהים :

ויקרא את שמו נח לאמר וגו'. ר' יוחנן ורשב"ל. ר"י אמר לא המדרש הוא השם. ולא השם הוא המדרש. לא הוה צריך קרא למימר אלא נח זה יניחנו. או נחמן זה ינחמנו. אלא בשעה שברא הקב"ה את אדה"ר השליטו על הכל. הפרה היתה נשמעת לחורש. והתלם נשמע לחורש. כיון שחטא אדם מרדו עליו. הפרה לא היתה נשמעת לחורש והתלם לא היה נשמע לחורש. כיון שעמד נח נחו. ומנא לן. נאמר כאן נייחה ונאמר להלן נייחה (שמות כג) למען ינוח שורך וחמורך. מה נייחה שנא' להלן נייחת שור. אף נייחה שנא' כאן נייחת שור. רשב"ל אמר לא השם הוא המדרש. ולא המדרש הוא השם. ולא היה צריך קרא למימר. אלא או נח זה יניחנו או נחמן זה ינחמנו. אלא עד שלא עמד נח היו המים עולים ומציפים אותם בתוך קבריהם. ב' פעמים כתיב (עמוס ה) הקורא למי הים. כנגד ב"פ שהיו המים עולים ומציפין אותן בתוך קבריהם. א' בשחרית וא' בערבית. הה"ד (תהלים פח) כמו חללים שוכבי קבר. שוכבים שלהם חללים היו. כיון שעמד נח נחו. נאמר כאן נייחה ונאמר להלן נייחה (ישעיה נז) יבא שלום ינוחו על משכבותם. מה נייחה האמורה להלן נייחת קבר. אף נייחה האמורה כאן נייחת קבר. ר' אלעזר אמר לשם קרבנו נקרא שנא' (בראשית ח) וירח ה' את ריח הניחח. ר' יוסי בר ר' חנינא אמר לשם נחת התיבה נקרא דכתיב (שם) ותנח התיבה : א"ר יוחנן לא שמשו המזלות כל אותן י"ב חדש א"ל ר' יונתן שמשו אלא שלא היה רישומן ניכר : לא ישבותו. ר' אלעזר ור' יהושע. ר"א אומר לא ישבותו מכאן שלא שבתו. ר"י אומר לא ישבותו מכאן ששבתו : מן האדמה אשר אררה ה'. עשרה שני רעבון באו לעולם. אחד בימי אדה"ר שנא' (שם ג) ארורה האדמה בעבורך. ואחד בימי למך שנא' (שם ה) מן האדמה אשר אררה ה'. וא' בימי אברהם שנ' (שם יב) ויהי רעב בארץ. וא' בימי יצחק שנא' (שם כו) ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון. וא' בימי יעקב שנא' (שם מה) כי זה שנתים הרעב. וא' בימי שפוט השופטים שנא' (רות א) ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ. ואחד בימי דוד שנא' (ש"ב כא) ויהי רעב בימי דוד ג' שנים. וא' בימי אליהו שנא' (מ"א יז) חי ה' אלהי ישראל אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי. וא' בימי אלישע שנא' (מ"ב ו) ויהי רעב גדול בשומרון. וא' שהוא מתגלגל ובא לעולם. וא' לע"ל שנא' (עמוס ח) לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה'. ר' הונא

מתנות כהונה

פ"ו ויתהלך וגו' : שהן באין במים. פירש"י אותן שמכאן ולהלן נאמר מהן נח ובניו וכו'. ראשונים לא נאמר פרשה : סירגילו פירטוטו בל' יון : זה ספר. משמע הספר כולו בכל סדר תיקוניו והלכותיו : הוציאו תולדות. דכתיב ביום ברוא וכתיב ליה תולדות אדם : בן עזאי אומר זה ספר תולדות וגו' זה כלל גדול בתורה שלא תאמר כו' ובירו' דנדרים גרס זה כלל גדול יותר מזה. ומצאתי בביאורי הרקנט"י כמו"ך בגימטריא' אלהי' וז"ו ואהבת לרעך כמוך : כלל גדול וכו' דדייק סיפיה דקרא בצלם אלהים וגו' ודו"ק : טימוסין פי' הערוך מין קלף שעושין מקליפת עץ : של רשעים. דייק מדכתיב ואיננו כי הרשעים היו כלא בחייהם קרוים מתים וכד"א והתבוננת על מקומו ואיננו גם אמר התעיף עיניך בו ואיננו ומצאתי וב בפירש"י ז"ל שגרס ננהו ואיננו א"ר חמא כו' : אסלקנו דייק מדכתיב כי לקח משמע פתאום בלא זמנו כמו שדרשו בפסוק כי בא השמש בראש השנה. דייק אלהים ל' דין וכן מצאתי בפירש"י גם אמר הכתוב ויהי היום ויבואו בני אלהים ויתיצבו וגו' ודרשו הז"ל ראש השנה היה : אין אנו מוצאין מיתה כו' ואע"ג שהיה חנף או בטימוסין של רשעים כדלעיל : נאמר כאן לקיחה כו' הרי למדנו שלא מת : ה"ג מחמד עיניך במגפה הרי שמת במגפה : המדר' הנדרש שדרש זה ינחמנו אינו יכול לו ולימא מתוך שם נח : נחו ממרדן וינחמנו פירוש יצא ממנו כמו שפירש רש"י בפירוש החומש או כיון שנחו ממרדן נתנחמו מעצבון הרוח : נייחת קבר. ובמנוחה זאת היה מכן עצבון רוח על מתיהם או קבלו תנחומין על מתיהם : לשם קרבנו. על שנתקבל ברצון ובזה היה מהם עצבונם או נתנחמו על דאגת לבם פן ישוב ה' למבול עוד והובטחו בברית מלך עולם אשר נשבע על מי נח לבל ישוב עוד וג"כ שלא ישבותו שהם עתים קור וחום וגו' ואז חזר מנהג העולם על סדרו ומשפטו וזהו ינחמנו כן פירש רש"י שנחו מיגונם וקבלו תנחומין : לא שמשו כו'. שנא' יום ולילה לא ישבותו מכלל שכל ימי המבול שבתו וא"כ מהו בהדש השביעי א"ר יונתן ששמשו אלא שלא היו רישומן ניכר פירש"י לא שמשו כהלכתן ומשפטן וי"ל דפליגי בטעמא דהני תנאי ר"א ור"י דלקמן : שלא שבתו. דרש עוד בעדי לא ישבתו כמו שלא שבתו עד עתה : ה"ג ובא לעולם לעתיד

ור' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק עיקר אוותנטיא שלו לא היה ראוי להיות בימי דוד אלא בימי שאול. אלא ע"י שהיה שאול גרופית של שקמה. גלגלו הקב"ה והביאו בימי דוד. מתלא אמרין שילא הטא ויוחנא משתלמא. אתמהא. א"ר חייא רבה משל לזגג שהיה בידו קופה מליאה כוסות ודייטרוטין. בשעה שהיה מבקש לתלות את קופתו. היה מביא יתד ותקעה ונתלה בה. ואח"כ היה תולה את קופתו. לפיכך לא באו בימי בני אדם שפופים. אלא בימי בני אדם גבורים שהן יכולין לעמוד בהן. ר' ברכיה הוה קרי עליהון נותן ליעף כח. ר' ברכיה בשם ר' חלבו אמר שנים באו בימי אברהם. ר' הונא בשם ר' אחא אמר א' בימי למך וא' בימי אברהם. רעב שבא בימי אליהו רעב של בצורת היה. שנה עבדה שנה לא עבדה. רעב שבא בימי אלישע רעב של מהומה היה. שנא' (מ"ב ו) עד היות ראש חמור בשמנים כסף. רעב שהיה בימי שפוט השופטים ר' הונא בשם ר' דוסא אמר מ"ב סאין היו ונעשו מ"א. והא תני לא יצא אדם לחו"ל אא"כ היו סאתים של חטים הולכות בסלע. א"ר שמעון אימתי בזמן שאינו מוצא ליקח. אבל אם היה מוצא ליקח אפילו סאה בסלע לא יצא לחו"ל. ואילו אלימלך יצא לפיכך נענש :

פרשה כו ויהי נח בן חמש מאות שנה. כתיב (תהלים א) אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וגו'. אשרי האיש זה נח. אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד וגו'. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר בג' דורות בדור אנוש. בדור המבול. ובדור הפלגה ר"נ אומר בדור המבול ובדור הפלגה. אבל בדור אנוש היה קטן. על דעתיה דר"י דאמר אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים זה דור אנוש. ובדרך חטאים לא עמד. זה דור המבול. ובמושב לצים לא ישב. זה דור הפלגה (שם א) כי אם בתורת ה' חפצו אלו שבע מצות שנצטווה. ובתורתו יהגה יומם ולילה. שהגה דבר מתוך דבר. אמר מה טעם ריבה הקב"ה בטהורים יותר מטמאים. לא שהוא רוצה להקריב מהן קרבן. מיד ויקח מכל הבהמה הטהורה וגו'. (שם) והיה כעץ שתול על פלגי מים ששתלו הקב"ה בתיבה (שם) אשר פריו יתן בעתו זה שם. ועלהו לא יבול זה חם. וכל אשר יעשה יצליח זה יפת. ויולד נח ג' בנים את שם את חם ואת יפת: כתיב (שם צב) שתולים בבית ה' בחצרות אלהינו יפריחו. שתולים בבית ה'. זה נח ששתלו הקב"ה בתיבה. בחצרות אלהינו יפריחו. ויולד נח את שם את חם ואת יפת. (שם) עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו. עוד ינובון זה נח. דשנים ורעננים יהיו ויולד נח. א"ר יודן מ"ט כל דורות הולידו למאה שנה ולמאתים שנה. וזה הוליד לת"ק שנה. אלא אמר הקב"ה אם רשעים הם אין רצוני שיאבדו במים. ואם צדיקים הם אטריח עליו ויעשה להם תיבות הרבה. וכבש הקב"ה מעיינו והוליד לת"ק שנה. ר' נחמיה בשם ר' אלעזר בנו של ר"י הגלילי אמר אפי' יפת שהוא הגדול לכשיבא המבול אינו בן מאה שנה שראוי לעונשים: א"ר הנינא אין מיתה לע"ל אלא בעכו"ם בלבד. ר' יהושע בן לוי אמר לא בישראל ולא בעכו"ם. שנא' (ישעיה כה) ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים. מה עביד ליה ר' הנינא מעל כל פנים מעל פניהם של ישראל. והכתיב (שם סה) כי הנער בן מאה שנה ימות. ודא מסייע ליה לר' הנינא. מה עביד ליה ריב"ל. ראוי לכלל עונשים. והא כתיב (תהלים מט) כצאן לשאול שתו מות ירעם וירדו בם ישרים. ודא מסייע ליה לר"ח. מה עביד ליה ריב"ל. לפי שבעולם הזה פרעה בשעתו. סיסרא בשעתו. סנחריב בשעתו. אבל לע"ל הקב"ה עושה מלאך המות סטטיונר שלהם הה"ד (שם) וירדו בם ישרים לבקר וצורם לבלות שאול. מלמד ששאול כלה וגופן אינו כלה. וכל כך מה על שפשטו ידיהם בזבול הה"ד (מלכים א ח) בנה בניתי בית זבול לך: ויולד נח שלשה בנים את שם את חם ואת יפת והלא יפת הוא הגדול. אלא בתחלה אתה דורש שהיה צדיק. ונולד כשהוא

מתנות כהונה

לעתיד: אוונטיא פירש רש"י והערוך ממשלה והוזק: בימי שאול. פירש"י שנא' אל שאול ואל בית הדמים: גרופית פי' נטיעה: שקמה אילן הרק והוא דרך משל וק"ל: מתלא אמר כו'. משל הדיוט כפי הבריות שילא הוא בחטא ויוחנא נשתלם ונגבה עונשו ממנו על דרך טוביה חטא וזיגוד מנגיד: שילא ויוחנא. שמות של בני אדם ואירע להם מעשה שזה חטא והכירו לזה כדאת אמר שהם נשא מגבאי גזר טוביה כו': זגג. אומן עושה כלי זכוכית: דייטרוטין פי' בערוך כלי זכוכית חשובים ונאים: שפופים שפלים ותלשים בכח לדקתה: שנים באו כו'. פירש"י דכתיב ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון מכלל דקמאי ה"נ הוי רעב וה"ג ג"כ בפ' לך לך ופרשה תולדות והא דכתיב אשר היה בימי אברהם פירושו אשר הרבה ככר בימי אדם ולא נחה עד שנולד נח: עבדה עשתה פירות: והתניא בניחותא: אפי' סאה בסלע כו'. ולכך נענש אלימלך שלא היה השער גוסר כל כך וכן הוא לקמן פ' תולדות ובילקוט ובסוף פרק המוכר את הספינה והכי מסיים רש"י ז"ל ואילו אלימלך יצא ולפיכך נענש וה"ג לא יצא לח"ל ואילו אלימלך יצא ולפיכך נענש: זה נח. שנקרא איש שנא' איש צדיק תמים: בג' דורות. וכן הזכיר ג' פעמים בכתוב אנשי רשע רשעים והחטאים ולצים וכדמפרש ואזיל ור' נחמיה הכר שלשה

אלה תוארים כולם מדברים בדור המבול וכן דרשו על אדה"ר ולפי שלשה תוארים איירי ב' הם ועיין בילקוט תל ס: שהגה הבין ודקדק כדאת אמר והגיון לבי: ריבה הקב"ה כו' שאמר ומן הבהמה הטה' רב תקח שבעה שבעה: לא שהוא רוצה. בתמיה: להקריב נהיות מקריב אין רצוני כו'. יא יצטער נח בחנם: מעייני של ההולדה: אינו בן מאה שנה. וקודם מתן תורה לא היה מענים עד ק' שנה: ודא מסייע לר' הנינא. וקרא איירי בעכו"ם: פרעה נפרע הקב"ה ממנו ונמסר ליד מלאך המות: בשעתן וכו'. ולא הוגה יחד בילקוט ישעי' גרס בשעתו: ה"ג רש"י סטטיונרי פירש"י וערוך שליט ומנהיג ודרש מות ירעם מלאך המות יהיה רועה ומנהיג שלהם ופירש"י שידונו כולם בשוה לעולם ומלאך המות יהיה ממונה על אותם שמת בכך אבל החיים לא ימותו שאין מיתה לעתיד כלל: ה"ג הה"ד מות ירעם וירדו כו' וכ"מ בהב"א ובילקוט ישעיה גרס כמו הכא: בלה וגוף בלייה וכפכד ובילקוט גרס כלה והיא היא: יפת הגדול. עיין בפירש"י בחומש: אתה דורש. כלומר דורש ומקדים עליו להזכירו ראשונה ורש"י פי' בתחלה תדרוש ותאמר הטעם שלכך הקדימו לפי שהיה צדיק וחשוב על כולם והא"כ אתה דורש טעמים אחרים: ושנולד מהול. פירש"י שלכך נקרא שם והוא ע"ד שאחז"ל כל מי

מהול . ושייחד הקב"ה שמו עליו.ושאברהם עתיד לצאת ממנו . וששמש בכהונה גדולה . ושנבנה ב"ה בתחומו . שמעון בר הוטה אמר . שמנין אותיותיו תלה הקב"ה לדורות מן המבול ועד הפלגה. ש"מ שנה : ויהי כי החל האדם . א"ר סימון בג' מקומות נאמר בלשון הזה לשון מרד . אז הוחל . ויהי כי החל . הוא החל להיות גבור בארץ . אתיבון ליה והכתיב (בראשית יא) וזה החלם לעשות . א"ל קיפח על ראשו של נמרוד וא"ל זה המרידן עלי : לרוב על פני האדמה . שהיו שופכים את זרעם על העצים ועל האבנים . ולפי שהיו שטופים בזנות . לפיכך הרבה להם בנקבות . הה"ד (שם ו) ויהי כי החל האדם וגו' ובנות יולדו להם : ר"ש בר' אמי ילדה אשתו נקבה . חמתיה ר' חייא רבה . א"ל התחיל הקב"ה לברכך . א"ל מנא לך הא . א"ל דכתיב ויהי כי החל האדם לרוב וגו' . עלה אצל אביו . א"ל שמחך הבבלי . א"ל כן וכן אמר לי . א"ל אעפ"כ צורך ליין וצורך לחומץ . צורך ליין יותר מן החומץ . צורך להטין וצורך לשעורים צורך להטין יותר מן השעורים . משהאדם משיא את בתו ומוציא יציאותיו הוא אומר לה . לא יהי ליך מהזוריך להכא . ר"ג אסיב ברתיה . א"ל אבא צלי עלי . א"ל לא יהי ליך מהזוריך להכא . ילדה בן זכר א"ל אבא צלי עלי . א"ל לא ישלה ווי מפומך . א"ל אבא שתי שמחות שבאו לי אתה מקללני . א"ל תרתיהון צלון . מן גו דאת הויא שלם בביתך לא יהי ליך מהזוריך להכא . ומן גו דהוה בריך קיים . לאו ישלה ווי מפומיך . ווי דלא שתי ברי . ווי דלא אכיל ברי . ווי דלא אזיל ברי לבי כנשתא : ויראו בני האלהים . רשב"י קרא להון בני דייניא . רשב"י מקלל לכל מאן דקרי להון בני אלהיא . תני רשב"י כל פרצה שאינה מן הגדולים אינה פרצה . כומרייא גנבו אלהיא מאן מומי ביה או מאן מקרב . ולמה קורא אותן בני האלהים . ר' חנינא ורשב"ל תרויהון אמרין שהרבו ימים בלא צער ובלא יסורין . ר' הונא בשם ר' יוסי אמר כדי לעמוד על התקופות ועל החשבונות . רבנן אמרין כדי שיטלו שלהם ושל דורות הבאים אחריהם : כי טובות הנה . א"ר יודן טבת כתי' משהיו מטיבין אשה לבעלה היה גדול נכנס ובועלה תחלה . הה"ד כי טבת הנה אלו הבתולו' . ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו אלו נשי אנשים . מכל אשר בחרו זה זכר ובהמה . ר' הונא בשם רב יוסף אמר דור המבול לא נימוחו מן העולם עד שכתבו גמומסיות לזכר ולבהמה : א"ר שמלאי בכ"מ שאתה מוצא זנות אנדרלומוסיאה באה לעולם והורגת טובים ורעים . ר' עזריה ור' יהודה בר' סימון בשם ריב"ל אמר על הכל הקב"ה מאריך אפו חוץ מן הזנות . מ"ט ויראו בני האלהים וגו' ומה כתיב בתריה (שם ו) ויאמר ה' אמחה את האדם . ריב"ל בשם ר' פדייה אמר כל אותה הלילה היה לוט מבקש רחמים על הסדומיים והיו מקבלין מידו . כיון שאמרו ליה הוציאם אלינו ונדעה אותם לתשמיש . אמרו ליה (שם יט) עוד מי לך פה . (ע"כ היה לך) ללמד סניגוריא עליהם . מכאן ואילך אין לך ללמד עליהם סניגוריא : ויאמר ה' לא ידון רוחי באדם . א"ר ישמעאל בר' יוסי איני נותן רוחי בהם בשעה שאני נותן מתן שכרן של צדיקים לע"ל ענ"א שנאמר (יחזקאל לו) ואת רוחי אתן בקרבכם . ר' ינאי ורשב"ל תרויהון אמרין אין גיהנם לע"ל אלא יום הוא שמלהט את הרשעים . מ"ט (מלאכי ג) כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא . ורבנן אמרי יש גיהנם שנא' (ישעיה לא) נאם ה' אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלים . ר' יהודה בר' אלעאי אמר לא יום ולא גיהנם . אלא אש היא שתהיה יוצאת מגופו של רשע ומלהטתו שנא' (שם לג) תהרו חשש תלדו קש רוחכם אש תאכלכם . א"ר יהודה בר אלעאי מהו לא ידון רוחי . עוד אין הרוחות הללו נידונות לפני לעולם . ר' הונא בשם ר' אחא אמר בשעה שאני מחזיר הרוח לנדנה איני מחזיר רוחן לנדניהן . א"ר חייא בר אבא איני ממלא רוחי בהן בשעה שאני ממלא רוחי באדם . לפי שבעה"ז הרוח היא נבזקת באחד מאיבריו . אבל לע"ל היא נבזקת בכל הגוף . הה"ד (יחזקאל לו) ואת רוחי אתן בקרבכם : א"ר יודן בן בתירא עוד איני דן את הדין הזה לעולם . ר' הונא בשם ר' יוסף אמר לא אוסיף

מתנות כהונה

בנא' בו תמים נולד כשכוא מהול : ושייחד כו' . שנאמר אלהי שם : ששמש בכהונה גדולה . שנאמר והוא כהן לאל עליון : ושנבנה וכו' . שנאמר ויהי בשלם סכו : על העלים כו' פירש"י דדייק מדכתיב על האדמה : חמתיה ראה אותו : מנא לך הא . שנקבה היא ברכה : הבבלי ר' חייא רבה מבבל היה : שמחך כלומר כלום בירך אותך לסימן טוב בלידת הולד ע"ד שאחז"ל בית תינוק ואשה אע"פ שאין ניחוש יש סימן : צורך ליין כו' . כלומר מ"מ טוב ממנה היה בן זכר : לא יהי כו' . יה"ר שלא תצטרך לחזור אלי ונותן הודאה להש"י על שפטר' מביתו משא"כ לבן זכר : אסיב ברתיה . השיא את בתו לאיש : צלי עלי . התפלל עלי וכר כני לא הבי : לא ישלה כו' . לא יפסוק ויסיר אוי אוי מפין : תרתיהון צלוון . שניהם תפלות הן עליך : מן גו וכו' . מתוך שאת תהיה שלמה וטובה בביתך לא יהיה לך חזרה לכאן : ומתוך שיהיה בנך קיים בשלום וטובה לא תסור מלת אוי מפיך שבכל עת תאמר אוי שעדיין לא אכל בני אוי שעדיין לא שתה אוי שעדיין לא הלך לבהכ"נ : בני דייניא . בני האלהים פירושו בני הדיינים כד"א עד האלהים יבא דבר שניהם : אינה פרצה . פירוש שמתוך שהגדולים פורצים הגדר כולם עושים אחריהם ככה ומביא משל מהכומרים שהם כהני ע"ג גונבים ע"ג ומראים שאין בה ממש מי ישבע שוב בה או מי יקריב אליה קרבן : ה"ג בילקוט ולא יסורין כל כך למה א"ר הונא כו' לעמוד על התקופות כו' . פירש"י מתוך שהאריכו ימים עמדו על גמר מהלך המזלות שאין מהלכן שוה יגידו לבניהם אחריהם : כדי שיטלו כו' . שמתוך אריכות ימיהם יתמלא שהם ויקבלו פורענותיהן ויקחו מוסר הדורות הבאים אחריהם : גמומסיות כתובה בלשון יון וכדי שיהיה פנים של היתר לדבר עשו זאת : אנדרלומוסיא דבר כבד מאד : ה"ג מי לך פה ללמוד כו' . וקרי ביה פה כפ"ה פתוח כפתח קטן : אני נותן רוח כו' . כלומר שלא יחיו לעתיד לבא : ולא ידונו . ודרש לא ידון רוחי לא דין ולא רוח שאין עומדין בדין ואין להם רוח לחיות עם הצדיקים : נדונית לפני שלא יחיו לעתיד לבא : נדנה הגוף הוא נרתק ותיק אל הנשמה כמו לנדן ברק השנון : נבזקת נפזרת שתהא קשורה בכל אברי הגוף מה שאין כן עתה שהיא קשורה באבר אחד ודייק בקרבכם בקרב כל הגוף ואולי דרש לא ידון בחילוף ד' בתי"ו אי לשון ידן וכדלעיל שלא ימלא כדן בהוא הגוף מן הרוח : הדין הזה

ליסגי ליסגי. רבנן אמרי לא אוסיף לבני נח לא אוסיף לדורות . אני אמרתי שתהא רוחי דנה בהן והן לא בקשו הרי אני משגמן ביסורין. אני אמרתי שתהא רוחי דנה בהן והן לא בקשו הריני משגמן אלו באלו. דאמר ר' אלעזר אין לך שהוא מתחייב באדם הזה אלא אדם כיוצא בו. ר' נתן אומר אפילו זאב וכלב. ר' הונא בר גוריון אמר אפילו מקל אפילו רצועה. הה"ד (ישעיה ט) כי את עול סובלו ואת מטה שכמו שבט הנוגש בו החתות כיום מדין. כיום הדין. א"ר אחא אף אילני סרק עתידין ליתן דין וחשבון. רבנן אמרי מן הכא (דברים כ) כי האדם עץ השדה מה האדם נותן דין וחשבון אף עצים נותנין דין וחשבון: א"ר יהושע בר נחמיה איני דן רוחן בעצמן שב"ו הן אלא הרי אני מביא עליהם מיעוט שנים שקצבתי עליהם בעוה"ז. ואח"כ אני משגמן ביסורין. א"ר איבו מי גרם להם שימרדו בי לא ע"י שלא שיגמתי אותם ביסורין. הדלת הזו מי מעמידה שגמיה: א"ר אליעזר בכ"מ שאין דין יש דין. רב ביבי בריה דר' אמי בשיטת ר' אליעזר (בראשית ו) לא ידון רוחי. אר"מ הן לאי עשו מדת הדין למטה. אף אני איני עושה מדת הדין למעלה הה"ד (איוב ד) הלא נסע יתרם בם מותו ולא בחכמה. בלא חכמת התורה. (שם) מבקר לערב יוכתו מבלי משים לנצח יאבדו. ואין משים אלא דין. המד"א (שמות כא) ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. אמר ריה"ג עוד איני דן מדה"ד כנגד מדת הרחמים. ר' אומר ויאמר דור המבול לה' לא ידון. א"ר עקיבא (תהלים י) על מה נאץ רשע אלהים אמר בלבו לא תדרוש . לית דין ולית דיין. אבל אית דין ואית דיין: א"ר חנינא בר פפא אפילו נח שנשתייר מהם לא שהיה כדאי. אלא שצפה הקב"ה שמשה עתיד לעמוד ממנו שנאמר בשג"ם זה מש"ה. דהושבניה דדין הוא חושבניה דדין. רבנן מייתי לה מהכא והיו ימיו מאה ועשרים שנה. ומשה היה ק"כ שנה: הנפלים היו בארץ בימים ההם. ז' שמות נקראו להם. אמים. רפאים. גבורים. זמזומים. ענקים עוים. נפילים. אמים. שכל מי שראה אותן היתה אימתן נופלת עליו. רפאים שכל מי שראה אותן היה לבו רפה כשעוה. גבורים ר' אבא ב"כ בשם ר' יוחנן אמר מוח קוליתו של אחד מהם היה נמדד י"ח אמה. זמזומים א"ר יוסי בר חנינא מנתרומין מגיסטי מלחמה. ענקים רבנן ור' אחא. רבנן אמרי שהיו מרבים ענקים על גבי ענקים (פי' תכשיטין). ר' אחא אמר שהיו עונקים גלגל חמה. ואומרים הורד לנו גשמים. עוים שצדו את העולם. ושהוצדו מן העולם. ושגרמו לעולם שיצוד המד"א (יחזקאל כא) עוה עוה אשימנה אמר ראב"ש שהיו בקיאים בעפרות כנחשים. בגלילא צוחין לחויא אויא. נפילים. שהפילו את העולם ושנפלו מן העולם ושמילאו את העולם נפילים בזנות שלהם: וגם אחרי כן. יהודה בר ר' אמי אמר אחראי לא ילפון מן קדמאי. דור המבול לא לקחו מוסר מדור אנוש. ודור הפלגה מדור המבול. (בראשית ו) וגם אחרי כן אשר יבואו בני האלהים אל בנות האדם. א"ר ברכיה היתה אשה יוצאת בשוק והיתה רואה בחור ומתאוה לו והיתה הולכת ומשמשת מטתה והיתה מעמדת בחור כיוצא בו: אנשי השם. א"ר אחא (איוב ל) בני נבל גם בני בלי שם. ואת אמרת אנשי השם. אלא שהשימו את העולם ושהושמו מן העולם. ושגרמו לעולם שישום. ר' לוי בשם רשב"נ אמר אנשים שנתפרשו שמותן למעלה. דאמר ר"י בן לוי כל השמות הללו לשון מרדות הן. עירד. עורדן אני מן העולם. מחויאל. מוחן אני מן העולם. מתושאל. מתישן אני מן העולם. למך. מה לי ללמך ולתולדותיו:

מתנות כהונה

המבול על כל העולם כולו : לא אוסיף. כתיב ב' פעמים : ליסגי כו'. לא סגי ולא יסגה כלו' כן לא היה מלפני זה וכן לא יוסיף אחר כך : ליסגי קיצור ל' כמו לא סגי או לא יסגה. ומצאתי בפי' רש"י לא אוסיף עוד לעשות כן להרבה בני אדם לאבד עולמי בכך אלא א"כ ליחיד או לשנים : שתהא רוחי דנה בהם. כלומר אני אמרתי רוחי יהא דן אותם ונוהג בהם שיהיו קיימים כראוי מולך בלי יסורים וצרה : משגמן ל' קישור וחיבור ולשון בשגם בשר קדרים לשון נוטריקון משגמן ביסורין. ויש גורסין משגשן והוא ל' מהומה ויהומם ת"א ויגשון : משגמן אלו באלו. נקשרים זה עם זה באופן שיתחייבו זה עם זה ויאבדו כולם וכדלקמן : אין לך כו'. פירש"י אין תובעין דין שמים עליו אלא פגע באדם כיוצא בו שלא כדין ויתחייב עליו. ולכן אחר שישגמן ויסתכסכו זה עם זה באופן שיתחייבו זה מזה וזה מזה : אפילו זאב וכלב. אם פגעו באדם שלא כדין שמים שופכן ליתן חשבון : ה"ג איני דן רוחן. וכן משמע בילקוט ומצאתי בפירש"י איני דן הרוח לבד שבבשר ודם הן וגם הבשר חטא לפי' הריני משגמן ביסורין. ולא ידון רוחי. פירושו רוחי שנתתי בהם איני דן אותו לבד ועי"ל איני דן אותם לפי הרוח שנתתי בהם כי הם ב"ו ולכן אלך עמהם במדת הרחמים וממלא להם מדת ימיהם אולי ישובו ואף אח"כ משגמן ביסורין ואם ישובו הריני מקבל אותם : א"ר איבו כו'. דרש לא ידון כדדרש לעיל אני אמרתי שתהא רוחי דנה בהם כדלעיל : שגמי' צירי הדלת וצירי הדלת כמה משוברים ומחותכים וסובבים על צירם תמיד ואעפ"כ הם מעמידין הדלת כך שברון היסורי' מעמידין האדם : בכל מקום שאין דין. ופירושו אם אין דין ומשפט נעשה למטה נעשה דין שמים למעלה : בשיטת ר"א. קם ליה בשיטתו ודרש כמותו בשם ר"מ וכדמפ' והולך ולא ידון פירושו כמו לא ידין כלומר בשביל שלא עשו דין את רוחי בהם נדון אותם כמ"ש בפירש"י : אף אני איני עושה עמהם כו'. כלומר הם עשו שלא כשורה אף אני אעשה עמהם שלא כשורה וה"ג בילקוט איוב בהדיא וי"ל שלא כשורת הדין ומנהג של הקב"ה שנוהג חסדו ומדת טובו עם הכל לאלו איני עושה כן ולא ידון פי' לא אנהיג בדין ושורה ורש"י ז"ל גרס לא עשו מדת הדין למטה אני עושה דין למעלה וכן הוא בילקוט פרשה זו ופירושו אני עושה דין גמור בלי רחמים והיא היה רק שלא ידון פירושו לפ"ז בשביל שלא עשו דין : בלא חכמת התורה. בשביל שלא עסקו בחכמת התורה : ה"ג עוד איני דן. כלומר שלא ידון ויכבוש מדת הדין לפני מדת הרחמים אלא יקוב הדין את ההר : ר' אומר. פי' הכתוב כך ה"א ויאמר דור המבול כלפי מעלה לא ידון וכדמפ' ואזל לית דין וכו' : אבל אית דין וכו'. סיפיה דקרא כי אתה עמל וכעס תביט וכו' : מוח קוליתו כמוה שבעולם היכך החלול : מגיסטי פירש"י מלומדי מלחמה ולסטים מזויינים : עונקים מעמידין זוהר חמה ואמרו אין אנו צריכים בזוהרך אלא תן לנו מטר ואז נתקדרו השמים בעבים והשך ולא אור. ומצאתי בפירש"י שהיו עושים תכשיטין דמות חמה והיו משתחוים להם ואומרים לשמים ראו מה עשינו לכבודכן לפיכך הורידו לנו גשמים : שצדו החריבו העולם בזמנם וגרמו שיחרב לעתיד המבול : עוה שממה : בקיאים כו'. בקיאים היו בגידול האילן איזה ארץ מגדלת פרי זו ואיזו פרי זו : צווחין כו'. קורין לנחש חיויא : אחראי כו'. האחרונים לא לקחו מוסר מן הקדמונים ודור הפלגה לא לקחו מוסר מדור המבול : כיוצא בו כפרש"י בשם תנחומא דדייק מדכתיב וילדו להן ולא כתיב מהם : בני נבל כו' היו דור המבול : שהשימו. ל' שממה וכן גם ל' שממה : מה לי ללמך

ע'

א"ר יוחנן המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם. ומי פירש מעשיהן. אליפז התימני. ובלדד השוחי. וצופר הנעמתי. ר' אומר אילו לא בא איוב לעולם אלא לפרש לנו מעשה דור המבול דיו. א"ר הנין אילו לא בא אליהוא אלא לפרש לנו מעשה ירידת הגשמים דיו. דא"ר יוחנן כל אורה שנא' באליהוא אינה אלא בירידת גשמים. ר' הושעיה רבה אמר אינה אלא במ"ת. כד א (מש"ו) כי נר מצוה ותורה אור. ר' אחא בשם ריב"ל אמר קשה היא המחלוקת כדור המבול. נאמר כאן אנשי השם ונאמר להלן (במדבר טז) קראי מועד אנשי שם. מה אנשי שם שנאמר להל' מחלוקת. אף אנשי השם שנאמר כאן מחלוקת:

פרשה כז וירא ה' כי רבה רעת האדם. כתיב (קהלת ב) כי יש אדם שעמלו בחכמה ובדעת ובכשרון. א"ר יודן גדול כהן של נביאים שמדמים צורה ליוצרה שנא' (דניאל ח) ואשמע קול אדם בין אולי. א"ר יהודה ב"ר סימון אית לן קריה אוחרן דמחוור יתיר מן דין שנא' (יחזקאל א) ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה. שעמלו בחכמה. שנא' (משלי ג) ה' בחכמה יסד ארץ. ובדעת. שנאמר (שם) בדעתו תהומות נבקעו. ובכשרון. ר' ברכיה בשם ר"י בר סימון לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו. אלא (תהלים לג) בדבר ה' שמים נעשו. בדבר ה' וכבר שמים נעשו (קהלת ב) ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו. זה דור המבול. גם זה הבל ורעה רבה. וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ: ד"א וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ. כתיב (שם) כי כל ימיו מכאובים וכעס ענינו גם בלילה לא שכב לבו גם זה הבל הוא. כי כל ימיו מכאובים. זה דור אנוש ודור המבול. שהיו מכאיבים להקב"ה במעשיהן הרעים. וכעס ענינו. שהיו מכעיסים להקב"ה במעשיהן הרעים. גם בלילה לא שכב לבו. מן העבירות. ומנין אף ביום ת"ל (בראשית ו) וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום. ד"א גם בלילה לא שכב לבו. זה הקב"ה מלהביא עליהם פורענות ביום ופרענות בלילה. דכתיב (שם ז) וימח את כל היקום. ד"א כי כל ימיו מכאובים. אלו סדומיים. שהיו מכאיבים להקב"ה במעשיהם הרעים. וכעס ענינו. שהיו מכעיסין להקב"ה במעשיהם הרעים. גם בלילה לא שכב לבו. זה הקב"ה. מלהביא עליהם פורענות ביום ופורענות בלילה הה"ד (שם יט) וה' המטיר על סדום. ד"א כל ימיו מכאובים. אלו המצריים שהיו מכאיבים להקב"ה במעשיהם הרעים. וכעס ענינו. שהיו מכעיסים להקב"ה במעשיהם הרעים. גם בלילה לא שכב לבו. מאהר שהיה בן ישראל גומר את מלאכתו. היה אומר לו עדור לי שתי עדריות בקע לי שתי בקעיות. ד"א גם בלילה לא שכב לבו. זה הקב"ה. מלהביא עליהם פורענות ביום ופורענות בלילה. הה"ד ויהי בחצי הלילה. גם זה הבל הוא: וירא ה' כי רבה וגו'. ר' הנינא אמר רבה והולכת. ר' ברכיה בשם ר' יוחנן אמר שמענו בדור המבול שנדונו במים. והסדומיים שנדונו באש. ומנין ליתן את האמור כאן להלן ואת האמור להלן כאן. ת"ל רבה רבה לגזירה שוה: וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום. משהיתה המה זורחת ועד שהיתה שוקעת. לא היתה בהם תוחלת. הה"ד (איוב כד) לאור יקום רוצח יקטל עני ואביון ובלילה יהי כגנב. והא כתיב (שם) חתר בחושך בתים. למה שיומם התמו למו. מה היו עושים היו מביאים אפופוליסימון ושף באבן ובאים בלילה ומריהים והותרים. כך דרשה ר' הנינא בציפורין. אתעביד ההוא ליליא תלת מאה חותרין. הוה להון אפופוליסימון מה הוה ציפוראי עבדין בתמי': וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ (בראשית ו). ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אמר תווהות היתה לפני. שבראתי אותו מלמטה שאילו בראתי אותו מלמעלה לא היה מורד בי. ר"נ אמר מתנחם אני שבראתי אותו מלמטה שאילו בראתי אותו מלמעלה. כשם שהמריד בי את התחתונים. כך היה ממריד בי את העליונים. א"ר איבו תווהות היתה לפני שבראתי בו יצ"ה שאילולי לא בראתי בו יצ"ה לא היה מורד בי. א"ר לוי מתנחם אני שעשיתי אותו וניתן בארץ: ויתעצב אל לבו. א"ר ברכיה משל למלך שבנה פלטין ע"י אדרכל. ראה אותה ולא ערבה לו. על מי יש לו להתכעס לא על אדרכל. כך ויתעצב אל לבו. א"ר אסי משל למלך שעשה סחורה ע"י סרסור והפסיד. על מי יש לו להתרעם לא על הסרסור. כך ויתעצב אל לבו. עכו"ם אחד שאל את ריב"ק. א"ל אין אתם אומרים שהקב"ה רואה את הנולד. א"ל הין. והא כתיב ויתעצב אל לבו. א"ל נולד לך בן זכר מימיך. א"ל הין. א"ל מה עשית. א"ל שמחתי ושמחתי את הכל. א"ל ולא היית יודע שסופו למות. א"ל בשעת חדוותא חדוותא. בשעת אבלא אבלא. א"ל כך מעשה

מתנות כהונה

כו'. עיין לעיל פ' כ"ג: אליהו בן ברכאל הבוזי: בירידת גשמים כמה דאת אמר יפיץ ענן אורו: דמחוור יתיר כו'. שהוא מהוור ומבורר בו שהב"י נקרא אדם: וכבר שמים נעשו. פירש"י שמעשים היו מתכשרין מעלמן בלי טורח: וימח כו'. וכתיב ויהי הגשם על הארץ מ' יום ומ' לילה: וה' המטיר. וזה היה ביום ובלילה דכתיב וכמו השחר עלה וכו' וכתיב השמש יצא על הארץ גו': עדור תפור תחת הגפן: בקע עלים: ויהי בחצי וגו'. וכתיב בעלם היום הזה יצאו צבאות כ': רבה והולכת. שלא הזכיר בהם וכמו שפירש"י בפ' וירא בפסוק זעקת סדום ועמורה כי רבה: רבה רבה. וכתיב זעקת סדום ועמורה כי רבה: והא כתיב כו'. ואת אמרת יהי כגנב ולא גנב ממש ומשני שפיל לסיפיה דקרא יומם התמו כו' שזהו עיקר כגניבה ובלילה הוא כגנב וכ"מ שוב בפירש"י ועיין בפ' חלק שהוא שם קנת בענין אחר: אפיפולסימון. מן ערב פלסם: כך דרשה גרסי' ואולי של"ל כדדרש' שדרשה ברבים שדור המבול היו עושים כך נעשו באותו לילה ג' מאות חתירות שחתרו הגנבים הבאים בשמלאה זו: וה"ג ג' מאות התרין הוה לון כו' פרוש ר' הנינא היה מתמה עליהם באת ורואה כמה אפלסימון היה גדול ועושה בציפורן שעל ידו נחתרו שלשה מאות בתים: תווהות חלטה כד"א כדו תהית ודרש וינחם ל' היפך מהשבה כביכול לשבר את האוזן: מתנחם דרשו לשון הנחה וקורה רוה: אדרכל פי' יוען בנאי: חדותא בעת שמחה יש לשמוח ובעת

נפי' הקב"ה. דאמר ריב"ל ז' ימים נתאבל הקב"ה על עולמו קודם שלא יבא מבול לעולם. מ"ט ויתעצב אל לבו ואין עציבה אלא אבילות. המד"א (שמואל ב יט) נעצב המלך על בנו :

פרשה כח ויאמר ה' אמחה את האדם. (איוב לד) לכן יכיר מעבדיהם והפך לילה וידכאו. ר' חנינא שאליה לר' יונתן א"ל מ"ד לכן יכיר מעבדיהם וגו'. א"ל אין הקב"ה נפרע מן הרשעים עד שהוא קורא אגאליגין שלהן מלמעלה ואח"כ הוא נפרע מהן. שהקב"ה הופך את יום ללילה והקשיטן לפורענות. ואח"כ הוא נפרע מהם. כך בתחלה וירא ה' כי רבה רעת האדם. ואח"כ וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ. ואח"כ ויאמר ה' אמחה את האדם אשר בראתי : ר' ברכיה בשם רב ביבי. יקוו המים · יעשה מדה למים. כמו שנא' (זכריה א) וקו ינטה על ירושלים. ר' אבא ב"כ בשם ר' לוי אמר יקוו לי המים מה שאני עתיד לעשות בם. משל למלך שבנה פלטין והושיב בה דיורים אלמים. והיו משכימים ושואלים בשלומו של מלך ברמיזה ובאצבע ובמנולים. אמר המלך מה אם אלו שהם אלמים משכימים ושואלים בשלומי ברמיזה ובאצבע. אילו היו פקחים עאכו"כ. הושיב המלך בתוכה דיורים פקחים. עמדו והחזיקו בפלטין. אמרו אין פלטין זו של מלך. שלנו היא. אמר המלך תחזור הפלטין לכמו שהיתה. כך מתחלה לא היה קילוסו של הקב"ה עולה אלא מן המים. הה"ד (תהלים צג) מקולות מים רבים וגו'. ומה הן אומרים אדיר במרום ה'. אמר הקב"ה מה אלו שאין להם לא אמירה ולא דיבור הרי הן מקלסין אותי. לכשנברא אדם עאכ"ו. עמד דור אנוש ומרד בו. דור המבול ומרד בו. דור הפלגה ומרד בו. אמר הקב"ה יפנה אלו ויבואו אותן שישבו בהן מקודם. הה"ד (בראשית ו) ויאמר ה' אמחה את האדם אשר בראתי. מה הם סבורים אריות גסטריות אני צריך. הלא בדבור בראתי את העולם. דבור אני מוצא ומכלה אותן מן העולם. א"ר ברכיה כלום בראתי אותו אלא מן העפר. מי ממחה את העפר מים : ויאמר ה' אמחה את האדם. ר' לוי בשם רבי יוחנן אמר אפילו אצטרובולין של רחים נמחה. ר' יהודה בר סימון בשם ר' יוחנן אמר אפי' עפרו של אדה"ר נמחה. כך דרשה ר' יהודה בציפורי בצבורא לא קבילו מיניה. ר' יוחנן בשם ר' שמעון בן יהוצדק אמר אפי' לוז של שדרה שממנו הקב"ה מציץ את האדם לע"ל נמחה · אדריאנוס שחיק עצמות שאל את ר' יהושע בן חנניא א"ל מהיכן הקב"ה מציץ את האדם לע"ל. א"ל מלוז של שדרה. א"ל מנין אתה יודע א"ל איתיתיה לידי ואנא מודע לך · טחנו ברחים ולא נטחן. שרפו באש ולא נשרף. נתנו במים ולא נמחה. נתנו על הסדן והתחיל מכה עליו בפטיש. נחלק הסדן ונבקע הפטיש ולא הסר כלום : אמחה אני ממהה על בריותי. ואין בריותי ממחים ע"י. א"ר אלעזר משל למלך שהיו לו אוצרות בלוסים. והיו בני המדינה מליזין אחרי המלך. לאמר מזגו של מלך רעה. מה עשה המלך פתח להם המאושרי' שבהם. ומלאו את כל המדינה סריות. התחילו גורפים ומשליכים ליאור. כך אלו החשובים שבהם כך עשו. הגרועים שבהם עאכו"כ. (קהלת ז) אדם אחד מאלף מצאתי כהדא דתנן אלפא ליין. (כ"א לסמן). אמחה את האדם אשר בראתי. אלף דור עלו במחשבה להבראות. וכמה נימוחו מהם. ר' הונא בשם ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אמר ט' מאות וע"ד דורות מ"ט (תהלים קה) דבר צוה לאלף דור. זו התורה. ר' לוי משום ר' שמואל בר נחמן אמר ט' מאות ושמונים. מ"ט דבר צוה לאלף דור זו המילה : א"ר אבא ב"כ נעשה בעשרת השבטים מה שלא נעשה בדור המבול כתיב בדור המבול (בראשית ו) וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום. ובי' השבטים כתיב (מיכה ב) הוי חושבי און ופועלי רע על משכבותם. הרי זה בלילה. ומנין אף ביום ת"ל (שם) באור הבוקר יעשוה. אותן לא נשתייר מהם פליטה. ואלו נשתייר מהם. אלא בזכות הצדיקים והצדיקות שהן עתידין לעמוד מהן. הה"ד (יחזקאל יד) והנה נותרה בה פלטה המוצאים בנים ובנות. הנה מוצאים בנים ובנות אכ"כ. אלא המוצאים בנים ובנות בזכות הצדיקים והצדיקות העתידים לעמוד מהן. א"ר ברכיה נעשה בשבט יהודה ובנימין מה שלא נעשה בסדומיים. בסדומיים כתיב (בראשית יח) וחטאתם כי כבדה מאד. ובשבט יהודה

מתנות כהונה

והאבל יתאבל: קודם שלא יבא. עד שלא בא: אלא אבילות. ושהם אבל ז' ימים. ושעת הבריאה היתה לפניו שמחה שנא' וירא אלהים כי טוב וכתיב וראך ושמח בלבו וכתיב נמי שמחה לאיש במענה פיו וגו' ודרשו חז"ל שמחה היה לפני הקב"ה שנקרא איש מלחמה במענה פיו ויאמר אלהים יהי אור וגו' : אגאליגין שטר חוב ודין. רש"י ז"ל גרס והקשיטן לשון קישוט והכנה ובילקוט גרסי' והתקין והיא היא : וירא ה' וגו'. זהו רמז לקריאת האגליגין שראה מעשיהם בכלתי הגונים : וינחם ה'. זהו קישוט לפורעניות : אמחה זהו הדין : יעשה מדה. כד"א וכן לא יעשה : אותן שהיו שם מקודם ואלו הן המים ולכן אמר אמחה במים : גסטריות שלטנות : הלא בדבר כו'. פירש"י דדייק מלת בראשית דמשמע בלא עמל ויגיעה כד"א בדבר ה' שמים נעשו : איסטרובולין רחיים התחתונה ודייק את האדם שהוא קיומו של אדם וזהו הרחיים כד"א לא תחבול רחיים ורכב כי נפש הוא חובל : עפרו של אדם הראשון. דייק ה"א הידוע של האדם: לוז פירש"י עצם קטן הוא קושר גידולו כמו לוז ועומד בסוף השדרה: מציץ לשון ויצץ ציץ : איתיתיה הביאו לידי ואני מודיע לך כי כן הוא וכן עשה אנדריאנוס הביאו לו א' : טחנו ר' יהושע את הלוז : ממחה · משתרר עליהם ומותה בידם את אשר אינו ישר בעיניו : בלוסים כתבו התוספות במס' גיטין סוף פרק האומר וז"ל בלוסים התומים ומעורבים : מזגו יש לו מזג רע שאינו רוצה לפתוח אוצרותיו ובערוך גרס עינו של מלך רעה והיא היא : המאושרים הטובים והמשובחים שבאוצרותיו : סריות סרחון : אלפא ליין. פי' הערוך ורש"י אלפא פירושו הראש והמובחר כמו האל"ף שהיא הראש לכל האותיות ובמס' מנחות אמרו תקוע אלפא ליין פי' שם מקום שהיה שם יין טוב וכן פי' שכתוב אדם אחד מובחר מצאתי וזהו נח שנאמר כי אותך ראיתי וגו' : ט' מאות כו'. דכתיב דבר צוה וגו' שלוה התורה שהיה נתונה אחר אלף דור והוא נתנה לעשרים וששה דורות עשרה דורות מאדם ועד נח וכן מנח עד אברהם ומאברהם עד משה ששה דורות הרי שרים תתקע"ד דורות : המילה נתנה לעשרים דורות הרי שחסרו תתק"ף דור : אלא המוצאים. ודייק המוצאים לשון

מנא

הא

כתיב (יחזקאל ט) עון בית ישראל ויהודה גדול במאד מאד . ואותן לא נשתייר מהם פליטה .
ואלו נשתייר מהם פליטה . אלא אותה (איכה ד) ההפוכה כמו רגע . לא פשטו ידיהם במצות .
(שם) ולא חלו בה ידים . א"ר תנחום לא חלת יד ליד . אלו פשטו ידיהם במצות (שם) ידי נשים
רחמניות בשלו ילדיהן . כל כך למה . היו לברות למו על שבר בת עמי . א"ר חנין נעשה בכרכי
הים מה שלא נעשה בדור המבול . (צפניה ב) הוי יושבי חבל הים גוי כרתים . גוי שהוא ראוי כרת .
ובאי זה זכות הן עומדין . בזכות "גוי אחד . בזכות ירא שמים אחד . שהן מעמידין בכל שנה .
ר' לוי פתר לן לשבח . גוי שכרת ברית . המד"א וכרות עמו הברית : ר' יודן ור' פנחס . ר"י
אמר משל למלך שמסר את בנו לפדגוג והוציאו לתרבות רעה . כעס המלך על בנו והרגו . אמר
המלך כלום הוציא את בני לתרבות רעה אלא זה . בני אבד הוא וזה קיים . לפיכך מאדם עד
בהמה עד רמש ועד עוף השמים : ר' פנחס אמר משל למלך שהיה משיא את בנו . ועשה לו
חופה סיידה וכיירה וציירה . כעס המלך על בנו והרגו . מה עשה נכנס לתוך החופה התחיל לשבר
את הקנקנים מפקיע בהיצאות . מקרע בכיליות . אמר המלך כלום עשיתי זו אלא בשביל בני .
בני אבד וזו קיימת . לפיכך מאדם ועד בהמה ועד עוף השמים הה"ד (צפניה א) אסף אסף כל
מעל פני האדמה נאם ה' . אסף אדם ובהמה אסף עוף השמים ודגי הים והמכשלות את הרשעים .
הם הכשילו את הרשעים . כד הוה צייד עופא וא"ל זיל ואשתמן ואתי . והוא אזל ומשתמן ואתי :
א"ר אלעזר (איוב כב) אם לא נכחד קימנו . בתחלה אבד הקב"ה את ממונן שלא יהיו אומרים
לממונינו הוא צריך . ויתרם אכלה אש . שהיו רואים בלריות של זהב נתכות באש . א"ר
עקיבא הכל קראו תגר על הכסף ועל הזהב שיצא עמהם ממצרים . שנא' (ישעיה א) כספך היה
לסגים (הושע ב) וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל . (שם ח) כספם וזהבם עשו להם עצבים למען
יכרת . ר' הונא ור' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק . למען יכרתו אכ"כ . אלא למען יכרת .
כאיניש דאמר יתמחק שמיה דפלן . דאפקיה לברי לתרבות בישא : ר' עזריה בשם ר' יהודה
בר סימון אמר הכל קלקלו מעשיהן בדור המבול . הכלב היה הולך אצל הזאב . והתרנגול היה
מהלך אצל הטווס . הה"ד כי השחית כל בשר את דרכו . השחית כל אדם אין כתיב אלא כי
השחית כל בשר . ר' לוליאני בר טברין בשם ר' יצחק אמר אף הארץ זינתה . הוו זרעין לה
חיטין והיא מפקא זונין . אילין זונייא דבה . מן דרא דמבולא אינון : א"ר יוחנן משפט דור
המבול י"ב חדש . נטלו דינם ויהיה להם חלק לעוה"ב . דאמר ר"י כל טיפה וטיפה שהקב"ה
מוריד עליהם היה מרתיחה בגיהנם ומוציאה ומורידה עליהם . הה"ד (איוב ו) בעת יזרבו נצמתו .
זריבתם לחלטנית היתה . (קהלת ט) גם אהבתם . שהיו אוהבים לע"ז שלהם . גם שנאתם . שהיו
שונאים להקב"ה . גם קנאתם . שהיו מקנאים להקב"ה בע"ז שלהם . כבר אבדו וחלק אין להם
עוד לעולם . על דברת (שם) בכל אשר נעשה תחת השמש . א"ר אבא ב"כ כי נחמתי כי
עשיתים ונח מצא חן . אתמהא . אלא אפי' נח שנשתייר מהם . לא שהיה כדאי אלא שמצא חן :
פרשה כט ונח מצא חן בעיני ה' . כתיב (איוב כב) ימלט אי נקי ונמלט בבור כפיך . א"ר
חנינא אינוניתא אונקיא אחת היתה ביד נח . א"כ למה נמלט אלא בבור כפיך .

מתנות כהונה

"כ"א גר אחד

מלא טוב מלא חן וכה"א מלאתי דוד עבדי ומלאת את לבבי :
במאד מאד . תרי זימני . ובאיכה רבה ובמדרש הזית מסיים א"כ
תנחומא אית ליה חורי ויגדל עון בת עמי מהטאת סדם . בכל
המדרשים גרס נעשה וי"ל נעשה בקרבם עבירות חמורות עד שנאמר
אליהם כך וכך : אלא אותה ההפוכה כו' . עיקר מדרש זה מקומו
במדרש רבה ולכן מסיים ונקט לישנא דקרא ומפרשו והולך שהכתיב
עלמו מספר והולך דרך שאלה ותשובה ואמר סדום ההפוכה כמו רגע
ולא נשאר בה פליטה והוא מפני שלא חלו בה ידים למצות אבל אלו
יושבי יהודה וירושלים ידי נשים רחמניות וכדמפרש וה לך: לא חלתה.
מצאתי בפירש"י לשון ביכון כד"א על ראש רשעים יחול כלומר לא
שבנה יד העשיר ביד העני לעזרו ולתומכו במתנותיו : ידי נשים וכו'
במדרש איכה ראיתי שהאשה לקחה גלוסקא מפי בעלה ומפי בניה
והלכה ומזרה בו את שכינותיה ומנחמת אותם ומעלה הכתוב עליהן
כאילו בשלו ילדיהן למצות וכן פירש"י כאן : לברות לקיים מצות
הבראה : שהייב כרת . בלי פליטה ובדור המבול היה פליטה נח
וביתו ויבא הפליט גם הוא : ה"ג רש"י בזכות גוי אחד וירא שמים
כו' . ובדור המבול לא כן היה ולפיכך נאבדו : וזה קיים . בתמיה :
ועד בהמה כו' . מפני רוב טובה מבהמות ועופות והיתה הארץ בעטו
במקום לפיכך יאבדו גם המה : סיידה בסיד : כיירה כו' ליורים
בכותלים ובקורות : מפקיע לשון שבירה כמו דאמרינן במסכת בילה
מתיר מפקיע וחותך : בהוצאות במחילאות מחילות יריעות מרוקמים:
כיליות כילת חתנים : זיל ואשתמן כו' . הלייד הזר והניח אותו
ואמר ליה לך והשמן עלמך ואחר כך הזור וכא אלי והעיף הזה שלך
ועשה כן ומפני זה שמנו עבו ובעטו בהקדוש ברוך הוא: בלריות פירש
הערוך התיכות : הכל קראו תגר הקדוש ברוך הוא והנביאים כמו
שמפרש והולך : אלא למען יכרת . הכסף והזהב : כאינש כו' כאדם
כלומר ימח שמו של פלו' שהוליא בני לתרבות רעה . כך יכרת הכסף

שהוליא בני לתרבות רעה : הט ים ספא"ו בלע"ז : זונין פי' הערוך
גרעינין שחורות הנמלאים בין החטים ובפירש"י מ-מע שהוא הרוני"ן
שעו-ין ממנו פת באר"ן אשכנ"ז והוא מין העין ולכך נקרא זוני"ן
על שם ותזנה הארץ : לין זונייא כו' . אלו זונין הגדלין בין התבואה
מן דור המבול ואילך נתגדלו ונשארו כך : זריבתם כמו לריבתה כלו'
שריפתה וכן פירש"י בספר איוב : לחלטנית לחלוטין כד"א ללמיתות
ותרגם א נקלם לחלוטין ורלה לומר ששריפתם היה שריפה גמורה
מן אש של גיהנם שאש שלנו אינו אלא חלק ממנו וכו קבלו עונשן
ויש להן חלק לעוה"ב גם יש לומר מלשון חלוט ורותחין ועיין זה
בירושלמי בפ' חלק : גם א בתם . מלאתי באפי נפשה היא וע"ל
במדרש קהלת סוף סדר תניינא וחלק אין להם גרסי' וסיומא דהאי
קרא דגם אהבתם הוא על דברת כו' אין זה לשון הכתוב אלא כעין
פירוש הוא ובכתוב כתיב בכל אשר נעשה : וחלק אין להם וכו' .
ר"ל בעוה"ז אבל בעוה"ב יש להם כמו ר' יוחנן דעליה קאי :
אתמהא אם נח מלא חן לפניו בלדקתו אשר עשה איך אמר נחמתי כי
עשיתי' על כלם ובפרש"י מלאתי דדרש סמיכות וי"ו של ונח כלומר
נחמתי גם על נח : אלא שמלא חן . משמע לפנים משורת הדין דוגמת
שאחז"ל הן אשה על בעלה הן מקום על יושביה אעפ"י שאינו כדאי :
אינוניתא מלאתי בפירש"י מיעוט אוזן זכות . ור"ל מדה קטנה של
זכות כדאת אמר מסת אודנא והוטלא אבתרא ובערוך ערך תתי' גרס
אין תתי' אונקי' וכו' ופירושו פחות מאונקיא אחת של זכיות היו בידו
תתי' תחת הה' מובלעת ור' משה כלפו ז"ל היה א מר און תניא אונקיא
פי' שתי אונקיות של און היה ביד נח עכ"ל . תניא שנים . מלשון תניין
און כד"א עמל ואון ובילקוט לא גרס ליה כלל . א נקיא אי נקי דרש
נוטריקון אונקיא הוא משקל קטן שבמשקולות : למה נמלט . ממי
המבול : אלא בבור כפיך . נקיון כפים של הקב"ה שנטה עליו הן
וחסד

אתיא כההיא דא"ר אבא ב"כ כי נחמתי כי עשיתים ונח אפילו נח שנשתייר מהן לא היה כדאי. אלא שמצא חן בעיני ה'. שנא' ונח מצא חן בעיני ה': ר' סימון פתח (ישעיה סה) כה אמר ה' כאשר ימצא התירוש באשכול ואמר אל תשחיתהו כי ברכה בו. מעשה בחסיד אחד שיצא לכרמו בשבת. וראה עוללה אחת וברך עליה. אמר כדאי היא העוללה הזו שנברך עליה. כך כה אמר ה' כאשר ימצא התירוש באשכול וגו': א"ר סימון שלש מציאות מצא הקב"ה. אברהם. דכתיב (נחמיה ט) ומצאת את לבבו נאמן לפניך. דוד דכתיב (תהלים פט) מצאתי דוד עבדי. ישראל דכתיב (הושע ט) כענבים במדבר מצאתי ישראל. אתיבון חבריא לר' סימון והא כתיב ונח מצא חן. א"ל הוא מצא הקב"ה לא מצא. והא כתיב (ירמיה לא) מצא חן במדבר. בזכות דור המדבר. ומצאת את לבבו נאמן לפניך: ר' הונא ור' חנין ור' הושעיה לא מפרשין. ר' יוחנן ורשב"ל ורבנן מפרשין. ר"י אמר לאחד שהיה מהלך בדרך וראה אחד ודיבקו. עד היכן עד שקשר עמו אהבה. כך נאמר כאן חן. ונאמר להלן (בראשית לט) וימצא יוסף חן בעיניו. רשב"ל אמר לאחד שהיה מהלך וראה אחד ודיבקו. עד היכן עד שהשליטו. כך נאמר כאן חן. ונאמר להלן (אסתר ב) ותהי אסתר נשאת חן. רבנן אמרי לאחד שהיה מהלך בדרך וראה אחד ודיבקו. עד היכן עד שנתן לו את בתו. כך נאמר כאן חן. ונאמר להלן (זכריה יב) ושפכתי על בית דויד ועל יושבי ירושלים רוח חן ותחנונים. עד היכן עד שהיה יודע להבחין איזו בהמה ניזונת בשתי שעות ביום. ואיזו ניזונת בג' שעות בלילה: א"ר סימון מצינו שהקב"ה עושה חסד עם האחרונים בזכות הראשונים. ומניין שהקב"ה עושה עם הראשונים בזכות האחרונים. שנא' ונח מצא חן בעיני ה' באיזו זכות בזכות תולדותיו:

סדר נח

פרשה ל אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים. הדא הוא דכתיב (משלי י) כעבור סופה ואין רשע וצדיק יסוד עולם. כעבור סופה ואין רשע זה דור המבול. וצדיק יסוד עולם זה נח. (שם יב) הפוך רשעים ואינם ובית צדיקים יעמוד. הפוך רשעים ואינם זה דור המבול. ובית צדיקים יעמוד זה נח. הה"ד אלה תולדות נח. ד"א אלה תולדות נח כתיב (שם יד) בית רשעים ישמד ואהל ישרים יפריח. בית רשעים ישמד זה דור המבול. ואהל ישרים יפריח זה נח: ד"א אלה תולדות נח. כתיב (איוב כד) קל הוא על פני מים תקולל חלקתם בארץ לא יפנה דרך כרמים. קל הוא על פני מים. גזרה שנגזרה עליהם שיאבדו במים. תקולל חלקתם בארץ מי שפרע מדור המבול. כל כך למה לא יפנה דרך כרמים שלא היתה כוונתן אלא למטעת כרמים. אבל נח לא היתה כוונתו אלא להפרות ולהרבות בעולם ולהעמיד בנים. שנא' אלה תולדות נח: אלה תולדות. א"ר אבהו בכ"מ שנא' אלה פסל את הראשונים. ואלה מוסיף על הראשונים. כאן שנא' אלה פסל את הראשונים דור המבול: אלה תולדות נח נח. א"ר אבא ב"כ כל מי שנכפל שמו. יש לו בעוה"ז ויש לו בעוה"ב. אתיבון ליה והכתיב תרח תרח. א"כ יש לו חלק בעוה"ז ולעוה"ב א"ל אף היא לא תברא. דאמר ר' יודן בשם ר' אבא ב"כ (בראשית טו) ואתה תבוא אל אבותיך בשלום בשרו שיש לאביו חלק בעוה"ב (שם) תקבר בשיבה טובה בשרו שישמעאל עושה תשובה: אלה תולדות נח נח אתמהא. לא הוה צריך קרא למימר אלא אלה תולדות נח שם. אלא נייחה לו נייחה לעולם. נייחה לאבות נייחה לבנים. נייחה לעליונים נייחה לתחתונים נייחה בעוה"ז נייחה בעוה"ב: אלה תולדות נח. הה"ד (משלי יא) פרי צדיק עץ חיים. מה הן פירותיו של צדיק מצות ומעש"ט. (שם) ולוקח נפשות חכם. שזן ופרנס כל י"ב חדש בתיבה. אחר כל השבח הזה (שם) הן צדיק בארץ ישולם. בא לצאת ונשתלם אתמהא. דא"ר הונא משום ר' אליעזר בנו של ריה"ג נח כשהוא יצא מן התיבה הכישו ארי ושברו. ולא היה כשר להקריב והקריב שם בנו תחתיו. ק"ו (שם) אף כי רשע והוטא.

מתנות כהונה

וחסד וכדמפרש ואזיל: אתי' הכי. זה שאמר שנח ניצול רק בחסדי השי"ת: כה אמר ה' וכו'. ופסוק זה מדבר בנח כמו שתרגם המתרגם כמה דאשתכח נח זכאה בדרא דטופנא ואמרית דלא נחבלוני' בדיל לקיומא עלמא מיניה וכו' ופי' שם רש"י התירוש זה נח שהיה מתוק כהשכול בדור המבול. ומצאתי בפירש"י ברכה הוא לא כתיב אלא בזכות הצדיקים שיעמדו ממנו וכך הם דברי ר' סימון בסוף הפרשה: לא מפרשין. אין חולקין על דברי ר' סימון האומר שנח לא ניצול בזכות עצמו ור' יוחנן כו' פליגי וכדמפרש ואזיל וכן תמצא לקמן פרק ל"א ונראה דה"ג ר' יוחנן ורשב"ל ורבנן מפרשים דלקמן מביא ג"כ דברי רבנן: ודיבקו מדבקו אליו ומתחבר עמו: וימצא יוסף וכו'. וזה היה חן והאהבה התלוי בחכמתו וכשרון מעשיו וכן היה חנו של נח: עד היכן הגיע נטיי' חנו של נח: עם האחרונים כו'. שנאמר וזכרתי להם ברית ראשונים וגו': בזכות תולדותיו. סמיכות פרשיות קדרים ונח מצא חן בזכות אלה תולדות:

מי שפרע כו'. כך מקללין למי שאינו עומד בדיבורו הרי שנותנה ה' לקללה בארץ: אלא וכו'. ונח לא כן עשה לפיכך קל הוא וגומר שניצל בתיבתו וסוף מפרש אלא מה היתה כוונתו להעמיד תולדות במצות ה' יתברך: פסל את הראשונים. שלא היו אלו כיוצא בהם: לא תברא. פי' בערוך אינו סבר וקושיא לדברי: ה"ג אלה תולדות נח נח אתמהא. דמשמע נח הוא עצמו תולדות נח ומשני נח האחרון פירושו לשון מנוחה וכדפירש ואזיל: נייחה לאבות. כדלעיל פרק כ"ה שהמים היו עולים פעמים בכל יום ומציפין אותם מתוך הקבר וכשנולד נח נלאו מנוח וכן פירש"י ז"ל: נייחא לבנים. שנחו מטורח המחרישה כדלעיל פ' כ"ה: לעליונים. שקטרגו מה אנוש כי תזכרנו ובצדקת נח נתנחמו אז על שם שעשה נחת רוח ליוצרו: מצות ומעשים טובים. וכן אמר כאן אלה תולדותיו של נח שהיה איש צדיק: ה"ג בילקוט ומפרנס כל הבריות כל י"ב חדש: ונשתלם נפרע ממנו הקב"ה כדמפרש ואזיל: ק"ו שהיה לו להקב"ה ליפרע מדור המבול

זה דור המבול: איש כ"מ שנא' איש צדיק ומומחה. שכל ק"ך שנה היה נח נוטע ארזים וקוצצן אמרו למה כדין . א"ל כך אמר מארי דעלמא דהוא מייתי מבולא על עלמא . א"ל אין איתי מבולא לא אתי אלא על ביתיה דההוא גברא . כיון שמת מתושלח א"ל הא לא אתי מבולא אלא על ביתיה דההוא גברא . הה"ד (איוב יב) לפיד בוז לעשתות שאנן נכון למועדי רגל . א"ר אבא ב"כ כרוז אחד עמד לי בדור המבול זה נח . תמן אמרין כריז ליה לפיד ליה . בוז שהיו מבזים עליו וקרו ליה ביזא סבא . לעשתות שאנן . שהיו קשים כעשתות . נכון למועדי רגל . שהיו מוכנים לשני שברים . לשבר מלמעלה ולשבר מלמטה: תמים היה בדורותיו . בר חטייא אמר כל מי שנא' בו תמים השלים שניו למדת שבוע . היה . א"ר יוחנן כל מי שנא' בו היה מתחלתו ועד סופו הוא צדיק . התיבון ליה והכתיב (יחזקאל לג) אחד היה אברהם ויירש את הארץ . מעתה הוא תחלתו והוא סופו . א"ל אף היא לא תברא דהא ר' לוי בשם ר"ל אמר בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו וכו' . ר' חנינא ור' יוחנן תרוויהון אמרין בן מ"ח שנה הכיר אברהם את בוראו . ומה אני מקיים היה . שהיה מתוקן להדריך כל העולם כולו בתשובה . הן האדם היה מתוקן למיתה . נחש היה מתוקן לפורענות . קין היה מתוקן לגלות . איוב היה מתוקן ליסורין . נח היה מתוקן לנס . משה היה מתוקן לגואל . מרדכי היה מתוקן לגאולה: ר' לוי ורבנן . ר' לוי אמר כל מי שנא' בו היה ראה עולם חדש . א"ר שמואל המשה הן . נח אתמול (איוב יד) אבנים שחקו מים . דא"ר לוי בשם ר' יוחנן אפי' איצטרובלין של רחים נמחה במים . והכא את אמר ויהיו בני נח היוצאים מן התיבה . אתמהא . אלא ראה עולם חדש . יוסף אתמול (תהלים קה) ענו בכבל רגלו וגו' . ועכשיו (בראשית מב) ויוסף הוא השליט . אלא שראה עולם חדש משה אתמול בורח מפני פרעה . ועכשיו הוא משקען בים . אלא שראה עולם חדש . איוב אתמול (איוב טז) ישפוך לארץ מררתי . ועכשיו (שם מב) ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה . אלא שראה עולם חדש · מרדכי אתמול היה מתוקן לצליבה . ועכשיו הוא צולב את צולביו . אלא שראה עולם חדש . רבנן אמרין כל מי שנא' בו היה . זן ומפרנס . נח זן ופירנס כל י"ב חדש שנאמר ואתה קח לך וגו' . יוסף (בראשית מז) ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו . משה זן ופירנס את ישראל ארבעים שנה במדבר . איוב (איוב לא) ואוכל פתי לבדי . שמא לא אכל יתום ממנה . אתמהא . מרדכי זן ופירנס . א"ר יודן פעם אחת חזר על כל המניקות ולא מצא לאסתר לאלתר מניקה והיה מניקה הוא . ר' ברכיה ור' אבהו בשם ר' אליעזר . בא לו חלב והיה מניקה . כד דרשה ר' אבהו בציבורא גחיך ציבורא לקליה . א"ל ולא מתניתין היא . ר' שמעון בן אלעזר אומר חלב הזכר טהור: בדורותיו ר' יהודה ור' נחמיה . ר"י אומר בדורותיו היה צדיק . הא אילו היה בדורו של משה או בדורו של שמואל לא היה צדיק . בשוק סמיא צווחין לעווריא סגיא נהור . משל לאחד שהיה לו מרתף אחד של יין . פתח חבית אחת ומצאה של חומץ . שנייה כן . שלישית ומצאה קוסס . א"ל קוסס הוא . א"ל ואית הכא טב מיניה . א"ל לא . כך בדורותיו היה צדיק . ר"נ אמר ומה אם בדורותיו היה צדיק . אילו היה בדורו של משה או בדורו של שמואל עאכו"כ . משל לצלוחית של אפרסמון מוקפת צמיד פתיל ומונחת בין הקברות והיה ריחה נודף . ואילו היה חוץ לקברות עאכו"כ . משל לבתולה שהיתה שרויה בשוק של זונות ולא יצא עליה שם רע . אילו היתה בשוק של כשרות עאכו"כ . כך ומה אם בדורותיו היה צדיק אילו היה בדורו של משה או בדורו של שמואל עאכו"כ: את האלהים התהלך נח . . ר' יהודה ור' נחמיה . ר"י אמר משל למלך שהיו לו שני בנים . א' גדול

מתנות כהונה

שאין בו רוח טוב לגמרי: מומחה בקי וזריז לקיים מצות בוראו: ק"ך שנה. שתלה להם הקב"ה שמא יחזרו בתשובה כמו שנאמר והיו ימיו ק"ך שנה: ה"ג אמרי ליה למה כו'. דור המבול אמרו לו לנח למה לך כל זאת: אין אתי כו'. דרך קללה תחשב להם אם יבא מבול לא יבא אלא על ביתו של אותו איש: הא לא אתי כו'. כלומר גרם ויגין בא על ביתו של נח לפי שמתושלח היה זקנו ועיין זה במדרש קהלת בפ' עיר קטנה כו': ה"ג בילקוט איוב כרוז אחד עמד לי בדור המבול וה"ג הנ"א: תמן אמרין כו'. פי' הערוך שם אומרים מקום אחד יש שאומרים לפיד ליה כשרוצים לומר כרוז לו כלומר קרא אותו ונח גם כן היה מקדש שם שמים ואמר בפרהסיא כך אמר מאריה דעלמא כו': ביזיא סבא. זקן מבוזה: קשים כעשתות. לשון עשת שן. קשים לקבל תוכחה או ר"ל קשה וחוזק בטבע ובבריאות והכי מוכח בילקוט שגרס שקשים כעשתות: לשני שברים. דרש למועדי לשון רגים: מלמעלן וכו'. שהמים יורדין עליהם מלמעלה והתהום עולה להם מלמטה: למדת שבוע. מצאתי כתוב בפרש"י שנותיו היו אחר המבול ש' שנה וכולם יוצאין בז"ז וכן אברהם חי אחר המילה ע"ז שנה וכולם יוצאים בז"ז והם רמז לז' רקיעים לז' ארצות ולכל השביעיות כולם שהם יסוד עולם ע"כ ונ"ל שהשלים שנותיו מיום ליום עד גמירא כמו תשלום השבוע משבת לשבת ובשום מקום לא מצינו שמקצת שבוע ככולו כמו שמצינו מקצת יום ככולו ומקצת שנה ככולו גבי מתי מדבר שמקצת שנת הארבעים נחשב להם ככולו ולשון ילקוט תלים מוכח הכי קצת שגרס השלים שניו אפילו למדת שבוע וע"ש טוב במזמור אל תתחר במרעים אכן בפירש"י מצאתי טוב בקובץ ישן נוסחא וז"ל מעת שנאמר לו תמים נח מן המבול ואברהם מן המילה והביא הגי' שנאמר היה תמים כלו לדורות שביעיות והאי כך גרס וכל מי שנאמר בו תמים השלים את שנותיו ולא גר' אפי': הוא תחילתו כו'. פירש רש"י בתמיה הרי בתחלתו היה מוכר צלמים לע"ז בבית אביו: לא תברא. אינו קושיא ושבירה: בן ג' שנים כו'. והיינו מתחילתו משהתינוק מתחיל לדבר: איוב נאמר בו איש היה בארץ עוץ. ומרדכי נאמר בו איש יהודי היה ועיין מאמר זה במדרש אסתר בפסוק איש יהודי: אבנים שחקו מים. פי' כמו שחקו ומחו את אבנים: אצטרובלין פי' הערוך מושב רחים שקבוע בקרקע: ה"ג יוסף אתמול ענו כו': צולביו המבקשים לצלבו: ופירנס פרנסה הוא כל מיני צרכים לבד ממזונות כדאמרינן במסכת כתובות נותנין לנערה י"ב חדש לפרנס את עצמה: י"ב חדש כך היה המבול על הארץ כדלעיל סוף פ' כ"ח: פעם אחת. הביא ראיה על שזן במזון: גחיך לבורא כו'. צחקו כי היה כמצחק בעיניהם שיהיה לזכר חלב להניק: לקליה בשביל קול דברו. ויהי כמצחק ת"י כמגחך כן פי' הערוך: ה"ג בילקוט בשוק סמיא צווחין לעוירא סגי נהור. פי' בשוק שכולם סומין לגמרי קורין לעור שאינו סומא לגמרי ורואה ומעט סגי נהור כלומר רואה הטוב וזה לפי שהם סומים לגמרים ואין רואה טוב ממנו כך לפי דורו שהיו כלם רשעים הולכי חשך נקרא הוא צדיק תמים ופירש"י הגיר' קרובה לזו: קיסם. קיוסא וקרובס לכתמין עיין בערוך: ומה אם כו'. שלא היה לו ממי ללמוד כי' צדיק אילו היה כו': אפ־סמון גרס. פי' שמן אפרסמון. פירוש

שמן

דא' קטן. אמר לקטן הלך עמי. ואמר לגדול בא והלך לפני. כך אברהם שהיה כחו יפה (בראשית יז) התהלך לפני והיה תמים. אבל נח שהיה כחו רע את האלהים התהלך נח. ר' נחמיה אמר משל לאוהבו של מלך שהיה משתקע בטיט עבה. הציץ המלך וראה אותו. א"ל עד שאתה משתקע בטיט הלך עמי. הה"ד את האלהים התהלך נח. ולמה אברהם דומה. לאוהבו של מלך שראה את המלך מהלך במבואות האפלים. הציץ אוהבו והתחיל מאיר עליו דרך החלון. הציץ המלך וראה אותו. א"ל עד שאתה מאיר לי דרך החלון. בא והאיר לפני. כך אמר הקב"ה לאברהם. עד שאתה מאיר לי מאספוטמיא (שלי) ומחברותיה. בא והאיר לפני בא"י. הה"ד (בראשית מח) ויברך את יוסף ויאמר האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו וגו'. ר' יוחנן ור"ל. ר"י אמר לרועה שהוא עומד ומביט בצאנו. ר"ל אמר לנשיא שהוא מהלך וזקנים לפניו. על דעתיה דר"י אנו צריכים לכבודו. ועל דעתיה דר"ל הוא צריך לכבודנו:

פרשה לא ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר וגו'. (יחזקאל ז) החמס קם למטה רשע. החמס קם אתמהא.ח ו אינו קם ואם קם למטה רשע. להיובו של רשע (שם) לא מהם ולא מהמונם ולא מהמוזם. לא מינהון ולא מממונם ולא מן תמהתהון. למה לא נח בהם. לא היה לשום בריה נחת רוח מהם. ולא היה להקב"ה נחת רוח מהם. לא נח בהם כההיא דא"ר אבא ב"כ כי נחמתי כי עשיתם ונח. אפילו נח שנשתייר מהם אינו כדי. אלא שמצא חן. ונח מצא חן. ולפי שהיו שטופים בזימה נימוחו מן העולם: ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני (איוב כד) בין שורותם יצהירו יקבי' דרכו ויצמאו. בין שורותם יצהירו שהיו עושים להם בדדיות קטנות. יקבים דרכו ויצמאו אפילו יקבים דרכו ויצמאו. א"ר איבו למה יקבים דרכו ויצמאו לפי שהיתה מארה מצויה בעמלו של רשע. ולפי שהיו שטופים בזימה וגזל נימוחו מן העולם: ויאמר אלהים. (עמוס ה) שנאו בשער מוכיח ודובר תמים יתעבו. דהוה אמר להון רקים. אתם מניהין מי שקולו שובר ארזים ומשתחוי' לעץ יבש ולפי שהיו שטופים בגזל נימוחו מן העולם שנא' ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא וגו': ד"א קץ כל בשר. כתיב (איוב לה) מרוב עשוקים יזעיקו ישועו מזרוע רבים. מרוב עשוקים יזעיקו. אלו הנעשקים. ישועו מזרוע רבים. אלו העושקים. אלו רבים על אלו ואלו רבים על אלו. אלו רבים על אלו בחימוס ממון. ואלו רבים על אלו בחימוס דברים. עד שנחתם גזר דינם. ולפי שהיו שטופים בגזל נימוחו מן העולם: קץ כל בשר בא לפני. הגיע זמנן להקצץ. הגיע זמנן לעשות בתה. הגיע קטיגוריא שלהן לפני. כ"כ למה. כי מלאה הארץ חמס מפניהם. איזה חמס ואיזה גזל. א"ר הנינא. חמס שאינו שוה פרוטה. וגזל ששוה פרוטה. וכך היו אנשי המבול עושים. היה אחד מהם מוציא קופתו מלאה תורמוסים. והיה זה בא ונוטל פחות משוה פרוטה. וזה בא ונוטל פחות משוה פרוטה. עד מקום שאינו יכול להוציאן ממנו בדין. א"ל הקב"ה אתם עשיתם שלא כשורה. אף אני אעשה עמכם שלא כשורה. הה"ד (איוב ד) הלא נסע יתרם בם ימותו ולא בחכמה. בלא חכמת התורה. (שם) מבקר לערב יוכתו מבלי משים לנצח יאבדו. אין משים אלא דין. המד"א (שמות כא) ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם: ד"א כי מלאה הארץ חמס. א"ר לוי חמס זה ע"ז. חמס זה ג"ע. חמס זה שפיכות דמים. חמס זה ע"ז שנא' כי מלאה הארץ חמס. חמס זה ג"ע שנאמר (ירמיה נא) חמסי ושארי על בבל. חמס זה שפיכות דמים שנאמר (יואל ד) מחמס בני יהודה אשר שפכו דם נקי. חמס כמשמעו: הנני משחיתם את הארץ. ר' הונא ור' ירמיה בשם רב כהנא בר מלכיה. אפי' ג' טפחים שהמחרישה שולטת בארץ נימוחו. משל לבן מלכים שהיה לו פדגוג. כ"ז שהיה סורח היה פדגוג שלו נרדה. ולבן מלכים שהיה לו מניקה כ"ז שהיה סורח היתה מניקתו נרדת. כך אמר הקב"ה הנני משחיתם את הארץ. הא אנא מחבל להון.

מתנות כהונה

שמן אפרסמון. ה"ג עא"כ: כך ומה אם: כחו רע וכו'. והיה צריך סעד וסייעתא דשמיא כמו שפי' רש"י בפ' זו: ולמה לדבר מה הוא דומה ה"ג בילקוט רש"י: מאספטמיא ומחברותיה. ומצאתי פירושו שם עיר בארם נהרים: מביט בצאנו. להגבית עליהם בהשגחה גמורה כך היה השגחת השם יתברך על האבות בשביל מעשיהם הטובים: לכבודינו שאין נשיא בלא זקנים הוא ק"ל: לחי בא להיות לו שבט מהם: תמהתהון פי' הערוך מן השממה שיגיע להם שמה ת"י תמה ע"ע תמה השני: כי עשיתים ונח. וי"ו העטוף קדרים: אינו כדי. לקמן: בדריות בילקוט גרס בריכות ובערוך ערך בדל גרס בדילות ופי' בו ג"כ בריכות שתחת הגפנים חופרין כעין בריכות כדי שיתקבלו שם המים: קטנות מצאתי דדייק יצהירו כמו יצטירו בחילוף אותיות אחה"ע: אפילו יקבים דרכו. פי' הפועלים שדרכו להם הענבים לא הניחום לאכול ממנו שגוזלים מהם כן פרשו התרגום ורש"י ורלב"ג ור' איבו סבר שלא מפני זה ימאו אלא שהיתה מ רה מצויה במלאכתם: אמר לכן. נח אמר כן לבני דורו קץ כל בשר בא וגו' גרסי': בה מום ממון. שהרי העושקים היו חומסין ממונם ובזה בשעתה רבה מהנעשקים: בחימום דברים. הנעשקים רעתם רבה בזה שהיו מדברים תוכו כלפי מעלה לאמר כי יעשה אדם לדגי הים בהביטו בוגדים גוזלים צדיקים מהם: ה"ג קץ כל בשר וכו'. ה"ג בילקוט להקצין הגיע זמנן ליעשות בוסר הגיע זמנן ליעשות בתה: להקציץ ל' קוץ קדרים בוסר בסר קדרים וכן תמצא לקמן פ' נ"ה: בתה לשון בא קדרים: בתה חורבה ושממה כדאמר ויסיתהן בתה וסוב דרש לפני שהגיע קטיגוריא שלהן לפני: שלא כשורה. לא כשורת דין של מעלה שמהלך מחסדו לכל אלא דין גמור אני נוהג בהם וע"ל פר' כ"ו: בלא חכמה. שלא הלכו בדרך חכמת התורה: זה ע"ג. דדייק מלת חמס חימוס דברים כדלעיל. או י"ל שדרשוהו כמו שדרשו במגילת איכה בפתיחה הוי מגיעי בית בבית שהעמידו דמות של ע"א על כל תלם ותלם וה"נ כתיב כי מלאה הארץ: ושארי. ל' ערות כד"א אל כל שאר בשרו לא תקרבו נגלות ערוה וכה"ג דרשו בפרק נערה שנתפתתה שארה כסותה ועונתה שארה זו עונה האמורה בתורה וכן הוא א' מר איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו וגו': ג' טפחים כו'. את הארץ פירושו עם הארץ: פדגוג. אומן המגדל בני המלך: נרדה. לשון רדוי ויסורין: פדגוג ומניקה המשל על האדמה שינקתה על עון דריס: מחבל משחית. תיבת גרסי' דאעין דקדריון. פי' בערוך

ומחבל ארעא עמהון: עשה לך תיבת עצי גפר. א"ר אסי בד' מקומות נאמר בלשון הזה עשה לך. בג' נתפרש ובא' לא נתפרש. עשה לך תיבת וגו'. א"ר נתן תיבותא דאעין דקדרינון (יהושע ה) עשה לך חרבות צורים. נתפרש גלבין דטינורי. (במדבר י) עשה לך שתי חצוצרות כסף. נתפרש. (במדבר כא) עשה לך שרף. לא נתפרש. ר' יודן בשם ר' איסי אמר (משלי א) ישמע חכם ויוסף לקח זה משה. כיון שאמר לו הקב"ה למשה עשה לך שרף ולא פירש. אמר אם אני עושה של זהב אין הלשון הזה נופל על לשון זה. של כסף אין הלשון הזה נופל על לשון זה. אלא הרי אני עושה אותו של נחושת לשון נופל על לשון. שנאמר (במדבר כא) ויעש משה נחש נחושת. מכאן שניתנה תורה בלה"ק. ר' פנחס ור' חזקיה בשם ר' סימון כשם שניתנה תורה בלה"ק כך העולם נברא בלה"ק. שמעת מימיך אומרי' גיני גיניא אנתרופי אנתרופיא גברא גברתא אלא איש ואשה. למה שהלשון הזה נופל על הלשון הזה: קנים תעשה את התיבה. קילין ומדורין. א"ר יצחק מה הקן הזה מטהר את המצורע אף תיבתך מטהרתך: וכפרת אותה מבית ומחוץ בכופר. הכא את אמר וכפרת אותה וגו' ולהלן את אמר (שמות ב) ותחמרה בחמר ובזפת. אלא להלן ע"י שהיו המים תשים ותחמרה בחמר ובזפת. בחמר מפני הריח. ובזפת מפני המים: וזה אשר תעשה אותה. א"ר יודן זה וזה עתיד אחד למוד באמתך. הה"ד (ד"ה ב ג) האורך אמות במדה הראשונה אמות ששים ורוחב אמות עשרים. ולמה הוא קורא אותה אמה תביקין. ר' הונא אמר שהיו מתביאות בה. ורבנן אמרין על שם תיבתו של נח. שלש מאות אמה אורך התיבה חמשים אמה רחבה ושלשים אמה קומתה. בר חטיא אמר (תהלים קיט) בפקודיך אשיחה (שם) בחוקותיך אשתעשע. לימדתך תורה ד"א. שאם יעשה אדם ספינה שתהא עומדת בלמין יעשה רחבה אחד משתה בארכה. וגבהה אחד מעשרה בארכה: צהר תעשה לתיבה. ר' הוניה ור' פנחס ר' חנין ור' הושעיא לא מפרשין. ר' אבא ב"כ ור' לוי מפרשין. ר"א ב"כ אמר חלון. ר' לוי אמר מרגלית ר' פנחס משום ר' לוי אמר כל י"ב חדש שהיה נח בתיבה. לא היה צריך לא לאור החמה ביום. ולא לאור הלבנה בלילה. אלא מרגלית היתה לו והיה תולה אותה. ובשעה שהיא כהה היה יודע שהוא יום. ובשעה שהיתה מבהקת היה יודע שהוא לילה. א"ר הונא עריקין הוינן מן קומי גונדא בהדא בוטיטא דטבריא. והיה בידינו נרות. בשעה שהיו כהים היינו יודעים שהוא יום. ובשעה שהיו מבהיקים היינו יודעים שהוא לילה: ואל אמה תכלנה מלמעלה. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר ש"ס קילין היו בה. עשר אמות על עשר אמות. ושתי פלטיות של ד' אמות. קילין מיכן וקילין מיכן. קילין מיכן וקילין מיכן. וב' אמות לצדדים. ר"נ אמר ט' מאות קילין היו בה. וקיל ו' אמות על ו' אמות. וג' פלטיות של ד' ד'. וקיל מיכן וקיל מיכן וב' אמות לצדדים. על דעתיה דר"י לא ניחא ועל דעתיה דר"נ לא ניחא. ר"י ור' נחמיה. ר"י אומר כאמתא מלמטה כך אמתא מלמעלה. ואל אמה תכלנה מלמעלה. ר"נ אומר כמין קמרוטין היתה והיה משקיף בה ועולה. ומשקיף בה ועולה. עד שהעמידה על אמתה. שנא' ואל אמה וגו': ופתח התיבה בצדה תשים. א"ר יצחק לימדתך תורה ד"א. שאם עושה אדם טרקלין עשר על עשר יהא עושה פתחו מן הצד: תחתיים שניים ושלשים תעשה. תחתיים לזבלים. שניים לו ולבניו ולטהורים. והעליונים לטמאים. ויש מחליפים. תחתיים לטמאים. שניים לו ולבניו ולטהורים. והעליונים לזבלים. כיצד היה עושה. אלא כמין קטרקטין היה לו והיה פוססן מן הצד. תעשה. אף היא היתה

מתנות כהונה

הערוך מין עץ הנקרא קדרינן: גלבין דטינורי. כך התרגום של חרבות צורים ופירש"י גלבין אזמל וכן הוא אומר תער הגלבים: טונרי. סלע קשה: לא נתפרש. מאיזה יעשה הנחש: שנתנה תורה כו'. ודבר השי"ת היה שרף דהיינו נחש ונופל עליו לשון נחשת דאם לא כן למה עשאו משה מנחשת: גיני גינייא כו'. עיין לעיל פ' י"ח: קילין ומדורין. חדרים וע"ל: הקן הזה. קנים דרש מל' קן צפור: ה"ג בחמר מפני הריח ובזפת מפני המים: בחמר מפני הריח. משמע כדי להגין מפני הריח הבא מן החוץ: זה וזה. היה יכול לכתוב זה וכתב וי"ו לרבויי אתא לעתיד כו': קורא אותה אמה גרסי': תביקין מתביאות. הערוך הביאו ולא פירשו ובשם הר"ן מצאתי בס' אות אמת פי' שאמה ביהמ"ק קורא תביקין על שם שהיו מתביאות פירוש שוות לאמה של נח והאריך בראיות: ורבנן כו'. דרשו תביקין לשון תיבת נח נוטריקון: בלמין בתוך הים: לא מפרשין. לא היו מחולקין מה היה זה הצוהר מרגלית כמאירה לו: לא היה צריך גרסי': בשעה שהיא כהה. כמו שאמרו הז"ל שרגא בטיהרא מאי אהני כל זה הוא בירוש' ריש פ"ק דפסחים ומסיים שם לנח יש חיה אוכלת ביום חיה אוכלת בלילה והכתיב צהר תעשה וגו' כמ"ד לא שמשו המזלות בשנת המבול: ערוקין כו'. רצים ובורחים היינו מפני חיל במערה זו של טבריה: גונדא חיל: בוטיטא פי' הערוך מערה: ש"ס קילין. ה"ג ברש"י והערוך גרס ש"ל קילין והמדור העליון היה מקצר עד שלא היה בה רק ג' שורות וראיתי כי טוב הוא לציירו פה לפי פי' הערוך ולגירסת רש"י: והרי לפניך הציור לדעת ר' יודא במדור התחתון. ובציור הזה היה ג"כ במדור האמצעי ובמדור העליון הכי סך כל הקילין ג' מאות ושש ולפי גירס' הערוך המדור העליון היה מקצר ועולה עד שלא היו בה כי אם שלש שורות של קילין סך הכל ג' מאות ושלשים קילין: לא ניחא. דכתיב ואל אמה תכלנה מלמעלה דמשמע שהיתה התיבה מתקצרת מלמעלה עד רוחב אמה וז"ל הערוך והקשינו לר' יודא שהיה פותח שורה מן השלישיים מהא דכתיב ואל אמה וגו' עכ"ל: ר' יודן ור' נחמיה כל חד וחד מתרץ לטעמיה כדמפ' ואזיל: כאמתא מלמטה כו': ואל אמה תכלנה. פירושו שבאותו אמה שהיה מודד ומשער גם למעלה: קמרוטין פירש"י והערוך קפוע שפוע ועגול ופירושו שמדור העליון היה משופע ועולה כמין כיפה עד שלמעלה היה רחבו אמה. ובילקוט גרס על דעתיה דר' יהודה ניחא ועל דעתיה דר' נחמי' לא ניחא: רבי יודא אומר כאמתא כו' ולפי גירסא זו אינו חוזר למעלה וקאי אדלמטה שלדברי ר"י יתיישב היטב ואל אמה וגומר שלמעלה תקרת התיבה של מדור העליון היתה רחבה כמו תחתיתו של המדור. ולדברי ר' נחמיה דמפרש שהיתה קמרוטין צריך לפרש שהגג היה משופע ומתקצר עד שהיה רחב אמה ורש"י ז"ל גרס להיפך ע"ד דר"י לא ניחא וע"ד דרבי נחמיה ניחא ופירש דמשמעות ואל אמה תכלנה נוטה יותר לפי' דר' נחמיה מדר' יודא: משקיף לשון שיפוע כדאמר שקופים אטומות אצל חלונות ב"ה וכן פרש"י: מן הצד. פירש"י בקרן זוית שאם יעשה הפתח באמצע יחזיק יותר מאויר הבית שבפנים עכ"ל אבל אם למטה משיעור זה אין התועלת בקרן זווית יותר נוחה אם היה באמצע: קטרקטין. הוא מגריפה או מרה שבו היה גורף הזבל לצדדין: פוססן. פרש"י מצמן ומאספן מן הצד ובילקוט היתה גי' אחרת: אף היא כו'. תעשה מיותר שהרי בתחילת הענין כתיב

מסייעת את עצמה: ואני הנני. הנני מסכים לדברי מלאכים שהיו אומרים (תהלים ח) מה אנוש כי תזכרנו. את המבול מים. מים היו וכיון שהיו יורדין היו נעשים מבול. לשחת כל בשר כל אשר בארץ יגוע. יצמוק: והקמותי את בריתי אתך. ברית אתה צריך מפני הפירות שאתה כונס שלא ירקבו ושלא יתעפשו ושלא ישתנו. ברית אתה צריך הגבורים היה אחד מהם נותן רגלו על התהום וסותמו. נותן ידו על החלון וסותמה. היה בא ליכנס לתיבה והיו רגליו מתערכלות. הה״ד (איוב כו) הרפאים יחוללו מתחת מים ושוכניהם. ארי היה בא ליכנס לתיבה והיו שיניו קהות. הה״ד (שם ד) שאגת אריה וקול שחל ושיני כפירים נתעו. א״ר חייא בר אבא נגר היית ואילולא בריתי שהיתה אתך לא היית יכול ליכנס לתיבה. הה״ד והקימותי את בריתי אתך. אימתי לכשתכנס אל התיבה: אתה ובניך. רבי יהודה בר סימון ור׳ חנין בשם רב שמואל בר ר׳ יצחק אמר נח כשנכנס לתיבה נאסר לו פריה ורביה. הה״ד ובאת אל התיבה אתה ובניך לעצמך. ואשתך ונשי בניך לעצמן. כיון שיצא התיר לו. הה״ד צא מן התיבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך. א״ר אבין כתיב (איוב ל) בחסר ובכפן גלמוד. אם ראית חסרון בא לעולם וכפן בא לעולם. גלמוד הוי רואה את אשתך כאילו היא גלמודה. שכן בכרכי הים קורין לנדה גלמודה. א״ר מונא כתיב (בראשית מא) וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב: ומכל החי מכל בשר שנים מכל וגו׳. א״ר הושעיא אפי׳ רוחות נכנסו עם נח אל התיבה. שנא׳ מכל החי מאותן שנבראו להם נפשות ולא נבראו להם גופים. ר׳ יהודה ור׳ נחמיה. ר״י אומר ראם לא נכנס עמו אבל גוריו נכנסו. ר״נ אומר לא הוא ולא גוריו. אלא קשרו נח בתיבה. והיה מתלים תלמיות כמן טבריה לסועיתא הה״ד (איוב לט) התקשר ראם בתלם עבותו אם ישדד עמקים אחריך. בימי ר״ה בר אבא עלה גורא אחד לא״י. ולא הניח אילן עד שעקרו. ועשו תענית והתפלל ר׳ חייא. וגעת אמו מן המדבר וירד לקולה: זכר ונקבה יהיו. אם ראית זכר רץ אחר נקבה קבלם. נקבה רצה אחר זכר אל תקבלה: ואתה קח לך וגו׳. ר׳ אבא ב״כ אמר הכנים עמו דבילה. תני משום ר׳ נחמיה רוב מכניסו דבילה. ר׳ אבא ב״כ אמר הכנים עמו זמורות לפילים. הצובות לצבאים. זכוכית לנעמיות. ר׳ לוי אמר הכנים עמו זמורות לנטיעות. יהורים לתאנים גרופית לזיתים. על דעתיה דר׳ אבא ב״כ. והיה לך ולהם. דבר שהוא לך ולהם. ועל דעתיה דר׳ לוי והיה לך ולהם. אתה עיקר והם טפלים לך: ואספת אליך. אין אדם כונס דבר שאינו צריך לו ויעש נח ככל אשר צוה אותו אלהים כן עשה. זה שיכון לעשיית התיבה:

פרשה לב ויאמר ה׳ לנח בא אתה וכל ביתך אל התיבה. כתיב (תהלים ה) תאבד דוברי כזב איש דמים ומרמה יתעב ה׳. מדבר בדואג ואחיתופל. דוברי כזב. הן ודיבורן. ר׳ פנחס אמר הן ומדברותיהן. איש דמים ומרמה. זה התיר ג״ע ושפיכות דמים. וזה התיר גילוי עריות ושפיכות דמים. שנאמר באחיתופל (ש״ב ט״ז) בא אל פילגשי אביך. וש״ד דכתיב (שם יז) ואבא עליו והוא יגע ורפה ידים. וכתיב (שם) והכיתי את המלך לבדו. וזה התיר ג״ע וש״ד

מתנות כהונה

כתיב עשה לך לפיכך דרש התי״ו כינוי לנקיבה נסתרת: מסייעת כו׳. כלומר נעשה מאליה ועולה ומצלחת בידו. דבר דיבור על אופניו וכמו שדרשו הלל מלאכת המשכן ומקדש ומנורה: הנני מסכים. אלא הנני משמעותיה בכל מקום הריני מוכן ומזומן למלאות הצריך וכן פירש״י בכל מקום אבל כאן פירש״י דדייק וי״ו של ואני: היו נעשים מבול. משהיתים ומהבלים ומכלים העולם: יצמוק לשון מצטמק ויפה לו בפרק כירה ולמדנו בא במלת יגוע אין פירושו כמו ויגוע ויאסף אל עמיו שהיא מיתת נשיקה ולא נאמרה אלא אצל בצדיקים: ושלא ישתנו. צורת הפירות: הגבורים. הענקים: על החלון. ארובות השמים שנפתחו להוריד גשמים וסותמו ולא היה מזיק אותם וכשבאו ליכנס לתיבה היו רגליהם נכוות וזה היתה אות הברית שחום המים לא היה מזיק אותם וכדלקמן: מתערכלות נכוות: יחוללו. נפלו חללים ורש״י פירש לשון חיל ורעדה: שיניו קהות. כלומר שנפל לבו וגבורתו ולא היה יכול ליכנס לתיבה ובאריות בעלמא משתעי ולא משתעי באותו ארי שהכניסו נח לתיבה וכן פירש״י: נגר היית. פי׳ כך אמר הקב״ה לנח אתה בעצמך היית הנגר והאומן בבנין התיבה ואילולי בריתי לא היה מועיל לך כלומר מפני חום המים ואימת הבריות: אימתי כו׳. כיפיה דקרא קדייק ובאת אל התיבה כלומר בשעה שתבא אל תוך התיבה תצטרך לקיים בריתי שלא יזיק אתכם חום המים ואימת הבריות: חסרון. בא לעולם דבר וכפן רעב בלשון ארמית ומלאתי בירקנטי הטעם כיון שהקב״ה מתעסק בהורבן העולם לא יתעסק האדם ביישובו: גלמודה. פי׳ הערוך נוטריקון גלמוד דא מבעלה פי׳ מעותקת ונדחת מבעלה: בטרם תבא כו׳. לומר שאלו בשנות הרעב לא היו ראוין להוליד מפני שנאסר בהשמיש: נפשות. נפש רוח היות: ולא נבראו להם כו׳. כדלעיל בפרשת בראשית שבערב שבת בין השמשות נבראו ולא הספיקו ליבראות בגופן: ראם לא נכנסו. מפני גובה קומתו וגודלו כדאיתא בב״ב ובפ׳ דם חטאת: גוריו בני ראם הקטנים: אלא קשרו כו׳. אע״פ שמי המבול היו רותחין הא אמרינן בפרק חטאת שסביבות התיבה נתקררו המים: מתלם תלמיות. לשון תלמי מחרישה: כמן טבריה לסוסיתא. פי׳ כל כך היו התלמים גדולים כמו ממקום טבריה למקום סוסיתא: וגעת אמו. אמו של אותו ראם לעק. ממדבר וירד הראם אל המדבר אחר הברת קולה: אל תקבלהו. שזו היא עזות והשחתת דרך ודרים זכר ונקבה זכר אחר נקבה: רוב מכניסו. ר״ב מה שהכניס היה דבילה והטעם כדלקמ׳ שהיה ראוי לו ולהם ונראה דר׳ נחמיה שב לפרש דברי רבי אבא ולא פליג עליה: זמורות של גפן. להאכילם לפילים וכן הצובות להאכיל לצבאים וכן כולם. חצובות מין עשב כדאמרינן בפרק אין לדין הצובה מקטע רגליהון דרשעיא והוא מאכל צבאים כדאיתא בפרק מפנין: זמורות לנטיעות. לכשיצא מן התיבה ויטע מהם כרמים וכן יהורים לנטיעות תאנים וכו׳: יחור ים. כענפים מן התאנים נקראו יהורים ומן הזתים גרופים ומן הגפנים זמורות: שהוא לך ולהם כו׳. וכל אלו שהשב ר״א בר כהנא ראוים לו ולהם: אתה עיקר. שלא הכניסם רק בשביל עצמו ויטע מהם אח״כ נטיעות רק הפסוק׳ הי׳ נותן לבהמות וחיות אבל לא הכניסה בשבילם: אין אדם כונס כו׳ כלומר למדתך התורה דרך ארץ שלא יכניס אדם דבר אלא א״כ צריך לו ולרבי אבא כי טעמיה ולרבי נחמיה כי טעמיה: זה שיכון לעשיית התיבה. פירש״י ז״ל פסוק זה שכינו כאן לעשיית התיבה כלומר מוסב ושייך על עשיית התיבה כמו שפירש״י בפירוש החומש ולקמן בפ׳ נשא דף קע״ב ע״ג איתא כה״ג ממש וכן לקמן ע״ג גרס זה שיכון לכנוס בהמה וכו׳ (וכן בשה״ר ז ג) ולקמן פל״ד זה שיכון בזכות הקרבנות כלומר פסוק זה נכתב כאן ומוסב על הקרבת הקרבנות: הן ודיבורן. כלומר הן בעצמם מקולקלים כד״א אשר לא יכזבו מימיו הרי מולא מים שמימיו נפסקים הוא כזב וגם דיבורן כזב ושקר דייק מדכתיב דברי הסר וי״ו הרי שהדברים גם הם כזב וקרי דוברי הרי המדברים כזב: מדברותיהם. פירש״י מנהיגם ודבר שלהן מסייען לעשות רעה: זה התיר. דייק מדכתיב איש

שהניהם

נחמן בריה דר' שמואל בר נחמני. אמר לשאול. וכי יש אישות לדוד הלא מורד במלכות הוא וחשוב כמת. ועכשיו התיר קונעתו ועשה אותו זיטויטוס. וכאילו הוא מת ודמו מותר ואשתו מותרת. עמד שאול ונתן מיכל אשת דוד על פיו לפלטי בן ליש. וש"ד דכתיב (ש"א כב) ולא אבו עבדי שאול המלך לשלח יד בכהני ה'. אבל דואג הרגן. שנאמר (שם) ויסב דואג האדומי ויפגע בכהני ה'. יתעב ה'. שאינם לא חיים ולא נדונים. ואני כאשר עשו כן עשיתי. ומה ביני לבינם אלא שגמלת עלי ואמרת לי (ש"ב יב) גם ה' העביר חטאתך וגו'. ד"א תאבד דוברי כזב. מדבר בדור המבול. הן ודיבורן כזב. ר' פנחס אמר הן ומדברותיהן. איש דמים שנא' (איוב כד) לאור יקום רוצח יקטול עני ואביון ובלילה יהי כגנב. ומרמה שנא' כי מלאה הארץ חמס מפניהם. יתעב ה' שאינן לא חיים ולא נידונין. ואני כאשר עשו כן עשיתי. ומה ביני לבינם. אלא שגמלתני טובה ואמרת לי בא אתה וכל ביתך אל התיבה. ד"א בא אתה וגו'. כתיב (תהלים יא) כי צדיק ה' צדקות אהב ישר יחזו פנימו. ר' תנחומא בשם ר"י בר סימון מנחמא בשם ר' אליעזר בר יוסי אמרו אין לך אדם אוהב בן אומנותו. אבל החכם אוהב בן אומנותו. כגון ר' חייא דר' הושעיא. ור' הושעיא דר' חייא. והקב"ה אוהב את בן אומנותו שנא' כי צדיק ה' צדקות אהב ישר יחזו פנימו. זה נח. שנא' ויאמר ה' אל נח בא אתה וגו': כתיב (שם) ה' צדיק יבחן ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו. א"ר יונתן היוצר הזה אינו בודק קנקנים מרועעים שאינו מספיק לקוש עליהם אחת עד שהוא שוברם. ובמי הוא בודק בקנקנים יפים. שאפי' מקיש עליהם כמה פעמים אינם נשברים. כך אין הקב"ה מנסה את הרשעים אלא את הצדיקים. שנאמר ה' צדיק יבחן. וכתיב (בראשית כב) והאלהים נסה את אברהם. א"ר יוסי בן חנינא הפשתני הזה בשעה שהוא יודע שהפשתן שלו יפה. כל שהוא כותשה היא משתבחת וכ"ז שהוא מקיש עליה היא משתמנת. ובשעה שהוא יודע שהפשתן שלו רעה. אינו מספיק לקוש עליה אחת עד שהיא פוקעת. כך אין הקב"ה מנסה את הרשעים אלא את הצדיקים. שנא' ה' צדיק יבחן. אר"א משל לבעל הבית שהיו לו שתי פרות אחת כחה יפה ואחת כחה רע. על מי הוא נותן את העול. לא על זאת שכחה יפה. כך הקב"ה מנסה את הצדיקים שנא' ה' צדיק יבחן. זה נח שנאמר ויאמר ה' לנח כי אותך ראיתי צדיק לפני: כי אותך ראיתי צדיק. אמר ראב"ע מצינו שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו. שכן הוא אומר בנח איש צדיק תמים היה שלא בפניו. וכתיב כי אותך ראיתי צדיק לפני בפניו. ר"א בנו של ריה"ג אמר מצינו שאומרים מקצת שבחו של מי שאמר והיה העולם בפניו. שנא' (תהלים סו) אמרו לאלהים מה נורא מעשיך. שלא בפניו אומר (שם קלו) הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו: מכל הבהמה הטהורה וגו'. ר' יודן בשם ר' יוחנן ור' ברכיה בשם ר"א ור' יעקב דכפר חנין בשם ריב"ל. מצינו שעיקם הקב"ה שתים ושלש תיבות בתורה. כדי שלא להוציא דבר טומאה מתוך פיו. הה"ד מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו. ומן הבהמה הטמאה אב"כ. אלא אשר לא טהורה היא. א"ר יודן בר מנשה אף כשבא לומר להם סימני בהמה טמאה. לא פתח להם אלא בסימני בהמה טהורה (ויקרא יא) את הגמל כי לא מפרים פרסה אב"כ אלא כי מעלה גרה. (שם) ואת השפן כי איננו מפריס פרסה אב"כ אלא כי מעלה גרה. (שם) ואת החזיר כי איננו מעלה גרה אב"כ אלא כי מפריס פרסה הוא: גם מעוף השמים שבעה שבעה. א"ת ז' מכל מין נמצא אחד מהן שאין לו בן זוג. אלא שבעה זכרים ושבע נקבות. לא שאני צריך להם אלא להחיות זרע על פני כל הארץ: כי לימים עוד שבעה וגו'. אמר רשב"י הן עברו על התורה שניתנה למ' יום. לפיכך מ' יום ומ' לילה. אמר ריב"ז הם קלקלו את הצורה שניתנה למ' יום. לפיכך מ' יום ומ' לילה: ומחיתי את כל היקום. ר' ברכיה אמר קיומיה. ר' אבין אמר יקימוני. ר' לוי בשם ר"ל אמר זה קין שהיה תלוי ברפיון ובא מבול ושטפו. שנא' וימח את כל היקום: ויעש נח ככל אשר צוהו:

מתנות כהונה

שנכנסו שוין במעשיהם כאיש אחד: אמר לשאול. דואג אמר לשאול כו': קונעתו. פי' הערוך אשתו: זיטויטים. פרש"י הי כמו זוטא היפטא דלעיל פ"ב ור"ל משולל והוסר מן החיים כד"א לדשנו שפירושו הסרת הדשן וכן רבים הביאם רש"י ז"ל סוף פר' תרומה או י"ל עשה אותו כחיה בעלמא הפקר כחיות השדה והכי גרסינן בהדיא בשוחר טוב סימן נ"ב דמו מותר ואשתו מותרת לינשא לאחר: ולא נידונים. איני דן אותם שיזכו אח"כ לעוה"ב: ואני ברוב חסדך. כתיב מיד אחר יתעב ה' ודרים וי"ו כעטוף של ואני על של מעלה ממנו כלומר גם אני כל אלה עשיתי רק ברוב חסדך גמלת עלי שאמרת גם ה' וגו' על שחזרתי בתשובה ובאתי אל תוך ביתך להתפלל ולהתוודות על עונותי וכ"מ שוב בפירש"י: כי מלאה הארץ חמס. חמס הוא פחות משוה פרוטה כדלעיל פ' ל"א ולא ניתן להיכבון וזהו מרמה: ואני כאשר כו'. מדבר בנח: ה"ג וכן הוא בילקוט תלים כגון ר' חייא דר' הושעיא ור' הושעיא דר' חייא פי' שנים אלו היה בדור אחד ושניהם סדרו ברייתות של כל התלמוד ואין אלו היו מקנאין באלו: היוצר. אומן כלי חרס: לקיש. להקיש ולהכות:

אחת פעם אחת: יפים. הטובים והחזקים מקיש עליהם להראות אל הקונים כי טובים המה: הפשתני. אומן עושה ומתקן הפשתן: משתבחת. לשון שמן וטוב כלומר משתבחת מאוד: פוקעת. כמו בוקעת בחילוף אותיות בומ"ף כד"א במס' מעשרות הבקר לעניים כמו הפקר ובמס' ביצה מתיר ומפקיע והותך: כחה יפה. בריאה וחזקה: לא על זאת. בתמיה: ה"ג לנח וגו' כי אותך. ומצאתי רמז יבחן גימטריא ז"ה נ"ח: על התורה. על דברים שאפי' לא היו כתובים ראוים הם להכתב כגון כל מצות המושכלות או י"ל שהיו בהם אנשים מביני דעת לדעת את כל הכתוב בספר התורה הזה ולא עשו אותה: קלקלו הצורה. פירש"י בפירוש החומש כביכול הטריחו להקב"ה לצור צורת ממזרות ואין לך קילקול צורה גדול מזה או ר"ל שצורת הולד נתקלקל באמה כגון שהיתה מזנה סוף מ' יום ועיין פרשה אחרי מות: קיומיה. הם כל ההוי אשר ע"פ האדמה המקיים ומעמיד העולם: יקומיניה. אלו בני אדם המקיימים ומעמידים אותו: זה קין ונקרא יקומיניה ע"ש שקם על הבל אחיו: ברפיון. פירש הערוך בא"ה ועיין בזה בילקוט סוף בראשית בענין שמחזאי ורש"י פירש ביסורין

ה'. זה שיכון לכנוס בהמה חיה ועוף ׳ ונח בן שש מאות שנה והמבול היה מים וגו'. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר שנת המבול אינה עולה מן המנין. א"ל ר"נ אע"פ שאינה עולה מן המנין עולה היא בתקופות ובחשבונות: ויבא נח ובניו ואשתו וגו'. א"ר יוחנן נח מחוסר אמנה היה. אילולא שהגיעו המים עד קרסוליו לא נכנס לתיבה: ויהי לשבעת הימים ומי המבול. מלמד שתלה להם הקב"ה ז' ימי אבילות של משותלח הצדיק. כדי שיעשו תשובה ולא עשו. ד"א ויהי לשבעת הימים. אמר ריב"ל ז' ימים נתאבל הקב"ה על עולמו קודם שיבא מבול לעולם. מ"ט ויתעצב אל לבו. ואין עציבה אלא אבילות. שנא' (ש"ב יט) נעצב המלך על בנו: א"ר יוסי בן דורמסקית הם חטאו בגלגל העין שהוא דומה למים. אף הקב"ה לא פרע מהם אלא במים. א"ר לוי הם קלקלו סילונות שלהם. אף המקום שינה להם סידורו של עולם. דרך הארץ המטר יורד והתהום עולה. דכתיב (תהלים מב) תהום אל תהום קורא לקול צינוריך. ברם הכא נבקעו כל מעינות תהום רבה. ואח"כ וארובות השמים נפתחו: בעצם היום הזה בא נח. א"ר יוחנן אמר הקב"ה אם נכנס נח לתיבה בלילה. עכשיו יהיו כל דורו אומרים כך לא היינו יודעים בו. ואילו היינו יודעים בו לא היינו מניחין אותו ליכנס. אלא בעצם היום הזה בא נח. דרגיש ליה ימלל: המה וכל החיה. המה עיקר. והכל טפילה להם: כל צפור כל כנף. א"ר אלעזר בשם רבי אסי לחבריה פרט למורטיא ולקטעיא שהן פסולין לקרבנות בני נח: והבאים זכר ונקבה. א"ר אסי פרט לסרוחין ולמחוסרי אברים שפסולים לקרבן בני נח: והבאים זכר ונקבה. א"ל נח וכי קניגי אנא. א"ל מה איכפת לך. מובאים א"כ אלא הבאים מאיליהן היו באים. ר' יוחנן אמר כתיב (ישעיה לד) דרשו מעל ספר ה' וקראו. ומה אם להסגר בתיבה י"ב חדש היו באים מאיליהן. להפטם מבשר גבורים עאכו"כ. הה"ד (יחזקאל לט) בן אדם כה אמר ה' אלהים אמור לצפור כל כנף ולכל חית השדה הקבצו ובאו האספו מסביב על זבחי אשר אני זובח לכם זבח גדול על הרי ישראל ואכלתם בשר ושתיתם דם בשר גבורים תאכלו ודם נשיאי הארץ תשתו אילים כרים ועתודים פרים מריאי בשן כולם: ויסגור ה' בעדו. א"ר לוי משל למלך שקבע דרולומוסיא שלו במדינה. ונטל אוהבו וחבשו בבית האסורין ונתן ספרגוס שלו עליו. כך ויסגור ה' בעדו. בקשו להיפוך התיבה. והקיפה אריות שלא יגעו בה: ויהי המבול ארבעים יום על הארץ. רבי פנחס בשם ר"ל אמר כך היתה תיבתו של נח משוקעת במים כספינה הזו שהיא משוקעת ועומדת בלמין: ויגברו המים וגו'. א"ר פנחס משום ר"ל כך היתה תיבתו של נח שטה על פני המים כעל ב' קורות. כמין טבריא לסוסיתא. והמים גברו מאד מאד על הארץ וגו'. רבי יונתן סלק למצלי בירושלים עבר בהדין פלטאנים וחמתיה חד שמריי. א"ל להיכן את אזיל. א"ל למיסק למצלי בירושלים. א"ל לא טב לך למצלי בהדין טורא בריכא. ולא בההוא ביתא קלקלתא ׳ א"ל למה הוא בריך. א"ל דלא טף במוי דמבולא. נתעלמה מעיני ר' יונתן ולא השיבו. לשעה א"ל חמריה ר' הרשיני ואני משיבו. א"ל הין. א"ל אין מן טוריא רמיא הוא. הא כתיב ויכסו כל ההרים הגבוהים. ואין מן מכייא הוא לא אשגח ביה קרייא ולא אחשביה כלום. מיד ירד לו ר' יונתן מעל החמור והרכיבו ג' מילין. וקרא עליו ג' מקראות (דברים ז) לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך. אפילו בבהמות שבכם. (שיר ז) כפלח הרמון רקתך מבעד לצמתך אפילו הריקין שבכם רצוף תשובות כרמון. (הה"ד) (ישעיה נד) כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי ה' וגו': חמש עשרה אמה וגו'. רבי יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר ט"ו אמה

מתנות כהונה

ביכורין ומלקית וגרס דפיון כד"א (יבמות דף פ"ח) וקדשתו לא כלה דופנו: זה שיכון גרסי'. ועיין פירושו לעיל סוף פ' ל"ז: אינו עולה מן המנין. נח וחשוב שקודם מי המבול חי ו' מאות שנה ואחר המבול שלש מאות וחמשים שנה ועם שנת המבול תתקנ"א שנה וכתיב כל ימי נח אשר הי תתק"ן שנה הרי שנת המבול אינו נמנה לו בימיו והטעם לפי שהיה שנת צרה וכאילו מת ועבר מן העולם בשנה ההיא: לתקופת וכו'. לענין תקופות ועיבורים שמחשבין מבריאת עולם: ויבא נח ובניו ואשתו וגו' גרסי'. ודייק מסיפיה דקרא מפני מי המבול כמו שפירש"י בפי' החומש: כדי שיעשו תשובה. באבות דר' נתן פ' ל"א גרס דבר אחר קבע להם זמן זה בשביל תשובה: בגלגל העין. שעינם חמדו שאינו שלהם כ"ש כי מלאה הארץ חמס גם שמחיתו דרכם בנשי חבריהם: סילונית. צינורות ונתיבות דרך העולם: תהום וגו'. תהום התחתון קורא לתהום העליון לקול צינוריך שירדו מלמעלה: דרגיש ליה כו'. פי' שמרגיש בו וכואב לו ידבר וימחה ודוגמתו לקמן ס"פ מ"ז כו'. וכ"מ בערוך ובפסיקתא דפר' ב שלח גרס ודגיישא ליה ימלל ובערוך בערך גש תמלא כמך גם לגי' זו: המה עיקר. נח ובניו שבשבילם ניצולו כולם: למורטים כו'. שנמרטו נוצותיהם או נקטעו אחד מאבריהם דכתיב כל צפור משמע שלפניר כולו בלא חסרון וגם הכנף כולו והטעם כדי שיהיו ראויים לקרבן: לסרוחין. נראה פי' שנסרחו בזכרות או בנקבות. ורש"י פי' מיותרי אבר כד"א וסרח העודף: א"ל נח. להקב"ה:

קניגי. צייד עופות ומכיר את כלם אם זכר אם נקבה: מובאים. משמע ע"י אדם: דרולומוסיא. ענין הרג ומהומה ואבדון: ספרגוס. פי' הערוך חותם: בקשו. אנשי דור המבול להפוך התיבה והקיפה גרס: משוקעת במים כו'. נתבאר היטב בפי' רש"י ז"ל בפי' החומש: בלמין. פי' הערוך נמל ומחוז: כמין טבריא לסוסיתא. שמות של ב' מקומות הן ופי' כמו שיש ממקום טבריא למקום סוסיתא וכן פרש"י: סלק למצליא כו'. עלה להתפלל בירושלים: עבר בהדין פלטאנוס. פי' הערוך הר וכן הוא בפרשת עקב שהוא הר גריזים. ורש"י פירש פלטון ופאלוס בלע"ז: וחמתיה כו'. וראה אדם א' מאותה שנקראת שמריי: א"ל לרבי יונתן להיכן את הולך א"ל לעלות לירושלים להתפלל א"ל וכי אין יותר טוב לך להתפלל בהר הזה המבורך ולא באותו בית של אשפה ועל ב"ה אמר כן אותו רשע א"ל ר"י למה הר הזה מבורך א"ל שלא שוטף במי המבול נתעלמה התשובה מעיני ר"י לאחר שעה א"ל חמריה הוא אדם שמנהיג החמור רבי תן לי רשות ואני אשיב לו תשובה א"ל הן א"ל האמר לאותו רשע אם הר הזה אחד מן ההרים הרמים והגבוהים שבעולם הא כתיב כו'. הרי שהוצף במי המבול ואם מהרים הנמוכים הכתוב לא השגיח עליו ולא החשיבו לכתוב בפירוש שהוצף גם הוא והוא בקל וחומר מהרים הגבוהים: אפילו בבהמות. מנהיגי הבהמות אינם עקרים מדברי תורה: רצוף מחובר ומהודק מלא תשובה להשיב אל המבהילים: ה"ג כרימון והדין כל כלי יוצר וגו': ט"ו אמה כו'. וזהו דרך נס ודייק מדכתיב ברים

ע"ו

בהר. וט"ו בבקעה. ר"נ אמר ט"ו אמה בהר. אבל בבקעה כל שהן: ויגוע כל בשר הרומש וגו'. כל אשר נשמת רוח חיים באפיו וגו'. ר' שמואל חתניה דר' חנינא הברהון דרבנן אומר כאן הוא עושה נשמה רוח ולהלן הוא עושה נשמה נפש. מנין ליתן את האמור כאן להלן ואת האמור להלן כאן. ת"ל חיים חיים לגזירה שוה: מכל אשר בחרבה מתו. פרט לדגים. וי"א אף הן היו בכלל מאוספין. אלא שברחו לים הגדול לאוקיינוס: וימח את כל היקום וישאר אך נח. ר' הונא בשם ר' יוסי אך מיעוט שאף הוא היה גונח דם מפני הצנה:

פרשה לג ויזכור אלהים את נח ואת כל החיה וגו' כתיב (תהלים לו) צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה אדם ובהמה תושיע ה'. ר' ישמעאל ור"ע. ר"י אומר בזכות הצדיקים שקיבלו את התורה שניתנה מהררי אל את עושה עמהם צדקה עד כהררי אל. אבל רשעים שלא קיבלו את התורה שניתנה מהררי אל. את מדקדק עמהם עד תהום רבה. ר"ע אומר אלו ואלו מדקדק עמהם עד תהום רבה. מדקדק עם הצדיקים וגובה מהם מיעוט מעשים רעים שעשו בעוה"ז כדי להשפיע להם שלוה וליתן להם שכר טוב לעוה"ב. משפיע שלוה לרשעים ונותן להם שכר מצות קלות שעשו בעוה"ז כדי להפרע מהם לע"ל. א"ר לוי משל את הצדיקים בדירתן ואת הרשעים בדירתן. את הצדיקים בדירתן שנא' (יחזקאל לד) במרעה טוב ארעה אותם ובהרי מרום ישראל יהיה נויהם. ואת הרשעים בדירתן (שם לא) כה אמר ה' אלהים ביום רדתו שאולה האבלתי כסיתי עליו את התהום. ר"י בר ר' אמר הובלתי כתיב. אין עושין כסוי לגיגית לא של כסף ולא של זהב ולא של נחוש'. אלא של חרס לאותה שהם ממינה. כך רשעים השך וגיהנם השך תהום השך. הובלתי רשעים לגיהנם וכסיתי עליהם את התהום. חושך יכסה החושך. ר' יונתן בשם ר' יאשיה מסרס קרא צדקתך על משפטיך כהררי אל על תהום רבה. מה הרים הללו אין להם סוף. אף הצדיקים אין להם סוף למתן שכרן מה הרים הללו נכבשים לתהום שלא יעלה ויציף את העולם. כך הם הצדיקים נכבשים על הפורענות שלא יצאו וישרפו את העולם. ומה הרים הללו נזרעים ועושים פירות. כך מעשיהם של צדיקים עושים פירות. הה"ד (ישעיה ג) אמרו צדיק כי טוב וגו'. ומה תהום זה אין לו חקר. כך אין לפורענותן של רשעים חקר. הה"ד (שם) אוי לרשע וגו'. ומה התהום הזה לא נזרע ולא עושה פירות כך אין מעשיהן של רשעים עושין פירות. שאילו היו עושין פירות היו מחריבין את העולם. ריב"ל סליק לרומי חמא תמן עמודים מכוסים בטפיסין. בצנה שלא יקרשו ובשרב שלא יתבקעו. וכי הוה מהלך בשוקא חמא חד מסכן מכריך בחדא מחצלא. וא"ד פלגא מרדעת דחמרא. על אותן העמודים קרא צדקתך כהררי אל. הן דיהבת אשפע'. על אותו העני קרא משפטיך תהום רבה הן דמחיית גיית. אלכסנדרוס מוקדן אזל לגבי מלכא קציא לאחורי הרי השך ושלח ליה. נפק ליה והוא טעין גידומי דדהב בגו דסקוס דדהב. א"ל לממונך אנא צריך. א"ל ולא היה לך מה מיכול בארעך דאתיית לך להדין. א"ל לא אתית אלא בעיא למידע היך אתון דיינין. יתיב גביה. יומא הדא אתי חד ב"נ קביל על חבריה. אמר הדין גברא זבן לי חדא קילקלתא ואשכחית בגוה סימתא. ההוא דזבין אמר קילקלתא זבנית סימתא לא זבנית. וההוא דזבן אמר קילקלתא ומה דבגוה זבנית. אמר לחד מנייהו אית לך בר דכר. א"ל הין. ואמר לאוחרנא אית לך ברתא נוקבא. א"ל הין. א"ל זיל אסיב דין לדין והוי ממונא לתרויהון. המתיה יתיב תמה. א"ל מה לא דיינית טב. א"ל אין. א"ל אילו הוה גבכון היך הויתון דיינין. א"ל קטלין דין ודין ומלכותא נסבא ממונא דתרויהון. א"ל אית גבכון מטר נחית. א"ל הין. א"ל אית גבכון שמשא דנח. א"ל הין. א"ל אית גבכון בעיר דקיק. א"ל הין. א"ל תיפח רוחיה דההוא גברא לא בזכותכון נחית מטר ולא בזכותכוי שמשא דנחא עליכון

מתנות כהונה

ט"ו אמה גברו המים מלמעלה וא"כ ויכסו ההרים דמשמע מלמעלה לארץ גברו ט"ו אמה וגם ט"ו על ההרים וק"ל: כל שהן. מה שהיה שוה שהיה לפי עומק הבקעה בין רב בין מעט: נשמה רוח. דכתיב נשמת רוח: שמה נפש. כד"א ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה וע"ל סוף פרק י"ד: מאוספין. פירש"י דכתיב אסף עוף השמים ודגי הים: אך מיעוט. שאף נח לא נשאר בשלימותו: בדירתן. איך ידורו לעתיד: הובלתי. הבאתיו לרשע כדי לכסות עליו את התהום כדמפרש ואזיל מפני שראוי זה כראוי זה לאות לסימן: עמודים מכוסין גרסי': חמא תמן כו'. ראה שם עמודים שהיו מכוסים בטפוסין פי' הערוך כסוי של כרמים הנ' לווייריס: יקרשו. שיו נקרשים מחוזק הקור: מסכן עני: מכריך. היה כורך את עצמו במגלית של קנים וי"א בחלי מרדעת שמכסין על החמור בו היה מכסה את עצמו: הן דיהבת כו'. היכן שאתה נותן טובה אתה נותן בשפע ובמלוי: הן דמחיית כו'. היכן שאתה מכה אתה מכה בכח ובגאות גיית פירושו ל' גודל וגיאות ובפירש"י מצאתי גורס גזית ופי' בו מכה: ושלח ליה. אלכסנדרוס שלח למלך קציא שיבא אליו: נפיק ליה כו'. יצא והיה טוען ונושא לו מנחה תיכות זהב עשוי דמות לחם על שולחן של זהב: גדומי להם: דסקוס שלחן. א"ל אלכסנדרוס כי נממונך אני צריך בתמיה: א"ל ולא היה לך מה לאכול בארצך שבאת לך למקום הזה א"ל לא באתי רק שאני רוצה לידע היאך אתם דנין היה יושב אצלו יום א' כו': קבל. היה קובל על חבירו לפני המלך אומר זה האיש מכר לי אשפה כלומר חורבה: ואשכחית כו'. ומצאתי בתוכה אוצר טמון: ההוא דזבין. זה שקנה החורבה אמר החורבה והאשפה קניתי והאוצר לא קניתי ואיני חפץ בו מפני עונש גזל וזה שמכר האשפה אמר האשפה ומה שבתוכה מכרתי לו ואינני חפץ האוצר מפני עונש גזל ובירושלמי דפ' אלו מציאות משמע שכל אחד היה חפץ ליקח האוצר אמר נלכה קציא לאחד מבעלי הדין יש לך בן זכר א"ל אין וחזר ואמר לבעל הדין האחר יש לך בת א"ל אין: א"ל זילו כו'. לכו ויקחו זה את זו הבן להבת ויהיה הממון נדוניא לשניהם: חמתיה כו'. מלך קציא ראה את אלכסנדרוס יושב ומתמה והכי איתא בפ' המור בהדיא: א"ל מה כו'. כלומר מה אתה יושב ומתמה וכי לא דנתי יפה: אילו הוה כו'. אילו היה דין זה בא לפני הדיין אצלכם בארצכם היאך הייתם דנין אותו: א"ל קטלין כו'. היו הורגין זה וזה כלומר שני בעלי הדין וממון של שניהם היה נוטל המלך גם כן לקנס כי כל האוצר טמון היה למלך והיה נכנס להביאו למלך: אית גבכון מטר נהית גרסי'. פי' יש אצלכם מטר היורד מן השמים: שמשא דנח גרסי'. פי' השמש זורח: בעיר דקיק. גרס בירושלמי ופי' בהמות

אלא בזכותיה דבעירא דכתיב (תהלים לו) אדם ובהמה תושיע ה'. אדם בזכות בהמה תושיע ה'. ר' יהודה בר סימון פתר קרייא בנח. אמר הקב"ה צדקה שעשיתי עם נח בתיבה לא עשיתי עמו אלא עם הררי אל שנא' (בראשית ח) ותנח התיבה בחדש השביעי וגו'. (תהלים לו) משפטיך תהום רבה יסורין שהבאתי על דורו לא הבאתי עליהן אלא מתהום רבה שנא' נבקעו וגו'. וכשזכרתי לו לא לו לבדו הזכרתי אלא לו ולכל שיש עמו בתיבה הה"ד ויזכור אלהים את נח ואת כל החיה וגו': ד"א הה"ד (קהלת ט) עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא אליה מלך גדול וגו'. עיר קטנה זה העולם. ואנשים בה מעט זה דור המבול. ובא אליה מלך גדול וסבב אותה. זה הקב"ה. ובנה עליה מצודים גדולים. עקמן וכמנן. ומצא בה איש מסכן וחכם זה נח. ומלט הוא את העיר בחכמתו. ויעל עולות במזבח. ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא. אמר הקב"ה אתון לית אתון מנהרין ליה. אנא מנהר ליה שנא' ויזכור אלהים את נח: טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו (תהלים קמה) א"ר לוי טוב ה' לכל על הכל שהוא מעשיו. א"ר שמואל טוב ה' לכל ורחמיו על הכל שהן מדותיו הוא מרחם. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר טוב ה' לכל ומרחמיו הוא נותן לבריותיו. ר' תנחומא ור' אבא בר אבין בשם ר' אהא למחר שנת בצורת באה והבריות מרחמין אלו על אלו והקב"ה מתמלא עליהן רחמים. ביומי דר' תנחומא היו צריכין ישראל לתענית. אתון לגביה א"ל ר' גזור תעניתא גזר תעניתא יום קדמאי יום ב' יום ג' ולא נחת מטרא. עאל דרש להון א"ל בני התמלאו רחמים אלו על אלו והקב"ה מתמלא עליכם רחמים. עד שהן מהלקין צדקה לענייהם ראו אדם א' נותן מעות לגרושתו. אתון לגביה וא"ל ר' מה אנן יתבין הכא ועבירתא הכא. א"ל מה ראיתם. א"ל ראינו אדם פלוני נותן מעות לגרושתו. שלח בתריהון ואייתינון לגו ציבורא א"ל מה היא לך זו. א"ל גרושתי היא. א"ל מפני מה נתת לה מעות. א"ל ר' ראיתי אותה בצרה והתמלאתי עליה רחמים. באותה שעה הגביה ר' תנחומא פניו כלפי מעלה ואמר רבון כל העולמים מה אם זה שאין לה עליו מזונות ראה אותה בצרה נתמלא עליה רחמים. אתה שכתוב בך חנון ורחום ואנו בני ידידיך בני אברהם יצחק ויעקב עאכו"כ שתתמלא עלינו רחמים. מיד ירדו גשמים ונתרוה העולם. רבינו הוה יתיב לעי באורייתא קמי כנישתא דבבלאי בצפורין עבר חד עגל קודמוי אזל למתנכסה ושרי געי כמימר שיזבני. א"ל ומה אני יכול למעבד לך לכך נוצרת. והשש ר' את שיניו י"ג שנה. א"ר יוסי בר אבין כל אותן י"ג שנה שהיה חושש ר' את שיניו לא הפילה עוברה בא"י ולא נצטערו היולדות. בתר יומין עבר חד שרץ קמי ברתיה. ובעה למיקטליה. א"ל ברתי שבקי' דכתיב (תהלים קמה) ורחמיו על כל מעשיו. רבינו הוה ענותן סגי והוה אמר כל מה דיאמר לי ב"נ אנא עביד. חוץ ממה שעשו בני בתירא לזקני שירדו מגדולתן והעלו אותו. ואין סליק רב הונא ריש גלותא להכא אני קאים לי מן קודמוהי. למה דהוא מן יהודה ואנא מן בנימין והוא מן דכריא דיהודה ואנא מן נוקבתא. א"ל ר"ח רבה והרי הוא עומד בהוץ. נתכרכמו פניו של ר'. וכיון שראה שנתכרכמו פניו. א"ל ארונו הוא. א"ל פוק חזי מאן בעי לך לברא. נפק ולא אשכח ב"נ. וידע דהוא נזוף. ואין נזיפה פחותה מל' יום. א"ר יוסי ב"ר אבין כל אותן ל' יום שהיה ר' חייא רבה נזוף מרבינו. אליף לרב בר אהתיה כל כללי דאורייתא ואלין אינון כלליא דאורייתא הלכתא דבבלאי. לסוף תלתין יומין אתא אליהו זכור לטוב בדמותיה דר"ח רבה לגבי רבינו ויהב ידיה על שיניה ואתסי. כיון דאתי ר"ח רבה לגבי רבינו א"ל מה עבדת בשיניך. א"ל מן עונתא דיהבת ידך עילוה:

מתנות כהונה

קטנות: פתר ק רייא. פסוק לדקתך כהררי אל היה פותרו ודורשו על נח: גם הררי אל. על ידי הררי אל: אלא לו ולכל כו'. וזהו אדם ובהמה תושיע ה' שתשועת הס"י היה בשביל כולם: עקמן וכמנן. הרג שאורבין בם האויבים ובניינים עקומים לבא עליהם בעקיפו: ויעל עולות. וע"י זה נשבע הקב"ה שלא יוסיף עוד לו כיא מי המבול להליף העולם: מנהרין. מזכירין כד"א בכמה מקומות בתלמוד הכירנא בפ"ק דשבת נהיר והכיה פי' זכרן והכם: על הכל. הוא מרחם למי שהוא עושה כמעשיו: ה"ג וככי מוכה בילקוט תל ס א"ר שמואל טוב י"י לכל ורחמיו על כל מעשיו על הכל שהן מדותיו הוא מרחם. מר אמר הדא ומר אמר הדא ולא פליגי וכן ר' יהושע דסכנין כו' ור' תנחומא ור' אבא מפרשים הענין על מכוה ומרחמיו. מי שיש בו מדת הרחמנות שהוא מדותיו של הקב"ה וכדמפרש רבי תנחומא ואז"ל ופירש הכתוב ממדת הרחמנות הוא נותן רחמים על מעשי ידיו: ביומוי כו'. בימיו של רבי תנחומא היו צריכין ישראל למטר בשביל עצירת גשמים: אתון כו'. אמרו לרבי תנחומא וא"ל ר' גזור תענית גזר תענית ביום א' ויום ב' ויום ג' ולא ירד מטר: עאל כו'. נכנס לבית המדרש ודרש להם כו': עד שהן כו'. בעוד שהיו מחלקין צדקה לעניים: אתון לגביה כו'. באו אצל ר' תנחומא ואמרו ליה רבי מה אנו יושבין פה ועבירה כאן כמו שאחז"ל שאם יש משא ומתן ביניהן מנדין אותן: שלח בתריהון. אחרי האיש וגרושתו והביאם לתוך הצבור: מה היא לך זו. כלומר איזו קורבה יש לך בזו: שאין לה עליו כו'. כלומר ושונא היא ן שהרי גרשה: ונתרוה. לשון שבע כד א למען ספות הרוה: רבינו. הוא רבי יהודה הנשיא: הוה יתיב כו'. היה יושב ועוסק בתורה לפני בה"כ להבבליים בעיר ציפורי: לעי יגע. כלומר עמל: עבר כו'. היה עובר לפניו עגל אחד שהיו מוליכין אותו לשחטו והתחיל לצעוק לפניו כמו שאומר הצילני נא: חש"ש. היה חושש וכואב בשיניו: לא הפילה כו'. שיש כי הצדיקים מכפרים על הדור: בתר יומים כו'. לאחר ימים הלל. כלומר י"ג שנים אירע מעשה ששרץ א' היה עובר לפני בתו של רבי והיתה רוצה להמיתו אמר לה רבי בתי הניח אותו: ענותן סגי. עניו גדול והיה אומר כל מה שיאמר לי אדם לעשות דבר הכנעה ושפלות רוח אני עושה כו': שירדו. הורידו את עצמן מגדולתן: ואין סליק כו'. ואם היה עולה לכאן רב הונא הייתי עומד מפניו לכבודו מפני שהוא בא משבט יהודה: נתכרכמו. כמו פנו לירקון שהרד ונהפכו דמיו. ה"ג נתכרכמו פניו א"ר. אמרו הוא א"ל רבי לר' חייא צא וראה מי הפץ בך חוצה: ידע ר' חייא שהוא נזוף ורבי אמר כן שיצא מלפניו והיראה פניו: אליף כו. למד רבי עם רב בן אחותו כל כללות של כל התורה כולה: יהב ידיה כו'. הניח ידו על אותו שן שהיה חש בו ונתרפא מיד: שבא ר' חייא לאחר ל' יום אצל רבי א"ל מה אתה עושה בשינך שנתרפא: מן עונתא כו'. מן השעה

שנתת

איתנשמית. א"ל לית אנא ידע מה הוא. כיון דשמע כן שרי נהיג ביה יקרא וקרב תלמידים ומעייל ליה מלגאו. א"ר ישמעאל בר' יוסי ולפנים ממני. א"ל ח"ו לא יעשה כן בישראל. רבינו הוה מתני שבחיה דר"ח רבה קמיה דר"י בר' יוסי א"ל אדם גדול אדם קדוש. חד זמן המתיה בי בני ולא איתכנע מיניה א"ל ההוא תלמידך דהות משתבח ביה חמיתיה בי בני ולא איתכנע מינאי. א"ל ולמה לא איתכנעת מיניה. א"ל רבי חייא מסתכל הייתי באגדת תהלים. כיון דשמע כן מסר ליה תרין תלמידוי והוון עיילין עמיה לאשונה דלא ישהי ותזער נפשיה: ד"א טוב ה' לכל וגו'. ויזכור אלהים את נח וגו'. א"ר שמואל בר נחמני אוי להם לרשעים שהם הופכים מדת רחמים למה"ד. בכ"מ שנא' ה' מדת רחמים (שמות לד) ה' ה' אל רחום וחנון. וכתיב (בראשית ו) וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ. (שם) וינחם ה' כי עשה את האדם. ויאמר ה' אמחה וגו'. אשריהם הצדיקים שהן הופכים מדה"ד למדת רחמים. בכ"מ שנא' אלהים הוא מדה"ד (שמות כב) אלהים לא תקלל. עד האלהים יבא דבר שניהם. וכתיב (שם ב) וישמע אלהים את נאקתם ויזכור אלהים את בריתו וגו'. (בראשית ל) ויזכור אלהים את רחל וגו'. ויזכור אלהים את נח. מה זכירה נזכר לו שזן ופירנס אותם כל י"ב חדש בתיבה. ויזכור אלהים את נח והדין נותן בזכות הטהורים שהכניס עמו בתיבה. רבי אליעזר אומר לשם קרבנו נקרא שנא' וירח ה' את ריח הניחוח. ריב"ח אמר לשם נחת התיבה נקרא שנא' ותנח התיבה בחדש השביעי וגו'. ר' יהושע אומר לא ישבותו מכלל ששבתו. א"ר יוחנן לא שמשו מזלות כל י"ב חדש. א"ל ר' יונתן שמשו אלא שלא היה רשומן ניכר: ויסכרו מעינות תהום. א"ר אלעזר לרעה (בראשית ז) ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה וגו'. אבל לטובה ויסכרו מעינות תהום. אבל לא כל מעינות חוץ ממעין טבריה ואבלונים ומערת פמיים: ותנח התיבה בחדש השביעי בשבעה עשר וגו'. על טורי קרדונייא: ויהי מקץ ארבעים יום ויפתח נח. הדא מסייעא להדא דא"ר אבא ב"כ חלון: וישלח את העורב. הה"ד (תהלים קה) שלח חושך ויחשיך. ויצא יצוא ושוב. ר' יודן בשם ר' יהודה בר"ס התחיל משיבו תשובות. א"ל מכל בהמה חיה ועוף שיש כאן אין אתה משלח אלא לי. א"ל מה צורך לעולם בך לא לאכילה ולא לקרבן. ר' ברכיה בשם ר' אבא ב"כ אמר. א"ל הקב"ה קבלו שעתיד העולם להצטרך לו. א"ל אימתי. א"ל עד יבושת המים מעל הארץ. עתיד צדיק אחד לעמוד וליבש את העולם ואני מצריכו להם. הה"ד (מלכים א יז) והעורבים מביאים לו לחם ובשר בבקר ולחם ובשר בערב. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר עיר היא בתחום בית שאן ושמה ערבו. ר"נ אמר עורבים ממש היו. ומהיכן היו מביאים לו משלחנו של יהושפט. דרש ר"ע מעשה דור המבול בגנזק של מדי ולא בכו וכיון שהזכיר להם מעשה איוב מיד בכו. וקרא עליהם המקרא הזה (איוב כד) ישכחהו רחם מתקו רמה עוד לא יזכר ותשבר כעץ עולה. ישכחהו רחם הם שכחו רחמים מן הבריות אף הקב"ה שיכח רחמיו מהם. מתקו רמה שמיתק רמה מהן. עוד לא יזכר ותשבר כעץ עולה. א"ר אבהו תעקר אין כתיב אלא תשבר. כדבר שנשבר ואינו מעלה חלופין ואיזה זה. זה דור הפלגה: וישלח את היונה וגו' ולא מצאה היונה מנוח וגו'. יהודה בר נחמן בשם ר"ש אמר אילו מצאה מנוח לא היתה חוזרת. ודכוותה (איכה א) היא ישבה בגוים לא מצאה מנוח אילו מצאה מנוח לא היו חוזרים. ודכוותה (דברים כח) ובגוים ההם לא תרגיע ולא יהיה מנוח וגו'. הא אילו מצאו מנוח לא היו חוזרים: ויחל עוד שבעת ימים. ר' יוסי אמר ג' שבועים ימים. ויוסף שלח את היונה ותבא אליו היונה וגו'. טרף בפיה וגו'. מהו טרף קטיל המד"א (בראשית לז) טרוף טורף יוסף. א"ל אילו שבקתה אילן רב הוה

מתנות כהונה

ונחת ידך עליה נתרפאת: א"ל ר' חייא אין אני יודע מה הוא. זה שאתה אומר כי לא הנחתי ידי עליה כיון ששמע רבי כן והרגיש שאליהו עשה כן לכבוד רבי חייא התחיל לנהוג כבוד בר' חייא: וקרב תלמידיו. שהרחיק התלמידים לאחוריהם והכניס והקריב ר' חייא לישב לפניו וקרב כלומר הרחיק כה"א גשה לי והלאה: א"ר ישמעאל כו'. דרך שאלה אמר לר' הא יכנס ר' חייא גם לפנים ממני: מתני שבחיה. היה מספר שבחו אדם גדול הוא רבי חייא וכ"ג רש"י ז"ל גדול הוא אדם קדוש הוא: חד זמן כו'. פעם אחת ראה רבי ישמעאל לרבי חייא בבית המרחץ: ולא איתכנע כו'. ר' חייא לא היה נכנע מלפני ר' ישמעאל כלומר לא עמד בפניו: א"ל ההוא כו'. ר' ישמעאל אמר לרבי אותו תלמיד שהיית משבח אותו ראיתיו בבית המרחץ ולא קם מלפני: א"ל ר' לר' חייא למה לא עמדת מלפניו: מסתכל כו'. הרהרתי בהגדות תלים ומפני העיון הייתי טרוד ולא ראיתיו והא דאמר בפ"ק דקידושין שבבית המרחץ פטורין לקום לפני זקן בפ"ק דקדושין מתרץ ליה במעשה זה היתה בבתי בראי שהוא מקום הידור מדע דאל"כ לא בבתי גואי אסור להרהר בדברי תורה: כיון דשמע רבינו כן היה מסר לו שני תלמידים שיכנסו עמו לאשונה. פירש בערוך לכל מקום חשך וסתר של בית המרחץ כדי שלא יבא לידי סכנה. ובפרש"י נ לאתי אשונה עת בעת לידתה ה"י באשונה דמולדת: שלא יגבו. שלא ישתומט: ותזער נפשיה. תהא נעדרת: כ"ג ומפרנס אותם כל י"ב: והדין נותן כו. סיפיה דקרא קדייק ואת כל וגומר אשר אתו בתיבה לומר שזכרו בזכות בהמות הטהורים שהכניס ז' ז' כדי להקריב מהן קרבן ואותו זכות זכר לו: נקרא שמו נח על שם ניחוח: כ"ג בחדש השביעי וגומר. ר"א אומר לא ישבתו מכלל שלא שבתו: טבריה כו'. שמות מקומות הן שיש שמה מים חמין: טורא דקרדונא. תרגום של הרי אררט: מסייע להוא גרסי' פי' פסוק זה סיוע להוא דא"ר אבא מה שכתוב צהר תעשה לתיבה היינו חלון: שלח חשך ויחשיך. מי ששולח חשך עושה מעשה השוכים כמו כאן שנה שלא עורב שחור משהור תארו וה"א עוף טמא ומעל בשליחותו ותשובתו נשאר מעל ומצאתי בפרש"י דדייק מסיפיה דקרא ולא מרו את דברו וזה המיר את דברו: משיבו תשובות. ושוב דרשו לשון תשובה: קבלו בתוך התיבה: וליבש את העולם. וסוף שהחביא עצמו מפני איזבל אשת אחאב והעורבים מביאים לו כו': ושמה ערבו. ובני אותה העיר הביאו לו לחם וגו' וזהו העורבים כלומר בני מקום ערבו של יהושפט: שמיתק. המתיק הרימה והתולעה מהם שאכלו אותם: תעקר כו'. אילו כתיב תעקר היה משמע שנשתל במקום אחר: ואינו מעלה חליפין. אין לו תקנה להחליף גזעו: אילו מצאה כו'. דאל"כ למה לי ולא מצאה הלא בדיוקא אתא הא אם מצאה כו' לא היו חוזרים לירושלים: קטיל. כנית והרג את הזית קודם זמנו שלא היה עומד ליקצץ עדיין:

אינו

מתעביד. מהיכן הביאה אותו ר' אבא ב"כ אמר משבשושין שבא"י הביאה אותו. ר' לוי אמר מהר המשחה הביאה אותו דלא טפת ארעא דישראל במבולא. והוא שהקב"ה אומר ליחזקאל (יחזקאל כב) בן אדם אמור לה את ארץ לא מטוהרה היא ולא גשמה ביום זעם. רב ביבי אמר נפתחו לה שערי ג"ע והביאה אותו. א"ר אבהו אילו מג"ע הביאה אותו לא היתה מביאה דבר מעולה. או קנמון או פלסמון. אלא רמז רמזה לו א"ל לנח מוטב מר מזה. ולא מתוק מתחת ידיך: וייחל עוד שבעת ימים אחרים הדא מסייעא להא דאמר ריב"ח שלשה שבועות ימים. וישלח את היונה ולא יספה שוב אליו עוד: ויהי באחת ושש מאות שנה בראשון באחד לחדש. תנינן משפט דור המבול י"ב חדש. הא כיצד בשנת ת"ר שנה לחיי נח בחדש השני בי"ז יום לחדש. וכתיב ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה. זה מרחשון וכסליו. ויגברו המים על הארץ חמשים ומאת יום הרי טבת ושבט אדר ניסן ואייר. ותנח התיבה בחדש השביעי בשבעה עשר יום לחדש על הרי אררט זה סיון שהוא שביעי להפסקת גשמים. לט"ז יום חסרו ד"א. אמה לארבעה ימים. טפח ומחצה בכל יום. נמצאת אומר שהיתה התיבה משוקעת במים י"א אמה. וכולהם לששים יום חסרו. הה"ד והמים היו הלוך וחסור עד החדש העשירי. זה אב שהוא י' לירידת גשמים. ד"א ויהי באחת ושש מאות שנה בראשון באחד לחדש חרבו המים מעל הארץ. נעשית כמין טפיח. ובחדש השני בשבעה ועשרים יום לחדש יבשה הארץ. נעשית כגריד. זרעו אותה ולא צמחה. למה שהיה סימן קללה. ואין סימן קללה הוה לברכה. והמתינו עד שירדו גשמים וזרעו. לא הוה צריך קרא למימר אלא בט"ז יום לחודש השני יבשה הארץ. ומה ת"ל בשבעה ועשרים יום לחדש השני יבשה הארץ. אלא אלו י"א יום שימות החמה יתירים על ימות הלבנה. אמר רשב"ג כל מי שהוא רוצה לידע שימות החמה יתירים על ימות הלבנה י"א יום. יסרוט לו סריטה בכותל בתקופת תמוז. ולשנה הבאה באותו הזמן אין השמש מגעת לשם עד י"א יום. ומכאן אתה יודע שימות החמה יתירים על ימות הלבנה י"א יום. א"ר יוחנן לא שמשו המזלות כל י"ב חדש. א"ל ר' יונתן שמשו אלא שלא היה רשומן ניכר. רבי יהושע אומר לא ישבותו מכלל ששבתו:

פרשה לד וידבר אלהים אל נח לאמר צא מן התיבה (תהלים קמב) הוציאה ממסגר נפשי להודות את שמך בי יכתירו צדיקים כי תגמול עלי. הוציאה ממסגר נפשי זה נח שהיה סגור בתיבה י"ב חדש. להודות את שמך לתת הודיה לשמך. בי יכתירו צדיקים יתכללון בי צדיקיא. כי תגמול עלי שגמלת עלי ואמרת לי צא מן התיבה: ה' צדיק יבחן ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו (שם יא). א"ר יונתן היוצר הזה אינו בודק קנקנים מרועעים שאינו מקיש עליהם אחת עד שהיא פוקעת. ומה הוא בודק קנקנים יפים. שאפי' הוא מקיש עליו כמה פעמים אינו נשבר. כך אין הקב"ה מנסה אלא את הצדיקים. א"ר יוסי הפשתני הזה בשעה שהוא יודע שהפשתן שלו יפה. כל שהוא כותשה היא משתבחת. וכל שהוא מקיש עליה היא משתמנת. ובשעה שהוא יודע שפשתנו רעה. אינו מספיק להקיש עליה עד שהיא פוקעת. כך אין הקב"ה מנסה אלא את הצדיקים. שנא' ה' צדיק יבחן וגו'. ר' אליעזר אמר לבעל הבית שהיו לו ב' פרות אחת כחה יפה ואחת כחה רעה. על מי הוא נותן העול לא על אותה שכחה יפה. כך אין הקב"ה מנסה אלא הצדיק שנא' ה' צדיק יבחן. ד"א ה' צדיק יבחן זה נח שנא' צא מן התיבה: ר' יודן בשם ר' איבו פתח (משלי יב) בפשע שפתים מוקש רשע ויצא מצרה צדיק. ממרד שמרדו דור המבול בהקב"ה באת להם תקלה. ויצא מצרה צדיק זה נח שנא' צא מן התיבה: ד"א צא מן התיבה. כתיב (קהלת י) אם רוח המושל תעלה עליך מקומך אל תנח. מדבר בנח. אמר נח כשם שלא נכנסתי בתיבה אלא ברשות. כך אין אני יוצא אלא ברשות. בא אל התיבה. ויבא נח. צא מן התיבה. ויצא נח. ד"א צא מן התיבה. כתיב (שם ז) החכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים אשר היו בעיר. החכמה תעוז לחכם זה נח. מי' שליטים מי' דורות שמאדם ועד נח. ומכולם לא דברתי עם אחד מהם אלא עמך. וידבר אלהים אל נח: ד"א כתיב (שם ג) לכל זמן ועת לכל

מתנות כהונה

אילו שבקתי'. אילו הניח את תו. אילן גדול היה נעשה מ נו וכו': משבשושין. זמורות ג' שריגים ת"א תלתא שבשין: מהר המשחה. ששם היו גדלים זתים הרבה וע"ש כך נקרא הר המשחה: דלא טפת כו'. שלא הציף ארץ ישראל בימי המבול ולא נעקרו האילנות אע"פ שירדו שם המים שנאמר ויכסו כל ההרים הגבוהים אשר תחת כל השמים כן פי' הרמב"ן בסדר הזה: אלא רמז כו'. רב ביבי השיב כן שלעולם שערי ג"ע נפתחו לה והא דלא הביאה דבר מעולה ממנה לרמז עשתה כן דאי תימא דר' אבהו מסיים כן א"כ מנא ליה דלרמז הביאתו דלמא לא היה שם אילן אחר: ה"ג מר מזה. מתחת ידי הקב"ה: ולא מתוק כו'. דייק טרף לי מזון כפרש"י בסדר זה בפי' החומש ורמזה לו מוטב ונוח לי להתפרנס מתחת ידי הקב"ה אפילו במזון יותר מר מזית ממה שאתפרנס מתחת ידך במזון מתוק מדבש: הדא מסייע כו'. שבעת ימים הד עוד נראה עוד ז' ימים אחרים עוד ז' ימים ומקים השליחות הראשון לשליחות השני: בחדש השני זה מרחשון. ובסוף כתיב בשבעה ועשרים לחדש השני יבשה הארץ כדיתפרש לקמן והז"ל: טפיח לח וכדברי חז"ל טופח ע"מ להטפיח. וילקוט גרס כמין מקפה: כגריד יבש מאד: סימן קללה. כי המבול היו באים לקללה ואין קללה הוה לברכה שתלת הארץ על ידו: אלא בט"ז יום כו'. שכן הוא י"ב חדש מעת לעת: יתכללון. בי צדיקיא גרסי' וכ"מ גירסת רש"י ז"ל ופירושו כנסיה שעשית עמדי מכתירים ומגדילים אותך הצדיקים שקבעו בסדר תפלה וגם את נח באהבה זכרת כן פירש"י ז"ל: היוצר הזה. עיין ביאורו לעיל פ' ל"ב: כך אין אני יוצא כו'. ופי' הכתוב אם תעלה מעמך רוח ממשלה של מדת הדין אעפ"כ מקומך אל תנח מעצמך אלא בצווי של מקום: תעלה לשון הכרה. כד"א ויעל אלהים מעל אברהם כעלות גדיש בעתו

הפין תחת השמים. זמן היה לנח ליכנס לתיבה שנא' בא אתה וכל ביתך אל התיבה. וזמן היה
לו שיצא ממנה שנאמר צא מן התיבה. משל לפרנס שיצא מן המקום והושיב אחר תחתיו.
כיון שבא א"ל צא ממקומך. משל לסופר שיצא למקום אחר והושיב אחר תחתיו. כיון שבא א"ל
צא ממקומך. כך נח צא מן התיבה ולא קיבל עליו לצאת אמר אצא ואהא פרה ורבה למארה.
עד שנשבע לו המקום שאינו מביא מבול לעולם שנ' (ישעיה נד) כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי וגו':
אתה ואשתך ובניך ונשי בניך. ר' יודן בר ר' סימון ור' יוחנן בשם ר' שמואל ב"ר יצחק. נח
כיון שנכנס לתיבה נאסרה לו פריה ורביה. הה"ד ובאת אל התיבה אתה ובניך לעצמך ואשתך
ונשי בניך לעצמן וכיון שיצא התירו. הה"ד צא מן התיבה אתה ואשתך. א"ר אייבו (איוב ל)
בחסר ובכפן גלמוד. אם ראית חוסר בא לעולם וכפן בא לעולם. גלמוד הוי רואה את אשתך
כאילו גלמודה. א"ר הונא כתיב (בראשית מא) וליוסף יולד שני בנים. אימתי בטרם תבא שנת
הרעב: כל החיה אשר אתך וגו'. א"ר יודן הוצא כתיב היצא קרי. ושרצו בארץ ולא בתיבה.
ופרו בארץ ולא בתיבה. כל החיה וכל הרמש וגו' כל רומש א"ר אייבו רומש מלא פרט לכלאים.
למשפחותיהם פרט לסירוס. על ז' דברים נצטוו בני נח על ע"ז ועל ג"ע ועל ש"ד ועל ברכת ה'
ועל הדין ועל הגזל ועל אבר מן החי. ר' חנינא בן גמליאל אומר אף על הדם מן החי. ר' אליעזר
אומר אף על הכלאים. רשב"י אומר אף על הכשפים. ר"י בן ברוקא אומר אף על הסירוס.
א"ר אסי על כל האמור בפרשה נצטוו בני נח. (דברים יח) לא ימצא בך מעביר בנו ובתו וגו'.
וכתיב בתריה כי תועבת ה' כל עושה אלה: ויבן נח מזבח לה'. ויבן כתיב נתבונן. אמר מפני
מה צווני הקב"ה וריבה בטהורים מן הטמאים. אלא להקריב מהן קרבן. מיד ויקח מכל הבהמה
הטהורה וגו'. ר"א בן יעקב אומר על מזבח הגדול שבירושלים ששם הקריב אדה"ר שנאמר
(תהלים סט) ותיטב לה' משור פר מקרן מפריס: וירח ה' את ריח הניחח. ר' אליעזר ור' יוסי בר
חנינא. ר"א אומר שלמים הקריבו בני נח. ר"י ב"ח אומר עולות הקריבו. אתיב ר"א לריב"ח
והא כתיב (בראשית ד) והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן. מדבר שחלבו קרב. מה
עביד לי' ר' יוסי. מן שמניהון. אתיב ר"א לריב"ח והא כתיב (שמות כד) וישלח את נערי בני
ישראל ויעלו עולות ויזבחו שלמים וגו'. מה עביד ליה ר' יוסי. שלמים בעורן בלא הפשט
וניתוח. אתיב ר"א לריב"ח והא כתי' (שם יח) ויקח יתרו חתן משה עולה וזבחים. מה עביד
ליה ר"י בר חנינא. כמ"ד לאחר מ"ת בא יתרו. א"ר הונא איתפלגון רבי ינאי ור' חייא רבה.
ר' ינאי אומר קודם מ"ת בא. ור' חייא רבה אמר לאחר מ"ת בא. א"ר חנינא ולא פליגי. מ"ד
קודם מ"ת בא יתרו. הקריבו בני נח שלמים. ומ"ד אחר מ"ת בא יתרו. עולות הקריבו. ודא
מסייע לריב"ח דכתיב (ש"ר ד) עורי צפון ובואי תימן. עורי צפון זו העולה שהיתה נשחטת בצפון.
ומה הוא עורי. דבר שהיה ישן ונתעורר. ובואי תימן אלו השלמים שהיו נשחטים בדרום. ומהו
ובואי. דבר של חדוש. ר' יהושע בשם ר' לוי אמר קרא מסייע ליה לריב"ח (ויקרא ו) זאת תורת
העולה היא העולה שהיו בני נח מקריבין. וכי אתיא לשלמים כתיב וזאת תורת זבח השלמים
אשר הקריבו אכ"כ. אלא אשר יקריבו מיכן ולהבא. וירח ה' את ריח הניחח. הריח ריחו של
אברהם אבינו עולה מכבשן האש. וירח ריח של חנניה מישאל ועזריה עולה מכבשן האש.
משל לאוהבו של מלך שכיבדו ושלח לו דורון נאה. דסקוס נאה. ועמד בנו ולא כיבדו. עמד בן
בנו וכיבדו. א"ל מה דמי דורון דידך לדורון דסבך. וירח ה' הריח ריח דורו של שמד. רב שלום
בשם ר' מנחמא בר זעירא אמר משל למלך שהיה מבקש לבנות לו פלטין על הים, ולא היה
יודע היכן לבנותה ומצא צלוחית של אפולסמון והלך והריחה ובנה אותה עליה. הה"ד (תהלים כד)
כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה. באיזה זכות. בזכות (שם) זה דור דורשיו מבקשי
פניך יעקב סלה: ויאמר ה' אל לבו. הרשעים הן ברשות לבן. (תהלים יד) אמר נבל בלבו. (בראשית
כז) ויאמר עשו בלבו. (מ"א יב) ויאמר ירבעם בלבו. (אסתר ו) ויאמר המן בלבו. אבל הצדיקים
לבן ברשותן (ש"א א) והנה היא מדברת על לבה. (שם כז) ויאמר דוד אל לבו. (דניאל א) ויאמר דניאל

מתנות כהונה

בעתו ונעלה הענן: צא ממקומך כו'. וכן נח היה מנהיג ודבר
על כל מה שהי' אשר תחת השמים עד כלות י"ב חדש ואח"כ אמר לו
הקב"ה צא: משל לסופר. המשיל השגחת הב"י לסופר כי הכל גלוי
וידוע לפניו ועל ספרו כלם יכתבו אחד לא נעדר: למארה. לקללה
אבל בתיבה נאסר בתשמיש המטה שהרי א"ל בא אל התיבה אתה
ובניך ואשתך ונשי בניך כדדייק לעיל וכן הוא בסמוך ויש בו טעם
בספר הזוהר בפ' זו: הוצא כתיב כו'. פי' עשה להם שיהיו פרים
ורבים פירושו היה כופה אותם מלשון גט מעושה שכל זמן שהיו
בתיבה נאסרו בתשמיש המטה: פרט לכלאים. כלומר שיהיה הרמישה
שלימה ברצון ה' ולא כלאים: פרט לסירוס. שאינו מעמיד
משפחות. בפ' י' בפרשה לא ימצא וגו' וכדמפרש ואזיל: כל עושה
אלה וגו'. ודייק מסיפיה דקרא ובגלל התועבות: ה' מורישם מפניך
ואי לאו דמוזהרו לא היו נענשים עליהם שאין עונשין אלא אם כן
מוזהרים כך פירש"י: ויבן כו'. מדלא כתיב ויבנה פירושו לשון
התבוננות: וריבה בטהורים. להכניס לתיבה ז' זוגות מכל מין ומין:
על מזבח הגדול. דייק מדכתיב במזבח ה' בשימוש פתח מורה על
מזבח הידוע כבר: הק' יבו בני נח שלמים כו'. לעיל פרשה כ"ב ושם
פירשתיו: בעורן. ש. עור נשארה שלימה על הבשר בלי הפשט וניתוח:
וירח יי' את ריח הניחוח. הרי ג' ריחות לרמז על ג' ריחות טובות
דלקמן, שבזכותן ריחם על הארץ וכדמפרש ואזיל: דסקים. פירוש
שלהן: מה דמי כו'. מה מאוד דומה דורון שלך לדורון ששלח לי
זקנך וכן מאברהם עד המ"ו לא מלינו מי שמסר נפשו בכבשן כאש
על כבוד ה' יתברך וכן מצאתי בפירש"י: פלטין על הים כו'. בן
הבונה הזה עומד על המים ואחר המבול היה תחלת בנייתו:
אף לפלטין. שכן פלסמון: וריחה היה מריח אותה: ובנה אותה עליה.
על אותו מקום שהיה מונח הצלוחית: דור דורשיו. זה דורו של שמד

אל לבו. ויאמר ה׳ אל לבו: לא אוסיף ולא אוסיף. ליסגי ליסגי. ורבנן אמרי לא אוסיף לבני נח לא אוסיף לדורות. א״ר הייא רבה עלובה היא העיסה שנחתומה מעיד עליה שהיא רעה כי יצר לב האדם רע מנעוריו. אבא יוסי החורתי אומר עלוב הוא השאור שמי שברא אותו מעיד עליו שהוא רע. שנאמר (תהלים קג) כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו. רבנן אמרי עלובה הנטיעה שמי שנטעה מעיד עליה שהיא רעה. שנאמר (ירמיה יא) וה׳ צבאות הנוטע אותך דבר עליך רעה. שאל אנטונינוס את רבינו א״ל מאימתי יצה״ר נתון באדם. משיצא ממעי אמו או עד שלא יצא ממעי אמו. א״ל עד שלא יצא ממעי אמו. א״ל לאו. שאילו היה נתון בו עד שהוא במעי אמו היה חוטט את בני מעיה ויוצא. והודה לו ר׳ שהשוה לדעת המקרא שנא׳ כי יצר לב האדם רע מנעוריו. ר׳ יודן אמר מנעריו כתיב. משעה שהוא ננער לצאת ממעי אמו. ועוד שאל אנטונינוס את רבינו א״ל מאימתי נשמה ניתנה באדם. משיצא ממעי אמו או עד שלא יצא ממעי אמו. א״ל משיצא ממעי אמו א״ל לאו. משל אם תניח בשר ג׳ ימים בלא מלח מיד הוא מסריח והודה לו ר׳ שהשוה דעתו לדעת המקרא שנאמר (איוב י) חיים וחסד עשית עמדי ופקדתך שמרה רוחי מאימתי נתת בי את הנשמה משהפקדתני: עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקור והום וגו׳. ר׳ יודן בשם ר׳ שמואל מה סבורים בני נח שבריתן כרותה עומדת לעד אלא כל זמן שהשמים והארץ קיימין בריתן קיימת. לכשיבא אותו יום שכתוב בו (ישעיה נא) כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה. באותה שעה (זכריה יא) ותופר ביום ההוא וגו׳. א״ר אהא מי גרם להם שימרדו בי לא ע״י שהיו זורעין ולא קוצרין יולדין ולא קוברין. מיכן ואילך זרע וקציר יולדין וקוברין קור והום חמה חכאכית. קיץ וחורף מקייץ אני עליהם את העוף המד״א (ישעיה יח) וקץ עליו העיט וכל בהמת הארץ עליו תחרף. מעשה היה באחד מגדולי הדור שהיה חושש את ראשו. ואית דאמרי ר׳ שמואל בר נחמן היה אומר חמי מה עבד לן דרא דמבולא. ד״א עוד כל ימי הארץ. ר׳ הונא בשם ר׳ אחא מה סבורים בני נח שבריתן כרותה ועומדת לעד. כך אמרתי להם עוד כל ימי הארץ וגו׳. אלא כל זמן שהיום והלילה קיימין בריתן קיימת וכשיבא אותו היום שכתוב בו (זכריה יד) והיה יום אחד הוא יודע לה׳ לא יום ולא לילה. באותה שעה ותופר ביום ההוא וגו׳. א״ר יצחק מי גרם להם שימרדו בי לא על שהן זורעין ולא קוצרין דא״ר יצחק אחת למ׳ שנה היו זורעים. ומהלכין מסוף העולם ועד סופו לשעה קלה. ומתלשין ארזי לבנון בהליכתן. והיו אריות ונמרים השובים בעיניהם כנימה בבשרו. הא כיצד היה להם אויר יפה כמן הפסח ועד העצרת: רשב״ג אומר משום ר״מ וכן היה ר׳ דוסא אומר כדבריו חצי תשרי ומרחשון והצי כסליו זרע. הצי כסליו וטבת וחצי שבט חורף. הצי שבט ואדר והצי ניסן קור. הצי ניסן ואייר והצי סיון קציר. הצי סיון ותמוז והצי אב קיץ. הצי אב ואלול והצי תשרי חום. ור׳ יהודה מונה ממרחשון ר״ש מתחיל מתשרי: א״ר יוחנן לא שמשו מזלות כל י״ב חודש. א״ל ר׳ יונתן שמשו אלא שלא היה רשומן ניכר. ר״א ור׳ יהושע. ר״א אומר לא ישבותו לא שבתו. ר״י אומר לא ישבותו מכלל ששבתו: ויברך אלהים את נח ואת בניו פרו ורבו ומלאו את הארץ (בראשית ט) זה שיכן בזכות הקרבנות: ומוראכם והתכם יהיה. מורא והתית הזרו ורדייה לא חזרה. ואימתי הזרה. בימי שלמה. שנא׳ (מ״א ה) כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה. תני רשב״א אומר תינוק בן יומו חי מחללין עליו את השבת אבל דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו את השבת. כ״ז שאדם חי מחללין עליו את השבת אבל אם מת אין מחללין עליו את השבת. וכן היה רשב״א אומר תינוק בן יומו חי אין משמרים אותו מפני החולדה ומפני הנחש שלא ינקרו את עיניו. ארי רואה אותו ובורח. נחש רואה אותו ובורח. אבל עוג מלך הבשן מת

מתנות כהונה

שהיו דורשין ה׳ יתברך בכל נפשם: לבו כלומר ילה״ר כי הלב הוא לכל המעשים אשר לא תעשנה ואשמה בה: לסגי לסגי כו׳. ר״ל כמו לא סגי כלומר אי אפשר לאבד עולמי עוד ולעיל פ׳ כ״ז גרסי׳ לסגי לסגי פי׳ כלומר לא היה דך מעולמים וכן לא יוסיף לא סגי ולא יסגה ומצאתי בפירש״י ליסגי ליסגי להוסיף עון על עון ולהרוע ביחד: עלובה. לשון הלוף והרפה ובזיון: אבא יוסי החורתי. כך שמו: חוטט. חופר ותוקר כדאמר במס׳ סוכה החוטט בגדים: שהשוה. דעתו לדעת המקרא ועיין כ״ז בפ׳ חלק: מנעוריו. כדמפרש ואזיל ר׳ יודן: א״ל לאו. רחוק הוא שיאמר פה קדוש שאינו אי בעוד שהוא במעי אמו והכתוב אומר ויתרוצצו הבנים וגו׳ וגם בסמוך אמר ר׳ בעוד שהוא במעי אמו נתון בו יצר הרע והם אינן אי עדיין יצר הרע מאי עבידתיה ונ״ל שעל הנשמה הטובה שעליה נקרא חי מדבר הם מדברים וכמו שפירש״י ז״ל בפ׳ בראשית לנפש חיה שניתוסף בו דיעה ודיבור ודיקדוק לשונם יורה על זה באמר מאימת נשמה נתנה כו׳ ולא אמר רוח חיים ועניין הסרחון הוא שיהא מונח בבטן אי מדבר ועובר ירך אמו גם הוא ונמשל כבהמות נדמה וכתוב מקיים זה כמה שאמר חיים וחסד וזהו תוספת כח יותר על הבהמות דרך חסד ויתרון הבשר הנשמה: משהפקדתני. כלומר שפקדתני לברא אותו

וה״ג ג״כ בערוך זורעין ולא קוצרין. כלומר כל מעשיהם היו מוצלחים ועולים בדם היטב היטב וכדמפרש ר׳ יצחק לקמן וכן פירש״י. נראה דה״ג מכאן ואילך זרע וקציר זורעים וקוצרין יולדין וקוברים וגירסת הילקוט מוכח כן שגורם מכאן ואילך זרע וקציר ותו לא: חמה הום פירושו חמה והוא תי של חום כדמפרש והולך: חכאכית והוא מין שהין ועיין בערוך ערך חך ולעיל ריש פי״ט: מקייץ מקיץ ומעורר: חמי מה כו׳. ראו מה עשה לנו דור המבול שקודם לכן היו חיים טובים בלי צער ובלי חולה: היו זורעים. והיו מספיק להם עד מ׳ שנה. וע״ל פי״ג שכל מ׳ שנה היה איד עולה מן הארץ והיה משקה את הארץ והיה מספיק להם עד מ׳ שנה: כנימה כמו כנים ותולעים ובילקוט גרס כקלמתא והוא תרגום של כנים: ממרחשון. מתחיל למנות מנין העתים: לא שבתו. ויו״ד כאיתן עתיד במקום עבר כמו אז ישיר וכן רבים וע״ל פכ״ה ופל״ג הגירסא קלת בענין אחר ושם נתבאר: זה שיכן כו׳. כלומר שכן ושייך בשביל הקרבנות וע״ל פל״ה: מורא והתית חזרו כו׳. אחר המבול חזרו לביות פחד ומורא האדם על החיות כמו שהיה בימי אדה״ר אבל רדייה לא חזרה שלא נאמר ורדו אלא לנח: ארי רואה אותו כו׳. שכל זמן שהאדם עושה רצון בוראו אינו מתיירא מן החיה והחיה בורחת מפניו שנאמר אלהים אשר על

משמרין אותו מן החולדה ומן העכברים שלא ינקרו את עיניו. כ"ז שאדם חי מוראו על הבריות. מת ניטל מוראו מן הבריות הה"ד ומוראכם וחתכם יהיה: כל רמש אשר הוא חי אך בשר בנפשו דמו. ר' יוסי בר אייבו בשם ר' יוחנן אדה"ר שלא הותר לבשר תאוה. לא הוזהר על אבר מן החי. אבל בני נח שהותרו לבשר תאוה הוזהרו על אבר מן החי. אך להביא את החונק עצמו. יכול כשאול. ת"ל אך. יכול כחנניה מישאל ועזריה. ת"ל אך. מיד כל חיה זה המוסר את חבירו לחיה להרגו. מיד איש אחיו זה השוכר את אחרים להרוג את חבירו. ד"א מיד כל חיה אדרשנו אלו ארבע מלכיות. ומיד האדם מיד איש אחיו זה עשו דכתיב (בראשית לב) הצילני נא מיד אחי מיד עשו. אדרוש את נפש האדם אלו ישראל שנא' (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם. שופך דם האדם באדם דמו ישפך וגו'. א"ר חנינא כולהם כהלכות בני נח בעד אחד בדיין אחד בלא עדים ובלא התראה ע"י שליח ע"י עוברים. בעד אחד בדיין אחד שופך דם האדם באדם אחד. דמו ישפך. בלא עדים ובלא התראה שופך דם האדם דמו ישפך. ע"י שליח שופך דם האדם ע"י אדם דמו ישפך. ע"י עוברים שופך דם האדם. ר' יהודה בר סימון אמר אף החונקו שופך דם האדם וגו'. א ר לוי הרי שהרג ולא נהרג אימתי הוא נהרג לכשיבא אדם. שופך דם האדם באדם דמו ישפך: דרש ר"ע כל מי שהוא שופך דמים מעלים עליו כאילו הוא ממעט את הדמות. מ"ט שופך דם האדם באדם דמו ישפך. מפני מה כי בצלם אלהים עשה את האדם. דרש ראב"ע כל מי שהוא מבטל מפריה ורביה מעלה עליו הכתוב כאילו הוא ממעט את הדמות. מ"ט כי בצלם אלהים עשה את האדם וכתיב בתריה ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו. דרש בן עזאי כל מי שהוא מבטל מפריה ורביה מעלה עליו הכתוב כאילו שופך דמים וממעט את הדמות. מ"ט שופך דם האדם מפני מה כי בצלם אלהים וגו' ומה כתיב אחריו ואתם פרו ורבו. א"ל ראב"ע נאים דברים היוצאים מפי עושיהן. ב"ע נאה דורש ולא נאה מקיים. א"ל אני לפי שחשקה נפשי בתור'. אבל יתקיים העולם באחרים: ואתם פרו ורבו. אמר ר"ל ברית נחלקה לאוירות. רשב"ל הוה יתיב לעי באוריתא בחדא אילטיס דטבריא. נפקון תרתין נשין מן תמן. אמרה חדא להברתה בריך דאפקן מן הדין אוירא בישא. צווח להון ואמר להון מה הן אתון. אמרין מן מזגא. אמר אנא הכים מן מזגא ולית בה אלא תרתין עמודין. אמר ברוך שנתן חן מקום על יושביו. הד תלמיד מן דר' יוסי הוה יתיב קודמוי הוה מסבר ליה ולא סבר ליה. א"ל למה לית את סבר. א"ל דאנא גלי מאתראי. א"ל מהיכן אתר את. א"ל מן גובת שמאי. א"ל ומה אינון אוירא דתמן. א"ל כד ינוקא מתיליד אנן גבלין ליה אדמדמני וטושין מוחיה דלא יכלוניה יתושא. אמר ברוך שנתן חן מקום בעיני יושביו. אף לע"ל כן שנא' (יחזקאל לו) והסירותי את לב האבן מבשרכם וגו' לב בשר לב בוסר בחלקו של חבירו:

פרשה לה ויאמר אלהים אל נח ואל בניו וגו' ואני הנני מקים. רבי יהודה ורבי נחמיה. ר' יהודה אמר לפי שעבר על הצווי לפיכך נתבזה. ור"נ אמר הוסיף על הצווי ונהג בקדושה. לפיכך זכה הוא ובניו לדיבור. ויאמר אלהים אל נח ואל בניו: ויאמר אלהים זאת אות הברית אשר אני נותן ביני וביניכם וגו' לדורות עולם. אמר ר' יודן לדרת כתיב. פרט לשני דורות. לדורו של חזקיהו. ולדורו של אנכה"ג. ר' חזקיה מוציא דורו של אנכה"ג. ומביא דורו של רשב"י. אליהו זכור לטוב וריב"ל הוון יתבין תנין כחדא. מטון שמועה מן דרשב"י. אמרי הא מרא דשמעתא ניעול ונישייליה. על אליהו ז"ל לגביה. א"ל מאן עמך א"ל גדול הדור

מתנות כהונה

כי האדם כמו שאמר בספר הזוהר בפ' התכם קרי ביה והתכם לשון חיות: שלא הותר כו'. עיין בפירש"י ז"ל בחומש: לא הוזהר. לא היה צריך להזהירו על כך: ה"ג ואך את דמכם וגו' להביא וגו': כשאול. שהפיל עצמו בחרב בעבור שלא יתעללו בו הפלשתים ויהיה חלול כבוד שמים בדבר: ארבעה מלכיות. שנקראו חיות בספר דניאל ועיין לקמן פרשה שמיני: ע"י שליח. השולח שליח להרוג חבירו השולח חייב משא"כ בדין ישראל שהשליח חייב שאין שליח לדבר עבירה: ע"י עוברים. פרש"י ז"ל על עוברים שבמעי אמן נתחייבים מיתה והיינו דם האדם באדם בעודו במעי אמו: החונקו. אע"פ שלא שפך דמו ודייק באדם משמע שנשאר דמו בקרבו: לכשיבא אדם. כלומר לתחיית המתים ויבא אדה"ר ובפ' והחונק גרם להשיבואו כל בני אדם: מפי עושיהן. כאומר דבר תורה ומקיים מה שאומר: ולא נאה מקיים. שלא היה נשוי אשה שחשקה כו'. ואם ישא אשה יהא טרוד בפרנסת אשתו ובניו ויתבטל מתלמודו: ברית נחלקה. שכל אקלים ואקלים אע"פ שאוירה לא טוב הוא הן יושביה עליו ובוחרים בישיבתו וכדמפרש ואזיל ודייק מדכתיב שרצו בארץ ורבו בה שבאותה ארץ ששרוצין ופרין ורבין בו בו ירבו וידגו וכן פרש"י: בהדא אילטיס פירש"י רחוב: הוה יתיב כו'. היה יושב ועוסק בתורה ברחוב של טבריה יצאו שני נשים משם כו': בריך כו'. ברוך הוא שהצילנו מן אויר הרע הזה היה קורא ר"ל לכן ואמר לכן מהיכן אתם אמרו ממקום שנקראת מזוגא אמר רשב"ל אנכי מכיר מקום המקום הזה ואין בו מקום ראוי לישוב אלא בין העמודים כן פירש"י ואולי ר"ל כמו שיעור בין העמודים שם היה יושב ושונה כדאמרי' ביני עמודי היכי דמי גרסי ואפ"ה ד שם בני אדם וגם נשים אלו קשה עליהם אוירה של טבריה ובאהרו באויר מזוגה: יתיב קודמוי כו'. היה יושב לפניו ושונה והיה ר' יוסי מסבר ליה משנתו כו': דאנא גלי כו'. אנכי גולה ממקומי ואין דעתי מיושבת עלי שאין האויר שבכאן נוח לי: גובת שמאי. שם המקום: ומה אינון כו'. מה הם וטיבם של האוירי' של שם: כד ינוקא מתיילד גרסי'. פירוש כשהתינוק נולד אנו גובלים עיסה מענבים שלא נתבשלו כל צרכן ומושחין בו מוחו של תינוק כפירש"י: דלא יכלינהו כו'. שלא יאכלוהו היתושים וינקרו את מוחו ואעפ"כ היה בוחר באותו מקום ולא היה דעתו מיושבת עליו חוץ למקומו: ה"ג לב בשר לב בוסר. כל מה מכסס ומואס בחלקו של חבירו לאמר אין לי הפך ואוהב חלקו: לפי שעבר כו'. פירש"י שהקב"ה א"ל צא מן התיבה אתה ואשתך כו' להורות שהותר בתשמיש המטה והוא לא עשה כן אלא ויצא נח ובניו וגו' ולכן נתבזה שצירף בניו עמו בדבור: הוסיף כ'. שלא נתאוה לתשמיש מיד והוסיף קדושה לעצמו לפיכך זכה שגם בניו עמו זכו לנבואה ובכל אדם מתקנא חוץ מבנו: לדרת. חסר הי"ו וי"ן: לב' דורות כו'. שלא נראית הקשת בימיהם שלא הוצרכו לאות: הוו יתבון תנין כו'. היו יושבין ושונין ביחד והגיעו לשמועה אחת משמועת רשב"י ונתקשו בה ואמר אליהו הרי הדין של אותו הלכה פירש"י קברו אשר הוא קבור שם איננו רחוק מכאן נלך שמה ונשאל את פיהו: אמר הא מרא כו'. במדרש צ"ים איתא בהדיא שאליהו אמר כן לריב"ל: על אליהו. נכנס אליהו

ריב"ל . א"ל נראתה הקשת בימיו . א"ל הן . אמר נראתה הקשת בימיו לית הוא כדאי למחמי סבר אפאי . ר' חזקיה בשם ר' ירמיה אמר כך אמר רשב"י בקעה בקעה אימלאי דינרי זהב ונתמלאה . ר' חזקיה בשם ר' ירמיה אמר כך אמר רשב"י אי בעי אברהם למקרביה מן גביה ועד גבי . ואנא מקריב מגבי עד מלכא משיחא . ואין לא בעי . יצטרף אחיה השילוני עמי . ואנן מקרבין מן אברהם עד מלכא משיחא . ר' חזקיה בשם ר' ירמיה אמר כך אמר רשב"י אין העולם יכול לעמוד בפחות מל' צדיקים כאברהם אבינו . אי תלתין אינון אנא וברי תרין מנהון . ואם עשרין אינון אנא וברי מנהון . ואם עשרה אינון אנא וברי מנהון . ואם המשה אינון אנא וברי מנהון . ואם תרין אינון אנא וברי הן . ואם הד הוא אנא הוא : את קשתי נתתי . קישותי . דבר שהוא מוקש לי . אפשר כן . אלא קשין דפירי : והיה בענני ענן על הארץ . ר' יודן בשם ר' יודן בר סימון לא' שהיה בידו קלוב רותח בקש ליתנו על בנו ונתנו על עבדו : והיתה הקשת בענן וראיתיה לזכור ברית עולם בין אלהים . זו מדת הדין שלמעלה . ובין כל נפש חיה וגו' . רבי יצחק ור' יוחנן ור' יודן גיורי הלכו לשמוע תורה מרשב"י . א"ד פרשת נדרים . וא"ד פרשת נסכים . ונטלו הימנו רשות . והמתינו שם עוד יום אחד . אמרו צריכים אנו ליטול ממנו רשות פעם שנייה . חד מנהון דרש וא"ל . כבר כתיב (יהושע כב) ויברכם יהושע וישלחם וילכו לאהליהם . מה ת"ל וגם כי שלחם יהושע אל אהליהם ויברכם . אלא בשעה שהיו ישראל מכבשים ומחלקים את הארץ . היה שבט ראובן וגד עמהם ועשו י"ד שנה . נטלו רשות מן יהושע ללכת לאהליהם . ושהו שם עוד ימים אחדים . והזרו ונטלו ממנו רשות עוד פעם שניה . לכך נאמר וגם כי שלחם וגו' . א"ר יודן שבט ראובן וגד בני פמליא של יהושע . וליוה אותן עד הירדן . וכיון שראו שנתמעטה בנו פמליא שלו . חזרו וליוו אותו עד ביתו . הברכה האחרונה היתה גדולה מן הראשונה . הה"ד (שם) ויאמר אליהם לאמר בנכסים רבים שובו אל אהליכם ובמקנה רב מאד בכסף ובזהב ובנחשת ובברזל ובשלמות הרבה מאד חלקו שלל אויביכם עם אחיכם . ואוחרנא דרש כבר כתיב (מ"א ח) ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך . מה ת"ל (ד"ה ב) וביום כ"ג לחדש השביעי שלח את העם וגו' . אלא נטלו ממנו רשות . והמתינו שם ימים אחדים והזרו ונטלו ממנו רשות פעם שניה . לכך נאמר וביום כ"ג לחדש השביעי שלח את העם . א"ר לוי כתיב (שם) כי חנוכת המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים . ואין לך ז' לפני החג שאין בהם שבת ויוה"כ . ואותן ז' ימים היו ישראל אוכלים ושותים ושמחים ומדליקין נרות . ובסוף חזרו ונצטערו על הדבר אמרו תאמר שיש בידינו עון שחללנו שבת . ולא התענינו ביום הכפורים . וכדי לפייסן שרצה הקב"ה מעשיהם . יצתה ב"ק ואמרה להן כולכם מבני העוה"ב . והברכה האחרונה היתה גדולה מן הראשונה . שנאמר (מ"א ח) וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב . א"ר יצחק שמחים שמצאו נשותיהם טהורות . וטובי לב שנתעברו זכרים . א"ר לוי יצתה ב"ק ואמרה להם כולכם מבני העוה"ב . ואוחרנא דרש כבר כתיב (מ"ב ד) ותלך מאתו . מה ת"ל (שם) ותבא ותגד לאיש האלהים . אלא ויעמוד השמן . שהוקר השמן ובאת לשאול אם תמכור אם לא תמכור . הברכה האחרונה היתה גדולה מן הראשונה . (שם) ואת ובניך תחיי בנותר . עד שיחיו המתים . וכיון שראה אותן שהן בני אדם של יישוב . שלח עמהם זוג אחד של ת"ח לידע מה הם דורשין בדרך . והד מנהון דרש כבר כתיב (שמות יד) ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם . מה תלמוד לומר ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם . אלא אותו מדת הדין שהיתה מתוחה כנגד ישראל הפכה הקב"ה ומתחה כנגד המצרים . ואוחרנא דרש כתיב והיתה הקשת בענן וראיתיה לזכור ברית עולם בין אלהים ובין כל נפש חיה וגו' . בין אלהים זו מדה"ד של מעלה . ובין כל נפש חיה זו מדה"ד של מטה . מדה"ד של מעלה קשה . ומדה"ד של מטה רפה . והד מנהון דרש כתוב אחד אומר (משלי ח) וכל חפצים לא ישוו בה . וכתוב אחד אומר

מתנות כהונה

אליהו אזל למערה של רשב"י: לית הוא כדאי כו'. אינו ראוי שיראה ויקבל פני הקבלת פנים נקרא סבר אפין ובמס' כתובות בפ' המדיר איתא שריב"ל אמר כן בעצמו לרשב"י שלא להחזיק טובה לעצמו ובאמת שלא היה נראה הקשת בימיו : ר' חזקיה כו'. מספר טוב והולך מגדולתו של רשב"י שפעם וכו' אי בעי' כו' אם ירצה אברהם למיקרב ליסבול בזכותו הדורות כלם שעברו ממנו עד הדור שאנכי בקרבו אני אקרבנו שוב ואסבל' עד מלך המשיח ואם אברהם לא רצה אצרף עמדי אחי' השלוני ונסבלם כולם מימות אברהם עד מלך המשיח ועיין דוגמת זה בפ' לולב וערבה : משישים לדיקים כו'. דכתיב ואברהם היו יהיה בגימטריא שלשים : ב"י בני אליעזר בר שמעון : ואם עשרים כו'. פי' אותם הרואים פני השכינה באספקלריא המאירה ונכנסים בלא רשות הכי מתרץ בפ' לולב וערבה: קישותי. ל' דוגמא והיקש כדמפרש ואזיל דבר שהוא מוקש לי כלומר דומה לי ופריך אפשר לומר כן שהוא דוגמא לכבודו יתברך ומתרץ הדמיון הוא כמו דמיון הקש שעל הפירי שהוא טפל לפירי כך דמות מראה הקשת טפל למראה כבודו יתברך כן פירש"י : קלוב . פירש"י הכלוב:

כ"ג ברמב"ן ליתנו על בנו ונתנו על עבדו ופירש"י כשיעלה ענן על רוגז לפני לשחת העולם במים אתננו במקום שאין בה ישוב של בני אדם : ובין כל נפש חיה וגו'. שיומא דמלתא בעמוד זה ובפי' הרמב"ן גרס כאן היום דמלתא כו' : חד מנהון דרש כו'. אחד מהם דרש שהדין ליטול רשות מרשב"י מפסוק ובפ"ק דמ"ק איתא שרשב"י שאל למה חזרו ליטול רשות שנית והם השיבו לו כל חד וחד טעמיה וכן משמע לקמן והו"ק : פמליא חיל : וליוה אותן. יהושע : שנתמעט כו'. שלא נשאר עמו לפי כבודו חזרו עמו ולכן ברכם שנית ומפירש"י משמע שנשאר יחידי לגמרי : טהורות. דכתיב לאהליהם ואין אהל אלא אשתו : אלא ויעמוד השמן . והא"כ כתיב ותבא והגד כו' שהוקר השמן והשער היה עומד וגדול : עד שיחיו כו'. דהא"כ למה ליה למימר ואת ובניך תחי' פשיטא שכן יהיה : וכיון שראו כו'. אדלעיל קאי רשב"י ראה ר' יודן ורבי יוחנן כו' שהם אנשים מיושבים בדעת ודרך ארץ : מדת הדין כו'. וזהו עמוד הענן שמדת הדין מכונה בלשון ענן וחשך : כנגד ישראל . כל זמן היותם [illegible] אבנים

(שם ג) וכל חפציך לא ישוו בה. חפצים אלו מצות ומע"ט. חפציך אלו אבנים טובות ומרגליות. ר' אחא בשם ר' תנחום בר ר' חייא חפצי וחפציך לא ישוו בה. (ירמיה ט) כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי כי אני ה' עושה חסד ומשפט וגו' ארטבן שלח לרבינו מרגלית אטימטון. א"ל שלח לי מילא טבא דטבא דכוותה. שלח ליה הדא מזוזה. שלח וא"ל אנא שלחית לך מילא דלית טימי. ואת שלחת לי מילא דטבא חד פולר. א"ל חפצי וחפציך לא ישוו בה. ולא עוד אלא שלחת מילא דאנא צריך מנטר לה. ואנא שלחית לך מילא דאת דמיך והיא מנטרא לך. שנא' (משלי ו) בהתהלכך תנחה אותך. בעוה"ז. בשכבך תשמור עליך. בשעת המיתה. והקיצות היא תשיחך לעתיד לבא:

פרשה לו ויהיו בני נח היוצאים מן התיבה. (איוב לד) והוא ישקיט ומי ירשיע ויסתר פנים ומי ישורנו ועל גוי ועל אדם יחד. דרש ר"מ והוא ישקיט מעולמו. יסתיר פנים לעולמו. כדיין שמותחין כילה על פניו ואינו יודע מה נעשה מבחוץ. כך אמרו דור המבול (שם כב) עבים סתר לו ולא יראה. א"ל דייך מאיר. אמר להון ומה הוא דכתיב והוא ישקיט ומי ירשיע וגו'. אמרו נתן שלוה לדור המבול ומי בא והייבן. ומה שלוה נתן להם (שם כא) זרעם נכון לפניהם עמם וצאצאיהם לעיניהם (שם) ישלחו כצאן עויליהם וגו'. ר"ל ורבנן. ר"ל אמר לג' ימים היתה אשתו מעוברת. שנא' כאן נכון. ונאמר להלן היו נכונים. מה נכון שנא' להלן לג' ימים. אף נכון שנא' כאן לג' ימים. ורבנן אמרין ליום א' היתה אשתו מעוברת ויולדת. נאמר כאן נכון ונא' להלן נכון. (שמות לד) והיה נכון לבוקר. מה נכון שנא' להלן יום א'. אף כאן יום א'. וצאצאיהם לעיניהם. שהיו רואים בניהם ובני בניהם. ישלחו כצאן עויליהם. א"ר לוי בערביא צווחין לינוקא עוילה. וילדיהם ירקדון. כאלין שדיא. המד"א (ישעיה יג) ושעירים ירקדו שם. כשהיתה אחת מהן יולדת ביום. היתה אומרת לבנה צא והבא לי צור לחתוך טבורך. בלילה היתה אומרת לבנה צא הדלק לי נר לחתוך טבורא דילך. עובדא הוה בחדא איתתא דילידת בלילה. אמרה לברה זיל אדליק בוצינא דנקטע שורך. נפק ופגע ביה שידא שמדון. א"ל זיל גלוג לאימך דקרא תרנגולא. ואלמלא דקרא תרנגולא הוינא מחי יתך וקטליתך. א"ל זיל את גלוג לאימך דלא קטעת אמא שורי. דאילמלי דקטעתיה הוינא מחי יתך וקטיל יתך. הה"ד (איוב כא) בתיהם שלום מפחד. מן המזיקין. ולא שבט אלוה עליהם. מן היסורים. וכשהסתיר פניו מהם. מי א"ל שלא עשית כשורה. ומה הסתיר פניו מהם. שהביא עליהם מי המבול. הה"ד (בראשית ז) וימח את כל היקום וגו'. על גוי. זה דור המבול. ועל אדם זה נח. יחד שממנו הושתת העולם. ויש לו להעמיד עולמו מאומה שלימה ומאדם אחד. שנאמר ויהיו בני נח היוצאים וגו': ירוע כבירים לא חקר וגו' (איוב לד). הריעו אנשי דור המבול במעשיהם הרעים. ואין חקר. אין חקר במעשיהם הרעים. (שם) ויעמד אחרים תחתם. אלו בני נח. ויהיו בני נח שם חם ויפת: גם מיום אני הוא ואין מידי מציל (ישעיה מג). מהעכו"ם. אפעל ומי ישיבנה. כל פעולות ומחשבות שפעלתי עם דור המבול מי אמר לי לא עשית כשורה. אבל נח נכנס בשלום ויצא בשלום. ויהיו בני נח היוצאים וגו'. וחם הוא אבי כנען. אבוי דפחתא. שלשה אלה בני נח ומאלה נפצה כל הארץ. למה הדבר דומה לדגה גדולה דנפצת עוברה ומלאת ארעא: ויחל נח איש האדמה. נתחלל ונעשה חולין. למה ויטע כרם לא היה לו ליטע דבר אחר של תקנה. לא יחור אחד ולא גרופית אחת. אלא ויטע כרם. ומהיכן היה לו. א"ר אבא ב"כ הכנים עמו זמורות ונטיעות ויחורים של תאנה וגרופיות לזיתים הה"ד (בראשית ו) ואספת אליך. אין אדם כונס דבר אא"כ היה צריך לו: איש האדמה. ג' הם שהיו להוטים אחר האדמה. ולא נמצא בהם תועלת. ואלו הן. קין. נח. ועוזיהו. קין היה עובד אדמה. נח איש האדמה. עוזיהו (ד"ה ב כו) ואכרים וכורמים בהרים ובכרמל כי אוהב אדמה היה: איש האדמה שעשה פנים לאדמה ושבשבילו נתלחלחה האדמה. ושמילא כל פני האדמה. איש האדמה. בורגר לשם

מתנות כהונה

אבנים טובות כו'. זה וזה לא ישוו לדבר אחד של תורה והכי איתא ב' דיא בירושלמי דמסכת פיאה וסבר האי תנא תלמוד עיקר ורבי אחא פליג וסבר מעשה עיקר ולכן אמר חפצי אלו דברי תורה וחפציך אבנים טובות לא ישוו למעשים של תורה ועל זה הביא פסוק כי אם בזאת יתהלל וגו' שאין לו להתהלל החכם בחכמתו כי אם בזאת וגומר חסד ומשפט שהם מעשים טובים וכל זה הוא כן בריש פ"ק דמסכת פאה בירושלמי ולא כר' יעקב בן חביב שכתב בפי' הגדול שט"ס הוא: אטומטין. שהוא אוצר גדול: טימי אוצר: ס"ג מלה טבא דכוות'. פי' דבר שהיא טובה כמותה: מלה דלית ליה טימא גרסינן פי' דבר שאין שומא וערך: פולר. שם מטבע: חפצי וחפציך. כל ממון שיש לשנינו: דאנא צריך כו'. שאני צריך לשמרו מן הגניבה. ואנכי שלחתי לך דבר שאתה יושב בלי דאגה והיא מנטרא לך: ישקיט מעולמו. כלומר שנכנס לפנים חדר בחדר למקום מנוחה והשקט כדמפרש ואזיל: כילה. יריעה מפסקת בינו ובין העם: דייך מאיר. די לך בדברים הללו כלו' קצר דבריך שכן נת

הכתוב לא כן הוא: ומי בא כו'. בתמיה מי יבא ליטול מהן אותה שלוה ובילקוט גרס לא נתן שלוה כו' אלא לחייבן: בערביא צווחין כו'. עיין כ"ז באר היטב בויקרא רבה פ' ה': שמדון. שם השד ובילקוט איוב גרס שומרון ובויקרא רבה גרס שריקון דשידין פי' שר שעל השידים: שממנו הושתת העולם. עיין בויקרא רבה פ"ה: מהעכו"ם אפעל. לשלם להם תגמולם: אבוי דפחתא. אביו של הפחת והגרוע והמקולל: לדגה דג נקבה: דנפצת כו' מריקה כל הביצים שהיא מעוברת מהן ומכל גרגיר וגרגיר נעשה דג וכהרף עין מלא ממנה כל המים ולשון נפצה דייק כדאמר בפרק המדיר שתמלא ונופצות פירוש מריקה והער כדה ת"א ונפצת ית קלתה: יחור. הוא מתחילים גרופית מן הזתים: אא"כ צריך לו. ע"ל סוף פרשה ל"א: שעשה פנים לאדמה. שאילו קודם הנטיעה פנים לא היה לה כי אם חורבן ושממון: ושבשבילו כו'. אחר שהקריב קרבן ובילקוט גרס בשבילו ולפי זה רא' י לגרוס ומילא כל פני האדמה והיה יחל ענין אחד: נתלחלח האדמה. שירדו גשמים שאחר מי המבול לא נמה כדלעיל

בורגרות. א"ר ברכיה חביב משה מנח. נח משנקרא איש צדיק נקרא איש האדמה אבל משה משנקרא איש מצרי נקרא איש האלהים. ויטע כרם. בשעה שהיה הולך ליטע כרם. אפגע בי שידא שמדון. א"ל שותפי עמך. אלא איזדהר בך דלא תיעול להלקי ; ואם עלת בהלקי אנא חביל בך. וישת מן היין. וישת שתה שלא במדה ונתבזה. א"ר חייא בר אבא. בו ביום נטע. בו ביום שתה. בו ביום נתבזה. ויתגל בתוך אהלו. ר' יהודה א"ר חנין בשם ר' שמואל ב"ר יצחק ויגל אכ"ב אלא ויתגל. גרם גלות לו ולדורות. עשרת השבטים לא גלו אלא בשביל יין. הה"ד (עמוס ו) השותים במזרקי יין. וכתיב (ישעיה ה) הוי משכימי בבקר שכר ירדופו וגו'. שבט יהודה ובנימין לא גלו אלא בשביל יין. שנא' (שם כח) גם אלה ביין שגו ובשכר תעו. בתוך אהלו. אהלה כתיב. בתוך אהלה של אשתו. א"ר הונא בשם ר"א בנו של ריה"ג נח כשיצא מן התיבה הכישו ארי ושברו. ובא לשמש מטתו ונתפזר זרעו ונתבזה. א"ר יוחנן לעולם אל תהי להוט אחר היין שכל פרשת היין כתיב בה ווין י"ד פעמים ; הה"ד ויחל נח. ויטע כרם. וישת מן היין. ויתגל. וירא חם. ויגד לשני אחיו. ויקח שם ויפת. וישימו על שכם שניהם. וילכו אחורנית. ויכסו את ערות אביהם ופניהם אחורנית וערות אביהם. ויקץ נח. וידע את אשר עשה לו. ויאמר ארור כנען עבד עבדים וגו': וירא חם אבי כנען. אמר להון ואגיד להון. א"ל אדה"ר ב' בנים היו לו ועמד א' מהן והרג את חבירו. וזה יש לו ג' והוא מבקש לעשותן ד'. א"ל ואגיד להון. א"ר יעקב בר זבדי מ"ט עבד יוצא בשן ועין. מהכא וירא ויגד : ויקח שם ויפת את השמלה. א"ר יוחנן שם התחיל במצוה תחלה ובא יפת ונשמע לו. לפיכך זכה שם לטלית. ויפת לפיוולא. וישימו על שכם שניהם וילכו אחורנית ויכסו את ערות אביהם. ממשמע שנאמר וילכו אחורנית איני יודע שערות אביהם לא ראו. אלא מלמד שנתנו ידיהם על פניהם והיו מהלכין לאחוריהם. ונהגו בו כבוד כמורא האב על הבן. אמר הקב"ה לשם אתה כסית ערותא דאבוך. חייך שאני פורע לך. (דניאל ג) באדין גבריא אילך כפיתו בסרבליהון. ר' יודן ורב הונא. ר' יודן אמר בגוליהן. ר' הונא אמר במוקסיהון. אמר הקב"ה ליפת. אתה כסית ערות אביך. חייך שאני פורע לך. (יחזקאל לט) ביום ההוא אתן לגוג מקום שם קבר בישראל גי העוברים קדמת הים והסמת היא את העוברים וקברו שם את גוג ואת כל המונו וקראו גיא המון גוג. אמר הקב"ה להם. אתה בזית ערות אביך. חייך שאני פורע לך (ישעיה כ) כן ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים ערום ויחף וחשופי שת ערות מצרים : ויקץ נח מיינו. נתפרק יינו מעליו. וידע את אשר עשה לו בנו הקטן. בנו הפסול. הה"ד (מ"א ח) כי מזבח הנחשת קטן מהכיל וגו' : ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו. חם חטא וכנען נתקלל. אתמהא. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אמר לפי שכתוב ויברך אלהים את נח ואת בניו. ואין קללה הוה במקום ברכה. לפיכך ויאמר ארור כנען. ר"נ אמר כנען ראה והגיד להם. לפיכך תולין את הקללה במקולל. א"ר ברכיה הרבה צער נצטער נח בתיבה שלא היה לו בן קטן שישמשנו. אמר לכשאצא אני מעמיד לי בן קטן שישמשני. כיון שעשה לו חם אותו מעשה. אמר אתה מנעת אותי מלהעמיד לי בן קטן שישמשני. לפיכך יהיה אותו האיש עבד לאחיו שהן עבדים לי. ר' הונא בשם רב יוסף אמר אתה מנעת אותי מלעשות דבר שהוא באפלה. לפיכך יהיה אותו האיש כעור ומפוהם. ר"ה בשם ר' יוסף א"ל אתה מנעת אותי מלהעמיד בן רביעי לפיכך אני מארר בן רביעי שלך. א"ר הייא בר אבא חם וכלב שימשו בתיבה לפיכך יצא חם מפוהם וכלב מפורסם בתשמישו. א"ר לוי לאחד שקבע מוניטין שלו בתוך אהלו של מלך. אמר המלך גוזר אני שיתפחמו פניו ויפסל מטבעו. כך חם וכלב שימשו בתיבה. לפיכך יצא חם מפוהם וכלב

מתנות כהונה

כדלעיל סוף פ' ל"ג: ה"ג בערוך וילקוט איש האדמה: בורגר. לשם בורגרותי'. פי' הערוך נקרא איש האדמה על שם שעבד את האדמה: משנקרא איש צדיק כו'. אחר שנקרא איש צדיק לשבח חזר אח"כ וקראו איש האדמה אבל משה לא יפך ע"ד מעלין בקדש ואין מורידין: שמדון. ע"ל בסמוך פירשתיו: אפגע ביה. פגע בו: שותפי עמך. אהיה שותף עמך רק היה נזהר שלא תכנס לחלקי ואם תכנס בחלקי אני משחית אותך ונראה שהוא רמז למה שאחז"ל היין מיעוטו יפה ורובו קשה ובמיעוט הוא קודש הילולים לה' ורובו הולין הוא דרך איש זר המאל וסייעתו ולכן אמר שלא יכנס לחלקו המותרים: שתה שלא במדה. ודייק מדכתיב מן היין משמע מן היין כולו ולא הם ליקח ממנו במדה משוערות: ויגל אין כתיב. ויגל ישבול פירושו ויגל בגדיו מעליו במקרה ובבלי דעת ויתגל פירושו והפעל בחסרון למד הפעל כמו ויתגלה כ.א מבנין התפעל כמו ויתהלך שפירושו שהוא עצמו מסבב לקבל הפעולה המוכרחת שתבא ע"י סבותיו והוא הגלות הבא בהכרח ע"י שתיית היין המרובה שאח"כ גילוי הבגדים שאינו בהכרח שיהיה ע"י שתיית היין שכבר אפשר שישתה הרבה יותר מדאי וישכב ויישן ובגדיו ישארו עליו כסדרן כהלכתן. או ר"ל ויתגל הוא אותיות גלות רמז לעשרת השבטים שגלו ע"י היין. וכן כתב בעל הטורים וז"ל ויתגל אותיות גלות רמז אל השבטים שגלו ע"י היין: בתוך אהלה של אשתו. לומר שע"י היין ניסת לזנות: ו י וי"ו נקודה בפתח משמע ווי להון הוי: אמ להון וכו'. משך להם בדברי טעם וכדנפרש ואזיל ודייק ויגד ל' הגדה וכן פרש"י: הרג את חבירו. בשביל ירושת העולם: לעשותן ארבע. כלומר ג' בנים יש לו ומבקש עוד רביעי: וירא ויגד. ראיה ע"י העין והדיבור נחתך ע"י השניים: שם התחיל כו'. דכתיב ויקח שם ויפת ולא אמר ויקחו: לטלית של מצות ציצית: לפיוולא. פירש"י טלית נאה ובחומש פירש"י שזכו בני גוג לקבורה ונראה דהוא הוא שזכו לקבורה ויתכסו בתכריכין: בגוליהן. פירש"י והערוך מין בגד: במוקסיהון. מין בגד: נתפרק כו'. דרש ויקץ לשון קיצה כד"א קוצו אצנא דאל"כ ויקץ משנתו מבעי ליה: ואת בניו. הרי שחם נתברך גם הוא: שהוא באפלה. תשמיש שמטה שאסור אפילו לאור הנר וכמ"ד בנדה: כעור מכוער ומפוהם לשון פחם כלומר שחור והכושיים יצאו מחם: לפיכך יצא חם מפוהם. לשון ודיע שנהג היתר בדבר שנוהג באפלה: מפורסם בתשמישו. נקשר וקלוט גלוי לעין כל: מוניטין מטבע: אהלו של מלך. ובנמשל התיבה גם היא אהלו של הקב"ה ועיין מזה בספר זוכר והם קבעו שמם מטבע שלהן שמשו להוליד בדמותם ובצלמם ונפסל ג"כ מטבע שלהן את ובניו

מפורסם בתשמישו : ויאמר ברוך ה' אלהי שם . אמר ר"ל אף מיפת עמדו באהלי שם . ויאמר ברוך אלהי שם ויהי כנען . יפת אלהים ליפת . זה כורש שהוא גוזר שיבנה ביהמ"ק · אעפ"כ וישכון באהלי שם . אין שכינה שורה אלא באהלי שם . בר קפרא אמר יהיו ד"ת נאמרים בלשונו של יפת בתוך אהלי שם . ר' יודן אמר מכאן לתרגום מן התורה הדא דכתיב (נחמיה ח) ויקראו בספר תורת האלהים . זה המקרא . מפורש זה תרגום . ושום שכל . אלו הטעמים . ויבינו במקרא . אלו ראשי הפסוקים · ר' הונא בן לוליאני אומר אלו ההכרעות והראיות . רבנן דקסרי אמרי מיכן למסורת . ר' זעירא ור' חננאל בשם ר' אפי' אדם רגיל בתורה כעזרא . לא יהא קורא מפיו וכותב . והא תני מעשה שהיה ר"מ באסייא ולא היה שם מגילת אסתר וקרא לו מפיו וכתבה . תמן אמרין שתי מגלות כתב . גנז את הראשונה וקיים את השניה :

פרשה לז בני יפת גומר ומגוג . א"ר שמואל בר אמי זו אפריקא . וגירמניא . ומדי . ומקדוניא . איסניא ותוניה . תירס ר' סימון אמר זו פרס . רבנן אמרי תורקי . ובני גומר אשכנז וריפת ותוגרמה . אסייא . ווהדייף . וגרמנייא . ר' ברכיה אמר גירמניקייא . ובני יון אלישה ותרשיש . אלסוטרוס . . איטלייה . דרדנייא . כתוב אחד אמר ודודנים . וכתוב א' אומר (דה"א א) ורודנים . ר' סימון ור' חנין . ר"ס אמר דודנים שהם בני דודיהן של ישראל . רודנים שהם באים ורודין אותם . א"ר חנניא בשעה שישראל נתונים בעליה . אינון אמרין להון בני דודכם אנן . ובשעה שהם נתונים בירידה הם באים ורודין אותם : ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען . אמר רשב"ל היינו סבורים שנתבלעה משפחתו של פוט בא יחזקאל ופירש (יחזקאל ל) כוש ופוט ולוד וכל הערב וכוב ובני ארץ הברית אתם בחרב יפולו : וכוש ילד את נמרוד . הה"ד (תהלים ז) שגיון לדוד אשר שר לה' על דברי כוש בן ימיני . ר' יהושע בר נחמיה בשם ר' חנינא בר יצחק . כנגד בימה של רשע אמרו . וכי כושי הוה עשו . אלא שעשה כמעשה נמרוד . הה"ד ע"כ יאמר כנמרוד גבור ציד לפני ה' אכ"כ . אלא כנמרוד גבור ציד . מה זה צד את הבריות בפיהם . אף זה צד את הבריות בפיהם . לא גניבת מן גנב עמך . לא קטלת מן קטל עמך : הוא היה גבור ציד לפני ה' . חמשה הוא לטובה . וחמשה הוא לרעה . הוא היה גבור ציד לפני ה' . הוא עשו אבי אדום . הוא דתן ואבירם . הוא המלך אחז . הוא אחשורוש . וה' הוא לטובה . אברם הוא אברהם . הוא משה ואהרן . הוא אהרן ומשה . הוא חזקיה המלך . הוא עזרא עלה מבבל . רבי ברכיה בשם ר' חנין אף אית לן חד הוא טבא מן כולהון . הוא ה' אלהינו . שמדת רחמיו לעולם : ותהי ראשית ממלכתו בבל וארך ואכד וכלנה . הדן ונציבין וקטוספין . בארץ שנער . זו בבל . למה נקרא שמה שנער . אמר ר"ל ששם ננערו מתי דור המבול . ד"א שנער . שהיא מנוערת מן המצות . בלא תרומה . ובלא מעשרות . ובלא שביעית . ד"א שנער שהם מתים בתשניק בלא נר ובלא מרחץ . ד"א שנער ששריה מתים נערים . ד"א שנער שמביטין בתורה עד שהם נערים . ד"א שנער שהעמידה שונא ועד להקב"ה . ואי זה זה נבוכדנצר : מן הארץ ההיא יצא אשור . מן העצה ההיא יצא אשור . כיון שראה אותן באים לחלוק על הקב"ה פנה מארצו . א"ל הקב"ה את יצאתה לך מארבע . חייך שאני פורע לך ונותן לך ד' . ויבן את נינוה ואת רחובות עיר ואת כלח ואת רסן . תלתסר . ולא עשה . אלא כיון שבא ונשתתף עמהן בהורבן ביהמ"ק . א"ל הקב"ה אתמול אפרוח עכשיו ביצה . אתמול מפריח מצות ומע"ט . עכשיו מכונן כביצה . אתמהא . לפיכך (תהלים פג) היו זרוע לבני לוט סלה . ללווט : ואת רסן בין נינוה ובין כלח וגו' . אין אנו יודעין אם רסן היא הגדולה ואם נינוה היא הגדולה . מן מה דכתיב (יונה ג) ונינוה היתה עיר גדולה לאלהים

מתנות כהונה

ובניו יצאו מפורסם ובעיר צלמס נתבזה וכן הכלב מטבעתו נפסל נתבזה וכדי בזיון : ה"ג אף מיפת עמדו כו' . ודייק דכתיב ברוך ה' כו' יפת אלהים כו' דגם יפת בכלל ברכה להיות באהלי שם : אלא באהלי שם . בבית עולמים שבנה שלמה הבא מן שם כן פירש"י : מיכן לתרגום . כל זה תמצא בפ"ק דמגילה : ההכרעות כו' . היאך ולהיכן יכריע לפניו או לאחריו : קורא מפיו כו' . בעל פה אלא מתוך הכתב : באסייא שם מקום : גנז את הראשונה . על שנכתבה שלא מתוך הכתב וקיים את השנייה לצאת בה ידי חובתו . בני יפת וגו' . מאמר זה מצאתיו בירושלמי פ"ק דמגילה קצת בע"א : ור דנים . כך כתוב ריש דברי הימים : בני דודכן אנן . כלומר אין מקרבין לישראל אלא להנאת עצמן : ובאין ורודין אותן . כשמטה ידם בעונם שמים כן פירש"י ריש דברי הימים : הערב וכוב . גרסי' ופסוק הוא ביחזקאל סי' ל' : כנגד בימה . כלו' משפטיו ודיניו וכדלקמן מקום המשפט ששם דנין נקרא בימה כדאמרי' בתנחומא ויבקש להרוג את משה העלה משה לבימה : רשע ר"ל עשו הרשע וסוף המזמור יגמר נא רע רשעים כו' עד גמירא מוכיח שעל עשו אמרו אע"ג דרש"י ז"ל בפ"ק דמ"ק מייתבו לא ה"ל לכאי תנא והאי בן ימיני יש לייתבו שעל יצחק אבינו נא' שהי' מיומן ומזומן לקרבן לה' : נמרוד נקרא כוש ככתוב וכוש ילד את נמרוד וכדלקמן : כנמרוד כף כדמיון מורה שמדמה אדם לנמרוד וזהו עשו וכדמפרש ואזיל : מה זה צד . שכן כתיב גבור ציד : זה . עשו : לא גנבת כו' . הדיין החליט לאמת ויליב שעל"פ גנב

ולא השגיח במה שאמר לא גנבתי רק שיאמר לו מי גנב עמו והכל כדי שיודה הנתבע או שיסתתמו טענותיו ועיין בפ' דברים בפתיחתא דמדרש רות ויתבאר לך : חמשה הוא כו' . מלת הוא לשון הפלגה בין לטוב בין להיפך מתחלתו ועד סופו כמו שדרשו הוא אהרן ומשה הוא אחשורוש ולקמן הוא ה' וגו' : וחמשה הם לטובה . אברם הוא אברהם הוא משה ואהרן : אברם הוא אברהם פסוק הוא ריש דברי הימים : הוא עזרא כו' . ודוד הוא הקטן לא קחשיב ליה מדלא כתיב הוא דוד : אית לן כו' . יש לנו עוד הוא הטוב מכל אלה הוא ה' וכו' : ששם ננערו . בבל היא הארץ השפלה מכל הארצות לפיכך ננערו שם : מנוערת . מתרוקנה מן המצות : מן תרומה כו' . שכל מצות התלויות בקרקע אינן נוהגות אלא בא"י לבד : בתשניק . לשון זוהמא כמו שפירש"י ריש פ' מקץ ולשון צרה וצוקה : בלא נר . פירש"י שאין שמן מצוי בבבל והביא ראיה ממסכת שבת : בלא מרחץ . פרש"י מחוסר עצים ומביא ראיה מאגדה : ששריה מתים כו' . פירש"י ת"ת כדאמרי' בקידושין אמרו לו לר' יוחנן איכא סבא בבבל תמה אמר כתיב למען ירבו ימיכם על האדמה : שנער . נוטריקון שריה נערים : מעצה ההיא כו' . מעצת דור הפלגה : מארבע . מארבע ארצות בבל וארך ואכד וכלנה : תלתסר . פי' של רסן : ולא עשה . לא עשה הקב"ה באשכתו אותו כן הוא בילקוט תלים : אלא כיון כו' . שנאמר גם אשור נלוה עמם תלים פ"ג : מפריח כו' . שברת מארצו לא בת הש"י : מכונן . כביצה מכובב ומקושר : היו זרוע וגו' . היפיה דקרא

גם

צוהלך ג' ימים. הוי נינוה היא הגדולה : ומצרים ילד את לודים וגו'. א"ר אבא ב"כ אמר ריב"ק בל מוניטא של מצרים אינה אלא בים. לודים לודי ים. ענמים. ענמי ים כשמן. להבים להב ים. נפתוחים נפתוחי ים. פתרוסים פרוויטות. כסלוחים פקוסים. א"ר אבא ב"כ פתרוסים וכסלוחים היו מעמידין הוטליסין. היו אלו מגנבין נשותיהן של אלו. ואלו מגנבין נשותיהן של אלו. מה יצא מהן פלשתים גבורים. כפתורים ננסים : וכנען ילד את צידון. ואת ההוי חלדון. ואת הערקי ארקא דליבנן. ואת הסיני ארתוכייה. ואת הארודי ארווד. את הצמרי חמה. ולמה הוא קורא אותה צמרי. יהודה בר ר' אמר שהן עושין בצמר. ואת החמתי פיפניה : ויהי גבול הכנעני מצידון. וגו'. עזי קלדה : ולשם יולד גם הוא אבי כל בני עבר וגו'. אין אנו יודעין אם שם הוא הגדול. אם יפת הוא הגדול. מן מה דכתיב אלה תולדות שם שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול. הוי יפת הוא הגדול : ולעבר יולד שני בנים שם האחד פלג כי בימיו נפלגה הארץ. ר' יוסי ורשב"ג. רבי יוסי אומר הראשונים על ידי שהיו מכירים את יחוסיהם. היו מוציאין שמן לשם המאורע. אבל אנו שאין אנו מכירים את ייחוסינו. אנו מוציאין לשם אבותינו. רשב"ג אומר הראשונים ע"י שהיו משתמשין ברוה"ק. היו מוציאין לשם המאורע. אבל אנו שאין אנו משתמשין ברוה"ק אנו מוציאין לשם אבותינו. אר"י ב"ר חלפתא נביא גדול היה עבר שהוציא לשם המאורע. הה"ד ולעבר יולד שני בנים וגו'. ולמה נקרא שמו יקטן. שהיה מקטין את עצמו ואת עסקיו. ומה זכה. זכה להעמיד י"ג משפחות. ומה אם הקטן שהוא מקטין עסקיו כך. גדול שהוא מקטין את עסקיו עאכו"כ. ודכוותה (בראשית מח) וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר. א"ר הונא וכי מן התולדות אין אנו יודעין שהוא הצעיר. אלא שהיה מצעיר את עסקיו. ומה זכה. זכה לבכורה. ומה אם הצעיר ע"י שהיה מצעיר את עסקיו זכה לבכורה. גדול שהוא מצעיר את עסקיו עאכ"ו : ויקטן ילד את אלמודד ואת שלף ואת חצר מות. ר' הונא אמר מקום הוא ששמו חצר מות שהן אוכלים כרישים ולובשים כלי פפייר ומצפים למיתה בכל יום. ר' שמואל אמר אפי' כלי פפייר אין להם : ויהי מושבם ממשא. אלעזר בן פנחס אמר מישא מיתה. מדי חולה. עילם גובכי גוססות. חבל ימא תכלתא דבבל. צור צייר תכלותא דהבל ימא. ר' יהודה אומר בין הנהרות כגולה ליחוסים. באכה ספרה טפרי. הר הקדם טורי מדינחא :

פרשה לח ויהי כל הארץ שפה אחת וגו'. אלעזר ב"ר יוסי בר זימרא פתח (תהלים נט) אל תהרגם פן ישכחו עמי הניעמו בחילך והורידמו. רבנן פתרי קרייה בדואג ובאחיתופל. אמר דוד אל תהרגם לדואג ואחיתופל. פן ישכחו עמי פן ישכחו הדורות הבאים אחריהם. הניעמו בחילך טלטלמו. והורידמו מגדולתן. ולנו מה יעשה (שם) מגננו ה'. חטאת פימו דבר שפתימו. זה התיר ג"ע ושפ"ד וזה התיר ג"ע ושפ"ד. זה התיר ג"ע ושפ"ד שנאמר (ב"ב טז) בוא אל פלגשי אביך (שם יז) ואבא עליו והוא יגע ורפה ידים. וזה התיר ג"ע ושפ"ד. נחמן בריה דשמואל אמר התיר קונעתו ממנו ועשה אותו זיטיוטויס וכמו שהוא מת. דמו מותר ואשתו מותרת. ר"א בשם ר' יוסי בר זימרא פתר בדור הפלגה. אמרו ישראל אל תהרוג דור הפלגה פן ישכחו עמי פן ישכחו הדורות הבאים אחריהם. הניעמו בחילך והורידמו. טלטלמו והורידמו מלמעלן למטן. ולנו מה יעשה מגננו ה'. חטאת פימו מחטייא שהוציאו מפיהם. אמרו א' לאלף ותרנ"ו שנה הרקיע מתמוטט. אלא בואו ונעשה סמוכות אחד מהצפון ואחד מהדרום ואחד מהמערב וזה שכאן סומכו מן המזרח. דבר שפתימו. ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים : רבי אבא פתח (משלי כז) אם תכתוש את האויל במכתש בתוך הריפות בעלי לא תסור מעליו אולתו. א"ר אבא ב"כ כזה שהוא כותש את השעורים במלבן. סבור שהוא מביאן לידי טוטב. ועד הוא סליק ועד הוא נחית לא תסור מעליו אולתו. כך דור המבול ודור הפלגה [שנתים]

מתנות כהונה

גם אשור נלוה כו' : ללוות. לקללה לוט דרש לשון לווט : מ ניטא. מטבע שלהן ועיקרה : ה"ג בילקוט אינה אלא פסולת ענמים ענמי ים כשמן נפתוחי' נפתוחי ים כו' כל אלו כשמן של עכשיו כן נקראו בימיה יא הכל פתרוסים נקראו עכשיו פרוויטות וכסלוחים פקוסים וכן לקמן חשיב שנשתנו שמם וקראם ע"א נשתנו ובפירש"י מצאתי הגירסא בדרך אחרת ופי' פרוויטות פקוסים מיני מומין ידיעות ביניהם ובילקוט לא גרס מן לודים כו' עד פקוסים וזו היא הגירסא היותר מיושבת : הוטליסין. כמו אוטלוסין ופי' הגיות : מה יצא מהם כו'. ולכן כתיב יצאו מ ן פלשתים ולא כתיב יולדו שיצאו דרך זימה כ"מ בפירש"י : פלשתים. גבורים מפולשים ומפורסמים בגבורתם וגדלם : כפתרים ננסים. קצור ועגול ככפתור ובילקוט גרס פתרוסים גנבים כפתורים ננסים : חלדון. כל אלו שמות אומות כן : קלרא. שם מדינה והערוך גרס קלדהו : הוי יפת הגדול עיין בפירש"י בחומש : למה נקרא שמו יקטן. דהא כתיב ושם אחיו יקטן וכל היכא דכתיב ושם כ ני כך וכך דייק בשמי' ודרשו אם לא כתיב טעמו ונימוקו עמו כמו ויקרא שמו נח לאמר זה ינחמני שם לא' גרסם ושם לא' אליעזר ודומה להלן והיכא דלא כתיבי בהדיא דרשו הז"ל כל אחד לפי ענינו וזיל גמור ומלאתה כי תדרשנו : ואת עסקיו. כלומר עניו בעצמו ושפל בכל ענייניו שלא היה מגביה עצמו בשום דבר : ומה אם הקטן כו'. עיין לעיל פ"ו : ומה אם הקטן שהיה קטן בשנים : פפייר. פי' הערוך שם עשב ועושין ממנה הניפין והיו לובשין אותו והרמב"ם והר"ש פי' ג"כ פי"ו דמסכת כלים ט"ן לבוש של מין זמורות : ומצפים למיתה. כלומר אינן מכירין בשום טובה. שיהא איננו כמות קשה עליהם : מישה מיתה. כלו' בני מיתה שכולם ממזרים כדאיתא בפ' עשרה יוחסין : חולה. כלומר רובם מיוחסים כמו רוב החולים לחיים : ה"ג בירושלמי דפרק עשרה יוחסין עילם גובכי גוססו'. גבכי שם המדינ' גוססות כלו' רובו ממזרי' כמו רוב גוססים למית': חבל ימא. שם מדינה: תכלת' כו'. כלו' הפלך והנוי של בבל יוחסין והערוך פירש התכלית והסוף : זה התיר כו'. עיין כ"ז לעיל פ' ל"ב : מחטייא מפני החטא : וזה שכאן. והסמיכה שכאן כאן יהא סמכו מן המזרח : במלבן כלי שבו כותשין ומלבנין השעורים : ועד הוא סליק כו'. ובעוד שהמקל עולה טרם שיורד היה גוזר

אחר המבול ויהי הארץ שפה אחת ודברים אחדים: ר' יוחנן פתח (שם יז) משיב רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביתו. א"ר יוחנן אם קידמך חבירך בעדשים קדמהו בבשר. למה שהוא גמל עליך תחלה. א"ר שמעון בר אבא לא סוף דבר משיב רעה תחת טובה. אלא אפילו משיב רעה תחת רעה לא תמוש רעה מביתו. אמר רבי אלכסנדרי משיב רעה תחת טובה שאמרה תורה (שמות כ"ג) כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו. עליו הוא אומר משיב רעה תחת טובה לא תמוש וגו'. ר' ברכיה פתר קרייה בדורות הללו. דור המבול. ודור הפלגה. דכתיב [שנתים] אחר המבול. ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים. יהודה ב"ר פתח (ישעיה מ"ד) לא ידעו ולא יבינו כי טח מראות עיניהם מהשכיל לבותם. הה"ד הנפילים היו בארץ בימים ההם. יהודה ב"ר אומר לא הוה להון למילף מן קמאי. אתמהא. דור המבול מדור אנוש. דור הפלגה מדור המבול. דכתיב [שנתים] אחר המבול. ויהי כל הארץ וגו': ר' עזריה פתח (ירמיה נ"א) רפאנו את בבל ולא נרפאתה עזבוה ונלך איש לארצו כי נגע אל השמים משפטה ונשא עד שחקים. רפאנו את בבל. בדור אנוש. ולא נרפאתה בדור המבול. עזבוה ונלך איש לארצו. שנא' ויפץ ה' אותם וגו': ויהי כל הארץ שפה אחת. ר' אלעזר ור' יוחנן. ר"א אומר ודברים אחדים דבורים אחודים. מעשה דור המבול נתפרש. מעשה דור הפלגה לא נתפרש. ודברים אחדים שאמרו דברים חדים על ה' אלהינו ה' אחד ועל אחד היה אברהם בארץ. אמרו אברהם זה פרדה עקרה הוא אינו מוליד. ועל ה' אלהינו אמרו לא כל הימנו לבור לו את העליונים וליתן לנו את התחתונים. אלא בואו ונעשה לנו מגדל. ונעשה ע"ז בראשו וניתן הרב בידה ותהי נראית כאילו עושה עמו מלחמה. ד"א ודברי' אחדים דברים אחודים. מה שביד זה ביד זה. ומה שביד זה ביד זה. רבנן אמרי שפה אחת. משל לא' שהיה לו מרתף של יין פתח הבית ראשונה ומצאה של חומץ. שניה ומצאה של חומץ. שלישית ומצאה של חומץ הא משפו דכולא בישא. א"ר אליעזר אי זו קשה זה שאומר למלך או אני או אתה בפלטין. או זה שאומר אני בפלטין ולא אתה. בודאי זו קשה שאומר למלך אני בפלטין ולא אתה. כך דור המבול אמרו (איוב כ"א) מה שדי כי נעבדנו ומה נועיל כי נפגע בו. דור הפלגה אמרו לא כל הימנו שיבור לו את העליונים וליתן לנו את התחתונים אלא בואו ונעשה לו מגדל ונעשה ע"ז בראשו וניתן הרב בידה ותהי נראית כאילו עושה עמו מלחמה. אותן של דור המבול לא נשתיירה מהן פליטה. ואלו של דור הפלגה נשתיירה מהם פליטה. אלא דור המבול ע"י שהיו שטופים בגזל שנא' (שם כ"ד) גבולות ישיגו עדר גזלו וירעו. לפיכך לא נשתייר מהן פליטה. אבל אלו ע"י שהיו אוהבים זה את זה שנא' ויהי כל הארץ שפה אחת לפיכך נשתיירה מהן פליטה. ר' אומר גדול השלום שאפי' ישראל עובדי' ע"ז ושלום ביניהם אמר המקום כביכול איני יכול לשלוט בהם כיון ששלום ביניהם. שנא' (הושע ד') חבור עצבים אפרים הנח לו. אבל משנחלקו מה הוא אומר (שם י') חלק לבם עתה יאשמו. הא למדת גדול השלום ושנואה המהלוקת. ודברים אחדים מעשה דור המבול נתפרש אבל מעשה דור הפלגה לא נתפרש. ד"א ודברים אחדים. שאמרו דברים חדים אמרו אחת לאלף ותרנ"ו שנה הרקיע מתמוטט בואו ונעשה סמוכות אחד מן הצפון ואחד מן הדרום ואחד מן המערב וזה שבכאן סומכו מן המזרח הה"ד ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים: ויהי בנסעם מקדם. נסעו מן מדינחא למיזל למדינחא אמר ר' אלעזר בר' שמעון הסיעו עצמן מקדמונו של עולם אמרו אי אפשינו לא בו ולא באלהותו: וימצאו בקעה. רבי יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר התכנסו כל אוה"ע לראות אי זה בקעה מחזקת להם ובסוף מצאו. ור"נ אמר וימצאו (משלי ג') אם ללצים הוא יליץ. ויש בו שם. א"ר יצחק כ"מ

מתנות כהונה

הוזר למוטב אפילו בעת וברגע ההיא: אם קידמך. שקידם לכבד אותך ובילקוט משלי גרס קיבלך: לא סוף דבר כו'. שראוי לקללה אלא אפילו המשיב רעה תחת רעה והאי דכתיב משיב רעה תחת טובה פירוש במקום הטובה שיש בידו לגמול א"ו ומשלם אתו רעה מפני שרעה גמלהו מקודם לכן וכדמפרש ר' אלכסנדרי וכו' והדלת מעזוב לו מפני שרעה גמלך מקודם כמו שאמר המור שונאך ובפירש"י ז"ל גרס בדברי ר' אלכסנדרי רעה תחת רעה וגו"ר וגי' הילקוט אלא אפילו רעה תחת רעה שאמרה תורה כו' עליו הוא אומר כו' וגי' זו נוטה לפירושו אבל רש"י ז"ל כתב דט"ס הוא וכן בילקוט ל"ג ליה ושוב מצאתי בהב"א שפי' כמו שפירשתי: בדורות הללו. כלומר בדורות הכתובים לפנינו בפ' שפה אחת כו'. זו היא טובה גדולה להם ובאו הם לשלם רעה: טח עיניהם כו'. שלא זכרו מה שנעשה בראשונים כדמפ' ואזיל לא היה כו' וכי לא היה להם ללמוד ממה שנעשה בראשונים בתמיה: בדור אנוש. שהציף הקב"ה שליש של עולם ולא לקחו מוסר: רפאו את בבל ולא נרפאתה עזבוה ונלך איש לארצו כי נגע אל השמים משפטה. כלומר דור הפלגה שהיו בבבל שנא' וימצאו בקעה בארץ שנער זו בבל כדמפרש לעיל פל"ז והיה להם ללמוד ולקבל רפואה מהם ולא נרפאתה: ה"ג בילקוט דברים אחוזים וסגורים שלא נתפרש חטאתם כהאי דכתיב והדלת כגרו וה"א אהדו וכן פירש רש"י: נתפרש. שנא' כי מלאה הארץ חמס וכן כי השחית כל בשר דרכו: דברים חדים כו'. דברים אחדים דרש נוטריקון דברים חדים דברים על אחדים. על שנים שנקראו אחד כדמפרש ואזיל: חדים לשון הרע כחרב חדה: לבור לברר: אלא כאו גרסי': אחודים. אחוזים יחד בשותפות א' וכיס א' לכלם: שפה אחת כו'. קרי ביה שפה השי"ן נקודה בימין מל' השופה יין בפ' הזהב: הא משפו כו'. מוכחי כדעת שפי' ושיקט כי כן הוא והורה לדיקים ללולה הרגוס ואורחא דתרילין שפיא והכי מוכח גיר' הילקוט דגרס הא מסתיא דכולא בישא וה"ג בערוך מסתו לשון מסתיים: מה שדי כו'. לא בקשו רק הם למטה והוא למעלה: לא נתפרש. פי' כדלעיל: דברים אחדים. אחוזים ומחוברים: מן מדינחא כו'. נסעו ממזרח דכתיב קודם לזה ויהי מושבם וגו' הר הקדם וארץ שנער גם היא במזרח בתמיה ומשני אר"א כו'. ובסוף מצאו. דייק מדכתיב וימצאו ומשמע שכלם הפצו ומצאו כד"א ויבוקש הדבר וימצא: ורבי נחמיה. סבר שהקב"ה המציא להם הבקעה ע"ד שאחז"ל ג' דברים באין בהיסח הדעת ואחד מהן מציאה וכו' וכן הראוי לא היה להן למצוא בקעה גדולה כ"כ אלא שהקב"ה המציא.

שאתה מוצא ישיבה השטן קופץ. א"ר חלבו בכ"מ שאתה מוצא נחת רוח השטן מקטרג. א"ר
לוי בכ"מ שאתה מוצא אכילה ושתיה השטן מקטרג: ויאמרו איש אל רעהו. מי אמר למי. ר'
ברכיה אמר מצרים אמר לכוש: הבה נלבנה לבנים ונשרפה לשריפה עתידין אלין עממיא
משתרפה מן גו עלמא: ותהי להם הלבנה לאבן וגו'. ר' הונא אמר הוות מצלחת בידן אתי
למבני חדא בני תרתין. אתי למישויע תרתין והוא מישויע ארבע: ויאמרו הבה נבנה לנו וגו'.
א"ר יודן מגדל בנו עיר לא בנו. אתיבון ליה והכתיב וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל. א"ל
קרון דבתריה. ויחדלו לבנות המגדל אב"כ אלא ויחדלו לבנות העיר. א"ר חייא בר אבא המגדל
הזה שבנו שלישו נשרף. ושלישו שקע. ושלישו קיים. וא"ת שהוא קטן. ר' הונא בשם ר' אידי
אמר כל מי שהוא עולה על ראשו רואה דקלים שלפניו כאילו הגבים ונעשה לנו שם. תני ר'
ישמעאל אין שם אלא ע"ז. פן נפוץ על פני כל הארץ. אמר ר"ש בר חלפתא (משלי י"ח) פי כסיל
מחתה לו: וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל וגו'. תני ר"ש בר חלפתא זו אחת מעשר ירידות
האמורות בתורה. אשר בנו בני האדם א"ר ברכיה וכי מה נאמר בני המרייא או בני גמלייא.
אלא בנוי דאדם קדמאה מה אדה"ר אחר כל הטובה שעשיתי עמו אמר האשה אשר נתתה עמדי
וגו'. כך שנתים מדור המבול עד דור הפלגה. ויהי כל הארץ שפה אחת: ויאמר ה' הן עם אחד
ושפה אחת לכולם. רבי יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר הואיל הן עם אחד ושפה אחת אם הן עושין
תשובה אני מקבלן. ר"נ אמר מי גרם להם שימרדו בי לא ע"י שהם עם אחד ושפה אחת: ועתה
לא יבצר וגו'. א"ר אבא בר כהנא מלמד שפתח להם הקב"ה פתח של תשובה. שנא' ועתה.
ואין עתה אלא תשובה. המד"א (דברים י') ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה
והן אמרין לא. אמר הקב"ה יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות. הכרם הזה בשעה שאינו עושה
פרי מה בעליו עושין לו מגממין אותו: הבה נרדה. זה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך.
הבה ארדה ואבלה. ונבלה שם שפתם. א"ר אבא ב"כ משפתם אעשה נבלה. הוה חד מנהון אמר
להבריה אייתי לי קולב. והוא הוה יהיב ליה מגרופי. הוה מחי ליה ופצע מוהיה. הה"ד משפתם
אעשה נבלה: ויפץ ה' אותם משם. רבי יהודה ור' נחמיה. ר"י אמר הלכו להם בני צור לצידון
ובני צידון לצור. מצרים תופשת לארצו. ר"נ אמר כל אחד ואחד תופש ארצו שהיה תחלת
שבתו שם ולשם הוא חוזר. אלא מהו ויפץ שנכנסו כל הארצות בראשי ההרים והיתה כל אחת
ואחת בוקעת אנשי מקומה. רבנן אמרי אין ויפץ אלא ויצף. הציף עליהן הים והציף ל' משפחות
מהן. ר"ל אמר אין לך צרה באה לאדם שאין לאחרים בה ריוח. אותן ל' משפחות מהיכן עמדו.
מאברהם. ט"ז מקטורה. וי"ב מישמעאל. ואלין תרתין חורנייתא. (בראשית כה) ויאמר ה' לה
שני גוים בבטנך: ע"כ קרא שמה בבל. חד תלמיד מן דרבי יוחנן הוי יתיב קודמוהי. והוה
מסבר ליה ולא סבר. א"ל מ"ט לית את סבר. א"ל דאנא גלי מן ארעאי. א"ל מהיכן ארעא דידך.
א"ל מן בורסיף. א"ל לא תאמר לי כן אלא מן בולסיף. כי שם בלל ה' שפת כל הארץ: ואלה
תולדות תרח תרח הוליד את אברם וגו' א"ר אבא ב"כ כל מי שנכפל שמו יש לו חלק לעוה"ז
ולעוה"ב. אתיבון ליה והכתיב אלה תולדות תרח תרח יש לו בעוה"ז ויש לו לעוה"ב. אתמהא.
א"ל אף היא לא תברא דא"ר יודן משום ר"א ב"כ (פס טו) ואתה תבא אל אבותיך בשלום. בשרו

מתנות כהונה

כמניח לבן דרך מניחה כדי שלא יאמרו אלו מלאנו בקעה מהזקת כוונו היה מתקיים מהשבותינו: מצרים אמר לכוש. כלומר לא שדבר א"ש לרעהו דמשמע יחיד ליחיד אלא אומה לאומה: משתרפה כו'. מקיימת ועבר מן העולם ודרים ונשרפה כמו ונשרפה השי"ן בקמ"ץ גדול פי' נשיה נשרפים ועוברין מן העולם: הוית מצלחת כו'. המלאכה היתה מן לאת ועולה בידה כשבא לבנות ולקבוע אבני אחת היו נקבעים שנים ודייק מדכתיב והוי דמשמע שהיה כן מעצמו ומאליו וכן והאמר היה כו': אתי למישע כו' וכשבא לטוח ולהבר שני' היו נט היה ארבע: קרון דבתריה כו'. קראו המקרא שלא' היו: ויחדלו לבנות. ודייק דהל"ל ויחדלו לבנות ותו לא או הל"ל העיר והמגדל אלא בא להשמיענו שחדלו מבניין העיר ולא בנו בה כלום וכא' דכתיב וירד כו' על מחשבתם הוא דק מר: שהוא קטן. אותו שליש שהוא קיים עד: כאלו הגבים. מפני רום המגדל: אין שם. האמור כאן: פי כסיל וגו'. שפיהם הכשילן שכן היה להם בסוף שנאמר ויפץ ה' אותם וגו': מה נאמר. מה היה לנו לומר אילו לא כתיב בני האדם וכי בני המריא וכו' אמורים וגמלים: אלא בנוי כו'. בניו של אדם הראשון שאחזו דרכו פרש והזיל: האשה אשר נתת וגו'. שכפה בטובתו שנתן לו הקב"ה שכל השורה בלא אשה שורה בלא טובה: ה"ג בילקוט כך ש"ם שנים מדור המבול כו'. כלומר עדיין לא היה זמן ארוך שהציל אותם הקב"ה מן המבול כ"א ש"ם שנה כדאיתא בסדר עולם והם כפו בטובה זו ואמרו א' לאלף תרנ"ו שנה העולם מתמוטט כו' כדלעיל ריש ע"א או ר"ל שהי זבה היא שהיו כולם שפה אחת וכו' ומפני זה התחילו את זאת ובא"ה מקיים גירסת הספר שנתים מדור המבול עד נמרוד שהמרידן על הקב"ה: הואיל והן כו'. שיש שלום ואהבה ביניהם תקבלם אע"פ שלפי מעשיהן אינן ראוין לקבל בתשובה: פא"א בלע"ז: הוה מחי כו'. וחבירו היה מכה את תו: ה"ג בילקוט בני צור לצידון ר' נחמיה אומר כהאפי הסרים כלומר במקום גבוהה ומשם קבל וכנס אליו כל ארץ וארץ את אנשיו ודייק מדכתיב ויפץ ה' אותם משם על פני כל הארץ: אין ויפץ כו'. דרש ויפץ כמו ויצף כמו השב כנס: תרתין חורנייתא. ב' משפחות הנזכרים מעלשים: שני גוים וכו'. הרי שהגיע מהתפלה הזאת טובה לאברהם ולישמעאל ולינחק: הוה יתיב כו'. היה יושב לפניו ללמוד ממנו תורה: לית סבר שנאמר ועתה וכו' ילו אמר הרי תשובה והשענו לא כ.ומר לא גם ב והקב"ה השיב יבצר נהן וגומר וכן דרשו לעיל פרשה כ"א על ועתה פן ישלח ידו כו': מגממין. כרתין הענפים וזהו יבצר לשון בצירה שייך גבי כרם יכן יבצר מהם ל' משפחות כדלקמן: הבה ארדה כו'. כך כתבוה לתלמי המלך: אעשה את הם נבלה: הוה חד מנהון כו'. כשהיה אחד מהם אמר לחבירו הביאו לי כ.ונב פירש"י קדוס ובערוך גרס כולב ופי' בו לבנ: והוא היה נותן לו מגריפה. פי' שאין שאין אתה מבין: דאנא גלי כו' אני גולה מארצי: מהיכן כו'. מאיזה לד ואיכלו' היא ארץ מולדתך: בורסיף מקום א' יש בבבל שמו בירסיף ואויר שלו משכח התלמוד כדאיתא בפרק חלק בבל ובירסיף סימן רע לתורה מאי בורסיף בור שפת ובערוך ערך הגלרות בורסיף נוטריקון בור נון הספר ע"ש שמשכח התלמוד: בולסיף נוטריקון בלל שפת: אף היא לא תברא. אף זו אין סתירה וסתירה לדבריו: בשרו שיש לאביו כו'. דאל"כ היאך בשרו שיבא אל אבותיו לעוה"ב הא לא עשה תשובה ועיין זה לעיל ריש הסדר:

שיש לאביו חלק לעוה"ב . תקבר בשיבה טובה . בשרו שישמעאל עושה תשובה : וימת הרן על פני תרח אביו . ר' חייא בריה דרב אדא דיפו אמר תרח עובד לצלמים ומוכר היה . חד זמן נפיק לאתר . הושיב לאברהם מוכר תחתיו . הוה אתי בר איניש בעי דיזבן . והוה א"ל בר כמה שנין את . והוה א"ל בר חמשין או שיתין . והוה א"ל ווי ליה לההוא גברא דהוא בר שיתין ובעי למסגד לבר יומא . והיה מתבייש והולך לו . חד זמן אתת חדא איתתא טעינא בידה חדא פינך דסולת . א"ל הא לך קרב קודמיהון . קם נסיב בוקלסא בידיה ותברהון לכולהון פסיליא . ויהב בוקלסא בידא דרבה דהוה ביניהון . כיון דאתא אבוה א"ל מאן עביד להון כדין . א"ל מה נכפור מינך . אתת חדא איתתא טעינא לה חדא פינך דסולת . ואמרת לי הא לך קריב קדמיהון . קריבת לקדמיהון . הוה דין אמר אנא איכול קדמאי . ודין אמר אנא איכול קדמאי . קם הדין רבה דהוה ביניהון . נסיב בוקלסא ותברינון א"ל מה אתה מפלה בי וידעין אינון . א"ל ולא ישמעו אזניך מה שפיך אומר . נסביה ומסריה לנמרוד . א"ל נסגוד לנורא . א"ל אברהם ונסגוד למיא דמטפין נורא . א"ל נמרוד נסגוד למיא . א"ל א"כ נסגוד לעננא דטעין מיא . א"ל נסגוד לעננא . [א"ל] א"כ נסגוד לרוחא דמבדר עננא . א"ל נסגוד לרוחא . א"ל ונסגוד לבר אינש דסביל רוחא . א"ל מילין את משתעי . אני איני משתחוה אלא לאור הרי אני משליכך בתוכו . ויבא אלוה שאתה משתחוה לו ויצילך הימנו . הוה תמן הרן קאים פליג . אמר מה נפשך אם נצח אברהם אנא אמר מן דאברהם אנא . ואם נצח נמרוד אנא אמר דנמרוד אנא . כיון שירד אברהם לכבשן האש וניצול . אמרין ליה דמאן את . א"ל מן דאברהם אנא . נטלוהו והשליכוהו לאור ונחמרו בני מעיו . ויצא ומת על פני תרח אביו . הה"ד (בראשית יא) וימת הרן על פני תרח וגו' : ויקח אברם ונחור להם נשים וגו' . אברם היה גדול מנחור שנה א' . ונחור היה גדול מהרן שנה א' . נמצא אברהם גדול מהרן שני שנים . שנה לעיבורה של מלכה ושנה לעיבורה של יסכה . הרן מוליד לששה שנים . ואברם אינו מוליד אתמהא . ותהי שרי עקרה וגו' אמר ר"ל בכל מקום שנאמר אין לה הוה לה . ותהי שרי עקרה אין לה ולד הוה לה . וה' פקד את שרה וגו' . (ש"א א) ויהי לפנינה ילדים ולחנה אין ילדים והוה לה . (שם) כי פקד ה' את חנה ותהר ותלד וגו' . (ירמיה ל) ציון היא דורש אין לה . והוה לה . (ישעיה נט) ובא לציון גואל (שם נד) רני עקרה לא ילדה פצחי רנה וצהלי :

סדר לך לך

פרשה לט ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וגו' . ר' יצחק פתח (תהלים מה) שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך . א"ר יצחק משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום . וראה בירה אחת דולקת . אמר תאמר שהבירה הזו בלא מנהיג . הציץ עליו בעל הבירה . א"ל אני הוא בעל הבירה . כך לפי שהיה אבינו אברהם אומר תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג . הציץ עליו הקב"ה וא"ל אני הוא בעל העולם . (שם) ויתאו המלך יפיך כי הוא אדוניך . ויתאו המלך יפיך ליפותיך בעולם . והשתחוי לו . הוי ויאמר ה' אל אברם : ויאמר ה' אל אברם . ר' ברכיה פתח (שיר השירים א) לריח שמניך טובים שמן תורק שמך . א"ר ברכיה למה היה א"א דומה . לצלוחית של אפופילסימון מוקפת צמיד פתיל ומונחת בזוית ולא היה ריחה נודף . כיון שהיתה מטולטלת היה ריחה נודף . כך אמר הקב"ה לא"א טלטל עצמך ממקום למקום ושמך מתגדל בעולם : ויאמר ה' אל אברם . ר' ברכיה פתח (שם ח) אחות לנו קטנה ושדים אין

מתנות כהונה

דיפו ממקום יפו : עובד עושה ובילקוט גרס מוכר : חד זמן כו' . פעם א' בא איש אחד ורצה לקנות צלמים וא"ל אמור בן כמה שנים אתה והיה א"ל ליה בן נ' או ס' וא"ל אברהם אוי לו לזה האיש שכבר הוא בן ס' ורוצה להשתחות לצלם שאינו אלא בן יום אחד : חד זמן כו' . פעם אחת באת אשה והיתה טוענת בידה קערה אחת גדולה מלא סלת ואמרה לו הרי לך זה קחהו והקרב אותה למנחה לפני הצלמים : קם נסיב . קם אברהם ולקח בוקלסא פירש הערוך כורמיזה שמכין בו ורש"י גרס בולקסא ופי' מקל : ותברינון כו' . והיה משבר את כל הפסילים : ויהב כו' . היה נותן את המקל ביד גדול הפסילים שהיה ביניהם ואותו לא שיבר : כיון שבא אביו . תרח : אמר מאן עביד גרס פי' א"ל לאברהם מי עשה לכן כזאת א"ל מה נכפור ממך : קריבת לקדמיהון כו' . הקרבתי אותו הסלת לפניהן והיה פסל זה אומר אני אוכל ראשונה כו' : קם הדין כו' . עמד זה הגדול שביניהן ולקח המקל ושבר את כולם : מפלה פי' מתעולל בי : וידעין אינון בתמיה וכי יודעין הן מאומה להבין ולדבר ולהתנענע : ולא ישמעו כו' . בתמיה : נסביה כו' . תרח לקח לאברהם ומסרו לנמרוד א"ל נסגוד כו' . נמרוד אמר לאברהם אם לא השתחוה לצלם בא והשתחוה לאש : דמטפין שמכבין כפשטה פי' תרגום כבולכייא עמו וטפו : לעננא כו' . לעננים שטוענין ונושאין את המים: כ"ג לעננא א"ל א"כ כו': דמבדר. שמפזר : ונסגוד לבר אינשא נשתחוה לבני אדם שהוא מלא נקבים והרוח נשאר בקרבו : מילין כו' . דברים רקים אתה מדבר : הוה תמן כו' . היה שם הרן בן תרח והיה עומד מחולק בדעתו עם מי יסכים דעתו ואמר ממ"נ כו' : מן דאברהם . מן אמונת אברהם אנכי : אמרין ליה כו' . אמרו לו להרן של מי אתה : ונחמרו כו' . שמעצמו היה לו לידע שאין באש ממשות אלא ונס גם למדו חז"ל המוסר עצמו ע"מ שיעשו לו נס אין עושין לו נס דכתיב הן לא ידיע ליהוי לך מלכא מציל או לא מציל ידיע כו' . והרן סמך על הנס : ויצא ומת כו' . בשוחר טוב איתא שנטלו המלאך והשליכו לפני אביו : היה גדול מנחור כו' . פירש"י דכתיב ויולד את אברם ואת נחור ואת הרן : נ"ג נמצא אברהם גדול מהרן ב' שנים : לו' שנים שהרי אברהם היה גדול משרה י' שנים שהרי כשנולד יצחק היה הוא בן ק' שנה והיא היתה בת צ' שנה ונמצא כשהיה הוא בן י' נולדה שרה ואז היה הרן בן ח' לא מהן שנה לעיבורה של מלכה ושנה לעיבורה של יסכה היא שרה נמצא כשבא הרן על אשתו ונתעברה היה בן ו' שנים : ואברהם אינו מוליד אתמהה . ומשני שלכך כתיב ותהי שרה כו' להודיע שהעקרות לא היה מצדו רק מצדה: הוה לה . היתה לה לאח"כ ולכך כתיב אין שפירושו כמו כן כלומר כן יהיה לה אח"כ ולא עתה כמו שדרשו ביבמות בפרק החולץ וזרע אין לו עיין לו : פצחי רנה וצהלי . מדבר בלשון ליפותיך . יפיך פי' שתהא אתה יפה : אפופילסימון . שמן מור [illegible] שאיתה

לה וגו'. אחות לנו קטנה זה אברהם שאיחה את כל באי העולם. בר קפרא אמר כזה שהוא מאחה את הקרע. קטנה שעד שהוא קטן היה מסגל מצות ומע"ט. ושדים אין לה. לא הניקוה לא מצות ולא מע"ט. מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה. ביום שגזר עליו נמרוד לירד לתוך כבשן האש. אם חומה היא נבנה עליה. אם מעמיד דברים כחומה נבנה עליה. ואם דלת היא נצור עליה וגו'. אם דל הוא במצות ומע"ט נצור עליה לוח ארז. מה הצורה הזו אינה אלא לשעה. כך אין אני מתקיים עליו אלא לשעה. אמר לפניו רבון העולמים אני חומה. מעמיד אני דברים כחומה. ושדי כמגדלות. זה חנניה מישאל ועזריה. אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום. שנכנס בשלום ויצא בשלום: ויאמר ה' אל אברם לך לך. (קהלת ז) החכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים אשר היו בעיר. מעשרה דורות שמנח ועד אברהם. שמכולם לא דברתי עם אחד אלא עמך: ויאמר ה' אל אברם לך לך. ר' עזריה פתח (ירמי' נא) רפאנו את בבל ולא נרפתה עזבוה ונלך איש לארצו. רפאנו את בבל. בדור אנוש. ולא נרפתה בדור המבול. עזבוה בדור הפלגה. ונלך איש לארצו ויאמר ה' אל אברם לך לך: ר' עזריה משום ר' אחא פתח (תהלים מה) אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך אלהים אלהיך שמן ששון מחבריך. ר' עזריה פתר קרייה באברהם. בשעה שעמד א"א לבקש רחמים על הסדומיים. מה כתיב תמן (בראשית יח) חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה וגו'. א"ר אחא נשבעת ואמרת שאין אתה מביא מבול לעולם. ומה אתה מערים על השבועה. אתמהא. מבול של מים אין אתה מביא. מבול של אש אתה מביא. א"כ לא יצאתה ידי השבועה. א"ר לוי השופט כל הארץ לא יעשה משפט. אם עולם אתה מבקש אין דין. ואם דין אתה מבקש אין עולם. מה את תופש החבל בתרין ראשין. את בעי עלמא ובעי דינא. סב לך חדא מנייהו. ואם לית את מוותר ציבחר לית עלמא יכיל קאים. אמר לו הקב"ה אברהם. אהבת צדק ותשנא רשע וגו' מחבריך. מהו מחבריך מנח ועד אצלך י' דורות. ומכולם לא דברתי עם אחד מהם אלא עמך: ויאמר ה' אל אברם לך לך. מה כתיב למעלה מן הענין וימת תרח בחרן. א"ר יצחק אם לענין החשבון ועד עכשיו מתבקש לו עוד ששים וחמש שנים. אלא בתחלה אתה דורש שהרשעים קרויים מתים בחייהן. לפי שהיה א"א מפחד ואומר אצא ויהיו מחללין בי שם שמים. ואומרים הניח אביו והלך לו לעת זקנתו. א"ל הקדוש ב"ה לך אני פוטרך מכיבוד אם ואם. ואין אני פוטר לאחר מכיבוד אב ואם. ולא עוד אלא שאני מקדים מיתתו ליציאתך. בתחלה וימת תרח בחרן ואח"כ ויאמר ה' אל אברם וגו': ר' יהודה ור' נחמיה. ר' יהודה אומר לך לך שני פעמים. אחד מארם נהרים. ואחד מארם נחור. ור"נ אמר לך לך ב' פעמים. אחד מארם נהרים ומארם נחור. ואחד שהפריחו מבין הבתרים והביאו לחרן. הה"ד (תהלים קי) עמך נדבות ביום חילך. עמך הייתי בעת שנדבת לשמי לירד לכבשן האש. ביום חילך בעת שכנסת לי כל אותן החיילות והאוכלסים. בהדרי קדש מהדרו של עולם הקדשתיך. מרחם משחר מרחמו של עולם שחרתיך לי. לך טל ילדותך לפי שהיה אבינו אברהם מתפחד ואומר תאמר שיש בידי עון שהייתי עובד ע"ז כל השנים הללו. א"ל הקב"ה לך טל ילדותך. מה טל זה פורח, אף עונותיך פורחים. מה הטל הזה סימן ברכה לעולם. אף אתה סימן ברכה לעולם. הה"ד (שם נ"ה) ואומר מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכונה. למה כיונה. ר' עזריה בשם ר' יודן אמר לפי שכל העופות בשעה שהם יגעים הן נחין על גבי סלע או על גבי אילן. אבל היונה הזו בשעה שהיא פורחת ויגיעה. קופצת בא' מאגפיה ופורחת בא' מאגפיה. (שם) הנה ארחיק נדוד. נדנוד. טלטול אחר טלטול. (שם) אלין במדבר סלה מוטב ללון במדברות של ארץ ישראל ולא ללון בפלטריות של חוצה לארץ. ואם תאמר שלא נהנה אברהם ושמח על דיבור המקום. ולמה לא יצא. שעדיין לא הורשה. אבל משהורשה וילך אברם כאשר דבר אליו ה' וילך אתו לוט. א"ר לוי בשעה שהיה אברהם מהלך בארם נהרים ובארם נחור. ראה אותן אוכלים ושותים ופוחזים. אמר הלואי לא יהא לי חלק בארץ הזאת. וכיון

מתנות כהונה

שאיחה שחיברם ותפרם: ה"ג במדרש חזית כל באי עולם לפני הקב"ה: ה"ג כחומה נבנה עליו וגומר. כלילנו ונבנה אותו בעולם: מעמיד דברים כו'. לחזק ולעמוד באמונת ה"י: מתקיים עליו. לעמוד ולהשגיח ולהציל צדיקים עליו: זה חנניה וכו'. שהושלכו גם הם בכבשן וניצולו: רפינו כן הוא הקרי וע"ל פל"ח: אין דין. אין מקום לדין גמור בלא רחמים: אין עולם ת"א לעולם להתקיים: אתה תופש כו'. אתה אוחז החבל בשני ראשין והוא דרך משל: את בעי כו'. אתה רוצה בעולם ותרצה גם הדין: סב לך כו'. קח לך א' מהן שא"א אין אתה מוותר מעט לפנים מן השורה אין העולם יכול להתקיים: מתבקש לו כו'. עיין בפי' רש"י ס"פ פ' נח: אצא מהלאי ומבית אבי כדבר י"י: ואומרים הניח. פי' כן יאמרו הבריות ויש חלול שם שמים בדבר: לעת זקנתו. של תרח הניחו אברהם: לך אני פוטרך לך בתרא דייק: מקדים מיתתו כו'. בשביל דורות העתידים שהתורה יספרו מות קודם לזה: שני פעמים. דריש לך בתרא כדכתיב לך הליכה שתי נפרים כו'. פירש"י ובלא לא"י ובא דהו עמו בין הבתרים ומבין הבתרים מקום שמן כפין בתיר"ק: הה"ד ית כו'. חילך הוא ל' חיל והם אותם שגייר והכניסם תחת כנפי השכינה שנאמר ואת הנפש אשר עשו. מהדרו של עולם. פירש"י ממזרח שהוא הדרו של עולם כד"א קורא ממזרח עיט וכתיב על אברהם מי העיר ממזרח צדק וגו': מרחמו של עולם. מ"ת כו' כעוים דכתיב בבבראם ודרשו חז"ל באברהם בשבילו בזכותו ורש"י פי' ממקום שהאורה יוצאה כתינוק היוצא מרחם אמו: ה"ג בילקוט תלים ואשכונה מדבר באברהם למה כיונה: קופצת. כלומר מנענע מעט לפי שא"א לפרוח באחד אם לא שיתנענע גם השני קצת או מלשון לא תקפוץ כלומר כובשת אחד באחד על הגוף למען ינוח: ה"ג נדנוד אחר נדנוד טלטול: ה"ג וא"ת גבן והוא ל' גיהוק כלומר מאחר שהיה מלובן ומזורז למה נתעכב בחרן ה' שנים כמו שכתבתי למעלה בשם סדר עולם אבל משהורשה כו'. דייק מדכתיב כאשר דבר י"י ללמד שמיד הלך בלי דבר י"י היה הולך הוא: יפוחזים. פי' כענין קופצין ועושים נאופים

שהגיע לסולמה של צור ראה אותן עסוקין בניכוש בשעת הניכוש בעידור בשעת העידור. אמר הלואי יהא חלקי בארץ הזאת. א"ל הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת: א"ר לוי ב' פעמים כתיב לך לך ואין אנו יודעים איזו חביבה אם השניה אם הראשונה: א"ר יוחנן לך לך מארצך מאפרכי שלך. וממולדתך זו שכונתך. ומבית אביך זו בית אביך. אל הארץ אשר אראך. ולמה לא גלה לו. כדי להחבבה בעיניו וליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה. הוא דעתיה דר' יוחנן דאמר ר"י (בראשית כב) ויאמר קח נא את בנך את יחידך. א"ל זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו. א"ל אשר אהבת. א"ל ואית תחומין במעיא. א"ל את יצחק. ולמה לא גלה לו כדי לחבבו בעיניו וליתן לו שכר על כל דבור ודבור. דאמר רב הונא בשם ר' אליעזר בנו של ריה"ג משהה הקב"ה ומתלא עיניהם של צדיקים ואח"כ הוא מגלה להם טעמו של דבר. כך אל הארץ אשר אראך. על אחד ההרים אשר אומר אליך. (יונה ג) וקרא אליה את הקריאה אשר אנכי דובר אליך. (יחזקאל ג) קום צא אל הבקעה ושם אדבר אתך: ר' ברכיה בשם ר' חנינא אמר למלך שהיה עובר ממקום למקום ונפלה מרגלית מעל ראשו. עמד המלך והעמיד פמליא שלו שם. ועשה צבורים והביא מכברות וכבד את הראשונה ולא מצאה. בשניה ולא מצאה. ובג' מצאה. אמרו מצא המלך מרגלית שלו. כך אמר הקב"ה מה צורך היה לי ליחס שם ארפכשד שלח עבר פלג רעו שרוג נחור תרח. אלא בשבילך. (נחמיה ט) ומצאת את לבבו נאמן לפניך. כך אמר הקב"ה לדוד. מה צורך היה ליחס פרץ חצרון רם עמינדב נחשון שלמון בועז עובד ישי דוד. לא בשבילך. (תהלים פט) מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו: ואעשך לגוי גדול. א"ל ומנח לא העמדת ע' אומות. א"ל אותה אומה שכתוב בה (דברים ד) כי מי גוי גדול אני מעמיד ממך. אמר ר' ברכיה אתנך ואשימך אכ"כ אלא ואעשך. משאני עושה אותך בריה חדשה את פרה ורבה: ר' לוי בר חיתא ורבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא אמרו שלש גדולות וארבעה ברכות כתיב כאן. בשרו שהן שלשה אבות וארבע אמהות. אמר ר' חייא לפי שהדרך מגרמת לשלשה דברים. ממעטת פריה ורביה. וממעטת את היציאה. וממעטת את השם. ממעטת פריה ורביה ואעשך לגוי גדול. ממעטת את היציאה ואברכך. ממעטת את השם ואגדלה שמך. ולפום דאמרין אינשי מבית לבית חלוק. מאתר לאתר נפש. ברם את לא נפש את חסר ולא ממון: ר' ברכיה בשם ר' חלבו אמר שיצא מוניטון שלו בעולם. ארבעה הם שיצא להם מוניטון בעולם אברהם ואעשך לגוי גדול יצא לו מוניטון. ומהו מוניטון שלו זקן וזקנה מיכן בחור ובתולה מיכן. יהושע (יהושע ו) ויהי ה' את יהושע ויהי שמעו בכל הארץ. יצא לו מוניטין בעולם. מהו. שור מיכן וראם מיכן. על שם (דברים לג) בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו. דוד (ד"ה א יד) ויצא שם דוד בכל הארצות. יצא לו מוניטון בעולם. ומה היה מוניטון שלו מקל ותרמיל מיכן ומגדל מיכן על שם (שיר ד) כמגדל דוד צוארך. מרדכי (אסתר ט) כי גדול מרדכי בבית המלך ושמעו הולך בכל המדינות יצא לו מוניטון. ומה מוניטון שלו שק ואפר מיכן ועטרת זהב מיכן: א"ר יודן קובע אני לך ברכה בשמונה עשרה אבל אין את יודע אם שלי קודמת אם שלך קודמת. א"ר אחויה בשם ר' זעירא שלך קודמת לשלי בשעה שהוא אומר מגן אברהם אח"כ מחיה המתים. ר' אבהו אמר הבט נא שמים אכ"כ אלא השמימה אמר הקב"ה בה"א בראתי את העולם הריני מוסיף ה"א

מתנות כהונה

מקיים בליטות ומגליות: לסולמה של צור. פירש"י פ"ק דמגילה עיר היתה יושבת על הר גבוה והיו עולין לה במעלות לפיכך קורין אותה סולם: הארץ הזאת. ה' דהארץ קדייק הארץ המיוחד בחמד אותה: ב' פעמים. אחת כאן ואחת גבי עקידת יצחק: אם הראשונה. מן מה דכתיב אל ארץ המוריה הוי שנייה חביבה מן הראשונה ויתום מדלא אמר ג"כ אל ארץ כנען ופי' אותה בודאי ארץ המוריה מפני גילה שהשכינה שהיא היתה חביבה עליו וכן פירש"י לקמן פ' נ"ה: מאפרכי שלך. בערוך משמע כל העיר בכללה: על כל פסיעה כו'. שאם גלה אותה מיד היה מקצר הדרך למהר ביאתו שמה ועכשיו היה הולך ומהלך למצוא אותה ארץ שדיבר לו המקום וכן פירש הרמב"ן: ואית תחומין כו'. וכי יש תחומין במעיים לידע מי הוא החביב יותר שניהם אהובים עלי: משהה כו'. משהה וממשיך להם ועיניהם תלויות ומצפות מתי יגלה להם ובפ' נ"ה פירש"י מתלה ל' עייפות כד"א ותלה ארץ ולקמן בפ' נ"ה גורס מתהא והוא לשון תוהו ובהו: רבי ברכיה כו'. ה"ז למעלה שקיצר ביחוס בני נח ואח"כ ויאמר ה' אל אברם ועם אחד מהם לא נתייחד הדיבור: פמליא שלו. חיילותיו: ועשה צבורים. מאותו עפר שנפלה המרגליות שמה: את הראשונה לבד הראשון. הכי גרסי': אמרו לא המלך כו'. וכן שמחה ובשורה טובה: ומצאת וגו'. ל' מציאה נופל על דבר המתבקש כד"א ויבוקש הדבר וימצא: ומנח לא העמדת כו'. ושוב כל יוצא חלציו לא יהיו אלא אומה אחת יחידה עמהם אלא שהוא יתירה על ע' אומות אומה קדושה כמו לשון הקודם שהוא יתר על ע' לשונות ביהוד בקדושה פרטית: ואעשך לשון בריאה כד"א ויעש ה' אלהים וכן הוא בתנחומא: בריאה חדשה. שהוציאו ממזלו הראשון בבריית המילה נשתנה לעילוי: שלש גדולות. ואעשך לגוי גדול ואגדלה הרי שנים ואעשך גם הוא לשון גדולה כד"א אשר עשה את משה ואת אהרן פי' אשר הגדיל את משה שכן איתא בפ' כיצד דף נ"ד וכ"מ באב"א: וארבע ברכות. ואברכך. והיה ברכה. ואברכה ונברכו: ממעט פריה ורביה. פירש"י שאין דרך ארץ לשמש מטתו בדרך: היציאה. הממון שעיקרו עומד להוצאה: ממעט את השם. פירש"י אינו יכול לקיים מצות הש"י כמו שהוא במנוחה בביתו: לפום דאמרי כו'. ולפי מה שאומרים בבריות המושלים משל הנוסע ועוקר דירתו אפילו רק מבית לבית מאבד חלוק או ככ"ג ממקום למקום אחר מאבד נפש אחת כלומר מטורח הדרך נחלה בגופו ונאבד הדרו: ברם את. אבל באמת אתה כו': רבי ברכיה חוזר על ואגדלה שמך: מוניטון. מטבע: ה"ג אברהם ואגדלה שמך יצא לו מוניטין וכ"מ באב"א גם התוס' בב"ק דף נ"ד: ואגדלה שמך. משמע ששמו יוצא בכל העולם: בחור ובתולה. פירש"י בפ' הגוזל רמז ליצחק ולרבקה ואולי אחר שנולדו יצא המטבע או קודם והיה דרך נבואה ועי"ל שרמז על שהיו שניהם זקנים ועשו פרי כמו בחור ובתולה וכן בספ' פ' הגוזל קמא איתא שמצד אחד היה כתוב זקן וזקנה וכו' דהיינו הצורות לא אסור לעשות צורת אדם: מקל ותרמיל. רמז שהיה בראשונה רועה צאן: ותרמיל דק קטן שבו מצניעין הרועים מאכלם כד"א בכלי הרועים ובילקוט: קובע אני לך ברכה כו'. והיה ברכה דייק פירש"י בחומש ועיין בפ' נשא פ' י"א: ה"ג שלך קודמת לשלי מפני שאומרים כו' ועיין כ"ז בפ' נשא פ' י"א: ה"ג שמים אין כתיב כאן אלא השמימה אמר הקב"ה בה"א בראתי כו' וכן הוא בילקוט ורש"י: ה"ג בילקוט ורש"י שם ואברכך זה אברהם

רמ"ה

על שמך ואת פרו, ורבה. וא"ר יודן והיו אותיותיך מנין אברככה רמ"ח. א"ר לוי לא שם אדם פרה מאברהם עד שנתברך. ולא שמה לו עד שנתברך מאברהם. כיצד אברהם היה מתפלל על עקרות והם נפקדות. ועל החולים והם מרויחים. ר' הונא אמר לא סוף דבר אברהם הולך אצל החולה. אלא החולה רואה אותו ומרויח. א"ר חנינא אפי' ספינות שהיו מפרשות בים הגדול היו ניצולות בזכותו של אברהם. ולא של יין נסך היו. אתמהא. אלא הלא מזיל חמרא. בכל מקום שיין עכו"ם מצוי יין של ישראל נמכר בזול. א"ר יצחק אף לאיוב עשה כן שנא' (איוב א) מעשה ידיו ברכת. לא נטל אדם פרוטה מאיוב ונצטרך ליטול ממנו פעם שנייה: והיה ברכה. קרי ביה בריכה. מה בריכה זו מטהרת את הטמאים. אף את מקרב רחוקים ומטהרם לאביהם שבשמים א"ר ברכיה כבר כתיב ואברככה מה ת"ל והיה ברכה. אלא אמר לו עד כאן הייתי זקוק לברך את עולמי מיכן ואילך הרי הברכות מסורות לך. ולמאן דהזי לך למברכ' בריך. ואברכה מברכיך. א"ר ירמיה החמיר הקב"ה בכבודו של צדיק יותר מכבודו. בכבודו כתיב (ש"א ב) כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו ע"י אחרים. ובכבודו של צדיק כתיב. ואברכה מברכיך ומקללך אאור אנא. תניא אלו ברכות שאדם שוחה בהם. באבות תחלה וסוף. מודים תחלה וסוף. והשוחה על כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא לשוח. ר' יצחק בר נחמן בשם ריב"ל אמר כהן גדול תחלת כל ברכה שוחה. והמלך בתחלת כל ברכה וסוף כל ברכה שוחה. ר' סימון בשם ריב"ל אמר המלך משהיה כורע לא היה נזקף עד שהיה גומר כל תפלתו. הה"ד (מלכים א ח) ויהי ככלות שלמה להתפלל אל ה' את כל התפלה והתחנה הזאת קם מלפני מזבח ה' מכרוע על ברכיו וכפיו פרושות השמים. ואיזו כריעה ואיזו בריכה. רבי חייא רבה הראה כריעה לפני ר' ונפסח ונתרפא. ובר סיסי הראה בריכה לפני ר' ונפסח ולא נתרפא: ונברכו בך. הגשמים בזכותך. הטללים בזכותך. הה"ד (אסתר ב) ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה וגו'. זה מהול וזה ערל. וחס עליו. אתמהא. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר (תהלים קיט) מזקנים אתבונן כי פקודיך נצרתי. אמר. יעקב בירך את פרעה שנא' (בראשית מז) ויברך יעקב את פרעה. יוסף גילה לו. דניאל גילה לנבוכדנצר. אף אני כן (אסתר ב) ויגד לאסתר המלכה. ור' נחמיה אמר. אמר הקב"ה לא"א ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך. אין תימר דלהוי עתירין הרי עתירין אנון מינן. אלא לשאלה כשהן נכנסין לצרה הם נשאלים לנו ואנו מגלים להם: וילך אברם כאשר דבר אליו ה' וגו'. ולוט טפל לו. ואברם בן שבעים וחמש שנים. הה"ד (שם) ויהי אומן את הדסה היא אסתר. רב אמר בת ארבעים היתה. ושמואל אמר בת שמונים שנה. רבנן אמרי בת שבעים והמשה. ר' ברכיה בשם רבנן דתמן אמרי. אמר הקב"ה לאברהם אתה יצאת מבית אביך בן ע"ה שנים חייך אף גואל שאני מעמיד ממך יהיה בן ע"ה שנים כמנין הדסה: ואת הנפש אשר עשו בחרן. א"ר אלעזר בר זימרא. אם מתכנסין כל באי העולם לברוא אפילו יתוש אחד. אינן יכולין לזרוק בו נשמה. ואת אמר ואת הנפש אשר עשו. אלא אלו הגרים שגיירו. א"כ שגיירו. למה אשר עשו. אלא ללמדך שכל מי שהוא מקרב את העכו"ם ומגיירו כאילו בראו. ויאמר אשר עשה. למה. נאמר אשר עשו. א"ר הונא. אברהם היה מגייר את האנשים, ושרה מגיירת את הנשים: ויעבור אברם בארץ וגו'. עד עכשיו נתבקש להם זכות בארץ. וירא ה' אל אברם ויאמר לזרעך וגו'. לא בנה מזבח אלא על בשורת ארץ ישראל: ויעתק משם ההרה מקדם לבית אל. לשעבר היתה נקראת בית אל ועכשיו היא נקראת בית און. א"ר אלעזר לא זכתה להקראות בית העמה הרי היא נקראת בית העמל. תמן קריין לפועלא טבא עמידה ולהרהון של מימי רגלים עמידה. ויט אהלו אהלה כתיב מלמד שנטע אהל שרה תחלה ואח"כ נטע אהלו: ויבן שם מזבח לה'. א"ר אלעזר ג' מזבחות בנה. אחד לבשורת א"י. ואחד לקניינה. ואחד שלא יפלו בניו בעי. הה"ד (יהושע ז) ויקרע יהושע שמלותיו ויפול על פניו ארצה לפני ארון ה' עד הערב הוא וזקני ישראל ויעלו עפר

מתנות כהונה

רמ"ח אף אותיותיך רמ"ח: ולא קחשיב וי"ו כשימוש וכן פירש"י: שם לשון אומת ב"ד ור"ל קנה שם מה ושוויה: כיצד כלומר כיצד היה כחו גדול: הלא מזיל חמרא גרס. פי' כל מקום שיש הזמן הרבה היין הוא בזול כן היה מצוי יין נסך כדי שיהיה יין כשר בזול ומצאתי דגרסי' הלא ומזיל כו' ופי' החומץ היה מצוי כדי שהיין יהיה בזול והראשון יראה כי איננו נכון: ונצטרך ליטול מפני שהיה מתברך באותו פרוטה: ולמאן דחזי כו'. ולמי שראוי והגון בעיניך להתברך ברכהו: יקלו. הקוף פתוחה פי' יהיו נקלים ע"י אחרים ולא כתיב אקללם: אנא אני בעצמי: תניא כו'. על והיה ברכה קאי: בר סיסי. סוס גוי בר סיסי: ונפסח לי' פסח וצולע. ועיין סוף מסכת סוכה: וחס עליו. מרדכי היה חס על אחשורוש הרי נתקיים: ונברכו בך כל משפחות האדמה. וכדמפרש והזיל אמר מרדכי יעקב בירך כו' גלה לי פתרון חלומו: אמר הקב"ה. כן אמר מרדכי: אין תימר כו'. א"ת שיתברכו שיהיו עשירי' הרי כבר הם עשירים בלא ברכותינו יותר ממנו: רבנן דתמן אמר גר' פי' ר' ברכיה אמר כן בשם רבנן של א"י: בן שבעים וחמש כו'. בבר"ת בין הבתרים היה בן ע' כדאי' בסדר עולם ובפ' בשלח דף קע"ו ע"ג והלך אל חרן ונתעכב שם ה' שנים ואח"כ הלך לארץ כנען כדאיתא בסדר עולם וכמו שכתבתי למעלה בשם רש"י: כאילו בראו כד"א ויעש אלהים: ויאמר אשר כו'. הכתוב יאמר אשר עשה כלומר אברהם. למה כתב עשו: נתבקש להם. לאומות היושבים בה שלא נתמלא סאתם עדיין: ה"ג לא בנה כו' וכדלקמן ג' מזבחות בנה הראשון על בשורת הארץ וכו' ובילקוט ורש"י גרס זה שכיון לבשורת הארץ ועיין פירושו לעיל בפ' נח סוף פ' ל"ח: לשעבר כו'. מקדם דייק מקודם היתה נקראת כן ולא אח"כ ועכשיו פירש"י מימות ירבעם ואילך: תמן קריין כו'. שם קורין לפועל טוב עמידה: לה־הון עביט של מי רגלים עמילה והערוך מהפך עמידה לעמילה ועמילה לעמידה ורש"י פי' עמידה לשון חוזק וקיום כד"א יקח מכם עמדתו ישעיה כ"ב ובירוש' פ' ר"ע גרס תמן צווחין לפעלא טבא עמדה וצווחין לכרכון של מי רגלים עמידה וכמנוך גרס ג"כ לא רצה להקרו' עמדה קורין אותו עמידה והרמב"ן בפרשה כי תצא בפסוק לא תתעמר בה הביא גירס' הירושלמי לפעלא טבא עמידה: אהל שרה תחלה מפני כבוד בת מלך פנימה: ואחד לקניינים

על ראשם. אמר ר' אלעזר בן שמוע התחילו מזכירים זכותו של א"א שאמר (בראשית יח) ואנכי עפר ואפר. כלום בנה אברהם מזבח בעי אלא שלא יפלו בניו בעי. ויקרא בשם ה'. מלמד שהקריא שמו של הקב"ה בפי כל בריה. דבר אחר ויקרא התחיל מגייר גרים ולהכניסם תחת כנפי השכינה. ויסע אברהם הלוך ונסוע הנגבה. מחקה והולך ומכוין כנגד בית המקדש:

פרשה מ ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה לגור שם. כתיב (תהלים לג) הנה עין ה' אל יריאיו למיחלים לחסדו. הנה עין ה' אל יראיו. זה אברהם שנא' (בראשית כ"ב) כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה. למיחלים לחסדו שנא' (מיכה ז) תתן אמת ליעקב חסד לאברהם. (תהלים ל"ג) להציל ממות נפשם. ממיתתו של נמרוד. ולחיותם ברעב. ויהי רעב בארץ: ויהי רעב בארץ. ר' פנחס בשם ר' חנין דציפורין פתח (שם צ"ד) אשרי הגבר אשר תיסרנו יה. ואם בא להקפיד ומתורתך תלמדנו. מה כתיב באברהם ואברכך ואגדלה שמך. כיון שיצא קפץ עליו רעבון ולא קרא תגר ולא הקפיד אלא וירד אברם מצרימה לגור שם׃ ויהי רעב בארץ. ריב"ל פתח (שם קי"א) טרף נתן ליראיו. טירוף נתן ליראיו בעוה"ז אבל לע"ל יזכור לעולם. מה כתיב באברהם ואברכך ואגדלה שמך. כיון שיצא קפץ עליו רעבון ולא הקפיד ולא קרא תגר אלא ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה לגור שם: עשרה רעבון באו לעולם. אחד בימי אדה"ר (וכוליה עניינא עד ואחד לע ל (עמוס ח') לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה' כדלעיל סוף פ' כ"ה פסוק מן האדמה אשר אררה וגו'). ר' הונא ור' ירמיה בשם ר' שמואל בר יצחק עיקר אוותנטיאה שלו לא היתה אלא בימי דוד ולא היה ראוי לבא אלא בימי שאול. אלא ע"י שהיה שאול גרופית של שקמה גלגלו הקב"ה והביאו בימי דוד. שילו הטייה יוחנה משתלמא. לפיכך כולם לא באו אלא בימי בני אדם גבורים שהם יכולים לעמוד בהן. ולא בימי בני אדם שפופים שאינן יכולין לעמוד בהן. א"ר הייא רבה משל לזגג שהיה בידו קופה מליאה כוסות ודייטרוטין ובשעה שהיה מבקש לתלות את קופתו היה מביא יתד ותוקעה ונתלה בה ואח"כ היה תולה את קופתו. לפיכך לא באו בימי בני אדם שפופים אלא בימי בני אדם גבורים שהן יכולין לעמוד בהם. ר' ברכיה הוה קרי עליהון (ישעיה מ') נותן ליעף כח. ר' ברכיה בשם ר' הלבו אמר שנים באו בימי אברהם. ר' הונא בשם ר' אחא אחד בימי למך ואחד בימי אברהם. רעב שבא בימי אליהו רעב של בצורת היה. רעב שבא בימי אלישע רעב של מהומה היה. רעב שבא בימי שפוט השופטים. ר' הונא בשם ר' דוסא מ"ב סאין היו ונעשו מ"א. והא תני לא יצא אדם לחו"ל אלא א"כ סאתים של חטים הולכות בסלע. ארשב"י אימתי בזמן שאינו מוצא ליקח. אבל אם היה מוצא ליקח אפי' סאה בסלע לא יצא לחוצה לארץ: ויהי כאשר הקריב לבא מצרימה. כל השנים הללו הוא עמה ועכשיו הוא אומר לה הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את. אלא שע"י הדרך אדם מתבזה וזו עמדה ביפיה. ר' זעירא בשם ר' סימון אמר הלכנו בארם נהרים ובארם נחור ולא מצאנו אשה נאה כמותך. עכשיו שאנו נכנסים למקום כעורים ושחורים אמרי נא אחותי את וגו': ר' פנחס בשם ר' אבון אמר ב' בני אדם היו עיקר ועשו עצמן טפילה ונעשו טפילה. אברהם וברק. ברק (שופטים ד') ותשלח ותקרא לברק בן אבינועם מקדש נפתלי ותאמר אליו הלא צוה ה' אלהי ישראל לך ומשכת בהר תבור ולקחת עמך עשרת אלפים וגו' ויאמר אליה ברק אם תלכי עמי והלכתי ואם לא תלכי עמי לא אלך. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר אם תלכי עמי לקדש אלך עמך לחצור. ואם לא תלכי עמי לקדש לא אלך עמך להצור. ר"נ אמר אם תלכי עמי לשירה אלך עמך למלחמה. ואם לא תלכי עמי לשירה לא אלך עמך למלחמה. ותאמר הלוך אלך עמך אפס כי לא תהיה תפארתך. א"ר ראובן לשון יוני היא אפס. אמרה לו מה את סבור שתפארתה של שירה נמסרה לך לבדך. אתמהא. ונעשה טפלה (שם) ותשר דבורה וברק בן אבינועם. אברהם היה עיקר. ויקח אברם את שרי אשתו. עשה עצמו טפילה אמרי נא אחותי את. ונעשה טפילה לה ולאברם היטיב בעבורה: ויהי כבא אברם מצרימה ויראו המצרים

מתנות כהונה

שזכה בה שנאמר קום התהלך וגומר וכמו שלמדו הז"ל מניין דדיים אמלכה קנה ועיין עוד לקמן סוף פ"ט תניינא: נ"ג אלא שלא יפלו בניו בעי: שהקריא כו' נ"ל רגיל אתו בפי הכל עד שכולם קראו בשם ה' וקרי ביה והקרא או ויקריאו ולהכניסם ויקרא דרש שקרא אותם לשכינה בשם השי"ת: מחקה ל' חיקוי ודמיון: להקפיד. להרהר אחר מדותיו ית': ומתורתך תלמדנו. למדנו מתורתך שאין להרהר אחריו: טירוף טלטל ונדנוד בלי שלוה כדלעיל פרק כ"ה: אוותנטיאה כו'. תוזק וממשלה של אותו רעב שהיה בימי דוד לא היה ראוי לבא אלא בימי שאול וע"ל פרק כ"ה הטעם ושם נתבאר כל מאמר זה: בימי למך. הא דכתב הראבון כו'. בימי למך של בגורם עי' לעיל פכ"ה שנה עבדה שנה לא עבדה: של מהומה ראם חמאר בחמשים שקל: מ"ב סאין היו. בסלע או בשקל: והא תנא בניהוג הולכת בסלע בתוספתא מגילת רות גרס בשקל: נ"ג לא יצא לחו"ל ואליהמלך יצא ולפיכך נענש כו' ועיין ריש רות: נ"ג הנה נא ידעתי: ביפיה ולכן החליט לאמת ויליף שיפי' יופי אמתי ומצרים גס כ מם יתמהו על זה: הלכנו כך אמר אברהם: בארם נהרים כו'. ושם אינם שחורים כל כך ואפ"ה אין נאה כמותך ואף כי אם נבא למקום כעורים כו': נ"ג טפילה ונעשו טפילה אברהם וברק: ומשכת וגו'. הרי שהוא היה העיקר ויאמר אליה וגו' עשה עצמו טפל לה וכדמפרש ואזיל: נ"ג אם לא תלכי עמי לקדש. לקדש שם היה דר ברק: אלך עמך לחצור. מקום האויב יבין מלך חצור וכתיב סיסרא שר צבא מלך חצור. הרי שאמר אלך עמך לחצור היא עיקר והוא טפל לה וכן למ"ד אלך עמך. למלחמה: אפס וגו'. סיפיה דקרא כי ביד אשה ימכור ה' את סיסרא הרי שהיא נשארה עיקר אצל המלחמה וגם לענין בשירה נעשה עצמו בה עיקר נעשה טפל לה וכדמפרש ואזיל לשון יוני הוא אפס. בילקוט לא גרס ליה ונראה שהוא לשון מיעוט

כמו

ושרה היכן היתה . נתנה בתיבה ונעל בפניה . כיון דמטא למכסא אמרין ליה הב מכסא . אמר אנא יהיב מכסא . אמרין ליה מאנין את טעין . אמר אנא יהיב דמאנין . א"ל דהב את טעין . אמר אנא יהיב דדהב . א"ל מטכסין את טעין . אמר דמטכסין אנא יהיב . מרגלין את טעין . אמר אנא יהיב דמרגלין . אמרין ליה לא אפשר אלא דפתחת והמית לן מה בגוה . כיון שפתחה הבהיקה כל ארץ מצרים מזיוה . ר' עזריה ור' יונתן בן חגי משום ר' יצחק אמרי איקונין של חוה נמסרו לראשי הדורות . להלן כתיב (מ"א א') והנערה יפה עד מאד . מגעת עד איקונין של חוה . ברם הכא כי יפה היא מאד . מאד מאיקונין של חוה : ויראו אותה שרי פרעה . רבי יוחנן אמר מתעלה והולכת . חד אמר אנא יהיב ק' דינרין ואיעלל עמה וה"א אנא יהיב מאתן ואיעלל עמה . אין לי אלא בעליתן . בירידתן מנין . ת"ל (ירמיה ל"ח) וימשכו את ירמיהו בחבלים ויעלו אותו מן הבור . מעלין אותו . אין לי אלא בעוה"ז . בעוה"ב מנין ת"ל (ישעיה י"ד) ולקחום עמים והביאום אל מקומם : ולאברם היטיב בעבורה ויהי לו צאן ובקר וגו' . ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אותו . רבי פנחס בשם ר' הושעיה רבה אמר . אמר הקב"ה לא"א צא וכבוש את הדרך לפני בניך . את מוצא כל מה שכתוב באברהם כתוב בבניו . באברהם כתיב ויהי רעב בארץ . בישראל כתיב (בראשית מ"ה) כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ . באברהם כתיב וירד אברם מצרימה לגור שם . בישראל כתיב (במדבר כ') וירדו אבותינו מצרימה . באברהם כתיב לגור שם . בישראל כתיב (בראשית מ"ז) לגור בארץ באנו . באברהם כתיב כי כבד הרעב בארץ כנען . בישראל כתיב (שם מג) והרעב כבד בארץ . באברהם כתיב ויהי כאשר הקריב . בישראל כתיב (שמות י"ד) ופרעה הקריב . באברהם כתיב והרגו אותי ואותך יחיו . בישראל כתיב (שם א) כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו . באברהם כתיב אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך וגו' . בישראל כתיב (שם) וייטב אלהים למילדות . באברהם כתיב ויהי כבא אברם מצרימה . בישראל כתיב (שם) ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה . באברהם כתיב (בראשית י"ג) ואברם כבד מאד במקנה . בישראל כתיב (תהלים ק"ה) ויוציאם בכסף וזהב . באברהם כתיב ויצו עליו פרעה וגו' בישראל כתיב (שמות י"ב) ותחזק מצרים על העם . באברהם כתיב (בראשית י"ג) וילך למסעיו . בישראל כתיב (במדבר ל"ג) אלה מסעי בני ישראל :

פרשה מא וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים וגו' . כתיב (תהלים צב) צדיק כתמר יפרח וגו' מה התמרה הזו וארז אין בהן לא עקומים ולא סיקוסים . כך הצדיקים אין בהם לא עקומים ולא סיקוסים . מה התמרה וארז צילן רחוק . כך מתן שכרן של צדיקים רחוק . מה התמרה וארז לבן מכוון למעלן . כך הצדיקים לבן מכוון להקב"ה . הה"ד (שם כה) עיני תמיד אל ה' כי הוא יוציא מרשת רגלי . מה תמרה וארז יש להן תאוה . אף צדיקים יש להן תאוה . ומה היא תאותן הקב"ה שנא' (שם מ) קוה קויתי ה' . א"ר תנחומא מעשה בתמרה אחת שהיתה עומדת בחמתן . ולא היתה עושה פירות . עבר דקלי א' וראה אותה . אמר תמרה זו צופה מיריחו . כיון שהרכיבו אותה עשתה פירות . אי מה התמרה הזו אין עושין ממנה כלים . יכול אף הצדיקים כן . אתמהא . ת"ל כארז . א"ר הונא תמן עבדין מיניה מאנין . אי מה הארז אינו עושה פירות כך הן הצדיקים . אתמהא . ת"ל יפרח . מה תמרה זו אין בה פסולת . אלא תמרים לאכילה ולולבים להלל . חריות לסכוך . סיבים לחבלים . סנסנים לכברה . שפעת קורות להקרות בהם את הבית . כך הם ישראל אין בהם פסולת אלא מהם בעלי מקרא . מהם בעלי משנה . מהם בעלי תלמוד . מהם בעלי אגדה . מה תמרה זו וארז כל מי שהוא עולה לראשן ואינו משמר את עצמו הוא נופל ומת . כך כל מי שהוא בא להזדווג לישראל סוף שהוא נוטל את שלו מתחת ידיהם . תדע לך שכן . שהרי שרה על ידי שמשכה פרעה לילה אחת . לקה הוא וביתו בנגעים . הה"ד וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים וגו' : ר"ל בשם בר קפרא אמר פרעה בראתן לקה . ארשב"ג מצאני זקן אחד מוכה שחין בציפורין ואמר לי כ"ד מיני שחין הם . ואין לך קשה מכולם שהאשה

מתנות כהונה

כמו כי אפס כסף וממעט את בדק מן השירה וכן הוא באיכה רבה בפסוק בכה תבכה ועיין שם : שרה היכן כו'. שאמר כבוא אברם וה"ל כבואם שיפול אחריו טוב ויראו אותה וגו' ועוד שהכתוב עשה אותה עיקר : נתנה אברהם נתנה בתיבה : כיון שהגיע לתת המכס אמרו לו תן מכס : א"א יהיב כו'. אני נותן מכס מה שתתבעו א"ל מאנין כו'. כלים אתה נושא בתיבה אמר אתן מכס הבא מן הכלים : דהב כו'. זהב אתה נושא כו' : מטכסין. משי מובחר : מרגלין מרגליות אנא יהיב כו'. הכל כדי שלא יפתחו התיבה ויראו בתוכה : לא אפשר כו'. אי אפשר שתפטר אלא בפתח התיבה ותראה לנו מה שבתוכה : איקונין תואר : נמסרו כו'. שהיו משערין היופי : מתעלה כו'. דריש ויעלו כמו ויעלו בחילוף אותיות אהח"ע ורש"י פירש דייק והקה כד"א ולקחום עמים רבים כדלקמן וכן דרשו לעיל פט"ז ויקח את האדם הענה אותו כד"א ולקחום עמים : אנא יהיב כו'. אני אתן מאה דינרין : ואיעלל כו'. אכנס אצלה לבעלה או י"ל אתעולל בה : בעלייתן כו'. בעלייתן של צדיקים הם מתעלין והולכין. כשהם בירידה ובשפלות מנין שהם מתעלין והולכין :

מעלין כו'. ויעלו דרש ל' עליה : בעוה"ב לימות המשיח וכן תמצא בהדיא סוף מסכת כתובות ועיין לקמן פמ"ג : ולקחום כו'. פסוק הוא בישעיה סי' י"ד ומדבר בעליותן של ישראל : על כעה וגומר גרסינן : סיקוסים קשרים : מתן שכרן כו'. דשכר מצות בהאי עלמא ליכא אלא לעוה"ב : מכוון. מעלה מפני שאין בו עקמומית כדלעיל : יש להן תאוה. כדלק' : בחמתן שם מקום : דקלי אומן בקי בנטיעות דקלים כדאמרי' תמרה גמלה : צופה מיריחו. זכר אחד עומד ביריחו והיא מתאוה לקבל הרכבה ממנו ה"נ כיון שהרכיבוה אותה ממנו : תמן כו'. בבבל עושין כלים אף מן התמרה : להלל לשבח להקב"ה : כהס"כ : חריות. הענפים של דקל קורין חריות : סיבים. סיב. גדל סביבו עושין ממנו החבלים ובשוחר טוב גרס בהדיא הסיב שלה : סנסנים כמין הוצין תלוין ממנו כמו בגפן : שפעת קורות. פי' העבות קורות גדולות : להקרות. לעשות ממנה תקרה על הבית ובשוחר טוב גרס וקורות נסרים : פ' כו'. מפני שכל הענפים הם למעלה בראשו : להזדווג כו'. לשרע להם : בראתן מכת ראתן : שהאשה רעה לו השמים אמה ובפירש"י מוצא הטעם שבחולי ההוא מהלים האדם מאד

רעה לו אלא ראתן בלבד . ובו נקה פרעה . א"ר אחא אפי' קורות ביתו לקו . והכל היו אומרים על דבר שרי אשת אברם . א"ר ברכיה עלו דטולמוסין למקרב למסאנא דמטרונא . וכל אותו הלילה היתה שרה שטוחה על פניה ואומרת רבון העולמים אברהם יצא בהבטחה . ואני יצאתי באמונה . אברהם יצא חוץ לסירה . ואני בתוך הסירה . א"ל הקב"ה כל מה שאני עושה בשבילך אני עושה . והכל אומרים על דבר שרי אשת אברם . א"ר לוי כל אותו הלילה היה מלאך עומד ומגלב בידו . הוה אמר לה אין אמרת מחי מחינא . אין אמרת לישבוק שבקינא . וכל כך למה שהיתה אומרת לו א"א אני ולא היה פורש . ר' אלעזר תני לה בשם ר"א בן יעקב שמענו בפרעה שלקה בצרעת . ואבימלך בעיצור . מנין ליתן את האמור של זה בזה . ושל זה בזה . ת"ל על דבר שרי . על דבר על דבר לגזירה שוה : ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב . הה"ד (תהלים קה) ויוציאם בכסף וזהב וגו' . וילך למסעיו . במסעות שהלך בהן חזר . א"ר אלעזר ב"ר מנחם הלך לפרוע הקפותיו : וגם ללוט ההולך את אברם וגו' . ד' דברים טובים היו ללוט בעבור אברם . (בראשית יב) וילך אברם וגו' וילך אתו לוט . (שם יג) וגם ללוט ההולך את אברם . וישב את כל הרכוש וגם את לוט . (שם יט) ויהי בשחת אלהים וגו' ויזכור אלהים את אברהם וישלח את לוט מתוך וגו' . וכנגדן היו בניו צריכים לפרוע לנו טובות . לא דיין שלא פרעו לנו טובות אלא רעות . הה"ד (במדבר כב) וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור וגו' ועתה לכה נא ארה לי את העם . (שופטים ג) ויאסף אליו בני עמון ועמלק וילך ויך את ישראל ויירשו את עיר התמרים . (ד"ה ב כ) ויהי אחרי כן באו בני מואב ובני מדין ועמהם מן העמונים על יהושפט . ועוד כתיב (איכה א) ידו פרש צר על כל מחמדיה . ונכתב חטא שלהם בד' מקומות . (דברים כג) לא יבא עמוני ומואבי וגו' על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים . וכתיב (מיכה ו) עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה וגו' . עמדו ד' נביאים וחתמו גזר דינם . אלו הם . ישעיה ירמיה צפניה יחזקאל . ישעיה אמר (ישעיה טו) משא מואב כי בליל שודד ער מואב נדמה כי בליל שודד קיר מואב נדמה . ירמיה אמר (ירמיה מט) לכן הנה ימים באים נאום ה' והשמעתי אל רבת בני עמון תרועת מלחמה והיתה לתל שממה ובנותיה באש תצתנה וירש ישראל את יורשיו אמר ה' . יחזקאל אמר (יחזקאל כה) לבני קדם על בני עמון ונתתיה למורשה למען לא תזכר בני עמון בגוים ובמואב אעשה שפטים וידעו כי אני ה' . צפניה אמר (צפניה ב) לכן חי אני נאם ה' צבאות אלהי ישראל כי מואב כסדום תהיה ובני עמון כעמורה וגו' : היה צאן ובקר ואהלים . רבי טוביה בר יצחק אמר שני אוהלים . רות המואביה ונעמה העמונית . דכוותה קום קח את אשתך ואת שתי בנותיך וגו' . ר' טוביה ב"ר יצחק ב' אוהלים . רבי יוסי ב"ר יצחק אמר שתי מציאות רות המואביה ונעמה העמונית . א"ר יצחק (תהלים פט) מצאתי דוד עבדי . היכן מצאתיו בסדום : ויהי ריב בין רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט . רבי ברכיה בשם ר' יהודה בר ר' סימון אמר בהמתו של א"א היתה יוצאה זמומה . ובהמתו של לוט לא היתה יוצאה זמומה . היו אומרים להם רועי אברהם הותר הגזל . היו אומרים להם רועי לוט כך אמר הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת ואברהם פרדה עקרה ואינו מוליד . למחר הוא מת ולוט בן אחיו יורשו . ואין אכלין מדידהון אינון אכלין . א"ל הקב"ה כך אמרתי לו לזרעך נתתי . אימתי לכשיעקרו שבעה עממים מתוכה . והכנעני והפריזי אז יושב בארץ . עד עכשיו מתבקש להם זכות בארץ : ויאמר אברם אל לוט אל נא תהי מריבה ביני ובינך וגו' . רבי עזריה בשם ר' יהודה בר ר' סימון אמר כשם שהיה ריב בין רועי אברם ובין רועי לוט כך היה ריב בין אברהם ללוט . הה"ד ויאמר אברם אל לוט אל נא תהי מריבה ביני ובינך וגו' . וכי אחים היו . אלא שהיה קלסתר פניו דומה לו : הלא כל הארץ לפניך הפרד נא מעלי . א"ר חלבו הבדל נא אב"כ אלא הפרד . מה הפרדה הזו אינה קולטת

מתנות כהונה

עד שהמעט גופה ותשמיש מהלים ג"כ לפיכך חולי זה קשה לו מאד : קירות ביתו. דייק מדכתיב ואת ביתו ביתו ממש: עלו דטולמוסין כו'. הערוך פי' טולמוס איש בליעל ורשע ולפי זה יכול להיות שפירושו ההדיוטים בקשו לגעול מגעל של המטרונה שודאי אינו יוצא נקי וכן כאן ע"ד כלי שנשתמש בו קדש כו' וכה"ג אמרינן מסאי דרב מכרעי לא בעינא וכ"ז בפג"ב ועי"ש פי' בשם רב"י ולפי פירוש דהתם לא גרסי' ליה כאן ובירוש' סוף פרק המדיר גרס עד דטולמוסין דנגע בפונדא דמטרונה : אברם יצא בהבטחה. שאתה הבטחתו שלא ינזק שנאמר ואברכך וגומר : אני יצאתי ע"פ דברו שהאמנתי ושמתי בטחוני בך אף על גב שלא הבטחתני : סירה בית הסוהר שנלקחה בע"כ : ואני בתוך הסירה. בתמיה וכי יצא זאת מלפניו : מגלב רצועה ומקל : אין אמרת כו'. אם תאמר שאלקה פרעה ובני ביתו אלקה אותם ואם תאמר שאניחם אניחם : וכל כך למה. הרי היה בכור פרעה שהבית לקחה : בעיצור עצירת נקבים שנאמר כי עצר עצר י"י בעד כל רחם וכמו שפירש"י שם : הה"ד ויוציאם. שאברהם היה סימן לבניו : הקפותיו. מה שנטל בהלואה : וילך אתו לוט. הסיפיה דקרא ואת כל הרכוש משמע נמי דרכוש היה לו בעבור אברהם או י"ל מה שהלך עמו בטוח בדבר י"י ונחשב לו לדבר טוב : ועתה לכה נא וכו'. כל אלו מקראות מדברים בעמון ומואב ובני לוט : ויהי אחרי כן. פסוק הוא בד"ה ב' סימן כ' : ידו פרש צר. מדבר בעמון ומואב : חטא שלהם. שסכרו את בלעם לקלל ישראל : ובמים וגו'. גרסינן וסיפיה דקרא ואשר שכר עליך את בלעם נראה דה"ג ומה ענה וגומר : כי לא קדמו ישראל בלחם וישכור עליו את בלעם לקלל נחמיה י"ג ויקרא לבלעם בן בעור לקלל אתכם הוא שע כ"ד וגו מדקדק ימצא כי נכון הוא : עמדו כו'. והרי הם ד' לא יבא עמוני כו'. על אשר לא קדמו כו' הרי א' זכר נא מה יען וגו' הרי שנים כי לא קדמו ישראל בלחם הרי ג' וישכור עליו את בלעם לקלל הרי ד' : ה"ג בנותיך וגו'. ר' טוביה בר יצחק אמר ב' מציאות והכי מוכח בילקוט ולקמן פ' וארא : זמומה זמה היה נותן בפיהם כדי שלא ירעו בשדות אחרים : הותר הגזל. בתמיה : פרדה אינו מוליד לכן קורין לכל עקר פרד : ואין אכלין כו'. לכן אף אם אוכלין בשדות אחרים משלהן הם אוכלין ואין בו גזל : עד עכשיו כו'. כלומר עדיין יש להם זכות בארץ שלא נתמלא סאתם עדיין : קלסתר תואר וצורת פניו : הה"ד. לפון כשיה כפרד :

ונס

זרע. כך א"א לאותו האיש להתערב בזרעו של אברהם. אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאילה. א"ל אם את לשמאלא אנא לדרומה. ואם אנא לדרומה את לשמאלה: א"ר יוחנן לשני בני אדם שהיו להם שתי כורים אחד של חטים ואחד של שעורים. א"ל אם חטייא דידי שערי דידך. ואם שערי דידך חטייא דידי. מן כל אתר חטייא דידי. כך אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאילה. א"ר הנינא בר יצחק ואשמאלה אכ"כ אלא ואשמאילה מן כל אתר אנא משמאיל לההוא גברא: וישא לוט את עיניו וירא את כל ככר הירדן. א"ר נחמן בר חנין כל מי שהוא להוט אחר בולמוס של עריות סוף שמאכילים אותו מבשרו. א"ר יוסי בר הנינא כל הפסוק הזה לשון ערוה הוא. המד"א (בראשית לט) ותשא אשת אדוניו את עיניה וגו'. וירא את כל ככר הירדן כי כולה משקה. המד"א (משלי ו) כי בעד אשה זונה עד ככר לחם. כי כולה משקה. המד"א (במדבר ה) והשקה את האשה את מי המרים. לפני שחת ה'. המד"א (בראשית לח) והיה אם בא אל אשת אחיו ושחת ארצה: כגן ה' לאילנות. כארץ מצרים לזרעים: ויבחר לו לוט. א"ר יוסי בר זימרא כאיניש דבחר פורנא דאימיה. ויסע לוט מקדם: הסיע עצמו מקדמונו של עולם. אמר אי אפשי לא באברהם ולא באלוהו. ויפרדו איש מעל אחיו אברם ישב. רבי אומר אין לך בכרכים רע כסדום כשאדם רע קורין אותו סדומי. ואין לך בעממין קשה מאמורי. כשאדם קשה הן קורין אותו אמורי. א"ר יוסי אין לך בכרכים יפה מסדום. שחזר לוט על כל ערי הככר ולא מצא מקום יפה כסדום. ואלו היו החשובין שבהן. ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד. רעים אלו לאלו. חטאים בג"ע. לה' בע"ז. מאד בש"ד: וה' אמר אל אברם וגו'. רבי יהודה אומר כעס היה לאבינו אברהם בשעה שפירש לוט בן אחיו מעמו. אמר הקב"ה לכל הוא מדבק וללוט אחיו אינו מדבק. רבי נחמיה אמר כעס היה לו להקב"ה בשעה שהיה מהלך לוט עם א"א. אמר הקב"ה אני אמרתי לו לזרעך נתתי את הארץ הזאת. והוא מדביק את לוט בן אחיו כדי לירשו. א"כ ילך ויביא לו שני פרסתקין מן השוק ויורישם את שלו. כמו שהוא רוצה בן אחיו. הה"ד (משלי כב) גרש לץ ויצא מדון. גרש לץ זה לוט. ויצא מדון ויהי ריב בין רועי אברם וגו'. וישבות דין וקלון ויאמר אברם וגו'. (שם) אהב טהר לב חן שפתיו רעהו מלך. הקב"ה אוהב כל מי שהוא טהר לב. ומי שיש לו הן בשפתיו מלך הוא רעהו. זה אברהם שהיה תמים וטהר לבב ונעשה אוהבו של מקום. שנא' (ישעיה מא) זרע אברהם אוהבי. ולפי שהיה לו חן בשפתיו שנא' (איוב מא) ודבר גבורות והין ערכו. נעשה לו הקב"ה כריע. שמתוך אהבה שאהבו א"ל לזרעך נתתי את הארץ הזאת: וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט. כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה וגו' ושמתי את זרעך כעפר הארץ. מה עפר הארץ מסוף העולם ועד סופו. כך בניך יהיו מפוזרים מסוף העולם ועד סופו. ומה עפר הארץ אינו מתברך אלא במים. אף ישראל אינן מתברכין אלא בזכות התורה שנמשלה למים. ומה עפר מבלה את כלי מתכות והוא קיים לעולם. כך ישראל כל העכו"ם בטלים והם קיימים. ומה עפר עשויה דייש. אף בניך עשויין דייש למלכיות. הה"ד (ישעיה נא) ושמתיה ביד מוגיך וגו'. מה הוא מוגיך אלין דממגין מכתיך. דמלחלחין מכתיך. אפי' כן לטובתך. משקשקין ליך מן חוביך. המד"א (תהלים סה) ברביבים תמוגגנה. (ישעיה נא) אשר אמרו לנפשך שחי ונעבורה. מה היו עושים להם. מרביצים אותן בפלטריות ומעבירין רדיא עליהם. ר' עזריה בשם ר' אחא בר סימון, הא סימן טב. מה פלטייה זו מבלה את העוברים ואת השבים והיא קיימת לעולם. כך בניך מבלים את כל העכו"ם והן קיימין לעולם: קום התהלך בארץ. תני הלך בשדה בין לארכה בין לרהבה קנה עד מקום שהלך. כדברי ר"א שהיה ר"א אומר הילוך קנה. והכ"א לא קנה עד שיהלך לארכה ולרחבה. א"ר יעקב בן זבדי טעמיה דר"א קום התהלך בארץ:

פרשה מב ויהי בימי אמרפל מלך שנער. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי פתח (תהלים לז) חרב פתחו רשעים וגו' חרבם תבא בלבם וגו'. מעשה בר"א בן הורקנוס שהיו אחיו

מתנות כהונה

ואם אנא לדרומא כו'. בין כך ובין כך אנכי לדרום ואתה לצפון וכדמפרש לקמן ועיין זה במדרש (ק"ר י' ב'): מן כל אתר. מכל מקום יהיו החטין שלי: ואשמאילה בסגו"ל תחת א"ף כהוגה פירושו ואני אלך אל השמאל: ואשמאילה לשון מפעיל לאחרים: מן כל אתר כו'. מכל מקום שתרצה או לא תרצה אשמאיל אני אותך וכן הוא במד' קהלת בפ' לב חכם לימיני: ב למים. רעה ותאוה של עריות ועיין בערוך ערך בולמוס: שמאכילין כו'. פירש"י סוף שנכשל בקרוביו: ה"ג בילקוט לשון ערוה הוא ויש אומרים מה דאת אמר ותשא אשת אדוניו וגו': את עיניו. כי היא ישרה בעיני: וי א. וירא אותה שהם. את כל ככר הירדן היינו מה ד"א כי בעד כו': והשקה את כלם: . בילקוט גרס עוד ד"א אלכה אחרי מאהבי נותני לחמי ומימי שמני ושקויי: כאיניש דבחר פורנא כו'. כזה שבוחר בהיבה לירם כתובת אמו בשמחה וכן היה בוחר בערים שללו לאהבת הזנות וכן מצאתי שוב בפירש"י: אברם ישב וגומר גרסינן: אין לך בככרים רע כסדום ובא הכתוב ומספר בגנותו שבחר בהיותר רעים שבכולם ורבי יוסי ככר שבשבחו ספר הכתוב שלא מצא בכולם מקום יפה באנשים כשרים והגונים ומעתה בא וראה אלו שהיו החשובים והמובחרים שבכלם שעליהם נאמר ואנשי סדום כו' חטאים בגילוי עריות כד"א וחטאתי לאלהים: לי"י בע"ג. כמד"א בלתי לי"י לבדו: בשפיכות דמים. מאד שנאמר וגם דם נקי שפך הרבה מאוד: כעס היה כו'. הקב"ה היה כועס עליו: ל ט כדי לירשו. להוריש את אשר לו כאילו ח"ו אינו מאמין בהבטחתו ית': פרסטקין פרש"י אסופים מן השוק: ויהי ריב. אותו מדון הלך לו מלך. הקב"ה נעשה לו חבר: ד יש הכל דשין עליה: דממיגון לשון מיסמוס ומירוק כד"א ימוגו כל יושבי כנען: ס"א דמלחלחין מכתיך: משקשקין. ממרחין וממרקין וע"ל פ"ד: מן חובתיך. מעונותיך: רדי'. כלי מחרישה לא תהרוס תרגם אונקלוס לא תרדי: ה"ג ר' אחא הא סימן טוב. בירוש' דקידושין ובתוספתא פ' ב' דב"ב והכ"א לא קנה עד שיחזיק

הורשים במישור והוא הורש בהר ונפלה פרתו ונשברה. אמר לטובתי נשברה רגל פרתי. ברח והלך לו אצל ריב"ז. והיה אוכל קוזזות אדמה עד שעשה פיו ריח רע. הלכו ואמרו לריב"ז ריח פיו של ר"א קשה לו. א"ל כשם שהבאשת ריח פיך על התורה. כך יהיה ריח תלמודך הולך מסוף העולם ועד סופו. לאחר ימים עלה אביו לנדותו מנכסיו. ומצאו יושב ודורש וגדולי מדינתו יושבים לפניו. בן ציצית הכסת. ונקדימון בן גוריון. ובן כלבא שבוע. ומצאו יושב ודורש הפסוק הזה. חרב פתחו רשעים וגו' זה אמרפל והביריו. להפיל עני ואביון זה לוט. לטבוח ישרי דרך זה אברהם. חרבם תבא בלבם ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם. א"ל אביו בני לא עליתי לכאן אלא לנדותך מנכסי. עכשיו הרי כל נכסי נתונים לך מתנה. אמר הרי הם עלי חרם ואיני אלא שוה בם כאחי: ד"א חרב פתחו רשעים ודרכו זה אמרפל והביריו. ויהי בימי אמרפל. ר' שמואל בר שילת פתח (קהלת ה) וגם זה רעה חולה כל עומת שבא כן ילך. א"ר שמואל בר שילת כמה דאתא בחליטין כך הוא אזיל בחליטין. א"ר אבין כשם שפתח בד' מלכיות כך אינו חותם אלא בד' מלכיות. את כדלעומר מלך עילם ותדעל מלך גוים ואמרפל מלך שנער ואריוך מלך אלסר. כך אינו חותם אלא בד' מלכיות. מלכות בבל ומלכות מדי ומלכות יון ומלכות אדום: ר' פנחס בשם ר' איבו פתח (מיכה ד) והמה לא ידעו מחשבות ה' ולא הבינו עצתו כי קבצם כעמיר גרנה. למה כל אלה חברו אל עמק השדים. כדי שיבאו ויפלו ביד אברהם. הה"ד ויהי בימי אמרפל וגו':

ד א ויהי בימי אמרפל. ר' תנחומא בשם ר' חייא רבה ור' ברכיה בשם ר"א. זה המדרש עלה בידינו מהגולה. כ"מ שנא' ויהי בימי צרה. ויהי בימי אמרפל. ומה צרה היתה שם עשו מלחמה. א"ר שמואל בר נחמן וחמשה הן. משל לאוהבו של מלך שהיה שרוי במדינה ובשבילו נזקק המלך למדינה. וכיון שבאו ברברים ליזקק לו. אמרו אוי לנו שאין המלך נזקק למדינה כמו שהוא למוד אם נהרוג את אוהבו. הה"ד וישובו ויבואו אל עין משפט היא קדש. א"ר אחא לא באו להזדווג אלא לתוך גלגל עינו של עולם. עין שעשתה מד"ה בעולם הם מבקשים לסמותה. היא קדש א"ר אחא הוא כתיב. הוא שקידש שמו של הקב"ה בכבשן האש. וכיון שבאו ברברים להזדווג לו. התחילו הכל צווחים ווי. הה"ד ויהי בימי אמרפל. (ישעיה ז) ויהי בימי אחז. מה צרה היתה שם (שם ט) ארם מקדם ופלשתים מאחור. משל לבן מלכים שנזדווג לו פדגוגו להמיתו. אמר אם אני הורגו עכשיו אתחייב מית' למלך אלא הריני מושך מניקתו ממנו ומעצמו הוא מת. כך אמר אחז אם אין גדיים ; [אין] תישים אם אין תישים אין צאן. אם אין צאן אין רועה. אם אין רועה אין עולם. כך היה סבור בדעתו לומר. אם אין קטנים אין תלמידים. אם אין תלמידים אין חכמים. אם אין חכמים אין זקנים. אם אין זקנים אין נביאים. אם אין נביאים אין הקב"ה משרה שכינתו עליהם. הה"ד (שם ח) צור תעודה התום תורה בלמודי. ר' חוניא בר אלעזר אמר למה נקרא שמו אחז. שאחז בתי כנסיות ובתי מדרשות. ר' יעקב בר אבא בשם ר' אחא. אמר ישעיה (שם) וחכיתי לה' המסתיר פניו מבית יעקב. אין לך שעה קשה כאותה שעה שכתוב בה (דברים לא) ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא. ומאותה שעה קויתי לו שאמר כי לא תשכח מפי זרעו. ומה הועיל לו (ישעיה ח) הנה אנכי והילדים אשר נתן לי ה' לאותות ולמופתים. וכי ילדיו היו והלא תלמידיו היו. אלא מלמד שהיו חביבים עליו כבניו. וכיון שאחז בתי כנסיות ובתי מדרשות התחילו הכל צווחים ווי. ויהי בימי אחז. ויהי בימי יהויקים ומה צרה היתה שם (ירמיה ד) ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו. משל למלך ששלח פרסטגמא שלו במדינה. מה עשו לה בני המדינה. נטלו אותה וקרעו אותה ושרפו אותה באש. שנא' (שם לו) ויהי כקרא יהודי שלש דלתות וארבעה. תלת ארבע פסוקי. כיון שהגיע לפסוק (איכה א) היו צריה לראש קרעה בתער הסופר והשלך אל האש עד תום כל המגילה על האש אשר על האח. כיון שראו הכל כן. התחילו הכל צווחים ווי ויהי בימי יהויקים. (רות א) ויהי בימי שפוט השופטים ומה צרה היתה שם ויהי רעב בארץ. למדינה שהיתה חייבת ליפס למלך. שלח המלך גבאי טמיון לגבותה. מה

מתנות כהונה

שיהזיק א"ר יעקב וכ"ג בילקוט ועיין במדרש רות דף כ"ב ע"א : ה"ג אמר לטובתי ולעצמי אמר בלבו כן : קוזזות. פירש"י כמו קנ"ל ת התי..ות ובערוך פירש מין אדמה אדומה ומפני שלא היה לו מה לאכול ועיין כל המעשה משלם באבות דר' נתן פ"ו : לנדותו. פירש"י אחיו קטרגו עליו ואמרו לאביו הרי בניהך לעת זקנתך ולאחר מותך יטול בנכסך עמנו שוה בשוה ועלה לפני ר"י ב"ז לנדותו בהסכמתו : בן ציצית הכסת כו'. כולם שמות גדולי ירושלים כדאמרינן בפרק הניזקין : הרי הם עלי חרם כדי שלא יהנה מד"ת ואיני רוצה ליטול אלא שוה כו'. ובילקוט גרס הרי הם עלי חרם אלא שוה כו' : זה אמרפל וחביריו כו'. גרסינן ועיין בתנחומא פ' זו מסיים עד שלא בא אמרפל וחביריו לא היה חרב בעולם באו ופתחו בחרב אמר הקב"ה אתם פותחים בחרב להפיל כו'. חרבם תבא בלבם ויחלק עליהם לילה וגו' : בחליטין. הערוך הביאו ע"ך חלט ומשמע פירושו כמו שהאדם בא לעולם רך ותלש וצריך למאכלים דקים כן לעת זקנתו נעשה רך ותלש וצריך למיני הלוטין ומאכלים דקים : כשם

שפתח כו'. כשם שפתח לצערו של א"א בד' מלכים שבאו עליו להרגו כדלעיל לטבוח ישרי דרך וכדמפרש שוב לקמן ואח"כ ניצל מהם והיתה לו לפלטה גדולה כך אינו חותם לעתיד אלא בד' מלכים שכל מה שאירע לאברהם הוא סי' לבניו כדלעיל פ"מ : למה כל אלה כו'. למה נתן י"י בלבם ככה כדי כו' : הברברים גרסי'. פי' אומה בזויה מלומדת מלחמה : נזקקו לו. להרגו : גלגל עיניו וכו'. עיין לקמן דכ"ב : אמרו כל יושבי הארץ אם יהרגו את אוהבו יגרום שסוב לא יהיה לו שייכות וקירוב דעת לארץ הזאת : עין שעשה. שעשה כד"א גט מעושה. גדול שכר המעשה מן העושה ואברהם עשה מ ס מדת דין שכל טובה וברכה באה בשבילו שנאמר ונברכו בך וגו' וכדלעיל שאפילו ספינות שבים נתברכו בשבילו : פדגוג אומן המגדלו : אין זקנים. ובירושלמי דפרק חלק גרס אם אין קטנים אין גדולים ואם אין גדולים אין תלמידים כו' כן הוא במגילת רות (דף ג') : פרסטגמא. פי' הערוך איגרת : לפסוק היה צריה. שהוא פסוק החמישי : ל פס. פי' הערוך מס : גבאי טמיון. גרסי' ני' גובה מס

עשו לו בני המדינה נטלו אותו והכו אותו . ואח"כ אמרו אוי לנו כשירגיש המלך בדברים הללו . מה שבקש לעשות לנו עשינו לו . כך בימי שפוט השופטים . היה אדם מישראל עובד ע"ז . והיה הדיין מבקש להעביר עליו מדת הדין . והיה הוא בא ומלקה את הדיין . אמר מה שבקש לעשות לי עשיתי לו . אמרו אוי לו לדור ששפטו את שופטיהם . הה"ד ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ . (אסתר א) ויהי בימי אחשורוש ומה צרה היתה שם . להשמיד להרוג ולאבד . משל למלך שהיה לו כרם אחד ונזדווגו לו ג' שונאי' . הראשון מתחיל מקטף בעוללות והב' מזנב באשכולות והג' מעקר בגפנים . כך פרעה (שמות א) כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו . נ"נ (ירמיה כט) החרש והמסגר אלף . רבי ברכיה אמר החרש אלף והמסגר אלף . רבנן אמרין כולם אלף . המן ביקש לעקור הגפן כולה שנאמר (אסתר ג) להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים וגו' . וכיון שראו הכל כן התחילו צווחים ווי . הה"ד ויהי בימי אחשורוש . ר"ש בר אבא בשם רבי יוחנן . ב"מ שנא' ויהי משמש צרה ושמחה . אם צרה אין צרה כיוצא בה ואם שמחה אין שמחה כיוצא בה . אתא ר' שמואל ב"נ ועבד פלגא בכ"מ שנא' ויהי משמש צרה . והיה שמחה . מתיבין ליה והכתיב (בראשית א) ויהי אור . א"ל עוד היא אינה שמחה שלימה . שלא זכה העולם להשתמש באותה האורה . א"ר יהודה בר סימון אותה האורה שנבראת ביום הראשון היה אדם מביט בה מסוף העולם ועד סופו . כיון שצפה הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה גנזה לצדיקים לע"ל . הה"ד (משלי ד) ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום . מתיבין ליה והכתיב (בראשית א) ויהי ערב ויהי בקר . א"ל עוד אינה שמחה שלימה . שכל מה שנברא ביום ראשון עתידין לבלות שנאמר (ישעיה נא) כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה . אתיבון ליה והכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום ב' יום ג' יום ד' יום ה' יום ו' . א"ל עוד אינה שמחה שלימה . שכל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכים עשייה . כגון החרדל צריך לימתק החטים צריכים להטחן . התורמסין צריכין לימתק . מתיבין ליה והכתיב (בראשית לט) ויהי ה' את יוסף . א"ל עוד אינה שמחה שלימה . שנזדווגה לו אותה הדוב . מתיבין ליה והכתיב (ויקרא ט) ויהי ביום השמיני קרא משה וגו' . א"ל עוד אינה שמחה שלימה . שמתו נדב ואביהוא . מתיבין ליה והכתיב (במדבר ז) ויהי ביום כלות משה וגו' . א"ל עוד אינה שמחה . שנגנזה בבנין הבית . מתיבין ליה והכתיב (יהושע ו) ויהי ה' את יהושע . א"ל עוד אינה שמחה . שהצריך לקרוע בגדיו . מתיבין ליה והכתיב (ש"ב ז) ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו וגו' . א"ל עוד אינה שמחה שלימה . שבא נתן ואמר לו (מלכים א ח) רק אתה לא תבנה הבית . אמרו ליה אמרן דידן אמור דידך . א"ל והכתיב (זכריה יד) והיה ביום ההוא יצאו מים וגו' . (ישעיה ז) והיה ביום ההוא יחיה וגו' . (שם יא) והיה ביום ההוא יוסיף ה' וגו' . (יואל ג) והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס . (ישעיה כז) והיה ביום ההוא יתקע בשופר וגו' . מתיבין ליה והכתיב (ירמיה לח) והיה כאשר נלכדה ירושלם . א"ל עוד היא שמחה שבו ביום נטלו ישראל אופכי על עונותיהם . דא"ר שמואל בר נחמן . אופכי גדולה נטלו ישראל על עונותיהם ביום שחרב ביהמ"ק שנאמר (איכה ד) תם עונך בת ציון וגו' : ויהי בימי אמרפל . ג' שמות נקראו לו . כוש נמרוד אמרפל . כוש שהיה כוש ודאי . נמרוד שהעמיד מרד בעולם . אמרפל שהיתה אמירתו אפילה . דאמרי ואפלי בעלמא דאמרי ואפלי באברהם . שאמר שירד לכבשן האש : ואריוך מלך אלסר . א"ר יוסי ממלחייה תמן תנינן איסרין לשם אלסר . כדלעומר מלך עילם ותדעל מלך גוים . א"ר לוי אתר הוא תמן מצטוות ברומי . ונטלו אדם אחד והמליכו אותו עליהם . א"ר יוחנן ותדעל היה שמו : ד"א ויהי בימי אמרפל מלך שנער . זו בבל . ואריוך מלך אלסר זה יון . כדרלעומר מלך עילם זה מדי . ותדעל מלך גוים זו מלכות אדום . שהיא מכתבת טירוניא מכל או"ה . א"ר אלעזר בר אבינא אם ראית מלכיות מתגרות אלו באלו . צפה לרגלו של משיח . תדע שכן שהרי בימי אברהם ע"י שנתגרו המלכיות אלו באלו . באה הגאולה לאברהם : עשו מלחמה את ברע וגו' . ר"מ היה דורש שמות . ריב"ק הי' דורש שמות . ברע שהי' בן רע . ברשע שהיה בן

מתנות כהונה

מה לאוכל המלך : החרש והמסגר . ואמרו הז"ל אלו סנהדרין : כ"ג והמסגר אלף . ר' ברכיה גמר החרש אלף והמסגר אלף : ורבנן אמרו וכו' . ועיין במקומות הנ"ל : ה"ג וכיון שראו כן התחילו הכל צווחין כו' : אם צרה . אם מדבר בצרה : ועבד פלגא . עשה מחלוקת ופלוגתא וחלק עליו : עוד הוא . עדיין אינה שמחה שלימה דאמר ר' יודא גרסינן : תורמסין מין קטניות מרה ונתבשלת ז' פעמים ואח"כ היא מתוקה ע"י תיקון כדאיתא במסכת ביצה פרק אין צדין : הדוב אשת פוטיפר : שנגנזה בבנין כצ"ל גרסי' פי' המשכן שנאמר ולא יכול משה לבא אל אהל מועד וגומר ועיין פ' שמיני וריש רות דאי הכי בהדיא : אמרן דידן . כבר אמרנו את שלנו מה שיש להשיב על דבריך מעתה אמור אתה מה שיש בידך לומר : אופכי כו' . פי' בערוך הנחה וקורת רוח : אמירתו אפילה . אמרפל נוטריקון אמירה אפל שבעיסו והיה מתעולל ושחק בכל העוגם : דאמרי הכעים כדאמרי' פ"ק דסוטה ובחולין דף מ"ח אמריה בך וכו' מאן אמריך דאמרת פי' מי הכעיסך : ואפלי לשון שחוק ולהוק כדאמרי' דהוי מפלי בבני ירושלים והוא ידוע ובערוך ערך אספרין גרס אמר אפילה ופי' כמו הוסך ואופל למרה לשון הוסך וכולן לשון נוטריקון של אמרפל : מלחייא שם מקום : איסרין מטבע שקורין אותו איסרין על שם אלסר שהוא תיקן אותו מטבע : ה"ג מצטווה גוים אתר הוא כו' מקום יש ברומי שקורין אותו גוים : זה יון . מלך אלאסר נוטריקון מלך אל אסר שאסר אל עליון על ישראל שכל אחד מישראל יכתוב על קרן שורו שאין לו חלק באלהי ישראל . מצאתי ברמב"ן ז"ל דגרס אלסר זו מלכות מדי עילם זו יון ופי' רבינו בחיי אלסר הוא עיר בארץ מדי או בפרס : עילם זה יון כמו שדרשו הז"ל שם שניה מלך יון בעילם על"כ עילם הוא במדי כאמר ואני הייתי בשושן הבירה אשר בעילם המדינה וכדאיתא בפ' כאיש מקדש : טורניא הערוך פ' ענין מס ול"נ ל' שררה ואדנות בכת בעליה ועיין ערך טרן הראשון ושלישי : מכל אומות העולם . ולפיכך נקראת גוים : ה"ג בילקוט באה גאולה לאברהם

רשע. שנאב שהיה שואב ממון. ושמאבר שהיה פורח ומביא ממון. ומלך בלע היא צוער. שנתבלעו דיוריה: כל אלה חברו אל עמק השידים. ג' שמות נקראו לו. עמק השידי'. עמק שוה עמק סוכות. עמק השדים שהוא מגדל סדני'. ד"א שהוא עשוי ש״ים שדים תלמים. ד"א שהוא מניק את בנו כשדים. עמק שוה ר' ברכיה ור' הלבו בשם ר' שמואל בר נחמן ששם הושוו כל או"ה וקצצו ארזים ועשו לו בימה גדולה והושיבו אותו למעלה ממנה. והיו מקלסין לפניו ואומרים שמענו אדוני נשיא אלהים אתה בתוכנו. א"ל מלך א׳ עלינו. נשיא את עלינו. אלוה את עלינו. א"ל אל יחסר העולם מלכו. ואל יחסר העולם אלוהו. עמק סוכות שהוא מסוכך באילנות א"ר תנחומא גפן ותאנה ורמון אגוז ושקד תפוח ופרסק. הוא ים המ"ח א"ר איבו לא היה שם אלא צנורות היאורים נתבקעו ונעשו ים. הה"ד (איוב כח) בצורות יאורים בקע: שתים עשרה שנה עבדו וגו'. רבי יוסי ורשב"ג. ר"י אומר י"ב וי"ג הרי כ"ה. אמר רשב"ג כולהון י"ג שנה היו. מה מקיים רשב"ג ובי"ד שנה. אלא בי"ד למרדן. ובי"ד שנה בא כדלעומר. בעל קורה טעין בעוביה. והמלכים אשר אתו ויכו את רפאים בעשתרות קרנים בעשתרא דקרנא. ואת הזוזים בהם ית זיותנה דבהון. ואת האמים בשוה קריתים תרתין קריין אינון. ואת החורי זו מטרפולין. ולמה הוא קורא אותה חורי שבררו אותה ויצאת להם להירות בדור הפלגה. עד איל פארן אשר על המדבר. עד משריא דפארן: וישובו ויבואו אל עין וגו'. א"ר אחא לא באו ליזדווג אלא בתוך גלגל עינו של עולם. עין שעשתה מדה בעולם הן מבקשים לסמותה. אתמהא. היא קדש א"ר אחא הוא כתיב. הוא שקידש שמו של הקב"ה בכבשן האש. ויכו את כל שדה העמלקי. עדיין לא נולד עמלק ואת אמרת ויכו את כל שדה העמלקי. אלא (ישעיה מו) מגיד מראשית אחרית. וגם את האמורי היושב בחצצון תמר בעין גדי דתמריה. ויצא מלך סדום ומלך עמורה וגו' את כדלעומר מלך עילם וגו' ד' מלכים עשו מלחמה כנגד חמשה ויכלו להם. ועמק השדים בארות בארות חמר בירין בירין מסקן חמר. וינוסו מלך סדום ועמורה ויפלו שמה. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר ויפלו שמה אלו האוכלוסין. והנשארים הרה נסו אלו המלכים. ור"נ אמר ויפלו שמה אלו המלכים. והנשארים הרה נסו אלו האוכלוסין. על דעתיה דר"י ניחא. ועל דעתיה דר"נ קשיא. ר' עזריה ור' יונתן בן חגי בשם ר' יצחק אמרו בשעה שירד א"א לכבשן האש וניצול. יש מאו"ה שהיו מאמינים. ויש שלא היו מאמינים. וכיון שירד מלך סדום להמר וניצול. התחילו מאמינים באברהם למפרע: ויקחו את כל רכוש סדום ועמורה ואת כל אכלם. ר' יהודה אומר זו עבודה. ור' נחמיה אמר אלו הכתובות. ויקחו את לוט וגו' כך עשו ללוט נתנו אותו בסירא ונטלו אותו עמהם. כ"כ למה והוא יושב בסדום. לקיים מה שנאמר (משלי יג) הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע. ויבא הפליט. ר"ל בשם קפרא אמר הוא עוג הוא פליט. ולמה נקרא שמו עוג. שבא ומצא את אברהם יושב ועוסק במצות עוגות. הוא לא נתכוון לשם שמים. אלא אמר אברהם זה קוניון הוא. ועכשיו אני אומר לו נשבה בן אחיך והוא יוצא למלחמה ונהרג ואני נוטל את שרי אשתו. א"ל הקב"ה חייך שכר פסיעותיך אתה נוטל שאת מאריך ימים בעולם. ועל שחשבת להרוג את הצדיק. חייך שאתה רואה אלף אלפים ורבי רבבות

מתנות כהונה

שנפרעין מן העובדין כך נפרעין מן הנעבדין: ה"ג מה מקיים רשב"ג ובארבע עשרה כו' וה"ג רש"י וילקו' פי' כיון שבין הכל היו י"ג שנים העבודה ושנות המרד מה אני מקיים ובי"ד כו'. דמשמע בשנת י"ד למרדן בא כדרלעומר ומשני ארבע עשרה למרדן: ה"ג למרדן. והוא לשון רדוי והלכות כד"א והוא היה רודה בכדרלעומר היה כובש אותם בחזקה עד שעבדו אותו בעל כרחם וכן לשון הכתוב י"ב שנה עבדו משמע שלא בעד בתם ומצאתי בפרש"י חשוב שנות המרד עם שנות העבודה ועם שנה שבא כדרלעומר והכי הוו י"ד: בא כדרלעומר וגו'. גרסי' וסיפיה דקרא קדייק והמלכים אשר אתו הרי שהיה הוא עיקר והם טפלים לו: בעל קורה כו. מי שהקורה שלו אע"פ שאחרים טוענים עמו הוא נכנס בעוביה וסובל עיקר משאו כן היה הוא העיקר שהכבשם ראשונה ובו היה עיקר המרד. נראה דט"ס בעשתרות קרנים וצ"ל דבעשתרות כו' כי כן תרגומו בתרגום ירושלמי וכן י"ת זיוותנא דבהון ודרש זוזים לשון זיו: בהם בקמ"ץ כמו בסגו"ל: תרתין קריין כו'. ב' מקומות היו שבהם יושבים האמים ודרש קריתים לשון קריה: מטרפולין פי' הערוך העיר והאם בלשון יון מטרא האם פולי עיירות כלומר האם ועיקר של העיירות וכאן גרס אל יותרו פולים ופי' אל יותרו הירות פולים עיר בל' יון: להירות כו'. פירש"י לפי שכתוב ויפץ ה' אותם משם אבל אלו ביררו להם העיר הזאת ונתקיימה בידם ולא נפוצו משם: משריא דפארן. אל פירושו מישור ועיין בפירש"י ורמב"ן: גלגל עין כו'. זה אברהם שהאיר עיני כל העולם בענין האמונה ועיין משפט קדיש עין שהכבשה המשפט והדין ועיין לעיל בראש הפ': שעשתה. הכבשה כד"א גט מעושה: מגיד מראשית כו'. הכתוב לאברהם וכדלקמן: דורש שמות כל' נוטריקון: ברע בן רע ברשע בן רשע שהיה שואב ממון: שמא ר. שם אבר לפרות לקבץ הון רב: אב הנפיה כד"א מי יתן לי אבר כיונה וגו': שנתבלעו כו'. נתבעו ונבלעו בהפכת סדום ועמורה ובלע דרש נמי בלוע והביא ממון בי זה ועולה וה"ג בפירש"י כתומם שהיה שואב אביו שבשמים שאבר שם אבר לעוף ונמרוד בהקב"ה: ה"ג בילקוט ובפירש"י מגדל סדנים פי' שהיו מגדלים אילנות גדולות שם מין מין כדן לקלב עליו בשר ודרש השדים לשון סדנים: הוא עשוי שדים שדות גרסי'. ואולי הפס לשון המקרא ויהלכ ת ונות שדי כמו שדה: כשדים דרש השדים לשון שדים כד"א יונק שדי אמו וי"ל שהיה ארץ טובה ושמנה: ועשו לו בימה לאברהם כשחזר מן המלחמה ננא ח תם: אל יחסר כו'. ש א רנה לקבל עליו אפילו שם המלוכה ואף כי שם אלהות שכשם קראו ע"ש סופו ועיין ברמב"ן: בעין גדי. בלשון תמר תרגום אונקלוס בעין גדי ופי' רש"י מקרא מלא הוא בדברי הימים ביהושפט: דתמריה ששם גדולים תמרים הרבה כמ"ש בכרמי עין גדי: ויכלו להם. לכן הזר ואמר שארבע עשו מלחמה עם החמשה לומר שיכלו המועטים למרובים דאל"כ כבר ידענו שהם ד' וה': בירין בירין כו'. כן ת"א ופי' בורות שממנו היו מעלים חמר לחומר: ניחא שהרי מצינו אח"כ שמלך סדום יצא לקראתו: בשעה שירד כו'. ולעולם המלכים נפלו שם. ומלך סדום ניצל דרך נס למען יאמינו נסו של אברהם: עבודה. בקשתי ולא מצאתי פירושו ואולי הוא מין פרי שהיה עיקר מאכלם והב"ח כתב דצ"ל עבורה עבורה פי' את כל דגנם: הכותבות תמרים: בסירה בבית הסוהר: וכ"כ למה. למה הוצרך הקב"ה לידו כך ומשני והוא יושב בסדום לפי שהתיישב במקום רשעים דאל"כ והוא יושב בסדום למה לי וכנ דענו אותו: הוא לא נתכוון כו'. עוג לא נתכוון לש"ש במה שבשר לאברהם

מבני בניו. ואין סופו של אותו האיש ליפול אלא בידן. שנא' (דברים ג) ויאמר ה' אלי אל תירא אותו כי בידך וגו': ויגד לאברם העברי. ר' יהודה ור' נהמיה ורבנן. ר"י אומר כל העולם כולו מעבר אחד והוא מעבר אחד. ר"נ אמר שהוא מבני בניו של עבר. ורבנן אמרי שהוא מעבר הנהר. והוא משיח בלשון עברי: והוא שוכן באלוני ממרא. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אמר במשריא דממרא. ור"נ אמר בפלטין דממרא. על דעתיה דר"י אתרא הוא דשמיה ממרא. ועל דעתיה דר"נ גברא הוא דשמיה ממרא. ולמה נקרא שמו ממרא. ר' עזריה בשם ר' יהודה בשם ר' סימון. שהמרה פנים באברהם. בשעה שאמר הקב"ה לאברהם למול הלך ונמלך בשלשה אוהביו. א"ל ענר כבר בן ק' שנה אתה ואתה הולך ומצער את עצמך. א"ל אשכול מה את הולך ומסיים את עצמך בין שונאיך. א"ל ממרא אלהיך שעמד לך בכבשן האש ובמלכים וברעבון. והדבר הזה שאמר לך למול אין אתה שומע לו. א"ל הקב"ה אתה נתת לו עצה למול. חייך שאיני נגלה עליו לא בפלטין של ענר ולא בפלטין של אשכול אלא בפלטין שלך. הה"ד (בראשית יח) וירא אליו ה' וגו':

פרשה מג וישמע אברם כי נשבה אחיו. (תהלים קיב) משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטוח בה' סמוך לבו לא יירא עד אשר יראה בצריו. משמועה רעה לא יירא זה אברהם כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה. נכון לבו בטוח בה' ומצאת את לבבו נאמן לפניך. סמוך לבו לא יירא שנא' (בראשית טו) אל תירא אברם. עד אשר יראה בצריו ויחלק עליהם לילה. וישמע אברם כי נשבה אחיו. הה"ד (ישעיה לג) אוטם אזנו משמוע דמים וגו': וירק את חניכיו. ר"י ור"נ. ר"א הן הוריקו פנים כנגד אברה'. אמרו ה' מלכים לא יכלו לעמוד בהם ואנו יכולים לעמוד בהם. ר"נ אמר אברהם הוריק פנים כנגדן. אמר אצא ואפול על קדוש שמו של מקום. אבא בר זבדא אמר בכלי זיין הוריקן. המד"א (תהלים לה) והרק חנית וסגור לקראת רודפי. ארשב"ל באבנים טובות ומרגליות הוריקן. המד"א (שם סח) ואברותיה בירקרק חרוץ. ר' לוי אמר בפרשת שוטרים הוריקן. המד"א (דברים כ) מי האיש הירא ורך הלבב וגו'. חניכיו בעלי חניכתו שמם אברם כשמו. שמנה עשר וג' מאות. ר"ל בשם קפרא אליעזר לבדו היה. מנין אליעזר שי"ח. וירדוף עד דן שם ע"ז היא ומכה מלפניה ומאחריה. מכה מלפניה וירדוף עד דן. ומכה מאחריה (ירמיה ח) מדן נשמע נחרת סוסיו: ויחלק עליהם לילה. ר' בנימין בר יפת משם ר' יונתן הלילה נחלק מאליו. ורבנן אמרי יוצרו חלקו. אמר הקדוש ברוך הוא אביהם פעל עמי בחצי הלילה. אף אני פועל עם בניו בחצי הלילה. ואימתי במצרים. שנא' (שמות יב) ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור וגו'. אמר רבי תנחומא אית דמפקין לישנא אחרינא. אמר הקדוש ברוך הוא אביהם יצא בחצי הלילה. אף אני אצא עם בניו בחצי הלילה. שנא' (שם יא) כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא. ויכם וירדפם. וכי יש אדם רודף הרוגים. א"ר פנחס רודפיו של אברהם אבינו הרוגים היו. שנאמר (תהלים סט) כי אתה אשר הכית רדפו. הה"ד (ישעיה מא) מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו. מי הוא זה שהעיר לבם של מזרחיים שיבואו ויפלו ביד אברהם. צדק יקראהו לרגלו. חי העולמים שהיה מאיר לו בכל מקום שהיה הולך. א"ר ברכיה מזל צדק היה מאיר לו. א"ל ראובן צדקה היתה צווחת ואומרת אם אין אברהם אין מי שיעשה אותי. הה"ד (שם) יתן לפניו גוים ומלכים ירד וגו'. ר' יהודה ור' נהמיה. ר"י אומר אברהם היה משליך עליהם עפר והוא נעשה חרבות. קש ונעשה חצים. ור"נ אמר יתן עפר לא נאמר. אלא כעפר. הן היו משליכים חרבות על אברהם ונעשין עפר. חצים והן נעשות קש. הה"ד (שם מא) ירדפם יעבור שלום. ר' לוי בשם ר' יוסי בר זימרא פסיעותיו של אברהם אבינו היו שלש מילין. ר' יודן בר ר' סימון אמר מיל. שנא' (שם) אורח ברגליו לא יבא. ר' נחמיה אמר בשם ר' אבהו לא נתאבקו רגליהם אלא כזה שהוא הולך מביתו לבית הכנסת: וישב את כל הרכוש וגם את לוט וגו'. ר' יודן אמר אנשים ונשים השיב. וטף לא החזיר. עמדו ונתגיירו. וגדרו ערות אבותיהם. הה"ד

מתנות כהונה

לאברהם שנשבה לוט: אמר עוג בלבו אברהם קנאי. קנאי כלו' נוקם כד"א בקנאו את קנאתי: והוא מעבר אחד. כלומר שקול כנגד כולם: משיח מדבר: בא"ל פלטין אתרא כו'. מקום יש ששמו ממרא. ולכן אמר אילוני ממרא כלומר מישור של ממרא כמו איל פארן ודומיהם שכל המישור נקרא על שם העיר שהמגרש נוגע העיר: גברא הוא. ולכן אמר אילוני ממרא היכל ופלטין של מלך: שהמרה לשון מרי ורוגז שהעיז פניו נגדו ואמר לו שימול כדמפרש ואזיל וכן מצאתי בפירש"י: ומסיים וכו'. לשון סוף וקץ כלומר שתשאר ביד אויביך שישמעו כי חולה אתה ויבאו עליך ויהרגוך ובילקוט גרס וסרס עצמך: והיה סבור שיסתרס מזה ויהיה לו נקלון בין א' ידיו ו רב רבי אליהו מזרחי גרס הולך וממאיס עצמו בין שונאים: אין אתה שומע כו'. בתמיה: הוריק פניהם. היו משנים פניהם לילך עמו ולשון וירק קדרים: אבנים טובות כדי שלא יפנו אל השלל כי אם אל הצלת נפשות כן כתבו התוספות פרק לולב הגזול ופרק אלו טריפות ודרש וירק לשון ירקרק חרוץ: בפ' שופטים. בדין פרשת שופטים עשה אות' רק כלומר שהיה ממעט אותם ותוס' פרק לולב הגזול פירושו שעשה אותם ריקים מעבירות שבידן כשם שנתביישו שהוזקקו לחזור מאמת עבירות שבידם: חניכיו. כינוי כד"א וכל שם וחניכא דאית ליה וכולם היו גרים וקראו אברם על שמו: יוצרו חלקו. ופירושו ויחלק ע"פ בוראו או קרי ביה ויחלק היו"ד בכנו"ל: אית דמפקין כו'. יש שמוציאין אותו בלשון אחר: ה"ג הרוגים היו שנאמר כו'. ופי' הרוגים היו ע"י הקב"ה על דרך שאמר הכתוב סר צלם מעליהם וזהו ויכם וירדפם שקודם הרדיפה היו מוכים ע"י הקב"ה: ה"ג בילקוט ישעיה צדיק חי העולמים כו' צדקה היתה צווחת. וזה צדק יקראהו: ומלכים ירד וגו'. גרסינן וסיפיה דקרא יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו. אלא כקש כעפר גרסי' וכן הוא בשוחר טוב משמע החרבות ממש היה נותנם הקב"ה כמו עפר וכן בתהלים: יעבור שלום וגו'. גרסי' וסיפיה דקרא אורח ברגליו לא יבא: שלשה מילין. פי' אבא"א שלום נוטריקון שלש מיל: מיל שאין אורח פחות ממיל ועוד כתב הא"א "לא יבא" מי ר"ת למפרע מיל והביא ראיה מן הילקוט אבל בשוחר טוב גרס שנים: לבית הכנסת. שנאמר שמור רגליך באשר תלך אל בית האלהים שלא יהיו מטונפות בעפר

(יחזקאל ז) והבאתי רעי גוים. מי הם רעי גוים י ר' יהודה בר ר' סימון אלו אנשי סדום. שנאמר ואנשי סדום וגו': ויצא מלך סדום לקראתו וגו'. ר' אבא ב"כ אמר התחיל לקשקש לו בזנבו. א"ל מה אתה ירדת לכבשן האש וניצלת. אף אני ירדתי לחמר וניצלתי: אל עמק שוה. ר' ברכיה ור' חנינא בשם ר' שמואל בר נחמן. ששם הושוו כל או"ה וקצצו ארזים ועשו בימה גדולה והושיבו אותו בתוכה למעלה והיו מקלסין לפניו ואומרים לו שמענו אדוני וגו'. אמרו לו מלך את עלינו. נשיא את עלינו. אלוה את עלינו. א"ל אל יחסר העולם מלכו ואל יחסר העולם אלוהו: ומלכי צדק מלך שלם וגו'. הה"ד (תהלים מה) ובת צור במנחה פניך יחלו עשירי עם. ומלכי צדק מלך שלם. המקום הזה מצדיק את יושביו. מלכי צדק אדני צדק. צדק נקראת ירושלים שנאמר (ישעיה א) צדק ילין בה. מלך שלם. ר' יצחק הבבלי אומר שנולד מהול. הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון. ר' שמואל בר נחמן ורבנן. ר"ש אמר הלכות כהונה גדולה גילה לו. לחם זו לחם הפנים. ויין אלו הנסכים. ורבנן אמרי תורה גילה לו שנא' (משלי ט) לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי. והוא כהן לאל עליון. ר' אבא ב"כ ור' לוי. ראב"כ אמר כל יין שכתוב בתורה עושה רושם חוץ מזה. א"ר לוי אף זה לא יצאנו מידו. שמשם קרא עליו ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה: ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ. ממי קנאן. ר"א בשם רב כהנא ור' יצחק. ר' אבא אמר כאינש דאמר פלן עינוהי יאי שעריה יאי. א"ר יצחק היה מקבל את העוברים ואת השבים. ומשהיו אוכלין ושותין היה אומר להן ברכו. והן אומרים לו מה נאמר. והוא אומר להם. אמרו ברוך אל עולם שאכלנו משלו. א"ל הקב"ה אני לא היה שמי ניכר לבריותי והכרת אותי בבריותי. מעלה אני עליך כאילו אתה שותף עמי בברייתו של עולם הה"ד (בראשית יד) קונה שמים וארץ: וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידיך. רבי הונא אמר שהיפך מנגנין שלך על צריך. ר' יודן אמר כמה מנגנאות עשיתי להביאן תחת ידיך. אוהבים היו זה לזה. זה משלח לזה כתבים וזה משלח לזה דורונות. והמרדתי אותם אלו על אלו כדי שיבואו ויפלו תחת ידיך: ויתן לו מעשר מכל. ר' יהודה בר סימון אמר מכח אותה ברכה אכלו ג' יתידות גדולות בעולם. אברהם יצחק ויעקב. באברהם כתיב (בראשית כד) וה' ברך את אברהם בכל. בזכות ויתן לו מעשר מכל. ביצחק כתיב (שם כז) ואוכל מכל. בזכות ויתן לו מעשר מכל. ביעקב כתיב (שם לג) כי חנני אלהים וכי יש לי כל. בזכות ויתן לו מעשר מכל: מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן. ר"י אמר מאברהם. כה יהיה זרעך כה תברכו את בני ישראל. ר"נ אמר מיצחק שנא' (בראשית כב) ואני והנער נלכה עד כה. לפיכך אמר המקום כה תברכו את בני ישראל. ורבנן אמרי מיעקב שנא' (שמות יט) כה תאמר לבית יעקב וכנגדו כה תברכו את בני ישראל. אימתי אני מגדל את בניך ככוכבים ר' אליעזר ור' יוסי ב"ר חנינא. ר"א אמר כשאגלה עליהם בכה. כה תאמר לבית יעקב. ור"י ב"ר חנינא אמר כשאגלה על מנהיגם בכה שנא' (שם ד) כה אמר ה' בני בכורי ישראל: ויאמר מלך סדום אל אברם תן לי הנפש וגו'. ויאמר אברם אל מלך סדום הרימותי ידי וגו'. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן. ר"י אמר עשאן תרומה המד"א (במדבר יח) והרמותם ממנו תרומת ה'. ור"נ אמר עשאן שבועה המד"א (דניאל יב) וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם. ורבנן אמרי עשאן שירה המד"א (שמות טו) זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו י ר' ברכיה ור' חלבו ור' אמי בשם ר' אלעזר אמרו. אמר משה בלשון שאמר אבא שירה הרימותי ידי אל ה'. בו בלשון אני אומר שירה. שנא' אלהי אבי וארוממנהו: אם מחוט. א"ר אבא בר ממל א"ל הקב"ה את אמרת אם מחוט. חייך שאני נותן לבניך מצות ציצית. המד"א (במדבר טו) ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת ומתרגמינן חוטא דתכלתא. ועד שרוך נעל חייך שאני נותן לבניך מצות יבמה המד"א (דברים כה)

מתנות כהונה

בעפר ואבק: לא כתיב. אלא הניחם שם כיון שהרג כל האוכלוסין ו טעם כדי שלא יצטרך להחזירם אל אבותם ויחזרו לסורם ודייק מדכתיב הנשים ואת העם ואילו הטף לא קאמר: וגדרו ערות אבותיהם. גרסי' ופי' חרפת אבותיהם ופרצותם שהיו רעים וחטאים גדרו הנה ונתגיירו: רעי גוים גרסי' והבאתי רעי גוים. הבאתי תחת כנפי השכינה: ה"ג ואנשי סדום וגו' וסיפיה דקרא רעים וחטאים: לקשקש לו כו'. כלומר החניף והחליף לו דברים ככלב הזה שמחליף ומתהפך עצמו להתרצות אל אדונו: וניצלת גרסי'. והראה פנים שראוי לו ישא את פניו שהוא יפה כהו ודייק מדכתיב לקראת, ולא כתיב אליו משמעותיה שהלך נגדו להיות שוה לו ה"ג בי.קום בפ' זו ובספר תלים: עשירי עם. בת צור זה אברהם בן שהכיר למלכים והנירו לו במנחה כו': ומלכי צדק המקום כו'. ודריש צר חסר וי"ו לשון צרה: המקום הזה שנקראת צדק על שם שמצדיק את יושביו וצדק זה היא ירושלים דכתיב צדק ילין בה ודרשו חז"ל מעולם לא לן אדם בירושלים ובידו עון כיצד תמיד של שחר היה מכפר על עבירות שבלילה ושבין הערבים על עבירות שביום ולכן נ.פרש ואז"ל מלכי צדק פי' אדני צדק האדון של מקום צדק ולא ששמו היה צדק דאם כן הל"ל וצדק מלך שלם: שנולד מהול. ושלם פי' לשון שלימות כי הערלה מום באדם ובהסרתה נשאר האדם שלם: רושם שיצא ממנו דבר תקלה נדבי ובני אהרן וכן כלם: לא יצאנו רק מתחת ידו. שמשם כלומר מיד אחר זה נאמר לו ועבדום וענו אותם: ה"ג רבינו בחיי כאינש דאמר פלן עינוהי יאי שעריה לא יאי אתמהא וע"ש פירושו ולפי גרסת הספר יש לפרש כזה שאומר פלוני עיניו יפים ושערו יפה כלומר מתוקנים היטב על מלאותם כן פי' קונה כמו תקן ועשה כמו שפירש"י ורמב"ן ז"ל בסדר זה: מעלה אני עליך כו'. ומלת קונה חוזר על אברהם אבינו: מנגנין בערוך משמע ענין מכה ומיתה: שהיפך כו'. שהרי לא באו המלכים אלא להרוג לאברהם כדלעיל פ' מ"א ונהפך עליהם שהוא הרג אותם: מנגנאות תזבולות ועלמות: יתידות האבות קרא כן כיתד הזה נתקוע במקום נאמן: ה"ג ר"א ור' יוסי ב"ר חנינא ר"א אמר אימתי אני מגדל את בניך ככוכבים כשאגלה עליהם בכה כו' וזה היה במ"ת שעלו למעלה עליונה: עשאן כו'. אברהם עשה רכוש מלך סדום עליו כתרומה שאסורה בהנאה לזרים: שבועה אסרן עליו באיסור שבועה: עשאן שירה. כלו' קדש קדשים: אבא כלומר אברהם אב לכולנו:

והלצה נעלו מעל רגלו. ד"א אם מחוט זה המשכן שהוא מצוייר בתכלת וארגמן. ועד שרוך נעל אלו עורות התחשים. ד"א אם מחוט אלו הקרבנות כההיא דתנן וחוט של סיקרא חוגרו באמצע להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים. ועד שרוך נעל אלו פעמי רגלים. המד"א (שיר ז) מה יפו פעמיך בנעלים: בלעדי רק אשר אכלו הנערים. הה"ד (שמואל א ל) ויען כל איש רע ובליעל מהאנשים אשר הלכו עם דוד ויאמרו יען אשר לא הלכו עמי לא נתן להם מהשלל אשר הצלנו כי אם איש את אשתו ואת בניו וינהגו וילכו. ויאמר דוד לא תעשון כן אחי את אשר נתן ה' לנו וישמר אתנו ויתן את הגדוד הבא עלינו בידינו. ומי ישמע לכם לדבר הזה כי כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדיו יחלוקו. ויהי מהיום ההוא ומעלה וישימה (דוד) לחוק ולמשפט לישראל עד היום הזה. א"ר יודן והלאה אכ"כ אלא ומעלה. וממי למד מאברהם זקינו שאמר בלעדי רק אשר אכלו הנערים וחלק האנשים וגו':

פרשה מד אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר וגו'. (תהלים יח) האל תמים דרכו אמרת ה' צרופה מגן הוא לכל החוסים בו. אם דרכיו תמימים. הוא עאכ"ו. רב אמר לא נתנו המצות אלא לצרף בהן את הבריות. וכי מה איכפת ליה להקב"ה למי ששוחט מן הצואר או מי ששוחט מן העורף. הוי לא נתנו המצות אלא לצרף בהם את הבריות. ד"א האל תמים דרכו זה אברהם שנאמר (נחמיה ט) ומצאת את לבבו נאמן לפניך. אמרת ה' צרופה. שצרפו הקב"ה בכבשן האש. מגן הוא לכל החוסים בו. אל תירא אברם אנכי מגן לך: ד"א אחר הדברים וגו'. כתיב (משלי יד) חכם ירא וסר מרע וכסיל מתעבר ובוטח. חכם ירא אל תירא אברם. (שם ג) אל תהי חכם בעיניך ירא את ה' וסור מרע. אל תהי חכם בעיניך במה שאתה רואה בעיניך. תאמר שאני מוליד תאמר שאין אני מוליד. ירא את ה' אל תירא אברם: ר' אבון בשם ר' חנינא פתח (שם יא) רשע עושה פעולת שקר [וגו']. רשע עושה פעולת שקר זה נמרוד שהיו פעולותיו על שקר. וזורע צדקה זה אברהם שנא' (בראשית יח) ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט. שכר אמת אל תירא אברם. וגו': ד"א אל תירא אברם. הה"ד (ישעיה מא) ואתה ישראל עבדי יעקב אשר בחרתיך זרע אברהם אוהבי אשר החזקתיך מקצות הארץ. ממספוטמיא ומחברותיה. ומאציליה קראתיך ממפולשין שבה. קראתיך זמנתיך. בחרתיך ולא מאסתיך. בחרתיך באברם. ולא מאסתיך באברהם. אל תירא כי עמך אני אל תשתע כי אני אלהיך א"ר הושעיה בשעה שאמר יצחק ליעקב (בראשית כז) גשה נא ואמושך בני נשפכו מים על שוקיו והיה לבו רפה כשעוה. וזימן לו הקב"ה שני מלאכים אחד מימינו ואחד משמאלו והיו אוחזין אותו במרפקו כדי שלא יפול. הה"ד אל תשתע כי אני אלהיך לא תשוע. אמצתיך אף עזרתיך אף תמכתיך בימין צדקי הן יבושו ויכלמו וגו' אלו שהם שוטנים בך. יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך אלו שהן עושין עמך מריבה. תבקשם ולא תמצאם אנשי מצותך אלו שהן עושין עמך מצות. כי אני ה' אלהיך האומר לך אל תירא שנא' אל תירא אברם וגו': אל תירא אברם אנכי מגן לך. ר' לוי אמר תרתין. ורבנן אמרי חדא. ר"ל אמר לפי שהיה אבינו אברהם מתפחד ואומר. תאמר אותן אוכלוסין שהרגתי שהיה בהם צדיק אחד וירא שמים אחד. משל לאחד שהיה עובר לפני פרדסו של מלך. ראה חבילה של קוצים וירד ונטלה והציץ המלך וראה אותו. התחיל מטמן מפניו. א"ל מפני מה אתה מטמן מפני. פועלים הייתי צריך שיקושו אותה. עכשיו שקששת אותה בא וטול שכרך. כך אמר הקב"ה לאברהם אותן אוכלוסין שהרגת קוצים כסוחים היו. הה"ד (ישעיה לג) והיו עמים משרפות סיד קוצים כסוחים. ר' לוי אמר אוחרי לפי שהיה אבינו אברהם מתפחד ואומר. תאמר אותן המלכים שהרגתי שבניהם מכנסין אוכלוסין ובאים ועושים עמי מלחמה. א"ל הקב"ה אל תירא אנכי מגן לך. מה המגן הזה אפי' כל החרבות באות עליה היא עומדת כנגדן. כך את אפי' כל או"ה מתכנסין עליך נלחם אני כנגדן. ורבנן אמרי הדא לפי שהי' אבינו אברהם מתפחד ואומר ירדתי לכבשן האש ונצלתי. ירדתי למלחמת המלכים ונצלתי. תאמר שנתקבלתי שכרי בעוה"ז ואין לי כלום לעה"ל. א"ל הקב"ה אל תירא אנכי מגן לך. כל מה שעשיתי עמך בעוה"ז חנם עשיתי עמך. אבל שכרך מתוקן לעה"ל. שכרך הרבה מאד המד"א (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך: ר' יודן ור' הונא תרויהון בש"ם

מתנות כהונה

זאת המשכן. מכאן זכו לעשיית המשכן: כההוא דתנן במסכת מדות פ"ג: פעמי רגלים. זכות הולכי לרגל ולישנא דקרא נקט כדמפרש ואזיל: ומעלה משמע משנים קדמונים וכן פירש רש"י בסדר זה: לצרף כו'. לזקק' ולזכותם שבשביל אמר ונעשה רצונו: ה"ג זה אברהם. שנא' התהלך לפני והיה תמים וכן הוא בילקוט כדר זה ובילקוט תלים אל תירא מכלל שהיה מתיירא: תאמר שאני כו'. שדעתך תלויה ומסופק: ממספוטמיא ארץ מארצות הרחוקים מן האיים ובערוך הביאו ולא פירשו: ממפולשין. מהמפורסמים האצלות הידועים בשם ותהלה מהם קראתיך לי בשמי: זמנתיך. קראתיך פירושו זמנתיך. ובלשון הז"ל המזומנים לסעודה נקראים קרואים:

בחרתיך באברם גרסי'. פי' בעוד שמך אברם כמו שנאמר אשר בחרת באברם: ה"ג אל תירא כי עמך אני: אל תשתע. כשעוה דרש תשתע לשון שעוה וכן פירש שם רש"י ז"ל: מרפקו אצילי ידיו: לא תשוע לא תהיה כשעוה: כ"ג בילקוט ישעיה אמצתיך במיצא: עזרתיך בגבריאל: הן יבושו כו'. מצות לשון מצה ומריבה: ולא תמצאם וגו' גרסי': ה"ג האומר לך אל תירא וכן לאברהם שנא' אל תירא וגו': וירא שמים אחד. והיה נענש עליו: שיקושו. פי' הערוך לעדרו קישוש זהו עידור אלא שעידור בגפנים וקישקוש בזתים: כך אמר הקב"ה כו'. וזה שנאמר אל תירא וגו: חנם עשיתי כו'. מגן בלשון ארמי חנם והוא ידוע בלשון הז"ל: ודחת'

ר' יוסי בן זימרא. ר"י אמר בכ"מ שנא' אחרי סמוך אחר מופלג. ור' הונא אמר בכ"מ שנא' אחר סמוך אחרי מופלג. אחר הדברים האלה אחר הרהורי דברים שהיו שם. מי הרהר. אברהם הרהר אמר לפני הקב"ה רבון העולמים כרת ברית עם נח שאינך מכלה את בניו. עמדתי וסיגלתי מצות ומע"ט יותר ממנו ודחת' בריתי לבריתו תאמר שאחר עומד ומסגל מצות ומע"ט יותר ממני תדחה בריתו לבריתי. א"ל הקב"ה מנח לא העמדתי מגינים של צדיקי' אבל ממך אני מעמיד מגינים של צדיקים. ולא עוד אלא בשעה שיהיו בניך באים לידי עבירות ומעשים רעים אני רואה צדיק אחד שבהם ומכריעו עליהם שהוא יכול לומר למה"ד די אני נוטלו ומכפר עליהם. היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר. עשרה לשונות נקראת נבואה. חזון. הטפה. דבור. אמירה. צווי. משא. משל. מליצה. חידה. ואיזו היא קשה שבכולן. ר"א אמר חזון שנא' (ישעיה כא) חזות קשה הוגד לי. ר' יוחנן אמר דבור שנא' (בראשית מב) דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות. רבנן אמרי משא כמשמעו שנא' (תהלים לח) כמשא כבד יכבדו ממני. גדול כחו של אברהם שנדבר עמו בדבור ובחזון. שנא' היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר: אל תירא אברם. ממי נתיירא רבי ברכיה אמר משם נתיירא. הה"ד (ישעיה מא) ראו איים וייראו קצות הארץ ויחרדו וגו'. מה איים הללו מסויימים בים. כך היו אברהם ושם מסויימין בעולם. וייראו זה נתיירא מזה וזה נתיירא מזה. זה נתיירא מזה לומר שמא תאמר שם שיש בלבו עלי שהרגתי את בניו. וזה נתיירא מזה לומר שמא תאמר אברהם שיש בלבו עלי שהעמדתי רשעים. קצות הארץ. זה שרוי בקיצו של עולם וזה שרוי בקיצו של עולם. קרבו ויאתיון. זה קרב אצל זה וזה קרב אצל זה. איש את רעהו יעזורו. זה עוזר לזה בברכות. וזה עוזר לזה במתנות. זה עוזר לזה בברכות ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון וגו'. וזה עוזר לזה במתנות ויתן לו מעשר מכל. ויחזק חרש זה שם שעשה את התיבה. את צורף זה אברהם שצרפו הקב"ה בכבשן האש. מחליק פטיש את הולם פעם שהחליק פטישו והלם את כל באי עולם בדרך אחת למקום. אומר לדבק טוב הוא אלו עכו"ם שהן אומרין מוטב להדבק באלוהו של אברהם ולא נדבק בע"ז של נמרוד. ויחזקהו במסמרים החזיק אברהם את שם במצות ומע"ט. ולא ימוט. אברהם. ויאמר אברם ה' אלהים מה תתן לי. א"ר יונתן ג' הן שנא' בהם שאל. ואלו הן. שלמה. ואחז. ומלך המשיח. שלמה דכתיב (מלכים א ג) בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן לך. אחז דכתיב (ישעיה ז) שאל לך אות מעם ה'. מלך המשיח דכתיב ביה (תהלים ב) שאל ממני ואתנה גוים נחלתך. ר' ברכיה ור' אחא בשם ר' שמואל אומר אנו מביאים עוד שנים מן ההגדה. אברהם ויעקב. אברהם דכתיב ביה ה' אלהים מה תתן לי. אינו אומר מה תתן לי אלא שאמר לו שאל. יעקב דכתיב (בראשית כח) וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. אינו אומר כן אלא שאמר לו שאל: ר' יודן ור' אייבו בשם ר' יוחנן. ב' בני אדם אמרו דבר אחד. אברהם ודוד. אברהם כתיב ביה ה' אלהים מה תתן לי. אמר לפניו רבש"ע אם עתיד אני להעמיד בנים ולהכעיסך מוטב לי ואנכי הולך ערירי. דוד אמר (תהלים קלט) חקרני אל ודע לבבי. דע הפורשים ממני. וראה אם דרך עצב בי ונחני בדרך עולם. אמר לפניו רבש"ע אם עתיד אני להעמיד בנים ולהעציבך מוטב לי ונחני בדרך עולם: ובן משק ביתי. ר' אלעזר אומר בן משק ביתי זה לוט שנפשו שוקקת עליו ליורשני. הוא דמשק אליעזר שבשבילו רדפתי מלכים עד דמשק ועזרני האל. ר"ל בשם בר קפרא אמר בן משק ביתי בר ביתי הוא אליעזר שעל ידו רדפתי מלכים עד דמשק. ואליעזר היה שמו. שנא' (בראשית יד) וירק את חניכיו ילידי ביתו שי"ח מנין אליעזר הוי י"ח וג' מאות: ויאמר אברם הן לי לא נתת זרע. א"ר שמואל ב"ר יצחק המזל דוחקני ואומר לי אברם אין את מוליד. א"ל הקב"ה הן כדבריך. אברם לא מוליד אברהם מוליד. שרי אשתך לא תקרא שמה שרי. שרי לא תלד שרה תלד: והנה דבר ה' אליו לאמר לא יירשך. ר' יודן ור' אלעזר בשם ר' יוסי בר זימרא. ה' אליו. דבר ה' אליו. והנה דבר ה' אליו. מלאך אחר מלאך. דבור אחר דבור. אני ושלשה מלאכים נגלים עליך ואומרים לך לוט לוטא לא ירית לאברהם. ר' הונא ור"א בשם ר' יוסי בר זימרא כתיב

מתנות כהונה

ודחתה בריתי כו'. שהרי הרגתי הרבה הולכין מבניו: ה"ג בילקוט צדיק אחד שבהם שהוא יכול: אני נוטלו מן העולם. ומיתתו מכפרת עליהם: ה"ג ויחזק חרש זה שם שעשה את התיבה וכן הוא בילקוט פ' זו ובילקוט ישעיה: פטישו רמז לתוכחות והוכחות שהיו לו עם בני דורו: ה"ג כל באי עולם פעם אחת ולא לידבק בע"ג גרסי': מוטב לי ואני כו'. כלומר מוטב לי לישאר כמו עכשיו ובוחר אני להיות ערירי: הפורשים ממני. כלומר בני שילאו ממני: שוקקת. הפך ומשתוקק ומשק דרש לשון תשוקה: ועזרני אל. אליעזר קדרים: בר ביתי. כן תרגמו בתרגום ירושלמי כלומר בן הממונה על ביתי מוכה לירש אותי: על ידו. שהוא הלך עמו למלחמה לבדו כדמפרש לעיל פרשה מ"ג: ואליעזר היה שמו ולא כדרש אליעזר בלשון נוטריקון: המזל דוחקני כו'. מדחזר ואמר ויאמר אברם ומגיה קשה ליה וסוף ליה לכוללו במאמר אחד דייק יתורא דקרא הכי ויאמר לו ע"ד מלך שאמר אברם הן לי לא נתת זרע כי כן אני רואה באצטגנינות שלי: א"ל הקב"ה יהי כדבריך: ה' אליו. שהג"ה ה' אליו נאמר שהיה משמע אמירת ה' היתה אליו וכתב והנה הנה והנה דבר הרי ג' ואח"כ ה' בעצמו ובכבודו: לוט לוטא. מלת זה קדרש המורה על הנוכח כמו שדרשו לעיל פרשה ל"ח וזה התילם קיפת על ראשו של נמרוד כו' לוט לוטא אליבא דר"א קאי דדריש לעיל בסמוך בן משק ביתי. גו' מדבר בלוט וגם בר קפרא דאמר שמדבר באליעזר גם ה"א היה ליה לוט כמו שדרשו בפרשת חיי שרה אולי אלא כתיב אמר אברהם אני ברוך ואתה ארור שבית מזרע כנען המקולל ב... אתוי

והנה דבר ה' אליו. והנה ה' בא ודבור עמו: ויוצא אותו החוצה. רבי יהושע דסכנין בשם ר'
לוי וכי מחוץ לעולם הוציאו שאמר הכתוב ויוצא אותו החוצה. אלא אחוי ליה שקקי שמיא.
המד"א (משלי ח) עד לא עשה ארץ וחוצות. א"ר יהודה בשם ר' יוחנן העלה אותו למעלה מכיפת
הרקיע. הוא דאמר ליה הבט נא השמימה אין הבטה אלא מלמעלה למטה. רבנן אמרי נביא
את ואין את אסטרולוגוס. שנא' (בראשית כ) ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא. בימי ירמיה
בקשו ישראל לבא לידי מדה זו ולא הניח להם הקב"ה. הה"ד (ירמיה י) כה אמר ה' אל דרך
הגוים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו וגו'. כבר אברהם אביכם בקש לבא לידי מדה זו
ולא הנחתי אותו. וא"ר לוי עד דסנדלא ברגלך דרוס כובא. וכל מי שהוא נתון למטה מהם
הוא מתיירא מהם. אבל את שאת נתון למעלה מהם דיישם: ר' יודן בשם ר' אלעזר אמר ג'
דברים מבטלין גזירות רעות ואלו הם. תפלה. וצדקה. ותשובה. ושלשתן נאמרו בפסוק א'. הה"ד
(ד"ה ב ז) ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו זו תפלה. ויבקשו פני הרי צדקה. כמד"א
(תהלים יז) אני בצדק אחזה פניך. (דה"ב ז) וישובו מדרכיהם הרעים זו תשובה. ואח"כ (שם)
ואסלח לחטאתם וארפא את ארצם. ר' הונא בר רב יוסף אמר אף שנוי שם ומעשה טוב.
שנוי השם מאברהם ולא יקרא עוד שמך אברם. מעשה טוב מאנשי נינוה שנאמר (יונה ג) וירא
אלהים את מעשיהם כי שבו וגו'. וי"א אף שנוי מקום שנא' (בראשית יב) ויאמר ה' אל אברם לך
לך. ר' מונא אמר אף התענית שנא' (תהלים כ) יענך ה' ביום צרה וגו'. רבא בר מחסיא ור"ח
בר גוריון בשם רב אמר יפה תענית להלום כאש לנעורת. א"ר יוסף ובו ביום ואפילו בשבת:
ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים וגו'. ר' אליעזר בן יעקב ורבנן. ראב"י אמר
מיכאל ירד והצילו מכבשן האש. ורבנן אמרי הקב"ה הצילו. הה"ד (בראשית טו) אני ה' אשר
הוצאתיך מאור כשדים. ואימתי ירד מיכאל בחנניה מישאל ועזריה: ויאמר ה' אלהים במה
אדע. ר' חייא ב"ר חנינא אמר לא כקורא תגר אלא א"ל באיזו זכות. א"ל בכפרות שאני נותן
לבניך. ויאמר אליו קחה לי עגלה משולשת הראה לו ג' מיני פרים וג' מיני שעירים וג' מיני
אילים. ג' מיני פרים פר יוה"כ ופר הבא על כל המצות ועגלה ערופה. וג' מיני שעירים שעירי
רגלים שעירי ר"ה ושעירה של יחיד. וג' מיני אילים אשם ודאי ואשם תלוי וכבשה של יחיד.
ותור וגוזל תור ובר יונה. ויקח לו את כל אלה. רשב"י ורבנן. רשב"י אומר כל הכפרות הראה
לו ועשירית האיפה לא הראה לו. ורבנן אמרי אף עשירית האיפה הראה לו. נאמר כאן ויקח
לו את כל אלה. ונאמר להלן (ויקרא ב) והבאת את המנחה אשר יעשה מאלה לה'. ואת הצפור
לא בתר. הראה לו הקב"ה שמבדילים בעולת העוף ואין מבדילים בחטאת העוף: דבר אחר
קחה לי עגלה משולשת. זו בבל שהעמידה שלשה מלכים. נבוכדנצר ואויל מרודך ובלשצר.
ועז משולשת זו מדי שהיתה מעמידה ג' מלכים. כורש ודריוש ואחשורוש. ואיל משולש זו יון.
ר' אלעזר ור' יוחנן. ר"א אמר כל הרוחות כבשו בני יון ורוח מזרחית לא כבשו. א"ל ר' י והכתיב
(דניאל ח) ראיתי את האיל מנגח ימה וצפונה ונגבה וכל חיות לא יעמדו לפניו ואין מציל מידו
ועשה כרצונו והגדיל. הוא דעתיה דר"א דלא אמר מזרחית. ותור וגוזל זו אדום. תור הוא אלא
עגזלן הוא. ד"א ויקח לו את כל אלה. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אמר שרי עכו"ם הראה לו.
ר' נחמיה אמר שרי ישראל הראה לו. על דעתיה דר"י קתדרין דדין לקבל קתדרין דדין. ע"ד דר"נ
ששם היו סנהדרי גדולה של ישראל יושבת והותמת דיניהם של ישראל. ואת הצפור לא בתר
ר"א ב"כ בשם ר' לוי אמר הראה לו הקב"ה כל מי שהוא מעמיד פנים בגל הגל שוטפו. וכל מי
שאינו מעמיד פנים בגל אין הגל שוטפו. וירד העיט על הפגרים. א"ר אסי נסב אברהם מכישה
נהוה מכיש להון ולא היו מכתשין. אעפ"כ וישב אותב אברם בתשובה. א"ר עזריה לכשיעשו

מתנות כהונה

אחוי לו כו'. הראה לו שוקים ורחובות השמים: אסטרולוגו'. חוזה
בכוכבים כלומר כאן למעלה מאסטרולוגין ואין אתה עולה בה כבים
ומזלות: לידי מדה זו. שסמכו ותלו עצמם בהוראת המזלות:
בובא קוליס. וה"ג בילקוט וספר אות אמת ודרש הכוכבים לשון כובא
כלומר דרוך על במתי הוראות הכוכבים שאין הוראתו וממשלתו רק
על העכו"ם הנמשלים כקליס כדלעיל ע"ג ודרש הבט כמו הבט
לשון הבטה ודריסה. ובאב"א משמע דגרס דרוס כוכביא כלומר
הכוכבים: דיישן לשון דישה כלומר דרוס עליהם: ילא כקורא תגר.
והיינו מאמין ח"ו בהבטחת הקב"ה: בכפרות. וקרבנות שמכפרים
עונותיהם: על כל המצות. אבר לא תעשינה והוא פר העלם דבר:
ואין מבדילין כו'. ולא יבדיל בפר' ויקרא סי' ה': היא דעתיה דר"א.
עיקר ראייתו מזה הכתוב דכתיב ימה וצפונה ונגבה ואילו מזרחה לא
אמר: תור הוא. כלו' הי' כשרות יש לו שהוא בנו של יצחק אבינו
או י"ל שמראה עצמו עניו וכשר כיונה ולכן המשילהו גם כן להזיר
כפושט טלפיו להראות כשרותו ובקרבו ישים ארבו כמו שדרש על
ויהי עשו בן ארבעים שנה וגו': ה"ג שגזלן הוא ויקח כו'. וכן הוא
בילקוט: קתדרון כו'. כסאות שהם יושבו כסאות למשפט זה לקראת
זה כך פי' הערוך וזהו איש בתרו לקראת רעהו והצפור ירמז לישראל

שלא ילכדו בדיניהם או כמו שפירש"י בסדר זה: שם היו סנהדרין
כו' בת"ך דרש על לשכת הגזית שנקרא; כך כדכתיב בירמי' ו' ל"ט
וישבו בשער התוך דרשוהו הז"ל על לשכת הגזית במדרש קהלת ולקמן
בויקרא רבה פ"ד: וחותמת דיניהם גרסי'. ודרש ויבתר לשון התיכת
דין: ואת הצפור כו'. על דעתי' דרבי נחמי' צריך לפרש מאי .יא הרי
הכל איירי בישראל ומפרש ר' אבא וכו': כל מי שהוא מעמיד כו'.
כלומר שאינו נדחה מפני השעה השעה דוחקתו וכל הנ אז מפני
השעה השעה נדחת מפניו והיינו עובדא דר"ע סוף מסכת בבא
בתרא דאמר כל גל וגל שבא עלי נענעתי לו ראשי מכאן אמרו הז"ל
אם יבואו רשעים על אדם ינענע להם ראשו וכדמפרש רש"י שם
ולכן אמר מי שנדחה מפני השעה כצפור זה שעורה ונמלט כשמרגיש
דהייה מועטת לא בא לכלל הילוק וביתור וכריתה: מכישה. פירוש
הערוך מקל והעיט רמז אל הגלות והגליות כד"א העיט צבוע היתה
נחלתי ירמיה י"ב והפגרים רמז לישראל שהם ביניהם כפגרים מתים
ואעפ"כ וישב לשון תשובה שבזכות התשובה יגאלו כמו שנאמר
בשובה ונחת תושעון ודייק מדנקט ההפרדה וההכאה בלשון ויסב:
ורבי עזריה סבר שהקב"ה רמז לו אע"פ שהיו ערומים בלא מצות
וזכות זכות אברהם ישב ויפריח אותם מעניו ככתוב בפ' בחקותי
וזכרתי

בניך פגרים בלא גידים ועצמות וזכותך עומדת להן: ויהי השמש לבא. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר תחלת מפלה שינה. דמיך ליה ולא לעי באורייתא. דמיך ליה ולא עביד עבודה. רב אמר ג' תרדמות הן. תרדמת שינה. ותרדמת נבואה. ותרדמת מרמיטה. תרדמת שינה (בראשית ב) ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם ויישן. תרדמת נבואה ויהי השמש לבא ותרדמה נפלה על אברם. ותרדמת מרמיטה שנא' (ש"א כו) ואין רואה ואין יודע ואין מקיץ כי כלם ישנים כי תרדמת ה' נפלה עליהם. ורבנן אמרי אף תרדמה של שטות דכתיב (ישעיה כט) כי נסך עליכם ה' רוח תרדמה וגו'. ר' חנינא בר יצחק אמר ג' נובלות הן. נובלת מיתה שינה. נובלת נבואה חלום. נובלת העוה"ב שבת. ר' אבין מוסיף תרתין. נובלת אורה של מעלה גלגל החמה. נובלת חכמה של מעלה תורה: והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו וגו'. אימה זו בבל דכתיב (דניאל ג) באדין נבוכדנצר התמלי חמא. חשכה זו מדי שהחשיכה עיניהם של ישראל בצום ובתענית. גדולה זו יון. ר' סימון ורבנן. ר"ס אמר ק"כ דוכסים ק"כ אפרכון ק"כ אסטרטליטין. ורבנן אמרי מס' ס'. דכתיב (דברים ח) נחש שרף ועקרב. נחש זו בבל. שרף זו מדי. עקרב זו יון. מה עקרב זו יולדת לששים ששים. כך העמידה מלכות יון מששים ששים. נופלת עליו זו אדום שנא' (ירמיה מט) מקול נפלם רעשה הארץ. ויש שמהלפין נופלת עליו זו בבל דכתיב בה (ישעיה כא) נפלה נפלה בבל. גדולה זו מדי דכתיב (אסתר ג) אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש. חשכה זו יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיה. שהיתה אומרת לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל. אימה זו אדום דכתיב (דניאל ז) וארו חיוה רביעאה דחילה ואמתני ותקיפא יתירה: ויאמר לאברם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך. ידוע שאני מפזרן תדע שאני מכנסן. ידוע שאני ממשכנן תדע שאני פורקן. ידוע שאני משעבדן תדע שאני גואלן: כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם. משיראה לך זרע. א"ר יודן גירות בארץ לא להם. עבדות עינוי לאספטיא שלהם: וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי. היה לו לומר גם מאי וגם. אלא גם הוא מצרים וגם לרבות ארבע מלכיות. אשר יעבודו דן אנכי. ר"א בשם ר' יוסי בר זימרא אמר בשתי אותיות הללו הבטיה הקב"ה לא"א שהוא גואל את בניו. ושאם יעשו תשובה גואלן בע"ב אותיות דא"ר יודן (דברים ד) מלבא לקחת לו גוי מקרב גוי עד ובמוראים גדולים אתה מוצא ע"ב אותיות של הקב"ה. ואם יאמר לך אדם ע"ה הם. א"ל צא מהם גוי שני שאינו מן המנין. ר' אבין אמר בשמו גאלן ששמו של הקב"ה ע"ב אותיות. ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. א"ר אחא אחר כן אכ"כ אלא אהרי משאביא עליהם עשר מכות ולאח"כ יצאו ברכוש גדול. א"ל אף אני בשיעבוד. א"ל ואתה תבוא אל אבותיך בשלום וגו'. אר"ל שלשה הם שנא' בהם בשיבה טובה. אברהם היה שוה לו. דוד שוה לו. גדעון לא שוה לו. למה (שופטים ח) ויעש אותו גדעון לאפוד. לע"ז: ויהי השמש באה ועלטה היה. אמיטתא הות. והנה תנור עשן ולפיד. שמעון בר אבא בשם ר' יוחנן אמר ד' דברים הראה לו. גיהנם. ומלכיות. ומ"ת. וביהמ"ק. א"ל כ"ז שבניך עסוקים בשתים הם ניצולים משתים. פירשו משתים הם נידונין בשתים. א"ל במה אתה רוצה שירדו בניך בגיהנם או במלכיות. רבי הנינא בר פפא אמר אברהם ברר לו את המלכיות. ר' יודן ור' אידי ור' המא בר הנינא אמרו אברהם ברר גיהנם. והקב"ה ברר לו את המלכיות. הה"ד (דברים לב) אם לא כי צורם מכרם זה אברהם. וה' הסגירם מלמד שהסכים הקב"ה לדבריו. ר' הונא בשם ר' אחא אמר כך היה אברהם אבינו יושב ותמה כל אותו היום אמר במה אברר בגיהנם או במלכיות. א"ל הקב"ה אברהם קטע הדין מוניטא מן כדו. ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר. מהו לאמר. באנו למחלוקת ר' הנינא בר פפא ור' יודן ור' אידי ור' חמא בר חנינא. ר"ח בר פפא אמר אברהם ברר לו את המלכיות הה"ד (תהלים סו)

מתנות כהונה

וזכרתי את בריתי וגו': תחלת מפלה. היא השינה: דמיך כו'. שהישן אינו עוסק בתורה ואינו עושה מלאכתו ועיין כל זה לעיל פרשה י"ז ושם נתבאר: והנה אימה כו'. היינו דרש אימה כמו אימה בחילוף אותיות אחה"ע עיין בשמות רבה פרשה כ"א גירסא אחרת: גדולה זו יון. כדמפרש ולז"ל גדולתו מאי היא: דוכסין וכו'. מיני ממשלות הם ובפי' הערוך משמש ששים. כל אחד מאלו ממשלות היו ששים: משיראה לך זרע. וזהו משנולד יצחק כמו שנאמר כי ביצחק יקרא לך זרע ואז התחילו ד' מאות שנה של השיעבוד ועיין בביאורי מהר"ר אליהו מזרחי בסדר הזה וה"ג בערוך ובילקוט א"ר יודן גירות עבדות עינוי בארץ לא להם ארבע מאות שנה לאספטיא שלהם: לאספטיא שלהם. פי' הערוך בעיר המוכן להם וזה במצרים והכל יחד יהיה ארבע מאות שנה ויותר נראה פי' המבאר בגליון הילקוט שפי' לאספטיא להשלמות החשבון מעת שנדבר עמו בין הבתרים והיה אספטיא כמו אפטיא דריש פ' במדבר רבה שפי' בו הערוך מעת שמתחילין החשבון לדבר המאורע כגון מיציאת מצרים או ממלכות המלך יקרא אפטיא: וגם לרבות כו'. שרומזים באימה חשכה גדולה כדלעיל וכולהו אתרבאי שידין אותם הקב"ה כך פי' מ ר"ר אליהו מזרחי ז"ל: בשתי אותיות כו'. דן רמז לדן שמות מרובעים היינו מהילוף צירוף שם של ארבע: בע"ב אותיות. ע"ב שמות היוצאים מויסע ויבא ויט וגם שם של ד' מתגלגל בצירופו ע"ב ועיין בהורה היים בהלכות ר"ה: ה"ג אתה מוצא שבעים ושתים אותיות: ואם יאמר כו'. כן הוא הגירסא בילקוט וכן הביאו בתניא בהלכות פסח: אחרי היו"ד רמז לי' מכות: ואף אני בשיעבוד. לשון שאלה וא"ל הקב"ה לא אלא ואתה תבא כו': שוה לו. ראוי והגון: אמיטתא תרגום של ועלטה: בית המקדש. כ.ומר זכות הקרבנות וכן בשמ"ר פ' נ"א: מוניטא. נער ותלדס ואון מגיד תרגום ולית דמניט ועיין ערך מניט ובשוחר טוב גרס קטע הדא מילתא וכדומה לו גורס בילקוט דגרס מלכיא ופירש המבאר בגליון בלשון לעז היא נער: ה"ג אברהם בירר לו את המלכיות הה"ד אם לא וגומר: זה אברהם. כדאמרי' הביטו אל צור חצבתם: מן כדו. פי' מכאן ובילקוט גרס מלכך ור"ל שיברור לו המלכיות: מהו לאמר. באנו למחלוקת דלמאן דאמר אברהם בירר לו המלכיות והקב"ה הסכים על ידו אמר לאמר על ההסכמה על ידו ולמ"ד הקב"ה בירר לו המלכיות אמר לאמר על העלה: ה"ג והקב"ה בירר לו את המלכיות הה"ד

כרכב

הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים. ריב"ל אמר אף קריעת י"ס הראה לו דכתיב אשר עבר בין הגזרים האלה המד"א (שם קלו) לגוזר ים סוף לגזרים: ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר. רבי יודן וריב"ז ור"ע. חד אמר העוה"ז גלה לו אבל העוה"ב לא גלה לו. ואוחרנא אמר אחד העוה"ז ואחד העוה"ב גלה לו. ר' ברכיה א"ר אלעזר ור' יוסי בר חנינא. חד אמר עד היום הזה גלה לו. ואוחרנא אמר עד היום ההוא גלה לו: לזרעך נתתי וגו'. ר' הונא ור' דוסתאי בשם רבי שמואל בר נחמן אף מאמרו של הקב"ה הוא מעשה. שנא' לזרעך נתתי. אתן את הארץ הזאת אכ"כ. אלא נתתי את הארץ הזאת. ר' יודן בשם ר"א בר כהנא אמר (שם קז) יאמרו גאולי ה' אשר הוא גואלם לא נאמר. אלא אשר גאלם. א"ר אבין (ירמיה לא) כי פודה ה' את יעקב אכ"כ. אלא כי פדה ה' יעקב. רבנן אמרי (זכריה י) אשרקה להם ואקבצם. כי אפדם אכ"כ אלא כי פדיתים. א"ר יהושע (ישעיה ד) ויברא ה' על כל מכון הר ציון אכ"כ. אלא וברא. כבר היא ברואה ומתוקנת: ר' דוסתאי בשם ר' שמואל בר נחמן אמר לפי שאינו מזכיר כאן החוי לפיכך הוא מביא רפאים תחתיהם. ר' חלבו בשם ר' אבא בשם רבי יוחנן כך עלה בדעתו של מקום להנחיל להם לישראל ארץ עשרה עממים. את הקיני. ואת הקניזי. ואת הקדמוני. ולא נתן להם אלא ז'. את החתי. ואת הפריזי. ואת הרפאים. ואת האמורי. ואת הכנעני. ואת הגרגשי. ואת היבוסי. הרי שבעה. ולמה נתן להם ז' (פירושין לעיל) ואיזה הם הג' שלא ניתן להם. ר' אומר ערביא. שלמיה. נוטייה. רשב"י אומר דרמוסקוס. ואסייא. ואספמייא. ר"א בן יעקב אומר אסיא. ותרקי. וקרטגינא. רבנן אמרי אדום. ומואב. וראשית בני עמון. הם הג' שלא נתן להם בעוה"ז. אדום שנא' (דברים ב) כי לא אתן לכם מארצם כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר. ובמואב כתיב (שם) אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה. קניזי הוא מעשו. קיני וקדמוני הוא מעמון ומואב. אבל לימות המשיח יחזרו ויהיו לישראל. כדי לקיים מאמרו של הקב"ה. אבל עכשיו שבעה נתן להם שנא' (שם ז) שבעה גוים רבים ועצומים ממך: א"ר יצחק חזירתא רעיא בעשרה. ואימרתא ולא בחד. כל אילין אמר הקב"ה לאברהם דיהיב ליה את הקיני ואת הקניזי וגו'. ועדיין ושרי אשת אברם לא ילדה לו:

פרשה מה ושרי אשת אברם לא ילדה לו וגו'. (משלי לא) אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה מהו מכרה. רבי אבא ב"כ אמר עיבורה. הה"ד (יחזקאל טז) מכורותיך ומולדותיך. אברם היה גדול מנחור שנה ונחור היה גדול מהרן שנה. נמצא אברם גדול מהרן ב' שנים שנה לעיבורה של מלכה ושנה לעיבורה של יסכה. והרן מוליד לשש שנים ואברם אינו מוליד: ושרי אשת אברם לא ילדה לו. ר"י ור"נ. ר"י אמר לו לאברהם לא ילדה אבל אילו נשאת לאחר ילדה. ור' נחמיה אמר לא לו ולא לאחר. ומה דכתיב לא ילדה לו. לו ולה. ולה שפחה מצרית ושמה הגר שפחת מלוג היתה והיה חייב במזונותיה ולא היה רשאי למכרה. בעון קומי ריש לקיש מהו דתנא עבדי מלוג. אמר להון כמה דתימא מלוג מלוג. אמר רשב"י הגר בתו של פרעה היתה. וכיון שראה פרעה מעשים שנעשו לשרה בביתו נטל בתו ונתנה לו. אמר מוטב שתהא בתי שפחה בבית זה ולא גבירה בבית אחר הה"ד (בראשית טז) ולה שפחה מצרית ושמה הגר הא אגריך. אף אבימלך כיון שראה נסים שנעשו לשרה בביתו נטל בתו ונתנה לו. אמר מוטב שתהא בתי שפחה בבית הזה ולא גבירה בבית אחרת. הה"ד (תהלים מה) בנות מלכים ביקרותיך נצבה שגל לימינך בכתם אופיר: ותאמר שרי אל אברם הנה נא עצרני ה' מלדת.

מתנות כהונה

הרכבת אנוש וגו': העולם הזה גלה לו דרש ביום ההוא כרת וגו' ביום ההוא שנעשה המאורע וזהו עולם הזה והכתוב אמר ביום ההוא שנעשה כל אלה כרת ה' עמו וגו'. ואידך דרש מדלא קאמר ביום הזה אלא ביום ההוא רמז לימות המשיח כד"א ועלו מושיעים וגו' ביום ההוא יהיה ה' אחד: העולם הבא וכו'. פי' ימות המשיח דאי שכר העולם הנשמות הא אמרו חז"ל כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל עוה"ב עין לא ראתה אלהים זולתך וימות המשיח נקראו עולם הבא כדאיתא בהדיא סוף פרק בתרא דכתובות וכן כתבו בתוספות ועיין במדבר רבה דף קל"ה סוף ע"ג ובמדרש קהלת (ב' א'): עד היום הזה גלה. עד היום הנזכר בפסוק ואח"כ יצאו ברכוש גדול עד כאן גילה לו מה שיעבור על בניו והו לא ואידך סבר מדכתיב ביום ההוא שרמז לביום ההוא יהיה וגו' שהכל גילה לו עד ימות המשיח ותרווייהו אמוראי פליגי אליבא דמ"ד לעיל עה"ב לא גילה לו: מעשה כלומר כאילו כבר עשוי וכדמפרש רש"י בסדר זה: גואלם משמע להבא גאלם משמע כבר: כבר היא ברואה גרסי': רפאים תחתיהם פירש"י בסדר זה והוא ארץ עוג שנאמר ההוא יקרא ארץ רפאים והוי הוא בכלל הכנעני כי בן כנען היה וזה מבואר בפי' אבן עזרא בפרשה זו פי' מהר"ר אליהו מזרחי שרפאים האמור כאן הוא החוי ומיישב ג"כ פירש"י שפירש שהוא ארץ עוג וע"ש: שלמיה וכו' כלו' למה לא נתן רק אלו ז' וג' הנשארים לא נתן והכי מוכח גירס' הילקוט. וטרח הוא כלה לדבר הבא מחלוקת באמית ואח"כ מפיק הטעם שאלו ג' נשארו לימות המשיח: ה"ג ולמה נתן להם שבעה ואיזה הם כו'. אכן מהר"ר אליהו מזרחי גורס הרי שבעה ואיזה הם השלשה שלא נתן להם: ערביא שלמיה כו'. כולם שמות ארצות הם וקצתם פירשם הערוך עיין שם: ה"ג ואל תתגר בם מלחמה. ורק העמון קניזי הוא מעשו קיני וקדמוני הוא מעמון ומואב: אבל לימות כו'. מאמרו של הקב"ה שהבטיחו בעשר עממין: חזירתא כו'. משל הוא כפי הבריות החזיר הזה הטמאה היא רועה על פני השדה בעשרה חזירים בניה והכבש' רועה יחידה ואפי' בן אחד אין עמה וכן כל האומות הללו אמר הקב"ה לאברהם שיתנם לו וכבר היו בעולם ואברהם הטהור והקדוש כתיב ביה ושרי אשת וגומר: מכורותיך. מדכתיב קודם מולדתיך פירושו לשון הריון או י"ל מכורתיך מגוריך ור"ל במקום שהיה גר בו קודם הלידה: אברהם גדול מנחור וכו'. נתבאר לעיל סוף פרשה ל"ט: ואברם אינו מוליד בתמיה אלא ושרי כו'. מלדה ולא מלדו כדמפרש והזיל אליבא דר' נחמיה: לו ולה. סמיכות קדרים דסמיך ליה ולה שפחה כלומר לא לו היתה מולדת ולה כלומר מלדה ג"כ אינה מולדת אפילו לאיש אחר: שפחת מלוג. ודייק מדכתיב ולה דמשמע ולא לו. ולכן אמר ולא היה רשאי למוכרה דאלו"כ היה גם לו חלק בה: מלוג פיר' הערוך כעין מליגת הראש שתולשין השער ומניחין הראש כך הבעל אוכל פירות ומניח הקרן ואין לו רשות בהם: בתו של פרעה כו'. דייק מדכתיב שפחה מצרית שלא בא הכתוב לסתום אלא לפרש וגם שם הגר נוטריקון הא אגריך מורה שבת פרעה היתה ועיין בביאורי מהר"ר אליהו מזרחי: מעשים. מוצאה נסים: הא אגרך. הרי שכרך ודריש

אמרה ידעת אנא מהיכן היא סבתי . לא כשם שהיו אומרים לי קמיע היא צריכה הימוס היא צריכה אלא הנה נא עצרני ה' מלדת וגו'.תני כל מי שאין לו בן כאילו הוא מת.כאילו הרוס. כאילו מת (בראשית ל) ותאמר רחל אל יעקב הבה לי בנים וגו' . כאילו הרוס שנאמר אולי אבנה ממנה ואין בונין אלא את ההרוס: וישמע אברם לקול שרי . ר"י אמר לקול רוה"ק. המד"א (שמואל א טו) ואתה תשמע לקול דברי ה':ותקח שרי אשת אברם את הגר המצרית שפחתה. לקחתה בדברים. אמרה לה אשריך שאת מתדבקת לגוף הקדוש הזה. מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען. ר' אמי בשם ר"ל מנין תנינן נשא אשה ושהה עמה י' שנים ולא ילדה אינו רשאי ליבטל מפריה ורביה אלא יוציא וישא אשה אחרת. מהכא מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען . הדא אמרת אין ישיבת חו"ל עולה מן המנין. ותתן אותה לאברם אישה ולא לאחר. לאשה ולא לפלגש : ויבא אל הגר ותהר . ר' לוי בר חייתא אמר מביאה ראשונה נתעברה. א"ר אלעזר לעולם אין האשה מתעברת מביאה ראשונה. והכתיב ותהרין שתי בנות לוט מאביהן . א"ר תנחומא שלטו בעצמן והוציאו ערותן ונתעברו כמביאה שניה. א"ר חנינא בן פזי הקוצין הללו אינם לא מתנכשין ולא נזרעים . מאיליהן הן יוצאים ומתמרים ועולים . החטים הללו כמה צער וכמה יגיע עד שלא יעלו . ולמה נתעקרו האמהות . ר' לוי בשם ר' שילא דכפר תמרתא ור' חלבו בשם ר' יוחנן שהקב"ה מתאוה לתפלתן ומתאוה לשיחתן. שנא' (שיר ב) יונתי בחגוי הסלע . יונתי בחגוי למה עקרתי אתכם בשביל הראיני את מראיך השמיעיני את קולך . ר' עזריה משום ר' יוחנן בר פפא כדי שיהיו מתרפקות על בעליהן בנויין. ר' הונא בשם ר"ח בר אבא כדי שיצאו רוב השנים בלא שיעבוד. ר' הונא ור' אבון בשם ר' מאיר אמר כדי שיהנו בעליהן מהן שכל זמן שהאשה מקבלת עוברין היא מתכערת ומתעזבת. שכל צ' שנה שלא ילדה שרה היתה ככלה בתוך חופתה והיו מטרוניות באות לשאול בשלומה של שרה והיתה שרה אומרת להם צאו ושאלו בשלומה של עלובה.והיתה הגר אומרת להם שרי גבירתי אין סתירה כגלויה נראת צדקת ואינה צדקת. אילו היתה צדקת ראו כמה שנים שלא נתעברה ואני בלילה אחת נתעברתי. והיתה אומרת עם דא אנא מיסב ומיתן הלואי מיסב ומיתן עם מרה: ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך. ר' יודן בשם ר"י בר סימון חומסני אתה בדברים למה שאתה שומע בקלוני ושותק . ר' ברכיה בשם ראב"כ אמר בעי דיני גבך. משל לב' בני אדם חבושים בבית האסורים נמצא המלך עובר. א"ל חד . תבע דקיון דידי אמר אפקוהו. א"ל חבריה יבעי דיני גבך. אילו אמרת תבוע דקיון דידך כמה דאפקך כן אפקני. וכדו דאמרת תבע דקיון דידי. לך אפיק לי לא אפיק. כך אילו אמרת ואנו הולכים ערירים כמה דיהב לך כן יהב לי. וכדו דאמרת ואנכי הולך ערירי לך יהיב ולי לא יהיב. משל לשני ב"א שהלכו ללות זרע מן המלך . א"ל תשאיל לי זרע. אמר ויהבון ליה . א"ל חבריה יבעי דיני גבך . אילו אמרת תשאיל לנו זרע כמה דיהיב לך כן הוה יהיב לי . ה"נ אילו אמרת הן לנו לא נתת זרע כמה דיהיב לך הוה יהיב לי. וכדו דאמרת הן לי לא נתת זרע לך יהיב לי לא יהיב. ר"נ בשם ר' אבון אמר חימסה בפניו. ורבנן אמרי ד' מדות נאמרו בנשים. גרגרניות . צייתניות . עצלניות . קנאניות . גרגרניות מחוה (בראשית ג) ותקח מפריו ותאכל . צייתניות (שם יח) ושרה שומעת. עצלניות (שם) מהרי שלש סאים קמח סולת. קנאניות דכתיב (שם ל) ותקנא רחל באחותה. ר"י בר נחמיה אמר אף איסטטניות. ודברניות. איסטטניות (שם כז)

מתנות כהונה

ודרים הגר בלשון נוטריקון הא אגרך : אף אבימלך כו' . דייק מדכתיב בנות מלכים לשון רבים כדלקמן : הימוס . ענין רפואה ובעקידה משמע פירושו לחש ואולי הוא לשון מומו כלומר השבעה לחש ובערוך גרס הימוס ל' מס ורפואה : רוח הקודש . דאל"כ לקול למה לי : לקחת' בדברים . פי' המזרחי שאין לקיחה נופל כי אם על קנין והיא היתה קנויה כבר ועיין לעיל שאין לשון לקיחה נופל על בן אדם לפי שאין לוקחין אותו בידים ולכן בכל מקום פירש"י ז"ל לקיחה והמשכה ע"י דבור : ה"ג מניין הא דתנינן והוא משנה בפ' הבא על יבמתו : אין ישיבת חוץ לארץ כו'. שעון הולה לארץ גורם ואולי היא עקרה ודייק מדכתיב לשבת אברם וגומר וכפי' המזרחי ועיין שם : ולא לאחר . אע"פ שתועלת הבנין שאמרה אולי אבנה היה נשלם מאחר ג"כ לא היתה נותנת לו : ולא לפילגש . כדי שיהא הזרע הנולד מאישות גמור גם כדי שתהא גבירה כמותה ותהיה נכרה באמת וזכו הם יעמוד לה : מביאה ראשונה . פירש המזרחי דא"כ ויבא אל הגר למה לי כל"ל ותתן אותה לאברם אישה לאשה ותהר כדכתיב בזלפה ותתן אותה ליעקב לאשה ותהר וגו' : מתנכשין גרסי' לשון ניכוש ועידור : החטים כו'. בנות לוט שעשו מעשה קוץ ומעשים רעים עלתה בידם והגר כהשרה ודומיה הוצרכו לטרוח ולמשול בעצמם ולהוציא ערותן כחולה : ה"ג יונתי למה כו'. ופי' אמר להם הקב"ה הני אומר לכם למה העקרתי כו'. וכן הוא בהדיא במדרש הזית ובערוך : מתרפקות כלומר נוייהן חביב ודופק על לב בעליהן ובמדרש הזית גורס שלא יהא מתרפקות ובערוך ערך פרקד גרס מתפרקדות ולא פירשו : ומתעזבת כלומר נעזבת מבעל מרחיק. [illegible]

לא יאמר לך עוד עזובה פירושו מרוחקת ושוממ': ככלה בתוך חופתה. כלומר יושבת בביתה מקושטת ככלה והכי איתא במדרש הזית : עלובה על הגר אומרת כן והוא לשון כבוד העלובה והענוה בדעתה עם עני ודל תרגום עם ענותן ומהכל עולבן ובאה להודיע שהיא גבירה כמותה וטובה הימנה : אין סתרה כו'. דייק מותקל גבירתה שהיתה קלה והפודה בעיניה שהיפך כבד הוא קל : והיתה אומרת שרה וה"ג בילקוט בהדיא : עם דא כו' וכי עם זאת השפחה אני נושא ונותן להתקוטט עמה בתמיה והכי מוכח גירסת הילקוט טוב לישא וליתן להתקוטט עם אדוניה אברהם מיד ותאמר אל אברם כו' : חמסני אתה בדברים . כלומר מונע וגוזל ממני הדבור הראוי לך לדבר בעדי : יבעי דינך גבך גרסי'. ופי' דיני וחמס הנעשה לי הוא יתבע אליך ועליך : תבע דקיון כו'. היה אתה תובע עלבוני להוציאני מכאן : דקיון עלבון : אמר המלך . אפקוהו הוציאוהו לזה מבית האסורין : א"ל חבריה. חבר של זה היושב בבית האסורין : בעי דיני כו'. דיני ועלבוני עליך הוא אילו אמרת אל המלך הי' תובע עלבון שנינו כשם שהוציאוך כך הוציאני ועתה שאמרת תבע עלבוני הוציאוך לבד ולא הוציאני : תבע גרסי' : כמה דיהב לך כו'. כשם שנתן לך זרע כך היה נותן לי ולא הייתי צריך למסור לך שפחתי : ה"ג אמר ליה חד תשאיל לי זרע אמר יהבון ליה פי' אחד מאלו שנים אמר למלך השאילני זרע אמר המלך למשרתיו תנו לו : חמסה בפניו . בערוך פירש משרטת והו טת פניו והביא גירסת הילקוט מהו חמסי שהטעה אותו ותימר פניו כמייט והוא מלשון [illegible]

וגא

ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך. ודברניות (במדבר יב) ותדבר מרים ואהרן במשה. ר' לוי אמר אף גנביות ויוצאניות. גנביות שנאמר (בראשית לא) ותגנב רחל את התרפים. יוצאניות (שם לד) ותצא דינה: ר' תנחומא אמר בשם ר"ח רבה ור' ברכיה אמר בשם ר' חייא כל מי שהרתיק אחר מדת הדין לא יצא שפוי מתחת ידיה. ראויה היתה שרה להגיע לשניו של אברהם. וע"י שאמרה (שם טז) ישפוט ה' ביני וביניך נמנעו מהייה מ"ח שנה: כתיב ויבא אל הגר ותהר. ומה ת"ל הנך הרה וילדת בן. אלא מלמד שהכניסה בה שרה עין רעה והפילה עוברה. א"ר יוחנן ביני וביניך ובנך כתיב. א"ר חנינא אילו אלישע הנביא אמר כן ברוה"ק די. אלא שזכתה לדבר עמה המלאך: ויאמר אברם אל שרי עשי לה הטוב בעיניך. אמר לה לא איכפת לי לא בטובתה ולא ברעתה. כתיב (דברים כא) לא תתעמר בה תחת אשר עניתה. וזו מאחר שציערנו אותה אנו משתעבדין בה לא איכפת לי לא בטובתה ולא ברעתה. כתיב (שמות כא) לעם נכרי לא ימשל למכרה בבגדו בה. וזו מאחר שעשינו אותה גבירה אנו עושין אותה שפחה לא איכפת לי לא בטובתה ולא ברעתה. ותענה שרי ותברח מפניה. ר' אבא ב"כ אמר מנעתה מתשמיש המטה. ר' ברכיה אמר טפחתה בקורדקייסון על פניה. ר' ברכיה בשם ר"א בר כהנא. דליים ופנדיות הוליכה לה למרחץ: וימצאה מלאך ה' על עין המים וגו'. באורחא דחלוצה. ויאמר הגר שפחת שרי. מתלא אמר אם אמר לך חד אוניך דחמר לא תיחוש. תרין עביד לך פרוכי. כך אברם אמר הנה שפחתך בידך. המלאך אמר הגר שפחת שרי. ותאמר מפני שרי גברתי אנכי בורחת. ויאמר לה מלאך ה' שובי אל גברתך והתעני וגו' ויאמר לה מלאך ה' הרבה וגו'. כמה מלאכים נזדווגו לה. ר' יוסי בר חנינא אמר ה'. בכ"מ שנא' אמירה מלאך. רבנן אמרי ד' בכ"מ שנאמר מלאך. א"ר חייא בא וראה כמה בין ראשונים לאחרונים. מנוח אמר לאשתו (שופטים יג) מות נמות כי אלהים ראינו. והגר שפחת שרה רואה ה' מלאכים בזה אחר זה ולא נתייראה מהם. א"ר חייא ציפרנן של אבות ולא כריסן של בנים. א"ר יצחק (משלי לא) צופיה הליכות ביתה. בני ביתו של א"א צופים היו והיתה רגילה לראות בהם: ויאמר לה מלאך ה' הנך הרה וגו'. א"ר יצחק ג' הן שנקראו בשמם לפני הקב"ה עד שלא נוצרו. ואלו הן יצחק ושלמה ויאשיהו. ביצחק כתיב (בראשית יז) אבל שרה אשתך יולדת לך בן וגו'. בשלמה מה הוא אומר (ד"ה א כב) הנה בן נולד לך הוא יהיה איש מנוחה והניחותי לו מכל אויביו מסביב כי שלמה יהיה שמו. ביאשיהו כתיב (מ"א יג) ויקרא על המזבח בדבר ה' ויאמר מזבח מזבח כה אמר ה' הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו. וי"א אף ישמעאל באומות. הנך הרה וילדת בן וקראת שמו ישמעאל: והוא יהיה פרא אדם. ר' יוחנן ורשב"ל. ר"י אמר שהכל יהיו גדלים ביישוב והוא יהיה גדל במדבר. רשב"ל אמר פרא אדם ודאי שהכל בוזזים ממון והוא בוזז נפשות. ידו בכל ויד כל בו. קרי ביה כלבו. הוא והכלב שוים. מה הכלב אוכל נבילות אף הוא אוכל נבילות. א"ר אלעזר מתי ידו בכל ויד כל בו לכשיבא אותו שכתוב בו (דניאל ב) ובכל די דארין בני אנשא חיות ברא ועוף שמיא יהב בידך והשלטך בכלהון. הה"ד (ירמיה מט) לקדר ולממלכות חצור אשר הכה נבוכדנצר מלך בבל. נבוכד ראצר כתיב. שאצרן במדבר והרגן: על פני כל אחיו ישכון. הכא את אמר ישכון והתם כתיב נפל. אלא כ"ז שהיה א"א קיים ישכון. וכשמת אברהם נפל. עד שלא פשט ידו בבהמ"ק ישכון כיון שפשט ידו בבהמ"ק נפל. בעוה"ז ישכון אבל לע"ל נפל: ותקרא שם ה' הדובר אליה אתה אל ראי. רבי יהודה בר סימון ורבי יוחנן בשם ראב"ש מעולם לא נזקק הקב"ה להשיח עם אשה אלא עם אותה הצדקת. ואף היא ע"י עילה. ר' אבא בשם ר' בירי כמה כרכורים כרכר בשביל להשיח עמה. ויאמר לא כי צחקת. והכתיב ותקרא שם ה' הדובר אליה. ר' יהושע בר

מתנות כהונה

ולא מן סמוטין ואמרי לה לא מן המוסין ולא מטרמוטין שפירושו מחלה שתלא דם קרוע ובלוע ואינו מיושבת כהלכתן: שהרתיק לשון הכאה. כלומר שמתריס אחר מדת הדין או באגר ף תרגום ירושלמי במרתיקא ורבינו בחיי גרס שהתיע לשון ניענוע והזרה ותשב ההוך תרגום ורתעת לאחורא ובעיר. בין בפ' הדר רב ששת נרתע מפ פונא דרב חסדא: על שאמרה ישפוט כו' שמסרה דינה לשמים וכדאמרי' בפ' החובל: ובנך כתיב. חסר היוד"ן קרי בנך פי' בן שלך שהיא הרה ממך ולפי פירש"י בסדר זה ובביאור מהר"ש מזרחי ז"ל גרס וביניך כתיב כל מר קרי ביה וביניך הנו"ן נקודה בניר"י והכ"ף בסב"א כמשפט הנוכח לנקבה והפכה פניה כלפי הגר ואמרה וביניך בבמדבר רבה פר' ג' איתא הכי בהדיא וכן באבות דר' נתן פ' ל"ג וז"ל על יו"ד שביניך נקוד מלמד שלא אמרה כו: אלא שזכתה לדבר עמה המלאך בילקוט ובספר רבינו בחיי לא גרס ליה וי"ל שאעפ"כ מתוך הרעה הזאת יצאה לה טובה שזכתה לדבר המלאך עמה ולבשרה בהכר עוד: אמר לה לא איכפת גרסי': לא איכפת כו'. כלומר אין בידך להרע לה וכדמפ' והזיל: מנעתה מתשמיש. מניעות תשמיש נקרא עינוי כמו שנאמר אם תענה את בנותי וכן איתא במסכת יומא לענין עינוי יה"כ: בקורדקייסון. פי' מנעל וכן הוא במד' אסתר בפס"ק ויאמר ממוכן. והערוך גרס נקורדקיא ולא פירשו: דליים. נשון דלי שסואבים בו מים בבית המרחץ ופנדיות גם הוא מין כלי שמנהמשין בו בבית המרחץ ובערוך גרס כנגריות ולא פירשו ורבי ברכיה לא סבירא ליה ההוא דאמר לעיל ש אמר לשרה מה איכפת לי כו': ה"ג באורחא דחלוצה כן תרגם ירושלמי: חד אודניך וכו'. אם יאמר לך אדם אזנך האחד הוא של חמור לא תשגיח ואם יאמרו לך כן שני בני אדם שים רסן בפיך כחמור ובספר תולדות יצחק לא גרס אודניך אלא חמור והוא ממש כמו שאהז"ל הבהך קריך המור אוגף לגבך מוס בפ' החובל: ה"ג בילקוט: תרין עבד לך פרוני. פי' עשה לך רסן כדאמרי' בפרק במה בהמה המור שעסקיו רעים מהו שיצא בפרומביא: הנה שפחתך וגו'. והגר שמעה ולא השגיחה ולא דברה מאומה אע"פ שהיתה גבירה ואחר שהמלאך אמר גם הוא כגר שפחת שרה ענתה ואמרה מפני שרה גבירתי וכו': ציפורנן כו' טוב היה הצפורן של אבות שהוא הטפל והמותר שבהן מכרס של בנים אע"פ שהוא עיקר ורוב שבו: צופים נביאים כד"א צופה נתתיך וכמו אנכי הרואה: פרא הוא מדבר כד"א והוא בין אחים יפריא: בוזז נפשות. פרא אדם פירושו ירדף בני אדם פרא בלשון ירושלמי לשון רדיפה ורילה: אצרן כמו ועצרן וכו'. גירסת הילקוט עכב אותה או היא כמו עצרן לשון בי מעצרתא כל מר דרכן כמו בגת: והתם כתיב נפל סוף פ' חיי שרה: ה"ג אלא שאפי' גבתפי

נא

נחמיה אמר ע"י מלאך. והכתיב ויאמר ה' לה. ר' לוי בשם ר"ח בר חמא אמר ע"י מלאך. ר"א בשם ר' יוסי בן זמרא אמר ע"י שם: אתה אל ראי. א"ר אייבו אתה הוא הרואה בעלבון של עלובין. כי אמרה הגם הלום ראיתי אחרי רואי. אמרה לא דיי שנזקקתי לדבור אלא למלכות המד"א (ש"ב ז) כי הביאותני עד הלום. ראיתי אחרי ראי. לא די שנזקקתי עם גברתי לראות המלאך. אלא שאפילו גברתי שהיתה עמי לא ראתה. ד"א לא דיי שנזקקתי עם גברתי אלא ביני לבין עצמי. אר"ש בר נחמן משל למטרונה שא"ל המלך עברי לפני. עברה לפניו והיתה מסתמכת על שפחתה וצימצמה פניה ולא ראתה המלך והשפחה ראתו:

פרשה מו ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע שנים. (הושע ט) כענבי' במדבר מצאתי ישראל, כבכורה בתאנה בראשיתה וגו'. א"ר יודן, התאנה הזו בתחילה אורים אותה אחת אחת ואח"כ שתים ואח"כ שלשה עד שאורים אותה בסלים ובמגריפות. כך בתחילה (יחזקאל לג) אחד היה אברהם ויירש את הארץ. ואח"כ שנים אברהם ויצחק. ואח"כ שלשה אברהם יצחק ויעקב. ואח"כ (שמות א) ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד. א"ר יודן מה התאנה הזו אין לה פסולת אלא עוקצה בלבד. העבר אותו ובטל המום. כך אמר הקב"ה לאברהם אין בך פסולת אלא הערלה. העבר אותה ובטל המום. התהלך לפני והיה תמים: לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים (קהלת ג). זמן היה לו לאברהם אימתי שניתנה לו מילה שנא' (בראשית יז) בעצם היום הזה נמול אברהם וישמעאל בנו. זמן היה להם לבניו שנמולו ב' פעמים. אחד במצרים ואחד במדבר שנא' (יהושע ה) כי מולים היו כל העם היוצאים וגו'. וימול בן מ"ח שנה כשהכיר את בוראו. אלא שלא לנעול דלת בפני הגרים. וא"ת היה לו לימול בן פ"ה שנה בשעה שנדבר עמו בין הבתרים. אלא כדי שיצא יצחק מטיפה קדושה. וימול בן פ"ו שנים בשעה שנולד ישמעאל. אמר ר"ל קנמון אני מעמיד בעולם. מה קנמון הזה כ"ז שאתה מזבלו ומעדרו הוא עושה פירות. כך משנצרר דמו משבטל יצרו משבטלה תאותו משנקשר דמו. אמר אם חביבה היא המילה מפני מה לא ניתנה לאדה"ר. א"ל הקב"ה לאברהם דייך אני ואתה בעולם. ואם אין את מקבל עליך למול די לעולמי ע"כ. ודייה לערלה ע"כ. ודייה למילה שתהא עגומה ע"כ. אמר עד שלא מלתי היו באים ומזדווגים לי. תאמר משמלתי הן באים ומזדווגים לי. א"ל הקב"ה אברהם דייך שאני אלהיך. דייך שאני פטרונך. ולא לך לעצמך אלא דיו לעולמי שאני אלוהו. דיו לעולמי שאני פטרונו. ר' נתן ורבי אחא ורבי ברכיה בשם ר' יצחק אני אל שדי. אני הוא שאמרתי לעולמי ולשמים די לארץ די. שאילולא שאמרתי להם די עד עכשיו היו נמתחים והולכים. תניא משום ר"א בן יעקב אני הוא שאין העולם ומלואו כדי לאלהותי. תרגום עקילס אכסיוס ואנקוס: א"ר לוי למטרונה שאמר המלך עברי לפני ועברה לפניו ונתכרכמו פניה. אמרה תאמר שנמצא בי פסולת. א"ל המלך אין בך פסולת אלא ציפורן של אצבע קטנה שלך גדולה קימעא העבירי אותו ובטל המום. כך אמר הקב"ה לא"א אין בך פסולת אלא הערלה הזאת העבר אותה ובטל המום. התהלך לפני והיה תמים: ואתנה בריתי ביני וביניך וגו'. א"ר הונא בשם ב"ק ישב אברהם ודן גזירה שוה. נאמרה ערלה באילן ונאמרה ערלה באדם. מה ערלה שנאמרה באילן מקום שהוא עושה פירות. אף ערלה שנאמרה באדם מקום שהוא עושה פירות. א"ל ר' חנינא בר פזי וכי נתנו גזירות שוות לאברהם. אתמהא. אלא רמז רמז לו. ואתנה בריתי ביני וביניך וארבה אותך במאד מאד. ואתנה בריתי ביני וביניך במקום שהוא פרה ורבה. רבי ישמעאל ור"ע. ר' ישמעאל אומר אברהם כה"ג היה שנאמר (תהלים קי) נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן לעולם וגו'. ונאמר להלן (בראשית יז) ונמלתם את בשר ערלתכם. מהיכן ימול. אם ימול מן האוזן אינו כשר להקריב. מן הלב אינו כשר להקריב. מהיכן ימול ויהיה כשר להקריב. הוי אומר זו ערלת הגוף. ר"ע אומר ד' ערלות הן. נאמרה ערלה באוזן (ירמיה ו) הנה ערלה אזנם. ונאמר ערלה בפה (שמות ו) הן אני ערל שפתים. ונאמר ערלה בלב (ירמיה ט) וכל בית ישראל ערלי לב. ונאמר ערלה בגוף וערל זכר. ונאמר לו (בראשית יז) התהלך לפני והיה תמים.

מתנות כהונה

לא היתה עמי ראיתי לא דיי כו'. ופי' מהר"ר אליהו מזרחי הייתי סבורה שלא ראיתיו אלא באמצעות גבירתי וזכותה עכשיו ראיתי שהוא נראה אף אלי לבדי כי הוא רואה בעלבון הנעלבין: וצמצמה. כלומר הסתירה פניה ש.א לזון עיניה בפני המלך מפני מורא מלכות והערוך פי' כסתה פ.יה וראשון עיקר דה"כ למה אמר לה שתעבור בפ.יו: והשפחה ראתה. וזה מפני שגבירתה נסמכה עליה דאי לא כן מי היאה לראות פני המלך כך ע"י זכות שרה נזקק: הגר לראות פני המלאך והמשל היא על הראיות הראשונות שבבית אברהם: אורים מלקטים כדאיתא בב"ב המלא אורה וסלו: שלא לנעול דלת כו'. ולכן נימול בן צ"ט שנה שיראו הזקנים שאין מצות המילה מחלשת כח האדם שהרי זה כמעט העבר ובטל מן בשנים והיה נימול. והבחורים ישאו קל וחומר בעצמם: בן שמונים וכו'. שכבר הגיע לימי הגבורות והלימוד במקומו עומד: כדי שיולד יצחק וכו'. ולפיכך המתין עד זמן הכוא ויבא הלימוד לגרים ותועלת יצחק כאחד: אמר אברהם אם חביבה כו': דייך כו'. די לך גדולה וכבוד שדמיתיך לי ור"ל שמעתה יהיו רמ"ח איבריך שלמים המנין שמך אברהם כדאיתא בפרק ד' דנדרים שזה מורה שהשבילך נברא השמים וכמו שאתה שותף עמי בבריאותי וכמו שדרשו בהבראם באברהם וזה היה אחר מצות המילה שאז נקרא אברהם ודורש שדי לשון די: דיו לעולמי כו'. שסוב לא יהיה לו קיום ודי לערלה שתלטה בעולם ע"כ ודי למצות מילה שהיתה עגומה עד עתה ולא תהי' עגומה מעתה או יחרב העולם: עגומה כמו עגונה מלשון עגמת נפש: ומזדווגים לי. כל בני העולם חברו אלי ומבקרים אותי תאמר משמלתי הן באין ג"כ בתמיה וא"ל הקב"ה אף אם ימנעו ממך כל בני העולם

אם ימול מן האוזן אינו תמים. מן הפה אינו תמים. מן הלב אינו תמים. ומהיכן ימול ויהיה תמים. הוי אומר זו ערלת הגוף. מקרא אמר (פס) ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם: אם ימול מן האוזן אינו שומע. מן הפה אינו מדבר. מן הלב אינו חושב: מהיכן ימול ויהיה יכול להשוב. זו ערלת הגוף. א"ר תנחומא מסתברא הדא מקרא וערל זכר וכי יש ערל נקבה. אלא ממקום שהוא ניכר אם זכר אם נקבה משם מוהלים אותו: ויפול אברם על פניו וידבר אתו אלהים לאמר. ר' פנחס בשם רבי לוי ב' פעמים כתיב באברהם נפילה על פניו. כנגדן ניטלה מילה מבניו ב' פעמים אחד במצרים ואחד במדבר. במצרים בא משה ומלן במדבר בא יהושע ומלן: אני הנה בריתי אתך. ר' אבא ור' ברכיה ור' שמואל בר אמי הוו יתבין ומקשין. מנין נוטריקון מן התורה שנאמר והיית לאב המון גוים לאב הם דהוה חסיר רי"ש. ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם. בר קפרא אמר כל מי שהוא קורא לאברהם אברם עובר בלא תעשה. ר' לוי אמר בעשה ולא תעשה. ולא יקרא עוד את שמך אברם בלא תעשה. והיה שמך אברהם בעשה. והרי אנשי כנסת הגדולה קראו אותו אברם שנא' (נחמיה ט) אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים ושמת שמו אברהם. דלמא שנייה היא. שעד שהוא אברם בחרת בו. דכוותה הקורא לשרה שרי עובר בעשה. אלא שנצטווה עליה. דכוותה הקורא לישראל יעקב עובר בעשה. תני לא שיעקר שם יעקב ממקומו אלא (בראשית לה) כי אם ישראל יהיה שמך. ישראל עיקר ויעקב טפלה. ר' זבדא בשם ר' אהא מכל מקום שמך יעקב כי אם ישראל יעקב עיקר וישראל מוסיף עליו: ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך. ר' יודן אמר המש: אם מקבלים בניך אלהותי אני אהיה להם לאלוה ולפטרון. ואם לאו לא אהיה להם לאלוה ולפטרון. אם נכנסים בניך לארץ הן מקבלין אלהותי. ואם לאו אינם מקבלין. אם מקיימין בניך את המילה הן נכנסים לארץ. ואם לאו אין נכנסים לארץ. אם מקבלים בניך את השבת הם נכנסים לארץ. ואם לאו אין נכנסים. ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר' אבון ב"ר יוסי כתיב (יהושע ה) וזה הדבר אשר מל יהושע. דבר אמר להם יהושע ומלן. א"ל מה אתם סבורים שאתם נכנסים לארץ ערלים. כך אמר הקב"ה לא"א ונתתי לך ולזרעך אחריך וגו' על מנת ואתה את בריתי תשמר: ואתה את בריתי תשמר. ר' הונא ור' יוחנן. ר' הונא אומר ואתה מיכן למוהל שיהא מהול. ור' יוחנן אמר המול ימול מיכן למוהל שיהא מהול. תניא ישראל ערל אינו מוהל ק"ו עכו"ם ערל. ונמלתם את בשר ערלתכם. כנומי היא תלויה בגוף. ומעשה במונבז המלך וזוטוס בניו של תלמי המלך שהיו יושבין וקורין בספר בראשית כיון שהגיעו לפסוק הזה ונמלתם את בשר ערלתכם. הפך זה פניו לכותל והתחיל בוכה. וזה הפך פניו לכותל והתחיל בוכה. הלכו שניהם ונימולו. לאחר ימים היו יושבין וקורין בספר בראשית. כיון שהגיעו לפסוק הזה ונמלתם את בשר ערלתכם. אמר אחד לחבירו אי לך אחי. א"ל את אי לך. לי לא אוי. גלו את הדבר זה לזה. כיון שהרגישה בהן אמן הלכה ואמרה לאביהן בניך עלתה נומא בבשרן וגזר הרופא שימולו. א"ל ימולו. מה פרע לו הקב"ה א"ר פנחס בשעה שיצא למלחמה עשו לו סיעה של פסטון וירד מלאך והצילו: ובן שמונת ימים ימול לכם. תניא הלוקח עובר שפחתו של גוי ר' יוחנן אמר ימול לח'. ותני ר' חמא ב"ר יוסי ימול לח'. ותני שמואל כן מה דאמר שמואל לבן או לבת מכל מקום. המול ימול. מילה ופריעה. מילה וציצין. המול ימול מיכן למוהל שיהא מהול. המול ימול להביא את שנולד מהול. תניא רשב"א אומר לא נחלקו ב"ש וב"ה על שנולד מהול שהוא צריך להטיף ממנו דם ברית מפני שהיא ערלה כבושה. ועל מה נחלקו על גר שנתגייר מהול. שב"ש אומרים שהוא צריך להטיף ממנו דם ברית. וב"ה אומרים אינו צריך. ר' אליעזר בנו של ריה"ג אומר ב"ש וב"ה לא נחלקו על זה ועל זה שהוא צריך להטיף ממנו דם ברית. ועל מה נחלקו על מי שנולד מהול וכשחל יום שמיני שלו להיות בשבת. שב"ש אומרים צריך להטיף ממנו דם ברית. וב"ה אומרים אינו צריך. ר' יצחק בר נחמן בשם ר' הושעיא אמר הלכה כדברי התלמיד. וערל זכר. ר' חגי אמר וכי יש ערל נקבה אלא ממקום שהוא ניכר אם זכר

מתנות כהונה

עולם די לך בצוותא דידי או י"ל מזדווגים לי לצא עלי למלחמה וכן מצאתי טוב בא"ח. ה"ג ושמת שמו אברהם שניה היא שניה כמו שאני בלשון תלמיד בבלי: שעד שהוא כו'. בעוד שהוא שמו אברם קודם שנקרא אברהם: דכוותה. הקורא לשרה כו' ל' קושיא הוא: תני כו'. תירוצא הוא: ה"ג אלא הוא נצטווה עליה והכי איתא בהדיא סוף פרק קמא דברכות ופירושו אברהם לבדו נצטווה לקרותה שרה דכתיב אל תקרא ואולי גבי אברהם כתיב לא יקרא וכן גבי יעקב לא יאמר ולקמן פ' ע"ח גרסי' ג"כ שנצטווה ויש ליישב וק"ל: דכוותה הקורא לישראל כו'. גם הוא לשון קושיא והכי איתא בהדיא בירושלמי ובבבלי: מ"מ שמך יעקב. דהא לא כן שמך יעקב למה ליה והא דאמר אח"כ כ"א ישראל ע"כ יעקב עיקר כו': פטרון. לאב לפרעה תרגומו לפטרון ודרש לאלהים לשון אלוה ולשון אדנות ומנהיג: אם מקבלין את השבת כו'. דרש הא דכתיב ואתה את בריתי תשמור על ברית שבת דאילו ברית מילה כתיב אח"כ ואת בריתי וגו' אבל בילקוט לא גרס ליה וגרס במקומו שאם מקבלין בניך את המילה הם מקבלין אלהותי ואם לאו אין מקבלין אלהותי: מכאן למוהל כו'. מואתה קדייק: המול ימול. קרי ביה המל ימול יהא נמול: ישראל ערל. לא שמתו אחיו מחמת מילה אלא שמתכוין להפר ברית ועיין בפ' אין מעמידין: כנומי כמו יבלת שהוא מותר ועומד ליקצץ ודייק מדכתיב בשר כלומר בשר בעלמא ולא צריך רק לחותכו: אי לך. שאתה אינך נימול ודוגמת מעשה כזה עיין בשמות רבה פ"ל: נומא בבשרן. בבשר ערלתן: ואם יגזרו אותו יהיו נמולים כיהודים: עשו לו כו'. האויבים עשו לו מארב: פסטון. פירש הערוך וז"ל לפי הענין הוא מארב: ה"ג בילקוט לבן מכל מקום לבת מ"מ ונראה דדריש לבן כל דיני הכתובים באותן פרשה הם נוהגין מכל מקום ובאותו פרשה כתיב וביום השמיני וגו' וכן לבת מ"מ שאמה

אם נקבה מוהלים אותו . את בריתי הפר . זה המשוך . תני המשוך אינו צריך לימול ר' יהודה אומר ימול מפני שהיא ערלה כבושה . אמרו לפני ר' יהודה והלא הרבה היו בימי בן כוזיבא לכולהון בנין חוזרין ומולין הה"ד המול ימול אפילו ד' וה' פעמים . את בריתי הפר זה המשוך :

פרשה מז ויאמר אלהים שרי אשתך וגו' . כתיב (משלי יב) אשת חיל עטרת בעלה . א"ר אחא בעלה נתעטר בה והיא לא נתעטרה בבעלה . רבנן אמרי מרתא לבעלה . בכ"מ האיש גוזר ברם הכא (בראשית כא) כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה . אמר ריב"ק יו"ד שנטל הקב"ה משרי נחלק חציו לשרה וחציו לאברהם . א"ר שב"י יו"ד שנטל הקב"ה משרי היה טס ופורח לפני כסאו של הקב"ה . אמר לפניו רבש"ע בשביל שאני קטנה שבאותיות הוצאתני משרה הצדקת . א"ל הקב"ה לשעבר היית משמה של נקבה . ובסופן של אותיות . עכשיו אני נותנך בשמו של זכר ובראשון של אותיות . שנא' (במדבר יג) ויקרא משה להושע בן נון יהושע . א"ר מנא לשעבר היתה שרה לעצמה עכשיו תהא היא שרה לכל באי העולם : וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה . ר' יהודה ור' נחמיה . ר"י אומר וברכתי אותה ליתן לה בן . וברכתיה לברכת החלב . א"ל ר' נחמיה וכי כבר נתבשרה בחלב והלא עדיין לא נתעברה אלא מלמד שהחזירה הקב"ה לימי נערותה . ר' אבהו בשם ר"י בר ר' חנינא נותן אני יראתה על כל א"ה דלא יהוון מונין לה וצווחין דא עקרתא . ר' יודן בשם ר"ל עיקר מטרון לא הוה לה וגלף לה הקב"ה עיקר מטרון . מלכי עמים ממנה יהיו א"ר חמא בר ר' חנינא מיכן דרש אברהם והחזיר את קטורה : ויפול אברהם על פניו ויצחק . שתי פעמים נפל אברהם על פניו וכנגדן ניטלה מילה מבניו ב' פעמים . אחד במצרים ואחד במדבר . במצרים בא משה ומלן במדבר בא יהושע ומלן : ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד וגו' . ר' יודן ור' עזריה . ר' יודן אמר הלבן מאה שנה יולד למה ששרה הבת תשעים שנה תלד . האיש אינו מזקין והאשה מזקנת . ר' עזריה אמר אף לזאת לא נצרך שהרי שרה בת צ' שנה ולא הזקינה . אי זו היא זקינה כל שקורין אותה אימא פלנית ואינה מקפדת : לו ישמעאל יחיה לפניך . ר' יודן בשם ר' יהודה בר סימון אמר משל לאוהבו של מלך שהיה המלך מעלה לו אנונה . א"ל המלך אני מבקש לכפול אנונה שלך . א"ל לא תמלא רוחי קריר הלואי קדמייתא לא תמנע . כך לו ישמעאל יחיה לפניך . ויאמר אלהים אבל שרה אשתך : ולישמעאל שמעתיך . ר' יוחנן בשם ר' יהושע בר חנינא בן הגבירה למד מבן האמה . הנה ברכתי אותו זה יצחק . והפריתי אותו זה יצחק . והרביתי אותו זה יצחק . ולישמעאל כבר שמעתי אותו ע"י מלאך . ר' אבא ב"כ בשם ר' בירי כאן בן האמה למד מבן הגבירה . הנה ברכתי אותו זה ישמעאל . והפריתי אותו זה ישמעאל . והרביתי אותו זה ישמעאל . ק"ו ואת בריתי אקים את יצחק : א"ר יצחק כתיב (בראשית מט) כל אלה שבטי ישראל י"ב אלו בני גבירה . וישמעאל אינו מעמיד י"ב . אלא אותן נשיאים המד"א (משלי כה) נשיאים ורוח וגשם אין . אבל אלו מטות כמד"א (חבקוק ג) שבעות מטות אומר סלה . ואת בריתי אקים את יצחק ר' הונא בשם ר' אידי אותה השנה מעוברת היתה : ויכל לדבר אתו . תני הנפטר מחבירו בין גדול בין קטן צריך ליטול ממנו רשות . ממי אתה למד מאברהם . פעם אחת היה אברהם מדבר עם הקב"ה באו מה"ש לדבר עמו . אמר להן נפטר מן השכינה שהיא גדולה מכם תחלה . אח"כ אני מדבר עמכם . כיון שדבר עם הקב"ה כל צרכו אמר לפניו רבון העולמים צריך אני לדבר . א"ל הפטר בשלום הה"ד (בראשית יז) ויעל אלהים מעל אברהם . אמר ר"ל האבות הן הן המרכבה שנא' ויעל אלהים מעל אברהם . ויעל מעליו אלהים . (בראשית כח) והנה י"י נצב עליו : ויקח אברהם את ישמעאל בנו ואת כל ילידי

מתנות כהונה

א"נ טמאה עליה שבועיים מ"מ ושאל כו' כלומר ושאל וכ"ג בילקוט : ה"ג תני המשוך צריך למול וכן הוא בפ' ר"א דמילה בירושלמי ובבבלי הגם דפירש"י פרק ר"א דמילה מהול שנמשכה ערלתו וכסתה את העטרה : ה"ג רבי יודא אומר לא ימול כו' . מפני שהיא ערלה כבושה ואם ימול יעשנה כרות שפכה ובפרק ר"א דמילה בירושלמי ובבבלי גרס לא ימול מפני שסכנה היא לו וכן עיקר : והלא הרבה כו'. הרבה מולים היו שמשכום נכרים באונס בבגך ביתר וגברה יד בן כוזיבא ונכחם בשם ונאחוס ומלך עליהם ב' שנים ומחצה וחזרו ונמלו בימיו כן פירש רש"י בפרק ר' אליעזר דמילה : זה המשוך. שנימול כבר והוא הפר הברית : בעלה נתעטר בה . דריש האי קרא על שרה מדכתיב אשה והיא בעולת בעל כדלקמן פרשה נ"ב לשון עילוי מעלתו ועטרתו של בעלה ונתעטר בה אברהם שנאמר ייטב לי בעבורך וגו' ונתעטר ממנה בכבוד וגדולה ורש"י פי' פר' נ"ב שיו"ד של שרי חלק הכל"ה לאברהם ותני לשרה הרי שנתעטר בה וכדמפרש ואזיל : מרתא גבירתה : נותן אני כו' . סיפיה דקרא קדריש והיתה לגוים וגו' : דלא יהיון כו' . שלא יהיו מקנטרים אותה ויקראו אותה עקרה : עיקר מטרון . פי' הערוך בל' רומי הרחם נקרא מוטרא : וגלף פתוהי הוא תרגום אונקלוס כגלף עזקא : מיכן דרש כו' . שמתה . אמר הקב"ה מלכי עמים משמע מלכים של עמים ולכן החזיר קטורה והזרע שהוא נקרא ע"ש שרה ולקמן פ' נ"ג כתבתי בשם רש"י מכאן לכאן ועיין שם שהיא היתה הגורם וכן אמרה אולי אבנה ממנה : ב' פעמים נפל כו' . עיין לעיל פ' מ"ו : ששה כו' . דייק הכי מדלא כתיב השרה בת צ' וגו' ועוד כתיב יולד ולא כתיב יוליד : אינו מזקין . זקנותו אינו מזיק לו מלהוליד : אף לזאת לא נצרך כו'. דרש ה"א של הבת צ' שנה אמיה קיימת וכן רבים : כל שקורין כו'. מפני זקנותה ואינה מקפדת : אנונה . פי' הערוך מנות פרנסה מבית המלך : לא תמלא רוחי כו' . קריר לשון קורת רוח לא תקרר רוחי כ"כ מלא וגדוש הלואי שלא תמנע קצבה הקדמת : בני גבירה . בני שרה אמנו וישמעאל אינו מעמיד בי"ב וא"כ מאי רבותא דבני הגבירה שהכתוב משבח ואומר כל אלה שבטי ישראל שנים עשר נשיאים : עננים . כענין כלה וילך : מטות . כלומר חזקים כמטה הזה : מעוברת היתה . בפ"ק דמס' ר"ה דריש דהא דכתיב שוב אשוב אליך כעת חיה שהמלאך היה עומד בתשרי ומבשר על ניסן ומקשה ואכתי ט' חדשים מי ילדה ומשני אותה שנה מעוברת היתה ושרה אמנו ילדה לז' חדשים ע"כ וה"נ דייק מדכתיב בשנה האחרת שלא מצינו שתלד למועד הסמוך ליום הבשורה שנאמר למועד אשוב אליך וגומר ויהי בשנה האחרת אלא מתשרי לניסן והשנה היתה מעוברת : ה"ג נפטר אני מן וגו' : ה"ג צריך אני לדבר למלאכים : א"ל הפטר בשלום הה"ד ויעל אלהים כו' ופי' הכתוב כאשר כלה אברהם לדבר עם הקב"ה ויעל וגו' ומדכתיב אתו דייק אתו כלה לדבר אבל עם המלאכים לא

ביתו. א"ר איבו בשעה שמל אברהם אותן ילידי ביתו העמידן גבעה ערלות וזרחה עליהם חמה והתליעו. ועלה ריחן לפני הקב"ה כקטורת סמים וכעולה שהיא כליל לאישים. אמר הקב"ה בשעה שיהיו בניו של זה באים לידי עבירות ולידי מעשים רעים אני נזכר להם הריח הזה ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם : ואברהם בן תשעים ותשע וגו'. הכא את אמר בשר ערלתו ולהלן את אמר את בשר ערלתו. אלא אברהם על ידי שנתמעך ע"י אשה כתיב בשר ערלתו. ישמעאל שלא נתמעך ע"י אשה כתיב את בשר ערלתו : בעצם היום הזה נמול אברהם. א"ר ברכיה (ישעיה מח) לא מראש בסתר דברתי. אלא אמר הקב"ה אילו מל אברהם בלילה היו כל בני דורו אומרים בכך וכך אילו היינו רואים אותו לא היינו מניחים אותו לימול. אלא בעצם היום הזה דרגש ליה ימלל. נמול אברהם א"ר אבא ב"כ הרגיש ונצטער כדי שיכפול לו הקב"ה שכרו. א"ר לוי מל אברהם אכ"כ אלא נמול בדק את עצמו ומצא עצמו מהול. א"ר ברכיה בההיא עיתא אקיל ר' אבא ב"כ לר' לוי א"ל שקרנא כזבנא את. אלא הרגיש ונצטער כדי שיכפול הקב"ה שכרו : וכל אנשי ביתו יליד בית ומקנת כסף. תניא הולכים ליריד של עכו"ם בהולו של מועד ליקח מהם בתים שדות וכרמים ועבדים ושפחות. ר' אמי בשם ר"ל אמר לא סוף דבר עבדים מהולים הן לו אלא אפילו ערלים מפני שהוא מכניסן תחת כנפי השכינה. ריב"ל בעי קומיה דר"ל א"ל מהו ליקח עבדים ערלים מן העכו"ם. א"ל אימתי את שואלני בי"ט. תני אפילו בשבת. וכן הקונה חצר בא"י א"ל הרי למהר בכך וכך משום דחביבה א"י יש לו רשות לומר כך. תני הזקיה עד רדתה אפילו בשבת שכן מצינו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת. שלשה ירידים הם. יריד עזה יריד עכו יריד בטנן. ואין לך מהוור מכולם אלא יריד בטנן : אמר אברהם עד שלא מלתי היו העוברים והשבים באים אצלי. תאמר משמלתי אינן באים אצלי. א"ל הקב"ה עד שלא מלת היו ב"א ערלים באים אצלך. עכשיו אני בכבודי בא ונגלה עליך. הה"ד

וירא אליו י"י באלוני ממרא :

סדר וירא

פרשה מח וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל. כתיב (תהלים י"ח) ותתן לי מגן ישעך וימינך תסעדני וענותך תרבני. ותתן לי מגן ישעך זה אברהם. וימינך תסעדני בכבשן האש ברעבון ובמלכים. וענותך תרבני מה ענוה הרבה הקב"ה לאברהם שהיה יושב והשכינה עומדת. הה"ד וירא אליו ה' וגו' : ואחר עורי נקפו זאת ומבשרי אחזה אלוה (איוב יט). אמר אברהם אחר שמלתי עצמי הרבה גרים באו להדבק בזאת הברית. ומבשרי אחזה אלוה. אילולא שעשיתי כן מהיכן היה הקב"ה נגלה עלי וירא אליו ה' : רב איסי פתח (שם לא) אם אמאס משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי ומה אעשה כי יקום אל וכי יפקוד מה אשיבנו. אתתיה דר' יוסי הות מכתשא עם אמתיה. אכחשה קדמה. א"ל מפני מה אתה מכחישני לפני שפחתי. א"ל לא כך אמר איוב (שם) אם אמאס משפט עבדי וגו'. ד"א אם אמאס משפט זה אברהם ויקח אברהם את ישמעאל בנו וגו'. אמר אילולא שעשיתי כן מהיכן היה הקב"ה נגלה עלי וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב : ר' יצחק פתח (שמות כ) מזבח אדמה תעשה לי וגו'. א"ר יצחק מה אם זה שבנה מזבח לשמי הריני נגלה עליו ומברכו אברהם שמל עצמו לשמי עאכו"כ וירא אליו ה' באלוני ממרא. רבי לוי פתח (ויקרא ט) ושור ואיל לשלמים לזבוח לפני ה'. אמר מה אם זה שהקריב שור ואיל לשמי הריני נגלה עליו ומברכו. אברהם שמל עצמו לשמי עאכו"כ וירא אליו ה' באלוני ממרא : כתיב (ישעיה לג) פחדו בציון חטאים. א"ר ירמיה בן אלעזר משל לשני תינוקות שברחו מבית הספר היה זה לוקה וזה מירתת. א"ר יונתן כל הנופה שנא' במקרא במינות הכתוב מדבר ובנין אב שבכולן פחדו בציון חטאים אחזה רעדה

מתנות כהונה

לא דבר עדיין ומדכתיב מעל אברהם דייק שנפטר ממנו ברשותו : העמידן כו'. ר"ל הערלות : ולהלן בסמוך אצל ישמעאל : את בשר ערלתו. את לרבות אתא עור הפריעה ואברהם שכבר נתמעך מפני דרך ארץ לא הוצרך לזה כך פירש"י סוף סדר זה : דרגש ליה. מי שכואב ליה ומרגיש צער בעצמו ידבר ויעכב וע"ל בפ' ל"ב : הרגיש ונצטער. מדכתיב נימול בנ' נפעל משמע שנצטער מחמת המילה ורבי לוי דרש נימול מעצמו : בההוא עיתא כו'. באותו עת וזמן קלל וזלזל ר' אבא לר' לוי וא"ל שקרן וכזבן כו' : ותני הולכים גרסי' : כ"ה בילקוט : לא סוף דבר עבדים מהולים הוא ליקח אלא וכו' : הרי למהר כו'. למהר אתן לך כך וכך ובירושלמי איתא שמלאה לו כיסים של דינרין כדי שיהא לו על מה לסמוך : עד רדתה. בפרשת שופטים ובנית מצור על העיר אשר היא עושה מלחמה עד רדתה : אפי' בשבת. יכול לעשות עמה מלחמה כדי לכבשה משום ישוב ארץ ישראל : שלא נכבשה יריחו כו'. בירושלמי יליף ליה מדכתיב וביום השביעי תסובו את העיר ז' פעמים ודייק ה"א של השביעי השביעי הידוע וזהו שבת : שלשה ירידים כו'. בירושלמי דפ"ק דמסכת ע"א לענין שאסור לישראל לילך ליריד של כותים ביום ע"א שלהם גרס התם וז"ל ר' יוסי ב"ר בון ב"ר חנה בש"ר יוחנן לא אסרו אלא כגון יריד של בוטנה ותני ג' ירידים הם יריד עזה יריד עכו יריד של בוטנה והמהוור שבכולם יריד בוטנה עכ"ל : הוות מכתשא כו'. מריבה ומתקוטטת : אכחשה. היה מוכיח אותה ומכחישה לאמר שהדין עם האמה : מפני מה כו'. מפני כבודה לא היה לו להוכיח ולהכחישה בפניה : זה אברהם. שלא מאס לימול ישמעאל בן האמה ויליד ביתו בני השפחות ומקנת כספו העבדים כדי להוציא לאור משפטיהם ולהכניסם תחת כנפי השכינה : מזבח אדמה וגו'. אבא אליך וברכתיך : ושור ואיל וגו'. ריש פרשת שמיני ובסוף כתיב ויצאו ויברכו את העם וירא כבוד ה' אל כל העם הרי שהסכי' הקב"ה על הברכה: זה לוקה כו'. וכן כתיב בריש' שמעו רחוקים אשר עשיתי

הנפים . א"ר יהודה בר ר' סימון לארכיליסטים שמרד במלך אמר המלך כל מי שהוא תופשו אני נותן לו פרוקופי. עמד אחד ותפשו . אמר המלך שמרו שניהם עד הבקר . והיה זה מתפחד וזה מתפחד . זה מתפחד לומר אי זו פרוקופי המלך נותן לי וזה מתפחד ואומר אי זה דין המלך דן אותי . כך לע"ל ישראל מתפחדים ועכו"ם מתפחדים . ישראל מתפחדים (הושע ג) ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים . עכו"ם מתפחדים (ישעיה לג) פחדו בציון חטאים . א"ר יהודה בר ר' סימון למה הוא קורא אותן מוקדי עולם שאילו ניתן להם רשות היו מוקדים כל העולם כולו על יושביו לשעה קלה . הולך צדקות זה אברהם ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט . (שם) ודובר מישרים שנאמר (שיר א) מישרים אהבוך . (ישעיה לג) מואס בבצע מעשקות שנא' אם מחוט ועד שרוך נעל . (שם) נוער כפיו מתמוך בשוחד הרימותי ידי אל ה' אל עליון . (שם) הוא מרומים ישכון ר' יהודה ב"ר סימון בשם ר' חנין בשם ר' יוחנן העלה אותו למעלה מכיפת הרקיע . הדא דהוא אמר ליה הבט נא השמימה . אינו שייך לומר הבט אלא מלמעלה למטה . (שם) מצודות סלעים משגבו אלו ענני כבוד . (שם) לחמו נתן מימיו נאמנים יוקח נא מעט מים . (שם) מלך ביפיו תחזינה עיניך . וירא אליו ה' באלוני ממרא : והוא יושב פתח האהל כחום היום . רבי ברכיה משום ר' לוי אמר ישב כתיב בקש לעמוד א"ל הקב"ה שב אתה סימן לבניך מה אתה יושב ושכינה עומדת כך בניך יושבין ושכינה עומדת על גבן . כשישראל נכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וקורין ק"ש והן יושבין לכבודי ואני על גבן שנא' (ירמיה כג) אלהים נצב בעדת אל . א"ר חגי בשם ר' יצחק עומד אכ"כ אלא נצב אטימוס . כמה דתימא ונצבת על הצור . כתיב (ישעיה סה) והיה טרם יקראו ואני אענה ר' שמואל ב"ר חייא ור' יודן בשם ר' חנינא על כל שבח ושבח שישראל משבחין להקב"ה משרה שכינתו עליהם . מה טעם (תהלים כב) ואתה קדוש יושב תהלות ישראל : פתח האהל . פתח טוב פתחת לעוברים ולשבים . פתח טוב פתחת לגרים . שאילולא את לא בראתי שמים וארץ שנא' (ישעיה מ) וימתחם כאהל לשבת . שאילולא את לא בראתי גלגל חמה שנאמר (תהלים יט) לשמש שם אהל בהם . שאילולא את לא בראתי את הירח שנאמר (איוב כה) הן עד ירח ולא יאהיל . א"ר לוי לע"ל אברהם יושב על פתח גיהנם ואינו מניח אדם מהול מישראל לירד לתוכה . ואותן שחטאו יותר מדאי מהו עושה להם . מעביר את הערלה מעל גבי תינוקות שמתו עד שלא מלו ונותנה עליהם ומורידן לגיהנם . הה"ד (תהלים נה) שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו . כחום היום לכשיבא אותו היום שכתוב בו (מלאכי ג) כי הנה היום בא בוער כתנור : כחום היום . תני ר' ישמעאל כחום היום הרי שש שעות אמורות . הא מה אני מקיים (שמות טז) וחם השמש ונמס. בד' שעות . אתה אומר ד' שעות או אינו אלא בששה שעות . כשהוא אומר כחום היום הרי ו' שעות אמורות . או הלוף כחום היום בד' שעות וחם השמש ונמס בו' שעות . אמרת היאך אתה יכול לקיים כחום היום בד' שעות והלא בד' שעות אין חום אלא במקום שהחמה זורחת שם . שבד' שעות טולא קריר ושמשא שריב . בשש שעות טולא ושמשא שריבין כחדא . הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון . כחום היום בו' שעות וחם השמש ונמס בד' שעות שבמקום שהחמה זורחת בלבד שם נמס . א"ר תנחומא בשעה שאין לבריה צל תחתיו: א"ר ינאי ניקב נקב מגיהנם והרתיח כל העולם כולו על יושביו לשעה קלה . אמר הקב"ה צדיקים בצער והעולם בריוח . הדא אמרת שהחימום יפה למכה אמר עד שלא מלתי היו העוברי' והשבים באים אצלי א"ל הקב"ה עד שלא מלת היו ב"א ערלים באים אצלך . עכשיו אני ובני פמליא שלי נגלים עליך . הה"ד וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וגו' : וירא בשכינה . וירא במלאכים . א"ר חנינא שמות החדשים עלו מבבל . ריש לקיש אמר אף שמות מלאכים מיכאל רפאל וגבריאל . א"ר לוי אחד נדמה לו בדמות סדקי . ואחד בדמות נווטי . ואחד בדמות ערבי . אמר אם רואה אני ששכינה ממתנת עליהם אני יודע שהן בני אדם גדולים . ואם אני רואה אותן חולקים כבוד אלו לאלו אני יודע שהן ב"א מהוגנין . וכיון שראה אותן

מתנות כהונה

דעו קרובים גבורתי ואח"כ כתיב פחדו בציון חטאים אהזה ערדה הנפים : ארכיליסטים . פי' הערוך שר על הלסטים : ארכי פירושו שר כמו"ש : פרוקופי . פי' הערוך שכר טוב וכבוד : מוקדי עולם . סיפיה דהאי קרא מי יגור לנו מוקדי עולם : מישרים אהבוך מדבר באבות העולם כמו שפי' שם רש"י : אתה סי' כו'. יו"ד באית מורה על העתיד שישבו בניו והוא יעמוד : אטימוס . פי' הערוך מוכן ומזומן שם טרם בואם וכן פירש"י : שלח ידיו בשלומיו . קרי ביה בשלמיו אותן הראוין להשלום להפרע מהן רוב עונותיהן שלח בם ידו ומחלל ברית מילתם במה שמכסה עליהם ערלה ועיין עוד סוף פ' כ"ח : כחום היום . משמע שהיום חם אפי' במקום שאין החמה זורחת וזהו בשעה ששית כהאי היום הא מה אני מקיים וחם השמש ונמס דמשמע שלא נמס אלא במקום החמה בארבע שעות שלא נתחמם היום עדיין כפירש"י : טולא קריר כו' . כלל קר ובמקום השמש לבד בוא הם בו' שעות השמש ובצל המומים כא' : כ"ג

בירוש' פ' תפלת השחר ופרק תמיד נשחט במסכת פסחים א"ר תנחומא מהו כחום היום היום שאין לבריה צל ול"ג תחתיו וזהו בו' שעות בהאי היום ממש . בילקוט ורש"י גרס לדיק זה בצער פירש"י שמכתו כואבת לו והחום רפואה לו מוטב שיהיה העולם בצער והוא בריוח כדי שתתרפא מכתו ועוד שלא יטריחו אותו עוברים ושבים : כ"ג באים אצלי . כלומר ומשמלתי אינו באים אצלי א"ל הקב"ה כו' עד ערלים באים אצלך כו' : פמליא פי' הערוך חיל : נצבים עליו וגו' . גרסינן ודריש וירא וירא ב' פעמים : מיכאל כו' . שמות אלו נזכרים בספר דניאל מיכאל שרכם והאיש גבריאל וקודם לכן לא נתפרשו דכתיב ג' אנשים ולא נתפרשו שמותם : סדקי . פירש"י מוכר פת ועיין רישרות : נווטי מנהיג הספינה : ערבי ישמעאל והערוך פי' סדקי נווטי שמות מקומות הן וכפי' הראשון מצאתי בס' קלף ישן נושן ומקיים שכן בלשון יון קורין לרב החובל נווטן : שראה אותן חולקין כבוד אלו לאלו ושכינה ממתנת להם ידע שהן בני אדם וגו':
כ"ג

חולקין כבוד אלו לאלו ידע שהן ב"א מהוגנין. א"ר אבהו אהל פלון של א"א מפולש היה. ר' יודן אמר כהדין דרומילוס. אמר אם אני רואה אותן שהפליגו את דרכם להתקרב דרך כאן אני יודע שהן באין אצלי. כיון שראה אותם שהפליגו מיד וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה. ויאמר אדני אם נא מצאתי חן. תני רבי חייא לגדול שבהם אמר. זה מיכאל: יוקח נא מעט מים. ר"א בשם ר' סימאי אמר. אמר הקב"ה לאברהם אתה אמרת יוקח נא מעט מים הייך שאני פורע לבניך במדבר ובישוב ולע"ל. הה"ד (במדבר כא) אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה הרי במדבר. בארץ כנען מנין (דברים ח) ארץ נחלי מים עינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר. לע"ל מנין ת"ל (זכריה יד) ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלם. אתה אמרת ורחצו רגליכם הייך שאני פורע לבניך במדבר ובישוב ולע"ל. במדבר מנין שנא' (יחזקאל טז) וארחצך במים. ביישוב מנין שנא' (ישעיה א) רחצו הזכו. לע"ל מנין שנאמר (שם ד) אם רחץ ה' את צואת בנות ציון. אתה אמרת והשענו תחת העץ הייך שאני פורע לבניך כו'. (תהלים קה) פרש ענן למסך הרי במדבר. בארץ מנין (ויקרא כג) בסוכות תשבו שבעת ימים. לע"ל מנין שנא' (ישעיה ד) וסוכה תהיה לצל יומם מחורב. אתה אמרת ואקחה פת לחם הייך שאני פורע לבניך וכו'. (שמות טז) ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים הרי במדבר. בארץ מנין שנא' (דברים ח) ארץ חטה ושעורה. לע"ל מנין (תהלים עב) יהי פסת בר בארץ. כך כתיב ואל הבקר רץ אברהם הייך שאני פורע לבניך וכו'. (במדבר יא) ורוח נסע מאת ה' ויגז שלוים מן הים הרי במדבר. בארץ מנין (שם לב) ומקנה רב היה לבני ראובן. לע"ל מנין שנאמר (ישעיה ז) והיה ביום ההוא יחיה איש וגו'. כך כתיב והוא עומד עליהם; הייך שאני פורע לבניך וגו'. (שמות יג) וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך הרי במדבר. בארץ מנין שנא' (תהלים פב) אלהים נצב בעדת אל. לע"ל מנין שנא' (מיכה ב) עלה הפורץ לפניהם וגו': ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעבורו. א"ר יצחק בתורה ובנביאים ובכתובים מצינו דהדא פיתא מזוניתא דליבא. בתורה מניין ואקחה פת לחם וסעדו לבכם. בנביאים (שופטים יט) סעד לבך פת לחם. בכתובים (תהלים קד) ולחם לבב אנוש יסעד. א"ר אחא וסעדו לבבכם אכ"כ אלא וסעדו לבכם. הדא אמרת אין יצר הרע שולט במלאכים. הוא דעתיה דר' חייא. דא"ר חייא שיתו לבבכם לחילה אכ"כ אלא לבכם הדא אמרת שאין יצ"ה שולט לע"ל: כי על כן עברתם על עבדכם. א"ר יהושע מיום שברא הקב"ה את עולמו הייתם מזומנים לבא אצלי. כי על כן עברתם המד"א יהי כן ה' עמכם. ויאמרו כן תעשה כאשר דברת. אמרו אנו אין לפנינו אכילה ושתיה. אבל אתה שיש לפניך אכילה ושתיה כן תעשה לעצמך כאשר דברת. יהי רצון שתזכה לעשות עוד סעודה אחרת לבר דכר דיתליד לך: וימהר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי. רבי אביתר אמר תשע סאין אפתה. שלש לעוגות שלש לחביץ ושלש למיני מלוטמיה. ורבנן אמרי שלש. אחד לעוגות ואחד לחביין ואחד למלוטמיה. לושי ועשי עוגות. הדא אמרת פרס הפסח הוה. ר' יונה בשם ר"ח בר חנינא הוא מדבר סין הוא מדבר אלוש מאיזו זכות זכו ישראל שניתן להם מן במדבר. בזכותו של אברהם שאמר לושי ועשי עוגות: ואל הבקר רץ אברהם. א"ר לוי רץ לקדם אותה אומה שכתוב בה (הושע י) ואפרים עגלה מלומדה אהבתי לדוש. ויקח בן בקר. יכול גדול ת"ל רך אי רך יכול הסר ת"ל וטוב. ויתן אל הנער. זה ישמעאל בשביל לזרזו במצות: ויקח חמאה וחלב. א"ר חנינא המעולה א' מס' בחלב והבינוני אחד ממ' והקיבר א' מכ'. ר' יונה אמר המעולה אחד מק' בינוני אחד מס' והקיבר א' מכ'. ופת היכן הוא אפרים מקשאה תלמידו דר"מ משום ר"מ אמר פירסה נדה ונטמאת העיסה. רבנן אמרי אפי' פת הביא לפניהם. מה אם דברים שלא אמר הביא לפניהם. דברים שאמר להם עאכ"ו: והוא עומד עליהם. הכא את אמר והוא עומד עליהם ולהלן אמר נצבים עליו אלא עד שלא יצא ידיהם נצבים עליו כיון שיצא ידיהם והוא עומד עליהם. אימתו מוטלת עליהם. מיכאל מירתת. גבריאל מירתת. ר' תנחומא משום ר' אלעזר ור' אבון בשם ר"מ מתלא אמר עלת לקרתא הלך בנימוסה. למעלה שאין אכילה ושתיה עלה

מתנות כהונה

יכ"ג א"ר אבהו פלן של א"א כו'. פי' הערוך מקומו כלומר אהלו: מפולש. פירש"י פתח משני צדדיו ולפיכך וירא וירץ וגו' וזהו שאחז"ל ביתו פתוחה לרוחה היתה ואולי היה ביתו פתוח ג' לרוחה לד' רוחות העולם כמו שכתוב באבות דר' נתן פ"ז שכך עשה איוב את ביתו: דרומילוס. פי' הערוך רחבה גדולה: לגדול שבהן כו'. מדלא כתיב אדוני הנו"ן בפתח כדלקמן גבי לוט דהוה משמע לשון רבים אלא בקמץ בניקוד שם יחידו של עולם ש"מ דלא אמר אלא לאחד מהם לגדול שבכולם וזהו מיכאל וכן משמע בפי' רש"י בפ' שבועת העדות אע"פ שהוזכר לא פי' כן: אמר הקב"ה כו'. עיין זה במדרש קהלת בפ' שלח לחמך: עלה הפורץ וגו'. גרסי' סיפיה דקרא ויעבור מלכם לפניהם וה' בראשם: לבבכם. משמע שני לבבות יצר טוב ויצר הרע לבכם משמע לב אחד: שיתו לבבכם לחילה. קרי ביה לחולה לשון מחול ודרשו רז"ל עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקי' ואז אין יצר הרע שולט בעולם ועיין בויקרא רבה סוף פרשה י"א: יהי כן ה' וגומר. ויהיה כי על כן בניחותא שבודאי ע"כ עברתם: יהי כן ה'. פי' ל' אמת וכן יהיה פירושו כאן: אין לפנינו כו'. דייק מדהוי ליה למכתב כן נעשה כאשר דברת להתעכב פה אצלך וכתב כן תעשה משמע לעצמך תעשה כן: יהי רצון כו'. דייק הכי מכאשר דברת שהוא מיותר לומר שעוד יעשה כן לעתיד כ-יוגיד לו בן זכר: לחביץ. מין מאכל מפירורי לחם בילוש יחד ודייק מדכתיב לושי: בילוטמיה. גם הוא מין מאכל ודייק מדכתיב ועשי שהיה לו לומר לושי עוגות: לקדם אותה אומה כו' פירש"י הקדים להם דבר שהיו מתכפרין בו: זה ישמעאל ה"א הידיעה של הנער קדייק: אחד מס'. מן החלב: והקיבר. פי' הערוך דבר פסולת נקרא קיבר: ופת היכן הוא. כלו' לא הוזכר שהביאתו: אפי' פת הביאה אע"פ שלא הוזכר בפסוק: עד שלא יצא ידיהם. קודם שיצא י"א עמהם להכניסם ולהאכילם

חית

משה למרום ולא אכל שנא' (דברים ט) ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי. אבל למטה שיש אכילה ושתיה והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו. וכי אוכלין היו אלא נראין כאוכלין. ראשון ראשון מסתלק: ויאמרו אליו איה שרה אשתך וגו'. אל"ף יו"ד וי"ו נקוד למ"ד אינו נקוד אמר רשב"א בכ"מ שאתה מוצא כתב רבה על הנקודה אתה דורש את הכתב. נקודה רבה על הכתב אתה דורש את הנקודה. כאן שהנקודה רבה על הכתב אתה דורש את הנקודה. איו אברהם. א"ר עזריה כשם שאמרו איה שרה כך אמרו לשרה איו אברהם: ויאמר הנה באהל. הה"ד (שופטים ה) תברך מנשים יעל אשת חבר הקיני מנשים באהל תברך. ר"א ור' שמואל בר נחמן. ר' אלעזר אמר מנשי דור המדבר שהן יושבות באהלים שנא' (במדבר יא) איש לפתח אהלו. ולמה תבורך מהם. הן ילדו וקיימו את העולם. ומה היה מועיל להם שאילמלא היא כבר היו אבודין. ר' שמואל בר נחמן אמר מן האמהות. הן ילדו וכו' שאילולא היא כבר היו אבודין: ויאמר שוב אשוב אליך כעת חיה וגו' והוא אחריו. זה ישמעאל. והוא אחריו מפני היחוד. והוא אחריו זה המלאך שהביט לאחריו והרגיש שבאת אורה מאחריו. ואברהם ושרה זקנים. א"ר יוחנן כבר כתיב ואברהם ושרה זקנים מה ת"ל ואברהם זקן. אלא שהחזירהו הקב"ה לימי נערותיו צריך לכתוב פעם שניה ואברהם זקן. ר' אמי אמר כאן זקנה שיש בה לחלוחית. ולהלן בזקנה שאין בה לחלוחית. חדל להיות לשרה אורח כנשים המד"א (דברים כג) וכי תחדל לנדור. פסק המד"א (במדבר ט) וחדל לעשות הפסח: ותצחק שרה בקרבה לאמר. זה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך ותצחק שרה בקרוביה לאמר ואדוני זקן. אמרה האשה הזו כ"ז שהיא ילדה יש לה תכשיטים נאים. ואני אחרי בלותי היתה לי עדנה. תכשיטים. המד"א (יחזקאל טז) ואעדך עדי. האשה הזו כ"ז שהיא ילדה יש לה וסתות. ואני אחרי בלותי היתה לי עדנה. עדנין. האשה הזו כ"ז שהיא ילדה יש לה עדונין ואני אחרי בלותי היתה לי עדנה. זמני הוא. אלא ואדוני זקן. רב יהודה אמר טוחן ולא פולט. . א"ר יהודה בר סימון אמר הקב"ה אתם מילדים עצמכם ומזקינים את חברכם ואני זקנתי מלעשות נסים: ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחקה שרה לאמר. בר קפרא אמר גדול השלום שאף הכתובים דברו בדויים בשביל להטיל שלום בין אברהם לשרה. ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן. לאברהם אינו אומר כן אלא למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי. לא דיבר הכתוב כמו שאמרה שרה ואדוני זקן אלא ואני זקנתי: היפלא מה' דבר וגו'. ר' יודן ב"ס אמר משל לאחד שהיה בידו שתי קפליות הוליכן אצל נפח א"ל יכול אתה לתקנם לי. א"ל לבראתן כבתחלה אני יכול. לתקנם לך איני יכול. כן הכא (להחזירם) לבראתן כבתחלה אני יכול. להחזירם לימי נערותן איני יכול: ותכחש שרה לאמר לא צחקתי וגו'. רבי יהודה בר סימון אמר מעולם לא נזקק הקב"ה להשיח עם אשה אלא עם אותה הצדקת ואף היא ע"י עילה. ר' אבא ב"כ בשם ר' אידי אמר כמה כירכורים כירכר בשביל להשיח עמה ויאמר לא כי צחקת. ר' אלעזר אומר והכתיב (בראשית טז) ותקרא שם ה' הדובר אליה. ר' יהושע בשם רב נחמיה בשם רב אידי אמר ע"י מלאך. והכתיב ויאמר ה' לה. ר' לוי אמר ע"י מלאך. ר' אלעזר בשם ר' יוסי בר זימרא אמר ע"י שם בן נח: ויקומו משם האנשים וישקיפו על פני סדום ואברהם הולך עמם לשלחם. מתלא אמר אכלית. אשקית. לוית. כך ואברהם הולך עמם לשלחם:

פרשה מט

פרשה מט וה' אמר המכסה אני מאברהם. ר' יצחק פתח (משלי י) זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב. א"ר יצחק כל מי שהוא מזכיר את הצדיק ואינו מברכו עובר בעשה מ"ט זכר צדיק לברכה. וכל מי שהוא מזכיר את הרשע ואינו מקללו עובר בעשה מ"ט ושם רשעים ירקב. א"ר שמואל בר נחמן שמותן של רשעים דומים לכלי קוריים. מה כלי קוריים. כל מה שאתה משתמש בהם הם עומדים. הנחתם הם מתרפים. כך שמעת מימיך אדם קורא

מתנות כהונה

ולהאכילם ולהשקותם: מתלא כו'. המשל אמר אם נכנסת לעיר לך כמנהגה: מנשי דור המד"ר. תבורך יעל יותר מהם ונשי דור המדבר צדקניות היו ועיין במדרש חזית בפסוק יפה את כתרצה: מן האמהות. שנכתב בכולן אהל. בשרה הנה באהל ברבקה האהלה שרה אמו רחל ולאה ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל: זה ישמעאל. פרש"י היה עומד אחר המלאך מפני היחוד שלא תתיחד שרה עם המלאך וכן הוא בתרגום ירושלמי: שבאת אורה. משרה אמנו: וכי תחדל וגו'. פירושו שלא ידור נדר כלל וכן פירושו כאן לא היה לה אורח כנשים מעולם וא"כ אמר או יהיה פירושו פסק אבל מקודם זה היה לה אורח כנשים כמו וחדל לעשות הפסח אין פירושו שלא עשה פסח מעולם שאפילו עשה פסח כל ימיו ופסק ולא עשה פעם אחת הרי הוא בכרת: בקרוביה. פירש"י בפ"ק דמגילה שהקהה ושפרה דברי שלחוק בתוך קרוביה אבל אברהם נתקנאנו ולפיכך הקפיד הקב"ה עליה ולא עליו: עידני זמן ווסת נידתה: עדויין הריון בלשון תרגום וכולם דייק מלשון עדנה: אלא אדני כו'. כל מר אין כאן הכרון רק שאדני זקן: טוחן כו'. דייק מדאמר אדני משמע שאדנותו וגבורתו במקומו עומד מלד כמעה: וא"כ מה שאמרה זקן הוא על ס"פ המעשה: מילדים עצמיכם. עשיתם עצמיכם ילדים בילקוט גרס ומזקינים את אדניכם: אני זקנתי מלעשות נסים בתמיה ודרש ואני זקנתי על הקב"ה: קפליות. בערוך משמע שלשאות: לתקנם לך כו'. בתמיה: ה"ג כן הכא לבראתן כו': לא נזקק הקב"ה. עיין לעיל פ"כ: ה"ג להשיח עמה ויאמר לא כי צחקת: אכלית אשקית כו'. האכלת האורחים והשקיתם תלוה אותם ג"כ: כלי קוריים. פירש"י כלי של רגים ובמ' רבה קהלת (ב' ט"ו) משמע שהם בגדים רשודים: הנחתם הם מתרפים. כך שמות הרשעים לאחר מותם אבד זכרם.

שם בנו. פרעה. סיסרא. סנחריב. אלא אברהם. יצחק. יעקב. ראובן. שמעון. ר' ברכיה ור' חלבו משום רשב"נ ור' יונתן כשהי' מגיע לפסוק הזה אשר הגלה מירושלים עם הגולה וגו' הוה אמר נבוכדנצר שחיק עצמות. ולמה לא הוה אמר כן בירמיה. אלא שכל נ"נ שכתוב בירמיה חי הוה ברם הכא מת הוה. רבי כי הוה מטי להמן בפורים אמר ארור המן וארורים בניו לקיים מה שנא' ושם רשעים ירקב. א"ר פנחס חרבונה זכור לטוב. א"ר שמואל בר נחמן מצינו שהקב"ה מזכיר שמן של ישראל ומברכן שנא' (תהלים קטו) ה' זכרנו יברך. ר' הונא בשם ר' אחא אמר אין לי אלא ס' רבוא. מנין שכל א' וא' מישראל שהקב"ה מזכיר שמו ומברכו שנא' וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום. לא היה צריך קרא למימר אלא ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה. אלא אמר הקב"ה הזכרתי את הצדיק ואיני מברכו. ואברהם היו יהיה לגוי גדול: כתיב (תהלים כה) סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם. איזהו סוד ה' זו מילה. שלא גלה אות' מאדם ועד עשרים דור. עד שעמד אברהם ונתנה לו שנא' (בראשית יז) ואתנה בריתי ביני ובינך. א"ל הקב"ה אם תמול תטול סוד ה'. מה סוד ה'. ס' ששים. ו' ששה. ד' ארבעה. הרי שבעים. שבעים אני מעמיד ממך בזכות המילה. שנא' (דברים י) בשבעים נפש ירדו אבותיך וגו'. ומעמיד אני מהן שבעים זקנים שנא' (במדבר יא) אספה לי שבעים איש מזקני ישראל. ומעמיד אני מהן משה שהוא הוגה בתורה בשבעים לשון שנאמר (דברים א) הואיל משה באר וגו'. בזכות מי בזכות המילה שנא' סוד ה' ליראיו. א"ל הקב"ה לאברהם דיו לעבד שיהא כרבו. אמר לפניו ומי ימול אותי. אמר אתה בעצמך. מיד נטל אברהם סכין והיה אוחז בערלתו ובא לחתוך והיה מתירא שהיה זקן. מה עשה הקב"ה שלח ידו ואחז עמו והיה אברהם חותך. שנאמר (נחמיה ט) אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם וגו' וכרות לו הברית אכ"כ אלא וכרות עמו. מלמד שהיה הקב"ה אוחז בו: ד"א סוד ה' ליראיו. בתחלה היה סוד ה' ליראיו ואח"כ לישרים (משלי ג) ואת ישרים סודו. ואח"כ לנביאים (עמוס ג) כי לא יעשה ה' אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים. אמר הקב"ה אברהם זה ירא אלהים שנא' (בראשית כב) עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה. אברהם זה ישר מן הישרים שנא' (שיר א) מישרים אהבוך. אברהם זה נביא שנאמר (בראשית כ) ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא. ואיני מגלה לו: אריב"ל משל למלך שנתן אוסיא לאוהבו. לאחר זמן בקש המלך לקוץ מתוכה חמשה אילני סרק. אמר המלך אילו מן פטריקין שלו הייתי מבקש לא היה מעכב ומה בכך ונמלך בו. כך אמר הקב"ה כבר נתתי את הארץ מתנה לאברהם שנא' (בראשית כו) לזרעך נתתי את הארץ. וה' כרכים הללו בתוך שלו הם. ואילו מפטריקין שלו הייתי מבקש לא היה מעכב בידי ומה בכך ונמלך בו: אמר ר"י בר סימון למלך שהיה לו ג' אוהבים ולא היה עושה דבר חוץ מדעתן. פעם אחת בקש המלך לעשות דבר חוץ מדעתן. נטל את הראשון וטרדו והוציאו חוץ לפלטין. שני חבשו בבית האסורים ונתן ספרגוס שלו עליו. שלישי שהיה חביב עליו יותר מדאי אמר איני עושה דבר חוץ מדעתו. כך אדה"ר ויגרש את האדם. נח ויסגר ה' בעדו. אברהם שהיה חביב עליו יותר מדאי אמר מה אני עושה דבר חוץ מדעתו: א"ר שמואל בר נחמן משל למלך שהיה לו סנקתדרים אחד. ולא היה עושה דבר חוץ מדעתו. פעם אחת בקש המלך לעשות דבר חוץ מדעתו. אמר המלך כלום עשיתי אותו סנקתדרים שלי אלא שלא לעשות דבר חוץ מדעתו. א"ר יודן אמר הקב"ה הרי יש שם לוט בן אחיו ואיני מגלה לו. ורבנן אמרי כבר קראתי אותו אביהם שנאמר (בראשית יז) כי אב המון גוים נתתיך. דנים את הבן חוץ מן האב. מ"ת גליתי לו גיהנם גליתי לו. דינה של סדום למחר ואיני מגלה לו. ר' אחא בשם רשב"נ בשם ר' נתן אמר אפילו הלכות עירובי חצירות היה אברהם יודע. ר' פנחס בשם רבי שמואל אמר אפילו שם חדש שהקב"ה עתיד לקרא לירושלים שנאמר (ירמיה ג) בעת ההיא יקראו לירושלים כסא ה' היה אברהם יודע. ר' ברכיה ור' חייא ורבנן דתמן בשם ר' יהודה אין יום ויום שאין הקב"ה מחדש הלכה בב"ד של מעלה. מ"ט (איוב לז) שמעו שמוע ברגז קולו והגה מפיו יצא. ואין הגה אלא תורה. שנא' (יהושע א) והגית בו יומם ולילה. אפילו אותן הלכות היה אברהם יודע: ואברהם היו יהיה. ר' תנחום בשם ר' ברכיה אמר בשרו שאין העולם

מתנות כהונה

ושם רשעים ירקב: שחיק עצמות. כלומר ימחו וישחקו עצמותיו ובמס' סופרים פרק י"ד גורס נבוכד נצר רשיעה שמו: חי הוה. וכתיב גם במדעך מלך אל תקלל: א"ר פנחס. רבי פנחס אמר חרבונה כו' בפורים כשהגיע לפסוק ויאמר חרבונה: זכרנו דרש לשון זכרון: הואיל משה באר כו'. ודרשו הז"ל בע' לשון: ה"ג ליראיו וכו'. שפא דקרא ובריתו להודיעם די לעבד שיהיה בסוד רבו וכדכתיב סוד ה' וגו' וזה ובריתו להודיעם או ר"ל כדאיתא לעיל פ' מ"ו שאמר לו הקב"ה דייך אני ואתה בעולם והראשון עיקר: ואיני מגלה לו. בתמיה: אוסיא פירש"י ובערוך שדות וכרמים: פטריקין. פי' בערוך בפטרון והחשובים שיש לו נוחלות אבותיו: אילו מן פטוריקין כו' אילו הייתי מבקש ממנו שיתן לי ה' אילנות טובות והחשובות מתוך שדהו לא היה מעכב וא"כ אין צריך לאמלוכי ביה ומ"מ נוח בכך אפ"ה נמלך בו: ספרגוס. פי' בערוך חותם: מה אני עושה. בל' תימה וכי אני כו': סנקתדרים. פי' שר יועץ על כסאו לפני המלך: אביהם של אלו חמש עיירות: דנים את הבן. בתמיה: מ"ת וגיהנם בברית בין הבתרים וע"ל פ' ק"ג: אפי' עירובי חצירות. כך דרשו חז"ל לקמן בפרק ס"ד מפסוק עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו'. והביאו רש"י ז"ל בפרשה תולדות: אפי' שם חדש כו' עיין לקמן בפרשה

חסר משלשים צדיקים כאברהם. ר' יודן ורבי אחא בשם ר' אלכסנדרי מייתי לה מהכא ואברהם היו יהיה. יו"ד עשר וה' חמש. ויו"ד עשר וה' חמש. כי ידעתיו למען אשר יצוה ר' יודן בשם ר' אלכסנדרי זו הובריא. ורבנן אמרי זו ביקור חולים. ר' עזריה בשם ר' יהודה מתחלה צדקה ולבסוף משפט. הא כיצד אברהם היה מקבל את העוברים ואת השבים משהיו אוכלים ושותים א"ל ברכו. א"ל מה נאמר. א"ל אמרו ברוך אל עולם שאכלנו משלו. אם מקבל עליו ובריך הוה אכיל ושתי ואזיל. ואי לא הוה מקבל עליה ובריך הוה א"ל הב מה דעלך. ואמר מה אית לך עלי. א"ל חד קסיט דחמר ביה פולרין. וחד ליטרא דקופר ביה פולרין. וחד עיגול דריפתא ביה פולרין. מאן יהיב לך חמרא במדברא. מאן יהיב לך קופר במדברא. מאן יהיב לך עיגולא במדברא. מן דהוה חמי ההיא עקתא דהוה עקי ליה הוה אמר ברוך אל עולם שאכלנו משלו. הה"ד לכתחלה צדקה ולבסוף משפט: למען הביא ה' על אברהם וגו' תני רבי שמעון בן יוחאי אומר כל מי שיש לו בן יגע בתורה כאילו לא מת. שנאמר למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר (ה) עליו: ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה. ר' חנינא אמר רבה והולכת. ר' ברכיה בשם ר' יוחנן שמענו בד"ר המבול שנידונו במים. והסדומיים שנדונו באש. מנין ליתן את האמור בזה בזה. ת"ל רבה רבה לגזרה שוה: ארדה נא. תני רשב"י זו אחת מעשר ירידות האמורות בתורה. א"ר אבא ב"כ מלמד שפתח להם המקום פתח של תשובה שנאמר ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה כלייה הן חייבין. ואם לא אדעה. אודיע בהן מדת הדין בעולם. א"ר לוי אפי' אני מבקש לשתוק דינה של ריבה אינו מניח אותי לשתוק. מעשה בשתי נערות שירדו לשתות ולמלאות מים. אמרה אחת לחברתה למה פניך חולניות. אמרה לה כלו מזונותיה וכבר היא נטויה למות. מה עשתה מלאה את הכד קמח והחליפו נטלה זו מה ביד זו. וכיון שהרגישו בה נטלוה ושרפו אותה. אמר הקב"ה אפילו אני מבקש לשתוק דינה של נערה אינו מניח אותי לשתוק. הה"ד הכצעקתה הכצעקתם אינו אומר אלא הכצעקתה. ואיזו זו דינה של נערה: א"ר ירמיה בן אלעזר עיקר שלוותה של סדום לא היתה אלא נ"ב שנה. ומהם עשרים וחמש שנה היה הקב"ה מרעיש עליהם הרים ומביא עליהם זועות כדי שיעשו תשובה ולא עשו. הה"ד (איוב ט) המעתיק הרים ולא ידעו. ובסוף אשר הפכם באפו: ויפנו משם האנשים. הדא אמרת אין עורף למלאכים. וילכו סדומה ואברהם עודנו עומד לפני ה'. א"ר סימון תיקון סופרים הוא זה שהשכינה היתה ממתנת לאברהם: ויגש אברהם ויאמר וגו'. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן. ר"י אומר הגשה למלחמה שנא' (ש"ב א' י"ט) ויגש יואב והעם אשר עמו לפני ארם למלחמה. ר"נ אמר הגשה לפיוס המד"א (יהושע יד) ויגשו בני יהודה אל יהושע. רבנן אמרי הגשה לתפלה המד"א (מל"ים א' יח) ויהי כעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר ה' אלהי אברהם יצחק וישראל היום יודע כי אתה אלהים בישראל וגו'. ר' אליעזר פשט לה אם למלחמה אני בא. אם לפיוס אני בא. אם לתפלה אני בא. ר' פנחס ור' לוי ור' יוחנן. זה שהוא עובר לפני התיבה א"א לו בא ועשה בא וקרב בא ועשה קרבן של צבור. אלא בא וקרב להתפלל: א"ר תנחומא למה התקינו ברכות חמש עשרה עד שומע תפלה. כנגד ט"ו אזכרות שבהבו לה' בני אלים עד ה' למבול ישב. שהוא מכלה את הפורענות מלבא לעולם. ר' הונא בשם ר' אחא האף תספה. אתה

מתנות כהונה

בפרשה כ"ד ויתבאר לך: אשר יצוה וגומר גרסינן. וסיפיה דקרא ולדקה: הובריא. סעודת הבראה שמברין את האבל וזה לדקה: היה אכיל ושתי ואזיל. כל מר אחר אכילה ושתייה הלך לו ולא פרע לו כלום: הוה אומר כו'. אברהם היה א"ל מר לאותו אורח תן לי מה שיש עליך בעד המזונות שאכלת ואמר האורח אמור אתה כמה יש לך עלי: קסיט. פי' הערוך כלי של חרס או מתכת או מכל דבר: פולרין מין מטבע: ליטרא דקופר. ליטרא בשר: ריפתא להם: מאן יהיב לך כו'. מי נתן לך מעולם במדבר בשר ולחם ויין: מן דהוה כו'. משהיה רואה האורח הצרה ההיא שהוא מיצר לו היה מברך: את אשר דבר עליו. עיין בילקוט עליו משמע על עצמו והוא ואברהם כבר מת בימים ההם ורש"י בסדר זה בפי' החומש יש לו דרך אחרת ועי' במזרחי: רבה והולכת. ואינם חוזרים בתשובה ורש"י ז"ל בפי' החומש שפירושו כבר רבתה והוא ע"פ בדקדוק: רבה רבה. ובדור המבול כתיב מעיינות תהום רבה: פתח של תשובה. כמה שאמר וארדה שאם יחזרו בתשובה לא יראה בהם כלום או י"ל דדייק מסיפיה דקרא עשו כלה ואם לא אדעה כמו שפרש"י בחומש ודייק מדכתיב עשו ולא עשה ובוודאי שהכל עשו שהרי כבר כתיב וחטאתם כי כבדה מאוד וכן פי' המזרחי: ריבה נערה ודריש רבה קרי ביה ריבה: שאין עורף כו'. דייק מדכתב משם דהו"ל ויפנו האנשים וילכו כמו ויפן פרעה ויפנו אל המדבר ומדכ' משם דריש ל' פנים לומר שאף שם היה להם פנים ולא עורף: השכינה כו'. כן היא האמת שהשכינה היתה ממתנת שהרי כתיב וירא ה' אל אברהם הרי שהשכינה באת אצלו ואמר לו זעקת סדום וגו' והל"ל וה' עודנו וגו' אלא שהכתוב תיקן שדבר מפני הכבוד כסופר זה המתקן דבר מה כך קבלתו וכן כתב המזרחי והחבורים רבים וזולתו ונקרא תיקון סופרים ע"ש שהסופרים הז"ל דקדק' ופירשו שהכתוב מדבר דרך כינוי ועיין זה במזרחי בסדר זה ובפרשת בהעלותך אבל מצאתי בתנחומא בפרשת בשלח שאנשי כנסת הגדולה תקנו זה הדבור ממה שהיה כתוב מקודם וז"ל כי הנוגע בהם נוגע בבבת עינו אלא שכינהו הכתוב כלפי מעלה וכנהו הכתוב שהוא תיקון סופרים ואנשי כנסת הגדולה ושוב הביא שם כל תקוני סופרים כו' עד אלא שכינוי פסוקים אלו אנשי כנסת הגדולה ולכן נקראו סופרים שהיו סופרים כל אותיות שבתורה ודורשין אותם וכן הנה שולחים הזמורה אל אפי והם תקנו אל אפם ואף כאן כי הנוגע בהם נוגע בבבת עינו עכ"ל (עיין ש"ר י"ג) וכן כתוב הערוך בערך כבד וז"ל הנוגע בהם נוגע בבבת עינו בספרים הראשונים היה כתוב בבבת עיני עכ"ל וכ"מ בפ' במדבר רבה וז"ל וי"א למה נקוד אלא כך אמר עזרא אם יבא אליהו ויאמר למה כתבת אומר כבר נקדתי עליהם ואם יאמר יפה כתבת כבר אמחוק נקודותיהן מעליהם עכ"ל וכן הוא באבות דרבי נתן הרי שאם יאמר לו אליהו למה כתבת אגלי מלתא למפרע שהיה מיותר בתורה ואעפ"כ נמסר הדבר לו ולחכמי הדורות כפי חכמתם ע"ד לא תסור מן הדבר אשר יורוך וגו': הגשה למלחמה. הגשה זו היתה למלחמה וכן כולם: פשט ויגש דהכא מדכתיב שתים פירושו על כלם: בא ועשה. משמע עשה צרכי צבור: בא וקרב. כדמפ' ואזיל עשה קרבן של צבור פי' מלחמתן של צבור אלא בוא וקרב להתפלל כלומר שירד למלחמה ולהתפלל הכולל פיוס ותפלה ובירו' פ' תפלת השחר מצאתי בגירסא אין אומרים לו בא והתפלל אלא בא וקרב קרבנות צבור עשה צרכינו ופיים בעדינו ע"כ וזה משמע שזה שאמר עשה קרבן היא ל' פיוס וקריבה: שהוא מכלה כו'. התפלה מכלה כו': אתה תבלול ותגדור את האף ואתה תמשול בו והאף לא

יגדר

גודר את האף והאף לא יגדרך . א"ר יהושע בר נחמיה אף שאתה מביא לעולמך אתה מכלה בו את הצדיקים ואת הרשעים . ולא דייך שאין אתה תולה הרשעים בשביל הצדיקים . אלא שאתה מכלה את הצדיקים עם הרשעים . רבי ור' יונתן . ר' אומר ב"ו חימה כובשתו . אבל הקדוש ברוך הוא כובש את החימה שנאמר (נחום א) נוקם ה' ובעל חימה. ר' יונתן אמר ב"ו קנאה כובשתו אבל הקדוש ברוך הוא כובש את הקנאה שנאמר אל קנא ונוקם ה' : ר' שמלאי שאליה לר' יונתן מאי דכתיב (משלי יג) ויש נספה בלא משפט . א"ל בלא משפט מקומו . מעשה באחד שנשתלח לגבות מס מבני טבריא ומבני ציפורי . כשהיה גובה בטבריא ראה אחד מציפורי עמד ותפשו . א"ל מציפורי אני . א"ל יש בידי כתבים מציפורי לגבותה . ולא הספיק לגבות בני טבריא עד שבאת רווחה לציפורי . ונמצא נספה בלא משפט מקומו . ר' לוי אמר לדובה שהיתה משכלת בחיה ולא מצאה לשכל בחיה ושכלה בבניה . ר' סימון אמר למגל כוסחת כובין ולא שלים לה שושנה ולא שלים לה : חלילה לך . א"ר יודן חלילה הוא לך ברייה הוא לך. א"ר אחא חלילה חלילה ב' פעמים . חלול שם שמים יש בדבר . א"ר אבא מעשות דבר אכ"ב אלא מעשות כדבר . לא היא ולא דכוותה ולא דפחיתא מינה : א"ר לוי שני ב"א אמרו ד"א . אברהם ואיוב . אברהם אמר חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע . איוב אמר (איוב ט) אחת היא על כן אמרתי תם ורשע הוא מכלה . אברהם נטל עליה שכר . איוב נענש עליה . אברהם אמר בישולה איוב אמר פגה . אחת היא ע"כ אמרתי תם ורשע הוא מכלה : ר' חייא בר אבא אמר ערבובי שאלת יש כאן אברהם אמר חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע . והקב"ה אומר והיה כצדיק כרשע . יתלה לרשעים בשביל צדיקים הלואי צדיקים , דהא אינם אלא צדיקים ניבלי . דאמר ר' יוחנן כל צדיקים שנאמרו בסדום צדקם כתיב . הוא דעתיה דר' יוחנן דאמר ר"י (יהושע ט) ויאמרו אלינו זקנינו וכל יושבי ארצנו זקננו כתיב . זקני אשמה היינו סבי דבהתא . אמר ריב"ל אמר אברהם צרף מעשי ויעלו למנין חמשים . אמר ר' יהודה בר סימון לא את הוא צדיקו של עולם צרף עצמך עמהם ויעלו למנין חמשים : אמר ריב"ס כך א"ל אברהם מלך ב"ו תולין לו אנקליטון מדוכוס לאפרכוס . ומאפרכוס לאסטרליטוס . ואת בשביל שאין לך מי שיתלה לך אנקליטון . לא תעשה משפט : א"ר יהודה ב"ר סימון כשבקשת לדון את עולמך מסרת אותו ביד שנים . רומוס ורומילוס . שאם בקש אחד מהם לעשות דבר חבירו מעכב על ידו ואת בשביל שאין לך מי יעכב על ידך לא תעשה משפט : א"ר אבא נשבעת שאין אתה מביא מבול לעולם . מה את מערים על השבועה . מבול של מים אין את מביא מבול של אש את מביא . א"כ לא יצאת ידי שבועה . א"ר לוי השופט כל הארץ לא יעשה משפט . אם עולם אתה מבקש לית דין . ואם דין אתה מבקש לית עולם . את תפיס חבלא בתרין ראשין . בעי עלמא ובעי דינא . אם לית אתה מוותר ציבחר לית עלמא יכיל קאים . א"ל הקב"ה אברהם (תהלים מה) אהבת צדק ותשנא רשע . אהבת לצדק את בריותי . ותשנא רשע מאנת להייבן . על כן משחך אלהים אלהיך שמן ששון מהבריך . מהו מחבריך מנח עד אצלך י' דורות ומכולם לא דברתי עם אחד מהם אלא עמך . ויאמר ה' אל אברם לך לך : ויאמר ה' אם אמצא בסדום. ר' יודן וריב"ס בשם ר' יהושע בן לוי אמרו (איוב לד) כי אל אל האמר נשאתי לא אחבל. היינו דכתיב ונשאתי לכל המקום בעבורם . לא אחבל איני ממשכנם . המד"א (שמות כב) אם חבול תחבול . והן חובלים עלי דברים ואומרים אינו דן כשורה . בלעדי אחזה בר מיני זיל פשפש דינא . ואם טעיתי אתה הורני . ואם עול פעלתי עם הראשונים לא אוסיף עם האחרונים: לא אחריש בדיו (איוב מא) . לך אני מחריש ולבדים היוצאים ממך . לאברהם שהוא אומר חלילה לך מעשות כדבר הזה . ולמשה שהוא אומר (שמות לב) למה ה' יהרה אפך בעמך . וליהושע

מתנות כהונה

יגדור אותך למשול בך כביכול ודרש תשפה מלשון אשיפה : ה"ג ולא דייך שאין אתה תולה . וכו' הימה . פירושו האדון המושל על החימה : אל קנא . אל גם הוא לשון אדנות ואיילות : לגבות מס המלך : שבאת רווחה . עמו"ה לשון רוח והצלה והנחה מאת המלך : לדוב' כו' . וכן הכא תשפה צדיק עם רשע . בילקוט גרס ושכלה בבהמות : כוסחת קוצים : כובין קוצים : ברייה . פירש"י דבר הילון הוא לך . וגירסת הספר נדיה הוא לך י"ל כזב ודבר שקר : שם שמים. עיין בפירש"י בה מש : ולא דפחיתא . ולא דבר קטן מזה : ה"ג אברהם אמרה בישולה כלומר מבושל בטוב טעם ודעת שאמר חלילה: פגה בלתי מבושל בלי דעת שאמר תם ורשע כו' : יתלה לרשעים כו'. כלומר לא זו שלא אתלה הצדיקים אלא רצוני לשתלות אף הרשעים בשביל הצדיקים הלואי שיהיו צדיקים אבל אינם אלא צדיקים נבלי כו': נבלי לשון נבלה שמראים את עצמם צדיקים ובתוכם ישימו ארבם ובילקוט גרס נכלי מלאים נכלי ערמומיות : זקני אשמה . כמו זקני אשמאי רקים וש כיס וכדמפרש סבי דבהתא פירוש זקנים של בושה והרפ' במבושיו תרגום בהתיה : צרף מעשי כו' . להשלים למניין עשרה לכל ככך וככך ועיין בפירש"י בחומש : אנקליטון . לפי ובענין פירושו פסק דינו שיצא בפני הדוכס אם אינו רוצה בכך הולך לו לפני האפרכוס שהוא יותר חשוב מהדוכס וכן מן האפרכס לאסטרליטוס : שאין לך כו' . וזה שאמר השופט כל הארץ וגומר : רומוס ורומילוס גרסינן . שני מלכי אומות היו והרב שם טוב כתב בדרשותיו בפ' וישב שאלם אביהם בעת נידתם שהיו יולאות מנזירין שני אודים וש רפים עירו אשר הוא מושל וכאשר הקיץ הגידו לו שככר ילדה אשתו תאומים ושפט כי הם האודים אשר ראה וצוה להשליכם ביער וכן עשו ונזדמנה להם דובה והניקה אותם וכו' עד ומהם המשפחות הגדולות שברומי והם הדוכיים עכ"ל והפליג בגדולתן בספר יוסיפון : אם עולם אתה מבקש כו' . ויהיה ה"א של השופט תמיה קיימת הנגלה נגליתי וכהנה רבות : את תפוש כו' . אתה רוצה לאחוז החבל בשני ראשין הפן אתה בעולם וגם הפן אתה בדין אמת אם אין אתה מותר מעט אין העולם יכול להתקיים אם לית את גרסי' : ויאמר ה' אל אברם לך לך . ה"ג ג"כ בילקוט תלים הוא היה תחלה דבר ה' באברהם ובויקרא רבה פ' יו"ד גרס אחר הדברים האלה היה דבר ה' וגו' ואולי טעות סופר הוא שהרי קודם זה דבר עמו פעמים רבות: בר מיני כו' . הון ממני ובלעדי לך אתה הקור דיני אם טעיתי באחד מהם ואם טעיתי וכו' : לך אני מחריש . גרסי' ויהיה פי' הכתוב בלשון תימה וכי לך ולבדים היוצאים ממך לא:

שהוא אומר (יהושע ז) למה העברת העבר את העם . ולדוד שהוא אומר (תהלים י) למה ה' תעמוד ברחוק תעלים לעתות בצרה . (איוב מא) ודבר גבורות וחין ערכו . חן ניתן בעריכות שפתים בשעה שבקש רחמים על הסדומיים : ויען אברהם ויאמר הנה נא הואלתי וגו' . אמר אילו הרגני אמרפל לא הייתי עפר . ואולי שרפני נמרוד לא הייתי אפר א"ל הקב"ה חייך . אתה אמרת ואנכי עפר ואפר . חייך שאני נותן לבניך כפרה בהם שנא' (במדבר יט) ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת . (שם) ואסף איש טהור את אפר הפרה תנינן סדר תעניות כיצד מוציאין את התיבה ברחוב העיר וכו' ונותנין אפר מקלה על גבי התיבה . רבי יודן בר מנשה ורשב"נ . חד אמר זכותו של אברהם . וח"א זכותו של יצחק . מ"ד זכותו של אברהם אנכי עפר ואפר . מ"ד זכותו של יצחק אפר בלבד . מילתא דר' יודן פליגא אהא דר' יהודה בן פזי · דהוה מכריז בציבורא ואמר כל מאן דלא מטא שליחא דציבורא לגביה למיתן קיטמא בראשיה יסב איהו קיטמא ויהיב בראשיה . מילתיה דר' יהודה בן פזי אמר הוא עפר והוא אפר : אולי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה . א"ר חייא בר אבא בקש אברהם לירד לו מחמשים לחמשה . א"ל הקב"ה חזור בך למפרע . א"ר לוי להלף סרדה מליאה מים כ"ז שהיא מליאה מים הסניגור מלמד . פעמים שהדיין מבקש שילמד סניגוריא הוא אומר הוסיפו בתוכה מים : ויאמר אל נא יחר לה' אולי ימצאון שם עשרה . ולמה עשרה . כדי כניסה לכולם . ד"א למה עשרה כבר נשתייר בדור המבול שמונה ולא נתלה לעולם בזכותן . ד"א למה עשרה . שהיה סבור שיש שם עשרה לוט ואשתו וד' בנותיו וד' חתניו . ר' יהודה בר סימון ור' חנין בשם ר' יוחנן כאן עשרה ובירושלים אפי' אחד הה"ד (ירמיה ה) שוטטו בחוצות ירושלם וגו' . וכאן הוא אומר (קהלת ז) אחת לאחת למצא חשבון . א"ר יצחק עד כמה הוא מצוי השבון לעיר אחת . עד אחד . אם נמצא אחד בכל העיר תולין לה בזכותו : וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אברהם . הדיין הזה כ"ז שהסניגור מלמד הוא ממתין נשתתק הסניגור עמד לו הדיין · כך וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אברהם . הסניגור הזה כ"ז שהדיין מסביר לו פנים הוא מלמד עמד לו הדיין נשתתק הסניגור . כך וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אברהם וכתי' ואברהם שב למקומו . הקטיגור הזה כ"ז שהסניגור מלמד והדיין מסביר לו פנים ממתין . עמד לו הדיין ונשתתק הסניגור המקטרג הולך לעשות שליחותו . כך וילך ה' וכתיב ויבאו שני המלאכים סדומה בערב :

פרשה נ ויבאו שני המלאכים סדומה בערב וגו' . (יחזקאל א) והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק . א"ר אייבו רצות אב"כ אלא רצוא . רצין לעשות שליחותן . כמראה הבזק . ר' יהודה בשם ר' סימון בשם ר' לוי בר פרטא כזה שהוא בוזק גפת בכירה . ר' חייא בר אבא אמר כרוחא לזיקא . רבנן אמרי כזיקא לעננא . נפטרים מאברהם בשש שעות ובאין סדומה בערב . אלא מלאכי רחמים היו והיו ממתינים וסבורים שמא ימצא להם זכות . וכיון שלא מצא להם זכות ויבאו שני המלאכים סדומה בערב : והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו אותה ויעש (איוב כג) . תני אין מלאך אחד עושה ב' שליחות ולא ב' מלאכים עושים שליחו' אחת . ואת אמרת שני . אלא מיכאל אמר בשורתו ונסתלק . גבריאל נשתלח להפוך את סדום . ורפאל להציל את לוט : ויבאו שני המלאכים סדומה . הכא את אמר מלאכים ולהלן קורא אותן אנשים . אלא להלן שהיתה שכינה על גביהן קראן אנשים . כיון שנסתלקה שכינה מעל גביהן לבשו מלאכות . א"ר תנחומא א"ר לוי אברהם שהיה כחו יפה נדמו לו בדמות אנשים . אבל לוט ע"י שהיה כחו רע נדמו לו בדמות מלאכים . א"ר חנינא עד שלא עשו שליחותן קראן אנשים . משעשו שליחותן קראן מלאכים . א"ר תנחומא לאחד שנטל הגמוניא מן המלך . עד שלא הגיע לבית אוריין שלו היה מהלך כפגן . כיון שהגיע לבית אוריין שלו היה מהלך כקאלמין . כך עד שלא עשו

מתנות כהונה

לא אחרים ובילקוט איוב יש גירסא אחרת ועל פי אותה גירסא יהיה פי' הכתוב בניחותא ונלאתי לכותבו : חן ניתן דרש וחין כמו וחן : הואלתי וגומר . גרסי' וסיפיה דקרא עפר ואפר קדייק : לא הייתי אפר . כלומר ואותו זכות יעמוד לי עכשיו שתקבל תחנוני : ה"ג בירושלמי פ' סדר תענית כילד מ"ד זכותו של אברהם בין עפר בין אפר ואנכי עפר ואפר פי' ובין עפר ובין אפר נותנין ע"ג התיבה : כל מאן דלא מטא כו' . ביום התענית היה מכריז מי שלא הגיע אליו שליח צבור ליתן אפר על ראשו יקח הוא בעצמו אפר ויתן על ראשו · משמע דוקא אפר בירה דהיינו קיטמא ור' יודא בן פזי סבר שעפר ג"כ מותר ליקח דהיא היא : בחלף סרדא . בערוך ערך סדר פי' עריבה של נחתומים : ה"ג הסניגור מלמד זכות פעמים שהדיין מבקש כו' והענין שכלי של מים ניתן על גבי האש וכל זמן שיש עוד בכלי מים ניתן רשות לסניגור ללמוד סניגוריא ופעמים שהדיין הפך שהסניגור ילמוד סניגוריא כי חפץ בו לדבר בו הרבה ואומר להוסיף עוד מים לתוך הכלי כדי שיהא שהות לסניגור ללמוד סניגוריא כך אמר אברהם אם יחסרון החמשים עד שיהיו רק חמשה והקב"ה השיבו אם ימצאון מ"ה וגו' ו"יה אברהם מוכרח לבקש עוד על ארבעים ושלשים וכו' דאל"כ היה לו להקב"ה להשיב אם יחסר כל כך לא אסלח בעבורם וכן מצאתי בפירש"י : כדי כניסה . עשרה שראוין לקרות בתורה ולהתפלל בבית הכנסת וכן בפ"ג דמגילה קורין ליום שמתפללין בעשרה יום הכניסה : ולא נתלה כו' . לפיכך לא בקש על פחות מי' : וד' חתניו . והם לא היו כשרים שנא' ויהי כמצחק בעיני חתניו : לעיר אחת כו' . וזהו אחת לאחת פי' לדיק א' בעיר אחת : מלמד זכות : רצות . בינוי לנקבות רבות נופל על חיות ואמר רצוא לפי כך דרש בו לשון רצון : בוזק . פי' הערוך מפזר כזה שהוא מפזר גפן שהוא פסולת של זתים בתוך התנור שהאש נאחז בהן מיד ודולקו : כרו א לזיקא . ברוח המגלגל הנוד · רבנן אמרו כזיקא ברוח שהזק המפזר העננים ותרווייהו לשון בזק קא דרשינן : ובאים בערב . בתמיה כיון שרצים כבזק למה שהו כל כך · מה ימצא אברהם להם זכות : ואין שני מלאכים כו' . דכתיב והוא באחד עושה שליחותו ע"י מלאך אחד וכן הוא בילקוט איוב בהדיא ואע"ג דכתיב לקמן ויחזיקו האנשים בידו ויוציאוהו כבר תירצו התוספות פ' השוכר את הפועלים שסניהם הוציאוהו חוץ לעיר ורפאל הלך עמו עד צוער וגבריאל היה מלוה אותו למכר ועיין שוב שם : ורפאל להציל כ' . ואע"ג דאמרינן בפ' השוכר שרפאל ריפא נמי אברהם תירצו התוס' שם דרפואה והצלה חדא מילתא היא : ולהלן ברא"ש הפרשה קורא אותן אנשים ויפנו משם האנשים : לבית אוריין . ופי' בו מקום גדולתו וישובו : כפגן פי' הערוך אדם הדיוט : בקאלמין . פי' הערוך

שליחותן קראן אנשים . כיון שעשו שליחותן קראן מלאכים : סדומה תני משום ר׳ נחמיה כל דבר
שצריך למ״ד בתחילתו תן לו ה״א בסופו סדומה שעירה מצרימה הרנה . אתיבון והכתיב (תהלים ט)
ישובו רשעים לשאולה . ר׳ אבא בר זבדא אמר לביטי התחתונה שבשאול : בערב בא ערבה של
סדום ושקעה שמשה ונחתם גזר דינה . א״ר לוי אין הקב״ה דן את העכו״ם אלא בלילה בשעה
שהן ישנים. ואינו דן את ישראל אלא ביום בשעה שהם עסוקים במצות . הה״ד (שם) והוא ישפוט
תבל בצדק : ולוט יושב ישב כתיב . אותו יום מינוהו ארכי דיינים . ה׳ ראשי דיינים היו בסדום.
קץ שקר ורב שקר רב מסטירין רב נבל וקלא פנדר . לוט היה ארכי הדיינים שבכולן בשעה
שהיה אומר להם דברים שהם ערבים להם הן אומרים לו גש הלאה סק לעיל . ובשעה שהיה אומר
להם דברים שאין ערבים להם היו אומרין לו האחד בא לגור וישפוט שפוט : וירא לוט ויקם
לקראתם וגו׳ ויאמר הנה נא אדוני י ר׳ יודן ור׳ הונא . ר׳ יודן אמר סורו נא אפי׳ אינו כדאי עקמו
עלי את הדרך . ר׳ הונא אמר עקמו עלי את הדרך כדי שלא תהיו נראים באים אצלי : אל בית
עבדכם ולינו ורחצו. אברהם מקדים רחיצה ללינה . ולוט מקדים לינה לרחיצה אלא אברהם מקפיד
על טנופת ע״ז לפיכך הקדים רחיצה . ולוט אינו מקפיד על טנופת ע״ז . וי״א אף זה עשה כשורה.
כדי שיצאו ויראו אבק על רגליהם שלא יאמרו היכן לנו : ויאמרו לא כי ברחוב נלין ממאנין בקטן
ואין ממאנין בגדול : ויפצר בם מאד . הכניס בם אף וצרה . ויסורו אליו ויבואו אל ביתו . הדא
מסייעא לההוא דאמר ר׳ הונא עקמו עלי את הדרך כדי שלא תהיו נראים באים אצלי :
ויעש להם משתה . בביתו של אברהם אבינו היה שהיה מקבל את העוברים ואת השבים : א״ר
יצחק מצות גדולה עמדה על המלח . דהוה א״ל הב לאילין אכסנאי קליל מלח . והות אמרת ליה
אף הדא סוניתא בישא את בעי מולפא הכא : טרם ישכבו . התחילו שואלים אותו א״ל אנשי
העיר מה הם . א״ל כל אתר אית טבין ובישין ברם הכא סוגייה בישין . ואנשי העיר אנשי סדום
נסבו על הבית . אין אחד מהם מעכב : ויקראו אל לוט ויאמרו לו . רבי יהושע בן
לוי בשם רבי פדיה אמר כל אותו הלילה היה לוט מבקש עליהם רחמים והיו מקבלין ממנו . כיון
שאמרו לו הוציאם אלינו ונדעה אותם לתשמיש . א״ל עוד מי לך פה . קרי ביה עוד מי לך פה .
עד כאן היה לך רשות ללמד סניגוריא עליהם מיכן ואילך אין לך רשות ללמד סניגוריא עליהם :
ויצא אליהם לוט הפתחה אל נא אחי הנה נא לי שתי בנות וגו׳ רק לאנשים האל . הקשות . ד״א
אלהות הם אלו (חזקים) . כי על כן באו בצל קורתי . לא בזכותי אלא בזכותו של אברהם . ד״א
כי על כן באו בצל קורתי . מלמד שהטתה את הבית עליהם . אמרה לו אם בעית מקבלתהון
קבלינהו בחלקך : ויאמרו גש הלאה . קרב להלן . ויאמרו האחד בא לגור וישפוט שפוט . דין שדנו
ראשונים אתה בא להרוס . ר׳ מנחמה בשם ר׳ ביבי כך התנו אנשי סדום ביניהם. אמרו כל אכסנאי
שהוא בא לכאן יהו בועלים אותו ונוטלים את ממונו . אפילו אותו שכתוב בו (בראשית יח) ושמרו
דרך ה׳ לעשות צדקה ומשפט אנו בועלים אותו ונוטלים את ממונו : וישלחו האנשים את ידם
ויביאו את לוט אליהם וגו׳ ואת האנשים אשר פתח הבית וגו׳. מי שהתחיל בעבירה ממנו התחילה
הפורענות . שנא׳ ואנשי סדום וגו׳ מנער ועד זקן לפיכך הכו בסנורים מקטן ועד גדול . דכוותה
(בראשית ז) וימח את כל היקום אשר על פני האדמה וגו׳ . מי שהתחיל בעבירה ממנו התחילה
הפורענות . דכוותה (במדבר ג) ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים וגו׳ . מי שהתחיל בעבירה ממנו
התחילה הפורענות . דכוותה (שם ה) וצבתה בטנה ונפלה ירכה . אבר שהתחיל בעבירה תחלה
ממנו התחילה הפורענות . דכוותה (דברים יג) הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב וגו׳ . מי

מתנות כהונה

הדס הס״ב : והא כתיב כו׳ . והם ה״א בסוף התיבה משמשת כמו
למ״ד כדאמר קרתי למה לי : לביתי . פי׳ הערוך אמבטי או אמבי
בע״ז והוא הדר ודייק לשאולה כאילו כתיב לשאול בה״א היד
השאול המיוחדת והברורה : בא ערבה . דייק מדכתיב בערב הב׳
קמוצה כאילו הוא ב׳ תיבות בא ערב . ה״ג השכן ישנים מן העבירות :
אבל בצדק פירש״י אבל אלו ישראל כמתעסקין במצות דן אותם בשעה
שעוסקין בצדקות שהוא ביום : ישב כתיב . פי׳ מהר״ר אליהו מזרחי
בפ׳ חיי שרה אילו כתיב יושב היה בינוני ופירושו היה יושב כמו
הרועה הולם עכשיו כתיב בלא וי״ו ישב הוא עבר ופירושו ישב בעת
ההיא ולכן דרשו שאותו היום מינוהו ומה שאמרו שהיה ראש דיינים
קבלה הוא בידם ולא למדוהו מן המקרא : קץ שקר . י״ל שהוא מלשון
קציר ורש״י גרס קו שקר : רב שקר ה״ג ג״כ ברש״י ז״ל : מסטירין .
נוטה דין וי״ם ויסטו : קלא פנדר . הערך הביאו ולא נתן בו טעם :
ארכי הדיינין . הראש והאדון : סק לעיל . עלה ושב למעלה :
עקמו עלי כו׳ . כלומר תעברו על מדת כבודכם ודרככם : אמר רב
הונא עקמו עלי את הדרך : עלי כמו ממנו : על טנופת נ״ג עיין
בפירש״י בחומש : כדי שיאמרו למחר ויראו הסדומים שהאבק ולא
ירגישו שלנו בתוך הבית . ופי׳ ו רחצו רגליכם . לאחר שתלאו מזה :
אין ממאנין בגדול . ולפיכך להכרכם אמרו כן תעשה : ויפצר נוטריקון
וזי אף וצרה : הדא מסייע כו׳ . דאי כר׳ יודן היאך אמר הכתוב
שהמלאכים עברו על מדתם וכאלו אליו כאלו אין דרכם להתאכסן
אלא עם אנשים השובים וק״ל : בביתו של אברהם כו׳ . וממנו למד
ובילקוט גרס גידל בבית אברהם כו׳ כלומר מגודל בביתו היה : ה״ג
ומצות אפה וגו׳ . א״ר יצחק מצות גדולה וכן הוא בילקוט מלת רבה
וקטעה ודייק מדלא אמר עוגות כמו גבי אברהם ועל כל פנים היו
עוגות מצות בלי מלח כלפי שהם ; על המלח ולא ס״ל כהאי תנא דאמר
פסח היה : דהוה אומר לה . לוט לאשתו : הב כו׳ . תן לאורחים
הללו מעט מלח והיתה אומרת לו אף המנהג הרע אתה רוצה ללמד
פה : סוניתא . פירש״י כעור ונבזה כדאמרי׳ ס״א כדא דר׳ פירוש
כעורה זו שהנה ר׳ : כל אתר כו׳ . כל עיר ועיר יש בה אנשים
טובים ורעים אבל פה כ״ם רעים : סוגייה הכוג והכלל : ה״ג
על הבית וגו׳ . וסיפיה דקרא מקטון ועד גדול : והיו המלאכים
מקבלין סנגוריא שלו : ה״ג אלהות הם אלו : כי על כן . בזכותו של
אברהם . דרש צל קורתי לשון צלי ומגיני דהו״ל בביתי כך פירש״י
ז״ל : שהטתה הבית כו׳ . ופי׳ אשתו נטתה הבית ומנעה אותם
מלהכנס לתוך הבית ולנו בצל קורה אחת משלו והבית ראויה מתנה מה :
להלן ולא כמו שדרש לעיל למעלה וכבוד : דין שדנו . וזה וישפוט
שפוט ישפוט נגד אחד המשפט והנימוס הקדום : ה״ג דרך ה׳ וסיפיה
דקרא לעשות צדקה ומשפט : בארץ מצרים וגו׳ . גרסי׳ וסיפיה
דקרא מבכור פרעה וכו׳ : וצבתה בטנה כו׳ . בטן ויכך שהתחילה
בעבירה

מהתחיל בעבירה תחלה ממנו התחילה הפורענות: וילאו למצא הפתח. אלאון המד״א(ישעי׳ יז) והי׳ כי נראה כי נלאה מואב. אינסון המד״א (שם א) נלאיתי נשא. אישתטון המד״א(ירמי׳ ד) כי אויל עמי: כי משחיתים אנחנו. ר׳ לוי בשם ר״נ מה״ש ע״י שגילו מסטורין של הקב״ה נדחו ממחיצתן קל״ח שנה. ור׳ תנחומא הוה מפיק לישנא קלה. א״ר חמא בר חנינא על שנתגאו ואמרו כי משחיתי׳ אנחנו את המקום הזה: וידבר אל חתניו וגו׳. ד׳ בנות היו לו ב׳ ארוסות וב׳ נשואות. לקוחי אכ״כ אלא לוקחי בנותיו: ויהי כמצחק בעיני חתניו. אמרו לו אדרבולין וכרבלין במדינה. ומדינה נהפכת: וכמו השחר עלה ויאיצו המלאכי׳ בלוט לאמר. א״ר חנינא משעל׳ עמוד השחר עד שיאיר המזרח אדם מהלך ד׳ מילין. מהשאיר המזרח עד שתנץ החמה ד׳ מילין. שנ׳ וכמו השחר עלה. וכתיב השמש יצא על הארץ וגו׳. ומסדום לצוער ד׳ מילין. א״ר זעירא המלאך היה מקדר לפניהם את הדרך. ומנין מהשאיר המזרח עד שתנץ החמה אדם מהלך ד׳ מילין. כמו וכמו מילתא דמיא למילתא. אר״י בר אבין אם יאמר לך אדם הדא כוכבתא דצפרא איילתא דשחרא. שקרן הוא. פעמים פוחתת ופעמים שהיא מוספת. אלא כמין תרתין קרנין דנהורא סלקין ממדינחא ומנהרין לעלמא: ואת שתי בנותיך הנמצאות וגו׳. א״ר טובי׳ בר ר״י שתי מציאות רות המואביה ונעמה העמונית. א״ר יצחק (תהלים פט) מצאתי דוד עבדי. היכן מצאתי אותו בסדום: ויתמהמה תמהון אחר תמהון. אמר כמה אבוד בכסף וזהב באבנים טובות ומרגליות הה״ד (קהלת ה) עושר שמור לבעליו לרעתו. ריב״ל אמר זה לוט ר״ש בר נחמן אמר זה קרח. ר״י בר סימון אמר זה נבות. ר׳ לוי אמר זה המן. ר׳ יצחק אמר זה שבט ראובן וגד. רבנן אמרי זה איוב דהוה עתיר ונתמסכן וחזר למה דהוה: ויחזיקו האנשים בידו וביד אשתו וביד שתי בנותיו וגו׳. מי היה זה. זה רפאל. אתיבון והא כתיב ויוציאוהו ויניחוהו וכתיב ויהי כהוציאם אותם החוצה. א״ל קרון דבתריה ויאמרו המלט על נפשך אין כתיב אלא ויאמר המלט על נפשך: ההרה המלט פן תספה. בזכות אברהם שנקרא הר שנא׳ (שיר ב) מדלג על ההרים. ואומר (מיכה ו) שמעו הרים וגו׳: ואנכי לא אוכל להמלט ההרה וגו׳ ויאמר לוט אליהם אל נא אדני. הנה מצא עבדך חן בעיניך וגו׳. ר׳ ברכיה ור׳ לוי בשם ר׳ חמא בר חנינא שני ב״א אמרו ד״א לוט וצרפית. צרפית אמרה. עד שלא באת אצלי היה הקב״ה רואה מעשי ומעשה אנשי עירי והיו מעשי רבים על אנשי בני עירי. והייתי צדקת ביניהם. עכשיו שבאת אצלי באת להזכיר את עוני ולהמית את בני. לוט אמר. עד שלא הלכתי אצל אברהם היה הקב״ה רואה מעשי ומעשה בני עירי ואני צדיק ביניהם. עכשיו שאני הולך אצל אברהם שמעשיו רבים על שלי איני יכול לעמוד בגחלתו: ואנכי לא אוכל. ר׳ ברכיה בשם ר׳ לוי מן הן תנינן כשם שהנוה הרעה בודק כך חנוה היפה בודק. מן הכא. ואנכי לא אוכל להמלט ההרה פן תדבקני וגו׳. וסדום בעומקא היא. לפום כך הוא אומר ואנכי

מתנות כהונה

בעבירה ואח״כ כל הגוף כמו שפירש״י שם: אלאון לשון לאות ועייפות: אינסון לשון קץ ומאוס כד״א והנה זועפים תרגום אונקלוס נסוין כך פי׳ הערוך: אישתטון שטו׳ ושיגעון: אויל. וילאו לשון אולת: מסטורין. סודותיו וסתריו שאמרו שנשתלחו להשחית העיר והקב״ה לא גילהו אפי׳ לאברהם: מאה ושלשים ושמנה שנה. עד שנ׳ אצל יעקב מלאכי אלהים עולי׳ ויורדי׳ בו: לישנא קלה. היה מוצא לשון קל דרך כבוד כלפי המלאכי׳ שלא גילו מסטורין אלא שתלו הגדולה בעצמה באמרם אנחנו: לקוחי משמע לקוחים כבר: לוקחי. משמע שעדיין היו לוקחים והולכים שעדיין היו ארוסות ומדכתיב חתניו משמע ששתי בנות היו לקוחות להם: אדרבלין וכרבלין במדינה. פירש״י והערוך מיני זמר כלומר העיר צהלה ושמחה והיא נהפכת בתמיה ודייק מדכתיב כמצחק: שנאמר וכמו וכו׳. הביא ראייה על שאמר מעלות השחר עד שהאיר פני המזרח ארבע מילין וה״ג בירו׳ פרק תמר נכנס הממונה בהדיא וזה לשונו מניין מעלות השחר עד שיאיר המזרח אדם מהלך ד׳ מילין שנא׳ וכמו וגו׳ עד ומניין שהאיר המזרח עד שתנץ החמה ד׳ מילין וכמו מלתא כו׳ עכ״ל וכך מצאתי שוב הגירסא בספר יפה מאוד ומה שקרא שם אילת השחר וכן משמע בספר יפה וז״ל מלשון ב״ר דקאמר משיעלה עמוד השחר עד שיאיר המזרח אדם מהלך ד׳ מילין ומירו׳ דקאמר מאילת השחר עד שיאיר המזרח אדם מהלך ד׳ מילין שמעינן דעמוד השחר הוא אילת השחר עכ״ל: וכתיב השמש יצא כו׳. וכשעלה עמוד השחר יצא מסדום דכתיב וכמו השחר עלה ויאיצו וגו׳ וכשהשמש יצא על הארץ דהיינו משהאיר פני המזרח והשמש יצא להוציא אורה על הא״ץ אז בא צוער ופריך ומסדום לצוער ד׳ מילין הם בתמיה הלא יותר הם וה״ג בהדיא בפ״ק דברכות בירושלמי והא יותר הוון ורש״י ז״ל פי׳ שהוא חמש מילין כדגרסינן בפסחים בפרק מי שהיה לדידי חזי לי ההוא אתרא והוה ה׳ מילין ומשני המלאך היה מקדר כו׳: מקדר גרסינן בירוש׳ פ״ק דברכות וביומא פ׳ אמר להם הממונה פי׳ נוקב ומשוה הגבוה והנמוך ונקל לפניהם הדרך כדאמרינן בעירובין מרדרין בהרים כדי שימהרו אורחותם ודייק מדכתיב ויאיצו כד״א ולא אץ לבא ומניין משהאיר כו׳ עד שתתפשט השמש על כל פני הארץ דהיינו הנץ החמה גם הוא ד׳ מילין ומשני מדכתיב וכמו הל״ל כמו וי״ו התוס׳ לאורויי אתא שיש עוד שיעור כשיעור שיש מעלות השחר עד יציאת השמש להוציא אור דהיינו משהאיר פני המזרח וזהו מיציאת השמש להאיר פני המזרח עד שתנץ החמה על פני כל הארץ כך יש לומר לפי הגירסא שלפנינו וכן הוא הגירסא בירושלמי בפרק אמר להם הממונה אות באות: אלא כמין כו׳. כמו שני קרניים של אור עולים מן המזרח ומאירים לעולם וזהו אילת השחר: ובירו׳ גרס שני דיקרנין ופי׳ רש״י עמודים: רות ונעמה. יוצאי׳ מבנות לוט: מצאתי דוד כו׳ שיצא מרות המואביה: כמה אבוד כו׳. והיה מפן ליטול הכל או היה יושב ותוהא במה יברור או בזה או בזה וכפירוש רש״י: זה איוב כו׳. שאבד עשרו נכפר עונותיו וא״כ העושר ההוא היה שמור לימי רעתו: זה לוט. שבכה על עשרו וע״י זה מתה אשתו שאילו הלך לו מיד לא הוה נאסר מהביט אחריו שלא התחיל פורענות׳ עדיין: שבט ראובן וגד. שע״י שהיה להם מקנה רב בחרו להם בעבר הירדן ולא נכנסו לארץ וגם אח״כ הם היו גולים תחלה כמו שדרשו חז״ל נחלה מבוהלת בראשונה וגומר: מי היה זה. שנא׳ עליו בחמלת ה׳ שכל השמות האמורים בלוט הול הון נוזה ויאמר לוט אל נא אדני כדאי׳ בפרק שבועת העדות ובמס׳ סופרים: זה רפאל. ונקרא השליח בשם משלחו וכן רבים. והא דכתיב ויחזיקו וגו׳ על רפאל וגבריאל וכפירש״י בחומש: קרון דבתריה. קראו המקרא הכתוב אחריו ויאמר המלט כרי שעיקר ההצלה ע״י אחד שגבריאל לא היה רשאי להפוך את סדום אלא אחר יציאתו מן המקום ולכן החזיק גם הוא בידו להוציאו ולא בשביל להצילו: צרפית אמרה לאליהו הנביא מה לי ולך איש האלהים כי באת להזכיר עוני: מן הן. מהיכן כלומר מניין: הנוה הרעה בודקת כו׳. כשילא אדם מנוה יפה לנוה רעה בודק את הגוף וכא לידי חולי כדאמר שמואל סוף מסכת כתובות שנוי וסת תחלת חולי:

לא אוכל להמלט ההרה. שרי בעומקא. ואינון א״ל פוק לטורא. והוא אמר הכין. הדא אמרה אפי׳ מנוה הרעה לנוה היפה. הרי שהנוה היפה בודק: הנה נא העיר הזאת קרובה לנוס שמה. ויאמר אליו הנה נשאתי פניך גם לדבר הזה. א״ר חלפתא קסרייא ומה אם לוט ע״י שכבד את המלאך נשא לו פנים. לך לא אשא פנים. מפניך ומפני אבותיך (במדבר ו) ישא ה׳ פניו אליך: מהר המלט שמה כי לא אוכל לעשות וגו׳ השמש יצא וגו׳. א״ר לוי משל למדינה שהיו לה שני פטרונין. אחד עירוני ואחד מן המדינה. וכעס עליהם המלך ובקש לרדותן. אמר המלך אם רודה אני אותם בפני בני המדינה. עכשיו הן אומרים אילו היה עירוני כאן היה מתקיים עלינו. ואילו היה בפני עירוני עכשיו הן אומרים אילו היה בן המדינה שם היה מתקיים עלינו. כך לפי שהיו סדומיים. מהם עובדים לחמה ומהם עובדים ללבנה. אמר הקב״ה אם אני רודה אותן ביום. עכשיו הם אומרים אילו היתה לבנה שם היתה מתקיימת עלינו. ואם אני רודה אותן בלילה. עכשיו הם אומרים אילו היתה החמה שם היתה מתקיימת עלינו. אלא אנקם מהם ט״ז בניסן בשעה שחמה ולבנה עומדת ברקיע. הה״ד השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה וגו׳:

פרשה נא וה׳ המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש וגו׳. כתיב (תהלים נח) כמו שבלול תמס יהלך נפל אשת בל חזו שמש וגו׳. כהדין כיליי סיליי לימצא. כשלשול הזה שהוא נמחה בצואה. כאישות זו שאינה מספקת לראות שמש עד שהיא חוזרת לעפרה. כא״א שזינתה והיא מתביישת שלא תראה עוברה והיא משליכתו בלילה קודם שלא תחזנו שמש. הה״ד השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה: וה׳ המטיר על סדום וגו׳. משל לשני מדינות שמרדו במלך אמר המלך תשרף אחת משלה. ואחת תשרף מטמיון. כך להלן (ישעיה לד) ונהפכו נחליה לזפת ועפרה לגפרית. ברם הכא וה׳ המטיר על סדום ועל עמורה וגו׳. א״ר אבון לשפחה שהיתה רודה פת בתנור. בא בן גברתה ורדת פת ונתנה לו. בא בן בנה ורדת גחלים ונתנה לו. כך להלן (שמות טז) ויאמר ה׳ אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. ברם הכא וה׳ המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש וגו׳. ר׳ חלבו בן ר׳ חילפי בר סמקאי בשם ר׳ יהודה ב״ר סימון. וה׳ המטיר על סדום זה גבריאל. מאת ה׳ מן השמים זה הקב״ה. א״ר אלעזר כ״מ שנא׳ וה׳ הוא ובית דינו. א״ר יצחק בתורה בנביאים ובכתובים מצינו שההדיוט מזכיר שמו ב׳ פעמים בפסוק אחד. בתורה (בראשית ד) ויאמר למך לנשיו. נשי אכ״כ אלא נשי למך האזנה וגו׳. בנביאים (מ״א א) ויאמר המלך להם קחו עמכם את עבדי אדניכם והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי וגו׳. את בן המלך אכ״כ אלא את שלמה בני. בכתובים דכתיב (אסתר ח) כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך. ואת תמיה שהקב״ה מזכיר שמו שני פעמים בפסוק אחד: גפרית ואש. הה״ד (תהלים יא) ימטר על רשעים פחים אש וגפרית וגו׳. פחים גומרין ומצדין. אש וגפרית א״ר יודן מפני מה אדם מריח ריח גפרית ונפשו סולדת עליו. למה שהיא יודעת שהיא נידונת בה לע״ל שנאמר (שם) מנת כוסם. ר׳ ישמעאל בר נחמן משום ר׳ יונתן כפיילי פיטרין לאחר המרחץ: א״ר חנינא אין דבר רע יורד מלמעלה. אתיבון והכתיב (תהלים קמח) אש וברד שלג וקיטור. א״ל רוח סערה הוא שעושה דברו. מילתא דרשב״ל פליגא אהא דא״ר חנינא בן פזי דאמר רשב״ל (דברים כח) יפתח ה׳ לך את אוצרו הטוב. מכאן שיש לו אוצרות אחרים. מאת ה׳ מן השמים כמרתק מן גבר: ויהפוך את הערים האל. ר׳ לוי בשם רשב״ל חמשת הכרכים הללו היו יושבות על צור אחד. שלח מלאך את ידו והפכן. הה״ד (איוב כח) בחלמיש שלח ידו הפך משרש הרים. תרין אמוראי פליגי. ח״א בחלמיש של יד. וח״א בחלמיש של אצבע קטנה. א״ר יהושע וצמח האדמה. אפי׳ צמחי אדמה לקו. אמר ריב״ל עד עכשיו

מתנות כהונה

מעיי׳ אפי׳ מרעה לטובה: לפום כו׳. לפי׳ הוא אומר לו להמלט ההרה ש״מ סדום בעמק היה: ואינון אמרו כו׳. והם אמרו לו לא לך אל ההר שאם האויר טוב ויפה מן העמק והוא אמר הכין לא אוכל בתמי׳: רב חלפת׳ קסרייא. ממקום קסרייא: ומה אם לוט וכו׳. כך אמר הקב״ה לישראל: מפניך כלו׳ מפני מעשיך הטובי׳: פטרונין. אדונים מל׳ פטרון: וחד עירוני גרסי׳. עירוני מכפר: מדינה כרך גדול וכעס המלך על בני המדינה: היה מתקיי׳. מתקומ׳ עלינו להצילנו: בט״ז בניסן. כמ״ד פסח הי׳: השמש יצא. ואז הלבנה עדיין עומדת ברקיע: כהדין כיליי סיליי לימצא. שלשתן מיני שרצים הם ופירש״י בחומט המומט לימצא: כשלשול. הוא שרץ קטן ומצאתי באב״א שיוצאין ממנו רירין וכואה עד שהוא נמחה ונמס ומת ורש״י פי׳ בפ״ק דמ״ק כי כן מנהג החומט כשהיא יוצא׳ חוץ מנרתיקה וא״כ הוא ג״כ מין שבלול דהיינו חומט: אישות. בריה שאין לו עינים ודרש אשת כמו אישות ועי׳ בפרש״י בתלים: כא״א. דרש נפל אשת. נפל של אשת. כך הסדומי׳ נימוקו מן העול׳ עדשלא יצא השמש על הארץ דכתיב השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה וסדום ובנותי׳ כבר נימוקו: משלה. משל שלהם: מטמיון, מתוך אוצר המלך: להלן גבי אדום: ה״ג בא בנה. והסדומיים היו עובדי׳ לחמה וללבנה ולכל צבא השמים ומשמים המטיר עליהם אש וגפרית ועל בני ישראל שעובדי׳ לרוכב השמים: הקב״ה המטי׳ לחם מן השמים: זה גבריאל. והשליח נקרא בשם שולחו וכן פי׳ הרמב״ן ז״ל: ויאמר למך כו׳ הרי שהכתוב מזכיר שם הדיוט ב׳ פעמים והיה יכול לו׳ נשיו: עבדי אדוניכם. וכבר כתי׳ ויאמר המלך והל״ל מעבדי: את בן המלך אין כתיב כאן. בא לו׳ שלא יקשה שיאמר ג״כ את בן המלך כיון שדבר נסתר בלשון עבדי אדוניכם ואמר שהוא משום שלא יובן על בן מלך אחר ולא יפול טעות וערעור במלכות שלמה לו׳ שאביו לא צוה להמליכו כך יש ליישבו: גומרין תרגום של פחם: ומצדין מצודות כד״א הפח נשבר ובילקוט תלים גרס גומרין כד״א פחי׳ לגחלי׳ ועצי׳ לאש: מצדין כד״א כמהר צפור אל פח: סולדת נשרף ונבהל מפניו: בפיילי פיטרין. פירש״י והערוך כוס משקה של בשמים ששותין לאחר המרחץ כן ישקם ה׳ יתברך בצמא פורענותם לעתיד לכך כתיב מנת כוסם: איתיבון כו׳. כמרתק כו׳ כאבן המושלך בכח מן הגבר: מרתק פי׳ הערוך אגרוף: חמשת הכרכים כו׳. עם צוער היו חמשה. שלח מלאך ידו והפכן אותן ארבע הנהפכים והמזרחי תמה על הגירסא: בחלמיש של יד. זה אצבע אחד: בחלמיש של אצבע. פירש״י בקומץ של אצבע ובילקוט איוב גרסי׳ חד אמר בחלמיש שלח ידו וחד אמ׳ בחלמיש שלא אצבע ובילקוט סדר זה מסיים בו אפיק למ״ד מהלמ״ש והוא מחומש

אם יקלוט אדם מטר מאוירה של סדום ויתן בערוגה אינה מצמחת: ותבט אשתו מאחריו. ר'
יצחק אמר שחטאה במלח. באותה הלילה שבאו המלאכים אל לוט מה היא עושה. הולכת אל
כל שכינותיה ואומרת להן תנו לי מלח שיש לנו אורחים. והיא מתכוונת שיכירו בהן אנשי העיר
ע"כ ותהי נציב מלח: ויהי בשחת אלהים את ערי הככר ויזכור אלהים את אברהם וישלח את
לוט. מה זכירה נזכר לו ללוט. שתיקה ששתק לאברהם בשעה שאמר אברהם על שרה אשתו
אחותי היא והיה יודע ושותק: מתוך ההפכה: רשב"נ אמר שהיה שרוי בהן. רבנן אמרי שהיה
מלוה להן ברבית: ויעל לוט מצוער וישב בהר. הה"ד (תהלים נז) למנצח אל תשחת לדוד מכתם
בברחו מפני שאול במערה. אמר לפניו רבון העולמים עד שלא נכנסתי למערה עשית חסד עם
אחרים בשבילי. עכשיו שאני נתון במערה יהי רצון מלפניך אל תשחת: ותאמר הבכירה אל
הצעירה אבינו זקן וגו'. שהיו סבורות שנתכלה העולם כדור המבול: לכה נשקה את אבינו יין
וגו'. ר' תנחומא משום ר' שמואל ונחיה מאבינו זרע ונחיה מאבינו בן אכ"כ אלא ונחיה מאבינו
זרע. אותו זרע שהוא בא ממקום אחר. ואי זה זה מלך המשיח: ותשקין את אביהן יין וגו' נקוד
על וא"ו של ובקומה שבשכבה לא ידע בקומה ידע: ויהי ממחרת ותאמר הבכירה אל הצעירה
וגו' מנין היה להם יין במערה. אלא ממה שהיין מרובה להן היו מחביאין אותו במערות. אמר
ריב"ס נעשה להם מעין דוגמא של העוה"ב המד"א (יואל ג) והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס:
ותהרין שתי בנות לוט מאביהן. א"ר אלעזר לעולם אין האשה מתעברת מביאה ראשונה. אתיבון
והא כתיב ותהרין שתי בנות לוט מאביהן. א"ר תנחומא שלטו בעצמן והוציאו ערותן ונתעברו
כמביאה שניה. א"ר נחמן בר חנין כל מי שהוא להוט אחר בולמוס של עריות סוף שמאכילין
אותו מבשרו: ר' יודן דמן גלייא ורשב"נ תרויהון אמרי משום ר' אליהועיני אין אנו יודעים אם
לוט נתאוה לבנותיו אם בנותיו נתאוו לו. מן מה דכתיב (משלי יח) לתאוה יבקש נפרד. הוי לוט
נתאוה לבנותיו ובנותיו לא נתאוו לו. ר' תנחומא בר ר' חייא משום ר' הושיעא תורגמנא אין
כל שבת ושבת שאין קורין בה פרשתו של לוט. מ"ט (שם) בכל תושיה יתגלע. א"ר אחא התגלעו
אכ"כ אלא יתגלע. האנשים נתרחקו והנשים נתקרבו: הה"ד (ירמיה מח) אני ידעתי נאום ה'
עברתו ולא כן בדיו לא כן עשו. ר' הונא בר פפא ור"ס. ר"ה אמר מתחילת עיבורו של מואב
לא היה לשם זנות אלא לש"ש. שנא' לא כן בדיו עשו לש"ש אלא לשם זנות שנ' (במדבר כה) וישב
ישראל בשטים ויחל העם לזנות וגו'. ר' סימון אמר מתחילת עיבורו של מואב לא היה לשם
שמים אלא לשם זנות שנא' עברתו ולא כן בדיו. לא עשו כן בדיו לשם זנות אלא לשם שמים.
שנא' (רות ג) ותרד הגורן ותעש ככל אשר צותה חמותה. א"ר לוי אם תחלתו של מואב לשם
זנות גם סיפו היה לשם זנות. בדיו לא כן עשו וישב ישראל בשטים וגו'. ואם מתחילת עיבורו
לשם שמים אף סופו לשם שמים. בדיו לא כן עשו שנא' ותרד הגורן וגו': ותלד הבכירה בן
וגו'. ר' יודן משם ר' איבו הבכירה ע"י שביזתה כבוד אביה ואמרה שמו מואב מאב אמר הכתוב
(דברים ב) אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה. מלחמה אי אתה עושה עמהן.
אבל אתה מפתק הנהרות שלהן. שורף גדישים שלהן באש. אבל הצעירה ע"י שחסתה על כבוד
אביה ואמרה ותקרא שמו בן עמי בן מי שהיה עמי אמר הכתוב (שם) אל תצורם ואל תתגר בם.
כל עיקר. א"ר יהודה ב"ר סימון ור' חנין בשם ר' יוחנן בנותיו של לוט הולכות לעבור עבירה
ונתפקדו. באיזה זכות. בזכות מואב מי אב שנא' באברהם (בראשית יז) כי אב המון גוים נתתיך:

פרשה נב ויסע משם אברהם ארצה הנגב. ר' אבון פתח (איוב יד) ואולם הר נופל יבול וצור
יעתק ממקומו. ואולם הר נופל. זה לוט שנפל מהר. וצור. זה אברהם. יעתק
ממקומו פנה ממקומו. לפי שהרב מקומה של סדום פסקו העוברים והשבים. ואמר מה אני מפסיק
צדקה מביתי הלך ונטע לו אהל בגרר. הה"ד ויסע משם אברהם וגו': אח נפשע מקרית עוז
(משלי יח) אח זה לוט שהיה בן אחיו של אברהם. נפשע מקרית עוז. פשעת באברהם כפרת ביה

מתנות כהונה

כלומר אחת מחמש הצבעות: מתוך ההפכה וגו' ודייק סיפיה דקרא
אחר ישב בכן לוט והיאך אפשר לו לישב בכולן ומשני שרוי בכולן
פעמים פה ופעמים פה מלוה להם ברבית. וישובו וקיומו היה מן כל
הערים האלו: עד שלא נכנסתי כו'. דייק מדכתיב אל תשחת כלו'
אל תשחית דרך הלזה שקדומה שעשית לאחרים בשבילי: שהוא בא
ממקום אחר כו'. דדרים זרע מלשון זרות וזהו מלך המשיח שבא
מפסול משפחה ממואב וכן משמע בפירש"י ברות: בקומה ידע.
פי' רש"י בתומה ואעפ"כ לא נמנע למחרת מלשתות: מרובה להן.
לאנשי סדום ועמורה: נעשה להם מעין כו'. פירש"י בתמה כדי
שיצאו ב' אומו' מהן עמון ומוא': והוציאו ערותן. בתולים' כדי
שיתעברו מיד: בולמוס רבוי תאו' ורעבון: מאכילין אות' מבשרו.
פירש"י כלומר סוף שמזנה עם קרובתיו ובנותיו שהם בשר מבשרו
ולוט הי' להוט אחר הזנות כדמפרש ואזיל ועוד יש לפרש שבנותיו
היו להוטי' אחר הזנות ולפי' שהלכו לשלוט בעצמן להסיר בתוליהן

וכן הוא בילקוט בהדיא: לא נתאוו לו. וכל מחשבתן לא היה אלא
משום ישוב העולם שסברו שנתכלה העולם כלו כדלעיל: אין כל שבת
כו'. אולי היה כך מנהגם כדי להפרים העם מעריות ודוגמא זה פי'
הא"ח: יתגלע גר' יתגלע כינוי ליחיד נסתר רמז שהוא ודוגמתו
שהם הזכרים נתרחקו ולא הנקיבות כמו שדרשו הז"ל עמוני ולא
עמונית: ועברתו לשון הריון ועיבור ועברון עבר פירשו לשון
זמורות: א"ר ר' לוי כו'. בדיו לא כן עשה בתמיה ובכתיב וישב
ישראל וגו' וכן בדיו לא כן עשו בתמיה ובכתיב ותרד הגורן:
מפתק מקלקלין יד הנהר ובמים הולכים להם. כדאמרי' בפ"ק דשבת
ופותקין מים לגנה: בן מי שהיה עמי. העי"ן בחיר"ק: ונתפקדו
בהריון ולידה: מי אב. מי שנקרא אב: שנפל מהר. פירש"י נפילתו
והסרונו בא לו ממה שעשה בהר: זה אברהם. שנקרא צור שנאמר
הביטו אל צור חצבתם: ה"ג בילקו' סדר זה יעתק ממקומו שגרם לו
שפנה ממקומו ד"א לפי כו': שגרם לו שנתביישו ממנו על אודותיו

שקרת ביה. ומה יהב לך ומדנים כבריה ארמון. הביא עליו מדנים כבריחי בהמ"ק. מה להלן (דה"ב כג) ולא יבא טמא אף כאן לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה': ד א ויסע משם אברהם, (שם י) וחכם לב יקח מצות. חכם לב זה אברהם. יקח מצות לפי שהרב מקומה של סדום ופסקו העוברים והשבים ולא חסר קלורין שלו כלום. אמר מה אני מפסיק צדקה מביתי הלך ונטה לו אהל בגרר. (שם) ואויל שפתים ילבט זה לוט שהיה אויל בשפתיו שהיה צריך לומר לבנותיו דבר שלקה בו העולם אנו באים לעשות. אלא ילבט מה גרם לו. ילבט הביא עליו לבטי לבוטים. מה להלן (דה"ב כג) לא יבא טמא לכל דבר אף כאן לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'. ויסע משם אברהם. פנה מפני ריח רע. שהיו אומרין לוט בן אחי אברהם בא על שתי בנותיו: ארצה הנגב. ז' שמות נקראו לו. דרום. נגב. תימן. הדר. ים. וימין. וסניים (נ"א וסנינים). התיבון והכתיב (תהלים עה) ולא ממדבר הרים. א"ל אף הוא דרום הוא: א"ר חייא בר אבא עבר הוית קמי כנישתא דצפרין שמעית מינוקא יתיבין וקריין ויסע משם אברהם. אמרתי גדולים דברי הכמים שאמרו הוי זהיר בגחלתן שלא תכוה שנשיכתן וכו' וכל דבריהם כגחלי אש. שמשעה שפירש אבינו אברהם מלוט היתה פרישתו פרישת עולם: ויגר בגרר. בגרדיקי: ויאמר אברהם אל שרה אשתו אחותי היא. על כרחה שלא בטובתה: ויבא אלהים וגו' בחלום הלילה. א ר יוסי אין הקב"ה נגלה על נביאי עכו"ם אלא בשעה שדרך בני אדם לפרוש זה מזה. הה"ד (איוב ד) בשעיפים מהזיונות לילה. ואלי דבר יגונב וגו'. מה בין נביאי ישראל לנביאי עכו"ם ר' חנינא בר פפא ורבנן. רחב"פ אמר משל למלך שהיה נתון הוא ואוהבו בטרקלין ווילון מונח ביניהם. כ"ז שהיה רוצה לדבר עם אוהבו היה קופל את הוילון ומדבר עמו. אבל לנביאי עכו"ם אינו מקפל אותו אלא מדבר עמהם מאחרי הוילון. ורבנן אמרי למלך שהיה לו אשה ופלגש כשהוא הולך אצל אשתו הוא הולך בפרהסיא וכשהוא הולך אצל פלגשו הולך במטמוניות. כך אין הקב"ה נגלה על נביאי עכו"ם אלא בלילה. (במדבר כב) ויבא אלהים אל בלעם לילה. (בראשית לא) ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה. (שם כ) ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה. מה בין נביאי ישראל לנביאי עכו"ם. ר' חמא ב"ר חנינא ור' יששכר דכפר מנדי. ר' חמא אמר אין הקב"ה נגלה על נביאי עכו"ם אלא בחצי דיבור המד"א (במדבר כג) ויקר אלהים אל בלעם. א"ר יששכר דכפר מנדי אין הלשון הזה ויקר אלא לשון טומאה המד"א (דברים כג) כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה. אבל נביאי ישראל בדיבור שלם בלשון חיבה בלשון קדושה בלשון שמה"ש מקלסין אותו. שנא' (ישעיה ו) וקרא זה אל זה ואמר קדוש וגו'. א"ר יוסי בן ביבא (משלי טו) רחוק ה' מרשעים. אלו נביאי עכו"ם. ותפלת צדיקים ישמע. אלו נביאי ישראל: ויבא אלהים אל אבימלך ויאמר לו הנך מת על האשה וגו'. מכאן שאין התראה בבני נח: והיא בעולת בעל א"ר אחא בעלה נתעטר בה והיא לא נתעטרה בבעלה. רבנן אמרי מרתא דבעלה. בכ"מ האיש גוזר ברם הכא כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה: ואבימלך לא קרב אליה וגו' הגוי גם צדיק תהרוג. אמר אם כך דנת לדור המבול ולדור הפלגה צדיקים היו. א"ר ברכיה אי גוי זה תהרוג צדיק תהרוג הלא הוא אמר לי וגו'. והיא גם היא. היא וחמריה וגמליה ובני ביתה ואנשי ביתה כולם אמרו כן: בתם לבבי. הדא אמרת משמוש ידים היה: ויאמר אליו האלהים בחלום גם אנכי ידעתי וגו'. ואחשוך גם אנכי אותך מחטא לי. ר' יצחק אמר מחטא לי מחטונך לי: על כן לא נתתיך. משל לגבור רוכב על הסוס והסוס רץ וראה תינוק אחד מושלך ומשך הסוס ולא הזיק את התינוק. למי הכל מקלסין לסוס או לרוכב. לא לרוכב. כך על כן לא נתתיך לנגוע אליה מחטא לי. מחטונך לי. יצרך המחטיאך בידי הוא מסור ואני מנעתיך מלחטא משכתיך מן החטא. והשבח שלי הוא ולא שלך: ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא. א"ל מי מפייסו שלא נגעתי בה. א ל כי נביא הוא. א"ל מי מודיע לכל. א"ל ויתפלל בעדך וחיה: ואם אינך משיב דע כי מות תמות. מיכן שאין התראה בבני נח: וישכם אבימלך בבקר וגו'. א"ר חנין לפי שהיו רואים עשנה של סדום עולה ככבשן האש אמרו תאמר אותן

מתנות כהונה

פס בנותיו: פשעת כו' נפשע דרש בלשון נוטריקון: קלורין. פי' בערוך אוצר ועיין לקמן פרשה נ"ד: שלקה בו העולם. בימי דור המבול שנא' כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ: לבטי לבוטים. ענין השלון ויגיעה כך פירשו רש"י והרא"ש בכפר מסלי: תימן. אדרי תימן: ולא ממדבר הרים. וזהו רוח דרומית כדפי' שם הרא"ש: אף הוא דרום. דרום לשון דר רום וכן הרים: עם הוינה. גרסי' פי' עובר הייתי לפני בית הכנסת של ציפורי ושמעתי תינוקות של בית רבן יושבים וקורים ויסע כו': פרישת עולם. שלא זכה לידבק בזרע אברהם שנא' לא יבא עמוני ומואבי: בגרדקי. פי' בערוך תרגום ירושלמי מן גרר הוא גרדקי והאיתי בתרגום ירושלמי שלפנינו וכתב בו ..לך גרר מלכא דערד והוא נ"ל דגרר: ע"כ שלא בטובתה. פירש"י בחומש ש רי לא נטל ממנה רשות כמו בבואם למצרים: ומדבר עמו. פנים אל פנים וכן הוא בויקרא רבה פרשה א' בהדיא: אלא בלילה. אבל לנביאי ישראל ביום ועיין בויקרא רבה פרשה ב': אלא לשון טומאה. פירש"י שהיה דומה לפני הקב"ה כאילו מדבר עם טמא: שאין התראה כו'. אינם צריכים התראה שהרי א"ל מת אתה אע"פ שלא הותרה: אם כך דנת של חטאים כא לו צדיקים היו. ולא בדין דנתם ודייק מדכתיב גוי שהרי לא א"ל כמלאך כי אם הנך מת וכן משמע בב הורי מהר"ר אליהו מזרחי. אם גוי זה תהרוג. על עצמו אמר כן: וחמריה כו'. בני אדם מוליכים החמורים ו. גמלים ודייק מדכתיב גם: ה"ג בתם לבבי וגו'. ובסיפיה דקרא ובנקיון כפים קדרים על משמוש ידים ובפירש"י בשם תנחומא דייק לה מדכתיב לבי וק גם אני ידעתי כי בתם לבבך עשית זאת ואילו נקיון כפים לא קאמר במע נינה שהיה משמוש ידים בברה: מחטונך לי. יצרך המחטיא אותך לי וברשותי הוא כדמפרש ואזיל: מי מפייס. לאברהם שיאמין שלא נגעתי בה: ויתפלל

המלאכים שנשתלחו לסדום באו לכאן לפיכך וייראו האנשים מאד : ויקרא אבימלך לאברהם
ויאמר לו מה עשית לנו ומה חטאתי לך וגו'. המד"א ה"ד מת על האשה אשר לקחת וגו'. ומה חטאתי
לך. ואם אינך משיב דע כי מות תמות. כי הבאת עלי ועל ממלכתי חטאה גדולה. כי עצור
עצר ה' בעד כל רחם לבית אבימלך. מעשים אשר לא יעשו א"ר הלבו בכל מקום היתה רווחה
מקדמתך וכאן קדמך רעבון : מעשים אשר לא יעשו. ויאמר אבימלך לאברהם מה ראית כי
עשית את הדבר וגו'. ויאמר אברהם כי אמרתי רק אין יראת אלהים. וגם אמנה אחותי בת
אבי היא. בשיטתן השיבן : ויהי כאשר התעו אותי אלהים מבית אבי וגו'. א"ר הנין הלואי
נדרוש הדין קריא תלת אפין וניפוק ידוי. בשעה שבקשו או"ה ליזדווג לי עד שאני בבית אבי
נתקיים עלי הקב"ה. ובשעה שבקשו או"ה להתעות אותי. נגלה עלי הקב"ה ואמר לי לך לך.
ובשעה שבקשו או"ה להתעות אותי מדרכיו של הקב"ה העמיד להם שני גדולים משל בית אבא
שם ועבר והיו מתרים בהם : ויקח אבימלך צאן ובקר וגו' ולשרה אמר הנה נתתי אלף כסף
לאחיך. א"ר יהודה בר ר' אילעאי אזלת למצרים סחרת בה אתית להכא וסחרת בה. אם ממון
את בעי הא לך ממון וכסי מינה עינא : הנה הוא לך כסות עינים. א"ר יוחנן עשה לה כסות
שיהיו הכל מביטין בכסותה ולא בנויה. כסות עינים. כסות. שהיא עשויה עינים עינים. ר'
ברכיה אמר עשאה מטרונה כסות שהיא מכוסה מן העין. ר"ל אמר בקש להקנותה בפני בעלה
לומר כל השנים הללו היא עמו ולא עשה לה דבר וזה לילה אחת עשה לה את כל הכבוד הזה.
ד"א אמר להם אתם כסיתם מני את העין. בן שאתם מעמידים יהא כסוי עינים : ואת כל
ונכחת. א"ל כבר תוכחתיה דההוא גברא גביה דתנן המורדת על בעלה פוחתין לה מכתובתה
ז' דינרין בשבת. ולמה ז' דינרין כנגד ז' מלאכות שהאשה עושה לבעלה. טוחנת. ואופה. ומבשלת.
ומכבסת. ומניקה את בנה. ומצעת לו את המטה. ועושה בצמר לפיכך ז'. וכן המורד על
אשתו מוסיפין לה על כתובתה ג' דינרין בשבת. למה ג' כנגד ג' דברים שהוא מתחייב לה
שאר כסות ועונה לפיכך ג'. אמור שהכניסה לו עבדים ושפחות אינה מתחייבת לו כלום. אמור
שלא נתן לה לא שאר לא עונה לא כסות אינו מתחייב לה כלום. א"ר יוחנן צערו של איש
מרובה מצערה של אשה הה"ד (שופטים טז) ויהי כי הציקה לו בדבריה כל הימים ותאלצהו. שהיתה
שומטת עצמה מתחתיו. ותקצר נפשו למות. אבל היא לא קצרה נפשה. שהיתה עושה
צרכיה ממקום אחר : ויתפלל אברהם אל האלהים. א"ר חמא ב"ר חנינא מתחילת הספר ועד
כאן לא נאמר בלשון הזה כיון שהתפלל א"א הותר הקשר הזה : כי עצור עצר. נאמר עצירה
בפה. עצירה בגרון. עצירה באוזן. עצירה מלמעלה. עצירה מלמטה. והכל אומרים על דבר
שרה אשת אברהם. א"ר ברכיה עלו דטולמוסין למקרב למסאנא דמטרונה. כל אותה הלילה
היתה שרה שטוחה על פניה ואומרת רבון העולמים אברהם יצא בהבטחה ואני יצאתי באמונה.
אברהם חוץ לסירה ואני נתונה בסירה. א"ל הקב"ה כל מה שאני עושה בשבילך אני עושה.
והכל אומרים על דבר שרה אשת אברהם. א"ר לוי כל אותה הלילה היה מלאך עומד ומגלב
בידו. והיה מתיעץ בשרה אם אמרה ליה מחי מחי. ואם אמרה ליה שבוק הוה שביק. כ"כ למה

מתנות כהונה

ויתפלל בעדך. פירש"י ויתפרסם הדבר לכל: ה"ג ויאמר לו מה עשית לנו. הוך כו': בכל מקום. שבאת שמה היתה ריוח וכל טוב וכאן רעבון קדמך ונראה דדריש עצור יתירה כד"א ועצר את השמים וזהו מעשים שלא היו רגילין ליעשו' על ידך עשית עמדי: בשיטתן השיבן. פירש"י והערוך ערך את שבנ"ך לא היו נוהגי' איסור באשת האב רק באשת האם: הלואי כו'. מי יתן שנדרוש אותו בג' פני' ונצא ידי חובתו לכוין האמ': ליזדווג לי. פירש"י בפ' פירקי ר"א שנמצא עשר שני' שבעוד שהי' קטן בקשו גדולי מלכו' והקוסמי' להרגו. ה"ג בפירש"י עלי הקב"ה ובשע' שבקשו או"ה לענו' אותי העמיד להם שני גדולי הדור ש' ועבר והיו מתרי' בהם ובשע' שבקשו או"ה להתעו' אותי נגלה עלי הקב"ה ואמר לי לך לך: לענות אותי פירש"י בש' פרקי ר"א אלמלא שהתרו בהם שם ועבר היו מיסרי' אותו ביסורי' קשים: אזלת למצרי' כו' כשהלכ' למצרים עשית סחורה עמה שנאמר ולאבר' הטיב בעבורה וגו': עכשיו בא' לכאן. ועשי' גם פה סחור' עמה ופירש"י וז"ל כתיב ויקח אבימלך צאן ובקר צאן נתן לו ולא מצינו שנתן לו כסף וזהב ולשר' אמר הנ' נתתי אלף כסף לאחיך והלא לא נתן לו אלא בקר וצאן ולא כסף וזהב אלא כך אמר הלכת למצרים ונתן לך פרעה כסף וזהב ובאת לכאן וסחרת בה ג"כ ואי ממון אתה רוצה הילך לך כו': ה"ג בילקוט תא לך ממון וכסי עיניך מנאי. דבר אחר הנה וגומר: מביטין בה כסות יפה מצוייר שיהו כל עינים מביטין בו ולא בה כדי שלא תבא עוד לידי תקלה וכדמפרש ואזיל כסות כו': ה"ג רש"י וז"ל כסות שהיא עושה עינים שיהיו הכל מביטין בו והרד"ק בספר השרשים מביא גירסא ככתוב פה ופי' בו הנה נתתי אלף כסף לאחיך שיקנה לך בו כסות נאה שהיא עשויה עיניה עינים וכן פי' בשם ר' סעדיה כתנות תשבץ מעשה רקמה עשוי עינים ו.ן בלשון ערבא נקרא עין: עשאה מטרונ'. אבימלך הלבישה לבוש מלכות כמטרונ' כדי שייראו ממנה מלשלוט בה עוד יד ובילקוט וכן גירס' רש"י בהדיא רבי ברכי' אמר נטל לבוש מלכו' והלבישה ועשא' מטרונה למ' כדי שלא יתגע אד' אות' אלא יהיו שומעין שהיא מלכ' ומתייראין לתבוע אות' ע"כ וזהו שאמר. כסו' שהוא מכוס' כלומר שמעת' לא יתן אד' עינו בה: להקנותה ל' קנא': כסיתם מיני א' העין שלא גלית' לי שלא אם ואמו' אתם והכי אית' בפ' המובא בהדי'. ה"ג בילקוט ורש"י אמר לה' כבר תוכחתי' כו' ופירש"י כלו' מפני מה אין לה כסו' והלא האיש מצווי לעשו' לאשתו אלו ג' דברי': ה"ג בירושלמי דפ' אע"פ שהפועל המעיין לייסב היא ע"י שנתחייב' לו ז' הוא פוח' ממנ' ז' הוא ע"י שהוא חייב ל' שלש' מוסיף ל' ג' הגע עצמך שהכניס' לו עבדי' הרי אינ' חייב' כלו' הגע עצמך שהתנ' עמ' שאין לה עליו שאר כסו' ועונ' הרי אינו חייב לה כלום מאי כדון כדא"ר יוחנן צערו של איש כלומר וא"כ למ' כשהיא מורד' עליו מן התשמיש פוחתין לה ז' וכשהוא מורד עלי' אינו מוסיף לה כי אם ג' ומשני כשהוא מונע ממנ' תשמישה אין לה כ"כ צער כמו שיש לו כשהיא מונע' ממנו. ה"ג בירושלמי והיא לא קצר' נפשה ויש אומרי' שהית' כו': לא נאמר בל' הזה. פירש"י שוכח אדם מתפלל על אחרים: ה"ג עצור עצירה בפה וכו'. בפה מלדבר בגרון מלאכול בעין מלראות באוזן מלשמוע מלמעלה מלמטה. קטנים וגדולים כן פרש"י: עלו דטולמסון כו'. מצאתי בשם רש"י ז"ל טולמסין בל' יון דוחקין ורבי ברכיה נתן טעם למה לקו בני ביתו ואמרו על שאמרו זה את זה בפני המלך לאמר נראה היוכל המלך לנגוע במנעלה של שרה כדאמרינן גבי פרעה בשעה שבא לשלוף מנעלה פרחה עליו צרעת ועל שדחקו את המלך בדברים אלו לקו הכל בפ"ק דכתובות הביא רש"י ז"ל גירסת כספי טורמיסין ופי' בו אנשים רקים כמו שכתבתי לעיל בפ' מ"א בשם הערוך: ה"ג מחי הוה מחי. וכל זה כפול לעיל פ' מ"א: ה"ג

שהיתה אומרת לו א"א אני ולא היה פורש. ר' אלעזר תני לה משום ר' אליעזר שמענו בפרעה שלקה בצרעת ואבימלך שלקה בעיצור. מנין שהכל לקו בזה ובזה. ת"ל על דבר שרה אשת אברהם גזירה שוה:

פרשה נג וה' פקד את שרה כאשר אמר. זה ש"ה (יחזקאל יז) וידעו כל עצי השדה כי אני ה' השפלתי עץ גבוה הגבהתי עץ שפל. א"ר יודן לא כדין דאמרין ולא עבדין אלא (שם כב) אני ה' דברתי ועשיתי. א"ר ברכיה אני ה' דברתי ועשיתי והיכן דיבר. למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן. וידעו כל עצי השדה אלו הבריות. המד"א (דברים כ) כי האדם עץ השדה. כי אני ה' השפלתי עץ גבוה זה אבימלך. הגבהתי עץ שפל זה אברהם. הובשתי עץ לח אלו נשי אבימלך דכתי' כי עצר עצר ה' וגו'. הפרחתי עץ יבש זו שרה. אני ה' דברתי היכן דיבר למועד אשוב אליך. ועשיתי הה"ד ויעש ה' לשרה כאשר דבר: האנוש מאלוה יצדק אם מעושהו יטהר גבר (איוב ד). וכי אפשר לאדם להיו' צדיק יותר מבוראו. אם מעושהו יטהר גבר וכי אפש' לאדם להיות טהור יותר מבוראו. מה אלישע אומר לשונמית (מ"ב ד) למועד הזה כעת חיה את חובקת בן. א"ל (שם) אל אדוני איש האלהים אל תכזב בשפחתך. אותן המלאכים שבשרו את שרה כך א"ל למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן. אמר לה אותן המלאכים היו יודעים שהם חיים וקיימים לעולם אמרו למועד אשוב אליך. אבל אני שאני ב"ו קיים היום מת למחר. בין חי בין מת למועד הזה את חובקת בן. מה כתי' שם ותהר ותלד בן למועד הזה כעת חיה אשר דבר אליה אלישע. דבריו של ב"ו מתקיים ודבריו של הקב"ה אין מתקיימין. וה' פקד את שרה כאשר אמר וגו': כי תאנה לא תפרח ואין יבול בגפנים כחש מעשה זית ושדמות לא עשה וגו' (חבקוק ג) כי תאנה לא תפרח. זה אברהם. המד"א (הושע ט) כבכורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם. ואין יבול בגפנים זו שרה. המד"א (תהלים קכח) אשתך כגפן פוריה וגו'. כחש מעשה זית. אותן המלאכי' שבשרו את שרה האירו פניה כזית כחשי' היו. אלא שדמו' לא עשו אוכל. אותן השדי' המתי' לא עשו אוכל. (חבקוק ג) גזר ממכלה צאן המד"א (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם. אלא ואין בקר ברפתים המד"א (הושע י) ואפרי' עגלה מלומדה אוהבתי לדוש. חזרה שרה ואמרה מה אני מובדה סברי מן בריי. אלא (חבקוק ג) ואני בה' אעלוזה אגילה באלהי ישעי. א"ל הקב"ה את לא אובדית סיבריך. אף אנא איני מובד ית סיבריך. אלא וה' פקד את שרה: וה' פקד את שרה וגו'. (ישעי' מ) יבש חציר נבל ציץ וגו'. יבש חצירו של אבימלך ונבל ציצו. ודבר אלהינו יקום לעולם וה' פקד את שרה כאשר אמר. (תהלים קיט) לעולם ה' דברך נצב בשמים. הא בארץ לא. אלא מה שאמרת לאברהם בשמים למועד אשוב אליך כעת חיה. ר' נחמן דיפו משם ר' יעקב דקיסרין פתח (שם פ) אלהים צבאות שוב נא הבט משמים וראה ופקוד גפן זאת. שוב ועשה מה שאמרת לאברהם הבט נא השמימה וספור הכוכבים. ופקוד גפן זאת וה' פקד את שרה: ר' שמואל בר נחמן פתח (במדבר כג) לא איש אל ויכזב ובן אדם ויתנחם. א"ר שמואל הפסוק הזה לא ראשו סופו ולא סופו ראשו. לא איש אל ויכזב וגו' ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה. אלא בשעה שהקב"ה גוזר להביא טובה לעולם לא איש אל ויכזב. ובשעה שהוא גוזר להביא רעה ההוא אמר ולא יעשה. בשעה שאמר לאברהם כי ביצחק יקרא לך זרע לא איש אל ויכזב. ובשעה שאמר לו קח נא את בנך את יחידך ההוא אמר ולא יעשה. בשעה שאמר הקב"ה למשה (שמות ג) פקוד פקדתי אתכם לא איש אל ויכזב. ובשעה שאמר לו הקב"ה (דברים ט) הרף ממני ואשמידם ההוא אמר ולא יעשה. בשעה שאמר הקב"ה לאברהם וגם את הגוי וגו' לא איש אל ויכזב. ובשעה שא"ל ועבדום וענו אותם ההוא אמר ולא יעשה. בשעה שא"ל הקב"ה שוב אשוב אליך לא איש אל ויכזב אלא וה' פקד את שרה וגו': וה' פקד את שרה (מ"א ח) אשר שמרת לעבדך דוד אבי את אשר דברת לו. אשר שמרת לעבדך זה אברהם. את אשר דברת לו למועד אשוב אליך (שם) ותדבר בפיך ובידך מלאת כיום הזה וה' פקד את שרה. (תהלים קיג) מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה. מושיבי עקרת הבית זו שרה שנ' ותהי שרי עקרה. אם הבנים שמחה שנא'

מתנות כהונה

ילקוט סדר זה ובספר יחזקאל הגבהתי עץ שפל וגו' וידעו כל עצי השד' דאמרי' כו'. שאומרין ומבטיחין דבר מה ואינו עושין ברצון או מקוצר יד: אשוב אליך. ואלישע לא דבר אשיב אליך: בין חי וכו'. בין שיהיה חי או מת ואלישע עצמו אמר כן: ודבריו של הקב"ה כו'. בתמיה וכי יצדק אנוש יותר מאלוה: לא תפרח. זה אברהם קודם שנתבשר: ואין יבול כו'. זו שרה קודם שנתבשרה: כוחשים היו. בתמיה: השדים ושדמות. דרש ל' שדים לא עשו אוכל: גזר ממכלה צאן כו'. ישראל שנקראו צאן היו גזורים ממנה שמששה שרה שלא יעמדו ממנה: ואין בקר. ישראל שנקראו בקר כדמפרש ואזיל נתייאשה שלא יעמדו ממנה: מה אני מובדה. כלו' למה זה ומה הוא זה שאני מאבד תקותי מן בוראי: חצירו של אבימלך כו'. שנ' כי עצור עצר ה' וגו'. מה שאמרת לאברה' בשמי' קוד' שנגל' אליו על הארץ אמר למלאך שיבשרני שיהא לשרה בן למועד: שוב ועשה כו'. ותפלת המשורר היתה כאילו עומד בימי אברהם והאב"א פי' שהתפלל שיהי' כן לנלא כשם שנתקיי' בימי משה שנ' והנכ' היו' ככוכבי השמי' לרוב: לא סופו ראשו כו' בראשונ' אמר שלא יכזב ומסיי' שאמר דבר ולא יקימנו. ועבדום וענו אותם. סיפיה דקרא ד' מאות שנה ומשב את הקץ לחשוב ד' מאו' שנה מיום שנולד יצחק ולא באו לכלל עבדו' ועינוי עד אחר מית' יוסף וגזירו' נתקיי' בה' וע' לעיל פ' מ"ג: אשר שמר וגו' פסו' הוא במלכי' א' ח' ודרש לעבדך על אברה' שבאותו פרשה עצמו הזכירו בנסתר פעמי' רבו'

היניקה בנים שרה : וה' פקד את שרה כאשר אמר . מה שאמר לה הוא באמירה ויעש ה' לשרה כאשר דבר . מה שדבר לה ע"י מלאך . ר' נחמיה אמר וה' פקד את שרה כאשר אמר . מה שאמר לה ע"י מלאך . ויעש ה' לשרה כאשר דבר מה שאמר לה הוא . ר' יהודה אמר כאשר אמר ליתן לה בן . כאשר דבר לברכה בחלב . א"ל ר' נחמיה והלא כבר נתבשרה בחלב אלא מלמד שהחזירה הקב"ה לימי נערותה . ר' אבהו אמר נותן אני יראתה על כל או"ה דלא יהון מונין לה וצווחין לה עקרתא . ר' יהודה בשם ר ל עיקר מטרין לא היה לה . וגלף לה הקב"ה עיקר מטרין : א"ר אדא בעל פקדונות אני . עמלק הפקיד אצלי חבילו' של קוצי' והחזיר לו הקב"ה חבילה של קוצים שנא' (ש"א טו) פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל שרה הפקיד' אצלי מצות ומע"ט החזיר לה הקב"ה מצות ומע"ט וה' פקד את שרה : וה' פקד את שרה . א"ר יצחק כתיב (במדבר ה) ואם לא נטמאה האשה וטהורה וגו' . זו שנכנסה לביתו של פרעה ולביתו של אבימלך יוצאת טהורה אינו דין שתפקד . א"ר יהודה ב"ר סימון אע"ג דא"ר הונא מלאך הוא שהוא ממונה על התאוה אבל שרה לא נצרכה לדברים הללו . אלא הוא בכבודו וה' פקד את שרה : ותהר ותלד שרה לאברהם בן לזקניו . מלמד שלא גנבה זרע ממקום אחר . מלמד שהיה זיו איקונין שלו דומה לו . למועד אשר דבר אתו אלהים . ר' יודן ור' חמא . ר' יודן אמר לט' חדשים נולד שלא יהיו אומרין גרוף מביתו של אבימלך . ר' חמא אמר לז' שהם ט' מקוטעים . ר' הונא בשם ר' חלקיה בחצות היום נולד . נאמר כאן מועד ונאמר להלן (דברים טז) כבא השמש מועד צאתך ממצרים : ויקרא אברהם את שם בנו וגו' יצחק . יצא חוק לעולם . ניתן דורייה לעולם . א"ר יצחק חפושית יו"ד עשרה כנגד עשרת הדברות . צד"י תשעים ואם שרה הבת תשעים שנה תלד . קו"ף מאה הלבן מאה שנה יולד . חי"ת כנגד המילה שניתנה לשמונה : וימל אברהם את יצחק וגו' הה ד (בראשית יז) ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם : ותאמר שרה צחוק עשה לי אלהים . רבי ברכיה ב"ר יהודה ב"ר סימון בשם ר' שמואל בר ר' יצחק ראובן בשמחה שמעון מה איכפת ליה . כך שרה נפקדה אחרים מה איכפת להם . אלא בשעה שנפקדה אמנו שרה הרבה עקרות נפקדו עמה . הרבה חרשים נתפקחו . הרבה סומים נתפתחו . הרבה שוטים נשתפו . נאמר כאן עשייה ונאמר להלן (אסתר ב) והנחה למדינות עשה . מה עשייה שנא' להלן ניתן דורייה לעולם . אף עשייה שנא' כאן ניתן דורייה לעולם . ר' לוי אמר הוסיפה על המאורות . נאמר כאן עשייה עשה לי . ונאמר להלן ויעש אלהים את שני המאורות : ותאמר מי מלל לאברהם היניקה בנים שרה . ר' פנחס משום ר' חלקיה מי אמר מי דבר אכ"כ . אלא מי מלל רמזו שהוא מוליד למאה שנה . מנין מלל . ר' פנחס אמר קומתו של א"א היתה יבשה ונעשית מלילות . היניקה בנים שרה היניקה בן אכ"כ . אמנו שרה היתה צנועה יותר מדאי אמר לה א"א אין זו שעת הצניעות . אלא גלי את דדיך כדי שידעו הכל שהתחיל הקב"ה לעשות נסים . גלתה את דדיה והיו נובעות הלב כשני מעינות . והיו מטורניות באות ומניקות את בניהם ממנה . והיו אומרות אין אנו כדי להניק את בנינו מחלבה של אותה צדקת . רבנן ור' אחא . רבנן אמרי כל מי שבא לשם שמים נעשה ירא שמים . ר' אחא אמר אף מי שלא בא לש"ש ניתן לו ממשלה בעוה"ז . כיון שהפליגו עצמן בסיני ולא קבלו את התורה נטלה מהם אותה הממשלה : ויגדל הילד ויגמל . ר' הושעיא רבה אמר נגמל מיצ"ה . רבנן אמרי נגמל מהלבו : ויעש אברהם משתה גדול . ר' יודא בר ר' סימון אמר גדול עולמים היה שם . ר' יודן בר מספרתא אמר (אסתר

מתנות כהונה

ולא הזכיר אלא עבד י"י : מה שאמר לה הוא באמירה . דכתיב ו אמר י"י לאברהם למה זה צחקה וגו' : בדיבור ע"י מלאך . כיון שבשורה הראשונה היתה ע"י מלאך וכל התחלה היא שעיקר קרא אותו דיבור וסימן לדבר כל התחלות קשות ור' נחמיה סבר שעיקר הבטחה היתה כד בואו של הקב"ה בעצמו ולפיכך ייחס אליה לשון דיבור לשון חוזק וקיום ובילקוט גרס בדברי ת"ק כאשר דבר מה שאמר לה בדיבור ופי' האה"א בשם מכילתין בפ' כ"א היכן אמר אבל שרה אשתך וגו' . והיכן דיבר ביום ההוא כרת י"י ברית את אברהם וגומר שהיה ע"י דיבור שנא' היה דבר י"י אל אברם במחזה לאמר . ה"ג לעיל פמ"ז א"ל ר' תמיה וכי כבר נתבשרה בחלב פי' בשעת ההבטחה בפ' מילה הלא עדיין לא נתבשרה בחלב שהרי עדיין לא נתעברה ה"ג התם בהדיא והיאך אמר כאן שקיים לה ברכת חלב כאשר דבר בשעת ההבטחה וההבטחה לא היתה על ברכת החלב אלא מלמד שהחזירה וזהו וברכתי דכתיב התם : יראתה . ובשעת ההבטחה נקראת על שם יראתה זו : מונין מלעיגין עליה : עיקר מטרין . פי' העיקר רחם ואם שלה וכן בלשון יון קורן לאם מטרה : וגלף . וחקק פירש"י דכתיב וגם נתתי ממנה לך בן וכתיב הביטו אל צור חוצבתם ואל מקבת בור נוקרתם : בעל פקדונות אני וה' פקד דרש מלשון פקדון : חבילות של קוצים . שהיה קוץ מכאוב לישראל : שלא גנבה וכו' . כההוא דאמרינן באמבטי נתעברה שהזרע היורה כחץ מתחלתו נקלט מוליד אע"כ : זיו איקונין . תואר פניו והדרת לזקוניו

נוטריקון : גרוף מביתו כו' . שאילו ילדתו פחות מט' חדשים היו אומרים מאבימלך נתעברה ומאז נשלמו תשעה אבל עכשיו שילדתו לט' חדשים אם מאבימלך נתעברה היאך שהה הריון כל כך וק"ל : גרוף לשנא בזיון קא נקט כזה שגורף את האשפה : לז' שהם תשעה מקוטעין . יום א' מחודש ראשון וכן יום אחד מחדש אחרון . והשאר לז' חדשים שלמים וטעמא דר' חמא כדאיתא בפ"ק דר"ה כתבתי לעיל פמ"ז ע"ש : מועד צאתך ממצרים . וכתיב בה פרשת בא ויהי בעצם היום הזה הוציא ה' וגו' וע"ש בפי' הרמב"ם : יצא חוק לעולם . פירש"י ישראל שקבלו התורה שנא' כי חוק לישראל הוא : דורייה פירש"י מתנה ודורון כמו שנא' ונברכו בך כל משפחות האדמה : ה"ג רש"י ז"ל ד"א ניתן דורייא : חפושית גרסי' . ונראה שמפרש דורייה לשון דרור וחירות וה"ג בילקוט דרוריה ולא גרס חפושית : יצחק יו"ד עשרה כו' . עשה לי אלהים וגו' גרסי' . וסיפא דקרא כל השומע יצחק לי ועליה קאי ר' ברכיה : דורייה חירות בנחת : נשתפו . הזרו לדעתן להיות בשופי שקטי' ושלוי' ברעיוניהם : הוסיפה על המאורות . יש לפרש כפשוטה . כהאי דאמרי' גבי משה בשעת לידתו נתמלא הבית כלו אורה או י"ל שיצחק הוא הנימול ראשון לשמונה ולולי ברית מילה המאורות אספו נגהם : קומתו של א"א גרסי' . מלשון קמה או גדיש : ה"ג בילקוט אותה ממשלה שנא' מוסר מלכים פתח וגו' איוב י"ב : נגמל מיצר הרע . כלו' בן י"ג שנה שאז בא יצר טוב : גדול עולמים . זה הקב"ה וכדמפרש ואזיל

ויעש

ג) ויעש המלך משתה גדול. גדולי עולם היו שם הה"ד (דברים ל) כי ישוב ה' לשוש עליך לטוב
בימי מרדכי ואסתר. כאשר שש על אבותיך בימי אברהם יצחק ויעקב. א"ר יהודה ב"ר סימון
משתה גדול משתה גדולים עוג וכל גוזלים עמו היו שם. אמרו לעוג לא היית אומר אברהם
פרדה עקרה ואינו מוליד. א"ל עכשיו מתנתו מה היא. לא שפופה. אין יהיב אנא אצבעי עליה
אנא פחיש ליה. א"ל הקב"ה מה אתה מבזה על מתנתי. חייך שאת רואה אלף אלפים ורבי
רבבות יוצאים מבני בניו. ואין סופו של אותו האיש ליפול אלא בידו. שנא' (במדבר כא) ויאמר
ה' אל משה אל תירא אותו כי בידך נתתי וגו'. דא"ר לוי לא נדנדה עריסה תהלה אלא בביתו
של א"א. דא"ר יהושע בן מנחמה אותן ס"ב מלכים שהרג יהושע כולם היו במשתה של א"א.
ולא ל"א היו. אלא כי ההיא דא"ר ברכיה ור' חלבו ור' פרנך משום ר' יוחנן. מלך יריחו אחד.
מה ת"ל אחד. אלא הוא ואנטקיסר שלו: ותרא שרה את בן הגר המצרית. ארשב"י ר"ע היה
אומר בו דבר לגנאי. ואני אומר בו דבר לשבח. דרש ר"ע ותרא שרה וגו' אין מצחק אלא גלוי
עריות המד"א (בראשית לט) בא אלי העבד העברי אשר הבאת לנו לצחק בי. מלמד שהיתה אמנו
שרה רואה אותו לישמעאל מכביש גנות. וצד נשי אנשים ומענה אותן. תני ר' ישמעאל אומר
אין הל' הזה של צחוק אלא ע"ז שנא' (שמות לב) וישב העם לאכל ושתו ויקמו לצחק. מלמד שהיתה
אמנו שרה רואה את ישמעאל בונה בימוסיות וצד חגבים ומקריב עליהם. ר' אלעזר בנו של
ריה"ג אומר אין הלשון הזה של צחוק. אלא לשון שפיכות דמים המד"א (ש"ב ב) יקומו נא הנערים
וישחקו לפנינו. ר' עזריה משום ר' לוי אמר א"ל ישמעאל ליצחק נלך ונראה חלקינו בשדה.
והיה ישמעאל נוטל קשת וחצים ומורה כלפי יצחק ועושה עצמו כאילו מצחק. הה"ד (משלי כו)
כמתלהלה היורה זקים וגו' כן איש רמה את רעהו ואומר הלא מצחק אני. ואומר אני בו דבר
לשבח. אין לשון הזה של צחוק אלא לשון ירושה. שבשעה שנולד אבינו יצחק היו הכל שמחים.
אמר להם ישמעאל שוטים אתם אני בכור ואני נוטל פי שנים. שמתשובת אמנו שרה לאברהם
כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני. אתה למד. כי לא יירש עם בני אפי' שאינו יצחק. ועם
יצחק אע"פ שאינו בני. ק"ו עם בני ועם יצחק: וירע הדבר מאד בעיני אברהם. הה"ד (ישעיה לג)
ועוצם עיניו מראות ברע: ויאמר אלהים אל אברהם אל ירע בעיניך וגו' א"ר יודן יצחק אכ"ב
אלא ביצחק ר' עזריה בשם בר חטייה בי"ת תרין במי שהוא מודה בב' עולמות. א"ר יודן ב"ר
שלום כתיב (תהלים קה) זכרו נפלאותיו אשר עשה מופתיו ומשפטי פיו. מופת נתתי למי שהוא
מוציא מתוך פיו. כל מי שהוא מודה בשני עולמות יקרא לך זרע. וכל מי שאינו מודה בשני
עולמות לא יקרא לך זרע: וישכם אברהם בבקר ויקח לחם וחמת מים ויתן אל הגר. ביתו של
א"א וותרנים היו שנא' וישכם אברהם בבקר. ויתן אל הגר שכן דרך עבדים שיהיו ממלאים
כדים על שכמם. על שכמה ואת הילד. בן כ"ז שנים ואת אמרת שם על שכמה. אלא מלמד
שהכניסה בו [שרה] עין רעה ונכנסה בו חמה ואכאביות. תדע לך שכן דכתיב ויכלו המים מן
החמת. שכן דרך החולה להיות שותה הרבה ובכל שעה. ותשלך את הילד תחת אחד השיחים.
א"ר מאיר שכן דרך הרתמים להיות גדלים במדבר. א"ר אמי תחת השיחים. ששם השיחו
עמה מה"ש: ותלך ותשב לה מנגד. נאמר כאן ותשב לה מנגד. ולהלן הוא אומר (במדבר ב) מנגד
סביב לאהל מועד. הרחק. הכא את אומר הרחק כמטחוי קשת. ולהלן את אומר (יהושע ג) אך
רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה במדה. הא למדנו נגד מנגד ורחוק מרחוק. א"ר יצחק
כמטחוי קשת שני טווחים בקשת מיל. א"ר ברכיה כמטחת דברים כלפי מעלה אמרה אתמול
אמרת לי הרבה ארבה את זרעך וגו' עכשיו הוא [מת] בצמא. הה"ד (תהלים נו) נודי ספרת אתה
שימה דמעתי בנאדך. כאותה בעלת נוד. כשם שכתוב בספר תלים (שם לט) שמעה תפלתי

מתנות כהונה

ויעש המלך משתה גדול: שפופה שפלה ונמוכה: אין יהיב כו'. אם אתן א' כי אצבעי עליו אני פחיש כו': ה"ג אצבעי עליה אני פחיש. פחיש פי' הערוך פוחת צורתו הרוס או שרוע. תרגום יונתן פחיש או פסיע: כי בידך נתתי אותו. נתתי משמע כבר בימי אברהם: דא"ר לוי לא נדנדה כו'. בפירש"י מצאתי שה"א ביום הגמל את יצחק יום שנתנוהו בעריסה עשו משתה גדול והא"ה מסיים שיצחק אבינו נולד קטן אבל שאר בני האדם היו גדולים ולא הוצרכו לעריסה ע"כ וקאי אדלעיל שאמר עוג מתנתו מה היא וכו' ואם שאר בני האדם היו גם הם כמה בכמותו מה היה מתמה עליו: עריסה מטה קצרה שמנענעין בהם הילדים. ואם לאו דמסתפינא אמינא דהכי פירושו לא באת ניענוע ושכרון נדנוד לעריסה של עוג ושאר מלכי האומות אלא בביתו כו' וכדמפרש והזיל: ואנטיקסור שלו. פירש"י שר צבאו היה ג"כ שמה ועמהם היה ס"ב וע"כ כתיב מלך יריחו א' וכן אצל כלם כתוב א' לרבות את הממונה תחתיו לעשות כל צרכי המלוכה ובו נגמר כסא מלכותו בשלימות: מכביש היה כובש ודורך על הגדירות בתוך הגנות ובגילוי מהר"ר אליהו מזרחי גרס מכבש נכריות: בימוסאות. במות כהכוא שהיינו אבן שהלבז מתחלה לבימוס וכן פי' הערוך: שמתשובת כו'. הרי לך שעל עסקי הנחלה היה מדבר: ועם יצחק. אף אם היה בן אמה אחרת והיה כשר כמו שהוא עכשיו לא היה ראוי שירש עמו: אלא ביצחק מקצתו ולא כולו להוציא את עשו מכלל זרע: בשני עולמות לאפוקי עשו שכפר בתחיית המתים שאמר הנה אנכי הולך למות: זכרו נפלאותיו כו'. מתוך פירש"י וילקוט תלים משמע פירושו הנפלאות שעשיתי עם יצחק ומופת נתתי למי שמוציא מפיו אמונת ב' עולמות: ביתו כלומר בני ביתו וותרנים שהרי ויתר אצלו כלחם וחמת מים אשר לא נוח עליו אלהים ומדמושל מקפיד על הוויתור כל בני ביתו כך היו: ממלאים כדים. של מים וה"ג בילקוט: בן כ"ז שנים. פירש"י שהרי נימול בן י"ג שנה וכשנולד יצחק בן י"ד שנה היה וכשעשה אברהם משתה גדול ביום שנגמל מיצר רע ליצר טוב כדלעיל היה ליצחק י"ג שנים ולישמעאל כ"ז שנים: ואכאביות מין חולי ועיין לעיל ריש פ"ט: השיחו דנכו: הרחק מרחוק: מה להלן אלפים אמה שכן כתיב אך רחוק יהיה ביניכם אלפים אמה הכא נמי אלפים אמה וכו' יצחק אמר אינו צריך ללמוד משם מדכתיב כמטחוי שתי טיחות וכשיורה פעם שניה ממקום שנפלה הירייה הראשונה יהיה אלפים אמה: בעלת נוד. זו הגר ששם אברהם חמת על שכמה: ובזכות אברהם. פירש"י דכתיב אלו ויקרא מלאך ה' אל הגר שנית מן השמים:

תבוספם

ה' ושועתי האזינה וגו'. אל דמעתה של הגר לא החרשת. ואל דמעתי אתה מחריש. וא"ת ע"י שהיתה גיורת היתה חביבה. אף אנכי (שם) כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי: ויקרא מלאך אלהים אל הגר. בזכותו של אברהם. באשר הוא שם. בזכות עצמו. יפה תפלת החולה לעצמו יותר מכל. באשר הוא שם. אר"ס קפצו מה"ש לקטרגו. אמרו לפניו רבון העולמים אדם שהוא עתיד להמית בניך בצמא. את מעלה לו באר. א"ל עכשיו מה הוא צדיק או רשע. אמרו לו, צדיק. א"ל איני דן את האדם אלא בשעתו: קומי שאי את הנער ויפקח את עיניה. א"ר בנימין הכל בחזקת סומין עד שהקב"ה מאיר את עיניהם. מן הכא ויפקח אלהים את עיניה: ותלך ותמלא את החמת. הדא אמרת מחוסרת אמנה היתה: ויהי אלהים את הנער ויגדל. ר' ישמעאל שאל את ר"ע א"ל בשביל ששימשת נחום איש גם זו כ"ב שנה. אכים ורקים מיעוטים אתין וגמין ריבוים. הדין את דכתיב הכא מהו. א"ל אילו נאמר ויהי אלהים הנער היה הדבר קשה אלא את הנער. א"ל (דברים לב) כי לא דבר רק הוא מכם. ואם רק מכם שאין אתם יודעים לדרוש. אלא את הנער. הוא וזמריו וגמליו ובני ביתו: ויהי רובה קשת. רבה וקשיותו עמו. [נ"א רבה וקשיותו אמו]. רבה מתלמד בקשת. ד"א רבה על כל המורים בקשת: וישב במדבר פארן וגו' א"ר יצחק זרוק חוטרא לאוירא ועל עיקריה הוא קאים. כך לפי שכתוב (בראשית טז) ולה שפחה מצרית ושמה הגר. לפיכך ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים:

פרשה נד ויהי בעת ההיא ויאמר אבימלך ופיכל שר צבאו (משלי טז) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו. ר' יוחנן אמר זו אשתו. שנאמר (מיכה ז) אויבי איש אנשי ביתו. מעשה באשה שקבלה על בעלה לשלטון והתיז את ראשו. וי"א אף התיז את ראשה. ר' שמואל אמר זה הנחש. תנא ר' חלפתא אומר הנחש הזה לדוט אחר השום. ומעשה בנחש אחד שירד מן ההר לבית ומצא קערה של שום ואכלה והקיא בתוכה. וראה נחש שבבית ולא היה יכול לעמוד לו. כיון שיצא אותו הנחש. יצא הנחש של בית ומילא אותה עפר. ריב"ל אמר זה יצ"ה. בנוהג שבעולם אדם גדל עם חבירו ב' ג' שנים בכרך. והוא קושר לו אהבה. וזה גדל עם אדם מנערותו עד זקנותו. אם מצא בתוך שבעים הוא מפילו. בתוך שמונים הוא מפילו. הוא שדוד אומר (תהלים לה) כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגוזלו. א"ר אחא וכי יש גזלן גדול מזה. ואמר שלמה (משלי כה) אם רעב שונאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים. מלחמה של תורה המד"א (שם ט) לכו לחמו בלחמי. ומימיה של תורה המד"א (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים. א"ר ברכיה אויביו גם אויביו לרבות מזיקי ביתו כגון יתושים ופרעושים וזבובים. ד"א ברצות ה' דרכי איש זה אברהם שנקרא איש דכתיב ביה (ישעיה מו) מארץ מרחק איש עצתו. גם אויביו זה אבימלך: ויהי בעת ההיא ויאמר אבימלך ופיכול. ר' יהודה אמר פיכולי שמו. ר"נ אמר פה שכל צבאותיו נושקים לו על פיו. אלהים עמך לפי שהיו או"ה אומרין אילו היה צדיק לא היה מוליד? אתמהא. כיון שהוליד, וא"ל אלהים עמך. ואילו היה צדיק לא היה שומע לקול אשתו. וכיון שנא' לו כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה א"ל אלהים עמך. ואילו היה צדיק לא היה דוחה את בנו בכורו. כיון שראו את מעשיו א"ל אלהים עמך בכל אשר אתה עושה. ד"א לפי שחרבו מקומות של סדום ופסקו העוברים והשבים ולא חסר קילורין שלו כלום. לפיכך אלהים עמך בכל אשר אתה עושה. והואיל והאלהים עמך ועתה השבעה לי באלהים הנה אם תשקור לי ולניני ולנכדי. עד כאן רחמי האב על הבן. א"ר אבא עד כאן לאחים השותפין. אריב"ח כתיב (תהלים לח) ואויבי חיים עצמו. מה שניתן לאברהם לז' דורות ניתן לאבימלך לג'. למה לא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים שעדיין נכדו קיים. כחסד

מתנות כהונה

מחוסרת אמנה. פירש"י י"ל ב' ותמלא את החמת שהיתה מתיירא שלא יתן לה עוד: הדבר קשה. מפני המנות אלא את הנער פירוש אף עם הנער: וחמוריו כו'. כלומר כל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו ואולי צ"ל חמריו כהי"ת בפתח וכו' וגמליו כגימל בפתח ועל שומרי החמורים והגמלים אמר כן כדלעיל אלא והיה גם היא וגו': רבה מל' רביה כלומר נער ואעפ"כ קשיותו עמו ודרשו כן מדלא כתיב רובה קשת בכבול וכתיב קשת ע"ש תואר על שם קושי ערפו ואומץ לבבו: וקשיותו אמו. שעזרה לו לרעה ולכך סמך ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים שהיה לה ליקח ממשפחת אברהם ושרה: כ"ג ד"א רבה על כל כו': רבה רב לאותן: המורים ישוב על כל המורים זגלתו על עיקרו קאי גרסי'. פירש רש"י כשזורק ממטה למעלה לתוך האויר נגד מעלה חוזר ונופל על הארץ למקום שרשו נגד מטה: אנשי ביתו. ואין ביתו אלא אשתו כמו שדרשו חז"ל בהרבה מקומות: אף התיז כו'. בפי' רש"י כתב בשם פסיקתא לאחר זמן מלא הדיין פילה עליה והרגה לפי שלא תלה על בעלה: זה היצ"ה. שנקרא תיוב שנא' ואיבה אשית בין זרעך וגו': ומילא אותו עפר. כדי שלא יאכלו ממנה בני האדם הרי שגם הנחש עמד לעזרה בעת שהוא עליו הרג'ן מאת ה' ועיין כל זה בירושלמי במסכת תרומות: בתוך שבעים שנה. שאע"פ שהוא סוף ימיו שנא' ימי שנותינו בהם שבעים שנה:

בתוך שמונים. פירש"י בשם פסיקתא שהרי יוחנן שמש בכהונה גדולה שמונים שנה לסוף נעשה צדוקי: מחזק ממנו. מיצר הרע החזק ממנו: וכי יש גזלן וכו'. שגוזל נשמתו של אדם: שונאך זה יצה"ר שהוא רעב לשטין אותך מדרך טוב לדרך רעה: גם אויביו. לרבות: איש עצתי. שבזכותו ובעצתו נברא העולם שנאמר בהבראם קרי ביה באברהם וזהו שאחז"ל נתייעץ באבות בעולם גם דרשו לעיל פ' ט"ו אמר אדם באיזה זכות יעלה לבראני בזכות אותו שבא מרחוק: פיכול נוטריקון פה כל כלו' כל הפיות היו נושקין אותו: לקול אשתו. לדחות את בנו ו' ט"ג בילקוט בהדיא: אלהים עמך. גרסי' כיון שראו את מעשיו של ישמעאל שהיה רשע: ולא חסר קילורין כו'. קילורין פי' בערוך אוצר כלומר אע"פ שנתמעטו העוברים והשבים עליו אשר עמהם היה משאו ומתנו ומהם כנס אוצרותיו ועכשיו לא נתמעט אוצרו בשביל כך ראה והבין כי ברכת אלהים בכל אשר יש לו והאיתי פירושים ולא ישר בעיני: לאחים השותפין. פירש"י עד ג' דורות יכולין האחין לעמוד בשותפות ולא יותר וכן כאן ג' דורות עמדו ישראל בשותפתן ואח"כ נתרחקו מהן: לשבעה דורות. שכשנכנסו לארץ ישראל כבר עברו ז' דורות אברהם יצחק ויעקב לוי קהת עמרם משה ומזרע אבימלך לא עברו ג'. והדור רביעי ישובו הנה שהרי בעוד שדור שלישי היה קיים לא נחם אלהים דרך ארץ כי

בגובב'

אשר עשיתי עמך . מה חסד עשה לו . אלא שא"ל הנה ארצי לפניך . ואע"פ כן לא קבל עליו : והוכיח אברהם את אבימלך וגו'. א"ר יוסי בר חנינא התוכחה מביאה לידי אהבה . שנאמר (משלי ט) הוכח לחכם ויאהבך . היא דעתיה דריב"ח דאמר כל אהבה שאין עמה תוכחה אינה אהבה. אמר ר"ל תוכחה מביאה לידי שלום . והוכיח אברהם את אבימלך וגו'. היא דעתיה דאמר כל שלום שאין עמו תוכחה אינו שלום : על אודות הבאר אשר גזלו עבדי אבימלך . ואיזהו גזלן : בר קפרא אמר זה שהוא גוזל בפרהסיא היך מה דאת אמר (שופטים ט) ויגזלו את כל אשר יעבור עליהם בדרך . מה דרך בפרהסיא אף גזלן בפרהסיא . רשב"י מייתי לה מהכא (מלאכי א) והבאתם גזול ואת הפסח ואת החולה . מה פסח וחולה מומן בגלוי אף גזלן בגלוי . ר' אבהו בשם ר"ל אמר לפני ט' גנב ולפני עשרה גזלן . ר' תנחומא בשם ר' הונא לעולם אינו גזלן עד שיגזלה מידו שנאמר (שמואל ב כג) ויגזול את החנית מיד המצרי : ויאמר אבימלך לא ידעתי . וגם אתה לא הגדת לי . על ידי מלאך . וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום . ויקח אברהם צאן ובקר ויתן לאבימלך : ויאמר אבימלך לאברהם מה הנה שבע כבשות . אמר לו הקדוש ברוך הוא אתה נתת שבע כבשות . חייך שאני משהה בשמחת בניך שבעה דורות . אתה נתת לו שבע כבשות . חייך כנגד כן הם הורגים מבניך שבעה צדיקים ואלו הן חפני ופנחס ושמשון . ושאול ושלשה בניו . אתה נתת לו שבע כבשות כנגד כן בניו מחריבין מבניך שבעה משכנות . ואלו הן . אהל מועד וגלגל נוב וגבעון ושילה ובית עולמים תרין . אתה נתת לו ז' כבשות כנגד כן ארוני חוזר בשדה פלשתים ז' חדשים הה"ד (תהלים עח) ויתן לשבי עוזו זה ארון ברית . וכתיב (שמואל א ו) ויהי ארון ה' בשדה פלשתים ז' חדשים ותפארתו ביד צר אלו בגדי כהונה כמד"א (שמות כח) ועשית בגדי קדש לאהרן וגו' ולתפארת : ר' ירמיה בשם ר' שמואל ב"ר יצחק בשם ר' אבא למה לקו אנשי בית שמש על ידי שהיו מליזין בארון . אמר הקב"ה אילו תרנגולתו של אחד מהם אבדה היה מחזר עליה כמה פתחים להביאה . וארוני בשדה פלשתים ז' חדשים ואין אתם משגיחים בו . אם אין אתם משגיחים עליו אני אשגיח עליו (תהלים צח) הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו . הה"ד (ש"א ו) וישרנה הפרות בדרך . מהלכות בישרות . הפכו פניהם כלפי ארון ואמרו שירה . והיינו דכתיב וישרנה אמרו שירה נאה . אי זו שירה אמרו . רמ"א שירת הים אמרו נאמר כאן הלכו הלוך וגעו ונאמר להלן (שמות טו) כי גאה גאה : ר' יוחנן אמר שירו לה' שיר חדש . ר"א אומר (תהלים קה) הודו לה' קראו בשמו . רבנן אמרי (שם צז) ה' מלך תגל הארץ . ר' ירמיה בשם ר' שמואל ב"ר יצחק אמר תלת . שירו לה' שיר חדש . שירו לה' כל הארץ . ה' מלך ירגזו עמים . תני אליהו רומי השטה התנופפי ברוב הדרך המהושקת ברקמי זהב המהללה בדביר ארמון המעולפת מבין שני כרובים . א"ר שמואל בר נחמן כמה יגיעה יגע בו בן עמרם עד שלימד שירה ללוים . ואתם אומרות שירה מאליכם יישר חילכם : ויאמר כי את שבע כבשות וגו'. רבנן ור' יצחק בן הקורה . רבנן אמרי רועיו של אברהם היו מדיינים עם רועיו של אבימלך . רועי אברהם אומרי' לנו הבאר . ואלו אומרי' לנו הבאר . אמרו להם רועי אברהם כל מי שהמים עולים להשקות את צאנו שלו היא הבאר . וכיון שראו המים צאנו של אברהם אבינו מיד עלו . א"ל הקב"ה את סימן לבניך מה את כיון שראו המים את צאנך מיד עלו אף בניך כיון שהבאר רואה אותן מיד יהא עולה . הה"ד (במדבר כא) אז ישיר ישראל את השירה הזאת וגו'. א"ל ר' יצחק בר הקורה עוד מן אתרה לית היא שירה . בעבור היתה לי לעדה אכ"כ אלא בעבור תהיה לי לעדה : ויטע אשל בבאר שבע וגו' ר"י ור"נ . ר' יהודה אמר אשל פרדס . שאל מה תשאל תאנים וענבים ורמונים . ר"נ אמר אשל פונדק שאל מה תשאל עיגולא קופד חמר ביעין . ר' עזריה בשם ר' יהודה ב"ס אשל סנהדרין המד"א (ש"א כב) ושאול יושב בגבעה תחת האשל ברמה . על דעתיה דר"נ דאמר אשל פונדק אברהם היה מקבל את העוברים ואת השבי'. ומשהיו אוכלין ושותין אמר לון בריכו והן אומרין מה נימור ואמר להון ברוך אל עולם שאכלנו משלו . הה"ד (בראשית כא) ויקרא שם בשם ה' אל עולם : ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים . רבים מאותן שעשה בחברון בחברון עשה כ"ה שנה וכאן עשה כ"ו שנים :

מתנות כהונה

הקורה עדיין קיימת כן פירש"י : לא קבל עליו . אברהם והלך לו חוץ לגרר אע"פ שבהר בישיבת גרר באשל הוה שהרי כתיב בסוף פ' ויקם אבימלך ופיכול שר צבאו וישובו אל ארץ פלשתים ופי' הרמב"ן למקום המיוחד שבארץ פלשתים והוא גרר דכתיב מלך גרר מכלל שאברהם לא היה דר שמה בעת ההיא : ה"ג בילקוט לא ידעתי וגם אתה לא הגדת לי . על ידך וגם אנכי לא שמעתי על ידי המלאך ובפירש"י גורס כגירסת הספר ופי' שכך היו האבות רגילים לעשות שליחותן ע"י מלאך : על שהיו מליזין . עיין זה בפ' א"ו כאמרין (ל"ה) ובמ"ר (דף ל"ה ע"ד) ; בישרות בדרך ישר ויראה לכבוד הארון

כפנו פניהם : וישרנה נוטריקון שירה נאה : וגעו כו'. בחילוף א' בע' באותיות אחה"ע : תגל הארץ . במדרש שמואל גרס ה' מלך ירגזו עמים וכן נראה ודוק : רומי השטה וכו'. עיין כל זה בפרק אין מעמידין : המעולפת . במדרש גרס המפואר בין שני הכרובים : ה"ג ואתם אומרות שירה מאליכם : יישר חילכם . יישרנה קדריא לשון ברכה להם מעט הקב"ה : עוד מן אתרה כו'. עוד ממקומה עלתה אין השר כאן וכבית ראיה דכתיב תהיה לשון עתיד : שאל אשל הוא אותיות שאל וכך אמר אברהם לאורחים שאל מה שתרצה ואתן לך : עיגולא כו'. לחם : קופד בשר : חמר יין : ביעין בצים :

פרשה נה ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם . כתיב (תהלים ס) נתתה ליראיך נס להתנוסס מפני קושט סלה . נסיון אחר נסיון וגידולין אחר גידולין . בשביל לנסותן בעולם. בשביל לגדלן בעולם כנס הזה של ספינה . וכל כך למה. מפני קושט. בשביל שתתקשט מדת הדין בעולם . שאם יאמר לך אדם. למי שהוא רוצה להעשיר מעשיר. למי שהוא רוצה מעני. ולמי שהוא רוצה הוא עושה מלך. אברהם כשרצה עשאו מלך. כשרצה עשאו עשיר. יכול את להשיבו ולומר לו. יכול את לעשות כמו שעשה א"א. והוא אומר מה עשה. ואת אומר לו ואברהם בן מאת שנה בהולד לו. ואחר כל הצער הזה נאמר לו קח נא את בנך את יחידך. ולא עיכב. הרי נתת ליראיך נס להתנוסס : ה' צדיק יבחן ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו (תהלים יא) א"ר יונתן. הפשתני הזה. כשפשתנו לוקה אינו מקיש עליה ביותר. מפני שהיא פוקעת. וכשפשתנו יפה. הוא מקיש עליה ביותר. למה. שהיא משתבחת והולכת. כך הקב"ה אינו מנסה את הרשעים. למה. שאין יכולין לעמוד דכתיב (ישעיה נז) והרשעים כים נגרש . ואת מי מנסה את הצדיקים שנא' ה' צדיק יבחן . (בראשית לט) ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת אדוניו וגו' . ויהי אחר הדברים האלה וגו' . אר"י היוצר הזה כשהוא בודק את הכבשן שלו . אינו בודק את הכלים המרועעים. למה. שאינו מספיק להקיש עליו אחת עד שהוא שוברו . ומה הוא בודק. בקנקנים ברורים שאפילו הוא מקיש עליו כמה פעמים אינו שוברו . כך אין הקב"ה מנסה את הרשעים אלא את הצדיקים שנאמר ה' צדיק יבחן . א"ר אלעזר לבעל הבית שהיה לו שתי פרות. אחת כחה יפה ואחת כחה רע. על מי הוא נותן את העול. לא על אותה שכחה יפה. כך אין הקב"ה מנסה אלא את הצדיקים שנא' ה' צדיק יבחן. ד"א ה' צדיק יבחן, זה אברהם. ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם: ר' אבון פתח (קהלת ח) באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה. א"ר אבון. לרב שהיה מצוה לתלמידו ואומר לו (דברים טז) לא תטה משפט והוא מטה משפט. לא תכיר פנים והוא מכיר פנים. לא תקח שוחד והוא לוקח שוחד . לא תלוה ברבית והוא מלוה ברבית. א"ל תלמידו. ר' אתה אומר לי. אל תלוה ברבית ואתה מלוה ברבית. לך שרי ולי אסור. א"ל, אני אומר לך אל תלוה ברבית לישראל. אבל תלוה ברבית לעכו"ם דכתיב (דברים כג) לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך. כך אמרו ישראל לפני הקב"ה. רבון העולמים. הכתבת בתורתך (ויקרא יט) לא תקום ולא תטור. ואת נוקם ונוטר שנאמר (נחום א) נוקם ה' ובעל חמה נוקם הוא לצריו ונוטר לאויביו. א"ל הקב"ה אני כתבתי בתורה לא תקום ולא תטור את בני עמך. אבל נוקם ונוטר אני לעכו"ם (במדבר לא) נקום נקמת בני ישראל וגו' . כתיב (דברים ו) לא תנסו את ה'. והאלהים נסה את אברהם: אחר הדברים האלה. אחר הרהורי דברים שהיו שם . מי הרהר. אברהם הרהר ואמר שמחתי ושימחתי את הכל ולא הפרשתי להקב"ה לא פר אחד ולא איל א'. א"ל הקב"ה. ע"מ שנא' לך שתקריב לי את בנך ולא תעכב . ע"ד דר' אלעזר דאמר. אלהים והאלהים. הוא ובית דינו . מה"ש אמרו. אברהם זה שמח ושימח את הכל ולא הפריש להקב"ה לא פר אחד ולא איל אחד. א"ל הקב"ה ע"מ שנאמר לו שיקריב את בנו ולא יעכב. יצחק וישמעאל היו מדיינים זה עם זה. זה אומר אני חביב ממך שנמלתי לי"ג שנה . וזה אומר אני חביב ממך שנמלתי לח' ימים. א"ל ישמעאל אני חביב ממך. למה. שהיה סיפק בידי למחות ולא מחיתי. באותה שעה אמר יצחק הלואי היה נגלה עלי הקב"ה ואומר לי שאחתך אחד מאיברי. ולא אעכב. מיד והאלהים נסה את אברהם . (נ"א) א"ל ישמעאל אני חביב ממך שנמלתי לי"ג שנה אבל אתה נמלת בקטנך ואי אפשר למחות . א"ל יצחק. כל מה שהלוית להקב"ה ג' טיפים דם הם. אלא הריני עכשיו בן ל"ז שנה. אילו מבקש לי הקב"ה להשחט. איני מעכב. אמר הקב"ה הרי השעה. מיד והאלהים נסה את אברהם: במה אקדם ה' אכף לאלהי מרום (מיכה ו) . ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר אע"פ שהדברים אמורין במישע מלך מואב שעשה מעשה והעלה את בנו לעולה . אבל אינו מדבר אלא ביצחק שנאמר במה אקדם ה' אכף לאלהי מרום וגו' הירצה ה' באלפי אילים ברבבות נחלי שמן האתן בכורי פשעי פרי בטני חטאת נפשי . ביצחק אע"פ שלא נעשה מעשה קבלו כגומר מעשה . ובמישע לא נתקבל לפניו. והאלהים נסה את אברהם. ריה"ג אומר גדלו

55, 4

מתנות כהונה

עשרים וחמש שנים כו' עיין בפירש"י בסדר זה: נסיון אחר נסיון כו'. נקט כאן דרך לשון נסיון ולשון גדול: והתרוממות כנס הזה: לנסותן לרומם אותם כנס: שתתקשט שתאמת תרגום אמת קושט: למי שהוא רוצה כו'. לא לפי הגמול כי אם לפי רצון השם יתברך ואין יתרון לעובד ללא עובד: הפשתני כו'. נתבאר לעיל פרשה ל"ב ופרשה ל"ד: ותשא אשת אדוניו כו'. הרי שהקב"ה מנסה יוסף בשביל שהיה צדיק ובילקוט סדר זה ובתלים לא גרס ליה: והוא מטה משפט. הרב בעצמו: ולי אסור בתמיה. ה"ג במדרש קהלת (הד) נוקם ובעל חימה אמר נקם לישראל לא אטור שנא' לא נגלת יריב ולא לעוים יטור אבל לעכו"ם נוקם הוא וכו': לא תנסון במדרש קהלת מסיים הוי באשר דבר מלך שלטון: אמר אלהים כו'. כלומר הכתוב היה יכול לומר אלהים נסה ואמר והאלהים נסה הוא ובית דינו כמו שדרשו בכל מקום וי"י הוא ובית דינו. בילקוט גרס על דעתיה דר"מ דאמר כל מקום שנא' וי"י הוא ובית דינו: שנא' לו. הנו"ן בהולם כמדבר בעד הרבים כמו נעשה אדם כו. ובילקוט גרס שאומר לו: הרי השעה. עומדת לנסות אברהם ויעמוד בנסיון שהרי יצחק לא יעכב: אע"פ שהדברים אמורים במישע כו'. כלומר אע"ג שפשט הכתוב משמע שמדבר באותו שהקריב בנו בפועל כמישע מלך מואב מ"מ אינו כך שהרי הכתוב אומר במה אקדם י"י ואתרצה לפניו ואם יעשה כמישע לא יתרצה כמו שאחז"ל אשר לא דברתי זה מישע מלך מואב הא אינו מדבר אלא במי שנתרצה לאל ונתקבל בהכנה זו יצחק ואע"פ שלא נתקרב בפועל הקב"ה מצרף מחשבה למעשה כדמפ' ואזיל

כנס הזה של ספינה . ר"ע אומר נסה אותו בודאי שלא יהיו אומרין הממו ערבבו ולא היה יודע
מה לעשות : ויאמר הנני . אריב"ק בשני מקומות דימה משה עצמו לאברהם . א"ל הקב"ה
(משלי כה) אל תתהדר לפני מלך ובמקום גדולים אל תעמוד . אברהם אמר הנני . הנני לכהונה
הנני למלכות זכה לכהונה וזכה למלכות . זכה לכהונה (תהלים קי) נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן
לעולם . למלכות (בראשית כג) נשיא אלהים אתה . משה אמר הנני . הנני לכהונה הנני למלכות .
א"ל הקב"ה (שמות כג) אל תקרב הלום . אין קרב אלא כהונה המד"א (במדבר א) והזר הקרב יומת .
ואין הלום אלא מלכות המד"א (שמואל ב ז) כי הביאותני עד הלום : ויאמר קח נא את בנך וגו' .
א"ל בבקשה ממך קח נא את בנך . א"ל תרין בנין אית לי . אי זה בן . א"ל את יחידך . א"ל זה
יחיד לאמו וזה יחיד לאמו . א"ל אשר אהבת . א"ל אית תחומין במעיא . א"ל את יצחק . ולמה
לא גלה לו מיד כדי להכבו בעיניו וליתן לו שכר על כל דבור ודבור . היא דעתיה דר' יוחנן
דאמר רבי יוחנן לך לך זו אפרכיה שלך . וממולדתך זו שכונתך . מבית אביך זו בית אביך .
אל הארץ אשר אראך . ולמה לא גלה לו מיד כדי לחבבה בעיניו וליתן לו שכר על כל דבור
ודבור ועל כל פסיעה ופסיעה : א"ר לוי בר חיתא ב' פעמים כתיב לך לך . ואין אנו יודעים
איזו חביבה אם הראשונה אם השניה . מן מה דכתיב ולך לך אל ארץ המוריה הוי שניה
חביבה מן הראשונה : ולך לך אל ארץ המוריה . ר' חייא רבה ור' ינאי . חד אמר
למקום שהוראה יצאה לעולם . ואוחרנא אמר למקום שיראה יצאה לעולם . דכוותה
דבור . ר' חייא ור' ינאי . ה"א כמקום שהדברות יוצאות לעולם . וחד אמר ממקום שהדבר
יוצא לעולם . דכוותה ארון . ר' חייא ור' ינאי . ה"א למקום שהוראה יוצאה לעולם : וה"א מקום
שיראה יוצאה לעולם . אמר ריב"ל שמשם הקב"ה מורה לעכו"ם ומורידם לגיהנם . רשב"י אמר
למקום שהוא ראוי כנגד בהמ"ק של מעלה . ר' יודן אמר למקום שיהא מראה לך . ר' פנחס אמר
לאתר מרותא דעלמא . רבנן אמרי למקום שהקטרת קריבה . המד"א (שיר ד) אלך לי אל הר המור
ואל גבעת הלבונה : והעלהו שם לעולה . ריב"ס אמר אמר לפניו רבון העולמים יש קרבן בלא
כהן . א"ל הקב"ה כבר מניתיך שתהא כהן הה"ד (תהלים קי) אתה כהן לעולם . על אחד ההרים
אשר אומר אליך . אר"ה משום ר"א בנו של ריה"ג שהקב"ה מתהא ומתלה בעיניהם של צדיקים
ואח"כ הוא מגלה להם טעמו של דבר . אל הארץ אשר אראך . על אחד ההרים וגו' . דכוותה
(יונה ג) וקרא אליה את הקריאה אשר וגו' . דכוותה (יחזקאל ג) קום צא אל הבקעה ושם אדבר
אותך : וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו . ארשב"י אהבה מקלקלת את השורה ושנאה
מקלקלת את השורה . אהבה מקלקלת את השורה . דכתיב וישכם אברהם בבקר וגו' ולא היה
לו כמה עבדים אלא אהבה מקלקלת את השורה . ושנאה מקלקלת את השורה . שנא' ויקם בלעם
בבקר ויחבוש את אתונו ולא היה לו כמה עבדים אלא שנאה מקלקלת את השורה . אהבה
מקלקלת את השורה . שנא' (בראשית מו) ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו וכי לא
היה ליוסף כמה עבדים אלא אהבה מקלקלת את השורה . שנאה מקלקלת את השורה . דכתיב
ויאסור את רכבו ולא היה לו כמה עבדים אלא שנאה מקלקלת השורה . ארשב"י תבא חבשה
ותעמוד על חבשה . תבא הבשה שחבש אברהם אבינו לילך ולעשות רצונו של מקום של מי
שאמר והיה העולם שנאמר ויחבש את חמורו . ותעמוד על חבשה שחבש בלעם לילך ולקלל את
ישראל . תבא אסרה שאסר יוסף לילך לקראת אביו . ותעמוד על אסרה של פרעה שהיה הולך
לרדוף את ישראל . תני ר' ישמעאל תבא הרב יד שעשה א"א שנא' וישלח אברהם את ידו ויקח
את המאכלת לשחוט את בנו . ותעמוד על הרב יד שאמר פרעה אריק חרבי : ויקח את שני
נעריו אתו . א"ר אבהו שני ב"א נהגו בד"א . אברהם ושאול . אברהם שנא' ויקח את שני נעריו .
שאול שנא' (ש"א כח) וילך הוא ושני אנשים עמו : ויבקע עצי עולה . ר' חייא בר יוסי בשם ר'
מיאשא ותני לה בשם ר' בניה בשכר ב' בקיעות שבקע א"א עצי עולה . זכה להבקע הים
לפני ב"י שנא' ויבקע עצי עולה ונאמר להלן (שמות יד) ויבקעו המים . א"ר לוי דייך עד כה . אלא
אברהם לפי כחו והקב"ה לפי כחו . ויקם וילך אל המקום . ניתן לו שכר קימה ושכר הליכה :

מתנות כהונה

וא"ל : נסה אותו בודאי . פירש"י נתן לו זמן כדי לנסותו אם
יקיים אם לאו: לכהונה ולמלכו'. דייר מדכתי' הנני בשני כוכין
דהוה ליה למימר הנה כד"א והנה נצב על עולתו וכן מלאתי
בפירש"י ז"ל: בבקשה ממך. כא פירושו במקום הזה לשון בקשה
וה"ג בילקוט בהדיא ועיין במהר"ר אליהו מזרחי וענין שבקשה
עי' דפרש"י בחומש : אית תחומין במעיא. וכי יש תחומין בבני
מעיים שניהם יוצאי חלצי הם ושניהם אהובים לפני : הוראה
היתה יוצאה מלשכת הגזית שהית' בירושלי' כמו שאמר כי מציון
תצא תורה: שירא' מורא השי"ת היה יוצא משם לא"ה: דכוות'
דבור גרסי': שהדברות כלו' דברי תורה. ה"ג בירוש' דפ' תפלת
השחר וחד אמר מקום שהדבר יוצא לעולם ופי' הדבר וקנאת ה'
צבאות יוצא משם לא"ה ועיין במדרש חזית סוף פסוק כמגדל
דוד : שהאור התורה נקראת אור שנ' ותורה אור וה"א שיראה
יוצא לעולם ופי' ג"כ לעו"כ : מורה . לשון מורה חצים וה"ג
בילקוט שיורה כחן לעובדי כוכבים המורידן לגיהנם כדאמרינן
פתחו של גיהנם הוא בירושלים שנאמר אשר אור לו בציון ותנור
בירושלים : ראוי כלומר מכוון כמה שאחז"ל ב"ה של מטה
מכוון נגד ב"ה של מעלה שאני מראה לך כדלקמן פ' כ"ו
וירא את המקום מרחוק שראה ענן קשור בהר : מרוותא
ל' מרות הרבנות של מיני שררות וחשיבות היה יוצא משם
כמה שנאמר שרתי במדינות : שהקטורת קריבה . מוריה
על שם המור דרור שהיה בתוך סמני הקטורת וכד"א אלך
לי אל הר המור הרי שירושלים נקרא על שם המוריה :
וישלח אברהם כו' . הרי זה רצונו של הקב"ה ובילקוט לא
גרס ליה : ותעמוד על חבשה כו' . בזכות העקידה ביטל
מחשבות בלעם הרשע : שתי בקיעות . דכתיב עצי לשון רבים

פרשה נו ביום השלישי וישא אברהם את עיניו . כתיב (הושע ו) יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו . ביום השלישי של שבטים דכתיב (בראשית מב) ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי . ביום השלישי של מרגלים שנא' (יהושע ב) ונחבתם שמה שלשת ימים . ביום השלישי של מ"ת שנאמר (שמות יט) ויהי ביום השלישי . ביום הג' של יונה דכתיב (יונה ב) ויהי יונה במעי הדגה ג' ימים וג' לילות . ביום הג' של עולי גולה דכתיב (עזרא ח) ונחנה שם ימים שלשה . ביום הג' של תחיית המתים דכתיב יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו . ביום הג' של אסתר דכתיב (אסתר ה) ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות ׳ לבשה מלכות בית אביה . באיזה זכות ׳ רבנן ור' לוי . רבנן אמרי בזכות יום הג' של מ"ת שנא' ויהי ביום השלישי בהיות הבקר . ר' לוי אמר בזכות של יום שלישי של א"א שנא' ביום השלישי : וירא את המקום מרחוק . מה ראה ראה ענן קשור בהר . אמר דומה שאותו מקום שאמר לי הקב"ה להקריב את בני שם . אמר ליצחק בני רואה אתה מה שאני רואה . א"ל הין אמר לשני נעריו רואים אתם מה שאני רואה . א"ל לאו . אמר הואיל והמור אינו רואה ואתם אין אתם רואים שבו לכם פה עם החמור . ומנין שעבדים דומין לבהמה . מן הכא . שבו לכם פה עם החמור . רבנן מייתי ליה מהכא ממתן תורה . שנאמר (שמות כ) ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך וגו' אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ובהמתך . א"ר יצחק עתיד המקום לירחק מבעליו . ולעולם . ת"ל (תהלים קלב) זאת מנוחתי עדי עד פה אשב וגו' . לכשיבא אותו שכתוב בו (זכריה ט) עני ורוכב על החמור : ואני והנער נלכה עד כה אמר רבי יהושע בן לוי נלך ונראה מה יהיה בסופו של כה : ונשתחוה ונשובה אליכם . בשרו שהוא חוזר מהר המוריה בשלום : א"ר יצחק הכל בזכות השתחויה . אברהם לא חזר מהר המוריה בשלום אלא בזכות השתחויה ונשתחוה ונשובה אליכם . ישראל לא נגאלו אלא בזכות השתחויה שנא' (שמות ד) ויאמן העם וגו' ויקדו וישתחוו . התורה לא נתנה אלא בזכות השתחויה שנא' (שמות כד) והשתחויתם מרחוק . חנה לא נפקדה אלא בזכות השתחויה שנא' (ש"א א) וישתחו שם לה' . הגליות אינן מתכנסות אלא בזכות השתחויה שנאמר (ישעיה כז) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלם . ביה"מ לא נבנה אלא בזכות השתחויה שנא' (תהלים צט) רוממו ה' אלהינו והשתחוו להר קדשו . המתים אינן חיין אלא בזכות השתחויה שנא' (שם צה) באו ונשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו : ויקח אברהם את עצי העולה וגו' . כזה שהוא טוען צלובו בכתפו : ויקח בידו את האש ואת המאכלת . א"ר חנינא למה נקראת סכין מאכלת לפי שמכשרת אוכלים . ורבנן אמרי כל אכילות שישראל אוכלים בעוה"ז אינם אוכלים אלא בזכות אותה המאכלת : וילכו שניהם יחדיו . זה לעקוד וזה ליעקד . זה לשחוט וזה לישחט : ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי . בא לו סמאל אצל א"א . א"ל סבא סבא איבדת לבך . בן שניתן לך לק' שנה אתה הולך לשוחטו . א"ל ע"מ כן . א"ל ואם מנסה אותך יותר מיכן אתה יכול לעמוד (איוב ד) הנסה דבר אליך תלאה . א"ל ויותר על דין . אמר לו למחר אומר לך שופך דם את חייב ששפכת דמו של בנך . א"ל ע"מ כן . וכיון שלא הועיל ממנו כלום בא לו אצל יצחק אמר לו ברא דעלובתא הולך הוא לשחטך . א"ל ע"מ כן . א"ל א"כ כל אותן הפרגזיות שעשתה אמך לישמעאל שנאיה דביתא ירותא ואתה אינך מכניס בלבך . כד לא תיעול מילא כולא תיעול פלגא . הה"ד ויאמר יצחק אל אברהם אביו אבי . למה אבי אבי שני פעמים כדי שיתמלא עליו רחמים . ויאמר הנה האש והעצים . א"ל יצף להוא גברא דיגער ביה . מ"מ אלהים יראה לו השה לעולה . ואם לאו אתה השה לעולה בני . וילכו שניהם יחדיו . זה לעקוד וזה ליעקד זה לשחוט וזה לישחט . ויבאו אל

מתנות כהונה

ומיעוט רבים שנים : דייך כו' . פירש"י דיי לך עד כאן מלדרוש לדמות בקיעת אברהם לבקיעת השכינה בשתי הבקיעות אין להם דמיון זה לזה : שכר קימה ושכר הליכה . דאם לא כן ויקם למה לי : ביום הג' של שבטים . באת לנו תהיה וקורת רוח וכן כולם והענין שאין הקב"ה מניח הצדיקים בצרה יותר מג' ימים ועל זה הביאו בילקוט אסתר ולקמן בפ' צ"א : מלכות בית אביה . כלומר זכות אבותיה עמדה לה : ה"ג עם החמור עם הדומה לחמור וכן הוא בקהלת (ט ג) ובקדושין בפ' האומר : עתיד המקום כו' . המקום הזה ירושלים תהיה מרוחקת מן בעליו אלו ישראל וזהו בזמן הגלות : ולעולם בתמיה ודרך שאלה : פה וגו' . שבו לכם פה רמז למה שנא' פה אשב עם החמור רמז לעני ורוכב על החמור : בסופו של כה . כלומר שהבטיחני הקב"ה לאמר כה יהיה זרעך : בשרו כו' . הנבואה נזרקה בפיו ונשובה שנינו ובדית כרותה לשפתים וה"ג בילקוט בהדיא : אברהם לא חזר . גרסינן פי' לא חזר יצחק עמו וזה שאמר בשלום : ונכרעה וגו' . סבירא ליה דבתחיית המתים איירי כמו שדרשו חז"ל כי לך תכרע כל ברך זה יום המיתה ואח"כ כתיב נברכה לפני יי' שעומדים בחיים : צלובו גרסינן . פי' עץ לתלותו עליו כן היה טוען יצחק עצי העולה ליסרף כו' : מכשרת את האוכלים . שבלא שחיטה אסורה באכילה ודייק ממאכלת אחרים משמע : אלא בזכות כו' . שהקב"ה מצרף מחשבה טובה כאילו כבר עשוי' : לישחט ואע"ג שאמר אח"כ היה השה לעולה זה היה אחר דבריו של שטן וכדמפרש ואזיל : איבדת לבך . וכי לבך אבדת שתלך לשחוט את בנך : ויותר ע[ל] דין . ועוד יותר מזה תעמוד בנסיון ולא תהיה לאה ועיף : שופך דם את חייב . כלומר דין שופך דם אתה חייב : ברא דעלובתא . בן בעניה והדלה כך פי' הערוך ועל שרה אמר כן : הולך הוא . אברהם לשוחטך : הפרגזיות . פי' רש"י דברים כמו דים ומיני קסטין ומצאתי בערוך שפי' בו ענין כעסים ונראה דצ"ל עכסים והוא מיני תכשיטים כד"א תפארת העכסים בישעיה סי' ג' : שעשתה אמך גרסינן . כלומר אותן התכשיטין שעשתה לך אמך לישמעאל שנואת הבית יהיו לירושה ואתה אינך מכניס את זאת בלבבך ושוב אמר כספר כד לא תיעול כולה תיעול פלגא כו' . כלומר מ"ל הוא כפי הבריות דבר לשון הרע אע"פ שאינה נכנסת כולה בלב המקבל נכנסת מחצייה ובילקוט גרס : תיעול פלגא . שקודם לזה הלך לישחט בלבב שלם : ה"ג רש"י והערוך יצף להוא דגער ביה מ"מ אלהים יראה לפיכך כתיב מיד ויאמר יצחק אל אברהם כו' הרי שנכנסה הסתת השטן בלבו קצת אע"פ לו השה ואם לאו וכו' . ופירש יצף יגער וינער לאותו שגער בך והסיתך לשאול בדברים אלה מ"מ אלהים כו' . יצף פירש"י לשון נער ודאגה כמו שנא' יהושע כ"ב ואם לא מדאגה

המקום אשר אמר לו האלהים : ויבן שם אברהם את המזבח . ויצחק היכן היה א"ר לוי נטלו
והצניעו . אמר דלא יזרוק ההוא דיגער ביה אבן ויפסלנו מן הקרבן : ויבן שם אברהם את המזבח
וגו׳ ויעקד את יצחק בנו . ר׳ חפני בר יצחק אמר כל מה שהיה א"א עוקד את יצחק בנו מלמטה
היה הקב"ה כופת שריהם של עכו"ם מלמעלה . ולא עשה . אלא כיון שהפליגו ישראל עצמן בימי
ירמיהו א"ל הקב"ה מה אתם סבורים דאלין כפותיא קיימין שנא׳ (נחום א) כי עד סירים סבוכים
וכסבאם סבואים . וכי עד שרים סבוכים אלא כסבאם סבואי׳ אשתרון יתהון כפותיא דכתי׳ (שם)
אכלו כקש יבש מלא : בשעה ששלח א"א את ידו ליקח המאכלת לשחוט את בנו בכו מה"ש .
הה"ד (ישעיה לג) הן אראלם צעקו חוצה . מהו חוצה . ר׳ עזריה אמר חוצה היצה הוא ברייה למיכס
ית בריה . ומה היו אומרים (שם) נשמו מסלות . וכי אין אברהם מקבל את העוברים ואת השבים .
שבת עובר אורח המד"א חדל להיות לשרה אורח וגו׳ . הפר ברית ואת בריתי אקים את יצחק .
(שם) מאס ערים וישב בין קדש וגו׳ . לא חשב אנוש לא עמדה זכות לאברהם . אתמהא . ומי
יאמר לך שאין הפסוק מדבר אלא במה"ש נאמר כאן ממעל ונאמר להלן ממעל (ישעיה ו) שרפים
עומדים ממעל לו : וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת . רב בעא קומי ר׳ חייא רבה מנין
לשחיטה שהיא בדבר המטלטל . מן הכא . וישלח אברהם את ידו . א"ל אין מן ההגדה אמר לך
הזר הוא ביה . ואין מן אולפן אמר לך לית הוא הזר ביה דתני לוי היו נעוצים מתחלתן הרי אלו
פסולין תלושין ונעצן הרי אלו כשרים . דתנן השוחט במגל יד במגל קציר ובצור ובקנה שחיטתו
כשרה . א"ר יוסי חמשה דברים נאמרו בקרומיות של קנה . אין שוחטין בה . ואין מוהלין בה .
ואין חותכין בה בשר . ואין מקנחין בה את הידים . ולא מחצין בה את השנים . מפני שרוח רעה
שוכנת עליה : ויקרא אליו מלאך ה׳ מן השמים ויאמר אברהם אברהם . תני ר׳ חייא לשון חיבה
לשון זירוז . ראב"י אמר לו ולדורות . אין דור שאין בו כאברהם ואין דור שאין בו כיעקב ואין
דור שאין בו כמשה ואין דור שאין בו כשמואל : ויאמר אל תשלח ידך . וסכין היכן היה . נשרו
שלש דמעות ממה"ש ונשחת הסכין . א"ל אחנקנו א"ל אל תשלח ידך אל הנער . א"ל אוציא
ממנו טפת דם א"ל אל תעש לו מאומה מומה . כי עתה ידעתי . הודעתי לכל שאת אוהבני . ולא
חשכת וגו׳ שלא תאמר כל ההלאים שחוץ לגוף אינן הלאים אלא מעלה אני עליך כאילו אמרתי
לך הקרב עצמך לי ולא עיכבת : ד"א א"ר יצחק בשעה שבקש אברהם לעקוד יצחק בנו . א"ל
אבא בחור אני וחוששני שמא יזדעזע גופי מפחדה של סכין ואצערך . ושמא תפסל השחיטה
ולא תעלה לך לקרבן . אלא כפתני יפה יפה · מיד ויעקוד את יצחק . כלום יכול אדם לכפות בן
ל"ז שנה (נ"א בן כ"ו שנה) אלא לדעתו . מיד וישלח אברהם את ידו . הוא שולח יד ליטול את
הסכין ועיניו מורידות דמעות ונופלות דמעותיו לעיניו של יצחק מרחמנותו של אבא . ואעפ"כ
הלב שמח לעשות רצון יוצרו . והיו המלאכים מתקבצין כתות כתות מלמעלן . מה הוון צווחין .
נשמו מסלות שבת עובר אורח הפר ברית מאס ערים . וכי אין רצונו בירושלים ובבה"מ שהיה
בדעתו להוריש לבניו של יצחק . לא חשב אנוש לא עמדה זכות לאברהם לית לכל בריה חשיבות
קדמוי : א"ר אחא התחיל אברהם תמיה אין הדברים הללו אלא דברים של תימה . אתמול אמרת
כי ביצחק יקרא לך זרע . חזרת ואמרת קח נא את בנך . ועכשיו את אומר לי אל תשלח ידך אל

מתנות כהונה

מדאגה ומתרגמינן יהא לא מיולפא : ויצחק היכן היה . שהיה לו
לזרז במצוה ולגנות גם הוא את המזבח : דלא יזרוק ההוא דיגער
ביה · אותו שגער בו והוא השטן וי"ל שקורא לשטן יגער ביה על
דקך שנא יגער ה׳ בך השטן : ולא עשה . ולא עכב ונשאר כך אלא
כו׳ : שהפליגו עצמן . הרחיקו עצמן מן הקב"ה לעבוד ע"ג וה"ג
בילקוט בהדיא : דאלין כו׳ . שאלו קיסרים והאגודות עדיין קיימין
בתמיה : סירים סבוכים . קרי ביה שרים סבוכים וכי סבורין אתם
שאתן שרי האומות עדיין נאחזים בסבוכים וקישורים אלא כסבאים
כו׳ פירש"י הרי הם כשיכור ומשוגע שהותר השלשלת והולך ומזיק
ע"ל אשר ימלא : אשתרון כו׳ . מותרין הם הקישורים : אכלו וכו׳ .
האלין ונשרפים הקישורין והאגודות : חיצה הוא . דבר הילוני הוא
שבריה אתא ישחוט את בנו והכי מוכח בילקוט ישעיהו דגרס הוצ
הוא לך תוצה הוא לאבא למיכס ית בריה ובילקוט סדר זה גרס
חוצה הוא בידים למיכס ית בריה פי׳ חוץ לטבע האנושי הוא שבידיו
ישחט את בנו ובשם פירש"י מצאתי חוצה הלה כתיב לשון נהילה
ומהירות דבר מהיר וכרות ומפסק שישחט איש את בנו : אם אין
אברהם גרסי׳ . פי׳ שאם אברהם לא יקבל העוברים והשבים יהיו
שממים יחרבים המסילות והכי גרס בילקוט בהדיא אם אברהם אינו
מקבל עוברים ושבים ורש"י פירש בלשון תימה וכי אברהם אינו מקבל
וכו׳ : שבת כו׳ . כלומר פירושו פסק כד"א חדל להיות כו׳ ומתרגמינן
פסק וכן שבת תרגומו פסק כלומר שפסק אותו זכות של עוברי דרכים
ושוב מצאתי בפירש"י בשם מדרש הרנינו נשמו מסילות היכן הוא
מתן שכרן של עוברים ושבים שהיה אברהם מודיעך בעולם . שבת
עובר אורח בטל מתן שכרן של אורחים שהיו באין מכל מקום לבוין
אצל אברהם לאכול ולשתות ולעשות אותם שיברכו לבורא עולם אלא

הפר ברית שאמרת לאברהם ואת בריתי אקים את יצחק הרי שהמאכלת
על צוארו עד מתי אתה ממתין : ה"ג וישלח אברהם וגו׳ . ויקח
המאכלת ודייק מדכתיב ויקח משמע שהוא תלוש ולא היה השר
אלא לקיחה . ומוכח בפ"ק דחולין דרבי חייא שמעה מר׳ א"ל רב הא
מתוך ההגדה אמר לך ר׳ כו׳ הוזר הוא בו לענין הדין דאפי׳ במחובר
מעיקרא נמי כשר והא דכתיב ויקח זריזותיה דאברהם קמ"ל כההי
בפ"ק דחולין אבל אם אמר לך כן מתוך ההלכה ולענין הדין שמע
מיניה דרב כהנא שפיר קאמר משמו שהשוחט במחובר לקרקע רבי
פוסל כדאיתא התם בפ"ק דחולין בודאי לא יחזור בו והא דפוסל
במחובר היינו במחובר מעיקרא אבל תלוש ולבסוף חברו כשר :
שחיטתו כשרה . משמע בדיעבד ומוקי לה התם כר׳ ורמי עליה בפ"ק
דחולין רב כהנא אמר השוחט במחובר לקרקע רבי פוסל אפי׳
בדיעבד ומשני הא במחובר מעיקרא פוסל אפי׳ בדיעבד הא בתלוש
ולבסוף חברו כשר בדיעבד : מחצין הוללין : כאברהם כיעקב
כשמואל כו׳ . כל אלו נכפלו שמותם יעקב יעקב משה משה שמואל
שמואל : נשרו ג׳ דמעות . מבכייתן כדאיתא הן אראלם צעקו חוצה
מלאכי שלום מר יבכיון : ושחת נשחתה : ידעתי קרי ביה ידעתי
היו"ד בחירי"ק : כל ההלאים וכו׳ . כן יאמר אילו א"ל לשחוט א"צ
לא עשה ועל בנו שהוא חוץ ממנו לא היה חס : אלא מעלה אני כו׳ .
פירש"י דהאי יחידך פי׳ נפשך כדאמרי׳ בעלמא הנשמה יש לה חמשה
שמות נפש רוח נשמה יחידה חיה וכן הוא במדבר רבה פרשה י"ד :
ולא תעלה . השחיטה וההקרבה לא תעלה לרצון לי"י : כלום יכול כו׳
בתמיה אלא ברצונו כפתהו : רחמנותו של אבא . כלו׳ מצד הרחמנות
הטבעי מן האב על בנו : נשמו מסילות . כדדרים לעיל בפ׳ זו : אתתיה
גרסי׳ . פי׳ הורידוהו שלפניך אמרתי העלהו לירדות לפני מפני

כתיבה

הנער. אתמהא. א"ל הקב"ה אברהם (תהלים פט) לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה. כשאמרתי לך קח נא את בנך. לא אמרתי לך שחטהו אלא העלהו. לשם חיבה אמרתי לך. אסיקתיה וקיימת דברי. ועתה אחתיניה. (נ"א) משל למלך שאמר לאוהבו העלה את בנך על שלחני הביאו אותו אוהבו וסכינו בידו. אמר המלך וכי העלהו לאכלו אמרתי לך העלהו אמרתי לך מפני חיבתו. הה"ד (ירמיה יט) ולא עלתה על לבי. זה יצחק: וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר. מהו אחר א"ר יודן אחר כל המעשים ישראל נאחזים בעבירות ומסתבכין בצרות. וסופן ליגאל בקרניו של איל שנא' (זכריה ט) וה' אלהים בשופר יתקע וגו'. אריב"ס אחר כל הדורות ישראל נאחזים בעבירות ומסתבכין בצרות וסופן ליגאל בקרניו של איל הה"ד וה' אלהים בשופר יתקע. א"ר הנינא ב"ר יצחק כל ימות השנה ישראל נאחזים בעבירות ומסתבכין בצרות ובר"ה הן נוטלין שופר ותוקעין בו ונזכרים לפני הקב"ה והוא מוחל להם וסופן ליגאל בקרניו של איל שנאמר וה' אלהים בשופר יתקע. ר' לוי אמר לפי שהיה א"א רואה את האיל ניתוש מן ההורש הזה והולך ומסתבך בחורש אחר. א"ל הקב"ה כך עתידין בניך להסתבך למלכיות. מבבל למדי מן מדי ליון מיון לאדום וסופן ליגאל בקרניו של איל. הה"ד וה' אלהים בשופר יתקע: וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו. ר' בניה אמר אמר לפניו רבון העולם הוי רואה דמו של איל זה כאילו דמו של יצחק בני. אימוריו כאילו אימוריו דיצחק ברי. כהדא דתנן הרי זו תחת זו הרי זו תמורת זו הרי זו חילופי זו הרי זו תמורה. ר"פ אמר אמר לפניו רבון העולם הוי רואה כאילו הקרבתי את יצחק בני תחלה. ואח"כ הקרבתי את האיל הזה תחתיו. המד"א (מ"ב טו) וימלוך יותם בנו תחתיו. כהדא דתנן כאימרא כדירים. ר"י אמר כאימר תמידא. ר"ל אמר כאילו של יצחק. תמן אמרי כולד החטאת. תני בר קפרא כאימר דלא ינק מן יומוי: ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה. ר"י אמר אמר לפניו רבון העולם בשעה שאמרת לי קח נא את בנך את יחידך. היה לי מה להשיב לך אתמול אמרת כי ביצחק וגו' עכשיו קח נא את בנך וגו'. וח"ו לא עשיתי כן אלא כבשתי רחמי לעשות רצונך. יר"מ ה' אלהינו בשעה שיהיו בניו של יצחק באים לידי עבירות ומעשים רעים. תהא נזכר להם אותה העקדה ותתמלא עליהם רחמים: אברהם קרא אותו יראה שנא' ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה. שם קרא אותו שלם שנא' (בראשית יד) ומלכי צדק מלך שלם. אמר הקב"ה אם קורא אני אותו יראה כשם שקרא אותו אברהם. שם אדם צדיק מתרעם. ואם קורא אני אותו שלם אברהם אדם צדיק מתרעם אלא הריני קורא אותו ירושלם כמו שקראו שניהם יראה שלם ירושלם. ד"ב בשם ר' חלבו אמר עד שהוא שלם עשה לו הקב"ה סוכה והיה מתפלל בתוכה שנא' (תהלים עו) ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון. ומה היה אומר יה"ר שאראה בבנין ביתי: ד"א מלמד שהראה לו הקב"ה בהמ"ק חרב ובנוי חרב ובנוי. שנא' שם המקום ההוא ה' יראה הרי בנוי המד"א (דברים טז) שלש פעמים בשנה יראה. אשר יאמר היום בהר ה' הרי חרב שנא' (איכה ה) על הר ציון ששמם. ה' יראה בנוי ומשוכלל לע"ל. כענין שנא' (תהלים קב) כי בנה ה' ציון נראה בכבודו: ויקרא מלאך ה' וגו' שנית ויאמר בי נשבעתי. מה צורך לשבועה זו. א"ל השבע לי שאין אתה מנסה אותי עוד מעתה ולא את יצחק בני. משל לאחד ששמר את אגינו שבולת נהר והקפיץ גם בנו עמו. ד"א מה צורך לשבועה זו. ר' חמא ב"ר חנינא א"ל השבע לי שאין את מנסה אותי עוד מעתה. משל למלך שהיה נשוי למטרונה ילדה ממנו בן ראשון וגרשה. שני וגרשה. שלישי וגרשה. וכיון שילדה ממנו בן עשירי נתכנסו כולם וא"ל השבע לנו שאין את מגרש את אמנו מעתה. כך כיון שנתנסה א"א נסיון עשירי. א"ל השבע לי שאין את מנסה אותי עוד מעתה. א"ר חנין כי יען אשר עשית את הדבר הזה. נסיון עשירי הוא ואתה אומר כי יען אשר עשית את הדבר הזה. אלא זה נסיון האחרון שהוא שקול כנגד הכל. שאילו לא קבלו עליו אבד את הכל. (נ"א כל מה שעשה): כי ברך אברכך וגו'. ברכה לאב ברכה לבן. והרבה ארבה. רבות לאב רבות לבן: וירש זרעך את שער אויביו ר' אומר זו תרמוד. אשרי כל מי שהוא רואה במפלתה של תרמוד. שהיתה שותפת בשני הרבנות. ר' יודן ור' חנינא חד מנהון אמר בחרבן בית ראשון העמידה פ' אלף קשתים. (נ"א קשטים) ובהרבן בית שני העמידה ח' אלפים קשתים: וישב אברהם אל נעריו. ויצחק היכן הוא. ר"ב בשם רבנן דתמן. שלחו אצל

מתנות כהונה

החיבה שיש לי עליו: וסכינו בידו. שסברי אמר לו העלהו על השלחן משמע לאוכלו: הוי רואה כו'. מדכתיב תחת בנו קדייק הכי: וימלוך יותם בנו תחתיו כמו אחריו שסברי אביו מלך ג"כ: ס"ג יותם בנו תחתיו תנינא כאמרא כו'. משנה היא פ"ק דנדרים ופירוש האומר הרי עלי נדר כאמרא פי' ככבש או כדירים כזה שמביא מן הדיר של בהמה ופליג ר' יוחנן ור"ל בההוא האומר כאמרא מה יביא ר' יוחנן אמר יביא כבשה כאמרא תמידה ככבש של קרבן תמיד היתה כוונתו: ור"ל אמר יביא איל. שכוונתו היתה כאמרא של יצחק ותמן אמרינן כוונתו היה כולד חטאת: כאימר ככבש שלא ינק חלב מימיו. וזה אילו של יצחק: אמר ר' יוחנן גרסי' יהי רצון כו': י"י יראה כלומר יראה ויזכור את אשר כבשתי רחמי לעשות רצונו בלבב שלם: יראה שלם. יראה גימטריא שלו ירו: את שהוא שלם. כלומר קודם שבאו ישראל לתוכה ולא נקראת עדיין ירושלים אלא שלם עשה בו סוכה של כבוד ומתפלל בו: ה"ג יראה וגומר. וסיפיה דקרא במקום אשר יבחר. ה"ג יאמר היום בהר ה' הרי חרב: והקפיץ לשון קפילה שבילו במהירות וקפילה עמו: שני ואח"כ ילדה ממנו בן שני וגרשה: שמונים אלף קשתים. פי' בערוך מ ריש בקשת. ה"ג בילקוט: ובחורבן בית שני העמידה ארבעים אלף קשתים וחד אמר בהורבן

שם ללמוד ממנו תורה. משל לאשה שנתעשרה מפלכה. אמרה הואיל ומן הפלך הזה התעשרתי עוד אינו זז מתחת ידי לעולם. כך אמר אברהם כל שבא לידי אינו אלא בשביל שעסקתי בתורה ובמצות. לפיכך איני רוצה שתזוז מזרעי לעולם. ר' חנינא אמר שלחו בלילה מפני העין. שמשעה שעלו חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש עוד לא נזכרו שמותן. ולהיכן הלכו. ר"א אמר מתו ברוק. ר' יוסי אמר מתו בעין. ריב"ל אמר שינו את מקומם והלכו להם אצל יהושע בן יהוצדק ללמוד ממנו תורה. הה"ד (זכריה ג) שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיך היושבים לפניך וגו'. ר' חנינא אמר ע"מ כן ירדו חנניה מישאל ועזריה לכבשן האש על מנת שיעשה בהם מופת:

פרשה נז ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה גם היא. כתיב (משלי יד) חיי בשרים לב מרפא ורקב עצמות קנאה. שעד שהוא בהר המוריה נתבשר שנולדה זוגתו של בנו שנא' הנה ילדה מלכה (שם ג) רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך שעד שהוא בהר המוריה נתבשר שנולדה זוגתו של בנו שנא' הנה ילדה מלכה גם היא בנים. (שם כה) מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק. תמן תנינן על הגשמים ועל בשורות טובות הוא אומר ברוך הטוב והמטיב. מה ראו לסמוך בשורות טובות לירידת גשמים. ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר ע"ש מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק. מה שמועה טובה ברוך הטוב והמטיב אף מים קרים ברוך הטוב והמטיב. ד"א כמים קרים על נפש עיפה כן שמועה טובה מארץ מרחק. זה אברהם שעד שהוא בהר המוריה נתבשר שנולדה זוגתו של בנו הה"ד הנה ילדה מלכה וגו': ויהי אחרי הדברים האלה. אחר הרהורי דברים שהיו שם מי הרהר אברהם הרהר. אמר אילו מת בהר המוריה לא היה מת בלא בנים. עכשיו שנעשה לו נס מה אעשה אשיאנו מבנות ענר אשכל וממרא שהן צדקניות וכי איכפת לי מיוחסים. א"ל הקב"ה אין אתה צריך כבר נולד בת זוגו של יצחק הנה ילדה מלכה גם היא. היא גם היא מה זו בני גבירה ח' ובני פלגשים ד'. אף זו בני גבירה ח' ובני פלגשים ארבעה: ד"א נתיירא מן היסורים. א"ל הקב"ה אין אתה צריך כבר נולד מי שיקבלם את עוץ בכורו ואת בוז אחיו. איוב בימיו היה. ר"ל בשם בר קפרא אמר בימי אברהם היה שנא' את עוץ בכורו וכתיב (איוב א') איש היה בארץ עוץ וגו'. ר' אבא בר כהנא אמר בימי יעקב היה. דא"ר אבא בר כהנא דינה אשתו של איוב היתה. דכתיב באשת איוב (שם ב') כדבר אחת הנבלות וכתיב בדינה (בראשית לד) כי נבלה עשה בישראל. ר' לוי אמר בימי שבטים היה. הה"ד (איוב טו) אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם. זה ראובן ויהודה. ומה שכר נטלו על כך. (שם) להם לבדם נתנה הארץ. ר' לוי בשם ר"י בר חלפתא אמר בירידתן למצרים נולד ובעלייתן מת. אתה מוצא עיקר שניו של איוב לא היו אלא ר"י שנים. ועשו ישראל במצרים ר"י שנים. ובא שטן לקטרג וגירה אותו באיוב. ר' חנינא בריה דר' אחא אמר לרועה שהוא עומד ומביט בצאנו בא זאב אחד נזדווג לו אמר תנו לו תיש אחד שיתגרה בו. ורבי חמא אמר למלך שהיה יושב בסעודה בא כלב אחד ונזדווג לו. אמר תנו לו ככר אחד שיתגרה בו. כך בא שטן לקטרג גירה אותו באיוב הה"ד (שם טז) יסגירני אל אל עויל ועל ידי רשעים ירטני. והלואי בני אדם צדיקים אלא בני אדם רשעים ר"י ב"ר יהודה אמר בימי שפוט השופטים היה הה"ד (שם כז) הן אתם כולכם חזיתם ולמה זה הבל תהבלו. חזיתם מעשי ומעשי דורי. חזיתם מעשי מצות ומעשים טובים. מעשי דורי שהן מבקשין ליתן שכר לזונות מן הגרנות ואין דרכן של צדיקים להיות נותנין שכר לזונות מן הגרנות. הה"ד (הושע ט) אהבת אתנן על כל גרנות דגן. ר' שמואל בר נחמן אמר בימי כשדים היה שנא' (איוב א) כשדים שמו שלשה ראשים. ר' נתן אמר בימי מלכת שבא היה שנאמר (שם)

מתנות כהונה

בחורבן ראשון כשעמדה ארבע אלף כהנים ובשני אלפים כהנים ועיין מזה באיכה רבה ס"פ פסוק בלע י"י: שלחו לביתי בלילה. כדי שלא תשלוט בו עין הרע על שניצלו מן המית: וה"ג בילקוט בבדיאל: לא נזכרו שמותן. מפני עין הרע שבלט בהם מתו כדברי ר' יוסי לקמן. ה"ג מתו ברוק: בריק מתו. שהיו הגוים רוקקים בהם ואומרים יש לכם אלוה כזה ואתם עבדתם ע"ג באלכם: היושבים לפניך וגו' גרסי'. וסיפיה דקרא כי אנשי מופת המה אנשים שנעשה להם מופת ונסים: ע"מ שיעשה בהם מופת. פירושו שעל ידם יעשה מופת ויתקדש שם שמים על ידם אם יצילו או אם לא מ"מ הוא קידש שם שמים ברבים כ"כ נ"י בפ' בן סורר ומורה לא א' ע"מ שיעשה להם הקב"ה נס שהרי אחז"ל כל האומר על מנת שיעשה לי נס אין הקב"ה עושה לו נס והם נקודות שם שמים נתכוונו והכמתם עמדה להם עיין מזה במדרש הזית בפסוק זאת קומתך תמלא נתת: צדקניות ואע"פ שאינם מיוחסים. וה"ג בילקוט בבדיאל: היא גם היא. כלומר היה יכול לכתוב ילדה היא וכתב גם היא לרבות היא כשרה מה שרה בני הגבירות שהן שרה והגר שהרי הגר גבירה היתה ג"כ כדלעיל פ' מ"ה דכתיב ותתן אותה אברהם לאשה לאשה ולא לפלגש וכתיב בסוף פ' חיי שרה ו[illegible]

אברהם ויקח לו אשה ושמה קטורה לשם אישות לקחה ולא לשם פילגש שם כתיב ותלד לו את זמרן ואת יקשן ואת מדן ואת מדין ואת ישבק ואת שוח הא ששה ויצחק וישמעאל הרי ח' וכתיב ולבני הפלגשים אשר נתן וגו' פלגשים תרתי ובני תרתי לכל פלגש משמע ליה הרי ארבע וכן גבי מלכה עיין בפ"ז קמ"ל כשד חזו פלדש ידלף ובתואל ופלגשו ושמה ראומה וגו' את טבח גחם תחש מעכה זכרי' רש"י מלאתי [illegible] ולבני הפלגשים ולא ידענו כמה היו וילפינן ליה מהלכם: מלכא בת כתם ארבעה כו' ע"כ וא"כ יהיה בא ללמוד ונמצא למד: כבר נולדה כו'. מדכתיב בנה קדייק: זה ראובן ויהודה. שהגידו שראובן לא יתבוששו כדאי' בפ"ק דסוטה: להם לבדם נתנה כו', פי' רש"י פ"ק דסוטה יהודה זכה למלכות וראובן נטל בעבר הירדן תחלה ושוב ע"ש: ר"י שנה. פירש"י בפ"ק דב"ב דכתיב ויוסף י"י את כל אשר לאיוב למשנה למדנו שאף שנותיו הוכפלו וכתיב ויחי איוב אחר זאת מאה וארבעים למדנו כשבאו עליו יסורין היה בן שבעים שנה וכן הוא בסדר עולם בבדיאל הביאו בילקוט בפ' לך לך: לקטרג על ישראל לאמר הללו עובדי ע"א והללו עע"ז למה אלו יגאלו ואלו נטבעים וה"ג בשמות רבה פרשה כ"א ובילקוט איוב בבדיאל: אלא בני אדם רשעים. שהרי הללו עובדי ע"א כמו אלו ורש"י ז"ל פי'

ותפול שבא ותקחם . וריב"ק אמר בימי אחשורוש היה דכתיב ביה (אסתר ב) יבקשו למלך נערות בתולות טובות מראה וכתיב (איוב מב) ולא נמצא נשים יפות כבנות איוב . ר"ל אמר איוב לא היה ולא נהיה . מחולפת שיטתיה דר"ל . דתמן אמר ר"ל בשם בר קפרא בימי אברהם היה . והכא אמר איוב לא היה ולא נהיה . מאי לא היה ולא נהיה ביסורים שנכתבו עליו . ולמה נכתבו עליו אלא שאילו באו עליו היה יכול לעמוד בהן . ר' יוחנן אמר מעולי גולה היה וישראלי היה ומדרשו בטבריה. לפיכך למדו ממנו קריעה וברכת אבלים הה"ד (איוב א) ויקם איוב ויקרע את מעילו. מיכן שצריך אדם לקרוע מעומד . ר' חנינא אמר נכרי היה . תני ר' חייא נכרי צדיק אחד עמד לי בעכו"ם ונתתי לו שכרו ופטרתיו . ואי זה זה איוב : את עוץ בכורו . ריב"ל אמר הוא לבן הוא קמואל . ולמה נקרא שמו קמואל . שקם כנגד אומתו של אל : ופילגשו ושמה ראומה. א"ר יצחק כולהון לשון מרדות הן . טבח טבחון . גחם גמחון . תחש תחשון. מעכה מעכון :

סדר חיי שרה

פרשה נח ויהיו חיי שרה מאה שנה . יודע ה' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה (תהלים לז) כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים בת כ' כבת ז' לנוי . בת ק' כבת כ' שנה לחטא . ד"א יודע ה' ימי תמימים זו שרה שהיתה תמימה במעשיה אמר ר' יוחנן כהדא עגלתא תמימתא . ונחלתם לעולם תהיה שנא' ויהיו חיי שרה מה צורך לומר שני חיי שרה באחרונה. לומר לך שחביב חייהם של צדיקים לפני המקום בעוה"ז ובעה"ב : וזרח השמש ובא השמש . (קהלת א) א"ר אבא ב"כ וכי אין אנו יודעים שזורח השמש ובא השמש . אלא עד שלא ישקיע הקב"ה שמשו של צדיק זה הוא מזריח שמשו של צדיק חבירו . יום שמת ר"ע נולד רבינו . וקראו עליו וזרח השמש ובא השמש . יום שמת רבינו נולד רב אדא בר אהבה . וקראו עליו וזרח השמש ובא השמש . יום שמת ראב"א נולד רבי אבון . וקראו עליו וזרח השמש ובא השמש . יום שמת ר"א נולד ר' אבין בריה . יום שמת ר"א נולד אבא הושעיה איש טריא . יום שמת אבא הושעיה נולד רבי הושעיה . וקראו עליו וזרח השמש ובא השמש . עד שלא השקיע שמשו של משה הזריח שמשו של יהושע שנאמר (במדבר כז) ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון . עד שלא שקעה שמשו של יהושע זרחה שמשו של עתניאל בן קנז שנא' (שופטים א) וילכדה עתניאל בן קנז . עד שלא שקעה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל שנאמר (ש"א ג) ונר אלהים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל ה' . א"ר יוחנן כהדא עגלתא תמימתא . עד שלא השקיע הקב"ה שמשה של שרה הזריח שמשה של רבקה. בתחלה (בראשית כב) הנה ילדה מלכה גם היא בנים. ואח"כ ויהיו חיי שרה מאה שנה : ר"ע היה יושב ודורש והצבור מתנמנם בקש לעורר . אמר מה ראתה אסתר שתמלוך על קכ"ז מדינה. אלא תבא אסתר שהיא בת בתה של שרה שהיתה ק' וכ' וז' . ותמלוך על ק' וכ' וז' מדינות : ותמת שרה בקרית ארבע . ד' שמות נקראו לה . אשכול וממרא קרית ארבע הברון . ולמה הוא קורא אותה קרית ארבע. שדרו בה ד' צדיקים ענר אשכול וממרא ואברהם .ונמולו בה ד' צדיקים אברהם ענר אשכול וממרא. ד"א קרית ארבע שנקברו בה ד' צדיקים אבות העולם . אדם הראשון אברהם יצחק ויעקב . ד"א שנקברו בה ד' אמהות חוה ושרה ורבקה ולאה . וע"ש בעליה שהן ד' ענק וג' בניו. א"ר עזריה שמשם יצא אבינו אברהם שרדף אחרי ארבעה מלכים קוזמוקרטורין . ושהיא עולה בקרנסין של ד' בתחלה ליהודה ואח"כ לכלב ואה"כ לכהנים ואח"כ ללוים והיא א' מד' מקומות.

אסיפת אמרים

תמימים. ד"א יודע כו' במעשים בת כ' כו' לחטא. הר"י : פ"ג (יפ"ת). ובריבא מפ' על שהם צדיקים הקב"ה משלים שנותיו מיום אל יום . ובסיפא מפ' רק על שרה . (שם) : עגלתא. כלומר כלילת יופי בנדקות ובנוי . ובכ"מ מכנה השלמות ביופי לעגלה כמו עגלה יפיפיה . וכדאי תא בסנהדרין (דף כ"ה) עגלה זו מיכל שם : ממגונים

מתנות כהונה

אלו הבירין : בימי אחשורוש. בפ"ק דב"ב לא היה ולא נהיה אלא משל היה ללמוד סניגוריא על המהרהרים ומקנטרים על מדת הדין שאין אדם נתפס על צערו כדאיתא בפ"ק דמס' ב"ב : ולמה נכתבו דוקא עליו ולא על אחר : מרדות מכה וקללה כדמפרש ואזיל : טבח ן ל' וטבוח טבח מחוץ כלו' שחוט אותם : גחם ן י"ל מלשון גמס ספירות כריתה ועיין ערך גם או לשון נימוס ובילקוט גרס גחמן :

התחש תחשון לשון כח ותשות : מעכון ל' מעוך וכרות וסמס מורס על תגמולם וגבי צדיקים זכר צדיק לברכה : עשרים וכו'. דייק מדלא כתיב שבע ועשרים ומאה שנה וכתב שנה בכל כלל וכלל כפי' רש"י בחומש וב"ר בסדיא והרמב"ן פי' בספר נזו שבולילו זה משני חיי שרה : כבת כ' לחטא גרסי' שהרי אינה בת עונשין עדיין שקודם מתן תורה לא היו נענשין עד מאה שנה : בת ז'. עדיין לא הוכחשה יפיה ונוהמת דם ווסתה : גלתא תמימתא כו'. עגלה תמימה בלי מום אשר לא עלה עליה עול וכל מום לא יהיה בו : שנא' ויהיו כו'. שחבב הקב"ה שנות צדיקים וכותבם בתורה כדי שיהיו נחלת ימיהם זכורה לעד וכן הוא לקמן ר"פ ס"ב : מה צורך לומר שני חיי שרה שהרי כבר אמר חיי שרה אלא רמז לב' מיני ההויי' חיי עה"ז וחיי עה"ב כן פירש"י : עתניאל הוא יעבץ שהיה שופט הדור ורבן תורה בישראל כדאיתא פ"ג דתמורה : אשכול וממרא כו'. אשכול נקרא כן על שם שמעשה על אודות האשכול אשר כרתו משם בני ישראל : וממרא כי אילוני ממרא היה מתוך פי' רש"י משמע שנקרא כן על שם המרגלי' שאמרו שם את פי י"י כי כרתו משם האשכול למראה רות קדשו לאמר כשם שפרי' משונה כך עמה משונה : ברון על שם הברות הזוגות שנקברו בה ובפירש"י מצאתי על שם אברהם שנקרא כהן לגקום שהיה דר שם וקריית ארבע לא נתנו טעם : ולמה נקרא כו' על שם בעליה . שרי העיר : קוזמוקרטורין פירש"י קוזמו בלשון יון עולם קרטרון שלטון והערוך פי' תופשי העולם קוזמי עולם קרטרון תופש : שהיא עולה. הברון היה עולה בארבע גורלות כדמפרש ואזיל וקרנסין לפי הענין פירושו גורלות וכן משמע פירושו בערך כ"ו גרס בקנסאין ופי' בו מזלות : בתחלה ליהודה. נפלו בגורל לכלב :

מגונים שבא"י. ואלו הן. ר' יצחק ורבנן. ר"י אמר דור ונפת דור ותמנת סרח וחברון. ורבנן אמרי דנה וקרית סנה ותמנת סרח וחברון: ויבא אברהם לספוד לשרה. מהיכן בא ר' לוי אמר מקבורתו של תרח לשרה בא. אמר ליה ר' יוסי והלא קבורתו של תרח קדמה לקבורתה של שרה שתי שנים. אלא מהיכן בא מהר המוריה בא. ומתה שרה מאותו צער. לפיכך נסמכה עקידה לויהיו חיי שרה: ויקם אברהם מעל פני מתו. מלמד שהיה רואה מלאך המות מתריס כנגדו. א"ר יוחנן מה הן תנינן מי שמתו מוטל לפניו פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות שבתורה מן הכא. ויקם וידבר גר ותושב. גר דייר תושב מארי ביתא. אם רציתם גר ואם לאו מארי ביתא שכך אמר לי הקב"ה (בראשית יב) לזרעך נתתי את הארץ הזאת. תנו לי אחוזת קבר עמכם ואקברה מתי מלפני. איני מבקש מכם אלא מת אחד שנא' תנו לי אחוזת קבר. ויענו בני חת את אברהם וגו' שמענו אדוני וגו'. א"ל מלך את עלינו נשיא את עלינו אלוה את עלינו. אמר להם אל יחסר העולם מלכו ואל יחסר העולם אלוהו. במבחר קברינו במבחר שבקברינו. קבור את מתך מתים הרבה. וישתחו אברהם לפני עם הארץ. מיכן שמודים על בשורה טובה: וידבר אתם לאמר אם יש את נפשכם וגו'. פגעוני לי: סרסוני לי. ואם לאו צלו לי עליה: ועפרון יושב בתוך בני חת. ר' יצחק אמר ישב כתיב אותו היום מינו אותו ארכוסטרטיגוס דלא יהא בר נש רב זבין מן בר נש זעיר: ויען עפרון החתי את אברהם באזני בני חת. א"ר פנחס מלמד שנעלו דלתותיהן והלכו לגמול חסדים לאברהם: לא אדוני שמעני השדה נתתי לך והמערה וגו' אדוני שמעני ארץ ארבע מאות שקל כסף. א"ר חנינא כל שקלים האמורים בתורה סלעים. ובנביאים לטרין. בכתובים קינטרין. ר' יודן אמר חוץ משקלי עפרון שהיו קנטרין. הה"ד (משלי כח) נבהל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר יבואנו. נבהל להון איש רע עין זה עפרון שהכבנים עין רע בממונו של צדיק. ולא ידע כי חסר יבואנו שחסרתו התורה וא"ו. הה"ד וישמע אברהם אל עפרון וישקול אברהם לעפרן עפרן כתיב חסר וא"ו: ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר. ר' אבא בר ביזנא אמר פרגמטיא נפיק: ויקם שדה עפרון. דהוות נפילא וקמת. דהוות דבר אינש זעיר ואתעבידת לבר נש רב: שדה עפרון אשר במכפלה. מלמד שנכפלה בעיני כל אחד וא'. ד"א שכל מי שהוא קבור בתוכה בטוח ששכרו כפול ומכופל. א"ר אבהו שכפף הקב"ה קומתו של אדה"ר וקברו בתוכה: השדה והמערה אשר בו וגו'. א"ר מנין תנינן המוכר את שדהו צריך לכתוב את שדהו ואת סימניה. מהכא השדה והמערה אשר בו וכל העץ אשר בשדה אשר בכל גבולו סביב: לאברהם למקנה לעיני בני חת. א"ר אלעזר כמה דיות משתפכות כמה קולמוסין משתברין כדי לכתוב בני חת. עשרה פעמים כתיב בני חת בני חת. עשרה כנגד עשרת הדברות. ללמדך שכל מי שהוא מברר מקחו של צדיק כאילו מקיים עשרת הדברות. א"ר יודן חמשה פעמים כתיב בני ברזילי כנגד ה' ספרי תורה. ללמדך שכל מי שהוא מאביל פרוסה לצדיק כאילו הוא מקיים חמשה ספרי תורה: ואחרי כן קבר אברהם. הה"ד (שם כא) רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד. רודף צדקה זה אברהם (בראשית יח) ושמרו דרך ה' לעשות צדקה. וחסד שגמל חסד לשרה. ימצא חיים ושני חיי אברהם מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים. צדקה וכבוד א"ר שמואל בר יצחק א"ל הקב"ה אני אומנתי גומל חסדים. תפסת אומנתי בא ולבוש לבושי. ואברהם זקן בא בימים:

פרשה נט

ואברהם זקן בא בימים. כתיב (שם טז) עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא.

מתנות כהונה

לכלב כדכתיב בספר יהושע ויתנו לכלב את חברון: ללוים לערי מקלט ואת שדה העיר ואת חצריה נתנו לכלב: מגונים וחברון הי"ה מקום טרשין כמו שפירש"י בפ' שלח לך: מתרים פי' הערוך התרסה הוא ענין מלחמה והתגרות והגירוי היה לאמר על ידך מתה שרה אילו לא עקדת בנך לא היתה מתה עדיין וכדי שיתחרט על מעשה העקידה אמר כן ולכך אמר ויקם לשון זירוז או דייק מעל פני מתו מעל מלאך המות (וע"ל פ' ברכה): מן הן. מהיכן למדו הא דתנן ויקם וידבר משמע שלא עשה שום דבר רק לורך קבורתה וכל זמן שלא נקבר מוטל לפניו קרינן ליה כיון שמוטל עליו לקוברו כדיליף פרק מי שמתו מואקברה מת' מלפני אטו הויא שעתיה קמיה הוא רמי והכתיב ויקם אברהם מעל פני מתו אלא מגיד כל זמן שמוטל עליו לקברו כמוטל לפניו דמי: דייר לשון דירת עראי: מארי ביתא. אדון הבית וכמו שפירש"י בחומש. (ה"ג בילקוט ואקברה מתי חד מית. ד"א איני כו' ודייק מתי משמע מת א'): אחוזת קבר. משמע קבר אחד: אלוה את עלינו. דאל"כ למה אמרו אלהים וגם על ידי פיסוק הטעמים הוא נחלק לשנים: במבחר קברינו. משמע בקבר א' שמובחר שבכל קברינו ולא המובחר שבכל קבר וקבר: מתים הרבה. דייק מדכתיב מתיך ולא מתך: פגעוני לי. בקשו עלי ממנו וכן פירש"י ויש לפרשו מלשון כפייה כלומר שיכפו אותו בדברים כד"א פגע בי: סרסוני לי. עשו בין שנינו סרסרות כדי שנעמוד שנינו על המקח ולשון פגיעה יש לומר שנופל עליו על שהולך ובא ופוגע בזה ובזה עד שיתפייסו יחד: צלי עלוי. התפללו לו בשבילי כד"א אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי: ארכוסטרטיגוס פירוש הערוך גדול שבגליס: דלא יהא כו'. שלא יהא בן אדם חשוב קונה מאדם שפל וקטן: ה"ג שהכבנים עון רעה כו'. חסר וי"ו ונשאר עפרן גימטריא ר"ע עי"ן: פרגמטיא נפיק. שקלים המתקבלים בסחורה בכל מקום. דהוות נפילה. השדה היתה נפילה ושפלה ועכשיו עומדה כדמפרש ואזיל שהיתה של אדם שפל ונעשית של אדם חשוב וגדול: מלמד שנכפלה כו'. היתה נראית כפולה בשווייה ממה שקנאה אברהם. (ה"ג ד"א שכל מי וכו') שכ"נ טוב גי' רש"י ז"ל: (ה"ג א"ר תמן תנינן:) מברר וכו'. מבררו מכל ערעור ופקפוק. ה"ג חמשה פעמים כתיב ברזילי בפ' אחת והוא הקדים המלך דוד ובלחם ויין כמתוב שם. ולבוש לבושי כו'. זה הקב"ה נקרא עתיק יומין. לטמלא גרסי' והוא שם מקום: [illegible]
ראש

אסיפת אמרים

ממגונים. ומפני שחברון היא היותר מגונה הוקבע השם עליה. יפת"ה: דור. דור שני מאתר י"מ: מקבורתו כו'. דייק מדהל"ל לספוד. אע"כ ה"פ שבא מהספד א' ועכשיו בא לספוד לשרה. וע"כ שהספד אביו בא שקרוב בזמן. יפ"ת וא"כ לגי' י"מ: לפיכך כו'. ר"ל לפי' כתיב ויבא אברהם (ושמעינן מינה שבא מעקידה) אבל ויהי חיי שרה לאשמעינן שמתה מאותו צער. וכ"ה כוונת רש"י ז"ל בחומש לא שדרש סמיכות הפ'. (שם): מה"מ. הוא מה"מ הוא ילה"ר. שהתרים כנגדו היכן הבטחתך קום לך בארץ לארכה כו'. לכך ויקם בזריזות לקנות מקום לקבורה. וע"ל ס"ר פ"ו. (נח"ל):

ד"מ אזל לממלא ראה אותן כולן שחורי ראש. א"ל תאמר ממשפחת בית עלי אתם דכתיב ביה (שמואל א ב) וכל מרבית ביתך ימותו אנשים אמרו ליה ר' התפלל עלינו. א"ל לכו וטפלו בצדקה ואתם זוכים לזקנה מ"ט עטרת תפארת שיבה והיכן היא מצויה בדרך צדקה תמצא. ממי אתה למד מאברהם שכתוב בו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט זכה לזקנה ואברהם זקן בא בימים: עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון (משלי לא) עוז והדר לבושה של תורה. ותשחק ליום אחרון אימתי היא שוחקת מתן שכרה לע"ל. ממי אתה למד מאברהם. על ידי שכתוב בו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה זכה לזקנה ואברהם זקן בא בימים: אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד (משלי ג). אורך ימים בימינה לעתיד לבא. בשמאלה עושר וכבוד בעוה"ז. אפילו שהוא בא להשמאיל לאדם עושר וכבוד. ממי אתה למד מאברהם. ע"י שכתוב בו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט זכה לזקנה ואברהם זקן: ר' יצחק פתח (תהלים עא) וגם עד זקנה ושיבה אלהים אל תעזבני. א"ר אחא לא היא זקנה ולא היא שיבה. אלא שאם נתת לי זקנה תן לי שיבה עמה. ממי אתה למד מאברהם. ע"י שכתוב בו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט זכה לזקנה ואברהם זקן: ר' שמואל ב"ר יצחק פתח (משלי כא) רודף צדקה וחסד וגו'. כד דמך ר"ש ב"ר יצחק דהוה מרקד אתלת שבשין נפקין רוחין ועלעולין ועקרון כל אילניא טבייא דארעא דישראל. למה כן דהוה לקיט מנהון שבשין ומהלך קדם כלה. והוו רבנין אמרי למה עביד כדין למה הוא מבזה ית אורייתא. א"ר זעירא שבקותיה דהוא ידע מה הוא עביד כד דמך נפקו למיגמל ליה חסד ונחתה שבשבה דנור ואיתעבידת כמו שבשבה דהדס ואפסיקת בין ערסא לציבורא. אמרין חמון דהדין סבא דקאי ולעי דקמת ליה שבשתיה. ד"א רודף צדקה זה אברהם ושמרו דרך ה' וגו' והסד וגו' כדלעיל: יפיפית מבני אדם הוצק חן וגו' (תהלים מה) נתיפי' בעליונים שנאמר (ישעיה לג) הן אראלם צעקו חוצה. נתיפית בתחתונים שנא' נשיא אלהים אתה בתוכנו. על כן ברכך אלהים לעולם וה' ברך את אברהם בכל: מי יעלה בהר ה' (תהלים כד) זה אברהם שנא' ולך לך אל ארץ המוריה. ומי יקום במקום קדשו זה אברהם על שם שנא' וישכם אברהם בבקר אל המקום. (שם) נקי כפים אם מחוט ועד שרוך נעל. ובר לבב חלילה לך מעשות כדבר הזה וגו'. אשר לא נשא לשוא נפשו זה נפשו של נמרוד. ולא נשבע למרמה הרמותי ידי אל ה' אל עליון. ישא ברכה מאת ה' וצדקה ואברהם זקן וה' ברך את אברהם: אברהם היה מברך את הכל שנא' ונברכו בך. מי ברך את אברהם הקב"ה מברכו וה' ברך את אברהם בכל. משה נסן של ישראל דכתיב לכל האותות והמופתים אשר עשה משה. ומי הוא נסו של משה הקב"ה שנא'. (שמות יז) ויבן משה מזבח ויקרא שמו ה' נסי. דוד רועה של ישראל שנא' (ד"ה א יא) אתה תרעה את עמי ישראל. מי הוא רועה של דוד הקב"ה שנא' (תהלים כג) ה' רועי לא אחסר. ירושלים אורו של עולם שנא' (ישעיה ס) והלכו גוים לאורך. ומי הוא אורה של ירושלים הקב"ה דכתיב (שם) והיה לך ה' לאור עולם: ואברהם זקן. זקן זה שקנה שני עולמות. שלשה נכתרו בזקנה ובימים. ושלשתן היו ראש לנסיון. אברהם יהושע ודוד. אברהם ראש לאבות. יהושע ראש למלכות משבט אפרים שנא' (שופטים ה) מני אפרים שרשם בעמלק זה יהושע. דוד ראש למלכות משבט יהודה. א"ר אחא יש לך אדם שהוא בזקנה ואינו בימים ואינו בזקנה. אבל כאן זקנה כנגד ימים וימים כנגד זקנה. בא בימים ר"י אמר בא בדיפלון. ר' אבא אמר בא בכפלון מפולש להיי עוה"ב. א"ר יצחק באותן הימים שכתוב בהן (קהלת יב) עד אשר לא יבאו ימי הרעה: וה' ברך את אברהם בכל. ר' יודן ור' נחמיה. ר"י אמר שנתן לו נקבה. א"ל ר"נ עיקר ביתו של מלך אין כתוב בה ברכה. אלא וה' ברך את אברהם בכל שלא נתן

מתנות כהונה

ראש. שערות ראשם שחור לא הלבינו מזוקן ועיין מזה ביבמות (דף קה): וטפלו דבקו כד"א ופלו בבלק נטפל אליו פלוני: ממי אתה למד מאברהם וכו'. פירש"י שנותנת עמו (עוז והדר) בעולם הזה הדר (דהדר) (כ"ה ביפת"ה) זו זקנה כמה דכתיב והדרת פני זקן אבל הקרן (קיימת) לעולם הבא ועוד י"ל דדייק סיפיה דקרא וה' ברך את אברהם בכל להביא עולם הבא שכלול מכל טוב: בימינה כמו שדרשו ז"ל למיימינים בה שעוסקים בה לשמה נותנת לו שכר מזומן וטוב לעולם הבא שהיא כנגד עולם הזה כימין נגד השמאל: שה א בא להשמאיל. לאדם ליתן שכרו שלא בעין יפה שכר שאין לו עיקר נותנת לו עושר וכבוד בעולם הזה ועיקר שכרו שמור לעולם הבא: זכה לזקנה. הרי בעה"ז וכתיב ונגד זקיניו כבוד הרי זקנה וכבוד וכתיב וה' ברך את אברהם בכל הרי עושר: לא היא שיבה. פרש"י שיבה הוא הדרת פנים: ואברהם זקן. וכתיב וימת אברהם בשיבה טובה: כד דמך. כלומר כשמת מיתת הצדיקים דומה לאדם הישן בנחת רוח וסימן לדבר ישנתי אז ינוח לי: דהוה מרקד כו'. שהיה מרקד לפני הכלה בשלשה בדי הדס כדאיתא בריש כתובות (דף יז): נפקין כו'. היו יוצאין: ועלעולין פי' רוח סערה ועקרו כל אילנות טובות שבכל ארץ ישראל: שבשין שריגים ובדי הדס: והוו רבנים אומרים למה עושה כן שמבזה תורתו בכך כדאיתא ריש כתובות קא מכסיף לן האי סבא: שבקותיה כו'. הניחו שהוא יודע מה הוא עושה: נפקו למיגמל כו'. יצא כל העם לגמול עמו חסדים וירדה שריג ובד של אש מן השמים ונעשה כמו בדי הדס והיתה מפסקת בין מטתו ובין הצבור אמרו ראיתם זקן כזה שהיה עומד ומטריח את עצמו לרקד לפני הכלה ועכשיו עומדת לו זכותו: שבשתיה. שבוש שלו שהיה מרקד דרך שטות או פירושו לשון בדי הדס ושתי הלשונות בגמרא בריש כתובות ולשון אחרון הוא גירסת הירושלמי בפ"ק דמסכת פאה: הן אראלם צעקו כו'. בשעת העקידה וע"ל פ' כ"ו: מי יעלה וכו' משם נתעלה לנקרא ירא אלהים: (כ"ג נקי כפים אם מחוט:) נפשו של נמרוד. פירש"י שרדף אברהם אחריו והרגו עם שלשה מלכים חבריו ולא שלא כדין עשה שהרי אמרפל הוא נמרוד אמר פול והשליך אברהם לכבשן האש והבא להרגך השכם והרגו: ניסן. שעושה לנס כל הניסים: זה קנה. זקן נוטריקון זה קנה כדוגמת זה דרשו בפ"ק דקידושין והדרת פני זקן זה שקנה חכמה: בדיופלין. פי' הערוך בלע"ז בכפל פי' בשני עולמים בעוה"ז ובעוה"ב ודייק מדכתיב בא בביאה גמורה וכפולה: כ"ג בערוך ר' אבא אמר (בא בפולין) בכפלין ופי' בו מקום ושער מפולש ואורך ישר: באותן הימים כו'. בא לו שלום וטובה: עיקר ביתו של מלך. שרה שהיתה עיקרה של ביתו והיתה אשה משכלת והוא היה טפול לה

לו בת כל עיקר. ר' לוי אמר תלת. בכל שהשליטו ביצרו. בכל שעשה ישמעאל תשובה בחיו. בכל שלא חסר קילורין שלו כלום. ר"ל בשם ר' חמא אמר בכל שלא הזר ונסה אותו: ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו. שהיה זיו איקונין שלו דומה לו. המושל בכל אשר לו שהיה שליט ביצרו כמותו: שים נא ידך תחת ירכי אמר רבי ברכיה לפי שנתנה להם בצער לפיכך היא חביבה ואין נשבעין אלא בה. ואשביעך בה' אלהי השמים אר"פ עד שלא הודעתי אותו לבריותיו אלהי השמים וכיון שהודעתי אותו לבריותיו אלהי הארץ: אשר לא תקח. הזהירו שלא ילך אל בנות ענר אשכל וממרא: כי אל ארצי ואל מולדתי. א"ר יצחק חטיא דקרתך זונין זרע מנהון: ויאמר אליו העבד. הה"ד (הושע יב) כנען בידו מאזני מרמה לעשוק אהב. כנען זה אליעזר. בידו מאזני מרמה שהוא יושב ומשקיל את בתו ראויה היא אם אינה ראויה. לעשוק אהב לעשוק אהובו של עולם זה יצחק. אמר אולי לא תאבה ואתן לו את בתי. א"ל אתה ארור ובני ברוך ואין ארור מתדבק בברוך: ויאמר אליו אברהם השמר לך וגו' ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי זה ביתו של אביו. ומארץ מולדתי זו שכונתו ואשר נשבע לי בחרן. ואשר דבר לי בין הבתרים: הוא ישלח מלאכו לפניך. ר' דוסא אמר ה"ז מלאך מסויים. בשעה שאמר א"א הוא ישלח מלאכו לפניך. זימן לו הקב"ה ב' מלאכים. אחד להוציא את רבקה ואחד ללוות את אליעזר: ואם לא תאבה האשה וגו' רק את בני לא תשב. שמך ודק מיעוט בני אינו חוזר בן בני חוזר: ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדוניו וגו' גמליו של א"א היו ניכרים. בכל מקום שהיו יוצאים יוצאים זמומים: וכל טוב אדוניו בידו ר' חלבו אמר זו דיאתיקי: ויקם וילך אל ארם נהרים ר' יצחק אמר בן יומו. הוא דעתיה דר' ואבא היום אל העין היום יצאתי והיום באתי. (תהלים ס) הרעשת ארץ פצמתה רפה שבריה כי מטה. הרעשתה ארץ בימי אברהם. פצמתה בימי אליעזר. רפה שבריה בימי יעקב. כי מטה בימי ישבי בנוב. הה"ד (ש"ב כא) וישבי בנוב אשר בילדי הרפה. אניף במגיניא וקפיץ דוד לאחוריו תמניא עשר אמין. זה נתיירא מזה וזה נתיירא מזה. זה נתיירא מזה לומר אם לאחורי קפיץ כדין לקמוי מה. וזה נתיירא לומר אין במגיניא אניפי כדין איך אנא יכיל למוקמיה ביה באותה שעה אמר דוד הלואי הוה לי חד מן בני אחתי דייתי ויסייעני. מיד (שם) ויעזר לו אבישי בן צרויה. לאחורי תרעא הוה קאים. אתמהא. רבנן אמרי אפי' היה בסוף העולם הטיסו הקב"ה והביאו כהרף עין שלא יהיה אותו צדיק עומד ומצטער. הה"ד ויעזר לו אבישי בן צרויה ויך את הפלשתי וימיתהו אז נשבעו אנשי דוד לו לאמר לא תצא עוד אתנו למלחמה ולא תכבה את נר ישראל: ויברך הגמלים מחוץ לעיר. ארבעינון: לעת ערב לעת צאת השואבות אר"ה בשעה שאדם הולך ליקח אשה ושמע קל כלביא מנבחים. הוא מצית מה אינון אמרין. לעת ערב לעת צאת השואבות:

פרשה ס ויאמר ה' אלהי אדני אברהם הקרה נא לפני היום וגו' (ישעיה ג) מי בכם ירא ה' שומע בקול עבדו וגו'. אמר מי בכם ירא ה' זה אברהם. שומע בקול עבדו אשר שמע הקב"ה בקולו של עבדו. אשר הלך חשכים שבא מאספמיא ומחברותיה ולא היה יודע היכן הולך באדם שהוא שרוי בחושך ואין נוגה לו. ומי היה מאיר לו הקב"ה היה מאיר לו בכל מקום שהיה הולך. יבטח בשם ה' וישען באלהיו (נחמיה ט) ומצאת את לבבו נאמן לפניך. ד"א מי בכם ירא ה' זה אליעזר. שומע בקול עבדו בקול אברהם שהיה עבד להקב"ה שנאמר (בראשית כו) בעבור אברהם עבדי. אשר הלך חשכים בשעה שהלך להביא את רבקה ואין נוגה לו ומי היה מאיר לו הקב"ה היה מאיר לו בזיקים ובברקים. יבטח בשם ה' וישען באלהיו. ויאמר ה

מתנות כהונה

לא כנבואה ונתברך בגללו ולא כתיב (כה) ברכה ואתה אומר שעל ידו נכתב ברכה ומלאתי בפירש"י שגרס עיקר בתו ופי' על הוס בה לא נאמר בה ברכה כו' ועי"ל עיקר ביתו זה יצחק ולא נאמר בו ברכה בחיי אברהם וכן מלאתי שוב בא"ח אבל קשה קלת שהרי כתיב יברך אברהם ודרשו חז"ל אחת לאב ואחת לבן: שעשה ישמעאל תשובה. דאל"כ לא היה מת בשיבה טובה (וכתיב תקבר בשיבה טובה) קילורין. פי' בערוך אוצרותיו: זיו נוטריקון זיו איקונין ר"ל קלסתר פנים: שנתנה להם. כמילה שהיא תחת הירך ואליעזר ג"כ נמול אתו בכלל ילידי ביתו ומקנת כספו: עד שלא הודעתי כו' עיין בפירש"י בחומש. כ"ג אלהי הארץ אשר לא תקח אשה וגו' הזהירו כו': חטיא דקראתיך זונין כו' פי' בערוך גרעינין שהורים הנמצאים בין החטין אע"פ שכל חטים שבשדה אינם כך לא תזרע אלא מהם בי שאר החטים שמא לא יצליחו כלל וכן עשה אברהם באמר אל ארצי ואל מולדתי כו' שהם קרובים להצליח לזרע קדש: מסויים מיוחד ומסומן ודייק מדכתיב מלאכו מלאך המיוחד והמסויים: להוציא את רבקה. חוץ לעיר אל הבאר אשר אליעזר עמד שם: בן בני כו'. זה יעקב שהלך ללבן: יוצאו זמומים. דייק מדכתיב מגמלי אדוניו שהיו ניכרים. לבל יהיו גמלי אברהם: דייתיקי שטר מתנה נוטריקון דא תהא קיים למיקם ולהיות: בן יומו. שבאותו יום שיצא בא לחרן: ה"ג הה"ד הרעשתה ארץ בימי אברהם שלאברהם בעצמו קפלה הארץ כדאיתא לעיל פרשה מ"ב שכל פסיעה ופסיעה נעשה שלשה מילין וכילקוט שמוחל הגירסא קלת בא"כ אחר ואין להאריך בה: בימי יעקב. שנא' ויפגע במקום שקפלה לו הארץ כדאיתא בחולין (דף צ"א): בימי ישבי. קפלה לאבישי בן צרויה כדאיתא בפרק חלק (דף צ"ה): אניף כו'. הניף והרים במגן שבידו: אם לאחוריו כו'. אם לאחוריו הוא קופץ כך לפניו עאכ"ו שקפוץ יותר ויותר: אין במגינא כו' אם במגן הוא מניף כזה היאך אני יכול לקיים לפניו: אניפי כדין גרס הילקוט: הלואי הוה לי כו'. פי' יתן שיהיה לי אחד מבני אחותי שיבא ויסייעני: לאחורי תרעא כו'. וכי אחורי כדלת היה עומד אבישי שמיד כשנצטרך לו דוד נזדמן שמה ועיין כ"ז בפרק חלק: הטיסו כפריחו לבא הנה שהרי בקפלה ט הארץ: ארבעינון הרביצן על ברכה כדי שיוכלו לשתות מן הבאר: קל כלביא כו'. קול הכלבים נבחים הוא מאזין מה אומרים דבר מזה ומזה יוכל להבין אם טובה היא אם רעה וזהו דוקא לעת ערב כפירש"י ז"ל: ה"ג בקול עבדו מי בכם: אשר שמע הקב"ה בקולו של עבדו של אברהם: זה אליעזר. בשעה שהלך להביא את רבקה

שנא

אלהי אדוני אברהם הקרה נא לפני היום: כתיב (משלי יז) עבד משכיל ימשול בבן מביש ובתוך אחים יחלק נחלה. עבד משכיל זה אליעזר ומהו השכלתו אמר כבר קללתו של אותו האיש בידו. שמא יבא כושי אחד או ברבר אחד וישתעבד בי. מוטב לי להשתעבד בבית הזה ולא בבית אחר. ימשול בבן מביש זה יצחק שבייש את כל או"ה בשעה שנעקד על גב המזבח. ובתוך אחים יחלק נחלה בתוך ישראל. מה אלו מזכירין אבות אף זה מזכיר זכות אבות ויאמר ה' אלהי אדוני אברהם וגו': ועשה חסד עם אדני אברהם התחלת גמור. ר' חגי בשם ר' יצחק אמר הכל צריכין לחסד אפי' אברהם שהחסד מתגלגל בעולם בשבילו נצרך לחסד. שנא' ועשה חסד עם אדוני אברהם התחלת גמור: הנה אנכי נצב על עין המים ובנות אנשי העיר וגו' והיה הנערה אשר אומר אליה הטי וגו'. ד' הן שתבעו שלא כהוגן. לג' ניתן כהוגן ולאחד ניתן שלא כהוגן. ואלו הן. אליעזר עבד אברהם כלב שאול יפתח. אליעזר אמר והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך ואשתה. הא אילו יצאה אמה אחת והשקתו היה משיאה לבן אדונו. אתמהא. וזימן לו הקב"ה כהוגן ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יוצאת וגו'. כלב אמר (שופטים א) אשר יכה את קרית ספר ולכדה נתתי לו את עכסה בתי לאשה. אילו לכדה עבד אחד היה נותן לו בתו. וזימן לו הקב"ה כהוגן שנא' (שם) וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב ויתן לו את עכסה בתו לאשה. שאול אמר (שמואל א יז) והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך עושר גדול ואת בתו יתן לו לאשה. הא אילו יצא כושי אחד או עבד או עבו"ם אחד והכהו היה נותן לו את בתו. וזימן לו הקב"ה כהוגן דכתיב ודוד בן איש אפרתי. יפתח (שופטים יא) והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי לקראתי בשובי בשלום וגו' והיה לה' והעליתיהו עולה. הא אילו יצא חמור או כלב אחד או חתול אחת היה מעלהו עולה. וזימן לו הקב"ה שלא כהוגן הה"ד (שם) ויבא יפתח המצפה אל ביתו והנה בתו יוצאת לקראתו. ר' יוחנן ור"ל. ר"י אמר הקדש דמים היה חייב. ור"ל אמר אפי' הקדש דמים לא היה חייב. דתנן אמר על בהמה טמאה ועל בעלת מום הרי אלו עולה לא אמר כלום. אמר הרי אלו לעולה ימכרו ויביא בדמיהם עולה. ולא היה שם פנחס שיתיר לו את נדרו. אלא פנחס אמר הוא צריך לי ואני אלך אצלו. ויפתח אמר אני ראש קציני ישראל ואני הולך אצל פנחס. בין דין לדין אבדה הנערה ההיא. ה"ה דברייתא אמרי בין חייתא למחבלתא אזל ברא דעלובתא. ושניהם נענשו בדמיה של הנערה. יפתח מת בנשילת איברים. בכ"מ שהיה הולך בו היה אבר נישול הימנו והיו קוברין אותו שם. הה"ד וימת יפתח ויקבר בערי גלעד בעיר גלעד לא נאמר אלא בערי גלעד. פנחס נטלה ממנו רוה"ק הה"ד (ד"ה א ט) ופנחס בן אלעזר נגיד היה עליהם הוא נגיד עליהם אכ"כ. אלא היה נגיד לפנים ה' עמו: ויהי הוא טרם כלה לדבר וגו'. תני רשב"י ג' הם שנענו במענה פיהם. אליעזר עבדו של אברהם ומשה ושלמה. אליעזר ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יוצאת. משה דכתיב (במדבר יז) ויהי ככלותו לדבר את כל הדברים האלה ותבקע האדמה אשר תחתיהם. שלמה דכתיב ביה (ד"ה ב ז) וככלות שלמה להתפלל אל ה' והאש ירדה מן השמים וגו': והנערה טובת מראה מאד בתולה. תנינן מוכת עץ כתובתה מאתים דר"מ והחכמים אומרים מוכת עץ כתובתה מנה. ר' חנינא משום ר' אליעזר טעמיה דר"מ ואיש לא ידעה. הא אם נבעלה מעץ בתולה. טעמייהו דרבנן בתולה הא אם נבעלה מעץ אינה בתולה. א"ר יוחנן לא נבעלה אשה ממהול לשמונה תחילה אלא רבקה. אר"ל לפי שבנותן של עכו"ם משמרות עצמן ממקום ערותן ומפקירות עצמן ממקום אחר. אבל זאת בתולה ממקום בתולים ואיש לא ידעה ממקום אחר. א"ר יוחנן ממשמע שנא' בתולה אין אנו יודעים שאיש לא ידעה אלא אפי' אדם לא תבע בה. על שם (תהלים קכה) לא ינוח שבט הרשע וגו': ותרד העינה ותמלא כדה ותעל. כל הנשים יורדות וממלאות מן העין וזו כיון שראו אותה המים מיד עלו. א"ל הקב"ה את סימן לבניך. מה את כיון שראו אותך המים מיד עלו. אף בניך כיון שהבאר רואה אותן מיד תהא עולה. הה"ד (במדבר כא) אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר: וירץ העבד לקראתה לקראת מעשיה הטובים: ויאמר הגמיאיני נא מעט מים מכדך. גמיה אחת. והאיש משתאה לה. רבי יוחנן דציפורין אמר ממצמץ ומביט בה ההצליח

מתנות כהונה

שלא ידע להיכן ילך: כבר קללתו כו'. שהיה מזרע כנען המקולל לעבדות שנאמר ארור כנען עבד עבדים וגו': ברברי פי' הערוך א' מה מס קנת נעם לועז ת"י ברבריים: בבית הזה. של אברהם שהיה בית אלהים: התחלת גמור. משל הוא בפי הבריות שאומרים לאחד שהתחיל דבר טוב התחלת ה' הא עליך לגמרה כך אמר אליעזר לפני הקב"ה רבש"ע אתה התחלת לעשות נסים בשביל אברהם שכבר קפצה לו הארץ גמור אותה: אמה זו שפחה: והשקתו כדרך כל הבתולים שבתנה היה נותן לו בתו. בתמיה: לעולה משמע לצורך עולה לימכר ויקנו בדמיהם עולות ויפתח אמר והעליתיהו עולה היא בעצמה ולא אמר כלום: ואני אלך אצלו. בתמיה: הדא היא דברייתא כו'. זהו שהבריות אומרים בין המילדות שנקראת חיה כד"א כי חיות הנה ובין היולדת המחבלת בחבליה וכד"א שמה חבלתך מן אינה בקיאה לשמור את עצמה אזל ברא דעלובתא' כלומר בן העלובה ר"ל היולדת כלומר הבן הנולד עתה נאבד ומת: פנחס נטלה ממנו גרסי': במענה פיהם. בע"ד שהמענה בפיהם היו נענים: הא אם נבעלה מעץ כו'. כלומר עדיין בתולה נקראת לגבי שיהיה כתובתה מאתים: אינה בתולה. ואין לה אלא מנה: אלא רבקה. שנבעלה לא נחק שהיה נימול לשמונת ימים ונ"ל שילידי ביתו ומקנת כספו של אברהם לא היה אחד מהם פחות משמונה ימים וי"ל דדייק ואיש לא ידעה שום איש לא ידע אשה מעולם כמו שנבעלה זו וזהו שנימול לשמונה: כיון שראו אותה כו'. פירש"י והרמב"ן ז"ל דאל"כ הוה ליה למימר ותעלה: לקראת מעשיה הטובים דאל"כ מהו לקראתה והלא אליעזר על העין היה נצב וכן פי' מהור"ר אליהו מזרחי ז"ל: גמיה אחת. דאל"כ לא היה מספיק לו מעט מים ועוד דאל"כ הו"ל הלעיטני כמו גבי עשו וכבר מוכח בילקוט: ממצמץ כו'. מגלגל עיניו להביט בה היטב ככבית. דפ' אע"פ (דף

ה' דרכו: ויהי כאשר כלו הגמלים לשתות ויקח וגו'. ר"ה בשם ר' יוסף אבן יקרה היה בו והיה
משקלה בקע: ושני צמידים על ידיה כנגד שני לוחות: עשרה זהב משקלם כנגד עשרת הדברות:
ויאמר בת מי את הגידי נא לי וגו' ללין לינה אחת. ותאמר בת בתואל אנכי בן מלכה גם
מקום ללון לינות הרבה: ויקוד האיש וישתחו לה'. מכאן שמודים על בשורה טובה: ויאמר
ברוך ה' אלהי אדוני אברהם אשר לא עזב חסדו וגו' ממה שקפצה הדרך לפני הייתי יודע
שבדרך נחני ה' בית אחי אדוני: ותרץ הנערה ותגד לבית אמה א"ר יוחנן אין האשה רגילה אלא
לבית אמה. אתיבון ליה הכתיב (בראשית כט) ותגד לאביה. א"ל שמתה אמה ולא היה לה להגיד
אלא לאביה: ולרבקה אח ושמו לבן. ר' יצחק אמר לשבח פרדוכוס. ר' ברכיה אמר לגנאי
מלובן ברשע: וירץ לבן אל האיש החוצה אל העין. מעיינא ליה: עומד על הגמלים על העין.
מעיין גרמיה: ויאמר בא ברוך ה'. שהיה סבור בו שהוא אברהם שהיה קלסתר פניו דומה לו.
א"ר יוסי בר' דוסא כנען הוא אליעזר וע"י ששרת אותו צדיק באמונה יצא מכלל ארור לכלל
ברוך. ויאמר בא ברוך ה'. א"ר יעקב בשם ר' יוחנן דבית גוברין עבד ליה אפטרה ומה אם אליעזר
ע"י ששרת את הצדיק באמונה יצא מכלל ארור לכלל ברוך. ישראל שעושין חסד עם גדוליהם
ואם קטניהם בידיהם ורגליהם עאכו"כ: למה תעמוד בחוץ. אין כבודך שתשב בחוץ: ואנכי
פניתי הבית. מטנופת של ע"ז: ויבא האיש הביתה וגו' התיר זמומיהם. ר"ה ור' ירמיה שאלו
לר"ח בר רבה לא והיו גמליו של א"א דומים לחמורו של ר' פנחס בן יאיר. חמרתיה דר"פ ב"י
נסבוה לסטאי עבדת גבון תלתא יומין ולא טעמת כלום. אמרין סופה מייתא ותסרי מערתא
עלינו נמסרה לרבונה. שלחוה ועלתה בביתא דמרה. כיון דעלתה נהקת והכים קלה. אמר פתחו
לאותה העניה ויהבו לה דתיכול דאית לה תלתא יומין דלא טעמת מידי. יהבין לה שערין לא
טעמתון. אמרין ליה ר' יהבינן לה שערין ולא טעמתון. אמר להון תקנתוה. אמרון ליה אין.
אפיקתון דמאי. א"ל לא כן אלפן ר' הלוקח זרע לבהמה וקמח לעורות ושמן לנר ושמן לסוך בו
את הכלים פטורין מן הדמאי. א"ל מה נעביד לה והיא מחמרת על גרמה. ר' ירמיה שלח לר'
זעירא חד קרטיל דתאינין. ר"י אמר אפשר ר"ז אכילהון דלא מתקנן. ר"ז אמר אפשר לר"י דלא
משלח להון מתקנן. בין דין לדין איתאכלון תאנים בטיבלייהו. מחר קם ר"י עם ר"ז. א"ל תקנת
אילין תאנייא א"ל לא. א"ר אבא בר ימינא לר' זעירא אין הוון קדמאי מלאכין אנן בני נש.
ואין הוון בני נש אנן חמרין. ולית אנן כחמרתיה דר' פנחס בן יאיר. חמרתיה דר"פ ב"י יהבון לה
שערי דטיבלי לא אכלת יתהון. אנן אכלינן תאנייא דטבילין: ויתן תבן ומספוא לגמלים. א"ר
אהא יפה שיחתן של עבדי בתי אבות מתורתן של בנים. פרשתו של אליעזר שנים וג' דפים
הוא אומרה ושונה. והשרץ מגופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מריבוי המקרא רשב"י
אומר טמא הטמא ר' אליעזר בן יוסי אומר זה וזה: ומים לרחוץ רגליו ורגלי האנשים אשר אתו.
א"ר אהא יפה רחיצת רגלי עבדי בתי אבות מתורתן של בנים. שאפילו רחיצת רגלים צריך
לכתוב. והשרץ מגופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מריבוי המקרה רשב"י אמר טמא
הטמא ר"א אמר זה וזה: ויושם לפניו לאכול ויאמר עבד אברהם אנכי. א"ר יצחק מילתא
מגניא דאית בך קדים ואומרה: ועתה אם ישכם עושים חסד ואמת את אדוני הגידו לי וגו'
ואפנה על ימין או על שמאל. על שמאל זה לוט המד"א אם השמאל
ואימינה ואת הימין ואשמאילה: ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר. מהיכן יצא ר' יהושע
בר נחמיה בשם ר' הנינא בר יצחק מהר המוריה יצא ורבנן אמרי מהיכן יצא ותהי אשה לבן

מתנות כהונה

ס') בני מלילי עינא כלומר היה משתומם על המראה ומפנה עצמו
מכל מחשבה להביט בה הצליח ה' וגו': אבן יקרה כו'. דאל"כ
מה נתנה זו של בקע משקלו: ממה שקפצה כו'. דאל"כ אנכי למה
לי של"ל נהגי אלא ממה שקרה לי בדרך ידעתי וכו': שבדרך נחני
ה' כו'. דייק מדכתיב בדרך הבי"ת פתוחה המורה על הדרך
המבורר והמבוקש: ותרץ ותגד לאביה. גבי רחל: פרדוכוס פירוש
הערוך לשון ב ותר וגרס פ דוסוס: מעיניה ליה. היה מעיין עליו
אולי יוכל להוציא ממון ממנו כד"א ויהי שאול עוין את דוד ודייק
מדכתיב אל העין: מעין גרמיה. היה עיין על עצמו אם הוא הגס
או תם אם יכול הוא לרמהו אי לא: היה סבור שהוא אברהם.
שנקרא ברוך ה' כד"א ברוך אברהם לאל עליון. וזיו איקונין שלו היה
דומה לו. כדלעיל בפ' נ"ט. ר' יעקב גרס': אפטרה סיום הדרשה:
לא היו גמליו כו'. הרמב"ן ז"ל פי' שזאת תמיה קיימת ובא לסתור
דברי מי שאמר שאלו זמומין שא"כ יהיה החסידות יותר גדול בבית
ר' פנחס מביתו של אברהם ודעתו שלא היה להם זמם כלל והאי
דכתיב ויפתח קאי על קשרי האוכף כדברי ר' אב"ן עזרא: נסבוה
כו'. לקחו הלסטים: עבדת כלומר עכבה אצלם שלשה ימים ולא
טעמה כלום אוכל אמרו הלסטים סוף תמות ותסרח עלינו את
המערה שהיו דרים בתוכה בגוב ונמסר אותה לבעליה שלחוה
ונכנסה בבית אדוניה. כיון שנכנסה היתה צועקת וגועה כמנהג
בהמורים והכהנים והכיר ר' פנחס את קולה ואמר פתחו לה ותנו לה
מה שתאכל שיש לה זה שלשה ימים שלא טעמה כלום מאכל נתנו לה
שעורים ולא היתה טועמת אותה: תקנתיה. התקנתם אותה
בתרומות ומעשר: אפיקתון דמאי. הוצאתם מעשר דמאי שמא אותה
שעורים לקחתם מעם הארץ וצריך לעשר אותם מספק: מה נעביד
כו'. מה נעשה לה מאחר שהיא מחמרת על עצמה: קרטיל פירוש
הערוך טנא בירושלמי (דפאה) (דדמאי פ"ק) גרס (מכנה)
(מסאנא): אפשר ר' זעירא כו' אפשר שיאכל אצל ר' זעירא ולא
יתקן אותם במעשר קודם שיאכלם: ה"ג בין דין לדין אתאכלון. פי'
בין כך ובין כך שהיו נושאים ונותנים בדבר נאכלו התאנים בעוד
שהיו טבל: תקנת אלין כו'. דרך שאלה אמר לו תקנת אותם
תאנים ששלחת לי: אין הוון כו'. אם היו הדורות הראשונים שלפנינו
כמלאכים אנחנו כנגדם כבני אדם ואם היו הראשונים כבני אדם
אנחנו חמורים כנגדם כחמורים ואין אנו אפי' כחמורו של
רבי פנחס כו' אלא כחמורים בעצמא שהרי חמרתיה כו'.
נתנו לה שעורים בעודן טבל שלא היו מעושרים ולא אכלה
אותם ואנחנו אכלנו אותם תאנים בעודם טבל: טמא הטמא כל"ל ואמר
הטמא לרבות את דמו וכן זה וזה: דאית בך מגניא. שיש בך והוא
מגונה וגנאי לך תקדים אותה ותאמרה כדאי' בפ' החובל (דף צ"ב):
זה לוט כו'. וכדלעיל בפ' מ' תנייא (ר"ל פ' מ"א) שאמר ליה
אברהם בין כך ובין כך תשאר על השמאל: על הימין זה ישמעאל:
פירש"י שלא מאברהם שנכנס הנגבה שנקרא ימין: מהר המוריה כו'.

ששס

אדוניך כאשר דבר ה': ויוצא העבד כלי כסף. ר"ה אמר קונבי. רבנן אמרי קליות ואגוזים:
וקליות היו חביבין מכל. אלא ללמדך שאם יוצא אדם לדרך ואין אצטרכיא עמו מסתגף הוא.
ודכוותה (שמות ג) ושאלה אשה משכנתה וגו'. ושמלות היו חביבות מן הכל. אלא ללמדך שאם
יצא אדם לדרך ואין כסותו עמו מסתגף. ודכוותה (עזרא א) וכל סביבותיהן חזקו בידיהם וגו':
ויאמר אחיה ואמה תשב הנערה אתנו וגו' ובתואל היכן הוא בקש לעכב וניגוף בלילה. הה"ד
(משלי יא) צדקת תמים תישר דרכו וגו'. צדקת תמים זה יצחק. תישר דרכו של אליעזר. וברשעתו
יפול רשע זה בתואל שניגוף בלילה: תשב הנערה אתנו ימים או עשור ימים אלו ז' ימי אבלו.
או עשור אלו י"ב חדש שנותנין לבתולה לפרנס את עצמה: ויאמרו נקרא לנערה. מכאן
שאין משיאין את היתומה אלא על פיה: ויקראו לרבקה ויאמרו לה. ר' יצחק אמר מרמזים
בה התלכי התלכי ותאמר אלך הולכת אני על כרחכם שלא בטובתכם: וישלחו את רבקה
וגו' ויברכו את רבקה. א"ר איבו דווים ושפופין היו ולא היו מפרינין אלא בפה: אחותינו את
היי לאלפי רבבה. ר"ב ור' לוי בשם ר"ה בר חנינא מפני מה לא נפקדה רבקה עד שהתפלל עליה
יצחק. שלא יהיו אוה"ע אומרים תפלתנו עשתה פירות אלא (בראשית כה) ויעתר יצחק לה' לנוכח
אשתו. ר"ב בשם ר' לוי אמר (איוב כט) ברכת אובד עלי תבא. ברכת אובד זה לבן הארמי
שנא' (דברים כו) ארמי אובד אבי. עלי תבא זו רבקה אחותינו את היי לאלפי רבבה ועמדו
ממנה אלופים מעשו ורבבה מיעקב. אלופים מעשו (בראשית לו) אלוף קנז אלוף תימן. מיעקב
רבבה דכתיב (יחזקאל טז) רבבה כצמח השדה נתתיך. וי"א אף אלו ואלו עמדו מישראל דכתיב
(במדבר יא) ובנוחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל: ותקם רבקה ונערותיה. א"ר לוי שכן
דרך הגמלים גדילים במזרה. רבנן אמרי מה גמל זה יש בו סימן טומאה וסי' טהרה כך העמידה
רבקה צדיק ורשע: ותלכנה אחרי האיש. שבעור לאיש להיות מהלך אחר האשה: ויצחק בא
מבא. אתא ממיתא. ולהיכן הלך. באר לחי רואי הלך להביא את הגר אותה שישבה על הבאר
ואמרה להי העולמים ראה בעלבוני: ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב. אין שיחה אלא
תפלה שנא' (תהלים קב) תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו וכה"א (שם נה) ערב ובוקר
וצהרים אשיחה וגו': ותשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק. אר"ה צפת שידו שטוחה בתפלה
אמרה ודאי אדם גדול הוא לכך שאלה עליו: ותפול מעל הגמל. איתרכינת המד"א (שם לז) כי
יפול לא יוטל: ותאמר אל העבד וגו'. ר' חייא אמר ראתה אותו הדור ותוהא מפניו. המד"א
(בראשית לז) הנה בעל החלומות הלזה בא. רבנן אמרי הוא ופלסונו הלזה אלון זה: ויאמר העבד
הוא אדוני וגו' שתים הם שנתכסו בצעיף וילדו תאומים. רבקה ותמר. רבקה ותקח הצעיף.
תמר ותכס בצעיף ותתעלף (שם לח): ויספר העבד ליצחק. א"ר אלעזר כלליה של תורה מרובין
מפרטיה. שאילו בא לכתוב שנים וג' דפין היה כותב. ורבנן אמרין דברי שבח גלה לו מה
שקפצה הארץ לפניו: ויביאה יצחק האהלה שרה אמו. כל ימים שהיתה שרה קיימת היה ענן
קשור על פתח אהלה וכיון שמתה פסק אותו ענן וכיון שבאת רבקה חזר אותו ענן. כל ימים
שהיתה שרה קיימת היו דלתות פתוחות לרווחה וכיון שמתה שרה פסקה אותה הרווחה וכיון
שבאת רבקה חזרה אותו הרווחה. כל ימים שהיתה שרה קיימת היתה ברכה משולחת בעיסה
וכיון שמתה שרה פסקה אותה הברכה כיון שבאת רבקה חזרה. כל ימים שהיתה שרה קיימת
היה נר דלוק מלילי שבת ועד לילי שבת וכיון שמתה פסק אותו הנר וכיון שבאת רבקה חזר.
וכיון שראה אותה שהיא עושה כמעשה אמו קוצה חלתה בטהרה וקוצה עיסתה בטהרה. מיד
ויביאה יצחק האהלה וגו': א"ר יודן לימדתך תורה ד"א שאם יהיה לאדם בנים גדולים יהיה
משיאן תחילה ואח"כ הוא נושא לו אשה. ממי אתה למד מאברהם. בתחילה ויביאה יצחק האהלה
שרה אמו ואחר כך ויוסף אברהם ויקח אשה:

פרשה סא

ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה. כתיב (תהלים א) אשרי האיש אשר לא

מתנות כהונה

שהיה נגזר הזיווג הזה כדכתיב אחר הדברים האלה ויוגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה וכו' (כדלעיל פ' נ"ז): ותהי אשה כו'. ואז נגזר שגזרה מאת ה' אמר עד הנה היתה בבחירת הזיווג והאב"א כתב שעכשיו נגזרה הגזירה ולא קודם שאין דרך הזיווג בת ג' שנים לבן ארבעים: קונבי גרס הערוך ופי' בו כלי שטוין בו הנשים או שרוחצין בו: רבנן אמרי כו'. ולא פליגי על ר"ה אלא ר"ה מפרש כלי כסף ורבנן מפרשי מגדנות: וקליות היו חביבין כו'. בתמיה דקא חשיב להו באחרונה ואהרון אהרון חביב: אצטרכיא פי' הערוך צורך מזונותיו: (ודוגמתו בק"ר י"א א'): מי תגף לשון עינוי וצער ומגרת אינו יקח לו לפרנסה על הדרך: היו חביבות וכו' בתמיה: וכל סביבותיהן וגו' גרסינן וסיפיה דקרא ומגדנות השיב ליה באחרונה מפני שחביב מן הכל: י"ב חדש. פירש"י או לרבות עוד ב' חדשים והיינו י"ב: שנותנין לבתולה כו'. מיום שתבעה ארוס לפרנסה כדאיתא בפרק אע"פ (דף נז): זה וגו' התלכי כו'. בלשון תימה כדי שתאמר לא אלך: על כרחכם כו' דאל"כ ותאמר כן מבעיא ליה: דווים לשון כל לבב דוי: ושפופין שפלים ויחודים שהלכה בעל כרחם: מפרינין לשון נדוניא כמו פורנא כלומר לא היו נותנין לה נדוניא אך דבר שפתים וכ"כ הרמב"ן בפרשת ויהי והערוך פי' לא היו מפייסים אלא בפה ולא בלב: שכן דרך הגמלים. דאל"כ היאך למד לרכב על הגמלים: שבעור כו'. שילדו של איש גדול ומהרהר כמשאחז"ל אחר ארי ולא אחר אשה: אתא ממיתא גרס בילקוט ופי' בא מלהביא את הגר שהלך שם בשביל זה ורש"י גרס ממיתי ופי' ממקום שהלך: ראה בעלבוני. לשון תפלה: צפה הביטה: איתרכינת כך ת"א ופירש נטתה את עצמה לצדדין מדרך המוסר: ופלסונו הערוך הביאו ולא פירשו ורש"י פי' המלאך המלוה אותו כדאמרינן פלס מעגל וגו': אלון זה. הלזה נוטריקון אלון זה ופירש"י אחר הוא זה כלומר אינו מבני אדם כדאמרינן אלון בכות אלון בלשון יון אחר: היה כותב. סיפור דברים היאך ומה וכתב הכלל ויספר העבד וכו': וכיון שבאת רבקה חזר. זהו שרה אמו כלומר הרי היא כשרה אמו: (הה"ג בשי"ע אשרי האיש זה אברהם (דכתיב השב אשת האיש) • וכ"ה

הלך וגו'. אשר לא הלך וגו' זה דור הפלגה. ובדרך חטאים לא עמד. אלו אנשי סדום שנ' (בראשית יג) ואנשי סדום רעים וגו'. ומושב לצים לא ישב זה אבימלך שנ' (בראשית כ) הנה ארצי וגו'. כי אם בתורת ה' חפצו (שם יח) כי ידעתיו למען אשר וגו'. ובתורתו יהגה אר"ש אב לא למדו ורב לא היה לו ומהיכן למד את התורה. אלא זימן לו הקב"ה ב' כליותיו כמין ב' רבנים והיו נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמ'. הה"ד (תהלים טז) אברך את ה' אשר יעצני אף לילו' וגו'. (שם א) והיה כעץ שתול ששתלו הקב"ה בא"י. אשר פריו יתן בעתו זה ישמעאל. ועלהו לא יבול זה יצחק. וכל אשר יעשה יצליח אלו בני קטורה שנא' ויוסף אברהם ויקח אשה: שתולים בבית ה' בחצרות אלהינו יפריחו עוד ינובון בשיבה (שם צב) זה א"א. דשנים ורעננים יהיו ויוסף אברהם. (איוב יד) כי יש לעץ תקוה יש לא"א תקוה. אם יכרת ועוד יחליף אם יאמר עליו כרות הברית ועוד יחליף מצות ומע"ט. ויונקתו לא תחדל זו לחלוחית שלו. אם יזקין בארץ שרשו ואברהם זקן. ובעפר ימות גזעו ותמת שרה. מריח מים יפריח מריח מצות ומע"ט יפריח. ועשה קציר נטע אכ"כ אלא כמו נטע התוספת מרובה על העיקר ויוסף אברהם וגו': בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך (קהלת יא). ר"א ור' יהושע. ר"א אמר אם זרעת בבכיר זרע באפיל שאין אתה יודע איזה יכשר אם של אפיל אם של בכיר ואם שניהם כאחד טובים. רי"א אם בא עני אצלך בשחרית תן לו בערבית תן לו שאין אתה יודע איזה מהן הקב"ה כותב עליך הזה או זה ואם שניהם כא' טובי'. ר"י ור"ע. ר"י אומר אם למדת תורה בנערותך למוד תורה בזקנותך שאין אתה יודע איזה מהן מתקיים לך הזה או זה ואם שניהם כאחד טובים. ר"ע אומר אם היו לך תלמידים בנערותך עשה לך תלמידים בזקנותך שאין אתה יודע איזה מהם מתקיים לך זה או זה ואם שניהם כאחד טובים. י"ב אלף תלמידים היו לו לר"ע מעכו ועד אנטיפרס וכלם בפ"א מתו. למה שהיתה עיניהם צרה אלו באלו. ובסוף העמיד שבעה. ר"מ ורבי יהודה ור"י ור"ש ור"א בן שמוע ור' יוחנן הסנדלר ור"א בן יעקב. ואית דאמרי ר"י ור' נחמיה ור"מ ור"י ורשב"י ור' חנינא בן חכינאי ור"י הסנדלר. א"ל בני. הראשונים לא מתו אלא שהיתה עיניהם צרה אלו לאלו. תנו דעתכם שלא תעשו כמעשיהם. עמדו ומלאו כל א"י תורה. ר' דוסתאי בשם רשב"נ אמר אם היו לך בנים בנערותך קח לך אשה בזקנותך והעמד בנים. וממי אתה למד מאברהם שהיה לו בנים בנערותו ולקח אשה בזקנותו והעמיד בנים. הה"ד ויוסף אברהם וגו': ושמה קטורה. רב יהודה אמר זו הגר. א"ל ר' נחמיה והכתיב ויוסף. א"ל ע"פ הדיבור נשאה המד"א (ישעי' ח) ויוסף ה' דבר אלי עוד. א"ל והכתיב ושמה קטורה א"ל שמקוטרת מצות ומע"ט. א"ל והכתיב ולבני הפלגשים אשר לאברהם. א"ל פלגשם כתיב. בעודנו חי אותה שישבה על הבאר ואמרה לחי העולמים ראה בעלבוני. א"ר ברכיה אע"ג דאת אמר ותלך ותתע במדבר וגו' תאמר שנחשד עליה בריה ת"ל ושמה קטורה מן קטר. כזה שהוא חותם גנזכה ומוציאה בחותמה קשורה וחתומה. ב"ק אמר תוספתו של הקב"ה מרובה על העיקר. קין עיקר והבל ע"י שהוא תוספת דכתי' (בראשית ד) ותוסף ללדת נולד הוא ושתי תאומותיו. יוסף עיקר ובנימין ע"י שכתוב בו תוספת הוא מעמיד י' דכתי' ובני בנימין בלע ובכר וגו'. ער עיקר ושלה ע"י שהוא ל' תוספת הוא מעמיד עשרה בתי דינים הה"ד בדברי הימים (ד"ה א ד) בני שלה בן יהודה ער אבי לכה ולעדה אבי מרשה ומשפחת בית עבודת הבוץ לבית אשבע וגו'. עיקר שניו של איוב לא היו אלא ע' שנה וניתוסף לו ק"מ שנה דכתי' (איוב מב) ויחי איוב אחרי זאת מאה וארבעים שנה. עיקר מלכותו של חזקיהו לא היה אלא י"ד שנה וניתוסף לו ט"ו שנה שנ' (ישעי' לח) הנני יוסיף על ימיך חמש עשרה שנה. ישמעאל עיקר ובני קטורה ע"י שהן לשון

מתנות כהונה

וכ"ה בילקוט): דור הפלגה. שנא' הבה נבנה שהוא ל' הזמנה וכתי' בעצת רשעי' וה"ג בספרי' במדרש תלים: הנה ארצי לפניך וכו'. ואברהם לא קיבל עליו כדלעיל בפ' כ"ד ואח"כ אמר לו בחסד אשר עשיתי וזהו ליצים ועי' לעיל (כ"ב) (פ' נ"ד) ובילקו' תלים: שתי כליותיו כו'. ומעצמו אזן וחיקר ועמד על העיקר וזהו לי יהגה כמד"א והגיון לבי: ה"ג במד' תלים ובילקו': בעתו זה יצחק ועליהו לא יבול זה ישמעאל וכל אשר כו' וכן הדעת נותנת שהעלים הם כינוי לדבר שאינו עיקר וכמו שדרשו חז"ל ועליהו לא יבול אפי' שיחת חולין של תלמיד חכם צריכי' תלמוד: (ה"ג אם יאמר עליו כרות הברית והוא כורת כו') אם יאמר עליו הקב"ה כור' הברי': ה"ג רש"י ז"ל קציר כנטע אין כתי'. קציר כנטע משמע הקציר שהם הסעיפים כמו שפירשו המפרשי' שם והל"ל הקציר יהיה כנטיעה עצמו אמר כגו נטע משמע יותר הרבה מן הנטיעה וע"ש וכן היה ברכת אברהם שהעמיד תולדות מפלגש שלקח בהוספה וטפל יותר והעיקר שמתחלה לא ילד מפלגש אלא ישמעאל ועכשיו העמיד ששה בנים וכולם עשו משפחות בחייו והכי איתא לקמן בפרשה זו: בבכיר לשון בכור כלומר ברביעה ראשונה: באפילה ברביעה שנייה המאוחרת כד"א כי אפילות הנה: איזה הקב"ה כותב עליך. י"ל שמא בבוקר לא היה צריך לו ובראשו' שאל ממך ובערב צריך לו ובא' מצאתי בא"ב שפי' שמא בבקר היה העני רשע ולא נחשב לך לזכו' וכש"ה היו מוכשלים לפניך ודרשו חז"ל הכשילם בבני אדם שאינ' מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהם שכר או י"ל שמא בבק' לא היתה כוונתך טובה ורצוי' כמו בערב: בפ' אחד. בין פסח לעצרת ה"ג ר"י אמר זו הגר והכתי' ויוסף משמע שאחר' היתה: על פי הדיבור וכו'. ולכן כתיב ויוסף: הפלגשים. משמע רבים ומיעוט רבים שנים הרי אחרת לבד מהגר: פילגשם חסר ור"ל הגר לבדה: ראה בעלבוני. דרך תפלה אמרה כך על שנעלבה מפני שרה גבירתה שסלקה מעל פניה: שנחשד עליה כו'. בזנות: מן קטר. כלומר מלשון קטר פי' קשר: גנזכה גר[illegible]. פירוש אוצר גנוז וחתום: ושתי תאומותיו. לעיל פ' כ"ב דייק כן מדכתיב את אחיו את הבל: בבנימין כתיב תוס' יוסף ה' לי בן אחר וכן הוא בפ' דברים בהדיא: בשלה כתיב ותוסף עוד ותלד בן: אבי לכה. אב ב"ד של לכה (ועי' ר"ר ר"פ ב'): שבעים שנה. דכתיב ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה וכתיב ויחי איוב אחרי זאת מאה ומ' שנה

ותוספת ותלד לו את זמרן וגו'. רמי בר יחזקאל אמר זמרן שהיו מזמרין בעולם. יקשן שהן מתקשין בעולם. ורבנן אמרי זמרן שהיו מזמרין לע"ז. יקשן שהיו מקשין בתוף לע"ז: ויקשן ילד את שבא ואת דדן. רשב"נ אמר אע"ג דאינון מתורגמין ואומרים תגרין לופרין וראשי אומין כולהון ראשי אומות הן: ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק. ר' יהודה ור"נ ורבנן. ר"י אמר בכורה. ר"נ אמר ברכה. ורבנן אמרי קבורה ודיאתיקי. ר' חמא אמר לא ברכות אלא מתנות נתן לו משל למלך שהיה לו פרדס ומסרו לאריס והיו בו שתי אילנות כרוכים זה לזה בכרך אחד. אחד של סם חיים ואחד של סם המות. אמר אותו אריס אם משקה אני זה של סם חיים זה של סם המות שותה עמו. ואם איני משקה זה של סם המות היאך זה של סם חיים חי. חזר ואמר אנא אריס עביד אנא אריסותי ומאי דאהני למאריה דפרדיסא למיעבד יעביד ליה. כך אמר אברהם אם מברך אני את יצחק עכשיו בני ישמעאל ובני קטורה בכלל. ואם אין אני מברך בני ישמעאל ובני קטורה היך אני מברך את יצחק. חזר ואמר ב"ו אני. אני היום כאן ומחר בקבר כבר עבידת אנא דידי. מכאן ואילך מה שהקב"ה רוצה לעשות בעולמו יעשה. כיון שמת א"א גלה הקב"ה על יצחק וברכו. הה"ד (בראשית כה) ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו: ולבני הפלגשים וגו'. בימי אלכסנדרוס מוקדן באו בני ישמעאל לעורר על ישראל על הבכורה. ובאו עמהם שתי משפחות רעות כנענים ומצרים. אמרו מי הולך ודן עמהם. אמר גביעה בן קוסם אני הולך ודן עמהם. א"ל הזהר שלא תחליט להם את הארץ. אמר אני הולך ודן עמהם. אם אנצח אותם הרי מוטב ואם לאו אתם אומרים מה הגרוע הזה שיעיר עלינו. הלך ודן עמהם. א"ל אלכסנדרוס מוקדן מי תובע מיד מי. אמרו ישמעאלים אנו תובעים מידן. ומתורתן אנו באים עליהם. כתיב (דברים כא) כי את הבכור בן השנואה יכיר וגומר וישמעאל בדין שיטול פי שנים. א"ל גביעה בן קוסם אדוני המלך אין אדם עושה מה שהוא רוצה לבניו. א"ל הין. א"ל והכתיב ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק. א"ל והיכן שטר שילוח שחילק בין בניו. א"ל כתיב ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות. ונסתלקו משם בבושת פנים. אמרו כנענים מתורתו אנו באים עליהם. בכ"מ כתיב ארצה כנען ארץ כנען יתנו לנו את ארצנו. א"ל גביעה בן קוסם אדוני המלך אין אדם עושה לעבדו מה שהוא רוצה א"ל הין. אמר מה כתיב (בראשית ט) ארור כנען עבד עבדים וגו' הרי הארץ שלנו והם עבדים לאדוני המלך. ונסתלקו משם בבושת פנים. אמרו מצרים מתורתן אנו באים עליהם. ששים ריבוא יצאו מאצלינו טעונים כלי כסף וכלי זהב דכתיב (שמות יב) וינצלו את מצרים יתנו לנו את כספינו ואת זהבינו. א"ל גביעה בן קוסם אדוני המלך ס' ריבוא בני אדם עשו אצלם רד"ו שנים מהם כספים ומהם זהבים שנוטלים בשכרן דינר ליום. ישבו פילוסופים והשבו ולא הגיעו לק' שנה עד שנמצאת ארץ מצרים לטמיון. ונסתלקו משם בבושת פנים. בקש לעלות לירושלים אזלון כותאי וא"ל הזהר שאינן מניחין אותך להיכנס לבית קה"ק שלהם. וכיון שהרגיש גביעה בן קוסם הלך ועשה לו שתי אנפלאות ונתן בהם ב' אבנים טובות שוות שתי ריבאות של כסף. וכיון שהגיע להר הבית א"ל אדוני המלך שלוף מנעלך ונעול לך שתי אנפלאות שהרצפה חלקה שלא תחליק רגליך. וכיון שהגיע לבית קדשי הקדשים. א"ל ע"כ יש לנו רשות ליכנס מכאן ואילך אין לנו רשות ליכנס. א"ל לכשאצא אני משוה לך פדהתך. (נ"א גביעתך) א"ל אם כה תעשה רופא אומן תקרא ושכר הרבה תטול: וישלחם מעל יצחק בנו. א"ל כל מה שאתם יכולים להזריה תזריהו. שלא תכוו בגחלתו של יצחק. אבל עשו ע"י שבא ונזדווג ליעקב נטל את שלו מתחת ידו הה"ד (ישעיה כג) הזאת לכם עליזה מימי קדם קדמתה יובילוה רגליה מרחוק לגור מי יעץ זאת על צור

מתנות כהונה

אבל שקודם זה היה בן שבעים שנה וכל שנותיו שני מאות ועשר שנים: מתקשין פירש"י שהיו מוחזקין ובשוחר טוב מפרש בני אדם קשים: דאינון מתורגמן אומרין גרסי'. ופי' הרמב"ן ז"ל אע"ג שמתורגמין מפרשין אשורים מלשון ותט אשורינו כלומר סוחרים הולכי אורח ולטושים מלשון לוטש ברזל מ"מ אינו אלא ראשי אומות: בכורה להיות בכור לנחלה אע"פ שישמעאל היה ראשית אונו: ברכה שהיו הברכות נתונות בידו לברך מי שירצה ועיין ר"פ הברכה דילפינן להו מויתן וגבי קבורה נמי כתיב נתתי כסף השדה: קבורה שהוא יקבר במערת המכפלה לא ישמעאל: דיאתיקי שטר מתנה על כל אשר לו: אלא מתנות. אבל לא ברכות משל כו' ובש"ט גורס בהדיא ולמה לא ברכו משל כו'. כלומר אין אני בתוכו אלא אריס אשלים אני מלאכת אריסותי בשנה זו ושוב מה שנראה כטוב בעיני בעל הפרדס לעשות יעשה אח"כ ועיין כ"ז במדבר רבה פ' י"א: ה"ג עכשיו ישמעאל כו'. פי' רש"י שגם המה יבקשו ממני שאברכם היאך אני יכול לברך אחד ולהניח אחד חזר ואמר כו' עכ"ל ובפירש"י בחומש גרס לפי שצפה את עשו יצא ממנו במדרש ש"ט גרס כמו כאן ובבמדבר רבה גרס ישמעאל מבקש להתברך והוא ממש כפירש"י: היאך אני מברך את יצחק. כלומר היאך אברכנו בכל הברכות כרצוני אם תחלה אברך קודם לישמעאל ובני קטורה: כבר עבידת כו'. כבר עשיתי מה שעלי לעשות ופירש"י שהגר הולדתים: גביעה בן קוסם. חכם גדול בישראל היה ובעל חטוטרת היה כפירש"י בפרק חלק (דף צ"א) ומצאתי בספר יוחסין שמחמת זקנה נתעקם מגבו: שלא תחליט כו'. כלומר שלא ינצחוך ויעשו ארץ בידם לחלוטין מן הדין: שיעיר עלינו גרסי'. והכי גרס רש"י ז"ל וגרסת הספרים לקייה ולחרפה שיתקוטט בעדינו ויריב ריבנו כמד"א שינא עליו עוררין אם תעירו ואם תעוררו: שטר שלוח. כלומר שחלק ג"כ לבני קטורה הרי הכל נתן ליצחק ולא שייר כלום ואין המתנה מתנה והכי מוכח גירסת הילקוט דגרס והיכן הוא נותן לבני קטורה: כספים זהבים. אומנים עושי מלאכה של כסף וזהב: פילוסופים חכמים: לטמיון פי' הערוך לאוצר כלומר לאוצר שכר העבודות: ביקש לעלות. אלכסנדרוס מקדון: שלוף מנעלך כו'. שהיה מתירא לומר לו שלא יכנוס שם נעול שמיד יאמר אמת אמרו הכותיים שלא יניחני ליכנס: גביעתך כמו גבה תך וה"ג בילקוט ובמגלת תענית פ' ג' ועל שם כך נקרא גביהא על גבה החטוטרת שהיתה על גבו ובלשון ירושלמי רגיל הוא להביא ע"ין תחת ה"א: אם כה תעשה כו' גביהא קבל דבר המלך בסבר פנים לאמר מי יתן שיעשה אדוני המלך ככה להשוות עקמומיותי ולהניח רוגז המלך אמר כן וכן מצאתי בפירש"י ובמגילת תענית מסיים אמרו לא זזו משם עד שהכישו

המעטירה וגו'. א"ר אליעזר כל צור שכתוב במקרא מלא בצור מדינה הכתוב מדבר. חסר ברומי הכתוב מדבר. המעטירה רבי אבא אמר הקיפוה כעטרה ור' ינאי אמר בשם ר' שמעון בריה דר' ינאי הקיפוה כובין:

פרשה סב ואלה ימי שני חיי אברהם. כתיב (תהלים לז) יודע ה' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה. יודע ה' ימי תמימים זה אברהם שנא' והיה תמים. ונחלתם לעולם תהיה

ואלה שני חיי אברהם. שחבב הקב"ה שנותן של צדיקים וכתבם בתורה כדי שתהא נחלת ימיהם זכורה לעולם: בשיבה טובה זקן ושבע ויגוע. א"ר יהודה בר אלעאי החסידים הראשונים היו מתייסרין בחולי מעים בעשרה ועשרים יום לאמר שהחולי ממרק. ר' יהודה אמר כל מי שנא' בו גויעה מת בחולי מעים: כתיב (משלי לא) עוז והדר לבושה. כל מתן שכרן של צדיקים מתוקן להם לע"ל. ומראה להם הקב"ה עד שהם בעוה"ז מתן שכרן שהוא עתיד ליתן להם לע"ל ונפשן שבעה והם ישנים. א"ר אליעזר משל לסעודה שעשה אותה המלך וזימן את האורחים והראה להם מה שהם אוכלים ושותים ושבעה נפשם וישנו להם. כך הקב"ה מראה להם לצדיקים עד שהם בעוה"ז מתן שכרן שהוא עתיד ליתן להם לע"ל והם ישנים שנא' (איוב ג) כי עתה שכבתי ואשקוט הוי בשעת סילוקן של צדיקים הקב"ה מראה להם מתן שכרן כך דמך ר' אבהו אחזו ליה י"ג נהרי אפרסמון א"ל אלין דמאן. א"ל דידך. אמר אלין דאבהו (ישעיה מט) ואני אמרתי לריק יגעתי לתוהו והבל כחי כליתי אכן משפטי את ה' וגו': זבדי בן לוי וריב"ל ור' יוסי בן פרטא תלתיהון אמרין אלין קרייה כד דמיכי. חד מנהון אמר (תהלים לב) על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא (שם לג) כי בו ישמח לבנו וגו. ואוחרנא אמר (שם כג) תערוך לפני שלחן נגד צוררי (שם ה) וישמחו כל חוסי בך. ואוחרנא אמר (שם פד) כי טוב יום בחצריך מאלף. ורבנן אמרו (שם לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. הוי בשעת סילוקן של צדיקים מהעולם הקב"ה מראה להן מתן שכרן. בן עזאי אומר (שם קטז) יקר בעיני ה' המותה לחסידיו אימתי הקב"ה מראה להם שכרן שהוא מתוקן להם סמוך למיתתן הה"ד המותה לחסידיו. לפיכך (משלי לא) ותשחק ליום אחרון: מה בין מיתת נערים למיתת זקנים. ר' יהודה אומר הנר הזה בשעה שהוא כבה מאליו יפה לו ויפה לפתילה. ובשעה שאינו כבה מאליו רע לו ורע לפתילה. רבי אבהו אמר התאנה הזו בשעה שהיא נלקטת בעונתה יפה לה ויפה לתאנה. ובשעה שהיא מתלקטת שלא בעונתה רע לה ורע לתאנה. ר' חייא רבה ותלמידוי. ואית דאמרי ר"ע ותלמידוי. ואית דאמרי ר"י בר חלפתא ותלמידוי. היו למודים להיות משכימין ויושבין ושונין תחת תאנה אחת והיה בעל התאנה משכים ולוקטה. אמרו שמא הוא חושדינו מה עבדון הלפון אתרון. אזל לגבייהו ואמר להון רבותי הדא מצוה דהויתין יתבין זכיין בי יושבין ושונין תחת תאנתי ביטלתוה. א"ל אמרנו שמא את חושדינו. פייסן וחזרו למקומן. מה עשה השכים בשחרית ולא לקטה וזרחה עליה החמה והתליעו. אמרו בעל התאנה יודע אימתי היא עונתה של תאנה ללקוט ולוקטה. כך הקב"ה יודע אימת היא עונתן של צדיקים להסתלק מן העולם ומסלקן. הה"ד (שיר ו) דודי ירד לגנו לערוגת הבושם: בשיבה טובה. א"ר לוי שלשה הם שנאמר בהם שיבה. אברהם ושוה לו ° דוד ושוה לו. גדעון ולא שוה לו. למה (שופטים ח) ויעש אותו גדעון לאפוד לע"ז: ויקברו אותו יצחק וישמעאל אל מערת המכפלה. כאן בן האמה חולק כבוד לבן הגבירה: השדה אשר קנה אברהם. א"ר תנחומא והלא מקבורתה של שרה לקבורתו של אברהם ל"ח שנה. והכא את אמר שמה קבר אברהם ושרה אשתו. אלא בא ללמדך שכל מי שגמל חסד לשרה זכה לגמול חסד לאברהם. אמר רשב"נ שם ועבר היו מהלכין לפני מטתה וראו גבה מקום מופנה לא"א וקברו אותו בדיוטרין שלו (במקום המוכן ומזומן לו): ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו. אר"ס בכ"מ שנא' ויהי אחרי חזר העולם לאחוריו. ויהי אחרי מות אברהם

מתנות כהונה

שליטו נחש: להזריח תזריחו. כלומר להרחיק לצד המזרח הרחיקו שאלהם לארץ קדם ובילקוט גרס להרחיק הרחיקו: מי יען כו'. כלומר הקב"ה יען על מימי קדם שלא תזדווג ליעקב ונבואה זו נאמרה על אדום כדמפרש ואזיל: כ"ה כפשט הכתוב על מעלתה וגדולתה: כובין קוליה ועל מפלתה העתידה אמר כן ורש"י גרס כמו כובין ופירוש שהקיפוה יסוב כאדם שמסבב כרמו בקוצים: שממרק עונות: ה"ג בילקוט בחולי מעיים ושבע הה"ד עוז כו' לבושה וגו'. גרסינן וסיפיה דקרא ותשחק ליום אחרון: ונפשן שבעה השבע רצון וגם רוח מקבלים כפי"ד מעוה"ז: מה שהם אוכלים כו'. כלומר מה שיאכלו וישתו לעת הסעודה: כד דמך. ר"ל כשמת ומיתת הצדיקים נוחה להם וכישן נדמה: אחזו ליה. הראו לו מן השמים: אלין דמן. כל אלו של מי הם: אלין דאבהו. בלשון תימה וכו' אילו להיות לי ואני וכו': תלתיהון כו'. שלשתן אמרו פסוקים אלו כשמתו כלומר בשעת מיתתו קודם צאת נשמתן ראו שכרן המתוקן להם לעוה"ב: ורבנן אמרו. רבנן אמרו שזה האחרון אמר פסוק זה מה רב טובך וגו' כי מוכח לקמן פר' נ"ב: (ה"ג אימתי:

ה"ג הה"ד יקר בעיני ה' המותה כו'): שהוא כבה מאליו כו'. וכן הוא הזקנים שמתים בזמנם ונוח להם: למודים רגילים: חושדינו חושד אותנו שנקח גלוס מתאינתו ולפיכך הוא משכים כל כך ומלקטן: מה עבדו כו'. מה עשו החליפו ושינו מקומם והלכו משם למקום אחר (האלהיהון גרסי'): ה"ג דהויתן נהיגן זכיין כו'. ופי' שהייתם נוהגים לזכות עמדי שהייתם יושבים תחת תאנתי ולשנות ביטלתוהו ממני: פייסן היה מפייס אותם בדברים ואמר להם שעשה כן בשביל שהם מתליעים בזריחת השמש עליהם: השכים ולא לקטה כו' עשה כן כדי שיראו שכן הוא בדבריו והכי איתא בירו' ב"דיא: ושוה לו. השיבה שיתה הגונה וראויה לו: בן האמה. ישמעאל היה נוהג כבוד בבן הגבירה זה יצחק שהיה מוליכו לפניו אע"פ שהיה גדול ממנו: שמה קבר אברהם ושרה גרסי'. דמשמע ששניהם נקברו כאחד: ה"ג בילקוט שם ועבר היו מהלכין לפני מטתו וראו איזה מקום מופנה להביאו אברהם וקברו אותו וכו' ואם היה ראוי לו במקום אשר שרה שוכבת עליו היו מפנין אותה ממקומה ואולי שכן עשו ולפיכך נחשבו כאילו נקברו שניהן בפעם אחת: בדיוטרן

מיד וכל הבארות וגו׳ ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם. (יהושע א) ויהי אחרי מות משה עבד ה׳ מיד פסק הבאר וענני כבוד והמן. (שופטים א) ויהי אחרי מות יהושע מיד נתגרו בהן יתידות הארץ. (ש״ב א) ויהי אחרי מות שאול ופלשתים נלחמים בישראל. מתיבין חברייא לר׳ סימון והכתיב (ד״ה ב כד) ואחרי מות יהוידע הכהן באו שרי יהודה וישתחו למלך. א״ר תנחומא לא אתא ר׳ סימון למימר אלא ויהי אחרי. א״ר יודן אילולא שהעמיד הקב״ה אחרים תחתיהם כבר חזר העולם לאחוריו. דכתיב ויהי אחרי מות אברהם וכתיב וישב יצחק ויהפור. ויהי אחרי מות משה עבד ה׳ ויאמר ה׳ אל יהושע בן נון משרת משה לאמר. כתיב (שופטים א) ויהי אחרי מות יהושע ויאמר ה׳ יהודה יעלה. כתיב (ש״ב א) ויהי אחרי מות שאול ודוד שב מהכות את העמלקי וישב דוד בצקלג ימים וגו׳ וכתיב למעלה מן הענין קודם מיתת שמואל (ש״א יז) ודוד בן איש אפרתי: ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם. ר׳ חמא בר עוקבא ורבנן הוו יתבין ומתקשיין מה ראה הכתוב לייחס תולדותיו של רשע כאן. עבר ר׳ לוי אמרין הא אתא מרא דשמעתא נשאליניה. א״ר לוי בשם ר׳ חמא להודיעך בן כמה שנין נתברך זקנך: ואלה שני חיי ישמעאל מה ראה הכתוב לייחס שניו של רשע כאן. ע״י שבא מקדקדו של מדבר לגמול הסד לאביו: וישכנו מהוילה וגו׳. הכא את אמר נפל ולעיל את אמר ישכון. אלא כל ימים שהיה א״א קיים ישכון כיון שמת א״א נפל. עד שלא פשט ידו בבה״מ ישכון כיון שפשט בו ידו נפל. בעוה״ז ישכון אבל לע״ל נפל:

סדר תולדות

פרשה סג ואלה תולדות יצחק בן אברהם. (משלי כג) גיל יגיל אבי צדיק ויולד חכם ישמח בו. גילה אחר גילה בזמן שהצדיק נולד׳ (ישעיה ז) ויהי בימי אחז וגו׳ א״ר הושעיא אמרו מלה״ש לפני הקב״ה רבון כל העולמים ווי שמלך אחז. אמר להם בן יותם הוא ואביו צדיק ואיני יכול לפשוט את ידי בו. ויולד חכם ישמח בו. ר׳ לוי אמר מנין אתה אומר שכל מי שיש לו בן יגע בתורה שהוא מתמלא עליו רחמים ת״ל (משלי כג) בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני. ר״ש בן מנסיא אומר אין לי אלא לב אביו של ב״ו מנין שאפי׳ הקב״ה מתמלא רחמים עליו בשעה שהוא יגע בתורה ת״ל ישמח לבי גם אני. גילה אחר גילה בזמן שהוא צדיק בן צדיק: ואלה תולדות יצחק בן אברהם. (שם יז) עטרת זקנים בני בנים. האבות עטרה לבנים והבנים עטרה לאבות. האבות עטרה לבנים שנא׳ (שם) ותפארת בנים אבותם. הבנים עטרה לאבות דכתיב עטרת זקנים בני בנים. ר׳ שמואל ב״ר יצחק אמר אברהם לא ניצל מכבשן האש אלא בזכותו של יעקב. משל לאחד שהיה לו דין לפני השלטון ויצא דינו מלפני השלטון לישרף. וצפה אותו השלטון באסטרולוגיא שלו שהוא עתיד להוליד בת והיא נשאת למלך אמר כדאי הוא להנצל בזכות בתו שהוא עתיד להוליד והיא נשאת למלך. כך אברהם יצא דינו מלפני נמרוד לישרף. וצפה הקב״ה שיעקב עתיד לעמוד ממנו אמר כדאי הוא אברהם להנצל בזכותו של יעקב. הה״ד (ישעיה כט) לכן כה אמר ה׳ אל בית יעקב אשר פדה את אברהם. יעקב פדה אברהם: ד״א עטרת זקנים בני בנים. ואלה תולדות יצחק בן אברהם. אברם נקרא אברהם יצחק נקרא אברהם. דכתיב ואלה תולדות יצחק בן אברהם. יעקב נקרא שמו ישראל דכתיב (בראשית לב) לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל. יצחק נקרא שמו ישראל דכתיב (שמות א) ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב. אברהם נקרא ישראל ר׳ נתן אמר מילתא עמיקתא היא (שמות יב) ובמושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ובארץ כנען ובארץ גושן שלשים שנה וארבע מאות שנה: ויהי יצחק בן ארבעים שנה וגו׳. א״ר יצחק אם ללמד שהיא מארם נהרים והלא כבר נאמר מפדן ארם מה ת״ל ארמי בת בתואל הארמי מה ת״ל אחות לבן הארמי. אלא בא ללמדך אביה רמאי ואחיה רמאי ואף אנשי מקומה כן. והצדקת הזו שהיא יוצאה מביניהם למה היא דומה לשושנה בין החוחים. ר׳ פנחס אמר כתיב (בראשית כח) וילך פדנה ארם מה ת״ל אל לבן הארמי מלמד שכולם כללן ברמאות: ויעתר יצחק לה׳ לנכח אשתו. רבי יוחנן ור״ל.

מתנות כהונה

סערוך הביאו ולא פירשו ומה שכתב בספר מק״ס מוכן ומזומן נכתב כן לביאור כפי הענין: יתידות הארץ. האומות שהניח הקב״ה לנסות בהם את ישראל ויהי לשיכים בעיניהם והיינו יתידות: ומתקשיין היו מקשין ושואלין: הא אתא מרא כו׳. הרי בא בעל ההלכה כלומר רב מובהק ונשאלנו: נתברך זקנך. יעקב כדאיתא סוף פ״ק דמגילה: מקדקדו כלומר מעיקר המדבר כבתוב ויסב במדבר הבי״ת פתוחה המורה על העקרית והידיעה: ולהלן בפ׳ לך לך אמר ישכון: ולעת״ל לבא נפל. וישראל ישכנו לבטח דכתיב כומך ... נפל הטפלים וכיו״ר: גם אני. לרבות אביו שבשמים: צדיק בן צדיק. ולהכי כתיב בן אברהם: באסטרולוגיא בהבנת מחוזים בכוכבים: ה״ג אברם נקרא אברהם שנא׳ אברם הוא אברהם: את יעקב. משמע יעקב גם אחד מבני ישראל הרי שיצחק ע״כ נקרא ישראל: מלתא עמיקתא. דבר עמוק וסוד מוסד הוא זה שבזה נתיישב קושיא חזקה דכתיב ומושב בני ישראל וגו׳. וישראל לא שהו במצרים אלא מאתים ועשר שנה משנולד יצחק הוא ארבע מאות שנה שמע מיניה אברהם נקרא בשם ישראל והאי דכתיב אשר ישבו בארץ מצרים ה״ד אחר היתום ועיקר הגרות והגלות היה במצרים ושאר ארצות כנען וארץ גושן וארם נהרים הכל בכלל וכמו שפירשנו לתלמי

כמגד

ר"י אמר ששפך תפלות בעושר. ר"ל אמר שהיפך את הגזירה ולפום כן קריין ליה עתרא דאפיך אידרא: לנוכח אשתו. מלמד שהיה יצחק שטוח כאן והיא שטוחה כאן ואומר רבש"ע כל בנים שאתה נותן לי יהיו מן הצדקת הזו · אף היא אמרה כן כל בנים שאת עתיד ליתן לי יהיו מן הצדיק הזה: כי עקרה היא ר' יודן בשם ר"ל עיקר מטרין לא הוה לה. וגלף לה הקב"ה עיקר מטרין: ויעתר לו ה' ר' לוי אמר משל לבן מלכים שהיה חותר על אביו ליטול ליטרא של זהב והיה זה חותר מבפנים וזה חותר מבחוץ. שכן בערביא קורין לחתירתא עתירתא: ויתרוצצו הבנים בקרבה. ר' יוחנן ור"ל. ר"י אמר זה רץ להרוג את זה וזה רץ להרוג את זה. ר"ל אמר זה מתיר צוויו של זה וזה מתיר צוויו של זה. ר' ברכיה בשם ר' לוי שלא תאמר משיצא ממעי אמו נזדווג לו אלא עד שהוא במעי אמו זירתיה מתוחה לקבליה הה"ד (תהלים נח) זורו רשעים מרחם: ויתרוצצו הבנים בקרבה. בשעה שהיתה עומדת על ב"כ וב"מ יעקב מפרכס לצאת הה"ד (ירמיה א) בטרם אצרך בבטן ידעתיך. ובשעה שהיא עוברת על בתי ע"ז עשו רץ ומפרכס לצאת הה"ד זורו רשעים מרחם: ותאמר אם כן למה זה אנכי. ר' יצחק אמר מלמד שהיתה אמנו רבקה מחזרת על פתחיהן של נשים ואומרת להן הגיע לכם הצער הזה בימיכם. אם כך הוא צערן של בנים הלואי לא עיברתי. ר"ה אמר אם כך אני עתידה להעמיד י"ב שבטים הלואי לא עיברתי. מנין זה: תני בשם ר' נחמיה ראויה היתה רבקה שיעמדו ממנה י"ב שבטים הה"ד ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך הא תרין. ושני לאומים הא ארבעה. ולאום מלאום יאמץ הא שיתא. ורב יעבד צעיר הא תמניא. וימלאו ימיה ללדת הא עשרה. ויצא הראשון אדמוני הא חד עשר. ואחרי כן יצא אחיו הא תרין עשר. ואית דמייתין ליה מן הדין קרא ותאמר אם כן למה זה אנכי זיי"ן שבעה ה"א חמשה הא תרין עשר מנין זה: ותלך לדרוש את ה'. וכי בתי כנסיות ובתי מדרשות היו באותן הימים והלא לא הלכה אלא למדרשו של שם ועבר. אלא ללמדך שכל מי שהוא מקביל פני זקן כמקביל פני שכינה: ויאמר ה' לה. ר"י ב"ס ור' יוחנן בשם ר"א בר"ש מעולם לא נזקק הקב"ה להשיח עם אשה אלא עם אותה הצדקת ואף היא על ידי עילה. ראב"כ אמר כמה כרכורין כרכר בשביל להשיח עמה שנאמר ויאמר לא כי צחקת. והכתיב ותקרא שם ה' הדובר אליה ר' לוי בשם ר' חמא ב"ר הנינא אמר ע"י מלאך ר' אלעזר אמר ע"י שם בן נח: שני גוים בבטנך. שני גיאי גוים בבטנך. זה מתגאה בעולמו וזה מתגאה במלכותו. שני גיאי גוים בבטנך אדריאנוס באומות שלמה בישראל. ד"א שני שנואי גוים בבטנך. כל האומות שונאים את עשו וכל האומות שונאים את ישראל. סנאיהון דבנייא במעייך דכתיב (מלאכי ג) ואת עשו שנאתי: ושני לאומים ממעיך יפרדו. א"ר ברכיה מכאן שנולד מהול: ולאום מלאום יאמץ. ר' חלבו אמר עד כאן קריין סבתה ורעמה וסבתכא מינך יקומון יהודאין וארמאין: ורב יעבוד צעיר. אר"ה אם זכה יעבוד ואם לאו ייעבד: וימלאו ימיה ללדת. להלן חסרים וכאן מלאים. להלן כתיב תאומים פרץ וזרח שניהם צדיקים. וכאן תומים יעקב צדיק ועשו רשע: ויצא הראשון אדמוני. א"ר חגי בשם ר' יצחק בזכות (ויקרא כג) ולקחתם לכם ביום הראשון אני נגלה לכם ראשון שנא' (ישעיה מד) אני ראשון ואני אחרון. ופורע לכם מן הראשון זה עשו דכתיב ויצא הראשון אדמוני. ובונה לכם ראשון זה בהמ"ק דכתיב ביה (ירמיה יז) כסא כבוד מרום מראשון וגו'. ואביא לכם ראשון זה מלך המשיח דכתיב ביה (ישעיה מא) ראשון לציון הנה הנם: ד"א ויצא הראשון אדמוני. למה יצא עשו תחלה כדי שיצא הוא ותצא סריותו עמו. א"ר אבהו כהדין פרביטא שהוא משטף את בית המרחץ ואח"כ מרחיץ בנו של מלך. כך למה יצא עשו תחלה כדי שיצא הוא ותצא סריותו עמו. מטרונה שאלה את ר"י בן חלפתא א"ל למה יצא עשו תחלה. א"ל טיפה ראשונה של יעקב היתה א"ל משל אם תניחי שתי מרגליות בשפופרת אחת לא זו שאת נותנת ראשונה יוצאה אחרונה. כך טיפה ראשונה של יעקב היתה: אדמוני א"ר אבא בר כהנא כאילו שופך דמים. וכיון שראה שמואל את דוד אדמוני דכתיב (ש"א יז) וישלח ויביאהו

מתנות כהונה

המלך כדאיתא במגילה (ט): בעושר ובלשון ארמי העושר קורין עותרא וה"ג בילקוט בעותר ור"ל בשפע במילוי: ולפום כן כו'. ולפיכך קורין התפלה עתר כעתר זה שקורין פאל"א שמהפכין בו התבואה בקשים בגורן כן התפלה מהפכת את הגזירה כדאיתא במסכת סוכה (יד): עקרה היא. משמע בתולדותיה היתה עקרה ונעקר בית בהמה: עיקר מטרון פי' הערוך אם ורחם מקום שנקלט בו זרע להיות ולד ובלשון יון קורין לאם מטרון: ליטול ליטרא כו'. וגם אביו הפך ליתן לו והיה הותר כנגדו כדי שימסר לקחתו: לחתירתא נמחתרת: זה מתיר כו'. מה שנאסר לישראל מותר לעובדי כוכבים וחקותיהם שנאסרו להם מותרים לישראל ודרש ויתרוצצו נוטריקון ויתור ליווין: זירתיה כו'. פי' הערוך אגרופו מהיך כנגדו: זורו דרש מלשון זרת שפי' אגרוף זורו לשון זרות והסרה: מנין זה. שאמרה למה זה אנכי רומזת לי"ב שבטים מנין ז"ה: דמייתין לה כו'. שמביאין ראיה ודורשין אותו ממקרא זה וכו'

נחמיה בעצמו אמר כן ואית דמייתי כו'. והוא ר' הונא דלעיל: וכי בתי כנסיות. שאמר ותלך וה"ל ותדרוש את י"י: ה"ג בילקוט אלא לא הלכה אלא למדרשו של שם ועבר ולמדך כו': עם אותה צדקת. ר"ל עם שרה: גיאי גוים. גיים כתיב דרש ביה לשון גאוה: ה"ג שני גוים שנואי גוים ודרש שני כמו שנואי: ה"ג סנאי דבריהון במעיך. פי' שונאו של הקב"ה הוא במעייך וזה עשו וכדמפרש ואזיל ופי' הכתוב הגוי השנוי הוא במעייך ובמדרש תלים במזמור ט' משמע דגרסי' דבנייך ופי' ששניהם שונאים זה את זה ולפ"ז ל"ג דכתיב ואת עשו כו': שנולד מהול. יעקב אבינו ומיד בצאתו מן הבטן היה ניכר שהוא קדוש לי"י: סבתא כו'. כלומר אינם אלא שם משפחות וממך יעמדו אומות שלימות חלוקות. כל העולם לצד אחד (ארמאין. ויהודאין לנ"א) נפרדים באמונתם: יעבד כתיב חסר וי"ו קרי ביה יעבד: להלן גבי תמר: תומים חסר אל"ף: ה"ג ביום הראשון נגלה כו': סריותו הסרחון והדם של לידה וכן פי' הזקיני ובערוך גרס סרכתו

והוא אדמוני נתיירא ואמר אף זה שופך דמים כעשו. א"ל הקב"ה עם יפה עינים. עשו מדעתו עצמו הוא הורג אבל זה מדעת סנהדרין הוא הורג: דקליטיינוס מלכא הוה רעי חזירין בהדא טבריא. וכיון דהוה מטי סדריה דר' הוו מינוקא נפקין ומחיין ליה. לבתר יומין איתעביד מלך. נחת ויתיב ליה. בהדא פנייס (נ"א פמיים) ושלח כתבים לטבריא מפני רמשא דערובתא. אמר אנא יהיב קילוון דיהוון רברבני דיהודאי קיימין קודמי בצפרא דחד בשבא. פקדיה לשלוחא א"ל לא תתן יתהון להון אלא עם מטעמי יומי דערובתא. נחת ר' שמואל בר נחמן למיסחי חמי לר' דהוה קאים קומי סדרא רבה. ראה פניו חולניות. א"ל למה פניך חולניות. אמר כן וכן אשתדר לי כתבין מן מלכותא. א"ל איתא סחי דברייך עביד לנא נסין. עלון למסחה. ואתא הדין ארגיניטון מגהיך ומרקד קדמיהון. בעא ר' דיזעוף ביה. א"ל רשב"נ ר' שבקיה דזמנין על נסין הוא מתחמא. א"ל מריך בעקא ואת קאים גהיך ומרקד. אמר להון אזלון ואכלון וישתון ועבדון שבא טבא דמריכון עביד לכון נסין. ואנא מקים לכון קודמוי בצפרא דחד בשבתא. באפוקי שבתא בתר סידרא. נסבא ואקימהון קדם פיילי דפנייס. עלון ואמרין ליה הא קיימון קדם פיילי. אמר סגרון פיילי. נסבוהון ואקמון על מטכסא דמדינתא. עלון ואמרין ליה. אמר אנא קלוון אנא דיתזון בי בני תלתא יומי ויעלון ויסחון ואתון לגבאי. אזלון ואתזון בי בני תלתא יומין ואעל חד ארגיניטין ומזגה קדמיהון ועלו וסחון ואתון לגביה. א"ל בגין דאתון ידעין דאלהכון עביד לכון נסין אתון מקילין למלכא. אמרין ליה לדקליטיינוס רעי חזירין אקילינן ברם לדקליטיינוס מלכא אנן משועבדים. א"ל אפי' כן לא תבזון לא ברומי זעיר ולא בגולייר זעיר: כולו כאדרת שער. א"ר חנינא כולו ראוי לאדרת. רבנן דרומאי בשם ר' אלכסנדרי ורחבא בשם ראב"כ אמר יצא כולו מפוזר ומפורד כאדרת לזורתו כמוץ וכקש מאדרא. הה"ד (דניאל ב) באדין דקו כחדא פרזלא [וגו'] והוו כעור מן אדרי קיט. ר' חנינא בר' יצחק אמר מי גרם להעשות כעור מן אדרי קיט על שפשטו ידיהם באדירים: ויקראו שמו עשו. הא שוא שבראתי בעולמי. א"ר יצחק אתון קריתון לחזירתכון שם. אף אנא קורא לבני בכורי שם (שמות ד) כה אמר ה' בני בכורי ישראל: ואחרי כן יצא אחיו. הגמון אחד שאל לחד מן אלין דבית סלוני. א"ל מי תופס המלכות אחרינו. הביא נייר חלק ונטל קולמוס וכתב עליו ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחזת בעקב. אמרו ראו דברים ישנים מפי זקן חדש. להודיעך כמה צער נצטער אותו צדיק: ויגדלו הנערים. ר' לוי אמר משל להדס ועיצבונית שהיו גדלים זה ע"ג זה. וכיון שהגדילו והפריחו זה נותן ריחו וזה חוחו. כך כל י"ג שנה שניהם הולכים לבית הספר ושניהם באים מבית הספר. לאחר י"ג שנה זה הולך לבתי מדרשות. וזה הולך לבתי ע"ז. א"ר אלעזר צריך אדם להטפל בבנו עד י"ג שנה מכאן ואילך

מתנות כהונה

ברכתו: פ"ב"טא כו'. בעל המרחץ ובערוך גרס פרפוטא: של יעקב. ולפיכך ירא בההרוגה כדמפ' ואזיל: ע"ג מדעת סנהדרין. שנקראו עינים כמד"א עיניך כיונים: דיקליטיינוס כו'. פירושו דיקליטיינוס היה רועה חזירים קודם שמלך: בהדא טבריא גר'. פי' קרוב לעיר טבריא וכיון שהגיע זמן הדרשה של רבי או זמן בית המדרש הלכו התלמידים הקטנים והכו אותו: פ־קיה דר'. הוא ר' יודא הנשיא והכי איתא בירושלמי דמסכת תרומה: לבתר כו'. לאחר ימים נעשה מלך וזכר אשר הכו אותו התלמידים וירד וישב לו אצל מקום פמיים ובירוש' גרס בהדיא נחית לפמיים והערוך פי' מערה היא בראש הירדן: שלח כתבים. לעיר טבריא לפנות ערב של ערב שבת ושהערב פנה לבא: אנא כו'. אנכי נותן גזירות שיהיו הרבנים של היהודים וגדוליהם עומדין לפני בבוקר של אחד בשבת: קילון גזירה וצווי: פקדיה כו'. וצוה לשליח שלא ליתן האיגרת ליד היהודים אלא עם הערב שמש של ערב שבת כדי שלא יוכלו לבא קודם שבת וגם במוצאי שבת לא יוכלו לבא בלילה אחת ויעליל עליהם לאמר לא השגחתם על גזרתי: נחת כו'. ירד ר' שמואל בר נחמן אל היאור לרחוץ לכבוד שבת וראה את ר' שהיה עומד לפני בית המדרש הגדול וראה אותו בפנים זועפים וחולניות: אשתדר לי. נשתלח לי מאת המלך: איתא סחי כו'. בא ורחץ לכבוד שבת ובוראך יעשה לנו נסים: עלון למסחי גר'. ירדו לרחוץ ובא אותו ארגיניטון פי' הערוך שד של בית המרחץ ובירושלמי גרס אנגיסטרים: מגחיך כו'. היה צוחק ומרקד לפניהם ורצה רבי לגעור בו ואמר לו ר' שמואל הנח אותו שלפעמים נתגלה על נס שיעשה על ידו וא"ל ר' שמואל לאותו שד אדוניך ר' יהודה נשיא הוא שרוי בצער ואתה עומד וצוחק ומרקד אמר לו לכו אכלו ושתו בטוב לב ועשו לכם שבת טוב שאדוניכם הקב"ה יעשה לכם נסים: וישתון גרסי'. ובירושלמי מפרש ששאל להם מהו הצער ואמרו לו ואמר לא תיראו שאני מעמיד אתכם כו': אנא מקים כו'. אני מעמיד אתכם לפני המלך בבוקר של יום אחד ובירושלמי מפרש שהיה נושא אותם באויר עד חצר המלך: באפוקי שבתא כו'. במוצאי שבת אחר שהשלימו סדר קדושה לקח אותו הארגיניטון ונשא אותם והעמידם לפני שער חצר המלך שבמקום פמיים: פיילי פי' הערוך שער: עלון כו'. נכנסו משרתי המלך ואמרו לו הרי היהודים עומדים לפני השער: סגרון פיילי. סגרו השער כדי שלא יכנסו מעצמם ואמר כן שאח"כ יעליל עליהם לאמור לא באתם בבוקר כאשר צויתי ואף אם יאמרו היינו לפני השער בבוקר והשער היה סגור יכחישום ומי ידין עם שהתקיף ממנו: נסביהון כו'. לקח אותם הארגניטון והעמידם באמצע של עיר פמיים: מטכסא לפי הענין פירושו באמצע והערוך הביאו ולא פירשו: עלון כו' נכנסו משרתיו ואומרים למלך שעומדים באמצע העיר אמר אני גוזר ומצוה אני שיחמו המרחץ שלשה ימים ואח"כ נכנסו וירחצו שמה ואח"כ יבואו לפני וכוונתו היתה שישרפו מחומו ובירושלמי גרס שהמרחץ היה מחומם שבעה ימים: עאל חד כו', נכנס הארגיטין והיה מוזג מים קרים ומקרר המרחץ ונכנסו ורחצו ובאו לפניו אמר להם וכי בשביל שאתם יודעים שאלהיכם עושה לכם נסים אתם מקילין בכבוד המלך ועל שהכו אותו התלמידים אמר כן והם לא מיחו בידם וא"ל בעוד שהיית רועה חזירים לא השגחנו בידם אבל עכשיו שהגעת למלכות אין אנו מקילין בכבודך וא"ל אפי' כן לא תהיו בוזים לאדם חשוב אפי' בעוד שהוא קטן ולא באדם שפל שמא יעלה לגדולה: רומי פי' הערוך לשון התרוממות כלומר אדם חשוב וגולייר אדם חלש ושפל ובירושלמי גרס ולא בחבר זעיר ופירש"י בפרסי קטן: ראוי לאדרת. כלומר להפשיט עורו מעליו לעשות ממנו אדרת ועל סופו שהיה רשע אמר כן והערוך יש לו גירסא אחרת: מפוזר כו'. דרש כאדרת מלשון אדרא פי' גורן וכדמפרש ואזיל: באדירים ישראל שנקראו אדירים שנאמר ואדירי כל חפצי בם ודרש אידרי לשון אדירים: הא שוא. דרש עשו נוטריקון הא שוא בחילוף עי"ן בה"א באותיות אהח"ע: לחזיר כו'. עשו נקרא חזיר מיער: לחד מן אלין כו'. לאחד מן החכמים שבבית סלוני ובעל העקידה גרס שאל לר"א בבית סלוני וילקוט גורס ר' גמליאל: בעקב עשו. גרסי' ורמז שישראל יעמדו לעתיד ויקחו המלכות מתחת ידי עשו כמו שדרשו חז"ל ולאום מלאום יאמץ: מפי זקן חדש. פירש"י אע"פ שמקרא זה הוא ישן נושן לא ידעו אדם שגילה זקן זה: את צדיק. שמיד בצאתו מרחם אמו הרגיש בצער הגלות שלא יעמוד שררתו. עד שיקחנו מיד עשו: עיצבונית פירש הערוך מין קוצים: כך כל י"ג שנים. דכתיב ויגדלו וקודם י"ג שנה לא נקרא גדול וכדמפרש ואזיל:

להטפל

צידך שאמר ברוך שפטרני מעונשו של זה: ויהי עשו איש יודע ציד. צד את הבריות בפיו.
לא גנבת מאן גניב עמך ולא קטלת מאן קטיל עמך. א"ר אבהו שודני צידני צד בבית צד
בשדה. בבית היך מתקנין מילחא. בשדה היך מתקנין תבנא. ר' חייא אמר הפקיר עצמו בשדה.
אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון כל העולמים לא דיינו שנשתעבדנו לע' אומות אלא אף לזו
שנבעלת כנשים. א"ל הקב"ה אף אני בו בלשון אני פורע הימנה. הה"ד (ירמיה מט) והיה לב
גבורי אדום ביום ההוא כלב אשה מצרה: ויעקב איש תם יושב אהלים. שני אהלים בית מדרשו
של שם ובית מדרשו של עבר: ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו. קופרא טבא לפומיה וכסא
טבא לפומיה: ורבקה אוהבת את יעקב. כל שהיתה שומעת קולו היתה מוספת לו אהבה על
אהבתו: ויזד יעקב נזיד. א"ל מה טיבו של נזיד זה. א"ל שמת אותו זקן. אמר באותו הזקן
פגעה מדת הדין. א"ל הין. אמר אם כן לא מתן שכר ולא תחה"מ ורוה"ק צווחת (ירמיה כב) אל תבכו
למת ואל תנודו לו זה אברהם. בכו בכה להולך זה עשו: ויבא עשו מן השדה. ר' יודן בשם ר'
אייבו ור"פ בשם ר' לוי ורבנן בשם ר"ס. את מוצא אברהם היה קע"ה שנה ויצחק ק"פ. אלא
אותן חמש שנים שמנע הקדוש ברוך הוא מחייו מפני שעבר עשו שתי עבירות. שבא על
נערה מאורסה שנא (דברים כב) כי בשדה מצאה. והוא עיף שהרג את הנפש המד"א (ירמיה ד)
כי עיפה נפשי להורגים. ר' אמר אף גנב המד"א (עובדיה א) אם גנבים באו לך אם שודדי
לילה. אמר הקדוש ברוך הוא כך הבטחתי את אברהם ואמרתי לו (בראשית טו) ואתה תבא
אל אבותיך בשלום. זו היא שיבה טובה והוא רואה לבן בנו עע"ז ומגלה עריות ושופך דמים.
מוטב לו שיפטר בשלום. וזה הוא שכתוב (תהלים סג) כי טוב חסדך מחיים: ויאמר עשו אל
יעקב הלעיטני נא מן האדום. א"ר זעירא פער פיו אותו הרשע כגמל א"ל אנא פתח פומי ואת
תהא משתדר ואזיל. כהדא דתנינן אין אובסין את הגמל ולא דורסין אבל מלעיטין: מן האדום
האדום. ר' יוחנן ור"ל. ר"י אמר מיניה ומן פטרוניה. ר"ל אמר מיניה ומן דכוותיה. הוא אדום
ותבשילו אדום ארצו אדומה גבוריו אדומים לבושיו אדומים פורע ממנו אדום בלבוש אדום.
הוא אדום ויצא הראשון אדמוני. תבשילו אדום הלעיטני נא מן האדום. ארצו אדומה (בראשית לב)
ארצה שעיר שדה אדום. גבוריו אדומים (נחום ב) מגן גבוריה מאדם. לבושיו אדומים שנאמר
(שם) אנשי חיל מתולעים. פורע ממנו אדום (שיר ה) דודי צח ואדום. בלבוש אדום (ישעיה סג)
מדוע אדום ללבושך: ויאמר יעקב מכרה כיום. א"ל זבון לי חד יום מן דידך. א"ר אחא כל
מי שהוא יודע לחשב ימי הגלות ימצא שיום אחד ישב יעקב בשלוה בצלו של עשו: ויאמר עשו
הנה אנכי הולך למות. ר"ל אמר התחיל מחרף ומגדף. ל"ל אב"כ אלא למה זה לי מלמד שכפר
בזה אלי. ד"א הנה אנכי הולך למות. שהיה נמרוד מבקש להמית אותו בשביל אותו הבגד
שהיה לאדה"ר. שבשעה שהיה עשו לובשו ויוצא לשדה היו באים כל חיה ועוף שבעולם
ומתקבצין אצלו: ויאמר השבעה לי. מה ראה אבינו יעקב שנתן נפשו על הבכורה. דתנינן
עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות משהוקם המשכן נאסרו הבמות
ועבודה בכהנים. אמר יהיה רשע זה עומד ומקריב. לפיכך נתן נפשו על הבכורה הה"ד
(יחזקאל לה) כי לדם אעשך ודם ירדפך אם לא דם שנאת ודם ירדפך. ועשו הוא שונא את הדם.
ר' שמואל בר נחמן אמר זה דם בכורה בקרבנות. ר' לוי אמר זה דם של מילה. רבנן אמרי
שנאת דמו של אדם בגופו הה"ד (תהלים קט) ויאהב קללה ותבואהו. ר' לוי בשם ר' חמא אמר
(שם) ולא חפץ בברכה ולא חפץ בבכורה. ר' הונא אמר זה דם הקרבנות שהוא קרוי ברכה המד"א
(שמות כ) מזבח אדמה תעשה לי וגו': ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים. מה עדשה זו עשויה כגלגל
כך כל העולם עשוי כגלגל. מה עדשה זו אין לה פה כך אבל אסור לו לדבר. מה עדשה זו
יש בה אבל ויש בה שמחה כך אבל שמת א"א שמחה שנטל יעקב את הבכורה: ויאכל וישת

מתנות כהונה

להפסל כו'. לנטפל עמו ללמדו תורה ומצות: שודני היינו דקרא איש
שדה קדריש שדני כלומר בקי בשדה ודרש לדני בהילוף אותיות
זספר"ן לדני כלומר רמאי וצידה כתס אף בקי ברמאות בבית
ומפרש והולך היאך כו': היאך מתקנין. במעשר וכדי לרמאות אביו
אמר כן שיחשוב שהוא מדקדק במצות שהמלח פטור ממעשר וכפירוש
רש"י בחומש וכן תנן פט ל: בשדה. פירש"י בשדה זה שהכל זורעין
בתוכו כך הפקיר עצמו להזנות עם הכל וכד"א אם בשדה מצאה: ה"ג
גבורי אדום (ירמיה מט): קופרא בלשון ירושלמי בשר וי"ג קופדא
וגם הוא לשון שומן ועיין בערוך ערך קפדן: קופרא כו'. אם היה
מואכל בשר טוב היה ממציא לאביו: וכסא כוס של משקה טוב:
כל שהיתה כו'. י"ל דדייק אוהבת בלשון בינוני ולא אמר ואהבה כמו
שאמר ויאהב יצחק משמע שתמיד היתה מוספת אהבה על אהבתה
הקדומה: אותו זקן. אברהם ולפיכך בשלתי עדשים להברות את
האבל אמר עשו באותו זקן פגעה כו' בתמיה: להולך יש לבכות
לאותו שהלך כמאמר וינך ויבז: קע"ה שנה. והיה כראוי שיהיה ק"פ
שנים כמו יצחק: מפני שעבר כו'. ואם יראה אברהם כך בבן בנו

יוצאת תרבות ויתמות בלי שיבה טובה: כי בשדה כו'. וכתיב ויבא עשו
מן השדה: אם גנבים בא לך וכתיב ויבא עשו מן השדה: משתדר
כלומר נפוך ושלא מאכל הרבה בתוכו: ומן פטרוניה. מפטרון
ואדון של התבשיל כלומר מכה מאדים ומדת הדין האדומה שהוא
פטרון על כל דבר אדום ולכן כפל ואמר האדום האדום וכן משמע
בספר רבינו בחיי. ובפירש"י ז"ל משמע שכינוי פטרוניה חוזר אל
יעקב כלומר הגם מחלק פטרון של יעקב מחלקו של שכינה כגון נוב
גבעון ובית עולמים: ומן דכוותיה. שכל עיניו וקיניו היו אדומים
וכו' ומפרש ואזיל: ומתקבצין כו'. שהיו מצויירים על אותו בגד כל
דמות חיה ועוף שבעולם וכל אחד ואחד בא לשכון אצל חבירו
דתנינן. בפרק בתרא דמסכת זבחים: ועשו הוא שונא כו' בתמיה:
דמו של אדם בגופו. הוא שונא דם האדם שהוא בגוף האדם בחייו
והוא ממהר לשופכו: בברכה בהיפוך אותיות בכ רה או כפשוטו
שהבכור נעולם מיומן ומזומן לברכה: תעשה לי וגו'. גרסי' וסיפא
דקרא אבא אליך וברכתיך: העולם עשוי כגלגל. פגעי העולם
מתגלגלים היום על זה ומחר על אחר כן פי' רש"י ז"ל: יש בה אבל.

כיתני

וגו׳ הכניס עמו כת של פריצים אמרין ניכול דידיה וגיחוך עליו. ורוה״ק אומרת (ישעיה כא) ערוך השלחן סדר פתורא. צפה הצפית סדר מנרתא אראב״כ אית אתרא דקריין למנרתא צפיתא. קומו השרים זה מיכאל וגבריאל. משחו מגן כתבו שהבכורה ליעקב. תני ב״ק ולפי שהיו כמשחקים הסכים הקב״ה ושחק עמהם וקיים הבכורה ליעקב. מנין דכתיב (שמות ד) כה אמר ה׳ בני בכורי ישראל: ויקם וילך. ר׳ לוי אמר מעולמו יצא: ויבז עשו את הבכורה. ומה בזה עמה. א״ר לוי תחה״מ בזה עמה הה״ד (משלי יח) בבא רשע בא גם בוז. בבא רשע זה עשו שנאמר (מלאכי א) וקראו להם גבול רשעה. בא גם בוז שבא בזיונו עמו. ועם קלון חרפה שנתלוה לו קלונו של רעב ואין הרפה אלא רעב המד״א (יחזקאל לו) אשר לא תקחו עוד חרפת רעב בגוים:

פרשה סד ויהי רעב בארץ. (תהלים לז) יודע ה׳ ימי תמימים זה יצחק. ונחלתם לעולם תהיה גור בארץ הזאת: לא יבושו בעת רעה ברעתו של אבימלך. ובימי רעבון ישבעו ויהי רעב בארץ. (משלי י) לא ירעיב ה׳ נפש צדיק זה יצחק גור בארץ הזאת. והות רשעים יהדוף זה אבימלך: ויהי רעב. י׳ רעבון באו לעולם אחד בימי אדה״ר (בראשית ג) ארורה האדמה בעבורך. אחד בימי למך (שם ה) מן האדמה אשר אררה ה׳. א׳ בימי אברהם (שם יב) ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה. ואחד בימי יצחק ויהי רעב בארץ. ואחד בימי יעקב (שם מה) כי זה שנתים הרעב. ואחד בימי שפוט השופטים שנא׳ (רות א) ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ. ואחד בימי דוד (ש״ב כא) ויהי רעב בימי דוד. וא׳ בימי אליהו (מ״א יז) חי ה׳ אלהים וגו׳. ואחד בימי אלישע (מ״ב ו) ויהי רעב גדול בשומרון. ואחד שהוא מתגלגל ובא לעולם. ואחד לעתיד שנאמר (עמוס ח) והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים וגו׳. ר׳ שמואל בר נחמן אמר עיקר אוותנטיאה שלו היה בימי דוד. ולא היה ראוי לבא אלא בימי שאול אלא ע״י שהיה שאול גרופית של שקמה גילגלו הקב״ה והביאו בימי דוד. שילא חטא ויוחנא משתלמא. א״ר חייא רבה משל לזגג שהיה בידו קופה מליאה כוסות ודייטרוטין ובשעה שמבקש לתלות את קופתו היה מביא יתד ותוקעה ונתלה בה ואח״כ היה תולה את קופתו לפיכך כולם לא באו בימי בני אדם שפופים אלא בימי בני אדם גבורים שיכולים לעמוד. ר׳ ברכיה הוי קרי עליהון (ישעיה מ) נותן ליעף כח. ר׳ חלבו אמר שנים באו בימי אברהם: ר׳ אחא אמר אחד בימי אברהם וא׳ בימי למך. ורעב שבא בימי אליהו רעב של בצורת היה שנה עבדא ושנה לא עבדא. רעב שבא בימי אלישע רעב של מהומה היה (מ״ב ו) עד היות ראש חמור בשמנים כסף. רעב שבא בימי שפוט השופטים ר׳ הונא בשם ר׳ אחא אמר מ״ב סאין היו ונעשים מ״א. והא תני לא יצא אדם לחוץ לארץ אא״כ היו סאתים של חטים הולכים בסלע. אר״ש אימתי בזמן שאינו מוצא ליקח אבל מוצא ליקח אפילו סאה בסלע לא יצא לח״ל. ולפי שיצא אלימלך לח״ל נענש שמת הוא ובניו: וילך יצחק אל אבימלך גררה. לגרדיקי. ר׳ דוסתאי בשם ר׳ שמואל בר נחמן מפני מה גזרו על הנוה שבגרדיקי מפני שהוא נוה רע. ועד היכן. ר׳ הנין אמר עד נחל מצרים: וירא אליו ה׳ ויאמר אל תרד מצרימה שכון בארץ. עשה שכונה בא״י הוי נוטע הוי זורע הוי נציב. ד״א שכון בארץ. שכן את השכינה בארץ: גור בארץ הזאת א״ר הושעיא את עולה תמימה מה עולה אם יצאת חוץ לקלעים היא נפסלת. אף את אם יצאת ח״ל נפסלת: כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל קשות כמד״א (יחזקאל יז) ואת אילי הארץ לקח. ד״א למה לא נאמר האלה אלא האל. לומר מקצתן אני נותן לך. ואימתי אני נותן את השאר לע״ל: עקב אשר שמע אברהם בקולי. ר׳ יוחנן ור׳ חנינא תרויהון אמרין בן מ״ח שנה הכיר אברהם את בוראו ר״ל אמר בן ג׳ שנים הכיר אברהם את בוראו מנין עק״ב שמע אברהם בקול בוראו: וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורתי. ר׳ יונתן משם רבי יוחנן אמר אפי׳ הלכות עירובי הצרות היה אברהם יודע תורותי שתי תורות שקיים אפי׳ מצוה קלה שבבעל פה. ר׳ סימון אמר אפי׳ שם חדש שעתיד הקב״ה לקרא לירושלים היה אברהם יודע דכתיב (בראשית כב) ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה׳ יראה וכתיב (יחזקאל מח) ושם העיר מיום ה׳ שמה וכתיב (ירמיה ג) ביום ההוא יקראו לירושלים כסא ה׳. ר׳ ברכיה אמר בש״ר יהודה אין כל יום ויום שאין הקב״ה מחדש הלכה בב״ד של מעלה. מ״ט (איוב לז) שמעו שמוע ברוגז קולו והגה מפיו יצא. ואין הגה אלא תורה בענין שנאמר

מתנות כהונה

סימני אבל במה שהיא עשויה כגלגל ואין לה פה ויש בה שמחה שמשביעה הרעב. ובפירש״י מצאתי שמח׳ שאוכלין אותו במשת׳ ושמחה ואבל שאוכלין אותו בסעודת האבל: ניבול כו׳. נאכל של יעקב ונשחק בו ונקנטר אותו על הבכורה שקנה שבעיניו לא נחשבת כלום: מעולמו יצא. שכפר בעיקר כדלעיל או במה שכפר בתחיית המתים ואבד עולמו לעתיד וכדמפרש ואזיל (ובילקוט ה״ג ויקם וילך יצא ובזיונו עמו (ויבז עשו וכו׳): ומה ביזה עמה דכתיב ויבז עשו את הבכורה את לרבות בא: זה יצחק. שעלה לעולה תמימה להקב״ה: ברעתו של אבימלך. שבאו עליו לשטים כדלקמן: ה״ג יבא לעולם. לעתיד: שילא שם אדם וכן יוחנא ומשל היה. בפיהם לאמר שילא חטא ויוחנא משלם תשלומי החטאת כעין טוביא חטא וזיגוד מנגיד: גרדיקי. פי׳ הערוך ת״י גרר׳ גרדקי וגזרו טומא׳ עליו שהיה כארץ העמים: נציב. אילנות בהרכבה אי עקרן במקום זה ושתלן במקום אחר: שכן שכון קרי ביה שכן: מקצתן כו׳. שהרי עשר עממין ניתנו לאברהם וישראל לא כבשו אלא שבעה עממין: בן מ״ח. מצאתי בפירש״י ז״ל חשוב אותיות פסוק עקב ותמצא מ״ה אותיות ושלשה דברות מצותי חקותי ותורתי הרי מ״ח ל״א שבדור הפלגה היה אברהם בן מ״ח ולא נשתתף בעצתם: תורותי ת״ו בתרא קמוצה כינוי לרבים: מיום משמע מימים קדמוניות׳: מחדש הלכה כו׳. ואפילו אותן הלכות היה יודע שנאמר תורתי מדבר בעדו אותן

(יהושע א) והגית בו יומם ולילה : ויהי כי ארכו לו שם הימים . א"ר יוחנן חלום קשה ונבואה קשה אבל שוטה אריכות ימים מבטלת . נבואה קשה מנין שכך היו ישראל אומרים לנביא (יחזקאל יב) יארכו הימים ואבד כל חזון . אבל שוטה אריכות ימים מבטלת מיצחק דכתיב ויהי כי ארכו לו שם הימים מיד והנה יצחק מצחק . ר' הייא בר אבא אמר בשביל שהעלו לך ימים רבים היית עושה את הדבר הזה לא כך א"ר יוחנן המשמש מטתו ביום ה"ז מגונה דא"ר יוחנן אין תשמיש המטה אלא בלילה שנאמר (אסתר ב) בערב היא באה ובבקר היא שבה . איוב מקלל יום לידתו וליל עיבורו הה"ד (איוב ג) יאבד יום אולד בו והלילה אמר וגו' . א"ר מרינוס בר הושעיה אמר איוב הלואי היתה אמי נדה בשעה שבא אבא להזדקק לה שתאמר לו הורה גבר אין עכשיו עת הריון מגבר . ירמיה מקלל יום לידתו ויום עיבורו שנא' (ירמיה כ) ארור היום אשר יולדתי בו זה יום הלידה . יום אשר ילדתני אמי זה יום העיבור . אפשר חלקיהו אדם צדיק והיה משמש מטתו ביום אלא לפי שהיתה איזבל הורגת בנביאים בא ושמש מטתו ביום וברח : ויזרע יצחק בארץ ההיא . א"ר חלבו בארץ ההיא בשנה ההיא . הארץ קשה והשנה קשה . ואילו היתה יפה עאכו"כ : וימצא בשנה ההיא מאה שערים ק' כורים . ק' שערים ק' מנינים . מאה שערים מלמד שהאמידו אותה ועשתה ק' כמה שהאמידוה . והלא אין הברכה שורה על דבר שהוא במשקל ובמדה ובמנין ומפני מה מדד אותה . מפני המעשרות : ויצו אבימלך את כל העם . א"ר אייבו אפי' צרור אל יזרוק בהם אדם הה"ד (תהלים נו) יגורו יצפנו המה עקבי ישמורו כאשר קוו נפשי : ויגדל האיש וילך הלוך וגדל . א"ר חנין עד שהיו אומרים זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך : ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר ועבודה רבה . דניאל חייטא אמר ועבדה כתיב אם אין אדם עושה עצמו כמו עבד לעבדו אינו קונה אותו כענין שנא' (משלי יב) טוב נקלה ועבד לו . בנוהג שבעולם אדם צריך לטרוח ולבקש יציאות ביתו והם יושבים בביתו : ויאמר אבימלך אל יצחק לך מעמנו כי עצמת ממנו . א"ל כל אותו עצמות שעצמת לא ממנו היו לך . לשעבר הוה לך חדא קוקיא וכדון אית לך קוקיא סגין : וישב יצחק ויחפור וגו' . כמה בארות חפר אבינו יצחק בבאר שבע . ר' יהודה אומר ארבע כנגד כן נעשו בניו ארבעה דגלים במדבר . ורבנן אמרי חמש כנגד חמשה ס"ת : ויקרא שם הבאר עשק כנגד ספר בראשית שבו נתעסק הקב"ה וברא את העולם : ויקרא שמה שטנה כנגד ספר ואלה שמות על שם וימררו את חייהם בעבודה קשה : וימצאו שם באר מים חיים כנגד ספר ויקרא שהוא מלא הלכות רבות : ויקרא אותה שבעה כנגד ספר וידבר שהוא משלים שבעה ספרי תורה . והלא ה' הן אלא בר קפרא עביד וידבר תלתא ספרים . מן וידבר עד ויהי בנסוע הארון ספר בפני עצמו . מן ויהי בנסוע ודבתריה ספר בפ"ע . ומן סופיה דפסקא ועד סופיה דספרא ספר בפ"ע : ויקרא שמה רחובות כנגד משנה תורה ע"ש כי ירחיב כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ : ואבימלך הלך אליו מגרר . מגורר . מלמד שנכנסו ליסטים לתוך ביתו והיו מקרקרים בו כל הלילה . ד"א מגרר מגורר מלמד שעלו בו צמחים כמד"א להתגרד בו : ואחוזת מרעהו . ר' יהודה אמר אחוזת מרעהו היה שמו ור' נחמיה אמר סיעת מרחמוהי : ופיכול שר צבאו . ר' יהודה ור' נחמיה . ר"י אמר פיכול שמו ור"נ אמר פה שכל צבאותיו נושקים לו על פיו : ויאמרו ראה ראינו . ראינו מעשיך ומעשה אבותיך : ונאמר תהי נא אלה וגו' אם תעשה עמנו וגו' . רק מיעוט שלא עשו עמו טובה שלמה . בימי ר' יהושע בן חנניה גזרה מלכות הרשעה שיבנה בהמ"ק הושיבו פפוס ולוליאנוס טרפיזין מעכו עד אנטוכיא והיו מספקין לעולי גולה כסף וזהב וכל צרכם אזלין אילין כותאי ואמרין ידיע להוא למלכא דהדין קריתא מרדתא תתבנא ושוריא ישתכללון מנדה בלו והלך לא יתנון . מנדה זו מדת הארץ . בלו זו פרובגירון . והלך אנגרוטינה . ואמר להון מה נעביד וגזירית . אמרין ליה

מתנות כהונה

שאני בעלמי מקדש ולעיל פר' מ"ט מסיים בהדיא אפי' אותו הל' הי' יודע: חלום קשה כו'. נראה אבל שאין בו ממש כהסוא דילחק ספי' מאשתו על לא דבר כמנהג האבלי' ובסו' הימי' נשכח מלבו דכתי' כי ארכו כו': חלום קשה. מיוסף שאר המסק' שכח מלומו' אשר בעבורו נתקשה ופניו היו זועפים או מכבוכדנצר או י"ל הלוס הוא בכלל נבואה כמו שאמז"ל חלום א' מס' בנבואה ומלאתי בפירש"י ז"ל חלו' קש' וכן נבוא' שהיא קש' ומאמר' לבא סבורין ב"א שהאריכת ימים מבטלתן ואינו כן וכן אבל שוטה ששוכח מתו במהרה סבור הוא שאריכות ימים מבטלת אותם וכן עשה ילחק ששכח אבל אביו ושמש מטתו ביום ע"כ מלאתי בפירש"י : (ה"ג רהב"א א' א' הקב"ה בשביל) : שתאמר לו הורה גבר. פירש"י בלשון תימה וכי עכשיו עת לקבל הריון מגבר והלא נדה אני: ה"ג רש"י ז"ל וילקוט איוב : יולדתי בו זה יום העיבור יום אשר ילדתני כו' זה יום הלידה: חלקיה אביו של ירמיה : בא ושמש מטתו ביום כו' . שחייב אדם לפקוד את אשתו ביום שילא לדרך. והארץ קשה. שלא היתה יפה כשאר מלוכי האדמה במלכות הכיא: מאה מנינים. פי' שבכל עיר ועיר יש להם [illegible] [illegible] כמו שהדגה כגון בית מקומות עשר [illegible] [illegible] קורין [illegible] [illegible] [illegible] . ובית [illegible]

מקומו' שהיה עמרי' קורין לו אחת ודייק שערים מלשון שיעור ומניין: שהאמידו כו'. דרש שעורים ל' שיעור ואומדנא: מפני המעשרו'. שלא יעשר באומד: (העם וגו' גר'): אפי' צרור כו'. כך הכריז אבימלך: זבל פרדותיו כו'. כך היו הבריות אומרים רוצה אני בזבל פרדותיו כו' : כמו עבד לעבדו כו'. אינו קונה הנכסי' ואינו רוא' בהם סימן ברכה כשאחז"ל בפ' אלו מציאו' (כ"ט) מי שהניח לו אביו מעות ומבקש לאבדם ישכור פועלים ולא ישב עמהם ודייק מדכתיב ועבדה חסר קרי ביה ואבדה : והם העבדים יושבים בביתו : קוקיא פי' הערוך עדר: וכדון ועכשיו יש לך עדרי' רבי': ודבתריה ופסוק של אחריו : סיפא דפסקא. סו' פ' ויהי בנסוע: מגורר כו' דאל"כ מגרר ל"ל: צמחים של שמין: סיעת מרחמוהי. כך תרגום אונקלוס: פה שהכל כו' פיכול נוטריקון פה כל: פפוס ולוליאנוס. ב' אחים היו והן הן הרוגי לוד שמסרו נפש' בשביל כל ישראל כדאי' בפסחים פ' אלו עוברין (דף נ') בערוך ערך הרג מביא המעשה: טרפיזין פי' הערוך שולחנות בל' יון : אזלין וכו'. כל אלו הפסוקים הם בספר עזרא (ד): מדת הארץ. ה"ג ג"כ בערוך פי' בו מדה [illegible] : פרובגירון. ה"ג רש"י ופי' בו כסף [illegible] [illegible] : ואמרו [illegible]

שלח ואמר להון או ישנון יתיה מאתריה או יוספון עליה חמש אמין או יבצרון מיניה חמש אמין. ומן גרמיהון אנון חזרין בהון. והוון קהליא מצמתין בהדה בקעתא דבית רמון. כיון דאתון כתביא שרון בכיין. בעיין למרוד על מלכותא. אמרין יעול חד ב"נ חכימא וישדך צבורא. אמרין יעול ר' יהושע בן חנניה דהוא אסכלוסטקיא דאורייתא. עאל ודרש ארי טרף טרף ועמד עצם בגרונו. אמר כל דאתי מפיק ליה אנא יהיב ליה אגריה. אתא הדין קורא מיצראה דמקוריה אריך יהיב מקוריה ואפקי'. א"ל הב לי אגרי. א"ל זיל תהא מלגלג ואומר דעלית לפומא דאריה בשלם ונפקת בשלם. כך דיינו שנכנסנו לאומה זו בשלום ויצאנו בשלום: ויבאו עבדי יצחק וגו'. אין אנו יודעין אם מצאו אם לא מצאו. מן מה דכתיב וימצאו שם באר מים חיים הוי שמצאו מים חיים:

פרשה סה ויהי עשו בן ארבעים שנה. הה"ד (תהלים פ) יכרסמנה חזיר מיער. ר' פנחס בשם ר' סימון אמר מכל הנביאים לא פירסמוה אלא שנים. משה ואסף. משה אמר (דברים יד) ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא. אסף אמר יכרסמנה חזיר מיער. למה הוא מושלה בחזיר אלא מה חזיר הזה בשעה שהוא רובץ הוא מפשיט את טלפיו כלומר שאני טהור. כך מלכות הרשעה הזאת גוזלת והומסת נראת כאילו מצעת את הבימה. כך עשו כל מ' שנה צד נשי אנשים ומענה אותן וכיון שהגיע למ' שנה דימה עצמו לאביו אמר מה אבא נשא אשה בן מ' שנה אף אני נושא אשה בן מ' שנה. הה"ד ויהי עשו בן מ' שנה ויקח אשה את יהודית: ר' יודן פתח (תהלים סח) אלהים מושיב יחידים ביתה וגו'. היא דעתיה דר' יהודה דא"ר יהודה אפי' ממזר אחד בסוף העולם וממזרת אחת בסוף העולם הקב"ה מביאן ומזווגן זה לזה. מ"ט אלהים מושיב יחידים ביתה. כך לפי שכתוב (דברים כ) כי החרם תחרימם החתי והאמורי. ייתי הדין מחיק שמא ויסב להדא מחיקת שמא: ויהי עשו בן ארבעים שנה ויקח וגו' (ויקרא יא) את כל עורב למינו. בימי ר' חייא רבה עלה זרזיר אחד לא"י אתון טעיניה ליה לגביה. א"ל מהו דניכליניה. א"ל אזלון יהבו יתיה על איגרא. וכל עוף דשכן על גביה מן מיניה הוא. אזלון יהבו יתיה על איגרא ואתא הדין עורבא מיצראה שכן על גביה. אמר מסאב הוא דמן מיניה הוא. דכתיב ואת כל עורב למינו. אמרו לא הלך עורב אצל זרזיר אלא שהוא מינו. כך לפי שכתוב בו כי החרם תחרימם ייתי הדין מחיק שמא ויסב להדא מחיקת שמא: ויהי עשו בן מ' שנה וגו' ותהיינה מורת רוח וגו'. למה ליצחק תחלה אלא ע"י שהיתה רבקה בת כומרים לא היתה מקפדת על טנופת ע"ז. וזה ע"י שהיה בן קדושים היה מקפיד על טנופת ע"ז לפיכך ליצחק תחלה. ד"א למה ליצחק תחלה אלא לפי שהדבר תלוי בה שנא' ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך לפיכך ליצחק תחלה. ד"א למה ליצחק תחלה של אשה דרכה להיות יושבת בתוך ביתה ודרכו של איש להיות יוצא לדרך ולומד בינה מבני אדם. וזה ע"י שכהו עיניו והוא יושב בתוך הבית לפיכך ליצחק תחלה. אריב"ל גרם להורו לסלק ממנו רוה"ק: ויהי כי זקן יצחק. ר' יצחק פתח (ישעיה ה) הוי מצדיקי רשע עקב שוחד. כל מי שנוטל שוחד ומצדיק את הרשע בעקב וצדקת צדיקים יסירו ממנו. צדקת צדיקים זה משה. יסירו ממנו זה יצחק. ע"י שהצדיק את הרשע כהו עיניו. ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות. (משלי יז) מצדיק רשע ומרשיע צדיק תועבת ה' גם שניהם. אריב"ל לא ממה שהיתה רבקה אוהבת את יעקב יותר מעשו עשתה את הדבר

מתנות כהונה

או שינו: בית המקדש ממקומו הראשון: או יוספו כו': ומן גרמיהון כו'. ומעצמם הם יחזרו בהם והיה כל הקהל ישראל מתחברים ומקובצים בזאת הבקעה של בית רמון כיון שבאו הכתבים מאת המלך התחילו בוכים ורצו למרוד במלך ולבנותו בלא רשותו אמרו חכמי ישראל ילך חכם אחד וישקיט הציבור ואמרו ילך ר' יהושע: דהוא אסכלוסטיקא. פי' אדון של בית המדרש ובקי לסדר דברי אגדה המתיישבים על לב יודעיהם: בית המדרש. נקרא בל' יון סכולא כן פי' הערוך: אל כו'. נכנס ודרש מעשה היה בארי שטרף בהמה או חיה אמר הארי כל מי שיבא ויוציא אותו העצם מתוך גרוני אתן לו שכרו בא אותו קורא מיצראה. מין עוף: דמקוריה ארוך. פי' הערוך שצוארו ארוך: יהב מקוריה. פי' הערוך צוארו ופי' שמנקר בו ובילקוט גרס קונכיה ופי' ג"כ צוארו: ואפקיה והוציאו לעצם ההוא וא"ל העוף אל הארי תן לי שכר. וא"ל לך לך ותהא מכפר ומשתבח ואמור שנכנסת לפי הארי בשלום ויצאת בשלום ג"כ: (דעלית גר'): ויצאנו בשלום. ולא נתגרה בהם לעשות מאומה נגד רצונם: אין אנו יודעין כו'. יש לפרש מה שכתוב ויגידו לו על אודות הבאר היא הבאר שכתוב בראש הפרשה ויכרו שם עבדי יצחק באר כמו שפי' הרמב"ן ז"ל וגם לא כתיב מים ויש לומר ששם לא מצאו מים שבכל הפ' לא מצינו הבאר בלא מים כתוב בצדו והאי דכתיב מצאנו מים ע"כ באר אחרת היא וא"כ יקשה עלינו למה כתב לנו ויכרו שם עבדי יצחק כו' אי מה שהגידו לו מלאכתם הבטלה כיון שהיתה מלאכה בטלה וע"כ אמר דיליף בגזירה שוה באר מבאר מוימצאו שם באר מים חיים או מצאנו מוימצאו דלעיל נלמד על הבאר ההיא שהיתה ג"כ מים חיים או בהם אינו ענין לגופו שהרי כתיב מצאנו מים: לא פירסמוה. מנהג מלכות הרביעית הזאת: מצעת את הבימה. עושה עצמה כאילו היא צדקת עושה הצדקה את הדין לאמתו ועושה מצעות נאות על בימה שבבית הכנסת: הה"ד כו'. ר"ל מה בא הכתוב להשמיענו: היא דעתיה כו' האי דלקמן היא דעתו של ר"י: אפי' ממזר כו' יחידים משמע ממזרים שהם יחידים בלא אח ואחות והבר ואם רים לבא בקהל: ה"נ החתי והאמורי וכתיב ולא יחיה שריד וגו' ייתי כו'. יבא זה ימחה שמו שכמו כתוב נמחה ויקח זאת שכמה כתוב נמחה: זרזיר מין עוף: אתון כו' באו והביאו אצל רבי חייא וא"ל מהו שנאכל אותו טהור הוא או לא: אמר לון. אמר להן לכו ותנו אותו על הגג וכל העוף שיבא וישכון אצלו היא מין שלו: עורבא מצראה. עוף טמא הוא. מסאב תרגום של טמא מסאב: תלוי בה כו'. דכתיב בבטנך משמע שהיא גרמה שהיתה בת רשעים דאל"כ בבטנך למה לי בידוע שהיו בבטן לפיכך היתה סובלת וכ"מ שוב באב"א: להיות יושבת בתוך ביתה. והיא רגילה בקטנות ובדברים העליונים לה כמנהג בני בית: ולמד בינה כו'. כלומר אע"פ שאינו יוצא לבריות כיצחק שהיה עובד אדמה וגם נתברך בברכת ה' יתברך ולא היה צריך לצאת לסחור בארץ מ"מ דרך האיש לצאת חוצה בין בני אדם לראות מנהגם ולהבין בכל ענייניהם (שכהו עיניו יושב גר'): יושב בתוך הבית. ולפיכך הרגיש בהמרותם הראשונה כי לא הורגל: גרם עשו: להורו לאביו וזה מורת רוח שהעביר והמרה ממנו רוח קדשו ולפיכך ליצחק תחלה כך משמע מגיה' הילקוט שגרס. וז"ל ד"א לפי שגרם לסלק רוח הקודש

הזה. אלא אמרה לא יעול ויטעי לההוא סבא ע"ש תועבת ה' גם שניהם. וע"י שהצדיק את הרשע כהו עיניו ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו. ר' יצחק פתח (שמות כג) ושוחד לא תקח וגו' א"ר יצחק ומה אם מי שנטל שוחד ממי שהיה חייב לו כהו עיניו הלוקח שוחד ממי שאינו חייב לו עאכו"כ: ויהי כי זקן יצחק ר' הנינא בר פפא פתח (תהלים מ) רבות עשית אתה ה' אלהי נפלאותיך וגו'. א"ר הנינא כל פעולות ומחשבות שפעלת אלינו בשבילנו. למה כהו עיניו של יצחק כדי שיבא יעקב ויטול את הברכות. ויהי כי זקן יצחק א"ר יהודה בר סימון אברהם תבע זקנה. אמר לפניו רבון העולמים אדם ובנו נכנסין למקום ואין אדם יודע למי מכבד. מתוך שאתה מעטרו בזקנה אדם יודע למי מכבד. א"ל הקב"ה הייך דבר טוב תבעת וממך הוא מתחיל. מתחילת הספר ועד כאן אין כתיב זקנה. וכיון שעמד אברהם נתון לו זקנה שנא' ואברהם זקן בא בימים. יצחק תבע יסורין אמר לפניו רבון העולמים אדם מת בלא יסורין מדת הדין מתוחה כנגדו. מתוך שאתה מביא עליו יסורין אין מדת הדין מתוחה כנגדו. א"ל הקב"ה הייך דבר טוב תבעת וממך אני מתחיל. מתחילת הספר ועד כאן אין כתיב יסורין. וכיון שעמד יצחק נתן לו יסורים ויהי כי זקן יצחק ותכהין. יעקב תבע את החולי. אמר לפניו רבון העולמים אדם מת בלא הולי אינו מיישב בין בניו. מתוך שהוא חולה שנים או ג' ימים הוא מיישב בין בניו. א"ל הקב"ה הייך דבר טוב תבעת וממך הוא מתחיל (בראשית מח) ויאמר ליוסף הנה אביך חולה. א"ר לוי אברהם חידש זקנה. יצחק חידש יסורין. יעקב הידש חולה. חזקיהו הידש חולי שיתרפא. א"ל העמדת אותו עד יום מותו. אלא מתוך שאדם חולה ועומד חולה ועומד הוא עושה תשובה. א"ל הקדוש ברוך הוא הייך דבר טוב תבעת וממך אני מתחיל. הה"ד (ישעיה לח) מכתב לחזקיה מלך יהודה בהלותו ויחי מחליו. א"ר שמואל בר נחמן מכאן שהיה בין חולי לחולי כבד משניהם: ותכהין עיניו מראות. א"ר אלעזר בן עזריה מראות מראות ברעתו של רשע. אמר הקב"ה יהי יצחק יוצא לשוק ויהון ברייתא אמרין דין אבוה דההוא רשיעא. אלא הריני מכהה את עיניו והוא יושב בתוך ביתו. הה"ד (משלי כח) במקום רשעים יסתר אדם. מכאן אמרו כל המעמיד בן רשע או תלמיד רשע סוף שעיניו כהות. תלמיד רשע מאחיה השילוני (מ"א יד) ואחיה לא יכול לראות כי קמו עיניו משיבו. שהעמיד את ירבעם תלמיד רשע. בן רשע מיצחק ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו. ד"א מראות מכח אותה ראייה שבשעה שעקד א"א את בנו על גבי המזבח בכו מלה"ש הה"ד (ישעיה לג) הן אראלם צעקו חוצה וגו'. ונשרו דמעות מעיניהם לתוך עינו והיו רשומות בתוך עיניו וכיון שהזקין כהו עיניו הה"ד ויהי כי זקן יצחק. ד"א מראות מכח אותה הראייה שבשעה שעקד א"א את יצחק בנו ע"ג המזבח תלה עינו למרום והביט בשכינה מושלים אותו משל למה"ד למלך שהיה מטייל בפתח פלטין שלו. ותלה עיניו וראה בנו של אוהבו מציץ עליו בעד ההלון. אמר אם הורגו אני עכשיו מכריע אני את אוהבי. אלא גוזרני שיסתמו חלונותיו. כך בשעה שעקד א"א את בנו ע"ג המזבח תלה עיניו והביט בשכינה. אמר הקב"ה אם הורגו אני עכשיו אני מכריע את אברהם אוהבי. אלא גוזר אני שיכהו עיניו. וכיון שהזקין כהו עיניו. ויהי כי זקן יצחק ותכהינה וגו': ויקרא את עשו בנו הגדול. א"ר אלעזר בר"ש למדינה שהיתה מכתבת ענקמון למלך והיתה שם אשה אחת והיתה לה בן ננס והיתה קוראה אותו מקרוא לפרוס. אמרה בני מקרוא לפרוס ואין אתם מכתיבין אותו. אמרו אם בעיניך מקרוא לפרוס בעינינו הוא ננס שבננסים. כך אביו קורא אותו גדול ויקרא את עשו בנו הגדול. אמו קראה אותו גדול שנא' ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות. א"ל הקב"ה אם בעיניכם הוא גדול בעיני הוא קטן שנאמר (עובדיה א) הנה קטן נתתיך בגוים בזוי אתה מאד. א"ר ברכיה לקבל תורא טבהא הה"ד (ישעיה לד) כי זבח לה' בבצרה וטבח גדול בארץ אדום: ויאמר אליו בני ויאמר אליו הנני. הה"ד. (משלי כו) כי יחנן קולו אל תאמן בו וגו'. חזקיהו תורגמנא אמר (שם) כי שבע תועבות בלבו את מוצא תועבה אחת כתיב בתורה וכתיב בה עשר (דברים יח) לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש וגו' וחובר חבר ושואל אוב וידעוני וגו'. כאן כתיב שבע עאכ"ו הוי כי שבעים תועבות

מתנות כהונה

הקודם ממנו: ה"ג בעקב נדרש וצדקת כו' לא. זה משה שלא הצדיק הרשע שנאמר רשע למה תכה רעך: הדבר הזה. שסבבה הברכות ליעקב: לא יעול כו'. לא יכנס עשו ויצא מטעה את אביו ויהיה יצחק נקרא תועבה על זה וגו': ממי שהוא חייב לו. כיצחק שלקח מעשו בנו שחייב לכלכל את שיבתו: אין מדת הדין מתוחה כו'. שהיסורין ממרקין עוונותיו: ואינו מיישב אינו יכול לצוות אותם ולסדר ולייטב עניין ירושתם: אמר לו. חזקיה לפני הקב"ה העמדת האדם על בוריו כל ימיו עד עת צאת נפשו ואינו זוכר לשוב בתשובה אלא כו': בין חולי כו' דייק מדאמר ויחי ולא אמר ויקם משמע שכבר בא עד שערי מות ויחי דרך פלא ונס גדול ואח"כ כתיב עוד מחליו משמע עוד חולי שלישי: ה"ג בילקוט מראות ברעתו וכו'. דאל"כ מראות למ"ל אלא ע"ד שאמר הכתוב עוצם עיניו מראות ברע

פי' כדי שלא יראה ברשעתו של אותו רשע: ויהון ברייתא כו'. ויהיו הבריות אומרים זהו אביו של אותו רשע: מציץ עליו. בן אוהב מציץ על המלך דרך גאוה בלי יראה: מכריע את אוהבי. מכריע אותו חוץ מדעתו ומצערו והכהות עיני יצחק עמדו לו במקום מיתה שנא' כי לא יראני האדם וחי וכמו שאחז"ל הסומא חשוב כמת וכן מצאתי בפרקי רבי אליעזר: ענקמון לפי הענין פירושו אנשים גבורים בני חיל כענקים: מקרוא לפרוס. פירש"י בערוך בל' יון הוא ארוך וקל כלומר אדם גדול בקומה וקל ברגליו: לקבל תורא כו'. כנגד גודל השור צריך טבח גדול כן עשו נקרא גדול ולכן טבחו גדול: כי יחנן קולו. כעשו שענה את אביו דרך ענוה וזריזות הנני כמו בפירש"י בפרשה וישב: על אחת כמה וכמה שלפי רוב התועבות הכתובים יהיו הרשעים כלולים בתוכם לפי ערך

בלבו ויאמר אליו הנני: אריב"ק הגיע אדם לפרק אבותיו קודם לה' שנים ולאחר ה' שנים ידאג מן המיתה. שכן יצחק אמר אם לשניו של אבא אני מגיע עד עכשיו התבקש לי. אם לשנים של אמי אני מגיע הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי. תני ז' דברים מכוסים מבני אדם ואלו הן יום המיתה. ויום הנחמה. ועומק הדין. ואין אדם יודע במה הוא משתכר. ואין אדם יודע מה בלבו של חבירו. ואין אדם יודע מה בעיבורה של אשה. ומלכות הזאת אימתי נופלת. יום המיתה מנין דכתי' (קהלת ט) כי גם לא ידע האדם את עתו. יום הנחמה מנין דכתיב (ישעיה ס) אני ה' בעתה אחישנה. ואין אדם יודע מה בעומקו של דין שנאמר (דברים א) כי המשפט לאלהים הוא. ואין אדם יודע במה הוא משתכר דכתיב (קהלת ג) זו מתת אלהים היא. ואין אדם יודע מה בלבו של חבירו דכתיב (ירמיה יז) אני ה' חוקר לב. ואין אדם יודע מה בעיבורה של אשה דכתיב (קהלת יא) כעצמים בבטן המלאה. ומלכות הרשעה אימתי היא נופלת דכתיב (ישעיה סג) כי יום נקם בלבי: ועתה שא נא כליך. שחוז מאני זיינך שלא תאכילני נבילות וטריפות. סב מאני זיינך שלא תאכילני גזילות והמסים: תליך. א"ל הרי הברכות תלויות למאן דחמי ליה למתברכא הוא מתבריך. ד"א שא נא כליך זו בבל (דניאל א) ואת הכלים הביא בית אוצר אלהיו. תליך זו מדי (אסתר ט) ויתלו את המן על העץ. קשתך זו יון שנאמר (זכריה ט) כי דרכתי לי יהודה קשת: וצא השדה זו אדום ארצה שעיר שדה אדום: ועשה לי מטעמים. ר"א בשם ר' יוסי בר זמרא אמר ג' דברים נאמרו בו בעץ שאכל אדה"ר. טוב למאכל ויפה לעינים ומוסיף הכמה. ושלשתן נאמרו בפסוק אחד. שנאמר (בראשית ג) ותרא האשה כי טוב העץ למאכל מכאן שהוא טוב למאכל. וכי תאוה הוא לעינים מכאן שהוא יפה לעינים. להשכיל מכאן שהוא מוסיף חכמה המד"א (תהלים פט) משכיל לאיתן. וכן יצחק אמר ועשה לי מטעמים. א"ל בתחילה הייתי נהנה מן הראייה ועכשיו איני נהנה אלא מן הטעם. וכן שלמה אומר (קהלת ה) ברבות הטובה רבו אוכליה וגו' מכאן לסומין שאינם שבעים. לא דמי ההוא דחמי סולגיתא פניא וכפן לההוא דחמי סולגיתא מליא ושבע: וילך עשו השדה לצוד ציד להביא. אם מצא הרי מוטב ואם לאו להביא מן הגזילות ומן החמסין: ורבקה אמרה אל יעקב. הביאה לי ציד. ועתה בני שמע בקולי. לך נא אל הצאן. א"ר לוי לך וקדם את האומה שמשולה לצאן המד"א (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי: וקח לי משם שני גדיי עזים טובים. אמר רבי לוי אם מצאת הרי מוטב ואם לאו הבא לי מפרפורנין שלי שכך כתב לה שהוא מעלה לה שני גדיים בכל יום. טובים. ר' חלבו אמר טובים לך שעל ידן את נוטל את הברכו'. וטובים לבניך שעל ידן הוא מתכפר להם ביוה"כ דכתיב (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר וגו' ויאמר יעקב אל רבקה אמו הן עשו אחי איש שעיר. גבר שידין כמד"א (ישעיה יג) ושעירים ירקדו שם: ואנכי איש חלק. כמד"א (דברים לב) כי חלק ה' עמו יעקב. ר' לוי אמר משל לקווץ וקרח שהיו עומדין על שפת הגורן ועלה המוץ בקווץ ונסתבך בשערו עלה המוץ בקרח ונתן ידו על ראשו והעבירו. כך עשו הרשע מתלכלך בעונות כל ימות השנה ואין לו במה יכפר. אבל יעקב מתלכלך בעונות כל ימות השנה ובא יוה"כ ויש לו במה יכפר שנא' (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר וגו'. ר' יצחק אמר לא שאיל הוא לה ולא שאולה היא ליה אלא (שם) ונשא השעיר עליו זה עשו שנא' ויעקב איש תם: אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע. כמת וכתועה וכעובד ע"ז: והבאתי עלי קללה וגו' אפי' ברכה אחת שהוא עתיד ליתן בסוף אינו נותנה לי: ותאמר לו אמו עלי קללתך בני. ר"א ב"כ אמר אדם שחטא לא אמו נתקללה שנא' (בראשית ג) ארורה האדמה בעבורך אף אתה עלי קללתך בני. א"ר יצחק עלי ליכנס ולומר לאביך יעקב צדיק ועשו רשע: וילך ויקח ויבא לאמו. אנוס וכפוף ובוכה: ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות. מה שחמד מנמרוד והרגו ונטלן הה"ד (משלי יב) חמד רשע מצוד רעים: אשר אתה

מתנות כהונה

מנייהו ויעלו השבטים לשבטים: מתבקש לי. עדיין יבוקשו לי שני חייה ואלפה להיות עוד אבל אם לפרק אמי לא ידעתי כו' שהרי יצחק באותו פרק היה בן קכ"ג ושרה בת קכ"ז: יום הנחמה. הינחם ה' ציון בכה"ס: אני ה' בעתה וגו'. משמע אין הדבר גלוי אלא לי וכמו שאחז"ל אפי' לבא לפומא לא גלי: שחוז שלא יטה אחד מה' מדות שפוסלין השכין לשחיטה ולפין שה לא קדרים כד"א אין משחיזין את הסכין אבל משיאין אותו על גבי חברתה בפ"ב דמסכת ביצה: סב מאני זיינך. כך גרסינן פי' קח כלי זיין שלך ודרש שה לא כמו נשא את ראש: למאן דחזי ליה גרסי'. פי' למי שהוא ראוי אליהם וגבוהה נזרקה מפיו ולא ידע מה ניבא: נאמרו בו גרס. פי' בעץ שאכל ממנו אדם הראשון וע"ל פ' י"ט ובקהלת (ס' ז'): וכן יצחק כו'. כמה שהקפידה חוה על טוב טעם כך הקפיד יצחק: רבו אוכליה וגו' גרסי'. וסיפיה דקרא ומה כשרון לבעליו כי אם ראות עיניו: לא דמי כו'. פירש"י והערוך אינו דומה מי שרואה לפניו סל ובות ריק מלחם ולפיכך נשאר רעב למי שרואה סל מלא פת אע"פ שאינו אוכל ממנו נעשה שבע וע"ד שאחז"ל (יומא ע"ד) אינו דומה מי שיש לו פת בסלו כו': וקדם את האומה כו'. כלומר הקדם אתה לקבל הברכות כדי שילא ממך אותו האומה כו': אם מלאת לקנות מן השוק ואם לא קח משלי מכתובה שלי וזהו לך נא אל הצאן שיהו במלוית לימכר או קח משלי: מפרפורנין. פי' הערוך לשון מוכר ומתן וגרס פרפרא פורנין: שכך כתב לה. יצחק לרבקה: ה"ג איש שעיר גבר שידין: שעיר היינו שד: חלק קרי ביה חלק חלק ה' ונחלתו: לקווץ בעל שער כד"א קווצותיו תלתלים: ביום הזה יכפר. ל' קנוח כד"א אכפרה פניו בעי לכפורי ידיה דפ' הניזקין: לא שאיל כו'. כלומר אין הנדון דומה לראייה ולא שאולה ליה וכן אין הראיה דומה לנדון אלא מכאן אנו למדין כפי' ומצאתי בפירש"י אין הדבר כזה שאול ליה דרך משל ורמז אלא בהדיא כתיב: כמתעתע דרשו נוטריקון ב' מלות כמת ותוע' (ועוד) (כ"ל שנ"ל ועיי"ן) יתירה עובד ע"א הבל הבל כמה מעשה תעתועים וילקוט לא גרס כמת (וע"ש וכ"ל שיש שם חילוף גר'): אפי' ברכה אחת כו'. דהל"ג ולא ברכה למה לי: אדם הראשון שחטא כו': אמו היא האדמה כי משם לוקח: אנוס כו'. דייק מדכתיב לאמו משמע שהם לא נגספי נוגא

בבית. שבהן היה משמש את אביו. אמר רשב"ג כל ימי הייתי משמש את אבא ולא שמשתי אותו אחד ממאה ששמש עשו את אביו. אני בשעה שהייתי משמש את אבא הייתי משמשו בבגדים מלוכלכין ובשעה שהייתי יוצא לדרך הייתי יוצא בבגדים נקיים. אבל עשו בשעה שהיה משמש את אביו לא היה משמשו אלא בבגדי מלכות. אמר אין כבודו של אבא להיות משמשו אלא בבגדי מלכות הה"ד אשר אתה בבית. כמה נשים היו לו ואת אמרת אשר אתה בבית. אלא דהוה ידע מאי עובדיהון. א"ר אבא ב"כ עובדא הוה בהדא סיעא דפריצין בהדא בפר הטיאה דהוו נהיגין אכלין ושתין בכנישתא כל פתי רמשא דשבא. מן דהוון אכלין הוו נסבין גרמיא ומסלקין יתהון על ספרא. חד מנהון דמך אמרין ליה למאן את מפקד על בנך לשמרו אמר להון לספרא. והלא כמה רחימין היה לו והוא אמר לספרא. אלא דהוה ידע מה עובדיהון ודספרא היך מנהון טב. כך כמה נשים היו לו ואת אמרת אשר אתה בבית אלא דהוה ידע מה עובדיהון: ואת עורות גדיי העזים. א"ר יוחנן תרין אדרעין דאבונן יעקב כתרין עמודין דיפרא סופא ואת אמרת הלבישה על ידיו. אלא הייטיתהון. ר' הונא בשם ר' יוסף אמר ב' תמידים שהיו ישראל מקריבים בהג היו מרכיבין אותן על שני הוגנין והיו רגליהם שפופות בארץ. ר' הונא בשם ר' יוסי אמר קינמון הזה היה גדל בא"י והיו עזים וצביים מגיעים לראשו של אילן ואוכלים ממנו. א"ר חנינא והלא עגלים נשחטין בא"י וזיתים נקצצים ועפר שבהרים מעשה נסים הם. א"ר מונא הכל מעשה נסים: ותתן את המטעמי' ואת הלחם וגו' לותה אותו עד הפתח אמרה ע"כ הייתי חייבת לך מכאן ואילך בריך יקום לך: ויבא אל אביו ויאמר אבי וגו' אנכי עשו בכורך. אר"ל אנכי עתיד לקבל י' הדברות אבל עשו בכורך: קום נא שבה א"ל הקב"ה ליעקב אתה אמרת קום נא שבה. חייך בו בלשון אני פורע לך שנאמר (במדבר י) קומה ה' ויפוצו אויביך. (משלי יג) ויש נספה בלא משפט זה עשו. אמר הקב"ה לעשו אתה אמרת יקום אבי גדא דע"ז דאת קאים. חייך אף אני בו בלשון אני פורע לך. יקום אלהים יפוצו אויביו: ויאמר יצחק אל בנו מה זה מהרת למצא בני. מהרת למצא את הברכה בני. אביך נתברך בן ע"ה שנים ואתה בן ס"ג שנים: ויאמר כי הקרה ה' אלהיך לפני. ר' יוחנן ור"ל. חד מנהון אמר אם לקורבנך המציא לך הקב"ה שנאמר (בראשית כב) וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל. למאכלך עאכו"כ. ואוהרנא אמר אם לזווגך המציא לך דכתיב הקרה נא לפני היום וכתיב (שם כד) וירא והנה גמלים באים. למאכלך עאכ"ו. כי הקרה ה' אלהיך לפני. ר' יוחנן אמר לעורבא דאייתי נורא על קיניה בשעה שאמר כי הקרה ה' אלהיך לפני אמר יצחק יודע אני שאין עשו מזכיר שמו של הקב"ה וזה מזכיר אין זה עשו אלא יעקב. וכיון שאמר יצחק ליעקב גשה נא ואמושך בני נשפכו מים על שוקיו והיה לבו רפה כשעוה. וזימן לו הקב"ה ב' מלאכים א' מימינו וא' משמאלו והיו אוחזין אותו במרפקו כדי שלא יפול. הה"ד (ישעיה מא) אל תשתע כי אני אלהיך אל תשוע: ויגש יעקב אל יצחק וגו' הקול קול יעקב. הא קול דקל הבים וידיה

מתנות כהונה

מורא לא היה עושה: הה"ד אשר אתה בבית הרי שלא יצא בהם לדרך וכתיב החמודות שהיו יפים ונחמדים: מאי עובדיהון מה מעשיהם רעים וחטאים והיו חשודות בעיניו: עובדא הוה כו'. מעשה הוה בכת אחת של פריצים שהיו רגילים לאכול בבה"כ כל ליל ערב שבת כי כן היה מנהגם ללון בבה"כ ולכן שהדסין בליל שבת בבה"כ בשביל האורחין שלנין שם ומשהיו אוכלין נוטלין העצמות והיו משליכין ומשברים אותם על ראש הסופר החכם שהיה דר בבה"כ: ה"ג ומקלקלי יתהון. בפ"י משליכם: חד מנהון כו'. א' מהן מן הפריצים מת אמרו לו חביריו הפריצים במי אתה מצוה על בניך שישמור אותם: והלא כמה כו'. דברי הספר הם והלא כמה אוהבים היו לו ולא היה מצוה על בניו אלא הסופר אלא בשביל שידע מה מעשיהם ומעשה הספר איזה מהם טוב: ה"ג רש"י ודספרא הידין מנהון כו' פי' איזה מהם: תרין אדרעין כו'. שני זרועותיו של יעקב היו כשני עמודי בית (גרס"י פי' דיפרא סופא. שה מק"ס ועיין בתנחומא פ' ויחי: חייטיתהון תופרת כיתה אחד אל אחד עד שהספיקו על ידיו: הוגנין עיירים קטנים כדאמרי' בפ' ד' מיתות (נב) נפישי גמלי שבי דטעינין משכא דהוגנין וילקוט פ' פנחס (על פסוק עולת התמיד) גרס על שני גמלים: היו רגליהם שפופות. נגררים על הארץ מרוב גדלם ולכן היו עורות העזים מספיקין לכסות ידי יעקב: ואוכלים ממנו. הרי העזים היו גדולים הרבה ולכן היו שתי עורותיהם לכסות ידי יעקב ואי אתה צריך לומר שתופרם: והלא עגלים נשחטין כו'. פירש"י בשם רבו מאחר שהעזים כל כך גדולים העגלים לא כל שכן אעפ"כ היו נשחטין וכן הזתים היו נקצצים אע"פ שהיו קשים ביותר ועפר היה נמצא בהרים שהיו זורעים שם אע"פ שראשם בשמים ומה אתה תמה על אלו גדיי עזים שהיו מספיקין לכסות ידי יעקב שכשם שכל אלו היה מעשה נסים גם אלו עזים היו מעשה נסים ואין אתה צריך לומר שתפרה אותם: לותה אותו כו'. דייק כן מדכתיב ויתן את המטעמים כו' ויבא וגו' משמע שלא היה מן הכנת המטעמים עד הברכה של יעקב שהייה כלום וזהו משום שלותה אותו עד הפתח: עשרת הדברות כו'. דייק מדלא כתיב אבי כדכתיב גבי עשו לקמן רמוז' קרמזו לעשרת הדברות שהתחיל בהם אנכי: בלא משפט. שיעקב שקדמו בברכה: גדא דע"ג כו'. פי' העירוך מזל וכן פ' ר"י תפסתי בלשונך שם ע"ז שאתה מעמיד הייך כו': אבי כנוי לע"א כד"א האומר לעץ אבי אתה: למצוא את הברכה. דייק הכי מדלא אמר מהרת למצוא לו נבואה כמו שאמר לו הראשונה לך הבא לי ציד ואמר למצא ציד לברכה ואמר למצוא כזה שמוצא מציאה שלא בזמנו שלא כיון אליו ונבואה נזרקה בפיו: בן ע"ה כו'. כן היה יצחק כשמת אברהם שהרי בן קע"ה שנה מת וכן ק' הוליד ליצחק: לקורבנך כו'. דייק לך הקרה רמז לאותו איל שבא במקרה ובהזמן כמו שאמר [illegible] איל וכי מוכח לקמן: למאכלך שבו תלוי קיום גוף ונפש עאכ"ו: והנה איל. והנה גמלים לשון מקרה והזדמנות הוא: לעורבא כו'. משל לעורב שהביא אור על קנו כדי להתחמם בו וקנו נשרף בו כן יעקב אבינו הזכיר שם שמים מפני יראת שמים ונהיה בו שבעבור זאת חשב יצחק כי איננו עשו: נשפכו מים כו'. כלומר נבהל הרבה שנמוקה כאילו מים קרים נשפכו על שוקיו ונרעד בשרו מתניו: במרפקו תחת אצילי ידיו אצל הגוף: אל תשוע. לשון שעה וילקוט מסיים בה אל תרא לכך בשעה: הא קול. כ"ז קול של עקידה ומרמז שהשערים לשנות קולו לקול עשו וכמ"ש בעל העקידה בפ' זו והרש יעקב מלשון עקידה ורמיה וזהו שאמר הקול וידים המשולחים לצוד ציד יבוא במהרה ונבואה נזרקה מפיו ודרש עשו במלאפ"ש כלומר הידים המשולחין לצוד כבר עשו מה שעליהם לעשות. או פי' וידים שפשטו עורות עזים והלבישו עליהם הם באים לפניו ודרשו עשו מלשון עשייה כלומר עשויות הם מעורות עזים ובפירש"י מצאתי כגירסא וז"ל הא קול דהבים

דמשלחין מיתין. ד"א הקול קול יעקב אין יעקב שולט אלא בקולו הקול קול' יעקב. והידים ידי עשו אין עשו שולט אלא בידים. ד"א הקול קול יעקב. א"ר פנחס קולו של יעקב מכניס. והידים ידי עשו מרמיז ליה והוא אתי. ד"א הקול קול יעקב. א"ר ברכיה בשעה שיעקב מרכין בקולו ידי עשו שולטות. דכתיב (שמות טז) וילונו כל עדת ויבא עמלק וגו'. ובשעה שהוא מצפצף בקולו אין הידים ידי עשו אין ידי עשו שולטות. אראב"כ לא עמדו פילוסופין בעולם כבלעם בן בעור וכאבנימוס הגרדי. נתכנסו כל או"ה אצלו א"ל תאמר שאנו יכולים ליזדווג לאומה זו. אמר לכו והזרו על בתי כנסיות ועל בתי מדרשות שלהן. ואם מצאתם שם תינוקות מצפצפין בקולן אין אתם יכולים להזדווג להם. שכך הבטיחן אביהן ואמר להם הקול קול יעק'. בזמן שקולו של יעקב מצוי בבכ"נ אין הידים ידי עשו. ואם לאו הידים ידי עשו אתם יכולים להם. הקול קול יעקב. בפלגש בגבעה (שופטים כא) ארור נותן אשה לבנימין. הקול קול יעקב. בימי ירבעם קול בכי שהרגו מהם ת"ק אלף הה"ד (דה"ב יג) ולא עצר כח ירבעם וגו'. א"ר שמואל בר נחמן מה את סבור שירבעם ניגף והלא לא ניגף אלא אביה ולמה ניגף. ר' אבא ב"כ אמר ע"י שהעביר הכרת פנים של ישראל דכתיב (ישעיה ג) הכרת פניהם ענתה בם. ור' לוי אמר ע"י שהעמיד עליהם שומרים ג' ימים עד שנתקלקלה צורתן דתנן אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם אע"פ שיש סימנין בגופו ובכליו. ואין מעידים אלא עד ג' ימים. עליהם הוא אומר (ירמיה טו) עצמו לי אלמנותיו מחול ימים. ר' יוחנן ור"ל ורבנן. ר"י אמר על שביזה לאחיה השילוני שנא' (מ"א כא) ועמכם אנשים בני בליעל קרא לאחיה השילוני בליעל. ר"ל אמר על שחסדם ברבים שנא' (ד"ה ב יג) ואתם המון רב ועמכם עגלי זהב. ורבנן אמרי על שבאת ע"ז לידו ולא בטלה שנא' (שם) וירדוף אביה אחרי ירבעם וכתיב וילכוד ממנו ערים את בית אל ואת בנותיה וכתיב וישם את האחד בבית אל. והרי דברים ק"ו ומה אם מלך ע"י שהונה מלך כמותו ענשו הכתוב ניגוף. הדיוט שהוא מונה הדיוט עאכ"ו: ד"א הקול קול יעקב הא קולו משתק את העליונים ואת התחתונים. ר' ראובן אמר כתיב (יחזקאל א) בעמדם תרפנה כנפיהם. בעמדם וכי יש ישיבה למעלה לא כן א"ר. שמואל אין ישיבה למעלה שנא' (שם) ורגליהם רגל ישרה. אין להם קפיצין (דניאל ו) קרבת על חד מן קאמיא. מהו דין לשון קאמיא קיימיא. (ישעיה ו) שרפים עומדים ממעל לו. (דה"ב יח) וכל צבא השמים עומדים. ואת אמרת בעמדם. אתמהא. ומה הוא בעמדם בא עם דם. בשעה שישראל אומרין שמע ישראל המלאכים שותקין ואחר כך תרפנה כנפיהם. ומה הן אומרין ברוך כבוד ה' ממקומו וברוך שם כבוד מלכותו. ר' לוי אמר (איוב לח) ברן יחד כוכבי בקר. מה זרעו של יעקב שנמשלו לכוכבים מקלסין דכתיב בהון (דניאל יב) ומצדיקי הרבים ככוכבים. ואח"כ ויריעו כל בני אלהים אלו מה"ש. מה הן אומרין בשכ"מ. ר' שמואל ב"נ אמר כתיב (יחזקאל ג) ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול וגו'. רעש גדול את מהא. אלא משקילסתי אני וחבירי ואח"כ ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד ה' ממקומו. ומה הן אומרין בשכמל"ו. ר' יהודה בר אלעי היה דורש הקול קולו של יעקב מצווחת ממה שעשו לו הידים ידי עשו. א"ר יוחנן קולו של אדריינוס קיסר שהרג בביתר פ' אלף רבוא בני אדם: ולא הכירו. בשעה שהיו רשעים עומדים ממנו לא הכירו: ויאמר גשה נא ושקה לי. א"ל את נושקני בקבורה ואין אחר נושקני בקבורה: ויגש וישק לו וירח את ריח בגדיו. א"ר יוחנן אין לך דבר שריחו קשה מן השטף הזה של עזים ואת אמרת וירח את ריח בגדיו ויברכהו. אלא בשעה שנכנס יעקב אבינו אצל אביו נכנסה עמו ג"ע. הדא הוא דא"ל ריח בני כריח שדה. ובשעה שנכנס עשו אצל אביו נכנסה עמו גיהנם הטד"א (משלי יח) בא זדון ויבא קלון. ד"א וירח את

מתנות כהונה

דהכים וידים משולחין מתים מפשיטין אני שולט אלא בידין דכתיב והידים ידי עשו עכ"ל: (ה"ג בקול שנאמר כאן ל): מכנים. שמכנס ואוסף את קולו מלעסוק בתורה ותפלה מרמז הקב"ה לעשו מיד הוא בא ופי' הר"י בן חביב בפי' עין יעקב כשיעקב מיקל ומימנך קולו מתורה ותפלה הרי כבר הידים מוכנים ברמז בעלמא שרמז ליה הקב"ה ודריש הקל חסר כתיב הקל לשון קלות כלומר אם קל ונמוך הוא קולו של יעקב הרי בידים כו': מרכין. משפיל ולוחש בלשון הרע שדרכו לספר' נמוך כדי שלא ישמע לבעלים ודרש הקל חסר לשון קלות פירש"י: פילוסופין חכמים: ואם לאו הידים כו'. פירוש שהקול ניתן ליעקב ואם ישלטו עליו ידי עשו מה יועיל קול הרי שה"א לו לשלוט עליו כי אם כשאינו משמיע קולו ובפי' הר"י בן חביב בס' עין יעקב איתא דדייק הקל חסר לשון קלות: בפלגש בגבעה. דרש הקל מלשון קללה כדאמרינן בירושלמי דמסכת תענית דאזלי ומיקל פירוש נוקלל: את סבור שירבעם כו'. ע"כ אי אפשר לומר שניגף אלא אביה שהרי אביה לא מלך רק שלשה שנים ומלך בשנת י"ח לירבעם ואסא בן אביה מלך בשנת כ"א לירבעם ומלא כשמת אביה ומלך בנו אסא עדיין ירבעם קיים וכן כתב רש"י ז"ל שלפי חשבון המלכים מצינו שאביה ניגף ע"י שהעביר הכרת פניהם איתא בירושלמי פ' בתרא דיבמות. ובוי"ר פ' ל"ג דיליף ליה מדכתיב ויכו בהם אביה ועמו מכה רבה ומפרש בירושלמי שהעבירו מהם הכרת פנים שהיא עיקר הכרת פנים וכו"ז הוא לק' פ' ע"ג: עצמו לי אלמנותיו. וזהו דכתיב מכה רבה כי רבה ועוון הדא מלתא הוא: על שחסדם. ה"ג רש"י ופי' שהרפה ברבי' כן הוא בוי"ר ובירושלמי גרס בריבוי אותם וגירסא שחסדם לא נהירא כי על כל דבר אמת לא יפול לשון חסד ובמדרש שמואל (פ' י"ח) ובילקוט מלכים גרס ליה ואולי פר"ש כמו שחסדם ופי' ג"כ ל' בזיון וחרפה כמו (משלי כה) פן יחסדך שומע: רגל ישרה. וביושב רגליו עקומות ולא ישרות: קפיצין. בליכה ממקום למקום ופירש"י שאין להם חוליות: בעמדם דרש נוטריקון בא עם דם פי' בא עם ה' לייחד שמו של הקב"ה ולרינו אנו לידום ולשתוק כד"א האנך דום: ה"ג בני אלהים מה זרעו: ה"ג קול רעש גדול וגו' אחרי אתמהה פי' וכי אחריו היו המלאכים וכס' מוכח בילקוט יחזקאל ובסדר זה: ה"ג ואח"כ ואשמע קול רעש גדול ומה הן אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו וברוך שם וכו': ה"ג קולו של יעקב צווח ממה כו' קולו של אדריינוס קול צווח' ובכי עולה מיעקב על מה שעשה אדריינוס כן פירש"י ז"ל בפ' הנזקין: הכירו וגו' גרסי'. ודייק מסיפיה דקרא כי היו ידיו שעירות כלו' כשעומדים מיעקב רשעים עושה מעשה שעיר אז אינו מזכיר אותו בשם יעקב: נושקני בקבורה. פירש"י שיקבר אצלו במערת המכפלה ודייק מדכוס.

דיה בגדיו ויברכהו. כגון יוסי משיתא ויקום איש צרורות. יוסי משיתא בשעה שבקשו שונאים להכנס להר הבית אמרו יכנס מהם ובהם תחלה. אמרין ליה עול ומה דאת מפיק דידך. נכנס והוציא מנורה של זהב. אמרו לו אין דרכו של הדיוט להשתמש בזו. אלא עול זמן תנינות ומה דאת מפיק דידך ולא קיבל עליו. א"ר פנחס נתנו לו מכס ג' שנים ולא קיבל עליו. אמר לא דיי שהכעסתי לאלהי פעם אחת אלא שאכעיסנו פעם שניה. מה עשו לו נתנו אותו בחמור של הרשים והיו מנסרים בו והיה מצווח ואומר ווי אוי אוי שהכעסתי לבוראי. ויקום איש צרורות היה בן אחותו של ר' יוסי בן יועזר איש צרידה והוה רכיב סוסיא בשבתא. אזל קומיה שריתא למצטבלא. א"ל חמי סוסאי דארכבי מרי וחמי סוסך דארכבך מרך. א"ל אם כך למכעיסיו ק"ו לעושי רצונו א"ל עשה אדם רצונו יותר ממך. א"ל ואם כך לעושי רצונו ק"ו למכעיסיו. נכנס בו הדבר כארס של עכנא. הלך וקיים בעצמו ד' מיתות ב"ד סקילה שריפה הרג והנק. מה עשה הביא קורה נעצה בארץ וקשר בה נימא וערך העצים והקיפן גדר של אבנים ועשה מדורה לפניה ונעץ את החרב באמצע והצית האור תחת העצים מתחת האבנים ונתלה בקורה ונחנק קדמתו האש נפסקה הנימא נפל לאש קדמתו חרב ונפל עליו גדר ונשרף. נתנמנם יוסי בן יועזר איש צרידה וראה מטתו פורחת באויר. אמר בשעה קלה קדמני זה לג"ע: ד"א מלמד שהראה לו הקב"ה בהמ"ק בנוי והרב ובנוי. ראה ריח בני הרי בנוי המד"א (במדבר כח) ריח ניחוחי תשמרו. כריח שדה הרי חרב כמד"א (מיכה ג) ציון שדה תחרש. אשר ברכו ה' בנוי ומשוכלל לע"ל כענין שנא' (תהלים קלג) כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם:

פרשה סו ויתן לך האלהים מטל השמים. כתיב (איוב כט) שרשי פתוח אלי מים וטל ילין בקצירי. אמר איוב ע"י שהיו דלתי פתוחות לרווחה היו הכל קוצרין יבשות ואני קוצר מלילות מ"ט שרשי פתוח אלי מים. אמר יעקב ע"י שהייתי עוסק בתורה שנמשלה כמים. זכיתי להתברך בטל שנא' ויתן לך האלהים מטל השמים. ר' ברכיה פתח (שיר ז) שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך. ד' פעמים כתיב שובי. כנגד ד' מלכיות שישראל נכנסין לתוכן לשלום ויוצאין בשלום. השולמית. אומה ששלום חי העולמים מתנהג בה מאהל לאהל. השולמית. אומה שהכהנים משימין לה שלום בכל יום שנאמר (במדבר ו) ושמו את שמי. וכתיב וישם לך שלום. השולמית. אומה ששלום העולמים דר בתוכה שנא' (שמות כה) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. השולמית. אומה שאני עתיד ליתן בה שלום שנאמר (ויקרא כו) ונתתי שלום בארץ. השולמית אומה שאני עתיד לנטות אליה שלום הה"ד (ישעיה סו) כה אמר ה' הנני נוטה אליה כנהר שלום. ר' שמואל בר תנחום. ור' חנא בשם ר' אידי אומה שעשת שלום ביני ובין עולמי. שאילולא היא הייתי מחריב את עולמי. ר' הונא בשם ר' אחא פתח (תהלים עה) נמוגים ארץ וכל יושביה. המד"א (שמות טו) נמוגו כל יושבי כנען. אנכי תכנתי. אנכי כיון שקיבלו עליהם אנכי ה' אלהיך. תכנתי עמודיה סלה ונתבשם העולם. ר' אלעזר בן מרון אמר אומה שהיא משלמת אישטטיונו של עולם. הן הן בעוה"ז. הן הן בעוה"ב. ר' לוי אמר אומה שכל טובה שהיא באה לעולם אינה באה אלא בזכותה. הגשמים אינן יורדין אלא בזכותה הטללים אינם יורדים אלא בזכותה שנא' ויתן לך האלהים מטל השמים. לך בזכותך ובך הדבר תלוי: ויתן לך. יתן ויחזור ויתן לך. יתן לך ברכות ויתן לך כבושיהון. יתן לך שלך ויתן לך של אביך. יתן לך שלך ויתן לך של אחיך. ר' אחא אמר יתן לך ויתן לך אלהותא אימתי לכשתצטרך לה הה"ד (שופטים טז) ויאמר ה' אלהים זכרני נא והזקני נא. אמר לפניו רבון העולמים הוי זוכר לי אותה הברכה שברכני

מתנות כהונה

מדהוה ליה לאכעוסי ופקה אותי ואמר לי והוא אמר לו וק"ל: כריח שדה. הוא שדה של תפוחים: יוסף משיתא ויקום איש וכו'. גרסי' והם שמות בני אדם עבריינין מישראל ולבסוף קדשו שמו של הקב"ה כדמפרש ואזיל ודרש בגדיו כמו בוגדיו: מהם ובהם כו'. אחד מישראל יכנס בראשונה ויפשוט יד בכלי ב"ה וא"ל לאותו יוסף משיתא שיכנס ומה שאתה מוציא יהא שלך: עול זמן כו'. לך שם עוד פעם שנית: ולא קבל כו'. לא היה רוצה ליכנס עוד: נתנו לו מכס כו'. בשביל שיכנס עוד פעם שנית: בחמור של חרשין. פרש"י שפשלים של דף עבה שמגררים בו הנסרים וכן משמע בערוך: והיה רכיב כו'. היה רוכב על סוס בשבת: ה"ג רש"י ובילקוט אזל קמיה שריתא כו'. ופירש"י היו מוליכין לפניו קורה שיהא נתלה עליו יוסי בן יועזר אמר ליה יקום ליוסי ראה הסוס שהרכבני עליו אדוני וראה גם סוסך שהרכיבך עליו ר"ל הקורה שיהא נתלה עליו כלומר הלכתי בתאוות לבי ועלתה לי ואתה עמלת בתורה ובמצות כל ימיך וסופך תהא נתלה וכן הוא בספר יוחסין דארכבי מרי גרסי': אם כך. טובה ושלוה נותן הקב"ה למכעיסיו כ"ש שיהיה כך לעושי רצונו: אמר ליה וכי (מי) עשה רצונו יותר ממה שעשית אתה וראה מה פרע לך וא"ל אם כך רעה מגיע לעושי רצונו על עונותיהם מועטי' כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא כ"ש שיגיע כך לעתיד לבא לעוברי רצונו: נכנס כו'. דברי ר' יוסי נכנס בו ביקום כארס הזה של נחש שבוער ולבש חרטה ונבהל: נימא חבל קטן ובערוך גרס גניא וע"ש ובוי"ר ר"פ כ"ב: והקיפן גדר כו'. הקיף על העצים גדר של אבנים וכן פירש"י ז"ל ובש"ט גרס בהדיא עצים ערך והקיף עליהם גדר של אבנים: ונתלה בקורה. בא תו נימא שקשר: ה"ג ונתלה בקורה ונחנק נפסקה הנימא נפל קדמתו חרב והכי מוכח בפירש"י ובערוך: מטתו של יקום בן אחותו: פתוח שרשו ודרשו פתוח שרשי בשביל שהיתה ביתי פתוחה כו' היו שרשי אלי מים: שלום העולמים. הקב"ה: המד"א כו' כלומר נאי נמוגים פירושו נמסו כד"א נמוגו כו' כמה שאחז"ל שהקב"ה התנה עם מעשה בראשית שאם לא יקבלו ישראל את התורה יחזרו לתהו ובהו: נתבשם במדרש משלי פ"ל גרס ג"כ נתבשם ויותר נראה שנגרס נתבסס לשון בסיס וכן עיקר: אשטטיונו וגו'. פירש"י והערוך עמידתו של עולם כלומר שהן קיימין בעוה"ז ובעוה"ב: יתן ויחזור כו'. וי"ו יתירה דויתן קדריש שהיה לו לומר יתן לך ולפיכך דרשו שיתן הברכות ויחזור עליהם ויתנם לך באופן חזק וקיום וכדמפרש ואזיל וכמו שדרשו בפ' הזהב ויסף יוסף ויחזור ויוסף עליהם ב' הוספות: כבושיהון ופירש"י מקום להתקיים שם הברכות והילקוט גרס כיבושין הראויות לך פירושו ג"כ מקום להתקיים שם כל ברכה וברכה לשון רש"י יש מקום ליין ויש מקום לסולת: אלהיתא כח ועוז כד"א ואת אילי הארץ לקח: הוי זוכר לי כו'. דאם לא כן למה אמר י"י אלהים (ה"ג בילקוט ובעקידת

אבא יתן לך ויתן לך אלהותא : מטל השמים זה המן . שנא' (שמות טז) ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם להם מן השמים . ומשמני הארץ . זה הבאר שהיתה מעלה להם מיני דגים שמנים יותר מדאי . ומשמני הארץ . אלו הקרבנות דכתיב (תהלים סו) עולות מחים אעלה לך . ורוב דגן . אלו הבחורים דכתיב (זכריה ט) כי מה טובו ומה יפיו דגן בחורים . ותירוש . אלו הבתולות דכתיב (שם ט) ותירוש ינובב בתולות . ד"א מטל השמים זו ציון שנאמר (תהלים קלג) כטל חרמון שיורד על הררי ציון . ומשמני הארץ אלו הקרבנות . דגן אלו הבכורים . תירוש אלו הנסכים . ד"א מטל השמים זה מקרא . ומשמני הארץ זה משנה . דגן זה תלמוד . תירוש זה אגדה : יעבדוך עמים אלו ע' אומות . וישתחוו לך לאומים אלו בני ישמעאל ובני קטורה דכתיב בהון (בראשית כה) אשורים ולטושים ולאומים . הוה גביר לאחיך זה עשו ואלופיו . וישתחוו לך בני אמך הכא את אמר וישתחוו לך בני אמך ולהלן את אמר וישתחוו לך בני אביך . אלא יעקב ע"י שנטל ארבע נשים לאה רחל זלפה ובלהה הוא אומר בני אביך . יצחק נטל רבקה אמר בני אמך : אורריך ארור וגו' ולהלן הוא אומר (במדבר כד) מברכיך ברוך ואורריך ארור . אלא בלעם ע"י שהיה שונא פתח בברכה וסיים בקללה ויצחק שהיה אוהב פתח בקללה וסיים בברכה . ר' יצחק ב"ר חייא אמר הרשעים ע"י שתחלתן שלוה וסופן יסורין פותחין בברכה וחותמין בקללה מברכיך ברוך ואורריך ארור . אבל הצדיקים ע"י שתחלתן יסורין וסופן שלוה הם פותחין בקללה וחותמין בברכה אורריך ארור ומברכיך ברוך : ויהי כאשר כלה יצחק לברך את יעקב . א"ר אייבו פוליונו של אבינו יצחק מפולש היה זה בא מכאן וזה בא מכאן . רבנן אמרי כמין איסטרופומיטא הדלתות היו נכפלין לאחוריהם . עמד לו יעקב אחר הדלת עד שנכנס עשו ויצא לו . הה"ד אך יצא יצא יעקב נראה כיוצא ואינו יוצא . ועשו אחיו בא מצידו . מזויין לצוד נפשו כמד"א (שמות כא) ואשר לא צדה : ד"א מברכיך ברוך . תני נכרי המברך את השם עונים אחריו אמן . בשם אין עונים אחריו אמן . א"ר תנחומא אם ברכך עכו"ם אחד ענה אחריו אמן דכתיב (דברים ז) ברוך תהיה מכל העמים . עכו"ם אחד פגע בר' ישמעאל ברכו א"ל כבר מילתך אמורה . פגע בו אחר וקללו א"ל כבר מילתך אמורה . אמרין ליה כמה דאמרת לדין אמרת לדין . א"ל כן כתיב מברכיך ברוך ואורריך ארור : ויעש גם הוא מטעמים ויאמר לאביו יקום אבי . הה"ד (משלי ל) שממית בידים תתפש . א"ר חמא בר חנינא באי זו זכות השממית מתפשת בזכות אותן הידים . ויעש גם הוא מטעמים וגו' . יקום אבי . ע"י שאמר לו יקום אני נפרע לו בו בלשון (תהלים סח) יקום אלהים יפוצו אויביו :

פרשה סז ויחרד יצחק חרדה גדולה . כתיב (משלי כט) חרדת אדם יתן מוקש ובוטח בה' ישוגב . חרדה שהחרידה רות לבועז שנאמר (רות ג) ויחרד האיש וילפת . יתן מוקש . בדין היה לקללה , אלא ובוטח בה' ישוגב נתן בלבו וברכה ויאמר ברוכה את לה' בתי , חרדה שהחריד יעקב ליצחק שנאמר ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד . יתן מוקש בדין היה לקללו . אלא ובוטח בה' ישוגב שברכו ואמר גם ברוך יהיה : ויחרד יצחק חרדה גדולה וגו' . א"ר חמא בר חנינא מאד מחרדה שחרד על גבי המזבח . אמר מי הוא זה שנעשה סרסור ביני לבין המקום שיטול יעקב את הברכות . כלפי רבקה אמרו . א"ר יוחנן מי שיש לו ב' בנים אחד יוצא ואחד נכנס חריד אתמהא . אלא בשעה שנכנס עשו אצל אביו נכנסה עמו גיהנם . ר' אחא אמר התחילו כותלי הבית מרתיתים . הדא הוא דהוא אמר מי אפוא . מי הוא זה שהוא עתיד ליאפות כאן אני או בני יעקב . א"ל הקב"ה לא את ולא בנך יעקב אלא הוא הצד ציד . הוא הצד ציד אר"א בר שמעון צײדא היך צדוך . פכור תרעיא היך תרעך פכור ומקולקל . הה"ד (משלי יב) לא יחרוך רמיה צידו . רבנן אמרי לא יאחר ולא יאריך הקב"ה לרמאי ולצידו . ר' אליעזר בנו של ר' יוסי

מתנות כהונה

יצחק יתיר מדאי ורוב דגן כו': הקרבנות דכתיב עולות מחים אעלה לך דגן אלו הביכורים. כצ"ל) : בני אמך והיכי דאפשר נקט האם כי אמו ודאי': וסיים בברכה. שהקללו' יהיה להם קץ וסוף הברכות יעמדו עד עולמי עד ודבלעם כוונתו להיפך קללה הקבע לו. תחלתן שלום. שהשא לטמא כותהי' לו וכתיב משגי' לגוים ויאבדם והצדיקים הקב"ה גובה מהם מיד אל יד מיעוט עונותיהם כדי שיהיו בסוף בשלום תמיד עד עולם: פליונו. פי' הערוך מקומו ואהלו שהוא שוכן בו: וזה בא מכאן בפתח שכנגדו והיינו שנא' ויהי אך יצא יצא וגו' דמשמע דעד שלא נגמר' יציאתו של יעקב בא עשו ואם בפתח א' היאך אפש' כן משמע לי בביאורי מהר"ר אלי' מזרחי והערוך פי' דדייק יצא יתיר: איסטרופומיטא. פי' הערוך מהופך וכפול לאחוריהם וציר הדלת הי' באמצע הפתח למטה ובאמצע המשקוף למעלה ופותח וסוגר לימין ולשמאל ובצד שמאל נכנס עשו ונפתח גם לצד ימין ודרך שם יצא יעקב: נראה כיוצא אך לשון מיעוט קדרים ובערוך פי' דדריש יצא יתירה: לצוד נפשו כו'. דייק מדאמר לידו והל"ל מן הציד: בשם מברך שם בשם אמר יברך יוסי את יוסי אין עונים אחריו אמן והטעם ק"ל: ברכו הנכרי לר"י: כבר מילתך. דבר הדיוט ... כבר היא אמורה והיכי צריך להבינך : אמרין ליה תלמידיו כו' פי' אמרו לו תלמידיו לר"י כמו שאמרת לזה שברכך אמרת ג"כ לזה שקלל אותך : השממית מתפשת כו'. מצאתי בילקוט משלי אין לך בכל השרצים שנוי כשממית ולכן קורא למלכות הרביעית שממית שהיא הרעה לנו מכל המלכיות והיא תופסת ושולחה יד בהיכלי מלך של ב"ה. בזכות הידים שעשה מטעמים לאביו שע"י כן ברכו אביו ואמר והיה כאשר תריד ופרק' עולו וגו' וכן מצאתי שוב בפירש"י ואב"א ז"ל: מחרדה פי' מאותו חרדה שחרד כשנעקד על גבי המזבח : שנעשה סרסור כו'. דרש מי איפוא מי הי' פה ומליץ כד"א והוא יהי' לך לפה: כלפי רבקה אמרו . יצחק אמר דבור זה על רבקה שהרגיש כי היא היתה המליץ ביניהם: מרתיתין מחום הגיהנם ובילקוט גרס מרתיקין : ליאפות כו'. להיות נאפה ונשרף בגיהנם: ה"ג בילקוט או בני יעקב שלא היה מחזיקו לצדיק כעשו וכן אמר למעלה הקול קול יעקב על שהוציא שם שמים בפיו וחשב מה שעשו לא כן עשה מפני כבוד שמים: ה"ג ולא בנך יעקב: הצד ציד. צד ציד ודרש כמו צד הצייד: צײדא כו'. כך אמרה רוח הקודש כלפי עשו אתה הוא הצד ומרמה את הכל היאך רמאך עתה אתה הוא הרגיל לשבור דלתות הקדשים ליקח ממון הקדש' היאך שבהו אחרים דלתך ולקחו כל כלי המדתך ודייק הכא

אומר מה הוא לא יחרוך לא יאריך הקב"ה לרמאי ולצידו. דאמר ריב"ל כל אותו היום היה עשו צד
צבאי' וכופתן ומלאך בא ומתירן ועופו' ומסכסכן ומלאך בא ומפריחן וכ"כ למה (שם) והון אדם יקר
חרוץ. כדי שיבא יעקב שהוא יקרו של עולם ויטול את הברכות שמעיקר העולם חרוצות לו. ר'
חנינא בר פפא שאל את ר' אחא א"ל מהו דכתי' הון אדם יקר חרוץ. א"ל חרוצה היא ביד הצדיקים
שאינם נוטלים מן יקרם שלע"ל בעוה"ז: ואוכל מכל. ר"י ור"נ. ר"י אומר מכל מה שנברא בששת
ימי בראשית. ר"נ אומר מכל טוב שהוא מתוקן לע"ל. א"ל עיקרו של דבר מה האכילך. א"ל איני
יודע אלא טועם הייתי טעם פת טעם בשר טעם דגים טעם חגבים טעם כל מעדנים שבעולם. א"ר
ברכי' כיון שהזכיר בשר מיד בכה אמר אני קערה אחת של עדשים האכילני ונטל את בכורתי אתה
שהאכילך בשר עאכ"ו. א"ר לוי לפי שהיה אבינו יצחק מתפחד ואומר תאמר שלא עשיתי כשורה
שעשיתי את שאינו בכור בכור כיון שאמר את בכורתי לקח אמר יאות ברכתי. א"ר אליעזר אין קיו'
הגט אלא בחותמיו שלא תאמר אילולא שרימה יעקב באביו לא נטל את הברכו' ת"ל גם ברוך יהי'.
א"ר יצחק בא לקללו א"ל הקב"ה הזהר שאם את מקללו לנפשך את מקלל שאמרת אורריך ארור.
אר"ל ו' דברי' משמשין את האדם ג' ברשותו וג' אינן ברשותו. העין והאוזן והחוטם שלא ברשותו.
חמי מה דלא בעי. שמע מה דלא בעי. מריח מה דלא בעי. הפה והיד והרגל ברשותו. אין בעי הוא
לעי באורייתא. אין בעי לישנא בישא אין בעי מחרף ומגדף. היד אין בעי הוא עביד מצוותא אין
בעי הוא גניב ואין בעי הוא קטיל. הרגל אין בעי הוא אזיל לבתי טרטסיאות ולבתי קרקסיאות. ואין
בעי הוא אזיל לבתי כנסיות ולבתי מדרשו'. ובשעה שהוא זוכה הקב"ה עושה אותן שברשותו שלא
ברשותו. היד (מ"א יג) ותיבש ידו אשר שלח עליו. הפה גם ברוך יהיה. הרגל (משלי א) בני אל תלך
בדרך אתם כי רגליהם לרע ירוצו: כשמוע עשו את דברי אביו. א"ר חנינא כל מי שהוא אומר
שהקב"ה וותרן הוא יתוותרון בני מעוהי אלא מאריך אפיה וגבי דיליה. זעקה אחת הזעיק יעקב
לעשו דכתי' כשמוע עשו את דברי אביו ויזעק זעקה. והיכן נפרע לו בשושן הבירה שנ' (אסתר ד)
ויזעק זעקה גדולה ומרה עד מאד בא אחיך במרמה. ר' יוחנן אמר בא בחכמת תורתו. ויאמר הכי
קרא שמו יעקב ויעקבני. ר"ל אמר התחיל מחכך בגרונו כמאן דמחייך וזורק רוק מפיו ויאמר
הכי. ויעקבני את בכרתי לקח ושתקתי לו. והנה עתה לקח ברכתי ושתקתי לו. הלא אצלת לי
ברכה מן הניצולת: ויען יצחק ויאמר לעשו הן גביר. א"ר ברכיה הן גביר שמתיו לך ברכה שביעי'
ולמה הוא אומרה לו תחלה. אלא א"ל מלך עשיתיהו עליך וברכותיך שלו הן עבדא דמאן נכסי
דמאן. עבדא כל מה דיליה למאריה ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים. ולכה אפוא. ברם לך פיתך
אפויה. ר"י ור"ל. ר"י אמר הרף ממנו שפורניתא אפויה לפניו בכ"מ. ר"ל אמר הרף ממנו שאף
וחמה מסורין לו. ר' שמלאי ואמרי לה בש"ר אבהו. א"ל הקב"ה כך הייתי אומר ולכה אפוא.
א"ל (ישעי' כ"ו) יוחן. א"ל רשע הוא. א"ל בל למד צדק לא כיבד את הוריו. א"ל הקב"ה (שם) בארץ
נכוחות יעול. עתיד הוא לפשוט ידו בבהמ"ק. א"ל א"כ השפיע לו שלוה בעוה"ז ובל יראה גאות ה'
לע"ל: ויען יצחק ויאמר הנה משמני הארץ יהיה מושבך. זו איטאליאה. ומטל השמים מעל זו בית
גוברין. ד"א הנה משמני הארץ מן שמיניא דארעא. מן הן מתעבדא ארעא שמניא שמינין מן טלא.
ומטל השמים מעל. אנטונינוס שלח לרבינו א"ל בגין דתסוורתא חסרים מה נעביד ונמלא יתהון.
נסביה לשליחא ועייליה לגו פרדסא שרי עקר פוגלין רברבין ושתיל דקיקין. א"ל הב לי

מתנות כהונה

ציד כיצוד הצד וכן הוא בתנחומא בהדיא: לא יחרוך. נוטריקון לא יאמר: ולא יאריך. לא יחריך דריש לא יאריך בחילוף ח' בא': ועופות ומסכסכן כו'. שכסך אותם זה בזה שלא יפרחו: ה"ג בילקוט הברכות שהן יקרות של עולם חרוצות לו: חרוצה חלט ובטוח: אמר לו עשו ליצחק עיקר כו': שאם אתה מקלל גרסי': לנפשך כו'. שכבר אמרת אורריך ארור: חמי מה דלא בעי. רואה אפי' מה שאינו חפץ לראותו: אין בעי כו'. אם רוצה הוא עוסק בתורה ואם רוצה עוסק בפיו בל' הרע: עביד מצוותא. נותן צדקה בידו שהם מצוותא שבל' ירו' הוא צדקה: טרטסיאו' שעושין שם במיני שחוק והתול וכן קרקסאות: ותיבש כו'. וזה היה לזכו' הנביא שלא ירבע' את ידו לתפשו ולמענו הי' מהפך את שברשו' האדם שלא היה ברשותו: הפה של יצחק שבקש לקלל את יעקב והפכו מקללה לברכה: אל תלך וגו'. צ"ל ע"כ מעשה שלא תלך בדרך אתם ובתנחומ' בפר' זו מסיים מקרא מלא הוא מה' מצעדי גבר כוננו ואדם מה יבין דרכו והוא כפתור ופרח: כל מי שהוא וכו'. שהקב"ה מוותר העונו' ולפי' אני עושה רצון יצרי לילך בדרכי לבי: יתוותרון בני מעייה שלו ובערוך גרס יתוותריי מעוהי וימוהי אלא הקב"ה מאריך אפי' לעוברי רצונו וגובה אח"כ את שלו לשל' לו גמול הראוי לו: הזעיק כו'. יעקב גרם לעשו שזעק זעקה אחת: בחכמת תורתו. במרמה תרגום אונקלוס בחוכמתא: מחכך מגעגע וגומר בגרונו ועושה הכי כמנהג ב"א שעושין כן בקלפה על חבריהם ומבקשין לבזותו: כמאן דמסייך. מחכך וה"ג בערוך: ברכתי ושתקתי. בתמיה: מן הניצולו'. מן הריקנו' והסגרוטו': ברכה שביעי' היא: עבדא דמאן כו'. אם אתה יודע של מי העבד גם תדע של מי נכסיו וכדמפ' ואזיל: עבדא כו' כעבד וכל אשר לו הוא לאדונו ובילקו' גרס עבדא ומה דיליה למאריה: פיתך אפויה. כלו' מזונותיך יהיו מזומני' לך כדלקמן משמני הארץ מושבך: פורניתא אפוי' לך גרסי'. כלו' מוכן הוא ליקח נקמתו ממך ולפי' הרף ממנו: ואף וחמה כו'. איפא דרש נוטריקון אף חימה: מסורין לו. ולא תוכל ובפירש"י גירס' אחרת: אמר לו הקב"ה ליצחק: כך הייתי אומר איפוא חזרת לו למצוא תקנה וכן אמר למעלה מזונותיך יהיו מצויין לך: יוחן יהיה לו חן מה: לא כיבד את הוריו כו'. בתמיה כדלעיל בבגדיו החמודות: זו בית גוברין. פירש"י שכל האפרכיות של איטליא היו לשרים ואין כל המקומות משועבדים אלא למס ולא יותר אלא כ"מ ומקום לשר שלו ולאלוף שלו: מן שמיניא. פי' הערוך העשירים וכדלקמן מאנטונינוס: מן הן מתעבדא כו'. מהיכן נעשה הארץ שמינה שמגדל שמינים אלו מן הטל שמן הטל נתברך הכל: בגין דתסוורתא כו'. בשביל שאוצרות המלך חסרים תרגום של מזינו מלאים תסוורתא פי' אוצרות המונחים בזוית כן פי' הערוך: מה נעביד כו'. מה נעשה שנמלא האוצרות: נסביה כו'. לקח ר' את השליח והכניסו לתוך הפרדס והתחיל לעקור צנונות גדולות ונטע במקומם צנונות קטנות: ה"ג ושתיל דקיקין תרדון רברבין ושתיל דקיקין א"ל הב כו': תרדין. פירש"י סילקא: הסא מורת: א"ל השליח לרבינו תן לי אגרת וכתוב בתוכה תשובה למלך:

אנטיגרפא. א"ל לית את צריך: סלק לגביה. א"ל דין הוא אנטיגרפא. א"ל לא יהיב לי כלום: א"ל ומה אמר לך א"ל לא אמר לי כלום. א"ל ולא עבד קודמך כלום. א"ל נסבני ואעלני לגו פרדסא שרי עקר פוגלין רברבין ושתיל דקיקין. תרדין רברבין ושתיל דקיקין. חסין רברבין ושתיל דקיקין. מיד הבין. שרי מפיק דוכסין ומעייל דוכסין. עד זמן דאיתמליין תסוורתא. ועל חרבך תחי'. ר' לוי אמר עול חרבא ואת חיי. ואת אחיך תעבוד. א"ר הונא אם זכה תעבוד ואם לאו תאבד, והי' כאשר תריד. את יש לך ירידים שווקים. והוא יש לו שווקים את יש לך נימוסות והוא יש לו נימוסות. אר"י בר חלפתא אם ראית אחיך פורק עולה של תורה מעליו גזור עליו שמדים ואתה שולט בו. הה"ד (ישעיה סג) כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו. ויצחק היכן הוא. מי שהוא אומר לו גזור עליו שמדים את מתכיפו לאבות: וישטום עשו. א"ר אלעזר ב"ר יוסי סוטרוי ונעשה לו שונא ונוקם ונוטר עד כדון קרין סנטרוי דרומי. ויאמר עשו בלבו ברשות לבן (תהלים יד) אמר נבל בלבו. ויאמר עשו בלבו. ויאמר ירבעם בלבו. ויאמר המן בלבו. אבל הצדיקים לבן ברשותן. (ש"א א) והנה היא מדברת על לבה. ויאמר דוד אל לבו. וישם דניאל על לבו. דומין לבוראן (בראשית ח) ויאמר ה' אל לבו: יקרבו ימי אבל אבי. ר' יהודה ור' נחמיה. רי"א בא לו עשו במתינה. אמר מה אני מכריע את אבא. אלא יקרבו ימי אבל אבי ואהרגהו וגו'. ר"נ אומר ב"ק אומרת הרבה סייחים מתו ונעשו עורותיהם שטיחין על גבי אמותיהן. רבנן אמרי אם הורגו אני יש שם ועבר יושבין עלי בדין ואומרי' לי למה הרגת את אחיך. אלא הריני הולך ומתחתן לישמעאל והוא בא ועורר עמו על הבכורה והורגו ואני עומד עליו כגואל הדם והורגו ויורש אני ב' משפחות. הדא הוא דכתיב (יחזקאל לה) יען אמרך את שני הגוים ואת שתי הארצות לי תהיינה וירשנוה וה' שם היה. מאן אמר דאמר כן א"ר יודן אמר הקדוש ברוך הוא וה' שם היה. א"ר ברכיה בפר עשו ואמר לא אמרית הדא מילתא. א"ל הקב"ה לית את ידע דאנא הוא בודקיהון דלבביא (ירמיה ז) אני ה' חוקר לב: ויוגד לרבקה וגו'. מי הגיד לה ר' הגי בש"ר יצחק אמהות נביאות היו ורבקה היתה מן האמהות. ר' יצחק אמר אפי' (תלם) הדיוט אינו הורש תלם בתוך תלם ונביאים הורשים תלם בתוך תלם ואת אמר (תהלים קה) אל תגעו במשיחי ולנביאי אל תרעו. ותשלח ותקרא ליעקב. א"ל הרשע הזה כמה הוא תוהא עליך. כמה הוא מתנחם עליך. וכבר שתה עליך כוס תנחומין: ועתה בני שמע בקולי וקום ברח לך וגו' וגו' וישבת עמו ימים אחדים. כתיב (בראשית כט) ויעבד יעקב ברחל שבע שנים ויהיו בעיניו כימים אחדים א"ר חנינא בר פזי נאמר כאן אחדים ונאמר להלן אחדים. מה להלן אחדים ז' שנים אף כאן ז' שנים. עד אשר תשוב חמת אחיך. אמו בצדקתה אמרה עד אשר תשוב חמת אחיך והוא לא עשה כן אלא (עמוס א) ויטרוף לעד אפו ועברתו שמרה נצח. ר"ל אמר עוברתיה ונהרתיה לא זיעא מפומיה. למה אשכל גם שניכם וגו' ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי א"ר הונא התחילה גירפת מהומימה ומשלכת. אם לקח יעקב מבנות חת כאלה. קופחת זו לזו וזו לזו: ויקרא יצחק אל יעקב ויברך

מתנות כהונה

אנטוגרפא. פי' הערוך כתב אגרת וע"ש הקולמוס שנכתב בו נקרא כן: סלק לגביה כו' עלה השליח אל המלך וא"ל המלך היכן כתב אגרת א"ל לא נתן לי כלום: ולא עבד כו'. ולא עשה לפניך כלום: א"ל נסבני כו'. לקחני והכניסני לתוך פרדס והתחיל עקר כו': מיד הבין. המלך הבין מה שרמז לו ר' והתחיל והוציא והעביר דוכסון הישנים ונטל את בניהם והכניס חדשים תחתיהם ונותנים לו ממון: ההיה שוחד עד שנתמלאו האוצרות כך פירש הערוך ערך שמן: ועל חרבך. פירש"י הכנים לתוך נדנה שלא הרגה ואתה תחיה אבל בילקוט גרס תטול חרבך ואת חיי ועיין ברמב"ן פרשה זו: אם זכה. כלומר יעקב תעבוד לו ואם לא יזכה תאבד אותו וקרי ביה תאבד בחילוף אל"ף בעי"ן באותיות אהח"ע ובילקוט גרס תעבד כלומר תשתעבד בו: ירידים ימי השוק קרוי יריד ושווקים הכתוב בפנים הוא פירושו של ירידים וכן הוא בילקוט פירש"י כלומר אתה יש לך עת שבעתך יעמוד וכן יעקב ואם תראה שיעמוד לך שעתך ופרקת כו': א"ר יוסי. פירש"י כך אמר יצחק לעשו: אם ראית אחיך כו'. ודריש תריד שתרד מעליו עול תורה או הוא מלשון אריד בשיחי וכדמפרש רש"י בפירוש חומש: היכן הוא כלומר למה אינו מזכירו שם דכתיב מי שהוא כו': מתכיפו. מצרף ומחבר אותו כדאמרת ב' תכיפות או ג' תכיפות: (ה"ג סנטרוי ונעשה. ובערוך ובילקוט ל"ג כנטרוי): סנטרוי. נוטריקון שונא נוקם ונוטר: עד כדין כו'. עד עתה עוד היום קורים ליהודים שונאים של רומיים ועיין ערוך ערך סנטר: ברשות לבן. ברשות יצרן הרע: בי תינה. במתון וביישוב הדעת: מכריע כו'. ומכריע ומעביר אותו מן מרגונו הטוב שאצער אותו בהריגת אחי אלא יקרבו כלומר אמתין עד שימות אבי: ה"ג עורותיהם שטוחין ע"ג אמותיהן: סייחים הם סוסים והמורים קטנים: ועורר עמו. עם אחי יעקב והורגו ישמעאל יהרוג את יעקב ואני אח"כ אעמוד על ישמעאל לנקום נקמת אחי ואהרגנו והכן יקרבו ימי אבל יצחק על יעקב בנו ועל ישמעאל אחיו ודייק מדכתיב ימי אבל ל' רבים: שני משפחות. יצחק כי הוא אביו וישמעאל מחמת אשתו או מחמת קורבה שהוא אחי אביו: מאן אמר כו'. מי הגיד שעשו אמר כן: לא אמרת כו'. לא אמרתי דבר זה: בודקיהון כו' הבודק ובוחן כל הלבבות: (ה"ג) אפי' הדיוט כו'. לכך הוגד לרבקה בנבואה מחשבת עשו מפני שהיא הזקיקה את יעקב לקבל הברכות ואיך יהרים אחר כך התם להיפוך שיהרג בשביל הברכות שקבל: והכתיב אמר אל תגעו כו'. שלא יארע רעה וקילקול ע"י פלשתים ולפיכך נתגלה לה ע"פ הנבואה: מצאתי בילקוט תלים שגרס האבות והאמהות נביאים היו שנאמר יתהלכו וגו' ובפ"ז טוב לגיה נביאות היו כד"א אל תגעו וגו' וסמך לזה מצאתי בהב"א בשם זקני קשטלי"א ה"ה: תוהא כו'. לשון חרטה ושינוי מחשבה מאחוה אל השנאה הגלוטה כדאמרי' בנדרים כדו תהית ולשון מתנחם קדרים ודרש לך כמו עליך: כד"א אמרי לה והומיכן: כימים אחדים כו'. דאל"כ כימים אחדים שאמרה לו אמו הם ז' שנים היאך אמר שהיו בעיניו כימים אחדים הרי ז' שנים רבות הם כמ"ש שם מהר"ר אליהו מזרחי ועוד מכח אהבתו אותה יהיו בעיניו רבים מאד כמ"ש שם בעל העקידה אבל מפני שאמו נותה עליו וישב עמו ז' שנים היו בעיניו כימים אחדים אע"פ שהיתה אהבתו עליה: עוברתיה כו'. הערוך הביאו ולא פירשו ופירושו עברתו ואפו אינה זזה מפיו ושמורה לנצח: ניחרתיה לשון ניחר גרוני שע"י הכעס הוא ניחר בגרונו והמתו בערה בו וכן מצאתי שוב בפירוש רש"י וז"ל עוברתיה ונהרתיה. עוברתו ואפו: גורפת כו'. היתה גורפת ומוצאת הרעי מן הכסא ומשלכת שהוא דבר הנמאס וקץ על האדם לראות כי נמאסו בעיניה ולשון קצתי קדרים: קופחת כו'. היתה מכה את ראשי נשי עשו זה ע"ז דכתיב כהלם ודוגמתו

אותו . ר' אבהו אמר לפי שהיו הברכות מפוקפקות בידו והיכן נתאוששו בידו כאן ויקרא יצחק אל יעקב . א"ר אלעזר אין קיום הגט אלא ג ותמיו שלא תאמר אילולא שרימה יעקב באביו לא נטל ברכותיו . ת"ל ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו . א"ר ברכיה משל לבן מלכים שהיה חותר לאביו ליטול ליטרא אחת של זהב א"ל למה במטמוניות בא וטול לך בפרהסיא . ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו ויצוהו . הזהירו על בנות ענר אשכול וממרא . וישמע יעקב אל אביו ואל אמו . הה"ד (משלי כא) כל דרך איש ישר בעיניו . כל דרך איש ישר בעיניו זה שמשון (שופטים יד) ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני . (משלי יב) ושומע לעצה חכם זה יעקב וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך וגו' : וירא עשו כי רעות בנות כנען וגו' וילך עשו אל ישמעאל. ריב"ל אמר נתן דעתו להתגייר . מחלת שמחל לו הקב"ה על כל עונותיו . בשמת שנתבשמה דעתו עליו . א"ר אלעזר אילו הוציא את הראשונות יפה היה אלא על נשיו כאב על כאב . ד"א כוב על כוב תוספת על בית מלא : ר' יודן ב"ר אייבו אמר (משלי יב) בפשע שפתים מוקש רע ויצא מצרה צדיק . בפשע שפתים מוקש רע ממרד שמרדו עשו וישמעאל בהקב"ה והכעיסו אותו וכן נשיו שהכעיסו אותו. באת להם תקלה. ויצא מצרה צדיק זה יעקב ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה :

סדר ויצא

פרשה סח ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. ר' פנחס בשם ר' הונא בר פפא פתח (משלי ג) אז תלך לבטח דרכך אם תשכב לא תפחד. אז תלך לבטח זה יעקב דכתיב ויצא יעקב . אם תשכב לא תפחד מעשו ומלבן. ושכבת וערבה שנתך: וישכב במקום ההוא . רשב"נ פתח (תהלים קכא) שיר למעלות אשא עיני אל ההרים. אשא עיני אל ההורים למלפני ולמעבדני. מאין יבא עזרי. אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתי' ביה ויקח העבד עשרה גמלים וגו' אני לא נזם אחד ולא צמיד אחד. ר' חנינא אמר גדוד שלחו. ריב"ל אמר שילח עמו אלא שעמד עשו ונטלן ממנו . חזר ואמר מה אנא מובד סברי מן בריי ח"ו לית אנא מובד סברי מן בריי אלא (שם) עזרי מעם ה'. אל יתן למוט רגליך אל ינום שומריך הנה לא ינום ולא יישן וגו': ה' ישמרך מכל רע מעשו ומלבן. ישמור את נפשך ממלאך המות. ה' ישמור צאתך ובואך: ויצא יעקב . ר' פנחס בשם ר' אבהו פתח (משלי יט) בית והון נחלת אבות ומה' אשה וגו'. ר' אבהו אמר מצינו בתורה בנביאים ובכתובים שאין זיווגו של איש אלא מן הקב"ה. בתורה מנין (בראשית כד) ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר. בנביאים (שופטים יד) ואביו ואמו לא ידעו כי מה' הוא. בכתובים היינו דכתיב (משלי יט) ומה' אשה משכלת. יש שהוא הולך אצל זיווגו ויש שזיווגו בא אצלו. יצחק זיווגו בא אצלו שנא' וירא והנה גמלים באים וגו'. יעקב הלך אצל זיווגו דכתיב ויצא יעקב: ריב"ס פתח (תהלים סח) אלהים מושיב יחידים ביתה. מטרונה שאלה את ר"י בר חלפתא א"ל לכמה ימים ברא הקב"ה את עולמו. א"ל לו' ימים כדכתיב (שמות לא) כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ. א"ל מה הוא עושה מאותה שעה ועד עכשיו. א"ל הקב"ה יושב ומזווג זיווגים בתו של פלוני לפלוני. אשתו של פלוני לפלוני . ממונו של פלוני לפלוני . א"ל ודא הוא אומנותיה. את אני יכולה לעשות כן. כמה עבדים וכמה שפחות יש לי לשעה קלה אני יכולה לזווגן . א"ל אם קלה היא בעיניך קשה היא לפני הקב"ה כק יעת ים סוף . הלך לו ר"י בר חלפתא · מה עשתה נטלה אלף עבדים ואלף שפחות והעמידה אותן שורות שורות אמרה פלן יסב לפלונית . ופלונית תיסב לפלוני וזיוגה אותם בלילה אחת . למחר אתון לגבה דין מוחיה פציעא . דין עיניה שמיטא . דין רגליה תבירא . אמרה להון מה לכון דין אמרה לית אנא בעי לדין ודין אמר לית אנא בעי לדא . מיד שלחה והביאה את ר"י בר חלפתא א"ל לית אלהא כאלהכון . אמת היא תורתכון נאה ומשובחת יפה אמרת . אמר לה לא כך אמרתי לך אם קלה היא בעיניך קשה היא לפני הקב"ה כקריעת ים סוף . הקב"ה מה עושה להם מזווגן בעל כרחן שלא בטובתן הה"ד (תהלים סח) אלהים מושב יחידים ביתה מוציא אסירים

מתנות כהונה

דוגמתו לעיל בפרשה כ"ו אצל נמרוד : מפוקפקות חלשות בלי חיזוק ועתה נתחזקו בידו דאל"כ ויברך למה לי הרי כבר ברכו בכל ורי : אצל אשכול כו'. דאל"כ מבנות כנען למה לי הרי כתיב אח"כ קום לך פדנה ארם וגו' אלא שלא יאמר יעקב ענר אשכול וממרא גם כמה בני ברית אברהם וילך ואנשים אחים הם וכן מצינו שאברהם הזהיר אליעזר עבדו בפי' על ענר אשכול וממרא מטעם זה כדלעיל בפ' חיי שרה : שנתבשמה נתיישבה דעתו לטובה כבושם כזה : יפה היה. כדבר הזה שאמרת שנתן דעתו להתגייר : כוב על כוב. קוץ על קוץ עוד היה מוסף נשים אחרות על בית מלא שהיה לו כבר : למלפני למעבדי : לשון דבי לעושי כלומר ל.וריי ודרש ההרים ל' הורה לשון הריון : גדוד מלשון לא תתגודדו גדוד וקרא שלא כדי שלא ירדוף עשו אחריו לאהבת הממון : מה אנא מובד כו'. וכי אאביד ומייאש סברי ותקותי מבוראי : ממונו של פלוני לפלוני. נראה שאין כאן מקומו אע"ג דבוי"ר פ"ח נמי גרס ליה ועיין לקמן ובבמ"ר פ' ג' ותמצא כי כן הוא : פלן כו'. ופלוני זה ישא של ניה זו וכו' : (ושל בית תינסב לפלוני גר'.) וה"ג גם בבמ"ר ופי' את הפלונית שז וגה בראשונה לפלוני ואמר שהוא יקח אותה גזרה עכשיו גם עליה שבית תינסא לו ולא תמאן בדבר : אתו לגבה. פי' נמהר באו כל אותן עבדים ושפחות אצלה זה מוחו נפצע וזה נבמע עיני וזה נשבר רגלו אמרה להם מה אירע לכם : דא אמרה כו'. זאת סוגרת

בכושרות בכי ושירות. מאן דבעי אומר שירה ומאן דלא בעי בכי. א"ר ברכיה בלשון הזה השיבה ר"י בר חלפתא הקב"ה יושב ועושה סולמות משפיל לזה ומרים לזה מוריד לזה ומעלה לזה. הוי אומר אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים. יש שהוא הולך אצל זיווגו ויש שזיווגו בא אצלו. יצחק בא זיווגו אצלו שנא' (בראשית כד) ויצא יצחק לשוח בשדה וגו'. יעקב הלך אצל זיווגו שנא' ויצא יעקב מבאר שבע: חזקיה אמר בן ס"ג שנים היה יעקב אבינו בעת שנטל את הברכות. עשה עוד י"ד שנה שנטמן בבית עבר. עשה עוד ז' שנים שעבד ברחל. ונמצא נושא אשה בן פ"ד שנים. ועשו בן מ' שנה. הא למדנו שהקב"ה משהה לצדיקים ומקדים לרשעים: א"ר הושעיא כבר כתיב וישמע אל אביו ואל אמו. ומה ת"ל ויצא יעקב מבאר שבע. אלא אמר אבא בשעה שבקש לצאת לח"ל מהיכן הורשה לא מבאר שבע. אף אני הריני הולך לבאר שבע. אם ינתן לי רשות הרי אני יוצא ואם לאו איני יוצא. לפיכך צריך הכתוב לומר ויצא יעקב מבאר שבע: ויצא וכי לא יצא משם אלא הוא. והרי כמה חמרים וכמה גמלים יצאו ואת אמר ויצא יעקב. ר' עזריה בשם ר' יהודה בר סימון אמר בזמן שהצדיק בעיר הוא זיוה הוא הדרה יצא משם פנה זיוה פנה הדרה. ודכותיה (רות א) ותצא מן המקום אשר היתה שמה וגו'. ותצא וכי לא יצאו מן המקום אלא היא. והרי כמה חמרים וכמה גמלים יצאו ואומר ותצא. ר' עזריה בשם ריב"ס ור' חנין בשם ר' שמואל ב"ר יצחק אמר כשהצדיק בעיר הוא זיוה הוא הדרה. יצא משם פנה זיוה פנה הדרה. ניחא דתמן דלא היתה שם אלא אותה הצדקת בלבד. אלא הכא דהוה יצחק ורבקה. ר' עזריה בשם ר' סימון אמר לא דומה זכותו של צדיק אחד לזכותו של שני צדיקים: מבאר שבע. ר' יודן ור' הונא. ר"י אמר מבארה של שבועה. אמר שלא יעמוד עלי אבימלך ויאמר השבעה לי כשם שנשבע לי זקנך ונמצאתי משהא בשמחת בני ז' דורות. ר"ה אמר מבארה של בכורה. אמר שלא יעמוד עלי עשו ויערער על הבכורה ויאמר לי כך היית מרמה בי ונוטל את בכורתי ונמצאתי מאבד אותה שבועה שנאמר (בראשית כה) השבעה לי כיום. מבאר שבע ר' ברכיה אמר מבארה של ברכות. אמר שלא יעמוד עלי עשו ויאמר לי כך היית מרמה בי ונוטל את הברכות נמצאתי מאבד אותה יגיעה שיגעה בי אמי: וילך חרנה. רבנן אמרי בן יומו. ר' ברכיה בשם ר' יצחק אמר כלישנהון דברייתא הוא פלן אזיל לקסרין ועד כדון הוא על זוודיא. חרנה תנא בשם ר' נחמיה כל דבר שהוא צריך למ"ד בתחלתו ניתן לו ה"א בסופו סדומה שעירה מצרימה חרנה. איתיביה והכתיב (תהלים ט) ישובו רשעים לשאולה ר' אבא בר זבדא אמר לאמבטי התחתונה שבשאול: ויפגע במקום. ר' הונא בשם ר' אמי אמר מפני מה מכנין שמו של הקב"ה וקוראין אותו מקום שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו. מן מה דכתיב (שמות לג) הנה מקום אתי הוה הקב"ה מקומו של עולם ואין עולמו מקומו. א"ר יצחק כתיב (דברים לג) מעונה אלהי קדם. אין אנו יודעים אם הקב"ה מעונו של עולמו ואם עולמו מעונו. מן מה דכתיב (תהלים צ) ה' מעון אתה. הוי הקב"ה מעונו של עולמו ואין עולמו מעונו. א"ר אבא בר יודן לגבור שהוא רוכב על הסוס וכליו משופעים אילך ואילך. הסוס טפילה לרוכב ואין הרוכב טפילה לסוס שנאמר (חבקוק ג) כי תרכב על סוסיך: ד"א מהו ויפגע צלי במקום צלי בבהמ"ק. א"ר יהושע בן לוי אבות הראשוני' התקינו ג' תפלות. אברהם תקן תפלת שחרית שנא' (בראשית יט) וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם וגו'. ואין עמידה אלא תפלה שנא' (תהלים קו) ויעמד פינחס ויפלל. יצחק תקן תפלת מנחה שנא' (בראשית כד) ויצא יצחק לשוח בשדה. ואין שיחה אלא תפלה שנאמר (תהלים קמב) אשפוך לפניו שיחי. יעקב תקן תפלת ערבית שנאמר (ירמיה ז) ואל תשא בעדם וגו' ואל תפגע בי. וכן הוא אומר (שם כז) ואם נביאים הם ואם יש דבר ה' אתם יפגעו נא בה' צבאות. א"ר שמואל בר נחמן כנגד ג' פעמים שהיום משתנה. בערבית צריך אדם לומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתוציאני מאפלה לאורה. בשחרית צ"ל

מתנות כהונה

אומרת איני רוצה בזה: לית אלוה. אין אלוה כאלהיכם: מאן דבעי כו'. מי שרוצה ונהנה בזיווגו אמר שירה ומי שאינו רוצה הוא בוכה: יש שהוא כו'. וגם זה בכלל זה ישפיל וזה ירים: משהה לצדיקים. טובתן משהה להם כדאמרינן לעיל בפרשה ס"ז שהצדיקים התחלתן יסורין וסופן שלוה: הורשה ניטל ממנו הרשות (כד"א ודשנו שפי' הסרת הדשן) שהרי בבאר שבע ניטל ממנו הרשות שנא' שכון בארץ גור בארץ הזאת ונאמר להלן ויצא מבאר שבע וכן מצאתי פירושו בא"ב"ת: חמרים וגמלים מוליכי המורים וגמלים: ניחא דתמן. הניחא ותצא דהתם גבי רות שלא היתה שם אלא אותה הצדקת נעמי ואף היא יצאה ופנה הדרה וזיוה של עיר: מבארה של שבועה. משורש ומקור ומטעם השבועה כו'. דרש שבע ל' שבועה: שבעה דורות כו'. ז' דורות היו מאברהם עד יהושע שאז חלקו עיקר הארץ אברהם יצחק ויעקב לוי קהת עמרם משה ואם ישבע יעקב גם הוא יעכבם עוד ז' דורות ויצחק לא נשבע מתחלה רק אמר לו השבועה הקדומה שהיתה בינותינו מאביך תהא בינותינו אל תפר אותה וגם יש לומר שמשבועת אברהם עד כבוש ארץ סיחון ועוג שגם הם בכלל כנען כדפירש"י בפ' בא ז' דורות משבועת יצחק עד כבוש יהושע גם המה שבעה דורות (יגיעה שיגעה) ואמרה עלי קללתך בני ואהרן יש בו שבועה וכד"א בשבועת האלה: בן יומו כו'. בו ביום שיצא בו ביום בא לחרן ודוגמתו דרשו לעיל גבי אליעזר: כלישנהון דברייתא כו'. כלשון הבריות שאומרין פלוני זה הלך למקום קסרין ועדיין יש בידו הליכה שלקח לדרכו: ה"ג זוודיא: חרנה שצריך למ"ד כו'. כמו כאן שהיה לו לכתוב לחרן: לאמבטי. ענין דירות והדרים הם: ה"ג בילקוט ואין עולמו מקומו א"ר יוסי בן חלפתא אין אנו יודעין אם הקב"ה מקומו של עולם או אם העולם מקומו מן מה כו'. (וכ"מ גי' הירוש' מכות פ"ב) כלומר מדכתיב הנה מקום אתי משמע המקום יש לו שכינה אתו ולא הוא במקום: שהוא רוכב כו'. וכתיב ורוכב בערבות רוכב שמים: משופעים כו'. רמז לקערורות העולם וכל אשר בו טפילה לו. ובירוש' גרס לא הסוס סובל את הגבור אלא הגבור סובל את הסוס (ועיין מזה חזית א' י"ד): ה"ג מהו ויפגע וגו': צלי כו'. התפלל במקום המיוחד לתפלה: ויפגע דרש לשון תפלה כמו אל תפגעו בי ובמקום שהבית פתוחה מורה על מקום הידוע והמיוחד לתפלה

מודה אני לפניך ה' אלהי שהוצאתני מאפלה לאורה. במנחה צריך אדם לומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שכשם שזכיתני לראות חמה בזריחתה כך תזכני לראותה בשקיעתה. ד"א ויפגע במקום רבנן אמרי כנגד תמידים תקנום. תפלת השחר כנגד תמיד של שחר. תפלת מנחה כנגד תמיד של בין הערבים. תפלת הערב אין לה קבע. א"ר תנחומא אפי' תפלת הערב יש לה קבע כנגד אברים ופדרים שהיו נתאכלים באור על המזבח: ויפגע במקום. בקש לעבור ונעשה העולם כולו כמין כותל לפניו. כי בא השמש. רבנן אמרי כיבה השמש מלמד שהשקיע הקב"ה גלגל חמה שלא בעונתה בשביל לדבר עם יעקב אבינו בצינעה. משל לאוהבו של מלך שבא אצלו לפרקים. אמר המלך כבו את הנרות כבו הפנסין שאני מבקש לדבר עם אוהבי בצינעה. כך השקיע הקב"ה גלגל חמה שלא בעונתה בשביל לדבר עם יעקב בצינעה. ר' פנחס בשם ר' חנין דציפורין אמר שמע קולן של נה"ש אומרים בא השמש. אתא שמשא. אתא שמשא. בשעה שאמר יוסף (בראשית לז) והנה השמש והירח. אמר יעקב מי גילה לו ששמי שמש. אותן כ' שעות שהשקיע לו הקב"ה החמה בצאתו מבית אביו אימתי החזירן בחזירתו לבית אביו הה"ד (בראשית לב) ויזרח לו השמש. א"ל הקב"ה אתה סימן לבניך מה אתה בצאתך השקעתי חמה ובחזירתך החזרתי לך גלגל חמה. כך בניך בצאתם (ירמיה טו) אומללה יולדת השבעה וגו'. ובחזירתן (מלאכי ג) וזרחה לכם יראי שמי וגו': ויקח מאבני המקום. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן. ר"י אמר י"ב אבנים נטל אמר כך גזר הקב"ה שהוא מעמיד י"ב שבטים. אברהם לא העמידן. יצחק לא העמידן. אני אם מתאחות הן י"ב אבנים זו לזו יודע אני שאני מעמיד י"ב שבטים. כיון שנתאחו שנים עשר אבנים זו לזו ידע שהוא מעמיד שנים עשר שבטים. רבי נחמיה אמר נטל ג' אבנים אמר אברהם יחד הקב"ה שמו עליו. יצחק יחד הקב"ה שמו עליו. ואני אם מתאחות הן שלשה אבנים זו לזו יודע אני שהקב"ה מיחד שמו עלי. וכיון שנתאחו ידע שהקב"ה מיחד שמו עליו. רבנן אמרי מיעוט אבנים שנים. אברהם יצא ממנו פסולת ישמעאל וכל בני קטורה. מיצחק יצא עשו וכל אלופיו. ואני אם מתאחות ב' אבנים זו לזו יודע אני שאינו יוצא הימני פסולת. ר' לוי ור' אלעזר בשם ר' יוסי בר זימרא אמר עשאן כמין מרזב ונתנן תחת ראשו שהיה מתיירא מן החיות. ר' ברכיה ור' לוי בשם ר חמא בר חנינ אמר כתיב (מיכה א) כי הנה ה' יוצא ממקומו וירד ודרך על במתי ארץ וגו'. מי שנגלה עליו הקב"ה עאכ"ו. ר"ב בשם ר' לוי אמר אותן האבנים שנתן יעקב אבינו תחת ראשו. נעשו תחתיו כמטה וכפרנוס. מה רטיבה הרטיב (ש"ה א) קורות בתינו ארזים וגו'. צדיקים וצדיקות נביאים ונביאו' שיצאו ממנו: וישכב במקום ההוא. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אמר כאן שכב אבל כל י"ד שנה שהיה טמון בבית עבר לא שכב. ור"נ אמר כאן שכב אבל כל כ' שנה שעמד בביתו של לבן לא שכב. ומה היה אומר. ריב"ל אמר ט"ו שיר המעלות שבספר תהלים. מ"ט (תהלים קכד) שיר המעלות לדוד לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל. ישראל סבא. ר' שמואל בר נחמן אמר כל ספר תהלים היה אומר. מה טעם (שם כב) ואתה קדוש יושב תהלות ישראל. ישראל סבא: ויחלום והנה סולם. א"ר אבהו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. חד ב"נ אזל לגביה דר"י בר חלפתא. א"ל חמית בחלמי אמרין לי זיל סב פועליא דאביך מן קפודקיא. א"ל ואזל אבוך לקפודקיא מן יומיה א"ל לא. א"ל זיל מני עשרים שריי בכרסא דביתך את משכח ליה. א"ל לית בהון עשרים. א"ל ואי לית בהון כ' מני מן ראשיהון לסופיהון ומן סופיהון לראשיהון ואת משכח. אזל מנא ואשכח כן. ומנין יליף לה ר"י בר חלפתא מן קפודקיא: תני בר קפרא אין חלום שאין לו פתרון. והנה סולם זה הכבש. מוצב ארצה. זה מזבח (שמות כ) מזבח אדמה תעשה לי. וראשו מגיע השמימה אלו הקרבנות שריחן עולה לשמים. והנה מלאכי אלהים. אלו כהנים גדולים. עולים ויורדים בו שהם עולי' ויורדי' בכבש. והנה ה' נצב עליו (עמוס ט) ראיתי את ה' נצב על המזבח. רבנן פתרין לי' בסיני. ויחלום והנה סולם. זה סיני. מוצב ארצה (שמות יט) ויתיצבו בתחתית ההר. וראשו מגיע השמימה

מתנות כהונה

לתפלה וזהו בב"ר (ה"ג בברכות כ"ו ובב"ר ב') שנא' תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו: אין לה קבע. כלומר לא מצינו דבר שהוקבע כנגדו: שהיו מתאכלים. וזמנם היה כל הלילה וכן תפלת ערבית זמנו כל הלילה: פנסין פירש הערוך לנטירנא: אתא שמשא. בא לכאן אותו ששמו שמש: השבעה וגו'. גרסי' וסיפיה דקרא נפחה נפשה באה שמשה: נטל ואמר כך כו': מתאחות מתחברות: כמין מרזב פירש"י אחת מכאן ואחת מכאן ואחת על גביהן ונתנן נגד ראשו שהיה מתיירא מחיות רעות: עאכ"ו שיהיה כדוגג. ולפיכך נעשו כל י"ב אבנים אחת מפני שם השכינה כי ה' נצב עליו כ"ה בתנחומא בפ' זו: וכפרנוס רש"י גרס פרכוס ופי' בלשון כנען כסת ובמ' הזית (א' ג"כ) גרס פולמוס ופי' נקעה והגה מיה ובערוך גרס פרנוס ופי' בו כסא: מה רטיבה הרטיב. מה הרהיב והתפשט מכן: צדיקים כו'. שנקראו ארזים כמה שנאמר צדיק כארז יפרח כו': נביאים ונביאות כו'. דכתיב רהיטנו ברותים וכתיב (שופטים ד') והיא יושבת תחת תומר ותומר הוא רותם כדאיתא בס' זוהר פרשה כי תצא וכתיב נמי (מ"א י"ט) וישכב ויישן תחת רותם: ומה היה אומר. בליל' כיון שלא שכב ואמרי' במס' אבות הנעור בלילה ומפנה לבו לבטלה ה"ז מתחייב בנפשו: מאי טעמיה דריב"ל ומנא ליה דיעקב אמרה: חמית כו'. ראיתי בחלומי שאמרו לי לך וקח פעולות אביך כלומר ממונו ויגיע כפיו מן קפודקיא והוא שם מקום וא"ל ר' יוסי דרך שאלה הלך אביך למקום קפודקיא מימיו: זיל מני כו'. לך ומנה עשרים קורות בתקרת הבית שהעלייה היתה על גביהם ואתה תמצא ממון אביך: בכרסא הערוך לא פירשו ורש"י פירשו בקרן זוית התחיל למנות ובמד' איכה דף ע"ה לא גרס ליה ובירושלמי פ"ד דמעשרות גרס גו ביתך פי' תוך ביתך ואולי בכרסא הוא כמו באמצע ביתך: מן ראשיהון כו'. התחיל למנות מראש הקורות עד סופן ותחזור חלילה עד ראש קורה שישלימו לך מניין עשרים ושם תמצאנו והכי איתא במדרש איכה בהדיא: מן קפודקיא. פי' הערוך קפ"ו הוא בלשון יון קורות דקיא בלשון יון עשרים ומדרש איכה יש בהיפוך: אותיות דדין כו'. כלומר חשבון אותיות של זה עולה לחשבון

אותיות

(דברים ד) וההר בוער באש עד לב השמים . ד"א והנה סולם זה סיני הושבנא דדין כחושבנא דדין . והנה מלאכי אלהים אלו משה ואהרן . ומנין לנביאים שנקראו מלאכים דכתיב (חגי א) ויאמר חגי מלאך ה' במלאכות ה' לעם . עולים (שמות יט) ומשה עלה אל האלהים . ויורדים זה משה (שם) וירד משה . והנה ה' נצב עליו . (שם) וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר : ר' שלמוני בשם ר"ל אמר תרכוסא של ג' רגלים הראה לו . ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר את הוא רגל שלישי . הוא דעתיה דרבי יהודה דסכנין בשם ר' לוי (דברים לב) כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו . מה החבל הזה פחות מג' אין מפקיעין אותו . כך האבות אין פחות מג' . ר' ברכיה אמר עולם ושליש עולם הראה לו . עולים אין פחות משנים ויורדים שנים . ומנין שהמלאך שלישו של עולם שנא' (דניאל י) וגויתו כתרשיש ופניו כמראה ברק ועיניו כלפידי אש וזרועותיו ומרגלותיו כעין נחושת קלל : ר' חייא ור' ינאי ח א עולים ויורדים בסולם . וח"א עולים ויורדים ביעקב . מ"ד עולים ויורדים בסולם ניחא . ומ"ד עולים ויורדים ביעקב . מעלים ומורידים בו . אפזים בו קפזים בו שוטנים בו . שנא' (ישעיה מט) ישראל אשר בך אתפאר . את הוא שאיקונין שלך חקוקה למעלה . עולים למעלה ורואים איקונין שלו . ויורדים למטה ומוצאים אותו ישן . משל למלך שהיה יושב ודן . עולין לבסילקי ומוצאים אותו דן . ויוצאין בפרווד ומוצאים אותו ישן . ד"א מלאכים שהן מלוין את האדם בא"י אין מלוין אותו בחו"ל . למעלן כל מי שהוא אומר זכותו עולה חובתו יורד . למטן כל מי שהוא אומר זכותו יורד חובתו עולה . ד"א עולים ויורדים בו . עולים אותם שליוו אותו בא"י . יורדים אלו שליוו אותו בח"ל . ר' לוי בשם ר' שמואל בר נחמן אמר מלה"ש ע"י שגלו מסטורין של הקב"ה נדחו ממחיצתן קל"ח שנה . ר' תנחומא הוה מפיק לישנא קלא . א"ר חמא בר חנינא ע"י שנתגאו ואמרו כי משחיתים אנחנו את המקום הזה . היכן חזרו כאן . עולים ויורדים עולים ואח"כ יורדים : ריב"ל פתר קרייה בגלות . ויצא יעקב מבאר שבע המד"א (ירמיה טו) שלח מעל פני ויצאו . וילך חרנה המד"א (איכה א) אשר הוגה ה' ביום חרון אפו . ויפגע במקום (ישעיה ה) עד אפס מקום . וילן שם כי בא השמש (ירמיה טו) אומללה יולדת השבעה וגו' . ויקח מאבני המקום (איכה ד) תשתפכנה אבני קדש בראש כל חוצות . וישם מראשותיו (ירמיה ג) כי ירד מראשותיכם . וישכב במקום ההוא (שם ג) נשכבה בבשתנו ותכסנו כלמתנו . ויחלום והנה סולם זה חלומו של נבוכדנצר . והנה סולם זה צלמו של נבוכדנצר הוא סמל הוא סלם אותוי דדין הן אותוי דדין . מוצב ארצה (דניאל ג) אקימיה בבקעת דורא . וראשו מגיע השמימה (שם) רומיה אמין שתין פתיה אמין שית . והנה מלאכי אלהים זה חנניה מישאל ועזריה . עולים ויורדים בו מעלים בו ומורידים בו אפזים בו קפזים בו שוטנים בו . (שם) ידיע ליהוי לך מלכא די לאלהך לא איתנא פלחין ולצלם דהבא די הקמת לא נסגוד . והנה ה' נצב עליו . אמר להם חנניה מישאל ועזריה עבדוהי די אלהא עילאה פוקו ואתו : ד"א והנה מלאכי אלהים זה דניאל . עולים ויורדים בו שעלה והוציא את בלעו מתוך פיו . הה"ד (ירמיה נא) ופקדתי על בל בבבל והוצאתי את בלעו מפיו . שהיה לו תנין אחד לנבוכדנצר והיה בולע כל מה שהיו משליכין לפניו . א"ל נבוכדנצר לדניאל כמה כחו גדול שבולע כל מה שמשליכין לפניו . א"ל דניאל תן לי רשות ואני מתישו . נתן לו רשות מה עשה נטל תבן והטמין לתוכו מסמרים . השליך לפניו ונקבו מסמרים את בני מעיו . הה"ד והוצאתי את בלעו מפיו : ד"א והנה סולם . זה חלומו של נבוכדנצר (דניאל ב) ואלו צלם חד סגי וגו' . מוצב ארצה (שם) וזיויה יתיר קאם לקבלך . וראשו מגיע השמימה (שם) צלמא דכן רב . והנה מלאכי אלהים עולים שנים ויורדים שנים . אלו שרי ארבע מלכיות ששלטנותן גומרת בהן . עולים ויורדים . יורדים ועולים אכ"כ אלא עולים ויורדים .

מתנות כהונה

אותיות של זה ובילקוט ובעקידה גירסות חלוקות : (ולמדנו כמו ועוד למדנו . ועיין בילקוט ובבעל העקידה :) עולים זה משה כו' . וכתיב נמי ועלית אתה ואהרן וה"ג בהדיא בעקידה : תרכוסא פי' הערוך ארגז : את הוא . כך אמר הקב"ה ליעקב : (ה"ג בשם ר"ל דר"י דסכנין בשם רל"א) : אין מפקיעין גרסי' . ופי' אין גודלין חבל בלא שלשה נימין : אין פחות משנים . שני מלאכים וכן יורדים הרי ד' מלאכים וכל אחד הוא כשלישו של עולם הרי שלים עולם יותר משלשה שלישי העולם : כתרשיש פירש"י כרום ימא ויש הוא שלישו של עולם וכן פי' רבינו סעדיה בפ' דניאל בעומק וזה תרשיש תרי אלפי אמה וע"ש טוב בפירושו לדניאל : מעלים בו . בו ובעניינו כדמפ' ואז"ל : אפזים לשון שמחה וריקוד קפזים גם הוא לשון שמחה וריקוד כך פי' בערוך והוכיח כן בראיות ברורות ורש"י פי' ל' דוחק וכדמפרש ואז"ל : סונטים גרסי' . כ"ה לק' פרשה ע"א וכן גרס בערוך ופיר' לשון לחוק וקינטור וכן לקמן פרשה ע"א וכדאמרי' בפ' גיד הנשה דבעי לסכוניה : ומוצאים אותו ישן . ולפיכך היו סוטנים בו ולועגים עליו ונראה לפי שהשינה רמז להחלשות כח המלאכיי ותרדמות השלמות מכח כח היולאני העומד לעומתו וכיוצא בזה פי' בעל העקידה במאמר נעשה לו העולם כהותל : ה"ג יושב ודן עולים לבסילקי ומוצאים אותו יושב ודן ויוצאין בפרווד ומוצאים אותו ישן וכן מצאתי בפירש"י ז"ל : בסליקי פירש"י והערוך פלטין גדולה שבה יושב המלך ודן : פרווד פירש"י אצל ההילונה ואת אצריה תרגום וית פרוודהא והוא כמו פרוזדור : ה"ג מוצאים אותו ישן . למעלה כל מי שהוא אומר זכותו עולה חובתו יורד למטה כל מי שהוא אומר זכותו יורד חובתו עולה ד"א מלאכים שהן (מלוין את האדם בא"י אין מלוין אותו בח"ל עולים אותן) (כ"ה ביפת"ה) כו' : למעלן בפמליא של מעלה מי שמזכיר זכות ישראל הוא עולה וההיפוך יורד לפי' כתיב עולים ויורדים בו ובשבילו : חובתו עולה . כדאמרינן בעלמא כל המיצר לישראל נעשה ראש : אותן שליוו כו' ולפיכך כתיב עולים תחלה ואח"כ יורדים : מסטורין . שאמרו כי משחיתים אנחנו וע"ל בפ"נ : לישנא קלא . לשון קל לכף זכות שלא גילו מסתוריו של הקב"ה רק שתלו הגדולה בעצמם : יולדת השבעה וגו' . גרסי' וסיפיה דקרא נפחה נפשה באה שמשה : אותוי אותי ת של זה הם אותיות של זה : אפזים כו' . היו מקטרים ולועגים בנבוכד נצר שאמרו ידיע כו' : והוציא את בלעו . וזהו ויורדים שהוריד והוציא את בלעו : שבולע כל מה כו' : והיה מאמין שיש

עולים הם ועליה תהא להם . אלא שכל אחד ירוד מחבירו . כתיב (שם) הוא צלמא ראשה די דהב חדוהי ודרעוהי די כסף וגו' . בבל למעלה מכולם כדכתיב אנת הוא רישא די דהבה . וכתיב ובתרך תקום מלכא אחרי ארע מינך . וכתיב ומלכו תליתאה אחרי די נחשא . וכתיב בסיפא ואצבעת רגליה מנהון פרזל ומנהון חסף מן קצת מלכוותא תהוי תקיפא ומנה תהוי תבירה . והנה ה' נצב עליו . כתיב וביומיהון די מלכיא אינון יקים אלה שמיא מלכו די לעלמין וגו' :

פרשה סט והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' וגו' . ר"י בר זמרא פתח (תהלים סג) כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי מים . ר' אלעזר בש"ר יוסי בר זמרא צמאה לך נפשי כמה לך . א"ר אייבו ככמהות הללו שהן מצפין למים . רבנן אמרי כשם שנפשי צמאה לך כן רמ"ח איברים שיש בי צמאים לך . היכן בארץ ציה ועיף בלי מים . (שם) על כן בקדש הזיתיך . ע"כ בקדושה חזיתיך . לראות עוזך זו פמליא שלך . וכבודך והנה ה' נצב עליו . ר' חמא ב"ח פתח (משלי כז) ברזל בברזל יחד . א"ר חמא בר חנינא אין סכין מתחדדת אלא בירך של הבירתה . כך אין ת"ח מתחדד אלא בחבירו . ברזל בברזל יחד ואיש יחד פני רעהו . איש זה יעקב . כיון שעמד אבינו יעקב איש יחד פני רעהו שנתייחדה עליו השכינה . והנה ה' נצב עליו . א"ר אבהו משל לבן מלכים שהיה ישן על גבי עריסה והיו זבובים שוכנים עליו . וכיון שבא מניקתו וברחו מעליו . כך בתחלה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו . כיון שנתגלה עליו הקב"ה ברחו מעליו : ר' חייא רבה ור' ינאי . ח"א עליו על סולם . וח"א עליו על יעקב . מ"ד עליו על הסולם ניחא . אלא למ"ד עליו על יעקב מי מתקיים עליו א"ר יוחנן הרשעים מתקיימין על אלהיהם (בראשית מא) ופרעה חולם והנה עומד על היאור . אבל הצדיקים אלהיהם מתקיימין עליהם שנאמר והנה ה' נצב עליו . ויאמר אני ה' אלהי אברהם ר' חנינא ב"ר פנחס אמר י"ח פעמים מזכיר האבות בתורה . וכנגד כן קבעו חכמים י"ח ברכות שבתפלה . ואם יאמר לך אדם י"ט הם . אמור לו והנה השם נצב עליו לית הוא מן המנין . ואם יאמר לך אדם י"ז הם . אמור לו (שם מח) ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק חד מנהון : הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך . ר' שמעון משם בר קפרא אמר קפלה כפינקס ונתנה תחת ראשו כאיניש דאמר מן תחות רישך דידך . ר' הונא בש"ר אלעזר אמר ובלבד שיהא נקבר עליה . והיה זרעך כעפר הארץ . מה עפר הארץ אינו מתברך אלא במים . כך בניך אין מתברכין אלא בזכות התורה שנמשלה למים . מה עפר הארץ מבלה את כל כלי מתכות והוא קיים לעולם . כך בניך מבלים את כל העכו"ם והם קיימים לעולם . ומה עפר עשוי דיש לכל . כך בניך עשויים דיש למלכיות הה"ד (ישעיה נא) ושמתיה ביד מוגיך . מהו מוגיך אילין דממיגין מכתיך ומייסרין אותך ומתישין את כחך . אפי' כן לטובתיך משקשקין וממרקין לך מן חוביך . כמה דתימא (תהלים סה) ברביבים תמוגגנה צמחה תברך . (ישעיה נא) אשר אמרו לנפשך שחי ונעבורה . מה היו עושים להם היו מרביצים אותן בפולמריות ומעבירין כרים עליהם . ר' עזריה בשם ר' אחא אמר היא סימן טוב מה פלטירה זו מבלה את העוברים ואת השבים והיא קיימת לעולם . כך בניך מבלים את כל עכו"ם והם קיימים לעולם . ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה . א"ר אבא ב"כ את הוא תרעייא דימא כמד"א (מיכה ב) עלה הפורץ לפניהם . ר"י בר חנינא אמר אף הלוקי יחזקאל הראה לו והלא לא פירש יחזקאל אלא מן המזרח למערב בא ישעיה ופירש (ישעיה נד) כי ימין ושמאל תפרוצי וגו' : והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך . רבנן אמרי על הכל השיבו ועל הפרנסה לא השיבו . אם יהיה אלהים עמדי א"ל הנה אנכי עמך . ושמרני בדרך הזה א"ל ושמרתיך בכל אשר תלך . ושבתי בשלום אל בית אבי א"ל והשיבותיך אל האדמה הזאת . ועל הפרנסה לא השיבו . א"ר איסי אף על הפרנסה השיבו שנא' כי לא אעזבך . ואין עזיבה

מתנות כהונה

בו גד אלהות : ירוד שפל וקטון ממלכות שלפניו : ככמהות שגידולן ה"א מליחת המים כדאיתא בפ' כיצד מברכין ובילקוט תלים גרס כאמבטות ופי' הערוך ערך אבט בריכות מים קטנים שסביבות המרחץ ועיין שם טוב : כשם שנפשי כו' . רישא דקרא למאי לך נפשי כמה לך כו' . כשם שנפש הנשמה נקראת נפש : רמ"ח איברים כו' . ולכן הזר ואמר בשרי : כיון שעמד אבינו יעקב כמו יחד כו' עכ"ל דב"י : איש יעקב נקרא איש תם : רעהו השכינה נקרא ריע והבר של ישראל שנא' רעך וריע אביך אל תעזוב : עולים ויורדים וקטרגו עליו ונתקו בו כדלעיל ועיין בעקידה בפרשה זו ותנוה דעתך : על הסולם ניחא . והוא בלשון בני אדם : מי מתקיים עליו . איך יפול על לשון בני אדם לומר שיתקומם עליו : אלהיהם מתקיימין עליהם . ע"ד שאמרו הז"ל בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מוסיפין כח בגבורה של מעלה ובהיפוך כתיב צור ילדך תשי מלשון תשות כח כביכול ועיין זה פירשו בעקידה בפרשה זו : כי מתקיים. בעקידה ואב"א גרס שהוא מתקיים בניתותא ולא בלשון תמיד וכוונה אחת

כיא : תשעה עשר הם . י"ט פעמים נזכרו האבות בתורה : כ"ג נצב עליו וגו' לית הוא כו' . והטעם שלא נזכר רק אברהם ויצחק : חד מנהון . אחד מן אותן (י"ט) (י"ה) והטעם כיון דכתיב שמי כאילו כתיב יעקב בהדיא דמי : מן תחות רישך כו' . כלומר שיעור מה שתחת ראשך ומה שמונח תחתיו : ובלבד שיהא כו' . שיעקב יהא נקבר בארץ ולכן כתיב שוכב ל' שכיבה עם אבותיו וכאן הזכיר אותו שלא יקבר בה לא לארץ : מן חוביך . שעושין אותן ריקם מעונותיך : כרים לישב עליהם . ולעיל פרשה מ"א (מ' תניינה) גרס רדים פי' כלי מחרישה לא תהרוש תרגום לא תרדי : תרעייא . לשון שביר וקריעה שנאמר מלפני אלהי יעקב הרי שבזכות יעקב נקרע וכן פירש"י ועיין בערוך ערך תרע : מן המזרח למערב . פירש"י שנאמר (יחזקאל מ"ט) מפאת קדים עד פאת ימה יהודה אחד : ימין ושמאל . הרי צפון ודרום : בדרך כלומר מה שאמר יעקב בדרך הזה א"ל הקב"ה בכל אשר תלך ועיין ריש פרשת בחקותי הגי' יותר נכונה ונ"ל דאתיא כמ"ד לק' פ"ע מסורסת הוא פר' זו ויעקב אמר .

אלא פרנסה המד"א (תהלים לז) ולא ראיתי צדיק נעזב וגו': וייקץ יעקב משנתו. ר' יוחנן אמר ממשנתו. ויאמר אכן יש ה' במקום הזה. אכן השכינה שרויה במקום הזה ולא הייתי יודע. ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה. ר' אלעזר בשם ר' יוסי בן זמרא אמר הסולם הזה עומד בבאר שבע ושיפועו מגיע עד בהמ"ק. מ"ט ויצא יעקב מבאר שבע ויחלום והנה סולם ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה. א"ר יהודה בר' סימון הסולם הזה עומד בבהמ"ק ושיפועו מגיע עד בית אל. מ"ט ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה ויקרא שם המקום ההוא בית אל: אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים. א"ר אחא עתיד השער הזה להפתח להרבה צדיקים כיוצא בך. ארשב"י אין בהמ"ק של מעלן גבוה מבהמ"ק של מטן אלא י"ח מיל. מ"ט וזה שער השמים מנין וז"ה. ד"א מלמד שהראה הקב"ה ליעקב בהמ"ק בנוי וחרב ובנוי. ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה זה בנוי המד"א (תהלים סח) נורא אלהים ממקדשיך. אין זה הרי חרב כמד"א (איכה ה) על זה היה דוה לבנו על אלה חשכו עינינו. כי אם בית אלהים בנוי ומשוכלל לע"ל כמד"א (תהלים קמז) כי חזק בריחי שעריך: וישכם יעקב בבקר ויקח את האבן וגו' ויצק שמן על ראשה. שופע לו מן השמים כמלא פי הפך. ואולם לוז היא לוז שצובעין בה את התכלת. היא לוז שעלה סנחריב ולא בלבלה. נבוכדנצר ולא החריבה. היא לוז שלא שלט בה מלאך המות מעולם. הזקנים שבה מה עושין להם כיון שהם זקנים הרבה מוציאין אותן חוץ להומה והם מתים. א"ר אבא ב"כ למה נקרא שמה לוז כל מי שנכנס בה הטריף מצות ומע"ט כלוז. ורבנן אמרי מה לוז אין לה פה כך לא היה אדם יכול לעמוד על פתחה של עיר. א"ר סימון לוז היה עומד על פתחה של עיר. ר' אלעזר בש"ר פנחס בר חמא אמר לוז היה עומד על פתחה של מערה והיה לוז חלול והיו נכנסין דרך הלוז למערה ודרך המערה לעיר הה"ד (שופטים א) ויראו השומרים איש יוצא מן העיר ויאמרו לו הראנו נא את מבוא העיר וגו'. ויכו את העיר לפי חרב ואת האיש ואת כל משפחתו שלחו. ר' ינאי ור' ישמעאל עבד לה הפטרה מה אם זה שלא הלך לא בידיו ולא ברגליו אלא על שהראה להם באצבע ניצול מן הפורענות. ישראל שעושים חסד עם גדוליהם בידיהם וברגליהם עאכ"ו:

פרשה ע וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלהים עמדי וגו' ונתן לי לחם לאכול. כתיב (תהלים סו) אשר פצו שפתי ודבר פי בצר לי. א"ר יצחק הבבלי ודבר פי בצר לי שנדר מצוה בעת צרתו. מהו לאמר לאמר לדורות כדי שיהיו נודרים בעת צרתן. יעקב פתח בנדר תחלה לפיכך כל מי שהוא נודר לא יהיה תולה את הנדר אלא בו. א"ר אבהו כתיב (תהלים קלב) אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב. לאביר אברהם ולאביר יצחק אב"כ. אלא נדר לאביר יעקב תלה את הנדר במי שפתח בו תחלה. ר' הונא בש"ר אידי אמר כתיב (דה"א כט) וישמחו העם על התנדבם כי בלב שלם התנדבו לה' וגם דוד המלך שמח שמחה גדולה. ולפי שהיו עסוקים במצות נדבה ועלה בידן לפיכך שמחו. לפיכך מה אומר (שם) ויברך דויד את ה' לעיני כל הקהל וגו' אלהי אברהם יצחק וישראל אינו אומר כאן אלא אלהי ישראל אבינו. תלה את הנדר במי שפתח בו תחלה. א"ר יהודה עיד מן אתרא לית היא חסירה וידרו ישראל אב"כ אלא וידר ישראל ישראל סבא: ד' הן שנדרו. ב' נדרו והפסידו. ב' נדרו ונשתכרו. יעקב נדר והפסיד יפתח נדר והפסיד. חנה נדרה ונשתכרה ישראל נדרו ונשתכרו. שנא' וידר ישראל נדר וגו': ר' אבהו ור' יוחנן ה"א מסורסת היא הפרשה ואחרינא אמר על הסדר נאמרה. מ"ד מסורסת היא הפרשה שכבר הבטיחו הקב"ה שנא' והנה אנכי עמך והוא אומר אם יהיה אלהים עמדי. אתמהא. מ"ד על הסדר נאמרה מה מקיים אם יהיה אלהים עמדי. אלא כך אמר יעקב אם יתקיימו לי התנאים שאמר לי להיות עמי ולשמרני אני אקיים את נדרי: ר' אבהו ורבנן. ר' אבהו אמר אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך מלה"ר. המד"א (ירמיה ט) וידרכו את לשונם קשתם שקר. ונתן לי לחם לאכול מגילוי עריות. המד"א (בראשית לט) ולא ידע אתו מאומה כי אם הלחם אשר הוא אוכל לשון נקי. ושבתי בשלום אל בית אבי משפ"ד. והיה ה' לי

מתנות כהונה

אמר בראשונה אם יהיה אלהים עמדי וגו' והקב"ה השיבו עליהם אנכי עמך וגו': ממשנתו מלימודו היה עולה למדרגת הנבואה להביט בהקיץ תמונת י"י: ושיפועו מגיע עד בית המקדש. סוף שיפועו של הסולם דהיינו ראשו כך משמע פירושו ומייתי ראיה מדכתיב ויצא יעקב מבאר שבע מכלל שרגלי הסולם שם היו ומשם ירדו אלו מלאכי ארץ ישראל לשמרו: ומה נורא וכו'. משמע שהיה מכוון נגד בה"מ שהוא בית אלהים וזה שער השמים מכוון כנגדו ורבי יודא סבר מדקרא למקום לוז בית אל שמע מינה שהשער השמים שהם ראש הסולם מכוון כנגדו ומדייחד כמורא למקום בה"כ שהם היה שוכב ש"מ שלפחות רגלי הסולם היה שמה אכן רש"י פ' בפי' החומש שיפועו אמצע שיפועו וראיתי למהר"ר אליהו מזרחי שגם הוא היה הולך בו ונקיתי אך הפעם: עתיד השער הזה כו'. וזה שער השמים הוא דברי הקב"ה שיעקב אמר שאינו כי אם בית המיוחד לאלהים ואמר הקב"ה שהוא וכל הצדיקים כיוצא בו יש להם ממשלה על שער זה שיהא נפתח בשבילם ולשמירתם: ה"ג בית אלהים וגו'. בנוי ומשוכלל ודייק מסיפיה דקרא וזה שער השמים וכתיב התם כי חזק בריחי שעריך והכי מוכח בילקוט בהדיא: (הטריף נק' פ' פ"א גר' הרטיב:) לוז היה עומד. אילן לוז היה עומד על פתחה ולפיכך לא ידע איש את מבוא העיר: הפטרה היא סילוק הדרשה לכבוד האכסניא: (ה"ג יצחק אינו או':) מן אתרא וית כו'. כלומר ממקום שכתוב בו נדר ישראל בהדיא אין הסדר להביא ראייה ממנו: יעקב נדר והפסיד. כדנ' פ' פ"א: יפתח הפסיד בתו: חנה נשתכרה. שמואל הנביא: ישראל נשתכרו. הכנעני מלך ערד: אתמהא בתמיה וכי היה מסופק בהבטחת הש"י אלא הוא אמר

לאלהים מע"ז . רבנן פתרין לה בכל ענייניא . אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך . מע"ז מג"ע משפיכות דמים מלה"ר . אין דרך אלא ע"ז כמד"א (עמוס ח) הנשבעים באשמת שומרון ואמרו חי אלהיך דן וחי דרך באר שבע . אין דרך אלא ג"ע שנא' (משלי ל) כן דרך אשת מנאפת וגו' . ואין דרך אלא שפ"ד שנא' (משלי א) בני אל תלך בדרך אתם מנע רגלך מנתיבתם וגו' . ואין דרך אלא לה"ר שנאמר (בראשית לא) וישמע את דברי בני לבן לאמר לקח יעקב וגו' : ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש . עקילס הגר נכנס אצל ר' אליעזר א"ל הרי כל שבחו של גר שאמר (דברים י) ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה . א"ל וכי קלה היא בעיניך דבר שנתחבט עליו זקן שנאמר ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש ובא זה והושיטו לו בקנה . נכנס אצל ר' יהושע (נ"א עקילס הגר בא ושאל את ר' אליעזר א"ל הרי היבה שחיבב הקב"ה את הגר דכתיב ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה . כמה טווסין אית לי כמה פוסייני אית לי אפי' על עבדי לא משגיחין . נזף ביה א"ל תלמידיו ר' דבר שנתחבט עליו אותו זקן את מושיטו לזה בקנה . ואזיל לגבי ר' יהושע) התחיל מפייסו בדברים לחם זו תורה דכתיב (משלי ט) לכו לחמו בלחמי . שמלה זו טלית . זכה אדם לתורה זכה לטלית . ולא עוד אלא שהן משיאין את בנותיהם לכהונה . והיו בניהם כה"ג ומעלים עולות ע"ג המזבח . ד"א לחם זה לחם הפנים . ושמלה אלו בגדי כהונה . הרי במקדש . אבל בגבולים לחם זה חלה . ושמלה זו ראשית הגז . אמרו אילולא אריכות פנים שהאריך ר' יהושע עם עקילס היה חוזר לסורו . וקראו עליו (משלי טז) טוב ארך אפים מגבור : ושבתי בשלום אל בית אבי . ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי נטל הקב"ה שיחתן של אבות ועשאן מפתח לגאולתן של בנים . אמר הקב"ה אתה אמרת והיה לי לאלהים חייך כל טובות וברכות ונחמות שאני נותן לבניך איני נותן אלא בלשון הזה . שנא' (זכריה יד) והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים . (ישעיה יא) והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו לקנות את שאר עמו . (יואל ד) והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס . (ישעיה כז) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' : והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהים וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך . חד נכרי שאליה לר"מ א"ל פטר המורך במה הוא נפדה . א"ל בשה דכתיב (שמות לד) ופטר חמור תפדה בשה . א"ל אין לו שה . א"ל בגדי . א"ל מנא לך הא . א"ל דכתיב (שם יב) מן הכבשים ומן העזים תקחו . א"ל אלו לפסח . א"ל אף גדי נקרא שה . מנא לך הא . א"ל דכתיב (דברים יד) זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה כבשים ושה עזים . עמד ונשקו על ראשו . ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר כותי אחד שאל את ר"מ א"ל אין אתם אומרים יעקב אמיתי דכתיב (מיכה ז) תתן אמת ליעקב . א"ל הין . א"ל ולא כך אמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך . א"ל הין . א"ל הפריש שבטו של לוי אחד מעשרה למה לא הפריש אחד מעשרה לב' שבטים אחרים . א"ל וכי י"ב הן והלא י"ד הן אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי . א"ל כל שכן אוסיפתא מיא אוסיף קמחא . א"ל אין את מודה לי שהם ד' אמהות . א"ל הין . א"ל צא מהם ד' בכורות לד' אמהות הבכור קדש ואין קדש מוציא קדש . א"ל אשריך ואשרי אומתך שאת שרוי בתוכה : וישא יעקב רגליו . א"ר אהא (משלי יד) חיי בשרים לב מרפא . כיון שנתבשר בשורה טובה טעין ליביה ית רגלוהי . הדא אמרה כריסא טענא רגליא . וירא והנה באר בשדה . ר' חמא ב"ח פתר ביה שית שיטין . והנה באר בשדה זו הבאר . והנה שלשה עדרי צאן משה ואהרן ומרים . כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים שמשם כל אחד ואחד מושך מים לדגלו ולשבטו ולמשפחתו . והאבן גדולה על פי הבאר א"ר הנינא כמלא פי כברה קטנה היה בה . ונאספו שמה כל העדרים וגללו בשעת המחנות . והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה בשעת מסעות היתה חוזרת לאיתנה . ד"א והנה באר בשדה זו ציון . והנה שלשה עדרי צאן אלו ג' רגלים . כי מן הבאר ההיא ישקו שמשם היו שואבים רוה"ק . והאבן גדולה זו שמחת בית השואבה . א"ר הושעיא למה היו קוראים אותו

מתנות כהונה

בן כראשונה והקב"ה השיבו עליו כנה אנכי וגו' : אם יתקיימו כו'. שלא יגרום החטא כמו שפירש"י בחומש : ואין דרך כו' וכאן הוא ומלת בדרך הזה : לשון נקי . הנאה הוא כינוי אל אשתו אלא שהכתוב מדבר בלשון נקייה : זה שפיכות דמים . כמד"א אני בלעם וכי הדבר שמה לה בהמה וכה"א דמי מנהמיה בשלום : פתרין לה כהאי כדרך הזה פירשוהו על כל ענייניה האמו על ג"ע וש"ד וע"ג : זקן הכינו יעקב : בא זה הגר כזה . והשיטו לו הקב"ה בקנה כלומר במתנת לחם ובגד : ועיין בס"ר (י"ט) והמלה כתב בגמרא ו' : טוסין מין עוף שקורין פפאגוו : פוסייני שלו וכולה עוף שמן ונאה כדאיתא בפ' יום הכפורים : אפי' על עבדי כו'. ופי' שעבדיו אינם משגיחים עליהם וכתוב לא אמר שיתן לו רק לחם ובגד לבד : נזף ביה . שלחם הוא שם כולל על כל מאכל אשר יאכל כד"א עבד לחם רב ועוד כ כן דרך הצדיקים אומרים מעט ועושין הרבה ואף כי צדיקו של עולם ב"ה ואין להרהר בזה אחר הכתוב : את מושיטו כו'. כלומר וכי זה הוא דבר קטן בעיניו שיהא מובטח לו [illegible] ובגד ואתה [illegible]

שיש לו להכנס מזה מ"מ אינו מובטח שלא יבא היסר לחם ובגד כל ימיו : לחם זו תורה . שאם יתגייר יזכה לתורה שנקראת לחם [illegible] שנתגייר אמרו ה"ל כותי שעוסק בת"ה חייב מיתה : כהנים גדולים . ובגד אלו בגדי כהונה ולחם אלו מתנות כהונה כד"א לחם אלהיו מקדשי הקדשים : אבל בגבולים כו'. שלא יהיה פתחון פה לגר לומר כהונה כו' אבל גבולין מאי דבות ' וכן ראשית הגז נוהג בין בפני הבית ושלא בפני הבית בארץ ובחוץ לארץ וכן כל מתנות כהונה כדאיתא במס' חולין וכן חלה : לשון ו כלומר נהוגהו והשלתו : אמו נפדה . לענין קרבן פסח כבשים וגדיים שוים אבל לענין פטרי חמורים מנא לך שה הוא : איכפת מיה כו'. משל הוא הפת מים תוסיף קמח ג"כ כך הוספת לנקבות תוסיף לזכר וגייסא : ואין קדש כו'. וכ-אלו עשר וכספים משם שבט לוי למעשר : שנגיה לבו יגו'. נשא לבו את רגליו וזהו שאומרים הבריות במשלים, הכרס נושא את הרגלים אם כריסו מלא נפשו רחבה עליו וקל לו ברגליו : שיטין לשון שיטה כלומר הרבים : זו הבאר . שהלכה עם ישראל

בית השואבה שמשם היו שואבים רוה"ק . ונאספו שמה כל העדרים באים מלבוא חמת ועד נחל מצרים . וגללו את האבן וגו' שמשם היו שואבים רוה"ק . והשיבו את האבן מונח לרגל הבא . ד"א וירא והנה באר בשדה זו ציון . והנה שלשה עדרי צאן אלו ג' בתי דינים . דתנן ג' בתי דינים היו שם אחד בהר הבית . ואחד בפתח העזרה . ואחד בלשכת הגזית . כי מן הבאר ההיא וגו' שמשם היו שומעין את הדין . והאבן גדולה זו ב"ד הגדול שבלשכת הגזית . ונאספו שמה כל העדרים אלו בתי דינים שבא"י . וגללו את האבן שמשם היו שומעין את הדין . והשיבו את האבן שהיו נושאים ונותנין בדין עד שמעמידין אותו על בוריו . ד"א וירא והנה באר זו ציון והנה שם ג' עדרי צאן אלו שלשה מלכיות ראשונות . כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים שהעשירו מן ההקדשות הצפונות בלשכות . והאבן גדולה על פי הבאר זו זכות אבות . ונאספו שמה כל העדרים זו מלכות רומי שהיא מכתבת טירוניא מכל או"ה . וגללו את האבן שהעשירו מן ההקדשות הצפונות בלשכות . והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה לע"ל זכות אבות עומדת . ד"א והנה באר בשדה זו סנהדרין . והנה שם שלשה עדרי צאן אלו ג' שורות של תלמידי הכמים שהיו יושבים לפניהם . כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים שמשם היו שומעין את ההלכה . והאבן גדולה על פי הבאר זה מופלא שבב"ד שהוא מסרס את ההלכה . ונאספו שמה כל העדרים אלו תלמידי הכמים שבא"י . וגללו את האבן שמשם היו שומעין את ההלכה . והשיבו את האבן על פי הבאר שהיו נושאים ונותנים בהלכה עד שמעמידים אותה על בוריה . ד"א וירא והנה באר בשדה זו בית הכנסת . והנה שם שלשה עדרי צאן אלו ג' קרואים . כי מן הבאר וגו' שמשם היו שומעין את התורה . והאבן גדולה זה יצה"ר . ונאספו שמה כל העדרים זה הצבור . וגללו את האבן שמשם היו שומעין את התורה . והשיבו את האבן וגו' שכיון שהם יוצאים להם יצה"ר חוזר למקומו . ר' יוחנן פתר לה בסיני . וירא והנה באר זה סיני . והנה שם שלשה וגו' כהנים לוים וישראלים . כי מן הבאר ההיא וגו' שמשם שמעו עשרת הדברות . והאבן גדולה זו שכינה . ונאספו שמה כל העדרים ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכו אמר משום ר' שמואל שאילו היו ישראל הסרים עוד אחד לא היו מקבלין את התורה . וגללו את האבן שמשם היו שומעים את הקול ושמעו עשרת הדברות . והשיבו את האבן (שמות כ) אתם ראיתם כי מן השמים דברתי וגו' : ויאמר להם יעקב אחי וגו' . ר' יוסי בר חנינא פתר קריא בגלות . ויאמר להם יעקב וגו' מחרן אנחנו מהרונו של הקב"ה אנו בורחים . ויאמר להם הידעתם את לבן בן נחור . הידעתם את מי שהוא עתיד ללבן עונותיכם כשלג . ויאמר להם השלום לו ויאמרו שלום . באיזו זכות והנה רחל בתו באה עם הצאן . הה"ד (ירמיה לא) כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם וגו' כה אמר ה' מנעי קולך מבכי וגו' ויש תקוה לאחריתך וגו' : ויאמר השלום לו . השלום ביניכם לבינו ויאמרו שלום . ואין פוטטין את בעי והנה רחל בתו באה עם הצאן . הדא אמרה שהדבור מצוי בנשים . ויאמר הן עוד וגו' . א"ל אם שומרי שכר אתם הן עוד היום גדול . ואם שלכם אתם רועים לא עת האסף המקנה . עודנו מדבר עמם ורחל באה . בא וראה כמה בין שכונות לשכונות . להלן ז' היו ובקשו הרועים להזדווג להם . הה"ד (שמות ב) ויבאו הרועים ויגרשום . ברם הכא אחת היתה ולא נגע בה בריה ע"ש (תהלים לד) חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם לסובבים ליראיו . ויהי כאשר ראה יעקב ויגש יעקב ויגל את האבן . א"ר יוחנן כזה שהוא מעביר פקק מעל פי צלוחית : וישק יעקב לרחל כל נשיקה של תפלות בר מן תלת . נשיקה של גדולה . נשיקה של פרקים . נשיקה של פרישות . נשיקה של גדולה (ש"א י) ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו וישקהו . נשיקה של פרקים (שמות ד) וילך ויפגשהו בהר האלהים וישק לו . נשיקה של פרישות (ר ה א) ותשק ערפה להמותה ורות דבקה בה . ר' תנחומא אמר אף נשיקה של קריבות . שנאמר וישק יעקב לרחל שהיתה קרובתו : וישא את קולו ויבך . למה בכה א"ר אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ביה ויקח העבד עשרה גמלים וגו' ואני לא נזם אחד ולא צמיד אחד . ד"א למה בכה שראה שאינה נכנסת עמו לקבורה . הדא הוא דהיא אמרה לה לכן ישכב עמך הלילה .

מתנות כהונה

ישראל במדבר : פי' בהרה כו' . וסביבה היתה מכוסה כולה כמין שורת הזה כדאיתא בפ' במדבר והמים לא היו יכולין לזוב דרך אותו נקב כי קטן הוא : וגללו בשעת המחנות . כשחנו היו עומדים עליה הנשיאים ואומרים עלי באר והיתה עולה כדאיתא בריש פרשת במדבר : זו שמחת כו' . והרמז להוזק השמחה וכן לקמן אמר שהם לב"ד הגדול ולזכות אבות ולמופלא שבב"ד ולשכינה : מלבוא חמת וגו' . כך היה גבול א"י : טירוניא מנהלה ועליה וכה כדאמרי' אין הקב"ה בא בטרוניה על בריותיו והערוך פירשו ל' נוס וכו' [illegible] עומדת והאבן מונח במקומו רמז לזכות אבות כמ נה [illegible] פד : שלשה קהלים . הקהלים לשכר תורה בימות ההו[illegible]ם היו שומעין את התורה . והזה נגלל והדהה יצה"ר כמו שאחו[illegible] אזיל מוטב ואי לא יעסוק בתורה והנקודה גורם כשהשומעין את התורה יצה"ר מתגלגל ומתפוצץ : ה"ג הבאר הכוח וגו' . שמשם שמעו עשרת הדברות : בגלות גרסי' : ה"ג כשלג ויצהר לאומות ה[illegible] ויאמרו ידענו . ויאמר ביניכם לבינו : ואין פוטטין כו' . אם תפנ[illegible] את במי שיושה דבריה עמך והנה רחל כו' : הדא אמרה כו' . מזה למדנו שהדיבור כו' . שהרי אמרו לו אין פוטטין כו' : פוטטין כו' : דברן נמי שית תרגום לאמן פוטטין כך פי' הערוך : בין שכונות כו' . בין שכונות שבני אדם הדרים שם הם רעים : להלן שבעה . אלא בנות יתרו : הכא אחת גרסי' : לסובבים ליראיו ‧ החונה סביב וקרוב ליראיו השי"ת יש גם בו רוח דעת ויראת ה' ופי' האב"א וכן נגרסא שיה דר בתרן ולמדו ממנו יראת האל : שמעביר פקק . כיסוי מפי הצלוחית ופי' מהר"ר אליהו מזרחי ז"ל דיליף מדכתיב ויגל מלשון גילוי ולא כתיב ויגלגל מלשון גלגול : לתפלות כלומר דרך פרישה פות

א"ל עמך הוא דמין עמי לית הוא דמיך. ד"א למה בכה שראה האנשים מלחשים אלו לאלו מפני שנשקה. מה בא זה לחדש לנו. דבר ערוה. שמשעה שלקה העולם בדור המבול עמדו כל האומות וגדרו עצמן מן הערוה. הוא אמרת שאנשי מזרח גדורים מן הערוה. ויגד יעקב לרחל כי אחי וגו' וכי בן רבקה. אם לרמאות כי אחי אביה הוא. ואם לצדק וכי בן רבקה הוא. ותרץ ותגד לאביה. א"ר יודן לעולם אין האשה רגילה אלא לבית אמה. איתיביה והא כתיב ותרץ ותגד לאביה. א"ל שמתה אמה ולמי היה לה להגיד לא לאביה: ויהי כשמוע לבן וגו' אמר אליעזר פסול הבית היה וכתיב ויקח העבד עשרה גמלים. זה שהוא אהובו של בית עאכ"ו. וכיון דלא חמי אפי' אפיסתקיתי. ויחבק לו אמר דנרין אינון ואינון בהרציה. וכיון דלא אשכח כלום. וינשק לו אמר דילמא מרגליות אינון ואינון בפומיה. וכיון דלא חמא כלום. א"ל יעקב מה אתה סבור ממון אתית טעון לא אתית טעון אלא מילין. ויספר ללבן וגו' ויאמר לו לבן אך עצמי ובשרי וגו'. א"ל מלך הייתי סבור לעשותך עלי. וכדין דלית גבך כלום. אך עצמי ובשרי אתה כהדין גרמא אנא מהלק לך. וישב עמו חדש ימים. א"ר אמי למדתך תורה דרך ארץ עד היכן צריך אדם להטפל בקרוביו עד חדש ימים. ויאמר לבן ליעקב הכי וגו' ועבדתני חנם. איפשר כן אלא אין הוה פועלא בי' פולרין הוה יתיב ליה חמשה פולרין. ואם הוה מובילותיה בו' פולרין הוה יתיב ליה בג' פולרין. א"ל כה את סבור ממון אתית בעי מינך לא אתית אלא בגין תרתין טלייתך: וללבן שתי בנות. כשני קורות מפולשות מסוף העולם ועד סופו. זו העמיד' מלכים וזו העמידה מלכים. מזו עמדו הורגי אריות ומזו עמדו הורגי אריות. מזו עמדו נביאי' ומזו עמדו נביאים. מזו עמדו שופטים ומזו עמדו שופטים. מזו עמדו מכבשי ארצות ומזו עמדו מכבשי ארצות. מזו עמדו מחלקי ארצות ומזו עמדו מחלקי ארצות. קרבן בנה של זו דוחה שבת וקרבן בנה של זו דוחה שבת. מלחמת בנה של זו דוחה שבת ומלחמת בנה של זו דוחה את השבת. לזו ניתן שתי לילות ולזו ניתן שתי לילות. לילו של פרעה ולילו של סנחריב ללאה. לילו של גדעון ולילו של מרדכי לרחל. (אסתר ו) בלילה ההוא נדדה שנת המלך: שם הגדולה לאה. גדולה במתנותיה. כהונה לעולם ומלכות לעולם. דכתיב (יואל ד) ויהודה לעולם תשב וכתיב (תהלים קלב) זאת מנוחתי עדי עד. ושם הקטנה רחל קטנה במתנותיה יוסף לשעה שאול לשעה ושילה לשעה (תהלים עח) וימאס באהל יוסף ובשבט אפרים לא בחר: ועיני לאה רכות. אמוראיה דר' יוחנן תירגם קודמוי ועיני לאה הוו רכיכין. א"ל עינוהי דאמך הוו רכיכין. ומהו רכות רכות מבכיה. שהיו אומרים כך היו התנאים הגדולה לגדול והקטנה לקטן. והיתה בוכה ואומרת יהי רצון שלא אפול בגורלו של רשע. א"ר הונא קשה היא התפלה שבטלה את הגזרה. ולא עוד אלא שקדמה לאחותה. ורחל היתה יפת תואר. עיקר סימניה של רחל לא היתה אלא נאה ורחל היתה וגו': ויאהב יעקב את רחל. בגין דאנא ידע דאנשי מקומך רמאין לפיכך אני מברר עסקי עמך. ויאמר אעבדך ברחל בתך. ברחל ולא בלאה. בתך. שלא תביא אחרת מן השוק ושמה רחל. קטנה. שלא תחליף שמותן זו בזו. אפי' את נותן את הרשע בחמר של חרשים אין את מועיל ממנו כלום. ויאמר לבן טוב תתי אותה לך וגו' ויעבד יעקב ברחל וגו'. א"ר חנינא בר פזי נאמר כאן אחדים (בראשית כז) וישבת עמו ימים אחדים ונאמר להלן אחדים. מה כאן ז' שנים אף להלן ז' שנים: ויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי. א"ר אייבו אפי' אדם פרוץ אינו אומר בלשון הזה. כך היה יעקב אומר הבה את אשתי ואבואה אליה. אלא כך א"ל. אמר לי הקב"ה שאני מעמיד י"ב שבטים עכשיו הרי אני כבן פ"ד שנים ואם אין אני מעמידן עכשיו אימתי אני מעמידן. לפיכך הצריך הכתוב לומר ויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי וגו' ויאסוף לבן את כל אנשי המקום ויעש משתה. כינס כל אנשי מקומו. א"ל יודעים אתם שהיינו דחוקים למים. וכיון שבא הצדיק הזה לכאן נתברכו המים. אמרין ליה ומה אהני לך. א"ל אין בעיין אתון אנא מרמי ביה ויהיב ליה לאה. דהוא רחים להדא רחל סגי. והוא עבד הכא גבכון ז' שנין אוחרין.

מתנות כהונה

הוא ותפל: שהיתה קרובתו. ולפי' לא היה פריצות בדבר זה כי קרוב הוא: דמיך את דריש יהכה לשון הכיכה עם אבותיו דאל"כ יבא אליך מבעי ליה: אם לרמאות כו'. דאל"כ תרתי למה לי: פסול הבית. כלו' הטפל או הפסול באמת כי כנען היה: אפיסתקיתי פירש"י פרגמטיא והערוך פי' בלע"ז אפלינליקיו: דינרין הם שהביא והם בחיקו הביא למהניו ודייק מדהוה ליה למכתב ויחבקהו וינשקהו וכתיב ויחבק לו וינשק לו משמע לו להכאתו ועצמו ומאת לו הב על לבן כו': ה"ג (וכיון דלא חמא כלום) א"ל יעקב מה: ממון אתי הו': ממון בא לי וטעון: לא באתי ונושא אלא הדברים: וכדון כו' ועתה שאין בידך מאומה כעצם הזה אני מחזיק אותך כעצם הזה הוא חלק בלי בשר וכן פירש"י וילקוט גרס מהדק לך: אפשר כן. שעבד עמו בחנם לגמרי: פולרין מין מטבע: אין הוה כו'. אם היה פועל אחד עושה בעבודה פולרין ליום היה יעקב עושה עמו בהמנה ואם היה משא עליו או שום דבר בשבה פולרין היה נותן לו חמשה פולרין: א"ל יעקב מה את סבור שאני באתי אצלך בשביל ממון לא באתי (בשבילך) אלא בשביל שתי בנותיך: טלייתך נערותיך: מפולשות פתוחות ומגיעות מסוף העולם ועד סופו ודייק מדכתיב שתי בנות משמע שהתיכן הוות: הורגי אריות. דוד מלאה ושמשון מרחל: קרבן בנה של זו כו' (עיין במ"ר דף קכ"ט): גדולה במתנותיה. דייק דהל"ל הבכירה וכתב הגדולה רמז על מתנותיה הגדולים בלי הפסק: אמוראי כו'. אמורא שהיה עומד לפניו ומפרש הדרשה לרבים והיה מפרש רכות כמשמעו רך שראייה שלה לא היתה עזה והכיר רק רך והכה וא"ל ר"י עיני אמך היה רכים ודכך ר' גז אמר כן על נזה שעירהו דכך גנות: התנאים בין רבקה ללבן: (ה"ג אמר בג ן .) כך אמר יעקב בלבו בשביל שיודע אני כי האנשי מקומך רמאים הבדר עסקי עמך שיהא ברור בלא חלוקים ה"ג ברחל ולא בלאה: ושמה רחל. כלומר ששמה רחל: אפילו אתה נותן כו' דהכי הכהה הב: בחמור של חרשים עיין פר' כ"ה ו

פ"ג

אמרין ליה עביד מה דאהני לך. א"ל הבו לי משכון דלית חד מנכון מפו סס. ויהבון ליה משכונין • זאזיל ואייתי עליהון חמר משח וקופר. הוי למה נקרא שמו לבן הארמי שרימה באנשי מקומו • ובולי יומא הוו מכללין ביה. וכיון דעל ברמשא א"ל מה הוא כדין. אמרון ליה את גמלת חסד בזכותך. והיו מקלסין קודמוי ואמרין הא ליא הא ליא היא לאה היא לאה. ברמשא אתון מעלתא זטפון בוציניא. א"ל מה הוא כדין. א"ל מה את צבי דאנן דכרין דכוותכון. וכל ההוא ליליא הוה צוח לה רחל והיא עניא ליה. בצפרא והנה היא לאה. א"ל מאי רמייתא בת רמאה. לאו בליליא הוה קרינא רחל ואת ענית לי. א"ל אית ספר דלית ליה תלמידים לא כך הוה צוח לך אבוך עשו ואת ענית ליה: ויאמר אל לבן מה זאת עשית לי וגו' ויאמר לבן לא יעשה כן וגו' מלא שבוע זאת וגו'. א"ר יעקב בר אחא מכאן שאין מערבין שמחה בשמחה אלא מלא שבוע זאת וגו'. ויבא גם אל רחל ויאהב גם את רחל מלאה וגו'. א"ר יהודה בר סימון בנוהג שבעולם פועל עושה מלאכה עם בעל הבית שתים ושלש שעות באמונה ובסוף הוא מתעצל במלאכתו. ברם הכא מה הראשונות שליכות אף האחרונות שלימות. מה הראשונות באמונה אף האחרונות באמונה. א"ר יוחנן כתיב (הושע יב) ויברח יעקב שדה ארם ויעבוד ישראל באשה וגו'. א"ל דוגמא שלכם דומה ליעקב אביכם. מה יעקב אביכם עד שלא נשא אשה נשתעבד משנשא אשה נשתעבד. אף אתם משלא נולד גואל נשתעבדתם ומשנולד גואל אתם משתעבדים:

פרשה עא וירא ה' כי שנואה לאה וגו'. (תהלים סט) כי שומע אל אביונים ה' ואת אסיריו לא בזה. א"ר בנימין בן לוי לא ראשו של פסוק הזה סופו ולא סופו ראשו. לא היה צריך קרא למימר אלא כי שומע אל אביונים ה' ואת אסירים לא בזה. או כי שומע אל אביוניו ה' ואת אסיריו וגו'. אלא כי שומע אל אביונים ה' אלו ישראל דא"ר יוחנן בכ"מ שנאמר דל עני ואביון בישראל הכתוב מדבר. ואת אסיריו לא בזה אלו העקרות שהן אסורות בתוך בתיהן ועלובות. וכיון שהקב"ה פוקדן בבנים הן נזקפות. תדע לך שכן לאה שנואת הבית היתה וכיון שפקדה הקב"ה נזקפה הה"ד וירא ה' כי שנואה לאה. ד"א (שם קמה) סומך ה' לכל הנופלים אלו העקרות שהם נופלין בתוך בתיהם. וזוקף לכל הכפופים. כיון שהקב"ה פוקדן בבנים הן נזקפות. תדע לך שכן לאה שנואת הבית היתה וכיון שפקדה הקב"ה נזקפה הה"ד וירא ה' כי שנואה לאה: כי שנואה לאה. שעשתה כמעשה השנואים. שהיתה אומרת להנשא לשונא (נ"א שהיתה אבודה לשונא). שכך היו התנאים שיהא גדול נושא לגדולה והקטן נושא לקטנה. והיתה בוכה ואומרת יהי רצון שלא אפול בחלקו של רשע. א"ר הונא קשה היא התפלה שביטלה את הגזירה. ולא עוד אלא שקדמה לאחותה. והיו הכל סונטין בה. מפרשי ימים היו סונטין בה. מהלכי דרכים היו סונטין בה. אף הגתיות מאחורי הקורים היו סונטין בה. והיו אומרים לאה זו אין סתרה כגלויה. נראית צדקת ואינה צדקת. אילו היתה צדקת לא היתה מרמה באחותה. רבי חנין בש"ר שמואל ב"ר יצחק אמר כיון שראה יעקב אבינו מעשים שרימה לאה באחותה נתן דעתו לגרשה. וכיון שפקדה הקב"ה בבנים. אמר לאמן של אלו אני מגרש. ובסוף הוא מודה על הדבר הה"ד (בראשית מז) וישתחו ישראל על ראש המטה. מי היה ראש מטתו של יעקב אבינו לא לאה: ורחל עקרה. א"ר יצחק רחל היתה עיקרו של בית. כמה שנא' ורחל

מתנות כהונה

(כ"נ כא' נהג וגו' וכא' כאן:) אף להלן כו' ולא תאמר בשבר יעקב על ליווי אמו ועיי"פ ס"ז: כ"נ את אשתי וגו' מה אכני עך כו' מה כנאה יש ברצוני לעשות והכהנו עצמנו נסייע אותך אמר להם אם רוצים אתם אני מרמה אותו ואתן לו לאה מפני שהוא אוהב רחל כזאת מאד והוא יעשה. וישאה פה עוד שבעה שנים אחרים ואמרו עשה מה שהוא הגון והטוב בעיניך אמר להם תנו לי כל אחד משכון שלא יפרסם לו אחד מכם ונתנו לו משכנות. והלך שכבידה עליהם של אותן משכנות יין ושמן ובשר והה"ד כי בחבן כמשכון שלו היה צריך לפדותו מן החוי הזה למה כו': ובולי יומא כו'. כל אותו יום היו משבחין ומזמרים בשמחה לכבוד חתן וכלה וכיון שנכנס לעיתותי ערב ועוד הם מזמרים ומנגנים לפניו אמר להם יעקב מה הוא כזאת כלומר למה את. גומלים עמי חסד כולי האי ואמרו לו גם אתה גמלת חסד עמנו בזכותך שנתברכו המים ברגלך והיו מקלסין לפניו ואמרו בקול שמחה הא לאה הא לאה לרמוז לו הטעמה והוא בתומתו לא הרגיש: אתין מעלתא פירש"י באו לשכנים הכלה ובילקוט גרס אתון מטלייתא. פי' באו כנערים והכו כו': וטפו כו'. והכו הנרות אמר להם יעקב מה הוא זאת למה אתם מכבין הנרות ואמרו לו מה אתה סבור: דאנן דכרנין. פי' רש"י ופירש וכי אתה סבור שאנהגו פרוצים כמו אתם באהליכם לשמש לאור הנר: דכרנין פי' גם כאילים ותיישים אילים פ"פ דיכרין ובילקוט גרס דאנן חזוין דכותכון והוא היא: וכל ההוא ליליא כו'. כל אותו לילה היה יעקב קורא אותה רחל והיא עונה ולכן כתיב בבוקר והנה היא לאה: ואמר לה מה זאת רמאית בת רמאי כו' ואמרה וכי יש ספר אומן בלא שמספר את הבריות ובקל יכול לספר בבריות ולקבל דמות תבנית' וכן אתה רמאי וממך למדתי. (הל"ל שנכית לישנא דגמ'): שהן אסורות כו'. ולכן כתיב אסיריו שאין מי שמתיר איסורן אלא הקב"ה שמפתח הבריון אין נמסר לשליח: נופלים שפלים ונבזים כמו שנא' לא נופל אנכי מכם: שעשתה כמעשה השנואים. הכי גרס רש"י ופירושו שלא ינדה במעשה וקרובה היא ליפול בגורלו של עשו: שהיתה אומרת לשונא כך היא גירסת רש"י וילקוט: סונטים כו'. מליזים אחריה ומקטרגים עליה וכדמפרש ואזיל ועיין לעיל פרשה ס"ח: הגתיות כו'. נשים הדורכות בגת אחורי הקורות של בית הבד. ובערוך ערך קר גורס הנשים מאחורי הקוריים ופי' מאחורי כלי האריגה היתד והמסכת ועיין לעיל ריש פרשה מ"ט: לאמן כו'. ומי לאמה של בני אלו אנכי מגרש בתמיה: רחל עקרה. עיקרה רחל דהל"ל ורחל עקרה ל"ל לשתיק מינה: מסובין פי' הערוך הסובין לפיכך היו עושין כו'. לפי שכל השבטים היו מלאה כדי שלא לבייש את רחל היו עושין אותה עיקר ע"ד והאלהים יעקב אבא שנקדף וכו' במדרש רוח לפי שאמרו דברים כנגד רחל לפיכך נראו כו'. ונתחלם כמחשבה היו כ"ה. להגיה אפי' כך היו עושין כו'. וכן מצאתי בספר הות אמתי עכשיו לפי שאמת אין לכך וגי' הערוך אלא שהיו עושין כו'.

נטס

עקרה עיקרה רחל. א"ר אבא ב"כ רוב מסובין של לאה היו לפיכך עושים רחל עיקר. ורחל עקרת רחל היתה עיקרו של בית. תאני רשב"י לפי שכל הדברים תלוין ברחל לפיכך נקראו ישראל על שמה (ירמיה לא) רחל מבכה על בניה. ולא סוף דבר לשמה אלא לשם בנה (עמוס ה) אולי יחנן ה' צבאות שארית יוסף. ולא סוף דבר לשם בנה אלא לשם בן בנה שנאמר (ירמיה לא) הבן יקיר לי אפרים: ותהר לאה ותלד בן. א"ר יוסי בר חנינא ד' מדות נאמרו בשמות. יש ששמותיהם נאים ומעשיהם נאים. יש ששמותיהם כעורים ומעשיהם כעורים. יש ששמותיהם כעורים ומעשיהם נאים. ויש ששמותיהם נאים ומעשיהם כעורים. שמותיהם נאים ומעשיהם כעורים עשו שמו עשו ואינו עושה. ישמעאל שמו שומע ואינו שומע. שמותיהן כעורים ומעשיהן נאים אלו בני הגולה (עזרא ב) בני בקבוק בני חקיפא בני חרחור ויכו ועלו ובנו ביהמ"ק. שמותיהן כעורין ומעשיהם כעורין אלו המרגלים סתור בן מיכאל גדי בן סוסי. אר"י בר חנינא [sic] שמותיהן נאים ומעשיהן נאים אלו השבטים ראובן ראו בן בין הבנים. שמעון שומע בקול אביו שבשמים. א"ר יוסי ב"ח אין שמותם של שבטים עכור להם אלא חפות להם: ותהר עוד ותלד בן ותאמר כי שמע ה' כי שנואה אנכי ויתן לי גם את זה. ותקרא את שמו שמעון. זה עתיד להעמיד שונא. ומי מרפא מכתו. גם את זה פנחס שהוא עתיד לעמוד מלוי. ותהר ותלד בן וגו' על כן קרא שמו לוי. ר' יודן אמר לוי זה עתיד ללות את הבנים לאביהן שבשמים. על כן קרא שמו. בכ"מ שנאמ' על כן מרובה באוכלסין: ותהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם אודה את ה'. ר' ברכיה בש"ר לוי לכהן שירד לגורן. נתן לו אחד כור של מעשר ולא החזיק לו טובה. ואחד נתן לו קומץ של חולין והחזיק לו טובה. א"ל אדני הכהן אני נתתי לך כור וזה לא נתן לך אלא קומץ ואתה מחזיק לו טובה. א"ל את מחלקי נתת לי. אבל זה נתן לי משלו לפיכך אני מחזיק לו טובה. כך לפי שהיו אמהות סבורות שזו מעמדת ג'. וזו מעמדת ג' וכיון שילדה לאה בן ד' אמרה הפעם אודה את ה': הה"ד (במדבר יז) וקח מאתם מטה מטה לבית אב. ר' יצחק אמר מטו מטו בני. מטו בעגל מטו במרגלים. ר' לוי אמר עלו בהם ב' שבטים שבט כהונה ושבט מלכות. את מוצא שכל מה שכתוב בזה כתוב בזה. בזה משיחה ובזה משיחה. בזה מטה ובזה מטה. בזה ברית מלח ובזה ברית מלח. בזה פעם ובזה פעם. בזה נזר ובזה נזר. בזה קריבה ובזה קריבה. בזה שלשלת יוחסין ובזה שלשלת יוחסין. בזה ציץ ובזה ציץ: א"ר לוי (איוב לו) לא יגרע מצדיק עיניו. עינוהי דוגמא דידיה כאיניש דאמר עינוהי דפוריה, (שם) ואת מלכים לכסא. לאה תפסה פלך הודיה ועמדו הימנה בעלי הודיה. יהודה (בראשית לח) ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני. דוד אמר (תהלים קיח) הודו לה' כי טוב. דניאל אמר (דניאל ב) לך אלה אבהתי מהודא ומשבח אנה. רחל תפסה פלך שתיקה ועמדו כל בניה בעלי מסטירין. בנימין ישפה יש פה. יודע במכירתו של יוסף ואינו מגיד. שאול (ש"א י) ואת דבר המלוכה לא הגיד לו. אסתר (אסתר ב) אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה. על כן קראה שמו יהודה. בכ"מ שנא' על כן מרובה באוכלסין. ותעמוד מלדת א"ר אמי מי מעמיד רגלה של אשה בתוך ביתה בניה: ותרא רחל כי לא ילדה וגו' ותקנא רחל באחותה. א"ר יצחק כתיב (משלי כג) אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום. ואת אמרת ותקנא רחל באחותה. אלא מלמד שקנאתה במעשיה הטובים. אמרה אילולא שהיא צדקת לא היתה יולדת. ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי. א"ר שמואל ד' חשובים כמתים. מצורע. וסומא. ומי שאין לו בנים. ומי שירד מנכסיו. מצורע מנין דכתיב (במדבר יב) אל נא תהי כמת. סומא מנין דכתיב (איכה ג) במחשכים הושיבני כמתי עולם. מי שאין לו בנים מנין שנא' הבה לי בנים ואם אין מתה וגו'. ומי שירד מנכסיו מנין שנא' (שמות ד) כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך וכי מתים היו והלא דתן

מתנות כהונה

עוסה קלת לזה: תלוין ברחל כו'. שכיא היתה עיקרת הבית וגם היא גרמה שניבחא לאה ליעקב: כ"ג על שמה שנא' רחל: ולא סוף דבר. בכבון הלמוד ירושלמי הוא כמו לאו דוקא כהלמודא דידן: שארית יוסף. הרי בכל ישראל נקראו ע"ש יוסף וכן אפרים: ה"ג בילקוט שכ' עשו לשון מעשה ואינו עושה. ומעשה רשעים לא מקרי מעשה: ואינו שומע להקב"ה כדכתיב ישמעאל: בקבוק חקופא חרחור. לשון פקפוק והכאה וגירוי מדון: ה"ג בילק ט מסתורין לשון סתירה ופרצה: כגידין עשה מה שמו גיד: חפות הפוי וכיסוי של כבוד בכולן ולאו דוקא בראובן ושמעון לבד: להעמיד שונא. זה זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני ודייק מדאמר שיפיה דקרא גם את זה לרבות בן מי שיבא להריו שירפא מכתו של זה והוא פנחס שרפא מהלת זמרי: ללות כו' ללוות אותם להקב"ה וכן עשה במעשה זמרי או ר"ל ע"י העבודה שהיתה ע"י הכהנים והלוים משבט לוי: מרובה באוכלסין. על כן משמע יותר על השיעור הנכון ובמקום אחר אמרינן חוץ משבט לוי ... מנלה בכס. ה"ג נתן לו אחד קומץ: ס' ורות בנבואה מו שפירש"י בחומש: בן ד'. הרי אחד יותר מחלקה להלקה: מטו לשון נטייה והעמדת רגל מהלך כתחת ונכנסה סרו מאחרי ה': עלו בהם. נתעלו בשני המעשים בעגל

ויאספו אליו כל בני לוי והגרו איש חרבו על ירכו ומלאו ידיהם קודם ובמרגלים ויהם כלב נשיא לשבט יהודה ודרש מטה לשון מטה עוז וגדולה ולכן כתוב בשניהם כפעם שמשהם היו להאדים שוים בגדולתם: ברית מלח. כתיב גבי שבט לוי וכתיב בדוד כי י"י נתן הממלכה לדוד ברית מלח: שלשלת יוחסין. יחוס דוד בסוף רות וכתיב ואלה תולדות הכהן ומשה: עינוהי דוגמא שלו ומראיתם כד"א ועינו כעין הבדולח והכי איתא בהדיא ריש פרשת נשא: עינוהי דפוריה. כאדם כאומר דוגמא של כפרי הוא דומה לזו מפני שהיא כעין מינה כך נראה. ובמדרש שמואל גרס עינייהו קפיריכי ולא עלאתי פירושו ה"ג דפוריא נאה תפסה והכי מוכח בילקוט פ' זו ובאיוב: פלך הודים. כלומר אומנות ומעשה ההודאה: מסתורין לשון סתר: בנימין ישפה. לפיכך היה קבוע בחשן אבנו אבן ישפה נוטריקון יש פה שהיה לו פה לגלות מכירת יוסף ולא עשה לפי שראה שהשבים הקב"ה עם מכירתם שהרי הוא יתברך לא גלה ליעקב: אסתר נמי משבט בנימין היתה: מי מעמיד כו'. שלא יגרשנה בעלה וכן אירע ללאה קודם שילדה נתן יעקב דעתו לגרשה ואח"כ המר לאמן של אנו אבותינו כדאיתא ריש ס' ע והדים ותעמוד מגדת עמידה היתה לה מחמת ילדים: שהיא נבקת... ממני: ... אחבירי

ואבירים היו אלא שירדו מנכסיהם: ויחר אף יעקב ברחל. רבנן דדרומאה בש"ר אלכסנדרי בש"ר יוחנן אמר (איוב טו) החכם יענה דעת רוח. זה אברהם (בראשית טז) וישמע אברם לקול שרי. וימלא קדים בטנו. זה יעקב ויחר אף יעקב ברחל. א"ל הקב"ה כך עונים את המעיקות חייך שבניך עתידים לעמוד לפני בנה ויאמר (שם ל) התחת אלהים אני. אשר מנע ממך פרי בטן ממך מנע ממני לא מנע. א"ל כך עשה אביך לאמך לא חגר מתניו כנגדה. א"ל אותו לא היה לו בנים אבל אני יש לי בנים. א"ל וזקנך לא היה לו בנים וחגר מתניו כנגד שרה. א"ל יכולה את לעשות כשם שעשה זקנתי. אמרה לו מה עשתה. א"ל הכניסה צרתה לתוך ביתה. אמרה לו אם הדבר הזה מעכב הנה אמתי בלהה בא אליה ואבנה גם אנכי. מה זו נבנית ע"י צרתה אף זו נבנית ע"י צרתה: ותאמר רחל דנני אלהים. דנני וחייבני דנני וזכני. דנני וחייבני שנא' ורחל עקרה. דנני וזכני שנאמר ויתן לי בן. על כן קראה שמו דן. בכ"מ שנא' ע"כ מרובה באוכלוסים. ותאמר רחל נפתולי אלהים נפתלתי וגו'. נופתי פתיתי תליתי אחותי עלי. א"ר יוחנן נינפה היה לי לעשות לפני אחותי. אילו שלחתי ואמרתי לו תן דעתך שהם מרמין בך לא היה פורש. אלא אמרתי אם אין אני כדאי שיבנה העולם ממני יבנה מאחותי. ד"א נפתולי פיתולייה לא דידי הויין. כלום הלך יעקב אצל לבן אלא בשבילי. ד"א נופת עצמו לא שלי היא. ד"ת שנא' בהם (תהלים יט) ונופת צופים יהיו נאמרים בחלקו של נפתלי. ותלד זלפה שפחת לאה. בכולם כתיב ותהר וכאן ותלד אלא בחורה היתה ולא היתה ניכרת בעיבורה: ותאמר לאה בא גד. אתא גדא דביתא אתא גדא דעלמא בא מי שעתיד לגדד משתיתן של עכו"ם ומנו אליהו. אליהו משל מי. ר' אלעזר אמר משל בנימין דכתיב (דה"א ח) ויערשיה ואליה וזכרי בני ירוחם כל אלה בני בנימין. ר' נהוראי אמר משל גד היה הה"ד (מ"א יז) ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד. א"ר פליפי בר נהוראי מאי הוית למימר כן. א"ל דכתיב (יהושע יג) ויהי להם הגבול יעזר וכל ערי הגלעד. מה מקיים ר"א קרא דר' נהוראי מתושבי גלעד מיושבי לשכת הגזית הוה. ומה מקיים ר' נהוראי קרא דר"א ויערשיה ואליה. אלא מדרשות הן בשעה שהיה הקב"ה מרעיש עולמו היה אליהו מזכיר זכות אבות. בני ירוחם והקב"ה מתמלא רחמים על עולמו. פעם אחת נחלקו רבותינו בדבר אלו אומרים משל גד. ואלו אומרים משל בנימין. בא ועמד לפניהם אמר להם רבותי כה אתם נחלקים עלי אני מבני בניה של רחל אני: ותאמר לאה באשרי כי אשרוני בנות. לומר אשרי מי שזכה לכך. א"ר לוי לא לן אשר באכסניא מימיו. ירש אשר גבהי פלטריות מה שלא ירש יהודה ארצות הה"ד (דה"א ז) ובני אשר ימנה וישוה וישוי ובריעה ושרח אחותם. הוא אבי ברזות. ר' לוי ור' סימון. ר' לוי אמר שהיו בנותיהם נאים והיו נשואות לכהנים שנמשחו בשמן המשחה שמן זית. ר' סימון אמר שהיו נשואות למלכים שנמשחו בשמן זית:

פרשה עב וילך ראובן בימי קציר חטים. (משלי כב) חנוך לנער ע"פ דרכו גם כי יזקין לא

פרשה עב וילך ראובן בימי קציר חטים. (משלי כב) חנוך לנער ע"פ דרכו גם כי יזקין לא
יסור ממנה (במדבר לב) יותן את הארץ הזאת לעבדיך וגו'. (ש"א ב) שבעים בלחם נשכרו ורעבי' חדלו עד עקרה ילדה שבעה ורבת בנים אומללה. שבעים בלחם נשכרו זו לאה שהיתה שבעה בבנים ונשכרה. ורעבים חדלו זו רחל שהיתה רעבה לבנים חדלה. עד עקרה ילדה שבעה לאה שהיתה עקורה מבית ילדה שבעה. ורבת בנים אומללה זו רחל שהיתה ראוי' שיעמדו ממנה רובן של בנים אומללה. ומי עשה כן ה' ממית ומחיה: וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים. ר' חייא בר אבא אמר יברוחין. ר' יצחק אמר שעורין. ר' יהודה בר' סימון אמר מיישין. בין לדברי אלו ובין לדברי אלו הכל מודים שלא הביא אלא מן ההפקר. למ"ד שעורים. שעורים בימי קציר חטים בשדה של הפקר הן לפי שכבר כלה הקציר של

מתנות כהונה

ואבירים כמו שאמז"ל דהאי אנשי' דתן ואביר' היו: שהוא רוח קשה יכד"א ברוח קדים עזה: ה"ג בילקוט איוב ובפירש"י: כך עונים את המעיקו' והוא ל' צרה ועקה כלו' העקרו' המצירו': לפני בנה. זה יוסף: ממני לא מנע. ולכן עלי מה לעשות: כך עשה. בתמיה: יכולת את כו'. דייק מדענת' ואמרה ואבנה גם אנכי ממנה וכדלקמן: מה זו כו'. דברי הם' הם ולא דברי רחל והכי מוכח בילקוט: דנני וחייבני. דרש דנני שני דינין ה"ג בילקוט נסיתי לשון הפתאה שהיתה מפתה ומרצה ללאה ומסרה לה הסמנים שמסר לה יעקב ודרש נפתלתי נוטריקון נינפה. הופתי שכן בכרכי הים קורין לכלה נינפי: פיתולייה כל סבות וגלגולי יעקב שנתפתל ונתגלגל לבא לכאן לא הי' אלא בשבילי בפירש"י פיתוליי' לשון חבלי' והם הסבות שלהם נמשך בעבותו' אהבתה ובא לו ללבן: נופת זאת התורה שנקראת נופת צופים ודרש נפתלי נוטריקון נופת לי: בחלק של נפתלי. כמה שנאמר הנותן אמרי שפר: גדא. דביתא גדא דעלמא. פי' הערוך מזל הבית מזל של כל העול': לגדד משתיתן גרסי' ופרושו ל' כרית' כד"א גודו אילנא וע"ע גד וכן ת"י דעתיד למיגדע' משתייהון: משתיתן יסודם: מאי קיים כו'. מה ראית ראייה מפסוק זה שהוא משל גד: ויהי להם וגו'. בשבט דן איירי בספר יהושע: מלשכת הגזית כו'. גלעד דרש נוטריקון גל עד שלשכת הגזית היה גל ותל שהכל פונים להוראה שיוצאה משם והיא היתה עדות על השכינה ששורה לישראל כדאיתא במדרש הזית. אלא מדרשות כו'. שמות אלו אינן שמות בני אדם אלא נקראו כן על שם זכות אבות וכדמפרש ואזיל: בשעה שהקב"ה בא להרעיש את עולמו אליהו מזכיר זכות אבות בני ירוח' הקב"ה מרחם על עולמו והכי מוכח בילקוט: משל גד בא אליהו מבני בניה של רחל בילקוט ס"פ נצבים גורס מזרע של לאה אבל בפ' זו גרס ג"כ של רחל: ברזות פירש"י ברזות כתוב כלומר פרזות וזהו פלטרואות וקרינן ברזית על שם הזית כדמפרש ואזיל: יותן את הארץ כו'. פירש"י ראובן חפש דבר שהיה מצוי לו ביותר כך בניו תפסו בעבר הירדן שהיה מצוי להם ראשונה אעפ"י שא"י היתה טובה הימנה: נשכרה. שכר טוב וכן פירש"י ה"ג בילקוט סדר זה ובספר שמואל לאה. שהיתה עקרה ילדה שבעה: שהיתה ראוי כו'. שכל עצמו של יעקב לא בא אלא לרחל: יברוחין. כן ת"א מין עשב שנקרא כן: מיישי פירש"י מין אילן שנקרא מיש: איפורייא בלשון יון פרי

שעורים . תדע לך שהלך בשעת הקציר בשעת בכור כל מיני איפוריא ולא הביא אלא דבר שהוא מן המופקר . להודיעך שהיו שמורים מגזל הארץ . ואם כך היו שמורים מגזל הארץ עאכ"ו שהיו שמורים מכל הגזל . ויבא אותם אל לאה אמו . להודיעך עד היכן היתה כבודה של אמו עליו שלא טעמן עד שהביאם אל אמו . ותאמר רחל אל לאה תני נא לי מדודאי בנך . המעט קחתך את אישי . הניאת לסבי מן דקני . תאני ר' שמעון לפי שזילזלה בצדיק לפיכך אינה נכנסת עמו בקבורה . הוא דהיא אמרה לה לכן ישכב עמך הלילה א"ל עמך הוא דמיך עמי לית הוא דמיך . א"ר אלעזר זו הפסידה וזו הפסידה זו נשתכרה וזו נשתכרה . לאה הפסידה דודאים ונשתכרה שני שבטים ובכורה . ורחל נשתכרה דודאים והפסידה שבטים ובכורה . ר' שמואל בר נחמן אמר זו הפסידה דודאים ונשתכרה שבטים וקבורה עמו . רחל נשתכרה דודאים והפסידה שבטים וקבורה : ויבא יעקב מן השדה בערב . תמן תנינן השוכר את הפועלים ופסק עמהם להשכים ולהעריב מקום שנהגו שלא להשכים ולהעריב אינו יכול לכופן . א"ר מונא מקום שאין מנהג תנאי בית דין הגדול הוא שתהא הוצאה משל בעל הבית והכנסה משל פועל . הוצאה משל בעל הבית מנין שנאמר (תהלים קד) תזרח השמש יאספון מכאן ואילך יצא אדם לפעלו . הכנסה משל פועל מנין ולעבודתו עדי ערב . עד ערב לא נאמר אלא עדי ערב לומר עד השיכה כד"א (איוב ז) עדי נשף . ר' אמי בשם ר"ל אמר הטריחו על בעה"ב שאם היתה ע"ש תהא הכנסה משלו . עד היכן עד שיהא כל א' וא' ממלא לו חבית של מים וצולה לו דג מבעוד יום משום כבוד שבת ומדליק נר . שנאמר ויבא יעקב מן השדה בערב הה"ד (תהלים קד) ולעבודתו עדי ערב : ותצא לאה לקראתו . מלמד שלא הניחה אותו לרחוץ רגליו . ותאמר אלי תבא . א"ר אבהו צפה הקב"ה שלא היתה כוונתה אלא לש"ש להעמיד שבטים לפיכך הצריך הכתוב לומר וישמע אלהים אל לאה . ותאמר אלי תבא . א"ר לוי בא וראה מה יפה היתה סרסורתן של דודאים לפני מי שאמר והיה העולם שעל ידי הדודאים עמדו שני שבטים גדולים בישראל יששכר וזבולן . יששכר יושב ועוסק בתורה . וזבולן יוצא בימים ובא ונותן לתוך פיו של יששכר והתורה רבה בישראל (שיר ז) והדודאים נתנו ריח : ותאמר לאה נתן אלהים שכרי וגו' ותקרא שמו יששכר . יששכר תשיעי לשבטים והוא הקריב שני למלך הה"ד (במדבר ז) ביום השני הקריב נתנאל בן צוער נשיא יששכר . מפני מה . מפני שהיה בן תורה הה"ד (דה"ב יב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים . מהו לעתים ר' תנחומא אמר לקורניסין . ר' יוסי בן קוצרי אמר לעבורים . (שם) ראשיהם מאתים וכל אחיהם על פיהם . ר' ראשי סנהדראות היה יששכר מעמיד · וכל אחיהם מסכימים הלכה על פיהם והוא משיב להם הלכה כהלכה למשה מסיני . וכל השבח הזה מנין היה לו לישכר משל זבולן שהיה עוסק בפרקמטיא שלו ומאכיל את יששכר שהיה בן תורה . הה"ד (בראשית מט) זבולן לחוף ימים ישכון . וכשבא משה לברך את השבטים הקדים ברכת זבולן לברכת יששכר . (דברים לג) שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך . שמח זבולן בצאתך ממה שיששכר באהליך . וי"א יש שכר באהליך . זבדני אלהים אותי זבד טוב . השדה הזו כ"ז שאתה מזבלה ומעדרה היא עושה פירות : ואחר ילדה בת . תנינא כיצד היתה אשתו מעוברת ואמר יהי רצון שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא . דבי ר' ינאי אמרי ביושבת על המשבר הדא מתניתא . א"ר יהודה בן פזי אף על היושבת על המשבר יכול להשתנות הה"ד (ירמיה יח) הכיוצר הזה לא אוכל לעשות לכם בית ישראל הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל . מה יוצר הזה לאחר שיצר את הכד שוברו ועושה אחר אף אני עושה כן אפי' על המשבר . איתיביה והכתיב ואחר ילדה בת . א"ל עיקר ברייתה זכר היתה ומתפלתה של רחל שאמרה יוסף ה' לי בן אחר נעשה נקבה . א"ר הנינא בן פזי אמהות נביאות היו ורחל מן האמהות .

מתנות כהונה

מגזל הארץ . ממה שגדל על הארץ : הניאת לסבי כו' . פירש"י משל הוא שאומרין מהנה אתה לזקן שלי משערות זקני כלומר לא די לך שלקחת בעלי אלא שאתה רוצה להנאותו משלי ולא משלך : לפי שזלזלה . סיפא דקרא קדריש לכן ישכב וגו' : הוא דהוה כו' . זהו שהיא אמרה כו' : לכן ישכב כו' . שהיה לה לומר לכן יבא כו' ואמרה ישכב לשון שכיבה עם אבותיו : שני שבטים . יששכר וזבולן : ה"ג מדרש הזית בפסוק הדודאים נתנו ריח שבטים והפסידה הבכורה ורחל הפסידה שבטים ונשכרה הבכורה ופירש שבכורתו של ראובן ניתנה ליוסף הנולד אח"כ וכתב הר"י בן שועיב כי רחל היתה ראויה להעמיד שבטים לפי שהיא היתה עקרת הבית : הוצאה יציאתו למלאכתו של בעל הבית לוותר עם הפועל ולא יצא אלא אחר זריחת השמש : ובהכנסתו לבית הפועל יוותר עם בעל בית ולא יכנס אלא אחר שחשכה : הכנסה שלו שצריך לוותר לפועל למהר ביאתו [illegible] כבוד השבת : ה"ג מבעוד יום ומדליק נר משום כבוד [illegible] וה"ג בירושלמי שנא' וכו' . הלעיל קא' שאמר [illegible] הוא עד חשכה ודייק מדכתיב בערב [illegible] . משמע שמגודר שהוא ערב : לפיכך הולך כו' . אע"פ שלא [illegible] : ודודאים כו' . לישנא מעליא נקט לישנא דקרא כלומר אותן דודאים נתנו ריח טוב : הק' יב בחנוכת המזבח : שני למלך . שני ליהודה : לקורסין גרסי' . ופי' בערוך נעתים ומועדים : ממה שיששכר כו' . מכני שישיבת יששכר הוא ע"י יציאתו לסחורה : יש שכר . יששכר נוטריקון קדריש על זבולון : מזבלה כו' . דרש זבדני כמו זבלני לשון זבל בחילוף אותיות דטל"נת וכמו שפירש בעל העקידה כלומר לעולם יעשה האדם את אשר ימצא בידו לעשות ועל ה' ישליך יהבו וסוף יגמור בעדו כמו שראינו בלאה שזריזותה והשתדלותה עמדה לה : דבי ר' ינאי כו' . בפרק הרואה תנן הצועק על מה שעבר הרי זה תפלת שוא כיצד כו' : תפלת שוא . מפני שיצירת הולד כבר נגמרה למ' יום : ביושבת . אז היא תפלת שוא : הדא מתניתא משנה זו שאמרה כיצד היא תפלת שוא איירי ביושבת על המשבר כן הוא בהדיא בירושלמי בפ' הרואה : ואחר ילדה בת . משמע אחר שנגמר יצירת ובריאת הזכר לגמרי ולא היה חסר אלא יציאתו לעולם וק' לרבי ינאי שאמר שבשעה שיושבת על המשבר אי אפשר להשתנות ומשני עיקר בריאתו זכר היה כמו שאמר' ומתפללתה של רחל נהפך מיד לנקיבה וכן פירש"י ובסוף פ' הרואה משמע דהכי גרסינן והכתיב אחר

יוסף ה' לי בנים אחרים אכ"כ אלא בן אחר אמרה עוד אחד הוא עתיד להעמיד הלואי יהיה ממני. א"ר חנינא נתכנסו כל האמהות ואמרו דיינו זכרים תפקד עוד זאת:

פרשה עג ויזכור אלהים את רחל. (תהלים קו) זכרני ה' ברצון עמך פקדני בישועתך. א"ר אלעזר בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה. ויזכור אלהים את רחל (פס צח) זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו. זכר חסדו זה אברהם שנאמר (מיכה ז) חסד לאברהם. ואמונתו זה יעקב שנאמר (פס) תתן אמת ליעקב. לבית ישראל ישראל סבא. מי היה ביתו של יעקב אבינו לא רחל בכולם כתיב ובני לאה בכור יעקב ראובן ובני זלפה שפחת לאה גד ואשר ובני בלהה שפחת רחל דן ונפלתי וברחל כתיב בני רחל אשת יעקב. ד"א זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ויזכור אלהים את רחל וישמע אליה. (תהלים נה) פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי זה יעקב. מקרב לי שלא תקרב לי עצתו של רשע. שלא יאמר זו שילדה יטלנה עמו וזו שלא ילדה אל יטלנה עמו. דא"ר יודן בשם ר' אייבו בהרבה תפלות נפקדה רחל שנא' ויזכור אלהים את רחל רחל בזכותה. את רחל בזכות אחותה. וישמע אליה אלהים בזכות יעקב. ויפתח בזכות האמהות: א"ר שמואל בר נחמן אוי להם לרשעים שהם מהפכין מדת רחמים למה"ד. בכ"מ שנא' ה' מדת רחמים שנא' (שמות לד) ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד. וכתיב (בראשית ו) וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וינחם ה' ויאמר ה' אמחה. ואשריהם לצדיקים שהם הופכין מדה"ד למדת רחמים. בכ"מ שנאמר אלהים הוא מדה"ד (שמות כב) אלהים לא תקלל. (פס) עד האלהים יבא דבר שניהם. וישמע אלהים אל לאה. (פס ב) וישמע אלהים את נאקתם. (בראשית ח) ויזכור אלהים את נח. ויזכור אלהים את רחל. מה זכירה זכר לה שתיקתה לאחותה. בשעה שהיו נותנין זו את לאה היתה יודעת ושותקת. ויזכור אלהים את רחל והדין נותן שהכניסה צרתה לביתה. ר' הונא ור' אחא בשם ר' סימון אמר (דה"א ב) דן יוסף ובנימין. בזכות דן נפקדה רחל בזכות דן עמד יוסף ובנימין: ויפתח את רחמה. ר' תנחומא בשם ר' ביבי אמר ג' מפתחות ביד הקב"ה. מפתח של קבורה. ומפתח של גשמים. ומפתח של רחם. מפתח של קבורה מנין שנא' (יחזקאל לז) הנה אני פותח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם. מפתח של גשמים מנין (דברים כח) יפתח ה' לך וגו' לתת מטר וגו'. מפתח של רחם מנין שנאמר ויפתח את רחמה. וי"א אף מפתח של פרנסה שנאמר (תהלים קמה) פותח את ידיך וגו': ותהר ותלד בן ותאמר אסף אלהים את חרפתי. א"ר לוי בן זכריה עד שלא תלד האשה הסרחון נתלה בה. לאחר שתלד תלוי בבנה. מאן אכל הדא מקמתא ברך. מאן תבר הדא מקמתא אלא ברך. אסף אלהים את חרפתי בפלגש בגבעה (שופטים כא) ארור נותן אשה לבנימין. אסף אלהים את חרפתי בימי ירבעם (דה"ב יג) ולא עצר כח ירבעם עוד בימי אביהו ויגפהו ה' וימת. א"ר שמואל בר נחמן את סבור ירבעם הוא שניגוף לא ניגוף אלא אביה. ולמה ניגוף ר' אבא בר כהנא אמר על שהעביר הכרת פניהם של ישראל דכתיב (ישעיה ג) הכרת פניהם ענתה בם. ר' לוי אמר שהושיב עליהם שומרים שלשה ימים עד שנשתנה צורתן. דתנן אין מעידים אלא על פרצוף פניה עם החוטם ואע"פ שיש סימנים בגופו ובכליו ואין מעידים אלא עד ג' ימים. ר' יוחנן אמר על שהסדם ברבים שנא' (דה"ב יג) ועתה אתם אומרים להתחזק לפני ממלכת ה' וגו' ועמכם עגלי זהב אשר עשה לכם ירבעם לאלהים. ריש לקיש אמר על שבזה לאחיה השילוני וקרא אותו בליעל. שנאמר (פס) ויקבצו עליו אנשים רקים בני בליעל. רבנן אמרין על שבאת ע"ז לתוך ידו ולא בערה. הה"ד (פס) וילכוד ממנו ערים את בית אל ואת בנותיה וכתיב (מ"א יב) וישם את האחד בבית אל וגו'. והלא דברים ק"ו ומה אם המלך שהונה את המלך כמוהו ניגף. הדיוט שהוא מונה את הדיוט עאכ"ו: ותקרא את שמו יוסף לאמר יוסף ה' לי בן אחר. אחר לגלות. א"ר יהודה ב"ר סימון לא למקום שגלו עשרת השבטים גלה שבט יהודה ובנימין. עשרת השבטים גלו לפנים מן נהר סמבטיון. שבט יהודה ובנימין מפוזרים בכל הארצות. בן אחר למחלוקת. א"ר פנחס מתפלתה של רחל לא חלק שבט יהודה ובנימין עם עשרת השבטים. אחר. שעשה מעשה אחרים כגון ירבעם וחביריו. ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף. כיון שנולד יוסף נולד שטנו של עשו שנא' (בראשית ל) ויאמר יעקב אל לבן שלחני ואלכה אל מקומי ולארצי. דא"ר פנחס בשם ר' שמואל בר נחמן מסורת היא שאין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל. הה"ד (ירמיה מט) אם לא יסחבום צעירי הצאן. ולמה הוא קורא אותן צעירי הצאן שהם צעירים שבשבטי': ויאמר אליו לבן אם נא מצאתי חן וגו'. נסיתי ובדקתי ויברכני ה'

מתנות כהונה

ואחר ילדה בת ואמר ר' אבא עיקר ברייתו כו'. וקשה לכל הני תנאי דלעיל דסברי דלא מהני צלותא אחר ארבעים יום ומשני א"ר הונא האמהות נביאות היו והיה עמהם דרך נס ושנוי טבע והכי ומשני נמי בפרק הרואה והכי סליק ספיר טפי: עוד זאת רחל: ויזכור אלהים. ר"ה נקרא יום הזכרון: ביתו עיקר ביתו: של רשעי לבן: פ"ג אל יטלנה עמו כי ברבים וגו' דהאמר והדין נותן לכך כתיב אלהים לשון דין: דן יוסף ובנימין. פסוק הוא בדברי הימים: בזכות דן. דן בלהה צרת רחל: מקמה א. פי' הערוך מלאכה זו: בירך בנך: מאן תבר כו'. מי שבר מלאכה וכלי זה: ארור נותן כו'. וסוף שאלו על הנדר: ס"ג השילוני שנא' ויקבצו עליו. גומר: עם עשרת השבטים. כלומר לא נשתתפו עמהם במחלוקתם על מלכות בית דוד: הכוס קטוע כו'. הכוס קטוע ונכרת פרש"י ובילקוט

בגללך . ויאמר נקבה שכרך עלי . ככום קטע פרש (אמור הכבום קצוב ופרש מה שכרך) . ויאמר
אליו אתה ידעת וגו' כי מעט אשר היה לך וגו' ויפ וץ לרוב . ר' יהודה בשם ר' סימון בשם ר'
חזקיה אמר מעט שבעים נפש . נאמר כאן מעט ונאמר להלן מעט במתי מעט . מה להלן בע'
נפש אף כאן ע' . ויברך ה' אותך לרגלי · כ"מ שהצדיקי' הולכים ברכה משתלחת . ירד יצחק
לגרר באת ברכה לרגלו שנא' (בראשית כו) ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה וגו' . ירד יעקב
אצל לבן ובאת ברכה לרגלו שנאמר ויברך ה' אותך לרגלי . יוסף ירד אצל פוטיפר באת ברכה
לרגלו שנא' (בראשית לט) ויברך ה' את בית המצרי . ועתה מתי אעשה גם אנכי לביתי ראובן
בעי בי ושמעון בעי בי . וענתה בי צדקתי ביום מחר . ר' יהודה בר סימון אמר כתיב (משלי כז)
אל תתהלל ביום מחר . אתה אמרת וענתה בי צדקתי ביום מחר למחר בתך יוצאת ומתענה
שנא' (בראשית לד) ותצא דינה בת לאה : ויאמר לבן הן לו יהי כדברך . א"ר הייא רבה כל דבר
ודבר שהיה לבן מתנה עם יעקב היה חוזר בו י' פעמים למפרע . שנאמר הן לו . ורבנן אמרי ק'
פעמים שנא' ואביכן התל בי והחליף את משכורתי עשרת מונים י' פעמים י' דאין מנין פחות
מי' . וישם דרך שלשת ימים וגו' ויעקב רועה את צאן לבן הנותרות . ר"ל אמר נותרות מנהון
בישין מנהון עקרן מנהון קוסרין . נתרת כתיב כמד"א ונתור כביה ושיניה דקיסר . ויקח לו יעקב
מקל לבנה לח ולוז וערמון . חוטר חיור דלוז ודדלוף . כך היה יעקב אבינו נותן את המקלות
בשקתות המים והיתה בהמה באה לשתות ורואה את המקלות ונרתעת לאחוריה והזכר רובעה
והיתה יולדת כיוצא בו . א"ר הושעיא נעשו המים זרע בתוך מעיהם ולא היו חסירות אלא צורת
הולד בלבד . מעשה בכושי אחד שנשא לכושית אחת והוליד ממנה בן לבן . תפס האב לבן
ובא לו אצל ר' . א"ל שמא אינו בני . א"ל היה לך מראות בתוך ביתך . א"ל הין . א"ל שחורות
או לבנות . א"ל לבנות . א"ל מיכן היה לך בן לבן . א"ר הונא דבית חורון מלה"ש היו טוענים
מתוך צאנו של לבן ובאים ונותנין בתוך צאנו של יעקב . הה"ד שא נא עיניך וראה כל העתודים
העולים על הצאן . עולים על הצאן אכ"כ אלא העולים מאיליהן היו עולים . ר' תנחומא אמר
שטף של גשמים רבנן אמרי ענני כבוד : ובהעטיף הצאן לא ישים והיו העטופים ללבן . רבי
יוחנן ור"ל . ר' יוחנן אמר בכיריא דלבן . ר"ל אמר לקישיא דלבן . ויפרוץ האיש . ר' שמעון בר
אבא אמר מלמד שנפרצה לו פרצה מעין דוגמא של עוה"ב המד"א (מיכה ב) עלה הפורץ לפניהם .
ר' אבא ב"כ אמר מאה ותרתין רבוא שבעה אלפין ומאתין עדרין הוו ליה ליעקב אבינו . ר' לוי
אמר ס' רבוא כלבים . רבנן אמרי ק"כ רבוא . ולא פליגי מ"ד ס' רבוא לכל עדר ועדר חד כלב .
מ"ד ק"כ רבוא לכל עדר תרין כלבין . וישמע את דברי בני לבן . חזקיה אמר עד שלא ירד יעקב
אבינו לשם לא נפקד בזכרים . וכיון שירד יעקב אבינו לשם נפקד בזכרים הה"ד וישמע את
דברי בני לבן . את כל הכבוד הזה · ר' יהושע דסכנין בש"ר לוי אמר אין כבוד אלא כסף וזהב
המד"א (נחום ב) בוזו כסף בוזו זהב ואין קצה לתכונה כבוד מכל כלי חמדה . וירא יעקב את פני
לבן . בר סירא אמר לב אדם ישנה פניו בין לטוב ובין לרע . א"ל הקב"ה חמיך אינו מסביר לך
פנים ואת יושב כאן שוב אל ארץ אבותיך ואהיה עמך :

פרשה עד ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך . כתיב (תהלים קמב) זעקתי
אליך ה' אמרתי אתה מחסי חלקי בארץ החיים . והלא אין ארץ החיים אלא צור
והברותיה . תמן שובעא תמן זולא . ואת אמרת חלקי בארץ החיים . אלא ארץ שמתיה חיים
תחלה לימות המשיח . ר"ל בשם קפרא מייתי לה מהכא (ישעיה מב) נותן נשמה לעם עליה ורוח
להולכים בה . א"ל הקב"ה אתה אמרת חלקי בארץ החיים שוב אל ארץ אבותיך . אביך מצפה
לך . אמך מצפה לך . אני בעצמי מצפה לך . ר' אמי בשם ר"ל אמר נכסי חו"ל אין מהם ברכה
אלא כשתשוב אל ארץ אבותיך אהיה עמך . הכא את אמר ואהיה עמך ולהלן את אמר (ש"ב ז)
ואהיה עמך בכל אשר הלכת . אלא דוד ע"י שהוא מפרנס את ישראל היה אומר לו ואהיה עמך
בכל אשר הלכת . אבל יעקב ע"י שהוא מפרנס את ביתו הוא אומר לו שוב אל ארץ אבותיך
וגו' : וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה וגו' . ארשב"ג בג' דברים אני אוהב את בני המזרח .
שאינן נושכין ואוכלין אלא חותכין ואוכלין . ואין חותכין בשר אלא ע"ג השולחן . ואין נושקין

מתנות כהונה

וילקוט גרס סכום קבוע : אמור כו' . הינו מדברי הספר אלא מבואר אחד כהבב בפנים : בעי בי . רוצה בי וחפץ ממני צרכו : הן לו . קרי ביה כן לא כלומר מתהלך כן והה"ג לא וכתיב והחלף את משכורתי עשרת מונים או דרש לו לשון נוס פק והרטב : מנין וזהו מונים לשון מנין : נותרות משמע שנותרו מהמת גריעתן כמו שפרש"י בסדר זה : מנהון כו' . מהם רעים מהם עקרים : קוסרים . כערוך בבית ערך קוסר וערך נתר ולא פירשו ולפי הענין פירושו ענין חולי וכן פירש"י : נתרת כתיב . הנפולים והגרועים : ונתור כו' . במסכת חולין פרק אלו טרפות ופי' ונפלו שניו הגדולים והקטנים : ודדליף כן ת"א ומין אילן הוא : שטף של גשמים . כביאו אותן העתודים מעדר לבן לעדר יעקב כדאמר ואד יעלה וכאן כתיב

העולים : ענני כבוד כד"א ובהעלות הענן : בכיריא . שנולדו . פירש' גדיים העטופים כמה דאת אמר ועמקים יעטפו בר כלומר שנתקשרו לזקק בזכר הראשונה : לקישיא כמאוחרות כד"א בהתעטף עלי נפשי לשון יגיעה ועייפות וגא ביה כה נכן לקבל הכרין מהרס : מעין עה"ב . עיין במדרש קהלת בפסוק שבתי וראה : ושבעת אלפים גרס . ופירש"י שהם כפלים . בדגלים ודייק מאד מאד : לכל עדר ועדר חד כלב . וסבירא ליה שהיו לו עדרים כיוצאי מצרים ידיים ויפרוץ האיש מאד מאד וביוצאי מצרים כתיב ויעצמו במאוד מ' : הדא הוא דכתיב וישמע את דברי בני לבן . ואילו לפני ביתו כתיב וכהל בהם עם הצאן כמו שפירש"י בסדר זה : לב אדם ישנה כו' . כשנגו שלא עמו גם הכרת פניו ענתה בו וכן בכיפורי המן שמם

לא ביד. ואין נוטלין עצה אלא במקום רוח. כענין שנא' וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה במקום רווח. מתלא אומר בחקל דאית ביה איזגדין לא תימר מילה דמסטירין: ויאמר להן ראה אנכי וגו' ואביכן התל בי. א"ר חייא רבה כל דבר ודבר שהיה מתנה עם יעקב אבינו היה חוזר בו י' פעמים למפרע שנא' הן לו. רבנן אמרי ק' פעמים שנאמר ואביכן התל בי והחליף את משכורתי עשרת מונים ואין מנין פחות מעשרה. אם כה יאמר נקודים יהיה שכרך וילדו כל הצאן. ר' ברכיה בשם ר' חנינא צפה הקב"ה מה לבן עתיד לעשות עם יעקב אבינו והיה צר צורה כיוצא בה. אם כה יאמר אמר אכ"כ אלא יאמר. ר' יודן ור' אייבו אמרו כי ראיתי את כל אשר עשה לך לבן אכ"כ אלא את כל אשר לבן עושה לך. ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום וגו'. ר"א בן יעקב א"ל ולדורותיו. אין דור שאין בו כאברהם. אין דור שאין בו כיעקב. ואין דור שאין בו כשמואל. ויאמר שא נא עיניך וראה כל העתודים העולים על הצאן עקודים נקודים וברודים. א"ר הונא דבית חורון עולים אכ"כ אלא העולים מאיליהן היו עולין. ר' תנחומא אמר שטף של גשמים. רבנן אמרי ענני כבוד. ויצל אלהים את מקנה אביכם ויתן לי. כזה שהוא מציל מן הנצולות: ותען רחל ולאה ותאמרנה לו. למה מתה רחל תחלה. ר' יודן ור' יוסי. ר' יודן אמר שדיברה בפני אחותה. א"ל ר' יוסי ראיית מימיך אדם קורא ראובן. ושמעון עונה אותו והלא לרחל קרא ורחל ענתה אותו. על דעתיה דר"י ניחא. על דעתיה דר' יוסי לא מתה אלא מקללתו של זקן. שנא' עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה והוה כשגגה שיוצאה מלפני השליט ותגנב רחל וגו' ותמת רחל וגו'. הלא נכריות נחשבנו לו כי מכרנו וגו'. אפשר כן אלא אם הוה קוקיא טבא הוה נסיב ליה. פטיקלין טב הוה נסיב ליה: כי כל העושר אשר הציל אלהים מאבינו וגו' ויקם יעקב וישא את בניו. א"ר יוחנן כתיב (קהלת י) לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו. לב חכם לימינו זה יעקב שנא' ויקם יעקב וישא את בניו ואח"כ ואת נשיו. ולב כסיל לשמאלו זה עשו ויקח עשו את נשיו ואח"כ ואת בניו ואת בנותיו. וינהג את כל מקנהו ואת כל רכושו אשר רכש מקנה קנינו. מה שקנה מקנינו של לבן. ולבן הלך לגזוז את צאנו. בכ"מ שנא' גזוזה עושה רושם. ותגנוב רחל את התרפים אשר לאביה. והיא לא נתכוונה אלא לשם שמים. אמרה מה אנא מיזיל לי ונשבוק הדין סבא בקלקוליה. לפיכך הוצרך הכתוב לומר ותגנוב רחל את התרפים אשר לאביה. ויוגד ללבן ביום השלישי. א"ר אבהו מה שהלך יעקב אבינו לג' ימים הלך לבן ליום אחד. ויוגד ללבן ביום השלישי. שלישי לבריחה. א"ר חייא רבה מה שהלך יעקב אבינו לז' ימים הלך לבן ביום אחד. ממה נפשך רוצה ולא רוצה כבר כתיב וישם דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב. וכתיב ויוגד ללבן ביום השלישי שלישי לבריחה. שנא' ויקח את אחיו עמו וירדוף אחריו דרך שבעת ימים יומא דהוו קיימין ביה. הוי מה שהלך יעקב בז' ימים הלך לבן ליום אחד: ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה. מה בין נביאי עכו"ם לנביאי ישראל. ר' חמא בר חנינא ור' יששכר דכפר מנדי. רחב"ח אמר אין הקב"ה נגלה לנביאי עכו"ם אלא בחצי דיבור דכתיב (במדבר כג) ויקר אלהים אל בלעם. ר' יששכר דכפר מנדי אמר אין הלשון הזה ויקר אלא לשון טומאה המד"א (דברים כג) כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה. אבל לנביאי ישראל בדיבור שלם. בלשון חיבה. בלשון קדושה. בלשון שמה"ש מקלסין אותו וקרא זה אל זה ואמר קדוש. ר"י בר חנינא אמר אין הקב"ה נגלה לנביאי עכו"ם אלא בשעה שדרך בני אדם לפרוש אלו מאלו דכתיב (איוב ד) בשעיפים מחזיונות לילה בנפול תרדמה על אנשים וגו' ואלי דבר יגונב וגו'. א"ר אלעזר ב"ר מנחם (משלי טו) רחוק ה' מרשעים אלו נביאי עכו"ם. ותפלת צדיקים ישמע אלו נביאי ישראל. מה בין נביאי ישראל לנביאי עכו"ם. ר' חנינא בר פפא ור' סימון. רחב"פ אמר למלך ואוהבו שהיו נתונים בטרקלין. כל שעה שהוא מבקש הוא מדבר עם אוהבו (נ"א למלך ואוהבו שהיו נתונים בטרקלין וביניהם וילון. כ"ש שהוא מבקש לדבר עם אוהבו מקפל את הוילון ומדבר עם אוהבו). ר' סימון אמר למלך שהיה

מתנות כהונה

כו'. שם השובע ושם הזול: במקום רווח. בשדה כדי שיראו שאין שם בני אדם ששומעין סודותיהם כדאיתא בפ"ק דברכות: איזגדין. מצאתי בערוך שפי' ענין גלים ואיים והביא ראייה לדבר ופירושו בשדה שיש שם גלים וגבשושית אל תאמר דברי סתר כן יש טמון שם שום אדם וישמע קולך: מה לבן עתיד כו'. באיזה אופן יקבע לו שכרו: ה"ג אם כה אמר אין כתיב כאן. עושה משמע עושה עכשיו במחשבתו אשר הוא חושב אליך: ויאמר אלי גרסי'. לו ולדורות לעיל בפרשה כ"ז דרש כן על אברהם אברהם ואע"ג דכאן לא כתיב יעקב כ"א פעם אחת מ"מ מצינו בפרשת ויגש יעקב יעקב שני פעמים ואולי כי שם עיקר מקומו: ה"ג שא נא עיניך וראה: מאיליהן כו' כדלעיל ריש עמוד זה: הניצולות הגרועות: ניחא שמתה תחלה. ותגנוב כו'. כעין גזירה שוה קדרים: אפשר כן. שיעקב נתן ללבן מאומה בעד בנותיו שאמר מכרנו: קוקיא פי' בערוך עדר. פטיקלין גרס פטגלין ולפי הענין הוא מנה יפה ונחמד וכן מ.כח בכדיא באיכה רבה בפסוק ויגרס במדרש חזית סוף פסוק ישקני מנשיקות: ה"ג את נשיו ואח"כ את בניו: מקנינו של לבן. בעד לאנו שלקח מלבן בעבודתו קנה עבדים ושפחות ושאר נכסים: עושה רושם. עיין לקמן פרשה פ"ה סוף ע"ג וכאן כרושם בע"י זה מתה רחל מקללתו של יעקב כדלקמן: מה הנא כו'. כלומר איך אלך ואניח זקן זה בקילקול ע"ג ופי' מהר"ר אליהו מזרחי דדייק מדכתיב אשר לאביה: רוצה כו'. כלומר ע"כ צריך אתה להודות בין ברצון בין שלא ברצון: וישם דרך כו'. וא"כ אותו מהלך ג' ימים היו לצד א"י שאם לא כן לא ירגיש בו לבן בעבורו דרך עירו ועוד ג' ימים הלך לו משם וביום השלישי הוגד ללבן וביום הד' רדף אחריו והשיגו הרי מהלך כו': שאותן דרך ג' ימים ששם היו בינו ובין יעקב לכל הפחות במהלכו של יעקב ונוסף עליהם דרך ד' ימים או יהיה פירוש מה שהלך נה שהיה ראוי לילך ועיין עוד ברמב"ן: דהוו קיימין כו'. באותו יום שהם עומדים בו כלומר באותו יום

לו אשה ופילגש בשעה שהיא בא אצל אשתו הוא בא בפרהסיא. ובשעה שהוא בא אצל פלגשו הוא בא במטמוניות. כך אין הקב"ה נגלה על נביאי עכו"ם אלא בלילה (במדבר כב) ויבא אלהים אל בלעם לילה. (בראשית כ) ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה. (שם לא) ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה: ויאמר לו השמר לך. אפילו שאת אומרן לטובתו הוא חושבן לרעתו. השמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע וגו' למה נחבאת לברוח ולא הגדת לי ואשלחך וגו'. אמר דלמא חזר ביה. ולא נטשתני לנשק לבני ולבנותי: א"ל עד כדו אית ביה. יש לאל ידי לעשות עמכם רע ואלהי אביכם אמש אמר אלי לאמר. אמר לית הוא מיניה. ועתה הלך הלכת כי נכסוף נכספת לבית אביך למה גנבת את אלהי. את חמדת לילך אל בית אביך למה גנבת את אלהי. א"ר אייבו כיון ששמעו השבטים כך אמרו בושנו בך אבי אמנו שלעת זקנותך אתה אומר למה גנבת את אלהי. עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה. והוה כן כשגגה היוצאה מפי השליט ותגנב רחל ותמת רחל. ויבא לבן באהל יעקב ובאהל רחל. באהל יעקב שהוא אהלה של רחל. ובאהל לאה ובאהל שתי האמהות ולא מצא ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל. למה באהל רחל ב' פעמים שהיה מכיר שהיא משמשנית. ורחל לקחה את התרפים ותשימם בכר הגמל. בעביטא דגמלא. ותשב עליהם ותאמר אל אביה אל יחר בעיני אדוני כי לא אוכל וגו'. א"ר יוחנן תרפים לא מצא קיתוניות מצא נעשו תרפים קיתוניות שלא לבייש את רחל: ויחר ליעקב וירב בלבן. ר' עזריה בשם ר' חגי ור' יצחק בר מרון ותני לה בשם ר' חנינא בר יצחק. קפדנותן של אבות ולא ענותנותן של בנים. קפדנותן של אבות מנין ויחר ליעקב וירב בלבן ויען יעקב ויאמר ללבן מה פשעי מה חטאתי כי דלקת דא את סבור שמא מכות או פצעים יהיו שם אלא דברי פיוסים יעקב מפייס את המיו. כי משמשת את כל כלי מה מצאת מכל כלי ביתך. א"ר סימון בנוהג שבעולם חתן שהוא דר אצל חמיו אפשר לו שלא ליהנות אפי' כלי אחד אפי' סכין אחד. ברם הכא מששת את כל כלי אפי' מחט אפי' צינורא לא מצאת. ולא ענותנותן של בנים מדוד שנא' (ש"א כ) ויברח דוד מניות ברמה ויבא ויאמר לפני יהונתן מה עשיתי מה עוני ומה חטאתי לפני אביך כי מבקש את נפשי. מזכיר שפיכות דמים בפיוסו מילי דקטלא. ברם הכא כי דלקת אחרי. זה עשרים שנה וגו' טרפה לא הבאתי אליך. דקטילא. אנכי אחטנה מידי תבקשנה. אני הייתי חוטא על הארי. שכך גזר הקב"ה לארי שיהיה טורף ואוכל מצאנו של לבן בכל יום. וא"ת שאם היה רועה אחר היה מצילן. ת"ל (ישעיה לא) כאשר יהגה הארי והכפיר על טרפו אשר יקרא עליו מלא רועים מקולם לא יחת ומהמונם לא יענה. גנובתי יום וגנובתי לילה. קריין לי גנבא בימָמא וגנבא בליליא: מה היה אומר. ריב"ל אמר ט"ו שיר המעלות שבספר תלים היה אומר הה"ד (תהלים קכד) לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל. ישראל סבא. ר' שמואל בר נחמן אמר כל ספר תלים היה אומר (שם כב) ואתה קדוש יושב תהלות ישראל. ישראל סבא. זה לי עשרים שנה. א"ר חייא רבה כל דבר ודבר שהיה לבן מתנה עם יעקב אבינו היה חוזר י' פעמים למפרע שנא' הן לו. רבנן אמרי ק' פעמים שנא' ותחלף את משכורתי עשרת מונים ואין מנין פחות מי': לולי אלהי אבי אלהי אברהם ופחד יצחק. זבדי בן לוי וריב"ל. זבדי בן לוי אמר כ"מ שנא' לולי בא בזכות אבות. א"ל ר' יהושע והא כתיב (בראשית מג) כי לולי התמהמהנו. א"ל כל עצמן לא עלו אלא בזכות אבות שאילולא זכות אבות לא היו עולים משם בשלום. א"ר תנחומא אית דמפקין לישנא דריב"ל לזבדי בן לוי. ריב"ל אמר בכ"מ שנא' לולי בא בזכות אבות חוץ מזה. א"ל אף זה בא בזכות אבות. ר' יוחנן אמר בזכות קדושת השם. ר' לוי אמר בזכות אמנה ובזכות תורה. בזכות אמנה (תהלים כז) לולי האמנתי לראות. בזכות התורה (שם קיט) לולא תורתך שעשועי: את עניי ואת יגיע כפי. ר' ירמיה אמר חביבה היא המלאכה מזכות אבות. שזכות אבות הצילה ממון ומלאכה הצילה נפשו'. זכות אבות הצילה ממון שנא' לולי אלהי אבי וגו'. ומלאכה הצילה נפשות את עניי ואת יגיע כפי ראה אלהים וגו': ויען לבן ויאמר ליעקב הבנות בנותי

מתנות כהונה

שרדפו אחריו באותו יום עצמו שהשיגוהו: ה"ג בילקוט לרעתו למה נחבאת: דילמא חזר ביה גרסי'. לפיכך דבר עמו דברים טובים אולי יחזור יעקב עמו: עד כדין כו'. עוד עתה יש בה בידך לנזקן: לית הוא כו'. לפיכך אמר אלהי אביכם ולא לו שכפר בעיקר ובפירש"י משמע שגרסי' לית הוא מיני: ה"ג רש"י לבית אביך את חמדת לילך ופירושו של פסוק נכסוף הוא: שלעת זקנותך כו'. כלו' מאחר שהוא נגנב ודאי אין בו ממש: ו"ג ובא רחל ותמת רחל. כעין ב"ש דרש ללמד שע"י הגניבה מתה וע"ל ריש פ' ע"ג: ה"ג ויבא לבן באהל יעקב שהוא כו'. שהרי ע"כ היה קביעות אהלו עם אחת משתי נשיו ורחל היתה עיקרה של ביתו: בעביטא דגמלא. כן ת"א: קיתוניות כו'. דייק מדכתיב ולא מצא את התרפים משמע תרפים לא מצא הא קיתוניות כו': שלא לבייש. במוצאו התרפים: קפדנותן כו'. כלומר כותב אנכי עקפדנותן כו': ה"ג דלקת נוה אתה סובר וכן הוא בילקוט: צינורא וויס שטויס בו כנשים: בפיוסו מילין דקטלא. בתוך דברי פיוס מזכיר דברי מיתה: כי דלקת כו'. ולא אמר להרגני או כה"ג: דקטילא טריפה פירושו שהומת ע"י חיה כד"א טרוף טורף יוסף וגו': חוטא על הארי. שקפחתי מזונותיו כדמפרש ואזיל: שיהיה טורף כו'. ומיום שיעקב רועה לאנו לא אכל משם כלום ודייק מדכתיב אחטנה לשון עון אשר חטא: בימָמא כו' הבריות קורין אותו כן שהשדוכו שלקח משל אחרים למלאות מספר צאן לבן מפני שראו שלא חסר ממניינו כלום ועוד פרלו כרוז שלא כמנהג: מה היה אומר. דכתיב ותדד שנתי ומגילא שמעינן שהיה עוסק בתורה כמו שאחז"ל שנעור בלילה כו'. וכדלעיל פרשה ס"ה: יאמר נא ישראל זה אחד מט"ו שיר המעלות: הן לו. אע"פ שאמר בתחלה כן חזר בו ואמר לו לשון ספק או ר"ל קרי ביה לא וכתיב עשרת מונים: ה"ג לישנא דריב"ל לזבדי כלומר מחליפין ובילקוט

והבנים בני. א"ר אבין כולהון בנותיו היו. הבנות בנותי הרי ב' ולבנותי מה אעשה הרי ד'. רבנן מייתי ליה מהכא אם תענה את בנותי הרי ב'. ואם תקח נשים על בנותי הרי ד'. ויקח יעקב אבן וגו'. א"ר יוחנן כשן הזה של טבריא היתה. ויאמר יעקב אל אחיו לקטו אבנים. כמה אחין היו לו חד ולואי קבריה. אלא אלו בניו שהוא קורא אותן בלה"ק אחיו. א"ר הונא גבורים כיוצא בו צדיקים כיוצא בו. א"ר יוחנן לבש אדם לבושו של אביו הרי הוא כיוצא בו: ויקרא לו לבן יגר שהדותא. א"ר שמואל בר נחמן אל יהא לשון פרסי הזה קל בעיניך. שבתורה בנביאים בכתובים מצינו שהקב"ה חולק לו כבוד. בתורה ויקרא לו לבן יגר שהדותא. בנביאים (ירמיה י) כדנה תאמרון להום וגו'. בכתובים (דניאל ב) וידברו הכשדים למלך ארמית. והמצפה אשר אמר יצף ה'. א"ר אבהו כי יסתר אכ"כ אלא כי נסתר. עד כאן היינו רואין זה את זה מכאן ואילך אין אנו רואים זא"ז. אם תענה את בנותי. א"ר ראובן כולהון בנותיו היו הבנות בנותי וגו'. אם תענה את בנותי שלא תקח נשים בחייהן. ואם תקח נשים על בנותי לאחר מיתתן. ראה אלהים עד ביני ובינך ויאמר לבן ליעקב וגו'. א"ר יוחנן כזה שהוא מורה את החנית: עד הגל הזה וגו'. לרעה אין אתה עובר אבל אתה עובר עלי בפרקמטיא. בשעה ששלח דוד את יואב לארם נהרים ולארם צובה פגע באדומיים בקש לזנבן הוציאו לו אפיסטולי שלהם (דברים ב) רב לכם סוב את ההר וגו'. פגע במואביים בקש לזנבן והוציאו לו אפיסטולי שלהן (שם) אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה. באותה שעה שלח יואב אצל דוד א"ל פגעתי באדומיין ובקשתי לזנבן הוציאו לי אפיסטולי שלהם רב לכם. במואביין והוציאו לי אפיסטולי שלהן אל תצר את מואב. באותה שעה לא נהג דוד כבוד מלכות בעצמו. אלא עמד והעביר פיפורין מעליו ועטרה מעל ראשו ונתעטף בטליתו והלך לו אצל סנהדרין. א"ל רבותי לא באתי לכאן אלא ללמד. אם נותנים אתם לי רשות אני מלמד. שלחתי את יואב לארם נהרים ולארם צובה ופגע באדומיים והוציאו לו אפיסטולי שלהן רב לכם. והלא הם פרצו את הגדר תחלה (שופטים ג) ויאסף אליו את בני עמון. פגע במואביים ובקש לזנבן והוציאו לו אפיסטולי שלהן אל תצר את מואב והלא הם פרצו הגדר תחלה (במדבר כב) וישלח מלאכים אל בלעם ועתה לכה ארה לי. הה"ד (תהלים ס) מכתם. כמה אגרות כתב. ר' אייבו אמר שתים כתב אחד לאדומיים ואחד למואביים. ר' חנינא אמר איגרת אחד כתב הה"ד (שם ס) וישב יואב וגו'. חזר ולמד אדומיים משל מואביים הה"ד (שם ס) למנצח על שושן עדות לעדה שהיא משיחה בלשונו של אלהים. מכתם לדוד ללמד. מכות ותמות. (שם) בהצותו את ארם נהרים ויך את אדום בגיא מלח. כתוב אחד אומר י"ח אלף וכתוב אחד אומר י"ב אלף. אלא שתי מלחמות היו אחת של י"ב אלף ואחת של י"ח אלף: אלהי אברהם קדש. ואלהי נחור חול. אלהי אביהם משמע קדש וחול. ויזבח יעקב זבח בהר וישכם לבן בבקר וגו' ויברך אותם וגו'. א"ר אייבו דוים וסגופים היו בע"כ. ולא היו מפרינים אלא בפה. הה"ד וישכם לבן בבקר וגו'. וילך וישב לבן למקומו. לסורו. מלמד שנכנסו ליסטים בתוך ביתו והיו מקרקרין (נ"א מקרטעים) בו כל הלילה: ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים. כמה מלאכים היו חלים ומרקדים לפני יעקב אבינו בכניסתו לארץ. ר' הונא בשם ר' אייבו אמר ס' רבוא מלאכים היו חלים לפני יעקב אבינו בכניסתו לארץ. הה"ד ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה. ואין שכינה שורה פחות מס' רבוא. רבנן אמרי ק"כ רבוא ויקרא שם המקום ההוא מחנים. מחנה הרי ס' רבוא. מחנים הרי ק"כ רבוא.

מתנות כהונה

ובילקוט גרס ל"א: בזכות קדושת השם. ודייק מדכתיב לולא ה' שהיה לנו וכ"מ שוב בילקוט הג"ה: ראה אלהים וגו'. ושם נאמר השמר לך מדבר עם יעקב מטוב ועד רע: כולהו בנותיו. אף בלהה וזלפה: כשן הזה כו'. פירש"י כך היתה גבוה כשן הסלע שבטבריה ודייק מדכתיב וירימה לשון גבוה ורוממות: כמה אחים כו'. כמה אחי' היה לו ליעקב הינו אלא א' ומי יתן שגם אותו קבר ואף גם הוא לא היה שמה ולמה אמר אחיו ל' רבים: לבושו כו'. נראה שעל מדותיו ומעשיו הוא כן: יסתר משמע שהאחד ישב בסתר במקומו אבל השני יכול הוא שיבא אלא נסתר משמע שכל א' ואחד ישב במקומו ולא יעבור על רעהו: כולהון בנותיו. כדלעיל מדכתב בנותיו תרי זמני: ה"ג בנותיו היו אם תענה: ויאמר לבן ליעקב גרסי'. סיפיה דקרא קדרים דכתיב יריתי כזה שמורה חנית אחד ובא להודיע גבורותיו: לזנבן להרגן כד"א ויזנב בך: באדומיים. בילקוט שמואל גרס בארמיים כו' עד אפיסטולי שלהם הנה עד הגל הזה וכן לקמן אבן בילקוט תלים גרס כמו כאן: אפיסטולי. פי' הערוך כתב השתוון ובפירש"י איגרת עדות והאייה שלהם: פיפורין בגד חשוב עשויה מלאכת אורג ועיין בערוך ערך ספייר או הם לשון פורפרין והוא לבוש מלכות וכן הוא גירסת הילקוט בהדיא: ה"ג בני עמון פגע במואבים ובקש כו'. וישלח מלאכים אל בלעם אע"ג דבפרק שור שנגח ד' וה' איתא שבשביל אותו שליחות עדיין לא כופר מואב כבר הקשו בתוספות ותירצו שדוד היה סומך על הפסוק דשופטים דעגלון מלך מואב אלא שהיה מהדר על פסוק מן התורה מפני חלול השם: מכתם לשון רושם וכתב תי"ו כד"א נכתם עונותיך לפני או פירושו בלשון נוטריקון כדמפרש ואזיל: איגרת אחד. כתב דוד ליואב שהמס מותר מפני שהם פרצו תחלה: וישב יואב וגו'. גרסי' תלים סי' ס' ודריש מדכתיב וישב משמע ששב ממלחמת מואב שהתיר לו דוד לבדו מפני שפרצו המה תחלה ולמדו האדומיים ממואבים שגם המה פרצו הגדר תחלה: לעדה שהיא כו'. דרש עדות לשון עדה ולשון עדות: לעדה כו'. הסנהדרין: בלשונו של האלהים. בלשון התורה שהם דברי אלהים חיים: מכות ותמות גרסי' ופירוש התירו לו להכותם בתמימות ימן הדין א' תמות גם הוא לשון מות ותמותה: י"ח אלף. בשמואל ב' סי' ח': כי תרח אבי אברהם מתחילה היה עע"ג ולבסוף חזר למוטב כמו שפירש"י בפ' לך לך בפ' ואתה תבא אל אבותיך בשלום מלמד שעשה תרח תשובה ופירש"י בחומש גרס אלהי אברהם הול"ל וכן .יא במס' סופרים שאותו שם נמחק לפי שהוא חול: סגופים לשון עינוי כד"א המסגף עצמו ברעב ונעיל פרשה ס' גרס ושפיפיה: מפיינין. פי' הערוך מפייסי' בפה ולא בלב וגרס הוא מפרינין ועיין ערוך מפרים וערך פרן: לסורו לע"א שלו ולא היה משגיח במה שלקחה רחל את התרפים ובמה שהוכיחו אותו בני יעקב ולפ"ז נ"ל ד"א מלמד כו'. בילקוט גרס לדמיו מלמד כו': לסורו למקומו דרש כי הוא מקומו אשר הוא נשען עליה ובוטח בה: מקרקרים לשון נעקה או הוא כמו מקרקר קיר: מקרטעים. פי' הערוך מדלגי' ודייק למקומו למקום נדרגתו שהוא לו קודם בוא יעקב אליו בשביל יעקב נתברך ובלכתו נטלו הליכיים

את

א"ר יוחנן נטל מאלו ומאלו ושלח פרוזבין לפניו . הה"ד וישלח יעקב מלאכים לפניו :

סדר וישלח

פרשה עה וישלח יעקב מלאכים לפניו. ר' פנחס בשם ר' ראובן פתח (תהלים יז) קומה ה' קדמה פניו הכריעהו פלטה נפשי מרשע חרבך . ר' פנחס אמר ה' פעמים דוד מקים להקב"ה בספר תלים. (תהלים ג) קומה ה' הושיעני אלהי. (שם ז) קומה ה' באפך. (שם י) קומה ה' אל נשא ידך אל תשכח. (שם ט) קומה ה' אל יעוז אנוש. (שם יז) קומה ה' קדמה פניו. א"ל הקב"ה דוד בני אפי' את מקימני כמה פעמים איני קם . ואימתי אני קם לכשתראה עניים נשדדים ואביונים נאנקים . הה"ד (שם יב) משוד עניים מאנקת אביונים וגו'. ר"ש בר יונה אמר עתה אקום כ"ז שהיא מוכפשת באפר כביכול,) אלא לכשיגיע אותו היום שכתוב בו (ישעיה נב) התנערי מעפר קומי שבי ירושלים · באותה שעה (זכריה ב) הס כל בשר מפני ה' . למה כי נעור ממעון קדשו . א"ר אחא כהדא תרנגולתא דמנענה גרמה (נ"א דמנערא אגפה) מן קיטמא . קדמה פניו . קדמה לרשיעא עד לא יקדמינך . הכריעהו הכריחהו לכף חובה . שוברהו המד"א (תהלים כ) המה כרעו ונפלו וגו' פלטה נפשי מרשע חרבך. פלטה נפשי מאותו רשע שהוא בא מכחה של אותה החרב שנא' (בראשית כז) ועל חרבך תחיה. ד"א פלטה נפשי מאותו רשע שהוא חרבך שבו אתה רודה את עולמך. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר פלטה נפשי מאותו רשע שהוא עתיד ליפול בחרבך הה"ד (ישעיה לד) כי רותה בשמים חרבי וגו'. א"ל הקב"ה לדרכו היה מהלך והיית משלח אצלו ואומר כה אמר עבדך יעקב : וישלח יעקב מלאכים לפניו . ר' יהודה ב"ר סימון פתח (משלי כה) מעין נרפש ומקור משחת וגו' . א"ר יהודה ב"ר סימון כשם שאי אפשר למעין להרפס ולמקו' להשחת . כך א"א לצדיק למוט לפני רשע . וכמעיין נרפס וכמקור משחת כך צדיק ממיט עצמו לפני רשע . א"ל הקב"ה לדרכו היה מהלך והיית משלח אצלו ואומר לו כה אמר עבדך יעקב . וישלח יעקב ר' הונא פתח (שם כו) מחזיק באזני כלב עובר מתעבר על ריב לא לו. שמואל בר נחמן אמר משל לארכיליסטים שהיה ישן בפרשת דרכים . עבר חד ושרי מעיר ליה א"ל קום לך דבישא שכיח הכא . קם ושרי מקפח ביה . א"ל ינער בישא . אמר ליה דמיך הוה ועוררתני . כך א"ל הקב"ה לדרכו היה מהלך ואתה משלח אצלו ואומר לו כה אמר עבדך יעקב. ר' יהודה ב"ר סימון פתח (ירמיה יג) מה תאמרי כי יפקוד עליך ואת למדת אותם עליך אלופים לראש . א"ל הקב"ה לדרכו היה מהלך ואתה משלח אצלו ואומר לו כה אמר עבדך יעקב : מלאכים אלו שלוחי ב"ו. רבנן אמרי מלאכים ממש. א"ר חמא ב"ר הגר שפחת שרה היתה ונזדמנו לה ה' מלאכים. זה שהוא אהובו של בית עאב"ו. ומה אליעזר שהיה עבדו של בית נזדווגו לו כמה מלאכים . זה שהוא אהובו של בית עאב"ו. א"ר יוסי יוסף קטנן של שבטים היה ונזדווגו לו שלשה מלאכים הה"ד (בראשית לז) וימצאהו איש וישאלהו האיש ויאמר האיש . זה שהוא אביהן של כולן עאב"ו : לפניו . לזה שבא שעתו ליטול המלכות לפניו . ר' יהושע אמר שלח פורפירא וטלקיה קודמוהי . א"ל אין ב' זרזירים ישינים על דף אחד . אל עשו אחיו . אע"פ שהוא עשו הוא אחיו : ארצה שעיר שדה אדום . הוא אדום . ותבשילו אדום . וארצו אדומה . גבוריו אדומים . לבושיו אדומים . ופורע ממנו אדום . בלבוש אדום . הוא אדום (שם כה) ויצא הראשון אדמוני . תבשילו אדום (שם) הלעיטני נא מן האדום האדום הזה . ארצו אדומה ארצה שעיר שדה אדום . גבוריו אדומים (נחום ב) אנשי חיל מתלעים וגו' . ופורע ממנו אדום (שה"ש ה) דודי צח ואדום . בלבוש אדום (ישעיה סג) מדוע אדום ללבושך . ויצו אותם לאמר כה תאמרון לאדוני לעשו . רבינו אמר לר' אפס כתוב חד אגרא מן שמי

מתנות כהונה

*) היינו קם

את הכל וחזר לכמו שהיה בראשונה : חלים לשון מחול וריקוד : ק"ך ריבוא מחנייה כמה שתי מחנות של שכינה : פרוזבין פירש"י אלוחין בלשון יון : חמשה פעמים כו'. בשוחר טוב מפרש ד' נגד ד' גליות והחמישי נגד גוג ומגוג : מאנקת אביונים. היינו דקרא עתה אקום יאמר ה' שהיא כנסת ישראל : מוכפשת באפר : ה"ג בביכול אינו קם אלא : כהדא כו'. כתרנגולת הזאת שמנערת את עצמה מעפרה : קדמיה כו'. כך אמר דוד להקב"ה אתה תקדמנו לרשע גוג ומגוג עד שלא יקדימך הוא וכן הוא בהדיא בשוחר טוב ה"ה ויצא ה' ונלחם בגוים : הכריחהו הכריעהו דריש כמו הכריחהו בחילוף ע"ן בחי"ת באותיות אחה"ע : שוברהו הכריעהו שניהו שוברהו : ה"ג בשוחר טוב אתה רודה את עולמך שנאמר הוי אשור שבט אפי : והיית משלח אצלו בתמיה . כלומר לא יפה עשית הכן פירשו בעל העקידה : למעין להירפס שמימיו אינם חסרים והזמיים ועולים כמעיין המתגבר ועיין בס' בחיי בפ' זו : כך צדיק ממיט . כלומר רעה היא בעיני ה' ולא יעזבנו בידו : ארכי ליסטים . פי'

הגזלנים : ארכי פי' שר ומושל : ושרי כו'. והתחיל לעורר אותו משנתו וא"ל קום לך שרעה שכיח פה ובילקוט משלי גרס חייתא בישא שכיחי הכא קם הוא ארכי ליסטים והוה מקפח בו והכה אותו . ה"ג בילקוט משלי א"ל ינער בישא פי' בתמיה אתה הוה הרע למה תלטער אותי א"ל הליסטים ישן הייתי ואתה נערתני וגירסת הספר י"ל שאמר בלשון תימה נוער זה האיש הרע וא"ל ל[א] ניער מעצמו אלא אתה עוררתו והנך בראשו : לדרכו היה מהלך . שהעיר את רוגזיה שהרי אמו שלח אחריו שנא' עד שוב אף אחיך וגו' והשלחו אליו היה מעורר השנאה : לזה שבא כו'. עשו הוא נוטל המלכות בראשונה ואח"כ ועלו מושיעים וגו' : שלח פשט ויפש. ע"פ ת"א משלא ובערוך גרס אלא כמו אלן : פורפריא לבוש מלכות וטלקיה והשליכו לפניו כלומר רמז לו שיקח הוא המלוכה ראשונה אין שני זרזירים . רמז שא"א לשניהם לקבל המלוכה כא' ואין שני מלכים משתמשים בכתר אחד : ה"ג גבוריו אדומים מגן גבוריו מאדם לבושיו אדומים ואנפיה ט' : איגרא .

פיגרס

למרן מלכא אנטונינוס . קם וכתב מן יהודה נשיאה למרן מלכא אנטונינוס . נסבה וקרייה וקרעה . א"ל כתוב מן עבדך יהודה למרן מלכא אנטונינוס . א"ל ר' מפני מה אתה מבזה על כבודך . א"ל מה אנא טב מן סבי לא כך אמר כה אמר עבדך יעקב . עם לבן גרתי . לבן דהוא רבהון דרמאי יהיבתיה בחפתי להחוא גברא עאכ"ו . ולמה עם לבן גרתי ואחר עד עתה . שעדיין לא נולד שטנו של אותו האיש . אבל עכשיו נולד שטנו של אותו האיש . דא"ר פנחס בשם ר' שמואל בר נחמן מסורת היא שאין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל . הה"ד (ירמיה מט) אם לא יסחבום צעירי הצאן . ולמה קורא אותן צעירי הצאן שהן צעיריהם של שבטים : ויהי לי שור והמור וגו'. רבי יהודה ור' נחמיה ורבנן . ר"י אומר משור אחד יצאו שורים הרבה ומחמור א' יצאו חמורים הרבה . ר"נ אמר לישנהון דברייתא היא המורתא גמלתא . רבנן אמרי שור זה משוח מלחמה שנא' (דברים לג) בכור שורו הדר לו . המור זה מלך המשיח שנאמר (זכריה ט) עני ורוכב על המור וגו'. צאן אלו ישראל שנא' (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי . ועבד ושפחה (תהלים קכג) הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם וגו' (שם) חננו ה' חננו כי רב שבענו בוז . וישובו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשו . שאתה נוהג בו כאח והוא נוהג בך כעשו . וגם הולך לקראתך וארבע איש עמו . ר"ל אמר עמו כעמו מה הוא שהוא גבור ויכול לעמוד כנגד ד' מאות איש . כך כל או"א מהן עשוי על ארבע מאות איש . ר' לוי אמר הלך ונטל אגרומי ממצרים . אמר אין יכילנא ליה הא טב ואם לאו אנא אימא ליה אייתי מכסא ומגו כן אנא קאים עליו וקטילנא ליה : ד"א וישלח יעקב מלאכים . זהו שנאמרה ברוה"ק ע"י שלמה מלך ישראל (משלי י) ברכות לראש צדיק ופי רשעים יכסה חמס . כנגד מי אמר שלמה המקרא הזה לא אמרו אלא כנגד יעקב ועשו . ברכות לראש צדיק זה יעקב . ופי רשעים יכסה חמס זה עשו הרשע . אשריהן הצדיקים שמתברכין בארץ ומתברכין בשמים . וכך היא המדה שנאמר (ישעיה סג) אשר המתברך בארץ יתברך באלהי אמן . להודיעך שכל הברכות שברך יצחק את יעקב כנגדו ברכו הקב"ה מלמעלה . יצחק א"ל (בראשית כז) ויתן לך האלהים מטל וגו'. והקב"ה ברכו בטל ומטר שנא' (מיכה ה) והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים כטל וגו'. יצחק א"ל ומשמני הארץ . והקב"ה ברכו בתבואה שנאמר (ישעיה ל) ונתן מטר זרעך אשר תזרע את האדמה . יצחק אמר יעבדוך עמים . והקב"ה א"ל (ישעיה מט) והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך . יצחק א"ל הוה גביר לאחיך . והקב"ה א"ל ע"י משה (דברים כו) ולתתך עליון על כל הגוים . הא למדת שכל הברכות שברכו יצחק מלמטה ברכו הקב"ה מלמעלה . ואף רבקה אמו ברכתו כנגדן . שנא' (תהלים צא) יושב בסתר עליון . וכך אמרה לו כי מלאכיו יצוה לך וגו'. כיון שאמרה לו בלשון הזה ברכתו רוה"ק יקראני ואענהו וגו'. וכי מאחר שברכו הקב"ה אביו למה חזר וברכו שנאמר (בראשית כח) ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו . אלא שראה יצחק ברוה"ק שעתידין בניו להגלות לבין או"ה א"ל בא ואברכך ברכות של גליות שיחזיר עליך הקב"ה ויקבצך מן בין הגליות . ומה הן הברכות (איוב ה) בשש צרות יצילך ובשבע לא יגע בך רע ברעב פדך ממות ובמלחמה מידי חרב בשוט לשון תחבא ולא תירא משד כי יבא לשד ולכפן תשחק ומחיית הארץ אל תירא . לכך נאמר ברכות לראש צדיק : ד"א וישלח יעקב . (תהלים קמ) אל תתן ה' מאויי רשע זממו אל תפק ירומו סלה . אמר לפניו רבון העולמים אל תתן לעשו הרשע מחשבות לבו . מהו זממו אל תפק . אמר לפניו רבש"ע עשה לו זמם לעשו הרשע כדי שלא תהא לו נחת רוח שלימה . ומה זמם עשה לו הקב"ה לעשו . א"ר חמא ב"ח אלו בני ברבריאה ובני גירמאניה שאדומיים מתייראין מהם . ד"א אל תתן ה' מאויי רשע . אמר לפניו רבון העולם כשם שהיתה בדעתו של לבן לעשות עמי רעה ולא עזבתו . אף מחשבות של עשו אחי שמחשב עלי להרגני הפר דעתו . זה אחד מג' בני אדם שחשבו רעות ולא עמדו בידן . עשו וירבעם והמן . עשו שנאמר (בראשית כז) ויאמר עשו בלבו . בירבעם כתיב (מ"א יב) ויאמר ירבעם בלבו . בהמן כתיב (אסתר ו) ויאמר המן בלבו . מהו ויאמר עשו בלבו . אמר קין הרג את אחיו ולא עשה לו המקום כלום וסוף שהוליד בנים אחרים וירשו עמו את העולם . אף אני אהרוג את יצחק אבי תחלה ואח"כ את יעקב אחי ואירש את העולם לבדי שנא' (בראשית כז) יקרבו ימי אבל אבי . אמר אקרב אבלו של אבא קודם ואח"כ ואהרגה את יעקב אחי . ולא הספיק הקב"ה בידו . לכך נאמר אל תתן ה' מאויי רשע : ד"א וישלח יעקב מלאכים . בא וראה מה כתיב למעלה מן הענין (שם לב) ויאמר יעקב כאשר ראם וגו'. כמה היה מחנה אלהים שני

מתנות כהונה

איגרת משמי לאדונינו המלך אנטונינוס : נסבה כו'. רבינו לקח האיגרת וקראו וקרעה : מה אנא טב כו'. וכי טוב אנכי מזקיני יעקב : דהוא רבהון כו'. שהוא הרב על כל הרמאים נתתיו בבית ידי כלומר נלאתיו כפי רצונו והוא משל מגוי שמגלח חבירו שאומר הכרחתיו עד שנתתיו בבית ידי : להחוא גברא . לעשו הרשע : שעדיין כו'. עד עתה קדייק : לישנא דברייתא כו' לשון הבריאת כך

הוא שאומרים על החמורים הרבה חמור ועל שורים הרבה שור : בעמו כלומר כדומה לו : אגרומי רשות להיות מוכסן : אין יכילנא כו'. אם אוכל לגלה אותו הרי טוב אם לאו אומר לו להבי' מכס ומתוך כך אנכי עומד עליו ואהרג אותו : כי מלאכיו כו' ד' אמירה כשהלך אל לבן : בא ואברכך גרסי'. זמם הכס תוך פי ס"ג פס

אלפים רבוא ממלה"ש שנא' (תהלים סח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן ה' בם סיני בקדש. ויקרא שם המקום ההוא מחנים. שתי מחנות למה מלמד שנתנו לו ליעקב ארבעת אלפים רבוא מה"ש ונדמו להיילות של מלך. מהן לובשי ברזל. ומהן רוכבי סוסים. ומהן יושבי קרנות. פגע בלובשי ברזל אמר להם משל מי אתם. א"ל של יעקב. פגע ברוכבי סוסים אמר להם משל מי אתם. א"ל של יעקב. פגע ביושבי קרנות אמר להם משל מי אתם. א"ל של יעקב. שנא' מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי. ואף יעקב היה מזכיר לעשו שמו של הקב"ה ליראו ולבהלו שנא' כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלהים. משל למה"ד לאחד שזימן את חבירו לסעודה והכיר בו שהיה מבקש להרגו. אמר דומה טעם תבשיל זה כטעם אותו תבשיל שטעמתי בבית המלך. אמר ידע ביה מלכא מסתפי ולא קטליה. אף כך יעקב כיון שאמר לעשו כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלהים. אמר עשו הרשע הגיעו הקב"ה לכבוד הזה שוב איני יכול לו: ד"א וישלח יעקב מלאכים. למה שלח יעקב אצלו שלוהים אלא כך אמר אשלח לו שלוהים אם יחזור בתשובה. אמר להם אמרו לו אל תאמר יעקב כדרך שיצא מבית אביו הוא עומד שנא' כי במקלי עברתי וגו'. ויצו אותם לאמר. אמרו לו אל תאמר כשיצא מעמך נטל בידי כלום מתפיסת הבית אלא בשכרי קניתי כל הללו בכחי שנאמר ועתה הייתי לשני מחנות. באותה שעה שקרא יעקב לעשו אדוני. א"ל הקב"ה אתה השפלת עצמך וקראת לעשו אדוני ח' פעמים. הייך אני מעמיד מבניו ח' מלכים קודם לבניך שנא' (בראשית לו) ואלה המלכים אשר מלכו וגו'. אמר להם אמרו לו אם לשלום אתה מתוקן אני כנגדך. ואם למלחמה אני כנגדך. יש לי גבורים בעלי גבורה וזרוע שאומרים לפני הקב"ה דבר והוא עושה להם רצונם שנא' (תהלים קה) רצון יראיו יעשה. לפיכך בא דוד ליתן שבח וקלוס לפני הקב"ה שעזרו בברחו מפני שאול. שנא' (שם יא) כי הנה הרשעים ידרכון קשת. מה כתיב אחריו (שם) כי השתות יהרסון צדיק מה פעל. אמר לפניו רבון העולמים אם רקחת ונטשת את יעקב שהוא משתיתו ויסודו של עולם שנא' (משלי י) וצדיק יסוד עולם. צדיק מה פעל. על אותה שעה נאמרה (תהלים כ) אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר: ד"א ויהי לי שור וחמור. שור זה יוסף שנא' (דברים לג) בכור שורו הדר לו. חמור זה יששכר דכתיב (בראשית מט) יששכר חמור גרם. ובן בנו של יוסף עומד לכלות את עמלק שנא' (שמות יז) ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב. ובניו של יששכר יודעין מה הקב"ה עושה בעולמו שנא' (דה"א יב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים. וצאן אלו ישראל שנא' (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם. ועבד זה דוד שנא' (תהלים קטז) אני עבדך בן אמתך. ושפחה זו אביגיל שנא' (ש"א כה) הנה אמתך לשפחה. באותה שעה הלכו אותן השלוהים אצל עשו וראו עמו גבורים מזויינין. ובאו ואמרו ליעקב שנאמר וישובו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשו וגו'. מהו וארבע מאות איש עמו. א"ר שמואל בר נחמני ת' מלכים קושרי כתרים. וי"א ת' מיני אפרכין היו עמו. ור' ינאי אמר ת' ראשי גייסות היו עמו וכיון שאמרו לו ליעקב כל אותה גדולה היה מתיירא. והיה מחלק את נשיו ואת בניו לשתי מחנות. שנאמר ויחץ את העם אשר אתו: ויאמר אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו. באותה שעה אמר יעקב אבינו לפני הקב"ה רבש"ע כתבת בתורתך (ויקרא כב) ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד. אם יבא רשע זה ויאבד את בני ואת אמם כאחת ספר תורה שאתה עתיד ליתן על הר סיני מי יקרא בו. בבקשה ממך הצילני נא מידו שלא יבא ויכני אם על בנים שנא' הצילני נא. מה עשה עמד ושלח לו דורון לסמות את עיניו. שנא' (דברים טז) כי השוחד יעור עיני חכמים. ואין הכמים אלא אדומיים שנא' (עובדיה א) והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשו. ויתן ביד עבדיו עדר עדר לבדו וגו'. מהו ורוח תשימו. אמר יעקב לפני הקב"ה רבש"ע אם יהיו צרות באות על בני לא תביא אותם זו אחר זו. אלא הרווח להם מצרותיהם. באותה שעה נשא יעקב את עיניו וראה את עשו שהוא בא מרחוק ותלה עיניו למרום ובכה ובקש רחמים מלפני הקב"ה ושמע תפלתו והבטיחו שהוא מושיעו מכל צרותיו בזכותו של יעקב שנא' (תהלים כ) יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב:

פרשה עו ויירא יעקב מאד ויצר לו. ר' פנחס בשם ר' ראובן שני בני אדם הבטיחן הקב"ה ונתייראו. הבחור שבאבות והבחור שבנביאים. הבחור שבאבות זה יעקב שנא' (תהלים קלה) כי יעקב בחר לו יה. וא"ל הקב"ה והנה אנכי עמך ובסוף נתיירא שנאמר ויירא

מתנות כהונה

בה זמה שעשה הקב"ה לעשו: יושבי קרנות עגלות חשובות כדאמרי' בפרק שהרס יוהכין ויושבין בקרנות של זהב ומהלכין בראשי גייסות: ה"ג משל למה הדבר דומה לאחד שזימן: ידע ביה מלכא. לשון תימה והדבר יודע ממנו כמלך והכירו והוא מתירא ולא הרגו: ויצו אותם. כיון שלכולם שם כן נקט בלשון קצר: שעזרו רעזר ליעקב: אם רחקת. באותה שעה שהיה בצרה אם נתרחקת ממנו מה היה מועילים ופעולותיו: מה יעשה ישראל. לעמוד בציווי של הקב"ה: אפרכין שלטונין על אפרכיות: זו אחר זו. תכוסים: והבטיחו חוזר למעלה על תפלת דוד שהזכיר זכות יעקב ושהצילו הקב"ה מיד עשו והבטיחו הקדוש ברוך הוא גם אותו לעזרו בזכות יעקב: ונתייראו שמא גרם החטא

יעקב. הבחור שבנביאים זה משה שנא' (שם קו) לולי משה בחירו. וא"ל הקב"ה כי אהיה עמך ולבסוף נתיירא (במדבר כא) ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו. אינו אומר אל תירא אותו אלא למי שנתיירא. ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר' שמואל בר נחמן משם ר' נתן ראויים היו ישראל כליה בימי המן אילולא שנסמכה דעתן על דעת הזקן אביהם. אמרו מה אבינו יעקב שהבטיחו הקב"ה וא"ל והנה אנכי עמך נתיירא. אנו עאכ"ו. הוא שהנביא מקנתר את ישראל ואומר להם (ישעיה נא) ותשכח ה' עושך נוטה שמים ויוסד ארץ. אמר להון אנשיתון מה אמר לכון (ירמיה לא) כה אמר ה' אם ימדו השמים מלמעלה אם ראיתם שמים שמטו והארץ מתמוטטה מנטיות שמים וארץ לא היה לכם ללמוד אלא ותפחד תמיד כל היום: ד"א ויירא יעקב מאד ויצר לו. אר"י ב"ר אלעאי לא היא יראה ולא היא צרה אלא ויירא שלא יהרוג. ויצר לו שלא יהרג. אמר אם הוא מתגבר עלי הורגני. ואם אני מתגבר עליו אני הורגו. הדא הוא ויירא שלא יהרוג. ויצר לו שלא יהרג. אמר כל השנים הללו הוא יושב בא"י תאמר שהוא בא עלי מכח ישיבת א"י. כל השנים הללו הוא יושב ומכבד את הוריו תאמר שהוא בא עלי מכח כיבוד אב ואם. שהרי כך אמר יקרבו ימי אבל אבי תאמר שמת אותו זקן ובא עלי להרגני. א"ר יהודה ב"ר סימון כך א"ל הקב"ה (בראשית לא) שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך. תאמר ע"כ היו התנאים ושמרני בדרך הזה ולא יותר. א"ר יודן א"ל המקום שוב אל ארץ אבותיך אעפ"כ ויירא יעקב מאד. אלא מכאן שאין הבטחה לצדיק בעוה"ז. ר' הונא בשם ר' אחא אמר הנה אנכי עמך אם יהיה אלהים עמדי. אלא מכאן שאין הבטחה לצדיק בעוה"ז. ר' הונא בשם ר' אחא אמר (שמות ג) ויאמר כי אהיה עמך ואין דבר רע מזיקך וכתיב (שם ד) ויהי בדרך במלון. אלא שאין הבטחה לצדיק בעוה"ז. ר' פנחס בשם ר' חנין דציפורין אמר (מ"א א) ויען בניהו בן יהוידע את המלך ויאמר אמן הן יאמר והלא כבר נאמר ה' (דה"א כב) הנה בן נולד לך הוא יהיה איש מנוחה. אלא אמר הרבה קטיגורין יעמדו מיכן ועד גיחון. ויחץ את העם. לימדך תורה ד"א שלא יהא אדם נותן כל ממונו בזוית אחד ממי אתה למד מיעקב שנאמר ויחץ את העם וגו'. וכן הוא אומר (מ"א יח) ואחביאם חמשים איש במערה: ויאמר אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו. אלו אחינו שבדרום. והיה המחנה הנשאר לפליטה אלו אחינו שבגלות. א"ר הושעיה אף ע"פ שנשאר לפליטה מתענים היו עלינו בב' ובה'. ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק. הא לעשו לא. אלא הבוחר בדרכיהם והעושה כמעשיהם אני מתקיים עליו. מי שאינו בוחר בדרכיהם ואינו עושה כמעשיהם איני מתקיים עליו. ר' הונא בשם ר' אחא אמר מי היה קרוב לדוד לא אחז הוא מניח לאחז ואומר להזקיהו (מ"ב כ) כה אמר ה' אלהי דוד אביך. אלא הבוחר בדרכיהם והעושה כמעשיהם אני מתקיים עליו. שאינו בוחר בדרכיהם ואינו עושה כמעשיהם איני מתקיים עליו: קטנתי מכל החסדים. א"ר אבא ב"כ איני כדאי. ר' לוי אמר כדאי אני [אבל] קטנתי מכל וגו'. כי במקלי עברתי את הירדן הזה. ר' יהודה ב"ר סימון בשם ר' יוחנן אמר בתורה בנביאים בכתובים מצינו שלא עברו ישראל את הירדן אלא בזכותו של יעקב. בתורה כי במקלי עברתי את הירדן הזה. בנביאים (יהושע ד) והודעתם את בניכם לאמר ביבשה עבר ישראל את הירדן הזה. ישראל סבא. בכתובים (תהלים קיד) מה לך הים כי תנוס הירדן תסוב לאחור וגו' מלפני אלוה יעקב. א"ר לוי אתר הוא תמן מצוות ירדן בחמי טבריא. בבהלה נכנס אבינו יעקב שם ונעל בפניו עשו והתר לו הקב"ה התירה במקום אחר ויצא. הה"ד (ישעיה מג) כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך: הצילני נא מיד אחי מיד עשו. הצל את בני לע"ל מיד בני בניו שבאו עליהן מכחו של עשו. הה"ד (דניאל ז) מסתכל הוית בקרניא ואלו קרן אחרי זעירה סלקת ביניהון זה בן נצר. ותלת מן קרניא קדמיתא אתעקרה מן קדמיה. זו שנתנו להם מלכותם מקרין וקרוס וקרדידוסי. ואלו עינין כעיני אנשא בקרנא דא ופום ממלל רברבן. זו מלכות הרשע שהיא

מתנות כהונה

החטא כמו שפירש"י בחומש: אלא שנתיירא. כלומר לפי שנתיירא: שנסמכה דעתן כו'. שלמדו מיעקב אבינו וחזרו בתשובה ולא היו סומכין על זכות עצמן ולא על ההבטחה שהבטיחן הקב"ה ואף גם זאת וגו': אנשיתון וכי שכחתם מה שאמר לכם כו': שמטו דרש ימדו כמו יעמדו שהוא לשון מייט ועניין הקנטור נ"ל שנשתקעו במדת היראה כ"כ עד שנתייאשו מן התשועה לגמרי עד שאפילו לא היה שם מציק היו מתייראים וזהו שמסיים ואיה חמת המציק והקרוב לזה מצאתי שוב בא"ב"א: לא היא יראה כו'. כלומר אינו ענין אחד שיראה היא גדולה מצרה ואין יראה בלא צרה: אלא ויירא. שמא יהרג ויצר שמא יהרוג אכן גירסת הספר היא ג"כ גירסת התנחומא ולפי זה נ"ל שצרה גדולה מיראה שלא יהרוג אחרים ואעפ"י שעשו בא עליו ורדף אותו ואמרו חז"ל הבא להרגך השכם להרגו שנאמר אם במחתרת כו'. י"ל שמ"מ גם ענוש לצדיק לא טוב ומהר"ר אליהו מזרחי כתב בשם תנחומא שלא היה מתיירא אלא שמא יהרוג את עשו ויקללנו אביו: יקרבו ימי אבל. כלומר שימות ויתאבלו אחרים עליו: שאין הבטחה כו'. אין הצדיקים סומכין על ההבטחה ליראתם שמא יגרום החטא ועיין עוד ברמב"ן בסדר זה: הנה אנכי עמך. הקב"ה אמר לו הנה אנכי עמך והוא אמר כמסתפק אם יהיה אלהים עמדי ואתיא כמאן דאמר שהבטחה הנה אנכי נאמר לו קודם שאמר אם יהיה אלהים עמדי בסדר הפ': כי אהיה עמך. כך אמר הקב"ה למשה: איש מנוחה וגו'. גרסי' וסיפיה דקרא והכינותי את כסא מלכותו על ישראל: מיכן וכו'. מכאן ועד נהר גיחון ששם אמר דוד למושחו למלך: יעמדו יכולים לעמוד: ה"ג בילקוט וכן הרמב"ן ויחן את העם למדך תורה דרך ארץ שלא יהא אדם נותן כל ממונו בזוית א' ממי אתה למד מיעקב שנא' ויחן את העם וגו' וכן הוא אמר ואחביאם ח' שים איש במערה: ה"ג אלו אחינו שבגלות שנקראו בכל מקום פליטה הנשארת: מתענים היו עליהם. כלומר אע"פ שהיו פליטים בארץ אויביהם היו צריכים רחמים: הא לעשו לא. שלא מלך כל העולם ברוך הוא: מתקיים עליו. להצליחו בכל דרכיו ולהושיעו מכל צרותיו: מניח לאחז. (לאמור לו אלהי דוד אביך או) לאמר להזקיה אלהי אחז אביך לפי שהיה רשע: איני כדאי. מעולם הייתי קטן להעשות לי נס: כדאי אני. הייתי כדאי אבל נעשיתי קטן מפני כל החסדים: מצווה ונופל שם בחזקה ורוגש מאד: ונעל בפניו

עשו

מכתבת טירוניא מכל או"ה. א"ר יוחנן כתיב על קרניא עשר מינה מלכותא י' מלכין יקומון מן ארעא. כולהון ביוצאי יריכו של עשו הכתוב מדבר אלא (שם) מסתכל הוית בקרניא ואלו קרן אוחרי זעירה סלקת מביניהון זו מלכות הרשעה ותלת מן קרניא קדמייתא איתעקרא מן קדמאה אלו שלשה מלכיות הראשונים ואלו עינין כעיני אינשא בקרנא דא זו מלכות הרשעה שהיא מכנסת עין רעה בממונו של אדם פלן עתיר נעבדיניה ארכונגיוס פלן עתיר נעבדיה בליוטוס. פן יבא והכני אם על בנים ואתה אמרת (דברים כב) לא תקח האם על הבנים. ד"א פן יבא והכני אם על בנים. ואתה אמרת (ויקרא כג) ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד. ואתה אמרת היטב אטיב עמך. הטיב בזכותך אטיב בזכות אבותיך: וילן שם בלילה ההוא ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו. עזים מאתים ותישים עשרים. א"ר אלעזר מכאן לעונה האמורה בתורה. הטיילים בכל יום. הפועלים שתים בשבת. הספנין אחת לששה חדשים: עזים מאתים שהן צריכות תיישים עשרים. רחלים מאתים שהן צריכות אלים עשרים. גמלים מניקות ובניהם שלשים. ובנאיהם שלשים. ר' ברכיה בשם רבי שמעון בן גמליאל אמר לפי שהוא צנוע בתשמישו לפיכך לא פירסמו הכתוב. אלא גמלים מניקות ובניהם שלשים ובנאיהם שלשים. פרות ארבעים ופרים עשרה שהן צריכות פרים עשרה. אתונות עשרים שהן צריכין עירים עשרה. ולמה הוא נותן את הגמלים באמצע. אלא א"ל הוי רואה את עצמך כאילו אתה יושב על בימה ודן ואני נידון לפניך ואת מתמלא עלי רחמים: ויצו את הראשון לאמר כי יפגשך עשו אחי ואמרת לעבדך ליעקב מנחה היא שלוחה לאדוני לעשו. רבי ור' יוסי ב"ר יהודה היו מהלכין בדרך. ראו עכו"ם אחד בא לקראתם אמרין תלת מילין הוא שאול לן. מה אתון ומה אומנתכון ולאן אתון אזלין. מה אתון יהודאין. מה אומנתכון פרגמוטטין. ולאן אתון אזלין למזבן חטים מן אוצריא דיבנה. עמד לו ר' כנגד העכו"ם לראות מה ישאל והמתין לו ר' יוסי ב"ר יהודה אמר אם אמר מלה אנא אמר אוחרי. א"ל ומנין אית לך הא. א"ל מיעקב אבונא. והנה גם הוא אחרינו: ויצו את הראשון וגו' גם את השני וגו'. ר' פנחס ור' חלקיה בשם ר' סימון במוצאכם אותו בגדולתו. ואמרתם גם הנה עבדך יעקב אחרינו הה"ד (איוב ט) ארץ נתנה ביד רשע פני שופטיה יכסה וגו'. ויתן ביד עבדיו עדר עדר לבדו. למה לא הכניסן לו בערבוביא. כדי לתמהו על דורון שלו. ולמה לא הכניסן כולן כאחת. כדי להשביע עיניו של אותו רשע. אתי למחסל והוא אמר קביל ותעבור המנחה על פניו וגו'. אף הוא בעקא: ויקם בלילה הוא ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחותיו וגו'. ודינה היכן היא נתנה בתיבה ונעל בפניה. אמר הרשע הזה עינו רמה היא שלא יתלה עיניו ויראה אותה ויקח אותה ממני. ר' הונא בשם ר' אבא הכהן ברדלא אמר א"ל הקב"ה (איוב ו) למס מרעהו חסד. מנעת מרעך חסד. מנעת חסדא מן אחוך דאילו איתנסיבת לגברא לא זינתה. (נ"א דנסבת לאיוב לא גיירתיה בתמיה). לא בקשת להשיאה למהול הרי היא נשאת לערל. לא בקשת להשיאה דרך היתר הרי נשאת דרך איסור הה"ד (בראשית לד) ותצא דינה בת לאה. ויקחם ויעבירם את הנחל. ר' הונא בשם ר' אידי עשה עצמו כגשר נסיב מן הכא ויהיב הכא:

פרשה עז ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו. (דברים לג) אין כאל ישורון רוכב שמים בעזרך. ר' ברכיה בש"ר יהודה ב"ר סימון אמר אין כאל ומי כאל ישורון. הנאים והמשובחין שבכם. אתה מוצא כל מה שהקב"ה עתיד לעשות לע"ל. הקדים ועשה ע"י הצדיקים בעוה"ז. הקב"ה מחיה את המתים ואליהו מחיה את המתים. הקב"ה עוצר גשמים ואליהו עוצר גשמים. הקב"ה מברך את המועט ואליהו מברך את המועט. הקב"ה מחיה את המתים ואלישע מחיה

מתנות כהונה

עשו. בלכתו לחרן: המלכות של עשו: טירוניא הערוך פירושו ענין מס ונראה שהוא ענין ממשלה ועלילה ועיין בערוך ערך טרן הראשון והשלישי: שלשה מלכיות הראשונות. בבל יון ומדי ועיין מזה בערוך ערך קרן: פלן עתיר כו'. פלוני זה עשיר נעשה אותו מושל או חכם מחכמי העיר ויתן לנו ממון הרבה כדלעיל אצל אנטונינוס פרשה ס"ז: בזכות אבותיך. ואע"פ שאין לי זכות הרי זכות אבותי קיים: לעונה האמורה בתורה. כל זה בירושלמי דכתובות בפ' אע"פ: בנאיהם אלו הזכרים הבונים אותם שנא' אולי אבנה: שהוא צנוע בתשמישו. מפרש בגמרא בתשמישו אחור כנגד האור: ולמה הוא נותן כו'. שהיה לו לסמוך הטהורים לטהורים: ואתה מתמלא כו' ודרש גמלים לשון גמילות חסד: אם אמר מלה כו'. אם יאמר דבר שאלה אחת אני אענה עליו כפי השאלה ורש"י ז"ל פירש ר' יוסי בר יהודה אמר בלבו אם יענהו העכו"ם מאותו תשובה שיאמר לו ר' אני אבוא אחריו ואשיבהו תשובה אחרת: א"ל ומניין כו'. ר' יוסי א"ל לרבי מניין לך זאת להכין דבר תשובה קודם בא השאלה וא"ל מיעקב אבינו שאמר למוליכי המנחה כדבר הזה תדברון וגו': במוצאכם אותו בגדולתו. נראה שרמז על העתיד שאם גמלא בני עשו בהצלחתו ובגדולתו נהיה נדחים מפניכם עד עת בא הישועה וזהו. והנה גם הוא אחרינו: ארץ נתנה כו' שיעקב קרא עצמו עבד לו וזהו פני שופטיה יכסה: לתמהו כו'. רש"י בחומש גרס לתמהו על רבוי דורן משמע שרצה שתמה מינים רבים ומזוך זה יעמוד על מנינם וידע כי רב הוא: כולן כאחת. מיד עדר אחר עדר: ולמה רווח תשימ': למחסל לסיים שסבור שכבר כלה המנחה ועוד מעט ועוד עדר בא: והוא אומר מוליך העדר אמר לעשו קבל עוד: אף הוא בעקא. והיה שרוי בצער שצריך לכל זה: דינה היכן היא. דייק מדכתיב י"א ילדיו וכיילינהו כולהו לחדדי ש"מ בשוין דבר הכתוב גם הנקבה נקראת בכגון הקודם ילדה והכינוי ליחידה ילדתו וכינוי לרבות ילדותיו כמו נערה נערותיו: ברדלא שתי תיבות הן בר דלא בנו של דלא גם יכול להיות שנקרא כן על שם מקומו כדאיתא בירושלמי בפרק הדר אנשי ברדלא: דאילו אתנסיבת וכו'. שלא היה לקחה שכם: דנסבת לאיוב כו'. כשנשאת לאיוב לא החזירתו למוטב בתמיה וכן אם היתה נשאת לעשו היתה מחזירתו למוטב: למהול זה עשו: לע"ל זה שכם: כגשר נראה שהגימ"ל נקודה בפת"ח והוא אדם המעביר הספינה לעבר הנהר מעבר השני כד"א חמר גמל ולא שעמד באמצע ושלח ידו ולקח מצד זה ונתן לצד זה דאל"כ למה לי תר לבדו ולמה לא לקח אותם פכים קטנים כדרך שלקח שאר המטלטלים כלם ולא היה נותר לבדו: נסיב כו'. לוקח

מצד

את המתים. הקב"ה פוקד עקרות ואלישע פוקד עקרות. הקב"ה מברך את המועט ואלישע מברך את המועט. הקב"ה ממתיק את המר ואלישע ממתיק את המר. הקב"ה ממתיק את המר במר ואלישע המתיק את המר במר. ר' ברכיה בש"ר סימון אמר אין כאל ומי כאל ישורון ישראל סבא. מה הקב"ה כתוב בו (ישעיה ב) ונשגב ה' לבדו. אף יעקב ויותר יעקב לבדו: ר' הונא אמר נדמה לו בדמות רועה. לזה צאן ולזה צאן לזה גמלים ולזה גמלים. א"ל העבר את שלך ואח"כ אני מעביר את שלי. העביר יעקב אבינו שלו. אמר נחזור ונחמי דילמא אנשינן כלום. מן דהזר ויאבק איש עמו. ר' חייא רבה ור' שמעון ב"ר נסבין ויהבין בפרגמטיא בהדין מטכסא. עלון להדא צור ועבדון עבידתהון. מן דנפקין מן פילי אמרי נלך ונתפוס אומנות אבותינו נחזור ונחמי אי אנשינן כלום. הזרון ואשכחון מחיילא דמטקסין. אמרין להון מן הן אית לכון. אמרין מן דיעקב סבא. דכתיב ויותר יעקב לבדו. ורבנן אמרי לארכיליסטים נדמה לו. לזה צאן ולזה צאן לזה גמלים ולזה גמלים. אמר לו העבר את שלי ואני אעביר את שלך. העביר המלאך את של אבינו יעקב כהרף עין. והיה אבינו יעקב מעביר וחוזר ומשכה מעביר וחוזר ומשכה כל הלילה. א"ל פרקמוס (נ"א פרמקוס). א"ר פנחס באותה שעה נטל אבינו יעקב פוקרין ונתן לו בתוך צוארו וא"ל פרקמוס פרקמוס. א"ר הונא בסוף אמר המלאך אני מודיעו עם מי הוא עוסק. מה עשה נתן אצבעו (נ"א צור) בארץ התחילה הארץ תוססת אש. א"ל יעקב מן דא את מדחיל לי אנא כוליה מינה. הה"ד (עובדיה א) והיה בית יעקב אש וגו'. ר' חמא בר חנינא אמר שרו של עשו היה. הוא דהוה א"ל כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלהים ותרצני. משל לאתליטים שהוא עומד ומתגושש עם בנו של מלך. תלה עיניו וראה את המלך עומד על גביו והרפיש עצמו לפניו: הה"ד וירא כי לא יכול לו. א"ר לוי וירא בשכינה: כי לא יכול לו. אמר ר' ברכיה אין אנו יודעים מי נצח אם מלאך אם יעקב. ומן מה דכתיב ויאבק איש עמו הוי מי נתמלא אבק האיש שעמו. א"ר חנינא בר יצחק א"ל הקב"ה הוא בא אליך והמשה קמיעין בידו. זכותו וזכות אביו וזכות אמו וזכות זקנו וזכות זקנתו. מדוד עצמך אם אתה יכול לעמוד אפילו בזכותו. מיד וירא כי לא יכול לו. משל למלך שהיה לו כלב אגריון וארי נמורין והיה המלך נוטל את בנו ומלבבו בארי שאם יבא הכלב להזדווג לו יאמר לו המלך ארי לא היה יכול לעמוד בו ואתה מבקש להזדווג לו. כך שאם יבואו עכו"ם להזדווג לישראל יאמר להם הקב"ה שרכם לא היה יכול לעמוד בו ואתם מבקשים להזדווג לבניו: ויגע בכף ירכו. נגע בצדיקים ובצדיקות בנביאים ובנביאות שהן עתידין לעמוד ממנו ואי זה זה דורו של שמד. ותקע כף ירך יעקב. ר' ברכיה ור' אלעזר. ר"א אמר שייעא. ר"ב בשם ר' אסי אמר סידקה כדג. רב נחמן בר יעקב אמר פירשה ממקומה כדכתיב (יחזקאל כג) ותקע נפשי וגו' כאשר נקעה נפשי. א"ר חנינא בר יצחק כל אותו הלילה היו שניהם פוגעין זה בזה. מגיניה דדין לקבל מגיניה דדין. כיון שעלה עמוד השחר ויאמר שלחני כי עלה השחר:

פרשה עח ויאמר שלחני כי עלה השחר. כתיב (איכה ג) חדשים לבקרים רבה אמונתך. א"ר שמעון בר אבא על שאתה מחדשנו בכל בקר ובקר אנו יודעים שאמונתך רבה להחיות לנו את המתים. א"ר אלכסנדרי ממה שאתה מחדשנו בבוקרן של מלכיות אנו יודעים שאמונתך רבה לגאלנו. ר' חלבו בש"ר שמואל בר נחמן אמר לעולם אין כת של מעלה מקלסת ושונה. אלא בכל יום בורא הקב"ה כת של מלאכים חדשה והן אומרין שירה חדשה לפניו והולכין להם. א"ר ברכיה השבתי את ר' חלבו והא כתיב ויאמר שלחני כי עלה השחר והגיע זמני לומר שירה. א"ל הנוקא סברת למחנקני. אמרית מה הוא דין דכתיב ויאמר שלחני כי עלה השחר. א"ל זה מיכאל וגבריאל שהן שרים של מעלה דכולא מתחלפין ואינון לא מתחלפין.

מתנות כהונה

מלך זה ונותן בלך זה: אין כאל ומי כאל. ופירוש הכתוב אין מי שידמה לאל רק מי הוא זה שידמה לו ישורון וכדמפרש ואזיל: הנאים והמשובחים. הצדיקים הישרים: המר במר. שאמרו חז"ל שאותו עץ שהורהו י"י למשה הרדופני היה: נדמה לו. שרו של עשו ליעקב אבינו: א"ל המלאך ליעקב אבינו: העבר את שלך. כאן שלך ובילקוט גרס העבר שלי ואני אעביר את שלך ולפי זה ישוב כינוי של שלו על לאן המלאך אבל אין נראה דא"כ היאך אמר ויותר יעקב לבדו שלא כל המחנה היה שם בעבר הנחל: נחזור ונחמי כו'. נחזור ונראה האם לא שכחנו כלום: מן דהזר. אחר שחזר: נסבין כו'. נושאין ונותנים בסחורה: מטכסא משי מובחר: עלון כו'. נכנסו לזאת העיר צור ועשו מלאכתן כלומר עוסקין בסחורתן מאחר שיצאו מן השער: מחיילא פירש הערוך מאה של משי: אמרין כו'. הבריות שראו זה אמרו להם מניין לכם חכמה זאת לחזור לאחוריכם אע"פ שלא הרגשתם שום שכחה: שאבן גרסינן. פירוש זקינו: ומשכה ומצא עוד כאן אחרים: פרקמוס פירש רש"י והערוך מכשף בלשון יון: פרמקוס מכשף אתה שכל עוד שאני מעביר אני מוצא יותר: פוקרן בגד רך של צמר: ה"ג רש"י וילקוט ובמדרש הזית פרמקוס לית תרשין מלליתין בלילא: מן דא כו' מזה אתה מייראני אני הכל מזה כלומר מן האש: אתליטים פירש"י והערוך משרת המלך: מתגושש מנענע ומתאבק להשפילו ארצה: והרפיש לשון דריסה כלומר השפיל עצמו לפניו: ויאבק הוא לשון אבק ואמר ויאבק בלשון מתפעל שנתמלא אבק אותו שנתאבק עמו וזהו מפני שיעקב השפילו ארצה: ה"ג וזכות אביו וזכות אמו וזכות זקינו: מדוד לשון שיעור ואומד דעת: אפילו בזכותו. דייק מדכתיב כי לא יכול לו: אגריון פירש הערוך יערי: נמורין פי' הערוך של תרבות: מלבבו משיתו בו ומזרזו להזיק לבו להתאבק עמו: שייעא החליק הבשר מעל העצם: מגיניה וכו'. מגן של זה כנגד הלוחמים: בבוקרן של מלכיות עובדי כוכבים. שלהם בקר ואור ולנו חושך הגלות והקב"ה מחדש אותנו ומצילנו מתחת ידם. או י"ל מן מה שהצלתנו והצלחתנו משלש גליות הראשונים נדע נאמנה שאף מגלות הד' הזה עתיד אתה לגאלינו: והגיע זמני כו'. וכבר נברא מאתמול הרי שאמר שירה ושנה: חנוקא איש התוס ותנוק מבקש אתה להנקני ולקפחני בתשובת הכל. או י"ל הונקא החונק ומקפח הבריות בתשובות הכל כן אתה רוצה לעשות לי: אמרית כו'. אמרתי מה היא זה דכתיב כו': מיכאל כו'. הילקוט הביא המדרש בכתיב באותו

אדריינוס שחיק טמיא שאל את ר' יהושע בן חנניה א"ל אתם אומרים אין כת של מעלה מקלסת ושונה אלא בכל יום ויום הקב"ה בורא כת של מלאכים חדשים והן אומרין שירה לפניו והולכין להן. א"ל הין. א"ל ולאן אינון אזלין. אמר מן הן דאתבריין. א"ל ומן אן הן אתבריין. א"ל מן נהר דינור. א"ל ומה עסקיה דנהר דינור. א"ל כהדין ירדנא דלא פסיק לא בימממא ולא בלילא. א"ל ומן אן הוא אתי. א"ל מן זיעתהון דחייתא דאינון מזיעין מן טעינון כורסייא דקב"ה. א"ל סונקתדרון שלו והא הדין ירדנא מהלך בימממא ולית הוא מהלך בלילא. אמר נטר הוינא בבית פעור כמה דהוה מהלך בימממא מהלך בלילא. ר' מאיר ור' יהודה ור' שמעון. ר"מ אומר מי גדול השומר או הנשמר. מן מה דכתיב (תהלים צא) כי מלאכיו יצוה לך לשמרך הוי הנשמר גדול מן השומר. ר"י אומר מי גדול הנושא או הנישא. מן מה דכתיב (שם) על כפים ישאונך הוי הנישא גדול מן הנושא. ר"ש אמר מן מה דכתיב ויאמר שלחני הוי המשלח גדול מן המשתלח: ויאמר שלחני. שהגיע זמן קילוסי לקלס להקב"ה. א"ל יקלסו חבירך. א"ל איני יכול למחר אני בא לקלס והן אומרין לי כשם שלא קלסת אתמול כך אין אתה מקלס היום. אמר שייצת סייבת לא אשלחך כי אם ברכתני. א"ל אותן המלאכים שבאו אצל אברהם לא פרשו ממנו אלא בברכה. א"ל אותן נשתלחו ע"מ כך אבל אני לא נשתלחתי לכך. א"ל שייצת סייבת לא אשלחך. ר' לוי בשם ר' שמואל בר נחמן אמר א"ל מה"ש ע"י שגלו מסטורין של הקב"ה נדחו ממחיצתן קל"ח שנה. אשמע לך ואדחה ממחיצתי. אמר שייצת סייבת לא אשלחך כ"א ברכתני. א"ר הונא בסוף אמר אני מגלה לו אם אומר לי הקב"ה למה גלית לו אני אומר לפניו רבש"ע בניך גוזרין גזירות ואין אתה מבטל גזירתן ואני הייתי יכול לבטל גזירתם. א"ל עתיד הוא להגלות עליך בבית אל ולהחליף את שמך ואני עומד שם. הה"ד (הושע יב) בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו. עמך אכ"כ אלא ושם ידבר עמנו: ויאמר אליו מה שמך ויאמר יעקב ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך. (ישעיה מד) מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים וגו'. ר' ברכיה בש"ר לוי אמר משהוא מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים אין אנו יודעין שהוא אומר (שם) לירושלם תושב ולערי יהודה תבנינה. אלא מלאך אחד שנגלה על יעקב אבינו הה"ד ויאמר אליו מה שמך וגו' לא יעקב וגו'. ועצת מלאכיו ישלים. שנגלה הקב"ה על יעקב אבינו בשביל לקיים גזירתו של אותו מלאך שאמר לו לא יעקב. ואף הקב"ה א"ל כן. הה"ד ויאמר לו אלהים שמך יעקב וגו' לא יעקב יאמר. בר קפרא אמר כל מי שהוא קורא לאברהם אברם עובר בעשה. א"ר לוי בעשה ולא תעשה. ולא יקרא עוד וגו' בלא תעשה. והיה שמך אברהם בעשה. והרי אנשי כנסת הגדולה קראו אותו אברם דכתיב (נחמיה ט) אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם וגו'. סיפור הוא מספר ואומר שעד שהוא אברם בחרת בו. דכוותה הקורא לשרה שרי עובר בעשה אלא שנצטווה עליה. דכוותה הקורא לישראל יעקב עובר בעשה. תני לא שיעקר שם יעקב אלא כי אם ישראל יהיה שמך ישראל יהיה עיקר ויעקב טפילה. ר' זכריה משם ר' אחא מכ"מ יעקב שמך אלא כי אם ישראל יהיה שמך. ויעקב עיקר וישראל מוסיף עליו: כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל. נתגוששת עם העליונים ויכולת להם ועם התחתונים ויכולת להם. עם העליונים זה המלאך · ר' חמא בר חנינא אמר שרו של עשו היה · הוא דהוא א"ל כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלהים. מה פני אלהים דין אף פניך דין. מה פני אלהים (שמות כג) ולא יראו פני ריקם אף את לא יראו פני ריקם. עם התחתונים ויכולת להם זה עשו ואלופיו. ד"א כי שרית עם אלהים את הוא שאיקונין שלך חקוקה למעלה: וישאל יעקב ויאמר הגידה נא שמך. רב אמר בשם ר' יוסי בר דוסתאי כתוב אחד אומר (תהלים קמז) מונה מספר לכוכבים וגו' שמות יקרא. וכתוב אחד אומר (ישעיה מ) המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא. אלא מלמד שיש שם שינוי לא כשם שנקרא עכשיו כך הוא נקרא לאחר זמן. שנא' (שופטים יג) ויאמר לו מלאך ה' למה זה תשאל לשמי והוא פלאי איני יודע איזה שם אני מתחלף: ויזרח לו השמש וגו'. א"ר ברכיה ולמי לא זרחה השמש אלא לו לרפואתו אבל לאחרים אורה. ר' הונא

מתנות כהונה

שאותו שר מיכאל היה ובא נבראות לו שלא יתיירא מעשו מק"ו : שחיק טמיא. ישחקו ויטחנו עצמותיו כלומר ימח שמו : ה"ג ולאן כו'. פירוש ולהיכן הם הולכים : אלא מן היכן כו'. מהיכן שהם נבראים הם חוזרים ללכת אמר ליה ומהיכן הם נבראים : כהדין ירדנא כו'. כירדן הזה שאינו פוסק מלכת יום ולילה : מן אן כו'. ומהיכן הוא בא אותו נהר דינור אמר ליה מזיעה של חיות הקודש מפני שהם נושאים כסא הכבוד : ה"ג סינקתדרון יועץ המלך יושב אצלו על כסא : נטר הוינא כו'. שומר ומצפה הייתי וראיתי בשם כו': מי גדול כו' שצדיק יסוד עולם הוא וכל העולם אף המלאכים לא נבראו אלא ללוות לו : שייצית כילית סיימת דבכך כלומר חדל מלדבר עוד כי לא אשלחך ויכל תרגום אונקלוס ושיצי : סייבת כמו סייפת כלומר סיימת וה"ג בילקוט סייפת אבל רש"י ז"ל גורס סייבת ופירוש מבל הוא שאומרין לפועל גמ ר מלאכתך וקח שכרך כלומר כשתברכני אשלחך : מלאכי השרת שאמרו ללוט כי משחיתים אנחנו וע"ל פרש' כ"ה : מסטורי סודות : אשמע לך וכו'. כי לא יברכני כי אם במה שנגלה לפניו מאחורי הפרגוד : אין אנו יודעין. ומה ראייה היא זו לפסוק של אחריו שנא' האומר לירושלים תושב וגו'. רך יש לפרש הגיר' אבל לקמן פרשה פ"ב הגירסא נשתנה וכן הוא בילקוט ישעיה ובערוך ובילקוט ישעיה גרס אנו יודעין : ה"ג ואף הקב"ה אמר לו כן הה"ד ויאמר אל' יש שמך יעקב וגו' : לא יעקב וגו'. ירושלים שכל נביאים מתנבאים עליה עאכ"ו שיקיים דברי נביאיו ועיין לקמן פרשה פ"ב ובילקוט ישעיה : ה"ג אלא הוא נצטווה עליה ועיין לעיל פרשה מ"ו : נתגוששת ענין התאבקות ונצחון : אף אתה דין. פירש"י שאתה דן אותי וכדלעיל ריש פ' ע"ג וף מ"ט : שאיקונין שלך. צורת פניך הקוקה למעלה וזהו שרית עם אלהים : שינוי כמו שפירש"י בחומש שלפי ענין שליחותו

הם

בשם ר' אחא אמר כך היתה השמש מרפא ביעקב אבינו ומלהטת בעשו ובאלופיו . א"ל הקב"ה את סימן לבניך . מה את השמש מרפא בך ומלהטת בעשו ובאלופיו . כך בניך תהא השמש מרפא בהן ומלהטת בעכו"ם . מרפא בהן (מלאכי ג) וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה . מלהטת בעכו"ם (שם) הנה היום בא בוער כתנור וגו' . והוא צולע על ירכו ריב"ל הוה סליק לרומי וכיון דאתא לעכו נפק ר' חנינא לקדמותיה אשכחיה מטלע על ירכיה . א"ל אח דמי לסבך והוא צולע על ירכו : על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה . א"ר חנינא למה נקרא שמו גיד הנשה שנשה ממקומו . ר' הונא אמר האי פקוקלתא דגידא שרי ישראל קדושים אסרו אותה עליהם . ר' יהודה ור' יוסי . ר"י אמר באחת מהן נגע ואחת מהן נאסרה . ר' יוסי אומר באחת מהן נגע ושתיהן נאסרו . אית תנא תני הדעת מכרעת שהוא של ימין כדברי ר' יהודה . ואית תנא תני הדעת מכרעת שהוא של שמאל כר' יוסי . מ"ד הדעת נוטה שהוא של ימין ויגע בכף ירכו . ומ"ד הדעת מכרעת שהוא של שמאל שנאמר כי נגע בכף ירך יעקב : וישא יעקב את עיניו וירא וגו' . א"ר לוי ארי כעס על הבהמה ועל החיה . אמרין מאן אזיל ומפייס יתיה . א"ל הדין תעלה אתון להכא דאנא ידע תלת מאה מתלין ואנא מפייס יתיה . אמרין ליה אגומין . תהלך ציבחר וקם ליה . אמרו ליה מה דין . א"ל אנשית מאה . אמרו ליה אית במאתן ברכאן . הלך ציבחר וקם ליה . אמרו ליה מה דין . א"ל אנשית אף מאה . אמרו ליה אף במאה ברכאן . וכיון דמטא תמן אמר אנשית כולהון אלא כל חד וחד יפייס על נפשיה . כך יעקב אבינו . ר' יהודה בר סימון אמר יש בי כח לערוך תפלה . ר' לוי אמר יש בי כח לערוך מלחמה . וכיון דמטא ויחץ את הילדים וגו' אמר כל איניש ואיניש דכוותא תקום ליה : וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונה . הדא אמרה אחרון אחרון חביב . והוא עבר לפניהם . וזה"ד (תהלים קג) כרחם אב על בנים . תני ר' חייא כרחמן שבאבות ואי זה הוא רחמן שבאבות ר' יהודה אמר זה אברהם אמר אברהם (בראשית יח) חלילה לך מעשות כדבר הזה . ר' לוי אמר יעקב והוא עבר לפניהם אמר טב דיגע בי ולא בהון . וישתחו ארצה שבע פעמים . למה שבע על שם (משלי כד) כי שבע יפול צדיק וקם . ד"א למה שבע א"ל הוי רואה את עצמך כאילו את נתון לפנים משבעה קינקלין ויושב ודן ואני נדון לפניך ואת מתמלא עלי רחמים . א"ר חנינא בר יצחק לא זז משתטח והולך משתטח והולך . עד שהכניס מדה"ד למדה"ר : וירץ עשו לקראתו וישקהו . נקוד עליו א"ר שמעון בן אלעזר בכ"מ שאתה מוצא הכתב רבה על הנקודה אתה דורש את הכתב . הנקודה רבה על הכתב אתה דורש את הנקודה . כאן לא כתב רבה על הנקודה ולא נקודה רבה על הכתב אלא מלמד שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו . א"ל ר' ינאי אם כן למה נקוד עליו . אלא מלמד שלא בא לנשקו אלא לנשכו ונעשה צוארו של יעקב אבינו של שיש וקהו שיניו של אותו רשע . ומה ת"ל ויבכו . אלא זה בוכה על צוארו וזה בוכה על שיניו . ר' אבהו בש"ר יוחנן מייתי לה מן הכא (שיר ז) צוארך כמגדל השן וגו' . וישא עיניו א"ר בנימין בר לוי לפי ששמענו הנינה בי"א שבטים ולא שמענו בשבט בנימין. והיכן שמענו להלן (בראשית מג) ויאמר אלהים יחנך בני : ותגשן השפחות הנה וילדיהן ותשתחוין ותגש גם לאה וילדיה וגו' ביוסף כתיב ואחר נגש יוסף ורחל וישתחוו . אלא אמר יוסף הרשע הזה עינו רמה שלא יתלה עיניו ויביט את אמי . וגבההו קומתו וכסה אותה . הוא דכתיב ביה (בראשית מט) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין . בן פורת רביית עלי עין . בין פורת רביית יוסף . בן פורת עלי עין בין פורת רביית יוסף ר' ברכיה בשם ר"ס אמר עלי לפרוע לך מן אותה העין : ויאמר מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי וגו' . כל אותה הלילה נעשו מה"ש כתות כתות והבורות חבורות והיו פוגעין באילין דעשו והוון אמרין להון מן דמאן אתון . והן אומרין מן דעשו . והן אומרין הכו הכו יהבון להון . מן דבר בריה דאברהם . והן אומרין יהבון להון . מן דבריה דיצחק והן אומרין יהבון להון . כיון דהוו אמרי מן דאחוי דיעקב אנן . הוון אמרין שבקון להון מן דידן אינון . בצפרא

מתנות כהונה

הם נקראים : מטלע צולע : פקוקלתא פי' הערוך הן הקנוקנות שהוזכרו בגמרא ורש"י פי' שומן שבין הפקוקלות וכן הוא בפ' גיד הנשה : של שמאל. הר' יוסי ל"ל אף של שמאל ולא פליג אדרבי יהודה דאסר של ימין והכי איתא בפרק גיד הנשה סתם מתניתין דאסר בשניהם כר' יוסי ואיתא התם בגמרא מתניתין דלא כר' יהודה דלא אסר אלא ירך הימין אבל אי לאו דמיכתפינא אמינא דהאי כר' יוסי טעות סופר הוא ותרווייהו הני תנאי פליגי אליבא דר' יהודה וכן מצאתי בפירש"י ז"ל דל"ג ליה : ירכו משמע המזומנת והמיומנת לו: מאן אזיל כו' מי ילך ויפייס אותו : אמר להם השועל שזה בואי עמי לשם ואני אפייס אותו כי אדע ג' משלים ובהם אני מפייס אותו : אגומין פירש"י וכן היה בלשון יון והערוך פי' לכי לך : ציבחר מעט : אנשית שכחתי : אית במאתן כו'. יש עוד במאתים די ברכה ופיוס : יש בי כח כו'. כך אמר יעקב לבניו : דכוותא כלומר כפני עצמי : שב דיגע כו'. טוב הוא שיגע ויפגע בי ולא בהם : קינקלין פירש"י והערוך הדרים ור"ל כמלך היושב לפנים חדר בחדר : אם כן למה נקוד עליו . שודאי נדע שנשקו בכל לב אלא לומר לקרוא וישכהו . וזה בוכה על שיניו . ששיניו נעשו כשעוה כדאית' במדרש חזית בפסוק צוארך כמגדל השן וכן פירש"י : בן פורת יוסף וגו'. בן פורת רביית יוסף בן פורת עלי עין בין פורת רביית יוסף עלי עין ר' ברכיה וגו' ודרש בן פורת כמו פרות ככתיבתו : בין פרות כו'. מבין הפרות נתגדל יוסף ע"י חלומו של פרעה ואח"כ דרש בן פורה כקריאתו לשון פריה ורביה שנתגדל ונשתרבב על עינו של עשו : לפרוע לך שברכו מדה כנגד מדה שלא ישלוט בו עין הרע והוא עולה ושולט על העין ולא העין עליו : באילין דעשו כו'. היילותיו של עשו והיו אומרים להם משל מי אתם והם אומרים משל עשו וכו': אומרי' המלאכי' להיילותיה' הכו אותם והכו אותם: ה"ג הבו הכו יהבון להון כו'. פי' היו נותנים להם מכות וכן פירש"י : יהבון כו'. הבו להם מכות : כיון דהוו כו' שהיו אומרים משל אחיו של יעקב אנחנו

היו

א"ל מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי וגו'. א"ל אמרון לך כלום . א"ל מיכתת אנא גביהון . ויאמר למצא חן וגו'. ויאמר עשו יש לי רב מכות אחי יהי לך וגו' . ד"א ויאמר עשו יש לי רב וגו'. א"ר אייבו לפי שהיו הברכות מפוקפקות בידו והיכן נתאוששו לו כאן מן דא ל אחי יהי לך אשר לך. א"ר אלעזר אין קיום הגט אלא בחותמיו . שלא תאמר שאילולא שרימה יעקב אבינו את אביו לא נטל הברכות . ת"ל אחי יהי לך אשר לך : ויאמר יעקב אל נא אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על כן וגו' כראות פני אלהים. מה פני אלהים דין אף פניך דין . מה פני אלהים ולא יראו פני ריקם אף את ולא יראו פניך ריקם . קח נא את ברכתי אשר הובאת לך . א"ל כמה יגיעות יגעתי עד שבאת לידי אבל אתה מאליה היא באה אצלך . אשר הבאתי אכ"כ אלא אשר הובאת מאליה באה לידך . ויפצר בו ויקח . מיתהמי הזר וידיה פשוטה . ר' יהודה ב"ר סימון אמר (תהלים סח) מתרפס ברצי כסף . מתיר את הפס ומתרצה בכסף . ר"ל סליק למשאל בשלמיה דרבינו . א"ל צלי עלי דהדא מלכותא בישא סגין . א"ל לא תסב מן בר אנש כלום ולית את יהיב כלום . מן דיתיב גביה אתא הדא איתתא טעינא ליה חדא דיסקרין והדא סכין בגווה קם נסב סכינא והדר לה דיסקרא . אתא חד בלדר מן מלכותא והמא יתה וחמדה ונסבה . בפתי רמשא סליק ר"ל למישאל בשלמיה דרבינו והמא יתיה שחיק . א"ל למה את שחיק . א"ל ההיא סכינא דהמיתא יתה . אתא חד בלדר מן מלכותא המא יתה וחמדה ונסבה א"ל לא כן אמרית לך לא תיסב מן בר נש כלום ולית את יהיב כלום : הד עמא דארעא א"ל לר' הושעיא אין אמרית לך הדא מילתא טבא את אמרת בציבורא מן שמי . א"ל מה היא . א"ל כל אותן הדורונות שנתן יעקב אבינו לעשו עתידין עכו"ם להחזירן למלך המשיח לע"ל . מ"ט (תה עב) מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו . יביאו אכ"כ אלא ישיבו . א"ל הייך מלה טבא אמרת ומן שמך אנא אומר לה : ויאמר אליו אדוני יודע כי הילדים רכים וגו' . זה משה ואהרן . והצאן והבקר עלות עלי אלו ישראל שנאמר (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם . ר' הונא בש"ר אחא אמר אילולא רחמיו של הקב"ה ודפקום יום אחד כבר מתו כל הצאן בימי אדריינוס . ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר אדוני יודע כי הילדים רכים זה דוד ושלמה . והצאן והבקר עלות עלי אלו ישראל שנא' ואתן צאני וגו'. ר' הונא בשם ר' אחא אמר אילולא רחמיו של הקב"ה כבר מתו כל הצאן בימי המן . יעבור נא אדוני לפני עבדו . א"ל מבקש את שנהא שותף עמך בעולמך . א"ל יעבור נא אדוני לפני עבדו . אמר לו ואין אתה מתיירא מדוכסי ומן אפרכוי ומן אסטרטילי (אסטרלטי) . א"ל ואני אתנהלה לאטי להוני אני מהלך כמה דתימא (ישעיה ח) את מי השילוח ההולכים לאט . ד"א בפנים כרוכות אני מהלך כמה דתימא (ש"א כח) הנה היא לוטה בשמלה : עד אשר אבא אל אדוני שעירה . א"ר אבהו חזרנו על כל המקרא ולא מצאנו שהלך יעקב אבינו אצל עשו להר שעיר מימיו אפשר יעקב אמתי היה ומרמה בו . אלא אימתי הוא בא אצלו לע"ל . הה"ד (עובדיה א) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו וגו' . ויאמר לו עשו אציגה נא עמך וגו'. בקש ללוותו ולא קבל עליו . רבינו כד הוה סליק למלכותא הוה מסתכל בהדא פרשתא ולא הוה נסיב ארמאה עמיה . חד זמן לא אסתכל בה ונסב עמיה רומאין ולא הגיע לעכו עד שמכר הסוס שלו : וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה . וד' מאות איש שהיו עמו היכן הם . נשמטו כל או"א והלך לדרכו אמרו שלא נבוה בגהלתו של יעקב . אימתי פרע להם הקב"ה להלן (ש"א ל) ולא נמלט מהם איש כי אם ד' מאות איש נער אשר רכבו על הגמלים וינוסו : ויעקב נסע סכתה . כמה שנים עשה יעקב אבינו בסוכות . ר"א אומר י"ח הודש . סוכות ובית וסוכות . ובבית אל ששה חדשים . ר' ברכיה בש"ר לוי אמר כל אותן הדשים שעשה בבית אל היה מכבד את עשו באותו דורון . ר' אבין בשם ר' חוניא אמר ט' שנים היה מכבד את עשו באותו דורון . ר' פנחס בש"ר אבא כל אותן השנים שעשה יעקב אבינו בבית אל לא נמנע מלנסך נסכים א"ר הנין כל מי שהוא יודע כמה נסוכים נסך יעקב אבינו בבית אל יודע לחשב את מי טבריא :

מתנות כהונה

היו מלאכי השרת אומרים הניחו להם מעלנו הם : מיכתת כו'. מ'כה אנכי אותם : מפוקפקות שעדיין לא הודה עליהם עשו בנפש חפצה : נתאוששו נתחזקו על קיומן : מאליה כו'. ובצירוף היגיעה שהגיעני בה הרי הוא מתנה חשובה ואל תקטן זאת בעיניך : מתחמי כו'. היה נראה כמו שאינו רוצה לקבל וידיו פשוטות לקבל : מתיר כו' : מתיר קשרי אצבעותיו : פושט ידו להתרצות בכסף . וכן הוא בילקוט תלים שפושטין היד להתרצות בכסף ודרש מתרפס . נוטריקון מתיר הפס : הפס . פיסת ידו : צלי עלי כו'. התפלל עלי שגזירת המלכות רעה היא מאוד ומצערין אותי אמר ליה לא תקח משום אדם שום מתנה ואין אתה צריך ליתן כלום למלכות משהיה יושב אצלו באת אשה אחת ונושאה מתנה קערה אחת וסכין מונח בתוכה והיה נוטל את הסכין והחזיר לה הקערה : דיסקרין פירש הערוך קערה : בלדר מושל מחצר המלך : וחמא כו'. וראה אותו סכין וחמדה ולקחה : בפתי כו'. לפנות הערב חזר ר"ל והלך לשאול בשלומו של רבינו וראה אותו שוחק : דחמיתא כו'. שראה אותו אצלי היום : עמא דארעא גרסי'. פי' עם הארץ : ה"ג מלתא טבא את אמרת כו'. תאמר. את אמרת אותו משמי בצבורא : זה משה ואהרן . מצינו במשה ותראהו את הילד וממנו נלמד לא כן יגיד עליו ריעו : דוד ושלמה . גבי שלמה כתיב טוב ילד מסכן וגבי דוד נמי כתיב בן מי זה העלם וכן פירש"י : להוני פירש"י והערוך בנחת : ולא הוה נסיב כו'. לא היה לוקח ארמאי עמו ללוות מבית המלך : עד שמכר כו' פירש"י לשהדין בדמים עיין ברמב"ן : מי טבריא . כלומר כשם שאי אפשר לשער מי טבריא כך א"א לידע מספר נסכיו: כל אותן השנים כו'. לפי גירסת הספר צ"ל חדשים אבל בילקוט לא גרס

פרשה עט ויבא יעקב שלם . (איוב ה) בשש צרות יצילך ובשבע לא יגע בך רע . אין שית אינון אנא קאים בהון . ואין שבע אינון אנא קאים בהון . (שם) ברעב פדך ממות . כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ . (שם) ובמלחמה מידי חרב . יש לאל ידי לעשות עמכם רע . (שם) בשוט לשון תחבא . א"ר אחא קשה לשון הרע שמי שבראו עשה לו מקום שיטמן בתוכו . (שם) ולא תירא משד כי יבא . זה עשו ואלופיו . (שם) לשד ולכפן תשחק . זה לבן שבא כפון על ממונו לשודדו . (שם) כי עם אבני השדה בריתך וגו' . ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו (שם) וידעת כי שלום אהלך . מעשה ראובן ובלהה מעשה יהודה ותמר . (שם) ופקדת נוך ולא תחטא . יעקב אבינו בן פ"ד שנה היה ולא ראה טפת קרי מימיו . (שם) וידעת כי רב זרעך וצאצאיך כעשב השדה . א"ר יודן לא נפטר יעקב אבינו מן העולם עד שראה ששים רבוא מבני בניו . (שם) תבא בכלח אלי קבר כעלות גדיש בעתו . ר' יצחק ורבנן . ר"י אמר תבא לה אלי קבר . ורבנן אמרי תבא בכולא אלי קבר מלא שאינו חסר כלום . שנאמר ויבא יעקב שלם : ויבא יעקב שלם . (תהלים קכט) שיר המעלות רבת צררוני מנעורי יאמר נא ישראל . א"ל הקב"ה ויכלו לך . א"ל גם לא יכלו לי ויבא יעקב שלם . (שם לד) רבות רעות צדיק וגו' . רבות רעות זה עשו ואלופיו . צדיק זה יעקב . ומכולם יצילנו ה' ויבא יעקב שלם . (שם קכא) ה' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם . ישמר צאתך ויצא יעקב . ובואך ויבא יעקב שלם : ר' חייא בר אבא פתח (איוב ח) אם זך וישר אתה וגו' ושלם נות צדקך . אם זך וישר אתה היית אכ"כ אלא אתה . הא לשעבר לא היה צדיק . כי עתה יעיר עליך עתיד הקב"ה להתעורר עליך ולשלם לך כל צדקות שעשית ולפי שכתוב (בראשית כה) ויעקב איש תם יושב אהלים לפיכך ויבא יעקב שלם . ר' ברכיה פתח (איוב כב) ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור . ותגזר אומר ויקם לך זה יעקב . ועל דרכיך נגה אור על שני דרכיך נגה אור . לפי שכתוב (בראשית כח) אם יהיה אלהים עמדי וגו' (שם) והנה אנכי עמך ושמרתיך ושבתי בשלום אל בית אבי וכתיב ויבא יעקב שלם : ויבא יעקב שלם כתיב (תהלים קכו) הזורעים בדמעה ברנה יקצרו הזורעים בדמעה זה יעקב אבינו שזרע את הברכו' בדמעה (בראשית כז) אולי ימושני אבי ברנה יקצרו (שם) ויתן לך האלהים מטל השמי' ומשמני הארץ . הלוך ילך ובכה (בראשית כז) וישא את קולו ויבך . נשא משך הזרע נמשך למקום שעתיד להזרע משם . דכתיב (שם כח) וקח לך משם אשה (שם) וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם אל לבן בן בתואל . בא יבא ברנה נשא אלמתיו . אתי טעין עולימין ועולימיתא . ויבא יעקב שלם . שלם בגופו . לפי שכתוב (שם לב) והוא צולע על ירכו ברם הכא שלם בגופו . שלם בבניו לפי שכתוב בו (שם) אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה ברם הכא שלם בבניו . שלם בממונו אף על גב דא"ר אבון בש"ר אחא ט' שנה היה מכבד יעקב אבינו את עשו באותו הדורון ברם הכא שלם בממונו . ר' יוחנן אמר שלם בתלמודו . אבל יוסף שכח שנא' (שם מא) כי נשני אלהים את כל עמלי ולהלן הוא אומר (משלי טז) נפש עמל עמלה לו : ויחן את פני העיר . הנן את הפנים שבעיר התחיל משלח להם דורונות . ד"א ויחן את פני העיר התחיל מעמיד הטליסין ומוכר בזול . הדא אמרה שאדם צריך להחזיק טובה למקום שיש לו הנאה ממנו . רשב"י ור' אלעזר בריה הוו טמירין במערתא י' שנה ביומא דשמדא . והיו אוכלים חרובין של גרודא עד שהעלה גופן חלודה . לסוף י"ג שנין נפק יתיב על תרע מערתא חמא חד צייד קאים וצייד צפורין . וכד הוה שמע ר' שמעון ברת קלא אמרה מן שמיא דימוס . פסגא . וכד הוה שמע ברת קלא אמרה ספקולא . הות מתצדא ונלכדה . אמר ציפור מבלעדי שמיא לא מתצדא עאכ"ו נפש דבר נש . נפק ואשכח מיליא משדכן ונתבטלה הגזירה . אתון ואסחון בהדא בי בני דבית מוקד דטבריא . א"ל בריה כל הדא טבתא עבדת לן טבריא ולית אנן מדכן יתה מן קטוליא . אמר צריכין אנו לעשות טובה כדרך

מתנות כהונה

גרס לעיל ובבית אל עשה ששה חדשים : אין שית כו'. אם יש כמה אני אוכל לעמוד בהם : כפין רעב כמו שדרשו על וירץ לקראתו שסבור ממון הוא טעון או על רדפי אחריו אמרו כן שנא' לולי אלהי אבי וגו' כי עתה ריקם שלחתני : מעשה ראובן . שלא היה בו ממשות של עון : מעשה יהודה ותמר . למלוה ולפליטה גדולה היתה : לא ראה טפת קרי . שאמר ראובן אתה ראשית אוני : ששים ריבוא . שנא' כי רב ונאמר וירבו ויעצמו והתם ששים רבוא היו והכי מוכח מגירסת הילקוט : תבא לה בכלה . דרש נוטריקון תבא בך ליהות וה"ג רש"י וילקוט בהדיא תבא בך לה : בכולא קרי ביה בכלח בחלוף הא' בהל"ף כמשפט אותיות אח"ע : ויכל לך . דרך השאלה ותמיה : לא היה צדיק . אי ב אבל יעקב איש תם מנעוריו כדמפרש ואזיל : שני דרכיך . דרכיך תרתי משמע מדלא כתיב דרכך ושני הדרכים הם אחד בלכתו ואחד בשובו כדמפרש ואזיל : שנמשך ע"י קבלת הברכות בברחו מפני עשו : עולמין ועולימתא . נערים ונערות ודרש אלומותיו כחילוף עי"ן בהל"ף : נפש עמלה . בעמל התורה קמיירי קרא . הטליסין הגיות היטלים כמו אטלים : הוו טמירין כו' . היו נחבאים שמה מפני המלכות כדאיתא במד' אסתר בפסוק גם ושתי : גרדא פי' בערוך יבשים כלומר גרועים וכן פירש"י : נפק כו'. ר"ש יצא לו על הפתח המערה ראה צייד עופות אחד שעמד וצד עופות וכשהיה ר"ש שמע בת קול אומרת מן השמים דימוס פירש"י והערוך רחמים והצלה פסקה היה אותו עוף ניצול וברח וכשהיה שומע שבת קול אומרת ספקולא והוא לשון מיתה ועונש היה אותו עוף ניצוד ונלכד בפח הצייד ובמדרש קהלת ואסתר הגי' נהפכת אבל בירושלמי בפ"ט דמס' שביעית גרס בהדיא בת קול אמרה דימוס ואשתזיב וכן בב' כשא פ"ז כ וכה דספקולא הוא עונש מיתה אמר ר"ש צפור אי ו ניצוד בלעדי גזירה מן השמים : עאכ"ו נפש בן אדם לפיכך אלך לי אל מקומי ואם אינו נגזר מן השמים לא אמות ואם נגזר הם ושלום לא יועיל בריחתי : נפק כו'. יצא ומצא שדברי הגזירה היו שקטים: אתון כו'. באו ר"ש ובנו והרחיצו עצמן בבית המרחץ של בית מוקד שבטבריא פי' במי חמין של טבריא א"ל בנו לר"ש כל אלו הטובות עשתה לנו עיר טבריא ואין אנו מטהרין השווקים מן המתים ופירש"י שלא להטרית הכהנים להקיף ובפ' במה מדליקין איתא לכהנים עובר' בסיגנוי

שהיו אבותינו עושין היו עושין איטליסין ומוכרין בזול. אמר צריכין אנן לדכיא טבריא. מה עבד נסב תרמוסא והוה מקצץ תרמוסא ושדי קצוצותיה ומקלק בשוק. וכל אתרא דהוה קטילא סליק ואינון מפקין ונפקין. וכ"מ שלא היתה שמה טומאה תרמוסא עומדת. והוא מציין אי זה מקום טומאה ומקום טהרה עד זמן דרכי יתה מן קטיליא. חמתיה הד כותי עם דארעא אמר לית אנא אזיל ומדחיך בההדין סבא דיהודאי. אית דאמרי מן הדין שוקא דגרגינא ואית דאמרי מן הדין שוקא דסקאי נסב קטיל וטמריה בשוקא דהוה מדכי. בצפרא אזל א"ל אמריתון דדכי בן יוחאי טבריא אתון חמון הדין קטילא (נ"א אזל לגביה) א"ל לא דכיתא שוק פלן. א"ל הין. א"ל ואין אפיקית לך מיתין מן בתרך. א"ל גוד חמי ליה) צפה ר' שמעון בן יוחאי ברוה"ק שהוא נתנו שם. אמר גוזר אני על העליון שירד ועל התחתון שיעלה והוה כן. וסליק ושבת בביתיה ועבר בהדין מגדלא דצבעיא שמע קלא דנקאי ספרא אמר לא אמריתון דדכי בר יוחאי לטבריא אמרון אשכחון הד קטילא. אמר יבא עלי אם אין בידי הלכות כשער ראשי על טבריא שהיא טהורה חוץ מזה ומזה. ואתה לא היית במנין עמנו שנטהרה. פרצת גדירן של חכמים עליך נאמר (קהלת י) ופורץ גדר ישכנו נחש. מיד נעשה גל של עצמות. עבר בהדא בקעתא דבית נטופה חמא חד בר נש קאים ומלקט ספיחי שביעית. א"ל ולא ספיחי שביעית הן. א"ל ולא אתה הוא שהתרת. לא כך תנינן ר"ש אומר כל הספיחין מותרין חוץ מספיחי הכרוב שאין כיוצא בהם בירקות שדה. א"ל והלא חבירי חולקים עלי פרצת גדירן של חכמים ופורץ גדר ישכנו נחש. וכן הות ליה: ד"א ויחן את פני העיר. נכנס בע"ש עם דמדומי חמה מבעוד יום וקבע תחומין מבעוד יום. הדא אמרה ששימר יעקב את השבת קודם שניתן. ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלה וגו' במאה קשיטה. אמר ר' יודן ב"ר סימון זה אחד מג' מקומות שאין אוה"ע יכולין להונות את ישראל לומר גזולים הן בידכם. ואלו הן מערת המכפלה. וביהמ"ק. וקבורתו של יוסף. מערת המכפלה דכתיב (בראשית כג) וישמע אברהם אל עפרון וישקל אברהם לעפרון. בהמ"ק דכתיב (דה"א כא) ויתן דוד לארנון במקום וגו' וקבורתו של יוסף ויקן את חלקת השדה. יעקב קנה שכם: רבי חייא רבה ור' שמעון ב"ר ור' שמעון בר חלפתא שכחו מילין מן התרגום ואתון להדא תגרא דערביא למלפיניה מן תמן. שמעין קליה דאמר להבריה תלי הדין יהבא עלי. שמעון מנה יהבא משוי שנא' (תהלים נה) השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך. ועוד שמעון קליה דערבי דאמר להבריה מה את מכסה בי והיה רוצה לומר מה את מעסה בי דכתיב (מלאכי ג) ועסותם רשעים כי יהיו אפר. ועוד שמעון שאמרה איתתא לחברתא אתון סחיא והיא השיבה ואני שכולה וגלמודה. גלמודא אנא נדה. שוב שמע איתתא אחרת אומרת אשאיל לי מבנייך ואמרה שאילי לי מטאטיך שנא' (ישעיה יד) וטאטאתיה במטאטא השמד נאם ה' צבאות. אתון מעוררה ללויתך (איוב ג) העתידים עורר לויתן. השאילי לי בסיתתיך אפיק הדא כסיתא למרעיא: במאה קשיטה. א"ר אבא ב"כ בק' אונקיות בק' טלאים בק' סלעים. א"ר סימון קו"ף קמיליא סמ"ך סלעים טי"ת טריו"ן. יו"ד ה"א מה

מתנות כהונה

בסיגנון אחר: שהיו עושין איטליסין. כך דרשו חז"ל בפרק במה מדליקין מויחן פני העיר וכן הוא לקמן במד' קהלת בפס' חופר גומץ ובפרק במה מדליקין פירש"י שנראה לו דדייק מויחן לשון תקנה: אטלסין חנויות: תורמוסא לפי שנודע לו שחוק טבריה היה בחזקת טהרה בימים קדמונים ע"י עדות שקיבל בן זכאי גם תורמוסי תרומה כדאיתא בפ' במה מדליקין: שדי קצותיה גרסינן. פירוש והשליך הקצוצות ובמד' חזית לא גרס ליה: ומקלק והשליך: וכל אתרא כו'. וכל מקום שהי' שם מת קבור היה עולה וזה היה ע"י לחש שהיה לוחש ר"ש על התורמסין וכן פירש"י כאן ובפ' במה מדליקין: ה"ג בילקוט ואינון מפקין ונפקין. פי' וגם היו מוליאין אותו לקוברו בחוץ לעיר ורש"י גרס מדדין ומפקין ופי' נושאין ומוליאין: עומדת במקומו ולא היה מת עולה תחתיו: עד זמן כו'. כלומר לא זז מלעשות ככה עד שטהרו מכל וכל: חמתיה כו'. ראה אותו כותי אחד עם הארץ אמר וכי לא אלך לשחוק וללעוג בזה זקן היהודים: ומדחיך מלעיג לשון חוכא ואטלולא: אית דאמרי כו'. יש אומרים שנטל מת אחד משוק גרגינא שמוכרין שם עקלים לבית הבד או הוא מין עשב ויש אומרים שמוכרין שם שקים וקבר והחביא אותו בשוק של טבריה שהיה ר"ש מטהרו ולבוקר הלך ואמר להם אל העם היהודים לא אמרתם שטיהר ר"ש מקום טבריא: ה"ג רש"י ז"ל אתון חמי הדין כו'. פירוש לשון בואו וראו מת הזה: לגביה אצל ר"ש וא"ל לא טיהרת השוק פלוני ועל אותו שוק שטמן בו אותו מת אמר כן: ואין אפיקת. ואם שאוציא לך מתים מאחריך מה תאמר: גוד לשון משיכה והוצאה כלו' הוצא המת כאשר אמרת: חמי ליה. כראה אותו כותי לר"ש ואת הקבר: העליון אותו כותי: התחתון המת שטמן: וסליק ר"ש עלה והיה עושה שבת בביתו והיה עובר לפני מגדל צבעים והיה שמע קול איש דנקאי כפרא שאמר לבריות לא אמרתם שטיהר ר"ש את טבריה והלא אמרו שמצאו הרי מת אחד אמר ר"ש יבא עלי כך וכך אם לא כו': חוץ מזה כו'. חוץ ממקום זה וזה ועל אותן מקומות היית עמנו במנין שנטהרו: בהדא בקעתא בבקעה זו של מקום בית נטופה וראה בן אדם עומד ולוקט ספיחי שביעית: חבירי חכמים פליגי התם עליה ואוסרין: וכן הוות ליה. כן היה לו שנשכו נחש: בערב שבת כו'. ויחן. דייק לשון מנוחה של שבת: ה"ג רש"י יעקב קנאו בשכם ועצמו' יוסף נקברו בשכם כמו שנ' ואת עצמות יוסף קברו בשכם: שכחון כו'. שכחו את בות מן התרגום ולא ידעו מה כמה: ואתון כו'. ובאו לסוחר ערבי ללמוד אותם משם שמעו קולו שאמר להבירו הרם זה יהבה עלי והבינו משם שיהבה הוא משוי: שנא' כו'. כלומר זהו שנא' ה' לך על ה' יהבך לא היו יודעין מקודם מהו ועכשיו הבינו שהוא משוי והכי איתא בהדיא בפ"ק דמסכת ר"ה: מעשה לשון דריכה ורמיסה וכן פי' הרד"ק בספר מלאכי וגם למדו פירושו מתוך דברי הערבי רק שהיה לעג לשון שאמר מכסה במקום מעסה: אתון כו'. בואו וראו: גלמודא כו'. כדמפרש הזיל: גלמודא נדה שהיתה ר"ל נדה ואמרה גלמודה ונמצאו למדין שגלמודה דקרא הוא נדה והוא בלשון נוטריקון גמולה דא מבעלה וכדאיתא בגמרא. אומרת רצתה לומר השאילני לי מבנייך ופירושו מכבדת כך פירש הערוך ואמרה מטאטיך וש"מ דמטאטא דקרא היינו מכבדת והכי איתא במסכת ר"ה: ה"ג רש"י אתון מעוררה כו'. פירוש תבוא מקוננות להספידך ושמע מיניה דלויתן דקרא פי' קינה: ה"ג השאילני לי כסותיך ופירשו מרגלותיך או כבש שלך וכן משמע בערוך דגרס קשיטך. ועיין שוב שם שקשיטה פירושו מרגליות וכבשים ונמצאו למדים שקשיטה דקרא דכתיב ויתן לו איש קשיטה אחת וכן קשיטה הכתוב כאן היינו או כבשים או מרגליות ומשום קשיטה דכתיב הכא איתי כל הני מילי וכדמפרש וחזיל: א נקיות מין כלים ועיין בערוך: טלאים כו'. קשיטה נוטריקון קדרים קו"ף אונקיות: שי"ן סלעים טי"ת טלאים: קמיליא כו'. ור' סימון גם הוא דרש קשיטה

נ טר קון

עגדית הכא ר' יהושע דסכנין בש"ר לוי אלו חליות ודייקניתא שדרכן להנתן בנזמים · ומי כותב את האונה. א"ר ברכיה יו"ד ה"א כותב את האונה. ומי מעיד על האונה י"ה מעיד על האונה הוא יו"ד ה"א של קשיטה. הה"ד (תהלים קכב) ששם עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל להודות לשם ה'. יה מעיד עליהם שהן בני אבותיהן אף כאן העיד. ויצב שם מזבח ויקרא לו אל. אמר ר"ל ויקרא לו אל אלהי ישראל אמר אתה אלוה בעליונים ואני אלוה בתחתונים. ר' הונא בשם ר"ל אמר אפילו חזן הכנסת אינו נוטל שררה לעצמו ואתה היית נוטל שררה לעצמך מחר בתך יוצאה ומתענה. הה"ר ותצא דינה בת לאה:

פרשה פ ותצא דינה בת לאה. (יחזקאל טז) הנה כל המשל עליך ימשל לאמר כאמה בתה. יוסי מעונאה תרגם בכנישתהון דמעונא (הושע ה) שמעו זאת הכהנים והקשיבו בית ישראל ובית המלך האזינו. אמר עתיד הקב"ה ליטול את הכהנים ולהעמידן בדין ולאמר להם למה לא יגעתם בתורה לא הייתם נהנים מכ"ד מתנות כהונה. ואינון אמרין ליה לא יהבין לן כלום. והקשיבו בית ישראל. למה לא הייתם נותנים לכהנים כ"ד מתנות כהונה שכתבתי לכם בתורה. ואינון אמרין ליה על אילין דבי נשיאה דהוו נסבין כולא. בית המלך האזינו כי לכם המשפט. שלכם היה וזה יהיה משפט הכהנים. לפיכך לכם ועליכם מדה"ד נהפכת. שמע ר' וכעס. בפתי רמשא סליק ר"ל שאיל בשלמיה דרבי ופייסי עלוהי דיוסי מעונאה. א"ל ר' צריכין אנו להחזיק טובה לעכו"ם שהן מכניסין מומסין לבתי טרטייאות ולבתי קרקסאות שלהם ומשחקין בהם כדי שלא יהיו משיחין אלו עם אלו ויבואו לידי קטטה בטלה יוסי מעונאה אמר מילה דאורייתא ואקפדת עלוהי. א"ל ויודע הוא בדברי תורה כלום. א"ל הין. א"ל ואולפן קביל א"ל הין. ואי שאילנא ליה מגייב. א"ל הין. אם כן יסק להכא. וסליק לגביה. א"ל מהו דכתיב (יחזקאל טז) הנה כל המשל עליך ימשל לאמר כאמה בתה. א"ל כבת כן אמה כדור כן נשיא כמזבח כן כהניו. הכא אמרי לפום גנתא גננא. א"ל ר"ל עד כדון לא הסילית מן מפייסיה על חדא ואתה מייתי לן אוחרי. עיקרו של דבר הנה כל המשל מהו א"ל לית תורתא עגישא עד דברתה בעיטא. לית איתתא זניא עד דברתה זניא. א"ל א"כ לאה אמנו זונה היתה. א"ל ותצא לאה לקראתו וגו'. יצאת מקושטת כזונה לפיכך ותצא דינה בת לאה: וכחכי איש גדודים חבר כהנים דרך ירצחו שכמה כי זמה עשו (הושע ו). כשם שהלסטים הללו יושבים על הדרך והורגים בני אדם ונוטלים ממונם כך עשו שמעון ולוי לשכם. אלא כחבר כהנים אתמהא. כשם שהכהנים הללו נהברים על הגורן ליטול את חלקם כך עשו שמעון ולוי לשכם. שנא' דרך ירצחו שכמה מדרך ירצחו שמעון ולוי לשכם. הכזונה וגו' אמרו מה הם נוהגין בנו כבני אדם של הפקר ומי גרם ותצא דינה בת לאה. (מ"ב יד) החוח אשר בלבנון שלח אל הארז. החוח אשר בלבנון זה חמור אבי שכם. שלח אל הארז זה יעקב. תנה את בתך לבני לאשה שכם בני השקה נפשו בבתכם. (שם) ותעבר חית השדה ותרמס ואת חמור ואת שכם בנו הרגו. מי גרם ותצא דינה בת לאה: ר' יהודה בר סימון פתח (משלי כז) אל תתהלל ביום מחר ואת אמרת (בראשית ל) וענתה בי צדקתי ביום מחר. מחר בתך יוצאת ומתענה הה"ד ותצא דינה וגו'. ר' הנינא בשם ר' אבא הכהן ב"ר אלעזר פתח (איוב ו) למס מרעהו חסד. מנעת חסד מן אחוך היא נסבת לאיוב שאינו לא גר ולא מהול. לא בקשת להשיאה למהול הרי היא נשאת לערל. לא בקשת להשיאה דרך היתר הרי נישאת דרך איסור: ותצא דינה וגו'. ר' תנחומא פתח (קהלת ז) אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי. ר' יהושע בש"ר לוי פתח (משלי א) ותפרעו כל עצתי הה"ד (בראשית ב) ויבן ה' אלהים את הצלע. ויבן התבונן מהיכן

מתנות כהונה

נוטריקון קמיליא מצאתי בלשון לעז הוא מין כלי ובפירש"י מצאתי פירושו מאה אלפים: טריון פירש"י שם מטבע על שם טוריינוס: חליות חתיכות קטנות מזהב או אבנים טובות ודייקניתא מצאתי פירושו אבנים טובות וכן פירש"י: על האונה גרסי'. ופירושו שטר מכירה: יו"ד ה"א. שנשארו במלת קשיטה: ואני אלוה אלהי ישראל. דרש כאילו אמר אני ישראל גם אנכי נקרא אלוה ועיין מזה בספר עבודת הקודש סוף פר' י"מ חלק העבודה ובילקוט פרשה זו: הה"ד ותצא כו' לפיכך סמך לו ותצא דינה כו': בכנישתא דמעון. בבית הכנסת של מעון והוא שם מקום בעבדיא הכי איתא בירושלמי פרק כהן גדול ועל שם כך נקרא יוסף מעונאה: על אילין כו'. על אלו של בית הנשיא הוא התלונה ש.ש לקחו הכל ובילקוט יחזקאל גרס אילין דבי נשיא נסבו כו': כי לכם המשפט גרסי' פי' שלכם היה להזהיר העם על זה ואתם פרצתם הגדר וה"ג בירוש' לא לכם אמרתי וזה יהיה וגו': לפיכך לכם כו'. משפט דרש לשון עונש כד"א כה משפטך אתה חרצת ובירושלמי גרסי' ד"א כי לכם עתיד אני ליתב עליכם בדין לפסקן ולאבדן מן העולם: נהפכת גרסי'. ר' היה כועס לפיכך כעס: בפתי כו'. לפנות הערב עלה ר"ל ושאל בשלומו של ר' והיה מפייסו על יוסי מעונאה: מכניסין פירושו מצאתי בא"ה שהוא כסוי עשוי בצורת פרצוף אדם משונה שנקרא בלשון לעז מומוס ועיין דוגמתו בפתיחה דאיכה רבתי ישיחו בי יושבי שער כו': בתי טרטייאות כו'. מקומות ששוחקין שם מיני שחוק והיתול: מילה דאורייתא כו'. דבר מן התורה ואתה כועס עליו: ואולפן קביל. פירש"י ולימודו וקבלה בידו שהיה סבר שמעצמו דרש כן: ואי שאילנא כו'. ואם אשאלנו דברי תורה ידע להשיב: יסק יעלה: וסליק כו'. ועלה ר' יוסי מעונאה אצל ר': הכא אמרי כו'. כן אמרו המושלים לפי הגנה כן הגנן שעובד אותו וגם דבריו אלו היה דברי קינטור כלפי ר' ועי"כ א"ל ר"ל עד עתה לא סיימתי עדיין לפייסו על האחד ואתה מביא לנו אחרת: לית תורתא עגישא גרסינן בערוך פירשו נוגחת ורש"י גרס נגישה ופי' ג"כ נוגחת כלומר אין יודעין בפרה נגחנית עד שרואין בתה נוגחת: לית איתתא כו'. אין האשה מזנה שאין בתה תהא גם היא זונה: עד לשכם. חבר כהנים: כשם כו'. עד בשכם: דרך ירצחו. וגי' הספר י"ו ליסבו ודו"ק: מדרך ירצחו כו'. פירש"י מן הדין רצחו לשכם כי זמה עשו כד"א הכזונה יעשה וגו': התבונן ויבן. דרש לשון תבונה מלא כתיב ויבנה וכן בכל מקום דכתי' ויבן דרש הכי ועיין

לבראותם וכו' . ר"ל מייתי לה מהכא ויבן שם מזבח . ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר לאחד שהיה בידו ליטרא אחת של בשר וכיון שגלה אותה ירד העוף והטפה ממנו . כך ותצא דינה בת לאה מיד וירא אותה שכם בן חמור . ר' שמואל בר נחמן אמר שגלה בה דרועה . וישכב אותה ויענה . וישכב אותה כדרכה ויענה שלא כדרכה . ויעקב שמע כי טמא את דינה בתו והחריש יעקב הה"ד (משלי יא) ואיש תבונות יחריש : ובני יעקב באו מן השדה כשמעם איסי בן יהודה אמר ד' מקראות אין להם הכרע . ואלו הן שאת ארור וקם משוקדים . ר' תנחומא מוסיף חדא ובני יעקב באו מן השדה כשמעם . או כשמעם ויתעצבו האנשים . וכן לא יעשה . אפי' באו"ה שמשעה שלקה העולם בדור המבול עמדו וגדרו עצמן מן העריות . וידבר חמור אתם לאמר. ר"ל אמר בג' לשונות של חבה חבבם הקב"ה את ישראל . בדביקה בחשיקה ובחפיצה . בדביקה (דברים ד) ואתם הדבקים . בחשיקה (שם ז) לא מרובכם מכל העמים חשק ה' . ובחפיצה (מלאכי ג) ואשרו אתכם כל הגוים וגו' . ואנו למדים אותה מפרשתו של רשע הזה . בדביקה ותדבק נפשו . בחשיקה שכם בני חשקה נפשו בבתכם . בחפיצה כי חפץ בבת יעקב . ר' אבא בר אלישיב מוסיף אף תרתין : באהבה ודיבור . באהבה (שם א) אהבתי אתכם . בדיבור (ישעיה מ) דברו על לב ירושלים . ואנו למדים מפרשתו של רשע הזה . באהבה ויאהב את הנערה . בדיבור וידבר על לב הנערה . וכי יש לך אדם שמדבר על הלב אלא דברים שמישבים את הלב . אמר לה אביך בשביל שדה אחת ראה כמה בזבז וכמה ממון הכריע . אני שיש לי ליתן לך כמה נטעים וכמה שדות בית זרע עאב"ו : והתחתנו אתנו . א"ר אלעזר לעולם אין ישראל נותן אצבעו בתוך פיו של עכו"ם תחלה אלא א"כ נותן עכו"ם אצבעו תחלה בתוך פיו של ישראל . התחתנו אותנו ולא תתחתן בם הם אמרו והתחתנו אותנו הם תבעו תחלה . הרבו עלי מאד מהר ומתן . מוהר פרנון מתן פראפורנון . ויענו בני יעקב את שכם וגו' מה אתה סבור רמיות דברים יש כאן רוה"ק אומרת אשר טמא את דינה אחותם וגו' . ויאמרו אליהם לא נוכל לעשות הדבר הזה לתת את אחותינו לאיש אשר לו ערלה כי חרפה וגו' . ר' נחמיה אמר היכן מצינו שנקראת ערלה חרפה מן הכא כי חרפה היא . מקניהם וקנינם וגו' סברון למחפת ואתהפתון . וישמעו אל חמור ואל שכם בנו וגו' . הוה חד מנהון נכנס לעיר טעין מובילתיה וא"ל תא גזור. והוה אמר שכם נסיב ומגבאי קטע : ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים . תמן תנינן מרחיצין את הקטן . דבי ר"מ מרחיצין את המילה . א"ר יוסי את תני מרחיצין את הקטן . א"ר זעירא בכל שעה הוה ר' יוסי א"ל תני מתניתך דתנן אין מונעים לא שמן ולא חמין מעל גבי המכה בשבת ולא עוד אלא שמזלפין חמין על גבי המכה בשבת . וא"ת מרחיצין את המילה מאי שנא היא מכת קטן ממכת גדול . אלא ללמדך מרחיצין את כל גופו מה שאין כן בגדול אלא ע"ג המכה בלבד . ר"א בן עזריה אומר מרחיצין את הקטן ביום השלישי של מילה שחל להיות בשבת . א"ר יעקב בר אחא בכל שעה הוה ר' יוחנן ור' יונתן מפקידין חייתא ואמרי להון כל שקועין שאתון עבדין בחולא הוון עבדין בשבתא ביום השלישי שחל להיות בשבת . שמואל אמר מפני הסכנה . א"ל ר' יוסי אם מפני הסכנה נעשה לו חמין בשבת . דתנן מחמם אדם אלונתית ונותנה על גבי מכתו בשבת לא יטול עריבה מלאה חמין ויתנה על כריסו בשבת . אבל חמין לרפאותו מותר אריב"ל לית כאן אסור אלא מותר : ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי . ממשמע שנא' שמעון ולוי ידענו שבני יעקב הם . אלא בני יעקב שלא נטלו עצה מיעקב . שמעון ולוי שלא נטלו

מתנות כהונה

ועיין לעיל פרשה י"ט : מייתי לה מן הכא פירש"י על אותו עון שקרא עצמו אלוה אירע לו זה וכדאיתא לעיל פרשה ע"ט בשם ר"ל : שגלה בה דרועה . י"ל נתגלה בה זרוע שלה וזהו וירא ובילקוט לא גרס ליה : ד' כתובים כו'. במסכת יומא בפ' הוציאו לו ובירושלמי בפרק אין מעמידין גרס חמשה פסוקים והוסיף מחר ולא והלחם בעמלק מחר או מחר אנכי נצב והיום אין אתה צריך לתפלתי והלחם היום מיד : שאת אם תטיב שאת והוא לשון סליחה או שאת אם לא תטיב והוא לשון נשיאות עון : ארור אפם כי עז או עקרו שור ארור כלומר שור של שכם שהוא מארור כנען כן פירש"י בפ' הוציאו לו וע"ש בתוספות : קם הנך שוכב עם אבותיך וקם לתחיית המתים או וקם העם הזה וזנה : משוקדים ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים או משוקדים כפתוריה ופרחיה : ה"ג בשמעם ויתעצבו האנשים וכן לא יעשה אפי' ה"ג כל הגוים וגו' וסיפיה דקרא כי תהיו ארץ חפץ וכן הוא בהדיא בשוחר טוב מזמור כ"ב : עאב"ו כו'. שתרלה ליה : הם אמרו גרסינן : פרנון פירש"י והרמב"ן מוהר : ה"ג רמב"ן : פירא פורנן ופי' בו כסוי מלוג בלשון ירושלמי : רמיות דברים כו' . כלומר אם נפסק לומר שבני יעקב עשו שלא כדין וברמיה כדכתיב במרמה לפיכך רוח הקודש כו' . ובמרמה פירושו כתרגומו בחוכמתא וכד"א כל ערום יעשה בדעת ואם אין חכמה אין דעת ודייק מדכתיב ויענו אשר טמא ולא דברי בני יעקב ה"א היך ענו אשר טמא וכי שלא אותה אם טמא אחותם אם לא שענו אותו אשר טמא כו' : סברון למחפת כו' . כלומר השבו לתת אותם בבית יד שלהם כלומר לשלוט בהם כרצונם והם נתנו בבית ידם של בני יעקב . הם אמרו מקניהם וקנינם הלא לנו היא ובני יעקב באו על העיר בטח וגו' ועיין דוגמתו לעיל פ' ע"ה ורש"י גרס למקפח ואתקפתי והוא לשון גזילה ונצוח : חד מנהון . אחד מבני העיר היה בא לעיר מן השדה ושמו מגבאי והיה טוען עליו משאוי והיו בני העיר אומרין לו בא והמול עצמך וספרו לו מעשה שכם ואמר הוא שכם נשא אשה ומגבאי יקטע ויכרות ערלתו : מרחיצין את הקטן . משמע כל גופו : ה"ג בירושלמי בפרק ר"א דמילה ובפירש"י דבי ר' תני מרחיצין את המילה פי' המילה לבדה ולא כל הגוף : בכל שעה . אף בשבת : תני מתניתך כלומר יפה שנית שבוודאי מרחיצין אותו אף בשבת : מ"ש היא מכת קטן . ולמה ליה להנא למיתני מרחיצין את מכת מילתו : שקועין . פירש"י וז"ל כל תיקונין ועיקר תיבה זו תמצא אותה על עיקרה בתלמוד ירושלמי במס' שבת עכ"ל ומצאתי בירושלמי שגרס כל שלוקי' כלומר כל מיני רפואות שאתם שולקים ומתקנין : חייתא המילדת שעוסקין בתיקון הולד ורפואתו : ה"ג בירושלמי שאתון עובדין בחולא כו' . פי' שאתם עושין בחול עשו ג"כ ביום השלישי שחל להיות בשבת : מפני סכנה . בירושלמי יליף ליה מדכתיב ביום השלישי בהיותם כואבים כואב אינו אומר אלא כואבים בשעה שכל איבריהם כואבים ע"כ עכ"ל הירושלמי : נעשה לו המין . בניחותא וכדמסיק ואזיל : אלונתית בגד שמסתפגין בו אחר הרחיצה : וכי אחות שניהם בלבד היתה

עצה זה מזה . אחי דינה וכי אחות שניהם היתה והלא אחות כל השבטים היתה אלא לפי
שנתנו אלו נפשם עליה נקראת על שמם. ודכוותה (שמות טו) ותקח מרים הנביאה אחות אהרן וכי
אחות אהרן היתה והלא אחות שניהם היתה. אלא לפי שנתן אהרן נפשו עליה לפיכך נקראת על
שמו. ודכוותה (במדבר כה) ועל דבר כזבי בת נשיא מדין אחותם וכי אחותם היתה והלא בת אומתן
היתה אלא לפי שנתנה נפשה על אומתה נקראת אומתה על שמה . איש חרבו . ר' אלעזר
אומר בני י"ג שנה היו . שמואל שאל ללוי בר סיסי א"ל מהו דין דכתיב ויבאו על העיר בטח .
א"ל בטוחים היו על כחו של זקן . ולא היה יעקב אבינו רוצה שיעשו בניו אותו המעשה וכיון
שעשו בניו אותו מעשה אמר מה אני מניח את בני ליפול ביד או"ה . מה עשה נטל חרבו וקשתו
ועמד לו על פתחה של שכם . אמר אם יבואו או"ה להזדווג להם לבני אני נלחם כנגדן. הוא
דהוא א"ל ליוסף (בראשית מח) ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך וגו' . והיכן מצינו שנטל יעקב
אבינו חרבו וקשתו בשכם . שנאמר (שם) אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי : ואת
חמור ואת שכם בנו וגו' ויקחו את דינה'. ר' יודן אמר גוררין בה ויוצאין . א"ר הונא הנבעלת לערל
קשה לפרוש . אר"ה אמרה ואני אנה אוליך את חרפתי . עד שנשבע לה שמעון שהוא נוטלה .
הה"ד (בראשית מו) ושאול בן הכנענית בן דינה שנבעלה לכנעני. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן. ר"י
אמר שעשתה כמעשה כנענים . ר"נ אמר שנבעלה מחוי שהוא בכלל כנענים. ורבנן אמרי נטלה
שמעון וקברה בארץ כנען. ויאמר יעקב אל שמעון ואל לוי עכרתם אותי. רבנן אמרי צלולה היתה
החבית ועכרתם אותה. מסורת היא בידי הכנעניים שהם עתידין ליפול בידי. אלא שאמר הקב"ה עד
אשר תפרה בששים רבוא . א"ר יהודה בר סימון עכורה היתה החבית וצללנו אותה. ויאמרו
הכזונה . אמרו מה הם נוהגים בנו כבני אדם של הפקר . מי גרם ותצא דינה :

פרשה פא ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה וגו'. (משלי כ) מוקש אדם ילע קדש ואחר נדרים
לבקר . תבא מארה לאדם שהוא אוכל קדשים בלועו . תני ר' חייא תבא מארה
לאדם שהוא נהנה מן ההקדש ואין הקדש אלא ישראל שנא' (ירמיה ב) קדש ישראל לה' . ואחר
נדרים לבקר . א"ר ינאי איחר אדם את נדרו נתבקרה פנקסו : ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה
בית אל וגו' . (משלי ל) אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה. בן עזאי ור"ע בן עזאי אומר אם
נבלת עצמך בד"ת סופך להתנשא בהם . ואם זמות יד לפה אם נזדממו אחריך דברים יד לפה. חד
ידע תרין לא ידעין . ר"ע אמר מי גרם לך להתנבל בד"ת ע"י שנשאת את עצמך בהון. רבינו הוה
עבר על סימוניא ויצאו אנשי סימוניא לקראתו . א"ל ר' תן לנו אדם אחד שיהא מקרא אותנו
ושונה אותנו ודן את דיננו . נתן להם ר' לוי בר סוסי . ועשו לו בימה גדולה והושיבו אותו
למעלה ממנה . נתעלמו ד"ת מפיו . שאלו אותו שלשה שאלות א"ל גדמת יבמה היאך חולצת
ולא השיבן . רקקה דם מהו ולא השיבן כלום . אמרו דלמא לית הוא בר אולפן . בר אגדה הוא .
נשאליה קראי אמרון ליה מהו דין דכתיב (דניאל י) את הרשום בכתב אמת . אם אמת למה
רשום ואם רשום למה אמת . ולא השיבן . וכיון שראה שצרתו צרה השכים בבקר והלך לו אצל
רבינו . א"ל מה עבדון לך אנשי סימוניא. א"ל אל תזכירני צרתי ג' שאלות שאלו אותי ולא
יכולתי להשיבן . א"ל ומה אינון . א"ל גדמת במה היא חולצת . א"ל והא [לא] היית יודע
להשיב . א"ל אין אפי' בשיניה אפי' בגופה. רקקה דם מה הוא א"ל ולא היית יודע מה להשיב
א"ל אם היה בו צחצוחית של רוק הרי הוא כשר ואם לאו הרי זה פסול. אבל אגיד לך את
הרשום בכתב אמת אם אמת למה רשום ואם רשום למה אמת. א"ל ולא היית יודע להשיב .
א"ל רשום עד שלא נגזרה גזירה אמת משנגזרה . ומה הוא חותמו של הקב"ה. רבינו בשם ר'
ראובן אמר אמת. מהו אמת אמר ר"ל אלף בראשון של אותיות מ"ם באמצע תי"ו בסוף על שם
(ישעיה מד) אני ראשון ואני אחרון וגו'. א"ל ולמה לא השיבות אותן כשם שהשיבות אותי .
א"ל עשו לי בימה גדולה והושיבו אותי עליה למעלה הימנה וטפת רוחי עלי ונתעלמו ממני

מתנות כהונה

היתה : שנתנו אלו נפשם גרסי': אחות שניהם. של משה ואהרן :
על אומתה. שמסרה עצמה לזנות ולהריגה בשביל להחטיא ישראל
שלא יבואו על אומתה : בן י"ג . שאז נקרא איש הטוב למצות :
כוחו משמע כוחו וגבורתו ממש וכדמפרש ואזיל : ואת שכם בנו
וגו' . גרסינן ודייק מדכתיב כאן לפי חרב והתם כתיב בחרבי
ובילקוט לא גרס ליה : גוררין בה . היו גוררין אותה בעל כרחה
ודייק מדכתיב ויקחו וגו' והל"ל ותצא דינה מבית שכם שמע מיניה
שלקחו אותה שלא בטובתה : ואני אנה כו'. לישנא דקרא נקט גבי
תמר אחות אבשלום נוטלה נושא אותה לאשה וקודם מתן תורה
הותרו אח ואחות : וקברה בארץ כנען . כי שם מתה וזולתה לא מת
אחד מבני יעקב בארץ כנען ועל שם כך נקראת הכנענית : אשר
תפרה כו'. והם היו יודעין זה ולא משגיחים על העתיד לבא :
וצללנו אותה. שאמר כל האומות ישמעו ויראו ולא יזידון עוד
לנהוג בנו מנהג הפקר כדמפרש ואזיל : בלועו בבית בליעתו וכן
פי' הרד"ק : ואין הקדש כו'. כלומר הנה שיקולל את מועל

בהקדש מנוס כך יקולל הנהנה מישראל : איחר עכב כד"א ולא
תאחר לשלמו : ה"ג נתבקרה פנקסו תדע לך שכן יעקב אבינו
על ידי שאיחר נדרו נתבקרה פנקסו שנא' ויאמר וגו' : עלה בית אל
וגו' גרסינן ודייק מסיפיה דקרא ועשה שם מזבח וגו' : נזדממו כו'
שאומרים עליך דברי סרה שאינו מלשון עדים שהוזמו אל תבהל להשיב
ולהתקוטט עם מוציא הדבה בדברי ריב ומצה שעכשיו אף אם א'
יודע בו לא ידעו שנים ואח"כ יתגלה לכל ולא ישקט במהרה : מי
גרם לך להתנבל. שתתבייש בד"ת שלא תדע להשיב אמרים אמת
ע"י שנשאת והגבהת עצמך וכהאי דמסיק ואזיל : סימוניא שם מקום:
מקרא לומד אותנו מקרא : ושונה לומד אותנו משנה : רקקה דם.
היבמה שחלצה וירקה לפני היבם : בר אולפן. בן הלכות : רשום
משמע רשימה בעלמא שאינו אמת וכתיב אחריו אמת ובתנחומא
פרשה זו גרס וכי יש דבר שקר בתורה שהוא אומר אמת : מה ע[illegible]
לך . מה עשו לך שחזרת לבא הנה : מהו אמת. מהו הרמז של [illegible]
אותיות חותמו של הקב"ה : וטפת רוחי . ולפה רוחי כלומר נתגאה
רוחי

ד"ת. קרא עליו המקרא הזה (משלי ל) אם נבלת בהתנשא ; א"ר אבא ב"כ אם השבת בלבך
דבר מצוה לעשות ולא עשית. נוח לך ליתן זמם על פיך ולא לפסוק. א"ר יודן מה ידך סמוכה
לפיך כך יהיה נדרך סמוך לפיך. רבנן אמרי מה ידך קודם לפיך כך יהיה נדרך קודם לפיך.
תדע לך שכן שהרי יעקב אבינו ע"י שאיחר נדרו נתבקרה פנקסו. שנאמר (בראשית לה) ויאמר
אלהים אל יעקב קום עלה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח א"ר אבא ב"כ בשעת עקתא
נדרא בשעת רווחא שיטפא. א"ר לוי מהולתך הרשה אקיש עלה. א"ל הקב"ה יעקב שכחת
נדרך קום עלה בית אל לביתו של אל ועשה שם מזבח לאל הנראה אליך. ואם אין אתה
עושה כן הרי אתה כעשו. מה עשו נודר ואינו מקיים אף אתה נודר ואינך מקיים: ויאמר יעקב אל
ביתו. א"ר כרוספדי א"ר יוחנן אין אנו בקיאים בדקדוקי ע"ז כיעקב אבינו דתנן המוצא כלים
ועליהם צורת חמה צורת לבנה צורת הדרקון יוליכם לים המלח. א"ר יוחנן כל כסות בכלל ע"ז.
ויתנו אל יעקב. רבי ישמעאל ב"ר יוסי סליק לצלאה בירושלם. עבר בהדין פלטנוס וחמא יתיה
חד שמראי. א"ל להיכן את אזיל. א"ל מסיק מצלי בהדא ירושלם. א"ל ולא טב לך מצלי בהדא
טורא בריכא ולא בההיא קלקלתא. א"ל אומר לכם למה אתם דומים לכלב שהיה להוט אחר
הנבלה כך לפי שאתם יודעים שע"ז טמונה תחתיו דכתיב ויטמן אותם יעקב לפיכך אתם להוטין
אחריו. אמרין דין בעי מנסבה (פירוש מאחר שזה יודע שע"ז טמונה שם ודאי יקחנה) ונתייעצו
עליו להרגו קם וערק בליליא: ויסעו ויהי חתת אלהים. א"ר שמואל בג' מקומות נתכנסו או"ה
לעשות מלחמה עם בני יעקב ולא הניח להם הקב"ה דכתיב ויסעו ויהי חתת אלהים. שנית
בימי יהונתן שנא' (שמואל א יד) ותרגז הארץ ותהי לחרדת אלהים. שלישית בימי יהושע בקשו
לרדוף ולא הניח הקב"ה להם. והיכן נתכנסו לחצור דכתיב (יהושע יא) רק כל הערים העומדות על
תלם לא שרפם ישראל זולתי את חצור לבדה שרף יהושע. ר' אלעזר אמר במסורת שרפה הקב"ה
אמר למשה ומשה אמר ליהושע: ויבא יעקב לוזה. שכל מי שנכנס לתוכה הרטיב מצות ומע"ט
כלוז. ותמת דבורה מינקת רבקה וגו' ויקרא שמו אלון בכות. ר' שמואל בר נחמן אמר לשון
יונית הוא אלון אחר עד שהוא משמר אבלה של דבורה באה ליה בשורתא שמתה אמו. הה"ד
וירא אלהים אל יעקב וגו' ויברך אותו מה ברכה ברכו. ר' אחא בשם ר' יונתן אמר ברכת
אבלים ברכו:

פרשה פב וירא אלהים אל יעקב. כתיב (תהלים פו) עשה עמי אות לטובה. מדבר בדוד
ומתקיים ביעקב. אות. ע"ש שנא' (בראשית לא) ואם כה יאמר עקדים יהיה שכרך
וגו'. יראו שונאי. זה עשו ואלופיו. עזרתני. בצרה של שכם דכתיב ויהי חתת אלהים על הערים.
ונחמתני. בברכת אבלים. כתיב (תהלים כד) מי יעלה בהר ה' ומי יקום וגו' נקי כפים וגו' ישא
ברכה מאת ה' וגו'. כתיב (ירמיה לא) כה אמר ה' צבאות וגו' עוד יאמרו וגו' יברכך ה' נוה צדק
הר הקדש וגו'. כתיב (משלי כח) איש אמונות רב ברכות זה יעקב. (שם) ואץ להעשיר לא ינקה
זה עשו. כתיב (שם י) ברכת ה' היא תעשיר וגו' ואץ להעשיר לא יעשיר אב"כ אלא לא ינקה.
זה עשו הרשע שנתחתן ביהודית ובשמת ומחלת להרבות עושר שאין לו נקוי עולמים. כתיב
(יואל ד) ונקיתי דמם לא נקיתי וגו' הה"ד (עמוס א) על רדפו בחרב אחיו ושחת רחמיו: וירא אלהים
אל יעקב עוד בבאו. ר' יצחק פתח (שמות כ) מזבח אדמה תעשה לי. והרי דברים ק"ו ומה אם
זה שבנה מזבח לשמי הרי אני נגלה עליו ומברכו יעקב שאיקונין שלו קבועה בכסאי עאכ"ו.
וירא אלהים אל יעקב. ר' לוי פתח (ויקרא ט) ושור ואיל לשלמים וגו'. והרי דברים ק"ו ומה זה
שהקריב איל לשמי הרי אני נגלה עליו ומברכו יעקב שאיקונין שלו קבועה בכסאי עאכ"ו.
וירא אלהים (דברים כח) ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך. בבואו לבית חמיו נטען ברכות
ואל שדי יברך אותך. ובצאתו מבית חמיו נטען ברכות: וירא אלהים אל יעקב. (ישעיה מד)

מתנות כהונה

רוחי עלי: וטפת לשון הלפה: מה ידך כו'. אם זמות וחשבת לנדור
ידך יד לפה מה ידך כו': יהא נדרך קודם לפיך. פירש"י שהפרים
ואח"כ תנדור שלא תבא לידי איחור: בשעת עקתא כו'. פירש"י
כך אמר הקב"ה ליעקב בשעת צרה נדרת ובשעת הרווחה והצלה שטף
ועבר מדעתך לשלמו: מהולתך הרשה כו'. פירש"י אם הנפה שלך
הרשת מלהשמיע קולה הקים והכה עליה ותשמיע קולה לנפות בה
קמח כך יעקב שתק ושכח את נדרו והקים הקב"ה עליו לעורר אותו
לשלמו ובכל הספרים גרס טרשא ופי' הערוך טרשת כמו הרשא ועיין
ערך טר"ש: הרי את כעשו. דהל"ל מה לו להזכיר זכר עשו שאמר
בברחך מפני עשו אחיך: לים המלח. והקשה עליה טובא בפרק
כל הצלמים אבל ביעקב כתיב ויטמן אותם: כל כסות. דייק מדכתיב
והחליפו שמלותיכם משמע ליה שהיו נתכסות על אלהי הנכר ומצאתי
בפירש"י כל אלהי נכר כתיב כל לאתויי אף הכסות: פלטנוס.
הערוך פי' הר ורש"י פי' פלאטין פאלי"ש בלע"ז: שמראי אדם
אחד מהשמרונים: מסיק מצלי כו'. לעלות ולהתפלל לתוך ירושלים
א"ל וכי לא טוב לך להתפלל בהר המבורך הזה ולא בזאת הקללה וברכת
ההר עיין לעיל פרשה ל"ב ויתבאר לך: ה"ג קילקלתא א"ל אומר
כו'. ר' ישמעאל אמר לאותו שמראי אומר לכם כו': ויטמן את תם
כו'. ובאותו הר היה עומדין ומדברין בו: אמרין וכו' השמראים
אמרו זה לזה מאחר שזה יודע שע"ז טמונה בוודאי ילך בלילה
ויקחנו ונתייעצו להרוג את ר' ישמעאל וכמו שפי' המאהר בפנים
ועמד ר' ישמעאל בלילה וברח ובירושלמי דמסכת ע"ז גרס שמע
קלון אמרין נקרון ונבדר לאילין בוכייא ידע דאינון בעי מקטליניה
וקדים ונפקא ליה עכ"ל פי' שמע קול שהיו אומרים נשכים ונפזר
אותם קולים והבין שרצו להרגו והשכים ויצא לו: ה"ג לאביל בעת
שלישית בימי יהושע א"ר אליעזר בקשו כו': זולתי את חצור.
פירש"י לפי שנתכנסו שם והאי דהשב יהונתן שנית. והל"ל יהושע
שנית משום דדמי טפי להכיא דיעקב דגבי יעקב כתיב חתת אלהים
והתם כתיב חרדת אלהים: הכי גרסינן ה' צבאות אלהי ישראל
עוד כו'. ודרש מדכתיב אלא שברכה אלהי ישראל שבא ושמע
מיניה שנתברך ברכה מיוחדת מה' ואיזה זו הה"ד וירא אלהים אל
יעקב וגו' ויברך אותו: כתיב ברכת ה' היא תעשיר. לא ידעתי
לישבו

מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים. ר' ברכיה בש"ר לוי אמר משמקים דבר עבדו אין אנו יודעין שעצת מלאכיו ישלים. אלא מלאך אחד נגלה אל יעקב אבינו וא"ל עתיד הקב"ה להגלות עליך בבית אל ולהחליף את שמך ואני עתיד לעמוד שם. הה"ד (הושע יב) בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו. ידבר עמך אכ"כ אלא ושם ידבר עמנו. ונגלה עליו הקב"ה לקיים דבריו של מלאך. ירושלים שכל הנביאים מתנבאין עליה עאכ"ו שיקיים דברי נביאיו: וירא אלהים אל יעקב עוד. ר' יוסי בר"ח אמר עוד כבראשונה מה ראשונה ע"י מלאך אף השניה ע"י מלאך. א"ר ברכיה עוד איני מיחד שמי על בריה אלא עליך ולא על אחר שנא' (שמות ו) ואראה אל אברהם אל יצחק ואל יעקב ולא אחר עמם. א"ר יודן עוד פעם אחרת אני נגלה עליך. ויברך אותו. מה ברכה ברכו ר' אסי בשם ר' יונתן אמר ברכת אבלים ברכו: ויאמר לו אלהים אני אל שדי פרה ורבה. ר' יודן בשם רבי יצחק אמר הייתי אומר ראובן כבר הוא מבחוץ. שמעון כבר הוא מבחוץ. ובנימין כבר יצא מחלצי ועדיין הוא במעי אמו. חזרתי ואמרתי גוי זה בנימין וקהל גוים זה מנשה ואפרים. דכתיב (בראשית מח) וזרעו יהיה מלא הגוים. ר' ברכיה ור' חלבו ור' שמואל בר נחמן ומלכים מחלציך יצאו זה ירבעם ויהוא. רבנן אמרי אפשר אבנר אדם צדיק והוא חולק על מלכות בית דוד. אלא מדרש דרש והמליך את איש בושת הה"ד (שם לה) ומלכים מחלציך יצאו זה שאול ואיש בושת. ומה ראו לקרב ולרחק בפלגש בגבעה. אלא מקרא קראו ורחקו אותו. מקרא קראו וקרבו אותו מיד. מקרא קראו ורחקו אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי. מקרא קראו וקרבו גוי וקהל גוים יהיה ממך: ר' יודן ור' איבו ור' משין בן נגרי (נגדי) בש"ר יוחנן אמרו עתידין בניך לעשות גוי כקהל עמים. מה קהל עמים מקריבין בשעת איסור במות אף בניך מקריבים בשעת איסור במות. ר' חנינא מייתי לה מהכא (מ"א יח) ויקח אליהו י"ב אבנים וגו' אשר היה דבר ה' אליו לאמר ישראל יהיה שמך. שמשעה שנתן לו השם הזה נאמר לו גוי וקהל גוים יהיה ממך. ר' שמלאי מייתי לה מהכא (שופטים יח) ויקראו שם העיר דן בשם דן אביהם אשר יולד לישראל. שמשעה שנא' לו השם הזה נאמר לו גוי וקהל גוים יהיה ממך. ר' יוחנן מייתי לה מהכא (דברים לג) עמים הר יקראו שם יזבחו זבחי צדק. משיעשו בניך כעמים להרו של זבולן שם יזבחו איסור במות אכ"כ אלא זבחי צדק. צדקה אני עושה עמהם ומקבל את קרבנם. אלא גוי וקהל גוים יהיה ממך לחייב על כל שבט ושבט דברי ר"ש ור' יהודה אומר לחייב על כל קהל וקהל: ויעל מעליו אלהים. אמר ר"ל האבות הן הן המרכבה. שנא' (בראשית יז) ויעל אלהים מעל אברהם. ויעל מעליו אלהים. (שם כח) והנה ה' נצב עליו. ויצב יעקב מצבה וגו' ויסך עליה נסך ויצק עליה שמן. כמלא פי הפך. ויסעו מבית אל ויהי עוד כברת הארץ. א"ר אליעזר בן יעקב בשעה שהארץ חלולה ככברה וחבר מצוי רבנן אמרי כבר הבר מצוי ועונת הגשמים עברה ועדיין השרב לא בא: ותלד רחל ותקש בלדתה. שלשה הן שנתקשו בשעת לידתם ומתו כשהן חיות. ואלו הן רחל ואשת פנחס ומיכל בת שאול. רחל ותקש בלדתה. אשת פנחס (ש"א ד) וכלתו אשת פנחס. מיכל שנא' (ש"ב ו) ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה. א"ר יהודה בר סימון עד יום מותה לא היה לה ביום מותה: [illegible] לה הה"ד (דה"א ג) הששי יתרעם לעגלה אשתו. ולמה הוא קורא אותה עגלה א"ר יהודה [illegible] סימון

מתנות כהונה

יישבו יפה והאב"א טרח ליישבו ועלה לו בדוחק: ה"ג רש"י ז"ל ובילקוט נטען ברכה וירא אלהים אל יעקב וגו' ר' ברכיה פתח ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור על שני דרכיך בבואו לבית אביו נטען ברכות ובצאתו מבית אביו נטען ברכות: ידבר עמנו. הרי שגם הוא יעמוד שם: מה ראשונה ע"י מלאך. האב"א פי' על יציאה ראשונה מבית אביו עוד פעם אחרת בפרשה ויגש: ורבה וגו' גרסי' וסיפיה גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים מחלציך יצאו: הייתי אומר. כך א[illegible]יעקב וכן פירש"י ובכל הנוסחאות גרס לקמן מחלציו משמע [illegible]י יעקב שם: מבחוץ כלומר כבר נולד וכן שמעון וכל ה[illegible] על מה אמר ליה גוי וקהל גוים ודברים אלו דיבר בשעה שבירכו כך כתוב ריש פרשת ויהי: גוי זה בנימין. כיון שעדיין לא נולד בשרו עליו. הכל הולך אחר החתום: זה אפרים ומנשה. גוים תרתי משמע ועיין [illegible]הר"ר אליהו מזרחי: ירבעם ויהוא. פירש"י אחד מאפרים ואחד ממנשה: והיה חולק על מלכות בית דוד שהמליך איש בשת בן שאול: מה ראו לרחק ולקרב גרסינן שבתחילה רחקו ונדו אותם לבל יתן אחד מהם בתו לבני בנימין ואחר כך קרבו אותם והתירו הנדר: כראובן ושמעון וגו'. משמע אלו שנים יהיו כראובן ושמעון ולא בנימין ומפני שעל אלשה אלו נאמר' הנבואה דייק הכי ומצאתי בפירש"י וזה לשונו אפרים ומנשה יהיו בכלל שנים עשר שבטים והיה לזה להוציא שנים את לוי שיצא לעבודת המשכן ובנימין שנידוהו ולפיכך רחקוהו ואמרו איש ממנו לא יתן בתו לבנימין עכ"ל. והקשה האב"א ז"ל ואיני מבין דבריו שהרי אחד מהם נמנה על שבט יוסף והאחד משלים במקום בנימין ואם נוציא שנים נמצא מנין שנים עשר שבטים חסר עכ"ל. ואינו קושיא שכן השיב ג"כ ר' מאיר לאותו כותי שארבע עשר שבטים הם כדלעיל פרשה ע"ו ולפי דבריו לא יהיו אלא שלשה עשר אלא יעקב דבר על אותו שעה שעמד בו שעדיין יוסף בנו חי וא"כ אף אם נוציא לוי לעבודת המקום וגם בנימין אינהו ישארו שנים עשר שלמים מ"מ חזרו וקרבוהו לפי שבאותו שעה יוסף איננו חי וכדמפרש ואזיל: יהיה ממך. משמע שממך יהיה עוד גוי אחד כאן וזה נאמר על בנימין ועדיין לא נולד בעת ההיא ולכן הוכרחו להתיר הנדר ומה שאמר אפרים ומנשה כראובן ושמעון לא להוציא בנימין לגמרי קאתי אלא שיקראו שניהם שבטים חלוקים כראובן ושמעון ולא יהיו שניהם נכללים לשבט אחד ועיין מ"ז סוף פתיחתא דאיכה רבה ובילקוט שופטים: מה קהל עמים מקריבים כו' פירש"י הגוים מקריבים כו'. וכן עשה אליהו: שמשעה כו'. דא"ל אשר היה דבר ה' וגו' ל"ל: נאמר לו גוי כו'. וכדמפרש ר' יוחנן על הקרבות איסור במות: בשם דן כו'. עד גוי וקהל גוים משמע שיצא ממנו גוי שיעבדו ע"ז כקהל הגוים וכן פירש"י שבדן הקימו פסל מיכה: משיעשו בניך כעמים. שיקריבו בבמה בשעת איסור במות להר של זבולן יהיו נקראים ושם יזבחו זבחי איסור במות אין כתיב אע"פ שהיא בשעת איסור במות אמר זבחי צדק: אלא גוי כו'. כתב האב"א כלומר שיתר איסור הבמה לאליהו למדנו מפסוק עמים הר יקראו להרו של זבולן שהוא הר הכרמל ופסוק גוי וקהל גוים הוא אתא לחייב על כל שבט כו': כמלא פי הכד. לעיל פ' ס"ע איתא שהשפע לו מן השמים כמלא פי הכד ואולי הספר חסר כאן: וחבר הדנן היה מצוי מפני שהארץ חלולה להוציא פירותיה וכברת דרש נוטריקון ל' כברה ולשון בר: אשת פנחס. בן עלי הכהן: בשעת שנעקה: שינו עטיפתם. עטיפה כשופה

שפעת כעגלה ומתה : ויהי בהקשתה בלדתה וגו' . ב' תלמידים משל ר' יהושע שינו עטיפתן בשעת השמד פגע בהם סרדיוט אחד אמר להם אם אתם בניה של תורה תנו נפשכם עליה · ואם אין אתם בניה למה אתם נהרגים עליה . אמרו לו בניה אנו ועליה אנו נהרגים · אלא שאין דרכו של אדם לאבד את עצמו לדעת . אמר להם ג' שאלות אני שואל אתכם ואם השיבותם לי הרי מוטב · ואם לאו הרי אני משמד אתכם. אמר להם כתוב אחד אומר (ישעיה ג) נצב לריב ה' (יואל ד) כי שם אשב לשפוט את כל הגוים וגו' . אמרו לו בשעה שהקב"ה דן את ישראל דן אותן מעומד מקצר בדין ומפשר בדין . אבל כשהוא דן את או"ה דן מיושב מדקדק בדין ומאריך בדין . אמר להם לא כך דרש ר' יהושע רבכם אלא אחד זה ואחד זה באו"ה הכתוב מדבר . משהקב"ה דן את או"ה מיושב דן אותם ומדקדק בדין ומאריך בדין ואח"כ הוא נעשה אנטדיקוס כנגדן · אמר להם מה הוא דין דכתיב (משלי כח) עובד אדמתו ישבע לחם וגו' · אמרו לו טוב מי שהוא חוכר שדה אחת ומזבלה ומעדרה ממי שהוא חוכר שדות הרבה ומבירן · אמר להם לא כך דרש ר' יהושע רבכם . אלא עובד אלהים עד יום מותו ישבע לחם מלחמו של עה"ב (שם) . ומרדף רקים ישבע ריש אלו העכו"ם שמרדפים אחרי הריק אחר ע"ז שלהם . אמר להם מהו דין דכתיב ויהי בהקשתה בלדתה . אמר לו כך ממסמסין נפשה של חיה ואומרים לה בשעת הלידה אל תיראי כי בן זכר ילדת · אמר להם לא כך דרש ר' יהושע רבכם . אלא כל שבט ושבט נולדה תאומתו עמו . כההיא דא"ר אבא הלפוי בן קוריה תאומה יתירה נולדה עם בנימין . ויהי בצאת נפשה ותקרא שמו בן אוני . בר צערי בלשון ארמי . ואביו קרא לו בנימין בלה"ק : ותמת רחל ותקבר . סמוך למיתה קבורה . בדרך אפרת היא בית לחם . ר' ינאי ור' יונתן הוו יתבין אתא ההוא מינא שאלינהו מאי דכתיב (ש"א י) בלכתך היום מעמדי וגו' . והלא צלצח בגבול בנימין וקבורת רחל בגבול יהודה . דכתיב ותקבר בדרך אפרתה וכתיב (מיכה ה) בית לחם אפרתה . א"ר ינאי אסוף חרפתי . א"ל הכי אמר בלכתך היום מעמדי עם קבורת רחל ובצלצח שני אנשים בגבול בנימין בצלצח . ואית דאמרי בלכתך היום מעמדי בגבול בנימין בצלצח ומצאת שני אנשים עם קבורת רחל . והאי דוקא . וכך אתה למד שבגבול בנימין הוי דכתיב (ש"א ט) ויעבר בארץ ימיני ולא מצאו המה באו בארץ צוף . וכתיב והנה נא איש אלהים בעיר הזאת : ויצב יעקב מצבה . תנן התם מותר המתים וכו' ר' נתן אומר מותר המת יבנה לו בית על גבי קברו וכו' . תני רשב"ג אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הם זכרוניהם . למדנו שנקראו ישראל על שם רחל שנא' (ירמיה לא) הבן יקיר לי אפרים. ד"א ותמת רחל ותקבר בדרך אפרת וגו' . מה ראה אבינו יעקב לקבר את רחל בדרך אפרת . אלא צפה יעקב אבינו שהגליות עתידות לעבור שם לפיכך קברה שם כדי שתהא מבקשת עליהם רחמים . הה"ד (שם) קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה : ויהי בשכון ישראל . א"ר יהודה בר"ס קשה היא שלשלת יוחסין לפני הקב"ה שתעקר ממקומה הה"ד ויהי בשכון ישראל וגו' וכתיב ויהיו בני יעקב שנים עשר וגו' (במדבר א) בני ראובן בכור ישראל אמור מעתה בכורת ממון נטלה ממנו ולא נטלה ממנו בכורת יוחסין דכתיב בני ראובן בכור ישראל. ר' לוי ור' סימון חד מנהון אמר לא לראובן להתייחס · ואוהרנא אמר אין מיחסין ליוסף אלא לראובן . ר' חגי בשם ר' יצחק אמר אפילו בשעת הקלקלה אין מיחסין אלא לראובן . הה"ד ויהי בשכון וגו' בני לאה בכור יעקב ראובן · ר' יודן בשם ר' אחא ראובן בכור לעיבור . בכור ללידה . בכור לבכורה . בכור לנחלה · בכור לעבודה . בכור לתשובה . ר' עזריה אמר אף בכור לנבואה . שנאמר

מתנות כהונה

כותים שלא יכירום שהם יהודים : סרדיוט ממונה מבית המלך והכיר אותם שהם יהודים : תנו נפשכם . ולמה שניתם כסותכם : למה אתם נהרגים . למה לא תשמדו עצמכם : אלא שאין דרכו כו . ואם לא נשתנה כסות שלנו הרי הכל יכירו אותנו וזה איבוד לדעת : אנטדיקים פירש"י והערוך בעל דין לשון רומי ולכן עומד כבעל דין לפני הדיין : ומבירן הניח אותה בור כד"א אוביר ולא אעביד : עד יום מותו . אדמתו דרש עד מותו : ממסמסין לשון ניענוע ומשמש כלומר מגדלין אותה בדברים טובים כדי להשיב נפשה : כההיא כו' כלו' ומקרא יתיישב כההיא דאמר ר' אבא : שתאומה יתירה נולדה עם בנימין . ולהכי כתיב כי גם זה גם לרבויי אתא : בר צערי כו' פירש"י בנימין בן צער תהי נא ידך על איש ימינך מוזעף לך ועיין עוד ברמב"ן בפרשה זו : סמוך למיתה כו' . שכל עוד שאינו נקבר לא ינוח כמו שאמרו חז"ל המלינה מטתו הרי זה משובח : ה"ג א"ר ינאי לר' יונתן אסוף כו' חרפתי שאנכי לא אדע להשיבו : הכי אמר בלכתך כו' : פי' כלומר עכשיו שאתה מדבר עמי הם בקבורת רחל ובצלצח תפגע בהם תמצאם בגלת בנימין וכן פירש"י ורד"ק בספר שמואל וזה לשון מדרש שמואל למחר הן באין מקבורת רחל את הולך והן באין ואתה מוצא אותן בגבול בנימין בצלצח : ואית דאמרי . פירוש עכשיו בעת הדיבור היו בגבול בנימין ובעת המציאה היו בקבורת רחל והאי ליתא אלא בתרא דוקא : ה"ג יבנה לו נפש על קברו . פי' הערוך בנין כעין שבונין על הקבר ובלשון מקרא שמו ציון : למדנו כו' . ונראה שזהו המצבה שהציב יעקב על קברה כלומר זכרון עולם שנקראו ישראל על שמה והאב"א מיישבו בדרך אחר : קשה הוא כו' שאע"פ שחטא ראובן כללם ביחד שאר שבטים וכן פירש"י : ה"ג בני ראובן בכור ישראל וגו' . ופסוק הוא בד"ה בסימן ה וסיפיה דקרא ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף ולא להתייחס לבכורה: לא לראובן להתייחס כו' . והאי דכתיב ולא להתייחס חוזר על ראובן כלומר שעניין זה נטלה ממנו הבכורה ואוהרנא אמר שחוזר על יוסף שלזה נתנה לו הבכורה לנחלה ולא להתייחס ובפירש"י ראיתי דמאן דאמר לא לראובן להתייחס דרש כאילו כתיב ולו להתייחס בוי"ו פי' לו ליוסף להתייחס ולא לראובן אבל בספרים שלנו כתוב ולא באל"ף וכן הוא במסורת : בכור לעיבור . שלאה אמו לא נתעברה מקודם לזה וכן ללידה ולא אירע לו כמו שאירע ליעקב שהיה בכור לעיבור ולא לוליד : בכור לבכורה . שלא נכתב בכתוב בכור פלוני עד ראובן כד"א בכור ישראל ראובן ומה שכתב אנכי עשו בכורך אני בנך בכורך הם דברי עצמו לא שהכתוב קראו בכור : לנחלה. ליטול פי שנים בנכסי יעקב וליטול חלק ראשון בארץ : לעבודה. להקריב קרבנות שהעבודה היתה בבכורות עד שחטאו בעגל ואולי שכל הקרבנות שהקריב יעקב הוא היה מקריב : לתשובה שפתח בתשובה על חטא בלהה כדאמרינן בכמה דוכתי וכביאור הילקוט ריש

הושע

(הושע א) תחלת דבר ה' בהושע: ואהליבמה ילדה וגו'. הה"ד (עובדיה א) איך נחפשו עשו. ר' סימון אמר קליפת בצלים. כ"כ למה (ירמיה מט) גליתי את מסתריו בשביל לגלות את הממזרים שביניהם. וכמה ממזרים העמיד. רב אמר ג'. ר' לוי אמר ד'. א"ר בנימין בשם ר' לוי קרח דהכא ממזר הוא: ויקח עשו את נשיו. א"ר יוחנן (קהלת י) לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו. לב חכם לימינו זה יעקב דכתיב (בראשית לה) ויקם יעקב וישא את בניו ואח"כ את נשיו. ולב כסיל לשמאלו זה עשו שנא' ויקח עשו את נשיו ואח"כ את בניו. וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו. ר"א אמר מפני שטר חוב (שם טו) כי גר יהיה זרעך. ריב"ל אמר מפני הבושה: ותמנע היתה פילגש לאליפז בן עשו. תני רשב"י למה לי לדרוש ולומר ותמנע היתה פלגש לאליפז. להודיע שבחה של ביתו של א"א עד היכן היו המלכיות ושלטונים רוצים להדבק בו. ומה היה לוטן הוא היה אחד מן השלטונים שנאמר אלוף לוטן וכתיב ואחות לוטן תמנע ותמנע היתה פילגש וגו'. אמרה הואיל ואיני כדאי להנשא לו לאשה אהא לו לשפחה. והרי הדברים ק"ו מה אם עשו הרשע שלא היה בידו אלא מצוה אחת ע"י שהיה מכבד את אביו היו מלכיות ושלטונים רוצים להדבק לו עאכ"ו שיהיו רוצין להדבק ביעקב אבינו הצדיק שקיים את כל התורה כולה: ואלה בני צבעון ואיה וגו'. ואלה בני צבעון ואיה וענה מה ראה הכתוב לכתוב ענה ענה תרי זמני. תרי נינהו · לעולם חד הוא אלא שבא צבעון על אמו והולידה ענה ונעשה בן ענה ובן צבעון ובן שעיר מ"מ חד הוא: תני האש והכלאים לא נבראו בששת ימי בראשית אבל עלו במחשבה להבראות · כלאים אימתי נבראו בימי ענה. הה"ד הוא ענה אשר מצא את הימים במדבר. ר' יהודה ב"ר סימון אמר המיונם. רבנן אמרי המיסו חציו המור וחציו סוס. ואלו הן הסימנין. א"ר יונה כל שאזניו קטנות אמו סוסה ואביו חמור. גדולות אמו חמורה ואביו סוס. רבי מנא הוה מפקד לאלין דבי נשיאה דיהון זבנין מן אילין דאודניהון דקיקן מפני שאמו סוסה ואביו חמור. מה עשה ענה הביא חמורה וזווג לה סוס זכר יצאת ממנו פרדה. א"ל הקב"ה אני לא בראתי דבר של היזק ואתה בראת דבר של היזק. הייך שאני בורא לך דבר של היזק · מה עשה הביא חכינא וזיוג לה הרדון ויצאת מהם הברבר. מעולם לא אמר אדם שנשכו כלב שוטה וחיה · הברבר וחיה · פרדה לבנה וחיה · האש ר' לוי בשם רבי נזירא ל"ו שעות שמשה אותה האורה. י"ב של ע"ש וי"ב של לילי שבת וי"ב של שבת. וכיון ששקעה חמה בלילי שבת בקש הקב"ה לגנוז את האורה וחלק כבוד לשבת. הה"ד (בראשית ב) ויברך אלהים את יום השביעי. במה ברכו באורה. וכיון ששקעה חמה בלילי שבת והתחילה אורה משמשת התחילו הכל מקלסים להקב"ה. הה"ד (איוב לז) תחת כל השמים ישרהו. מפני מה ואורו על כנפות הארץ. וכיון ששקעה המה במו"ש התחיל החושך ממשמש ובא ונתיירא אדה"ר דכתיב (תהלים קלט) ואומר אך חושך ישופני. מה עשה לו הקב"ה זימן שני רעפים והקישן זה לזה ויצאה האור ובירך עליה הה"ד (שם) ולילה אור בעדני. אתיא כדשמואל מפני מה מברכים על הנר במו"ש הואיל ותחלת ברייתו. רב הונא בשם ר' יוחנן אף מוצאי יוה"כ מברכין עליו מפני ששבת האור כל אותו היום:

פרשה פג ואלה המלכים אשר מלכו וגו'. רבי יצחק פתח (יחזקאל כז) אלונים מבשן עשו משוטיך. א"ר יצחק נמשלו עכו"ם כספינה. מה ספינה זו עושים לה תורן ממקום אחד והוגנין ממקום אחר. כך עכו"ם שמלה ממשרקה ושאול מרחובות הנהר. ואלה המלכים. (משלי כ) נחלה מבוהלת בראשונה. ואלה המלכים. ואחריתה לא תברך (עובדיה א) ועלו מושיעים בהר ציון וגו'. א"ר איבו קודם שלא עמד מלך בישראל נצב מלך באדום. ואלה המלכים ר' יוסי בר חנינא בשעה שזה מעמיד מלכים זה מעמיד שופטים. ובשעה שזה מעמיד אלופים זה מעמיד נשיאים. ר' יהושע בן לוי אמר זה העמיד ח' וזה העמיד ח'. זה העמיד שמונה בלע יובב חשם הדד שמלה שאול בעל חנן הדר. וזה העמיד ח' שאול ואיש בשת דוד שלמה רחבעם אביה אסא יהושפט. בא נבוכדנצר וערבב אלו באלו ובטל של אלו ושל אלו (ישעיה יד) שם תבל כמדבר

מתנות כהונה

הושע בשם פסיקתא תחלת דבר ה' בהושע הושע מראובן היה ועיין בילקוט ריש הושע: איך נחפשו עשו. פסוק הוא בעובדיה סימן א' ולפי גירסא זאת גרסינן בתר ר' הכי למה נבעו מצפוניו והוא סיפיה דקרא בעובדיה וגירס' הילקוט הה"ד כי אני חשפתי את עשו ופסוק הוא בירמיה מ"ט ולפי זה גרס שפיר בתר הכי גליתי את מסתוריו ואתי שפיר טפי הא דקאמר בתר הכי קליפתא בצלייא כקליפת בצלים שנחשף ונגלה קליפה אחר קליפה עד ערמומיותה: שלשה עיין בפירש"י בחומש: לימינו להיישר לדרך המוסר להקדים הזכרים לנקבות ועשו היה בהול על הנקבות ונואף אשה חסר לב: שטר חוב. לומר אין לי חלק בארץ ולא בפירעון החוב כי גר יהיה זרעך כמו שפירש"י בסדר זה: הבושה. שמכר את הבכורה: להנשא לו. לעשו לפי שהיה מזרע אברהם נתאוה לדבק בו: תרי נינהו כו'. פי' כאב"א בתמיה הלא כתיב הוא ענה. עכ"ל ועיין בפרק יש נוחלין ובפרק מקום שנהגו די"ל בניחותא: עלו במחשבה להבראות. בערב שבת ולא נבראו עד מוצאי שבת על ידי אדם כדאיתא בפרק מקום שנהגו: היימים פירש"י מין חיה: המיסו. לשון חציים והלוקה כלומר חצי סוס והמור כד"א והרמונים משימסו ועיין בפ' שלח לך בפסוק אחינו המסו: הוה מפקד. היה מצוה לאותו הממונים על בית נשיא שיהיו קונין מאותן שאזניהם קטנות ועיין ריש פרק אותו ואת בנו: חכינא נחש: חרדון פירש"י לב: האש מניין שלא נבראת בששת ימי בראשית: שלשים ושש כו'. ע"ל פ' י"א ופ' י"ב: אך חושך כו'. ע"ל פ' י"א וי"ב הגירסא יותר נכונה ועיין שם: הוגנין פי' רש"י אותו ברזל שקורין אנ"קר כמו הוגנין בפרק המוכר את הספינה וקודם זה כתיב ארז מלבנון לקחו לעשות תורן עליך הכי התורן מלבנון והמשוט מבשן כך אומות העולם הם ממקום זה ונבוררים להם מלך ממקום אחר: ה"ג שלא עמד מלך בישראל אבל משמלך

מע

ועריו הרס. בא אויל ונתן גדולה ליהויכין בא אחשורוש ונתן גדולה להמן: וימת בלע. א"ר אבהו לבן מלכים שהיה לו דין עם אחד וכלו מזונותיו. בא אחד וסיפק לו מזונות. אמר המלך אין לי עסק אלא עם זה שסיפק לו מזונות. כך אמר הקב"ה כבר היתה מלכות עקורה מאדום ובאת בצרה וסיפקה להם מלכים. לפיכך אין לי עסק אלא עם בצרה שנאמר (ישעיה לד) כי זבח לה' בבצרה וגו'. א"ר ברכיה אעפ"כ טבח גדול בארץ אדום: וימת בעל חנן וגו'. ר' לוי ור"ס. ר' לוי אמר מטיבי אלוהות היו. מהיטבאל שהיו מטיבין עצמן לע"ז. בת מטרד שהיו מעמידין טוריות לע"ז. ר' סימון אמר מטיבי נשים היו. מהיטבאל שהיו מטיבין אותה לבעלה ואח"כ טורדין אותה מבעלה. בת מי זהב טרודים היו במזונותם. מן דעתירין מהו דהבא מהו כספא. אלוף מגדיאל אלוף עירם. יום שמלך לוטיינוס נראה לר' אמי בחלום היום מלך מגדיאל. אמר עוד מלך אחד נתבקש לאדום. אלוף עירם א"ר הנינא ציפוראה למה נקרא עירם שהוא עתיד לערום תסווריות למלך המשיח. א"ר לוי מעשה בשלטון אחד ברומי שהיה מבזבז תסווריות של אביו. נראה לו אליהו בחלום א"ל אבותיך מצמתין ואת מבזבז. ולא זז עד שמלאן: התבן והקש והמוץ מריבים (מדיינים) זה עם זה. זה אומר בשבילי נזרעה השדה. וזה אומר בשבילי נזרעה השדה. אמרו החטים. המתינו עד שתבא הגורן. ואנו יודעין בשביל מה נזרעה השדה. באו לגורן. ויצא בעל הבית לזרותה. הלך לו המוץ ברוח. נטל את התבן והשליכו על הארץ. ונטל את הקש ושרפו. נטל את החטים ועשה אותן כרי. וכל מי שרואה אותן מנשקן. המד"א (תהלים ב) נשקו בר פן יאנף. כך עכו"ם הללו. אומרים אנו עיקר ובשבילנו נברא העולם. והללו אומרים בשבילנו נברא העולם. אמר להם ישראל. המתינו עד שיגיע היום ואנו יודעים בשביל מי נברא העולם הה"ד (מלאכי ג) כי הנה היום בא בוער כתנור וגו'. ועליהם הוא אומר (ישעיה מא) תזרם ורוח תשאם וסערה תפיץ אותם. אבל ישראל. ואתה תגיל בה' בקדוש ישראל תתהלל:

סדר וישב

פרשה פד וישב יעקב. כתיב (ישעיה נז) בזעקך יצילוך קבוציך. תני כנוסו וכנוס בניו הצילו מיד עשו. ואת כלם ישא רוח. יקה הבל. זה עשו ואלופיו. והחוסה בי ינחל ארץ. זה יעקב וישב יעקב (משלי כח) נסו ואין רודף רשע. וצדיקים ככפיר יבטח. ערק רשיעא ולא רדיפין ליה. דכתיב וילך אל ארץ וגו'. ר' אלעזר אמר מפני שטר חוב. וריב"ל אמר מפני הבושה. וצדיקים ככפיר יבטח. וישב יעקב. (איוב ט) אם שוט ימית פתאום. אנטונינוס שאל את רבינו. א"ל מהו דכתיב אם שוט ימית פתאום. אמר ר' גזור דיסיב מאה מגלבין והוא יהיבין מאה דינרים. דין סכום לדין ודין סכום לדין ולא מפקין מידיה כלום. בענין הזה מלעיג על המוכה (שם) למסת נקיים ילעג. אמר ר' אחא. בשעה שהצדיקים יושבים שלוה ומבקשים לישב בשלוה בעוה"ז. השטן בא ומקטרג. אמר. לא דיין שהוא מתוקן להם לעוה"ב אלא שהם מבקשים לישב בשלוה בעוה"ז. תדע לך שהוא כן. יעקב אבינו ע"י שבקש לישב בשלוה בעוה"ז נזדווג לו שטנו של יוסף. וישב יעקב (שם ג) לא שלותי ולא שקטתי. לא שלותי מעשו. ולא שקטתי מלבן. ולא נחתי מדינה. ויבא רגז. בא עלי רגזו של יוסף: ד"א וישב יעקב וגו'. אברהם גייר גיורים הה"ד (בראשית יב) ויקח אברם את שרי אשתו וגו'. אמר רבי אלעזר בשם ר' יוסי בן זמרא. אם מתכנסין כל באי עולם לבראת אפילו יתוש אחד אינן יכולין. ואת אומר ואת הנפש אשר עשו בחרן. אלא אלו הגרים שגייר אותם אברהם. ולמה אמר עשו ולא אמר גיירו. ללמדך שכל מי שהוא מקרב את הגר כאילו בראו. תאמר אברהם היה מגייר. ושרה לא היתה מגיירת. ת"ל ואת הנפש אשר עשו בחרן. אשר עשה אכ"כ אלא אשר עשו. א"ר הוניא. אברהם מגייר את האנשים. ושרה מגיירת את הנשים. ומה ת"ל אשר עשו. אלא מלמד שהיה א"א מכניסן לתוך ביתו ומאכילן ומשקן ומקרבן ומכניסן תחת כנפי השכינה. יעקב גייר גיורים. דכתיב

מתנות כהונה

מלך בישראל נלב וגו': איל אויל מרודך: ה"ג וימת בלע א"ר אבהו כו': כלו מזונותיו. לאותו שהיה מדיין עם בן מלך: ובאת בצרה כו'. פירש"י דכתיב וימלוך תחתיו יובב בן זרח מבצרה: מטיבי כו' מתקנין היטיב אלוהות: טוריות פירש"י היכלות ופלטריות ודרש מטרד לשון טוריות: ואחר כך טורדין כו'. מהיטבאל דרש נוטריקון משהטיבו אותה לבעלה כו' כלומר לא שהתה אצלו: טורדין אותה. פירש"י בזנות: ה"ג במזונותם מן דעתירין אמרין מהו דהבא. פירש"י בתחלה היו טרודים ואין להעשיר ומשהעשירו אמרו מהו זהב מהו כסף: עוד מלך אחד אלוף עירם אחר מגדיאל: לערום לשון ערמה כלומר יצברו אוצרים למנחה לו ורש"י גרס לערות ופי' בו לגלות אוצרות מלשון ארוה כל עוברי דרך: תסווריות אוצרות: מצמתין קבלו ולמלמו האוצרות: עד שמלאן. פירש"י בעלילות בא על כ"א ומלאן בשוחד, תשהיו משחדין אותו: לזרותה כמד"א הנה הוא

זורה הגורן: קבוציך דרש בזעקך לשון קיבוץ כד"א ויזעק סיסרא וכן הרבה: כנוסו כו'. שכנסו עצמן להפלה שנא' הצילני נא כן הוא בילקוט ישעיה בהדיא: ערק רשיעא ולא רדיפין לי' גרסי'. פי' בורח הרשע ואין רודף אותו אל ארץ וגו': גזיר דיהב כו'. כלומר משל למלך שגוזר על אחד שיקבל מאה מכות ויתן לו מאה דינרין: מגלבין רצועות כלומר מכות ברצועה: דין סכום כו'. כלומר מנין המכות מכוונים נגד מניין הדינרין אם יקבל המכות יקח הדינרין ואם לא יקבלם לא יקח כלום והמוכה לא יוכל לסבלם כולם או מת בתוכם ולפיכך לא יקח כלום ונשאר בלעג ובחרפה על היסורים שקבל בהם: בשעה שצדיקים כו'. דרש למסת כמו מסת נדבת ידך כלומר כשהם בשלוה ודי שלום באהליהם ילעג להם והשטן מקטרג עליהם כדמפרש ואזיל: שטנו של יוסף. הענין של יוסף היה לו לשטן לטרדו ממנוחתו ודייק מדכתיב וישב יעקב: ה"ג שרי אשתו וגו'. ודייק
סיפיה

ויאמר יעקב אל ביתו וגו' ויתנו אל יעקב וגו' . ביצחק לא שמענו והיכן שמענו ; ר' יצחק פתאני לה משום ר' הושעיה רבה בשם ר' יהוד' בר סימון. כאן כתיב וישב יעקב בארץ מגורי אביו . מאי מגורי אביו. מגיורי אביו: מה כתיב למעלה מן הענין. ואלה המלכים וכתיב הכא. וישב יעקב. א"ר הוניא משל לאחד שהיה מהלך בדרך וראה כת של כלבים ונתיירא מהם וישב לו ביניהם. כך כיון שראה יעקב אבינו עשו ואלופיו. נתיירא מהם וישב לו ביניהם. א"ר לוי משל לנפח שהיה פתוח באמצע פלטיא. ופתח בנו זהבי פתוח כנגדו. וראה חבילות של קוצים נכנסו למהנה. אמר אנה יכנסו כל החבילות הללו. והיה שם פקח אחד. א"ל מאלו אתה מתיירא. גץ אחד יוצא משלך וגץ אחד משל בנך ואתה שרפן. כך כיון שראה יעקב אבינו עשו ואלופיו נתיירא. א"ל הקב"ה מאלו אתה מתיירא. גץ א' משלך וגץ אחד משל בנך ואתם שורפין אותם כולם. הה"ד (עובדיה א) והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה וגו' : וישב יעקב . כך אמרו חכמים אלה תולדות יעקב. יוסף. התולדות הללו לא באו אלא בזכותו של יוסף ובשבילו . כלום הלך יעקב אצל לבן אלא בשביל רחל. התולדות הללו היו ממתינות עד שנולד יוסף. הה"ד (בראשית ל) ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף. כיון שנולד שטנו של אותו רשע ויאמר יעקב אל לבן שלחני ואלכה . מי מורידן למצרים. יוסף. מי מכלכלן. יוסף . הים לא נקרע אלא בזכותו של יוסף הה"ד (תהלים עז) ראוך מים אלהים ראוך מים יחילו. (נתן תהום קולו) גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף. . א"ר יודן ב"ר שמעון אף הירדן לא נקרע אלא בזכותו של יוסף : ד"א וישב יעקב . כך אמרו חכמים לא נהנה יעקב אבינו ממושב עד שגר במגורי אבותיו . ואי זו זו ארץ כנען ששם גר יצחק אביו . ד"א מגורי. בגימטריא רנ"ט מיום שאמר הקב"ה לאברהם ידוע תדע עד שעה שנתיישב יעקב אבינו בארץ מגורי אביו: א"ר שמואל בר נחמן אלה תולדות יעקב. יוסף. לא היה צריך קרא למימר כן אלא אלה תולדות יעקב. ראובן . אלא מה ת"ל יוסף . אלא שכל מה שאירע לזה אירע לזה . מה זה נולד מהול אף זה נולד מהול . מה זה אמו עקרה אף זה אמו עקרה. מה זה אמו ילדה שנים אף זה אמו ילדה שנים מה זה בכור אף זה בכור . מה זה נתקשת אמו בלידה אף זה נתקשת אמו בשעת לידה . מה זה אחיו שונאים אותו אף זה אחיו שונא אותו. מה זה אחיו בקש להרגו אף זה בקשו אחיו להרגו. מה זה רועה אף זה רועה. זה נשטם וזה נשטם . זה נגנב ב"פ וזה נגנב ב"פ . זה נתברך בעושר וזה נתברך בעושר . זה יצא לחו"ל וזה יצא לחו ל . זה נשא אשה מחו"ל וזה נשא אשה מחו"ל . זה הוליד בנים בחו"ל וזה הוליד בנים בחו"ל . זה ליווהו מלאכים וזה ליווהו מלאכים . זה נתגדל ע"י חלום וזה נתגדל ע"י חלום . זה נתברך בית חמיו בשבילו וזה נתברך בית חמיו בשבילו . זה ירד למצרים וזה ירד למצרים. זה כלה את הרעב וזה כלה את הרעב . זה משביע וזה משביע. זה מצוה וזה מצוה. זה מת במצרים וזה מת במצרים. זה נחנט וזה נחנט . זה העלו עצמותיו וזה העלו עצמותיו : יוסף בן שבע עשרה וגו' ואת אמר והוא נער . אלא שהיה עושה מעשה נערות. ממשמש בעיניו. מתלה בעקיבו מתקן בשערו . היה רועה וגו' ויבא יוסף את דבתם רעה. מה אמר . ר"מ ור' יהודה ור"ש . ר"מ אומר חשודים הן בניך על אבר מן

מתנות כהונה

היינו דקרא ואת הנפש אשר עשו וכו' : רבי הוניא. משמע ליה אשר עשו עמייה ממש בגוף ונפש וזהו על ידי שמאהילים ומשקה אותם וכדמפרש והזיל : אלא ביתו וגו' . משמע ליה עבדיו ובני ביתו דאי בניו היה לו לומר אל בניו כמו שהומר בכל מקום ועוד אנשי קודם כמוה ס"ה ו שימלא בידם אנשי נכר . ורש"י פי' דדייק מדכתיב עמו גרים שגייר היה עמו : ביצחק לא שמענו. מהכתוב שגייר גיורים : מגורי דייק מלשון גירות דאל"כ בארץ ישיבת אביו מבעי ליה : כלבים כו' . וישב לו ביניהם שאז מניחים אותו ובספרים אחרים גרסינן כת של סוסים ול"נ שכיון שיושב לו ביניהם בטוחים הם ממנו שלא יפרסם רשעתם או כיון שמראה עצמו שלבו שלם עמהם ומבקש להבתם מניחים אותו : פלטיא רחוב גדול כמו סרטיא ופלטיא דמסכת עירובין : ה"ג פלטיא ופתח בנו זהבי כו' : זהבי צורף הזהב : גץ ניצוץ כד"א בב"ק גץ היוצא מתוך הפטיש : התולדות הללו היו ממתינות . הרי זה כמו ד"א : הים נקרע. בזכות יוסף פירש"י מים אלו מי הים מדסמוך ליה גאלת : אף הירדן כו'. כמו שדרשו חז"ל ראה הים וינוס בזכות וינס הנולה זה יוסף כדלקמן בפ' ס"ד וכמוך ליה הירדן יסוב לאחור : מאתים והמשים ותשע. נ"ל דחשיב כפי מה שכתוב מיתת יצחק קודם ישיבת יעקב אע"ג שהיה שנים עשר שנה אחר מכירת יוסף כמו שהוכיח רש"י הרי ק"פ של חיי יצחק ולידת יצחק היה אברהם בן מאה שנה וסבירא ליה שבשעה שא"ל ידוע תדע היה אברהם באחד ועשרים שנה הרי מאותו יום עד ישיבת יעקב היה מאתים שנה והמשים ותשע שנה ובסדר עולם יש שהיה אברהם באותו פרק בן ע' שנה ולפי זה לא אדע לכוין החשבון והאב"א כתב שלא ידע מבוא לחשבון הזה כלל : (אמר המגי"ה והאבא מורי הישיש הגאון מהור"ר פנחס נשיא הכוויי"ן יגע ומצא החשבון לדק עד"ה טרח הארך בבטן כו' ר"ל משנולד אברהם. ופי' שאמר לאברהם ר"ל על אברהם וכו' היו רנ"ט שנים כי בן ק' היה כשנולד יצחק ויצחק בן ס' כשנולד יעקב . ויעקב בן ס"ג כשנתברך . י"ד שנים בבית עבר . ז' שנים בבית לבן . וכ' שנים

איתא בדרך ס"ס רנ"ט שנים עד שנתיישב . או י"ל שפירו' של ידוע תדע קאי מיום שהכיר את בוראו שהיה בן מ"ח שנים לדעת ר"י ור' חנינא וזה היה בעת הפלגה שאז נפרדו אים מעל אחיו ומעת שהכיר את בוראו התחיל הגרות כידוע לא והשוב מאז עד שנולד יעקב קי"ב שנים וימי שני חיי יעקב קמ"ז שנים ס"ה רנ"ט שנים ולפי זה יהי' פי' עד שנתיישב יעקב בארץ עליונה ודו"ק ותמצא שהניהם כאחד טובים ועולים בקנה אחד : נולד מהול . דכתיב איש תם ואמרו הז"ל שנולד מהול ועיין ברבינו בחיי : מה זה בכור . שלקחה מעשו גם היה הראשון בילירה : ואף זה בכור . לאמו גם נתנה לו בכורות ראובן : נתקשת אמו . דכתיב ויתרוצצו הבנים בקרבה : זה נגנב שני פעמים כו'. יעקב כתיב גנובתי יום וגנובתי לילה ופי' נגנבתי אנכי בעצמי ועיין בסוף סדר זה ובפ' נשא וביוסף כתיב כי גונב גנבתי : מחוצה לארץ גרס: זה ליווהו מלאכים. שנאמר והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו ופירשו רבותי שמלאכי ארץ ישראל ליווהו עד כאן ועלו ומלאכי חוץ לארץ ירדו ללוותו לחוץ לארץ : וזה ליווהו . דכתיב וישאלהו איש וכדלקמן : זה נתגדל כו' . שנאמר וארא בחלומי והנה העתודים כו' . או במראה הסולם שהובטח מפי ה' שנא' הנה אנכי עמך ושמרתיך כו' : בית חמיו . גרסי' בית לבן שנאמר כי נחשתי ויברכני ה' וגו' : וזה כו' . בית פוטיפר שנא' ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף : זה כלה הרעב וכדפירש"י שם : וזה כלה כו' שקבץ כל אוכל וכלכלם : משביע ומצוה . על הקבורה שנאמר השבע' לי וישבע לו וכתיב בסוף הפרשה ויצו אותם ויאמר אליהם אני נאסף אל עמי וגו' : וזה משביע . שנא' וישבע יוסף את בני ישראל : וזה מצוה שנא' ויצו יוסף את עבדיו : וזה העלו עצמותיו . שנא' ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם : ממשמש בעיניו . תמיד היה ממשמש בהם כדי ליפות : מתלה בעקיבו . כלומר הולך בנחת ובגיאותו העקב נדמית שלוי למעלה בהליכתו : חשודים בניך כו'

דיזי. ר"ש אומר תולין הן עיניהם בבנות הארץ. ר"י אומר מזולזלין הן בבני השפחות וקורין להם עבדים. ר' יהודה בר סימון אמר ועל תלתיהון לקה (משלי טז) פלס ומאזני משפט לה'. א"ל הקב"ה אתה אמרת חשודים בניך על אבר מן החי הייך אפילו בשעת הקלקלה אינם אלא שוחטים ואוכלים. וישחטו שעיר עזים. אתה אמרת מזולזלים הן בבני השפחות וקורין עבדים (תהלים קה) לעבד נמכר יוסף. אתה אמרת תולין עיניהם בבנות הארץ. הייך שאני מגרה בך את הדוב (בראשית לט) ותשא אשת אדוניו וגו': וישראל אהב את יוסף וגו'. ר"י ור' נחמיה. ר"י אומר שהיה זיו איקונין שלו דומה לו. ר"נ אמר שכל הלכות שמסרו שם ועבר ליעקב מסרן לו. ועשה לו כתונת פסים. ר"ל בשם ר"א בן עזריה אמר צריך אדם שלא לשנות בן מבניו. שע"י כתונת פסים שעשה יעקב אבינו ליוסף. וישנאו אותו וגו'. פסים שהיתה מגעת עד פס ידו. ד"א פסים שהיתה דקה וקלה ביותר ונטמנת בפס יד. פסים שהפיסו עליה איזה מהם. יוליכה לאביו ועלה ליהודה. פסים ע"ש צרות שהגיעו. פ"א פוטיפר. סמ"ך סוחרים. יו"ד ישמעאלים. מ"ם מדינים. ד"א פסים רשב"ל בשם ראב"ע כתיב (תהלים סו) לכו וראו מפעלות אלהים וכתיב בתריה (שם) הפך ים ליבשה. למה. וישנאו אותו בשביל שיקרע הים לפניהם. פסים פס ים. ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו. א"ר אהבה בר זעירא. מתוך גנותן של שבטים אתה יודע שבחן. להלן (ש"ב י"ג) ולא דבר אבשלום עם אמנון למרע ועד טוב. די בלביה בלביה. ברם הכא ולא יכלו דברו לשלום. די בלבהון בפומהון: ויחלום יוסף חלום וגו' ויאמר אליהם שמעו נא. אמר כך יהיו הנביאים מוכיחין אתכם (מיכה ו) שמעו נא את אשר ה' אומר. והנה אנחנו מאלמים אלומים. אתם כונסין פירות ואני כונס פירות. שלכם רקובים ושלי עומדין. והנה קמה אלומתי וגם נצבה. ר' לוי ור' אחא. ר' לוי אמר עתידין אתם לעשות אלילים אלמים לפני עגליו של ירבעם ולאמר אלה אלהיך ישראל. א"ר אחא עתידים אתם להעלים עלי דברים לפני אבא לומר חיה רעה אכלתהו. ומאן קאים לי משתיקותא דאמא קמה. והנה קמה אלומתי וגם נצבה והנה תסבינה אלמתיכם. כנגד ה' פעמים שהן עתידין להשתחוות לו: ויאמרו לו אחיו המלך תמלך עלינו. ר' לוי ור' סימון. ה"א מפני שענו אותו בעין רעה לפיכך מעמיד רשעים. וה"א מפני שענו אותו בלשון כפול לפיכך הוא מעמיד מלכים. ויחלום עוד חלום אחר וגו'. בשעה שאמר יוסף והנה השמש והירח. אמר יעקב מי גילה לו ששמי שמש. א"ר יצחק אמר יהושע לשמש. עבדא בישא לאו זבינת כספיה דאבא את? לא כך ראה אבא אותך בחלום והנה השמש והירח וגו' אף את דום מלפני. מיד (יהושע י) וידום השמש וירח עמד. ויספר אל אביו ואל אחיו ויגער בו אביו. אמר הקב"ה כך תהיו גוערים בנביאכם שנא' (ירמיה כט) ועתה למה לא גערת בירמיה הענתותי ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמת. ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא כך היה יעקב אבינו סבור שתחה"מ מגעת בימיו. שנא' הבוא נבוא אני ואמך וגו' הבוא נבוא. אני ואחיך ניחא. שמא אני ואמך. והלא אמך כבר מתה. ואת אומר אני ואמך ואחיך. ולא היה יעקב אבינו יודע שהדברים מגיעים לבלהה שפחת רחל שגדלתו כאמו: ויקנאו בו אחיו ואביו שמר וגו'. א"ר לוי נטל קולמוס וכתב באי זה יום ובאי זו שעה ובאי זה מקום. א"ר חייא רבה ואביו שמר את הדבר. ורוה"ק אומרת שמור את הדברים. שעתידין הדברים ליגע. ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא

מתנות כהונה

כו'. דייק מדנקט בשלשתן וכדמפרש ואזיל ועיין מאמר זה בביאורי מהר"ר אליהו מזרחי בסדר זה: פלס ומאזני כו'. לשלם מדה כנגד מדה ובמשקל: הקלקלה. שהם מקולקלים ומה היה ביד יוצרם שמכרו אחיהם: וישחטו דא"כ ל"ל לכתבו: לעבד נמכר יוסף ל"ל שבשביל הגו יודעין שנמכר אלא להגיד שנעשה מדה כנגד מדה: ותשא אשת אדוניו. דא"כ למה אנה האלהים לידו התקלה זו: זיו איקונין. נוטריקון של זקונים ופי' תמונת מראית פניו: שכל הלכות כו'. דרש זקונים לשון זקן שפירושו כמ"ש זה קנה חכמה כדאי' בפ"ק דקידושין: כ"ג צ"ע אדם שלא לשנות פי' כל אדם צריך לנהוג כן שלא לשנות כו': וישנאו אותו. ונתגלגל הדבר שירדו אבותינו למצרים כדאי' בפ"ק דשבת: עד פס ידו. עד כף ידו כשהיד תלויה למטה: שהפיסו שהטילו גורל עליה והוא ידוע בלשון רז"ל: כ"ג לכו וראו מפעלות. ופסוק זה נדרש על מכירת יוסף א"ר יהושע בן קרחה בשעה שאתה עושה נוראות לי בעלילה באת עלי אפשר שבשביל לשון של תרגמן ירדו אבותינו למצרים אלא לקיים גזירת כי גר יהיה זרעך ותלה העלילה בהם הוי נורא עלילה על בני אדם עכ"ל והדרש דר"א ב"ע שתחלת העלילה לא היתה כתונת הפסים אלא שלפני הבורא הקודם שעתיד שיקרע הים לפניו כמו שדרשו הים ראה וינס בזכות וינס החוצה ועל זה נתקנאו בו וזה נראה עלילה ובהפך ים ליבשה כו' זה תחלת העלילה ודרש פסים לשון חלוקה שנחלק הים לגזרים כן פי' הערוך ועי"ל דרש פסים נוטריקון פס ים פי' חלוק הים: מכל אחיו וגו' גרסי'. להלן גבי מעשה אמנון ותמר כתיב ולא דבר וגו': די בליביה כו'. מה שהיה בלבו עליו היה מדבר בפיו ולא הוציא בפיו מאומה והוא אמנון הי' שונא שלבו שלם עמו הכל כאן כתיב ולא יכלו דברו לשלום מכלל שדברו עמו דברי ריב ומצה ולא גנבו את דעתו: מה דבלבהון כו'. השנאה שהיא בלבם לא היו כובשים אותה והיו מוציאים אותו בפיהם: אמר כך עתידים כו'. דא"כ שמעו נא למה לו ידבר הוא דבריו לפניהם והם ישמעו בעל כרחם והוי צריך לומר ויאמר הקב"ה כך כו'. וכדלקמן על ויגער בו: אלילים אלמים. אלומתי דריש נוטריקון לשון אלילים ולשון אלמים כדא"א פה להם ולא ידברו: ירבעם משבט יוסף היה וזה הנה קמה אלומתי: להעלים מאלמים דרש לשון העלמה בחילוף עין בהא"ף וכן מצאתי בפירש"י: שתיקותא שתיקה ששתקה אמי רחל בשעה שהכניסו לאה ליעקב וזהו והנה קמה אלומתי: נראה דס"ג אלומתי נצבה וגם נצבה תסובינה אלומותיכם והשתחוין וגו' והכי מוכח בילקוט ופירש היה יכול לכתוב נצבה וכתב גם נצבה וכן היה יכול לכתוב תסובנה וכתב והנה תסובינה לרבויי אתא הרי הם ד' ואח"כ והשתחוין הרי חמש' וכולם כתובי' אחר והנה קמה אלומתי שרומז לעגל ירבעם או לשתיקת אמו וכדדרש לעיל ומצאתי בפירש"י דגרס וז"ל קמה והנה קמה נצבה וגם נצבה הרי ארבע לרבות והנה תסובינה הרי חמשה עכ"ל וק"ל א"כ ג"כ נדרוש תסובינה והנה תסובינה ויהיו ששה ועוד הרי עוד כתיב והשתחוין לשון רבוי מכולם ולא קא חשיב ליה כלל: רשעים ירבעם ואחאב משבט יוסף קא אתי: מי גלה לו ליוסף ששמי שמש פנא' כי בא השמש ודרשו הז"ל שאמרו המלאכי' זה לזה אתא שמשא ולפיכך כשליט יעקב שהלימו כי' הלום אימתי ולפיכך שמר את הדבר: אמר יהושע. שהי' מבני יוסף: כ"ג רש"י וילקוט וה"ש זבינת כספא דאבא את. וע"ל פרשה ו' ופי' לו כל מי עבד נמכר וזהו ע"י השתחואה דכתיב והנה השמש והירח כו': שתחיית המתים כו' שהרי האמין כל דברי חלום כו"ב ואביו שמר את הדבר ואעפ"כ אמר הבוא נבוא אני ואמך ולא ידע שהדברים מגיעין לבלהה וכדמפרש ואזיל: שגדלתו ליוסף כאמו

אמר. כך יעקב אבינו סבר וראה דברים ממשמשין ובאין. אמר אם נתבקרה פינקסו. מה יכול
אני לעשות: וילכו אחיו לרעות את וגו'. נקוד על את לומר שלא הלכו אלא לרעות את עצמן.
ויאמר ישראל אל יוסף הלא אחיך רועים בשכם. ר' תנחומא בשם ר' ברכיה. נהג בו בכבוד
כמורא האב על הבן. ויאמר לו הנני. א"ר חמא בר חנינא. הדברים הללו היה יעקב אבינו נזכר
ומעיו מתהתכין. יודע היית שאחיך שונאים אותך והיית אומר לו הנני: ויאמר לו לך נא ראה את
שלום אחיך ואת שלום הצאן. את שלום אחיך ניחא. אלא מאי ואת שלום הצאן? הדא אמר שאדם
צריך לשאול בשלום דבר שיש בו הנייה ממנו. והשיבני דבר וישלחהו מעמק חברון. והלא אין
חברון נתונה אלא בהר. וכתיב וישלחהו מעמק חברון. א"ר אחא. הלך להשלים אותה העצה
העמוקה שנתן הקב"ה בינו ובין חבר הנאה שהיה קבור בחברון. ועבדום וענו אותם. וימצאהו
איש והנה תועה. א"ר ינאי. ג' מלאכים נזדווגו לו. וימצאהו איש. וישאלהו האיש. ויאמר האיש
נסעו מזה. ממדותיו של מקום. ויראו אותו מרחוק. אמרו בואו ונשכה בו את הכלבים. ויאמרו
איש אל אחיו. הנה בעל החלומות. רבנן אמרי. היידי ליה אתי וטעין חלמיה. א"ר לוי. זה עתיד
להשיאם לבעלים. ועתה לכו ונהרגהו. אמר הקב"ה אתם אומרים. ונראה. ואני אומר. נראה. עתה
נראה דבר מי יקום. או שלי או שלכם: וישמע ראובן ויצילהו. והיכן היה? ר' יוסי ור' נחמיה
ורבנן. ר"י אמר כל אחד ואחד מהן היה משמש את אביו יומו ואותו היום של ראובן היה. ר"נ
אמר. אמר ראובן. אני בכור ואין הסרחון תלוי אלא בי. רבנן אמרי. אמר ראובן. הוא מינה אותי עם
אחי ואיני מצילו? אני הייתי סבור שנדחתי מכח אותו מעשה והוא מונה אותי עם אחי. שנאמר
ואחד עשר כוכבים משתחוים לי. ואיני מצילו! א"ל הקב"ה. אתה פתחת תחלה בהצלת נפשות. חייך
שאין מפרישין ערי מקלט תחלה אלא בתחומך. הה"ד (דברים ד) את בצר במדבר: ויהי כאשר בא
יוסף אל אחיו ויפשיטו את יוסף את כתנתו. ר' אלעזר אמר. בקילוס היה בא. ויפשיטו את
יוסף. זה הפינס. את כתנתו. זה חלוק. את כתונת הפסים. זה הפרגוד. אשר עליו. זו פמלניא שלו.
ויקחוהו. ויקחהו כתיב. מי היה זה. שמעון. ואימתי פרע לו להלן (בראשית מב) ויקח מאתם את
שמעון. וישליכו אותו הבורה והבור. רק אין בו מים. מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו.
שני בורות היו. אחד מלא צרורות. ואחד מלא שרפים ועקרבים. א"ר אחא. בור רק. נתרוקן בורו
של יעקב. אין בו מים. אין בו ד"ת שנמשלה למים המד"א (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים.
כתיב (דברים כד) כי ימצא איש גונב נפש מאחיו ואתם מוכרים את אחיכם: וישבו לאכל לחם.
א"ר אחוה בר זעירא. עבירתן של שבטים זכורה היא לעולם. תקוה היא לעולם. וישבו לאכל להם
מאכיל לחם לכל באי העולם. וישאו עיניהם ויראו וגו'. א"ר אבא ב"כ והלא אין דרכן של
ישמעאלים להיות טוענים אלא עורות ועיטרן. אלא ראה מה זימן הקב"ה לאותו צדיק באותה
שעה שקים מלאים בשמים כדי שתהא הרוח מנשבת בהם מפני ריחן של ערביים. ויאמר
יהודה אל אחיו וגו'. א"ר יהודה בר אלעי. בשבח יהודה הכתוב מדבר. בג' מקומות דבר יהודה
בפני אחיו ועשו אותו מלך עליהם. ויאמר יהודה אל אחיו (בראשית מד) ויבא יהודה ואחיו. (שם)
ויגש אליו יהודה: לכו ונמכרנו לישמעאלים. אמרו נלך ונתפוס דרכו של עולם. כנען שחטא לא

מתנות כהונה

כאילו היה אמו: ממשמשין ובאין. שמיום ליום היה יוסף הולך
וגדול וכל אשר הוא עושה ה' מצליח אמר אם נתבקרה פנקס
עוונותי שאני וכל אחיו ישתחוו לו מה אני יכול לעשות: פנקסו כלפי
יעקב מדבר בלשון כינוי: לרעות את עצמן. שהיו נראים ע"י
שצאן כאילו הצאן רועים אותם מה שלא יהיה כן פירש את צאן
שהרעיה תשוב אל הצאן דוקא ור"ל שהלכו שמה לאכול ולשתות וכן
הוא בהדיא בספר במדבר רבה פ"ג וכן פירש"י כאן: רועים בשכם
וגו'. גרסינן ודייק סיפיה דקרא ויאמר הנני לשון ענוה ויראה
כמו שפירש"י בפ' בחומש ואע"ג דגבי עשו כתיב ג"כ ויאמר הנני
בפרשת תולדות לא קשיא שלעניין כבוד אב היה נוהג בחסידות
כדלקמן בפ' פ"ה ועוד הכי על זה דרשו רז"ל גם כי יתן קולו וגו'.
ירמיה ענהו כדרך החסידות: נזכר לאחר שנמכר: היית אומר
כו'. שהזמנת עצמך לילך אצלם: אלא בהר. פירש"י בחומש דכתיב
עלו זה בנגב וכתיב ויעלו בנגב ויבא עד חברון: חבר נאה. זה
אברהם ודרש חברון נוטריקון חבר נאה: ג' מלאכים כו' איש דרש
לשון מלאכים כדאיתא בפרקי ר"א וימצאהו איש זה גבריאל כמלאך
שנא' והאיש גבריאל אשר מועף ביעף ועיין ברמב"ן: ממדותיו של
הקב"ה. שנקרא זה כד"א זה אלי ואנוהו ומדותיו הם דרכי החסד
והחמלה והם נהגו עמו בהפך זה: מרחוק וגו' גרסינן ודייק סיפיה
דקרא ובטרם יבא אליהם ויתנכלו שימות ע"י גרמא קודם שיבא
אליהם ויהיו פטורים מדין שמים: היידי ליה כו'. זהו שהחלומות
שלו ור' אוין לו והוא אדון להם. היידי שתי תיבות הם היי די כמו
הא די וירו' תמצא כן הרבה וכן לקמן פ' פ"ה פסוק הן אדוני ולשון
הנה דרש כן הלא אדון החלומות בא וטוען חלומותיו ודאי בא להגיד
לנו חלומו ודרך קינטור אמר כן: להשיאם לבעלים. להשתחוות
לבעל ובעל קדרים לשון בעלים ורמז לירבעם ואחאב שבאו מיוסף:

אתם אומרים ונראה. בפירש"י משמע דגרסינן אתם אומרים
ונהרגהו וגו' הילקוט כגי' הספר. והיכן היה דכתיב וישמע משמע
שלא היה שם בתחלת מעשה: אני בכור. וזהו וישמע משמע ששמע
והבין שתקלתו היתה זאת: הוא מונה אותי כו'. וכדמפרש ואזיל
וזהו וישמע שהבין כי לא נכון לשלם לו רעה תחת טובה ולפיכך
ויצילהו: אותו מעשה. שבלבל יצוע אביו: בקילוס כו'. בשבח
ושמחה אליהם בבגדים נאים כמקבל פני אוהבו בשמחה ובמרוצה
בגדים כדמפרש ואזיל: הפינס פי' הערוך קוט"א בלע"ז: פרגוד פי'
קמיז"א: פמלניא מכנסיים: ה"ג ויקחהו כתיב. זה שמעון וכן
הוכיח רש"י ז"ל בפרשת מקץ ששמעון היה העיקר במעשה זה: מים אין
בו. עיין ברבינו בחיי דיליף ליה שפיר: שתי בורות דייק והבור
יתירה: מלא צרורות. ולא השליכוהו אלא לאותו בור שהיו בו
נחשים ועקרבים ודייק מים אין בו אבל אחר דברים הממיתים היה
בו וזהו הנחשים: בורו של יעקב. בניו יוצאי חלציו נקראים בורו
על דרך שאמר הכתוב זכור בוראך ודרשו חז"ל מאין באת מטיפה
סרוחה וקרי ביה מבורך ונתרוקנו מד"ת שלא היו יודעין עונשו של
דבר כן פירש"י: זכורה זכורה ופקידה טובה: תקוה תקוה ואחרית
טובה שע"י מכירה זו ירד למצרים וכלכל כל העולם בבר ולהם ורש"י
ז"ל גרס תקנה ובתנחומא פ' כי תשא מכיים ביה זכותיכון עאכ"ו:
לאכול קרי ביה לאכיל להם: מנשבת ומעלה ריח טוב: מפני ריחן
כו'. שריחן רע מפני העורות: בשבח יהודה כו'. שלא תאמר
שאמר כן שהיה מתירא פן ישאר חי וישוב אל אביו ולפיכך אמר
למכרו. ורש"י פי' השבח היה ששמעו מיד לעצתו ועשאוהו מלך
עליהם עכ"ל ומוכח כן קלת נקיין: ועשו אותו מלך כו'. שקבלו
דבריו מיד: ויבא יהודה ואחיו ביתה יוסף גרסינן: אמרו נלך

לעבד נתקלל אף זה לכו ונמכרנו לישמעאלים. וישמעו אחיו ויעברו אנשים מדינים סוחרים, עברו אותן הדיינים. ר' יהושע בן ביתוס בש"ר יהודה ב"ר סימון כתיב (ישעיה סג) למה תתענו ה' מדרכיך. כשרצית נתת בלבם לאהוב. וכשרצית נתת בלבם לשנוא. וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף. אמר הקב"ה אתם מכרתם בנה של רחל בעשרים כסף מעות שהן ה' סלעים לפיכך יהיה כל או"א מפריש ערך בנו ה' סלעים במנה צורי. א"ר יהודה בר סימון אמר הקב"ה לשבטים אתם מכרתם בנה של רחל בעשרים כסף לפיכך יהיה כל או"א מגיעו בקע לגולגולת. הה"ד (שמות לח) בקע לגלגלת מחצית השקל: וישב ראובן אל הבור. והיכן היה. ר' אליעזר ור' יהושע. ר"א אומר בשקו ובתעניתו. כשנפנה הלך והציץ לאותו בור הה"ד וישב ראובן אל הבור. א"ל הקב"ה מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחלה. חייך שבן בנך עומד ופותח בתשובה תחלה. ואי זה. זה הושע שנא' (הושע יד) שובה ישראל עד ה' אלהיך. ר' יהושע אומר כל טרחות של בית היה מושלך עליו. וכיון שנפנה הלך והציץ באותו הבור: ויקחו את כתונת הפסים וישחטו שעיר עזים. ולמה שעיר עזים. שדמו דומה לשל אדם. וישלחו את כתונת הפסים וגו'. א"ר יוחנן. אמר הקב"ה ליהודה אתה אמרת הכר נא. חייך, שתמר אומרת לך הכר נא. ויכירה ויאמר כתונת בני. אמר לית אנא ידע מה אנא חמי כתונת בני חיה רעה אכלתהו וגו'. א"ר הונא. נצנצה בו רוה"ק. חיה רעה אכלתהו. זו אשתו של פוטיפר. ויקרע יעקב שמלתיו. ר' פנחס בשם ר' הושעיה אמר. שבטים גרמו לאביהם לקרוע. והיכן נפרע להם. במצרים שנא' (בראשית מד) ויקרעו שמלותם וגו'. יוסף גרם לשבטים לקרוע. עמד בן בנו ונפרע לו שנא' (יהושע ז) ויקרע יהושע שמלותיו. בנימין גרם לשבטים לקרוע. והיכן נפרע לו. בשושן הבירה שנא' (אסתר ד) ויקרע מרדכי את בגדיו. מנשה גרם לשבטים לקרוע. לפיכך נתקרעה נחלתו. הציה בארץ הירדן והציה בארץ כנען. וישם שק במתניו. א"ר איבו. לפי שתפס יעקב אבינו את השק לפיכך אינו זז לא ממנו ולא מבניו. ולא מבני בניו עד סוף כל הדורות. ואינו נוהג אלא בבני אדם גדולים. דוד שנא' (דה"א כא) ויפול דוד והזקנים מכוסים בשקים. אחאב (מ"א כא) וישם שק על בשרו. יורם (מ"ב ו) וירא העם והנה השק על בשרו. מרדכי (אסתר ד) וילבש שק ואפר. ויתאבל על בנו ימים רבים אלו כ"ב שנה. ויקומו כל בניו וכל בנותיו. ר' נחמיה אומר. כנעניות היו דכתיב ויקומו כל בניו וגו'. כמה בנות היו לו. חדא הוית. והלואי קברה. אלא אין אדם נמנע מלקרא להתנו בנו ולכלתו בתו. ר' יהודה אומר. לאחיותיהם נשאו השבטים הה"ד ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו. וימאן להתנחם. מטרונה שאלה את ר' יוסי. אמרה לו כתיב (דה"א ה) כי יהודה גבר באחיו וכתיב וינחם יהודה ויעל על גוזזי צאנו. וזה אביהם של כולם וימאן להתנחם. א"ל. מתנחמים על המתים ואין מתנחמים על החיים. ויבך אותו אביו. זה יצחק. ר' לוי ור' סימון אמרו. אצלו היה בוכה. וכיון שיצא מאצלו היה הולך ורוחץ וסך ואוכל ושותה. ולמה לא גילה לו. אמר. הקב"ה לא גילה לו ואני מגלה לו? א"ר סימון ע"ש כל שמתאבלין עליו. מתאבלין עמו: והמדנים מכרו אותו וגו'. כמה אוניות נכתבו לו? ר' יודן אמר ד'. אחיו לישמעאלים וישמעאלים לסוחרים וסוחרים למדינים ומדינים מכרו אותו אל מצרים. ר' הונא אמר המש. מדינים מכרו אותו לדמוסיא של מדינה. בא פוטיפר ולקחו מדימוסה של מדינה:

פרשה פה ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת אחיו. (מלאכי ב) בגדה יהודה ותועבה נעשתה וגו'. א"ל כפרת יהודה. שקרת יהודה. ותועבה נעשתה בישראל. יהודה נעשה חולין (שם) כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב. **ויהי בעת ההיא.**

מתנות כהונה

כו' דאל"כ ל"ל לכו : הדייני' מקטטות והשנאה שהיו ביניהם ומיד הזרו לאהבתם אותו ואילו היו מוצאים אותו לא היו מניחים אותו בכל מה שיפסקו עליהם ודייק מדכתיב מדינים והלא ישמעאלי' היו : תתענו פי' אתה מתעה ומטה לבבו לכל אשר תחפוץ : מעות מטבע מעה כסף שהם חמשה סלעים ועשרה אחים מחצית השקל לכל אחד ואחד וכ"ה בירושלמי דשקלים בהדיא : הה"ד כו' השקל כתיב בה"א הידוע לרמז לאותו מחצית שקל שהגיע לכל א' במכירת יוסף : בשקו ותעניתו על שבלבל יצועי כו'. אע"פ שדרשו הז"ל סוף פרק בהגוזל יהודה שהודה במעשה תמר גרם לראובן שהודה גם הוא במעשה בלהה כבר תירצו שם התוספת שלא הודה ברבים עד אחר שהודה יהודה ברבים : כ"ה בילקוט וכן מוכח בפירש"י בסדר זה ולעיל בפרשה זו והציץ לאותו בור. ר"י אומר כל טרחות של בית היה מושלך עליו וכיון שנפנה הלך והציץ לאותו בור הה"ד כו'. וכ"ה במד' משלי : לשל אדם. לדמו של אדם : אתה אמרת כו'. שודאי הוא היה המדבר כי הוא מלכם : לית אנא ידע מה כו'. אין אני יודע מה אני רואה וניבא ולא ידע מה ניבא וכדמפרש ואזיל ודייק מיתורא דחיה רעה אכלתהו שהרי כתיב טרף טורף : של פוטיפר. וכתונת רמז לאותה בגדו אצלה ה"ג בילקוט של פוטיפר, ד"א זה יהודה שנאמר חיה רעה אין היה רעה אלא אריה שנא' גור אריה יהודה : ויקרע וגו' יוסף גרם כו' שנא' ויקרעו שמלותם : בנימין כו'. ע"י שעכבו יוסף נצטערו עליו ויקרעו שמלות' : מרדכי משבט בנימין היה : מנשה גרם כו'. שהוא היה שרדף אחריהם על דבר הגביע כדאיתא התם במדרשות : את השק. גרסינן : אלו עשרים ושנים שנה. שהרי בן שבעה עשר היה כשפירש מאביו ובן שלשים היה כשעמד לפני פרעה הרי שלשה עשר שנה ושבעה שני השבע ושנתיים רעב טרם בוא יעקב הרי עשרים ושנים שנה וכל אותן עשרים ושנים שנה היה מתאבל שאין אדם מקבל תנחומין על החי וסבור שמת : כנעניות היו. נשי השבטים ואדם קורא לכלתו בתו וכדמפרש ואזיל : חדא הוית. והלא לא היתה לו אלא בת אחת זו דינה : והלואי קברה. מי יתן שכבר קברה אפילו אותה אחת ופירש"י שקשה עליו גלוי עריות שנבעלה לשכם ועיין בילקוט כגירס' נסתכת למעליותא : ולכלתו בתו. כמד"א מי את בתי : לאחיותיהם וקודם מתן תורה מותרת היו : וזה אביהם יעקב אבל כו השבטים : זה יצחק. אביו של יעקב כנזכר בפסוק : אצלו כו'. ודרש אותו כמו אתו כלומ' אצלו וכן מצאתי שוב בפירש"י : על שם כל כו' כדאיתא בפרק אלו מגלחין ופירשו כל אותו שמתאבלין עליו אם מת הוא מתאבלין עמו אם יארע לו אבל וזה דוקא בפניו ושלא בפניו לא ולכן היה יצחק מתאבל לפניו דוקא : אוניות שטרי מכירות : לדמוסיא בערוך משמע ממונה ומנהיג וכן בפירש"י ודייק מדכתיב והמדנים מכרו אותו אל מצרים משמע לדמוסיא של מדינה כו'.

כ"ג

(מיכה א) עד היורש אביא לך יושבת מרשה. עד עדולם יבא מלכן וקדושן של ישראל:
עד עדולם יבא כבודן של ישראל. עד עדולם יבא. דכתיב ויט עד איש עדולמי: ויהי
בעת ההיא. ר' שמואל בר נחמן פתח (ירמיה כט) כי אנכי ידעתי את המחשבות. שבטים היו
עסוקים במכירתו של יוסף. ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו. ראובן היה עסוק בשקו ובתעניתו.
ויעקב היה עסוק בשקו ובתעניתו. ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה. והקב"ה היה עוסק בורא
אורו של משיח. ויהי בעת ההיא וירד יהודה. (ישעיה סו) בטרם תחיל ילדה. קודם שלא נולד
משעבד הראשון. נולד גואל האחרון: ויהי בעת ההיא. מה כתיב למעלה מן הענין. והמדנים
מכרו אותו אל מצרים. ויהי בעת ההיא ולא היה צריך קרייה למימר אלא. ויוסף הורד מצרימה.
ומפני מה הסמיך פרשה זו לזו? ר' אלעזר ור' יוחנן. ר"א אמר כדי לסמוך ירידה לירידה. ר'
יוחנן אמר. כדי לסמוך הכר להכר. ר' שמואל בר נחמן אמר כדי לסמוך מעשה תמר למעשה של
פוטיפר. מה זו לש"ש אף זו לש"ש. דאמר ריב"ל. רואה היתה באסטרולוגין שלה שהיא עתידה
להעמיד ממנו בן. ולא היתה יודעת אם ממנה אם מבתה. הה"ד (שם מז) מודיעים לחדשים מאשר
יבאו עליך. ר' אייבו אמר מאשר ולא כל אשר. ודכוותה (בראשית ג) ולא יתבוששו. והנחש היה
ערום. לא היה צריך קרא למימר אלא ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו וגו'. ריב"ק אמר. להודיעך
מאי זה הטא קפץ עליהם אותו רשע. מתוך שראה אותן מתעסקין בדרך ארץ. נתאוה להם. א"ר
יעקב דכפר הנין. שלא להפסיק בפרשתו של נחש. ודכוותה (דניאל ד) ודי מהלכין בגוה יכל
להשפלה (שם ה) בלשצר מלכא (שם ו) ודריוש מדאה והיכן הוא אויל מרודך. ר"א אמר כדי
לסמוך רשע אל רשע. קוצץ לקוצץ. גיותן לגיותן. ר"ש בר נחמן אמר כדי לסמוך הפסק מלכות
להפסק מלכות. ודכוותה (שם ה) בה בליליא קטיל בלשאצר מלכא כשדאה. ודריוש מדאה וגו'.
והן הוא (שם ח) בשנת שלש למלכות בלשאצר המלך. ר' הונא אמר שלא יאמרו דברי פיוטין הם.
כדי שידעו הכל שאמרו ברוה"ק. רבנן אמרי. כדי לסרג על הספר כולו שאמרו ברוה"ק. אף הכא
נמי מתבעי מימר ויוסף הורד מצרימה וכתיב וירד יהודה מאת אחיו. אמר. בואו ונפזר עצמינו
שכל זמן שאנו מכונסין. השטר מצוי להגבות. אמר להם הקב"ה. י' ב"א שנמצאו בגניבה. אין אחד
נתפס על ידי כולם? וכיון שנמצאו בגביע. אמרו (בראשית מד) האלהים מצא את עון עבדיך. א"ר
יצחק. מצא בעל הוב מקום לגבות שטר חובו. א"ר לוי. כזה שהוא ממצה את החבית ומעמיד
אותה על שמריה. רבנן אמרי. בואו ונפרנס עצמינו. לשעבר היה זקוק להשיאנו נשים. ועכשיו הוא
עסוק בשקו ובתעניתו. אינו בדין שיהא עסוק להשיאנו נשים. א"ל ליהודה. ולא את הוא הראש
של כלנו. עמוד אתה ופרנס את עצמך. מיד וירד יהודה וגו'. ירידה היא לו שנשא לנכרית.
ירידה היא לו שקבר את אשתו ובניו: ר' יהודה בר סימון ור' חנין בשם ר' יוחנן. כל מי שהוא
מתחיל במצוה ואינו גומרה קובר את אשתו ואת בניו. ממי אתה למד. מיהודה. ויאמר יהודה אל
אחיו. מה בצע וגו'. היה לו להוליכו על כתיפו אצל אביו. מה גרם לו. קבר אשתו ובניו. ר' הונא
בשם ר' אליעזר בנו של ריה"ג. כל מי שמתחיל במצוה ואינו גומרה. ואחר בא וגומרה. היא נקראת
על שמו של שני. הה"ד (יהושע כד) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל. והלא משה העלם.
שנא' (שמות יג) ויקח משה את עצמות יוסף עמו. אלא לפי שנגזר עליו שלא יכנס לארץ. ואלו
נטפלו בהם. לפיכך נקראת על שמם. ואת עצמות יוסף וגו'. מושלים אותו לה"ד. ללסטים שנכנסו
למרתף אחד של יין. נטלו קנקן אחד ושתו. הציץ עליהם בעל המרתף. אמר להם. יערב לכם. יבושם
לכם. ימתק לכם. שתיתם את היין. החזירו את הקנקן למקומה. כך אמר הקב"ה לשבטים. מכרתם

מתנות כהונה

ה"ג בילקוט פרשה זו ובספר מלאכי שקרת יהודה כי חלל יהודה
יהודה נעשה חולין ובעל בת אל נכר ויהי בעת ההיא וגו' וענין
הכפירה והשקר הוא במה שפסל יהודה אביו המצריים והמתקדשים
מבת אל נכר: מלכן כו'. זה יהודה עד עדולם יבא בתמיה וכי היה
לו ליקח כנענית וי"ל דדריש מרשה נוטריקון מלכן וקדושן: כבודן
כו' שהיה דאי קרא כבוד ישראל: המחשבות וגו' גרסינן: ויוסף היה
עסוק כו'. שהיה שורה בצער על פרידתו מבית אביו: ובורא אורו
כו'. שמפני המכירה ירד יהודה מאת אחיו ונתגלגל מזה שנזקק
לתמר ויצא מזרעה מלך המשיח וזה שמסיים בסדר בעת ההיא כו':
משעבד הראשון. זה פרעה: גואל האחרון. משיח בן דוד הבא
מפרץ בן יהודה: ירידה לירידה. דהא"כ הרי נשואי יהודה היו
הרבה קודם מכירתו של יוסף כמה שנים כמו שהוכיח יפה מהר"ר
אליהו מזרחי: הכר להכר. להגיד שהקב"ה פורע מדה כנגד מדה:
באיסטרולוגין. חכמת הוזה בכוכבים: אם מבתה. ויוסף לקח בת
פוטיפר ובני בניה הרי הם כבניה: ה"ג למימר אלא ויעש ה' אלהים:
שלא להפסיק כו'. נתבאר לעיל סוף פרשה י"ח: ודי מהלכין
בגוה. מדבר בנבוכד נצר ואח"כ מספר והולך מיד ענייני דריוש
והיכן הוא אויל מרודך שהיה ג"כ בן נ"נ ומלך קודם בלשצר:
רשע אל רשע. נבוכד נצר היה רשע וכן בלשצר ואויל מרודך לא
היה רשע שהרי בטל גזרות אביו: גיותן נבוכד נצר אמר אעלה
על במתי עב וכו'. שנאמר מתגאה בבני קודש: קוצץ קוץ והדרדר:

הפסק מלכות של בלשצר דכתיב ביה בליליא קטיל וגו':
להפסק מלכות נבוכדנצר: והן הוא כו'. והיכן הוא בשנת שלש
וגו' דכתיב אח"כ והיה לו לסיים קודם ענייני בלשצר:
פיוטין כפייטן הזה שמחבר וכותב דברים מלבו ולא ברוח הקודש
ועכשיו שנכתבו שלא כסדר הווייתן ידעו הכל כמ"ש לו ברוח
הקודש כך כתבן הנביא וכמ"ש עוד בפירש"י: לסרג כו'. פירש"י
לפיכך הרחיק בשנת שלש דכתיב אלא הזון נראה אני ללמד על הכלל
כולו: לסרג להבר ולארוג כמו אין מסרגין המטות: מתבעי מימר
הי' צריך לומר: השטר מצוי כו'. חוב של החטא שהטאו במכירת
יוסף שכולם יחד מכרוהו: אין אחד כו'. בתמיה פירש"י ומה מועיל
לה הפיזור כיון שכולכם בעצה אחת ועוד פירש"י ז"ל וי"ל להיפך
אין כולם נתפסין ע"י אחד עכ"ל: שהוא ממצה גרסי'. פי'
מריקה וממצה אותה עד גמירתה שלא נשאר בה כלום רק השמרים
ודרה מצא לשון מיצוי ומירוק: ונפרנס להשיא לנו נשים וכדמפרש
ואזיל: היה יעקב אבינו זקוק כו'. וצ"ל שאתיא כמ"ד יכל בנותיו
ממש ותאומות נולדו עם השבטים דאל"כ למה היה צריכין לו:
על כתפו כו'. מאחר שהיה מלך עליהם לא היו ממרים את דבריו
ככל א"כ יאמר כמו שפירש"י בסדר זה: ואילו ישראל נטפלו בהם.
מתפלים אותו ענין עצמות יוסף שקבורים בשכם דומה כו':
הציץ הביט: יערב פי' כלומר אין בלבי עליכם על היין ונגפש
תפלה

את יוסף.החזירו עצמותיו למקומן ׃ ד"א אמר להם יוסף.למקום שנגנבתוני שמה תחזירוני. הלא אחיך רעים בשכם.כן עשו בני ישראל שנא' (יהושע כד) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם : ויט עד איש עדולמי ושמו חירה . רבנן אמרי,חירה הוא חירם שהיה בימי דוד. שנא' (מלכים א ה) כי אוהב היה חירם לדוד כל הימים.למוד היה האיש הזה להיות אוהב לשבט הזה. ר' יהודה ב"ר סימון אמר חירם אחר היה . על דעתהון דרבנן היה קרוב לאלף ומאתים שנה. ועל דעתיה דר' יהודה היה קרוב לת"ק שנה. וירא שם יהודה בת איש כנעני ושמו שוע . בר גברא תגרא.בוצינא דאתרא . ותהר ותלד בן ותקרא שמו ער . שהוער מן העולם ׃ ותהר עוד וגו' אונן. שהביא אנינה לעצמו . ותוסף עוד וגו' שלה . שנשתלשל ממנו העולם . והיה בכזיב. פסקת שם מקום . ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה'. שהיה חורש בגגות ומערה לאשפות : ויאמר יהודה לאונן וגו' . יהודה התחיל במצות יבום תחלה . תני,כל דבר שהיה בכלל היתר ונאסרה וחזרה והותרה,לא להתירה הראשון חזר,אלא להתירה השני.יבמה לפי שהיתה בכלל היתר ונאסרה וחזרה והותרה.יכול תחזור להתירה הראשון ת"ל יבמה יבא עליה מצוה.ר"י בר חלפתא יבם אשת אחיו . וחמש בעילות בעל.ודרך סדין בעל . ונטע חמש נטיעות בישראל . ומאן נינהו . ר' ישמעאל ב"ר יוסי ור' אליעזר ב"ר יוסי ור' מנחם ב"ר יוסי ור' חלפתא ב"ר יוסי ור' אבדימוס ב"ר יוסי. הוין עינוהי זמורן ודמיין לאמיה . וידע אונן.היה דש מבפנים.וזורה מבחוץ : ויאמר יהודה לתמר כלתו וגו' . א"ר אלעזר.אע"פ שאין נחש.יש סימן . כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו . רבנן אמרי בית תינוק ואשה אע"פ שאין נחש יש סימן . וירבו הימים ותמת בת שוע אשת יהודה . וירבו הימים,י"ב חדש ׳ על גוזזי צאנו . בכ"מ שנאמר גזיזה עושה רושם . וכן מצינו בנבל ולבן ואבשלום . ויוגד לתמר לאמר וגו' . רב אמר,שתי תמניות הם אחת של יהודה ואחת של שמשון . ולמה הוא מזכיר בה עלייה וירידה . אלא עלייה ליהודה שהוא מעמיד מלכים וירידה לשמשון שהוא נושא נכרית . ר' סימון אמר תמנתה אחת היא . ולמה הזכיר בה עלייה וירידה . א"ר אייבו בן אגרי, כהדא בית מעון דסלקין לה מן טבריה ונחתין לה מן כפר שובתי : ותסר בגדי אלמנותה מעליה' ותכס בצעיף. ב' הם שנתכסו בצעיף.תמר ורבקה ושתים ילדו תאומים . רבקה.ותקח הצעיף ותתכס . תמר.ותכס בצעיף ותתעלף . ותשב בפתח עינים . א"ר אמי.חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו פתח עינים . ומה הוא בפתח עינים אלא מלמד שתלתה עיניה בפתח שכל העינים תלויות בו.ואמרה יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא אצא מן הבית הזה ריקנית . ד"א בפתח עינים מלמד שפתחה לו את העין.אמרה לו טהורה אני ופנויה אני . ויראה יהודה . א"ר חייא בר זבדא.צריך אדם להזהר עצמו באחות אשתו ובקרובותיו שלא יכשל באחת מהם . ממי אתה למד.מיהודה.ויראה יהודה וגו' למה. כי כסתה פניה.עד שהיא בבית חמיה. ד"א.ויראה יהודה.לא השגיה.כיון שכסתה פניה . אמר אילו היתה זונה היתה מכסה פניה ? א"ר יוחנן בקש לעבור וזימן לו הקב"ה מלאך שהוא ממונה על התאוה . א"ל. יהודה.היכן אתה הולך. מהיכן מלכים עומדים.מהיכן גדולים עומדים . ויט אליה אל הדרך. בעל כרחו שלא בטובתו : ויאמר מה הערבון אשר אתן וגו' . א"ר חוניא נצנצה בה רוה"ק . חתמך.זו מלכות המד"א (שיר ח) שימני כחותם על לבך (ירמיה כב) כי אם יהיה יכניהו בן יהויקים מלך יהודה חותם על יד ימיני . ופתילך,זו סנהדרין שהן מצויינין בפתיל

מתנות כהונה

תפלה רוצה אני שתשתו אותו רק אחר ששתיתם את היין שהחזירו הקנקן למקומה : ה"ג למקומו כך אמר הקב"ה וכן ה"א לקמן פ' נצבים : תחזירוני ובשכם נמכר כדמפרש והז"ל : בילקוט מוכח דה"ג קברו בשכם : ר"א אומר מורידין אותו מגדולתו שנאמר וירד יהודה ויט כו'. וקאי אדלעיל על המתחיל במצוה ואינו גומרה : הוא חירם כו'. דייק מדכתיב כל הימים : ה"ג למוד היה האיש כו' . ופירש"י שהרי בראשונ' אהב יהודה ואח"כ לדוד שהוא משבט יהודה : קרוב לאלף כו'. כפי' רש"י ביאר שכך הוא מאותו זמן עד שהרגו נבוכד נצר אחר החורבן והשנים החסרים הם אותם שנים שהי קודם שנדבק ביהודה ולפי שלא נדע בביאור כמה היו אמר קרוב : קרוב לחמש מאות שנה . כי כן היה מימות דוד עד אחר החורבן השנים החסרים הם אותם שהי קודם שנדבק לאהוב את דוד ולכן אמר קרוב לפי שאין ידוע כמה היו : בוצינא כו' . נר ת"א בוצינא כלומר החשוב שבעיר ומאור עיניהם ושוע קורא כד"א ולא נכר שוע בפני דל : שהוער לשון נער בים סוף : נראה דה"ג : שלה שנשתלשל בעולם . כלומר העמיד שלשלת יוחסין הכתוב בדברי הימים : חורש בגגות פירש"י בדברי הימים שבא עליה שלא כדרכה : פסקת שם מקום פירש"י מקום הוא ששמו פסק' והביא ראיה מירושלמי : יבמה היתה בכלל היתר קודם שנשאת לאחיו היתה מותרת לו ובנשואי אחיו נאסרה עליו משום אשת אחיו וחזרה והותרה לו במיתת אחיו : יכול תחזור . להיתרה הראשון שהיתה רשות בידו לישא אותה לאשה או לא ועכשיו מצוה : וחמש בעילות כו'. הוא סבור שאסור לבעול יבמה כי אם בעילה ראשונה ועיין בתוספתא שבת ותמה יבמות נפלו לפניו : ודרך סדין כו' . פי' סדין בינו לבינ' כדי למעט הנאותיו שלא יהנה מגופה : זמורה נראה דצ"ל זמורין כדאיתא במסכת שבת ולפיכך נקרא וורדימוס לשון וורד כדאיתא במסכת שבת ועיקר שמו היה אבדימוס ונקרא וורדימוס על שפניו היו דומין לוורד. ורש"י פי' זמורות אדומות כזמורות גפן : יש סימן כו' . אע"פ שאסור לנחש אבל מותר לסמוך דרך סימן כמו כאן שסבר מתו לה שני אנשים ויש חזקה אליבא דרבי דסבר שני פעמים הוי חזקה אע"פ שכאן לא מתו מחמת שהיא קטלנית מ"מ הכתוב מודיענו טעם יהודה כך הבנתי בפירש"י : י"ב חדש . כד"א ימים תהיה גאולתו ודרש המקרא מסורס וירבו הימים אחר שמתה אשתו : של יהודה . דכתיב ביה עלייה ואחת של שמשון דכתיב ביה ירידה : בית מען . שם עיר יושבת בשיפולי ההר וכפר שובתי על גב ראש ההר וטבריה בתחתיתו : דסלקין לה . שעולין לה : ונחתין לה. ויורדין לה : בפתח שכל העינים כו' . לשערי שמים וברו' דפרק שני דייני גזירות ובמד' שמואל פי"ז גרס מלפות לו : מבית הזה מבית יהודה. שפתחה לו כו'. כלו' היתה מראה לו פני ההיתר נראה לעינים : להזהיר פירש"י להיות זהיר ונקי להכיר אותם שלא יכשל בהם : היתה מכסה פניה. בתמיה . והכי דרש ויחשבה לזונה ולא השגיח בה אבל כאשר כסתה פניה מיד ויט אליה : מהיכן כו' . אם תלך מכאן ולא תזקק לה : מהיכן גדולים עומדים נראה שצ"ל גואלים עומדים : בעל כרחו שלא בטובתו . דייק מדכתיב ויט דאל"כ וילך מבעי ליה : מצוי נין כלומר מעוטפות בטליתות : התורה כתי

דכתיב

המד"א (שמות לט) פתיל תכלת. ומטך. זה מלך המשיח המד"א (ישעיה יא) ויצא חוטר מגזע ישי (תהלים קי) מטה עוזך ישלח ה' מציון. ויתן לה וגו' ותהר לו גבורים כיוצא בו וצדיקים כיוצא בו: וישלח יהודה וגו'. יהודה בר נחמן בשם ר"ל (משלי ח) משחקת בתבל ארצו משחקת לפניו בכל עת. התורה שהיא משחקת על הבריות. אמר הקב"ה ליהודה. אתה רמית באביך בגדי העזים, חייך שתמר מרמה בך בגדי עזים. סומכוס אומר בשם ר"מ. מנין שאין העובר ניכר במעי האשה אלא עד ג' חדשים. מהכא ויהי כמשלש חדשים. ר' הונא בש"ר יוסי, לא סוף שלשה שלמים אלא רובו של ראשון ורובו של אחרון ואמצעי שלם. ולא סוף דבר שלשה שלמים, וגם הנה הרה לזנונים. אלא מלמד שהיתה מטפחת על כריסה ואומרת מלכים אני מעוברת. גואלים אני מעוברת. הוציאוה ותשרף. אפרים מקשאה תלמידו של ר"מ אמר משם ר"מ, תמר בתו של שם היתה. כתיב (ויקרא כא) ובת איש כהן וגו' לפיכך הוציאוה ותשרף: היא מוצאת וגו' א"ר יודן, מכאן שנאבדו והמציא הקב"ה אחרים תחתיהן המד"א (שם ה) או מצא אבידה וגו'. א"ר הונא היא מוצאת. היא והוא צריכין לצאת. והיא שלחה אל חמיה לאמר וגו'. בקש לכפור. אמרה ליה הכר נא בוראך. שלך ושל בוראך הן. הכר נא למי ההותמת א"ר יוחנן, א"ל הקב"ה ליהודה, אתה אמרת לאביך, הכר נא. חייך שתמר אומרת לך הכר נא: ויכר יהודה וגו'. ר' ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק, בשלשה מקומות הופיעה רוה"ק. בבית דינו של שם. בבית דינו של שמואל. בבית דינו של שלמה. בבית דינו של שם. ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני. מהו ממני. א"ר ירמיה בשם ר' יצחק. אמר הקב"ה אתם תהיו מעידים מה שבגלוי ואני מעיד עליו מה שבסתר. בבית דינו של שלמה (מ"א ג) היא אמו. מי אמרו. א"ר שמואל ב"ק צווחת ואומרת היא אמו ודאי. בבית דינו של שמואל (ש"א יב) הנני ענו בי ויאמר עד ה' בכם. יצתה ב"ק ואמרה עד. מהו אומר בבני עלי (שם ב) ותהי חטאת הנערים גדולה וגו' וכתיב (שם) אשר ישכבון את הנשים הצובאות וגו'. אפשר כן בניו של אותו צדיק היו עושין אותו מעשה. אמור מעתה ע"י שהיו משלהין את קניהם לשילו להטהר והן משהין אותן חוץ לבתיהם לילה אחת. העלה עליהם הכתוב כאילו שמשו עמהן. ודכוותה (שם ח) ולא הלכו בניו בדרכיו ויטו אחרי הבצע. אפשר בניו של שמואל הצדיק היו עושין אותו המעשה, א"ר ברכיה. מברכתא היתה עוברת בבאר שבע והיו מניחין צרכי צבור ועוסקים בצרכי עצמן. ומכח אותו מעשה מעלה הכתוב כאילו לקחו שוחד. ודכוותה ותשב בפתח עינים כדכתיב לעיל: ויהי בעת לדתה. כאן חסרים ולהלן מלאים והנה תאומים בבטנה. תאומים מלא כאן. שניהם צדיקים. ולהלן כתיב תומים חסר. אחד צדיק ואחד רשע. ויהי בלדתה ויתן יד. אמר רבא בר רב הסדא. ג' נאמנין לאלתר. ואלו הן, החיה והשיירה והמטהרת את חברתה. חיה דכתיב ותקח המילדת ותקשר על ידו שני לאמר זה יצא ראשונה. שיירה כדאמר ר' סימון אחוי דרבי יהודה בר זבדי בשם רב. תינוק כ"ז שמושלך בשוק, אביו ואמו מעידין עליו, נאסף מן השוק. צריך שני עדים. והמטהרת את חברתה כדתנן ג' נשים ישנות במטה אחת. ודם תחת אחת מהן. כולן טמאות. בדקה אחת. ומצאה דם. היא בלבד טמאה. אמר רבא. ובלבד מעת לעת: ויהי כמשיב ידו וגו'. זה רבה על כל הפריצים. ממך יעמוד. (מיכה ב) עלה הפורץ לפניהם וגו'. ר' בשם רבנן. אמר כל הפורצים ממך עומדין, שנאמר עלה הפורץ לפניהם. ואחר יצא אחיו וגו'.

מתנות כהונה

דכתיב משחקת מדבר בתורה שהיא משחקת כו'. שמודע' השחוק שמשחק הקב"ה בבריותיו לגלות להם מדה כמדה: ה"ג לא סוף דבר שלשה שלמים. אלא רובו כו'. כדאמרינן במסכת נדה שיפורא גרם פי' שופר של ר"ה: ולא סוף דבר וגם הנה כו'. כי מי הגיד להם לבריות שהיתה הרה אע"פ שהעובר ניכר לשלשה חדשים הני מילי לאשה עצמה שיודעת שהיא הרה ולאחרים אינו ניכר אלא מלמד כו': מקשאה פירש"י שהיה מקשה קושיות ד"א אומר קיסוסים: שנאבדו גרסינן ופירש הסימנים נאבדו ממנה והקב"ה המציאן ניד' ודר' מוצאת לשון מציאה ובפ"ק דסוטה יליף לה מדלא כתיב היא מתוצאת ופירש רש"י מה. לא פירושו לשון תוצאה בע. בהדה היא מוצאת הוא לשון מציאה: היא והוא כו'. הוא כתיב היא קרי ופירש"י משמע שניהם יהודה ותמר היו צריכין לצאת אלא אמרה מוטב לאדם להפיל עצמו לאש ואל ילבין פני חבירו ברבים גללו מתמר בלפי שלא רצתה לגלות היא מוצאת ולא הוא ע"כ לשון רש"י ומה שהיו שניהם ראוים לצאת היינו לפי פסק דינו של יהודה וכדאיתא בהדיא בתרגום ירושלמי ויהודה בעצמו פסק כן על עצמו אחר כך נשתכחו הסימנים אלא שיצאת בת קול שהם בטורים ומותרים: ושלחה אל חמיה לאמר וגו' גרסי'. ודייק מדכתיב הכר נא כמו בפ' בעקידה פי' זו שכנגד הסימנים אין נופל לשון בקשה נהכירה אם לא יכירם מהכר: שלך ושל בוראך כן. יש לפרשו בעל הסימנים אמרה כן ע"י שנאבדו והקב"ה המציא אחרי' כדמותן ואם יכפור בהם יכפור בהקב"ה ומלאתי בפירש"י שעל העוברים שהמעיד אמר כן. מה שבגלוי כו'. כלפי יהודה אמרה כן שממנו נתעברה ודלמא כי היכי דאזיל איהו אזל נמי איניש אחרינא העיד עליה הקב"ה שלא בא עליה אדם אחר כדאיתא בפרק אלו הן הלוקין: מעיד עליו על מעשה זה: מי אמר. דאיתא בפרק אלו הן כל קין דדילמא ערומי קא מערמא: יצאת בת קול כו' דאל"כ ויאמרו נגעי בי כדאיתא בפ' אלו הן הלוקין ועיין עוד מזה במד' קהלת בפסוק אי לך ארץ: משהין קיניהן כו'. הטעם מפני שלא הגיע מקרבנות לכהנים הלוס כדאית' בפ' במה בהמה ופ"ק דיומא: מברכתא פירש"י שירה סוחרים ועסקו בסחורה בצרכי עלמא: ולהלן גבי רבקה ולכן כתיב ויהי בעת לדתה כמו שפירש"י בהומש: לאלתר פירש"י בפרק עשרה יוחסין ולא לאחר זמן אבל כל שאר הנאמנים נאמנים אף לאחר זמן: חיה דכתי' לאמר זה יצא ראשון: ובבור היא ודוקא לאלתר כדאיתא בפ' עשרה יוחסין שאם יצאת וחזרה אין נאמנת והיתה התם מאן דאמר שאם מהדרא אפה שוב אינה נאמנת: שיירא פירושו שיירה שעוברת ורואה ה' ואמר בני הוא זה נאמן ודווקא לאלתר כדאיתא בפרק עשרה יוחסין שאם נאסף מן השוק אין נאמנים עליו כיון שילא עלי שם אסופי: ישנות כו'. ומוקי לה במסכת נדה במוסכבות ודבוקות זו לזו: מעת לעת. פירש"י משעה שראתה עד עת שישנה עמהם ולא יותר: זה רבה על כל הפריצים. פירש"י משיח שיגלה במהרה שנא' עליו עלה הפורץ לפניהם: כל הפריצים. הפורצים דרך נעלמן: ר' יודא ור'

הונא

במה ידות כתיב כאן. ר' יודן ור' הונא. ר"י אמר ד' כנגד ד' חרמין שהוא עתיד לפשוט את ידיו בהן: ואלו הן ד'. חרמו של עמלק. וחרמו של סיחון ועוג. וחרמו של יריחו וחרמו של כנענים. ר' הונא אמר כנגד ד' דברים שהוא עתיד ליטול מן החרם. הה"ד (יהושע ז) וארא בשלל אדרת שנער אחת טובה וגו'. ר' הונא אמר פורפוריא בבליא. ומה בבל עבדא הכא. אלא תני רשב"י. כל מלך ושלטון שלא היה לו שולטן בארץ. הוא אמר אינו שוה כלום. ומלך בבל. אנטיקיסר שלו היה יושב ביריחו. והיה זה משלח לזה כותבות וזה משלח לזה דוריות:

פרשה פו ויוסף הורד מצרימה. כתיב (הושע י"א) בחבלי אדם אמשכם. אלו ישראל. (שיר א') משכני אחריך נרוצה. בעבותות אהבה. דכתיב (מלאכי א) אהבתי אתכם אמר ה'. (הושע יא) ואהיה כמרימי עול. שרוממתי צריהם עליהם. כ"כ למה. (שם) על לחיהם. בשביל דבר שהוציאו מלחייהם שאמרו אלה אלהיך. וסוף ואט אליו אוכיל. אני מטה עליהן אכילות הרבה (תהלים עב) יהי פסת בר בארץ. ד"א בחבלי אדם אמשכם. זה יוסף וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור. בעבותות אהבה. וישראל אהב את יוסף. מכל בניו. ואהיה להם כמרימי עול. שרוממ. צ' צריו עליו, ואי זו. זו אשת פוטיפרע. כל כך למה. על לחייהם. בשביל דבר שהוציא מלחייו, ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם. וסוף ואט אליו אוכיל אכילות הרבה. ד"א ויוסף הורד מצרימה. ויוסף הוא השליט. ויוסף הורד מצרימה שלט בהון המד"א (שם) וירד מים עד ים. כבש בהון המד"א (מ"א ה) כי הוא רודה בכל עבר הנהר. נסחון נחת אליהן המד"א (שופטים יד) וירדהו אל כפיו. הוריד ליעקב אבינו למצרים. ר' ברכיה בשם ר"י בר סימון אמר לפרה שהיו מושכין אותה למקולין ולא היתה נמשכת. מה עשו לה. משכו את בנה לפניה. והיה מהלכת אחריו ע"כ שלא בטובתה. כך היה יעקב אבינו ראוי לירד למצרים בשלשלאות ובקולרין: אמר הקב"ה. בני בכורי ואני מורידו בבזיון. ואם ליתן בלבו של פרעה איני מורידו פומבי. אלא הריני מושך את בנו לפניו והוא יורד אחריו ע"כ שלא בטובתו. והוריד את השכינה למצרים עמו. ר' פנחס בשם ר' סימון אמר מנא לן. שירדה השכינה עמו. מדכתיב ויהי ה' את יוסף: מצרימה. תני בשם רבי נחמיה. כל דבר שצריך למ"ד בתחלתו. ניתן לו ה"א בסופו. סדומה. שעירה. מצרימה. איתיביה והא כתיב (תהלים ט) ישובו רשעים לשאולה. א"ר אבא בר זבדא. לביטי התחתונה שבשאול: ויקנהו. הקנויין קונין. כל העבדים מחסרין את בית רבן אבל זה. ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף. כל העבדים חשודים על הגזל אבל זה. וילקט יוסף את כל הכסף. כל העבדים חשודים על הערוה אבל זה ולא שמע אליה. ר' יהושע דסכנין בש"ר לוי אמר. כל העבדים רבן מאכילין תרומה לעבדיהם אבל זה האכיל את רבו תרומה. דא"ר יב"ק. מבנות יוסף לקח אלעזר. פוטיפר הוא פוטיפרע. פוטיפר שהיה מפטם עגלים לע"ז. פוטיפרע שהיה פורע עצמו לע"ז. כיון שירד הפר לשם. נעשה פויטנון. סריס פרעה. שנסתרס בגופו. מלמד שלא לקחו אלא לתשמיש. וסרסו הקב"ה בגופו. משל לדוב שהיתה משכלת בבני אדוניה. אמר פכרון ניביה. כך מלמד שלא לקחו אלא לתשמיש וסרסו הקב"ה. הה"ד (תהלים לז) כי ה' אוהב משפט וגו' חסידיו חסידו כתיב ואי זה זה יוסף. לעולם נשמרו וזרע רשעים נכרת. מלמד שלא לקחו אלא לתשמיש וסרסו הקב"ה: ויקנהו

מתנות כהונה

כולה פליגי בטעם הארבע ידות: שהוא עתיד כו'. עיין שבא מזה: עמלק מצאתי בירושלמי פרק נגמר הדין זה מלחמות כנעני מלך ערד וקראו עמלק כי עמלק היה כמו שפירש"י שם בפרשה חקת וכתיב והחרמתי את עריהם: סיחון ועוג. לא כתוב אצלו לשון חרם ומצאתי בפירש"י בפרק נגמר הדין וז"ל וכיוצא זה עשה בערים אחרים ולא נתפרסמו עכ"ל: של מדין. פירש"י שהטף היתה נחרמת: ה"ג אחת טובה וגו'. וסיפיה דקרא ומאתים שקלים כסף ולשון זהב. ופירש"י ז"ל היה לו לומר אדרת אחת שנער ומאתים שקלים מהו אחת טובה כלומר אדרת טובה אחת של שנער והאדרת כמותה שאל"כ אין כאן ארבע דברים עכ"ל ועי"ל מאתים שקלים חשוב לכו כתרתי שני מאות: פורפוריא כו'. לבוש מלכות בבל. ומה בבל כו'. מה עושה בבל כאן ביריחו ועיין מזה במדרש חזית בפסוק כרם היה לשלמה: בארץ בא"י: הוא אומר. חשב בדעתו שאינו שוה כלום. אנטקיסר עני פקיד שלו וכן מצאתי בפירש"י שני למלך: וזה כו'. שמלכה היה ... נמנך בבל כותבות: כותבות תמרים היו גדלים ביריחו כי ע"כ נקראת עיר התמרים: וזה כו'. מלך בבל היה משלח למלכהו דוריות פירש"י מעילים ולכן מצא שם אדרת שנער והערוך פי' דוריות דורונות ואדרת שנער שלח לו דורון: ויוסף כו'. עד בעבותו' אהבה בשביל אהבה עזה שאהבו ישרא' ... ל בניו: ה"ג בילקוט כסדר זה ובהושע וכן גירס' רש"י אוכיל אני ... יו אכילות הרבה ויוסף הוא השליט וגו' ויוסף הורד כו' ... ן בילקוט ורש"י גרס כבש: כבש בהון. בילקוט ורש"י ...: נסחון מאתריהון היך נהר כו'. פי' עקרם ממקומם

שנאמר ואת העם העביר אותם לערים ויורידהו אל כפיו פי' רש"י מתרגמי' ונחתיה: ה"ג אל כפיו ויוסף הורד הוריד כו'. כלומר קרי ביה הוריד לאחרים משמע: למקולין לבית המטבחים: על כרחה. מפני רחמה על בנה: יעקב ראוי כו'. כיון שירד שם לתוך הגלות היה ראוי שירד שמה דרך הגולים: בני בכורי. הוא יעקב שנאמר בני בכורי ישראל: ואני מורידו כו'. בתמיה: ואם ליתן בלבו כו'. פירש"י אם אתן בלבו של פרעה להורידו: ה"ג רש"י מו ידו פומבא ופי' בו בבזיון בלשון יון והערוך: מנלן כמו מנין: לשאולה הרי שים בו ה' בסופה ואעפ"כ למ"ד בתחלתו ואם ס"א בסוף כתיבה כמו למ"ד בתחלתה תרתי למה לי: לביטי נתבאר לעיל פרשה מ"ח הגיינא ופרשה ס"ה: הקנויין כו'. יוסף הנקנה עבד הוא היה קונה קניינים וכדמפרש ואזיל ודריש ויקנהו נוטריקון יקנה הוא והכי קאמר קרא ויוסף הורד מצרימה ויקנה הוא: וילקט כו'. ואילו היה נחשד לא היה הו ללקט: ה"ג כל העבדים רבן מאכילים תרומה. ופירושו אם האדון כהן שהרי העבד קנין כספו הוא: מבנות יוסף כו'. ויוסף לקח בת פוטיפרע ובת יוסף נשאת לאלעזר הרי שבת פוטיפרע אכלה בתרומה ובני בניה הרי הם כהנים: היא פוטיפרע. ומפרש למה פעם נקרא פוטיפר ופעם נקרא פוטיפרע: עגלים היינו פריש וזה פוטיפר: שירד הפר לשם. ה"ג ג"כ בערוך ופירושו כיון שירד לשם יוסף נתקרא פור דהיינו פר נעשה אדונו: פויטנין פירש"י פוטנן עם ור"ל בעל מקנה כד"א בכמה דוכתי: מר האדון פכרון ניביה. שברו שיניו ובילקוט גרס הגרון ניביה: מלמד כו' וזרע רשעים וגומר כיון בנס גרם

פוטיפר וגו' איש מצרי. גבר ערום : ומה הוות ערמותית. אמר בב"מ גרמני מוכר כושי. וכאן כושי מוכר גרמני. אין זה עבד. אמר להם. הביאו לי ערב. ואין לשון מיד זה אלא ערבי. המד"א (בראשית מג) אנכי אערבנו וגו' ע"כ אמר מיד הישמעאלים. א"ר יודן עבדא זבין. ובר אמתא מזבין. ובר חורין עבד לתרויהון : ויהי ה' את יוסף. הא עם שאר השבטים לאו? אמר ר' יודן. לבהמי שהיה לפניו י"ב בהמות, טעונות יין. נכנסה אחת מהם לחנותו של עכו"ם. הניח י"א והלך לו אחריה. אמרו לו. מה אתה מניח י"א והולך לך אחרי האחת? אמר להם. אלו ברשות הרבים הם ואיני חושש להן שמא יעשה יין נסך. כך אלו גדולים וברשות אביהם. אבל זה שהוא קטן וברשות עצמו לפיכך ויהי ה' את יוסף. ויהי איש מצליח. ר' ברכיה אמר גבר קפוז. כמה דתימא (ש"ב י"ט) וצלחו הירדן לפני המלך. משל לדובה שהיתה עומדת בשוק מקושטות באבנים טובות ומרגליות. אמרו כל דקפיז לה. נסיב ליה מה דעלה. היה שם פקח אחד אמר להון מסתכלין אתון במה דעלה ואנא מסתכל בגיביה. א"ר ברכיה. כל אותה דובה קפוז קפוז ואת רב מדין. אתמהא. רבנן אמרי. וירא אדוניו כי ה' אתו. ובסוף שכח דכתיב (בראשית מא) כי נשני אלהים את כל עמלי. ר' הונא בשם ר' אחא אמר. מלחש. ונכנס מלחש ויוצא. הוה א"ל מזוג רותחין והוו רותחין. פושרין והיו פושרין. אמר מה יוסף תבן לעפריים אתה מכניס. קדרים בכפר חנינה. גזזין בדמשק. חרשין במצרים. באתר דהרשין הרשין. עד היכן? א"ר הייא. עד שראה שכינה עומדת על גביו. הה"ד וירא אדוניו כי ה' אתו: וימצא יוסף וגו' ויהי מאז וגו'. תני רשב"י בכ"מ שהצדיקים הולכים. השכינה הולכת עליהם. י"ב שנה עשה שם. שש שנה בבית ושש בשדה. ויעזוב כל אשר לו ביד יוסף כי אם הלחם אשר הוא אוכל. לשון נקי. ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה. א"ר יצחק זרוק חוטרא לארעא ועל עיקרא נפיק. לפי שכתוב (בראשית כט) ורחל היתה יפת תאר וגו' לפיכך ויהי יוסף יפה תאר וגו' :

פרשה פז ויהי אחרי הדברים האלה. (משלי ז) וארא בפתאים. אלו השבטים. א"ר לוי, בערביא צווחים לינוקא פתיא. אבינה בבנים נער זה יוסף. חסר לב שהיה אומר לשה"ר על אחיו. היש חסר לב יותר מזה. ומתמן נתגלגלה ירידתן למצרים. והנה אשה לקראתו. זו אשתו של פוטיפר שנזדווגה ליוסף. שית זונה ליוסף. ונצורת לב למצרים. הומיה היא וסוררת, שגשיא וטעיא. בביתה לא ישכנו רגליה אלא פעם בחוץ וגו'. שאלה ואמרה. חמיתון ליה ליוסף. והחזיקה בו ונשקה לו ותתפשהו בבגדו. העיזה פניה ותאמר לו שכבה עמי: ויהי אחר הדברים האלה. כתיב (תהלים קכה) כי לא ינוח שבט הרשע וגו'. ר' אבא ב"כ ור' יצחק. ר' אבא ב"כ אמר, אין לו נייחא בצד חבורה של צדיקים אלא בצד חבורה של רשעים. למה. למען לא ישלחו וגו'. ר"י אמר. אין לו הנחה בצד חבורה של רשעים. אלא בצד חבורה של צדיקים. למה. למען לא ישלחו וגו'. ד"א כי לא ינוח שבט הרשע. זו אשתו של פוטיפר. על גורל הצדיקים. זה יוסף: ותשא אשת אדוניו. (איוב לד) לכן אנשי לבב שמעו לי. מה

מתנות כהונה

שנסתרס זרעו כלה ונחרך: גבר ערום. ולכן אמר איש מצרי שהמצריים היו חכמים וערומים ביותר: גרמני פירש"י והערוך לבן ביותר והישמעאלים הם שחורים: ערב שהוא עבד ושלא יתבענו שום אדם ממני: מיד זה. דכתיב מיד ישמעאלים: עבדא זבין כו'. פוטיפר היה סריס פרעה ורש"י פי' שפרעה נתן את פוטיפר לסרס לעבד והוא היה קונה את יוסף ובן האמה הישמעאלים בני הגר שפחת שרה היו מוכרים אותו ובן חורין זה יוסף היה עבד לפניהם ובמדרש קהלת בפסוק ראיתי עבדים גרס ובר חורין מזדבן לתרוייהו והיא היא: לבהמי מוליך בהמות: ה"ג בילקוט יין נסך וזה נכנס בחנותו של כותי ומתיירא הני שמא יעשה יין נסך כך כו': גבר קפוז. איש מקפיץ כלומר גדל ושמח ולב טוב מדלג על ההרים תרגום מקפץ: וצלחו. פי' עברו במהירות ובשמחה ובפירש"י מצאתי כדמתרגמינן ובצלחו וקפצו ע"כ ובתרגום שלפנינו כתיב וגזר והוא ענין העברה: אמרו כל דקפיז כו'. אמרו מי שידלג ויקפוץ עליה יקח מה שעליה: מסתכלין כו'. אתם נותנים עיניכם במה שעליה ואני נתתי עיני בשיניה שלא תשוך אותי כלומר מה יועילני מה שעליה אם תשוך אותי וכן יוסף לא היה חושש לפיתוי אשת פוטיפרע ונשבעתה רק אל העונש המעותד לו ממנה וע"ז אמר כל מה שהיא היתה קופצת לפתותו היה הוא מקפץ יותר להנצל: כל אותה דובה כו' כלומר כך אמר הקב"ה אותה הדובה אשת פוטיפרע קופצת עליך הולך וקפוץ ואתה גדול ורב ממנה לבלתי שמוע לה: ה"ג בילקוט: וירא אדוניו כי ה' אתו. ר"ה בשם ר"א אמר מלחש ונכנס מלחש ויוצא ובסוף שכח דכתיב כי נשני אלהים את כל עמלי רבנן אמרי הוה אמר ליה כו': מלחש כו' פירש"י היה חוזר תלמודו שלא ישכח מה שלמד מאביו ואעפ"כ שכח שנאמר כי נשני אלהים את כל עמלי כל מה שעמל בתורה: הוה אמר ליה. אדונו מזוג רותחין כו': אמר ליה. אדונו פוטיפרע אמר ליה ליוסף: מה זה יוסף. תבן אתה מכניס לעפריים עיר שכולה תבן: קדרות לכפר חנינא. היה שם קדרות הרבה ובערוך ערך קב"ז גרס קרזים ולא פירשו: גזזין. גיזי צמר ושם הרבה צמר שהיה כן חרשין אתה מכניס למצרים במקום שהחרשין חרשין: עד היכן. היה סבור שיוסף היה מכשף: ה"ג הולכות עמהם כו'. ועיין לעיל פרשה ע"ג: ה"ג בבית ובשדה י"ב חדש עשה שם: שש בבית. ששה חדשים כשהבהמות מתכנסים לבית וזה בחורף וששה חדשים של ימות הקיץ כשהבריות מצויין בשדות: לשון נקי. כלפי אשתו אמר כן וכדפירש רש"י בחומש: זרוק הוטרא כו'. יש לומר כשזורקין עץ על הארץ דרך גדילתו והוא מוציא משרשו נטיעה כדומה לו אבל רש"י וילקוט גרס זרוק חוטרא לאוירא אעיקרא קאי פי' כשזורקין עץ כלפי מעלה הוא יורד ונופל על הארץ למקום שרשו אשר לוקח משם וכן הוא לעיל גבי ישמעאל סוף פרשה נ"ג: צווחים כו'. קורין לתינוק פתיא: ומתמן כו'. בילקוט זה ובמשלי לא גרס ול"ל שהוא נתינת טעם שהיה לבו חסר שהרי בסוף ירדו בשביל זה למצרים: שית זונה. מלשון חשופי שת כלומר גלתה לו ערותה: למצרים לבעלה המצרי היתה נוצרת איבה שרצתה לזנות תחתיו: שגשיא הומה היתה ונוהגת מנהג שגעון ויהם תרגום ושגיש ורש"י ובילקוט גרס בוכה היא וטעיה: חמיתון גרסי'. שאלה לכל הראיתם אותו: ה"ג אין לו נייחא כו'. עד לנוח כו' פי' אין יצר הרע הוא שבט הרשע הנחה אלא אצל הרשעים וכמו שאמרו חז"ל אין תשוקתו ליצר הרע אלא לקין וחביריו: למה כו'. מאי טעמא למען לא ישלחו כו': ור' יצחק כו'. סבר שהנחתו יותר אצל הצדיקים וכמו שאחז"ל כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו ומ"ט לא ישלחו כו' ויהיה להם שכר טוב בעולם על שנצחו יצרם הרע ופירש"י מצאתי וז"ל אין לו לצדיק נייחא בצד חבורה של רשעים אלא בצד חבורה של צדיקים והרס המקרא ודרשו לא ינוח גורל הצדיקים עם של רשעים עכ"ל ונראה שלא היה כתוב בספרו דברי ר' אבא ודוק: ה"ג ור' שמעון כו'. ודבריהם כתובים לעיל פ' פ"ד בפסוק ויבא יוסף את דבתם רעה ועלייהו קאי הכא ודרש פסוק כי פועל אדם ישלם לו וכאורח איש ימצאנו

היא אומנתו של הקב"ה. כי פועל אדם ישלם לו. ר"מ ור' יהודה ור' שמעון. ותשא אשת אדוניו את עיניה. מה כתיב למעלה מן הענין. ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה. לגבור שהיה עומד בשוק וממשמש בעיניו ומתקן בשערו ומתלה בעקיבו. אמר לי נאה לי יאי נאה גבור. א"ל אי את גבור אי את יאי. הא דובה קמא קום קפחניה: ד"א ויהי אחר הדברים וגו'. הרהורי דברים היו שם. מי הרהר. יוסף הרהר. אמר כשהייתי בבית אבא היה אבא רואה אי זו מנה יפה היתה שם והיה נותנה לי. והיו אחי מכניסין בי עין רעה. עכשיו שאני בכאן מודה אני לך שאני ברווחה. א"ל הקב"ה הטלים. חייך שאני מגרה בך את הדוב. ד"א אמר אבא נתנסה. זקיני נתנסה. ואני איני מתנסה. א"ל הקב"ה חייך שאני מנסה אותך יותר מהם: ר' מנחמא בשם רב ביבי אמר כך היה ווסתן של עכו"ם. כיון שהיה אחד מהם לוקח עבדים היה הולך לו אצל אסטרולוגוס וא"ל הנה*) טבא. נחשא טבא. אין לשון זה ותשא אלא לשון אסטרולוגין. המד"א (דברים ד) ופן תשא עיניך השמימה וגו'. ותאמר שכבה עמי. א"ר שמואל בר נחמן ארורים הם הרשעים. להלן (רות ג) ופרשת כנפיך על אמתך. אבל זו כבהמה. ותאמר שכבה עמי: וימאן ויאמר אל אשת אדוניו וגו'. יהודה בר ר' אמר. בדבר מצוה אין ממאנין. בדבר עבירה ממאנין. בדבר מצוה אין ממאנין (דברים כה) מאן יבמי. בדבר עבירה ממאנין. וימאן. ויאמר הן אדוני וגו'. א"ל למוד הוא הקב"ה להיות בוחר מאהובי בית אבא לעולה. אברהם (בראשית כב) קח נא את בנך. אשמע ליך? ושמא אבחר לעולה. ואפסל מן הקרבן. ד"א ויאמר אל אשת אדוניו. א"ל למוד הקב"ה להיות נגלה על אהובי בית אבא בלילה. (שם טו) אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה. יצחק (שם כו) וירא אליו ה' בלילה ההוא. יעקב (שם כח) ויחלום והנה סולם וגו' אשמע ליך ושמא יגלה עלי הקב"ה וימצא אותי טמא. ד"א הן אדוני. אמר לה. מתיירא אני ומה אדה"ר על מצוה קלה נצטוה ועבר ונטרד מג"ע. זו שהיא עבירה חמורה ג"ע עאכ"ו. הן אדוני. מתיירא אני מאבא שבארץ כנען. ראובן ע"י שכתוב בו (שם לה) וילך ראובן וישכב את בלהה, ניטלה בכורתו ונתנה לי. אשמע ליך ואדחה מבכורתי. ד"א הן אדוני. מתיירא אני מאדונו. אמרה לו. הורגתו אני. א"ל לא דיי שאמנה באסרטין של נואפים. אלא באסרטין של רצחנים? ואם הדבר הזה את מבקשת. הן אדוני. הידי לקדמך? (פי' לכי למותר לך דהיינו בעליך). א"ר יצחק חלב עזים שחורות וחלב עזים לבנות אחת היא. ד"א הן אדוני. מתיירא אני מה'. אמרה לו. ואיננו. א"ל (תהלים קמה) גדול ה' ומהולל מאד. א"ר אבין. הכניסה אותו מחדר להדר. ומקיטון לקיטון עד שהעמידה אותו על מטתה. והיתה ע"ז שלה הקוקה למעלה הימנת. ונטלה סדין וכסתה פניה. א"ל. יאות הדין אפוה כסית. מי שכתוב בו (זכריה ד) עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ עאכ"ו: ר' הונא בשם ר' אמי אמר. לא שבק קריא כלום. הטאתי לה' אכ"כ אלא לאלהים. לאלהים. איני עושה את הדבר הרע הזה: ויהי כדברה אל יוסף יום יום. ר' יודן בשם ר' בנימין אמר. בניה של רחל נסן שוה וגדולתן שוה. נסן שוה. ויהי כדברה אל יוסף יום יום (אסתר ג) ויהי באמרם אליו יום ויום. ולא שמע אליה (שם) ולא שמע אליהם. גדולתן שוה (בראשית מא) ויסר פרעה את טבעתו (שם ח) ויסר המלך את טבעתו. ויתן אותה על יד יוסף (שם) ויתנה למרדכי. וילבש אותו בגדי שש (שם ו) ונתון הלבוש והסוס וגו' ויקח המן וגו'. וישם רביד הזהב על צוארו (שם ח) ותשם אסתר את מרדכי על בית המן. וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו (שם ו) וירכיבהו [על הסוס] ברחוב העיר. ויקרא לפניו אברך ויקרא לפניו ככה וגו': ולא שמע אליה לשכב אצלה.

*)נ"ל גדא טבא (הרד"ל)

מתנות כהונה

ימלאנו שישלם לו מדה כמדה ועיין לעיל: וממשמש בעיניו. כדי ליפותם: ומתלה בעקיבו. הולך בגאות ובנחת עד שנראית עקיבו תולה למעלה: לי נאה. לי היופי והנוי. נאה גבור אנכי: אמרו לו. הבריות אמרו לו אם אתה גבור נאה הרי דוב לפניך עמוד ונלח אותו: קום קפחיניה. והנמשל על יוסף שהיה ממשמש בעיניו כו'. כדכתיב ויהי יוסף יפה תאר וגו': אמר ליה הקב"ה הריני מגרה בך את הדוב ורואה נא אם תעמוד בנסיון שמספרת על אחיך שנתנו עיניהם בבנות הארץ: מודה אני לך. כלפי מעלה אמר כן: השלים אדם יחידי ובעל בלי דאגה: וסתן מנהגם: אסטרולוגים. הוזה בכוכבים: הנה טבא נחשא טבא. פירש"י היה מנחש איזה שעה טובה לקנות בו והוא אמר ליה הרי שעה זו טובה בנחוש טוב לקנותו והיא גם היא עשתה כן לידע באיזה שעה תצליח עמו: להלן גבי רות אמרה בלשון נקיה ופרשת וגו': ה"ג רש"י וילקוט בדבר מצוה ממאנין ופי' כך היה יוסף דן ק"ו בדבר מצוה ממאנין מאן יבמי. בדבר עבירה אין ממאנין בתמיה וילקוט מסיים עוד בדבר מצוה ממאנין אם מאן ימאן אביה בדבר עבירה אין ממאנין: אשמע לך. לא אשמע לך: אבחר כו'. ואדוני רמז לאדון העולם: לא ידע אתי. כלומר לא ידע לא ימצא אותי בחטא: אדם הראשון: בוא היה אדון ואב לכל העולם: מאבא וכדמפרש ואזיל שמא יענישני: מתיירא אני מאדוני. פוטיפרע: שאמנה כו'. שאלינו נמנה בתוך חבורת של נואפים אלא אף בחבורה של רוצחים שיהרג אדוני על ידי: אסרטין פירש הערוך לפי הענין פירושו חבורה: הדבר הזה. של שכיבה: הידי לקדמך הרי זה בהיתר לפניך הידי כמו הלזה ועיין לעיל ורש"י וילקוט גרס הדא לקומך: חלב עזים כו'. כלומר כך היא שכיבתו כמו שכיבתי כחלב עזים שחורות ולבנות שטעמן שוה: מתיירא אני מה'. שהוא אדון הכל כן בלשון יון אה' כלומר מה' אחד מתיירא אני: איננו פה אתנו וי"ס אמר גדול ה' וגו' איננו גדול דייק היא אמרה איננו והוא אמר גדול ה' וכן דרשו בפ' ועתה פן ישלח ידו ועיין לעיל פרשה כ"א: מקיטון הדר קטן פנימי: יאות יפה עשית שכסית פניה שאתה מתיירא מע"ג שלך: מי כו'. עאכ"ו שאתירא ממנו ובפירש"י וילקוט לא גרס יאות: לא שבק כו'. כלומר לא היה חסר המקרא כלום אם אמר לה' וכן הוא בהדיא בויקרא רבה בפרשה כ"ג ומדרש רות פרשה ה': לאלהים אני כו'. נשבע ליצרו ואמר בשבועת אלהים אנכי נשבע שאיני עושה כו': לאלהים כו'. השבועות שבמקרא ובתלמוד מצינו לשון אלהים ואולי על שהוא לשון דין ודיין לפרוע ובספרי הקבלה מצינו ביה טעמים לשבח ומי שיש לו היך יבא ויטעם: ניסן נס שלהם: ויהי באמרם. מ כר במרדכי הבא מבנימין בן רחל: ה"ג בעולם הזה להיות עמה שלא יהיה כו': אליה וגו'. ודייק סיפיה דקרא

בעוה"ז . להיות עמה . שלא יהיה עמה בגיהנם לע"ל . ד"א ולא שמע אליה אפי' בשכיבה בלא תשמיש . מטרונה שאלה את ר' יוסי . אמרה לו . אפשר יוסף בן י"ז שנה היה עומד בכל חומאו והיה עושה הדבר הזה ? הוציא לפניה כפר בראשית והתחיל קורא לפניה מעשה ראובן ובלהה . מעשה יהודה ותמר . אמר לה . מה אם אלו שהם גדולים וברשות אביהן . לא כסה עליהם הכתוב . זה שהוא קטן וברשות עצמו עאכ"ו : ויהי כהיום הזה ויבא וגו' ואין איש מאנשי הבית . אפשר ביתו של אותו האיש משתייר בלא איש . רבי יהודה ור' נחמיה . ר"י אומר . יום נבול של נילוס היה והלכו הכל לראות והוא לא הלך . ור"נ אמר . יום תיאטירון היה והלכו הכל לראות והוא לא הלך . אלא ויבא הביתה לעשות מלאכתו . להשוב חשבונות של רבו . ר' שמואל בר נחמן אמר לעשות מלאכתו ודאי . ר' הונא בשם ר' מתנא אמר . איקונין של אביו ראה וצנן דמו . דכתיב משם רועה אבן ישראל . מי עשה כן . מאל אביך ויעזרך . וגו' ברכות שדים ורחם ברכתא דאבוך ודאמך : ותתפשהו בבגדו וגו' ויצא החוצה . קפץ בזכות אבות המד"א (בראשית טו) ויוצא אותו החוצה . שמעון איש קטרון אמר . בזכות עצמותיו של יוסף נקרע הים לישראל . הה"ד (תהלים קיד) הים ראה וינס . בזכות ויעזוב בגדו בידה וינס . ותקרא לאנשי ביתה . נתנה אותו בפיהם של כולם . ותנח בגדו אצלה . ר' אמי אמר . מחבקתו ומנשקתו . ויהי כשמע אדוניו וגו' כדברים האלה . ר' אבהו אמר . בשעת תשמיש . ויקח אדוני יוסף אותו . אמר ליה . ידע אנא דלית הוא מנך . אלא שלא לערב פסולת בבני . (פי' שלא פשעת בדבר אלא היא הטעתך . ואפי' לא היה בדין . אלא כדי להוציא מלבן של בריות אני מיסרך) : ויהי ה' את יוסף וגו' ויתן שר בית הסהר וגו' . ר' הונא בש"ר אחא אמר . שמושו היה ערב לרבו . והיה יוצא ומדיח את הכוסות ועורך את השלחנות ומציע את המטות . והיתה אומרת לו . בדבר הזה עשקתיך . חייך שאני עושקתך בדברים אחרים . והיה אומר לה (תהלים קמו) עושה משפט לעשוקים . חותכת אני פרנסה שלך . והיה אומר לה . נותן לחם לרעבים . כובלתך אני . והיה אומר לה . ה' מתיר אסורים . כופפת אני את קומתך . והיה אומר לה . ה' זוקף כפופים . מסמא אני את עיניך . והיה אומר לה . ה' פוקח עורים . עד היכן . ר' הונא בש"ר אחא אמר . עד שנתנה שרתוע של ברזל תחת צוארו עד שיתלה עיניו ויביט בה . אעפ"כ לא היה מביט בה . הה"ד (תהלים קה) ענו בכבל רגלו . ברזל באה נפשו : אין שר בית הסוהר וגו' . עד עכשיו בשעת הצרה ׳ ומנין אף בשעת הרווחה . ת"ל וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו :

פרשה פח ויהי אחר הדברים האלה חטאו (תהלים לט) מכל פשעי הצילני . חרפת נבל אל תשימני . ר' חמא בר חנינא ור' שמואל בר נחמן . ר' חמא ב"נ אמר . לא היו ראוין או"ה שיהיה בהם דווים וסכופים . ולמה יש בהם דווים וסכופים . אלא שלא יהיו מונין את ישראל ואומרים להם . אומה של דווים וסכופים אתם . על שם חרפת נבל אל תשימני . ור' שמואל ב"נ אמר . לא היו או"ה ראוים שיהיה בהם מעלה הטטין . ולמה יש בהם מעלה הטטין אלא שלא יהיו מונין את ישראל ואומרין להם לא אומה של מצורעים אתם . על שם חרפת נבל אל תשימני . ד"א מכל פשעי הצילני וגו' זה יוסף לפי שכתוב בו ותקרא לאנשי ביתה וגו' נתנה אותו בפיהם של כולם . אמר הקב"ה מוטב שיפנו אלו באלו ואל יפנו לצדיק הזה הה"ד ויהי אחר הדברים האלה חטאו וגו' . רבנן אמרי שר המשקים זבוב נמצא בתוך פיילין פוטירין שלו . שר האופים צרור נמצא בתוך גלוסקיא שלו הה"ד חטאו משקה מלך מצרים והאופה לאדוניהם בתשמיש אדוניהם . ר' אביתר אמר בקשו להזדווג לבתו של מלך נאמר כאן חטאו ונאמר להלן ואיך אעשה וגו' וחטאתי לאלהים : ר' יודא בר' סימון ור'

מתנות כהונה

דקרא להיות עמה משמע אפי' בלא תשמיש : חומאו כמו חומו הוא שלו כלומר בבחרותו והמימותו וכן פי' הערוך : הדבר הזה . שלא שמע אליה בתמיה : לא כסה וגלה הכתוב : עאכ"ו שאם היה נשמע לה שלא היה מגלה הכתוב מגלגלות : אותו האיש . פוטיפרע . היאך אפשר שישאר ביתו בלא איש אחד : יום נבול . לשון נבלה ולשון ליצנות הוא כלפי ע"ג של נילוס שהיו עושין ח"ג ביום שהנילוס עולה ופירש"י והיו מצחקים שם במיני שחוק : תיאטירון שהיו משחקים בבתי תיטראות שהוא בית שמשחקים בו במיני לחוק של ליצנות : מלאכתו ודאי לעבירה נתכוון : ברכתא דאביך כו'. שמברכתם זכה לשיראה לפניו איקונין אבותיו להינצל מן החטא : קפץ בזכות אבות כלומר זכות אבות עמדה לו שנמלט ממנה : בזכות עצמותיו. שהיו עמהם בעת הגאולה כמו שנא' ויקח משה את עצמות יוסף : מחבקתו ומנשקתו גרסינן. פי' היתה מנשקת הבגד לאהבת יוסף : כשמוע אדוניו וגו'. גרסינן ודייק סיפיה דקרא כדברים האלה : ידע אנא כו' פירושו כתוב בפנים ועיקר הכוונה שלא יאמרו כשם שתבעה לזה כך תבעה לאחרים ודייק מדכתיב ויקח אדוני יוסף שלקח אותו בדברים דאל"כ למה לקחו הוא בעצמו שלא כדרך ארץ ואעפ"י שהיה סרים היה לו בנים ולאחר שבא יוסף אליו נסתרס כדלעיל פרשה פ"ו אבל קודם לזה היו לו בנים ואשת יוסף תוכיח : היה ערב לרבו . פוטיפרע והיה יוצא מבית האסורין . וכו' : בדבר הזה כו'. בתמיה . וכי סבור אתה שהיסורין אלו לבד עשקתיך עוד אעשוק אותך בדברים אחרים : כובלתך מאסר אותך בכבלי ברזל : עד היכן היתה מדברת עמו כך : שרתוע פי' הערוך ספוד וכ"ה בילמדנו : עד עכשיו . היה ה' עמו בשעת צרה : דווים וסכופין . חולים ומעונים : סכופים כמו סג פים ועיין ערך כגף או הוא כמו כקובים ופי' ג"כ גרוע ולקוי כדאמרי' שקבא דשתא רגלא והטעם שהייסורים ממרקין העונות לזכות האדם לעוה"ב ואוה"ע אינם בני כך ולשון רש"י לפי שהעולם הזה שלהן הוא והיא היא : מונים לשון אונאה לא אומה של מצורעים : ה"ג הצילני וגו'. ודייק סיפיה דקרא חרפת נבל אל תשימני : שכתוב בו גרסי' : אלו באלו. המצריים במצרים יפנו לדבר זה מזה : ה"ג לצדיק הזה. הה"ד ויהי אחר : פיילי פוטירין . פי' הערוך

חנין בשם ר' יוחנן כתיב (תהלים מו) לכו חזו מפעלות ה' וגו' הקציף הקב"ה אדונים על עבדיהם ליתן גדולה לצדיקים פרעה קצף על עבדיו ליתן גדולה ליוסף. עבדים על אדוניהם ליתן גדולה לצדיק (אסתר ב) קצף בגתן ותרש ליתן גדולה למרדכי . ר' יודן הוה משתעי אילן עובדיא דבגתן ותרש . רב אמר קונדא מכירין נתנו בתוך מנעליהם . ר' חנין אמר מנגנין עשו לו להנקו . שמואל אמר הכינא עשו לו בתוך ספלו . ויבוקש הדבר וימצא . רבנן אמרי זבוב נתנו בתוך פיילי פוטירין שלו מיד ויבוקש הדבר וימצא : ויתן אותם במשמר ויפקד שר הטבחים וגו' ויחלמו חלום שניהם וגו' · ר' חייא בר אבא אמר חלמא ופתרוניה דחלם חבריה . ויבא אליהם יוסף וגו' ויאמרו חלום חלמנו וגו'. הלא לאלהים פתרונים . תלה את הגדולה בבעליה : ויספר שר המשקים והנה גפן לפני אלו ישראל . שנא' (תהלים פ) גפן ממצרים תסיע . ובגפן שלשה שריגים . משה אהרן ומרים . והיא כפורחת הפריחה גאולתן של ישראל . עלתה נצה . הנצה גאולתן של ישראל . הבשילו אשכלותיה ענבים . גפן שהפריחה מיד הנצה . ענבים שהנצו מיד בשלו . וכוס פרעה בידי . מכאן קבעו חכמים. ד' כוסות של ליל פסח . א"ר הונא בשם רבי בניה כנגד ד' גאולות שנאמר במצרים . והוצאתי . והצלתי . וגאלתי . ולקחתי . ר' שמואל ב"נ אמר כנגד ד' כוסות שנא' כאן . וכוס פרעה בידי וגו' ונתת כוס פרעה וגו'. ר' לוי אמר כנגד ד' מלכיות . ריב"ל אמר כנגד ד' כוסות של תרעלה שהקב"ה משקה את העכו"ם . הה"ד (ירמיה כה) כי כה אמר ה' אלהי ישראל אלי קח את כוס היין החמה . (שם נא) כוס זהב בבל ביד ה' וגו' (תהלים יא) ימטר על רשעים וגו'. וכנגדן הקב"ה משקה את ישראל ד' כוסות של ישועה לע"ל שנא' (שם טז) ה' מנת חלקי וכוסי וגו' (שם קטז) כוס ישועות אשא . (שם כג) תערוך לפני שולחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רויה . כוס ישועות . כוס ישועה אכ"כ אלא כוס ישועות . הדא לימות המשיח · ואחת לימות גוג . א"ל את בשרתני בשורה טובה . אף אני אבשרך בשורה טובה בעוד שלשת ימים וגו': כי אם זכרתני אתך. כי גנב גנבתי . א"ר אחא מכאן שנגנב ב' פעמים . וגם פה לא עשיתי וגו' וירא שר האופים וגו' . א"ר חמא ד' הם שפתחו באף ואבדו באף והנה שלשה סלי חורי . אלו ג' מלכיות הראשונות . ובסל העליון . זו מלכות הד' שהיא מכתבת טרימוסיאה מכל או"ה . והעוף אוכל אותם . ומשאכל את העליון אחר כך אוכל את התחתון . א"ל אתה בשרתני בשורה רעה . אף אני מבשרך בשורה רעה. בעוד שלשת ימים וגו' . ויהי ביום השלישי יום גנוסיאה של פרעה . ויעש משתה וגו' וישב את שר המשקים וגו' ואת שר האופים וגו' . אירע לזה מה שנא' לו . ולזה מה שנאמר לו : ולא זכר שר המשקים וגו'. כל היום היה מתנה תנאים ומלאך בא והופרן . וקשר קשרים ומלאך בא ומתירן . א"ל הקב"ה את שוכחו ואני לא אשכחהו הה"ד ולא זכר שר המשקים וגו' . ד"א שר המשקים שכחך ואני לא אשכחך . מי היה מחכה לאברהם ושרה שהיו זקנים שיולד להם בן מי מחכה ליעקב שעבר במקלו הירדן שיפרוץ ויעשיר · מי היה מחכה ליוסף שעברו עליו כל הצרות האלו שיהיה מלך . מי היה מחכה למשה שהושלך ליאור שיהיה כמו שנהיה. מי מחכה לרות שהיתה גרה שהזרה למלכות ישראל . מי מחכה לדוד שיהיה מלך עד סוף כל הדורות . מי מחכה ליהויכין שיצא מבית האסורים . מי מחכה להנניה מישאל ועזריה שיצאו מתוך האש מי מחכה לישראל בימי המן שיצילם הקב"ה מי מחכה לגליות שיהיו לשם ולתהלה . מי מחכה לסוכת דוד הנופלת שיקימנה הקב"ה שנא' (עמוס ט) ביום ההוא אקים את סוכת דוד . שיהיו כל העולם לאגודה אחת . שנא' (צפניה ג) כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד :

מתנות כהונה

בערוך כוס של בשמים ששותין אחר המרחץ: קצף בגתן ותרש . בקשו לשלוח יד במלך אחשורוש : קונדא פי' קלר : מכירין כלומר חרב קלר ורש"י גרס קוילא מכירין ופי' כליים חדים : בתוך מנעליהם . כדי שלא ירגישו בהם בני אדם והיו רוצים להרגו בההבא : מנגנין פי' בערוך ערמה : ה"ג שמואל אמר הכינא . פי' נחש ה"ג בילק"ט הכינא הטמינו לו בתוך ספלו הה"ד ויבוקש וכו' ספלו שממנו הוא שותה כד"א בספל אדירים : חלמא כו' . חלום שלו ופתרון חלום של חבירו היאך יעלה לחבירו בסוף קן פירש"י בחומש בסדר זה : ה"ג כפורחת הפריחה : מכאן קבעו כו' . שארבע פעמים כתיב כוס בפרשה : נגד ארבע גאולות . ארבע לשונות של גאולה ה"ג בילק"ט ורבינו חיי וירוש' פרק ערבי פסחים : כוס זהב בבל וגו' . כי כוס ביד ה' מלא מסך ימטר על רשעים פחים אש וגפרית ורוח זלעפות מנת כוסם וכנגדן כו' : ישועות תרתי משמע הרי שתי כוסות וראיתי ברבינו בחיי שכתב בפרשה וארא וז"ל וכתיב למען תינקו ושבעתם משוד תנחומיה והכוונה בו כוס של תנחומין וכתיב לא ישקו אותם כוס תנחומין עכ"ל אבל כאשר פירשתי כך מצאתי שוב

בהדיא בשוחר טוב מזמור ע"ה ובירושלמי פ' ערבי פסחים וז"ל והוין ישועות תרין : ש גנב שני פעמים . עיין לעיל פ' ס"ה פ"ד : א בע הם שפתחו באף . עיין לעיל פרשה י"ט : ה"ג ובסל העליון . זו מלכות הרביעית : טרימוסיא במקומות אחרים גרס טיוו"א יכן גרסת הערוך ופירושו ממשלת וכה כדאת אמר אין הקב"ה בא בטרוניא על בריותיו : ומשאכל את העליון . רמז לגדולי ישראל והשוביהן והתחתון הם הקטנים מהם וכלם ב"מז בכל מאכל כי כלהם אוכלים את ישראל כד"א אכלו שאר עמי ועורם מעליהם הפשיטו : גינ"ם א פרש"י וערוך יום לידת המלך : מתנה תנאים כו' . שר המשקים היה מתנה עליו תנאים בהלר המלך וקושר עליו כדי שלא יצא משם שהיה מתיירא שלא יעבירהו המלך מעל כנו ויעמוד יוסף תחתיו וראייה לזה מה שדרשו לקמן בפסוק נער עבד עברי ודייק מיתורא דוישכחהו משמע שמדעת היה משכחו והמלאך היה מהפך הגאיו ומתיר קשריו שלא היו דבריו נשמעים ולא הועיל לו : ד"א שר המשקים שכחך . לנוכח היה מדבר עם יוסף : ה"ג מי היה מחכה . כלומר מי הוא זה שיעלה בדעתו שסוף יבא לידי כך נראה

סדר מקץ

פרשה פט ויהי מקץ שנתים ימים . (איוב כח) קץ שם לחשך . זמן נתן לעולם כמה שנים יעשה באפילה . ומ"ט קץ שם לחשך שכ"ז שיצה"ר בעולם אופל וצלמות בעולם דכתיב (שם) אבן אופל וצלמות . נעקר יצה"ר מן העולם אין אופל וצלמות בעולם . ד"א קץ שם לחשך זמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה באפילה בבית האסורים . כיון שהגיע הקץ חלם פרעה הלום : ויהי מקץ שנתים ימים (משלי יד) בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אך למחסור . א"ר שמעון בר אבא כגון בין שותה חמין לשותה צונן ודבר שפתים אך למחסור . מלקט עצמות אחד בציפורין ואית דאמרין ר' שמעון בר אבא הוה ; ובשעה שהיה רואה עצמות שחורות היה אומר אלו של שותי מים . אדומות אומר אלו של שותי יין . לבנות אלו של שותי מים חמין . ד"א בכל עצב יהיה מותר . כל דבר שנצטער יוסף עם אדונתו היה לו יתרון ממנה . למה שנטל את בתה . ודבר שפתים אך למחסור . ע"י שאמר לשר המשקים זכרתני והזכרתני נתוסף לו שתי שנים שנאמר ויהי מקץ וגו' . (תהלים מ) אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו . זה יוסף . ולא פנה אל רהבים . על ידי שאמר לשר המשקים זכרתני והזכרתני נתוסף לו שתי שנים ; אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו . ר' יודן אמר המון ריבי דברביא שהם שטים אחרי כזב אוי לו למי שהוא בוטח בהם : כי בא החלום ברוב ענין . (קהלת ה) אמר פרעה מי מתקיים על מי . אני על אלהי או אלהי עלי . א"ל אתה על אלהיך הה"ד ויהי מקץ וגו' (שם ד) כי מבית הסורים יצא למלוך . זה יוסף שיצא מבית האסורים של פרעה . יצא למלוך שנאמר וישלח פרעה וגו' . כי גם במלכותו נולד רש . במלכותו של יוסף נולדה רשתו של פוטיפרע . ד"א ויהי מקץ . (שם) ראיתי כל החיים המהלכים תחת השמש . זה יוסף . עם הילד השני אלו ב' שנים שנתוספו לו . ולמה נתוספו לו ב' שנים כדי שיחלום פרעה ויתגדל ע"י חלום . שנא' ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חולם : ופרעה חולם . וכל הבריות אינן חולמין . אתמהא אלא חלום של מלך של כל העולם כולו הוא . ופרעה חולם . א"ר יוחנן הרשעים מתקיימין על אלהיהם ופרעה חולם והנה עומד על היאור . אבל הצדיקים אלהיהם מתקיים עליהם (בראשית כח) והנה ה' נצב עליו : והנה מן היאור . רמז רמז לו שאין השובע בא למצרים אלא מן היאור ודכוותה אין הרעב בא אלא מן היאור . והנה מן היאור וגו' . בשעה שהשנים יפות הבריות נעשין אחין אלו לאלו . ותרעינה באחו אהבה ואחוה בעולם . וכן הוא אומר (ישעיה ל) ירעה מקניך ביום ההוא כר נרחב . כירי עבד קירי אדון וכה"א (תהלים עב) ישאו הרים שלום א"ר אחא נשאו הרים נשיאתן שלום לעם . והנה שבע שבלים דקות וגו' . בשעה שהשנים רעות גופן של בריות מעלה חטטין : ויהי בבקר ותפעם . ולהלן הוא אומר (דניאל ב) ותתפעם רוחו . ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן . ר"י אמר כאן חלמא ידע ופתרוניה בעא גביה ולהלן חלמא ופתרוניה . ור"נ אמר חלום הצלם וחלום האילן . ורבנן אמרי ותתפעם רוחו להלן ליתן גדולה לד' . כאן ותפעם ליתן גדולה לא' . ותתפעם רוחו כדי ליתן חיים לד' . ותפעם ליתן חיים לא' כאן ע"י שהוא סמוך לבקר ותפעם רוחו ולהלן שהוא בא מבערב כתיב ותתפעם רוחו . א"ר יוחנן כל חלום שהוא סמוך לבקר מיד הוא בא : וישלח ויקרא וגו' . רבי יהושע דסכנין בש"ר לוי פתרין היו אותו אלא שלא היה קולן נכנס באזניו . שבע פרות הטובות ז' בנות אתה מוליד . ושבע פרות הרעות ז' בנות

מתנות כהונה

צריך להיות מי מתקן שיהיו כל העולם . וכן מצאתי שוב בספר אות אמת : באפילה באפילת יצה"ר וכדמפרש : שותה חמין . נתייגע להם מותר ויש לו בהם יתרון שהם טובים יותר להברות גופו ממים צוננים וכן מותר בשותי יין יותר משותי מים וכדמפרש ואזיל : ע"י שאמר כו' לשון רש"י שפנה אל רהבים : שתי שנים . נגד שתי לשונות של זכירה שבטח בתשועת אדם : שלא היה ראוי לעכב בבית האסורים כי אם י' שנים כנגד י' אחים שהוציא עליהם דבה כדלקמן בפ"ר פ' ז' : שנא' ויהי מקץ וגו' . מאותה שעה הוציא שר המשקים מבית האסורים : רהבים המצריים נקראו רהב : המון ריבי דברביא . נראה פירושו כמו ריבי רבבות ודריש רהבים בלשון נוטר קון : ה"ג אוי לו למי שבוטח כו' : מי מתקיים כו' . מי תולה במי הוא תולה בי ואני מתקיים עליו או בהיפוך : אמר לו אתה כו' . בחלום הראו לו כך : הה"ד כו' . סיפיה דקרא דייק מדכתיב והנה עומד על היאור והיאור אלוהו כדאי' בש"ר פר' ט' : וישלח פרעה וגו' . גרסי' : רשתו של פוטיפרע גרס בילקוט פי' נעשה רש ואביון שכל זמן שהיה אצלו נתברך ביתו בגללו שנאמר ויברך ה' את המצרי בגלל יוסף ועכשיו נתדלדל : תחת השמש זה יוסף . על שם שהיה נתון בבור כד"א ויריצוהו מן הבור ולא זרחה השמש עליו : אלו שתי שנים כו' . דרש ילד מלשון מה ילד יום הקורות הזמן נקראו תולדות ועל שהן שתי שנים אמר ילד השני : כדי שיחלום . סיפיה דקרא קדייק אשר יעמוד כדיוטיקוס ויעמוד למלכות : ה"ג ופרעה חולם וכל הבריות כו' דהוי למכתב ויחלום פרעה וק"ל : של כל העולם כו' . לפי שכל העולם בידו וכן פירש"י : באחו . דרש נוטריקון אהבה ואחוה : כירי עבד כו' . דרש כר כמו כירי שפירושו עבד כדאיתא בפרק כיצד מעברין גבי האי אתתא גלילאה דבעי למימר קירי שהוא אדון ואמרה כירי שהוא עבד ובשנת השובע אין ניכר שוע לפני דל ואפילו העבדים נרחבים ונרהבים להיות אדונים וכר יש לו גם נקר שמשתנים במבטא כדאיתא גבי ההיא אתתא גלילאה : נשיאתן . כלומר מה שעליהם נישא כלומר פירות הרבה ובילקוט תהלים גרס וכי ההרים נושאים שלום אלא בזמן שהפירות מרובים השלום בעולם כו' : ה"ג בילקוט שלום לעם . וכשהן רעות נעשים אחרים לחבריהם שנאמר שבע פרות אחרות : חטטים . נומתות קדרש שגופן מעלה נמהין של שחין ואבעבועות כדאמרי' באלו טריפות ריאה שהעלתה נמהים כן נפקו ליה למהי באפי פ' חלק : חלמא ידע . פרעה ידע החלום והפתרון בקש מיוסף להגיד לו ולהלן גבי נבוכדנצר החלום והפתרון בקש מהם שהכל שכח : לארבעה . שנתגדלו ע"י זה דניאל וחנניה מישאל ועזריה : לאחד ליוסף : סמוך לבקר . שהרי שני חלומות חלם ובחלום השני נשלם החלום כדכתיב והנה חלום והיה סמוך לבקר : בא מבערב . דכתיב ושנתו נהיית עליו כתיב ותתפעם פעימות הרבה שרוחו היה מתפעם כל הלילה : פותרין היו אותו . גרסי' ודייק מדכתיב

אתה קובר . וכן אמרו שבע שבלים הטובות ז' מלכיות אתה מכבש . ושבע שבלים הרעות ז' אפרכיות מורדות בך הה"ד (משלי יד) בקש לץ חכמה ואין אלו חכמי פרעה וחרטומי מצרים ודעת לנבון נקל זה יוסף : ד"א וישלח ויקרא . להודיעך שכל אומה ואומה שהיא עומדת בעולם מעמדת לה ה' הכמים שישמשו אותה . ולא עוד אלא נותן בה הקב"ה ג' דברים חכמה בינה וגבורה . שכן סנחריב הרשע אמר (ישעיה י) בכח ידי עשיתי וגו' . וכשהקב"ה דן את העולם הוא נוטלן ממנה שנא' (עובדיה א) והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשו וחתו גבוריך תימן . וכ"כ למה כדי שיבא יוסף באחרונה ויטול גדולה . אמר הקב"ה אם יבא יוסף תחלה ויפתור את החלום אין זה שבחו . יכולין החרטומים שיאמרו לו אילו שאלת אותנו כבר פתרנו אותו לך . אלא המתין להם עד שנתייגעו והוציאו את רוחו ואח"כ בא יוסף והחזירה . עליו אמר שלמה (משלי כט) כל רוחו יוציא כסיל אלו חכמי פרעה . וחכם באחור ישבחנה זה יוסף שנא' אין נבון וחכם כמוך . כיון שראה שר המשקים את פרעה שהיתה נפשו מבקשת לצאת היה מחשב בדעתו ואומר אם ימות פרעה זה ויעמוד מלך אחר איני יודע אם מעמידנו באומנתי אם לאו . וידבר שר המשקים וגו' א"ל שני הטאים יש בידי אחת שלא עשיתי ליוסף טובה והזכרתיו לפניך . ואחת שראיתיך מצטער על פתרונו של חלום ולא גליתי לך עליו שהוא יודע פתרונו : ושם אתנו נער עברי וגו' . אע"פ שהזכיר אותו הוא מבזהו . שהיה יודע לאיזו גדולה הוא נכנס מיד וישלח פרעה ויקרא וגו' . ושם אתנו וגו' ארשב"נ ארורים הם הרשעים שאין עושים טובה שלימה . נער שוטה . עברי שונא . עבד שכך מוכתב בסקרידין של פרעה שאין עבד מולך ולא לובש כלידים (פ' אצעדה כלי ידים) : ונספר לו ויפתר לנו וגו' . כן הוה עובדא בהדא אנתתא דאתת לגבי ר' אליעזר אמרת ליה המית בחלמי שריתא דביתי תבירא . אמר לה את ילדת בר דכר והוא הוי . אזלת והוה לה כן . אתת זמן אוחרן למשאלינה אשכחה תלמידיה יתבין תמן ורבהון לא לא הוה גביהון אמרת להון אן הוא רבכון . אמרו לה אימר לן מה דאת בעיא ואנן אמרין ליך . אמרה להון המית בהלמי שריתא דביתי תבירא . אמרו לה ההיא אתתא קברא בעלה. כיון דנפקת מן גבהון שרית מיללא שמע קלה ר' אליעזר . אמר להון מה אמרתון להדא איתתא אמרין ההיא איתתא דאתת למשאליתך . אמר להון ומה אמרתון לה . א"ל כדין וכדין . אמר להון אובדתון גברא . לא כן כתיב ויהי כאשר פתר לנו כן היה . ולא כן א"ר יוחנן הכל הולך אחר הפתרון חוץ מן היין . יש מי ששותה אותו וטוב לו ויש מי ששותה אותו ורע לו . ת"ח שותה וטוב לו . ע"ה שותה ורע לו . א"ר אבהו דברי חלומו' לא מעלין ולא מורידין : וישלח פרעה ויקרא את יוסף וגו' . להלוק כבוד למלכו' . ויען יוסף את פרעה לאמר בלעדי אלהים וגו' . תלה הגדולה בבעליה . שבע פרות . ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן . ר"י אמר י"ד (שנה) היו שכן פרעה רואה . ר"נ אמר כ"ח שנה היו שכן פרעה אמר ליוסף . רבנן אמרי מ"ב שנה היו שכן פרעה רואה ואומר ליוסף ויוסף חוזר ואומר לפרעה . א"ר יוסי בר חנינא שתי שנים עשה הרעב . שכיון שירד יעקב אבינו לשם כלה הרעב . ואימתי חזרו בימי יחזקאל הה"ד (יחזקאל כט) ונתתי את ארץ מצרים שממה בתוך ארצות נשמות ועריה

מתנות כהונה

מדכתיב אין פותר אותו לפרעה כו' שלא נכנס הפתרון באזניו : אפרכיות . מדינות : אלו חכמי פרעה כו' . בילקוט משלי גרס לץ זו פרעה חכמה ואין אלו חרטומי מצרים : ודעת לנבון נקל זה יוסף . שנא' אין נבון וחכם כמוך : ויקראו וגו' . גרסינן : חמשה חכמים . דייק מדכתיב ואת כל חכמיה תרתי כל הרי ג' את ואת ב' הרי חמשה : בכח ידי עשיתי וגו' גרסי' וסיפיה דקרא ובחכמתי כי נבונותי הרי חכמה ותבונה וכח זה גבורה : וכל כך למה . כונתו הקב"ה שישאל החכמים והחרטומים ואח"כ הזכיר שר המשקים את יוסף כדמפרש ואזיל : והוציאו את רוחו . רוח של פרעה הוניהו הכסילים החרטומים : ישבחנה . פי' הרד"ק לשון השקט והנחה : באומנתי שיאמין לי השיכות להיות שר המשקים שלו ואולי צ"ל באומנתי : שני החטאים כו' . דייק מדכתיב חטאי האל"ף פתוחה לשון רבים : מבזהו הזכירו בלשון בזיון וגנאי וכדמפרש ואזיל : נער שוטה . במדבר רבה פ' י"ד יליף ליה מדכתיב אולת קשורה בלב נער ורש"י פי' נער בגימטריא שוטה ואין צורך כדפרישית : שונא כד"א כי לא יוכלון המצרים לאכול עם העברים להם כי תועבה היא למצרים : בסקרידין פי' הערוך בדתי הנמוס שלו : כלידים בערך גרס כלידרים ופי' בו בערך זכה רסן הסוס נקרא כן בלשון יון ולקמן פ' צ' פירש"י כלידרים כלי רכיבה שדורסין עליהם הרוכבים ברגליהם בשעה שרוכבים ובלשון אשכנז נקרא שטעג רייף ומבאר פי' הגירסא אצעדה כלי ידים והוא בנוטריקון כלידים כלי ידים : כן הוא עובד' כו'. כך היה המעשה באשה אחת שבאת אצל ר"א ואמרה לו ראיתי בחלומי קורה שבביתי נשברה וא"ל את תלד בן זכר : כ"ה באיכה רבה בפסוק רבתי עם שריתא בביתא ובפירש"י גרס תרויתא דביתא וכ"ג בערוך וכן הוא גירסת הירושלמי במס' מעשרות פרק הכונס ויגיד עליו ריעו שפי' קורה וכתב בעל העקידה שבירת הקורה רמז להפלת צירים מהבלי לידה וחבלי לידה של זכר חדים וקשים משל נקיבה עכ"ל . ומצאתי בספרי רפואות שהנקבו' יש להם גלגלת שלימה בעגם אחד סביב משא"כ בזכר והוא כדי שלא יבקע מחמת חבלי לידה וא"כ שבירת הקורה רמז לתקרת הלבה הנשבר מצער הלידה : כיון דנפקא כו' . כיון שיצאת מאצלם התחילה לקונן וליילל על לא טובה השמועה שמע ר"א את קולה דביני וביני כו' בא אמר לתלמידיו שהיא איתתא מאי בעית למישאל : אובדתון גברא . אתם אבדתם בעלה בפתרון הזה : כאשר פתר כו' . הרי שתלה הכתוב הוראות החלום וקיומו בפתרון יוסף : וטוב לו פירש"י דכתיב ושתו יין משכתי : ורע לו . השקיתני יין הרעלה : להלוק כבוד כו' . לפיכך ויגלח ויחלף שמלותיו ופירש"י שמלכות של מטה כעין מלכות של מעלה שחולק מכבודו לבשר ודם וכתב מהר"ר אליהו מזרחי ולא כמנהג היוצא מבית האסורים כי לא ידע הסילא לחפשי או ישיבוהו שמה : בבעליה בהקב"ה שלא להחזיק טובה וגדולה לעצמו : ארבע עשר היו . שני הרעב נראים לו בחלומו ורואים לבא שכן ראה שבעה פרות ושבעה שבלים : ה"ג שמנה ועשרים שנה היו שכן פרעה אמר ליוסף כו' וסבר שהגדה וכו' ירדה היא הגורמת לכשיבין עוד כך כמו שהיא כי בריח כרותה לשפתיים ואין להקשות הרי על כרחך היה צריך להגידה י"ל שכבר היה אפשר שיוסף ידע החלום מעצמו כמו דניאל חלום נבוכד נצר וגם יוסף יאמר אליו הפרות הרעות ולא יאמר שבע ובקשבלים : ה"ג שנים וארבעים היו שכן פרעה רואה ואומר ליוסף . ורבנן חשבו גם הראייה בפני עצמה הרי ארבע עשר והאמירה ליוסף גם הוא ארבע עשר ושוב האמירה מיוסף לפרעה הרי שנים וארבעים : עשה הרעב . שהם ונתעכב או עשה שליחות במקום ב"ה : עלה נסתלק כד"א בעלות גדים בעתו ובילקוט גרס כלה : ואימתי

חזרו

בתוך ערים מחרבות תהיין שממה ארבעים שנה :

פרשה צ ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה (פ"ג ו) אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה וגו'. אחת היא יונתי תמתי זה אברהם שנא' (יחזקאל ל"ג) אחד היה אברהם ויירש את הארץ. אחת היא לאמה זה יצחק שהיה יחיד לאמו. ברה היא ליולדתה זה יעקב שהיה בורר ליולדתו שהוא צדיק. ראוה בנות ויאשרוה אלו השבטים (בראשית מה) והקל נשמע בית פרעה. מלכות ופילגשים ויהללוה זה יוסף ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה אם מהלכים אנו מסוף העולם ועד סופו אין אנו מוצאים כזה. ויאמר פרעה אל יוסף וגו' אתה תהיה על ביתי וגו'. שלא יהא אדם נושקני חוץ ממך. ועל פיך ישק כל עמי. שלא יהא פרוקופי חוץ ממך. רק הכסא וגו' אמר ר"ל שתי פרשיות הכתיב לנו משה בתורה ואנו למדים מפרשת פרעה הרשע. כתוב אחד אומר והיית רק למעלה. יכול כמוני אתמהא. ת"ל רק. גדולתי למעלה מגדולתכם. ואנו למדים אותה מפרעה הרשע. אתה תהיה וגו'. יכול כמוני. ת"ל רק. גדולתי למעלה מגדולתך. והדין (ויקרא יט) דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו. יכול כמוני ת"ל כי קדוש אני ה' אלהיכם. קדושתי למעלה מקדושתכם. ואנו למדים אותה מפרעה הרשע. אני פרעה וגו'. יכול כמוני. ת"ל אני פרעה גדולתי למעלה מגדולתך. רבי יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר מן אני של ב"ו את למד אני של הקב"ה. מה אני של ב"ו שאמר פרעה הרשע ליוסף אני פרעה היה לו כל הכבוד הזה. לכשיבא אני של הקב"ה (ישעיה מו) אני עשיתי ואני אשא עאכ"ו. ויאמר פרעה אל יוסף ויסר פרעה וגו'. אמר רשב"ג יוסף משלו נתנו לו. פיו שלא נשק בעבירה ועל פיך ישק כל עמי. גופו שלא נגע בעבירה וילבש אותו בגדי שש. צוארו שלא הרכין לעבירה וישם רביד הזהב על צוארו. ידיו שלא משמשו בעבירה ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו ויתן אותה על יד יוסף. רגליו שלא פסעו בעבירה ייתון וירכבון על קרונין וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו. מחשבה שלא חשבה בעבירה תבא ותקרא חכמה. ויקראו לפניו אברך אב בחכמה ורך בשנים. אבל נבוכדנצר טפסר טפש בחכמה ושר בשנים. ויאמר פרעה אל יוסף אני פרעה ובלעדיך לא ירים איש את ידו כלי ירים. ואת רגלו כלי רגלים ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח. א"ר יוחנן צפונות מופיע ונחות לו לאמרם. ר' חזקיה אמר צפונות מופיע בדעת מניח רוחן של בריו' בהן. ורבנן אמרין צד"י צופה פ"א פודה נו"ן נביא תי"ו תומך. פ"א פותר עי"ן ערו"ם נו"ן נבון הי"ת חוזה. א"ר אחא צפונה אחת שיש כאן באתה לגלות עליה שאת בנה בכולן כתיב (בראשית לג) ותגשן השפחות וגו' ותגש גם לאה וגו' וביוסף כתיב ואחר נגש יוסף ורחל. אמר יוסף הרשע הזה עינו רמה וכו'. אמר הקב"ה אתה הצנעת לאמך מן העין והגבהת עצמך אני פורע לך ומגביהך. ויוסף בן שלשים שנה וגו' ותעש הארץ בשבע שני השבע לקמצים. ר' יוחנן אמר מן קוצה לריהיא. דקמצתא ודלא קמצתא. ויקבץ את כל האוכל וגו אוכל שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה. נתן מה שבתחום טבריה בטבריה ומה שבתחום ציפורי בציפורי. מפני שכל ארץ וארץ מעמדת פירותיה. ר' נחמיה אמר נתן בהם עפר וקטמיות דברים שהן מעמידין פירות. ורבנן אמרי אם מתכנסין הם כל בני טבריה לאכול מה שבתחום טבריה וכל בני ציפורי לאכול מה שבתחום ציפורי אין בה קומץ קומץ. הדא אמרה שהברכה נתונה באוצרות. ויצבור

מתנות כהונה

הזהו. שדבר ה' לא ישוב אליו ריקם : ארבעים שנה. לרבנן ניחא ולדעת ר"י ורב נחמן אם הותירו לא פיתאו ודבר ה' יקום לעולם : ברור ליולדתה. ברור ונבדל מעשו כאוכל הברור מן הפסולת שהוא צדיק ועשו רשע : שבטים שכולם מתאימים ושכולה אין בהם: בית פרעה וגו'. גרסי' וסיפיה דקרא באו אחי יוסף דהך שבח ותפארת : אם מהלכים כו'. הנו"ן של הנמצא הוא כנוי לרבים המדברים בעדם ולא נו"ן נפעל עבר לומר וכי כבר נמצא כזה מעולם כי מה יועיל לו אף אם נמצא כמוהו וגם לא נו"ן בינוני כלומר הים פה אתנו נמצא כזה בעת הזאת שהרי כבר בקש כל חרטומיו וחכמיו ולא מצא ומהר"א מזרחי כתב שאין ה"א התימה נופלת על הבינוני ולא הבינותי יפה שהרי מצינו השופט כל הארץ הנגנה נגלתי השומר אחי אנכי ואולי השב כל אלו לתואר ונגלה מקור. במדרש הזית משמע דדייק מדכתיב אחרי הודיע ה' אין נבון וחכם כמוך הרי שאף אם יבוקש לא ימצא : נושקני חוץ ממך. כלומר על ידך ודרים: ישק נשיקה ממש רמז לקבלת פני המלך : פרוקופי פי' הערוך כבוד בלשון לט"ין ופי' ישק יהא נישק : רק לשון מיעוט : משלו מפרי מעשיו וגמול ידיו נתנו לו שכרו מן השמים : בעבירה לאשת פוטיפרע : הרכין ראש. כד"א הטי נא כדך ת"א הרכיני : קרונין עגלה הסובה למלך : ייתון יביאו : ותקרא תבא נקרא חכמה : ושר בשנים. גדול וזקן בשנים : כלי ידים. בערוך גרס קולדרים וכן גרס רש"י במקום כלי רגלים ופירש בו כלי הרכיבה שרגלי הרוכב דורכת עליה בשעה שרוכבין ובל"א שטעג"רף וכלי ידים א"י גם הוא כלי מלחמה או ענין מעכסיסי המלוכה : מופיע מאיר ומגלה

ודרש פענח בלשון נוטריקון הופיע : ונוח לאמרם. בילקוט גרס לאמרם : צפונה את: כו'. אסנת היתה בת דינה ונקראת אסנת על שהלבישה יעקב בסנה כמ"ש רבינו בחיי בשם המ' ותלה עם בצוארה וכתב עליו בת יעקב ויוסף הכירה ולקחה לו לאשה ובזה גילה עליה שהיא מבני טובים ולא ממזרה כמנהג האסופים : שאת בנה. של רחל שנקראת ג"כ צפונה שהצפינה יוסף כדאי' לעיל פ' ע"ה כך הבנתי מפי' רש"י ז"ל ואולי הגרסתו היתה בנה של רחל וכ"ה בהב"א ועי"ל צפונה אחת יש כאן כלומר היא נמצאת ויש רחל שהיתה צפונה ונסתרה או ר"ל שהיתה צפונה פה בתוך לארץ כפי משמעות לשון רש"י בפרשת ויהי ובאת אתה להיות נגנה עליה ו..א תהיה נסתרת אחוריך מפני עשו או ר"ל לגלות באת בשביל כך לירד גילוי ועילוי ותלוי ראש וכמו שדרשו לעיל בפ' ע"ה עלי עין שנתעלה בשביל אותה עין וכ"נ עיקר וכדמפרש ואזיל שאתה בנה של אותה צפונה שהיא רחל : קמצא כור בתי הפתאים ת"י כהד קמצא שנתמלאו כל הבורות ומן הבור היו מוליכין אל הבתים ורבנן סברי שאף חוץ לבורות היה כי לא הצפינו כולו בבורות כי רב הוא ורש"י פי' ז"ל דקמצתא ודלא קמצתא מה שקמצה ואחזה מן הזרע ויותר ממה שאחזה. ה"ג בילקוט ובהב"א מן קמצא לריהויא רבנן אמרי דקמצתא ודלא קמצתא : מעמדת מקיימת : וקטמיות אפר וה"א קטמא ורש"י פי' שהוא עפר אדמה ומעמדת הפירות : אין בה קומץ. אין בו להגיע לכל אחד ואחד כדי קומץ כך מצאתי והטעם שטבריה יושבת בעמק וכולה בלעי מים לא יוכל לצמוח וכן ציפורא יושבת בהר מקום מגוגב
ויבש

יוסף בר כחול הים הרבה מאד וגו' ותכלינה וגו'. יצאו מכוללות. ותחילנה וגו' נכנסו חולניות עד שהם יושבים על השולחן בקשו אפי' פת קיבר ולא מצאו אמרו לא כך אמר יוסף והיה האכל לפקדון וגו'. ויהי רעב בכל הארצות. בשלש ארצות בפנקי"א ובערבי"א ובפלסטינ"י. ותרעב כל ארץ מצרים וגו' אשר יאמר לכם תעשו. ר' אבא ב"כ אמר כפאן למול. ר' שמואל בר נחמן אמר הייתנו. נתת לנו חיים אכ"כ אלא החייתנו. חיים בעוה"ז וחיים בעוה"ב. והרעב היה וגו' את כל אשר בהם את המאושרין שבהם:

פרשה צא וירא יעקב כי יש שבר במצרים (תהלים קמו) אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה' אלהיו. וירא יעקב כי יש שבר במצרים (איוב יב) הן יהרוס ולא יבנה. משהרס הקב"ה עצתן של שבטים עוד לא נבנית. (שם) יסגור על איש ולא יפתח. אלו עשרת השבטים שהיו נכנסין ויוצאים למצרים ולא היו יודעים שיוסף קיים. וליעקב נתגלה שיוסף קיים שנא' וירא יעקב כי יש שבר במצרים. כי יש שבר זה הרעב. כי יש סבר זה השבע. כי יש שבר ויוסף הורד מצרימה. כי יש סבר ויוסף הוא השליט. כי יש שבר ועבדום וענו. כי יש סבר (בראשית טו) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. (איוב ט) האומר לחרס ולא יזרח זה יעקב. ובעד כוכבים יחתום אלו עשרת השבטים שהיו נכנסים ויוצאים למצרים ולא היו יודעים שיוסף קיים. וליעקב נתגלה שיוסף קיים. ויאמר יעקב לבניו למה תתראו. אמר להם אל תוציאו בידכם פרוסה (נוסחא אחרת פרוטות). ואל תכנסו כולכם בפתח אחד מפני העין. ויאמר הנה שמעתי וגו' רדו שמה ושברו לנו משם. א"ר אבא ב"כ בישרם שהן עתידין לעשות שם ר"י שנה מנין רד"ו. וירדו אחי יוסף עשרה א"ר בנימין ממשמע שנא' אחי יוסף איני יודע שהם עשרה אתמהא. אלא ט' חלקים לאחוה ואחד לשבר בר. ואת בנימין אחי יוסף וגו'. ויבאו בני ישראל לשבר וגו'. ומנין לעדה שהיא עשרה ר' אבא ב"כ ור' יוסי בש"ר יוחנן נאמר כאן עדה ונאמר להלן עד מתי לעדה הרעה. מה עדה שנא' להלן עשרה אף עדה שנא' כאן עשרה. א"ר סימון נאמר כאן תוך ונא' להלן תוך. מה תוך שנא' להלן עשרה אף תוך שנא' הכא עשרה. א"ר יוסי בר אבון אם בתוך אפי' עד כמה. אלא נאמר כאן בני ישראל ונאמר להלן בני ישראל מה בני ישראל שנא' להלן עשרה אף בני ישראל שנאמר כאן עשרה. ר' סימון בשם ריב"ל בשם ר' אמר תינוק עושין אותו סניף לעשרה: והא תני אין מדקדקין בקטן. א"ר סימון בש"ר יב"ל לשני קטנים נצרכה אחד ספק ואחד קטן עושין את הספק עיקר ואת הקטן לסניף. תני קטן וס"ת עושין אותו סניף. א"ר יודן כן הוא מתניתין קטן. לס"ת עושין אותו סניף. מאימתי עושין אותו סניף. ר' אבונה אמר איתפלגון בהא ר' יודן ור' הונא תרויהון בשם ר' שמואל. חד אמר

מתנות כהונה

יובש בלי מים: ה"ג ותכלינה וגו'. יצאו מכוללות כלומר מעוטרות ומכוללים מכל טוב ורוב דגן עד גמר כל השבעה שנים בלי חסרון כלל: נכנסו חולניות. כלומר מיד בכניסה בא הרעב בפתאום ולא מעט מעט כמנהג שאר שני הרעב: לא כך אמר יוסף כו' והפיקו לא רצו למכור ממנו: בשלשה ארצות כו' פי' הרמב"ן ז"ל אלו הארצות הם סביב ארץ מצרים כי אם היה רעב כזה בכל העולם היאך היו עושים הארצות הרחוקות מארץ מצרים שלא ימותו ברעב: כפאן למול. דא"ל מה יאמר להם לעשות וכפירש"י בה מש ועיין בפ' צ"א והמילה כתיב בה אמירה כמו שנאמר שם הנני על אמרתך ור' שמואל בר נחמן נפקא ליה מדלא כתיב חייתנו כו' וכדמפרש וא"ל כו' החייתנו פירושו נתת לנו חיים החייתנו ה"א השימוש מורה עוד על מעשה עובר רמז לשני מיני חיים חיי עה"ז וחיי עה"ב וזה במה שנימולו ע"י גזירתו וכתב מהרא"ש המילה נקראת חיים כד"א בדמייך חיי: המאושרי' האוצרות הטובים והחזקים שבהם פתח ג"כ כי כבד הרעב ולשון אשר קדרים ומצאתי בפירש"י המאושרים מכר מיד אל העשירים כי תבואתם נרקבת מיד ולשון אשר קדרים כמו אשר נשיא יחטא עכ"ל: שברו כו'. הרס שבר כמו שבר בשיבולת: לא נבנה. עצתם שנתיעצו על מכירתו: זה הרעב. שברון והוא על הוה: סבר כלומר קרי ביה סבר בסי"ן לשון אחרית ותקוה כד"א שברתי לישועתך ה': האומר לחרס. זה יעקב שאמר והנה השמש והירח: כוכבים אלו השבטים שנא' ואחד עשר כוכבים: זה יעקב שלא ידע כי עוד יוסף חי ואע"פ שנתגלה לו כדמפרש וא"ל ההוא נבואה ולא ידע מי נבא וכדלקמן בפ' זו והכי איתא בהדיא בילקוט איוב וז"ל האומר לחרס כ"ב שנה היה יוסף במצרים ונגנז רוח הקודש מיעקב ומבניו ולא היה רחוק מהם אלא מהלך ד' ימים ולא היו יודעים ע"כ ובפירש"י ראיתי וז"ל האומר לחרס זה יעקב שגלוי היה לפניו שיוסף היה קיים עכ"ל ולא ידענא שפיר פירושא דקרא לפי פי' זה: וליעקב נתגלה. דכתיב וירא יעקב כי יש שבר במצרים וכדדרים לעיל: פרוסה כלו' פרנסת מזונות וה"ג בילקוט פרנסה וכונתם כדי שלא יקומו עליכם עמי הארץ ויתגרו על הלחם ופירושו אל תהיו נראים שבעים בלחם או שלא ינהיגו עצמן בעידונין ובפנים מאירים בפני הרעבים וראייה לזה דבפ"ק דתענית נפקא מהאי קרא ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין ושכח ואכל שאל יתראה בפניהם ואל ינהג עידונין בעצמו ובפירש"י בחומש יש שמתראו הוא כמו תתרוו: מפני העין. שלא יתנו בהם עין הרע בכולם אנשי צורה נאים וגבורים כך פירש"י בחומש: לעשות שם נסות ולעיכוב שם מאתים ועשר שנים ודייק מדנקט לשון ירידה והיה לו לומר לכו ופי' הכא הן ודיקדק בלשונו וכמו שאמר להלן אלכה ואראנו בטרם אמות ומהר"ר אליהו מזרחי הניח זה בתימה: תשעה חלקים כו'. בכוונת ירידתם היה תשעה חלקים לאהבת יוסף ולפדותו אם ימצאוהו או ימסרו נפשם עליו וחלק אחד מכוונתם היה לשבר אוכל ובפירש"י בחומש לא פי' כן ואולי לא היה לפניו גירסא זו: נאמר כאן עדה. ויבואו כל העדה מדבר סין וכן כל העדה כלם קדושים: מה העדה שנא' להלן כו' יצאו יהושע וכלב שהיו מן המרגלים ונשארו עשרה: נאמר כאן תוך. ונקדשתי בתוך בני ישראל הכי איתא בהדיא בפ' הקורא את המגילה עומד: ונאמר להלן תוך. ויבואו בני ישראל לשבור בתוך הבאים והתם עשרה היו בלא בנימין ויוסף: ה"ג אם בתוך אפי' כו'. ופירוש אם באת לדרוש תוך כמה וכמה פעמים תמצא שכתוב תוך וה"ג בירושלמי דפ' הקורא עומד אם מתוך את למד שגיא איגון: נאמר כאן בני ישראל ונקדשתי בתוך בני ישראל ונאמר להלן ויבואו בני ישראל לשבר: סניף לעשרה. פירש"י לזימון אם היה תשעה גדולים מצרפין ומצרפין הקטן להשלים מנין עשרה: אין מדקדקין. פירש"י אם בא לכלל י"ג שנה אין מדקדקין אם הביא שתי שערות אם לאו וא"כ אינו סניף אלא עיקר כא' מהם: ספק אם הביא שתי שערות אם לא אבל הגיע לכלל י"ג שנה: ואחד קטן. קטן ודאי שלא הגיע עדיין לכלל י"ג ורש"י פי' קטן ודאי בן י' שנים ויום א': עיקר כא' מן הגדולים וזהו ששנה אין מדקדקין לשון ירוש' שאם היה קטן עושין אותו ספק ספק עושין אותו ודאי: כן הוא במתני' כך הוא כוונת המשנה: קטן לספר תורה. להשלים למניין שבעה הקרואים בס"ת ביום השבת: איתפלגון הונקין בזה:

מס

כדי שיהא יודע טיב ברכה . ואוהרנא אמר כדי שיהא יודע למי הוא מברך . ר' יהודה ב' פזי בש"ר אסי תשעה נראים כעשרה מזמנין . מאי עביד מסויימין . אלא אפי' קטן ביניהם. ר' ברכיה בשם ר' יעקב בר זבדי בעא קומי ר' יוסף בשם שעושין אותו סניף לי' כך עושין אותו סניף לשלשה . א"ל הדא היא ולא כל שכן . להלן שהוא מזכיר את השם עושין אותו סניף כאן שאינו מזכיר את השם אין עושין אותו סניף . א"ל הדא אמרה עושין אותו סניף בברכת המזון אבל לק"ש ולתפלה אין עושין אותו סניף עד שיביא שתי שערות . א"ר אסי זמנין סגיאין אכלית עם רבי תחליפא וזמנין סגיאין אכלית עם ר' חנינא בר סיסי חביבי ולא זמנון עלי עד שהבאתי שתי שערות . ומאימתי הוא קורא בתורה . א"ר אבינא אתפלגון ר' הונא ור' יהודה תרויהון בש"ר שמואל . חד אמר משהוא יודע לברך . ואוהרנא אמר עד שיודע טיב ברכה שיודע למי מברכין . רב שמואל בר שילת בעא קומי רב ואית דאמרין בעון קמיה שמואל בר שילת תשעה פת וא' ירק מהו אמר להון מזמנין . שמונה פת ושנים ירק מזמנין. שבעה וששה פת וארבעה ירק מהו . א"ל מזמנין . ר' אבינא בעא מהצה על מהצה מהו . א"ל ר' זעירא עד דאנא תמן איצטרכית למשאליה ומיצרי לי מינך דלא שאלתיו . ר' ירמיה בעי אותו שאכל ירק מהו מזמנא עלוהי . תני ג' מאות נזירין סלקין בעיין למקרבה ט' מאה קורבנין ביומיה דשמעון בן שטח . למאה וחמשין מצא להם פתח . למאה וחמשין לא מצא פתח . סליק ר' שמעון בן שטח גבי ינאי מלכא אמר ליה תלת מאה נזירין סלקון בעיין למיקרבה תשע מאה קורבנין ולית להון . אלא יהיב את פלגא מן דידך ואנא פלגא מן דידי ויזלון ויקרבון . יהב ינאי מלכא פלגא מן דיליה ואזלון וקרבון . אתון ואמרין לישנא בישא לינאי מלכא על שמעון בן שטח תהוי ידע דכל מה דקרבון מדידך קרבן ברם שמעון בן שטח לא יהב מן דידיה כלום . כעס ינאי מלכא על שמעון בן שטח . שמע דהוא כעיס עלוהי צרה ליה וערק . לבתר יומי הוון בני אינשא רברבין מן מלכותא דפרסאי יתבין נגסין על פתורא דינאי מלכא . אמרון ליה מרי מלכא נהרין אנן דהוה הכא חד סב והוה אמר לן מילי דאורייתא . אמר לאהתיה שלחי בתריה ואייתיתיה . אמרה ליה הב לי מילא ושלח ליה עזקתך והוא אתי . יהב לה מילא ושלה ליה עזקתיה ואתא . מן דאתא יתיב ליה בין מלכא למלכתא . א"ל למה ערקת . שמעית דמרי מלכא כעיס עלי וצרח לי מינך דלא תקטלינני וקיימית הדין קרייא (ישעיה כו) חבי כמעט רגע עד יעבר זעם . א"ל למה אפליית בי . א"ל הס ושלום לא אפליית בך אלא את מממונך ואני מן אורייתי דכתיב (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף . א"ל ולמה לא אמרת לי א"ל. אי אמרית לך לא הוה יהבית . א"ל למה יתבת לך בין מלכא למלכתא . א"ל בספר בן סירא כתוב סלסלה ותרוממך ובין נגידים תושיבך . אמר מזוג ליה יברך . אמר ברוך על המזון שאכל ינאי והביריו אמר

מתנות כהונה

מה עביד מסויימין . כלומר היאך עושה אותה מזוין שהם ט' ונראין כעשרה ורש"י גרס מה הינון מסויימין וגירסת הספר היא גירסת ירוש': אלא אפילו כו'. והעשירי הוא קטן ובו הם נראים כעשרה . ה"ג בירוש' וכ"ה בילקוט ופי' רש"י הניף לג' מה אם תמן שאומרים את השם עושין אותו סניף כאן שאין אומרים השם לא כ"ש: א"ל הדא כו' עד אין עושים אותו סניף הדא אמרה כו': הדא היא ולא כ"ש כו'. אין זה כ"ש והיא הכותנת כיון שמזכירין את השם מצרפין אותו להזכרת השם דעל כל בי י' שכינתא שריא ואין הקטן בא להוציא' ידי הובת זימון דבלאו הכי מחוייבים הם בזימון שכל ג' חייבין בזימון אבל ג' שבלעדו אינם חייבים בזימון כלל אין הקטן מצטרף עמהם כדי להייב בזימון ולכן מסיים הדא אמרה דדייקא ליה שלברכת המזון מצרפין הקטן כיון שבלעדו גם הם חייבים אבל לק"ש ולתפלה שהם אינם י' אינם חייבים כלל אין הקטן מצטרף עמהם כך נראה לפרש הסוגיא ואע"פ שאינו כמסקנת התלמוד ש כו בפ' שלשה שאכלו סוגיא ירוש' שאני: זמנין סגיאין כו'. הרבה פעמים אכלתי עם כו': חביבי. דודי: ה"ג שבעה פת וג' ירק מהו א"ל מזמנין כו': עד דאנא תמן. בעוד שהייתי בא"י הייתי רוצה לשאול על זה: ומיצרה כו'. בירוש' גרס ומי צרה לי מינה לא שאלתיה וכך מצאתי נקוד ומי צרה הנדי"ק בפת"ת ופירושו לדעתי וצר ומר עלי שלא שאלתי ועיין בתלמודא דידן בפרק שלשה שאכלו בפירש"י דף מ"ח ויתבאר לך כי כן הוא ונראה דה"ג ומי צרה לי מיניה שלא שאלתיו ודו"ק ותשכח: מהו מזמנא עלוהי . מהו שיצא בזימון שלו וה"ג בירושל' מה שיברך וכ"ה בתלמוד שלנו ובתוס' פ' שלשה שאכלו איתא דאיירי לאצטרופי ואת אשר מצאתי כתבתי: דתנן כו'. פשיטותא הוא למפשט אם יוצאים בברכתו הם לא וכדמפ' ואזיל בסוף הענין: ג' מאות נזירין כו'. עלו לירושלים ורצו להקריב קרבנם שמלאו ימי נזירתן: תשע מאה כו'. כבש וכבשה ואיל לכל א' וא' ככתוב בפ' נשא: מצא להם פתח . שמעון בן שטח מצא פתח לנדריהם והתיר להם נדרן ולא הוצרכו לקרבן: לא מצא . לא היה יכול לימצא להו פתח: ה"ג סליק ר"ש בן שטח גבי' כו'. פי' עלה ר"ש בן שטח אצל ינאי המלך ואמר ליה תלת מאה כו': ולא גילה שהותר הנדר למאתיים: סלקו כו'. עלו לכאן ורצו להקריב ט' מאות קרבנות ואין להם אלא נעשה כך תן אתה המחצה משלך ואני אתן להם החצי משלי וילכו ויקריבו נתן ינאי המלך החצי מכל ג' מאות משלו והספיק למאה והמשים והלכו והקריבו: אתון כו'. באו מלשינים ואמרו לשון הרע לפני ינאי המלך על ר"ש בן שטח וכך אמרו תהוי כו'. פי' תהא יודע שכל מה שהקריבו אותן נזירין משלך הקריבון ובאמת ר"ש בן שטח לא נתן משלו כלום: שמע כו'. שמע ר"ש שהוא כועס עליו: צרח ליה כו'. היה מצטער ומתירא ממנו וברח לו כן פירש בערוך ובירוש' גרס דהיל ר"ש וערק: לבתר יומין וכו'. לאחר ימים היו שם אצל ינאי המלך אנשים השובים ממלכי פרס יושבים ואוכלים על שלחנו של ינאי המלך: נגסין פי' בערוך אוכלין והרבה תמצאם בספר זה: אמרו ליה כו'. אמרו הפרסיים לינאי המלך . אדוני המלך זכורין אנחנו שהיה פה זקן אחד והיה אומר לנו דברי הכמה: ה"ג בירוש' וילקוט מילין דחכמה ועכשיו אינו פה: ואמר לאחתיה כו'. אמר ינאי המלך לאחותו של ר"ש בן שטח שהיתה אשתו של ינאי: הב לי מילא כו'. כלומר הבטחה שלא תעשה לו רעה ושלח לו טבעתך לסי' והוא יבא: מן דאתא כו' משבא ר"ש בן שטח ישב עצמו בין המלך והמלכה אמר לו ינאי המלך לר"ש למה ברחת מפני א"ל ר"ש שמעתי שאתה אדוני המלך כועס עלי והייתי מתיירא ממך שלא תמיתנו וקיימתי פסוק זה ישעיה' חבי וגו' פירושו הי' מתחבא עצמך עד שיעבור הזעם: א"ל למה אפליית . למה התלת בי ושחקת בי לדבר כזבים שלא נתת משלך כלו' שלא היו אלא מאה וחמשים נזירים . א"ל ח"ו . לא שחקתי בך אלא אתה נתת למאה והמשים מממון שלך ואני נתתי משלי למאה וחמשים מתורתי מצאתי להם פתח לנדריהם ועל זה אמרתי אני אתן משלי מאותו ממון שיש לי דכתיב בצל החכמה וגו': ולמה לא אמרת כו' ולמה לא אמרת לי שאינם אלא מאה והמשים א"ל אילו אמרתי לך לא היית נותן ומאחר ששמעת שאני נותן.

עד כדון את בקשיותיך לא שמעית מן יומי ינאי בברכתא אמר ומה אית לי למימר נברך על שאכלנו . ואני לא אכלתי . אמר אייתון ליה ויכול . מן דאכיל אמר ברוך שאכלנו . א"ר יוחנן חלוקין עליו על שמועת שמעון בן שטח . ר' אבא אמר על הראשונה . ר' ירמיה אמר על השניה . מחלפא שיטתיה דר' ירמיה תמן צריכה ליה והכא פשיטא ליה . מאן דצריכה ליה כרבנן ומאן דפשיטא ליה כרשב"ג דתני עלה והסיב עמהן וטיבל עמהן אע"פ שלא אכל עמהן כזית דגן מזמנין עליו דברי חכמים . ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן אמר לעולם אין מזמנין עליו עד שיאכל כזית דגן · (והא) תני שנים פת וא' ירק מזמנין מתניתין כרשב"ג : ויוסף הוא השליט וגו' . שלש גזירות גזר שלא יכנס עבד למצרים . ושלא יכנס אדם בשני המורים . ושלא יוליכו חמרים תבואה ממקום למקום . ושלא יכנס אדם עד שלא יכתוב שמו ושם אביו ושם זקנו . והוה תמן מנשה קאים מקבל פתקי' . אמרין נעול ונחמי אי אשכחון יתיה טעי לן במדוי דמכסא הא טב ואם לאו בצפרא נחמי מה נעביד : ד"א וירא יעקב כי יש שבר במצרים . כתיב (משלי יא) מונע בר יקבוהו לאום וברכה לראש משביר . מונע בר יקבוהו לאום זה פרעה . וברכה לראש משביר זה יוסף . יקבוהו לאום זה פרעה שגנז את התבואה בשני רעבון והיו הבריות מקללין אותו . אבל יוסף זן את העולם בשני רעבון כרועה הזה שמנהיג את צאנו . ועליו אמר דוד (תהלים פ) רעה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף . כשהיה רעב בימי דוד בקש עליהם רחמים מלפני הקב"ה ואמר רבון כל העולמים נהוג את צאנך כיוסף שזן את העולם בשני רעבון . כיון שהוזק הרעב בארץ נתקבצו המצרים ובאו אצל יוסף . א"ל תנה לנו לחם . אמר להם אלהי אינו זן את הערלים לכו ומולו את עצמכם ואתן לכם . הלכו להם אצל פרעה והיו צועקים ובוכים לפניו שנא' ותרעב כל ארץ מצרים . ואמר לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו . א"ל הלכנו אצלו ומדבר אלינו דברים רקים ואומר מולו את עצמכם . א"ל שוטים לא כך אמרתי לכם מתחלה עבדוהו וקנו לעצמכם תבואה . וכי לא היה קורא לכם כל אותן השנים שני השבע וצוה לכם היו יודעים שרעב בא לעולם . אתם פשעתם בנפשותיכם מפני מה לא הנחתם בבתיכם תבואה של שנים ושלש וארבע שנים . א"ל כל תבואה שהיתה בבתינו הרקיבה . אמר להם לא נשתייר לכם קמח מאתמול . א"ל אף פת שהיה בסל הרקיב . אמר להם לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו . אמר להם אם גוזר אל התבואה ונרקבת שמא יגזור עלינו ויהרגנו . אמר להם לכו אל יוסף אם יאמר לכם חתכו מבשרכם שמעו לו שנאמר אשר יאמר לכם תעשו . והרעב היה על כל פני . ראוי היה למקרא לומר על הארץ מה ת"ל על פני . א"ר שמואל בר נחמן ללמדך שלא התחיל הרעב אלא בעשירים · שאין פני הארץ אלא עשירים (לכך נאמר (משלי יא) מונע בר יקבוהו לאום) בזמן שאדם עשיר יש לו פנים שמחים לראות את חבירו . ובזמן שאדם עני אין לו פנים לראות מפני שהוא מתבייש מחבירו . לכך נאמר מונע בר יקבוהו לאום : ד"א וירא יעקב כי יש שבר במצרים. וכי במצרים היה יעקב שראה תבואה במצרים שאמר הכתוב וירא כי יש שבר במצרים והלא אמר לבניו ויאמר הנה שמעתי . אלא מיום שנגנב יוסף נסתלקה רוה"ק ממנו ורואה

מתנות כהונה

יוחנן הכי גרסת ק"ו בעצמך : א"ר מזוג כו' . ינאי המלך אמר לאחד ממשרתיו למזוג לו לר"ש כוס ויברך ברכת המזון : אמר כו' . ר"ש לקח הכוס ובירך עליו ואמר ברך על המזון שאכל ינאי כו' . אמר לו ינאי . עד עתה עדיין אתה עומד בקושי ערפך להאל בי מימי לא שמעתי ינאי בברכת המזון : אמר ומה אית לי למימר פי' אלא מה יש לי לומר כו' : יהבון ליה ואכל מן כו'. פי' ינאי אמר למשרתיו תנו לו ויאכל נתנו לו ואכל ופי' יהבו לו מיני ירק ואכל ולפיכך לא הוזכר כאן נטילת ידים והכי איתא בתלמודא דידן ששתה כוס ראשון שנתנו לברך עליו : חלוקין עליו כו' . כלומר ליכא למ"ד דסבר כוותיה שמי שאכל רק מיני ירק שיוציא את מי שאכל פת : ה"ג ר' ירמיה אמר על הראשונ' ור' אבא כו' . על הראשונה . פירש"י שמצא פתח לנזירים והותר להם דהא תנן במסכת נזיר אין נזירות אלא בא"י עכ"ל ונראה שאל שכן לא יפה עשה במה שהניחם להקריב קרבנם והאב"א פי' על הראשונה שאמר ברוך שאכל ינאי כו' דהא קיימא לן שברכת הנהנין אין מוציא אחרים אלא אם יתחייב גם הוא עד כאן ולי היה נראה שאמר בראשונה ברוך על המזון שאכל ינאי כו' . שאמר כן כדי שירגיש בו ינאי ויתנו לו לאכול דאל"כ למה הזכיר בו ולא סיים ברכתו כמו שהתחיל והכי מוכח בתלמודא דידן שמיד שתה כוס ראשון ואי איתא דסבירא ליה דיכול להוציא אחרים אע"פ שלא אכל ושתה עמהם למה שתה אותו כוס שמזגו לברך עליו וכבר אמרו הבו ליה ויברך ועוד שהוא נגד דרך המוסר : תמן צריכה ליה כו'. לעיל שאל ר' ירמיה אם אותו שאכל ירק יכול לברך להוציא ט' שאכלו פת וכאן הוא פשיטא לו שאמר על הראשונה חולקין עליו חביריו אבל על השניה שבירך להם אע"פ שלא אכל פת לא פליג עליה כן פירש"י ומתרץ זה שמבעיא ליה היינו אליבא דרבנן שלא מצינו בהדיא היאך סברי וזה שהיה פשיטא ליה אליבא דר"ש בן גמליאל דסבר אפי' לא אכל עמהם אלא ירק וטובל עמהן בציר יכול לברך : ר' יעקב אמר . ר' יעקב בשם ר"י פליג על דתני בשם חכמים שאם אכל ירק מזמנין עליו ואמר שהחכמים סוברים שלעולם אין מזמנין כו' ולהכי היה ר' ירמיה מסופק אליבא דרבנן היאך קסברי : מתניתא דתני בה שיוצא בירק אתיא כרשב"ג ולפ' הא דפשיטא ליה לר' ירמיה היינו אליבא דרשב"ג כן נראה לפ' סוגיא זו : בימי יוסף : עבד למצרים . לשבור בר וה"ג בילקוט בהדיא : ושלא יוליכו כו' . וגזירה זו צריך להיות ששנים הראשונים גזירה אחת היא שאם יוליך אחד שתי חמורים אולי יוליך אחד חמור חבירו ונמצא עבד לו והטעם לכולם כדי שיבואו כל אחיו בעצמם לשם וכדלקמן ע"ג : והוה תמן כו' . והיה שם מנשה בן יוסף עומד ומקבל הכתבים שכתבו עליהם כל הבאים לשבור בר : אמרו בני יעקב נכנסים אנו ונראה אם נמצאנו שיטעון ממנו מדה ושיעור המכס הרי הוא טוב ואם לאו שיבקש ממנו יותר מן השיעור נלין הלילה ובבקר נדע מה נעשה ועל מנשה אמרו כן שהיה מקבל כל האיגרות וחשבו בשביל המכס עשה יוסף כן וי"ל על פדיון יוסף אך בדרך רחוקה : שגנז את התבואה . כי כן מצינו בשנות רעבון בימי אברהם ויצחק שהוצרכו לעקור דירתם ולירד למצרים ולגור שם : והיו הבריות כו' . דרש לאום לשון מלכות כד"א ולאום מלאום יאמץ : לכו ומולו . דייק לכם יתירה דהוה ל"ל את אשר יאמר תעשו וכדלקמן : עבדוהו כו' . עיין בילקוט הלשון יותר ברור : הנה כו'. כלומר ועוד הלא אמר לבניו כו' וה"ק : רואה ואינו רואה כו' . נגלה בו רוח הקודש קצת ולכך אמר פעם וירא

וכו'

ואינו רואה ושומע ואינו שומע . ומפני מה לא נאמר יש אוכל במצרים שאמר הכתוב יש שבר במצרים . והלא כבר נאמר ותרעב כל ארץ מצרים ומה ת"ל יש שבר . אלא אל תהי קורא יש שבר אלא יש סבר שראה באספקלריא שסברו במצרים ואי זה זה יוסף . ויאמר לבניו למה תתראו . אמר יעקב לבניו אתם גבורים אתם נאים אל תכנסו בשער א' ואל תעמדו במקום אחד שלא תשלוט בכם עין הרע . הנה שמעתי כי יש שבר במצרים רדו שמה . מהו רדו שראה שירדו וישתעבדו במצרים . ד"א רדו שמה שכל הלוקח תבואה מן השוק ירידה כתיב בו . וירדו אחי יוסף . בני ישראל צריך המקרא לומר אלא בתחלה לא נהגו בו אחוה ומכרוהו . ולסוף מתחרטין ואומרים אימתי נרד למצרים נחזיר את אחינו לאביו . וכשאמר להם אביהם לירד למצרים נתנו כולם דעת אחת להחזירו . א"ר יהודה בר סימון אף יוסף יודע היה שאחיו יורדין למצרים לשבר אוכל . מה עשה הושיב שומרים על כל הפתחים ואמר להם ראו כל מי שנכנס לשבור אוכל כתבו שמו ושם אביו לערב הביאו פתקים . ועשו כך . כיון שבאו בני יעקב כל או"א נכנס בשער שלו וכתבו את שמותם . לערב הביאו לו הפתקים . זה קורא ראובן בן יעקב ואחד קורא שמעון בן יעקב וא' לוי וכן השוערים כל אחד שלו . מיד אמר להם יוסף סתמו את האוצרות ופתחו אוצר אחד ונתן שמותם לבעל האוצר . וא"ל ראה כשיבאו אנשים אלו לידך תפוש אותם ושגר אותם לפני . עברו שלשה ימים ולא באו . מיד נטל יוסף שבעים גבורים מבית המלך ושגר בשבילם לבקש אותם בשוק . הלכו ומצאו אותם בשוק של זונות . ומה טיבן בשוק של זונות . אלא אמרו אחינו יוסף יפה תואר ויפה מראה שמא בקובה הוא . ותפשו אותם והביאום לפני יוסף . מיד ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות . מלמד שנעשה להם כנכרי . נטל את הגביע והקיש בו . א"ל אני רואה בגביע מרגלים אתם . א"ל כנים אנחנו אלא כך ציונו אבינו אל תכנסו בשער אחד וכו' . אמר להם בשוק של זונות מה טיבכם לא הייתם מתייראין מן העין לא כך צואת אביכם . א"ל אבידה אבדה לנו והיינו מבקשין אותה שם . אמר להם אי זו אבידה . אני רואה בגביע ששנים מכם החריבו כרך גדול של שכם ואח"כ מכרתם אחיכם לערביים . מיד נזדעזעו וא"ל שנים עשר אחים אנחנו בני אבינו . אמר להם והיכן הם השנים . א"ל האחד איננו מת והקטן היום את אבינו . אמר להם הביאו אחיכם הקטן אלי וגו'. לקח את שמעון ואסר אותו לעיניהם מפני שהוא דחפו לבור ופירש אותו מלוי שלא יטלו עליו עצה . אמר שמעון לאחיו כך עשיתם ליוסף וכך אתם מבקשים לעשות לי . א"ל מה נעשה ימותו אנשי בתינו ברעב . אמר להם עשו מה שתרצו . עכשיו אראה מי יכניס אותי בבית האסורים . באותה שעה שלח יוסף אצל פרעה ואמר לו שלח לי שבעים גבורים מאצלך שמצאתי לסטים ואני מבקש ליתן עליהם כבלים . באותה שעה שלח לו והיו מסתכלים אחי יוסף מה היה מבקש לעשות . אמר יוסף לאותן גבורים הכניסו את זה בבית האסורים . כיון שקרבו אצלו צווח בהם . כיון ששמעו קולו נפלו על פניהם ונשתברו שיניהם שנא' (איוב ד) שאגת אריה וקול שחל ושיני כפירים נתעו . והיה מנשה יושב לפני אביו . א"ל אביו קום אתה . מיד עמד מנשה והכהו מכה אחת והכניסו בבית האסורים ונתן עליו כבלים . ואמר להם זה יהיה חבוש עד שתביאו את אחיכם ויאמנו דבריכם . מיד ויצו יוסף וימלאו את כליהם . הלכו אצל אביהם וספרו לו את כל המאורע . השיב אביהם ואמר להם היכן שמעון . אמרו תפש אותו בשביל אחינו הקטן . אמר להם אותי שכלתם וגו' ויאמר ראובן אל אביו את שני בני תמית . א"ל וכי בניך אינן בני . אמר להם יהודה הניחו לזקן עד שתכלה הפת . א"ל יהודה אבא אם הולך בנימין עמנו ספק נתפס ספק לא נתפס . ואם אינו הולך עמנו כלנו מתים ברעב . מוטב תניח הספק ותתפוש את הודאי . אמר מי מערב בו . א"ל אני שנא' אנכי אערבנו מידי תבקשנו . לכך נאמר וירא יעקב כי יש שבר במצרים : וירא יוסף את אחיו וגו' . א"ר יהושע בר נחמיה נעשה נכרי להם . ויכר יוסף את אחיו וגו' . ר' לוי ורבנן . רבי לוי אמר בשעה שנפלו בידו ויכר יוסף את אחיו בשעה שנפל בידם והם לא הכירוהו . ורבנן אמרי הוא שהניחן בהתימת זקן ויכר יוסף את אחיו . והם לא הכירוהו שלא הניחוהו בהתימת

מתנות כהונה

ופעם שמעתי כזה שהוא מגמגם בדבר : וה"א כו'. כלומר ועוד הרי כבר ותרעב כל ארץ מצרים והאיך אמר יש שבר במצרים : ששברו תקותו : מהו רדו . הוה לו לומר לכו כמו שאמר להלן הלכה ואראנו בטרם אמות וע"ל ריש פ' זו : בני ישראל צריך כו' שהיה לו לכתוב את בניהם למשפחותם לבית אבותם : בתחלה כשמכרוהו : ונחזרו גרסי' : הפתחים פתחי שערי העיר : בשער שלו כי כן צוה עליהם יעקב כדלעיל ריש פרשה זו : כל אחד שלו . שם אותו שנכנס בשער שלו : ונתן שמותן . של עשרה אחיו : בקובה של זונות שנמכר שם לקלון : והקיש לשון הכאה : אלא כך כו'. כלומר אל תשגיח במה שנכנס בעשרה שערים ולא בשער אחד כי כן צוה אבא עלינו מפני מה הרע ואמר להם אם יראתם מן העין בשוק של כו' לא כך צואת אביכם שתשמרו עצמכם מן העין : איננו מת כלומר איננו כי מת וכמו שאמרו לו ליוסף אח"כ ככתוב בפר' ויגש : ופי' כו'. כלומר עשה כן כדי להפרישו מלוי ולולא זה לא היה אוסר אחד מהם אך את שמעון ולא את לוי מפני שהוא דחפו לבור : שלא יטלו כו'. ויהרגהו : כך עשיתם כו' בעמדתם על דמו גם לי אתם עושים כן ולא ידע כי שומע יוסף בלשון עברי או אמר כך אמר ל"ס כן שלא בפני יוסף : בניך אינן בני גרס'. לכך נאמר כו' דרשה לשון שבר ממש שברון רוח שאירע לו במצרים : חתימת זקן,

משנס

זקן . ויזכור יוסף וגו' ויאמר אליהם וגו' כולנו בני איש אחד נצנצה בהם רוה"ק אמרין ליה אנן ואת בנוהי דגבר הד אנן . ויאמרו שנים עשר עבדיך אחים אנחנו וגו' . א"ל ואן הוא . א"ל זבנן יתיה . א"ל בכמה זבנתון יתיה . אמרין ליה בה' סלעין . אמר להון ואין הוה אמר לכון בר נש יהבון לי ה' סלעין ואנא יהיב יתיה לכון אתון עבדון . אמרין ליה אין . ואם אמר לכון בר נש יהבון לי בכפלא ואנא יהיב יתיה לכון אתון עבדין . אמרין הין ; ואם הוה ב"נ אמר לכון אין הויתון יהבין ביה אלפי לא יהבינא ליה לכון מה הויתון עבדין ; אמרין ליה ע"מ כן נהתינן אי למקטל אי לאיתקטלא . אמר להון הוא אשר דברתי אליכם מרגלים וגו'. בזאת תבחנו חי פרעה . בשעה שהיה מבקש לישבע לשקר היה נשבע בחי פרעה . א"ר לוי משל לגדי שברח מן המרעה ונכנס אצל אשה אלמנה . מה עשתה עמדה ושחטתו והפשיטתו ונתנתו בתוך המטה וכסת עליו סדין . אתון בעין ליה מן גבה . אמרה כן תהא ההיא אתתא מנשכא מבשרא דדין ואכלה אם ידעה ביה כך חי פרעה אם תצאו וגו' ; שלחו מכם אחד וגו' ויאסוף אותם אל משמר שלשת ימים לעולם אין הקב"ה מניח את הצדיקים בצרה ג' ימים . וכן למדנו ליוסף ליונה למרדכי לדוד . וכה"א (הושע ו) יחיינו מיומים ביום השלישי של שבטים יקימנו ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי . אם כנים אתם וגו' ואת אחיכם הקטן וגו' ויאמר איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו . רבי אבא ב"כ אמר לשון דרומי הוא . אבל ברם . אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו . ר"ל בשם ר' יוחנן בר שאילה אפשר יוסף בן י"ז שנה רואה את אחיו מוכרים אותו והוא שותק . אלא מלמד שהיה מתחבט לפני רגליו של כל או"א כדי שיתמלאו עליו רחמים ולא נתמלאו . ויען ראובן אותם לאמר וגו'. הלא כדון אמרית לכון הלא אמרתי אליכם לאמר אל תחטאו בילד . אלא כד אמרתון ועתה לכו ונהרגהו . וגם דמו הנה נדרש דמו וגם דם הזקן . והם לא ידעו כי שומע יוסף כי המליץ . זה מנשה . ויסוב מעליהם וגו'. ר' חגי בשם ר' יצחק אמר לעיניהם אסרו כיון שיצאו לזהם היה מאכילו ומשקו ומרחיצו וסכו . ויצו יוסף וימלאו וגו' וישאו את שברם על המוריהם ויפתח האחד וגו' ויאמרו איש אל אחיו וגו'. כד דמך ר' סימון בר זביד עאל ר' אלעא ופתח עלוהי (איוב כח) והחכמה מאין תמצא וגו' ונעלמה מעיני כל חי וגו' תהום אמר לא וגו'. ד' דברים הן הן תשמישו של עולם וכולן אם אבדו יש להם חילופין . ואלו הן (שם) כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזקו ברזל מעפר יקח ואבן יצוק נחושה . ת"ח שמת אין אנו מוצאין תמורתו . א"ר לוי שבטים מציאה מצאו כתיב ויצא לבם . ואנו שאבדנו את ר' סימון עאכ"ו . ויבאו אל יעקב אביהם וגו'. מלמד שהיו הדברים קשים עליהם כקורות ; דבר האיש אדוני הארץ וגו' ויהי הם מריקים שקיהם וגו'. מלמד שחשדן אביהן . ויאמר אליהם יעקב אביהם וגו'. כבר יוסף איננו ושמעון איננו עלי להעמיד שנים עשר שבטים . ויאמר ראובן אל אביו וגו'. ר' אומר הרי זה בכור שוטה בניך לא בני הם אתמהא . ויאמר לא ירד בני עמכם וגו'. ר' חנינא ור' מרינוס תרויהון אמרין בשם אבא נהוראי בשעה שהיה אדם אומר דבר מתוקן לפני ר' טרפון היה אומר כפתור ופרח . ובשעה שהיה אומר דבר של בטלה היה אומר לא ירד בני עמכם . וקראהו אסון בדרך אשר תלכו בה וגו'. הא בבית לא א"ר אליעזר בן יעקב מיכן שאין השטן מקטרג אלא בשעת הסכנה . והרעב כבד וגו' ויהי כאשר כלו וגו' ויאמר אליו יהודה וגו' אם ישך משלח וגו' ואם אינך משלח וגו' אמרנו לו מה . הוא אומר לנו דברים של אמת ואנו משיבין אותו דברים של בטלה . ויאמר ישראל

מתנות כהונה

מתנה הכרת פנים כדאיתא בפ' המפקיד גבי מרי בר איסק : אמרין ליה כו'. אמרו לי' ליוסף אנו ואתה בניו של איש אחד אנחנו ודייק מדכתיב כולנו : שנים עשר אחים אנחנו וגו'. גרסי' וסיפיה דקרא והאחד איננו אמר להם יוסף ואנה והיכן הוא עכשיו מכרנו אותו : ואין כו'. ואם היה אומר לכם בן אדם תנו לי חמש סלעים ואתן לכם אחיכם תעשו אתם כן לתת לו ה' סלעים או לא אמרו לו הן אמר להם ואם יאמר לכם לא אתן אותו לכם אלא בכפל דמי מכירתו והם עשרה סלעים אתם עושין כן לתת לו י' סלעים אמרו לו הן אמר להם יוסף ואם יאמר לכם אדם לא אתננו לכם אפילו באלף סלעים מה הייתם עושים אמרו לו ע"מ כן ירדנו פה או להרוג אחרים או ליהרג עליו : אתון כו'. באו בני אדם ובקשו אלה הגדי אמרה להם האשה כן תהא אותה אשה מנשכה וקורעת וחותך בשרו של זה המונח במטה ואוכלת אם ידעתי ממני והם סברו שהמונח במטה הוא בנה : שלשה ימים . בספר יהושע גרס יותר משלשה ימים והכי איתא יונה במעי הדגה שלשה ימים ושלשה לילות ואולי שמקצת יום שלישי ככולו וכן מוכח גירסת הילקוט בספר יהושע דגרס ביום השלישי של יונה ובמד' אסתר איתא שביום השלישי פיר' בסוף יום השלישי : למרדכי דכתיב ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות. ביום השלישי של שבטים כלומר כמו שנהג יוסף עם השבטים דכתיב ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי ועיין בילקוט בפסוק ונתבאתם שמה שלשה ימים : ברם פי' באמת : והוא שותק. ולא בקש מהם על נפשו אלא ממה דכתיב בהתחננו למדנו שנתחבט כו' : שנתחבט כלומר שנפל והכה את ראשו על הארץ לפני כל א' ואחד : הלא כדון כו'. כלא כזאת כדברי תחנה ובקשה שאנחנו מתחננים עכשיו אמרתי לכם בעת מכירת יוסף : אלא כך אמרתם . דייק מדכתיב לאמר משמע שהם השיבוהו דבר : דם הזקן . וגם קדרים לשון רבוי : זה מנשה . ה"א כידוע של המליץ קדייק : מעליהם וגו'. גרסי' וסיפיה דקרא לעיניהם : דמיך מת ולשון נקי הוא כלפי גוף קדש שאין מיתתו אלא כזה שהוא ישן: עאל כו' נכנס רבי אלעא ופתח לדרוש עליו בד"ת: בקורות. דרש את כל כך רוח לשון קורה שמקרין בו את הבית : שחשדן אביהן . שמא מכרו את שמעון ודייק מדכתיב כמה ואביהן וכן מצאתי טוב בפירש"י : עלי להעמיד כו'. פירש"י וז"ל עלי עונש מה שהבר מהם : הרי זה . כך אמר יעקב : כפתור ופרח . כלומר נאים ועגולים הדברים ככפתור ויפים כפרח : לא ירד בני כו'. פירש"י דרש בני לשון בינה כלומר בינה שלי והסכמתי או בנייני : בבית לא . בתמיה : בשעת הסכנה . וכל הדרכים בחזקת סכנה : מה כלומר מה הוא זה : הוא אומר . כלומר אדוני הארץ אומר לנו דברים של אמת כלומר דברים של עיקר שיהיה כן על כל פנים ואנו משיבים כו' : של בטלה .

של

למה הרעותם לי וגו׳. ר׳ לוי בש״ר חמא בר חנינא מעולם לא אמר יעקב אבינו דבר של בטלה. אלא כך אמר הקב״ה אני עוסק להמליך את בנו במצרים והוא אומר למה הרעותם הוא דהוא אמר (ישעיה מ) נסתרה דרכי מה׳ ומאלהי וגו׳. ויאמרו שאול שאל האיש וגו׳. א״ר אבא ב״כ אפי׳ עצי עריסותינו גלה לנו. ויאמר יהודה אל ישראל אביו. מוטב תהא נפש אחת בספק ולא כולם בודאי. אנכי אערבנו וגו׳ כל הימים. זה העוה״ב שכולו יום. כי לולי התמהמהנו וגו׳ ויאמר אליהם ישראל אביהם אם כן אפוא. ר׳ לוי בש״ר תנחום בן חנילאי תאמר אותה ההרדה שהחרדתי את אבא (בראשית כח) ויאמר מי אפוא הוא שנזדעזעה עלי כאן. אתמהא. קחו מזמרת הארץ בכליכם. ר׳ יהושע דסכנין בשם ר׳ לוי דברים שהם מזמרין בעולם. הלזון חמר קטף ומור איגורי. ומעט צרי בלסם קטף. מעט דבש רבי יהודה בר ר׳ אמר דבש בריא כאבן ונכאת שעוה. ולוט מצטבא. בטנים ושקדים משח דבטנים ומשח דשקדים. וכסף משנה קחו בידכם. ר׳ יצחק אמר שמא הוקר השער. זאת הכסף המושב וגו׳ ואת אחיכם וגו׳. אמר להם הרי הכסף והרי הדורון והרי אחיכם. צריכין אתון מלתא אוחרי אמרין ליה צלותך אנן בעיין אמר להון אם צלותי אתון בעיין ואל שדי יתן לכם רחמים וגו׳:

פרשה צב ואל שדי יתן לכם. ר׳ פנחס בשם ר׳ חנין דציפורין פתח (תהלים צד) אשרי הגבר אשר תיסרנו יה. ואם בא להקפיד ומתורתך תלמדנו. מה כתיב באברהם (בראשית יב) ואברכך ואגדלה שמך כיון שיצא קפץ עליו רעבון ולא הקפיד ולא קרא תגר. אף את אם באו עליך יסורין לא תהא מקפיד ולא קורא קטיגור. א״ר אלכסנדרי אין לך אדם בלא יסורים אשריו לאדם שיסורים באים עליו מן התורה שנאמ׳ ומתורתך תלמדנו. אמר ריב״ל כל יסורים שהם באים על האדם ומבטלין אותו מד״ת יסורים של תוכחת הם. אבל יסורים שהן באים על האדם ואין מבטלין אותו מד״ת יסורים של אהבה הן. כדכתיב (משלי ג) כי את אשר יאהב ה׳ יוכיח. ר׳ חמא חזא חד סגי נהורא יתיב לעי באורייתא א״ל שלום לך בר חריא. א״ל מהיכן שמיע לך דההוא גברא בר עבדים. אמר לא אלא שאת בן חורין לעוה״ב. א״ר יודן כתיב (שמות כא) ואם שן עבדו או שן אמתו יפיל לחפשי ישלחנו. ומה הללו שאינן בכל גופו של אדם אלא באחד מאיבריו אמרה תורה לחפשי ישלחנו. מי שיסורים באים עליו שהן בכל גופו של אדם עאכ״ו. ר׳ פנחס בשם ר׳ הושעיה אמר אשרי הגבר אשר תיסרנו ה׳ אב״כ. אלא אשר תיסרנו יה. כזה שהוא נדון לפני הדיין צועק ומצטער ואומר יה יה די די. כך אמר יעקב מי שעתיד לומר ליסורים די. הוא יאמר ליסורי די. שנא׳ ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש וגו׳: על זאת יתפלל כל חסיד (תהלים לב). זבדי בן לוי וריב״ל ור׳ יוסי בר פטרון תלתיהון אמרין אילין קריא כד דמכין. חד מנהון אמר על זאת יתפלל כל חסיד וגו׳ (שם לג) כי בו ישמח לבנו. ואוחרנא אמר (שם כג) תערך לפני שולחן (שם ה) וישמחו כל חוסי בך וגו׳. ואוחרנא אמר (שם פד) כי טוב יום בחצריך (שם סג) כי טוב חסדך מחיים. וי״א (שם לא) מה רב טובך. ר׳ פנחס בשם ר׳ הושעיה אמר נטל הקב״ה רגליו של יעקב אבינו והעמידן על הים וא״ל ראה נסים שאני עושה עם בניך הה״ד (שם קיד) בצאת ישראל ממצרים. ישראל סבא. ר״ה בשם ר׳ אחא אמר אף רגליהם של אבות העמיד על הים הה״ד (שם עח) נגד אבותם עשה פלא. לעת מצוא. לעת מצוי היום. לעת מצוי הדין. לעת מצוי הנפש. לעת מצוי החשבון. כיון שראה יעקב

מתנות כהונה

בלי טעם ולמה פתח פיו בדבר של תקלה והשיב שהדבר תפס עליו הנביא ע״ז זה שנא׳ למה תאמר יעקב נסתרה דרכי מה׳ כו׳: שהיה לו לדעת. כי הכל מיד ה׳ ואין דבר רע יורד מן השמים: עצי עריסותינו. דייק מדכתיב ומולדתינו רמז לעריס׳ וק״ל ופירש״י הם הקטנים המוטלים בעריסה הנולדים ע״י העריסה וכן פי׳ מהר״א מזרחי ורש״י לא גרס עצי ואולי מ גם הוא שבכל הספרים גרס׳ ליה: נפש אחת. בנימין בספק פן יקראנו אסון: ולא כולם. במיתה ודאית ברעב: מזמרין בעול׳. שבח וזמר הם בעולם שהבריות מזמרין ומשבחין עליהם להקב״ה ועיין במהר״א מזרחי: חלזון שצובעין מדמו תכלת: חמר יין: המשמח אלהים ואנשים: קטף. פרף שנוטף מעצי הקטף: מור מין בשמים שקורין ביזמ״א: איגורי. זית ששמנו אגור בתוכו: בריא כאבן. קשה כאבן: משח דבטנים שמן עשוי מן הבטנים ומן השקדים ובערוך ערך לוז גרס ומשח׳ דגוזים: צריכין אתון כו׳. וכי צריכים אתם עוד ד״א אמרו לו תפלתך אנו רוצים וצריכים אמר להם אם תפלתי אתם צריכים דבר זה לא יעכב בידכם ואל שדי יתן לכם רחמים: אם בא להקפיד. שלא לקבלם באהבה הרי למדנו מתורתך מק״ו שיקבלם כל אדם באהבה: כיון שיצא. בדבר ה׳ מארצו וממולדתך: רעבון כמה שנא׳ ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה: ואשריו כלומר אשריו לזה שיסורין באין עליו מוכח שעוסק בתורה: נראה דה״ג של אהבה הן כדכתיב אשר תייסרנו יה ומתורתך תלמדנו ר׳ חייא בר אבא א״ר יוחנן אלו ואלו יסורים של אהבה הן דכתיב אשר יאהב וגו׳ והכי מוכח בפ״ק דברכות וע״ש: חזא כו׳. ראה עור אחד שישב ועסק בתורה א״ר חמא לאותו עור שלום עליך בן חורין אמר ליה מהיכן שמעת שאני בן עבד שאבי היה עבד ונשתחרר והיה סבור שלכך קוראו בן חורין שאביו נשתחרר ועכשיו איננו עבד ואמר ליה ר׳ חמא לא בשביל כך קראתיך כן אלא שאת בן חורין לעוה״ב על שהוא בעל יסורין ואפ״ה היה עוסק בתורה: יה יה. לשון צעקת הלל כמו הא-הא: די די יסורים שבאת עלי ומעתה חדל ממני ולפני הדיין דוקא שבידו לרחם עליו משא״כ אם נמסר ביד השליח ששליחותו עושה בלי תחנה ומלאכי יה הוא הדיין הממונה על בית של עולם כדלעיל בפ׳ בראשית פר׳ י״ב והוא קלא דהוק: שעתיד כו׳. כן הוא ג״כ גירס׳ הילקוט ורש״י גרס מי שאמר לעולמו די הוא יאמר לצרתי די: כד דמכין. כשמתו כלומר בשעת מיתה ועיין כ״ז לעיל פ׳ ס״ב: של אבות. אברהם ויצחק: ה״ג לעת מצוא. והוא סיומא דקרא דלעיל על זאת יתפלל כל חסיד: מצוי היום שנתמלא ונגמר היום ויתפלל מנחה עם דמדומי חמה וכה״ג בירוש׳ פ״ק תפלת השחר בהדיא וכפ׳ תמיד נשחט: מצוי הדין. י״ל שמדבר בדיין שלא יכשל במצוי

גמר

אבינו שנתמצה החשבון. התחיל שופך תחנונים ואל שדי יתן לכם רחמים וגו׳ : ר׳ יאשיה בן לוי פתר קריא בגליות. ואל שדי יתן לכם רחמים (שם קו) ויתן אותם לרחמים. לפני האיש. זה הקב״ה שנא׳ (שמות טו) ה׳ איש מלחמה ה׳ שמו. ושלח לכם את אחיכם. אלו עשרת השבטים. אחר ואת בנימין. זה שבט יהודה ובנימין. ואני כאשר שכלתי בחורבן ראשון. שכלתי בחורבן שני. כאשר שכלתי בחורבן ראשון ובשני לא אשכל עוד. ד״א ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש זה השלטון. ושלח לכם את אחיכם זה יוסף. אחר זה שמעון. ואת בנימין כמשמעו. ואני כאשר שכלתי ביוסף שכלתי בשמעון. לא אשכל עוד : ויקחו האנשים וגו׳ וירא יוסף אתם וגו׳ והכן. אין והכן אלא שבת המד״א (שם טז) והיה ביום הששי והכינו וגו׳. הדא אמרה ששמר יוסף את השבת קודם שלא תנתן. ויעש האיש וגו׳ וייראו האנשים וגו׳ ויגשו אל האיש. מלמד שהיה דוחפן בפנים והן דוחפיי אותו לחוץ ירד ירדנו. ירידה היא לנו בארצנו היינו מפרנסים לאחרים עכשיו צריכין אנו לפרנסתך ויאמר שלום לכם אל תיראו וגו׳. בין בזכותכם בין בזכות אבותיכם. אלהיכם נתן לכם מטמון וגו׳. מ״מ כספכם בא אלי. ויוצא אליהם את שמעון. ר׳ חגי בשם ר׳ יצחק אמר כהדין צרצורא עבוד כשאסרו כדכתיב ויאסור אותו לעיניהם. ויבינו זיבא יוסף וגו׳ וישאל להם לשלום וגו׳ ויאמר שלום וגו׳ ר׳ חייא רבה חמא חד בבלאי א״ל מה עבד אבא. א״ל אמך שאלה בך. א״ל אנא אמר לך כדין ואת אומר לי כדין. א״ל שואלים על החיים ואין שואלים על המתים כך השלום לאביכם זה יעקב. הזקן אשר אמרתם לי זה יצחק ויאמרו שלום לעבדך לאבינו : וישא עיניו וירא את וגו׳. א״ר בנימין לפי ששמענו חנינה בי״א שבטים ולא שמענו חנינה בשבט בנימין. והיכן שמענו כאן שמענו ויאמר אלהים יחנך בני. וימהר יוסף וגו׳ וישבו לפניו וגו׳. נטל את הגביע והיה עושה עצמו כמערים ומריח בגביע. אמר יהודה שהוא מלך ישב בראש. ראובן שהוא בכור ישב שני לו וכן כולן. אמר אנא לית לי אמה ובנימין לית ליה אמה כד ילידת ליה אמיה מיתת מן בגין דא ייתי ויתן ראשיה גביה דידי. לפיכך ויתמהו האנשים וגו׳. וישא משאות מאת פניו וגו׳. נתן לו יוסף ונתנה לו אסנת. נתן לו מנשה נתן לו אפרים. וחלקו עם אחיו. הה״ד ותרב משאת בנימין ממשאות כולם. וישתו וישכרו עמו. עמו שתו אבל היין ממנו לא שתו. דא״ר לוי כל כ״ב שנה שלא ראה אותן לא טעם טעם יין. ואף הן לא טעמו טעם יין עד שראו אותו. הה״ד וישתו וישכרו עמו. עמו שתו היין ממנו לא שתו : ויצו לאשר על ביתו וגו׳ הבוקר אור וגו׳. אמר ר׳ לוי עובדא הוה בדרומי תמן חד פונדקי והוה קאים ולביש זוגוי בליליא ואמר להון דהוו תמן קומו פוקו לכון דלוויתא אנא עבדא׳ והוון נפקין ולסטייא קדמין להון ומקפחין עליהון ועלין ומפלגין עמיה. חד זמן אזל רבי מאיר ואתקבל. תמן קם ולבש זוגוי א״ל קום פוק לך דלווייתא אנא עבדא. א״ל אית לי אח ואנא יתיב מסכי ליה. א״ל ואן הוא. א״ל בכנישתא. א״ל ומה שמיה ואנא אזיל וקרי ליה. א״ל כי טוב׳ כל ההוא ליליא אזל ההוא פונדקאה צווח על תרעא דכנישתא כי טוב כי טוב ולא הוה שום בר נש עני ליה. בצפרא קם ר״מ ושוי חמריה דיזיל ליה א״ל ההוא פונדקאה אן הוא ההוא אחוך דאמרת. א״ל הא אתא ליה (בראשית א) וירא אלהים את האור כי טוב :

מתנות כהונה

גמר דין להוציא לאמתו וכמו שאחז״ל בסנהדרין בפ״ק בדעות נפשאי לקטלא קאזילנא והלואי שתהא יציאתי כביאתי וכן אמר הכתוב וקבע את קובעיהם נפש וכן מצאתי באב״א : מצוי הנפש. כלומר בשעת מיתה וכמו שדרשו חז״ל בפ״ק דברכו׳ לעת מצוא זו מיתה שנא׳ ולמות תוצאות ומצאתי בילקוט תלים בשם תנחומא וז״ל לעת מצוי הנפש וכן שנו רבותינו ז״ל אל תאמין בעצמך עד יום מותך עכ״ל פי׳ שיתפלל כל אדם שתצא נפשו בטהרה בלי חטא ועון ולא יהיה צדיק בעיניו : מצוי החשבון. שנגמר ונתמלא כל החשבון ועשה כל מה שבידו לעשות יתפלל אח״כ להש״י כמו שמצינו שעשה כן יעקב בפגעו בעשו אחיו וכן כאן אחר כל המעשים אמר ואל שדי כו׳ וכן משמע בפירש״י שפי׳ וז״ל שנתמלא החשבון שהיה מדקדק הקב״ה : כ״ג רש״י וילקוט כהדין צרצורא עביד וי״ל שהיו עומדים וגוער וכועס עליהם על שהניחו לאסור אותו ולכן לא אמר ויצא את שמעון אלא ויוצא אליהם שלהם ואליהם היתה היציאה שביטל מעליהם תרעומות שמעון וכה״ג דרשו גבי נבוכד נצר צר כצרצור וה״א כלי צר למעלה ורחב למטה וכשמכניסין היין לתוכו ומוציאין ממנו עושה צר צר ובפירש״י מצאתי וז״ל כצרצור של שמן שפה צר רחב כך פי׳ רחב ושמן עכ״ל ודייק מדכתיב לעיניהם וכדלעיל ריש פ׳ ע״ח : חמא רחב : א״ל מה עבד אבא כו׳. מה עושה אבי כלומר העודנו חי א״ל אמך שאלה עליך מה אתה עושה א״ל אנכי אמרתי לך כזאת כלומר שאלתי על אבי ואתה השיבתני על אמי א״ל כו׳. ומגילא ידע שמת אביו. ועל יצחק לא השיבוהו ומגילה ידע שמת ולא אמרו לו כפי׳ שאין משיבין על הקלקלה :

חנינה בי״א שבטים. שנא׳ הילדים אשר חנן אלהים את עבדך ועדיין לא נולד בנימין : יחנך בני. דאל״כ יברכך מבעיא ליה או כה״ג : כד ילידת כו׳ כשילדתו אמו מתה : מן בגין כו׳. בשביל זה יבא ויתן ראשו אצל ראשי כלו׳ ישב אצלי : לא טעם טעם יין. דכתיב וקדקד נזיר אחיו נזיר ממש היה כדלקמן סוף פ׳ צ״ח : תמן כו׳. שם בארץ דרום היה פונדקי אחד שהיה עומד בכל לילה ולבש מלבושיו : זוגוי. פי׳ מלבושיו : והיה אומר. לאותן האורחים שהיה שם קומו צאו לכם שאעשה לכם לוויה והיו יוצאים האורחים וגזלנים היו מקדימין לפניהם והיו גוזלים אותם ואחר כך היו הגזלנים נכנסים עם אותו פונדקי והיו חולקים עמו את אשר גזלו מהאורחים : ואתקבל שם ללון קם הפונדקי בלילה והיה לובש מלבושיו ואמר לר״מ קום כו׳ : מסכי המתין ול׳ פה ל׳ סוכה : וא״א כו׳ ואנכי יושב ומצפה לו מתי שיבא וילך לו עמו א״ל הפונדקי ואנה הוא אותו האח א״ל בבית הכנסת והטעם שכן היה דרך האורחים ללון בב״ה כדאמרינן בפרק ערבי פסחים או י״ל שכיון אל התורה המונחת בב״ה והיא מזהרת האדם להיות נשמר שלא לצאת בלילה שנאמר את האור כי טוב כדלקמן א״ל הפונדק ומה שמו של אחיו אח ואנכי אלך ואקרא אותו : כל ההוא ליליא כו׳. כל אותו לילה היה הולך אותו פונדקי וקרא על שערי ב״ה כי טוב כי טוב ולא היה שם בן אדם עונה אותו : ושוי חמריה י״ל שהיה מתקנו כד״א נשוי גומות ובילקוט גרס שרי כלומר התירו מקום שהיה אסור שם או י״ל כעיל כחמור שהיה מחמר אחריו ועיין ערך שי השני : אן

הוא

הן כסף וגו' . תני רבי ישמעאל זה אחד מעשרה קלים וחמורין שכתובים בתורה . הן כסף וגו' השיבנו אליך ק"ו ואיך נגנב . (שמות ו) הן בני ישראל לא שמעו אלי ק"ו ואיך ישמעני פרעה . (במדבר יב) ויאמר ה' אל משה ואביה ירק ירק בפניה וגו' ק"ו לשכינה י"ד . (דברים לא) הן מעודני חי עמכם היום ממרים הייתם ק"ו ואף כי אחרי מותי . (ירמיה יב) כי את רגלים רצתה וילאוך ק"ו ואיך תתחרה את הסוסים . (שם) ובארץ שלום אתה בוטח ק"ו ואיך תעשה בגאון הירדן (ש"א כג) הנה אנחנו פה ביהודה יראים ק"ו ואף כי נלך קעילה . (משלי יא) הן צדיק בארץ ישולם ק"ו ואף כי רשע וחוטא . (אסתר ט) ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה וגו' וק"ו בשאר מדינות המלך מה עשו . (יחזקאל מו) הנה בהיותו תמים לא יעשה למלאכה ק"ו אף כי רש אכלתהו ויחר וגו' : ויאמר גם עתה כדבריכם כן הוא . י' בני אדם שנמצא אחד מהן בגניבה אין כולן באסירא . אני איני עושה כן אלא אשר ימצא אתו יהיה לי עבד . ויחפש בגדול החל ובקטן כלה' ולמה עבד כן שלא יאמר יודע היה היכן הוא מונח . וימצא הגביע באמתחת בנימין . כיון שנמצא הגביע א"ל מה גנבא בר גנבתא . אמר להון גברא דיוסף יש כאן' שעירים יש כאן . אחים שמכרו אחיהם אתמהא . ויקרעו שמלותם וגו' . ר' פנחס בש"ר הושעיא שבטים גרמו לאביהם לקרוע לפיכך לקו גם הם . ויעמוס איש על חמורו וגו' . חד מנהון הוה נסיב טעוניה בחדא ידא ויהיב ליה על חמריה . וישובו העירה וגו' . א"ר אבהו מטרפולין היתה ואת אמרת וישובו העירה . אלא מלמד שלא היתה השובה בעיניהם אלא כעיר של עשרה בני אדם : ויאמר יהודה מה נאמר לאדוני בכסף ראשון . מה נדבר בכסף שני . מה נצטדק בגביע . מה נאמר לאדוני במעשה תמר מה נדבר בבלהה . ומה נצטדק בדינה . מה נאמר לאבא שבארץ כנען ביוסף . ומה נדבר בשמעון . מה נצטדק בבנימין . אם נאמר לך חטאנו גלוי וידוע שלא חטאנו . ואם נאמר לך שלא חטאנו האלהים מצא את עון עבדיך . א"ר יצחק מצא בעל חוב מקום לגבות שטרו . א"ר יצחק כזה שהוא ממצה את החבית ומעמידה על שמריה . ויאמר חלילה לי וגו' . ר' הונא בש"ר אחא נער פורפיריה . האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל אביכם . אמרין ליה השלום דכוליה נשפה . ורוה"ק צווחת (תהלים קיט) שלום רב לאוהבי תורתך :

פרשה צג ויגש

פרשה צג ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה (משלי ו) בני אם ערבת לרעך וגו' נוקשת באמרי פיך וגו' עשה זאת וגו' . א"ר חנינא ברח מן שלש והדבק בשלש . ברח מן הפקדונות . ומן המאונים . ומלעשות ערבות בין אדם לחבירו . הדבק בחליצה . ובהפרת נדרים . ובהבאת שלום בין אדם לחבירו . א"ר ברכיה אר"ש ב"א לית שמיה פקדון אלא פוק דין . ד"א בני אם ערבת לרעך זה יהודה אנכי אערבנו . (שם ו) תקעת לזר כפיך מידי תבקשנו . נוקשת באמרי פיך אם לא הביאותיו אליך . עשה זאת אפוא בני והנצל לך והדבק

מתנות כהונה

הוא כו' . הנה הוא אחיך שאמרת שאתה מלעה עליו : א"ל הא אתא פי' הרי כבר בא לו שנא' וירא אלהים כו' : וכן נאמר כאן הבקר אור והאנשים שלחו : ק"ו לשכינה י"ד יום . והא דכתיב אח"כ תסגר ז' ימים היינו מטעם דיו לבא מן הדין להיות כנדון כדאמרינן בגמרא : באסירה בתפיסה בבית האסורין : אין כולם . בתמיה ועיין ברמב"ן : ולמה עבד כן . למה עשה כן ולא התחיל מ"ד באמתחת בנימין : מה גנבא כו' . כלומר מה זאת אתה גנב בן רחל שגנבה את התרפים ובילקוט גרס הא גנבה כלומר הרי זאת לו הטבע אחר הטבוע ומדת אמו והשיב להם בנימין לא כן הוא אלא יש כאן כו' נתעורר עתה עונש שעיר עזים ששחטתם לרמות אביכם ועונש מכירת אחיכם זהו שגרמה לכם ולא ירושת אמי ה"ג בילקוט אמר להם יש כאן שעיר ולגירס' הספר פי' אמר להם בנימין האיש הממונ' על בית יוסף עשה כזאת או אולי נ"ל עבדא דיוסף או עובדא דיוסף : שבטים גרמו כו' . במכירת יוסף שנא' ויקרע יעקב שמלותיו וע"ל פרשה פ"ד : לקו גם הם . במדה כנגד מדה שקרעו גם הם שמלותם : חד מנהון כו' . כל אחד מהם היה לוקח משאו ביד אחד ונתנו על חמורו ולא הוצרך לעזרה ודייק מדלא כתיב ויעמסו : בחד ידא . דייק הכי מדכתיב איש להודיע כי כאיש גבורתו ביתר עוז : עיר בכל מקום פירושו עיר קטנה לאפוקי כפר וכרך הוא עיר גדולה וכדאיתא בכתובות בפ' הנושא באגדת הטירתו של רבינו הקדוש : מטרפולין ופי' הערוך אם של עיירות בל' יון מטרא אם פולין עיירות : נאמר לאדוני בכסף ראשון : ממצה כו' . ממרק אותו היטב מכל אשר בו עד שלא נשאר בו רק השמרים כך הקב"ה מדקדק אחרינו וממצה עלינו מדת דינו ודרש מצה כמו מצה : נער פורפיריה היה מנער ומנענע מלבושיו כלומר דרך ריקות דעת וחיזוק דברי' אמר חלילה כו' . אין אתם חשודים בעיני כלל רק הנער לקחו כדי לקשה על אביו היכן הלך כך מצאתי בילקוט ודרי' חלילה שבבגדיו משמיע קול ועושה חלילה כענין שדרשו רז"ל אלא הכי קרא שמו יעקב וגבי נבוכד נצר : השלום דכולא נשפה . ל' השופך יין כלומר נשפך והורק כל שלום אם תעכב את זה בילקוט וכן בפירש"י גרס נטפה כלומר נטף והלך לו ובפירש"י ראיתי וז"ל זהו שלום שניטפה החבית כולה כלומר שכבר אנו הכירים והולכי' ואתה פירץ להשיבנו עד לא שארית עכ"ל ומתוכו נראה שגירסתו היתה נשפה : ורוח הקודש כו' . כלומר כי לא מחשבותי מחשבותיכם כי כל הגלגולים אלו לעשות שלום בהוה ובהבא : ויגש אליו יהודה : מן הפקדונות . שלא יקבל פקדונות : מן המיאונין . שלא ילמוד את בתו או אשה אחרת שתמאן ומפרש בגמרא במס' יבמות בפ' בית שמאי דלמא גדלה ומיתלטא בה : ערבות מפרש בגמרא בפרק בית שמאי בערבי ציון דעבדי שלוף ודוץ פירש"י שולף עצמו מן הלוה ותוקע עצמו על הערב ליפרע ממנו קודם שתובע ללוה : בחליצה שיותר טוב לחלוץ ליבמתו מליבמה ומפרש טעמא התם כאבא שאול דאמר אבא שאול הכונס לשם נוי לשם אישות לשם ד"א כאילו פוגע בערוה וקרוב בעיני להיות הולד ממזר : ובהפרת נדרי' כדר' נתן דאמר ר' נתן הנודר כאילו בנה במה פי' בשעת איסור הבמות והמקיים כאילו הקריב עליה קרבן : ובהבאת שלום . שנא' בקש שלום ורדפהו ואתיא רדיפה רדיפה וכתיב רודף צדקה וחסד כו' : פוק דין הוצא זה מביתך שלא תקבלנו ורש"י גרס פוקדין כלומר הבריות פוקדין אותו כל שעה שיאמר לגנבו ממנו : לך והדבק בעפר

בעפר רגליו וקבל מלכותו ואדנותו. ויגש אליו יהודה: כי הנה המלכים נועדו עברו יחדיו (תהלים מח). כי הנה המלכים זה יהודה ויוסף. עברו יחדיו זה נתמלא עברה על זה וזה נתמלא עברה על זה. (שם) המה ראו כן תמהו (בראשית מג) ויתמהו האנשים איש אל רעהו. (תהלים מח) נבהלו נחפזו ולא יכלו אחיו וגו'. רעדה אחזתם שם אלו השבטים. אמרו מלכים מדיינים אלו עם אלו אנו מה איכפת לנו. יאי למלך מדיין עם מלך. ויגש אליו יהודה. (איוב מא) אחד באחד יגשו זה יהודה ויוסף. ורוח לא יבא ביניהם אלו השבטים. אמרו מלכים מדיינים אלו עם אלו אנו מה איכפת לנו: ד"א ויגש אליו יהודה. כתיב (משלי כה) תפוחי זהב במשכיות כסף. תרגום עקילס הגר הזורין דדהב בגו דיסקרין דכסף. (שם) דבר דבור על אופניו. מה אופן זה מראה פנים מכל צד כך היו דבריו של יהודה נראים לכל צד בשעה שדבר עם יוסף. ד"א ויגש אליו יהודה וגו' כתיב (שם כ) מים עמוקים עצה בלב איש וגו'. לבאר עמוקה מליאה צונן והיו מימיה צוננין ויפין. ולא היתה בריה יכולה לשתות הימנה. בא אחד וקשר חבל בחבל ונימה בנימה משיחה במשיחה ודלה הימנה ושתה. התחילו הכל דולין הימנה ושותין. כך לא זז יהודה משיב ליוסף דבר על דבר עד שעמד על לבו: ויגש אליו יהודה. הנה ימים באים נאם ה' ונגש חורש וגו' (עמוס ט). הורש זה יהודה. בקוצר זה יוסף שנא' (בראשית לז) והנה אנחנו מאלמים אלומים. ודרך ענבים זה יהודה (זכריה ט) כי דרכתי לי יהודה קשת. במשך הזרע זה יוסף שמשך זרעו של אביו והורידו למצרים כדכתיב (הושע יא) בחבלי אדם אמשכם. (עמוס ט) והטיפו ההרים עסיס אלו השבטים. אמרו מלכים מדיינים אלו עם אלו אנו מה איכפת לנו. ד"א ויגש אליו יהודה. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן. ר"י אמר הגשה למלחמה המד"א (ש"ב י) ויגש יואב והעם אשר עמו למלחמה. ר"נ אמר הגשה לפיוס המד"א (יהושע יד) ויגשו בני יהודה אל יהושע לפייסו. רבנן אמרי הגשה לתפלה (מ"א יח) ויגש אליהו הנביא ויאמר ה' אלהי וגו'. ר' אלעזר אמר פשט להון. אם למלחמה אני בא אם לפיוס אני בא אם לתפלה אני בא: בי אדני. בי ולא ביה. אם לממלא מיא אנא. אם לשמשא אנא. אם למפצע קיסין אנא. ד"א בי אדני בייה את מעביר עלינו אדני. שכך אמרת לנו הורידוהו אלי וגו' זו היא השמת עין נהפך הדבר שאמרת לסמיות עינים. אר"ס בנימוסות שלנו כתיב (שמות כב) אם אין לו ונמכר בגנבתו. וזה יש לו לשלם. ידבר נא עבדך דבר וגו' יכנסו דברי באזניך זקנתו של זה ע"י שמשכה פרעה לילה אחת לקה בנגעים הוא וכל ביתו דכתיב (בראשית יב) וינגע ה' את פרעה. הזהר שלא ילקה אותו האיש בצרעת. אמו של זה לא מתה אלא מקללתו של אבא ומן תמן מיתת לה (שם לא) עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה. הזהר שלא יחול בך קללה אחת ואותו האיש מת. שנים ממנו נכנסו לכרך אחד שלם והחריבוהו. להלן בשביל נקבה כאן בשביל זכר. על חיבת העין בא. על אכסניא של הקב"ה שנא' בו (דברים לג) חופף עליו כל היום עאכ"ו. ד"א ידבר נא עבדך וגו'. א"ר ירמיה בר שמעיה דבר אני מוציא מבפנים ומכניס דבר בנא ומכלה אתכם. א"ר חנין בשעה שהיה יהודה מעלה חמה היו שערות לבו בוקעות כליו ויוצאות. והיה נותן עששיות של ברזל לתוך פיו ומוציאן כאבק. כי כמוך כפרעה. מה פרעה גוזר ואינו מקיים אף אתה גוזר ואינך מקיים. מה פרעה להוט אחר הזכרים אף אתה כן. מה פרעה מלך ואתה שני לו בארץ מצרים. כך אבא מלך בארץ כנען ואני שני לו. ואם שולף אני את חרבי ממך אני מתחיל ובפרעה רבך אני מסיים. אילו אמר מפרעה אני מתחיל היה מניחו. כיון שאמר ממך אני מתחיל רמז למנשה ורפש:

מתנות כהונה

ב' פר' כו'. השתא דרש נוטריקון תחת נרפש ונידוש תחת כפות רגליו: וקבל מלכותו כו'. דייק ודרש לשון מלכות ואדנות וכן כתיב בי אדוני: יהודה ויוסף. יהודה מלך באחיו ויוסף מלך במצרים: זה נתמלא כו'. עברו יחדיו דרש מלשון עברה וזעם: יאי למלך כו'. נאה והגון למלך שידין ויריב עם מלך דוגמתו ואנחנו נשתוק: הזורין על שם שהתפוח עגול כמו כפתור שתרגמו חזור: בגו דיסקרין. בתוך השלחן של כסף כן פירש"י והערוך: אופן. גלגל הסובב ועל כן מראה פנים לכל צד: כך היו כו'. שהיה מדבר דברי פיוס ומרמז מתוכן דברי יוסף בעבר והוה ועתיד וכמו שדרשו חז"ל לקמן מלשון ויגש שהכין עצמו לפיוס ותפלה ומלחמה: לשתות הימנה. גרסינן: נימה חוט והערוך גרס נויה וגם הוא חבל ועיין בויקרא פרשה כ"ב מ-יהה גם הוא חבל דק: עד שעמד על לבו. שגלהו ורקן את לבבו מקושיותיו וזהו ויגש אליו יהודה כלו' אל עצמותו ולבו נגש גם יכול לו: חורש זה יהודה בילקוט הייס דכתיב ארכיב אפרים יחרוש יהודה: ה"ג אלו השבטים. שבכל מקום הגדולים נקראו בשם הרים כדכתיב שמעו הרים את ריב ה' ודרשו חז"ל אין הרים אלא אבות ונטפו שפתותיהם עסיס כלומר דברים נוחים וטובים כיין עסיס ולא היו נסתים לאת לריב מכר: פשט להון. יהודה היה מפרש כל אותן כוונות ניסים ואמר לו אם למלחמה אתה רוצה הריני מוכן כו'. ובילקוט גרס ר' אלעזר פשט להון: בי אדוני כו'. כלומר בי תמלא כל מה שאתה רוצה ולא בו בנימין: אם למלחמה כו'. אם אתה רוצה ממנו להיות שואב מים אני טוב ממנו אם לשמש גם אנכי טוב ממנו ואם לבקע עצים אנכי טוב ממנו: בייה לשון צער ויללה שיש עלינו לצעוק עליך חמס: לסמיות עין. לשון נופל על לשון בחילוף סמ"ך בשי"ן: בנימוסית בסדר חוק ונימוס שלנו: ומן תמן כו'. הם דברי הספר ולא דברי יהודה: מן תמן. משם מאותו דבר שאמר עם אשר וגו': על חיבת עין כו'. מצאתי פירושו על אשה שהיא חיבת עין כד"א טובת מראית עינים באשה יפה כו'. כלומר על אחותינו כך השיבנו ככך גדול על בנימין שבחלקו נבנה ב"ה והוא אכסניא של הקב"ה עאכ"ו ועוד י"ל שהמשך הדיבור כך היא כאן בשביל זכר שהוא חיבת עין ואכסניא של הקב"ה עאכ"ו ויהיה מלת עאכ"ו הנוסף לכל הדיבור ושוב מצאתי און לי ברבי' בחיי ועיין שם והכי מ"כ גירסת הילקוט ע"ש: דבר אני מוציא כו'. בילקוט גרס מפי ור"ל קול צעקה לגיר' הספר י"ל על השערות הבוקעין בגדיו וכדמפרש ואזיל: דבר בנא. במצרים כד"א התיטבי מנוא אמון ודרש דבר כמו דבר מפני שהוא מיותר ונא כמו נוא: כאבק שהיה מכתתן בשיניו: אחר הזכרים. שבשביל כך נהר בך בשביל יפיך: היה מניחו. ולא היה מדבר אליו מאומה שלא היה מתירא

כדין

הד רפש וזעת כל הפלטין · אמר דין רפש מן דבית אבא . כיון דהמא מיליה כן שרי משתעי מילי רכיכין אדני שאל . ד"א ויגש אליו יהודה . זו היא שנא' ברוה"ק ע"י שלמה (קהלת ז) החכמה תעוז לחכם וגו' . כנגד מי אמר שלמה המקרא הזה לא אמרו אלא כנגד יוסף הצדיק . א"ר יוחנן בשעה שתפס יוסף הצדיק את בנימין ואמר להם לאחיו האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד . א"ל יהודה בנימין את תפוס ושלום בבית אבא . מיד כעס יהודה ושאג בקול גדול והלך קולו ת' פרסה עד ששמע חושים בן דן וקפץ מארץ כנען ובא אצל יהודה ושאגו שניהם ובקשה ארץ מצרים להפך . עליהם אמר איוב (איוב ד) שאגת אריה וקול שחל . שאגת אריה זה יהודה שכתוב בו גור אריה יהודה . וקול שחל זה חושים בן דן . ששניהם נמשלו כארי שנא' (דברים לג) ולדן אמר דן גור אריה . ושני כפירים נתעו אלו גבוריו של יוסף . שכיון שכעס יהודה נשרו שיניהם של כולם . א"ר יב"ל אף אחיו כיון שראו יהודה בכעס אף הם נתמלאו חמה ובעטו בארץ ועשו אותה תלמים תלמים . שנא' (איוב ד) ליש אובד מבלי טרף זה יהודה שמסר עצמו על בנימין . אמר שמא ימחול לי הקב"ה על אותו עון שהטעיתי את אבא ואמרתי לו אני מביאו לך . באותה שעה נתמלא חמה על יוסף . כיון שראה יוסף סימנין של יהודה מיד נזדעזע ונבהל . אמר אוי לי שמא יהרגוני . ומה הן סימנין שהן בו ביהודה . של בית שילו אמרו שני שלטונין זולגות דם . וי"א כמין שלטי הגבורים . וחמשה לבושים היה לובש . נימה אחת היתה לו בלבו כיון שהיה כועס קורעת את כולם . מה עשה יוסף באותה שעה אותו עמוד של אבן שהיה יושב עליו בעט בו ועשאו גל של צרורות . מיד תמה יהודה ואמר זה גבור ממני . באותה שעה אחז יהודה חרבו לשולפה מתערה ואינה נשלפת לו . אמר יהודה ודאי זה ירא שמים הוא . לכך נאמר (קהלת ז) החכמה תעוז לחכם וגו' . אדני שאל את עבדיו וגו' . א"ל מתחלה באת עלינו בעלילה . כמה מדינות ירדו למצרים לשבר אוכל ולא שאלת אחד מהם . שמא בתך באנו ליקח . או עתה סבור לישא את אחותינו . אעפ"כ לא כסינו ממך . א"ל אני רואה בך שפטיט אתה יש באחיך פטיט כמותך . א"ל כל זאת שאתה רואה אני ערבתי אותו . א"ל מפני מה לא עשית כן את אחיך כשמכרתם אותו לישמעאלים בב' כסף . וציערת את אביך הזקן ואמרת לו (בראשית לז) טרוף טורף יוסף . כיון ששמע יהודה כך צעק ובכה בקול גדול אמר כי איך אעלה אל אבי . אמר יהודה לנפתלי לך וראה כמה שווקים במצרים . קפץ וחזר א"ל י"ב . אמר יהודה לאחיו אני אחריב מהם שלשה וטלו כל או"א אחד אחד ולא נשאיר בהם איש אמרו לו אחיו יהודה מצרים אינה כשכם אם אתה מחריב מצרים תחריב את כל העולם . באותה שעה ולא יכול יוסף להתאפק . כיון שראה יוסף שהסכימה דעתם להחריב את מצרים . אמר יוסף בלבו מוטב שאתודע להם ואל יחריבו את מצרים . אמר להם יוסף לא כך אמרתם שאחיו של זה מת אני אקראנו ויבא אצלכם . והיה קורא יוסף בן יעקב בא אצלי יוסף בן יעקב בא אצלי . והיו מסתכלין לארבע פינות הבית . אמר להם מה אתם רואים אני יוסף אחיכם מיד פרחה נשמתן שנא' ולא יכלו אחיו וגו' . ולא האמינו לו עד שפרע עצמו והראה להם המילה . א"ר חייא בר אבא כל הדברים שאת קורא שדיבר יהודה ליוסף בפני אחיו עד שאת מגיע ולא יכול יוסף להתאפק . היה בהם פיוס ליוסף ופיוס לאחיו ופיוס לבנימין . פיוס ליוסף לומר ראו היאך הוא נותן נפשו על בניה של רחל · פיוס לאחיו לומר ראו היאך הוא נותן נפשו על אחיו . פיוס לבנימין א"ל כשם שנתתי נפשי עליך כך אני נותן נפשי על אחיך . ולא יכול יוסף להתאפק וגו' ; ר' חמא ברי חנינא אמר לא

מתנות כהונה

ומתנו : ורפש כו' . בעט בעיטה אחת ברגלו על הארץ והרדה ונזדעזעה כל הפלטין : אמר דין גרסי' . פי' יהודה אמר בעיטה זאת היא מזרע בית אבא והיה רואה ולא ידע מה ורש"י גרס ווי דין רפיס כו' : כיון דהמא מילי' כן . כיון שראה יהודה הדבר כן ובילקוט לא גרס מיליה : שרי כו' . התחיל מדבר דברים רכים : תפס נתפס כאן : ושלום גו' . בבית אבא חוששים כי שלום יש והכי מוכח גירס' הילקוט דגרס ושלום יש בבית אבינו : חושים קל ברגליו היה ועל שם כך נקרא חושים כד"א ואנהנו ונהלך הושים : תלמים תלמים . כמו תלמי מחרישה : מבלי טרף וגו' . גרסי' : שמא כו' . וזהו ליש אובד שמסר עצמו לאיבוד כד"א אנכי אובד אני על מחשבתו : ה"ג אמר שמא ימחול לי הקב"ה פי' בתמיה ודאי הוא שלא ימחול לי : אני מביאו לך . וזהו מבלי טרף שהבטיחו שלא יבא לכלל טרף אחריה וגבי כדאיתא בפרק אלו נערות ובילקוט ריש פרשה זו גרס אותו עון שאמרתי לאבא טרף טורף יוסף וזהו מבלי טרף אבן בילקוט איוב גרס כגירס' הספר : ה"ג בילקוט מביאו לך ובני לביא יתפרדו אלו אחיו באותה שעה כו' : בילקוט פרשה זו בספר איוב בית שילו אומרים עינו של ימין זולגת דם וי"א חמשה לבושין היה לובש ונימה וכו' וטעות הסופר נגלה לעין ודוק : ה"ג קורעת את העולם מה גו' . פי' כשער היתה קורעת את כל הבגדים ויוצא

וכ"ה בילקוט בהדיא : ה"ג חרבו לשולפה מתערה לכך נאמר כו' . כדלעיל : שפטיט משמיע קול ומדבר דברים הרבה הלא יש באחיך דברנים וראויים לדבר יותר ממך ולמה אתה מדבר לפניהם שלא כדרך הארץ : את אחיך . עם אחיך : לנפתלי הוא היה קל ברגליו כמה שנא' נפתלי אילה שלוחה : אני אחריב כו' . שלא נשארו כי אם תשעה שהיו שלימים בנפשותם כי יוסף היינו ושמעון ובנימין היו נתפסים ואע"ג דכתיב ויוצא אליהם את שמעון אולי לא יצא עדיין הימנו לגמרי וקרא דייק הכי דכתיב ויוצא אליהם וגו' ומשמע אליהם הוציאו להראות להם כי הוא חי עדיין בלי פגע : כל א' וא' את' את' . כלומר כל אחד ואחד מכם יקח לו שוק אחד ויחריבנו והוא לבדו יחריב ג' מהם כי יהודה גבר באחיו : תחריב את כל העולם כלו' א"א שנחריב למצרים כהם שא"א שנחריב כל העולם או ר"ל בכל העולם תולה במצרים לשבר משם אוכל ואם יחריבום נמצא כל העולם חרב ולאו דוקא כל העולם אלא כל הארצות אשר שם הרעב : שאתודע אליהם נודע ויכר להם כד"א אל תודע לרשות : שפרע לה כל בגדיו עד המילה : על בניה של רחל וכך היתה כוונתו בשעה שאמר לכו ונמכרנו כדי שלא ימות בתוך הבור וכמו שהעיד עליו הכתוב וידינו אל תהי בו : אני נותן כו' . על יוסף אם תמצא אותו :

עשה יוסף כשורה שאילו בעט בו א' מהם מיד היה מת . ר' שמואל בר נחמן אמר כהוגן וכשורה עשה יודע היה צדקן של אחיו . אמר חס ושלום אין אחי חשודים על שפיכות דמים . ויתן את קולו בבכי ולא יכלו אחיו לענות אותו וגו' . אבא כהן ברדלא אמר אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה . בלעם חכם של הגוים לא יכול לעמוד מתוכחתה של אתונו הה"ד (במדבר כב) ההסכן הסכנתי לעשות לך כה ויאמר לא . יוסף הקטן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו הה"ד ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו . לכשיבא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא שנא' (תהלים נ) אוכיחך ואערכה לעיניך עאכ"ו . גשו נא אלי ויגשו . הראה להם את המילה . אני יוסף ועתה לא אתם שלחתם וגו' . וישימני לאב לפרעה לפטרון כסיליון . לאדון לרבון . ומושל לשליט . מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו . שלא תעמיד את השעה . כי פי המדבר אליכם . בלה"ק . ר' אלעזר בן עזריה אמר אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה . ומה יוסף הצדיק שהוא ב"ו כשהוכיח את אחיו ולא יכלו לעמוד בתוכחתו . הקב"ה שהוא דיין ובעל דין ויושב על כסא דין ודן כל אחד ואחד עאכ"ו שאין כל ב"ו יכולים לעמוד לפניו . ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך . וכי שני צוארים היו לו לבנימין אלא א"ר אלעזר בן פדת יוסף ראה ברוה"ק ששני בתי המקדשות עתידין ליבנות בחלקו של בנימין ועתידין ליחרב . ובנימין בכה על צואריו ראה שמשכן שילה עתיד ליעשות בחלקו של יוסף ועתיד ליחרב . ד"א ויתן את קולו בבכי . כשם שלא פייס יוסף את אחיו אלא בבכיה . כך הקב"ה אינו גואל את ישראל אלא מתוך בכיה . שנא' (ירמיה לא) בבכי יבאו ובתחנונים אובילם :

פרשה צד והקול נשמע בית פרעה וגו' . כתיב (שיר ו) אחת היא יונתי תמתי . זה אברהם שנאמר (יחזקאל לג) אחד היה אברהם . אחת היא לאמה זה יצחק שהיה יחיד לאמו . ברה היא ליולדתה זה יעקב שהיה ברור לאמו שהוא צדיק . ראוה בנות ויאשרוה אלו השבטים שנאמר והקול נשמע בית פרעה וגו' מלכות ופילגשים ויהללוה זה יוסף (בראשית מא) הנמצא כזה וגו' . זאת עשו וקחו את אביכם וגו' את טוב . זה גריס של פול שהן על עקת נפש . לכולם נתן לאיש וגו' ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים וגו' . א"ר יאשיה הלכו בנדרים אחר שיחת בני אדם . בר עיבור . לחם כמשמעו . מזון א"ר אחא בר אילא מכאן שכל הדברים קרויים מזון . ר' יוחנן כד הוה אכיל חלוטין הוה אמר לא אכילת מזון יומא דא . וישלח את אחיו וגו' . א"ל אל תפסיעו פסיעה גסה ואל תעמידו עצמכם מד"ת והכניסו חמה לעיר . ויעלו ממצרים וגו' ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי ויפג לבו וגו' . תני ר' חייא מה טיבו של בדאי הזה אפי' אומר דברים של אמת אין מאמינים אותו . וירא את העגלות . ואותן העגלות ששלח פרעה היכן היו . א"ל אותן עגלות ששלח פרעה לשאת אותו היתה ע"ז חקוקה עליהם עמד יהודה ושרפן . למוד הוא השבט הזה להיות שורף ע"ז . ר' לוי בשם ר' יוחנן בר שאולה אמר לה אם יאמין לכם הרי מוטב . ואם לאו אתם אומרים לו בשעה שפירשתי ממך לא בפרשת עגלה ערופה הייתי עוסק . הה"ד וירא את העגלות וגו' .

מתנות כהונה

בעט בו . דרכו בו דריסה אחת ברגל מפני בושה או כמורא פן יגונה כמעשי ידה : ברדלא בן איש שהמו היה דלא : עאכ"ו שלא יוכלו לענות : כסיליון מושל וכן פירש"י מלך בל' יון : שלא תעמוד . תעכב ותעצור השעה כיון שהשעה שעת רצון כד"א ויעמוד השמש פי' הפסיק : בלשון הקודש . ונראה שאע"פ שבארץ כנען היו מספרים בלשון עברי לא היה שפתם ברורה וטהור בפיהם כמו בפי עם קדש שלהם נתייחד לשון קדש וכמו שאמרו גבי בלעם גוי אע"פ שמסיח בלשון קדש לשונו כרות : צואריו לשון יחיד כד"א בעליו אדוניו וכן כתיב בסוף הפ' ויפול על צואריו ויבך על צואריו עוד וכן על חלקת צואריו ומדצוארי בנימין אתא לדרשא צוארו של יוסף נמי אתא לדרשא דמסתמא שני הבכיות היה על כוונה אחת גם צואריו מיותר הוא דהוה ליה למימר בכה עליו כדלקמן ויבך עליהם ומהר"ר אליהו מזרחי כתב וז"ל ולגבי יוסף דכתיב על צוארו בלשון יחיד וצל"ל על צואריו בלשון רבים כו' עד אלא גבי יוסף דכתיב צוארו ולא צואריו כו' ואני בעניי יגעתי בכל הספרים קטון וגדול וכתב בכלם צואריו וכן מצאתי שוב בפירש"י וז"ל צואריו לשון יחיד כמו בעליו צוארי משמע שנים עכ"ל וראיתי ושמחתי : ברור לאמו . שהוא צדיק . שהרי שמחה על צדקתו ואמרה עלי קללתך בני וכדמוכח תרגום אונקלוס . גריס כו' . פולין גירסות על עיקת נפש על צרות נפש מל' עקה כלומר מיישב הדעת ומעביר הדאגה . וכן מצאתי בירוש' פ"ק דיומא בשביל כך היו מונעין מן כ"ג גריסין של פול מפני שמפיל את השינה על האדם : ה"ג א"ר יוחנן הלכו בנדרים אחר שיחת בני אדם א"ר יאשיהו הלכו בנדרים אחר לשון תורה בר כו' . והכי איתא בהדיא בירושלמי בפ' הנודר מן המבושל : חלוטין קמח חלוט ברותחין מעשה קדירה לביבה : לא אכלית כו' . לא אכלתי מזון ביום הזה ור' יוחנן לטעמיה דלא ס"ל שכל הדברים קרויין מזון אלא מה שבני אדם קורין מזון והכי איתא בירוש' כד ר' יוחנן אכל חליטה כו' והא תנינן הנודר מן המזון מותר במים ובמלח פתר לה כר' יאשיהו דאמר הלכו בנדרים אחר לשון תורה כו'. עד ומזין שכל הדברים קרויים מזון בערוך גרס אליטון ופי' בו פירות גינוסר אבל גירסת הספר היא בירו' בהדיא : ואל תעמידו כו' . אל תפסקו מדבר הלכה וכשאחז"ל שנים שמהלכין בדרך ואין ביניהם ד"ת ראויה ליטרף שהיה חושש שימשכו אורחותם עד שלא יוכלו לעסוק בתורה אע"פ שרש"י פי' בפי' הת מה אל תתעסקו בדבר הלכה זהו גירס' תלמוד שלנו בפ"ק דתענית אבל לפי גירסת הספר שלפנינו פירושו כמו שפרשתי: ה"ג בילקוט בפ"ק דתענית והכניסו בחמה לעיר . פי' הכניסו עצמכם לעיר בעוד שהחמה זורחת וכדאמר בפר"ק דתעני' דאמר רב לעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב : ויפג לבו וגו' . גרסינן : מה טיבו כו' . וכן כאן בראשונה אמר הכר נא וגו' לומר כי מת הוא ועכשיו עוד יוסף חי : העגלות וגו' גרסי' . וסיפיה דקרא אשר שלח יוסף וצ"ל אשר שלח פרעה וה"ג בילקוט בהדיא ועגלות ששלח פרעה היכן היו אלא אותן עגלות כו' : למוד הוא כו' . שנאמר ויעזבו שם את עצביהם וישאם דוד ואנשיו מהו וישאם וישרפם כד"א ותעל משאת העיר עכ"ל צרור המור : אמר להם : יוסף לאחיו : עגלה ערופה כו' . כתב מהר"א מזרחי וז"ל ופי' וירא את העגלות וישמע דבר העגלה כמו וירא יעקב כי יש שבר במצרים עכ"ל . אבל לקמן פרשה צ"ה איתא שנתן להם עגלות ממש וא"כ יהיה פי' העגלות כמו עגלה משולשת וכן לעגלות בית און אע"פ שנשתנו בנקודתן ומ"מ כל ימי הייתי קשה בו מטעם שלפי המדרש הזה פשוטו של מקרא חלף הלך לו לגמרי ונשפך

תתחי רוח וגו׳ : ויאמר ישראל רב . כחו של יוסף בני שכמה צרות הגיעוהו ועדיין הוא עומד בצדקו הרבה ממני שהטאתי שאמרתי (ישעיה מ) נסתרה דרכי מה׳ וגו׳ . ובטוח אני שיש לי במה רב טובך . ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע . להיכן הלך א״ר נחמן שהלך לקוץ ארזים שנטע אברהם זקנו בבאר שבע המד״א (בראשית כא) ויטע אשל וגו׳ . כתיב (שמות כו) והבריח התיכון בתוך הקרשים . א״ר לוי והבריח התיכון ל״ב אמה היה בו מהיכן מצאו אותו לשעה . אלא מלמד שהיו מוצנעין עמהן מימות יעקב אבינו . הה״ד (שם לה) וכל אשר נמצא אתו עצי שטים . אשר ימצא אתו אכ״כ אלא אשר נמצא אתו . א״ר לוי ממגדל צבעיא קצצום והביאום עמהן למצרים . ולא נמצא בהם לא קשר ולא פקע . אעין דשיטים הוה במגדלא והוו נוהגים בהם איסור משום קדושת הארון אתון . ושאלון לר״ח חבריהון דרבנן . אמר להם אל תשנו ממנהג אבותיכם : ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק . אריב״ל הזרתי על כל בעלי אגדה שבדרום שיאמרו לי פסוק זה ולא אמרו לי עד שעמדתי עם יהודה בן פדייה בן אחותו של בן הקפר ואמר לי . הרב והתלמיד שהיו מהלכין בדרך בתחלה שואלים בשלום התלמיד ואח״כ שואלים בשלום הרב . א״ר הונא כד אתא ריב״ל לטבריא שאליה לר״י ולר״ל . ר״י אמר שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקינו . ור״ל אמר על ברית השבטים הקריב . בר קפרא ור׳ יוסף בר פטרוס חד מנהון אמר מה אבא היה להוט אחר גרוני אף אני להוט אחר גרוני . ואוחרנא אמר מה אבא משנה בן מבניו אף אני משנה בן מבני . הזרתי ואמרתי אבא לא היה עליו אלא טרחות נפש אחת בלבד . אבל אני יש עלי טרחות ע׳ נפש . ר׳ יודן אמר חמש ברכות ברכני אבא כנגדן נגלה עליה הקב״ה ה׳ פעמים וברכני . ר׳ יודן אמר חורי ר׳ יודן אמר הייתי סבור שהוא מטעימני מאותן הברכות . ומה היו אותן הברכות (בראשית כז) יעבדוך עמים וישתחוו לך לאומים וגו׳ זה יוסף . ר׳ ברכיה אמר תרתי ר״ב אמר אין הקב״ה מייחד שמו על בריה כשהוא חי אלא על בעלי יסורין לפיכך אב״כ ויזבח זבחים לאלהי יעקב אלא לאלהי אביו יצחק שכבר מת . ר״ב אמר אוהרי שהיה בעל יסורין . רבנן אמרי רואים אפרו של יצחק כאילו צבור ע״ג המזבח לכך הזכיר את יצחק . ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה וגו׳ ויאמר אנכי האל אלהי אביך ואנכי אעלך גם עלה . אותך ואת כל הצדיקים כיוצא בך . ויוסף ישית ידו וגו׳ . ר׳ הגי בש״ר יצחק אמר ע״מ ויוסף

מתנות כהונה

מעגלה לפני׳ והנה מצאתי בפירש״י בסדר הזה וז״ל הלא בפרש׳ עגלות של המשכן הייתי עוסק עכ״ל וכן בפרשה נ״ה וז״ל בפרשת עגלות פירש ממני עגלות המשכן במסכת שבת מה עשה יוסף נתן להם עגלות כדי שיהיה נזכר שבפרשה עגלות פירש ממנו עכ״ל אכן גירסת הספר היא ככל ספרי רש״י הדפוס גם ישנים וכן מצאתי בפירש״י כתב על קלף ישן נושן מאד ובילקוט ובתנחומא וז״הם רבים וז״ל בזוהר ר״א אמר רמז ליה יוסף ליעקב על עגלה ערופה דהא בהיא פרקא אתפרש מיניה ואוקמיה עגלה ערופה דאיהי אתיא על דאשכחה קטולא ולא אתיידע מאן קטיל ליה ומה שכתבתי בשם רש״י שעגלות ממש היו אולי נכתב כן על שמו והעולם לא יצא מפיו ע״כ : הרבה ממני שהטאתי כו׳ . ויוסף עמד בתומתו עם ה׳ ולא הרהר אחר מדותיו יתברך דאל״כ לא היה ה׳ עמו ופירש״י גורס הרבה ממנו הוצאתי מפי ובטעה שהביאו לו כהונת יוסף אמר נסתרה דרכי וגו דאל״כ לא הגיעו לידי כך כן מצאתי בפי׳ ישן בפיוט של ר״ה : ובטוח אני כו׳ פירושו כעין ד״א וכן מצאתי בפירש״י וז״ל ועוד בטוח אני כו׳. ודרש רב על עה״ב כד״א מה רב טובך אשר צפנת ליראיך והטעם כמו שפ רש״י בהומש מאחר שראה שי״ב בניו היו שלמים שעל דאגה זו אמר בתהלה כי ארד אל בני אבל שאולה : להיכן הלך כו׳ . כלומר מ״ט הלך לו לבאר שבע : נמצא משמע כבר היו מצוי בידיהם בזמנים ועיין במדרש הזית בפסוק עד שהמלך במסיבו : ממגדול צבעיא שם מקום וכדלקמן : אעין דשטים . עצי שטים : איסור איסור מלאכה והכי איתא בירושלמי בהדיא בפרק מקום שנהגו : משום קדושת הארון . כיון שנעשה מהם ארון הקודש לא רצו להשתמש בהם תשמיש חולין : אתון כו׳ בניהם העומדי׳ אחריהם באו ושאלו אם מותרים הם לעשות בהם מלאכה או לא : שיאמרו לי כו׳ למה לא נאמר לאלהי אביו אברהם כי הוא היה הראשון שהודיע אלהותו וכן משמע לקמן : שהיו מהלכין בדרך . עיין בספר רבינו בחיי והמלה דלא גרס ליה וכן נראה עיקר ויתיישב בטיב דבר דבור על מכונו ומדבר כשיושב הרב עם תלמידיו בבית המדרש שהרב יושב לפנים מן התלמידים והמה יושבים לפניו פנים בפנים והבא לו מן החוץ פוגע בתלמידים תחלה ולפיכך הוכרח לשאול בשלומם תחלה שאין מעבירין על המצוה ואח״כ שואל בשלום הרב וכן עשה יעקב אבינו ששאל בשלום אביו שהוא היה האחרון מאברהם והקרוב אליו והגירסת בספר קשה לייסב שהרי אמרו הז״ל גבי חנניה מישאל ועזריה וז״ל וריויה דקדמאה לא נאמר אלא וריויה דרביעאה זה גבריאל שהיה הלך אחריהם כתלמיד אחר הרב : ברית השבטים . שנכרת להם ברית עולם שלא יכלה זרעם שנא׳ שבועות מטות אומר סלה וכן דרשו הז״ל וזכרתי להם ברית ראשונים

זה ברית השבטים ולפי שראה שהיו כלם שלמים וקיימי׳ הביא קרבן על בריתו זאת ולפי שיצ״ק ברכו בברכה זאת שנא׳ והיית לקבל עמים וגו׳ אמר לאלהי אביו יצחק כך מצאתי בפירש״י : להוט אחר גרונו . לפיכך אהב את עשו כי ציד בפיו : אף אני כו׳ . שילד אל יוסף לכלכל שם : משנה בן כו׳ . שאהב את עשו : אף אני כו׳ . שלאהבת יוסף ירד למצרים כמו שנא׳ אלכה ואראנו בטרם אמות : טרחות ע׳ נפש . ולפיכך יורד אני שמה בני פשע בפני דוחק הרבים התלויים בי : ה׳ ברכות כו׳ . פירש״י ואל שדי יברך אותך עד אשר נתן אלהים לאברהם עכ״ל עי״ל הראשונה דכתיב בברכה הראשונה וירח את ריח בגדיו ויברכהו וגו׳ וכ״כ בעל העקידה שזה היה עקר הברכה : השני דכתיב ויתן לך האלהים מטל השמים וגו׳ . הג׳ יעבדוך עמים וגו׳ שבפעם הזאת נתן לו הממשלה זה האדנות על כל העמים . הד׳ ואל שדי יברך אותך ויפרך וירבך וגו׳ . הה׳ מתנות א״י לו ולזרעו אחריו שנאמר ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגוריך : נגלה עלי הקב״ה ה׳ פעמים . אחד במראות הסולם השני בבית לבן שנא׳ שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך . הג׳ בבית לבן ג״כ כמו שנא׳ ויאמר אליו מלאך אלהים בחלום יעקב וגו׳ עד אנכי אל בית אל וגו׳ ושם היה ברכת העתידים . הרביעי אחר מעשה שכם ש א׳ קום עלה בית אל ושב שם וגו׳ . החמישי בחותה פרשה וירא אלהים אליו עוד בבואו מפדן ארם ויברך אותו ומדכתיב עוד הוקשו מראה הראשונ׳ לשניה מה השניה ויברך אותו אף הראשונ׳ כן וגם שם כתיב ושב שם בהסקט ובבטח ואל תירא מיושבי הארץ שיאספו עליך ומה שכתוב פה אל תירא וגו׳ בעת שדבר יעקב דבריו אלה אליו לא נגלה עדיין במראה זו : כנגדן נגלה כו׳ . לפיכך אמר אלהי אביו יצחק : הייתי סבור כו׳ . מצאתי בפירש״י הייתי סבור שיתקיימו בי אותן ברכות שברכני יצחק ונתקיימו ביוסף ועי״ל הייתי סבור כו׳ . חושב אני שעכשיו בא הקב״ה להטעימנו מברכת אבי יצחק שנא׳ וישתחוו לך לאומים ואין לאום אלא מלכות זה יוסף שנעשה מלך והשתחוה לו שנאמר וירא אליו ויפול על צואריו : לפיכך אין כתיב כו׳ . מלהא באפיה נפשיה היא ובא ליישב למה לא אמר ויזבח זבחים לאלהיו : שהיה בעל יסורין עיניו היו כהות והיה כלוא בבית ולכן ייחד הקב״ה שמו עליו אפילו בהיותו שנא׳ אנכי אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק ואף כי אחרי מותו ולכן כתב אלהי אביו יצחק כלומר לפי שמיחד הקב״ה שמו עליו בחיים : ואת כל הצדיקים רבוי של גם דרש ואולי רמז לו על בניו שכלם מתאימים ומום אין בהם ואף עצמותיהם העלו בני ישראל בצאתם ממצרים או רמז שלא יתקעו שם בגלות ויעלם גם עלה וכן היה בסוף

בלה

ישית ידו על עיניך. ויקם יעקב וגו' ויקחו את מקניהם וגו' בניו ובני בניו וגו'. א"ר יהודה בר אלעאי בנות בנים הרי הן כבנים ובני בנות אינן כבנים. ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה וגו' ובני יששכר תולה ופוה ויוב ושמרון ר"מ חמא הד שמראי א"ל ר"מ מהכין אתית. א"ל מן דיוסף. א"ל ר"מ לא. א"ל שמראי ואלא דמאן. א"ל מן דיששכר. א"ל מנא לך. א"ל דכתיב ובני יששכר תולה ופוה ויוב ושמרון אילין שמריא. אזל לגביה אפטוריקא א"ל אמר לי סבהון דיהודאי הדא מילא והיא תמהא. א"ל מה היא. א"ל אמר לי מן דמאן אתית אמרית גיה מן דיוסף אמר לי לא מן דיששכר דכתיב ובני יששכר תולה ופוה ויוב ושמרון אילין שמריא. א"ל חייך מן דיוסף אפקך מן יששכר לא אעלך. ובני בנימין בלע וגו'. בשעה שעמד יוסף עם בנימין שאליה אית לך בנין. א"ל אין. א"ל כמה. א"ל י'. אמר ומה שמהון. א"ל הוה לי חד אח והיו מעשיו נאים ונעימים ונשבה ממני והוצאתי להם שמות לשם המאורע שלו בלע שנבלע ממני. בכר שהיה בכור לי. אשבל שנשבה ממני. גרא שגר בארץ אחרת. נעמן שהיו מעשיו נאים ונעימים. אחי שהיה אחי ודאי. וראש שהיה לי לראש והוא ראשן של אחיו שנא' (דברים לג) תבאתה לראש יוסף. מופים שהיה יפה מאד בכל דבר. שבל הלכות שמסר שם ועבר ליעקב מסרן לו. והופים שלא ראה בהופתי ולא ראיתי בחופתו. ושחיפו עליו דברים ואמרו (בראשית לז) חיה רעה אכלתהו. וארד שהיה דומה לורד. וארד על (שם) כי ארד אל בני אבל שאולה. ובני נפתלי שהם מפותלין על ע"ב ניר שהיו פותלין את עבודת הניר. יחצאל שחיצו אלהות בידן. והן מצוחצחין בשניהם ומלעיגין בשפתותיהם. וגוני שהיו מגונים בלשונם. ויצר שהיה יצרו קשה מכל ב"א. ושלם שהיו מושלמים ליצרם ומשלמין רעה תחת טובה. כל הנפש הבאה וגו' ובני יוסף אשר יולד לו וגו'. ר' לוי בש"ר שמואל בר נחמן ראית מימיך אדם נותן להבירו ס"ו כוסות וחוזר ונותן לו עוד ג' והוא מונה אותם שבעים. אלא זו יוכבד שהשלימה מנינן של ישראל במצרים. ר' לוי בשם רשב"ן אמר יוכבד עיבורה בארץ כנען ולידתה בארץ מצרים הה"ד (במדבר כו) ושם אשת עמרם יוכבד וגו' על פיילי דמצרים נולדה. ר' לוי בש"ר שמואל בר נחמן למוד הקב"ה להיות מונה את השבט הזה עד שהוא במעי אמו הה"ד (דה"א כה) לידותון בני ידותון גדליהו וצרי וישעיהו חשביהו ומתתיהו. ה' בפרט ובכללן שׁשה. אלא אף שמעי מנאו הקב"ה עד שהוא במעי אמו. ואם יאמר לך אדם עשירי שמעי. אמור לו עשירי לדוכן. ר' לוי בש"ר שמואל בר נחמן שמש יעקב אבינו מטתו והקב"ה קורא אותן נפשות הה"ד (במדבר כג) ומספר את רובע ישראל. א"ר ברכיה כשרף הזה שאינו מספיק לצאת עד שמספיגין אותו. וי"א יעקב השלים עמהם את המנין. א"ר יצחק משל לשתי לגיונות של מלך דיקומנייא וגאוסטיינא בשע' שהמלך נמנה עם אלו נמצאו שלמים. ובשעה שהמלך עוד נמנה עם אלו נמצאו שלמים. וי"א הקב"ה השלים עמהם את המנין. וי"א חושים בן דן השלים עמהם את המנין. בתורתו של ר"מ מצאו כתוב ובן דן הושים הה"ד (ש"ב כד) ויבאו הגלעדה ואל ארץ תחתים חדשי וגו' בית ירח. ירח סינים מדה כנגד מדה. דן נכנס בצלמוניתו אצל אביו ומתברך בע' אלף. ובנימין נכנס בעשרה ומתברך במ' אלף. וי"א סרח בת אשר השלימה עמהן את המנין. הה"ד (ש"ב כ) ותקרא אשה חכמה מן העיר ויקרב אליה ותאמר האשה האתה יואב. אמרה שמך יואב לומר שאתה אב לישראל ואין אתה אלא קוצר.

מתנות כהונה

אלא נשארו כי אם הרשעים שמתו בשלשה ימי אפילה : ע"מ ויוסף כו'. הודיעו מיתת שנה וע"מ כן ירד ולא יאמר שהשבעתם בעלייה יהיה בחייו : בנות בניו וכו' דכתיב ובנות בניו : ובבני בנות כו'. דלא כתיב בני בנותיו אלא בנות בניו : שמראי איש אחד ממשפחת שמרי : מהיכן אתית. מאיזה משפחה באת : ואלא דמאן. אלא של מי אני ומאיזה שבט באתי : אפטוריקא נשיא העם : אמר לי סבהון כו'. זקן היהודים אמר לי דבר אחד והיא תמוה : מן דיוסף אפקך כו'. משבט יוסף הוציאך בדברים של טעם ומשבט יששכר לא הכניסך שיאמרו לך הבא ראייה מאחר שמוחזקין אנו בשבט יוסף : אחי ודאי. מאב ואם : שהן מופ זלין כו'. מצאתי בא"ב שהיו בקיאין במעשה הפרוכת שהיה נארג על שבעים ושתים נירין ול"נ בהיפך שהיו אורגין אריגות לע"ג כדכתוב במלכים סי' כ"ג וכדמפרש והולך והאי לאו דמוספתא אמינא דס"ג ונפתלי שהיו פוסלין את עבודת הניר שהן הפותלין של ע"ב נירין וי' במה שעובדין ע"ג ואורגים בתים לע"ג היו פוסלין ומחללין עבודת פרוכת הקדש שהיא נארגת על ע"ב נירין כדאי' בסוף פס' שקלים והוא בעיני כפתור ופרח : שחיצו כו'. הלקוהו תקנוהו על אופנו : מצחצחין כו'. ענין שריקה כד"א שרקו ויחרקו שן כלומר שהיו מתלוצצים בבני אדם : למד רגיל : אף שמעי. ומצאו אח"כ בגורלו ולא נמנה לא בבני אסף וידותון וסימן : ושירי שמעי. פסוק הוא בדברי הימים סי' כ"ה : עשירי לדוכן. אנ כהר היה גדול בשנים ועיין עוד בפרש"י ורד"ק בד"ה : א"ר ברכיה כשרף הזה כו'. שרף הנוטף מעלי הקטף. ומיד שידי נאתו מן הטף מקבלין אותו ומספגין אותו בספוג שלא יאבד טפה ממנו : חושים בן דן. אע"פ שהבר נמנה במניין כשאר ונדכתיב בני דן לשון רבים הורה לנו כיון שיצא ממנו משפחה רבה שעל שם כך נקרא חושים כחושים של קנים כדאי' במס' בבא בתרא היה נחשב לשנים כך כתב הא"ב : ובתורתו כו'. פליג ולא ס"ל שהושים השלים המניין ולפיכך דקדק לכתוב ובן דן : חדשי וגו'. וסיפיה דקרא ויבואו דנה : בית ירח סינים. שמות מקומות הן כדלקמן בפרשה ל"א ומדכתיב חדשי דרשו לשון ירח : מדה כנגד מדה. דייק מדכתיב ויבואו דנה. יען וביען היא מדה במדה כד"א יען וביען כן הוא בהדיא סוף מדרש שמואל : בצלמוניתו בחשוכה ונכה רוח כי לא היה לו אלא בן אחד ואותו היה חרש והא"ב פירשו לשון צלם ודמות שלא היה בו אלא הצורה ועל שם שהיה חרש קראו כך : בשבעים אלף בפרשת במדבר כתיב גבי בנימין שלשים וחמש אלף וארבע מאות וגבי דן ששים ושנים אלף וז' מאות ובפרש' פנחס כתיב גבי דן ארבע וששים אלף וד' מאות וכן גבי בנימין כתיב שש וחמשה וארבעים אלף ושש מאות בין כך ובין כך בני דן רבו למעלה מבני בנימין אבל כמספר שכתוב פה לא מצאתי בשום מקום אך את זאת לבד מצאתי במדרש שמואל גורס גבי בנימין שלשים אלף וגבי דן ששים אלף ולא מנה אלא העשיריות ולא מספר האחדים דהיינו חמשה אלף מבנימין ושנים אלף מדן וכ"ש על המאות לא הקפיד ותפס לו המספר כנאמר בפרשת במדבר לכן נראה שטוב להגיה גבי דן ששים אלף שכן עולה יפה לפי שני המספרים שבפרשת במדבר ושבפרשת פנחס

וגבי

ולית את לפום שמך. ולית את ודוד בני תורה. עד כאן תמו ד"ת. לא כתיב (דברים כ) כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום. וא"ל מאן את. אמרה ליה (ש"ב כ) אנכי שלומי אמוני ישראל אני היא שהשלמתי מניינן של ישראל במצרים. אני שהשלמתי נאמן לנאמן יוסף למשה. מה אתה מבקש להמית עיר ולי שאני אם בישראל. מיד (שם) ויען יואב ויאמר חלילה חלילה לי וגו'. חלילה חלילה שתי פעמים. חלילה לדוד חלילה ליואב. חלילה למלכות בית דוד. אלא לא כן. אלא (שם) כי איש מהר אפרים שבע בן בכרי שמו נשא ידו במלך בדוד. אם במלך למה בדוד ואם בדוד למה במלך אלא א"ר עזריה בשם רבי יהודה בר סימון כל שמעמיד פניו במלך כאילו העמיד פניו בת"ה כל שכן במלך ות"ה. ר' יודן אמר כל המעיז פניו במלך כאילו מעיז פניו בשכינה. (שם) ותאמר הנה ראשו מושלך אליך מנא ידעה. אלא אמרה כל דמתציף אפיה במלכות בית דוד מרים הוא ראשיה מלעיל. מיד (שם) ותבא האשה אל כל העם בחכמתה אמרה להון לית אתון ידעין מילין דדוד. הידא אומה קמת בהון. הידא מלכותא קמת בהון. אמרון לה ומה הוא בעי. א"ל אלף גוברין. ולא טב אלף גוברין מלמחרבה מדינתכון. אמרין לה כל חד וחד ליהב לפום מה דאית ליה. א"ל דלמא אגב פיוסא שביק ציבחר. עבדא נפשא כמה דאזלא מפייסא. והדרא מאלף להמש מאין למאה לעשרה לחד והוא אכסנאי. ומנו שבע בן בכרי. מיד ויכרתו את ראשו. תני סיעה של בני אדם שאמרו להם לסטים תנו לנו אחד מכם ונהרגנו ואם לאו אנו הורגים אתכם יהרגו כולם ואל ימסרו נפש אחת מישראל. ואם יחדוהו להן כשבע בן בכרי נותנין ואל יהרגו כולם. א"ר יהודה בד"א בזמן שהוא מבפנים והן מבחוץ. אבל הוא מבפנים והן מבפנים הואיל והוא נהרג והן נהרגים יתנו להם ואל יהרגו כולם. כגון שהוא אומר (ש"ב כ) ותבא האשה אל כל העם הואיל והוא נהרג ואתם נהרגים תנוהו להם ואל תהרגו כולכם. ר"ש אמר כך אמרה להם כל המורד במלכות בית דוד חייב מיתה. עולא בן קישר תבעתיה מלכותא. קם וערק לגבי ריב"ל ללוד. שדר פרדיסקי בתריה. איטפל ליה ריב"ל ופייסיה וא"ל מוטב דלקטול ההוא גברא ולא ליענשו ציבורא על ידיה. איפייס ליה ויהביה ניהליה. הוה קא משתעי אליהו בהדיה כיון דעבד הכי לא אתא לגביה. צם עלוי תלתין יומי ואתחזי ליה. א"ל מאי טעמא אפגר מר. א"ל וכי חבר אני למוסרות. א"ל ולא מתניתא היא סיעה של בני אדם וכו'. אמר וכי משנת חסידים היא מיבעי ליה מלתא מתעבדא ע"י אחריני ולא על ידך. תני בשעה שעלה נבוכדנצר לכבוש את יהויקים עלה וישב בדפני של אנטוכיא. ירדה סנהדרי גדולה לקראתו. אמרו לו הגיע זמנו של בית הזה ליחרב. אמר להם לאו אלא יהויקים מלך יהודה מרד בי תנו אותו לי ואני אלך. אזלון ואמרין ליהויקים נבוכדנצר בעי לך. אמרו להו וכך עושים דוחים נפש מפני נפש לא כן כתיב (דברים כג)

מתנות כהונה

וגבי בנימין תפס לו המספר המרובה הכתוב בפרשת פנחס מלבד האחדים וכדלע"ל ובמדרש שמואל שכתבתי תפס לו המספר שבפרשת במדבר לבדו המנס סוף מדרש שמואל גרס כמו כאן וצ"ל שלכך כלך יואב התלה לדן בעבור שהיה עם רב ואולי בין כך ובין כך יתהרע המלך וימנע אותו ונמלא שלא יהיה נפקד אפי' אחד מן השבטים היפך פירושו של הרד"ק ז"ל ובילק"ט שמואל יש עוד טעם אחר עיין שם: ולית את כו'. אין אתה עושה לפי הוראות שמך: עד כאן תמו. דייק מדכתיב בקרא וכן התמו נוטריקון עד כאן התמו: נאמן יוסף שהיה נאמן בבית אדוניו: לנאמן למשה שנא' בכל ביתי נאמן הוא וסרח גלתה למשה היכן יוסף טמון בצאת ישראל ממצרים ומשה העלה עצמותיו וכ"ה במדרש קהלת בהדיא: ואם ישראל. על שם שהיתה זקנה מאד קראה עצמה אם לכל ישראל כמנהג בני אדם שקורין לאשה זקנה אם: אם במלך כו'. כלומר למה נאמרו שניהם במלך בדוד: שמעמיד כנומר שמעיז: כל שמעמיד פניו במלך כו'. במדרש קהלת הגירסא הפוכה: בשכינה במלך דרש על הקב"ה: מנא ידעה. שתעלה בידה מן השמים שתאמר מושלך משמע כאילו כבר הוא מושלך שמא אינו חייב מיתה ולא תעלה בידה ותוסף עוד חרון אף על חרון: מרים מורה הוא מעליו מן השמים ולקמן במדרש קהלת את תא שהיא שאלה אותו מנין שבשביל כך חייב מיתה: לית אתון כו'. וכי אין אתם יודעין דבריו ועניינו של דוד איזה אומה עמדה בפניהם ואיזה מלכות עמדה בפניהם אמרו לה ומה הוא רוצה ממנו שיתפייס בו וילך לו אמרה להם אלף אנשים הוא רוצה מהם וילך לו וכי אין טוב לתת לו אלף אנשים משיחריב את כל העיר שלכם אמרו לה גרסי' אמרי לה כל אחד ואחד ממנו יתן מנפשות ביתו לפי החשבון שיש לו אמרה להם שמא עם הפיוס שאלך ואפייסנו יניח מעט מן האלף ועשתה את עצמה כאילו הולכת ומפייס אותו וחזרה מאלף לה' מאות כלומר א"ל אינו חפץ מהם אלא ה' מאות וכן חזרה והלכה ואמרה להם אינו מבקש אלא ק' ושוב אמרה אינו מבקש אלא י' ושוב אמרה אינו מבקש אלא אחד ואותו אחד גם הוא אינו בן עיר אלא אכסנאי ובשבילו אנו נתפסים כולנו: תני סיעה כו'. חבורה של בני אדם

וכל זה תמצא בירוש' פ"ט דמס' תמורה א"ר יודא כו'. כלומר הא דתני שאם אמרו תנו לנו אחד מכם שלא ימסרוהו היינו אע"פ שאמרו תנו לנו זה האיש אל יהנוהו בזמן שהוא בלבד בפנים והם מבחוץ ויכלו למלט את נפשם אבל אם כולם בפנים הואיל כו'. וזהו שמביאו ואם יחדוהו כהאי עובדא דשבע בן בכרי שהיו כולם בפנים ולא יוכלו להמלט ימסרוהו אע"פ שאין בו חטא משפט מות ור' שמעון פליג עליה וסבר דהאי דתני כשבע בן בכרי היינו לענין חיוב מיתה דוקא אבל אם אינו חייב מיתה לא ימסרוהו והכי פליגי נמי ר' יוחנן ור"ל בירושלמי ומייתי לה הסמ"ג סימן קס"ה והא לך לשון ירושלמי פ"ח דמסכת תרומה ייחדו להן אחד כשבע בן בכרי ימסרוהו ר"ל אמר והוא שחייב מיתה כשבע בן בכרי ור' יוחנן אמר אע"פ שאינו חייב מיתה ע"כ הרי שר"ל סבר כרישא דאמר תנו לנו אחד מכם כו' היינו אע"פ שיחדוהו לא ימסרוהו כיון שאינו חייב מיתה כשבע בן בכרי כר' שמעון דבתוספתא ור' יוחנן סבר דרישא קמיירי שיוכלו להמלט אז לא ימסרוהו אבל אם היחוד הוא באופן שלא יוכלו להמלט כמעשה של שבע בן בכרי מותר למוסרו אע"פ שאינו חייב מיתה כי כן אמרה להם סרח בת אשר כסברת ר' יודא בתוספתא: עולא בן קישר תבעתיה מלכותא. גרסינן וכ"ה בירושלמי במסכת תרומות בפרק האשה שהיתה אוכלת ופי' המלכות תבעה אותו להמיתו: שלח המלך פרדיסקי אחריו. פי' הערוך שליח וכתב המלך בידו: איטפל ונזקק ר' יהושע לעולא והיה מפיס אותו וא"ל וכי לא טוב הוא לך לפני ה' יתברך שימיתו אותך לבדך ולא יענשו הציבור על ידך ונתפייס לו ונתנוהו לו לאותו שליח המלך: בתחלה הוה קא משתעי כו'. קודם לכן היה רגיל אליהו הנביא לדבר עם ר' יהושע בן לוי וכיון שעשה כן לא בא אליהו שוב אליו והיה ריב"ל צם עליו ובשבילו ל' יום ונראה אליו אליהו: אפגר לשון ביטול כדאמרינן בעלמא יומא דמפגרא ביה רבנן כלומר בטלת עצמך מלבא אצלי: למסירות המוסרים נפש מישראל למיתה: מבעי כו'. הדבר הזה היה צריך ליעשות על ידי אחר ולא על ידך: בדפני כו'. פי' הערוך דבלה מספס הדבלה תרגום יונתן דפני: הגיע כו'. דרך שאלה וקיבלנוך ברות נשברה: אזלון כו'. הלכו הסנהדרין ואמרו

לא תסגיר עבד אל אדוניו. אמרו לו לא כך עשה זקנך לשבע בן בכרי הה"ד (ש"ב כ) הנה ראשו מושלך אליך בעד החומה. כיון שלא שמע להם עמדו ונטלוהו ושלשלו אותו ופייליה:

פרשה צה ואת יהודה שלח לפניו. כתיב (ישעיה סה) זאב וטלה ירעו כאחד ואריה כבקר יאכל תבן. בא וראה כל מה שהכה הקב"ה בעוה"ז מרפא אותו לע"ל. העורים מתרפאין שנא' (שם לה) אז תפקחנה עיני עורים. והפסחים מתרפאין שנא' (שם) אז ידלג כאיל פסח ותרון לשון אלם. וכשם שהאדם הולך כך הוא בא. הולך עור ובא עור. חרש ובא חרש. אלם ובא אלם. כשם שהוא הולך לבוש כך הוא בא לבוש. ממי את למד משמואל. שראה אותו שאול מה הוא אומר לאשה מה תארו. ותאמר (ש"א כח) איש זקן והוא עוטה מעיל. שכך היה לבוש שנא' (שם ב) ומעיל קטן תעשה לו אמו. ולמה כשם שהאדם הולך כך הוא בא שלא יאמרו כשהם חיים לא ריפאן משמתו ריפאן (הקב"ה ואח"כ הביאן) דומה שאינן אותו אלא אלו אחרים הם. אמר הקב"ה אם כן יעמדו כמו שהלכו ואח"כ אני מרפא אותן למה (ישעיה מג) לפני לא נוצר אל. ואני מרפא אותן. ואף החיות מתרפאות שנא' (שם סה) זאב וטלה ירעו כאחד. הכל מתרפאים מי שהכה מכה על הכל אינו מתרפא. אלא (שם) ונחש עפר לחמו. למה שהוא הוריד הבריות לעפר. ד"א זאב וטלה. זאב זה בנימין וטלה אלו השבטים שנא' (ירמיה נ) שה פזורה ישראל. ירעו כאחד אימתי כשירד בנימין עמהם והיה יעקב אומר להם (בראשית מב) לא ירד בני עמהם. וכיון שהגיע שעה וירד עמהם היו ממצעים אותו והיו משמרים אותו. וכן ביוסף אומר (שם מג) וישא את עיניו וירא את בנימין. אריה זה יהודה (שם מט) גור אריה יהודה. כבקר זה יוסף (דברים לג) בכור שורו הדר לו. נמצאו אוכלים כאחת (בראשית מג) וישבו לפניו וגו' וישא משאות הוי ואריה כבקר יאכל תבן. לפיכך ואת יהודה שלח לפניו. אמר הכתוב (ישעיה יא) וסרה קנאת אפרים. לפי שהיה יעקב אבינו סבור שיהודה הרג את יוסף בשעה שהביאו לו את הכתונת שנאמר (בראשית לז) ויכירה ויאמר כתונת בני חיה רעה ואין חיה רעה אלא אריה. ד"א ואת יהודה שלח לפניו. ר' חנינא בריה דר' אחא ור' הנינא. ה"א להתקין לו בית דירה. וח"א להתקין לו בית וועד שיהא מורה בו דברי תורה. ושיהיו השבטים לומדים בו. תדע לך שהוא כן. כיון שהלך לו יוסף מאצלו היה יודע באיזה פרק פירש ממנו שהיה משנה אותו. כיון שבאו אחי יוסף אצלו ואמרו לו עוד יוסף חי ויפג לבו נזכר באיזה פרק פירש הימנו. ואמר בלבו יודע אני שבפרק עגלה ערופה פירש ממני יוסף. א"ל אם אתם יודעים באיזה פרק פירש הימני אני מאמין לכם. אף יוסף היה יודע באיזה פרק פירש הימנו. מה עשה יוסף נתן להם עגלות שנא' (בראשית מה) ויתן להם יוסף עגלות על פי פרעה. ללמדך שבכ"מ שהיה יעקב יושב היה עוסק בתורה כשם שהיו אבותיו. ועד עכשיו לא נתנה תורה וכתיב באברהם (שם כו) וישמור משמרתי. ומהיכן למד אברהם את התורה. ר' שמעון אומר נעשו שתי כליותיו כשתי כדים של מים והיו נובעות תורה. ומנין שכן הוא. שנא' (תהלים טז) אף לילות יסרוני כליותי. ר' לוי אמר מעצמו למד תורה שנא' (משלי יד) מדרכיו ישבע סוג לב ומעליו איש טוב. ר' יונתן שר הבירה אמר אפי' ערובי תבשילין היה אברהם יודע שנאמר (בראשית כו) עקב אשר שמע אברהם וגו'. ובן כמה שנים הכיר אברהם את בוראו בן מ"ח שנה הכיר את בוראו. ר"ל אמר בן ג' שנים דכתיב עקב מנין עקב ואברהם היה קע"ה שנים נמצאת למד שבן ג' שנים הכיר את בוראו. והיה משמר דקדוקי תורה והיה מלמד את בניו שנאמר (שם יח) כי ידעתיו וגו'. א"ל הקב"ה את למדת בניך תורה בעוה"ז אבל בעוה"ב אני בכבודי מלמד לכם את התורה שנאמר (ישעיה נד) וכל בניך למודי ה'. ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים. מפני מה אמר הכתוב ומקצה אחיו ללמדך שלא היו גבורים. ומי היו הללו חמשה אנשים ראובן לוי בנימין שמעון יששכר. ומפני מה לקח יוסף הצדיק הללו חמשה אנשים מאחיו. שהיה יודע באחיו כל גבור וגבור

מתנות כהונה

בן ליהויקים נבוכד נצר מבקש אותך: ושלשלו הורידוהו אליו מן החומה: ופייליה בקעהו וחלק אותו איברים במיתה משונה עיין סוף פ' מצורע: כתיב זאב כו'. רבינו בחיי גרס אתמול עוד ואחרי מגיחין זה עם זה ועכשיו הולך אליו בשליחות הקב"ה זאב כו' ה"ג בילקוט שמואל ותרון לשון אלם וכשם שהאדם בא לבוש בילקוט מסיים שנאמר תתהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש שכן היה לבוש בחייו. בילקוט ישעיהו גרס הכי ואח"כ אני מרפא אותן ואף החיות כו' מי שהכה כו': זה הנחש. וכדמפרש והזיל: שהוא הוריד כו'. שמחמתו נקנסה מיתה על כל הי': כשירד. כלומר כשלוה עליהם יוסף שירד בנימין עמהם ובילקוט גרס כשיבא: ממצעים אותו. היו נותנין אותו באמצעית' כדי שאמרו היטב אליה וגנבי: ה"ג וכן ביוסף אומר וישא כו'. פי' אף גבי יוסף מצינו שאמר הכתוב וישא כו' משמע שהיה צריך לכוין עיניו היטב עד שראהו אותו מתוך שהיה מובלע באוכלס: לפיכך ואת יהודה כו'. פירש"י לפי שהיה שלם עמו לפיכך שלחו אל יוסף וכה"ג רבינו בחיי שלח לפניו אל יוסף: ואין חיה רעה אלא אריה. ויהודה נקרא שמו אריה כמו שנאמר גור אריה יהודה ועכשיו שלחו אליו הרי שהסרה השנאה מכל הצדדים: שיהא מורה כו'. להורות דייק מלשון הוראה נראה דגרסינן לומדים בו והכי מוכח גירסת הילקוט דגרס ושיהיו השבטים הוגים שם תורה: משנה אותו. כלומר לומד עמו כד"א ושננתם לבניך: אם אתם יודעי' כו'. שוודאי יוסף אמר זה לאחי' מדכתיב עגלות על פי פרעה ואח"כ כתיב אשר שלח יוסף משמע ששלחם יוסף לסימן ברשות פרעה דאל"כ למה ליה לשלוח עגלות וכי לא נמצא עגלות בארץ כנען כך משמעות מאמר זה ולא כמאמר הכתוב לעיל פ' צ"ד ודוק גם כאן פירש"י וז"ל בפ' עגלות פירש ממנו עגלות כמשכן במס' שבת מה עשה יוסף נתן להם עגלות כדי שיהא ניכר שבפרשת עגלות פירש ממנו עכ"ל: שבכל מקום כו'. שהרי אף בשעה ששלח את יוסף מאתו היה עוסק בתורה: עד עכשיו כו'. כלומר שהרי עד עכשיו כו': וישמור משמרתי וגו'. גרסינן: אשר שמע אברהם וגו'. גרסינן סיפיה דקרא וישמור משמרתי פי' משמרת למשמרתי כגון ער' תבשילין ועי"ל פ' ע' ופ' ס"ד: שלא

היו

שהיה בהם ועשה הדבר בחכמה אמר אם מעמיד אני גבורים לפני פרעה רואה אותן ועושה אותן אנשי מלחמתו . כל מי שנכפל שמו בברכתו של משה היה גבור . וכל מי שלא נכפל שמו לא היה גבור . יהודה שהיה גבור כפל שמו שנא' (דברים לג) וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה לפיכך לא העמיד אותו לפני פרעה . וכגון נפתלי שנא' (שם) ולנפתלי אמר נפתלי . וכגון אשר (שם) ולאשר אמר ברוך מבנים אשר . וכגון דן שנא' (שם) ולדן אמר דן . וכגון זבולון שנא' (שם) ולזבולן אמר שמח זבולן . וכגון גד (שם) ולגד אמר ברוך מרחיב גד . לפיכך לא העמיד אלו לפני פרעה . והשאר שלא כפל שמותם לא היו גבורים לפיכך העמידם לפני פרעה . לכך כתיב ומקצה אחיו לקח ולא זכר שמותם כ"ג לפי שלא היו גבורים . ויאמר יוסף הבו מקניכם וגו' הסוס לקבלי וקיק בצליא . (פירוש כבר הלכו מנגדינו) מהם מתו מהם נמכרו ומכספנו ומחמדנו אנו ערומים מהם וקלופים כבצל הנקלף . מתו הסוסים והשלכנו בחוץ מנגדנו והכלבים אכלום וקלפו את עורם :

סדר ויחי

פרשה צו ויחי יעקב בארץ מצרים . למה פרשה זו סתומה מכל הפרשיות של תורה . אלא כיון שנפטר יעקב אבינו התחילה שעבוד מצרים על ישראל . ד"א למה היא סתומה . מפני שבקש יעקב אבינו לגלות את הקץ ונסתם ממנו . ד"א למה היא סתומה . מפני שסתם ממנו כל צרות שבעולם . ויקרבו ימי ישראל למות . כתיב (תהלים לט) כי גר אנכי עמך תושב וגו' (דה"א כט) כי גרים אנחנו לפניך כצל ימינו על הארץ ואין מקוה . והלואי כצלו של כותל או כצלו של אילן . אלא כצלו של עוף בשעה שהוא עוף דכתיב (תהלים קמד) כצל עובר . ואין מקוה ואין מי שיקוה שלא ימות . הכל יודעים ואמרין בפיהם שהן מתים . אברהם אמר (בראשית טו) ואנכי הולך ערירי . יצחק אמר (שם כז) ואברכבה לפני ה' לפני מותי . אף יעקב אמר ושכבתי עם אבותי אימתי בשעה שנטה למות : ויקרבו ימי ישראל . כתיב (קהלת ח) אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח ואין שלטון ביום המות . ר' יהושע דסכנין בשם רבי לוי . החצוצרות שעשה משה במדבר בשעה שנטה למות גנזם הקב"ה שלא יהא אחר תוקע בהן . והן באים אצלו . דכתיב (דברים לא) הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם . לקיים מה שנא' ואין שלטון ביום המות . ד"א ואין שלטון ביום המות . כשעשה זמרי אותו מעשה מה כתיב שם (במדבר כה) ויבא אחר איש ישראל אל הקבה . והיכן היה משה . ופנחס מדבר לפני משה . אלא לקיים ואין שלטון ביום המות . ואין מות אלא לשון השפלה . ניתנה הישועה לפנחס . והשפיל את משה . ואף דוד כתיב בו (מ"א א) והמלך דוד זקן . וכיון שנטה למות מה כתיב בו (שם ב) ויקרבו ימי המלך דוד אכ"כ אלא ויקרבו ימי דוד . ואף יעקב כיון שנטה למות התחיל משפיל עצמו לפני יוסף . וא"ל אם מצאתי חן בעיניך . אימתי כשקרב למיתה שנאמר ויקרבו ימי ישראל למות : אמר ר"ל . הייך אתה שוכב ואין אתה מת שנאמר ויקרבו ימי ישראל למות . מהו ויקרבו . אמר הקב"ה היום קובל עליך לומר כי הוא יקום . כאדם שאומר פלוני קרב על חבירו . הוי ויקרבו . וכל מי שנא' בו קריבה למות לא הגיע לימי אבותיו . דוד כתיב בו קריבה ויקרבו ימי דוד למות לא הגיע לימי אבותיו . בועז ועובד ישי . עובד אמרו חכמים יותר מת' שנה היו חייו . ודוד לא היה אלא ע' שנה ולא הגיע לימי אבותיו לפיכך כתיב בו קריבה . עמרם היה קל"ז שנה ומשה לא היה אלא ק"כ שנה לפיכך כתיב בו קריבה (דברים לא) הן קרבו ימיך למות . ויעקב כתיב בו קריבה שלא הגיע לימי אבותיו . אברהם היה קע"ה שנה יצחק ק"פ ויעקב קמ"ז . לפיכך כתיב בו קריבה ויקרבו ימי ישראל . ויקרא לבנו ליוסף . למה לא קרא לא לראובן ולא ליהודה וראובן הוא הבכור ויהודה הוא המלך . והניחן וקרא ליוסף למה כן . בשביל שהיה סיפק בידו לעשות . לפיכך ויקרא לבנו ליוסף . ולפי שהשעה מסורה לו . אל נא תקברני במצרים .

מתנות כהונה

כיו גבורים . ומקלה דרים לשון מוקלה ודבר טפל : ה"ג ולא זכר שמותן . פירש"י בכפל לפי שלא כו' . מתו הסוסים . הוא פי' אהר : מנגדיני . הוא פירוש של לקבלי מנגד תרגום אונקלוס לקבלי ומלאתי כאות אמת וז"ל ולפי פירוש רש"י זה בלגייא פירוש עור כדאיתא בנדרים ובכמה דוכתין : ויחי התחילה שעבוד . עיין בפירש"י בחומש . שסתם ממנו כו' . מיעקב אבינו נסכת כל צרה בהיותו במצרים וכדאיתא בספר הזהר שאלו שבעה עשר שנה היו עיקר בחייו בלא צרה : ה"ג תושב ככל אבותיו : של אילן . שהוא עומד זמן מה : הקהילו אלי . למה לא צוה לתקוע בחצוצרות אלא שהקב"ה גנזם : והיכן היה משה . כלומר והלא שם היה : ואין מות . במקום הזה אלא לשון השפלה וכמו שאמר הכתוב כי מתו כל הנשים : ימי דוד . ושם המלכות לא נזכר על שם ואין שלטון וגו' : אם נא לשון בקשה : ה"ג אמר ר"ל א"ל הקב"ה הייך : הייך לשון שבועה : אתה שוכב כו' . דייק מדכתיב בתר הכי ושכבתי ולא אמר והמות כמו שאמר בראשונה ויקרבו ימי ישראל למות גם הוא עצמו אמר בטרם אמות ש"מ שכל זה נאמר לפי דעתו אבל ברוח הקודש נאמר לו שלא יהיה כך אלא שכיבה לבד והוא ענין יקר ממיתה שעל זה אמרו חז"ל יעקב אבינו לא מת ובילקוט גרס נעמן אתה כלומר הסתלקות מן העולם הזה כמו ש"א' אלא חנוך ואיננו כי לקח אותו אלהים . ה"ג ואין אתה מת ויקרבו וכו': היום קובל עליך . דרש ויקרבו לשון מריבה וקרב כאדם הקובל על חבירו לפני הדיין : לומר כי הוא יקום . יעמיד ולא ישקע אלא אם מת אתה ועיין בסוף פרשה נצבים ובילקוט לא גרס ליה אבל בתנחומא גרס ליה ג"כ : וקרב על חבירו . נגש על חברו לקרב וקובל עליו ואי אפשר לעשות כי אם משפט כתוב : וכל מי כו' . כענין דבר אחר הוא על למה נאמר ויקרבו : סיפק בידו

בשבילך ירדתי למצרים, בשבילך אמרתי. אמותה הפעם. ועשית עמדי חסד ואמת. וכי יש חסד של שקר שהוא אמר חסד ואמת. למה כן. משל הדיוט אומר. מית בריה דרחמך טעון. מת רחמך פרוק. א"ל אם תעשה לי חסד לאחר מיתתי הוא חסד של אמת. אל נא תקברני במצרים. למה. שסופה של ארץ מצרים ללקות בכנים. ויהיו מרחשות בתוך גופי. לפיכך אל נא תקברני במצרים. ד"א מפני מה בקש יעקב אבינו שלא ליקבר במצרים. שלא יעשו אותו ע"ז. שכשם שנפרעין מן העובד. כך נפרעין מן הנעבד. דכתיב (שמות יב) ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים. וכן אתה מוצא בדניאל. כיון שפתר את חלומו של נבוכדנצר מה כתיב (דניאל ב) באדין מלכא נבוכדנצר נפל על אפוהי ולדניאל סגיד ומנחה וניחוחין אמר לנסכא ליה. אבל דניאל לא קבל. למה. שכשם שנפרעים מעכו"ם נפרעים הימנה. וכן אתה מוצא בחירם. כיון שעשה עצמו אלוה, מה היה סופו. כתיב (יחזקאל כח) יען גבה לבך ותאמר אל אני. א"ל הקב"ה (שם) הנה חכם אתה מדניאל. שנבוכדנצר בקש להקריב לו ולא רצה. ואתה עושה עצמך אלוה. מה היה סופו כתיב ביה (שם) על ארץ השלכתיך לפני מלכים נתתיך לראוה בך. ד"א יעקב אמר שלא יפדו בי המצריים. הם משתחוים לשה, ואני נמשלתי בשה שנא' (ירמיה נ) שה פזורה ישראל. ובמצרים כתיב (יחזקאל כג) אשר בשר חמורים בשרם וכתיב (שמות לד) ופטר חמור תפדה בשה. הוי אל נא תקברני במצרים: ולמה כל האבות תובעין ומחבבין קבורת ארץ ישראל. אמר רבי אלעזר דברים בגו. ריב"ל אמר מהו דברים בגו. (תהלים קטז) אתהלך לפני ה' בארצות החיים. אמרו רבותינו. שני דברים בשם רבי הלבו, למה האבות מחבבין קבורת א"י. שמתי א"י חיים תחלה בימות המשיח ואוכלין שנות המשיח. ור' חנינא אמר מי שמת בחוצה לארץ ונקבר שם. שתי מיתות יש בידו שכך כתיב (ירמיה כ) ואתה פשחור וכל יושבי ביתך תלכו בשבי ושם תמות ושם תקבר. הוי יש בידו שתי מיתות. לפיכך יעקב אומר ליוסף אל נא תקברני במצרים. א"ר סימון א"כ הפסידו הצדיקים שהם קבורים בחו"ל. אלא מה הקב"ה עושה להן מחילות בארץ ועשה אותן כמערות הללו והן מתגלגלין ובאים עד שהם מגיעין לא"י והקב"ה נותן בהן רוח של חיים והן עומדים, מנין. שכן כתיב (יחזקאל לז) הנה אני פתח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל ואח"כ ונתתי רוחי בכם וחייתם. אמר ר"ל מקרא מלא הוא שכיון שהן מגיעין לא"י הקב"ה נותן בהן נשמה שנא' (ישעיה מב) נותן נשמה לעם עליה. מעשה ברבי ור' אליעזר שהיו מהלכין בפילי שחוץ לטבריא. ראו ארון של מת שבא מחו"ל להקבר בא"י. א"ל ר' לר' אליעזר, מה הועיל זה שיצתה נשמתו בחו"ל ובא להקבר בא"י. אני קורא עליו (ירמיה ב) ונחלתי שמתם לתועבה בחייכם ותבאו ותטמאו את ארצי במיתתכם. א"ל כיון שהוא נקבר בא"י הקב"ה מכפר לו דכתיב (דברים לב) וכפר אדמתו עמו. ר' יוחנן כשהיה מסתלק מן העולם. אמר לאותן שהיו צריכין להטפל בו. קברו אותי בכלים צבועים בדרוקא לא לבנים ולא שחורים. שאם עמדתי בין הצדיקים לא נבוש ואם עמדתי בין הרשעים לא נכלם. ר' יאשיה כשהיה נפטר מן העולם אמר למי שהוא עומד עליו. קראו לי לתלמידי ; אמר להם קברו אותי בכלים לבנים. למה, שאיני בוש במעשי להקביל פני בוראי. רבינו כשהיה נפטר מן העולם צוה ג' דברים. אמר להם אל תזוז אלמנותי מתוך ביתי ואל תספדוני בעיירות שבא"י. ואל תניחו לנכרי שיגע במטתי אלא מי שנטפל עמי בחיי יטפל בי במותי. בחייו היה דר בציפורי י"ז שנה והיה קורא על עצמו, ויחי יעקב בארץ מצרים י"ז שנה וחיה יהודה בציפורי י"ז שנין. רבינו י"ג שנה חשש בשינו, וכל אותן י"ג שנה לא מתה היה בא"י ולא הפילה אשה עוברה בא"י.

מתנות כהונה

בידו. ביד יוסף: ולפי כו'. פירוש כמו ועוד לפי שהשעה משחקת לו היה גם הוא מכבד אותו וקרא לו בפני שאר אחיו וכ"ג בתנחומא הכל מכבדין למי שהשעה עומדת לו: אמרתי אמותה. וכזה גרמתי מיתה לעצמי כמו שדרשו חז"ל בפסוק יקר בעיני ה' המותה לחסידיו אמר הקב"ה אילולי שצדיקים גוזרים על עצמם מיתה לא הייתי גוזר אברהם אמר אנכי הולך ערירי כו' ולפיכך אל הגרוס לי מיתה ג"כ וכדאיתא לקמן ולכן אמר אל נא תקברנו ולא אמר לא אקבר וכן מצאתי בא"ח: מת בריה כו' טעון. שא עליו קינה וטעון עליך צער והספד אולי ישלמנה לך הרבך פן תמות אתה בחייו אבל אם מת הוא כבך היה פורק מעליך הצער כי מעתה לא ישלמנה לך מאחר שמת ולכן מי שגומל חסד עמו נקרא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול וכן משמע בפרש"י: אבל דניאל לא קבל. דייק מדכתיב אמר לנסכא ליה משמע אבל לא נעשה כן: הנה חכם אתה. פסוק ביחזקאל ס' כ"ח. להקריב לו. גרסי' וכ"ה בילקוט: כ"ג לראוה בך. ופי' בו רש"י ורד"ק כמו לראות וכוא ענין בזיון כה"א אל תראוני שאני שחרחורת וכן המה יביטו יראו בי ועיין ברד"ק: כ"ג בילקוט ובתנחומא שלא יפדו בי במצרים. אני נמשלתי כו' ובמצרים כתיב גרסינן ונראה שענין הפדיון הוא שיהא להם למזכרת זכות וכפרה מה שנביא ה' קבור בארצם וזה שאמר הם משתחוים לשה כו'. כלומר שיעקב הנקרא שה יכפר ...ס. על שעובדים לשה ולפי זה גרסת הספר שריר וקיים ·

דברים בגו. כלומר יש בו סוד וטעם טוב שלא על הנס תכנו קבורת א"י: א. הלך כו'. כדמפרש ואז"ל שמתיה חיים תחלה בימות המשיח וכ"ה בהדיא בירושלמי ס"פ מסכת כלאים: שתי מיתות. כלומר הקבורה נחשבת לו למיתה בפני עצמה ובילקוט ירמיה בשם פסיקתא רבתי גרס יש בידו שתי צרות צרות המיתה וצרות הקבורה וזו הוא גירסת הירושלמי והיא היא: לפיכך יעקב כו'. שלא ימות רק מיתה אחת או אתיא כמ"ד בידו למי שפי' הכונה שקבורת א"י מכפרת על מיתה שבבבל וכדלקמן וא"כ אפילו אחת לא יהא בידו: בארץ בקרקע: כ"ג ועושה אותן כמערות. וכ"ה בתנחומא ופי' אותן מחילות עושה אותן כמערות והן מתגלגלין כנודות הללו ומתגלגלים ככי איתא בירושלמי וזכו לצער להם כדאי' בפרק שני דייני גזירות ולפיכך צוה יעקב לבניו שישאוהו ממצרים: בפילי. דכך שער ועיין בערוך ערך פיל: לתועבה שלא היתה א"י חביבה עליכן שיצאו שמה בחייכם: וכפר אדמתו. שהאדמה מכפר עליהם ובירושלמי דכלאים איתא וז"ל כיון שמגיעין לא"י נוטלין גוש עפר ומניחין על ארונן כנאמר וכפר אדמתו: צבועים דבריקא. פי' צבע ברק שאינו לא לבן ולא שחור: לא נבוש. שאם יהיו שחורות יהיה לו בושה שהוא לבוש בגדי רשע ולקמן פרשה ק' משמע שאם יהיו בגדיו שחורים יאמרו הרשעים הרי זה רשע כמותינו והוא עומד בין הצדיקים וח"ו משוא פנים יש בדבר: איש נכרי. כצ'

זולת

בסוף י"ג שנה כעס רבינו על ר' חייא הגדול. נכנס אליהו ז"ל אצל רבינו בדמותו של רבי חייא ונתן ידו על שינו ומיד נתרפא. למחר נכנס ר' חייא אצלו. א"ל ר' אותה שינך מה היא עשויה. אמר משעה שנתת ידך עליה אתמול נתרפאה. באותה שעה א"ר חייא אי לכם חיות שבא"י אי לכם עוברות שבא"י. אפילו כן א"ל לא הייתי אני שנתתי ידי על שינך. ידע רבינו שאליהו זכור לטוב היה. מאותה שעה התחיל לנהוג ברבי חייא כבוד:

פרשה צז יראו את קדושיו (תהלים לד) א"ר עזריה בשעה שבירך יעקב אבינו את יוסף יצאו ופניו מצהילות והשבטים אומרין דין כל עמא עם קיימא. בשביל שהוא מלך עם מן דקיימין קיימין. אמר להם יעקב אבינו. יראו את ה' קדושיו אנא מספקא לכוליה. ויברך את יוסף ויאמר. רבי ברכיה ואמרי לה בשם רבי יוחנן ור"ל. ר"י אמר לרועה שהוא עומד ומביט בצאנו. ר"ל אמר לנשיא מהלך והזקנים לפניו. על דעתיה דר"י אנו צריכין לכבודו. על דעתיה דר"ל הוא צריך לכבודינו. המלאך הגואל אותי מכל רע וגו'. אר"י בר חלפתא קשה היא הפרנסה כפלים כלידה. בלידה כתיב (בראשית ג) בעצב תלדי בנים. בפרנסה כתיב (שם) בעצבון תאכלנה כל ימי חייך. ר' אלעזר ור' שמואל בר נחמן. ר"א אמר הקיש גאולה לפרנסה ופרנסה לגאולה. מה גאולה כפלים אף פרנסה כפלים. מה פרנסה בכל יום אף גאולה בכל יום. ורשב"נ אמר גדולה מן הגאולה שהגאולה ע"י מלאך ופרנסה ע"י הקב"ה. גאולה ע"י מלאך. המלאך הגואל אותי. ופרנסה ע"י הקב"ה (תהלים קמה) פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון. ריב"ל אמר קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף שנא' (שם קלו) לגוזר ים סוף לגזרים וכתיב תמן (שם) נותן לחם לכל בשר. יברך את הנערים. זה יהושע וגדעון הה"ד (יהושע ה) ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו וגו' ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי. ר' יהושע בש"ר חנינא בר יצחק צעק מתוך ציפורני רגליו. ויאמר שר צבא ה' שר צבא של מעלן אני ובכ"מ שאני נראה הקב"ה נראה. זה סימן בכ"מ שהיה ר' יוסי ארוך נראה היה ר' נראה. עתה באתי? עם משה רבך באתי אלא שהיה מתפלל ואומר (שמות לג) אם אין פניך הולכים וגו'. לעלות למעלה לא הייתי יכול שעדיין לא עשיתי שליחותי ולמטה לא הייתי יכול שעדיין היה מתפלל ואומר אם אין פניך הולכים וגו' אלא הזהר שלא תעשה כשם שעשה לי משה רבך ונדחתי. וידגו לרוב בקרב הארץ. מה הדגים הללו אין העין שולטת בהן כך בניך אין העין שולטת בהן. הה"ד (יהושע יז) וידברו בני יוסף אל יהושע וגו'. א"ל אין אתם מתיראים מן העין. אמרו לו זו היא ברכה שברכנו אבא וידגו לרוב בקרב הארץ. מה הדגים הללו אין נתפסין אלא בגרונם כך בניך אין נתפסין אלא בגרונם (שופטים יב) ויאמרו לו אמר נא שבולת ויאמר סבולת. מה דגים הללו גדלין במים כיון שיורדת טפה אחת מלמעלה מקבלין אותה בצמאון כמי שלא טעמו טעם מים מימיהן. כך הן ישראל גדלין במים בתורה כיון שהן שומעין דבר חדש מן התורה הן מקבלין אותו בצמאון כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהן. א"ר לוי ס' רבוא תינוקות עיברו נשותיהן של ישראל בלילה אחת. וכולן הושלכו ליאור ועלו בזכותו של משה. הוא שמשה אומר (במדבר יא) שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו כולן לרגלי עלו. ר' זכאי רבה מייתי מן הכא, וידגו לרוב בקרב הארץ. מה בקרב הארץ ס' רבוא. כך בגבול דגים ס' רבוא. מה בקרב הארץ לא מתו. אף בגבול דגים לא מתו. מי ששמו כשם הדג, בנו מכניסן

מתנות כהונה

זולת מי שנטפל בו בחייו: חיות יולדת שיסורי הצדיקים מכפרים על הדור וכדאמרינן בעלמא יומא דאתיך ביה ר' אחא פורענותא לעלמא: בדמות של ר' חייא. עיין מזה לעיל פרשה נ"ג: אוי להם. שמעתה פסק מהם אותו זכות: לא הייתי כו'. שלא רצה להחזיק טובה לעצמו על הנס כהכיא דמס' שבת מי ידעיתו דקאתינא כו': דין כל עלמא כו' זה מנהג כל העם להטות רצונם עם מי שהשעה עומדת לו שהרי יוסף בשביל שהוא היה מלך נוטה אחריו אבינו יעקב הרי מי שהשעה עומדת לו עומדין ומקיימין עמו הכל לד: אנא כו'. אני מספיק לכולהם בברכה ודייק סיפיה דקרא כי אין מחסור ליראיו: ואמרי לה ר' ברכיה אמר זה בשם ר' יוחנן ור"ל וקים להו דפליגי בה כדמפרש והאזיל: ומביט כו'. לראות ולהשגיח עליהם לרעות אותם במרעה טוב ושמן ושלא יגיע להם שום נזק ולפיכך כתיב אשר התהלכו אבותי לפניו שהקב"ה השגיח עליהם בהשגחה פרטית מעולה כרועה עדרו ירעה וכמו שנאמר הרועה בשושנים וכן דרשו בפסוק התהלך לפני והיה תמים וע"ל סוף פרשה ל"ו: ור"ל סבר שלפיכך כתיב לפניו כנשיא זה שהזקנים הולכים לפניו והוא אחריהם ולהודיע שהוא נשיא כי כמה שבות נשיאתו כך האבות הודיעו ופרסמו אלהותו של הש"י בעולם וכן מצאתי שוב בתנחומא ממש על דרך זה: בעצבון כו'. לעיל בפ' בראשית גורס מה גאולה פלאים אף פרנסה פלאים וה"ג בילקוט ופירושו דגבי גאולה כתיב לעושה נפלאות גדולות לבדו וסמיך ליה [illegible]קנו וכ"ה אומר בגאולת מצרים נורא תהלות עושה פלא ולגבי פרנסה כספר י"ל שמצינו כפל לשון גבי גאולה כמו אנכי אנכי וכן רבים והוא מורה על הקושי: ומשביע לכל חי רצון. הא דלא מייתי פסוק של תהלים הרועה כו' משום דפסוק פותח וגו' כולל כל מיני פרנסה כדאי' בספר הזוהר ועוד התהלים י"ל שהוא מלאך מה שאין כן פסוק פותח וכן בפ"ק דברכות מביא פסוק זה על הרבע מפתחות שאינם נמסרים ביד שליח: וכתיב המן כו'. וכתיב בסמוך לזה נותן להם: יהושע בא מאפרים וגדעון ממנשה: צעק המלאך דרך תפלה ותחנה שלא ידיחנו כדלקמן וזה הי' בשעה שאמר לו הלנו אתה · מתוך צפורני כו'. מי שהוא צועק בחזקה ובכל כחו הוא נועץ ומהדק צפורני רגליו על הארץ בחזקה. או ר"ל שכך היה מתחנן מתוך צפורני רגליו של יהושע שהיה נופל לפניו על רגליו והילקוט מסייענו שגורס מתחת צפורני רגליו: הקב"ה נראה. לפיכך אל תדחה אותי: היה ר' נראה. נראה על שכל תלמודו היה לו ממנו וכל דבר שהיה אומר היה כאילו שמעו אותו מפי ר' והביאו לרמז שהמלאך אינו עושה דבר אלא על פי ה' כתלמיד מפי רבו: עם משה רבך. שנאמר ושלחתי לפניך מלאך וגו': שליחותי להנחיל ישראל את הארץ וכ"ה בהדיא בילקוט יהושע: אלא הזהר כו'. דרך התנומים אמר כן: וידגו לשון דגים: אין אתם מתייראין כו'. שאמרו עד רב הנחנו: זו היא ברכה. שנאמר וידגו לרוב וכדמפרש לעיל וכ"ה בפרק יש נוחלין: בגרונם שהחכה נתפסת בתוך הגרון: שבולת הרי שעל ידי הגרון היו נתפסים שלא יוכלו לדבר נכון: בגבול דגים ביאור

אחת

לארץ (ד"ה א ז) נון בנו יהושע בנו. וירא יוסף כי ישית אביו וגו'. א"ר ברכיה ידא דדחת תלתא דעלמא. את מבקש לדחותה? ויאמר יוסף אל אביו לא כן אבי וגו' וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי. ידעתי מעשה ראובן ובלהה ומעשה יהודה ותמר. מה דברים שלא נתגלו לך נתגלו לי, דברים שנתגלו לך עאכ"ו. גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל וגו'. ואפשר כן. אלא זה יהושע שהוא מדמים גלגל חמה ולבנה שהן שולטין מסוף העולם ועד סופו. א"ר יצחק עבדא בישא, לאו זביניה דאבא את זכו': ויברכם ביום ההוא. כשם שקדמו כאן קדמו בכ"מ. קדמו בתולדת. אלה תולדת בני אפרים ואח"כ אלה תולדת בני מנשה. ביוחסין (במדבר א) לבני אפרים תולדתם למשפחותם ואח"כ כתיב לבני מנשה. קדמו בנחלה (יהושע טז) זאת נחלת בני אפרים ואח"כ זאת נחלת בני מנשה. קדמו בדגלים (במדבר ב) דגל מחנה אפרים ואח"כ ועליו מטה מנשה. קדמו בנשיאים (שם ז) ביום השביעי נשיא לבני אפרים ואח"כ ביום השמיני נשיא לבני מנשה. קדמו בשופטים יהושע משל אפרים וגדעון משל מנשה. קדמו במלכים ירבעם משל אפרים ויהוא משל מנשה. קדמו בברכה. בך יברך ישראל לאמר ישמך אלהים כאפרים וכמנשה. קדמו בברכה וישם את אפרים לפני מנשה: ויאמר ישראל אל יוסף וגו' אנכי מת ואלהים פקד יפקד אתכם. בר אחוי דר' יוסי, ג' סימנים נתן להם הזקן. הבא בסיגנון שלו אנכי. והממנה מכם זקנים. ואומר לכם פקוד. זה הוא הגואל. רבי חוניא מוציא אנכי ומכנים שם המפורש תחתיו: ואני נתתי לך. בין שהשכים ולא עשית כמעשיהן לפיכך תהא השכם בחלקך. א"ר פנחס בשכם נפרצה הערוה וגדרת אותה. לפיכך תהא בחלקך. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אמר ואני נתתי לך שכם. זו הבכורה ולבושו של אדה"ר. אשר לקחתי מיד האמורי. זה עשו. וכי עשו אמורי היה, אלא שעשה מעשה אמורי. בחרבי ובקשתי, במצות ובמע"ט. ר' נחמיה אמר ואני נתתי לך שכם אחד, זו שכם ודאי. אשר לקחתי מיד האמורי. זה חמור אבי שכם. וכי אמורי היה. אלא חוי בכלל אמורי. בחרבי ובקשתי, לא היה יעקב אבינו רוצה שיעשו בניו אותה מעשה כיון וכו':

פרשה צח

אקרא לאלהים עליון (תהלים נז). אקרא לאלהים עליון בר"ה. לאל גומר עלי ביוה"כ. לידע אי זה לשם ואי זה לגזרה. ד"א אקרא לאלהים זה יעקב אבינו. לאל גומר עלי שהסכים הקב"ה עמו ליתן לכל אחד ואחד לפי מה שהוא. ויקרא יעקב אל בניו. (משלי טז) בחיק יוטל את הגורל זה גורלו של יוה"כ. ומה' כל משפטו לידע אי זה הוא לשם אי זה לגזירה. ד"א בחיק יוטל את הגורל זה גורלן של שבטים. ומה' כל משפטו שהסכים הקב"ה עמו ליתן לכל או"א לפי מה שהוא. ויקרא יעקב אל בניו. ר' יודן ור' פנחס. ר' יודן אמר ויקרא יעקב לאל להיות עם בניו. ר' פנחס אמר זימנו לבניו. א"ר אבון עשאו אפוטרופוס על בניו. ויאמר האספו וגו'. האספו מארץ מצרים והקבצו לרעמסס. האספו מעשרת השבטים והקבצו לשבט יהודה ובנימין. צוה אותן להיות נוהגין בשבט יהודה ובנימין בכבוד. ר' אחא אמר הטהרו זמד"א (נחמיה יג) ויאספו וגו' ויטהרו הלשכות. ורבנן אמרי צוה אותן על המחלוקת אמר להון תהון כולכון אסיפה אחת הה"ד (יחזקאל לז) ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וכתוב עליו וגו' לבני ישראל וגו'. חברו כתיב. נעשו בני ישראל אגודה אחת התקינו עצמן לגאולה מה כתיב אחריו ועשיתי אתכם לגוי אחד וגו': את אשר יקרא אתכם באחרית הימים ר' סימון אמר מפלת גוג

מתנות כהונה

מהוא גאוגן של הגיס: נון בנו יהושע בנו. גרסי' פסוק הוא בד"ה א' סי' ז' כלומר שגם יהושע נקרא נון והוא דג: ידא דדחת כו' כך אמר יעקב ליוסף אותו יד שהיתה דוחה ונוגח המלאך שהוא כשליחו של עולם: אתה מבקש כו'. ואפשר כן שכל כך יהיה זרעו עד שיתמלא מהם כל העולם כולו: מדמים. והשתיק כד"א שמש בגבעון דום ופירש"י גרם מעמיד: עבדא בישא. כך אמר יהושע אל החמה וע"ל פרשה פ"ד ובפר' י': ה"ג לבני אפרים תולדותם למשפחותם. ופסוק הוא ריש פרשה במדבר ואח"כ כתיב לבני מנשה: קדמו בברכה וישם כו'. בברכת יעקב עצמו הקדימו: בר אחוי כו'. היה אומר כן בלשון כ': הבא בסיגנון. כלומר בסוגיא שלו ובדברי שליחותו מזכיר אנכי. כן מצינו בכל דברי שליחות שדבר משה אל בני ישראל ולפרעה: שם המפרש. וכן כתיב אהיה אשר אהיה וגו' וכתיב וידבר אהרן את כל הדברים אשר דבר ה' אל משה וגו': וממנה זקנים. דכתיב ויאספו אליו את כל זקני ישראל ופי' ראשי סנהדראות וכמו שפירש"י שם ולא יתבאר לי היאך נלמד זה מדברי יעקב ואולי דייק אלהים לשון דיין ושבעים זקנים היו יושבים על מדין ומשפט אמת: ולשון פקוד למדין אנו מיותר שאמר ואלהים פקוד יפקוד אי לאו דאמר לו יעקב כן יוסף מנא ליה או י"ל ילפינן ואלהים פקוד יפקוד מן והיה אלהים עמכם: או י"ל שנה שאמר ואלהים פקוד יפקוד אמר כן בשם אביו דאילו לדידיה הא כתיב אח"כ וישבע יוסף וגו' פקוד יפקוד ותרתי למה ליה וכן משמע בפירש"י פ' שמות וז"ל יעקב אמר ואלהים פקוד יפקוד עכ"ל בי שהוא ז"ל סובר שזה נאמר בשם יעקב ועיקר וכן מצאתי טוב בהרמב"ן: בין שהשכים. בספר אות אמת גרס בין אשכמי וקרוב לשמוע דל"ל כיון שהשכם בא לידך: ולא עשית כו'. ופי' שבא לידך לשלם לאחיך גמול מעשה שעשו לך בשכם כי אתה גברת ידך עליהם ולא עשית להם כמעשיהם או פירושו שבא לידך מעשה שכם עם אשת אדוניך וכדמפרש ואזיל בשם ר' פנחס: נפרצה גדר הערוה שהיו גדורים בו מדור המבול וכמו שדרשו שם על וכן לא יעשה: וגדרת אותו. באשת פוטיפר שלא נשמע אליה: ולבושו של אדה"ר. הם הם בגדי החמודות שהלבישתו לו אמו בשעה שקבל הברכות במקום עשו ונקרא החמודות על שם שעשו חמד אותם ולקחם מנמרוד ונמרוד מאדם הראשון כדאי' שם וכ"ה בתרגום ירושלמי בפרשה זו: מצות ומעשים טובים. הם כתרים בפני הפורענות ומגינים על האדם יותר מכל כלי קרב: בראש השנה. בהזכרת מלכיות זכרונות ושופרות ותפלה ותחנונים על כפרת עונותינו והקב"ה גומר עלינו להודיע שקיבל תחנונינו ביום הכפורים במה שמודיע איזה שעיר עולה לה' ועולה בימין ואיזה לעזאזל ארץ גזירה ועולה ביד שמאל: לפי מה שהוא. לפי מה שברכו יעקב לכל אחד ואחד קיים הקב"ה ועיין בפרשת פנחס: ויקרא יעקב לאל. לרש"י ודייק מדלא כתיב את בניו משמע שנקרא אל אל לברך בניו: זימנו לבניו. פי' האב"א כזה שמזמן חבירו לסעודה כך זימן להקב"ה על ראש מטתו שיבא ויראה במטתו ושמטתו שלימה בלי עון ומכשול: והקבצו לשבט כו'. שיהיו נקבצים אליהם כמו שנתקבצים העם אל מלכם: נעשו בני ישראל כו'. שם נכנסו: ה"ג באחרית הימים. תהיה והביאותיך אל ארצו וגו'

הראה להם המד"א (יחזקאל לח) באחרית הימים תהיה והבאותיך אל ארצי וגו'. ר' יהודה אמר בנין ביה"מ הראה להם המד"א (מיכה ד) והיה באחרית הימים יהיה הר בית ה' נכון. רבנן אמרי בא לגלות להם את הקץ ונתכסה ממנו. ר' יהודה בשם ר"א בר אבינא אמר שני בני אדם נגלה להם הקץ וחזר ונתכסה מהם ואלו הם. יעקב ודניאל. דניאל (דניאל יב) ואתה דניאל סתום הדברים וחתום. יעקב את אשר יקרא אתכם באחרית הימים ראובן בכורי אתה מלמד שבא לגלות להם את הקץ ונתכסה ממנו. משל לאוהבו של מלך שהיה נפנה מן העולם והיו בניו סובבין את מטתו אמר להם בואו ואגלה לכם מסטורין של מלך תלה עיניו והביט במלך אמר להם הוו זהירין בכבודו של מלך. כך יעקב אבינו תלה עיניו וראה שכינה עומדת על גביו אמר להם הוו זהירין בכבודו של הקב"ה. ורבנן אמרי כך היתה עדתו של קרח שוקעת ויורדת שוקעת ויורדת עד שעמדה חנה ונתפללה עליהן (ש"א ב) ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל: הקבצו ושמעו בני יעקב. ר' ברכיה זימנין אמר לה בש"ר חייא וזימנין אמר לה בשם רבנן דתמן מכאן שהיו מפוזרין וירד מלאך וכינסן. א"ר תנחומא מכאן שהיו מפוזרין וכינסן ברוה"ק. ושמעו אל ישראל אביכם. ר' יודן ור' פנחס. ר"י אמר שמעו לאל ישראל אביכם. ור"פ אמר אל הוא ישראל אביכם. מה הקב"ה בורא עולמות אף אביכם בורא עולמות. מה הקב"ה מחלק עולמות אף אביכם מחלק עולמות. אלעזר בן אחוי אמר מכאן זכו ישראל לק"ש. בשעה שהיה יעקב אבינו נפטר מן העולם קרא לי"ב בניו אמר להם שמעו אל ישראל שבשמים אביכם שמא יש בלבבכם מחלוקת על הקב"ה. אמרו לו (דברים ו) שמע ישראל אבינו כשם שאין בלבך מחלוקת על הקב"ה כך אין בלבנו מחלוקת אלא ה' אלהינו ה' אחד. אף הוא פירש בשפתיו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר' שמואל הדא הוא שישראל משכימים ומעריבים בכל יום ואומרים שמע ישראל אבינו ממערת המכפלה אותו דבר שצויתנו עדיין הוא נוהג בנו ה' אלהינו ה' אחד. ראובן בכורי אתה. ר' היה אומר בו דבר לשבח ודבר לגנאי. את בכור ועשו בכור (בראשית כז) וילך עשו השדה לצוד ציד אם מצא מוטב ואם לאו להביא מן הגזלות ומן החמסים. ואת לא חטאת אלא מן ההפקר (שם ל) וילך ראובן בימי קציר חטים. כחי וראשית אוני אלו זעקפי המלחמה. יתר שאת ויתר עז (ד"ה א יב) ופני אריה פניהם. והיה אומר בו דבר לגנאי ראובן בכורי אתה. את בכור ואני בכור. אני בן פ"ד שנה לא ראיתי טפת קרי ואת וילך וישכב את בלהה. כחי וראשית אוני. שירוי חילי ושירוי צערי. יתר שאת ויתר עז הבכורה היתה שלך והכהונה היתה שלך והמלכות היתה שלך ועכשיו שחטאת נתנה הבכורה ליוסף והכהונה ללוי והמלכות ליהודה. א"ר אחא לא שלך היתה הבכורה. כלום הלך יעקב אצל לבן אלא בשביל רחל. כל ההרישות שהרשתי באמך לא ברחל הייתי ראוי להרשן עכשיו חזרה הבכורה לבעליה. פחז כמים אל תותר. ר' אליעזר ור' יהושע. ר"א אמר פחז"ת חטא"ת זני"ת. ר"י אמר פרק"ת עול. הלל"ת יצועי. ז"ע יצרך עליך. ר"א בן יעקב אמר פסע"ת על דת· הב"ת בבכורתך. ז"ר נעשית למתנותיך. אמרו עד עכשיו אנו צריכין למודעי· בא ר"א המודעי ופירש זע"ת חרד"ת פר"ח חטא מעל ראשך. א"ר פנחס עשית כפחזים שנשתברו שוקיהן. כמים. רבנן אמרי אתה חטאת במים יבא משוי ממים ויקרבך (דברים לג) יהי ראובן ואל ימות. כמים מה מים ניתרין ממקום למקום כך הותרה לך. ר"א המודעי אומר אין עושין מקוה של יין של שמן אלא של מים כך עשית לך מקוה של מים וטיהרת עצמך בו. אל תותר. ר' אליעזר ור' יהושע תרויהון אמרין כך לא ויתרת לך כלום. ר' אליעזר המודעי אומר אל יהי לך ויתרון עון שלך. כי עלית. ר' אליעזר ור' יהושע תרויהון אמרין כי עלית בודאי. ר' אלעזר אמר כי עלית היכן בדודאים:

מתנות כהונה

וגו' ופסוק הוא ב יחזקאל כי' ל"א כך מצאתי בספר א ת אמת : אשר יקרא אתכם באחרית הימים. והא"כ כתיב ראובן בכורי אתה כו'. ולא מצינו שגלה להם מענין הקץ כלל : נפנה נפטר ופנה והולך וכנית הייס לסנסאריס : מסטורין דבר סתר ודוגמתו המצא לעיל פרשה ס"ח : והביט במלך. נתביים בפיין שיגלה מסטוריו והתחיל בדבר אחר ונוה אותם על כבודו ורבנן אמרי כו' עד ויעל אין כאן מקומו ומקומו הוא לקמן ד' קט"ז בסוה"ה י"א וכן מצאתי בא"ב"א : דתמן בא"י: שמעו לאל דאל"כ לאל למה לי הל"ל לישראל : בורא עולמות. נראה במה שפסק הר ב מיד ב או למצרים גם הגלות עלה לקראת פרעה מידי בואו שמה מברכתו של יעקב אסר כל זה כענין ברית הדסה : מחלוקת חלוקה וספק : להביא מיותר אף מן הגזל וכמו שפי' שם : ואת לא עשית כן אלא וילך וגו' ועיין עוד בילקוט : קציר חטים. בשעת ההפקר וע"ש בפירש"י ולפיכך לך נאה הבכורה ולא לו : זעקפי כמו זוקפי מלחמה פי' גבורים ורמז לראובן שהלך ונלוי לצא בראשי הגייסות ודרים כחי ואוני שניהם מל' כח גבורה : ופני אריה פניהם. פסוק הוא בד"ה א' סי' י"ב ואע"פ שהם מדבר בבני גד ראובן וגד שניהם עברו חלוצים לפני בני ישראל : שירוי חילי כו'. כן הוא בתרגום ירושלמי חיל לשון חולי ומעשה ביכה הוא היה ראשית צערו וחליו : כהונה דרש שאת מלשון נשיאות כפים לברכת כהנים :

עז זו מלכות כד"א ויתן עוז למלכו : בכורה בהדיא כתיב בכורי אתה : כל ההרישות. גרסי' ורמז לבמות מטתו ולשון ערומים הבהר לשון נקייה : ברחל הייתי ראוי כו'. שכל עמלו של יעקב לא עבד עם לבן אלא בשביל רחל ובספר הזהר מפרש יותר שום עיניך עליו : לבעליה ליוסף בכורה של רחל : ז"ע יצרך. גרסי' לקמן פ' צ"ט כלומר נזדעזע וגבר עליך ודוגמות דרשות אלו עיין בפ' במה בהמה : למתנותיך למתנות כהונה : עד עכשיו כו'. אחר כל הדרשות האלו אין הדיעה מתיישבת אלא בדברי ר"א המודעי : זעת כו'. היפך התיבה ודורשה : זעת נזדעזעת ונתחרטת והיית חרד ומסיר לשוב בתשובה ופרח החטא ממך : כפחזים הממהרים שוקיהן. נראה פירושו כלי מחקין שלהם נשברו ומן המים לא נשתייר בו כלום וה"ג בתנחומא ולקמן בפ' צ"ט מהו כמים אדם יש בידו קיתון של מים ונשפך אין משייר בו כלום אבל יש בו שמן או דבש נשתייר לכך נאמר כמים אל תותר : משוי ממים. משה רבינו שנאמר בו כי מן המים משיתהו : ויקרבך שנא' יהי ראובן ואל ימות וכמו שפירש"י שם : הותרה לך. נמחל ונתוותר לך אותו עון וי"ל להיפך : מקוה של מים. רמז לתשובה גמורה וטהורה : לא ויתרת לך כלום. מן הבכורה וכהונה ומלכות : ויתרון עון. יתור עון אל יותר לך שנמחל לך לגמרי : עלית ב דאי

משכבי אביך. א"ר ברכיה משכב אביך אכ"כ אלא משכבי אביך משכב בלהה ומשכב זלפה. ר' אבהו ואמרי לה ר' יעקב בשם ר' חייא רבה וריב"ל בשם רשב"י תנינן החשוד על דבר לא דנו ולא מעידו. איפשר שהוא עתיד להיות בו' שבטים העומדים בראש הר עיבל ואומרין (דברים כז) ארור שוכב עם אשת אביו והוא עושה הדבר הזה. אלא עלבון אמו תבע. שכל ימים שהיתה רחל קיימת היתה מטתה נתונה אצל מטתו של יעקב אבינו כיון שמתה רחל נטל יעקב אבינו מטתה של בלהה ונתנה אצל מטתו. אמר לא דיה לאימא להתקנא בחיי אחותה אלא אף לאחר מותה. עלה וקלקל את היצועין. ריב"ס פליג עליה וריב"ל משום רשב"י לאחד שחשדוהו מוכר תרומה בשל חולין בקשו אחריו וראו ולא מצאו בדברים ממש ומינו אותו משער בשוק. אז חללת ר"א ור"י תרוויהון אמרין אז חללת ודאי. ר"א ור"י תרויהון אמרין עלה מחטאתך. ר"א המודעי אמר עלה ממתנותך. רבנן אמרי איני לא מרחקך ולא מקרבך אלא הרי אני תולה אותך ברפיון עד שיבא משה שכתוב בו (שמות יט) ומשה עלה אל האלהים. מה שדעתו רואה לעשות בך עושה. כיון שבא משה התחיל מקרבו יחי ראובן. ורבנן אמרי כך היתה עדתו של קרח (הין דכתיב לעיל) שמעון ולוי אחים. אחים לדינה ולא ליוסף. כלי חמס מכרתיהם. אמר להם הכלים הללו שבידכן גזולים הם בידכם למי הם ראוים למכרותיהן לעשו שמכר את הבכורה. בסודם אל תבא נפשי. בשעה שהן באים ליטול עצה בשיטים. בקהלם אל תחד כבודי. בשעה שהם נקהלין על משה בעדת קרח. בקהלם אל תחד כבודי. אבל לרוכן יזכר שמי כשבניו עומדים על הדוכן שנא' (דה"א ו) ואלה העומדים וגו' ובניהם הימן וגו'. ר' הונא ור' הנינא ור' פנחס תלתיהון אמרי בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל. כי באפם הרגו איש. זה חמור אבי שכם. עקרו שור. עקרתון שורן של גרים. ר' הוניא ור' ירמיה בשם רבי אחייה בר אבא דכתיב וברצונם עקרו שור בשביל לעשות רצון יצרכם עקרתם שורן של גרים. עקרו אבוס. זה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך. ארור אפם כי עז. ר' הוניא ור' עזריה בשם ר' יוחנן ריבה בהן בוהקנין מעלה המה הדא אמרה על מי שהוא בהקן שהוא מעלה חמה. א"ר יהודה בר סימון למלך שהיה לו בן וצפה המלך שהנחש עתיד לישוך את בנו אמר יהא ליט היויא דבעיא למיכת ית ברי. כך בא לקללן וקלל את אפם. ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה. ועבירתם כי קשתה. אחלקם ביעקב. זה שבטו של לוי (במדבר יח) אני חלקך ונחלתך. ואפיצם בישראל. זה שבטו של שמעון הדא אמרה רובן של עניים משבט שמעון היו. א"ר תנחומא אע"ג דאנו מפרישין ואמרין (שם לה) והערים אשר תתנו מאחוזת בני ישראל וגו' שש עיר אתהן ואת מגרשיהם. כולן משל שמעון היו. כיון שראו אותו שהוא מקנטרן התחילו מסתלקין לזויות כיון שראה שהן מסתלקין לזויות התחיל קורא לכל אחד ואחד. יהודה אתה יודוך אחיך. אחיך מודים בך אמך מודה בך אני עצמי מודה לך. אמר רשב"י יהיו כל אחיך נקראין על שמך. אין אדם אומר ראובני אנא שמעוני אנא אלא יהודי אנא. א"ר יהודה בר סימון משל למלך שהיו לו י"ב בנים

מתנות כהונה

בודאי. נסתלק לגמרי מן אוהן ג' מעלות הנ"ל: עלית נסתלקה כד"א כעלות גדיש בעתו: ר' אלעזר כו'. היינו ר"א המודעי דלעיל ודריש עלית כמשמעו לשון מעלה והיכן בדודאים כפי' מן כגזל ומחמתן נולד יששכר או דריש עלית כמו העלית משכבי אל לאה וילא יששכר: שהוא עתיד. גרסינן שהוא ראובן: והוא עושה כו'. בתמי' והיאך ידין עליו שוב: עלבון הרפ' להתקנא להיות שנואה והוקה כד"א בקנאו את קנאתי פירושו בקשו את הקנאה שהיה לי לקנא: פליג עליה. על ההוא דאמר לעיל שריב"ל אמר בשם רשב"י כך אלא כך גמר משמו לאחד כו': בקשו בדקו וחפשו: ומינו אותו כו'. שיהא הוא ממונה על השער שבשוק שלא יעשה בו עול ובזה הכל יודעין שלא נמצאו אחריו כלום וכן כשראו שנוה הקב"ה שיהא ראובן עמד על הר עיבל ידעו שלא נמצא עולתה בו: אז חללת ודאי. ר"א המודעי לא פליג על זה שודאי חלל אלא שעשה תשובה ופרח החטא מעליו נראה דה"ג ר"א ור' יהושע אומרים עלה ממתנותך ור"א המודעי אומר עלה מחטאתך וכן עולה יפה כל אחד ואחד כפי שטתו וסברתו דלעיל: עלה ממתנותך. מעון הלל משכבי אביך נסתלקת ממתנות כהונה ובכורה ומלכות. ור"א המודעי דרשו שנסתלק מהחטאות במה שעשה תשובה שלימה וכמו שאמר למעלה: איני לא כו' כך אמר יעקב: ברפיון באויר כלומר לא לרחק ולא לקרב ודוגמתו תמלא למעלה פרשה כ"ג: לדינה שנמכרו נפשם עליה בשכם: ולא ליוסף. שהם היו שאמרו זה לזה לכו ונהרגהו כמו שהוכיח שם רש"י ז"ל וכן הוא בתנחומא בפרשה זו: הכלים הללו. כלי זיין הם ראויין לעשו שמכר בכרתו ליעקב ודרש. מכירותיהן לשון מכירה ממש: בקהלם כו'. פי' הרד"ק בד"ה כשנקהלים מעצמם שם אל תחד כו' אבל כשמקהילים אותם לעבודת השי"ת יזכר שמי: תלתיהון כו'. ג' אמרו שכן כתוב בד"ה א' סי' ו' בן לוי בן ישראל: שורן של גרים. חומה שלהם ובטחונם שכן הגרים היו להם במי לתלות לאמר שלא שכם נדינה

כולה נתגיירו וגילולו מן המיתה ועתה אתם עקרתם אותו חוזק ויאמרו להפוך: ריבה בהן בוהקנין. היה מקלל אותם שיהא הבוהק נראה בפניהם והם סימן כעס: ליט הויא כו'. מקולל וארור יהא הנחש שעתיד לישוך את בני וכן עשה יעקב שקלל הרי אפם הכעס הבא מזוכמתו של נחש: ועבירתם ועברתם קרי ביה ועבירתם: דאנו מפרשין. גרסי' פי' שאני מלינו כתוב מפורש שאמר הכתוב כו': כולן משל שמעון היו. גרסי' ואותן הערים היו מפוזרין בכל גבולי ישראל נמצא שבט שמעון היה מפוזר בכל הפלוגות ישראל והיה זה לפי שאותן עשרים וארבע אלף שנפלו במעשה זמרי כולם היו משבט שמעון כמו שפירש"י שם וכן מצאתי בתנחומא בפרשה ויחי בפסוק אחלקם ביעקב והם היו ליטול חלק בארץ שהרי באותו פרק בכר כלו מתי מדבר כמו שפירש"י בפרשת חקת בפסוק ויבואו בני ישראל כל העדה ואע"פ שהרמב"ן ז"ל קיה בזה מ"מ יש להוכיח במיד נוה הש"י שאו את ראש וגו' לידע מנין הנותרים והם היו נכלל מתי מדבר על חטא המרגלים לא היה הכתוב מקפיד עליהם כמו שלא הקפיד מדי שנה בשנה והלק נחלתם הראוי ניפול בגורלים היה נוסף על נחלת כל השבטים עד שמתוספת ההוא באו כל ארבעים ושמונה ערי הלוים שני ערים לכל אלף ופי' זה נתאמת אלא מנה שכתוב בתנחומא פ' ויחי ולקמן פר' צ"ט וז"ל אחלקם ביעקב עשרים וארבעה אלף נפלו משבט שמעון במעשה זמרי אלמנותיהם כ"ד אלף והנכסים בני אלפים לכו שבט ושבט שנא' אחלקם ביעקב עכ"ל ולא מצינו שעשה כן לשער אלמנות של מתי מדבר אלא אלו הלכו להתפרנס מנחלת בעליהן כדין ארמלתא דמתזנא מנכסי עזבון בעלה כל ימי מיגר ארמנותא: היו מסתלקין כו'. שאר השבטים הלכו להם מן הלד: מודים בך באתה לדיק וישר והינם בושים ממך: אני עצמי כו'. על שהשדפיך בהיה רעה אכלתהו ועכשיו אני מודה לך כי לדק אתה: וחלק עם אחיו. כן יודך אחיך הרי חלקו עם

והיה שם אחד והיה חביב עליו יותר מכולם ונתן לו חלק בפני עצמו וחלק עם אחיו. ידך בעורף אויבך. כמה נתחבט יהושע שינתן לו עורף ולא נתן לו שנא' (יהושע ז) בי אדני מה אומר אחרי אשר הפך וגו'. ולמי נתן לדוד (ש"ב כב) ואויבי תתה לי עורף. למה שהיה פטיריקין שלו שכתוב בו ידך בעורף אויביך. וישתחוו לך בני אביך. הכא הוא אומר וישתחוו לך בני אביך ולהלן הוא אומר (בראשית כז) וישתחוו לך בני אמך אלא יצחק ע"י שלא נטל אלא אשה אחת הוא אומר וישתחוו לך בני אמך אבל יעקב ע"י שנטל ארבע נשים כתיב וישתחוו לך בני אביך. גור אריה יהודה מלמד שנתן לו גבורה של ארי וחוצפה של גוריו. מטרף בני עלית. מטרפו של יוסף עלית ונתעלית. מטרפה של תמר עלית ונתעלית. כרע רבץ מפרץ עד דוד כרע שכב מדוד עד צדקיהו. וי"א כרע רבץ מפרץ עד צדקיהו כרע שכב מצדקיהו עד מלך המשיח. כרע רבץ בעה"ז כרע שכב לע"ל. כרע רבץ בשעה שאין שונאים. כרע שכב בשעה שיש לו שונאים עמד קבל כל שונאים. לא יסור שבט מיהודה. זה מכיר וגו'. ומחוקק מבין רגליו. שבא ונתחבט לפני רגליו. עד כי יבא שילה זה מלך המשיח. ולו יקהת עמים. שהוא בא ומקהה שיניהם של עכו"ם. ד"א לא יסור שבט מיהודה. זו סנהדרין שהוא מכה ורודה. ומחוקק מבין רגליו. אלו שני סופרי הדיינים שהם עומדים לפניהם אחד מימין ואחד משמאל. עד כי יבא שילה. נמנו ואמרו הלל משל מי א"ר לוי מגלת יוחסים מצאו בירושלים וכתוב בה הלל מדוד. רבי חייא רבה מן דשפטיה בן אביטל. דבית כלבא שבוע מדכלב. דבית ציצת הכסת מן דאבנר דבית כובשין מן דאהאב. דבית יצאה מן דאסף. דבית יהוא מן ציפורן. דבית ינאי מן דעלי. ר"י בר ר' חלפתא מן דיונדב בן רכב. ר' נחמיה מדנחמיה התרשתא: אסרי לגפן עירה. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן. ר"י אמר גפן שכחה רע אוסרין לה ברקום אחד. ולשרקה שני בני אתונו. כבס ביין לבושו זה החלב. ובדם ענבים סותה זה האדום. רבי נחמיה אמר אסרי לגפן עירה. מאוסרי לגפן עירה העיר אשר בחרתי בה. ולשרקה בני אתונו בנים האתנים ראויים לעמוד ממנו. ורבנן אמרי אני נאסר לגפן ולשרקה עירו והאתונו לכשיבא אותו שכתוב בו (זכריה ט) עני ורוכב על חמור וגו'. כבס ביין לבושו שהוא מחוור להן ד"ת. ובדם ענבים סותה שהוא מחוור להם טעותיהן. א"ר חנין אין ישראל צריכין לתלמודו של מלך המשיח לע"ל שנא' (ישעיה יא) אליו גוים ידרושו לא ישראל. א"כ למה מלך המשיח בא ומה הוא בא לעשות לכנס גליותיהן של ישראל וליתן להם ל' מצות הה"ד (זכריה יא) ואמר אליהם אם טוב בעיניכם וגו'. רב אמר אלו שלשים גבורים ר' יוחנן אמר אלו ל' מצות. א"ל לר' יוחנן לא שמיעא לרב שאינו מדבר אלא באו"ה. על דעתיה דרב בשעה שישראל זוכין רובן בא"י ומעוטן בבבל. הכלילי עינים. ר' עזריה ור' יונתן בן חגי ור' יצחק ב"ר מריון ואמרין לה בשם ר' יוסי בר חנינא רובן של סנהדרין משל יהודה היו ומ"ט חכלילי עינים מיין וגו' שהן יושבים וסודרים ד"ת בשינים עד שהן מוציאין אותן נקיים כחלב. ד"א הכלילי עינים

מתנות כהונה

עם אחיו ואח"כ ברכו בחלקו בפני עצמו: ידך כו'. פטיריקין פי' הערוך מתנה מן שלו כלומר מאותו הברכה שברכו אביו ידך בעורף אויבך: בני אמך. ולעולם האם יותר ודאית וברורה מן האב: בני אביך. שכולם היו מאב אחד: עלית כו'. דרשו מלשון הסתלקות ולשון עלייה ומעלה: וכרע לשון שפלות כד"א ויכרעו ויפולו וכן רבץ כד"א רובץ תחת משאו: כרע שכב. כנאמר בנבואת בלעם משמע לו שכיבת מנוחה וכבוד וכד"א והשכבתים לבטח הושע סי' ב' וכן כרע כמו שפירש"י בחומש: מפרץ כו'. שלא בא יהודה לכלל מל' כה עד דוד: ויש אומרים כו'. עתה הזר לפרש כרע רבץ לשון קיום וחוזק כאדם המאמץ ברכיו לעמוד על עמדו ואין מחריד כארי על טרפו וכן פירש"י בחומש וכן רבץ כמה דאת אמרת ורבצה ואין מחריד איוב סי' י"א: וזה מפרץ ועד צדקיהו. שלא היתה לו נפילה ומשם והלאה היה שוכב ונרדם לא יכול קום כד"א וישכב וירדם יונה סי' א': ובעולם הזה. הזר לשיטתו הראשונה וק"ל: שאין לו שונאים. הנכון היה היפוך הגירסא כי היפוך שבשעה שאין לו שונאים שכב במנוחה ומרגוע וכן מצאתי אח"כ בהב"א שהגיה כן: כל קבל שונאים. נגד שונאי: זה מכיר כו'. לא שמעתי ולא מצאתי בזה דבר המתיישב ונראה שרמז למפיבושת בן יונתן שנשאר חי מכל בית שאול והיה נחבא בבי' מכיר בן עמיאל ככתוב בספר שמואל ב' סי' ט' ואף הוא נאמר שם וישלח המלך דוד ויקחהו מבית מכיר בן עמיאל וגו' עד ויפול על פניו וישתחו ובזה נשאר שבט מלכותו שריר וקיים בלי יורש עוד שיערער עליו וטוב להגיה זה מפיבושת שנאמר הנה הוא בית מכיר וגומר וכעין רמז לזה מצאתי בהב"א ועיין שם: זה מלך המשיח. ושילה פי' שהמלוכה שלו: נמנו ואמרו כו'. מדכתיב לא יסור שבט כממשלה מיהודה נקיט ליה הכא שהרי הלל בא מיהודה ושוב כל הנשיאים שעמדו מבני בניו של הלל היו: דבן ציצית כו'. כל אלה שמות משפחות גדולות הם: שכחה רע. שאינה טוענת פירות כל צרכה: אסרין לה ברקום אחד. קושרין בו עיר אחד לטעון פירותיהן ברקום הוא עיר בן אתון ומצאתי בארות אמת דצ"ל אוסרין לה ברקים והוא

הנזכר בפ' במה בהמה מין חמור: זה החלב. כלומר יין לבן והאב"א כתב שבלשון ערבי קורין ליין לבן חלבון: האדום יין אדום: מאוסרי לגפן כו'. נראה דה"ג מאסר לגפן כו' ופירוש יאסר הש"י ויקשר ישראל שנקראו גפן ממצרים תסיע: עירה לעיר ירושלים כי ה"א בסוף התיבה משמשת במקום למ"ד בתחילתו כן מוכח בתנחומא בהדיא: ולשורקה ישראל שנקראו שורקה כד"א ואנכי נטעתיך שורק יעמוד מהם בנים האיתנים הצדיקים והנביאים החזקים וכן תרגום אונקלוס: אני נאסר. כמו אני אוסר ואולי צ"ל כן ופי' אני קושר לישראל שנקראו גפן ושורקה עירה ואתונו וכדמפרש ואזיל: שהוא מחוור. גרסי' פי' שמלך המשיח מלבין להם דברי תורה באר היטב: טעיותיהן במה שטעו בדברי תורה עד עתה יחזור להם מלך המשיח ודריש סותה לשון טעות כד"א כי יסיתך הכי איתא בהדיא בתנחומא ועיין לקמן בפרשה צ"ט: וליתן להם. פי' לאומות העולם והכי איתא בירושלמי ריש פ' אין מעמידין וז"ל אלו שלשים מצות שאומות העולם עתידין לקבל עליהם ל' מצות היינו כדלקמן אליבא דר' יוחנן: שלשים גבורים. שלשים צדיקים שנקראים כסף כמו שפירש"י ז"ל בפ' גיד הנשה בירושלמי וז"ל אלו ל' צדיקים שאין העולם חסר מהם כו'. עד שנאמר ואברהם היה יהי"ה וגו' יהיה בגימטריא ל' ובשוחר טוב מזמור ה' גרס ל' צדיקים כאברהם: לא שמיעא ליה. כלומר לא סבירא ליה שאינו מדבר אלא באומות העולם לפרשה על ל' מצות שיתן להם לאומות העולם אלא על הל' הצדיקים שנקבעים בישראל: על דעתיה דרב. מלתא באפיה נפשיה הוא לומר אליביה דריש שפי' הכתוב על ל' הצדיקים שבשעה שישראל זוכין רובן מהם בא"י כי שם צוה ה' את הברכה ביתרון הכשר טובה וברכה והכי מוכח בירו' דמלתא באפיה נפשיה הוא כן נראה פירושו של סוגיא זו אליבא דירוש' והכי סליק שפיר ואע"פ שאינו מיושב לפי הסוגיא דגיד הנשה ולפי פירש"י ז"ל שם: רובן בא"י ומיעוטן בבבל. וכ"ה בשוחר טוב מזמור ה' והתם גרס שישראל זוכין שמנה עשר בארץ ושנים עשר בחוצה לארץ: הכלילי עינים מיין. הסנהדרין הם עיני העדה ויין בגימטריא ע' והם ע' שבסנהדרי

ביין. אלו בני דרום שעיניהם כחולות וכחם יפה ית"ת. ולבן שנים מחלב. יפה יין לבן שנים יותר מחלב לתינוק. עמד א' עם חבירו בדרום א"ל אם יין הרדלי שתית יין הוא. ואם יין גורדלי שתית יין רע שתית. זבולן לחוף ימים ישכון. ר' יהודה בר נחמן ור' לוי הוון נסבין תרתין סלעין בכל שבת למצמתא ציבורא דר' יוחנן. עאל ר' לוי ואמר הדין יונה משל זבולן הוה הה"ד (יהושע יט) ויעל הגורל השלישי וגו' (שם) ומשם עבר קדמה מזרחה וגו' וכתיב (מ"ב יד) כדבר ה' אלהי ישראל אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתי וגו' אילון גובבתא דצפורין. עאל רבי יוחנן ודרש הדין יונה בשל אשר הה"ד (שופטים א) אשר לא הוריש את יושבי עכו ואת יושבי צידון וכתיב (מ"א יז) קום לך צרפתה אשר לצידון. א"ל ר' לוי לר' יהודה אע"ג דשבתא דידך סב תרתין סלעין ושבקי דניעול. עאל ר' לוי אמר אע"פ שלמדנו ר' יוחנן בשבת זו שעברה הדין יונה משל אשר היה אלא אביו משל זבולן ואמו משל אשר. וירכתו על צידון. ירך שיצא ממנה מצידון היתה. א"ל אמרת נחמן קיים תיתי למימרנא מן יתיב ושמש דורש כ"ב שנה. ד"א וירכתו על צידון ר' אלעזר אמר זבוד דגלילה ר' יוחנן אמר מגדל דיו: יששכר חמור גרם. מה חמור זה גרמיו ברורין כך היה תלמודו של יששכר ברור עליו. רובץ בין המשפתים. אלו ג' שורות של ת"ח שהן יושבין לפניהם. וירא מנוחה כי טוב. זו התורה שנא' (משלי ד) כי לקח טוב נתתי לכם. ואת הארץ כי נעמה. זו התורה (איוב יא) ארוכה מארץ וגו'. ויט שכמו לסבול עול של תורה. ויהי למס עובד. אלו ר' ראשי סנהדראות שהיו משבטו של יששכר וכו'. ד"א יששכר חמור גרם. מדבר בארצו מה חמור זה נמוך מכאן ונמוך מכאן וגבוה באמצע. כך בקעה מכאן ובקעה מכאן והר באמצע. רובץ בין המשפתים. אלו ב' בקעות בקעת פכלן ובקעת יזרעאל. וירא מנוחה כי טוב זו תנעם. ואת הארץ כי נעמה זו נעים. ויט שכמו לסבול עולה של א"י. ויהי למס עובד. ר"א ור' שמואל בר נחמן. ר"א אומר כל השבטים הניחו יתירות. ושבטו של יששכר לא הניח יתירות. רשב"נ אמר אף שבטו של יששכר הניח יתרות אלא שהיו בעלי מסין. א"ר אם הם מעלה מסין היו כמו שנשתעבדו. ד"א יששכר חמור גרם (פרותיו) [פירותיו] של יששכר גסין היו והיה שבטו של יששכר נוטל מהם ומפרש בים והיו האומות רואין אותן ומתמיהין עליהם. והיו אומרים להם ישראל על אלו אתם מתמיהין אילו הייתם רואים לאדוניהם של אלו עוסקין בתורה היו לכם להתמה עליהן. והרבה גרים היו באים ומתגיירים. ר' יהודה ב"ר סימון בשם ר' אהא אמר יששכר חמור גרם לגרמיה. דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל. כמיוחד של שבטים א"ר יהושע בן נחמיה אילולא שנדבק למיוחד שבשבטי' אפי' שופט אחד שהעמיד לא היה מעמיד. ואיזה זה זה שמשון בן מנוח. כיחידו של עולם מה יחידו של עולם אינו צריך סיוע כך שמשון בן מנוח אינו צריך לסיוע אלא (שם פסוק טו) וימצא לחי חמור טריה. בר תלתא יומין. רבי אבון אמר בטנה תרין. היא דעתיה דרבי אבון דא"ד

מתנות כהונה

סנהדרי גדולה: ושינים כלומר בדיבור ובשינים שהעיקר בו השינים: כחלות כלומר מאירים ובהורים כאילו הם מכוחלין בכחול ודרוש הכלילי כחלילי כלומר מכוחלין: לבן שנים. כלו' הזקן שבע בשנים ודרש לבן שינים כמו לבן שנים וכדאי' בפ' הרוה: חרדלי וגורדלי. שני מקומות הם בהרדלי היה יין אדום ובגורדלי היה יין לבן כדאי' בפ' במה אשה ויין אדום לעולם הוא יותר טוב מיין לבן: הוו נסבין כו' היו לוקחין כל אחד מהם שני סלעים בכל שבת ונקבץ העם לדרשות ר"י ובשבת זה היה ר' יודא המקבלם ובשבת אחר היה ר' לוי המקבלם ובעוד שהיה האחד מקבץ העם היה חבירו נכנס לבית המדרש והיה דורש דבר זה קודם שבא ר' יוחנן כדי שלא ישבו הצבור בבטלה וכן הוא בירו' בפ' בהל"ל: אל ר' לוי לבית המדרש. ואותו שבת ר' יודא המקבץ הציבור: הדין יונה. זה יונה בן אמתי הנביא משבט זבולן היה: מזרחה וגו' גרסי' ושיפיה דקרא גתה חפר. בן אמתי וגו'. גרס ושיפיה דקרא אשר מגת החפר: גובבתא דציפורין. ונראה שהן לשון גבשושיות וגבהות וציפורי היא יושבת במקום הרים: עאל ר' יוחנן כו'. נכנס ר"י ודרש שיונה בא משבט אשר: קום לך לצרפתה. ונקטינן שאותה צרפית היא היתה אמו של יונה והכי איתא בספר הזהר וכן הביא הרד"ק בשם מדרש: אע"ג כו'. אע"ג ששבת זה הוא שלך שתדרוש אתה בבית המדרש קודם שיבא ר"י קח לא שני סלעים ולך וקבץ את הצבור אל הדרשה והנח אותי שאכנס גם היום לדרוש בבית המדרש והכי איתא בירוש': ירך שיצא ממנו. והוא אביו כד"א יוצאי ירך יעקב: א"ל אמרת כו'. הענין הוא בבראות שהצבור את ר' לוי שיפה דרש אמרו שלא ישמש עוד אלא יכנוס וידרוש בשבועות ואולי היה דורש עם ר' יוחנן בשוה זה בשבת זה וזה בשבת אחר וכך פי' הא"ב"א ומה שאמר נחמן קיים ר"ל ר' יודא בר נחמן יעמוד וישמש תחתך ואתה תבא למימרא שלנו כלומר לדרוש והוא יותר ראוי לפי כבודך משמש וכן עשה ונמשך כך שתים עשרה שנה וקראו נחמן בשם אביו כמו שקרא רבה לאביי נחמני ע"ש אביו והא"ב"א פי' נחמן שם א' של התלמידים לוה לשמש במקומו ובירוש' ליתא להאי: זבוד דגלילה. ובגדל דיו מיני אלות הן: ברורין חזקים וברורין כו' ר"ל כמו שנא' ראשיהם מאתים וכל אחיהם על פיהם כמו שהביא רש"י ז"ל בחומש: הר מכאן. כלומר שהוא ארץ הרים ובקעות והוא נ"ע. טובה כמו שפירש"י ז"ל בפ' עקב: בקעת פכלן כו'. שמות מקומו' הן: יתירית מצאתי פירושו מיושבי ארץ כנען ש"א ורינו ולעיל סוף פרשה ס"ב גרס יתידות על שם הכתוב ו יו לשכים והיינו יתידות: אף שבטו כו'. וזהו למס עובד: אלא שהיה גרסי'. הם מעניים מסים כו' כלומר הם שבטו של יששכר בעצמם היה מעניי מסים ונראה שהמס הוא מה שהיו מספיקים הוראות לכל אחיהם כפי ישראל וכ"ה בתנחומא: כמו שנשתעבדו. ל"ל דבני זבולן שילאו ועוסקין בפרקמטיא ושבט יששכר נשתעבדו לספק להם הוראות של תורה: לכאורה נראה דה"ג והיה שבטו של זבולן נוטל מהם ומפרש כו'. אבל המעיין לקמן פרשה צ"ט יראה לו דה"ג שבטו של יששכר נוטל מהם על החמור ומה אין זבולן וזבולן נוטל מהם ומפרנס כו' וכן מצאתי שוב בהא"ב"א שכתוב שעל כל פנים יש פה טעות סופר והמעיין יראה יבחר: ומתמיהין על גודל הפירות: ה"ג אומרים להם ישראל על אלו: לאדוניהם כו'. בני יששכר שעוסקין בתורה יומם ולילה היו להם לתמוה ולפיכך אין להם לתמוה על יודא הגר' כי זה לעומת זה עשה האלהים: גרים גרס לשון גרים: לגרמיה כלומר לעצמו יהיה שכרו לעוה"ב בל יתערב עמו זולתו ודרש גרם לשון גרמיה ונראה דה"ג גרמי כלומר כהמור היה גורם שבא לעונש וכדלקמן פרש' צ"ט וכן מצאתי שוב בספר אות אמת: כמיוחד כו'. זה שבט יהודה: אלולי שנדבק כו'. אמו של שמשון היתה משבט יהודה וכ"ה בספר במדבר רבה בפרשה י': בר תלתא יומין. בן שלשה ימים היה אותו החמור שכן בלשון יון קורין לשלשה טרי"א ואית לומר שלש שנים שבכל מקום השבת מרובה לא השבת: בטנה טריה. פי' מעוברת שני התורים שזכו עבר תרגום יונתן תורי

בלחי החמור חמור חמורתים וגו׳ . ויצמא מאד דמפטפט צחי . א״ר חוניא ורבי עזריה בשם ר׳ יוחנן אפי׳ היה צרצור של מים לא היה יכול לפשוט את ידו וליטלו אלא (שם) ויקרא שמשון אל ה׳ ויאמר ה׳ אלהים אתה נתת ביד עבדך וגו׳ . אמר לפניו רבון העולמים אם אין ביני לבינך אלא המילה הזאת כדי הוא שלא אפול בידן . מיד (שם) ויבקע אלהים את המכתש אשר בלחי . ר׳ לוי אמר המקום ההוא שמו לחי . רבנן אמרי המקום ההוא מכתש שמו . ר׳ אבא ב״כ ור׳ ברכיה בשם ר׳ אליעזר מלמד שהביא לו הקב״ה מעיין מבין שיניו . באי זו זכות מברכתו של משה שאמר יזנק מן הבשן מבין שיניו . יהי דן נחש עלי דרך . מה נחש זה מצוי בין הנשים כך שמשון בן מנוח מצוי בין הנשים. מה הנחש נאסר בשבועה כך שמשון בן מנוח נאסר בשבועה (שם) ויאמר להם שמשון השבעו לי. מה נחש זה כל כחו אינו אלא בראשו כך שמשון (שם טז) אם גולחתי וסר ממני כחי . מה הנחש זה ריסו מחלחל לאחר זמיתה כך (שם טז) ויהיו המתים אשר המית במותו וגו׳ . הנושך עקבי סוס . (שם) קראו לשמשון וישחק לנו . א״ר לוי כתיב (שם) ועל הגג כשלשת אלפים . אלו מה שהיו על שפת הגג אבל מה שהיו לאחוריהם ולאחורי אחוריהם אין בריה יודעת ואת אמרת (שם) וירדו אחיו וכל בית אביהו וישאו אותו ויעלו ויקברו אותו וגו׳ בקבר מנוח אביו אלא יעקב אבינו בקש רחמים על הדבר ויפול רוכבו אחור . יחזרו דברים לאחוריהם לפי שהיה יעקב אבינו רואה אותו וסבור בו שהוא מלך המשיח כיון שראה אותו שמת אמר אף זה מת . לישועתך קויתי ה׳ : אמר רבי יצחק הכל בקווי . יסורין בקווי . קדושת השם בקווי זכות אבות בקווי תאותו של עוה״ב בקווי . יסורין הה״ד (ישעיה כו) אף אורח משפטיך ה׳ קוינוך אלו יסורים. לשמך זו קדושת השם . ולזכרך זו זכות אבות . תאות נפש זו תאותו של עוה״ב . חנינה בקווי (שם לג) ה׳ חננו לך קוינו . סליחה בקווי (תהלים קל) כי עמך הסליחה מה כתיב בתריה קויתי ה׳ . לפי שהיה יעקב אבינו רואה אותו וסובר בו שגאולה מגעת בימיו . כיון שראה שמת מיד אמר לישועתך קויתי ה׳ : גד גדוד יגודנו . בשעה שהיו ישראל מכבשין ומחלקין את הארץ היה שבט ראובן וגד עמהן והניחו את בניהם קטנים . מי שהניחוהו בן י׳ מצאו אותו בן ארבעה ועשרים . . מי שהניחוהו בן עשרים מצאו אותו בן ארבעה ושלשים . נזדונו להן שלשה משפחות רעות יטור נפיש וקדמה . הה״ד (דה״א ה) ובימי שאול עשו מלחמה עם ההגראים וגו׳ . א״ר יהושע ב״ר נחמיה בימי שאול זה יהושע . ולמה הוא קורא אותו שאול שהיתה המלכות שאולה בידו . והיו אלו מגדלים שער ואלו מגדלים שער . היו אלו מגדלין שער עד שיראו את בניהם . ואלו מגדלין שער עד שיראו את אבותם . וישמעאלים מגדלין שער . ונתן הקב״ה בלבם של בנים והיו אומרים עננו ה׳ עננו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי ישראל עננו . הה״ד (שם) ויעזרו עליהם וינתנו בידם ההגראים. באיזו זכות . ר׳ לוי ורבנן . רבנן אמרי מברכתו של יעקב אבינו שאמר גד גדוד יגודנו . גייסא אמי למגייס יתהון ואינון מגייסין גייסא . ור׳ לוי אמר מברכתו של יהושע הה״ד (יהושע כב) ויאמר אליהם לאמר בנכסים רבים וגו׳ : מאשר שמנה לחמו . שארצו שמנה . שלחמו שמן . שהוא מעמיד בגדי שמונה . והוא יתן מעדני מלך . כפליות ואנפקיטן . נפתלי אילה שלוחה . מדבר בארצו שבולה בית השלחין . הה״ד (דברים ג) מכנרת ועד ים הערבה . מכנרת ר׳ אלעזר אמר ירח . שמואל בר נחמן אמר בית ירח . ר׳ יהודה ב״ר סימון אמר סנבראי ובית ירח . א״ר לוי על ההיא תחום בית שאן ושמה כנרת . א״ר ברכיה כל חוף ים של טבריה נקרא כנרת . ולמה הוא קורא אותה גנוסר רבנן אמרי גני שרים א״ר יהודה בר סימון ע״ש (דה״א יב) ומנפתלי שרים אלף . הה״ד (שופטים ד) ותשלח ותקרא לברק וגו׳

מתנות כהונה

נבט וכן מהלל גשם ועיין באיכה רבה במאמר חד מן אתינס השביע וכן פי׳ בערוך : חמור חמורתים . משמע חמור של תאומים משני חמורים וזה הלחי היה של אחד מהם והיינו גדול הלחי משאר חמורים בעלמא : דמפטפט מי שמדבר הרבה הוא צמא למים וגם הוא מדבר ללא צורך שאמר בלחי החמור חמורתים וגו׳ : צרצור כלי זכוכית רחב למטה וקצרה למעלה ופירושו היה צלצור מונח לפניו : ולא היה כו׳ . ואולי שהספר חסר מונח מונח לפניו ולא הי׳ כו׳ : אם איני כו׳ . אפי׳ אם אינו כו׳ אלא המילה . דייק מסיפיה ד קרא ונפלתי ביד הערלים ולא כתיב הפלשתים : המקום כו׳ . ופי׳ הכתוב המכתש שהיתה מונחת במקום שנקרא לחי : מכתש שמו . ופי׳ הכתוב במקום מכתש שהיה שם מונח הלחי : מבין שיניו . מבשן דרש נוטריקון מבין שיניו : נחש דרש ל׳ לא תנחשו : נאסר בשבועה . שהמחבר נחשים משביע אותם לאיזה מקום שילכו : ריסו הוא לשון קלו כמו הרסו וכ״ה במדרש קהלת בפסוק טוב אחרית דבר ופירושם אדם שלו הוא מפני הללים אף לאחר מיתתו כהאי עובדא דויקרא רבה פרש׳ כ״ב שנגע בו במקלו לאחר מיתתו ונישל איברים איברים : מחלחל נימוק ומפיל חללים במותו וגו׳ גרסי׳ : קרא לשמשון כו׳ . כלומר כמו שנושך הנחש עקבי סוס נשמט הסוס ונופל גם רוכבו לאחור כך שמשון היה סומך ב׳ עמודי התווך ושעל הגג נפלו : על שפת הגג . דכתיב על הגג שהיו נראים רק על הגג : ואתה אמרת כו׳ והיאך מצאו אותו בין כל ההרוגים האלו : בקש רחמים דכתיב ויפול רכבו אחור שכלם נפלו לאחוריהם ולא עליו : אף זה מת . לשון תימא מאחר שאף גם זה מת צריך אני לצפות עוד לתשועת ה׳ וכדמפרש ואזיל : אלו יש רים שנקראו מהשפע כד״א וישם את בניו שופטים שמואל א׳ ח׳ : והניחו את בניהם . בארץ סיחון ועוג ככתוב בפ׳ מטות : בן עשרים וארבע. שהרי שם י״ד שנה של כיבוש וחלוק : שאולה בידו . שהרי במותו פסק׳ ממנו המלוכה : היו אלו בני ראובן וגד מגדלים שער כדנפ׳ ואזיל : ואלו בניהם שנשארו בערי מבצר בעבר הירדן מגדלים שער דרך אבל ודאגה : וישמעאלים מגדלים שער . נראה שהיא טעות: ההגריאים וגו׳ גרסי׳ . וסיפיה דקרא כי לאלהים זעקו: גייסא כו׳ חיל הבא לשלול ולקפח אותם היו משוללים אותם וזהו גד גדוד כו׳ חיל הבא לשוללם יגודנו הוא לשוללו : בגדי שמונה . דרש שמנה כמו שמונה ר״ל שמונה בגדי כהונה וכדאמרי׳ לעיל סוף פרש׳ ע״א שבשבטו של אשר היה משיא בנותיו לכהנים גדולים שנא׳ הוא אבי ברזית : כפליות כו׳ . מיני פרות הם ועיין בערוך ונראה שצריך להיות כפניות : בית השלחין . שלוחה דרים מלשון בית השלחין : ירח כו׳ . מיני שמות מקום ו׳ ע״ל פרשה כ״ד: ושמה כנרת . תחום של בית שאן היה קורא כנרת : גני שרים . גנות של שרים כלומר גינות חשובו׳ מגדלות כל מיני פרות וגנוסר דרש

כן

ומשכתי אליך אל נחל קישון, דבי ר"נ אמרי שפר זו שירה שאמרו (שם ה) ותשר דבורה, ר' יוסי בריה דר' יעקב בר אידי בשם ר' אחא הנותן אמרי שפר אמרי שופר שהן משפרין אמרין שנתנו בשופר ובתרועה. את מוצא בשעה שעלו לקבור את יעקב אבינו באו בני חת להתעורר עמהן על הקבורה ורץ נפתלי באילה והביא את השטר ממצרים וישפר על ידן. בן פורת יוסף. בן שהפר לאחיו בן שהפירו לו אחיו. בן שהפר לאדונתו בן שהפירה לו אדונתו. א"ר אבון בן פרות רביתה בן פורת רביתה יוסף. בן פורת רבית יוסף ותגשן השפחות וגו' י היא דהוא אמר ליה עלי לפרוע לך אותה העין. בנות צעדה עלי שור וגו'. את מוצא בשעה שיצא יוסף למלוך על מצרים היו בנות מלכים מציצות עליו דרך החרכין. והיו משליכות עליו שירין וקטלין ונזמים וטבעות כדי שיתלה עינו ויבט בהן. אעפ"כ לא היה מביט בהן. א"ל הקב"ה אתה לא תלית את עיניך והבטת בהן. הייך שאתה נותן לבנותיך צעידה בתורה. מהו צעידה פרשה. וימררוהו. בן שהמר לאחיו בן שהמירו לו אחיו בן שהמר לאדונתו. אבל איני יודע מי ירבה. ת"ל ורבו וישטמוהו בעלי חצים. אלו בעלי מחיצתו שהשליכו עליו דברים קשים כחץ (תהלים קכ) חצי גבור שנונים. ומה ראה למשלן כהן מכל כלי זיין. אלא כל כלי זיין מכין במקומן וזה מכה ברחוק. כך הוא לשון הרע דאמור ברומי וקטיל בסוריא. ולא ככל גחלים אלא כגחלי רתמים. שכל גחלים כבים מבפנים. אבל גחלי רתמים אע"פ שהוא כבה מבחוץ עדיין הוא בוער מבפנים. כך כל מי שהוא מקבל לשון הרע אע"פ שאתה הולך ומפייסו והוא מתפייס עדיין הוא בוער מבפנים. מעשה ברותם אחד שהציתו בו את האור והיה דולק י"ח חדש חורף וקיץ והורף. ותשב באיתן קשתו. זו עכסילו שהוא עושה במזל קשת. א"ר יוחנן מי גרם לך להדהות מן האתנים קשיות שנתקשת עם אדונתך. דא"ר שמואל בר נחמן נמתחה הקשת וחזרה. הה"ד ותשב באיתן קשתו קשייתו. ויפזו זרועי ידיו י א"ר יצחק נתפזר זרעו ויצא לו דרך צפורניו. מידי אביר יעקב. ר' הונא בשם רב מתנה איקונין של אביו ראה וצינן דמו. ר' מנחמא בשם ר' איקונין של אמו ראה וצינן דמו. משם רועה אבן ישראל. אבן ישראל ראה וצינן דמו. מי עשה כן מאל אביך. מעל זו אזכרות שבבעל. רובצת תחת זו בית שאן בבית השריי. ברכות שדים ורחם. ר' לולייאני בן טורין משם ר' יצחק בולד בהמה ברכו. אמרה צא וראה אי זו היא שדריה במקום רחמה ואי אתה מוצא אלא בבהמה. ר' אבא בר זוטרא אמר בא וראה עד היכן חיבב יעקב אבינו את רחל. אפי' בשעה שבא לברך את בנה עשאו טפילה לה. ברכות שדים ורחם יתברכון דדיא דהכין אוניקו ומעיא דהכין אפיקו. ברכות אביך. על מלמדני ועל מעבדני. עד תאות גבעות עולם. מה שנתאוו גבעות עולם. תהיין לראש יוסף. הבא את אמר תהיין ולהלן את אמר תבואתה ר' אבא ב"כ אמר תבואתה תאכל בעוה"ז והקרן קיימת לך לעה"ב. ולקדקד נזיר אחיו. שרהקו אותו אחיו ועשו אותו נזיר. א"ר יצחק מגדלאה את הוא כלילהון דאחיך. רבי לוי אמר נזיר ממש היה. דא"ר לוי כל כ"ב שנה שלא ראה אחיו לא טעם טעם יין. ואף הם לא טעמו יין עד שראו אותו הה"ד (בראשית מג) וישתו וישכרו עמו עמו שתו הוין ממנו לא שתו:

פרשה צט למה תרצדון הרים גבנונים (תהלים סח). ריה"ג ור"ע. ריה"ג פתר קרא בהרים. בשעה שבא הקב"ה ליתן תורה בסיני היו ההרים רצים ומדיינים אלו עם

מתנות כהונה

בן בלשון נוטריקון: שופר דרש אמרי ספר לשון שופר הרועה ולשון יפוי כמשמעותו מיפים הם ד"ת כו' וכן דרשו בהגה מה נפתלי נופת לי כלומר ד"ת שנקראו נופת צוף ועיין עוד בספר לרור המור: את מוצא כו'. מלאה באפיה נפשיה היא: השטר שטר מכירה: שיפר כו'. הנקיט המריבה שביניהם: שהפר היה מפר עמהם ברית אחוה והביא דבתם רעה אל אביהם: שהפירו לו. שמכרוהו לישמעאלים: שהפר לאדונתו. שלא היה נשמע אליה: שהפירה לו. שנתנה אותו בבית האסורים: ה"ג בין פירות רבית בין פרות רבית ודרשו מלשון פרות ופירות לשון גדולה ורוש קומתו כגו' שנתגדל ע"י הנוס הפרות והשבולים: בן פורתו נתרבה קומתו לפני אמו ועיין עוד לעיל פרש' ע"ח: עלי לפרוע. עלי דרש כמו עלי ועיין בפ' נשא פר' י"ד דף קל"ב ע"ב: מציצית מביטות כד"א מליץ מן החרכים: שיריין וקטלין. פי' הערוך טבעות ולמידין או הגור סביב הצואר: שיתלה עיניו. להביט למעלה ואעפ"כ לא עשה: צעידה שיעור מדה כמו מלעדי גבר: פרשה פרשת נחלת בת במקום שאין בן כאמרה ע"י בנות צלפחד בן הפר מבטע יוסף: ה"ג בן שהמר לאדונתו בן שהמירו לו הדונתו: מי ירבה. ר"ל מי הם הרבה והפליר ולא כניה ת"ל ורבו שהם החזיקו במריבה: בעלי מחיצתו. אלו אחיו השוכנים עמו במחיצה והגבורה אחה ותלים דרש לשון מחיצה ושוב דרשו מלשון חץ: מה ראה. הכתוב להמשיל לשה"ר אל החצים: דאמיר כו'. לשון הרע נאמר כאן הדך משל ברומי וממית בעיר סוריא: ולא ככל גחלים. אינו ממשיל לשה"ר לגחלים בעלמא: אלא כו' לפי גרס' הספר שגורס קיץ נ"ל י"ח חדש אכן גופא דעובדא שניה ש"ט מזמור ק"כ ושם גורס י"ב חדש: עכסילו כתב בא"א כוכב כסיל והוא קבוע במזל קשת והוא חם מאד וכן יוסף נתחמם מאוד וקרוב היה לבוא לחטא: ותשב נמשך: להדחות ל"י' נדחה מבין האיתנים גדולי מלכו' להיותך בבית האסורים ודרש ותשב לשון ביטול ושביתה כד"א תשביתו שאור: ה"ג א"ר שמואל סקשת: בלשון נקי מדבר: דרך ציפורניו. במה שהכה מעיינו לבטל הזקו וקשיותו: ראה וצינן דמו. דייק מדכתיב מידי אביר יעקב: ה"ג בירושלמי בפ' שני מסכ' הוריות אף איקונין של אמו ראה וצינן את דמו משם רועה אבן ישראל ע"כ. ודרש אבן ישראל על רחל כי היא היתה אבן פינה ועקרת בית ישראל אבינו. ודרש רועה כמו רחה בהיליף אל"ף בעי"ן כמשפט אותיו' אהח"ע ומשם מאיתו זכות זכה למלכו' וכמו שדרשו נואר שלא פשט לעבירה יצא וילבש רביד כו'. עד שע"י זה נתפרנסו כל בית ישראל: זו וזאת היתה בשבת מאל אביך כו': זו הזכרות כו'. לפי שעניין שם מקום נגובה ההרים: בית שאן. שם מקום בעמק של בית שאן ונשם היו פירות טובים מאד: טפילה לה. נופלו ודבקו אחריה כדגרס ואזיל: יתברכון כו'. יהיו מבורכים הדדים שהן הניק בן הכם ויתברכו המעים שהן הולא או בן הכם ועי' תרגם ירושלמי: על מלמדני ועל מעבדני. והורי דרש לשון הריון כלומר כאבות מעבדינו פי' האבות כד"א הלא הוא אביך קנך הוא עשך וכתיב ותבל את מעשה ידך ודרשו חכמי' ז"ל איזה מעשה ידיו של אדם זה בניו ובנותיו והס"ג הוא דכתיב ישמח ישראל בעושיו כפי מדרש הזוהר בפ' פנחס וגם דרשו ל' הוראה: תבואתה תאכל כו'. כלומר הפירו' תאכל בעולם הזה: והקרן כו'. תהיין דרש דבר שהיא בהויתו וקיומו בלי שינוי והילוף וזה עולם הקיים: עשו אותו נזיר. נריחוק מהם כד"א נזורו אחור: כלילהון עטרה נזר

אלו . זה אומר עלי תורה ניתנת וזה אומר עלי תורה ניתנת : תבור בא מבית אלים וכרמל
מאספמיא. הה"ד (ירמיה מו) חי אני נאם ה' וגו' כי כתבור בהרים וגו' זה אומר אני נקראתי וזה
אומר אני נקראתי . אמר הקב"ה למה תרצדון הרים וגו' כולכם גבנונים המד"א (ויקרא כא) או
גבן או דק . כולכם נעשה ע"ז על ראשיכם אבל סיני שלא נעשה ע"ז עליו (תהלים סח) ההר
חמד אלהים לשבתו (שמות יט) וירד ה' על הר סיני . אעפ"כ אף ה' ישכון לנצח בבית העולמים :
ר"ע פתר קרא בשבטים בשעה שאמר שלמה לבנות בהמ"ק היו השבטים רצין ומדיינים אלו עם
אלו זה אומר בתחומי יבנה וזה אומר בתחומי יבנה . אמר להם הקב"ה שבטים למה תרצדון .
כולכם שבטים כולכם צדיקים . אלא גבנונים מהו גבנונים גנבים . כולכם הייתם שותפין
במכירתו של יוסף . אבל בנימין שלא נשתתף במכירתו של יוסף (תהלים סח) ההר חמד אלהים
לשבתו . וכן אתה מוצא שקודם לת"ע שנה בני קרח מתנבאין עליה שהיא עתידה להיות
בתוך חלקו של בנימין הה"ד (שם פד) נכספה וגם כלתה נפשי וגו' . וכן הוא אומר (שם קלב) הנה
שמענוה באפרתה וגו'. ר"י אומר בהמ"ק נבנה בתוך חלקו של יהודה דכתיב (ש"א יז) אפרתי מבית
להם יהודה. ר"ש אומר בתוך של מי שמתה באפרתה מי מתה באפרתה רחל . יכול בתוך חלקו של
יוסף שהיא מבניה ת"ל (תהלים קלב) מצאנוה בשדי יער . בתוך חלקו של מי שנמשל בחית היער .
ומי נמשל בחית היער בנימין דכתיב בנימין זאב יטרף : כי לא יעשה ה' אלהים דבר וגו' (עמוס
ג') . יעקב זיוג שנים כנגד שנים . ומשה זיוג ב' כנגד ב'. יהודה כנגד מלכות בבל זה נמשל כארי
וזה נמשל כארי . זה נמשל כארי גור אריה יהודה . וזה נמשל כאריה קדמייתא כאריה (דניאל ז) .
ביד מי מלכות בבל נופלת . ביד דניאל שהוא בא משל יהודה . בנימין כנגד מלכות מדי זה נמשל
כזאב וזו נמשלה כזאב . זה נמשל כזאב בנימין זאב יטרף וגו' . וזו נמשלה כזאב (שם) וארו חיוה
אחרי תנינה דמיה לדב ר' חנינא אמר לדב כתיב דב היה שמה . היא דעתיה דר' יוחנן דאר"י
(ירמיה ה) על כן הכם אריה מיער זו בבל . זאב ערבות ישדדם זו מדי . ביד מי מלכות מדי נופלת
ביד מרדכי שהוא בא משל בנימין. לוי כנגד מלכות יון זה שבט שלישי וזו מלכות שלישית . זה
אותיותיו משולשין וזו אותיותיה משולשין. אלו תוקעי קרנים ואלו תוקעי סולפירים. אלו לובשי
כובעים ואלו לובשי קיסים . אלו לובשי מכנסים ואלו לובשי פמלליא. אלו מרובים באוכלסין ואלו
מועטין באוכלסין . באו מרובים ונפלו ביד מועטין באיזו זכות מברכתו של משה שנא' (דברים לג)
מחץ מתנים קמיו. ביד מי מלכות יון נופלת ביד בני חשמונאי שהם משל לוי . יוסף כנגד מלכות
אדום זה בעל קרנים . וזה בעל קרנים . זה בעל קרנים (שם) בכור שורו הדר לו . וזה בעל קרנים
(דניאל ז) ועל קרניא עשר די בראשה. זה פירש מן הערוה וזה נדבק בערוה. זה חס על כבוד אביו
וזה ביזה על כבוד אביו . זה כתיב בו (בראשית מב) את האלהים אני ירא וזה כתוב בו (תהלים נה)
ולא יראו אלהים . ביד מי מלכות נופלת ביד משוח מלחמה שהוא בא משל יוסף . ר' פנחס בשם
ר' שמואל בר נחמן מסורת היא שאין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל . הה"ד (ירמיה מט) אם
לא יסחבום צעירי הצאן . ולמה הוא קורא אותן צעירי הצאן שהן צעיריהן של שבטים : בנימין
זאב יטרף. מדבר בשופטיו מה הזאב הזה חוטף כך חטף אהוד לבו של עגלון . הה"ד (שופטים ג)
ואהוד בא אליו והוא יושב בעיליתא קרירתא ויאמר דבר סתר וגו' א"ל כן אמר לי מריה דעלמא
נסיב חד חרבא וניתננה בגו מיעך . (שם) ויצא הפרשדונה פרתיה . ויצא אהוד המסדרונה ר' יודן
אמר ערפלא טורא א"ר ברכיה ששם ישבו מלה"ש מסודרין . ד"א מדבר במלכותו מה הזאב
הזה חוטף כך חטף שאל את המלוכה שנא' (ש"א יד) ושאול לכד את המלוכה על ישראל . בבקר
יאכל עד (שם) וילחם סביב בכל אויביו. ולערב יחלק שלל (דה"א י) וימת שאול במעלו אשר מעל :

מתנות כהונה

ענור שלהם : רצים ומדיינים . תרצדון דרש נוטריקון לשון רוצה ודין : תבור הר הבור : מבית אלים שם מקום וכן כרמל באספמיא : אמר הקב"ה למה אתם רצים ומדיינים : ה"ג כולם הרים אלא כולכם גבנונים ר"ל אע"פ שכולכם הרים אלא סיני כולכם בעלי מומין : שנים כו' . שני שבטים כנגד ב' מלכי אומות שאנחנו משועבדים תחתיהם וכדמפרש ואזיל : קדמייתא וגו'. פסוק הוא בדניאל ונאמר שם על בבל : דמיה לדוב . ודב הוא זאב בנימין זאב תרגום יונתן מדמה ליה לדוב : לדב כתיב . חסר ו' והוא ממש כמו זאב בחילוף ד' בז' כמו אחז אחד זה דא הזנו אודניה אזן רבים וכן פירש"י בדניאל : דב היה שמה . עיקר שמה היא זאב וכדמפרש ואזיל : היא דעתיה כו' . כלומר כך דר' חנינא אתיא כי הא דאמר ר' יוחנן ועיין זה ס"ף פ' שמיני : משולשין משלש אותיות לוי וכן יון : סולפירים פי' הערוך מיני אצוצרות והלוים בדוכנן היו משוררים בכינורות ומיני חצוצרות ובתנחומא הגירס' יוצר ברורה : קיסים פי' הערוך מין כובע : אלו הכהנים משבט לוי היו לובשים מכנסיים : פמלליא כעין מכנסיים הוא בגדים לרוכבי הרכש : מועטין באוכלסין . הלוים מפני שאהרן מנה אותם כדאיתא לקמן סוף פ' במדבר : ונפלו כו' בימי השמונאי הכהנים כדמפרש ואזיל : מלכות הרביעי זה . עשו הוא אדום נדבק בערוה כמו שדרשו חז"ל בפסוק ויהי עשו בן ארבעים שנה וגו' : זה יוסף והם על כבוד אביו בשעה ששלחו אל אחיו כתיב ויאמר הנני לשון זריזות אע"פ שידע בשנאת אחיו אותו : וזה עשו ביזה כו'. שנאמר יקום אבי ויאכל וגו' דרך בזוי וגערה : דטף כלומר גנב את לבבו ודעתו : בעיליתא קרירתא . והוא כתרגום של עלית המקרה וכן אמר לו זהו פירושו של דבר סתר שהחרב יהא נסתר ונחבא תוך בני מעיו : נסיב חד חרב גרסי'. פירושו ליקח חרב אחד וליתן אותו בתוך מעיך וזה דבר סתר : פרתיה כפרש והזבל שבתוך מעיו ודרש הפרשדונה נוטריקון הפרשה שדא פירש נפל וכן פירש"י ז"ל ורד"ק בספר שופטים : ערפלא טורא . לא מצאתי פירושו ונראה פירושו לפי הענין ענן של ערפל וחשך נזדמן לו מן השמים ולפיכך נמלט ועין לא ראהו טורא פירושו דמסודר כד"א ארבעה טורי אבן או יהיה פירושו כמו שפירש רבינו בהיי פרשת יתרו ורבי' אליהו המדקדק בהגהות השרשים ערפל הוא ענן זך והביר אין עין שולט בו ויהיה ערפלא טורא כמו ערפלי טוהר דכתיב בתפלת ראש השנה : וימת כו'. ודרש יחלק כמו יחלק שיהא הוא נחלק לשלל אויביו :

מדבר

מדבר במלכותו מה זאב חוטף כך אסתר חוטפת המלוכה הה"ד (אסתר ב) ותלקח אסתר וגו'. בבקר יאכל עד (שם ח) ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את בית המן. ולערב יחלק שלל (שם) ותשם אסתר את מרדכי על בית המן. מדבר בארצו מה הזאב הזה חוטף כך היתה ארצו של בנימין חוטפת את פירותיה. בבקר יאכל עד זו ירחו שהיתה מבכרת. ולערב יחלק שלל זו בית אל שהיא מאפלת. ר' פנחס פתר קריא במזבח. מה הזאב הזה חוטף כך היה המזבח חוטף את הקרבנות. בבקר יאכל עד (במדבר כח) את הכבש אחד תעשה בבקר. ולערב יחלק שלל (שם) ואת הכבש השני תעשה בין הערבים: כל אלה שבטי ישראל שנים עשר וגו'. כבר כתיב ויברך אותם ומה ת"ל איש אשר כברכתו בירך אותם. אלא לפי שבירכן יהודה באריה דן בנחש נפתלי באילה בנימן בזאב חזר וכללן כולן כאחת ועשאן אריות ועשאן נחשים. תדע שהוא כן. יהי דן נחש והוא קורא אותו אריה הה"ד דן גור אריה. לקיים מה שנא' (ש"ה ד) כולך יפה רעיתי ומום אין בך: לישנא אחרינא ויקרא יעקב אל בניו למה קרא להם לגלות להם את הקץ. דכתיב (איוב יב) מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח. ומי הם נאמנים וזקנים יצחק ויעקב אהרן ומשה במשה כתיב (במדבר יב) בכל ביתי נאמן הוא. וכן אהרן (מלאכי ב) תורת אמת היתה בפיהו ומפני שאמרו (במדבר כ) שמעו נא המורים נידונו בשפתותיהם (שם) לכן לא תביאו את הקהל הזה. הוי מסיר שפה לנאמנים. וטעם זקנים יקח. זה יצחק ויעקב. יצחק היה מחבב את עשו שהיה הקב"ה שונא אותו. וא"ל (בראשית כז) ועשה לי מטעמים ובקש לברכו ולגלות לו את הקץ. מה עשה הקב"ה העביר טעמו הימנו ולא ידע אלא התחיל חרד שנא' (שם) ויחרד יצחק וגו'. כיון שלא מצא מה לומר אמר (שם) גם ברוך יהיה. ואף יעקב בקש לגלות לבניו את הקץ שנא' האספו ואגידה לכם את אשר יקרא וגו'. והעלים הקב"ה ממנו והתחיל אומר ראובן בכורי אתה הרי טעם זקנים יקח: האספו ואגידה לכם. שמינה אותן זקנים כמו שנא' (במדבר יא) אספה לי שבעים איש מזקני ישראל. נאמר האספו ונאמר הקבצו ושמעו. אלא הודיען שהן גולין שתי פעמים. ראובן בכורי אתה אתה הוא בכורי אתה הוא דומה לי. אני עשיתי פ' שנה אפי' טיפת קרי לא ראיתי. כחי וראשית אוני אתה היית טיפה ראשונה שלי. יתר שאת ויתר עז. ג' כתרים היו בידך הכהונה והמלכות ובכורה. הכהונה דכתיב יתר שאת ואין שאת אלא כהונה דכתיב (ויקרא ט) וישא אהרן את ידיו. המלכות דכתיב ויתר עז ואין עז אלא מלכות דכתיב (ש"א ב) ויתן עוז למלכו. הבכורה דכתיב ראובן בכורי אתה. ואיבדת אותן מי גרם לך פחז כמים אל תותר. ומהו נוטריקון רבי אליעזר אומר פחזת השלכת עול מעל צוארך. זע יצרך עליך. ר' יהושע אמר פחז"ת הטא"ת זני"ת. ר' לוי אמר פחז סרסהו. זע"ת חרד"ת פר"ח הטא מעליך. ד"א פחז פסע"ת על דת חלל"ת בכורתך ז"ר נעשית. כמים מהו כמים אם יהא ביד אדם קיתון של מים והוא נשפך אינו משתייר בו כלום אבל אם היה של שמן או של דבש משתייר בו לכך אומר כמים אל תותר. כי עלית משכבי אביך בשעה שהבאת דודאים והיתה אמך אומרת לאחותה (בראשית ל) המעט קחתך את אישי. את עלית משכבי וחללת יצועי. ומפני שחללת אותו הוי מרחוק עד שיבא משה שכתוב בו (שמות יט) ומשה עלה ויתיר אותך ויקרבך הה"ד (דברים לג) יחי ראובן: יצא ראובן ואזניו מקוטפות. התחיל קרא שמעון ולוי אחים. אחים דפחתא. א"ל אחים הייתם בדינה דכתיב (בראשית לד) ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו. ולא אחים ליוסף שמכרתם אותו. א"ר שמלאי בראובן כתיב (שם לז) למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו. הרי ראובן לא היה במכירתו של יוסף. ואף יהודה אומר להן (שם) מה בצע. הללו הם הגדולים נמצאת ששניהם מכרו אותו. תדע לך שבשעה שירדו למצרים לא לקח מאתם אלא שמעון שנאמר (שם מב) ויקח מאתם את שמעון. לכך קרא לשניהם כאחת. כלי חמס. מהו כלי חמס אמר להם גזולים הם בידכם אינן שלכם של עשו הם שנא' בו (שם כז) ועל חרבך תחיה. כליו של המס הן ואין חמס אלא עשו שנא' (עובדיה א) מחמס אחיך יעקב: מכרותיהם א"ר יוחנן לשון יוני הוא מכירין (פי' קורין להרבות מכירין). וי"א מכרותיהם מגורותיהם כמד"א (יחזקאל טז) מכרותיך ומולדותיך: בסודם אל תבא נפשי. כשיעמוד זמרי ויעשה אותו מעשה בכזבי אל יזכר שמי שם שנא' (במדבר כה) ושם איש ישראל המוכה וגו'. בקהלם אל תחד כבודי. כשיקהיל קרח את עדתו לחלוק לא יתיחד שמי עליהם אלא (שם טז) ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ולא אמר בן יעקב. כי באפם הרגו איש. וכי איש אחד הרגו והרי

מתנות כהונה

מדבר כו'. פי' כעין ד"א: מדבר בארצו. גם זה הוא כעין ד"א: מבכרת ממהרת לבשל פירותיה: מאפלת מאחרת לבשל פירותיה: כמה דאת אמר כי אפילות הנה: אמת היינו נאמנות: טעמו שכלו וטעם נבואתו. שני פעמים. בבבל ובאדום ועל גלות בבל אמר האספו על שלא גלו אלא במלכות אחת ולא היו צריכים אלא אסיפה ועל גלות אדום אמר הקבצו על [illegible] בד' קצות הארץ: דומה לי. נראה דדרש בכורי לשון [illegible] פנים והכי מוכח בתנחומא: עשיתי נתעכבתי: בידך היו ראויים לך: זר נעשית. למתנות כהונה וע"ל פרשה נ"ח: מקוטפות בנפה שפלה ורוה נמוכה ואזניו מטים לצד האחרן והוא מלשון קטף ונטף: דפחתא של נפחתא ר"ל דינה אחותם וכך אמרו לעיל וכל בנותיו כמה בנות הוו ליה הדא כלותיו קברה: הללו שמעון ולוי הם סוף הגדולים שבאחים ואחיהם אחריהם ודאי לא ידברו בפניהם וכמו שפירש"י [illegible]: גזולים הם. מנהגים שלנו: של המס. של אותו הנקרא המס וכדמפרש ואזיל

כתיב (בראשית לד) ויהרגו כל זכר. אלא שלא היו כולם לפני הקב"ה אלא כאיש א'. וכה"א (ישעיה מ)
הן גוים כמר מדלי וגו' ומהו הן לשון יוני הן א'. וכה"א (שופטים ז) והכית את מדין כאיש א'.
ביוצא בו (שמות טו) סוס ורוכבו רמה בים. כסוס א' ורוכבו. ארור אפם. לא קלל אלא אפם.
וכן בלעם הרשע אמר (במדבר כג) מה אקב לא קבה אל. ומה אם בשעת הכעס לא קללן אלא
אפם. ואני בא לקללן. אחלקם ביעקב. כיצד כ"ד אלף נפלו משבטו של שמעון בזמרי והיו אלמנותיו
כ"ד אלף ונחלקו שני אלפים לכל שבט ושבט שנא' אחלקם ביעקב. וכל מי שמסבב על הפתחים
משבטו של שמעון. אמר הקב"ה אף לוי יהא מסבב. מה עשה הקב"ה האכילו פרנסתו בנקיות
ונתקיימה גזירת יעקב. גידלו הקב"ה ונתן לו א' מעשרה והוא מסבב ואומר תנו לי חלקי. לכך
נאמר אחלקם ביעקב: הרי שמעון ולוי יצאו אף הם פניהם מכורכמות. והיה מתירא יהודה שלא
יזכיר לו מעשה תמר התחיל קורא לו יהודה אתה יודוך אחיך. א"ל הקב"ה אתה הודית במעשה
תמר יודוך אחיך להיות מלך עליהם. ידך בעורף אויביך. זה דוד שהוא עומד ממנו דכתיב ביה
(ש"ב כ"ב) ואויבי תתה לי עורף. ישתחוו לך בני אביך. יצחק א"ל ליעקב בני אמך שלא היתה לו
אלא אשה אחת רבקה. אבל יעקב שהיה לו ד' נשים א"ל ליהודה בני אביך. גור אריה יהודה
מטרף בני עלית. מטרפו של יוסף שאמרת (בראשית לז) מה בצע. ד"א מטרף. מטרפה של תמר
שהצלת ד' נפשות עצמך ותמר וב' בניה. א"ל הקב"ה אתה הצלת ד' אני אציל ד' מבני בניך
דניאל חמ"ו. וקרא לו ד' שמות גור אריה יהודה כרע שכב כאריה וכלביא: לא יסור שבט מיהודה.
זה כסא מלכות (תהלים מה) כסאך אלהים עולם ועד שבט מישור. אימתי ומחוקק מבין רגליו. כשיבא
אותו שהמלכות שלו שכתוב בו (ישעיה כח) ברגלים תרמסנה עטרת וגו'. עד כי יבא שילה. מי
שהמלכות שלו. ולו יקהת עמים. מי שמקהה שיני כל העכו"ם שנ' (מיכה ז) ישימו יד על פה אזניהם
תחרשנה. ד"א ולו יקהת עמים מי שאוה"ה מתקהלין עליו שנ' (ישעיה יא) שורש ישי אשר עומד לנס
עמים אליו גוים ידרושו. אוסרי לגפן עירה. משיכנים כל ישראל שנקראו גפן שנא' (תהלים פ) גפן
ממצרים תסיע. ולשרקה בני אתונו. זה שכתוב בו (זכריה ט) עני ורוכב על חמור וגו'. ד"א ולשרקה
בני אתונו. מי שנוטע כל ישראל כשורק שנא' (ירמיה ב) ואנכי נטעתיך שורק. והיאך הוא עושה
(יחזקאל לו) וזרקתי עליכם מים טהורים. כבס ביין לבושו. שהיין הרבה בגבולו. ובדם ענבים סותה.
ואין סותה אלא טעות כדכתיב (דברים יג) כי יסיתך אחיך וגו'. אם יטעו בהלכה תהא מתכבסת
בתחומו. חכלילי עינים מיין. מכאן את למד שהיין הרבה בתחומו. כאדם שאומר לחברו מזוג לי
ושנה לי שהחך ערב לי היך לי לי. ולבן שנים מחלב. בזכות התורה (ישעיה א) אם יהיו חטאיכם
כשנים כשלג ילבינו: זבולון לחוף ימים ישכון. הרי זבולן קודם ליששכר שכן מייחסן יששכר זב[ולן].
ולמה כן. אלא שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה וזבולן בא ומאכילו לפיכך
קדמו. עליו אמר הכתוב (משלי ג) עץ חיים היא למחזיקים בה. יששכר כונס וזבולן מביא באניות
ומוכר ומביא לו כל צרכו. וכן משה אמר (דברים לג) שמח זבולן בצאתך. למה שיששכר באהלך. שלך
הן שאת מסייעו לישב בהן. יששכר חמור גרם. יששכר מביא בחמור וזבולן באניות שנא' והוא
לחוף אניות. ד"א יששכר חמור גרם. חמור גרם אותו וכי מנין היתה לאה יודעת שבא יעקב אלא
נהק החמור ושמעה קולו ויצאת לקראתו ד"א יששכר חמור גרם כשם שהחמור טוען את המשא
כך יששכר טוען את התורה. רובץ בין המשפתים. אלו התלמידים שיושבים בארץ לפני החכמים
שנא' (תהלים סח) אם תשכבון בין שפתים. וירא מנוחה כי טוב. זו תורה דכתיב (משלי ד) כי לקח
טוב נתתי לכם. ויהי למס עובד. מהו מס זו הלכה שהיו טועים בה יהיו מבקשים מידם. וכה"א
(שופטים ה) בעמק שלח ברגליו בעומקה של הלכה: דן ידין עמו וגו'. כמיוחד שבשבטים זה יהודה.
ד"א כאחד. כיחודו של עולם שאינו צריך סיוע במלחמה שנא' (ישעיה סג) פורה דרכתי לבדי. כך
שמשון העומד מדן אינו צריך אחרים שיסייעו אותו בלא הרב אלא בלחי החמור. יהי דן נחש עלי
דרך שפיפון. כל החיות מהלכות זוגות זוגות והנחש אינו מהלך בדרך אלא יחידי. ד"א יהי דן נחש
עלי דרך. כשם שהנחש נקמן כך היה שמשון שנא' (שופטים טז) ואנקמה נקם אחת. כיון שראה
אותו יעקב אמר לישועתך קויתי ה'. אין זה מביא את הגאול' אלא מגד שנא' גד גדוד יגודנו והוא
יגוד עקב. לאותו שהוא בא בעקב (מלאכי ג) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא שהוא משבט גד

מתנות כהונה

ואזיל: ואני בא כו'. בתמיה: וכל מי. כעין ד"א: נתכרכמו מפני הבושה נהפכו פניהם לירקון ככרכום כלו: אלא אשה אחת. ויותר טוב לייחס אחר האם היכא דאפשר שהיא ברורה כי היא אמו: עצמך שאילו לא הודה היה מתחייב בנפשו: גור אריה. הרי שנים: שילה. כתיב חסר יו"ד קרי ביה שלו: משיכנים כל ישראל. אל העיר ירושלים עירה כמו לעיר ה"א במקום למ"ד בראש: שהיין הרבה כו'. יין כמשמעו וכן משמע בהדיא בתנחומא: ובדם ענבים כו'. מכאן ואילך דורש כבס ביין על התורה שנקראת יין וכ"ה בתנחומא בהדיא: שחיכו ערב. גרסי' כלומר טעמו או שחכו וכדמפרש ואזיל: היך לי לי. וכמו שדרשו חז"ל כל היך הטועמו אומר לי לי: שכן מיוחסין בסדר תולדות: יששכר זבולון. נמצא שהקדימו פה

למחזיקים המחזיקים ותומכים ידי לומדי תורה ובספר הזוהר דרש ותומכיה מאושר תומכיה מראשו כלומר ראשון קודם ללומדיה: כונס סחורה לחוף היה לגבולי זבולן וזבולן מגיע לארצות אחרות ע"י הספינות ושלך הן על שמו של זבולון נקראו אצלי יששכר: מביא בחמור. הסחורה מוליך בחמורים עד גבול זבולן ועיין כל זה לעיל פ' ל"ה: נהק החמור. חמורו של יעקב: המשפתים גרסי'. שפתים וגו' גרסי' וסיפא דקרא לשמוע שריקת עדרים פי' דברי חכמים ופלפולן של עדרי ישראל: בלא חרב. לשון קצרה כלומר בלא חרב היה עושה מלחמה אלא בלחי כו': אלא יחידי. דרש שפיפון מלשון ויחך כפי תרגום אונקלוס ואזל יחידי: נקמן נוקם ונוטר וכמו שאמרו חז"ל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש: שהוא משבט

לכך נאמר והוא יגוד עקב: מאשר שמנה לחמו. שבנותיו נאות שנא' (בראשית ל) כי אשרוני בנות. זכה"א יהי רצוי אחיו בבנותיו. והוא יתן מעדני מלך. שבנותיו ראויות למלכות שנא' (ש"ב א) המלבישכן שני עם עדנים. נפתלי אילה שלוחה. זו בקעת גנוסר שהיא ממהרת את פירותיה כאילה. הנותן אמרי שפר. שארצו מתברכת שנא' (דברים לג) נפתלי שבע רצון וגו'. והם מבכרין מפירותיהם למלכים ומשפרין דבריהם ואם היה בלבן עליהן היו מתרצין להן. בן פורת יוסף וכי פורת לית הוא יוסף אלא מהו בן פורת שע"י פרות נתגדל בגאיו (תהלים קטז) אתהלך לפני ה' בארצות החיים:

פרשה ק דעו כי ה' הוא האלהים (תהלים ק). ריב"ס ור' אחא. ריב"ס אמר דעו כי ה' הוא האלהים הוא עשנו ולא אנחנו בראנו את נפשינו. לא כפרעה שאמר לי יאורי ואני עשיתני. ור' אחא אמר דעו כי ה' הוא האלהי' הוא עשנו ולא אנו משלימי' את נפשותינו. ויכל יעקב לצות את בניו. ג' צווים נאמרו בענין. ויצו אותם ויאמר אליהם אני נאסף אל עמי. א"ל אם זכיתם לכם זכיתם בעצמי. ואם לאו שאני מסתלק מן העולם אצל אבותי אני הולך שנא' אני נאסף אל עמי. כיון שנסתלק מיד ויעשו בניו לו כן כאשר צום ונטטו אות והעלוהו במטתו. (ס"ג) ג' צווים נאמרו בענין ויצו אותם ויאמר אליהם וגו' ויכל יעקב לצות את בניו וגו' ויעשו בניו לו כן כאשר צוום. הראשון על ע"ז המד"א (שופטים ח) כי הואיל הלך אחרי צו הב על ברכת השם המד"א (ויקרא כד) ונוקב שם ה' מות יומת וגו'. הג' על נשיאת המטה אמר להם תנו דעתיכם שלא יגע עכו"ם בריטתי שלא לסלק את השכינה מעלי. אלא כסדר הזה עשו לי שאו אותי ג' מן הצפון ג' מן הדרום ג' מן המזרח ג' מן המערב. כשם שאתם עושין לי כך אתם עתידין להעשות ד' דגלים במדבר והשכינה באמצע: רבינו צוה ג' דברים לפני מיתתו. א"ל אל תספדוני בעיירות. ואל תזוז אלמנותי מתוך ביתי. ומי שנטפל בי בחיי הוא יטפל בי במותי. אל תספדוני בעיירות מפני המחלוקת. ואל תזוז אלמנותי מתוך ביתי ולא מתנית' היא אלמנה שאמר' אי אפשי לזוז מבית בעלי אין יורשין יכולין לומר לה לכי לבית אביך ואנו זנין אותך אלא זנין אותה ונותנים לה מדור לפי כבודה. אלא לפי שדרכו של נשיא להיות כל חפציו משל ציבור וזה ע"י שלא נהנה משל ציבור כלום לפיכך הוא אומר אל תזוז אלמנותי מתוך ביתי. א"ר דוסתאי דלא יאמרון לה ביתא דנשיאותא הוא ישתעבד לנשיאותא. מי שנטפל בי בחיי יטפל בי במותי. אר"ח ציפוראה כגון יוסי הפינום ויוסי הפרתים. ר' חזקי' מוסיף עוד תרתי אל תרבו עלי תכריכין ותהא ארוני נקופה לארץ. אל תרבו עלי תכריכין מפני רמה. ותהא ארוני נקופה לארץ מפני המבול. מילתא דר' אמר לא כמה דב"נ אזיל הוא אתי. בילהון דרבנן דאינון אמרין כמה דב"נ אזיל הוא אתי. ר"י מפקד ואמר לא תלבישוני לאחוורין ולא אוכמין אלא מאנין דבריקה. אם מתבעית עם צדיקיא לא ידעין בי רשיעיא. ואם אתבעית עם רשיעיא לא ידעין בי צדיקיא. ר' יאשיה הוה מפקד ואמר אלבישוני מאנין חוורין חפיתין. אמרין ליה רבך אמר כדין ואת אמר כדין. אמר לון מה אנא בהית בעובדא. ר' ירמיה הוה מפקד ואמר אלבשוני מאנין חוורין חפיתין ואלבשוני דרדסאי והבון הוטרי בידי וסנדלאי ברגלי והבו יתי על אורחא. דאם אתבעי' אנא קאים אוטמים הדא הוא דא"ר יונה בשם בר חמא רגלוהי דב"נ ערבתיה מקמאתיה בכל אתר דמתבעי. ויפול יוסף ויצו יוסף את עבדיו. למה מת יוסף בפני אחיו ר' ורבנן.

מתנות כהונה

גד עיין לעיל פ' ע"א: מבכרין. מקדימין מלשון בכור ובתנחומא גרס מכבדין: ומשפרים אמרי שפר דרש ל' הלק ת אמרי' ושבע רצון: ואם היה בלבם. של מלכים עליהם היו מתרצין: וכי פורת לית הוא יוסף. גרסינן ופירושו ולמה אמר שהוא היה בנו של פירת: בגאיו. אתהלך כו' טעות נפל כאן ומקומו הוא בפ' נ"ו ועיין שם א"ר אליעזר דברים בגו בגאיו היינו בגו ובירושלמי דכלאים ובפרק כנושא גרס הכי דברים בגאיו: עשיתני. פירושו עשיתי את עצמי: ולא אנחנו כו'. כתיב ולא מלא בו"ו קרי ביה ולו: ה"ג את נפשותינו. ויצו א תם כו' אם זכיתם כו'. כלומר אם תטבו מעשיכם תזכו בי בעצמי ואהיה אצלכם כאילו איני מת והרים הכי אליהם אני נאסף כלומר אליכם ואצלם אם לאו קרי ביה אני נאסף אל עמי: ה"ג והעלוהו במטתו ג' ציווים נאמרו בענין ויכל יעקב לצות את בניו ויצו אותם ויעשו כו': מפני המחלוקת. שאם יספדוהו בעיירות הקטנים ירינו בני העיירות לומר אין אנו הולכין אחר בני העיר הזאת להיות נגררים אחריהם ונטפלים אליהם מה שאין כן בכרך גדול שכל העיירות הקטנים טפלים אליה ובפ' הנושא בתלמוד בבלי יש טעם אחר וזו היא גירסת הירוש': לפיכך כו'. כלומר שתהא ניזונית מנכסיו דוקא ולא משל צבור כמו בחייו: דלא יאמרון כו'. שלא יאמרו לה היתומים הבית הזה משועבד לנשיא ומי שהוא נשיא דר בבית בו ולא את שאת ממשפחה אחרת לפיכך הולך לצוות עליה כך משמע בירושלמי דס פ מסכת כלאים ובפ' הנושא: הפינום כו'. שמות מקומות כן כך פירש"י בפרק הנושא: עוד תרתי. עוד שני דברים צוה להם: נקופה. כמו נקובה וה"ג בירושלמי בהדיא: רמה שמרוב התכריכין מתרבה הרמה והתולעה: המבול. ר"ל שיבולה וירקב מהרה שמחמת האדמה נרקב מהרה וכן משמע הטעם בגמרא שכתב הטעם משום עפר אתה ואל עפר תשוב וכן כתב בכלבו ויורם

דיעה ועיין בי"ד שפירש בו שיטלו כל הדף שתחתיו והא"א כתב שלא יליפו המים את ארונו והוא קלת דח ק: אמר לא כמה כו'. פי' לא כמו שהלך האדם לבית עולמו כך בא כנה לעת תחייתו לפיכך לא הקפיד שיהיו עליו התכריכים הרבה ובירושלמי היתה שלא היה לו רק חלוק אחד והוא שלא כדרך הע לם בתוספות ס פ מס' כתובות כתב שלא יעמדו בתכריכין אלא בלבושיהם כמהיים: מלהון כו'. כלומר אבל דברי רבנן פליגי וסברי כמו שבן אדם הולך כן הוא חוזר ולפיכך לא סברי שימעט אדם בתכריכין ובירושלמי יליף ליה מדכתיב תתהפך כחומר הותם ויתיצבו כמו לבוש: דבריקה. כתאור לעיל פ' נ"ו: מתבעי כו'. אם אבא נתבקש להיות בין הצדיקים לא יכירו בי הרשעים שיאמרו אף הוא רשע כמונו ות"ו מאוה פנים יש בדבר שהלבוש ,וטה אל הלבנות כמעשה הצדיקים: מפקד מצוה: אלבשוני כו'. הלבישו אותי לאחר מותי בגדים לבנים: חפיתין. ששפתי החלוק על הזרועות יהיו נכפלים ומתוקנים לאחוריהם כמנהג הולכי אורח ועיין בערוך ערך הפת ומצאתי פירושו שהוא מלשון הפ פה כלומר שיהיו מגוהצים ומכובסים היטב: אמר ליה רבך כו'. רבך אומר שלא ילבישוהו לבנים ואתה מצוה שילבישוך לבנים הטוב טוב אתה מרבך: ה"ג אמר לון מה אנא כו'. וכן הוא בירושלמי ופי' ואני לא אני להיות בוש ממעשי מובטח אני בעצמי שלא אבוש ולא אכלם: דרדסאי. פירושו בתי שוקיים ועיין בירושלמי סוף מסכת כלאים ותמצא כי כן הוא: והבון כו'. ותנו מקלי בידי ומנעלי ברגלי ותנו אותי על הדרך כלומר שיקברוהו סמוך על הדרך שאם יבקשו אותי לעמוד לימות המשיח אעמוד מן כן ומזומן: אוט ים. מוכן בזריזות ובירוש' גרס אין אתי נשיתא ואני מעתיד פי' והיה מוכן ומעותד ומזומן: הה"ד ז ר' יונה. ובירושלמי לא גרס הה"א ומלתא באפיה נפשיה היא לכורו: שאין

ורבי אמר על שחנט את אביו א"ל הקב"ה לא הייתי יכול לשמור את צדיקי. לא כך אמרתי לו (ישעיה מא) אל תיראי תולעת יעקב. אל תיראי תולעת את יעקב. ורבנן אמרי הוא שצוה אותן שיחנטו אותו הה"ד ויעשו בניו לו וגו'. על דעתיה דר' ניחא. על דעתהון דרבנן קרוב לה' פעמים יהודה אומר עבדך אבי עבדך אבי והוא שומע ושותק. וימלאו לו מ' יום ויעברו ימי בכיתו. הכא את אמר ויעברו ימי בכיתו. להלן את אמר (דברים לד) ויתמו ימי בכי אבל משה. אלא משה ע"י שלא היו לו בוכים כתיב ויתמו. אבל יעקב ע"י שהיו לו בוכים כתיב ויעברו ימי בכיתו. וידבר יוסף למי אמר לגדלת שתפיים למלכה והמלכה תפייס למלך. ולמה לא נכנס הוא. ר' יהושע דסכנין בש"ר שמואל שאין אבל נכנס בפלטין של מלך. אבי השביעני לאמר וגו' אשר כריתי לי. בשעה שעמד יעקב עם עשו א"ל מה את בעי ממון או קבורה. א"ל מה להוא גברא קבורתא. הב לי ממון וסב לך קבורתא. הרבה ממון תכרה עליה הה"ד בקברי אשר לקחתי לי אכ"כ אלא אשר כריתי לי הכרתי עליה. ויאמר פרעה עלה ויעל יוסף וגו'. ע"כ להספד מכאן ואילך למלחמה. ויעל עמו גם רכב גם פרשים וגו'. א"ר יצחק גדול העולמים היה שם ואית דאמרין כבוד חי עולמים. ויבאו עד גורן וגו'. ארשב"נ חזרנו על כל המקרא ולא מצאנו מקום ששמו אטד וכי יש גורן לאטד. אלא אלו הכנענים מלמד שהיו ראוים לדוש כאטד. באי זה זכות ניצולו. בזכות חסד שעשו עם יעקב אבינו. ומה חסד עשו ר"א אמר אזורי מתניהם התירו. ור"ל אמר קשרות כפתותיהן התירו. ר"י בר שלום אמר הראו באצבע ואמרו אבל כבד זה למצרים. ורבנן אמרו זקפו קומתן. והרי דברים ק"ו ומה אלו שלא הלכו לא בידן ולא ברגלן אלא ע"י שהראו באצבע ניצולו מן הפורענו' ישראל שהם עושין חסד עם גדוליהם ועם קטניהם בידיהם וברגליהם עאכ"ו. א"ר אבהו אותן ע' יום שבין אינרת לאיגרת כנגד ע' יום שעשו מצריים חסד עם יעקב אבינו: ויספדו שם וגו'. ומניין לאבל שהוא ז' ר' אבא מייתי לה מהכא ויעש לאביו אבל ז' ימים. ולמדין דבר קודם מ"ת. ר"ל בשם בר קפרא מייתי לה מהכא (ויקרא ח) ומפתח אהל מועד לא תצאו ז' ימים וגו'. מה אתם נמשכתם בשמן המשחה ז' ימים אף אתם שמרו לאחיכם ז' ימים. ר' הושעיא מייתי לה מהכא (שם) ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה וגו'. מה הקב"ה שמר לעולמו ז' ימים אף אתם שמרו לאחיכם ז' ימים. דאריב"ל ז' ימים נתאבל הקב"ה על עולמו. ר' יוחנן מייתי לה מהכא (במדבר יב) אל נא תהי כמת אלא תסגר. מה ימי הסגר ז' אף ימי אבל ז'. חדרבי אמר הדא דר"י קומי ר"ל ולא קיבלה ולמה לא קיבלה. אמר תמן הוא עבד לה הסגר והכא הוא עבד לה החלט. דאתא ר' אבהו בשם ר"י ואמר אל נא תהי כמת מה ימי המת ז' אף ימי החלט ז'. ר' ירמיה ור' חייא ב"א בשם ר"ל (עמוס ח) והפכתי חגיכם לאבל. מה ימי החג ז' אף ימי האבל ז'. א"ר חייא שמיני רגל בפ"ע הוא. אי מה עצרת יום אחד אף האבל כן. א"ל מיכן לשמועה רחוקה ותני כן שמועה קרובה יש לה ל' וז' ורחוקה אין לה ל' וז'. אית תני שמועה רחוקה לאחר י"ב חדש קרובה בתוך ל'. ר' אבהו בש"ר יוחנן אמר הלכה כמי שהוא אומר שמועה קרובה בתוך ל' יום ורחוקה לאחר ל' יום. ר' ברכיה ור' יונה בשם ר"ל בשם ר"י הנשיא כתיב (דברים לד) ויתמו ימי בכי אבל משה. ימי ב' בכי ז' אבל שלשים. ואית דמהלפין ימי ז' בכי ב' אבל ל'. מהא ז' ול' שמא ימי אלא שאם היה עני מדוקדק בא' ובב' אינו עושה מלאכה ובג' הוא עושה בצינעה. אבל אמרו תבא מארה לשכיניו שהצריכו לכך. ב"ק אמר אפי' בג' אל יעשה כל עיקר מפני שהוא תוקפו של אבל. תני ב"ק כל תוקפו של אבל אינו אלא בג'. עד תלת' יומין נפשא תייבה על קברה סבורה היא שהיא

מתנות כהונה

חכמה ועצה מועיל לכמלט מגזירת ה' יתברך והביא בס מעשים לראיה: רגלוהי כו'. רגליו של אדם הם ערבים בעדו ל. עמיד בכל מקום שיתבקש בגזירת האל יתברך: אל תראי כו'. דרש תראי מלשון ראיית עין שהתולע לא יראה את יעקב: הוא שלוה. יעקב הוא שלוה כו': ניחא. שמת יוסף לפני אחיו אלא לרבנן מאי טעמא ומהרן קרוב כו'. קרוב להמשה פעמים כו' ארבעה פעמים בפרשת ויגש ופעם אחת סוף פ' מקץ ויאמרו שלום לעבדך אבינו ועל שהשיב זה שאלת שלומו שאמר השלום אביכם לא נחשב לו כל כך לעון אשר חטא: בוכים. בנים שמצטערים אחריו כל שנים עשר אדם לפיכך כתיב ויעברו העברה בעלמא אבל לא תמו שעדיין נשארו בוכים עליו בניו שנים עשר: לגדלת. אומנת שמגדלת בני המלך י"ל דדייק מדכתיב בקרא לשון רבים דברו נא הרי שהלכו אצל'... כיון רבים: א"ל יעקב לעשו מה אתה חפץ יותר או ממון שאתן לך בעד ירושת קבורה במערת המכפלה או קבורה במערה וא"ל עשו לאותו איש הנקח קבורה כדמים וכי לא. המלא בהגה הלק האדם ליקבר בו: וכב וקח: הכרה עליה. לשון כרי כנומר נבור כרי תמורת הקבורה: הכרתי. נכרתי לעמדתי כרי: למלחמה. אם יעמדו כנגדם עשו ובניו וכן סוף ליה ועיין ברמב"ם ובילקוט: גדול העולמים כו'. שמליא של מעלה ודייק מדכתיב גם רכב לרבות פמליא של מעלה וגד"א ויכי רכב ופרשי אם במאניו והוא עולם העליון הגדול שבעולמות עולמות: בוד חי עולמים. הקב"ה ויתורה דגם קדרים אבל פי' פיוסם על הפ"י ואמר שים ב סוד מסתרי הקבלה: זבי יש גורן לאטד וכרי אטד אילן פרק הוא ואינו עושה פירות לבעני ממנו גורן כן פירש"י בפ"ק דסוטה: אזורי מתניהם. הגורי

מתניהם להניח מעליהם כלי זיינם דרך אבל והספד: קשרי כתפי הנרכבה אבל אזורי מתניהם לא התירו: כפ ותיהן. קשורים ובירושלמי ספ"ק דסוטה גרס כתפותיהן לשון כתף כמשמעו באצבע. זה קדייק כזה שמראה באצבע: זקפו קומתן. עמדו על רגליהם לכבודו של יעקב: שבעים יום. שבין אגרת כמן לאגרת מרדכי ומלאכי בין שני רוהות רעות שבין זה לזה שבעים יום והאגרת הוא כהאי דאמרינן אגרת בת מחלת ואם קבלה יקבל: ה"ג ולמדין כו'. פי' בתמיה וכן הוא בירושלמי בפ' מי שהפך: ומפתח כו'. כן נוה משה לאלעזר ואיתמר אחר מיתת נדב ואביהו נמשחתם. והכייתה במשחתכם שבעת ימים ודייק מדכתיב כי שמן וגו': שימר לעולמו. קודם שירד המבול כאמר ויהי לשבעת הימים ועיין לעיל ב... כפרשה: אף אתם כו'. שבעת ימים קודם שימותו אחיכם: ברבי. בכל מקום פירש"י אדם חשוב בתורה: אמר כו'. לימוד זה שלמד ימי אבל מימי ההסגר אמרה נפני ר"ל: תמן כו'. שם באותו לימוד עושה מהסגר מרים הסגר ולא החלט: מה ימי כו' כרי שהסגר הוא עשאו החלט ונלמד מן המת וכאן אותו מה שלמד והסגר עשה אותו הסגר בעלמא והוא הלימוד ובירושלמי הגירסא באופן אחר בפ' מי שהפך: שמיני רגל כו'. בא לתרץ ולומר שא"ב יהיו ימי האבל שמונה כימי החג ועל זה אמר שמיני הוא רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב וכ"ה בהדיא בירושלמי בר שמועה רחוקה. שאינה אלא יום אחד אנו למדים מעצרת: ה"ג מהלפין ימי שבעה בכי כו'. ומק-י מיכן שבעה ושלשים יש כהר אתיכם אחר שבעה הוגר האבל אחר שלשים הוגר גיבה [illegible]

וה[illegible]

הוזרת כיון דהיא חמי דאשתני זיוהון דאפוי אזלה לה ושבק' ליה הה"ד (איוב יד) אך בשרו עליו יכאב וגו'.לע"ל הפה והכרס מדיינין זה עם זה.הפה אומר לכרס כל מה שגזלתי והמסתי בך נתתי.ולאחר ג' ימים היא נבקעת והיא אומרת לו הא לך כל מה שגזלת וחמסת שנאמר (קהלת יב) ותשבר כד על המבוע. מהו ליתן תפילין.ר"א ור' יהושע.ר"א אמר בראשון אינו נותן ובב' הוא נותן ואם באו פנים חדשות חולץ. ור"י אמר בראשון ובב' אינו נותן ובג' נותן ואם באו פנים חדשות אינו חולץ. ואם ביום שני אינו מניח איצטריכא למימר מי שמתו מוטל עליו פטור מן התפלה ומן התפילין.אלא כיון דתנא הדא תנא הא.דר' זעירא ר' ירמי' בש"ר זעירא ומר עוקבא בשם שמואל הלכה כר"א בנתינה וכר"י בחליצה. ר' זעירא בעי מהו ליתן בשני כר"א מהו שיעשה ר"א כר"י שלא לחלוץ. ומנין שאין אבל בשבת ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי מייתי לה מהכא (משלי י) ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה. ברכת ה' היא תעשיר (בראשית ב) ויברך אלהים את יום השביעי.ולא יוסיף עצב עמה זה האבל המד"א (ש"ב יט) כי נעצב המלך על בנו. אמר רב חזרה זקיפה חובה. פריעה נעילה רשות חזרת קרע זקיפת מטה חובה.פריעת הראש ונעילת הסנדל רשות. שמואל אמר פריעה חזרה זקיפה חובה. נעילה תשמיש רחיצה רשות.פריעת הראש וחזרת קרע וזקיפת המטה חובה. ונעילת הסנדל ותשה"מ ורחיצה רשות.חד תלמיד מן דשמואל שמש מטתו הלך ורחץ.א"ל להלכה אמרתי לך שמא למעשה. איקפד עליה ומית. ר"י בר חלפתא הוי מתנא שבחא דר"מ קמי ציפוראי א"ל אדם גדול אדם קדוש. פ"א מצאן עומדין בשורה בשבת א"ל שלום לכם.אמרין ליה דין הוא דאת משבח ביה א"ל דעו שבחו של אותו האיש שבא להודיענו שאין אבל בשבת. ר' הושעיא אזל להד אתר מצאן שהם עומדין בשורה בשבת.א"ל לית אנא ידע מה הוא מנהגכון אלא שלום עליכם כמנהג מקומינו תרין בנוי דרבי חד מנהון נפיק וראשיה מכסי ולביש סנדלוי.ואוחרנא נפיק חפיה וראשיה מגלי, ר' יונה אזל למחזיה אפין לאחוי דרבי גוריון נפיק לגביה לביש סנדלא. א"ל אמור לר' גוריון אחוך לית ילפין עובד' מב"נ זעיר.ר"ח ב"פ אזיל למחזיה אפין לר' תנחום בר חייא דכפר אגין נפיק לגביה לביש סנטרוי.מאי סנטרוי מאנין דלא בזיען. א"ל כהדין עבדין אתמהא. א"ל כן הוה ר' יוחנן עבד. א"ל צלי עלי.א"ל פסיג תרעך. א"ל לא תימר כן אלא יסוג תורעך.תני חבורה ומשפחה כך הן דומים לכיפת אבנים את נוטל ממנה אבן אחת וכולה מתרועעת את נותן עליה אבן אחת וכולה עומדת כך כל ז' ימים חרב שלופה ועד ל' יום היא מתרפרפת ואינה חוזרת לנדנה עד י"ב חדש אר"א נולד בן זכר במשפח' מיד היא רפה.א"כ למה מראין פנים בשבת ר"י דסכנין בשם ר"ל אמר מפני האיבה: וישב יוסף מצרימה וגו'. ר' לוי ור' יצחק. ר' לוי אמר שלא זימנן לסעודה. א"ר תנחומא הוא לא

מתנות כהונה

והכפורת אלא אחר שני ימים הם כוחר ומשני אלא כו' : שהצריכוה ולא הרגישו מאלהם : עד תלתה כו'. עד שלשה ימים בנפש חוזרת על הקבר כו' : כיון כו' שהיא רואה שנשתנה זיו קלסתר פניו הולכת לה ומניחתו : ליתן תפילין. האבל מהו שיניח תפילין : חולץ. בירושלמי מסיים כל שבעה : ה"ג בירושלמי דפרק ואלו מגלחין ואם ביום שני אינו מניח ביום ראשון איצטריכא למימר כמי שמתו מוטל לפניו דמי : אלא כו'. פי' כיון דתנא ביום שני הנה נמי ביום ראשון : בנתינה שביום שני נותן תפילין : בחליצה ביום שלישי אינו חולץ : ה"ג ר' זעירא בעי נתן בשני כר"א מהו שיעשה ר"א כר' יהושע שלא לחלוץ אמר רבי יוסי בר בון וכינו אם נתן ביום שני כר"א נעשה ר"א כרבי יהושע שלא לחלוץ אין כיני נימר הלכה כר"א ופירושו אם הניח תפילין ביום שני כר"א דפסק הלכתא כוותיה מהו שנעשה כדברי ר"א כמו שסבר רבי יהושע שלא לחלוץ ביום שמותר והניח ופסקינן הלכתא כוותיה דהנ' הפסקינן הלכתא כר' יהושע שאינו חולץ אבל בשני לא ידענא לדלמא בעי למחלץ וכן פירש"י בפרק אלו מגלחין דאיתא להתם כל הסוגיא כמו כאן רק שנסתפק דברי ר' אליעזר לדברי ר' יהושע ופשט אמר ר' יוסי בר בון כלומר באמת כן הדין שלא לחלוץ דא"כ שנעשה כר"א לגמרי ושיחלוץ הוה ליה למפסק הלכתא סתמא כר"א דבשני מניח וחולץ ולמה אמר הלכתא כר"א בנתינה אלא בנתינה הוא דהוה הלכה כר"א אבל בחליצה לא. כך משמע לפי סוגיא ירושלמית אע"ג דבבבלי לא פסקינן הכי בפ' אלו מגלחין : חזרת הקרע. להחזירו בשבת קנו יהיו והכי איתא בהדיא בפרק ואלו מגלחין בבבלי ובירושלמי. פריעת הראש. שמגלה האבל ראשו בשבת ואינו מתעטף כן פירש"י בפרק ואלו מגלחין : שמש מטתו. בימי אבלו : אמר לו שמואל לאותו תלמיד להלכה אמרתי לך שרחיצה ותשמיש רשות שמא למעשה בתמיה : איקפד עליה. גרסי' פי' שמואל הקפיד עליו ומת אותו תלמיד : מתני. ספר בשבחו של רבי מאיר לפני אנשי צפורי : שם אתת. מצאן ר' מאיר לאנשי ציפורי שעמדו כו' : ה"ג אמר להם שלום לכם אמרין כו'. פירוש רבי מאיר היה שואל בשלום האבלים ואמרו אנשי צפורי לר' יוסי בן חלפתא וכי זה הוא שאתה משבח בו אמר להם ר' יוסי דעו כו'. שאין אבילות נוהג בשבת : לית אנא כו'. אין אני יודע מנהג מקומכם איך הוא אם אתם שואלים בשלום האבלים בשבת אם לא : תרין בנוי כו'. שני בניו של ר' אחד מהם יצא בשבת בימי אבלו וראשו היה מכוסה ומעוטף כאבל והיה לבוש סנדליו ברגליו וסבירא ליה פריעה רשות ונעילה חובה והאחד היה יצא יחף בלי סנדליו וראשו מגולה בלי עיטוף דסבירא ליה נעילה רשות פריעה חובה ובירושלמי גרס חד ראשיה מגלי וחד ראשיה מכסיה חד ראשיה מגלי ולבוש סנדליו וחד ראשיה מכסי ושלא סנדליו ע"כ שלוה פי' מופסט. ר' יונה כו'. הלך להראות פניו לאחיו של ר' גוריון ובשבת בימי אבלו היה והיה יוצא לקראת רבי יונה והיה לבוש בסנדליו וע"פ אחיו ר' גוריון עשה כן ואמר לו רבי יונה שילך ויאמר לרבי גוריון אין אנו משגיחין במה שהוא עושה מלאכה שאין אנו למדין הלכה למעשה מאיש קטן ושפל ובירושלמי גורס שהמעשה היה ברבי גוריון בעצמו ופניו הפנים דבר אליו כן : מאנין כו'. כלומר בגדים שאינן קרועין וא"ל הכזה עושין בתמיה ובחול היה כדמשמע לקמן וכן משמע בירושלמי ותימה לי שר' יוחנן יאמר כן שאין צריך לקרוע בגדיו ואם נאמר שבת היה קשה מאי קמתמה ר' חנינא הא רב ושמואל סברי תרווייהו חזר' הקרע חובה שוב יגעתי ומצאתי בירושלמי דגרס מאנין דלא חפיתין א"ל הא מנא לך א"ל כן הוה ר' סימון עבד והולם שגם פה צ"ל כן : צלי עלי. התפלל עלי מפני שהאבל הוא קשה יום ובעי רחמי וכמו שאמרו חכמינו ז"ל אבל שלשה ימים הראשונים יראה עצמו כאילו חרב מונחת לו בין כתיפיו כו' : פסיג תרעך. יכרת ויפסק שברך וא"ל שלא יאמר כן שלשון פסיג יסבול פירושו יתחלק לכמה חלקים כדאמר תנחת לנתחיו תרגום יונתן תפסג לפסגוי ועיין בערוך ערך פסג גם תרעך יסבול פירושו לשון שער ופתח ויהיה הדין קללה במקום ברכה ובתפלה צריך אדם לדקדק בלשונו דלא ישתמע לתרי אפין כדאיתא בספר הזוהר בפרשת ויצא אלא יאמר יסוג תורעך שפירושו תגדר פירצתך יסוג מלשון סוגה בשושנים תורעך הוא לשון פרצה וכדאיתא לעיל בפרשה ע' וכן מצאתי פירושו בספר תניא ובירושלמי ראיתי גירסא תמוהה בעיני לא ראיתי לכותבה : חבורה ומשפחה גרסי'. ופירושו כדאמרי' בעלמא אחד מן החבורה שמת ידאגו כל החבורה אחד מבני משפחה שמת ידאגו כל אנשי משפחה : את נותן עליה כו'. והנמשל הוא שאם נולד בה בן זכר מיד היא נתרפאת וכדר' אליעזר לקמן : רפה מדת הדין המתוחה כנגדה היא נעשית רפה ובספר אות אמת הגיה נתרפאת וה"ג בירושלמי אך לשון הסוגיא נשתנית שם הרבה : אם כן למה כו'. לעיל קאי ומקשה למאן דאמר אין אבילות נוהג בשבת א"כ למה הולכין אליו ומראין לו פניו והוא כעין תנחומין : מפני האיבה. שלא יאמר שהם שונאים אותו שכן המנהג להראות פנים איש לרעהו בשבת : מצרימה וגו'. גרסי'

נתכוון אלא לש"ש אמר לשעבר אבא מושיב לי למעלה מיהודה שהוא מלך ולמעלה מראובן שהוא בכור עכשיו אינו בדין שאשב למעלה מהן. והן לא אמרו כן אלא לו ישטמנו יוסף. ר' יצחק אמר הלך והציץ באותו הבור. א"ר תנחומא הוא לא נתכוון אלא לש"ש והם לא אמרו כן אלא לו ישטמנו יוסף. ויצוו אל יוסף לאמר אביך צוה וגו'. תני רשב"ג אומר גדול השלום שאף השבטים דברו דברים בדויים בשביל להטיל שלום בין יוסף לשבטים הה"ד ויצוו אל יוסף לאמר וגו' והיכן צוה לא מצינו שצוה. כה תאמרו אל יוסף וגו' אמר כך אחי חושדין אותי. וילכו גם אחיו א"ל חד בעית לך לעבדא הא כולנא לך לעבדין: ויאמר אליהם יוסף וגו' ואתם חשבתם עלי רעה וגו' ועתה אל תיראו וגו' וידבר על לבם. וכי יש לך אדם שמדבר על הלב אלא דברים שהן מנחמין את הלב. א"ל נמשלתם כעפר הארץ. מה עפר הארץ מי יכול לסייף את עפר הארץ. נמשלתם כחיות השדה ומי יכול לסייף את חיות השדה. נמשלתם ככוכבים מי יכול לסייף את הככבים. י' כוכבים בקשו לאבד כוכב א' ולא יכולו לו י"ב שבטים מה אני יכול לשנות סדרו של עולם מפני שהם כנגד י"ב שעות ביום וי"ב מזלות ברקיע. א"ר שמלאי אתם הגוף ואני הראש תבואתה לראש יוסף אין נסיב גופא מה רישא טב. ולא עוד אלא עד שירדתם לכאן היו קוראים אותי עבד. ומאחר שירדתם לכאן הודעתי הוגנוסים שלי. א"כ אני הורג אתכם אתמהא. אם הורג אני אתכם הם אומרים אין לשמור אמנה עם זה עם אחיו לא שמר אמנה עם מי הוא משמר אמנה. הן אומרין לא היו אחיו אלא כת של בחורי' ראה וקרא אותן אחיו תדע לך שהרי הוא בסוף הביא עליהן עילה והרגן. אמר מה אני נעשה אנטירוקים לאבא אבא מוליד ואנא קובר מה אני נעשה אנטירוקים להקב"ה הקב"ה מברך ואני ממעט הה"ד וינחם אותם. והרי דברים ק"ו ומה יוסף שדיבר דברים רבים על לבן של שבטים כך ניחמן לכשיבא הקב"ה לנחם את ירושלים עאכו"כ. הה"ד (ישעיה מ) נחמו נחמו עמי וגו': וישב יוסף במצרים וגו'. ששה זוגות שנותיהם שוות, רבקה וקהת לוי ועמרם יוסף ויהושע שמואל ושלמה משה והלל הזקן, ריב"ז ור"ע. משה עשה בפלטין של פרעה מ' שנה ובמדין מ' שנה ושמש את ישראל מ' שנה, ריב"ז עשה פרגמטיא מ' שנה ולמד תורה מ' שנה שמש את ישראל מ' שנה. ר"ע עשה בור מ' שנה למד מ' שנה ושמש את ישראל מ' שנה: וישבע יוסף את ב"י וגו'. שומע אני מיד ת"ל אתכם כשתהיו עולין. ומנין אף עצמות של שבטים העלו עמו שנאמר אתכם. וימת יוסף בן מאה ועשר שנים ויחנטו אותו מי חנטו. ר' פנחס ור"י בש"ר נחמיה. ר"י אמר רופאים חנטו אותו. ור' פנחס אמר שבטים חנטו אותו הה"ד ויחנטו אותו ויישם בארון במצרים מי הן ואלה שמות ב"י הבאים מצרימה: לישנא אחרינא וזאת אשר דבר להם אביהם יעקב אכ"ב אלא אביהם. עתיד אדם א' כיוצא בו לברך אתכם וממקום שפסקתי הוא מתחיל שנא' וזאת אשר דבר כיון שעמד משה פתח בזאת. שנא' (דברים לג) וזאת הברכה. אמר היה אומר לכם הברכות הללו אימתי הם מגיעות לכם משעה שתקבלו את התורה שנא' (שם ד) וזאת התורה. הוי וזאת אשר דבר להם אביהם במה שסיים להם יעקב אביהם פתח להם משה. אמר משה (תהלים קיט) מזקנים אתבונן יצחק כשבירך את יעקב א"ל (בראשית כח) ואל שדי במה חתם ויקרא יצחק את יעקב. ואף יעקב במה שפסק אביו משם התחיל שנא' ויקרא יעקב אל בניו וחתם כשבירכן בזאת וזאת אשר דבר ממקום אשר פסק משם התחיל משם וזאת הברכה. ובמה חתם משה (דברים לג) אשריך ישראל ואף דוד כשבא לומר תהילה ממקום שפסק משה משם התחיל (תהלים א) אשרי האיש וגו'. הוי מזקנים אתבונן. ויעש לאביו אבל שבעת ימים. ולמה עושים ז' כנגד ז' ימי המשתה. א"ל הקב"ה בעוה"ז נצטערתם ע"י הצדיק הזה ושמרתם לו אבל שבעת ימים. לעוה"ב אני מחזיר אותו האבל לשמחה שנא' (ירמיה לא) והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם. כשם שאני מנחם אתכם כך אני אנחם לציון ולכל חרבותיה. כענין שנא' (ישעיה נא) כי נחם ה' ציון נחם כל חרבותיה וישם מדברה כעדן וערבתה כגן ה' ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה:

מתנות כהונה

רסי' ודייק סיפיה דקרא ויראו אחי יוסף כי מת אביהם וגו' [illegible] שהרגישו בו סימני שנאה: שלא זמנן. לאכול על שלחנו ועיין בפירש"י בחומש: ר' יצחק אמר לפיכך אמרו לו ישטמנו לפי כשבא יוסף מקבורת אביו הלך והציץ באותו בור שהשליכו אחיו: אלא לש"ש. לברך ברוך שעשה לי נס במקום הזה: לא כן חשבו אלא כו' שחשבו שבשביל כך הציץ באותו בור להראות שאותו צער עדיין נוגע בלבו וחששו שלא ינקם לבסוף: כך אחי חושדין כו'. דאם כן למה בכה בדברם אליו: חד בעית כו'. אחד היית חפץ לך לעבד שנאמר את אשר נמצא אתו הגביע הוא יהיה לי לעבד ואתם עלו לשלום אל אביכם: לסייף. לבלותו עד סופו: אין נסיב כו'. אם לוקה הגוף מה טובו ויופיו של הראש לא כלום: הוגנוסים. פי' הערוך בוז משפחות תרגום יונתן ובסיר גניבתם: אין לשמור כו'. כלומר אין לכרות ברית ולשמור אמונה עם זה: הן אומרים כו' כעין דבר אחר הוא וכן מוכח בפירוש רש"י בחומש: ה"ג בחורים ראה וקרא אותן אחיו: עיילה עלילה כמאן דאת אמר עילה ושחיתא: אנטירוקים. כך גרס הערוך ופירש בו בעל דין בלשון רומי: כך ניחמו. דברים נכרים שלב אדם מתיישב בהן: עאכ"ו שידבר דברים ראוים להתנחם בה"ס: עשה בור. עבד ארבעים שנה קודם שלמד תורה והיה בור וריק מתורה: מיד שיעלו עצמותיו מיד אחר מיתתו: אתכם משמע עם עצמות שלכם ומי הן ואלה כו'. וי"ו העטוף קודם: אביהם יעקב כו' וצריך עיון בתנחומא ובילקוט וגרסת הספר יש לומר מדכתיב אביהם סתם ודרשינן עוד אבי רכב ישראל וזהו משה אבל בילקוט איתא בהדיא שלמדו זה מדלא כתיב זאת וכן הוא לקמן: ה"ג מתחיל שנא' וזאת אשר דבר וגו' וכן הוא בילק"ט: אמר לה. יעקב לבניו והוא כעין ד"א: למר תהלה גרסינן פי' תהלה ושבח לאל עולם שבספר תלים:

חסלת ספר בראשית יזכני ה' לגמור עד אחרית עד אמן כלה וכן יהי רצון:

חלק שני

מדרש רבה

על התורה

ספר שמות

ווארשא

בהוצאת בית מסחר הספרים של ר׳ **אברהם כהנא**,
נאלעווקי 39.

שנת **תער״ג** לפ״ק

Wyd. i księgarnia
ABRAM KAHAN
Warszawa, Nalewki 39.

PRINTED IN POLAND.

Druk. „Pośpiech", W-wa

פרשה א ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו. הה"ד (משלי יג) חושך שבטו שונא בנו ואוהבו שחרו מוסר. בנוהג שבעולם אדם
שאומר לו חבירו, פלוני הכה לבנך, יורד עמו עד לחייו. ומה ת"ל חושך שבטו שונא בנו. ללמדך,
שכל המונע בנו מן המרדות, סוף בא לתרבות רעה ושנאהו. שכן מצינו בישמעאל שהיה לו
געגועים על אברהם אביו, ולא רידהו ויצא לתרבות רעה ושנאהו והוציאו מביתו ריקם. מה
עשה ישמעאל, כשהיה בן ט"ו שנה התחיל להביא צלם מן השוק והיה מצחק בו ועובדו כמו
שראה מאחרים. מיד (בראשית כא) ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק
וגו'. ואין מצחק אלא ע"ז כד"א (שמות לב) ויקומו לצחק. מיד ותאמר לאברהם, גרש האמה
הזאת ואת בנה. שמא ילמד בני אורחותיו. מיד (בראשית כא) וירע הדבר מאוד בעיני אברהם
וגו'. על שיצא לתרבות רעה (שם) ויאמר אלהים אל אברהם, אל ירע בעיניך וגו'. מכאן אתה
למד שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות. מיד (שם) וישכם אברהם בבקר ויקח לחם וחמת
מים. למדך שהי' שונא לישמעאל על שיצא לתרב' רעה, ושלחו הוא ואמו הגר ריקם, וטרדו מביתו
על כך, וכי תעלה על דעתך שאברהם שכ' בו (שם יג) ואברם כבד מאד במקנה וגו' היה משלח אשתו
ובנו מביתו ריקם, בלא כסות ובלא מחיה. אלא ללמדך כיון שיצא לתרבות רעה. לא נפנה עליו.
מה היה סופו. כשגרשו, ישב בפרשת דרכים והיה מלסטם את הבריות שנא' (שם טז) והוא יהיה
פרא אדם. כיוצא בו (שם כה) ויאהב יצחק את עשו. לפיכך יצא לתרבות רעה על אשר לא
רידהו. כמו ששנינו. ה' עבירות עבר עשו הרשע באותו היום. בא על נערה המאורסה והרג את
הנפש, וכפר בתחה"מ וכפר בעיקר וביזה את הבכורה. ועוד שתאב מיתת אביו. ובקש להרוג
את אחיו שנאמר (שם כז) יקרבו ימי אבל אבי וגו'. וגרם ליעקב לברוח מאבותיו. והלך אף הוא
אצל ישמעאל ללמוד ממנו תרבות רעה ולהוסיף על נשיו שנא' (שם כח) וילך עשו אל ישמעאל:
כיוצא בו דוד שלא ייסר לאבשלום בנו ולא רידהו יצא לתרבות רעה ובקש להרוג את אביו.
ושכב עם פלגשיו. וגרם לו לילך יחף והוא בוכה. ונפלו מישראל כמה אלפים וכמה רבבות.
וגרם לו דברים קשים הרבה שאין להם סוף. דכתיב (תהלים ג) מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום
בנו. מה כתיב אחריו ה' מה רבו צרי וגו'. וקשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם ממלחמות
גוג ומגוג דאילו במלחמת גוג ומגוג כתיב (שם ב) למה רגשו גוים. ולהלן כתיב ה' מה רבו צרי.
וכיוצא בו עשה דוד באדניה שלא רידהו ביסורין ולא גער בו ולפיכך יצא לתרבות רעה דכתיב
(מ"א א) ולא עצבו אביו מימיו (שם) ואותו ילדה אחרי אבשלום. והלא אבשלום בן מעכה
ואדניה בן חגית מהו ואותו ילדה אחרי אבשלום. אלא מתוך שיצא אבשלום לתרבות רעה
ולא רידהו אביו וכתיב באדניהו ולא עצבו אביו מימיו ואף הוא יצא לתרבות רע' לפיכך כתיב
ואותו ילדה אחרי אבשלום (משלי יג). ואוהבו שחרו מוסר. זה הקב"ה על שאהב את ישראל דכתיב
(מלאכי א) אהבתי אתכם אמר ה'. שהוא מרדה אותם ביסורין. אתה מוצא ג' מתנות טובות
נתן הקב"ה לישראל וכולם לא נתנם להם אלא ע"י יסורין. התורה. וא"י. וחיי העוה"ב. התורה
דכתיב (תהלים צד) אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו. א"י דכתיב (דברים ח) וידעת
עם לבבך וגו' מה כתיב אחריו כי ה' אלהיך מביאך וגו'. העוה"ב דכתיב (משלי ו) כי נר מצוה
ותורה אור וגו'. וכל המייסר את בנו מוסיף הבן אהבה על אביו והוא מכבדו שנא' (שם כט) יסר
בנך ויניחך וגו' ואומר (שם יט) יסר בנך כי יש תקוה. ומוסיף עליו אהבה שנא' ואוהבו שחרו מוסר
לפי ששחרו מוסר לכך אוהבו. אתה מוצא שאברהם ייסר את יצחק בנו ולמדו תורה והדריכו
בדרכיו דכתיב באברהם (בראשית כו) עקב אשר שמע אברהם בקולי וכתיב (שם כה) ואלה תולדות
יצחק בן אברהם. ללמדך שהיה דומה לאביו בכל דבר בנוי בחכמה בעושר במע"ט. תדע לך שבן
ל"ז שנה היה כשעקדו אביו וכתיב ואברהם זקן בא בימים ועקדו וכפתו כשה ולא נמנע לפיכך
(שם) ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק הוי ואוהבו שחרו מוסר. כיוצא בו היה יצחק משחר מוסר
ליעקב שלמדו יצחק תורה ויסרו בבית תלמודו שנא' (שם) ויעקב איש תם וגו'. ולמד מה שלמדו
אביו ואח"כ פירש מאביו ונטמן בבית עבר ללמוד תורה. לפיכך זכה לברכה וירש את הארץ שנא'
(שם לז) וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען. ואף יעקב אבינו ייסר את בניו ורידה אותם
ולמדם דרכיו שלא היה בהם פסולת. שכן כתיב ואלה שמות ב"י הבאים מצרימה וגו'. השוון
כולם ליעקב שכולם צדיקים כיוצא בו היו הוי ואוהבו שחרו מוסר. ד"א ואלה שמות. א"ר
אבהו כ"מ שנא' אלה פסל את הראשונים ואלה מוסיף שבח על הראשונים (שם ב) אלה תולדות
השמים והארץ. פסל לתוהו ובוהו. ואלה שמות הוסיף שבח על שבעים נפש שנאמרו למעלה

מתנות כהונה

ובזה ת"ל חושך כו'. מאחר שמוסר נפשו עליו ויורד עם חבירו עד שיהיו בשנה לו כי אך אמר שלמה כן ולא מונע שבטו ממנו שכולה שונא בנו: נפנה לא היה חושש פונה אליו: לא נפנה עליו. בחימא יש פי' תוספות נעט: וביזה את הבכורה. בפ"ק דבבא בתרא יליף כולהו מגזם נקרא ועיין מזה בב"ר פ' ס"ג: שלייר מת"כ

אסיפת אמרים

כמו שראה כו'. משום דאיתא בפר"א והס"ע דבן ט"ו יצא לתרבות רעה עכ"א דבן ט"ו עשה רק כמו שראה מאחרים אבל לא מלבו לכו נת ע"ז (מ:). ובפי"ת ' כתב שצ"ל בן י"ז שהרי זה היה אחר הגמל את יצחק ואז היה ישמעאל בן ט"ז. וכ' שכ"ה בפר"א): השוון כו' ד. נ"ל יעקב ובניו. וקאמר את יעקב יפ"מ

שכולם היו צדיקים. ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה יעקב ובניו איש וביתו באו. שקולים הן ישראל כצבא השמים נאמר כאן שמות ונאמר בכוכבים שמות שנא' (תהלים קמז) מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא. אף הקב"ה כשירדו ישראל למצרים מנה מספרם כמה היו ולפי שהם משולים לכוכבים קרא שמות לכולם הה"ד ואלה שמות בני ישראל וגו'. הבאים מצרימה וכי היום באים והלא ימים רבים היו להם שבאו למצרים. אלא כ"ז שיוסף היה קיים לא היה להם משוי של מצרים מת יוסף נתנו עליהם משוי לפיכך כתיב הבאים כאילו אותו יום נכנסו למצרים. את יעקב. כל אלו מכחו של יעקב שסגל מצות ומעשים טובים וזכה להעמיד י"ב שבטים. איש וביתו באו. ואלה שמות בני ישראל. על שם גאולת ישראל נזכרו כאן. ראובן שנא' (שמות ג) ראה ראיתי את עני עמי. שמעון על שם (שם ב) וישמע אלהים את נאקתם. לוי על שם שנתחבר הקב"ה לצרתם מתוך הסנה לקיים מה שנא' (תהלים צא) עמו אנכי בצרה. יהודה על שם שהודו להקב"ה. יששכר שנתן להם הקב"ה שכר שעבודם ביזת מצרים וביזת הים לקיים מה שנא' (בראשית טו) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. זבולן על שם שהשכין הקב"ה שכינתו בקרבם שנא' (שמות כה) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. ואין זבולין אלא בהמ"ק שנא' (מ"א ח) בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים. בנימין על שם (שמות טו) ימינך ה' נאדרי בכח. דן על שם (בראשית טו) וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. נפתלי על שם תורה ומצות שנתן להם הקב"ה שכתוב בהם (תהלים יט) ומתוקים מדבש ונופת צופים. גד על שם המן שהאכילם הקב"ה שהוא כזרע גד. אשר על שם שהיו מאשרין אותן כל שומעי גאולתן וגדולתן דכתיב (מלאכי ג) ואשרו אתכם כל הגוים כי תהיו אתם ארץ חפץ אמר ה' צבאות. יוסף על שם שעתיד הקב"ה להוסיף ולגאול את ישראל מן מלכות הרשעה כשם שגאל אותם ממצרים דכתיב (ישעי' יא) והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו וגו' וכל הענין ההוא הכתוב שם. א"ר יהושע דסכנין בשם ר"ל למה אין שמותם של שבטים שוים בכל מקום. אלא (פעמים) שזה מקדים לזה וזה מקדים לזה. שלא יאמרו בני גבירות תהלה ובני השפחות אחרונה. ללמדך שלא היו גדולים אלו מאלו. ד"א למה הקדים אלו לאלו. לפי שהם תקרות העולם. זה שמתקן תקרה כראוי נותן עוביה של תקרה זו בצד ראשה של אחרת שאינה שוה לה לפיכך מקדים אלו לאלו. ומנין שהן תקרתו של עולם שכן ישעיה הנביא אומר (שם מח) שמע אלי יעקב וישראל מקראי: ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב וגו' עם יוסף שהיה במצרים היו ע'. ד"א ויוסף היה במצרים אע"פ שזכה יוסף למלכות לא נתגאה על אחיו ועל בית אביו כשם שהיה קטן בעיניו מתחלה שהיה עבד במצרים כך היה קטן בעיניו אחר שהיה מלך. וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא. ללמדך שכל זמן שהיה אחד מהם קיים מאותן שירדו למצרים לא שיעבדו המצריים בישראל. ובני ישראל פרו וישרצו. אע"פ שמת יוסף ואחיו אלהיהם לא מת אלא ובני ישראל פרו וישרצו. ד"א כל אחת ואחת ילדה ו' בכרס אחד שנא' ובני ישראל פרו וישרצו וגו' ויש אומרים י"ב דכתיב פרו שנים. וישרצו ב'. וירבו ב'. ויעצמו ב' במאד מאד ב'. ותמלא הארץ אותם ב'. הרי י"ב. ויעצמו י"א ששים בכרס אחד. ואל תתמה שהרי עקרב שהיא מן השרצים יולדת ע'. ר' נתן אומר ותמלא הארץ אותם כחושים של קנים. ויקם מלך חדש כיון שראו המצרים כך הדשו גזירות עליהם הה"ד ויקם מלך חדש. רב ושמואל ח"א חדש ממש וח"א שנתחדשו גזירותיו שחדש גזירות ופורעניות עליהם. טעמא דמ"ד חדש ממש דכתיב חדש, וטעמא דמ"ד שחדש גזירותיו דלא כתיב וימת וימלוך. אשר לא ידע את יוסף. על דעתיה דמ"ד חדש ניחא. ועל דעתיה דמ"ד שחדש גזירותיו מאי דריש ביה. דהוו דמי כמאן דלא ידע ליה ליוסף כלל. רבנן אמרי למה קראו מלך חדש והלא פרעה עצמו היה. אלא שאמרו המצרים לפרעה בא ונזדווג לאומה זו. א"ל שוטים אתם עד עכשיו משלהם אנו אוכלים והיאך נזדווג להם אילולא יוסף לא היינו חיים. כיון שלא שמע פרעה להם הורידוהו מכסאו ג' חדשים עד שאמר להם כל מה שאתם רוצים הריני עמכם והשיבו אותו. לפיכך כתיב ויקם מלך חדש. רבנין פתחין פתחא להאי קרא (הושע ה) בה' בגדו כי בנים זרים ילדו עתה יאכלם חדש את חלקיהם. ללמדך כשמת יוסף הפרו ברית מילה אמרו נהיה כמצריים. מכאן

אסיפת אמרים

(יפ"ת): כאן שמות. ומופנה לג"ש דהלא כבר נאמר בפ' ויגש ואלה שמות כו' וא"ת דל"ד לגמרי דהתם קראם הקב"ה בשמות לז"א דגם כאן פי' אלה שמות שקראם הקב"ה וז"א אף הקב"ה מנה כו' (והתם כתיב מונה מספר) ולפי שהם משולים לכוכבים (ר"ל במנינן) מוכח שקרא שמות לכולם (יפת"ה): באו כאן חסר ועיין בתנחומא (שם): וכל ענין ההוא. אר"א צ"ל להגיה ופי' וכל הענין כאמור שם בפרשה. ואר"י הוא מלתא אחריתי (שם) ד"א כאו"א. דלפ"א קאמר כאילו היה עדיין. קיים ופרו כמקדם בעוד יוסף חי שהיה להם לסעד למחייתם וכ"כ בעניותם עמד להם אלהיהם שיפרו כמאז בעשרם. ולד"א שהיה בדרך גם אינו ענין לסעד יוסף וא"כ אינו דבוק לוימת יוסף (שם): דכתיב חדש ומאמר לא ידע אינו [illegible] אם היה רצה אי"א שהלכה"ל

מתנות כהונה

מתנות כו'. בפ"ק דברכות (אזכתי אתכם וגו' גרסי'): כאילו אותו היום. שלוה עליהם עבודת פרך: שסגל שאסף ואצר כל דבר שחביב על האדם ומצניעו ומאספו ומאצרו נקרא סגל כד"א סגלת מלכים: שנתחבר. לוי לשון חבור כד"א הפעם ילוה אישי: הדא הוא שאמר כו'. בתנחומא כלשון יתר ברור: בני גבירות תהלה. למנין ולכל דבר מפני שהן בני הגבירות: מקיראי. לשון הקרה: ששה ו' לשונות של רבוי כתובים במקרא זה. פרו. וישרצו. וירבו. ויעצמו. במאד מאד. ותמלא וגו'. הרי ששה: כחושים כמו יער של קנים: ר"ג פתחא להאי פרשתא בהאי קרא: יאכלם חודש כו'. דרש היה לשון ידיער

אתה למד שמשה מלן ביציאתן ממצרי'. וכיון שעשו כן הפך הקב"ה האהבה שהיו המצריי' אוהבים
אותן לשנאה שנא' (תהלים קה) הפך לבם לשנוא עמו להתנכל בעבדיו. לקיים מה שנא' עתה יאכלם
חדש את חלקיהם מלך חדש חדש שעמד וחדש עליהם גזירותיו. אשר לא ידע את יוסף. וכי לא היה מכיר
את יוסף. א"ר אבין משל לא' שרגם אוהבו של המלך אמר המלך התיזו את ראשו כי למחר יעשה
בי כך. לכך כתב עליו המקרא כלומר היום אשר לא ידע את יוסף. למחר הוא עתיד לומר לא
ידעתי את ה'. ויאמר אל עמו. הוא התחיל בעצה תחלה לכך לקה תחלה. הוא התחיל בעצה תחלה
דכתיב ויאמר אל עמו וגו'. והוא לקה תחלה דכתיב (שמות ז) ובכה ובעמך ובכל עבדיך. הבה
נתחכמה לו. להם לא נאמר אלא לו א"ר חמא ב"ר חנינא אמר בואו ונתחכמה לאלהיהם של אלו.
נדונם בחרב כבר כתיב (ישעיה סו) ובחרבו את כל בשר. לא נדון אותם אלא במים שכך נשבע
הקב"ה שאין מביא מבול לעולם שנא' (שם נד) אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ. והם
אינם יודעים שעל כל העולם כלו אינו מביא אבל על אומה אחת מביא. ועליהם אינו מביא אבל
הם באים ונופלים לתוכן שנא' (תהלים סג) יגירוהו על ידי חרב מנת שועלים יהיו (שמות יח). כי
בדבר אשר זדו וגו'. בקדרה שבשלו בה נתבשלו. א"ר חייא א"ר סימון ג' היו באותה עצה בלעם
ואיוב ויתרו. בלעם שיעץ נהרג. איוב ששתק נידון ביסורין. יתרו שברח זכו בניו וישבו
בלשכת הגזית דכתיב (ד"ה א ב) ומשפחות סופרים ישבי יעבץ תרעתים שמעתים שוכתים המה
הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב. וכתיב (שופטים א) ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים
את בני יהודה. ועלה מן הארץ. ועלינו לא נאמר אלא ועלה. א"ר אבא ב"כ כאדם שמקלל עצמו
ותלה קללתו באחרים. ד"א ועלה מן הארץ כ"ז שישראל בירידה התחתונה הם עולים. ראה
מה כתיב ועלה מן הארץ. אמר דוד (תהלים מד) כי שחה לעפר נפשינו דבקה לארץ בטננו. אותה
שעה (שם) קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך. וישימו עליו. עליהם לא נאמר אלא עליו. תנא
דבי ר"א ב"ר שמעון מלמד שהביאו מלבן ותלו בצוארו של פרעה שאם היה א' מישראל שאומר
להם אסטנים אני אמר לו כלום איסטנים אתה מפרעה. שרי מסים. דבר שמשים עליו לבנים:
למען ענותו בסבלותם. למען ענות פרעה בסבלותם של ישראל. ויבן ערי מסכנות לפרעה. רב
ושמואל ה"א שמסכנות את בעליהן. וה"א שממסכנות את בוניהם שכל העוסק בבנין מתמסכן.
ורבנן אמרי בתי אוצרות. כמ"ד (ישעיה כב) לך בא אל הסכן הזה. את פיתום ואת רעמסס.
רב ושמואל ה"א פיתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסס שראשון ראשון מתרוסס. וה"א רעמסס
שמה ולמה נקרא שמה פיתום שראשון ראשון פי תהום בולעו. וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן
יפרוץ. כן רבו וכן פרו לא נאמר אלא כן ירבה וכן יפרוץ אמר רשב"ל רוה"ק מבשרתן כן ירבה
וכן יפרוץ. ויקוצו מפני בני ישראל. מלמד שהיו דומין ישראל בעיניהן כקוצים. ויעבידו מצרים
את בני ישראל בפרך. ר' אלעזר אמר בפה רך. רבי שמואל בר נחמן אומר בפריכה. וכן עשו
לכל אחד מישראל כל מה שעשו הלבנים מיום ראשון שמו עליו לגזירה שיעשה כנגדן בכל יום
ויום. וימררו את חייהם בעבודה קשה וגו'. בתחלה בחמר ובלבנים ולבסוף ובכל עבודה בשדה
ולבסוף את כל עבודתם. מהו את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך. ר' שמואל בר נחמן א"ר
יונתן מלמד שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים. א"ר אויא מודה ר'
אלעזר שהוא בפריכה. ד' גזירות גזר פרעה עליהם בתחלה גזר וצוה לנוגשים שיהיו דוחקין בהן
כדי שיהיו עושין הסכום שלהן. ולא יהיו ישנין בבתיהם. והוא חשב למעטן מפריה ורביה אמר
מתוך שאינן ישנין בבתיהן אינן מולידין. אמרו להן הנוגשים אם אתם הולכים לישן בבתיכם
עד שאנו משלחין אחריכם בבקר היום עולה לשעה ולשתים ואין אתם משלימין את הסכום
שלכם שנא' והנוגשים אצים לאמר וגו'. והיו ישנין על הארץ. א"ל האלהים אני אמרתי לאברהם
אביהם שאני מרבה בניו ככוכבים דכתיב (בראשית כב) כי ברך אברכך והרבה ארבה וגו'. ואתם
מתחכמים להן שלא ירבו נראה איזה דבר עומד או שלי או שלכם מיד וכאשר יענו אותו כן
ירבה וגו': דרש ר"ע. בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים. ומה עשו
בשעה שהיו הולכות לשאוב מים הקב"ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבת מחצה מים

מתנות כהונה

לשון חדש כד"א מלך חדש: למחר הוא עתיד לומר כו'. ואשר לא ידע פירושו כמאן דאמר לעיל עשה עצמו כאילו לא ידע וכן מצאתי בספר רבינו בחיי: ובך ובעמך. אגב מכת הצפרדעים כ"יב בפרשת וארא: (ר"ב) נדונם באש. הנה ה' באש יבא: נדונם בחרב כו'.

אסיפת אמרים

ידיעה מיוסף. אך על"פ ניחא טפי לדידיה. ועיין לזה בפירש"י בת"מ וכהנה נדחקו שם המפרשים על רש"י ז"ל (שם): משל כו' ומפ' חדש מגוה משום שמ"ג סא' נח"ל: בשכר נשים כו' פי' שדלג

ועיין בפ"ק דסוטה (דף י"א רוב פרשה זו) ולקמן ר"פ כ"ב: ועליהם אינו כו'. פי' ועוד עליהם כו': בקדרה שבשלו כו'. כלומר במים חשבו לאבדם והם עצמם נאבדו במים: יושבי יעבץ גרסינן וכתיב סופרים והיינו סנהדרין וכן תרעתים תרגום של שער תרע על שם סנהדרין יושבים בשער כן פירש"י בפ"ק דסוטה: כל זמן שישראל כו'. ולפי זה כוונת הקודם אומרת ועלה מן הארץ: מלבן. פירש"י דפוס שעושין בו לבנים: אסטנים. מעונג ורך בטבע: דבר שמשים. רדוי של שימה שמרגילין ומשימין לעבודה אותו המלבן שתנו לא היה לישראל רדוי של השמה או נאמר"ע בלע"ז: למען ענותו. לפרעה בשביל סבלותם של ישראל שישראל יענו שהם לסבול: א"ר אויא מודה ר"א שאמר בפרך כראשון פי' פה רך מודה בזה בפרך השני ודאי פי' פירוכה פיר' שברון הגוף ומתניה שהרי כ"יב וימררו כן פירש"י בפ"ק דס"טה: דגים קטנים. כדאמרינן בעלמא שמ"רין את הגוף ומרבים זרע: גזר על הזכרים. וזו היא גזרה השנייה ועיין לקמן

ריש

ומהצה דגים ומוליכות אצל בעליהן ושופתות להם שתי קדרות אחת של חמין וא' של דגים
ומאכילות אותן ומרחיצות אותן וסכות אותן ומשקות אותן ונזקקות להם בין שפתים. שנאמר
(תהלים סח) אם תשכבון בין שפתים כנפי יונה נחפה בכסף. בשכר ששכבו בין שפתים זכו ישראל
לביזת מצרים שנא' כנפי יונה נחפה בכסף. וכיון שמתעברות באות לבתיהן. וכיון שהגיע זמן
מולידיהם הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח שנא' (שיר ח) תחת התפוח עוררתיך והקב"ה שולח
מלאך משמי מרום ומנקה אותם ומשפר אותם כחיה זו שמשפרת את הולד שנא' (יחזקאל טז)
ומולדותיך ביום הולדת אותך וגו'. ומנקט להם ב' עגולין אחד של שמן וא' של דבש שנא' (דברים
לב) וינקהו דבש מסלע וגו'. וכיון שמכירין בהן המצריים רצו להרגם ונעשה להן נס ונבלעין בקרקע
ומביאין שוורים וחורשין על גביהן שנאמר (תהלים קכט) על גבי חרשו חורשים. ולאחר שהולכין
מבצבצין ויוצאין כעשב השדה שנא' (יחזקאל טז) רבבה כצמח השדה נתתיך וגו'. וכיון שמתגדלין
באין עדרים עדרים בבתיהם שנא' (שם) ותבאי בעדי עדיים אל תקרי בעדי עדיים אלא בעדרי
עדרים. וכשנגלה הקב"ה על הים הם הכירוהו תחלה שנאמר (שמות טו) זה אלי ואנוהו. כשראה
שהם פרים ורבים גזר על הזכרים הה"ד ויאמר מלך מצרים למילדות וגו'. מי היו המילדות. רב
אמר כלה והמותה יוכבד ואלישבע בת עמינדב. רבי שמואל בר נחמן אמר אשה ובתה יוכבד
ומרים. ולא היה למרים אלא ה' שנים שאהרן גדול ממשה ג' שנים. אמרו חז"ל הולכת היתה עם
יוכבד אמה ועושה צרכיה והיתה זריזה. שעד שהתינוק קטן הוא ניכר הוא שאמר שלמה (משלי כ)
גם במעלליו יתנכר נער וגו'. אשר שם האחת שפרה. שהיתה משפרת את התינוק כשהוא יוצא
מלא דם. פועה שהיתה נופעת יין כתינוק אחר אמה. ד"א שפרה. שפרו ורבו ישראל עליה.
פועה שהיתה מפיעה את התינוק כשהיו אומרים מת. ד"א שפרה ששפרו מעשיה לפני האלהים.
ד"א פועה שהופיעה את ישראל לאלהים. ד"א פועה שהופיעה הפנים כנגד פרעה וזקפה חוטמה
בו ואמרה לו אוי לו לאותו האיש כשיבא האלהים להפרע ממנו. נתמלא עליה חמה להרגה.
שפרה שהיתה משפרת על דברי בתה ומפייסת עליה אמרה לו אתה משגיח עליה תינוקת היא
ואינה יודעת כלום. ר' חנינא בר רב יצחק אמר שפרה שהעמידה ישראל לאלהים שבשבילם
נבראו השמים שכתוב בהם (איוב כו) ברוחו שמים שפרה. פועה שהופיעה פנים כנגד אביה
שהיה עמרם ראש סנהדרין באותה שעה כיון שגזר פרעה ואמר כל הבן הילוד וגו' אמר עמרם
וזריק ישראל מולידים. מיד הוציא את יוכבד ופירש עצמו מתשמיש המטה וגרש את אשתו
בשהיא מעוברת מג' חדשים. עמדו כל ישראל וגרשו את נשותיהן. אמרה לו בתו גזרתך קשה
משל פרעה שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה על הזכרים ונקבות. פרעה רשע הוא וגזרתו
ספק מתקיימת ספק אינה מתקיימת. אבל אתה צדיק וגזירתך מתקיימת. עמד הוא והחזיר את
אשתו עמדו כל ישראל והחזירו נשותיהם. הוי פועה שהופיעה פנים כנגד אביה. ויאמר בילדכן
את העבריות. למה צוה להרוג אותם ע"י המילדות. כדי שלא יתבע הקב"ה ממנו ויפרע מהם.
וראיתן על האבנים. מקום שהולד נפנה בו. ד"א האבנים. א"ר יהודה בר סימון שהקב"ה עושה
איבריה של אשה קשה כאבנים בשעה שיושבת על המשבר לילד שאילולא כן מתה. ור' פנחס
החבר אומר בשם ר' יונה מסייע ליה לר' יהודה בר סימון אין הבנים אלא סדן שהוא דבר קשה
דכתיב (ירמיה יח) וארד בית היוצר והנה הוא עושה מלאכה על האבנים. א"ר חנין סימן גדול מסר
להם מה יוצר זה ירך מכאן וירך מכאן וסדן באמצע אף אשה ירך מכאן וירך מכאן וולד באמצע
ואית דאמרי בשעה שכורעת לילד ירכותיה מצטננות כאבנים. אם בן הוא והמתן אותו. א"ל אם
זכר הרגו אותו ואם נקבה אל תהרגו אותה אלא אם היתה חיתה ואם מתה מתה. אמרו לו מהיכן
נדע אם זכר אם נקבה. א"ר חנינא סימן גדול מסר להן אם פניו למטה דעו שהוא זכר שמביט

אסיפת אמרים

מתנות כהונה

שלג על הקן (יפ"ת) : וגרש את אשתו . כדי שילמדו ממנו ריש פרשה כ"ו : שלשה שנים. שנא' בפ' וארא ומשה בן שמונים
שם שנה ואהרן בן שלש ושמונים שנים בדברם אל פרעה :: ומרים גדולה
כ'. שהרי משנולדה מרים התחילו למרר חייהם בעבודת פרך ועל
שם כך נקראת מרים ע"ש המירור והמשך ימי המירור היו שמונים וששה שנים כדאיתא במדרש חזית בפסוק כי הנה הסתיו עבר וזולתו
בכ"מ ומאז באו משה ואהרן אל פרעה עד צאת ישראל ממצרים היה שנה תמימה כמו שדרשו ז"ל במס' עדיות בפרק שני משפט מצרים
שנים עשר חדש וכל אותו שנה היו מתייסרין בעבודת פרך כדא"א והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים ואיתא בפרקי ר' אליעזר שהיו
בנילה שהכה בכורי מצרים היתה שם רחל בת בנו של מתושלח שהיתה הרה ללדת רמסוה בחומר היא ובעלה ויצא הוולד ממעיה
ונתערב בתוך המלבן וירד מיכאל והעלהו לפני כסא הכבוד כו'. נמצא ביציאתם ממצרים היה למשה שמונים ואחד שנים ואז כשלמו
שש ושמונים שני המירור שהתחילו כשנולדה מרים הרי שהיו למרים חמשה שנים קודם לידת משה ור"ף מה שדרשו ז"ל בפ"ק דסוטה השנה
שהיא בשנה בטלה עבודה מהם אין פירכא שהשב אלו השנה כבולה . ועושה צרכיה . ליילד הנשים : נופעת . נ"ל נובעת או
נופה : מפיעה את התינוק כו'. רגיל הוא כשהוולדות יוצאות לעולם הם נראים כמתים מפני קושי הלידה והנשים הזריזות מפוחים
בנקביו ומשיבים נפש עליו במיני תרופות: מפיעה. כמו מפיחה בחילוף אותיות אח"ע או יהיה פירושו כאילו פ..יו ונפשו כד"א
הופיע מהר פארן : שהופיע פניה. באירה והעיזה פניה : עפ"ה שהיתה כו'. זו יוכבד: סנהדרין. חכמים ומנהיגים עושי
מצות נקראים כן : כשהיא מעוברת ממשה. כדאי' לקמן ע"ד ובפ"ק דסוטה ואע"פ דכתיב אח"כ ותהר האשה כו'. ולכן היתה
מלפנו ג' הוא"ש שהמצריים היו מונין מיום שהגזירה תשעה חדשים וכיון שהיתה מעוברת ג' חדשים קודם לזה וילדתו לו' חדשים ויום
אחד אחר הגזרה : אז הך מתקיימת. כמו שנאמר ותגזר אומר ויקם לך הכי מסיק בפ"ק דסוטה : ויפרע מהם . מן המילדות כי הם
כממיתים בניהם : אם היתה חיה. והאי דכתיב וחיה אינו לווי פי..יו על כל פנים אלא תמאר בחיים מגדלים שאתם אינכם מצווים
להמיתה

באמו בארץ שממנה נברא. וכשהוא פניו למעלה היא נקבה שמכוונת בבריאתה בצלע שנאמר (בראשית ב) ויקח אחת מצלעותיו. א"ל הקב"ה רשע מי שנתן העצה הזאת טפש הוא, היה לך להרוג את הנקבות אם אין נקבות זכרים מהיכן ישאו נשים אשה אחת אינה יכולה ליטול ב' אנשים אבל איש אחד יכול ליטול י' נשים או ק' הוי (ישעיה יט) אך אוילים שרי צען וגו'; שנתנו לו זו העצה. ותיראן המילדות את האלהים. עליהן נאמר (משלי לא) אשה יראת ה' הוא תתהלל; ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים. להן לא נאמר אלא אליהן א"ר יוסי בר חנינא מלמד שתבע אותן להזדווג להם ולא קבלו ממנו. ותחיין את הילדים. וכי מאחר שלא עשו כאשר דבר אליהם אין אנו יודעין שקיימו את הילדים. למה הוצרך הכתוב לומר ותחיין את הילדים. יש קילוס בתוך קילוס לא דיין שלא קיימו את דבריו אלא עוד הוסיפו לעשות עמהם טובות. יש מהם שהיו עניות והולכות המילדות ומגבות מים ומזון מבתיהם של עשירות ובאות ונותנות לעניות והן מחיות את בניהן הוא שכתוב ותחיין את הילדים. ד"א ותחיין את הילדים. יש מהם שראויים לצאת חגרים או סומים או בעלי מומין או להתוך בו אבר שיצא יפה ומה היו עושות עומדות בתפלה ואומרות לפני הקב"ה אתה יודע שלא קיימנו דבריו של פרעה דבריך אנו מבקשים לקיים רבון העולם יצא הוולד לשלום שלא ימצאו ישראל ידיהם להשיח עלינו לומר הרי יצאו בעלי מומים שבקשו להרוג אותם. מיד היה הקב"ה שומע קולן ויוצאים שלמים. א"ר לוי הרי אמרת את הקלה אמור את החמורה. יש מהן שראויין למות בשעת יציאתן או אמן לסכן בם ולמות אחר יציאתן והיו עומדות בתפלה ואומרות להקב"ה רבש"ע הם להם עכשיו והן הם נפשותיהם שלא יאמרו ישראל הן הרגו אותן. והקב"ה עושה תפלתן. לפיכך ותחיין את הילדים ותחיין אלו האמהות. הילדים הילדים ממש. ד"א ותיראן המילדות. קשטו עצמן למעשה זקנן זה אברהם כמו שהקב"ה מעיד עליו (בראשית כב) כי עתה ידעתי כי ירא אלהים וגו'. אמרו א"א ע"ה פתח לו פונדק והיה זן את העוברים ואת השבים בני אדם ערלים. ואנו לא דיינו שאין לנו להאכיל אלא להרוג אותן. אנו נחייה אותן. כיון שראה פרעה שלא עשו גזירתו שלה וקרא אותן הה"ד ויקרא מלך מצרים למילדות כי חיות הנה. אם תאמר מילדות הנה וכי מילדת אינה צריכה מילדת אחרת לסייעה. אלא כך אמרו לו אומה זו כחיות השדה נמשלות שאין צריכות מילדת יהודה נמשל כאריה דכתיב (שם מט) גור אריה יהודה. דן יהי דן נחש. נפתלי אילה שלוחה. יששכר חמור גרם. יוסף בכור שורו. בנימין זאב יטרף. ועל שאר כתיב (יחזקאל יט) מה אמך לביאה בין אריות רבצה. וייטב אלהים למילדות. מה היה הטובה הזאת שקבל דבריהם מלך מצרים ולא הזיק להן. ד"א וייטב אלהים. אמר ר' ברכיה בש"ר חייא ב"ר אבא הה"ד (איוב כח) ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה מהו שכר היראה תורה לפי שיראה יוכבד מפני הקב"ה העמיד ממנה משה שכתוב בו (שמות ב) כי טוב הוא. ונתנה התורה על ידו שנקראת לקח טוב ונקראת על שמו שנא' (מלאכי ג) זכרו תורת משה עבדי. ומרים יצא ממנה בצלאל שהיה מלא חכמה דכתיב (שמות לה) ואמלא אותו רוח אלהים וגו'. ועשה ארון לתורה שנקראת טוב הוי וייטב אלהים למילדות. וירב העם. לקיים מה שנא' (איכה ג) מי זה אמר ותהי ה' לא צוה: אם פרעה צוה להרוג את הזכרים מה הועיל בגזרתו ה' לא צוה אלא וירב העם ויעצמו מאד: ויהי כי יראו המילדות וגו'. רב ולוי. ח"א בתי כהונה ובתי לויה. וח"א בתי מלכות. בתי כהונה ולויה משה ואהרן. בתי מלכות ממרים לפי שדוד בא ממרים דכתיב (ד"ה א ב) וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות ואלה בניה ישר ושובב וארדון. עזובה זו מרים ולמה נקרא שמה עזובה שהכל עזבוה. הוליד והלא אשתו היתה א"ר יוחנן ללמדך שכל הנושא אשה לשם שמים מעלה עליו הכתוב כאילו ילדה. יריעות שהיו פניה דומין ליריעות. ואלה בניה אל תיקרי בניה אלא בוניה. ישר זה כלב שיישר עצמו. שובב ששיבב את עצמו. וארדון שרידה את יצרו. ותמת עזובה מלמד שנהלית ונהגו בה מנהג מיתה וגם כלב עזובה. (שם) ויקח לו כלב את אפרת זו מרים. למה נקרא שמה אפרת שפרו ורבו ישראל על ידה. מהו ויקח לו שאחר שנתרפאת עשה בה מעשה ליקוחין הושיבה באפריון ברוב שמחתו בה. וכן אתה מוצא במקום אחר שקורא למרים שני שמות על שם המאורע שאירע לה. הה"ד (שם ד) ולאשחור אבי תקוע היו שתי נשים חלאה ונערה. אשחור זה כלב לפי שאשחור בן חצרון היה ולמה נקרא שמו אשחור שהשחירו פניו בתעניות. אבי שנעשה לה כאב. תקוע שתקע לבו לאביו שבשמים. היו שתי נשים כשתי נשים. חלאה ונערה לא חלאה ונערה הוא. אלא מרים היתה ולמה נקראת חלאה ונערה

מתנות כהונה

אמותם: שממני נברא. כזכר הראשון שהוא אדם הראשון: אינה יכולה. מפני כדת ולף אם תעבירנו לא מפני כן תלד יוהר. אליהן משמע על עסק ביאה לי ויבא אליה כן פירש"י בפ"ק דסוטה: קלס שבח וסינול: שיצא כדי שילא יפה: הקלה חסרון בעלי מומין: תלה במתין וכיה תולה לכם כדין: אני נחייה. כלומר לא נעשה כן מ"ו אלא נחיה אותם: שהכל עזבוה. פירש"י בפ"ק דסוטה שמתחלה היתה חולנית כדלקמן ובחורי ישראל עזבוה בביאה אותה: אשתו של כלב היתה ועיין סוף כל הענין בפרק קמא דסוטה: נגשה לא כתב גרסי'. ופי' שערה ברפואות כתב

אסיפת אמרים

(שם): עליהן נאמרה אשה כו'. דק"ל את האלהים משמע לכאורה יראת כעונש ולקמן איתא שהיו מביאות מזון משמע שהיו מאהבה לז"א שבאמת עליהן נאמר יראת ה' וכ' הוא רחמים שהיא יראת הרוממות מאהבה (נח"ל מיתורא דריש דל"ל ותיראן דודאי מיראת ה'

לגתו

שהלתה וננערה מחלייה והחזירה הקב"ה לנערותה . (פס) ותלד לו נערה לאחר שנתרפאת ילדה לו בנים את אחוזם ואת הפר . (פס) ובני הלאה צרת וצחר ואתנן . צרת שנעשית צרה לחברותיה . צחר שהיו פניה דומין לצהרים . ואתנן שכל הרואה אותה מוליך אתנן לאשתו . ולכך כתיב ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור . ומנין שדוד בא ממרים דכתיב (ש"א יז) ודוד בן איש אפרתי הזה מבית לחם יהודה . וכן אתה מוצא שכתוב אחד אומר ובני הלאה וגו' . וקוץ הוליד את ענוב . וקוץ זה כלב שקצץ עצת מרגלים . הוליד את ענוב סיגל מעש"ט בעת שהביאו אשכול ענב שאילולא כלב לא הביאו . ואת הצובבה שעשה צביונו של הקב"ה . ומשפחות אחרחל בן הרם . אחרחל זו מרים ולמה נקרא שמה כן על שם (שמות טו) ותצאן כל הנשים אחריה וגו' . מהו ומשפחות זכה להעמיד ממנה משפחות . בן הרם זכתה שיצא ממנה דוד שרימם הקב"ה מלכותו . כד"א (ש"א ב) ויתן עז למלכו וגו' . ויצו פרעה לכל עמו . אמר ר' יוסי ב"ר חנינא אף על עמו גזר . ולמה עשה כן שהיו אסטרולוגין אומרים לו גואל ישראל נתעברה ממנו אמו . ואין אנו יודעין אם ישראל הוא או מצרי הוא . באותה שעה כנס פרעה כל המצריים וא"ל השאילו לי את בניכם ט' הדשים שאשליכם ליאור הה"ד כל הבן הילוד היאורה וגו' כל הבן של ישראל אכ"כ אלא כל הבן בין יהודי בין מצרי . ולא רצו לקבל ממנו שאמרו בן מצרי לא יגאל אותן לעולם אלא מן העבריות . היאורה תשליכהו . למה גזרו להשליכן ליאור שהיו רואין האסטרולוגין שמושיען של ישראל ע"י מים ילקה . והיו סבורין שבמים יטבע . ולא היה אלא ע"י באר מים נגזר עליו גזירת מות שנא' (במדבר כ) יען לא האמנתם בי וגו' . ורבנן אמרי העמיקו עצה שלא יפרע הקב"ה מהן במים . לפי שהיו יודעין שאין הקב"ה משלם אלא מדה כנגד מדה . והיו בטוחים שלא יביא מבול לעולם לכך גזרו להטביעם במים . וכל הבת תחיון מה צורך לפרעה לקיים הנקבות . אלא כך היו אומרים נמית הזכרים ונקח הנקבות לנשים לפי שהיו המצריים שטופים בזמה : וילך איש מבית לוי . להיכן הלך . א"ר יהודה ב"ר זבינא שהלך בעצת בתו . תניא עמרם גדול הדור היה וכו' (כדאמר לעיל) . ויקח את בת לוי . והחזיר לא נאמר אלא ויקח א"ר יהודה ב"ר זבינא שעשה לה מעשה לקוחים הושיבה באפריון ומרים ואהרן מרקדין לפניהם ומלה"ש אומרים (תהלים קיג) אם הבנים שמחה . את בת לוי . אפשר בת ק"ל שנה היתה וקרי לה בת . והא"ר חמא בר חנינא יוכבד היתה והיא היתה הורתה בדרך ולידתה בין החומות שנא' (במדבר כו) אשר ילדה אותה ללוי במצרים ולא הורתה וקרי לה בת . א"ר יהודה ב"ר זבינא שנולדו בה סימני נערות . ותהר האשה ותלד בן . א"ר יהודה מקיש לידתה להורתה מה הורתה שלא בצער אף לידתה שלא בצער מיכן לנשים צדקניות שלא היו בפיתקה של חוה : ותרא אותו כי טוב הוא . תני ר"מ [אומר] טוב שמו . רבי יאשיה אומר טוביה שמו . ר' יהודה אומר הגון לנביאות . אחרים אומרים שנולד כשהוא מהול . ורבנן אמרי בשעה שנולד משה נתמלא כל הבית כולו אורה כתיב הכא ותרא אותו כי טוב הוא וכתיב התם (בראשית א) וירא אלהים את האור כי טוב . ותצפנהו שלשה ירחים . שלא מנו המצריים אלא משעה שהחזירה והוה מיעברה ביה תלתא ירחי מתחלה . ולא יכלה עוד הצפינו . למה לפי שהמצריים היו הולכין בכל בית ובית שהיו חושבין בו שנולד שם תינוק ומוליכין לשם תינוק מצרי קטן והיו מבכין אותו כדי שישמע תינוק ישראל קולו ויבכה עמו . והיינו דכתיב (שיר ב) אחזו לנו שועלים קטנים וגו' : ותקח לו תיבת גומא . למה של גומא . אר"א שחביב עליהם לצדיקים ממונם יותר מגופן וכל כך למה שאין פושטין ידיהן בגזל . ר' שמואל בר נחמן אמר דבר רך שהוא יכול לעמוד לפני רך ולפני קשה . ותחמרה בחמר ובזפת . תנא חמר מבפנים וזפת מבחוץ כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע . ותשם בה את הילד וגו' ר"א אמר ים סוף שים סוף מגיע עד נילוס . רבי שמואל בר נחמן אמר אגם כמה דתימא (ישעיה יט) קנה וסוף קמלו . ולמה השליכה אותו ביאור כדי שיהיו חושבין האסטרולוגין שכבר הושלך למים ולא יחפשו אחריו . ותתצב אחותו מרחוק . למה עמדה מרים מרחוק א"ר עמרם בשם רב לפי שהיתה מרים מתנבאת ואומרת עתידה אמי שתלד בן שיושיע את ישראל . כיון שנולד משה נתמלא כל הבית אורה עמד אביה ונשקה על ראשה . א"ל בתי נתקיימה נבואתיך והיינו דכתיב (שמות טו) ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף . אחות אהרן ולא אחות משה . אלא שאמרה נבואה זו כשהיא אחות אהרן ועדיין לא נולד משה . וכיון שהטילוהו ליאור עמדה אמה וטפחה לה על ראשה א"ל בתי היכן נבואתיך והיינו דכתיב ותתצב אחותו מרחוק וגו' . לדעת מה יהא בסוף נביאותה . ורבנן אמרין כל הפסוק

אסיפת אמרים

פ' עשו אע"כ שמהכהה עשו (יפת"כ): מה הורתה. ע' מסרש"א נח"א פ"ק

מתנות כהונה

לגיוו : לחברותיה ולכך כתיב כו' . כלומר והיא היא עזובה כנזכרת בבראשית כענין : שאילולי כלב . כדאי' לקמן בפ' שלח שהגר הרגו כנגד המרגלים ואמר או אהרוג או אהרג אם לא תקחו מפרי הארץ : בין החומות כו' . ומשם היה בן פ' שנה כדברו אל פרעה שולא פ' מן כד"ו שנתעכבו במצרים ונשארו ק"ל : בפיתקה בפסקן : מבכין די גורמין לו שיבכה : שאין פושטין כו' . ולפיכך צריכים לקמן שלא יצטרכו לפשוט ידיהם בגזל וגומא דבר הפקר הוא : ולא תמות משם . בתמים : וטפחה הכתה אותה בכנפה

הזה ע"ש רוה"ק נאמר. ותתצב ע"ש (ש"א ג) ויבא ה' ויתיצב. אחותו ע"ש (משלי ז) אמור לחכמה
אחותי את. מרחוק ע"ש (ירמיה לא) מרחוק ה' נראה לי. לדעה מה יעשה לו. ע"ש (ש"א ב) כי אל
דעות ה' וכל הענין: לרחוץ על היאור. לרחוץ מגלולי בית אביה. ונערותיה הולכות א"ר יוחנן
אין הליכה האמורה כאן אלא לשון מיתה וכה"א (בראשית כה) הנה אנכי הולך למות. אמרו לה
גבירתנו מנהגו של עולם מלך גוזר גזירה וכל העולם אינן מקיימין אותה ובניו ובני ביתו מקיימין
אותה ואת עוברת על מצות אביך. מיד בא גבריאל וחבטן בקרקע. ותשלח את אמתה ותקחה.
רבי יהודה ור' נחמיה ח"א ידה וח"א שפחתה. מעמא דמ"ד ידה דכתיב אמתה. וטעמא דמ"ד
שפחתה דלא כתיב ידה. על דעתיה דמ"ד שפחתה כשבא גבריאל וחבטן בקרקע הניח לה אחת
מהן דלאו דרך בת מלך לעמוד יחידה. איתיבון אליבא דמ"ד ידה לכתוב ידה לא תברא שלכך
כתיב אמתה דאישתרבובי אשתרבוב ותנינן וכן את מוצא (תהלים ג) שני רשעים שברת.
אל תקרי שברת אלא שרבבת. רבנן אמרין בת פרעה מצורעת היתה לפיכך ירדה לרחוץ כיון
שנגעה בתיבה נתרפאת לכך חמלה על משה ואהבה אותו אהבה יתירה: ותפתח ותראהו.
ותראה לא נאמר אלא ותראהו. א"ר יוסי בר חנינא שראתה עמו שכינה. כלומר ותראהו
לשכינה עם הילד. והנה נער בוכה. קרי ליה נער וקרי ליה ילד תני הוא ילד וקולו כנער דברי
רבי יהודה. א"ל ר' נחמיה א"כ עשיתו בעל מום למרע"ה אלא מלמד שעשתה לו אמו חופת
נעורים בתיבה. בוכה. היה בוכה ואומר שמא לא אזכה ואראה אחותי הממתנת לי. ד"א
והנה נער בוכה. ילד היה ומנהגו כנער. בא גבריאל והכה למשה כדי שיבכה ותתמלא עליו
רחמים. ותחמול עליו. כיון שראתה בוכה חמלה עליו: ותאמר מילדי העברים זה. מנין הכירה
בו. א"ר יוסי ב"ר חנינא שראתה אותו מהול. מהו זה. זה נופל ליאור ואין אחר נופל ליאור.
שכיון שהפילו משה ליאור בטלו הגזרה. כההיא דא"ר אלעזר מאי דכתיב (ישעיה ח) וכי יאמרו
אליכם דרשו אל האובות ואל הידעונים המצפצפים והמהגים. צופין ואינן יודעין מה צופין הוגין
ואינן יודעין מה הוגין. ראו שמושיען של ישראל במים הוא נדון עמדו וגזרו הבן הילוד וגו'.
כיון שהושלך משה למים אמרו כבר מושלך מושיען במים מיד בטלו הגזרה. והם אינם יודעים
שעל מי מריבה הוא לוקה. כההיא דא"ר יוסי בר חנינא מאי דכתיב (במדבר כ) המה מי מריבה
המה ראו אצטגניני פרעה וטעו. והיינו דקאמר (שם יא) שש מאות אלף רגלי העם וגו' אמר להם
משה לישראל בשבילי נצלתם כלכם. ר' חנינא בר פפא אמר אותו היום כ"א בניסן היה אמרו
מלה"ש לפני הקב"ה רבון העולם מי שעתיד לומר שירה על הים ביום זה ילקה במים ביום זה.
א"ר אחא בר חנינא אותו היום ו' בסיון היה אמרו מלה"ש לפני הקב"ה מי שעתיד לקבל תורה
מהר סיני ביום זה ילקה ביום זה. איתיבון בז' באדר נולד משה. על דעתיה דמ"ד בו' בסיון
נשלך ליאור ניחא. שמז' באדר עד ו' בסיון יש ג' חדשים שנטמן. אלא למ"ד בכ"א בניסן לא
ניחא. לית תברא אותה שנה מעוברת היתה רובו של ראשון ורובו של אחרון וחדש האמצעי
שלם. השיב להו תלתא ירחי. ותאמר אחותו אל בת פרעה וגו'. למה אמרה מרים מן העבריות
וכי אסור לו למשה לינק מחלב הנכריות לא כן תנינן בת ישראל לא תניק בנה של כותית
אבל כותית תניק בן ישראל ברשותה אלא למה אמרה כן לפי שהחזירתו למשה על כל המצריות
להניק אותו ופסל את כולן. ולמה פסלן אמר הקב"ה הפה שעתיד לדבר עמי יינק דבר טמא
והיינו דכתיב (ישעיה כח) את מי יורה דעה וגו' למי יורה דעה לגמולי מחלב וגו'. ד"א למה פסל
דדיהן אמר הקב"ה זה עתיד לדבר עמי למחר יהיו המצריות אומרות זה שמדבר עם השכינה
אני הנקתיהו. ותלך העלמה. למה קראה כתוב עלמה שהלכה בזריזות. ר' שמואל אמר
שהעלימה את דבריה. ותאמר לה בת פרעה הליכי. א"ר חמא ב"ר חנינא נתנבאת ולא ידעה
מה נתנבאת הליכי שליכי הוא. ואני אתן את שכרך. א"ר חמא ב"ר חנינא לא דיין לצדיקים
שמחזירים להם אבידתן אלא שנוטלים שכר. ותקח האשה את הילד ותניקהו. באותה שעה
נתן לה הקב"ה מקצת שכרה שהיא היתה מחיה את הילדים. וכן הקב"ה החזיר לה את בנה

אסיפת אמרים	מתנות כהונה
פ"ק דסוטה: רוה"ק. ע' מהרש"א (שם): שתי	בטפח על ראש': וכל העול' אינו כו'. כלומר אעפ"י שכל העול' כו' ובפ"ק דסוט' גרס אם אין כו': לא תברא. אינ' שבר ופרכא:

דאשתרבובי כו'. נעשי' ארוכ': ותנינא גבי שרביט הזהב דאחשורוש במס' מגיל': עשיתו בעל מו'. והוא לוי ונפסל בקול לעבודת השיר ה"ג במס' סוט' בפ"ק: חופת נעורי' בתיב'. אמרי' שמא לא אזכ' לחופתו: ומנהגו כנער. שלא היה בוכ' כדרך הילדי' עד שהולך גבריאל להכותו: המצפצפים והמהגי'. הנביא קורא אות' בלשון גנאי שאינן אלא כעופו' המצפצפי' והמהגין ומוציאין קול ואינ' יודעי' מה הם אומרי' כן האצטגנני' כו': בשבילי כו': רגלי דרש בשבילי כד"א ויברך אותך לרגלי: בשבילי נצלת'. שבשע' שהושלך ליאור בטלו המצריי' גזירת' כן פי' בפ"ק דסוט': ושיר' ביו' זה. בז' ש"פ כמו שפרש"י בסדר בשלח בפ"ק דסוט': ה"ג בשש' בסיון נשלך כו'. עד ו' בסיון יש שלש': ה"ג לית תברא. פי' אינה סתיר' וקושיא: רובו של ראשון. אם אדר שלש לבד ו' ימים ורובו של ניסן לבד תשעה ימים ואדר שני שלש: לא תניק כו' מפני שמגדלת בנה לע"ז כדאיתא בפ"ב דע"א: ברשותה. אבל לא ברשות הנכריות דחיישינן פן תהרגנו: פסל את כולן. כלומר לא רצה משה לינק מאחת מהן: לגמולי מחלב. פרש"י למי שגמל והפריש עצמו מחלב טמא ונעתק משדי' טמאי' לאותו למד הקב"ה התור': שהלכה בזריזו' כעלמ'. כפי' רש"י שכל הש' עלי' כמו חזק ואמיץ תקיף ואלי': שהעלימה כו'. שלא אמרה כי היא אחותו: שליבי הוא. שלך הוא כלומר בנך הוא: דרגון כו'. טכסיס

ונתן לה שכרה: ויגדל הילד. כ"ד חדש הניקתו ואתה אומר ויגדל הילד אלא שהיה גדל שלא כדרך כל הארץ. ותביאהו לבת פרעה וגו'. היתה בת פרעה מנשקת ומחבקת ומחבבת אותו כאלו הוא בנה ולא היתה מוציאתו מפלטרין של מלך. ולפי שהיה יפה הכל מתאוים לראותו מי שהיה רואהו לא היה מעביר עצמו מעליו והיה פרעה מנשקו ומחבקו והוא נוטל כתרו של פרעה משימו על ראשו כמו שעתיד לעשות לו כשיהיה גדול. וכן הקב"ה אמר לחירם (יחזקאל כח) ואוציא אש מתוכך הוא וגו'. וכן בת פרעה מגדלת מי שעתיד ליפרע מאביה. ואף מלך המשיח שעתיד ליפרע מאדום יושב עמהם במדינה שנא' (ישעיה כז) שם ירעה עגל ושם ירבץ וגו'. והיו שם יושבין חרטומי מצרים ואמרו מתייראין אנו מזה שנוטל כתרך ונותנו על ראשו שלא יהיה זה אותו שאנו אומרים שעתיד ליטול מלכות ממך. מהם אומרים להורגו מהם אומרים לשורפו. והיה יתרו יושב ביניהן ואומר להם הנער הזה אין בו דעת אלא בחנו אותו. והביאו לפניו בקערה זהוב וגחלת אם יושיט ידו בזהוב יש בו דעת והרגו אותו. ואם יושיט ידו לגחלת אין בו דעת ואין עליו משפט מות. מיד הביאו לפניו ושלח ידו ליקח הזהוב. ובא גבריאל ודחה את ידו ותפש את הגחלת והכניס ידו עם הגחלת לתוך פיו ונכוה לשונו וממנו נעשה כבד פה וכבד לשון. ותקרא שמו משה. מכאן אתה למד שכרן של גומלי חסדים אע"פ שהרבה שמות היו לו למשה לא נקבע לו שם בכל התורה אלא כמו שקראתו בתיה בת פרעה ואף הקב"ה לא קראהו בשם אחר: ויהי בימים ההם ויגדל משה. בן כ' שנה היה משה באותה שעה וי"א בן מ'. ויגדל משה. וכי אין הכל גדלים אלא לומר לך שהיה גדל שלא כדרך כל העולם. ויצא אל אחיו שתי יציאות יצא אותו צדיק וכתבן הקב"ה זו אחר זו ויצא ביום השני הרי שתים. וירא בסבלותם. מהו וירא שהיה רואה בסבלותם ובוכה ואומר חבל לי עליכם מי יתן מותי עליכם שאין לך מלאכה קשה ממלאכת הטיט. והיה נותן כתיפיו ומסייע לכל א' וא' מהן. ר"א בנו של רי"ג אומר ראה משוי גדול על קטן ומשוי קטן על גדול. משוי איש על אשה ומשוי אשה על איש. משוי זקן על בחור ומשוי בחור על זקן. והיה מניח דרגון שלו והולך ומיישב להן סבלותיהם ועושה כאילו מסייע לפרעה. אמר הקב"ה אתה הנחת עסקיך והלכת לראות בצערן של ישראל ונהגת בהן מנהג אחים. אני מניח את העליונים ואת התחתונים ואדבר עמך הה"ד וירא ה' כי סר לראות. ראה הקב"ה במשה שסר מעסקיו לראות בסבלותם לפיכך (שמות ג) ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה. ד"א וירא בסבלותם. ראה שאין להן מנוחה הלך ואמר לפרעה מי שיש לו עבד אם אינו נח יום א' בשבוע הוא מת. ואלו עבדיך אם אין אתה מניח להם יום א' בשבוע הם מתים. א"ל לך ועשה להן כמו שתאמר. הלך משה ותקן להם את יום השבת לנוח: וירא איש מצרי. מה ראה א"ר הונא בשם בר קפרא בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים. א' שלא שנו שמותם (כמ"ש בשיר השירים רבה. ובויקרא רבה פ' ל"ב). ומנין שלא נחשדו על הערוה שהרי אחת היתה ופרסמה הכתוב שנא' (ויקרא כד) ושם אמו שלומית בת דברי וגו'. אמרו רז"ל נוגשים היו מן המצריים ושוטרים מישראל נוגש ממונה על י' שוטרים שוטר ממונה על י' מישראל והיו הנוגשים הולכים לבתי השוטרים בהשכמה להוציאן למלאכתן לקריאת הגבר. פעם אחת הלך נוגש מצרי אצל שוטר ישראל ונתן עיניו באשתו שהיתה יפת תואר בלי מום עמד לשעת קריאת הגבר והוציאו מביתו וחזר המצרי ובא על אשתו והיתה סבורה שהוא בעלה ונתעברה ממנו. חזר בעלה ומצא המצרי יוצא מביתו. שאל אותה שמא נגע בך אמרה לו הן וסבורה אני שאתה הוא. כיון שידע הנוגש שהרגיש בו החזירו לעבודת הפרך והיה מכה אותו ומבקש להרגו. והיה משה רואה אותו ומביט בו וראה ברה"ק מה שעשה בבית וראה מה שעתיד לעשות לו בשדה. אמר ודאי זה חייב מיתה כמ"ש (ויקרא כד) ומכה אדם יומת. ולא עוד אלא שבא על אשתו שלדתן על כך חייב הריגה שנא' (שם כ) מות יומת הנואף והנואפת. והיינו דכתיב ויפן כה וכה וגו' ראה מה עשה לו בבית ומה עשה לו בשדה. וירא כי אין איש. כי בן מות הוא. ר' יהודה אומר כי אין איש שיקנא להקב"ה ויהרגנו. ר' נחמיה אומר ראה שאין מי שיזכיר עליו את השם ויהרגנו. ורבנן אמרי ראה שאין תוחלת של צדיקים עומדות הימנו ולא מזרעו עד סוף כל הדורות. כיון שראה משה כך נמלך במלכים ואמר להם חייב זה הריגה אמרו לו הן הה"ד וירא כי אין איש שילמד עליו זכות: ויך את המצרי. במה הרגו ר' אביתר אמר הכהו באגרוף. וי"א מגריפו של טיט נטל והוציא את מוחו. רבנן אמרי הזכיר עליו את השם והרגו שנאמר הלהרגני אתה אומר. ויטמנהו בחול. שלא היה שם אלא ישראל טמנו בפניהן של ישראל שנמשלו לחול. אמר להם אתם

אסיפת אמרים

שתי יציאות כו'. שלא יצא מפלטין רק אלו ב"פ וראה כמה משה חביב לפניו ית' שחשב פסיעותיו ועם היותן ז"א לא חש לכתוב פ"ב ויצא (יפ"ת): מהו וירא כו' דייק מיתורא דב' דהול"ל וירא סבלותם ומה בסבלותם משמע שאין הראייה תוספת (שם): שלהן תיבה אחת כנ"ל. פי' ולדת שלהן חייב מיתה: כיון שראה כו' במדרש הביר גר' ד"א למלאכים שאל וכנ"ל ג"כ יפ"ת:

מתנות כהונה

של מלכות כן משמע בערוך: ותקן להם כו'. וזכו שתקנו ישמח משה במתנת חלקו שהיה שמח על שבחר הקב"ה שיגוהו ישראל ביום שבחר הוא להם: לקריאת הגבר. בהקרא התרנגול: שנא' מות יומת. ובכל מה מזכירין על הנאף והאזכרתן הוא מיתתן: אתה אומר. דהו"ל היה לו לומר הלהרגני אתה מבקש כדלקמן: בחול כו'. פי' מפני אותם הנמשלים לחול: על שם סופם שנלקו

משולים כחול מה חול הזה אדם נוטלו מכאן ונותנו לכאן ואין קולו נשמע כך יטמן הדבר הזה
ביניכם ולא ישמע. וכן אתה מוצא שלא נשמע הדבר אלא ע"י עברים שנא' ויצא ביום השני
והנה שני אנשים עברים נצים זה דתן ואבירם. קראם נצים על שם סופם. הם הם שאמרו דבר זה
והם היו שהותירו מן המן. הם היו שאמרו (במדבר יד) נתנה ראש ונשובה מצרימה. הם שהמרו
על ים סוף. ד"א נצים שהיו מתכוונין להרוג זה את זה כמה דתימא (דברים כה) כי ינצו אנשים
יחדיו וא"ר אלעזר במצות. של מיתה הכתוב מדבר. ויאמר לרשע למה תכה רעך. הכית לא
נאמר אלא תכה מכאן שמשעה שאדם מרים ידו להכות חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע.
רעך שהוא רשע כיוצא בך מלמד ששניהם רשעים: ויאמר מי שמך לאיש שר וגו'. ר' יהודה
אומר בן כ' שנה היה משה באותה שעה. א"ל עדיין אין אתה ראוי להיות שר ושופט עלינו
לפי שבן מ' שנה לבינה. ור' נחמיה אמר בן מ' שנה היה א"ל ודאי שאתה איש אלא שאי אתה
ראוי להיות שר ושופט עלינו. ורבנן אמרי אמרו ליה והלא בנה של יוכבד אתה והיאך קורין לך
בן בתיה ואתה מבקש להיות שר ושופט עלינו נודיע עליך מה עשית למצרי. הלהרגני אתה
אומר. אתה מבקש לא נאמר אלא אתה אומר. מיכן אתה למד ששם המפורש הזכיר על המצרי
והרגו. כיון ששמע כן נתיירא מלשון הרע. ויאמר אכן נודע הדבר. ר' יהודה בר שלום בשם ר'
חנינא הגדול ורבותינו בשם ר' אלכסנדרי אמרו היה משה מהרהר בלבו ואומר מה חטאו ישראל
שנשתעבדו מכל האומות כיון ששמע דבריו אמר לה"ר יש ביניהן האיך יהיו ראויין לגאולה
לכך אמר אכן נודע הדבר עתה ידעתי באי זה דבר הם משתעבדים: וישמע פרעה. שעמדו
דתן ואבירם והלשינו עליו ויבקש להרוג את משה. שלח פרעה והביאו סייף שאין כמותה ונתנה
י' פעמים על צוארו ונעשה צוארו של משה כעמוד השן ולא הזיקתו שנא' (ש"ה ז) צוארך כמגדל
השן. ויברח משה מפני פרעה. א"ר ינאי וכי אפשר לב"ו לברוח מפני המלכות אלא בשעה
שתפסו את משה וחייבוהו להתיז את ראשו ירד מלאך מן השמים ונדמה להם בדמות משה.
ותפשו את המלאך וברח משה. אריב"ל נעשו כל הסנקליטין שהיו יושבין לפני פרעה מהם
אלמין מהן חרשין מהן סומין. והיה אומר לאלמין היכן משה ולא היו מדברים. לחרשים ולא היו
שומעין. לסומין ולא היו רואין. זהו שאמר הקב"ה למשה מי שם פה לאדם. מי שם פה לפרעה
שאמר בפיו הביאו את משה לבימה להרגו. או מי ישום אלם מי שם הסגנים אלמים חרשים
וסומין שלא הביאוך. ומי עשה עצמך פקח שתברח. הלא אנכי ה' שם הייתי עמך והיום אני
עומד לך: וישב בארץ מדין וישב על הבאר. קלט דרך אבות. ג' נזדווגו להם זווגיהם מן הבאר.
יצחק יעקב ומשה. ביצחק כתיב (בראשית כד) ויצחק בא מבוא באר וגו'. ועוד שנזדווגה רבקה
לאליעזר למעין. יעקב (שם כט) וירא והנה באר בשדה. משה וישב על הבאר: ולכהן מדין
שבע בנות. והלא הקב"ה שונא ע"ז ונתן מנוס למשה אצל עע"ז. אלא אמרו רבותינו יתרו
כומר היה לע"ז וראה שאין בה ממש וביסר עליה והרהר לעשות תשובה עד שלא בא משה.
וקרא לבני עירו וא"ל עד עכשיו הייתי משמש אתכם מעתה זקן אני בוררו לכם כומר אחר.
עמד והוציא כלי תשמישי ע"ז ונתן להם הכל. עמדו ונדוהו שלא יזדקק לו אדם ולא יעשו לו
מלאכה ולא ירעו את צאנו. ובקש מן הרועים לרעות לו את צאנו ולא קבלו לפיכך הוציא
בנותיו. ותבאן ותדלנה. מלמד שהיו מקדימות לבא מפני פחד הרועים. ויבאו הרועים
ויגרשום. אפשר הוא כהן מדין והרועים מגרשים בנותיו אלא ללמדך שנדוהו וגרשו בנותיו
כאשה גרושה כד"א (שם ג) ויגרש את האדם. ויקם משה ויושיען. מלמד שישב להן בדין
אמר דרך אנשים דולים ונשים משקות וכאן נשים דולות ואנשים משקים. ויצילן לא נאמר
אלא ויושיען. רבי יוחנן בשם ר' אליעזר בנו של ריה"ג אומר דבר של גלוי עריות באו לעשות
עמהן ועמד משה והושיען. נאמר כאן ויושיען ונאמר להלן (דברים כב) צעקה הנערה המאורסה
ואין מושיע לה. מה להלן גלוי עריות אף כאן גלוי עריות. ורבנן אמרי מלמד שהשליכו אותן
למים והוציאן משה ואין ויושיען אלא לשון הצלת מים שנא' (תהלים סט) הושיעני אלהים כי באו
מים עד נפש. וישק את צאנם. מלמד שדלה משה להם והשקה את צאנם כשם שעשה יעקב
לרחל: ותבאן אל רעואל אביהן. זה יתרו ולמה נקרא שמו רעואל שנעשה ריע לאל. ויאמר
מדוע מהרתן בא. מיכן אתה למד שכל הימים באחרונה היו באות. ותאמרנה איש מצרי
הצילנו מיד הרועים. וכי מצרי היה משה אלא לבושו מצרי והוא עברי. ד"א איש מצרי משל

מתנות כהונה

שחלקו על משה במחלוקתו של קרח: הם היו שהותירו כו'. מצאתי בילקוט בשם מדרש אבכיר ולמה אני אומר שדתן ואבירם היו שכל מה שאדם יכול לתלות ברשעים תולין ובמסכת ערכין ילפינן ליה מן גז"ש מן סורו נא מעל אהלי האנשים: קורין לך כו'. ובשביל כן אתה רוצה להיות שר ושופט עלינו: סנקליטין. בעלי עצה וכפול הוא בפרשת ואתחנן ובמדרש הזית בפסוק צוארך כמגדל השן ועיין שם: קלט. כלומר קבל ונוהג בעצמו דרך האבות שהדרו זיווגתן על הבאר: וביסר לשון הוסר כלו' שבעט בה ומאס אותה: הוציא בנותיו לרעות לאנו: כאשה גרושה שאם ר"ל דרך בשכונה בבעלה דר בה כך היו מגרשין אותו מביניהם: דרך. דרך העולם ומנהגו האנשים דולים מים מפני שהיא מלאכה כבדה והנשים בא"ה ומשקות מן המוכן וכאן המנהג בהיפך ובזו והושיען במדת הדין ומשפט: והיה כן כו'. ה-
כות

אסיפת אמרים

מי שם לפרעה. דודאי מפני חביבותיה למשה לא היה נותן להרגו אך מה' היתה זאת להסבב הכם לידו כדי שיתחזק לבו אח"כ בשליחותו
שם

לאחד שנשכו הערוד והיה רץ ליתן רגליו במים נתנן לנהר וראה תינוק א' שהוא שוקע במים ושלה ידו והצילו א"ל התינוק אילולא אתה כבר ה יתי מת. א"ל לא אני הצלתיך אלא הערוד שנשכני וברחתי הימנו הוא הצילך. כך אמרו בנות יתרו למשה יישר כחך שהצלתנו מיד הרועים. אמר להם משה אותו מצרי שהרגתי הוא הציל אתכם ולכך אמרו לאביהן איש מצרי כלומר מי גרם לזה שיבא אצלנו איש מצרי שהרג. דלה דלה דליה אחת דלה והשקה את כל הצאן שהיו שם ונתברכו המים על ידו הה"ד וישק את הצאן. צאנינו לא נאמר אלא הצאן שאף צאן הרועים השקה. ומה לנו. שאף לנו דלה שהרי הרועים השליכונו למים והוא הוציאנו. ויאמר אל בנותיו ואיו וגו'. אמר להם סימן שאתן אומרות שדלה והשקה את כל הצאן זה מבני בניו של יעקב שעמד על הבאר והבאר מתברכת בשבילו. למה זה עזבתן את האיש וגו'. שמא ישא אחת מכם. ואין אכילת לחם האמור כאן אלא אשה ודומה לו (בראשית לט) כי אם הלחם אשר הוא אוכל. מיד רצתה צפורה אחריו כצפור והביאה אותו ולמה נקרא שמה צפורה שטיהרה הבית כצפור: ויואל משה. ר"י אומר שנשבע לו. ואין ויואל אלא לשון שבועה שנא' (ש"א יד) ויואל שאול את העם. ולמה השביעו א"ל יודע אני שיעקב אביכם כשנתן לו לבן בנותיו נטלן והלך לו חוץ מדעתו שמא אם אתן לך את בתי אתה עושה לי כך. מיד נשבע לו ונתן לו את צפורה. ורבי נחמיה אומר קבל עליו ללון עמו ואין ויואל אלא לשון לינה שנאמר (שופטים יט) הואל נא ולין. ורבותינו ז"ל אמרו קבל עליו לרעות את צאנו. ואין ויואל אלא לשון התחלה כיון שנשא בתו התחיל וקבל עליו לרעות את צאנו. ותלד בן ויקרא את שמו גרשום. דרך הצדיקים לשום שם לבניהם לענין המאורע. ביוסף מהו אומר (בראשית מא) ויקרא שם הבכור מנשה ואת שם השני קרא אפרים כדי להזכיר את הנסים שעשה הקב"ה עמו. אף משה קרא שם בנו גרשום על הנס שעשה לו ה' שגר היה בארץ נכריה והצליחו הקב"ה לשם: ויהי בימים הרבים ההם. ימים של צער היו לפיכך קורא אותן רבים. ודכוותה (ויקרא טו) ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים לפי שהיו של צער קורא אותם רבים. וימת מלך מצרים. שנצטרע והמצורע חשוב כמת שנאמר (במדבר יב) אל נא תהי כמת ואומר (ישעיה ו) בשנת מות המלך עוזיהו. ויאנחו בני ישראל. למה נתאנחו לפי שאמרו חרטומי מצרים אין לך רפואה אם לא נשחוט מקטני ישראל ק"נ בערב וק"נ בבקר ורחוץ בדמיהם שתי פעמים ביום. כיון ששמעו ישראל גזרה קשה התחילו מתאנחים וקוננים. ואין ויזעקו אלא לשון קינה כדכתיב (יחזקאל כא) זעק יהילל בן אדם. ותעל שועתם אל האלהים. אינו אומר צעקתם אלא שועתם כמה דתימא (איוב כד) ונפש חללים תשוע. וישמע אלהים את נאקתם. נאקת החללים כמה דתימא (יחזקאל ל) ונאק נאקות חלל וכמה דתימא (איוב כד) מעיר מתים ינאקו. ויזכור אלהים את בריתו. לא היו ראויין ישראל להנצל לפי שהיו רשעים אלא בזכות אבות נגאלו הה"ד ויזכור אלהים את בריתו. אמרו רז"ל נעשה להם נס ונתרפא מצרעתו: וירא אלהים את בני ישראל. כמה דתימא ראה ראיתי את עני עמי. וידע אלהים. כי ידעתי את מכאוביו. ד"א וירא אלהים. שלא היה בידם מע ט שיגאלו בשבילם וכן הוא מפורש ע"י יחזקאל (יחזקאל טז) רבבה כצמח השדה נתתיך וגו'. לא היה צריך לומר אלא ושערך צמח ואח"כ שדים נכונו שקודם בא סימן התחתון מן העליון. אלא מהו שדים נכונו זה משה ואהרן שהיו נכונים לגאלם דכתיב (שיר ד) שני שדיך כשני עפרים. ושערך צמח. הגיע הקץ של גאולה. ואת ערום ועריה. בלא מעש"ט לכך נאמר וירא אלהים שאין בידם מעש"ט ליגאל בהן. וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים. ידע הקב"ה שעליו לגאלם למען שמו בעבור הברית שכרת עם האבות. וכן הוא אומר ויזכור אלהים את בריתו. כך הוא אומר ע"י יחזקאל (יחזקאל כ) ואעש למען שמי. ד"א וירא אלהים. אמר ר"ל שראה שהן עתידין להמרות על ים סוף דכתיב (תהלים קו) וימרו על ים בים סוף. וידע אלהים. ידע שהן עתידין לומר (שמות טו) זה אלי. ריב"ל אמר ראה שעתידין לומר (שם לב) אלה אלהיך ישראל. וידע אלהים. שעתידים להקדים נעשה לנשמע. ורבנן אמרי וירא אלהים שעשו תשובה הבינונים וגם הרשעים הרהרו לעשות תשובה דכתיב (שיר ב) התאנה חנטה פגיה. וידע אלהים. שאפי' אחד בחבירו לא היה יודע אלא הקב"ה לבדו וזה מכוין את לבו ועושין תשובה ואע"פ שעשו תשובה לא יצאו משם אלמלא זכות אבות. מפני שמדת הדין מקטרגת עליהן על העגל שהיו עתידין לעשות ועל זה נאמר (שמות יב) ולקחתם אגודת אזוב כנגד שהשפילו עצמן לעשות תשובה כאזוב. וטבלתם בדם אשר בסף בזכות התורה שעתידין לקבל דכתיב

מתנות כהונה

זאת הגולה מי שנשכו הערוד אם הערוד קודם למים הנשוך מת ואם הנשוך קודם הערוד מת כן פירש"י בפ' אין עומדין במעשה דר' חנינא בן דוסא: ערוד פירש"י שם מין נחש ובא מן הנחש והצב שנזקקין זה לזה: ולכך אמרו גו': איש מצרי שהרג. ילכן ויכרת משה וגו': ה"ג דליה אחת דלה והשקה כו: כלאן הוא הכיא בילקוט בשם מדרש אבכיר: שאף לנו כו'. כלומר אף אותנו דלה מן המים: ה"ג שאתן אומרים שדליה אחת דלה והשקה כו' עד הבאר והבאר מתברכת כו: כצפור. שממהר אורחותיו ועל שם כך נקראת צפורה: כצפור. לדם הציפור המטהר את המצורע: להזכיר את הנסים. כדכתיב כי נשני אלהים וגו' כי הפרני וגו': גזירה קשה. כזו וזו היא גזירה השלישית: שהגיע קץ. דרים ביה לשון שיעור ושיעורך הגיע ולמת: למען שמו. זכו

במתן תורה ויקח משה את הדם וכתיב (שם) והגעתם אל המשקוף שאברהם גדול בגרים וכשם שהמשקוף גבוה כך היה גדול שבאבות. ואל שתי המזוזות בזכות יצחק ויעקב ללמדך שבזכות כל אלו יצאו: ד"א וירא אלהים פרישות שביניהן. וידע אלהים ידע שקרב הזמן שאמר לאברהם ונגלה על משה להודיעו כשהיה רועה:

פרשה ב ומשה היה וגו'. הה"ד (תלים קג) יודיע דרכיו למשה לבני ישראל עלילותיו. בשר ודם מדותיו ועלילותיו מעוותות הן שנא' (דברים כב) ושם לה עלילות דברים. אבל מדותיו ועלילותיו של הקב"ה רחמניות הן שנא' (תהלים קג) רחום וחנון י"י. ואותן מדות הודיע למשה בשעה שאמר (שמות לג) הודיעני נא את דרכיך. אמר לו הקב"ה (שם) וחנותי את אשר אחון הוי רחום וחנון י"י. יודיע דרכיו למשה. שהודיע דרך הקץ למשה שנאמר ומשה היה רועה. לב"י עלילותיו. שעשה עלילותיו במצרים כדי שיספרו ישראל עלילות שעשה הקב"ה למצרים הה"ד (שם י) ולמען תספר באזני בנך. ורחום שריחם על ישראל ולא נגעו בהן המכות. וחנון שנתן חן העם בעיני מצרים. ארך אפים שהאריך אף עמהם שהוא מטה כלפי חסד ונסתכל בטוב ולא ברע שהיו עתידים לעשות: ומשה היה רועה. הה"ד (חבקוק ב) וי"י בהיכל קדשו. א"ר שמואל בר נחמן עד שלא חרב בהמ"ק היתה שכינה שורה בתוכו שנ' (תלים יא) י"י בהיכל קדשו. ומשחרב ב"ה נסתלקה השכינה לשמים שנ' י"י בשמים הכין כסאו. ר"א אומר לא זזה השכינה מתוך ההיכל שנאמר (ד"ה ב ז) והיו עיני ולבי שם וגומר וכן הוא אומר (תלים ג) קולי אל י"י אקרא ויענני מהר קדשו סלה אע"פ שהוא חרב הרי הוא בקדושתו. בא וראה מה כורש אומר הוא האלהים אשר בירושלים אמר להן אע"פ שהוא חרב האלהים אינו זז משם א"ר אחא לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי שנ' (שיר ב) הנה זה עומד אחר כתלינו וכתיב (תלים יא) עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם. א"ר ינאי אע"פ ששכינתו בשמים עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם משל למלך שהיה לו פרדס ובנה בו מגדל גבוה וצוה המלך שיתנו לתוכו פועלים שיהיו עוסקים במלאכתו אמר המלך כל מי שמתכשר במלאכתו יטול שכרו משלם וכל מי שמתעצל במלאכתו ינתן בדימוס. המלך זה מלך מלכי המלכים והפרדס זה העולם שנתן הקב"ה לישראל בתוכו לשמור התורה והתנה עמהם ואמר מי שהוא שומר את התורה הרי זה גן עדן לפניו ומי שאינו משמר הרי גהינם. אף הקב"ה אע"פ שהוא נראה כמסלק שכינתו מב"ה עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם ולמי בוחן לצדיק שנאמר (שם) ה' צדיק יבחן ובמה הוא בוחנו במרעה צאן בדק לדוד בצאן ומצאו רועה יפה שנאמר (תלים עח) ויקחהו ממכלאות צאן מהו ממכלאות צאן כמו (בראשית ח) ויכלא הגשם. היה מונע הגדולים מפני הקטנים והיה מוציא הקטנים לרעות כדי שירעו עשב הרך ואח"כ מוציא הזקנים כדי שירעו עשב הבינונית. ואח"כ מוציא הבחורים שיהיו אוכלין עשב הקשה. אמר הקב"ה מי שהוא יודע לרעות הצאן איש לפי כחו יבא וירעה בעמי הה"ד (תלים עח) מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו. ואף משה לא בחנו הקב"ה אלא בצאן. אמרו רבותינו כשהיה משה רע"ה רועה צאנו של יתרו במדבר ברח ממנו גדי ורץ אחריו עד שהגיע להסוה כיון שהגיע להסוה נזדמנה לו בריכה של מים ועמד הגדי לשתות כיון שהגיע משה אצלו אמר אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא עיף אתה הרכיבו על כתיפו והיה מהלך אמר הקב"ה יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם כך. חייך אתה תרעה צאני ישראל הוי ומשה היה רועה: ד"א ומשה היה רועה הה"ד (משלי ל) כל אמרת אלוה צרופה אין הקב"ה נותן גדולה לאדם עד שבודקהו בדבר קטן ואחר כך מעלהו לגדולה הרי לך שני גדולי עולם שבדקן הקב"ה בדבר קטן ונמצאו נאמנים והעלן לגדולה. בדק לדוד בצאן ולא נהגם אלא במדבר להרחיקם מן הגזל שכן אליאב אומר לדוד (שמואל א יז) ועל מי נטשת מעט הצאן ההנה במדבר. מלמד שהיה דוד מקיים המשנה אין מגדלים בהמה דקה בארץ ישראל אמר ליה הקב"ה נמצא אתה נאמן בצאן בא ורעה צאני שנא' (תלים עח) מאחר עלות הביאו. וכן במשה הוא אומר וינהג את הצאן אחר המדבר להוציאן מן הגזל ולקחו הקב"ה לרעות ישראל שנאמר (שם עז) נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן. ד"א ומשה היה כל מי שכתוב בו היה מתוקן לכך. רן האדם היה. מתוקנת היתה המיתה לבא לעולם שנא' (בראשית א) וחושך על פני תהום זו מיתה שמחשיך פני הבריות (שם ג) והנחש היה ערום מתוקן לפורענות היה. בנח כתיב תמים היה מתוקן לגאולה. ביוסף כתיב ויוסף היה מתוקן לפרנסה. במרדכי כתיב (אסתר ב) איש יהודי היה מתוקן להצלה. ומשה לגאולה. מתחלת ברייתם נתקנו לכך. וינהג את הצאן אחר המדבר. א"ר יהושע למה היה רודף למדבר לפי שראה שישראל נתעלו מן המדבר שנא' (שיר ג) מי זאת עולה מן המדבר. שהיה להם מן המדבר המן והשלו והבאר והמשכן והשכינה כהונה ומלכות וענני כבוד: דבר אחר אמר הקב"ה למשה אתה

מתנות כהונה

וזהו. וידע אלהים וידע שלמען שמו יגאלם: פרישות כו'. פרישת דכך אכן: מהר קדשו. משמע שהוא חרב ככר: מתכשר. גרוז. וכשר ונאמן: בדימוס. כדין ויטול עונשו ועי' בערוך ערך דמס: לחזות לפי הענין כוא שם מקום ובקשתי ולא מצאתי מאמר זה בשום מקום זולתי פה: הן כאדם היה: תהום. אותיות כמות: נתקנו. נתכנו: נתעלו. וקבלו עליהם מן המדבר אתר

עתיד להעלות ישראל ממצרים בזכות מי שדברתי עמו בין הבתרים זה אברהם ואין מדבר אלא דבור שנאמר (שם ד) ומדברך נאוה. וא"ר לוי א"ל הקב"ה למשה סימן זה לך במדבר אתה מניחן ומן המדבר אתה עתיד להחזיר לע"ל שנא' (הושע ב) לכן הנה אנכי מפתיה והולכתיה המדבר. ד"א למה היה רודף למדבר שצפה שהוא עתיד להחריב כרכי או"ה כמה דכתיב (ירמיה נ) הנה אחרית גוים מדבר ציה וערבה. ד"א וינהג את הצאן אחר המדבר בישרו שישראל הקרויין צאן ימותו במדבר. וכן בשעה שתבע משה צרכיהן של ישראל א"ל הקב"ה (שיר א) הגידה לי שאהבה נפשי וגו' כמה היות בהן. וכמה מעוברות. כמה מניקות התקנת לתינוקות. כמה ריכוכין התקנת למעוברות. השיבו הקב"ה (שם) אם לא תדעי לך. אם לא ידעת סופך לידע. צאי לך בעקבי הצאן כלומר הצאן והגדיים אתה רועה (כלומר האבות ימותו במדבר והבנים) נכנסים ואין אתה רועה הבנים אלא על משכנות הרועים בארץ סיחון ועוג שלא תכנס משם והלאה: ויבא אל הר האלהים חורבה. ה' שמות יש לו. הר האלהים הר בשן הר גבנונים הר הורב הר סיני. הר אלהים ששם קבלו ישראל אלהותו של הקב"ה. הר בשן שכל מה שאוכל אדם בשיניו בזכות התורה שניתנה בהר וכן הוא אומר (ויקרא כו) אם בחקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם. הר גבנונים נקי כגבינה נקיים מכל מום. הר הורב שממנו נטלו סנהדרין רשות להרוג בהרב. ורב שמואל בר נחמן אמר שמשם נטלו עכו"ם איפופסין שלהם שנא' (ישעיה ס) והגוים חרוב יחרבו מהורב יהרבו. הר סיני שממנו ירדו שנאה לעכו"ם: וירא מלאך ה' אליו. הה"ד (שיר ה) אני ישנה ולבי ער. אני ישנה מן המצות ולבי ער לעשותן. תמתי. בסיני שנתממו עמי בסיני ואמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. א"ר ינאי מה התומים הללו אם חשש אחד בראשו חבירו מרגיש כך אמר הקב"ה (תהלים צא) עמו אנכי בצרה. ד"א מהו עמו אנכי בצרה כשיש להם צרה אינם קוראים אלא להקב"ה. במצרים ותעל שועתם אל האלהים. בים ויצעקו בני ישראל אל ה'. וכאלה רבים. ואומר (ישעיה סג) בכל צרתם לו צר. א"ל הקב"ה למשה אי אתה מרגיש שאני שרוי בצער כשם שישראל שרויין בצער הוי יודע ממקום שאני מדבר עמך מתוך הקוצים כביכול אני שותף בצערן: וירא מלאך ה'. ר' יוחנן אמר זה מיכאל. ר' חנינא אמר זה גבריאל. רבי יוסי הארוך כל מקום שהיו רואין אותו היו אומרים שם רבינו הקדוש כך כל מקום שמיכאל נראה שם הוא כבוד השכינה. אליו. מהו אליו מלמד שהיו אנשים עמו ולא ראו אלא משה בלבד. כשם שכתוב בדניאל (דניאל י) וראיתי אני דניאל לבדי את המראה. בלבת אש. ללבבו כשיבא לסיני ויראה אותן אשות ולא יירא מהם. ד"א בלבת אש משני חלקיו של סנה ולמעלה כשם שהלב נתון משני חלקיו של אדם ולמעלה: מתוך הסנה שאל גוי אחד את ר"י בן קרחה מה ראה הקב"ה לדבר עם משה מתוך הסנה. א"ל אילו מתוך הרוב או מתוך שקמה כך היית שואלני. אלא להוציאך חלק א"א אלא למה מתוך הסנה ללמדך שאין מקום פנוי בלא שכינה אפי' סנה. בלבת אש. בתחלה לא ירד אלא מלאך אחד שהיה ממוצע ועומד באמצע האש ואח"כ ירדה שכינה ודברה עמו מתוך הסנה ר' אליעזר אומר מה הסנה שפל מכל האילנות שבעולם כך היו ישראל שפלים וירודים למצרים לפיכך נגלה עליהם הקב"ה וגאלם שנא' (שמות ג) וארד להצילו מיד מצרים. ר' יוסי אומר כשם שהסנה קשה מכל האילנות וכל עוף שנכנס לתוך הסנה אין יוצא בשלום. כך היה שעבוד מצרים קשה לפני המקום מכל השעבודים שבעולם שנא' ויאמר ה' ראה ראיתי את עני עמי. ומה ת"ל ראה ראיתי ב' פעמים. אלא מאחר שהיו מטביעין אותן בנהר היו חוזרין וכובשין אותן בבנין. משל לאחד שנטל את המקל והכה ב' בני אדם ושניהם קבלו את הרצועה ויודעים צערם. כך היה צערן ושיעבודן של ישראל גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שנא' כי ידעתי את מכאוביו. ר' יוחנן אמר מה הסנה הזה עושין אותו גדר לגנה. כך ישראל גדר לעולם. ד"א מה הסנה הזה גדל על כל מים כך ישראל אינן גדלים אלא בזכות התורה שנקראת מים שנא' (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים. ד"א מה הסנה הזה גדל בגנה ובנהר כך ישראל הם בעוה"ז ובעה"ב. ד"א מה הסנה עושה קוצין ועושה וורדין כך ישראל יש בהן צדיקים ורשעים. א"ר פנחס הכהן בר ר' חמא מה הסנה הזה כשאדם מכניס ידו לתוכו אינו מרגיש וכשהוא מוציאה מסתרטת. כך כשירדו ישראל למצרים לא הכיר בהן בריה כשיצאו יצאו באותות ובמופתים ובמלחמה. רבי יהודה בר שלום אמר מה הסנה העוף נכנס לתוכו ואינו מרגיש וכשהוא יוצא כנפיו מתמרטות. כך כשירד א"א למצרים לא הכיר בו בריה וכשיצא

מתנות כהונה

אתה מניחן. שימותו כל הדור ההוא במדבר בעון המדבר: להחריב כו'. ולעשותן מדבר: כמה ריכוכין. והם מיני מאכלות רכיכין בשמן: ה"ג הצאן ימותו והגדיים כו'. ופי' הכתוב כן תראה ביציאתן וסופן כלומר שימותו ותראה הם חיים: בעקבי. בסופן כד"א בשמרם עקב רב: בארץ סיחון נראה שנקראת משכנות הרועים על שם שבאו כלן למות שלשה רועי ישראל אהרן מרים משה שמשה מת שם כהתרגום: בשניו. קרי ביה הר בשן בב' לשימוש: נקיים מכל מום. שבשעה שהגיעו ישראל לחורב בהר סיני נתרפאו כל בעלי מומין: כגבינה. שנקי מכל סיג מי החלב שהכל נחמצה ממנו: איפופסין. גז"ד שלהם על שם שהקב"ה חזר עליהם אם יקבלו התורה ומיאנו מלקבלה ועיין במדרש רבה פ"א שמנה ששה שמות ונתן בהם טעמים שונות ועיין שם: לעשותן כו'. כדאי' במדרש חזית עד תמו: תמתי שנתממו: שם רבינו הקדוש. נראה שהיה בעל מדות טובות והם כרבינו הקדוש: ללבבו. לחזק לבו כד"א ואיש נבוב ילבב: משני חלקיו כו'. משלים העליון ולמעלה היה בוער וכו' לכן של אדם גם

וינגע ה' את פרעה. ד"א מתוך הסנה ר' נחמן בנו של ר' שמואל בר נחמן אומר כל האילנות יש מהן עושה עלה א' ויש מהן ב' או ג'. הדס עושה ג' שנקרא (ויקרא כג) עץ עבות. אבל הסנה יש לו ה' עלין. א"ל הקב"ה למשה אין ישראל נגאלין אלא בזכות אברהם יצחק ויעקב ובזכותו ובזכות אהרן. ד"א מתוך הסנה רמז לו שיחיה ק"כ שנה כמנין הסנה: וירא והנה הסנה בוער באש. מיכן אמרו האש של מעלה מעלה לולבין ושורפת ואינה אוכלת והיא שחורה. האש של מטה אינה מעלה לולבין והיא אדומה ואוכלת ואינה שורפת. ולמה הראה לו הקב"ה למשה בענין הזה. לפי שהיה מהשב בלבו ואומר שמא יהיו המצריים מכלין את ישראל לפיכך הראהו הקב"ה אש בוערת ואיננו אוכל. א"ל כשם שהסנה בוער באש ואיננו אוכל כך המצריים אינן יכולין לכלות את ישראל. ד"א לפי שהיה הקב"ה מדבר עם משה ולא היה מבקש לבטל ממלאכתו. הראה לו אותו דבר כדי שיהפוך פניו ויראה וידבר עמו. שכך אתה מוצא מתחלה וירא מלאך ה' אליו ולא הלך משה וכיון שבטל ממלאכתו והלך לראות מיד ויקרא אליו אלהים: ויאמר משה אסורה נא ואראה. רבי יוחנן אמר ה' פסיעות פסע משה באותה שעה שנא' אסורה נא ואראה. רשב"ל אמר הפך פניו והביט שנא' וירא ה' כי סר לראות. כיון שהביט בו הקב"ה אמר נאה זה לרעות את ישראל. א"ר יצחק מהו כי סר לראות. אמר הקב"ה סר וזעף הוא זה לראות בצערן של ישראל במצרים. לפיכך ראוי הוא להיות רועה עליהן מיד ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה: ויאמר משה משה. אתה מוצא (בראשית כב) באברהם אברהם יש בו פסיק. (שם מו) יעקב יעקב יש בו פסיק (ש"א ג) שמואל שמואל יש בו פסיק. אבל משה משה אין בו פסיק. למה כן משל לאדם שנתן עליו משוי גדול וקורא פלוני פלוני קרובי פרוק מעלי משוי זה. ד"א עם כל הנביאים הפסיק מלדבר עמהם אבל ממשה לא הפסיק כל ימיו. תני רשב"י מהו משה משה לשון חיבה לשון זירוז. ד"א משה הוא שלמד תורה בעה"ז והוא עתיד ללמד לעה"ב שעתידין ישראל לילך אצל אברהם ואומרים לו למדנו תורה והוא אומר להם לכו אצל יצחק שלמד יותר ממני. ויצחק אומר לכו אצל יעקב ששימש יותר ממני. ויעקב אומר להם לכו אצל משה שלמדה מפי הקב"ה הה"ד (תהלים פד) ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון. ואין אלהים אלא משה שנא' ראה נתתיך אלהים לפרעה. ר' אבא ב"כ אמר כל מי שנכפל שמו הוא בשני עולמות: ויאמר הנני. הנני לכהונה ולמלכות. א"ל הקב"ה במקום עמודו של עולם אתה עומד. אברהם אמר הנני ואתה אומר הנני. בקש משה שיעמדו ממנו כהנים ומלכים. א"ל הקב"ה אל תקרב הלום כלומר לא יהיו בניך מקריבין שכבר מתוקנת הכהונה לאהרן אחיך. הלום זו מלכות כמה דתימא (ש"ב ז) כי הביאותני עד הלום ואומר (שם א י) הבא עוד הלום איש. א"ל הקב"ה כבר מתוקן המלכות לדוד. אעפ"כ זכה משה לשתיהן. כהונה ששימש בז' ימי המלואים. מלכות דכתיב (דברים לג) ויהי בישורון מלך. של נעליך כל מקום שהשכינה נגלית אסור בנעילת הסנדל. וכן ביהושע (יהושע ה) של נעלך. וכן הכהנים לא שמשו במקדש אלא יחפים:

פרשה ג ויאמר אנכי אלהי אביך. הה"ד (משלי יד) פתי יאמין לכל דבר. מהו פתי נער שכן בערביא קורין לנער פתיא. ד"א אין פתי אלא לשון פתוי כמה דתימא (שמות כב) וכי יפתה איש. א"ר יהושע הכהן בר נחמיה בשעה שנגלה הקב"ה על משה טירון היה משה לנבואה. אמר הקב"ה אם נגלה אני עליו בקול גדול אני מבעתו. בקול נמוך בוסר הוא על הנבואה. מה עשה נגלה עליו בקולו של אביו. אמר משה הנני מה אבא מבקש. אמר הקב"ה איני אביך אלא אלהי אביך בפתוי באתי אליך כדי שלא תתיירא. אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב. שמח משה ואמר הא אבא נמנה עם האבות ולא עוד אלא שהוא גדול שנזכר תחלה: ויסתר משה פניו. אמר אלהי אבי עומד כאן ואיני מסתיר פני. ר' יהושע בן קרחה ור' הושעיא. אחד מהן אומר לא יפה עשה משה כשהסתיר פניו שאילולא לא הסתיר פניו גלה לו הקב"ה למשה מה למעלה מה למטה מה שהיה ומה שעתיד להיות. ובסוף בקש לראות שנא' (שם לג) הראני נא את כבודך. אמר הקב"ה למשה אני באתי להראות לך והסתרת פניך. עכשיו אני אומר לך כי לא יראני האדם וחי כשבקשתי לא בקשת. וא"ר יהושע דסכנין בש"ר לוי אעפ"כ הראה לו. בשכר ויסתר משה פניו (שם) ודבר ה' עם משה פנים אל פנים. ובשכר כי ירא (שם לד) וייראו מגשת אליו. ובשכר מהביט (במדבר יב) ותמונת ה' יביט. ור' הושעיא רבה אמר יפה עשה שהסתיר פניו. א"ל הקב"ה אני באתי להראות לך פנים והלקת לי כבוד והסתרת פניך. חייך שאתה עתיד להיות אצלי בהר מ' יום ומ' לילה לא לאכול ולא לשתות ואתה עתיד ליהנות

מתנות כהונה

ס הוא נתון בשליש העליון של גבהו: ה"ג ממלאכתו מרעיית אנו: סר וזעף. אבל ותפוי ופסוק הוא במלכים א' כ': ק"וב גנסה הנה ובא הנה: ה"ג ויאמר הנני הנני לכהונה: עוד הלום אים גרסינן. ופסוק הוא בשמואל א' סי' י': טירון נראה שהוא לשון טרוניא שפירושו עלילה כמה דאת אמר אין הקב"ה בא בטרוניא על בריותיו כלומר ההנהגה לא מצאה מקום היאך תחול עליו והרב ש"ע כ' בפרשה זו וז"ל שהיה משה טירון לנבואה פי'

תינוק גם נוכל לומר ל' שררה ושלטון ועיין בערוך כלומר שהנבואה כיתה צריכה לשרות עליו כפי רצונו וכחו שהיה יכול לסבול ולא כפי מעלתה ורצונה ומנהגה: בוסר. קוהה ומגזה על הנבואה וכ' התנחומא פרשה זו וז"ל ולעולם ע"ז בסורה על עובדיה פי' קוהה ומוחה וכאן ר"ל שלא יאמרו שאין בה כח להגלות בקול גדול וע' לעיל דף ס"ד סוף ע"ב: ה"ג בקשת. עכשיו שבקשת אינו מבקש: ה"ג הראה לו שלא בשכר כו': ודבר ה' אל משה וגו' בעין

מזיו השכינה שנא' (שמות לד) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו . אבל נדב ואביהוא פרעו ראשיהן וזנו עיניהן מזיו השכינה שנאמר (שם כד) ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו והם לא קבלו על מה שעשו : ויאמר ה' ראה ראיתי את עני עמי . הה"ד (איוב יא) כי הוא ידע מתי שוא . ידע הקב"ה העם המתים על השוא לעשותו . ד"א ידע הקב"ה העם העתידים לעשות שוא ונהרגים כמה דתימא (ישעיה ג) מתיך בחרב יפולו . אלא (איוב יא) וירא און ולא יתבונן . כיצד אתה מוצא בשעה שיצאה הגר מביתו של אברהם היא ובנה מה כתיב (בראשית כא) ויכלו המים מן החמת ותלך ותשב לה מנגד . א"ר ברכיה התחילה מטחת דברים כלפי מעלה אמרה רבון העולם אתמול אמרת לי הרבה ארבה את זרעך והיום הוא מת . מיד ויקרא מלאך אלהים אל הגר . א"ר סימון בקשו מלה"ש לקטרגו אמרו לפניו רבון העולם אדם שעתיד להמית בניך בצמא אתה מעלה לו את הבאר . נאה להעלות לס' רבוא שהן עתידין לומר לפניך (שמות טו) זה אלי ואנוהו . אמר להם עכשיו צדיק הוא או רשע . אמרו לפניו צדיק הוא . א"ל איני דן את האדם אלא בשעתו לכך כתיב (איוב יא) וירא און ולא יתבונן . וכן כשהיו ישראל במצרי' ראה הקב"ה מה שעתידין לעשות הה"ד ויאמר ה' ראה ראיתי . ראיתי לא נאמר אלא ראה ראיתי . אמר לו הקב"ה משה אתה רואה ראייה אחת ואני רואה שתי ראיות . אתה רואה אותן באין לסיני ומקבלין תורתי . ואני רואה אותן מקבלין תורתי זהו ראה . ראיתי זו ראיית מעשה העגל שנא' (שמות לב) ראיתי את העם הזה כשאבא לסיני ליתן להם את התורה אני יורד בטטראמולי שלי שהן מתבוננים בי ושומטים אחד מהן ומכעיסים אותי בו . אעפ"כ איני דנם לפי המעשים העתידין לעשות אלא לפי הענין דהשתא כי שמעתי את צעקתם אע"פ שידעתי מכאוביו שעתידים לעשות הוי ראה ראיתי . מהו כי ידעתי את מכאוביו יודע אני כמה עתידים להכאיבני במדבר כמה דתימא (תהלים עח) כמה ימרוהו במדבר יעציבוהו בישימון ואעפ"כ איני נמנע מלגאלם . א"ר שמואל בר נחמן דבר הזה שפט עתניאל בן קנז לפני הקב"ה אמר לפניו רבון העולם כי הבטחת את משה בין עושין רצונך בין לא עושין רצונך אתה גואלם שנאמר (שופטים ג) ותהי עליו רוח ה' וישפוט את ישראל . לכך כתיב כי ידעתי את מכאוביו ואעפ"כ אני גואלם : וארד להצילו מיד מצרים וגו' . אמר הקב"ה למשה אני אמרתי ליעקב אביהם (בראשית מו) אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך וגו' . ועתה ירדתי לכאן להעלות בני כמו שאמרתי ליעקב אביהן . ולהיכן אני מעלן אל המקום אשר הוצאתים משם אל הארץ אשר נשבעתי לאבותם הה"ד ולהעלותו מן הארץ ההיא . ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי . עד עתה לא בא צעקתם לפני שלא הגיע הקץ שאמרתי לאברהם (שם טו) ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה . ועתה לכה ואשלחך אל פרעה . אר"א לכה וודאית הה"א שבסוף התיבה לומר אם אין אתה גואלם אין אחר גואלם : ויאמר משה אל האלהים מי אנכי . אריב"ל משל למלך שהשיא את בתו ופסק ליתן לה מדינה ושפחה אחת מטרונית ונתן לה שפחה כושית . א"ל התנו לא שפחה מטרונית פסקת ליתן לי . כך אמר משה לפני הקב"ה רבון העולמים כשירד יעקב למצרים לא כך אמרת לו אנכי ארד עמך מצרים ואנכי אעלך גם עלה . ועכשיו אתה אומר לי לכה ואשלחך אל פרעה לא אנכי הוא שאמרת לו ואנכי אעלך גם עלה . ד"א מי אנכי ר' נהוראי אומר אמר משה לפני הקב"ה אתה אומר לי לך והוצא את ישראל היכן אני משכים בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצנה . מנין לי לספק במאכל ובמשתה כמה חיות יש בהן כמה מעוברות יש בהן כמה תינוקות יש בהן . כמה מיני מזונות התקנת להם להיות שבהן . כמה מיני רכוכין התקנת למעוברות . כמה קליות ואגוזין התקנת לתינוקות . והיכן פירושו של דבר זה בשיר השירים שנא' (שיר א) הגידה לי שאהבה נפשי . א"ל הקב"ה מן הררה שהיא יוצאה עמהן ממצרים מספיק להן ל' יום אתה יודע איך אני עתיד להנהיגן . ד"א מי אנכי אמר לפניו רבש"ע היאך אני יכול ליכנס למקום לסטים ולמקום הורגי נפשות הוי מי אנכי כי אלך אל פרעה וגו' . וכי אוציא את בני ישראל מה זכות יש בידם שאוכל להוציאם . א"ל הקב"ה כי אהיה עמך . אין צ"מר אהיה עמך אלא למי שהוא מתיירא . וזה לך

אסיפת אמרים

(שם) : ונהרגים לבסוף וא"כ כיון דסוף סוף נהרגים א"כ היה מוטב שימותו זכאים עכ"ז לא יפקוד על העתיד שם : נאה כו'. כי אותו הבאר היה הבאר שנבראת מו' ימי בראשית. ולז"א לזה אתה מעלה כו' וא"ת א"כ לשוא נבראת הלא גאה כו' (שם) : עתידין כו' . שיכרכו על את העגל (והרמב"ן שם ובהיי פ' זו הביאו מדרש זה בלשון יותר ברור . וע"ל פר' מ"ב) : ודאית . הה"א מורה על הנקוד כמ"ש לשאולה לדיוטא התחתונה שבשאול : ה"ג יוצאים משם . ד"א מה פאמר

מתנות כהונה

בעין יעקב בפ"ק דברכות לא גרס הכי אבל בויקרא רבה פר' כ' גרס כמו כאן : והם לא קבלו כו' . זהו פירוש של ואל אצילי וגו' לא קבלו עונשם על מה שעשו שלא כהוגן מכלל שהיו ראוים לשליחות יד וכמו שפירש"י שם : המתים . נראה שהוא ל' כמתנה אולי ל"ל המתמיניס : ולא יתבונן . עושה עצמו כאילו אינו מתבונן בה : מטחת משלכת וזורקת ודרש ל' כמטחוי : בצמא . כדאיתא בפ' הנך ובאיכה רבה שהגולים מבני ישראל הלכו אצל בני ישמעאל ובקשו מהם ביסקוס מים והם לא עשו כן אלא המיתום

כדאי' שם : בטט־אמולי שלי . הרמב"ן ז"ל בפר' כי תשא פי' ארבע פרדות טטרא בל' יון ארבע מולין פרדות כלו' במרכבת שלי והרמו לדמות ארבע חיות הקבועים בכסא הכבוד כדכתיב בריש ספר יחזקאל וכתיב ופני השור מהשמאל והם שמטוהו ועשו הטועה (יפ"ת) : לכה וודאית . הה"א מורה יותר על נקוד לך בקמץ הכ' (פת"כ) : אם אין אתה כו' . לפי שהמזלות עזרו למצרים שהיה להם מזל גדול והולך הקב"ה לפ"ד המערכות ומשה נברא במזל המאדד המערכות . וז"א רז"ל היה מתיקן נגד (י"מ) : למקום לסטים . ר"ל הכנת הדרך . ודייק מדאמר כי אלך משמע שלא ירא מדיבורו לפרעה (יפת"כ) : למי שהוא מתירא . וכי שאמר

האות כי אנכי שלחתיך . ובדבר הזה תהיה ניכר שאתה שלוחי לפי שאהיה עמך וכל מה שתרצה אעשה אני . בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה . מה שאמרת באי זה זכות אוציאם ממצרים הוי יודע שבזכות התורה שהן עתידין לקבל על ידך בהר הזה הם יוצאים משם : ויאמר משה אל האלהים . מהו שאמר לו כי אנכי שלחתיך . אמרו רבותינו ז"ל סימן לגאולה הראשונה שבאנכי ירדו ישראל למצרים שנא' (בראשית מו) אנכי ארד עמך מצרימה . ובאנכי אני מעלה אתכם . וסימן לגאולה האחרונה שבאנכי הם מתרפאין והן עתידים להגאל שנא' (מלאכי ג) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא . ויאמר משה אל האלהים הנה אנכי בא . א"ר שמעון לודייא בשם ר"ל סימון בשם ר"ל אמר משה עתיד אני להעשות סרסור בינך וביניהם כשתתן להם את התורה ותאמר להם אנכי ה' אלהיך אלהי אבותיכם שלחני אליכם . אותה שעה נתברר משה על עסקיו שנתיירא אם ישאלו לו מה שמו מה יאמר להם . באותה שעה היה מבקש משה שיודיענו הקב"ה את השם הגדול . ויאמר אלהים אל משה . א"ר אבא בר ממל א"ל הקב"ה למשה שמי אתה מבקש לידע לפי מעשה אני נקרא . פעמים שאני נקרא באל שדי . בצבאות . באלהים . בה'. כשאני דן את הבריות אני נקרא אלהים . וכשאני עושה מלחמה ברשעים אני נקרא צבאות . וכשאני תולה על חטאיו של אדם אני נקרא אל שדי . וכשאני מרחם על עולמי אני נקרא ה' . שאין ה' אלא מדת רחמים שנאמר (שמות לד) ה' ה' אל רחום וחנון . הוי אהיה אשר אהיה אני נקרא לפי מעשי . רבי יצחק אמר א"ל הקדוש ברוך הוא למשה אמור להם אני שהייתי ואני הוא עכשיו ואני הוא לע"ל לכך כתיב אהיה ג' פעמים : ד"א אהיה אשר אהיה . רבי יעקב ב"ר אבינא בשם ר' הונא דציפורין אמר . אמר הקב"ה למשה אמור להם בשעבוד זה אהיה עמם ובשעבוד הן הולכין ואהיה עמם . אמר לפניו וכך אומר אני להם דיה לצרה בשעתה . א"ל לאו כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם . לך אני מודיע להם איני מודיע . ד"א אהיה . ר' יצחק בשם ר' אמי אמר בטיט ובלבנים הן עומדים ולטיט ולבנים הן הולכים וכן בדניאל (דניאל ח) ואני דניאל נהייתי ונחליתי . אמר לפניו וכך אני אומר להן . א"ל לאו אלא אהיה שלחני אליכם . א"ר יוחנן אהיה אשר אהיה ביחידים אבל במרובים על כרחם שלא בטובתן כשהן משוברות שיניהן מולך אני עליהם שנא' (יחזקאל כ) חי אני נאם ה' אלהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם . ד"א דא"ר ענניאל ב"ר ששון אמר הקב"ה לכשאני מבקש אחד מן המלאכים שהוא אחד משלישו של עולם פושט ידו מן השמים ומגעת לארץ שנא' (שם ח) וישלח תבנית יד ויקחני בציצית ראשי . וכשבקשתי ג' מהן עשיתים יושבים תחת האילן שנא' (בראשית יח) והשענו תחת העץ . וכשאני מבקש כבודי מלא כל העולם שנא' (ירמיה כג) הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה' . וכשבקשתי דברתי עם איוב מן הסערה שנא' (איוב מ) ויען ה' את איוב מן סערה וכאשר אני מבקש מתוך הסנה : ויאמר עוד אלהים אל משה כה תאמר לבני ישראל ה' אלהי אבותיכם . לך ואמור להם בשמי שהוא מדת רחמים בו אני מתנהג עמהם בזכות אבותם ותדע שעל אבות אברהם יצחק ויעקב אני אומר הה"ד ה' אלהי אבותיכם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שלחני אליכם . וכששמע משה כך שלא הזכיר אביו כשם שעשה בתחלה אמר לפניו רבש"ע יש חוטאים בשאול א"ל לאו אמר לפניו לשעבר אמרת שמך על אבי ועכשיו סלקת אותו . א"ל בתחלה פתוי פתיתי אותך מיכן ואילך דברי אמת אני מדבר עמך : זה שמי לעולם חסר ו' . שלא יהגה אדם את ה' באותיותיו . וזה זכרי לדר דר . שאין אומר אותו אלא בכינוי : לך ואספת את זקני ישראל . לעולם זקנים מעמידים את ישראל וכה"א (יהושע ח) וכל ישראל וזקניו ושוטריו ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון . אימתי ישראל עומדים כשיש להם זקנים . למה כשהיה בה"מ קיים היו שואלים בזקנים שנא' (דברים לב) שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך . שכל מי שנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל תדע לך כששלח בן הדד אל מלך ישראל שנא' (מ"א כ) כה אמר בן הדד כספך וזהבך לי הוא . שלח לו מלך ישראל כדבריך אדני המלך לך אני וכל אשר לי . פעם שניה שלח לו (שם) כי אם כעת מחר אשלח את עבדי אליך וחפשו את ביתך ואת בתי עבדיך והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו . וכי כל מה שתבע בראשונה אינו חמדה . בקש כסף וזהב והם חמדה שנא' (חגי ב) ובאו חמדת

מתנות כהונה

שאמר לו האלהים וגו': שבאנכי הם מתרפאין כו'. עי' בילקוט ישעיה פסוק אנכי אנכי [רמ"ז תכ"ו] : מה יאמר לא גרסי'. וזהו ענין הבירור שלא רצה לילך בשליחות עד שידע היאך ישיב להם על שאלתם שלא יתפוס בדבריו ובספר עבודת הקודש גרס כמו כאן ואם כן מילתא באפי נפשיה היא: הוי אהיה כו'. ופירושו אהיה נקרא לפי מה אשר אהיה במעשה: וכך אני כו'. בתמיה: לאו: לא אמרתי שתאמר להם כך אלא לך הודעתי ולא להם : אשר אהיה. פירושו יחיד שיתפון ויבחר בי אהיה לאלהים והם לא יהפוך בידו כוח לפרוק. עול אבל ברבים לא אניחם לפרוק עול שמים. וזמ"ש שלישית אהיה שלחני אליכם : לטיט ולבנים. רמז להם שיזכרו לשיעבוד בגלות ודרש אהיה וגו' לשון שברון ושעבוד כד"א נהייתי ונחליתי שפירושו ענין שבר: אלא אהיה. אהיה לכם לעזרה בגלות זה ולא תודיע להם גלות אחר : משוברות כו'. כלומר אע"פ שזה להם שבר; זוה וקהיות שניים : ה"ג אמלוך עליכם : ד"א דאמר כו'. וחוזר לפי' אהיה אשר אהיה שמשנה פעולותיו ויהיה כמו שירצה להיות :

נשעבד

אסיפת אמרים

בגדעון כי אהיה עמך וביעקב כי אנכי עמך (שם) : סרסור. דק"ל הנה אנכי בא מיותר דודאי כשילך יבא להם . אלא ה"פ הנה כשתאמר אנכי ה' אלהיך אנכי בא . ומלת אנכי נמסרת לשניהם . וכוונתו שאז יודע אני שיאמינו אבל עכשיו מה אומר להם . ועי' לזה פי' הרמב"ן (שם) : פושט ידו . ר"ל אף שאינו רק בשלישו של עולם כשאני רוצה מגיע ידו מהשמים לארץ שהוא

כל

כל הגוים. בקש נשים והם החמדה שנא' (יחזקאל כד) בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך וגו'. בקש בנים והם החמדה שנא' (הושע ט) והמתי מחמדי בטנם. הוי אומר כל מה שתבע בראשונה חמדה. ומהו כל מחמד עיניך דבר שהוא חמדה מתוך חמדה זו התורה שנא' (תהלים יט) הנחמדים מזהב ומפז רב. כיון ששמע מלך ישראל זה אמר אין זו שלי אלא של זקנים הוא מיד (מ"א כ) ויקרא מלך ישראל לכל זקני הארץ וגו' ויאמרו אליו כל הזקנים וכל העם אל תשמע ולא תאבה. כיון ששמע לעצת הזקנים מיד (שם) ויצא מלך ישראל ויך את הסוס ואת הרכב וגו'. הוי ישראל נמלכים בזקנים ולכך אמר הקב"ה למשה לך ואספת את זקני ישראל: אמר להם פקד פקדתי. א"ל מסורת היא בידם מיוסף שבלשון הזה אני גואלם. לך אמור להם זה הסימן. ומהו פקד פקדתי פקד במצרים פקדתי על הים פקד להבא פקדתי לשעבר. ואת העשוי לכם במצרים. כלומר אני פוקד על המצריים מה שעושים לכם כמד"א (ש"א טו) פקדתי את אשר עשה עמלק. ואומר אעלה אתכם. אמור להם כמו שאמרתי ליעקב אביהן כן אעשה ומה אמר לו (בראשית מו) ואנכי אעלך גם עלה. וכן יעקב אמר לבניו (שם מ"ח) והיה אלהים עמכם והשיב אתכם וגו'. מיד ושמעו לקולך למה שמסורת גאולה הוא בידם שכל גואל שיבא ויאמר להם פקידה כפולה גואל של אמת הוא. ואח"כ ובאת אתה וזקני ישראל וגו'. חלק כבוד לזקנים. ואמרת אליו ה' אלהי העבריים על שם שעברו ים: ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים. למה אמרו שלשת ימים ולא אמרו נלכו נא לעולם. למה אמרו כן כדי שיטעו המצריים וירדפו אחריהם בשעה שיצאו ויאמרו לא גאלם אלא על מנת שילכו ג' ימים ויזבחו לו. והם עכבו עצמן כל כך. וירדפו אחריהם בסוף שלשה ימים ויטביעם בים למדוד להם במדה שמדדו שאמרו (שמות א) כל הבן הילוד היאורה וגומר: ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך. ראה הקב"ה מה עתיד פרעה לעשות ולהכביד העבודה על העם מעת שילך בשליחותו וכדי שלא יטעה בדבר. הודיעו הקב"ה כך וכך עתיד פרעה לעשות בזמן שתלך בשליחותי כדי שלא יטיח דברים כלפי מעלה. ואעפ"כ הטיח דברים כלפי מעלה ועליו נאמר (קהלת ז) כי העושק יהולל חכם: ושלחתי את ידי. אעשה מה שדברתי לאברהם (בראשית טו) וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי. כדי למדוד בהם כמדתם לכך אסרב בהם ואחר אשר אשלם להם אל חיקם ישלח אתכם. ונתתי את חן העם. מה שאמרתי לאברהם (שם) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. אני עתיד לעשות אתכם לחן בעיני מצרים כדי שישאילום וילכו מלאים. כדי שלא יהא פתחון פה לאברהם אביהם לומר ועבדום וענו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם ושאלה אשה משכנתה וגומר. מלמד שהשמלות הכיבות עליהם ביותר שבזמן שאדם יוצא לדרך אם אין לו שמלה הוא מכסיף. ונצלתם את מצרים. עתידים לעשות מצרים כמצולה שאין בה דגה: ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי. אותה שעה דבר משה שלא כהוגן. הקב"ה א"ל ושמעו לקולך והוא אמר והן לא יאמינו לי. מיד השיבו הקב"ה בשיטתו נתן לו אותות לפי דבריו. ראה מה כתיב אחריו ויאמר ה' אליו מזה בידך ויאמר מטה. כלומר מזה שבידך אתה צריך ללקות שאתה מוציא שם רע על בני. הם מאמינים בני מאמינים. מאמינים שנא' ויאמן העם. בני מאמינים שנא' (בראשית טו) והאמין בה'. תפש משה מעשה הנחש שהוציא לה"ר על בוראו שנא' (שם ג) כי יודע אלהים וגו'. כשם שלקה הנחש כך זה עתיד ללקות. ראה מה כתיב ויאמר השליכהו ארצה וישליכהו ארצה ויהי לנחש. לפי שעשה מעשה נחש לכך הראה לו את הנחש כלומר עשית מעשה של זה: וינס משה מפניו. מטרונה אמרה לר' יוסי אלהי גדול מאלהיך. אמר לה למה. אמרה לו בשעה שנגלה אלהיכם למשה בסנה הסתיר פניו משה. אבל בשעה שראה את הנחש שהוא אלהי מיד וינס משה מפניו. א"ל תפח עצמותה. בשעה שנגלה אלהינו בסנה לא היה לו מקום לברוח אנה היה בורח לשמים או לים או ליבשה מה נאמר באלהינו (ירמיה כג) הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'. אבל הנחש שהוא אלהיך כיון שאדם בורח ממנו ב' או ג' פסיעות יכול להנצל ממנו. לכך כתיב וינס משה מפניו. ד"א למה נס לפי שחטא בדבריו שאילו לא חטא לא היה נס שאין הנחש ממית אלא החטא ממית. כמ"ש במעשה דרבי חנינא בן דוסא: ויאמר ה' אל משה שלח נא ידך ואחוז בזנבו והרי אמרנו למה היה הנחש כנגד משה. אלא מה אות היה לישראל בכך. א"ר אלעזר לכך נהפך המטה לנחש כנגד פרעה שנקרא נחש שנא' (יחזקאל

אסיפת אמרים

מתנות כהונה

כל כעולם (י"מ): וכן יעקב אמר כו' והיה אלהים בעזרו ולא לשעבר כו'. שאמרת אני אנכי אלהי אביך: באותיותיו. ככתיבתו על ידי שליח (יפת"ת): שעברו ים. כן אמת שנקראו עברים אלא כקריאתו וכמו שפירש"י בסדר זה: שעברו ים. ברדתם למצרים: ע"ש שבאו מעבר הנהר. אך קשה לי למה לא אמר שם המיוחד להם אלא ע"מ כו'. ומ"מ המצריים הטעו את עצמן שהרי לא אמרו נלך כי שם זה יתואר אף לשאר אומות שהם מעבר הנהר לז"א שרמז ג' ימים ונשוב או רק ג' ימים אלא אמר דרך ג' ימים בתם והרי להם הלכו ג' ימים והותר: ישית. נראה דצ"ל יטית: מכשף. נתביישו בפני הבריות דוגמת מה שאמרו חז"ל דלא כמתאי תותבאי או ר"ל יתלה מפני הלכה ויכספו פניו ויתקלקל: דגה. דגים: כלומר מזה כו'. דייק מדכתיב מזה תיבה אחת לא כתיב מה זה וכן פירש"י בסדר הזה: ה"ג ויאמר ה' אליו מזה. מזה שבידך את זה

פס) התנים הגדול. ואומר (ישעיה כז) על לויתן נחש בריח. לפי שהיה נושך את ישראל א"ל הקב"ה
ראית פרעה שהוא כנחש עתיד אתה להכותו במטה. וסוף הדברים הוא יעשה כעץ מה המטה
אינו נושך כך הוא לא ישך הה"ד שלח ידך ואחוז בזנבו. למען יאמינו כי נראה אליך ה'. לך
עשה להם אות זה כדי שיאמינו שאני נראה אליך. ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך.
א"ל מה הנחש כשהלשין הכיתי אותו בצרעת שנא' (בראשית ג) ארור אתה מכל הבהמה כד"א
(ויקרא יג) צרעת ממארת א"ר אלעזר הלין סילעין דביה צרעין אינון. אף אתה ראוי ללקות
בצרעת. ולמה הכניסה בחיקו לפי שדרכו של לה"ר לומר בסתר. וכן הוא אומר (תהלים קא)
מלשני בסתר רעהו אותו אצמית. אין אצמית אלא לשון צרעת כמה דתימא (ויקרא כה) לצמיתות
ומתרגמין להלוטין ותנן אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט. ויבא ידו בחיקו ויוציאה והנה
ידו מצורעת כשלג. לקח את שלו על שהלשין. רבי יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר מכאן אתה
למד שכל החושד חבירו בדבר ואין בו לוקה בגופו: ויאמר השב ידך אל חיקך. וכי מה אות
היה לישראל בזה. לך אמור להם מה מצורע מטמא אף המצריים מטמאים אתכם. וכשם
שהוא נטהר כך הקב"ה עתיד לטהר לישראל כמו שכתוב והנה ידו מצורעת כשלג וברפואה
כתיב ויוציאה מחיקו והנה שבה כבשרו. אמרו רבותינו שלא להוציא לעז על בשרו של משה
לכך לא נצטרעה היד עד שיצאה מחיקו אבל לענין הרפואה מתוך חיקו נתרפאת. ד"א מכאן
שהפורענות שהוא על הצדיקים לבא ומדת הטוב ממהרת לבא: והיה אם לא יאמינו גם לשני
וגו' למה עשה לו הקב"ה ג' אותות כנגד אברהם יצחק ויעקב ולקחת ממימי היאור רמז לו שעל
ידי דבר שיאמר אל ישראל עתידין המים להפוך לדם והוא ילקה על ידיהם שכן כתיב (במדבר כ)
שמעו נא המורים. והכה הסלע והוציא דם שנא' (תהלים עח) הן הכה צור ויזובו מים. ואין ויזובו
אלא לשון דם שנא' (ויקרא טו) ואשה כי יזוב זוב דמה. ולכך הכה הסלע פעמים שבתחלה
הוציא דם ולבסוף מים. בשני האותות הראשונים את מוצא שחזרו לכמות שהיו אבל אות
הדם לא חזר לכמות שהיה לפי שלא רצה למחול למשה על חטא המים. ומה אות היה לישראל
א"ל בזה האות ילקו המצריים תחלה: ויאמר משה אל ה' בי אדני. אמר משה להקב"ה אתה
אדון העולם וכי אתה רוצה שאהיה שליח הרי לא איש דברים אנכי וגו'. אמרו חכמים ז' ימים
קודם היה הקב"ה מפתה למשה שילך בשליחותו ולא היה רוצה לילך עד מעשה הסנה הה"ד לא
איש דברים אנכי הד. מתמול ב'. גם ג'. משלשם ד'. גם ה'. מאז ו'. דברך ז'. א"ר פנחס הכהן
אמר משה אני איני איש של דברים. ואיני רואה כאן דברים כי האדם שאני הולך אצלו עבד הוא
ואינו מקבל מוסר שנא' (משלי כט) בדברים לא יוסר עבד. אם איני הולך לרדותו איני הולך.
מיד ויאמר ה' אליו מי שם פה לאדם אמר לו אם אין אתה איש דברים אל תהוש. הלא אני
בראתי כל פיות שבעולם ואני עשיתי אלם מי שהפצתי והרש ועור ופקח לראייה ופקח לשמיעה.
ואם אני חפצתי שתהיה איש דברים היה כמו כן. אלא לעשות בך נס אני חפץ בעת שתדבר
שיהיו דבריך נכונים שאני אהיה עם פיך הה"ד ואנכי אהיה עם פיך. מהו והוריתיך ר' אבהו אמר
מורה אני דברי לתוך פיך כמו חץ כד"א (שמות יט) או ירה יירה. ר' סימון אומר בורא אני אותך
בריה חדשה כמד"א (שם ב) ותהר האשה: ויאמר בי אדני שלח נא ביד תשלח. א"ר חייא הגדול
אמר לפניו רבש"ע בי אתה רוצה לגאול בניו של אברהם שעשה אותך אדון על כל ברויותיך שלח
נא ביד תשלח. אמר לפניו איזה חביב לאדם בן אחיו או בן בנו הוי אומר ב"ב. כשבקשת
להציל לוט בן אחי אברהם ביד המלאכים שלחת להצילו. בניו של אברהם שהם ס' רבוא בידי
אתה משלח להצילם שלח ביד המלאכים שאתה רגיל לשלח. ד"א הגר המצרית ה' מלאכים
שלחת אצלה. לס' רבוא בניה של שרה בידי אתה משלח להציקן. ורבנן אמרי סבור אתה
שהיה מעכב משה לילך אינו כן אלא כמכבד לאהרן שהיה משה אומר עד שלא עמדתי היה
אהרן אחי מתנבא להם במצרים פ' שנה הוא שכתוב (יחזקאל כ) ואודע להם בארץ מצרים. ומנין
שאהרן היה מתנבא שכן הוא אומר (ש"א ב) ויבא איש אלהים אל עלי ויאמר אליו כה אמר ה'
הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים לבית פרעה ובחר אותו מכל שבטי ישראל לי לכהן:
אמר משה עכשיו אכנס בתחומו של אחי ויהי מיצר. בשביל כך לא היה מבקש לילך. מיד
ויחר אף ה' במשה מה הרון אף היה שם שנטלה כהונה ממשה ונתנה לאהרן. אמרו רבותינו

מתנות כהונה

זה שים בידך לומר שדברת עכשיו: כנגד משה. כלומר לרמז שתפס מעשה נחש: צרעת כו'. ודרש ארור לשון ממארת דכתיב גבי צרעת: הלין סלעין כו'. אלו סלעים שבו צרעת הם: סלעים. פנחס מנומר הכרכורות עגולות כמו סלעים: לומר בסתר לאומרו בסתר: החושד כו'. ומשה חשד לישראל שנאמר והן לא יאמינו לי: (ה"ג כמו שכתב והנה שבה והנה ידו מצורעת כו' וכן הוא בתנחומא): שיאמר אל ישראל. גרסינן. ופי' שע"י שיאמר להם שמעו נא המורים כדמפרש והזיל: קודם. קודם שנגלה עליו בסנה ובפרק שמיני איתא שפיתוי שבעה ימים היה הכל בסנה וע' עוד במדרש הז"ת (א' י"ג): דברך שבע. בסדר עולם גרס משלשום ג' ימים וג' גם גם ובויום שהיה מדבר, הרי ז' ימים מיד ויאמר ובפ"ט ימוזמ.ר י"ח גרס גם א' תמול ב' אתמול ג' שלשום ד' משלשום ה' גם ו' מאז ז': ותהר כו'. והורתיך דרש לשון הריון: חמשה מלאכים. פנה דעת ריב"ת כדאיתא בב"ר פ' מ"ה: מה הרון אף כו'. כלומר מה רואה היה עושה שבכל מקום שמצינו חרון אף הוא עושה רושם

אסיפת אמרים

להם כעברת ים סוף (שם): ה"ג למה כתיב והנה ידו (שם) כהונה ממשה. עצמו ולעיל קאמר שניטלה מזרעיו י"מ: שמסר

ז"ל הלא אהרן אחיך הלוי. וכי מאחר שאמר אחיך איני יודע שהוא לוי. אלא א"ל ראוי היית להיות כהן והוא לוי ולפי שאתה מסרב על דברי תהיה אתה לוי והוא כהן: ידעתי כי דבר ידבר הוא. לפי שאמרת לא איש דברים אנכי לכך דבר ידבר הוא. ומה שאתה סבור שהוא מיצר לא כן אלא שמח שנא' וראך ושמח בלבו. אמר ר' שמואל ב"ר יוסי הלב ששמח בגדולות אחיו ילבש אורים ותומים שנא' (שמות כח) והיו על לב אהרן. מה שאתה מתיירא לדבר כל אלו הדברים אני אהיה עם פיך. ודבר הוא לך אל העם והיה הוא יהיה לך לפה. למתורגמן. ואתה תהיה לו לאלהים. אע"פ שהוא אחיך הגדול ממך יהיה מוראך עליו מכאן אמרו מורא רבך כמורא שמים. א"ל כשם שמוראי עליך כך מוראך עליו. ואת המטה הזה תקח בידך. אמרת לא איש דברים אנכי (משלי כט) בדברים לא יוסר עבד. מה עושין לעבד רודין אותו במקל כך אתה קח את המטה שתייסרנו בו הה"ד ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות:

פרשה ד וילך משה וישב אל יתר חותנו. הה"ד (תהלים כד) מי יעלה בהר ה' וגו' נקי כפים ובר וגו'. מי יוכל לעלות בהר ה' מי שיש בו מדות הללו. וכולן נאמרו במשה נקי כפים זה משה שנא' (במדבר טז) לא חמור אחד מהם וגו'. אם נטל חמור משלהן מ"ש מן הליסטים אלא כך אמר משה כל אותן המסעות שהיינו נוסעים במדבר לא אמרתי לאחד מהן שיטול דבר משלי ויטעון על חמורו. ואין נשיאה אלא לשון עמיסה כמה דתימא (בראשית מד) ויעמוס איש על חמורו. ובר לבב זה משה שלא הלך בשליחותו של הקב"ה עד שנתברר על עסקיו שנאמר ואמרו לי מה שמו וגו'. אשר לא נשא לשוא נפשו. זה נפשו של מצרי שלא הרג את המצרי עד שעמד עליו בדין והרגו וראה שחייב מיתה ולא נשבע למרמה זה משה. כשהלך אצל יתרו נשבע לו שלא ילך חוץ מדעתו וכשהלך בשליחותו של הקב"ה הלך אצל יתרו והתיר שבועתו הה"ד וישב אל יתר חותנו: ד"א וילך משה. הה"ד (משלי יז) בכל עת אוהב הרע ואח לצרה יולד. מי היה אוהב הרע זה יתרו שקבל למשה שהיה בורח מפני פרעה. מכאן אתה למד מי שקבל על עצמו לעשות מצוה אין אותה מצוה פוסקת מביתו. מצותו של יתרו שקבל בתוך ביתו גואל שברח מפני השונא. עמד מביתו שקבל לשונא שברח מפני הגואל והרגו. איזה זה זה סיסרא שנא' (שופטים ד) וסיסרא נס ברגליו אל אהל יעל אשת חבר הקיני. וכתיב (שם א) ובני קיני חותן משה. לכך נאמר ואח לצרה יולד לפי שאהב יתרו למשה והיה לו רע לכך נעשו בניו אחים לישראל בעת צרתם והרגה יעל לסיסרא. ובשעה שאמר לו הקב"ה ועתה לכה ואשלחך אל פרעה. א"ל רבון העולם איני יכול. מפני שקבלני יתרו ופתח לי ביתו ואני עמו כבן ומי שהוא פותח פתחו לחבירו נפשו חייב לו וכן אתה מוצא באליהו בשעה שהלך אצל צרפית האלמנה מת בנה. התחיל מתחנן ואומר (מ"א יז) הגם על האלמנה אשר אני מתגורר עמה הרעות להמית את בנה וכתיב (שם) וישמע ה' בקול אליהו ותשב נפש הילד. ולא עוד אלא שכל הפותח פתחו לחבירו חייב בכבודו יותר מאביו ומאמו. אתה מוצא בעת שנלקה אליהו מאלישע וזכה פי שנים ברוחו כמה דתימא (שם ב ב) ויהי נא פי שנים ברוחך אלי. היה לו לילך אצל אביו ואמו להחיותם כמו שהחיה בן אכסניא שלו. וכן יהי היה לו להחיות אבותיו כמו בן הצרפית אלא שמסר נפשו על אכסניא שלו: לכך אמר משה לפני הקב"ה קבלני יתרו ונהג בי כבוד איני הולך אלא ברשותו לכך כתיב וילך משה וישב אל יתר חותנו: ד"א וילך משה. הה"ד (איוב כג) והוא באחד ומי ישיבנו דרש ר' פנחס לפי שהוא יחידי בעולם דן יחידי לכל באי עולם ואין להשיב על דבריו (כמ"ש במדרש שה"ש רבה) ורבותינו אמרו מהו והוא באחד ומי ישיבנו מה שהוא גוזר גזירה על האדם אין להשיב על דבריו. כמה בקש בלעם לקלל את ישראל ועל כרחו שלא בטובתו היה מברכו שנאמר (במדבר כג) מה אקב לא קבה אל. כמה בקש יונה שלא לילך בשליחותו של הקב"ה שנא' (יונה א) וירד יפו וימצא אניה באה תרשיש והלך בעל כרחו שנאמר (שם ג) ויקם יונה וילך אל נינוה. כמה בקש ירמיה שלא להתנבאות ונתנבא שלא בטובתו שנא' (ירמיה א) אל תאמר נער אנכי כי על כל אשר אשלחך תלך. כמה סרב משה שלא לילך בשליחותו של הקב"ה שנא' שלח נא ביד תשלח ולבסוף הלך בעל כרחו שנא' וילך משה וישב אל יתר חותנו: ד"א וילך משה לא היה צ"ל אלא וישב משה אלא אמרו רבותינו בתחלה הלך אצל פרעה בשליחותו של הקב"ה ואח"כ וישב אל יתר חותנו. שכך א"ל הקב"ה אם יאמר לך יתרו כלום מן השבועה אמור לו בעל השבועה התיר אותי מן נדרי לכך וילך משה ואח"כ וישב אל יתר חותנו. בנו של ר' חייא הגדול אמר לא הלך אצל פרעה עד שהתיר לו יתרו את נדרו וא"ת למה נאמר וילך משה להיכן הלך שהלך ליטול אשתו ובניו. א"ל

אסיפת אמרים

שמסר נפשו. ע"ד דאיתא במס' תענית אתה סטרת קונך להוציא תאינה בלא זמנה תאסף בלא זמן ולכך לא רצה לסכן עצמו בשביל אבותיו (שם): כמה סרב. וילך מיותר דרש שהלך בע"כ יפת"ס

וילך עד שבירר היטב דברי שליחותו שלא יתפס בשום דבר: משה לשבת ואין ויואל אלא ל' שבועה כדלעיל פ' א': מה שהוא

מתנות כהונה

חוץ מזה כן פירש"י בסדר זה: כמורא שמים. דכתיב לאלהים: מה שנא' כו'. אם היה נוטל חמור משלהם מה היה טוב מן הלסטים ומה צריך לומר לא חמור אחד כו': ה"ג כמה דתימא וישאו את שבריהם על חמוריהם וכתיב ויעמוס כו': שנתברר. שלא נתרצה

שעמד עליו בדין. עי' לעיל פרשה א': נשבע לו. כמו שנא' ויואל כמו משבות: הא גרסי'. שנאמר ותרא שרה את בן הגר המצרית מצחק

יתרו להיכן אתה מוליכן . א"ל למצרים . א"ל אותם שהם במצרים מבקשין לצאת ואת מוליכן ; א"ל למחר הן עתידין לצאת ולעמוד על הר סיני לשמוע מפי הקב"ה אנכי ה' אלהיך ובני לא ישמעו כמו הם . מיד ויאמר יתרו למשה לך לשלום . א"ל לך לשלום ותכנס לשלום ותבא לשלום :

פרשה ה ויאמר ה' אל אהרן לך לקראת משה המדברה . הה"ד (שיר ח) מי יתנך כאח לי . באיזה אח הכתוב מדבר א"ת כקין והבל והא כתיב (בראשית ד) ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו . אם תאמר כישמעאל ויצחק הא גרסינן ישמעאל שונא ליצחק . אם תאמר כעשו ליעקב הא כתיב (שם כו) וישטם עשו את יעקב . א"ת כאחי יוסף והכתיב (שם לז) וישנאו אותו וכתיב ויקנאו בו אחיו . אלא כיוסף לבנימין . יונק שדי אמי כמשה לאהרן שנא' וילך ויפגשהו בהר האלהים וישק לו . אמרו רבותינו ז"ל כל נשיקות של תפלות הן חוץ מג' . נשיקה של גדולה נשיקה של פרישות נשיקה של פרקים . נשיקה של גדולה שנא' (ש"א י) ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו וישקהו . נשיקה של פרישות (רות א) ותשק ערפה לחמותה . נשיקה של פרקים שנא' וילך ויפגשהו בהר האלהים וישק לו . וי"א אף נשיקה של קריבות אין בה גנאי שנא' (בראשית כט) וישק יעקב לרחל . שהיתה קרובתו . אמר ר' פנחס מעשה היה באח ובאחות שהיה אחד מהם בגוש חלב ואחד מהן בבית מרון . נפלה דליקה בביתו של גוש חלב . באתה אחותו מבית מרון ונפלה עליו והיתה מחבקתו ומנשקתו אמרה לו איני מרגלת לבא אליך אלא פחדתי דהוית אחי באננקי ופלטת ממנה . (שיר ח) אמצאך בחוץ אשקך . באי זה חוץ במדבר מקום שנשקו אחים זה לזה משה ואהרן . א"ר חמא בן י"ב שנה נתלש משה רבינו מבית אביו . למה כן שאילו גידל בבית אביו ובא ואמר להן לישראל המעשי' לא היו מאמינים בו שהיו אומרים אביו מסרה לו . לפי שיוסף מסרה ללוי ולוי לקהת וקהת לעמרם . ולכך נתלש מבית אביו וכשהלך והגיד לישראל כל הדברים לפיכך האמינו בו שנא' ויאמן העם : ויאמר לו אלכה נא ואשובה . אתה מוצא כל מי שנא' בו לך לשלום הלך וחזר . וכל מי שכתוב בו בשלום הלך ולא חזר . יתרו אמר למשה לך לשלום הלך וחזר : ויאמר ה' אל משה במדין לך שוב מצרים . א"ר יוחנן למדתך תורה דרך ארץ שהנשבע בפני חבירו לא יתירנו אלא בפניו שלא יחשדנו שהוא נשבע לשקר . שכן אתה מוצא שמשה נשבע ליתרו והלך למדין והתיר שבועתו בפניו שנא' ויאמר ה' אל משה במדין . א"ל הקב"ה במדין נשבעת לך והתיר שבועתך במדין : כי מתו כל האנשים וגו' . וכי מתו והלא דתן ואבירם הם והן היו עם קרח במחלוקתו אלא מה מתו שנתענו . ד' הן חשובין כמתים סומא ומצורע ועני ומי שאין לו בנים (וכולן קרא במסכת ע"ז) : ויקח משה את אשתו ואת בניו . למה הוליכן כדי שיהיו עם ישראל לקבל התורה . וירכיבם על החמור . זה א' מי"ה דברים ששינו חכמים לתלמי המלך . ויקח משה את מטה וגו' . עשה כמו שאמר לו הקב"ה ואת המטה הזה תקח בידך : ויאמר ה' אל משה בלכתך וגו' . וכי על איזה מופת אמר א"ת על הנחש והצרעת והדם והלא אותן נסים לא א"ל הקב"ה לעשות אלא לישראל . ועוד לא מצינו שעשה משה אותן האותות לפני פרעה . אלא מהו כל המופתים אשר שמתי בידך . זה המטה שהיו כתובין עליו י' מכות שהיה כתוב עליו נוטריקון דצ"ך עד"ש באח"ב . א"ל הקב"ה אלו המכות אשר שמתי בידך עשה אותם לפני פרעה ע"י המטה הזה . ואני אחזק את לבו כדי לפרוע דינם מהם : ואמרת אל פרעה כה אמר ה' בני וגו' . גלה לו הקב"ה שלא ישלח פרעה את ישראל עד מכת בכורים . ולכך לא הוצרך הכתוב לפרסם לו בסוף . מהו בני בכורי ישראל על יעקב אביהם אמר שקנה הבכורה כדי שיוכל לעבוד למקום . ואמרת אליו שלח את בני ויעבדני . א"ל אם אתה מונע ממני בני בכורי מלעבדני אני אמנע ממך בנך בכורך מלעבדך שאני אהרוג את כולן : ויהי בדרך במלון . חביבה מילה שלא נתלה למשה עליה אפילו שעה אחת . לפיכך כשהיה בדרך ונתעסק במלון ונתעצל למול אליעזר בנו מיד ויפגשהו ה' ויבקש המיתו את מוצא מלאך של רחמים היה ואעפ"כ ויבקש המיתו . ותקח צפורה צור . וכי מנין ידעה צפורה שעל עסקי מילה נסתכן משה אלא בא המלאך ובלע למשה מראשו ועד המילה כיון שראתה צפורה שלא בלע אותו אלא עד המילה הכירה שעל עסקי המילה הוא ניזוק וידעה כמה גדול בה המילה שלא היה יכול לבלעו יותר . מכאן . מיד ותכרת את ערלת בנה ותגע לרגליו ותאמר כי חתן דמים אתה לי · אמרה חתני תהיה אתה נתון לי בזכות דמים הללו של מילה , שהרי קיימתי המצוה מיד וירף המלאך ממנו . אז אמרה חתן דמים למולות אמרה כמה

מתנות כהונה

מלאך ודרשו שאדק בו אלים והיה מתגרה בו וע"ל: כל נשיקה שבכתב הם לדבר תפלה ולא בת נשים וכדומה להנאת עצמו : דהוית אחי כו' . שילאתי עליך אחי שהיית בצרה גדולה ועתה נגלת ונפלטת ממנה ולכן מתוך השמחה נשקתיך : באננקי . צרה דחוקה וע' מזה במדרש חזית (ז' י"ג) : בן י"ב כו' . נלמד זה ממה שאמר אליו בעל המריבה מי שמך לאיש והרי עדיין קטן אתה ולא הגעת להקרא איש הרי שלא היה עדיין בן י"ג שאז נקרא גדול ואיש : ה"ג בילקוט בשם תנחומא ונ"א : זה באבנר כתיב וישלח דוד את אבנר וילך בשלום הלך ולא חזר יתרו כו' . ובגמ' סוף מסכת ברכות גרס שהרי דוד אמר לאבשלום לך בשלום הלך ונתלה : שנתענו . לשון עניות ועני חשוב כמת כדמפרש והולך וע' מזה במס' ע"ז דף ה' ובנדרים (דף ס"ה) : ששינו לתלמי כו' . שהגבו והרכיבם על נושא בני אדם כדאיתא פ"ק דמגילה (ט) : מלאך של רחמים כו' . דכתיב ויפגשהו ה' מדת הרחמים

אסיפת אמרים

(יפת"ס) : יונק ובלידת בנימין מתה רחל ולא ינק ממנה בנימין . מהר"ס : וישק לו . וכאן כתיב אשקך : נוטריקון . מדכתיב רחה

גדול כח המילה שחתני היה חייב מיתה שנתעצל ממצות המילה לעשותה ולולי היא לא ניצל: ויאמר ה' אל אהרן לך לקראת משה המדברה. הה"ד (איוב לו) ירעם אל בקולו נפלאות מהו ירעם כשנתן הקב"ה את התורה בסיני הראה בקולו לישראל פלאי פלאים. כיצד היה הקב"ה מדבר והקול יוצא ומחזיר בכל העולם. ישראל שומעין את הקול בא אליהם מן הדרום והיו רצים לדרום לקבל את הקול. ומדרום נהפך להם לצפון והיו רצים לצפון ומצפון נהפך למזרח והיו רצים למזרח. וממזרח נהפך להם למערב והיו רצים למערב. ומן המערב נהפך להן מן השמים והיו תולין עיניהן והיה נהפך בארץ והיו מביטין לארץ שנא' (דברים ד) מן השמים השמיעך את קולו ליסרך. והיו ישראל אומרים זה לזה (איוב כח) והחכמה מאין תמצא. והיו ישראל אומרים מהיכן הקב"ה בא מן המזרח או מן הדרום. שנאמר (דברים לג) ה' מסיני בא וזרח משעיר למו וכתיב אלוה מתימן יבא. ואומר (שמות כ) וכל העם רואים את הקולות הקול אכ"ב אלא הקולות. א"ר יוחנן היה הקול יוצא ונחלק לע' קולות לע' לשון כדי שישמעו כל האומות וכל אומה ואומה שומעת קול בלשון האומה ונפשותיהן יוצאות אבל ישראל היו שומעין ולא היו ניזוקין. כיצד היה הקול יוצא א"ר תנחומא דו פרצופין היה יוצא והורג לעכו"ם שלא קבלוה ונותן חיים לישראל שקבלו את התורה. הוא שמשה א"ל בסוף מ' שנה (דברים ה) כי מי כל בשר אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך האש וגו'. אתה היית שומע קולו וחיית אבל עכו"ם שומעים ומתים. בא וראה היאך הקול יוצא אצל כל ישראל וכל או"א לפי כחו. הזקנים לפי כחן הבחורים לפי כחן והקטנים לפי כחן והיונקים לפי כחן והנשים לפי כחן. ואף משה לפי כחו שנאמר (שמות יט) משה ידבר והאלהים יעננו בקול בקול שהיה יכול סובלו. וכן הוא אומר (תהלים כט) קול ה' בכח בכחו לא נאמר אלא בכח בכחו של כאו"א. ואף נשים מעוברות לפי כחן הוי אומר כאו"א לפי כחו א"ר יוסי ב"ר חנינא אם תמה אתה על הדבר הזה למוד מן המן שלא היה יורד לישראל אלא לפי כח של כאו"א מישראל. הבחורים היו אוכלין אותו כלחם שנא' (שמות טז) הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וגו'. והזקנים כצפיחית בדבש שנאמר (פס) וטעמו כצפיחית בדבש. ויונקים כחלב משדי אמם שנא' (במדבר יא) והיה טעמו כטעם וגו'. והחולים כסולת מעורב בדבש שנאמר (יחזקאל טז) ולחמי אשר נתתי לך סולת ושמן ודבש האכלתיך. והעכו"ם טועמין אותו מר וגד שנא' (במדבר יא) והמן כזרע גד הוא. א"ר יוסי ב"ר חנינא ומה המן שהיה מין אחד נהפך לכמה מינין בשביל צורך כאו"א. הקול שהיה כח בו עאכ"ו שהיה משתנה לכל אחד ואחד שלא ינזקו. ומנין שהקול נחלק לקולות הרבה שלא ינזקו שנא' וכל העם רואים את הקולות. הוי (איוב לז) ירעם אל בקולו נפלאות: ד"א ירעם אל בקולו נפלאות. א"ר לוי ג' קולות הולכות מסוף העולם ועד סופו והבריות ביניהן ואינן שומעות כלום ואלו הן. היום. והגשמים. והנפש בשעה שיוצאת מן הגוף. היום מנין. א"ר יהודה ב"ר אלעאי זה הכוכב שהוא שט ברקיע אינו אלא כמסר הזה שהוא נתון בעץ. הגשמים מנין שנא' (תהלים מב) תהום אל תהום קורא לקול צנוריך. כיצד יש אילן ששרשיו יורדים כ' אמה ויש ל' ויש נ' ויש שאינן יורדין אלא ג' טפחים. והגשמים למעלה אם אין משקין אותן אלא ג' טפחים אותן של נ' אמה הן מתים. אם שותין של נ' אמה טורף אותן של ג' טפחים. אלא זה תהום העליון קורא לתחתון אומר לו עלה ואני יורד. והתחתון אומר לו רד ואני אעלה עד שהעליון יורד ומשקה של ג' טפחים והתחתון עולה ומשקה אותן של נ' אמה. בא וראה כמה בין אלו לאלו וקוראין זה לזה ובני אדם בנתיים ואינן יודעים הוי ירעם אל בקולו נפלאות. והנפש בשעה שהיא יוצאת מן הגוף ובני אדם יושבין אצלו ואינן שומעין הוי ירעם אל בקולו נפלאות א"ר ראובן בשעה שאמר לו הקב"ה למשה במדין לך שוב מצרימה נחלק הדבור לב' קולות ונעשה דו פרצופין והיה משה שומע במדין לך שוב מצרימה ואהרן שומע לך לקראת משה המדברה. הוי ירעם אל בקולו נפלאות: וילך ויפגשהו. הה"ד (תהלים פה) חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו. חסד זה אהרן שנא' (דברים לג) וללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידך. ואמת זה משה שנא' (במדבר יב) לא כן עבדי משה וגו'. הוי חסד ואמת נפגשו כמה דתימא וילך ויפגשהו וגו'. צדק זה משה שנא' (דברים לג) צדקת ה' עשה. ושלום זה אהרן שנא' (מלאכי ב) בשלום ובמישור הלך אתי. נשקו שנא' וישק לו. אמרו רבותינו כל הנשיקות של תפלות חוץ מג' (כדכתיב לעיל). וישק לו מהו וישק לו זה שמח בגדולתו של זה וזה שמח בגדולתו של זה: ד"א וישק לו. נטל כהונה ולויה זה נוטל כהונה ונותן לויה וזה נוטל לויה ונותן כהונה: ד"א וישק לו. א"ר שמואל בר נחמן משל לזהבי שהביאו לו מוניטה אחת וראה אותה מבפנים של חרס ומבחוץ של זהב. לימים הביאו לו מוניטה שכולה זהב א"ל הראשון חרס היה והיה

אסיפת אמרים

ראה משמע שצריך עיון והשכלות לא ראיה תוספות (יפ"ת): ולא היו ניזוקין. ואף שיצאו נשמתן מכח היו לתועלתן שיצאו מזה הגשמיות וזה לא הוה היזק (י"מ): ואף נשים מעוברות. דודאי צריך להו קול כמוך שלא יפילו וה"כ מזה מוכח שלכאו"א לפ"כ (יפ"ת): הקול שהיה כח בו. פי' כח היותר גדול. והקטן בכלל

מתנות כהונה

ברחמים: ליסרך וגו'. סיפיה דקרא ועל הארץ וגו': כ"ג לקמן פ' יתרו ובתנחומא. וכן הביאו בילקוט איוב ונחלק לז' קולות וה"ג לע' כו'. ומה שלא נחלק בתחלה לע' קולות יש לו סוד בחכמת הקבלה: כזרע גד. כ. ועל מה הגידין כלל: ייסמי. הוא מגירס שמנס יש בו העץ ובמד' תלים גרס הככר והוא מן חרס הככר כדכתיב בכ"מ

מצופה זהב אבל זה כולה זהב. כך נשיקה שנשק עשו ליעקב לא היה אלא לפסולת שנא׳
(משלי כו) כסף סיגים מצופה על הרש. ומה היה סופה שפתים דולקית ולב רע. שלא בקש לנשקו
אלא לנשכו. אבל נשיקה של אהרן ומשה היתה נשיקה של אמת ועליהן הוא אומר חסד ואמת
נפגשו ר׳ יהודה ב״ר סימון אומר חסד זה אהרן ואמת זה משה. ור׳ עזריה אומר חסד זה משה
שעשה חסד עם יוסף. ואמת זה אהרן דכתיב (מלאכי ב) תורת אמת היתה בפיהו הוי חסד ואמת
נפגשו זה משה ואהרן. וישק לו אין אנו יודעין למי חלק הקב״ה כבוד אם לאהרן אם למשה.
י״א לאהרן שהיה במצרים ומתנבא להן לישראל שעתיד הקב״ה לגאול אותם כדי שיבא משה
ויעיד על דבריו של אהרן ויהיו ישראל אומרים אמת היה מתנבא אהרן. וי״א למשה כדי שיבא
משה ויאמינו לדבריו: ויגד משה לאהרן את כל דברי ה׳ וגו׳. התחיל משה אומר לו כל הדברים
וכל האותות אשר צוהו לעשות לפני העם. כשם שא״ל הקב״ה כן עשה ודברת אליו ושמת את
הדברים בפיו: וילך משה ואהרן ויאספו וגו׳. אמר ר״ע למה נמשלו ישראל בעוף מה עוף אינו
פורח אלא בכנפים אף ישראל אינן יכולין לעמוד אלא בזקנים. גדולה הזקנה אם זקנים הם
חביבין לפני הקב״ה ואם נערים נטפלה בהן ילדת. תני רשב״י בכמה מקומות שנינו שחלק
הקב״ה כבוד לזקנים. בסנה דכתיב (שמות ג) לך ואספת את זקני ישראל. בסיני דכתיב (שם כד)
ואל משה אמר עלה אל ה׳. באהל מועד דכתיב (ויקרא ט) קרא משה לאהרן ולבניו וגו׳. ולעתיד
לבא כמו כן שנא׳ (ישעיה כד) כי מלך ה׳ צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד. ר׳ אבין
אמר עתיד הקב״ה להושיב את זקני ישראל כגורן והוא יושב בראש כולן כאב ב״ד ודנין לעכו״ם
שנא׳ (שם ג) ה׳ במשפט יבא עם זקני עמו ושריו. על זקני עמו אכ״כ אלא עם זקני עמו. הוא
יושב עמהן ודנין לעכו״ם. ומה הוא אומר להם ואתם בערתם הכרם אלו ישראל דכתיב (שם ה)
כי כרם ה׳ צבאות בית ישראל. גזלת העני בבתיכם. אלו ישראל דכתיב (שם יד) כי ה׳ יסד ציון
ובה יחסו עניי עמו. וכן דרך המלכים לישב כגורן עגולה שנא׳ (ד״ה ב יח) ומלך ישראל ויהושפט
מלך יהודה יושבים איש על כסאו מלובשי בגדים ויושבים כגורן וכי בגורן ישבו אלא כדתנינן
סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהיו רואים זה את זה ושני סופרי הדיינין יושבין לפניהם
וכו׳ אמר שלמה אני ראיתיו יושב עמהן ודן בתוכם. שנא׳ (משלי לא) נודע בשערים בעלה
בשבתו עם זקני ארץ: וידבר אהרן את כל הדברים. עשה כמו שאמר הקב״ה ודבר הוא לך אל
העם. ויעש האותות לעיני העם מה שאמור למעלה. ויאמן העם. עשו כמו שאמר הקב״ה
ושמעו לקולך. יכול לא האמינו עד שראו האותות לא אלא וישמעו כי פקד ה׳ על השמועה
האמינו ולא על ראיית האותות. ובמה האמינו על סימן הפקידה שאמר להם. שכך היה מסורת
בידם מיעקב שיעקב מסר את הסוד ליוסף ויוסף לאחיו ואשר בן יעקב מסר את הסוד לסרח
בתו ועדיין היתה היא קיימת. וכך אמר לה כל גואל שיבא ויאמר לבני פקד פקדתי אתכם הוא
גואל של אמת. כיון שבא משה ואמר פקד פקדתי אתכם מיד ויאמן העם. במה האמינו כי
שמעו הפקידה. הה״ד כי פקד ה׳ את בני ישראל וכי ראה את ענים ויקדו וישתחוו. ויקדו על
הפקידה וישתחוו על כי ראה את ענים: ואחר באו משה ואהרן. היכן הלכו הזקנים שלא
השב אותם עמהם שכבר א״ל הקב״ה ובאת אתה וזקני ישראל. אמרו רבותינו הלכו עמהן
הזקנים והיו מגנבין את עצמן ונשמטין אחד א׳ שנים שנים והלכו להן. כיון שהגיעו לפלטרין של
פרעה לא נמצא אחד. שכן כתיב ואחר באו משה ואהרן והיכן הזקנים אלא שהלכו להן. אמר
להם הקב״ה כך עשיתם חייכם שאני פורע לכם. אימתי בשעה שעלה משה ואהרן עם הזקנים
להר סיני לקבל התורה החזירן הקב״ה שנא׳ (שמות כד) ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה: ויאמרו
אל פרעה כה אמר ה׳ אלהי ישראל שלח את עמי ויחוגו לי במדבר. א״ר חייא בר אבא אותו
היום יום פרוזבוטי של פרעה היה. ובאו כל המלכים כלן לכבדו והביאו דורואות של עטרות
והיו מעטרין אותו שהוא יום קוזמוקרטור והביאו אלהיהן עמהן. משעטרו אותו היו משה
ואהרן עומדין על פתח פלטרין של פרעה. נכנסו עבדיו ואמרו ב׳ זקנים עומדין על הפתח.
א״ל יעלו. כיון שעלו היה מסתכל בהן שמא יעטרו אותו או שמא יתנו לו כתבים ואף לא שאלו
בשלומו. אמר להם מי אתם. אמרו לו שלוחיו של הקב״ה אנו. מה אתם מבקשים. אמרו לו
כה אמר ה׳ שלח את עמי וגו׳. אותה שעה כעס ואמר מי ה׳ אשר אשמע בקולו לשלח את
ישראל לא היה יודע לשלח לי עטרה אלא בדברים אתם באים אלי. לא ידעתי את ה׳ וגם
את ישראל לא אשלח. א״ל המתינו לי עד שאחפש בספר שלי. מיד נכנס לבית ארמון שלו

מתנות כהונה

כולה זהב: וישק לו. כ״ל למימר וישקהו או וישק אותו לו כוח מגזר כענין דבר תולה הכוח טפל ונדבק לו: שעשה חסד עם יוסף. שהעלה עצמותיו ממצרים: בגוף הנה׳ יונתי בחגוי הסלע כיונים על אפיקי מים: התחיל משה כו׳. ע׳ במד׳ חזית בפסוק פני הדין (ד ה): גדולה הזקנה. חכמת התורה שעליה נקרא בעליה זקן כמו שדרז״ל בפ״ק דקדושין זקן זה שקנה חכמה: בכמה מקומות גליון פ׳ יוזב ש׳. עי׳ בערוך דמשמע יום שכל המלכים באו לקבל פניו לפי שהיה מושל על כל העולם כדמפרש והז״ל שהיה קוזמוקרטור פי׳ בערוך תופס העולם: דורואות. י׳ דורגיות ועי׳ בערוך ובכ״ע פר׳ פ״ה: יום קוזמוקרטור. ובאו כלם והלכו בשלומו ועטרו אותו בעטרותיהם: בספר שלי. בספר היה לו וכו היה נרשמים

אסיפת אמרים

בכלל רק שמתחלק להרומעים כפי כחם והנפש השמע של כ״א והוא יותר נקל מהיתחלק דבר מאכל אחד. לכמה טעמים מר ומתוק (שם): בפיהו. היפיה דקרא כי שפתי כהן ישמרו דעת (יפ״ת): אין אנו יודעים. דרש וישק לו׳ נשק ברזל. נזקו ואמלו (יפת״ס): והשבתם

והיה מביט בכל אומה ואומה ואלהיה. התחיל קורא אלהי מואב ואלהי עמון ואלהי צידון. אמר להם הפשתי שמו בבית גנזי ולא מצאתי אותו. א"ר לוי משל למה"ד לכהן שהיה לו עבד שוטה. יצא הכהן חוץ למדינה הלך העבד לבקש את רבו בבית הקברות התחיל צווח לבני אדם שעומדים שם לא ראיתם בכאן רבי. אמרו לו רבך לאו כהן הוא. א"ל הן. אמרו לו שוטה מי ראה כהן בבית הקברות. כך אמרו משה ואהרן לפרעה שוטה דרכן של מתים לתבען בין החיים שמא החיים אצל המתים. אלהינו חי הוא אלו שאתה אומר מתים הם אבל אלהינו הוא אלהים חיים ומלך עולם. א"ל בחור הוא או זקן הוא. כמה שנותיו כמה עיירות כבש כמה מדינות לכד כמה שנים יש לו מיום שעלה למלכות. אמרו לו אלהינו כחו וגבורתו מלא עולם. הוא היה עד שלא נברא העולם והוא יהיה בסוף כל העולם. והוא יצרך ונתן בך רוח חיים. אמר להם ומה מעשיו. אמרו לו נוטה שמים ויוסד ארץ. קולו הוצב להבות אש מפרק הרים ומשבר סלעים. קשתו אש הציו שלהבת רומהו לפיד מגינו עננים הרבו ברק. יוצר הרים וגבעות מכסה הרים בעשבים. מוריד גשמים וטללים. מפריח דשאים. ועונה היות צר את העבור במעי אמו ומוציאו לאויר העולם. (דניאל ב) מהעדה מלכין ומהקים מלכין. א"ל מתחלה שקר אתם אומרים כי אני הוא אדון העולם ואני בראתי עצמי ואת נילוס שנא' (יחזקאל כט) לי יאורי ואני עשיתני. באותה שעה קבץ כל חכמי מצרים א"ל שמעתם שמו של אלהיהם של אלו. אמרו לו שמענו שבן הכמים הוא ובן מלכי קדם. א"ל הקב"ה לעצמכם קראתם חכמים ולי בן הכמים שנא' (ישעיה יט) הכמי יועצי פרעה עצה נבערה איך תאמרו אל פרעה בן חכמים אני בן מלכי קדם. ראה מה כתיב בהן אך אוילים שרי צוען הכמי יועצי פרעה (שם כט) ואבדה הכמת הכמיו ובינת נבוניו תסתתר. השיבם אלוה שלכם איני יודע מי הוא שנא' מי ה' אשר אשמע בקולו. א"ל הקב"ה רשע מי ה' אמרת. במי אתה לוקה מ' ארבעים י' עשרה הם נ' מכות שהביא הקב"ה על המצריים בים שנא' (שמות ח) ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים היא ועל הים מהו אומר (שם יד) וירא ישראל את היד הגדולה כמה לקו באצבע עשר מכות השוב ה' אצבעות שביד הגדולה לכל א' ואחד י' מכות הרי נ'. ד"א מי ה' סרס אותו מי ים הים הודיעך ה'. אתה אמרת מי ה' עתיד אתה לומר (שם ט) ה' הצדיק. אתה אמרת לא ידעתי את ה' עתיד אתה לומר (שם י) הטאתי לה' אלהיכם. אתה אמרת וגם את ישראל לא אשלח אילו היה שם אותו ישראל הזקן הייתי נותן הסל והמגריפה על כתיפו. ויאמרו אלהי העברים נקרא עלינו. אמרו משה ואהרן שמא תאמר שנינו אותה הלשון שאמר לנו הקב"ה ואמרנו לו כה אמר ה' אלהי ישראל ובשביל כך הקשה כנגדינו. הזרו ואמרו אלהי העברים. פן יפגענו בדבר או בחרב. לא היה צ"ל אלא פן יפגעך מהו פן יפגענו ללמדך שנהגו בו כבוד. ללמדך שחייב אדם להלוק כבוד למלכות. ויאמר אליהם מלך מצרים למה משה ואהרן. מהו למה. אמר להם אתם למה ודבריכם למה. לכו לסבלותיכם. אריב"ל שבטו של לוי פנוי היה מעבודת פרך. א"ל פרעה בשביל שאתם פנוים אתם אומרים נלכה נזבחה לאלהינו לכו לסבלותיכם. ויאמר פרעה הן רבים עתה עם הארץ. א"ל אם אלף אנשים אתם מבקשים או אלפים הייתי נותן שמא ס' רבוא אתם מבקשים לכו לסבלותיכם. ד"א א"ר נהוראי מנין אתה אומר שלא יצאו ישראל ממצרים אלא ב' מס' רבוא. נאמר במדבר (יחזקאל כ) ואומר לשפוך חמתי עליהם במדבר לכלותם. ונאמר במצרים (שם) לשפוך חמתי עליהם לכלות אפי בם בתוך ארץ מצרים. מה במדבר לא נשתיירו בם אלא ב' מס' רבוא. אף במצרים לא נשתיירו אלא ב' מס' רבוא. הן רבים עתה עם הארץ ויצו פרעה ביום ההוא. מלמד על הרשע שלא עכב לעשות עמהן רע וזו היתה גזירה רביעית: והנוגשים אצים לאמר. אלו המצריים. השוטרים אלו זקני ישראל. לא תוסיפון לתת תבן לעם וגו' ואת מתכונת הלבנים וגו'. מכאן אתה למד שהשבון היה על כאו"א כמה לבנים יעשו ביום. ולכך העביד בהן בתחלה בפה רך כדי שיעשו הלבנים בכל כחם ולראות כל יכולת שלהם ולפי מספר שעשו ביום הראשון גזרו עליהם לעשות כל הימים. כי נרפים הם. ארשב"י התחיל מחרק עליהם שיניו ואומר נרפים אתם לשון טינוף הוא ישתחקו עצמותיו קדושים הם. על כן הם צועקים לאמר וגו' תכבד העבודה על האנשים. מלמד שהיו בידן מגילות שהיו משתעשעין

מתנות כהונה

כל האומות ומלכיהם ואלהיהם : ארמון. ל' בית פלטין מגן ל' הכתוב והרמון על משפטו : כחו וגבורתו גרסי' : ועונה היות. בשעת לידתן כדאיתא בספר א"וב : ואבדה הכמת חכמיו כו'. מדבר בישראל ולא בהיא הנה לפרש בו פירש מה רק הוא ל' הספר ולישנא דקרא נקט בלשונו הטהור גומר שאבדו חכמתם ונואלו : פירש אותו מי. למפרע הוא יה וכדמפרש ואזיל וע"י שנטבעו בים כל הילו ידע כי ה' הצדיק ושהוא נמצא כי הוא לבדו נשאר כמו שדרשו חז"ל לא נשאר עד אחד אבל א' נשאר וזהו פרעה אחד כעס מי הוא המלך ואע"פ שלפני זה אמר חטאתי ה' ה' הצדיק מ"מ נשאר עדיין אצלו פקפוק עד אחר מכת הים :

ה"ג לא אשלח עתיד אתה בעצמך לשלחם שנאמר ויהי בשלח פרעה : וגם את ישראל לא אשלח אלו כו'. וע' בילקוט ר"פ בשלח : אמרו משה ואהרן כו'. בדעת עצמן אמרו כן לכך הקשה כו', ואילו עשינו השליחות באותו הדברים ממש היה מאת ה' שלא יקשה כנגדנו : למה. בערוך פי' תשו ובהו והבל וריק וע' בב"ר פ"ב : שנים מס' רבוא. בפ' חלק (דף קיא) נתבאר באורך וע' שם בגמרא : גזירה רביעית. עי' בפ"ב ולקמן פ"ו וד' גזירות הן עבודת פרך השלכת בנים ליאור שחיטת הבנים ולקושש קש : טינוף י"ל דדרים נרפים כמו גרפים ל' גרף ריע : ישתחקו כו' ימחו ויהיו נמחקים עצמותיו שהרי קדושים הם : שהיו נוהין ע' בדלעיל פרשה א' ס"ה

בהן משבת לשבת לומר שהקב"ה גואלן לפי שהיו נוהין בשבת . א"ל פרעה תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו וגו' . אל יהו משתעשעין ואל יהו נפשין ביום השבת . ויצאו נוגשי העם ושוטריו . כיון שגזר כן הלך משה למדין ועשה ו' חדשים ואהרן היה יושב במצרים ואותה שעה החזיר משה אשתו ובניו למדין . אתם קחו לכם תבן ויפץ העם בכל ארץ מצרים . מפני שהיה משה במדין א"ל הקב"ה למחר אני מביא עליהם מכות והם אומרים פרעה הוטא ואנו לוקין . כיון שישראל יוצאין להביא תבן ולעשות היה המצרי רואהו בתוך שדהו ומשבר את שוקיו לפיכך ויפץ העם . והנוגשים אצים לאמר . אלו מצריים הרשעים שהיו דוחקין בהן ואומרין להם כלו מעשיכם . אבל השוטרים לא היו אצים שהם כשרים והיו רואין אותן בצרה גדולה ולא היו דוחקין עליהם . ויוכו שוטרי בני ישראל מכאן אתה למד שהיו כשרים ומסרו עצמן על ישראל וסבלו מכות כדי להקל מעליהם ולפיכך זכו לרוה"ק שנא' (במדבר יא) אספה לי שבעים איש מזקני ישראל וגו' . אמר הקב"ה הם לקו עליהם לפיכך יזכו לרוה"ק ויתמנו נביאים עליהם . ויבאו שוטרי בני ישראל ויצעקו . תבן אין נתן לעבדיך . ויראו שוטרי בני ישראל אותם ברע לאמר . ויפגעו את משה ואת אהרן נצבים . אחר ו' חדשים נגלה הקב"ה על משה במדין וא"ל לך שוב מצרים . בא משה ממדין ואהרן ממצרים ויפגעו בהן שוטרי ישראל כשהיו יוצאין מלפני פרעה . מהו נצבים אמרו רבותינו ז"ל דתן ואבירם היו עמהן שכתוב בהן (במדבר טז) ודתן ואבירם יצאו נצבים . התחילו מהרפין ומגדפין כלפי משה ואהרן . ויאמרו אליהם ירא ה' אליכם וישפוט . אם באמת באתם משמו של הקב"ה ישפוט בינינו ובין פרעה . ואם מעצמכם באתם ישפוט ה' בינינו וביניכם : אשר הבאשתם את ריחנו . ר' יוחנן אמר מן המכות שהיו מכין אותם היה ריחן מבאיש . ורשב"ל אמר מאותן שהיו משקעין בבנין היו מתים וריחן מבאיש . ור' חייא אמר משל לנבלה שהיתה נתונה בזוית ועפר מכוסה עליה ואין ריחה עולה ובא אחד וגילה אותה והלך ריחה . כך אומר ישראל למשה משה ריח היה ביד מצרים שאנחנו עתידין ליגאל ובאתם ועברתם אותו . לתת חרב בידם להרגנו . א"ר יהודה הלוי בר ר' שלום אמרו למשה למה אנו דומין לשה שבא הזאב ליטול אותו רץ הרועה אחריו להצילו מפי הזאב בין הרועה ובין הזאב נבקעה השה כך אמרו ישראל משה מבינך לבין פרעה אנו מתים . וישב משה אל ה' ויאמר אדני למה הרעתה לעם הזה . באותה שעה בא משה והשיב דברים לפני הקב"ה א"ל למה הרעותה וגו' . מהו אדני למה הרעותה בנוהג שבעולם ב"ו האומר לחבירו למה אתה עושה כן הוא כועס עליו ומשה אמר לפני הקב"ה למה הרעותה לעם הזה . אלא כך אמר לפני הקב"ה נטלתי ספר בראשית וקראתי בו וראיתי מעשיהן של דור המבול היאך נדונו מדת הדין היתה . ומעשה דור הפלגה ושל סדומיים היאך נדונו ומה"ד היתה . העם הזה מה עשו שנשתעבדו מכל הדורות שעברו . ואם בשביל שאמר א"א (בראשית טו) במה אדע כי אירשנה ואמרת לו ידוע תדע כי גר יהיה זרעך . א"כ הרי עשו וישמעאל מבניו והן צריכין להשתעבד כמו הם . ואפי' כן היה לו להשתעבד דורו של יצחק או דורו של יעקב לא לעם הזה שהיה בדורי וא"ת מה איכפת לי אם כן למה זה שלחתני . ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע וגו' . א"ר פנחס הכהן בן חמא אמר לפניו שמך הגדול גבור ונורא הוא וכל העולם כולו מתייראין ממנו ופרעה הרשע שמע והזיד . מהו והצל לא הצלת ר' ישמעאל אומר והצל לא הצלת ודאי . ר"ע אומר יודע אני שאתה עתיד להצילם אלא מה איכפת לך באותן הנתונים תחת הבנין . באותה שעה בקשה מדת הדין לפגוע במשה . וכיון שראה הקב"ה שבשביל ישראל הוא אומר לא פגעה בו מדת הדין . ויאמר ה' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה . במלחמת פרעה אתה רואה ואין אתה רואה במלחמת של ל"א מלכים שיעשה בהן נקמה יהושע תלמידך . מכאן אתה למד שנטל משה עכשיו את הדין שלא יכנס לארץ :

סדר וארא

פרשה ו וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה' וארא אל אברהם אל יצחק הה"ד (קהלת ב) ופניתי אני לראות חכמה והוללות וסכלות כי מה האדם שיבא אחרי המלך את אשר כבר עשוהו . הפסוק הזה נאמר על שלמה ועל משה . על שלמה כיצד כשנתן הקב"ה תורה לישראל נתן בה מ"ע ומצות ל"ת ונתן למלך מקצת מצות שנא' (דברים יז) לא ירבה לו סוסים וכסף וזהב וגו' ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו . עמד שלמה המלך והחכים על גזירתו

מתנות כהונה

במשה בקש מפרעה יום א' שינוחו בו ובחר ביום השבת ונתנו להן : משתעשעין כו' . דרש ישעו לשון שעשוע : ויפץ . לשון שבר כד"א ונפץ עולליך אל הסלע וכדומה רבים או ר"ל כמשמעו מפני שהמצריים לא הניחום ללקט כיון צריכין להפך ולהתפשט למרחוק: מזקני ישראל וגו' גרסי' . ודייק מסיפיה דקרא אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריו וכן פירש"י בסדר זה : מדת הדין היתה . והשם הזה

אסיפת אמרים

ה"ג והשבתם אותם מסבלותם (יפ"ת) : החזיר . ואף שהוליכן כדי שיקבלו התורה . אפשר שבראותו כי ארכו הימים שמך איחרו שיביאם לו (יפת"כ) : מפני כו' . דק"ל למה נפ לו בכל ארץ מצרים וכי לא די להם מקום א' (ולמה הודיענו זאת הכתוב) ואמר שמפני שהיה משה נענש מהן פזרו עצמן אחפשו והתגללו שהוליכן לקשש קש (שם) : ה"ג אמר הקב"ה (שם) . (וד"א הוא . וכ"ה בילקוט) :

של הקב"ה . ואמר למה אמר הקב"ה לא ירבה לו נשים לא בשביל שלא יסור לבבו . אני ארבה ולבי לא יסור . אמרו רבותינו באותה שעה עלתה יו"ד שבירבה ונשתטחה לפני הקב"ה ואמרה רבש"ע לא כך אמרת אין אות בטלה מן התורה לעולם הרי שלמה עומד ומבטל אותי ושמא היום יבטל אחת ולמחר אחרת עד שתתבטל כל התורה כולה . א"ל הקב"ה שלמה ואלף כיוצא בו יהיו בטלין וקוצה ממך איני מבטל ומנין שבטל אותה מן התורה וחזרה לתורה שנא' (בראשית יז) שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה והיכן חזר (במדבר יג) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. ושלמה שהרהר לבטל אות מן התורה מה כתיב בו (משלי ל) דברי אגור בן יקא שאיגר דברי תורה והקיאן . (שם) נאם הגבר לאיתיאל דבר זה שאמר הקב"ה לא ירבה לו נשים לא אמר אלא בשביל לא יסור לבבו . לאיתיאל שאמר איתי אל ואוכל . מה כתיב ביה (מ"א יא) ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו . ארשב"י נוח לו לשלמה שיהא גורף ביבין שלא נכתב עליו המקרא הזה ולכך אמר שלמה על עצמו ופניתי אני לראות חכמה ודעת הוללות וסכלות . אמר שלמה מה שהייתי מחכים על דברי תורה והייתי מראה לעצמי שאני יודע דעת התורה אותה הבינה ואותה הדעת של הוללות וסכלות היו . למה כי מה האדם שיבא אחרי המלך את אשר כבר עשהו . מי הוא שיהיה רשאי להרהר אחר מדותיו וגזרותיו של ממ"ה הקב"ה דברים אשר הם חצובים מלפניו שכל דבר ודבר שיוצא מלפניו טרם הוא נמלך בפמליא של מעלה ומודיע להם הדבר כדי שידעו ויעידו כולן כי דינו דין אמת וגזירותיו אמת וכל דבריו בהשכל . וכה"א (משלי ל) כל אמרת אלוה צרופה ואומר (דניאל ד) בגזרת עירין פתגמא שלפי שהרהרתי אחר מעשי' נכשלתי . כיצד נאמר על משה לפי שכבר הודיע הקב"ה למשה שלא יניח אותם פרעה לילך שנא' ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך ואני אחזק את לבו . ומשה לא שמר את הדבר הזה אלא בא להתחכם על גזירתו של הקב"ה והתחיל אומר אדני למה הרעתה לעם הזה התחיל לדון לפניו (כמו שכתוב למעלה) . ועל זה נאמר שאותה חכמה ודעת של משה של הוללות וסכלות היה כי מה האדם שיבא אחרי המלך וכי מה היה לו להרהר אחר מדותיו של הקב"ה את אשר כבר עשהו . מה שכבר גילה לו שהוא עתיד להזק את לבו בעבור לעשות בו דין תחת אשר העבידם בעבודה קשה . ועל דבר זה בקשה מדה"ד לפגוע במשה הה"ד וידבר אלהים אל משה . ולפי שנסתכל הקב"ה שבשביל צער ישראל דבר כן חזר ונדג עמו במד"ר הה"ד ויאמר אליו אני ה' . ד"א וידבר אלהים אל משה . הה"ד (קהלת ז) כי העושק יהולל חכם ויאבד את לב מתנה . כשהחכם מתעסק בדברים הרבה מערבבין אותו מן החכמה . ויאבד את לב מתנה מן התורה שניתנה מתנה בלבו של אדם . ד"א כי העושק יהולל חכם המתעסק בצרכי צבור משכח תלמודו . אריב"ל ס' הלכות למדני רבי יהודה בן פדייה בחרישת הקבר וכולן נשתכחו ממני בשביל שהייתי עוסק בצורכי צבור . א"ר יהודה ב"ר סימון כי העושק יהולל חכם . זה משה . עשק שעשקו אותו דתן ואבירם . יהולל הכם עירבבו אותו . ויאבד את לב מתנה וכי תעלה על דעתך שהיה משה מתאבד אלא הם שהקניטוהו ואמרו לו ירא ה' עליכם וישפוט ואף הוא הקפיד ואמר ומאז באתי אל פרעה . א"ל הקב"ה אני הכתבתי עליך שאתה עניו ואתה מקפיד על דברי הייך יש לך לידע שנא' (שם) טוב אחרית דבר מראשיתו . טובה אחריתן של ישראל מראשית שנתתי להם במצרים שנא' ויאמר ה' אל משה עתה תראה. באותה שעה בקשה מדת הדין לפגוע בו שנא' וידבר אלהים אל משה . א"ל הקב"ה וכי ב"ו אני במדותי שאיני מרחם הה"ד ויאמר אליו אני ה' . ור' יוסי בר ר' הנינא אמר אלהים על המצריים אני ה' על ישראל . ד"א וידבר אלהים אל משה . ר"מ אומר משל למלך ב"ו שהיה משיא בתו קרא לקרתני אחד להיות סירסור ביניהן , התחיל מדבר בגסות כנגדו . אמר המלך מי הגיס את לבך לא אני הוא שעשיתיך סירסור . כך אמר הקב"ה למשה מי גרם לך שתרבה דברים הללו אני הוא שגדלתי לך . ור' יהודה אמר כך אמר משה בשעה שאמרת לי ועתה לכה ואשלחך אל פרעה במדת רחמים אמרת לי שאתה עתיד לגואלן שמא עד שבאתי נהפכה למדת הדין . א"ל הקב"ה אני ה' במדת רחמים אני עומד הוי ויאמר אליו אני ה' . וארא אל אברהם . א"ל הקב"ה למשה חבל על דאבדין ולא משתכחין הרבה פעמים נגליתי על אברהם יצחק ויעקב באל שדי ולא הודעתי להם כי שמי ה' כשם שאמרתי לך . ולא הרהרו אחר מדותי . אמרתי לאברהם (בראשית יג) קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה

מתנות כהונה

בזה דכתיב ה' למה הרעות ג"כ באל"ף דל"ת לשון אדנות ודין כלו' שכל אותן דורות שנדונו היתה מלך דין אמת אבל למה הרעות לעם הזה : והתחכם . על גזירתו גרסי' . כלו' שירבה ולא יסור לבבו וע' כל זה בויקרא רבה פרשה י"ט ובמדרש הזית בפסוק ראשו כתם פז : דבר זה . כך הם דברי שלמה : גורף ביבין . מפנה ומנקה המערות והגיגורים שלפני הבתים ששופכין בהן כל מיני טינופת ום פנין : חצובים . נחלקים ומיוסר ומתוקן היטב מכל צד ופנה : פנים . קודם העשותו : שלפי כו' . סיומא דברי שלמה הם : כמ"ש כו' . סוף פרשה שמות : מן התורה . מערבבין אותו מן התורה ומאבדין אותו ממנה : שנתנה מתנה . כדאמרינן בפ' אין בין המודר בתחלה היה משה לומד תורה ומשכחה עד שנתנה לו במתנה שנאמר ויתן אל משה ככלותו : והמתעסק כו' . קרי ביה העוסק וע' במדרש קהלת : בחרישת הקבר . קבר שנחרש לענין טומאת האהל : אלא הם כו' . הם גרמו : קרתני בן עיר ה"א קראה : כך אמר משה כו' . כשהתחיל הקב"ה לדבר עמו בלשון אלהים : ה"ג בשעה שאמרת לי לכה כו' . עד משגלתי : חבל .

וגו'. בקש לקבור שרה ולא מצא עד שקנה בדמים ולא הרהר אחר מדותי. אמרתי ליצחק (פס כו) גור בארץ הזאת כי לך ולזרעך וגו'. בקש לשתות מים ולא מצא אלא (פס) ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק ולא הרהר אחר מדותי אמרתי ליעקב (פס כח) הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו'. בקש מקום לנטות אהלו ולא מצא עד שקנה במאה קשיטה ולא הרהר אחר מדותי ולא שאלני מה שמי כשם ששאלת אתה. ואתה תחלת שליחותי אמרת לי מה שמי ולבסוף אמרת ומאז באתי אל פרעה וגו'. ועל זה נאמר וגם הקימותי את בריתי שניתנה להם כמו שאמרתי להם שאתן להן את הארץ ולא הרהרו אחרי. וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל לפי שהן לא הרהרו אחרי. וגם אע"פ שישראל שבאותו הדור לא היו נוהגין כשורה. שמעתי נאקתם בעבור הברית שכרתי עם אבותיהם הה"ד (שמות ו) ואזכור את בריתי: לכן אמור לבני ישראל. אין לכן אלא לשון שבועה שנא' (ש"א ג) ולכן נשבעתי לבית עלי. נשבע הקב"ה שיגאלם שלא יירא משה שמא מדה"ד יעכב גאולתן. והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים. ד' גאולות יש כאן והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי כנגד ד' גזירות שגזר עליהן פרעה וכנגדן תקנו הכמים ד' כוסות בליל הפסח לקיים מה שנא' (תהלים קטז) כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא: והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי. אעשה להן מה שאמרתי לאבותיהן שאתן להן את הארץ ויהיו יורשין אותה בזכותן. וידבר משה כן אל בני ישראל ולא שמעו אל משה וגו'. היה קשה בעיניהם לפרוש מע"ז וכן יחזקאל מפרש (יחזקאל כ) ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו. ראה מה כתיב (פס) איש שקוצי עיניו לא השליכו ואת גלולי מצרים לא עזבו. בא דבר אל פרעה מלך מצרים. המשל אומר מן שטייא לית הנייא אלא מן קצייא וידבר משה לפני ה' וגו':

פרשה ז וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל. הה"ד (משלי יד) בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אך למחסור בכל הדברים שאדם נושא ונותן בהם דברי תורה הוא נוטל עליהן שכר. יכול אף בדברי בטלה כן ת"ל ודבר שפתים אך למחסור. אתה מוצא לא היה יוסף ראוי לינתן בבית האסורין אלא י' שנים מפני שהוציא דבה על י' אחיו. וע"י שאמר לשר המשקים (בראשית מ) כי אם זכרתני אתך והזכרתני אל פרעה ניתוסף לו עוד ב' שנים שנא' (פס מא) ויהי מקץ שנתים ימים. וכן אתה מוצא במשה בתחלה היו ראוי הדיבור להתיחד עליו בפני עצמו. ועל ידי שאמר שלח נא ביד תשלח נאמר לו הלא אהרן אחיך הלוי וגו'. ואף כאן הן בני ישראל לא שמעו אלי וגו'. והיה ראוי ליעשות כל הנסים על ידו. ובשביל זה נתייחד הדיבור עליו ועל אהרן שנא' וידבר ה' אל משה ואל אהרן. הה"ד (איוב לג) הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר. ג' פעמים ממתין לאדם שאם עשה תשובה מוטב ואם לאו הוא מגלגל עליו את הראשונות וכן אתה מוצא כשאמר הקב"ה למשה לכה ואשלחך אל פרעה. אמר תחלה והם לא יאמינו לי. ואח"כ אמר לא איש דברים אנכי. ואח"כ אמר שלח נא ביד תשלח הרי ג' פעמים. וכיון שלא הזר בדבריו ואמר הן בני ישראל לא שמעו אלי נתייחד הדיבור על אהרן עמו הה"ד וידבר ה' אל משה ואל אהרן. ויצום אל בני ישראל וגו'. א"ל הקב"ה בני סרבנים הן רגזנים הן טרחנין הן. ע"מ כן תהיו מקבלין עליכם שיהיו מקללין אתכם שיהיו מסקלין אתכם באבנים. ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים. א"ל הקב"ה היו נוהגין בו כבוד וחלקו כבוד למלכות אע"פ שאני צריך לעשות בו את הדין. וכן עשה משה שנא' (שמות יא) וירדו כל עבדיך אלה אלי. לא אמר עליו אלא על עבדיו אע"פ שהיה לו לומר אתם ומלככם הוא בעצמו שנא' (פס) ויקם פרעה לילה. ולכך לא פרסם אותו בדי להלוק כבוד למלכות. ר' יעקב אומר מהו ויצום. א"ל הקב"ה שתפו הראשים שביניהם עמכם. שכך אתה מוצא כתיב אחריו אלה ראשי בית אבותם. ד"א אל פרעה מלך מצרים. א"ר לוי משל למלך שהיה לו פרדס ונטע בו אילני סרק ואילני מאכל. אמרו לו עבדיו מה הנאה יש לך באילני סרק הללו. אמר להם כשם שאני צריך לאילני מאכל כך אני צריך לאילני סרק שאילולא אילני סרק מהיכן הייתי עושה לי מרחצאות וכבשונות. לכך נאמר אל בני ישראל ואל פרעה. שכשם שקילוסו של הקב"ה עולה

מתנות כהונה

ד' קובלנא כמו שפירש"י ז"ל בסדר זה: ארבע גזירות. עי' בפרשה א' ובפרשה ה' וד' גזירות הם. עבודת פרך והשלכת זכרים ליאור ושחיטת הילדים לרחוץ פרעה בדמם אע"פ שנתבטלה מיד מ"מ מגדו לא נבגר רק שעשה הקב"ה נס לרפואתו וישראל קבלו צער ויגון רב כמו שנאמר וימת מלך מצרים ויאנחו כו'. והרביעית תבן לא ינתן: ולא שמעו כו'. וכי יש לך אדם שנתבשר בשורה טובה ולא ישמע אלא קשה עליהם לפרוש מע"ג והיינו דקרא מקוצר רוח כו'. יש לך לפרש מפני ע"ג גרוע אין בהם ומעבודה קשה על עבודיהם: מן שטייא כו'. פי' השעל ערך שט מן עלי בטים אין הנאה לאדם ממנו שאינו עושה פרי אלא א"כ יקצנו ויעשה ממנו כלים או ישיקנו כך פרעה אין ראוי אלא ללקות ולפיכך מיד שאמר משה הן בני ישראל כו'. אמר לו הקב"ה בא אל פרעה מלך מצרים כו': עשרה שנים. כו' והוא נתעכב שם י"ב שנים לא ותגוב בן י"ז שנה היה כשפירש מאביו ושנה תמימה שמש בבית אדוניו שנאמר ויהי ברכת ה' בכל אשר יש לו בבית ובשדה דרשו רז"ל ששה חדשים של חורף שעיקר המלאכה בבית וששה חדשים של קיץ שעיקר המלאכה בקיץ בשדה ובן שלשים שנה היה בעמדו לפני פרעה הרי שנשארו י"ב שנים שהיה חבוש בבית האסורים: שנא' ויהי מקץ וגו'. מקץ הענין שקדם לו שתלה שר האופים ושר המשקים והשיב על כנו: אתם ומלככם. אחר שהיסב פני הדיבור אל העברים כדי להרבות בכבודו הול"ל אתם ומלככם כאשר היה באמת ובילקוט משמע דדייק מדכתיב

מנ"ע מפי הצדיקים כך עולה מגיהנם מפי הרשעים שנא' (תהלים סד) עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו. מהו מעין ישיתוהו. שמורידין דמעות כמעיינות עד שמצננין את גיהנם בדמעותיהן. ומשם הקילוס עולה שנא' (שם) גם ברכות יעטה מורה. מה הם אומרים יפה אמרת יפה דנת יפה טהרת יפה טמאת יפה חייבת יפה למדת יפה הורית. יעתידה גן עדן להיות צועקת ואומרת תן לי צדיקים אין לי עסק ברשעים שנא' (שם לא) שנאתי השומרים הבלי שוא. ולמי אני מבקשת לאותן שהיו בטוחים על שמך שנא' (שם) ואני אל ה' בטחתי. ועתידה גיהנם להיות צועקת ואומרת אין לי עסק בצדיקים ולמי אני מבקשת לרשעים להבלי שוא לאותן פועלי השוא. והקב"ה אומר תנו לזה צדיקים ולזה רשעים שנא' (משלי ל) לעלוקה שתי בנות. אלה ראשי בית אבותם. (וכל המדרש כמו שהוא לעיל הסדרים רבה) ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב. ממשמע שנא' בת עמינדב איני יודע שהיא אחות נחשון. אלא ללמדך שכל הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה ותנינן כן רוב בנים דומין לאחי האם. ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל וגו'. בת פוטיאל לא נאמר אלא מבנות פוטיאל שהיתה אשתו משתי משפחות. משבט יוסף שפטפט ביצרו ובאה מצד א' מיתרו שפיטם עגלים לע"ז. הוא אהרן ומשה וגו':

פרשה ח הוא אהרן ומשה הם המדברים וגו' ויהי ביום דבר ה' וגו' ויאמר ה' אל משה ראה נתתיך אלהים לפרעה. הה"ד (תהלים כד) שאו שערים ראשיכם. שלמה אמר הפסוק הזה בשעה שהכניס הארון לבית קדשי הקדשים. עשה ארון של י' אמות כיון שהגיע לפתח בהמ"ק הי' הפתח של י' אמות והארון של י' אמות. ואין י' אמות יכולין להכנס בתוך י' אמות. ועוד שהיו טעונין בו כיון שבא להכניסו לא היה יכול. עמד שלמה והיה מתבייש ולא היה יודע מה לעשות. התחיל להתפלל לפני הקב"ה. מה עשה שלמה ארז"ל הלך והביא ארונו של דוד ואמר (שם קלב) ה' אלהים אל תשב פני משיחך. א"ר ברכיה בשם ר"ה באותה שעה היה דוד. והכל ממך לדרוש שכן דוד אומר (שם ל) ה' העלית מן שאול נפשי וגו'. והיה שלמה אומר רבון העולמי' עשה בזכותו של זה שנא' (ד"ה ב ו) זכרה לחסדי דוד עבדך. מיד נענה. מה כתיב אחריו וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה מהשמים ותאכל העולה והזבחים וכבוד ה' מלא את הבית. ורוה"ק צווחת ואומרת (קהלת ד') ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המה חיים עדנה. התחיל שלמה אומר (תהלים כד) שאו שערים ראשיכם וגו'. אמרו לו השערים מי הוא זה מלך הכבוד. א"ל ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה. כיון שאמר להם כן מיד שככו אילולא כן בקשו לרוץ את ראשו להמיתו. ד"א מי הוא זה מלך הכבוד. למה קרא להקב"ה מלך הכבוד שהוא חולק כבוד ליראיו. כיצד מלך ב"ו אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו. והקב"ה הושיב לשלמה על כסאו שנא' (ד"ה א כט) וישב שלמה על כסא ה' למלך. והרכיב לאליהו על סוסו. ומהו סוסו של הקב"ה סופה וסערה שנאמר (נחום א) ה' בסופה ובסערה דרכו וענן אבק רגליו וכתיב (מ"ב ב) ויעל אליהו בסערה השמים. מלך ב"ו אין משתמשין בשרביטו והקב"ה מסר שרביטו למשה שנא' ויקח משה את מטה האלהים בידו. מלך ב"ו אין לובשין עטרה שלו והקב"ה עתיד להלביש עטרה שלו למלך המשיח. ומהו עטרה של הקב"ה כתם פז שנ' (שיר ה) ראשו כתם פז קווצותיו תלתלים שחורות כעורב וכתיב (תהלים כא) תשית לראשו עטרת פז. מלך ב"ו אין לובשין לבושו וישראל לובשין לבושו של הקב"ה. ומהו לבושו של הקב"ה עוז שנא' (שם צג) לבש ה' עוז התאזר. ונתנו לישראל שנא' (שם כט) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. מלך ב"ו אין נקראין בשמו קיסר אגוסטא ואם נקראין בשמו ממיתין אותו. והקב"ה קרא למשה בשמו שנא' ראה נתתיך אלהים לפרעה. א"ל הקב"ה למשה. פרעה הרשע עשה עצמו אלוה שנא' (יחזקאל כט) לי יאורי ואני עשיתני לפיכך יראה אותך ויאמר שזה אלוה. פרעה היה א' מד' בני אדם שעשו עצמן אלהות והרעו לנפשם. ואלו הן חירם ונבוכדנצר ופרעה ויואש מלך יהודה. חירם מנין שנא' (שם כח) אמור לנגיד צור ותאמר אל אני ומניין ששחת לנפשו שנא' (שם) גבה לבך ביפיך שחת חכמתך על יפעתך על ארץ השלכתיך לפני מלכים נתתיך לראוה בך. נבוכדנצר מנין שעשה עצמו אלוה דכתיב (ישעיה יד) אעלה על במתי עב אדמה לעליון. א"ל הקב"ה (שם) אך אל שאול תורד אל ירכתי בור. מה עשה לו הקב"ה הגלהו למדבר עד שהוא במלכותו והאכילו עשב כבהמות שנא' (דניאל ד) ועשבא כתורין יאכל. והיו הבהמות והחיות רואין אותו בדמות נקבה שנא' (חבקוק ג) ושוד בהמות יחיתן מדמי אדם

מתנות כהונה

מדכתיב אלה משמע דוקא עבדיך אלה ולא אתה: עשה ארון של י' אמות כו'. המדרש הזה סובר ששלמה עצמו עשה ארון של י' אמות אע"פ שלא מצינו שהזכירו בספר מלכים ודברי הימים וכן הביא בילקוט תלים בשם תנחומא כשעשה שלמה הארון עשאו של י' אמות כו'. ועוד מדרשים סוברים שלא עשה שלמה ארון ואותו ארון שעשה בצלאל לא היה יכול להכניס מפני שהשערים נדבקו זה לזה: ארונו של דוד. שהיה מונח בו לאחר מותו: חיה דוד. והוא עצמו בא שמה ולא ארונו וע' במדרש קהלת בפסוק ושבח אני את המתים: ממך כו'. כדשותך וממך ובך הוא לדרוש כן: ה' העלית וגו' וטעמא דנ"ד ארונו עי' במ' קהלת: ה"ג שאמר להם כן מיד שככו: שככו. שקטו כד"א וחמת המלך שככה שקודם לכן לא שקטו שבקשו לרצץ את ראשו: לרוץ. לרוצץ: אגוסטא שם קיסר: ויאמר שזה אלוה. על כרחו יודה לומר עליך זה אלוה וכן הוא בתנחומא: והרעו לנפשם. כדלקמן שנבעלו כנשים וכן הוא בהדיא בתנחומא: ה"ג בתנחומא לראוה בך יעבדון רעותהון בך דרש לראוה כמו לרעוה בעי"ן בחילו"ף אותיות אחה"ע ופי' טוב

וחמס ארץ קריה וגו' כענין שנא' (דברים ז) ולא תתחתן בם . ועל כל זאת ולבב אנש יהיב ליה דכתיב (דניאל ד) ולקצת יומיא אנה נבוכדנצר עיני לשמיא נטלת ומנדעי עלי יתוב. ופרעה מנין שעשה עצמו אלוה שנא' (יחזקאל כט) לי יאורי ואני עשיתני. מסרו הקב"ה ביד אויביו שנאמר (ירמיה מד) כה אמר ה' הנני נותן את פרעה הפרע מלך מצרים. מה הפרע כענין שנא' (במדבר ה) ופרע את ראש האשה ונתן על כפיה את מנחת הזכרון דכתיב (ישעיה יט) ביום ההוא יהיה מצרים כנשים . יואש מנין שעשה עצמו אלוה דכתיב (ד"ה ב כד) אחרי מות יהוידע באו שרי יהודה וישתחוו למלך אז שמע המלך אליהם. מהו וישתחוו למלך שעשאוהו אלוה אמרו לו אילולא שאתה אלוה לא היית יוצא לאחר ז' שנים מבית קדשי הקדשים. אמר להן כך הוא וקבל על עצמו לעשות אלוה. והשחית לנפשו שנא' (שם) ויהי לתקופת השנה עלה עליו חיל ארם. וכתיב (שם) ואת יואש עשו שפטים אל תקרי שפטים אלא שפוטים . וכתיב (שם) ובלכתם ממנו כי עזבו אותו במחלויים רבים וגו' וימת ולא קברוהו בקברות המלכים. ומי גרם לפרעה שילקה. על שאמר לי יאורי ואני עשיתני לפיכך א"ל הקב"ה למשה ראה נתתיך אלהים לפרעה (קהלת ה) כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם. לך ועשה מי שעשה עצמו אלוה שחץ בעולם על שהגביה עצמו שנאמר (איוב מא) את כל גבוה יראה הוא מלך על כל בני שחץ . וכי גבוה יראה ושפל אינו רואה והכתיב (זכריה ו) עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ . אלא א"ר ברכיה אלו הגיותנין שעושין עצמן אלהות והקב"ה עושה מהן שהצים בעולם. וכן סנחריב נתגאה ונעשה שחץ בעולם שנא' (מ"ב יט) ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה ושמונים וחמשה אלף איש. לכך כתיב את כל גבוה יראה שהקב"ה מראה שחץ של גיותנין לכל הבריות. אמר הקב"ה (ירמיה כג) אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה'. א"ר בנימין בר לוי אם ישב אדם בזוית ועוסק בתורה אני מראהו לבריות. אם יטמין אדם עצמו לע"ז אני מראהו לבריות שנאמר אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו. א"ר חמא ב"ח אני ממלא ממנו העליונים והתחתונים ומראה שחצו לבריות לפיכך א"ל הקב"ה למשה ראה נתתיך אלהים לפרעה. לך והפרע ממנו. א"ל היאך אביא עליו י' מכות. א"ל ואת המטה הזה תקח בידך. א"ר יהודה המטה משקל מ' סאה היה ושל סנפרינון היה וי' מכות הקוקות עליו נוטריקון דצ"ך עד"ש באח"ב. א"ל הקב"ה בטכסים הזה הבא עליו את המכות. ואהרן אחיך יהיה נביאך. כשם שהדורש יושב ודורש והאמורא אומר לפניו. כך אתה תדבר את כל אשר אצוך ואהרן אחיך ידבר אל פרעה. וע"י שניהן נעשו כל הדברים. שנא' (שמות יא) ומשה ואהרן עשו את כל המופתים האלה :

פרשה ט כי ידבר אליכם פרעה. ר' פנחס הכהן בר חמא פתח (ישעיה מו) מגיד מראשית אחרית ומקדם אשר לא נעשו אומר עצתי תקום וכל חפצי אעשה . הקב"ה מגיד מראשית מה יהא בסוף שכן הוא אומר למשה (דברים לא) וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ מה שעתידין לעשות אחר מיתתו של יהושע (שם) ועזבני והפר את בריתי (שופטים י) ויעזבו את ה' ולא עבדוהו. הוי מגיד מראשית אחרית . א"ר פנחס הכהן בר חמא כל הקורא פסוק זה סבור שמא פלינקרא יש למעלה שהוא אומר עצתי תקום. מהו וכל חפצי אעשה. שהוא חפץ להצדיק בריותיו שנא' (ישעיה מב) ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. ואיני חפץ לחייב בריה שנאמר (יחזקאל לג) אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה. לכך נאמר וכל חפצי אעשה. וכן אתה מוצא שהגיד הקב"ה למשה מראשית אחרית. אם ידבר אליכם פרעה אכ"כ אלא כי ידבר עתיד הוא לומר לכם כן. ור' יהודה ב"ר שלום אומר כהוגן הוא מדבר תנו לכם מופת . וכן אתה מוצא בנח. אחר כל הנסים שעשה לו הקב"ה בתיבה והוציאו ממנה א"ל (בראשית ט) ולא יהיה עוד המים למבול לשחת כל בשר . התחיל מבקש סימן עד שא"ל הקב"ה (שם) את קשתי נתתי בענן. ומה נח הצדיק היה מבקש סימן פרעה הרשע עאכ"ו. וכן אתה מוצא בחזקיה בשעה שבא ישעיה וא"ל (מ"ב כ) כה אמר ה' הנני רופא לך ביום השלישי תעלה בית ה'. התחיל לבקש סימן שנאמר (שם) ויאמר חזקיה מה אות כי אעלה בית ה'. ומה חזקיה הצדיק בקש אות פרעה הרשע לא כ"ש. חנניה מישאל ועזריה כשירדו לכבשן האש לא ירדו אלא בסימן. כיצד (תהלים קטו) לא

מתנות כהונה

שוב עבדין כו'. יעשו בך דלונס רמז על הרביעה: הפרע. קרי ביה הפרע: יהיבין דרש מלשון לא תתחתן: ישעיה כו'. ודרש הפרע גילוי ערוה כמו ופרע את ראש האשה והוא גילוי שערה או י"ל דסמך על סוף הפסוק מנחת הזכרון שהיא מזכרת עון ונתפס. ובתנחומא גרס מהו הפרע שהיה זכר ופרע עצמו כנקבה הפרע כענין כו': לאחר ז' שנים מימי תולדתו אבל לא היה נחבא שם רק ו' שנים כי כן כתוב בדברי הימים ב' כ"ד: לא היית יוצא כו'. שהרי כתיב והזר הקרב יומת ואפי' כ"ג לא היה נכנס אלא ביוה"כ ובקטרת ותפלה וטבילה והאמלאה אינו אתה לא היית יכול להיות שם: שפוטים. ל' ערוה ופטומי מילי למלאות רצונם

או י"ל מלשון פטפט בילרו וק"ל: שחץ. לעג וקלס כד"א נשים שהלציות: במסתרים כו' משמע עסק התורה שלריך להיות בסתר כד"א חמוקי ירכיך וגו' ודרשו חז"ל מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר. ומ.מעותיה ע"ג כד"א כי יסיתך אחיך וגו' בסתר: אראנו. דרש ביה אראנו אל"ף ראשונה פתוחה אראנו לאחרים: בטכסים כסודר ומנהג זה כאשר הם מסמנים על המטה: אמרו לפניו מה שהדורש אומר לו הוא מכריז ואומרו אל העם הבאים לשמוע: ויעזבו וג'. כתיב בספר שופטים אחרי מות יהושע: פלינקארא גרסי' ופי' הערוך מחלוקת: למען צדקו. שילדיק כען בעלמא יושב ודומה: צוה ה' את וגו' גרס: מקרקר כו' * כלומר

לנו ה' לא לנו אמר חנניה. לשמך תן כבוד אמר מישאל. על חסדך ועל אמתך אמר עזריה.
וגבריאל היה עונה אחריהן למה יאמרו הגוים איה וגו'. כיון ששיגרו כל הלילה בפיהם נטלו אותו
סימן וירדו. ואם אין לך ללמוד מיכן למוד ממקום אחר. דכתיב (זכריה ג) שמע נא יהושע הכהן
הגדול אתה ורעיך היושבים לפניך כי אנשי מופת המה. ומי היו א"ר יהודה ב"ר שלום אלו
חנניה מישאל ועזריה שנעשה להן הסימן הזה. ומה אם הצדיקים מבקשים סימן הרשעים עאכ"ו:
ואמרת אל אהרן קח את מטך. הה"ד (תהלים ק"י) מטה עזך ישלח ה' מציון. אין הקב"ה רודה
את הרשעים אלא במטה. ולמה לפי שנמשלו לכלבים שנא' (שם נט) ישובו לערב יהמו ככלב.
כשם שדרכו של כלב ללקות במקל כך הם לוקים לכך נאמר מטה עוזך. א"ל הקב"ה פרעה
רשע הוא אם אומר לכם תנו מופת הכה אותו במקל שנא' אמור אל אהרן קח את מטך והשלך
לפני פרעה יהי לתנין. תנן העומד להתפלל אפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו ואפי' נחש
כרוך על עקיבו לא יפסיק. מה ראו חכמים להקיש כריכת נחש למלכות. א"ר שמעון בן פזי
דכתיב (ירמיה מו) קולה כנחש ילך. מה הנחש מלחש והורג אף מלכות מצרים מלחשת והורגת. כי
הוא נותן בבית האסורין ומלחש עליו להורגו. ד"א מה ראה הקב"ה להקיש מלכות מצרים לנחש.
מה הנחש מעוקם אף מלכות מצרים מעקמת דרכיה. לפיכך אמר הקב"ה למשה כשם שהנחש
מעוקם אף פרעה מעוקם. כשיבא להתעקם אמור לאהרן ויתלה את המטה כנגדו כלומר מזה
אתה לוקה. ד"א למה א"ל נס של תנין. לפי שפרעה נדמה לתנין שנא' (יחזקאל כט) התנים הגדול
הרובץ בתוך יאוריו כשהיה משה יוצא מאצל פרעה היה אומר אם יבא אצלי בן עמרם אני
הורגו ואני צולבו ואני שורפו. וכשהיה משה נכנס מיד נעשה פרעה מטה: ויבא משה ואהרן
אל פרעה. והלא אהרן היה לו ליכנס תחלה שהרי גדול היה ממנו ג' שנים. ולמה משה. שהיה
גדול ממנו בארץ מצרים שנא' (שמות יא) גם האיש משה גדול מאד וגו'. ד"א לפי שעשה הקב"ה
אלהים למשה על אהרן שנא' (שם ד) ואתה תהיה לו לאלהים. ודרך ארץ הרב נכנס תחלה.
ויעשו כן כאשר צוה ה' אותם. שלא עשו עד ששאל פרעה מהן מופת כשם שאמר הקב"ה.
ואותה השעה וישלך אהרן את מטהו: ויקרא פרעה לחכמים ולמכשפים. באותה שעה התחיל
פרעה משחק עליהם ומקרקר אחריהם כתרנגולת ואומר להם כך אותותיו של אלהיכם. בנוהג
שבעולם בני אדם מוליכין פרקמטיא למקום שצריכין לה. כלום מביאין מוריים לאספמייא
דגים לעכו. אין אתם יודעין שכל הכשפים ברשותי הן. מיד שלח והביא תינוקות מן אסכולי
שלהם ועשו אף הם כך ולא עוד אלא קרא לאשתו ועשתה כך שנא' ויקרא גם פרעה מהו גם
שאף לאשתו קרא ועשתה כן. ויעשו גם הם חרטומי מצרים. מהו גם אפי' התינוקות של ד'
וה' שנים קרא ועשו כן. וישליכו איש מטהו. אמרו יוחני וממרא למשה תבן אתה מכנים לעפריים
א"ל למתא ירקא ירקא שקיל: ויבלע מטה אהרן את מטותם. הה"ד (משלי כט) כל רוחו יוציא
כסיל וחכם באחור ישבחנה. הכסיל מוצא כל דבריו בפעם אחת כשיבא לריב עם חבירו. והחכם
באחור הוא מסלקו. ד"א כל רוחו יוציא כסיל. הרשע הזה משהוציא כל עצתו. אחר כן חכמו של
עולם באחור ישבחנה. שכן אתה מוצא באחשורוש שעמד ובטל מלאכת בהמ"ק לפיכך לא
מלך אלא הציו של עולם. מה כתיב בו (אסתר א) בהראתו את עושר כבוד מלכותו וגו' ארז"ל
ו' גוסין היה מראה להם בכל יום ויום ואין אחד מהן דומה לחבירו ואח"כ הוא משלח לכל גדולי
המלכות. ור' חייא בר אבא אמר מיני יציאות הראה להם. ר' לוי אמר בגדי כהונה גדולה הראה
להם נאמר כאן תפארת גדולתו ונאמר להלן (שמות כח) ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך וגו'. מה
תפארת האמור להלן בגדי כהונה גדולה אף תפארת האמור כאן בגדי כהונה גדולה. וחכם
באחור ישבחנה שהפיל הקב"ה עצתו והרג את ושתי. ד"א כל רוחו יוציא כסיל זה פרעה
שהיה מלעיג על הקב"ה שהיה סבור שמעשה כשפים הן מה שעשו משה ואהרן וקרא לכל בני
ביתו לעשות כמותם. הוי כל רוחו יוציא כסיל זה פרעה. וחכם באחור ישבחנה זה הקב"ה שנא'
(איוב ט) חכם לבב ואמיץ כח. באותה שעה אמר הקב"ה אם יבלע תנין את תניניהם של
מצרים מנהגו של עולם הוא נחש בולע נחש. אלא יחזור לברייתו ויבלע את תניניהם. מהו
ויבלע מטה אהרן את מטותם. א"ר אלעזר נס בתוך נס מלמד שחזר המטה מטה כברייתו ובלע
אותן. כשראה פרעה כן תמה ואמר ומה אם יאמר למטה בלע לפרעה ולכסאו עכשיו הוא בולע

אסיפת אמרים

המ"ז וכן הוא בתנחומא: ששיגרו גרסי' שפסוקים אלו היה מרגילין בפיהם: אנשי מופת. אנשי סימן כד"א אות או מופת ועי' זה נשלם במדרש הזית בפסוק מה יפית: נעשה פרעה מטה.

מתנות כהונה

כלומר שורק ומרגין ומצפצף דהך לעג וקלס כד"א שרקו ויחרקו שן: ברשותיהן. של מצרים: אסכולי פי' הערוך בית תלמוד שלכן ששם לומדים התינוקות נקראת סכולי בל' יון: יוחני וממרא. שמות של ב"א המכשפים הגדולים שבמצרים: תבן כו' פירש"י ז"ל בסדר זה עפריים היא עיר שכולה תבן ולעג הוא שיביאו שם תבן למכור כך מכשפים אתם ובאים למצרים: למתא ירקא כו'. משל הוא בפי הבריות במקום שיש שם ירק הרבה שם תבא ותוליך ירק למכור: מפני ששם באין כל הרוצים לקנות ירק: מסלקו פי' ענין סילוק והבנון כד"א בבוא גליו אתה תשבחם פי' תשברם ותשקוט אותם: הציו של עולם. הקב"ה: ששה נפקא לי' מדכתיב עושר. כבוד. מלכותו. יקר. תפארת. גדולתו. וע' לקמן במגילת אסתר: גוסין. לפי הענין פי' אוצרות וס"ג בילקוט תסבוריות: יציאות. מיני

אותו. א"ר יוסי ב"ר הנינא נס גדול נעשה במטה שאע"פ שבלע כל אותן המטות שהשליכו
שהיו רבים לעשות מהן עשרה עומרים ולא הועבה וכל מי שרואה אותו אומר זה מטה אהרן
מיכן שהי' מטה אהרן סימן טוב לעשות בו נסים ונפלאות לדורות ויחזק לב פרעה: ויאמר ה' אל
משה כבד לב פרעה. כועס הוא מה הכבד כועס אף לבו של זה נעשה כבד. אינו מבין כסיל הוא
(קהלת ז) כי כעס בחיק כסילים ינוח. במה מייסרים את הכסיל במטה שנא' (משלי כו) ושבט לגו
כסילים אף משה ייסר פרעה במטה שנא' והמטה אשר נהפך לנחש וגו'. ד"א כבד לב פרעה
א"ל הקב"ה רשע בלשון שהכבדת בו בלשון אני מתכבד עליך שנא' בהכבדי בפרעה: לך אל
פרעה בבקר הנה יוצא המימה. לא היה יוצא אלא המימה בקר. לפי שאותו רשע היה משתבח
ואומר שהוא אלוה ואינו יוצא לנקביו לפיכך היה יוצא בבקר בשעה שהוא נצרך תפוש אותו.
והמטה אשר נהפך לנחש תקח בידך כדי שיתיירא ממנו: ואמרת אליו ה' אלהי העברים וגו' כה
אמר ה' בזאת תדע. הה"ד (איוב לו) הן אל ישגיב בכחו מי כמוהו מורה. בנוהג שבעולם ב"ו שהוא
מבקש להביא רעה על שונאו פתאום מביא עליו עד שלא ירגיש בו. והקב"ה הוא מתרה לפרעה
על כל מכה ומכה כדי שישוב בו הה"ד בזאת תדע כי אני ה'. הנה אנכי נוגף את כל גבולך
בצפרדעים. שלח העז. על המים אשר ביאר ונהפכו לדם. למה לקו המים תחלה בדם מפני
שפרעה והמצריים עובדים ליאור. אמר הקב"ה אכה אלוהו תחלה ואח"כ עמו. משל הדיוט
אומר מחי אלהיא ויבעתון כומריא וכ"ה אומר (ישעיה כד) יפקד ה' על צבא המרום במרום ואח"כ
ועל מלכי האדמה על האדמה: והדגה אשר ביאר תמות. ויאמר ה' אל משה אמר אל אהרן.
א"ר תנחום למה לא לקו המים ע"י משה א"ל הקב"ה המים ששמרוך כשהושלכת ליאור אינו
דין שילקו על ידך. הייך לא ילקו אלא ע"י אהרן. ונטה ידך על מימי מצרים הכל מה שביאור
ובאגמים ובנהרות. ועל כל מקוה מימיהם ויהיו דם. מה שבקיתון והיה דם בכל ארץ מצרים וגו'
אפי' מה שהמצרי רוקק דם היה. מפני מה הביא הקב"ה עליהן דם מדה כנגד מדה. שכך אמר
לאברהם וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי וגו'. לפי שלא היו מניחין בנות ישראל לטבול
מטומאתן כדי שלא יהא פרין ורבין לפיכך לקו המים בדם. ויעשו כן משה ואהרן כאשר
צוה ה'. והדגה אשר ביאר מתה. א"ר אבין הלוי ברבי ממכת דם העשירו ישראל. כיצד המצרי
וישראל בבית אחד והגינית מלאה מים ומצרי הולך למלאות הקיתון מתוכה מוציאה מלאה
דם. וישראל שותה מים מתוך הגיגית. והמצרי אומר לו תן לי בידך מעט מים ונותן לו ונעשו
דם. ואומר לו נשתה אני ואתה מן קערה אחת וישראל שותה מים ומצרי דם. וכשהיה לוקח
מישראל בדמים היה שותה מים מכאן העשירו ישראל: ויעשו כן הרטומי מצרים. מלמד
שהיו סבורין שהיו מעשה כשפים בלהטיהם. א"ר איבו בר נגדי א"ר חייא בר אבא בלטיהם אלו
מעשה שדים בלהטיהם אלו מעשה כשפים. וכן הוא אומר (בראשית ג) את להט החרב המתהפכת
לשמור את דרך עץ החיים. לפי שמעשה כשפים ע"י מלאכי חבלה נעשים. ויפן פרעה.
לא חשש ולא הרגיש במכת האלהים: ויחפרו כל מצרים סביבות היאור. ר' יהודה אומר שביאור
לקו. ור' נחמיה אומר מלמעלה ומלמטה לק' וכל מצרים לקו מימיה בדם. א"ל ר"י ומה אני
מקיים ויחפרו כל מצרים סביבות היאור. א"ל לפי שהיו המצריים אומרים כל המים שהיו רואין
משה ואהרן נעשין דם. והיו חופרין להוציא מים לשתות ממה שאין עיניהן רואין. א"ר ברכיה
מאי דכתיב ויהפכו כל המים אשר ביאור וגו' משל לעבד שהיה לוקה לפני רבו מה שה"ה לוקה
על מעיו היה הופך על עצמו ולקה כל גופו. כך היה היאור מהפך עצמו כדי שלא תשלוט בו
המכה ולא היה מועיל שכולו נהפך לדם. א"ר יוסי בר אבין כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא
כעין הפרט. על מימי מצרים הרי זה כלל. על נהרותם על יאוריהם ועל אגמיהם פרט. ועל כל
מקוה מימיהם הרי כלל אחר. מה אתה מרבה כל הדומין להן. מהו ובעצים ובאבנים רז"ל אומרים
אף ע"ז שלהם לקה בדם שנא' (ירמיה ב) אומרים לעץ אבי אתה. ד"א ובעצים ובאבנים. שהיו
המים ששותין עם יהודי בכלי אחד או בכלי עץ או בכלי אבן נהפכין לפיו לדם. וי"א אף
בימסאות ובתי כסאות שלהם לקו בדם. וכשהיה אחד מהם הולך ויושב ע"ג המטה או ע"ג
האבן או על גבי סלע היו מפסידין את בגדיהם בדם. וכן הוא אומר ויהי הדם בכל ארץ מצרים:
וימלא שבעת ימים אחרי הכות ה' את היאור. רבי יהודה ור' נחמיה א' מהם אומר כ"ד ימים היה
מתרה בהם עד שלא באה המכה וז' ימים המכה משמשת בהם. וא' מהם אומר ז' ימים מתרה
בהם וכ"ד ימים היתה המכה משמשת בהם. על דעתיה דהיאך דאמר כ"ד ימים היה מתרה בהם

מתנות כהונה

מיני כבודים שצריך יש להוצאות גדולות: מהו ויבלע מטה שהיה לו
לומר ויבלע נחש אהרן שהרי כבר נהפך לנחש: ה עבה נעשה עבה:
הכבד כועס. כדאיתא במסכת ברכות בפ' הרואה: ה א יוצא
בבוקר. כדי שלא יראוהו בני אדם שעומד בקיון: מחי כו'.
הכה אלוהו ויפחדו ויבהלו הכומרים העובדים לו: ה"ג האדמה
באדמה ויאמר שם כו': דן אנכי ומדת הדין נותן לדון מדה
כנגד מדה: שביאור לקו גרסי' פי' אבל סביביו היו חופרין ומוצאין
מים: ומלמטה. אף המים שמתחת לארץ היו לדם: במה שאין
כו'. והיו סבורין שימצאו מים ולא מצאו אלא דם: משהיה לוקה
כו'. כשהרגיש המכה שהגיעתו על בטנו הפך עצמו כדי שילקוהו
על גופו ולא ירגיש כל כך: כל הדומין להם. לנהרות וליאורים
ולאגמות: ב כים זות. מצאתי בספר אות אמת במותיכם תרגום
ונתן

וימלא שבעת ימים להכאה . ועל דעתיה דמ"ד ז' ימים היה מתרה בהן וימלא שבעת ימים אחרי הכות וגו' שהיה מתרה בהם על מכה אחרת : א"ר אלעזר בן פדת כשם שהביא הקב"ה על המצריים כך הוא עתיד להביא על מלכות הרשעה שנא' (ישעיה כג) כאשר שמע למצרים יחילו כשמע צר א"ר אלעזר כל צר שבמקרא חסר במלכות הרשעה הכתוב מדבר וכל צור מלא בצור המדינה הכתוב מדבר . מצרים לקו בדם אף כאן (שם לד) ונהפכו נחליה לזפת . לילה ויומם לא תכבה לפי שבטלו ישראל מן התורה שכתוב בה (יהושע א) והגית בו יומם ולילה לפיכך הקב"ה פורע ממנה באש שלא תכבה לעולם ביום ובלילה. ולפי ששרפה ביתו של הקב"ה שכתוב בה (ישעיה ו) והבית ימלא עשן לפיכך יעלה עשנה. וכן הוא אומר (שם סו) קול שאון מעיר קול מהיכל קול ה' משלם גמול לאויביו בשביל קול שאון מעיר קול מהיכל כד"א (איכה ב) קול נתנו בבית ה' כיום מועד לפיכך קול ה' משלם גמול לאויביו :

פרשה י ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה וגו' ואם מאן אתה לשלח הנה אנכי נוגף וגו' . הה"ד (קהלת ה) ויתרון ארץ בכל היא (וכל המדרש כמ"ש בויקרא רבה ובזאת חקת התורה) רבותינו אמרין מהו ויתרון ארץ בכל היא . אפי' דברים שאתה רואה אותן כאילו הם מיותרין בעולם כגון זבובים ופרעושים ויתושין הן היו בכלל ברייתו של עולם שנא' (בראשית א) וירא אלהים את כל אשר עשה וגו'. ר' אחא ב"ר חנינא אמר אפי' דברים שאתה רואה אותו כאילו הם מיותרין בעולם כגון נחשים ועקרבים הן היו בכלל ברייתו של עולם . א"ל הקב"ה לנביאים מה אתם סבורים אם אין אתם הולכים בשליחותי וכי אין לי שליח. ויתרון ארץ בכל היא אני עושה שליחותי אפי' ע"י נחש אפי' ע"י עקרב ואפי' ע"י צפרדע . תדע לך שכן שאילולא הצרעה היאך היה הקב"ה פורע מן האמוריים . ואילולא הצפרדע היאך היה פורע מן המצריים הה"ד הנה אנכי נוגף וגו'. מהו הנה אנכי נוגף . אמר הקב"ה הריני דוחק עליך את המכות כמה דתימא (שמות כא) וכי יגוף שור את איש . ריב"ל אמר כל מכה ומכה שהיתה באה על המצריים במצריים היה הדבר ממשמש ובא עמה שנא' הנה אנכי נוגף . הנה זה הדבר כד"א הנה יד ה' הויה במקנך : את כל גבולך בצפרדעים . רז"ל אמרו המכות שהביא הקב"ה על המצריים גרם להם שיעשו שלום ביניהם. כיצד היה מחלוקת בין בני כוש ובין בני המצרים . המצרים אומר ע"כ תחומינו והכושים הדברים ע"כ תחומינו . כיון שבאו הצפרדעים עשו שלום ביניהם . הגבול שהיו נכנסות לתוכו אומר ידוע שאין השדה של כוש . שנא' את כל גבולך גבולך ולא של אחרים : ועלו ובאו בביתך . א"ר יהודה בר שלום המעולות שבהם יהיו בביתך . בנוהג של עולם מלך ב"ו נכנס במדינה כל אחד נותנין לו מדור לפי כבודו אבל המלך לתוך פלטין שלו הוא דר במקום מישור . א"כ למה נאמר ועלו ובאו בביתך המעולות שבהן היו בביתו של פרעה . ובתנוריך ובמשארותיך . כשהיתה המצרית לשה את העס' ומסקת את התנור באין הצפרדעים ויורדין לתוך העיסה ואוכלין את הבצק . ויורדין לתוך התנור ומצננין אותו ונדבקת בפת שנא' ובתנוריך ובמשארותיך ואימתי עונתה של עיסה להדבק בתנור הוי אומר בשעה שהוא מוסק . מן הצפרדעים נשאו חנניא מישאל ועזריה ק"ו בעצמן וירדו לתוך כבשן האש . ומהו ושרץ היאור צפרדעים . א"ל הקב"ה אתה אמרת (יחזקאל כט) לי יאורי אראה אותך אם הוא שלי או שלך . שמכתו ממנו תבא עליו . ואני גוזר עליו והוא יעלה צפרדעים כשם שגזרתי על המים שבתחלה אמרתי ישרצו המים ועשו ציוויי כן היאור יעשה גזירתי : ובכה ובעמך . פרעה התחיל בעבירה תחילה שנא' (שמות א) ויאמר אל עמו . ובו התחיל המכה תחלה שנא' ובכה ואח"כ ובעמך ואח"כ ובכל עבדיך א"ר אחא ובכה ראיה שהיה שותה מים וטפה אחת יורדת על לבו ונעשה צפרדע ונבקעת שם . ר' יוחנן אמר כ"מ שהיה שם עפר והיה טיפה של מים בו היה נעשה צפרדע . חזקיה בר' אמר אם כשיטה הזו לא לקו בתיהם של גדולים שהיו עשוים בשיש ובפסיפס . אלא מלמד שהיה הצפרדע עולה מן התחום ואמר לשיש עשה לי מקום שאעלה ואעשה רצון בוראי והיה נבקע השיש ועולה ונוטלת בית הפתרים שלהם ומסרסן שנא' (תהלים עח) וצפרדע ותשחיתם כד"א (ויקרא כב) כי משחתם בהם : ויאמר ה' אל משה אמר אל אהרן נטה את ידך . א"ר תנחום א"ל הקב"ה למשה המים ששמרוך בשעה שהושלכת ליאור לא יִלקו על ידך . ויט אהרן את ידו . למה הביא עליהם צפרדעים מפני שהיו משעבדין בישראל ואומרים להן הביאו לנו שקצים ורמשים לפיכך הביא עליהן צפרדעים ובשעה שהיו מוזגין את הכוס היה מתמלא מן הצפרדעים . ותעל הצפרדע ותכס את וגו' . תני ר"ע אומר צפרדע אחת היתה והיא השריצה

מתנות כהונה

יונתן במכילתא והם מוגהות לע"ז עכ"ל ולי נראה דל"ל דונסאות ופי' מנהלאות ויגיד עליו ריעו ובתי כסאות וכפי' רש"י ז"ל בסנהד' זה : בשביל כו'. בשביל שהיה עולה קול שאון מעיר ירושלים וכן קול מהיכל ה' לפיכך כו' ובתנחומא משמע קול שאון יעלה בעיר רומי בשביל קול מהיכל ה' ולפי זה ל"ל קול שאון מעיר בשביל קול מהיכל כו'. ועי' במדר' איכה ס"פ פסוק זה ה': בויקרא

רבה פ' כ"ב : שאין השדה שלו . של בני כוש : המעולות. הגדולות ודרש ועלו לשון עילוי וגודל כדלקמן : ובכה ראיה כו'. מלת ובכה שמשמעותיה בקרבך ובאמצעות גופך היא ראיה שהיה פרעה שותה מים וטפה אחת יורדת על לבו שהוא בתוך ובאמצעים שבגוף ונעשית צפרדע : ובפסיפס אבני גזית : משחתם בהם וסמך ליה

מכות

ומלאה את ארץ מצרים. א"ל ראב"ע עקיבא מה לך אצל הגדה כלה מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות צפרדע אחת היתה ושרקה להן ובאו : ויעשו כן החרטומים בלטיהם. שהיו סבורין שהן מעשה שדים.ויקרא פרעה וגו'.כיון שהתחיל' הפורענו' בגופו מי הרגיש והתחיל צועק העתירו לה' ויסר הצפרדעים וגו' ויאמר משה וגו' רק ביאור תשארנה.כולן ימותו ולא ישתארו מהן אלא אותן הנשארות ביאור. ויאמר למחר. מכאן אתה למד שאותו היום היה לו להשלים ז' ימים לכך א"ל משה למתי אעתיר לך ולא לאותו יום.וסרו הצפרדעים ויצא משה ויצעק אל ה' על דבר הצפרדעים. רז"ל אמרו לא די להם למצריים השחתת הצפרדעים אלא שהיה קולן של צפרדעים קשה להן ממכתן שהיו נכנסות בגופן וצועקים בתוכן שנאמר על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה על דבור הצפרדעים. ויעש ה' כדבר משה וימותו הצפרדעים. לפי שלא היה להם שום הנאה בנבלתם ובעורן לכך מתו. ויצברו אותן חמרים חמרים. מלמד שכ"א מהן הי' עושה ד' אשפות והיתה הארץ מבאשת. לפי שהיו ישראל נבאשין ממכות המצריים מדה כנגד מדה. וירא פרעה כי היתה הרוחה. כך דרך הרשעים כשהן בצרה הם צועקים ובעת הרוחה הוזרין לקלקולן. כאשר דבר ה'. והיכן דבר ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך : ויאמר ה' אל משה אמור אל אהרן נטה את מטך והך את עפר הארץ. א"ר תנחום א"ל הקב"ה למשה עפר שהגין עליך כשהרגת את המצרי אינו דין שילקה על ידך. לפיכך לקו ג' מכות אלו ע"י אהרן. ויט אהרן את ידו במטהו למה הביא עליהם כנים לפי ששמו ישראל מכבדי הוצות ושוקים לפיכך נהפך עפרם לכנים והופרין אמה על אמה ולא היה שם עפר שנאמר כל עפר הארץ היה כנים. ויעשו כן החרטומים להוציא את הכנים ולא יכולו. א"ר אלעזר מכאן אתה למד שאין השד יכול לבראות פחות מכשעורה. ורבנן אמרי אפי' כגמלא לא מצו בראו. אלא האי מכניף ליה והאי לא מכניף ליה. ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים היא. כיון שראו החרטומים שלא יכלו להוציא הכנים מיד הכירו שהיו המעשים מעשה אלהים ולא מעשה שדים ועוד לא השוו לדמות עצמן למשה להוציא המכות :

פרשה יא ויאמר ה' אל משה השכם בבקר. הה"ד (משלי כב) הזית איש מהיר במלאכתו וגו' כדכתיב בפ' (מ"א ז) ותשלם כל המלאכה. ד"א הזית איש מהיר. זה משה שהיה מהיר במלאכת המשכן לפיכך לפני מלכים יתיצב. ר' יהודה אומר הזית איש מהיר זה משה שהיה זריז להביא המכות על פרעה. לפני מלכים יתיצב ויתיצב לפני פרעה. בל יתיצב לפני השוכים זה יתרו. א"ל ר' נחמיה כדבריך עשית הקדש חול. אלא לפני מלכים יתיצב לפני ממה"מ הקב"ה יתיצב כד"א (שמות לד) ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה. בל יתיצב לפני השוכים. זה פרעה שהחשיך הקב"ה לו ולארצו שנא' ויהי החשך אפלה : השכם בבקר והתיצב לפני פרעה. למה בהשכמה א"ר ברכיה לפי שהיה פרעה הרשע אומר ומה בנו של עמרם זה הולך ובא אלינו בכל בקר ובקר. אלא עד שלא יבא אלך ואצא לי מכאן. והקב"ה שהוא בוחן לבבות א"ל. משה הוי יודע שהרשע חזה כך מהשב בלבו אלא עד שלא יצא קדם לפניו לכך נאמר השכם בבקר. ור' פנחס הכהן ב"ר חמא אמר הה"ד (איוב לו) וחנפי לב ישימו אף. לאחר שהקב"ה מצפה לרשעים שיעשו תשובה ואינן עושים אפי' הם רוצים באחרונה הוא נוטל את לבם שלא יעשו תשובה. ומהו וחנפי לב אותן שהם באים ומתנפים בראשונה בלבם הם מביאים עליהם האף באחרונה. ומהו (שם) לא ישועו כי אסרם. אע"פ שהם רוצים לשוב להקב"ה ובאין לעסוק בתפלה אינן יכולים למה כי אסרם שנעל בפניהם : כך היה פרעה רוצה לעסוק בתפלה ואמר הקב"ה למשה עד שלא יצא לך והתיצב לפניו. ד"א השכם בבקר אמר הקב"ה למשה הרשע הזה הקשה את לבו בג' הראשונות ומכה ד' קשה היא יותר על הראשונות לך והזהר אותו כדי שישלה עמי ולא תבא עליו המכה : כי אם אינך משלח את עמי הנני משליח בך וגו'. מהיכן בא עליהם י"א מלמעלה וי"א מלמטה. ור"ע אמר מלמעלן ומלמטן. ארשב"ל א"ל הקב"ה אתם עשיתם המונים על בני. אף אני אעשה לכם עוף השמים וחית הארץ המונים שנא' הנני משליח בך את הערוב חיות ועופות מעורבבין. אבל ארץ גשן שישראל יושבין בה לא היה שם ערוב שנא' והפליתי ביום ההוא את ארץ גשן. א"ר אמי כאדם שאומר לחבירו לא יטול פלוני בטאריקי זו שפלוני פטרונו עומד עליהן. ושמתי פדות בין עמי.

מתנות כהונה

מרוח אסך כו' : ד' אשפות. חמרים תרתי משמע : שהגין עליך כו'. שנא' ויטמנהו בחול : האי מכניף כו'. שהיות הם נקבצים להם ע"י כישוף ממקום שהם שם מה שאין כן בכינים שאין להם כח לבא מרחוק כך פירש"י בפ' ד' מיתות : הקדש חול. יתרו שהוא קודש עשיתו חול שאמר השוכי' זה יתרו (וע' כ"ו ריש סה"ר) : בטא. יקי. בע כם

אסיפת אמרים

בילקוט) : מלמעלה. דייק מפ"י הג' הראשונות שנעשו על ידי אהרן היה מלמטה ואלו הג' נעשו ע"י הקב"ה ראוים ג"כ להיות בהגון א' כולן מלמעלן וי"א מלמטה דאילו היו מלמעלה יינו לרעין ויתושין ה"ל להשער שם כי לא יכה בעורן. ורשב"ל הביא סיוע לר"א שמלמעלה ומלמטה מדה כנגד מדה על שנתקבצו יחד. לעמוד נגד ישראל כך הקב"ה מינים נפרדים חיות ועופות אבל בארץ גשן. כן

אמת שכל המכות לא"ה בישראל רק א' שזו מתחייב בעצמו שילונו כיון שהיה על שליערו ישראל (שם) : בטא־יקי. פי' מדינה. ופי' לא יטול פלוני חלק במדינ' זו מפני שפטרונו עומד על הנחלה שלו. וכן כאן לא יבא הערוב בארץ גושן מפני השר עומד עליה ולדלעיל (שם) : ראוין ללקות. מפני

ג' מל שכות

מלמד שהיו ישראל ראויין ללקות בזו המכה ונתן הקב"ה פדיונם המצריים. ואף לע"ל הקב"ה מביא עכו"ם ומשליכן לתוך גיהנם תחת ישראל שנא' (ישעיה מג) כי אני ה' אלהיך קדוש ישראל מושיעך נתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתיך: ויעש ה' כן ויבא ערוב כבד ביתה פרעה. הוא לקה תחלה שהוא התחיל בעצה רעה תחלה שנא' (שמות א) ויצו פרעה וגו'. ואח"כ ובית עבדיו. ויקרא פרעה וגו' ויאמר משה לא נכון לעשות כן. לפי שהמצריים משתחוים לבהמות כאלוה. דרך שלשת ימים נלך במדבר. ויאמר פרעה אנכי וגו' ויאמר משה הנה אנכי יוצא מעמך. מהו הנה התפלה תהיה מיד כדי שיסור הערוב ממך מהר הה"ד וסר. ויצא משה וגו' ויעש ה' כדבר משה ויסר הערוב. למה הביא עליהם ערוב. לפי שהיו אומרים לישראל צאו והביאו לנו דובים ואריות ונמרים כדי להיות מצירים בהם לפיכך הביא עליהם חיות מעורבבות דברי ר"י. ר' נחמיה אמר מיני צרעין ויתושין. ונראין דבריו של ר"י לפי שבצפרדעים כתיב וימותו הצפרדעים לפי שלא היה בהן הנאה בעורותיהן. אבל ערוב שהיה הנאה בעורותיהן לפיכך לא נשאר בהן עד א' שאילו היו צרעין ויתושין היה להן שיסריחו: ויכבד פרעה את לבו וגו' ויאמר ה' אל משה וגו' כי אם מאן אתה וגו' הנה יד ה' הויה וגו'. למה הביא להן דבר לפי ששמו ישראל רועי בקר ורועי צאן וכל בהמה בהרים ובמדברות כדי שלא יפרו וירבו אמר הקב"ה אני אביא עליכם רועה יפה שנא' הנה יד ה' הויה. מהו ולא ימות מכל לבני ישראל. אפי' בהמה שהיתה ביד מצרי והיה לו לישראל תרעומת עליה שיש לו חלק בה היתה ניצולת. ובכך ידעו דינן של ישראל. וישם ה' מועד וגו' ויעש ה' את הדבר הזה וגו' וישלח פרעה והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד מהו עד אחד אפי' בהמה הציה של ישראל והציה של מצרי לא מתה: ויאמר ה' אל משה ואל אהרן קחו לכם מלא הפניכם פיח כבשן. נס גדול נעשה בשחין שמשה ואהרן לקחו שניהם מלא חפניהם והחזיקו ידיו של משה מלא חפן שלו ומלא חפן של אהרן. מכאן שמועט מחזיק מרובה. זו המכה באה להן ע"י הקב"ה ומשה ואהרן. לפי שמשה ואהרן לקחו שניהן פיח הכבשן וזרקו משה השמימה והפכו הקב"ה לשחין למעלה ונפל עליהן והיה לאבק על כל ארץ מצרים. שחין למה בא עליהן מפני ששמו את ישראל לחום להם המין ולצנן להם את הצונן לפיכך לקו בשחין כדי שלא יוכלו ליגע בגופן. אריב"ל נס גדול נעשה בשחין שאדם זורק חץ למעלה אינו מהלך ק' אמה. ומשה זרק פיח הכבשן מלא הפניו דבר שלא היה בו ממש וזרקו משה השמימה עד כסא הכבוד. ועוד נס אחר נעשה בו שמה שהחזיקה ידו של משה היה מלא הפנים. ועוד נס אחר נעשה בשחין אדם מפזר עפר קב אחד אין מפזר אלא ד' אמות. אבל משה נטל מלא ידו ופיזרו על כל ארץ מצרים. ויקחו את פיח הכבשן וגו' פורח באדם ובבהמה. מהו פורח שלקו בצרעת עמו כד"א (ויקרא יג) ואם פרוח תפרח הצרעת. ולא יכלו החרטומים לעמוד לפני משה. למה לא יכלו לעמוד לפני משה לפי שהם השיאו עצה לפרעה להשליך ליאור כל הבן הילוד כדי שימות משה. ועוד שהיו מחייבין אותו הריגה בעת שהסיר העטרה מראש פרעה לראשו לפיכך ולא יכלו החרטומים וגו': ויחזק את לב פרעה. כיון שראה הקב"ה שלא הזר בו מה' מכות ראשונות מכאן ואילך אמר הקב"ה אפילו אם ירצה לשוב אני מחזק לבו כדי שאפרע כל הדין ממנו. כאשר דבר ה' אל משה שכן כתיב ואני אקשה את לב פרעה:

פרשה יב ויאמר ה' אל משה השכם בבקר וגו'. הה"ד (איוב לו) הן אל ישגיב בכחו מי כמוהו מורה. אמר רבי ברכיה הן אחד שכן בלשון יוני קורין לאחד הן. כלומר אחד אלהינו ישגיב בכחו מעצים כח הצדיקים לעשות רצונו. ומי כמוהו מורה שהוא מורה דרך לעשות תשובה. וכן אתה מוצא במשה שהשגיב הקב"ה כחו ללכת בשליחותו ולעשות צוויו והיה מורה לפרעה הרשע שיעשה תשובה שלא הפץ לשלוח המכה עד שיזהירנו שיעשה תשובה שכן כתיב השכם בבקר והתיצב לפני פרעה. היה נותן כח במשה להשכים ולהתיצב לפני פרעה והיה מורה דרך לפרעה כדי שיעשה תשובה שכן כתיב ואמרת אליו כה אמר ה' אלהי העברים וגו' כי בפעם הזאת וגו'. למה לא נאמר כאן הנה יוצא המימה כיון שראה פרעה שבעת שהיה יוצא המימה משה מקדימו בדרך נמנע שלא לצאת כדי שלא יפגע בו משה. א"ל הקב"ה לך אצלו בהשכמה עד שלא יצא מביתו: כי בפעם הזאת וגו' כי עתה שלחתי את ידי וגו'. א"ל הקב"ה אי רשע סבור אתה שלא אוכל להכחידך מן העולם למוד ממכת הדבר בעת ששלחתי אותו

אסיפת אמרים

שזהו מכה משולשת וצריך לזכות גדול להנצל ממנה (שם): הה"ד הן כו'. דק"ל שמתחלה אמר הנני שולח את כל מגפותי משמע שרוצה לשפוך עליו חמה עזה עד שמזה למדו שמכה זו קשה מכלן. ושוב אמר

מתנות כהונה

בעונס כן פי' כערוך: להיות מצירים גר' פי' שיהיו ישראל מצטערים בהכאתם: היה להן שיסריחו. כלומר היה להסריח כמו הצפרדעים כדי שיסריחו דינן של ישראל. שהדין עמהם ושהבהמות של.ן: והחזיקו

הדבר אילו הייתי משלחו עליך ועל עמך היית נכחד מן הארץ אבל לא שלחתיו עליך אלא כדי שאראך כח גבורתי ותספר כחי בכל הארץ הה"ד ואולם בעבור זאת העמדתיך וגו'. עודך מסתולל בעמי. שהיה עושה אותם כמסילה שהכל דשין עליה כד"א (ישעיה נא) אשר אמרו לנפשך שחי ונעבורה ותשימי כארץ גוך: הנני ממטיר כעת מחר ברד כבד מאד. זבדי בן לוי אמר סרט לו סריטה על הכותל א"ל כשתגיע השמש לכאן ירד מחר הברד. אשר לא היה כמוהו במצרים. לומר לך שלא היה כמוהו בעולם ולא במצרים. אינו אומר ולא יהיה כמוהו כמו שאמר במכת בכורות וכמוהו לא תוסיף. אשר לא היה כמוהו כלומר לשעבר לא היה אבל עתיד להיות להבא אימתי בימי גוג ומגוג. הה"ד (איוב לח) אשר השכתי לעת צר ליום קרב ומלחמה וכה"א (יחזקאל לח) וגשם שוטף ואבני אלגביש. ועתה שלח העז את מקנך. בא וראה רחמיו של הקב"ה אפי' בשעת כעסו ריחם על הרשעים ועל בהמתם. לפי שמכת הברד לא היה משלחה עליהן אלא על יבולי הארץ והיה מזהירן שישמרו עצמן ואת בהמתם כדי שלא ילקו בברד. הירא את דבר ה' מעבדי פרעה. ארז"ל זה היה איוב. ואשר לא שם לבו. זה היה פרעה ועמו: ויאמר ה' אל משה נטה את ידך על השמים. הה"ד (תהלים קלה) כל אשר חפץ ה' עשה וגו'. אמר דוד אע"פ שגזר הקב"ה (שם קטו) השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם. כלה"ד למלך שגזר ואמר בני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי. כך כשברא הקב"ה את העולם גזר ואמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם. כשבקש ליתן התורה בטל גזרה ראשונה ואמר התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים. ואני המתחיל שנא' (שמות יט) וירד ה' על הר סיני וכתיב (שם כד) ואל משה אמר עלה אל ה' הרי כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ וגו' כמו כן כשבקש אמר (בראשית א) יקוו המים וגו'. וכשבקש עשה את היבשה ים והתהום שנאמר (עמוס ה) הקורא למי הים ואומר (בראשית ז) ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום. וכשבקש עשה את הים והתהומות יבשה שנא' (שמות יד) ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים ואומר (תהלים קו) ויוליכם בתהומות כמדבר. וכן במצרים במשה שהיה בארץ נתן לו רשות לשלום במעשה שמים שנאמר ויאמר ה' אל משה נטה ידך על השמים וגו': למה הביא עליהם ברד. לפי ששמו ישראל נוטעי כרמים וגנות ופרדסים ואילנות לפיכך הביא עליהם ברד ושבר את הכל. על האדם ועל הבהמה. כיון שראה הקב"ה שלא שמעו לדבריו מה שאמר להם שלח העז אמר הקב"ה כדי שיבא הברד על הכל. ויט משה את מטהו על השמים. המכות האילו ג' ע"י אהרן וג' ע"י משה וג' ע"י הקב"ה ואחת ע"י כולן. דם צפרדע וכנים שהיו בארץ ע"י אהרן. ברד ארבה חשך ע"י משה לפי שהן באויר שכך שלט משה בארץ ובשמים. ערוב דבר מכות בכורות ע"י הקב"ה. ושחין ע"י כולן: וה' נתן קולות וברד. כל מקום שנא' וה' הוא ובית דינו של מעלה. נאמר (בראשית כא) וה' פקד את שרה הוא וסנקליטין שלו. וה' נתן קולות וברד הוא וסנקליטין שלו. ותהלך אש ארצה. נדונו כמשפט הרשעים בגיהנם היה יושב נכוה בברד עומד נכוה באש. ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד. נס בתוך נס. ר' יהודה ור' נחמיה ה"א כפרטתא דרומנא דחרציניתיה מתחמיא מלגיו. וח"א כהדין עששיתא דמיא ומשחא מתערבין כהדא ונורא דליק מן גויהון. משל למה"ד לב' לגיונות קשין שהיו נלחמין זה עם זה. לימים הגיע זמן מלחמתו של מלך ועשה המלך שלום ביניהן ועשו שליחות המלך ביחד. כך אש וברד צהובין זה לזה. כיון שהגיע זמן מלחמתה של מצרים עשה הקב"ה שלום ביניהם והכו במצרים הוי ויהי ברד ואש מתלקחת. מהו מתלקחת מת לקחת לאחר שהכהו הברד לוקחו האש ושורפו. ויך הברד בכל ארץ מצרים. ירד הברד והיה עשוי אנבטאות אנבטאות ומסבב את מקניהם ולא היו יכולים לצאת. והיה המצרי מביא את המאכלת ושוחטם והעוף יורדת עליו מלמעלה ואוכלם שנא'

מתנות כהונה

והחזיקו ידיו כו': נראה דל"ל והחזיקה ידו וע' לקמן בסמוך וכן פירש"י בחומש (ובב"ר פ"ס נתבאר בא רך): מכאן כו'. כל מר זה ג"כ אחד מהמקומות שהמועט כו': כשא הכבוד. דייק השמים לשמים כמיוחד וכתיב השמים כסאי: שרט לו שריטה. דייק מדכתיב בעת הכ"ף קמוצה פירוש כעת כזאת ממש מעת לעת: שלא היה כמוהו כו'. דהא לא כן הל"ל במצרים לא היתה כמוהו כעין שדרשו ורז' בידם דמרבינן כל היכא דהיכא ברשותה מדלא כתיב ובידם יש עוד במס' גיטין כ"פ כא רק: כדי שיבא הברד כו'. פי' כדאי וכגון הוא שירד על הכל מאחר שאינן מאמינים לחוס על עצמם ועל בהמתם: ושחין ע"י כולן. כדלעיל פ' י"א: היא ובית דינו. במדרש הזית (א' י"ד) דייק ליה מדכתיב וה' דבר עליך רעה והלא ה' הוא מדת רחמים אלא הוא ובית דינו. וכן הוא בב"ר כ"ג והוא בירו' דברכות: סנקליטין. פי' הערוך בני יועציו: היה יושב. במצרי וכן הוא בתנחומא בהדיא: היה יושב כו' שהברד כי' למטה והאש למעלה שנא' והאש מתלקחת בתוך הברד וכן הוא בתנחומא: כפרנותא דרומנא כו'. כקליפה של רימון ש גרעין נראות מבפנים ובפ' נשא דף ק"ז ע"ב פירשתיו: צהובין. נראין כפנים רגזניות זה לזה: מתלקחת בתוך האש לקחו וכלקסו לאחר שמת כבר במכת הברד: אנבטאות. הבנה' בילקוט תלים שהואגדר וכותל: ולא היו יכולין. כבסמות לצאת: ויש חסה כדי להצילו לבני ביתו כ"ש ב לקוט תלים: בא נח מל נא בנחת וכרת הכל ובשו"ט גרס בא הך על

אסיפת אמרים

אמר שלא כעז לז"א אמר אלקינו שמעלים כח הצדיקים ומורס דרך לרשעים. (ואמר ל' ההדות שאף השרוצה להנקם מרשעים דעם א' לו ית' להצדיקים כמו שמעלי' כח הצדיקים) (מ"פ ה"כ): אינו אומר. פי' ע"כ נוכח שלא היה בעולם מדלא"א ולא יהיה מוכח שיהיה ואימתי בימי גוג וא"כ ע"כ מה שא' לא היה ג"כ פי' עולם (י"מ): כ"ג אע"פ שגזר הקב"ה השמים כו'. כל אשר חפץ עשה משל (יפ"ת): כ"מ. משום דממכת שחין ולא נך הדין כהזיק ה' את לבו ויראה ת"ו שלא הדין הרגו לכן א' שעמד הדין. ותחשך לא הולך לזה

(תהלים עח) ויסגר לברד בעירם ומקניהם לרשפים מהו ומקניהם לרשפים אלו העופות כד״א
(איוב ה) ובני רשף יגביהו עוף. ואת כל עשב השדה הכה הברד ואת כל עץ השדה שבר (מדרש
תהלים) (תהלים עח) יהרוג בברד גפנם ושקמותם בחנמל. ר׳ יהודה בר שלום אמר מהו בחנמל
בא נח מל. ור׳ פנחס אמר יורד כפילקין וקוצץ את האילנות. רק בארץ גשן וגו׳ למה ניצלת
לפי שפטרונה עומד עליה הה״ד אשר שם בני ישראל לא היה ברד: וישלח פרעה וגו׳. מהו
שאמר חטאתי הפעם ה׳ הצדיק ואני ועמי הרשעים. לפי שהקב״ה א״ל ועתה שלח העז הוא
עשה צדקה עמהם שהיה מזהירם. והוא ועמו הרשעים שלא שמו לבם לדבר ה׳ והניחו אנשיהם
ומקניהם בשדה ומתו כולן. העתירו אל ה׳ וגו׳ ויאמר אליו משה כצאתי את העיר אפרוש את
כפי. מכאן שלא היה משה חפץ להתפלל בתוך מצרים לפי שהיתה מטונפת בגלולים ובשקוצי
ואתה ועבדיך ידעתי כי טרם תיראון מפני ה׳ אלהים לא תהא סבור שאיני יודע מה את עתיד
לעשות אחרי כן אלא יודע אני שלא תתיראו מן המקום אחר כן כמו שלא הייתם יראים במט
קודם לכן אבל כדי שתכיר גדולתו של הקב״ה אני אעשה. והפשתה והשעורה נכתה כי השעורה
אביב וגו׳ והחטה והכסמת לא נכו כי אפילת הנה ר׳ פנחס ור׳ יהודה ב״ר שלום. ר׳ פנחס אומר
מהו כי אפילות פלאים עשה הקב״ה בהם. ר׳ יהודה אומר לקישות היו. א״ל ר׳ פנחס והלא כתיב
זאת כל עשב השדה הכה הברד ואתה אומר על שהיו קטנות לא נוכו אלא פלאים עשה הקב״ה
בהם. ויצא משה מעם פרעה את העיר. שעדיין היה בתחום העיר מיד לא שהה להתפלל עליהם
אלא ויפרוש כפיו אל ה׳ וקבל הקב״ה תפלתו. ויחדלו הקולות והברד ומטר לא נתך ארצה. תלו
ברפיון. ואימתי ירדו בימי יהושע על האמוריים שנא׳ (יהושע י) ויהי בנוסם מפני ישראל וה׳ השליך
עליהם אבנים גדולות מן השמים. והשאר עתידין לירד בימי גוג מגוג: וירא פרעה כי חדל המטר
והברד והקולות ויוסף לחטוא. כך הם הרשעים כל זמן שהם בצרה הם מכניסים עצמן משהצרה
עוברת חוזרין לקלקולן. וכן נבוכדנצר בזמן שהיה בצרה היה מקלס להקב״ה שנא׳ (דניאל ד) כען
אנה נ״נ משבח ומרומם ומהדר למלך שמיא די כל מעבדוהי קשוט וגו׳. וכיון שיצא עצמו
התחיל מתגאה (שם) ענה מלכא ואמר הלא דא היא בבל רבתא די אנה בניתה לבית מלכו
בתקף חסני וליקר הדרי. אף פרעה עשה כן וירא פרעה כי חדל המטר והברד והקולות
ויוסף לחטוא וגו׳:

נסיפת אמרים

א״כ כי לא היה בו מיתה רק לצער (שם): והשאר. מדכתיב ויחדלו
וגו׳ לא נתך משמע שגם נשאר עוד וא״כ בימי יהושע נאמר אבנים
גדולות מן השמים משמע דהכל אותן שברפיון נשארו ואימתי ירדו (י״מ)

מתנות כהונה

מל ור׳ פנחס סבר שירד בחזקה: כפלקין. דבר כורת אותם
ואוסר בחזקה וע׳ ערך פלק ובתנחומא ובערוך גרס ופי׳ בו גרזן
בל׳ יון ובילקוט תלים (תהך) משמע שדברי ר׳ פנחס מפרש דברי ר׳
יודא. אך בשמ״ע משמר ק״ה איתא שעל כנפיים ירד בחזקה:
[illegible]קין ע״י שהם רכים (רכים) ועל האילנות לא נכתת: כמו שלא היתה כו׳. דייק מדכתיב הנה וק״ל: לקישות. מאוחרות ועשו
[illegible] בין ועומדין לפני כבן ולפני הקשה כמו שפי׳ רש״י בסדר זה: ברפיון. פי׳ בערוך אויר בל׳ יון ופי׳ בנ״ד פ׳ כ״ב:

סדר בא

פרשה יג ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה וגו'. הה"ד (משלי כז) כובד אבן ונטל החול וכעס אויל כבד משניהם. שאל אבנימוס הגרדי את רז"ל א"ל הארץ היאך נבראת תחלה אמרו לו אין אדם בקי בדברים אלו אלא לך אצל אבא יוסף הבנאי. הלך ומצאו שהוא עומד על הקרויא. א"ל שאלה יש לי לשאול אותך. א"ל איני יכול לירד מפני שאני שכר יום אלא שאל מה תבקש. א"ל היאך נבראת הארץ תחלה. א"ל נטל הקב"ה עפר מתחת כסא הכבוד וזרק על המים ונעשה ארץ וצרורות קטנים שהיו בעפר נעשו הרים וגבעות שנא' (איוב לח) בצקת עפר למוצק ורגבים ידובקו. וברור הוא הדבר באזני בני אדם שנא' כובד אבן ונטל החול. מהו כובד אבן מי שהוא רואה את ההרים ואת הגבעות אינו אומר היאך ברא הקב"ה את אלו. מהו ונטל החול שהמים עומדים עליו למעלה והוא נתון מלמטה והוא נושא אותם. אמר הקב"ה יקרה היא בעיני בני אדם ורואין כאילו יגיעה הוא לפני ואינה יגיעה שנא' (ישעיה מ) לא ייעף ולא ייגע. במה אני ייגע במי שהוא מכעים לפני בדברים בטלים כד"א (מלאכי ג) הוגעתם ה' בדבריכם הוי וכעס אויל כבד משניהם: ד"א כובד אבן. אמר הקב"ה כיבדתי את ישראל בעולם שנקראו אבן כמה דתימא (בראשית מט) משם רועה אבן ישראל. ונטל החול. אלו ישראל שנמשלו לחול שנא' (הושע ב) והיה מספר בני ישראל כחול הים שנטלתי אותם בעולם ואמרתי (זכריה ב) כל הנוגע בהם כנוגע בבבת עינו. ר' יהושע אומר תקון סופרים הוא עיני כתיב. ועמדו והכעיסו לפני ובקשתי לכלותן ולהשליכן מעל פני ואמרתי בשביל פרעה הרשע שלא יאמר לא היה יכול להצילן ועמד עליהן והרגן הוי וכעס אויל כבד משניהם הוי כי אני הכבדתי את לבו: ד"א כי אני הכבדתי את לבו. הה"ד (דברים לב) אמרתי אפאיהם. מהו אפאיהם אמרתי באפי איה הם. ד"א אפאיהם אמרתי באף שהכעיסו לפני איה הם לא יהיו אלא אשביתה מאנוש זכרם. ומי גרם להן שיצאו משם לולי כעס אויב: ד"א כי אני הכבדתי את לבו. א"ר יוחנן מכאן פתחון פה למינין לומר לא היתה ממנו שיעשו תשובה שנא' כי אני הכבדתי את לבו. א"ל ר"ש בן לקיש יסתם פיהם של מינין אלא (משלי ג') אם ללצים הוא יליץ. שהקב"ה מתרה בו באדם בפעם ראשונה שניה ושלישית ואינו חוזר בו והוא נועל לבו מן התשובה כדי לפרוע ממנו מה שחטא. אף כך פרעה הרשע כיון ששיגר הקב"ה ה' פעמים ולא השגיח על דבריו א"ל הקב"ה אתה הקשית ערפך והכבדת את לבך הריני מוסיף לך טומאה על טומאתך. הוי כי אני הכבדתי את לבו. מהו הכבדתי שעשה הקב"ה את לבו ככבד הזו שהיא מתבשלת שניה וארטסים נכנס בתוכה כך נעשה לבו של פרעה ככבד הזו ולא היה מקבל דבריו של הקב"ה הוי כי אני הכבדתי את לבו וגו': ולמען תספר באזני בנך. גלה הקב"ה למשה מה מכה יביא עליהן וכתב משה ברמז ולמען תספר באזני בנך זו מכת הארבה כמה דתימא (יואל א) עליה לבניכם ספרו. ויבא משה ואהרן וגו' כי אם מאן אתה לשלח את עמי וגו' מהו הנני מביא מחר ארבה בגבוליך. ולא בגבול בני חם וע"ז נאמר (ישעיה כו) כי כאשר משפטיך לארץ צדק למדו וגו'. שבמכת הארבה הכירו עד היכן גבול מצרים. וכסה את עין הארץ וגו' ומלאו בתיך וגו' ויפן ויצא מעם פרעה. מהו כן שראה אותן שהיו פונים זה בזה והיו מאמינים לדבריו ויצא משם כדי שיטלו עצה לעשות תשובה. ויאמרו עבדי פרעה וגו' ויושב את משה ואת אהרן וגו' ויאמר משה בנערינו ובזקנינו וגו' ויאמר אלהם יהי כן ה' עמכם וגו'. מהו רעה נגד פניכם אמר להן דרך הבחורים והזקנים לזבוח שמא הקטנים והטף מי שאומר דבר זה אין דעתו אלא לברוח לא כמה שאתם אומרים דרך שלשת ימים לפיכך ראו שאותה שאתם מחשבים שיש בדעתיכם לברוח היא תשוב נגד פניכם שלא תצאו מכאן הה"ד לכו נא הגברים. א"ל א"ת לא כן מחשבותינו לברוח א"כ יאמנו דבריכם לכו נא הגברים כי הטף אינן בני עבודה למה אתם צריכין להם אלא כי אותה אתם מבקשים. רעה אתם מבקשים לעשות לברוח אתם הפצים. לפיכך איני שומע לכם לכלום. מיד צוה וגירש אותם משם הה"ד ויגרש אותם מאת פני פרעה: ויאמר ה' אל משה נטה ידך וגו'. למה הביא עליהן ארבה מפני ששמו את ישראל זורעי הטים ושעורים לפיכך הביא עליהן ארבה ואכלו כל מה שזרעו להם ישראל. ויט משה את מטהו וגו'. למה היה הקב"ה נותן זמן למכת מחר ולא היה מביא עליהן מיד. כדי שיחזרו בהן ויעשו תשובה. ויעל הארבה וגו' ויטהר פרעה

מתנות כהונה

הקרויא. פי' בנין של הקורה. ה"ג ובזוג' הוא הדבר וע' לקמן: שנטלתי. הגבהתים וגדלתים כד"א וינטלם וינשאם: עיני כתיב. וקרין עינו ומוסב על האדם הנוגע כתיב עיני ומוסב על הקדוש ברוך הוא כביכול ועי' מז בפרשת ויקח ותמצא נחת: א"ה הם. כדמפרש ואזיל לא יהיו: שיצא'. ממצרים: לולי כעס וגו'. כעסו של פרעה כד"א אמר אויב וכדפי' לעיל שלא יאמר לא היה יכול להצילן: בפתם פיהם. של המלעיגים: ואינו חוזר. ואם אינו חוזר: והיא נועל הקב"ה נועל לפניו: שניה. פעם שניה: וארטסים. לא מצאתי פירושו ולפי הענין הוא קוצי: עד היכן כו'. שמתחלה היה מחלוקת בין מצרים ושאר אחיו בני חם כוש ופוט וכנען על גבולי הארץ ובמכת הארבה למדו לדק עד היכן היה גבול מצרים שהארבה לא הלכו מן גבול מצרים ולחוץ וכן הביא רבינו בחיי: מהו כן. למה הלך לו אי לאו כתב לנו הכתוב שהלך לו: רעה אתם מבקשים. ומלת אותה מוסב על רעה שזכר וק"ל וע' בפירש"י: כדי שיחזרו. לפיכך נתן להם הזמן שיקחו עצה זה מזה ויתנו אל לבם

לקרוא למשה ולאהרן וגו'. מהו חטאתי לה' אלהיכם ולכם. חטאתי לה' אלהיכם שלא שלחתי את ישראל. ולכם שגרשתי אתכם מפני ושהייתי חושב לקלל אתכם שאמרתי יהי כן ה' עמכם. ועתה שא נא חטאתי וגו' ויצא מעם פרעה וגו' ויהפוך ה' רוח ים וגו'. מהו לא נשאר ארבה אחד. א"ר יוחנן כיון שבא ארבה שמחו המצריים אמרו נקבוץ ונמלא מהם חביות. אמר הקב"ה רשעים במכה שהבאתי עליכם בה אתם שמחים. מיד ויהפוך ה' רוח ים חזק מאד זה רוח מערבית וישא את הארבה וגו'. מהו לא נשאר ארבה אחד אפילו מה שהיו בקדרות ובחביות מלוחות פרחו והלכו להם. ויחזק ה' את לב פרעה:

פרשה יד ויאמר ה' אל משה נטה ידך על השמים וגו'. הה"ד (תהלים קה) שלח חשך ויחשיך ולא מרו את דברו. רבותינו אמרו על שלא קבלו במרות דברו של הקב"ה עליהם. ד"א אמר הקב"ה למלאכים המצריים ראויין ללקות בחשך מיד הסכימו כולן כאחד ולא המרו. מהו שלח חשך ויחשיך. למה"ד למלך שסרה עליו עבדו אמר לאחד לך והכהו נ' מגלבין הלך והכהו ק' והוסיף לו משלו. כך הקב"ה יתעלה שלה החשך על המצריים והוסיף החשך משלו הוי שלח השך ויחשיך. וימש חשך. כמה היה אותו חשך. רבותינו אמרו עבה כדינר היה שנא' וימש חשך שהיה בו ממש: ויט משה את ידו על השמים ויהי חשך אפלה. מהיכן היה החשך ההוא. ר' יהודה ור' נהמיה. ר"י אומר מחשך של מעלה שנא' (שם יח) ישת חשך סתרו סביבותיו סכתו. ר"נ אמר מחשך של גיהנם שנא' (איוב י) ארץ עפתה כמו אופל צלמות ולא סדרים וגו'. אוי לו לבית שחלונותיו פתוחין לתוך החשך שנא' (שם) ותופע כמו אופל אור שלח מתוך החשך. וכה"א (יחזקאל לא) ביום רדתו שאולה האבלתי כסיתי עליו את תהום. הובלתי כתיב. ר"י בר ר' אמר במה הרשעים מתכסים בגיהנם בחשך. חזקיה אמר הגיגית הזו במה מכסין אותה בכלי חרס מינה ובה כשם שהיא של חרס כך מכסין אותה בכלי חרס. כך הרשעים שנאמר (ישעיה כט) והיה במחשך מעשיהם לפיכך הקב"ה מכסה עליהם את התהום שהוא חשך שנא' (בראשית א) והחשך על פני תהום זה גיהנם. הוי אומר חשך שבא על המצריים מתוך גיהנם היה: חשך למה הביא עליהן. יתברך שמו של הקב"ה שאין לפניו משוא פנים והוא חוקר לב ובוחן כליות לפי שהיו פושעים בישראל שהיה להן פטרונין מן המצריים והיה להן שם עושר וכבוד ולא היו רוצים לצאת. אמר הקב"ה אם אביא עליהן מכה בפרהסיא וימותו אמרו המצריים כשם שעבר עלינו כך עבר עליהן. לפיכך הביא על המצריים את החשך ג' ימים כדי שיהיו קוברין מתיהם ולא יהיו רואין אותן שונאיהן ויהיו משבחין להקב"ה על כך. מהו חשך אפלה א"ר אבדימי דמן חיפה אותו חשך כפול ומכופל היה. רבותינו אמרו ז' ימים של חשך היו כיצד ג' ימים הראשונים מי שהיה יושב וביקש לעמוד עומד. והעומד ביקש לישב יושב. ועל אלו הימים נאמר ויהי החשך אפילה בכל ארץ מצרים שלשת ימים לא ראו איש את אחיו. ג' ימים אחרים מי שהיה יושב לא היה יכול לעמוד והעומד אינו יכול לישב ומי שהיה רבוץ אינו יכול לזקוף ועליהן נאמר ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים. ובג' ימי אפלה נתן הקב"ה חן העם בעיני מצרים והשאילום. שהיה ישראל נכנס לתוך בתיהן של מצרים והיו רואין בהם כלי כסף וכלי זהב ושמלות. אם היו אומרים אין לנו להשאיל לכם היו ישראל אומרים להן הרי הוא במקום פלוני. באותה שעה היו המצריים אומרים אם היו אלו רוצים לשקר בנו היו נוטלין אותן בימי החשך ולא היינו מרגישין שהרי ראו אותן כבר. אחר שלא נגעו הוץ מדעתינו כמו כן לא יחזיקו. והיו משאילין להם לקיים מה שנא' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. הה"ד ולכל בני ישראל היה אור וגו'. בארץ גושן לא נאמר אלא במושבותם שכל מקום שהיה יהודי נכנס היה אור נכנס ומאיר לו מה שבחביות ובתיבות ובמטמוניות ועליהם נאמר (תהלים קיט) נר לרגלי דבריך וגו'. הר ו' ימים של חשך שהיה במצרים. והז' של חשך זה יום חשך של ים שנא' (שמות יד) ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה. כך היה הקב"ה שולח ענן והשך ומחשיך למצרים ומאיר לישראל כשם שעשה להם במצרים. וע"ז נאמר (תהלים כז) ה' אורי וישעי וגו'. וכן לע"ל יביא הקב"ה חשך על העכו"ם ויאיר לישראל שנא' (ישעיה ס) כי הנה החשך יכסה ארץ וגו': ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו וגו' ויאמר משה גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות. א"ל משה לא תהא סבור שאנו נזבח משלנו כלום אלא גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות שנקריב להקב"ה על שמך וגם מקנינו ילך עמנו. ויאמר לו פרעה לך וגו' ויאמר משה כן דברת. יפה כוונת שלא אוסיף עוד ראות פניך שכן אמר לי הקב"ה כמו שאתה אומר:

פרשה טו ויאמר ה' אל משה החדש הזה לכם ראש חדשים. הה"ד (שיר ה) קול דודי הנה זה בא (וכל הענין בפרשיות עד עמכם) שנ' (שם) ענה דודי ואמר לי מה את עושה כאן במקום

מתנות כהונה

להם לס"ב: כ"ג חזק מאד זה רוח מערבית: על שלא קבלו. הרגועה: הובלתי. הבאתי וע' זה בב"ר פ' ל"ג ובפרשת אמור
במצרים: במרות. ולא מרו פי' לשון אדנות וסררה: מגלבין מכה פרסה שור או כבש וכיס במדבר: פטרונין. סררות ושלטנות:
כ"ג.

מטאים (יחזקאל כג) אשר בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם. קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך.
אמרו לפניו רבון העלמים ת' שנה אמרת לנו להשתעבד ועדיין לא שלמו . א"ל כבר שלמו שנא'
(שיר ב) כי הנה הסתיו עבר . מיד גלו הצדיקים את ראשיהם שהיה מכוסה שנא' (שם) הנצנים
נראו בארץ . אלו הן שבטו של לוי שהיו צדיקים כולן . ד"א הנצנים אלו הכהנים בני אהרן
(דה"א ו) אלעזר בנו פנחס בנו . ד"א הנצנים אלו המלכים דוד ושלמה רחבעם אביה אסא . ד"א
אלו הלוים (שם טז) אסף הראש ומשנהו זכריה . כיון שראה הקב"ה כך אמר עת הזמיר הגיע הגיע
זמנן של לוים לומר לפני שירים ומזמורים . ד"א עת הזמיר הגיע . כיון ששמע הקב"ה את ישראל
שאמרו את השירה אמר קול התור נשמע בארצנו . ששמע קולן של ישראל בזכות אברהם
שהקריב תור וגוזל . מה כתיב אחריו התאנה חנטה פגיה אלו הצדיקים והישרים . והגפנים סמדר
נתנו ריח אלו הבינוניים שעשו תשובה . מכאן ואילך קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך . בשיצאו
ישראל ממצרים א"ל הקב"ה אין לכם חדש אחר גדול מזה לפיכך נקרא ראשון שנא' ראש חדשים .
ד"א ראשון הוא לכם . כביכול הקב"ה שנקרא ראשון שנא' (ישעיה מד) אני ראשון ואני אחרון .
וציון נקרא ראשון שנא' (ירמיה יז) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו . ועשו נקרא ראשון
שנא' (בראשית כה) ויצא הראשון וגו' . ומשיח נקרא ראשון שנא' (ישעיה מא) ראשון לציון הנה הנם
וגו' . ובא הקב"ה שנקרא ראשון ויבנה בהמ"ק שנקרא ראשון ויפרע מן עשו שנקרא ראשון ויבא
משיח שנקרא ראשון בחדש הראשון שנא' החדש הזה לכם ראש חדשים וגו' : ד"א החדש הזה
לכם . אמרו מלה"ש לפני הקב"ה רבון העולם אימתי אתה עושה את המועדות שכן כתיב (דניאל
ד) בגזרת עירין פתגמא . א"ל אני ואתם נסכים על מה שישראל גומרין ומעברין את השנה שנא'
(תהלים נז) אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי . וכה"א (ויקרא כג) אלה מועדי י"י מקראי קודש
וגו' אתם בין בזמנן בין שלא בזמנן אין לי מועדות אלא אלו . אמר לי' הקב"ה לישראל לשעבר
היה בידי שנא' (תהלים קד) עשה ירח למועדים אבל מכאן ואילך הרי מסורה בידכם ברשותכם
אם אמרתם הן הן אם אמרתם לאו לאו מ"מ יהא החדש הזה לכם . ולא עוד אלא אם
בקשתם לעבר את השנה הריני משלים עמכם לכך כתיב החדש הזה לכם : ד"א החדש הזה לכם
(זכריה ד) אלה שני בני היצהר וגו' א"ר לוי מלמד שהיה הקב"ה חוזר ומבקש באיזה דבר לגאול
את ישראל ולא היה מוצא עד שמצא זכותו של משה ושל אהרן והיא עמדה להם הה"ד אלה
שני בני היצהר . למה"ד למלך שבקש לישא אשה ובאו ואמרו לו ענייה היא אין לה בעולם אלא
ב' נזמים בלבד . כך אמר הקב"ה דיין לישראל שיגאלו בזכות משה ואהרן לכך נאמר ויאמר י"י
אל משה ואל אהרן : ד"א ויאמר ה' אל משה ואל אהרן הה"ד (שיר ב) קול דודי הנה זה בא .
בשהלך משה ואמר לישראל כך אמר לי הקב"ה היום אתם יוצאים בחדש האביב . אמרו לו
היכן הוא . אמר להם הרי עומד קול דודי הנה זה בא . א"ר יהודה מהו מדלג על ההרים אמר
הקב"ה אם אני מסתכל במעשיהם של ישראל אינן נגאלים לעולם אלא למי אני מסתכל
לאבותיהם הקדושים . שנאמר (שמות ו) וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל וגו' בזכות אבותם
אני גואלם . לכך כתיב מדלג על ההרים ואין הרים אלא אבות שנא' (מיכה ו) שמעו הרים את ריב
ה' . ד"א א"ר נחמיה מהו מדלג על ההרים . אלא אמר הקב"ה אין להם מעשים לישראל שיגאלו אלא
בזכות הזקנים שנא' (שמות ג) לך ואספת את זקני ישראל . ואין ה[ר]ים אלא הזקנים שכן בת יפתח
אומרת לאביה (שופטים יא) וירדתי על ההרים וכי על ההרים היו . הולכת אלא על הזקנים היא
אומרת שהלכה להראות לזקנים שהיא בתולה טהורה ולכך כתיב מדלג על ההרים . ד"א א"ר
אלעזר מהו מדלג על ההרים אמר הקב"ה עשיתי לעשו שיהא מעמיד מלכים שנא' (בראשית לו)
ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום וגו' . אם אני מניח לעשו שיהא מעמיד מלכים עוד . היאך
ישראל עומדין . הריני מדלגן ועושה אותן אלופים שנאמר (שם) אלה אלופי בני עשו . ואין הרים
אלא מלכיות שנא' (זכריה ו) והנה ארבע מרכבות יוצאות מבין שני ההרים : בארץ מצרים . למה
אינו אומר במצרים א"ר חנינא אמר הקב"ה כתיב בתורה (דברים כד) בחוץ תעמוד אף אני אעשה
כך בארץ מצרים ולא במצרים . וכן אמר משה כצאתי את העיר . א"ר שמעון גדולה חיבתן של
ישראל שנגלה הקב"ה במקום ע"ז ובמקום טנופת ובמקום טומאה בשביל לגאלן . משל לכהן
שנפלה תרומתו לבית הקברות אומר מה אעשה לטמא את עצמי אי אפשר ולהניח תרומתי
א"א . מוטב לי לטמא את עצמי פעם אחת וחוזר ומטהר ולא לאבד את תרומתי . כך ישראל הן
תרומתו של הקב"ה שנא' (ירמיה ב) קדש ישראל לה' וגו' . והיו בין הקברות שנא' (שמות יב) כי אין
בית אשר אין שם מת ואומר ומצרים מקברים וגו' . אמר הקב"ה היאך אני גואלן . להניחן אי

מתנות כהונה

ה"ג ג' ימים אחרים מי שהיה. ועי' לקמן: לא יהזיקו . בכלים ובמלות
שנשאל לכל : כך היה הקב"ה כו' . על היה : א"ה מועדי ה' .
פיפיה דקרא לאמר תקראו אותם : אתם בין . גרסי' ובגמרא דידן
שקא ליה [illegible] ה' עדי היה אתם : ה"ג שני נזמים
בלבד אמר המלך די לה שתכנסת לי בשביל שני נזמים אלו בלבד כך
וכו' : ה"ג ואין ההרים אלא הזקנים : בתולה טהורה . שלא יאמרו
שבשביל שנמלא? ה"ה פסול עשה לה אביה הכה : בארץ מצרים . כן
כתיב בפרשה : שגזרו על ישראל כו' . ואין לך חשך ואפילה גדול

מה

אפשר. מוטב לירד ולהצילן שנא' (שם ג) וארד להצילו מיד מצרים. כשהוציאם קרא לאהרן וטהר אותו שנא' (ויקרא טז) וכפר את מקדש הקדש • (שם) וכפר על הקדש: ד"א החדש הזה לכם. הה"ד (שיר ו) מי זאת הנשקפה כמו שחר יפה כלבנה ברה כחמה איומה וגו'. ד' דברים של שבח יש כאן לישראל כנגד ד' מלכיות. שבד' מלכיות שעמדו על ישראל לא כפרו בהקב"ה. במלכות בבל מנין שנא' מי זאת הנשקפה כמו שחר נבוכדנצר היה משתחוה לשמש שנא' (ישעיה יד) איך נפלת משמים הילל בן שחר. ודניאל היה שוחר ומתפלל למקום שנא' (דניאל ו) וכוין פתיחן לה בעליתה נגד ירושלם (תהלים נה) ערב ובקר וצהרים. ולמה היה שוחר ומתפלל כדי שירחם הקב"ה על ישראל ועליו אמר שלמה (משלי יא) שוחר טוב ובקש רצון. ונמצא להם האלהים בעת צרתם שנא' (שם ח) אני אוהבי אהב וגו'. וכן מצינו כשהושלך דניאל לגוב אריות לא ניזוק שנא' (דניאל ו) אלהי שלח מלאכה וסגר פום אריותא ולא חבלוני. חנניה מישאל ועזריה הושלכו לכבשן האש ולא ניזוקו שנא' (שם ג) ושער ראשהון לא התחרך וריח נור לא עדת בהון. אלא האירו לעולם כשחר שהוא מאיר לעולם לפיכך הנשקפה כמו שחר. ועשו לגוים להכיר להקב"ה ולקלסו שכן נבוכדנצר אמר כשיצאו חנניה מישאל ועזריה מן הכבשן (שם) בריך אלההון די שדרך מישך ועבד נגו עבדוהי די אלהא עילאה. וכן דריוש אמר כשנפל דניאל לגוב אריות (שם ו) להוון זיעין ודחלין מן קדם אלהא די דניאל די הוא אלהא היא לכך כתיב מי זאת הנשקפה כמו שחר. יפה כלבנה במלכות מדי אתה מוצא בלילה אם אין הלבנה נראית ברקיע החשך בעולם ואין אדם יכול להלך אפי' תוך המדינ'. כיון שהלבנה נראי' ברקיע הכל שמחין ומהלכין בדרך. כך בימי אחשורוש שגזרו על ישראל להשמיד להרוג ולאבד ובאה אסתר והאירה לישראל שנא' (אסתר ח) ליהודים היתה אורה ושמחה לכך כתיב יפה כלבנה במלכות מדי. ואם רצונך לידע שנדמית אסתר ללבנה כשם שהלבנה נולדה לל' יום. כך אסתר אמרה (שם ד) ואני לא נקראתי לבא אל המלך זה ל' יום לפיכך יפה כלבנה במלכות מדי. ברה כחמה במלכות יון. סנדריאוס אם אליאוס המול שמה והשמש גבור נקרא שנא' (תהלים יט) ישיש כגבור לרוץ אורח. בתקופת תמוז מי יכול לעמוד כנגד השמש הכל בורחים ממנו שנא' (שם) ואין נסתר מחמתו. כך במלכות יון הכל ברחו ממנו ומתתיה הכהן ובניו עמדו באמונתו של הקב"ה וברחו מפניהם האוכלוסין של אנטיוכס ונהרגו כולן. וכן הקב"ה אומר להם (יואל ד) כתו אתיכם לחרבות ומזמרותיכם לרמחים החלש יאמר גבור אני ואומר (שופטים ה) כן יאבדו כל אויביך ה' וגו' לקיים מה שנא' ברה כחמה איומה כנדגלות. באדום למה נקרא שמה איומה לפי שהיא עומדת במלכות שיש לה אימה שנא' (דניאל ז) וארו חיוה רביעאה דחילה ואמתני ותקיפא. מהו איומה כנדגלות אתה מוצא י"ב מזלות יש ברקיע כשם שאין השמים יכולין לעמוד חוץ מי"ב מזלות כך אין העולם יכול לעמוד חוץ מי"ב שבטים. איומה כנדגלות. אין דגלים אלא צבאות שנא' (במדבר ב) דגל מחנה וצבאו ופקודיהם. וכן דגלי השמים המלאכים. ודגלי הארץ ישראל. צבאות השמים מלאכים שנא' (ד"ה ב יח) וכל צבא השמים עומדים וגו'. צבאות הארץ ישראל שנא' (שמות י"ב) יצאו כל צבאות ד' מארץ מצרים. ואדין את שניהם הקב"ה. כשם שהכל יראים מן הקב"ה ומן המלאכים. כן הגוים יראים מישראל שנ' (דברים כח) וראו כל עמי הארץ וגו' לכך נא' איומה כנדגלות. שדימה הקב"ה את ישראל למלאכים. במלאכים נא' (ישעיה ו) שרפים עומדים ממעל לו ובישראל נאמר (דברים כט) אתם נצבים היום. המלאכים אומרים בכ"י קק"ק וישראל אומרים אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב. המלאכים נקראו אש דכתיב (תהלים קד) משרתיו אש לוהט וישראל כמו כן דכתיב (עובדיה א) והיה בית יעקב אש המלאכים מתחדשים בכל יום ומקלסין להקב"ה והן חוזרין לנהר אש שיצאו ממנו ושוב האלהים מחדשן ומחזירן כשם שהיו בראשונה שנא' (איכה ג) חדשים לבקרים. כך ישראל משתקעין בעונות מיצר הרע שיש בגופן וחוזרין בתשובה והאלהים בכל שנה סולח לעונותיהם ומחדש לבם ליראתו שנא' (יחזקאל לו) ונתתי לכם לב חדש. לכך כתיב איומה כנדגלות: ד"א החדש הזה לכם. מה כתיב בפרש' ולקחתם אגודת אזוב ועבר ה' לנגוף את מצרים וגו' הה"ד (במדבר כג) כי מראש צורים אראנו אלו האבות שנא' (מיכה ו) שמעו הרים את ריב ה'. מוצאים אנו מתחלה היה המקום מבקש לכונן העולם ולא היה מוצא עד שעמדו האבות. משל למלך שהיה מבקש לבנות מדינה זו וחפשו מקום לבנות בו המדינה. בא ליתן היסוד והיו המים עולים מן התהום ולא היו מניחים לעשות את היסוד. שוב בא ליתן היסוד במקום אחר והיו המים מהפכים. עד שבא במקום אחר ומצא שם צור גדול אמר כאן אני קובע את המדינה על הצורים הללו. כך מתחלה היה העולם מים במים והיה האלהים מבקש לכונן עולמים ולא היו הרשעים מניחין. מה כתיב בדורו של אנוש (בראשית ד) אז הוחל לקרא בשם ה'. עלו המים והציפום שנא' (איוב פ)

אסיפת אמרים

הה"ד מי. מפ' להם שאתם דומין לירח (שם): וכשם כו'. שנאמר שם' ניכר להון עליהם שהם קרובים אליו שהם לאלותיו כאלו שכמו שיראים מן הק"ב. ומן המלאכים לפי שהם עבדיו. קרובים אליו ע"ד עבדים. דמלאכה מלכא (כדילף בהזית ו' י') (מדכתיב וגוהם להם) כו ישעת שמתייראו מיהו אל שהם כם קרובים אליו (שם):

ולק' תם. מפ' ג"כ להם כדלעיל בשביל כגאולה. ואגב מפ' טפה שתיינם נסים ליהודים כזה בזכות האבות. לזה מייתי לקחתם (שם שם: קר דר"א אינו צורך רק לפי' ועבר כו') שבו נרמז זכות האבות כדלק' ...ין לזה ביא נ"כ כי מראש כו' אלו האבות וכתיב כן עם לבדד שאמרו יהוסיכן וכתיב בתהים כן עם כלגיא יקום (שם):

מצא.

עושה עש כסיל וכימה וגו׳. וכן דור המבול היו רשעים מה כתיב בהם (שם כב) האומרים לאל סור ממנו. עלו המים ולא הניחו ליתן עליהם את היסוד שנא׳ (שם) נהר יוצק יסודם וכתיב (בראשית ז) ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה. כיון שבאו האבות וזכו אמר הקב״ה על אלו אני מכונן העולם שנא׳ (ש״א ב) כי לה׳ מצוקי ארץ וישת עליהם תבל לכך כתיב (במדבר כג) כי מראש צורים אראנו. (שם) הן עם לבדד ישכון. מהו הן כל האותיות מזדוגין חוץ מב׳ אותיות הללו. כיצד א״ט הרי י׳. ב״ח הרי י׳. ג״ז הרי י׳. ד״ו הרי י׳. נמצא ה׳ לעצמה וכן האות הנ׳ אין לה זוג. י״צ הרי ק׳. כ״פ הרי ק׳. ל״ע הרי ק׳. מ״ס הרי ק׳. נמצא נו״ן לעצמה. אמר הקב״ה כשם ששני אותיות הללו אינן יכולין להזדווג עם כל האותיות אלא לעצמן. כך ישראל אינן יכולין להדבק עם כל העכו״ם אלא לעצמן מפורשים. שאפי׳ שונא גוזר עליהם להלל השבת ולבטל את המילה או לעבוד ע״ז הן נהרגים ואין מתערבין בהן שנא׳ הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב. ומה אני עושה כל שונא וכל אויב שיגזור עליהם גזירה אני הורגו שנא׳ (שם) הן עם כלביא יקום מכאן אתה למד אתה מוצא בא עליהם עמלק והרגו אותו כמו שנא׳ (שמות יז) ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב. בא סיסרא והרגוהו שנא׳ (שופטים ד) ויהם ה׳ את סיסרא. וכן כל אויביהם. וכן בצאת ישראל ממצרים הקב״ה אומר להן ואתם לא תצאו וגו׳ הם בבתיהם והוא הורג את אויביהם. שנא׳ (שמות יב) ועבר ה׳ לנגף את מצרים הה״ד הן עם כלביא יקום. לפיכך אמר הקב״ה הואיל ועשיתי לכם נסים בחדש הזה אף אתם עשו אותו ראש חדש שנא׳ החדש הזה לכם ראש חדשים משל למלך שהיה לו בן והשליטו על כל נכסיו. ואמר הבן לאביו אם אין אתה נותן לי הכסא שלך היאך הכל יודעים שאתה מחבבני. אלא כשתתן לי מקום הכסא שלך הכל נותנין לי קילוס. כך נתן האלהים לאברהם העולם שנא׳ (בראשית יח) וה׳ אמר המכסה אני מאברהם. כיון שנתן לו הכל. א״ל אם אין אתה נותן לי ביהמ״ק חמש מאות אמה על חמש מאות אמה לא נתת לי כלום. ונתן לו הקב״ה כל מה שבקש שנא׳ (שם מח) ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך. וכיון ששמע אברהם כן מה אמר אלהים דבר בקדשו אעלוזה: ד״א החדש הזה לכם ראש חדשים. משל למלך שנולד לו בן ועשה י״ט ונשבה אותו הבן ועשה שם זמן מרובה. אחר זמן נפדה אותו הבן ועשה לו המלך יום גנוסיא. כך עד שלא ירדו ישראל למצרים היו מונין לשעבוד משירדו ונשתעבדו שם עשה להם הקב״ה נסים ונפדו התחילו מונין לחדשים שנא׳ ההחדש הזה לכם ראש חדשים: ד״א החדש הזה לכם. הה״ד (תהלים קה) ויתן להם ארצות גוים וגו׳. הביא האלהים המכות על המצרים (שם) שלח חשך ויחשיך. משלשל ויורד עד שהוא מגיע למצרים (שם) שמח מצרים בצאתם. משל למלך שהיו הכל מכבדין אותו עד כמה היו מכבדין אותו עד שהיו מביאין לו דורונות ואלהיהן עמהן. כך היה פרעה שולט מסוף העולם ועד סופו והיו מביאין לו דורונות ואלהיהן עמהן ואח״כ משה ואהרן באים שנא׳ ואחר באו משה ואהרן וגו׳. הוציא הנמוסין ופשפש בהם ולא מצא שם את השם הזה. משל לעבד שהיה מהלך עם רבו וכו׳ (כדלעיל) אבל הקב״ה חי וקיים שנא׳ (ירמיה י) וה׳ אלהים אמת הוא אלהים חיים ומלך עולם. משל לעני שהיה במדינה והיה עומד לפני המלך ולא הרגיש. כשנגעה המכה בגופו התחיל הרגיש ואמר אין כיוצא בזה. כך הביא הקב״ה מכות על המצרים ולא הרגיש פרעה. כיון שנגעה בגופו התחיל מרגיש וצווח ה׳ הצדיק ואני ועמי הרשעים. וכי לא היה הקב״ה יכול להציל ישראל מיד מצרים במכה ראשונה אלא לקיים מה שנא׳ (איוב יב) משגיא לגוים ויאבדם. וכתיב (שם) מסיר לב ראשי עם הארץ ומהו כן שאמר ה׳ הצדיק. כשהיו המכות באות לא היו באות אלא בארץ מצרים. ואפילו הורד שמה המכה ונכנסה בה כמו לוז היה המכה ממלא את

מתנות כהונה

מזה: ה״ג עושה כימה וכסיל וגו׳ (עמוס ה׳) ועי׳ ב״ר פ׳ כ״ג: (ה״ג עשו אותו ראש חדשים): המכסה כו׳ וכמו שפי׳ שם רש״י ז״ל כיון שנתן לו הארץ אין לאדם בלי רשותו: אני נתתי לך כו׳. סיפא דקרא קדייק בחרבי ובקשתי תרגום אונקלוס בבעותי ובצלותי הרי שהתפללו על שכם וזהו ירושלים ושכם אחד פי׳ חלק המיוחד וזהו ירושלים ואברהם התפלל עליו שנא׳ בהר ה׳ יראה: אעלוזה. סיפיה דקרא אחלקה שכם וזהו ירושלים: ועשה שם. כלו׳ עכב שם השבי: גנוסיא. פי׳ הערוך יום הולדות מלכים והיה מונה מיום שנפדה: היו מונין לשיעבוד. פי׳ מיום שנגזר עליהם הגלות בברית בין הבתרים. היו מונין זמן היו כותבים בשטרות שנת כך וכך לברית בין הבתרים: משלשל ויורד. המזמור מספר והולך עד הבוא כו׳: שמח מצרים כו׳ בילקוט תהלים מסיים בו משל לבעל בשר שהיה רוכב על החמור והיה מצפה מתי ארד מן החמור וכן החמור מצפה מתי ירד זה מעלי כיון שירד שמחו שניהם כן ישראל ומצרים כו׳: הנימוסין. ספרי הדתות ומשפטי ע״ג של כל אומות העולם כדלעיל פ״ה: ולא הרגיש. המלך עשה עצמו כמתנכר לו: כיוצא

אסיפת אמרים

משל. בא ליתן טעם למה קרא לאבות הרים מפני שפורשין על המים (שם): מכן אתה למד. פי׳ מהא דמפרש ואזיל אתה מוצא (שם): משל. דרש לכם שמניחו בו לכדוש בהמ״ק שנבנה בחדש זה (שם): אם אין כו׳. אפשר לפרש כשאמר בהר ה׳ יראה רמז לבהמ״ק כדאי׳ בב״ר פ׳ נ״ו (שם): ת״ק. נגד העולם שהוא מהלך ת״ק שנה (שם): שנאמר ואני. מביא ראי׳ ששכם קאי על מקום המקודש (ושם קאי על שילה. וכאן ר״ל בית עולמים) שאני נתתי א׳ הקב״ה לאברהם. ודרש אחלקה שכם על אברהם ע׳ ב״ר פ׳ כ״ה (שם): הה״ד ויתן. מפ׳ כשידוסים שנעשו להם הם בשביל שתקבלו התורה שנקראת זה כדכתיב מזה ומזה כו׳ (פ״ק דמגלה). ולפי שלכאורה אין רמז נתינת הארץ בפ׳ זו רק מכת מצרים לז״א הביא האלהים המכות כו׳ כלו׳ שהמכות שהזכיר שם המזמור מקנין ויתן להם כו׳ הכל דבק לבעבור ישמרו. ולפי שתחלת זכר המכות הוא שלח חשך אמר המדרש שלח חשך ויחשיך התחיל משלשל כו׳ כלומר הולך ומזכיר המכות עד שמגיע לשמח מצרים כו׳ וכ״ז היה לתכלית בעבור ישמרו כו׳. ולבאר זה הזכיר מה שהכחיש פרעה וע״י מכות ברד הודה ואמר ה׳ הצדיק. וגם ע״י המכות למדו לדק: וזה הערה גדולה שכוון לתכלית ידיעת גדלו ית׳ כי זה יסוד לשישמרו ישראל תורתו והגב ה׳ הטעם למה לא אמר פרעה במכות הראשונות ה׳ הצדיק מפני שלא הרגיש (וס״ל שלא שלטו המכות בגופו כי ה׳ רצה בקיומו רק בברד נפלה עליו אימה מפני הקולות) (שם): וכי לא

כולה ולא היתה נוגעת בשדה אחרת. ועליה נאמר (ישעיה כו) כי כאשר משפטיך לארץ צדק למדו וגו'. משל למה היתה כנסת ישראל דומה למלך שהיתה לו רת אהובה נתונה בעבר הנהר פשט המלך את ידו והעבירה והושיבה בקרונין שלו שנא' (שיר ז) מה יפו פעמיך (שם ו) לא ידעתי נפשי שמתני מרכבות עמי נדיב (תהלים עח) וימטר עליה כעפר שאר (שם קו) ויוליכם בתהומות (שמות יג) וה' הולך לפניהם יומם הכל בזכות אברהם שנאמר (תהלים קה) כי זכר את דבר קדשו את אברהם עבדו ויוציא עמו בששון ויתן להם ארצות גוים. למה בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו: ד"א החדש הזה לכם. הה"ד (שם לג) אשרי הגוי אשר ה' אלהיו וגו'. משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חדשים ושנים. וכשבחר ביעקב ובניו קבע בו ר"ח של גאולה שבו נגאלו ישראל ממצרים ובו עתידין ליגאל שנא' (מיכה ז) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. ובו נולד יצחק ובו נעקד ובו קבל יעקב את הברכות. ובו רמז להם לישראל שהוא ראש להם לתשועה שנא' ראשון הוא לכם לחדשי השנה. משל למלך שהוציא את בנו מבית האסורין. אמר עשו אותו יו"ט כל הימים שבו יצא בני מחשך לאור מעול ברזל לחיים מעבדות לחירות משעבוד לגאולה. כך הוציא הקב"ה לישראל מבית האסורין שנ' (תהלים סח) מוציא אסירים בכושרות. מחשך וצלמות שנא' (שם קז) ויוציאם מחשך וצלמות וגו'. מעול ברזל לעול תורה. מעבדות להירות שנא' (דברים יד) בנים אתם לה' אלהיכם. משעבוד לגאולה שנא' (ירמיה נ) גאלם חזק ה' צבאות שמו לכך קבע להם שמחה שהוא נפרע מאויביהם עליהם שנא' (ישעיה מג) ואתן אדם תחתיך: ד"א החדש הזה לכם. ר"מ אומר לי ולכם היא הגאולה כביכול אני נפדיתי עמכם שנא' (ש"ב ז) אשר פדית לך ממצרים גוים ואלהיו. וקבעו החדש הזה לי ולכם שאני רואה דם הפסח ומכפר עליכם שנא' דברו אל כל עדת בני ישראל. ותהא שמחתכם שלימה אפילו מי שהוא עני שה תמים זכר בן שנה. שה בשביל (בראשית כב) אלהים יראה לו השה וגו'. תמים לשמו של הקב"ה שנא' (דברים לב) הצור תמים פעלו. זכר שהוא הורג כל בכוריהם של מצרים והם על בכוריהם של ישראל. מן הכבשים ומן העזים תקחו. כשם שאני הורג האדם והבהמה השבי והשפחה כך רשות בידכם ליטול מ"מ שאתם רוצים. והיו משמרין אותו שהוא לכם שמחה (נ"א שמירה) גדולה שנא' והיה לכם למשמרת. ושחטו אותו. אתם שוחטים פסח ואני שוהט בכורים. ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות. שאני פוסח עליכם ומגין עליכם. והיו זהירין בו שבלילה הוא נאכל שנא' ואכלו את הבשר בלילה הזה. צלי אש. בשביל אברהם שהצלתיו מכבשן האש. ומצות בשביל שרה שעשתה למה"ש עוגות ולא טעמו לחם. מרורים בשביל יעקב שכשם שנרדפו בניו במצרים כך רדפו עשו. ולא תותירו ממנו עד בקר. כשם שאיני משייר נשמה בבכורי מצרים כך לא תותירו ממנו עד בקר. משל למלך שאמר לבניו היו יודעים שאני דן דיני נפשות ומחייב. הקריבו לי דורון שאם תעלו לפני לבימה שאעביר אילוגין שלכם לאחר. כך אמר הקב"ה לישראל בדיני נפשות אני מתעסק. ומודיע אני היאך אני הס עליכם ברחמים בדם פסח ובדם מילה ואני מכפר על נפשותיכם. שהעברה שאני עובר קשה היא שנאמר ועברתי בארץ מצרים וכן ישראל אומר (תהלים ט) ויהי ה' משגב לדך משגב לעתות בצרה: ד"א החדש הזה לכם. אמר שלמה (משלי ח) בי מלכים ימלוכו. אמר ר' לוי משל לדוכוס שזרקו לו הלגיונות פורפירה. מה עושה פונה ליפס ושורף את השטר ומוציא הלגיונין והיא נקראת ראש למלכותו. כך לכ"ו דורות מלך הקב"ה במצרים. פונה ליפס שנא' (שמות יד) ובני ישראל יוצאים ביד רמה ושרף את השטר שנאמר (שם יב) ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים וגו'. ומוציא לגיוני והיא נקראת ראש למלכותו החדש הזה לכם לקיים מה שנאמר בי מלכים ימלוכו: ד"א החדש הזה לכם. הה"ד (מיכה ו) ואשלח לפניך את משה אהרן ומרים. וזש"ה (תהלים מג) שלח אורך ואמתך המה ינחוני זה משה ואהרן שנא' (דברים לג) וללוי אמר תומיך ואוריך וכן כתיב (מלאכי ב) תורת אמת היתה בפיהו. ואשלח

אסיפת אמרים

פי'. פי' הי"ל להקב"ה לשלוט מכה ראשונה [?] שירנים תיכף (שם): משל. אגב מדרש קרא דכיני ביני (שם): וימטר עליהם מעפר שאר. ל"ג ליה (גם): ויוליכם. א' שבמה שהוליכם בתהומות דומין למלך המעביר בהו. ובמה שהולך לפניהם דומין למושב בקרונין (שם): בזכות אברהם אמר טעם למה כהר בישראל מבזולתם (שם): הה"ד הגוי כו' משבחר. פי' שכמו שכשבחר הקב"ה עולמו קבע בו ר"ח ושנים כך כשבחר ביעקב ובניו רצה ליתה להם חודש א' שיהיו מונין לו ולא לקביעות העולם רק מזמן גאולתן שאז נתחברו לו. ומשום דלעיל מהאי קרא כתיב הינם כנד כו' עד אשרי משמע שישראל הטובים בכל העולם ושוב אמר טעם למה מחדש הזה שבו נולד כו' (שם): לי ולכם. דק"ל לכם ותי' דאתא לאקושי כ' לכם וקאי אקב"ה שנקרא [?] אלהינו זה קוימו לו (זה אלי) (שם): כ"א שנאמר ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה (שם): שכשם. מרורים ל' רבים משמע ב' רדיפות (שם): קשה. שקטרגן הללו עו"ג כו' שנא' ועברתי פי' שאעביר אילוגין שלכם על דם פסח ודם מילה (שם): וכן ישראל. לעיל מיניה כתיב והוא ישפוט תבל בצדק (יפת"ת): אמר שלמה כו'. ופי' שטעם הייתה ראש להדש הזה מפני שאז נתפרסם מלכותו יתברך וכביכול כאילו אז נעשה מלך. וא' לכם שגם הם נעשו מלכים שעי"ז באו לקבלת התורה ע"ד מאן מלכי רבנן וזה א' התורה בי מלכים ימלוכו פוק חזי מאן מסביר פ"ז שבע"ה ע"ד דאיגדר אילו אהר א' כו' (גם): הה"ד ואשלח מפ' כתידושים וידיעת התורה

מתנות כהונה

(כיוצא בה · שעני:) ה"ג הורד שמה המכה ונכנסת [?]: כבר [?] וט' פי' אע"פ שהתחיל המכה במועט כמו לנו שיתה מתפשטת והולכת עד הנגב ל ושוב לא היתה מגעת בשדה אחר כמו [?] הז"ל ותעל הצפרדע לפרדע אחת היתה וכו'. נתמלאה כל הארץ · צדק למדו. שמתוך משפטו שם"י היו יודעים לצדק גבולי הארץ כדלעיל פ' י"ג: בקרונין. קרון שהמלך יושב עליו: אילוני דטער הוב ודין. וע' בערוך ערך אלוגנות: הלגיונות. כתיילות: פרופירא לבוש מלכות והנמשל היא התפלה שהיו ישראל מתפללין מתוך צרה: פונה ליפס. פונה ומסיר ומניח כסא שעליהם:

כנורן

לפניך את משה אהרן ומרים מלמד שלא היה מבקש לגאול את ישראל. אלא אמר לו משה להקב"ה מי אנכי וגו'. וכי כך הבטחת לאבותם שביד ב"ו אתה מוציא בניהם. ומי אנכי שאלך וכי אוציא את בנ"י וכי אני הוא אותו שכתוב בו דן אנכי שאתה משלחני לגואלן. לא כך הבטחת לאברהם ואמרת לו (בראשית טו) וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי. לא כך אמרת ליעקב (שם מו) אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה ולי אתה אומר. מי אנכי. א"ל הקב"ה חייך אני יורד ומצילן. אשה אחת ירדה למצרים ובשבילה ירדתי והצלתי אותה. אימתי בשעה שנטל פרעה לשרה שנא' (שם יב) וינגע ה' את פרעה. ומה בשביל אשה אחת ירדתי בשביל ס' רבוא אנשים וס' רבוא נשים וס' רבוא בנים איני יורד ומצילן. אלא לכו אתם תחלה והודיעו לבני שאני גואלן ואח"כ אני מציל אותם לכך כתיב (תהלים מג) שלח אורך ואמתך המה ינחוני לכך אמר ואשלח לפניך את משה אהרן ומרים: ד"א החדש הזה לכם. הה"ד (תהלים קה) שלח משה עבדו אהרן אשר בחר בו. כיון שנכנס הקב"ה.כביכול נגף את הבכורות ואלוהיהן שלהן שנא' (יהושע כד) ואגוף את מצרים.וכן באלוהיהם עשה ה' שפטים. כיון שנגף אותם במכת בכורות מה עשו נטלו בניהם והטמינום בבתי ע"ז שלהם. א"ר ברכיה חמצריים מבקשין ומהזירין היאך לברוח מן הנגף ולא היו מוצאין. למה שנא' (איוב יא) ועיני רשעים תכלינה ומנוס אבד מנהם. רשעים אלו המצריים שנא' ואני ועמי הרשעים. מי גרם להם שיהיו לוקים כל מכה ומכה על שהיו בוטחים בע"ז שלהם. מה עשה הקב"ה הכה את אלוהיהם עמהם מי שהיה של עץ היה נרקב ושל אבן היה נמס ושל זהב ושל נחשת התיכן כשם שהיו מתחלתן שנא' (במדבר לג) ובאלוהיהם עשה ה' שפטים. וכל ע"ז שבעולם אבדו חוץ מבעל צפון שלהם למה בשביל להטעותן לכ"כ (איוב יב) משגיא לגוים ויאבדם. וכן ישעיהו אומר (ישעיה מג) הנותן בים דרך וגו' המוציא רכב וסוס חיל ועזוז. כיון שיצאו ישראל ממצרים אמר הקב"ה וישובו ויחנו לפני פי החירות ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ. קרא לכל היילותיו ואמר להם אי אתם יודעים שבעל צפון כנס על ישראל כל האריות שבמדבר כענין שנא' (דניאל ו) שלח מלאכה וסגר פום אריותא. מיד שרן של מצרים ירד לאבדם שנא' והנה מצרים נוסע אחריהם. פרעה נוסע אחריהם לא נאמר אלא מצרים זה השר שלהן. מיד וייראו מאד א"ל הקב"ה אל תיראו. א"ל הקב"ה למשה נטה ידך על הים מיד ויט משה את ידו. ומצרים נסים לקראתו. היה צ"ל מצרים נסים אחריהם וכי יש אדם בורח מן הבריה ונס לקראתו אלא שהטעה אותם הקב"ה ולא היו מוציאין היכן לנוס. והיו נסים לקראתו עד שנשתקעו בתהומות שנא' (שמות יד) וינער ה' את מצרים בתוך הים. ורוה"ק צווחת ואומרת (איוב יא) ועיני רשעים תכלינה ומנוס אבד מנהם. ועל בעל צפון שבטחו עליו נאמר ותקותם מפח נפש. וכן לע"ל כשיכנסו כל העכו"ם מביאין ע"ז שלהם שיצילו אותם שנא' (מיכה ד) כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ואנחנו נלך בשם ה' אלהינו לעולם ועד. וכיון שבאין מה הקב"ה עושה בהם מתיכן והן רואין ומתביישין והם משליכין אותם והולכין ומטמינים עצמן במערות ובסלעים. וכן ישעיהו אומר (ישעיה ב) כי יום לה' צבאות על כל גאה ורם אלו הטיוסין שלהם. (שם) והאלילים כליל יחלוף. ומה הן עושים הולכין ומטמינים עצמם שנא' (שם) ובאו במערות צורים ובמחלות עפר וכתיב (שם) ביום ההוא ישליך האדם את אלילי כספו ואת אלילי זהבו. א"ל הקב"ה בורחים אתם ראו מה שכתבתי (עמוס ט) ואם יחבאו בראש הכרמל משם אחפש. היאל שנטמן בבעל בהר הכרמל שזרק אש בעצים לא נגפתיו. (שם) ואם יסתרו מנגד עיני ואומר (שם) אם יחתרו בשאול. אותה שעה (איוב יא) ועיני רשעים תכלינה אבל ישראל עליהם הוא אומר (משלי יח) מגדל עוז שם ה': (יז) ד"א ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר. מה הקב"ה עושה במצרים בשביל ישראל. א"ר יצחק נפחא משל למטרונה שהיתה סקטרגת למלך נתנה בפילקי והלך לו היה עמה המלך בפילקי. אמרו לו מה איכפת לך. א"ל כל הימים שאני עמה אינה נוטלת שם רע. כך נשתעבדו ישראל במצרים

מתנות כהונה

הנותן בים דרך כו'. אין זו מדה קשה וכן במים עזים נתיבה אבל להוציא ממקומו רכב וסוס חיל ועזוז ולגררם בים זו היא מדה קשה ויד החזקה וע' מזה במד' הזית ב' י"ד: וסגר פום אריותא וכן כאן כתיב סגר עליהם המדבר כלו'.סגר והבר ואסף עליהם חיות המדבר: הטיוסין. נראה דר"ל הטעותין ע"ז שהם טועין אחריהם וכדמסיים והאלילים כליל יחליף: חיאל שנטמן כו'. בהר כרמל שמנוהו עובדי הבעל לפנים תחת המזבח שידליק שם העצים למען

אסיפת אמרים

שם לכם (פי' לטובת משה ואהרן) כי בשביל שתדברו אל כל עדת ב"י. ולזה מייתי ואשלח לפניך כו' משמע ששליחותם היה רק בשביל ישראל. ומפ' ואשלה כו' קודש י"מ. ומשום דלכאורה נראה שקאי אמר הגאולה להכי מייתי שלח כו' שמה רק בשביל שיהוגו (ומפרש תורת אמת (גם) על משה (שם): ואגוף כו'. ומדקאמ' שם ואשלח משה ואהרן וכאן לא פרט מי הוא כנוסילת משמע שהוא ית' בעצמו נגפם (שם): מה עשו. ק"ל הלא אין הקב"ה מאבד ע"ג מפני הטועים (ע"ז דכ"ד) ותי' לפי שהשבו להגלל

ע"י בהטמנה שם: מיד ויט. אין כאן שום דרש אלא מקרא ועולה בפסוקים להזכיר ומצרים נסים (שם): וינער. מיותר דכבר כתיב ויבואו אחריהם אל תוך הים אלא לומר שנשתקעו בתהום רבה (שם): וכן לע"ל. וזהו שהדוש הזה מיועד לכם עוד לע"ל. והכית ש.ת משה כו' שבתחילה שנת משה ואהרן ושיפא דקרא ויך כל בכור. בעצמו. וכן לע"ל (ם): עליהם לסיים בדבר טוב (שם): מה הקב"ה. דרש סמיכות ויאמר ה' בארץ מצרים והחדש הזה שהיה הוא ית' במצרים היא לכם בשבילכם. ועוד דרש שכן יעשה עוד לכם (שם): אין נוטלין ש"ר. שלא יחשדו אותם או"ע לומר שגם הם עברו על מצותיו ית' במצרים גר קיסתר פניהם כאותם להודיע שלא נטמעו בזנות. בבבל ע"י נס חמו"ע נודע שלא עע"ג. במדי ע"י נס מרדכי שנתגלגל ע"י שלא רצה להשתחוות להמן שעשה א"ע ע"ג. כיון אף שלא גנוי היה הקב"ה עמהם פי' בעשייתו להם נסים גדולים ע"י השמונאים להודיע שלא יוכלו לבטל אותנו ממצות יתי'

ונשה הקב"ה עמהם שנא' (בראשית מו) אנכי ארד עמך מצרימה . וכן בבבל שנא' (ישעיה מג) למענכם שלחתי בבלה.וכן במדי שנא' (ירמיה מט) ושמתי כסאי בעילם ואין עילם אלא מדי שנא'(ישעיה כא) עלי עילם צורי מדי . כיון היה הקב"ה עמהם שנא' (זכריה ט) וה' עליהם יראה ויצא כברק הצו , אמרו לו להקב"ה כל כך למה א"ל כל הימים שאני עמהם אין נוטלין שם רע . במצרים הייתי עמהם ונמצאת שלימה שנא' (שיר ד) גן נעול אחותי כלה . בבבל הייתי עמהם ונמצאת שלימה שנא' (דניאל ג) הן איתי אלהנא די אנחנא פלחין . במדי הייתי עמהם ונמצאת שלימה שנא' (אסתר ג) ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה . כיון לא כתבו על קרן השור שאין להם חלק באלהי ישראל . באדום אם הקב"ה יאמר הן מי יאמר לאו שנאמר (ישעיה סג) מי זה בא מאדום . א"ר שמואל בר נחמן משל לעשיר שיצא בשעת הקיץ היו אנשים אומרים בגורן הוא . מה עשה נכנס ובידו פרכיל של ענבים כדי שידעו הכל שבא מן הכרם . כך האומות אומרים להם לישראל היכן אלהיכם שנא' (דברים לב) אי אלהימו (ישעיה מז) ועתה שמעי נא זאת עדינה היושבת לבטח וגו' . מה הקב"ה עתיד לעשות לה (דברים לב) אשכיר חצי מדם . ולא זאת בלבד אלא שעתיד לדרכן שנא' (ישעיה סג) פורה דרכתי לבדי . והוא עתיד לדרוך במנעלו לכל גדולי אדום שנאמר (תהלים ס) על אדום אשליך נעלי : ד"א בארץ מצרים . משל לאחר שמצא נחש ורצץ את ראשו באבן וחתך את זנבו ומעכשיו מהו טוב . כך המצריים עמדו ושעבדו את ישראל מה שא א וכן אדום מה עשה הקב"ה במצרים פרע מהם שנא' (תהלים קו) ונער פרעה וחילו בים סוף . ובאדום כתיב (ישעיה סג) פורה דרכתי לבדי . אמר רוה ק (יואל ד) מצרים לשממה תהיה ואדום למדבר שממה והקב"ה עתיד לגאול את ישראל מאדום (דניאל ט) ירושלים ועמך לחרפה לכל סביבותינו ואין אתה פודה אותנו . א"ל הן . אמרו לו השבע לנו ונשבע להם שכשם שפדה אותנו ממצרים כך הוא יפדה אותנו מאדום . ולא עוד אלא שיהיו גדולי מלכות רואין קטן מישראל ומתאוין לכרוע לפניו בשביל השם שכתוב על כאו"א . שנא' (ישעיה מט) כה אמר ה גואל ישראל וקדושו לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים מלכים יראו וקמו . משל לעץ נאה שהיה נתון בבית המרחץ נכנס פרוסביטוס לרחוץ הוא וכל עבדיו ודשו את העץ וכל הפגאנים . וכן כל אחד ואחד מהן מתאוים לפסוע עליו . לאחר ימים שלח פרוטימו שלו לאותה מדינה שיעשה לו איקונין . ולא מצא עץ הוגן מאותו שהיה במרחץ . אמרו האומנין לשלטון אם מבקש אתה להעמיד האיקונין הבא את העץ שיש במרחץ שאין לך טוב ממנו . הביאוהו ותקנו אותו כראוי ונתן ביד צייר וצייר את האיקונין עליו והעמידה בתוך הפלטין . בא השלטון וכרע לפניה וכן דוכוס וכן אפרכוס וכן הפרופיסטון וכן הלגיונות וכן דימוס וכן כולן . אמרו להן אותן האומנין אתמול הייתם מדיישין את העץ הזה במרחץ ועכשיו אתם משתחוים לפניו . אמרו להם אין אנו כורעים לפניו בשבילו אלא בשביל פרוטימו של מלך שהיא הקוקה עליו . כך אומרים המלכים עד עכשיו היינו עושים בישראל מה שא"א שנאמר לבזה נפש למתעב גוי ועכשיו לישראל אנו משתחוים . אמר להם הקב"ה הן בשביל שמי שכתוב עליהם שנא' (שם) למען ה' אשר נאמן . וכן משה אומר (דברים כח) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וגו' . וכשהוציא הקב"ה את ישראל ממצרים היה נוטל הפנס ומהלך לפניהם שנאמר (שמות יג) וה' הולך לפניהם יומם וגו' . וכן הוא עתיד כשיוציאם מאדום . שכן אמר ישעי' (ישעיה נב) כי הולך לפניכם ה' ומאספכם אלהי ישראל וכתי' הראשונות הנה באו וגו' לקיים מה שנא' (יואל ד) מצרים לשממה תהיה ואדום למדבר שממה : ד"א בארץ מצרים בשביל מי נגלה הקב"ה בשביל עצמו . משל לבן בית שנתפס ע"י בעל מלאכתו ונחבש . א"ל אדונו אל תירא אני בא ומוציאך . שלח עבדו להוציאו ולא רצה הפונדקי לשלחו . אמר יפה עשה הפונדקי שאני אמרתי לו אני מוציאו ולא פקדתיו שאני משלח את עבדי . כך אמר הקב"ה לאברהם עתידין הן בניך להשתעבד במצרים ואח"כ אני גואלן שנא' (בראשית טו) ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וכתיב (שם) וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי . שלח הקב"ה משה לגואלן ולא רצה

אסיפת אמרים

את' ופי' נמצאת שלמה אף בעיני האומות (שם) : אם הקב"ה יאמר הן מי יאמר לאו . פי' סיפיה דקרא אני מדבר בצדקה רב להושיע . פי' מדבר טובה עליהן ל' ושיעה ומי ימחה : (ועי' ריטב"א במגילה דף כ"ט בה"א ויתיבה לך הל' שלא אמר כמד' בפי' כמו באינך באדום השכינה עמהם (שם) . א"ה ע"ש בע"י הגי' ולפי' הריטב"א נ"ל כמו שהיא בגמרא וע"ש במהרש"א תהילת הג"רם.א) : אר"ש אגב דרש סיפיה דקרא חמוץ בגדים . ונימוס דמאריך בדרוש זה נפסק לכך לא הביאו לעיל עם הפסוקים שהביא להראות שה' עמנו במצרים ובבקים עד לבסוף (שם) :

גדולי אדום יתכן שהכו גם לשריהם מלמעלה (שם) : משל . דרש ג"כ סמיכות וכ"פ כהדום שנעשה להם בארץ מצרים שהוא ראש לגליות יעשה להם באדום שהוא סוף לגליות ולזה מביא המשל להורות שלא יהיה עוד גלות אחריו (שם) : שא"א לספר כמה מיני [illegible] (שם) : ונער כמנער את הקדרה שמהפך התחתון למעלה ו עליון למטה . וכן באדום כדורך ענבי' שמהפכם ג"כ הנ"ל (שם) : ה"ג באדום כשם שגאלנו ממצרים וכה"א ועתה ה' אלהינו אשר הוצאת את עמך מארץ מצרים אדני וגו' ככל צדקותיך ישוב נא אפך וגו' [illegible] ישראל לפני הקב"ה יהושעים (שם) : ונשבע . דהוה"ל למענך ואמר למען ה' דרש לשון שבועה ושוב דרשו לג"ש שם : בשביל

מתנות כהונה

למען יאמרו שהאש ירד מן השמים ונגף שם : בפילקי בבית הספר וא"ר כן שעמדו ישראל באמונתן : נעלי דרשו לשון מנעל : נכנס פרופיסטוס . שר הצבא כך פי' הערוך: פגאנין. פי' הערוך הדיוטות וכ"ה בל' יון : פרוטימו. לפי הענין הוא צייר שהוא צורים למלך ודוק לקמן : דוכוס אפרכוס' כו' . כנס מיני שלטונים הם : דימס וכו' ג"כ שמות של שלטונים ועי' ב"ר פ' ו' : הא מנים הציירים : פרוטימו . צורתו של מלך ועל שם זה נקרא הצייר פרטס כדלעיל : הפנס. לנטירנ"א בלע"ז : בית הפרס . שדה שנחרש בו קבר והייסינן שמא

פרעה . אמר הקב"ה כראוי עשה פרעה כי אני אמרתי לאביהם דן אנכי . וכי משה אנכי או אהרן אנכי לא אמרתי אלא (תהלים פא) אנכי יי אלהיך המעלך מארץ מצרים . ד"א בשביל מי נגלה הקב"ה במצרים בשביל משה א"ר נסים משל לכהן שהיה לו גינה של תאנים ובאותה גינה היה בית הפרס . בקש לאכול תאנים אמר לאחד לך אמור לארים שבעל הגינה אומר לך שתביא לו ב' תאנים . הלך ואמר לו כך . השיבו הארים מי הוא בעל הגינה לך למלאכתך . א"ל הכהן אני אלך לגינה . אמרו לו למקום טמא אתה הולך . א"ל אפי' יש שם מאה טומאות הולך אני ולא יתבייש שלוחי . כך כשהיו ישראל במצרים אמר הקב"ה למשה לכה ואשלחך אל פרעה . הלך ואמר לו מי יי אשר אשמע בקולו לא ידעתי את יי לכו לסבלותיכם . אמר הקב"ה אלך למצרים שנא' (ישעיה יט) משא מצרים . אמרו לו מה"ש למצרים אתה הולך למקום טומאה . א"ל אלך ולא יתבייש שלוחי משה הה"ד (שמות יב) ויאמר יי אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר : ד"א ההדש הזה לכם . למה אמר הקב"ה למשה ולאהרן לפי שקדוש החדש בג' . כשבקש הקב"ה לקדש את החדש אמר הקב"ה למשה ולאהרן אני ואתם נקדש את החדש הה"ד ויאמר יי אל משה ואל אהרן . אבל עיבור השנה בי' זקנים . כשהיו רבותינו נכנסים לעבר את השנה נכנסים י' זקנים בקיאים לבהמ"ד ואב ב"ד עמהם ונועלין את הדלתות ונושאין ונותנין בדבר כל הלילה . בהצי הלילה אומרים לאב ב"ד מבקשים אנו לעבר את השנה שתהא השנה הזאת י"ג הדש גוזר את עמנו . והוא אומר להם מה שדעתכם אף אני עמכם . באותה שעה יצא אור מבהמ"ד ובא לפניהם והיו יודעים שנתרצה להם האלהים שנא' (תהלים קיב) זרח בחשך אור לישרים . מה שהן גוזרים הקב"ה מסכים עמהם שנאמר (שם נז) אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי . ישתבח שמו של הקב"ה שהבריות גוזרין והוא מסכים שנא' (ש"ב כג) צדיק מושל יראת אלהים . ומנין להתועד בי' זקנים שנא' (קהלת ז) הזכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים אשר היו בעיר . וכן בימי שלמה כשהיה שלמה מעבר את השנה היה מכנים שבעה זקנים לפניו שנא' (משלי כו) חכם עצל בעיניו משבעה משיבי טעם . מהו הכם עצל בעיניו שהיה שלמה תופש פיו שלא לדבר בפני מי שגדול ממנו . וכה"א (שם כג) כי תשב ללהום את מושל בין תבין את אשר לפניך ואומר (שם) ושמת סכין בלועך אם בעל נפש אתה . והיה שם שלמה ונתן הנביא וגד ההוזה הרי י' : ד"א ההדש הזה לכם . הה"ד (ישעיה מב) הראשונות הנה באו והדשות אני מגיד . וכי יש לע"ל חדשות והא כתיב (קהלת א) מה שהיה הוא שיהיה . אלא מוצאין אנו י' דברים עתיד הקב"ה לחדש לע"ל . הראשונה שהוא עתיד להאיר לעולם שנא' (ישעיה ס) לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם וגו' . וכי יכול אדם להביט בהקב"ה אלא מה הקב"ה עושה לשמש מאיר מ"ט חלקי אור שנא' (שם ל) והיה אור הלבנה כאור ההמה ואור ההמה יהיה שבעתים . ואפי' אדם חולה הקב"ה גוזר לשמש ומרפאו שנא' (מלאכי ג) וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה . השניה מוציא מים היים מירושלים ומרפא בהם כל שיש לו מחלה שנאמר (יחזקאל מז) כל נפש חיה אשר ישרץ אל כל אשר יבוא שם נחלים יחיה וגו' . הג' עושה האילנות ליתן פירותיהן בכל חדש וחדש ויהיה אדם אוכל מהם ומתרפא שנא' (שם) ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה וגו' לחדשיו יבכר כי מימיו מן המקדש המה יוצאים וגו' . הד' שהם בונין כל ערים ההרבות ואין מקום חרב לעולם . ואפילו סדום ועמורה נבנית לע"ל שנא' (שם טז) ואחותיך סדום ובנותיה תשבנה לקדמתן הה' שהוא בונה את ירושלים באבן ספיר שנא' (ישעיה נד) הנה אנכי מרביץ בפוך אבניך וכתיב (שם) ושמתי כדכוד שמשותיך . ואותן אבנים מאירות כשמש ואו"ה באין ורואין בכבודן של ישראל (שם ס) והלכו גוים לאורך . הו' (שם יא) ופרה ודוב תרעינה . הז' שהוא מביא כל החיות וכל העופות וכל הרמשים וכורת עמם ברית ועם כל ישראל שנא' (הושע ב) וכרתי להם ברית ביום

מתנות כהונה

שמא נגרר עלה כשעורה להרחוק עד מאה אמה והם שהם שם כדי אהילת פרס טמא מדרבנן : צדיק מושל וגו' ודרשו רז"ל אני מושל על הכל ומי מושל בי צדיק שאני גוזר גזרה והוא מבטלה והקב"ה גוזר עמהם כמותם וה"ג והוא גוזר עמהם כמותם : לאור יומם וגו' גרסי' וסיפיה דקרא והיה לך ה' לאור עולם : שבעתים ופירשו

אסיפת אמרים

בשביל עצמו . ופי' החדש הזה לכם בתמיה (שם) : כראוי. והא דנענש מפני דהו"ל כשיבא הקב"ה בעצמו אשלחם והוא אמר מי ה' (שם) : ה"ג אלא אנכי אעלך גם עלה וע"ל פ"ג (שם) : בשביל משה וה"ה לאהרן ופי' לכם בשבילכם והדק לאל משה ואל אהרן (שם) : ולא יתבייש . פי' שאנקום ממנו על שביים שלוחי (י"מ) : שנ' מי משא וגו' . סיפיה דקרא הנה ה' רוכב על עב קל ובא מצרים (שם) : אבל . דריש הזה מיעוטא (יפ"ת) : בחצי הלילה לי"ד אלא לומר קודם אור היום כדי שיהיה זריחת האור בבהמ"ד סימן כ כר (יפת"ה) : מי' . והאיך הוא . מלך אינו אלא אחד ושריו אין מספר ב"ד אינן אלא או ג' או כ"ג או ע' קדוש החודש בג' אע"כ העיבור שנה קאי (שם) : הה"ד הראשונות . בעי לפרש לכם שהחדוש שנעשה במצרים כן יעשה לע"ל. ולהכי מייתי דרשות וחדשות כו' דלאו חדשות בהחלט אלא נראות חדשות אע"פ שיש דוגמתן בעולם . והשתא דמי לחידוש מצרים שג"כ לא היו חדשות (ומה שנמצא בהם חדשות היו רק דרך נס ולזמן עראי לא שיקוים בהחלט) (שם) : אלא פי' כיון שאלו מצאין יו"ד שעתידין להתחדש נוכל לאוקמי בהו והחדשות אני מגיד. אף שאינם חדשות לגמרי כי אור השמש הוא רק תוספת אור (ואינו אור הגנוז דא"כ ל"ה חדש כלל כמו דלא השיב וי"ד שעתידין לחזור זיון כו' דלעיל ב"ר פי"ב) וכן באידך דוק ותשכח . ונהית למנין י' כנגד י' מאמרות אחר שיחדש עולמו כקדם (שם) : ואפי' . דל"ת שיהיה באים ח"ו נזק כמ"ש מוציא חמה מנרתקה נ"א ל"מ בלא יזיק אלא אפי' כו' (שם) : חולה פי' שנפל למשכב ומם כן למיתה : מתלה . פי' חולה קבוע כצרעת ושחין שדרכם להתרפאות ע"י מרחצאות ושתיית סממנים : ומתרפא מיירי במי שיש לו מום מלידתו כחרש לאלם עקר וזהו אין דרך להתרפאות כ"א ע"י סגולת עשב או פרי המסוגלה לזה כ דרוא ד"ר פי"ג"ב : כשמש . והיינו דקרי לכו שמשותיך (שם) : וה כו . זה מיירי באור שה' מאיר לישראל ומחשיך לאוה"ע לאו באור הכוכבים ול"נ שה"ג והלכו גוים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' (ישעיה ב' מיכה ד) (שם) : ופרה . ופי' כפשוטו דהי לרמז שלום

ההוא עם חית השדה ועם עוף השמים . הח' שאין עוד בכי ויללה בעולם שנא' (ישעיה סה) ולא
ישמע בה עוד קול בכי וקול זעקה . הט' אין עוד מות בעולם שנא' (שם כה) בלע המות לנצח ומחה
ה' אלהים דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסור . הי' שאין עוד לא אנחה לא אנקה ולא יגון אלא
הכל שמחים שנא' (שם לה) ופדויי י"י ישובון ובאו ציון ברנה : ד"א החודש הזה לכם . הה"ד
(תהלים קד) עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו . הרבה מעשים כתב משה בתורה סתומים עמד
דוד ופרשם . אנו מוצאים במעשה בראשית משברא שמים וארץ ברא האור שנא' (בראשית א)
בראשית ברא אלהים ואח"כ ויאמר אלהים יהי אור . ודוד פרשו מאחר שברא אור ברא שמים
שנאמר (תהלים קד) עוטה אור כשלמה והדר נוטה שמים כיריעה . הרי למדנו משברא אור ברא
שמים . ג' בריות קדמו את העולם . המים והרוח והאש . המים הרו וילדו אפלה . האש הרה וילדה
אור . הרוח הרה וילדה חכמה . ובשש בריות אלו העולם מתנהג ברוח בחכמה ובאש ובאור ובחשך
ובמים לפיכך דוד אמר (שם) ברכי נפשי את י"י י"י אלהי גדלת מאד . אדם רואה עמוד נאה
אומר ברוך המחצב שנחצב ממנו נאה העולם ברוך המקום שהצבו ובראו בדבר . אשריך העולם
שהקב"ה המלך בך . מלך ב"ו צר איקונין שלו על הטבלא של עץ הטבלא גדולה מצורתו . האלהים
יהי שמו מבורך הוא גדול ואיקונין שלו גדולה . העולם קטן והוא גדול מן העולם שנא' (ישעיה כו)
כי ביה יי צור עולמים . מת"ל צור עולמים שני עולמים עליו אינן חשובין כלום לכך נאמר י"י אלהי
גדלת מאד . משעטף את האור חזר וברא את העולם שנא' (תהלים קד) עוטה אור כשלמה וגו' .
ב"ו משבונה את הבית הוא בונה את העליה . האלהים אינו כן משמתה מעזיבה בנה עליה .
ומשבנה עליה העמיד אותן על אויר העולם על בלימה . ואח"כ התקין מרכבותיו עננים . ואח"כ
האסטים שלו על סערה . ומי מודיעך כל הדברים האלו דוד שהוא פירש מעשה אלהים להודיע
לבאי עולם גבורתו שנא' (שם) המקרה במים עליותיו השם עבים רכובו . לא בנחשת ולא בברזל
אלא בגזוזטראות של מים . ואח"כ בנה את העליות לא באבן ולא בגזית אלא רכסים של מים
שנאמר (שם) המקרה במים עליותיו . מלך ב"ו עושה כרגלא שלו חזקה שתשא כל משאו ועושה
אותה בברזל בנחשת ובכסף ובזהב . והאלהים יהי שמו מבורך הענן אין בו ממש . ועושה סרגלין
שלו עבים שנא' (שם) השם עבים רכובו . ב"ו אם היה לפניו דרך של שקיעה מהלך הוא על
האבנים שהם קשים . והאלהים אינו כן אלא עוזב את הענן הנראה ומהלך על הרוח שאינו נראה
שנא' (שם) המהלך על כנפי רוח . ב"ו מכתיב לו סטרטיוטין גבורים בריאים כדי ללבוש קסדא
ושריון וכלי זיין . והקב"ה הכתיב סטרטיוטין שלו שאינן נראין שנא' (שם) עושה מלאכיו רוחות .
הרוח יוצא והברק אחריו שנא' (שם) משרתיו אש לוהט . משברא רקיע ברא מלאכים ביום השני .
ובו ביום ברא גיהנם שאין כתוב בו כי טוב . כגון ב"ו שהוא קונה עבדים ואומר עשו אספתין .
א"ל למה כך א"ל שאם ימרדו ישמעו אספיקולא . כך אמר הקב"ה בורא אני גיהנם שאין כתוב
בו כי טוב שאם יחטאו ב"א יורדין לתוכו . ומניין שנבראת גיהנם ביום השני שכן הנביא מפרש
(ישעיה ל) כי ערוך מאתמול תפתה . מן היום שאדם יכול לומר אתמול ואימתי אדם יכול לומר
אתמול ביום השני שיום אחד בש"ת לפניו . ואח"כ ברא יבשה בשלישי בשבת שנא' (תהלים קד)
יסד ארץ על מכוניה . ואותה שעה אחד ערום ואחד לבוש כגון ב"ו שיש לו שני עבדים הפשיט
כסותו של אחד והלבישה לחבירו כך אמר האלהים יקוו המים . גלה את הארץ וכסה את התהום .
וכן דוד אמר (שם) תהום כלבוש כסיתו . מן גערתך ינוסון כגון ב"ו שראה גתו מלאה ענבים
והכרם לבצור אמרו לו והיכן אתה נותן שאר ענבים בשביל שהגת קטנה . א"ל אני עושה גת
שתטול כל הענבים שבכרם . מה עשה רפש הענבים ובעט ראשון ואח"כ הביא את
הענבים שבכרם והחזיק הגת כל הענבים כך היה כל העולם מלא מים במים והארץ שקועה

אסיפת אמרים

שלום גבורי אנשים עם החלשים הלא ככר נאמר וגר זאב עם כבש
ובא תו למ"ל (שם) : שאין עוד בכי . היינו שיללהו בהצלחת עוה"ז
בשפע ברכות הכנעת אויבים ולא שייך לומר בהם שמחה לעתיד
(ובזה נכלל כל מה שימלא כתוב הון מאלו שיתהדשו לעתיד . ודו"ק
בהם בכתובים ובגמ') (שם) : שאין עוד מות . אף בזקנים מו פלגים
שע"ז ליכא בכי ויללה שם : לא אנחה כו' . פ רוש דברים המטרידים
שכל אנושי להשיג פנימיות התורה כי ע"י הגאולה נהיה פנויים
לתורה ויפתחו לנו שערי בינה (ולפ"ז נכון שלהאורה נרמז דפי' היפך
לשון המדרש ודו"ק) (שם) : הה"ד עשה וגו' . והיינו להם שלא
נעשה רק להם היינו למועדים . וכדי שלא"ת דכ"ה לשאר דברים נעשה
ושלא בדקדוק א' דוד לדבריו . לז"א הרבה כו' ופירשם דוד הלכך
ל"ל שדבריו בדקדוק הן (שם) : סת מים . והיה זה להודיע שיש
פנימיות בתורה (שם) : ואח"כ . פי' שדברי משה כוללים ב' ה פי'.
ועי' לזה פי' רש"י בחומש על פסוק בראשית ברא (שם) : ה"ג ברוך
המקום שברא המהלך (שם) : ואיקונין כו' . פי' הטבלא הוא העולם . ונגלה בחכמה היא האיקונין שלו יתברך ע"ד מכה"כ . אבל
האיקונין גדול מהטבלא כי כל העולם קטן מהכיל הוראות כל כבודו (שם) : משעטף . פי' שהעטיפו לאור ביסודות הזר והשלים מלאכת
העולם ודו"ק (שם) : כגון ב"ו . דק"ל דמאתו לא תצא הרעות . אטר שג"ז הוא טוב להיסיר האנשים אלא שמצד עצמו לא שייך לומר
כו

מתנות כהונה

פירושו שבעה פעמים והוא תשעה וארבעים : נאה העולם . מצאתי
כי הוא ט"ס וג"ל שנכון הוא ודוק ודוגמת זה אמרי' במס' ברכות
כמה נאה פת זו ברוך המקום שבראה יצא : בדבר . ב יגור בעלמה.
מעזיבה . עפר או אבנים שטוחי' ומיושרים על התקרה : בלי מה :
נ תי תיבות הם כנ"ו על לא דבר ופסוק הוא באיוב כ"ו : האסטים .
פי' לפי הענין שורש כן וכסים : בגזוזטראות ידוע הוא בלשון רז"ל
בליטת אבנים או קורות יוצאת מקיר הבית לר"ה : רכסים ענין
חיזוק ועיין ערך רכס או פירושו חיבור מקום המים כד"א וירכסו
את החשן : סרגלין . לא מצאתי פירושו ולפי הענין גם הוא עמוד
התוך הנושא כל המשוי : שקיעה . ששוקעין בתוכו כשדורכין עליו :
סט טיוטין . שרים . קסדא . כובע של נחשת כדרך מלומדי מלחמה :
אספתין . נראה שהוא כמו אספסון שפי' בו הערוך סייף או פי'
אבוקה כמו אספתי ועיין בערוך : אספיקולא . גזר דין למיתה ע'
ערך

במים . אמר הקב"ה ותראה היבשה . אמרו המים הרי העולם אנו מלאים ועד עכשיו צר לנו להיכן
אנו הולכין . יהי שמו מבורך בעט באוקיינוס והרגו שנא' (איוב כו) בכחו רגע הים ובתבונתו מהץ
רהב . ואין מחץ אלא לשון הריגה שנאמר (שופטים ה) ומחצה וחלפה רקתו . כשהרג אותן י"א
שהן בוכין עד היום הזה שנא' (איוב לח) הבאת עד נבכי ים . ולמה הרג אותן שהבית שהוא מהזיק
ק' חיים מחזיק אלף מתים . לכך נקרא אוקיינוס ים המות . ועתיד האלהים לרפאותו שנאמר
(יחזקאל מז) אל הימה המוצאים ונרפאו המים . כיון שראו שאר המים שבעט באוקיינוס לקול
צעקתו ברחו חביריהן . כמו חמר ב"ו שהוא הולך והיו לפניו שני עבדים אותן הראשונים רצין
ובורחין . כך היו שאר המים שבעולם בורחים מקול צעקתו של אוקיינוס שנא' (תהלים קד) מן
גערתך ינוסון . והיו בורחין ולא היו יודעין להיכן בורחין שנאמר (שם) יעלו הרים ירדו בקעות אל
מקום זה יסדת להם . כגון עבד ב"ו שא"ל אדונו המתן לי בשוק ולא א"ל היכן ימתין התחיל
העבד אומר שמא אצל בסילקי אמר לי להמתינו או שמא אצל בית המרחץ אמר לי . או שמא
בצד פיטרון אמר לי . עלה ומצאו סטרו מסטר . א"ל על שער פלטרין של אפרכוס שלהתיך . כך
היו המים חוזרין כששמעו שאמר להם הקב"ה (בראשית א) יקוו המים מתחת השמים אל מקום
אחד לא לדרום ולא לצפון אמר להם אלא היו פוזרין יעלו הרים ירדו בקעות סטרון הקב"ה מסטר .
אמר להם למקומו של לויתן אמרתי לכם לילך . מנין כן שנא' (תהלים קד) אל מקום זה יסדת
להם וזהו מקומו של לויתן שנא' (שם) לויתן זה יצרת לשחק בו . (שם) גבול שמת בל יעבורון .
כגון ב"ו שהכנים בהמתו לדיר ונעל המסגר בפניה כדי שלא תצא ותרעה את התבואה . כך
נעל הקב"ה את הים בחול והשביעו שלא יצא מן החול שנא' (ירמיה ה) אשר שמתי חול גבול לים .
(תהלים קד) המשלח מעינים בנחלים . כגון ב"ו שיש לו עקלים של זיתים כבש את הקורה זה
על זה והשמן יורד מלמעלה והשמן יורד מלמטה . כך ההר מכאן וההר מכאן כבושין על המעיינות
והן מקטיעין ויוצאין מבין ההרים לכך כתיב המשלח מעינים בנחלים . אח"כ מה דוד אומר (שם)
עשה ירח למועדים שס"ה חלונות ברא הקב"ה ברקיע קפ"ג במזרח קפ"ב במערב . מהן ברא
לשמש ומהן ברא ללבנה שיהא העולם שט אחריו והוא מהלך כולן . הוץ מי"א הלונות שאין
הלבנה נכנסת לאחד מהן . כגון אפרכוס ודוכוס שהיו נוטלין דונטיבה אפרכוס נוטל לפי כבודו
ודוכוס לפי כבודו . כך השמש נקרא גדול והלבנה נקראת קטן . לכך השמש נקרא גדול שהוא
גדול על הלבנה י"א יום . לכך ברא הלבנה בשביל מועדות שיהיו ישראל מרבין וממעטין כלבנה
ואינו רע לה בעבור תקנת המועדות . שכל השנה מונה לחמה לשני עולם ולשני של בני אדם
והוא שיודע קצו של כל אדם ואדם כמה שנים ראה השמש . וכל הימך לומר שבשביל אלו
המועדות עשה את הלבנה עמד דוד ופירש עשה ירח למועדים. אמרו לו לדוד עד שאנו במצרים
נטלנו חדש של לבנה הה"ד החדש הזה לכם : ד"א החדש הזה לכם . הה"ד (משלי ה) יהיו לך לבדך
ואין לזרים אתך . אמר הקב"ה איני מזהיר עכו"ם על ע"ז אלא לכם שנא' (ויקרא כו) לא תעשו
לכם אלילים . לא נתתי המשפט אלא לכם שנא' (הושע ה) שמעו זאת הכהנים והקשיבו בית
ישראל ובית המלך האזינו כי לכם המשפט . הצדקה שלכם שנא' (דברים כד) ולך תהיה צדקה .
הרחמים שלכם שנא' (שם יג) ונתן לך רחמים ורחמך והרבך . ושמיטים ויובלות שלכם שנאמר
(ויקרא כה) וקדשתם את שנת החמשים שנה ואומר יובל היא קדש תהיה לכם . ולא נתתי המצות
אלא לכם שנאן (דברים יא) והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום .
המעשרות והבכורות לכם שנא' (שם יד) ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך וגו' . הקרבנות לכם
שנא' (שמות כ) וזבחת עליו את עולותיך . הברכות לכם שנא' (במדבר ו) יברכך ה' וישמרך וכן (ויקרא
כה) וצויתי את ברכתי לכם. א"י לכם שנא' (שם) לתת לכם את ארץ כנען . ולא א"י בלבד אלא
אפי' כל הארצות שנאמר (יהושע א) כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם בו וגו' . לא נתתי התורה
אלא לכם שנא' (משלי ג) כי לקח טוב נתתי לכם תורתי וגו' . הציצית נתתי לכם שנא' (במדבר טו)

מתנות כהונה

ערך דימס : (יש כמות . ע' בא"ר ב' ס') : חמר ב"ו . פי' כזה
שמוליך לפניו עבדיו השבויים להגיע אותם למקום חפצו וה"א שם
מושאל מלשון הז"ל מחמר אחר בהמתו שהמנהיג ומוליך הבהמות
יקרוי חמר אע"פ שמוליך בהמות אחרות שאינם חמורים : שני
עבדים . ומכה ומייסר אותם כדרך השבאי' והראשוני' שהם לפניו
הולכי' מעצמם : לקול צעקת של אלו השנים המוכים . וע' מזה בב"ר
פ' ס' : בסילקי . פלטין גדולה : פטרון . שר כמו פטרון ובספר
א"א גרסי' סיטרין והוא בקעה שסוהקין בו בהיות ובהמות ואף
ב' א' כיוצא בהם : סטרו מסטר . הכהו מכת לחי : פרכות . שר :
יעלו הרים . פירושו כמו שנא' יעלו הרים : עקלים . קישורים
וחשוקים שקושרין בו בית הבד : דינטיבא . מתנה מאת המלך :
זא נו רע כו' . החסרון ללבנה אין רעה וגריעותא מאחר שיוצא מזה
תקנה למועדים : (כ"ג) שכל השנה מונה לחמה לשנים כו' ופי' שנות
העולם ושנות בני אדם יכולין למנות ע"פ מהלך החמה אבל המועדים
צריכין לידע על פי החסרון ויתרון הלבנה : וכל הימך . וכי כל כמינך
כו'

אסיפת אמרים

בו כי טוב (יפ"ת) : ה"ג עבדים והרג אותן כיון שראו אותן הראשונים
כן היו רצין (יפת"ס) : ומצאו . פי' האדון מצא לעבד שלדד לכל הצדדים
למצוא מקומו איה והוא ל' תרגום וכלע תרגומו ולסטר : ולקמן גרס
ומצאן סטרו מסטר אמר להם הקב"ה (י"מ) : וזהו זה דרים לג"ם :
(יפת"ס) : לכך . כלו' כיון שהוא גדול בבריאה כדכתי' את המאור הגדול
לכך ניתנה לו מעלה זו ג"כ שיקרא ג"כ גדול בהילוכה אלו י"א יום
יותר על הלבנה (שם) : לכך ברא . כלומר למה באמת ברא הלבנה
קטנה מהחמה (שם) : מרבין וממעטין . פירוש לעבר ולחסר . לפי
חשבון הלבנה (י"מ) : נטלנו . פי' משם ידענו שלצורך זה נבראת
(יפת"ס) : על ע"ג . פי' דקדוקי ע"ג . ולזה מייתי לא תעשו לכם
שדרשוהו על הנמכר לעקר . וכן משפט ר"ל דיקדוקי משפט הקירות
ודריסות . דאל"כ הלא הם מז' מצות בני נח (שם) . ואומר . עירבוב
פסוקים יש כאן על"פ דרש שמיטין באם אינו ענין (מיפת"ס) :
המצות . פי' שאר המצות חוץ מאלו שחשב כאן לא ניתנו לאומות
העולם אבל מקבלין שכר כאינו מצוה ועושה אבל הנהו דחשיב כאן
אין

והיה לכם לציצית. ימים טובים נתתי לכם שנא' (ויקרא כג) מקרא קדש יהיה לכם. יום כפורים לכם שנאמר (שם) כי יום כפורים הוא לכם. לולב לכם שנא' (שם) ולקחתם לכם ביום הראשון. סוכה לכם שנא' (שם) כל האזרח בישראל וגו'. לא נתתי אורה אלא לכם שנא' (ישעיה ס) קומי אורי כי בא אורך. לא נתתי ראשי חדשים אלא לכם שנא' החדש הזה לכם. פסח לכם שנאמר (שמות יב) והיה לכם למשמרת הוי (משלי ה) יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך: ד"א החדש הזה לכם. הרואה את הלבנה היאך צריך לברך בזמן שהיו ישראל מקדשין את החדש. יש מן רבנין אמרין ברוך מחדש חדשים. ויש מהם אומרים ברוך מקדש חדשים. ויש מהם אומרים מקדש ישראל. שאם אין ישראל מקדשים אותו אין אותו קדוש כלום. ואל תתמה על זה. שהקב"ה קדש את ישראל שנא' (ויקרא כ) והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה'. ולפי שהם מקודשים לשמים לכך מה שהם מקדשים הוא מקודש. רצונך לידע צא ולמד מכלי השרת משה קדש את המשכן ואת כל כליו מי היה מקדשם יכול היה משה לבא ולקדשן. אלא מה היו עושין היה הכהן מקבל בו דבר של קדש והכלי מתקדשת כשם שקדש משה בדם המזבח או יין נסך או מנחה מערה בכלי חול וכלי חול מתקדש. ואם כלי חול כשהוא מתמלא מן הקדש מתקדש עאכ"ו ישראל שהם קדושים ומקדשים את החדש. אמר הקב"ה אני קדוש אני ולעצמי אני מקדש אלא הריני מקדש את ישראל והן מקדישין אותי. לכך כתיב והייתם לי קדושים כי קדש אני ה' מקדשכם. וכן דוד אומר (תהלים כב) ואתה קדוש יושב תהלות ישראל ומתי התחילו ישראל לקדש את החדש במצרים הה"ד החדש הזה לכם: ד"א החדש הזה לכם. הה"ד (שם קמז) מגיד דבריו ליעקב זו התורה חקיו ומשפטיו לישראל אלו קדושי החדשים שיש בהם חקים ומשפטים. חקים אלו המועדים שתלוים בהם המשפטים. ואין חקיו אלא חגים שנא' (שם פא) כי חק לישראל הוא. כיצד המשפטים תלוים בהן אדם מוכר שדה או בית או עבד או שהוא לוה ומלוה לחבירו אם רצה אדם לגזול לחבירו הוא מוציא לו שטר והדיינין רואין היאך כתב לו ומאימתי כתב לו הגרמסיון. מאיזה חדש בכמה בחדש היה. וכך בודקין הדיינין ואומרין לגוזל א"א לך לגוזלו. הוי חקיו ומשפטיו לישראל הדיינין בודקין חדשים שמן חשבון חדשים הדיינים דנין: ד"א החדש הזה לכם. הה"ד (תהלים עב) יפרח בימיו צדיק ורוב שלום עד בלי ירח. עד שלא הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים ברמז הודיע להם שאין המלכות באה להם עד ל' דור. שנא' החדש הזה לכם ראש חדשים. החדש ל' יום ומלכות שלכם ל' דור. הלבנה בראשון של ניסן מתחלת להאיר וכל שהיא הולכת ומאירה עד ט"ו ימים ודיסקוס שלה מתמלא. ומט"ו עד ל' אור שלה חסר בל' אינה נראית. כך ישראל ט"ו דור מן אברהם ועד שלמה אברהם התחיל להאיר שנא' (ישעיה מא) מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו. בא יצחק אף הוא האיר שנא' (תהלים צז) אור זרוע לצדיק. בא יעקב והוסיף אור שנא' (ישעיה י) והיה אור ישראל לאש. ואח"כ יהודה פרץ חצרון רם עמינדב נחשון שלמון בועז עובד ישי דוד. כיון שבא שלמה נתמלא דיסקוס של לבנה שנאמר (דה"א כט) וישב שלמה על כסא ה' למלך. וכי יוכל אדם לישב בכסאו של הקב"ה מי שנא' בו (דניאל ז) כרסיה שביבין די נור. אלא מה הקב"ה שולט מסוף העולם ועד סופו ושולט בכל המלכים שנא' (תהלים קלח) יודוך ה' כל מלכי ארץ. כן שלט שלמה מסוף העולם ועד סופו שנא' (דה"ב ט) וכל מלכי הארץ מבקשים את פני שלמה וגו' והמה מביאים איש מנחתו. לכך נאמר וישב שלמה על כסא ה' למלך. הקב"ה לבושו הוד והדר ונתן לשלמה הוד מלכות שנא' (שם א כט) ויתן עליו הוד מלכות. בכסאו של

אסיפת אמרים

אין לאוה"ע שייכות כלל. שייך לע"ג לא הקפיד הקב"ה עליהם כ"כ (דיקדוקי משפט י"ל שא"א להם בשום אופן להזהר כישראל. כי ב"נ חייב מיתה בלי התראה ובע"א ובדיין אחד וא"ל דרישה וחקירה) לדקה. לדק לאומים חטאת: רחמנות פי' שמלך הטבע ישראל הרחמנים: שמיטות ויובלות וי"ט. עכו"ם ששבת חייב מיתה. ולכך לא הזכיר שבת שהוא מילתא דפשיטא: מעשר. מצותו לאוכלה בא"י וא"י מיוחדת לישראל: קרבנות. כתיב בהו בכל מקום וגו' אליך וברכתיך ואין ברכות אלא לישראל: תורה. עכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה: ציצית. הם לזכור את כל מצות ה': יוה"כ. לאו בני כפרה נינהו: לולב. בא לרמז שינצחו ישראל לעכו"ם (וי"ר פ ל) ועע"ש: סוכה. רמז לאור ענני כבוד ואין אורה אלא לישראל: ר"ח. הם מונין לחמה ואין להם ייחס למנין הלבנה כמבואר בפ' זו: פסח. זכר ליצ"מ (שם): ה"ג מכאן ואילך מי היה מקדשם (שם): כשם שהיה משה. מקדשן בשמן המשחה כך היו מתקדשים בדם המזבח או כו' (יפ"ת): ולעצמי כו' בתמיה פי' ואיך יתכן לפרש כפשוטו והייתם לי קדושים שתקדשו אותי הלא קדוש אני ה' מקדשכם ואיך אצטרך שיקדשו אותי אלא פי' שע"י שאקדשם הם משבחים ומהללים אותי ועי"ז שמי מתקדש בעולם וכן דוד אומר ואתה קדוש ע"י תהלות ישראל (יפ"ת): והייתם כו'. מרכיב ב' פסוקים מס ף פ' קדושים והייתם לי קדושים כי קדוש אני עם מ"ש תחלת פרשת אמור כי קדוש אני ה' מקדשכם. ועי' לזה תוספת במגילה דף ג' ע"א (שם): ה"ג ומשפטים התלוים. ומפרש ואזיל לשניהם (שם): שמן חשבון. אף שעכו"ם יוכלו ג"כ לכתוב שטרות למנין שנות החמה עכ"פ על הרוב ההמון טועים בחשבון אבל בקביעא דירחא הכל בקיאים (שם): עד ל' דור. יו"ד מאדם עד נח. יו"ד מנח עד אברהם י"ג מאברהם עד דוד. ולא חש לג' רק למספר השלם שעברו ל' דורות שלימים ויותר. ושוב א' רמז אחר הלבנה בראשון כו' דלעיל איירי בכתר מלכות. וכאן איירי משלך ומגשלה. ודרשן מדכתיב ב"פ לכם (שם): מי העיר. קרי ביה מי האיר. דמ"מ הערה לשם (שם): וכל הארץ. בד"ה ב' ט' וכל מלכי הארץ וגו' והם מביאים: ועל המסגרת. כאי קרא במעשה א פן המרכבה כתיב לא בכסא. וכ"ל דה"ג ושנים אריות עומדים אצל הידות. ושנים עשר אריות עומדים שם (מ"א י') (יפת"ה): ובזי יושב. לא דק בלישניה כדי להדמות לשלמה וכנ"ל

מתנות כהונה

ט': יכול היה משה. בתמיה: כשם שקדש משה בדם. את המזבח: או יין נסך. אדלעיל קאי שאמר הכהן מקבל בו דבר של קדש ועכשיו פי' היאך: ולעצמי אני מקדש. פי' בתמיה כי כשמקדישין החדש מקדשין להקב"ה כמו שאמרו הז"ל המקדש את החדש כאילו מקבל פני אביו שבשמים: והייתם לי קדושים. משמע אתם תקדשו אותי וקלת מקדוש החדש ע' בפ' היו בודקין: גרמסיון. פי' הערוך מין מטבע ופירושו כתב לו פרוטות שחייב לו באיזה חדש: אי אפשר לך כו' שהרי השטר נכתב כהלכתו שאם אין בו זמן אימת נעשה היה השטר פסול: דסקוס. הערוך פי' שלחן וכן הוא בכמה מקומות בספר זה ור"ל ממשלתה מתמלא כו' כד"א שלחן מלכים: יקראוהו לרגלו.

רבינו

ונו:

הקב"ה כתיב (יחזקאל א) ודמות פניהם פני אדם ופני אריה. ובשלמה כתיב (מ"א ז) ועל המסגרות אשר בין השלבים אריות בקר וכתוב א' אומר (שם) כמעשה אופן המרכבה. בכסאו של הקב"ה אין דבר רע נוגע שנא' (תהלים ה) לא יגורך רע: ובשלמה כתיב (מלכים א ה) אין שטן ואין פגע רע. הקב"ה עשה ו' רקיעים ובשביעי יושב. ובכסאו של שלמה כתיב (שם יא) ו' מעלות לכסא ויושב במעלה השביעית. הרי נתמלא דיסקוס של לבנה. ומשם התחילו המלכים פוחתין והולכין. (ד"ה א ג) ובן שלמה רחבעם ובן רחבעם אביה ובנו אסא יהושפט יהורם אחזיהו יואש אמציה עזיה יותם אחז יחזקיה מנשה אמון יאשיהו יהויקים. כיון שבא צדקיהו דכתיב (ירמיה לב) ואת עיני צדקיהו עור. חסר אורה של לבנה. וכל אותן השנים אע"פ שהיו ישראל חוטאין היו האבות מתפללין עליהן ועושין שלום בין ישראל למקום שנא' (תהלים עב) ישאו הרים שלום לעם. ואין הרים אלא אבות שנא' (מיכה ו) שמעו הרים את ריב ה'. ועד מתי היו האבות מתפללין עליהן עד שאבד צדקיהו את עיניו והרב ביהמ"ק שנא' (תהלים עב) ורב שלום עד בלי ירח. עד ל' דור שהיה לישראל מן המלכות מן אותה שעה ועד עתה. מי עושה שלום לישראל ה' שנא' (במדבר ו) ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום: ד"א החדש הזה לכם. הה"ד (שמות ד) ואמרת אל פרעה כה אמר ה' בני בכורי ישראל ואומר אליך שלח את בני ויעבדוני ותמאן לשלחו הנה אנכי הורג את בנך בכורך. יתעלה שמו של הקב"ה שהוא (ישעיה מו) מגיד מראשית אחרית. באברהם הוא אומר (בראשית טו) וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי. מהו דן מכת בכורות שנקרא נגע שנא' עוד נגע אחד. מהו דן אנכי אמר הקב"ה פורע אני מהם במכת בכורות שנא' הנה אנכי הורג את בנך בכורך. והסימן הזה מסר הקב"ה לאברהם ואברהם ליצחק ויצחק ליעקב ויעקב ללוי ולוי לקהת וקהת לעמרם ועמרם למשה. והיה משה משמרו ובא. מהו בני בכורי ישראל. א"ר חייא בנים שאבותם ברכו אותן במעשיהם זה אברהם שנא' (שם יד) ברוך אברם לאל עליון. ד"א בני בכורי ישראל בנים של מי שנטל את הבכורה ד"א בני בכורי ישראל אמר הקב"ה לפרעה הרשע אי אתה יודע כמה חבבתי את הבכורות שכתבתי בתורתי (דברים טו) לא תעבוד בבכור שורך וכל מי שהוא עובד בו לוקה ואתה שלחת ידך בבכורי דין הוא שתלקה. והביא הקב"ה עליו י' מכות כנגד י' נסיונות שנתנסה א"א ועמד בכולן. והביא אותן ע"י משה ואהרן ועל ידו. משל למלך שמרדו עליו י' מדינות נהג עמו ב' פלמרכין והלך וכבש אותן. אמר המלך אם אכתבכם על שמי היאך אני חולק להם כבוד. ואם אכתבכם על שמם הריני מוציא עצמי מן הכלל. אלא הריני משלשם והרי יש כאן אחת יתירה הריני מחלקו על שלשתינו. כך היתה מכת השחין ע"י שלשתן. ומהו שאמר בשחין בחרטמם חסר שנגע בשר של מעלן כדי שלא יהא להם עמידה. עשרה מכות הביא עליהם בנימוס המלכות. והצפרדעים היו להם קשים שנא' (תהלים עח) וצפרדע ותשחיתם. שהיו מחבלין גופיהן ומסרסין אותן שנא' (שמות ז) ובחדר משכבך ועל מטתך. אמרו להם הצפרדעי' מוניטה של אלהיכם בטלה ושלכם קיימת לפיכך ותשחיתם כמה דתימא (בראשית לח) ושחת ארצה. ומנין שהיו מדברות שנא' על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה. ועוד הביא עליהם מכת ערוב. לפי שהיו מעורבבין איש א' בא על י' נשים וי' אנשים באים על אשה אחת לכך הביא עליהם ערבוביא. וכשאמר הקב"ה למשה עוד נגע אחד אביא על פרעה אמר משה הרי הגיע הסימן אחד היה אברהם הרי הנגע אחד. ולפי שהן היו בכורים לכך הרג בכורם שנא' הנה אנכי הורג את בנך בכורך הוא הסימן על אברהם דן אנכי. ד"א למה נקראו ישראל בני בכורי לפי שכתוב בתורה (דברים כא) כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים כך ישראל יורשים

מתנות כהונה

הכינו בחיי גרס' לרגלי וכן הוא אומר אני ה' קראתיך בצדק: ה"ג אור זרוע לצדיק וכתיב ויזרע יצחק וכן הביאו בעקידת יצחק ובס' תולדות העולם: רחבעם ובן רחבעם כו'. זה המונה והולך י"ו ואכן לא מנינו מרחבעם עד צדקיהו רק ט"ו ועוד לא והשוב מספר המלכים ותמצאם י"ט מרחבעם עד צדקיהו נראה דלא קחשיב מי שהעבירוהו בחייו והמליכו אחר תחתיו בעודנו חי והרי המלך עוזיה שנגזר מבית ה' ליושב בבית ההפשית קודם מותו הרבה וגם בחייו נקרא מת שנצטרע ומצורע חשוב כמת והמליכו בנו תחתיו מיד. וכן יהורם המליכו אחזי' בנו שעה אחת קודם מותו. (גם לא נקברו בקברות מלכים) ויואחז ויהויכין גם הם העבירום בחייהם מלכי אומות ככתוב בספר מלכים וד"ה ונשארו רק יו"ד שהשלימו מלכותם וצדקיהו הוא החמשה עשר והוא אבד את עיניו והשך המאור. אכן בס' הזוהר בפ' יתרו חשיב כל אלו והוציא יהואחז ויהויקים (והטעם לא נודע לי) ושוב מצאתי בפי' ישן לד"ה שמנה כנ"ל חוץ מאמון ויהויקים (וג"כ לא נודע לי הטעם ולא שם המפרש): עד שלשים. דור עד בלי ירח ה"פ עד שלא נשאר ממספר ימי הירח וזהו שלשים יום: ברכו אותם. במעשיהם שזכות מעשיהם עומדת להם: בכורי. קרי ביה בכורי ישראל: ועל ידו. ע"י הקב"ה עצמו: פלמרכין. פי' הערוך שרי החיל:

אסיפת אמרים

וזה שוכן עליו (שם): שנקרא נגע. ויליף ג"ש כתיב התם בין דין לדין ובין נגע. וכאן א' דן אנכי (שם): מהו דן אנכי. הול"ל אדון אלא לומר שאני בעצמי דן (שם). משה משמרו. ולכן כשא"ל עוד נגע אחד ידע שסוף מ"ב וכדלקמן (שם): מהו כו'. כי מ"ט לקרוא ישראל בכור טפי משאר אומות שקדמו להם (שם): ברכו אותן. פי' שאחרים ברכו לאותן האבות על מעשיהם הטובים. ונקט אברהם וה"ה יצחק כאמר גו עתה אתה ברוך ה' ויעקב נתברך מיצחק ומהמלאך (שם): כמה חבבתי. לפ"ז קרי לכו בני בכורי על ש"ס מיוחדים לעבודתו ית' ואז ה"ה העבודה בבכורות ולפי שבזה דומים לאברהם שהיה בכור מאחיו (ב"ר ל"ח) והיה כהן לעבודה קאמר שבאו המכות נגד י' נסיונות. ולפי שלכאורה יקשה א"כ הו"ל להביא כל הי' מכות בעצמו כיון שכולה בזכות אברהם כמו מ"ב לז"א משל (שם): בשר. וזה הי' ע"י הקב"ה. ומפרש בהרטמים המם לכינוי רבים נסתרים. בהרט ם שלהם (שם): בנימוס. כדי שלית הו"ל להביא כל ג' שהיו ע"י השי"ת ביחד ואח"כ ג' אחרות. ושחין באחרונה (שם): והצפרדעים כו'. מכת ערוב. בב' אלו פליג אטעם דלעיל פ' י' ופי"א (שם): דן. פי' דין ממש

אם אכתבכם כו'. מדינות אלו: משלשם. ג' מדינות אכתוב ל נ א' וא'. וכן ג' מכות היו ע"י הש"י בעצמו וכן ערוב דבר מכת בכורות: חסר. שנא' כי היה השחין בחרטמם: בשר של מצרים. כד"א יפקד ה' על צבא המרום במרום ואח"כ על מלכי האדמה באדמה שאין הקב"ה מפיל אומה אלא א"כ מפיל שרה תחלה ולכך כתיב בחרטמם לשון יחיד: מוניטא כו'. מטבע של הקב"ה שהיו מבטלין את ישראל מפריה ורביה כדלעיל פרשה א': ושחת ארצה. שהיו מסרסין אותם: על דבר הצפרדעים. כו'. דוגמת מה שדרשו חז"ל על דבר

שני עולמות העוה"ז והעוה"ב ולכך מסר הקב"ה סוד הלבנה לישראל שיהיו הם מונים בה והעכו"ם מונין לחמה . לומר מה חמה אינה אלא ביום כך אין מושלים אלא בעוה"ז . ומה החמה היא של אש כך הם עתידין לידון בה שנא' (מלאכי ג) כי הנה היום בא בוער כתנור . וכשם שהלבנה נראית ביום ובלילה כך ישראל מושלין בעה"ז ובעוה"ב . וכשם שהלבנה היא של אור כך ישראל נוחלין האור שנא' (תהלים צז) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה ואומר (ישעיה ס) קומי אורי כי בא אורך . ולכך נאמר החדש הזה לכם שיהא שלכם שאתם בדוגמתה : ד"א החדש הזה לכם . זה אחד מד' דברים שהראה הקב"ה למשה באצבעו לפי שהיה מתקשה בהן . הראהו מעשה שמן המשחה שנא' (שמות ל) שמן משחת קדש יהיה זה לי וגו' . הראהו מעשה המנורה . שנאמר (במדבר ח) וזה מעשה המנורה . הראהו השרצים שנא' (ויקרא יא) וזה לכם הטמא . והלבנה שנא' החדש הזה לכם . זעזע את הימים והראהו את בן הנפילים שנא' (תהלים כט) קול ה' על המים . זעזע את הישוב והראהו את הצב שנא' (שם) קול ה' שובר ארזים . זעזע את המדבר והראהו את הדואר שנ' (שם) קול ה' יחיל מדבר . זעזע את האש והראהו את הסלמנדרא שנא' (שם) קול ה' חוצב להבות אש . ואימתי עשה לו כן בוזה לכם הטמא . זעזע את העולם והראה לו את הלבנה שנא' (שם) קול ה' בכח . זעזע את העולם והראה לו מעשה המנורה שנא' (שם) קול ה' בהדר . זעזע את העולם והראה לו מעשה שמן המשחה שנא' (שם) קול ה' יחולל אילות ויחשוף יערות אלו סמני הקטרת . (שם) ובהיכלו כלו אומר כבוד . כל המלכים כאו"א היו אומרים כבודו של הקב"ה התחילו כולן נותנין שבח לו שנא' (שם קל"ח) יודוך ה' כל מלכי ארץ : ד"א החדש הזה לכם . מדת הקב"ה אינו כמדת ב"ו מדת ב"ו ב' עומדים בפני המלך אחד מלמד קטגוריא שלו ואחד סניגוריא שלו . לא כל המלמד קטגוריא מלמד סניגוריא ולא המלמד סניגוריא מלמד קטיגוריא . אבל הקב"ה אינו כן הוא מלמד סניגוריא הוא מלמד קטיגוריא . הוא הפה ש מר (ישעיה א) הוי גוי חוטא הוא הפה שאמר (שם כו) פתחו שערים ויבא גוי צדיק . הפה שאמר (שם א) עם כבד עון הוא שאמר (שם נד) ועמך כלם צדיקים . הפה שאמר (שם א) בנים משחיתים הוא אמר (שם נד) וכל בניך למודי ה' . הפה שאמר (שם א) זרע מרעים הוא שאמר (שם סא) ונודע בגוים זרעם . הפה שאמר (שם א) גם כי תרבו תפלה אינני שומע הוא הפה שאמר (שם סה) והיה טרם יקראו ואני אענה . הפה שאמר (שם א) חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי הוא שאמר (שם סו) והיה מדי חדש בחדשו . למה אמר חדשיכם לפי שהחדשים מתנה הם לישראל שנאמר החדש הזה לכם : ד"א החדש הזה לכם . משל למלך שהיו לו אוצרות מלאי' זהב וכסף אבנים טובות ומרגליות . והיה לו בן אחד . כ"ז שהיה הבן קטן היה אביו משמר את הכל . הגדיל הבן ועמד על פרקו א"ל אביו כ"ז שהיית קטן אני הייתי משמר את הכל . עכשיו שעמדת על פרקך הוי הכל מסור לך . כך היה הקב"ה משמר את הכל שנא' (בראשית א) והיו לאותות ולמועדים . כיון שעמדו ישראל מסר להם הכל שנא' החדש הזה לכם . ד"א החדש הזה לכם משל למלך שקדש אשה וכתב לה מתנות מועטות . כיון שבא ללקחה כותב לה מתנות רבות כבעל . כך העוה"ז אירוסין היו שנא' (הושע ב) וארשתיך לי לעולם . ולא מסר להם אלא הלבנה בלבד שנא' החדש הזה לכם . אבל לימות המשיח יהיו נשואין שנא' (ישעיה נד) כי בועליך עושיך . באותה שעה מוסר להן את הכל שנא' (דניאל יב) והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד :

פרשה טז ויקרא משה לכל זקני ישראל . הה"ד (איוב יב) בישישים חכמה ואורך ימים תבונה . למה זכו הזקנים שיגאלו ישראל על ידיהן אלא בשעה שנגלה הקב"ה על משה בסנה א"ל (שמות ג) לך ואספת את זקני ישראל . כיון שבא משה מיד (שם ד) וילך משה ואהרן ויאספו את כל זקני בני ישראל . ואומר (שם) ויאמן העם . אמר הקב"ה הריני פורע לזקנים על שעשו את ישראל להאמין בשמי . בשעה שאמר משה ואומר להם אלהי אבותיכ' שלחני אליכם אילו לא קבלו הזקנים את דבריו של משה . אף כל ישראל לא היו מקבלין . אלא הזקנים קבלו תחלה ומשכו כל ישראל אחריהם ועשו אותן להאמין לשמו של הקב"ה . אמר הקב"ה אף אני עושה להם כבוד ויהיה גאולת ישראל על ידיהן . שהיו ישראל שוחטים פסחיהן על ידיהן של זקנים שנא' ויקרא משה לכל זקני ישראל . לפיכך הקב"ה משבחן בישישים חכמה : משכו וקחו לכם צאן . הה"ד (ישעיה ל) בשובה ונחת תושעון . תנינן בכל מתרפאין חוץ מע"ז וג"ע וש"ד כיצד שאם יאמרו לו לאדם בא והרוג את הנפש ואתה מתרפא אל ישמע להן שכן כתיב (בראשית ט) שופך דם האדם באדם דמו ישפך הואיל וכל מי שהוא שופך דם האדם באדם דמו ישפך היאך

אסיפת אמרים

ממש מדה כנגד מדה לפי שהיו בכורות ממש כדפריסית (שם) : עוה"ז . ימות המשיח . ועוה"ב עולם התחיה (שם) : מתנה . שמסר להם

מתנות כהונה

שרה שאמרה למלאך כך וכוא מכה : ריא של אור . שהיא בעולם אינה אם רק מקבלת האור מן החמה ומאירה : וזעזע . קרע ובקע : בן הנפילים . פירש"י בפ' העור והרוטב שרץ מין לו : הדואר . ג"כ מין לו הוא וע' בפירש"י בפ' העור והרוטב : וכן סלמנדרא הוא בא ממקום שבוערים שם אש שבעה שנים רצופים ורש"י פירש שם שבוערים שם אש בעלי הדם ונעשה ע"י כישוף ובתנחומא פ' וישב גרס כשהזגגין מסיקין הכבשן ז' ימים וז' לילות רצופים מכובד שעור יוצא מהם ברי' כו' : אלו סמני קטרת פי' ע"ד שאמר הכתוב אכלתי יערי עם דבשי שהסימנים רובם מן קני היער : בשו. ה ונהה .

יכול החולה להתרפאות משפ"ד. ג"ע כיצד אם יאמרו לו לאדם עסוק בג"ע ואתה מתרפא לא ישמע להן שאסור לו לאדם לעסוק בג"ע. אתה מוצא שתי פרשיות סמוכות פ' נזיר ופ' סוטה. הנזיר נודר שלא לשתות יין א"ל הקב"ה נדרת שלא לשתות יין כדי להרחיק עצמך מן העבירה אל תאמר הריני אוכל ענבים ואין לי עון. אמר הקב"ה הואיל ונדרת מן היין הריני מלמדך שלא תחטא לפני אמר למשה למד לישראל הלכות גזירות שנא' (במדבר ו) איש כי יפליא לנדור מיין ושכר יזיר מכל אשר יעשה מגפן היין. וכיון שיעשה כך הרי הוא כמלאך כל ימי נזרו קדוש הוא לה' כד"א (דניאל ד) ואלו עיר וקדיש. וכן האשה נקראת גפן שנא' (תהלים קכח) אשתך כגפן פוריה. אמר הקב"ה אל תאמר הואיל ואסור לי להשתמש באשה הריני תופשה ואין לי עון או שאני מגפפה ואין לי עון אני נושקה ואין לי עון אמר הקב"ה כשם שאם נדר נזיר שלא לשתות יין אסור לו לאכול ענבים לחים ויבשים ומשרת ענבים וכל היוצא מגפן היין. את אשה שאינה שלך אסור ליגע בה כל עיקר. שכן שלמה אומר (משלי ו) היחתה איש אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה וגו' כן הבא אל אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה. לכך סמך הקב"ה פ' נזיר לפ' סוטה שהן דומות זו לזו. וכל מי שנוגע באשה שאינה שלו מביא מיתה על עצמו שנא' (שם ז) כי רבים חללים הפילה וכתיב (שם ה) רגליה יורדות מות שאול צעדיה יתמוכו. והואיל ויש בה כל המדות הללו היאך יכולה היא ליתן חיים לחולה לכך אין מתרפאין בה. ע"ז כיצד שאם היה אדם מישראל חולה ויאמרו לו לך אצל ע"ז פלונית ואתה מתרפא אסור לילך שכן הוא אומר (שמות כב) זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו. והואיל שכל מי שעע"ז יחרם מוטב לו למות בחולי ואל יעשה חרם בעוה"ז. ולא זה בלבד אסור אלא כל דבר שהוא של ע"ז אסור להתרפאות בו שאם יאמרו לו לאדם טול ממה שמקטירין לע"ז או טול מן האשרה ועשה מהן קמיע ותתרפא אל תטול שכן כתוב (דברים יג) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם זו ע"ז. ואומר (שם ז) ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמוהו. למה שאין בהם ממש ואין מועילין כלום שנא' (ירמיה י) אל תיראו מהם כי לא ירעו וגם היטיב אין אותם. וכן אתה מוצא שירמיהו אומר לדורו הריני נכנס עם ע"ז לדין ואומר מעשיה ומעשה אלהים ויודע מה בין הקב"ה לע"ז. אתה מוצא ד' פעמים בדף א' הראה ירמיה גנותה של ע"ז ושבחו של אלהים שנא' (שם) כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו וגו' כי חקות העמים הבל הוא (שם) בכסף ובזהב ייפהו וגו' כתמר מקשה המה. שמעתם גנותה של ע"ז באו ושמעו שבחו של הקב"ה שנא' (שם) מאין כמוך ה' (שם) מי לא ייראך מלך הגוים. שמעתם שבחו של הקב"ה באו ושמעו גנותה של ע"ז שנא' (שם) ובאחת יבערו ויכסלו וגו' כסף מרוקע מתרשיש יובא וגו'. שמעתם גנותה של ע"ז באו ואגיד לכם שבחו של הקב"ה שנא' (שם) וה' אלהים אמת. שמעתם שבחו של מקום באו ושמעו גנותה של ע"ז שנא' (שם) כדנה תאמרון להום אלהא די שמיא וארקא לא עבדו יאבדו מארעא ומן תחות שמיה אלה. שמעתם גנותה של ע"ז באו ושמעו שבחו של הקב"ה שנא' (שם) עושה ארץ בכחו וגו' לקול תתו המון מים בשמים. שמעתם שבחו של מקום באו ושמעו גנותה של ע"ז שנא' (שם) נבער כל אדם מדעת וגו' הבל המה מעשה תעתועים. שמעתם גנותה של ע"ז באו ושמעו שבחו של מקום שנא' (שם) לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא. אמר הקב"ה הואיל והיא כאבן דומם ואין בה ממש ואהרים שומרים אותה שלא יגנבו זאותה היאך יכולה היא ליתן חיים לחולה לכך אסור להתרפאות מכל אשר לה. וכן אתה מוצא בישראל כשהיו במצרים היו עובדין ע"ז ולא היו עוזבין אותה שנא' (יחזקאל כ) איש את שקוצי עיניהם לא השליכו. א"ל הקב"ה למשה כ"ז שישראל עובדין לאלהי מצרים לא יגאלו לך ואמרת להן שיניחו מעשיהן הרעים ולכפור בע"ז הה"ד (שמות יב) משכו וקחו לכם כלומר משכו ידיכם מע"ז וקחו לכם צאן ושחטו אלהיהם של מצרים ועשו הפסח שבכך הקב"ה פוסח עליכם הוי (ישעי' ל) בשובה ונחת תושעון: ד"א משכו וקחו לכם צאן הה"ד (תהלים צז) יבושו כל עובדי פסל. בשעה שאמר הקב"ה למשה לשחוט הפסח. א"ל משה רבון העולם הדבר הזה היאך אני יכול לעשות אי אתה יודע שהצאן אלהיהן של מצרים הן שנא' (שמות ח) הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו. א"ל הקב"ה חייך אין ישראל יוצאין מכאן עד שישחטו אלהי מצרים לעיניהם שאודיע להם שאין אלהי העכו"ם כלום. וכן מצינו שעשה שבאותה הלילה הכה בכוריהם של מצרים ובו בלילה שחטו ישראל פסחיהן ואכלו והיו המצרים רואים בכוריהם הרוגים ואלהיהן שחוטין ולא היו יכולין לעשות כלום שנא' (במדבר לג) ומצרים מקברים את אשר הכה ה' בהם כל בכור ובאלהיהם עשה ה' שפטים. הוי יבושו כל עובדי פסל וגו': ד"א משכו וקחו לכם צאן. הה"ד (משלי טז) פלס ומאזני משפט לה'. וכן מצינו משה ושמואל שוין כאחד שנא' (תהלים צט) משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו. בא וראה כמה בין משה לשמואל משה היה נכנס ובא אצל הקב"ה לשמוע הדבור. ואצל שמואל הקב"ה היה בא שנא' (ש"א ג) ויבא ה' ויתיצב. למה כך. אמר הקב"ה בדין ובצדקה אני בא עם האדם משה היה יושב

מתנות כהונה

(משוטו לס' • ויניחו לע"ז: בכל מתרפאין כו' ע' מזה בפ' כ"ט (דף כב) להם קדוש כמודם כדלעיל (שם): מתרפאין. לומר שלא עבדו ישראל

אסיפת אמרים

זמי שהיה לו דין בא אצלו ונידון שנא' (שמות יח) וישב משה לשפוט את העם. אבל שמואל היה טורח בכל מדינה ומדינה ושופט כדי שלא יצטערו לבא אצלו שנא' (ש"א ז) והלך מדי שנה בשנה. אמר הקב"ה משה שהיה יושב במקום אחד לדון את ישראל יבא אצלי לאהל מועד לשמוע הדיבור. אבל שמואל שהלך אצל ישראל בעירות ודן אותם אני הולך ומדבר עמו לקים מה שנא' (משלי טז) פלס ומאזני משפט לה'. וכן מצינו ביהודה על שהציל ג' נפשות תמר וב' בניה מן האש הציל הקב"ה ג' בניו מן האש ומי הם חנניה מישאל ועזריה. הוי פלס ומאזני משפט לה'. וכן במצרים היו משועבדים ישראל פ' שנה והיה המצרי הולך במדבר ותופס איל או צבי ושוחט ושופת את הסיר ומבשל ואוכל וישראל רואין ולא טועמין שנא' (שמות טז) בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשובע. לא כתיב באכלנו מסיר הבשר אלא בשבתנו שהיו אוכלין לחמם בלא בשר. א"ל הקב"ה אתם זינקתם את בני בבשר שהייתם אוכלין ולא הייתם נותנין להם אף אני אעשה לבני שישחטו את הצאן שאתם משתחוים להן והן אוכלין ואתם נמסים. למה שאני דיין אמת. הוי פלס ומאזני משפט לה'. לכך נאמר משכו וקחו לכם צאן:

פרשה יז ולקחתם אגודת אזוב. הה"ד (משלי טז) כל פעל ה' למענהו. אתה מוצא שכל מה שברא הקב"ה בששת ימי בראשית לא ברא אלא לכבודו ולעשות בהן רצונו. ביום הראשון ברא שמים וארץ אף הם לכבודו בראם שנא' (ישעיה סו) כה אמר ה' השמים כסאי ואומר (תהלים יט) השמים מספרים כבוד אל. וכן האור שברא לכבודו הוא דכתיב (שם קד) עוטה אור כשלמה. מה נברא ביום שני רקיע. לכבודו בראו שיעמדו שם המלאכים ויהיו מקלסין אותו שנא' (שם קנ) הללוהו ברקיע עוזו. מה ברא ביום ג' דשאים ואילנות ומצינו שהדשאין מקלסין להקב"ה שנא' (שם סה) יתרועעו אף ישירו. ומנין אף האילנות שנא' (דה"א טז) אז ירננו עצי היער מלפני ה'. אתה מוצא שצוה הקב"ה מן האילנות לעשות מהן מצות. בפרה אדומה צוה להשליך בשריפתה עץ ארז ואזוב. והזאת מי נדה צוה לעשות באזוב. וטהרת המצורע צוה לעשות בעץ ארז ואזוב. וכן במצרים צוה להגיע הדם אל המשקוף ואל שתי המזוזות באזוב שנא' ולקחתם אגודת אזוב. וכן ברא הכ"ה ביום ג' שכינסן מעל הארץ ומשם קלוסו עולה שנא' (תהלים צג) מקולות מים רבים אדירים משברי ים. מה נברא ביום ד' מאורות. לכבודו בראם שנא' (שם קמח) הללוהו שמש וירח. ביום ה' ברא עופות לכבודו להקריב מהם קרבן שנא' (ויקרא א) ואם מן העוף עולה קרבנו. מה נברא ביום ו' בהמות. לכבודו וצוה להקריב מהן קרבן שנא' (שם) אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה מן הבקר. וברא בו אדם לכבודו שנא' (תהלים קמח) הללו את ה' מן הארץ תנינים וגו'. הוי כל פעל ה' למענהו: ד"א ולקחתם אגודת אזוב. הה"ד (שיר ב) כתפוח בעצי היער. למה נמשל הקב"ה לתפוח לומר לך מה תפוח זה נראה לעין בלא כלום ויש בו טעם וריח כך הקב"ה הכו ממתקים וכולו מחמדים. ונראה לאו"ה ולא רצו לקבל התורה והיתה התורה בעיניהם כדבר שאין בו ממש ויש בו טעם וריח. טעם מנין שנא' (תהלים לד) טעמו וראו כי טוב ה'. ויש בה מאכל דכתיב (משלי ח) טוב פריי מחרוץ ומפז. ויש בה ריח שנאמר (שיר ד) וריח שלמותיך כריח לבנון. אמרו ישראל אנו יודעין כחה של תורה לפיכך אין אנו זזין מן הקב"ה ותורתו שנא' (שם ב) בצלו המדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי. וכן יש דברים שהן נראין שפלים וצוה הקב"ה לעשות מהן כמה מצות. האזוב נראה לאדם שאינו כלום וכחו גדול לפני האלהים שמשל אותו לארז בכמה מקומות. בטהרת מצורע ובשריפת הפרה ובמצרים צוה לעשות מצוה באזוב שנא' ולקחתם אגודת אזוב. וכן בשלמה אומר (מ"א ה) וידבר אל העצים מן הארז אשר בלבנון ועד האזוב אשר יוצא בקיר. ללמדך שהקטן והגדול שוין לפני הקב"ה ובדברים קטנים הוא עושה נסים וע"י אזוב שהוא שפל שבאילנות גאל את ישראל הוי כתפוח בעצי היער: ד"א ולקחתם אגודת אזוב. כלומר אני עושה אתכם אגודה לעצמי אע"פ שאתם שפלים כאזוב שנא' (שמות יט) והייתם לי סגולה מכל העמים. וטבלתם בדם אשר בסף. מה ראה הקב"ה להגן עליהם בדם כדי לזכור להם דם מילת אברהם. ובשני דמים ניצולו ישראל ממצרים בדם פסח ובדם מילה. שנא' (יחזקאל יו) ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך בדמיך חיי בדם פסח ובדם מילה. והגעתם אל המשקוף בזכות אברהם. ואל שתי המזוזות בזכות יצחק ויעקב. ובזכותם ראה את

אסיפת אמרים

ישראל מ"ו ע"ז ממש רק טעו בה להתרפאות בה וכדומה (שם) : הדא הוא דכתיב יבושו כל עובדי פסל. דרש וקחו ל' קישוי בחילוף ס"א כח' (שם) : אף הם. אף שנאמר כארץ נתן לבני אדם. (תולדות כח) : השמים וגו'. וא"כ איתקש ארץ לשמים. וכן עוטה אור וגו' איתקש אור לשמים (שם) : ק־בן.

מתנות כהונה

כה) ובפרק אין מעמידין : פ' שנה. נראה דל"ל פ"ו שנה וכה פ"ו שנה של קושי השיעבוד משנולדה מרים : זינק־ם. נראה דל"ל המקתם ל' המק בשרו שהרואה חבירו אוכל מאכל והוא אינו אוכל ממנו לבו בקרבו המק ונמס וכן הוא אמר לקמן וכה אוכלים ואתם נמסים

והטמאים השרין לבני נח לקרבן כדמשמע בזבחים דף קט"ז (שם): ויש בו. כלומר בפירותיו. ולפמ"ש במס' שבת דף פ"ח כתפוח היינו אתרוג ניחא לפרש טעם וריח על האילן עצמו שאתרוג עצו נאכל כפריו כדאי' בב"ר פט"ו שם (א"ה י"ל שבזה פליגי כנוסחאות שי"ג בנמשל ויש בו. וי"ג ויש בה ודו"ק) : מאכל. מפרש שטעם ר"ל פירותיו בטוב"ז. לריח ר"ל לטוב"ב שכר רוחני (שם) : וכן. עי' זה בגי' בהזית (ב' ג') מה תפוח ז. אתה נותן בו איסר ו' ועלה קאי האי וכן (יפת"ה) הוי כתפוח. בא למעט שאר דרשות בהזית (שם) : שזה יותר נכונה (שם): אברהם. שהיה ראשם לאבות כמו המשקוף שהוא עליון לפתח (ת"כ). ומזוזה זה יצחק ויעקב : שלא זזו מן הקב"ה.

הדם ולא יתן המשחית: ועבר ה' לנגוף את מצרים. הה"ד (איוב לא) ומה אעשה כי יקום אל וכי יפקוד מה אשיבנו. מי אמר הפסוק הזה שר העולם אמרו אע"פ שאמרו איוב על עצמו וכן כל באי עולם עתידין לומר כך. אנו מוצאין בדור המבול בישיבה דן אותם האלהים שנא' (תהלים כט) ה' למבול ישב מה כתיב בהם (בראשית ז) וימח את כל היקום. אבל מצרים בהעברה דן אותם שנא' ועבר ה' לנגוף את מצרים וכתיב ועברתי בארץ מצרים. אבל לע"ל הוא עומד ודן את עולמו בעמידה שנא' (זכריה יד) ועמדו רגליו ביום ההוא וכתיב (צפניה ג) לכן חכו לי נאם ה' ליום קומי לעד. אומרים באי עולם אם בישיבה דן דור המבול ומחה אותן. בהעברה דן המצריים והרג את בכוריהן. לכשיעמוד לע"ל ודן עולמו מי יוכל לעמוד לכך כתיב (איוב לא) ומה אעשה כי יקום אל. מפני מה עתיד לקום מפני צעקת עניים שנאמר (תהלים יב) משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה': ועבר ה' לנגוף את מצרים י"א על ידי מלאך. וי"א הקב"ה בעצמו. ומהו שאמר לנגוף מלמד שאף המעוברות שהיו ראויות לילד הפילו ומתו האמהות. והמשחית יצא והיבל כל מה שמצא. ואין לנגוף אלא עוברות שנא' (שמות כא) ונגפו אשה הרה. והקב"ה מהבל בכוריהם של מצרים וישראל עושין כל מה שאמר להם הקב"ה שנאמר וילכו ויעשו. למה היה הקב"ה וישראל דומין למלך שבא עם בניו בים וספינות של פירטון מקיפות אותו. אמר להם הא לכם מוכנות מורניות שלי שאני עובר על גלי הים ונלחם עמהם. כך היה הקב"ה עם בניו במצרים ומחנות עכו"ם מחשבים עליהם כל הלילה. אמר להם הקב"ה אי רשעים על בני אתם מחשבים מורניות שלי מובנות הן שנא' (תהלים קו) ויושיעם למען שמו. הן עוסקים בצלי והיה הורג הקב"ה בבוריהן של מצרים. והן היו מזין על פתחיהן ושמו הגדול היה עומד על פתחיהם. והם עוסקים בהלל ובהלכות הפסח והאלהים מפריש שיכפר דם טמאים על דם טהורים שנא' (שם לד) פודה ה' נפש עבדיו. הן היו עסוקין במצות שהיו טוחנין ולשין והקב"ה עוקר נטיעתן של מצרים שנאמר (שם ז) קומה ה' באפך:

פרשה יח ויהי בחצי הלילה. הה"ד (ישעיה מד) מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים. א"ר אבהו מקים דבר עבדו זה משה שנא' (במדבר יב) לא כן עבדי משה. והיאך קיים אלא כיון שהביא עליהם מכת החשך התחיל פרעה צווח לכו עבדו את ה' רק צאנכם ובקרכם יצג. א"ל משה חייך וגם מקננו ילך עמנו לא תשאר פרסה. מהו פרסה אפי' בהמה שהיא כולה של מצרי ויש בה טלף אחד לישראל איני מניח אותה. כי ממנו נקח. אחר שאמר כי ממנו נקח הזר ואמר ואנחנו לא נדע מה נעבוד את ה'. א"ל אם אתה שאתה ב"ו בני אדם מתים אם עוברין על צוויך. ואם תוציא דבר מלפניך ותאמר גבולי כך וכך יכול העולם לעמוד לפניך. אבל אנו שמא יאמר לנו האלהים הקריבו קרבן של ר"י שנים הוי ואנחנו לא נדע וגו'. א"ל פרעה עד מתי אתה נכנס לכאן לך מעלי השמר לך אל תוסף עוד ראות פני. א"ל משה יפה דברת לא אוסיף עוד ראות פניך. אמר הקב"ה מה עדיין מתבקש לי להודיע לפרעה מכה אחת. מיד קפץ עליון האלהים כביכול נכנס בפלטין של פרעה בשביל משה שא"ל לא אוסיף עוד ראות פניך שלא ימצא בדאי. ואתה מוצא שלא דבר הקב"ה עם משה בביתו של פרעה אלא אותה שעה. מנין שנאמר (שמות ט) כצאתי את העיר אפרוש כפי אל ה'. ועכשיו קפץ הקב"ה ודבר עם משה שנא' עוד נגע אחד אביא על פרעה וגו'. כיון ששמע משה שמח ונתגדל שנא' (שם יא) גם האיש משה גדול מאד. התחיל צווח בפרהסיא כה אמר ה' כחצות הלילה יפה אמרת אל תוסף ראות פני אני איני עוד בא אצלך אלא אתה בא אצלי ושר צבא הזה שעומד עמך וזה הפרכוס שלך וכל בני פלטין אלו שלך באין אצלי עמך ומבקשים הימני ומשתחוים לי שנצא מכאן דכתיב וירדו כל עבדיך אלה אלי והשתחוו לי לאמר. לא רצה לומר והשתחוית לי משום כבוד מלכות. כיון שהגיע חצי הלילה כאשר אמר משה מיד ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור לפיכך (ישעיה מד) מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים. שעשה עצה עם אברהם בשביל הדבר הזה. אימתי כשבאו המלכים ורדף אותם א"ל הקב"ה דייך עד חצי הלילה בא ונחלק הלילה אני ואתה שנא'

מתנות כהונה

כמים וכן זינקתם י"ל שלבש יומם וזולא כמי המים הזונקים קילוח: פירטון. פירושו לסטים השוכנים על הגמל שקורין פורט"א בלע"ז: מורניות הרגונו של חנית מורן כך פי' הערוך: טלף א' לישראל ושיש לו בו שותפות לישראל. יכול העולם לעמוד ולמלאות ש אלתך אבל אין אנו יכולין למלאות שאלת אם ישאל קרבנות של רד"ו שנה ולפיכך גם אתה תתן: של מאתים ו' שנים. כמנין שעמדנו שם ולא הקרבנו קרבן לפניו: הפרכוס מושל: מיכן. מכאן אתה למד לומר

אסיפת אמרים

הקב"ה כמו שהמזוזה אינה זזה מן הדלת (י"מ): ע"י מלאך. דייק מדק"ל למשחית וה' לנגוף: וי"א בעצמו. דייק מדאיכפל ק"א ניתא ההלאה מאתו ית' שנא' והכיתי וגו' וס'. הכה וגו' לא מאתו לא תלא הרעות אלא לאשמועינן דהוא בעצמו המכה. וע"ל ס"פ י"ט: וא' לנגוף. לרמז על המעוברות. וקאמר משחית דאף שהקב"ה בעצמו היה. כיון ג"כ משחיתים הולכים עמו להשחית זולת הבכורים. והוא דעת מהר"ן (יפת"ה): והקב"ה. מילתא באפי נפשה היא וקאי אוילכו ויעשו שהוא מיותר דהלא אחר פ' זאת הקת הפסח דלק'. שהיתה קודם פסח מצרים נאמר ויעשו כו'. אלא דאתא לומר שהקב"ה מהבל בשביל. שישראל עושין מצותיו וכאלו סייעוהו נגד מדה"ד וזהו המשל שהוא בטוח בנצחונו ע"י כלי זיינו (שם): בצלי. הוא הטלה אלהיהן של מצרים נגד מזל טלה בכור המזלות (שם): מפריש. מלמד למקטריגים שיכפר דם המצרים על ישראל שנא' פודה וגו' שהפדיון נתונת כופר נפשו (שם): במצות. הנעשים בלומת. (יפת"ה). וה' עוקר נטיעתן ע"י משחית הנקרא אף שהיה הורג העוברין שמשמעי אמן כדלעיל. והסיפה דקרא בנגפא בעברות הרי היה בעוברות (י"מ): הה"ד מקים. ק"ל למה אמר משה כחצות מי איכא ספיקא כו' ומסיק שהשי"ת לא א"ל שום זמן

(בראשית יד) ויחלק עליהם לילה. כיון שהגיע השעה שלמה העצה הוי ויהי בחצי הלילה לכך כתיב ועצת מלאכיו ישלים: ד"א ויהי בחצי הלילה הה"ד (תהלים קיט) חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך. חצות לילה אקום להודות לך על המשפטים שעשית במצרים ולנו עשית צדקה. היאך. אלא כיון שאמר משה והכיתי כל בכור התחילו מהם יראים ויש מהם שלא היו מתיראים. מי שהיה מתירא היה מוליך בכורו אצל ישראל וא"ל בבקשה ממך טול את זה ויליןְ עמך. כיון שהגיע חצי הלילה הרג הקב"ה כל הבכורות. ואותן שהיו נתונים בבתיהם של ישראל היה הקב"ה פוסע בין ישראל ובין המצרים והיה נוטל נשמתו של מצרי ומניח נשמתו של ישראל והיה היהודי מתעורר ומוצא את המצרי מת בין כל א' ואחד שנא' ופסחתי עליכם ולא יהיה בכם נגף. התחילו ישראל אומרים חצות לילה אקום להודות לך. לכך נאמר על משפטי צדקך: ד"א ויהי בחצי הלילה. הה"ד (משלי לא) טעמה כי טוב סחרה לא יכבה וגו'. אתה מוצא שאמר הכתוב כי אין בית אשר אין שם מת. היאך. אתה מונה כל טיפה וטיפה שהיה מוציא מצרי לכל אשה ואשה אותה הטיפה הראשונה הוא בכור ונמצא כל בניו מתים שנא' (תהלים עח) ויך כל בכור במצרים ראשית אונים באהלי חם טיפה ראשונה. הנקבות הבכורות אף הן מתות חוץ מבתיה בת פרעה שנמצא לה פרקליט טוב זה משה שנא' (שמות ב) ותרא אותו כי טוב הוא. לפיכך אמר שלמה (משלי לא) טעמה כי טוב סחרה. ותקם בעוד לילה. באי זה לילה ויהי בחצי הלילה: ד"א ויהי בחצי הלילה. אמר אליהוא (איוב לד) רגע ימותו וחצות לילה. כיון שמתו התחילו הכל צווחין שנא' ויקם פרעה לילה הוא וכל עבדיו וכל מצרים. מיד ויקרא למשה ולאהרן. א"ל משה מה פרעה מבקש מי בא אצל מי אתה אצלי או אני אצלך. א"ל בבקשה ממך קומו צאו מתוך עמי. למה (שם ט) חכם לבב ואמיץ כח מי הקשה אליו וישלם: ד"א ויהי בחצי הלילה. אמר דוד (תהלים עז) אזכרה נגינתי בלילה. אמרה כנ"י נזכרת אני את השברים שהיית שובר את המלכיות בעבורי בלילה. ואין נגינתי אלא לשון שבר כד"א (איכה ג) אני מנגינתם ואומר (בראשית יד) אשר מגן צריך בידך. בא עלינו סנחריב שברת אותו בלילה שנא' (מ"ב יט) ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור. א"ר נחמיה בא וראה אהבתו של הקב"ה על ישראל שהרי מלאכי השרת שהן גבורי כח עושי דברו עשאן הקב"ה שומרים לישראל ומי הם מיכאל וגבריאל שנא' (ישעיה סב) על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים. וכיון שבא סנחריב מיכאל יצא והכה בהם וגבריאל הציל במצותו של הקב"ה לחנניה וחביריו. ולמה כך אלא תנאין עשה עמהם הקב"ה אימתי כשבקש לירד להציל אברהם מכבשן האש אמרו מיכאל וגבריאל לפניו אנו יורדין להציל אותו. א"ל אילו ירד לשם אחד מכם לכבשן אתם הייתם מצילין אותו. אלא לשמי ירד ואני יורד ומצילו שנא' (בראשית טו) אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים. אלא אתן לכם זמן אימתי תרדו על שנזדקקתם להצילו לכבוד שמי. אתה מיכאל על מחנה אשור. ואתה גבריאל על מחנה כשדים. כיון שירד גבריאל להציל לחנניה מישאל ועזריה גזר לאש ויצא ולהט כל אותן שהשליכו אותן שנא' (דניאל ג) גובריא אלך די הסיקו לשדרך משך וגו'. וי"א ארבע אומות מתו שם בראשונה כתיב (שם) באדין מתכנשין אחשדרפניא סגניא ופחותא והדברי מלכא. וכאן חסרו ד' שנא' ומתכנשין אחשדרפניא וגו'. לפיכך אמר חנניה (תהלים קיז) הללו את ה' כל גוים. מישאל אמר (שם) שבחוהו כל האומים. ועזריה אמר (שם) כי גבר עלינו חסדו. המלאך אמר (שם) ואמת ה' לעולם אמת מה שאמר לי כשירדתי להציל אברהם. וכן מיכאל עשה מה שאמר לו שנא' (מ"ב יט) ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה'. תנא כולן פולמרכון ודוכסין היו שותין יין והניחו קנקניהם מושלכים. אמר הקב"ה לסנחריב אתה עשית שלך שנא' (שם) ביד מלאכיך חרפת. אף אני ביד מלאכי מה עשה לו (ישעיה י) ותחת כבודו יקד יקוד כיקוד אש. מהו ותחת כבודו ששרף גופן מבפנים והניח בגדיהם מבחוץ. שכבודו של אדם בגדו. ולמה הניח בגדיהם אלא שהיו בניו של שם שנא' (בראשית י) ובני שם עילם ואשור. אמר הקב"ה חייב אני לשם אביהם שנטלו הוא ויפת בגדיהם וכסו ערות אביהם שנא' (שם ט) ויקח שם ויפת את השמלה. לכך אמר

אסיפת אמרים

זמן רק שהם בלילה והוא מעצמו אמר כן (לאיזה טעם כמוש עמדו) וה' הקים דבר עבדו (שם): כיון שהגיע השעה. אף דהיה יכול להשלים עצת אברהם בהמשך כל חצי הלילה. השלים תיכף כשהגיע השעה והרגע להקים דבר עבדו מהה שאמר כחצות (שם): לב"ב. לאפוקי מדרשות לעיל ב"ר פ' פ"ב (שם): הה"ד חצות. ליתן טעם ורמיה לפי' דלעיל למה דקדוק בכיון לרגע המחלקת הלילה א' מפני שאז אמצע בין דין לרחמים כדאשכחן גבי דוד מספד ולדקה דשם בוודאי פי' חצות רגע המחלקת לא המשך זמן עד חצי הלילה (שם):

מתנות כהונה

לומר כן: הוי ויהי בחצי הלילה הכ"א פתוחה מורה על הלילה כידוע: כל בניו מתים. אם היו לו נשים הרבה ומכל אחת בן א' או בת אחת טיפה ראשונה. זהו דכתיב ראשית אונים ל' רבים טיפה ראשונה של כל אשה שהוא בכור לאמו אע"פ שלא היה בכור לאביו: פרקליט. מליץ: ה"ג פחותא אדגזריא גדבריא דתבריא תפתיא וכל שלטוני מדינתא וכאן חסרו ד' שנא' ומתכנשין אחשדרפני' סגניא ופחותא והדברי מלכא לפיכך כו': פולמרכין. שרי חיילות: גופן מבפנים. כלומר

ההד טעמה. בא ג"כ לרמז שפי' בחצי ברגע המכוון. ועוד משמע ליה באמצע הלילה (שם) (וי"ל בסיפך): אף הן. דלא מיעטן הכתוב בפירוש (שם): אמר אליהוא. שדברו בנבואה כדאיתא בירוש' ב' כשם. וא' רגע ימותו ואגב מפרש סיפיה דקרא יגועשו עם ויעבורו ויסירו אביר. ואמר טעם למה קרא לפרעה אביר כאן לומר שהקשה נגדו ית' ומי הקשה אליו וישלם (שם): אמר דוד. בא לתת טעם אל היות המכה בלילה ולא ביום והוא כדי שיהיו נשמרים בבתיהם ולא יתן המשחית. וכמך לזה מייתי אזכרה כו' שמפרש לק' לי ערמות על מה שהחכים להביאה בלילה כדאפרש. ואגב מפ' כד"א כדרכו (שם): היו שותין. הוא דרך

מסל

הקב"ה למיכאל הנה בגדיהן ושרוף נשמתן. מה כתיב שם (מ"ב יט) וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתים הה"ד (תהלים קא) לבקרים אצמית כל רשעי ארץ. והיו ישראל והזקיה יושבין ואומרין את ההלל שהיה ליל פסח והיו מתייראים לומר עכשיו ירושלים מתכבשת בידו. כיון שהשכימו בבקר לעמוד ולקרות ק"ש ולהתפלל מצאו אויביהם פגרים מתים. לפיכך אמר הקב"ה לישעיה (ישעיה ח) קרא שמו מהר שלל חש בז ומיהר לבז שללם. והאחד קרא שמו עמנו אל לומר שאני עמו שנא' (ד"ה ב לב) עמו זרוע בשר ועמנו ה' אלהינו. וכשם שעשה הקב"ה בעה"ז ביד מיכאל וגבריאל כן לע"ל יעשה על ידיהם שנאמר (עובדיה א) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו זה מיכאל וגבריאל. ורבינו הקדוש אומר זה מיכאל לעצמו שנא' (דניאל יב) ובעת ההיא יעמוד מיכאל השר הגדול העומד על בני עמך שהוא תובע צרכיהן של ישראל ומדבר עליהם שנא' (זכריה א) ויען מלאך ה' ויאמר ה' צבאות עד מתי לא תרחם את ירושלים. ואומר (דניאל י) ואין אחד מתחזק עמי על אלה כי אם מיכאל שרכם. א"ר יוסי למה מיכאל וסמאל דומין לסניגור וקטיגור עומדין בדין. זה מדבר וזה מדבר גמר זה דבריו וזה דבריו. ידע אותו הסניגור שנצח התחיל משבח את הדיין שיוציא איפופסין. ביקש אותו קטיגור להוסיף דבר א"ל הסניגור החרש ונשמע מן הדיין. כך מיכאל וסמאל עומדים לפני השכינה והשטן מקטרג ומיכאל מלמד זכותן של ישראל והשטן בא לדבר ומיכאל משתקו. למה שנא' (תהלים פה) אשמעה מה ידבר האל ה' כי ידבר שלום אל עמו. הוי אזכרה נגינתי בלילה. על נס של הזקיהו: ד"א אזכרה נגינתי. נזכר אני מה שעשית לנו במצרים ומנגנין שעשית למצרים. היאך. מתחלה כשבקש הקב"ה להביא המכות על מצרים מכת בכורות אמר להביאה תחלה שנא' (שמות ד) הנה אנכי הורג את בנך בכורך. התחיל אומר מי ה' אשר אשמע בקולו. אמר הקב"ה אם אביא עליו מכת בכורות תחלה משלחן. אלא מביא אני עליו מכת אחרות תחלה ובעקב זאת אני מביא את כולן שנא' וה' הכה כל בכור. לפיכך דוד מקלס (שם ל) מי יודע עוז אפך מי יודע מנגנין שלך שאתה עושה בים שנא' (שם עז) בים דרכך ושבילך במים רבים ועקבותיך לא נודעו דברים שאתה עושה בעקב מי יודע. אמר האלהים למשה אמור להם לישראל מה אתם עושים תהיו יודעים שיגוף ה' את מצרים שנא' ועבר ה' לנגוף את מצרים. א"ר לוי מהו ועבר ה' א"ל הקב"ה עובר אני על הדבר אשר אמרתי. משל למלך שהלך בנו לברבריאה עמדו הברבריים וקבלו אותו ועשו אותו מלך עליהם. שמע המלך ואמר מה כבוד אני עושה לאלו שגדלו בני והמליכוהו עליהם אלא אני קורא שם אותה המדינה על שם בני. הזרו אחרי ימים וקללו בנו של מלך ושעבדו אותו אמר המלך אני עובר על מה שכיבדתי אותם יוצא אני ועושה עמהם מלחמה ומציל את בני. כך ירד יוסף למצרים וקבלו אותו ועשו אותו מלך עליהם שנא' (בראשית מב) ויוסף הוא השליט על הארץ. כבדו את יעקב שנא' (שם נ) ויבכו אותו מצרים שבעים יום. אמר הקב"ה ומה כבוד אני עושה למצרים הריני קורא אותה בשמה של ג"ע שנא' (שם יג) כגן ה' בארץ מצרים. כשהזרו ושעבדו בהם אמר הקב"ה ועברתי בארץ מצרים הוזר אני מאותו כבוד ואעשה אותה שממה שנאמר (יואל ג) מצרים לשממה תהיה. מה כתיב למעלה ופסח ה' על הפתח אותה שעה כביכול עמד לו בפתח. אלא בנוהג שבעולם כשם שהטבח מכנים צאנו וכל שה או כבש שהוא רוצה לשחוט נוטל הסיקרא ורושם עליה להכיר אי זה ישחוט ואי זה לא ישחוט כך וראה את הדם כביכול עמד בפתח ודוחה המשחית שלא יגוף את ישראל. א"ל האלהים ושמרתם את הדבר הזה להק לך ולבניך עד עולם. כשם שעשיתי לכם עכשיו כך אני עתיד לעשות לכם לע"ל שנא' (מלאכי ג) כי הנה היום בא בוער כתנור. אבל אתם (שם) וחמלתי עליהם כאשר יחמול איש על בנו. א"ר חלפתא יתברך שמו של הקב"ה שאין כנסיו וכנפלאותיו ואין כגבורותיו וכמעשיו שנאמר (תהלים קמז) גדול אדונינו ורב כח. הקב"ה קדוש וטהור ופשט ידיו בטמאים למה בשביל שגדול ונורא הוא. ובשביל ישראל הודיע כחו ולמה בשביל ישראל שאמר ליעקב (בראשית מו) אנכי ארד עמך מצרימה וגו' והוא עושה מלחמתן של ישראל. מלאך א' הפך את

מתנות כהונה

כלומר הנשמה לפנים מן הגוף וע' כ"ז שבת דף קי"ג: לומר עכשיו כו'. כל כך היו אומרים בדעתם שמא עכשיו כו': איפופסין. גזר דין: מנגנין. ניגון ומנהגו וע' בערוך: ובעקב זאת. בשביל זאת

אסיפת אמרים

משל כמו ששותין היין ובקנקנין אין נותן קך כמית השרים והניח דלא הנס שאין הפך בהם (שם): הה"ד לבקרים. דק"ל אם מן בלילה איך אמר וישכימו בבקר אע"כ דאע"פ שהוכו בלילה היו גוססים עד הבקר. וכן דרכו יתברך להכאות הרשעים בבקר מכני

עובדי הגמה והלבנה. והוא מפרש נגינתי ל' שירה. וישכימו על חזקיהו (שם): ומיהר. אף שמבואר בפסוק רמז לקיחת השלל מדמשק ושומרון מדכפל הענין דרשו נמי על שלל סנחריב לחזקיהו (שם): מיכאל לעצמו. ואמר מושיעים שיהיה משיח עמו (יפ"פ): מנגנין. הא דלא מפרש ג"כ ל' שבר משום דבמצרים נשארו במלכותם שלא הכה רק הבכורים (יפת"ה): ובעקב מל' ויעקבני. פי' רמז בחכמה זאת אוכ להביא כולן כי כשיראה שהתרהו במ"כ ולא הביא יאמר מבלתי יכולת ויקשה לבו (שם): שנא' כו'. דל"ת דהכך בכורך פי' בן פרעה (ואפ"ר דהיה כן ולא חש הכתוב להזכירו) דהרי נאמר וה' הכה וגו' מבכור פרעה (שם): מי יודע. שאתה עושה להכאת עוז אפך על אויביך (שם): ה"ג וכן עשה בים. וכמ"ש לעיל פ' ט"ו שע"ז נאמר מעגיה לגוים ואלהים (שם): אמר האלהים. מפרש הערמה שנתכים להכותם בלילה שיהיו כולם בבתיהם והוא יתברך בעצמו יעמוד על הפתח שנאמר ועבר ה' משמע בעצמו. וע"ז ק"ל איך שייך ל' ועבר אלא יתברך ומתרצו וחוזר לענינו מה כתיב למעלה (שם): מה אתם עושים. פי' הזכרו בנוה שאתם עושים כלומר במצות הפסח ושלא יגלו וגו': ואעשה. פי' ולעתיד אעשה אותם ג"כ שממה (שם): ה"ג בפתח ה"כ אתי ורמס את

סדום וכאן (ישעיה מב) ה' כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה: ד"א ויהי בחצי הלילה. משל למלך שהפכה המדינה שעבודה על השבויים שבאו עליהם. אף הוא הפך עליהם את הדין והרגם. כך מצרים הפכו גזירתן על ישראל שיהיו עושין ביום ובלילה. ושנתנו מלאכת איש על אשה ומלאכת אשה על איש. אף האלהים הפך עליהם את הדין והרגן בלילה שנא' ויהי בחצי הלילה. כשם שהפך סדום בלילה כך הרג בכורי מצרים בלילה. לכך דוד אומר (תהלים עו) אתה נורא אתה ומי יעמוד לפניך מאז אפך: הרבה נסים עשה הקב"ה לישראל הרג בכורי בהמה שהן משולין לבהמה שנא' (יחזקאל כג) אשר בשר חמורים בשרם. הרג בכור שבי שהיו אומרים לשבי שהיה הכוש בבית האסורין רצונך שתצא ויגאלו ישראל והוא אומר לא נצא מיכן לעולם כדי שלא יצאו ישראל וכך דנן עמהם. מבכור פרעה עד בכור השבי. משל למלך שעשה שמחה לבנו והרג שונאיו אמר המלך כל מי ששמח לי יבא לשמחת בני. וכל מי ששונא לי יהרג עם השונאים. כך האלהים עשה שמחה לישראל שגאלן אמר אלהים כל מי שאוהב את בני יבא וישמח עם בני. הכשרים שבמצרים באו ועשו פסח עם ישראל ועלו עמהם שנא' (שמות יב) וגם ערב רב עלה אתם. וכל מי שרצה שלא יגאלו ישראל מתו עם הבכורים שנא' (תהלים עח) ויך כל בכור במצרים. וצעקו כלם שנא' ותהי צעקה גדולה במצרים באו כלם להרוג פרעה באותה שעה ותחזק מצרים על העם והן קוראין את ההלל ופרעה מכריז לגבוריו באו ונקרא למשה ולאהרן. א"ל האלהים בלילה אתה מוציא את בני לא תוציא לבני בלילה אלא יצאו בראש גלוי בהצי היום. נתפזרו ישראל בכל מצרים באותה שעה שנא' ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים וגו'. ומשה היה עוסק בעצמות יוסף ובכלי המשכן שהכין יעקב אבינו. וכן דוד אמר (תהלים נח) ישמח צדיק כי חזה נקם: ויסעו בני ישראל מרעמסס. רבי שמואל אומר כיון שיצאו אפו הבצק שלשו שנא' ויאפו את הבצק. ויהי מקץ ל' שנה וגו'. משעה שנגזרה עליהן הגזירה שהן לא עשו במצרים אלא מאתים ועשר שנה. וביום שירדו למצרים בו ביום עלו ובו ביום יצא יוסף מבית האסורין לכך הלילה הזה שמחה לכל ישראל שנא' ליל שמורים הוא לה'. בעוה"ז עשה להם נס בלילה שהיה נס עובר אבל לע"ל הלילה נעשה יום שנא' (ישעיה ל) והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים וגו' כאור שברא הקב"ה בתחלה וגנזו בג"ע. מה ראה לומר ליל שמורים שבו עשה גדולה לצדיקים כשם שעשה לישראל במצרים. ובו הציל להזקיהו ובו הציל לחנניה והביריו ובו הציל לדניאל מגוב אריות ובו משיח ואליהו מתגדלין שנא' (שם כא) אמר שומר אתא בקר וגם לילה. משל לאשה שהיתה מצפה לבעלה שפירש למדינת הים אמר לה יהא הסימן הזה בידך בעת שתראי אותו סימן דעי שאני בא ואני קרוב לבא. כך ישראל מצפין משעמדה אדום אמר הקב"ה הסימן הזה יהיה בידכם ביום שעשיתי לכם תשועה ובאותו לילה היו יודעים שאני גואלכם ואם לאו אל תאמינו שלא קרבה העת שנא' (שם ס) אני ה' בעתה אחישנה. ואומר (חגי ב) עוד אחת מעט הוא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ וגו' והפכתי כסא ממלכות וגו'. וכשם שהפכתי את מצרים כך אני הופך הממלכות שנא' (ישעיה ס) והגוים הרב יחרבו. ואומר (איוב לח) לאחוז בכנפות הארץ וגו':

פרשה יט ויאמר ה' אל משה ואל אהרן זאת חקת הפסח. זש"ה (משלי יד) לב יודע מרת נפשו ובשמחתו לא יתערב זר. מהו כך. אלא כשם שהלב מרגיש בצרה שהוא מיצר כך כשאדם שמח הלב שמח תחלה שנאמר לב יודע מרת נפשו. וכן דוד אמר (תהלים לח) לבי סחרחר עזבני כחי. ובשמחתי לבי שמח תחלה שנאמר (שם טז) לכן שמח לבי ויגל כבודי. וכה"א (איכה א) כי רבות אנחותי ולבי דוי. ולע"ל מביא הקב"ה כל האברים ואינו מנהם תחלה אלא הלב

אסיפת אמרים

את הדם אלא. ופי' שהם הוא בעצמו עמד על הפתח ל"ל סימן הדם. ומשני שהוא עשה כמנהג העולם (ואפשר כדי להזק' לב ישראל שיראו סימן הגלה) ובאמת הוא בעצמו עמד ודחה המשחית. ושוב א' שיוע שהוא בעצמו שיעשה כן לעתיד (שם): נתפזרו כו' ומשה. וזה צריך שהות ונמשך על היום (שם): ישמח צדיק זה יוסף שנקרא צדיק דנטר אות ברית. ואימתי כי חזה נקם. כשר' וישראל במצרים מקברים. וא"כ סמך שהיה ביום (מי"מ ומיפ ז"ה): כיון שיצאו. שנ"ת שאפו כשבאו לסכות כדמשמע מהפסוק וזה א"א שבדרך יום לא יחמיץ אלא כשיצאו מרעמסס תיכף אפו אותו (י"מ): שמחה. ל"ל שמורה (יפת"ה): ליל שמורים. ל' רבים. (שם): אמר שומר. פי' הקב"ה שומר ומצפה לגאלינו וא' אתא לבקר (היא כגאול') היא הלילה של מצרים. ולפי שהמה לילות עברו ולא נגאלו א' משל. שהמו שבאשה אין הפי' חיוב ביאת הבעל רק בשעת הסי' לא יבא וכן כאן אף שאחישנה לא תהיה רק בעתה פי' ביום גאולת מצרים (שם): ואומר עוד וגו'. זה נאמר אחר בנין בית שני. ולעיל מיניה כתיב אשר כרתי אתכם בצאתכם ממצרים. נמצא דאיתקש לגאולת מצרים. וא"כ מה שנאמר לקמן והפכתי וגו' ולעיל מיניה ג"כ כתיב אני מרעיש וגו'. ואיתקש להרעשה דלעיל שאיתקיש למצרים וזה מיירי בתחלת גאולת בית שני. וסיפיה דקרא ביום ההוא מקדך משמע שביום שנגאלו ממצרים יגאלם גם עתה. ושוב מייתי ראיה לגאולה העתידה. מדכתיב והגוים חרב יחרבו וזה ראיה שלעתיד יחרבו הגוים וא"כ שפיר ניכל לפרש מ"ש לאיוב כמימיך צוית בקר וגו'. לאחוז בכנפות הארץ וגו' שפי' כאלם תוכל לאחוז בכנפות הארץ ולנער הרשעים לעתיד וכי מימיך צוית בקר או הידעת שחר מקומו היינו יום גאולת מצרים דומיא דאתא בוקר. ודו"ק (שם): מהו כך, למה מקדים פורענויות לשמחה. ומפ' שמביא ראי' שהמו שבצרה א"י רק הלב כמו כן בשמחה אף שטעמין כל האיברים

מתנות כהונה

זאת: אלא בנוהג. מפ' והולך שיהא עמד בפתח: מלאכת אנשים על נשים. ע"ל בפסוק את כל העבודה אשר עבדו בהם בפרך: והרגן. בלילה וזה הפך מנהגו שנא' בכל מקום בעלם היום הזה וכן אצל סדום ושם הטעם כדי שלא יאמרו עובדי החמה אילו היה ביום לא היתה נהפכת ואילו הי' בלילה היה עובדי הלבנה אומרים אילו היה בלילה לא היתה נהפכת לפיכך הפכה ביום ובלילה: שהן משולין. המצרים: באו כלם המצריים להרוג כו': ובכלי משכן כו'. כדאי' בב"ר בפ' ל"ד: נס עובר. שאחריה היה תוגה ולא היה שמחת עולמית: שבו עשה גדולה. ולפיכך נקרא שמורים שהוא. משומר לעיד לעשות בו נס לצדיקים: ה"ג ובשמחת הלב

שמת

שנא' (הושע ב) ודברתי על לבה. ד"א לב יודע מרת נפשו זו חנה שהרבה היתה מצטערת שנא' (ש"א א) והיא מרת נפש היא לעצמה. כיון שנפקדה לא פקדה האלהים אלא לעצמה שנא' (משלי יד) ובשמחתו לא יתערב זר וכתיב (ש"א ב) עלץ לבי בה' כי שמחתי בישועתיך אני לעצמי שמחתי אבל אחר לא ישמח עמי. ד"א לב יודע מרת נפשו. זו השונמית אימתי כשמת בנה ובאת לקבול לאלישע ומה כתיב (מ"ב ד) ויגש גחזי להדפה ויאמר איש האלהים הרפה לה כי נפשה מרה לה. כיון ששלח גחזי להחיות בנה וא"ל (שם) קח משענתי בידך וגו' אמרה לו השונמית חי ה' וחי נפשך עמדת במסטורין של אלהים מתחלה נתת לי בן אף עכשיו עמוד אתה במסטורין של אלהים והחיה אותו הוי לב יודע מרת נפשו וגו'. ד"א לב יודע מרת נפשו זה דוד בשעה שירד עם אכיש לסייע אותו עשו שם ג' ימים ובאו עמלקים ושבו נשיו ובניו ושרפו את צקלג התחיל דוד בוכה שנא' (ש"א ל) ותצר לדוד מאד כי אמרו העם לסקלו. ולא עשו אלא הצילו נשיהן ובניהן ובנותיהן ובאו לאי והעלו את ארון ה' ונתנוהו למקומו מה כתי' שם (דה"א כט) וגם דוד המלך שמח שמחה גדול'. ד"א לב יודע מדת נפשו אלו ישראל שהיו נתוגין במצרים בשעבוד וכיון שבאו לצאת וגזר עליהן הקב"ה לעשות פסח באו המצרים לאכול עמהם. א"ל האלהים ח"ו כל בן נכר לא יאכל בו הוי לב יודע מרת נפשו ובשמחתו לא יתערב זר: ד"א זאת חקת הפסח. זש"ה (תהלים קיט) יהי לבי תמים בחקיך אמר דוד רבון העולם כשאני עוסק בחקיך לא יהא רשות ליצר הרע להציץ בי שנא' (שם פו) הורני ה' דרכך אהלך באמתך שלא יטעה אותי יצה"ר ואני מתבייש מן הצדיקים ועוד שמתוך שהוא מטעה אותי אני מונע עצמי מדברי תורה ואני בא להשמיע תלמודי לפניך וקטנים ממני הם משיבין ואומרין אינו כך ואני מתבייש אלא עשה לבי א' בדי שיהא עוסק בתורה בתמות הה"ד יהי לבי תמים בחקיך למען לא אבוש. ד"א יהי לבי תמים בחקיך זה חקת הפסח וחקי פרה אדומה. למד ששניהן דומין זה לזה. בזה נאמר זאת חקת הפסח ובזה נאמר זאת חקת התורה ואי אתה יודע אי זו חקה גדולה מזו. משל לשתי מטרוניות דומות שהיו מהלכות שתיהן כאחת נראות שוות מי גדולה מזו אותה שחברתה מלוה אותה עד ביתה והולכת אחריה כך בפסח נאמר בו חקה ובפרה נאמר בה חקה ומי גדולה הפרה שאוכלי פסח צריכין לה שנאמר (במדבר יט) ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת. הוי כל בן נכר לא יאכל בו: אמרו רבותינו ג' דברים עשה משה והסכימה דעתו לדעת המקום בהר סיני דרש ואמר אם ישראל שאינן מועדים לדברות א"ל (שמות יט) אל תגשו אל אשה אני שאני מזמן לדיבור אינו דין שאפריש עצמי מן האשה. והסכים הקב"ה עמו שנא' [דברים ה] ואתה פה עמוד עמדי. והשניה דרש באהל מועד ואמר ומה אם סיני שלא היה קדושתו אלא לשעת מ"ת לא עליתי אלא ברשות שנא' (שמות יט) ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר. אהל מועד שהוא לדורות היאך יכול אני להכנס לתוכו. אלא אם קורא אותי הקב"ה. והסכים לדעתו שנאמ' (ויקרא א) ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד. הג' דרש בחקת הפסח כשעשו ישראל את העגל אמר ומה אם הפסח שהיה לשעה במצרים אמר לי זאת חקת הפסח כל בן נכר וגו' ישראל שעבדו ע"ז יכולין הן לקבל את התורה מיד (שמות לב) וישבר אותם תחת ההר: ד"א זאת חקת הפסח הה"ד (ישעיה נו) ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה' לאמר הבדל יבדילני ה' מעל עמו. אמר איוב (איוב לא) בחוץ לא ילין גר. שאין הקב"ה פוסל לבריה אלא לכל הוא מקבל. השערים נפתחים בכל שעה וכל מי שהוא מבקש ליכנס יכנס. לכך הוא אומר בחוץ לא ילין גר כנגד (דברים לא) וגרך אשר בשעריך. (שם) דלתי לאורח אפתח כנגד הקב"ה שהוא סובל בריותיו. א"ר ברכיה כנגד מי אמר בחוץ לא ילין גר אלא עתידים גרים להיות כהנים משרתים בבהמ"ק שנא' (ישעיה יד) ונלוה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב. ואין ונספחו אלא כהונה שנא' (ש"א ב) ספחני נא אל אחת הכהונות. שעתידין להיות אוכלין מלחם הפנים לפי שבנותיהן נישאות לכהונה. וכן שאל עקילס הגר את רבותינו אמר להם מה שכתוב (דברים י) ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה הרי כל

מתנות כהונה

שמת תהלה: במסטורין בסתריו ובסודו: לא עשו. כלו' לא הכנו באותו דהגה כו': אלא עשה לבי אחד. כלומר תמים לה' שלא ישטין יצר הרע וילק הלב לשנים: מועדים מעותד ומזומן בכל עת לדבורו של מקום כד"א ונועדתי: ואתה פה עמוד. רישא דקרא אמור להם שובו לאהליכם ואמרין אין אבל הלא אשה וע"ז קאמר ואתה פה עמוד כ' כלומר הל תשוב לאוהליך כדאי' בשבת דף פ"ו: שהוא סובל כו'. ופתח פתח לכל הדופקי' נשוב אליו: לפי שבנותיהם כו'

אסיפת אמרים

האיברים על"פ הלב שמת תהלה (שם): לעצמה. דכתיב כי פקד ה' את חנה תלה הפקידה בה ולא בבעלה. כמ"ש באגדהם ברה אשר יולדת לך ובילתק ויעתר לו. ועד"ז נצטער חזקיהו שתלו לו בזכות דוד וא' הנה לשלום מר לי מר (שם): בסטורין. ע' מזה בזוהר ר"פ בשלח. ופי' ובשמחתו לא יתערב זר שלא רצתה שיתערב גחזי שזר מעשהו לשמה (שם): ה"ג ודוד מכרכר בכל עז (ש"ב ו) (שם): זה חקת הפסח. פי' שלא היה מכרכר בשם מלה כן דוגמת חקת הפסח אף שנכלל המלוה נגלה טעם אבל פרט תיה חקים כן וכן

דוגמת פרה שהלה חקה (שם): ה"ג הוי זאת חקת הפסח (שם). (פי' שנקך קראת חק. כפי שנריכה לאפר הפרה. דלהינך פרטות כמלא טעם לכ"א במדרשות נל"ה). ואה"כ מתחיל כל בן נכר וגומר אמרו רבותינו באו לפי שבן נכר ר"ל ישראל שהתנכרו מעשיו לעכו"ם כלמד מתושב ושכיר. ולמדו פי' זה מק"ו של משה (שם): הה"ד יאל. ק"ל ג"כ בן נכר למ"ל הא מתושב ושכיר נפקא וא"כ נוכל לטעות ולפרש כל בן נכר אף שרולה להתגייר (ור"ל באינו לש"ש דאל"כ הא כתיב וכי יגור אתך גר וגו') וא' דו"א אלא פי' בן נכר היינו ערלים אבל גרים אין ה' מבדילם מישראל (שם): אמ א ב. וא' שהם גר משמע מאן דהוא אף שאינו לש"ש וא"כ ג"כ נוכל לפ' אלא יאמר וגו' בשהם גר אף דסיפיה דקרא מיירי בגר לש"ש ע"ש (שם): וגרך. א"נ ר"ל שנ"ל לגר אשר בשעריך וגו' (דברים י"ד) ור"ל

הבטחות שהבטיה את הגר שהוא נותן לו לחם ושמלה. אמרו לו יעקב ששמו ישראל כך שאל מלפני הקב"ה (בראשית כח) ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש. ואתה שבאת אצלינו לא דייך שאתה כמותינו אלא דייך תהא כיעקב בכורו של הקב"ה וסוף דבר לא תעלה על דעתך שיעקב לחם ושמלה שאל. אלא אמר יעקב הבטיחני הקב"ה שהוא עמדי ויעמיד ממני את העולם אימתי יודע אני שהוא עמדי ושמרני כשיעמיד ממני בנים כהנים אוכלים מלחם הפנים ולובשים בגדי כהונה. שנאמר ונתן לי לחם לאכול זה לחם הפנים. ובגד ללבוש אלו בגדי כהונה שנא' (שמות מ) והלבשת את אהרן את בגדי הקדש. וכן ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה כלומר שמעמיד בנים מן הגר שאוכלים לחם הפנים ולובשים בגדי כהונה הוי בחוץ לא ילין גר. אמר הקב"ה אחר כל הכבוד הזה שאני עתיד לעשות לבעלי תשובה אתם קורים תגר הוי ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה' וגו': ד"א ואל יאמר בן הנכר הה"ד (זכריה ב) רני ושמחי בת ציון וכתיב (שם) ונלוו גוים רבים אל ה'. אמר הקב"ה ומה לגרים אני אומר כן עאכ"ו לציון ולישראל. ואל יאמר בן הנכר א"ל הקב"ה לגרים אתם מתייראים לפי שפסלתי אתכם ואמרתי בפסח כל בן נכר לא יאכל בו. למה לא תשאלו לגבעונים מה טובה עשיתי להם. בני אדם שעשו בערמה עשו מיראה ובאו להן אצל בני ונשבעו להן. ומה עשיתי לשאול ולביתו על שביקש להרגם שהרגו הם ז' מבניו שנא' (ש"ב כא) ויקח המלך את שני בני רצפה וגו' ואת המשת בני מיכל וגו'. אמר הקב"ה מה אם לגבעונים שהיו אמוריים ובאו מיראה ועשו ערמה עם ישראל קבלתי אותם ועשיתי להם טובה ועשיתי דייקי שלהם בבני. הגרים שהם באים מאהבה ומשרתים לשמי איני מקבלן ומגדלן. לפיכך ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה' וגו' לשרתו אלו הגרים שמהולים הם אבל אותם ערלים הם שבך הקב"ה פוסל את ערלים*) ומורידם לגיהנם שנא' (יחזקאל לב) בן אדם נהה על המון מצרים והורידהו. וכן ישעיה אומר (ישעיה ה) לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק. למי שאין לו חק מילה שנא' (תהלים קה) ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם. שאין המהולים יורדין לגיהם. א"ר ברכיה כדי שלא יהיו המינים ורשעי ישראל אומרים הואיל ואנו מהולין אין אנו יורדין לגיהנם. מה הקב"ה עושה משלח מלאך ומושך ערלתן והם יורדין לגיהנם שנא' (שם נה) שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו. וכיון שגיהנם רואה לערלה תלויה בהם פותחת פיה ולוהכת אותם הוי ופערה פיה לבלי חק: זאת חקת הפסח. א"ר שמעון בן חלפתא כיון שיצאו ישראל ממצרים אמר הקב"ה למשה הזהר לישראל על מצות הפסח כל בן נכר לא יאכל בו וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו וגו'. כיון שראו ישראל שפסל לערלים לאכול בפסח עמדו כל ישראל לשעה קלה ומלו כל עבדיהם ובניהם וכל מי שיצא עמהם שנא' וילכו ויעשו ב"י וגו'. משל למלך שעשה משתה לאוהביו אמר המלך אם אין סימנטרי על כל המסובין אל יכנס אחד מהם לכאן. כך האלהים עשה משתה להם צלי אש ומצות ומרורים מפני שגאלן מן הצרה. א"ל אם אין חותמו של אברהם בבשרכם לא תטעמו ממנו מיד כל הנולד במצרים נמולו לשעה קלה. עליהם נאמר (תהלים נ) אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח. ורבותינו אמרו לא בקשו ישראל למול במצרים אלא כולם בטלו המילה במצרים חוץ משבטו של לוי שנא' (דברים לג) וללוי אמר תומיך ואוריך וגו'. למה כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו במצרים. והיה הקב"ה מבקש לגאלן ולא היה להם זכות. מה עשה הקב"ה קרא למשה וא"ל לך ומהול אותם. וי"א שם היה יהושע שמל אותם שנא' (יהושע ה) ושוב מול את בני ישראל שנית. והרבה מהן לא היו מקבלי' עליהם למול. אמר הקב"ה שיעשו הפסח וכיון שעשה משה את הפסח גזר הקב"ה לד' רוחות העולם ונושבות בג"ע ומן הרוחות שבג"ע הלכו ונדבקו באותו הפסח שנא' (ש"ה ד) עורי צפון ובואי תימן. והיה ריחו הולך מהלך מ' יום. נתכנסו כל ישראל אצל משה אמרו לו בבקשה ממך האכילנו מפסחך מפני שהיו עייפים מן הריח. היה אומר הקב"ה אם אין אתם נימולין אין אתם אוכלים שנא' ויאמר ה' אל משה ואל אהרן זאת חקת הפסח וגו'. מיד נתנו עצמן ומלו ונתערב

*פי' ערלי לב

אסיפת אמרים

וה"ל ע"ד דאיתא ביפת"ס ג' מיני גרים יש ואחד מהן שנתגייר לשם אשה א' הקב"ה נתגיירת בשביל נבלה הא לך שהכך לגר וגו' (ע"ש): ישראל. שמורה על גודל מעלתו כד"א כי שרית וגו'. ולז"א לקמן יעקב בכורו (שם): לבע"ת. היינו גרים ששבו מדרך גויתם. וקראם בע"ת לרמוז שלכך הזכיר לגרים אצל בע"ת לומר שכמו שגר כקטן שנולד דמי אף לבע"ת לא יזכרו ראשונות (כם): הה"ד רני.

מתנות כהונה

כו'. והכי בן בת הגר עומד ומקריב: דייקי. כמו דקיון ופירוש עלבון כלומר הייתי תובע עלבונם: איני מקבלן בתמיה: אותם כלומר אומה הרשעה: סימנטרי. מלנפת כך פי' הערוך: ה"ג מהלך ארבעים יום וע' בתנחומא בפסוק ויסעו מרעמסס סכותה שהכן מצרים היתה מהלך מ' יום: עייפים כו' עי' מדרש זה במד"
הזית

בא ג"כ לתרץ מה ענין גרים אצל בע"ת ומתרץ שהוא ללמד ק"ו. ומביא ראיה מרני וגו' שהם ג"כ סמכן יחד לציון וישראל לכוונה זו (שם): לשרתו. המדרש הרכיב ב' פסוקים להזק הק"ו על גרים שהם לש"ש (בזכות אלו יקבל ג"כ לכל הגרים שלא ליתן פ"פ) ושאינן לש"ם נלמדין בה"כ מגבעונים (שם): אבל אותם. פי' אותם שכתוב בן נכר לא יאכל בו קאי אערלים. לפי' אל תירא (י"מ): אר"ש אמר שנקראת הקה מפני שע"י באו למצות מילה בנקראת חק או ר"ל מל' הקיקה וסי'. והוא מ"ש בסמוך אם אין סימנטרי כו'. אמנם באיזה אופן היתה המילה פליגי. דלר"ש אין זה רק בעבדים וערב רב. ומ"ש כל הנולד כו' אפשר שזה היה ערל שמתו אחיו אך שלא נימול מחמת איזה אונס (וא' כל לומר שאז לא נשאר א' שלא נימול אלא נימולו כולם). וה"ל כפי' הרא"ב"ע שפרשה זו נאמר לפסח דורות אחר שיצאו ונמלו א"ע לצורך פסח שיעשו בשנה השנית במדבר. ולא צוה אותם כן במצרים כי מעט היו שלא נימולו ונהולים באות לדרך לא קפיד ותם עלייהו ורבנן ס"ל שלא רצו לימול וצוה להם לומול כפ"מ (יפת"ת): ה"ג ויעשו בני ישראל (יפ"ת): שנית.
ובין

דם הפסח בדם המילה. והקב"ה עובר ונוטל כאו"א ונושקו ומברכו שנאמר (יחזקאל יז) ואראך מסבוססת בדמיך וגו'. הוי בדם פסח חיי בדם מילה: כל בן נכר לא יאכל בו לקיים מה שנא' (תהלים קמז) מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל וגו'. א"ל הקב"ה אומה אחרת אל יתערבו בו ואל ידע מסתוריו אלא אתם לעצמכם בעה"ז כשאכלו ישראל את הפסח במצרים אכלו אותו בחפזון שנא' וככה תאכלו אותו וגו' על שם כי בחפזון יצאת מארץ מצרים. אבל לע"ל (ישעיה נב) כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון. למה"ד לסוחר שנכנס לשרות בפונדק עמד שם כל היום. בלילה עמד ונטל כל אשר לו ויצא לדרכו. עמדה הפונדקות בבקר והתחילה צווחת ראו הפרגמטוטום עמד בלילה ונטל כל אשר לו ויצא לו. שמע אותו הפרגמטוטום ואמר מי גרם לי לשמוע כך אלא מפני שיצאתי בלילה. לפיכך נשבע אני שלא אצא בלילה עוד. כך התקינו ישראל עצמן בלילה לצאת. בהשכמה עמדו המצריים אחר שהלכו להם ואמרו נרדוף אחריהם מפני שנטלו כל אשר לנו שנאמר (שמות יד) וירדפו מצרים אחריהם. א"ל הקב"ה מי גרם לכם כל אלו הפזון שיצאתם בו. מיכן ואילך כי לא בחפזון תצאו. לשעבר אני ובית דיני הייתי מהלך לפניהם שנא' (שמות יג) וה' הולך לפניהם יומם אבל לע"ל אני לבדי שנא' (ישעיה נב) כי הולך לפניכם ה' ומאספכם אלהי ישראל: קדש לי כל בכור. ר' נתן אומר אומר הקב"ה למשה כשם שעשיתי יעקב בכור שנא' (שמות ד) בני בכורי ישראל כך אני עושה למלך המשיח בכור שנאמר (תהלים פט) אף אני בכור אתנהו. כך קדש לי כל בכור והזהר לישראל כשם שבראתי את העולם ואמרתי להם לישראל לזכור את יום השבת זכר למעשה בראשית שנא' (שמות כ) זכור את יום השבת כך היו זוכרים הנסים שעשיתי לכם במצרים וזכרו ליום שיצאתם משם שנא' (שם יג) זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים. למה כי בחזק יד הוציאך ה' ממצרים. ולא יראה לך שאור שבעת ימים. כנגד ז' ימים שבין הגאולה לקריעת ים סוף. כשם שבתחלה הם ז' ימי בראשית וכשם שהשבת מתקיימת אחד לז' ימים כך יהיו אלה ז' ימים מתקיימים בכל שנה ושנה שנא' (שם) ושמרת את ההקה הזאת למועדה מימים ימימה. משל למלך שנשא אשה במדינת הים הגיעוה גלים עד שלא נכנסה אצלו. א"ל אל תזכרי כל הגלים שעברו עליך אלא אותו יום שפלטת מהם תהא זוכרת אותו ועשי אותו שמחה בכל שנה. כך ישראל נגלה עליהם הקב"ה לגאלם וכמה גלים קשים עברו עליהם ועשה להם תשועה. לכך הזהירן שיהיו שמחים בהם בכל שנה ושנה. שנא' (תהלים לב) שמחו בה' וגילו צדיקים: ד"א קדש לי כל בכור. ר"נ אומר אמר הקב"ה לישראל כשתבאו לארץ העבירו כל פטר רחם לי. יכול לא להעבירו מיד ת"ל והעברת כל פטר רחם לה' מיד הזהירן הקב"ה על שחס עליהם במצרים. והיה כי ישאלך בנך מחר הודיעהו נסים שנעשו לכם במצרים כשהקשה פרעה לשלחך שנא' ויהי כי הקשה פרעה וגו'. עשה אותו סימן בידך ובראשך שנא' (שמות יג) והיה לאות על ידכה. משל למלך שעשה לבתו שמחה גדולה שהיתה נתונה אצל שונאים. א"ל אביה עשו אותה שמחה שעשיתי לך עטרה לראשך שלא תשכחי אותה. כך האלהים עשה נסים לישראל ובשבילן חרג בכורי מצרים לכך הזהירם על קדושת בכורים שהוא בידו הרג אותם. שנא' וה' הכה כל בכור שיהיו עטרה בראשם של ישראל שלא ישכחו הנס לעולם

סדר בשלח

פרשה כ ויהי בשלח פרעה זשה"כ (משלי כו) שוט לסוס ומתג לחמור וגו'. שוט לסוס זה פרעה הראשון שנא' (בראשית יב) וינגע ה' את פרעה על דבר שרי אשת אברם. מה ת"ל אשת אברם (קהלת ד) טובים השנים מן האחד. ואומר (בראשית יב) ולאברם הטיב בעבורה. ומתג להמור זה היה אבימלך אימתי (שם כ) כי עצר עצר ה' בעד כל רחם לבית אבימלך. התחיל משבח עצמו ואומר (שם) בתם לבבי ובנקיון כפי. ואחשוך גם אנכי אותך מחטוא לי למה"ד לחמור שהיה אדם רוכב עליו ראה את התינוק בשוק קפץ עליו ולא הזיקו. התחילו

מתנות כהונה

הזית [א יח] ותמצא נתת: לש"ות. להיותם שורה וללון שם: הפרגמטוטום. סוחר על שם פרקמטיא נקרא כך: טובים השנים. שני זכיות זכות שלמה וזכות אברהם גרמו לפרעה לנגעו בשביל שרה: ה"ג ובנקיון כפי אמר הקב"ה ואחשוך: שנתכלו. ל' כליון

אסיפת אמרים

וכיון דשם נימולו כל העם הילודים במדבר. ה"ה במצרים היתה לכל העם היוצאים (יפת"ת): ונתערב. ר"ל שהיו שמחים אח"כ שוב בדם מילה כמו בדם פסח שהוא על הגאולה. ולדוגמא זה נתערב זכותן לפניו ית' כי סופן ברצון היתה (שם): החפזון. כי בל"ז לא היה פ"פ למצרים כי ידעו בעצמם שעדיין לא קבלו אף שכר עבודתם.

אך מחמת החפזון חשבו שלא ה' צוה כל זאת (שם): שנא' וה'. וכ"מ שנא' וה' הוא וב"ד וא"כ אם ה"ו הטאו היה ג"כ ח"ו לסיפך בוא וכ"ד אבל ה' לבדו כהמ"ש בלא דין (שם): כו'. ר"ל שיזכרו יום היציאה ועי"ז יזכרו הנסים (לא שיזכרו יום היציאה דא"כ יום למ"ג) כמו זכור את יום השבת ועי"ז זוכר הבריאה שעל השבת יובא (שם): כי בחוזק כו'. הרבה ב' פסוקים ולא ידעתי למה (שם) ב: ולא יראה (דברים ט"ז) כדי לקצר בלשונו. (שם): משל. פליג אדלעיל ומתרץ מ"ש זכור את היום כענין המשל והוא כמו ד"א (שם): שנא' אשמ"ו. לעיל מייתי כתיב תכבד עלי ידיך. הכי פי' משמע דה"ק אף שעברו עלי כמה צרות איני זוכר אלא הפליטה (יפ"ת): ה"ג ת"ל קדש לי כל בכור. וכאן לא הזכיר ביאת הארץ משמע שהוא ג"כ להעביר מיד מפני שהם כו' ובביאת הארץ נוס' עוד על הנולדים ואחר פרטי המצוה (יפת"ת): הודיעהו נסים. מפרש שאין השאלה שעם קדוש הבכורות דאין הכיר [illegible] [illegible]

משבהין לחמור שדלג על התינוק ולא הזיקו. א"ל בעליו חייבכם אילולא אני שהמשכתיו ברסן של פיו היה מזיקו. כך אמרו כשר היה אבימלך שלא קירב אצל שרה. א"ל הקב"ה הוא היה מבקש ואני לא הנחתיו ואני הוא שמשכתיו שנא' (תהלים קמ) אל תתן ה' מאויי רשע לכך נאמר (משלי כו) ומתג להמזר (שם) ושבט לגו כסילים זה פרעה והמצריים שכיון שנסתכלו במכות שלא בטובתם שלחו את ישראל שנא' ויהי בשלח פרעה. משל אבימלך למה הוא דומה לאדם שנכנס בפלטין של מלך ונטל דיפלומטר שלו באפילה ויצא. תפשו. א"ל המלך מה בידך. והיה מירתת. א"ל למה אתה מירתת שמא נטלת כלום מן פלטין. א"ל לאו. ומה הדיפלומטר הזה מי נתנו לך. כך אמר אבימלך לפני האלהים (בראשית כ) הגוי גם צדיק תהרוג. א"ל יודע אתה שלא נגעתי בה. א"ל ומה אשתו של איש עושה אצלך ועכשיו שלחה שהיא א"א. (שם) הנך מת על האשה אשר לקחת וגו' ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך. מהו ויתפלל בעדך משל לראש המדינה ששלח את עבדו אצל הדיין להכותו והתחיל מבקש מן הדיין. א"ל הדיין לי לא עשית דבר יאמר אדוניך ואני מניחך. כך אמר האלהים אברהם מסר לי דינו מאמש ואני הכתבתי שאני (תהלים קמו) עושה משפט לעשוקים ואתה עשקתו. יתפלל עליך ואני אעזבך שנא' (בראשית כ) ויתפלל בעדך וחיה. ומתג לחמור משל פרעה למה הוא דומה לרועה אחד שהיה רועה הזירים מצא רחל אחת משכה ביניהן. שלח בעלה אצלו ואמר תן לי רחלי. א"ל אין לך אצלי רחל. אמר הבעל הודיעו לי מהיכן הוא משקה בהמותיו. הלכו והודיעוהו וסתם את המעינות. א"ל שלח לי רחלי. א"ל אין לך בידי רחל. א"ל הבעל הודיעו לי מהיכן הוא מרביץ את בהמותיו. הלכו והודיעוהו והרס את הצריפין. א"ל שלח לי רחילי. א"ל אין לך בידי רחל. אמר הודיעו לי היכן הוא רועה. הלכו והדיעו לו ושרף את כל העשב שהיה לו. א"ל שלח לי רחלי אמר אין לך בידי רחל. אמר הודיעו לי היכן בנו הולך ללמוד באסכולי והלך ולקח בנו תחת ידו. א"ל שלח לי רחלי א"ל הרי רחילך היה מנהיג והולך ואח"כ הכבשו אצל בנו א"ל עכשיו אין רחילך בידי למה אתה הובשני מה יש לך בידי עוד. א"ל שאני מבקש ממך כל מה שילדה וגזותיה כל הימים שהיתה אצלך. התחיל צווח ואומר ולוואי לא נתתיה. והיו בני אדם אומרים עמד בדבריו ולא שלחה לו והוא שבקש להרגו. כך המלך זה ממה"מ הקב"ה. רחל אלו ישראל. רועה חזירים זה פרעה. ירדו ישראל למצרים ונתן עליהם מסים שנא' (שמות א) וישימו עליו שרי מסים ואומר כל הבן הילוד וגו'. התחיל הקב"ה אומר למשה אמור לפרעה (שם ז) שלח עמי ויעבדוני. הלך וא"ל. התחיל אומר (שם ה) מי ה' אשר אשמע בקולו. התחיל משה ואמר להקב"ה הרי הוא אומר מי ה' ואינו רוצה לשלח. א"ל היכן מצרים שותים. א"ל מנילוס. א"ל הפוך אותו לדם. א"ל איני יכול להפכו יש אדם שותה מן הבאר ומשליך אבן לתוכה. א"ל ילך אהרן ויהפכנו. הלך אהרן והכהו ונהפך לדם. ולמה לא הכה אותו משה אמר אני נשלפתי לתוכה ולא הזיקני ובשביל כן הכהו אהרן. התחילו המצרים מבקשים לשתות ולא היו מוצאין. חזר ואמר שלח עמי ולא רצה. א"ל היכן בהמתו רועה במדבר שלח עליהן ברד ושיבר כל עץ שלהם ושרף את הכל שנא' (שם ט) ויהי ברד ואש מתלקחת וגו'. ואח"כ שלח להם ארבה ואכל כל ירק העץ ונטל מקל ושרף כל בהמות שנא' הנה יד ה' הויה וגו'. הביא עליו כל המכות ולא רצה לשלחם ואח"כ נטל בנו וחבשו שנא' (שם יב) וה' הכה כל בכור. באותה שעה אמר קומו צאו. רדף אחריהם תפשו וחבשו בצד בנו שנא' וניער פרעה וחילו בים סוף. התחיל פרעה אומר ולואי לא שלחתים. והם אומרים ראה איש שעמד בדבריו שמשלחן הרי הורגו הוי (משלי כו) ושבט לגו כסילים. למה נאמר בהם שבט. לפי שכל מכות הראשונות לא הרגישו עד שהביא עליהן את השחין כיון שלקו אמרו אלו לאלו הרי מכה רעה. ואין לשון שבט אלא שחין שכן איוב אומר (איוב ט) יסר מעלי שבטו. לכך נאמר ושבט לגו כסילים. אמר פרעה הרי לקו עמי והרג את בני והרי בניו יוצאין כיון ששלחם התחיל קורא וי וי הוי ויהי בשלח פרעה: ד"א ויהי בשלח פרעה. הה"ד (ירמיה נ) כה אמר ה' צבאות

אסיפת אמרים

שהכה בכורי מצרים בשביל ישראל נ"א שהשאלה הוא על פסח במ"ש במכילתא כנגד ד' בנים דיברה תורה. והתשובה כי בחוזק יד וגו' ע"כ אני זוכה. ושוב הודיעו כלל הנסים ושנזכר ן מכות בכורות קידש הבכורות לסימן והיינו לאות וגו' ונתייחד הספ' על נס הבכורות יען מאמר נסים מפני שהוא בידו הרגש מאח"כ אינך ע"י אמצעי היו (שם): וה' ע"ל פ' י"ז (שם): משל. לורך המשל נו' הס' מגעו מהטא לטובת אברהם ו רז לא ע"ד רגלי חסידיו ישמור הכא לטהר אלא ע"כ שלא בטובת וכמשל דלעיל. ולכך א"ל הנך מת דמשמע מל' מת על שעבר אף שבתוס לבנו עשה וירצה כעת להחזירה מכל מקום חייב מיתה כי כבר חטא בלקיחה זה (כמו בנמשל) וזה שסיים ומתג לחמור פירוש שהתא אתי שפיר במשלו למשיכת החמור במתג בע"כ שלא בטובתו (שם): מקפה וכמה דיקדוקים יש בו והניחם היפ"ת בל"ע: השחין. עד הכל קצר וצ"ל עוד ועם כ"ז אינו מניח אותי. ופי' כיון שהלחם ל"ד

מתנות כהונה

בליון: דופלמטר. פי' הערוך כלי כעין תיבה: א"ל יודע אתה כו'. אבימלך אמר כן להקב"ה: יאמר אדוניך. שאניחך: הצריפין. גדרות לבהמותיו שהם מלינין בלילה: באסכולי. בית תלמוד שנערים נקרא אוסכולי בל' יון כך פי' הערוך: וחבשו שבקש. המלך בקש להרגו ולפיכך שעליו עליו: יש לך אדם שותה כו'. כלומר כיון שאמו הטילתו בתוך המים היאך אפשר לו לשלם להם רעה ולהכותם כדאמרינן בירא דשתית מיא מיני, לא תשדי ביה קלא וכדמפרש והולך: ושרף כל בהמתו. כלומר וכלה ואולי צ"ל והדף נגזר ממלת הדפון שמפרשין אותו לשון מכת ברד. ואע"פ שמכת ברד. ואע"פ ברד היא מכה השמינית אינו מקפיד על הסדר: ה"ג עכשיו שמשלחן: הכא' ה"ג רחל א' של מלך (שם): התחיל כו'. מכאן עד סוף הענין כלו ד שבשחין הולך ה' להזק לבו. ועי"ל פי"ה (שם): והרי בניו יוצאין. ל"ד בעת השליחות אלא אחר שלחם. ופי' בשלח בעיני שם.ח ולא שילם

עשוקים בני ישראל ובני יהודה גואלם חזק ה' צבאות שמו . משל למה"ד לאדם שהיה לו פרדס א"ל חבירו מכור לי את הפרדס הזה מכרו לו במנה ולא היה יודע בעל הפרדס מה בתוכו . אמרו לו בכמה מכרת את הפרדס א"ל במנה . א"ל יש בו זתים בק' מנה גפנים בק' מנה רמונים בק' מנה מיני בשמים בק' מנה וכן כל מין ומין בק' מנה אמרו לו ולא היית יודע מה אתה מוכר ומה יש בפרדס (ש"ה ד) כפרים עם נרדים נרד וכרכום . ואילו לא היה של לוקח אלא מעינות שבתוכו די שנא' (שם) מעין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון . התחיל המוכר תוהא . כך היה פרעה כששלח את ישראל לא היו לפניו כלום . א"ל גדולי מלכות מה עשית . אילו לא היה בידם אלא הבזה לבדם דיים שנא' (שמות יב) וגם ערב רב עלה אתם . ולא עוד אלא שבמה עשירים היו בהם כמה חכמים כמה בעלי אומניות שנא' (ש"ה ד) שלחיך פרדס רמונים . כמה אנשים ונשים וטף היו שנא' (ירמיה נ) וכל שוביהם החזיקו בם . מה כתיב אחריו (שם) גואלם חזק ה' צבאות שמו . באותה שעה התחיל קורא וי הוי וי ויהי בשלח . ד"א ויהי בשלח הה"ד (תהלים קמז) השולח אמרתו ארץ . אוי להם לרשעים שהם רמה ותולעה ובטלים מן העולם ומבקשים לבטל דברו של הקב"ה . א"ל אתם אמרתם וגם את ישראל לא אשלח ואני אמרתי שלח עמי נראה דברי מי עומדים ודברי מי בטלים . לסוף עמד פרעה מעצמו והלך ונפל על רגליו של משה ואמר להם לישראל קומו צאו . א"ל הקב"ה מה פרעה דבריך עמדו או דברי . לכך נאמר השולח אמרתו ארץ אימתי ויהי בשלח פרעה . וכי פרעה שלחם בלעם אמר (במדבר כג) אל מוציאם ממצרים וכאן כתיב ויהי בשלח פרעה . אלא מלמד שהיה פרעה מלוה אותם וא"ל התפללו ובקשו עלי רחמים שנא' (שמות יב) גם צאנכם גם בקרכם קחו כאשר דברתם ולכו וברכתם גם אותי . ואין שילוח האמור כאן אלא לויה שנא' (בראשית יח) ואברהם הולך עמם לשלחם . ד"א ויהי בשלח פרעה . א"ל הקב"ה אני כתבתי בתורה (דברים כב) שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך ואתה שלחת את האבות והבנים השלכת ליאור . אף אני משלח אותך לים ומאבד אותך שנאמר (תהלים קלו) וניער פרעה וחילו בים סוף . ואקח את בתך ואוריש לה ג"ע : ד"א ויהי בשלח פרעה הה"ד שלחיך פרדס רמונים . א"ר לוי משל לאחד שהיה לו שדה והיה בה גל של צרורות . עמד ומכרה לאחר עמד אותו האיש שקנאה והעביר את הגל מתוכה ומצא תחתיו מים חיים נטעה גפנים עשאה שורות שורות נטע בה כל מיני בשמים נטע בה רמונים העמידה על קנים בנה מגדל בתוכה והושיב בתוכה שומר כל מי שהיה עובר עליה היה משבחה . עבר עליה אותו האיש שמכרה ראה אותה מליאה כל טוב אמר אוי לי שכך מכרתי אוי לי שכך הוצאתי מידי כך היו ישראל במצרים גל של צרורות שנא' (ש"ה ד) גן נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום . כיון שיצאו נעשו פרדס רמונים שנא' שלחיך פרדס רמונים וגו' . נעשו כגפן היין שנא (תהלים פ) גפן ממצרים תסיע . נעשו שורות שורות ראובן שמעון לוי ויהודה וכן כולם . נטע בה כל מיני בשמים שנא' (ש"ה ד) נרד וכרכום קנה וקנמון . נטע בה תפוחים שנא' (שם ח) תחת התפוח עוררתיך . סמכה על הקנים אלו קני המנורה . מצא בה מים חיים שנא' (שם ד) מעין גנים באר מים חיים . בנה בה מגדל שנא' (ישעיה ה) ויבן מגדל בתוכו וגם יקב חצב בו . הושיב בתוכה שומר שנא' (תהלים קכא) ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך . כל הימים שהיו הבריות רואים את ישראל היו משבחין אותן . ומי היה משבחן בלעם הרשע שנא' (במדבר כד) מה טובו אוהליך יעקב וגו' . כנחלים נטיו . בלעם ראה אותן ותמה . פרעה ראה אותן שורות שורות כהנים לוים וישראלים דגלים התחיל צווח ואמר אוי לו לאותו האיש שכך הוציא מתחת ידו לכך נאמר ויהי בשלח פרעה : ד"א ויהי בשלח פרעה הה"ד (תהלים קכד) נפשנו כצפור נמלטה מפח יוקשים . משל ליונה שהיתה יושבת בקנה ראה אותה נחש רע היה מבקש לעלות אליה ברחה הימנו למקום אחר . עלה וישב לה בקנה נפלה האש בקנה ונשרף הנחש פרחה הצפור וישבה לה בגג . כיון שנשרף הנחש והקן אמרו לצפור עד מתי את פורחת ממקום זה למקום זה הלכה ומצאה לה קן נאה ומשובח וישבה לה בתוכו . כך היו ישראל במצרים והיה פרעה הנחש מתחכם עליהם שנא' הבה נתחכמה לו והוא נמשל כנחש שנא' (יחזקאל כט) הנבא על פרעה התנים הגדול . ברחו ישראל מפניו שנא' (הושע יא) יחרדו כצפור ממצרים . וכיון שיצאו ישראל ממצרים נשרף פרעה באש שנאמר (שמות טו) תשלח חרונך יאכלמו כקש . ישבו להם ישראל במקום אחר שנא' (תהלים קב) ואהיה כצפור בודד

מתנות כהונה

שנא' מעיין גנים כו'. ליפות המשל הביאו שהמקרא מכנה את ישראל כך : ה"ג כמה אנשים ונשים היו שנאמר וכל שוביהם החזיקו בם : העמידה על קנים . שעמידה קנים תחת זמורות הגפנים והרמונים שלא יכבדו למטה וישברו : (עלה נחש יש לו בקינה גרסי') : שפין . השוב כן פירש"י ריש מגילת רות : ואיני עומד

אסיפת אמרים

שתלה השליחות בפרעה (שם) : וגם ערב רב . ל"ג ליה הכא אלא אחר שכמה עשירים היו בהם : וילף מסיפיה דקרא ולאו ובקר מקנה כבד (שם) : לחיך . פי' אלו שלחת (שם) : וכל שוביהם ב פי' שהחזיקו בם מפני שהם הטובים ונעולים משאר אומות בכמה מעלות (י"מ) ופי' ויהי בשלח כדלעיל (יפת"ה) : הה"ד השולח כו'. פי' בשלח ל' לויה ולא שתלה השליחות בפרעה . ומדקדק בל' שליחות לומר הפה שאמר לא אשלח הוא שאמר קומו לאו (שם) : בלעם אמר . פי' כיון שבלעם נתווכח עם בלק על שלא דקדק בדבריו ואמר עם יצא משמע מעצמו . כ"ש שהיה לאוי שהכתוב ידקדק בדיבורו (שם) : א"ל כו'. נ"ל שפי' ג"כ מל' גווי ומדקדק בל' שליחות דרש שבא לרמז דוגמת שלוח הקן (נל"ה) : הה"ד נפשנו . נראה

על גג . ואח"כ ברחו כצפור ממקום למקום שנא' (משלי כז) כצפור נודדת מקנה כן איש נודד ממקומו .
וכשבאו לא"י מצאו להן קן שנא' (תהלים פד) גם צפור מצאה בית וגו'. וכן דוד אמר (שם קלב) עד
אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב . לכך נאמר נפשנו כצפור נמלטה : ד"א ויהי בשלח
פרעה . כששלח פרעה את העם מי צווח ווי פרעה . משל למלך שהיה בנו הולך למדינה אחת
הלך ושרה אצל עשיר אחד וקבל העשיר בנו של מלך בעין טובה כיון ששמע המלך מי קבל
בנו ובאיזה מדינה הוא היה משלח אגרות אצל אותו האיש . וא"ל שלח את בני פעם א' ב' וג'
היה משלח בכל זמן ובכל שעה ושעה עד שהלך והוציא לבנו בעצמו . התחיל אותו האיש צועק
על שיצא בנו של מלך מתוך ביתו . א"ל שכיניו למה אתה צועק . א"ל כבוד היה לי כשהיה בנו
של מלך אצלי שהיה המלך כותב אגרת לי והיה זקוק לי והייתי ספון בפניו . עכשיו שנמשך
בנו של מלך מאצלי ואינו נזקק לי בדבר לכך אני צועק . כך אמר פרעה כשהיו ישראל אצלי
היה הקב"ה זקוק לי והייתי ספון בפניו והיה משלח לי אגרת בכל שעה ואומר (שמות ט) כה אמר ה'
אלהי העברים שלח עמי . והיה פרעה שומע מפי משה שלח את בני ולא היה מבקש לשלחם .
כשירד הקב"ה למצרים והוציא את ישראל שנא' (שם ג) וארד להצילו מיד מצרי' התחיל פרעה
צועק ווי ששלחתי את ישראל לכך נאמר ויהי בשלח פרעה : ד"א ויהי בשלח פרעה . מי אמר
ווי . משה אמר ווי משל לא' שנעשה לבתו של מלך שושבין והיה רואה במזל שהוא מוציאה
מבית אביה ואינו בא עמה לבית החתן לחופתה . התחיל בוכה . אמרו לו מפני מה אתה בוכה .
אמר להם בוכה אני שנתייגעתי להוציאה ואיני בא עמה לחופתה . כך אמר משה צועק אני
שנתייגעתי להוציא את ישראל ממצרים ואיני נכנס עמהן לארץ לכך ויהי בשלח : ד"א ויהי בשלח
פרעה . משל לאחד שמצא צרור של מרגליות ולא היה יודע מה בידו . אמר לאחד בדרך רצונך
ליטול הצרור הזה שבידי . א"ל למה לי צרור שלך . א"ל טול אותן ואיני עומד בפניך נטלם הימנו .
כיון שנכנס במדינה ישב והרז הגדולות לעצמן והקטנות לעצמן והבינונית לעצמן . נכנס אותו
שמסר לו את הצרור בעיר וראה את האיש שנטלו הימנו שפתחן בחוץ ואדם בא ליקח ממנו
וא"ל קטנה זו בכמה א"ל בק' רבוא והגדולה בכמה א"ל באלף רבוא והבינונית בכמה א"ל בת"ק
רבוא . כיון שראה כך קרע בגדיו אמר כל העושר הזה בידי היה והנם הוצאתיו מידי . אוי לו
לאותו האיש שכך הוציא מידו . כך היה פרעה הצרור של מרגליות אלו ישראל שהיו בידו שנא'
(שיר א) צרור המור דודי לי . התחיל צווח קומו צאו . התחיל משה מונה אותן ת"ר אלף חוץ
משבטו של לוי שלא מנה אותן . כשראה פרעה כל האוכלסין התחיל צווח ווי הוי ויהי בשלח
פרעה : ד"א ויהי בשלח פרעה . הה"ד (תהלים סו) אמרו לאלהים מה נורא מעשיך ברב עזך יכחשו
לך אויביך . ר' יוחנן בנו של ר"י הגלילי אומר אמרו לפעלא טבא יישר כחך . כיצד הנצלבין צולבין
את צולביהן הנהרגין הורגין את הורגיהן . המן חשב לתלות את מרדכי ותלו אותו ואת בניו .
פרעה אמר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו והוא הושלך לים שנא' (שמות טו) מרכבות פרעה
וחילו ירה בים . הוי אמרו לאלהים מה נורא מעשיך . מהו ברוב עזך יכחשו לך אויביך ישתברו .
ר' ברכיה אמר יעשו כזבים בדבריהם כענין שנא' (ויקרא ה) וכחש בעמיתו . אתה מוצא נבוכדנצר
אמר (דניאל ג) ורוה די רביעאה דמה לבר אלהין . מה עשה לו הקב"ה מסרו למלאך השטן והתחיל
מנגדו ואומר לו אי רשע ליחה סרוחה אומר מה ראית. התחיל אומר (שם) בריך אלההון די שדרך
מישך ועבד נגו די שלח מלאכה ושזיב לעבדוהי . לא כתיב בריה אלא מלאכה . הוי ברב עזך
יכחשו לך אויביך יעשו כזבים דבריהם . ועוד אמר נבוכדנצר (שם ד) ולא אתי די ימחה בידה
א"ל הקב"ה רשע ליחה סרוחה שמא אני מעביר בייא על בריה . חזר ואמר די כל מעבדוהי
קשוט ואורחתיה דין הוי ברוב עזך יכחשו לך אויביך פרעה ע"ג שאמר מי ה' חזר ואמר ה'
הצדיק . וע"י שאמר וגם את ישראל לא אשלח הוא היה מהזר על פתחיהן של ישראל ואומר
להם לכו לשלום צאו לשלום הוי ברוב עזך יכחשו לך אויביך : ולא נחם אלהים דרך ארץ . שלא
נהג עמם כדרך כל הארץ היאך דרך כל הארץ מי שהוא קונה עבדים קונה אותם ע"מ שיהיו
מרחיצין אותו וסכין אותו ומלבישין אותו וטוענין אותו ומאירין לפניו . אבל הקב"ה לא עשה
כן לישראל אלא לא נחם אלהים בדרך כל הארץ אלא שהיה מרחיצן שנא' (יחזקאל טז) וארחצך
במים . וסך אותן שנאמר ואסוכך בשמן . והלבישן שנא' (שם) ואלבשך רקמה . ונשאן שנאמר
(שמות יט) ואשא אתכם על כנפי נשרים . ומאיר לפניהם שנא' וה' הולך לפניהם יומם . לכך נאמר
ולא נחם אלהים דרך וגו' : ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים . למה אלא שטעו שבטו של

אסיפת אמרים

כרא"ה ספי' בשלח ל' שריפה (נל"ס) : לא אשלח . ולהכי הזכיר
השליחות בפרעה אף שהוא בע"כ כלומר הפה שאמר כו' (יפת"ה) :
למ . . כי טעם הכ' כפשוטו אינו נכון דהלא ראו מלחמת עמלק
וכה
מפורש במקום אחר בספר ז: : ולא איתי דימחא כו' . משמע תיה אף
צעקת הגוס על עוות הדין וע' בב"ר פ' ל"ג : לכך נאמר כו'.

מתנות כהונה

עומד בפניך . כלומר איני מוחה בידיך : הנצלבין . שנגמר דינם
לצלובה : יכחשו . כד"א ובשרי כחש משמן שהבשר נתדלדל ונחסר
משמנו : מנגדו . מלקטו כדאמרינן רב מנגיד מאן דקדים בביאה
רים מסכת קדושין : מה ראית כו'. וכי בן יש לו להקב"ה בן
אף הכ ג עם בריה שלא כשורת הדין אין מוחה בידו : בייא .
בפסיקתא מסיים בו וכל כך למה כי קרוב הוא שנאמר לבני ישראל

אפרים ויצאו ממצרים עד שלא שלם הקץ ונהרגו מהם ל' רבוא . ולמה נהרגו שחשבו מיום שנדבר אברהם בין הבתרים וטעו ל' שנה שנא' (תהלים עח) בני אפרים נושקי רומי קשת . לולי שטעו לא יצאו . מי היה הפיץ להוציא אל הורג בניו אל הורג בניו ואפרים להוציא אל הורג בניו (הושע ט) ואפרים להוציא אל הורג בניו . והרגום פלשתים שנא' (דה"א ז) ובני אפרים שותלח וגו' והרגום אנשי גת . והיה עצמותיהן שטוחין בדרך המרים המרים . שכבר היה להן ל' שנה שיצאו עד שלא יצאו אחיהם ממצרים . אמר הקב"ה אם יראו ישראל עצמות בני אפרים שטוחין בדרך יחזרו למצרים . למה"ד למלך שנשא אשה וביקש לילך למדינתו הושיבה באפריון ולא הספיק ליכנס למדינה עד שמתה אשתו קברה על פתח המדינה . ואח"כ נשא אהותה . אמר המלך הריני מסבבה שלא תראה קברה של אהותה ותהזור לה . מה עשה סיבבה מאחורי המדינה . כך אמר הקב"ה יהיו מסבבים את הדרך כדי שלא יראו עצמות אחיהם מושלכין בדרך ויחזרו למצרים מה עשה הקב"ה נטל דמם של בני אפרים וטבל בו כליו כביכול שנא' (ישעיה סג) מדוע אדום ללבושך . אמר הקב"ה איני מתנחם עד שאנקם נקמתן של בני אפרים שנא' ולא נחם אלהים : ד"א ולא נחם אלהים , אע"פ ששלחם פרעה לא נתנחם הקב"ה . משל למה"ד למלך שנשבה בנו והלך אביו והצילו מן הלסטים והרגן . והיה הבן אומר לאביו כך וכך עשו לי כך וכך הכו אותי ושעבדו אותי . אע"פ שהרגן לא היה מתנחם אלא הי' אומר כך וכך עשו לבני . כך עשו המצרים שיעבדו את ישראל שנא' וימררו את חייהם . הביא עליהם הקב"ה י' מכות וגאל את בניו . אעפ"כ היה אומר איני מתנחם עד שאהרוג לכולן שנא' (שמות יד) וינער יהוה את מצרים בתוך הים . וכתיב סוס ורוכבו רמה בים ; וכתיב (יואל ד) מצרים לשממה תהיה . לכך נאמר ולא נחם : ד"א ולא נחם . ממצרים לא"י י"א מסעות אלא נשאם הקב"ה דרך המדבר מ' שנה שנא' (דברים א) אחד עשר יום מחורב וגו' . ואח"כ ויהי בארבעים שנה לכך נאמר ולא נחם אלהים : ד"א ולא נחם אלהים . משל למלך שהיו לו בנים ונשבו והיה בשעבוד ומתו מהן . ירד המלך והציל מה שנשתייר מהם . והיתה שמחה לפניו על שהציל את בניו אבל לא היה מתנחם על אותן שמתו . ד"א ולא נחם אלהים . אמר רשב"ל משל לבן מלך שנשבה ביד הברברים והיו משעבדים בו יותר . לימים הלך המלך והציל את בנו מידן . אמר המלך לבנו בני אני שמח על שהצלתיך מידן אבל איני מתנחם עד שאני משתעבד בהן כשם ששיעבדו בך . כך כשהיו ישראל במצרים היו משעבדים בהם בטיט ובלבנים ונגלה עליהן הקב"ה והצילן והיתה שמחה לפניו על שהצילן . אמר איני מתנחם עד שארדה אותן לים שנא' ונער פרעה וחילו בים סוף : ריב"ל אמר משל למלך שהיתה לו י"ב בנים והיה לו עשרה אוכיות . אמר המלך אם אתן אותם לבני אני עושה ביניהם מריבה . אלא הריני ממתין עד שאקנה עוד שתים ואח"כ ואהלקם ביניהם . כך אמר הקב"ה אם אני מכניסן עכשיו לארץ אין בה הלק לי"ב שבטים אלא הריני מעכבן במדבר עד שירשו את עבר הירדן ויטלוהו בני ראובן ובני גד והצי שבט המנשה ואח"כ אני מכניסן לארץ לכך נאמר ולא נחם אלהים . ד"א ולא נחם אלהים . משל למלך שהיה לו בן והיה מבקש ליתן לו ירושה ואומר אם נותנה לו אני עכשיו עדיין קטן הוא ואינו יודע לשמרה . אלא עד שילמד בני כתבין ויעמוד על עמקן ואח"כ אני נותנה לו . כך אמר הקב"ה אם אני מכנים עכשיו ישראל לארץ עדיין לא נתעסקו במצות ואינן יודעין עסקי תרומות ומעשרות . אלא אתן להם את התורה ואח"כ אכניסם לארץ : ד"א ולא נחם אלהים . למה דרך ארץ פלשתים א"ר שמעון בר אבא א"ר יוחנן כיון ששמעו הכנענים שישראל נכנסין לארץ עמדו וקצצו הנטיעות שהיו להן . כיון ששמעו שנתעכבו במדבר מ' שנה היו סבורים שבמדבר תהא דירתם עמדו ונטעו נטיעות וגדלו אותן ואח"כ הכניסן לארץ . ורבינו הגדול אומר לפי שביקש הקב"ה ליתן אימתן של ישראל על אוה"ע עכבן מ' שנה במדבר . ומאיר להם בעמוד ענן ביום ובעמוד אש לילה ושמעו כל האומות ונפלה עליהם רעדה . שנא' תפול עליהם אימתה ופהד ואחריו מה כתיב תביאמו ותטעמו : ויסב אלהים את העם . כגון מלך שקנה פרה לקנין והיה ביתו אצל בית השחיטה . אמר אם אני מוליך אותה אל דרך ביתי היא רואה את בית השחיטה ואת הדמים והיא בורחת . אלא הריני מוליכה אל דרך אחרת . כך היו בני עזה ואשקלון וכל ארץ פלשתים עתידין לעמוד כנגד ישראל בשעה שיצאו ממצרים . אמר הקב"ה

מתנות כהונה

יעם קרובו : שחשבו כו'. והיה להם לחשוב מיום שנולד יצחק שמברית בין הבתרים עד לידת יצחק היה ל' שנה ואע"ג דכתיב ביה לך לך ואברהם בן ע"ה שנה בצאתו מחרן וברית בין הבתרים היי' אח"כ הרבה כבר קיהה בזה הרמב"ן ז"ל וכתב בפרשה בא בפסוק ומושב בני ישראל בשם כדר עולם שברית בין הבתרים לא היה רק שבעים שנה והזר לחרן ונתעכב שם חמשה שנים ואח"כ חזר לארץ כנען ועל אותה הברה אמר שכתוב שהיה בן חמשה ושבעים שנה כיון שלא חזר לבית אביו כלל : שכבר היה להם כו'. לפי כבר נתעכל הבשר ועצמותיהם היו מושלכים על פני השדה : כך גם עשו לבני . כלשון קובלנא אמר כו : י"א מסעות . דרך ארץ פלשתים

אסיפת אמרים

ולא שבו למצרים (שם) : למה נהרגו . פי' מאיזה סיבה יצאו שע"כ נהרגו (שם) : ממצרים . ע"ס וצ"ל מחורב . פי' דק"ל ולא נהגם מבע"ל ומפ' ל' ניחא שלא נתן להם פנאי לנוח מן הדרך . והראיה שי"א מסעות ה"ל לילך והיבבם עד שהלכו במ' שנה . והודיע הכתוב זה בכאן ע"ד מגיד מראשית אחרית (שם) : אלהים וגו' כי קרוב הוא . וכי אמר אלהים הוא עוד טעם אחר כי ענין קירוב וריחוק לפן ינחם העם (שם) : אתן להם את התורה ויהיה מורגלים בלימודה מ' שנה (שם) : למה ד"א פלשתים . פי' למה לא נחם כו' לפי שהוא קרוב וק' מאי איכפת לי' בהיותו קרוב (שם) : וכה"ג בילקוט ז"א כ"ש לא כהיא כפשוטה אלא כיון כו' (שם) :

עתידין

שלא יראו ישראל המלחמה ויחזרו להם למצרים שנא' פן ינחם העם בראות' מלחמה ושבו מצרימה. מה עשה הקב"ה הוליכן דרך אחרת שנא' ויסב אלהים את העם. מהו ויסב שהקיפן הקב"ה כשם שהוא אומר (זכריה ב) ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב. וכגון רועה שהיה רועה צאנו וראה זאבים באים על הצאן והיה סובב את הצאן שלא ינזקו. כך בשעה שיצאו ישראל ממצרים היו אלופי אדום ומואב וכנען ועמלק עומדין ונותנין את העצה היאך לבא על ישראל. כשראה הקב"ה כך סבב אותן שלא יבוא עליהם שנא' ויסב אלהים את העם. ולא בעוה"ז בלבד אלא לע"ל כן. מנין שכך דוד אומר (תהלים קכה) ירושלים הרים סביב לה וה' סביב לעמו. ד"א ויסב אלהים את העם. מכאן אמרו רבותינו אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. שכך עשה להם הקב"ה שנא ויסב אלהים: וחמושים עלו בני ישראל שעלו מזויינין. ויקח משה את עצמות יוסף עליו הכתוב אומר (משלי י) חכם לב יקח מצות שכל ישראל היה עסוקים בכסף ובזהב והוא היה עסוק בעצמות יוסף שנא' ויקח משה את עצמות וגו'. אמר הקב"ה למשה עליך נתקיים חכם לב יקח מצות. יוסף היה חייב לאביו לקברו מפני שהוא בנו. ואתה לא בנו ולא ב"ב ולא היית חייב לעסוק בו וקברת אותו. וכן אני שאיני חייב לבריה אני מטפל בך ואקברך שנא' (דברים לד) ויקבר אותו בגיא. ומנין היה משה יודע היכן היה יוסף קבור י"א סרח בת אשר הראה אותו והיה קבור בנילוס מה עשה משה וכו'. וי"א בתוך הפלטורין היה קבור כדרך שהמלכים קבורים ועשו מצרים כלבים של זהב בכשפים שאם יבא אדם לשם יהיו נובחים וקולן הולך בכל ארץ מצרים מהלך מ' יום ושתקן משה שנא' (שמות יא) ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו התחיל משה צווח יוסף יוסף הגיע השעה שאמרת (בראשית נ) פקוד יפקוד אלהים אתכם. מיד נתנדנד הארון ונטלו משה שנא' ויקח משה את עצמות יוסף. והיה עצמותיו של יוסף מחזרין עמהם במדבר מ' שנה א"ל הקב"ה אתה אמרת לאחיך (בראשית נ) אנכי אכלכל אתכם חייך אתה נפטר ויהיו עצמותיך מחזרין עמהם במדבר מ' שנה שנא' (במדבר ט) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ואין אדם אלא יוסף שנאמר (תהלים עח) אהל שכן באדם וכתיב (שם) וימאס באהל יוסף בזכות עצמותיך הם עושים פסח קטן: כי השבע השביע את בני ישראל. למה שני פעמים אלא הוא נשבע להם שאין בלבו עליהם. והם נשבעין לו שאין בלבם עליו. למה והעליתם את עצמותי מזה אתכם. א"ר לוי מלה"ד לאדם שהכניס יינו במרתף. נכנסו הגנבים ונטלו החבית והלכו להם ושתו אותו. ובא בעל היין ומצאו אותם שגנבו ההבית. א"ל שתיתם היין החזירו החבית למקומה. כך משכם גנבו אחיו של יוסף אותו ומכרו אותו. וכשבא ליפטר מן העולם השביע אותם א"ל בבקשה מכם אחי משכם גנבתם אותי הי החזירו את עצמותי לשכם. לכך נאמר (יהושע כד) ואת עצמות יוסף אשר העלו ב"י ממצרים קברו בשכם:

פרשה כא ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי. הה"ד (תהלים לד) צעקו וה' שמע. מהו כן אלא ב' ירושות הנחיל יצחק לב' בניו. הנחיל ליעקב הקול וכה"א (בראשית כז) הקול קול יעקב. והנחיל לעשו הידים שנא' והידים ידי עשו. ועשו היה מתגאה בירושתו שנא' (במדבר כ) ויאמר אליו אדום לא תעבור בי פן בחרב וגו'. ויעקב מתגאה בירושתו שנאמר (דברים כו) ונצעק אל ה' אלהי אבותינו. ולע"ל שניהן נוטלין שכרן. עשו נוטל שכרו שנא' (ישעיה לד) כי רותה בשמים חרבי הנה על אדום תרד. ויעקב נוטל שכרו שנא' (ירמיה לג) קול ששון וקול שמחה. לכך כתיב צעקו וה' שמע לפי שצעקו ב"י על הים שנא' ויצעק בני ישראל אל ה' שמע הקב"ה תפלתם ואמר למשה מה תצעק אלי כבר שמעתי צעקתך דבר אל בני ישראל ויסעו: ד"א מה תצעק אלי. הה"ד (איוב כב) ותגזר אומר ויקם לך. א"ר לוי כשם שהקב"ה מצוה למשה ומדבר עמו. כך היה משה מצוה כביכול לפני הקב"ה. שכן בני יוסף אומרים לו (במדבר לו) את אדני צוה ה' ואדני צוה בה'. וכשם שהקב"ה קורא למשה ומדבר עמו כך היה משה קורא להקב"ה ומדבר עמו שנא' וידבר ה' אל משה וכתיב (שם כו) וידבר משה אל ה' לאמר יפקוד ה' אלהי הרוחות. ראה כמה היה שולט. וכשראה את פרעה רודף אחרי ישראל בא לצעוק שנאמר ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי. א"ל למה אתה מצטער. א"ר יהושע משל לאוהבו של מלך שהיה לו עסק. הלך לצעוק לפני המלך. א"ל המלך מה אתה צועק גזור ואני אעשה. כך אמר הקב"ה למשה

אסיפת אמרים

עתידין. שתמיד היה מלחמה בין ישראל לפלשתים וא"כ כשילכו דרך שם בוודאי יעמדו נגדם ואף שילכו מ"מ יפול פחדם עליהם על העתיד מפני כי קרוב הוא פי' שארץ פלשתים קרוב לא"י (שם): מהו ויסב. דבשלמא לפי' דלעיל שכוונת הכתוב לריחוק הדרך א"ש ל' ויסב שהוליכם דרך סבוב ועקום להאריך הדרך. אבל לפ"ז קשה דהל"ל וינחם (שם): הה"ד צעקו. ק"ל דלא נזכר שמשה צעק. ומפ' מה תצעק אלי אין צורך לצעקתך כי כבר קבלתי צעקתם ואף שא' המבלי אין קברים וא"כ אינן כדאי' שלא נא' צעקו וגו' ולעיל מיניה פני ה' בעושי רע ואעפ"כ וה' שמע והטעם מפני שהצעקה ירושה להם (שם): הה"ד ותגזר. דק"ל מה תצעק אני אלא למי יצעק. אם לא להשי"ת ואמר שהכוונה שאינך צריך לצעוק (שם)

מתנות כהונה

פלשתים: הברברים. אומה שפלה בלי אמונה רקים ופוחזים: אוסיות. שדות: עד שירשו את עבר הירדן. שלא נתמלא עדיין סאתן: כתובים. כתבים שיודע לכתוב ולקרות: שהקיפן הקב"ה. הוא בכבודו סבב אותם: לא יאכל כו'. בלילי ראשון של פסח: מפני שהוא בנו. ולפיכך העלה אותו ממצרים לארץ כנען: פסח קטן. פסח שני כדאי' בפרשה בהעלותך ונקרא קטן על שאינו גמור כמו פסח ראשון פסח שני חמץ ומצה עמו בבית ואין שם י"ט כו'. ע' בפי' רש"י בפ' בהעלותך: אדני צוה ה'. משמעותיה אדני

ומשה

מה תצעק אלי דבר ואני עושה : ד״א מה תצעק אלי . הה״ד (ישעיה סה) והיה טרם יקראו ואני אענה וגו׳ . ב׳ פעמים הוא אומר בפסוק ואני ואני . ומשה אומר (דברים לב) ראו אתה כי אני אני הוא . אלא כל מי שהוא עושה רצון המקום ומכוון את לבו בתפלה שומע לו בעולם הזה וכן לעתיד לבא . שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה בעוה״ז ולע״ל עוד הם מדברים ואני אשמע . ומה הם מדברים אלא שכל אחד ואחד עומד ומשמיע עמהם שנא׳ (מלאכי ג) אז נדברו יראי ה׳ איש אל רעהו וגו׳ וכתיב (ישעיה ל) והיה עיניך רואות את מוריך ואומר (שם) וכל בניך למודי ה׳ . כך א״ל הקב״ה למשה אם כן מה תצעק אלי (שם סה) והיה טרם יקראו ואני . אמר ר״א בן פדת ב״ו אם שומע דברי אדם דינו אם לא ישמע אינו יכול לכוון דינו . אבל הקב״ה אינו כן עד שלא ידבר אדם הוא יודע מה בלבו . וכן בשלמה אומר (דה״א כח) דע את אלהי אביך ועבדהו וגו׳ וכל יצר מחשבות מבין עד שלא יצרה מחשבה שבלבו של אדם הוא מבין . אתה מוצא לפני ז׳ דורות עד שלא נולד נבוכדנצר נתנבא ישעיה ופירש מה עתיד להשוב בלבו שנאמר (ישעיה יד) ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה . ומה אם לפני ז׳ דורות צפה הקב״ה וראה מה עתיד לחשוב . הצדיק בן יומו אינו יודע מה עתיד להשוב . לכך כתיב והיה טרם יקראו ואני אענה לכך נאמר מה תצעק אלי : ד״א מה תצעק אלי . הה״ד (תהלים סה) שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו . מהו שומע תפלה . א״ר פנחס בש״ר מאיר ור׳ ירמיה בשם ר׳ חייא בר אבא בשעה שישראל מתפללין אין אתה מוצא שכולן מתפללין כא׳ אלא כל כנסיה וכנסיה מתפללת בפני עצמה . הכנסת הזו תחלה ואח״כ הכנסת האחרת . ומאחר שכל הכנסיות גומרת כל התפלות המלאך הממונה על התפלות נוטל כל התפלות שנתפללו בכל הכנסיות כולן ועושה אותן עטרות ונותנן בראשו של הקב״ה שנא׳ עדיך כל בשר יבואו ואין עדיך אלא עטרה שנא׳ (ישעיה מט) כי כלם כעדי תלבשי . וכה״א ישראל אשר בך אתפאר שהקב״ה מתעטר בתפלתן של ישראל שנא׳ (יחזקאל טז) ועטרת תפארת בראשך . ד״א שומע תפלה וגו׳ אתה מוצא ב״ו אינו יכול לשמוע שיחת שנים כא׳ . אבל הקב״ה אינו כן אלא הכל מתפללין לפניו והוא שומע ומקבל תפלתן . ד״א שומע תפלה א״ר יהודה בר שלום בש״ר אלעזר ב״ו אם בא עני לומר דבר לפניו אינו שומע הימנו . אם בא עשיר לומר דבר מיד הוא שומע ומקבלו . אבל הקב״ה אינו כן אלא הכל שוים לפניו הנשים והעבדים והעניים והעשירים . תדע לך שהרי משה רבן של כל הנביאים כתוב בו מה שכתוב בעני . במשה כתיב (תהלים צ) תפלה למשה איש האלהים בעני כתיב (שם קב) תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה׳ ישפך שיחו . זו תפלה וזו תפלה להודיעך שהכל שוין בתפלה לפני המקום . תדע לך וכשיצאו ישראל ממצרים רדף אחריהם פרעה שנא׳ ופרעה הקריב . וכתיב ויצעקו אל ה׳ . התחיל משה אף הוא מתפלל לפני המקום . א״ל הקב״ה למשה מה אתה עומד ומתפלל כבר התפללו בני ושמעתי תפלתן . שנא׳ ומה תצעק אלי : הה״ד (ש״ר ב) יונתי בחגוי הסלע . היה לו לומר יונה בחגוי הסלע ומהו שאמר יונתי . אלא א״ר יוחנן אמר הקב״ה לישראל יונתי ראה מה כתיב (הושע ז) ויהי אפרים כיונה פותה אין לב . אמר הקב״ה אצלי הם כיונה פותה כל מה שאני גוזר עליהם עושים ושומעים לי . אבל אצל עכו״ם הם קשים כחיות שנא׳ גור אריה יהודה בנימין זאב יטרף יהי דן נחש עלי דרך . לפיכך הם קשים כנגד עכו״ם למה שעכו״ם אומרים להם מה אתם מבקשין מן השבת הזו שאתם שומרים . מן המילה הזו שאתם מולים . והם מבקשים לבטל להם את המצות . והם נעשים כנגדם קשין כחיות . אבל אצל הקב״ה כיונה תמה ושומעים לו כל מה שהוא גוזר עליהן שנא׳ (שמות ד) ויאמן העם וכה״א (שם כד) כל אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע . לכך נא׳ יונתי בחגוי הסלע . א״ר אלעזר בן פדת כיון שיצאו ישראל ממצרים היו נושאין עיניהן והיו המצריים רודפים אחריהם שנא׳ ופרעה הקריב . נוסעים אינו אומר אלא נוסע . כיון שיצא פרעה והמצריים לרדוף אחריהם תלו עיניהם לשמים וראו שרן של מצרים פורח באויר . כיון שראו אותו נתייראו הרבה שנא׳ וייראו מאד . ומהו והנה מצרים נסע אחריהם . שרן של מצרים היה שמו מצרים . שאין הקב״ה מפיל אומה עד שהוא מפיל שרן תחלה . וכן אתה מוצא בנבוכדנצר שהפיל הקב״ה לשרו תחלה . שנא׳ (דניאל ד) עוד מלתא בפום מלכא קל מן שמיא נפל . א״ר יהושע בן אבין שרו של נבוכדנצר קל שמו והפילו הקב״ה . אף שרו של פרעה מצרים שמו והיה פורח לרדוף אחריהם . כיון שהשיע הקב״ה את המצרים בים לא שקע תחלה אלא שרן . שנא׳ וינער ה׳ את מצרים בתוך הים זה שרן של מצרים . ואח״כ ונער פרעה וחילו . וכן סוסיהם ורוכביהם רמה בים אינו אומר אלא סוס ורוכבו . זה השר שלהן הוי והנה

מתנות כהונה

אדני לוס לפ׳ : הצדיק בן יומו . מה שיש בלב הצדיק כיום הזה אינו יודע בתמיה : אצלי הם כיונה וזהו יונתי : כיונה פותה . לשון

אסיפת אמרים

ומשה אמר . פי׳ וא״ת דהכניא כפל ל׳ שלא בדיקדוק כלא מסה גדול הנביאים אמר ג״כ בל׳ זה (שם) : שנא׳ אז וגו׳ . ויקשב וישמע . כפל ל׳ : דרים וישמע כמו וישמע שאול וכן מדכתיב וכיו

וגו׳ מוריך . למודי ה׳ משמע שה׳ מלמדם . ע״כ נ״ל שמשמיע עמהם (שם) : א״כ . שהמכוון לבו בטוח שיענה . א״כ מה תצעק . כי במחשבה לחוד מיד נענה (שם) : ה״ג שלא נוצר . מחשב : שבלבו : וע׳ ב״ר פ״ט (שם) : והעניים . פי׳ עניי הזכות וכדלעיל ריש כפ׳ (שם) : הה״ד יונתי . ר״ל שצדיקים היו וכדאי לשמוע לעקתם . ומביא ראיה מדכתאוה לשמוע תפלתם כדמסיק . ולהגב מפרש

מצרים נוסע אחריהם . ומהו ופרעה הקריב אלא שהקריב את ישראל לתשובה שעשו . א"ר ברכיה יפה היתה הקרבת פרעה לישראל מק' צומות ותפלות למה שביון שרדפו אחריהם וראו אותן נתיראו מאד ותלו עיניהם למרום ועשו תשובה והתפללו שנא' ויצעקו בני ישראל אל ה' . אמרו ישראל למשה מה עשית לנו עכשיו הם באים ועושים לנו כל מה שעשינו עמהם שהרגנו בכוריהם ונטלנו ממונם וברחנו . לא אתה אמרת לנו ושאלה אשה משכנתה באותה שעה היו עומדים ולא היו יודעים מה לעשות . והיה הים סוגר והשונא רודף והחיות מן המדבר . שנאמר סגר עליהם המדבר א"ר ירמיה בן אלעזר אין סגר אלא חיות שנאמר (שם ו) אלהי שלח מלאכה וסגר פום אריותא . כיון שראו ישראל שהיו מוקפין מג' רוחות . היה סוגר והשונא רודף והחיות מן המדבר תלו עיניהם לאביהם שבשמים וצעקו להקב"ה שנא' ויצעקו ב"י אל ה' . ולמה עשה הקב"ה להם כך אלא שהיה הקב"ה מתאוה לתפלתן . אמר ריב"ל למה"ד למלך שהיה בא בדרך והיתה בת מלכים צועקת לו בבקשה ממך הצילני מיד הלסטים שמע המלך והצילה . לאחר ימים ביקש לישא אותה לאשה היה מתאוה שתדבר עמו ולא היתה רוצה . מה עשה המלך גירה בה הלסטים כדי שתצעוק וישמע המלך . כיון שבאו עליה הלסטים התחילה צועקת למלך א"ל המלך לכך הייתי מתאוה לשמוע קולך . כך ישראל כשהיו במצרים והיו משעבדים בהם התחילו צועקים ותולין עיניהם להקב"ה שנא' (שמות ב) ויהי בימים הרבים ההם ויצעקו . מיד וירא אלהים את בני ישראל התחיל הקב"ה מוציאן משם ביד חזקה ובזרוע נטויה . והיה הקב"ה מבקש לשמוע את קולם פעם אחרת ולא היו רוצין . מה עשה גירה לפרעה לרדוף אחריהם שנא' ופרעה הקריב מיד ויצעקו ב"י אל ה' . באותה שעה אמר הקב"ה לכך הייתי מבקש לשמוע קולכם שנא' (שיר ב) יונתי בחגוי הסלע השמיעני קול אינו אומר אלא השמיעני את קולך אותו הקול שכבר שמעתי במצרים לכך כתיב השמיעני את קולך . כיון שהתפללו אמר הקב"ה למשה מה אתה עומד ומתפלל כבר קדמה תפלתן של בני לתפלתך שנא' מה תצעק אלי : ואתה הרם את מטך . אמר משה לפני הקב"ה,אתה אומר לי שאקרע את הים ואעשה את הים יבשה והכתיב (ירמיה ה) אשר שמתי חול גבול לים . והרי נשבעת שאין אתה קורעה לעולם . א"ר אלעזר הקפר א"ל משה לא כך אמרת שאין הים נעשית יבשה שנא' אשר שמתי חול גבול לים . וכתיב (איוב לח) ויסך בדלתים ים . א"ל הקב"ה לא קראת מתחלת התורה מה כתיב (בראשית א) ויאמר אלהים יקוו המים . אני הוא שהתנתי עמו כך התנתי עמו מתחלה שאני קורעו שנאמר וישב הים לפנות בקר לאיתנו לתנאו שהתנתי עמו בתחלה . מיד שמע משה להקב"ה והלך לקרוע הים . וכיון שהלך לקרוע את הים לא קבל עליו להקרע . א"ל הים מפניך איני נקרע אני גדול ממך שאני נבראתי בג' ואתה נבראת בו' . כיון ששמע משה כך הלך ואמר להקב"ה אין הים רוצה להקרע . מה עשה הקב"ה נתן ימינו על ימינו של משה שנא' (ישעיה סג) מוליך לימין משה וגו' . מיד ראה הקב"ה וברח שנא' (תהלים קיד) הים ראה וינס מה ראה אלא שראה הקב"ה שנתן יד ימינו ע"י משה ולא יכול לעכב אלא ברח מיד . א"ל משה מפני מה אתה בורח . א"ל הים מפני אלוה יעקב מפני יראתו של הקב"ה . מיד כיון שהרים משה ידו על הים נבקע שנאמר ויבקעו המים . אינו אומר ויבקע הים אלא ויבקעו המים מלמד שכל המים שהיו בכל המעינות ובבורות ובכ"מ נבקעו שנא' ויבקעו המים . וכן בשעה שחזרו חזרו כל המים שבכה"א וישובו המים . וכל הנסים הללו נעשה ע"י משה שנאמ' ויט משה את ידו על הים . לפיכך הקב"ה משבחו שנא' (ישעיה סג) ויזכור ימי עולם משה עמו . וכתיב (שם) מוליך לימין משה זרוע תפארתו : ד"א מה תצעק אלי . הה"ד (איוב לו) היערך שועך לא בצר . בהו כן . א"ר אלעזר בן פדת המשל אומר כבד את רופאך עד שלא תצטרך לו . וריב"ל אומר ערוך שוע כלפי בוראך כדי שלא יהו לך צרים מלמעלן . א"ר המא ב"ר חנינא בשעה שיצאו ישראל ממצרים עמד סמאל המלך לקטרג אותן . ור' חמא ב"ר חנינא פירשה משום אביו משל לרועה שהיה מעביר צאנו בנהר בא זאב להתגרות בצאן . רועה שהיה בקי מה עשה נטל תיש גדול ומסרו לו . אמר יהא מתגשש בזה עד שנעבור את הנהר ואח"כ אני מביאו . כך בשעה

אסיפת אמרים

ברישיה לכל הפסוק (שם) : ומהו הקריב . דבל"ז אפשר לפ' הקריב נתכוונו (שם) : מד' רוחות . גר'. שהחיות מג' רוחות היו (שם) : מתאוה כו' . למה"ד ע' ב"ר פ' מ"ה (שם) : ואתה . כא לפרש מה תצעק אלי אף שאינן כדאי כדלעיל. ובזה יתורץ ג"כ יתור תיבת ואתה . וכדאפרש (שם) : אומר לי שאקרע . פי' שהיה משה מב' טעמים . הא' מצד שהים שילא היה חוץ לגבולו ועי"כ ישאר מקומו יבשה. וכתיב גבי אשר שמתי ב"פ ולא יעברנהו . ולא לאו הרי זימני הוי שבועה . וטעם ב' מצד שחשב בעיניו שאינן כדאי ליעשות להם נס בשינוי הטבע ובפרט שמצד עונותיהו חשב שאינן כדאי להיעשות נס על ידו . ור"א הקפר פליג ואמר שאין פי' אשר שמתי וגו' ענין שבועה רק אז. רה ליה שלא יעבור גבולו בלתי צווי השי"ת ובידו לשנות הטבע. והסירוב היה מטעם השני. (ומטעם זה סירב ג"כ הים) וא"ל הקב"ה מה תצעק אלי כי אין הקריעה ע"י יציאתו חוץ לגבול רק שיקוו המים . ואין זה שינוי הטבע כי כך היה תנאי מתחלה . ועוד שזה אך כדאי בעצמו . ועי"כ ואתה הרם (שם) : איני אומר כו' . מפ' שפיה דקרא היה דין ישוב לאחור ירדן מאי עבידתיה הכא . והיה זה כדי לפרסם הנס ובזה יחשב שיה מצד הטבע באותו הזמן כמו שטעו קצת (שם) : וכל הנסים כו' . לפיכך הקב"ה משבחו . לפי שהירב מצד ענוותנותו פירסם הכתוב שבחו בכלל

מתנות כהונה

לשון פתוי שהם נפתים לשמוע לו לכל אשר אצוה אותם : אמר הקב"ה מה תצעק עי' במדרש תהלים (ק יג) : (יקוו . עי' ב"ר רפ"ה) : לאיתנו קרי ביה לתנאו : מיד . ראה הקב"ה היה ראה להקב"ה . שחזרו . על המצרים : כבד את רופאך . כן יקדים התפלה קודם הצרה וזהו לא בצר כדאיתא בסנהדרין (מ"ד) : מתגשש . מתעסק ומתגדל ומטפל : אני מביא התיש : איש תם ויסר

שיצאו ישראל ממצרים עמד סמאל המלאך לקטרג אותן אמר לפני הקב"ה רבש"ע עד עכשיו היו אלו עע"ז ואתה קורע להם את הים . מה עשה הקב"ה מסר לו איוב שהיה מיועצי פרעה דכתיב בו (שם א) איש תם וישר . א"ל הנה בידיך . אמר הקב"ה עד שהוא מתעסק עם איוב ישראל עולים לים ויורדים ואח"כ אציל את איוב . והוא שאמר איוב (שם טז) שלו הייתי ויפרפרני . אמר איוב שלו הייתי בעולם ויפרפרני ואחז בערפי ויפצפצני כדי לעשות אותי לעמו למטרה שנא' (שם) ויקימני לו למטרה . וכתיב (שם) יסגירני אל אל עויל מסרני ביד השטן . וכדי שלא יצאו ישראל רשעים בדין לכך הרטה אותי בידו הוי וע"י רשעים ירטני . באותה שעה אמר הקב"ה למשה . משה הרי מסרתי איוב לשטן מה בידך לעשות דבר אל בני ישראל ויסעו . ר' אבטולים הזקן אמר משל למלך שהיה לו בן והכעיסו וגזר עליו גזירה קשה והיה הפדגוג מבקש על ידו . א"ל כלום את מבקש ממנו אלא על בני כבר התרציתי לבני . ר' אומר א"ל אמש היית אומר ומאז באתי אל פרעה ועכשיו אתה עומד ומרבה בתפלה מה תצעק אלי . אמש היית אומר המבלי אין קברים ועכשיו אתה מרבה בתפלה דבר אל בני ישראל ויסעו יסיעו דבר מלבן . רבי אומר אמר הקב"ה כדי היא האמנה שהאמינו בי ישראל שאקרע להם הים שלא אמרו למשה היאך נחזור לאחורינו שלא לשבור לב טף ונשים שעמנו אלא האמינו בי והלכו אחר משה . ר' אליעזר אומר א"ל הקב"ה למשה עת לקצר ועת להאריך בני שרוים בצער והים סוגר והאויב רודף ואתה עומד ומרבה בתפלה דבר אל בני ישראל ויסעו רבי יהושע אומר אמר הקב"ה למשה אין להם לישראל אלא ליסע בלבד . ויסעו יסיעו רגליהם מן היבשה לים ואתה רואה נסים שאעשה להם . ר"מ אומר אמר הקב"ה למשה אין ישראל צריכין להתפלל לפני . ומה אם אדה"ר שהיה יחידי עשיתי יבשה בשבילו שנא' (בראשית א) יקוו המים מתחת השמים . בשביל עדה קדושה שעתידה לומר לפני זה אלי ואנוהו עאכ"ו ר' בניה אומר בזכות אברהם אני בוקע להם את הים בעבור מה שעשה שנא' (שם כב) ויבקע עצי עולה . ואומר ויבקעו המים . ר"ע אומר בזכות יעקב אני קורע להם את הים שנא' (שמות כח) ופרצת ימה וקדמה . ר"ש אומר כבר הכתבתי עליך בכל ביתי נאמן הוא . ואתה ברשותי והים ברשותי וכבר עשיתיך גזבר עליו . ד"א ואתה הרם את מטך . אמר ר' סימון משל לבעל הזמורה שהיה מהלך בחוץ והזמורה בידו . אמרו אילולי שהזמורה בידו לא היה מתכבד . שמע המלך וא"ל העבר הזמורה ממך וצא לחוץ וכל מי שאינו שואל בשלומך אני נוטל את ראשו . כך אמרו המצרים לא היה יכול משה לעשות כלום אלא במטה בו הכה היאור בו הביא כל המכות . כיון שבאו ישראל לתוך הים והמצרים עומדים מאחריהם אמר הקב"ה למשה השלך את מטך שלא יאמרו אילולא המטה לא היה יכול לקרוע את הים שנאמר הרם את מטך : ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה . אם בים למה ביבשה . ואם ביבשה למה בתוך הים . אלא מכאן אתה למד שלא נקרע להם הים עד שבאו לתוכו עד חוטמן ואח"כ נעשה להם יבשה . דרש ר' נהוראי היתה בת ישראל עוברת בים ובנה בידה ובוכה ופושטת ידה ונוטלת תפוח או רמון מתוך הים ונותנת לו שנא' (תהלים קו) ויוליכם בתהומות כמדבר מה במדבר לא חסרו כלום אף בתהומות לא חסרו כלום . הוא שמשה א"ל זה ארבעים שנה ה' אלהיך עמך לא חסרת דבר . שלא היו חסרים אלא להזכיר דבר והוא נברא לפניהם . ר"ש אומר אפי' דבר לא היו חסרין אלא מי שהיה מהרהר בלבו דבר והוא נעשה שנא' (שם עח) וינסו אל בלבבם לשאול אוכל לנפשם . ד"א לא חסרת דבר שלא היה חסר דבר בעולם ומה היה חסר תשובה שנא' (הושע יד) קחו עמכם דברים ושובו אל ה' : וחזקתי את לב פרעה . ארשב"ל משל לב' אתליטים אחד חלוש ואחד גבור נצח הגבור להלוש ונטל עטרה בראשו . מי גרם לגבור ליטול העטרה לא החלש . כך מי גרם להקב"ה ליטול שבח וכבוד לא פרעה שניעורו שנאמר וניער פרעה וחילו בים סוף לפיכך ואכבדה בפרעה . ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל . מה עשה הקב"ה רמז לארץ מצרים ועלתה והיו רואין מלחמה בים שנאמר ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל :

מתנות כהונה

עד עכשיו וגו'. גרסינן וסיפיה דקרא וירא אלהים וכתיב התם הירא את דבר ה' מעבדי פרעה ועיי' מזה בב"ר פ' נ"ז : הרטה. השטה עקם כן פירשו הרד"ק בספר השרשים : הפדגוג. אומן כמגדל בני המלך : היאך נחזור . בשעה שאמר הקב"ה וישובו ויחנו לפני פי החירות : ופרצת לשון בקיעה ופרצה הדא מילתא היא : שנא' הרם כד"א וירם את המהמות מבין השרפה. הרומו מתוך העדה : [illegible]ם . ממה בים למה כתיב ביבשה אם ביבשה והאי ים במקו' שהכשיו יב ומים למה כתיב בתוך כו' דמשמע בקצה המים ממש : אלא להזכיר דבר והוא נברא לפניהם . נראה שדרש לא הסרת כאילו כתיב לא חסרת רק דבור : אתליטים . פי' הצרוך שרים: לאחוריהם

אז כל היבשה כדי שיהנה בהרחבת גבולו בכל העולם (שם) : כבר (מיפ"ת) : בבעל הזמורה. הממונה על המדינה ובידו שבט הנוגש הם דבר ביבשה כן לא חסרו דבר בתוך הים (שם) : תשובה. לא חסרו דבר (שם) : והזקתי. ט"ס הוא וצ"ל ואני הנני מחזק את לב

אסיפת אמרים

שהכל בזכותו . כנ"ל. (שם) : שהיה מיועצי פרעה. ועל ששתק נידון ביסורין כנזכר לעיל פ"א. כי לולי זה אין הדין ניתן לאיברו כדי להציל את ישראל (שם) : רשעים. פי' חייבים לא רשעים דהא עשו תשובה . והקטרוג היה שהתשובה לא הועילה רק על הגאולה לא נעשה להם עוד נסים (שם) : מה בידך. פי' מעתה אינך צריך לצעוק אלא מהו שבידך לעשות דבר וגו' ואפשר שצ"ל מה בידו (שם) : ומאז. הקורא תגר שאין הדין ראוי להגאל אחר ששלחתיך וא"כ מה תצעק ה' הוציאה לבך בטוח שאגאלם (שם) : בתפלה . ומה תפלה מועלת להגאלים מוטב שיסיעו הדברים הכה מלבם ויעשו תשובה (שם) : ליסע בלבד. כי די בזכות שיסיעו רגליהם לים (שם) : שהיה יחידי . והיה די שיעשה אז יבשה קצת די סיפוקו ועשה עשיתיך . וא"כ אין צורך לצעוק אלי אלא ואתה הרם וגו' (יפ"ת) : דרש ר"נ . מפי' ביבשה בתוך הים שגמו שלא הסר [illegible]טעם מאמר זה לומר ש[illegible] שהיה הסר תשובה העפ"כ היה ה' עמם את לב פרעה וגו' (שם) . שנא' ויאמר וגו' . נלחם להם במצרים בגוף

פרשה כב ויאמר ה' אל משה נטה את ידך על הים וישובו המים וגו'. הה"ד (שיר ב) אחזו לנו שועלים שועלים קטנים. כשהוא מושל המלכיות אינו מושלן אלא בחיות שנאמר (דניאל ז) וארבע חיון רברבן סלקן מן ימא. וכשהוא מושל את המצריים אינו מושלן אלא בשועלי'. מה שועל זה קטן מן ד' חיות כך מצרים קטנים מן המלכיות שנא' (יחזקאל כט) מן הממלכות תהיה שפלה. א"ר אלעזר ב"ר שמעון ערומים היו המצריים לפיכך הוא מושלן כשועלים. מה שועל זה מהלך ומביט לאחוריו כך המצריים מהלכין ומביטין לאחוריהם. ומה אמרו הבה נתחכמה לו. אמרו באו ונבא עליהן בחכמה ונראה היאך אנחנו משעבדין על ישראל בדבר שלא יהא אלהיהן יכול להביא עלינו באותה מידה. אם נדונם בחרב יכול הוא להביא עלינו חרב. ואם באש יכול הוא להביא עלינו אש. יודעין אנו שנשבע שאינו מביא מבול לעולם אלא בואו ונדונם במים שאינו יכול להביא אותם עלינו. א"ל הקב"ה רשעים כבר נשבעתי שאיני מביא מבול לעולם אבל מה אעשה לכם אני מביא אתכם למבול וכל אחד ואחד אני גוררו למבוליו. והוא שדוד אומר (תהלים סג) יגירוהו על ידי חרב מנת שועלים יהיו אלו המצריים הרשעים שגררן הקב"ה לחרבו של ים. מהו מנת שועלים יהיו. אמר הקב"ה המכה הזו תהא מתוקנת להם לשועלים ששימרן הקב"ה ולא הביא עליהן י' מכות ושם מתו. א"ר ברכיה שועלים קדמאה מלא ותניינא חסר שעלים כתיב על שם שעלו של ים. א"ר יוחנן דצפורי מה היו בנות ישראל הכשרות והצנועות עושות היו נוטלות את בניהן ומטמינות אותם במחילות. והיו המצריים הרשעים מביאין קטנים ומכניסין אותם בבתיהם של ישראל ועוקצים אותם ובוכים והיה התינוק שומע קול של חבירו שהיה בוכה והיה בוכה עמו. והיו נוטלין אותו ומשליכין אותו ליאור לכך נאמר אחזו לנו שועלים שועלים קטנים וגו' עד שנעשה כרמינו סמדר. לכך נאמר וישובו המים על מצרים שישוב הגלגל עליהם. וכן יתרו אומר (שמות יח) עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים כי בדבר וגו' אמר מכירו הייתי לשעבר וביותר עתה שבמחשבה שחשבו לאבד את ישראל בה דנם הקב"ה שנא' (שם) כי בדבר אשר זדו עליהם: ד"א וישובו המים. א"ר יוחנן כיון שעלה אחרון שבישראל מן הים ירד לתוכו אחרון של מצרים. ורשב"ל אומר על אלו ואלו ננעל הים מד' רוחותיו. אמר משה לפני הקב"ה מה יעשו ישראל. א"ל אי אתה זקוק למה שאני עושה להם נס. באותה שעה שלח הקב"ה את ידו והעלן מן הים שנא' (תהלים יח) ישלח ממרום יקחני ימשני ממים רבים. א"ר אבהו משל למי שראה הגייסות באות עליו והיה בנו עמו. מה עשה נטל בנו בידו והיה נלחם עם הגיים בשניה. ואמר לו בנו אבא לא אחסר אותן שתי ידים אחת שהיא מחזקת אותי ואחת שהורגת בגיים. כך אמרו ישראל להקב"ה יהי שלום על אותן שתי ידיך אחת שהיתה מצלת אותנו מן הים ואחת שהיתה מנערת המצריים שנאמר ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' וגו': וישובו המים. וישב המים לא נאמר אלא וישובו המים מכאן שכל המימות חזרו. על המצריים לא נאמר אלא על מצרים שנטל הקב"ה שר שלהם תחלה וטבעו בים ואח"כ ירדו כולם אחריו. לכך נאמר וישובו המים על מצרים ואח"כ על רכבו ועל פרשיו. וייראו העם את ה'. שנו רבותינו הקורא את שמע צריך להזכיר קריעת ים סוף ומכת בכורות באמת ויציב ואם לא הזכיר אין מחזירין אותו. אבל אם לא הזכיר יציאת מצרים מחזירין אותו שנא' (דברים טז) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים. ומה בין יציאת מצרים לקריעת ים סוף. אלא שיציאת מצרים קשה שנאמ' (שם ד) או הנסה אלהים וגו' ואתכם לקח ה'. תדע לך שזו קשה מזו שביציאת מצרים כתיב אנכי ה' אלהיך אבל בקריעת ים סוף אינו מזכיר את השם. ולמה צריך להזכיר קריעת ים סוף באמת ויציב לפי שכיון שקרע להם את הים האמינו בו שנאמר ויאמינו בה' ובמשה עבדו. ובזכות האמנה שהאמינו זכו לומר שירה ושרתה עליהם שכינה שכן כתיב אחריו אז ישיר משה. לכך צריך אדם לסמוך גאולה לתפלה כשם שהם הסמיכו שירה אחר האמנה והקריעה. וכשם שהם טיהרו לבם ואמרו שירה שכ"כ וייראו העם את ה' ויאמינו ואח"כ אז ישיר כך צריך אדם לטהר לבו קודם שיתפלל. וכן איוב אומר (איוב יז) על לא חמס בכפי ותפלתי זכה. א"ר יהושע הכהן ב"ר

אסיפת אמרים

מבעי ליה (שם): ד"א. דלרשב"ל ניחא שלא כתיב וישב הים לרמז שכשהזכרו היו שני מימות א' על ישראל וא' על מצריים. ור"ל יוכל לפ' אי כדלעיל לרמז המים הידועים שהם עמלם בראשם או כדרשה דלקמן (שם): וישב הים. ז"ל. וע"ל פ' כ"א (נח"ל): על המצריים. לאו מדאמר מצרים דייק דכל הפ' משתעי בל' זה אלא דייק דהוי סגי לומר על מצרים לחוד והכל בכלל. רכבו ופרשיו למ"ל (יפת"ת): שנו. דמוכח ילפי שפיר ויאמינו בה' כמשמעו וכדאמר שע"כ מזכיר קריעת ים סוף באמת ויציב. ועכ"א שעי"ז זכו לשירה. ואיצטריך לזה דמשמע לתא הקשה אם בה' כ"ש במשה ומפרש שהמאמין במשה כמאמין בה' ובאמת האמנה בה' מקודם היתה. והמדרש לא ס"ל הכי אלא כפשוטו. וכדלקמן פ' כ"ג (שם) לא הזכיר. וגם לא אמר פ' ציצית (שם): או הנסה. יוכן ע"ד דאי' בפ"ט או הנסה וגו' מקרב גוי כאדם שהוא שומט את העובר ממעי בהמה (כענין שנאמר והקרב והכרעים) למדנו נער לנשמט מנין אף לשומט בהאמר ולא .הם לקח וגו' מכור הברזל כאדם שהוא נוטל האש מתוך הכור בלא לבת. והכוונה שלא היה לנס במ היה ש.. זכות ומדת הדין קיטרג והיו בסכנה. וגם לפניו יתבכך קשה לעמות נגד הדין. אבל בקריעת ים סוף כבר היה בידם זכות מילה פסח ואמר וגו תדע לך שבקריעת י"ס לא היה קשה קם יזה איננו מ כה מדלעיל (שם): אינו מזכיר. פי' אינו מזכירם כלל לישראל שעי"ז יזכיר עליהם נסם (שם): (א) תהלים. א"ש א"י

מתנות כהונה

לאחוריהם כלומ' במה שנעשה ונגזר בשבכר הימים שעברו וכדמפרש ואזיל וע"ל פ"א: ושם מתו. בתוך הים ושימר אותם ולא המית אותם בי' מכות הראשונים: שעלי. דרכו ושבילו כד"א אם יספיק עפר שומרון לשועלים ורבים חביריו: הגלגל. שבקשו הם לאבד ישראל במים נתגלגל עליהם: לא אחסר. יהי רצון שלא אחסר כלומ' שלא אראה בהם חסרון ותשית כח: שר שלהם. מצרים שמו: וכדלעיל פ' כ"א: כתיב אנכי וכו'. שנא' (א) (תלים פא) אנכי ה'

נמה

נחמיה יש תפלה עכורה אלא כל מי שידיו מלוכלכות בגזל הוא קורא להקב"ה ואינו עונה אותו למה שתפלתו בעבירה שנא' (בראשית ו) ויאמר ה' לנח קץ כל בשר וגו'. אבל איוב שלא היה בעמלו גזל היתה תפלתו זכה לכך אומר על לא חמס בכפי לפי שאין עול בכפי ובעמלי תפלתי זכה. א"ר חמא ב"ר חנינא מנין שכל מי שהגזל בידו שתפלתו עכורה שנאמר (ישעיה א) ובפרשכם כפיכם וגו' אינני שומע מפני מה שידיכם דמים מלאו. ומנין שכל מי שמרחיק עצמו מן הגזל תפלתו זכה שנא' (תהלים כד) נקי כפים ובר לבב מה כתיב אחריו (שם) ישא ברכה מאת ה' זה דור דורשיו:

פרשה כג אז ישיר משה. הה"ד (תהלים צג) נכון כסאך מאז א"ר ברכיה בשם ר' אבהו אע"פ שמעולם אתה לא נתיישב כסאך ולא נודעת בעולמך עד שאמרו בניך שירה. לכך נאמר נכון כסאך מאז. משל למלך שעשה מלחמה ונצח ועשו אותו אנוסטוס. אמרו לו עד שלא עשית המלחמה היית מלך עכשיו עשינוך אגוסטוס. מה יש כבוד בין המלך לאגוסטוס. אלא המלך עומד על הלוח. ואגוסטוס יושב. כך אמרו ישראל באמת עד שלא בראת עולמך היית אתה ומשבראת אותו אתה הוא אלא כביכול עומד שנאמר (חבקוק ג) עמד וימודד ארץ. אבל משעמדת בים ואמרנו שירה לפניך באז. נתיישבה מלכותך וכסאך נכון הוי נכון כסאך מאז באז ישיר: ד"א אז ישיר משה. הה"ד (תהלים קו) ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו. א"ר אבהו אע"פ שכתוב כבר שהאמינו עד שהיו במצרים שנאמר ויאמן העם. חזרו ולא האמינו שנאמר (שם) אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך. כיון שבאו על הים וראו גבורתו של הקב"ה היאך עושה משפט ברשעים כמה דתימא (דברים לב) ותאחז במשפט ידי ושקע את מצרים בים מיד ויאמינו בה'. ובזכות האמנה שרתה עליהם רוה"ק ואמרו שירה הה"ד אז ישיר משה ובני ישראל. ואין אז אלא לשון אמנה שנא' (בראשית לט) ויהי מאז הפקיד אותו בביתו וכתיב (שם) וכל יש לו נתן בידו. הוי ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו: ד"א אז ישיר משה. הה"ד (שיר ד) נופת תטופנה שפתותיך. אמר משה רבון העולמים במה שחטאתי לפניך בו אני מקלסך. א"ר לוי בר חייא משל למדינה שמרדה על המלך. אמר המלך לדוכוס שלו נלך ונלחם בה. א"ל דוכוס אין אתה יכול. הרגיש המלך והלך בלילה בעצמו וכבשה. ידע דוכוס עשה עטרה והביאה למלך. א"ל העטרה הזו למה. אמר בשביל שחטאתי בדבר ואמרתי לך אין אתה יכול. כך אמר משה לפני הקב"ה יודע אני שחטאתי לפניך באז שנא' (שמות ה) ומאז באתי אל פרעה וגו'. והרי טבעת אותו בים. לכך אני משבחך באז הה"ד אז ישיר משה. בא וראה דרך הצדיקים במה שהם סורחים הם מתקנים הוי נופת תטופנה שפתותיך כלה. ממי הם למדים מן הקב"ה שבדבר שהוא מכה הוא מרפא שנא' (ירמיה ל) כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך ממכות שאני מכה אותך מהם אני מרפא אותך. מנין תדע כן מן הקב"ה צא ולמד ממרה שהורה למשה דבר מר והשליך למים ונמתקו המים שנאמר ויורהו ה' עץ וישלך אל המים אי זה היה ר' נתן אומר ירדינון היה ר' יהושע אומר של ערבה היה ר' אלעזר המודעי אומר של זית היה. מ"מ עץ מר היה והמתיק המים המרים וכך משה לא קנטר אלא באז ובמה שסרח תיקן מעשיו ואמר אז ישיר משה: ד"א אז ישיר משה הה"ד (משלי לא) פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה. מיום שברא הקב"ה את העולם ועד שעמדו ישראל על הים לא מצינו אדם שאמר שירה להקב"ה אלא ישראל. ברא אדה"ר ולא אמר שירה. הציל אברהם מכבשן האש ומן המלכים ולא אמר שירה. וכן יצחק מן המאכלת ולא אמר שירה. וכן יעקב מן המלאך ומן עשו ומן אנשי שכם ולא אמר שירה. כיון שבאו ישראל לים ונקרע להם מיד אמרו שירה לפני הקב"ה שנא' אז ישיר משה ובני ישראל הוי פיה פתחה בחכמה. אמר הקב"ה לאלו הייתי מצפה. ואין אז אלא שמחה שנאמר (תהלים קכו) אז ימלא שחוק פינו: א"ר יהודה בן פזי מה ראו ישראל לומר שירה באז. אלא אמרו מתחלה היה הים הזה יבשה ועמדו דורו של אנוש והכעיסו לפניו באז שנא' (בראשית ד) אז הוחל לקרא בשם ה' ועשאו הקב"ה ים ופרע מהם שנאמר (עמוס ה) הקורא למי הים וישפכם על פני הארץ. ועכשיו ים היה ונעשה לנו יבשה שנא' ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים נקלסנו באז שהפך לנו ים ליבשה הוי אז ישיר משה ובני ישראל. ואין אז אלא לשון בטחון שנא' (משלי ג) אז תלך לבטח דרכך: ד"א אז ישיר משה הה"ד (שיר ד) אתי מלבנון כלה. א"ר לוי בנוהג שבעולם כלה מקשטין ומבשמין אותה ואח"כ מכניסין אותה להופה. והקב"ה לא עשה כן אלא אמר לכנסת

מתנות כהונה

פי' אלהיך כמעלך מהלך מלכי: מאז. ממה דכתיב אז ישיר: אנוסטס פ' שם למלך הגדול וע' בערוך ערך אגוסטא פנן: על הלוח. כן נתבאר לי ואולי כשמלכירין אותו על הלוח מלייכין אותו מיושב דרך חשיבות: ירדינון. לפי כעין הוא עץ: או היין מר ואולי הוא עלי הרודפני כמוזכר בפרק כל שעה ובפ' א"ו ספות ובמכילתא וע' כ"ז במכילתא: ואין אז אלא ל' בטחון. הוא כעין שם שלפיכך קלסוהו בלשון אז על שבטחו בישועתו וירדו לתוך הים: מלבנון

אטיפת אם ים

למה לא פי' הר"ל א.כי הכי' הדברות: במשפט ידי. וכאן הוא א מר היד הגדולה ור"ל שמתהלה הי' טיכא כלכם על שמאריך אפו ולא הכהו כאופן שישלח במכת ראשונה. אבל בים הכיל שעושה במשפט מדה כנגד מדה (יפת"ת): בדבר. פי' במה שאמרתי לך אין אתה יכול ובזה היה פתיחת כבוד מלכותך לכן אערכך להודות גודל כבודך (שם): הוי נופת וגו' דבש והלב תחת לשונך. ואין לך מתוק הרבה יותר ממתוק שתחת הלשון אע"כ ה"פ מה שהרגש בלשונך

ישראל אתי מלבנון כלה . מטיט ולבנים לקחתיך ועשיתיך כלה . למה ב' פעמים אתי מלבנון אלא אמר הקב"ה אתי גליתם מביה"מ שנקרא לבנון שנאמר (ישעיה לז) אני עליתי מרום הרים ירכתי לבנון . ומנין שהלכה שכינה עם ישראל בגולה שנא' (שם מג) למענכם שלחתי בבלה . ואומר (יחזקאל א) היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן . וכן דניאל אומר (דניאל י) ואני הייתי על יד הנהר הגדול הוא חדקל . וכן משה אומר (ויקרא כו) ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם וגו' איני יכול להניחם כי אני ה' אלהיכם . מפני קדושת שמי עשיתי ועמי אתם חוזרים הה"ד אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי מן המלכיות שנקראו לבנון שנאמ' (יחזקאל לא) הנה אשור ארז בלבנון . וכד"א (מיכה ב) עלה הפורץ לפניהם וגו' . ויעבור מלכם לפניהם וי"ו בראשם (ש"ר ד) תשורי מראש אמנה א"ר יוסטא הר הוא ושמו אמנה עד אותו ההר א"י ממנו ולהלן חו"ל . א"ר אלעזר ב"ר יוסי כשיגיעו הגליות לשם יהיו אומרים שירה לכך נאמר תשורי מראש אמנה . ד"א תשורי מראש אמנה עתידין ישראל לומר שירה לע"ל שנאמ' (תהלים צח) שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה . ובאיזה זכות אומרים ישראל שירה בזכות אברהם שהאמין בהקב"ה שנאמר (בראשית טו) והאמין בי"י היא האמונה שישראל נוחלין בה ועליו הכתוב אומר (חבקוק ב) וצדיק באמונתו יחיה הוי תשורי מראש אמנה . מראש שניר בזכות יצחק . וחרמון בזכות יעקב . ממעונות אריות גלות בבל ומדי . מהררי נמרים זו אדום . ד"א תשורי מראש אמנה א"ר נחמיה לא זכו ישראל לומר שירה על הים אלא בזכות אמנה שנא' ויאמן העם וכתיב ויאמינו בה' . א"ר יצחק היו רואין כל אותן נסים שנעשו להם ולא היה להם להאמין . אלא א"ר שמעון בר אבא בשביל האמנה שהאמין אברהם להקב"ה שנא' והאמין בה' ממנה זכו ישראל לומר שירה על הים שנא' אז ישיר משה הוי תשורי מראש אמנה . ד"א אז ישיר משה . הה"ד (תהלים נט) ואני אשיר עזך וארנן לבקר חסדך . ואני אשיר עזך לע"ל שנא' (ישעיה יב) הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד . וארנן לבקר הסדך אותו בקר של יום הדין שנא' (שם כא) אמר שומר אתא בקר וגם לילה . כי היית משגב לי באדום . ומנוס ביום צר לי בגוג ומגוג . ד"א ואני אשיר עזך אימתי בשעה שעמדו ישראל על הים ואומרים שירה שנא' אז ישיר משה ומה אמר עזי וזמרת יה . וארנן לבקר חסדך . אותו בקר שהשקפת על מחנה מצרים שנא' ויהי באשמרת הבקר וגו' . ד"א אותו הבקר שהורדת לנו את המן שנא' (שמות טז) ובבקר היתה שכבת הטל . ד"א אותו הבקר של מתן תורה שנא' (שם יט) ויהי ביום השלישי בהיות הבקר . כי היית משגב לי בפרעה ובמצרים . ומנוס ביום צר לי בעמלק ; ד"א אז ישיר משה הה"ד (תהלים סח) קדמו שרים אחר נוגנים . א"ר יוחנן בקשו המלאכים לומר שירה לפני הקב"ה באותה הלילה שעברו ישראל את הים ולא הניחן הקב"ה . א"ל לגיונותי נתונין בצרה ואתם אומרים לפני שירה . הה"ד ולא קרב זה אל זה כל הלילה כמ"ד (ישעיה ו) וקרא זה אל זה ואמר . וכיון שיצאו ישראל מן הים באו המלאכים להקדים שירה לפני הקב"ה . א"ל הקב"ה יקדמו בני תחלה הה"ד אז ישיר משה . אז שר לא נאמר אלא אז ישיר שהקב"ה אמר ישיר משה ובני ישראל תחלה . וכן דוד הוא אומר קדמו שרים אלו ישראל שעמדו על הים דכתיב אז ישיר משה . אחר נוגנים אלו המלאכים . ולמה כך אמר הקב"ה למלאכים לא מפני שאני משפיל אתכם אני אומר שיקדמו תהלה אלא מפני שב"ו יאמרו תהלה עד שלא ימות אחד מהם . אבל אתם כ"ז שאתם מבקשים אתם חיים וקיימים . משל למלך שנשבה בנו והלך והצילו והלכו בני הפלטין מבקשין לקלס למלך ובנו מבקש לקלסו . אמרו לו אדוננו מי יקלסך תחלה . א"ל בני מכאן ואילך מי שרוצה לקלסני יקלסני . כך כשיצאו ישראל ממצרים וקרע להם הקב"ה את הים והיו המלאכים מבקשי' לומר שירה א"ל הקב"ה אז ישיר משה ובני ישראל תחלה ואח"כ אתם . הוי קדמו שרים אלו ישראל אחר נוגנים אלו המלאכים . בתוך עלמות תופפות אלו הנשים שהן קלסו באצבע כדכתיב ותקח מרים הנביאה וגו' . רבי יהודה אומר מי אמר קילוס להקב"ה התינוקות . אותן שהיה פרעה מבקש להשליך ליאור שהם מכירין להקב"ה . כיצד כשהיו ישראל במצרים והיתה אשה מבנות ישראל מבקשת לילד והיתה יוצאת לשדה ויולדת שם וכיון שהיתה יולדת עוזבת הנער ומוסרת אותו להקב"ה ואומרת רבון העולם אני עשיתי את שלי ואתה עשה את שלך . א"ר יוחנן מיד היה יורד הקב"ה בכבודו כביכול וחותך

אסיפת אמרים

בלשונך ישוב כדבש והלב (שם) : הה"ד אתי . עיקר כוונתו לדר"נ ודרש את ל' אמנה כדלעיל ואגב דרש לכולי' קרא (שם) : הכהן . והיה בתוך הגולה . אלמא שהתם שכינה עליהם בגולה (שם) : ובאיזה זכות . דאי' בש"ט מז' י"ה לא כל מי שגולה אומר שירה

מתנות כהונה

מלבנון . דרשו ל' לבנים : שניר בזכות יצחק כו' עי' במדרש חזית (ד ז) כו' וע"ש בילקוט ותמצא קו"ר וטעם טוב : אחר נוגנים אלו המלאכים . אגר פירושו ואח"כ כמו והנה היל אגר נאתם בספך

אלא כל מי שנעשה לו נס ואמר שירה בידוע שמוחלין לו כל עונותיו ואח"כ כיון שאפשר שיש ביניהם לא יהיו זכאין כדאית' לא זכו בעתה שיכי פסוק ואמר שיאמרו שירה (שם) : הג זו יון ואדום . וקרי למדי אריה דוגמת בבל הסמוכה לה . וכן לאדום נמר דוגמת יון הסמוך לה . ועי' רש"י ר"ר (שם) : וכתיב ויאמינו . ר"ל אף שחזרו וכא האמינו חזרו וכא ינו . ורש"י שהאמנה ראשונה הפסידו במה שחזרו . ואהא נס שיה הקב"ה כל כו' (שם) : והאמין . ופי' שבשכר מה שהאמין זכה . ואח"כ אפשר שהאמונה קדמה לנבואתו ונסים שנעשו לו (שם) : הה"ד ואני . ק"ל שר מבע"ל ודרשי על געת"ד (שם) : לא אפחד וגו' כי עזי וזמרת יה . ובשירה מיירי דגעיל מיניה אודך ה' . ובתריה זמרו ה' כי גאות עשה (שם) : אמר הקב"ה . אמר ז' כדי לפייס דעתם וכה"ג אי' בבמ"ר פי"ב והאמ'

טיבורן ומרחיצן וסכן . וכן יחזקאל אמר (יחזקאל טז) ותשלכי אל פני השדה בגעל נפשך וכתיב (שם) ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך וכתיב (שם) ואלבשך רקמה וכתיב (שם) וארחצך במים . והיה נותן ב' טינרין בידו אחד מניקו שמן ואחד מניקו דבש שנא' (דברים לב) ויניקהו דבש מסלע . והיו גדלים בשדה שנאמר (יחזקאל טז) רבבה כצמח השדה נתתיך . וכיון שהיו גדלין היו נכנסין לבתיהן אצל אבותיהן והיו שואלין להם מי היה זקוק לכם והיו אומרים להם בחור אחד נאה ומשובח היה יורד ועושה לנו כל צרכינו שנא' (שיר ה) דודי צח ואדום דגול מרבבה . וכיון שבאו ישראל לים היו אותן התינוקות שם והם ראו להקב"ה בים התחילו אומרים לאבותיהם זהו אותו שהיה עושה לנו כל אותן הדברים כשהיינו במצרים שנא' זה אלי ואנוהו . ד"א אז ישיר משה הה"ד (תהלים ט) נודע ה' משפט עשה . מדבר במצרים שעשה הקב"ה בהם משפטים במצרים ועל הים . ר' יהושע אומר י' מכות לקו המצרים באצבע א' שנאמ' (שמות ח) ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע אלהים היא ועל הים לקו נ' מכות שנא' וירא ישראל את היד הגדולה והיד ה' אצבעות וה' פעמים י' הרי נ' . וכן אתה מוצא באיוב שבאו עליו נ' מכות שנא' (איוב יט) חנוני חנוני אתם רעי כי יד אלוה נגעה בי . ר"א אומר מ' מכות לקו המצרים במצרים ור' על הים שכל מכה ומכה שהיתה באה עליהן היו באות ד' . כשם שנא' (תהלים עח) יהרוג בברד גפנם וכתיב (שם) ישלח בם חרון אפו עברה וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים . עברה א' זעם ב' צרה ג' משלחת מלאכי רעים ד' י הוי באצבע לקו מ' מכות וביד מאתים הוי משפט עשה . ומהו נודע ה' כדכתיב וידעו מצרים כי אני ה' בשעה שאעשה הדין לפרעה שכן כתיב אחריו בהכבדי בפרעה . וכתיב (שם ט) בפועל כפיו נוקש רשע זה פרעה . מה אמר כל הבן הילוד וגו' ואף הקב"ה עשה לו כשם שעשה שנא' וניער פרעה וחילו בים סוף . מה הגיון סלה אמרו ישראל מה עלינו לעשות אלא לומר שירים וזמרים שנאמר אז ישיר משה . אז ישירו משה ובני ישראל אינו אומר אלא אז ישיר משה . אריב"ל מכאן שנאמרה הפרשה על פי משה ואח"כ אמרוה אבותינו על הים . ד"א אז ישיר משה הה"ד (שיר א) שחורה אני ונאוה . כנסת ישראל אומרת שחורה אני במעשי ונאוה אני במעשה אבותי . אמרו רבותינו אל תהי קורא בנות ירושלם אלא בונות ירושלים . זו סנהדרי גדולה של ישראל שהן יושבין ומבנין אותה . ד"א בנות ירושלם א"ר יוחנן עתידה ירושלים להעשות מטרפולין לכל הארצות כדכתיב אשדוד ובנותיה . מהו כאהלי קדר . מה אהלים של ישמעאלים כעורים מבחוץ ונאים מבפנים . כך הם ת"ח אע"פ שהן נראים כעורים בעוה"ז הם מלאים מבפנים מקרא משנה תלמוד הלכות ואגדות . אי מה אהליהם של ישמעאלים מטלטלין ממקום למקום יכול אף ישראל יטלטלו ת"ל כיריעות שלמה כיריעה של מי שאמר והיה העולם שמשעה שמתחן כאהל לא זזו ממקומן . אי מה אהליהם של ישמעאלים אין להן תכבוסת יכול אף ישראל כן ת"ל כיריעות שלמה מה השלמה הזאת מתלכלכת וחוזרת ומתלבנת כך ישראל אע"פ שהן חוטאים הן שבים בתשובה לפני הקב"ה . ד"א שחורה אני ונאוה במה שאני שחורה בו אני נאוה . חטאו בחורב שנא' (דברים ט) ובחורב הקצפתם את ה' . ובחורב אמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע . בים המרו שנא' (תהלים קו) וימרו על ים בים סוף . ובים אמרו שירה שנאמר אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת . כל השירות שנאמרו בעולם לשון נקבות לומר מה הנקבה הזאת מתעברת ויולדת וחוזרת ויולדת . כך הן הצרות באות עליהן והיו אומרים שירות בלשון נקבות . לכך עמדו בבל מדי ויון ואדום ושיעבדו את ישראל . אבל לע"ל אין עוד צרות בו שנא' (ישעיה סה) כי נשכחו הצרות הראשונות וכתיב (שם לה) ששון ושמחה ישיגו וגו' . באותה שעה אומרים שיר לשון זכר שנא' (תהלים צח) שירו לה' שיר חדש . ד"א אז ישיר משה . הה"ד (שם מ) ויעלני מבור שאון ממצרים . מטיט היון מטיט ולבנים (שם) ויקם על סלע רגלי זה הים . כונן אשורי שעברו ביבשה . מיד (שם) ויתן בפי שיר חדש . משל לאשה שהיתה השלימה נדה ימי נדתה וטהרה באתה אצל אישה . א"ל מי מעיד עליך שטהרת . אמרה לו הרי שפחתי מעידה שטהרתי לפניה וטבלתי . לכך נאמר את השירה הזאת . נאים אנו לומר שירה לפניך שאין בנו טומאה והרי המילה מעידה עלינו שאנו טהורים לכך נאמר את השירה הזאת ואין זאת אלא מילה שנא' (בראשית יז) זאת בריתי אשר תשמרו . ויאמרו לאמר .

מתנות כהונה

בסכן : טינרין . סלעים ה"ג במד' הזית (א' י') אלא בונות ירושלים כו' עד יושבין ומבנין אותה : אותה העיר ירושלים ובמד' חזית נתבאר יותר היטב : מטרפולין . פי' הערוך שתי תיבות הן מטרס אם בלשון יון פולין עיר כלו' אם ועיקר של כל העיירות ודרש בנות כמו חשבון ובנותיה : כיריעות של מי שאמר כו' . זה הרקיע כד"א נוטה שמים כיריעה וכתיב וימתחם כאהל לשבת : מה השלמה כו'

אסיפת אמרים

והאמת מפני שהם בניו . כדמיון המשל (שם) : ובני . קרי ביה בחירק הנון דהל"כ וישראל מבע"ל ור"י מתרצו שקאי אתינוקות (שם) : הה"ד נודע . מפ' אזכרו ישראל שראוי ומהויב שישיר ישראל ויאמרו לאמר השירה וכפירש"י ז"ל בחומש . ולזה מסייה מה הגיון כו' (שם) : רי"א . מביא פלוגתתם לראיה שנודע וגו' במצרים מיירי דכיון דכתיב משפט סתמא ראוי לאוקמי' במשפט היותר גדול (שם) : ומהו נודע . משום דפשטיה משמע שנודע שהמשפט הוא

מה' כשבפועל כפיו נוקש רשע . ולדרשא זו קשה כי משפט מצרים ונודע בחוש שמאתו ית' הוא . ומפרש ליה בנודע כח ה' ע"י המשפט בפועל כפיו הוא מילתא אחריתי (שם) : מה עלינו לעשות . ע"ד דאי' בא"ר (פתיחה ל) ד' מלכים כו' עד אני אומר שירה ואתה עושה וכן כיון שלא היה להם מה לעשות אלא אז כו' (שם) : הה"ד שחורה . ק"ל הזאת ל' נקיבה . וע' הזית א' יו"ד (ואמר ג"כ טעם תיבת אז פי' או כשאמרו אמרו שירה) (שם) : שכך . נ"ל (שם) : הה"ד ויעלני . ס"ל שגם שירת הים בל' זכר גם' ומייתי ע"ז המדרש

נהיה אומרים לבנינו ובנינו לבניהן שיהיו אומרים לפניך כשירה הזאת בעת שתעשה להם נסים: אשירה לה' כי גאה גאה. הה"ד (איוב מ) עדה נא גאון וגבה. הכל מתגאין זה על זה החשך מתגאה על התהום שהוא למעלה הימנו. והרוח מתגאה על המים שהוא למעלה הימנו. והאש מתגאה על הרוח שהוא למעלה הימנו. והשמים מתגאים על האש שהם למעלה ממנו והקב"ה מתגאה על הכל הוי כי גאה גאה. א"ר אבין ד' מיני גאים נבראו בעולם. גאה שבבריות אדם. גאה שבעופות נשר. גאה שבבהמות שור. גאה שבחיות ארי. וכולן נטלו מלכות ונתנה להם גדולה והם קבועים תחת המרכבה של הקב"ה שנאמר (יחזקאל א) ודמות פניהם פני אדם ופני אריה ופני שור ופני נשר. וכ"כ למה כדי שלא יתגאו בעולם וידעו שיש מלכות שמים עליהם ועל זה נאמר (קהלת ה) כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם הוי כי גאה גאה. ד"א כי גאה גאה הה"ד (שיר א) לסוסתי ברכבי פרעה. דרש ר' פפוס לססתי כתיב (כמ"ש במדרש שהש"ר רבה עד יש לך רוח יש לך כופים) מיד הסיטן הקב"ה והביאן מבין גלגלי המרכבה והסיטן על הים. מהו דמיתיך רעיתי שנדמו גלי הים לסוסיות נקבות ומצרים הרשעים לסוסים זכרים מזוהמין. והיו רצים אחריהם עד שנשתקעו בים שנא' סוס ורכבו רמה בים. והיה המצרי אומר לסוסו אתמול הייתי מושכך להשקותך מים ולא היית בא אחרי עכשיו אתה בא לשקעני בים. והיה הסוס אומר לו רמה בים ראה מה בים רומו של עולם אני רואה בים. ד"א סוס ורכבו רמה בים. סוסיהם ורוכביהם לא נאמר אלא סוס ורכבו. מלמד שנטל הקב"ה שר שלהם תחלה והשליכו לתוך הים: עזי וזמרת יה. עזי היא ועטרה לראשי והוא כחי. ויהי לי לישועה יהי לי אכ"כ אלא ויהי לי לישועה היה לי ויהיה לי. זה אלי ואנוהו. א"ר ברכיה בא וראה כמה גדולים יורדי הים. משה כמה נתחבט ונתחנן לפני המקום עד שראה את הדמות. שנא' (שמות לג) הראני נא את כבודך א"ל הקב"ה לא תוכל לראות פני ובסוף הראה לו בסימן שנא' (שם) והיה בעבור כבודי. החיות הנושאות את הכסא אינן מכירות את הדמות ובשעה שמגיע זמנן לומר שירה הן אומרים באי זה מקום הוא. אין אנו יודעות אם כאן הוא אם במקום אחד הוא אלא בכ"מ שהוא ברוך כבוד ה' ממקומו. ועולי הים כאו"א מראה באצבעו ואומר זה אלי ואנוהו. א"ל הקב"ה לישראל בעוה"ז אמרתם לפני פעם אחת זה אלי. אבל לע"ל אתם אומרים אותו דבר ב' פעמים שנא' (ישעיה כה) ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה וגו':

פרשה כד ויסע משה את ישראל. הה"ד (דברים לב) הלה' תגמלו זאת. ר' ששא בנו של ר' אבא היה כותב ה"א למטן ולמ"ד למעלן כלומר הוי הלה' תגמלו זאת. אחר כל הנסים שעשה לכם שקרע לכם את הים לי"ב קרעים ושקע את המצריים בים והיתה ידו אחת משקעתן וידו אחת מצלת אתכם שנא' (שמות טו) ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' וגו'. והעלה אתכם מן הים ונתן לכם כספם וזהבם וכל מה שהיה על סוסיהם שהיו מקושטים בכסף ובזהב. וזן אתכם מ' שנה ולא הניח אתכם אפי' שעה אחת. כמה שונאים באים עליכם ולא הניח אתכם לברוח אלא היה מפילן לפניכם ומשמרכם. ולא משונאיכם בלבד אלא אף מן הנחשים ומן העקרבים. והיה מאיר לפניכם שנא' וה' הולך לפניהם יומם וגו'. שכחתם כל הנסים האלו שעשה עמכם הקב"ה והיה צלמו של מיכה עובר עמכם בים והנחתם דברי תורה והתעסקתם בדברים אחרים הלה' תגמלו זאת. א"ר יהודה ב"ר אלעאי לא דיים שעבר עמהם צלמו של מיכה אלא שהיו מקישין כלפי מעלה דברים שנאמר (ש"ב ז) אשר פדית לך ממצרים גוים ואלהיו. וכה"א וימרו על ים בים סוף מהו ב' פעמים אלא על הים המרו שלא היו רוצים לירד. אילולא שבט יהודה שקפץ תחלה וקדש שמו של הקב"ה שנא' (תהלים קיד) בצאת ישראל ממצרים היתה יהודה לקדשו. ובים סוף מנין שהמרו אלא כיון שירדו לתוך הים היה מלא טיט שהיה עד עכשיו לח מן המים והיה בו כמין טיט שנאמר (חבקוק ג) דרכת בים סוסיך חמר מים רבים. והיה אומר ראובן לשמעון במצרים בטיט ובים בטיט. במצרים בחמר ובלבנים ובים חמר מים רבים הוי וימרו על ים בים סוף. ואחר כל הנסים האלו אתם גומלים לי בישא. הלה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם. על דורו של ירמיה אמר הפסוק הזה עם נבל שעשו נבלות שנא' (תהלים עט) נתנו את נבלת

אסיפת אמרים

ויתן בפי שיר חדש ל' זכר. ועל מה שיקשה הזאת ל' נקבה א' משל כו' שרמז למילה (שם): חשך ר"ל מים כד"א חשכת מים. ורמיה דכתיב וחשך על פני תהום. ורוח על המים דכתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים: (שם) ה"ג עזי הוא. ועטרה לראשי והוא כתיב. ור"ל דעזי תרתי משמע ל' עטרה ול' כח. וכדאי' במכילתא אין עזי אלא מלכות שנא' ה' בעזך ישמח מלך ד"א אין עזי אלא תקפי שנא' ה' עזי ומעזי ור"ל שהכל מאתו ית' (שם): הה"ד הלי"י. ר"ל ויסע שהסיען מחטאו של ים ומייתי סמך מהלה' שדרשו על מרים ב' ס' ונב' מפ' בדורו של ירמיה ודרשות אחרות (שם): על הים. פי' על כמו ועליו מטה מנשה שפי' אצל (שם): שעשו נבלות. ע"י עוונותיהם. וזהו ולא חכם שהשכילו בדרכיהם ודרש

מתנות כהונה

כו'. במדרש הזית (א' יא) גר' מה יריעות שלמה זו כו': נהיה אומרים כו' מלת לאמר קודם: ועטרה. עזי כמו עדי בהיפוך ז' בד' כל' תרגום אחז ה' זה דא אזנו אודניה וכן רבים היה לי. וי"ו כפתוח: מכספי לשעבר ומ"מ מדלא כתיב והיה לי דרשו ג"כ כל' עתיד ויהי לי: היה כותב כשהיה כותב בספר תורה פסוק זה היה כותב ה"א של הלי"י למטה שוה לשאר אותיותיו והלמ"ד למעלה לרמוז על בקיעת המצרי' לתוך בים ועל שהעלה ישראל למעלה במעלה וכבוד גם י"ל שאות הה"א הרמוז הוי ולפי זה ר"ל כלומר הוי לי"י תגמלו הוי ל' צעקה על מעשה בלתי נרצה כמו הוי גוי חוטא וכן עיקר: ומשמרכם. משמר אתכם: פסל מיכה כו'. למדוהו רז"ל מדכתיב ועבר בים צרה: על הים. קודם שירדו לתוכו בים

עבדיך מאכל לעוף השמים. למה שלא היו חכמים שנאמר (דברים לב) עם נבל ולא חכם. א"ר שמעון בן חלפתא אם יהיה הגבור שבגבורים למטן והחלש שבחלשים למעלה נוצח הוא. וביותר אם יהיה הגבור למעלן והחלש למטה עאכ"ו. הקב"ה גבור שבגבורים למעלה ואתה כ"ו למטה אין אתה צריך להתבונן הוי עם נבל ולא חכם. הלא הוא אביך קנך אם זכיתם אביך כשם שבנו מתחטא עם אביו והוא עושה רצונו כן אתם מתחטאין לפניו והוא עושה רצונכם. ד"א אם אביך למה קנך אם קנך למה אביך אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום הוא מרחם עליהם כאב על בנים. ובזמן שאין עושין רצונו הוא רודה אותן כעבד. מה העבד בטובתו ושלא בטובתו משמש לאדוניו בעל כרחו כך אתם תעשו רצונו של מקום בטובה ושלא בטובה על כרחכם. רבי תחליפא דקיסרין בשם ר' פילא אומר בא וראה כמה נסים עושה הקב"ה עם האדם והוא אינו יודע שאילולא היה אוכל פת כשהיא חיה היתה יורדת בתוך מעיו ומשרטת אותו אלא ברא הקב"ה מעין בתוך גרגרתו שהוא מוריד את הפת בשלום. (שם) הוא עשך ויכוננך. עשאך למה שאתה צריך ואחר כל אלו הלה' תגמלו זאת הולך אתה ומדבר דברים יתרים. ד"א הלה' תגמלו זאת. א"ל אחר שעשה לכם כל הנסים אתם מסרבין בו דכתיב (תהלים קו) וימרו על ים בים סוף. על ים על שפת הים. בים סוף כמשמעו. באותה שעה נתמלא עליהם חמה שר של ים ובקש לשוטפן עד שגער בו הקב"ה ויבשו שנא' (נחום א) גוער בים ויבשהו ואומר (תהלים קו) ויגער בים סוף ויחרב. כיון שראה משה כך הסיען מהטאין של ים לכך נאמר ויסע משה את ישראל. רבי יהודה אומר אמרו ישראל באותה שעה כלום הוציאנו הקב"ה ממצרים אלא בשביל ה' דברים. א' לתת לנו ביזת מצרים. ב' להרכיבנו על ענני כבוד. ג' לקרוע לנו את הים. ד' להפרע לנו מן המצרים. ה' לומר לפניו שירה עכשיו כבר נתן לנו ביזת מצרים. והרכיבנו על ענני כבוד. וקרע לנו את הים. ופרע מן המצרים ואמרנו שירה לפניו. נחזור למצרים. א"ל משה כך אמר לי המקום כי כאשר ראיתם את מצרים היום וגו'. אמרו לו כבר מתו כולן נחזור למצרים. א"ל באו ופרעו את השטר שכך אמר לי הקב"ה בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה. ר' אלעזר אומר ע"פ הגבורה לא נסעו אלא שהסיען משה במקל. לפי שראו פגרי מצרים שהיו מעבידין בהם בחומר ובלבנים מושטפים על פני המים אמרו לא נשתייר אדם במצרים נתנה ראש ונשובה מצרים נעשה ע"ז ותלך בראשינו ונחזור למצרים יכול שאמרו ולא עשו ת"ל (נחמיה ט) וימאנו לשמוע ולא זכרו נפלאותיך. ר' יהודה בר אלעאי אומר ע"ז היתה בידן של ישראל והסיעה משה מישראל לכך נאמר ויסע משה את ישראל: ד"א ויסע משה את ישראל הה"ד (תהלים עח) ויסע כצאן עמו. כאיזה צאן. כצאנו של יתרו מה צאנו של יתרו יצאו מן הישוב למדבר כך ישראל יצאו ממצרים למדבר שנא' (שם) וינהגם כעדר במדבר. ד"א מה הצאן אינן נכנסות לצל קורה כך הנהיג הקב"ה מ' שנה ישראל במדבר. ד"א מה הצאן אין מתקנין לה אפוטיקון אלא רועה בכל יום כך ישראל לא התקין להם אפוטיקון אלא במדבר שנא' (שמות טז) ויצא העם ולקטו. ד"א מה הצאן. אפי' מחבלת את האילנות אין בעליה מעלין עליה כך ישראל אע"פ שהן חוטאין הקב"ה נוהג בהם כצאן. אי מה הצאן אינה מקבלת מתן יכול אף ישראל כן שקראן צאן אין להם מתן שכר ת"ל (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם. צאן לעונשין ואדם למתן שכר. אי מה הצאן מתוקן לטביחה אף ישראל כך. ת"ל כצאן קדשים מה קדשים כל מי שנוגע בהן מתחייב כך ישראל שנאמר (ירמיה ב) קדש ישראל לי"י ראשית תבואתו כל אוכליו יאשמו. מה הצאן כ"מ שהרועה מנהיגה שם נמשכת כך ישראל כ"מ שהיה משה מסיען הן נמשכין אחריו שנא' (שיר א) משכני אחריך נרוצה. לכך נאמר ויסע משה את ישראל מים סוף. א"ר אבא בר כהנא הסיען מחטאין של ים שכיון שאמרו שירה מהלה להם השירה על שחטאו בים: אל מדבר שור. אין אנו מוצאין שיש מדבר ששמו שור ומהו מדבר שור. א"ר יצחק בזכות אברהם שדברתי עמו ואמרתי לו (בראשית טו) וגם את הגוי אשר יעבודו וגו' שכתוב בו

מתנות כהונה

בים סוף. בתוך הים שירדו לתוכו: מתחטאים. פי' כערוך
מ"ענגיה: רודה אותן כעבד. דרש קנך לשון קניין כלומר נוהג
עמהם כמו עבד נקנה: כשהיא חיה עד שלא נתרכך: עשאך
למה שאתה צריך כדאית' בספרי פי' האזינו עשאך כנונים מבפנים
שאם תעלה א' ע"ג חבירתה אין אתה יכול לעמוד: מחט אין של ים
כדלעיל פ' (זו) (כ"א): אפוטיקון. לא מצאתי פירושו ולפי הענין
פירושו לשון אפותיקי כלומר הוק פרנסה שלהם. וכן ריש פ' מסעי:
אין בעליה מעלין עליה. אין מחשבין את הנזק עליהם כד"א מעלה
אני עליכם כו': נ הב' בהם כצאן. שאינו מקפיד ומדקדק אחריהם:
לעונשין. שאינו מקפיד ומדקדק אחריהן: שדברת עמו דרש מדבר
מויסע

אסיפת אמרים

ודרש זה דק"ל דאין הגבל היפך החכם אלא היפך הנדיב: ה"ג שנא'
בני סכלים המה ולא חכמים המה (כ"ל שם): ה"ג הוי עם נבל.
ודרש נבל כמו נופל. כמד"א נובלת עלי' שפי' נופלת ורמז היות
האדם נופל ותחתון. ולזוכך המשל נגד הטועים שאין ביד הקב"ה
להשפיל מי שמזלו בעוזרו וח"ו והלילה לומר כן (שם): אם זכיתם:
הלי' קנך ול"ל עוד ואם לא זכיתם קנך כשם שעבד אינו תובע
צרכיו אלא עיניו תלויות לרבו כן אתם כו' (שם): מה. מילתא
אחריתי היא. ולפ"ז י"ל דאביך אף שאין עושין רש"מ מ"כ
וכמ"ר בקידושין פ"ט (שם): דברים יתירים. מפ' עם נבל שמדבר
נבלה (שם): הסיען מחטאו. שהחזירן בתשובה על שהטאו בים
(י"ע): בשביל ה'. שע"י הנסים יכירו גדלו ויקבלו שלמות ולא
יגיירו שלמות גדול וא"כ אחר כ"ז נחזור למצרים וכבוש הארץ יוכל להיות בהמשך בזמן בלתי נסים רק כדרך המלכים (יפ"ת): "פ
הגבורה. פי' אע"פ שא"ל שיסעו ע"פ הגבורה לא שמעו עד שהסיען בע"כ. וכן י"ל דר"א במכילתא ע"ש (שם): וימאנו וגו' ויתנו ראש
לשוב (שם): הה"ד. ויסע. בשאלה דר' ויסע לשבח ומייתי ראיה מויסע כצאן (שם): לכך נא'. ע' בהזית א' ב' (שם): מדבר כוב.
וקרי

(שם כ) וישב בין קדש ובין שור . ר' אבין אומר מהו מדבר שור שנתאוו ישראל ליעשות בו שורות שורות דגלים דגלים . ד"א מדבר שור מדבר כוב . אמרו עליו על מדבר כוב שהוא ה' מאות פרסה ומלא נחשים שרפים וע קרבים . ר' אבא הסיח לפני רבינו פעם אחת עבר אדם בתוך מדבר כוב זה . וראה נחש אחד ישן והיה בו כקורת בית הבד וראה את הנחש והוא לא ראהו . ומרוב שנכנסה בו חרדה נתבהל ונשר שערו והיו קורין אותו מרוטה . הוא שמשה אומר להם לישראל (דברים ח) המוליכך במדבר הגדול והנורא . א"ר יוסי בר חנינא אין אנו יודעין למי הוא אומר גדול אם להקב"ה או למדבר . אלא א"ל משה גדול ונורא הוא אלהים שהייתם מכעיסים אותו ומהלכין באותו מדבר שהוא מלא נחשים ועקרבים ושרפים ורעבון והולך אתכם בתוכו בשלום . ולא עוד אלא שהיו הנחשים והשרפים רובצים בפניהם כדי שלא יתבהלו ישראל מהן . ד"א מהו מדבר שור אלא עד שלא יצאו ישראל ממצרים היה העולם מדבר כיון שיצאו נעשה העולם שור . דבר אחר עד שלא קבלו ישראל את התורה היה העולם עשוי מדבר כיון שקבלו את התורה נעשה העולם שור אלו דברי ר"י ב"ר סימון . אמר הקב"ה לע"ל כן אני עושה לציון שהיא מדבר כדכתיב (ישעיה סד) ציון מדבר היתה ולע"ל אני אהיה לה שור שנא' (זכריה ב) ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה :

פרשה כה ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים . הה"ד (תהלים קלה) כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ . כל מה שהקב"ה חפץ לעשות עושה שהכל שלו בשמים ובארץ . אמר ר"ל ב"ו עושה לו טרקאירין ונותן לו כל מיני משקין כאן א בפני עצמו שמא יכול להוציא את כולן ממקום א' . אבל הקב"ה אינו כן כשהמטיר אש וגפרית על הסדומיים היה מן השמים שנא' (בראשית יט) וה' המטיר על סדום וגו' מן השמים . והטל מן השמים שנא' (מיכה ה) כטל מאת ה' . והמן מן השמים . משל למולייר של זהב בקש צנים הוציא ממנו בקש גחלים הוציא ממנו . כך כשהביא הקב"ה המכות על מצריים לא הביא אלא מן השמים . וכשפרע מן האמוריים לא פרע מהן אלא מן השמים שנא' (יהושע י) וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים . וכשפרע מסיסרא פרע ממנו מן השמים שנאמר (שופטים ה) מן שמים נלחמו וכשמטיב לישראל אינו מטיב אלא מן השמים שנא' (דברים כח) יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים . הברכות מן השמים שנא' (שם כו) השקיפה ממעון קדשך מן השמים : רבי סימון בשם ר' אלעזר פתח (הושע יב) וה' אלהי הצבאות ה' זכרו שהוא עושה צביונו בבריותיו . דבר אחר אלהי הצבאות שהוא עושה צביונו במלאכיו . כשהוא מבקש הוא עושה אותם יושבים שנא' (שופטים ו) ויבא מלאך ה' וישב תחת האלה . ופעמים עושה אותם עומדים שנא' (ישעיה ו) שרפים עומדים וכתיב (זכריה ג) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה . ופעמים עושה אותם בדמות נשים שנא' (שם ה) והנה שתים נשים יוצאים ורוח בכנפיהם . ופעמים בדמות אנשים שנא' (בראשית יח) והנה שלשה אנשים . ופעמים עושה אותן רוחות שנא' (תהלים קד) עושה מלאכיו רוחות . ופעמים אש שנא' (שם) משרתיו אש לוהט . ד"א וה' אלהי הצבאות שהוא עושה צביונו בעולם . כשבקש הוציא לחם מן הארץ שנא' (שם) להוציא לחם מן הארץ . והוריד מים מן השמים שנא' (דברים יא) למטר השמים תשתה מים . וכשבקש העלה מים מן הארץ שנא' (במדבר כא) עלי באר ענו לה . והוריד מן לישראל מן השמים שנא' הנני ממטיר לכם לחם מן השמים : ד"א הנני ממטיר לכם להם מן השמים הה"ד (תהלים קמה) פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון . בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו . מדת ב"ו כ"ז שהספוג בידו פותח ידו אין טיפה יורד קפץ ידו הוא מוריד מים . אבל הקב"ה אינו כן הספוג בידו שנא' (תהלים סה) פלג אלהים מלא מים וכן (ישעיה מ) מי מדד בשעלו מים . עם עצר אין המים יורדין שנא' (איוב יב) הן יעצר במים ויבשו ואומר (דברים יא) ועצר את השמים ולא יהיה מטר . פותח ידו המטר יורד שנא' (שם כח) יפתח ה' לך את אוצרו הטוב ואומר פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון . לכל חי מזון אב"כ אלא לכל חי רצון שהוא נותן לכל או"א רצונו מה שהוא מבקש . וכן לע"ל נותן הקב"ה לכאו"א כל מה שהוא מבקש . ואם תמה אתה על הדבר ראה מה עשה לישראל בעוה"ז שהוריד להם המן שהיה בו כל מיני טעמים . והיה כל א' מישראל טועם כל מה שהיה רוצה . שכן כתיב (שם ח) זה ארבעים שנה ה' אלהיך עמך לא חסרת דבר מהו דבר כשהיה מתאוה לאכול דבר והיה אומר בפיו אילולא היה לי פטמא א' לאכול . מיד היה נעשה לתוך פיו טעם פטמא . דבר היו אומרים והקב"ה היה עושה רצונם . א"ר אבא אף דבר לא היה אומר בפיו אלא חושב בלבו לומר מה שנפשו מתאוה היה הקב"ה עושה

אסיפת אמרים

וקרי לי' שור מל' הבטה וע' ע"ז במכילתא (שם): למדבר. כמ"ש ולך את כל המדבר והנורא. אך מדקאמר כאן בהדיא נחש שרף למ"ל הגדול והנורא כי בשביל דברים אלו נקרא גדול ונורא מוכח דקאי אהקב"ה (שם): על המצרים. ר"ל המכה שנעשו ע"י הקב"ה וכ"ל באמוריים. וכ"ל וכשמטיב. המפתח הגשמים בידו (שם): הה"ד פותח. מפ' להם לכל שבארכיהם (שם): כתוב א'. והא דל"ק

מתנות כהונה

לי' דבור כמו ומדברך נאוה: נעשה העולם שור. משור: אהיה לה שור. חומה: טרקאירין מצאתי פירושו טרואק"ה: למולייר. מצאתי פירושו כלי שיש לו שתי גגות: צביונו. רצונו וחפצו כלבאות: קדרים: בשעלו. פי' רד"ק באגרופו: אם עצר כונס כד"א בי' מעצרתא ונקרא מעצרתא על שם שעוצרין וכובשין בו את הענבים: פטמא. עוף מפוטם: דבר היו אומרים. דרש כאילו כתיב לא חסרת

רצונו והיה טועם טעם מה שהיה מתאוה . תדע לך שהוא כן שכן אמר יחזקאל (יחזקאל טז) ולחמי אשר נתתי לך סולת ושמן ודבש האכלתיך . כתוב א' אומר הנני ממטיר לכם לחם מן השמים . וכתוב א' אומר וטעמו כצפיחת בדבש . ואומר והיה טעמו כטעם לשד השמן . כיצד מתקיימין ג' כתובין הללו בחורים היו טועמין טעם לחם זקנים טעם דבש תינוקות טעם שמן . ד"א הנני ממטיר לכם לחם מן השמים הה"ד (ישעיה סה) נדרשתי ללא שאלו . מה כתיב למעלה מהענין וילונו כל עדת בני ישראל, מה הלנה היה שם . אלא הצידה שהוציאו בידם ממצרים עשה להם ס"א סעודות ואכלו אותה ל"א יום, נשלם אותו הבצק . ובערב הלינו שנא' וילונו כל עדת בני ישראל . היה להם לבא ולומר למשה, הוי יודע שנשלם אותו הבצק . אלא באו עליו במריבה ואמרו כי הוצאתם אותנו (ממצרים) אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב . אמרו רעב של לחם ורעב של מים . וכיון שהלינו היה צריך מיד שיצא הכעס עליהם . ולא עשה להם כך . אמר הקב"ה הן עשו כמות שהן . ואני אעשה כמות שאני . אמור להם בשחרית יהיה המן יורד לכם . הוי נדרשתי ללא שאלו נמצאתי ללא בקשוני . היה להם שכיון שכלתה העוגה יעמדו ויבקשו רחמים מלפני אלא עמדו ושפכו תרעומות כלפי מעלה . לפיכך אמור הכתוב (שם) הנני הנני אל גוי לא קרא בשמי . מהו הנני הנני ב"פ אלא הנני על הבאר שנא' (שמות יז) הנני עומד לפניך שם על הצור . והנני על המן שנא' הנני ממטיר לכם לחם מן השמים , ד"א הנני ממטיר לכם לחם מן השמים הה"ד (קהלת יא) שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו . ר' הנין אמר בשעה שקרא הקב"ה לאברהם ענה לו ויאמר הנני . א"ל הקב"ה חייך בו בלשון אני משלם שכר לבניך שנא' הנני ממטיר לכם לחם מן השמים . ועליו הכתוב אומר (משלי כ) מתהלך בתומו צדיק זה אברהם דכתיב ביה (בראשית יז) התהלך לפני והיה תמים . (שם) אשרי בניו אחריו . אתה מוצא כל מה שעשה אברהם אבינו למלאכי השרת בעצמו עשה הקב"ה לבניו במדבר . הוא אמר (שם יח) יוקח נא מעט מים ע"י שליח והקב"ה נתן מים ע"י שליח מנין שנא' (שמות יז) הנני עומד לפניך שם על הצור . הוא אמר ורחצו רגליכם ופרע להם במדבר שנא' (יחזקאל טז) וארחצך במים . הוא אמר והשענו תחת העץ והקב"ה (תהלים קה) פרש ענן למסך . הוא לוה אותם שנא' (בראשית יח) ואברהם הולך עמם לשלחם ופרע הקב"ה לבניו שנא' (שמות יג) וה' הולך לפניהם יומם . הוא אמר ואקחה פת לחם והקב"ה אמר הנני ממטיר לכם לחם . א"ר יהודה הלוי ב"ר שלום בשם ר' יונה ואף ר' לוי בשם ר' חמא ב"ר חנינא אמר למ"ב מסעות ירד להם המן והיכן ירד באלוש . ולמה באלוש בזכות שאמר אברהם (בראשית יח) לושי ועשי עוגות . כך הקב"ה פרע לבניו שנא' הנני ממטיר לכם לחם מן השמים . ד"א הנני ממטיר לכם לחם מן השמים הה"ד (תהלים פו) אין כמוך באלהים ה' ואין כמעשיך . למה אין כמוך באלהים ה' שאין מי שיעשה כמעשיך . כיצד בנוהג שבעולם ב"ו עושה לו שביל בדרך שמא יכול הוא לעשות לו שביל בים . והקב"ה אינו כן אלא עושה לו שביל בתוך הים שנא' (שם עז) בים דרכך ושבילך במים רבים ועקבותיך לא נודעו . ב"ו מפשפש שטרותיו אם מצא שמתחייבים לו בני אדם הוא מוציא שטרותיו וגובה מהם . ואם מצא שהוא חייב לאדם כובשו ואינו מוציאו . אבל הקב"ה אינו כן מצא שאנו חייבין לו הוא כובשו שנא' (מיכה ז) ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו . ואם מוצא לנו זכות הוא מוציא שנאמר (ירמיה נא) הוציא ה' את צדקתינו . ב"ו בשעה שמבקש לבנות פלטין משהוא בונה את התחתונים אח"כ הוא בונה את העליונים . אבל הקב"ה אינו כן אלא משברא את העליונים ברא את התחתונים שנא' (בראשית א) בראשית ברא אלהים את השמים ואח"כ ואת הארץ . ב"ו בזמן שהוא מבקש ליקח לו עבד אם יש עליו עוררים אינו לוקחו . אבל הקב"ה אינו כן אלא אומר או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי . ב"ו תלמיד טוען פנס לפני רבו והקב"ה אינו כן וה' הולך לפניהם יומם . ב"ו העבד מרחיץ רבו והקב"ה אינו כן אלא (יחזקאל טז) וארחצך במים . ב"ו העבד מלביש רבו והקב"ה אינו כן אלא (שם) ואלבישך רקמה . ב"ו העבד מנעיל את רבו והקב"ה אינו כן (שם) ואנעלך תחש . ב"ו העבד טוען את רבו והקב"ה אינו כן אלא (שמות יט) ואשא אתכם על כנפי נשרים . ב"ו הרב ישן והעבד עומד על גבו הקב"ה אינו כן אלא הקב"ה שומר ישראל שנא' (תהלים קכא) לא ינום ולא יישן שומר ישראל . בב"ו המים מלמעלן והלחם מלמטן והקב"ה אינו כן אלא המים מלמטן זו הבאר שנא' (במדבר כא) עלי באר וגו' והלחם מלמעלה שנא' הנני ממטיר לכם וגו' . הוי אין כמוך באלהים ה' ואין כמעשיך . ד"א הנני ממטיר לכם לחם הה"ד (משלי ט) לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי . אמר הקב"ה מי גרם לכם לאכול

מתנות כהונה

הספת רק דבר ל' דבור : ובערב הלינו . שהיה סעודות הליה בשנים יום בכל יום שני סעודות וביום אחד ושלשים לא היה להם רק כדי סעודה אחת לבקר ולערב לא היה להם ומיד הלינו וכם ע כתב ישראל אכלו מעוגה שהוציאו ממצרים כל שלשים יום וגו כיום בלתה ולערב אכלו את השליו : כמות שהן . כדרכה מתלוננים ומכעיסין

אסיפת אמרים

דנ"ק ליה מקרא כזרע גד . די"ל דקאי על כמותו והכונתו שהיה עגול כזרע גד . וע"ל פ"ה : הה"ד נדרשתי . דר' לכם אע"פ שאתם עשיתם כדרכיכם אעפ"כ הנני אעשה כמו שאני (שם) : הה"ד שלח דרש לכם שמגיע לכם מן הדין (שם) : לב"ב . ע"ה כוא ונ"ל ני"ב וגמרא גמיר לה (שם) : הה"ד אין . הוזר לדיוק כראשון למה שינה

מן המן ולשתות מהבאר מפני שקבלתם את החקים ואת המשפטים כמה שנא' (שמות טו) שם שם לו חק ומשפט וגו' . הוי בזכות לחמי נטלתם לחמו של מן ובזכות יין שמסכתי שתיתם מי הבאר שנאמר ושתו ביין מסכתי . ולמה לא אמרו שירה על המן כשם שאמרו שירה על הבאר . אלא על המן היו מוציאין דברי תפלות שנא' (במדבר יא) ועתה נפשנו יבשה אין כל אמר הקב"ה איני מבקש לא תרעומותיכם ולא קילוסיכם לפיכך לא נתן להם רשות לומר שירה . אלא על הבאר מפני שהיו מחבבין אותה שנא' (שם כא) עלי באר ענו לה : ד"א הנני ממטיר לכם לחם מן השמים הה"ד (תהלים כג) תערוך לפני שלחן נגד צוררי . אימתי אמרו ישראל דבר זה כשיצאו ממצרים והיו האומות אומרים עתידין אלו למות במדבר ואמרו (שם עח) היוכל אל לערוך שלחן במדבר . מה עשה הקב"ה הסיבן תחת ענני כבוד שנא' ויסב אלהים את העם . והאכילם מן שנא' (דברים ח) המאכילך מן במדבר . והיה גבהו של מן יותר ממי המבול שנאמר (תהלים עח) ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח . ובמבול כתיב (בראשית ז) וארובות השמים נפתחו . והיו האומות רואין את ישראל מסובין ואוכלין ומקלסין להקב"ה שנא' (תהלים כג) תערוך לפני שלחן נגד צוררי . דשנת בשמן ראשי זה השלו . כוסי רויה זה הבאר . וכן לע"ל הוא עושה שלום להם והם מסובין ואוכלין בג"ע והאומות רואין מנהגם ונימוסיין [נ"א ונימסין] שנאמר (ישעיה סה) הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו וגו' : ד"א הנני ממטיר לכם לחם מן השמים . הה"ד (שם לג) הוא מרומים ישכון . הה"ד (ש"א ב) מקים מעפר דל . אלו ישראל שהיו משוקעין בטיט ובלבנים במצרים והוציאן הקב"ה בקומה זקופה שנא' (ויקרא כו) ואולך אתכם קוממיות הוי מקים מעפר דל . סיקוסים נתן הקב"ה ליעקב וא"ל (בראשית כח) והיה זרעך כעפר הארץ כשיגיעו בניך עד עפר הארץ אותה שעה ופרצת ימה וקדמה הוי מקים מעפר דל . ורימםן הקב"ה על הכל שנא' (דברים כח) ונתנך ה' אלהיך עליון וגו' . ראה מה כתיב (שם א) ובמדבר אשר ראית אשר נשאך ה' אלהיך . א"ל הרי רוממתי אתכם על כל העולם אם תהיו עושים רצוני אני משרה אתכם במה שבראתי עד שלא נברא העולם זה בה"מ שנא' (ירמיה יז) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו . שם אני מרומם אתכם שנא' (ש"א ב) וכסא כבוד ינחילם . אותה שעה אני מספיק לכם מעדני ג"ע שנא' (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך . לכך אמר הוא מרומים ישכון : ד"א הוא מרומים ישכון הה"ד (דברים ח) כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה ורחבה . לראות שולחן שהוא ערוך בג"ע שנאמר (תהלים קטז) אתהלך לפני ה' בארצות החיים . כביכול מיסב למעלה מן האבות ואבות וכל הצדיקים בתוכו שנאמר (דברים לג) והם תכו לרגליך . והוא מחלק להם מנות . ואם תמה אתה בדבר זה הלא בעוה"ז בשבילם היה מיסב בין שני הכרובים שנא' (שיר א) בין שדי ילין . ק"ו בג"ע . והוא מביא להם פירות מג"ע ומאכילן מעץ החיים . ומי מברך תהלה הכל חולקין כבוד להקב"ה שהוא יצוה לברך . והקב"ה אומר למיכאל ברך . והוא אומר לגבריאל . וגבריאל לאבות העולם . והן חולקין כבוד למשה ולאהרן . והם לזקנים . והן חולקין כבוד לדוד ואומרים המלך שבארץ יברך את המלך שבשמים . ונותנין לדוד הכוס ואומר (תהלים קטז) כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא . עליהם שבח דוד ואמר (שם לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך . הוי כי ה' אלהיך מביאך . על זה נאמר הוא מרומים ישכון וגו' : ד"א הוא מרומים ישכון . הה"ד (איוב לט) כנף רננים נעלסה וגו' כי תעזוב לארץ ביציה וגו' הקשיח בניה ללא לה וגו' כעת במרום תמריא וגו' . משל לחסידה שהיתה יולדת בעפר הארץ והיו העוברים והשבים דשין אותה ומאבדין אותה . מי גרם לה על שהיתה יולדת בארץ . אלא משתעלה למרום ותלד לשם אין בריה מזיקתה אבל היא משחקת מן הכל . כך ישראל כנף רננים נעלסה . כנף (יחזקאל מז) ואפרוש כנפי עליך . רננים (תהלים לג) רננו צדיקים בה' . נעלסה (משלי ז) נתעלסה באהבים . אם אברה (תהלים נה) ואומר מי יתן לי אבר כיונה . חסידה (ירמיה ח) גם חסידה בשמים ידעה מועדיה . כי תעזוב לארץ ביציה (שם יב)

אסיפת אמרים

שינה הטבע לתת להם מן השמים (שם): שנא' שם. וילפי' (סנהדרין נ"ו) שבמרה נצטוו על כמה מצות (יפ"ת): ולמה. בל' זה נייתי אומר שהבאר במתנה היה לכך אמר שבח והודייה ע"ז אבל במן איכא מ"ד שבזכות משה היה ומ"ד בזכות אהרכם היה וא"כ כיון דהוה כתוב להם לכך לא אמר שירה (יפ"ת): ענו לה. משמע ב' ניווי שליווס הקב"ה לומר שירה (שם): הה"ד תערוך וגו'. בא ליתן טעם למה שהיפך סדרי בראשית ליתן לחם מן השמים ומים מן הארץ שהוא להקהות שיני השונאים (שם): וא' היוכל. פי' שישראל אמר כן ועי"ז ניתן להם המן וא"כ מוכח שנוכל לפ' שלחן על המן (שם): שנא' ויסב. קשי אמה שהוליכן דרך המדבר. ומדאפקי' בל' ויסב משמע שכ"ז היה כדי לסבבן בענני כבוד. וכדי ליתן להם מן מדכתיב המאכילך מן במדבר (שם): שנא' תערוך. ומתחיל בלשון מזמור. ודוד אמר בשם ישראל (שם): וכן לע"ל. דייק מדאמר תערוך בל' עתיד (שם): הה"ד הוא. א' טעם שינוי הסדר להראות השגחת הבורא בעולם השפל. וכדמסיים דרש' דהוא מרומים. וברישא מפ' ליה בישראל שנתרוממו. ובהתענוג ישראל בג"ע. ובמעלת בע"ת. ואח"כ חוזר לעניינו (שם): ונתנך. מדל"א ויתנך. דרשו ל' עבר. ולהזק הרא' א' ראה כו' אף שקאי על ענני כבוד א' עכ"פ ראה מדאפקי' בל' נשיאות (שם): הרי כו' שלא נברא בעולם כו' וכסא כבוד ינחילם. סיפיה דקרא כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל דרשו על בהמ"ק שממנו הושתת העולם (שם): אותה שעה כו'. ר"ל שכ"ז שייך לדרשא דלק' אחר שא' עליה שבח דוד וא' מה וגו' ליראיך ר"ל אותה שעה אני מספיק להם מעדני ג"ע הוי כ' (שם): הה"ד (א"ס המפ' האריכו בפי' מאמר זה ואין לי עסק בנסתרות): ואומר מי כו'. מביא ראי' שנוכל לפ' אם אברה חסידה על הגבהה עד לשמים מכפל ל' אעופה ואשכונה וכן מה א רא"ה מגם חסידה וגו'. לא שפסוקים אלו מיירי במעלת ישראל:

מתנות כהונה

ומכעיסין: ואני כו'. שאני אלך. אפים ורב חסד: פנים. לנטיר נא: בזכות לחמי. שתורה נקראת לחמו של הקב"ה: השליו כוח עוף שמן מאד כדאי' ביומא ד' ע"ד וע"ש מענין גבהו של מן: נימוסין. ג"כ לשון מנהג וסדר: סיקוסים. מדה: מיסב למעלה. הקב"ה מיסב

עזבתי את ביתי. ועל עפר תהמם (תהלים מד) כי שחה לעפר נפשנו. ותשכח כי רגל תזורה (ישעיה נא) ותשכח ה' עושך. וחית השדה תדושה אלו העכו"ם שנאמר (מ"ב יג) וישימם כעפר לדוש. הקשיח בניה ללא לה (ירמיה ד) בנים סכלים המה. לריק יגיעה (תהלים ו) יגעתי באנחתי. בלי פחד (ירמיה לו) ולא פחדו. כי השה אלוה חכמה (ירמיה ד) כי אויל עמי אותי לא ידעו בנים סכלים המה ולא נבונים המה חכמים המה להרע. ולא חלק לה בבינה (שם) ולא נבונים המה. כל אלו למה מפני שהניחו להקב"ה. אבל כשיעשו תשובה ויתלו עיניהם למרום כד"א (תהלים קכג) אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים. כעת במרום תמריא (איוב ה) לשום שפלים למרום. אותה ש"ה תשחק לסוס ולרוכבו שנא' (תהלים כ) אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר. הו' הוא מרומים ישכון. ד"א הוא מרומים ישכון זה הקב"ה שנא' (ישעיה נז) מרום וקדוש אשכון. מצדות סלעים משגבו זה דוד שנא' (תהלים יח) ה' סלעי ומצודתי. לחמו נתן זה אברהם שנאמר (בראשית יח) ואקחה פת לחם. מימיו נאמנים זו התורה שנא' (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים. ד"א לחמו נתן זה הקב"ה שנאמר (תהלים קלו) נותן לחם לכל בשר. מימיו נאמנים שנא' (שם קד) המקרה במים עליותיו. ד"א לחמו נתן זה המן שנא' הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. מימיו נאמנים זה הבאר שנאמר (במדבר כא) עלי באר ענו לה. ד"א לחמו נתן מימיו נאמנים זה הקב"ה שמפקד לבני תורה אל תהא אומר על מה שלא שמעת שמעתי. ולא תהא אוסר לאחרים ומתיר לעצמך אלא יהו יוצאין מפיך נאמנין כשם שיצאו מפי משה. ואני מראה לך יופי פנים אל פנים שנא' (ישעיה לג) מלך ביפיו תחזינה עיניך. אמרו ישראל היאך אנו רואין פניך והלא מסרתנו ביד אדום שנא' (דניאל ז) דחילה ואמתני. א"ל אל תיראו מהם שעתידים אתם שתאמרו לי היכן הם הה"ד (ישעיה לג) את עם נועז לא תראה. ואתם רואים שמחתה של ציון שנא' (שם) חזה ציון קרית מועדנו עיניך תראינה ירושלם נאוה שאנן: ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו. הה"ד (תהלים סח) ברוך ה' יום יום. אמר הקב"ה לישראל במדה שאדם מודד בה מודדין לו. אני נתתי לכם את התורה שתהיו עוסקין בה יום יום שנא' (משלי ח) אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום. וכן (ישעיה נח) ואותי יום יום ידרושון. חייכם שאשביע אתכם לחם מן השמים יום ביומו שנא' ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתי וגו'. ולא עוד אלא שאני מברך אתכם יום יום שנאמר ברוך ה' יום יום יעמס לנו. וכשאתם עושים רצוני אני קורא אתכם העמוסים מני בטן. ומעמים אני לכם כוס ישועות בזכות בה"מ שנקרא (זכריה יב) אבן מעמסה שנא' (שם) והיה ביום ההוא אשים את ירושלם אבן מעמסה: ויותירו אנשים ממנו. אלו מחוסרי אמנה שהיו בהם ומי הם ארשב"ל אלו דתן ואבירם. נאמר כאן אנשים ונאמר להלן אנשים שנא' (במדבר טז) סורו נא מעל אהלי האנשים מה אנשים שנאמרו להלן דתן ואבירם אף אנשים שנאמרו כאן דתן ואבירם. וירם תולעים ויבאש וכי יש לך דבר שבתחלה עושה תולעים ואח"כ מבאיש. אלא שהקב"ה בקש להראות מעשיהן לבריות שלא יריחו את ריחו בערב ויעמדו וישליכו אותו. אלא שהיה עושה לכל אותו הלילה שורות שורות של תולעים. מיד ויקצוף עליהם משה. כיון שבעם שכח לומר להם שילקטו ביום הששי שני עומרים לאחד. כיון שהלכו ולקטו ביום הששי ומצאו כפלים באו הנשיאים ואמרו למשה שנאמר ויבאו כל נשיאי העדה ויגידו למשה. ומה אמר להם הוא אשר דבר ה'. ואינו אומר הוא אשר דברתי אלא אשר דבר ששכח. וע נאמר עד אנה מאנתם שהוא מכניס משה בכללם: ראו כי ה' נתן לכם את השבת. לא היה צ"ל אלא דעו מהו ראו. אלא כך א"ל הקב"ה אם יבואו עכו"ם ויאמרו לכם למה אתם עושים את יום השבת ביום הזה אמרו להם ראו שאין המן יורד בשבת. ומהו נתן לכם לכם ניתנה ולא לעכו"ם. מכאן אמרו אם יבאו מבני נח וישמרו את השבת לא דיים שאין מקבלים שכר אלא שחייבים מיתה שנא' (בראשית ח) ויום ולילה לא ישבותו. ואזהרה לבני נח זו היא מיתתן. וכן הוא אומר (שמות לא) ביני ובין בני ישראל וגו'. משל למלך יושב ומטרונה יושבת כנגדו העובר ביניהן חייב מיתה: א"ר לוי אם משמרים ישראל את השבת כראוי אפילו יום אחד בן דוד בא למה שהיא שקולה כנגד כל המצות. וכה"א (תהלים צה) כי הוא אלהינו ואנחנו עם מרעיתו וצאן ידו היום אם בקולו תשמעו. א"ר יוחנן אמר הקב"ה לישראל אע"פ שנתתי קצבה לקץ שיבא בין

מתנות כהונה

מיהב למעלה וע' כ"ז (פסחים קי"ט): וישליכו אותו. ולא יהא נודע סחותו: ששכח. משה רבינו עליו השלום: מכנים משה. על שהכה מחמת הכעס: מכאן אמרו בפ"ד מיתות: היום אם בקולו וכו'. גם זה שם: אז תתענג על ה' כהן המתחטא על אביו והוא ממלא שאלותיו. בן המתחטא פירושו מתענג: ששקולה כו'

אסיפת אמרים

ישראל (מיפת"ס): כי תעזב. אח"כ ע"י מעשיה (שם): זה הקב"ה. ואעפ"כ משגיח בעולם השפל. להגיל העסוק כמו שהגיל לדוד לגמול חסד עם בריותיו: כמו שעשה ע"י א"א שהיה ראש לג"ח. ושוב א' הלא התורה מעידה ע"ז (שם): שנא' המקרה. והמים העליונים עומדים באויר ע"י השגחתו ושוב מייתי ראיה מהשגחתו לשמות הסדר במן ובאר וכדלעיל (שם): שמפקד. וא"כ צריך לירא מלפניו ולקיים תורתו (שם): לשקוד כו' ידרושון בריש' לגמגר וסדר למסבר (שם): עושים רצוני: משום דאין נ' משא יתכן על הקב"ה א'. קורא אתכם העמוסים והוא כינוי לאהבתו אותם. וזה הוא דווקא בשביל עשיית רצונו לא בזכות סוד התורה לבד ומדה"ל יעמום אותנו דריש טוב מעמים אני לכם כו' שהם המקבלים העמסה: ודרש סיפא דקרא ויעמום מל' מלא הפגים (וע' סנהדרין ק) ואפקי' בל' עמסה לדרשא זו משום דזה הוא בזכות בהמ"ק (שם):

עושין תשובה בין שאין עושין בעונתה היא באה. אם עושין תשובה אפי' יום אחד אני מביא אותה שלא בעונתה הוי היום אם בקולו תשמעו. וכשם שמצינו שעל כל המצות בן דוד בא. על שמירת יום א' של שבת בן דוד בא. לפי שהשבת שקולה כנגד כל המצות. א"ר אלעזר בר אבינא מצינו בתורה בנביאים ובכתובים ששקולה שבת כנגד כל המצות בתורה מנין שבשעה ששכח משה לומר להם מצות שבת א"ל הקב"ה (שמות טז) עד אנה מאנתם לשמור מצותי וגו'. ומה כתיב אחריו ראו כי ה' נתן לכם את השבת בנביאים מנין שנא' (יחזקאל כ) וימרו בי בית ישראל במדבר בחקותי לא הלכו. מה כתיב אחריו (שם) ואת שבתותי חללו. בכתובים מנין שנאמר (נחמיה ט) ועל הר סיני ירדת ודברת עמהם. מה כתיב אחריו ואת שבת קדשך הודעת להם. א"ל הקב"ה לישראל אם תזכו לשמור שבת מעלה אני עליכם כאילו שמרתם כל המצות שבתורה. ואם חללתם אותה מעלה אני עליכם כאילו חללתם כל המצות. וכה"א (ישעיה נו) שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע. בעת שאדם שומר את השבת גוזר גזירה והקב"ה מקיימה שנא' (שם נח) אם תשיב משבת רגלך מה כתיב אחריו אז תתענג על ה'. כמה דתימא (תהלים לז) והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך. ולא עוד אלא כל מה שאתה אוכל בעוה"ז אינו אלא מן הפירות אבל הקרן קיימת לך לעוה"ב שנאמר (ישעיה נח) והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה' דבר:

פרשה כו ויבא עמלק הה"ד (איוב ג) לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רוגז. לא שלותי מבבל. ולא שקטתי ממדי. ולא נחתי מיון. ויבא רוגז באדום. ד"א לא שלותי מגזירה הראשונה שגזר פרעה עלי שנא' (שמות א) וימררו את חייהם. והעמיד לי הקב"ה גואל זו מרים על שם המרור. ולא שקטתי מגזירה שניה (שם) אם בן הוא והמתן אותו. והעמיד הקב"ה גואל זה אהרן על שם ההריון. ולא נחתי מגזירה ג' שגזר ואמר (שם) כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו. והעמיד הקב"ה גואל על שם המים זה משה שנאמר (שם ב) כי מן המים משיתיהו. ויבא רוגז זה עמלק: ויבא עמלק. מה כתיב למעלה מן הענין ויסעו כל עדת בני ישראל וגו' ואין מים לשתות לעם וגו'. לעם לא היה לצאן ולבקר היה. מיד באו לעשות מריבה עם משה ואמרו לו למה זה העליתנו ממצרים. מיכן היה רבי יאשיה אומר נפל ביתא הבל לכוותא. אני ומקני בצמא. מכאן אמרו בהמתו של אדם אינה אלא חייו. יוצא אדם לדרך אם אין בהמתו עמו מסתגף הוא. מיד עמד משה בתפלה שנא' (שם יז) ויצעק משה אל ה' לאמר. מהו לאמר אמר לפניו רבש"ע הודיעני אם הורגים אותי אם לאו. א"ל מה איכפת לך עבור לפני העם. מהו עבור א"ל עבור על דבריהם. ר' מאיר אומר מהו עבור אמר הוי דומה לי מה אני משלם טובה תחת רעה אף אתה הוי משלם טובה תחת רעה שנא' (מיכה ז) מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע. ר' יהודה אומר עבור על הטייא שלהם. ור' נחמיה אומר עבור לפני העם מי שיש בו גאוה יבא וידבר כנגדך. וקח אתך מזקני ישראל. שיהיו עדים שלא יהו אומרים לך מעיינות היו שם. ומטך אשר הכית בו את היאור. אמר לפניו רבש"ע מטה זה של פורענות הוא. הוא הביא המים במצרים. והוא הביא י' מכות על המצריים. א"ל הקב"ה אין מדתי כמדת ב"ו שהוא מכה באיזמל ומרפא ברטיה. אבל אני במה שאני מכה בו אני מרפא. לכך נאמר ומטך אשר הכית בו וגו' כדי שידעו הכל שהוא של ברכה. והכית בצור. מהו והכית בצור. א"ל הקב"ה אם מבקשים הם מן האבן הזו הוציא להם אם מן האבן הזו תן להם. כיון שיצאו המים השקו כל אהליהם של ישראל מה כתיב שם (שמות יז) ויקרא שם המקום ההוא מסה ומריבה. ומה מריבה היתה שם רבי יהודה ור"נ ורבנן. רי"א אומרו אם רבון הוא על כל המעשים כדרך שהוא רבון עלינו נעבדנו ואם לאו נמרוד בו. ור"נ אומר אם מספיק לנו מזונותינו כמלך שהוא שרוי במדינה ואין בני המדינה צריכין לו כלום נעבדנו ואם לאו נמרוד בו. ורבותינו אמרו אם מהרהרים אנו בלבבינו והוא יודע מה שאנו מהרהרים נעבדנו ואם לאו נמרוד בו. א"ל הקב"ה אם בקשתם לבדוק אותי יבא הרשע ויבדק אתכם מיד ויבא עמלק: מה כתיב (שמות יז) היש ה' בקרבנו אם אין ויבא עמלק. וכי מה ענין זה אצל זה. משל לתינוק שהיה רכוב על כתיפו של אביו וראה חבירו של אביו א"ל ראית את אבא א"ל אביו אתה רוכב על כתיפי ואתה שואל עלי. הריני משליכך ויבא השונא וישלוט בך. כך אמר הקב"ה לישראל אני נשאתי אתכם על ענני כבוד ואתם אומרים היש ה' בקרבנו לפיכך יבא השונא וישלוט בכם הוי ויבא עמלק: ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים. למה ליהושע מתחלה אתה דורש שהיה מבקש להדריכו למלחמה לפי שהוא עתיד להכנים את ישראל לארץ. ד"א למה ליהושע א"ל זקנך על ידו ירדו למצרים לך הזדווג עם מי שאירע אותם בעלותם ממצרים. ד"א למה ליהושע א"ל זקנך אמר (בראשית מב) את האלהים אני

מתנות כהונה

כו'. כ"ז בירו' פ"ד נדרים: על שם המים. נקרא שם הגואל על שם היאור שהושלך שמה: נפל ביתא כו'. וכשנופל הבית אוי לחלונותיו כך כל מה שהיה הסריס מיד נעקו על מסה: חבל. אבוי ואבוי חבל על ך קיסר דהנזקין מסתגף. לפיכך מסוס בסמתן לגופן: עבור על דבריהם. מחול להם על דבריהם שהם להדיוטי. וכן רבים מספר בספר הזה: כלו' לסרגילו ולמכו שיוכל

עמוד

ירא ובזה כתיב (דברים כה) ולא ירא אלהים יבא בן בנו שאמר את האלהים אני ירא ויפרע בימי
שנא' עליו ולא ירא אלהים. בחר לנו אנשים. מהו אנשים. אנשים של הכמה וביראת חטא. וצא
הלחם בעמלק. מיכן אתה למד שהיו תחת ענני הכבוד שאין אומרים צא אלא למי שהוא שרוי
בפנים. ומטה האלהים בידי. א"ל מטה זה בידי שאמר המקום יהי בידך לעולם. ד"א ומטה
האלהים בידי. כשעשה בו אהרן נסים נקרא על שמו שנא' מטה אהרן. ובזמן שעשית אני בו
נסים נקרא על שמי. ובזמן שהקב"ה עושה נסים נקרא על שמו שנא' ומטה האלהים:

סדר יתרו

פרשה כז וישמע יתרו. הה"ד (משלי כז) רעך ורע אביך אל תעזוב. רעך זה הקב"ה כמד"א
(תהלים קכב) למען אחי ורעי. ורע אביך זה אברהם שנא' (ישעיה מא) זרע
אברהם אוהבי. אל תעזוב ואם עזבת תן דעתך שלא תכנס לבית אחיך ביום אידך זה ישמעאל
ועשו. אריב"ל כשהגלה נבוכדנצר את ישראל לבבל היו כפותים מאחריהם כמ"ש במדרש איכה
עד (ישעיה כא) כי מפני חרבות נדדו. אביכם כשהיה מושלך במדבר פתחתי לו באר מים ואתם
עשיתם כך הוי (משלי כז) טוב שכן קרוב מאח רחוק. ד"א טוב שכן קרוב. הוא יתרו שהיה רחוק
לישראל מן עשו אחיו של יעקב. ביתרו מה כתיב (ש"א טו) ויאמר שאול אל הקיני וגו'. בעשו
כתיב (דברים כה) זכור את אשר עשה לך עמלק. אתה מוצא דברים רבים כתובים בעשו לגנאי
וכתובים ביתרו לשבח. בעשו כתיב (איכה ה) נשים בציון ענו וביתרו כתיב ויתן את צפורה בתו
וגו'. בעשו כתיב (תהלים יד) אוכלי עמי אכלו לחם וביתרו כתיב קראן לו ויאכל לחם. בעשו
כתיב (דברים כה) ולא ירא אלהים וביתרו כתיב וצדק אלהים. עשו בטל את הקרבנות וביתרו
כתיב ויקח יתרו חותן משה עולה וזבחים וגו'. עשו שמע ביציאתן של ישראל ונלחם עמהם שנא'
(שמות יז) ויבא עמלק יתרו שמע בשבחן של ישראל ובא ונדבק עמהם שנא' וישמע יתרו וגו': ד"א
וישמע יתרו. הה"ד (משלי ג) כבוד חכמים ינחלו זה יתרו בשעה שבא אצל משה. מה כבוד נחל.
ויאמר אל משה אני חותנך יתרו בא אליך. ר' יהושע אומר שלח לו ביד שליח ר' אליעזר אומר
שלח לו אגרת ואמר עשה בגיני ואם אין אתה עושה בגיני עשה בגין אשתך ואם אין אתה
עושה בגינה עשה בגין בניך. ר' אלעזר אומר הקב"ה א"ל צא ויאמר אל משה א"ל הקב"ה אני
הוא שאמרתי והיה העולם שנא' (תהלים נ) אל אלהים ה' דבר ויקרא ארץ. אני הוא שאני מקרב
אני הוא שאני מרחק שנא' (ירמיה כג) האלהי מקרב אני נאם ה' וגו' אני הוא שקרבתי ליתרו ולא
רחקתיו. אדם זה שבא אצלי לא בא אלא לשם שמים ולא בא אלא להתגייר. אף אתה קרבהו
אל תרחיקהו. ומיד ויצא משה לקראת חותנו. אמרו יצא משה יצא אהרן נדב ואביהוא וע'
מזקני ישראל. וי"א אף ארון יצא עמהם לכך נאמר (משלי ג) כבוד הכמים ינחלו: ד"א וישמע יתרו.
ראה כמה טובות וברכות באו ליתרו משעה שנתחתן עם משה מה כתיב ויבא אהרן וכל זקני
ישראל וגו'. וכן אתה מוצא בשעה שבא בלעם לקלל את ישראל לא דיין שלא קללן אלא ברכם.
ולא עוד אלא כיון שראה עמלק התחיל לקללו שנא' (במדבר כד) ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי
אובד. אבל ליתרו מהו אומר (שם) איתן מושבך ושים בסלע קנך. א"ל קני עמנו היית בעצה
מי הושיבך אצל איתני עולם. משל לצפור שברח מן הצייד ונפלה לתוך ידו של אנדרואנטיא
ביון שראה אותו הצייד התחיל מקלסו וא"ל כמה נאה בריחה שברחת. כך היה בלעם משבח את
יתרו וא"ל איתן מושבך: ד"א וישמע יתרו. הה"ד (ירמיה טז) ה' עוזי ומעוזי ומנוסי ביום צרה אליך
גוים יבואו מאפסי ארץ. אמרו ישראל להקב"ה כשעשית לנו נסים בים אמרנו לפניך (שמות טו)
עזי וזמרת יה. הלא שמעה רחב ובאת ודבקה בך שנא' (יהושע ב) ותאמר אל האנשים ידעתי כי
נתן ה' לכם את הארץ וגו' כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף הוי ה' עוזי ומעוזי ומנוסי
ביום צרה. כשעשית נסים בימי שלמה שנ' (ש"א ב) ויתן עוז למלכו. לא באת מלכת שבא ושבחה
אותך שנא' (מ"א י) ומלכת שבא שמעת את שמע שלמה ומה אמרה (שם) יהי ה' אלהיך ברוך אשר
חפץ בך. כשהוצאת אותנו ממצרים ונתת לנו את התורה שנקראת עוז שנא' (תהלים כט) ה' עוז
לעמו יתן. הלא שמע יתרו ובא ונדבק בך הוי (ירמיה טז) אליך גוים יבואו מאפסי ארץ. ד"א וישמע
יתרו הה"ד (איוב לא) בחוץ לא ילין גר. (כמ"ש לעיל בפרשת זאת חקת הפסח עד גר שנשא בת

מתנות כהונה

עמוד בקשרי המלחמה: זקניך. יוסף הצדיק: ורע אביך זה אברהם.
ופי' הכתוב אל תעזוב הקב"ה שהוא ריע לאביך אברהם כן פירש"י
ז"ל: במדרש איכה סוף פסוק בלע ה' ולא חמל: אביכם כו'.
כך אמר הקב"ה אביכם ישמעאל כשהיה כו': ולא ירא אלהים.
בס' עמלק כתיב: שלח לו אגרת. דהל"ל מהו אני חתנך יתרו בא
וגו': ומהו ויצא לקראת וגו': עשה בגיני כו'. דייק דה"ל
לכוללם יחד ולכתוב אני חתנך יתרו ואשתך ושני בניה באים אליך

וכתיב גבי דידיה ביאה בפני עצמו לדרשה ה"ה לאשה ובניה כמו
שדרשו בן בקר רך וטוב בפרק הפועלים בב"מ: ויאמר אל משה
א"ל כו'. ודייק מלת אני על הקב"ה וכדמפרש ואזיל: אמרו יצא
משה כו'. כך אמרו חז"ל יצא משה כשיצא משה יצא ג"כ אהרן כו'.
כן פירש"י ז"ל בפי' החומש: בעצה. של הכה נתחכמם היה אובד
ובלעם ויתרו ולקמן איתא שהשלישי היה עמלק: אנדרואנטיא.
איקונין של מלך: הוי ה' עוזי כו'. מזה שאמרנו ה' עזי וזמרת יה

ישראל והוליד בת והלכה הבת ונשאת לכהן כשר וילדה בן הרי זה ראוי להיות כ"ג עומד ומקריב על גבי המזבח ונמצא הגר מבפנים ובן לוי מבחוץ הוי בחוץ לא ילין גר) . (שם) דלתי לאורח אפתח זה יתרו שהוריד לו הקב"ה את המן שנא' (תהלים עח) ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח : ד"א וישמע יתרו הה"ד (משלי יט) לץ תכה ופתי יערים וכה"א (שם כא) בענוש לץ יחכם פתי . עמלק ויתרו היו בעצה עם פרעה כשראה יתרו שאבד הקב"ה את עמלק מן העוה"ז ומן העוה"ב תוהא ועשה תשובה שכ"כ למעלה כי מחה אמחה את זכר עמלק ואח"כ וישמע יתרו . אמר אין לי לילך אלא אצל אלוהו של ישראל . ומנין אתה למד שעמלק והמדינים צריהם של ישראל שנא' (במדבר כב) וילכו זקני מואב וזקני מדין וכן ה"א מדין ועמלק ובני קדם . וכן בלעם הרשע אומר (שם כד) וירא את עמלק שלא חזר בו . וכשראה ליתרו שעשה תשובה מה אמר (שם) וירא את הקיני . משל לצייד שהיה צד צפרים צד את הראשונה בא לצוד את השניה הלכה וישבה לה על איקונון של מלך עמד לו הצייד תוהא בה א"ל אם אזרוק עליך אבן אני מתחייב בנפשי ואם אתן את הקנה מתיירא אני שלא יגע באיקונין של מלך . איני יודע מה אומר לך אלא למקום יפה ברחת ונפלטת . כך בלעם ראה ליתרו ועמלק בעצה עמד על עמלק ומחה שמו . בא לראות יתרו מצאו שעשה תשובה א"ל למקום יפה ברחת הוי איתן מושבך כאברהם . הוי לץ תכה זה עמלק ופתי יערים זה יתרו והוכח לנבון זה משה שהוכיחו יתרו כשראהו יושב ודן את ישראל כל היום א"ל מדוע אתה יושב לבדך נבול תבול . א"ל מדעתי לא תעשה כן אלא המלך בהקב"ה שנאמר (שמות יח) ועתה שמע בקולי איעצך . מה כתיב אחריו וישמע משה לקול חותנו ויעש כל אשר אמר : ד"א וישמע יתרו . הה"ד (קהלת יא) שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו . וכי בני אדם שוטים הם שנותנין להמם על פני המים . ועל מי אמר על יתרו שנתן לחמו למשה שנאמר (שמות ב) קראן לו ויאכל לחם הוי שלח לחמך על פני המים זה משה שנא' (שם) כי מן המים משיתיהו . למה כי ברוב הימים תמצאנו ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם . ד"א וישמע יתרו ז' שמות נקראו לו . יתר כשהוא נכרי שנא' (שם ד) וישב אל יתר חותנו . ומשנתגייר הוסיף לו אות אחת כשם שעשה לאברהם ונקרא יתרו . ד"א יתרו שיתר פרשה אחת בתורה שנאמר ואתה תחזה מכל העם . חובב שחיבב את התורה כמ"ש בפרשה (במדבר י) ויאמר משה לחובב : ד"א וישמע יתרו הה"ד (ירמיה ב) שמעו דבר ה' בית יעקב . זש"ה (משלי ו) בני אם ערבת לרעך . א"ר נחמיה נאמרה על החברים כל הימים שאדם חבר לא אכפת לו בצבור ואינו נענש עליו . נתמנה אדם בראש ונטל טלית לא יאמר לטובתי אני זקוק לא אכפת לי בצבור אלא כל טורח הצבור עליו . אם ראה אדם מעביר בייא על חבירו או עובר עבירה ולא ממחה בידו הוא נענש עליו . ורוה"ק צווחת בני אם ערבת לרעך אתה ערב עליו . תקעת לזר כפיך א"ל הקב"ה אתה הכנסת עצמך לזירה ומי שהוא מכניס עצמו לזירה או ניצוח או נוצח . א"ל הקב"ה אני ואתה עומדים בזירה או נצחת או נצחתי . (משלי ו) נוקשת באמרי פיך אין אמרי אלא הוראת תורה שנא' (שם ז) בני שמור אמרי וכן (שם ד) לאמרי הט אזנך (שם ו) עשה זאת איפוא בני והנצל כי באת בכף רעך . אלא תן רצונך לידע מה לעשות הואיל והכנסת עצמך לערבות זה ליעשות ראש . לך התרפס באבק רגליהם של גדולים ממך והמליכם עליך הה"ד (שם) ורהב רעיך . ואין רהב אלא מלכות שנאמר (תהלים פז) אזכיר רהב . ואם לאו דמך בראשך כדם צבי ואיל הה"ד (משלי ו) הנצל כצבי מיד (כמ"ש פ' ויגש אליו בב"ר) . ורבנן אמרין בני אם ערבת לרעך אלו ישראל שהם ערבים בינן לבין הקב"ה . חביבים ישראל שנקראו רעים שנא' (תהלים קכב) למען אחי ורעי . ומה היתה ערבותן אלא בשעה שהקב"ה בא ליתן את התורה לא קבלוה אחת מן האומות אלא ישראל . משל למלך שהיה לו שדה והיה מבקש למוסרה לאריסים קרא לראשון ואמר לו תקבל אתה השדה הזו א"ל אין בי כח קשה הימני וכן לשני ולשלישי ולרביעי ולא קבלוה ממנו . וקרא לחמישי וא"ל תקבל אתה השדה הזו . א"ל הן . על מנת לפולחה . א"ל הן . משנכנס לתוכה הובירה . על מי המלך מקפיד על אותם שאמרו אין אנו יכולין לקבלה . או על מי שקבלה עליו ומשקבלה עליו נכנס בה והובירה . לא ע"ז שקבלה כך כשנגלה הקב"ה על הר סיני לא הניח אומה שלא הרתיק עליה ולא קבלו עליהם לשמרה . וכשבא אצל ישראל אמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע . לכך בדין הוא שתשמעו הוי (ירמיה ב) שמעו דבר ה' בית יעקב . ואם לאו תענשו בערבות הוי בני אם ערבת לרעך : ד"א שמעו דבר

מתנות כהונה

באת לנו מנוס ביום צר בבית רחב : תוהא . נתחרט כדאמרי כדו תבית : וכשראה . בלעם ליתרו : איקונין של מלך . פרצוף של צורות המלך : אם אזרוק כו' . להורידך משם וכן ליתן קנה להורידך כו' אין לך ואין לך מתיירא שיזרוק או יגע באיקונין של מלך : ומחה שמו . שאמר ואחריתו עדי אובד : כאברהם שנקרא איתן . כמו שכתוב בפרשה . עיין במכילתא : ונטל טלית . כלומר בגד של כבוד וגדולה כדאמרי' מאן דלביש מדא כו' : בייא . גרס שמעוות עליו הדרך : לזירה . מצאתי פירושו לצידה ולגילות מלחמה : הוראת הורה . שאינו יודע להורות כהלכה : כי באת בכף כו' באת ביד ה' שמוצא מדת הדין מקום לתפוש אותך : והמליכם . שישאל וילמד מגדולי הדור : לפולחה . לעובדה כהלכתה : הובירה שניתה אותה רק ובור כדאמרי' אם אוביר ולא אעביד : הרתיק נענע

ה'. משל למלך שאמר לעבדיו שמרו לי ב' כוסות הללו והיה דיאטריטא. א"ל הוי זהיר בהם. עד שהוא נכנס לפלטין היה עגל אחד שרוי על פתח הפלטין נגח העבד ונשבר אחד מהם. והיה העבד עומד ומרתית לפני המלך. א"ל למה מרתת. א"ל שנגחני עגל ושבר א' משני הכוסות. א"ל המלך א"כ דע והזהר בשני. כך אמר הקב"ה יא שני כוסות מזגתם בסיני נעשה ונשמע שברתם נעשה עשיתם לפני עגל הזהרו בנשמע הוי שמעו דבר ה' בית יעקב. ד"א שמעו דבר ה' הה"ד (ישעיה נה) שמעו ותחי נפשכם. היאך חביבים ישראל שהוא מפתה אותן אמר להם אם יפול אדם מראש הגג כל גופו לוקה והרופא נכנס אצלו ונותן לו רטיה בראשו וכן בידיו וכן ברגליו ובכל איבריו נמצא כולו רטיות. אני איני כן אלא רמ"ח אברים באדם הזה והאוזן אחד מהם וכל הגוף מלוכלך בעבירות והאוזן שומעת וכל הגוף מקבל חיים שמעו ותחי נפשכם. לכך אמר שמעו דבר ה' בית יעקב. וכן אתה מוצא ביתרו שעל ידי שמיעה זכה לחיים ששמע ונתגייר שנאמר וישמע יתרו את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו וגו':

פרשה כח ומשה עלה אל האלהים. הה"ד (תהלים סח) עלית למרום שבית שבי. מהו עלית נתעלית נתגששת עם המלאכים של מעלה. ד"א עלית למרום שלא שלטה בריה מלמעלן כשם ששלט משה. א"ר ברכיה הלוחות היו ארכן ו' טפחים כביכול היו ביד מי שאמר והיה העולם ב' טפחים ובידו של משה ב' טפחים וב' טפחים היו מפרישין בין יד ליד. ד"א עלית למרום שבית שבי. בנוהג שבעולם הנכנס למדינה נוטל דבר שאין עין בני המדינה עליו. ומשה עלה למרום ונטל את התורה שהיו הכל נושאין עיניהם עליה הוי עלית למרום שבית שבי. יכול מפני ששבה אותה נטלה הנם. ת"ל (שם) לקחת מתנות באדם בלקיחה נתנה לו. יכול יהא חייב ליתן לו דמים ת"ל מתנות במתנה נתנה לו. באותה שעה בקשו מלה"ש לפגוע במשה עשה לו הקב"ה קלסטירין של פניו של משה דומה לאברהם. אמר להם הקב"ה אי אתם מתביישים הימנו לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו. אמר הקב"ה למשה לא נתנה לך תורה אלא בזכות אברהם שנא' לקחת מתנות באדם. ואין אדם האמור כאן אלא אברהם שנא' (יהושע יד) האדם הגדול בענקים. הוי ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר בזכות ההר. ואין ההר אלא אבות שנא' (מיכה ו) שמעו הרים את ריב ה'. ומשה עלה אל האלהים עלה בענן וירד בענן וזכות אבות עולה ויורדת עמו. כה תאמר לבית יעקב. אלו הנשים. א"ל אמור להן ראשי דברים שהן יכולות לשמוע. ותגד לבני ישראל אלו האנשים. א"ל אמור להם דקדוקי דברים שהם יכולין לשמוע. ד"א למה לנשים תחלה שהן מזרזות במצות. ד"א כדי שיהו מנהיגות את בניהן לתורה. א"ר תחליפא דקיסרין אמר הקב"ה כשבראתי את העולם לא צויתי אלא לאדה"ר ואח"כ נצטוית חוה ועברה וקלקלה את העולם. עכשיו אם איני קורא לנשים תחלה הן מבטלות את התורה לכך נאמר כה תאמר לבית יעקב. ור' יוחנן אמר כה תאמר לבית יעקב אלו סנהדרין שנא' (ישעיה ב) בית יעקב לכו ונלכה באור ה'. וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר. סטכסים של מלכים נהג הקב"ה עם ישראל שנאמר (ש"ה ד) אתי מלבנון כלה. למה כך בזכות שאמרו נעשה ונשמע. וישב משה את דברי העם אל ה'. אותה שעה בקש הקב"ה ליתן להם את התורה ולדבר עמהם והיה משה עומד אמר הקב"ה מה אעשה מפני משה. א"ר לוי משל למלך שבקש לעשות אופימטטאטא חוץ מדעתו של אפרכוס. א"ל עשה דבר פלוני. א"ל כבר נעשית. שוב א"ל לך קרא לפלוני סונקליטוקוס ויבא עמך. עד שהוא הולך עושה המלך מה שבקש. כך בקש הקב"ה ליתן עשרת דברות היה משה עומד מצדו. אמר הקב"ה אני גולה להם את הרקיע ואומר אנכי ה' אלהיך הם אומרים מי אמר הקב"ה או משה. אלא ירד משה ואח"כ אני אומר אנכי ה' אלהיך. כך אמר הקב"ה למשה לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם. א"ל כבר הקדשתים שנא' כי אתה העדתה בנו לאמר וגו'. א"ל לך רד ועלית אתה ואהרן עמך עד שמשה יורד נגלה הקב"ה שנא' וירד משה אל העם מיד וידבר אלהים. את

מתנות כהונה

נענע ודבר והא עליה: דיאטריטא. פי' הערוך כלי זכוכית חשוב מאד: ומרתית. עומד ברתת לפני המלך: והא זו שומעת. דברי תורה ומוסר: נתגששת. התעסקת בהתגלות והתפלות מאמר זה בירו' ספ"ב דתעניות וז"ל וכיון שעשו ישראל אותו מעשה בקש הקב"ה להטפן מידו של משה ותטפן הוא ממנו הוא שכתוב משברו בסוף ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול יפה שלמה על ידא דגברת על ימינא עכ"ל: שאין עין כו'. שאין בני המדינה משגיחין עליו: בלקיחה. שיהיה לו בזכות גמור כאילו לקחה בדמים: במתנה כו'. ללמד מה הוא קבלה בלא מחיר אף כך ילמדנה בחנם כמו שדרשו הז"ל ולמדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלהי מה אני בחנם אף אתם בחנם: קלסתר. דמות: הוי משה עלה. לי גדולה ומעלה כדלעיל: בזכות ההר. דאל"כ מהו מן ההר הלא עדיין לא כתיב וירד ה' על הר סיני: עלה בענן. דאל"כ איך עלה אל האנשים וק"ל: זכות אבות כו'. דייק מדכתיב גבי העלייה ומשה עלה כו': ויקרא אליו מן ההר. אלו האבות וכן גבי הירידה כתיב וירד משה מן ההר: ראשי דברים בלא דקדוקים ועמוקים אלא דברים כפשטן: שהם יכולין כו'. שהרי הם יכולין לקבלו ודרים ותגיד מלא יו"ד מלשון גידין כמו שפירש"י בחומש לפיכך לנשים תחלה שלעולם לומדים לאדם הקל תחלה ואח"כ החמור: כדי שיהו מנהיגות כו'. שהנשים מצויות בבית ומשגיחין תמיד על בניהם: קלקלה. שהרע בעיניה שלא צוה אותו תחלה: אלו סנהדרין. וסיפא דקרא ותגיד וגו' מדבר בשאר העם והוא מלשון אגודה ודברים רכים: בטכסים. מנהג מלכים נהג בהם בכבוד ואהבות שנאמר אתי מלבנון אתי בדומה לי כביכול ודייק מדכתיב לאמר כזה שאומר להבירו השיבני אם תקבל דברי: בזכות שאמרו כו'. מסיפא דקרא קדייק תשובי מראה אמנה שהאמינו בהקב"ה ואמרו נעשה ונשמע: מה אעשה. מפני משה: שיהיו סבורים. שמשה אמר כן וכדלקמן: אופימטאטא. לפי הענין הוא נימוס וסדר תורה: חוץ מדעתו כו'. שלא בהירוף היועץ רק הוא לבדו: עשה דבר פלוני. כדי להשיאו לד"א אמר כן שילך לו משם: סונקליטוקוס. פי'

הדברים האלה לאמר שהוא עושה את הכל בבת אחת ממית ומחיה בבת אחת מכה ורופא בבת אחת. אשה על המשבר יורדי הים והולכי מדברות וחבושי בבית האסורין אחד במזרח ואחד במערב ואחד בצפון ואחד בדרום שומע כולן בבת אחת. וכה"א (ישעיה מה) יוצר אור ובורא חושך. עפר כמו כן נהפך לאדם. חזר ונהפך לעפר שנאמר (עמוס ה) והופך לבקר צלמות מהו לבקר כתהלתו. בתחלתו מהו אומר (שמות ז) ויהפכו כל המים אשר ביאור לדם חזר ונהפך הדם למים. בשר חי נהפך למת חזר המת ונהפך לחי. המטה נהפך לנחש חזר הנחש ונהפך למטה. הים נהפך ליבשה חזרה היבשה ונהפכה לים. וכה"א (עמוס ה) הקורא למי הים וגו'. וכן דבור זכור את יום השבת לקדשו ואומר (במדבר כח) וביום השבת שני כבשים בני שנה. דבור (ויקרא יח) ערות אשת אחיך לא תגלה (דברים כה) כי ישבו אחים יחדו כולן אמרו בבת אחת הוי וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר. בא וראה שאין מדותיו של הקב"ה כמדת ב"ו מלך ב"ו אינו יכול להיות עושה מלחמה ולהיות סופר ומלמד תינוקות והקב"ה אינו כן אתמול בים כעושה מלחמה שנאמר (שמות טו) ה' איש מלחמה ואומר (איוב כו) בכחו רגע הים. והיום במתן תורה ירד ללמד תורה לבניו. וכה"א (שם לו) הן אל ישגיב בכחו מי כמוהו מורה. הוי וידבר אלהים את כל הדברים האלה: ד"א וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר. א"ר יצחק מה שהנביאים עתידים להתנבאות בכל דור ודור קבלו מהר סיני. שכן משה אומר להם לישראל (דברים כט) כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום ואת אשר איננו פה עמנו היום. עמנו עומד היום אב"כ אלא עמנו היום. אלו הנשמות העתידות להבראות שאין בהם ממש שלא נאמרה בהם עמידה. אע"פ שלא היו באותה שעה כאו"א קבל את שלו. וכה"א (מלאכי א) משא דבר ה' אל ישראל ביד מלאכי בימי מלאכי לא נאמר אלא ביד מלאכי שכבר היתה הנבואה בידו מהר סיני ועד אותה שעה לא נתנה לו רשות להתנבאות. וכן ישעיה אמר (ישעיה מח) מעת היותה שם אני אמר ישעיה מיום שנתנה תורה בסיני שם הייתי וקבלתי את הנבואה הזאת אלא (שם) ועתה ה' אלהים שלחני ורוחו. עד עכשיו לא ניתן לו רשות להתנבאות. ולא כל הנביאים בלבד קבלו מסיני נבואתן אלא אף החכמים העומדים בכל דור ודור כל או"א קבל את שלו מסיני וכה"א (דברים ה) את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם קול גדול ולא יסף. רבי יוחנן אמר קול אחד נחלק לז' קולות והם נחלקים לע' לשון. רשב"ל אמר שממנו נתנבאו כל הנביאים שעמדו. ורבנן אמרי שלא היה לו בת קול. א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מהו (תהלים כט) קול ה' בכח אפשר לומר כן. והלא מלאך אחד אין כל בריה יכולה לעמוד בקולו שנא' (דניאל י) וגויתו כתרשיש וקול דבריו כקול המון. והקב"ה שכתוב בו (ירמיה כג) הלא את השמים ואת הארץ אני מלא צריך לדבר בכח. אלא קול ה' בכח. בכח כל הקולות. ועל דעתיה דרבי יוחנן הדא קרא מסייעא ליה שנא' (תהלים סח) ה' יתן אומר המבשרות צבא רב:

פרשה כט אנכי ה' אלהיך הה"ד (דברים ד) השמע עם קול אלהים. המינין שאלו את רבי שמלאי אמרו לו אלוהות הרבה יש בעולם. אמר להם למה. אמרו לו שהרי כתיב השמע עם קול אלהים. אמר להם שמא כתוב מדברים אלא מדבר. אמרו לו תלמידיו ר' לאלו דחית בקנה רצוץ לנו מה אתה משיב. חזר רבי לוי ופירשה א"ל השמע עם קול אלהים כיצד אילו היה כתוב קול ה' בכחו לא היה העולם יכול לעמוד אלא קול ה' בכח בכח של כל או"א. הבחורים לפי כחן והזקנים לפי כחן והקטנים לפי כחן. אמר הקב"ה לישראל לא בשביל ששמעתם קולות הרבה תהיו סבורין שמא אלוהות הרבה יש בשמים אלא תהיו יודעים שאני הוא ה' אלהיך שנא' (שם ה) אנכי ה' אלהיך: ד"א אנכי ה' אלהיך. הה"ד (שם) פנים בפנים דבר ה' עמכם. א"ר אבדימי דמן חיפה כ"ב אלף ירדו עם הקב"ה לסיני שנא' (תהלים סח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן הנאין והמשובחים. יכול אע"פ שהיו רבים דהוקים היו ת"ל שנאן שאנן והשקט. אדני בם. אין כתיב ביו"ד ה"א אלא באל"ף דל"ת אדונו של כל העולם בהם. [ד"א אדני בם א"ר לוי שהיה טבלא של שם המפורש כתוב על לבם]. ד"א אדני בם רבנן אמרין שמו של אלהים היה מעורב עם כאו"א מיכאל וגבריאל. אמר הקב"ה לישראל לא בשביל שראיתם פנים הרבה תהיו סבורין שמא אלוהות הרבה בשמים דעו שאני הוא ה' אחד שנא' אנכי ה' אלהיך. א"ר טוביה ב"ר יצחק אנכי ה' אלהיך שעל מנת כן הוצאתיך מארץ מצרים שתקבל אלהותי עליך. ד"א אנכי ה' אלהיך משל לבת מלכים שנשבית ביד הלסטים ובא המלך והצילה לאחר ימים בקש לישא אותה לאשה

מתנות כהונה

פי' כערוך אחד מיועל' כמלך: אני גולה. אם אני גולה: שהוא עושה את הכל. דייק מדכתיב כל הדברים: דביר. זכור ואומר וכו' כי כו': אלא עמנו כו'. משמע אף מי שאינו כלל למראה עין בין העומדים בענין אחר אעפ"כ הוא עמנו היום ופי' הכתוב את ר ישנו למראה עין עמנו הוא עומד וגו' ואת אשר איננו פה למראית עין מ"מ עמנו הוא פה: לשבעה קולות. לא אמר מתחלה לשבעים קולות ויש לו סוד למביני דעת: לא היה ב"ק. לאותו קול של הר

סיני וזכו ולא יסף: אומר המבשרות לבא רב. באמירה אחת ובקול אחד מבשר ומדבר לגבא ועמים רבים לכא"א בלשונו: קול אלהים. שהיה לו לכתוב קול אל: בקנה רצוץ. כלו' בדחייה בעלמא. ולאחר לאת המינים מאם א"ל כן: בכח של כאו"א. ולכן אמר קול אלהים כלו' קולות הרבה ואילו היה כתוב קול אל היה פירושו ק"ל הזק א וכן פי' בעל עבודת הקודש: הנאין והמשובחין. לשון שנאן קדרים הפי"ן לשמות: ביו"ר של שם ארבע: טבלא. דף: שעל מנת כן. סיפיה

אמרה לו מה אתה נותן לי א׳ , אם אין ליך עלי אלא שפדיתיך מיד הליסטים דיי : ד"א אנכי ה׳ אלהיך . ר׳ אחא ב"ר חנינא פתח בו (פס נ) שמעה עמי ואדברה (כמ"ש בעטרת הדברות עד) ארשב"י א"ל הקב"ה לישראל אלוה אני על כל באי עולם אבל לא יחדתי שמי אלא עליכם . איני נקרא אלהי עכו"ם אלא אלהי ישראל . א"ר לוי ב׳ דברים שאלו ישראל מלפני הקב"ה שיראו כבודו וישמעו קולו . והיו רואין את כבודו ושומעין את קולו שנאמר (דברים ה) ותאמרו הן הראנו ה׳ אלהינו את כבודו ואת גדלו וכתיב (שם) ואת קולו שמענו מתוך האש . ולא היה בהם כח לעמוד שכיון שבאו לסיני ונגלה להם פרחה נשמתם על שדבר עמהם שנא׳ (שיר ה) נפשי יצאה בדברו . אבל התורה בקשה עליהם רחמים מלפני הקב"ה יש מלך משיא בתו והורג אנשי ביתו . כל העולם כולו שמחים ובניך מתים . מיד חזרה נשמתן שנא׳ (תהלים יט) תורת ה׳ תמימה משיבת נפש . א"ר לוי וכי לא היה גלוי לפני המקום שאם הוא מראה כבודו לישראל ומשמיען קולו שאינן יכולין לעמוד . אלא צפה הקב"ה שהן עתידין לעשות ע"ז שלא יהו אומרין אילו הראנו את כבודו ואת גדלו והשמיענו את קולו לא היינו עושים ע"ז לכך נאמר שמעה עמי ואדברה : ד"א אנכי ה׳ אלהיך . א"ר אבהו משל למלך ב"ו מולך ויש לו אב או אח או בן . אמר הקב"ה אני איני כן אני ראשון שאין לי אב ואני אחרון שאין לי אח ומבלעדי אין אלהים שאין לי בן : ד"א אנכי ה׳ אלהיך . הה"ד (ישעיה מג) אנכי הגדתי והושעתי והשמעתי וגו׳. אנכי הגדתי למצרים שברחתם כדי שישמעו וירדפו אחריכם ויטבעו בים שנא׳ (שמות יד) ויגד למלך מצרים כי ברח העם . והושעתי אתכם שנא׳ (שם) ויושע ה׳ ביום ההוא את ישראל . והשמעתי לאו"ה שנא׳ (שם טו) שמעו עמים ירגזון . ואין בכם זר שנא׳ וישלח משה את חותנו מיד בחדש השלישי . (ישעיה מג) ואתם עדי נאם ה׳ ואני אל : אנכי ה׳ אלהיך . משל למלך ב"ו שנכנס למדינה מכבדין אותה ומרביצין אותה ומעטרין אותה ומפרשין קיטאות וכלים נאים ומדליקין נרות . אמר הקב"ה אני איני כן אלא נכנסתי בעולמי פרשתי קיטאות שנאמר (שם מ) הנוטה כדוק שמים . הדלקתי נרות שנא׳ (בראשית א) ויאמר אלהים יהי מאורות . רבצתי מים שנא׳ (שם) יקוו המים . עטרתי כל מה שעשיתי שנא׳ (שם ב) ויכלו השמים והארץ וכל צבאם . אנכי ה׳ אלהיך . מלך ב"ו בונה פלטין שמא יכול להזיז אותו ממקומו אני איני כך שנא׳ (ישעיה מו) אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט . אני עשיתי שנא׳ (בראשית ג) ויעש ה׳ אלהים לאדם ולאשתו . ואני אשא (שם) ויקח ה׳ אלהים את האדם . ד"א אני עשיתי (שם ו) כי נחמתי כי עשיתים . ואני אשא לנח שנא׳ (שם ז) ויסגר ה׳ בעדו . ואני אסבול שנא׳ (שם יד) וירד ה׳ לראות את העיר ואת המגדל . ואמלט לאברהם שנא׳ (שם טו) ויאמר ה׳ אליו אני ה׳ אשר הוצאתיך מאור כשדים . ד"א אני עשיתי לישראל שנא׳ (דברים לב) הוא עשך ויכוננך . ואני אשא שנא׳ (שמות יט) ואשא אתכם על כנפי נשרים . אני אסבול בעגל . ואמלט שנא׳ (במדבר יד) ויאמר ה׳ סלחתי כדבריך . ד"א מלך ב"ו יוצא לאמירה יוצא יחידי . נלהם יוצאין עמו רבי רבבות . והקב"ה אינו כן אלא כשיוצא למלחמה יוצא לעצמו שנא׳ (שמות טו) ה׳ איש מלחמה . וכשהוא יוצא לתת תורה בסיני יצאו עמו רבי רבבות שנא׳ (תהלים סח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן : ד"א אנכי ה׳ אלהיך . הה"ד (עמוס ג) אריה שאג מי לא יירא זהו דכתיב (ירמיה י) מי לא ייראך מלך הגוים כי לך יאתה . אמרו הנביאים לירמיהו מה ראית לומר מלך הגוים כל הנביאים קורין אותו מלך ישראל ואתה וקרא אותו מלך הגוים . א"ל שמעתי ממנו (שם א) נביא לגוים נתתיך ואני אמרתי מלך הגוים לומר אם על בניו ועל בני ביתו לא חס על אחרים הוא חס . שנא׳ (תהלים סח) נורא אלהים ממקדשיך . מי לא ייראך מלך הגוים . מי לא יתיירא ממך משל לדניסטוס שמלא כיסו זהובים והיה עומד וצווח מי שהוא מבקש יבא וישאל . והיו הכל שומעים ובורחים לומר כשיבא ליפרע ממי שלוה מי יוכל לעמוד . כך כביכול ירד הקב"ה לסיני ליתן הדברות שלא יהיה העולם מתמוטט . שנא׳ (שם) ארץ רעשה אף שמים נטפו . וכן הרים נזלו מפני ה׳ . וכן (איוב כו) עמודי שמים ירופפו . וישראל מרתיתין שנא׳ ויחרד כל העם . וההר מרתת שנא׳ ויחרד כל ההר מאד . כל אלו למה אלא מפני שדבר דברות של חיים . והנביא צווח (עמוס ג) אריה שאג מי לא יירא . א"ר ירמיה ומה אם בשעה שהוא נותן חיים לעולם ארץ רעשה . כשיבוא לפרוע מן הרשעים שעברו על דברי תורה אעכ"ו . שנאמר לפני זעמו מי יעמוד ומי מכלכל את יום בואו . כשהוא רצוי אין בריה יכולה לעמוד בכחו . כשהוא קם בחרון אפו מי יעמוד לפניו הוי מי לא ייראך מלך הגוים : ד"א אריה שאג . הה"ד (הושע יא) אחרי ה׳ ילכו כאריה ישאג . א"ר סימון משל למלך שנכנס בפלטין שלו שמעה,מטרונה שלו ונתנה מקום

מתנות כהונה

סיפיה דקרא קדייק אשר הוצאתיך וגו׳ : וישלח משה כו׳. סבר קודם מ"ת בא והלך לו : מכבדין אותה . במכבדת : קיטאות . פי׳ הערוך מהללות חשובות : שנאמר ויכלו דרשו מל׳ כלילה ועטרה : ואני אשא . מל׳ לקיחה כד"א ישא את רא׳ך : לאמירה . כלו׳ לשלום עי׳ בערוך ערך אמר כהמיסי : לומר אם על בניו כו׳ . לפיכך אמר מי לא ייראך לומר כו׳ : על אחרים . בתמיה : ממקדשיך . כמו שדרשו הז"ל אל תקרי ממקודשיך אלא ממקודשין מן המקודשים אתה יראוי אם תעשה דין בהם כ"ש באחרים : דניסטוס . פי׳ הערוך מלוה : כל אלו למה . כל אלו החרדות למה הלא לא היו אלא מפני שדבר כו׳ . ועל כך צוות הנביא אריה שאג וכו׳ אעכ"ו לדבר

והיתה מרתתת . אם המטרונה מתייראת מה יעשו השפחות והעבדים . כך כשנגלה הקב"ה ליתן תורה לישראל שמעו קולו ומתו שנא' (שיר ה) נפשי יצאה בדברו . אם ישראל כך עכו"ם אעכ"ו : ד"א אריה שאג אמרי רבנן בשם ר' הושעיא שאל בלצא את ר"ע א"ל מהיכן הרעש נעשה . א"ל בשעה שהקב"ה מסתכל בבתי ע"ז ובעכו"ם היאך נתונין בשקט ובשלוה בעולם ורואה ביתו חרב ונתון בידם של עכו"ם . כביכול הוא מקנא ושואג ומיד השמים והארץ רועשים שנאמר (יואל ד) ה' מציון ישאג ומירושלם יתן קולו . וישראל מה היו עושין כביכול הוא מגין עליהם שנא' (שם) וה' מחסה לעמו : ד"א אריה שאג . בא וראה בהמ"ק נקרא אריה שנא' (ישעיה כט) הוי אריאל אריאל . ומלכות בית דוד נקרא אריה שנא' (יחזקאל יט) מה אמך לביא בין אריות רבצה . ישראל נקרא אריה שנא' (בראשית מט) גור אריה יהודה . ונבוכדנצר נקרא אריה שנא' (ירמיה ד) עלה אריה מסבכו והחריב בית המקדש ונטל מלכות בית דוד והגלה את ישראל . והקב"ה אומר (נחום ב) איה מעון אריות היכן הם בני . באותה שעה שאג ישאג על נוהו . ד"א אריה שאג אמר הקב"ה לישראל מקבלים אתם עשרת הדברות . אמרו לו הן שנא' (תהלים לב) עלי עשור ועלי נבל . עלי לקבל י' הדברות . ומהו (עמוס ג) ה' אלהים דבר מי לא ינבא א"ר אבהו בשם ר' יוחנן כשנתן הקב"ה את התורה צפור לא צווח עוף לא פרח שור לא געה אופנים לא עפו שרפים לא אמרו קדוש הים לא נזדעזע הבריות לא דברו אלא העולם שותק ומחריש . ויצא הקול אנכי ה' אלהיך . וכה"א את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם קול גדול ולא יסף . ארשב"ל מהו ולא יסף . אלא כשאדם קורא לחבירו יש לקולו בת קול . והקול שהיה יוצא מפי הקב"ה לא היה לקולו ב"ק . ואם תמה אתה ע"ז הרי אליהו כשבא לכרמל כנס כל הכומרים ואמר להם (מ"א יח) קראו בקול גדול כי אלהים הוא . מה עשה הקב"ה הדמים כל העולם והשתיק העליונים והתחתונים והיה העולם תוהו ובהו כאילו לא היה בריה בעולם שנאמר (שם) ואין קול ואין עונה ואין קשב . שאם ידבר הם אומרים הבעל עננו . עאכ"ו כשדבר הקב"ה על סיני השתיק כל העולם כדי שידעו הבריות שאין חוץ ממנו ואמר אנכי ה' אלהיך . ולע"ל כתוב (ישעיה נא) אנכי אנכי הוא מנחמכם :

סדר משפטים

פרשה ל ואלה המשפטים . הה"ד (תהלים צט) ועוז מלך משפט אהב . אימתי נתן העוז להקב"ה בשעה שהוא עושה את הדין בעכו"ם . שכן אתה מוצא בנבוכדנצר הרשע ע"י שנתגאה ואמר (דניאל ד) הלא דא היא בבל רבתא וגו' . א"ל הקב"ה רשע ליחה סרוחה נתגאית ואמרת בתקף חסני וליקר הדרי . ואין אתה יודע שהכל שלי . הגדולה שלי והחסן שלי הכבוד שלי וההדר שלי . וכן דוד אומר (דה"א כט) לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת . ואומר (תהלים קד) ה' אלהי גדלת מאד . אמר הקב"ה לנבוכדנצר מעט מלכות שנתנה לך משלי הוא . וכן דניאל אומר לו (דניאל ב) די אלה שמיא מלכותא חסנא ותקפא ויקרא יהיב לך ואתה אמרת בתקף חסני וליקר הדרי . הוי ועוז מלך משפט אהב . העוז של ממה"מ הקב"ה והוא אוהב את המשפט ונתנו לישראל שהם אוהביו . ומ"ש (תהלים צט) אתה כוננת מישרים אתה כוננת ישרות לאוהביך . שע"י המשפטים שנתת להם הם עושים מריבה זה עם זה ובאין לידי משפט והם עושין שלום . אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון העולם עד מתי אי אתה עושה דין בעכו"ם א"ל עד שתגיע עונתן ליבצר שנא' (ישעיה כז) ביום ההוא כרם חמר ענו לה . כלום קוטף אדם את כרמו קודם שיתבשל אלא מאחר שהוא מבושל הוא קוטפו ונותנו בגת ודורכו . ומזמר והם עונין אחריו . כך א"ל הקב"ה לישראל המתינו לי עד שתגיע עונתה של אדום ואני דורך אותה שנא' (תהלים ס) על אדום אשליך נעלי . אני פותח לכם ואתם עונים אחרי לכך נאמר כרם חמר ענו לה . (ישעיה כז) אני ה' נוצרה לרגעים אשקנה . אני הוא שמשמר אותה להשקותה כוסות הרבה שנא' לרגעים אשקנה . אם בא אני להביט בהן מבלה אני אותם מן העולם . אלא חמה אין לי כשם שהם מתמלאין חמה על בני . אלא מה אני עושה להם (שם) אפשעה בה אציתנה יחד . א"ר לוי אמר הקב"ה לעכו"ם ישראל שלי הם שנא' (ויקרא כה) כי לי בני ישראל עבדים . והחמה שלי שנאמר (נחום א) נוקם ה' ובעל חמה . ואתם מתמלאים משלי על שלי שנאמר (ישעיה כז) מי יתנני שמיר

מתנות כהונה

לדבר של תיים מי לא יירא : ונתנה מקום . עמדה ממקומה ופנתה לה מקום : בלצא . שם אדם : עלי לקבל . עלי עשור קרי ביה מלי עין קמץ והלמ"ד פתוחה : ה' אלהים דבר . סיפא דקרא דאריה שאג הוא : ולא יסף . בשעה שיצא אותו קול לא יסף לצאת עמו עוד קול אחר : בת קול . קול הברה . אבל הקב"ה כו' וזהו לא יסף שלא היה שם קול נוסף : כומרים . עובדי הבעל : שאם ידבר כו' . אם היה מדבר שום בריה היו הכומרים אומרים זהו קול של הבעל ושוא ענה אותנו : אנכי אנכי כו' . בשביל שקבלתם דבור אנכי אנכי אנחם אתכם : בתוקף חסני . גרס וסיפא דקרא הלא בבל היא : הם עושים מריבה . כשהם עושים מריבה : ומזמר . כשהיו דורכים בגתות היו משוררים שירות ומיני משלים : והם פועליו ובני ביתו : אשליך נעלי . מנעל שלי אשליך מעל רגלי ואדרוך אותם כדורך ענבים בגת : להביט בהם . באו"ה מבלה אני אותם בהנשא שלי : אם משנה כו' . לעשות עמהם שלא כשורת הדין ודרש שנותי מלשון

קשית במלחמה. ורבנן אמרין אמר להם הקב"ה אם משנה אני מדה"ד שלי בברק אחד אני מכלה אותן שנאמר (דברים לב) אם שנותי ברק חרבי. ומה אני עושה ותאחז במשפט ידי. וכה"א (ישעיה כז) או יחזק במעוזי ואין מעוזי אלא דין שנא' (תהלים צט) ועוז מלך משפט אהב. א"ל הקב"ה לישראל כשם שאני יכול לעבור את הדין על העכו"ם ואני איני מעביר אלא תופס אני בדין. כך אתם לא תצאו חוץ לדין שנאמר ואלה המשפטים. מה כתיב למעלה מן הענין (שמות כ) ולא תעלה במעלות על מזבחי וכתיב ואלה המשפטים וכי מה ענין זה אצל זה. וכי ערותן של כהנים היתה מגולה והרי כתיב (שם) ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה. אלא א"ר אבינא כשם שהזהיר הקב"ה את הכהנים שלא יהו פוסעין פסיעות גסות על גבי המזבח אלא יהו מהלכין עקב בצד גודל. כך הזהיר הקב"ה את הדיינין שלא יפסיעו פסיעות גסות בדין: ד"א ואלה המשפטים. א"ר אבהו בכ"מ שכתוב ואלה מוסיף על הראשונים. ובכ"מ שכתוב אלה פוסל את הראשונים. כיצד (בראשית ב) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם. ומה פסל שהיה בורא שמים וארץ והיה מסתכל בהם ולא היו ערבים אליו והיה מחזירן לתוהו ובוהו. כיון שראה שמים וארץ אלו ערבו לפניו אמר אלו תולדות. לפיכך אלה תולדות השמים והארץ אבל הראשונים לא היו תולדות. כיוצא בו אלה תולדות נח ומה פסל דורו של אנוש ודור המבול וקינן וחביריו. לפיכך אמר (שם ו) בני יפת גומר ומגוג. כיוצא בו (שם כה) ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם מוסיף על הראשונים ומי הם. מה שכתוב למעלה שנא' (שם) ותלד לו את זמרן ואת יקשן ואף כאן ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם בכור ישמעאל נביות. רשעים היו כיוצא בהן. כיוצא בו (שם) ואלה תולדות יצחק בן אברהם מוסיף על הראשונים על מה שכתוב למעלה הימנו (שם) בני ישמעאל. ומי היה זה עשו ובניו שהיה בנו של יצחק. וא"כ י"ל הואיל ואין כתוב אלא ואלה תולדות אף יעקב שהוא תולדות יצחק בכלל עשו. אתה מוצא כל תולדות שבמקרא הסרים חוץ משנים (שם ב) אלה תולדות השמים והארץ (רות ד) ואלה תולדות פרץ. וטעם גדול יש להם. למה אמר אלה תולדות השמים והארץ מלא מפני שברא הקב"ה את עולמו ולא היה מלאך המות בעולם. ובשביל כך הוא מלא. וכיון שחטא אדם והוה חסר הקב"ה כל תולדות שבמקרא. וכיון שעמד פרץ נעשה תולדות שלו מלא שהמשיח עומד הימנו ובימיו הקב"ה מבליע המות שנאמר (ישעיה כה) בלע המות לנצח. לפיכך תולדות השמים והארץ ותולדות פרץ מלא. ולכך תולדות יצחק חסר להוציא יעקב מכלל הרשעים כיוצא בו (בראשית לז) אלה תולדות יעקב פסל לאלופי עשו. כיוצא בו (שמות א) ואלה שמות בני ישראל מוסיף על הראשונים. ומי היו אלו שכתב למעלה בני ראובן ובני שמעון. כיוצא בו (במדבר ג) ואלה תולדות אהרן מוסיף על הראשונים. ומי היו אלו שכתב למעלה (שם א) אלה הפקודים אשר פקד משה ואהרן. מה הראשונים היו צדיקים אף אלו צדיקים. אף כאן ואלה המשפטים מוסיף על הראשונים מה שכתוב למעלה (שמות טו) שם שם לו חק ומשפט: ד"א ואלה המשפטים. מה כתיב למעלה מן הפרשה (שם יח) ושפטו את העם בכל עת. ואמר כאן ואלה המשפטים והדברות באמצע. משל למטרונה שהיתה מהלכת הזין מכאן והזין מכאן והיא באמצע. כך התורה דינין מלפניה ודינין מאחריה והיא באמצע. וכה"א (משלי ח) באורח צדקה אהלך. התורה אומרת באי זה נתיב אני מהלכת אהלך בדרכן של עושה צדקה. בתוך נתיבות משפט. התורה באמצע ודינין מלפניה ודינין מאחריה. מלפניה שנאמר שם שם לו חק ומשפט. מלאחריה שנא' ואלה המשפטים: ד"א ואלה המשפטים. ג' דברים נתן משה נפשו עליהם ונקראו על שמו. ואלו הן ישראל והתורה והדינים. ישראל במה נצטער עליהם ונקראו על שמו שנא' (ישעיה סג) ויזכור ימי עולם משה עמו. התורה שנאמר (מלאכי ג) זכרו תורת משה עבדי. הדינין שנא' ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. וכן אסתר נתנה נפשה על ישראל ונקראו על שמה שנא' (אסתר ד) ולבקש מלפניו על עמה: בא וראה כמה משובחת פרשה זו כמה פרשיות בה וכמה אזהרות הזהיר הקב"ה לישראל בפרשה זו. כי תקנה עבד עברי. כי ימכור איש את בתו לאמה. ומכה אביו. ומה ענין אלו לאלו. א"ל הקב"ה לישראל אני קניתי אתכם במצרים בי' מכות שהראתי שנא' (תהלים קלט) נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד. בשם שאתם מצווים לא תעבוד באחיך יותר מו' שנים שלא בראתי את העולם אלא לו' ימים לפיכך נתתי לך ו' שנים שתהא רשאי לעבוד בעבד עברי. כי ימכור איש את בתו לאמה. בת אחת היתה לי ומכרתיה לכם שאין אתם מוציאין אותה אלא חבושה בארון. לא תצא כצאת העבדים נהגו בה כבוד ששביתם אותה מאצלי שנא' (שם סח) עלית למרום שבית שבי. וכן דוד משבח (שם קמז) הללויה כי טוב זמרה אלהינו כי נעים. ר' שמואל אומר הזהיר הקב"ה קל בחמור שהרבה אזהרות יש כאן כגון מכה אביו ואמו. אמר הקב"ה חם אבי כנען לא הכה אלא ראה בלבד עכשיו הוא ובניו עבדים לעולם המקלל והמכה עאכ"ו. ומי היו אלו י' השבטים

מתנות כהונה

מלשון סינוי: פסיעות גסות. כלומר שלא ימהרו לפסוק הדין אלא עליהן: וטעם גדול כו'. ע"ע בב"ר פ' י"ב ובמד' רות ותמלא נחת:
דכיו מתון בדין: ומי היה זה. שהיה דומה לבני ישמעאל ומוסיף הזין. אנשי חיל עם כלי זיין: אשר הפסים. כדי שתלאן במסס:
כסס

שלא רצו ליתן עליהם עולו של הקב"ה ובא סנחריב עליהם והגלם. מש' למלך שהיו לו י' בנים
ומרדו בו ובטלו י' דיוטגמאות שלו. א"ל כשם שבטלתם שלי כך אני משלח לזבוב ויפרע מכם.
כך י' השבטים מרדו בהקב"ה ובטלו את התורה שנא' (ירמיה ה) כחשו בה' ויאמרו לא הוא. הביא
עליהם הזבוב שנא' (ישעיה ז) ישרק ה' לזבוב זה סנחריב. הוי אם בטלו ישראל את המצות כאילו
מקללין אב ואם. ואין אב אלא הקב"ה שנא' (שם סד) ועתה ה' אבינו אתה. ואם זו התורה שנא'
(משלי א) ואל תטוש תורת אמך. והיא מגודלת בסיני שנא' (שם ד) בדרך חכמה הורתיך. בא וראה
כמה צוה הקב"ה בפרשה זו על כל דבר ודבר שנא' וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה. אם מתה
ונתת נפש תחת נפש ואם לא מתה עונשין אותו ממון. עד עכשיו לא ראה האור אלא נתון במעי
אמו שבכל דבר ודבר התורה מזהרת לישראל. משל לבן מלכים שהזהירו אביו שלא יתקל
בכל דבר וילקה והוא הביב עליו כבבת עינו. כך הקב"ה הזהיר לישראל על המצות למה שהם
הביבין עליו יותר מן המלאכים שנאמ' (דברים יד) בנים אתם לה' אלהיכם. וכן דוד אומר (תהלים
צט) ה' אלהינו אתה עניתם אל נושא היית להם ונוקם על עלילותם. ר' יהודה אומר אמרו ישראל
להקב"ה הרבה דיני מצות יש כאן כי יגנוב איש שור או שה. לפי ששור גנבנו ועשינו עגל לפיכך
ה' בקר שלמנו תחתיו שמתו תחתיו אבותינו במדבר. וארבע צאן תחת השה ד' מלכיות שמלכו
בנו. ושגנבו ליוסף עשינו ד' מאות שנה משועבדים במצרים. ולמה בשור נותן ה' ובשה אינו
נותן אלא ד'. בשור נותן ה' שהוא מוציאו בפרהסיא. משל לשנים שעלו לבימה לידון אחד
שמכר בנו של מלך ואחד שזרק אבן באיקונין של מלך. אותו שזרק אבן באיקונין של מלך לקח
ה' קטפורס. ואותו שמכר בנו של מלך משלם ד' מאות לרבו. לכך כתיב ה' בקר. אמר דוד
(תהלים קמג) ואל תבא במשפט את עבדך. כל אלמנה ויתום לא תענון. ר' יוסי אומר למה אהב
אלהים יתומים ואלמנות אלא שאין עיניהם תלויות אלא בו שנא' (שם סח) אבי יתומים ודיין
אלמנות. לכך כל הגוזלן כאילו גזל להקב"ה שהוא אביהם שבשמים והוא כועס עליו שנא' (שמות
כב) וחרה אפי והרגתי אתכם. משל לבת מלכים שסרחה על אביה והיו לה בנים וטרפה אותם
עליו והלכה לה. כשהוא רואה אותם כאילו רואה את בתו לפניו. ומי שהוא נוגע כהן נפרע
ממנו. כך ישראל היו בציון והקב"ה שרוי ביניכן שנא' (תהלים קלב) זאת מנוחתי עדי עד.
וכיון שהטאו טרפה אף היא השליכה בניה עליו שנאמר (איכה ד) יתומים היינו ואין אב אמותינו
כאלמנות. וכשהוא רואה לישראל שעושין מצותיו מתנחם על מה שעשה בציון ומבקש לה זכות
שנא' זכריה ה) שבתי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלם. וכן דוד אומר (תהלים קכו) שובה ה' את
שביתנו: ד"א ואלה המשפטים. הה"ד (תהלים קמז) מגיד דבריו ליעקב אלו הדברות. הקיו ומשפטיו
לישראל. אלו המשפטים. לפי שאין מדותיו של הקב"ה כמדת ב"ו. מדת ב"ו מורה לאחרים לעשות
והוא אינו עושה כלום. והקב"ה אינו כן. אלא מה שהוא עושה. הוא אומר לישראל לעשות ולשמור.
מעשה ברבן גמליאל ור' יהושע ור"א בן עזריה ור"ע שהלכו לרומי ודרשו שם. אין דרכיו של
הקב"ה כב"ו. שהוא גוזר גזירה והוא אומר לאחרים לעשות והוא אינו עושה כלום. הקב"ה אינו
כן. היה שם מין אחד. אחר שיצאו א"ל, אין דבריכם אלא כזב. לא אמרתם. אלהים אומר ועושה.
למה אינו משמר את השבת. אמרו לו רשע שבעולם. אין אדם רשאי לטלטל בתוך חצירו
בשבת. א"ל הן. אמרו לו, העליונים והתחתונים הצירו של הקב"ה שנא' (ישעיה ו) מלא כל הארץ
כבודו. ואפי' אדם עובר עבירה. אינו מטלטל מלא קומתו. א"ל הן. אמרו לו כתיב (ירמיה כג)
הלא את השמים ואת הארץ אני מלא. ד"א מגיד דבריו ליעקב א"ר אבהו בשם ר' יוסי ב"ר
חנינא משל למלך שהיה לו פרדס והיה נוטע בו כל מיני אילנות ולא היה נכנס לתוכו אלא הוא
שהיה משמרו. משעמדו בניו על פרקן א"ל בני הפרדס הזה אני הייתי משמרו ולא הנחתי אדם
להכנס בתוכו. אתם תהיו משמרין אותו כדרך שהייתי אני משמרו. כך אמר האלהים לישראל
עד שלא בראתי את העולם הזה התקנתי את התורה שנא' (משלי ח) ואהיה אצלו אמון. מהו אמון
אומן שנא' (במדבר יא) כאשר ישא האומן את היונק. לא נתתיה לאחד מן האומות אלא לישראל
שכיון שעמדו ישראל ואמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע מיד נתנה להם. הוי מגיד
דבריו ליעקב הקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי אלא למי ליעקב שבחרו מכל האומות.
ולא נתן להם אלא מקצת. נתן לאדם שש מצות הוסיף לנח אחת לאברהם ח' ליעקב ט' אבל
לישראל נתן להם הכל. א"ר סימון בשם ר' חנינא משל למלך שהיה לפניו שלחן ערוך ומיני
תבשילין. נכנס עבדו נתן לו התיכה שני נתן לו ביצה שלישי נתן לו ירק וכן לכל אחד ואחד נכנס
בנו נתן לו כל השלחן לפניו. א"ל לאלו נתתי מנה מנה אבל את הכל נתתי ברשותך: כך

מתנות כהונה

כשם שאתם וכו'. כל' מגומגם וע"ל דף נ' ע"ב: בת אחת. זאת התורה: דיוטגמאות. ספר שכתוב בו גזירת המלך: עונשין אותו ממון בעד הוולדות שלא ראו עדיין האור: ששור גנבנו. יוסף שנקרא שור: בפרהסיא. כלו' כמות שהוא מוליכו לפניו ואינו יכול לתלו על כתפו בתוך הפסק והקיפה: לנח אחת. אבר מן החי ולאברהם הוסיף המילה וליעקב ג"ה: שזרק אבן כו'. משל ס א על שעשו העגל וק"ל: קטפורס. מכית כך פי' הערוך: אמר דוד כו'. לפי שהמשפטים מכוונים ומיושרים ומדוקדקים לפי הגמול ואין כ"ז

הקב"ה לא נתן לאומות אלא מקצת מצות . אבל כשעמדו ישראל א"ל הרי כל התורה כולה לכם שנא' (תהלים קמז) לא עשה כן לכל גוי . א"ר אלעזר משל למלך שיצא למלחמה והיו הלגיונות עמו . והיה שוחט בהמה והיה מחלק לכל אחד ואחד מנה כדי שיגיע בה . הציץ בנו וא"ל מה אתה נותן לי. א"ל ממה שהתקנתי לעצמי . לפיכך נתן האלהים לעכו"ם מצות גולמות שיגעו בהן . ולא הפריש בהן בין טומאה לטהרה . באו ישראל ופירש להם המצות כאו"א . עונשה ומתן שכרה שנא' (שיר א) ישקני מנשיקות פיהו . לכך נאמר חקיו ומשפטיו לישראל : ד"א ואלה המשפטים . מהו ואלה . בא וראה כמה חיבב הקב"ה למשה שבשעה שחיסדו אותו דתן ואבירם במצרים שא"ל (שמות ב) מי שמך לאיש שר ושופט עלינו . א"ל הקב"ה בזה שחיסדתם אותו אני נותן לו גדולה שנאמר ואלה המשפטים . ד"א ואלה המשפטים . לפי ששמע משה מיתרו שאמר (שם יח) ואתה תחזה מכל העם וגו' . ד' מדות א"ל ולא מצא אלא אחת שנא' (שם) ויבחר משה אנשי חיל . ומינה אותם שופטים על ישראל . א"ל הקב"ה נתתי לך את המשפט ולאחרים מנית ואינן יודעין . לך אתה ולמדם שנאמר ואלה המשפטים . (שם יט) ויהי ביום השלישי בהיות הבקר . בבקר ניתנה התורה ובערב נתנו המשפטים הה"ד (איוב ד) מבקר לערב יוכתו . משל לב' שירדו למקמא אחד אומן ואחד הדיוט מי גרם להדיוט ללקות לפי שלא היה לו מי שילמדנו . כך הקב"ה עמד על הר סיני ומהזיק בדין שנא' (דברים לב) ותאחז במשפט ידי . אמר דוד (תהלים ז) שפטני ה' כצדקי . בדק ולא היה לו מי שילמדנו ולקה . התחיל צווח (שם קמג) ואל תבא במשפט את עבדך . כ"כ אימתי עד שלא סידר לפניו את המשפטים לקיים מה שנא' מבקר לערב יוכתו . ד"א ואלה המשפטים . מהו (איוב ד) מבלי משים לנצח יאבדו . אמר איוב להקב"ה (שם כג) מי יתן ידעתי ואמצאהו אערכה לפניו משפט . משל לבריון שהיה שכור בעט בפלקי והוציא איסרין רגם איקונין של מלך קלל לשלטון . אמר הודיעני באי זה מקום המלך שרוי ואני מלמדו את הדין . נכנס הראו לו המלך יושב בבימה סגר למטרונה וטרד אפרכוס סימא לדוכוס נתן קטריקי לקרטום קרב קיסין למניסטר . כיון שראה המלך עושה כך נתיירא . אמר בבקשה מכם שכור הייתי ולא ידעתי כח המלך . כך היה איוב עומד וצווח מי יתן ידעתי ואמצאהו אערכה לפניו משפט . רגם האיקונין שאמר (שם ג) יאבד יום אולד בו . בעט בפלקי והוציא איסרין (שם) יחשכו כוכבי נשפו . קלל לשלטון (שם) הלילה ההוא יקחהו אופל . ראה המלך יושב בבימה סגר למטרונה (במדבר יב) והנה מרים מצורעת כשלג . טרד למשה (שם כ) לכן לא תביאו את הקהל הזה . סימא לדוכוס זה יצחק שנאמר (בראשית כז) ותכהין עיניו מראות . נתן קטאריקי לאברהם שנא' (שם טו) ידוע תדע כי גר יהיה זרעך . קרב קיסין על יעקב (שם לב) והוא צולע על ירכו . כשראה איוב אמר בבקשה ממך שכור הייתי שנא' (איוב לט) ואף אמנם שגיתי אתי תלין משוגתי . וכל כך למה שלא היו יודעין כחו של דין הוי מבלי משים לנצח יאבדו : ד"א ואלה המשפטים . הה"ד (תהלים קמז) מגיד דבריו ליעקב . פעם אחת א"ל עקילס לאדריינוס המלך רוצה אני להתגייר ולהעשות ישראל . א"ל לאומה זו אתה מבקש כמה בזיתי אותה כמה הרגתי אותה לירודה שבאומות אתה מבקש להתערב . מה ראית בהם שאתה רוצה להתגייר . א"ל הקטן שבהם יודע היאך ברא הקב"ה את העולם . מה נברא ביום ראשון ומה נברא ביום ב' . וכמה יש משנברא העולם . ועל מה העולם עומד ותורתן אמת . א"ל לך ולמד תורתן ואל תמול . א"ל עקילס אפי' חכם שבמלכותך וזקן בן מאה שנה אינו יכול ללמוד תורתן אם אינו מל . שכן כתוב (שם) מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל . לא עשה כן לכל גוי ולמי לבני ישראל : ד"א ואלה המשפטים . הה"ד (משלי כט) מלך במשפט יעמיד ארץ . זה הקב"ה שברא את עולמו בדין שנא' בראשית ברא אלהים . ברא ה' לא נאמר אלא אלהים . ויאמר ה' יהי רקיע אינו אומר אלא אלהים וכן כולהון . וכן דוד אומר (תהלים עה) כי אלהים שופט ללמדך שבדין נברא העולם : (משלי כט) ואיש תרומות יהרסנה . זה אדם . מה דרכה של אשה בשעה שהיא מבקשת להפריש חלתה מגבלת את הקמח ואח"כ נוטלת חלה . כך עשה האלהים גבל את העולם ואח"כ נטל אדם שנא' (בראשית ב) ואד יעלה מן הארץ ואח"כ וייצר . כיון שחטא א"ל האלהים ארורה האדמה בעבורך לכך נאמר ואיש תרומות יהרסנה . ד"א מלך במשפט יעמיד ארץ זה יהושפט שנאמר (דה"ב יט) ויאמר יהושפט אל השופטים ראו מה אתם עושים . ואיש תרומות יהרסנה זה חכם שהוא יודע הלכות ומדרשות ואגדות ויתום ואלמנה הולכין אצלו שיעשה דין ביניהן . והוא אומר

מתנות כהונה

ב"א יכולין לעמוד בזה : עבר עבירה . שעבר ויצא בשבת חוץ לתחום כדאי' בפ' מי שהוציאוהו : כדי שיגיע . מקבל מתנה יגע בו לזקנו עד שיהא ראוי . לאכילה וכדלקמן וטוב להגיה כדי שייגעו בהן : גולמות . בפשוטיהן ובגלמיהן בלי פי' וחילוק ותיקון כדקרי' גולמי כלי מתכת : שחיסדו לי' בזיון : למקמא . מלאכה כך נשמע בער"ך : לבריון . אדם פריץ כד"א ריש בריוני על הרבים : בפלקי . בבית האסורים : איקונין . צורת המלך : והוציא איסרין . לפי הענין פי' האסורים אשר אסורים שמה בדבר המלך דוגמת הכוכבים האסורים וקבועים ברקיע שאמר איוב עליהם שיחשכו ג"כ האיר ונעבוד עבודתם אשר הפקיד עליהם בורא ב"ה : קטריקי . ענין עונש : קרטום כו' . כולם מיני מושלות וע' בערוך : סימא . עיניו : קיסין עץ להכותו בו : יאבד יום אולד בו . כיון שקלל עצמו והיא נברא בצלם אלהים . הרי קילל איקונין של מלך או י"ל דסמך אגפיה דקרא דכתיב והלילה אמר הורה גבר ודרשו הז"ל מלאך הממונה

להן עסוק אני במשנתי איני פנוי. א"ל האלהים מעלה אני עליך כאילו ההרבת את העולם לכך נאמר ואיש תרומות יהרסנה. ד"א מלך במשפט יעמיד ארץ אלו ישראל שנא' (שמות יט) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. ואיש תרומות יהרסנה אלו דור המבול שלא היו עושין את הדין. ראה מה כתיב בהם (איוב כד) חמור יתומים ינהגו יטו אביונים מדרך. א"ר אחא בקש הקב"ה ליתן להם ד' דברים תורה ויסורין ועבודת קרבנות ותפלה ולא בקשו. שנא' (שם כא) ויאמרו לאל סור ממנו אלו הייסורין. ודעת דרכיך לא חפצנו זה תורה ומה שדי כי נעבדנו אלו הקרבנות. ומה נועיל כי נפגע בו זה תפלה. א"ל הקב"ה מי גרם לכם שתאבדו מן הערב של העוה"ז ומן הבקר של העה"ב. מפני שלא קבלתם את התורה שיש בה דין. שנא' (שם ד) מבקר לערב יוכתו למה מבלי משים לנצח יאבדו. ואין משים אלא דינין שנא' ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם:

ד"א ואלה המשפטים. דוד אמר (תהלים יט) יראת ה' טהורה עומדת לעד. מהו כך. אתה מוצא אדם שונה מדרש הלכות ואגדות ואם אין בו יראת חטא אין בידו כלום. משל לאדם שאמר לחבירו יש לי אלף מדות של תבואה יש לי אלף מדות של שמן ואלף של יין. א"ל חבירו יש לך אפותיקאות ליתן אותם בהם אם יש לך כן הכל שלך ואם לאו אין בידך כלום. כך אדם שונה הכל אמרו לו אם יש לך יראת חטא הכל שלך שנא' (ישעיה לג) והיה אמונת עתך וגו' יראת ה' היא אוצרו לכך נאמר יראת ה' טהורה וגו'. והנביא צווח (שם א) ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה:

ד"א ואלה המשפטים. הה"ד (תהלים עב) לשלמה אלהים משפטיך למלך תן וגו' ידין עמך בצדק. רבי אומר כשם שהזהיר הקב"ה על הדברות כך הזהיר על הדין. למה שבו העולם תלוי שנאמר (משלי כט) מלך במשפט יעמיד ארץ. ובו ציון נבנית שנאמר (ישעיה א) ציון במשפט תפדה. ובו צדיקים מתגדלין שנאמ' (ש"ב א) אשרי שומרי משפט, אתה מוצא משפטים הרבה יש בענין הזה. לפי שאמר הקב"ה (שמות כ) אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים. מה אומר על עבד עברי כי תקנה עבד עברי. אמר הקב"ה כשם שבראתי את העולם לו' ימים ונחתי בז' כך יעשה עמך ו' שנים ויצא בן חורין. מהו שכתב לפניו אם בגפו יבא וגו'. אם נכנס יחידי יצא יחידי. אם באשתו יצא עמה. אם אדניו יתן לו אשה וגו'. ואין ישראל נכנסין למדה הזו אא"כ פשעו במצות לפי שהכיבין ישראל כבבת העין העליונה. שנא' (זכריה ב) כי הנוגע בכם נוגע בבבת עינו אלו הסופרים והחכמים שתקנו הסייג הזה. משל למלך שאמר לבנו יעשה עם פלוני ולא יצערנו. הלך ועשה. אע"פ שעשה עמו הנם לא הניח שלא היה מצערו. כשנתרצה לבנו גזר על מצעריו להרגן כך גזר הקב"ה שיהו ישראל משועבדים במצרים עד שירצה ויחזירם. עמדו עליהם ושעבדו אותם בחוזק לא שמרדו בהן אלא א"ל אלהים היה לנהוג בהם כעבדים ויעשו צרכיהם עד שתשלם הגזירה. אלא (שם א) אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה. כך אחר הדברות הזהיר הקב"ה על המשפטים שלא יעברו עליהם ישראל ויעשה להם כשם שעשה למצרים לכך אמר הנביא להם לישראל (שם ז) משפט אמת שפוטו וגו' ואלמנה ויתום גר ועני אל תעשוקו. ר' נתן אומר נאה לאלהים הדין שהוא שומרו ואינו נושא פנים שנא' (ירמיה ט) כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ. שכן מצינו באברהם שעמד בעשר נסיונות זכה נשא לו פנים אלא בדבר אחד שנא' (בראשית טו) ידוע תדע כי גר יהיה זרעך. אלא הוא היה משמש מן האלהים שישמור המשפט שנא' (שם יח) השופט כל הארץ לא יעשה משפט. ראה שלמה המלך היאך נתפש במצודה שנא' (איוב ה) לוכד חכמים בערמם. וכמה רוחות ושדים כבש שלמה והורה המשפט לכל ולבסוף נלכד בזקנתו והתחיל מפחד מן הרוחות שנאמר (שיר ג) איש חרבו על ירכו מפחד בלילות. והיו הרוחות מתחלה מתבעתות מפניו ולבסוף התחיל מפחד מפניהם. לכך אין מצוה שלא הזהיר עליה הקב"ה שנא' וכי ימכור איש את בתו לאמה מי גרם לו כך אלא עיבור הדין שעיבר על אחרים. מכה איש ומת. מי גרם לו מיתה שלא נסתכל בתורה שכתיב בה (בראשית ט) שופך דם האדם באדם דמו ישפך. משל לאדם שקפה איקונין של מלך ועלה לבימה. אמר המלך לא קראת בדיוטגמא שלי שכל מי שנוגע באיקונין שלי הוא אבד. למה לא חסת על עצמך. כך אם הרג אדם נפש מישראל כאילו הוא מעביר איקונין של מלך והוא נידון ואין לו חיים. שאדם נברא בדמות מלה"ש. ואם הרג בשגגה נתן לו האלהים מקום שיברח לשם ואם הרג במזיד אפי' כהן גדול הוא נהרג. אין לך גדול משאול שנא' (ש"ב א) בנות ישראל אל שאול בכינה. מי גבה הימנו הדם שהיה בידו במיתתו לא ישראל גבו אותו אלא הגבעונים שנא' (שם כא) יותן לנו שבעה אנשים מבניו. הכהנים מחלו לו והגבעונים לא מחלו לו לכך ריחקם

מתנות כהונה

הממונה על הריון לילה שמו: לירודה. לשפלה ובזויה ל' ירודה: זה תפלה. כד"א ויפגע במקום וע' בפירש"י ז"ל: מן הערב של עוה"ז. העוה"ז דומה ללילה: אפיתקאות לפי הענין פי' אוצרות: והיה אמונת כו'. דרשוהו חז"ל על ששה סדרי משנה ואמרו שיראת ה' היא האוצר שבו נתקיימים ששה סדרי משנה: לפניו. כלומר לכאן: למדה זו. שימכרו מכירת עבד ורבו ימסור לו שפחה: שתקנו הסייג הזה. כלו' תיקון סופרים הוא ולקרותו בבבת עינו שלפי האמת צריך להיות עיני ומוסב על הקב"ה אלא שהסופרים תקנו וסייגו לקרותו עינו מפני כבודו של הקב"ה: לא שמרדו בהם. לא מאום שישראל מרדו בהם אלא זדון לבם היא אונסם: ה"ג אלא בדבר אחד שנאמר בו: אדע אמר ידוע תדע: שקפה איקונין. ופי' הפ"ל והכרית כד"א לקפח את שוק; אקפח כנס לקפחני.

האלהים שנא' (שם) והגבעונים לא מבני ישראל המ': ומן הדבר הזה היה דוד מתיירא שנא (תהלים נא) הצילני מדמים אלהים: ר"ש אומר הרבה אזהרות כתובות כאן שנאמ' (שמות כא) וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו. אין דבר טוב ואין שלום יוצא מתוך מריבה. קין לא נגע באחיו אלא מתוך מריבה. והכה איש את רעהו באבן או באגרוף והזהיר האלהים כאן שנאמ' אם יקום והתהלך בחוץ. למה כתוב אלהים כאן על כל דבר ודבר. אלא שהבריות שטופים ביצה"ר שנא' (בראשית ח) כי יצר לב האדם רע מנעוריו. אם בלעו הקב"ה ליצר הרע הרי הכל באין לתחת כנפיו והקב"ה המיתהו. אתה מוצא יצה"ר הוא מרגיל את האדם לחטוא והוא הורגו שנא' (חבקוק א) ממנו משפטו ושאתו יצא לכך הזהיר הקב"ה על המשפטים שבתורה שנא' ואלה המשפטים. אמר הקב"ה שמרו משפט בעוה"ז ואני מציל אתכם מן המשפט של גיהנם. לפיכך הקב"ה דן לרשעים על כל הדינין האלה שנא' (יחזקאל לד) הנני אני ושפטתי בין שה בריה ובין שה רזה. מצרים שיעבדה את ישראל ונפרע הימנה ודנה במצרים ודנה בים. למה היו דומין ללסטים שנכנסו לכרמו של מלך ורצצו גפנים. בא המלך ומצא כרמו מחובל ונתמלא חמה וירד על הלסטים. לא היה צריך לא לגבר ולא לבריה אלא הוא ירד וקצצן ועקרן כשם שעשו לכרמו של מלך. כך מצרים דנו בניו של אלהים דינין קשים נתמלא עליהן הקב"ה חמה והכם מכה ראשונה ושניה ולא שבע מדמם. שפטם י' פעמים ואמר לא עשיתי להן כלום. בא לים והרג המונים שאין להן הקר. ומנין שאין פרעה מתנחם על המונו עד שיראה לגוג שנא' (שם לב) אותם יראה פרעה ונחם על כל המונו: ר"מ אומר ואלה המשפטים. נתן הקב"ה משפט לזקני ישראל כשם שסנהדרין יושבת במרום לפני האלהים שנא' (דניאל ז) חזה הוית עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב וגו' דינא יתיב וספרין פתיחו. ישב הקב"ה שנקרא עתיק יומין שיפרע מאלו שבאו עליו בגאוה שנאמר (ש"א ב) אל תרבו תדברו גבוהה. משל למלך שהבריונים שלו גינו אותו בפורפירא שהוא לבוש. א"ל המלך הנחתם הכל ועסקתם בפורפירא שאני לבוש חייכם שאני מחליפה ונפרע מכם. כך אלו רשעים שנגעו בעתיק יומין לא שהוא זקן אלא שייגעו במעשיהם דכתיב (מלאכי ג) הוגעתם ה' בדבריכם. א"ל אני מחליפה שנא' (ישעיה סג) מדוע אדום ללבושך. ופורע מכם שנא' (שם מב) ה' כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה: א"ר אלעזר כל התורה תלויה במשפט. לכך נתן הקב"ה דינין אחר י' הדברות לפי שהבריות מעבירין על הדין והוא נפרע מהם. ומלמד את באי עולם שלא הפך את סדום עד שעברה את הדין שנא' (יחזקאל טז) גאון שבעת לחם ושלות השקט וגו'. ואף ירושלים לא גלתה עד שעברה את הדין שנאמר (ישעיה א) יתום לא ישפוטו וריב אלמנה לא יבא אליהם. ולמה נתן הקב"ה כתר ליהודה והלא לא לבדו הוא גבור מכל אחיו והלא שמעון ולוי גבורים והאחרים. אלא שדן דין אמת לתמר לכן נעשה דיין לעולם. משל לדיין שבא דין של יתומה לפניו וזיכה אותה. כך יהודה בא דין תמר לפניו שתשרף והוא זיכה אותה מפני שמצא לה זכות. כיצד היו יצחק ויעקב יושבין שם וכל אחיו והיו מחפין אותו. הכיר יהודה למקום ואמר אמיתת הדבר ואמר (בראשית לח) צדקה ממני. ועשאו הקב"ה נשיא. וכן היה בן זומא אומר ודורש נתביישת בעה"ז אין אתה מתבייש מן הקב"ה לעוה"ב שהוא אש אוכלה. למה שאין בשתו של העוה"ז כלום אלא בושת עמידתו של העוה"ב שנא' (תהלים לב) על זאת יתפלל כל חסיד אליך וגו': ור' יהושע אומר אמר הקב"ה לפי שהרביתי עליכם דינין אני מרבה עליכם שכר. והזהרתי אתכם על כל מצוה שהוא חייכם שנא' (קהלת ח) שומר מצוה לא ידע דבר רע. וכן כל ענין שכתוב בפרשה הזו להורג נפש למכה שור למבעיר בעירה כל אחת ואחת כתבתי עונשה בצדה ושכרה בצדה. משל למלך שהתקין שני דרכים אחת מליאה קוצים ודרדרים וסיראות ואחת מליאה בושם. והעורים הולכין בדרך הרע והקוצים מוסיפין מכה על מכותיהם והפקחים הולכין בדרך הטובה ונמצא הם הולכים וכליהם מתבשמים הימנה. כך האלהים התקין ב' דרכים לצדיקים א' ולרשעים אחד. מי שאין לו עינים הולך בדרך רשעים ונתקל. ואין לו עמידה כבלעם הרשע שנטרף מן העולם. וכדואג ואחיתופל שנתרחקו מן החיים. וכגחזי שיצא מן העולם ריקם. אבל הצדיקים שמהלכים בתומם הם זוכים ובניהם אחריהם שנא' (משלי כ) מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו: ד"א ואלה המשפטים. הרבה הוא דינן של רשעים מה שמוכן להם מה כתיב בהם (תהלים יא) ימטר על רשעים פחים וגו'. לפי שהן עוברין על המצות ועל הדין שבתורה שלא ניתנו אלא אחר הדברות לכך עונשן חמור ממי שהוא מבטל את הדברות. כיצד בטלו ישראל לא יהיה לך ומחל להם. שאין בע"ז ממש אלא קנאה שנא' (דברים לב) יקנאוהו בזרים בתועבות יכעיסוהו. וכן כתיב (תהלים קו) וימירו את כבודם בתבנית שור. וכשחטאו ישראל בשטים בזנות נפלו מהן כ"ד אלף. משל לבת מלכים ששיחקה לסרים

מתנות כהונה

קפחני בהלכות: דיוטגמא. אגרת כתובים בו נימוסי המלך: והוא הורגו. האדם הורג ליצה"ר אם ירצה: שהבריונים. אנשים לא מבני ישראל כו'. ומאז גזר דוד עליהם שלא יבואו בקהל כדאיתא ביבמות בפרק הערל: והקב"ה המיתהו. גרסי' פי' הנית אותו: פוחזים פר ניס: בפורפירא. בלבוש מלכות: יתפלל כל חסיד וגו'. וסיפיה דקרא לעת מצוא זו מיתה: וסיראות. קוצים כד"א כקול הסירים

בעס עליה המלך. אמרו לו והלא לסריס שיחקה, אמר לא כעסתי אלא על שהרגילה את עצמה לשחוק ולזנות וכן שנו רבותינו שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה. כיון שזינתה אמרו לאביה לקתה כ"ד קטפורס ושתק. כך ישראל מה נהגו מע"ז שלא רואה ולא שומעת ולא מדברת שנא' (שם קטו) כמוהם יהיו עושיהם. אבל הזנות שהוא דבר של ממש לקו עליו ונמחל להם על ע"ז. אבל על הדינין ועל המצות האלו הזהירן הקב"ה שנא' (משלי ז) שמור מצותי וחיה וכן (שם) כתבם על לוח לבך: ד"א ואלה המשפטים. יש לעכו"ם שופטים ויש לישראל שופטים. ואין אתה יודע מה ביניהן. משל לחולה שנכנס הרופא אצלו לבקרו אמר לבני ביתו האכילוהו כל מה שהוא מבקש. נכנס אצל אחר-אמר להם הזהרו בו שלא יאכל דבר פלוני. אמרו לו לראשון אמרת שיאכל מה שירצה ולשני אמרת שלא יאכל דבר פלוני. א"ל הראשון אינו לחיים לפיכך אמרתי שיאכל כל מה שירצה. אבל זה שהוא לחיים אמרתי הזהרו בו. כך לעכו"ם שופטים ואינן עוסקין בתורה ואינן עושין אותה שנא' (יחזקאל כ) וגם אני נתתי להם חקים לא טובים וגו'. אבל המצות כתיב בהן (ויקרא יח) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם: ד"א ואלה המשפטים. הה"ד (תהלים צט) ועוז מלך משפט אהב. א"ל משה לישראל הרי נתן לכם הקב"ה את תורתו. אם אין אתם עושין את הדינין נוטל תורתו מכם למה שלא נתן לכם הקב"ה את התורה אלא ע"מ שתעשו את הדינין שנא' ועוז מלך משפט אהב. ואם עשיתם את הדינין עתיד הקב"ה להחזיר לכם בתי דינין שלכם שנא' (ישעיה א) ואשיבה שופטיך כבראשונה מה כתיב אחריו ציון במשפט תפדה: ד"א ואלה המשפטים. הה"ד (שם נו) כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה וגו'. זש"ה (משלי כד) גם אלה לחכמים הכר פנים במשפט בל טוב. אמר הקב"ה מי גרם לדיינין שיהיו יודעין לדון ע"י שקבלתם את התורה שכתוב בה (דברים יז) אלה החקים והמשפטים והתורות אלא היו יודעים הכר פנים במשפט בל טוב. מהו בל טוב אלא בשעה שהדיין יושב ודן באמת כביכול מניח הקב"ה שמי השמים ומשרה שכינתו בצדו שנא' (שופטים ב) וכי הקים ה' להם שופטים והיה ה' עם השופט. וכיון שרואה אותו שהוא נושא פנים כביכול מסלק שכינתו ועולה לשמים. והמלאכים אומרים לו רבון העולם מה יש לך. והוא אומר להם ראיתי את הדיין שהוא נושא פנים ועמדתי לי משם שנא' (תהלים יב) משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה'. ומה הקב"ה עושה שולף חרבו כנגדו להודיעו שיש דיין למעלה. שנא' (איוב יט) גורו לכם מפני חרב כי חמה עונות חרב למען תדעון שדון. שדין כתיב שיש דין בעולם. לפיכך אמר שלמה גם אלה לחכמים הכר פנים במשפט בל טוב. א"ל הקב"ה לא טוב לך שאני מניחך שנא' (נחום א) טוב ה' למעוז ביום צרה ויודע חוסי בו. לכך כתיב (ישעיה נו) כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה ואני מקר בעצמי עמכם שנא' (שם) כי קרובה ישועתי לבא. וכן אתה מוצא בנבוכדנצר כשראה את החלום נכנס דניאל אצלו וראה שהוא עתיד לטרדו שנא' (דניאל ד) ומן אנשא לך טרדין. עשה עצמו כאילו מרתת ומפחד שנא' (שם) אדין דניאל די שמיה בלטשאצר אשתומם כשעה חדא. א"ל למה את מפחד. א"ל רואה אני את החלום ואיני יכול לאמרו א"ל (שם) מרי חלמא לשנאך ופשרה לערך. מי שדורש המקרא הזה עושה לדניאל מטיח דברים כלפי מעלה שאמר לנבוכדנצר מרי חלמא לשנאך אין שונאו בעולם יותר מן הקב"ה שהחריב את ביתו והגלה את בניו. ועוד גם ישראל היו שונאיו והיה מקלל אותן. אלא נתן דניאל לבו כנגד הקב"ה ואמר מרי שבשמים הבא את החלום לשונאך זה. אמר נבוכדנצר לדניאל ראיתי בחלומי (שם) ואלו אילן בגוא ארעא וגו' ומזון לכולא בה. זה מלך ב"ו גוזר גזירה סוגרו הים הכל מתים פתחו הים הכל לחיים לכך ומזון לכולא בה. כיון שא"ל החלום א"ל מה אעשה היאך את מוליכני. א"ל (שם) להן מלכא מלכי ישפר עליך וחטאיך בצדקה פרוק. א"ל הקב"ה אני מסרתי את הצדקה לאברהם שנא' (בראשית יח) כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' ואתה אומר לרשע וחטאיך בצדקה פרוק. אלא אמר לנבוכדנצר עשה צדקה ופתח אוצרך שראה לישראל שיצאו ערומים מירושלים ולא היה בידם שוה פרוטה ולכך א"ל שיעשה צדקה. ופתח אוצרותיו והיה מפרנס לישראל י"ב חדש. שנא' (דניאל ד) לקצת ירחין תרי עשר וגו' שמע נבוכדנצר בת קול שהיו מתרגשין. אמר הקול הזה מהיכן הוא. א"ל אותן העניים שאמרת לתת להם חלק והיינו מחלקין להם י"ב חדש כמו שאמרת. אמר אילולא נכסים שהיו לי מהיכן הייתי בונה כל המדינה הזאת לכבודי שנא' (שם) ענה מלכא ואמר הלא דא היא בבל רבתא וגו'. ואני מבזבז כל נכסי אם ילכו נכסי אין לי כבוד. נעל את האוצרות כיון שאמר כך ענה אותו בת קול מן השמים שנא' (שם) עוד מלתא בפום מלכא קל מן שמיא נפל וגו'. מי גרם לו לישב בשלוה י"ב חדש הצדקה. ומה אם הרשע כך ישראל עאכ"ו הוי (ישעיה ט) שמרו משפט ועשו צדקה וגו'. משל לאדם שנכנס למדינה ושמע שפלוטמיא נעשית.

מתנות כהונה

בסריס: לפי ששחקה לסריס. כלו' עם הסריס: קטפורס. מכות ה"ג תדעון שדין כתיב: שאני מניחך. מניח אותך ומסלק שכינתי בגלגל: והוא מלך. שהורס נקרא עוז שנאמר ה' עוז לעמו יתן: נמצא כמו שאמר למעלה: כיון שאמר לו דניאל פתרון כתנוס א"ל

הלך ושאל ללודר . אמר מתי פלוטמיא נעשית . א"ל רחוקה היא . הלך ושאל לאותו שעושה פלוטמיא ואמר קרובה היא . אמר זה לא שאלתי ללודר ואמר לי רחוקה היא . א"ל זו היא דעתך שהיית שואל ללודר וכי רוצה הוא שאעשה פלוטמיא . אינו יודע שהוא יורד ונהרג . כך שאלו ישראל לבלעם אימתי תהיה ישועה . א"ל (במדבר כד) אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב . א"ל הקב"ה זו היא דעתכם אין אתם יודעין שסוף בלעם יורד לגיהנם ואינו רוצה שתבא ישועתי . אלא היו דומים לאביכם שאמר (בראשית מט) לישועתך קויתי ה' . צפה לישועה שהיא קרובה לך . לכך נאמר (ישעיה נו) כי קרובה ישועתי לבא : ד"א כי קרובה ישועתי לבא . כי קרובה ישועתכם אינו אומר אלא ישועתי . יהי שמו מבורך אילולא שהדבר כתוב א"א לאמרו . א"ל הקב"ה לישראל אם אין לכם זכות בשבילי אני עושה כביכול כל ימים שאתם שם בצרה אני עמכם שנאמר (תהלים צא) עמו אנכי בצרה . ואני גואל לעצמי שנאמר (ישעיה נט) וירא כי אין איש וישתומם וגו' . וכה"א (זכריה ט) גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלם הנה מלכך יבא לך צדיק ונושע . ומושיע אכ"כ אלא ונושע הוי אפי' אין בידכם מעשים עושה הקב"ה בשבילו . שנאמר כי קרובה ישועתי לבא : ד"א שמרו משפט ועשו צדקה . הה"ד (תהלים קיט) עשיתי משפט וצדק בל תניחני לעושקי . אמרו לו ישראל רבון העולם הסתכל שאנו מבקשים לעשות צדקה ומשפט ואנו מתייראין מן העכו"ם אלא אל תמסרנו בידיהם הוי עשיתי משפט וצדק משל לסוחר מבקש ללכת בדרך שמע שלסטים בדרך . מה עשה לקח פרקמטיא שלו ועשאה אבנים טובות ומרגליות יצא לדרך ותפשוהו לסטים . אמרו לו מה בידך אמר להם כלי זכוכית . אמרו בכמה זו . א"ל שתים בסלע ושלש בסלע . אמרו זה לזה בשביל אלו אנו הורגים אותו הניחוהו . נכנס למדינה התחיל פותח הגלוסקאות וישב למכור . נכנסו אותן הלסטים וראו אותו יושב ומוכר . א"ל בכמה זו . א"ל זו בכ' זהובים וזו בל' . אמרו לו אין אתה הוא שאמרת לנו בדרך שתים בסלע ג' בסלע א"ל הן אלא אותה שעשה הייתי במקום המות . עכשיו אם אין אתם נותנין לי דמיה אין אתם נוטלין אותה . כך ישראל בעוה"ז מי שהוא עושה מצות אינו יודע מתן שכרן . אבל לעוה"ב כשיראו מתן שכרן של מצות הם תמהים שאין העולם כולו יכול לקבל את השכר שנא' (ישעיה סד) ומעולם לא שמעו לא האזינו עין לא ראתה . וכי מעולם לא שמעו . אלא אין העולם יכול לשמוע מהו מתן שכרן של מצות לכך נאמר כי קרובה ישועתי לבא . אמר הקב"ה אני מביא את הישועה שנא' לה' הישועה ומי שהוא עושה משפט כותב אני עליו שהוא מקרב את הישועה . וכן אתה מוצא ביהושפט שעשה שופטים שנא' (ד"ה ב יט) ויעמד יהושפט שופטים . וכשבאו בני עמון ומואב הן היו עומדין והקב"ה עושה מלחמתן שנא' (שם) כי לא לכם המלחמה כי לאלהים . כשם שאמר מרע"ה (שמות יד) ה' ילחם לכם . למה מפני שעשו את הדין גרמו הישועה שתבא לכך נאמר שמרו משפט ועשו צדקה . הוי ואלה המשפטים מה כתיב אחריו כי תקנה עבד עברי :

פרשה לא אם כסף תלוה את עמי . הה"ד (תהלים קיב) טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט . אין בריה שאינה חייבת לאלהים אלא שהוא חנון ורחום ומוחל על כל הראשונים שנא' (שם עט) אל תזכר לנו עונות ראשונים . משל לאחד שלוה מן דיוסטוסו ושכחו לאחר זמן בא ועמד לפניו . א"ל יודע אני שאני חייב לך . א"ל למה הזכרת הוב הראשון כבר בטל הוא מלבי . כך אדון העולם הבריות חוטאין לפניו והוא מסתכל שאין עושין תשובה והוא מניח להם ראשון ראשון . וכשהם שבים באין להזכיר החוב שעשו בראשונה . והוא אומר להם אל תזכרו ראשונות . מנין אתה אומר שאם שב אדם ועשה תשובה אפי' יש בידו עונות הרבה הוא עושה אותן זכיות . דכתיב (יחזקאל לג) ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יהיה כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו . לכך הוא מזהיר על העני לא תהיה לו כנושה לא תעמידנו ערום והיה כי יצעק אלי . וכן דוד אומר צעקו וה' שמע . ר' אבהו אומר כתיב (שמות כג) שלש רגלים תחוג לי בשנה הקב"ה קבע ג' רגלים והתורה בזכות האבות שאינן באין לפני הקב"ה ריקנין . את בדורות הללו אע"פ שהן מצרין אין התורה זזה מהן שנא' (ישעיה נט) לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך וגו' . משל לאחד שהיה לו עסק לפני המלך . והיה לו סניגורין מפייסין עליו . כך אדם עושה מצות והוא בן תורה וגומל חסדים והשטן עומד ומקטרג וסניגורין עומדין כנגדו ומלמדין זכות שנא' (משלי יח) מתן אדם ירחיב לו . מה שהוא עושה עם העניים מסייעין אותו לכך נאמר (תהלים מא) אשרי משכיל אל דל : ד"א אם כסף תלוה את עמי . הה"ד (קהלת ה) יש רעה חולה ראיתי תחת השמש עושר שמור לבעליו לרעתו ואבד העושר ההוא בענין רע . אשרי אדם שהוא עומד בנסיונו . שאין בריה שאין הקב"ה מנסה אותה העשיר

מתנות כהונה

כ"כ היאך את מוליכני פי' מה יעלני כד"א מלכי ישפר עליך : מתרגשין . ופי' ל' רגש המולה והמון שעניי ישראל היו צועקין ללכת על פתח היכל המלך וכן מצאתי בתנחומא ששמע קול העניים צועקים נקבל מבית המלך חוץ פרגסתם : פלוטמיא . לא מצאתי פירושו ולפי הענין הוא יום וועד שבו ישב המלך לשפוט את כל הלכך : לודר . הוא איש רע בליעל וכך שמו בלי ספק : זו היא דעתך . וכי זו חכמתך ובינתך : וישתומם וגו' . וסיפיה דקרא ותושע לו זרועו וצדקתו היא סמכתהו : הגל סקאית . פי' תיבות ומרגזים

מנסהו אם תהא ידו פתוחה לעניים . ומנסה העני אם יכול לקבל ייסורין ואינו כועס שנאמר (ישעיה נח) ועניים מרודים תביא בית . ואם עמד העשיר בנסיונו ועושה צדקות הרי הוא אוכל ממונו בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב . והקב"ה מצילו מדינה של גיהנם שנאמר (תהלים מא) אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה' . ואם עמד העני בנסיונו ואינו מבעט הרי הוא נוטל כפלים לע"ל שנאמר (שם יח) כי אתה עם עני תושיע . ממי אתה למד מאיוב שנתייסר בעוה"ז ושלם לו הקב"ה כפלים שנא' (איוב מב) ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה . אבל העשיר שעינו רעה הולך הוא וממונו מן העוה"ז . שנאמ' (קהלת ה) ואבד העושר ההוא בענין רע שעינו רעה כנגד גבאי צדקה . למה שגלגל הוא בעולם לא מי שהוא עשיר היום עשיר למחר ומי שהוא עני היום עני למחר . אלא לזה מוריד ולזה מעלה שנא' (תהלים עה) כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים . בא וראה יש עושר שהוא עושה רע לבעליו . ויש עושר שעושה טוב לבעליו . עושה רע לבעליו זה עשרו של קרח שהוא היה עשיר מכל ישראל וכתיב (במדבר טז) וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה . ד"א זה עשרו של המן הרשע שנא' (אסתר ה) ויספר להם המן את כבוד עשרו וכתיב ותלו אותו ואת בניו על העץ . ושהוא טוב לבעליו זה עשרו של יהושפט שנאמר (ד"ה ב יח) ויהי ליהושפט עושר וכבוד לרב . ומה היה לו ויזעק יהושפט וה' עזרו . ויש גבורה שהיא טובה לבעליה ויש שהיא רעה לבעליה . טובה לבעליה זה דוד שכתוב בו (ש"א יח) הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו . ומשם אהבוהו כל ישראל שנא' (שם) וכל ישראל ויהודה אוהב את דוד . רעה לבעליה זו גבורתו של גלית שהיה עומד ומחרף . ומה היה לו שמת ככלב שנאמ' (שם יז) ויראו הפלשתים כי מת גבורם וינוסו . ויש חכמה טובה לבעליה ויש רעה לבעליה . טובה לבעליה זה יהושע שנא' (דברים לד) ויהושע בן נון מלא רוח חכמה . למה הוא דומה לגיפיון שמשקה כל המדינה והכל משבחין אותו . א"ל אחד שבחו למעין שמספיק לזה . כך היו משבחים ליהושע שהיה משקה כל ישראל מחכמתו א"ל שבחו למשה שכך העמיד שנא' (שם) כי סמך משה את ידיו עליו . רעה לבעליה זה בלעם שנא' (במדבר כד) נאם שומע אמרי אל . ומה היה לו (שם לא) ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב לכך נאמר עושר שמור לבעליו לרעתו : ד"א אם כסף תלוה את עמי . הה"ד (תהלים טו) כספו לא נתן בנשך . בא וראה כל מי שיש בו עושר ונותן צדקה לעניים ואינו מלוה ברבית מעלין עליו כאילו קיים כל המצות כולן . שנאמר כספו לא נתן בנשך ושוחד על נקי לא לקח עושה אלה לא ימוט לעולם . ומי היה זה עובדיה שהיה עשיר אפוטרופוס של אחאב שנא' (מ"א יח) ויקרא אחאב אל עובדיה אשר על הבית . והיה עשיר יותר מדאי והוציא כל ממונו לצדקה שהיה זן את הנביאים . כיון שבא כל אותו הרעה היה לוה בנשך מן יהורם בן אחאב מה שהיה מספיק לנביאים . זה קיים כספו לא נתן בנשך . אבל יהורם שהלוה ברבית אמר האלהים עד עכשיו זה קיים יבא והוא ויהרוג אותו . שנא' (שם ב ט) ויהוא מלא ידו בקשת ויך את יהורם בין זרועיו ויצא החצי מלבו . ולמה בין זרועיו ויצא מלבו לפי שהקשה את לבו ופשט ידיו לקבל הרבית . לקיים מה שנא' (יחזקאל יח) בנשך נתן ותרבית לקח וחי לא יחיה . לכך מזהיר להם אם כסף תלוה את עמי וגו' . ואף בירושלים היו עושין כן שנא' (ישעיה א) כספך היה לסיגים . ומה נעשה להם (ירמיה ו) כסף נמאס קראו להם . וכן (יחזקאל ז) בכפם בחוצות ישליכו למה על שעברו על מה שכתוב בתורה (ויקרא כה) את כספך לא תתן לו בנשך : ד"א אם כסף תלוה את עמי . כיון שבנה שלמה את הבית אמר להקב"ה בתפלתו רבון העולם אם יש אדם שיתפלל לפניך שתתן לו ממון ואתה יודע שרע לו אל תתן לו . ואם ראית אדם נאה בעשרו תן לו שנא' (ד"ה ב ו) ונתתה לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו . לפי שבעולם הזה היו הרשעים עשירים ונתונים בשלוה ובהשקט והצדיקים עניים . אבל לע"ל כשיפתח הקב"ה לצדיקים אוצרות גן עדן הרשעים שאכלו נשך ותרבית עתידין להיות נושכין בשיניהם את בשרם שנא' (קהלת ד) הכסיל חובק את ידיו ואוכל את בשרו . והם אומרים ולואי היינו פועלים והיינו טוענין בכתפינו ולואי שהיינו עבדים ויהיה לנו כך שנא' (שם) טוב מלא כף נחת ממלא חפנים עמל ורעות רוח . לכך נאמר אם כסף תלוה את עמי : אמרו ישראל לפני הקב"ה ומי הם עמך . א"ל העניים שנא' (ישעיה מט) כי נחם ה' עמו ועניו ירחם . מדת ב"ו אם היו לו עניים קרובים והוא עשיר אינו מודה בהם שנא' (משלי יט) כל אחי רש שנאוהו . והקב"ה אינו כן שנא' (ד"ה א כט) והעושר והכבוד מלפניך . ואינו חופף אלא על העניים שנא' (ישעיה יד) כי ה' יסד ציון ובה יחסו עניי עמו . לכך נאמר אם כסף תלוה את עמי . אמר דוד רבון העולם ישב עולמך . שנא' (תהלים סא) ישב עולם לפני אלהים . א"ל הקב"ה אם אעשה עולמי שוה (שם) חסד ואמת מן ינצרוהו :

מתנות כהונה

והרגזים ועי' בערוך ערך גלסקא: דיופטיסי. מלוה שמלוה מעות לכל מי שירצה: א נן באין. לפני הקב"ה ריקם. ג' רגלים והתורה אינה באים ריקם. ג' רגלים דכתיב ולא יראו פני ריקם והתורה כדמפ' והז"ל: ה"ג את העני עמך משל כו' ודייק מדכתיב עמך שהצדקה מסייעת לו כנגדו ועומדת לו כנגדו להיות לו סניגורי' כדמפרש והז"ל: ועניים מרודים. דרשו ל' ירידה ושפלות שמקבל העניות בשפלות רוח ואינו בועט בגובה רוח ובכעס ובתנחומא לא גרס ליה: שעינו רעה: קרי ביה בעין רע: ק"ח. נתגאה בעשרו ולפיכך רעה לא וק עם מרע"ה: לגפיון. לפי הענין פירושו בריכה של מים הנמשך מן המעיין ובתנחומא ובערוך גרס לנפיון: שמשקה לזה. לבריכה: כסף נמאס

לא תהיה לו כנושה . אם הלוית אותו לא תדחקנו . שאם יש לו שדה או כרם לא תאמר לו טול לך מנה ועשה מהם פרקמטיא וכתוב לי אפותיקי על שדך או על כרמך למחר הוא מפסיד הפרקמטיא ואתה נוטל את שדהו או את כרמו . לכך כתיב לא תהיה לו כנושה . מכאן אתה למד שכל מי שלוקח רבית אינו ירא אלהים וכן יחזקאל אומר (יחזקאל יח) בנשך נתן ותרבית לקח וחי לא יחיה . משל לאחד שהיה אלוגין שלו נקרא לפני הדיין אמר הדיין עד עכשיו הוא קיים . כך אמר הקב"ה וחי לא יחיה נשך ותרבית לקח . ד"א אמר הקב"ה מי שהיה ברבית בעה"ז לא יחיה לעוה"ב . והוליד בן ולא לקח רבית אמרו לו אביו היה לוקח רבית אומר להם מה איכפת לי ואני כתבתי (שם) בן לא ישא בעון האב הנפש החוטאת היא תמות . א"ל הקב"ה אתם אומרים שימות הבן אפילו אביו אם רצה לעשות תשובה וליטול לו חיים אני מקבלו שנא' (שם) והרשע כי ישוב וגו' אם בכל לבבו הוא שב אני מקבלו . לפיכך נאמר לא תהיה לו כנושה . לא תשימון עליו נשך לא היה צ"ל אלא לא תשים מהו לא תשימון אלו העדים והערב והדיינין והסופר שאילולא הם לא יטול כלום לפיכך לוקים כולם . ומנין שהלוה לוקה שנא' לא תשיך לאחיך . למה הרבית דומה למי שנשכו נחש ולא הרגיש מי נשכו ולא ידע עד שנתבטבטה עליו . כך הרבית אין אדם מרגיש בו עד שמתבעט עליו : אם חבול תחבול . א"ל האלהים אם חייב הוא לך אף אתה חייב לי שנא' (דה"ב ו) כי יחטאו לך כי אין אדם אשר לא יחטא . שני דברים יש כאן חבול תחבול לימדך הכתוב שהוא נוטל יתד של מחרישה השכים הוא השיבו . כתוב אחד אומר עד בא השמש תשיבנו לו . וכתוב אחד אומר כבא השמש . אמור מעתה שאתה צריך להחזיר לו במה שישן שאמר הכתוב על בא השמש . ובבקר אתה צריך להחזיר לו יתד של מחרישה . וכן אתה אומר בפועל (דברים כד) ביומו תתן שכרו למה כי עני הוא . ואומר (שמות כב) כי היא כסותו לבדה שאין לו במה ישכב והוא יושב כל הלילה ויהא צנה פוגעת בו והוא צועק אלי ואני עונה אותו שנא' ושמעתי כי חנון אני . שני דברים יש כאן דומין זה לזה בשכיר כתיב ביומו תתן שכרו . כגון שהיה מהלך והחמור אחריו מכרו לו אלומה אחת ונתנה בכתפו והחמור בא בדרך אחר האלומה ומקוה לאכלה . מה עשה לו אדונו קשר לו האלומה למעלה הימנו . אמרו לו רשע כל הדרך רץ בשבילה ולא נתת בפניו . כך שכיר עמל ומצטער כל היום שהוא מקוה לשכרו ומוציאו ריקם וכן כתוב (דברים כד) ואליו הוא נושא את נפשו ושמעתי כי חנון אני מה כתיב אחריו אלהים לא תקלל . ומה ענין זה לזה אמרו רבותינו מעשה באחד שהיה לו דין ובא אצל הדיין וזיכה אותו . ובא ויצא אותו שנזדכה ואמר פלוני השופט אין כמותו בעולם . אחר ימים היה לו דין ובא אצלו וחייבו . יצא מלפניו ואמר אין דיין שוטה הימנו . אמרו לו אתמול היה משובח והיום שוטה לכך הזהיר לך הכתוב אלהים לא תקלל . ואם קללת תבואתך אתה מקלל שנאמר (שמות כב) מלאתך ודמעך לא תאחר . לכך נכתבו זה אחר זה . וכן אתה מוצא כשהדיינין מתקללין התבואה מתמעטת שנא' (רות א) ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ . לכך נאמר מלאתך ודמעך לא תאחר . לא תפריש מעשרות שלא כתקנן . לא תפריש מעשר ואחר כך תרומה . ולא מעשר שני ואח"כ מעשר ראשון . לכך נאמר לא תאחר . ואם הפרשת כתקנן בנים זכרים אני נותן לך שנאמ' (שמות כב) בכור בניך תתן לי שבבכורי ישראל במדבר היו כהנים שנא' (שם כד) וישלח את נערי בני ישראל . וכשחטאו בעגל הוציאן הקב"ה והעמיד לוים תחתם שכן הוא אומר (במדבר ג) ואני לקחתי את הלוים תחת כל בכור לכך נאמר בכור בניך תתן לי . (שמות כב) כן תעשה לשורך (ויקרא כב) ומיום השמיני והלאה וכ"כ כאן וביום השמיני תתנו לי . ואם נתת אין אתה נותן משלך אלא משלי וכה"א כי ממך הכל ומידך נתנו לך . ואם עשית כן ואנשי קדש תהיון לי וכן כתיב (ירמיה ב) קדש ישראל לה' ראשית תבואתו . כשם שהערימה הזאת עומדת והכהן יורד לתוכה ונוטל מתוכה התרומה . כך עשה הקב"ה את העולם ערימה ונטל ישראל שהם תרומתו שנאמר קדש ישראל לה' ראשית תבואתו . לכך אמר הקב"ה לישראל בשביל שאתם תרומה אין לכם רשות לאכול טרפה שנא' ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו . למה לכלב אמר הקב"ה חייבים אתם לכלבים שבשעה שהרגתי בכורי מצרים והיו המצריים יושבין כל הלילה וקוברין מתיהם והכלבים נובחין להם ולישראל אינן נובחין שנא' (שמות יא) ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו לפיכך אתם חייבים לכלבים שנא' לכלב תשליכון אותו . מה הכלבים אחד נובח וכולם מתקבצים ונובחים על חנם אבל אתם לא תהיו כן

מתנות כהונה

נמאס . פסוק בירמיה סי' ט"ז : ויהיה לנו כך . כמו לנדיקים : ישב עולם . תיישבו בשוה עשירים והעניים : אילוגין . בערוך משמע שטר חוב ודין : שנאמר לא תשיך גו' . ופי' ל' מפעיל מדלא כתיב תשוך : כ"ג בתנחומא ולא ידע עד שנתבטבט עליו והוא כמו מבעבע : יתד של מחרישה . חשב ליה כמו כסות יום והוכלו בלילה ומחזירו ביום וכן הוא בירושלמי בפ' המקבל בב"מ קרדום ומחרישה הוכלין בלילה ומחזירן ביום וכן הוא במגנס בפ' המקבל : שאמר הכתוב עד בא השמש . פי' תעכב המשכון אצלך עד השמש בא ושוקעת בערב והכי איתא בירוש' בפרק המקבל עד בא השמש עד תטמע שמשא וכבא השמש פי' כשבא השמש וזורחת דהיינו בבוקר השיבנו לו כסות וכלים שמשתמשים בהם ב"ה והכי אי' בירושלמי לא תבא עליו השמש וזמנין תפתר ליה לא תדנח עליו שמשא וזמנין את פתר ליה לא תטמע עליו שמשא : קשר הוא האלומה . כשבא לביתו הוא קושר את החמור והא ונתן למעלה הימנו והכי איתא בתנחומא : ויהי בימי שפוט השופטים . ודרשו חז"ל שהדור הי' שופטים את שופטיהם והכי איתא בתנחומא : אבל אתם לא תהיו כן.

מפני שאתם אנשי קדש שנא' ואנשי קדש תהיון לי: ד"א אם כסף תלוה את עמי. הה"ד (ירמיה ו) כסף נמאס קראו להם. בשעה שגלו ישראל מירושלים הוציאו אותם השונאין בקולרין והיו עכו"ם אומרים אין הקב"ה חפץ באומה הזו שנא' כסף נמאס קראו להם. מה הכסף הזה נצרף ונעשה כלי ושוב נצרף ונעשה כלי וכן פעמים הרבה ובאחרונה האדם פורכו בידו ואינו נעשה עוד למלאכה. כן ישראל. היו אומרים שאין להם תקומה שמאסן הקב"ה שנא' כסף נמאס קראו להם. כיון ששמע ירמיה זה בא לו אצל הקב"ה א"ל רבון העולם אמת שמאסת את בניך הה"ד (שם יד) המאס מאסת את יהודה ואם בציון געלה נפשך מדוע הכיתנו ואין לנו מרפא. משל למלך שהיה מכה לאשתו. אמר לו שושבינה עד מתי אתה מכה אותה אם לגרשה אתה רוצה הכה אותה עד שתמות ואם אין אתה רוצה אותה למה אתה מכה אותה. א"ל אפי' כל פלטין שלי חרב לאשתי איני מגרש אותה. כך אמר ירמיה להקב"ה אם לגרשנו אתה רוצה הכה אותנו עד שנמות שנא' (איכה ה) כי אם מאס מאסתנו קצפת עלינו עד מאד. ואם לאו מדוע הכיתנו ואין לנו מרפא. א"ל הקב"ה אפי' אני מחריב עולמי איני מגרש ישראל שנא' (ירמיה לא) כה אמר ה' אם ימדו שמים מלמעלה וגו'. אלא אמר הקב"ה אעפ"כ תנאי התניתי עמהם אם יחטאו יהא בהמ"ק מתמשכן עליהם שנא' (ויקרא כו) ונתתי משכני בתוככם אל תהי קורא משכני אלא משכוני. וכן בלעם אומר (במדבר כד) מה טבו אהליך יעקב משכנותיך ישראל ב' משכונות. ונקראו אהליך כשהם בנוים ומשכנותיך כשהם חרבים. לא מפני שאני חייב לאומות אני ממשכן להם משכני אלא עונותיכם גרמו לכם שאמשכן להם מקדשי. אילולא כן למה אני חייב שנא' (ישעיה נ) כה אמר ה' אי זה ספר כריתו' אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו הן בעונותיכ' נמכרתם ובפשעיכם שלחה אמכם. וכן התניתי עם משה עליהם שנא' (שמות כב) אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנושה. ואם תעברו על המצות האלו אני ממשכן שתי משכונות שנא' אם חבול תחבול שלמת רעך. א"ל משה ולעולם הם ממושכנים. א"ל לאו אלא עד בא השמש עד שיבא משיח שנאמר (מלאכי ג) וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא: ד"א אם כסף תלוה את עמי. הה"ד (משלי כח) מרבה הונו בנשך ותרבית לחונן דלים יקבצנו. יש אדם שהוא עשיר ומלוה ברבית ומכנס ממון הרבה והוא מת בלא בנים וכל הממון שלו נכנס לטמיון. מה המלך עושה באותו ממון בונה בימסאות ומרחצאות ואיצטבאות ובתי כסאות כדי שיהא לצרכי העניים הוי להונן דלים יקבצנו: ד"א מרבה הונו בנשך זה עשו הרשע שהוא מלוה בנשך ותרבית. ולמי הוא מכנים כל הממון לישראל שנאמר להונן דלים ונאמר (יחזקאל לט) ושללו את שולליהם ובזזו את בוזזיהם. לפיכך הזהיר הקב"ה את ישראל שלא ילוו ברבית כדי שלא יאכלו אחרים את נכסיהם הרי אם כסף תלוה את עמי את העני. ד"א לא תהיה לו כנושה. הה"ד (משלי יט) מלוה ה' חונן דל וגמולו ישלם לו. עד היכן עבד לוה לאיש מלוה: ד"א את העני עמך. אין בעולם קשה מן העניות שהוא קשה מכל ייסורין שבעולם. אמרו רבותינו כל הייסורין לצד אחד והעניות לצד אחד. רצונך לידע בא וראה כשהיה השטן מקטרג איוב להקב"ה ואומר לו נתת לו ממון ובנים ואתה הס עליהם שנא' (איוב א) הלא אתה שכת בעדו ובעד ביתו ובעד כל אשר לו ואומר (שם) ההנם ירא איוב אלהים ואולם שלח נא ידך. א"ל הקב"ה מה אתה רוצה עניות או ייסורין. א"ל איוב רבון העולם מקבל אני עלי כל ייסורין שבעולם ולא עניות. כשאצא לשוק ואין בידי פרוטה לקנות מה אוכל. כיון שנתייסר מה כתיב התחיל צווח כנגד מדה"ד שנאמר (שם כג) מי יתן ידעתי ואמצאהו. א"ל אליהוא מה אתה צווח לא אמרת שאינך מבקש העניות אלא הייסורין. לא אתה שבחרת הייסורין שנאמר (שם לו) השמר אל תפן אל און כי על זה בחרת מעוני. לכך קשה עניות מכל הייסורין לכך נאמר את העני עמך. אמר הקב"ה לא דיו עניותו אלא שאתה נוטל הימנו רבית הוי את העני עמך: ד"א את העני עמך. לא עמך הוא העני אלא עמי הוא וכן אמר דוד (תהלים יח) כי אתה עם עני תושיע. אין מדותיו של הקב"ה כמדת ב"ו. מדת ב"ו מי שהוא עשיר ויש לו קרוב עני אינו מודה בו רואה קרובו נטמן מפניו שהוא מתבייש להשיח עמו לפי שהוא עני. וכן שלמה אומר (משלי יט) כל אחי רש שנאוהו. ואומר (שם יד) גם לרעהו ישנא רש. וכן איוב אומר (איוב יט) חדלו קרובי וגו'. ואם היה עשיר הכל נדבקים בו ואוהבים אותו שנא' (משלי יד) ואוהבי עשיר רבים. אבל הקב"ה אינו כן. מי הם עמו העניים רואה לעני ונדבק בו. רצונך לידע ראה מה כתיב (ישעיה סו) כה אמר ה' השמים כסאי מה כתיב אחריו (שם) ואל זה אביט אל עני וגו'. וכן משה אומר לישראל (דברים ז) לא מרבכם וגו'

מתנות כהונה

כלומר שלא תהיה בעיניכם שנאה חנם: נצרף. מהתכו ולרפו בכור: פורכו. שוברו: קצפת. לפי זה פירושו הקוף עד מאד ותהרוג אותנו והוא עבר במקום עתיד: ימדו שמים ממעל וגו'. גר' וסיפיה דקרא גם אני אמאס בכל זרע ישראל: שלמת רעך. השה"מ נקרא יריעות שלמה: לטמיון. לאוצר המלך כי כן הנימוס שמי שמת בלא יורש המלך ניטל הירושה: בימסאות. ענין מרחצאות ואיצטבאות מקום ישיבת בני אדם וע' בערוך ערך אסטווה: עבד לוה. כביכול כאילו הקב"ה לוה שהרי החונן הדל הוא המלוה ה': הוי את העני עמך. כלומר לפיכך מזכיר על העני כי אתה המעט ודרשו חז"ל בנמעטים עמהם: אלא עמי. דייק מדכתיב את עמי את העני קרי ביה

חשק ה׳ וכתיב כי אתם המעט מכל העמים: וכשיתרצה לציון על מי הוא מרחם תחלה על העניים
שנאמר (ישעיה יד) כי ה׳ יסד ציון ובה יחסו עניי עמו. וכן (שם מט) כי נחם ה׳ עמו ועניו ירחם.
הוי את העני עמך. אין העני עמך אלא עמי לכך נאמר (תהלים יח) כי אתה עם עני תושיע: לא
תשימון עליו נשך. לא תנשוך את העני כשם שנשך הנחש את האדם ועקרו לו ולתולדותיו.
וכן אתה לא תראה את העני שיש לו בתים או שדות או כרמים או עבד או אמה ואתה עוקף
עליו ונוטלו הימנו לכך כתיב לא תהיה לו כנושה. לא תנשכנו לא תהיה כנחש שהוא ע״ום
לרעה. (ויקרא כה) אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך. לא תאמר לו שאל לך אני מלוה
אותך. ולמחר רבית עולה ואתה נוטל את שלו. ומעלה אני עליך שחבלת בו שנא׳ אם חבול
תחבול שלמת רעך. מיכן אתה למד שכל מי שנוטל רבית מישראל אינו ירא מן המקום. משל
למי שרצה והביאוהו לפני השלטון כיון שקרא את נוטרין שלו אמר עד עכשיו חי. כך כל מי
שנוטל רבית מעלה עליו הכתוב כאילו עשה את כל הרעות והעבירות שבעולם שנא׳ (יחזקאל יח)
בנשך נתן ותרבית לקח והקב״ה אומר עד עכשיו הוא חי. (שם) וחי לא יחיה את כל התועבות
האלה עשה מות יומת דמיו בו יהיה. אבל מי שהוא מלוה בלא רבית מעלה עליו הקב״ה כאילו
עשה כל המצות שנא׳ (תהלים טו) כספו לא נתן בנשך וגו׳: ד״א את העני עמך. הה״ד (שם עה)
כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים. למה דומה העוה״ז לגלגל שבגנה כלי חרס שבו התחתונים
עולים מלאים והעליונים יורדין ריקנין. כך לא כל מי שהוא עשיר היום הוא עשיר למחר ולא
מי שהוא עני היום עני למחר. למה שגלגל הוא העולם (דברים טו) כי בגלל הדבר הזה א״ר אחא
שגלגל הוא העולם שנאמר (משלי כ) מזרה רשעים מלך חכם וישב עליהם אופן ואין אופן אלא גלגל
שנא׳ (שמות יד) ויסר את אופן מרכבותיו. אשריו כל מי שידו פשוטה לעניים ראה מה כתיב
(משלי כב) עשיר ורש נפגשו עושה כלם ה׳. וכן (שם כט) רש ואיש תככים נפגשו מאיר עיני שניהם
ה׳. העני קנה חיי העוה״ז והעשיר קנה חיי העוה״ב. ועני שפשט ידו ואין בעה״ב רוצה ליתן לו
עושה כלם ה׳. מי שעשה את זה עשיר הוא עתיד לעשותו עני ומי שעשה את זה עני הוא
עתיד לעשותו עשיר. אין לך מדה קשה מן העניות שכל מי שהוא מדוקדק בעניות כאילו
דבוקים בו כל ייסורים שבעולם וכאילו באו עליו כל הקללות שבמשנה תורה ואמרו רבותינו אילו
נתקבצו כל יסורין לצד אחד והעניות לצד אחר העניות מכרעת לכולן: לא תהיה לו כנושה.
בא וראה כל מי שהוא מלוה ברבית עובר כל העבירות שבתורה ואינו מוצא מי שילמד עליו
זכות. כיצד אדם שחטא אחת מכל העבירות ועומד לפני הקב״ה בדין המלאכים עומדין אלו
מלמדים זכות ואלו מלמדים חובה שנא׳ (דה״ב יח) ראיתי את ה׳ יושב על כסאו וכל צבא השמים
עומדים על ימינו ושמאלו אבל מי שמלוה לישראל ברבית אין אחד מהם מלמד לו זכות שנאמר
(יחזקאל יח) בנשך נתן ותרבית לקח וחי לא יחיה. וכל אדם מישראל שמלוה לחבירו ואינו נוטל
רבית. כאילו קיים כל המצות שכן דוד אומר (תהלים טו) ה׳ מי יגור באהלך וגו׳ וכתיב כספו לא
נתן בנשך וגו׳: ד״א לא תהיה לו כנשה. הה״ד (שם קיב) טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט.
בא וראה כל בריותיו של הקב״ה לוין זה מזה היום לוה מן הלילה והלילה מן היום ואינן דנין זה
עם זה כבריות שנא׳ (שם יט) יום ליום יביע אומר. הלבנה לוה מן הכוכבים והכוכבים מן הלבנה.
וכשהקב״ה רוצה אינם יוצאים שנאמר (איוב ט) האומר לחרס ולא יזרח ובעד כוכבים יחתום.
האור לוה מן השמש והשמש מן האור שנא׳ (חבקוק ג) שמש ירח עמד זבולה. החכמה לוה מן
הבינה והבינה מן החכמה שנאמר (משלי ז) אמור לחכמה אחותי את. השמים לוין מן הארץ
והארץ מהשמים שנא׳ (דברים כח) יפתח ה׳ לך את אוצרו הטוב את השמים: החסד לוה מן הצדקה
והצדקה מן החסד שנא׳ (משלי כא) רודף צדקה וחסד. התורה לוה מן המצות והמצות מן התורה
שנא׳ (שם ז) שמור מצותי וחיה. בריותיו של הקב״ה לוין זה מזה ועושים שלום זה ע״ז בלא
דברים. וב״ו לוה מחבירו ומבקש לבולעו ברבית ובגזל. ואלו שנוטלין רבית אומרים להקב״ה
למה אין אתה נוטל מעולמך שכר שהבריות בתוכו. שכר הארץ שאתה משקה. שכר הצמחים
שאתה מעלה. שכר המאורות שאתה מאיר שכר הנשמה שנפחת. שכר הגוף שאתה שומר. א״ל
הקב״ה ראו כמה הלויתי ואיני נוטל רבית ומה הלותה הארץ ואינה נוטלת רבית. אלא אני
נוטל הקרן שהלויתי והיא נוטלת את שלה שנא׳ (קהלת יב) וישוב העפר על הארץ כשהיה והרוח
תשוב אל האלהים אשר נתנה. אוי למי שנוטל רבית מה נאמר בו בנשך נתן ותרבית לקח וחי
לא יחיה. משל למלך שפתח לאחד אוצרו התחיל מונה בו עניים הורג בו אלמנות מבזה בו
אביונים מפשיט בו בני אדם ועושה אותם ערומים ועשה בו המס וגזל וממלא אותו שקר ומפסיד

מתנות כהונה

ביה עמי ועמדי כעני: כ״ג כאי את עמי את העני: לא תנשכנו כו׳.
כנושה דרש נוטריקון כנושך או כנחש: שחבלת. ל׳ חבלה ופלע
ונשך ותחבול דרש ל׳ נשיכת נחש והבלת פלע וחבורה: נוטרין. בערוך
פי׳ ספרין ועי׳ לעיל דף ל״ד ע״ד: עד עכשיו חי. בתמיה והרגו מיד:

גלגל שבגנה. גלגל על הבור שבגנה שממלאים ממנו להשקות הגנה:
רש ואיש תככים נפגשו כו׳. ע׳ כ״ז בויק״ר פ׳ ל״ד: על ימינו
ושמאלו. ודרשו חז״ל וכי יש ימין לפני הקב״ה אלא אלו מיימינים
לזכות ואלו משמאילים לחובה: יביע אומר. והיינו דקרא אין אומר
ואין

אוצרו של מלך. כך הקב"ה פותח אוצרות ונתן לבריות מכספו וזהבו שהם שלו שנא' (חגי ב) לי הכסף ולי הזהב. התחיל עני שהוא לוה מן העשיר נוטל הימנו רבית. הורג בו אלמנות אם לותה ממנו אלמנה הרי הוא דוחקה ליטול הימנה רבית. מבזה בו אביונים אם בקשו ממנו צדקה הרי הוא מדקדק עמהם. והאלהים אומר (משלי יז) לועג לרש חרף עושהו. מפשיט בו ערומים. אם חייב לו מנה או יותר נוטל טליתו הימנו ויושב ערום ומתבייש. ועושה בו חמס וגזל. שהם מוסרים בידו משכונם והוא בולעם. והקב"ה אומר (ישעיה לג) הוי שודד ואתה לא שדוד. הקב"ה נתן לו ממון של אמת ועושה אותו שקר שנאמר (הושע י) חרשתם רשע עולתה קצרתם. לכך אתם עוברים מן העולם שנא' (משלי י) כעבור סופה ואין רשע. לכך הקב"ה מזהיר בתורה אם כסף תלוה את עמי. ואם אינו משלם לך דייך שאני קורא אותו רשע שנא' (תהלים לז) לוה רשע ולא ישלם. וצדיק חונן ונותן. זה הקב"ה שמזהיר את ישראל ואומר להם אם חבול תחבול שלמת רעך החזירהו לו שלא יצעק לפני שנאמר והיה כי יצעק אלי וגו'. וכן דוד אומר (שם מא) אשרי משכיל אל דל. וכן שלמה אומר (משלי כב) אל תגזל דל כי דל הוא למה. כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש: אלהים לא תקלל. רמ"א על הכל הזהיר הקב"ה על דייני ישראל שהם מלמדים אותן משפט ועל הנשיא שנא' אלהים לא תקלל. וכן אתה מוצא שלא לקה קרח ועדתו אלא על שפשט ידו במשה ואהרן. וכן אנשי ירושלים לקו על שבזו הנביאים שנאמ' (דה"ב לו) ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים וכתיב (ירמיה ה) חזקו פניהם מסלע מאנו לשוב. לכך הזהיר הקב"ה על כבודן של זקנים ושל צדיקים וכה"א (משלי א) להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם. למה הזהיר עליהם לפי שהם מזהירים את ישראל מן ע ז ע"כ נאמר ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו מה כתיב אחריו שלש פעמים בשנה. קבע אלהים ג' רגלים חג המצות שבו עשה נסים להם במצרים. חג הקציר שבו ניתנה תורה לישראל שאוכלים מפירותיה בעוה"ז שנא' (שם ח) טוב פריו מחרוץ ומפז. חג האסיף שבו האלהים ממלא בתיהם ברכה שנא' (שם ג) כבד את ה' מהונך. לכך הוא אומר ראשית בכורי אדמתך: ד"א אם כסף תלוה את עמי. הה"ד (שם כח) נבהל להון איש רע עין זה קין שהבהיל עצמו ליטול העולם. כיצד כשהיה עם אחיו שנא' (בראשית ד) ויהי בהיותם בשדה אמרו זה לזה בא ונחלוק העולם. אמר קין טול אתה את המטלטלין ואני הקרקעות. חלקו ביניהם נטל הבל את המטלטלין וקין את הקרקעות והשב להוציאו מן העולם. היה הבל מהלך בעולם וקין רודפו ואמר לו צא מתוך שלי והיה הולך להרים ואומר צא מתוך שלי עד שעמד עליו והרגו הוי נבהל להון איש רע עין זה קין שהיתה עינו רעה באחיו. ולא ידע כי חסר יבואנו. ומה חסרון הגיע לו שאל הקב"ה (שם) נע ונד תהיה בארץ. ומהו כן שבכל מקום שהלך הקב"ה היה מביא לו רעה לרגליו והיו מכין אותו ורודפין אחריו עד שמוציאין אותו. ושלמה קורא עליו (קהלת ו) אם יוליד איש מאה זה קין שהוליד מאה בנים. ושנים רבות יחיה שחיה כמו שחיה אדם. ורב שיהיו ימי שניו שהוסיף ימים על ימי אביו תשכ"ו שנים. ונפשו לא תשבע מן הטובה שלא תשבע נפשו בממונו שנא' נע ונד תהיה בארץ. וגם קבורה לא היתה לו שהיה תלוי ברפיון ובא המבול ושטפו. אמרתי טוב ממנו הנפל זה הבל אחיו שעמד עליו והפילו הרוג בשדה. ד"א נבהל להון זה עפרון. בשעה שמתה שרה והיה אברהם מבקש מקום לקברה א"ל שמעוני ופגעו לי בעפרון בן צוחר. מיד הלכו ומינוהו אותו היום אסטרטיגוס עליהם. אמרו לו מכור את המערה לאברהם. א"ל איני מוכרה לו. אמרו לו אם אין אתה עושה אנו מעבירין אותך מן אסטרטיגוס שלך. מיד עמד אברהם ושקל לו. א"ר חמא כל שקל האמור בתורה סלעים ובנביאים ליטרין ובכתובים קנטירין אמר ר' יהודה בן פזי חוץ משקלי עפרון שהיו קנטירין. מה היה אמר עפרון לאברהם אם אתה נותן לי ד' מאות שקל כסף מן סחורת ביתך אתה נותנה לי. וע"י שהכניס עין רעה בממונו של אברהם חסרו הכתוב וי"ו. הוי ולא ידע כי חסר יבואנו האיש שעינו רעה חסרו הכתוב וי"ו. ולא עוד אלא שלא נקראת המערה לשמו אלא לשמן של בני חת שנא' (בראשית כה) אשר קנה אברהם מאת בני חת. מעפרון אינו אומר אלא מאת בני חת. ד"א נבהל להון זה עשו. בשעה שמת יצחק באו יעקב ועשו וחלקו את הכל. אמר יעקב רשע זה עתיד הוא ליכנס הוא ובניו למערת המכפלה ויהא לו חלק ודירה עם הצדיקים הקבורי' בתוכה. מיד עמד ונטל את כל הממון שהיה בידו ועשה אותו כרי. ואמר לעשו אחי חלק שיש לך במערה זו תרצה או הכסף והזהב הזה. באותה שעה אמר עשו ה"ז בית קבורה מצוי בכ"מ ובשביל קבר אחד שיש לי במערה אני מאבד כל הממון הזה. מיד עמד ונטל כל אותו הממון ונתן לו חלקו. הוא שיעקב אומר ליוסף (בראשית נ) בקברי אשר כריתי לי. קניתי אכ"ב אלא כריתי אמר להן כרי של דינרין נתתי לעשו הוי ולא ידע כי חסר יבואנו. ומהו חסר שלא נכנס במערת המכפלה. ד"א נבהל להון זה השואל שהיתה עינו צרה

מתנות כהונה

ואין דברים: וחשב להוציאו: קין את הכל: ברפיון. באויר אויל תלוי ועי' בערוך: חסרו הכתוב וי"ו. שכל עפרן שבפרשה מלא
בלע"ז ריפלא כך פי' בערוך וע' בב"ר פ' כ"ב: אסטרטיגית. שם וי"ו הון מזה ושקול לאברהם לעפרן: מן סחורת ביתך כלו' מן

לשכור שתי פרות כאחת והוא שואל אחת ושוכר אחת. וע"י שלא שבר אלא אחת אם מתה או נשברה הוא משלם. אם שבר ומתה אמרה תורה אם שכיר הוא בא בשכרו. הוי נבהל להון איש רע עין שהיתה עינו רעה לשכור מתוך כך ולא ידע כי חסר יבואנו. הוא שכתוב בעליו אין עמו שלם ישלם. ד"א נבהל להון א"ר לוי זה שאינו מוציא מעשרותיו כראוי. מעשה באדם א' שהיה מוציא מעשרותיו כראוי. והיה לו שדה אחת והיתה עושה אלף מדות ומוציא ממנה מאה מדות למעשר ומן המותר הי' מתפרנס הוא ובני ביתו בשעת פטירתו קרא לבנו וא"ל בני תן דעתך על שדה זו. כך וכך מדות היא עושה כך וכך מדות למעשר וממנה הייתי מתפרנס כל ימי. כשנפטר מן העולם שנה ראשונה זרע אותה הבן עשתה אלף מדות והוציא ממנה ק' למעשר. שנה שנייה נכנס בו עין רעה פיחת י' ופיחתה היא ק'. וכן בג' וכן בד' וכן בה' עד שעמדה על מעשרותיה כיון שראו קרוביו כך עמדו ולבשו לבנים ונתעטפו לבנים ונכנסו אצלו. א"ל לא באתם אלא לשמוח עלי. אמרו לו ח"ו לא באנו אלא לשמוח עמך. לשעבר היית בעה"ב והקב"ה כהן ועכשיו נעשית כהן והקב"ה בעה"ב. הוי ולא ידע כי חסר יבואנו. ד"א נבהל להון א"ר יצחק זה שהיה מלוה ברבית שהיתה עינו צרה להלוות לישראל בלא רבית. ולא ידע כי חסר יבואנו כמ"ש (משלי כח) מרבה הונו בנשך ותרבית לחונן דלים יקבצנו. ואי זהו חונן דלים זהו עשו. וכי עשו חונן דלים הוא והלא עושק דלים הוא. אלא כגון הגמונים ודוכסים ואפרכין שהם יוצאין לעיירות וגוזלין ובוזזין וכשהם חוזרין אומרים הביאו לנו עניים ונפרנסם. והמשל הדיוט אומר מנאפת בתפוחים וחולקת לחולין. ד"א מהו לחונן דלים יקבצנו. שכל מה שהרשעה מכנסת בעה"ז הקב"ה נותנו לישראל לע"ל שנא' (ישעיה כג) והיה סחרה ואתננה קדש לה': ד"א אם כסף תלוה את עמי. אמר הקב"ה אם כסף תלוה ולא תקח ממנו רבית. את עמי מה אני איני מוט לעולם אף אתה אין אתה מוט לעולם. שנאמר (תהלים טו) כספו לא נתן בנשך וכתיב (שם) עושה אלה לא ימוט לעולם:

פרשה לב הנה אנכי שולח מלאך. הה"ד (תהלים פב) אני אמרתי אלהים אתם. אילו המתינו ישראל למשה ולא היו עושים אותו מעשה לא היתה עכו"ם ולא מלאך. המות שולט בהן. וכה"א (שמות לב) והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות. מהו חרות ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר חירות מן הגליות ור"נ אומר חירות ממלאך המות. בשעה שאמרו ישראל כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע אמר הקב"ה אדה"ר צויתי אותו מצוה אחת כדי שיקיימנה והשויתיו למלה"ש שנא' (בראשית ג) הן האדם היה כאחד ממנו. אלו שהן עושין ומקיימין תרי"ג מצות חוץ מן הכללים ומן הפרטים ומן הדקדוקים אינו דין שהן חיים וקיימין לעולם וכה"א (במדבר כא) וממתנה נחליאל שנחלו מהקב"ה שיהו חיים וקיימים לעולם. כיון שאמרו (שמות לב) אלה אלהיך ישראל בא מות עליהן. אמר הקב"ה בשיטתו של אדה"ר הלכתם שלא עמד בנסיונו ג' שעות ובט' שעות נקנסה עליו מיתה. אני אמרתי אלהים אתם. והלכתם אחר מדותיו של אדה"ר אכן כאדם תמותון. מהו וכאחד השרים תפולו. א"ר יהודה או כאדם או כחוה. ד"א וכאחד השרים תפולו א"ר פנחס הכהן ב"ר המא א"ל הקב"ה הפלתם עצמכם. לשעבר הייתם משתמשים על ידי רוח הקודש עכשיו אין אתם משתמשים אלא על ידי מלאך הוי הנה אנכי שולח מלאך לפניך: דבר אחר הנה אנכי שולח מלאך לפניך. הדא דכתיב (ירמיה ג) ואנכי אמרתי איך אשיתך בבנים. מהו אשיתך. אמר הקב"ה משעה שעמדתם בסיני וקבלתם את התורה כתבתי שאני אוהב אתכם שנא' (דברים ז) כי מאהבת ה' אתכם. ואחר שאהבתי אתכם היאך אני יכול לשנא אתכם. איך אשיתך בבנים. ואין אשיתך אלא שנאה שנאמר (בראשית ג) ואיבה אשית. ד"א איך אשיתך בבנים ר' יהושע אומר חייבתם עצמכם כדכתיב ככל אשר יושת עליו. ור' ברכיה אמר ביירתם עצמכם כדכתיב (ישעיה ה) שמיר ושית. ואתן לך ארץ חמדה למה נקראת חמדה שביה"מ נתון בתוכה הה"ד (תהלים סח) ההר חמד אלהים לשבתו. ד"א ארץ המדה שהמדו לה כל המלכים שבין העי ובין יריחו אינו אלא ג' מלין לזו מלך ולזו מלך. ד"א ארץ חמדה רבנן אמרי ארץ שנתחמדו לה אבות העולם. אברהם שנאמר (בראשית יב) לך לך מארצך. יצחק (שם כו) גור בארץ הזאת. יעקב (שם מז) ונשאתני ממצרים. ולמה הם מתחמדים לה. ארשב"ל מפני שהם היים תחלה לימות המשיח. ומהו (ירמיה ג) נחלת צבי. למה הוא מושלה לצבי מה הצבי משאדם מפשיטו אין עורו מחזיק את בשרו כך בשעה שזכין ישראל אין א"י מחזקת פירותיה. ד"א מה צבי זה קל לאכול

מתנות כהונה

השמורה שפחותה שבביתך אתה נותנה ואינה ניכר ונחשב למאומה: אם מתה. פרה השאולה מפני שהשואל חייב באונסין: אם שברה. אם היה שוכר אותה פרה ששאל אם היתה מתה היה פטור שנאמר אם שכיר כו': לשמוח עלי. על רוע מזלי: ועכשיו נעשית כהן כו' שהקב"ה נתן לך מעשר ממה שהיתה רגילה לעשות: וכי עשו חונן דלים. ע' כ"ז בפ' איזהו נשך: ולא תקח ממנו רבית את עמי. אתה שהיה עמדי ואת עמי קרי ביה את עמי: אותו מעשה. מעשה עגל: שנחלו מהקב"ה כו'. דרש נחליאל נחלו בה אלהות להיות חיי עד כאלהים: ג' שעות. לא מצאתי במד' תלים וגם בתנחומא ובילקוט לא גרס ליה ואמרי' בב"מ בי' סרח ובאחד עשר נידון ובשנים עשר נטרד ושלש שעות יש לייסבו שר"ל שלא עמד שלשה שעות בלווי שבשעה תשיעית נלטווה ולא היה עד כלות היום רק שלשה שעות: אלא ע"י מלאך. וזהו כאחד השרים כלו' א' מהשרים העליונים: ביירתם. ל' ריקות ושממון כד"א אם אוביר ולא אעביד: לך לך. אם יפא דפרשה קמייתא דכתיב ויצאו ללכת ארצה כנען: גור בארץ הזאת. ר"ל הרי שהקב"ה חיבבה בעיני יצחק ונתחבבה בעיניו שהרי

כך א"י פירותיה קלין לאכול. ורבנן אמרי מה צבי זה רגליו קלין יותר מכל בהמה ומן החיה. כך א"י ממהרת לבשל פירותיה יותר מכל הארצות. וכל כך למה א"ל הקב"ה לישראל כדי שיהא שמי מיוחד עליכם ואומר (ירמיה ג) אבי תקראי לי ומאחרי לא תשובי. אתם לא עשיתם כן אלא (שם) אכן בגדה אשה מרעה וגו'. רבנן אמרי מאישה אכ"כ אלא מרעה מה אשתו זו אינה יכולה למרוד בבעלה אלא ברעה היא יכולה לכפור בו למה שאין ביניהן גמיסקין. כך אמר הקב"ה לישראל לא עשיתוני כבעל אלא כרע. כשם שהאשה בוגדת ברעה כך בגדתם בי בית ישראל. א"ר יהודה ב"ר סימון הלואי כאשה הרעה שכ"ז שהוא נותן לה שכר היא נשמעת לו פסק הימנה שכר אומרת לו כלום הייתי משועבדת לך אלא בשביל השבר. כך אמר הקב"ה לישראל כלום הסרתי אתכם עד שכפרתם בי הוי אכן בגדה אשה מרעה וגו': ד"א הנה אנכי שולח מלאך. אמר הקב"ה לישראל אילו זכיתם אני בעצמי נעשיתי לכם שליח כדרך שעשיתי לכם במדבר שנא' (שמות יג) וה' הולך לפניהם יומם וגו'. ועכשיו שלא זכיתם הריני מוסר אתכם לשליח שנא' הנה אנכי שולח מלאך. ואימתי נמסרו לשליח בשעה שעבדו ע"ז. מנין שכן אמר הקב"ה למשה לך נחה את העם. אמר משה אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה. ועוד אמר משה רבון העולם מה בינינו לבין העכו"ם לנו נביאים לנו שר ולהם נביאים ולהם שר. א"ר לוי ב' מדות טובות בטל הקב"ה מעכו"ם שלא יעמדו עליהם נביאים ושלא ימסרו ישראל לשר כל ימי משה כיון שמת משה חזר אותו השר למקומו. שכן יהושע רואהו שנא' (יהושע ה) ויהי בהיות יהושע ביריחו וגו' ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי. לכך נא' הנה אנכי שולח מלאך לפניך: השמר מפניו אמר הקב"ה לישראל הזהרו בשליח שאינו חוזר בשליחותי מדה"ד הוא. אל תמר בו. לשעבר הוא אומר ממרים הייתם עם ה' והייתי מקבל מכם. אבל עכשיו אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם. ד"א אל תמר בו אל תמירוני בו ואל תעשוני תמורתו. ושמא תאמרו הואיל והוא השר שלנו לו אנחנו עובדים והוא נושא את פשעינו. לאו אלא כי לא ישא לפשעכם. לא כמותי שכתוב בי (מיכה ז) נושא עון ועובר על פשע אבל הוא לא ישא לפשעכם. ולא עוד אלא שאתם גורמים לו שישמט שמי מקרבו שנא' כי שמי בקרבו. ד"א כי שמי בקרבו לפי שאין מלה"ש ניזונין אלא מזיו השכינה שנא' (נחמיה ט) ואתה מחיה את כולם. מהו כך א"ר חגאי בש"ר יצחק ואתה מחיה לכולהון. ולא עוד אלא שהוא מתחייב על ידם. כי אם שמוע תשמע בקולו ועשית כל אשר אדבר. ידבר אכ"כ אלא אדבר. אם מקבלים אתם הימנו כאילו לי אתם מקבלים. אם עושים אתם כן ואיבתי את אויביך הוי הנה אנכי שולח מלאך. ר' יצחק פתח (ירמיה ג) ואנכי אמרתי איך אשיתך בבנים אכן בגדה אשה מרעה וגו'. ואנכי אמרתי איך אשיתך בבנים כל הנסים והגבורות שעשיתי לכם לא שתתנו שכרי אלא שתהיו מכבדים אותי כבנים וקוראים אותי אביכם ואומר (שם) אבי תקראי לי. ומה נסים עשיתי לבריה בעולם יותר מכם שעשיתי לכם שהייתם מהלכים אחרי ואני מהלך לפניכם ומאיר לכם שנא' (שמות יג) וה' הולך לפניהם יומם ואומר אבי תקראי לי ואתם מה עשיתם אכן בגדה אשה מרעה. מאישה אכ"כ אלא מרעה. למה אלא אדם שהוא נוטל אשה ועושה עמה ימים הרבה אפי' העני אשתו אינה כופרת בו אלא אומרת בשעה שהיה עשיר האכילני והלבישני ועכשיו שהעני איני כופרת בו. ובשעה שהיא זונה אם נתן לה הרי היא מודה לו. ואם לא נתן לה אינה מכרת אותו לכך נאמר אכן בגדה אשה מרעה. ד"א הזונה בשעה שיש לה אוהב והוא מכבדה בחפץ היא מראתו להברותיה ואומרת ראו כמה כבדני אוהבי. ואתם בית ישראל לא עשיתם כן אלא עשיתי לכם נסים וגבורות שהיו ענני כבוד מקיפין אתכם והמן יורד והבאר עולה והשליו מצוי ולא קלסתם אותי ולא הייתם כזונה לקלס אתנן. שנאמ' (ירמיה ב) ולא אמרו איה ה' המעלה אותנו מארץ מצרים. אף אני כי לא אעלה בקרבך אלא מה אעשה הנה אנכי שולח מלאך: ד"א הנה אנכי שולח מלאך הה"ד (תהלים לד) חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם. עושה אדם מצוה אחת הקב"ה נותן לו מלאך א' לשמרו שנא' חונה מלאך ה' וגו'. עושה שתי מצות הקב"ה נותן לו שני מלאכים לשמרו שנאמ' (שם צא) כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך. עושה הרבה מצות נותן לו הקב"ה חצי מחנהו שנאמר (שם) יפול מצדך אלף ורבבה ממינך. והוא חצי מחנהו שנאמר (שם סח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן: ד"א הנה אנכי שולח מלאך. הה"ד (שם פב) אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם. כשעמדו ישראל בסיני וקבלו את התורה. אמר הקב"ה למלאך המות על כל העכו"ם יש לך רשות ועל אומה זו אין לך רשות בה שהם חלקי. כשם שאני חי וקים כך בני קיימין. שנאמר (דברים לב) בהנחל עליון גוים. וכתיב (שם) כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו. ולא רציתם אלא

מתנות כהונה

כל ימיו לא יצא לו חולה וע' בתנחומא: אין א"י מחזקת פירותיה. בתנחומא מייתי לה מקרא דכתיב בישעיה ו' ג"ל חמיץ יאכלו אשר זורה ברחת ובמזרה בראשונה היו זורין ברחת ואח"כ במזרה מפני שהיה הדגן יותר מן התבן ואעפ"כ היה בתוך התבן פירות מגיין שכן כתיב ג"ל חמיץ בלולים היו מן הפירות ע"כ: שאין ביניהם קמיסקין. פי' שטר כתובה וע' בערוך ערך גמס: ע ה ב תי. ודרשו הז"ל אבל בימי משה לא קבלו אותי: אלא [illegible] מתחייב על ידם. באם הם לא ישמעו לו יגרמו לו שיפסק אותו כמתי ס

הבלתם מעשיכם ואמרתם לעגל אלה אלהיך ישראל ולכך (תהלים פב) אכן כאדם תמותון . מה עכו"ם משתמשים בשרים אף אתם כן שנא' הנה אנכי שולח מלאך . וכן אתה מוצא שהראה הקב"ה ליעקב שרי כל מלכות ומלכות שנא' (בראשית כח) ויחלום והנה סולם מוצב ארצה . הראה לו כמה מלכים וכמה איפרכין וכמה שלטונין עומדים מכל מלכות ומלכות . וכשם שהראה לו אותן עומדים כך הראה לו אותן נופלים שנא' והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו . א"ל הקב"ה עלה אף אתה . א"ל יעקב מתיירא אני שמא ארד כשם שירדו אלו . א"ל הקב"ה אל תתיירא כשם שאיני יורד מגדולתי כך לא אתה ולא בניך יורדים מגדולתם שנא' (שם) והנה ה' נצב עליו . אימתי בשעה שהם עושים רצוני . ובשעה שאמרתם אלה אלהיך ישראל ועזבתם אותי והלכתם בדרכי עכו"ם מה העכו"ם בשרים אף אתם בשרים שנא' הנה אנכי שולח מלאך . א"ל משה מלאך אתה משלח עמי . כך היו התנאים . לא אמרת וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ ההיא ועתה אתה אומר הנה אנכי שולח מלאך לפניך . אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה . א"ל כי לא אעלה בקרבך . אמר משה הרי אמרת מלאך ואני אומר אם אין פניך הולכים נראה דברי מי עומדים . הה"ד (שמות לג) ויאמר משה אל ה' ראה אתה אומר אלי . א"ל הקב"ה חייך פני ילכו והניחותי לך . ורוה"ק צווחת (קהלת ח) באשר דבר מלך שלטון וגו' שומר מצוה לא ידע דבר רע : הנה אנכי שולח מלאך . א"ל הקב"ה למשה מי ששימר את האבות הוא ישמור את הבנים . וכן אתה מוצא באברהם כשבירך את יצחק בנו א"ל (בראשית כד) ה' אלהי השמים וגו' הוא ישלח מלאכו לפניך . ויעקב אבינו מה אמר לבניו (שם מח) המלאך הגואל אותי וגו' . א"ל הוא גאלני מיד עשו הוא הצילני מיד לבן הוא זנני ופרנסני בשני רעבון . אמר הקב"ה למשה אף עכשיו מי ששמר את האבות ישמור את הבנים שנא' הנה אנכי וגו' . בכ"מ שהמלאך נראה השכינה נראית שנ' (שמות ג) וירא מלאך ה' אליו בלבת אש ומיד ויקרא אליו אלהים . ולא עוד אלא בשעה שצועקים ישראל לפניו תבא להם תשועה . כך בסנה שנאמר (שם) הנה צעקת בני ישראל באה אלי . וכן בגדעון (שופטים ו) ויבא מלאך ה' וגו' וירא אליו מלאך ה' וגו' ויפן אליו ה' ויאמר לך בכחך זה והושעת את ישראל . וכן לע"ל בשעה שיגלה הגאולה בא על ישראל שנא' (מלאכי ג) הנני שולח מלאכי ופנה דרך לפני :

סדר תרומה

פרשה לג ויקחו לי תרומה . הה"ד (משלי ג) כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו . אל תעזובו את המקח שנתתי לכם יש לך אדם לוקח מקח יש בו זהב ואין בו כסף יש בו כסף ואין בו זהב . אבל המקח שנתתי לכם יש בו כסף שנאמר (תהלים יב) אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף . יש בו זהב שנאמר (שם יט) הנחמדים מזהב ומפז רב . יש אדם לוקח שדות אבל לא כרמים כרמים ולא שדות . אבל המקח הזה יש בו שדות ויש בו כרמים שנאמר (שיר ד) שלחיך פרדס רמונים . יש לך אדם לוקח מקח ובני אדם אינן יודעין מהו . אבל משכר הסרסור נתוודע מה לקח . כך התורה אין אדם יודע מה היא אלא משכר שלקח משה שנאמר (שמות לד) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בדברו אתו . ויש לך מקח שמי שמכרו נמכר עמו . אמר הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורתי כביכול נמכרתי עמה שנא' ויקחו לי תרומה . משל למלך שהיתה לו בת יחידה בא אחד מן המלכים ונטלה . ביקש לילך לו לארצו וליטול לאשתו . א"ל בתי שנתתי לך יחידית היא לפרוש ממנה איני יכול . לומר לך אל תטלה איני יכול לפי שהיא אשתך . אלא זו טובה עשה לי שכ"מ שאתה הולך קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם שאיני יכול להניח את בתי . כך אמר הקב"ה לישראל נתתי לכם את התורה לפרוש הימנה איני יכול . לומר לכם אל תטלוה איני יכול . אלא בכ"מ שאתם הולכים בית א' עשו לי שאדור בתוכו שנא' ועשו לי מקדש וגו' : ד"א ויקחו לי תרומה . הה"ד (תהלים סח) עלית למרום שבית שבי . כל עלוייך לא היה אלא מן המרום . עלית למרום (שמות יט) ומשה עלה אל האלהים (שם כ) ומשה נגש אל הערפל . שבית שבי . מלך ב"ו בשעה שהיילותיו נשבים הוא מיצר תאמר אף כאן כך . ת"ל לקחת . ובשעה שאדם מוכר הוא מיצר ת"ל מתנות באדם . א"ל כך אני מעלה עליכם כאילו מתנה נתתיה לכם . אף סוררים . אמר הקב"ה למשה מה עכו"ם אומרים שאיני חוזר עמהם על שעבדו ע"ז שנא' (דברים ט) סרו מהר . אפי' סוררים הן איני מניח אותם ועמהם אני דר שנאמר אף סוררים לשכון יה אלהים : ד"א ויקחו לי תרומה . הה"ד (שיר ה) אני ישנה ולבי ער . אמרה כנסת ישראל

מתנות כהונה

במתיה ממני : יפול מלאך כו' . יפול פירושו יגיע וכן הוא בתנחומא ובמדב"ר פ' כ"א : ה. אה לו כמה מלכים כו' ע' עוד בויק"ר ריש פ' כ"ט : כך היו התנאים . בתמיה וכי בתנאי השלחתני כך בטעהת אותי : ראה אתה אומר כו' . משמעותו דרך ויכוח דהס וכבינו : אתה אומר כך ואני אומר כך נראה דברי מי יקום : שיגלה הקב"ה יגלה עינינו במהרה : וב שכר הסרסור כו' . שכירתו מודיע שהתורה מה היא : ויש לך מקח כו' לשון תימה : שנא' ויקחו לי . כאילו כתב ויקחו אותי . קיטון . חדר : עלוייך כו' . עלית דרש לשון

אני ישנתי לי מן הקץ אלא הקב"ה ער שנא' (תהלים עג) צור לבבי וחלקי אלהים לעולם אני ישנה
מן המצות אבל זכות אבותי עומדת לי ולבי ער. אני ישנה ממעשה העגל ולבי ער והקב"ה
מרתיק עלי הוי ויקחו לי תרומה. (שיר ה') פתחי לי אחותי רעיתי. עד מתי אהיה מתהלך בלא
בית. (שם) שראשי נמלא טל אלא עשו לי מקדש שלא אהיה בחוץ: ד"א ויקחו לי תרומה. רבי
ברכיה פתח (דה"א כט) לך ה' הגדולה והגבורה וגו' כי כל בשמים ובארץ. אתה מוצא כל מה
שברא הקב"ה למעלן ברא למטן. למעלן זבול וערפל שנא' (ישעיה סג) וראה מזבול קדשך. ערפל
דכתיב ומשה נגש אל הערפל וכתיב (איוב כב) הבעד ערפל ישפוט. למטן (מ"א ח) אז אמר שלמה
ה' אמר לשכון בערפל וכתיב בנה בניתי בית זבול לך. למעלן (ישעיה ו) שרפים עומדים ממעל לו
למטן עצי שטים עומדים. למעלן כרובים שנא' (שם לז) יושב הכרובים למטן (שמות כה) והיו
הכרובים. למעלן (יחזקאל א) והאופנים ינשאו לעומתם למטן (מ"א ז) ומעשה האופנים כמעשה אופן
המרכבה וכן (יחזקאל א) והנה אופן אחד בארץ. למעלן (תהלים יא) ה' בהיכל קדשו למטן (ירמיה ו)
היכל ה'. למעלן (תהלים סח) מלכי צבאות ידודון למטן (שמות יב) יצאו כל צבאות ה'. למעלן (בראשית
א) יהי רקיע בתוך המים למטן (שמות כו) והבדילה הפרוכת לכם. למעלן (ירמיה ג) כסא ה' למטן
(שם יז) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. למעלן (איוב כה) היש מספר לגדודיו למטן
(ש"ב ד) ושני אנשים שרי גדודים. למעלן (בראשית טו) וספור הכוכבים למטן (דברים א) והנכם היום
ככוכבי השמים. למעלן (יחזקאל ט) והנה האיש לבוש הבדים למטן (ויקרא טז) כתנת בד קדש ילבש.
למעלן (תהלים לד) חונה מלאך ה' למטן (מלאכי ב) כי מלאך ה' צבאות הוא. למעלן (ישעיה ו)
במלקחים לקח מעל המזבח למטן (שמות כ) מזבח אדמה תעשה. למעלן (ישעיה מ) וימתחם כאהל
לשבת למטן (במדבר כד) מה טובו אהליך. למעלן (תהלים קד) נוטה שמים כיריעה למטן (שמות כו)
עשר יריעות. למעלן (דניאל ב) ונהורא עמה שרא למטן (שמות כז) שמן זית זך כתית למאור. ולא
עוד אלא שחביבין כל מה שלמטן משל מעלן. תדע לך שהניח מה שלמעלן וירד בשל מטן שנא'
ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. הוי (דה"א כט) כי כל בשמים ובארץ ואומר (חגי ב) לי הכסף
ולי הזהב אמר ה' צבאות: ד"א ויקחו לי תרומה. הה"ד (משלי כב) נבחר שם מעושר רב. נבחר
שמו של משה שנא' (תהלים קו) לולי משה בחירו וכה"א (שמות לג) ואדעך בשם. מעשרו של קרח
שנאמר (במדבר טז) חמשים ומאתים מחתות. א"ל הקב"ה מפני שיש לך עושר אתה מתגאה.
נבחר שמו של משה מכל עשרך של כסף ושל זהב. הוי (משלי טז) מכסף ומזהב חן טוב. ד"א נבחר
שמו של פינחס מן עשרו של זמרי שהיה נשיא שבט שמעון. ומה עשה זמרי עליו אמר שלמה
(שם כא) העז איש רשע בפניו זה זמרי. וישר הוא יבין דרכו זה פינחס. ומה העיז זמרי אלא כיון
שבאה כזבי בקש ליטלה אמרה לו איני נשמעת לך שכן צוני אבא שלא אהיה נשמעת אלא
למשה. א"ל אני גדול ממשה שהוא משבט שלישי ואני משבט שני. ורצונך לידע שאני גדול
ממשה בפניו אני נוטל אותך שנא' (במדבר כה) והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את
המדינית לעיני משה שהיה מקיש דברים כנגדו א"ל משה זו אסורה או מותרת. א"ל אסורה
היא לך. א"ל זמרי אתה הוא הנאמן של תורה שהקב"ה מתגאה בך ואומר (שם יב) לא כן עבדי
משה. שאתה אומר אסורה זו אף אשתך שנטלת אסורה היא לך. זו מדינית וזו מדינית זו
גדולה בת אבות ואשתך בת כומר. הוי לעיני משה. ושלמה צווח העז איש רשע בפניו. וכיון
שראו אותו היו בוכים שנא' (שם כה) והמה בוכים. א"ל הקב"ה משה בוכה אתה והיכן חכמתך
שאמרת דבר זהבלעת לקרח ועכשיו אתה בוכה. ורוה"ק צווחת (תהלים עו) אשתוללו אבירי לב
נמו שנתם. א"ל משה (משלי כא) אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'. אמר הקב"ה יודע אני
מי מוכן לדבר זה מה כתיב אחריו (שם) סוס מוכן ליום מלחמה ולה' התשועה. א"ר יוסי דרש
פינחס בעצמו ומה אם הסוס שהוא נותן נפשו ליום מלחמה אפי' הוא מת נותן נפשו על בעליו.
אני על קדושת שמו של הקב"ה עאכ"ו. וירא פינחס בן אלעזר התחיל אומר בינו לבין עצמו
ומה אעשה איני יכול ב' יכולין לאחד שמא אחד יכול לב'. עד שהוא נוטל עצה בינו לבין
עצמו הנגף נוגף. והקב"ה אומר (שם כד) התרפית ביום צרה הצל לקוחים למות. כי תאמר הן
לא ידענו זה אני מעיד עליך שנא' (שם) הלא תוכן לבות בוא יבין. נכנס פינחס ומצא אותם
שקבעם הקב"ה זה עם זה והיו כרוכין זה בזה ולא היו יכולין להפריד עצמן ודקר שניהם דרך

מתנות כהונה

לשון עילוי ושבח וע' מזה לעיל ריש פ' כ"ח : ומשה עלה. עכשיו דרשו מל' עלייה ממש : לקחת. דרך לקיחה וקנין : הוא מוכר כו'. שכל המוכר בעין רעה הוא מוכר וכל הנותן בעין יפה הוא נותן : אלא הקב"ה ער כו'. אבל הקב"ה שנקרא לבן של ישראל הוא ער לגאלני וע' במד' הזית וכבית ראיה שהקב"ה נקרא לבן של ישראל שנא' צור לבבי וגו' : זכות אבותי. שנקראו לבן ושרשן של ישראל : אני ישנה ממעשה העגל נרדמתי ונדממתי ונתייאשתי שמא ח"ו לא יתגלה עוד : מרתיק ל' הכאה ודפיקה : הוי כי כל וגו'. פירושו כל אשר בשמים הוא בארץ ג"כ : ואומר לי הכסף וגו'. וזהו ויקחו לי משלי שהרי כתיב כי כל אשר בשמים ובארץ לך ה' כ"א לי הכסף : חמישים ומאתים מחתות. ודרשו הז"ל בכולם היו משל קרח : וכיון שראו אותו ישראל. ראו שנסתלק משה היו בוכים : שאמרת דבר. אם בריאה וגו' : איני יכול להרוג שתיהם. זמרי וכזבי וכ' כל זה ה"פ בלק : לא ידענו מזה. לא ידענו מזה שנמסר למות

דביקתן שנא' (במדבר כה) וידקר את שניהם וגו'. כיון שיצא נכנסו שבטו של זמרי מה עשה הקב"ה נגף את כולן. כיון שראה פינחס את הנגף עמד והיה מתפלל שנאמר (תהלים קו) ויעמוד פינחס ויפלל. מיד קרא הקב"ה למשה וא"ל בא ואודיעך מי העמיד זרעו של אברהם שנאמר פינחס בן אלעזר. לכך נאמר (משלי כב) נבחר שם מעושר רב: ד"א נבחר שמו של מרדכי מעשרו של המן. א"ר יאשיה מה עשה אותו רשע הוציא כל כסף וזהב שהיה לו ונתן לאחשורוש. א"ל הקב"ה חייך (שם שם) נבחר מכסף ומזהב חן טוב. נבחר הנה של אסתר שנא' (אסתר ב) ותהי אסתר נושאת חן. כיון שבא הרשע עם הממון א"ל המלך הכסף נתון לך. אמר הקב"ה כך אתם מוכרים שלי על שלי שנא' (ויקרא כה) כי לי בני ישראל עבדים וכתיב (חגי ב) לי הכסף ולי הזהב. חייך מה שאמרת הכסף נתון לך וגו' כך (אסתר ח) ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את בית המן: ד"א ויקחו לי תרומה. הה"ד (משלי ד) כי לקח טוב נתתי לכם. א"ר ברכיה הכהן ברבי בנוהג שבעולם אדם מוכר חפץ מתוך ביתו הוא עצב עליו והקב"ה נתן תורה לישראל ושמח הוי כי לקח טוב וגו'. בנוהג שבעולם אדם לוקח חפץ מצר לשמרה אבל התורה משמרת בעליה שנאמר (שם ו) בהתהלכך תנחה אותך. בנוהג שבעולם אדם לוקח חפץ מן השוק שמא יכול לקנות בעליו. אבל הקב"ה נתן תורה לישראל ואומר להם כביכול לי אתם לוקחים הוי ויקחו לי תרומה: ד"א ויקחו לי תרומה. הה"ד (דברים לג) תורה צוה לנו משה. דרש רבי שמלאי תרי"ג מצות נתנו לישראל ע"י משה שכן מנין תורה. וא"ת אינן אלא תרי"א ושנים היכן הם. אלא אמרי רבנן אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעום ותרי"א א"ל משה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה וגו'. אל תקרי מורשה אלא ירושה ירושה היא לישראל לעולם. משל לבן מלכים שנשבה כשהוא קטן למדינת הים אפי' לאחר כמה שנים אינו בוש מפני שהוא אומר לירושת אבותי אני חוזר. כך ת"ח שהוא פורש מן התורה והלך והתעסק בדברים אחרים אפילו לאחר כמה שנים הוא מבקש לחזור אינו בוש מפני שאומר לירושת אבותי אני חוזר. ד"א מורשה אל תהי קורא מורשה אלא מאורסה מה חתן זה כל זמן שלא נשא ארוסתו הוא הווה פראדורן לבית חמיו משנשאה הרי אביה בא אצלה. כך עד שלא נתנה תורה לישראל (שמות יט) ומשה עלה אל האלהים. משנתנה תורה אמר הקב"ה למשה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. ד"א אל תהי קורא מורשה אלא מאורסה מלמד שהתורה ארוסה היא לישראל שנאמ' (הושע ב) וארשתיך לי לעולם. ומנין שהיא כאשת איש לעכו"ם שנא' (משלי ו) היחתה איש אש בחקו ובגדיו לא תשרפנה אם יהלך איש על הגחלים ורגליו לא תכוינה כן הבא אל אשת רעהו: ד"א ויקחו לי תרומה. בשעה שאמר הקב"ה למשה על עסקי המשכן אמר לפניו רבש"ע יכולין הם ישראל לעשותו. א"ל הקב"ה אפילו אחד מישראל יכול לעשותו שנא' (שמות כה) מאת כל איש אשר ידבנו לבו. אמרו רבנן אף בדן שהיה יורד לישראל היה יורדות בו אבנים טובות ומרגליות והיו הגדולים שבהן באין ומלקטין אותן והיו גונזין אותן. תדע שכן הוא שנא' (שם לו) והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר וכי בבקר היו מביאין בצהרים לא היו מביאין. אלא ממה שהיה המן מוריד להם הביאו. וכה"א (שם לה) והנשיאים הביאו וגו': וזאת התרומה. א"ר טביומי בשעה שהגיע זמנו של יעקב אבינו ליפטר מן העולם קרא לבניו א"ל היו יודעין שהקב"ה עתיד לומר לבניכם לעשות משכן אלא יהיו כל צרכיו מוכנים בידכם. שנא' (בראשית מח) והיה אלהים עמכם וכי תעלה על דעתך כשהיה יעקב אבינו חי לא היה הקב"ה עם בניו. אלא כך א"ל עתיד הוא לומר לכם ועשו לי מקדש והוא יורד ומשרה שכינתו בתוככם שנאמ' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ויש מהם שהתקינו עצמן לדברים ויש מהן ששכחו. וכשבא משה אמר להם שיעשו המשכן יש מהם שהביא מעצמו ויש מהם שלא הביא אלא ממה שהיה מונח בידו שכה"א כל איש אשר נמצא אתו תכלת וארגמן וגו' ואומר וכל אשר נמצא אתו עצי שטים:

פרשה לד ועשו ארון עצי שטים הה"ד (איוב לז) שדי לא מצאנוהו שגיא כח. אמר רבינו הגדול צריכין אנו להחזיק טובה לאיוב שכל מה שאמר אליהוא בא הוא והוסיף על דבריו. אמר איוב לחביריו מה אתם סבורים שכל מה שאמרתם הוא כל שבחו. מי יכול לספר כל שבחיו וגבורותיו של הקב"ה כל הדברים שדברתם (שם כו) הן אלה קצות דרכיו. בא אליהוא ואמר שדי לא מצאנוהו שגיא כח מי ששומע הפסוק הזה אומר שמא חירופים הוא ח"ו. אלא כך אמר אליהוא לא מצינו כח גבורתו של הקב"ה עם בריותיו שאין הקב"ה בא בטרחות עם בריותיו לא בא על האדם אלא לפי כחו. אתה מוצא כשנתן הקב"ה את התורה לישראל אילו היה בא עליהם בחוזק כחו לא היו יכולין לעמוד שנא' (דברים ה) אם יוספים אנחנו לשמוע

מתנות כהונה

למות שהלך והלילנו: נכנסו כו'. להרוג את פנחס: מנין שהורה פי' כל זה סוף מסכת מכות: פראדורין. נראה שהוא ל' פריד. וכמו שאחז"ל על הנקיבה שלא תהא פרדיתא כך נקרא הזכר ההולך שפיד תלה פראדורין וכן ביארו המבאר על הגליון מהלך תמיד וע"ג שהוא בל' גטקרי' שתי תיבות פרא דורן פי' בל' ירושלמי כן דורן כי הוא בא לבית חמיו בראיות פנים של כבוד ודרך מנהג ודורון: כאשת איש לעכו"ם. שאסור להם לעסוק בתורה כאשת איש האסורה על איש אחר וכמו שאמרו הז"ל בפ"ד מיתות עכו"ם העוסק בתורה חייב מיתה: אש בחיקו. אם זו התורה כד"א שלא כה דברי כאש ? וכן הוא אומר והנשיאים הביאו. כלומר הענני' גד"פ.

וגו'. אלא לא בא עליהם אלא לפי כחם שנאמר (תהלים כט) קול ה' בכח. בכחו אינו אומר אלא בכח לפי כחו של כאו"א. ד"א שדי לא מצאנוהו שגיא כח בשעה שאמר הקב"ה למשה עשה לי משכן התחיל מתמיה ואומר כבודו של הקב"ה מלא עליונים ותחתונים והוא אומר עשה לי משכן. ועוד היה מסתכל ורואה ששלמה עומד ובונה ביה"מ שהוא גדול מן המשכן ואמר לפני הקב"ה (מ"א ח) כי האמנם ישב אלהים על הארץ. אמר משה ומה ביה"מ שהוא יותר ויותר מן המשכן שלמה אומר כן. משכן עאכ"ו. לכך אמר משה (תהלים צא) יושב בסתר עליון. א"ר יהודה ב"ר סימון יושב בסתר הוא עליון על כל בריותיו. מהו בצל שדי. בצל אל כצל רחום בצל חנון אכ"כ אלא בצל שדי. בצל שעשה בצלאל. לכך נאמר בצל שדי יתלונן. אמר הקב"ה לא כשם שאתה סבור כך אני סבור אלא כ' קרש בצפון וכ' בדרום וה' במערב. ולא עוד אלא שארד ואצמצם שכינתי בתוך אמה על אמה: ד"א ועשו ארון עצי שטים. מה כתיב למעלה ויקחו לי תרומה מיד ועשו ארון עצי שטים. מה התורה קדומה לכל כך במעשה המשכן הקדים את הארון לכל הכלים. מה האור קדם לכל מעשה בראשית דכתיב (בראשית א) ויאמר אלהים יהי אור. ואף במשכן התורה שנקראת אור דכתיב (משלי ו) כי נר מצוה ותורה אור קדמו מעשיה לכל הכלים: ד"א ועשו ארון מפני מה בכל הכלים האלה כתיב ועשית ובארון כתיב ועשו ארון. א"ר יהודה ב"ר שלום א"ל הקב"ה יבאו הכל ויעסקו בארון כדי שיזכו כולם לתורה. ארשב"י ג' כתרים הם כתר מלכות וכתר כהונה וכתר תורה. כתר מלכות זה השלחן דכתיב בו זר זהב סביב. כתר כהונה זה המזבח דכתיב בו זר זהב סביב. וכתר תורה זה הארון דכתיב בו זר זרב. למה נכתבים זר ונקראים זר. אלא לומר לך אם אדם זוכים נעשים לו זר ואם לאו זר. ומפני מה בכולן כתיב ועשית לו ובארון כתיב ועשית עליו. ללמדך שכתר תורה מעולה יותר מכולן. זכה אדם לתורה כאילו זכה לכולן: ד"א ועשו ארון. מה כתיב למעלה ועשו לי מקדש. אמר הקב"ה לישראל אתם צאני ואני רועה שנא' (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם. ואני רועה שנאמר (תהלים פ) רועה ישראל האזינה. עשו דיר לרועה שיבא וירעה אתכם לכך נאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. אתם כרם שנא' (ישעיה ה) כי כרם ה' צבאות בית ישראל. ואני שומר שנאמ' (תהלים קכא) הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל עשו סוכה לשומר שישמור אתכם. אתם בנים ואני אביכם שנא' (דברים יד) בנים אתם לה' אלהיכם. ואני אביכם שנאמר (ירמיה לא) כי הייתי לישראל לאב. כבוד לבנים כשהן אצל אביהם וכבוד לאב כשהוא אצל בניו וכה"א (משלי יז) עטרת זקנים בני בנים. עשו בית לאב שיבא וישרה אצל בניו לכך נאמר ועשו לי מקדש:

פרשה לה ועשית את הקרשים למשכן. הה"ד (תהלים קד) ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע. הרבה בריות ברא הקב"ה בעולמו ולא היה העולם ראוי להשתמש בהן וגנזן הקב"ה מן העולם. ואיזה זה אור שנברא ביום ראשון דא"ר יהודה ב"ר סימון האור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו. כיון שנסתכל הקב"ה בדורו של אנוש ובדור המבול ובדור הפלגה שמעשיהם מקולקלים עמד וגנזו מהן שנא' (איוב לח) וימנע מרשעים אורם. ולמי גנזו לצדיקים לע"ל שנאמר (בראשית א) וירא אלהים את האור כי טוב. מהו כי טוב שהיה אורו נאה לעולם ולא היה מזיק כשמש הזה. והיכן גנזו בג"ע שנא' (תהלים צז) אור זרוע לצדיק. והרבה בריות ברא הקב"ה בעולם ולא היה העולם ראוי להשתמש בהן והיו ראויין להגנז ולא נגנזו מפני כבוד הקב"ה. ואיזה זה זהב. א"ר אבהו טובה גדולה חלק הקב"ה לעולמו בזהב. יש אדם פורט זהוב אחד והוא מוציא ממנו כמה יציאות שנאמר (בראשית ב) וזהב הארץ ההיא טוב. מהו טוב טוביה דהוא בביתיה טוביה דהוא בלווייתיה. ארשב"ל לא היה העולם ראוי להשתמש בזהב ולמה נברא בשביל המשכן ובשביל בהמ"ק שנא' וזהב הארץ ההיא טוב כד"א (דברים ג) ההר הטוב הזה והלבנון. ז' זהבים היו בבהמ"ק זהב טוב וזהב טהור זהב שחוט זהב סגור זהב מזוקק זהב פרוים זהב מופז. זהב טוב כמשמעו. טהור שהיו מכניסין אותו לכור ואינו חסר כלום. זהב שחוט שהיה נמשך כחוט והיו סכין בו כשעוה הנתונה על גבי פינקס. זהב סגור שהיה סוגר כל הזהבים שהיו שם. זהב מזוקק שהיו טחין בו את הכתלים. והרי כתוב (דה"א כט) כסף מזוקק לטוח קירות הבתים. למה קורין אותו כסף שהיה מכסיף כל הזהבים שהיו שם. זהב מופז ר' פטריקי אחיו של ר' דרוסאי אומר שהיה דומה לגפרית הזו שהיא מוצתת באש.

מתנות כהונה

כד"א נשיאים ורוח וכן הוא בפ' י"ט ובתנחומא בפרשה ויקהל: הוא עליון כו'. גדול ומעולה וכל בריותיו אין מספיקין לעשות לו בית מ-כן: מהו בצל שדי. בצל אל שדי הוא אל לשון חוזק ואיילות כד"א ואת אילי הארץ לקח וכן שדי כמו שפי' הרד"ק הרי בצל שדי כמו בצלאל: אמר הקב"ה לא כשם כו'. עד סבור אלא כ' קרש כו'. וכן הוא בתנחומא בפרשה כי תשא ובנשא פרשה י"ב: נכתבים זר ונקראים זר. וסימנך הפסח סגור: נעשים לו זר ואם לאו זר. וסימנך הקמץ פתוחה: ג' כתרים הן ע' במה שכתבתי במדרש קהלת בפסוק טוב שם משמן: סוכה לשומר. כן דרך שומרי הכרם עושים סוכה ללון בה: צופה ומביט בו כו'. עי' מ"ז בב"ר פ' י"ב: מפני כבוד הקב"ה כו'. להנאות ממנו בהמ"ק ומשכן וכדמפרש ואזיל: טוביה דהוא בביתיה. טוביו ומעלתו הוא בבית וטוביה דהוא בלוויתיה פירש"י בב"ר פ' ע"ז כשהוא מהלך בדרך ול' לוויה נופל על מי שנודד חוץ לביתו: וזהב הארץ ההיא טוב. כלומר זהב הארץ נברא בשביל ב"ה שנקרא טוב כד"א ההר כו': סוגר כל הזהבים שכל צורפי זהב היו סוגרים חנויותיהם מפני שבושה שאין לזהבם דמיון אליו וכן נקמן: שהיה מכסיף כו'. כך הבנתי בפ' טרף בקלפי וע' במדרש חזית בפסוק עמודיו עשה כסף ובפ' נשא פרשה י"ב: שהוא מוצתת באש. ה"ג במד' חזית ופי' כשהוא מוצת באש מראיתו זך: בהיר מאד וכן פירושו מופז ל' תזנק

זהב. פרוים ארשב"ל שהיה דומה לדם הפרים. וי"א שהיה עושה פירות. ואף הארזים היו ראויין להגנז ולא נגנזו. א"ר חנינא לא היה העולם ראוי להשתמש בארזים אלא לא נבראו אלא בשביל המשכן ובשביל ביהמ"ק שנא' (תהלים קד) ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע. ואין לבנון אלא ביהמ"ק שנאמר (דברים ג) ההר הטוב הזה והלבנון. א"ר שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן כ"ד מיני ארזים הם ואין לך משובח מכולן אלא ז' שנא' (ישעיה מא) אתן במדבר ארז שיטה והדס ועץ שמן וגו'. ולמה לא נגנזו שצפה הקב"ה שהן עתידין לעשות בהן מלאכת המשכן במקום שהשכינה עתידה לשכון שנאמר (תהלים קד) אשר שם צפרים יקננו. וכי תעלה על דעתך ששם צפרים היו מקננות אלא הצפרים שהיה כהן שוחט ומקריב בביהמ"ק. ומהו חסידה ברושים ביתה. וכי חסידה בארזים ביתה ומהו חסידה זה כה"ג שנאמ' (דברים לג) תומיך ואוריך לאיש חסידך: ד"א ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עומדים. למה עצי שטים למד הקב"ה דרך ארץ לדורות שאם יבקש אדם לבנות ביתו מאילן עושה פירות אומר לו ומה ממה"מ שהכל שלו כשאמר לעשות משכן אמר לא תביא אלא מאילן שאינו עושה פירות אתם עאכ"ו ד"א ועשית את הקרשים. מה כתיב למעלה מן הענין וראה ועשה. וכי משה עשה את המשכן והלא כתיב ועשה בצלאל ואהליאב וכל איש חכם לב. אלא משה לתלמוד בצלאל למעשה. מכאן אמרו רבותינו ליתן שכר למעשה כעושה. שכן מצינו במשה שעשה בצלאל למלאכת המשכן והעלה עליו הקב"ה כאילו הוא עשאו שנא' (דה"א כא) ומשכן ה' אשר עשה משה במדבר: ד"א ועשית את הקרשים. לא היה צריך לומר אלא ועשית את הקרשים משכן. מהו למשכן. א"ר הושעיא ע"ש שהוא עומד למשכן שאם נתחיבו שונאיהן של ישראל כלייה יהא מתמשכן עליהם. אמר משה לפני הקב"ה והלא עתידים הם שלא יהיה להם לא משכן ולא מקדש ומה תהא עליהם. אמר הקב"ה אני נוקל מהם צדיק א' וממשכנו בעדם ומכפר אני עליהם על כל עונותיהם וכה"א (איכה ב) ויהרוג כל מחמדי עין: ד"א ועשית את הקרשים. מה כתיב למעלה וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת. זהב זו בבל שנא' (דניאל ג) הוא צלמא רישה די דהב טב. וכסף זו מדי שנא' (שם) חדוהי ודרעוהי די כסף. נחשת זו יון שנא' (שם) מעוהי וירכתיה די נחש. אבל ברזל אע"כ לא במקדש ולא במשכן למה שנמשל בו אדום הרשעה שהחריבה ביהמ"ק. ללמדך שמכל המלכיות יקבל הקב"ה דורון לע"ל חוץ מאדום. והרי בבל אף היא החריבה אותו אלא שלא קעקעה אותו אבל אדום מה כתיב בה (תהלים קלז) האומרים ערו ערו עד היסוד בה. עד עכשיו היסוד בה. לפיכך לא נכתב ברזל במשכן ובמקדש שמשולה בו אדום. וכן עתה מוצא לע"ל שכל העכו"ם עתידין להביא דורון למלך המשיח ומצרים מביאה תחלה וכסבור שלא לקבל מהם ואומר לו הקב"ה אכסניא נעשו לבני במצרים שנאמ' (שם סח) יאתיו חשמנים מני מצרים כוש תריץ ידיו לאלהים מיד מקבל מהן: נשאה כוש ק"ו ומה מצרים ששעבדו בהן קבל מהם אנו שלא נשתעבדנו בהן עאכ"ו. מיד כוש תריץ ידיו לאלהים. מיד כל המלכיות שומעות והן מביאות שנא' (שם) ממלכות הארץ שירו לאלהים. ואח"כ מלכות אדום נושאת ק"ו בעצמה ומה הללו שאינן אחיהם קבלו מהם אנו עאכ"ו. ואף היא מבקשת להביא דורון למלך המשיח ואומר לו הקב"ה (שם) גער חית קנה. שכולה חיה מן הקנה. ד"א געור חיה הדרה בין הקנים שנא' (שם פ) יכרסמנה חזיר מיער. עדת אבירים בעגלי עמים אותה שאוכלת שמנן של עמים ובאה בכחו של אברהם ואומר מהם אני עשו בן יצחק בן אברהם. מתרפס ברצי כסף אע"פ שחטא אדם וכועסות עליו מתרת את הפס ונוטלת את הכסף והיא מתרצה לו. ומהו בזר עמים קרבות יחפצו שהיא מפזרת לישראל מתלמודה של תורה ומכנסת אותן במה שיצה"ר חפץ בו. ד"א בזר עמים קרבות יחפצו שפיזרו את ישראל מן העולם. ד"א בזר עמים שעשו את ישראל זרים לי והם מביאין קרבנות: ד"א ועשית את הקרשים למשכן. א"ר אבין משל למלך שהיה לו איקונין נאה. אמר לבן ביתו עשה לי כמותה. א"ל אדוני המלך איך יכיל אני לעשות כמותה. א"ל אתה בסממניך ואני בכבודי. כך אמר הקב"ה למשה וראה ועשה. אמר לפניו רבון העולם אלוה אני שאני יכול לעשות כאלו. א"ל כתבניתם בתכלת ובארגמן ותולעת שני וכשם שאתה רואה למעלה כך עשה למטה. שנא' עצי שטים עומדים כנתון באיסטרטי' של מעלה. ואם תעשה כאותה של מעלה למטה. אני

מתנות כהונה

וקנה: ועץ שמן וגו'. וסיפיה דקרא הטים בערבה ברוש תדהר ותאשור: שכר למעשה. הגורם וכופה הבריות למעשים טובים כד"א גט מעושה: (אדום כו'. כספר דהר בל' כינוי ור"ל מלכות הרשעה שנמשלה לברזל בדניאל): עד עכשיו היסוד בה. כך אמרו כל עוד שהיסוד בה ערו ערו: שכולה חיה מן הקנה. יש לפרשו בדוחק על דרך שדרשו חז"ל בפ' ע"פ שכל מעשיה נכתבים בקולמוס א' ופי' רש"י ז"ל כלו' פה א' להרע לישראל אם בא ישראל לדין לפניהם כולן מחייבים אותו מדכתיב קנה ולא כתיב קנים משמע קולמוס א' וחיה כמו חיתה ונראה דצ"ל שכול חיה מן הקנה. שכול ל' משכלה מן הקנה מקן שלה שמלך המשיח יאבדם ויערערם

הקן מושבה כד"א ועלו מושיעים וגו': שמנן של עמים. עושרם של ישראל שהאו"ה מהם קרוי עם כמו שפירש"י בפסוק אף חובב עמים: ואומר מהם אני. העכו"ם אומרים מישראל אנחנו: בן אברהם. עדת אבירים קרי ביה עדת אברהם כדאי' במדרש חזית סוף פסוק שרכך אגן הסהר: הפס. פס יד. לקבל השוחד: שיצר הרע חפץ בו. קרבות ל' קרב ומלחמה וזהו יצר רע שלוחם תמיד עם בעליו: בזר. כמו פזר בחילוף אותיות בומ"ף: זרים לי. ד"א בזר ל' זרות דבי"ת לשמוש: כשם שאתה רואה כו' ע' במדרש חזית בפסוק נאוה ובג' נשא פ' י"ג: איסטרטיא. פי' הערוך חיל ונגש

מניה סנקלוטין של מעלה ומשרה שכינתי ביניכם למטה . מה למעלן שרפים עומדין אף למטן עצי שטים עומדים . מה למעלן כוכבים אף למטן כן א"ר חייא בר אבא מלמד שהיו קרסי זהב נראין במשכן ככוכבים הנראים ברקיע :

סדר תצוה

פרשה לו ואתה תצוה . הה"ד (ירמיה יא) זית רענן יפה פרי תאר קרא ה' שמך . וכי לא נקראו ישראל אלא בזית הזה בלבד והלא בכל מיני אילנות נאים ומשובחי' נקראו ישראל בגפן ותאנה שנאמר (תהלים פ) גפן ממצרים תסיע . תאנה שנא' (הושע ט) כבכורה בתאנה בראשיתה . בתמר שנא' (שיר ז) זאת קומתך דמתה לתמר . בארז שנא' (תהלים צב) כארז בלבנון ישגה . באגוז שנא' (שיר ו) אל גינת אגוז ירדתי . וקראן בכל מיני שלהים שנאמר (שם) שלחיך פרדס רמונים . ובא ירמיה לומר זית רענן יפה פרי תואר . אלא מה הזית הזה עד שהוא באילנו מגרגרין אותו ואח"כ מורידין אותו מן הזית ונחבט . ומשהובטין אותו מעלין אותו לגת ונותנין אותן במטחן ואח"כ טוחנין אותן ואח"כ מקיפין אותן בחבלים ומביאין אבנים ואח"כ נותנין את שומנן . כך ישראל באין או"ה וחובטין אותם ממקום למקום וחובשין אותם וכופתין אותם בקולרין ומקיפין אותן טרטיוטין ואח"כ עושין תשובה והקב"ה עונה להם . מנין שנא' (שמות ב) ויאנחו בני ישראל וכן (דברים ד) בצר לך ומצאוך וגו' כי אל רחום ה' אלהיך הוי זית רענן יפה פרי תואר . ד"א מה ראה ירמיה למשול ישראל כזית . אלא כל המשקין מתערבים זה בזה והשמן אינו מתערב אלא עומד . כך ישראל אינן מתערבים עם העכו"ם שנא' (דברים ז) ולא תתחתן בם . ד"א כל המשקים אדם מערב בהם ואינו יודע אי זה תחתון ואי זה עליון . אבל השמן אפי' אתה מערבו בכל המשקין שבעולם הוא נתון למעלה מהן . כך ישראל בשעה שהם עושים רצונו של מקום נצבים למעלה מהעכו"ם . שנא' (שם כח) ונתנך ה' אלהיך עליון וגו' הוי זית רענן יפה פרי תואר : ד"א זית רענן . הה"ד (תהלים מח) יפה נוף משוש כל הארץ . מהו יפה נוף לשון יוני קורין לכלה נמפי . משוש כל הארץ . שלא היה אחד מישראל מצר כשהיה בהמ"ק קיים . למה שהיה אדם נכנס לשם מלא עונות והיה מקריב קרבן ומתכפר לו . אין שמחה גדולה מזו שהיה יוצא צדיק . הוי יפה נוף משוש כל הארץ . כתיב בצר (יחזקאל כז) צר את אמרת אני כלילת יופי . את אמרת אבל אחרים אינם אומרים . אבל ירושלים הכל אומרים שבחה שנא' (איכה ב) הזאת העיר שיאמרו כלילת יופי וכתיב (תהלים מח) הר ציון ירכתי צפון קרית מלך רב מקום שמקריבין בו קרבנות שנאמר (ויקרא א) ושחט אותו על ירך המזבח צפונה . לכך נאמר זית רענן יפה פרי תואר . כשם שהשמן מאיר כך בהמ"ק מאיר לכל העולם שנאמר (ישעיה ס) והלכו גוים לאורך . לכן נקראו ישראל זית רענן שהם מאירים לכל . לכך אמר הקב"ה למשה ויקחו אליך שמן זית זך לא שאני צריך להם אלא שתאירו לי כשם שהארתי לכם למה כדי להעלות אתכם בפני כל האומות שיהו אומרים ישראל מאירים למי שמאיר לכל . משל לפקח וסומא שהיו מהלכין . אמר הפקח לסומא בא ואני סומכך והיה הסומא מהלך . כיון שנכנסו לבית אמר הפקח לסומא צא והדלק לי את הנר והאיר לי שלא תהא מחזיק לי טובה שלויתיך לכך אמרתי לך שתאיר . כך הפקח זה הקב"ה שנא' (דה"ב טז) כי ה' עיניו (המה) משוטטות בכל הארץ . והסומא אלו ישראל שנא' (ישעיה נט) נגששה כעורים קיר וכאין עינים נגששה כשלנו בצהרים כנשף · בעגל בו' שעות . והיה הקב"ה מאיר להם והנהיגם שנא' (שמות יג) וה' הולך לפניהם יומם . כיון שבאו לעשות המשכן קרא למשה וא"ל ויקחו אליך שמן זית זך . אמר ישראל כי אתה תאיר נרי ואתה אומר שנאיר לפניך . אמר להם בשביל להעלות אתכם שתאירו לי כשם שהארתי לכם לכך נאמר זית רענן : ד"א זית רענן . ראה היאך ד"ת מאירין לאדם בשעה שעוסק בהן . וכל מי שאינו עוסק ואינו יודע הוא נכשל . משל למי שעומד באפלה בא להלך מצא אבן ונכשל בה . מצא ביב נופל בו הקיש פניו בקרקע למה שלא היה בידו נר . כך ההדיוט שאין בידו ד"ת מצא עבירה ונכשל בה ומת . שכן דוה"ק צווחת (שם י ה) והוא ימות באין מוסר . ואין מוסר אלא ד"ת שנאמר (שם ד) החזק במוסר אל תרף . למה הוא מת לפי שאינו יודע בתורה והולך והוטא שנא' (שם) דרך רשעים באפלה ולא ידעו במה יכשלו . אבל אותם שעוסקים בתורה הם מאירים בכ"מ . משל למי שעומד באפלה ונר בידו ראה אבן ולא נכשל ראה ביב ולא נפל למה על שהיה בידו נר שנאמר (תהלים קיט) נר לרגלי דבריך וכן (משלי ו) אם תרוץ לא תכשל וכן (שם כ) נר ה' נשמת אדם . אמר

מתנות כהונה

וזהב : סנקליטין . ב"ד ושר יועציו : מגרגרין . מפ' התם בגמרא שעושין להם סימן שלא יתערבו בחמרים מפני שאינם מתבשלים כולן בפעם א' עושין סימן באותם שהתחילו לבשל ראשון ראשון : ונחבט . זהו שאמרו שם מגרגרו בראש הזית וכותש ונחבט היינו כותש : מטחן . זהו הסל שאמר שם ונותנו בתוך הסל וטוענו בקורה : טרטיוטין . לפי הענין הוא חיילות המלך ואולי שר"ל סרדיוטין : קורין לכלה נמפי ע' סוף פ' פקודי : ציר את אמרתי פסוק הוא ביחזקאל סי' כ"ז : שנא' ושחט אותו וגו'. נקט האי קרא משום דכתיב על ירך לפונה : להעלות . ל' עילוי וגדולה : בו' שעות . נכשלו בעגל : ביב חפירה שהופכין לתוכה כל השופכין

הקב"ה יהי נרי בידך ונרך בידי. ואי זו נרו של הקב"ה זו תורה שנאמ' (שם ו) כי נר מצוה ותורה
אור. מהו כי נר מצוה אלא כל מי שעושה מצוה הוא כאילו מדליק נר לפני הקב"ה ומחיה נפשו
שנקראת נר שנאמר (שם כ) נר ה' נשמת אדם. ומהו ותורה אור. אלא הרבה פעמים שאדם
מחכב בלבו לעשות מצוה ויצה"ר שבתוכו אומר מה לך לעשות מצוה ומחסר את נכסיך עד
שאתה נותן לאחרים תן לבניך. ויצ"ט אומר לו תן למצוה ראה מה כתיב כי נר מצוה. מה הנר
הזה כשהוא דולק אפי' אלף אלפים קרוינין וסבקין מדליקין הימנו אורו במקומו. כך כל מי שיתן
למצוה אינו מחסר את נכסיו. לכך נאמר כי נר מצוה ותורה אור: ואתה תצוה הה"ד (איוב יד)
תקרא ואנכי אענך למעשה ידיך תכסוף: בד' דברים נתאוה הקב"ה למעשה ידיו. ואין תכסוף
אלא תאוה שנא' (בראשית לא) כי נכסוף נכספת (תהלים פד) נכספה וגם כלתה נפשי. ואלו הן ד'
דברים. הקב"ה סובל עולמו שנאמר (ישעיה מו) אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט וצוה
לבני קהת שיסבלוהו. שנא' (במדבר ז) ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו.
ותדע שכביכול הוא היה סובלן בשעה שבא לירדן. שנא' (יהושע ג) והירדן מלא על כל גדותיו
ולא היו יכולין בני קהת לעבור. מה עשה הקב"ה סבלם שנאמר (שם) והיה כנח כפות רגלי
הכהנים. א"ר ברכיה הארון סבל את סובליו לא הכהנים סבלוהו אלא הוא סבלן שנאמ' (שם ד)
נתקו כפות רגלי הכהנים והקב"ה משמר עולמו שנאמר (תהלים קכא) הנה לא ינום ולא יישן שומר
ישראל ה' שומרך ואמר לישראל שישמרוהו שנאמר (במדבר ג) והחונים לפני המשכן קדמה לפני
אהל מועד מזרחה. ומאיר לעולם דכתיב (יחזקאל מג) והארץ האירה מכבודו ואמר לישראל ויקחו
אליך שמן זית זך. הוי למעשה ידיך תכסוף:

פרשה לז ואתה הקרב אליך וגו'. הה"ד (זכריה י) ממנו פנה ממנו יתד ממנו קשת מלחמה וגו'.
בא וראה אומות הקדמונים כשמבקשים להעמיד להם מלך הם מביאים מב"מ
ומעמידים עליהם שכה"א (בראשית לו) וימלוך באדום מדנהבה מבצרה וכן כולן. אבל ישראל אינו
כן אלא מהם גדוליהם מהם מלכיהם מהם כהניהם מהם. נביאיהם מהם שריהם. שנא' ממנו פנה
זה דמלך דוד שנא' (תהלים קיח) אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה. ממנו יתד זה כה"ג שנא'
(ישעיה כב) ותקעתיו יתד במקום נאמן. ממנו קשת מלחמה שנא' (דה"א יב) נושקי קשת מימינים
ומשמאילים. ממנו יצא כל נוגש יחדיו. אלו סופרי הדיינין. וכה"א ואתה הקרב אליך את
אהרן אחיך ואת בניו אתו. מהיכן מתוך בני ישראל. משל למלך שהיה לו אוהב ובקש למנות
קתליקוס ומנהו על כל בית גנזיו. לאחר ימים בקש לעשות אסטרטיגוס והיה אותו אוהבו סבור
שמא יעשהו ולא עשאו. א"ל לך מנה אסטרטיגוס. א"ל אדני המלך מאי זו גינוסיא. א"ל
מגינוסיא שלך. כך ביקש הקב"ה למנות על מלאכת המשכן ועשאו למשה גזבר על הדיינין ועל
הכל. וכשבקש הקב"ה לעשות כה"ג היה משה סבור שהוא נעשה כהן גדול. א"ל הקב"ה לך ומנה
לי כה"ג. אמר לפניו רבון העולם מאי זה שבט אמנה לך. א"ל משבט לוי. אותה השעה שמח
משה אמר כך שבטי חביב. א"ל הקב"ה אהרן אחיך הוא. לכך נאמ' ואתה הקרב אליך את אהרן
אחיך. רבנן אמרי כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר שמש משה בכהונה גדולה. וי"א לא שמש
אלא ז' ימי המלואים. ור' ברכיה בשם ר"ס אומר כל מ' שנה שמש משה בכהונה גדולה שנאמר
(שם ה) ובני עמרם אהרן ומשה כתיב (שם כג) ומשה איש האלהים: ד"א ואתה הקרב אליך. אמרו
בשעה שירד משה מסיני. וראה ישראל באותו מעשה הביט באהרן והיה מקיש עליו בקורנוס
והוא לא נתכוון אלא לעכבם עד שירד משה. ומשה היה סבור שהיה אהרן שותף עמהן והיה
בלבו עליו. א"ל הקב"ה משה יודע אני כוונתו של אהרן היאך היתה לטובה. משל לבן מלכים
שזחה דעתו עליו ונטל את הצפורן לחתור בית אביו. א"ל פדגוגו אל תייגע עצמך תן לי ואני
אחתור. הציץ המלך עליו וא"ל יודע אני היאך היתה כוונתך דייך איני משליט בריה על פלטין
שלי אלא אתה. כך בשעה שאמרו ישראל לאהרן (שמות לב) קום עשה לנו אלהים. א"ל פרקו נזמי
הזהב. א"ל אני כהן אני אעשה אותו ומקריב לפניו והוא לא נתעסק אלא לעכבן עד שיבא
משה. א"ל הקב"ה אהרן יודע אני היאך היתה כוונתך הייך איני משליט על קרבנותיהן של
בני אלא אתה שנא' ואתה הקרב אליך וגו'. היכן א"ל הדבר הזה למשה במשכן. א"ר לוי משל
לאוהבו של מלך קומיס ורפוסא. בקש לעשות סטרטיגוס לאחר והודיע לו א"ל אחיך הוא כך עשה
הקב"ה למשה קומים (במדבר יב) לא כן עבדי משה וגו'. ועשאו רפוסא שנאמר (שמות יח) וישב

מתנות כהונה

לזוב הוז: כי נר מצוה כו' ע' בפרשה אמור בפ' ל"א: מצוה. הדקה. קורא כן בל' יוונ': לכך נאמר כו'. שהתורה מאירה עינינו במה שהודיע אותנו שעשיית המצוה היא כנר: קרוינין וסבקין מיני נרות כן: נתקו. משמע ע"י אחר וסתמא כמפורש ע"י הקב"ה כד"א ויקבור אותו בגיא הקב"ה קוברו והרי אלו שנים אחת הכהנים ואחת הלוים כן פי' בעל העקידה ז"ל בפ' תרומה: סופרי הדיינין. נראה דצ"ל שוטרי הדיינין: שבטי הביב. עי' במד' קבלה בפסוק טוב שם משמן טוב: קתליקוס פי' הערוך שומרי אוצרותיו: אסטרטיגוס. פי' הערוך שר חייל: גינוסיא. יחוס משפחה: ובני עמרם אהרן ומשה. ובאותה פרשה נמנו הכהנים ובפ' שאחריה חזר והתחיל בני לוי גרשון קהת כו' ומנה הלוי. ולא מנה עמרם אהרן ומשה הרי שהיה כהן: איש האלהים. משמע איש מיוחד מקריב לפני ריח ניחוח לה': באותו מעשה של עגל: שזחה. ל' גיאות וגאוה: פדגוג. א מן המגדל בני המלך: קומיס. פי' הערוך נגיד וכהן נאמן על בית המלך: רפוסא. לפי הענין הוא נשיא ודיין ואולי הוא מושאל מל' רופילין שפירושו נשיאים:

סטרטיגוס

משה לשפוט את העם. בקש לעשות כה"ג הודיע לו, א"ל אהרן אחיך הוא: ד"א ואתה הקרב אליך. הה"ד (תהלים סה) אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך. א"ר יצחק משל לאוהבו של מלך שתיגרו ועשאו פרוטיקאטור שלא יהא זז מפלטין ואוכל מותריו של מלך. כך אהרן היה שוה לכל ישראל ועשאו הקב"ה כה"ג וא"ל (ויקרא כא) ומן המקדש לא יצא. ואכל מותריו של הקב"ה שנא' והנותרת מן המנחה: ד"א ואתה הקרב אליך. הה"ד (תהלים קיט) לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי. כשאמר הקב"ה למשה ואתה הקרב אליך וגו' הרע לו. א"ל תורה היתה לי ונתתיה לך שאילולא היא אבדתי עולמי. משל לחכם שנטל קרובתו ועשתה עמו י' שנים ולא ילדה. אמר לה בקשי לי אשה א"ל יכול אני ליטול הוץ מרשותיך אלא שהייתי מבקש ענותנותיך. כך אמר הקב"ה למשה יכול הייתי לעשות לאחיך כה"ג חוץ מדעתך אלא שהייתי מבקש שתהא גדול עליו: מתוך בני ישראל. מכל הארצות בחר הקב"ה בא"י. ומא"י בחר בבית המקדש. ומבהמ"ק לא בחר אלא בבית קדשי הקדשים. כך לא בחר הקב"ה אלא בישראל ומישראל לא בחר אלא שבט לוי. ומשבט לוי בחר אהרן שנא' (ש"א ב) ובחור אותו מכל שבטי ישראל. תרומה לצד. והמעשר לצד. נדב ואביהוא לצד. אלעזר ואיתמר לצד. אלעזר ואיתמר נבחרו. שנא' (ש"א ב) ובחור אותו מכל שבטי ישראל לכך נאמר (תהלים סה) אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך:

פרשה לח וזה הדבר אשר תעשה להם. הה"ד (שם קיט) לעולם ה' דברך נצב בשמים. אמר דוד כשם שאתה אמת שנאמ' (ירמיה י) וה' אלהים אמת כן דבריך אמת שנאמר (תהלים קיט) לעולם ה' דברך נצב בשמים. אל תאמר בשמים אלא כשמים. כשם שמתחלה גזר ונעשו שמים אף דבר שדברת לקדש את אהרן ואת בניו קיים לעולם. שנאמר והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם. למה כך (ישעיה נה) כן יהיה דברי אשר יצא מפי לכך נאמר זה הדבר: ד"א וזה הדבר. הה"ד (חבקוק א) הלא אתה מקדם ה' אלהי קדושי לא נמות. עד שלא עמד אדה"ר ואכל את האילן כך היית אומר שלא יאכל מן האילן ולא ימות שנא' הלא אתה מקדם ה' אלהי קדושי לא נמות. אלא מפני שביטל צוויך הבאת עליו מיתה להכות את הבריות שנא' (שם) ה' למשפט שמתו. אתה גוזר ואומר קדושים תהיו לאלהיכם. וכן זה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם. רבון העולם אתה מבקש שנהא קדושים הסר ממנו המות שנא' הלא אתה מקדם ה' אלהי קדושי לא נמות. אמר להם א"א ה' למשפט שמתו. לקח פר בן בקר. הה"ד (תהלים קיא) גדולים מעשה ה' דרושים לכל חפציהם. כשהוא רוצה הוא קוראה לשון נקבה שנאמר (במדבר יט) ויקחו אליך פרה אדומה תמימה. וכשהוא רוצה הוא קוראה ל' זכר שנא' לקח פר בן בקר לכפר עליהם על מה שעתיד שנאמר (ויקרא ט) ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת לכך נאמר גדולים מעשי ה' דרושים לכל חפציהם. ד"א שעשה הקב"ה כבוד לאהרן שהלבישו כמלה"ש שנא' (מלאכי ב) כי מלאך ה' צבאות הוא. א"ר יהודה מכאן אמרו כל כהן שהוא אוכל בתרומה ואינו בן תורה אינו כהן לע"ל. אלא נמאס משלשה דברים שנאמר (הושע ד) כי אתה הדעת מאסת ואמאסאך מכהן לי שכן ג' אלפין יש בו שנמאס מן הכהונה ומן המקדש ומן הלויה. אבל אם היה בן תורה הוא כמלאך שנאמר (מלאכי ב) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא. ואם לאו ראה מה כתיב (איוב י) ארץ עיפתה כמו אופל. זה גיהנם שהרשעים פורחים בעוף. ד"א עיפתה שהרשעים עייפים בה. ומי ירד לשם א"ר חמא מי שאינו רגיל לעשות תלמודו סדרים סדרים ובועט שנא' (שם) צלמות ולא סדרים. ותורה יבקשו מפיהו אם יגע בה אין לא דיו אלא שהוא נעשה תלמידו של הקב"ה שנא' (ישעיה נד) וכל בניך למודי ה'. וכן (שם ל) ולא יכנף עוד מוריך והיו עיניך רואות את מוריך. ד"א וזה הדבר: הה"ד (הושע יד) קחו עמכם דברים. זש"ה (תהלים כו) ארחץ בנקיון כפי וגו' לשמע בקול תודה. יכול אף להקריב פרים ואלים ת"ל לשמע בקול תודה. לפי שישראל אומרים רבון העולם הנשיאים חוטאים ומביאים קרבן ומתכפר להם. משיח חוטא ומביא קרבן ומתכפר לו. אנו אין לנו קרבן. א"ל ואם כל עדת ישראל ישגו וגו'. א"ל עניים אנו ואין לנו להביא קרבנות. א"ל דברים אני מבקש שנא' קחו עמכם דברים ושובו אל ה'. ואני מוחל על כל עונותיכם. ואין דברים אלא ד"ת שנא' (דברים א) אלה הדברים אשר דבר משה. א"ל אין אנו יודעין. א"ל בכו והתפללו לפני ואני מקבל. אבותיכם כשנשתעבדו במצרים לא בתפלה פדיתי אותם שנאמר (שמות ב) ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו. בימי יהושע לא בתפלה עשיתי להם נסים שנא' (יהושע ז) ויקרע

מתנות כהונה

פרטיגוס. פירשתיו בסמוך: שתיגרו. נראה פירושו שזכה בו דרך קניין וכיא מל' תגר וסיפר: פרוטקאטיר. נראה דצ"ל פרוקוראטור מלין בל' נטין: מותריו. מה שמותיר ממאכלו: תורה היתה לי כו'. ומה תרצה עוד די לו בגדולה זו: אבדתי עולמי. בעניי דרש בעמלי ומלאכתי וזהו העולם כד"א את עניי ואת יגיע כפי. ושיעור הכתוב לולי תורתך על דרך שאמר הכתוב תורת משה היא שעשועי אז אבדתי עולמי קרי בי' אבדתי בעי"ן תחת האל"ף:

שתהא גדול כו'. נתגדל עליו שתראה בזה ענותנותיך או ר"ל כשאתה תמנה אותי תכי. א"נ גדול עליו שגדולתו תבא ממך ועל ידך: תרו' לצד. ליתן לכהנים: ומעשר לצד. ליתן ללוים: למה כן. נתנה לו הכהונה לעולמים על שם כן יהיה דברי וגו'. וסיפיה דקרא לא ישוב כלו' זה יהיה כן לעולמי עד: על מה שעתיד. על מעשה עגל שעתיד אהרן לעשות: לכך נאמר גדולים כו': אלא לא דיו. לא דיו בתוארים הללו שהזכי' בן דעת ובן תורה ומלאך אלא כו' וכמו שאמרנו

יהושע שמלותיו ומה אמרתי לו נטה בכידון וגו'. בימי השופטים בבכיה שמעתי צעקתם שנא' (שופטים ו) ויהי כי זעקו בני ישראל אל ה' וגו'. בימי שמואל לא בתפלה שמעתי להם שנאמר (ש"א ז) ויזעק שמואל אל ה' בעד ישראל ויענהו ה'. וכן אנשי ירושלים אע"פ שהכעיסוני בשביל שבכו לפני רחמתי עליהם שנא' (ירמיה לא) כי כה אמר ה' רנו ליעקב שמחה וגו'. הוי איני מבקש מכם לא זבחים ולא קרבנות אלא דברים שנא' קחו עמכם דברים ושובו אל ה'. לכך אמר דוד (תהלים כו) ארחץ בנקיון כפי אינו אומר להקריב לך אלא לשמיע בקול תודה שאני מודה לך על דברי תורה. ד"א קחו עמכם דברים. אמר משה (דברים לג) מעונה אלהי קדם אלו ישראל שבזכותן נברא העולם ועליהם העולם עומד. ר' אומר (שם) ויגרש מפניך אויב זה המן שנאמר (אסתר ז) איש צר ואויב המן. ולמה צר ואויב. אלא צר למעלן ואויב למטן צר לאבות ואויב לבנים צר לי ואויב לך. (דברים לג) ויאמר השמד אלו בניו. (שם) וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב אין עין אלא נבואה שנא' (ישעיה כט) כי נסך עליכם ה' רוח תרדמה ויעצם את עיניכם. ארשב"ג גדולה היבתן של ישראל שהקב"ה משנה סדרי בראשית בשביל טובתן. שהוא מוריד להם מן מן השמים ומעלה להם מן הארץ טל שנא' (שמות טז) ותעל שכבת הטל וכן (דברים לג) אף שמיו יערפו טל. כיון שראה משה מתן שכרן של צדיקים א"ל (שם) אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' בני אדם שהן משתמשים בהקב"ה. (שם) מגן עזרך כנגד אברהם שנא' (בראשית יד) אשר מגן צריך בידך. (דברים לג) ואשר הרב גאותך כנגד יצחק שפשט צוארו כנגד ההרב (שם) ויכחשו אויביך לך כנגד יעקב שנא' (בראשית לו) וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו. (דברים לג) ואתה על במותימו תדרוך בימי מרדכי שנא' (אסתר ו) ויקח המן את הלבוש ואת הסוס. מי גרם למרדכי לבא לידי הגדולה הזאת. אמור שהיה מתפלל בכל שעה שנאמר (שם ד) ומרדכי ידע את כל אשר נעשה וגו'. מאחר שראה עצמו בגדולה לא הגיס לבו ולא עמד מן התפלה אלא וישב מרדכי כשם שהיה מתחלה. (דברים ל) ונתן ה' אלהיך את כל האלות האלה לא עליך אלא על אויביך ועל שונאיך אשר רדפוך. ואתה תעמוד לך מן התפלה לאו. אלא מה כתיב אחריו ואתה תשוב ושמעת בקול ה'. כשם שעשה מרדכי שנא' (אסתר ו) וישב מרדכי אל שער המלך שחזר לשקו ולתעניתו. לכך נאמר קחו עמכם דברים. אף כאן הוא אומר זה הדבר לפי שלא התרצה הקב"ה לאהרן אלא על ידי התפלה שנא' (דברים ט) ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו. ד"א וזה הדבר. הה"ד (משלי ג) כבוד חכמים ינחלו. אין כבוד אלא תורה. תדע לך מה אמר בראש דברי הימים אדם שת אנוש וכן כולן ואין אתה מוצא באחד מהם כבוד עד שמגיע ליעבץ שנאמ' (ד"ה א ד) ויהי יעבץ נכבד מאחיו. למה כתוב בו כבוד על שייגע בתורה הוי כבוד הכמים ינחלו. וכן אתה מוצא באהרן מה כתיב (מלאכי ב) תורת אמת היתה בפיהו. מה אמר הקב"ה למשה ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת. וכל אלו בזכות התורה שהיה יגע בה הוי כבוד חכמים ינחלו. ד"א וזה הדבר. הה"ד (תהלים קיט) לעולם ה' דברך נצב בשמים. וכי אין דברו של הקב"ה נצב בארץ אלא בשמים. א"ר הזקיה בר חייא מפני שהבטיח הקב"ה דבר בשמים ואחר רד"ו שנים באתה ההבטחה שהבטיח הקב"ה את הצדיק כיצד בשעה שאמר הקב"ה לאברהם (בראשית יב) לך לך מארצך וגו' ואעשך לגוי גדול. אמר לפני הקב"ה רבש"ע מה הנאה יש לי בכל הברכות הללו והריני הולך מן העולם בלא בנים. א"ל הקב"ה לאברהם כבר אתה יודע שאין אתה מוליד. אמר לפניו רבש"ע כך אני רואה במזל שלי שאיני מוליד. א"ל מן המזל אתה מתיירא. חייך כשם שאי אפשר לאדם למנות את הכוכבים כך א"א למנות את בניך. א"ר יהודה ב"ר סימון בשם רבי חנין באותה שעה העלה הקב"ה את אברהם למעלה מכיפת הרקיע וא"ל (שם טו) הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם ויאמר לו כה יהיה זרעך א"ל כשם שאתה רואה את אלו ואי אתה יכול למנותם כך יהיה זרעך שאין אדם יכול למנותם. וכן אתה מוצא ביעקב שהבטיחו הקב"ה וא"ל (שם כח) והיה זרעך כעפר הארץ. וכן (שם מו) אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה וקיים לו הקב"ה הוי לעולם ה' דברך נצב בשמים. וכן אתה מוצא באהרן שהבטיחו הקב"ה למשה וא"ל ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך. וקיים לו הקב"ה הוי וזה הדבר אשר תעשה להם. א"ר חנינא יבא קדוש ויכנס לקדוש ויקריב לפני קדוש ויכפר על קדושים. יבא קדוש זה אהרן שנא' (תהלים קו) לאהרן קדוש ה'. ויכנס לקדוש זה מקדש שנאמר (שמות טו) מקדש ה' כוננו ידיך. ויקריב לפני קדוש זה הקב"ה שנא' (ויקרא יט) כי קדוש אני ה'. ויכפר על

מתנות כהונה

שאמרו חז"ל גדולים צדיקים ממה"ש שנא' כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל: בכי והתפללו וזכו ושובו: רנו ליעקב שמחה וגו'. וכתיב בתריה בבכי יבואו ובתחנונים אובילם: אלו ישראל. האי קרא דכתיב אלו ישראל שמחשבתן היה קדמה לעולם: למטלן. כמו שדרשו רז"ל כל המיצר ישראל כאילו מיצר כביכול להקב"ה שנא' בכל צרתם לו צר ואע"ג דכתיב לא באלף כבר אמרו בפ' כהן דלא דכתיב באלף משמע ג"כ כמו לו בוי"ו וגם במסורות אי' דקרינן לו צר בוי"ו: צר לי. אסתר אמרה כן על עצמה ואויב לך לאחשורוש אמרה כן: וכן אף שמיו וגו'. אף רבוי הוא לרבות שהאף מן הארץ יעלה טל: ויקח המן את הלבוש וגו'. ואי' במד' אסתר שהמן כפף קומתו לפני מרדכי ודרך עליו ויצב לו על הסוס: ונתן ה' וגו'. טעמו כאילו אמר כתיב ונתן ה' וגו' וכן לי ספר זה בכמה מקומות: אף כאן הוא אומר כו' קרי ביה וזה הדיבור: דבר בשמים כדמפ' ואזיל שהגביה לאברהם מעלה מן השמים: ואחר רד"ו שנה שהיו במצרים. אבל מעת ההבטחה היה ארבע מאות ושלשים שנה: את הצדיק. ר"ל אברהם: כבר את יודע כו'. בתמיה: הבט נא. ואין אומרים הבט אלא מלמעלה למטה: יבא קדוש. ה' עוד במס' מנחות

קדושים אלו ישראל שנא' (שם) קדושים תהיו. לקח פר בן בקר אחד. א"ר פנחס הכהן בר חמא הה"ד (ישעיה מו) מגיד מראשית אחרית. פר אחד זה אהרן. ואילים שנים זה אלעזר ואיתמר. רמז נתן לו ששני בניו עתידין למות ואינן משמשין אלא שנים: ד"א וזה הדבר. באי זה זכות היה אהרן נכנס לבית קה"ק א"ר חנינא בנו של רבי ישמעאל זכות המילה היתה נכנסת עמו. שנא' (ויקרא טז) בזאת יבא אהרן זו המילה כמד"א (בראשית יז) זאת בריתי אשר תשמרו וכה"א (מלאכי ב) בריתי היתה אתו החיים והשלום. ר' יצחק אומר זכות השבטים היתה נכנסת עמו שנא' (שמות כח) וזה הדבר אשר תעשה להם. מנין ז"ה י"ב. ואלו הן י"ב אבנים שהיו נתונות על לבו של אהרן ועליהן שמות השבטים. וכסדר הזה היו נתונות ראובן שדרגנין שמעון שומפוזין לוי דייקינתין יהודה ברדינין יששכר סנפירינון זבולון אזמרגדין דן כוהלין נפתלי אבאטים גד פיטיסיון אשר קרומטסין יוסף פראלוקין בנימין מרגליטים. מה טעם שיהא הקב"ה מסתכל בהם ובבגדי כהן בכניסתו ביוה"כ ונזכר לזכות השבטים. ר' יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר משל לבן מלכים שהיה פדגוגו נכנס אצלו ללמד סניגוריא על בנו והיה מתיירא מן העומדים עליו שמא יפגעו בו. מה עשה המלך הלבישו פורפירא שלו שיהו רואין אותו ומתייראין ממנו. כך אהרן היה נכנס בכל שעה לבית קדשי הקדשים ואילולא זכיות הרבה שהיו נכנסות עמו ומסייעות אותו לא היה יכול להכנס. למה שהיו מלה"ש שם. מה עשה לו הקב"ה נתן לו מדמות לבושי הקדש שנא' (שמות כח) ולבני אהרן תעשה כתנות כשם שכתוב (ישעיה נט) וילבש צדקה כשריון וכובע ישועה בראשו וילבש בגדי נקם תלבשת ויעט כמעיל: ומלאת בו מלואת אבן. כיצד היו נתונים טור אודם פטדה וברקת וגו'. על אודם היה כתוב אברהם יצחק ויעקב ראובן על פטדה היה כתוב שמעון על ברקת היה כתוב לוי והטור השני נופך ספיר ויהלום. על נופך היה כתוב יהודה על ספיר היה כתוב יששכר על יהלום היה כתוב זבולן. והטור השלישי לשם שבו ואחלמה. על לשם היה כתוב דן על שבו היה כתוב נפתלי על אחלמה היה כתוב גד. והטור הרביעי תרשיש ושוהם וישפה. על תרשיש היה כתוב אשר על שוהם היה כתוב יוסף על ישפה היה כתוב בנימין שבטי ישור׃

סדר כי תשא

פרשה לט כי תשא כך פתח ר' תנחומא בר אבא (שיר ז) שררך אגן הסהר וגו' וכל הפתיחות כולן בענין הכתוב בפרשיות ועוד א"ל הקב"ה משה הייבין לי ישראל מה שלוו הימני שנא' כי תשא כמה דתימא (דברים כד) כי תשה ברעך אמור להם שיפרעו מה שהם הייבים לי הוי כי תשא ואשלמה להם שנא' (הושע ב) והיה מספר ב"י כחול הים:

פרשה מ וידבר ה' וגו' ראה קראתי בשם בצלאל כך פתח ר' תנחומא בר אבא (איוב כח) אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה. צפה הקב"ה וראה שישראל מקבלין את התורה שאילולא כן לא ברא העולם. שנא' אז ראה ויספרה ומה כתיב אחריו (שם) ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה ואין אדם אלא ישראל שנא' (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם. אז ראה ויספרה בסיני. הכינה באהל מועד. וגם חקרה בערבות מואב באלה הדברים. ד"א אז ראה ויספרה אמרי רבנן צריך אדם להיות נוטל משל לומר פרקו או אגדתו או מדרשו בשעה שהוא מבקש לאמרם בצבור. לא יאמר הואיל שאני יודע בו יפה כשאכנס לדרוש אני אומר. א"ר אחא מן האלהים אתה למד כשבקש לומר תורה לישראל אמרה ד' פעמים בינו לבין עצמו עד שלא אמרה לישראל שנא' אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ואח"כ ויאמר לאדם. וכן (שמות כ) וידבר אלהים את כל הדברים האלה ואח"כ לאמר לישראל. אמרי רבנן ר' יוחנן בן תורתא פעם אחת בא לפני ר"ע א"ל עמוד וקרא בתורה. א"ל לא עברתי על הפרשה ושבהוהו חכמים הוי אז ראה ויספרה. א"ר הושעיא כל מי שהוא יודע ואין בידו יראת חטא אין בידו כלום. כל נגר שאין בידו ארגליא שלו אינו נגר. למה שקפליות של תורה ביראת חטא שנא' (ישעיה לג) יראת ה' היא אוצרו. א"ר יוחנן כל מי שהוא יודע תורה ואינו עושה מוטב לו שלא יצא לעולם אלא נהפכה השליא על פניו לכך נאמר (איוב כח) ויאמר לאדם הן יראת ה' וגו'. א"ר חייא בר אבא מהו הן יראת ה' וגו' אמר האלהים אם היו לך מעשים טובים אני נותן לך שכר. ומה שכר תורה שנא' ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע בינה. ואם סרת מן הרע אני מעמיד ממך בני אדם שמבינים בתורה. מהיכן אתה למד מיוכבד ומרים בעת שיראו מהאלהים כדכתיב

מתנות כהונה

פדגוגו: פדגוג. אומן המגדל בני המלך: פורפירא. לבוש מלכות: על אודם היה כתוב כ'. ברבינו בחיי סדר לכל שבט ושבט אות אחת מן ג' אבות אברהם יצחק יעקב א' י' י'. וכן אותיות שבטי ישרון. עד בכל אבן ואבן היו כתובים ו' אותיות: ואשלמה להם. כי תשא קרי בי' ג"כ כי תשה כרי שהם לווים מהקב"ה וצריכים לפרוע. והקב"ה מעלה עליהם כאילו הגוונו וזהו כי תשא: נוטל משל. מהקב"ה: לומר פרקו. בינו לבין עצמו וזה יותר מבואר בב"ר פ' כ"ד: ארגליא פי' בערוך כלי אומנתו: שקפליות. ראשם וכו' וע'

(שמות א) ותיראן המילדות את האלהים. א"ר ברכיה בשם רבי חייא בר אבא שכר היראה תורה
שמיוכבד העמיד הקב"ה את משה וזכה שתכתב התורה על שמו שנא' (מלאכי ג) זכרו תורת משה
עבדי וכתיב (דברים לג) תורה צוה לנו משה. מרים ע"י שסרה מן הרע ומן החטא העמיד ממנה
הקב"ה בצלאל וזכה להכמה ולבינה הה"ד ראה קראתי בשם בצלאל וכתיב ואמלא אותו רוח
אלהים בחכמה בתבונה ובדעת: ד"א קראתי בשם בצלאל אב"כ אלא ראה קראתי. אתה מוצא
כשעלה משה למרום הראה לו הקב"ה כל כלי המשכן וא"ל כך וכך עשה ועשית מנורת ועשית
שולחן ועשית מזבח כך כל מעשה המשכן. בא משה לירד סבור שהוא עושה אותו. קרא לו
הקב"ה א"ל משה מלך עשיתיך אין דרך המלך לעשות דבר אלא גוזר ואחרים עושים אף אתה
אין לך רשות לעשות דבר אלא אמור להם והם עושין. ולא אמר לו למי יאמר. אמר משה למי
אומר. א"ל אני מראה לך. ומה עשה הקב"ה הביא לו ספרו של אדה"ר והראה לו כל הדורות שהן
עתידין לעמוד מבראשית עד תחיית המתים דור דור ומלכיו דור ודור ומנהיגיו דור ודור ונביאיו
א"ל כאו"א התקנתיו מאותה שעה וכן בצלאל מאותה שעה התקנתיו הוי ראה קראתי בשם
בצלאל. ד"א ראה קראתי בשם בצלאל. הה"ד (קהלת ו) מה שהיה כבר נקרא שמו. אמר הקב"ה
מי שהתקנתיו מראש שיעשה המשכן כבר קראתי לו שם. מהו ונודע אשר הוא אדם. עד
שאדה"ר מוטל גולם הראה לו הקב"ה כל צדיק וצדיק שעתיד לעמוד ממנו יש שהוא תלוי בראשו
של אדם יש שהוא תלוי בשערו ויש שהוא תלוי במצחו ויש בעיניו ויש בחוטמו ויש בפיו ויש
באזנו ויש במלתין (זה מקום הנזם). ותדע לך בשעה שהיה איוב מבקש להתוכח עם הקב"ה
ואמר (איוב כג) מי יתן ידעתי ואמצאהו וגו' אערכה לפניו משפט הקדוש ברוך הוא משיבו אתה
מבקש להתוכח עמי (שם לח) איפה היית ביסדי ארץ. מהו איפה. ארשב"ל א"ל הקב"ה איוב
אמור לי האיפה שלך באי זה מקום היתה תלויה בראשו או במצחו או באי זה אבר שלו. אם יודע
אתה באי זה מקום היתה איפתך אתה מתוכח עמי הוי איפה היית. הראה הקב"ה לאברהם
ע"י שאמר דבר א' בניו יורדין למצרים ומשתעבדין במצרים. הראה אותו למשה עומד וגואלם.
הראה לו ליוסף זן את השבטים. הראה לו למשה מושח נביאים. הראה לו לשמואל מושח מלכי'.
ליהושע מכניס ישראל לארץ. לדוד מיסד הבית. לשלמה בונהו. לעתליה אם אחזיה ובניה
מנתקין את מסמרות הזהב של ביה"מ. יהוידע מתקן. אמון עושה ע"ז. יאשיה מבערה. נ"נ מחריב
הבית. דריוש בונה אותה. והראהו לבצלאל עושה המשכן הוי ראה קראתי בשם בצלאל. ד"א
ראה קראתי בשם. זה א' מז' בני אדם שנקראו להם שמות. יש שנקראו לו ד' זה אליהו בצלאל
ו' ויהושע ו' ומשה ז' מרדכי ב' דניאל ה' המו"ע ד'. אליהו ד' א"ר אלעזר בן פדת אליהו
ירושלמי היה ומיושבי לשכת הגזית היה ומכרך של יהודה היה ובשני שבטים היה חלקו. ה'
בבנימין שנאמ' (יהושע יח) וצלע האלף והיבוסי היא ירושלם. ג' ביהודה שנאמר (שם) צנה וחדשה
ומגדל גד. א"ר חנינא בר פפא צנה שהיא צנה. וחדשה שהקב"ה מחדשה לע"ל. ומגדל גד
שמשם הקב"ה יוצא ומגדיד משתותן של עכו"ם. ונקראו לו לאליהו ד' שמות שכן כתיב (ד"ה
א ח) ויערשיה ואליה וזכרי בני ירוחם. למה נקרא שמו כן אלא בשעה שהקב"ה מבקש להרעיש
עולמו הוא עומד ומזכיר זכות אבות ואלהים מרחם על עולמו. ובצלאל נקראו לו ו' שמות ואת
מיחסו ובא משבטו של יהודה שנא' (שם א ד) בני יהודה פרץ והצרון וכרמי וחור ושובל וראיה
וגו'. ואין חצרון אלא בן בנו של יהודה שנא' (בראשית מו) ויהיו בני פרץ חצרון וחמול וכתיב ואחר
מות חצרון בכלב אפרתה וכי יש אדם מת באדם שכתוב ואחר מות הצרון בכלב. אמר ר"ל מהו
ואחר מות חצרון בכלב וג' משמת חצרון בא כלב אל אפרת זו מרים שהיה שמה אפרת ולמה
נקרא שמה כן שהיו ישראל פרים ורבים על ידיה. ותלד לו את חור וחור הוליד את אורי ואורי
הוליד את בצלאל וראיה בן שובל הוליד את יחת ויחת הוליד את אחומי ואת להד. בצלאל מה
שקרא לו אומתו שלו והקב"ה קרא לו חמשה שמות של הבה ע"ש המשכן. ראיה שהראהו הקב"ה
למשה ולכל ישראל ואמר להם מן בראשית התקנתיו לעשות המשכן. ושובל שהעמיד שובך

מתנות כהונה

בערוך ערך סל ססני: מהו כן יראת ה' וגו'. פי' שכר היראה
היא החכמה: במלתין. נראה שהספר מגרש והולך זה מקום הנזם
ועוד יש לפרש במלתין אלו השינים הגדולים כד"א ומשבר מתלעות
רשע ור"ל הלחיים וכן נזם במקום הזה פירוש כמו הנזמים אשר
באזניהם או זה מקום הנזם מלתא באפי נפשה כלו' וזה תלוי במקום
הנזם: האיפה שלך. פי' הערוך עיקרו של דבר נקרא איפה: שאמר
דבר אחד. בתם אדע: חמשה בבנימין כו'. כל אחת ואחת הוא
שם עיר והמשה עיירות נזכרו בפסוק זה. וצלע. האלף. וירושלים.
גבעות. קרית. כך פירש"י ורד"ק בספר יהושע: צנה גרס. לנן
וחדשה ומגדל גד. הרי ג' ומפני שהשתן נדרשו על ירושלים כדמפ'
ואזיל אמר שהיו לחלק אליהו: ה"ג בתנחומא שהי' צנה. פי' שעכשיו
היא נתקלקלה ונפולה כדבר שנתקלקל מחמת יושנו. אבל לעתיד
יחדשה הקב"ה כך משמע בערוך ערך צנן שפירושו מל' צנומות דקות

ת"י צנומן דקיקין: מגדיד. פי' הערוך ורש"י מגדיד כמו גודו
אילנא. משתותן. שרשה ויסודה מל' אבן שתייה כלו' יכרת ויערער
יסודה: בשעה שהקב"ה כו' ויערשי' דרש נוטריקון וירעש יה: הוא
עומד. אליהו עומד ומזכיר כו': ואחר מות כו' פסוק הוא בד"ה
א' ב': בכלב נוטריקון בא כלב: אפרתה. כמו לאפרת כל תיבה
שצריכה ל' בתחלה הטיל לה ה"א בסופה: פרים ורבים כו'. שהוא
היתה אחת מהמילדות במצרים אשר החיו את הילדים כדאי' בפרשת
שמות ובפירש"י שם ובפ' הרואה: ותלד לו את חור. ד"ה א' ב'
כתיב ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וגו': וראי' בן שובל
סיפיה דקרא של בני יהודה פרץ וחצרון וגו' שהביא בסמוך: שקרא
לו אומתו. ישראל קראוהו בצלאל ע"ש בצל אל היתה שידע לכוון כל
מלאכת המשכן ובתנחומא גרס שקראה לו אמו: ה"ג והקב"ה קרא
לו חמשה שמות: ושובל. נוטריקון שובך לאלהים: חתיתי. בארץ

[illegible]

לאלהים זה ה ושכן שהיה עומד כשובך א"ר יהודה ב"ר סימון העמיד הקב"ה משכן כשובך. יחת שנתן חתיתו על ישראל. אחומי שאיחה את ישראל להקב ה ועשאן כאחין למקום. ד"א אחומי שנתן אימתו של הקב"ה על ישראל. להד שנתן הוד והדר על ישראל שהיה המשכן הדרן. ד"א להד א"ר אבא בר חייא שהדל שבשבטים מדבק לו. א"ר חנינא בן פזי אין לך גדול השבט יהודה ואין לך ירוד משבט דן שהיה מן הלחינות ומה כתיב בו (בראשית מו) ובני דן חושים. אמר הקב"ה יבא ויזדווג לו שלא יהו מבזין אותו ושלא יהא אדם רוחו גסה עליו לפי שהגדול והקטן שוין לפני המקום. בצלאל משל יהודה ואהליאב מדן והוא מזדווג לו. א"ר חנינא הגדול והקטן שוין. לעולם אל יהא אדם מניח בצרו. המשכן בשני שבטים אלו נעשה. וכן המקדש שלמה מיהודה וחירם (מ"א ז) בן אשה אלמנה ממטה נפתלי. אמר הקב"ה אני הוא בצרכן. אל תניחו בצרכן ולא בצרן של אבותיכם אף אתם אל תניחו אותו דכתיב (איוב כב) והיה שדי בצריך. עשה אותו בצרך שיהא עמך בצר שמגיע אתכם שנא' (תהלים צא) עמו אנכי בצרה. ד"א בצריך שאם באו שונאים אהא כנגדן שנאמר והיה שדי בצריך. ד"א שנעשה חומותיך ואין בצריך אלא חומה כד"א (ישעיה כה) ומבצר משגב חומותיך. אמר הקב"ה בעוה"ז אני חומה לכם וכן לע"ל כשיבנה ציון אני נעשה לה חומה שנא' (זכריה ב) ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה וכן קראתי בשמך לי אתה:

פרשה מא ויתן אל משה ככלתו. כך פתח רבי תנחומא בר אבא (דניאל ט) לך ה' הצדקה ולנו בשת הפנים. מהו כן א"ר נחמיה אפילו בשעה שאנו עושין את הצדקה מביטים אנו מעשים שלנו ויש לנו בשת פנים. אין לנו שעה שאנו באין בזרוע אלא בשעה שאנו מוציאים את מעשרותינו שנא' (דברים כו) כי תכלה לעשר מה כתיב בסוף השקיפה ממעון קדשך מן השמי'. א"ר אלכסנדרי גדול כחן של מוציאי מעשרות שהן הופכין את הקללה לברכה. אתה מוצא כל מקום שכתוב בתורה השקיפה לשון צער הוא כמד"א (שמות יד) וישקף ה' אל מחנה מצרים וכן בסדום שנא' (בראשית יט) וישקף על פני סדום. חוץ מזו. א"ר אלכסנדרי גדול כחן של מוציאי מעשרות שהם הופכים דבר ארירה לברכה שנא' השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך. אמר ר' נחמיה אפי' בשעה שאנו מביטים במעשינו יש לנו בשת פנים כיצד הוא הדבר ה"א בנוהג שבעולם אדם נותן שדהו לאריסות והוא נותן זרע ונותן פעולה והוא חולק עמו בשוה. אבל הקב"ה ישתבח שמו ויתעלה זכרו אינו כן לא העודם וכל אשר בו שלו כמד"א (תהלים כד) לה' הארץ ומלואה הארץ שלו והפירות שלו והוא מוריד גשמים ומפריח טללים כדי לגדלם והוא מעמרם והוא עושה כל דבר. א"ל הקב"ה לא אמרתי לך שתתן לי אלא אחד מעשרה מעשר אחד מחמשים תרומה הוי (דניאל ט) לך ה' הצדקה ולנו בשת הפנים. רי"א לנו בשת הפנים ושלך הצדקה. ישראל עוברים בים וכספו של צלם מיכה עובר בים שנא' (זכריה י) ועבר בים צרה והיה הים נקרע לפניהם הוי לך ה' הצדקה ולנו בשת הפנים. א"ר שמואל בר נחמן נאה היה לאבותינו לקבל את התורה ולומר כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע שמא נאה היה להם לומר אלה אלהיך ישראל אתמהא. אותה שעה היה משה יורד מלמעלן א"ל יהושע קול מלחמה במחנה. א"ל משה אין קול ענות גבורה (שמות יז) והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל. אין קול ענות חלושה (שם) ויחלוש יהושע. מהו קול ענות אנכי שומע. קול חירופין וגידופין אני שומע. אנשי כנסת הגדולה עמדו ופרשו אותה (נחמיה ט) אף כי עשו להם עגל מסכה ויאמרו זה אלהיך אשר העלך ממצרים. חסר כלום מהו (שם) ויעשו נאצות גדולות חירופין וגידופין שהיה שם. ואחר כל מה שעשו לא היה המן צריך לירד אלא מה כתיב (שם) ומנך לא מנעת מפיהם הוי לך ה' הצדקה ולנו בשת הפנים. אמר ר' יהודה ב"ר שלום ודייך עד כאן ולא עוד אלא שהיו נוטלין מן המן ומקריבין לפני ע"ז שנא' (יחזקאל טז) ולחמי אשר נתתי לך סלת ושמן ודבש האכלתיך ונתתיהו לפניהם לריח ניחוח וחוזר ויורד ביום האחר הוי לך ה' הצדקה. ד"א לך ה' הצדקה א"ר לוי ישראל עומדין למטה וחוקקים ע"ז להכעיס ליוצרם כדכתיב (שמות לב) ויקח מידם ויצר אותו בחרט. והקב"ה יושב למעלן וחוקק להם לוחות לתת להם חיים שנאמר ויתן אל משה ככלותו הוי לך ה'

מתנות כהונה

אימתו של הקב"ה על ישראל וה"ג בתנחומא בהדיא חתיתתו של הקב"ה על ישראל: שאיחה. שחבר ותפר כד"א אין מאחין את הקרע קרעין ולא מאחין: אימתו. דרש אחומי כמו אימה שאין הכרת השי"ת נכרת כל כך: להד. אותיות הדל וזהו אהליאב משבט דן כדמפרש ואזיל: הלחינות. תרגומו של השפחות: ובני דן חושים. ל' הפלות ודבר חשאי והשות קמו אם כראשו וכן משמע בתנחומא. או ר"ל שאע"פ שהיה ירוד ושפל הקב"ה מחשיבו וכתב בו ל' רבים אע"פ שלא היה לו אלא בן אחד: שלא יהו מבזין אותו. אהליאב או שבטו של דן ובתנחומא לא גרס ליה: ממטה נפתלי. סמך אסיפיה דקרא אביו איש צורי חורש נחשת ודרשו חז"ל בפ"ג דערכין ואמר מר אמיה מדבית דן שנא' ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן חרש ובתנחומא מסיים ובד"ה כתיב בן אשה מן בנות דן שהיה אביו מנפתלי ואמו מדן: בצרו. נראה פירושו חזקתו ומנהג אבותיו ע"פ מה שדרשו בפ"ג דמס' ערכין מפסוק זה שלא יניח אדם אומנות אבותיו: בצרכן. חזקתכם ומעוזכם: ולא בצרן כו'. מנהג וחוזק אבותיכם גם אותו אל תניחהו כך נראה לפרשה והוא מגומגם: עשה אותו בצרך וגו'. ודרשו ל' צר והבי"ת לשימוש: וזרוע. בגבורה לסמוך על מעשה וזכות עצמינו: דבר ארורה. ל' של ההקפה ובתנחומא נתבאר יותר היטב: והוא נותן זרע כו'. האריס נותן הכל כן הוא בתנחומא: אחד מחמשים הוא מדה בינונית בנותני תרומה: לנו בושת כו'. אע"פ שלנו ואתנו בושת עשית אתה עמנו צדקה ובתנחומא לא גרס ליה: וחסר כלום. בתמיה ולמה לו לכתוב שוב ויעשו נאצות גדולות: חרופין וגדופין כלפי מעלה כביכול כך הוא בתנחומא: ודייך. ע"כ די היה

הצדקה וגו׳ : ד״א ויתן אל משה . הה״ד (משלי יח) מתן אדם ירחיב לו . מתנה שאדם נותן משלו ירחיב לו. מעשה באבון רמאה וכו׳ (כמ״ש במגילת אסתר במדרש עד) שנטלו אותו והושיבוהו אצלם לקיים מתן אדם ירחיב לו . ד״א מתן אדם ירחיב לו. זה אברהם כשרדף אחר המלכים יצא מלך סדום לקראתו א״ל (בראשית יד) תן לי הנפש והרכוש קח לך . אמר אברהם (שם) הרימותי ידי אל ה׳ וגו׳ אם מחוט ועד שרוך נעל . א״ל הקב״ה אתה אומר אם מחוט חייך בו בלשון אני מקלס את בניך שנאמר (שיר ד) כחוט השני שפתותיך . אתה אמרת עד שרוך נעל בו בלשון אני מקלס את בניך שנא׳ (שם ז) מה יפו פעמיך בנעלים . הוי מתן אדם ירחיב לו. ד״א מתן אדם ירחיב לו . אלו ישראל בשעה שא״ל משה להביא נדבה למשכן מה כתיב (שמות לו) והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר אמר ר׳ יוחנן לשני בקרים הביאו כל מלאכת המשכן. מה זכו להרחיב הקב״ה את גבולן שנא׳ (דברים יב) כי ירחיב ה׳ אלהיך את גבולך גבול של כאו״א הוי מתן אדם ירחיב לו . רבי יונתן אומר ג׳ דברים נתנו מתנה הגשמים והמאורות והתורה . גשמים מנין שנאמר (ויקרא כו) ונתתי גשמיכם בעתם . מאורות מנין שנאמר (בראשית א) ויתן אותם אלהים ברקיע השמים . תורה מנין שנא׳ ויתן אל משה . ור׳ עזריה בשם ר׳ שמעון אומר אף שלום שנא׳ (ויקרא כו) ונתתי שלום בארץ . ד״א ויתן אל משה. הה״ד (משלי ב) כי ה׳ יתן חכמה מפיו דעת ותבונה . גדולה החכמה וגדולה ממנה הדעת והתבונה הוי כי ה׳ יתן חכמה. אבל למי שהוא אוהב מפיו דעת ותבונה . ר׳ יצחק ור׳ לוי חד מנהון אמר למה״ד למלך שהיה לו בן בא בנו מבית הספר מצא תמהוי לפני אביו נטל אביו התיכה אחת ונתנה לו . מה עשה בנו א״ל איני מבקש אלא מזה שבתוך פיך . מה עשה נתנו לו ולמה על שהיה מחבבו נתן לו מתוך פיו הוי כי ה׳ יתן הכמה . וכל מי שהוא מחבבו יותר מפיו דעת ותבונה . והאחד אומר משל למלך שהיה לו בן בא מבית הספר ונתן לו מנה א״ל בנו איני מבקש אלא מן הפיצטלין שבתוך פיך נטל ונתן לו מתוך פיו הוי כי ה׳ יתן הכמה אלא מפיו דעת ותבונה . ד״א כי ה׳ יתן חכמה אתת מוצא בשעה שעמדו ישראל על הר סיני לקבל את התורה היו מבקשים לשמוע הדברות מפי הקב״ה . א״ר פנחס הכהן בן חמא שני דברים שאלו ישראל מן הקב״ה לראות דמותו ולשמוע מפיו הדברות כמ״ש (שיר א) ישקני מנשיקות פיהו . א״ר פנחס הכהן בן חמא שומעין לשוטה מה שהוא מבקש אלא שהיה צפוי וגלוי לפני הקב״ה שעתידין ישראל אחר מ׳ יום לעשות העגל אמר הקב״ה אם איני שומע להם עתידין הם לומר לא תבענו ביד משה אלא שיראנו הקב״ה דמותו וידבר עמנו . אמר הקב״ה שלא יהא להם פתחון פה לומר שמפני שלא שמענו מפיו ולא ראינו דמותו לפיכך עשינו לנו אלהים . אלא מה אעשה הריני מראה להם דמותי ומדבר עמהם פה אל פה כד״א (שמות כ) וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר הוי כי ה׳ יתן חכמה ויתן אל משה . הוי מפיו דעת ותבונה שנתנה להם תורה מפיו של הקב״ה : ד״א ויתן אל משה . הה״ד (תהלים יח) ותתן לי מגן ישעך . מדבר בישראל שהם בטוחים בהקב״ה והוא מגן להם כדכתיב (שם) מגן הוא לכל החוסים בו . וימינך תסעדני זו תורה דכתיב (דברים לג) מימינו אש דת למו . וענותך תרבני וכי יש עניו גדול מן הקב״ה . א״ר אבא בר׳ אהא בנוהג שבעולם התלמיד יושב לפני רבו ומשהוא גומר התלמיד אומר לרב יגעתיך (וכל הענין כמ״ש בב״ר עד) וישא עיניו וירא והנה ג׳ אנשים יש עניו גדול מזה הוי וענותך תרבני . א״ר סימון בא וראה מה כתיב (בראשית יח) ויפנו משם האנשים וילכו סדומה וגו׳ לא היה צ״ל אלא וה׳ עודנו עומד לפני אברהם אלא תקון סופרים הוא הוי וענותך תרבני . ד״א וענותך תרבני אמר בן עזאי בא וראה ענוה שביד הקב״ה ב״ו (כמ״ש שם וכו׳) . ד״א וענותך תרבני בנוהג שבעולם מלך ב״ו כל הימים שהבריות מושלמים לו הוא נזקק ליתן להם דונטיבא לחלק להם אנונית והוא זקוק להייהם . אבל אם מרדו בו אינו נזקק להם לכל דבר שבעולם אלא פוסק אנונית שלהם למה שכפרו במלכותו . והקב״ה אינו כן אלא הם עוסקים ומכעיסים אותו למטה והוא עוסק למעלה ליתן להם את התורה שבולה היים הוי ויתן אל משה ככלותו . יש עניו גדול מזה הוי וענותך תרבני ; ד״א ויתן אל משה . רבנן אמרי אילו עשו ישראל אותו מעשה עד שלא ניתנו הלוחות למשה לא היו יורדין בידו . ר׳ לוי אמר משעשו אותו מעשה נתן הקב״ה למשה את הלוחות כמ״ש ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו : ארשב״ל מהו לדבר אתו משל לתלמיד שלמדו רבו תורה עד שלא למדו היה הרב אומר והוא עונה אחריו משלמד אותו אומר לו רבו בא ונאמרה אני ואתה . כך כשעלה משה לשמים התחיל לומר אחר

מתנות כהונה

ברעה שעשה ועוד הוסיפו להרע והקריבו המן לפני העגל : מ״ש׳ כאבין רמאה כו׳ . עיין כ ז בויקרא פ״ה ובפ׳ ראה ובירוש׳ פ״ג דמס׳ הוריות : לשני בקרים. דכתיב בבקר בבקר : של כאו״א . דיק מדכתיב גבולך ל׳ יחיד וכל״ל גבולכם מלמד שאחד שקבל כאו״א נדת נהלתו כי׳ מתרחב מאליו : ונתן לו מנה. המנה יותר מיוהד והשוב מן התיכה : פיצטלין. לפי הענין פי׳ התיכה חשובה מאד וכן מוכח במד׳ חזית ס״פ ישקני : אלא מפיו. כלו׳ לא זו שיתן חכמה אלא אפי׳ דעת ותבונה הוא נותן : ג׳ דברים נתנו כו׳. עי׳ עוד בב״ר פ׳ ו׳ : מנשיקות. תרתי משמע שאמרו רצונינו לראות מלכנו ולשמוע מפיו הדברות : שומעין לשוטה. בתמיה וכי בשביל ששאלו כך היה צריך למלאות משאלתם. ועי׳ זה במד׳ חזית בפסוק ישקני כך מצאתי כגירסא בילקוט תלים בשם תנחומא : וענותך תרבני וכי יש עניו מן הקב״ה : אלא וה׳ עודנו עומד שהרי הקב״ה בא ונגלה אליו שנאמר וירא אליו וגו׳ : תיקון סופרים

בוראו התורה. משלמדה א"ל בא ונאמרה אני ואתה הוי לדבר אתו. מהו ככלותו ארשב"ל כל מי שהוא מוציא ד"ת ואינן ערבין על שומעיהן ככלה שהיא ערבה לבעלה נוח לו שלא אמרן. למה שבשעה שנתן הקב"ה תורה לישראל היתה חביבה עליהם ככלה שהיא חביבה על בן זוגה מנין שנא' ויתן אל משה ככלותו. א"ר לוי ארשב"ל מה כלה זו מקושטת בכ"ד מיני תכשיטין כך ת"ח צריך להיות זריז בכ"ד ספרים. ככלותו ארשב"ל מה כלה הזו כל ימים שהיא בבית אביה מצנעת עצמה ואין אדם מכירה וכשבאה ליכנס לחופתה היא מגלה פניה כלומר כל מי שהוא יודע לי עדות יבא ויעיד עלי. כך ת"ח צריך להיות צנוע ככלה הזו ומפורסם במעשים טובים ככלה הזו שהיא מפרסמת עצמה. הוי ויתן אל משה ככלותו. ד"א ויתן אל משה. א"ר אבהו כל מ' יום שעשה משה למעלה היה למד תורה ושוכח א"ל רבון העולם יש לי מ' יום ואיני יודע דבר: מה עשה הקב"ה משהשלים מ' יום נתן לו הקב"ה את התורה מתנה שנא' ויתן אל משה. ופי כל התורה למד משה כתוב בתורה (איוב יא) ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים לארבעים יום למדה משה. אלא כללים למדהו הקב"ה למשה הוי ככלותו לדבר אתו: שני לחות העדות. מהו שני לוחות כנגד שמים וארץ כנגד חתן וכלה כנגד שני שושבינין כנגד העה"ז והעוה"ב: שני לחות העדות. א"ר חנינא לחת כתיב לא זו גדולה מזו. לחות אבן ולמה של אבן שרובן של עונשין שבתורות בסקילה לכך נאמר לחות אבן. ד"א לחות אבן בזכות יעקב שנקרא אבן שנא' (בראשית מט) משם רועה אבן ישראל. ד"א לחות אבן. כל מי שאינו משים להיות כאבן הזה אינו זוכה לתורה: והלחות מעשה אלהים המה. אריב"ל בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה שכל מי שאינו עוסק תדיר בתורה הרי זה נזוף להקב"ה שנאמר והלחות מעשה אלהים המה. חרות על הלחות מהו חרות. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן. ר"י אומר אל תקרי חרות אלא חירות מן הגליות. ר"נ אומר חירות ממלאך המות. ורבותינו אומרי' חירות מן הייסורין. א"ר אלעזר בנו של ריה"ג אם יבא מלאך המות ויאמר לפני הקב"ה על חנם בראתני בעולם הוא אומר על כל אומה שבעולם השלטתי אותך חוץ מאומה זו שנתתי לה חירות הוי חרות על הלחות: וירא העם כי בושש משה. מהו כי בושש באו שש שעות ולא ירד. למה שהתנה עמהם למ' יום אני מביא לכם את התורה. וכיון שבאו שש שעות ולא ירד משה מיד ויקהל העם על אהרן. רבנן אמרי השטן מצא את ידיו אותה שעה שהיה משה נראה תלוי בין השמים והארץ והיו מראין אותו באצבע ואומר כי זה משה האיש. אותה שעה עמד עליהם חור וא"ל קציעי צואריא אין אתם נזכרים מה נסים עשו לכם הקב"ה. מיד עמדו עליו והרגוהו. נכנסו על אהרן שנא' ויקהל העם על אהרן ואמרו לו כשם שעשינו לזה כך אנו עושים לך. כיון שראה אהרן כך נתיירא שנא' וירא אהרן ויבן מזבח לפניו. מהו מזבח מן הזובח שלפניו ד"א ויבן מזבח בקשו לבנות מזבח עמו ולא הניח להם אמר להם הניחו לי ואני בונהו לעצמי שאין כבודו של מזבח שיבנה אותו אחר. ואהרן נתכוון כדי לאחר הדברים אמר עד שאני בונהו לעצמי משה ירד. בנה אותו ולא ירד מיד וישכימו ממחרת. והנביא צווח (צפניה ג) אכן השכימו השחיתו כל עלילותם: וישב העם לאכול ושתו ויקומו לצחק. בע"ז. כל מקום שאתה מוצא ישיבה אתה מוצא שם תקלה שכן מצינו בדור המגדל שנא' (בראשית יא) וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם. ומה תקלה היתה שם ויאמרו הבה נבנה לנו עיר. (שם לז) וישבו לאכול לחם וכתיב וימכרו את יוסף. (במדבר כה) וישב ישראל בשטים מה תקלה היתה שם ויחל העם לזנות אל בנות מואב. ומה היה בסופן (שם) ויהיו המתים וגו' ואף כאן ישיבה של ע"ז: וישב העם לאכול וגו'. אמר הקב"ה למשה הם קמו לצחק בע"ז ואתה יושב כאן רד. אותה שעה בקש משה לירד ומצא מלאכי חבלה ונתיירא מהם ולא ירד כמו שכתוב (דברים ט) כי יגורתי מפני האף והחמה. מה עשה משה הלך ואחז את הכסא שנא' (איוב כו) מאחז מפני כסא פרשז עליו עננו. פרש והגין עליו הקב"ה א"ל קום רד מהר מזה. א"ל מתיירא אני. בא וראה כמה גדולים העונות אתמול מגנה אותם ועתה מתיירא מהם שנא' כי יגורתי פני האף והחמה. ה' מלאכי חבלה היו שם אף וחמה וקצף והשמד והשחת. אותה שעה באו שלשה האבות ועמדו בשלשה מהם. נשתיירו אף וחמה אמר משה רבון העולם בבקשה מכסא כבודך עמוד אתה באחד ואני באחד שנאמר

מתנות כהונה

סופרים. הכתוב מדבר דרך כבוד כלפי מעלה ועי' לעיל בב"ר פרשה מ"ט באלכתי בזה: דונטיבא. מתנה ופרס מבית המלך כך פי' הערוך: אגונית. ג"כ פי' מנות מאכל ומשתה מבית המלך: לדבר אתו. משמע שניהם היו מדברים מדלא אמר לדבר אליו: כ"ד תכשיטין. הנזכרים בספר ישעיה: עדות. שאני טהורה: כללים. ככלותו לשון כלל הוא: לחיו כאבן. לוחות דרש ל' לחיים כלו' לסבול חרפות וכלאות ומיעוט תענוג במאכל ובמשתה: אוי להם. אוי להם מעלבונה שהם עולבים אותה ואין מחשיבין אותה לעסוק בה תדיר כן פירש"י פ"ו במס' אבות: מעשה אלהים. בתנחומא מפ' כאדם שאומר לחבירו מה מעשיך אמר נגר כך כל עסקו של הקב"ה בתורה וכן פירש"י ולפיכך מי שאינו עוסק בה נזוף ממנו: באו שש. עי' בפירש"י בסדר ז: וכפ' רבי עקיבא: נראה. השטן הראהו כן. זהו כי זה משה שהראהו כן באצבע כך מפורש בתנחומא בשבת פ' ר"ע: קציעי צוואריא. קשיי וכרוני צואר שאין אתם זוכרים הראשונות: ויבן כו'. מדלא כתיב ויבנה מזבח דרשו אל ויבן את הכלא ויבן נח מזבח וכן פירש"י שם וע' זה במדב"ר פ' ט"ו: אין כבודו כו'. שאני כ"ג: לאחר. ל' עיכוב ואיחור: מגנה אותם. כלו' עלה בחזקה והתה אותם ועי' לקמן פר' מ"ד ובפרשת עקב

(תהלים ז) קומה ה' באפך. ואני אעמוד בהמה שנא' (שם קו) ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו. מיד א"ל הקב"ה רד ירידה היא לך. א"ל למה. ששחת עמך. א"ל משה עכשיו אתה קורא אותם עמי אינן אלא עמך שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך. ארשב"י לא זז משה מתפלל עד שקראן הקב"ה עמי שנאמר וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו. אמר הקב"ה למשה בעוה"ז ע"י שהיה בהם יצה"ר עושין ע"ז אבל לע"ל אני עוקר מהם יצה"ר ונותן להם לב בשר כמד"א (יחזקאל ל) והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר:

פרשה מב וידבר ה' אל משה לך רד. רבי תנחומא בר אבא פתח (משלי כה) נשיאים ורוח וגשם אין (שם) בארך אפים יפתה קצין. מי שהוא אומר ליתן מתנה לחבירו ואינו נותנה למה הוא דומה לנשיאים ורוח ולברקים שהם באים וגשמים אינם יורדין. זה היה דור המדבר כשהיו בסיני היו ס' רבוא של זקנים וכן של בחורים וכן של נערים וכן של נשים. וכיון שבאו לסיני וקבלו עליהם מלכותו של הקב"ה וענו כולם קול אחד ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. הרי קול שהיה קול. כיון שבאו למדבר עברו על הכל ושחתו מעשיהם. כיון שראה הקב"ה כן אמר למשה לך רד כי שחת עמך. ואין שחת אלא שחבלו מעשיהם כד"א (דברים לב) שחת לו לא בניו מומם. ולא ע"ז עשו בלבד אלא גלוי עריות ושפיכות דמים. ואין שחוק האמור כאן אלא ע"ז וג"ע וש"ד. ומנין לשחוק שהוא ש"ד שנא' (ש"ב ב) יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו ג"ע מנין שנא' (בראשית לט) בא אלי העבד העברי לצחק בי וגו'. ולא היה יום גדול מחור והרגו אותו זו שיטת אבא הדורש. ד"א לך רד בזעף אותה שעה דבר הקב"ה כנגדו דברים קשים. א"ר יוחנן אין דבור האמור כאן אלא דברים קשים כד"א (שם מב) דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות אותה שעה ראה משה למלה"ש שהם עומדים ומבקשים לצאת ולחבל כל ישראל אמר משה אם מניח אני את ישראל וארד אין להם תקומה לעולם איני זז מכאן עד שאבקש עליהם רחמים. מיד התחיל מלמד עליהם סניגוריא אמר להקב"ה יש לי זכות ללמד עליהם א"ל רבון העולם הזכר להם כשבקשת ליתן תורה לבני עשו ולא קבלוה וישראל קבלוה שנא' ויענו כל העם יחדיו וגו'. אמר הקב"ה עברו על העשיה שנא' סרו מהר מן הדרך וגו'. א"ל הזכר להם כשהלכתי בשליחותך למצרים ואמרתי להם שמך מיד האמינו והשתחוו לשמך שנא' (שמות ד) ויאמן העם מיד ויקדו וישתחוו. א"ל עברו על ההשתחויה שנא' וישתחוו לו. א"ל הזכר לבחוריהם ששלחתים והקריבו לפניך זבחים שנא' (שם כד) וישלח את נערי בני ישראל וגו'. א"ל עברו על הזביחה שנא' ויזבחו לו. א"ל הזכר להם מה שאמרת בסיני אנכי ה' אלהיך. א"ל עברו עליו שנא' ויאמרו אלה אלהיך הוי נשיאים ורוח וגשם אין. בטל משה מיד את הפורענות]הוי בארך אפים וגו' י התחיל הקב"ה ליתן למשה שבילים שיבקש עליהם רחמים מנין א"ר יוחנן למעלה כתוב לך רד ואח"כ הוא אומר ויאמר ה' אל משה ראיתי את העם הזה ואין אמירה אלא לשון רך כאדם שיש בלבו על חבירו והוא מבקש להתפייס לו והוא אומר לו אמור לי מה עשיתי לך שכן עשית. כיון ששמע משה מן הקב"ה דברים רבים התחיל מבקש עליהם רחמים שנא' ויחל משה וגו'. לך רד א"ל רבון העולם אתמול אמרת לי (שמות יט) ועלית אתה ואהרן עמך וכן ואל משה אמר עלה אל ה'. וכאן אתה אומר לך רד. אמר לו לא בשביל כבודך אתה עולה לכאן אלא בשביל כבוד בני אמרתי לזקן שלהם (בראשית כח) והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. מהו בו אלא כך אמרתי לו כשיהיו בניך צדיקים הם מתרוממים בעולם ועולים וכן שלוחיהם מתעלים עמהם וכשהם יורדים הם ושלוחיהם בירידה. לך רד למה כי שחת עמך א"ל הואיל וחטאו אתה והם בירידה: ד"א לך רד. א"ר ברכיה בשם ר' שמואל בר נחמן נתנדה משה ונזעף. ואין רד אלא נדוי. ומהיכן אתה למד בשעה שאחיו של יוסף מכרוהו והלכו לנחם אביהם ולא נתנחם. אמרו כל הדברים הללו עשה לנו יהודה שאילולא בקש לא מכרנו אותו. כשם שאמר לנו אל תהרגוהו ושמענו לו אילו אמר לנו אל תמכרוהו נשמע לו אלא אמר לנו לכו ונמכרנו לישמעאלים. ועמדו ונדוהו שנא' (שם לח) ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו ולא היה לו לומר אלא וילך יהודה. שהיה לו ירידה מצד אחיו. ומה וירד האמור להלן נדוי אף רד האמור כאן נדוי. משל למדינה ששלחה פרוזבוטים לעטר למלך עד שהוא הולך עמדו בני המדינה וכפו את הצלמים ורגמו את האיקונין. עמדו גדולי המדינה וכתבו למלך ונכנסו הכתבים עד שלא הלך הפרוזבוטים להכנס לעטר למלך א"ל המלך וכו'. כי שחת עמך וכי עמו של משה היו אלא זש"ה (הושע ז) אוי להם כי נדדו ממני שוד להם כי פשעו בי ואנכי אפדם והמה דברו עלי כזבים ממני היו פורשים

מתנות כהונה

עקב ובמד' תזית בפסוק הנה מטתו ובמדר' קהלת בפסוק הבתי והלה פסוק והבת אני את המתים: נשיאים ורוח וגו'. סיפיה דקר' אים נתהלל במתת שקר: ארך אפים וגו' סיפיה דקרא ולשון רכה תשבר גרם: שהיה קול ׳ כלומר קול שהאוי רוחו קול הדול ומצוכת: על הכל. שאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ומלאתי מוגה על הקול ואין צורך: ויענו כל העם יחדיו וגו'. גר' וסיפיה דקרא נעשה ונשמע: למעלה כתיב לך רד ל' כעס כדלעיל: כשיהיו בניך כו'. מוסב על יעקב כלו' אם יהיו צדיקים כמוהו ירדו ואם לא ירדו: נשמע לו. היינו שומעין לו: פרוזבוטים. שלוחים: צלמים איקונין של צורות תמונות המלך: אמר לו המלך כו'. שיחזיר לו לאחוריו

חית

שנא' אוי להם כי נדדו ממנו. יש אדם מחליף דבר רע בדבר טוב אדם שנותנין לפניו מרגליות ושיחור מניח המרגליות ונוטל השיחור והם מניחים לחיים של עולם ובוחרים במתים. שנאמר (תהלים קטו) עינים להם ולא יראו. שוד להם שבר עתיד להגיעם. והמה דברו עלי כזבים. ומה כזבים דברו על הקב"ה דרש ר"ע אמרו וכי עמנו היה עסוק עם עצמו היה עסוק לעצמו פדה ולא פדה אותנו שנאמר (ש"ב ז) מפני עמך אשר פדית ממצרים גוים ואלהיו. רבנין אמרי זה אלהיך פדה אותנו. ר' חגי בן אלעזר אומר זה אלהיך אב"כ אלא אלה אלהיך שיתפו אותו עמהם אמרו אלוה והעגל פדה אותנו. ומכזבים כי ואנכי אפדם והמה דברו עלי כזבים אף אני אומר שאינם עמי. לכך נאמר כי שחת עמך: ד"א לך רד. ר' יצחק פתח (צפניה א) והצרותי לאדם זה משה. והלכו כעורים אלו ישראל למה כי לה' חטאו שאמרו אלה אלהיך. ושופך דמם כעפר שנא' (שמות לב) עברו ושובו משער לשער במחנה (צפניה א) ולחומם כגללים שנהרגו והיה בשרם מושלך כגללים הללו. א"ר לוי בערביא קורין לבשרא לחמא. א"ר יצחק בשעה שאמר לו הקב"ה לך רד חשכו פניו של משה ונעשה כסומא מן הצרות ולא היה יודע מאיזה מקום לירד והיו מה"ש מבקשים להרגו אמרו הרי השעה להרגו. ידע הקב"ה מה המלכים מבקשים לעשות לו. מה עשה הקב"ה א"ר ברכיה בשם ר' חלבו בשם ר' חנן בר יוסף בשם ר' אבא בר איבו פתח לו הקב"ה פשפש מתחת כסא כבודו ואמר לך רד. שנא' (דברים ט) ויאמר ה' אלי קום רד מהר מזה. ר' עזריה בשם ר' יהודה ב"ר סימון בשם ר' יהודה ב"ר אלעי אמר כיון שבא משה לירד באו המלאכים להרגו. מה עשה אחז בכסאו של הקב"ה ופרש הקב"ה טליתו עליו שלא יחבלוהו שנא' (איוב כו) מאחז פני כסא פרשז עליו עננו מהו פרשז נוטריקון „פרש „רחום „שדי „זיו עננו עליו: ד"א לך רד ר"מ אומר מרדות הם צריכים. ומנין שא"ל כן ממה שהקב"ה אומר לו. אתה ידע. שנא' (שמות לב) ויאמר ה' אל משה ראיתי את העם הזה והנה עם קשה עורף הוא. אין אדם אומר פלוני קשה אלא שהוא צריך מרדות. ורבותינו אומרים מהו לך רד מרדות הם צריכים. מסייע ליה [illegible]. ותדע לך שכן הוא בא וראה כיון שירד משה מה אמר להם ויעמוד משה בשער המחנה ויאמר מי לה' וגו' ויאמר להם כה אמר ה' אלהי ישראל וגו'. והיכן אתה מוצא שאמר לו כך לך רד מהו רד מרדות הם צריכין: ד"א לך רד. א"ר אבין א"ל הקב"ה למשה אל ירע לך על שאמרתי לך לך רד ככאן. שהרי ב' ג' פעמים כביכול ירדתי מן השמים לארץ בשביל לראות בקללת הבריות. שנאמ' (בראשית יא) וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל. הבה נרדה (שם יח) ארדה נא ואראה. אף אתה לך רד דיו לעבד להיות שוה לקונו. כיון שראה משה כן אמר אין סליחה. ידע הקב"ה מה בלבו של משה וקרא אותו לפייסו. א"ל לא אמרתי לך עד שאתה בסנה מה שעתידין לעשות. שנא' (שמות ג) ויאמר ה' ראה ראיתי אמר הקב"ה למשה אתה רואה ראיה אחת ואני רואה שתי ראיות. רואה אתה אותם באים לסיני ומקבלים תורתי. ואני רואה אותם שאחר שאבא לסיני ליתן להם את התורה ואני חוזר בטטראמולין שלי שהן מתבוננים בי ושומטים א' מהם ומכעיסין אותי בו. שנא' (יחזקאל א) ופני שור מהשמאל לארבעתן. והם מכעיסין אותי בו שנא' (תהלים קו) וימירו את כבודם בתבנית שור. ד"א ראה ראיתי וגו' מהו עני עמי זה קהל העגל. ראה ראיתי היא הראיה שלהלן הוא הראיה שבכאן: לך רד כי שחת עמך. העם אב"כ אלא עמך אמר משה רבון העולם מנין הם עמי. א"ל הקב"ה עמך הם שעד שהיו במצרים אמרתי לך (שמות ז) והוצאתי את צבאותי את עמי. לא אמרתי לך שלא לערב בהם ערב רב אתה שהיית עניו וכשר אמרת לי לעולם מקבלים השבים ואני הייתי יודע מה הם עתידין לעשות אמרתי לך. לאו. ועשיתי רצונך: והם הם שעשו את העגל שהיו עע"ז והם עשו אותו וגרמו לעמי לחטא. ראה מה כתיב אלה אלהינו אב"כ אלא אלה אלהיך שהגרים שעלו עם משה הם עשאוהו ואמרו לישראל אלה אלהיך. לכך הקב"ה אמר למשה לך רד כי שחת עמך. עברו מן הדרך אשר צויתים אב"כ אלא סרו מהר מן הדרך כשהיו בסיני היו שושגים וורדין עכשיו נעשו סריות נעשו כזבים לא עשו לא שעה ולא שתים אלא מיד סרו. ארשב"י י"א יום היו עם הקב"ה וכ"ט יום היו מתחשבים היאך לעשות את העגל כמו שכתוב (דברים א) אחד עשר יום מחורב ואחר באו לדרכי עשו דרך הר שעיר. ור"א בן יעקב אומר כ"ט יום היו עם הקב"ה וי"א יום היו מתחשבין היאך לעשות העגל. כמו שכתוב אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר שעשו מעשה שעיר. ד"א הר שעיר מה עשו מחרף ומגדף אף הם מחרפים ומגדפים לפני ע"ז. מה עשו עע"ז אף הם עשו כן. ור' יהודה ב"ר אלעאי אומר יום אחד היו עם הקב"ה מנין שכן מיכה מפרש (מיכה ב) ואתמול עמי לאויב יקומם א"ל הקב"ה אתמול אמרתם (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה

מתנות כהונה

לאחוריו כי עמו אשר שלחוהו סרחו ומרדו במלך: ושיחור. גחלים שכבו: ונוטל השיחור בתמים: ממנו היה עסוק. לגאלנו ממצרים: זה אלהיך. העגל: אלה. ל' רבים בכ"מ: לחמא. ולחומם פירושו ובשרם: פשפש. פתח קטן: קום רד מהר מזה: משמע רד בכל מפתח הזה אשר אני מראה אותך: מאחז כו'. עי' כ"ז בפ' ר"ע:

רד. ל' רדוי ומרדות: והיכן אתה מוצא כו' עד לך רד במה שאמר לו לך רד אתה מוצא שאמר לו כך: מכן. מכאן: אין סליחה. משה אמר בלבו ודאי שוב לא יהא סליחה: בטטראמילין. ע"ל בפ' במות פרשה ג' פירשתיו: קהל העגל. הם המענים ישראל בעמל ורעות רוח: הראיה שכאן: דכתיב ראיתי העם הזה וגו': [illegible]. כהונות

ונשמע והיום אלה אלהיך ישראל. ור"ש בן הלפתא אמר שני ימים שנא' (ירמיה ב) ועמי שכחוני ימים אין מספר. כמה ימים שנים ור' יונה אמר טעמא מפסוק אחר שנ' (ישעיה נח) ואותי יום יום ידרושון. ד"א סרו מהר אר"ש בן חלפתא הקשתם את הדרך על ראשם אדם שהוא יוצא לדרך מהלך ב' או ג' מלין וטועה בשלישי שמא מן הראשון הוא טועה. כך א"ל הקב"ה לא היה לכם לסרוח לא בשני ולא בשלישי אלא מן הראשון. אתמהא. ר"מ אומר אף לא יום אחד היה אלא היו עומדים בסיני ואמרו בפיהם נעשה ונשמע ולבם מכוון לע"ז (תהלים עח) ויפתוהו בפיהם וגו'. ר' הונא בשם ר' אידי אמר וארא והנה חטאתם לה' אלהיכם בלה' אלהיכם חטאתם. אמר הקב"ה עשרת הדברות נתתי לכם לכבודכם לא תרצח לא תנאף ולא תגנוב וכן כולם. לא היה להן להטוא אלא בשלי שנא' (דברים ט) וארא והנה חטאתם לה' אתמהא. רבי אבהו אמר אחד עשר יום מהורב במיוחד שבעשרה חטאתם. בשמי שהוא אחד שהוא ראש לכל הדברות (שמות כ) אנכי ה' אלהיך: ד"א סרו מהר. ר' יונה בשם ר' שמואל בר נחמן אמר כל נביא שהיה עומד היה אומר נביאותו של חבירו ולמה היה אומר דבר הבירו לברר נביאותו. ור' יהושע בן לוי אומר לנבואתו הוא נזקק. חוץ ממשה שאמר כל דברי הנביאים ושלו. וכל שהיה מתנבא מעין נבואתו של משה היה. וכל הדברות הוא אומר חוץ משנים שהקב"ה אמרן לישראל מפיו אנכי ולא יהיה לך. אמר הקב"ה לא היה לכם להטוא אלא במ־ שצויתי אתכם. אר"ש בשם רבי יב"ל משל למלך שקדש מטרונה בב' מרגליות מיד ליד. והזר ושלח לה עוד שמנה ע"י שלוחו. עם שהיתה משחקת עם אוהבה אבדה את ב' המרגליות שנתן לה המלך. כיון שידע המלך שאיבדה אותן טרדה מביתו. בא לו שושבינה לפיים למלך אמר אדני המלך אימתי אתה מוצא משובחת ונאה כמותה. אמר המלך אי שמים ב' מרגליות נתתי לה מידי לידה ושלחתי לה על ידך שמנה לא היה לה לאבד את שלך או ג' או אפי' כולם אלא כך היתה בוכרת עלי שאותן שתי מרגליות שנתתי לה מיד ליד איבדה אותן. הוא שהקב"ה אומר לירמיה (ירמיה ב) כי שתים רעות עשה עמי ושתי רעות עשו לכך ויתר על כ"ב. ומהו כי שתים רעות עשה עמי באנכי ולא יהיה לך הוי סרו מהר מן הדרך אשר צויתים: עשו להם עגל מסכה. רבי תנחום בר חנילאי אמר קכ"ה קנטרין של זהב היה בעגל מנין מסכ"ה מ' ארבעים ס' ששים כ' עשרים ה' חמשה. ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא אומר ק"כ קנטרין מנין מסך שהוא מעביר ה'. ד"א א"ר אמי מסכה רעה הסכתן לדורות משתי בישתא אישתיתון לדרייא. ור' יצחק אמר לשון סרדיוטין הוא מסכה אמר הקב"ה בך אני מרפא אותן שנא' עשו להם עגל מסכה: ויאמר ה' אל משה ראיתי את העם הזה וגו'. מהו והנה עם קשה עורף הוא. א"ר יהודה בן פולויה בשם ר' מאיר ראויים הן יהערף. א"ר יקים שלשה הצופים הם החצוף בחיה כלב. בעוף תרנגול. ובאומות ישראל. א"ר יצחק בר רדיפא בשם ר' אמי אתה סבור שהוא לגנאי ואינו אלא לשבחן או יהודי או צלוב. א"ר אבין עד עכשיו קורין את ישראל בה"ל האומה של קשה עורף. א"ר נחמן תדע לך שהם קשים כשבא הקב"ה ליתן להם את התורה מה כתיב בהם (שמות יט) ויהי ביום השלישי בהיות הבקר. אמר הקב"ה אראה להם כל ניסי ולואי ליהני: והנה עם קשה עורף הוא ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם. וכי משה היה תופס בהקב"ה שהוא אומר הניחה לי אלא למה"ד למלך שכעס על בנו והכניסו לקיטון ומתחיל לבקש להכותו. והיה המלך מצעק מן הקיטון הניחה לי שאכנו. והיה פדגוג עומד בחוץ. אמר הפדגוג המלך ובנו לפנים בקיטון למה הוא אומר הניחה לי. אלא מפני שהמלך מבקש שאלך ואפייסנו על בנו לכך הוא מצעק הניחה לי. כך אמר הקב"ה למשה ועתה הניחה לי אמר משה מפני שהקב"ה רוצה שאפייס על ישראל לפיכך הוא אומר ועתה הניחה לי. מיד התחיל לבקש עליהם רחמים. הוי ויחל משה את פני ה' אלהיו:

פרשה מג ויחל משה. כך פתח ר' תנחומא בר אבא (תהלים קו) ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו. א"ר חמא בר הנינא הסניגור הטוב מסביר פנים בדין. משה אחד משני סניגורין שעמדו ללמוד סניגוריא על ישראל והעמידו פנים כביכול כנגד הקב"ה. משה ודניאל. משה מנין שנא' לולי משה בהירו וגו'. דניאל מנין שנא' (דניאל ט) ואתנה את פני

מתנות כהונה

פי' במדרש איכה בפסוק הזה: שמא או יש לפ' קוים כד"א כקול הסירים תחת הסיר: לא עשו. לא עשו במחשבתם העובדה: לא היה להם לסרות כו'. כאשר עלתה בדעתכם לטעות וכי לא היה לכם להמתין עד יום ג' או יום שני שמא ביום ראשון בתמיה: בה' אלהיכם חטאתם. באותו דבור כנאמר בכבוד המקום: אלא בשלי. באותו דבור שצויתי בו על אלהותי ואדנותי: אחד. פי' הטוב המיוחד שבכולם כמו אחד העם וכ"ז במדבר פר' ז': לנבואתו. הוא נזקק ולא לנבואת חבירו: וכל שהיה כו'. וכל נביא שהיה מתנבא. והטוב ל' ג"ה וכל שהיה מתנבאים אלא כמה שצויתי אתכם. בתמיה: אי שמים. נעקה וקבלנה בל' תימא: בוס'ת ברכות וגורלת בוכה ל' קורא כבוכה נזה שלא נתבשל כדי צרכו

ויינו ת מן: מעביר ה'. מסכה נוטריקון מכך ה"א כלו' מסך המעביר חמשה חומשי תורה: משתי בישתא כו'. משתי רעה מסכתם לדורות ודרש מסכה ל' נסכה ויינה או ר"ל אריגה רעה ארגתם לדורות ומשתי ל' שתי וערב כד"א המסכת דשמשון תרגם עם משתיתא: ל' סרדיוטין הוא כו'. סרדיוט הוא מנהיג ומושל בכ"מ והוא נוטריקון בר הסדיוטים ור"ל מסכה הוא לשון מנהיג ומושל כמו נסיכי מדין והמה לא רצו העגל אלוה אמנ רק למנהיג ומושל כמו שכתבו המפרשים הקדמונים ז"ל ובזה היה מרפא או זה והם עליהם: ג' חלופין. במסכת ביצה פרק יו"ט מוסיף עוד י"א ע' בבהמה דקה וי"א אף צלף באילנות: או יהודי כו'. הוא עז כנמר ומוסר נפשו למיתה על קידוש השם יתברך: ולואי ליהני. מי יתן

ויוע ל

אל ה' האלהים לבקש וגו'. אלו שני בני אדם שנתנו פניהם כנגד מדה"ד לבקש רחמים על ישראל *
ר' ברכיה אמר שתים אחת בשם רבינו ואחת בשם ר' שמואל בר נחמן. רבינו אמר למה"ד
למלך ב"ו שהיה דן את בנו והיה הקטיגור עומד ומקטרג. מה עשה הפדגוג של בן כיון שראה
אותו מתחייב דחף את הקטיגור והוציאו לחוץ ועמד לו במקומו מלמד על הבן סניגוריא. כך
בשעה שעשו ישראל את העגל היה השטן עומד ומקטרג בפנים ומשה עומד מבחוץ. מה עשה
משה עמד ודחף את השטן והוציאו לחוץ ועמד במקומו. שנאמר עמד בפרץ לפניו עמד לו
במקומו של פורץ. רבי שמואל בר נחמן אמר עמד בפרץ לפניו דבר קשה משל למלך שכעס על
בנו וישב על בימה ודנו וחייבו. נטל את הקולמוס לחתום גזר דינו מה עשה סונקתדרו חטף את
הקולמוס מתוך ידו של מלך כדי להשיב חמתו. כך בשעה שעשו ישראל אותו מעשה ישב
הקב"ה עליהם בדין לחייבם שנא' הרף ממני ואשמידם. ולא עשה. אלא בא לחתום גזר דינן שנא'
(שמות כב) זובח לאלהים יחרם. מה עשה משה נטל את הלוחות מתוך ידו של הקב"ה כדי להשיב
חמתו. למה"ד למלך ששלח לקדש אשה עם הסרסור. הלך וקלקלה עם אחר. הסרסור שהיה נקי
מה עשה נטל את כתובתה מה שנתן לו המלך לקדשה וקרעה אמר מוטב שתדון כפנויה ולא
כאשת איש. כך עשה משה כיון שעשו ישראל אותו מעשה נטל את הלוחות ושיברן כלומר
שאילו היו רואין עונשן לא חטאו. ועוד אמר משה מוטב נידונין כשוגגין ואל יהו מזידין למה
שהיה כתיב בלוחות (שם כ) אנכי ה' אלהיך ועונשו אצלו זובח לאלהים יחרם. לפיכך שבר את
הלוחות. ויאמר להשמידם מיד התחיל חוגר בתפלה הוי ויחל משה את פני ה' אלהיו. שעמד
בקלות ראש לפני הקב"ה לבקש צרכן של ישראל הוי ויחל משה: ד"א ויחל משה. הה"ד (משלי
טז) חמת מלך מלאכי מות. מדבר במשה כשעשו ישראל אותו מעשה עלתה חמתו של הקב"ה
ושלח מלאכי חבלה לחבל את ישראל הוי חמת מלך מלאכי מות. ואיש חכם יכפרנה זה משה
שנקרא חכם שנא' (שם כא) עיר גבורים עלה חכם שעמד ולמד סניגוריא על ישראל וריצה אותם
לאביהם שבשמים הוי ויחל משה: ד"א ויחל משה הה"ד (משלי כט) אנשי לצון יפיחו קריה. אלו
ישראל שנתנו פיחה בעולם בעגל שעשו דא"ר אסי אין דור ודור שאינו נוטל אוקיא ממעשה
העגל. (שם) והחכמים ישיבו אף. זה משה שהשיב אפו של הקב"ה בסניגורי' שלמד על ישראל הוי
ויחל משה: ד"א ויחל משה ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן. ר"י אומר הלה משה כשעשו אותו מעשה.
ר"נ אומר מהו ויחל משה שהכנים לאלהים כמין דורון. ואין הלשון הזה אלא לשון דורון כמד"א
(תהלים מה) ובת צור במנחה פניך יחלו וגו' וכן (מלאכי א) ועתה חלו נא פני אל וגו'. ורבנן אמרין
מהו ויחל משה עשה את המר מתוק. ויחל משה לשון חלוי. כיצד א"ר ברכיה בשם ר' חייא
בר אדא דיפו בשם ר' שמואל בר נחמן כיון שבאו ישראל למרה מה כתוב שם (שמות טו) ויבאו
מרתה התחיל משה מהרהר בלבו ואמר המים הללו למה נבראו מה הנייה יש לעולם בהן מוטב
היה אילו לא נבראו. ידע הקב"ה מה היה מחשב בלבו; א"ל הקב"ה לא תאמר כן ולא מעשי ידי
הן. יש דבר בעולם שלא נברא לצורך. אלא אני מלמדך היאך תהא אומר. אמור כך עשה את
המר מתוק. ומנין שלמדו הקב"ה להיות אומר כך. ראה מה כתוב (שם) ויצעק אל ה' ויורהו ה'
עץ ויראהו אכ"כ אלא ויורהו אין ויורהו אלא לשון למוד שנא' (משלי ד) ויורני ויאמר לי וכתיב
(שמות לה) ולהורות נתן בלבו; היה הדבר מסורת ביד משה ולא עשה. ולמה עשה אלא כיון
שבאו ישראל למדבר ובקש האלהים לכלותן א"ל משה רבש"ע בקשת לאבד את ישראל מכלה
אתה אותם מן העולם לא כך אמרת לי במרה הוי מתפלל ואמור עשה את המר מתוק ואף
עכשיו חלי מרירתן של ישראל ורפא אותן הוי ויחל משה. א"ר אבין בשם ר' לוי בן פרטא
בימי משה היה לנו מי שיחלה המרירות שלנו הוי ויחל משה. אבל בימי דניאל לא היה לנו מי
שיחלה המרירות שנאמר (דניאל ט) ולא חלינו את פני ה' אלהינו: ד"א ויחל משה. מהו כן א"ר
ברכיה בשם ר' חלבו בשם ר' יצחק שהתיר נדרו של יוצרו. כיצד אלא בשעה שעשו ישראל
העגל עמד משה מפיים האלהים שימחול להם. אמר האלהים משה כבר נשבעתי (שמות כב) זובח
לאלהים יחרם ודבר שבועה שיצאת מפי איני מחזירה. אמר משה רבון העולם ולא נתת לי הפרה
של נדרים ואמרת (במדבר ל) איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה לאסור אסר על נפשו לא

מתנות כהונה

ויועיל שלא ישובו לכסלה הרי שהיו בחזקת קשים לפניו: השטן. הדר קטן: פ גוג. אומן המגדל בני המלך: דבר קשה. כלו' ענין קשה היא על הלשון לאומרו כביכול מרע"ה חטף בזרוע הלוחות מידו של הקב"ה. וכן הוא לקמן ע"ב: סינקתדרו. פי' הערוך שר היושב תדיר עם המלך בקתדרא פי' כסא ולא מכובד: ולא עשה. לא עכב להיות לו די בזה אלא גם בא להתום גזר דין: עם הסרסור ע"י הסרסיר. הסרסור אמצעי בין המוכר והלוקח: וקלקלה. ופי' הלך הסרסור לעשות שליחות מלך ולקדשה ובעוד שהוא הלך קלקלה היא עם אחר: שאילו היו רואין. ישראל את עונש העובד ע"ג לא היו עובדין ע"ג. וכך המליץ עליהם לפני הקב"ה: בקלות ראש. כלו' דרך הפקר דוגמת מה שאחז"ל בפ"ק דשבת חזינא לרב כהנא כי איכא צערא בעלמא שדי גלימא ופכר ידיה ומצלי אמר כעבדא קמיה מריה ודרש ויחל לשון חולין ודרך הפקר: וריצה אותם כו'. דרש ויחל לשון מחילה: פיחה. כעורה וגחלים בוערות כן פרשוהו המפרשים: אוקיא. משקל קטן: חלוי. מתיקות כד"א הורפה מחלית לי': אמור כך. פירושו הקב"ה אמר למשה כה תאמר כי תרצה להתפלל וכדלקמן: עשה את המר כו'. כלו' מהול לא חטאים וכניה מרירת הרוגז: היה הדבר מסורת כו'. כלו' הי' שומר את הדבר בלבו: ולא עשה כלו' לא עכב אלא מיד כשבאו כו': בקלות. פירושו לי תמיה: חלי מרירתן. פירושו המתק המרירות. כמו

יחל דברו . הוא אינו מוחל אבל חכם מוחל את נדרו בעת שישאל עליו . וכל זקן שמורה הוראה
אם ירצה שיקבלו אחרים הוראתו צריך הוא לקיימה תחלה . ואתה צויתני על הפרת נדרים
דין הוא שתתיר את נדרך כאשר צויתני להתיר לאחרים . מיד נתעטף בטליתו וישב לו כזקן
והקב"ה עומד כשואל נדרו וכה"א (דברים ט) ואשב בהר . ואפשר שהיה משה יושב והאלהים ית"ש
עומד . א"ר דרוסאי קתדרה עשה לו כקתדר' של אסטליסטקין הללו בשעה שהן נכנסין לפני
השלטון והן נראין עומדין ואינן אלא יושבין ואף כאן כך ישיבה שהיא נראית עמידה הוי ואשב
בהר . ד"א ואשב בהר וכי יש ישיבה למעלה אתה מוצא שכולם עומדין שנאמר (ישעיה ו) שרפים
עומדים ממעל לו וכן (יחזקאל א) בעמדן תרפינה כנפיהם וכן (דניאל ז) קרבת על חד מן קאמיא . וכן
אפי' משה כשעלה למרום היה עומד שנא' (דברים י) ואנכי עמדתי בהר וכתיב (שם ה) אנכי
עומד בין ה' וביניכם ואין יושב שם אלא הקב"ה לבדו שנאמ' (דה"ב יח) ראיתי את ה' יושב על
כסאו . והוא אומר ואשב בהר ומהו כן א"ר הונא בר אחא שישב להתיר נדרו של יוצרו . ומה
א"ל דבר קשה . א"ר יוחנן דבר קשה אמר לפניו תהית אתמהא . א"ל תוהא אנא על הרעה אשר
דברתי לעשות לעמי . אותה שעה אמר משה מותר לך מותר לך אין כאן נדר ואין כאן שבועה
הוי ויחל משה שהפר נדרו ליוצרו כד"א (במדבר ל) לא יחל דברו . ארשב"ל לפיכך נקרא שמו איש
האלהים לומר שהתיר נדר לאלהים ; וכן ויחל משה . אריב"ל בשם רשב"י פתח של תשובה
פתח לו הקב"ה (שמות כ) אנכי ה' אלהיך בסיני למשה . בשעה שעשו ישראל העגל היה משה
מפייס את האלהים ולא היה שומע לו א"ל אפשר שלא נעשה בהם מדה"ד על שבטלו את
הדיבור . אמר משה רבון העולם כך אמרת בסיני אנכי ה' אלהיך אלהיכם לא נאמר לא לי אמרת
שמא להם אמרת ואני בטלתי את הדבור אתמהא לי הוי ויחל משה וגו' . אר"ש דסכנין בשם
ר' לוי לפיכך חזר וכתבה בלשון רבים (ויקרא יט) אני ה' אלהיכם וכן בכל המצות אומר אני ה'
אלהיכם ולא אמר עוד אני ה' אלהיך : ד"א ויחל משה מהו למה ה' יחרה אפך בעמך . ר' יהודה
ור' נחמיה . ר"י אומר למה"ד למלך שהיה לו בן בית והשליטו על כל מה שהיה לו . הלך אותו בן
בית והלוה לבני אדם ע"י ערבים הלוה לזה נ' זהובים ולזה ק' ולזה מאתים ברחו הלוים . אחר
זמן שמע המלך ורע לו א"ל השליטיך על שלי אלא לאבדן . א"ל הבן בית אני הלויתי ובאחריותי
הם לשלם אני מעמידך על הכל הרי פלוני ערב יש בידו ק' זהובים וביד פלוני נ' . כך אמר משה
להקב"ה למה אתה כועס לא בשביל תורתך באחריותי היא שאני וחבירי נקיים אותה . אהרן
ובניו יקיימוה יהושע וכלב יקיימוה יאיר ומכיר יקיימוה הצדיקים יקיימוה ואני אקיימנה הוי
למה ה' יחרה אפך . ורבי נחמיה אמר בשעה שעשו ישראל אותו מעשה עמד לו משה מפייס
את האלהים אמר רבון העולם עשו לך סיוע ואתה כועס עליהם . העגל הזה שעשו יהיה מסייעך
אתה מזריח את החמה והוא הלבנה אתה הכוכבים והוא המזלות אתה מוריד את הטל והוא
משיב רוחות אתה מוריד גשמים והוא מגדל צמחים . אמר הקב"ה משה אף אתה טועה כמותם
והלא אין בו ממש . א"ל א"כ למה אתה כועס על בניך הוי למה ה' יחרה אפך בעמך . ד"א למה
ה' יחרה אפך בעמך . אמר משה לא כך אמרת לי כי שחת עמך עמך חטאו ולא עמי אם עמי
חטאו לא עמך חטאו הוי למה ה' יחרה אפך בעמך . ד"א למה ה' יחרה אפך בעמך משל למלך
שנכנס לביתו ומצא אשתו מגפפת לדלפקי וכעס . א"ל שושבינו אם היה מוליד יפה היית כועס .
א"ל המלך אין בו כח לדבר זה אלא ללמדה שלא תעשה כך . כך אמר האלהים יודע אני שאין
בו ממש . אלא שלא יאמרו לעשות ע"ז . א"ל ואם אין בו ממש למה אתה כועס על בניך הוי
למה ה' יחרה אפך בעמך : אשר הוצאת מארץ מצרים . מה ראה להזכיר כאן יציאת מצרים אלא
אמר משה רבון העולם מהיכן הוצאת אותם לא ממצרים שהיו כולם עובדי טלאים . א"ר הונא
בשם ר' יוחנן משל לחכם שפתח לבנו חנות של בשמים בשוק של זונות . המבוי עשה שלו .
והאומנות עשתה שלה . והנער כבחור עשה שלו . יצא לתרבות רעה . בא אביו ותפסו עם הזונה
התחיל האב צועק ואומר הורגך אני . היה שם אוהבו א"ל אתה איבדת הנער ואת צועק כנגדו .
הנחת כל האומניות ולא למדתו אלא בשם . והנחת כל המבואות ולא פתחת לו חנות אלא בשוק
של זונות . כך אמר משה רבון העולם הנחת כל העולם ולא שעבדת בניך אלא במצרים שהיו
עובדין טלאים ולמדו מהם בניך ואף הם עשו העגל . לפיכך אמר אשר הוצאת מארץ מצרים
דע מהיכן הוצאת אותם : ד"א אשר הוצאת מארץ מצרים . מה ראה להזכיר כאן יציאת מצרים .
א"ר יהודה בר שלום בשם רבי יהודה בר סימון בשם ר' לוי בן פרטא למה"ד לאחד שבא ליקח

מתנות כהונה

כמו שפי' לעיל : קתדרא . כסא של כבוד : איסטליסטקין . לפי
ענין . מה שריב הם כיס ובקבתיו ולא מלאתיו : אמר לפניו תהית .
פי' נתחרטת בעצמך כמו שאלה כדאמרי' כדו תהית : אתמהא . כלו'
דרך שאלה אמר לו כן : איש האלהים . כלו' אדון ורב כד"א איש
נעמי איש האדמה : שלא נעשה בהם דין . כלו' שלא יעשה בהם דין :

אתמהא לי הוי ויחל משה וגו' . כלו' תמוה והם לי ודיוק סיפיה דקרא
דכתיב ה' אלהיו רמז למה שאמר לו הקב"ה אנכי ה' אלהיך : בעמך .
באותן שאמרת לי עמך הם ועתה מה איכפת לך מהם : מגפפת .
מחבקת ומנשקת : דלפקי . פי' הערוך כלי עץ שנותנין בו כלים של
יין כך ותכן : המבוי עשה שלו כו' . כלו' המבוי מוכנת לתרבות רעה
בבית

עבד אמר לאדניו העבד הזה שאתה מוכר קאקגריסין הוא או קאלוהסין הוא . א"ל קאקגריסין הוא וע"ז אני מוכרו . לקחו והוליכו לביתו פעם אחת סרח אותו העבד התחיל אדונו מכהו א"ל הורגך אני . מה אני מבקש עבד רע . התחיל העבד צווה בייא מעביר עלי . א"ל אדונו סרחת כל הסרחון הזה ואתה צווה בייא העברת לי . אמר העבד באמת בייא העברת עלי . א"ל מרי היאך לקחת אותי בעבד טוב או בעבד רע . א"ל בעבד רע . א"ל בעבד רע אתה לקחתני ותבקשנו עבד טוב . כך אמר משה רבון העולם לא כך אמרת לי (שמות ג) ועתה לכה ואשלחך אל פרעה ואמרתי לך באיזה זכות אתה גואלן הם עובדים ע"ז ואמרת לי אתה עכשיו רואה אותם עע"ז ואני עומד ורואה אותם שהן יוצאין ממצרים ואקרע להם את הים ואביאם אל המדבר ואתן להם את התורה ואראה להם את כבודי פנים בפנים והם מקבלים מלכותי וכופרים בי בסוף מ' יום ועושין את העגל הוא שאומר (שם) ראה ראיתי את עני עמי . וזהו קולו של עגל קול ענות אנכי שומע ; ועד שלא גאלתם אמרת לי שהם עושים את העגל ועכשיו שעשו אותו אתה מבקש להרגן לכך הזכיר יציאת מצרים בסניגוריא שלו . א"ר פנחס הכהן בן חמא בשם ר' יוסי בר חנינא מהו ראה ראיתי אמר הקב"ה למשה אתה רואה אותן עכשיו ואני רואה אותן היאך מתבוננים בי אני יוצא בקרוכין שלי שאתן להם התורה שנא' (תהלים סח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן והם שומטין אחד מן מטראמולין שלי שכתוב (יחזקאל א) ופני שור מהשמאל . לפיכך אמר משה למה ה' יחרה אפך אתה היית יודע אותם ועכשיו אתה כועס עליהם על שעשו העגל . ד"א אשר הוצאת מארץ מצרים . מה ראה להזכיר כאן יציאת מצרים אמר רבי אבין בשם ר"ש בן יהוצדק מלה"ד למלך שהיה לו שדה בור אמר לאריס לך פרנסה ועשה אותה כרם . הלך האריס ופרנס אותה שדה ונטעה כרם הגדיל הכרם ועשה יין והחמיץ . כיון שראה המלך שהחמיץ היין אמר לאריס לך וקוץ אותה מה אני מבקש מן כרם עושה חומץ . אמר האריס אדני המלך כמה יציאות הוצאת על הכרם עד שלא עמד ועכשיו אתה מבקש לקצצו . וא"ת בשביל שהחמיץ יינו בשביל שהוא נער לכך החמיץ ואינו עושה יין יפה . כך כשעשו ישראל אותו מעשה בקש הקב"ה לכלותם אמר משה רבון העולם לא ממצרים הוצאתם ממקום עע"ז ועכשיו נערים הם שנאמר (הושע יא) כי נער ישראל ואוהבהו . המתן מעט להם ולך עמהם ועושין לפניך מע"ט הוי אשר הוצאת ממצרים ; למה יאמרו מצרים וגו' . והנחם על הרעה לעמך א"ר חנינא בר אבא תהא התהות מצויה לפניך . א"ל הקב"ה מה אמרת והנחם על הרעה לעמך הייך כך אני עושה שנא' וינחם ה' על הרעה ;

פרשה מד זכור לאברהם . פתח ר' תנחומא בר אבא (תהלים פ) גפן ממצרים תסיע . למה נמשלו ישראל לגפן אלא מה הגפן כשבעליה מבקשין שתשביח מה הם עושין עוקרין אותה ממקומה ושותלין אותה במקום אחר והיא משבחת . כך כיון שבקש הקב"ה להודיע ישראל בעולם מה עשה עקרן ממצרים והביאן למדבר והתחילו מצליחים שם והתחילו מקבלין התורה ואומרין (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע ויצא להם שם בעולם שנא' (יחזקאל טז) ויצא לך שם בגוים ביפיך ; ד"א גפן ממצרים . אתה מפרנס כל אותן הדעות האמורות בו (בראשית מ) והנה גפן לפני גפן ממצרים תסיע . ובסוף אתה מפרנס מה הגפן היא חיה ונשענת על עצים מתים כך ישראל הם חיים וקיימים ונשענין על המתים אלו האבות . וכן אתה מוצא כמה תפלות התפלל אליהו בהר הכרמל שתרד האש כד"א (מ"א יח) ענני ה' ענני ולא נענה אלא כיון שהזכיר את המתים ואמר ה' אלהי אברהם יצחק וישראל מיד נענה מה כתיב (שם) ותפול אש ה' . וכן משה בשעה שעשו ישראל אותו מעשה עמד ולמד עליהם זכות מ' יום ומ' לילה ולא נענה אלא כיון שהזכיר את המתים מיד נענה שנא' זכור לאברהם ליצחק ולישראל . מה כתיב וינחם ה' על הרעה . הוי כשם שהגפן הזאת חיה ונשענת על עצים מתים כך ישראל חיים ונשענים על האבות כשהם מתים הוי זכור לאברהם ליצחק ולישראל ; ד"א זכור לאברהם הה"ד (קהלת ד) ושבח אני את המתים שכבר מתו . כנגד מי אמר שלמה מקרא זה ריב"ל ור' שמואל בר נחמן . ר' יהושע אומר לא אמרו אלא כנגד דוד אביו . כיצד אתה מוצא כשבנה שלמה ביה"מ התפלל לפני האלהים שתרד האש ולא נענה אלא כיון שהזכיר את המת דוד אביו מיד נענה שנא' (דה"ב ו) זכרה לחסדי דויד עבדך מיד (שם ז) וככלות שלמה להתפלל אל ה' והאש ירדה מהשמים . כיון שראה שלמה שהזכיר אותן תפלות ולא נענה וכיון שהזכיר דוד אביו מיד ירדה . התחיל אומר ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המה חיים עדנה . על עצמו אמרו . ור' שמואל בר נחמן אמר על משה אמרו . כיצד כיון שראה משה עומד ומתפלל מ' יום ומ' לילה על ישראל

מתנות כהונה

שכולה שוק של זונות וכן האומנות שכל ענייננו עם הנשים וכל אחד עשה את שדרכו נעשות : קאקגרסין קאלוהסין . לא מצאתי פירושם ולפי הענין ה האחד רע והשני טוב : בייא . צרה ולא במשפט : ראה ראיתי . שתי ראיות וכדלעיל פ' ג' ופ' מ"א : וזהו קולו של עגל . זה שכתוב ואת צעקתם שמעתי זהו צעקת קול שצעקו על העגל והיינו קול ענות וכדלעיל ריש פרשה מ"א : בקרובין שלי . ופירושו במרכבה שלי : טט אמולין . עי' בפי' הרמב"ן בפ' זו : התהות . שהרעה כד"א כדו תהית ולשון והנחם קדרים : מפרנס . מסייע ומפרש הלשון ידוע כדאת אמר פרנסה שיכון לארכו פרנס את תו לרחב בפ' קמא דב"ב : כל אותן הדעות האמורות . כל הדעות שנדרשו

שימחול להם הקב"ה על אותו מעשה שעשו ומזכיר זכותן ולא היה האלהים מתרצה להם כיון
שהזכיר את המתים מיד נענה מה כתיב אחריו וינחם ה' הוי ושבח אני את המתים מן החיים
זה משה: ד"א זכור לאברהם הה"ד (משלי יא) יד ליד לא ינקה רע. א"ר פנחס הכהן בן חמא אם
עשית מצוה אל תבקש מתן שכרה מיד ליד למה שלא תנקה שאין אתה מתנקה מעונותיך ורשע
אתה נקרא שלא בקשת להנחיל לבניך בלום שאילו בקשו אברהם יצחק ויעקב מתן שכרן של
מצות שעשו היאך היה זרע צדיקים נמלט. היאך היה מזכיר זכור לאברהם ליצחק ולישראל
מיד וינחם ה'. הוי יד ליד לא ינקה רע: ד"א זכור לאברהם. א"ר אבין בשם ר' אחא משל למלך
שהפקיד לו אוהבו אצלו עשרה מרגליות מת אוהבו והניח בת אחת. עמד המלך ונטלה לאשה
ועשאה מטרונה ונתן לה שלשלת אחת של י' מרגליות ונתנה אותם בצוארה. לאחר ימים אבדה
השלשלת. התחיל המלך מבקש להוציאה אמר מגרשה אני מביתי אוציאה מאצלי. נכנס
שושבינה אצל המלך והיה מפייסו ולא היה המלך נשמע לו אלא היה אומר מגרשה אני מאצלי.
א"ל למה אדני המלך. אמר שנתתי לה י' מרגליות ואבדתן. אמר חי מרי המלך אעפ"כ צריך
אתה להתפיס ולרצותה ולא היה המלך שומע לו. כיון שראה השושבין מה שבקש לעשות עמה
ואינו מתרצה אלא מתריס ואומר אגרשנה אני. א"ל בשביל י' מרגליות שאבדה אתה מבקש
להוציאה. אין אתה יודע שאני יודע שהפקיד אביה אצלך י' מרגליות יצאו י' בי'. כך כיון שעשו
ישראל אותו מעשה היה האלהים כועס עליהם התחיל אומר הקב"ה הרף ממני ואשמידם. אמר
משה רבון העולם על מה אתה כועס על ישראל. אמר בשביל שבטלו י' הדברות. א"ל יש להן
מהיכן לפרוע. אמר לו מנין אמר הזכר שנסית אברהם בי' נסיונות ויצאו י' בי' הוי זכור לאברהם
ליצחק ולישראל: ד"א זכור לאברהם. למה מזכיר כאן ג' אבות אמרין רבנן אמר משה אם שריפה
הם חייבים זכור לאברהם שנתן נפשו לכבשן האש לישרף על שמך ותצא שריפתו לשריפת בניו.
ואם הריגה הם חייבים זכור ליצחק אביהם שפשט צוארו ע"ג המזבח לישחט על שמך ותצא
הריגתו להריגת בניו. ואם גלות הם חייבים זכור ליעקב אביהן שגלה מבית אביו לחרן ויצאו
אלו באלו הוי זכור לאברהם ליצחק ולישראל: ד"א זכור לאברהם למה הזכיר ג' אבות א"ר לוי
אמר משה רבון העולם חיים הם המתים. א"ל משה בעשית מנין. א"ל משה אם אין המתים חיים
יפה אתה עושה להם כל מה שתבקש. אבל אם חיים המתים מה יש לך לומר לאבות
כשיעמדו אבותיהם ויבקשו ממך ההבטחה שהבטחתם מה יש לך להשיבם. לא כך הבטחתם
שאתה מרבה בניהם ככוכבי השמים ועכשיו תבקש לבלותם הוי זכור לאברהם וגו'. ד"א זכור
לאברהם. למה הזכיר כאן משה ג' אבות. א"ר אבין אמר הקב"ה למשה אני מבקש מידך כשם
שבקשתי מסדום י' העמיד לי מהן י' צדיקים ואיני מכלה אותן. אמר רבון העולם אני מעמיד
לך. הרי אני ואהרן ואלעזר ואיתמר ופנחס ויהושע וכלב. א"ל האלהים הרי ז' והיכן הג'. לא היה
יודע מה לעשות משה א"ל רבון העולם חיים הם המתים. א"ל הן. אמר אם חיים הם המתים
זכור לאברהם ליצחק ולישראל הרי י' לכך הזכיר ג' אבות. ד"א זכור לאברהם מה ראה להזכיר
ג' אבות א"ר אלעזר בן טברי בשם ר' יצחק כיון שעשו אותו מעשה יצאו ה' מלאכי חבלה לכלותן.
אף וחמה וקצף והשמד והשחת. כמ"ש (דברים ט) כי יגורתי מפני האף והחמה. אמר רבון העולם
אתה עמוד באחד ואני באחד אתה עמוד באף שנא' (תהלים ז) קומה ה' באפך. ואני בחמה שנא'
(שם קו) לולי משה וגו' להשיב חמתו מהשחית. א"ל הקב"ה הרי עמדתי באחד ואתה באחד.
לג' מה תעשה. א"ל משה הרי ג' האבות עומדין לשלשתן לפיכך הוא מזכירן: ד"א זכור לאברהם.
א"ר זיבדא אמר ריב"ל אמר משה רבון העולם אבות העולם היו צדיקים או רשעים הפרש בין
אלו לאלו אם היו רשעים יפה אתה עושה לבניהם כך למה שלא היה לאבותם אצלך מעשים
ואם צדיקים הם תן להם מעשה אבותם. הוי זכור לאברהם. א"ר שמואל א"ל משה רבון העולם
תן לי רשות שאדבר. א"ל הקב"ה אמור כל מה שתבקש. אמר הם בטלו ראשו של דבור (שמות כ)
לא יהיה לך וגו' ועברו עליו שעשו את העגל. ואתה מבקש לבטל סופו שנאמ' ועושה חסד
לאלפים לאוהבי וכתיב (ישעיה מא) זרע אברהם אוהבי. אמו"ת לאברהם אני שומר לבניך חסד עם
ב' אלפים דור שנא' ועושה חסד לאלפים. וכמה דורות מאברהם עד עכשיו ז' אברהם יצחק
ויעקב לוי קהת עמרם משה. ולז' אי אתה עושה חסד לב' אלפים דור היאך אתה עושה חסד.
הרי הם בטלו ראשו של דבור ואתה מבקש לבטל סופו. אמר הקב"ה למשה ואין אתה מזרע בני
בניהם אני הורג את אלו ואעשה אותך יותר מהן ונמצאת שבועתי מתקיימת. א"ר יצחק אמר
משה רבון העולם אי זה שטר מקויים יפה. הנחתם בג' או הנחתם באחד הוי אומר אותו שנחתם
בג'. אי זה דין מקויים יפה הנדון בג' או באחד הוי אומר זה שנדון בג'. אי זה עדות מקויים

מתנות כהונה

מדרשו על פסוק זה וע"ל בב"ר פ' מ"ח בוי"ר פ' ל"ו: על עצמו
אמרו. מן החיים וגו' אמר שלמה על עצמו: שלא תנקה גרס:
הי מגיד לשון שבועה בחיי המלך: מתרים. ל' תוזה וע' בערוך

ערך הרס: שהפקיד אביה אצלך גרסי': לשריפת בניו. במקום
שריפת בניו: חיים הם המתים. לעתיד ודרך שאלה אמר כן: נעשית
מנין. כתמיה. ובי שמה צריך לשאול על זה וע' כ"ז פרשת עקב
ובמד"

עדות של א' או של ג' הוי אומר עדות של ג'. כך אמר משה רבון העולם היבר שנשבעת לג' אין אתה מקיים אלא אתה מבקש לבטלו של אחד היאך אתה מקיים. כשם שבעסת על בניהן ואתה מבקש להרגם כך על בני. ולא עוד אלא כשם שנשבעת לאבות וקיימת עמהן ברית שנא' (ויקרא כו) וזכרתי את בריתי יעקב כך אף לשבטים נשבעת וקיימת עמהם ברית. ומנין שהקב"ה נשבע לשבטים שנא' (חבקוק ג) שבועות מטות אומר סלה. ומניין שקיים הקב"ה עמהן ברית שנא' (ויקרא כו) וזכרתי להם ברית ראשונים זו ברית השבטים. ולדבריך הרי אתה מעמיד משבט לוי שאני משבטו מה יש לך לומר לשבט ראובן ולשבטים אחרים. א"ר יצחק אותה שעה לא היה יכול להשיבו אמר הקב"ה יפה אמרת. כיד וינחם ה' אמר לו האלהים אף הראשונות תהיתי עליהן: מהו אשר נשבעת להם בך. הזקיה בר ר' וריב"ל. חזקיה אמר אמר משה אילו בשמים ובארץ נשבעת לאבותם יפה אתה עושה להם שהיית אתה מכלה את בניהם למה שכשם שהשמי' והארץ בטלים אף השבועה שלהם עוברת. רבון העולם לא כך נשבעת לאבותם שאין אתה מכלה את בניהם: לא אמרת לאברהם (בראשית כב) בי נשבעתי מהו בי נשבעתי אמר הקב"ה לאברהם כשם שאני חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים כך שבועתי קיימת לעולם ולעולמי עולמים הוי יפה אמר משה כשאמר כאשר נשבעת הם בך. בעבור קדושת שמך עשה ואל תחלל שמך. וריב"ל אמר בשביל זכות אבות ובזכות שבטים עשה הקב"ה. ומאין אתה יודע שהזכיר משה השבטים כאן. בא ישעיה ופירשה שנאמ' (ישעיה סג) שוב למען עבדיך שבטי נהלתך מכאן שהשבטים נקראו עבדים לפיכך אתה דורש (שמות לב) זכור לאברהם ליצחק ולישראל אלו ג' האבת. עבדיך אלו השבטים מיד נתרצה להם שנא' וינחם ה' על הרעה כיון שראה הנביא כן התחיל אומר (מ"ב יד) ולא דבר ה' למהות את שם ישראל. א"ר אהא בשם ר' יונתן דבית גוברין אנו מוצאין דבר ה' למחות את ישראל בעגל ובמרגלים והוא אומר ולא דבר ה' למהות. א"ר לוי כיון שאמר למשה הרף ממני שפתח לו פתח שיבקש עליהם רחמים. הוי ולא דבר ה' למהות את שם ישראל. ורבי תנחומא אמר כיון שא"ל (שמות לב) ואעשה אותך לגוי גדול. הוי ולא דבר ה' למהות את שם ישראל למה שמשה מישראל הוא:

פרשה מה ויאמר משה אל ה' ראה אתה אומר אלי. הה"ד (ירמיה יח) רגע אדבר על גוי ועל ממלכה וגו' ונחמתי על הרעה. מהו רגע אדבר. כהרף עין אני גוזר על האדם שימות והוא עושה תשובה ואני מתנחם עליו שנאמר (שם) ושב הגוי ההוא מדעתו. ומי הם אלו אנשי נינוה מה כתוב בהם (יונה א) קום לך אל נינוה העיר הגדולה למה כי עלתה רעתם לפני. ואומר (שם) ויחל יונה לבא בעיר מהלך יום אחד מה כתוב (שם ג) ויאמינו אנשי נינוה באלהים וילבשו שקים האדם והבהמה. אמרו לפניו רבון העולם הבהמה אינה יודעת כלום ואתה מזכה אותה אף אנו השוב אותנו כבהמה שנאמר (שם) האדם והבהמה הבקר והצאן אל יטעמו מאומה. מיד וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה. ורבנן אמרי רגע אדבר על גוי אלו ישראל שנא' (ש"ב ז) ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. ועל ממלכה אלו ישראל שנקראו ממלכה שנאמר (שמות יט) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. (ירמיה א) לנתוש ולנתוץ ולהאביד. לפי שעשו אותו מעשה. ובקש להשמידם שנאמר (דברים ט) הרף ממני ואשמידם. וכיון שעמד משה ובקש עליהם רחמים מיד וינחם ה'. אמר לפניו רבש"ע נתמלאת עליהם רחמים הנהיגם אתה שיעלו לארץ ולא ע"י שליה הה"ד ויאמר משה אל ה' ראה אתה אומר אלי וגו'. מה כתיב למעלה (שמות לג) ויתנצלו בני ישראל את עדים. ר' חנין דציפורין אמר עטרה שנתן בראשם שנא' (יחזקאל טז) ועטרת תפארת בראשך. ורשב"י אומר זינאות שהגר להם. ורבי סימי אמר פורפריות שנ' (שם) ואעדך עדי. וכה"א (דברים כ) את ה' האמרת היום וה' האמירך היום. באותה שעה כעס עליהם משה ונטל האהל והלך לו שנא' (שמות לג) ומשה יקה את האהל וגו'. ר' יהודה בר רבי אמר ראה כבוד שהלק הקב"ה למשה שהניה את העליונים ובא אצל משה והיו מלאכי השרת באין לומר הימנון לפניו והוא נתון אצל משה. וכן השמש והירח והכוכבים באים להשתחו' לפניו וליטול רשות לצאת להאיר לעולם שאילולא שהן נוטלין רשות ומשתחוים לא היו יוצאין שנאמר (נחמיה ט) וצבא השמים לך משתחוים שאלו להיות איפוא הוא כסא הכבוד א"ל לכו אצל משה. מנין שכן הוא שנא' (שמות לג) והיה כל מבקש ה'. מבקש משה אכ"כ אלא מבקש ה'. מה כתיב שם ודבר ה' אל משה פנים אל פנים. א"ל הקב"ה לא כך התניתי עמך כשיהיו פניך בעוסות יהיו פני מרצין את פניך. וכשיהיו פני כעוסות יהיו פניך מרצין את פני. הזור בך והכנס למהנה. שנאמר ודבר ה' אל משה פנים אל פנים וגו': ד"א ראה אתה אומר אלי. הה"ד

מתנות כהונה

ובמד' קהלת פסוק ושבה אני את כמתים ובפסוק שבתי: הנחתם בג'. ג' אבות: כך על בני. תבעים ג"כ עליהם לעתיד: ברית ברהשונים. פי' ברית של ברהשונים כלו' שכרת עם ברהשונים הם השבטים דהילו האבות כבר כתיב וזכרתי את בריתי יעקב וגו':

היתיתי. נתהרטי: זינאות. פי' כערוך הגורות: פורפיראות. בגדי מלכות חשובים: האמרת. ל' בגד כמו שדרשו הז"ל בלע אמרתו בזע פורפירא דיליה על פי מדותיו תרגום על אמרת דלבושא: באותה שעה. שאבדו בעדי: הימנון. שבח כמו יתי אדוני

(תהלים עז) השבתי ימים מקדם שנות עולמים. אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע יושבת אני ומחשבת לכמה שנים גאלתני ממצרים וחוזרת ואומרת לכמה שנים גאלתני מבבל ומחשבת אני ואומרת כמה שנים יש לי מיון. לכך נאמר השבתי ימים מקדם וגו'. (שם) ואומר חלותי היא. ארשב"ל אם חלאים הם יכולין להתרפאות. ואם אינן חלאים איני יודעת מה לעשות לכך נאמר חלותי היא. א"ר אלכסנדרי כל הדברים הללו באו עלינו ע"י שלא חלינו מלפני הקב"ה. ואין לשון חלותי אלא תפלה כד"א (מלאכי א) חלו נא פני אל ויחננו. (תהלים מז) השכח חנות אל שכחת אותן הדברים שאמרת וחנותי את אשר אחון. (שם) האפס לנצח חסדו. לשון יוני אפס הניח לכך נאמר האפס לנצח חסדו. (שם) הלעולמים יזנח ה' ולא יוסיף לרצות עוד. בראשונה כשהיה משה כועס על ישראל היה הקב"ה מרצה אותו. כשהיה הקב"ה כועס על ישראל משה מרצהו שנא' ודבר ה' אל משה פנים אל פנים. אמר הקב"ה תרתין אפין מזגין רותחים. לא כן אמרתי כשאהיה בכעס אתה מרצה אותי וכשתהיה בכעס אהיה מרצך. אמר לפניו רבון העולם לא אתה הוא שכעסת עליהם תחלה א"ל לך והתרצה להם שוב אל המחנה. א"ר אחא אותה שעה מצא משה ידו לדבר לפני הקב"ה א"ל ראה שאין אתה יכול להזיז אהבתך מהן אפי' שעה אחת שנא' ויאמר משה אל ה' ראה אתה אומר אלי: אתה מוצא וידבר ה' אל משה ויאמר ה' אל משה וכן אתה מוצא ויאמר משה אל ה' וידבר משה אל ה' משל למערה שהיא נתונה לשפת הים עלה הים ומלאה. לא היה הים זז משם אלא מכאן ואילך הים נותן למערה והמערה לים כך וידבר ה' אל משה ויאמר משה אל ה': מה כתיב למעלה הורד עדיך. רשב"י אומר כלי הזיין שנתן להם הקב"ה ושם המפ"ש הקוק עליו. ומשה יקח את האהל. כיון שראה משה המתנה טובה שהיתה בידם ואבדוה אף הוא כעס עליהם שנא' ומשה יקח את האהל. כמה היה רחוק. א"ר יצחק מיל נאמר כאן הרחק ונאמר להלן (יהושע ג) אך רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה במדה. ולמה כעס עליהם. רבי יוחנן ורשב"ל. ר' יוחנן אמר כך דרש משה מנודה לרב מנודה לתלמיד לפיכך ומשה יקח את האהל. רשב"ל אמר משל למלך שהיה לו לגיון א' ומרד עליו מה עשה שר צבא שלו נטל סגנום של מלך וברח. כך משה בשעה שעשו ישראל אותו מעשה נטל את האהל ויצא לכך נאמר ומשה יקח את האהל. והיה כצאת משה אל האהל יקומו כל העם. עומדין מכאן ומכאן ומכבדין אותו שנא' (שמות לג) ונצבו איש פתח אהלו והביטו אחרי משה. מה היו אומרים. א"ר יצחק אשרי יולדתו מה רואה בו. והיה כבא משה האהלה. כיון שהיו ישראל רואין עמוד הענן היו יודעין שהשכינה נגלית על משה. וקם כל העם והשתחוו איש פתח אהלו. א"ל הקב"ה שוב אל המחנה. א"ל איני הוזר. א"ל אם אין אתה חוזר הרי יהושע הוי יודע שהוא באהל. משל למטרונה שכעסה על בת המלך ויצאה חוץ לפלטרין והיתה יתומה אחת מתגדלת עמה בפלטין של מלך אמר לה חזרי למקומיך ולא בקשה. אמר לה אם אין אתה חוזרת הוי יודעת שאותה היתומה נתונה בפלטין. כך אמר הקב"ה למשה שוב אל המחנה ואם לאו יהושע בתוך האהל. מי גרם למשה ששב אל המחנה משרתו יהושע בן נון. אמר משה רבון העולם לכבודך כעסתי עליהן. ראה אתה אומר אלי. ראה שאין אתה יכול להניחם. ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי. א"ל הקב"ה כבר אמרתי לך ושלחתי לפניך מלאך אמר לפניו רבש"ע למלאך אתה מוסרני אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה: ויאמר הראני נא את כבודך. ר' תנחומא בר אבא פתח (משלי כה) כי טוב אמר לך עלה הנה מהשפילך וגו' הלל אומר השפלתי זו הגבהתי והגבהתי השפלתי. מוטב לאדם שיאמרו לו עלה למעלן ולא יאמרו לו רד למטן. אמר דוד (תהלים קיג) המגביהי לשבת כשאני מגביה את עצמי הם משפילים ישיבתי הוי המגביהי לשבת. וכשאני משפיל את עצמי הם מגביהין אותי שנא' (שם) המשפילי לראות. מי גרם לי לראות כל הארצות שכתב (דה"א יד יז) ויצא שם דוד בכל הארצות על שהשפלתי את עצמי. ד"א כי טוב אמר לך עלה הנה זה משה כשנגלה עליו הקב"ה בסנה כמה דתימא וירא מלאך ה' וגו'. א"ר יהודה בר נחמיה טירון היה משה לנבואה. אמר הקב"ה אם נגלה אני עליו בקול גבוה אני מבעתו. ואם בקול נמוך בוסר הוא על הנבואה. מה עשה הקב"ה נגלה עליו בקולו של אביו. אמר בא אבי ממצרים. אמר לו איני אביך אלא אלהי אביך. ויסתר משה פניו. ר' יהושע בן קרחה אמר לא עשה משה יפה שהסתיר פניו שאילולא שהסתיר פניו היה מגלה לו הקב"ה מה למעלה ומה למטה ומה היה ומה עתיד להיות. ובאחרונה בקש לראות שנא' הראני

מתנות כהונה

הדוני המלך והרבה תמלא בספר זה וע' בערוך ערך דומינא: פנים אל פנים. משמע פני הרצון יהיה נגד פני הכעס: אם חלאים הם. ואו"ר חלותי בל' ניהותא תנחומים אלו מדבר א"י על גבי שהם חלאים ויכולין להתרפאות: מוזגין רותחים. בתמיה מוזגין כוס מהקה רותח ורמז לרתיחת הרוגז: שכעסת עליהם. והרי התפללתי עליהם ולא הועיל: שוב אל המחנה. ושב אל המחנה קרי ביה ושוב אל המחנה ככי אי' בתנחומא: לגיון. חיל: סגנם. לפי הענין דגל המלך וע' ערוך סגנם: מה רואה כו'. יולדתו כמה גדולה הוא רואה כו': שהוא באהל. הוא ישאר בתוך פרנס עליהם ולא ימוש מתוכי וכן הוא בתנחומא: בת המלך. רמז לישראל שהם בת להקב"ה כד"א לא זז משם עד שקרא בתו שנא' שמעי בת וראי: שאין אתה יכול להניחם. מפני רוב כהנה וגבהה מא מפ' יותר: מוטב שיאמרו עלה כו'. וזהו ע"י שמרחיק ישיבתו ממקום הראוי לו מפני הענוה וע' בויק"ר פ"א: טירון. ע"ל בפ' שמות

נא כבודך. א"ל הקב"ה כשבקשתי לא בקשת עכשיו שבקשת איני מבקש. א"ר יהושע דסכנין בשם ר' לוי אעפ"כ הראה לו שלש. בשכר שלש זכה לשלש. בשכר ויסתר וידבר ה' אל משה וגו'. בשכר כי ירא ויראו מגשת אליו. בשכר מהביט ותמונת ה' יביט. רבי הושעיא רבה אמר כבוד גדול עשה משה שהסתיר פניו. אבל נדב ואביהוא פרעו ראשיהם וזנו עיניהם מן השכינה שנא' (שמות כד) ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו: ד"א ויאמר הראני נא את כבודך. נתאוה לעמוד על מתן שכ[ר]ן של צדיקים ושלותן של רשעים. ומנין שמתן שכרן של צדיקים נקרא כבוד שנא' (משלי ג) כבוד חכמים ינחלו וכה"א (ישעיה כד) ונגד זקניו כבוד. ומנין ששלותן של רשעים נקרא כבוד שנא' (תהלים עג) ואחר כבוד תקחני. מה הקב"ה משיבו ויאמר לא תוכל לראות את פני אין לשון פני האמור כאן אלא שלותן של רשעים כדכתיב (דברים ז) ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו. ויאמר ה' הנה מקום אתי ונצבת על הצור. א"ר יוסי ב"ר חנינא הנה אנכי במקום הזה אב"כ אלא הנה מקום אתי אתרי טפלה לי ואין אני טפל לאתרי. והסירותי את כפי. א"ל הקב"ה אני מראה לך מתן שכרן של צדיקים שאני עתיד ליתן להם באחרית הימים. א"ר אסי הסעודה של ג"ע ראו נביאים ומתן שכרן לא ראו שנא' (ישעיה סד) עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו. וכן דוד אמר (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. מה כתוב למעלה ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך מדת הטוב ומדת הפורענות. וחנותי את אשר אחון באותה שעה הראה לו הקב"ה את כל האוצרות של מתן שכר שהן מתוקנין לצדיקים והוא אומר האוצר הזה של מי הוא והוא אומר של עושה מצות. והאוצר הזה של מי הוא של מגדלי יתומים. כל אוצר ואוצר. ואח"כ ראה אוצר גדול אמר האוצר הזה של מי הוא א"ל מי שיש לו אני נותן לו משכרו. ומי שאין לו אני עושה לו הנם ונותן לו מזה שנאמר וחנותי את אשר אחון. וחנותי את אשר אחון למי שאני מבקש לחון וכן ורחמתי את אשר ארחם:

פרשה מו ויאמר ה' אל משה פסל לך. הה"ד (איוב יא) ויגד לך תעלומות חכמה. אתה מוצא בשעה שא"ל הקב"ה לך רד כי שחת עמך היה תופס בלוחות ולא היה מאמין שחטאו ישראל. אמר אם איני רואה איני מאמין. שנא' (שמות לב) ויהי כאשר קרב משה אל המחנה וגו' שלא שברן עד שראה בעיניו. אי להם לבני אדם שהם מעידים מה שאינם רואים. אפשר שלא היה משה מאמין בהקב"ה שא"ל כי שחת עמך. אלא הודיע משה דרך ארץ לישראל אפילו שיהא אדם שומע דבר מן יחידי נאמן אסור לקבל עדותו לעשות דבר על פיו אם אינו רואה. ד"א שפרחו הכתובים מן הלוחות לכך שברן. שנא' (דברים ט) וארא והנה חטאתם לה' אלהיכם. ראה משה שחטאו ושבר את הלוחות. משל למלך שנטל אשה וכתב לה כתובה ונתנה ביד השושבין לאחר ימים יצא עליה שם רע מה עשה השושבין קרע את הכתובה אמר מוטב שתהא נידונת כפנויה ולא כאשת איש. כך עשה משה אמר אם אין אני משבר את הלוחות אין לישראל עמידה שנאמר (שמות כב) זובח לאלהים יחרם מה עשה שברם א"ל להקב"ה לא היו יודעין מה היה כתוב בהם. ד"א וארא והנה חטאתם לה' אלהיכם. ראה שאין לישראל עמידה והכר נפשו עמהם ושבר את הלוחות. ואמר להקב"ה הם חטאו ואני חטאתי ששברתי הלוחות. אם מוחל אתה להם אף לי מחול. שנא' (שם לב) ועתה אם תשא חטאתם כן לחטאתי מחול. ואם אין אתה מוחל להם אל תמחול לי. אלא מחני נא מספרך אשר כתבת. א"ר אחא לא זז משם עד שפנה חטייה שלהם שנא' ויפן וירד משה. כיון שפנה חטייה שלהם אמר משה הרי היה לישראל מי שיבקש עליהם אני מי יבקש עלי התחיל מצטער על שבור הלוחות. א"ל הקב"ה אל תצטער בלוחות הראשונות שלא היו אלא עשרת הדברות לבד. ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש ואגדות הה"ד (איוב יא) ויגד לך תעלומות חכמה כי כפלים לתושיה. ולא עוד אלא שאתה מבושר שמחלתי לך על חטייה שלך. שנא' (שם) ודע כי ישה לך אלוה מעונך: ד"א פסל לך. הה"ד (קהלת ג) לכל זמן ועת לכל חפץ עת ללדת ועת למות. מכאן אמרו רבותינו ז"ל ישבה אשה על המשבר צ"ט חלקים למות ואחד לחיים שנא' עת ללדת שהוא עת למות. וכולהו עד שאתה מגיע עת להשליך אבנים (איכה ד) תשתפכנה אבני קדש. ועת כנוס אבנים (תהלים קמז) בונה ירושלם (זכריה ט) כי אבני נזר מתנוססות על אדמתו. ד"א עת להשליך אבנים ויחר אף משה וישלך מידיו. ועת כנוס אבנים פסל לך הפסולת שלך משם העשיר משה. אמר הקב"ה דין הוא שיטול אותן פסולת משה. למה אלא ישראל שלא נתעסקו במצות נתתי

מתנות כהונה

שמות רבה פ' ג': בא אבי לי תמיה וכי בן אבי ממצרים: בשכר ויסתר וידבר כו'. כיפיה דקרא פנים אל פנים נגד ויסתר משה פניו ועי"ל פ' ג': וייראו מגשת. ע' לקמן בוי"ר פ' כ' כבוד גדול עשה משה כו'. עי"ל פ' ג' מהו הכבוד: לאחרי. למקינני: אי כהם. אי לגם: שנא' ואחר כו'. אדלעיל קאי רק שהפסיק בנתינת טעם לשבירת הלוחות שלא מרצונו נעשה רק שהיו כבדים עליו ועי' בפ' עק: ובזכותו פ זו: שפנה. כלו' כפנה והסיר וכו' ויפן קדרים: חטייה. הגאה שלהם. וכולהו כמו שהם נדרשים במדרש קהלת: אבני קדש אלו ישראל: הפסילות. שהלוחות נחצבו ממחצב של סנפרינון שהראה לו הקב"ה בתוך אהלו כדאי' בתנחומא ובפ' אין בין המודר והפסולת שפסל עכב לעצמו ועי' בקהלת בפסוק ושבתי וראה: שיטול כ'. כלומר שמשה יטול אותן פסולת למה. לא נטל משה אותן פסולות: הפס לת. מה שנסתת ונפסל מהן וכן משמע במד' קהלת בפסוק שבתי וראה ובפ' גם במדען:

להן כל טוב ארץ מצרים שנא' (שמות יב) וה' נתן את חן העם והעשירו. ומשה שעסק בעצמותיו של יוסף יהא עני. אתן לו את הפסולת שיעשיר. זה אחד מג' דברים שעשה משה מדעתו והסכימה דעתו לדעת הקב"ה. פירש מן האשה רשב"י אומר דרש ואמר מה אם הר סיני שקדושתו לשעה נאמר בו (שם יט) אל תגשו אל אשה. אני שבכל שעה הוא מדבר עמי אינו דין שאהיה פרוש מהאשה. רבי עקיבא אומר מפי הקדוש ברוך הוא נאמר לו (במדבר יב) פה אל פה אדבר בו. רבי יהודה אמר מפי הקב"ה נאמר לו אל תגשו אל אשה אף משה בכלל עמהן הרי נאסרו כולם. וכשהוא אומר שובו לכם לאלהיכם הרי התירן. א"ל משה אף אני עמהם. א"ל לאו אלא (דברים ה) ואתה פה עמוד עמדי. ועוד דרש ואמר מה אם הר סיני שהיה לשעה לא היה מדבר עמי עד שקראני שנא' (שמות יט) ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר. אהל מועד עאכ"ו. ידע הקב"ה וקרא לו שנא' ויקרא אל משה. ועוד דרש ואמר מה הפסח שהוא קדשים קלים נאמר (שם יב) כל בן נכר לא יאכל בו. לוחות מעשה אלהים יהי עובדי ע"ז משתמשים בהם לכך שברם. ראה שבחו של משה אהרן וע' זקנים אוחזים בידיו של משה ולא יכלו לו. ולא אלו בלבד אלא אף רצונו של הקב"ה היה שלא ישברם. שנא' (דברים לד) ולכל האותות והמופתים וגו' א"ל הקב"ה יהא שלום באותו היד שנאמר (שם) לכל היד החזקה: ד"א פסל לך. הה"ד (ישעיה סד) ועתה ה' אבינו אתה אנחנו החומר ואתה יוצרנו. אמר הקב"ה לישראל עכשיו אני אביכם כשראיתם עצמכם בצרה קראתם אותי אבינו. א"ל הן שנא' (תהלים עז) ביום צרתי ה' דרשתי. משל לבן ארכיאטוס שפגע בסמדרקוס והתחיל לשאול בשלומו. א"ל קירי מרי אבי. שמע אביו וכעס עליו אמר לא יראה פני הואיל וקראו לסמדרקוס אבי. אחר ימים חלה הבן אמר בבקשה קרא לאבי שיראני. באו ואמרו לאביו מיד נכמרו רחמיו עליו ועלה אצלו. א"ל עתה בבקשה ממך אבי הסתכל בי. א"ל עתה אני אביך. אתמול היית קורא לסמדרקוס אבי עכשיו שנכנסת לצרה אתה קוראני אבי. כך אמר הקב"ה לישראל עתה אתם קוראים אותי אבי אתמול הייתם עובדי ע"ז וקוראים אותה אבי שנא' (ירמיה ב) אומרים לעץ אבי אתה וגו' ובעת רעתם יאמרו וגו' לכך נאמר ועתה ה' אבינו אתה. ד"א ועתה ה' אבינו וגו'. הה"ד (מלאכי א) בן יכבד אב זה עשו שכבד אביו הרבה שהיה יוצא לשדות וצד ציד ומביא ומבשל ומכנים ומאכיל לאביו בכל יום. ועבד אדוניו זה נבוזראדן שנקרא עבד שנא' (מ"ב כה) בא נבוזראדן רב טבחים עבד מלך בבל שבשעה שבא לירושלים הביא עמו איקונין של נבוכדנצר והיה עומד לפניו באימה וביראה כעבד. ואתם לא כבדתם. אותי כאב ולא כאדון יראתם מפני. הוי (מלאכי א) ואם אב אני איה כבודי ואם אדנים אני איה מוראי. אלא בשעה שאתם רואים עצמכם בצרה אתם קורים לי אביכם לכך נאמר ועתה ה' אבינו אתה. מהו אנחנו החומר ואתה יוצרנו אמרו ישראל רבון העולם אתה הכתבת לנו (ירמיה יח) הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל. לכך אע"פ שאנו חוטאים ומכעיסים לפניך אל תסתלק מעלינו. למה שאנחנו החומר ואתה יוצרנו. בא וראה היוצר הזה אם יעשה חבית ויניח בה צרור כיון שיוצאת מן הכבשן אם יתן אדם בה משקה מנטפת היא ממקום הצרור ומאבדת את המשקה שבתוכה מי גרם לחבית לנטף ולאבד מה שבתוכה היוצר שהניח בו את הצרור. כך אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון העולם בראת בנו יצה"ר מנעורינו שנא' (בראשית ח) כי יצר לב האדם רע מנעוריו. והוא גורם לחטוא לפניך ואין אתה מסלק ממנו את החטייא אלא בבקשה ממך העבירהו ממנו כדי שנהא עושים רצונך. א"ל כך אני עושה לע"ל שנא' (מיכה ד) ביום ההוא נאם ה' אוספה הצולעה והנדחה אקבצה ואשר הרעותי. מהו ואשר הרעותי זה יצה"ר שנא' כי יצר לב האדם רע מנעוריו: ד"א (ישעיה סד) ועתה ה' אבינו אתה. הה"ד (שם כו) ה' בצר פקדוך. אלא כיון שהם נכנסים לצרה הן מבקשים אותך שנא' ה' בצר פקדוך. משל לסנקליטוס שהיו לו בנים נדבקו לבני אדם רעים ויצאו לתרבות רעה. הפשיטן והשליכן. כיון שראו עצמם בצרה בקשו מבני אדם גדולים שיבקשו עליהם רחמים מאביהם אמר להם אביהם על מה אתם מבקשים. א"ל על בניך שהתרצה להם. אמר להם אינם בני ואיני מכירם זנתה אמם וילדה אותם. א"ל אין אתה יכול לכחש אותם למה שהכל יודעים שהם בניך שהם דומים לך. כך סנקליטוס זה הקב"ה. בניו אלו ישראל שנא' (דברים יד) בנים אתם לה' אלהיכם. נתערבו בעכו"ם ויצאו לתרבות רעה שנא' (תהלים קו) ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם. מה עשה להם הפשיטן והשליכן שנא' (יחזקאל כג) והפשיטוך את בגדיך. וכתיב (ירמיה מו) שלח מעל פני ויצאו. כיון שראו עצמן בצרה התחילו מבקשים מהנביאים שיבקשו

מתנות כהונה

זה אחד מג' דברים. בפרק ר' עקיבא לא חשב שפירש מא"מ ומונה שהוסיף יום א' מדעתו בג' ימי ההגבלה ובאבות דר' נתן חשב ד' דברים שלשה אלו המנויין פה והרביעית שהוסיף יום א' מדעתו: פה אל פה כו'. ורשב"י למד מכאן שהקב"ה הסכים על ידו כדאי' בפ' ר"ע וא"ת א"כ מנ"ל שעשה כן מדעתו דלמא מפום לווי ואתה פה עמוד עמדי ע' בתוספות פ' ר"ע: פה אל פה. שנא' פה אל פה אדבר בו והכא קאי על פירשתו מן האשה ובמדרש תנחומא לא הביא פסוק זה: אהל מועד. קדושתו היתה כל ארבעים שנה: אוחזים בידו. לעכבו שלא לשברם: ארכיאטום. ראש השרים: הסמדרקים לא מצאתיו ופירושו לפי הענין הוא שפל הנפש כמו הדיוט: קירי. אדון: איקונין. צורת דמותו: ואין אתה מסלק כו'. כלו' ממנו החטייא. החטא כלומר יצה"ר המחטיא את הבריות: ואשר הרעותי

עליהם רחמים מן הקב"ה . התחילו מבקשין עליהם רחמים שנא' (יואל ב) חוסה ה' על עמך . אמר
הקב"ה על מי אתם מבקשים . א"ל על בניך . אמר להם אינן בני אם עושין רצוני הם בני ואם
לאו אינן בני שנאמר (הושע ב) זנתה אמם הובישה הורתם . למה (שם) כי אמרה אלכה אחרי מאהבי
זו ע"ז . לפיכך אמר הקב"ה (שם) ועתה אגלה את נבלותה לעיני מאהביה זו ע"ז שהוא אומר
עליה נותני לחמי ומימי . והיא יש לה עינים ואינה רואה אזנים ואינה שומעת ולא זנה את
עצמה היאך זנה לאחרים . והפשיטה הקב"ה שנא' (שם) פן אפשיטנה ערומה . אמרו הנביאים
להקב"ה הרי אתה אומר שאינן בניך ובפניהם הם ניכרים שנא' (ישעיה סא) כל רואיהם יכירום כי
הם זרע ברך ה' . מה דרכו של אב שמרחם על בניו אע"פ שסרחו כך אתה צריך לרחם עליהם הוי
ועתה ה' אבינו אתה . וכן אתה מוצא כשעשו העגל כעס עליהם הקב"ה בא משה לרצותו וקרא
אות' אינן עמי שנא' כי שחת עמך . והפשיטן הקב"ה שנא' ויתנצלו ב"י את עדים מהר חורב .
אמר משה עמך הם ואי אתה יכול לכפור בהם שנא' למה ה' יחרה אפך בעמך התרצה להם שהם
בניך מיד נתרצה להם שנא' וינחם ה' . והראה למשה שנתרצה להם שהחזיר להם הדברות שנא'
פסל לך : ד"א ועתה ה' אבינו אתה . א"ל הקב"ה מה ראיתם עכשיו לדרשני למעלן כתיב (שם
סד) ואין קורא בשמך מתעורר להחזיק בך כי הסתרת פניך ממנו ותמוגגנו ביד עונינו כיון שראית'
עצמכם בצרה אתם באים ואומרים אבינו אתה אלא אע"פ שהכל מעשה ידי הן איני מבקש
להראות אב ויוצר אלא למי שהוא עושה רצוני שנא' (שם מג) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו
יצרתיו אף עשיתיו : ד"א ועתה ה' אבינו אתה . א"ל הקב"ה הנחתם אבותיכם אברהם יצחק
ויעקב ולי אתם קוראים אב . אמרו לו לך אנו מכירים כאב . משל ליתומה שהיא מתגדלת אצל
אפוטרופוס והיה אדם טוב ונאמן וגדלה ושמרה כראוי . בקש להשיאה עלה הלבלר לכתוב
הכתובה אמר לה מה שמך אמרה פלנית . א"ל ומה שם אביך התחילה שותקת . א"ל אפוטרופוס
שלה למה אתה שותקת . אמרה לו מפני שאיני יודעת לי אב אלא אותך שהמגדל נקרא אב ולא
המוליד . כך היתומה אלו ישראל שנא' (איכה ה) יתומים היינו ואין אב . אפוטרופוס שלהם הטוב
והנאמן זה הקב"ה . התחילו ישראל קורין אותו אבינו שנא' ועתה ה' אבינו אתה . אמר הקב"ה
הנחתם את אבותיכם ולי אתם קוראים אבינו שנאמר (ישעיה נא) הביטו אל אברהם אביכם . אמרו
לו רבון העולם המגדל אב ולא המוליד שנא' (שם סג) כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו :

פרשה מז כתב לך את הדברים האלה : הה"ד (הושע ח) אכתב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו .
בשעה שנגלה הקב"ה בסיני ליתן תורה לישראל אמרה למשה על הסדר מקרא
ומשנה תלמוד ואגדה שנא' (שמות כ) וידבר אלהים את כל הדברים האלה אפילו מה שהתלמיד
שואל לרב אמר הקב"ה למשה באותה שעה . מאחר שלמדה מפי הקב"ה א"ל למדה לישראל .
אמר לפניו רבש"ע אכתוב אותה להם . א"ל איני מבקש ליתנה להם בכתב מפני שגלוי לפני
שאו"ה עתידים לשלוט בהם וליטול אותה מהם ויהיו בזויים באומות . אלא המקרא אני נותן להם
בכתב והמשנה והתלמוד וההגדה אני נותן להם על פה שאם יבאו או"ה שתעבדו בהם יהו
מובדלים מהם . אמר לנביא אם אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו . ומה אני עושה להם נותן
את המקרא בכתב והמשנה והתלמוד וההגדה בעל פה : כתב לך זה המקרא . כי על פי הדברים
האלה זו המשנה והתלמוד שהם מבדילים בין ישראל לבין העכו"ם : ד"א כתב לך . אמר הקב"ה
למשה הלוחות הראשונות אני כתבתי אותם כדכתיב (שמות לא) כתובים באצבע אלהים אבל
השניים כתוב אתה ולואי אתן בו ידי . משל למלך שנשא את האשה וכתב לה גמיסקוס משלו
לאחר ימים קלקלה וטרדה מביתו . בא שושבינה וריצה אותו למלך אמר המלך לשושבין הרי
נתרציתי לה אלא עשה לה גמיסקוס ולואי אתן בו ידי הה"ד (דברים י) ואכתוב על הלוחות : ד"א
כתב לך . בזכותך אני נותן להם את התורה . אר"ש בן חלפתא הוא שמשה אומר להן לישראל
ויכתוב על הלוחות כמכתב הראשון ויתנם ה' אלי . לי נתנם ואני נהגתי עמכם עין טובה ונתתי
אותם לכם . לכך נאמר כתב לך בזכותך : את הדברים האלה . כ"מ שכתוב דבר דברים הדברים
אלות ותוכחות הם . ר' יוחנן ור' יהודה ב"ר שמעון . ר"י אמר כתב לך את הדברים האלה כי
על פי הדברים האלה תורה שבכתב ותורה שבעל פה כרתי אתך ברית . ואם המרת אותה ועשית
מה שבע"פ בכתב ומה שבכתב בע"פ אינך מקבל שכר . למה שכך נתתיה תורה בכתב ותורה
בעל פה . ור"י ב"ר שמעון אומר כתב לך וגו' כי ע"פ וגו' תורה בכתב ותורה על פה כרתי
אתך ברית ע"מ שתהא קורא בהם כך . אבל אם המרת אותם הוי יודע שאתה מבטל הברית
לכך נאמר כתב לך את הדברים האלה . וכן משה אומר לישראל (שם ד) רק השמר לך ושמור

מתנות כהונה

ובלעותי . ע' עוד נח במס' סוכה בפ' כה"ל : העבירוהו . יוס"ר :
ם קליטוס . הכמ"ס גיונבים על הדין : : הוא אומר . ישראל
אומרים ויש גרסינן שם : ולא זנה . כע"ז אינה זנה ומפרנסת את
עצמה והאיך היא מפרנסת את אחרים לפי דבריהם : עמך . ולא
עגי : להרא ת אב . לסיות נראה כמו אב : אמרה הקב"ה אמר את
הכתובה : הלואי . ומי יתן שאתרצה שאתן בו ידי : גמיסקוס . ע'
בערוך ערך גמס ופירושו כתובה : בזכותך . לך פי' בשבילך כמו
אמרי לי אחי : דבר דברים כו'. ל' חוזק ס"א כד"א דבר הקשה
אדוני

נפשך מאד פן תשכח את הדברים מהו את הדברים אלו דברים שאתה רואה אותן שהם כתובים בכתב . ופן יסורו מלבבך אלו הדברים שנתתי לך על פה . לכך נאמר כתב לך את הדברים האלה כי ע"פ הדברים האלה שאילולא תורתי שקבלתם לא הייתי מכיר אתכם ולא הייתי מביט בכם משאר אומות לפיכך כרתי אתך ברית ואת ישראל . ר' יהודה ב"ר סימון אמר בשם ריב"ל אמר להם הקב"ה לשעבר הייתם נקראים כשאר אומות כמו סבתה ורעמה וסבתכא . ומשקבלתם תורתי כרתי ברית עמכם ועליתי אתכם ולא ישראל בלבד אלא אף אתה מלכם לא גדלתיך בעולם אלא בזכות התורה . ומה גדלו הקב"ה א"ר ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק כל הכבוד שראה משה בעוה"ז אינו אלא מן הפירות אבל הקרן קיימת לו לעוה"ב : ד"א כי על פי הדברים האלה . שתהא יגע בהם בפיך וכה"א (שם ל) בפיך ובלבבך לעשותו . ומהו כרתי אתך ברית ואת ישראל שאילולא שקבלתם תורתי הייתי מחזיר עולם לתהו ובהו שנא' (ירמיה לג) אם לא בריתי יומם ולילה וגו' . למה שבתורה בראתי שמים וארץ שנא' (משלי ג) ה' בחכמה יסד ארץ (שם) בדעתו תהומות נבקעו . אם בטלת הברית את גורם לי להחזיר את העליונים והתחתונים לתהו ובהו לפיכך כי על פי הדברים האלה : ויהי שם עם ה' וגו' . וכי אפשר לו לאדם להיות מ' יום בלא מאכל ובלא משתה . ר' תנחומא בשם ר' אלעזר ב"ר אבין בש"ר מאיר אומר המשל אומר אזלת לקרתא הלך בנימוסיה למעלה שאין אכילה ושתיה עלה משה ונדמה להם . למטה שיש אכילה ושתיה ירדו מלה"ש ואכלו ושתו שנא' (בראשית יח) והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו . א"ר יוחנן נראין כאוכלין ראשון ראשון מסתלק : ד"א ויהי שם עם ה' . מעשה בר' יוחנן שהיה עולה מטבריא לציפורי והיה ר' חייא תלמידו אצלו והיה ר' יוחנן רואה כרם ואמר לרבי חייא אין אתה רואה כרם זה שהיה שלי ומכרתי אותו בכך וכך . אותה שעה בכה רבי חייא בר אבא וא"ל לא הנחת לעת זקנותיך כלום . א"ל וכי קלה היא בעיניך שמכרתי דבר שנברא בו' ימים וקניתי דבר שנתן למ' יום . עולם כולו ומלואו נברא בו' ימים אבל התורה נתנה למ' יום : לחם לא אכל . אבל מלחמה של תורה אכל . ומים לא שתה . אבל ממים של תורה שתה . והיה למד תורה ביום ופושט אותה בינו לבין עצמו בלילה ולמה היה עושה כך אלא ללמד את ישראל שיהו יגעים בתורה ביום ובלילה . רשב"ל היה אומר לתלמידיו בואו ולמדו תורה דשחירין ודקרין בלילה . ור' יוחנן היה אומר לתלמידיו בואו ולמדו תורה דאימטין אלא אעפ"כ מודה היה ר' יוחנן שאין רנה של תורה אלא בלילה שנא' (איכה ב) קומי רוני בלילה וכה"א (משלי לא) ותקם בעוד לילה . רבנין אמרי ביום ובלילה שנא' ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה . לכך התקינו חכמים שיהו המשנין יושבין בבקר ובערב לקיים מה שנא' (יהושע א) לא ימוש ספר התורה הזה וגו' : ד"א ויהי שם עם ה' לחם לא אכל ומים לא שתה בעה"ז אבל לעה"ב הוא אוכל מלחמה של תורה והוא שותה מימיה לפיכך לחם לא אכל אלא מאין היה אוכל מזיו השכינה היה ניזון . ואל תתמה החיות שנושאות את הכסא מזיו השכינה הן ניזונות : ויכתוב על הלוחות . מלמד שהראשונים והאחרונים היו שוים . עשרת הדברות כיצד היו עשויין ה' על לוח זה וה' על לוח זה כדברי ר' יהודה . ורבי נחמיה אומר י' על לוח זה וי' על לוח זה שנא' (שמות לד) ויהי ברדת משה מהר סיני וגו' . והכתובים הם טוענים אותן והיו נראין כאילו הם ביד משה שנא' ושני לוחות העדות ביד משה וגו' : ומשה לא ידע כי קרן עור פניו . ומהיכן נטל משה קרני ההוד רבנן אמרי מן המערה שנא' והיה בעבור כבודי וגו' . ר' ברכיה הכהן בשם ר' שמואל אמר הלוחות היה ארכן ו' טפחים ורחבן ו' והיה משה אוחז בטפחיים והשכינה בטפחיים וטפחיים באמצע ומשם נטל משה קרני ההוד . ר' יהודה בר נחמן בשם רשב"ל אומר עד שהיה כותב בקולמוס נשתייר קימעא והעביר על ראשו וממנו נעשו לו קרני ההוד שנא' ומשה לא ידע כי קרן עור פניו : ד"א ויאמר ה' אל משה כתב לך את הדברים האלה . הה"ד (תהלים קיט) טוב לי כי עניתי למען אלמד חקיך . לטובתו של משה נתענה ק"כ יום שקבל את התורה . ומאין היה משה אוכל מזיו השכינה שנאמר (נחמיה ט) ואתה מחיה את כולם . ד"א מאין היה אוכל מן התורה שנא' (יחזקאל ג) בן אדם את אשר תמצא אכול ואוכלה למה שהתורה מתוקה שנא' (תהלים יט) ומתוקים מדבש ונופת צופים . ד"א מלחמה של תורה כדכתיב (משלי ט) לכו לחמו בלחמי . מנין שלא ישן ולא

מתנות כהונה

אדוני הארץ אתנו קשות : ועליתי . ל' עילוי פי' הגבהתי אתכם : אתה מלכם . עם משה היה מדבר שהיה מלכם של ישראל : אזלת לקרתא כו' . אם אתה באת לתוך עיר צריך אתה לילך במנהגם : ראשון ראשון . מאכל ראשון ראשון היה מסתלק : בכה ר' חייא כו' . ע' בויק"ר ובמד' חזית בפסוק אם יתן איש הכך א"ל ר' יוחנן על ג' וד' שדות וכרמים וע"כ בכה : ופושט . וחוזר עליה עד שהיה פשוט ורגיל בפיו וכן הוא במעשה דר"ע שקראוהו לברך בתורה ולא רצה וא"ל אין אדם רשאי לומר דבר בצבור עד שיפשוט אותו ב' או ג' פעמים בינו לבין עצמו ע"כ כך הביא התניא : ביום ובלילה . הרבנן דלקמן ומאמר זה צריך עיון נגד הגירסא שבוי"ר פ' י"ח ובמד' חזית ק"ל וגו' בכם ובילקוט סוף משלי : דשחירין . יש לפ' ל' שחרות כלו' בתחילת הלילה : ודקרין . נגד אור היום . ל' כי קרן עור פניו וע' בערוך ערך דקרן והכל הוא בלילה : המשנין . הלומדין משניות לדקדקי דבי רב : שהראשונים והאחרונים . וכמו שליים הם הר' יעקב בן חביב בספר עין יעקב במס' שקלים וע' שם כל המאמר הזה . ובירוש' פ"ו דשקלים : ויש י' לוחות העדות . משמע שכאו"א היה עדות בפני עצמו ואם היה המנה על לוח זה והמנה על לוח זה לא הל"ל שני לוחות העדות שהניחם יחד היה עדות אחת : והכתובים הם . הכתב שהיה בתוך הלוחות : היה טוען הלוחות . ונראה דדרש ומשה לא ידע על ראש הפסוק ושני לוחות העדות בידו ומשה לא ידע כלומר לא הרגיש משאו : מן המערה . שנתן הקב"ה ידו עליו כן פירש"י בסדר זה : עד שהיה כותב . את התורה שנא' כתב לך וגו'.

בתנמנם. משל למלך שהיה אוהב לתיסומן א"ל מדוד לך דינר זהב. משמהתו לא בקש לא לאכול ולא לשתות ביקש לישן אמר אם אישן אני מפסיד אלו. כך משה מודד התורה שכה ולא אכל ולא שתה. ביקש לישן אמר אם אישן אני מפסיד שלא אמר לי אלא מ' יום בלבד. אמר הקב"ה נצטערת הייך אין אתה מפסיד. בלוחות הראשונות לא היו אלא עשרת הדברות בלבד. עכשיו שנצטערת אני נותן לך הלכות מדרשות ואגדות שנ' כתב לך את הדברים האלה. למה אמר הקב"ה כתב לך והכתיב (שמות לב) והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות וכתיב (שם לד) ויכתוב על הלוחות כמכתב הראשון. אלא כך א"ל הקב"ה כתב לך תורה נביאים וכתובים שהיו בכתב. אבל הלכות ומדרש ואגדות ותלמוד יהיה על פה כיון שידע משה התחיל אומר (תהלים קיט) טוב לי כי עניתי וגו' טוב לי תורת פיך: ד"א מנין היה משה יודע כמה ימים עשה. כתיב ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה. ומנין שאין למעלה לילה שנאמר (שם קלט) גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה. ומנין היה יודע שנאמר (דברים י) ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים וכתיב ואשב בהר אמור מעתה בשעה שמדבר עמו היה עומד ובשעה שמסתלק הימנו היה יושב ושונה מה שלמד נמצא מקיים ואנכי עמדתי בהר ואשב בהר. בשעה שהיה מדבר עמו היה יודע שהוא יום ובשעה שהיה אומר לו למוד תורתך היה יודע שהוא לילה וכן דוד ה"א (תהלים יט) יום ליום יביע אומר: ד"א כתב לך. כל הצדיקים באו באומניות על הקב"ה באברהם כתיב (שיר ז) מה יפו פעמיך בנעלים וגו' מעשה ידי אמן בא באומניות (בראשית יח) ויגש אברהם וגו'. וכן דוד אומר (תהלים לב) חטאתי אודיעך וגו'. בתחלה עשה אותו חטא א' ועון א' ולבסוף אמר (שם) ואתה נשאת עון חטאתי סלה. וכן משה קטרג על ישראל שנאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה כשראו מלאכי חבלה שהוא מקטרג אותן אמרו לא יהיה לנו עסק לקטרג כל ימים שזה מקטרג יפלו ביד זה. שלא יעמדו אבותיהם עלינו למה קטרגם את בנינו. נסתלקו מלאכי חבלה. כשראה משה שנסתלקו אמר להקב"ה ועתה אם תשא חטאתם. אמר לפני הקב"ה כל התורה שנתת לי היא. וידבר י"י אל משה לאמר דבר אל ב"י. צו את ב"י. אמור אל ב"י אם הם כלים מה אני עושה בתורתך. לכך אמר אם אין מחני נא מספרך. ד"א אמר משה לפני הקב"ה למה אתה כועס עליהם לא על שעשו ע"ז לא צויתים. א"ל הקב"ה בדבור שני לא אמרתי לא יהיה לך. א"ר לפניו לא צוית אותם לי צוית. שמא אמרת להם לא יהיה לכם. לי צוית אם עשיתי ע"ז מחני נא מספרך. כשראה הקב"ה שנותן נפשו עליהם אמר בשבילך אני נותן להם את התורה שנא' כתב לך את הדברים האלה: ד"א כתב לך. התחילו מלה"ש אומרים לפני הקב"ה אתה נותן רשות למשה שיכתוב מה שהוא מבקש שיאמר לישראל אני נתתי לכם את התורה אני הוא שכתבתי ונתתי לכם. אמר להם הקב"ה ח"ו שמשה עושה את הדבר הזה. ואפי' עושה נאמן הוא שנאמר (במדבר יב) לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא:

סדר ויקהל

פרשה מח ויקהל וגו' ראו קרא ה' בשם בצלאל. הה"ד (קהלת ז) טוב שם משמן טוב. למה שמן טוב הולך מקיטון לטרקלין ושם טוב הולך מסוף העולם ועד סופו שנא' (דה"א י"ד) ויצא שם דוד בכל הארצות. שמן טוב נופל על המת והוא מבאיש שנא' (קהלת י) זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח. שם טוב נופל על המת ואינו מבאיש שנא' (מ"ב ד) ויעל וישכב על הילד וגו' (קהלת ז) ויום המות מיום הולדו יום מיתתו של אדם גדול מיום לידתו. למה שביום שנולד בו אין אדם יודע מה מעשיו. אבל כשמת מודיע מעשיו לבריות. הוי ויום המות מיום הולדו. א"ר לוי משל לשתי ספינות שהיו פורשות לים הגדול אחת יוצאת מן הלמין ואחת נכנסת ללמין. זו שיוצאת היו הכל שמחין בה זו שנכנסת לא היו הכל שמחין בה. פקח אחד היה שם אמר חלופי הדברים אני רואה כאן זו שהיא יוצאת מן הלמין לא היו הכל צריכין לשמוח בה שאינן יודעין באיזה פרק היא עומדת ומה ימים מזדווגין לה ומה רוחות מזדווגות לה. וזו שנכנסת ללמין היו הכל צריכין לשמוח לפי שהם יודעים שנכנסת בשלום ויצאה בשלום מן הים. כך אדם נולד מונין לו למיתה מת מונין לו להיים. ועליו אמר שלמה ויום המות מיום הולדו. טוב שם משמן טוב. טוב היה שמותן של הנניה מישאל ועזריה משמן המשחה שנמשחו נדב

מתנות כהונה

לתיסומן. נראה פירושו שומר וממונה על אוצר המלך וסימנא י"וע שהות אוצר: מדוד לך דינר כו'. וקבע לו זמן עד מתי שימדוד לו ולפיכך הרע לו לאכול ולישן: שהיו בכתב אבל כו'. והא דכתיב כתב לך הוא היתר שרשאי לכתבו לא צווי: כיון שידע משה. שניתוסף לו על הדברים הראשונים: למוד תורתך. כלו' על התורה שכבר למדתיך שכבר נקראת תורתך: יביע אומר. והיינו דקרא ולילה ללילה יחוה דעת. שבלילה יחוה ויכונן דעתו להרגילה היטב על מתכונתה וע' מזה בשו"ט מזמור י"ט: לי צוית. ע' עוד לעיל פרשה מ"ג: כתב לך וגו'. לך פירוש בשבילך וכדלעיל: מקיטון. חדר קטן לכנוס מן הטרקלין שם יושב המלך ומתחמם בשמן ערב ובמד' קהלת יש תוספות וע"ש: הלמין. הוא הים נקרא למין מקום שהספינות פורשות בה לים: ומה ימים. אין יכיר הימים אם בהפסקת

בני

ואביהוא . למה שאלו נכנסו להקריב ויצאו שרופין ואלו נכנסו לכבשן האש ויצאו בשלום הוי טוב שם משמן טוב . ד"א טוב שם משמן טוב . טוב היה שמו של בצלאל משמן הטוב למה שפרסמו הכתוב שנא' (שמות לה) ראו קרא ה' בשם בצלאל : ד"א ראו קרא ה' בשם . הה"ד (ישעיה מ) אל מי תדמיוני ואשוה . ב"ו אם מהלך באפלה ובא אדם והדליק לו את הנר אינו צריך להחזיק לו טובה . אבל הבריות ישינים ואני מעלה להם את האורה ואינן צריכין להחזיק לי טובה הוי ואל מי תדמיוני ואשוה . ד"א ואל מי תדמיוני ואשוה אם כן יאמר קדוש (שם) שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה . בזכות מי נבראו אלה תולדות השמים והארץ ובזכות מי הם עומדים בזכות (שמות א) אלה שמות בני ישראל . ואלה בזכות מי הם עומדים בזכות (דברים ד) אלה העדות והחקים והמשפטים . כתיב (ישעיה מ) המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא . וכתוב אחד אומר (תהלים קמז) לכלם שמות יקרא כיצד יתקיימו שני כתובין אלו . אלא כשהקב"ה מבקש לקרותם כאחד הוא קורא לכולם שם אחד . וכשהוא קורא לכל אחד ואחד בשמו הוא קורא אותו מיכאל גבריאל לכך נאמר לכלם שמות יקרא . אין לי אלא למעלן מנין אף למטן שנא' ראו קרא ה' בשם בצלאל : ד"א ראו קרא ה' . מדכרין ומניחין ואתו אהליאב בן אחיסמך וגו' . שבח לו שבח לאביו שבח למשפחתו שבח לשבט שיצא ממנו . ומדכרין ומשחקים (ויקרא כד) ושם אמו שלומית בת דברי למטה דן גנאי לה ולאביה ולמשפחתה ולשבט שיצתה ממנו . מדכרין ומניחין (במדבר ג) פקוד את בני לוי . מדכרין ומשחקים (יהושע ז) עכן בן כרמי בן זבדי בן זרח למטה יהודה גנאי לו גנאי לאביו ולמשפחתו גנאי לשבט שיצא ממנו : ד"א ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אורי בן חור . מה ראה להזכיר כאן חור אלא בשעה שבקשו ישראל לעבוד ע"ז נתן נפשו על הקב"ה ולא הניחן עמדו והרגוהו א"ל הקב"ה הייך שאני פורע לך . משל למלך שמרדו עליו לגיונותיו עמד שר הצבא שלו ונלחם עמהם . א"ל על המלך אתם מורדים . עמדו והרגו אותו . אמר המלך אילו ממון נתן לי לא הייתי צריך לפרוע לו . עאכ"ו שנפשו נתן עלי . מה אני עושה לו אלא כל בנים שיצאו ממנו אני מעמידם דוכסים ואפרכים . כך בשעה שעשו ישראל העגל עמד חור ונתן נפשו על הקב"ה א"ל חייך כל בנים היוצאים ממך אני מגדלם שם טוב בעולם שנא' ראו קרא ה' בשם בצלאל וגו' : וימלא אותו רוח אלהים . ולא זה בלבד אלא כל מי שנתעסק במלאכת המשכן נתן בו הקב"ה חכמה ובינה ודעת שנאמר (שמות לו) ויעשו כל חכם לב . ולא בבני אדם אלא אפי' בבהמה ובחיה שנא' (שם) חכמה ותבונה בהמה כתיב שנתנה חכמה באדם ובבהמה . ולא נתפרסם מכולם אלא בצלאל הוי ראו קרא ה' בשם בצלאל . וכל השבח הזה מנין לו משבט יהודה . ומהיכן זכה לכל החכמה הזאת . בזכות מרים שנאמר (שם א) ויעש להם בתים ומה היו הבתים בית הכהונה ובית המלכות : יוכבד נטלה כהונה ומלכות אהרן כהן גדול משה מלך שנא' (דברים לג) ויהי בישורון מלך . ומרים נטלה חכמה שהעמידה בצלאל ויצא ממנו דוד שהיה מלך שנא' (דה"א ב) ותלד לו (אפרת) את חור וכתיב (ש"א יז) ודוד בן איש אפרתי . שבא מן מרים שנקראת אפרת : בג' דברים הללו נברא העולם שנא' (משלי ג) י"י בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה (שם) בדעתו תהומות נבקעו . ובג' דברים הללו נעשה המשכן שנא' ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת . ובג' דברים הללו נבנה ביה"מ שנא' (מ"א ז) בן אשה אלמנה הוא ממטה נפתלי וימלא את החכמה את התבונה ואת הדעת . וכן כשיעמוד הקב"ה לבנותו לע"ל בג' דברים הללו נבנה שנא' (משלי כד) בחכמה יבנה בית ובתבונה יתכונן וכתיב (שם) ובדעת חדרים ימלאו . ד"א ואמלא אותו . כל החכמה הזו מנין מן הקב"ה רוח אלהים . וכן אתה מוצא ביהושע שהוא בא מיוסף ומה כתיב בו (דברים לד) ויהושע בן נון מלא רוח חכמה . וכן אתה מוצא בעתניאל בן קנז שבא מיהודה מה כתיב בו (ש פטים ג) ותהי עליו רוח י"י . וכל הנסים שנעשו להם בזכות הברכה שברך משה את השבטים שנאמר (דברים לג) וזאת ליהודה ויאמר בשעה שנכנסים בצרה (שם) ועזר מצריו תהיה . ד"א שמע י"י קול יהודה שנתן בו רוה"ק לגדולה ומתגבר בה . א"ר חנינא הה"ד (איוב לב) אכן רוח היא באנוש . וכל הבינה שהיתה בבצלאל משל שדי היא הוי ואמלא אותו רוח אלהים . בחכמה שהיה חכם בתורה . ובתבונה שהיה מבין בהלכה . ובדעת שהיה מלא דעת בתלמוד . אמר הקב"ה לישראל בעוה"ז היתה רוחי נותנת בכם חכמה אבל לע"ל רוחי מחיה אתכם שנא' (יחזקאל לז) ונתתי רוחי בכם וחייתם : ד"א ראו קרא ה' בשם הה"ד (ישעיה נד) הנה אנכי בראתי חרש . זה בצלאל . נופח באש פחם הטאו ישראל באש

מתנות כהונה

בלי נהשולים או בנהשולים ובמדרש קהלת גרס כנה ימים וכמה רוחות : מונין לו למיתה מונין כמה שנים היה משנולד ושנתקרב ליום המיתה ומשמת מונין כמה שנים הוא שמת ושנתקרב ליום התחיה לעוה"ב וע' לקמן במדרש קהלת הגי' יותר ארוכה : א"כ יאמר קדוש . א"כ מאחר שאין לו דמיון יאמר האומר בע"כ קדוש הוא אלהינו : בזכות מי כו' . וה"ק ראו מי ברא הכל זכות אלה : ואלה בזכות מי ואלה שמות ב"י ואלה בזכות מי כו' : מדכרין ומניחין . לפעמים מזכירין את האדם והיא נחת רוח לו שאומרים יניח בשלום על משכבותיו ונ"ר הוא לכל בני משפחתו ובמד' שמואל גרס מדכרין ומשבחין ועי' לקמן סוף פר' אמור : מדכרין ומשחקין . לפעמים נזכיר הכתוב את האדם ואומרים עליו ימח שמו וישתקו עצמותיו : דוכסים כו' . מיני שררות חשובים : והרגוהו . ע"ל פ' מ"א : ולא זה בלבד . לא בצלאל לבד נתמלא רוח אלהים : בבהמה . בהמה כתיב : שנקראת אפרת . ככתוב בד"ה א' ב' והביאו לתגלה

פ'

שנא' (שמות לב) ואשליכהו באש ויצא העגל הזה. בא בצלאל ורפא את המכה. משל לתלמידו של רופא שנתן רטייה על מכה אחת ונתרפאת. והיו מקלסין אותו. א"ל רבו קלסו לי שלמדתיו כך היו הכל אומרים בצלאל בחכמתו ובתבונתו עשה את המשכן. אמר הקדוש ברוך הוא אני הוא שבראתיו ולמדתיו. שנאמר הנה אנכי בראתי חרש לפיכך אמר משה ראו קרא ה' בשם. דבר אחר ראו קרא י"י בשם בצלאל הה"ד (הושע יד) ארפא משובתם אוהבם נדבה. מה כתיב למעלה הביאו ב"י נדבה לה' ואח"כ ראו קרא י"י בשם בצלאל. אלא כשעשו העגל אמר הקב"ה למשה ועתה הניחה לי וגו' א"ל בדוק אותן שיעשו את המשכן. מה כתיב באותה קלקלה פרקו נזמי הזהב. ומה הביאו נזמים. וכשעשו המשכן עשו אותו נדבה ומה כתיב כל נדיב לב הביאו חח ונזם טבעת וכומז. בנזמים חטאו ובנזמים נתרצה להם. ורוה"ק צווחת ע"י הושע (שם ב) והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי. אמר משה לפני הקב"ה כתבת (שמות כא) כי יגנוב איש שור או שה וטבחו או מכרו חמשה בקר ישלם תחת השור הרי הביאו ה' חח ונזם טבעת עגיל וכומז:

פרשה מט ויעשו כל הכם לב הה"ד (שיר ח) מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה מים רבים אלו העכו"ם שנא' (ישעיה יז) כהמות מים יהמיון. ואם מתכנסין כל העכו"ם לבטל את האהבה שבין הקב"ה לישראל אינם יכולין. הוי מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה שנא' (מלאכי א) ואוהב את יעקב. ונהרות לא ישטפוה אלו המלכיות שנאמר (ישעיה ח) את מי הנהר העצומים והרבים את מלך אשור (שיר ח) אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו. אבל בני עשו לי מקדש של יריעות וירדתי ושכנתי בתוכם שנא' (שמות מ) ולא יכול משה לבא אל אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן: ד"א כל הכם לב הה"ד (שיר א) שחורה אני ונאוה אם שחורה למה נאוה וכי יש שחורה נאוה. אלא אמרה כנ"י שחורה אני במעשי ונאוה אני במעשי אבותי. שחורה אני במצרים ונאוה אני באמרי בסיני (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. שחורה אני על הים שנ' (תהלים קו) וימרו על ים בים סוף ונאוה אני באמרי (שמות טו) זה אלי ואנוהו. שחורה אני במעשה העגל ונאוה אני במעשה המשכן. שחורה אני בשור שנא' (תהלים קו) וימירו את כבודם בתבנית שור ונאוה אני בשור (ויקרא יז) שור או כשב או עז. שחורה אני במשכן שנא' (יחזקאל כג) טמאו את מקדשי ונאוה אני במשכן: ויעשו כל הכם לב. מה מלאכה היו עושין אלא ראה מה כתיב (שמות כה) וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זו כנ"י שהיא תרומה שנא' (ירמיה ב) קדש ישראל לה' ראשית תבואתו. זהב וכסף זו כנ"י שנא' (תהלים סח) כנפי יונה נחפה בכסף וגו'. ונחשת זו א"י שנא' (דברים ח) ומהרריה תחצב נחשת. תכלת זו כנ"י שנא' (במדבר טו) ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת. וארגמן ותולעת שני זו כנ"י שנא' (ישעיה מא) אל תראי תולעת יעקב וכן (שיר ד) כחוט השני שפתותיך. ואומר (תהלים סח) שרי יהודה רגמתם. ד"א זהב זה אברהם שנבחן בכבשן האש כזהב. וכסף זה יצחק שנצרף ככסף ע"ג המזבח. ונחשת זה יעקב שנא' (בראשית ל) נחשתי ויברכני ה' בגללך:

פרשה נ ויעש בצלאל את הארון. הה"ד (תהלים קיט) פתח דבריך יאיר מבין פתיים. בשעה שברא הקב"ה עולמו היה כגלו מים במים שנא' (בראשית א) וחשך על פני תהום. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר האור כרא תהלה ואח"כ העולם משל למלך שבקש לבנות פלטין והיה המקום אפל מה עשה הדליק נרות ופנסין לידע היאך הוא קובע דימוסים כך האור נבראת תהלה. ור"נ אמר העולם נברא תהלה משל למלך שבנה פלטרין ועטרו בנרות. שאל ר' שמעון בן יהוצדק את רבי שמואל בר נחמן א"ל בשביל ששמעתי עליך שאתה בעל ההגדה מהיכן נבראת האורה. אמר נתעטף הקב"ה בשלמה והבהיק העולם מזיוו מראשו ועד סופו כמ"ש (תהלים קד) עוטה אור כשלמה ואח"כ נוטה שמים כיריעה. לפיכך פתח דבריך יאיר. ממנו למדו הצדיקים כשהיו מתחילין בדבר היו פותחין באורה. אתה מוצא בשעה שאמר הקב"ה למשה שיעשה את המשכן אמר בצלאל ובמה אפתח תחלה פתח בארון שנאמר ועשו ארון: הה"ד (משלי ט) תן לחכם ויחכם עוד. זה נח שא"ל הקב"ה (בראשית ז) מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה וגו'. וכשיצא מה כתיב (שם ח) ויבן נח מזבח לה'. מהו ויבן נתבונן ואמר מה טעם ריבה הקב"ה בטהורים יותר מן הטמאים לא שהוא רוצה להקריב לו מהן. מיד ויקח מכל הבהמה הטהורה הוי תן לחכם ויחכם עוד. לפי שהחכם שומע דבר ומקיימו ומוסיף עליו. ד"א תן לחכם ויחכם עוד זה משה שנא' (משלי כא) עיר גבורים עלה הכם שהיה למד תורה מפי הגבורה ובא ואמר לישראל ומטיבן והוא מוסיף להם חיים הוי תן לחכם ויחכם עוד. ד"א תן לחכם זה בצלאל אתה

מתנות כהונה

פ"מ: ר"ת החכם. כלו' כחכמה באת לו מן רוח אלהים וכדלקמן: רוח היא באנוש. סיפיה דקרא ונשמת שדי תבינם: ואשליכהו באש. ונתפרשו כדלעיל פ' ע"ג וזהו פתח: ורפא את המכה. ביפיה דקרא ואני בראתי משחית לחבל זהו בצלאל שרפא אותם בגודל עון העגל בעשיית המשכן: מים רבים כו'. ע' בבמדב"ר פ' ג' ובמד' הזית מאמר זה קצת בשינוי אחר: רגמתם. ל' ארגמן: פתח דבריך כו' ע' בב"ר פ' ג'. ובבמדב"ר פ' ל"א: דיומסין. פי' כערוך כדבך של אבנים: פתח בארון. שבו היתה מונחת התורה שנקראת אור והארון גם הוא ל' אור: מהו ויבן. שהיה צריך לומר ויבנה וכן דרשו ויבן ה' אלהים את הצלע וכ"מ דכתיב ויבן ומטיבו:

מוצא בשעה שאמר הקב"ה למשה עשה המשכן בא ואמר לבצלאל. א"ל מהו המשכן הזה. א"ל שישרה הקב"ה שכינתו בתוכו ומלמד לישראל תורה. א"ל בצלאל והיכן התורה נתנת. א"ל משאנו עושים את המשכן אנו עושין הארון. א"ל רבינו משה אין כבודה של תורה בכך אלא אנו עושין הארון ואח"כ המשכן לפיכך זכה שיקרא על שמו שנא' ויעש בצלאל את הארון: ד"א ויעש בצלאל. הה"ד (ירמיה ל) כי אעלה ארוכה לך. אין מדותיו של הקב"ה כמדת ב"ו מדת ב"ו שהוא מכה באיזמל ומרפא ברטייה אבל הקב"ה במה שהוא מכה הוא מרפא. שנא' (שמות טו) ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה. למה כי מרים הם. א"ר לוי הדור היה מר במעשיו. (שם) ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ ומה היה י"א זית וי"א ערבה וי"א הרדופני היה וי"א עיקרי תאנים ועיקרי רמונים היה. ונטלו והשליכו למים מיד ונמתקו המים הוי (ירמיה ל) וממכותיך ארפאך. וכן אתה מוצא במימי אלישע מה כתיב (מ"ב ב) והמים רעים והארץ משכלת. א"ל קחו לי צלוחית חדשה ושימו שם מלח ויקחו אליו. ומה כתיב (שם) וירפו המים עד היום הזה כדבר אלישע אשר דבר. וכן אתה מוצא בישראל בלכן הוכיחן שנא' (יחזקאל טז) לכן זונה שמעי דבר ה'. ובלכן עתיד להחזירן שנא' (הושע ב) לכן הנה אנכי מפתיה. ואין מפתין אלא לבתולה שנא' (שמות כב) כי יפתה איש בתולה. אף כך ישראל חטאו בשטים שנא' (במדבר כה) וישב ישראל בשטים וגו' ונרפאו בשטים שנא' ויעש בצלאל את הארון עצי שטים: מה כתיב למעלה ויעש את הפרכת תכלת וארגמן. ושנו רבותינו פרוכת היה עוביו טפח ועל ע"ב נירים נארגת ולא היה בה קשר ושתים עושים בכל שנה וש' כהנים מטבילין אותה והכהנים יורדין ומטבילין אותה בחוץ ועולין ושוטחין אותה על גבי החיל. ואתה מוצא כל המשכן על הסדר נעשה. בתחלה עשה את הקרשים וחברם ואח"כ היריעות ופרסם עליו. שנא' ויעש יריעות עזים לאהל על המשכן. ואח"כ עשה את הפרוכת שתהא נמתה בפני הארון. ואח"כ עשה את הארון ואת הכפרת שיהא ניתן על הארון. א"ר אלעזר ב"ר יוסי אני ראיתי את הפרכת ברומי והיו עליה כמה טיפי דמים ושאלתי ואמרו לי מדם יום הכפורים שהיה כהן עושה. ולמה נקרא כפורת שהיה מכפר לישראל. ומשעשה הכפרת עשה השלחן שהיה לחם הפנים ניתן עליו שהיה ניתן לפני הארון. ואח"כ עשה את המנורה שהיתה למעלה מן השלחן: ד"א ויעש בצלאל. וכי בצלאל עשה לעצמו שבכל דבר ודבר הוא אומר ויעש בצלאל. אלא על שנתן נפשו עליו ביותר לא קיפח הקב"ה שכרו ופרסמו הכתוב על כל דבר ודבר. כיוצא בדבר אתה אומר (עזרא י) אך יונתן בן עשהאל ויחזיה בן תקוה עמדו על זאת ומשלם ושבתי הלוי עזרם. אלא יונתן נתן נפשו על הדבר הרבה ולפי שבאו וסייעוהו העלה עליהם הקב"ה כאילו עשו הם המעשה אבל יונתן על ידי שנתן נפשו בדבר פרסמו הכתוב: א"ל הקב"ה עשיתם יריעות עזים אני מגין עליכם לעה"ב בענן שנא' (ישעיה ד) וברא ה' על כל מכון הר ציון ועל מקראה ענן יום. עשיתם כפורת אני מכפר לכם עונותיכם. עשיתם שלחן אני מציל אתכם מן הערוכה ואערוך לפניכם שלחן לע"ל. עשיתם לפני מנורה אני מאיר לכם שבעתים לעה"ב שנאמר (שם ל) והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים. עשיתם לפני ארון שהתורה ניתנת בתוכו אתן לכם שכר טוב שאין בו הפסק שנא' (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך:

סדר פקודי

פרשה נא אלה פקודי המשכן. כך פתח ר' תנחומא בר אבא (משלי כח), איש אמונות רב ברכות. אתה מוצא כל מי שהוא נאמן הקב"ה מביא ברכות על ידיו. מי שאינו נאמן ואץ להעשיר לא ינקה. איש אמונות זה משה שהוא נאמנו של הקב"ה שנאמר (במדבר יב) לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא. הוי איש אמונות רב ברכות. שכל הדברים שהיה גזבר עליהם היו מתברכים לפי שהוא נאמן. ואץ להעשיר לא ינקה. זה קרח שהיה לוי ובקש ליטול כהונה גדולה. ומה היה סופו (שם טז) ותפתח הארץ את פיה. ד"א איש אמונות זה

מתנות כהונה

ומטיבן. היו מחזירים למוטב: אין כבודה. שאלא התורה מונחת בלי כלי: הדור היה מר. כלו' רעים במעשיהם והא' כי מרים הם הב אל הדור ההוא: הדרפוני. פי' הערוך עפצ מר והם הכו[?] היא לבהמה: עקרי תאנים כו'. מרים הם: וממכותיך ארפאך. כיפים דקרא כי אעלה הוא: אלא נבתולה. הרי בהזר בו מה בקראה זונה לומר בתולה היא: וישב ישראל בשטים. וקרא שטים על שם שהיו שם עלי שטים ארבה: ושנו רבותינו כו'. משנה הוא בסוף מסכת שקלים ועירבוב משניות יש כאן והסר ויתיר ולא היה בה קשר אינו כתוב במשנה במסכת תמיד פי' האוהו אחיו ובפי' ג"ה לא גרס ליה וע' עוד בפרשת במדבר והגאה הגירסא בשינוי קצת: ומטבילין אותה בחוץ ועולין כו' מיירי

בשנטמאת בולד הטומאה שאז היו מטבילין אותה בחוץ כו' וכן פירש"י בפ' ג"ה ובסוף פ' הרואה ובמסכת תמיד פי' רש"י שא"א גגאת תבא נדה אחת מן הבנים כאורגות וע"ש בתוספות: ואח"כ עשה את הארון. הדר הגווי קחשיב אל: במעשה עשה הארון קודם כדמפ' והזיל: אלא יונתן כו'. נראה שגם יחזיהו נתן נפשו כמו יונתן אלא מפני שיונתן חשוב הראשונה נקטיה: הערוכה. ג"ג גרס הנה' ערוך מהתמול ובעקידה ריש פ' ויקהל מביא מד' זה במוכן שמביא ראייה מן הפסוקים על כל חלוקה וחלוקה והשלחן הוא כנגד ג"ב למערכה ויכפר מערכה מול מערכה: ניתנת בתוכם ונפונה שם ולכן יזכו אל מה רב טובך וגו': היו מתברכים כו': נראה שכוונה היא שמלאכת הנדבה היתה מספקת למלאכת המשכן וגלית

משה שנעשה גזבר על מלאכת המשכן. שנו רבותינו אין ממנין שררה על הצבור בממון פחות משנים. והרי אתה מוצא שהיה משה גזבר לעצמו. וכאן אתה אומר אין ממנין פחות מב'. אלא אע"פ שהיה משה גזבר לעצמו. הוא קורא לאחרים ומחשב על ידיהם. שנא' אלה פקודי המשכן אשר פקד משה. אכ"כ אלא אשר פקד על פי משה. ע"י משה ביד איתמר. עליו נאמר (מ"ב יב) ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו את הכסף. מהו ולא יחשבו זה דורו של יואש שהיו עושין באמונה: שנו רבותינו. מי שהיה נכנס לתרום את הלשכה לא היה נכנס לא בפרגוד חפות ולא באנפליא שאם יעשיר יאמרו מתרומת הלשכה העשיר שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום. שנא' (במדבר לב) והייתם נקיים מה' ומישראל. ומשה היה גזבר לעצמו על מלאכת המשכן. אלא בשעה שא"ל הקב"ה למשה שיעשה המשכן מיד ויבואו כל איש וגו'. לכמה ימים הביאו כל הנדבה. א"ר יוחנן לשני בקרים הביאו והותר שנא' (שמות לו) והמלאכה היתה דים וגו'. נכנס משה אצל בצלאל ראה שהותיר מן המשכן אמר לפני הקב"ה רבון העולם עשינו את מלאכת המשכן והותרנו מה נעשה בנותר. א"ל לך ועשה בהם משכן לעדות הלך משה ועשה בהן. כיון שבא ליתן השבון א"ל כך וכך יצא למשכן וביתר עשיתי משכן לעדות. הוי אלה פקודי המשכן משכן העדות מהו משכן שני פעמים א"ר שמואל בר מרתה שנתמשכן שני פעמים על ידיהם זהו שאנשי כנה"ג אומרים (נחמיה א) חבול חבלנו לך ולא שמרנו את המצות ואת החקים ואת המשפטים: מהו חבול חבלנו לך הוי שנתמשכן ב' פעמים ואין חבול אלא משכון שנא' (דברים כד) לא יחבול רחים ורכב. לכך כתיב אלה פקודי המשכן משכן העדות ב' פעמים. מהו העדות א"ר שמעון ב"ר ישמעאל עדות הוא לכל באי עולם שיש סליחה לישראל. ד"א עדות הוא לכל העולם שנתמנה מפי הקב"ה. א"ר יצחק משל למה"ד למלך שנטל אשה וחיבבה יותר מדאי כעס עליה. והניחה. והיו אומרים לה שבינותיה אינו חוזר עליך עוד. לימים שלח לה המלך ואמרי כבדי את פלטין שלי והציעי את המטות שביום פלוני אבא אצלך. כיון שהגיע יום פלוני בא המלך אצלה ונתרצה לה ונכנס אצלה לפלטין ואכל ושתה עמה ולא היו שבינותיה מאמינות. אלא כיון שהיו מריחות ריח בשמים באותה שעה ידעו שנתרצה לה המלך. כך הקב"ה חיבב את ישראל והביאם לפני הר סיני ונתן להם את התורה וקראן מלכים שנאמר (שמות יט) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. אחר מ' יום חטאו. אותה שעה אמרו הגוים אינו מתרצה להם עוד שנא' (איכה ד) אמרו בגוים לא יוסיפו לגור. כיון שהלך משה לבקש רחמים עליהם מיד סלח להם הקב"ה שנא' (במדבר יד) ויאמר ה' סלחתי כדברך. אמר משה רבון העולם הריני מפויים שמחלת לישראל אלא הודיע לעיני כל האומות שאין בלבך עליהם. א"ל הקב"ה חייך הריני משרה שכינתי בתוכם שנא' (שמות כה) ועשו לי מקדש. ומכירין שמחלתי להם לכך נאמר משכן העדות שעדות היא לישראל שמחל להם הקב"ה: ד"א משכן העדות. ארשב"י בשעה שנכנס אנדריינוס לבית קה"ק היה מתגאה שם ומחרף לאלהים. א"ר חייא בר אבא אמר דוד רבון העולם כך תעלה לפניך שאילו היו יכולין לקצוץ ארזים לעשות סולמות עולים היו למעלן מנין כמ"ש (תהלים עד) יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדומות אלא שאינן יכולים ומניחים אותך ובאים עליני. כמ"ש (שם כא) חשבו מזימה בל יוכלו. ובאים עלינו שנא' (שם עט) אלהים באו גוים בנחלתך וגו'. ועל מה כל אלו על ידי שנתמשכן על ידינו שנאמר אלה פקודי המשכן משכן העדות. א"ר חייא בר אבא למה האומות דומין לאדם שהיה שונא למלך והיה מבקש לשלוט בו ולא היה יכול. מה עשה הלך אצל אנדריאנטוס ובקש להפילו והיה מתיירא מן המלך שיהרגנו. מה עשה נטל את הציפורן של נחשת והיה חופר הכותל שתחתיו אמר מתוך שאני מפיל את הבסים אנדריאנטוס נופל כך העכו"ם באים להתגרות בהקב"ה ואינן יכולין והם באין ומתגרין עם ישראל. וכן דוד אמר (שם ב) יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו

מתנות כהונה

בלי תוספות וחסרון כגון הכסף לאדנים ומן האלף ושבע מאות כו' עשה ווים ולא היתה א' גדול מחבירו כמלא נימא ולא חסר ויתיר א' מן השיעור הראוי וכן התכלת והארגמן וכל מלאכה מה שא"א לכוונו אם לא בברכת הש"י שאין בו לא תוספות ולא חסרון שכל יתר כנטל דמי והא דכתיב והמלאכה היתה דים וגו' והותר ע' לקמן ויתבאר: פקד אכ"כ. ע"ד עבר שמר ויהיה פי' הוא בעצמו פקד ואין אחר עמו: אשר פקד. הפה בקיבוץ שפתים כמו ותקח האשה: ע"י אהרן: על פי משה. פירושו ע"י משה ביד איתמר שקבל החשבון ממנו: הכסף נתן וגו'. וסיפיה דקרא כי באמונה הם עושין והראיה היא שאותן שבימי יואש היו שנים דכתיב האנשים והיו נאמנים בעיניהם כדכתיב כי באמונה היו עושין ולכן לא היו מחשבים אבל משה ראה עצמו יחידי ולכן קרא לאחרים שיחשבו עמו: שהיו עושין באמונה. פירושו כיון ששנים היו מה שלא עשו באמונה וכמו שלמדו הז"ל מכאן פ"ק דב"ב שאין לחשב עם הגבאים: שנו רבותינו פ"ג דשקלים: בפרגוד. חפות. פירש"י ז"ל חלוק ששפתיו כפולים ויכולין לטמון שם מטבעות: ה"ג פ"ג דשקלים: שאם יעני יאמרו מעון הלשכה העני ואם יעשיר יאמרו מתרומת הלשכה העשיר שאדם כו': לב' בקרים. שנא' בבקר בבקר: משכן לעדות לארון ולכפורת וכן הוא בילק"ט משכן לדברות שהם עדות בין הקב"ה ובין ישראל: שנתמשכן כו'. הרב שני פעמים ע"י עון ישראל וכמו שפירש"י בסדר זה וקרי ביה משכון וע"ל פ' ל"א: מהו העדות. כיון ד"א דרש ליה על ארון ופרוכת כדלעיל: עדות הוא כו'. כדמפרש לקמן וכמו שפירש"י בסדר זה: שנתמנה כו'. שמשה נתמנה וגזבר על מלאכת המשכן ולא עשאו מדעת עצמו שהרי השרה שכינתו במעשה ידיהם: כבדי לי. מכבדין את הבית: הריני מפויים. כלו' נתקררה דעתי ודי לי אלא כו': כך תעלה כו'. יחשב בעיניך כאילו עשו כל זה לעולמך שהרי אילו היו יכולין כו'. ולאומות מצרף הקב"ה מחשבה רעה למעשה: ועל מה כל אלו וגו'. ה"ג בנחלתך וגו' וסיפיה דקרא טמאו את היכל קדשך: ע"י שנתמשכן כו'. וזה שמסיים שם אל תזכר לנו עונות ראשונים כו'. הרי שמודה שבעבור עונותינו באו כל אלה: אנדריאנטוס. צורת המלך בנוי על כותל אבנים וה"ג הערוך ויש גורסין טיאטרוס והוא היכל המלך

שאינן יכולין ומה הם עושין מתגרים בישראל . מה כתיב אחריו (שם) ננתקה את מוסרותימו
נעקור אותם מן העולם . אימתי בשעה שאין להם מה למשכן אבל המשכן נתמשכן על ידיהם .
הוי אלה פקודי המשכן אל תהי קורא כן אלא המשכון . משכן העדות אשר פקד על פי משה
כל מה שהיו עושין עושין על פי משה שנא' אשר פקד על פי משה . וכל מה שהיה משה עושה
ע"י אחרים שנא' עבודת הלוים ביד איתמר בן אהרן הכהן . לא עשה . אלא משנגמרה מלאכת
המשכן א"ל בואו ואני עושה לפניכם חשבון . א"ל משה אלה פקודי המשכן כך וכך יצא על
המשכן . עד שהוא יושב ומחשב שכח באלף ושבע מאות וע"ה שקל מה שעשה ווים לעמודים .
התחיל יושב ומתמיה אמר עכשיו ישראל מוצאין ידיהם לאמר משה נטלן . מה עשה האיר
הקב"ה עיניו וראה אותם עשוים ווים לעמודים . אותה שעה נתפייסו כל ישראל על מלאכת
המשכן . מי גרם לו ע"י שישב ופייסן הוי אלה פקודי המשכן . ולמה עשה עמהם חשבון הקב"ה
ית"ש מאמינו שנא' (במדבר יב) לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא . ולמה אמר להם משה
באו ונעסוק במשכן ונחשוב לפניכם אלא ששמע משה ליצני ישראל מדברים מאחריו . שנא'
(שמות לג) והיה כבא משה האהלה ירד עמוד הענן ועמד פתח האהל ודבר עם משה (שם) והביטו
אחרי משה . ומה היו אומרים ר' יוחנן אמר אשרי יולדתו של זה ומה היא רואה בו כל ימיו
הקב"ה מדבר עמו כל ימיו הוא מושלם להקב"ה זהו והביטו אחרי משה . רבי חמא אמר היו
אומרים חמי קדל דבריה דעמרם והבירו אומר לו אדם ששלט על מלאכת המשכן אין אתה
מבקש שיהא עשיר . כששמע משה כך . א"ל משה הייכם נגמר המשכן אתן לכם חשבון אמר
להם באו ונעשו חשבון הוי ואלה פקודי המשכן משכן העדות ; מה העדות זו תורה שהם יגעים
בה . אמר האלהים בזכות התורה ובזכות הקרבנות אני מציל אתכם מגיהנם . וכן לאברהם אבינו
דראה הקב"ה התורה והגיהנם והקרבנות וגליות . שנא' (בראשית טו) והנה תנור עשן ולפיד אש
אשר עבר בין הגזרים דאלה זו תורה וגיהנם שנא' (שמות כ) וכל העם רואים את הקולות ואת
הלפידים ואת קול השופר ואת ההר עשן וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק . והקרבנות מנין דכתיב
(בראשית טו) עגלה משולשת ועז משולשת ואיל משולש ותור וגוזל . וגליות מנין שנא' אימה זו
בבל שנא' (חבקוק א) איום ונורא הוא ממנו משפטו ושאתו יצא . חשכה זו מדי שהחשיכה עיניהם
של ישראל בגזרותיה . גדולה זו יון שנא' (דניאל ח) וצפיר העזים הגדיל עד מאד וכעצמו נשברה
הקרן הגדולה ותעלינה חזות ארבע תחתיה לארבע רוחות השמים . נופלת עליו זו אדום שנא'
(ירמיה מט) מקול נפלם רעשה הארץ . אמר הקב"ה כל ימים שיהיו בניך עסוקי' בתורה ובקרבנות
הם ניצולים מהן אלא עתידין בניך לבטל הקרבנות במה את מבקש שישתעבדו בניך בגיהנם
או בגליות . א"ר הנינא בר פפא אברהם בירר לו הגליות ומנין שנא' (דברים לב) אם לא כי צורם
מכרם זה אברהם שנאמר (ישעיה נא) הביטו אל צור חוצבתם . וה' הסגירם שהסכים הקב"ה
אחריו . א"ר הונא בשם ר' אחא וזקן אחד בשם רבי עמד לו אברהם תמה ולא היה יודע מה
שיברור לו עד שא"ל הקב"ה שיברור את הגליות שנא' (תהלים סו) הרכבת אנוש לראשנו שעבדתנו
במלכיות . באנו באש ובמים זו גיהנם זציו אש והציו ברד . ותוציאנו לרויה הוי ואלה פקודי
המשכן משכן העדות מהו העדות שכל זמן שישראל עוסקין בתורה ובקרבנות תהא עדות להם
שאינם יורדים לגיהנם ; ד"א אלה פקודי המשכן . מהו אלה בשעה שנתן הקב"ה תורה לישראל
לא היו ראוים שישלוט מלאך המות בהם שנא' (שמות לב) חרות על הלוחות . מהו חרות ר' יהודה
אומר חירות מן הגליות ור' נחמיה אומר חירות ממלה"מ . א"ר פנחס בן חמא בשם ר' יוחנן בשם
ר' אליעזר בנו של ריה"ג אמר הקב"ה אם יבא מלה"מ ויאמר לי למה נבראתי אני אומר לו
סטטיונר בראתיך על העכו"ם ולא על בני . שכיון שקבלו התורה הלבישם הקב"ה מזיו הדרו ;
ומה היה הלבוש ר' יוחנן אמר עטרות הלבישן ורשב"י אומר כלי זיין נתן להם והשם הגדול חקוק
עליו וכל ימים שהיה בידם לא היה מלה"מ יכול לשלוט בהם ומנין אתה למד ממה שכתוב (שם
לג) ועתה הורד עדיך מעליך . ור' סימא אמר פורפירא הלבישן . ור' הונא אומר זוניאות הלבישן
וכשחטאו בעביר הקב"ה מהם שנאמ' (שם) ויתנצלו ב"י את עדים מהר חורב .
בג' עמות נקרא ההר הזה הר האלהים הר חורב הר סיני . הר האלהים למה ששם הודיע הקב"ה

מתנות כהונה

נמלך: מוסרותימו . אלו ישראל שנתקשרו בהקב"ה והקב"ה בהם שנא' גלך לו לר ברנטים : לא עשה . לא עשה במלאכה זו וגם נתייגע דבתו כו' אחר וכו' . הו י"ל לא עשה כלום ולא דבר מאומה משנגמרה כו' : מי גרם לו . שנתפייסו ישראל ויצא מידי חשדן וכל לקמן ע"י כו' : היו אומרים חמי קדל כו' . פי' א' אמר לחבירו ראה וראה אחרו של בן עמרם כמה הוא שמן כל זה היא ממה שלקח משלנו : אין אתה מבקש כו' . ויפה עושה של קח משלנו בין כך ובין כך יש מינו שביהם שלקח משלהם ובעין זה הי' בירושלמי פ"ג דמסכת תרומות ובמס' שק יש בפ' אמר להם כמונה : שהם יגעים כו' . שאהם יגעים בה יצילו מדין גיהנם וכדמפ' והזיל וזהו כעדות

שהתורה מעידה : זו תורה וגיהנם . תנור זה גיהנם כמו שנא' אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלים' ודרשו חז"ל על הגיהנם ועשן ולפיד אש זה התורה וכדפי' והז"ל וע' בילקוט לך לך : שנא' איום וגו' . וזה נא' על הכשדיים שהם בבליים ובילקוט פ' לך לך גרס אימה זה בבל שנא' ובתמלא חימה דרש אימה כמו חימה כחילוף אותיות אחע"ה : שעבדתנו . שעבדתנו בגליות המלכיות ונקראים אנוש ובילקוט תהלים גרסי' הרכבת אנוש לראשינו הרכבת אומות לראשינו והוצאתנו לרויה מן הגיהנם כמה שהרכבת האומות לראשינו : מהו אלה כו' . נראה דסבר אלה הוא ל' תוקף וקיום עולם וכמו ברכה רבינו בסוף פ' בהעלותך : סטטיונר . פי' השרון שליט ומושל : זוניאות פי'

אלהותו. סיני למה ששנא את העליונים ואהב את התחתונים: חורב למה שבו נתנה התורה שנקראת הר"ב שנא' (תהלים קמט) רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם. והיה משה בסיני מקבל את התורה הלכו אצל אהרן ואמרו לו (שמות לב) עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו. אמר להם אהרן אתמול אמרתם כל אשר דבר ה' נעשה ועתה אתם אומרים קום עשה לנו אלהים. ראה שהרגו לחור ונתיירא א"ל פרקו נזמי הזהב מיד ויתפרקו והיו כל העם נותנין לו עד שאמר להם דייכם: וכן משה הוכיחן (דברים א) ולבן וחצרות ודי זהב. משל לבחור שנכנס למדינה ראה אותם גובין צדקה ואמרו לו תן והיה נותן עד שא"ל דייך. הלך מעט וראה אותם גובין לתיטרון א"ל תן והיה נותן עד שא"ל דייך. כך ישראל נתנו זהב לעגל עד שאמר להם די. ונדבו זהב למשכן עד שאמר להם די שנאמר (שמות לו) והמלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אותה והותר. אמר הקב"ה יבא זהב המשכן ויכפר על זהב העגל. אמר הקב"ה לישראל בשעה שעשיתם את העגל הכעסתם אותי באלה אלהיך עכשיו שעשיתם המשכן באלה אני מתרצה לכם הוי אלה פקודי המשכן אמר הקב"ה לישראל בעוה"ז באלה נתרציתי לכם וכן לע"ל. שנא' (ישעיה מט) הנה אלה מרחוק יבואו והנה אלה מצפון ומים ואלה מארץ סינים. ואומר (שם ס) מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארבותיהם:

פרשה נב ויביאו את המשכן אל משה. ר' תנחומא בר אבא פתח (תהלים מה) לרקמות תובל למלך בתולות אחריה רעותיה מובאות לך. מהו לרקמות זה המשכן שהוא מצוייר כמו שכתוב ורקם בתכלת הוי לרקמות. מהו תובל למלך זה משה שנקרא מלך כמו שכתוב (דברים לג) ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל. תובל שהביאו לו המשכן. בתולות אחריה רעותיה אלו ישראל שנקראו בתולות כמו שכתוב (שיר ד) גן נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום. רעותיה שהן ריעיו של הקב"ה שנא' (תהלים קכב) למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך. מובאות לך שביום שנגמר המשכן הביאוהו אצלו לכך אמר ויביאו את המשכן אל משה: ד"א ויביאו את המשכן. הה"ד (שם לא) תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק בגאוה ובוז. כיצד אדם מתודה ביוה"כ אם בא יוה"כ אחר והזכיר עונותיו אומר לו הקב"ה תאלמנה שפתי שקר. מהו עתק דברים של סלוקים כענין שנא' (בראשית יב) ויעתק משם ההרה מקדם לבית אל ויט אהלה בית אל מים והעי מקדם ויבן שם מזבח לה' ויקרא בשם י"י. בגאוה ובוז א"ל הקב"ה לא היו בידיך עונות משל שנה זו שהיית מתגאה בגאוה ובוז. ד"א תאלמנה שפתי שקר מדבר במשה בשעה שאמר הקב"ה לעשות לו משכן מיד אמר משה לישראל ויקחו לי תרומה. היה משה עושה במשכן והיו ליצני ישראל אומרים אפשר שהשכינה שורה ע"י בן עמרם. א"ר יוחנן ו' חדשים היה עוסק במשכן וג' חדשים עשאוהו וג' חדשים קפלוהו. אעפ"כ היו מליצין אחריו ואומרים הרי נעשה לא היה משה אומר שישרה שכינתו אצלנו. והקב"ה נתכוון להעמיד המשכן בחדש שנולד בו יצחק אבינו לא עשה אלא כשהגיע אותו החדש אמר הקב"ה למשה ביום החדש הראשון וגו' תקים את המשכן. אותה שעה אמרה רוה"ק תאלמנה שפתי שקר אותם שמליצים אחר משה. לא עשה אלא כיון שאמר האלהים למשה שיקים את המשכן התחילו טוענין אותו ובאין כאו"א ממלאכתן שנא' ויביאו את המשכן אל משה. ד"א ויביאו את המשכן. הה"ד (משלי לא) עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון. מהו ליום אחרון שכל מתן שכרן של צדיקים מתוקן להם לעה"ב הוי ותשחק ליום אחרון. מעשה בר' אבהו שהיה מסתלק מן העולם וראה כל הטוב שמתוקן לו לעה"ב התחיל שמח ואמר כל אלין דאבהו (ישעיה מט) ואני אמרתי לריק יגעתי לתוהו והבל כחי כליתי אכן משפטי את י"י ופעלתי את אלהי הוי ותשחק ליום אחרון. ד"א אימתי התורה משחקת למי שהוא עמל בה ליום אחרון הוי ותשחק ליום אחרון. זבדי בן לוי ור' יוסי בן פטרוס וריב"ל קראו כאו"א בשעת סלוקן מן העולם א' מהן קרא (תהלים לב) על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו. והא' קרא (שם לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם. והא' קרא (שם לג) כי בו ישמח לבנו. הוי בשעת סילוקן של צדיקים הקב"ה מראה להם מתן שכרן ומשמחן. אמר בן עזאי (שם קטז) יקר בעיני י"י המותה לחסידיו אימתי הקב"ה מודיע לצדיקים היקר שמתוקן להם סמוך למיתתן שנא' המותה לחסידיו. אותה שעה הם רואין ושוחקים לפיכך ותשחק ליום אחרון.

מתנות כהונה

פי' בערוך אזורות וחגורות וע"ל פ' מ"ה: סיני. לי שנאה בחילוף אותיות ושרנ"ה וכוח ל' קנר: שהרגו לחור וע"ל סוף פ' נ"א: לתיטרון. פי' בערוך שחוק וקלות ראש: שהביאו לו המשכן. תובל פי' הבאה: שהיית מתגאה כו'. בוידוי עונות שנה שעברה שהיה מתודה עליהם השתא: כ"ג עד ג' חדשים עשאוהו וג' חדשים קפלוהו: ו' חדשים כו'. שהרי השילו מן השר ממחרת יוה"כ איש על מלאכת המשכן כמו שפרש"י פ' ויקהל והביאו נדבתם מיד כדלעיל ריש פ' נ"א והוקם על עמדו ביום שמיני למלואים שהוא שמונה ימים לחדש ניסן ולהע"ש דכתיב בא' לחדש הוקם המשכן הכל פירש"י בס' פקודי שכל שבעת ימי המלואים חזרו ופרקוהו בכל י'

חדשים או ר"ל ו' חדשים לאו דוקא שלמים אלא חסר י' ימים: קפלוהו. שדרשו דבר דבור על אופניו ועל מקומו: מליצים. מתלוצצים וה"ג בילקוט: לא עשה כו'. לא עשה הקב"ה כמחשבה זו לא נתיישבה דעתו בזה אלא כיון שאמר כו'. התחילו טוענין והטעם כדמפ' ואזיל כדי שיראו שא"א להקימו אלא ע"י משה: כל אלין דאבוהו. כל אלו יהיה לאבוהו ועל עצמו אמר כן ולעיל בב"ר פ' ס"ב איתא שהראוהו י"ג נהרי אפרסמון: למי שהוא עמל בה כו'. לשם עוה"ב ולא לשם עוה"ז ע"מ שיקרא ר' או ע"מ שיעשיר: יקר בעיני ה' כו'. הרס המקרא ודרשוהו יקר בעיני ה' לחסידיו המותה הקב"ה מראה לחסידים היקר המתוקן להם אימתי בשעת

מעשה בתלמיד אחד של רשב"י שיצא ח"ל ובא עשיר . והיו התלמידים רואין אותו ומקנאין בו
והיו מבקשים הן לצאת לח"ל וידע ר"ש והוציאן לבקעה אחת של פני מרון והתפלל ואמר בקעה
בקעה המלאי דינרי זהב התחילה מושכת דינרי זהב לפניהן . א"ל אם זהב אתם מבקשים הרי
זהב טלו לכם . אלא היו יודעין כל מי שהוא נוטל עכשיו חלקו של עוה"ב הוא נוטל שאין מתן
שכר התורה אלא לעוה"ב הוי ותשחק ליום אחרון . מעשה בר' שמעון בן חלפתא שבא ע"ש
ולא היה לו מאן להתפרנס יצא לו מן העיר והתפלל לפני האלהים וניתן לו אבן טובה מן
השמים נתנה לשולחני ופרנס אותה שבת . אמרה אשתו מהיכן אלו . א"ל ממה שפרנס הקב"ה .
אמרה אם אין אתה אומר לי מהיכן הן איני טועמת כלום . התחיל מספר לה א"ל כך נתפללתי
לפני האלהים וניתן לי מן השמים . אמרה לו איני טועמת כלום עד שתאמר לי שתחזירה מוצאי
שבת . אמר לה למה . אמרה לו אתה רוצה שיהא שלחנך חסר ושלחן חבירך מלא . והלך ר"ש
והודיע מעשה לר' א"ל לך אמור לה אם שלחנך חסר אני אמלאנו משלי . הלך ואמר לה . אמרה
לו לך עמי למי שלמדך תורה אמרה לו ר' וכי רואה אדם להבירו לעוה"ב לא כל צדיק וצדיק
הוה ליה עולם בעצמו שנא' (קהלת יב) כי הולך האדם אל בית עולמו וסבבו בשוק הסופדי' . עולמי'
אב"כ אלא עולמו . כיון ששמע כן הלך והחזיר . רבותינו אמרו הנס האחרון היה קשה מהראשון .
כיון שפשט ידו להחזירו מיד ירד המלאך ונטלה הימנו . לכמה שאין מתן שכרה של תורה אלא
לעוה"ב ליום אחרון . הוי ותשחק ליום אחרון . ד"א עוז והדר לבושה זה משה שנא' (שמות לד)
ומשה לא ידע כי קרן עור פניו . ותשחק ליום אחרון אלו ליצני ישראל שמליצין אחריו ואומרים
אלו לאלו אפשר שהשכינה שורה על ידיו של בן עמרם . לא עשה אלא כיון שא"ל האלהים
להקים את המשכן התחיל שוחק עליהם שנא' ותשחק ליום אחרון . א"ל בואו שנקים את המשכן
התחילו טוענין ובאין אצלו שנא' ויביאו את המשכן . כמה חכמים היו שם ובאו להם אצל משה
ולא היו יכולין להקימו אלא אמר שלמה (משלי לא) רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה
שמשה היה העולם מכולם . ואת עלית על כולנה למה שעשו את המשכן ולא היו יודעין ליישבו
מה עשו נטלו כאו"א ממלאכתו ובאו להם אצל משה ואומרין הרי קרשים הרי בריחים . וכיון
שראה משה אותם מיד שרתה עליו רוה"ק והקימו . ולא תאמר משה העמידו אלא המשכן נעשה
בו נסים ועמד מעצמו שנא' הוקם המשכן . ואם תמה אתה על זה הרי שלמה כשבנה בהמ"ק הוא
נבנה מעצמו . א"ר הונא בשם ר' יוסי הכל מסייעין אותו כשבנה את בית האלהים הבריות
והרוחות . מנין שכתוב (מ"א ו) והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה ומקבות והגרזן כל כלי
ברזל לא נשמע בבית בהבנותו . מעצמו היה נבנה . לפיכך במעשה נסים נבנה . וכן כשהוקם
המשכן במעשה נסי' עמד הוי ויביאו את המשכן : ד"א ויביאו את המשכן . הה"ד (ש"ה ג) צאנה
וראנה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו . אימתי
נא' הפסוק הזה ביום שעמד המשכן שהיתה שמחה גדולה בישראל שהקב"ה שורה אצלם . בנות
ציון בנים המצויינין לי ע"י עכו"ם . מה ציון הזה נראה באצבע כך ישראל נראין באצבע הוי
בנות ציון המצויינין לי . במלך שלמה במלך שהשלום שלו זה ממה"מ הקב"ה . בעטרה שעטרה
לו אמו זה המשכן למה קראו עטרה אלא מה העטרה מצויירת כך המשכן היה מצוייר שנאמר
(שמות לה) ורוקם בתכלת ובארגמן בתולעת השני ובשש ואורג עושי כל מלאכה וחושבי מחשבות
הוי בעטרה שעטרה לו אמו . א"ר יצחק חזרתי בכל המקרא ולא מצאתי שעשתה בת שבע עטרה
לשלמה . רשב"י שאל את ר"א בר' יוסי אפשר ששמעת מאביך מהו בעטרה שעטרה לו אמו א"ל
הן משל למלך שהיה לו בת יחידה והיה מחבבה ביותר מדאי והיה קורא אותה בתי לא זז מחבבה
עד שקראה אחותי ועד שקראה אמי . כך הקב"ה בתחלה קרא לישראל בת שנאמר (תהלים מה)
שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך . לא זז מחבבן עד שקראן אחותי שנאמר
(ש"ה ה) פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל קווצותי רסיסי לילה . לא זז מחבבן
עד שקראן אמי שנאמר (ישעיה נא) הקשיבו אלי עמי ולאמי אלי האזינו כי תורה מאתי תצא
ומשפטי לאור עמים ארגיע . עמד רשב"י ונשקו על ראשו . ביום חתונתו בסיני וביום שמחת לבו
בירושלים . ד"א ביום חתונתו על הים וביום שמחת לבו באהל מועד . ד"א ביום חתונתו במשכן
וביום שמחת לבו בבה"מ . וכן דוד אמר (תהלים מח) יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון ירכתי

מתנות כהונה

בשערי מות ועי' בב"ר בפ' ס"ב ופ' ל"ב : וידע ר"ש ברוה"ק : פני מדון . שם מקום וכן הוא בילקוט משלי : מאן . מאין : ופרנס אותה שבת . וכן הוא בילקוט משלי כלו קנה והכין כל צרכי שבת : שתחזירה כו' . וכן הוא בילקוט משלי ועי' זה משלם במד' רות פ"ג : שלחנך חסר . כלו' מתן שכרו לעוה"ב : כיון ששמע ר"ש בן חלפתא : קשה מהראשון . חזק ונפלא מהראשון ובתלמוד מפרש דגמירי דמן שמיא מיהב יהבי משקל לא שקלי : לא עשה . לא עשה כלום ולא דבר מאומה להשיב לשם הוקם . משמע ע"י עצמו כמו שפירש"י בפסוק זה : הבריות והרוחות . כמלאכים והשדים ועי' ברים

מד' הזית : ע"י אומות העולם . כמו לפני אומות העולם הקדמונים : מצויינין . במילה ותגלחת : ציון הזה . פי' כד"א ובנה אלנו ציון : נראין באצבע . ניכרים לעין כל כמ"ש כל רואיהם יכירום וגו' : ולא מצאתי כו' . ועי' כהתך מדבר בהקב"ה וכנ"י וכדפי' : מהו בעטרה פי' למה קרא ישראל אמי : ולאמי האזינה . חסר וי"ו נ' למו וה"ג במד' הזית בהדיא וה"ק קרא הקשיבו אלי עמי ולאמי אומר האזינה ויהיה למ"ד של לאמי שמוש לה מקור כלמ"ד ולאום מלאום יאמץ : נופת מגוש וגו' . נופת רומז לנופות שהיו מקיפים על המזבח בחג הסוכות ועי' במד' תהלים ובילקוט . או יש לפרש דנריך

צפון קרית מלך רב . יפה נוף נופת משוש כל הארץ א"ר יוחנן בן אלעזר מעשה היה בפרקמטיות א' שהלך לירושלים למכור את שלו הלך וישב שם ולא מכר אמר זו היא שאומרים עליה משוש כל הארץ לאחר שעה מכר כל פרקמטיא שלו אמר יפה נוף משוש כל הארץ . א"ר יוחנן כיפה של השבונות היתה חוץ לירושלים וכל מי שמבקש לחשוב הולך לשם למה שלא יחשוב בירושלים ויצר לפי שנקראת משוש כל הארץ . וכל השבח הזה למה שהיא קרית מלך רב . ומשחרבה ערבה השמחה ונגלה משוש כל הארץ מהו ערבה חשכה קבלה כד א (בראשית א) ויהי ערב ויהי בקר יום א' . בעוה"ז שבת משוש כל הארץ וכשיבנה הקב"ה את ירושלים הוא מחזיר לתוכה את כל השמחה שנא' (ישעיה נא) כי נחם ה' ציון נחם כל חרבותיה וישם מדברה כעדן וערבתה כגן ה' ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה :

מתנות כהונה

דצריך להגיה כנפי ופירושו כלה וככי איתא פ' לאוסו בית דין ולעיל פ' כ"ו : בפרקמטיות . סוחר עוסק בפרקמטיא : ש"ו סחורה שלו : ויצר . ויצטער בעצמו אם לא יצא כחשבון כפי רצונו : קבלה הוא תרגום של חשך קבלה : וערבה . ל' ערב : מחזיר לתוכה . המשוש והשמחה שנא' ששון ושמחה ימצא בה וגו' :

נשלם ספר שמות

ויהי בימי אחשורוש. רב פתח (דברים כח) והיו חייך תלואים לך מנגד. רבנן ורבי ברכיה אמרי והיו חייך תלואים לך. זה שהוא לוקח הטים לשנה. (שם) ופחדת לילה ויומם. זה שהוא לוקח חטים מן הסדקי. (שם) ולא תאמין בחייך. זה שהוא לוקח לו מן הפלטר. ור' ברכיה אמר. והיו חייך תלואים לך. זה שהוא לוקח לו חטים לג' שנים. ופחדת לילה ויומם. זה שהוא לוקח לו חטים לשנה. ולא תאמין בחייך. זה שהוא לוקח לו חטים מן הסדקי. מתיבין רבנן לר' ברכיה. והלוקח מן הפלטר מהו. אמר להם לא דברה תורה במתים. ד"א והיו חייך תלואים לך מנגד. זה שהוא נתון בדיטי של קיסרין. ופחדת לילה ויומם. זה שהוא יוצא לידון. ולא תאמין בחייך. זה שהוא יוצא להצלב. רב פתר קרייה בהמן. והיו חייך תלואים לך מנגד. מעת לעת מהסרת טבעת. ופחדת לילה ויומם. בשעה שהכתבים פורחין. ולא תאמין בחייך. להיות עתידים ליום הזה. (שם) בבקר תאמר מי יתן ערב. בבקרה של בבל תאמר מי יתן ערבה. בבקרה של מדי תאמר מי יתן ערבה. בבקרה של יון תאמר מי יתן ערבה. בבקרה של אדום תאמ' מי יתן ערבה. ד"א בבקר תאמר מי יתן ערב. בבקרה של בבל תאמר. מי יתן ערבה של מדי. ובבקרה של מדי תאמר. מי יתן ערבה של יון. ובבקרה של יון תאמר מי יתן ערבה של אדום. למה. (שם) מפחד לבבך אשר תפחד וממראה עיניך אשר תראה. (שם) והשיבך ה' מצרים באניות. אמר ר' יצחק באניות. בעניות ממע"ט. ולמה למצרים. שכיעור ורע יש לעבד כשהוא חוזר לרבו ראשון. ארשב"י בג' מקומות הקב"ה מזהיר לישראל שלא יחזרו למצרים. הראשון שנא' (שמות י"ד) כי אשר ראיתם את מצרים היום וגו'. והשני כתיב (דברים י"ז) וה' אמר לכם לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד. והדין השלישי דכתי' והשיבך ה' מצרים באניות. בשלשתן כפרו ובשלשתן לקו. הראשונה בימי סנחריב שנא' (ישעיה ל"א) הוי היורדים מצרים לעזרה. מה כתיב בתריה. ומצרים אדם ולא אל. שנית בימי יוחנן בן קרח שנא' (ירמיה מ"ב) והיתה החרב אשר אתם יראים ממנה וגו'. והשלישית בימי טרכינוס שחיק עצמות. ילדה אשתו בליל ט"ב. והיו כל ישראל אבלים. נשחק הולד בחנוכה. אמרו ישראל. נדליק או לא נדליק. אמרו נדליק. וכל מה דבעי לימטי. עין ימטי. אזליקו. אזלון ואמרון לישנא ביש לאשתו של טרכינוס. אילין יהודאין כד ילידת הוו מתאבלין. וכד מיית ולדא אדליקו בוצינין. שלחה וכתבה לבעלה. עד דאת מכבש ברבריין. בא וכבוש אילין יהודאין דמרדו בך. סליק לאילפא וחשיב למיתי בעשרה יומין. ואייתיה רוחא בחמשה יומין. אתא ואשכחינון דהוי עסיקין בהדין פסוקא (דברים כ"ח) ישא ה' עליך גוי מרחוק מקצה הארץ כאשר ידאה הנשר. אמר להון אנא הוא נשרא דחשיבית למיתי בעשרה יומין. ואייתיתני רוחא בחמשה יומין. הקיפון לגיונותיו והרגן. (שם) ואין קונה. למה אין קונה. רב אמר על ידי שלא הקניתם דברי הברית שאין בכם מי קונה המשה ספרי תורה. מנין של קונה. א"ר שמואל בר נחמן. ע"י שחזרתי על כל האומות שבעולם ואין מי קונה דברי תורה כיוצא בכם. ארשב"י אתם יש לכם קנין באו"ה שנא' (ויקרא כ"ה) וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו גו'. אבל לאו"ה אין להם קנין בכם. ולמה יש לכם קנין באו"ה על ידי שהקניתם אלה דברי הברית. ולמה או"ה אין להם קנין בכם. על ידי שלא קנו אלה דברי הברית. א"ר יונתן. אתם יש לכם פטרונות. ומה הן אלה דברי הברית. א"ר יודא אתם טמיקא את. הלוקח לו עבד מן הטמיקא. שוב אינו מתחייב בנפשו. שכן אחשורוש אמר לאשתו (אסתר ח') הנה בית המן נתתי לאסתר. וא"ר יודא. בר' סימון על דפשיט ידיה בטמיקא כן הות ליה. א"ר יצחק מעשה. בפרוצפיה באשה א' שהיתה פודה את השבוים. באתה שבויה אחת ופדאתה. שניה ופדאתה. וכיון שמטה ידה ולא היתה יכולה לפדות. מיד הקיפוה לגיונות והרגוה. וכל כך למה. כדי לזרז השבאים הבאים. ר' לוי ור' יצחק. ר"ל אמר מי לקח לו הבר ולמהר הוא להריגה. מי לקח לו אשה ולמחר היא להריגה. ר"י אמר. לעבדי' ולשפחות אי אתם נקנין.

מתנות כהונה

ויהי ה"ג רבנן אמרין והיו כו': הסדקי. נתבאר במדרש רות פ"א: במתים. כלו' הרי השוב כמת: בדיוטא. עלייה מוצב כמשפט או כוה בית הסוהר: קסרין. כרך גדול ועיקר באדום: רב פתר גרסי': ה"ג והיו חייך וגו' מהסרה הטבעת ופחדת כו': שהכתבים גרסי'. ור"ל הכתבים שגלה המן: ה"ג שלא יחזרו למצרים הראשון: היום וגו' גרסי': והדין שלישי גרסי': דכתיב והשיבך וכו'. הרי שקללם בכך שישובו שם על כרחם מכלל שגלאו הכי אסורים הם לשוב שם: והיתה החרב וגו'. וכתיב בסוף הפ' ויבאו ארץ מצרים: או לא נדליק גרסי'. ועי' כ"ז במגילת איכה ובפ' על אלה ובפסוק קלים וביריוש' דפ' הכליל: לגיונותיו גרסי': שלא הקניתם כו'. דייק מדכתיב ואין קונה וסמיך ליה אלה דברי הברית: מנין של קונה. כלומר קונה נוטריקון קונה ה' וה' היא מנין של ה' חומשי התורה או ר"ל קונה במספר קטן הוא ה: ואין מי כו'. לפיכך אע"פ שתירצו להמכר להם ואין קונה והיא טובה להם כמו שפרש"י בחומש או פי' כדנפרש רשב"י שלא יהא להם קניין בכם: פטרונות. אדוניה ולפי' אין לעכו"ם קניין בכם: טמיקא. בערוך ערך טמ קן משמע מכובדים: שוב אינו מתחייב כו'. בתמיה: הנה בית המן וכו'. על שפשט ידו ולקח עבד טמיקא: ה"ג על דפשט כו': פודה את השבוים גרסי': שמטה ידה גרסי': הקיפוה כו'. והגשי הרגופיה הקיפוה כו' כדי שירגוהו בגאים שהרגוה ולא יוסיפו לשבות עוד שבויים: ה"ג לזרז השבאים הבאים והם הלסטים השובים את השבויים: לקח לו הבר. הקב"ה לקח לו לישראל לחבר ולאשה ולפי' ואין קונה אתכם להריגה כהמן וחביריו: ה"ג לקח לו אשה ולמהר היא כו': ה"ג אי אתם נקנים אבל אתם נקנין להשמיד כו'

אסיפת אמרים

ד"א בבקר כו'. דערב יורה על התחלה ולא על סוף כמו ויהי ערב ויהי בוקר. ור"ל שיבקשו התחלת הב' כדי שיכלה הראשון. (יפ"ע): טמיקא. נכסי המלך מל' טמיון שפי' אוצר והקונהו הי' כפושט ידו במלכות: מעשה כו' והיינו קונה שישראל בעצמם לא יניחו שימלוך להם קונה וכא דלא הרגוה קודם שמטה ידה אפשר שפייסתה בממון. (שם): מי כו'. דקרא איירי בימי המן שאז לא רצו שום א' לקנות חבר ואשה. (שם): שכן אסתר. מביא ראיה דקרא בימי המן. ובאמת אסתר העלימה מאחשורוש הדיוק אבל אתם כו' רק פירשה לו כפשוטו ואין קונה אפי' לעבדות רק להשמיד אפי'

אבל אתם נקנין להשמיד להרוג ולאבד . שכן אסתר אומרת לאחשורוש (שם ז') ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו וגו' שכן כתב לנו משה רבינו בתורה, והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות ואינו קונה . שמא להשמיד להרוג ולאבד . כיון שראו הכל התחילו צווחין וי . ויהי וי שהיה בימי אחשורוש . שמואל פתח (ויקרא כ"ו) ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלהיהם . לא מאסתים בבבל . ולא געלתים במדי . לכלותם ביון : להפר בריתי אתם במלכות הרשעה . כי אני ה' אלהיהם לע"ל . תני ר' חייא לא מאסתים בימי אספסיאנוס . ולא געלתים בימי טרקווינוס . לכלותם בימי המן . להפר בריתי אתם בימי רומיים . כי אני ה' אלהיהם בימי גוג ומגוג . ר' יודא בר' סימון פתח (עמוס ה) כאשר ינוס איש מפני הארי וגו', ר' הונא ור' אחא בשם ר' חמא בר' חנינא, כאשר ינוס איש מפני הארי וגו' זו בבל על שם (דניאל ז) קדמיתא כארי . ופגעו הדוב זו מדי, על שום וארו חיוא אחרי תנינא דמי לדוב . ר' יוחנן אמר לדב כתיב, דא היא דעתיה דר' יוחנן, דא"ר י' (ירמיה ה) על כן הכם אריה מיער, זו בבל . זאב ערבות ישדדם, זו מדי, נמר שוקד על עריהם, זה יון . כל היוצא מהנה יטרף, זו אדום . (עמוס ה) ובא הבית, זה יון שהיה הבית קיים . ונשכו הנחש, זה אדום שנאמר (ירמיה מו) קולה כנחש ילך . וכה"א (שיר ה) פתחי לי אחותי, זו בבל . רעיתי, זו מדי . יונתי ביון . תמתי באדום : שכל ימי יון היה בהמ"ק קיים, והיו ישראל מקריבין בו תורים ובני יונה על גב המזבח . ר' פנחס ור' לוי בשם ר' חמא בר חנינא פתרין, כתיב (תהלים יח) בצר לי אקרא ה' בבבל . ואל אלהי אשוע במדי . ישמע מהיכלו קולי, ביון . דא"ר הונא לגרמיה, יונתי, במלכות יון . שכל ימי יון היה ההיכל קיים והיו ישראל מקריבים תורים ובני יונה על גבי המזבח, הוי ישמע מהיכלו קולי . ושועתי לפניו תבא באזניו, במלכות אדום . ד"א כאשר ינוס איש מפני הארי זה נבוכדנצר . ופגעו הדוב, זה בלטשאצר . ובא הבית וסמך ידו על הקיר ונשכו הנחש, זה המן שהיה נושך עמא כנחש . הה"ד (עזרא ד) רחום בעל טעם ושמשי ספרא זה בנו של המן (שם) כתבו אגרא הדא על ירושלים לארתחששתא מלכא כנמא . ומה כתיב בה (שם) כען שימו טעם לבטלא וגו' . (שם) מנדה זו מדת הארץ . בלו זו פרוגינון . והלך זו אנגריא . ואפתום מלכים תהנזק . ר' הונא ור' פנחס אמרין . אפילו דברים שהמלכות מתפתה בהם כגון בי טיאטראות ובי קרקסאות היא מזקת . כיון ששלה שמע וביטל מלאכת בהמ"ק . וכיון שראו כך התחילו הכל צווחין וי ויהי בימי אחשורוש : ר' יצחק פתח (משלי כט) ברבות צדיקים ישמח העם ובמשול רשע יאנח עם . בשעה שהצדיקים נוטלין גדולה, חדוה ושמחה בעולם, והוה בעולם . (מ"א א) והמלך דוד וה שמלך דוד . (שם ב) והמלך שלמה . וה שמלך שלמה . (שם טו) והמלך אסא . וה שמלך אסא . אלו במלכי ישראל . במלכי או"ה מנין שנאמר (עזרא א) והמלך כורש וה, שמלך כורש . ובשעה שהרשעים נוטלין גדולתן וי ואנחה וחרון אף בעולם . (מ"א טז) וימלוך אחאב בן עמרי וי שמלך אחאב בן עמרי . וימלוך הושע בן אלה, וי שמלך הושע בן אלה . (ירמיה לז) וימלוך מלך צדקיהו בן יאשיהו וי, שמלך צדקיהו בן יאשיהו . במלכי או"ה שנאמר ויהי בימי אחשורוש וי שמלך אחשורוש : ר' לוי פתח (במדבר לג) ואם לא תורישו את יושבי הארץ מפניכם והיה, אשר תותירו מהם לשכים בעיניכם וגו' . מדבר בשאול בשעה שאמר לו שמואל (ש"א טו) עתה לך והכית את עמלק . א"ל אזלת זבאה ואיתות הייבא וחסת עלוי שנ' (שם) ויחמול שאול והעם על אגג והא צמחא קיימא מיניה שהוא עושה לכם דברים קשים לשכים בעיניכם ולצנינים בצדיכם . ואיזה זה המן שאמר להשמיד להרוג ולאבד . וכיון שראו הכל כן התחילו צווחין וי ויהי בימי אחשורוש . ר' חנינא בר אדא פתח (קהלת י) דברי פי חכם חן . זה כורש שנאמר (עזרא א) כה אמר כורש מלך פרס כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלהי השמים והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלים אשר ביהודה . (קהלת י) ושפתות כסיל תבלענו שאמר (עזרא א) הוא האלהים אשר בירושלים . (קהלת י) תחלת דברי פיהו סכלות . מה הסכלות (עזרא א) מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל לירושלים . (קהלת י) ואחרית פיהו הוללות רעה דגזר ואמר די עבר פרת עבר ודי לא עבר לא יעבר . ד"א תחלת דברי גו' זה אחשורוש שנא' (עזרא ד) ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה וגו' .

אסיפת אמרים

לפי מכירה ליכא . (שם) : זה יון . שכל ימי יון היה ה"ג בש"ס . (יפ"ע) : בשם ה שא"ל כו' . והא א"ל שמע לקול דברי ה' ובו . רמז לו ניווי שלא יהא לא תורישו וא"ל אזלת זבאה ואין איתות חייבא ותסת עלוי (וכמו שנאמת היה כן לכס ף כמ"ש ויחמול וגו') כא לצחק כ' כמ"ש לפניס גו' . (גל"ס) : וכיון שראו . שבעלמא גרמו לכס :

מתנות כהונה

כו' : נמכרנו וגו' גרס' . בפ"ק דמגילה משמע דס"ג טרווינוס לכלותם בימי המן ל...ר בריתי אתם בימי רומיים כי אני ה' כו' : הארי וגו' ר גרסי' : לדב כ' יב . הסר וי"ו סיינו דב כמו זאב ועיין עוד בב"ר פ ל"ט : ה"ג יטרף זו אדום ובא הבית זו יון שהיה הבית קיים ונשכו הנחש זה אדום שנאמר קולה כנחש ילך וכה"א פתחי לי אחותי זו בבל רעיתי זו מדי יונתי ביון תמתי שכל ימי יון

כו' וכיומא דקרא דכאמר ינוס כוא ובסוהר טוב מסיים תמתי באדום שהיו מבלימין ומתאימין נפשותיהם על קדושת השם : הוי ישמע כו' . כל מה שהיכל הקודש היה קיים : נושף . לשון כהלה כד"א ואכות אותו טחון ת"א ובפית יתיה : זו מדת הארץ . מסמין בקרקעות וכין כפ' השותפין ובערוך ערך ארנון ובערוך פרגבר : ה"ג בלו זו פריגרין : אנגריא . שעבוד שמשעבדין בבני אדם לעבוד עבודת המלך : מתפתה כו' . כגון בי טיטרהאות כו' . פירש שערוך בתים שמשחקין בו במיני שחוק בחיות ועופות ובני אדם כיולא בהם : ה"ג ושמחה בעולם והווה בעולם והוא לשון שמחה כדאיתא באיכה רבה בפסוק היה צרי : בין וי לוה נמלט ר' יתנן : אזלת זבח כו' . הכות נדיק והזרת רשע זו ר"ל והבאת רשע : והא למחם וכו' . וגרי מגידול צמחת ממנו עומד לגבי כס לה שגידול מגידלתם : הוא הגוים אשר בירושלים . וזהו סכלות כי מלא כל הארץ כבודו : יהי אלהיו וכו'

ואחרית פיהו וגו׳ שעלה וביטל מלאכת בהמ״ק. כיון שראו הכל כן התחילו צווחין וי ויהי בימי
אחשורוש. ר׳ יודא בר׳ סימון פתח (איוב לד) ממלוך אדם חנף וגו׳. ר׳ יוחנן וריש לקיש. ר״י אמר
בשעה שהמלך חנף ומושל על הבריות ממוקשי עם מן קשיותיהן וחוביהון דברייתא די לא
עבדין רעותיה דברייה עלמא. רשב״ל אמר נוח להן לבריות להגדיל להן כנפים ולפרוח באויר
ואל ימסרו וישתעבדו תחת יד מלך הנף. ד״א ממלוך אדם חנף זה אחשורוש שהי׳ חנף שהרג
את אשתו מפני אוהבו פעם אחרת הרג את אוהבו מפני אשתו. אבא אוריין איש צדין אמר
המשה דברים משום רבן גמליאל. מן דסגו דייני שיקרא סגון סהדי שיקרא. מן דסגון דלטוריא
סגון ממונהון דברייתא מתבזזה. מדסגי אפייא חציפתא איתנסיב הודא והדרא ויקרא מן ברייתא.
מן דאכעסון בניא הביבא עובדיהון קדם אבוהון דבשמיא אקים עליהון מלכא חנפא ויתפרע
מנהון ואיזה זה אחשורוש. וכיון שראו הכל כן התחילו צווחין וי ויהי בימי אחשורוש. ר׳ ברכיה
פתח (ישעיה מ״א) מי פעל ועשה קורא הדורות מראש וגו׳. מתחלת בריותו של עולם התקין
הקב״ה לכל אחד ואחד מה שראוי לו. אדם ראש ליצורים. קין ראש להורגים. הבל ראש
לנהרגים. נח ראש לנמלטים. אברהם ראש למולים. יצחק ראש לנעקדים. יעקב ראש לתמימים.
יהודה ראש לשבטים. יוסף ראש להסידים. אהרן ראש לכהנים. משה ראש לנביאים. יהושע
ראש לכובשים. עתניאל ראש למחלקים. שמואל למושחים. שאול לנמשחים. דוד ראש
למנגנים. שלמה ראש לבונים. נבוכדנצר ראש למחריבים. אחשורוש ראש למוכרים. המן
ראש לקונים. וכיון שראו הכל כן התחילו צווחין וי ויהי בימי אחשורוש: ר׳ תנחומא ור׳ ברכיה
ור׳ חייא רבה בשם ר״א פתרין המדרש הזה עלה בידינו מן הגולה כ״מ שנאמר ויהי אינו אלא
צרה. ור׳ שמואל בר נחמן בשם ר׳ יונתן פתר מדרש זה עלה בידינו. כל מקום שנא׳ ויהי בימי
אינו אלא צרה. א״ר שמואל בר נחמן והמשה הן. (בראשית יד) ויהי בימי אמרפל ומה צרה היתה
שם עשו מלחמה וגו׳. לאוהבו של מלך שהיה שרוי במדינה ובשבילו המלך נזקק למדינה. וכיון
שבאו ברבריין ונזדווגו לו אמרו וי שאין המלך נזקק למדינה כמות שהיה עושה. כך א״א אוהבו
של הקב״ה (שם יב) ונברכו בך כל משפחות האדמה (ובזרעך) ובשבילו היה הקב״ה נזקק לכל
עולמו. הה״ד (שם יד) וישבו ויבאו אל עין משפט היא קדש. לא בקשו להזדווג אלא לגלגל עינו
של עולם עין שעשתה מדה״ד בעולם בקשו לסמותה. היא קדש א״ר אחא הוא כתיב הוא
שקידש שמו של הקב״ה וירד לכבשן האש. כיון שראו הכל שבאו כל המלכים ונזדווגו לו התחילו
צווחין וי ויהי בימי אמרפל. (רות א) ויהי בימי שפוט השופטים ומה צרה היתה שם ויהי רעב
בארץ. למדינה שהיתה חייבת ליפסי של מלך ושלח המלך גבאי טמין לגבותה מה עשו בני
המדינה תלו אותו והכו אותו וגבו אותו. אמרו וי לכשירגיש המלך בדברים הללו מה ששלוחו
של מלך מבקש לעשות לנו עשינו לו. כך כשהיה אחד מישראל היה עושה דברים שלא כראוי
מוליכין אותו אל הדיין ומה שהדיין מבקש לעשות לנשפט היה הנשפט עושה לדיין אמר להם
הקב״ה אתם מבזים את שופטיכם. חייכם שאני מביא עליכם דבר שאין אתם יכולים לעמוד בו.
ואיזו זה זה הרעב שנא׳ ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ. (ישעיה ז) ויהי בימי אחז
ומה צרה היתה שם דכתיב (שם ט) ארם מקדם ופלשתים מאחור. למלך שמסר בנו לפדגוג והיה
פדגוגו שונא אותו אמר אם אני הורגו אני מתחייב מיתה למלך אלא הריני מושך מינקתו ממנו
והוא מת מאליו. כך אמר אחז אם אין גדיים אין תישים אם אין תישים אין צאן אם אין צאן אין
רועה אם אין רועה אין עולם מתקיים. כך היה אחז סבור ואומר אם אין קטנים אין גדולים אם
אין גדולים אין תלמידים אם אין תלמידים אין הכמים אם אין הכמים אין זקנים אם אין זקנים
אין תורה אם אין תורה אין בתי כנסיות ובתי מדרשות אם אין בתי כנסיות ובמ״ד אין הקב״ה
משרה שכינתו בעולם. מה עשה עמד ונעל כל בתי כנסיות ובתי מדרשות שלא להתעסק בתורה.
הה״ד (שם ח) צור תעודה חתום תורה בלמודי. ר׳ הונא בשם ר׳ אליעזר אמר למה נקרא שמו אחז
שאחז בתי כנסיות ומדרשות. ר׳ יעקב בר אבא בשם ר׳ אחא שמע לה מן הדין קרא דכתיב
(ישעיה ח) והכיתי לה׳ המסתיר פניו מבית יעקב וקויתי לו. ואין לך שעה שהיתה קשה לישראל
כאותה שעה שנאמר (דברים לא) ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה

מתנות כהונה

אלהינו היה לו לומר ובמדרש קהלת הגיר׳ נשתנה קצת: כ״ג לא
יעבור ד״א תחלת דברי כו׳ זה באחשורוש שנא׳ ובמלכות אחשורוש
בתחלת מלכותו כתבו שטנה וגו׳ שעלה וביטל מלאכת ב״ה כיון
שראו הכל כן כו׳ ועיין במדרש רות בפסוק קמתי כשעה למה אמר

אסיפת אמרים

לכם רעה בכפארת הגג. (יפ״ע): שהרג א״א. מפני אוהבו
שממונין א״י כשעה כי יצא כו׳ ולשובת עצמו היה דורש כדלקמן
(יפ״ע): ה׳ דברים. עיין מזה סוטה דף מ״ד ע״ב. (יפע״ת):
רב

די עבד כו׳: מן קשיותיכן כו׳. מפני קושי עורפם ורשעת הבריות שאינם עושים רצון בוראם בעולם ב״ה: כדסגו דייני כו׳. משרבו
דייני שקר נתרבו עידי שקר משרבו המלשינים נתרבו כו׳ שממונם של הבריות מתבזז ונמסר ביד המלכות משרבו עזי פנים ותקיפים
ניטל הוד והדר היקר מן הבריות. ושוב גרסי׳ מן דאמר זעירא לרבא אנא רב מינך איתעטפו בינהון דבני אנשא. פי׳ שהאומר
קטן לגדול אנכי גדול ממך נתקלקלו בנות חוי בני האדם: מן דאכעסן כו׳. משהכעיסו הבנים שהביאים את מעשיהם לפני אביהם
שבשמים נקים עליהם מלך חנף ונפרע מהם מעונותיהם: זה אחשורוש. שהרג אשתו בשביל אוהבו והרגו בשביל אשתו אין לך
חנף גדול מזה וכן מסיים בילקוט: לנעקדים. ואחריו רבו כמו רבו שנמסרו נפשם על קדושת השם וכמו שאמרה מרים בת נחתום לבנה
שבעה גדפי׳ בנגינה היכה: המדרש כזה וכו׳. עיין על זה בב״ר פ׳ מ״ב ורים פ״ב. שמיני וריש מגילת רות: ת״ב. ולאבי הש״ג

וגו'. ומאותה שעה קויתי לו דכתיב (דברים לא) כי לא תשכח מפי זרעו ומה את מועיל (ישעיה ח)
הנה אנכי והילדים אשר נתן לי ה' לאותות ולמופתים בישראל. וכי ילדיו היו והלא לא היו אלא
תלמידיו אלא מכאן שתלמידו של אדם נקרא בנו. וכיון שראו הכל שאחז בתי כנסיות ובתי
מדרשות התחילו אומרים וי ויהי בימי אחז. (ירמיה א) ויהי בימי יהויקים בן יאשיה מה צרה היתה
שם (שם ד) ראיתי את הארץ והנה תוהו ובוהו וגו'. למלך ששלח כתבים ממדינה למדינה ובכל
מדינה ומדינה שהיו מגיעים כתביו של מלך היו מחבקים ומנשקים אותם ועומדים על רגליהם
ופורעים ראשיהם וקורין אותם ביראה באימה ברתת ובזיע. וכיון שהגיע למדינתו של מלך
קראום וקרעום ושרפום. הה"ד (שם לו) ויהי כקרוא יהודי שלש דלתות וארבעה וגו' כתלתא או
כארבעה פסוקים. וכיון שהגיעו לפסוק החמישי היו צריה לראש מיד ויקרעה בתער הסופר
והשליך אל האש אשר על האח וגו'. וכיון שראו הכל כך התחילו צווחין וי ויהי בימי יהויקים.
ויהי בימי אחשורוש מה צרה היתה שם להשמיד להרוג ולאבד. למלך שנכנס בכרם ונזדווגו לו
ג' שונאים. הראשון התחיל מקטף בעוללות. השני התחיל מזנב באשכלות. והג' התחיל עוקר
בגפנים. כך פרעה הרשע התחיל מקטף בעוללות. הה"ד (שמות א) ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל
הבן הילוד וגו'. נבוכדנצר שחק עצמות התחיל מזנב באשכלות הה"ד (מ"ב כד) והחרש והמסגר
אלף. ר' ברכיה בשם ר' יהודה החרש אלף והמסגר אלף. ורבנן אמרי החרש והמסגר אלף. ר' יודא
בר סימון אמר אלו תלמידי הכמים. ור' שמואל בר רב יצחק אמר אלו הבליוטין. המן הרשע
שהיק מהיק התחיל עוקר בגפנים הה"ד להשמיד להרוג ולאבד בקש לקעקע ביצתן של ישראל
בעא דיזבון בכל ביתא. וכיון שראו הכל כן התחילו צווחין וי ויהי בימי אחשורוש. ר' שמעון
בר אבא בשם ר' יונתן אמר כל מקום שנא' ויהי משמש צרה ושמחה. אם צרה אין צרה כיוצא
בה. אם שמחה אין שמחה כיוצא בה. אתא ר' שמואל בר נחמן ועבד פלגו כל מקום שנאמר
ויהי משמש צרה וכל מקום שנא' והיה שמחה. אתיבין והא כתיב (בראשית א) ויאמר אלהים יהי
אור ויהי אור. אמר לון אף היא אינה שמחה שלא זכה העולם להשתמש לאותה אורה. א"ר יודא
בר' סימון אורה שנבראת ביום הראשון היה אדם צופה ומביט בה מסוף העולם ועד סופו וכיון
שצפה הקב"ה בדור אנוש ובדור המבול ובדור הפלגה שהן עתידין לחטוא לפניו עמד וגנזה מהם.
הה"ד (איוב לח) וימנע מרשעים אורם. והיכן גנזה בגן עדן הה"ד (תהלים לח) אור זרוע לצדיק ולישרי
לב שמחה. איתיבין (בראשית א) ויהי ערב ויהי בקר יום אחד. אמר לון אף הדא אינה שמחה
שכל מה שנברא ביום ראשון הן עתידין להבלות. הה"ד (ישעיה נא) כי שמים כעשן נמלחו
והארץ כבגד תבלה. אתיבין והכתיב (בראשית א) יום שני יום שלישי עד יום הששי. אמר לון אף
הדא אינה שמחה שכל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכין עשיה שאין נעשין עשייה
שלמה. כגון החטים צריכים להטחן והחרדל והתורמסין צריכין להמתק. איתיבין (שם לט) ויהי ה'
את יוסף. אמר לון אף הדא אינה שמחה שמתוך כך נתגרתה אותה הדוב. איתיבין (ויקרא ט)
ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו. אמר לון אף הדא אינו טוב שבאותו היום מתו נדב
ואביהוא ובכו לכם כל ישראל שנא' (שם י) ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה. איתיבין
(במדבר ז) ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן. אמר לון הדא אינה שמחה שנגנז בו בנינו
של עולם. איתיבון (יהושע ו) ויהי ה' את יהושע. אמר לון אינה שמחה שבו ביום נהרג יאיר
שהיה שקול כרובה של סנהדרין. הה"ד (שם ז) ויכו מהם אנשי העי כשלשים וששה איש. שלשים
וששה איש אב"כ אלא כשלשים וששה איש. זה יאיר ששקול כרובה של סנהדרין מה כתיב שם
ויקרע יהושע שמלותיו. איתיבון (ש"א יח) ויהי דוד בכל דרכיו משכיל. אמר לון אינה שמחה
שמתוך כך כתיב (שם) ויהי שאול עוין את דוד. איתיבון (ד"ה א' יז) ויהי כאשר ישב דוד בביתו.
אמר לון אינה שמחה שבאותו היום בא נתן הנביא ואמר לו (שם) לא אתה תבנה לי הבית לשבת.
אמרין ליה אמרינן דילן אמור את דילך. אמר להם כתיב (יואל ד) והיה ביום ההוא יטפו ההרים
עסים. (זכריה יד) והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים. (ישעיה ז) והיה ביום ההוא יחיה
איש עגלת בקר ושתי צאן. (מיכה ה) והיה שארית יעקב בגוים. (ישעיה כז) והיה ביום ההוא יתקע
בשופר גדול. (תהלים א) והיה כעץ שתול על פלגי מים איתיבון ליה. (ירמיה לח) והיה כאשר נלכדה
ירושלים: א"ל אף היא אינה צרה אלא שמחה שבו ביום נולד מנחם ונטלו ישראל אפוכי על
עונותיהן דא"ר שמואל אפוכי גדולה נטלו ישראל על עונותיהן בשעה שחרב בהמ"ק. הה"ד
(איכה ד) תם עונך בת ציון. רב ושמואל. רב אמר כל מה שאמר הקב"ה בו אמר הה"ד (ישעיה יד)
והכרתי לבבל שם ושאר נין ונכד שם זה נבוכדנצר. ושאר זה אויל מרודך. נין זה בלשאצר.
ונכד זה ושתי. ד"א שם זה הכתב שלהם. ושאר זה לשון. נין ונכד בר ובר בר. ושמואל אמר

מתנות כהונה

אסתיר את פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה וגו' ופסוק הוא בפר' וילך: קויתי לו דכתיב גרסי': לאותות הורה דאמר גרסי':
שנגנז בו. בו ביום ועיי' בפרשת שמיני וליס רות: לכל דרכיו גרסי': נ לד מנחם. הוא מפית ועי' באיכה רבה קודם פסוק פרשה ציון

כל מה שאמר הקב"ה בו אמר. הה"ד (ירמיה מט) ושמתי כסאי בעולם והאבדתי משם מלך ושרים. מלך זו ושתי. ושרים אלו ז' שרי פרס ומדי. ר' שמואל בר נחמני אמר (דברים כח) יולך ה' אותך ואת מלכך וגו'. אם תאמר לבבל והלא מבבל היו א"כ למה נאמר אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבותיך אלא זו מדי. הוי ויהי בימי:

פרשה א ויהי בימי. אריב"ק שהשחיר פניהם של ישראל כשולי קדירה. ור' ברכיה אמר שהכהיש ראשן של ישראל בצום ותעניות. ר' לוי אמר שהשקה אותן רוש ולענה. ור' יודא בר ר' סימון אמר שבקש לקעקע ביצתן של ישראל. ור' תהליפא בר בר חנה אמר שהיה אחיו של ראש אחיו של נבוכדנצר. וכי אחיו היה והלא זה כשדי וזה מדי. אלא זה ביטל מלאכת בהמ"ק וזה החריבו. לפיכך השוה אותם הכתוב כאחד. הה"ד (משלי יח) גם מתרפה במלאכתו אח הוא לבעל משחית. גם מתרפה במלאכתו זה אחשורוש שביטל מלאכת בהמ"ק. אח הוא לבעל משחית. זה נבוכדנצר שהשחית בהמ"ק. ד"א אחשורוש. ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר אחשורוש שהרג את אשתו מפני אוהבו. הוא אחשורוש שהרג אוהבו מפני אשתו. ור' נחמיה אמר אחשורוש שבטל מלאכת בית המקדש. הוא אחשורוש שגזר עליו שיבנה. וכי הוא גזר והלא כורש גזר אלא כתיב (עזרא ו) בשנת הדא לכורש מלכא. באותה שעה נכנסו כל סנקליטין שלו אצלו. אמרו לו אביך גזר עליו שלא יבנה ואת גוזר עליו שיבנה. וכי יש מלך מבטל גזירת מלך. אמר להם הביאו לי קינסון הנעתקין. מיד הביאו לו · הה"ד (עזרא ו) והשתכח באחמתא בבירתא. מה כתיב ביה (שם ד) כען שימו טעם לבטלה. אמר להו ומי כתיב לעולם. לא כתיב אלא עד מני טעם יתשם מאן אמר לי שאילו היה אבא קיים לא היה נבנה לפיכך הוא כוללו עם הנביאים הה"ד (שם ו) ושבי יהודאי בנין ומצלחין וגו': הוא המשה לרעה והמשה לטובה. המשה לרעה (בראשית י) הוא היה גבור ציד. (שם לו) הוא עשו אבי אדום. (במדבר כו) הוא דתן ואבירם. (ד"ה ב כח) הוא המלך אחז. הוא אחשורוש. המשה לטובה (ד"ה א א) אברם הוא אברהם. (שמות ו) הוא משה ואהרן. (שם) הוא אהרן ומשה. (ש"א יז) ודוד הוא הקטן. (ד"ה ב לב) הוא יחזקיה. (עזרא ז) הוא עזרא עלה מבבל. ר' ברכיה בשם רבנן דתמן אית לן חד דטב מכולהון. (תהלים קה) הוא ה' אלהינו בכל הארץ משפטיו שמדת רחמיו לעולם. אחשורוש ר' לוי ורבנן. ר' לוי אמר אחשורוש הוא ארתחששתא. רבנן אמרי אחשורוש שכל מי שזוכרו חושש את ראשו. למה קראו הכתוב ארתחששתא שהי' מרתיח ותש. אחשורוש ר' יצחק ורבנן. ר"י אמר אחשורוש שבאו כל הצרות בימיו שנ' אבל גדול ליהודים. הוא אחשורוש שבאו כל הטובות בימיו שנא' שמחה וששון ליהודים משתה ויום טוב. רבנן אמרי אחשורוש עד שלא נכנסה אסתר אצלו. הוא אחשורוש משנכנסה אסתר אצלו לא היה בועל נדות. המולך ועדיין לא מלך. מהודו ועד כוש והלא מהודו ועד כוש דבר קל הוא. אלא כשם שמלך מהודו ועד כוש כך מלך על קכ"ז מדינה. ודכותיה (מ"א ה) כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה. והלא מתפסח ועד עזה דבר קל הוא. אלא כשם ששלט מתפסח ועד עזה כך שלט מסוף העולם ועד סופו. ודכותיה (תהלים סח) מהיכלך על ירושלים לך יובילו מלכים שי. והלא מהיכל לירושלים דבר קל הוא. אלא כשם שהקרבנות מצוים מהיכל לירושלים כך דורכיות עם דורניות עתידות להיות מצוים למלך המשיח הה"ד (שם עב) וישתחוו לו כל מלכים. ר' כהן אחוה דר' חייא בר אבא אמר כשם שהשכינה מצויה מהיכל לירושלים כך תהיה השכינה ממלאת מסוף העולם ועד סופו הה"ד (שם) וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן:

שבע ועשרים ומאה: ר' אלעזר בשם ר' חנינא והלא רנ"ב אפרכיות הן בעולם. ודוד שלט בכלם הה"ד (ד"ה א יד) ויצא שם דוד בכל הארצות. שלמה שלט בכלן הה"ד (מ"א ה) ושלמה

מתנות כהונה

ציון: בו אמר. במלך בבל: זה הכתב עי' בפ"ק דמגילה: בו אמר. במלך מדי: ה"ג הוי ויהי בימי וגו': שהשחיר. אחשורוש דרש מלשון שחרות: שהכחיש. לשון כחוש ידוע ודרש אחשורוש נוטריקון כהה ראש: שהשקה וכו'. ג"ז בלשון נוטריקון אחשורוש השקה רוש וכן כולם וק"ל: ביצתן. שרשן: זה ביטל וכו'. אחשורוש וזה נבוכד נצר: ה"ג נכנסו כל סנקליטון שלו כו'. ופירושו שרים בעלי עצתו: קנסין. לא מצאתי פירושו ולפי הענין הוא ספר זכרונות שנעתקו בתוכו כל הכתבים שנכתב למלך: כוללו עם הנביאים גרסי': ושבי יהודאי וגו'. אם היה דקרא קדייק ומטעם כורש ודריוש וארתחששתא' ואמרו לקמן ארתחששתא' זה אחשורוש: ה"ג הוא המשה וכו': רבנן דתמן. רבנן של א"י: ה"ג שמדת רחמיו לעולם: מרתיח. לבן של ישראל ומתים כחן: לא היה בועל נידות. בתמיה ולכן כתיב הוא שהיה בהווייתו מתחילה ועד סופו או י"ל שעכשיו דרשו לשבח שהוא נעשה בריה הדבר שלא היה בועל נידות לפי שאסתר שמרה דיני נידות כדאי' בתרגום דמגילת אסתר ואחרות לא היה בועל דכתיב ויאהב המלך את אסתר וגו': ועדיין. לא מלך. לשעבר עד עכשיו לא ירש מלכותו כדלקמן: דורכיא ת. פי' שלוחים הולכי דרך כמו ולא הדרכי דפ' אע"פ כמו שנקראו אורחים

אסיפת אמרים

רב ושמואל. כשבאו לדרוש במגילת אסתר פתחו בדרוש זה ובאו ליתן טעם על ספור מעשה דושתי שאינו לצורך פרסום הנס. (שם): רשב"ג. פתח בדרוש זה ליתן טעם למ. אמר ווי שהרי לאורה ל"ה קשה לנו כמו שאר הגליות שהרי נתגדלו ע"י מרדכי ואסתר ועל ידי דניאל ונבנה ב"ה ולעד המן לא היה רק ע' יום. לכי הגיע משנרמז בתוכחות ע"כ שקשה מכלן (יפ"ת): מבבל היו. אבותינו דאברהם מאור כשדים היה ואיך א' ואבותיך אע"כ זו מדי פירוש שנכלל גם כן מדי דאל"כ הלא מלכם לא היה במדי דלצדקיהו מת בבבל (יפע"ה): לקעקע. לשרוש יסודן ודרש את מל' והאת לפניו מבוערת ל' ביעור ורש ל' הורשה מן הארץ. (שם): של נ"נ. דאיקרי רישיה די דהבא. (שם) ה"ג אחשורוש. הוא ארתחששתא ר"ל ור' רנ"ה למה קראו וכו' ותם ד"א אחשורוש שכל כו' אתר ראשו אחשורוש (שם): והלא רנ"ב כו'. כיון דכורש מלך בכיפה כדמסיק ואחשורוש היה מלך אחריו ולמה לא מני רק קכ"ז. (שם): אחאב כו'. דמלך ארם נכנע לפניו ומלך יה.ד בר למשמעתו

היה מושל בכל הממלכות וגו׳ . אחאב שלט בכלן הה״ד (שם יח) חי ה׳ אלהיך אם יש גוי וממלכה וגו׳ וכי אדם משביע במקום שאינו שולט . ועוד מן הדא (שם כ) ויפקוד את נערי שרי המדינות ויהיו מאתים שנים ושלשים וגו׳ והשאר היכן הם . ר׳ לוי ורבנן . ר״ל אמר כלו ברעב בימי אליהו . ורבנן אמרי בן הדד בא ולקחן הה״ד (שם כ) ובן הדד מלך ארם קבץ את כל חילו ושלשים ושנים מלכים אתו וסוס ורכב ויעל ויצר על שומרון וילחם בה . אנן בעיין עשרים ותימר ושלשים ושנים . אלא יש אפרכיות שהיתה קשה והיה נוטל ממנה שנים ועושה אותן עירובין תחת ידו . ר׳ ברכיה ורבנן ר׳ ברכיה אמר בני אוכפיה ובני אמוריי . ורבנן אמרי בני אוספייה שהיו מרוצצין בארכוף ובני אמוריי שהיו תמורות של אבותיהן וכה״א (מ״ב יד) ואת בני התערובות שהיו מעורבותיהן של אבותיהן . נבוכדנצר שלט בכלן . הה״ד (דניאל ב) ובכל די דארין בני אנשא חיות ברא ועוף שמיא וגו׳ . כורש שלט בכלן . הה״ד (עזרא א) כל ממלכות הארץ נתן לי ה׳ אלהי השמים . דריוש שלט בכלן הה״ד (דניאל ו) באדין דריוש מלכא כתב לכל עממיא אמיא ולישנא וגו׳ . אחשורוש שלט בחציין . למה בחציין ר׳ הונא בשם ר׳ אחא ורבנן . ר׳ הונא בשם ר׳ אחא א״ל הקב״ה אתה חלקת את מלכותי שאמרת הוא אלהים אשר בירושלים חייך שאני חולק מלכותך . ורבנן אמרי א״ל הקב״ה אתה חלקת בנין ביתי שאמרת רומיה אמין שתין פתייה אמין שתין חייך שאני חולק מלכותך . ויימר קב״ו מה ת״ל שבע ועשרים ומאה מדינה . א״ל כך א״ל הקב״ה אתה נתת עליה אחת לביתי משלך שאמרת (עזרא א) מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל . אף אני נותן עליה תוספת אחת משלי שהוסיף לו מדינה אחת בחשבון . הה״ד שבע ועשרים ומאה מדינה . ר׳ לוי בשם ר׳ שמואל בר נחמן אמר כתיב (דניאל ז) ושער ראשה כעמר נקי שאין לכל בריה אצלו כלום . ר׳ יודן בשם ר׳ איבו כתיב (ישעיה סג) פורה דרכתי לבדי ומעמים אין איש אתי וגו׳ . וכי לסיוען של אומות הקב״ה צריך שאמר ומעמים אין איש אתי . אלא כך אמר הקב״ה לכשאבקר בנקסותיהן של או״ה ולא תמצא להם זכות לפני באותה שעה (ישעיה סג) ואדרכם באפי וארמסם בחמתי . ר׳ פנחס ור׳ חלקיה בשם ר׳ סימון אמרי כתיב (זכריה יב) והיה ביום ההוא אבקש להשמיד את כל הגוים וגו׳ אבקש וכי מי מעכב אלא כך אמר הקב״ה לכשאבקר פנקסותיהן של או״ה ולא תמצא להן זכות לפני אותה שעה אבקש להשמיד את כל הגוים . ר׳ סימון בשם ר׳ יוחנן כתיב (דברים לב) לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם . וכי גבורה הוא שאדם אומר לכשיתמוטטו שונאיהם של ישראל אני פורע מהם . אלא כך אמר הקב״ה לכשיפסקו מצות הרגילות שבינותם ולא תמצא להם זכות לפני . באותה שעה לי נקם ושלם . ר׳ ברכיה בשם ר׳ לוי ור׳ הונא בשם ר׳ לוי ור׳ יודן בשם ר׳ לוי שלשתן אמרו פסוק אחד (תהלים כא) תמצא ידך לכל אויביך ימינך תמצא שונאיך . תהא ידך מצויה ליפרע מאויביך תמצא להם מה״ד תמצא להם מיעוט זכיותיהן שעשו . לכך נאמר ימינך תמצא שונאיך : ד״א שבע ועשרים ומאה מדינה . ר׳ יודא ור׳ נחמיה . ר״י אמר כיבש שבע שהן קשות כעשרים . כיבש עשרי׳ שהן קשות כמאה . ר״נ אמר נטל אוכלסין משבע וכבש עשרים נטל אוכלוסין מעשרים וכבש מאה . כיצד כבשן ר׳ יודא ור׳ נחמיה . ר׳ יודא אמר כחצי עטרה שאת מכבש את החיצונות הפנימיות נכבשות מאליהן . א״ר פנחס העולם היה עשוי כעטרה . ור׳ אבין אמר כאפי קבאי . ור׳ נחמיה אמר כאמת המים את מכבש את החיצונות והפנימות נכבשות מאליהן : ר׳ עקיבא הי׳ יושב ודורש ונתנמנו התלמידים בעא לערערה יתהון . אמר מה זכתה אסתר למלוך על קכ״ז מדינה . אלא כך אמר הקב״ה תבא אסתר בתה של שרה שהיתה קכ״ז שנה ותמלוך על קכ״ז מדינה : אמר ר׳ לוי כל מקום שנאמר שדה הוא עיר . עיר מדינה . מדינה אפרכיה . שדה הוא עיר מנין שנאמר (מ״ת כ) ענתות לך על שדך . עיר מדינה מנין שנא׳ (יחזקאל כט) עבור בתוך העיר בתוך ירושלים . מדינה אפרכיה שנא׳ שבע ועשרים ומאה מדינה : בימים ההם זה אחד מן המקומות שהיו מה״ש

אסיפת אמרים

למשמעתו כמ״ש כמוני כמוך . (יפ״ע) : אמין שתין .. והאולם היה בגבהו ק״ך . (יפע״ס) : אצלו . (נ״ל גל״ס) ופי׳ אגל הקב״ה . (שם) :

מתנות כהונה

אורחים ע״ש סולכי אורח : מאתים שנים ול׳ . וא״כ חסרים כ׳ מספרי רכ״ב מדינות יש והשאר כו׳ : אנן בעיין עשרים . שאין חסרים רק כ׳ : והיה נוטל ממנה שנים אנשים ועשה אותן מלכים עליהם והם יהי׳ ערבים תחת ידו שלא ימרדו עליו : ר׳ ברכיה ורבנן . אין פירושו לשון פלוגתא אלא בית דבריהם שמתוכן נמצאים למדים סגינות הוא ליקח בני אדם לערבון ביד אחרים ואיתהו קאי על פסוק הכיא בבליות וגו׳ כדפליגי ביה נמי רב ושמואל ועי׳ בהיכה רבה : ר׳ ברכיה אמר בני אכפיה וכו׳ . ורבנן מפרשי טעם שמותיהם אלפייה שהיו כפופים תחת יד נבוכדנצר והיו מעוברים ומרוצצים בארכוף בקשורים ונהפתים ובני אמוריים שהיו ערבון בידו תמורות אבותיהם כד״א ואת בני התערובות ספרש״י ורא״ע ורד״ק בני השרים שהיו בידו לערבון שלא ימרדו האותם במלך וכן כאן היה נוטל מאפרכיה הקשה שנים לערבון ועיין בערוך ערך אמר האחרון : בני התערובות פסוק הוא במלכים ב׳ י״ד : ה״ג כורש שלט בכולן הה״ד כל הממלכות נתן לי אלהים דריוש שלט בכולן הה״ד באדין כו׳ : פתייה אמין שיתין גרסי׳ ופסוק הוא בעזרא : אמין שתין ובית ראשון היה גבוה ק׳ אמה כדאי׳ במסכת מדות : פתייה אמין שתין גרסי׳ : ויימר . ויאמר ק׳ וכ״ו שהוא הגיון של רכ״ב מדינות שהם בכל העולם : ה״ג משלי שהוסף כו׳ : שאין לכל בריה כו׳ . אין נשוא אדם הוב ופתון פה עליו לאמר לא הילם לי את זאת : ה״ג וכי מי מעכב : שכשאבקר כו׳ . כשאחפש מעשיהם הרעים הכתובים בפנקס והיא לשון מורגל נתבקר פנקס של פלוני : ולא תמצא וכו׳ הא אז תמצא לא הדרשה שאינו מקפח שכר כל בריה : תהא ידך מצויה כו׳ . תמצא נוטריקון תהא ידך מצויה : מדת הדין . ידך לעולם הוא השמאל והיא מדת הדין וסימן שמאל דוחה : מיעוט זכיותיהן . ימינך תמצא קדרים שימין מהפך בזכות וסימן הימין מקרב : ה״ג החיצונות הפנימיות נכבשות מאליהן : כאפי קבאי . כשני הקב : לערערה יתהון . לעורר ולהקיץ אותם שלא ישנו : אפרכיה . מנושלה שיש בתוכה עיירות הרבה כדלקמן סוף פ״ק

מדדין פתקין לפני הקב"ה שהיו אומרים לפניו רבש"ע בהמ"ק חרב ורשע זה יושב ועושה מרזיחין • אמר להם תנו ימים כנגד ימי' הה"ד (נחמיה יג) בימים ההמה ראיתי ביהודה דורכים גתות בשבת וגו'. רב חלבו אמר אללא וי היו אותן הימים. אמר רב ביבי ההם הה לאותן הימים הה"ד (יחזקאל ל) הילילו הה ליום. א"ר יצחק נהיה לאותן הימים הה"א (מיכה ב) ונהה נהי נהיה: כשבת המלך אמר ר' יצחק או"ה אין להם ישיבה. איתיבון הא כתיב כשבת המלך. אמר להם בשבת המלך אכ"כ אלא כשבת המלך ישיבה שאינה ישיבה. אבל ישיבתן של ישראל ישיבה שנא' (שופטים יא) בשבת ישראל בחשבון ובבנותיה: על כסא מלכותו. ר' כהן בשם ר' עזריה על כסא מלכותו מלכתו כתיב בא לישב על כסא שלמה ולא הניחוהו. אמרו לו כל מלך שאינו קוזמיקרטור בעולם אינו יושב עליו. עמד ועשה לו כסא משלו בדמותו הה"ד על כסא מלכותו כתיב. וכי איזה כסא היה (ד"ה ב ם) ויעש המלך כסא שן גדול. א"ר אחא והכתיב (מ"ב י) ולאחאב שבעים בנים בשומרון. א"ר הושעיא רבה כשם שהיו לו ע' בנים בשומרון כך היו לו ע' בנים ביזרעאל. וכאו"א היו לו שני פלטרין א' לימות החורף וא' לימות הקיץ הה"ד (עמוס ג) והכיתי בית החורף על בית הקיץ. ר' יודא בר' סימון אמר ד' שנ' (שם) ואבדו בתי השן. ורבנן אמרו ששה שנאמר (שם) וספו בתים רבים נאם ה'. וכאן הוא אומר כסא שן גדול. ר' הושעיא רבה אמר שהיה עשוי בטירכי מרכבתו של מי שאמר והיה העולם הקב"ה. וכן הוא אומר (ד"ה ב ם) ושש מעלות לכסא. שש כנגד ששה רקיעים. ולא שבעה הן. א"ר אבון הן דמלכה שארי טיטיון. שש כנגד ו' ארצות. ארץ אדמה ארקא גיא ציה נשיה תבל. וכתיב (תהלים ט) והוא ישפוט תבל בצדק. שש כנגד ששה סדרי משנה. זרעים מועד נשים נזיקין קדשים טהרות. שש כנגד ששה ימי בראשית. שש כנגד שש אמהות. שרה רבקה רחל ולאה בלהה וזלפה. אמר רב הונא שש כנגד שש מצות שהמלך הוא מוזהר עליהם ומצווה. דכתיב (דברים יז) לא ירבה לו נשים לא ירבה לו סוסים וכסף וזהב לא ירבה לו מאד (שם טז) לא תטה משפט. לא תכיר פנים. ולא תקח שוחד. עלה במעלה ראשונה הכרוז מכריז ואומרת לו לא ירבה לו נשים. בשניה מכריז לא ירבה לו סוסים. בשלישית מכריז וכסף וזהב לא ירבה לו. ברביעית לא תטה משפט. בחמישית לא תכיר פנים. בששית לא תקח שוחד. וכן הוא אומר (מ"א י) וידות מזה ומזה אל מקום השבת. בישיבתו בא לישב אומר לו דע לפני מי אתה יושב לפני מי שאמר והיה העולם. אמר כיון שמת שלמה עלה שישק מלך מצרים ונטלו מהם. א"ר שמואל בר נחמן הוא שישק הוא פרעה ולמה נקרא שמו שישק מפני שבא בשקיקות על ישראל ואמר הריני נוטל אותו בכתובת בתי. עשה מלחמה עם זרח הכושי ונטל ממנו. עשה אסא מלחמה עם זרח הכושי ונפל בידו ונטלו ממנו. תאנא אסא וכל מלכי יהודה ישבו עליו. וכיון שעלה נבוכדנצר והחריב את ירושלים הגלה אותו לבבל ומבבל למדי וממדי ליון ומיון לאדום. א"ר אלעזר בר' יוסי אני ראיתי שבריו ברומי. נ"ג ישב עליו. כורש ישב עליו. אחשורוש בא לישב עליו לא הניחוהו. אמרו ליה מי שאינו עשוי קוזמיקרטור בעולם אינו יושב עליו. עמד עשה משלו בדמים. הה"ד ע' כסא מלכותו מלכתו כתיב. (שם) וראש עגול לכסא מאחריו א"ר אחא כהדא קדירתא דדרגיש. וידות מזה ומזה עלה למעלה הראשונה והארי פושט לו יד. ובשנית נשר פושט לו יד. אל מקום השבת כך מקבלין אותו. ובמקום השבת שרביט הזהב מאחוריו ויונה נתונה בראשו ועטרת של זהב בפיה כדי שיהא המלך יושב בשבת ועטרת של זהב נוגע ואינו נוגע: א"ר איבו כתיב (תהלים כב) כי לה' המלוכה ומושל בגוים ותימר על כסא מלכותו. אלא

מתנות כהונה

ימים ההם וכן פירש"י סוף פ"ק דמכות: בימים ההם כו'. מדדין פתקין. זורקין אגרות כד"א שקל קלא פתק ביה או פי' כותבי גזירות כמו פתקה של היה פתקה של ירושלים ור"ל הטיחו דברים כלפי מעלה: מרזיחין. משתאות ומשתה ושמחה וכן פירש"י בעמוס מרזח סרוחים ועיין בויקרא רבה פ' ה': ה"ג ר' חלבו אמר אללא ווי היו וכו'. ודריש בימים נוטריקון ביי ימים ביא הוא אוי: הה. ההם דריש הם הה: נהיה. ההם דריש כמו נהיה וכולה לשון אלל וקינה: אלא כשבת גרסי': מלכותו כתיב פירוש קרי ביה מלאכתו וכדלקמן: קוזמיק טור. מושל בכל העולם: ה"ג וכי איזה כסא היה פירוש שאמרו שבקש לישב על כסא שלמה: והכתיב ולאחאב כו'. עיקר מקומו הוא במדרש קהלת בפסוק אם יוליד איש מאה שאמר שם זה אחאב שהוליד מאה בנים א"ר אחא והכתיב ולאחאב כו' והכא נקט ליה בתי השן אגב כסא השן: ה"ג א"ר הושעיא רבה כשם שהיו לו ע' בנים כו'. ודייק מדאמר בשומרון משמע מלבד אותן שהיו לו ביזרעאל דאל"כ בשומרון למה: ה"ג והכיתי בית החורף: ארבעה בית החורף ובית הקיץ הרי תרתי בתי השן הרתי הרי ארבע: ה"ג במדרש קהלת ורבנן אמרו ששה שנ' כו': בתים. הרי שנים מלבד אותן ד' שחשב ר' יודא הרי ששה: וכן הוא אומר וכו'. כלו' כמו שדרשו גבי בתי השן כן דרש ר' יהושע כסא שן: בטירכי. מצאתי פירושו כדמותו ודייק מדכתיב גדול: ולא ז' הם. בתמיה: ה"ג הן דמלכה שארי ופירושו היכן שהמלך שורה ויושב ר"ל הקב"ה: טטיון. פירושו הבנתי בערוך מעלה העליונה נסתרת בישיבת המלך טיטיון פי' מסותרת אבל בפ' נשא פ' י"ב ובמדרש הזית בפסוק יפה את כתרצה גרס טימרון ופי' בערוך מה בד או כסא המלך ואינו מן המנין: תבל כלומר אע"ג דכתיב תבל והרי הם ז' תבל אינו מן המנין כמו שהרקיע העליון אינו מן המנין מפני שהוא משכן המלך ב"ה כן תבל שהיא הארץ העליונה שבכל הארצות ועליה שוכן האדם שהוא המלך והחשוב על כל הבריות כדאיתא בספר הזוהר פ' ויקרא לפיכך כתיב והוא ישפט תבל: מצוה גרסי' בשור"ק תחת הצדיק: הכרוז מכריז. פשוטה כמשמעו כי הכסא מלאכת שמים היה ובכלבו מצאתי כי הכתובים כללו היו נרשמים בידי האריות שסביב הכסא וזהו ענין הכרוז: מזה ומזה גרסי': בשקיקות. לשון השק כד"א פקדת הארץ ותשוקקיה כלומר בדברים של טעם ותוקף שיש עמה טענה או פירוש כמו הרי נוהם ודוב שוקק: בכתובת בתי. שלמה נשא בת פרעה: ה"ג עשה משלו בדמים. כלומר כדמותו וצלמו: קדריתא דדרגיש. על ראש המטה. תרגום יהונתן דר גישא ואותן מטות היה להם בראשם עגול כמין קדרה וכן עשה שלמה בכסאו: ומושל בגוים. משמע שלא

יהים

לשעבר היתה מלכות בישראל כיון שחטאו ניטלה המלכות מהם ונתנה לאו"ה. הה"ד (יחזקאל ל) ומכרתי את הארץ ביד רעים. א"ר יצחק ביד אפוטרופסין רעים למהר כשישראל עושין תשובה הקב"ה נוטלה מאו"ה ומחזירה להם לישראל. אימתי (עובדיה א) ועלו מושיעים בהר ציון: אשר כשושן הבירה ר' פנחס בשם ר' חננאל אמר. א"ל הקב"ה כורש ייחס שם מדינתי ושם אפרכיא שלי שאמר (עזרא א) בירושלים אשר ביהודה. אף אני אייחס שם מדינתך ושם אפרכיא שלך שנא' אשר בשושן הבירה: בשנת שלש למלכו עשה משתה. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אמר בשנת שלש למלאכת הכסא כיון שנגמר מלאכת הכסא עשה משתה לכל שריו ועבדיו ור"נ אמר בשנת שלש לבטול מלאכת בהמ"ק כיון שנגמר לבטול מלאכת בהמ"ק ג' שנים עשה משתה לכל שריו ועבדיו. א"ר שמואל בר אימי ד' דברים טובים היו באותו האיש. עשה שלש שנים בלא כתר ובלא כסא והמתין ד' שנים עד שמצא אשה ההוגנת לו. ולא היה עושה דבר עד שנמלך. וא"ר פנחס בכל מי שהיה עושה בו טובה היה כותבה. הה"ד וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי וגו': עשה משתה לכל שריו ועבדיו: אנטונינוס עשה סעודה לרבי א"ל שמא לא יצאת ידי קנדל' פטים (פי' שמן עכור) א"ל מה אילין חשיבין עלוי. א"ל שמא יתנו שמן פקטים אקנדלים ויקלקלו את הסעודה. א"ל והדא מנא לך. א"ל מאחשורוש דכתיב ביה עשה משתה לכל שריו ועבדיו: חיל פרס ומדי. תני בשם ר' נתן מעשרה מדות אלו. עשרה חלקים משל זנות בעולם תשעה באלכסנדריא ואחד בכל העולם. י' חלקים של עשירות בעולם תשעה ברומי ואחד בכל העולם. י' חלקים של עניות בעולם ט' בלוד ואחד בכל העולם. י' חלקים של כשפים בעולם ט' במצרים ואחד בכל העולם. י' חלקים של טפשות בעולם ט' בישמעאלים וא' בכל העולם. י' חלקים של בריות בעולם תשעה בישמעאלים וא' בכל העולם. י' חלקים של כנים בעולם ט' בפרסיים וא' בכל העולם. י' חלקים של נוי בעולם ט' במדי ואחד בכל העולם. י' חלקים של כעורות בעולם ט' במזרח ואחד בכל העולם. י' חלקים של כח בעולם ט' בכשדים ואחד בכל העולם. י' חלקים של גבורה בעולם ט' ביהודה ואחד בכל העולם. י' חלקים של יופי בעולם ט' בירושלים ואחד בכל העולם. י' חלקים של חכמה בעולם ט' בארץ ישראל ואחד בכל העולם. י' חלקים של תורה בעולם תשעה בארץ ישראל ואחד בכל העולם. י' חלקים של חנופה בעולם ט' בירושלי' ואחד בכל העולם הה"ד (ירמיה כג) כי מאת נביאי ירושלי' יצאה חנופה לכל הארץ: ד"א חיל פרס ומדי פעמים שהוא מקדים מדי לפרס ופעמים שהוא מקדים פרס למדי. כשהמלכות במדי פרס טפילה לה. כשהמלכות בפרס מדי טפילה לה. פרס למה קורין אותה פרס שקבלת את המלכות פרוסות. אחד בימי תרדה. ואחד בימי אדרכואן. ואחד לע"ל. הה"ד (מיכה ה) והיה זה שלום אשור כי יבוא בארצנו. מדי למה קורין אותה מדי דמודיא להקב"ה. א"ר חייא בר אבא מלכי מדי תמימים היו ואין להקב"ה עליהם אלא על זה שמסרו להם אבותיהם: הפרתמים. ר' אליעזר אמר פרתמים אלו שני לגיונותיו של מלך שאין המלך נקרא אגוסטוס פירוש קיסר עד שקורין אותו הם תחלה ואלו הן. אמר ר' יצחק דיקימאני ואגוסטיאני הן הן שנתנו עצה לנבוכדנצר ועלה והחריב בהמ"ק וקעקע הקב"ה את ביצתן והעמיד אחרים תחתיהם ואלו הם ר' יהודה ב"ר סימון בשם ר' אלעזר אמר יכולני וכר קוריאני. ור' הונא אמר בני טעמיה ובני סגניה דיליה. ור' יצחק אמר בני טעמיא בני עצתיא דיליה. המד"א (דניאל ב) באדין דניאל התיב עיטא וטעם וגו': ושרי המדינות לפניו ר' אלעזר ור' שמואל בר נחמן. ר"א אמר להדא ארכיון דנדר שהמלך יושב לדין מלמעלה וכל העם יושבין לפניו על הארץ. ורשב"נ אמר לבסילקי גדולה שמלאה בני אדם שהמלך יושב במסיבו וכל העם שטוחין על פניהם לפניו. לכך נאמר ושרי המדינות לפניו:

פרשה ב כתיב (משלי כט) כל רוחו יוציא כסיל. זה אחשורוש. וחכם באחור ישבחנה. זה הקב"ה שהוא משדיך אחשורוש. המד"א (תהלים סה) משביח שאון ימים שאון גליהם והמון לאמים: בהראותו את עשר כבוד מלכותו. דבי ר' ינאי וחזקיהו תרויהון אמרין ששה ניסן היה פותח ומראה להן בכל יום. ור' חייא בר אבא אמר מיני יציאות הראה

מתנות כהונה

יהיה להם מלכות אלא ממשלה בעלמא ולא מלכות: תימר כו'. וזרי נאמר כשבת על כסא מלכותו הרי שיש להם מלכות: בשנת שלש: למלאכת הכסא. למלכו קרי ביה למלאכה: מלאכת בהמ"ק. דריש למלכו למלאכה כלומר לביטול מלאכה ע"ד לדשנו: קנדלא. פטים. שמא לא נתת בקנדלא פי' בתוך הנר שמן מבוסם ומפוטם: כה אינון וכו'. מה הם האורחים מחשבין ומקפידין עליו ומה להם בכך אם יש בתוכה שמן מבוסם בו או לא: פקטים עכור. משמריו. פ' נערוך ממה שכתוב בפנים פי' שמן עכור נ"ל על פקטים והם פה טעה וכותבו על פטים: ויקלקלו וכו'. שמעלה עשן וריח רע או לא רו מבהיק: לכל שריו וכו'. שוה לכלם לעשירים ולעבדים שלא היה שם דבר הנמאס וקץ על האדם: מעשרה מדות וכו'. כלו' פרס ומדי הם מאותן שנטלו ט' חלקים שבעולם וכדלקמן וי"ל בדרש פרס מלשון חלוקה ומדי נוטריקון מדה וכדה' לק' ט' חלקים נוי בנודי וט' חלקים כנים בפרס: בריות. גוזק ונפש יפה וכלה: כעורות. ביזוי וזוהמא כד"א הרחק מן הכיעור: כח פירוש ממשלה ורבנות ובפ' הלים מקדם מוגה אותה בדרך אחרת וע"ש: ה"ג כביאי ירושלים יצאה: דמודייא. מודה להקב"ה ומכירו לעשות רצונו: אגוסטוס. מלאתי פירושו קיסר: דיקימיוני וכו'. נקראו כך על שם שהם קוראים תחלה המלך בשם אגוסטוס ודק בסמיה: יכולני וכר קורייאני. מיני ראשי אומות הי' טעמיא ועציתא. לשון טעם ועצה ועל שם שנותנין עצה למלך יהיה כן: ארכיון. מושל: דנדר. שמתגדל כד"א הנית לי מקום לאתגדר פי' להתגדל או כוא שם מקום: בסילקי. פלטין גדולה ששם דנין דין כן פי' הערוך: משדיך. משקיט ומניח: בהראותו וגו': ה"ג ר' ינאי וחזקיה: ניסן. פי' אוצרות ובילקוט גרס תשבוריות וזהו אוצרות ובתרגום א' אכוך מלאתי דגרס בכדיא שיתא בי גנזי אחוי לכון ובפ' ואחרא גרס ניסן ודייק מדכתיב שהה עושר כבוד מלכותו יקר תפארת גד לאו הרי שם וכ"מ בתרגום הארוך: יציאות. מיני כיבודים שצריך לבואם:

להם . ר' יודא בר' סימון אמר סעודת ארץ ישראל הראה להם . ר' לוי אמר בגדי כהונה גדולה הראה להם . נאמר כאן תפארת גדולתו ונאמר להלן (שמות כח) ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת מה תפארת האמור להלן בגדי כהונה גדולה אף תפארת האמור כאן בגדי כהונה גדולה . ר' ברכיה בשם ר' חלבו אמר בין מן דידיה ובין לא מדידיה מתגלגלת בת קבריא . מהיכן העשיר אותו רשע א"ר תנחומא נבוכדנצר שחיק מחיק סיגל כל ממונו של עולם והיתה עינו צרה בממונו . כיון שנטה למות אמר מה אני אניח כל ממון זה לאויל . עמד וגזר ועשה ספינות גדולות של נחושת מילא אותם ממון והפר והטמינם בפרת והפך פרת עליהן . ויום שעמד כורש וגזר שיבנה בהמ"ק גילה אותן הקב"ה הה"ד (ישעיה מה) כה אמר ה' למשיחו לכורש אשר החזקתי בימינו לרד לפניו גוים וגו' ושערים לא יסגרו וכתיב בתריה ונתתי לך אוצרות חשך ומטמני מסתרים וגו': ימים רבים ימים של צער . ודכותיה (שמות ב) ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים . וכי ימים רבים היו אלא ע"י שהיו של צער העלה אותן הכתוב ימים רבים . ודכותיה (מ"א יח) ויהי ימים רבים ודבר ה' היה אל אליהו וגו' . וכי ימים רבים היו אלא ע"י שהיו ימים של צער . לפיכך קורא אותן ימים רבים וכמה היו . ר' ברכיה בשם ר' חלבו בשם ר' יוחנן . חדש אחד משנה ראשונה וחדש אחד משנה אחרונה וי"ב חדש באמצע הרי י"ד חדשים . ודכותיה (ויקרא טו) ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים תני ר' חייא ימים שנים רבים שלשה וכי רבים הם אלא לפי שהן של צער לפיכך קורא אותן ימים רבים : שמונים ומאת יום . יום אחרון כיום ראשון . עובדא הוה בגברא חד דהוה שמיה ברבוחין הלכו רבותינו אצלו על עסק מגבת חכמים . שמעין לבריה דא"ל במה אנן אבלין יומא דין . א"ל בטרוקסמון . א"ל מן חד במנה או מן תרין במנה . א"ל מן תרין במנה דאינון כמישין וזילין . אמרי היכן אנן אזלין גביה הדין . ניזול ונעבד עיביתון בקרתא ובתר כן ניתי לגביה . אזלין ועבדין עיבידתא בקרתא ואתו לגביה . אמרין ליה הב לן מצותא אמר לון אזלין לגבי דא דבייתא והיא יהבה לכון חד מודיא דדינרין . אזלין לגבי אינתת' ואמרין לה אמר לך בעלך הב לן מצותא חד מודיא דדינרין . אמרה לון היכי אמר לכון גדיש או מחיק · אמרו לה סתם אמר לן . אמרה אנא יהבה לכון גדיש אין אמר לי בעלי למה אמינא ליה חכיתין מן פרני . אתון לגביה אמרון ליה ברייך ימלא חסרונך . אמר לון היכן יהבתיה לכון גדיש או מחיק . אמרין ליה סתם אמרינן לה ואמרה אנא יהבה לכון יתיה גדישי ואין אמר בעלי למה אנא יהבה גדראניה מן פרני . אמר להון איכן דכן הוית בדעתי למתני לכון . ולמה לא אתיתון לגבי מריש . אמרון ליה שמעינן לעבדך דאמר לך במה אנן אבלין יומא דין ואמרת ליה בטרוקסמון ואמר לך מן חד במנה או מן תרין במנה ואמרת ליה מן תרין במנה דאינון במישין וזילין ואמרין בר נש דאית ליה כל הדין ממונא אביל בטרוקסמון מן תרין במנה . אמר לון בנפשי אנא רשיי ברם במצותא דברייי לית אנא יכיל ולא רשיי בר לופיני הוה משיא את בתו מן צפורי לעכו והעמיד הנויות מוזגות יין מציפורי לעכו ומנורות של זהב מכאן ומכאן אמרו לא זזו משם עד שהאכילן עדשים מן הגורן והשקה אותן יין מן הגת . אמר ר' אבין ובלבד בקדרות מפוהמות . ברם הכא יום אהרון כיום ראשון : ר' חייא הוה ליה חד רחים באשנא . ועשה לו סעודה והאכילו כל מה שנברא בששת ימי בראשית . א"ל מה אלהיכון עתיד דעביד לכון

מתנות כהונה

גדולה · בין מן דידיה וכו'. בין משלו ובין משאינו שלו : מתגלגלת. עוף הנקרא בת קבריא ועי' לקמן סוף פסוק גם ושתי והמשל על שהיה מתפאר ומתגדל בכלי ב"ה שאינם שלו וכ"מ בספר יפה בפסוק ויבז בעיניו משל לקברין שקנן על שפת הים : מהיכן העשיר כו'. מילתא באפי נפשיה : שחיק ומחיק . ישחק וימחה : סיגל אצר ואסף : עינו צרה . מלשוליאו מתחת ידו ולשיתו לאחרים ועיין בילקוט : לאויל . לאויל מרודך בנו : והפך פרת עליהן . שמשך דרך שם מי פרת כדי שלא ימצאנו שום אדם : ה"ג ימים רבים ימים של צער ודכות' כו' והצער הוא שישראל היו מצירין על שראו שם כלי בית המקדש וכדאיתא בתרגום וכן מצאתי בהגה"ה בספר יפה : וכמה היו . בילקוט מלכים משמע דה"ז על ימים רבים דאליהו והם הגירסא נשתבשה במקצת : חדש אחד וכו' ויש פירוש שנה בדאמרי' ימים או עשור ימים תהיה גאולתו וכל יב ימים רבים הרי שנים רבים ג' חדש א' בשנה ראשונה החדש האחרון ובאמצעית החדש הראשון והאמצע שלה כמו שדרשו הז"ל פ"ק דמכות ליום בשנה נקרא שנה : יום אחרון כו'. יום קדרים דאם לא כן ימים טבעיא ליה : מגבת הכמים . שגבו מעות לפרנס התלמידים : שמעו כו'. שומעים לבנו שהיה אומר נאבד במה יהא סעודתינו היום כלומר מה נאכל : טרוקסמון . הוא פרי או עשב דרמשקי ובירוש' בסוף פרק מקום שנהגו גרס טרוכסמין : מן חד במנה . מן אותם שקונין מדה אחת במנה או שנים במנה : דאינון כמושין וכו'. כמושין ויבשין ובזול קונין אותם ובירושלמי אי' בהדי' של אתמול אמרו רבותינו האיך נלך אצל שאיש הזה נלך ונעשה מלאכתינו כלומר לגבות צדקה בעיר ואח"כ נבא אצלו : אזלו כו'. הלכו ועשו מלאכתן בעיר ובאו אצלו ואמרו תן לנו מצותא רוצה לומר צדקה. אמר להם לכו אצל זו שבבית רוצה לומר לאשתו והיא בביתו והיא תתן לכם מדה אחת מלא דינרין הלכו אצל אשתו ואמרו לה אמר לך בעלך תן לנו צדקה כו' אמרה להם היאך אמר גדוש מלא במדה גדושה או כמחק שוה לשפתי המדה במדה מחוקה : אין כו'. פי' אם יאמר לי בעלי למה פי' למה נתת מדה גדושה אני אומר לו נתתי השוה הנותר מן פרני פי' מן כתובתי וה גירסא של גירסיא : אתון וגו'. באו אצלו אמר להם כך נתנה לכם המדה : אמרין . אמרו : יהבא לכון יתיה גדש גרסי'. וגירסו גדיר פי' ג"כ לשון יותר וה דל כמו גדראניה דלקמן : ואין כו'. ואם יאמר בעלי למה נתת לו אני אתן תוספתו מכתובתי : גדראניה . לשון הגדל . והם שני כמו מתגדרין מתגדלין בפרק בתרא דנדרים ובפ' ... קורא אני מתגדר במלאכתו : איכן . הרי כן כלומר באמת שכן היה בדעתי ליתן להם ובירושלמי מסיים לה כד שמע בעלה כן כפל לה כתובתה : למה כו'. מילתא באפיה נפשיה היא שהאלה לא באתם אצלי מתחילה : ה"ג ואמרין בר נש כו' : בנפשי אנא רשיי כו'. בעצמי אני רשאי לנהוג ולקמץ אבל במצות בוראי אין אני יכול ואין אני רשאי לקמץ : (אמר המגיה בנפשי אנא רשיי . ר"ל בצרכי גופי ונפשי אני מתנהג כעני ורש ברם במצותא דברייי לית אנא יכיל ר"ל בצרכי שמים כו' אני מתנהג כיכול ואיש עשיר ולא כעני ורש ודומו בכתוב טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט) : בר לופיני . שם אדם : מן צפורי . הוא היה דר בציפורי ונתן בתו לאיש אחד מעכו : מן הגרן כו'. משום שלא היה ביכלתו לסיימו : מפוהמות . שחורות כמו פחם : הכא . סעודת אחשורוש : חד רחים כו'. אוהב אחד ממקום אשנא ועי"ש ... ועשה סעודה לר' חייא : מה אלהיכון וכו'. אלהיכם מה יעשה לכם לעולם הבא יותר מזה ממה שהאכלתני

יותר מכאן . א"ל סעודתך יש לה קצבה אבל סעודת אלהינו שעתיד לעשות לצדיקי' לע"ל אין
לה קצבה דכתיב (ישעיה סד) עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו . רשב"י הוה ליה חד
דהים גבי דארי בצור. חד זמנא אתא לגביה שמעיה לעבדיה דא"ל במה אנן אכלין יומא דין בטלופחין
דטמאשא אי דגראפא . א"ל דטמשא . התחיל ממיל בו והרגיש בו . שלח ואמר לבני בייתיה
אתקינו לו כל הדין ארגוטרייא . א"ל משנה רבי שתי גבי יומא דין . א"ל אין . מאן דסליק בביתא
חמא כל הדין ארגנאטאדייא ותמה . א"ל בר נש דאית ליה כל הדין ממוני יהא הוא אכיל
בטלופחין דטמאשא . א"ל אי רבי אתון אורייתכן מוקרא לכון ברם אנן אי לית לן ממונא לית
בר נש דמוקר לן . בר יוחני בקש לעשות סעודתא לגדולי רומי הוה תמן ר' אליעזר בר' יוסי
אמר נמלך בבן עירנו . אתא לגביה א"ל בעית למקרא עשרין עביד כ"ה . ואין בעית למקרי כ"ה
עביד לתלתין . אזל הוא ועבד לכ"ד וקרא כ"ה אשתכח דהסירין חד מן מקמא מאן דאמר קנדס
ומ"ד כפנאי . אייתי דהב יהב קדמיה . נסביה וטלקיה באנפיה . א"ל דדהב אנא אכיל ודהבך
אנא צריך . אתא לגביה ר' אליעזר בר' יוסי ותני ליה עובדא . א"ל חייך רבי לא הוה לי דאימא
לך דאילו דאמרת לי לא עבדית מן בגין כן אמרית לך אם חדרי תורה גלה לכם הקב"ה או שמא
חדרי סעודה . א"ל הן אף חדרי סעודה גילה לנו . א"ל ודא מנא לך . א"ל מדוד דכתיב (ש"ב ג)
ויבא אבנר אל דוד חברון ואתו עשרים אנשים ויעש דוד לאבנר ולאנשים אשר אתו משתה .
ויעש משתה אכ"כ אלא ולאנשים אשר אתו משתה . ברם הכא יום אחרון כיום ראשון:ובמלאות
הימים האלה ובמלואת כתיב:עשה המלך לכל העם הנמצאים וגו' משתה שבעת ימים . רב ושמואל
חד אמר שבעה חוץ ממאה ושמונים . ושמואל אמר שבעה עם מאה ושמונים . א"ר סימון חדא
שושן הבירה כבית קומטיטון היה מאכל ומשתה מצוי בה : א"ר חנינא בר פפא גדולי הדור
היו שם וברכו . אמר רב חנינא בר עטל יהודים היו שם (באותה שעה) באותה סעודה . אמר לון
אותו רשע יכול אלהיכון עתיד דעביד לכון יותר מכן . אמרו לו (ישעיה סד) עין לא ראתה אלהים
זולתך יעשה למחכה לו . אם כסעודה זו הוא עושה לנו אנו אומרין לו כבר אכלנוה על שולחן
של אחשורוש : בחצר גנת ביתן המלך ר' יהודה ור' נחמיה ר"י אמר גנה מבחוץ וחצר מבפנים .
ור"נ אמר גנה מבפנים והצר מבחוץ . א"ר פנחס מקיים אני דברי שניכם כשהוא היה רוצה
עושה אותה חצר וכשהוא היה רוצה עושה אותה גנה הא כיצד פורש את הוילון ועושה חצר
קופל את הוילון ועושה אותה גנה . ד"א בחצר גנת ביתן המלך שעמדה לו בדמים הרבה : חור
כרפס ותכלת תרגם עקילס איירינן קרפסינן . ור' ביבי אמר טיינן . א"ר יצחק בגדים שבני חורין
לובשין . אחוז בחבלי בוץ וארגמן . א"ר שמואל בר נחמן בוא וראה טליתו של אותו רשע מה הוא
שהכל מפקיעין בחבלי צמר ובחבלי פשתן ורשע זה בחבלי בוץ וארגמן . על גלילי כסף . ר' חייא
רבה ור"ש בן חלפתא ח"א נגללין היו כוילון זה של ארון . והרינא אמר נקפלין היו כקלע זו של
ספינה · ועמודי שש . א"ר לוי המחצב הזה לא נגלה לבריה אלא למלכות הרשעה הזאת . אתיבין
והכתיב (ד"ה א כט) וכל אבן יקרה ואבני שיש לרוב . שלמה היה נותן מרגליות מכאן ומרגליות
מכאן ואבני שיש באמצע . ונוח היה לאחשורוש לעשות לו עמודים של כסף וזהב מלהביא
עמודים של שיש מפרק אונסין למדי . אם תאמר דהוו זמרין א"ר מתנה אני ישנתי על פרחי של
אחד מהן והוה מלא מטה ופשוט ידים ורגלים : מטות זהב וכסף ר' יהודה ור' נחמיה ר"י אמר

מתנות כהונה

מהאכלתיך : בטלופחין . בעדשים : דטמאשא כו' . שני
מינים הם ואותן דטמאשא הם הגרועים וטבלת פתך תרגום
אונקלוס וטמישי פעדך וכו' ר"ל אותן עדשים שטובלים בו את
הפת ואוכלין אותו או אותו שמבשלין הרבה יחד ואוכלין אותו
בכף תוך הקערה וזה נקרא גראפא כדאמרי' ריש כריתות כאדם
שגורף הקערה : ממיל בו' . התחיל לדבר עמו : והרגיש בו . הבעל
הבית : שלח . בעל הבית לבני ביתו : ארגוטריא . פי' בערוך מיני
הנים הטובים מאד : משנה כו' . ואעפ"י אמר לר"ש תשגיח עלינו
לשתות עמנו יום זה : ה"ג גבן יומן דין : דסליק בביתא . כשעלה
ונכנס לביתו : חמא כו' . נ"א : כל אותן כלים כו' : אי רבי . אי
בלשונם בתחלת דיבור של תימה : אתון וכו' . אתם תורתכם מכבדת
אתכם אבל אנחנו אם אין לנו ממון אין אדם מכבד אותנו לפיכך
צריכין אנו לקמץ במאכל ובמשתה : בעית למקרא וכו' . אם תרצה
לקרוא ולזמן עשרים : ה"ג עביד לעשרים והמשה פי' עשה והכן
לכ"ה : ואין . ואם : אשתכחנן וכו' . נמצא שהיה חסר מהם אחת
מלפני איש אחד שלא היה לו כוסה והיה אומר קנדס והיה אומר
הפנאי רעב אני מי יתן לי קנדס והוא מין ירק מאכל גרוע כך פירש
הערוך וכן הוא בב"ר כך קוץ זה קונדוס והוא נאכל ע"י תיקון
כמו שפירש"י שם בפירוש החומש : אייתי דהב וכו' . בעה"ב הביא
זהב ונתן לפניו נסביה לקח אותו איש את הזהב והשליכו בפני
בעה"ב וא"ל וכי לזהב אני צריך ודהבך אני אוכל : וטלקיה גרסי' :
ותני וכו' . וספר לו המעשה : לא הוה לי וכו' . פי' לא היה לומר לך
תרפתין: דאלו כו' . שזה שאמרת לי לעשות לא עשיתי : ה"ג דאמרת
לי לא עבדית . וכ"מ שוב נא"א : מן בגין וכו' . בשביל זה אמרתי
לך שאדע אם שערי תורה כו' : או שמא . לשון תימה וכי גם זו
גלה לכם : ודא . זה שצריך אדם להכין כדי הצורך והותר נא לך :
לאנשים אשר אתו . משמע שהיה מדקדק היכא כדי הצורך לכל
האנשים אשר אתו : ברם הכא . אלעיל קאי כלומר בכל מעשים אלו
היה חסרון ברם הכא וכו' : ובמלואת כתיב . שיום אחרון היה
כיום ראשון לפיכך כתיב ובמלואת מלא שהיה מלאים ושוים אחרון
כראשון או שמא לא בא להשמיענו רק הכתוב וכן מנהגו בספר
הזה בכמה מקומות ודוק ותשכח : כבית קומטיטון . פי' כבית
שקמטו והלכו לתוכו כל הצורך מלא כל טוב : יכול אלהיכון גרסי' :
גנה מבחוץ . דייק מדכתיב חצר גינת דבוק בחטף חצר של גינה הרי
שהגינה גדול והחצר קטן לפנים ממנו : ור' נחמיה דרש כסדר
הכתוב חצר ואח"כ גינה : קיפל כו' . היה מקפל ונוטל הוילונות
והיו נראים הנמהים והירקות : בדמים הרבה . כאילו היו ג' בנייניה :
איירונן קרפיסונן וטייכון . מיני בגדים חשובים הן : שבני חורין .
לשון חור קדריש מלשון חירות ולא לאפלוגי קאתי אלא לפרש :
ה"ג בא וראה טליתו של כו' מפקיעין מותחים החבלים נקראים
פקיעים ועיין בערוך : כוילון של ארון . וילון התולה לפני ארון הקדש
שמגלגלין אותה מלמטה למעלה : והרינא . והאחר : כקלע של
ספינה . הוא נכרך אבל לא נגלל כוילון : המחצב הזה . של שיש :
שלמה היה נותן . תרואה הוא : ונוח היה לו . כולו תרואה הוא
ושבח לאותו רשע : מפרק אונסין . שם מקום שמשם מביאים השיש :
זמרין . נראה דגרס גמדים פירוש קצרים גמד הוא אמה קצרה או
גרס זעירין ולפי הגירסא צריך להיות זמרין מתותכים וקצרים לשון
זמיר

הראוי לכסף לכסף הראוי לזהב לזהב. א"ל ר"נ אם כן נמצאת מכנים שנאה בסעודת אותו רשע אלא של כסף היו והיו מצופים בזהב. ור' תהליפא בר בר חנה אמר של זהב היו והיו מכופתין ככפאתין של כסף. ושמואל אמר הגשיש החיצון של זהב והפנימי של כסף: על רצפת בהט ושש א"ר נחמן בא וראה שלותו של אותו רשע מה הוא שהיה ביתו רצוף באבנים טובות ומרגליות בהט ושש ודר וסוחרת. ר' ניסא דקיסרי אומר למרגלית שהיא אהובה על בעלה. ר' יוחנן אמר למרגלית שמוציאה את בעלה להירות המד"א (ויקרא כה) וקראתם דרור. ודר א"ר הונא אית אתר דצווחין למרגלית דורה. וסוחרת ר' ביבא בר אבונא אמר פרקמטיא נפקת המד"א (בראשית כג) עובר לסוחר: והשקות בכלי זהב השקיותיו של אותו רשע לא היו אלא בשל זהב. איתיבון והכתיב (מ"א י) וכל כלי משקה המלך שלמה זהב וכל כלי בית יער הלבנון זהב סגור. ר' פנחס בשם ר' יצחק א"ר והלא נפשו של אדם חותה לשתות בשל זהב. אלא אלו כוסות דיוטריטא של כלי זכוכית שרואין צל פניהם בהם יפין ויקרין ככלי זהב: וכלים מכלים שונים הביא כליו וכלי עילם ונמצאו שלו יפין משל עילם. הביא כליו וכלי בהמ"ק ונמצאו נאין ויפין מכליו. למטרונה שהיתה לה שפחה יפה כל זמן שמבטת בשפחתה היו פניה משתנות. כך כל זמן שהיו כלי בהמ"ק מביטין בכליו היו משתנין כליו ונעשין כעופרת. ר' תהליפא בר בר חנה אמר כלים שצורתן נשתנית לימים קלים. א"ר שמואל בר רב נחמן כלים מכלים למשתמשין בהם והם שונין בקלקלה. מי גרם לבלשצר שתתקעקע ביצתו מן העולם לא ע"י שנשתמש בכלי בהמ"ק הה"ד (דניאל ה) בלשאצר אמר בטעם חמרא להיתיה למאני דהבא וכספא די הנפק נבוכדנצר וגו'. מה כתיב ביה בליליא קטיל בלשצר מלכא כשדאה: ויין מלכות רב. להלן כתיב (שם) ולקבל אלפא חמרא שתה. ברם הכא כתיב ויין מלכו' רב כיד המלך ככוסות ביד המלך: והשתיה כדת אין אונס. כדת כל מקום ומקום. אית אתר דבעי מיגס ובתר כן שתי. ואית אתר דשתי ובתר כן מיגס. כדת כל אומה וא:מה כאלין ביתאי דלא שאתן חמרא דבזיקין אייתי להון חמרא דקיליה. אין אונס באנפקאי. רב אמר אין אינס ביין נסך. א"ר בנימין בר לוי אין אונס בפקתא לפום דתמן שאתן בגסא לפיכך אין אונס בפקתא. כי כן יסד המלך. א"ר שמואל בר נחמן בא וראה שלותו של אותו רשע מה הוא שהיתה ביתו מיוסד באבנים טובות ומרגליות. על כל רב ביתו. לעשות לגדולי מלכות שיהא כל אחד וא' רשאי ליצחק עם בניו ועם בני ביתו: לעשות כרצון איש ואיש. א"ל הקב"ה אני איני יוצא מידי בריותי ואתה מבקש לעשות כרצון איש ואיש. בנוהג שבעולם שני בני אדם מבקשים לישא אשה אחת יכולה היא להנשא לשניהם אלא או לזה או לזה. וכן שתי ספינות שהיו עולות בלימין אחת מבקשת רוח צפונית וא' מבקשת רוח דרומית יכולה הוא הרוח אחת להנהיג את שתיהן כאחת אלא או לזו או לזו. למחר שני בני אדם באים לפניך בדין איש יהודי ואיש צר ואויב יכול אתה לצאת ידי שניהם אלא שאתה מרומם לזה וצולב לזה. ר' הינא בשם ר' בנימין בר לוי אמר לפי שבעוה"ז בזמן שרוח צפונית מנשבת אין רוח דרומית מנשבת ובזמן שרוח דרומית מנשבת אין רוח צפונית מנשבת. אבל לע"ל בקבוץ גליות אמר הקב"ה אני מביא רוח ארגסטים לעולם ששתי רוחות משמשות בו הה"ד (ישעיה מג) אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ. מי הוא זה שעושה רצון יראיו זה הקדוש ברוך הוא שכתוב בו (תהלים קמה) רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם:

פרשה ג רב פתח (חבקוק ב) הוי משקה רעהו מספח חמתך ואף שכר למען הביט על מעוריהם. הוי משקה זה נבוכדנצר. רעהו זה צדקיהו. א"ל הקב"ה אי רשע אינו מלך כמותך אינו רועה כמותך. מספח המתך מה אתה מספח בו דברים בחמתך. א"ל אילו מרדת בי ולא מרדת באלהיך היה לאלהיך להתקיים עליך. אילו מרדת באלהיך ולא מרדת בי היה לי להתקיים בך. אלא שמרדת באלהיך ומרדת בי. הה"ד (ד"ה ב לו) וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר

מתנות כהונה

ימיר ערלים : מכופתין כו' מקושרים ומחוברים בעקלים של כסף: כ"ג בכפאתין של כסף. והכי מוכח ג"כ בס' ילקוט : הגשיש. כרעי המטה קרוי גשים ועיין ערך גש"ש : החיצון. אצל הבית : אהובה על בעלה. דרש שש מל' שש בגבולת ובקמץ לשון ששון : לחרות. לשון דר קדרים כדמפרש ואזיל : פרקמטיא. הו רת קדרים לשון סחורה : והשקיות השקיותיו כו'. י"ל לשון גמא בלא וראה כמה רוב עשרו מה לא מצינו בכוס אדם : ר' פנחס וכו'. תיר לא כוס : חותה. מאוס ומעכב מלשון חותה את הגחלים ואע"פ איך היה אחשורוש משתמש בו באותה סעוד. והכתיב לעשות כרצון איש ואיש וגבי שלמה אין להקשות ז. לפי שלא בא לעשות כרצון כל איש ולא בא אלא להודיע רוב עשרו : אלא אלו כו'. פי' אלו של אחשורוש כו' : דיוטריטא. פי' הערוך מזוגגים כ"ג שרואים צל פניהם : פניה של השפחה משתנות : שצורתן נשתנים כי המלאכה היתה דקה עד מאד ומראין [illegible] זכה ובהיר ומשתנית במהרה :

מכלים. לשון כליון שמכלים נמי שהוא משתמש בהן : ביצתו. שרשו : ככוסות ביד המלך. משמע שהיה כנגד כל המסובין וזהו כל הכוסות של כל אחד ואחד הגיע לפחות כוס א' : והשתיה כדת כל מקום. כמנהג כ"מ ומקום וכדמפרש ואזיל : אית אתרא כו'. יש מקום שרוצה לאכול ואח"כ לשתות ויש כו'. דלא שאתן כו'. אינם שותין יין המונח ומשתמר בזיקים בנודות והביאו להם יין המינת ומשתמש בקוליה מין כלי מלשון קולתא כדברי רז"ל והם כדים של חרס : באנפקא. פירוש הערוך יין חי שאינו מזוג : ביין נסך. ליהודים : כ"ג א"ר בנימין בר לוי אין אונס בפקת' לפום דתמן שאתין בגיסא לפיכך אין אונס בפקתא ופירושו שהי' להם כלי גדול ושמו פקתא והיו משקין אותו לכל אחד מן המסובין בעל כרחו אבל בסעודה זאת לא היו אונסין בכלי זה כ"מ בספר יפן בהדיא : בא וראה שלותו כו'. לשון יסוד קדרים : מידי בריותי. לצאת ידי רצון כל א' וא' : עולות בלימין · חוף הים : וצולב. ותולה : ארגסטים.

פי'

השביעו באלהיו. במה השביעו א"ר יוסי בר' חנינא בקרנות המזבח הפנימי השביעו. מה היה עושה לו אותו רשע היה מאכילו פת חמה של שעורים ומשקה אותו יין מן הגת חדש וכל כך למה כדי שיתחללו מעיו. הה"ד (חבקוק ב) למען הביט על מעוריהם. א"ר חנינא בר יצחק יקר עצמך ויקר אבותיך לא נכנסתם למלכות אלא על ידי שכיבד זקנך לזקנו של זה. הה"ד (ישעיה לט) בעת ההיא שלח מרודך בלאדן בן בלאדן מלך בבל ספרים ומנחה אל חזקיהו וישמע כי חלה ויחזק. אמרו מרודך בלאדן עובד להמה היה והיה רגיל לאכול בשש שעות ולישן עד ט' שעות. ואותו היום שהזר גלגל המה לאחוריו בימי חזקיהו ישן עד תשעה שעות ועמד בד' שעות. וכיון שנעור משנתו בקש להרוג את כל עבדיו אמר להם הנחתם אותי ישן כל היום וכל הלילה. אמרו לו לא. אלא שגלגל חמה הזר לאחוריו. אמר להם וכי יש אלוה גדול מאלהי שיכול להחזירו. אמרו לא אלהי של חזקיהו גדול מאלהיך. מיד עמד וכתב שלום להזקיהו ושלום לאלהי חזקיהו ושלום לירושלים וכיון שיצאו הכתבים והבולדרין. נתיישבה דעתו עליו ואמר הכבוד הזה שחלקתי להזקיהו לא הלקתי לו אלא בשביל אלהיו ואני מקדים שלום של חזקיהו שהוא ב"ו לשלום אלהיו. מיד עמד מכסאו ופסע ג' פסיעות ושלח בולדארין והחזיר את הכתבים וכתב ספרים אחרים שלם לאלהא רבא של חזקיהו ושלם לחזקיה ושלם לירושלים. א"ל הקב"ה אתה עמדת מכסאך ג' פסיעות ופסעת בשביל כבוד שמי. חייך שאני מעמיד ממך ג' מלכים שיהיו קוזמקרטורין מסוף העולם ועד סופו. ואלו הם. נ"נ ואויל מרודך ובלשצר. לפיכך אמר הקב"ה כבודך וכבוד זקנך ואביך לא נכנסו למלכות אלא בשביל שכיבד לזקנו של זה ואתה מבזה אותו (חבקוק ב) שבעת קלון מכבוד צדקיהו בני מתבזה כדרך כל אדם המתבזה. אבל אתה (שם) וקיקלון על כבודך מקיא מלמעלן וקלון מלמטה. ר' ירמיה בשם רב שמואל בר רב יצחק אמר כיון שראו שני גדולי לגיונותיו שמקיא מלמעלן וקלון מלמטה עמדו והעמידוהו מכסאו והסירו את כתרו מעל ראשו והסירו פורפירא שלו מעליו. הה"ד (דניאל ה) ויקרא העדיו מיניה. והעמידו בעריתו ערית בזוי. ומי היו שני גדולי לגיונותיו כורש ודריוש. ר' מנחם חתניה דר' אליעזר בר אבונא בשם ר' יעקב בר אבונא כל ביתו של אותו רשע לא נדונים אלא ערומים. (חבקוק ב) שתה גם אתה והערל זה נ"נ. גם אתה זה בלשצר. והערל זה ושתי: גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים. ר' יהודה בר' סימון פתח (ישעיה ג) עמי נוגשיו מעולל ונשים משלו בו. עמי נוגשיו מעולל מדקדקין בהון המד"א (מיכה ה) ועולל למו. ד"א מעולל מקטפין עיללותיהן. המד"א (ויקרא יט) וכרמך לא תעולל. באין עליהן בעלילות המד"א (דברים כב) ושם לה עלילות דברים. ור' יהודה בר' סימון אמר קדשים בהון. המד"א (שם כג) לא תהיה קדשה. המד"א (שופטים יט) ויתעללו בה כל הלילה. ונשים משלו בו א"ר הונא קופצין עליהון כבעל הוב. ד"א ונשים משלו בו ד' נשים נטלו ממשלה בעו"ה ואלו הן איזבל ועתליה מישראל שמירמית ושתי מאו"ה: ד"א גם ושתי המלכה. שמואל פתח (ירמיה נא) בהוסם אשית את משתיהם אמר הקב"ה כשהן באים להתחמם במלכות אשית את משתיהם אנא מגדיר ית משתותיהון (שם) והשכרתים בצרותיהם (שם) למען יעלוזו על ידי שהיו שמחים הם בחורבן הבית. אמר הקב"ה בהמ ק הרב ורשע זה עושה מרזיחין וגם ושתי הרשעה עושה מרזיהין דכתיב גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים: ר' יצחק פתח (ישעיה מג) ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל. ר' יוחנן שמע לה מן הדא דכתיב (שם יז) משא דמשק הנה דמשק מוסר מעיר והיתה מעי מפלה עזובות ערי ערוער. מה זה עומד בדמשק ומזכיר ערוער. והלא אין ערוער נתונה אלא בתחום מואב. אלא שלש מאות וששים וחמש בתי ע"ז היה בדמשק והיו עובדין כאו"א מהם את יומו והיו לזום יום אחד שהם מהזירין על כלן באותו היום ועובדין אותן. וכלן עשו ישראל הומנואה יעבדו אורן הה"ד (שופטים י) ויוסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני ה' ויעבדו את הבעלים ואת העשתרות ואת אלהי ארם ואת אלהי צידון ואת אלהי מואב ואת אלהי בני עמון ואת אלהי פלשתים ויעזבו את ה' ולא עבדוהו. ואפילו בשותפות. א"ר בר ב"כ לא תהא כהנת כפונדקית. א"ר יוסי בר' חנינא אמ' הקב"ה לא עשאוני בני כברזימון הזה שבא באחרונה. א"ר לוי לעבדו של מלך שעשה סעודה לחיילותיו

מתנות כהונה

פי' סערוך רות הזקס ככלס מכמס רותות כלחת: שיתחללו. ל' הילול כלו' היה מהלל המיד ואולי כוא כמו סיתהלחלו כמו ותתהלחל סמלכה ודרסו חז"ל מלמד סגלרכה לנקביה: ועמד כד' סעות. כד' סעות סל היום ועי' במדרש הזית כפסוק כמעט סעברתי: הבולדרין. סלוחי המלך ועיין דוגמתו בב"ר בפ' ויכלו השמים ובויקרא רבה בפרסה אחרי מות בפרסת ויהר ן אהרן: קוזמק טרין. גרסינן ופירש בערוך תופס כעולם קוזמו עולם קרטור תופס בלשון יון: וקיקלון. רעי ואספה וכוא כוף פסוק סל סבעת קלון: מקיא כו'. וקיקלון דרש נוטריקון וקי קלון: פי' פירא. לבוש מלכות: ויקרא עדיו מיניה. פסוק כוא בדניאל סימן ה': והעמידו בעריתו ברסי'. פי' בהעמידו אותו בערום ועליה: ערית בזוי. בביזיון

עמדת ערום: גם ושתי: כבעל חוב. דרש ונשים לשון לא תהיה לו כנושה: שמירמית. אשת נבוכדנלר בכי איתא בסדיא בויקרא רבה סוף פ' מצורע ועיין שם ועיין בילקוט ירמיה סימן מ"ם ובתנחומא פ' ויקרא: ב"ג אנא מגדיר כו' ופירושו לשון כריתה כד"א גודו אילנא וכו' ושגית דרושו לשון סממה וחורבן ועיין בערסי קמהי: משתותיהון. תרגומה כד"א כי השתות יהרסון לפי פירוש הרד"ק ומדרש הז"ל: מרזיחין. עי' לעיל בפסוק בימיה הכם: שמע לה. פי' של פסוק זה: מה עומד כו'. בפתיחה ולא אותי קראתי פירשתיו: ה"ג בדמשק והיו עובדין וכו': וכולן עשו ישראל גרסי': כ"ג פלשתים ויעזבו את ה': כ"ג בר כהנא לא תהא כהנת כפונדקית ומשל לא תהא אשה כשרה נאמנת לעדות אשה כפונדקית עכו"ם ועיין

המן כ"ל לגיונותיו של מלך ורבו לא קרא. א"ל המלך הלואי השוית אותי ככל היילותי. כך אמר הקב"ה הלואי עשאוני בני ככרוזימון הזה שבא באחרונה. אלא ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל. אצל הבעל מה כתיב (מ"א יח) ויקראו בשם הבעל מהבקר ועד הצהרים לאמר הבעל עננו ואין ק"ל ואין עונה. יתיב ומשתעי כל יומא ולא לעי וקאים לצלאה והוא לעי. יתיב ומשתעי כל יומא ולא לעי יתיב למיתנא ולעי. הוי ולא אותי קראת יעקב הלואי לא הכרתיך יעקב מפני כי יגעת בי ישראל. לא הבאת לי שה עולותיך אלו ב' תמידין שנא' (במדבר כח) את הכבש אחד תעשה בבקר. וזבחיך לא כבדתני אלו אמורי קדשי קדשים. לא העבדתיך במנחה זה קומץ מנחה. ולא הוגעתיך בלבונה זה קומץ לבונה. לא קנית לי בכסף קנה ר' הונא בשם ר' יוסי אמר קנמון היה גדל בארץ ישראל והיו עזים וצבאים אוכלין ממנו. וחלב זבחיך לא הרויתני אלו אימורי קדשים קלים. אך העבדתני בחטאותיך הוגעתני בעונותיך ראה מה גרמו לי חובותיך יעקב לא די לך שהייתי מונה לסעודת אנשים אלא אף לסעודת נשים הה"ד גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים: כתיב (תהלים י) ראית כי אתה עמל וכעס תביט לתת בידך עליך יעזב חלכה יתום אתה היית עוזר. אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע ראית שעשו הרשע בא ועתיד להחריב את בהמ"ק ומגלה את ישראל מארצם ומשלשלן בקולרין. תביט לתת בידך ואתה היית משרה שכינתך על יצחק אומר לו (בראשית כז) הנה משמני הארץ יהיה מושבך ועל חרבך תחיה. עליך יעזוב חלכה למחר הוא בא ונוטל יתומים ואלמנות והובשן בבית האסורין ואומר להם אותו שכתוב בו אבי יתומים ודיין אלמנות יבא ויציל אתכם מידי. אלא יתום אתה היית עוזר שני יתומים שנשתיירו לו זה רומוס ורומילוס נתת רשות לה לזאבה להניקן ובסוף עמדו ובנו שני צריפין גדולים ברומי. ד"א ראית כי אתה עמל וכעס וגו' אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע ראית נבוכדנצר הרשע שבא ומחריב בהמ"ק ומגלה את ישראל ומשלשלן בקולרין. לתת בידך והיית משרה שכינתך על ירמיה ואומר לנו (ירמיה כז) ועבדו אותו כל הגוים ואת בנו ואת בן בנו וגו'. עליך יעזוב חלכה למחר הוא בא ונוטל את חנניה מישאל ועזריה ונותנם לתוך כבשן האש ואומר להם (דניאל ג) ומאן הוא אלה די ישיזבינכון כן ידי. אלא ולא עוד יתום אתה היית עוזר יתומה אחת שנשתיירה לו ועשית אותה אגוסטה במלכות שאינו שלה ואי זו זו ושתי: כתיב (תהלים יז) ממתים ידך ה' ממתים מחלד וגו'. ר' חנינא בריה דר' אהא אזל להד אתר ושתכח הדין פסוקא ראש הסדר (ויקרא ו) והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו וגו' ופתח ממתים ידך ה' מה גבורים הם אלו שנטלו הלקם מתחת ידך ה' ואיזה זה שבט לוי. ממתים מחלד אלו שלא נטלו הלק בארץ. חלקם בחיים אלו קדשי המקדש. וצפונך תמלא בטנם אלו קדשי הגבול. ישבעו בנים כל זכר בכהנים יאכל אותה. והניחו יתרם לעולליהם והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו וגו': ד"א ממתים ידך ה' מה גבורים הם שנטלו את שלהם מתחת ידך ה' ואיזה זה דורו של שמד. ממתים ידך ממתים מידך. מחלד אלו שהעלה בשרם הלדיואות על קדוש שמך. מי הן רשב"י ור' אלעזר בריה עבדין הן טמירין במערתא תלת עשר שנין בשמדא עד דסליק בשרהון חלודה והוין אכלין הרובין ותמרין. לסוף תלת עשר שנין נפיק רשב"י ויתיב ליה על פילי דמערתא. חמא חד צייד פריס מצודתיה למיצד צפרין. שמע ברת קלא אמרה דימוס ואתפשת. זמן תנינות שמע ברת קלא אמרה ספיקלא ואישתזבת. אמר אפילו צפור מבלעדי שמיא לא יברח כ"ש נפשתנא. ניחות וניתסאי בהדין מוי דמוקד דטבריה. נחתן ואיתסן במוי דמוקד דטבריה. אמרין צריכין אנו לעשות טובה וניהני להלין בני אתרא כדרך שעשה יעקב אבינו שנא' (בראשית לג) ויחן את פני העיר שהיה עושה איטלים ומוכר להם בזול. עשו איטלים ומכרו בזול. אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע תאמר שיש לי חלק עמהם לעוה"ב. אמר לו הקב"ה דוד לא צפונך תמלא בטנם. צפונם תמלא במנך אכ"כ אלא וצפונך תמלא בטנם כל עמא מיתרא עותרא אכלין. אתבשר דוד שיש לו הלק לעוה"ב. ועוד אמר לפניו רבש"ע אלו באין מכח תורה ומצות ומע"ט שיש בידם אבל אני בצדק אחזה פניך לעולם: ד"א ממתים ידך ה' מה גבורים הם שנטלו

מתנות כהונה

ועיין סוף מסכת יבמות: כברזומין. ע"ע גריזי: ומשתעי כו'. מדבר דברים בטלים ואינו יגע: ה"ג כוי ולא אותי קראת יעקב בלואי לא הכרתיך יעקב מפני כו' ועיין בפתיחתא דאיכה: גרמו לי חובותיך גרסי' ועיין בפתיחתא דאיכה: לא די כו'. שישראל היו נהנין מסעודתו ואמרינן במסכת מגילה שעל עבירה זו נגזרה עליהם גזירת המן: ה"ג חלכה יתום אתה כו': ומגלה את ישראל גרסי': ת"ג בק צרין לתת בידך וכן הוא בשוחר טוב וכן צ"ל לקמן: ואת היית כו'. דייק לתת בידך שאינו מכרת אותם ונתתם בידך ממש חסו כמה שברך לעשו במשמני הארץ וכדמפרש ואזיל: רומילוס כו'. שמן אתה והקב"ה זימן זאבה והניקה אותם וכשגדלו ונעשו מלכים גדולים ועיין עוד בב"ר פ' מ"ט: צריפין. בית דירה ערבי ורבים הם בתלמוד: אגוסטה. לשון מלכות ועיין בב"ר פ' א' ובש"ר פ' ב"ג: ראש הסדר. ראש הדרשה: שלא נטלו חלק בארץ. הלוים שלא נטלו חלק בארץ ישראל ועיין זה בויקרא רבה פ' ג': ה"ג בויקרא רבה פ' ג' ובמד' הגיס הלקם בחיים אלו קדשי המקדש וצפונך תמלא בטנם אלו קדשי הגבול: מה גבורים. מתים דרש ל' גבורים כד"א כל עיר מתים וכ"ג במדרש תלים. ה"ג שנטלו את שלהם מתחת כו'. כלו' עונש שלהם שנגזרה גזירה וגבורה היא זו שסבלו שהשיאו נפשם מכה בכמה יסורים: ה"ג בשוח"ט של שמד ממתים מידך מומתים מידך. מחלד כו' שהעלה בשרן גרסי' ודרש מחלד לשון חלודה: עבדין. עשו כלו' עבב' והיו טמונים ועי' כל זה בב"ר פ' ע"ט ובמדרש קהלת: ה"ג [illegible] ניינות: ספיקלה. כגירסת הספר כן הוא במדרש קהלת אבל בב"ר הגירסא נהפכת וכן הוא גירסת הערוך. ועיין ערך דמסא וכן הוא ברקנטי פרשת כי תצא: דמוקד דטבריא גרסינן. פי' המי טבריא: לא וצפונך. כלו' לא יהא לך עמהם שום חלק כחלק אלו בחלקך יהיה יתרון עד שצפונך תמלא בטנם: כל עמא כו'. שמע כל העם יאכלו לעולם הבא מאתר עסקך: אני בצדק. ר' [illegible] לדבר: שנטלו משלנו מתחת

ממשלה מתחת ידך ה' ואיזה זה. זה נבוכדנצר. ממתים מחלד אלו שנטלו חלקם בארץ. חלקם בחיים אלו שנטלו חלקם בשהן חיים. וצפינך תמלא בטנם. שהיו עשירים מן הטמון בלשכה, ישבעו בנים. זה אויל ובלשצר. והניחו יתרם לעולליהם עולה אחת שנשתיירה לו עשית אותה אגוסטוס במלכות שאינה שלה. ואיזו זו וש‌תי: ד"א גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים. מה ראה הכתוב לפרסם סעודתה של ושתי. ריב"ק אמר כ"כ למה להודיעך לאיזו שהוה אסתר נכנסת. א"ר מאיר אם כך למכעיסיו ק"ו לעושי רצונו. ד"א גם ושתי המלכה אין גם אלא רבוי. מה זה בששה ניסן אף זו בששה ניסן. מה זה במיני יציאות אף זו במיני יציאות. מה זה בסעודת ארץ ישראל אף זו בסעודת א"י. מה זה בבגדי כהונה גדולה אף זו בבגדי כה"ג. ר' ברכיה אמר כהדא צרצרא דמתגלגלא בדילה ודלא דילה. ד"א גם ושתי המלכה. גם וגם הגיע משתותא של ושתי הגיע זמנה של ושתי ליגמם הגיע זמנה של ושתי ליבצר הגיע זמנה של ושתי לידרך. ר' הונא אמר הגיע עת זמנה לימממת. המד"א (בראשית ג) ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישה וגו': עשתה משתה נשים מיני גמאין האכילה אותן. ר' יצחק אומר מיני מתוקים האכילה אותן. בית המלכות נתנה אותן בבתי מרזיחין מפני שדרכה של אשה מצויה לקלקל. ד"א בית המלכות נתנה אותן בבתים מצויירין. דא"ר אבין רוצה אשה שתהא בבתים מצויירין ובגדים מצויירין מלאכול עגלים מפוטמים. ד"א בית המלכות נתנה אותן בבית איספלידא שלה לומר שאם ימרוד בעלה של אחת מהם תהא אשתו מבפנים נתונה ולא ימרוד. אשר למלך אחשורוש. ר' יודן ור' לוי בשם ר' יוחנן כל מקום שנ' במגלה זו למלך אחשורוש במלך אחשורוש הכתוב מדבר. וכל מקום שנא' למלך סתם משמש קדש וחול: ביום השביעי ריב"ל אמר זה יום השבת. כטוב לב המלך ביין א"ר יצחק או"ה אין להם טובה דכתיב (קהלת ח) וטוב לא יהיה לרשע וגו'. איתיבון והכתיב כטוב לב המלך ביין: א"ל בטוב לב המלך אכ"כ אלא כטוב לב המלך טובה ואינה טובה. אבל טובתן של ישראל טובה שלמה. שנא' (מ"א ח) וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה וגו': אמר למהומן בזתא א"ר יוחנן באותה שעה קרא הקב"ה למלאך שממונה על ההמה ואמר לו בזתא בוז ביתיה הרבונה אחריב ביתיה. בגתא ואבגתא בוז ובזבז. א"ר שמעון בר ינאי אמר הקב"ה משחק אני עליהון אביא גתיות מאחורי הקוריים. זתר תרגם ר' יעקב בר אבינא קדם ר' יצחק זנות ראה של אותו רשע. וכרכס כרכסא ר' שמואל בר נחמן אמר לשון יוני הוא המד"א כרכסון. שבעת הסריסים המשרתים את פני המלך אחשורוש שאין המלכות מעמדת פחות מז' סריסים לפני המלך: להביא את ושתי המלכה לפני המלך בכתר מלכות. א"ר איבו כפרתן של ישראל כשישראל אוכלין ושותין ושמחים הם מברכין ומשבחין ומקלסין להקב"ה. וכשאו"ה אוכלין ושותין מתעסקין הן בדברי תפלות. זה אומר מדיות נאות וזה אומר פרסיות נאות אמר להם אותו טיפש כלי שאותו האיש משתמש בו אינו לא מדית ולא פרסית אלא כשדית מבקשים אתם לראותה. אמרו לו הן ובלבד שתהא ערומה. אמר להון הן וערומה. ר' פנחס ור' חמא בר גוריא בשם רב אמרו בקשה ליכנס אפי' בצלצול כזונה ולא הניחו אותה. אמר לון וערומה. אמרה אכנס בלא כתר. הן אומרים שפחה היא זו. תלבש בגדי מלכות ותכנס א"ר הונא אין הדיוט משתמש בבגדי מלכות: ותמאן המלכה ושתי. שלחה ואמרה לו דברים שהן נוגעין בלבו אמרה לו אם רואין אותי נאה הן נותנין עיניהם להשתמש בי והורגים אותך. ואם רואין אותי כעורה את מתגנת בי. רמזתו ולא גרמז עקצתו ולא נעקץ. שלחה ואמרה לו קומוס איסטבלאטי של בית אבא היית והיית למד להיות מכנים לפניך נשים זונות ערומות ועכשיו שנכנסת למלכות לא חזרת מקלקולך. רמזתו ולא נרמז עקצתו ולא נעקץ. שלחה ואמרה אפילו אנדיתיקו של בית אבא לא נידונו ערומים הה"ד (דניאל ג) באדין גובריא אילך כפיתו בסרבליהון פטשיהון. ר' יודן אמר בגוליהון. ורב הונא אמר במוקסיהון. ר' שמעון בר אבא אמר בשם ר'

מתנות כהונה

גרסי': ה"ג ואיזה זה זה נבוכדנצר: ממתים כו'. וע' בילקוט תהלים מזמור י"ז ותמצא הגירסא יותר מתוקנת: בששה ניסן. עיין לעיל בפסוק בהראותו: ה"ג כהונה גדולה אף זו בבגדי כהונה גדולה: צרצר. מין עוף ועיין בערוך ולעיל ריש פסוק בהראותו: משתותא פרסה כד"א כי השתות יהרסון כפי מדרש חכמים ז"ל ונפירוש הרד"ק: ליגמם. לכרות ומלת גם קדרים ועיין בערוך ערך גם: לידרך. דרש גם לשון גומא ותפירה שבו דורכין הענבים ועיין בערוך ערך גם השני והשלישי: ותתן גם לאישה. ובאותה נתינה נתנה לו מיתה: גמאין שגומאין אותו כד"א הגמיאיני נא: מתיקים. שהנשים נהנין מהם ודייק מדכתיב משתה נשים: לקלקל. ע"י דם נידות ולכן נתנה אותם בבתים מרזיחין שלא תתביישו בפני חברותיה: איספלידא גרסי' ופי' חדר ועיין בערוך: זה יום השבת. הס"א פתוחה מורה על שביעי הידוע: כטוב. משמע דמיון לטובה: בזתא. נוטריקון בוז ביתא וכן הרבונה אחריב ביתא: בז ובזבוז. י"ל לשון דריסה ומרמס ומשסוס כד"א והיה לבז ולמשסה: מלכים הי' ב"א או בוז כמו בוס כד"א וכנא יבוס צרינו ויהיה כפי' התרגום:

ה"ג הביא גיתיות מאחורי כו'. ועיין בב"ר פ' ע"א: אביא גיתיות כו'. שישחקו עליהם כלומר שישים אותם שחוק בפי כל: זנות ראה. זתר נוטריקון זנות ראה כך אמר הקב"ה למלאך המשחית ראה זנית של אותו רשע וכרכס תבוס ותדרוס אותם וכן אמרו חז"ל שניהם לעבירה נתכוונו: משתמש בו גרסי': לראותה גרסי': ה"ג ערומה אמר להון הן וערומה ר' פנחס כו' עד ולא הניחו אותה אמרו כו': וערומה. דייק מדכתיב להביא את ושתי המלכה וגו' שלא יהיה עליה כלום אלא הכתר כמורה על הוד מלכות כן הוא בילקוט: בצלצול. חגור קטן לכסות בשר ערוה: הן או. ריש כו'. הסריס השיבו יאמרו הכל אין זאת אלא שפחה: תלבש כו'. כלו' אף אם תלבש בגדי מלכות ותכנס גם כן יאמרו שפחה היא זו ומשני אין הדיוט כו' ובכתר ידעו בודאי שהיא ושתי: שהן נוגעין וכו'. כלומר דרך רמז דברה אתו אולי ירגיש ולא הרגיש ואחר כך גלתה אליו הדברים קצת מבוארים ולא הרגיש כו': קומים איסטבלאות. פי' ממונה על ארוות סוסים: קימים. פי' ממונה והרבה תמצאם בספר זה וכן לקמן בפסוק מהר קח: איסטבלאות. ארוות סוסים כדאיתא

יוחנן אין הקב"ה דן את הרשעים בגיהנם אלא ערומים ומה טעם דכתיב (תהלים עג) בעיר צלמם תבזה. א"ר שמואל בר נחמן הן דליסטאות מקפח תמן מצטלב. א"ר נתן אף במצרים בירידתן בים לא נדונו אלא ערומים מה טעם (שמות טו) וברוח אפך נערמו מים: ור' שב"נ בשם ר' יונתן אמר אין הרשע יוצא מן העולם עד שהקדוש ב"ה מראה קנינין דידיה היאך הוה מיתציד: ויקצוף המלך מאד וחמתו בערה בו. א"ר יוחנן באותה שעה אמר הקב"ה למלאך הממונה על החמה הות פח זיקא בכרסיה ונפח בקיטמיה וזרוק גופריתא באתוניה. א"ר יוחנן כל אותן השנים משעה שנהרגה ושתי עד שנכנסה אסתר לא שככה חמתו של אחשורוש. איתיבין והכתיב כשוך חמת המלך אחשורוש. אמר להם בשוך חמת המלך אכ"כ אלא כשוך חמת המלך שכיכה שאינה שכיכה. אימתי שככה חמתו כשנצלב הכן. הה"ד ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי וחמת המלך שככה. חמתו של ממ"ה הקב"ה:

פרשה ד ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים וגו'. מי היו אמר רב סימון זה שבטו של יששכר הה"ד (ד"ה א יב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל וגו'. ר' תנחומא אמר לקורסין. ור' יוסי ברקצרת אמר לעיבורין. לדעת מה יעשה ישראל שהיו יודעין לרפאות את הקירוס פי' קליפות העולה מחמת מכה) ראשיהם מאתים אלו ר' ראשי סנהדראות שהיו שבטו של יששכר מעמידים. וכל אחיהם על פיהם וכלם היו מסכימים הלכה על דעתן כהלכה למשה מסיני. אמר להם אותו רשע בשביל שגזרתי על ושתי שתכנס לפני ערומה ולא נכנסה מה הוא דינה. אמר לו אדונינו המלך כשהיינו בארצנו היינו שואלים באורים ותומים ועכשיו מטולטלין אנו וקראו לפניו המקרא הזה (ירמיה מח) שאנן מואב מנעוריו ושוקט הוא אל שמריו ולא הורק מכלי אל כלי ובגולה לא הלך על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר. אמר לון אית הכא מנהון. אמרין ליה קריביהון. הדא הוא דאמר והקרוב אליו כרשנא שתר אדמתא תרשיש מרס מרסנא ממוכן שבעת שרי פרס ומדי וגו'. (משלי יא) צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו צדיק מצרה נחלץ אלו שבטו של יששכר. ויבא רשע תחתיו אלו ז' שרי פרס ומדי. ד"א והקרוב אליו כתיב (שם) בפה חנף ישחית רעהו ובדעת צדיקים יחלצו. בפה חנף ישחית רעהו אלו ז' שרי פרס ומדי. ובדעת צדיקים יחלצו זה שבטו של יששכר. ד"א והקרוב אליו כתיב (שם יד) חכם ירא וסר מרע וכסיל מתעבר ובוטח. חכם ירא וסר מרע זה שבטו של יששכר. וכסיל מתעבר ובוטח אלו ז' שרי פרס ומדי. ד"א והקרוב אליו כתיב (שם כב) ערום ראה רעה ונסתר ופתאים עברו ונענשו. ערום ראה רעה ונסתר זהו שבטו של יששכר. ופתאים עברו ונענשו אלו ז' שרי פרס ומדי: והקרוב אליו הן הקריבו הפורענות לעצמן. כרשנא שהיו ממונה על הכושינין. שתר שהיה ממונה על היין. אדמתא שהיה ממונה על אטנם שבארץ. תרשיש שהיה ממונה על הבית. מרס שהיה ממרס את העופות. מרסנא זה היה ממרס את הסלתות. ממוכן זה היה האיספקסיטין שבכלם שהיתה אשתו מתקנת להן כל מה שהיו צריכין. אמרו מה"ש לפני הקב"ה אם מתקיימת עצתו של רשע זה מי מקריב לפניך כרשנא מי מקריב לפניך פר בן שנה. שתר. מי מקריב לפניך שתי תורים. אדמתא. מי בונה לפניך מזבח אדמה כד"א (שמות כ) מזבח אדמה תעשה לי. תרשיש. מי לובש בגדי כהונה ומשמש לפניך כמד"א (שם כח) תרשיש שהם וישפה. מרס. מי ממרס לפניך את העופות. מרסנא. מי ממרס לפניך את הסלתות. ממוכן. מי מכין לפניך את המזבח כמד"א (עזרא ג) ויכינו המזבח על מכונתו. אותה שעה אמר להם הקב"ה לישראל בני הם. רעי הם. קרובי הם. אוהבי הם. בני אוהבי הם שהוא אברהם דכתיב (ישעיה מא) זרע אברהם אוהבי. מרומם אני קרנם. כמד"א (תהלים קמח) וירם קרן לעמו. ד"א כרשנא אמר הקב"ה בוזק אני לפניהם כרשינין ומשירן מן העולם. שתר. משקה אני להם כוס של תרעלה. אדמתא תרשיש. מתיר אני דמן כמים. מרס מרסנא ממוכן. ממרס

מתנות כהונה

כדאיתא במסכת סנהדרין פרק כ"ג: אנדיתיקוס. פי' הערוך בעלי דינין: פטשיהון גרסי': ה"ג בגוליהון. ורב הונא אמר במוקסיכון ועיין בב"ר פרשה נ"ו ופי' הערוך מיני גלבושין הן: ה"ג במדרש תלים הן דליסטאות מקפח כו' פי' במקום שהלסטים גוזל מקפה הבריות גם הוא נתלה ור' נחמן קאי על פ.וטו של מקלא בעיר צלמם תבזה: נערמו. לשון ערום ועריה כלומר נתערטלו בתוך המים: מראה קניגין כו'. מראה אותו מה דהוו שהיה ניגוד בו וזה בעיר צלמם תבזה: הות כו'. לפי מה שמצאתי בספר אות יפת נראה לנגיה הות פח זיקא בהפיה (או בכרסיה) פירוש בבטנו ונפח כו' ופירוש רוח ונפח רוח בחפיו ונפח באפרו וזרק גפרית בתנורו. וכל זה הוא משל להגדיל החמה: בשוך. כף הדמיון מורה דמיון של שכיכה: חמתו של מלך. כמו שאמר למעל. כל מקום שנאמר מלך סתם במגילה זו משמע קודש וחול וכאן כתיב שככה רמז לשתי שככות של מלך עליון יתברך שמו ושל מלך אביון בתחתון: לקי סין. פירוש הערוך לעתים למועדים וכן כתוב ברבינו בחיי ס"ף פרשה שמות ועי' במדרש חזית בפסוק דומה דודי לצבי ובפסוק יפה את כתרצה: קרוביהן. הקרובים של מלכות:

ויבא רשע כו'. שאחר כך הרג אותם המלך על שנתנו לו עצה להרוג את ושתי כדלקמן: הן הקריבו כו'. קרי ביה והקרוב אליו מדלא כתיב וקרוב: כרשינין מין עשב והוא ידוע ועיין בערוך: שתר. דרשו מלשון שתייה: אטנם. לא מצאתי פירושו וי"ל מלשון טנא כלומר לא היה ממונה על פירות הארץ כד"א ברוך טנאך שפירושו פירות הנתונים בטנא ודרש אדמתא פרי האדמה: על הבית. והוא היה מרוצף בתרשיש אבני יקר: ממרס. מערב ומתקן: האיספקסיטון. לפי הענין פירושו העיקר שבכולם שהיה מקבל את הכל מידיהם והיה מתקן מאכלי המלך והוא לשון סיפוק: פר בן שנה. כרשנא נוטריקון פר בן שנה כר הוא פר כד"א עם חלב כרים על שם שנה שנים והכיה כמו כר: שתר. נוטריקון שתי תורים: ממרס כו'. י"ל על מליקת העופות ובילקוט גרס את הדם וכן משמע בתרגום שהיו ממרסין בדם כדי שלא יקרוש ולא יהא ראוי לזריקה: הסלתות. מנחת בלולה בשמן: בוזק. פי' הערוך מערב ומשירן טורדן ומפילן כד"א משיר את השער מאן דתני משירין לא משתבש כלומר לא הניח להם רשום כמעט רגע ואחר כך מתיר אני את דמן כמים: תרשיש. פי' מים ויש כדאמר

תרשיש

אני מסרס וממעך אני את נפשם בתוך מעיהם. וכי היכן היתה איסקווזות של כלן מתוקנות: א"ר הושעיא מישעיה הנביא המד"א (ישעיה יד׳) הכינו לבניו מטבח בעון אבותם בל יקומו וירשו ארץ וגו׳ :

שבעת שרי פרס ומדי . רב ושמואל ר"א במלכות אחשורוש הכתוב מדבר. ושמואל אמר במלכות בלשצר הכתוב מדבר. על דעתיה דרב דאמר במלכות אחשורוש ניחא. על דעתיה דשמואל דאמר במלכות בלשצר כיצד היו כל אותן השנים. א"ר הונא על ידי שלא נשתמשו בכלי בהמ"ק. הה"ד (דניאל ה) בלשצר אמר בטעם חמרא וגו׳ שמתוך כך ביה בליליא קטיל בלשצר מלכא כשדאה: רואי פני המלך. שתי משפחות היו נכנסות אצל רבי אחת של ר׳ הושעיא. ואחת של בית ר׳ יהודה בן פזי. כשנתחתן ר׳ יהודה בן פזי לרבי בקשו ליכנס תחלה ולא הניחן ר׳ אמי. אמר להן כתיב (שמות כו) והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראית. וכי יש משפט לעצים אלא קרש שזכה לינתן בצפון ינתן בצפון. ושזכה לינתן בדרום ינתן בדרום. בעון דימנון מאיכן. אמר לון ר׳ סימון מן דרומא שנא׳ (שופטים א) ויאמר ה׳ יהודה יעלה. א"ל ר׳ מני הדא במלחמה ברם במנוי רואי פני המלך היושבים ראשונה אף הכא כן רואי פני המלך: כדת מה לעשות. א"ר יצחק להזירתא כדת ולאומה קדושה שלא כדת אלא באכזריות. במלכה ושתי עאכ"ו במלכה שאינה ושתי: ויאמר ממוכן לפני המלך והשרים. מה ראה ממוכן לקפוץ בעצה תחלה מכאן שהדיוט קופץ בראש. ר׳ פנחס ור׳ חלקיה בשם ר"ס ור"א ור׳ יוחנן. ח"א דינינו כדיניהם וחרינא אמר אין דינינו כדיניהם. מ"ד דינינו כדיניהם כדתנן דיני ממונות הטהרות והטמאות מתחילין מן הגדול. ודיני נפשות מתחילין מן הצד. מ"ד אין דינינו כדיניהם. מה מקיים ויאמר ממוכן נראין דברי ר׳ יהודה דברי ממוכן. ר׳ יוחנן אמר תלתא אמוראין. ח"א ע"י שהיתה מסטרתו בקורדקין שלה על פניו לכאן ולכאן. וחרינא אמר ע"י שלא הזמינה את אשתו לסעודת נשים. וחרינא אמר על ידי שהיתה לו בת והיה מבקש להשיאה למלכות. מ"ד ע"י שהיתה מסטרתו בקורדקין שלה על פניו לכאן ולכאן שאמר לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה. ומ"ד ע"י שלא הזמינה את אשתו לסעודת נשים שאמר כי יצא דבר המלכה על כל הנשים להבזות בעליהן בעיניהן. הדא היא דלא הות תמן. ומ"ד על ידי שהיתה לו בת והיה מבקש להשיאה למלכות שנאמר ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה: כי יצא דבר המלכה. א"ר שמואל בלא דדין הות צריכה: והיום תאמרנה שרות פרס ומדי. רב ושמואל רב אמר כדי הבזיון הזה לקציפה הזאת. ושמואל אמר כדי הקצפון לבזיון זה. א"ר חנינא כדאי הוא הבזיון שביזה אביה את כלי בהמ"ק לקצפון שקצף עליה והרגה: אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו. א"ל אדוני המלך דבר אתה מוציא מפיך ואני מכניס את ראשה בדיסקוס. ויכתב בדתי פרס ומדי ולא יעבור וגו׳ א"ר חנינא בריה דר׳ אבהו כתיב (הושע יג) כי הוא יבאיב ויחבש ימחץ וידיו תרפינה. בלשון שנטלה המלכות מזקנה שאמר לו שמואל (ש"א טו) ונתנה לרעך הטוב ממך. בו בלשון חזר לה המלוכה. הה"ד ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה: ונשמע פתגם המלך וגו׳. ר׳ לוי ור׳ יצחק ר"ל אמר פתגם גדול אנו עתידים לשמוע מזו שנכנסה למלכות מהו אבל גדול ליהודים. ור"י אמר פתגם גדול אנו עתידים לשמוע מזו שנכנסה למלכות מהו שמחה וששון ליהודים. א"ר יהודה בר׳ סימון ונשמע פתגם מה"ה הקב"ה שאמר בחכמתו ובתבונתו (שמות יז) כי מחה אמחה את זכר עמלק. כי רבה היא. רב ושמואל ח"א הדא מלכותא רבתא להדא חטיתא. וח"א הדא חטיתא רבתא להדא מלכותא. וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן וגו׳: וייטב

מתנות כהונה

תרשיש ועיין במדרש הזית בפסוק ידיו גלילי זהב : וממעך, ממוכן דרש כמו ממועכן : איסקוזות . קלה וגמל דיגה ועיין בערוך ערך סקט : הכינו . והתיב הכא ממוכן : כ"ג כיצד היו כל אותן השנים א"ר על ידי שלא נשתמשו כו׳ : כ"ג בירושלמי דפרק הבונה ופ"ב דהוריות ולא הניחן ר׳ אמי : כ"ג בעון דימנון מאיכן . פי׳ השרונים למנות זקנים הסיכן היו ממנין אותם וכ"ג בירושלמי סוף הוריות בקשו למנות זקנים מהיכן היו ממנין מטבריה או מן דרומא אמר ר׳ סימון כו׳ : אף הכא . במינוי זקנים : לחזירתא . לאומה שלא היתה נוהגת כדת וישראל היתה נוהגת שלא כדת שהיתה משעבדת בהם עשית להם עינוים ולפיכך נגזר עליה כדת מה לעשות : כ"ג שלא כדת אלא באכזריות : שאינה ושתי . כלו׳ שאינה מנשפחת המלוכה כמותה : כ"ג לקפוץ בעצה . פי׳ והדי הוא היה הקטן שבשבעה השרים : מה מקיים כו׳ . הרי בגם אחשורוש התחיל מן הגדל : נראין כו׳ . בירוש׳ בפ׳ ד׳ דסנהדרין גרס ראו דבריו של ר׳ יהודה וראו דבריו של ממוכן והיא היא כלו׳ כמו שאומרים מאין דברי רבי יהודה וקובעין הלכה אע"פ שחולקין עליו חבריו כן היו נראין בעיניו דברי ממוכן ולכן נכתבו דבריו ולא דברי השרים האחרים ובספר ידי משה מביא גירסת ירושלמי ומפרש דאיירי ביהודה בן יעקב כשא"ל ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף גם כי יעקב היה שם כשאחז"ל : תלתא אמוראים כו׳ . ג׳ אמוראים חולקין למה קפץ ממוכן על אותה עצה שהרג ושתי . מסטרתו כו׳ . הכתה אותו במנעלה על פניו ודוגמתו המלה בב"ר פרשה מ"ה : לא על המלך כו׳ . משמע דגם עליו עותה : הדא היא כו׳ . כלומר באשתו לא היתה שם ולפיכך היתה מבזה אותו לאמר לאמתא אים הטוב אתם היו מזמנים גם אותי לסעודת המלכה : לרעותה כו׳ . ולפיכך היה יועץ לפי דרכו : בלא דדין כו׳ . משמע אפילו בלא זאת היתה המלך והשרים הוא ראויה לעונש זה משום מגדר מלתא : כדי הבזיון כו׳ . כלומר הבזיון הוא גדול יותר בערך עונש הקצף ולקצף גדול מזה היתה ראויה : כדי הקצפון כו׳ . קצף ההריגה הוא גדול בערך הבזיון ואין מוסיף עליו : דבר אתה מוציא כו׳ . דבר הגזירה בדיסקוס . מצאתי פירושו לפי הענין שהוא כלי שבו שמכניסין בו ראשו של אדם שהוא נחנק מעצמו וכך ממיתין השרים שבוררין להם מיתה יפה וזהו דבר מלכות : מזקנה . משאול זקנה של אסתר : כ"ג ממך בו בלשון : פתגם גדול כו׳ . דרש ונשמע פתגם למעלה על רעותה הטובה ממנה היא אסתר : כ"ג הדא מלכותא רבתא להדא חטיתא וחד אמר הדא חטיתא רבתא להדא מלכותא וכל כו׳ ופירושו כמו שחלקו רב ושמואל למעלה בפסוק וכדי בזיון וקצף: מלכותא . פי׳ עלה כזאת : וכל הנשים כו׳ . ע׳ דרכו להיות בפסוק שבסוף הפרשה

הדבר בעיני המלך והשרים. גזר והכניס ראשה בדיסקוס: וישלח ספרים אל כל מדינות המלך. א"ר הונא אחשורוש דעת סרוחה היתה לו. מנהג שבעולם אדם מבקש לאכול עדשים ואשתו מבקשת לאכול אפונים יכול הוא לכופה. לא מה דהיא בעי היא עבדה. א"ר פנחס ולא עוד אלא שנעשה שחוק בעולם. בנוהג שבעולם מדיי נושא פרסית והיא מדברת בלשון מדי. פרסי נושא מדיית והיא מדברת בלשון פרסי. אבל הקב"ה דבר עם ישראל בלשון שלמדו הה"ד (שמות כ) אנכי ה' אלהיך לשון יהנך. א"ר נתן דבית גוברין ד' לשונות נאין הן שישתמש בהן העולם. לעז לזמר. פרסי לאלייה. עברי לדבור. רומים לקרב. וי"א אף אשורית לכתב. עברית יש לה דבור ואין לה כתב. אשורית יש לה כתב ואין לה דבור. בחרו להם כתב אשורית ולשון עברית. בורגני אחד אמר בררו להון לשון רומי בלשון יוני. ר' יהודה ברבי סימון אמר גנאי הוא לה שחותמת שאינה שלה. ור' חנון בר אדא אמר אעפ"כ (דניאל ז) וטופרה די נחש אינה חותמת אלא בלשונה. א"ר שמואל בר נחמן מכאן אדם צריך לשנות את פרשיותיו. אילו לא שנה לנו משה את התורה מהיכן אנו יודעין השמועה ואילו לא שנה לנו דניאל את החלום מהיכן אנו יודעין וטופרה די נחש:

פרשה ה רבי עזריה פתח (משלי כג) אל תרא יין כי יתאדם כי יתן בכוס עינו יתהלך במישרים. א"ר עזריה אל תרא יין כי יתאדם כי יתאו לדם נדה ולדם זיבה. כי יתן בכוס עינו בכיס כתיב ל' נקי המד"א (שם א) כיס אחד יהיה לכלנו. יתהלך במישרים סוף שאשתו אומרת לו כשושנת אדומה ראיתי והוא אינו פורש ממנה. א"ר אסא אם ת"ח הוא סוף שהוא מטמא את הטהור ומטהר את הטמא. ד"א אל תרא יין כי יתאדם וודאי מסמיק ליה כי יתן בכוס עינו הוא נותן עיניו בכוס. והנוני נותן עיניו בכיס יתהלך במישרים סוף עביד ביתיה מישרא אמר מה דהדין קיתונא דנחשא עביד קיתונא דחספא עביד ומזבין ליה ושתי חמרא בטימיתה. ומה דא קידרא דנחשא עביד קידרא דחספא עביד ומזבין לה ושתי חמרא בטימיתה. ר' יצחק בר רדיפה אמר בשם ר' אמי סוף שמוכר כל כלי ביתו ושותה בהם יין. א"ר אחא מעשה באדם אחד שהיה מוכר כל כלי ביתו ושותה בהם יין. אמרי בנוי לית הדין אבונן שביק לן כלום מה עשו אשקוניה ושקלוניה וטענוניה ויהבוניה בחד בית עלם. עברין שפאין שנאין בתרע בית עלמא ושמעון אנגרא במדינתא. פרקין טועניהון בנו בית עלמא ההוא. אמרין ניזול וניחמי מה קלא במדינתא. איתער ההוא סבא משינתיה חמא זיקא יהביה לעיל מן ראשיה שרא יתיה ויהביה בפומיה ושתי שתי עד דניים שינתיה. לבתר תלתא יומין אמרין בניה לית אנן אזלינן וחזינן מה ההוא אבונן עביד. אזלון ואשכחוניה והא זיקא יהיב בפומיה. אמרו אף הכא לא שביק לך ברייך הואיל והוא לך מן שמיא לית אנן ידעין מה נעבד לך. עבדי ביניהון תקנה כל חד וחד הוה משקה ליה יומיה. כתיב (משלי כג) והיית כשוכב בלב ים וכשוכב בראש חבל כהדא אילפא דדמכא בפילגוס דימא. וכשוכב בראש חבל כהדין תרנגולא דיתיב בריש חבלא אזיל ואתי אזיל ואתי. כהדין קברניטא דיתיב בריש תורנא אזיל ואתי אזיל ואתי. הכוני בל חליתי מהו ליה ולא מרגיש. הלמוני בל ידעתי טלמון ליה ולא ידע. שתי שברא חמשא קוסטין אמרין ליה עשרה קוסטין אישתית. ואם תאמר דמיתער הוא משינתיה ואנשי ליה ת"ל (שם) מתי אקיץ אוסיף אבקשנו עוד. למי אוי למי אבוי רב הונא אמר למי שאינו עמל בתורה. למי מדנין. למי דינין. למי שיח למי פיטטין. למי פצעים חנם למי פדעין דמגן. למאחרי' על היין. עובדא הוה בחד בר נש דהוה אליף למשתי תרי עשר קיסטין דחמר בכל יום יומא חד אישתי חד עשר קיסטין דמך ולא אתא שינתיה קם בחשוכא אזל לבי קפילא. א"ל זבין לי חד קוסטא. א"ל לא פתחנא לך דהיא השיכה וצדי לי מן נטוריא. תלא עיניה וחזא נוקבא בתרעא. א"ל הב לי מיניה בהדין נוקבא את מפני מלגיו ואנא שתי מלבר. עבד ליה כן. אשתי ודמך קדם תרעא. עברון עליה נטוריא סברוניא דהוא גנב מחיוניה ופדעוניה וקרא עליה למי פצעים חנם למאן פדעי דמגן למי כלילות עינים למאן שמשין דעינן. כל אלה ימי למאחרים על היין זה שנכנס לבי קפילא

מתנות כהונה

ומן לקמן: גזר והכנים כו'. וזהו כדבר ממוכן שינן לו כן כדלעיל: שנהג שבעולם גרסי: לא מה דהיא בעי כו'. בניחותא שלא מה שהוא רוצה היא עושה ואם כן שספרים נמה: בנוהג שבעולם. מילתא בהפי נפשיה היא: ה"ג והיא מדברת בלשון מדיי פרסי נושא מדיית והיא מדברת בלשון פרסי אבל הקב"ה דבר עם ישראל בלשון שלמדו הה"ד כו' ועיין בילקוט בפ' חגי: לי יתנך. והוא אנו בלשון מצרי ולמדהו ישראל בהיותם במצרים ובילקוט גרס אינך וכן משמע בפיוט דשבועות: שישתמש בהן העולם גרסי' וכן הוא בירושלמי בפ"ק דמגילה: פרסי. בירושלמי גרס סורסי: לאלייה. נוילנו לקונן כדאמרינן פרק ב' דערכין אלייה בעלמא הוא דנפלה בפיהם: לקרב. במלחמה לצעוק להפחיד שכנגדם: אף אשורית לכתב. שהיא הנאה שבכל הכתבים: ה"ג בירושלמי ואין לה דיבור בחרו להם כתב אשורית ולשון עברית ושוב גרסי' בורגני אחד אמר ברור לכן לשון רומי מלשון יוני ופירושו מתוך לשון יוני וכ"ג בירושלמי: גנאי היא לה. לאדוס מלכות רומי: שאינה שלה. בלשון שאינה שלה: אעפ"כ. אע"פ שגנאי הוא לה אינה חותמת אלא בלשוני' מעיזה פנים ועומדת על מדתה וזהו וטפרה די נחש: וטפרה גרסי'. וכן הוא שם בפ' ... כדניאל סימן ז': השונה. כמו שאמרו חכמינו ז"ל למה נמשלו המלכיות לנחש ... : כי יתן בכוס עינו כו'. כל הפי' כתב הא בויקרא רבה פי"ב: לשון נקי. ורמז לזונה ועיין בבמדבר רבה פ' י"ב: אדומה. וזהו יתאדם: אינו פורש ממנה. יתהלך במישרים שהכל נעשה לו כמישור בלי עיכוב דבר: מטמא את הטהור וכו'. דכתיב יין ושכר אל תשת וסמיך ליה בין הטהור וגו' וע"ל בפר' שמיני: ומה דא קידרא גרסי': ה"ג אשקוניה ושקלוניה: שנאין. בפר' שמיני ל"ג ליה וכן בילקוט מבלי: ההוא. בלוה: מערה שהוא היה נתון בתוכה: ה"ג אמרו אף הכא: דדמכא. נראה דל"ל דדמיך ובפרשת שמיני גרס דמטרפא: ה"ג כל ידעתי טלמון ליה ולא ידע אתי שברא חמשא קוסטין: משינתיה.

קדמאי ונפק בתראי. לבאים לחקור ממסך מן דשמע הן אית ליה המרא טריא רדיף בתריה. מה כתיב בו בסוף (שם) אחריתו כנחש ישך וכצפעוני יפריש. מה צפעון זה מפריש בין מיתה לחיים כך הפריש היין בין אדם לחוה דא"ר יהודה בר' אלעאי איתו העץ שאכל אדה"ר ענבים היה הה"ד (דברים לב) ענבימו ענבי ראש אשכלות מרורות למו הללו הביאו מרורות לעולם. ד"א וכצפעוני יפריש מה צפעון זה מפריש בין מיתה לחיים. כך הפריש היין בין נח לבניו לעבדות הה"ד (בראשית ט) וישת מן היין וישכר ויתגל בתוך אהלה שמתוך כך אמר ארור כנען. ד"א וכצפעוני יפריש מה צפעוני זה מפריש בין מיתה לחיים כך הפריש היין בין לוט לבנותיו לממזרות הה"ד (בראשית יט) ותשקין את אביהן יין בלילה ההוא שמתוך כך ותהרין שתי בנות לוט מאביהן. ד"א וכצפעוני יפריש מה צפעוני זה מפריש בין מיתה לחיים כך הפריש היין בין אהרן לבניו למיתה. דתניא ר"ש אמר לא מתו בני אהרן אלא שנכנסו שתויי יין לאהל מועד. ור' פנחס בשם ר' לוי אמר משל למלך שהיה לו בן בית נאמן מצאו עומד על פתח הבית והתיז את ראשו בשתיקה ומינה בן בית אחר תחתיו ואין אנו יודעין מפני מה הרג את הראשון. אלא ממה שצוה את השני וא"ל אל תכנס בפתח הבית אנו יודעים שמתוך כך הרג לראשון. כך (ויקרא י) ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם אין אנו יודעין מפני מה מתו. אלא ממה שמצוה את אהרן וא"ל (שם) יין ושכר אל תשת אנו יודעין מתוך כך שלא מתו אלא מפני היין. ד"א וכצפעוני יפריש. מה צפעון זה מפריש בין מיתה לחיים כך הפריש היין בין עשרת השבטים לשבט יהודה ובנימין לגלות. הה"ד (ישעיה ה) הוי משכימי בבקר שכר ירדפו מאחרי בנשף יין ידליקם שמתוך כך (שם) לכן גלה עמי מבלי דעת. ד"א וכצפעוני יפריש מה צפעון זה מפריש בין מיתה לחיים כך הפריש היין לשבט יהודה ושבט בנימין לגלות הה"ד (שם כט) וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו אלה וגם אלה. ד"א וכצפעוני יפריש מה צפעון זה מפריש בין מיתה לחיים כך הפריש היין בין מלכות למלכות להריגה הה"ד (דניאל ה) בלשצר אמר בטעם חמרא שמתוך כך אמר (שם) ביה בליליא קטיל בלשצר מלכא כשראה. ד"א וכצפוני יפריש מה צפעון זה מפריש בין מיתה לחיום כך הפריש היין בין אחשורוש לושתי להריגה. הדא ה"ד ביום השביעי כטוב לב המלך ביין שמתוך כך קצף עליה והרגה: אחר הדברים האלה כשוך חמת המלך אחשורוש. א"ר איבוי בשם ר' יוסי בן זמרא כל מקום שנא' אחר סמוך. אחרי מופלג. ורבנן משום ר' יוסי בן זמרא כ"מ שנא' אחרי סמוך אחר מופלג. כשוך חמת המלך אחשירוש כשך אב כ אלא כשך שכיכה שאינה שכיכה. זכר את ושתי גזרה זאת שגזר עליה שתכנס לפניו ערומה ולא נכנסה וקצף עליה והרגה. מן דקטלה שרי תהי ביה חוזר: למה שעשתה כהוגן ואת אשר נגזר עליה שלא כהוגן. למה עלתה לה כך לפי שלא היתה מנחת לאחשורוש ליתן רשות לבנות בהמ"ק ואומרת לו מה שההריבו אבותי אתה מבקש לבנות. ויאמרו נערי המלך משרתיו וגו': ויפקד המלך פקידים בכל מדינות מלכותו. מה ראה א"ר הונא ע"י שהיו מבזות בבנות ישראל כעורות ואין כל בריה משגיח עליהם לפיכך באו לידי המספק הזה. ר' חנינא בר' שילקא ור' יהושע דסכנין ור' לוי בשם ר' יוחנן אמרין ישראל ונכרי דרים בחצר אחד. ושפה ישראל קדרתו ונגע בה הנכרי אינה טמאה. שפה הנכרי קדירתו ונגע בה ישראל הוא אומר טמאה. ואפילו נפלו לתוכה כמה שקצים ורמשים הוא אוכלה ואם ישראל עושה שלו לתוכה הוא שוברה. כך כתיב (ירמיה נ) השמיעו אל בבל רבים כל דורכי קשת וגו'. וכי כסף נטלה שתתן כסף זהב נטלה שתתן זהב (איכה ה) נשים בציון ענו מה ת"ל אלא כך אמר הקב"ה אתם להוטים אחר הערוה הייכם שאני מביא עליכם אומה שאינה מבקשת מכם לא כסף ולא זהב. הה"ד (ישעיה יג) הנני מעיר עליהם את מדי אשר כסף לא יחשבו וזהב לא יחפצו בו ומה מבקשת מכם (שם) וקשתות נערים תרטשנה ופרי בטן לא ירחמו וגו'. אל יד הגא סרים המלך שומר הנשים מהוי היה והיה ממונה על הבתולות. ודכותיה אל יד שעשגז סרים המלך שומר הפילגשים שהוף היה והיה ממונה על

מתנות כהונה

זאנשי לא גרסי׳ : ה״ג נוקבא בתרעא א״ל הב לי מיא. וקרי עליה גרסי׳ : למאן שמשין גרסי׳ : מרורות לעולם גרסי׳ : ה״ג בילקוט בין לוט לבנותיו לממזרות פתח הבית. בפ׳ שמיני גרס הביות ונראה דצ״ל הניות : ה״ג לשבט יהודה ובנימין לגלות : ה״ג מבלי דעת : ד״א וכצפעוני יפריש מה הצפעון הזה מפריש בין מיתה לחיים כו׳ כך הפריש כו׳ : שמתוך כך אמר. הכתוב אמר ביה כו׳: ה״ג ורבנן משום ר׳ יוסי בן זמרא כל מקום שנא׳ אחרי סמוך אחר מופלג : ה״ג ושתי גזירה זאת : מן דקטלא. משהרגה : שרי. התחיל : חוזר בו פירושו של ותהי בה כד״א כדו תהית : ש שתה כהוגן. שלא נכנסה לפניו ערומה : ואת אשר נגזר גרסי׳ : ולמה כו׳. הם דברי המספר : ה״ג מה ראה ופירושו מה ראה הקב״ה להגיע בן לידי הבתולות שנלקחו ליבדק איזו יפה ואיזו כעורה ונבעלו כולן למלך גם מה שנלקחו ע״י הפקידים וכמו שכתוב בילקוט : כעורות. כלומר לאמר כעורות הם : ואין כל בריה כו׳. הודיע הקב״ה שכן כולן כעורות שמאס בהן המלך ובחר בבת ישראל : המספק. כלומר לספק זה שיבדקו למלך או ר״ל לאחשורוש קרא מספק כלומר המספק וכמו שאחז״ל מלך המספק היה : ה״ג ונגע בה העכו״ם אינה טמאה כי כן הוא האמת : הוא אומר כו׳. העכו״ם אמר טמאה ואפילו נפלו לתוכן כמה שקצים ורמשים אינו משגיח ובנגיעת הישראל הוא שובר. כ״כ היו נוהגין בזיון בישראל לפיכך פרע להם הקב״ה מדה כנגד מדה ונראה להם שהם נאוסים שאחר כל התלאה הזאת מאס בהם המלך ובחר בבת ישראל : כ״כ יב כו׳. גם את זאת הביא לכאן להודיע שהקב״ה פרע להם מדה במדה וכמו שנאמ׳ שלמו לה כפעלה ירמיה נ׳ : השמיעו כו׳. פסוק הוא ירמיה סי׳ נ׳ : דורכי קשת וגו׳ גרסי׳. וסיפיה דקרא שלמו לה כפעלה : וכי כסף נטלה מישראל : נשים בציון כו׳. כלומר והלא כתיב נשים בציון ענו ועל זה היה מקונן הנביא ולא על כסף וזהב א״כ מה ת״ל שלמה לה כפעלה : לפי מה שכתוב במגילה נראה להגיה מהוי היה והיה
ממונה

הנשים: והנערה אשר תיטב בעיני המלך וגו'. מי הגון לדבר זה מרדכי איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי. ודכותיה (שמות ב) וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים. מי היה הגון לדבר זה משה ומשה היה רועה. ודכותיה (ש"א ח) ויאמר שמואל אל אנשי ישראל לכו איש לעירו וגו' מי הגון לדבר זה שאול שנא' (שם ט) ויהי איש מבנימין ושמו קיש. ודכותיה (ש"א יז) וישמע שאול וכל ישראל את דברי הפלשתי האלה ויחתו ויראו מאד מי הגון לדבר זה דוד (שם) ודוד בן איש אפרתי הזה. ר' יהושע בר אבירים אמר תרתי כתיב (שופטים ד) והוא להץ את ישראל בחזקה מהו בחזקה א"ר יצחק בהירופין ובגידופין המד"א (מלאכי ג) חזקו עלי דבריכם מי הגון לדבר זה דבורה הה"ד (שופטים ד) ודבורה אשה נביאה אשת לפידות. ר' יהושע בר אבירים אמר הורי (שם י) ויאמרו העם שרי גלעד איש אל רעהו מי האיש אשר יחל להלחם בבני עמון יהיה לראש לכל יושבי גלעד. מי הגון לדבר זה (שם יא) ויפתח הגלעדי היה גבור חיל:

פרשה ו (תהלים קו) אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת. נמנו בעליית ר' טרפון ואמרו. אי זה הוא שעושה צדקה בכל עת. אם תאמר אלו סופרים ומשנים אינן לא אוכלים ולא שותין ולא ישנים. אלא אלו כותבי תפילין ומזוזות אינן לא אוכלים ולא שותין ולא ישנים אלא איזהו עושה צדקה בכל עת הוי אומר זה המגדל יתום בתוך ביתו. תימר שאין מתגלגל ערום בלילה. אמרו עדיין צריכין אנו למודעי. בא ר' אלעזר המודעי ולמד לא דברה תורה אלא מתוך פרוסה שאוכלה בתוך ביתו. ד"א אשרי שומרי משפט זה מרדכי. עושה צדקה בכל עת שגדל יתומה בתוך ביתו. אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע (שם) זכרני ה' ברצון עמך. בשעה שתעשה תשועה לישראל ע"י מרדכי ואסתר. בשעה שבקש המן להשמיד את ישראל ושקל עשרת אלפים ככר כסף על ידי עושי מלאכת אחשורוש דכתיב ועשרת אלפים ככר כסף וגו' מה כתיב שם איש יהודי וגו': איש יהודי היה בשושן הבירה. איש מלמד שהיה מרדכי שקול בדורו כמשה בדורו דכתיב ביה (במדבר יב) והאיש משה עניו מאד. מה משה עמד בפרץ דכתיב (תהלים קו) ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ וגו' אף מרדכי דכתיב דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו. מה משה למד תורה לישראל דכתיב (דברים ד) ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים. אף מרדכי כן דכתיב דברי שלום ואמת. וכתיב (משלי כג) אמת קנה ואל תמכור: ושמו מרדכי. הרשעים קודמין לשמן. (ש"א כה) נבל שמו. (ש"ב כ) שבע בן בכרי שמו. אבל הצדיקים שמם קודם להם. (שופטים יג) ושמו מנוח. (ש"א ט) ושמו קיש. (שם) ושמו שאול. (שם א) ושמו אלקנה. (רות ב) ושמו בועז. ושמו מרדכי. לפי שדומין לבוראן דכתיב (שמות ו) ושמי ה' לא נודעתי להם. יהודי למה נקרא שמו יהודי. והלא ימיני הוא לפי שייחד שמו של הקב"ה כנגד כל באי עולם. הה"ד לא יכרע ולא ישתחוה. וכי קנתרן היה ועובר על גזירת המלך אלא כשצוה אחשורוש להשתחות להמן והקק ע"ז על לבו ונתכוון כדי שישתחוו לע"ז. וכשהיה רואה המן שאין מרדכי משתחוה לו נתמלא חמה: ומרדכי אומר לו יש אדון המתגאה על כל גאים ואיך אני מניחו ואשתחוה לע"ז. ולפי שייחד שמו של הקב"ה נקרא יהודי לומר יהודי יהידי. וי"א שהיה שקול כאברהם בדורו. מה א"א מסר את עצמו לתוך כבשן האש והחזיר והכיר לבריות גדולתו של הקב"ה. הה"ד (בראשית יב) ואת הנפש אשר עשו בחרן. אף מרדכי בימיו הכירו הבריות גדולתו של הקב"ה הה"ד ורבים מעמי הארץ מתיהדים. וייחד שמו של הקב"ה וקדשו. ולפיכך נקרא יהודי דכתיב איש יהודי אל תקרא יהודי אלא יחידי: היה א"ר יוחנן כל מי שנא' בו היה הוא תחלתו והוא סופו. אתיבון ליה והכתיב (יחזקאל לג) אחד היה אברהם מעתה הוא תחלתו והוא סופו. אמר לון אף היא לא תברא. דאמר ר"ה ור' יוחנן תרויהון בן שלש שנים הכיר אברהם את בוראו הה"ד (בראשית כו) עקב אשר שמע אברהם בקולי כנין עקב שמע אברהם בקול בוראו והיו שנותיו קע"ה. מה מקיים בו היה שהיה מתוקן להדריך כל העולם כלו בתשובה. (שם ג) הן האדם היה שהיה מתוקן למיתה. (שם) והנחש היה ערום מתוקן לפורענות. (שם ד) וקין היה עובד אדמה מתוקן לגלות כד"א (שם) ויצא קין מלפני ה' וגו' לומר נע ונד. (איוב א) איש היה בארץ עוץ מתוקן ליסורין. (בראשית ו) נח איש צדיק תמים היה היה מתוקן להכיר בוראו. (שמות ג) ומשה היה רועה היה מתוקן לגאולה. מרדכי היה מתוקן לגאולה: ר' לוי ורבנן. ר"ל אמר כל מי שנאמר בו היה ראה עולם חדש. א"ר שמואל בר נחמן וחמשה הן. נח אתמול (איוב יד) אבנים שחקו מים. דא"ר לוי בשם ר' יוחנן אפילו אצטרובולין של רחים נמחו בימי המבול. והכא אמר

מתנות כהונה

ממונה על הבתולות ולבסוף אחר שעשאו והיה ממונה על נשי אנשים: שחוק. פירש"י בפרק ארוסה שבשרו כלה ויבש ואין בו לח והטור אבן עזר כתב גם כן ואינו מתקשה ולכן הי' שומר הנשים והערוך פי' בשם ר"ת כבועל כדרכו ואינו מזריע וכאן אי אפשר לפרש כן ומתוי נ"ל שהאנשים כלה כ"כ רק שאין בו לח לבעול הבתולות ולכן הי' שומר הבתולות: לעירו וגו' גרסי': מי הגון כו'. סמיכות קדרים שמיד אחר והנערה וגו' כתיב איש יהודי: סופרים. מלמדי התינוקות מקרא: ומשנים. מלמדי התינוקות המשנה: אינן לא אוכלין כו'. בתמיה וא"כ אינה בכל עת: תימר כו'. ואם כן גם היא אינו בכל עת: למודעי. לר"א המודעי ועיין בפרק נערה שנתפתתה: ממדרש תהלים נראה דה"ג בכר כסף כו': מה כתיב שם איש יהודי וגו'. ופירוש הרי שהוזכר שם שבטו של דוד הוא יהודה: ה"ג לכל זרעו מה משה כו': לא נודעתי כו'. במגילת רות בפסוק ולנעמי מודע מאליך יותר: יהידי יחידי. דרש יהודי כמו יחידי בחילוף ה"א בח"ת וכדלקמן: ה"ג בב"ר ריש פ' נח מה מקיים בו היה שהיה מתוקן להדריך כל העולם כלו בתשובה הנ

(בראשית ט) ויהיו בני נח היוצאים מן התבה לומר ראה עולם חדש. יוסף אתמול (תהלים קה) ענו בכבל רגלו ועכשיו (בראשית מב) ויוסף הוא השליט על הארץ אלא ראה עולם חדש. משה אתמול בורח מפני פרעה ועכשיו משקעו בים אלא שראה עולם חדש. איוב אתמול (איוב יז) ישפך לארץ מררתי ועכשיו (שם מב) ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה אלא ראה עולם חדש. ומרדכי אתמול וילבש שק ואפר. ועכשיו יצא מלפני המלך בלבוש מלכות: ושמו מרדכי מה מור ראש לכל הבשמים אף מרדכי ראש לצדיקים בדורו: אשר הגלה מירושלים. ר' ברכיה ור' ירמיה ור' חייא בשם ר' יוסי. כד הוו מטי ר' יונתן ורבנן להאי פסוקא אש־ הגלה נבוכדנצר היו אמרין נ"נ שחיק עצמות. ולמה לא הוה אמרין כן בירמיה. אלא שכל נ"נ שבירמיה חי הוה ברם הכא מת הוה: ויהי אומן את הדסה. מה הדסה ריחה מתוק וטעמו מר. כך היתה אסתר מתוקה למרדכי ומרה להמן. כי אין לה אב ואם. ר' פנחס ור' חמא בר גוריון בשם רב. וכי שתוקת היתה דאת אמר כי אין לה אב ואם. אלא עברתה אמה מת אביה וכיון שנולדה מתה אמה: כתיב (שמות יז) ושים באזני יהושע זה אחד מארבעה צדיקים שניתן להם רמז שנים חשו ושנים לא חשו. משה ניתן לו רמז ולא חש יעקב ניתן לו רמז ולא חש. דוד ומרדכי ניתן להם רמז וחשו. יעקב א"ל הקב"ה (בראשית כח) ושמרתיך בכל אשר תלך ויירא. אדם שהבטיחו הקב"ה הוה מתפחד דכתיב (בראשית לב) ויירא יעקב וגו' אלא אמר שמא כשהייתי בבית לבן הטמא נתלכלכתי בטומאה. משה ושים באזני יהושע לומר שאתה מת ויהושע מכנים ישראל לארץ וכתיב (דברים ד) ואתחנן אל ה'. אבל דוד ומרדכי ניתן להם רמז וחשו. דוד אמר (ש"א יז) גם את הארי גם הדוב הכה עבדך אמר דוד וכי מה אני ספון שהכיתי היות רעות אלו. אלא אמר שמא דבר עתיד ליארע את ישראל והן עתידין לינצל על ידי. מרדכי ובכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים. אמר אפשר לצדקת זאת שתנשא לערל. אלא שעתיד דבר גדול שיארע על ישראל ועתידים להנצל על ידיה. ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר להם הקב"ה לישראל אתם בכיתם ואמרתם יתומים היינו ואין אב. הייכם אף הגואל שאני עתיד להעמיד לכם במדי לא יהיה לו אב ואם. הה"ד כי אין לה אב ואם: ובכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים. לשאול על כתמה ועל נדותיה. לדעת את שלום אסתר שלא יעשו לה כשפים. א"ר יעקב בר אחא א"ל הקב"ה אתה דרשת שלום נפש אחת לדעת את שלום אסתר. חייך סופך לדרוש שלום אומה שלמה. הה"ד דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו. ובהגיע תר אסתר וגו' ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה. ר' יהודה אומר כאיקונין הזה שאלף בני אדם מביטים בה והיא עריבה על כלם. ר' נהמיה אומר העמידו מדיות מכאן ופרסיות מכאן והיתה אסתר יפה מכלם. רבנן אמרין ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה בעיני העליונים ובעיני התחתונים כד"א (משלי ג) ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם. ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש. מתעלה בלקוחין דין אמר אנא יהיב מאה דינרין ועליל עמה. ודין אמר אנא יהיב תרתין מאווה ועליל עמה: ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים ותשא חן והסד וגו'. ר' חלבו אמר מלמד שאף הנשואות הביאו לפניו לכך נאמר מכל הנשים ומכל הבתולות. וישם כתר מלכות בראשה וימליכה תחת ושתי עד שהמליכו את אסתר היתה איקונין של ושתי קיימת כיון שנשא את אסתר בת טובים בת גנוסים אמר תיחות ושתי תיסק אסתר הה"ד וימליכה תחת ושתי. אין אסתר מגדת מולדתה. מלמד שתפשה שתיקה בעצמה כרחל זקנתה שתפשה פלך שתיקה עמדו כל גדולי זרעה בשתיקה. רחל תפשה פלך שתיקה ראתה סבלונותיה ביד אהותה ושותקת. בנימין בנה תפש בשתיקה תדע שאבנו שהיתה בחשן היתה ישפה לומר יודע היה במכירת יוסף ושותק ישפה יש פה ושותק. ושאול בן בנה (ש"א י) ואת דבר המלוכה לא הגיד לו. אסתר אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה. בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך קצף בגתן ותרש שני סריסי המלך. מה קצפון היה עם מעביר שנים ומושיב אחד. מעביר שני קלסריקון שהן שומרי הסף ומושיב הברברי הזה. יושב בשער המלך. ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר. כתיב (תהלים סו) לכו חזו מפעלות אלהים אשר שם שמות בארץ הקציף עבדים על יד אדוניהם להת גדולה לצדיקים. הה"ד קצף בגתן

מתנות כהונה

כאדם שיש שריח מתוקן כו': לרבי בורלו. בריש פ' נח גרס המים היה היה מתוקן לנס: מרדכי דכתיב איש יהודי היה: איצטבולין. פ' ככר בניין כתחתון של הרחיים: ענו בכבל גרסי': הוא השליט כו'. עד אדם וכו' גרסי' משה אמול בורח מפני פרעה: ועתה משקעו בים אלא שראה עולם אדם איוב כו': מה מור כו' מרדכי נוטריקון מור דכייא כדאי' בפ"ק דמגילה: שחיק כו'. ימחו ויבהקו עצמותיו ונקט דרך קללה תתבהל לו: ה"ג לא הוה אמרין כן: חי הוה. וכתיב מלך אל תקלל: ה"ג בילקוט בשלח ובילקוט שמואל ארבעה צדיקים ניתן להם רמז שנים חשו ושנים לא חשו משה ניתן לו רמז ולא חש יעקב ניתן לו רמז ולא חש דוד ומרדכי ניתן להם חשו יעקב אמר וגו' כו': ה"ג אלא אמר שמא בשהייתי כו': ה"ג לארץ וכתיב והתחנן כו'. ה"ג הכה עבדך אמר דוד וכי מה אני ספון שהכיתי היות רעות אלו אלא אמר שמא דבר עתיד ליארע את ישראל והן עתידין לינצל ע"י מרדכי כו': ספון. פירושו הטוב: ה"ג הייכם אף כגואל וכן הוא במדרש איכה: ה"ג לדרוש שלום אומה: באיקונין. צורת דמות אדם העומד במזרח ומביט בו נראה לו כאילו הצורה מבטת עליו וכן העומד באחד משאר הרוחות או כנגדה: ה"ג בני אדם מביטים כו': ה"ג מתעלה בליקוחין: דין אמר כו'. זה היה אומר הריני נותן מאה דינרין ואכנס עמה לעשות לרכי: תרתין מאוון. שני מאות: וחסד וגו' גרסי' ב: קיימת. לתעלה ממיתתו: גנוסים. יחוס: תיחות כו'. תרד ושתי ותעלה אסתר: פלך. כלומר אומנות ועיין בב"ר פ' מ"ו: סבלונותיה. הסבלונות ששלח לה יעקב: קצף בגתן ותרש בב"ר פ' פ"ה מה כתיב בדעתם לעשות: קלסטיקין. לפי הענין פירושו שרים וכילקוט

ותרש וגו' לתת גדולה למרדכי. מקציף אדונים על עבדיהם לתת גדולה ליוסף הה"ד (בראשית מא) פרעה קצף על עבדיו: ויבקש הדבר וימצא. ר' לוי בשם ר' אחא בר שילא איש כפר תמרתא אמר ומה אם ספרו של בשר ודם כך. לכשיבא ספרו של הקב"ה דכתיב בו (מלאכי ג) ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו וגו' עאכ"ו:

פרשה ז אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן בן המדתא וגו'. זש"ה (תהלים ז) כי רשעים יאבדו ואויבי ה' כיקר כרים שאין מפטמין אותן לטובתן אלא לטבחה. כך המן הרשע לא נתגדל אלא למפלתו. משל לאדם שהיתה לו סייחה והמורה והזירה. והיה נותן להזירה בלא מדה להמורה ולסייחה במדה. אמרה סייחה לחמורה מה שוטה זה עושה. אנו שאנו עושין מלאכתו של בעל הבית נותן לנו במדה. ולהזירה שהיא בטלה שלא במדה. אמרה לה תבא השעה ואת רואה במפלתה שאין מאכילין אותה יותר לכבודה אלא לרעתה. כיון שבא קלנדס מיד נטלו לחזירה ונהרוה. התחילו נותנין שעורים לפני בתה של המורה והיתה מנשבת בהן ולא אכלה. אמרה לה אמה בתי לא המאכל גורם אלא הבטלה גורמת. כך לפי שכתוב וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו. לפיכך ויתלו את המן: ד"א אחר הדברים האלה א"ר לוי זש"ה (תהלים צב) בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און. מה כתיב בסוף קריא להשמידם עדי עד. לא נתגדל המן אלא לרעתו. ולמה גדלו. משל לגוליר שקלל בנו של מלך אמר המלך אם אני הורגו הכל אומרים גוליר הרג. עשה אותו טרוכונוס ואח"כ עשה אותו הגמון ואח"כ התיז את ראשו. כך אמר הקב"ה אילו נהרג המן כשירד ויעץ לאחשורוש לבטל בנין בהמ"ק לא היה מי יודעו. אלא יתגדל ואח"כ יתלה. לפיכך וישם את כסאו מעל כל השרים ואח"כ ויתלו את המן. הרי אויבי הקב"ה למפלתן הן מתגדלין. וכתיב (איוב יב) משגיא לגוים ויאבדם: ד"א אחר הדברים האלה כתיב (שם כ) אם יעלה לשמים שיאו לרומא. וראשו לעב יגיע לעננה. כגללו לנצח יאבד מה גללים הללו מזוהמין כך הוא מזוהם. (איוב כ) רואיו יאמרו איו המיין ליה ולא הכמין ליה אן הוא המן ואן הוא שלותו: ר' פנחס הוה משתעי אילין עובדיא. ארי עשה סעודה לבהמה ולחיה וסיכך על גבן עורות של אריות וזאבים וחיות רעות. מן דאכלון ושתון אמרין הלואי מאן יימר קומינן זמירא. תליין עינהון בהדא תעלה. אמר להון עניין לי אתון ־ה דאנא אמר לכון. אמרין הן. אמר לין מאן דאהמי לן בעילאי הוא יחמי לן בארעאי. כך מי שהראנו במפלתן של בגתן ותרש וצליבתן הוא יראה לנו במפלתו של המן ומי שפרע מן הראשונים הוא יפרע לנו מן האחרונים. מה כתיב למעלה מן הענין ויתלו שניהם על עץ אף סופו של אותו האיש ליצלב: ד"א אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש הרהורי דברים היה שם. ומי הרהר ר' יהודה אמר המן הרהר אמר אם אסתר יהודית היא קרובתי היא מן אבי עשו הה"ד (מלאכי א) הלא אח עשו ליעקב. ואם נכרית היא כל הנכרים קרובים אלו לאלו. ר' פנחס אמר שני עשירים עמדו בעולם. אחד לישראל ואחד לאו"ה ולא עמד להם ממנם אלא לרעתם. קרח בישראל שמצא אוצרות של כסף וזהב שהטמין יוסף. והמן באו"ה לקח אוצרות מלכי יהודה. וכיון שראה המלך את עשרו ועשרת בניו לפניו ושרים. עמד וגדלו ורוממו. הה"ד אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן בן המדתא האגגי וינשאהו. וצוה המלך שיהו כורעים ומשתחוים לו. מה עשה המן עשה לו צלם מרוקם על בגדיו ועל לבו. וכל מי שהיה משתחוה להמן היה משתחוה לע"ז: וכל עבדי המלך אשר בשער המלך וגו'. ר' יוסי בר חנינא פתח (תהלים קמ) טמנו גאים פח לי אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע מצודה פרשו לי או"ה להפילני אומרים לי עבוד ע"ז אם אני שומעת להם נענשתי ואם אין אני שומעת להם הן הורגין אותי. משל לזאב שצמא למים ופרשו לו מצודה על פי המעין. אמר אם ארד לשתות הריני ניצוד ואם לא ארד הריני מת בצמא: ויהי באמרם אליו יום ויום. ר' יוחנן בשם ר' בנימין בר ר' לוי בניה של רחל נסן שוה וגדולתן שוה. נסן שוה הה"ד (בראשית לט) ויהי כדברה אל יוסף יום יום. וכאן כתיב ויהי באמרם אליו יום ויום ולא שמע אליהם. ולהלן כתיב ולא שמע אליה לשכב אצלה. וגדולתן שוה הה"ד (שם מא) ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו ויתן אותה על יד יוסף וילבש אותו בגדי שש. וכאן כתיב ויסר המלך את טבעתו אשר העביר מהמן ויתנה למרדכי. להלן כתיב (שם) וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו ויקראו לפניו אברך. וכאן כתיב ונתון

מתנות כהונה

ובילקוט ובתרגום גרס קלוסנטרין: הברברי. בלועז היה רק ונפל ובתרגום גרס בכיין ואולי צ"ל ברברין: כ"ג ספרו של הקב"ה דכתיב כו': סייחה המורה קטנה ועיין בערך: קלנדס יום אחד שלהם כדאיתא בפ"ק דע"ז: התחילו כו'. זהו עוד משל אחר נומר כנס שהבטלה גרם לה שלא אכלה המאכל ולא נרוע המאכל כי טוב הוא כך בעלתו ומעלתו של המן גרם לו שבקש גדלות ונכלי דהות לרעתו ובילקוט לא גרס לה כלל: לרעתו גרסי': ג לייר. אדם הלם ושפל ועיין בב"ר פ' ס"ג ובערוך: טריכונים. לפי הענין הוא שר הצבא והוא מלשון ארכונטוס ועיין בערוך ערך ארך: כ"ג לבטל בנין בה"מ וע"ל בפסוק ויהי בימי: משגיא. פי' מגדיל ומתנשא: המיין כו'. רואין אותו ואין מכירין אותו וא"כ איה המן ואיה שלותו: משתעי. מס' דברי משל משתעי בכ"מ סיפור דברים בעלמא ודוק ותשכח: אילין עובדייא. הלו המעשים: מן דאכלין כו'. משאכלו ושתו אמרו הלואי ומי יתן לנו מי שיאמר לפנינו זמירות נאות תנו ונהנו עינינו בשועל הזה שהוא יזמר לפניכם א"ל השועל אם תענו אחרי מה שאני אומר לפניכם אמרו לו הן אמר להם מי שהראנו בתחלה הוא גם הוא יראנו באחרונים ואמר כן כנגד עורות האריות ושאר חיות רעות שמעותות למעלה: כך מי גרסי': וצליבתן. תלייתן: ומי הרהר גרסי'

הלבוש והסוס וקראו לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו : מה אמר להם מרדכי למי שאומר לו מדוע אתה עובר את מצות המלך . ר' לוי אמר אמר להם מרדכי משה רבינו הזהיר לנו בתורה (דברים כז) ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה ורשע זה עושה עצמו ע"ז. ישעיהו הנביא הזהירנו (ישעיה ב) הדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא. ולא עוד אלא שאני איסגנטירין של הקב"ה שכל השבטים נולדו בחוצה לארץ וזקני נולד בא"י. אמרין ליה ונימר ליה. מיד ויגידו להמן וגו'. אמר לון המן אמרין ליה זקנו הלא השתחוה לזקני. הה"ד (בראשית לג) ותגשן השפחות וגו' ואחר כך נגש יוסף ורחל וישתחוו. היתיב ועדיין לא נולד בנימין. אמרין ליה. הה"ד ויגידו להמן : וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו. א"ר איבו (תהלים סט) תחשכנה עיניהם של רשעים מראות. לפי שמראית עיניהם של רשעים מורדות אותם לגיהנם הה"ד (בראשית ו) ויראו בני האלהים את בנות האדם. (שם ט) וירא חם אבי כנען. (שם כח) וירא עשו כי רעות בנות כנען. (במדבר כב) וירא בלק בן צפור. (שם כד) וירא בלעם כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל. וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו. אבל מראית עיניהם של צדיקים תואר. לפי שמראות עיניהם של צדיקים מעלה אותם למעלה העליונה. הה"ד (בראשית יח) וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים. (שם כב) וירא והנה איל. (שם כט) וירא והנה באר בשדה (שמות ג) וירא והנה הסנה. (במדבר כה) וירא פנחס. לפיכך הם שמחים במראית עיניהם שנא' (תהלים קז) יראו ישרים וישמחו ; ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו. בזוי בן בזוי להלן כתיב (בראשית כה) ויבז עשו את הבכורה. וכאן כתיב ויבז בעיניו : ויבקש המן להשמיד את כל היהודים. ר' שמעון בן יוסי בן לקוניא אמר בעלמא הדין נמשלו ישראל לצורים שנא' (במדבר כג) כי מראש צורים אראנו. (ישעיה נא) הביטו אל צור חוצבתם. נמשלו כאבנים שנא' (בראשית מט) משם רועה אבן ישראל (תהלים קיח) אבן מאסו הבונים. ואו"ה נמשלו כחרשים הה"ד (ישעיה ל) ושברה כשבר נבל יוצרים. נפלה כיפה על קידרא וי לקידרא. נפלה קידרא על כיפה וי לקידרא. בין כך ובין כך וי לקידרא. כך כל מי שהוא בא ומזדווג להם הוא נוטל את שלו מתחת ידיהם. וכה"א בחלום נבוכדנצר (דניאל ב) די מטורא איתגזרת אבן די לא בידין והדקת פרזלא נחשא חספא. א"ר חייא בר' ינאי פורפירא דמלכא מזדבנא בשוקא וי ליה למיזבניה וי לי' לזבוניה. כך ישראל הן פורפירא שהקב"ה מתפאר בהן. הה"ד (ישעיה מט) ישראל אשר בך אתפאר. והן נמכרין. אוי לו למוכר ואוי לו ללוקח. משל דהמן רשיעא למה"ד לעוף שעשה קן על שפת הים ושטף הים את קנה אמר איני זז משם עד שאעשה ים יבשה ויבשה ים. מה עשה נוטל מים מן הים בפיו ושופך ליבשה ונוטל עפר מן היבשה ומשליך לים. בא חבירו ועמד לו על גביו וא"ל ביש גדא וטמיא מזלא סוף סוף במה את יכיל. כך אמר הקב"ה להמן הרשע אי שוטה שבעולם אני אמרתי להשמידם כביכול ולא יכלתי שנאמר (תהלים קו) ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית. ואתה אמרת להשמיד להרוג ולאבד. חייך רישך מתורם הלף רישיהון דאינון לשיזבא ואת לצליבא ; בחדש הראשון הוא חדש ניסן וגו'. הני כשאמר המן הרשע לאבד את ישראל אמר איך אני שולט בהן הריני מפיל גורלות. ורוה"ק צווחת (יואל ד) ועל עמי ידו גורל. א"ל הקב"ה רשע בן רשע גורלך עולה להצלב. הפיל פור הוא הגורל עליו נפל הגורל למה (תהלים קכה) כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים. בתחלה הפיל פור בימים שנאמר מיום ליום. הפיל פור ביום אחד בשבת עמד שרו לפני הקב"ה ואמר רבש"ע בי נבראו שמים וארץ ואמרת (ירמיה לג) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. יש ברית בבשרם דכתיב (בראשית יז) ואתה את בריתי תשמור וכתיב (שם) והיתה בריתי בבשרכם. ויש ברית בפיהם זו תורה דכתיב (יהושע א) לא ימוש ספר התורה הזה מפיך. ואמרת (ירמיה לא) אם ימדו שמים מלמעלה ויחקרו מוסדי ארץ למטה וגו' וכתיב (שם) גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימים. ורשע זה מבקש לאבדן עקור שמים וארץ תחלה ואח"כ אתה מכלה אותן ; הפיל פור ביום שני ועמד שרו לפני הקב"ה ואמר רבש"ע ביום שני הבדלת בין מים העליונים למים התחתונים. וכן ישראל מובדלים הם מן האומות. הה"ד (ויקרא כ) ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי. ורשע זה רוצה לאבדן הפוך עליונים ותחתונים ואח"כ כלה אותם. יום שלישי הפיל פור ועמד שרו לפני הקב"ה ואמר רבש"ע יום שלישי בו נבראו זרעים וישראל מפרישין מהם

מתנות כהונה

גרסי': ה"ג חפץ ביקרו מה אמר : אלא שאני איסגנטירין גרסינן. ולפי הענין פירושו יליד בית ומיוחס ובילקוט מסיים עוד וכי איסגנטירין משתחוה להדיוט : וזקני בנימין : ה"ג היתיב ועדיין. פי' השיב להם באותה שעה עדיין לא נולד בנימין : אמרין ליה. הלכו ואמרו זאת להמן שהשיב להם תשובה נצחת : וירא עשו כו'. והוסיף רשע על רשע ועיין בפרש"י : וירא בלעם כו'. גם הוא היתה מחשבתו לרעה לו כמו שפירש"י : כיפה. תרגום של סלע הוא כיפה : ה"ג על קידרא ווי לקידרא נפלה קידרא על כיפה ווי לקידרא בין כך ובין כך ווי לקידרא כך כל מי כו' ובילקוט הגירסא נשתנית :

פורפירא. לבוש מלכות וכשהיא נמכרת בשוק ווי למי שמכרה ואוי למי שקנאה שבודאי גניבה היא מבית המלך : והן נמכרים. וכשהן נמכרים : ביש גדא כו'. רוע מזל והפך ושקיע המזל ועיין בערוך ערך טמא וכן הוא במדרש קהלת בפסוק במה נחשב : ס' סוף כו'. מה אתה יכול לעשות כל יגיעך הכל לריק הוא : בפרץ לפניו גרסי': רישך מתורם. ראשך יורם ויוסר תחת ראשם שהם יהיו לכלה ואתה לתלייה : יורם ע"ד ישא פרעה וגו' : עליו נפל כו'. די ק הוא הגורל ר"ל הוא המן הגורל הרע יפול עליו : שרו. השר הממונה על יום ראשון : לא ימוש כו'. והתורה נקראת ברית דכתיב

תרומות ומעשרות ובו נבראו אילנות וישראל מקלסין לפניך כהן הה"ד (ויקרא כג) ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו'. ובו נקוו המים לים ולישראל נגזר י"ב גזרים בים. ועכשיו אם ישראל בטלים אנו היאך קיימין. יום רביעי הפיל פור ועמד שרו לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע יום ד' נבראו המאורות להשתמש לאורן של ישראל. הה"ד (ישעיה ס) והלכו גוים לאורך ומלכים לנוגה זרחך. ובו נבראו הכוכבים. ובניך נמשלו לכוכבים. אם תאבדם היאך אנו קיימין. הפיל פור יום חמישי. עמד שרו לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע יום חמישי בו נבראו עופות ובהמות ומהם צוית להקריב קרבנות ובהם אתה מכפר ומתרצה לבריות ואם הם בטלים מי מקריב קרבן. הפיל פור ביום ששי עמד שרו לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע יום ששי בו נברא אדם הראשון וקראת לבניך בשמו. הה"ד (יחזקאל לד) ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם. ואם אתה מבקש לעקרן עקור כל האדם ואח"כ ישלוט בהם. ביום שבת הפיל פור. עמד שרו לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע יום שבת בו נגמרו כל מעשיך ונשתכללו. הה"ד (בראשית ב) ויכל אלהים ביום השביעי. וכתיב (שמות לא) ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם. ואם אתה מבקש לעקור אותם. עקור את השבת ובטל אותה. ואחר כך אתה מכלה אותם. כיון שראה אותו רשע שאין הגורל נופל בו בימים הזר להדשים. התחיל בחדש ניסן ועלה בו זכות פסח. באייר זכות פסח קטן וזכות המן שניתן להם לישראל בט"ו בו. בסיון זכות התורה. בתמוז זכות הארץ: ועוד למה לא עלה הגורל בתמוז ואב שאמרו לפני הקב"ה רבש"ע דיינו פורענות שאירעו בנו לבניך בתמוז המשה ובאב המשה. עלה אלול זכות השלמת החומה של ירושלים שבו נשלמה. הה"ד (נחמיה ו) ותשלם החומה בעשרים והמשה לאלול. גם זכות מעשר בהמה כההיא דתנינן תמן באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה. עלה תשרי זכות שופר וכפור ורגלים. עלה מרחשון זכות שרה אמנו שבו מתה. כסלו זכות הנוכה. עלה טבת זכות עזרא. הה"ד (עזרא י) ויעשו כן בני הגולה ויבדלו עזרא הכהן וגו' ויכלו בכל אנשים ההושיבו נשים נכריות וגו'. עלה שבט זכות אנשי כנסיות הגדולה בכ"ג בו נתקבצו בו כל ישראל על פילגש בגבעה ועל צלם מיכה. עלה ראש חדש אדר ולא מצא בו שום זכות. התחיל הרשע לשמוח. חזר ובדק מזלות. טלה זכות פסח הה"ד (שמות יב) איש שה לבית אבות שה לבית. שור נמצא בו זכות יוסף שנקרא שור. הה"ד (דברים לג) בכור שורו הדר לו. וזכות קרבן שנאמר (ויקרא כב) שור או כשב או עז כי יולד. תאומים נמצא בו זכות פרץ וזרח שנקראו תאומים. הה"ד (בראשית לח) והנה תאומים בבטנה. אריה זכות דניאל שהיה משבט יהודה הנקרא אריה שנאמר (שם מט) גור אריה יהודה. בתולה זכות חנניה מישאל ועזריה שהן דומין כבתולה שלא ידעה איש זולתי בעלה כך הם לא שינו אלהיהם ודתותיהם והחזיקו ביהודתן. מאזנים זה איוב שנאמר (איוב ו) לו שקול ישקל כעסי. עקרב זה יחזקאל שנא' (יחזקאל ב) ואל עקרבים אתה יושב. קשת זה יוסף שנא' בו (בראשית מט) ותשב באיתן קשתו. גדי זה יעקב שנא' (שם כז) ואת עורות גדיי העזים. דלי זה משה שנאמר (שמות ב) וגם דלה דלה לנו. בא לו מזל דגים שהוא משמש בחדש אדר ולא נמצא לו זכות. ושמח מיד ואמר אדר אין לו זכות ולמזלו אין לו זכות. ולא עוד אלא שבאדר מת משה רבן. והוא לא ידע שבאחד באדר מת משה. ובא' באדר נולד משה. ואמר כשם שהדגים בולעין כך אני בולע אותן. א"ל הקב"ה רשע דגים פעמים נבלעין ופעמים בולעין. ועכשיו אותו האיש נבלע מן הבולעין. א"ר חנן הה"ד ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם. א"ר תנחומא (מ"ב יד) ולא דבר ה' למחות את שם ישראל. אלא כך דבר (שמות יז) כי מחה אמחה את זכר עמלק: ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד. אותו שנא' בו (דברים ו) ה' אחד ישן לו מעמו. א"ל הקב"ה אני אין לפני שינה. הה"ד (תהלים קכא) הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל. ואתה אמרת יש לפני שינה חייך שמתוך שינה אני מתעורר. על אותו האיש ומאבדו מן העולם. הה"ד (שם עח) ויקץ כישן אדני ויך צריו אחור. ד"א ישנו עם אחד. א"ל שניהן רברבן שאוכלין ושותין ואומרים עונג שבת עונג יו"ט שהן מכניסין פחות ג ממונו של עולם. הדא לשבעה יומין שבתא. חד לתלתין יומין ריש ירחא. בניסן פסחא. בסיון עצרת. בתשרי ריש שתא וצומא רבה וחגא דמטללתא. א"ל אחשורוש כך הם מצווין בתורתן. א"ל המן אילו היו משמרים את מועדיהם ומועדינו יפה היו עושין אלא שמבזים מועדיך ואת דתי המלך אינם עושים. שאין משמרים לאקלנדס ולא סטרגילא. א"ל הקב"ה רשע אתה מפיל עין רעה במועדיהם שלהם. הרי אני מפילך לפניהם ומוסיפים להם מועד אחד על מפלתך. זה ימי הפורים הה"ד (משלי יט) פי כסיל מחתה

מתנות כהונה

דכתיב אלה דברי הברית: ובו נקוו המים לים: ליה אוקיינוס ועיין בב"ר בפ"ה: ועכשיו אם ישראל גרסי': ונשתכללו. ויכלו השמים תרגום אונקלוס ואשתכללו: פסח קטן. פסח שני: בתמוז המשה: כמו ששנו חכמים בפרק בתרא דתענית: איוב אתיא כמאן דאמר איוב ישראל היה ומעולי גולה היה כדאמרינן בפ"ק דבבא בתרא:

נבלעין הקטנים. על ידי הגדולים: ישנו. דרש לשון שינה ותנומה: שמתוך שינה גרסי': שניהן כו'. שניהם שלהם הן גדולים כלומר שאוכלים הרבה וכדמפרש ואזיל ודרש ישנו לשון שניים: חגא דמטללתא תרגום של חג הסוכות: קלאנדס כו'. מיני ימים אידם הן ועיין בפ"ק דע"ז: לא שבקת כו'. לא עזבתים עד היום ועוד לא אעזוב

לו: ולמלך אין שוה להניחם. כל מה שהיה המן מקטרג את ישראל מלמטה היה מיכאל מלמד עליהם סנגוריא מלמעלה. אמר לפניו רבש"ע אין בניך מתקטרגין לא על שעברו ע"ז ולא על שגלו עריות ולא על שפיכות דמים. אלא אין מתקטרגין אלא על שהן משמרין את דתותיך. א"ל חייך לא שבקת ולא אשבק. הה"ד (ש"א יב) כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול בין חייבין בין זכאין. כך אי אפשר להניחם לפי שאי אפשר לעולם בלא ישראל. (שיר ח) אם יתן איש את כל הון ביתו. זה המן הרשע שנתן עשרת אלפים ככר כסף להכחיד את ישראל בוז יבוזו לו: אם על המלך טוב יכתב לאבדם. אמר ריש לקיש בשעה שאמר המן הרשע לאחשורוש בא ונאבד את ישראל מן העולם. א"ל אחשורוש לא יכולת להון בדיל דאלההון לא שביק לון כל עיקר. תא חזי מה עביד לון למלכין קמאי דהוון קומינן דהוון פשטין ידיהון עליהון דהוון מלכא רברבי וגובריא טפי מינן וכל מאן דאתי עליהון למיבדינהו מן עלמא ודיעץ עליהון מיבטל מן עלמא והוה למתל לכל דרי עלמא. ואנן דלא מעלינן כוותייהו עאכ"ו שביק לך מלמללא תוב בפתגמא דנא. ואעפ"כ היה המן הרשע מטרד על אחשורוש על פתגמא דנא כל שעתא ושעתא ומיעצו עצות רעות על ישראל. א"ל אחשורוש הואיל וכך נמלך בחכמים ובחרטומים. מיד שלח וקבץ את כל חכמי או"ה באו כלם לפניו ואמר להם אחשורוש רצונכם שנאבד אומה זו מן העולם. א"ל כלן בבת אחת. מי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן ורוצה להשליך בדבר זה. שאם אתה מאבד ישראל מן העולם אין העולם מתקיים אלא בשביל התורה שנתנה להם לישראל; הה"ד (ירמיה לג) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. ולא עוד אלא שכל האומות נקראו נכרים לפני הקב"ה. וישראל נקראו קרובים. הה"ד (מ"א ח) וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא. וישראל נקראו קרובים. הה"ד (תהלים קמח) לבני ישראל עם קרובו; ולא עוד אלא שנקראו בנים הה"ד (שמות ד) בני בכורי ישראל. (דברים יד) בנים אתם לה' אלהיכם. והקב"ה נקרא קרוב לישראל. הה"ד (תהלים קמה) קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת. ואין אומה קרובה להקב"ה אלא ישראל שנא' (דברים ד) כה' אלהינו בכל קראנו אליו. ואדם שרוצה לשלוח יד בקרוביו ובבניו של הקב"ה איך ימלט. לפי שהוא שליט בעליונים ותחתונים. ונפש כל חי בידו להגביה ולהשפיל להמית ולהחיות. לך התבונן במלכים הראשונים שעברו על שפשטו ידיהם בישראל מה עלתה בהם כמו פרעה וסנחריב. מיד אמר לון המן אלוה שטבע לפרעה בים ועשה לישראל נסים וגבורות ששמעתם כבר הוא זקן ואינו יכול לעשות כלום. שכבר עלה נבוכדנצר והחריב ביתו ושרף את היכלו והגלה את ישראל ופזרן בין האומות. והיכן כחו וגבורתו שכבר הזקין שנא' (תהלים צד) ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב. כיון שאמר להון כן בענין הזה. מיד קבלו דבריו והסכימה דעתם לכלות את ישראל. וכתבו אגרות וחתמו. וכן כתבו באותן אגרות שלום לכם עד אין חקר. יודע לכם שאדם אחד יש בינינו ולא ממקומנו הוא. אלא מזרע המלוכה הוא מזרע של עמלק ומגדולי הדור הוא והמן שמו. ושאל ממנו שאלה קטנה וקלה על עם אחד אשר יש בינינו. בזה מכל העמים. ודעתם גסה עליהם חפצים ברעתנו. וקללת המלך שגורה בפיהם. ומהו הקללה שמקללין אותנו (תהלים י) ה' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו. ועוד אומרים (שמות קמט) לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאומים. וכופרים במי שעשה להם טובה. באו וראו מאותו עני פרעה מה עשו כשירדו למצרים קבלם בסבר פנים יפות. והושיבם במיטב הארץ וזן אותן בשני רעבון. והאכילם כל טוב שבארצו. פלטרין היו לו לבנות והיו בונין שם; בכל זאת לא היה יכול להם. ולא עוד אלא שבאו בעלילה ואמרו לו (שמות ה) לזבוח לה' אלהינו נלך דרך שלשת ימים ואחר כך נשוב. אם רצונך השאילנו כלי כסף וכלי זהב ושמלות והשאילום כספם וזהבם וכל הבגדים הטובים שלהם. וטענו כל אחד כמה חמורים שלהם לאין מספר. עד שנצלו את מצרים. הה"ד (שם יב) וינצלו את מצרים. וברחו להם. כיון ששמע פרעה שהיו בורחים הלך אחריהם להשיב את ממונו. מה עשו לו היה עמהם אדם אחד ושמו משה בן עמרם. ובכשפיו נטל מקל אחד ולחש עליו והכה בו את הים עד שנחרב ונכנסו כלם ביבשה בתוך הים ועברו כלם ואיני יודע במה עברו ובמה יבשו המים. כיון שראה פרעה נכנס אחריהם להחזיר את ממונו ואיני יודע במה דחפוהו בתוך הים. ונטבע הוא וכל חילו בים ולא זכרו הטובה שעשה להם. הלא תשמעו שהם כפויי טובה. ועוד מה עשו לעמלק אבי אבא בשעה שבא עליהם למלחמה. שנא' (שם יז) ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים. ומהיכן בא עמלק א"ר כרוספדאי בשם ר' יוחנן שבא מאצל בלעם הרשע שבא ליטול עצה ממנו וא"ל יודע

מתנות כהונה

שמזוב אותם: אמר לו אחשורוש גרסי': לא יכלת כו'. אין אתה יכול להרע להם בשביל שאלהיהם אינו עוזב אותם לגמרי בא וראה מה עשה למלכים הראשונים שהיו לפנינו שהיו פושטין ומושיטין ידיהם עליהם שהיו מלכים גדולים וחזקים יותר ממנו: ה"ג טפי מינן: וכל מאן כו'. וכל מי שבא עליהם לאבדן מן העולם ושיעץ עליהם נתבטל מן העולם והיה למשל לכל דורות העולם ואנחנו שאין אנו טובים כמו הם על אחת כמה וכמה שיניחו לנו הך. תוך מחת לך מלדבר עוד כדבר הזה: בפתגמא גרסי': ורוצה להשליך. הלשון דחוק קצת ואולי צ"ל להמליך לשון המלכה ועצה: או לשם יש לו אין זה צריך תיקון והוא לשון המקרא והשליך להם גורל ויסלך להם יהושע גורל: ה"ג מתקיים שאין העולם מתקיים אלא כו': וישראל נקראו קרובים. הראשון הוא מיותר ודוק: נ"ב או קרוביו גרסי':

מנבר

אני שבעל עצה אתה. וגם בעל מחשבות רעות. וכל הנוטל עצה ממך אינו נכשל. א"ל ראה מה עשו אומה זו למצרים שעשו להם כמה טובות. ומה למצרים שעשו להם כמה טובות עשו להם כך לשאר אומות עאכ"ו היאך אתה יועצני. א"ל בלעם לך ועשה עמהם מלחמה ואם אתה עושה עמהם מלחמה אתה יכול להם מפני שהן תלוין בזכותו של אברהם אביהם ואף אתה שהוא בן בנו של אברהם תלוי בזכותו של אברהם. מיד בא עליהם למלחמה. מה עשה אותו משה פרנס שלהם היה לו תלמיד אחד יהושע בן נון שמו והיה אכזרי עד מאד ולא היה לו רחמים. א"ל אותו משה (שמות יז) בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק איני יודע אותם אנשים שבחר אם בעלי כשפים הם או אם גבורי מלחמה. מה עשה אותו משה נטל מקל בידו ואיני יודע מה עשה בו. כיון שבאו עליהם איני יודע מה לחש עליהם ורפו ידיהם ונפלו לפניהם הה"ד. (שם) ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב. באו על סיחון ועוג גבורי ארצנו שאין כל בריה היתה יכולה לעמוד בפניהם ואיני יודע במה הרגום. באו עליהם מלכי מדין ואיני יודע במה הרגום. ועוד מה עשה תלמיד של אותו האיש משה הכניס את ישראל לארץ כנען ולא די שנטל את ארצם אלא שהרג מהם ל"א מלכים וחלק את ארצם לישראל ולא חמל עליהם ואותן שלא בקש להרוג היו לו לעבדים. בא עליהם סיסרא והמונו ואיני יודע מה עשו לו לנחל קישון גרפם ושטפם והשליכם לים הגדול שנא' (שופטים ה) נחל קישון גרפם. והיה להם מלך ראשון שאול שמו הלך ונלחם בארץ אבי אבא עמלק והרג מהם מאה אלפים פרשים ביום אחד וגם לא חמל על איש ועל אשה ולא על עולל ויונק ואיני יודע במה הרגם. ועוד מה עשו לאגג זקני שהמלו עליו תחלה לסוף בא אדם אחד ושמו שמואל חתכו ונתן בשרו מאכל לעוף השמים. כדכתיב (ש"א טו) וישסף שמואל את אגג ואיני יודע במה הרגו מיתה משונה כזאת ששמעתם. אחר זאת היה להם מלך אחד דוד בן ישי שמו והיה משחית ומכלה את כל הממלכות. ולא היה חומל עליהם שנא' (שם כז) ואיש ואשה לא יחיה דוד. ועמד אחריו שלמה בנו ובנה להם לישראל בית אחד וקרא לו בהמ"ק ואיני יודע מה היה להם בתוכו. כשבאין למלחמה נכנסין בתוכו ומכשפים בתוכו וכשהן יוצאין ממנו הורגים ומחריבים את העולם. מרוב טובה שהיה להם מרדו באלהיהם ועוד שהזקין אותו אלוה שלהם ובא נבוכדנצר ושרף אותו בית שלהם והגלם מעל אדמתם והביאם בינינו. ועדיין לא שנו מעשיהם המכוערים. ואעפ"י שהם בגלות בינינו מלעיגין אותנו ואת אמונת אלהינו. ועכשיו הסכמנו כולנו לדעה אחת והפלנו גורלות לאבדן מן העולם ובאיזה זמן יתכן לנו לכלותם. ונפל עליהם הגורל בחדש אדר בשלשה עשר בו. ועכשיו כשיגיעו אליכם האגרות הללו תהיו מזומנים לאותו היום להשמיד להרוג את כל היהודים שביניכם מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד. ולא תשאירו מהם שריד ופליט. ובשעה שנחתמו אותן האגרות ונתנו ביד המן. ויבא שמח הוא וכל בני חבורתו ופגעו במרדכי שהוא הולך לפניהם. וראה מרדכי שלשה תינוקות שהיו באים מבית הספר. ורץ מרדכי אחריהם. וכשראה המן וכל חבורתו שהיה רץ מרדכי אחרי התינוקות הלכו אחרי מרדכי לדעת מה ישאל מרדכי מהם. כיון שהגיע מרדכי אצל התינוקות שאל לאחד מהם פסוק לי פסוקיך. אמר ליה (משלי ג) אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבא. פתח השני ואמר אני קריתי היום ובזה הפסוק עמדתי מבית הספר (ישעיה ח) עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל. פתח השלישי ואמר (שם מו) ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט. כיון ששמע מרדכי כך שחק והיה שמח שמחה גדולה. א"ל המן מה היא זאת השמחה ששמחת לדברי התינוקות הללו. אמר על בשורות טובות שבשרוני שלא אפחד מן העצה הרעה שיעצת עלינו. מיד כעס המן הרשע ואמר אין אני שולח ידי תחלה אלא באלו התינוקות. א"ר יצחק נפחא המן הרשע בעליל' גדולה בא על ישראל. הה"ד ובמלא' הימי' האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הבירה וגו' ואין העם האמור כאן אלא ישראל. הה"ד (דברים לג) אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' וגו'. אמר המן לאחשורוש אלהיהם של אלו שונא זמה העמד להם זונות ועשה להם משתה. וגזור עליהם שיבואו כלם ויאכלו וישתו ויעשו כרצונכם שנא' לעשות כרצון איש ואיש. כיון שראה מרדכי כך עמד והכריז עליהם ואמר להם לא תלכו לאכול בסעודתו של אחשורוש. שלא הזמין אתכם כי אם ללמד עליכם קטיגורים כדי שיהא פתחון פה עם מדת הדין לקטרג עליכם לפני הקב"ה. ולא שמעו לדברי מרדכי והלכו כלם לבית המשתה. א"ר ישמעאל שמונת עשר אלף וחמש מאות הלכו לבית המשתה ואכלו ושתו ונשתכרו ונתקלקלו. מיד עמד שטן והלשין עליהם לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע עד מתי תדבק באומה זו שהם מפרישין לבבם ואמונתם ממך. אם רצונך אבד אומה זו מן העולם כי אינם באים בתשובה לפניך. אמר הקב"ה תורה מה תהא עליה. אמר לפניו רבש"ע תסתפק בעליונים. וגם השוה דעתו למחות את ישראל. באותה שעה אמר הקב"ה למה לי אומה שבשבילה הרביתי אותותי ומופתי

מתנות כהונה

שנקראו בניו גרסינן: מחשבות רעות. כספר אמר כי כן היס והולי רעות ט"ס: לעוף השמים עיין בילקוט שמואל: במה הרגום.

לכל הקמים עליהם לרעה (דברים לב) אשביתה מאנוש זכרם. מיד אמר הקב"ה לשטן הבא לי מגלה ואכתוב עליה כלייה. באותה השעה הלך השטן והביא לו מגלה וכתב עליה. מיד יצתה התורה בבגדי אלמנות ונתנה קולה בבכי לפני הקב"ה. וגם מלאכי השרת צעקו לקול בכיתה ואמרו לפניו רבש"ע אם ישראל בטלים מן העולם אנו למה אנו צריכין בעולם. שנא' (ישעיה לג) הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון. כיון ששמעו חמה ולבנה כך אספו נגהם שנאמר (שם נ) אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם. באותה שעה רץ אליהו זכור לטוב בבהלה אצל אבות העולם ואצל משה בן עמרם. ואמר להם עד מתי אבות העולם רדומים בשינה ואי אתם משגיחים על הצרה שבניכם שרוין בה כי מלאכי השרת והחמה ולבנה וכוכבים ומזלות ושמים וארץ וכל צבא המרום בוכים במרר. ואתם עומדים מנגד ואינכם משגיחים. אמרו לו מפני מה אמר להם מפני שנהנו ישראל מסעודתו של אחשורוש. ובעבור זאת נגזרה עליהם גזרה לכלותם מן העולם ולאבד את זכרם. אמרו לו אברהם יצחק ויעקב אם הם עברו על דת הקב"ה ונחתמה גזירתם מה אנו יכולים לעשות. חזר אליהו וא"ל למשה. אי רועה נאמן כמה פעמים עמדת על הפרץ לישראל ובטלת גזירתם לבלתי השחית. שנא' (תהלים קו) לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית. מה תענה על הצרה הזאת (ישעיה לז) כי באו בנים עד משבר וגו'. א"ל משה כלום יש אדם כשר באותו הדור. א"ל יש ושמו מרדכי. א"ל לך והודיעו כדי שיעמוד הוא משם בתפלה ואני מכאן ונבקש רחמים עליהם לפני הקב"ה. א"ל רועה נאמן כבר נכתבה אגרת כליה על ישראל. א"ל משה אם בטיט היא חתומה תפלתנו נשמעה. ואם בדם נחתמה מה שהי' הוא. א"ל בטיט היא התומה. א"ל משה רבינו לך והודיע למרדכי. מיד הלך והודיעו למרדכי. הה"ד ומרדכי ידע את כל אשר וגו'. כיון שהגידו לאסתר מיד ותתחלחל המלכה מאד. מהו ותתחלחל מלמד שפרסה נדה: ד"א אם על המלך טוב יכתב לאבדם. א"ל קולמוס את כותב ועשרת אלפים ככר כסף אשקול על ידי עושי המלאכה. א"ל השתא לית אנא ידע מניניהון. כי נפקו ממצרים הוי להו שית מאה אלפין גברא. ועל כל חד וחד יהיבנא לך מאה זוזי אחד דהיינו המשים שקלים: ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתנה להמן. רבנן אמרין אחשורוש שונא את ישראל יותר מהמן הרשע. מנהגו של עולם דרכו של לוקח ליתן ערבון למוכר. ברם הכא המוכר נותן ערבון. הה"ד ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתנה להמן. ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך. הכסף בגימטריא קס"ה. כמו העץ. חושבניה דדין כחושבניה דדין. ויקראו סופרי המלך וגו' ככל אשר צוה המן. כתיב (שמות א) ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וגו'. פרעה צוה והקב"ה לא צוה את מה בידך. (איכה ג) מי זה אמר ותהי ה' לא צוה. ומה צוה (שמות ו) כי ביד חזקה ישלחם. וכן הות ליה. ועוד (תהלים קלו) ונער פרעה וחילו בים סוף. ודכותיה ככל אשר צוה המן. הוא צוה והקב"ה לא צוה. המן צוה להשמיד להרוג ולאבד וה' לא צוה. ומה צוה ישוב מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים על ראשו. וכן הות ליה ותלו אותו ואת בניו על העץ. כתיב (משלי יז) מגביה פתחו מבקש שבר. המגביה פתחי פיו ומוציא דברים שלא כהוגן מפיו. הקב"ה משברו ובקדרה שבשל בה נתבשל. וכן ביתרו הוא אומר (שמות יח) כי בדבר אשר זדו עליהם: א"ר לוי ארורים הם הרשעים שהם מתעסקים בעצה רעה על ישראל וכל אחד ואחד מהם יועץ לפי דרכו ואומר עצתי טובה מעצתך. עשו אמר שוטה היה קין שהרג את אחיו בחיי אביו ולא היה יודע שאביו פרה ורבה. אני איני עושה כך אלא (בראשית כז) יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי. פרעה אמר שוטה היה עשו. וכי לא היה יודע שאחיו פרה ורבה בחיי אביו. אני איני עושה כך אלא עד דאינון דקיקין תחת כריסי אמותיהן אנא מחנק להון. הה"ד (שמות א) כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו. המן אמר פרעה שוטה היה שאמר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכי לא ידע שהבנות נשואות פרות ורבות. אני איני עושה כך אלא להשמיד להרוג ולאבד וגו'. ואף גוג ומגוג לע"ל עתיד לומר שוטים היו הראשונים שהיו מתעסקין בעצות עם מלכיהם על ישראל. ולא היו יודעים שיש להם פטרון בשמים. אני איני עושה כך. אלא הריני מזדווג לפטרונם תחלה ואח"כ מזדווג אני להם. הה"ד (תהלים ב) יתיצבו

מתנות כהונה

ישראל לעמלק: שנהתמו. אותן האגרות ונתנו ביד המן גרסינן: וגזר גרסינן: ונתקלקלו בזנות: ה"ג בוכים במרר ואתם עומדים מנגד: משם בתפלה. מעולם התחתון: מה שהיה היה. כלו' מה שהיה ונגזרה כבר בוא ואין להשיב: ה"ג מיד הלך והודיע למרדכי: פרשה נדה. דרשו ותתחלחל לשון חולי שאין אשה רואה דם שלא תחלה: ה"ג ואתה כותב ועשרת כו': יהיבנא לך מאה זוזי כו'. פי' רבינו בחיי בפ' פקודי שכוונתו הרשעה היתה לתת בעד כל אחד ואחד מישראל כערך הגדול. הכתוב בפ' ערכין שהוא נ' שקלים והנה עשרת אלפים ככר כסף וז"ל שם ומעתה כיון בחצי שקל לכל אחד מששים רבוא עולה מאה ככר שקל שלם לכל אחד עולה מאתים ככר מכאן ואילך צא וחשוב בשקלי המן שהיו עשרת אלפים ככר כסף שנתכוון לתת בשביל כל אחד ואחד מששים רבוא מישראל כערך הגדול שבתורה שהוא נ' שקל כענין שכתוב בפ' ערכין וכשתחשוב חמשים שקל לכל א' וששים רבוא נ' פעמים מאתים ככר הם מאה ומאה פעמים מאה הם עשרת אלפים ככר עכ"ל ומצאתי שזוזים הכתובים פה הם דינרין כי השקל שני דינרין ועי' עוד מזה בחזקוני בפ' כי תשא: בגימטריא כעץ. דייק מדלא כתיב הכסף יהיה לך או יהיה לך אמר לך מהו נתון לך משמע שזכה תדם יכה נתון לו וזהו כעץ ואת אמר שם כ' בפיו אותו דבר בע"כ כי הוא היה שונא אותם יותר מהמן: את מה בידך. כלומר מה אתה מואס: כתיב המגביה פתחי פיו גרסי': לפי דרכו. לפי הגא"ו ובילקוט ל"ג ליה: דאינון דקיקין גרסי'. ופי' בעוד שהם קטנים תחת בטן אמותיהם

מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה׳ ועל משיחו. א״ל הקב״ה רשע לי אתה בא להזדווג כמה גדודים יש לפני כמה ברקים כמה רעמים. כההיא דכתיב [ש״ב ז] וירעם ה׳ בקול גדול. וכמה שרפים וכמה מלכים. אלא גבורתי תצא ונלחמת עמך. ההי״ד [זכריה יד] ויצא ה׳ ונלחם בגוים ההם כיום הלחמו ביום קרב. וכתיב (ישעיה מב) ה׳ כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה וגו׳. מה כתיב תמן [זכריה יד] והיה ה׳ למלך על כל הארץ. פתשגן הכתב. אנטגריפין דאיגרתא. להנתן דת בכל מדינה ומדינה להיות עתידים ליום הזה. א״ר לוי אוה״ע נבואתן סתומה ואינן יודעים אם ליהרג ואם להרוג. משל לאדם שהיה מהלך בדרך. מן דוחקא דאורחא אסתבע קרסוליה. אמר הלואי הוה לי חד חמר. עבר עלוי חד רומי דילדית המרתיה חד עולאי. א״ל סב ארכב הדין עולאי. אמר הא צלותי אשתמע ברם אנא לא שאלית כהוגן אם למרכב אם למרכיבה. כך נבואתן של אוה״ע להיות עתידים ליום הזה ואינם יודעים אם להרוג אם ליהרג. אבל ישראל נבואתן מפורשת. להיות היהודים עתידים ליום הזה להנקם מאויביהם. הרצים יצאו דחופים בדבר המלך וגו׳ והמלך והמן ישבו לשתות. א״ר הנין מאן דאמר רחמנא ותרן הוא יתותרון מעוהי. אבל מאריך רוחיה וגבי דידיה, אמר להם לשבטים אתם מכרתם את אחיכם מתוך מאכל ומשתה כך אני אעשה לכם. ההי״ד והמלך והמן ישבו לשתות. היה אחד מישראל יוצא לשוק ומבקש ליקח ליטרא בשר או אגודה של ירק היה הפרסי חונקו ואומר לו למהר אני הורגך ומבזבז את ממונך. ההי״ד והעיר שושן נבוכה. א״ר יששכר דכפר מנדי. ימה מי שמחל ואמר [בראשית מה] לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלהים וגו׳ ראה עד היכן היא מתוקנת. שהרי עד ימי מרדכי אותו עונש של מכירת יוסף קיים. מי שאינו מועל עאכ״ו:

פרשה ח ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו. בנימין גרם לשבטים ליקרע. ההי״ד (בראשית מד) ויקרעו שמלותם. והיכן גרמה לו קריעה בשושן הבירה. ההי״ד ויקרע מרדכי את בגדיו והוא איש ימיני. וילבש שק ואפר. א״ר איבו משתפס אבינו יעקב את השק דכתיב (בראשית לז) וישם שק במתניו. שוב לא זז מבניו. אחאב כתיב ביה (מ״א כא) וישם שק על בשרו. יורם בנו (מ״ב ו) וירא העם והנה השק על בשרו, מרדכי וילבש שק ואפר. ויזעק זעקה גדולה ומרה. והיכן נפרע לו בשושן שנא׳ ויזעק זעקה גדולה ומרה. א״ר חנין מאן דאמר קודשא בריך הוא ותרן הוא יתותרון בני מעוהי אלא מאריך רוחיה וגבי דיליה. תדע שהרי זעקה אחת הזעיק יעקב לעשו דכתיב [בראשית כז] ויצעק צעקה גדולה ומרה. ובכל מדינה ומדינה מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע אבל גדול ליהודים. וכי יש אבל גדול ויש אבל קטן. בנוהג שבעולם כל האבלים אבלן מתמעט והולך עד לשבעת הימים. תקפו יום ראשון וכל שהוא הולך הוא תשש עד שהוא י״ב חדש. אבל זה דחמן כל מה שהוא הולך מתגבר שכל יום שהוא הולך ויוצא היו אומרים בבר יצא אחד מחיינו. ד״א אבל דעלמא כשמת לו בן אומרין לו המנחמין יהיה בנך האחר הנשאר קך. אם לא היה לו אחר אומרים לו הארך ימים. אבל כאן הכל לוקחין למיתה להשמיד להרוג ולאבד. ותבאנה נערות אסתר וסריסיה ויגידו לה ותתחלחל המלכה מאד. רבנן דתמן אמרין שפרסה נדה. ורבנן דהכא אמרין הפילה עוברה משעה שהפילה שוב לא ילדה. ר׳ יודן בר׳ סימון אמר במוך היתה משמשת א״ר יודן בר׳ סימון דריוש האחרון בנה של אסתר היה טהור מאמו וטמא מאביו. ותקרא אסתר להתך. רבנן דתמן אמרין: התך זה דניאל, ולפי שחתכוהו מגדולתו נקרא התך. ורבנן דהכא אמרין שחתך את הדברים. לדעת מה זה ועל מה זה. אמרה לו לך אמור לו. מימיהם של ישראל לא באו לצרה כזאת. שמא כפרו ישראל (שמות טו) בזה אלי ואנוהו. ושמא כפרו בלוחות דכתיב בהן (שם לב) מזה ומזה הם כתובים: ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו. אמר להתך לך אמור לה בן בנו של קרהו בא עליכם. ההי״ד (דברים כה) אשר קרך בדרך. ד״א אשר קרהו בחלום מלמד שהזכיר לה את החלום אשר חלם בענין זה בשנה השנית למלך אחשורוש. וירא והנה רעש גדול וחזק ובהלה על הארץ ופחד ורעד לכל יושביה והנה שני תנינים גדולים ויריעו זה לקראת זה ויערכו מלחמה וינוסו לקולם כל גויי הארץ, והנה ביניהם גוי אחד קטן ויקומו כל הגוים על הגוי הקטן לאבד זכרו מעל הארץ.

מתנות כהונה

אמותיהם אני מותק אותם ובילקוט גרס מתוק: שהבנות נשאת גרסי׳: אלא גבורתי. אעפ״י שיש לי כל אלה להלחם עמך אני יוצא בעצמי ללחום בך: אנטגרפין פי׳ הערוך כתב הנכתב בקולמוס הנקרא בלע״ז גריפא״ו: מן דוחקי כו׳. מדוחק הדרך נתייגעו נתקלקלו קרסולי רגלי ואמר הלואי שהיה לי חמור עבר עליו איש אחד מרומיים שעתה ילדה חמורתו עיר אחד וא״ל קח והרכב עליו עיר זה אמר הרי תפלתי נתקבלה אבל לא שאלתי כהוגן כלומר לא פרשתי דברי אם ארכוב אני על החמור או להרכיבה עלי ושכר תפלתי נהפכה עלי למשחית: אסתבע. לא מצאתי פירושא ולפי הענין פי׳ נתייגע: עולאי, עיר קטן ועירים עשרה תרגום ועילי עשרה, אם למרכיבה גרסי׳. פי׳ להרכיבה עלי. ה״ג בב״ר פ׳ ס״ז ולקמן יתותרון בני מעוהי ופי׳ יופקרו פרי בטנו יוצאי ירכו. האלהים וגו׳ גרסי. ה״ג בב״ר פ׳ פ״ד שק על בשרו מרדכי כו׳ ועוד מאריך שם במאמר זה ועיין שם. ה״ג גדולה ומרה והיכן נפרע לו בשושן שנאמר ויזעק זעקה גדולה ומרה. ה״ג אחד מחיינו ד״א אבל כו׳: הארך כו׳. אתה בעצמך תאריך ימים: שפרסה נדה. עיין לעיל סוף פסוק ויאמר המן למלך: במוך כו׳. כדי שלא תתעבר מעכו״ם; ושוב גרס וא״ר יודן כו׳ וצ״ל שכיון שנשאתה ידעה שבנה אשר יהיה לה ממנו הוא יבנה בית המקדש וכמו שפי׳ התרגום שוב היתה משמשת כדרכה: שחתך את הדברים. שכל ענייני מלכות נחתכין; ונגמרים על פיו כדאיתא במסכת מגילה: של קרהו, הוא עמלק ובמס׳ מגילה הגירסא יותר מתוקנת

ויהי היום ההוא חשך לכל העולם ויצר לגוי הקטן מאד ויזעקו אל ה' והתנינים נלחמים באכזריות
חמה ואין מפריד ביניהם. וירא מרדכי והנה מעין קטן עבר בין שני התנינים האלה
ויפריד ביניהם מן המלחמה אשר היו נלחמים והמעין נגר ויהי לנחל שוטף כשטף ים הגדול הולך
ושוטף בכל הארץ. וירא והנה זרחה השמש לכל הארץ ויאיר העולם ויתרומם הגוי הקטן
והגבוהים הושפלו ויהי שלום ואמת בכל הארץ. ויהי מהיום ההוא ומעלה וינצור מרדכי את
החלום אשר הלם. ובעת אשר הצר לו המן אמר לאסתר על ידי שלוחה הנה החלום אשר ספרתי
לך בימי נעוריך. ועתה קומי ובקשי רחמים מאת הקב"ה ובואי לפני המלך והתחנני על עמך
ועל מולדתך. כי אם החרש תחרישי. אם תשתקי עכשיו שלא ללמד סניגוריא על אומתך. סופך
לשתוק לע"ל ואין לך פתחון פה למה שאת יכולה לעשות טובה בימיך ולא עשית. ומה את
סבירה שהקב"ה מניח את ישראל. מכל מקום מעמיד להם גואל. הה"ד רוח והצלה יעמוד ליהודים
ממקום אחר. ותאמר אסתר להשיב אל מרדכי. אמרה לו לך כנוס את כל היהודים הנמצאים
בשושן וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים. אלו הן י"ג וי"ד וט"ו בניסן. שלה לה
והרי בהם יום א' של פסח. אמרה לו זקן שבישראל למה הוא פסח. מיד שמע מרדכי והודה
לדבריה. הה"ד ויעבור מרדכי ויעש ככל אשר צותה עליו אסתר. תמן אמרין שהעביר י"ט של
פסח בתענית. ועל אותה צרה ויתפלל מרדכי אל ה' ויאמר גלוי וידוע לפני כסא כבודך אדון
העולם כי לא מגבהות לב ומרום עין עשיתי אשר לא השתחויתי להמן כי מיראתך פעלתי
זאת לבלתי השתחות לו כי יראתי מפניך לבלתי תת כבודך לב"ו ולא רציתי להשתחות לזולתך.
כי מי אני אשר לא אשתחוה להמן על תשועת עמך ישראל כי לוחך היית מנעל רגליו. ואתה
אלהינו הצילנו נא מידו ויפול בשחת אשר כרה וילכד ברשת אשר טמן לרגלי הסידיך. וידע
המרגיז הזה כי לא שכחת ההבטחה שהבטחתנו (ויקרא כו) ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם
לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלהיהם. מה עשה מרדכי קבץ
את התינוקות וענה אותם מלחם ומים והלבישם שק והושיבם באפר והיו צועקים ובוכין ועוסקין
בתורה. ובעת ההיא היתה אסתר מפחדת מאד מפני הרעה אשר צמחה בישראל. ותפשט
בגדי מלכותה ואת תפארתה ותלבש שק ותפרע שער ראשה ותמלא אותו עפר ואפר ותענה
נפשה בצום ותפול על פניה לפני ה' ותתפלל ותאמר ה' אלהי ישראל אשר משלת מימי קדם
ובראת את העולם. עזור נא אמתך אשר נשארתי יתומה בלי אב ואם. ומשולה לעניה שואלת
מבית לבית. כן אנכי שואלת רחמיך מחלון להלון בבית אחשורוש. ועתה ה' הצליחה נא לאמתך
העניה הזאת והצילה את צאן מרעיתך מן האויבים האלו אשר קמו עלינו. כי אין לך מעצור
להושיע ברב או במעט. ואתה אבי יתומים עמוד נא לימין היתומה הזאת אשר בחסדך בטחה
ותנה אותי לרחמים לפני האיש הזה כי יראתיו. והשפילהו לפני כי אתה משפיל גאים:

פרשה ט ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר בגדי יפיה ואת עדי תפארתה ותקח עמה את
שתי נערותיה ותשם יד ימינה על הנערה האחת ותסמך עליה כחוק המלכה והנערה
השנית הולכת אחרי גבירתה וסוככת עדייה לבלתי יגוע הזהב אשר עליה ארצה. ותצהיל פניה
ותכס הדאגה אשר בלבה. ותבאה בחצר הפנימית נכח המלך ותעמוד לפניו והמלך יושב על
כסא מלכותו בלבוש זהב ואבן יקרה וישא עיניו וירא אסתר עומדת למול פניו. ותבער בו חמתו
מאד על אשר הפרה תורתו ותבא לפניו בלא קריאה. ותשא אסתר את עיניה ותרא את פני
המלך והנה עיניו כאש בוערות מרוב החמה אשר בלבו ותכר המלכה את קצף המלך ותתבהל
מאז ותפג רוחה ותשם ראשה על הנערה הסומכת ימינה. וירא אלהינו ויהמול על עמו. ויפן
לצער היתומה אשר בטחה בו. ויתן לה חן לפני המלך ויוסיף יופי על יופיה והדר על הדרה.
ויקם המלך בבהלה מכסאו וירץ אל אסתר ויחבקה וינשקה. וישלך זרועו על צוארה ויאמר לה
המלך אסתר המלכה. מה תפחדי כי הדת זאת אשר סדרנו איננה מוטלת עליך באשר את
רעיתי וחברתי. ויאמר לה מדוע כאשר ראיתיך לא תדברי אלי. ותאמר אסתר אדני המלך
כאשר ראיתיך נבהלה נפשי מפני כבודך. ויאמר לה המלך מה לך אסתר המלכה ומה בקשתך
וגו'. ותאמר אסתר אם על המלך טוב יבא המלך והמן אל המשתה וגו'. ויאמר המלך מהרו את
המן וגו' ויבא המלך והמן אל המשתה אשר עשתה אסתר וגו'. ויצא המן ביום ההוא שמח
וטוב לב. וכראות המן את מרדכי יושב בשער המלך ולא קם ולא זע ממנו וימלא המן חמה.
ויתאפק המן וגו' ויבא את אוהביו ואת זרש אשתו וגו'. ובכלם לא היו יודעים לתת עצה כזרש
אשתו שהיו לו שס"ה בעלי עצה כמנין ימות החמה. אמרה לו אשתו אדם זה שאתה שואל עליו
אם מזרע היהודים הוא לא תוכל לו. אם לא תבא עליו בהכמה במה שלא ניסה אחד מבני
אומתו. שאם תפילו יכבשן האש כבר הוצלו חנניה והבריו. ואם לגוב אריות כבר עלה דניאל

מתנות כהונה

מתוקנת וכן כביאו הילקוט: שני התנינים. רמז למרדכי והמן: ואת פסח. כלומר למי נצטווה רק לישראל ואם תם ושלום יתבטלו
בעיין מים. רמז להסתר על דבך גל נעול מעיין חתום: לבה פסח מה תפה עניו מוט: סיהללו פסח אחד כדי לקיים מסים כרכב
וכ"ג

מתוכו . ואם תאסרהו בבית האסורים כבר יצא יוסף מתוכו . ואם במולי תסיק תחתיו כבר התהנן מנשה ונעתר לו הקב"ה ונפיק מיניה. ואם במדברא תגלוניה כבר פרו ורבו אבותיו במדבר. וכמה נסיונות נתנסו וכלן עמדו ונצלו ; ואם עיניו תעור הרי שמשון דקטל כמה וכמה נפשתא מפלשתאי כד עויר . אלא צליב יתיה על צליבא דלא אשכחינן חד מן עמוי דאשתזיב מניה . מיד וייטב הדבר לפני המן ויעש העץ . מאיזה עצים היה אותו העץ . אמרו חכמים בשעה שבא להכינו . קרא הקב"ה לכל עצי בראשית . מי יתן עצמו ויתלה רשע זה עליו . תאנה אמרה אני אתן את עצמי שממני מביאין ישראל בכורים . ולא עוד אלא שנמשלו ישראל כבכורה הה"ד (הושע ט) כבכורה בתאנה בראשיתה גו׳ . גפן אמרה אני אתן את עצמי שבי נמשלו ישראל הה"ד (תהלים פ) גפן ממצרים תסיע . רמון אמר אני אתן עצמי שבי נמשלו ישראל שנא׳ (שיר ד) כפלח הרמון רקתך . אגוז אמר אני אתן את עצמי שבי נדמו ישראל הה"ד (שם ו) אל גנת אגוז ירדתי . אתרוג אמר אני אתן את עצמי שממני נוטלין ישראל למצוה ; הה"ד (ויקרא כג) ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו׳ . הדס אמר אני אתן את עצמי שנמשלו בי ישראל שנא׳ (זכריה א) והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה . זית אמר אני אתן את עצמי שבי נמשלו ישראל שנא׳ (ירמיה יא) זית רענן יפה פרי תאר קרא ה׳ שמך . תפוח אמר אני אתן את עצמי שבי נמשלו ישראל שנא׳ (שיר ד) כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים וכתיב (שם ז) וריח אפך כתפוחים . דקל אמר אני אתן את עצמי שבי נמשלו ישראל הה"ד (שם) זאת קומתך דמתה לתמר . עצי שטים ועצי ברושים אמרו אנו ניתן עצמנו שממנו נעשה המשכן ונבנה בהמ"ק ; ארז ותמר אמרו אנו ניתן עצמנו שאנו נמשלים לצדיק שנא׳ (תהלים לב) צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה . ערבה אמרה אני אתן את עצמי שבי נמשלו ישראל שנא׳ (ישעיה מד) כערבים על יבלי מים . וממני נוטלין למצוה לארבעת המינין שבלולב . באותה שעה אמר הקוץ לפני הקב"ה רבש"ע אני שאין לי (במה) על מה לתלות אתן את עצמי ויתלה טמא זה . שאני נקרא שמי קוץ והוא קוץ מכאיב ונאה שיתלה קוץ על קוץ . וממנו מצאו ועשאו . וכיון שהביאו לפניו הכינו על פתח ביתו וימדד את עצמו להראות את עבדיו היאך יתלה מרדכי עליו . השיבתו ב"ק נאה לך העץ מתוקן לך העץ מששת ימי בראשית . רבנן דתמן אמרין מנין להמן מן התורה שנאמר (בראשית ג) המן העץ דריש ליה המן העץ . ד"א ויהי ביום השלישי לעולם אין ישראל נתונין בצרה יותר משלשה ימים . שהרי באברהם כתיב (בראשית כב) ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק . השבטים (שם מב) ויאסף אותם אל משמר שלשת ימים . יונה שנ׳ (יונה ב) ויהי יונה במעי הדג שלשה ימים ושלשה לילות . והמתים אינן חיים אלא לשלשת ימים שנ׳ (הושע ו) ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו . וגם הנס הזה נעשה בסוף ג׳ ימים לתעניתם . הה"ד ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות ושלחה וקראה להמן בסעודה עם המלך בט"ו בניסן . וכיון שאכלו ושתו אמר המן המלך מגדל אותי ואשתו מכבדת אותי ואין בכל המלכות גדול ממני ושמח בלבו מאד . הה"ד ויצא המן ביום ההוא שמח וטוב לב . ויאמר המן אף לא הביאה אסתר המלכה וגו׳ . ד׳ הם שפתחו באף ואבדו באף ואלו הן . נחש . ושר האופים . ועדת קרח . והמן . נחש דכתיב (בראשית ג) אף כי אמר אלהים . שר האופים דכתיב (שם מ) אף אני בחלומי . עדת קרח דכתיב (במדבר טז) אף לא אל ארץ . המן דכתיב אף לא הביאה אסתר המלכה . ולאחר שעשה העץ הלך אצל מרדכי ומצאו שהיה יושב בבהמ"ד והתינוקות יושבים לפניו ושקים במתניהם ועוסקים בתורה והיו צועקים ובוכים . ומנה אותם ומצא שם שנים ועשרים אלף תינוקות . השליך עליה"ם שלשלאות של ברזל . הפקיד עליהם שומרים ואמר למחר אהרוג אלו התינוקות תחלה ואחר כך אתלה את מרדכי . והיו אמותיהם מביאות להם להם ומים ואומרת להם . בנינו אכלו ושתו קודם שתמותו למחר ואל תמותו ברעב . מיד היו מניחין ידיהם על ספריהם ונשבעים בחיי מרדכי רבינו לא נאכל ולא נשתה אלא מתוך תעניתנו נמות ; געו כלם בבכיה עד שעלתה שועתם למרום ושמע הקב"ה קול בכיתם כבשתי שעות בלילה . באותה שעה נתגלגלו רחמיו של הקב"ה ועמד מכסא דין וישב בכסא רחמים . ואמר מה קול גדול הזה שאני שומע כגדיים וטלאים . ועמד משה רבינו לפני הקב"ה ואמר רבש"ע לא גדיים ולא טלאים הם אלא קטני עמך הם שרוים בתענית היום ג׳ ימים וג׳ לילות ולמחר רוצה האויב לשחטם כגדיים וטלאים . באותה שע׳ נטל הקב"ה אותן אגרות שנגזר עליהם שהיו חתומות בחותם של טיט וקרעם והפיל על אחשורוש בהלה באותו לילה הה"ד בלילה ההוא וגו׳ :

פרשה י בלילה ההוא נדדה שנת המלך ; נדדו שמים כסאו של מט"ה הקב"ה שראה את ישראל בצרה . וכי יש שינה לפני המקום . והלא כבר נאמר (תהלים קכא) הנה לא ינום

מתנות כהונה

פרק ד׳ בלקט: במולי תסיק. נתבאר לעיל במדרש רות בפסוק לעת האוכל: כד עויר כשבכר היה עור: אלא לצוב. תתלה אותו על עציים שלא מגיע פתח שבניו שנגזל ממנו: שאין לי על מה לתלות. כלומר שאין בידי לומר למה הוא נתלה עלי: ובבנו מאחו כו׳. שלא יכלו למצוא עץ גבוה נ׳ אמה חוץ מעץ קוץ מאחו גבוה: יותר מג׳ ימים. עיין בב"ר פ׳ נ"ו: פ׳ גזתו כאף. לשון תוקם ורוגז

ולא יישן שומר ישראל. אלא בזמן שישראל שרוין בצער. ואו"ה בשלוה. לכך נאמר (שם מד׳)
עורה למה תישן אדני. ונדדה שנת המלך אחשורוש שראה בחלומו את המן שנטל סייף להרגו
ונבהל והקיץ משנתו ואמר לסופריו הביאו את ספר הזכרונות לקרות ולראות מה שעבר עליו.
ופתח הספרים ומצאו את הדברים שהגיד מרדכי על בגתנא ותרש. וכיון שאמרו למלך הנה המן
עומד בחצר. אמר המלך אמת הדבר שראיתי בחלומי. לא בא זה בשעה זו אלא להרגני.
לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו. תנא לו הכין ועליו נאמר (תהלים ז) ולו הכין כלי
מות חציו לדולקים יפעל. בור כרה ויחפרהו ויפול בשחת יפעל. ויבא המן ויאמר לו המלך וגו׳
ויאמר המן בלבו הרשעים ברשות לבם (בראשית כז) ויאמר עשו בלבו. (תהלים יד) אמר נבל בלבו.
(מ"א יג) ויאמר ירבעם בלבו. ויאמר המן בלבו. אבל הצדיקים לבם ברשותם. הה"ד (ש"א א)
וחנה היא מדברת על לבה. (דניאל א) וישם דניאל על לבו. (ש"א כז) ויאמר דוד אל לבו. ודומין
לבוראן. (בראשית ח) ויאמר ה׳ אל לבו. מהר קח את הלבוש ואת הסוס. ויקח המן את הלבוש
ואת הסוס. הלך לו אצל מרדכי כיון שהגידו למרדכי שהוא בא נתיירא עד מאד. והיה יושב
ותלמידיו לפניו. אמר להם לתלמידיו בני רוצו והבדלו מכאן שלא תכוו בגחלתי. שהרי המן
הרשע בא להרגני. אמרו אם תמות נמות עמך. אמר להם אם כן נעמוד בתפלה ונפטר מתוך
התפלה. והסלין צלותהון יתבון ועסקין בהלכות מצות העומר. שהרי אותו היום ט"ז בניסן היה.
ובאותו היום היו מקריבין עומר בזמן שבהמ"ק קיים. אתא המן לגביהון אמר להם במה אתון
עסקין. אמרו לו במצות העומר. הה"ד (ויקרא ב) ואם תקריב מנחת בכורים לה׳ וגו׳. תמן אמרינן
הלכות קמיצה אחוו ליה ודבר אחד שהיו קומצין מן העומר. אמר לון והדין עומרא מהו דדהב
או דכסף. אמרי ליה לא דדהב ולא דכסף ולא דהטין אלא דשעורין. א"ל בכמה הוא טימיתה
דידיה היו בעשרה קנטרין. א"ל סגיין בעשרה מנין. אמר להם קומו דנצחין עשרה מנכון לעשרת
אלפי קנטרין דכסף דילי. כיון דחסל מצלי א"ל המן למרדכי לבוש הדין לבושא דמלכא. א"ל
מה את מבזה מלכות. אית בר נש לביש לבושא דמלכותא ולא סח. אזל בעא בלנא ולא
אשכח. מה עבד אסר הרציה ועאל ואסחי. כיון דנפק א"ל סב לביש הדין כלילא. א"ל מה את
מבזה מלכותא. אית בר נש לביש כלילא דמלכותא ולא מספר. אזל בעי ספר ולא אשכח.
מה עביד אזיל לביתיה ואייתי ספרא ויתיב וקא מספר ליה. שרי מתנח. א"ל מה לך מתנח.
א"ל וי לאבוה דההוא גברא מעביד דומין פנטין קנסין קלטור עביד בלן ספר. א"ל ובההוא
שאילית לך לית אנא חכים לאבוי דההוא גברא בלן וספר בכפר קריונוס ואת משכחת מאני
ספרא דידיה. א"ל קום רכוב על הדין סוסיא. א"ל לית בי כח דאנא סב. א"ל ולית אנא גבר
סב. א"ל ולא את הוא שגרמת לנפשך. א"ל קום דאנא סמיך קדלי ואת דרוס עלוי וסליק ורכב
למקימת לכון מה דאמר כתבא (דברים לג) ואתה על במותימו תדרוך: ד"א ויקח המן את הלבוש
ואת הסוס וגו׳. אתא לגבי מרדכי ואמר עמוד ולבוש. כמה ביש גדא דההוא גברא אמש אני
הייתי עסוק להתקין ליה צליבא והקב"ה מתקן ליה כלילא. אני הייתי מתקן לך חבלים ומסמרים
והקב"ה מתקן לך לבוש מלכות. אנא בעינא מן מלכא למצליב יתך על צליבא. והוא אמר לי
למרכב לך על סוסיא. עמוד ולבוש ועביד ליה כל מה דאמרין לעיל. וכיון דרכיב התחיל מקלס
להקב"ה (תהלים ל) ארוממך ה׳ כי דליתני ולא שמחת אויבי לי ה׳ אלהי שועתי אליך ותרפאני
ה׳ העלית מן שאול נפשי חייתני מירדי בור. תלמידיו מה היו אומרים (שם) זמרו לה׳ חסידיו
והודו לזכר קדשו כי רגע באפו חיים ברצונו בערב ילין בכי ולבקר רנה. אותו רשע מה היה אומר
(שם) ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם ה׳ ברצונך העמדת להררי עוז הסתרת פניך הייתי
נבהל. אסתר מה היתה אומרת (שם) אליך ה׳ אקרא ואל ה׳ אתחנן מה בצע בדמי ברדתי אל
שחת היודך עפר היגיד אמתך. כנסת ישראל מה היתה אומרת (שם) שמע ה׳ וחנני וגו׳ הפכת
מספדי למחול לי וגו׳. ורה"ק מה היתה אומרת (שם) למען יזמרך כבוד ולא ידום ה׳ אלהי לעולם
אודך. בתו של המן נשקפה מן החלון לראות בצליבה. וכיון שראתה מרדכי רוכב ואביה מכריז
לפניו ככה יעשה לאיש השליכה עצמה לארץ ומתה. וישב מרדכי אל שער המלך. מלמד ששב
לשקו ולתעניתו. א"ר חלבו כל מי שלובש שק ומתענה אינו מעבירו ממנו עד שתעשה בקשתו.

מתנות כהונה

ורוגז ופי׳ כסיל מהתם לו באף פתחו ובאף סיימו ועיין בב"ר פרשה
יו"ד: לכך נאמר עורה כו׳. עיין מזה בירושלמי ס"פ מס׳ מעשרות
ובתרגום שם נתיישב יותר טוב על הלשון: שנטל סייף. עיין
מזה במדרש קהלת: לו הכין. המן הכינו לעצמו: נפתר לי׳ מ"ת:
חסלין. סיימו תפלות ובויקרא רבה ס"פ פ׳ כ"ח הגירסא קרת
בסיגנון אחר: אחוו ליה גרסי׳ פי׳ הראו לו להמן. ודבר אחד.
כלומר חלק אחד: אמר לון כו׳. אמר להם המן וזה שעומד מתה
היה בא מזהב או מכסף: טמיה. אולצו ודמי שוויה עיין שוה פירשו
בויקרא רבה פ׳ כ"ח: כיון דחסל. כיון שסיים מרדכי את תפלתו:

ויא ס"ז גרסי׳. ועיין כל זה בבמדבר רבה ז׳ ולא אשכח. עיין
בבמדבר רבה מ"ט לא מלא: כל ל׳: כו׳ אע"פ שבמגלה לא כתיב שיקח
הכתר שמדרש כזה סובר שהוא בכלל הלבוש שא"ל קח את הלבוש
כאשר דברת: מעביד כו׳. משכיב נעשה כלומר מאחר שהיה
נעשה: דומין כו׳. מיני שרות כן: ובההיא. וכי כזאת היא לך
שאלה ותימה וכי אין אני מכיר את אביך שהיה בלן. וספר בכפר
קרינוס ואתה מלאת כלי אומנתו: סמיך. במדבר רבה גרס ממיך
ופירושו משפיל: ביש גדא. רע מזלו של אותו איש ועל עצמו אמר
כן: דליתני. הגבהתני ורוממתני: הגיד המעתק גרסינן: רוח
הקודש.

והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש. אבל על בתו וחפוי ראש על מה שקרהו. ובידו ד׳ מלאכות בלן וספר וגליור וכורז: ויספר המן לזרש אשתו וגו׳. באותה שעה באו סריסי המלך והביאוהו לסעודה ביום ט״ז בניסן. כיון שאכלו ושתו אמר המלך לאסתר מה שאלתך. אמרה לו אדוני המלך איני שואלת ממך אלא נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי: והמלך קם בחמתו ממשתה היין אל גנת הביתן. מה עשה מיכאל המלאך התחיל מקצץ את הנטיעות לפניו. והוסיף חמה על חמתו. ושב אל משתה היין והמן עמד לבקש על נפשו. מה עשה מיכאל דהפו על אסתר והיתה מצעקת ארוני המלך הרי הוא כבשני לפניך. ויאמר הגם לכבוש את המלכה עמי בבית. וישמע המן הדבר הזה ונפלו פניו. מה עשה אליהו זכור לטוב נדמה להרבונה וא״ל אדוני המלך גם העץ אשר עשה המן למרדכי וגו׳. דא״ר פנחס צריך לומר חרבונה זכור לטוב. ואמר רב צריך לומר ארור המן ארורים בניו ארורה זרש אשתו כדכתיב (משלי י׳) ושם רשעים ירקב. מיד צוה המלך לתלותו על העץ אשר הכין למרדכי. ועליו אמר שלמה בחכמתו (שם י״א) צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו. שהשכים המן לתלות את מרדכי ונתלה הוא על העץ אשר הכין למרדכי. ונתן את כל אשר להמן לאסתר המלכה ואסתר נתנה למרדכי. הה״ד ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את בית המן צורר היהודים וגו׳. וכתיב (איוב ה׳) אשר קצירו רעב יאכל ואל מצנים יקחהו ושאף צמים חילם. אשר קצירו זה המן. רעב יאכל זה מרדכי ואסתר. ואל מצנים יקחהו לא בזיין ולא בצנה אלא בתפלה ובתחנונים. כד״א [תהלים צ״א] צנה וסוחרה אמתו. זו היא התפלה המגינה על הצרה כצנה שמגינה על האדם במלחמה ובזכות התפלה שנתכנה לצנה יקחהו להמן. ומנין שעשו תפלה הה״ד שק ואפר יוצע לרבים. ומה תקנה לשק ואפר בלא תפלה. ושאף צמים חילם מי דחק לממונו של המן מרדכי ואסתר והמצומתים להם. ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם בשם המלך ושלחו לכל המדינות להשמיד להרוג ולאבד את כל שונאי היהודים ביום אשר שברו אויבי היהודים לשלוט בהם ונהפוך הוא להם. [ישעיה נ״ה] והיה לה׳ לשם זה הנס שעשה הקב״ה שלא נעשה כמוהו. יש לך בעולם שנעשה כנס הזה שעשו נקמה ישראל באו״ה ועשו בשונאים כרצונם. נקהלו היהודים בעריהם וגו׳ ואיש לא עמד בפניהם כי נפל פחדם על כל העמים. וישראל מתגברים כאריה שנפל בעדרי צאן ומכה והולך ואין מציל מידו. הה״ד [מיכה ה׳] והיה שארית יעקב בגוים בקרב עמים רבים כאריה בבהמות יער וככפיר בעדרי צאן וגו׳. והרגו בניו של המן ותלאום אנדריאנים קיסר א״ל לר׳ יהושע גדולה הוא הכבשה שעומדת בין שבעים זאבים. א״ל גדול הוא הרועה שמצילן ושוברן לפניהם. הה״ד [ישעיה נ״ד] כל כלי יוצר עליך לא יצלח וגו׳. ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות וגו׳. ר׳ פנחס אומר מלך מרדכי על היהודים. מה המלך לובש פורפרין כך מרדכי לובש פורפרין. מה המלך עושה עטרה כלולה בראשו כך מרדכי לובש ועטרת זהב גדולה. מה המלך אימתו על כל הארץ כך מרדכי אימתו עליהם שנאמר כי נפל פחד מרדכי עליהם. מה המלך מוניטה שלו הולכת בכל הארץ כך מרדכי מוניטה שלו הולכת. ומה מוניטה שלו מרדכי מכאן ואסתר מכאן. למה שהיה איש טוב ואיש שלום ומבקש שלום שנא׳ כי מרדכי היהודי וגו׳. ועליו אמר הכתוב [תהלים ל״ז] שמר תם וראה ישר כי אחרית לאיש שלום: א״ר ברכיה הקב״ה כתב גאולת ישראל בתורה דכתיב [ויקרא כ״ה] וכי תשיג יד גר ותושב עמך וגו׳. יד גר ותושב זה המן שנתגדל ונתעשר. והשיגה ידו לשקול עשרת אלפים ככר כסף. ונקרא גר תושב שהוא מזרעו של עמלק והיה גר במדי ופרס. ומך אחיך עמך אלו ישראל שהיו דלים ומכים. ונמכר לגר תושב שמכרם אחשורוש להמן להשמיד להרוג ולאבד. או לעקר משפחת גר שעשה עצמו ע״ז הה״ד כורעים ומשתחוים להמן. ואחרי נמכר גאולה תהיה. שגאלם הקב״ה מידו והצילם מגזרתו ופדאם. אחד מאחיו יגאלנו. זה מרדכי דכתיב ביה ורצוי לרוב אחיו. או דודו או בן דודו יגאלנו. זו אסתר שהיתה בת דודו ונגאלו ישראל על ידיה. [שמות י״ז] כי מחה אמחה את זכר עמלק. מחה בעוה״ז אמחה לעוה״ב. את זכר עמלק. זה המן קרי ביה זכר עמלק. ואף יעקב אבינו רמזה בברכת השבטים. הה״ד [בראשית מ״ט] בנימין זאב יטרף בבקר יאכל עד. זה שאול שהיה בקרן של ישראל שהיה תחלה למלכים והיה משבט בנימין והכה את עמלק ובזו אשר להם. ולערב יחלק שלל. זה מרדכי ואסתר שעמדו להם לישראל בגלותם. שהוא דומה לערב. וחלקו שלל של המן שנמשל לזאב שהעמידו הקב״ה כנגד הזאב. אלו מלכי מדי ופרס שנמשלו לזאב. הה״ד [דניאל ז׳] וארו חיוא אחרי תנינא דמיא לדוב. תמן אמרין אלו מלכי מדי

מתנות כהונה

הקודש כו׳. עיין במדבר רבה ובילקוט ובפרק קמא דמגילה ותמצא גירסות שונות והטוב בעיניך בחר לך: גליור. הדיוט: בשל עבד הרג לפני אדוניו ורבים הסבסל הזה ועיין בערוך: ובזכות. התפלה שנתכנה גרסינן. לשון כינוי: דחק פיה עני ובוא לממונו: המצומתים גרס. ועיין בילקוט איוב ופי׳ המחוברים והגליונות אליהם ועיין זה באורך בויקרא רבה פ׳ כ״ת: דשבכו׳ הנסהיה להם לשמו לתפארת: מוניטא. מטבע כך מרדכי מוניטא שלו הולכות ומה הוא מוניטא שלו מרדכי כו׳. ועיין בב״ר פ׳ ל״ט: שעשה עצמו כו׳. ועקר זה כומר לע״ז כמו כפ׳ בסר או כמו שאמרו חז״ל בע״ג עלמה נקרא עקר ע״ש שעתיד הקב״ה לעקרו מן העולם: כורעים כו׳. עי׳ לעיל: קרי ביה זכר כטעות רבה דיואב כדאיתא בב״ב פרק לא יחפור: שהעמידו הקב״ה למרדכי כו׳, והוא כעין ד״א

פרס שאוכלים כדוב ואין להם מנוחה כדוב ומגדלין שער כדוב. העמיד הקב"ה כנגדן מרדכי ואסתר שהיו משבט בנימין דכתיב בנימין זאב יטרף: ר' חייא רבה ור"ש בן חלפתא הוון מהלכין בהדא בקעתא דארבל והזן את אילת השחר שבקעה את האורה. א"ל ר' חייא רבה לר"ש בן חלפתא כך הוא גדולתן של ישראל בתחלה קימעה כל מה שהולך הוא גדל ורבה והולך. מה טעם (מיכה ז) כי אשב בחשך ה' אור לי. כך בתחלה ומרדכי יושב בשער המלך ואחר כך וישב מרדכי אל שער המלך וגו' ואחר כך ומרדכי יצא מלפני המלך וגו' ואחר כך ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר: הדא הוא דכתיב (תהלים ס') אמרו לאלהים מה נורא מעשיך מה דחילין אינון מנגנות שלך. (פירוש אותות שלך) הנהרגים הורגין את הורגיהם והנצלבים צולבין את צולביהן. המשוקעין בים משקעין את משקיעיהון. הוי (שם) ברוב עזך יכחשו לך אויביך. את מוצא שמדות טובות של הקב"ה בהשפע בפרוי ורבוי. הטוב ברבוי. החסד ברבוי. הרחמים ברבוי. הצדקה ברבוי. האמונה ברבוי. הפדות ברבוי. הברכה ברבוי. השבח ברבוי. השלום ברבוי. הטוב ברבוי שנא' (שם לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. החסד ברבוי שנא' (שמות לד) ורב חסד ואמת. הרחמים ברבוי שנא' (תהלים קיט) רחמיך רבים ה'. הצדקה ברבוי שנא' משפט ורב צדקה. האמונה ברבוי שנא' (איכה ג) חדשים לבקרים רבה אמונתך. הפדות ברבוי שנא' (תהלים קל) יחל ישראל אל ה' כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות. הברכה ברבוי שנא' (מלאכי ג) והריקותי לכם ברכה עד בלי די. מאי עד בלי די עד שיבלו שפתותיכם לומר די. השבח ברבוי שנאמר (תהלים פט) אל נערץ בסוד קדושים רבה ונורא על כל סביביו. וכתיב (שם קד) מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קניניך. השלום ברבוי שנא' (ישעיה נד) וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך. אל תקרי בניך אלא בוניך יהי שלום וגו' למען בית ה' אלהינו אבקשה טוב לך וראה בנים לבניך שלום על ישראל. שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול. ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:

מתנות כהונה

ד"א: דמיא לדוב. פי' וכתיב כדב חסר כנותר זהב ועיין לעיל בפס"ק ראשון. ה"ג בירוש' פרק אמר להם הממונה: מהלכין בהדא כו'. פי' בזאת הבקעה של מקום ארבל: ה"ג בירושלמי: בשער המלך ואח"כ וילבש את מרדכי וירכבהו וגו'. ואח"כ ויקח את הלבוש ואח"כ וישב מרדכי ואח"כ ומרדכי יצא כו' ביר ס' ריש ברכות גרס בספר המלך ואח"כ יקח את הלבוש וכו' ואח"כ וישב מרדכי ט' ובמדרש תלים מאמר כ"ב מוסיף עוד וע"ש במדרש הז"ת (ו י) ה"ג מה דחילין אינון: מנגנות שלך. ופי' בו בערוך מס גורא בה בעי׳מות שלך: הנהרגין. בעומדים ומונחים לבריג: כו'. ועיין באגר סימיב בש"ר פרשה כ': אל תקרי בניך כו'. במתניתא גרס ליה פני גלמד שתלמידי חכמים בנין להיות בונים מרבים שלום בעולם והג"ה וה נקטיה נמי בכא ה' יברך וגו' ועיקר הבאת שלום לכאן על שם שהוא סוף המגלה ודובר שלום לכל זרעו:

סליק מגלת אסתר בעזרת השם יתברך